

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

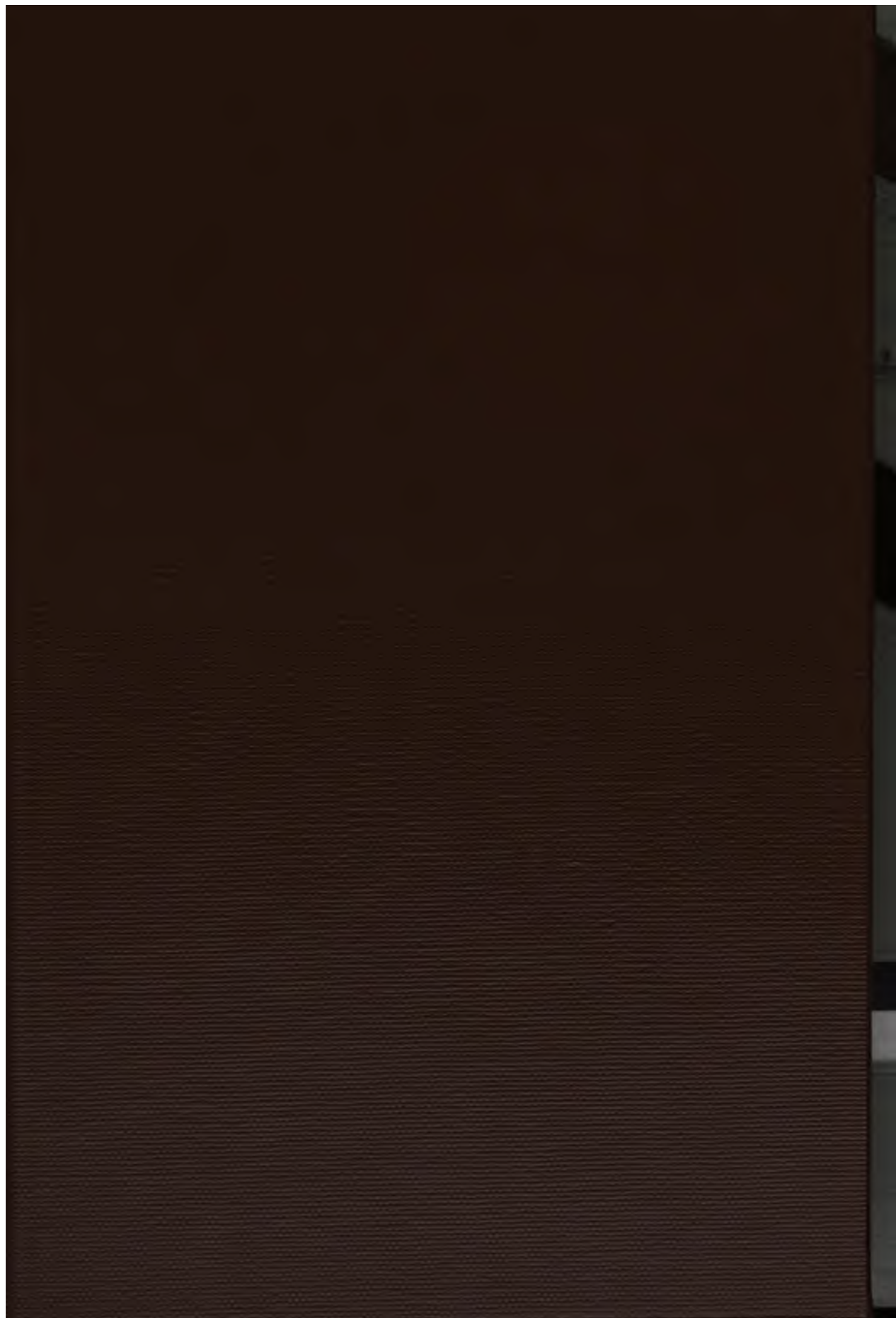
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

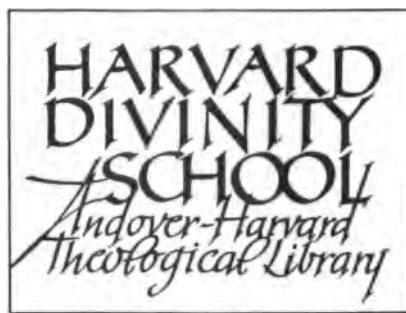
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Migne, Jacques Paul LIBRARY OF THE DIVINITY SCHOOL,
5000 Woodland Ave.,

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODO, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULÆ ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGEN-
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DERENTUR ABSOLUTAS DETECTIS,
AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGU-
LARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICAN-
TIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN
ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATI-
STICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM DOGMATICUM, MORALE, LITUR-
GICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM
DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID
NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSO,
IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS
OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A
PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTAN-
TIS SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES
ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III :

ACCURANTE J. - P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ.

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA
STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPI MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLE-
CTITUR; ET AD NOVE ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM
TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. UTRAQUE VIGESIMA QUARTA
DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NEMPE
LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII SUJUS BENEFICIO FRUATUR EM-
PTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM; 526 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272
PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLI-
TUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIÆ AQUABUNT. ATTAMEN, SI QUI EMAT INTEGRE ET SEORSIM
COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDÈM EX GRÆCO-LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVE VEL
PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LXXXV.

LITURGIA MOZARABICA.

EXCUBEATUR ET VENIT APUD J. - P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRONGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIINA.

5K

60

.M4

L. 85

AVIS IMPORTANT.

D'après une deslois providentielles qui régissent le monde, rarement les œuvres au-dessus de l'ordinaire se font sans contradictions plus ou moins fortes et nombreuses. Les *Ateliers Catholiques* ne pouvaient guère échapper à ce cachet divin de leur utilité. Tantôt on a nié leur existence ou leur importance; tantôt on a dit qu'ils étaient fermés ou qu'ils allaient l'être. Cependant ils poursuivent leur carrière depuis 21 ans, et les productions qui en sortent deviennent de plus en plus graves et soignées: aussi paraît-il certain qu'à moins d'événements qu'aucune prudence humaine ne saurait prévoir ni empêcher, ces Ateliers ne se fermeront que quand la *Bibliothèque du Clergé* sera terminée en ses 2,000 volumes in-4°. Le passé paraît un sûr garant de l'avenir, pour ce qu'il y a à espérer ou à craindre. Cependant, parmi les calomnies auxquelles ils se sont trouvés en butte, il en est deux qui ont été continuellement répétées, parce qu'étant plus capitales, leur effet entraînait plus de conséquences. De petits et ignares concurrents se sont donc acharnés, par leur correspondance ou leurs voyageurs, à répéter partout que nos Editions étaient mal corrigées et mal imprimées. Ne pouvant attaquer le fond des Ouvrages, qui, pour la plupart, ne sont que les chefs-d'œuvre du Catholicisme reconnus pour tels dans tous les temps et dans tous les pays, il fallait bien se rejeter sur la forme dans ce qu'elle a de plus sérieux, la correction et l'impression; en effet, les chefs-d'œuvre même n'auraient qu'une demi-valeur, si le texte en était inexact ou illisible.

Il est très-vrai que, dans le principe, un succès inouï dans les fastes de la Typographie ayant forcé l'Éditeur de recourir aux mécaniques, afin de marcher plus rapidement et de donner les ouvrages à moindre prix, quatre volumes du *double Cours d'Écriture sainte et de Théologie* furent tirés avec la correction insuffisante donnée dans les imprimeries à presque tout ce qui s'édite; il est vrai aussi qu'un certain nombre d'autres volumes, appartenant à diverses Publications, furent imprimés ou trop noir ou trop blanc. Mais, depuis ces temps éloignés, les mécaniques ont cédé le travail aux presses à bras, et l'impression qui en sort, sans être du luxe, attendu que le luxe jurerait dans des ouvrages d'une telle nature, est parfaitement convenable sous tous les rapports. Quant à la correction, il est de fait qu'elle n'a jamais été portée si loin dans aucune édition ancienne ou contemporaine. Et comment en serait-il autrement, après toutes les peines et toutes les dépenses que nous subissons pour arriver à purger nos épreuves de toutes fautes? L'habitude, en typographie, même dans les meilleures maisons, est de ne corriger que deux épreuves et d'en confier une troisième avec la seconde, sans avoir préparé en rien le manuscrit de l'auteur.

Dans les *Ateliers Catholiques* la différence est presque incommensurable. Au moyen de correcteurs blanchis sous le harnais et dont le coup d'œil typographique est sans pitié pour les fautes, on commence par préparer la copie d'un bout à l'autre sans en excepter un seul mot. On lit ensuite en première épreuve avec la copie ainsi préparée. On lit en seconde de la même manière, mais en collationnant avec la première. On fait la même chose en tierce, en collationnant avec la seconde. On agit de même en quarte, en collationnant avec la tierce. On renouvelle la même opération en quinte, en collationnant avec la quarte. Ces collationnements ont pour but de voir si aucune des fautes signalées au bureau par MM. les correcteurs, sur la marge des épreuves, n'a échappé à MM. les correcteurs sur le marbre et le métal. Après ces cinq lectures entières contrôlées l'une par l'autre, et en dehors de la préparation ci-dessus mentionnée, vient une révision, et souvent il en vient deux ou trois; puis l'on cliché. Le clichage opéré, par conséquent la pureté du texte se trouvant immobilisée, on fait, avec la copie, une nouvelle lecture d'un bout de l'épreuve à l'autre, on se livre à une nouvelle révision, et le tirage n'arrive qu'après ces innombrables précautions.

Aussi y a-t-il à Montrouge des correcteurs de toutes les nations et en plus grand nombre que dans vingt-cinq imprimeries de Paris réunies! Aussi encore, la correction y coûte-t-elle autant que la composition, tandis qu'ailleurs elle ne coûte que le dixième! Aussi enfin, bien que l'assertion puisse paraître téméraire, l'exactitude obtenue par tant de frais et de soins, fait-elle que la plupart des Editions des *Ateliers Catholiques* laissent bien loin derrière elles celles même des célèbres Bénédictins Mabillon et Montfaucon et des célèbres Jésuites Pelau et Sirmond. Que l'on compare, en effet, n'importe quelles feuilles de leurs éditions avec celles des nôtres qui leur correspondent, en grec comme en latin, on se convaincra que l'in vraisemblable est une réalité.

D'ailleurs, ces savants éminents, plus préoccupés au sens des textes que de la partie typographique et n'étant point correcteurs de profession, lisaient, non ce que portaient les épreuves, mais ce qui devait s'y trouver, leur haute intelligence suppléant aux fautes de l'édition. De plus les Bénédictins, comme les Jésuites, opéraient presque toujours sur des manuscrits, cause perpétuelle de la multiplicité des fautes, pendant que les *Ateliers Catholiques*, dont le prixe est surtout de ressusciter la Tradition, n'opèrent le plus souvent que sur des imprimés.

Le R. P. De Buch, Jésuite Bollandiste de Bruxelles, nous écrivait, il y a quelque temps, n'avoir pu trouver en dix-huit mois d'étude, *une seule faute* dans notre *Patrologie latine*. M. Denzinger, professeur de Théologie à l'Université de Wurzburg, et M. Reissmann, Vicaire Général de la même ville, nous mandaient, à la date du 19 juillet, n'avoir pu également surprendre *une seule faute*, soit dans le latin soit dans le grec de notre double *Patrologie*. Enfin, le savant P. Pitra, Bénédictin de Solesme, et M. Bonetty, directeur des *Annales de philosophie chrétienne*, mis au défi de nous convaincre d'une seule erreur typographique, ont été forcés d'avouer que nous n'avions pas trop présumé de notre parfaite correction. Dans le Clergé se trouvent de bons latinistes et de bons hellénistes, et, ce qui est plus rare, des hommes très-positifs et très-pratiques, eh bien! nous leur promettons une prime de 25 centimes par chaque faute qu'ils découvriront dans n'importe lequel de nos volumes, surtout dans les grecs.

Mais algré ce qui précède, l'Éditeur des *Cours complets*, sentant de plus en plus l'importance et même la nécessité d'une correction parfaite pour qu'un ouvrage soit véritablement utile et estimable, se livre depuis plus d'un an, et est résolu de se livrer jusqu'à la fin à une opération longue, pénible et coûteuse, savoir, la révision entière et universelle de ses innombrables clichés. Ainsi chacun de ses volumes, au fur et à mesure qu'il les remet sous presse, est corrigé mot pour mot d'un bout à l'autre. Quarante hommes y sont ou y seront occupés pendant 10 ans, et une somme qui ne saurait être moindre d'un demi million de francs est consacrée à cet important contrôle. De cette manière, les Publications des *Ateliers Catholiques*, qui déjà se distinguaient entre toutes par la supériorité de leur correction, n'auront de rivaux, sous ce rapport, dans aucun temps et dans aucun pays; car quel est l'éditeur qui pourrait et voudrait se livrer à ces soins si gigantesques et d'un prix si exorbitant? Il faut certes être bien pénétré d'une vérité divine à cet égard, pour ne reculer ni devant la peine ni devant la dépense, surtout lorsque l'Europe savante proclame que jamais volumes n'ont été édités avec tant d'exactitude que ceux de la *Bibliothèque universelle du Clergé*. Le présent volume est du nombre de ceux révisés, et tous ceux qui le seront à l'avenir porteront cette note. En conséquence, pour juger les productions des *Ateliers Catholiques* sous le rapport de la correction, il ne faudra prendre que ceux qui porteront en tête l'avis ici tracé. Nous ne reconnaissons que cette édition et celles qui suivront sur nos planches de métal ainsi corrigées. On croyait autrefois que la stéréotypie immobilisait les fautes, attendu qu'un cliché de métal n'est point élastique; pas du tout, il introduit la perfection, car on a trouvé le moyen de le corriger jusqu'à extinction de fautes. L'Hébreu a été revu par M. Drach, le Grec par des Grecs, le Latin et le Français par les premiers correcteurs de la capitale en ces langues.

Nous avons la consolation de pouvoir finir cet avis par les réflexions suivantes: Enfin, notre exemple a fini par ébranler les grandes publications en Italie, en Allemagne, en Belgique et en France, par les *Canons grecs* de Rome, le *Gerdil* de Naples, le *Saint Thomas* de Parme, l'*Encyclopédie religieuse* de Munich, le recueil des *déclarations des rites* de Bruxelles, les *Bollandistes*, le *Suarez* et le *Spicilège* de Paris. Jusqu'ici, on n'avait su réimprimer que des ouvrages de courte haleine. Les in-4°, où s'engloutissent les in-folio, faisaient peur, et on n'osait y toucher, par crainte de se noyer dans ces abîmes sans fond et sans rives; mais on a fini par se risquer à nous imiter. Bien plus, sous notre impulsion, d'autres Éditeurs se préparent au *Bullaire* universel, aux *Décisions* de toutes les Congrégations, à une *Biographie* et à une *Histoire générale*, etc., etc. Malheureusement, la plupart des éditions déjà faites ou qui se font, sont sans autorité, parce qu'elles sont sans exactitude; la correction semble en avoir été faite par des aveugles, soit qu'on n'en ait pas senti la gravité, soit qu'on ait reculé devant les frais; mais patience! une reproduction correcte surgira bientôt, ne fût-ce qu'à la lumière des écoles qui se sont faites ou qui se feront encore.

SÆCULUM VII

LITURGIA MOZARABICA

SECUNDUM REGULAM BEATI ISIDORI,

IN DUOS TOMOS DIVISA,

QUORUM PRIOR CONTINET :

MISSALE MIXTUM

PRÆFATIONE, NOTIS ET APPENDICIBUS

AB ALEXANDRO LESLEO, S. J. SACERDOTE, ORNATUM;

POSTERIOR :

BREVIARIUM GOTHICUM

OPERA

FR. ANT. LORENZANA,

TOLETANÆ ECCLESIE ARCHIEPISCOPI,

RECOGNITUM.

NOVA NUNC ET ACCURATIORI EDITIONE UTRUMQUE MONUMENTUM REVIVISCIT

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CUMSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS, EDITORE.

TOMUS PRIOR.

VENIUNT DUO VOLUMINA 14 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE. OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

1862

ELENCHUS

RERUM QUÆ IN HOC TOMO LXXXV CONTINENTUR.

<i>Fr. Ant. Lorenzanae Præfatio in Missale Mixtum.</i>	col. 9
Missalis Mixti pars prior.	109
Missalis Mixti pars posterior.	655
APPENDIX.	
Missa S. Pelagii martyris.	1041
Kalendarium vetus.	1049
Kalendarium Gotho-Hispanum.	1051

APRILIA 1874
 JOHANNES VITRUVIUS
 EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

In admonitione *Liturgiæ Gallicanæ* præmissa (*Patrol. tom. LXXII, col. 99*), nos Operibus S. Isidori Hispalensis Liturgiæ Mozarabum adnexuros polliciti, nunc fidem solvimus, duplex hujus Liturgiæ monumentum prælo mandaturi, nempe: *Missale Mixtum*, sive *Mozarabum* et *Breviarium Gothicum*. Quibus sane venerandis antiquæ Hispanorum Ecclesiæ reliquiis novam editionem vindicabat longa quam obtinere in catholicissima regione auctoritas, locum vero quem illis nunc in *Patrologia* nostra assignamus, ipsum S. Isidori nomen, secundum cujus regulam Liturgia Mozarabum redacta fuit et composita.

His præmissis, lectorem monitum volumus, nos editionem Hispanam verbatim exscripturos, ne iota quidem uno aut apice mutato; imo etiam, ipsius paginarum notas arithmeticas crassiori characterè in columnis nostris expressuros, ad quas non semel legentem revocabit formula *Vide fol...*, vel alia similis.

APRILIA 1874
 JOHANNES VITRUVIUS

SSMO DOMINO NOSTRO

BENEDICTO XIV,

PONTIFICI MAXIMO

VENANTIUS MONALDINUS BIBLIOPOLA ROMANUS FELICITATEM.

Quod sumptibus meis prodit Missale Mozarabicum, nemini potius quam Sanctitati tuæ consecrandum fuit; neque enim in majore tutela liber protegi neque digniore nomine insigniri potest, quam Benedicti XIV, doctissimi maximique pontificis, ejus scilicet quem, nobilissima in domo atque in splendidissima civitate natum, vita, cum præclara virtutum fama in litteris, et in sollicitudine pastoralis acta, per amplissimos munerum et ecclesiasticorum honorum gradus, ad Ecclesiæ principatum evexit. Et quamvis nemini ignotum sit bonas quasunque artes, cunctaque laudabilium scientiarum genera Sanctitatem tuam complecti atque fovere, ipsumque te, ut aliis exemplo sis, in maximis reipublicæ christianæ negotiis, litterarias tuas occupationes nunquam intermittere; tamen apparet tua quædam peculiaris cura, quæ circa res liturgicas versatur, quibus excolendis in palatio pontificio academiam instituisti, iisque publice tradendis scholas in Urbe esse voluisti, et ipse opus insigne composuisti; quo eucharistici sacrificii ritus omnes, omnemque æconomiam, magnæ doctrinæ sacræ copia, tribus libris dilucide eruditeque explicasti. Hæc mihi, Beatissime Pater, spem maxime fecerunt recentem hanc Missalis Mozarabici editionem a Sanctitate tua consueta clementia et benignitate susceptum iri. Nam cum liber adeo rarus evasisset, ut ægre nec nisi grandi pecunia comparari jam posset disciplinæ liturgicæ commodum atque utilitas flagitare videbantur ut prælo rursus committeretur, ne celeberrimarum Ecclesiarum vetusti ritus ac cæremoniæ in principum et sumptuosorum hominum bibliothecis, prope modum ignotæ, diutius delitescerent. Tu vero, beatissime Pater, pro singulari qua polles earum rerum notitia, illico perspicies ordinem rei divinæ faciendæ quem Missale Mozarabicum exhibet ab eo cui Græci et Orientales assueverunt diversum esse; Ambrosiano quoque Ordini, et ei quo Romana utitur Ecclesia, in multis dissimilem. Hanc quoque continuo animadvertes eam esse liturgiam quam catholicæ Hispaniarum Ecclesiæ a suscepta fide Christiana ad pontificatum fortissimi sanctissimique viri Gregorii septimi constanter retinuerunt, quam concilia Hispana plurimis decretis confirmarunt et quam sanctus Isidorus doctissimis commentis illustravit; eamque statim deprehendes priscae Ecclesiarum Galliæ sacrificandi methodo adeo affinem, atque similem esse, ut una atque eadem utraque dici haberique possit. Non enim, quod vulgo traditur, antiqua illa Gallorum liturgia aut ab Hispana dissentiebat, aut exemplaris instar, liturgiæ Hispanæ quodammodo præerit, sed idem modus atque ordo mysteria divina et ecclesiastica officia obeundi in utriusque gentis Ecclesiis antiquitus obtinere. Verum ne pluribus ejusmodi recensendis beatitudinem tuam diutius morari videar, cni Missale Mozarabicum, ejusque usus, atque præstantia cognita plane atque perspecta sunt, ad pedes sanctitatis tuæ procumbens, rogo ut amplissimo tuo nomine librum ornari permittas, meque potentissimo tuo patrocinio tuearis.

[1] PRÆFATIO.

1. Cum Missale Mozarabum, jussu et impensis A. habebam, nec enim moribus optimi cardinalis convenire videbatur opus egregium de industria vitare, et posteris fraudem facere voluisse. Utrumque autem fecisset, si, nulla præmissa admonitione, Missale Mozarabum interpolari jussisset.

3. Me etiam sollicitum habebant variae de Mozarabum ritibus doctorum hominum opiniones, quas alii vetustos esse, et in Hispaniæ Ecclesiis diu usitatos asserunt. Alii contra e Romanorum Gallicanorumque rituum permistione haud ita pridem natos contendunt. Alii demum libros liturgicos Mozarabum ab hæreticis olim fuisse vitatos opinantur.

4. Ea mihi obversabantur, cui Missale Ximenii solo nomine adhuc notum erat. Sed ubi librum per otium

401

evolvere atque diligentius examinare licuit, tam crebra, nec ambigua, genuinæ antiquitatis indicia occurrebant, ut de Sacramentarii hujus antiquitate diu ambigendum non fuerit. Formam celebrandæ Eucharistiæ inveni, non modo a Græcorum et Orientalium Anaphoris diversam, sed ab Ambrosiana quoque et a Romana liturgia plerumquæ dissentientem.

5. Hanc autem in Hispania diu obtinuisse fidem faciebant a conciliis Hispaniensibus sanciti, et a sancto Isidoro descripti ritus, [11] qui constanter retinentur. Ingens præterea orationum copia atque varietates, quarum aliæ vetustas Ecclesiarum Hispaniæ consuetudines ad memoriam revocant, alia fidei dogmata ad mentem conciliorum Hispaniæ aut explicant, aut adversus priscos hæreticorum errores tuentur.

6. Nec quidquam in iis offendi quod pravam catholicorum doctrinam sapiebat, et in mentem veniebat Patres concilii Mantuani, anno 1064, coram Alexandro II pontifice, libros liturgicos Mozarabum, accurate discussos, orthodoxos pronuntiasse.

7. Sunt quidem libricæ aliquot recentioris ævi. Sed hæ seipsas proliant, facile dignoscuntur, nec Sacramentarii antiquitati officiant.

8. Quæ cum sæpius recogitasset, et ad maximam affinitatem attendissem quæ missæ Mozarabiæ cum prisca Gallorum missa intercedebat, in hanc sententiam deveni Missale Ximenii eam formam peragendi Divina nobis exhibere quæ in Hispania olim atque in Gallia prisco usu recepta fuerat, optimumque cardinalem Ximenium, insigni hoc opere typis vulgato, Hispaniensium pariter et Gallicanarum Ecclesiarum vetustam liturgiam ab oblivione et interitu vindicasse.

§ 1. Pars prima Missalis Mozarabici.

9. Liturgiæ quam postea Mozarabicam nominarunt a suscepta fide Christiana ad hanc usque diem usus aliquis semper in Hispania fuit. Exeunte sæculo xv sex Ecclesiæ Mozarabiæ, quibus Saraceni peperce-

(a) Ex erant ecclesiæ parochiales sancti Marci, sanctæ Eulatiæ, sanctarum Justæ et Rufinæ, sancti Lucæ, sancti Sebastiani, et sancti Torquati; de quibus, de eorum clero et privilegiis, agit P. Joannes Pinus, in tractatu historicochronologico de Liturgia antiqua Hispanica, a n. 278 ad 314, et n. 309 et 364, præmissis tomo sexto Actorum sanctorum Julii.

(b) Cardinalis Ximenius, in instrumento fundationis, apud Pinium citatum, n. 328, ita loquitur: *Cum... tredecim amovibiles ad nutum archiepiscopi Toletani, pro tempore existentis, capellanos auctoritate nostra ordinaria instituerimus, qui dictum officium (Mozarabicum) juxta antiquam ordinationem debite celebrent, ac unum eorum capellanum majorem seu abbatem deputaverimus, qui aliis præesset, dictamque capellam regeret ac gubernaret, etc.*

(c) Altera data xii Kal. Octob. 1508, altera xii Kal. Februarii 1512. Exstant apud Pinium, in citato tractatu historicochronologico, cap. 8, sect. 3 et 4.

(d) Datis die prima Octobris 1508. Exstant apud citatum Pinium, cap. 8, sect. 2, a n. 327.

(e) P. Le Brun., *Explic. Miss.*, tom. II, dis. 5, art. 2, pag. 500. Ed. Gall. Paris., animadvertere jubet liturgiam Mozarabicam, inconsulto Romano pontifice, sola auctoritate cardinalis Ximenii fuisse restitutam. Unde, inquit, desperandum non est fore ut aliquando celebratio liturgiæ Gallicanæ, quibusdam

rant, Toleti superstites numerabantur (a). Quarum presbyteri et clerus privilegiis haud contemnendis fruebantur, quæ anno 1480 Ferdinandus et Isabella, catholici reges, novo diploma confirmarunt.

10. Sed presbyteri Mozarabici missas aliaque divina officia more Romano plerumque faciebant. Nec, nisi certis quibusdam festivis diebus, ritu Mozarabico sacra mysteria celebrare solebant. Huic malo Petrus cardinalis de Mendoza, archiepiscopus Toletanus, remedium asserere cogitaverat, nullum tamen attulit.

11. Mendozæ, anno 1495, successit Franciscus cardinalis Ximenius de Cisneros, qui, inter primas sui archiepiscopatus curas, ad res ecclesiasticas Mozarabum reparandas animum appulit. Primumque effecit ut presbyteri Mozarabici proprio ritu, sæpius quam antea, rem divinam facerent. Quod ut facilius præstarent, Missale et Breviarium Mozarabum, characterè usitato, typis edenda curavit.

12. Mozarabes enim in choro et ad altare hactenus usi fuerant libris ecclesiasticis quos [12] pauci antiquarii expedite legere noverant. Erant enim Codices characterè Gothico manu exarati, qui a multis sæculis in usu communi esse desierat.

13. Hoc sublato legendi impelimento, Ximenius collegium tredecim sacerdotum cum tribus ministris instituit, qui ritu Mozarabico missas quotidie et divina officia, celebrarent. Huic collegio unum e dictis presbyteris præesse voluit, qui *capellanus major*, aut *abbas* denominaretur (b). Eidemque collegio sacellum amplum, a corpore Christi nuncupatum, in metropolitana æde Toleti attribuit, proventus annuos aliaque adjecit honoris et utilitatis commoda, quæ duabus Julii papæ secundi constitutionibus (c), suo et capituli Toletani decretis (d) confirmavit (e).

14. Curam Missalis et Breviarii Mozarabum ejendorum cardinalis Ximenius imposuit Alfonso Ortiz, canonico Toletano, utriusque juris doctori, et litteraturæ Gothicæ probe gnaro. Eique adiutores dedit

sa'tem festivis diebus, restituatur, si episcopus aliquis Gallus zelo et auctoritate Ximenio par id attentare voluerit. At vir eruditus fallitur, uti Julii papæ secundi constitutiones citatæ splende probant. Præterea Julius papa, in prima sua constitutione, laudat Ximenium, quod, *servore devotionis accensus, officium Mozarabicum in certis Ecclesiis Toletanæ civitatis, in quibus celebrabatur, auctoritate ordinaria confirmaverit, et in statum pristinum restituerit*. Et sane archiepiscopus, ordinaria auctoritate usus, efficere potuit ut sacerdotes Mozarabici missas et ecclesiastica officia, ritu suo proprio celebrarent, ne vetustus Hispaniæ ritus in desuetudinem abiret, negligentia eorum qui, ejus frequentandi celebrandique causa, privilegiis, immunitatibus stipendiisque fruebantur. In Hispania enim usus liturgiæ Gotho-Hispanicæ, sive Mozarabiæ, nunquam penitus sublatus fuit, quamvis *hominum malitia*, ut Julius secundus papa loquitur, plurimum *diminutus fuerit*. At usus liturgiæ Gallicanæ, pontificum consensu, et regum voluntate, sublatus, longa temporum diuturnitate ab omni Gallia prorsus exsulavit. Unde difficiliter erit cuiuslibet episcopo Gallicano, qui id aggreteretur, liturgiam veterem Gallicanam a mortuis, ut ita dicam, excitare, quam fuit cardinali Ximenio præcavere ne liturgia Gotho-Hispanica, sacerdotum Mozarabum negligentia, penitus interiret.

Alfonsum Martinez, Antonium Rodriguez, et Hieronymum Guttierrez, presbyteros Ecclesiarum Mozarabiarum sanctæ Eulaliæ, sanctarum Justæ et Rufinæ, et sancti Lucæ parochos, viros probos, et litterarum gothicarum peritos.

15. Missale Mozarabum editum fuit Toleti anno 1500 a Petro Hagembach typographo, qui operam suam locaverat Melchiori [iv] Goricio nobili Novariensi, cujus industria, et impensis ars typographica Toleti promovebatur; et post annos tres, scilicet 1503, Breviarium Mozarabum Toleti prodit, ab eodem Petro Hagembach typis excusum.

16. Exemplaria Missalis Mozarabici raro admodum inveniuntur. Tria mihi vidisse contigit, unum chartaceum, duo pergamena; quibus duobus usus sum. Unum erat e bibliotheca eminentissimi cardinalis Nerei Corsini, Clementis XII pontificis maximi fratris filii; aliud e bibliotheca eminentissimi cardinalis Silvii Valentii Gonzagæ S. R. E. camerarii. Utrumque exemplar integrum, et folio majori, ut vocant, inpressum.

17. Missale constat foliis quadringentis sexaginta et novem, præter titulum, præfationem, Kalendarium, aquæ benedictionem, et, in fine, indicem brevem, quæ omnia foliis decem absolvuntur. Singula Missalis folia paginas duas, paginae singulæ columnas duas habent, paucis admodum exceptis. Characteres quibus typographus usus est ad Germanicas accedunt, crebræ sunt litterarum vocumque contractiones.

18. Præmittitur titulus *Missale mistum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes*, titulumque ornât imago beatæ Virginis sanctum Isidorum casula induentis. Consequitur præfatio, sive potius epistola dedicatoriæ ad cardinalem Ximenium, qua Alfonso Otiz rationem reddit injuncti sibi operis, et suam in exsequendis cardinalis Ximenii mandatis diligentiam admodum commemorat.

19. Deinde consequitur Kalendarium Mozarabicum, sæpius auctam, in quo sancti leguntur Franciscus, Dominicus, Thomas de Aquino, Petrus martyr, Antonius de Padua ad sæculum xiii pertinentes. Kalendarium hoc excipit aquæ benedictio, formula scilicet benedicendi aquam aspersionis, plane antiqua, et Gotho-Hispana, atque hæc cum benedictione panis Eulogici, et indice in fine libri, extra Missale quodammodo sunt.

20. Missale autem Mozarabicum ejus generis est quod *Plenarium perfectum*, sive *Mistum*, appellant. Non enim solas orationes et preces complectitur, sed benedictiones quoque, et antiphonas, responsoria, cantica, hymnos, lectiones Scripturarum, aliæque cuncta, quæ in Missa recitantur rite disposita, et, suis locis digesta, continet. Ejusmodi autem libri e commistione Missalis simplicis, Lectionarii, Antiphonarii et Benedictionalis compositi. *Missalia mista perfecta*, et *plenaria* nuncupabantur. Cujus denominationi significationem cum Eugenius de Robles ignorasset, rationem commentus est, plane falsam, cur

(a) Cod. leg. Visigoth., lib. II, tit. I, leg. II; lib. XII, tit. IV, leg. 6.

A Missalè Ximenii, pro titulo, appellatum fuerit *Mistum*, suaque auctoritate viros quosdam eruditos in errorem induxit, ut crederent nonnulla, a ritibus Mozarabici aliena, jubente Ximenio, Missali, cum typis ederetur, fuisse interpolata.

21. Missale Mozarabum ab Adventu inchoatur, qua in re cum Orationali Gothico, cum Bobiensi Sacramentario, aliisque libris liturgicis Gallicanis, concordat. [v] At vetusta Sacramentaria ritus Romani, aut a Kalendis Januarii initium ducebant, ut de Sacramentario Leoniano suspicari licet, aut a vigilia Natalis Domini, a qua Sacramentarium Gelasianum, et Gregoriana antiquiora Sacramentaria incipiunt.

22. Dominicæ Adventus sex in Missali Mozarabico recensentur, quibus singulis propria est missa. Earumque prima pro exemplo missæ Mozarabice ponitur, etsi illi nonnulla desint ab ordinario Missæ, et a libro offerentium petenda-

23. Missas dominicales Adventus sex missæ propriæ sanctorum excipiunt. Nimirum sancti Clementis primi papæ et martyris, sancti Saturnini episcopi Tolosani et martyris, sancti Andreæ apostoli et martyris, sanctæ Eulaliæ Emeritensis virginis et martyris. Annuntiationis beatæ Mariæ virginis, et sancti Thomæ apostoli.

24. Subsequuntur missa unica Natalis Domini, et aliæ quatuor missæ, scilicet sancti Stephani protomartyris, sancti Joannis apostoli, sanctorum Innocentium martyrum, et sancti Jacobi fratris Domini.

C 25. In Missali Ximenii non habetur missa vigiliæ Natalis Domini. Hispanis enim tempore Adventus olim vetitum fuerat jejunare, aut vigiliis celebrare, ob impietatem Priscillianistarum, qui, Deum factum esse hominem negantes, hoc maxime tempore, nudis pedibus incelebant, et jejunia frequentabant.

26. Diei Natalis Domini tunc in Missali Mozarabico quam in Missalibus Gallicanis unica missa attribuitur; at in vetustis Sacramentariis ritus Romani tres missæ hac die inveniuntur.

27. Galli olim, et Gotho-Hispani Kalendis Januarii jejunabant, in contemptum superstitionis gentiliæ. At postea instituerunt ut, ineunte anno, Kalendis Januarii festam Circumcisionis Christi Domini celebraretur (a), cujus missa in Missali Mozarabum habetur. Et deinde consequitur missa Dominicæ ante Epiphaniam, eam ipsam quam antea Kalendis Januarii celebrare solebant. Eademque in jejuniis Epiphaniæ repetunt, præter lectiones Scripturarum, laudam et sacrificium, quæ diversa sunt.

28. Consequitur missa Epiphaniæ, qua festivitate Hispani antiquitus Adventum terminabant.

29. Ab Epiphania usque ad initium Quadragesimæ novem missæ dominicales numerantur, quarum ultima inscribitur *ante diem Cineris*, et *ante carnes tollendas*.

30. Nulla autem in Missali Mozarabum, aut in fi-

bris liturgicis Gallicanis, mentio fit Septuagesimæ, A quadriduanum Lazarum ad vitam revocavit, uti ex Orationali Gothico apparet.

31. A die Cinerum ad Dominicam Paschatis, in Missali Ximenii missæ sunt una et viginti; quarum sex sunt dominicales, cæteræ feriales.

32. Ordinem vetustum missarum feriarum Quadragesimæ Mozarabes recentiores intactam ferme servarunt. At priscam missarum dominicalium seriem male perturbarunt. Nam, cum præter morem Gotho-Hispanum, Quadragesimam inciperent a feria quarta Quinquagesimæ, neque officium illius diei, neque [vi] missam propriam in libris suis haberent, officium benedicendi et distribuendi cineres totum ferme a Missali Romano, quo Toletana Ecclesia utebatur, mutati sunt. Missam vero quæ antea Dominica prima Quadragesimæ canebatur, die Cineris celebrare instituerunt. Eademque lege missam Dominicæ secundæ ad Dominicam primam, tertiæ Dominicæ ad secundam, et quintæ ad tertiam Dominicam protraxerunt. Missas Dominicæ quartæ *mediante*, et Dominicæ sextæ *in traditione Symboli*, immotas reliquerunt, et pro quinta Dominica, cui missa deerat, novam composuerunt, atque hunc ordinem missæ dominicales Quadragesimæ, in Missali Ximenii, tenent.

33. Officium Cinerum constat benedictione et distributione cinerum, processione, concione et missa. Formula benedicendi cineres utuntur nonnihil diversa ab ea quæ in Missali sancti Pii V habetur. Cineres omnibus indiscriminatim distribuuntur, nulla mentione rejectionis pœnitentum, ac cilicii pœnitentibus imponendi. Processio et concio nomine tenus indicantur. In Missa, prophetia legitur e capite primo Proverborum, quæ olim legebatur feria quarta post primam Dominicam Quadragesimæ, Apostolus idem legitur, qui eadem quarta feria adhuc legi solet. Evangelium e capite quarto sancti Matthæi, illud idem est quod modo feria quarta post quartam Dominicam legitur, sed quod olim ipsa Dominica prima Quadragesimæ legebatur. Habet jejunium Christi ejusque tentationes in deserto. Quo spectant orationes quæ in missa recitantur, ad eandem Dominicam pertinentes; quas Mozarabes recentiores ad feriam quartam Cinerum transulerunt, etsi pleraque contineant quæ nec diei solemnibus jejunii, neque quartæ feriæ conveniant.

34. Dominica prima Quadragesimæ Evangelium legitur ex Evangelio sancti Joannis (Cap. iv). Habet colloquium Christi cum Samaritana, eodemque orationes hujus missæ spectant, quæ olim Dominica secunda Quadragesimæ recitabatur. Dominica secunda Evangelium habet ex sancti Joannis (Cap. ix), de cæco a nativitate, de quo agunt orationes, quæ in eadem missa dicuntur.

35. Dominica tertia Evangelium habet ex Evangelio sancti Joannis (Cap. xi), in quo de Lazaro a mortuis excitato sermo est, eodemque spectant orationes, quas in missa canunt. At olim Gotho-Hispani Dominica quinta Quadragesimæ in missa et in officio commemorare solebant insigne illud miraculum quo Christus

36. Consequitur Dominica *mediante*, quarta Quadragesimæ, ejus missa locum suum antiquum retinuit. Evangelium ex Evangelio Joannis (Cap. vii), et orationes sunt de sermone Christi in templo, *die festo mediante*. Dominica quinta Quadragesimæ missam habet a Mozarabis recentioribus consarcinatam, Evangelium legitur ex Evangelio sancti Joannis (Cap. x), in quo Christus, agens de legitimis sui gregis pastoribus, se *Pastorem bonum* [vii] aperte dicit, qui oves suas cognoscit, et ab iis cognoscitur. Orationes, more suo, e Missali et Breviario collegerunt, quæ nihil habent commune cum Evangelio; quædam de jejunio mentionem faciunt, sed aliæ ne quidem jejunium commemorant.

37. Dominica sexta Quadragesimæ, quæ et Palmarum, et in traditione Symboli denominatur, primum habet benedictionem palmarum et olivarum, tum consequitur missa, quæ locum suum immota retinuit, præter duas lectiones Veteris Testamenti, Symbolum apostolorum solemniter traditur; deinde legitur Apostolus, et postea de more Evangelium, quod ex capite xi sancti Joannis desumitur, describitque triumphalem Christi Domini ingressum in urbem Hierosolymitanam. Orationes, ob Symboli traditionem, multa habent de Trinitatis mysterio, et quædam de Incarnatione. Oratio *Post pridie* meminit de solemnitate Palmarum.

38. Atque hæc est missarum dominicalium Quadragesimæ series, quam recentiores Mozarabes induxerunt. Si quis autem voluerit ordinem vetustum restituere, is primum debet missam Mozarabicam Dominicæ quintæ auferre, et deinde missam propriam feriæ quartæ Cinerum componere, ac demum missas cæteras suæ quamque Dominicæ restituere, ita ut Dominica prima fiat *de Christo in deserto*, Dominica secunda *de Samaritana*, Dominica tertia *de cæco*, Dominica quarta *de die festo mediante*, Dominica quinta *de Lazaro*, et demum Dominica sexta *de Palmis, et de traditione Symboli*.

39. Præter hasce missas dominicales, singulis Quadragesimæ septimanis, feria quarta, et feria sexta, proprias habent missas, et septimana sancta feriæ quinta in Cœna Domini, et Sabbatum sanctum missas proprias habent, feria autem sexta in Parasceve fit missa Præsanctificatorum.

40. Missas quadragesimales excipiunt missæ paschales octo, quarum prima die Dominica Resurrectionis Domini, sex aliæ, singulis consequentibus diebus, singulæ recitantur.

41. Post quas, in Missali Ximenii occurrunt *præparatio Missæ, et Liber omnium offerentium*, quibus, præter orationes, quas dicit sacerdos celebraturus, easque quas dicit quando vestes sacras induit, comprehenduntur hymnus *Puerorum*, psalmus *Confitemini*, hymnus *Salve, Regina*, missa sancti Jacobi Zebedei Hispaniarum apostoli, pro exemplari quodam missæ Mozarabicæ hoc loco proposita, pleræque

orationes, et alia quæ in missis omnibus recitantur. A Post hæc subsequitur missa octava paschalis, quæ die Dominica in octava Paschæ dicitur.

42. Sunt deinde octo missæ quæ a Paschate ad Pentecosten recitantur, quarum primæ quatuor totidem Dominicis, ante festum Ascensionis, attribuuntur. Rogationes Gotho-Hispani, et Mozarabes, ante festivitatem Ascensionis, non celebrabant, nec in missa Ximenii ulla est missa *Rogationum*; sed quinta ad Ascensionem Domini spectat, sexta ad Dominicam post Ascensionem, septima ad vigiliam [viii] Pentecostes, et octava ad diem Pentecostes.

43. Mos autem Gotho-Hispanorum, Gallorum et Mozarabum, erat in hisce missis quæ a Paschate ad Pentecosten recitabantur librum Apocalypsis legere, eundemque morem Missale Ximenii retinuit.

44. A Pentecoste ad finem anni liturgici octo duntaxat missæ dominicales inveniuntur. Harum prima inscribitur *In Dominico primo post Pentecosten*, et ultima *in Dominico ante jejuniū Kalendarum Novembrium*, quam subsequitur missa *in Jejuniū Kalendarum Novembrium*.

45. His missis antiquis Mozarabes duas adjecerunt, alteram Dominica Trinitatis, alteram die festivitatis *Corporis Christi* recitandam. Missa Trinitatis tres Scripturæ lectiones a Dominica prima post Pentecosten desumit, orationes vero omnes a Dominica Palmarum. Missa festivitatis *Corporis Christi* quædam habet e Missali Romano desumpta, at plurima ejus pars e missis Gotho-Hispanis collecta est. Officium ad missam *Cibavit eos*, et oratio *Deus qui nobis*, Missale Romanum suppeditavit, Apostolus ex Epistola I ad Corinthios (*Cap. xxiii*) segmentum ejus est qui in Cœna Domini legitur, habetque verba illa *donec veniat in claritate de cœlis*, quæ Gotho-Hispani in suis exemplaribus legebant. Evangelium e sancto Joanne (*Cap. vi*) idem est quod in Missali Romano legitur. Illatio est segmentum illationis missæ Gotho Hispanæ, quæ feria quarta post Dominicam tertiam Quadragesimæ habetur, adeo oscitanter huc translata, ut ne ea quidem omiserint quæ solemnibus jejuniis propria erant. Oratio *Post pridie* e missa Dominicæ ante jejuniū Kalendarum Novembris, verbatim desumpta, de Eucharistia hæc habet: *Panis hic TRANSMUTATUS in carnem, calix hic TRANSFORMATUS in sanguinem sit offerentibus gratia, et sumentibus medicina.*

§ II. Pars secunda Missalis Mozarabici.

46. Missam jejunii Kalendarum Novembrium continuo excipiunt *Sanctorale, Commune*, missæ votivæ et mortuales. Sanctorale missas habet proprias beatæ Virginis, et sanctorum, quas Ecclesia Toletana celebrare solebat; paucis exceptis, quæ aut ante missam Natalis Domini, aut post eam in Missali collocantur. Sunt autem in Sanctorali missæ quatuor beatæ Virginis, binæ de cruce, una sancti Michaelis archangeli, binæ sancti Joannis Baptiste, quinque apostolorum, una sanctorum Petri et Pauli, una Simonis et Judæ, Matthiæ, Bartholomæi et Matthæi, sin-

gulorum una; et una dominicalis quod Dominica ante festum nativitatis sancti Joannis Baptiste dicitur.

47. E sanctis quorum in Sanctorali sunt missæ propriæ tres ad Ecclesiam Gallicanam pertinent, Martinus episcopus Turonensis, [ix] Genesius Arclatensis, et Columba Senonensis. Septem sunt Ecclesiæ Romanæ, Sebastianus, Laurentius, Cosmas et Damianus, Agnes, Cæcilia et Eugenia; una Sabina, Crispina; una Sicula, Agatha; tres Africani, Cyprianus, Speratus, et Marciana; una Palæstina, Maria Magdalene; duo Antiocheni Babilas episcopus et Romanus, cum Romano Thendulus infans, cum Babila tres pueri commemorantur; una Cappadox, Dorothea; duo Nicomedicæ passi, Lucianus et Adrianus; tres incertæ gentis, et incerti loci passionis, Tyrsus, Julianus et Christophorus, quanquam hic videatur in Mœsia passus.

48. Cæteri omnes martyres Hispani sunt, duo et viginti numero, Vincentius levita Cæsaraugustanus, Eulalia virgo Barcinonensis, Fractuus episcopus Tarraconensis, Augurius et Eulogius ejus diaconi; Emeterius et Celidonius milites Calaguritani, Torquatus episcopus Accitanus, cum quo, eadem missa, Ctesiphon, Hesichius, Indaletius, Secundus, Iuphrasius et Cæcilius, coluntur; Justa et Rufina sorores virgines Hispalenses; Justus et Pastor pueri Comitenses; Felix Gerundensis; Gerontius episcopus Italicensis; Faustus, Januarius, Martialis et Aciscus Cordubenses; Germanus et Servandus in Agro Gaditano, ut ferunt, passi; Crispinus episcopus Astigitanus et Leocadia virgo Toletana.

49. Inter martyres coluntur Leocadia, Gerontius, Crispinus, Torquatus, ejusque socii; nam Torquatus alique sex episcopi passim martyres appellantur, nec immerito; nam primi post apostolos suo labore et sanguine Ecclesias in Hispania constituerunt. Crispinus Astigitanus in hymno Breviarii martyr canitur; Leocadia et Gerontius fidei causa carcere conditi in vinculis obierunt. Martyribus pariter sanctus Martinus Turonensis adjungitur, qui ob orthodoxam fidem ludibria, verbera et a patria exilium passus est; Maria Magdalene, a Gotho-Hispanis martyr habebatur, uti ex ejus missa apparet.

50. Demum in Sanctorali est etiam missa jejunii sancti Cypriani, sive Kalendarum Septembris. Harum missarum longe pars maxima Gotho-Hispana est: pauca a Mozarabis conscriptæ fuerunt. Contra antiquitatem nonnullarum ex istis missis non faciunt Acta martyrum vitiosa, et interpolata, quibus earum compositores usi sunt; nam, ut in notis animadverto, Acta illa vitiosa sæculo vi et vii pro legitimis habebantur.

51. A Mozarabis benedictio candelarum et missa Purificationis beatæ Virginis composita sunt; *Apostolus, Evangelium, lauda, sacrificium*, oratio, missa et illatio desumpta sunt a missa Circumcisionis Domini; cæteræ vero orationes et benedictio e Breviario collectæ sunt.

52. Vetusta quidem, apud Gallos saltem, est festi-

vitas Nativitatis beatæ Virginis : at missa quæ in A Sanctoralibus Mozarabum ei festivitati attribuitur, partim e Missali Romano, partim e missa Annuntiationis desumpta, Gotho-Hispana cœsenda non est.

53. Festum [x] Conceptionis beatæ Virginis, sæculo nono, Neapoli celebrabatur, ut fidem facit kalendarium marmoreum Neapolitanum, hoc tempore, quemadmodum eruditi opinantur, sculptum. In eo enim legere est : VIII, CONCEPTIO S ANNE MARIE VM. Die octavo Decembris Conceptio Sanctæ Annæ Mariæ Virginis ; nihilominus missa Conceptionis beatæ Virginis, quam in Missali Ximenii habemus, recentiorum Mozarabum opus est. *Officium ad missam et psallendo* a Missali Romano, orationes a Missali et Breviario Mozarabum desumuntur. Missam Exaltationis sanctæ Crucis, et ipsam festivitatem, Mozarabes recentiores adjecerunt. Evangelium quod in missa legitur a Domini a prima post Pentecosten, sacrificium a Dominica quarta post Pascha, reliqua a missa Inventionis Crucis mutantur.

54. Missa et festivitas Inventionis sanctæ Crucis antiquæ sunt, et a Gotho-Hispanis et Gallis celebrabantur. Sed recentiores Mozarabes a missa Inventionis Crucis orationem, missam et alteram orationem abstulerunt, easque missæ Exaltationis Crucis inseruerunt, et missæ Inventionis fragmentum epistolæ undecimæ sancti Paulini Nolani *ad Severum*, præ oratione, missa et alia oratione intulerunt. Ut igitur hæc missa pristinae integritati restitueretur, ablato hoc fragmento Pauliniano, illi reddendæ sunt oratio, missa et alia oratio, quæ in missa Exaltationis Crucis leguntur.

55. Post Sanctorale, in Missali Ximenii, locum obtinet *Commune*, quod missas communes martyrum, confessorum et virginum complectitur, quas olim apud Gotho-Hispanos in usu fuisse aperte indicat Braulio in prologo Vitæ sancti Æmiliani Cuculati scribens mandasse se ut die solemnitatis ejusdem missa recitetur communis unius scilicet confessoris.

56. In Missali Ximenii missæ communes decem recensentur, quarum sex primæ sunt martyrum, septima et octava confessorum, nona et decima virginum. Ejusmodi missas olim apud Gallos existisse A'em faciunt Missale Gallo-Gothicum, in quo sunt missæ communes unius apostoli et martyris una et tres pariter de pluribus martyribus, una missa unius confessoris, et una missa de pluribus confessoribus. Et Lectionarium Luxoviense, in quo occurrunt *legenda in festo unius martyris, legenda de plures martyres*, ita enim habet, *legenda de uno confessore, et legenda de plures confessores*.

57. Missas communes votivæ excipiunt, quarum octo numerantur. Prima missa *rotiva omnimoda*, ejusdemque tituli, in Sacramentario Bobiensi, existat missa. Secunda est *pro seipso sacerdote*, cui similis missa, in Sacramentario Bobiensi, in eribitur *missa quomodo sacerdos pro se orare debet*. Tertia est *missa votiva singularis*, quarta *Pro itinerantibus* inscribitur.

(a) Georgius, de Liturg. Rom. pontif., tom. II,

In Lectionario Luxoviensi, n. 80, occurrunt *legenda in processione itineris*, et, n. 81, *legenda de radendo ab itinere*. Quinta *de tribulationibus*, et sexta *pro sacerdote* [x] viro inscribitur. Septima demum et octava sunt pro infirmis. His conjunguntur sex missæ mortuales.

58. Prima est *pro episcopo*, et in Lectionario Luxoviensi, n. 78, suat *legenda in depositione episcopi*. Secunda est *pro uno sacerdote defuncto*, et in Sacramentario Bobiensi est *missa sacerdotis defuncti*. Tertia est *pro diacono aut subdiacono defuncto*, quarta *pro uno defuncto quocunque*, cui respondent *legenda in depositione cui volueris*, quæ in Lectionario Luxoviensi, existant. Quinta est *missa parvulorum defunctorum*, eorum nimirum qui suscepto baptis- B mate ante usum rationis moriuntur. Sexta est pro pluribus defunctis, quam Mozarabes die Commemorationis omnium defunctorum canere solent, huic similera missam *pro defunctis* habet Sacramentarium Bobiense.

59. Post missas defunctorum consequitur missa beatæ Mariæ virginis, quam Mozarabes diebus Sabbati non impeditis celebrant, eaque Missale Mozarabum terminatur.

§ III. An Missale Mozarabum vetustum sit Sacramentarium.

60. Illud autem vetustum aliquod Sacramentarium nobis exhibere nemo, ut pato, negabit, cum viderit tot ritus a multis sæculis jam antiquatos frequenter in eo commemorari : communionem quotidianam, calicem a diacono communicanti populo traditum; C fideles tempore paschali veste candida indutos; publice pœnitentes ad manuum impositionem accedentes ab ecclesia ante illationem munerum ejectos; Symbolum, Dominica Palmarum, competentibus solemniter traditum; baptismum, festo Epiphaniæ, solemniter collatum; lac et mel neophytis data, eisdem per dies octo circa altare, tempore sacrificii, collocatos; silentium a diacono ante Scripturarum lectionem indictum; lectionibus, in missa, voce sacerdotis finem impositum; dyptica a diacono recitata.

61. Hæc aliaque plurima vetustatis indicia si quis perpenderit, et simul animadverterit nec *tropas*, nec *prosas*, nec *sequentias*, in hoc Missali inventi, quantum ante annos septingentos in Occidente cantatæ fuerint (a), omnesque missas quibus liber constat eandem formam liturgicam constanter retinere, a Latinorum pariter et a Græcorum liturgiis dissentientem, is minime dubitabit quin hoc Missale vetustum Sacramentarium fuerit, quod liturgiam quandam complectitur a missa Romana et Ambrosiana, a Græcorum quoque et Orientalium anaphoris plane diversam.

[xii] § IV. An liturgia Missalis Mozarabici sit Gotho-Hispana.

62. Quam liturgiam eam ipsam esse quæ apud Gotho-Hispanos et antiquiores Mozarabes olim obtinuit, argumenta plurima evincunt, quorum tria hæc

(a) Georgius, de Liturg. Rom. pontif., tom. II, dissert. III, pag. 193, 201.

præcipua seligo. Primum, in liturgia Missalis Ximenii, ea omnia inveniuntur quæ sanctus Isidorus, tam in libris de Officiis ecclesiasticis, quam in epistola ad Ludifredum commemorat, et explicat, tanquam partes præcipuas liturgiæ Ecclesiæ Gotho-Hispanæ. Secundum, liturgia Missalis Ximenii ea omnia retinuit quæ concilia Hispana in Eucharistiæ celebratione ut observentur decreverunt. Tertium, maxima est liturgiæ Missalis Ximenii cum prisca Gallorum liturgia affinitas, ut non tam similes quam eadem videantur.

63. Primum igitur, teste sancto Isidoro (a), in Liturgia Gotho-Hispana erant cantica, psalmi, hymni, antiphonæ, et responsoria, et in missis Mozarabicis cantantur *benedictiones* (b), sive canticum trium puerorum, hymnus *Gloria in excelsis*, antiphona ad introitum, sive officium ad missam, responsorium, sive *psallendo*, offertoria sive *sacrificium* (c), psalmus *Confitemini*, laudes, et alleluia (d).

64. Sanctus Isidorus in liturgia Gotho-Hispana commemorat Scripturarum Veteris et Novi Testamenti lectiones (e), silentium a diacono indictum (f), concionem sacerdotis (g), oblationes panis et vini a levitis altari illatis, a quibus mensa Domini componebatur. Agit etiam de lotione manuum, de officio precum, de nominum, sive diptychorum, recitatione, et de pace danda (h), quorum nihil in missa Mozarabica desideratur. Nam lectiones Scripturarum, plerumque tres, una e Veteri, duæ e Novo Fœdere, recitantur, quandoque quatuor leguntur, binæ ex utroque Testamento. Lectores Veteris Testamentum, levitæ Novum legunt. Silentium a diacono indicitur, sacerdos concionatur, oblationes panis et vini in missis solemnibus, levitæ inferunt altari, easque componunt et tegunt. Manus ad altare lavantur, preces dicuntur, nomina recitantur, et pax datur.

65. Neque sanctus Isidorus omisit explicare septem illas orationes, quibus liturgia Gotho-Hispana maxime constabat (i), eæ autem in missis omnibus Missalis Ximenii exstant, eundemque ordinem obtinent, quem olim tempore sancti Isidori obtinuerunt. Nulla enim est missa Mozarabica, in qua non inveniatur oratio *Missæ*, tum *alia oratio*, et deinde *tertia*, quæ *post nomina* inscribitur, quam quarta oratio *ad pacem* dicta excipit [xiii], quinta deinde consequitur, *illatio* (j) Gotho-Hispanis, Romanis *præfatio* nuncupata, cujus initio *aures ad Dominum* (k), et *sursum corda* proclamantur, et in fine *Sanctus* latine, et *Agius* Græce, ter, et *Osanna in excelsis* (l) semel atque iterum cantatur. Huic orationi appendix ad-

(a) Sanctus Isidorus, de Off. eccl., lib. 1, cap. 4, 5, 6, 7, 8, et epist. ad Ludifr.
 (b) Sanctus Isid., epist. ad Ludifr.
 (c) Sanctus Isid., Off. l. 1, c. 14, ep. ad Ludifr.
 (d) Sanctus Isid., Off. l. 1, cap. 15.
 (e) Ibid., cap. 10, 12, et in epist. ad Ludifr.
 (f) Sanctus Isid., Off. lib. II, 8.
 (g) Ibid., cap. 5.
 (h) Sanctus Isid., Off. l. II, c. 8, et in epist. ad Ludifr.
 (i) Sanctus Isid., Off. l. I, c. 15.
 (j) Sanctus Isidorus, de Off. Eccl., l. I, c. 15.

A neciitur, *post sanctus* dicta, cui olim statim adnectebantur verba consecratoria elementorum, modo vero inter hanc appendicem et consecrationis formulam, mediat brevis oratiuncula, a Mozarabis excogitata. Facta elementorum consecratione, sexta oratio *post pridie* a Missali nostro, a sancto Isidoro *confirmatio sacramenti* denominata (m), recitatur, quam septima, quæ est *Dominica*, cum sua præfatione et appendice consequitur.

66. Dona a sacerdote, uti olim in Gotho-Hispana, ita modo in liturgia Missalis Ximenii, consecrantur, prolatis Christi verbis (n), et in corpus et sanguinem Domini, operante Dei omnipotentia, transmutatur. Corpus dominicum frangitur (o), Symbolum Constantinopolitanum recitatur (p). Sacerdos populo solemnium formula benedictionem impertitur (q). Corpus Christi communicantibus distribuitur (r), et, gratiis Deo actis, populus dimittitur.

67. Præterea sanctus Isidorus agit de vigiliis (s), de die Dominica, et de festivitatibus, in Ecclesia Gotho-Hispana celebrari solitis (t), de jejuniis Quadragesimæ, Pentecostes, septimi, et noni mensis, et iunii anni (u). Missale vero Ximenii, plures habet missas, quæ in solemnitatibus Domini, beatæ Virginis et sanctorum recitantur. Sunt missæ quæ in agendis mortuorum, sunt aliæ quæ diebus Jejunii sancti Cypriani, sancti Martini, Pentecostes et Epiphaniæ celebrantur. Suas quoque missas et feriales, et dominicales, habet Quadragesima. Et quamvis jejunia initio anni olim a Gotho-Hispanis suo loco mota fuerint, et Epiphaniæ festo præmissa, adhuc tamen missa quæ antiquitus initio anni, cum jejunarent, recitabatur, in Missali nostro superest, et die Dominica ante Epiphaniam a Mozarabibus celebratur.

68. Demum eandem ecclesiasticæ hierarchiæ formam in Missali Ximenii observare licet, quam suo tempore sanctus Isidorus agnoverat (v), iisdem quibus olim cleri et populi gradibus constantem. Hæc breviter exposita, si quis attenderit, videbit sane Missale Ximenii, eandem liturgiam exhibere, quam sanctus Isidorus in suis libris descripserat.

69. Ad concilia Hispaniensia venio, quæ cum plura ad rem Liturgicam Gotho-Hispanam pertinentia statuerint, quæ in liturgia Missalis Ximenii adhuc retinentur, allud nobis efficax argumentum suppeditant, ad probandum liturgiæ Mozarabicam, [xiv] Gotho-Hispanam esse. Primum igitur ritu Mozarabico sacerdos sine oratio missam non celebrat, ex decreto concilii

(k) Sanctus Isid., epist. ad Ludifr.
 (l) Sanctus Isid., Off. l. I, c. 15.
 (m) Ibid., et in epist. ad Ludifr.
 (n) Ibid., cap. 18, et lib. II, cap. 7 et 8.
 (o) Sanctus Isid., de Off. Eccl., l. I, c. 18.
 (p) Ibid., cap. 16.
 (q) Ibid., cap. 17.
 (r) Ibid., cap. 18, et l. II, c. 8.
 (s) Sanctus Isid., Off. l. I, cap. 22.
 (t) Ibid., c. 24, ad 35, et lib. II, c. 27, 28.
 (u) Sanctus Isid., lib. II, c. 36, ad 41.
 (v) Ibid., lib. II, c. 5, ad 44.

in Bracarenſis (a), et unum duntaxat orarium induit, A ex concilio iv Toletano (b). In miſſa panis tandem et vinum aqua temperatum offertur, ex concilio iii Bracarenſi (c), et ſacerdos toties communicat, quoties miſſam celebrat, ex concilio Toletano xii (d).

70. In miſſa canitur hymnus *Gloria in excelsis*, et canticum puerorum, ex concilio iv Toletano (e). Evangelium poſt Apoſtolum in miſſa legitur, ex concilio Valentino (f) et ex concilio iv Toletano (g) *alleluia* non canitur tempore Quadrageſimæ neque *lauda* canitur poſt Apoſtolum, ſed poſt lectum Evangelium (h), et in omni miſſa oratio Dominica recitatur (i). Nec ſimpliciter dicitur *Gloria Patri, et Filio*, etc., ſed *Gloria et honor Patri, et Filio, et Spiritui Sancto* (j). Ex præcepto concilii Toletani iii (k), Symbolum Conſtantinopolitanum in Miſſa recitatur, priuſquam Dominica oratio dicatur. Poſtquam dictum eſt Symbolum, corpus Domini frangitur, tum, ex decreto concilii iv Toletani, oratio Dominica recitatur, *fit conjunctio panis et calicis*, deinde ſacerdotis benedictio conſequitur, et *tum demum corporis et ſanguinis Domini ſacramentum ſumitur* (l).

71. Ex ejuſdem concilii decreto lucerna, et cereus paſchalis, Sabbato ſancto benedicantur (m). Feria ſexta majoris hebdomadæ officio proprio gaudet, *indulgentia* poſtulatur, et *crucis myſterium* prædicatur (n). Hymni humano ingenio compoſiti in officio divino recitantur (o), in fine psalmorem *Gloria et honor*, etc., canitur (p). Liber Apocalypſis a Paſchate ad Pentecoteſten legitur (q). Concilium Gerundenſe jejunio, et Litanias Pentecoteſtes, et Kalendarum Novembrii inſtituit (r), quorum in Miſſali Ximenii ſunt miſſæ propriæ. Concilium Toletanum x inſtituit ut feſtivities dominicæ matris, die xv Kalendarum Januarii celebraretur (s), quo die, etiam nunc in Miſſali Ximenii miſſam habet propriam. Concilium Bracarenſe ii, concilium Emeritanenſe, et ſanctus Iſidorus meminerunt de pecunia, quam, certis quibuſdam diebus feſtivis, populus ſacerdoti offerebat (t), et Miſſalis Ximenii rubrica præcipit ut ſacerdos, conſervatus ad populum, oblatam pecuniam recipiat.

72. Miſſale Ximenii non modo obſervat ea quæ circa ritus præſcripſerunt concilia Hiſpanica, verum etiam in orationibus doctrinam Catholicam ad men-

tem eorundem conſtanter explicat, et frequenter peculiare illis loquendi modos adhibet [xv], ſic Spiritum ſanctum a *Patre Filioque procedere*, juxta vetuſtam Hiſpanorum doctrinam, diſtincte prædicat, ſic *hominem*, pro *natura humana*, non raro uſurpat, et *Christum unum de Trinitate* dicit, modum loquendi concilii Toletani iv ſecutum (u). Denique ne quid Miſſali Ximenii deſſet, quod ſacramentarii Gotho-Hiſpani proprium foret, in eo miſſæ inveniuntur quæ diebus feſtivis Circumciſionis Domini et Inventionis ſanctæ crucis celebrarent, quas leges Viſigothorum obſervari mandaverant (v).

§ V. An liturgia Miſſalis Ximenii eadem ſit atque Gallicana?

73. Tertium argumentum quo probatur liturgiam Miſſalis Ximenii Gotho-Hiſpanam eſſe, in intima ejus ſimilitudine cum Liturgia Gallicana poſitum eſt. Em. Bona (x) antea viderat *miſſam Gallicanam eandem eſſe atque Toletanam*, ſive Mozarabicam, et Mabillonius animadverſerat miſſam Gallicanam eodem ritu celebratam fuiſſe quo *Toletana ſeu Mozarabica* celebrabatur (y). Sane qui in Gallia ſæculo ix vivebant, quando veteris Gallorum liturgiæ memoria adhuc ſupererat, pro comperto habebant miſſam Mozarabicam Toletanorum veterem Galliæ ſacrificandi normam perfecte repræſentare. Quod adeo verum eſt ut Carolus Auguſtus Calvus, cupiens oculis, et auribus percipere diſcrimen, quod inter Miſſam Romanam, et Gallicanam intercedebat, a Sacerdotibus Toletanis Miſſam, ſuo ritu Mozarabico, coram ſe celebrari mandaverit, quemadmodum in Epistoſa, ad Clerum Ravennatem data, teſtatur: *Uſque ad tempora abavi noſtri Gallicana Eccleſia aliter quam Romana vel Mediolanenſis divina celebrabat officia ſicut vidimus, et audivimus ab iis, qui ex partibus Toletanæ Eccleſiæ ad nos venientes ſacra officia celebrarunt*. Quæ verba, ut ſcite notat Mabillonius, (z) *conſequentiam non habent, niſi eadem fuiſſet Toletana atque Gallicana liturgia*.

74. Sed modo, inſita comparatione, breviter oſtendendum eſt liturgiam Miſſalis Ximenii cum antiqua Gallicana omnino convenire, ut hoc etiam indicio appareat eandem Gotho-Hiſpanam eſſe. Primum itaque tam Galli quam Mozarabes miſſam a cantu inchoarunt, qui Gallis *prælegere* (aa), aut *antiphona*

(a) Conc. Brac. iii, can. 4.

(b) Conc. Tolet. iv, can. 40.

(c) Conc. Brac. iii, can. 1.

(d) Conc. Tolet. xii, can. 5.

(e) Conc. Tolet. iv, can. 15, 11.

(f) Conc. Valent., can. 1.

(g) Conc. Tolet. iv, can. 11.

(h) Ibid., can. 12.

(i) Ibid., can. 10.

(j) Ibid., can. 15, 15.

(k) Conc. Tolet. iii, can. 2.

(l) Conc. Tolet., can. 18.

(m) Ibid., can. 9.

(n) Ibid., can. 7.

(o) Ibid., can. 15.

(p) Ibid., can. 15.

(q) Ibid., can. 17.

(r) Conc. Gerundenſe, can. 2.

(s) Conc. Tolet. xii, can. 1.

(t) Conc. Brac., ii, can. 21. Conc. Emeritan., can. 14. Sanctus Iſid., epist. ad Lud. fr.

(u) Conc. Tolet. iv, can. 1. *Idem Dominus Jeſus Chriſtus, unus de ſancta Trinitate*, etc.

(v) Cod. leg. Viſig., lib. ii. Tol. i, leg. 41, et lib. xii, t. i, iv, l. g. 6.

(x) *Rerum Liturgic. lib. i, cap. 42, ſect. 5.*

(y) Mabillonius, de Liturg. Gallic., lib. i, cap. 5, n. 9.

(z) Ibid.

(aa) Sanctus Germanus Pariſienſis in explicatione Miſſæ Gallicanæ, Theſ. nov. anecd., tom. V, col. 91.

ad prælegendum dicebatur, Mozarabis vero, in Missali Ximenii dictum est officium ad missam [xvi]. Deinde in utraque liturgia, Gallicana scilicet et Mozarabica, hymnus *Gloria in excelsis* canitur (a), aut canticum Zachariæ *Benedictus*, quod Galli prophetiam nuncuparunt (b). Hymnum aut canticum oratio consequitur, quæ in Missali Ximenii proprio nomine caret, in libris Gallicanis collectio post prophetiam quandoque inscribitur (c). Postea populus salutatur. Et, in utraque liturgia, formula quæ sacerdos populum salutatur eadem est, *Dominus sit semper vobiscum* (d).

75. In utraque liturgia tres leguntur Scripturæ lectiones, una e Veteri, duæ e Novo Testamento (e). Et ante lectiones indicitur silentium (f). In utraque hymnus puerorum post lectionem prophetiam recitatur (g), et responsorium sive, uti Mozarabes loquuntur, psallendo canitur (h), post lectionem Evangelii concio habebatur, aut homelia, de qua apud sanctum Germanum titulus exstat (i). Preces deinde et catechumenorum atque penitentium dimisso consequentur, de quibus meminit sanctus Germanus (j), et in Missali Ximenii non levia supersunt vestigia tam precum quam missionis catechumenorum.

76. Deinde, in utraque liturgia, fit oblatio munerum consecrandorum, panis nimirum et vini, et interim canitur *sacrificium*, quod sancto Germano sonum est (k). Facta oblatione, lotisque sacerdotis, presbyterorum ministrorumque manibus, in utraque liturgia sacerdos confessionem, sive *apologiam*, faciebat (l). Tum sacerdos, in utraque liturgia populum salutatur, et, ad altare accedens, septem illas solemnes orationes, quibus liturgiæ Gallicana, Gotho-Hispana, et Mozarabica præcipue constant, et ab aliis quibuscumque distinguuntur, devote recitabat. Harum orationum plura supersunt exemplaria in Missali Gothico, quod re ipsa Gallicanum est, et aliquot in Missali quod *Gallicanum vetus* inscripserunt, ut minime dubitandum sit quin eæ orationes eundem ordinem in liturgia Gallicana tenuerint, quem in Missali Ximenii retinuerunt. Harum prima in libris Gallicanis præfatio, aut præfatio missæ denomi-

(a) Sacramentarium Bobiense, apud Mabilionium, Musæ Ital. tom. I, part. II, pag. 281, 282.

(b) Sanctus Germanus, in explic. Miss. Gal.

(c) Missale Gallo-Gothicum, alias Gothicum, in missa Nativitatis Domini.

(d) Sanctus Germanus, in Expl. miss. Gallic.

(e) Lectionarium Luxoviense. Sacramentarium Bobiense. Sanctus Germanus, in Expl. miss. Gallic. Sanctus Gregorius Turonensis, Hist. lib. IV, c. 16.

(f) Sanctus Germanus, in Expl. Miss. Gal.

(g) Sanctus Germanus, ibid., et Lectionar. Luxoviense, n. 8.

(h) Sanctus Gregorius Turonensis, Hist. lib. VIII, cap. 3.

(i) In Explic. missæ Gallicanæ, ubi titulus De hominibus.

(j) Ibid., ubi est titulus de Catecumino.

(k) Ibid.

(l) Missale Gothicum, re ipsa Gallicanum, in missa diei Paschalis, habet exemplar Apologiæ sa-

natur (m), in Missali Ximenii missa. Secunda in nostro alia oratio, in Missalibus Gallicanis collectio sequitur (n). Tertia post nomina tam apud Mozarabes quam apud Gallos dicitur [xvii], quarta apud utrasque ad pacem (o), quinta Gallis, aut contestatio, aut immolatio missæ inscribitur, Mozarabis illatio. Ejus vero appendix utriusque post Sanctus (p) dicitur. Eique verba consecratoria elementorum subjiciuntur. In missis martyrum contestatio Gallicanorum, non secus ac illatio Mozarabum, earum res gestas et tormenta quæ passi sunt commemorare solet, quemadmodum Hilduinus abbas, in vetustis Missalibus Gallicanis, observaverat (q).

77. Peracta elementorum consecratione, sexta oratio recitatur, quam Galli post mysterium, aut post secreta appellant (r), Mozarabes post pridie. In utraque liturgia consequitur confractio dominici corporis, ut sanctus Gregorius Turonensis loquitur (s), et interim, dum sacerdotes in ara illud confringunt, confractorium canitur (t), et tandem septima oratio, quæ Dominica est, recitatur, illique brevis oratio præmittitur, ante orationem Dominicam Gallicis dicta, et subsequitur alia, quæ iisdem post orationem Dominicam (u) nominatur. His absolutis, in utraque liturgia, fit commistio corporis et sanguinis Domini (v), tum sacerdos populo benedictionem impertitur, qui voce diaconi prius monebatur ut se humiliaret benedictioni (x). Data benedictione, canebatur quod Missali Ximenii ad accedentes inscribitur (y), fit deinde communio; qua peracta, in utraque liturgia, orationes post communionem (z) recitantur, ac populus dimittitur. Plures alii ritus adji possunt, qui a Gallis pariter, atque a Gotho-Hispanis, et Mozarabibus usurpabantur, sed hactenus prolati sufficiunt ad probandum liturgiam Missalis Ximenii adeo similem esse veteri Gallicanæ, ut una atque eadem, haud immerito, haberi possit.

§ VI. Satis fit eorum difficultatibus qui opinantur liturgiam Missalis Ximenii diversam esse a Gallicana.

78. Non ignoro viros quosdam eruditos opinatos esse liturgiam Mozarabicam nec Gotho-Hispanam neque Gallicam habendam esse. Nam, inquit,

cerdotis. Aliud est in Sacramentario Bobiensi, pag. 375, et tertium in Missali Ximenii.

(m) Missale Gothicum, Missale Gallicanum vetus.

(n) Ibid.

(o) Ibid.

(p) Ibid.

(q) Hilduinus, epist. ad Ludovic. Pium, Areopagitice præmissa.

(r) Missale Gothic., Missale Gal. vetus.

(s) D. Glor. martyr., cap. 87.

(t) Sanctus Germanus, in Explicatione missæ Gallic.

(u) Sanctus Germanus, Expl. miss. Gallic., Missale Gothicum, et Gallicanum vetus.

(v) Sanctus Germanus, Ibid.

(x) Sanctus Germanus, ibid., et Sanctus Cæsarius Arclathom. 8, inter editas a Baluzio.

(y) Sanctus Germanus, in Expl. miss. Gal.

(z) Missale Goth. et vet. Gallic.

Galli in missa hymnum *Gloria in excelsis* olim non cantabant, sed canticum Zachariæ, quod Mozarabes canere non solebant. Deinde Galli litaniam, sive *Kyrie eleison* in missa sua recitabant, præter morem Gotho-Hispanorum. Præterea Honoratus a Sancta Maria (a) non dubitavit asserere liturgiam Mozarabicam a Gallicana differre in collectis, [xviii] in lectionibus, in canone missarum multarum, in Symbolo apostolorum, quod Mozarabes ante orationem Dominicam recitant, et in modo dividendi hostiam. Ad hæc tamen facilis est et expedita responsio.

79. Primum enim non satis constat an Galli in missa hymnum *Gloria in excelsis* recitaverint. De eo quidem hymno silet sanctus Germanus Parisiensis sive alius, quicumque fuerit, vetustus auctor, Explicationis missæ Gallicanæ. Sed cum alia plura omiserit, silentium ejus non evincit Gallos hunc hymnum in missa non cantasse, e contra Sacramentarium Bobiense, sub hoc titulo, *Gloria ad missam decantanda*, exhibet integram hymnum *Gloria in excelsis*, etc. et duas orationes subjicit post hymnum recitandas (b).

80. Aiunt quidem Sacramentarium Bobiense, puram et putam liturgiam Gallicanam non exhibere. Quod sane verum est. At cum liturgiæ Sacramentarii Bobiensis prima pars, quæ ad finem usque contestationis pertingit, Gallicana sit, et hymnus *Gloria* utique ad hanc partem pertineat, dicendum videtur etiam Gallos hymnum *Gloria* in missa recitasse. Hanc conjecturam confirmant binæ orationes post hymnum recitandæ, in eodem Sacramentario appositæ, nam ritu Gallicano, Gotho-Hispano, et Mozarabico hymnum oratio consequitur.

81. Hac tamen in re erat fortasse quædam disciplinæ varietas, quæ ob defectum librorum officialium, nobis satis perspecta non est, et aliæ Ecclesiæ Gallicanæ hymnum *Gloria* cantabant, quod de iis qui Visigothorum Imperio parebant, et conciliorum Hispaniæ decretis regebantur, certum videtur; aliæ vero, quandoque hunc hymnum cantabant, quandoque canticum Zachariæ; et demum aliæ hymnum angelicum, simul cum cantico Zachariæ, in missis solemnibus cantare solebant.

82. Quem morem tenuisse Gotho-Hispanos et antiquiores Mozarabes, mihi credibile est. Recentiores autem Mozarabes, in missa breviter secuti, canticum Zachariæ frequenter omittere cœperunt, et modo, paucis exceptis, in missis id omnino non canunt.

83. Ad ritum canendi *Kyrie eleison* quod attinet,

(a) Animadversiones in usum critices, tom. I. lib. v, diss. III, art. 3, sect. 4, pag. 147, 148, Ed. Lat. Venet. 1739.

(b) Sacr. Bobien., p. 281, 282.

(c) Concilium Vasie se, can. 2.

(d) Martenius, de antiq. Eccles. Rit. tom. X, lib. III, cap. 12, col. 186.

(e) Can. 3.

(f) Animadversiones in usum critices, Edit. Lat.,

in eo discrimen inter liturgiam Gallicanam et Mozarabicam fundari non potest, nam ritus Gallicanus non est, sed concilii decreto (c) ab Italia et ab urbe Roma translatus. Præterea Mozarabes antiquiores in missa *Kyrie eleison* repetebant, cum preces diaconicæ dicerentur. Et recentiores Mozarabes in quibusdam missis *Kyrie eleison* aliquoties dicunt.

84. Hisdem de causis discrimen inter liturgiam Mozarabicam et Gallicanam constitui nequit in Symboli recitatione, nam valde credibile est Gallos, non secus atque Gotho-Hispanos Symbolum in missa recitasse, saltem in quibusdam Ecclesiis, exstat enim, apud Martenium (d) homilia quædam *de dedicatione templi*, [xix] quam eruditus Editor sancto Cæsario Arelatensi tribuit, in qua mentio fit Symboli, *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem*, in missa recitari soliti. Deinde ritus recitandi Symboli in missa, peculiari concilii Toletani III decreto (e) institutus fuit, istiusmodi autem ritibus translatis accidebat ut Ecclesiæ quæ decretis conciliorum, a quibus suscepti aut instituti fuerant, non parebant, pro suo libito eos vel rejicerent, vel admitterent. Quare varietas, ab ejusmodi ritibus orta non sufficit ad probandum Gallos liturgiam habuisse diversam a Gotho-Hispana sive Mozarabica.

85. Porro animadvertendum Gotho-Hispanos non recitasse in missa Symbolum apostolorum, ut scribit Honoratus a Sancta Maria (f), sed Symbolum Constantinopolitanum, uti ex concilio Toletano III patet, illudque idem est, quod sanctus Isidorus (g), alique, Nicenum appellarunt. At, inquit (h), Mozarabes hostiam in novem partes dividunt, quod Galli minime faciebant.

86. Sed velim scire an vir eruditus nos docere possit in quot partes Galli antiquitus hostias partiiri solebant? Hoc igitur primum ostendat, et tum in fragmentorum numero discrimen liturgiarum ponat.

87. Quod idem ait (i) liturgiam Gallicanam in collectis, in lectionibus, in canone multarum missarum, a Mozarabica discriminari, ad rem non est, questio enim hic instituitur de liturgiæ Gallicæ et Hispaniæ concordia, aut diversitate, non autem de Missalium et Lectionariorum (sive illa Gallicana, sive Gotho-Hispana fuerint) varietate et discrepantiâ.

88. Utique eruditus critices doctor optime noverat in eadem liturgia, Missalium, Sacramentariorum, Lectionariorum, aliorumque librorum liturgicorum diversitatem inveniri, non enim ignorabat Sacramentaria Gregorianum, Gelasianum et Leonianum, non

Venetis 1739, tom. III, lib. v, dissert. III, sect. 4, pag. 147: *In Symbolo apostolorum, quod recitabant ante orationem Dominicam*. Idem in Editione Gallica, Parisiis 1720, legitur, tom. III, lib. v, dis. III, sect. 4, pag. 22.

(g) Sanctus Isidorus de Off. Eccles., lib. I, cap. 16.

(h) Honoratus a Sancta Maria, Animad. in usum crit., t. III, p. 147, 148, Ed. Latine, Venet. 1739.

(i) Ibid.

nodo in numero et prolixitate orationum missarumque, sed in verbis etiam atque in contextu discrepare, quin plures admittendæ sint liturgiæ Romanæ, ab invicem, pro Missalium numero, dissentientes. Noverat quoque unam esse liturgiã Constantinopolitanam, etsi missa Chrysostomi diversa quandoque sit a Basiliana; unam esse liturgiã Syriacam in tanta varietate Anaphorarum; unam esse Copticã, unam Alexandrinã, quamvis missæ sancti Marci, sancti Basillii, sancti Cyrilli, et sancti Gregorii, in multis dissentiant. Unam denique fuisse liturgiã Gallicanam, quãvis libri Missales et Lectionarii frequenter non concordabant, uti ex iis qui adhuc supersunt conijcere licet.

89. Quãvis igitur Missale Mozarabum in orationibus et in lectionibus Scripturarum non raro dissentiat a Missali Gallo-Gothico [xx], et a Lectionario Luxoviensi, non inde consequitur hos libros ad diversas liturgias pertinuisse, aut Gallicanam, Gotho-Hispanam, et Mozarabicã unã eandemque liturgiã non fuisse. Nam, cum in Missali Gallo-Gothico idem typus liturgicus inveniatur, qui in Missali Mozarabum Ximenii, et in utroque Missali deprehendatur idem numerus, idem ordo, eademque dispositio orationum, lectionum, actionumque liturgicarum,ambo hi libri censendi sunt ad unã eandemque liturgiã pertinere, quæ in Gallia olim atque in Hispania usque et praxi Ecclesiarum recepta fuit. E diversitate autem Missalium id unum legitime colligi potest eas a diversis auctoribus fuisse compositas.

90. Denique, quod addit (a), liturgiã Gallicanam in canone multarum missarum a Mozarabico discriminari, plane fallitur: nam missæ Gallicanæ, et Mozarabicæ canonem omnino non habent, in ea vocis acceptione qua utimur cum de missa Romana sermo est. Oratiuncula illa *Adesto, adesto, Jesu bone*, etc., manifestum est recentiorum Mozarabum additamentum, nec nomen canonis meretur. Perperam etiam aliqui nomine canonis donarunt orationem *post Sanctus*, quæ appendix illationis dici debet.

§ VII. *Respondetur iis qui aiunt liturgiã Missalis Ximenii vitiatam esse.*

91. Majoris est momenti alia accusatio, liturgiã Mozarabicã missalis Ximenii adeo vitiatam esse, ut eadem dici nequeat atque Gotho-Hispana. Hanc accusationem præ ceteris magna eruditionis specie promovet P. Petrus Le Brun (b). Quæ alii sparsim scripserant in unum congerit, suisque observationibus auget et illustrat.

92. At quid tandem opponit? scilicet, presbyteros Mozarabicos, priusquam sacras vestes induant, dicere *Ave, Maria*; quando ad aram accedunt, primum dicere *Ave Maria*, ac deinde confessionem facere; ab ara, absoluta missa, recessuros, dicere *Salve, Regina*; quando amictum induunt, dicere *Impone, Domine*, etc. (amictus, inquit, tempore Leandri et Isidori in usu non erat); facta elementorum consecratione,

(a) Ibid.

(b) P. Petrus Le Brun. Explicatio Missæ, tom. II, dissert. v, art. 2, § 1, pag. 301, Editionis Gallicæ

A hostiam et calicem tectum *filia* elevare, tempore Adventus omitti cantum hymni *Gloria in excelsis*, Missale mutationem quamdam passum esse in oratiuncula *Adesto, adesto, Jesu bone*, quæ præcedit consecratoria Christi verba; omnes ferme rubricas Dominicæ Palmarum, feriæ quintæ, et sextæ inajoris hebdomadæ e Missali Romano-Toletano depromptas esse; in Missali Ximenii desiderari rubricam hanc [xxi], quam Etherius et Beatus retulerunt (c): *cum Evangelium a levita super altare levatur, primum dicitur LAUS TIBI, et ab omnibus respondetur LAUS TIBI, DOMINE REX ÆTERNÆ GLORIÆ*; hanc aliam rubricam: *Quando chorus dicit PACEM MEAM accipiat sacerdos pacem de patena... et det eam diacono, vel puero, et puer det populo*, additam fuisse Missali, postquam pax dari cœpta est tabella quadam, quæ *porta pace* Hispanis nuncupatur; formam hymni *Gloria in excelsis* quæ in Missali Ximenii legitur desumptam esse e Missali Toletano; demum, teste Roblesio (d), Missale Mozarabum inscriptum fuisse *Missale mistum*, quia mandante Ximenio pleraque recentiora, Mozarabibus ignota, fuerunt immita, quæ e Missali Toletano desumpserant.

93. Hæc sunt, quæ Missali nostro opponit eruditus Le Brun, et quæ ab alijs passim objici solent. Quibus ipse nonnulla adjeci. Si quid enim offendi quod a ritibus Gotho-Hispanis discrepare videbatur, in notis indicavi. Hæc tamen integritati liturgiæ Missalis Ximenii non ita nocent, ut Gotho-Hispana dici nequeat. Quidquid enim Mozarabes innovarunt, id omne aut in paucis missis, aut in rubricis quibusdam reponendum est, ac missæ Mozarabicæ omnes formam genuinam liturgiæ Gotho-Hispanæ retinuerunt, nec una est earum quæ ordinem Romanum aut Ambrosianum sectetur.

94. Rubricæ vero quas tanquam recentes objiciunt, et minus multæ sunt, maxime si cum tota mole missalis conferantur, et integritati ritus Gotho-Hispani parum offiunt. Quod ut clarius pateat, rubricas has in classes aliquot divido.

95. Et in prima classe eas rubricas colloco, quæ vetustos ritus Gotho-Hispanos ad memoriam revocant, quorum reliquæ quædam sunt, qui certè antiquitati Missalis ejusque liturgiæ integritati minime obsunt, imo quodammodo præsent. Ejusmodi est rubrica illa quæ in *missa votiva omnimoda*, et in missis defunctorum sacerdos monetur ut *post sacrificium* dicat *Kyrie eleison*, et chorus, ut respondeat *Christe eleison, Kyrie eleison*, quæ vestigia quædam retinuit *precum fidelium*, in quibus ad singulas diaconi petitiones, populus, elata voce, respondebat *Kyrie eleison*, et *Christe eleison*.

96. Secundæ classis rubricæ ad missas privatas pertinent, ad eas scilicet quas presbyter sine ministrorum apparatu faciebat, ejusmodi sunt quæ monent presbyterum ut ipse dicat *Oremus, ipse Aures ad Dominum*, ipse Evangelium, Apostolum, et prophetam legat, aliaque dicat et faciat quæ Parisiis.

(c) Lib. 1 advers. Elipantum.

(d) In Vita cardinalis Ximenii, cap. 32.

In missa solemnī diaconorum erant. Hæ autem A rubricæ ferme omnes antiquæ sunt. Nam sacerdotes Gotho Hispani, cum sine ministris sacra facerent ipsi ea agebant quæ in missa solemnī diaconus faciebat.

97. Prætereundum non est Missalia mista, sive plenaria, quale est Missale Ximenii, præcipue ad usum sacerdotum qui sacra privatim faciebant, [xxii] composita fuisse, aut eorum qui ecclesiis ruralibus et tenuioribus deserviebant, quibus librorum sacrorum copia et ministrorum apparatus deficiebat.

98. In missis autem privatis cum non fieret concio, nec publicorum poenitentium, et catechumenorum dimissiones, de concione, de precibus pro poenitentibus, cum illis manus imponerentur, et de eorum et catechumenorum prostratione, atque ab ecclesia ejectione, in libris Missalibus plenariis B raro sit mentio. In hujusmodi libris raro etiam preces diaconicæ inveniuntur, nam diaconus, quando ejusmodi missis inserviebat, inferioris clerici munere fungebatur.

99. In missa Gotho-Hispana, et in Mozarabica antiquitus semel tantum Eucharistia elevabatur post dictum *Te præstante* (a), semel etiam fiebat *apologia, seu confessio* (b), et semel fiebat commemoratio vivorum, et defunctorum, et semel sacerdos dicebat *Introibo ad altare Dei*, etc. At recentiores Mozarabes in missa sua bis dicunt *Introibo*, semel, more Romano, prius quam sacerdos ad altare ascendat, et iterum, more Gotho-Hispano, priusquam illationem incipiat. Similiter bis confessionem faciunt, primum ritu Romano, priusquam sacerdos ad altare ascendat, et iterum, ritu Gotho-Hispano, antequam oratio *missa* dicitur. Bis quoque Eucharistiam in missa attollunt, ut adoretur a populo, primum ritu recentiore, statim facta consecratione, elevant corpus et sanguinem Domini, et iterum ritu vetusto Gotho-Hispano; post ea verba, *Te præstante*, etc., panem sanctum altius elevant. Vivorum denique et mortuorum bis commemorationem faciunt, primum ritu Gotho-Hispano, dum nomina recitantur, et oratio *post nomina* dicitur, et rursus, fracto corpore Domini, priusquam dicatur oratio Dominica, recentiore quodam instituto, sit *memento* pro vivis et priusquam communicent, tenentes manu particulam *Gloria*, faciunt *memento* pro mortuis. Jam vero tertiæ classis sunt rubricæ omnes quæ præter morem Gotho-Hispanum dirigunt hanc iteratam ejusdem cæremonie actionem. Hæ vero rubricæ non multum nocent integritati liturgiæ nostræ, siquidem ritus quos dirigunt antiqui sunt, quamvis extra locum antiquum iterato perficiantur.

(a) Vide notas pag. 542.

(b) Apologia sacerdoti et confessio idem sonant, ut in notis monui pag. 557.

(c) Missale Mozarabum, pag. 175.

(d) Ibid., pag. 177.

(e) Ibid., pag. 177.

(f) Missale Mozarabum, pag. 177. *Non hic thuris adoletur flamma virgulis... sed cera famulatur ex lumine, quæ non polluitur ex parente...*

100. Quarta classis eas rubricas complectitur, quæ cæremonias quasdam recentiores ita dirigunt, ut more antiquo fiant. Ad hanc classem pertinent benedictiones candelarum, die Purificationis, et Cinerum, feria quarta, in capite jejunii, earumque rubricæ. Sed neque hæ officium prisco ritui Gotho Hispano: nam cum formam vetustam benedicendi retineant, ad liturgiam Gotho-Hispanam pertinere censendæ sunt.

101. Quinta classis eas habet rubricas recentiores, quibus orationes Missalis contradicunt. Volendum sane has e Missali soblatas non fuisse, [xxiii] cum typis ederetur. Nihilominus antiquitati liturgiæ Missalis nostri parum nocent, secum enim, ut ita dicam, suum deferunt antidotum: ejusmodi sunt rubricæ officii sabbati sancti, quæ præcipiunt ut benedicantur quinque granathuris cereo infligenda (c); ut *Diaconus ipse de lucerna accendat cereum* (d). Quibus apponitur oratio quæ inscribitur *Benedictio cerei*, (e) e qua habemus cereum Gotho-Hispanum e cera alba duntaxat et papyro fuisse compositum (f). Illi vero rubricæ quæ monent diaconum ut cereum accendat contradicit oratio *ad benedicendos diacones* (g), et ea qua benedicuntur cereus priusquam in ecclesiam deferatur (h), in qua sacerdos ait se cereum accendisse. Eodem revocanda est rubrica illa qua prohibetur ne in missa Cœnæ dominicæ *pax detur*, et ne presbyter accipiat pacem, cui contradicit oratio *ad pacem*, quæ præcedit (i), et oratio *ad orationem Dominicam*, quæ in eadem missa consequitur (j), et, quod magis mirandum, illi opponitur antiphona *Pacem meam*, etc., quam eadem rubrica mandat, ut cantetur (k). Quorsum enim præscribitur ut cantetur antiphona illa quæ in missa tunc solum cantari solet, quando pax datur (l), si in hac missa pax omnino non detur?

102. Demum classis ultima recentiorum rubricarum iis constat quibus orationes actionesque diriguntur, quæ missam aut præcedunt, aut consequuntur. Ejusmodi sunt quæ præscribunt orationes recitandas a sacerdote quando sacras vestes induit, et eas quas recitat antequam ad altare ascendat, et quas, absolute sacro, recitat ab altari recedens. Hæc autem antiquitati Missalis Ximenii parum nocent, quemadmodum nec impediunt quominus liturgia Romana antiqua sit, et Gregoriana; nam se ipsas statim proudund et quodammodo extra liturgiam sunt.

103. His ita distributis, ad singulas oppositiones P. Le Brun expedita est et facilis responsio. Et primum opponit rubricam qua præscribitur ut presbyter ter aut quater dicat *Ave, Maria*, antequam sacras vestes

papyrus etiam niveo adoperta sub tegmine flammarum obsequitur incremento... favet ignibus res nutrita gurgitibus.

(g) Missale Mozarabum, pag. 175.

(h) Ibid., pag. 175.

(i) Ibid., pag. 165.

(j) Ibid., pag. 164.

(k) Ibid., pag. 165.

(l) Ibid., pag. 227.

induat, et rursus, antequam confessionem faciat, *Ave, Maria* dicat. Sed hæc rubricæ quæ circa illa versantur quæ missam præcedunt et consequuntur, ad liturgiam strictè non pertinent, suam novitatem satis clare prædant, ne liturgiæ noceant; ille certe infans in rebus liturgicis dicendus erit qui putaret hosce ritus Gotho-Hispanos esse. Demum si ejusmodi orationes non ita liturgiæ Romanæ nocent, ut [xxiv.] Gregoriana dicenda non sit, nec liturgiæ Missalis Ximenii obesse possunt, ut Gotho-Hispana minime censeatur.

104. Quod addit *amictum* inter vestes sacerdotales tempore Leandri et Isidori locum non habuisse, quæstionem de vocabulo instituit. Nam de re Ordo Romanus antiquissimus, Missale nostrum, et sanctus Germanus Parisiensis (a) ostendunt Romanos, Gallos et Hispanos, inter vestes sacerdotales unam habuisse qua collum tegebant et humeros. Hanc Ordo Romanus, et Missale Mozarabum (b) *anaboladium* nuncupant, quam vocem Romani Ordines *amictum* interpretantur (c), et apud Mozarabes, ab anno 1050, *amictus* inter vestes sacerdotis recensebatur (d).

105. Scite animadvertit P. Le Brun recentiore esse rubricam qua prohibetur ne diebus Dominicis et festivis Adventus hymnus *Gloria in excelsis* cantetur in missa (e), at hæc ad eam classem rubricarum pertinet cui orationes contradicunt, illi enim clare opponuntur orationes quas recentiores Mozarabes in missis Adventus recitant, quæ probant ritum omitteendi hymnum *Gloria* inepte ab iis susceptum fuisse.

106. Male autem contendit P. Le Brun formam hymni *Gloria*, quæ in Missali Ximenii exstat, recentiore esse, atque e Missali Romano-Toletano depromptam. Variæ hujus hymni Editiones, inter se non nihil discrepantes, antiquitus circumferebantur, quarum quæ primæva sit difficile dictu est, cum omnes in Codicibus antiquis inveniantur. Ea vero hymni *Gloria* formula, quæ in Missali Ximenii legitur, exstat in antiquo Codice Vaticano, e quo eam edidit em. Thomasius (f), eandem exhibet Sacramentarium Bobiense (g), eandemque e Codicibus Anglicanis edidit Usserius (h); quibus probatur hanc hymni formulam vetustam esse, eaque Hispanos, Gallos et Anglos olim usos esse.

107. At, inquit eruditus Le Brun, formula hymni *Gloria*, quæ in Breviario Mozarabum adhibetur, diversa est ab ea quæ in Missali legitur. Non abnuo, sed inde male colligit formulam Missalis aut recentem esse, aut minus antiquam formula Breviarii. Nam utraque antiqua, et utraque apud Gotho-Hispanos usitata.

108. Deinde P. Le Brun, tanquam recentem cul-

pat rubricam qua præcipitur ut, prolatis verbis consecratoris, elevetur corpus Domini, et calix, tectus filiola (i), at certe non ignoravit ritum elevandi Eucharistiam, in missa, ut a populo videri et adorari queat, vetustum esse, et ex iis qui in Occidentis pariter et Orientis liturgiis inveniuntur (j). Quod vero statim post consecrationis verba elevari præcipiatur, [xxv] ad eas rubricas revocatur quæ, recentiori usu, ritum antiquum, semel tantum in missa peragi solitum, iterum, extra locum antiquum, fieri mandant. Olim enim in missa Gotho-Hispana, et Mozarabica corpus Christi semel attollebatur, nunc vero, et ab aliquot sæculis, bis elevatur, tam in missa Mozarabica, quam in Romana. Cujus rei causa, ut omnes norunt, ab hæresi Berengarii petenda est, ad quam aperte damnandam in Gallia primum institutum fuit ut, prolatis consecrationis verbis, illico corpus et sanguis Domini, a populo adoranda, attollerentur a sacerdote, eumque ritum aliæ ecclesiæ susceperunt. Hispani, anno 1255, in concilio Valentino (k), et anno 1323, in concilio Toletano, præcepere ut corpus et sanguis Christi, statim post consecrationem, elevarentur. Quibus decretis Mozarabes obtemperarunt, et simul priscam consuetudinem elevandi corpus Domini, ad ea verba, *Fidem quam corde credimus ore autem dicamus* (l), quæ Symboli recitationem præcedunt, constanter retinuerunt.

109. Quod vero calicem filiola tectum elevent, non est ritus recens, ut P. Le Brun opinatus est, sed plane vetustus, non quidem Gotho-Hispanus, sed Romanus, ut alibi ostendo (m).

110. Non abnuo orationunculam *Adesto, adesto, Jesu bone*, etc., a Mozarabis, inter orationem *post sanctus*, et verba consecratoria adjectam esse, ut bene monet P. Le Brun, qui etiam animadvertit voces *post pridie* in Missali Ximenii desiderari; at harum vocum defectum titulus ipse orationis, quæ consecrationem consequitur, et quæ constanter *post pridie* inscribitur, aperte indicat. Ino etiam indicat orationunculam *Adesto*, præter morem antiquum, quo verba consecratoria extremis vocibus orationis *post Sanctus* connectebantur, a Mozarabis adjectam fuisse. Adeoque defectus hic et interpolatio ad classem eorum revocari debent, quibus orationes Missalis contradicunt.

111. Recte etiam animadvertit P. Le Brun in Missali nostro non legi illud, *Laus tibi*, etc., quæ dicebantur quando diaconus Evangelium de altari tollebat. Sed cum hic ritus sit missarum solemnium, non erat cur Missali misto inferretur. Nam, ut dixi, ejusmodi Missalia præcipue excogitata et compacta fuerint in usum presbyterorum, qui privatas missas celebra-

(a) In epistola de officio communi, Thes. nov. auct., tom. V, col. 87.

(b) Pag. 174.

(c) Ord. Rom. II, et IV Hittorpii, et III et VI Mabillonii.

(d) Concilium Cojacense, cap. 3.

(e) Missale Mozarabum, pag. 1.

(f) Operum tom. III, pag. 616.

(g) Pag. 281.

(h) De tribus Symbolis, pag. 33.

(i) Missale Mozarabum, pag. 5.

(j) Vide notas, pag. 541 et 552.

(k) Apud em. de Aguirre, Concil. Hisp. tom. III, pag. 509 et 573.

(l) Miss. Mozarab., pag. 6.

(m) Vide notas pag. 541.

haut, in quibus Evangelium non tollitur de altari, nec a diacono, sed a pre-bytero celebrante, in ipso altari, legitur. Unde, cum in missa privata diaconus suo munere non fungatur, nec illud, *Laus tibi*, etc., dicatur, non erat cur in Missali nostro huc rubricæ locus fieret.

112. P. Le Brun etiam contendit rubricam hanc: *Interim dum chorus dicit, PACEM MEAM, accipiat sacerdos pacem de patena, et, dicendo sic: HABETO OSCULUM DILECTIONIS, UT APTUS SIS SACROSANCTIS MYSTERIIS DEI, statim dat pacem diacono, vel puero, [xxvi] et puer populo (a)*, Missali Mozarabum illatam fuisse postquam pax dari cœpta est tabella quadam quæ *parta pace* Hispanis denominatur. Idem locus Missalis nostri, in nova Editione Glossarii latini domini du Cange, voce *Pax* citatur, ad probandum tabellam quæ pax datur etiam *pacem* denominari. At non video cur in hac rubrica vox *pax* aliud significare debeat quam osculum, aut amplexum pacis, quam sacerdos de patena accipiebat, et diacono, vel puero, eum amplectendo, tradebat, et puer populo dabat, proximum sibi astantem amplectendo.

113. At, quod P. Le Brun animadvertisse debuit, apud Gotho-Hispanos, et Mozarabes antiquiores, sacerdos celebrans pacem a nemine accipiebat, et nemini dabat. Nam, ut in notis monui (b), initium dandæ pacis a diacono erat (c), qui populo præcipiebat ut inter se pacem facerent (d), et, osculando digniorem, pacem episcopis, presbyteris et diaconis, altari astantibus ipse dabat.

114. Prolixiorem discussionem requirit alia P. Le Brun oppositio, asserentis omnes feræ rubricas Dominicæ Palmarum, feriæ quintæ, sextæ, et Sabbati majoris hebdomadæ, quæ in Missali nostro inveniuntur, desumptas esse a Missali Romano, quo, tempore cardinalis Ximenii, Ecclesia Toletana utebatur, quæ accusatio non alia magis efficaci ratione infringi ac dilui posse videtur quam enumerando ritus Gotho-Hispanos qui in Missali Ximenii Missis iis diebus recurrunt. Primo igitur titulus Dominicæ in *Ramis palmarum* (e); secundo oratio *Domine, Jesu*, qua flores et rami benedicuntur, crebris responsionibus intersecta; tertio oratio Dominica, in fine illius orationis recitata; quarto benedictio, cui præmittitur *Humiliate*, quinto illud *Sparsit nos* ex officio ad benedicendum aquam aspersionis desumptum; omnia Gotho-Hispana sunt. Quæ autem sequuntur u que ad initium missæ, quibus præcipue innititur assertio P. Le Brun, formam saltem Gotho-Hispanam retinuerunt.

115. Nam última oratio, *Alme Pater omnipotens*, etc., quæ Gotho-Hispana videtur, de cantu aperte meminit (f). Processionem quoque, ut triumphalem

(a) In Missali nostro, pag. 5 et pag. 227, hic locus paulo aliter legitur, ita tamen legendum esse reor, cur enim sacerdos, diaconum aut puerum alloquens, utatur numero multitudinis *Habete et apti sili*, non apparet causa.

(b) Pag. 540.

(c) Sanctus Isidorus, in epist. ad Ludifr., de diacono ait: *Ipse donat pacem, ipse annuntiat.*

(d) Concilium Cojacense, ann. 1056, can. 1: Ad

A Christi Domini in urbem Hierosolymitanam ingressum representarent, Gotho-Hispanos instituisse, valde credibile est.

116. At, inquis, hymnus *Gloria, laus et honor*, Gotho-Hispanus non est, nec ritus percutiendi fores clausas ecclesiæ antiquus haberi debet [xxvii]. Non distiteor hymnum *Gloria, laus et honor*, post eversionem imperii Visigothorum compositum fuisse (g), ad inde non consequitur Gotho-Hispanos hymnum aliquem alium, aut psalmos, in Christi Domini laudem, hac die, non cantasse, pro quibus Mozarabes hymnum *Gloria, laus et honor*, cantare cœperunt. Nec disputo de antiquitate ritus claudendi fores ecclesiæ, easque hac die pulsandi, quamvis de hujus consuetudinis vetustate P. Le Brun non assentiar. Esto hæc cæremonia recentior sit, quid sola faciet inter tot ritus antiquos?

117. Nam præter mox recensitos, sexto illud, *Erigite vos*, post primam prophetiam dictum; septimo rubrica præ cribens ut *fiat sermo ad populum*, ante lectionem Apostoli; octavo illud, *Symbolam nemo scribat*; nono, illud, *Signate vos, et respondete*; decimo, illud, *Submissa voce*, ter repetitum, ad duplicem Symboli repetitionem, et ad brevem exhortationem de retinenda fide, pertinens, antiqua sunt, et Gotho-Hispana, quibus si addatur hac die passionem Domini non legi, nec minorem doxologiam *Gloria et honor Patri*, etc., omitti, omnesque ritus consueti missæ Mozarabice adjiciantur, facile erit iudicare, quantum a vero ii aberrant, qui auctoritate P. Le Brun nitentes, opinantur ritus majoris hebdomadæ Missalis Ximenii omnes ferme recentiores esse.

118. Neque puto ad hoc fusi s ostendendum opus esse particulatim ire per omnes ritus, et cæremoniae feriæ quinæ in Cœna Domini, feriæ sextæ in Parasceve, et Sabbati sancti. Sufficit animadvertere officium feriæ quintæ in Cœna Domini, dempta rubrica illa qua præcipitur ut pax non detur (cui oratio *ad pacem*, et illa ipsa rubrica contradicit, ut superius indicavi) Gotho-Hispanum esse; cæremonianam deferendi Eucharistiam ad conditorium, quod sepulcrum appellant, a Mozarabibus additam esse, nihil tamen habere quod ritibus Gotho-Hispanis opponatur.

119. Officium diei Veneris sancti, dempta missa præsanctificatorum, quæ etiam ritu Mozarabico celebratur, Gotho-Hispanum est. Alibi dixi (h) cæremoniae adorationis crucis, die Veneris sancto, antiquam esse, non tamen Gotho-Hispanam, aut Gallicanam. Sed re melius perpensa, suspicor Gotho-Hispanos officium hujus diei ab adoratione crucis, vel, ut ipsi loquebantur, a salutatione ligni dominici inchoasse, quemadmodum indicat oratio, *O crux sancta*, a qua

omnes missæ, cum diaconus dixerit: INTER VOS PACEM TRADITE, omnibus intra Ecclesiam stantibus, pacis osculum invicem tribuatur.

(g) Vide notas pag. 512.

(f) Missale Mozarabum, pag. 150, et infra: *Ob hoc, nos indigni ejus in laude cum omni lætitia concinentes*, etc.

(g) Vide notas pag. 512.

(h) Vide notas pag. 517.

officium incipit. Cæremonia igitur a lorationis crucis, A quæ nunc, non ini eo officii, sed post indulgentias, peragitur, antiqua habenda est, et Gotho-Hispana, quamvis a Moza abibus recentioribus loco suo mota fuerit, ut ad consuetudines Ecclesiæ Toletanæ sese magis accommodarent. *Popule meus*, etc., a Gotho-Hispanis olim canebatur, et adhuc, in Breviario a Mozarabibus canitur.

120. Sed, inquit P. Le Brun, rubrica qua præcipitur ut diaconus et subdiaconus, missæ præsanctificatorum ministraturi [xxviii], *dalmaticas nigras* induant, recentior utique est, nam tunica subdiaconi *dalmatica* nominatur, quod recens est, fateor, imo adeo recens, ut ne nunc quidem *tunica* subdiaconi proprie *dalmatica* dicatur. At ille hoc unico exemplo male probat cæteros ritus Missalis Ximenii, qui ad officia sanctioris hebdomadæ pertinent, omnes ferme recentiores esse; nonne æquum magis fuisset oscitantiam et festinationem amanuensis accusare, qui debebat scripsisse et *diaconus dalmaticam, subdiaconus tunicellam nigram accipiat*, aut certe ignorantiam scriptoris? Nam, cum subdiaconi tunica, manicis distinctat, quæ nonnihil strictiores sunt, a diaconi *dalmatica*, discriminetur, facile erat scriptori minus accurately *dalmaticam* pro *Tunicella* accepisse. Sed quid, si antiquitus etiam subdiaconi *dalmatica* induebantur, ut vir eruditus Josephus Vicecomes opinatur (a)? Utique dicendum errasse eruditum Le Brun, qui consuetudinem antiquam novitatis accusavit?

121. Nihilominus, inquit, negari non potest Eugenium de Robles, Toletani, apud sanctum Marcum, parochum Mozarabicum tradidisse Missale Mozarabicum, cum typis ederetur, jussu cardinalis Ximenii interpolatum fuisse; sic enim scribit (b): *notandum vero in impressione Missalis Mozarabici, quam fieri jussit cardinalis Franciscus Ximenius, Archiepiscopus Toletanus, et in translatione textus Gothici in Latinum, eum addidisse, plerosque e sanctis officii Toletani veteris, et sanctis Mozarabici miscuisse, apponisse etiam missæ generalem confessionem, cum oratione adorationis crucis, cæterasque orationes, quæ ante introitum dicuntur, et SALVE in fine missæ, et quia hæc et pleraque alia adjecit, ideo Missale hanc inscriptionem habet* MISSALE MISTUM, etc. et infra (c): *Hinc sequitur plerosque sanctos, aut majorem eorum partem, de quibus dicitur Commune sanctorum, adjectos fuisse et immistos a Francisco cardinale Ximenio, in translatione textus Gothici in Latinum sermonem.* Hæc ille, unde concludunt, si Roblesio fides, fateri necesse esse cardinalem Ximenium Missale ritibus et sanctis Toletanis interpolasse, adeo ut Missale Mozarabum typis editum nec Gotho-Hispanum, nec Mozarabicum dici debeat.

122. Sed multa sunt quæ vim hujus argumentationis infringunt. Et primum concedatur, Ximenium suo

Missali eas omnes orationes inseruisse quæ introitum, sive officium ad missam, præcedant, demus etiam eum sanctos plurimos Toletanos sanctis Mozarabici addidisse, num inde sequitur Missale Mozarabum Ximenii Sacramentarium Gotho-Hispanum non esse? Haud puto. Nam si similia, imo plura additamenta non efficiunt ut Missale Romanum sancti Pii Quinti dici nequeat Sacramentarium Gregorianum [xxix], ut ipse P. Le Brun aperte docet (d); quid est cur dicamus Missale Ximenii Sacramentarium Mozarabicum haberi non posse?

123. Præterea, unde habuit Roblesius cardinalem Ximenium hæc omnia Missali Mozarabum addidisse? Inquis: Nemo negare potest orationes istas, quas distincte nominat Roblesius, in Missali Mozarabum inveniri. Esto, at inde non sequitur eas cardinalem Ximenium a jeci se. Quid si a sacerdotibus Mozarabibus ante episcopatum Ximenii additæ fuerint? Roblesius asserit quidem pleraque additamenta facta fuisse Missali in translatione textus Gothici in Latinum. At non indicat unde ista anecdota habuerit. Ipse non interfuit Editioni Missalis, sed centum et amplius annos post editum Missale hæc de additamentis a Ximenio factis, in Historia de Vita et rebus gestis ejusdem cardinalis, Toleti, anno 1104, Hispanicè edidit, nec ullum se antiquiorem laudat scriptorem, qui asseruerit Missale Mozarabum a cardinali Ximenio fuisse interpolatum.

124. Rerum quoque ignorantia, qua Roblesium laborasse ex hoc ipso loco apparet, ejus auctoritatem valè minuit. Non enim intellexit titulum *Missalis misti*, nec noverat ritus faciendi *confessionem* in missa (e), et salutandi crucem in ara positam (f), antiquos esse. Videtur etiam opinatus Missale et Breviarium Mozarabum lingua Gothica fuisse composita, ut interprete opus fuerit, qui *textum Gothicum in Latinum* transferret. Liturgiam Romanam, quam Ecclesia Toletana, sæculo xi ad finem vergente, susceperat, officium vetus Toletanum appellat. Asseritque Ximenium Missali suo adjecisse *plerosque e sanctis officii Toletani veteris, et sanctis Mozarabici miscuisse*, quæ verba plane falsa sunt, nisi alludent ad Calendarium Missali Ximenii præmissum, quod ad Missale nihil pertinet, et nisi nomine officii Toletani veteris intelligatur liturgia Romana, tempore Alphonsi VI, Toleti suscepta. Nam manifestum est, ut examinanti patebit, Missale Ximenii ne unam quidem missam recentioris sancti habere, aut quem Ecclesia Gotho-Hispana prisco more non coluit.

125. Demum Alphonsus Ortiz, quem cardinalis Ximenius Editioni Missalis et Breviarii præposuerat, omnem fidem narrationi Roblesii detrahit; is enim, in epistolis dedicatoriis Missali et Breviario præmissis, Ximenium alloquens, quid sibi mandatum fuerat, et quid in Editione Missalis et Breviarii præsti-

(a) Josephus Vicecomes, de Appar. missæ, lib. v, cap. 7 et 8.

(b) Eugenius de Robles, de Vita et rebus gestis Francisci cardinalis Ximenii, cap. 52, apud em. de Aguirre, tom. III Conc. II sp., pag. 269.

(c) Ibid., cap. 55.

(d) P. Le Brun Explic. Miss., tom. II, diss. II, art. 2, pag. 160, Ed. Gallicæ.

(e) Vide notas pag. 537.

(f) Ibid., pag. 535.

terat, candide exponens, sibi mandatum fuisse scribit, A ut antiquitatem intactam præservaret (a), non modo in sententiis, sed in vocibus etiam, atque litteris, ne quid eorum quæ in manuscriptis Codicibus legébantur demeret, neve mutaret, sed quæ in vetustis monumentis litteris Gothicis exarata fuerant, [xxx] ea totidem verbis, litteris vulgaribus, fideliter transcripta, typis edenda curaret. Et quandoquidem in vetustis Codicibus quædam inveniuntur temporis injuria deleta, Ximénius præceperat ne Ortisius ista temere suppleret, sed, ubi supererant fugientium litterarum vestigia, *styli non mutato ductu* (b), ut locum reficeret; ubi vero ne litterarum quidem vestigia remanserant, ut, *enucleata veritate*, collato scilicet cum sociis studio, aliisque Codicibus inspectis, lacunam restauraret. Quæ optimi cardinalis mandata B profutetur Ortisius se, magno cum labore ac summa fide exsecutum esse, vitia quædam orthographiæ se emendasse, fugientium manuscriptorum librorum characteres, in veteres litterarum ductus novo atramento immisso, revocasse, sententias et voces distinguisse, dispersa Breviarii officia in unum collegisse (c) atque coordinasse testatur. Aliud quidquam præstitisse se minime tradit, traditurus utique, si Missalis ordinem mutasset, si rubricas novas, novasque orationes, missasve, Mozarabibus antea inusitatas, de Missali Toletano, aut aliunde petitas, adjicisset. Nam cui bono tacuisset, quæ cum laude Editoris palam fieri poterant, nec sine damno Editionis et Editoris macula taceri?

126. Nam nemo negabit ista omnia, quæ recenset Roblesius, Missali potuisse adjici sine damno Editionis, si Ximénius, aut potius Ortisius, de additamentis posteros monuisset. At, nulla præmissa admonitione, Missale potuisse, sine damno Editionis, interpolari, nemo non negabit. Quis autem sine testimonio scriptoris idonei et synchroni sibi suadere poterit cardinalem Ximénium, virum probum et prudentem, egregium opus Missalis Mozarabici vitari, posteros decipi, ritus Romanos pro Mozarabibus, recentiores pro antiquis, ventilari voluisse?

127. At, inquit P. Le Brun, series antiqui ritus Gothici ignorabatur, unde Ortisio ejusque sociis necesse fuit missale Mozarabum novis ritibus e Missali Toletano petitis instruere, ut missa Mozarabica expulsa celebraretur (d). Demus hoc P. Le Brun. At

(a) Epist., Dedicatoria Missali præmissa.

(b) Ibiid.

(c) Confer epistolam dedicatorem Breviario Mozarabico præmissam.

(d) P. Petrus Le Brun. Explic. missæ, t. II, pag. 335.

(e) An anno enim 711, aut 712, quo regnum Visigothorum Saraceni everterunt, ad an. 1500, quo Missale Ximénii editum fuit, anni ferme septingenti octoginta et octo intercipiuntur.

(f) Credibile est Mozarabes eos ritus invitos suscepisse, quibus orationes, quas in missa recitabant aperte opponuntur, quos post initum ab Eugenio III pontificatum colligisse videtur, is enim in epistola (de qua em de Aguirre, tom. III Conc. Hisp., p. 362, et Labbeus, tom. X Concil., col. 1059 meminere) ad

certe necesse non fuit tacere de additamentis istis, et posteros silentio fallere, ut crederent nihil Missali interpolatum fuisse. Quare si quid ejusmodi additum Missali fuisset, Ortisius, utpote vir probus, de eo minime tacuisset. Ponamus enim Ortisium, ob ignorantiam antiqui ritus Gothici, coactum fuisse orationes aliquot et aliquot rubricas e Missali Toletano in Missale Mozarabum transferre, nonne et solertiæ suæ laudem retulisset, qui, paucis rubricis orationibusque adjectis, usum liturgiæ Gotho-Hispanæ expeditum reddiderat, et fidei pariter, qui de hac re tota lectores candide monuerat, et recentiores ritus ab antiquis distinxerat? Sed cum Ortisius nulli innuat se in Missali quidquam edidisse quod in libris Mozarabibus non invenerat [xxx], ejus silentio fides est adhibenda, nec putandum virum prudentem et probum, ut posteros falleret, laudes suas tacere voluisse.

128. Cæterum, quandoquidem satis certum est missam Mozarabicam diu ante episcopatum cardinalis Ximénii in urbe Toletana expedite celebratam esse; imo aliquem ejus usum, ab eversione regni Visigothorum ad hanc usque diem, Toleti obtinuisse, necesse est falsum esse P. Le Brun, opinantur in ignorantiam antiqui ritus Gothici, in causa fuisse cur Missale Mozarabum interpolatum fuerit. Nam, aut Mozarabes ignorantia antiqui ritus non laborabant, aut cum hac ignorantia (si ea tenebantur) missam suam comode celebrare poterant.

129. Non latuit Ximénium Mozarabes, longo annorum decursu (e), rubricas quasdam et cæremonias Gotho Hispanis ignotas, in suam liturgiam, aut sponte, aut invite (f), intromisisse, eas tamen intactas retineri voluit, non enim illi propositum fuerat priscam Gotho-Hispanorum sacrificandi et officia ecclesiastica obeundi normam puram et putam exhibere, sed id unum duntaxat curabat, ut, Missali et Breviario characteribus usitato, typis editis, missa et officium Mozarabicum eo ritu quo suo tempore et ante centum et amplius annos fieri solebant in posterum facilius celebrarentur. Quare Ortisio ejusque sociis mandaverat ut libros manuscriptos Missalis et Breviarii Mozarabum diligenter recognoscerent, eosque characteribus usitato transcriptos prælo subjicerent; iisdem tamen facultatem non dedit purgandi D Missale et Breviarium ab additamentis Mozarabum,

clerum et populum Toletanum scribens, conqueritur Mozarabes Archiepiscopo Toletano obedientiam deventurantes, ecclesias de manu laicorum recipere, et in sacramentis missarum, et in aliis divinis officiis, tonsura quoque clericali et vestimentis, suam antiquam consuetudinem subsistentes; ab apostolica sede diversa sentire præsumere. Quapropter mandat universitati Toletanorum, quatenus Mozarabes moneant, ut in Sacramentis missarum, et in aliis divinis officiis a catholica Ecclesia dissentire de cætero non præsumant, et archiepiscopo Toletano, si in ipsius provincia remanere voluerint, obediant, ejusque præcepta observent. Unde conicere licet Mozarabes, qui hactenus priscas suas consuetudines observaverant, exinde, ne cogentur solum vertere, tonsuram, vestem clericalem, et rubricas quasdam Romanas, haud sponte admisisse.

eaque rejiciendi quæ illis visa fuissent cum ritibus Aethio-Hispanis minus congruere. Et hæc unica et vera ratio est cur in Missali Ximenii rubricæ reconditis sevi, quas Le Brun aliique reprehendunt, intactæ remanserint, et quas Roblesius perperam tradidit Ximenium adjeisse, cum ipse eas in Codicibus manuscriptis inveniret, a Mozarabibus antea adjectas.

[xxxii] § VIII. An Missale Mozarabum immune sit ab erroribus Felicis et Elipandi.

130. Non defuerunt qui Missale Mozarabum pravæ doctrinæ insinularunt, et maxime erroris Felicis Urgelitani et Elipandi Toletani, eorumque sectatorum, qui Christum Dominum Dei Filium adoptivum asserabant (a). Huic accusationi Elipandus (b) et Felix (c) occasionem præbuerunt, qui, ut prava dogmata tuerentur, veterum Patrum testimonia, et auctoritatem librorum liturgicorum Ecclesiarum Hispaniæ in medium proferebant.

131. Textus autem omnino septem e libris liturgicis Ecclesiæ suæ Elipandus in epistola ad Albium (d), et in libello suo, qui in concilio Francofurtensensi lectus fuerat, causæ suæ, uti opinabatur, aperte faventes, adduxerat, eisdemque Felix Urgelitanus protulerat (e). Ex his tamen tres sunt, qui nihil non catholicum sapiunt. Elipando enim atque Felici, ut animadvertit Alcuinus (f), adeo placebat adoptionis vocabulum, ut ubicunque illud scriptum invenerant sine omni consideratione referri ad Redemptorem nostrum contenderent.

132. Primum igitur textum ex oratione ante Dominicam orationem missæ feriæ quartæ post Pascha producerunt: *Respice, Domine, tuorum fidelium multitudinem, quem per adoptionis gratiam, Filio tuo facere dignatus es cohæredem* (g). Alterum textum protulerunt ex oratione missæ feriæ quintæ post Resurrectionem: *Præcessit quidem in adoptione donum, sed adhuc restat in conversatione iudicium* (h). Tertium e missa defunctorum protulerunt, et quos fecisti adoptionis participes jubeas hæreditatis tuæ esse consortes. Hic textus non legitur in ulla e missis defunctorum Missalis Ximenii. At in tribus hisce textibus vox adoptio orthodoxum sensum habet, nec causæ Elipandi patrocinatur [xxxiii], nam, ut Alcuinus (i) animadvertat, in iis adoptionis nomen ad multitudi-

(a) E. n. Bona, Rerum liturg. lib. 1, cap. 2, sect. 2, aperte hæc suspicionem promovet. Quamvis, inquit, hoc officium, Mozarabicum, a viris sanctis et orthodoxis compositum fuerit, Hispania tamen ab infidelibus vastata, ita erroribus referta est, ut Elipandus Toletanus, ex ipsis officiis depravatis plura acceperit testimonia ad suam hæresim astruendam. P. Petrus Le Brun, Exp. miss., t. II, dis. v, art. 2, sect. 2, idem sermo verbatim scribit; et P. Joannes Pinus, tr. hist. chron. de Liturg. antiq. Hisp., cap. 4, § 5, questionem instituit an et quousque liturgiæ Mozarabice exemplaria Felicis Urgelitani, et Elipandi Toletani erroribus corrupta fuerint?

(b) Elipandus, in Epistola ad Albium, oper. Alcuin. col. 916, Ed. Paris. 1617, prolatis aliorum sanctorum Patrum quibusdam textibus, subdit: *Testimonia sanctorum Patrum Toletano desertientium in missarum oraculis edita sic dicant, etc.*, at in concilio Francofurtensi verba Elipandi ita referuntur: *Sequi-*

nem fidelium, non ad Christi Filii Dei personam pertinet.

133. Quartum textum e missa de Cæna Domini citant, qui per adoptionis hominis passionem, dum suo non indulget corpori, nostro demum, id est iterum, non pepercit, hunc locum corruptum fuisse, ut ale cohærerere verba, et pro assumpti hominis, repositum fuisse adoptionis hominis, Alcuinus notaverat (j). Sed cum hic textus in missa feriæ quintæ in Cæna Domini non inveniatur (k), quomodo restitui debeat non satis constat. Id sane videtur, adoptionis hominis passionem Mozarabes antiquos in libris suis non legisse, sed assumpti hominis passionem, uti ex sequenti textu apparet

B 134. Hunc, quinto loco, citant e missa, de feriæ quinta Paschæ, ubi se legisse aiunt: *qui pietati tuæ per adoptionis hominis passionem, etc.* Locus integer existat in illatione missæ feriæ quintæ post Pascha (l), qui pietati tuæ per assumpti hominis passionem, quam quædam, in præsentis populi acquisitione, manebat, cum non exiverit e cælo, exhibuerit e triumpho, et cum non habuerit divinitas immutabilis pugnam, habuerit fragilitas assumpta victoriam, unde apparet olim etiam Mozarabes legisse assumpti hominis, ei enim correspondet fragilitas assumpta. Neque dicam olim fragilitas adoptata, aut adoptiva, lectum esse. Si enim in suis Codicibus ita legisset, Elipandus integrum textum protulisset, nec secundam ejus partem, adeo clare illi faventem, omisisset.

C 135. Sextus textus e missa de Ascensione Domini profertur: *Hodie Salvator noster post adoptionem carnis sedem repetit Deitatis.* Alcuinus animadvertit melius multo hic dici assumptionem carnis, quam adoptionem carnis, quia, inquit, *Filius Dei assumpsit carnem, non adoptavit* (m), et ita in Missali Mozarabum hic locus adhuc legitur, in oratione missæ, die Ascensionis Domini (n): *Hodie Salvator noster post assumptionem carnis sedem repetit Deitatis, hodie hominem suum intulit Patri, quem obtulit passioni, et ita olim Mozarabes hunc locum legisse suadent verba quæ præcedunt in hac ipsa oratione: Placeat, dilectissimi fratres,.... impositam atheris fastigio assumpti hominis communionem sequacibus cordis oculis contemeri, etc.,*

D tur in eodem libello vestro item: *Prædecessores nostri Eugenius, Hildefonsus, Julianus Toletanus sedis universitates in suis dogmatibus dixerunt, etc.*

(c) Apud Alcuinum, oper. col. 895.

(d) Inter opera Alcuini, col. 916.

(e) Apud Alcuinum, lib. vii advers. Felicem Urgel., col. 895.

(f) Advers. Elipantum, lib. II, col. 954.

(g) Missale Mozarabum, pag. 207.

(h) Ibid., pag. 208.

(i) Contra Elipand., col. 935.

(j) Ibid., lib. II, col. 933.

(k) Eruditissimus Fleuri, Hist. Eccl. lib. XLIV, sect. 57, ab iis deceptus, quibus curam dederat inspiciendi Missale Mozarabicum, scripsit hunc textum in citato Missalis loco inventiri.

(l) Missale Mozarab., p. 209.

(m) Alcuinus, adversus Elipand., lib. II, col. 965.

(n) Missale Mozarabum, pag. 251.

quæ Elipandus non prætermissis et, si in iis *adoptivi* A *hominis communionem* legisset.

136. Septimus et ultimus locus quem laudant *e missa sancti Sperati* deponitur: *Ingeniti Patri unigenite Filius Dei... qui... hujus mundi infima petens* [xxx v] *ADOPTIVI HOMINIS non horruisti vestimentum sumere carnis*, quæ verba, in missa sancti Sperati, Mi salis Ximenii, non leguntur. Ut Alcuinus animadvertit (a), *inconueniens dictio est ADOPTIVI HOMINIS VESTIMENTUM CARNIS*. At textus citatus, uti in Breviario Mozarabum exstat, in oratione ad matutinas laudes sanctorum Sperati et comitum, nihil habet alienum a modo loquendi liturgicorum Hispaniæ: *Ingeniti Patrius, unigenite Filius Dei... qui... hujus mundi infima petens, ad ADOPTANDUM HOMINEM, non horruisti vestimentum sumere carnis....*

137. Singulis hisce textibus discussis, apparet e quatuor ultimis, qui soli pravo dogmati favere possunt, ne unum quidem in Missali Mozarabum Ximenii, eo modo legi quo ab auctoribus hæreseos citantur; unde planum est falli eos qui Missale nostrum librosque liturgicos Mozarabum hæreseos Felicis et Elipandi hactenus accusarunt.

138. An Felix vero et Elipandus dicendi sint libros suos ecclesiasticos recte legisse, sed male intellexisse; an potius censendi sint libros suos ecclesiasticos corrumpere voluisse, quæstiones sunt ad orthodoxiam Missalis nostri parum spectantes, et breviter examinandæ. Aliqui putant Felicem et Elipandum libros suos, uti in iis scriptum invenerunt, bona fide citasse, sed non bene intellexisse; hanc opinionem tenuit doctissimus Pagius (b), ratus Felicem et Elipandum *ex male intellectis missæ sancti Isidori orationibus* hæresim hausisse. Et alii, collectis quibusdam eorum sententiis, contendunt sanctos Patres hasce voces *adoptio, adoptatus, adoptivus*, et similes, ea significatione adhibuisse, qua *assumptio et assumptus* adhibentur (c).

139. Em. Bona (d), et P. Petrus Le Brun (e), in diversam sententiam abeunt: ii enim putant prisecos auctores liturgiæ Gotho-Hispaniæ nihil eorum scripsisse quæ dogmati Felicis et Elipandi favere videbantur, sed post ruinam regni Visigothorum libros liturgicos Mozarabum fuisse corruptos, et ab istiusmodi vitiatis Codicibus Felicem et Elipandum sententias quas laudant desumpsisse.

140. Sed, quidquid sit de usu et significatione illarum vocum *adoptio, adoptivus, adoptatus*, et an ullo verò sensu Christus Dei Filius *adoptivus* dici

possit (f), de quibus nolo hoc loco contendere, certe non probatur scriptores Hispanos missarum et orationum de Christo loquentes, adhibuisse voces *adoptio, adoptatus et adoptivus*, eo sensu quo *assumptio, assumptus* et similes adhibentur. Ab ejusmodi enim vocibus concilia Hispana, et antiquiores Patres Hispani, cum de Incarnatione agunt, ut plurimum abstinere. Justus Urgelitanus (g) distincte negat *adoptionem* competere [xxxv] Christo, et concilium Toletanum nonum, filium explicans, clare docet: *Hic etiam Dei Filius, natura est Filius, non adoptione*. Unde in hymno Breviarii Mozarabum, die Circumcisionis, de Christo canunt: *Patri, non adoptione, sed coæternus genere*. Solebant enim liturgici Hispani in missis et orationibus, fidei dogmata secundum definitiones conciliorum Hispaniensium explicare, quorum etiam verbis frequenter utebantur.

141. Præterea in Hispaniam penetraverat Bonosianorum hæresis, illic ab Arianis delata, quæ docebat *Christum Dei Filium, non proprium, sed adoptivum* esse (h). Contra quos, teste sancto Isidoro (i), Justinianus episcopus Valentinus, ante sæculi vi medium, scripserat. Quare haud credibile videtur scriptoris liturgiæ Hispaniæ, modis loquendi conciliorum et scriptorum Hispanorum omissis, voluisse usurpare ipsissimas voces quibus Bonosiani suam hæresim exprimebant. Notum enim est quantum catholici scriptores cavere solebant a vocibus et modis loquendi hæreticorum propriis, quos, etiamsi significatio: em orthodoxam admittere poterant, vigente adhuc atque grassante secta, suspectos atque invisos habebant.

142. Igitur, si Codices liturgici Hispanorum fuerunt aliquando corrupti, ut pro *assumptus* legerent *adoptatus*, et *adoptivus* (de qua re Alcuinus sub'ubitasse videtur) (j), illis profecto libros homines nequam manus intulerunt, postquam Saraceni rerum in Hispania potiti sunt, quemadmodum em. Bona (k). P. Petrus Le Brun (l), et alii recentiores opinati sunt, quibus libens assentior. Ita tamen, ut Elipandus, Felix eorumque assectæ, auctores sceleris censentur.

143. Illis enim falsi crimen imputandum videtur, quorum intererat libros ecclesiasticos corrumpere, ut vitiatis Codicibus malam causam tuerentur. Neque a moribus Felicis Urgelitani id facinoris alienum erat. Is enim, teste Hincmaro Rhemensi, Codicis sancti Hilarii, in bibliotheca Caroli Magni, manus in-

(a) Adversus Elipand. lib. II, col. 953.

(b) In Baron, ad ann. Chr. 789, n. 9.

(c) Vide P. Petrum Constant, ord. sancti Bened., in Vinculis veterum Codicum confirmatis, cap. 8, p. 209.

(d) Rerum Liturg. lib. I, cap. 11, § 2.

(e) Expl. missæ, t. II, dist. v, art. 2, § 2.

(f) Vide Petaviam, Theol. dogm. t. V, de Incarn., l. VII, cap. 4.

(g) In cantica.

(h) Sanctus Isidorus Origin. l. VII, c. 5.

(i) Idem, de Viris illustribus, cap. 33.

(j) Adversus Felicem, lib. VII, col. 855.

(k) Rerum liturg. lib. I, cap. 11, sect. 11, verba superius retuli.

(l) P. Petrus Le Brun, Expl. miss., t. II, diss. v, art. 2, 287: *Quamvis, inquit, Missale Mozarabicum compositum fuerit a viris piis, et eruditis, tamen, exente sæculo VIII, in illud errores aliquot irreperant, oscitantia aut nequitia quorundam Hispaniæ episcoporum, hæresi adoptivorum faverunt, quorum antesignani fuerunt Felix Urgelitanus episcopus et Elipandus archiepiscopus Toletanus.*

tulisse deprehensus est (a) et, corrupto librorum custode, pro adoratur scripsisse adoratur. Codex adhuc exstare traditur, non sine indicis patrati criminis (b). Felix autem, qui in palatio Codices regios vitare ausus fuit, facile creditur Ecclesie Toletanæ Codicibus (c), aut ipse manus [xxxvi] intulisse, aut Elipando ut eos depravaret persuasisse.

144. De numero vero corruptorum librorum quid tenendum sit, non est expeditum certi quidquam statuere: mihi quidem exiguus videtur. Nam, vivo Elipando, id unum constabat, eum orationes quasdam e libris liturgicis Toletanis citasse, quas suæ causæ favere contendebat. Easdem omnino quas Felix laudabat. At libri illi nec episcopis Gallicanis, cum in synodis, de erroribus Felicis et Elipandi agerent, nec viris idoneis unquam fuerunt exhibiti, ut examinarentur, an corrupti fuerint, an bona fide citati, an plures essent, et sibi invicem consentientes. Nihil horum tum, cum oportebat, actum est. Episcopi Gallicani, de extirpanda adoptivorum hæresi duntaxat solliciti, parum curarunt quid in libris Mozarabicis legeretur, nec inquirere voluerunt an Felix et Elipandus hosce libros bona fide, an mendaciter, citassent. Quamvis optime noverant non deesse Hispanos qui negabant ea in suis libris liturgicis legi quæ auctores hæresis, ut malæ causæ patrocinentur, ex iis citaverant. Asserebantque in illis ipsis orationibus, in quibus Felix et Elipandus aiebant *adoptionem*, et *adoptiri hominis* inveniri, Codices suos *assumptionem* et *assumpti hominis*, orthodoxe legere (d).

145. Exstincta autem, cum suis auctoribus, adoptivorum hæresi, Joannes papa X, anno 918 (e), et rursus Alexander II, in concilio Mantuano, anno 1061, libros liturgicos atque Mozarabum liturgiam approbarunt (f). De libris vero istis ab Elipando et Felice laudatis, nihil post concilium Francofurtense amplius auditum est. Quos proinde minus multos existisse conjicere licet: si enim corruptorum Codicum major fuisset copia, frequenter venissent in manus ecclesiasticorum, eorum notitia certior, et mentio frequentior recurreret. Pauci itaque fuerunt,

(a) Vide Germonium, de veteribus hæreticis Sacri et ecclesiasticorum Codicum corruptoribus, part. II, cap. 1.

(b) Vide notam ad sanctum Hilarium, lib. II de Trin., n. 27, Edit. Maurin.

(c) Est observandum Felicem et Elipandum non citasse Codices Bracarense, Cordubense, aut Urgelitano, sed solummodo Toletanos. Num quia hos solos corrumpere potuerunt? et fortasse Felix minus tutam putavit suæ Ecclesie Codicibus manus inferre, aut eos mala fide citare, ne productis Ecclesie Tarraconensis libris, in cujus provincia erat Urgelitana, falsi convinceretur.

(d) Apud Alcuinum adversus Felicem, lib. VII, operum col. 395, libri Toletani hand ignoti erant Alcuino, qui videtur opinatus Elipandum et Felicem eos non recte citasse, tamen noluit hac de re questionem instituere, nec inquirere voluit an Felix et Elipandus, an alii, Codices vitaverint.

(e) Card. Baronius, Annal. t. X, ad ann. Chr. 918, et de Aguirre, Conc. Hisp., t. III, pag. 147.

(f) Card. Baron., in Annal., ad ann. Chr. 1064, et de Aguirre, Conc. II sp., tom. III, pag. 147.

(g) Lib. I, cap. 3, Ed. Erasmi

fortasse duo, aut tres, quos periisse potius opinandum est, quam censendum libros liturgicos Mozarabum, ut vulgo jactatur, opere catholicorum episcoporum fuisse emendatos, quin eorum, qui Codices vitiatos emendarunt, aut temporis quo emendatio facta est, ulla ad posterum notitia pervenerit. Atque hæc ad ea diluenda quæ contra Missale Mozarabum obijciuntur dixisse sufficiat. Nunc de liturgia Missalis nostri agendum. Eam a Gotho-Hispana, a Gallicana et a Mozarabica, haud diversam esse superius indicavi: modo ejus origo [xxxvii] indaganda, ejusque in Hispania perpetuus usus vindicandus, tum de auctoribus Missalis Mozarabi disputandum, et tandem de libris liturgicis Gallicanis hactenus editis pauca adjicienda, ut, comparatione cum Missali Ximenii inita, ejus utilitas atque præstantia magis dignoscatur.

§ IX. An liturgia Missalis Ximenii apostolica sit.

146. Christi fidem primis Ecclesie sæculis altas in Hispania radices posuisse Irenæus, Tertullianus et Cyprianus aperte docent. Sanctus Irenæus, in libris adversus hæreses, Ecclesias in Iberis, et in Celtis fundatas commemorat (g). Tertullianus, adversus Judæos (h) scribens, *Hispaniarum omnes terminos et Galliarum diversas nationes* in Christum jam credidisse testatur, et sanctus Cyprianus, in epistola quadam synodica, Ecclesias Hispanas et Hispanos episcopos suis nominibus appellat (i). Exstat etiam apud Gruterum, in Thesaurò (j), lapis quidam Lusitanus, unde inferunt Neronis persecutionem, rem Christianam, in Hispania antea florentem, pene contrivisse, eoque tempore passi traduntur martyres Calaguritani Emeterus et Celidontus (k).

147. Non est igitur ambigendum, quin Ecclesie in Hispania mature constitutæ fuerint, sed initia evangelicæ prædicationis, in illis regionibus altius petenda, ad apostolos eorumque proximos successores haud temere referenda videntur.

148. Nam, præter Jacobum Majorem, quem omnium primum Hispaniam evangelizandi causa adisse vetusta (l) et hactenus inconcussa Hispanorum persuasio tenet (m), Paulum apostolum in Hispania præ-

(h) Cap. 7, Ed. Pamel.

(i) Epist. 67, Ed. Pamel.

(j) Pag. 258, 9.

(k) Acta præsialia martyrii sanctorum Emeterii, et Celidontii, Prudentii ævo non exstabant; a persecutoribus enim ex actis publicis et ab Ecclesiarum scriniis sublata fuerant; quæ superest, a viris hæc dignis conscripta, passionis eorum historia tradit eos passos esse, *quando Gallicia cum Tarraconensi sociata, citerioris Hispaniæ habebatur*; un le consequitur, eos martyrium fecisse priusquam Hispania in quinque provincias divideretur, quæ divisio Adriano principi tribuitur.

(l) Sanctus Isidorus, in libro qui *Vita et morte sanctorum Novi Testamenti* inscribitur, tradit sanctum Jacobum Majorem *Hispaniæ et Occidentaliæ locorum populis Evangelium prædicasse*. Hunc librum plerique sancto Isidoro abjudicant, alii contendunt letum esse genuinum hujus sancti doctoris, inter hos est Nicolaus Antonius, in *Bibliotheca veteri Hispaniæ*, et em. de Aguirre, Conc. Hisp., tom. I, pag. 156, excurs. 2.

(m) Consulat, si vacat, em. de Aguirre mox citatum a pag. 154, et Bollandianos socios, tom. VI

dicasse, antiquorum plurimi testantur (a), et ipse Apostolus huic opinioni plurimum favet, [xxxviii] de sua in Hispaniam profectio, tanquam de itinere, haud dubie suscipiendo ad Romanos scribens (b).

149. Clara quoque apud Hispanos est septem apostolicorum virorum memoria, quos Romæ ordinatos, et ab apostolis in Hispaniam missos, multas Ecclesias fundasse vetus traditio prodit (c), quorum nomina Torquatus, Secundus, Indaletius, Ctesiphon, Euphrasius, Hesichius, et Cæcilius. Eos, Kalendis Maii, Mozarabes missa et officio proprio colunt. Cum itaque Hispania apostolorumque discipulos fidei præcones habuerit, eosdem liturgiæ suæ auctores habuisse censenda est. Quæ enim potest esse Christi Ecclesia sine sacrificio et sine sacramentis Christi? At certe sacramenta confici nequeunt, nec sacrificium offerri sine forma quadam et ordine celebrandi consuevit, hoc est, sine liturgia.

150. Ratio itaque suadet originem liturgiæ ad Ecclesiarum conditores referendam esse. Nec ratio tantum, sed praxis quoque ævi apostolici persuadet eosdem liturgiam tradidisse, qui Ecclesias constituerunt; apostoli enim, teste sancto Clemente (d), sequebantur *primitias eorum*, qui crederant, *in episcopos et diaconos eorum qui credituri erant constituere*, quibus et *formam sanorum verborum* (e), fidei Symbolum, formam et ordinem offerendi sacrificium, et sacramenta conficiendi administrandi que tradebant. Morem hunc apostolicum in Gallia tenuisse primos ejus gentis apostolos auctor est Gregorius Turonensis (f): *De horum discipulis quidam Biturigas civitatem [xxxix] aggressus, salutare omnium, Christum Dominum populus nuntiavit; ex his ergo pauci admodum credentes, clerici ordinati, ritum psallendi suscipiunt, et qualiter ecclesiam construant, vel omnipotenti Deo solemniter celebrare debeant, imbuuntur.* Nec aliter in Hispania

Julii, a pag. 69, qui aliorum criticorum difficultatibus satisfacere conantur.

(a) In horum numero recensentur sanctus Clemens, epist. I ad Cor. cap. v. Paulum ad extremos terminos Occidentis, *ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς δύσεως* evangelizando pervenisse scribit; sanctus Athanasius, epist. ad Dracontium, oper. t. I, part. I, pag. 265, num. 4, Edit. Maurin: *Paulus, inquit, non metuit Romam ire, neque usque ad Hispanias properare.* Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, cat. xvii, n. 26, Edit. Maur., testatur Paulum *Evangelii prædicationem in Hispaniam extendisse.* Theodoretus, in ps. cxvi: *Paulus, inquit, in Italiam venit, et in Hispanias pervenit.* Sanctus Chrysostomus, in epist. II ad Tim. hom. 10, in illud vers. 20: *Trophimum reliqui infirmum Mileti, scribit: Paulus, nempe, in Judæam navigans, reliquit Trophimum Mileti ægrotantem, aut id fecit, postquam fuisset Romæ, rursus in Hispaniam profectus.* Idem Chrysostomus, hom. 75, alii 76, in Mathæum: *Vides, inquit, Paulum Hierosolymis in Hispaniam currentem.* Sanctus Hieronymus, in Isaïæ cap. xi, de apostolo Paulo scribit: *Ad Italiam quoque, et, ut ipse scribit, ad Hispanias, alienigenarum portatus est navibus.* Sanctus Gregorius Magnus, lib. xxxi Mor., in Job cap. xii: *Paulus, cum nunc Judæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romanam, nunc Hispanias peteret, ut in peccati morte jacentibus æternæ vitæ gratiam nuntiaret. . . .*

(b) Epist. ad Rom., xv, 24: *At, inquit, nobis non constat apostolum Paulum in Hispaniam Roma*

factum, testatur fragmentum celebre, Codici Scorialensi annexum (g), in quo Torquatus, ejusque socii, *sicut ab apostolis missam, doctrinamque acceperunt, per Hispaniam ordinatis episcopis tradidisse* leguntur, et sanctus Gregorius VII scribit (h) ordinem in divinis officiis tenendum eosdem Hispanos docuisse, qui labore suo et sanguine Ecclesias constituerunt. Atque inde facile deduceretur liturgiæ Missalis Ximenii apostolicam esse, si constaret primævam Hispanorum sacrificandi normam eam fuisse, quam concilium Toletanum IV suis decretis confirmavit, quamque Gotho Hispanam dicimus.

151. Sed non desunt viri eruditi qui contendunt liturgiæ quam Hispani una cum fide Christiana susceperunt, Romanam fuisse, eam vero, quam Gotho-Hispanam et Mozarabicam appellarunt, auctores habuisse viros celeberrimos Leandrum et Isidorum, approbatores vero concilii Toletani IV Patres, qui hanc formam officia divina celebrandi Ecclesiis omnibus Hispaniæ et Galliæ Gothicæ imposuerunt. Hic igitur examinandum est an liturgia quam apostoli virique apostolici Hispanis tradiderunt Romana fuerit; an potius primæva liturgia Hispana ea censenda sit, quæ postea Gotho-Hispana et Mozarabica dicta est.

§ X. An primæva Hispanorum liturgia eadem fuerit atque Romana.

152. Quamvis antiquorum nemo aperte docuerit liturgiæ Romanam a primis gentis apostolis Hispanos accepisse, tamen recentiores hanc opinionem pluribus nec contemnendis argumentis persuadere conati sunt. Primum enim, inquit, si manifestum sit, ut sanctus Innocentius scribit, nullos in Hispania, in Gallia, in Africa, et in adjacentibus insulis, Ecclesias constituisse, præter eos quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus successores, constituerunt (i) sacerdo-

profectum esse. Esto id non constet nobis ex ullo Scripturæ textu, at antiquorum Patrum testimoniis constat, quibus id notum erat. Sanctus Hieronymus aperte testatur Paulum scripsisse se *alienigenarum navibus in Hispaniam delatum* esse; et sanctus Gregorius VII, in epistola ad reges Hispaniæ, apud Baron., Ann. ad an. 1070, scribit: *Beatus Apostolus Hispaniam se adisse scribit.* In quam epistola Apostolus ista scripserit, nobis modo ignotum est; at sancti Hieronymi ætate, imo et ætate sancti Gregorii supererat monumenta quæ ad nos non pervenerunt. Qui vero minime dubitanter tradiderunt apostolum Paulum Hispanias adisse, videntur certi fuisse de itinere Pauli in Hispaniam, non quia ipse ad Romanos scripserat: *Cum in Hispaniam proficisci cæpero, spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc*, Rom. xv, 24; sed quia ab antiquis scriptoribus acceperant Apostolum, re ipsa in Hispaniam profectum, in illis regionibus prædicasse.

(c) Vide notas pag. 572.

(d) Epist. I ad Corinth., n. 42.

(e) Sanctus Paulus Apost., Ep. II ad Tim., c. 1. 15.

(f) Hist. lib. I, cap. 31.

(g) Exstat apud Piazium, in tract. hist. chron., de antiq. Liturg. Hisp., n. 9.

(h) Apud em. de Aguirre, Conc. Hisp. tom. III, pag. 248.

(i) Sancti Innocentii I, epist. ad Decentium Eugubium.

tes, consequens videtur Romanam liturgiam non modo in tota Italia, sed in Africa quoque, in Hispania, et in Gallia, a primis fidei præconibus propagatam fuisse; credibile enim est primos illarum gentium apostolos, ad fidem conversis populis, eam tradidisse sacrificandi, orandi et sacramenta conficiendi administrandique [xl.] formam, quam ipsi in sinu Ecclesiæ Romanæ didicerant. Hoc argumentum primæ speciæ efficax, auctoritate sancti Isidori, et sancti Gregorii VII confirmant, adduntque fragmentum Scorialense, et concilia Hispana Illiberitanum et Toletanum primum.

153. Præterea, inquit, sanctus Leander, et sanctus Isidorus composuerunt liturgiam, quam concilium Toletanum IV approbavit, et, ut sola in Ecclesiis regni Visigothorum observaretur, suis decretis mandavit. Hanc liturgiam, quam postea Mozarabicam appellarunt, negant esse primævam formam celebrandi divina, quam apostoli in Hispaniam attulerunt, utpote quæ, sæculo duntaxat VII, concilii Toletani IV auctoritate invecata est.

154. Hæ sunt præcipuæ hujus sententiæ rationes, quam suspiciosam facit priscorum auctorum silentium, neque fundamenta quibus innititur tam firma sunt quam apparent. Nam non satis constat eos solos in Hispania constituisse Ecclesias, quos beatus apostolus Petros ejusque successores illic evangelizatum miserunt: ex hoc enim numero Hispani excipiunt sanctum Jacobum Majorem, et ab antiquorum testimonio excipiendus est apostolus Paulus, imo et ipse apostolorum princeps Petrus, quem in Hispania prædicasse aliqui contendunt (a). Discipulos aliquot in Hispania reliquisse sanctum Jacobum apostolum fama premit. Paulum apostolum, nullos in Hispania constituisse Ecclesias, siquidem in iis regionibus evangelizaverit, creditu difficile est. Idemque de apostolo Petro dicendum videtur. Unde non est cur dicamus Hispanos liturgiam Romanam una cum fide Christi suscepisse. Imo suspicari licet eos aliam quandam divina obeundi normam a Jacobo, et a Petro, vel a Paulo apostolo, accepisse.

155. Sed ponamus apostolorum neminem in Hispania prædicasse, fidemque Christi Hispanos accepisse ab iis quos apostolus Petrus ejusque successores illic evangelizatum miserunt, non inde continuo sequitur primævam Hispanorum liturgiam Romanam fuisse, nam haud incredibile est apostolicos viros, Roma ad prædicandum missos, quandoque formam liturgicam tradidisse Romanam, quandoque formam a Romana diversam instituisse. Quod tum maxime contigisse opinor, eum apostolici illi episcopi, qui Romæ constituti fuerant sacerdotes, fide Christiana, in Ecclesiis Asiæ, Syriæ aut Palestinæ, inbuti, disciplinæ et

ritibus liturgicis earum Ecclesiarum assueverant in quibus baptizati fuerant.

156. De sanctis Trophimo et Irenæo refert anonymus Spelmani, ambos Roma in Galliam ad evangelizandum missos esse, Irenæum quoque, a sancto Clemente papa episcopum ordinatum, et Trophium prodit *cursum Romanum* Gallis tradidisse, Irenæum vero *cursum Asiaticum*, eamque normam divina celebrandi quæ postea liturgia Gallicana dicta est, in Gallia omnium primum [xli.] instituisse.

157. Aliis quoque Occidentis et Africæ Ecclesiis, quid simile contigisse reor; nam, ut concedamus eorum apostolos Romæ missionem et sacerdotium suscepisse, fateri tamen debemus in illis ritus et ceremonias liturgicas a Romanis discrepantes inveniri. Quæ cum vetustæ sint, et earum origo ignoretur, haud temere ad Ecclesiarum conditores referuntur. Sic Mediolanensis Ecclesia suam habuit liturgiam, a Romana in multis dissentientem, quæ, etsi Ambrosiana denominetur, tamen est sancto Ambrosio antiquior (b). Africani suam quoque habebant, in qua erant benedictiones episcopales (c), preces diaconicæ (d), alique ritus a Romanis diversi, quorum unus erat sollemnis formula postulandi Spiritum sanctum, ad consecrandum sacrificium corporis et sanguinis Domini (e). Galli quoque suam et Hispani suam liturgiam a Romana dissentientem habebant, quibus planum est viros apostolicos, Roma ad evangelizandum missos, ritus Romanos aliquando non tradidisse Ecclesiis a se in nationibus fundatis. Quare etiamsi constaret (quod plane non constat) Hispanos non alios habuisse fidei præcones quam quos apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt sacerdotes, non inde legitime deduceretur eos ab initio imbutos fuisse liturgiæ et ritibus Romanis. Opponunt tamen sanctum Isidorum, qui misse Hispaniensis sanctum Petrum agnoscit auctorem, unde concludunt missam hanc non aliam fuisse quam Romanam. Quam enim aliam sanctus Petrus Hispanis traderet, quam quæ ab eo Romanis tradita fuerat? En verba sancti doctoris, e libro primo de *Officiis ecclesiasticis*, capite decimo quinto, cui titulus *De missa et orationibus*, desumpta: *Ordo missæ vel orationum quibus oblata Deo sacrificia consecrantur primum a sancto Petro est institutus, cujus celebratio uno eodemque modo universus peragit orbis*. Hunc locum difficilem esse nemo non vidit; nam sanctus doctor loquitur de missæ ordine cujus celebratio uno eodemque modo universus peragit orbis: quænam autem hæc fuerit liturgia, quisnam ordo missæ, difficile dictu est? Utique sanctus Isidorus optime noverat plures et inter se dissidentes liturgias suo tempore existisse. Quænam igitur ea missa fuit quam arbitratus est omnes Ecclesias uno eodemque

(a) Bollandiani, tom. V Jun., pag. 403, num. 16; Gaspar Saucius, de Prædicatione apostolorum Petri et Pauli in Hispania.

(b) Joseph Vicecomes, de antiq. missæ Sacr., lib. II, cap. 12. En. Bona, divina Psalmod., cap. 18.

(c) Optatus, contra Parmenien. lib. VI; epist. concilii Carth. ad Innocentium I papam, inter epistolas

sancti Augustini epist. 175, Ed. Maurin.

(d) Tertull., de Anim., cap. 9; idem, Apolog. cap. 39, et ad Scapulam, cap. 2. Sanctus Cypr., ad Demetr.; idem, epist. 15 et 55.

(e) Sanctus Fulgentius, ad Monium, lib. I, c. 2; lib. II, cap. 6, 3, 9, 10, 12.

modo celebrare? Hæc nec missa Hispana, neque missa Romana fuit. Non enim ignorabat quantum missa quæ suo tempore in Hispania celebrabatur diversa erat a Romana, et quantum Romana diversa erat a Gallicana, ab Hispaniensi, et ab Orientalium missis. At si sanctus Isidorus, hoc loco, nec [XLI] de Hispana, neque de Romana missa loquatur, exinde probari sequitur liturgiæ primævam His; anam eandem fuisse atque Romanam.

158. Em. Bona (a) opinatur sanctum Isidorum de re et substantia missæ locutum esse, non de verborum tenore et cæremoniis. At, cum de liturgiarum varietate agitur, non de ipsa re et substantia missæ, quam eandem ubique esse omnes norunt, sed de ritibus et cæremoniis sermo est, de quibus si sanctus Isidorus non loquatur, locus citatus ad rem præsentem omnino non pertinet.

159. Eruditissimus Mabillonius (b), cum hunc locum ex Eberio et Beato (c), retulisset, eum putat intelligendum esse de liturgia Ecclesiæ universalis, secundum eas partes accepta quæ in omnibus missis inveniuntur, quales sunt Scripturarum lectio, elementorum oblatio et consecratio, communicatio, et aliæ quædam partes, quæ in omnibus omnium gentium liturgiis inveniuntur. Punit (d) enim vir eruditus Ecclesias tam Orientis quam Occidentis in celebrando sacrosancto missæ sacrificio modum quemdam in summo communem ab iniuria habuisse (e); et simul Ecclesias singulas ritus aliquos singulares et diversos ab initio etiam habuisse. Sublitque eos qui ad ritus singulis Ecclesiis seu regionibus proprios attenderunt, multum discriminis in sacris officiis agnovisse, non tantum inter Orientalem et Occidentalem Ecclesiam, sed etiam inter Latinas invicem Ecclesias. Eos vero qui attenderunt ad modum illum communem, missæ ordinem ubique uniformem esse dixisse. In horum vero numero una cum sancto Isidoro reponit Eberium et Beatum, qui, ipsis sancti Isidori verbis usi, asserere non dubitarunt missæ ordinem uno eodemque modo orbem universum peragere. Non ignorabant, inquit, eruditi illi auctores discrepantiam liturgiæ Hispanicæ a Romana, sed ita loquebantur, habita ratione modi illius generalis uniformis.

160. Non hic inquiri an partes illæ præcipuæ,

(a) Rerum liturgicarum, lib. 1, cap. 5.

(b) De Liturg. Gallic., lib. 1, c. 2, n. 2.

(c) Adversus Elipand., l. b. 1.

(d) Mabill., de Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 2, n. 1 et 2.

(e) Eusebius Renaudotius, in dissertatione præmissa tomo primo suæ Collectionis liturgiarum Orientalium, cap. 3, conatur ostendere veteres liturgias Græcas et Orientales Latinis convenire, et utrasque apostolicæ mysteriorum celebrandorum formæ in præcipuis capitibus respondere.

(f) Sanctum Isidorum, in toto hoc capite, agere de missa Hispana, non quacunque, sed de ea quæ suo tempore celebrari solebat, ex contextu apparet. Nam cum dixisset missæ et orationum ordinem, quibus oblata Deo munera consecrantur, sanctum Petrum instituisse, subdit: Prima earumdem (scilicet orationum quibus oblata Deo munera consecrantur) oratio,

A quæ, tanquam puncta quædam fixa et certa, in omnibus omnium gentium liturgiis locuta habent, dici debeant *modus communis* et *ordo* quidam generalis *ubique uniformis* celebrandi Eucharistiam, quod fortasse non deerunt qui negabunt. Sed, admissio hoc loquendi modo, inde sequitur sanctum Isidorum, quando scripsit *missæ ordinem*, a sancto Petro institutum fuisse, nec de Romano neque de Hispano ordine intelligendum esse, sed de missæ præcipuis partibus, quæ, a divina et ab apostolica traditione profectæ, in omnibus tam Orientis [XLI] quam Occidentis liturgiis, eadem recurrunt. At nobis questio est de iis quibus Hispana liturgia discriminatur a Romana, non vero de iis in quibus omnes liturgiæ conveniunt.

B 161. Sed concedamus, quod vix negari potest (f), sanctum Isidorum locutum esse de missa quam, suo tempore, in Hispania celebrant, cujus primum auctorem sanctum Petrum agnoscit. Num inde confici possunt liturgiam quam a sancto Petro Hispani acceperunt Romanam existisse? haud puto. Neque id in mentem doctori Hispanicæ venire potuit, quem non latebat quantum a Romana distabat liturgia Hispaniensis.

162. Quid ergo ex hoc sancti Isidori testimonio confici potest? Duo hæc, ni fallor, dummodo locus integer sit, nec interpolatus. Primum, sanctum Isidorum opinatum esse apostolorum principem in Hispania prædicasse Evangelium, et Ecclesias constituisse, eisque enim liturgiæ ordinem tradidisse qui Gotho-Hispanicus, et deinde Mozarabicus dictus est. Alterum, quod ex primo consequitur, sanctum Isidorum opinatum esse apostolos uni eidemque formæ liturgiæ constanter non adhæsisse, sed (deumptis quibusdam punctis quæ in omni liturgia, cum quadam tamen varietate, inveniuntur), pro temporum, locorum et gentium, ad fidem venientium, varia ratione, modo unam formam celebrandi divina, modo aliam tenuisse, et Ecclesiis tradidisse (g), atque prout Petrum aliam Romanos, aliam, eamque diversam, liturgiam Hispanos docuisse. Sed quidquid sit de hac conjectura, hoc textu sancti Isidori ea opinio minime confirmari potest, quæ tenet Hispanos cum fide Christi liturgiam Romanam ab initio suscepisse.

D

admonitionis est erga Deum. Secunda invocationis adest, etc., et cæteras orationes, quibus missa Gotho-Hispana præcipue constat, et a cæteris distinguitur, singillatim enumerat, easque concludit *Apostolica et Evangelica doctrina* commendari. Ut dubitare vix possimus quin de missa Gotho-Hispana loquatur, quam suis propriis iudiciis ab alia quacunque distinguit.

(g) Apostolus Petrus in Palæstina, Antiochia, et in Syria, in Ponto, in Galatia, Romæ, in Italia et in aliis Orientis et Occidentis provinciis, Eucharistiam non semel celebravit. Num eodem ubique ritu? Si annuis, quæro num Romano, num Hierosolymitano? Si Romano, cur in Oriente liturgia Romana nullibi obtinuit? Si Hierosolymitano, cur hic ritus Romæ et in Occidente admissus non fuit? Est igitur credibile sanctum Petrum et alios apostolos uni eidemque liturgiæ constanter non adhæsisse.

163. Sed neque epistola sancti Gregorii VII, neque monumentum Scorialense eidem sententiæ magis favet. In regia Scorialensi bibliotheca conservatur insignis manuscriptorum Codex conciliorum, e monasterio sancti Æmiliani, illic, anno 1598, delatus. In hoc Codice legitur celebre illud monumentum ad originem liturgiæ Hispanicæ pertiñens. Joannes Pinius, in suo tractatu historico [XLIV] chronologico de Liturgia antiqua Hispana (a), locum integrum dedit. E quo ea referam quæ ad rem nostram faciunt. Monumenti, sive auctor, sive scriptor, præmisso hoc titulo: *De missa apostolica in Hispaniam ducta Julianus et Felix*, tradit sanctos Torquatam ejusque socios (b), apud urbem Romam a sanctis apostolis Petro et Paulo sacerdotium suscepisse, in Hispaniam venisse, ibique Ecclesias constituisse, et sicut ab apostolis missam doctrinamque acceperunt, per Hispaniam ordinatis episcopis tradidisse, et sic crevit fides catholica paulisper (c), donec de orthodoxis et catholicis viris fuit illustrata, id est, Fulgentio, Petro, Leandro, Isidoro, Fructuoso, Juliano. Ab illis exemplum tenuerunt, et (d) n bis reliquerunt. Æra 965 (e). Ex hoc monumento nonnulli conficiunt liturgiam Romanam eam fuisse quam apostolici illi episcopi Hispanicæ intulerunt. Quia, inquit, viri illi Romæ sacerdotalem dignitatem adepti sunt, et Roma in Hispaniam Evangelium prædicaturi venerunt.

164. Sed huic argumentationi superius satisfactum est, ostendendo apostolicos viros, Roma ad Evangelizandum profectos, aliquando liturgiam tradidisse Ecclesiis quas fundaverant a Romana dissentientem. Quam responsionem monumentum Scorialense, si quid valet, splendide confirmat, ostendendo missam illam apostolicam, quam Torquatam ejusque socii ordinatis per Hispaniam episcopis tradiderunt, ipsissimam Gotho-Hispanam existisse.

165. Ea enim missa, seu liturgia, fuit quam Fulgentius, Petrus, Leander, Isidorus, Fructuosus et Julianus, usu atque operibus editis illustrarunt. Illi autem sanctissimi Hispaniensis Ecclesiæ episcopi, in missarum celebratione, liturgia Gotho-Hispana usi sunt. De Hedefonso, Fructuoso et Juliano, ambigendum non est, utpote qui post concilium Toletanum IV Ecclesiis regendis admoti fuerunt. Eadem liturgia usum esse sanctum Isidorum, insigne ejus opus de

(a) Cap. 4, sect. 4, n. 9, 10.

(b) In hoc monumento ita nominantur: *Torquatam, Tifon, Indaleciu, Secundus, Eufrosius, Cæcilius et Isicius.*

(c) Fortasse paulatim.

(d) Forte legendum, *qui nobis reliquerunt.*

(e) Anno Christi 925, quo monumentum hoc scriptum fuit.

(f) Exstat inter epistolas sancti Gregorii VII, lib. II, epist. 68, et apud Baronium, in Annal., a l. ann. 1074, et apud em. de Aguirro, Conc. Hisp. tom. III, pag. 248.

(g) Ita enim scribit: *Cum beatus apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet, ad postea septem episcopos ab urbe Roma ad instruendos Hispanicæ populos, et Petro et Paulo apostolis directos fuisse, qui, destructa idololatria, Christianitatem plantarunt, ordinem et officium in divinis cultibus agendum ostenderunt,*

A Officiis Ecclesiasticis persuadet, idemque de ejus fratribus Leandro, Fulgentio et Petro sentiendum. Næque enim sanctus Isidorus unam, aliam vero fratres ejus normam celebrandæ Eucharistiæ habuerunt. Unde fit liturgiam quam viri apostolici, Roma in Hispaniam ad prædicandum Evangelium missi, Ecclesiis Hispanicæ tradiderunt Gotho-Hispanam fuisse, non vero Romanam.

166. Sanctus Gregorius VII, ad Alfonso VI, Castellæ et Legionis regem, et ad Sancium IV (f) Navarræ [XLV] regem scribens, aperte asserit sanctum Paulum in Hispania prædicasse (g), et priscam Hispanorum traditionem de septem illis apostolicis episcopis, Roma in Hispaniam ad Evangelium prædicandum missis, distincte commemorat; unde, inquit, conjicere licet *quantam concordiam cum Romana urbe Hispani in religione et in ordine divini officii haberint.*

167. Sane ultro conceditur quod sanctus pontifex asserit. Notum enim est quanta sollicitudine Hispanicæ episcopi concordiam cum sede Romana constanter fuerunt, non in iis modo quæ ad fidem et mores spectant, sed etiam in iis præcipuis capitibus quibus divini officii ordo maxime constat. Quæ, ut antea dictum est, in liturgiis omnibus, tam Orientis quam Occidentis, eadem observantur. Verumtamen, cum varietas liturgica sita non sit in illis officii divini partibus quæ ubique eadem observantur, sed in aliis multis ritibus et cæremoniis quæ salva catholica pace et ecclesiastica communione, antiquitas et, ut viris quibusdam eruditis videtur (h), ævo apostolico, ipsis apostolis saltem non repugnantibus, introducta fuerunt, concordia Ecclesiarum Hispanicæ cum Romana sede etiam in ordine divini officii retineri potuit, quamvis Hispani propria uterentur liturgia, a Romana diversa.

168. Quod autem aiunt liturgiæ Romanæ usum in Hispania sæculo IV et V viguisse, sine sufficiente probatione asserunt. Primum eorum argumentum est canon vigesimus sex Illiberitanus, quo decernitur ut diebus Sabbati jejunium observetur (i). Unde deducunt Hispanos ineunte sæculo IV ritibus Romanis usos esse, quos utique una cum religione Christi acceperunt. Fatemur quidem Hispanos et die Sabbati jejunasse, et quotidie Eucharistiam sumpsisse (j), quæ utraque consuetudo in Romana Ecclesia vigeat.

D *et sanguine suo Ecclesias dedicavere, vestra diligentia non ignoret, quantam concordiam cum Romana urbe Hispania in religione et in ordine divini officii, habuerit satis patet, etc.*

(h) Josephus V. comes, de antiq. missæ Ritibus, lib. I, cap. 4, fuisse contendit varietatem liturgicam ævo apostolico incepisse. Eandem opinionem tenet Lazarus Bréquiol, in tractatu historico de Liturgia sacra, lib. I, cap. 2.

(i) Verba canonis sunt: *Errorum placuit corrigi, ut, omni Sabbati die, jejuniorum superimpositionem celebremus.*

(j) Sanctus Hieronymus, epist. 71, ad Lucinum, Edit. Veron. n. 6, col. 452: *De Sabbato quod quaeris, utrum jejunandum sit, et de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romana Ecclesia et Hispania observare perhibentur, scripsit, etc.*

At mihi probatur Hispanos has consuetudines ab Ecclesia Romana accepisse. Nam jejunium Sabbati, hoc ipso canone Patres Illiberitani instituerunt, cum antea uilissime observaretur. Etenim, ut animadvertit Gabriel Albaspinus (a), jejunii [XLVI] *superimpositionem* celebrare, est jejunium imponere, quod antea non observabatur. Unde apparet Hispanis consuetudinem hanc jejunandi die Sabbati ab initio non fuisse; et ex hac unica consuetudine, quae ad liturgiam non pertinet, male inferri Hispanos Romanis ritibus, saeculo IV, deditos fuisse. Altera vero consuetudo quotidie Eucharistiam accipiendi, praeter Romanam et Hispaniae Ecclesias, ab aliis quibusdam observa-

169. Aliud argumentum a concilio primo Toletano desumunt. In eo enim, canone secundo, permissum fuit penitentes ad gradum lectoris assumere, ubi aut necessitas ita exigebat, aut approbata consuetudo, ita tamen, ut li *Evangelium et Apostolum non legent*. Et canone quarto mandatum fuit ut subdiaconus, qui defuncta priore uxore secundam duxerat, ad gradum lectoris detradatur, ita ut *Evangelium et Apostolum non legat*. Unde inferunt Hispanos, ineunte saeculo V, missam ritum Romano celebrasse, in qua binis tantummodo legebantur Scripturae lectiones, Evangelium scilicet, et Apostolum, sive Epistolam.

170. Sed id male colligunt. Nam Patres Toletani nec lectori penitentem a numero assumpto, neque subdiacono bigamo officium lectoris interdixerunt, sed solummodo prohibent ut libros Novi Testamenti legant. Unde consequitur in missa Hispana, praeter Testamentum Novum, lectam fuisse Testamentum Velus, quod lectori penitenti et subdiacono, qui secundam duxerat uxorem, legere concessam fuit. Atque adeo missam Hispanam, anno quadringentesimo aera Christianae, in lectionum numero, cum liturgia Missalis Ximenii, non vero cum Romana concordasse.

171. Haec sunt argumenta quibus demonstrare conati sunt Hispanos a viris apostolicis liturgiam Romanam una cum fide Christi accepisse, quorum alia incerta, alia levia, alia sunt quae in contrariam partem facile deducuntur. Nunc ad eas rationes examinandas transeo, quibus persuadere voluit liturgiam Gotho-Hispanam, seu Mozarabicam, saeculo VII excogitatum fuisse, et a viris sanctis Leandro et Isidoro in eam quem postea ordinem reliquit digestam fuisse atque dispositam.

§ III. *An verus Leander auctor habendus sit liturgiae Gotho-Hispanae.*

172. Cum circa originem liturgiae Hispanicae duplex hactenus sententia fuerit, alia eorum qui tenent primariam liturgiam Hispanorum a Romana distinguendam non esse, alia, huic opposita, eorum qui tenent Hispanos ab initio ea sacrificandi forma esse quae postea Mozarabica dicta est, exclusa prima, quae

A est de liturgia [XLVII] Romana, consequens est ut dicamus liturgiam Gotho-Hispanam, sive Mozarabicam, diu ante aetatem Leandri et Isidori usitatum fuisse. Sed quia non defuerunt, nec desunt, viri eruditi quibus persuasum est liturgiam Mozarabicam, seu Gotho-Hispanam, auctores habuisse sanctum Leandrum, aut sanctum Isidorum, aut utrosque, eorum argumenta hoc loco examinanda sunt, ut, iis amotis, antiquitas liturgiae Missalis nostri clarius appareat.

173. Est autem animadvertendum aliquos compositionem Missalis et Breviarii a liturgiae compositione minime distinguere, et ita de auctoribus Missalis et Breviarii loqui, ac si iidem fuerint liturgiae Mozarabum conditores, cum tamen satis perspicuum sit aliud esse Missale aliquod aut Breviarium componere, et aliud liturgiam condere. Quare haec duo ita distinguo, ut modo de auctoribus liturgiae Gotho-Hispanae, seu Mozarabicae, agatur, postea vero ut sermo fiat de auctoribus Breviarii et Missalis Mozarabum.

174. Primum itaque voluit sanctum Leandrum fuisse auctorem liturgiae hujus, quia, aiunt, aptissime fuit sanctus Leander, qui liturgiam genti Visigothorum conderet (b), siquidem ejus industria ad fidem catholicam revocati fuerant, et addunt sanctum Isidorum scripsisse (c) Leandrum, in Ecclesiasticis Officiis, non parvo studio laborasse, quae verba putant ad liturgiam Gotho-Hispanae compositionem alludere. Sed undenam habuerunt Hispanos episcopos formam liturgiae novam, ob reditum Visigothorum ad catholicam communionem, in suas Ecclesias intrupititer voluisse? Quis unquam antiquorum de hac innovatione mentionem fecit? At si sine antiquorum auctoritate excogitata est hujus novae liturgiae, in gratiam gentis Gothorum compositio, nonne tanquam aereum figmentum rejici debet? maxime cum plura sint nec levia argumenta quae persuadent catholicam Hispanorum ecclesiam eandem retinisse formam liturgicam post conversionem gentis Gothorum, quam antea frequentaverat.

175. At, inquam, liturgiae appellationes suppleunt defectam antiquorum scriptorum, et ostendunt eam in gratiam gentis Gothorum conditam fuisse: nam et *Gothica* appellari solet, et *Gotho-Hispana*. Recte. Sed haec appellationes apud recentiores tantummodo inveniuntur, apud scriptores antiquos, qui ante annum septingentesimum scripsere, minime recurringunt.

176. Deinde, qui pro argumento liturgiae ejus nomina produciunt, utique norunt eam *Mozarabicam* dictam esse, non quidem quia in gratiam Mozarabum composita fuerat, sed quia Mozarabes ea in sacris officii utebantur. Eadem ratione *Gotho-Hispana* dicta est, et *Gothica*, non quia apud Gothos orta, aut apud eos, priusquam in Hispaniam venissent, in usu fuerat (d); sed quia Hispani [XLVIII] et Visigothi in unam quodammodo gentem et in unam catholicam commun-

(a) In observationibus ad canonem 26 concilii Illiberitani.

(b) Guilielmus Cave, Historia scriptorum eccle-

siasticorum litteraria, ubi de sancto Leandro agit.

(c) De Viris illustribus, cap. 44.

(d) Gothos, tempore Gallieni Augusti, Christi re-

gionem coalescentes, hanc sacrificandi formam retinuerunt, eamque solam in omni Visigothorum imperio adhiberi voluerunt, satis apte a Neotericis et *Gothica*, et *Gothi-Hispanæ* dicta est. Sed inde male colligunt eam in gratiam gentis Gothorum a sancto Leandro, aut ab alio quocunque, fuisse compositam.

177. Quod autem addunt, sanctum Leandrum, Isidoro teste, in ecclesiasticis Officiis, non parvo laborasse studio, verum quidem est, sed ad missam Mozarabicam, seu Gotho-Hispanam nihil pertinet, ut infra ostendam, quando de auctore Missalis Mozarabici sermo erit (a), ea enim verba tantummodo respiciunt Orationalem librum, quem sanctus Leander composuerat.

178. P. Petrus Le Brun non modo assumit sanctum Leandrum liturgiæ Gotho-Hispanam composuisse, sed methodum quoque tradit quam in ea componenda secutus est (b). Non enim, inquit, putandus est Leander ordinem omnino novam excogitasse, imo potius magnam partem veterum rituum Ecclesiarum Hispaniæ retinuisse, quibus plures Orientalis Ecclesiæ consuetudines, plures etiam Gallicanas, inseruit, ut liturgiæ condere t quæ omnibus placeret. At contra Honoratus a Sancta Maria opinatur sanctum Leandrum novum ordinem liturgiæ apposuisse (c), cui antea nulli sancti episcopi manus adhibuerant.

179. At ne dicamus sanctum Leandrum novamque [xix] dispositionem liturgiæ, præter allatas rationes, prohibet silentium sancti Isidori, et Patrum conciliorum Toletani III et IV. Is enim, cui certe gesta præclara fratris sui optime nota erant, non prætermisit Leandri fide atque industria factum esse ut populi gentis Gothorum ab Ariana insania ad fidem catholicam revertentur, operaque ab eo composita accuratè recenset, de liturgiæ tamen non composita, de novo ordine ab eo veteri liturgiæ dato, ne verbum quidem profert, quamvis locus moneret ut eum de conversione Gothorum, Leandri

figione imbui cœpisse, Sozomenus, lib. II, cap. 5, prodidit, a fidelibus edocti, quos e Gallatia, Ponto et Cappadocia, captivos duxerant, inter quos aliqui fuerunt presbyteri et episcopi, qui sanctitate morum et miraculorum dono multos e barbara gente ad rectam fidem perduxere, quibus baptisina contulerunt. Conventus, more Christianorum, agere cœperunt, et ecclesias constituerunt, in quibus episcopi, presbyteri, diaconi, clerus, monachi et plebs Christiana fuerunt, atque procul dubio illis liturgia non defuit, nec defuere martyria. Sanctus Hieronymus, ad Letam, epist. 107, scribit Gothorum exercitus ecclesiarum circumtulisse tentoria. Gothi idem catholicam ab initio susceperunt, postea vero, opere Valentis Augusti, ad sectam Arianam si saltem transierunt qui, patria pulsi, in Italia, et in Hispania, et in Gallia, Gothorum regna constituerunt. De Theodorico secundo Visigothorum rege Sidonius Apollinarius, lib. I, epist. 2, scribit: *Antelucanos sacerdotum numerum cœtus minimo comitatu expetit, grandis sedulitate veneratur, quanquam, si sermo secretus, possit animadvertere quod servet ista pro consuetudine, potius quam pro religione.* Quænam autem fuerit liturgia Gothorum, nemo hactenus, nisi divinando, statere potuit, an liturgiæ mutaverint postquam in hæresim Arianam dilapsi sunt, et, patria pulsi, in Thracia, in Italia, in Gallia, et Hispania domicilium

industria perfecta, mentionem fecisset, de liturgiæ Gotho-Hispanæ auctore loqueretur, nec ambigendum videtur, quin de eo mentionem fecisset, si sanctus Leander is fuisset qui novam liturgiæ condiderat, aut veteri novum ordinem in gratiam gentis Visigothorum tribuerat.

180. Neque putandum est Patres concilii Toletani IV sanctum Leandrum innominatum prætermisso fuisse, si eam formam liturgiæ Gotho Hispanæ tribuisset quam suis decretis comprobaverunt. Cur enim auctorem ejus liturgiæ silerent, quam ab omnibus Ecclesiis Hispaniæ et Galliæ Gothicæ in posterum observari voluerunt? At nullus erat istiusmodi auctor quem laudarent, si enim is exstitisset, etique tempus inutiliter, tot decretis circa rem liturgicam condendis minime trivissent, sed ratione quadam magis expedita rem totam paucis verbis confecerant, præcipiendo ut secundum ordinem a quo methodum a sancto Leandro (aut ab alio quocunque, si ullus ejusmodi exstitisset) traditam, res divina in posterum fieret. At illi plures canones quæ ritus emendarent condidere, iisque, quasi totidem testibus, robarunt liturgiæ a sancto Leandro compositam nullam omnino exstitisse.

181. Ad conjecturas vero quibus indulget P. Le Brun si quis attenderit, is profecto inveniet eum sibi in eo contradicere, quod dicat Leandrum ritus plures Gallicanos liturgiæ Gotho-Hispanæ inseruisse, et in eo quod addit (d) ordinem antiquum, quem in liturgia Gotho-Hispana observare licet præcipue a prisco ritu Gallicano venire. Si enim, quod P. Le Brun fatetur (e), liturgia Gallicana eadem olim fuerit atque Hispana, ordo antiquus liturgiæ Hispaniæ non proveniebat a liturgia Gallicana, sed ipse liturgia Gallicana dicendus est. Nec opus erat ut sanctus Leander liturgiæ Gotho-Hispanæ compositioni ritus Gallicanos insereret, siquidem iidem erant Gotho-Hispani.

collocarunt, an liturgia Constantinopolitana in Thracia; an Romana, an Mediolanensis, in Italia; an Gallicana et Hispana in Gallia et in Hispania usi sint; an Ostrogothis et Visigothis eadem fuerit, an diversa liturgia. Omnia incerta et obscura. Haud incredibile videtur Gothos patria lingua in sacris officiis usque esse, hinc eorum ritus Italis, Gallis et Hispanis, minus noti fuerunt, quibus etiam, ob impietatem Arianam, contemptui erant et detestationi.

(a) Honoratus a Sancta Maria, Animad. in usum crit., tom. III, lib. V, dissert. III, art. 3, pag. 146, scribit sanctum Isidorum animadvertisse sanctum Leandrum incubuisse ecclesiasticis officiis, et missæ ceremoniis restituendis. Sed hæc ultima verba apud sanctum Isidorum non leguntur.

(b) P. Petrus Le Brun, Expos. miss., t. II, diss. V, art. 1, pag. 279.

(c) Animad. in usum crit., tom. III, lib. V, diss. III, art. 3, sec. 4, pag. 146. *In hac re, inquit, magis verisimile est multos sanctos episcopos liturgiæ huic operam dedisse; sanctum Leandrum ei novum ordinem apposuisse, atque additionibus quibusdam ditasse.*

(d) Explic. missæ, tom. II, diss. V, art. 3, p. 334.

(e) Ibid., art. 4, p. 334, distincte scribit liturgiæ Gallicanam ferme integram, saltem quoad formam, in Missali Ximenii, adhuc vigere.

182. In eo vero quod ait, sanctum Leandrum liturgiæ Gotho-Hispanæ ritus et consuetudines Ecclesiæ Orientis intulisse, et antiquum ordinem, quem in ea videre est, partim ab Ecclesiis Orientis devenisse (a), egregie fallitur. [L] Nam ne unum quidem ritum, in tota liturgia Gotho-Hispana demonstrare poterit qui Græcorum aut Orientalium dici debeat (b).

183. Statim occurrit Symbolum Constantinopolitanum, quod secundum formam Orientalium Ecclesiarum Gotho-Hispani et Mozarabes in missa recitant. Sed primo recitatio Symboli Constantinopolitani in liturgiâ Hispanam decreto concilii Toletani in illata fuit, non vero a sancto Leandro.

184. Secundo, Symboli in missa recitatio censeri non debet ritus proprius Ecclesiarum Orientis; quippe quæ speciali edicto Justinii Junioris Augusti liturgiis jam olim constitutis addita fuit. Tertio, ritus recitandi Symboli, in missa Gotho-Hispana, adeo discrepat a recitandi modo Græcorum et Orientalium, ut proprie Gotho-Hispanus sit, nec dici debeat Græcus, aut Orientalis, neque ve ha illa, secundum formam Orientalium, quæ in canone secundo concilii Toletani in leguntur, referuntur ad ritum recitandi, sed ad formam ipsam Symboli.

185. Nam sacerdos Gotho-Hispanus, juxta citatum canonem concilii Toletani in (c), peracta donorum consecratione, priusquam dicat orationem Dominicam, elevans altius panem sanctum, ut a populo videri possit, elata voce, dicit: *Fidem, quam corde credimus, ore autem dicamus*, et continuo populus recitat Symbolum Constantinopolitanum (d). At sacerdotes Græci et Orientales Symbolum ante consecrationem elementorum recitant (e), et Græci quidem primum pacem faciunt, et deinde Symbolum dicunt (f), Orientales vero primum recitant Symbolum, et deinde pacis osculum sibi invicem tribuunt (g). Sed nec Græci, neque Orientales aut donorum elevationem, aut solemnem formulam, *Fidem,*

(a) Explic. missæ, tom. II, diss. v, art. 3, p. 334.

(b) Huic lapidi etiam P. Joannes Pinius impegit, qui in tractatu historico-chronologico de Liturgia antiqua Hispana, cap. 2, sect. 3, num. 83, vestigia P. Le Brun premens, integra sectione hac tertiam liturgiâ Romano-Hispanam, ex Orientali commistam esse contendit.

(c) Concilium Toletanum III, can. 2: *Pro reverentia sanctissimæ fidei, et propter corroborandas hominum invalidas mentes, consultu piissimi ac gloriosissimi domini nostri Reccaredi regis, sancta constituit synodus ut per omnes Ecclesias Hispaniæ, et Galliæ, secundum formam Orientalium Ecclesiarum, concilii Constantinopolitani, hoc est, centum quinquaginta episcoporum, Symbolum fidei recitetur, et priusquam Dominica dicatur oratio, voce clara, a populo predicetur, quo et fides vera manifestum testimonium habeat, et ad Christi corpus, et sanguinem præ ibandum pectora populorum fide purificata accedant.*

(d) Missale Mozarabum, pag. 5 et p. 250, et notæ, pag. 542.

(e) Euchologium Græcorum Goarii, p. 6, ed. Venet. 1730; et Renaudot., Liturg. Orient., tom. I, p. 356.

(f) Euelhol., ibid.

A quam corde credimus, etc., recitationi Symboli præmittere solent; unde apparet ritum Gotho-Hispanum recitandi Symboli plane alium esse atque diversum a Græcorum et Orientalium ritibus (h). Consulto autem [L] Hispani inter suum ritum recitandi Symbolum et ritum Græcorum discrimina constituisse videntur, ne crederentur, suscepta consuetudine recitandi Symboli in missa, legibus imperatoris Græci obtemperare voluisse. Hinc, nulla facta mentione edicti Justinii, aperte dicunt hunc ritum synodum statuisse *consultu piissimi ac gloriosissimi Reccaredi regis*, et addunt rationes peculiâs cur Symbolum recitari in missa præceperint, adeo illis cordi erat ne aut dignitatem Ecclesiæ suæ, liturgiâ alienis ritibus interpolando, aut majestatem regni, violasse viderentur, ritum quemdam admittendo qui imperatoris Græci edictis antea fuerat in Oriente susceptus.

186. Præter Symbolum Constantinopolitanum, quod in argumentum rituum ab Orientalibus desumptorum afferri solet, preces diaconicæ, et solemne illud *Sancta sanctis* in missa Gotho-Hispana et in Orientalium Anaphoris inveniuntur; sed præperam inde concludunt sanctos episcopos, Leandrum Hispanensem, Martinum Duniensem et Joannem Gerundensem hosce ritus e Græcia in Hispaniam attulisse. Illi quidem Constantinopoli aliquandiu versati, Græcis litteris probe imbuti fuerunt; at eam ob causam (nam nulla alia profertur) male (i) in suspicionem vocantur, perinde ac si patriam liturgiâ alienis Græcorum ritibus interpolassent.

187. Nam preces diaconicæ Gotho-Hispanorum et numero et ordine differunt ab iis quas Græci et Orientales recitant, ut minime censendi sint Gotho Hispani hunc ritum ab Orientalibus desumpsisse. Quin potius *Officium precum* ex iis haberi debet, quæ a primis liturgiâ conditoribus instituta fuerunt, nam et in liturgiis Gallorum Mediolanensium, Afrorum et Hispanorum, inveniebatur. Verba autem solemnissima *Sancta sanctis* in liturgiis Gotho-Hispana, Constantinopoli-

(g) Renaudotius, ibid.

(h) Erit fortasse qui opponet Græcos et Orientales olim Symbolum in missa ante orationem Dominicam recitasse. Et sane Joannes Biclârensis, in Chronico, huic assertioni aperte favet; scribit enim Justinum Juniorem, anno primo imperii sui, *intromisisse Symbolum Constantinopolitanum, in omni Ecclesia catholica cantandum a populo, priusquam Dominica dicatur oratio.* At nunc, ut ex eorum libris liturgicis apparet, nec Græci, neque Orientales, Symbolum ante orationem Dominicam, sed, uti superius monui, ante consecrationem elementorum, recitant. Num dicendum eos edicto imperatoris, in hac parte, nunquam obtemperasse? Hoc creditu difficile est. Num putandum eos ritum suum postea mutasse? Non que hoc, de tot Ecclesiis facile concedendum, maxime cum non appareat ratio mutandi locum Symboli. At e-to dicantur liturgiæ Orientalium hoc in loco mutationem passæ; tamen discriminaretur ritus Gotho-Hispanus ab Orientali, et elevatione corporis Domini, præmissa Symboli recitationi, et solemnissima formula *Fidem*, etc.

(i) P. Le Brun, Expl. miss., dis. v, art. 1, pag. 278. P. Jol. Pinius, in tract. de Lit. III p. cap. 2, sect. 5.

tana et Orientalium diversas actiones liturgicas constituunt. Nam Græci prius *Sancta sanctis* dicunt; et deinde hostiam frangunt (a), quem morem liturgia Alexandrina sancti Marci retinet (b). At Gotho-Hispani prius panem sanctum frangunt, et tum *Sancta sanctis* dicunt (c). Præterea tam Græci quam Orientales, quando *Sancta sanctis* dicunt, corpus Domini attollunt, ut a populo videatur, et adoretur (d); [LII] at Gotho-Hispani ad ea verba hostiam non elevant, sed fragmentum hostiæ in calicem dimittunt (e). Non est igitur cur aures patulas iis præbere debeamus qui persuadere nituntur liturgiam Gotho-Hispanam a sancto Leandro, aliisque celeberrimis viris, Græcorum cærenoniis fuisse inpersam, cum ne unum quidem ritum assignare queunt quem necesse sit fieri Gotho-Hispanos a Græcis aut ab Orientalibus mutuatos esse.

§ XII. An sanctus Isidorus auctor fuerit liturgiæ Gotho-Hispanæ.

188. Alia opinio, quæ sanctum Isidorum liturgiæ Gotho-Hispanæ auctorem agnoscit, apud recentiores magis accepta et pervulgata est (f). Ea duplici argumento fulcitur. Primum est recepta hominum persuasio, liturgiæ appellatione quæ *Isidoriana* nominatur confirmata. Aliud est concilii Patres Toletani IV hanc provinciam sancto Isidoro dedisse, ut formam liturgiæ componeret, quam, amota varietate rituum, Ecclesiæ omnes Hispaniæ et Galliæ Gothicæ in posterum observarent.

189. At hæc etiam opinio antiquorum auctoritate caret, et meris conjecturis nititur. Neminem enim antiquorum hactenus laudare potuerunt qui liturgiam Gotho-Hispanam nominaverit *Isidorianam*. Guitmundus episcopus Aversanus, qui anno octogesimo supra millesimum æræ Christianæ defunctus traditur, omnium antiquissimus citatur qui sanctum Isidorum Missale quoddam Hispanum scripsisse dixerit (g), ut mirum sit Nicolaum Antonium, virum doctum et accuratum scripsisse (h) *Isidorianum* nomen Breviario et Missali Mozarabico ab ultima antiquitate attributum esse.

190. Neque aliud quo utuntur argumentum maioris momenti est. Vulgo quidem jactatur concilium Toletanum IV curam condendi novam Liturgiam sancto Isidoro imposuisse; at hæc assertio antiquorum auctoritate minime fulcitur, de ea silet concilium Toletanum IV, quod, si id muneris sancto Isidoro tribuisset, canonem de ea re, ut fieri solet, utique constituisset. Canon autem ejusmodi nullus exstat. Braulio quoque, et Hildephonsus, qui de operibus sancti

Isidori scripserunt, de eura condendæ liturgiæ illi imposita, et de conscripta ab eo [LIII] liturgia mentionem facere debuissent, de utraque tamen altum siluerunt.

191. Neque causa erat cur Patres concilii Toletani IV munus componendæ novam liturgiæ formam sancto Isidoro ullive committerent. Illis sane maxime cordi erat ut una et eadem forma celebrandi mysteria et ecclesiastica obeundi officia in omni Visigothorum regno aequaliter observaretur, eamque introduxerunt quam postea Ecclesia Gotho-Hispana constanter retinuit. Sed forma liturgica nova non erat, neque Ecclesiis Hispaniæ et Galliæ ignota, sed ea ipsa, cui immemorabili consuetudine assueverant. Cum igitur Patres Toletani id unum assequi vellent, ut antiquum Hispanorum ordinem, sublatis innovationibus, omnes Ecclesiæ regni Visigothorum retinerent, nulla illis causa supererat cur provinciam sancto Isidoro imponerent novum aliquam rituum et cærenoniarum ordinem componendi.

192. Præterea, satis manifestum est liturgiam illam quam sanctus Isidorus in libris suis de ecclesiasticis Officiis illustrat et explicat non aliam quam Gotho-Hispanam esse, illam scilicet quam concilium Toletanum IV sua auctoritate confirmavit, et stabilivit, et etiam satis certo constat sanctum Isidorum libros de ecclesiasticis Officiis scripsisse antequam concilium Toletanum IV celebraretur, eos enim libros Fulgentio Astigitano episcopo, fratri suo, inscripserat, qui, prius quam concilium hoc conveniret, pie obierat, sedemque Abentio cesserat, uti ex subscriptionibus episcoporum apparet. Jam verò planum est Patres hujus concilii non demandasse sancto Isidoro curam componendi liturgiam, quam optime noverant, diu antea compositam fuisse, et usu frequentatam, neque credibile est ut Cassander, ad Pamelium scribens, animadverterat sanctum Isidorum, libris illis de Officiis ecclesiasticis, eam explicasse et illustrasse liturgiam quam ipse condiderat.

193. Demum sanctus Isidorus, in brevi prologo quem libris de Officiis ecclesiasticis præmisit, professus dicturum se quibus auctoribus *orta fuerint ea* quæ in Officiis ecclesiasticis celebrantur, non semetipsam, non Leandrum, nec alios liturgiæ Gotho-Hispanæ auctores agnoscit, quam Scripturam sacram, apostolorum traditionem, eorum nimirum qui in Hispania Ecclesias constituerunt et Ecclesiæ consuetudinem.

194. Nihil igitur auctoritatis hisce opinionibus tribuendum est quæ sanctum Leandrum, aut san-

Joannes Mariana, de rebus Hispaniæ, lib. VI, cap. 5, et alii auctores Hispani, bene multi, quos omnes nominatim recensere nimis longum foret, quorum plerique auctorem liturgiæ ab auctore Missalis Mozarabici non distinguunt.

(g) Guitmundus, de Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia veritate, ubi de Missali Hispano, non autem de liturgia, loquitur.

(h) Bibliothec. vet. Hisp., lib. V, cap. 4, n. 199, pag. 269.

(a) Euchol. Græc., pag. 66. Ed. Ven. 1750.

(b) Renaudot., Lit. Orient., tom. I, pag. 141, 162.

(c) Missale Mozarab., pag. 6, pag. 232, et nota pag. 545.

(d) Euchol. Græc., pag. 65. Renaudot., Lit. Or., tom. I, p. 23 et 265, tom. II, p. 40, 141.

(e) Missale Mozarabum, p. 6, 232.

(f) Carl. Baronius, in Annal., ad an. 635. Mabillonius, de Liturg. Gallic., lib. I, cap. 4, num. 8. Nicolaus Antonius, Bibl. vet. Hisp., part. I, pag. 269, n. 191.

etum Isidorum liturgiæ Gotho-Hispanæ auctores et conditores prædicant. Sunt enim mera recentiorum figmenta, post x et xi sæculum nullo certo auctore orta, ab iis deinde præpagata qui ritus patrios et hereticis sanctorum Leandri et Isidori nominibus. Tanquam scuto quodam, contra impugnatores protegere atque tutari nitentur.

195. At, inquirunt, saltem concedendum est datam sui se sancto Isidoro curam expurgandi veterem liturgiæ ab innovationibus quæ, episcoporum incuria, in eam irrepserant, eamque ob causam liturgiæ Gotho-Hispanæ [LV], haud immerito *Isidorianam* esse appellatam. Equidem opinor non modo in iis quæ ad liturgiæ pertinent, sed in cæteris quoque hujus concilii canonibus condendis præcipuas partes sancti Isidori fuisse; in enim synodo præfuit, et magna doctrinæ et sanctitatis fama vigeat; nihilominus, cum liturgia Gotho-Hispana, apud antiquos scriptores *Isidoriana* non appelletur, et canones omnes concilii Toletani IV communij Patrum nomine editi sint, emendatio liturgiæ videtur potius toti concilio quam sancto Isidoro tribuenda.

§ XIII. An liturgia Gotho-Hispana ab apostolorum ævo ad excidium regni Visigothorum in Hispania constanter obtinuerit.

196. Jam verò liturgiæ quam concilii Toletani IV Patres emendarunt, et solam, ab omnibus, in missarum celebratione, et in matutinis vespertinisque precibus, aliisque ecclesiasticis officiis, adhiberi voluerunt, eam esse, quam ab apostolis suis acceptam Hispana Catholicorum Ecclesia perenni usu retinuerat, præter hæcenus dicta, plura sunt quæ persuadent. Nam in decretis hujus concilii, quæ circa liturgiæ constitutionem versantur, hæc voces, *nonnulli, quidam*, aliæque similes, frequenter recurunt, quæ haud obscure indicant abusus et innovationes quæ emendantur fuisse paucorum, ritus vero et cæremonas quæ constituuntur, et communi Patrum voce approbantur, a maxima Ecclesiarum parte antea fuisse longo usu receptas et confirmatas. Sic, exempli causa, canon septimus habet: *Comperimus, quod per nonnullas Ecclesias, in die sextæ feriæ passionis Dominicæ, clausis basilicarum foribus, nec celebratur officium, nec passio Domini populis prædicatur.* Tunc communi omnium nomine præcipitur ut die Veneris sancto fiat officium, mysterium crucis prædicetur, et criminum indulgentia clara voce ab omni populo postuletur. Sic canon nonus habet *lucerna, et cereus in pervigiis Paschæ a quibusdam Ecclesiis non benedicuntur*, etc., præcipitur deinde ut quotannis lucerna et cereus benedicantur. Sic canone duodecimo in quibusdam quoque Hispaniæ Ecclesiis laudes post Apostolum decantantur, prius-

A quam Evangelium prædicetur, etc., et præcipiunt ut laudes post lectum Evangelium cantentur. Hæc voces, cum admodum frequenter in hisce decretis recurrant, ostendunt, quod aiebam, ritus quos Patres approbarunt nec recentes, neque ignotos fuisse, sed jam antea passim receptos, abusus vero paucos admisisse, ut qui nonnulli et quidam dici poterint

197. Neque præmittendum videtur, in tot decretis, quæ de rebus liturgicis concilia Hispana ediderunt, ne unum quidem inveniri, [LV] quo aut numerus, aut ordo, constituitur illarum septem solemnium orationum, quibus liturgia Gotho-Hispana maxime constat, et ab aliis discernitur, cujus rei non alia ratio apparet quam quia hæc præcipua et maxima pars liturgiæ constanti usu in omnibus Hispaniæ Ecclesiis eodem ordine semper celebrata fuit. Si enim in hanc partem varietas aliqua aut abusus irrepisset, procul dubio episcopi in synodis remedium statim adhibuissent, quemadmodum a concilio Toletani IV Patribus factum est, qui canone decimo insignem paucorum abusus castigarunt, a quibus oratio Dominica diebus duntaxat Dominicis recitabatur, contra quos decrevit synodus ut *quisquis sacerdotum, vel subyugentium clericorum, hanc orationem Dominicam quotidie, aut in publico, aut in privato officio præterierit, propter superbiam judicatus, ordinis sui honorem mulctetur.*

198. Præterea, liturgiæ Gotho-Hispanæ multa et insignia occurrunt vestigia, tam in conciliis Hispanis quam in scriptoribus, et maxime in Breviario et in Missali nostro, et in Orationali Gothico *Blanchinii*, ut minime dubitandum sit quin hæc ea sit liturgia cui a suscepta fide Christiana Hispani constanter adhererint. Et ut a concilio Toletano IV (a) incipiam, in eo mentio fit solemnem formulæ, *Erigite vos*, qua diaconus populum monebat ut erecti orarent, eandemque Missale Ximenii retinuit.

199. Canone nono fit mentio de lucerna et cereo paschali, qui juxta vetustam Hispaniæ consuetudinem (b) in vigiliis paschalibus solemniter benedicuntur. Canone undecimo agunt de *alleluia* canendo, quem ritum apud Hispanos vetustum esse testatur sanctus Isidorus (c).

200. Canone decimo tertio agitur de missis, de precibus, de hymnis, de orationibus, seu de manuum impositionibus quæ, inquirunt, ut fierent, *admonet atque hortatur Timotheum Apostolum*, quibus verbis auctorem suæ liturgiæ agnoscunt Paulum apostolum.

201. Concilium Toletanum III, anno 589, in minori doxologia *Gloria et honor*, vetusto Hispanorum ritu, dicendum esse indicavit (d). Canone secundo decrevit ut ante orationem Dominicam Symbolum Constantinopolitanum recitetur. Canone undecimo meminit de impositione manuum super penitentes, et

(a) Can. 4. *Rurus dicat archidiceonus ERIGITE vos, et confestim omnes surgant.*

(b) De hac consuetudine testis est Prudentius in hymno quinto Cathermerion.

(c) De eccles. Offic., lib. I, cap. 13.

(d) Anathematisimo 14 habet: *Si quis non dixerit*

GLORIA ET HONOR PATRI, ET FILIO, ET SPIRITUI SANCTO, anathema sit, formam integram Gotho-Hispanam minoris doxologiæ concilium Toletanum IV, can. 13, tradidit: *Gloria, et honor Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.*

canone vigesimo tertio de festiuitatibus sanctorum A
rgit.

262. Concilium Bracarense II, anno 572, canone primo mandauit ut catechumeni Symbolum fidei, per dies viginti ante Pascha doceantur; quo etiam tempore ad purgationem exorcismi eos concurrere iussit, cuiusque consuetudinem vetustam [LVI] fuisse docet (a).

263. Concilium primum Bracarense, anno 561, capitulo tertio, formam tradidit qua sacerdos populo salutem, et qua populus respondere debet (b), præcepitque ut eadem salutandi formula episcopi et presbyteri utantur. Idem concilium capitulo 16, 17 et 21, de commemoratione defunctorum, quæ in oratione post nomina, et dum diptycha recitantur, sit, et de cante psalmorum in funeribus adhibendo meminit. B

264. Concilium Valentinum, anno 648, capit. 1, constituit ut in ordine lectionum legeretur Evangelium post Apostolum; et ut catechumenis permittatur interesse concioni sacerdotis, qui mos postea invaluit, cum antea diversa fuerit disciplina ratio.

265. Concilium Barcinonense, anno 540, constituit (c) ut psalmus quinquagesimus ante Canticum dicatur, et ut benedictio in matutinis precibus tribuantur fidelibus (d), quæ ii ægre intelligent quibus Breviarium Mozarabum Ximenii, et ratio persolvendi divina officia apud Gotho-Hispanos ignota sunt. Eodem quoque spectat canon trigésimus concilii Agathensis; nam antiquitas cursus Gallicanus idem ferme erat qui Gotho-Hispanus, ad quem etiam pertinet C
canon decimus concilii Gerundensis, anno 517 celebrati, quo præcipitur ut oratio Dominica in matutinis et vespertinis precibus quotidie dicatur.

266. Concilium Tarraconense, anno 516, cap. 4, liturgiam Hispanam *statuta Deo solemnia* appellavit, utpote quæ statuto numero, et certo ordine dispositarum lectionum Scripturæ, orationum, hymnorum, precum et antiphonarum constabat. Concilium Tolentanum primum, anno 400, canone primo et quarto, indicat Hispanos in missa tres aut plures lectiones recitasse, et canone quinto, missam quotidie cele-

(a) Conc. Brac. II, can. 1: *Episcopi debent hoc modis omnibus præcipere, ut, sicut antiqui canones iubent, ante dies viginti baptismi, ad purgationem exorcismi, catechumeni currant; in quibus viginti diebus, omnino catechumenis Symbolum, quod est, CREDO IN UNUM DEUM PATREM OMNIPOTENTEM, specialiter doceantur. In Orationali Gothico, dies viginti qui Dominicam paschalem præcedunt, de Traditione appellantur, quia his diebus Symbolum privatim tradebatur catechumenis competentibus.*

(b) Forma salutandi, uti modo in concilio Bracarense primo, can. 1, legitur, ea est: *Dominus sit vobiscum, respondendi vero: et cum Spiritu tuo.* De hac nulla est difficultas; at cum Missale Mozarabum constanter habeat *Dominus sit semper vobiscum*, et Galli olim eadem forma usi sint, quemadmodum ex sancto Germano habemus, aut dicendum illud semper in textu concilii deficere, aut in formula salutandi aliquam varietatem olim existisse.

(c) Can. 1.

(d) Ibi id., can. 2.

(e) Concilium Casaraug., can. 4: *Viginti et uno*

brari solitum fuisse, et canone nono officium ecclesiasticum celebrare, *antiphonas facere* dixit, quia uti modo Mozarabum officium, ita tunc Hispanorum cursus ecclesiasticus ex antiphonis, cum suis orationibus, præcipue constabat.

267. Concilium Casaraugustanum primum, anno 580, canone quarto, de Adventu Domini agit, quem in Hispania festiue celebrabant (e). Concilium Illiberitanum, anno 303, [LVII] prohibet, canone vigesimo nono, ne enegumeni nomen ad altare cum oblatione recitetur, quo indicat nomina ad alta e olim in Hispania recitata fuisse, quem morem adhuc ritu proprio Mozarabes retinuerunt. Et canone quadagesimo octavo prohibet ne sacerdotes pedes lavent recenter baptizatorum, erat enim mos vetustissimus Hispaniæ, et Galliæ, lavare pedes neophytorum è sacro lavacro egredientium, qui ritus hoc canone non prohibetur, sed tantummodo, ne sacerdotes, hoc est ne episcopi, lavent pedes neophytorum interdicitur, non vero, ne a presbyteris, levitisque laventur (f). Alia plura vestigia liturgiæ Gotho-Hispanæ in conciliis Hispaniæ recurring, sed ea præterea ne eadem sæpius repetantur.

268. Alia vero ejusdem liturgiæ vestigia in Missali et in Breviario Mozarabum, atque in Orationali Gothico inveniuntur, quibus et horum librorum antiquitas, et liturgiæ Gotho-Hispanæ perpetuus in Hispania usus comprobantur, et primum omnium occurrit *illatio* missæ Natalis Domini, *Verè dignum... quia post multa tempora, in hac die, ANTE NON MULTA TEMPORA... nobis natus est Christus Jesus Unigenitus tuus...* quæ verba vetustissimam antiquitatem præ se ferre videntur, nec quicquam prohibet quominus a primis liturgiæ conditoribus, ævo apostolico, scripta fuerint, quibus non ante multa tempora Christus natus dici potuit.

269. Occurrunt in Missali et in Breviario Mozarabum orationes quæ conscripte apparent quando cultus profanorum numinum adhuc vigeat, cum cruentis sacrificiis et omni apparatu insanæ superstitionis (g); magnam quoque antiquitatem sapit oratio [LVIII] *Missæ* quæ Dominica quarta post Paschâ recitatur,

die, a XVI Kal. Januarii, usque ad diem Epiphaniæ, quæ est VIII Idus Januarii, continuis diebus, nulli liceat de ecclesia se absentare, nec latere in domibus; nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad ecclesiam; qui non observaverit, anathema sit. Ab universis episcopis dictum est, Anathema sit. Est hæc antiquissima memoria, quæ exstat, solemnitatis Adventus Domini, quæ, ut videtur, antea instituta fuerat. Deinde Gotho-Hispani ejus initium ad festum sancti Acisili protraxerunt. Missale Mozarab., pag. 407.

(f) Mediolanenses quoque solabant pedes neophytorum lavare, ut sanctus Ambrosius in libro de Mysteriis, cap. 6, et de Sacramentis, lib. III, cap. 1, n. 4, indicat. Usus Romane Ecclesiæ contrarius erat, ut auctor de Sacramentis, lib. III, c. 1, n. 5, testatur.

(g) In Missali Mozarab., pag. 68, est *illatio* missæ Dominicæ secundæ post octavam Epiphaniæ, in qua, missæ auctor conferens sacrificium eucharisticum cum cruentis sacrificiis, inquit: *Non hic balatus ovium, non mugitus bovis, non rotulatum vox, sub ictu mortis doctorem inculit, non horror est sanguinis, non fastidii cruditas, sed mirabilis atque stupenda est Ho-*

scripta cum, præ multitudine paganorum, fideles A pauci essent, crux Christi populo derisioni foret, et persecutio imminens metueretur (a).

210. Acta sanctorum Fructuosi, Augurii et Eulogii, qui Tarracone, anno 259 in persecutione Valeriani et Gallieni, passi sunt, antiqua quædam vestigia liturgiæ Hispanæ exhibent (b). Nam, præter vetustam Hispanorum consuetudinem jejunandi feria quarta et sexta, referunt etiam, sanctum Fructuosum episcopum, cum ad amphitheatrum comburendus duceretur, cuidam, a quo rogabatur ut sui memor foret, respondisse: *In mente me habere necesse est Ecclesiam catholicam ab Oriente usque in Occidentem diffusam*; quo responso, quod sanctus Augustinus magnifice laudat (c), martyr aperte alludebat ad formulam solemnem diaconiarum precum, *Ecclesiam catholicam, in orationibus, in mente habeamus*, etc., quæ adhuc in missa Mozarabica dicitur (d), et circa medium sæculi III in missa Hispana dicebatur, unde inferre licet hæc preces, rata et præscripta forma, antea in Ecclesiis recitari consuevisse (e).

stia, ut incruenta sit, cum vira sumatur... Eadem comparatio in-tituitur in oratione post Sanctus, missæ dominicæ pro adventu sancti Joannis Baptistæ, Miss. Mozar. p. 329: *Non enim mugitu pecudum, tristis hostia taurus occiditur; aut hircus de gregibus immolatur, sed Hostia, quam verus Dominus et Sacerdos instituit omnipotens...* de idololatria aperte meminit oratio, sive capitulum quod sub finem laudum præmittitur orationi Dominicæ, die prima juniorum Kalendarum Januarii. In Breviario Mozar., p. 85: *Dilectissimi fratres, qui omnia idola gentium, cum Psalmista, dæmonia esse creditis, illorum, queso, et ritus, et monstruosos actus, omnimode respiciamus. Et si aliquem ex Ecclesiæ filiis talia aut agere, aut delectari perspicitis, vestra admonitione corripite, et ad viam salutis ab erroribus revocate.* Eodem spectat oratio quæ, hæc die ad primam in Breviar. Mozarab., pag. 88, legitur: *Domine... da... ut misericordia tua de Ecclesiæ cætu simulacra excludat, et veritas ad cultus tui cognitionem dubia corda convertat...* Hæc autem orationes eo tempore composi-tæ videntur quo cruenta sacrificia palam fi-bant, et idolorum cultus splendide celebraretur, et quo nonnulli fidelium (de quibus conquereretur Tertullianus, de Idololat., cap. 6) ab idolis ornandis scalpendisque ad Ecclesiam veniebant, et alii pompis, ludis et festiuitatibus, idolorum delectabantur.

(a) Miss. Mozarab., p. 241: *Offeramus, dilectissimi fratres, panes propositionum, qui desideramus accedere ad usum Dei omnipotentis. Nec de morte Christi coram populo is erubescere, sed de gloriosa cupiamus Resurrectione gaudere. Nulla nobis desperationis caligo nascatur, sed lucernam fidei mens serenior contempletur, ut viam vitæ simpliciter ambulantes, quandocumque Christus visitaverit, non inueniat dubitantes, nec arguat infideles. Deum hospitalitati studium, recepturi in caelestibus præmium...* Ea verba, nulla nobis desperationis caligo nascatur, videntur dicta ob periculum quædam Christianis imminens.

(b) Acta sanctorum Fructuosi, Augurii et Eulogii, apud D. Theod. Ruinart, inter Acta martyrum sincera et selecta, pag. 222, E. l. Parisien.

(c) In sermone 273, de Sanctis.

(d) Miss. Mozar., p. 3, 224.

(e) Non ignoro virum eruditum Eusebium Renaudotium, in dissertatione præmissa tom. I suæ Collectionis liturgiarum Orientalium, cap. 1, p. 2, 3, et fusius cap. 2, p. 8, contendere Christianos primis Ecclesiæ sæculis nullas habuisse liturgias scriptas,

211. In Breviario Mozarabum [LIX] die tertia juniorum Kalendarum Januarii, post antiphonam primam, ad primam, existit oratio quæ composita fuit quando pagani, quorum pauci antea aures veritati præbuerunt, frequentes ad Ecclesiam confluabant (f), quemadmodum tempore Constantini Magni filiorumque ejus contigit. Neque diu post ea compositæ videntur orationes illæ Orationalis Gothici, et Brevarii Mozarabum (g), et officium ad quod in Missali canitur die Epiphaniæ, quibus mentio sit baptismatis solemniter eo die collati (h), quam consuetudinem Siricius papa sustulit, decretali sua epistola ad Hymerium Tarraconensem data.

212. Exeunte sæculo IV Prudentius hymnum scripsit (qui in libro Cathemerinon quintus legitur) in laudem luminis paschalis, quod annis singulis, juxta morem vetustum Ecclesiarum Hispaniæ, solemniter accendebatur. Hunc autem hymnum Prudentium non paucis in laudem lucernarii quod in ecclesiis, ad preces vespertinas accendebatur, ut alii volunt (i), neque ad commendandam quotidianam lucernarum accen-

quas, inquit, sero admodum admisere. In hanc Renaudotii sententiam, quem innominatum prætermisit, P. Petrus Le Brun descendit, Expl. Missæ, t. II, diss. 1, art. 1, quem P. Juan. Pinius secutus est, tract. hist. chron. de antiq. Litur. Hisp., cap. 1, sect. 2 et 3. Aiunt isti Christianos ab initio r. l. s. et sollemnes formulas habuisse consecrandi Eucharistiæ, et Sacramenta conficiendi, nec illis defuisse ritus sollemnes, neque sine orationibus precibusque constitutis et ordine certo digestis mysteria celebrasse, segmenta quoque Scripturarum in missa legisse, et hymnos psalmosque cantasse. Attamen eorum nihil scripto consignasse, sed rem omnem liturgicam fidei episcoporum, presbyterorum ministrorumque memoriæ consignatam, sola traditione viguisse. At hæc singularis opinio prorsus rejicienda est. Nam præter alia, assumit rem incredibilem, omnes scilicet sacerdotes, etiam ingenio, et memoria debiles, etiam senio confectos, multas variasque orationes, sollemnes formulas et preces, pluribus cæremoniis distinctas, expedite et ordinatim sine libro recitasse, quoties aut baptismus solemniter, aut Eucharistia celebranda erat. Cumque hæc monstra devoranda proponant, sententiam suam nulla auctoritate et argumentis plane debilibus confirmant.

(f) Pag. 105: *Domine, qui es super omnes gentes excelsus... ac sicut Ecclesia tua, quæ erat sterilitatis vitio impedita, nunc est, in te credens, virtutum meritis plena, et filii numerosa*, etc. Hæc oratio legitur etiam in orationali Gothico, p. 18, orat. 3.

(g) In Orationali Gothico, pag. 48, orat. 4 et 5, mentionem faciunt de baptismo die Epiphaniæ collato. Et in Breviario Mozarabum, pag. 111: *Deus omnipotens, cujus continuo Filii efficiuntur dum tinctione salutaris aquæ purgantur... ei qui nos renovasti benedictionis aqua per lavacrum...* et in Missali Mozarabum, pag. 9, officium ad missam: *Vos qui in Christo baptizati estis Christum induistis*, etc.

(h) Circa annum 384, Himerius Tarraconensis episcopus ad sanctum Damasum papam scribens, inter alia conqueritur de abusu conferendi solemniter baptismum die Epiphaniæ alii-que diebus solemnioribus. Huic epistolæ respondit Siricius papa, et quanquam abusus continuo sublatus non fuit, nam de eo est canon quartus concilii Gerundensis, tamen, post epistolam decretalem Siricii, vix credibile est scriptores liturgicos in Orat. onibus et Missis consuetudinem illam laudasse.

(i) Inter eos qui putarunt hunc hymnum Prudentii

sionem in privatis Christianorum ædibus, ut Nicolao Heinso placuit (a), contextus hymni abunde comprobatur, satis aperte indicans eum scriptum fuisse in laudem lucernæ quæ accendebatur, non singulis diebus, sed vigiliis quibusdam solemnioribus, [LX] quibus post noctem insomnem Eucharistia celebrabatur, ita enim habet: *Nos festis trahimus per pia gaudia, noctem conciliis, vota que prospera, certatim vigili congerimus prece, exstructoque agimus liba sacrario.* Has autem vigiliis paschales fuisse hymnas pariter docet, nam nocte illa celebrabantur,

.... Qua redit Deus stagnis,
Ad superos, ex Acherociticis;

et qua

Marecent supplicibus tartara mitibus,
Exsultatque sui carceris otio
Umbrarum populus liber ab ignibus.

Quæ vigiliis paschalibus unice compentunt. Nam, ut nonnullorum antiquorum ferebat opinio, damnati apud inferos pœnis vacabant ea nocte qua singulis annis Christi Resurrectio celebrabatur. Non est igitur cur a recepta antiquorum sententia recedamus quæ tenet Prudentium scripsisse hunc hymnum in laudem paschalis luminis.

213. Circa finem sæculi iv (b) Asterius, episcopus Tolletanus, corpora martyrum Complutensium Justi et Pastoris detexit, illis basicam erexit, et missam eorum, quæ in Missali Mozarabum legitur, composuit.

214. Ineunte sæculo v, ingens barbarorum colluvies, depopulata Gallia, Hispaniam inundavit. Sacra profanaque pessumdedit, et primum cum Hispanis, et cum milite Romano, deinde inter se pugnando,

de lucernario quotidiano scriptum fuisse, est Hugo Menardus, in concord. Regul., lib. xxii, sect. 2, cui subscribit Mabillonius, de Liturg. Gallic., lib. ii, p. 142, hac duplici ratione nixi. Prima est libri Titulus qui ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ inscribitur, hoc est de iis quæ per diem, sive quæ quotidie sunt. Talis non est accensio luminis paschalis. At hymni non correspondent libri Titulo. Nam ex duodecim hymnis quibus liber constat quinque tantaxat spectant ad eas actiones quæ quotidie redeunt. Sic ex titulo libri nihil conficitur. Nec quiquam conficitur ex ordine quem hymni in libro occupant. Quæ est secunda ratio. Nam ordo ille ab arbitrio librorum pendet, quorum oscitantia tribuendum est quod hymnus ad incensum lucernæ locum ultimum non occupet, uti debet. Quandoquidem prius est de Nativitate Christi agere, de qua est hymnus 11, tum de Epiphania, de qua est hymnus 12. Deinde de miraculis Christi, de quibus est hymnus 9, ac demum de lumine paschali, de quo est hymnus 5.

(a) In notis ad Prudentium, illi ratio est, quia, inquit, ritus solemniter accendendi lumen paschale post ætatem Prudentii exortus est. Sed fallitur. Nam sanctus Augustinus, qui ætate Prudentii vixit, in libro de Civitate Dei, lib. xv, cap. 22. Et Maur., testatur se laudem cerei paschalis verbis scripsisse.

(b) Vide notas, p. 584.

(c) De his plura occurrunt in missa, sancti Clementis papæ et martyris, Miss. Mozar., p. 21 et seq., puta in oratione alia legimus: *Nobis miseris parcens mereamur, repulsis adversariis, tibi Domino deservire.* Et in oratione ad pacem: *Clemens et mitissime Domine... salvare intendas afflictas reliquias Christianorum, qui, veram pacem pacifice prædicando, durissimum et sensuale a diversis nationibus sufferimus ju-*

anguine et cædibus cuncta replevere. De malis quæ ab iis, hoc tempore, Hispani, maxime catholici (pœrique enim barbarorum erant Ariani, multi quoque Pagani) perpassi sunt frequenter merito recurrit in orationibus Missalis et Breviarii Mozarabum, et Orationalis Gothici, quæ apparent tum conscriptas fuisse dum hæc in Hispania gererentur (c).

215. Circa hæc tempora missa sancti Martini [LXI] Turonensis, quæ in Missali nostro existit, videtur composita. Nam in oratione post nomina hæc habet: *Hunc virum, quem, caliculis admirandum, martyribus adyregandum ætatis nostræ tempora protulerunt jubeas auxilium nostris ferre temporibus (d).* Quæ scripta videntur quando virtutum sancti Martini recens erat memoria, et eorum qui virum admirabilem de facie noverant saltem aliqui adhuc vivebant. Unde conijcere licet hanc missam triginta aut quadraginta annis post mortem sancti Martini compositam fuisse.

216. P. Petrus Le Brun opinatur hanc missam non nisi post annum quingentesimum sexagesimum esse conscriptam (e), scilicet postquam Suevi ad catholicam communionem redierunt. Tum enim opinatur cultum sancti Martini Hispanos suscepisse. At quis unquam diceret eum hominem ætatis nostræ tempora protulisse, quem ante annos centum et sexaginta mortuum esse constaret? Præterea, etsi veneratio sancti Martini plurimum apud Hispanos aucta sit post Suevorum reditum ad catholicam communionem, tamen diu antea sanctus Martinus in Hispania colebatur, uti a sancto Gregorio Turonensi docemur (f).

gum... ubi illud sensuale jugum idem sonat atque jugum sensu præditum, quomodo etiam a Lucretio accipitur. Et in oratione præmissa orationi Dominicæ: *Clemens et immense, et admirabilis Deus... libera nos de aquis nullis, et de manu filiorum alienorum, ut qui per te renati sumus ex aqua et Spiritu sancto, non patiamur ab Ethnicis et irregeneratis divelli a sancto proposito, sed arcum eorum inconvertibilem contere, sagittas destrue, pharetras retunde, gladios perime, lancias divelle, consilia quæ in nos hæcunt maligna confunde, et in ipsos, si credere noluerint, retorquendo, converte, atque nos fidei scuto protege, qualiter, quia hic propter nomen Filii tui... diversa a gentibus sustinemus opprobria, portamus infanda ludibria, illic, pro fide, quam credimus, et pro qua usque ad mendacitatem et mortem distrahimur, concedatur remissio peccatorum, etc.* Eodem spectat altera oratio Dominicæ tertiæ post Pascha, Miss. Mozar., p. 259, et Orationale Gothicum, p. 85, orat. 9: *Emitte manum tuam, Domine, et libera nos de manu filiorum alienorum.* Et ibid., p. 85, orat. 10, quæ etiam habetur in Breviario Mozarabum: *Deus... tempora jam tandem miseriarum nostrarum ærumnas, ac ne gladio maligno nostræ seriantur cervices, gladio verbi tui nos reddito efficaces.* Plura ejusmodi in orationibus et missis occurrunt. Quorum aliqua alludunt ad loca munita, in quæ Hispani se recipiebant, dum barbari omnem agrum depopularentur.

(d) Em. Bona, Rer. liturg. lib. i, cap. 11, sect. 4, ex hoc loco missæ sancti Martini scite animadvertit liturgiam Mozarabicam ætatem sancti Isidori longe superare.

(e) Explic. Miss. tom. II, pag. 284.

(f) De Mirac. sancti Martini, lib. iii, cap. 8.

217. Mabillonius, qui contendit liturgiam Mozarabicam, hoc est, Gotho Hispanam, minus antiquam esse quam Gallicanam (a), contra hunc locum missæ sancti Martini duo opponit. Primum, inquit illud *ætatæ nostræ* posse protrahi *longius quam ad unum sæculum*. Fateor, si sermo foret de longævis illis hominibus qui ante deluvium vixerunt. Sed quoniam tempore sancti Martini hominum vita non fuit diutior quam modo est, ea quæ ante annos centum acciderunt non *ætate nostræ*, sed patrum, aut avorum, ætate gesta dicebantur, quemadmodum modo dicuntur.

218. Deinde opponit *verba illa ætatæ nostræ æ antiquiori liturgia desumpta fuisse*. Si vir eruditus nomine *liturgiæ* intelligat Missale aliquod aut Sacramentarium, non repugno. Planum enim est plerasque missas, quæ modo in Missali Mozarabico habentur ex antiquiori aliquo Missali Gotho-Hispano fuisse depromptas. Sed Missale illud ejusdem erat ritus cuius est missa sancti Martini, scilicet Hispanici, atque adeo missa sancti Martini, quamvis olim in antiquiori Missali descripta fuerit, in argumentum antiqutatis ritus Hispani recte adducitur. Sin nomine *liturgiæ* ritum ab Hispano Ordine diversum intelligat, illi non assentior, eique missa sancti Martini opponitur, quæ ubique ritum Gotho-Hispanum representat, et argumenta hactenus prolata fidem faciunt liturgiæ Gotho-Hispanam, [LX:1] ante annum Christi quadringentesimum in Hispania obtinuisse.

219. Ad sæculum VII refertur potest missa Dominicæ quintæ post Pascha, quamvis valde probabile sit ante annum quadringentesimum scriptam fuisse. Ejus enim *inlatio* (b) haud obscure alludit ad opinionem illam quam Missale Gallicanum vetus (c) et Missale Gallo-Gothicum (d) aperte tradunt, et antiquorum non pauci tenuerunt (e). Moriente Christo Domino non modo animam humanam, sed Verbum quoque divinum, soluta ad breve tempus hypostatica unione, a carne humana sejunctum fuisse, et corpus dominicum ab anima et Verbo separatum jacuisse in sepulchro. Hæc autem opinio hæresi Apollinarii et quorundam Arianorum erroribus nimis favens post concilium Chalcedonense adeo deserit cepit, ut vix putandus sit auctor hujus missæ sæculo VI scripsisse.

(a) De liturgia Gallicana, lib. 1, cap. 4, num. 10. D

(b) Miss. Mozar., pag. 245 : *Et spoliatus carne Verbum, liber ad inferos pergit*, etc.

(c) Pag. 448, in immolatione missæ clausum Paschæ.

(d) Pag. 548, Ed. Rom. 1690, in immol. missæ clausum Paschæ.

(e) Vide notas pag. 549, 550.

(f) Miss. Mozar., pag. 5 : *Accedam ad te*, etc., et pag. 224.

(g) Ex ipsis Apologiæ verbis apparet eam ante concilium recitatam fuisse; rogant enim ut seraphim mentem sacerdotis evadit, docendique materiam subministrat, etc.

(h) Miss. Mozar., pag. 291, in qua quædam sunt quibus inducor ut credam hanc missam ante annum quadringentesimum scriptam esse.

Notum enim est rece, tam in Ecclesia discipulorum non permisisse ut in missis et in orationibus publice recitandis opiniones suspiciosæ insererentur.

220. Ad sæculum VI (nisi forte, quod credibile est, antiquior sit) pertinet forma confessionis, seu apologiæ, quam in missa sacerdotes Hispani faciebant, et quam adhuc in missa Mozarabica recitant (f): Ea enim scripta fuit quando concio sacerdotis habebatur post *apologiæ* (g), atque adeo post oblationem munerum. Sed cum concilium Valentinum, anno 546, ordinem missæ Hispanæ in hac parte mutaverit, præcipiendo ut concio sacerdotis in missa catechumenorum haberetur, apparet formam hanc confessionis, sive, ut aiebant, apologiæ, compositam fuisse saltem circa initium sæculi VI.

221. Ad hæc tempora (nisi forte antiquior sit) pertinet missa sancti Vincentii martyris (h), in qua est, præter consuetam, alia oratio *ad pacem*, antiquitus, uti videtur, peculiaris Ecclesiæ Cæsaraugustanæ, quæ tunicam sancti Vincentii diligenter conservabat (i).

222. Eodem sæculo VI defluente, anno 538, (j) Vigilus epistolam decretalem scripsit ad [LXIII] Profuturum, Bracarensem episcopum, de qua infra recurret sermo. In ea epistola innuit inter liturgiam Romanam et Hispanam id discriminis intercedere, quod Hispana, pro dierum festorum numero, missas orationesque diversas haberet, Romana vero (quod de canone missæ intelligendum est) nullo tempore, nullave interveniente festivitate, preces haberet diversas, sed semper *eodem tenore oblatio munera consecraret*. Cumque eandem orationum missarumque varietatem in liturgia Mozarabica Missalis Ximennii invenimus quæ in liturgia Hispana in eodem sæculo VI, observabatur, haud temere asserere possumus liturgiam Gotho-Hispanam et Mozarabicam a patris Hispanorum liturgia minime dissentire.

223. Occurrunt in Missali nostro, in Breviario Mozarabum et in Orationali Gothico, orationes quæ alludunt ad persecutiones quas Catholicis ab Arianis patiebantur, quarum aliquæ referri possunt ad persecutionem imperante Constantio adversus catholicum motam, aliæ ad persecutionem ab Eurico Gothorum rege motam (k). At nullæ posteriores hæ-

(i) Sanctus Gregor. Turonen., Hist. Franc. lib. III, cap. 29. Vide etiam notas, pag. 560.

(j) Epistola Vigilii ad Profuturum in aliis exemplaribus data est Kalendis Martii, Volusiano et Joanne consulis; in aliis Wilisario et Joanne VV. CC. consulis; in Codice Colbertino (ut in nota marginali apud Harduinum, Concil. t. II, col. 1429, legitur) data est Romæ III, Kal. Jul., Flavio Joanne VC. consule. Silverius, die 2 Junii 538, ærunnis confectus obiit; quare si epistola data fuit Kalendis Martii, a Vigilio nondum pontifice scripta fuit; sed si exemplari Colbertino fides habeatur, Vigilus potest esse pontifex legitimus quando hanc epistolam decretalem scripsit.

(k) Euricus, qui et Eoricus, et Evarix, Visigothorum regnum, fratre Theodovico interfecto, occupavit, æra 504, ut habet sanctus Isidorus in Chron. Gothorum, sævamque in Catholicos persecutionem

lendæ sunt persecutione Leovigildi, qui ultimus A regum Visigothorum Ecclesiam Hispanam persecutus est.

224. Eo enim extincto, Visigothi, cum rege suo Reccaredo, ad Ecclesiam catholicam redierunt. Et simul cum Gothis magna Suevorum multitudo (a) a perfidia Ariana ad orthodoxam fidem conversa est. Concilium Toletanum III convocatum fuit, in quo, quod ad rem liturgicam pertinet, constitutum fuit ut in missa Symbolum Constantinopolitanum recitaretur priusquam Dominica diceretur oratio (b). Quem ritum Gotho-Hispani et Mozarabes constanter retinuerunt.

225. Post conversionem gentis Gothorum ad catholicam communionem sanctus Isidorus, jam episcopus, hortante fratre suo Fulgentio, Astigitano B episcopo, libros duos de ecclesiasticis Officiis scripsit, quibus liturgiam Gotho-Hispanam illustravit. Hos libros, ut ipse testatur, ex scriptis vetustissimorum auctorum composuit, quorum etiam verbis quandoque usus est. Dolendum sane ne nomina quidem istorum [LXIV] scriptorum superesse, at hoc saltem ex testimonio sancti doctoris habemus, non defuisse scriptores qui ritus et caeremonias Ecclesie Hispanæ vetustissimis temporibus scripto consignaverunt.

226. Elipandus Toletanus, in epistola ad Albinum (c), locum quemdam citat ex oratione quæ *Benedictio lucernæ* inscribitur (d), quem sancto Isidoro attribuit. Et nunc ad concilium Toletanum IV redimus, a quo liturgia Gotho-Hispana, quem tot indicibus semper C apud Hispanos viguisse deprehendimus, ita constituta et confirmata fuit, ut ea in posterum Ecclesie omnes Hispaniæ et Galliæ Gothicæ sola usæ sunt; exciso autem, Saracenorum armis, regno Visigothorum, Hispani, qui et Mozarabes appellati sunt, eandem solam, per trecentos et amplius annos, in sacris celebrandis adhibuerunt. Cumque hæc eadem sit atque liturgia Missalis Ximenii, hanc quoque apostolicam sortitam esse originem asserere possumus.

§ XIV. An liturgia Romana ab Ecclesiis provincie Bracarenensis in concilio primo Bracarenensi suscepta fuit.

227. Liturgiam Gotho-Hispanam apud catholicos

D movit, de qua Sidonius Apollinaris, auctor synchronus mentionem facit Epist. lib. VII, epi. 6, et sanctus Gregorius Turonensis, Hist. lib. II, cap. 25. *Truncabat, inquit, passim perversitati suæ, hæresi Arianae, non consentientes. Clericos carceribus subigebat. Sacerdotes vero alios dabat exilio, alios gladio truncabat.* Scæviente Eurici persecutione, fortasse scripta est missa Dominice tertice post octavas Epiphaniæ, cujus illatio, Miss. Moz. pag. 71, post præclaram mysterii Trinitatis explicationem, e qua in Symbolum Athanasianum multa translata sunt, ita concludit: *Per te unum verumque Deum constantiam fides accipit. Per te virtutem sumit infirmitas, et quidquid est in persecutionibus sævum, quidquid in morte terribile, nominis tui confessione facit facilliter sperare, etc.*

(a) De his Reccaredus rex in concione coram concilio habita: *Et Suevorum gentis, ait, infinita multitudo ad veritatis originem revocavimus.*

PATROL. LXXXV.

A Hispanos solam obtinuisse, præter hæc dicta, persuadet scriptorum Hispanorum, et maxime sancti Isidori, silentium de alia quacunque liturgia quæ in illis regionibus aliquando in usu fuerit. Si enim unus excipiatur canon, quem mox examinabo, nihil in scriptoribus, nihil in conciliis Hispaniensibus invenire est quod suspicionem moveat aliam liturgiam eos unquam suscepisse præter hanc unam quam Gotho-Hispanam et postea Mozarabicam appellaverunt.

228. Canon quem proxime indicavi est vigesimus secundus, aut, ut in aliis Codicibus ponitur, capitulum quartum concilii primi Bracarenensis: *Item placuit ut eodem ordine missæ celebrentur ob omnibus quomodo Profuturus (e)* (alii, cum Garsia Loaysa, legunt quem Profuturus) *quondam hujus metropolitane sedis episcopus ab ipsa apostolicæ sedis auctoritate suscepit scriptum.*

229. Mabillonius (f) ex hoc canone constare putat Romanum ritum, saltem in provincia Bracarensi, *Vigilio pontifice maximo susceptum fuisse.* Et Cajetanus Cenni (g), ex eodem canone, et ex Codice canonum (h) in quo hic canon [LXV] refertur, putavit probari posse liturgiam Romanam in omne Gothorum regnum intrinmissam fuisse.

230. At canon Bracarenensis, etsi *Missam ab omnibus eodem ordine celebrandam esse præscribat*, et, interposita apostolicæ sedis auctoritate, varietatem rituum et caeremoniarum a missarum celebratione auferre conetur, Romanam tamen liturgiam suscipiendam esse aperte non præcipit. Non ignoro viros eruditos contendere canonem hunc ad epistolam decretalem Vigili, Profuturo Bracarensi inscriptam, alludere, in qua epistola exstat articulus de Ordine Romano. Attamen, si patres Bracarenenses voluerunt liturgiam Romanam in Suevorum regnum inducere, quare tam obscure locuti sunt? Quare aperte non dixerunt: *Item placuit ut omnes ordine Romano missas faciant?* Si, hoc uno canone, et rituum concordiam, et liturgiæ Romanæ susceptionem complecti voluerunt, quare tam distincte primum edixerunt, ut de eo nemo dubitare possit, secundum adeo obscure, ut etiam a nomine liturgiæ Romanæ abstinuerint? Neque ex Decretali Vigili (i) eruitur Braca-

(b) Can. 2.

(c) Inter opera Alcuini, t. II, col. 917, Ed. Paris.

(d) Miss. Mozarab., pag. 176.

(e) Antiquæ Conciliorum Editiones habent quomodo, Editiones vero Labbe, Harduini et de Aguirre, in textu habent quæ, in margine quomodo.

(f) De Liturg. Gallicana, lib. I, cap. 4, pag. 31.

(g) De Antiquit. Eccles. Hispan., dissert. VII, n. 15, pag. 350.

(h) Lib. IV, tit. 15, ubi hæc, *quod juxta auctoritatem apostolicæ sedis a Profuturo metropolitano susceptam missarum ordo debeat celebrari.* Brac. I, tit. 4, a cap. 61, et rursus, infra, *de Paschæ annuntiatione, de precum ordine, et de missarum solemnitate.* E. ist. Vigili ad Profut., tit. 5, a c. 98.

(i) Exstat hæc epistola Vigili apud em. de Aguirre, Conc. Hisp. t. II, pag. 275, apud Labbe, Conc. t. V, col. 311, et apud Harduinum, Conc. t. II, col. 1429.

rensis provincie Ecclesias hoc tempore liturgiam Romanam admisisse.

231. Profuturus Bracarenis episcopus Silverio Pontifici scripserat, eumque de die futuri Paschalis, de forma baptismatis, de Ecclesiarum consecratione, aliisque de rebus, interrogaverat, inter quas etiam de ordine missæ Romanæ, an pro solemnitate et festorum numero diversus esset, an idem semper foret? Hinc epistole (Silverio jam aut mortuo, aut in exilium deportato) Vigilus respondit.

232. Et, quod ad rem nostram facit, hæc habet: *Ordinem quoque precum, in celebritate missarum, nullo nos tempore, nulla festivitate, significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties vero Paschalis, Pentecostes, Epiphaniæ, sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjicimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitate, aut eorum facimus quorum natalitia celebramus. Cætera vero ordine consueto prosequimur. Quapropter et ipsius canonicæ precis textum direximus subter adjectum quam, Deo propitio, ex apostolica traditione accepimus. Et ut charitas tua cognoscat quibus locis aliqua festivitatibus apta connectes, paschalis diei preces similiter adjecimus.*

233. Quæ Vigilii verba ad missæ canonem, non autem ad integram missam Romanam, pertinere perspicuum est. Nam solus missæ Romanæ canon eodem tenore constanter recitatur, non vero ea quæ canonem præcedunt et consequuntur. Certe, tempore Vigilii, multæ et diversæ præfationes in missis recitabantur, et orationes multæ variæque ante præfationem, et absoluto canone, dicebantur, quemadmodum Sacramentaria vetusta, [LXVI] Leonianum et Gelasianum, demonstrant. In canone quoque capitula diebus apta inserebantur infra actionem, uti in Sacramentario Gelasiano videre est.

234. Hoc autem ex responsione Vigilii satis aperte patet, liturgiam qua Bracarenis provincia utebatur in eo a Romana fuisse dissimilem, quod hæc canonem haberet, precum ordinem, et verborum tenorem eundem constanter retinentem, illa vero nullam missæ partem haberet quæ variabilis non fuerit; quo apparet missam Bracarenis eandem fuisse atque Gotho-Hispanam, in qua ista missarum, precum et orationum varietas manifeste cernitur.

235. At, cum in decretali epistola Vigilii nulla fiat mentio de liturgia Romana suscipienda, ac ne minimum quidem indicium sit Bracarenis episcopo in animum venisse receptum suæ provincie ordinem liturgicum mutare, ex hac epistola deduci nequit regni Suevorum Ecclesias, abdicata Hispana, Romanam liturgiam hoc tempore admisisse.

236. Neque alia videtur fuisse causa cur Vigilus de liturgiæ Romanæ canone mentionem fecerit, quam ut Profuturi curiositati satisfaceret, qui, ritus Romanos noscendi cupidus pontificem interrogaverat, an, quemadmodum in Hispania, pro liturgico-

(a) De Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 4, pag. 31.

(b) De antiquitate Ecclesiæ Hispanæ, t. II, diss.

rum dierum multitudine, missas haberent diversas, Romanis mos similis fuerit, et equalis missarum multitudine atque varietas. Cui responset Vigilus Ecclesiam Romanam hanc orationum et precum varietatem non admittere, *sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare.* Eique textum canonicæ precis (nam de canone missæ loquebatur) et exemplar missæ paschalis misit, ut, iis inspectis, seriem liturgiæ Romanæ, ejusque ab ordine Hispano discrepantiam, clarius dignosceret.

237. At, inquiunt, canon Bracarenis clare præcipit ut missæ ab omnibus eo ordine celebrantur quem profuturus Roma missum accepit. Quod idem est ac si præcepisset ut missæ ab omnibus ordine Romano fierent, atque adeo ut liturgia Romana in tota Gallæcia reciperetur. Mabillonius minime dubitat quin ordo ille fuerit Gelasianus (a). Nec negari potest Romanam Ecclesiam, solente Vigilio, Sacramentario Gelasiano usam esse.

238. Sed ne dicamus Sacramentarium Gelasianum ad Profuturum missum esse, obstat Vigilii epistola, in qua scribit se missæ canonem et missam paschalem misisse; de Sacramentario Gelasiano prorsus silet. Unde Cajetanus Conni (b) recte quidem negat Sacramentarium Gelasianum Profuturo fuisse missum; at in eo quod addit, *integrum ordinem missæ Romanæ Vigilium in Hispaniam non misisse*, viro erudito minime assentior; mihi enim certum est missam etiam paschalem, quam Vigilium Profuturo misisse constat, integrum ordinem missæ Romanæ complexam esse.

239. Cœlius etiam peculiarem opinionem [LXVII] habet circa ordinem Romanum quem opinatur Bracarenis, omnesque Hispanos, hoc tempore, suscepisse (c). Putat enim orationi *post sanctus* integrum canonem Romanum subjectum fuisse, quo absoluto, orationem *post secreta*, sive *post pridie*, recitatum esse, et reliqua, ut que ad missæ finem, more consueto Hispano fuisse peracta. Sed hujusmodi ordo, nec Romanus, neque Hispanus dici potuit. Sed confusus quidam, ex utroque conflatus, qui, usque ad finem orationis post Sanctus ritum Hispanum retinebat, tum ad finem usque canonis Romanum, ac demum quæ canonem consequuntur more Hispano perliceret.

240. Verum, cum hic confusus ordo Romanus non sit, nec a Vigilio, neque ab apostolicæ sedis auctoritate, in Hispaniam missus, de eo canon Bracarenis intelligi nequit. Sed neque de Gelasiano ordine intelligendus est; nam etsi missa Paschalis, quam Vigilus ad Profuturum miserat, Gelasiani ordinis fuerit, non ideo tamen miserat ut, ejus instar, Profuturus missas Gelasianas componeret, quæ in Gallæciæ Ecclesiis recitarentur. Si enim hoc curæ fuisset, integrum Sacramentarium Gelasianum, non unicam ejus missam, in Hispaniam misisset, facilius namque et expeditius erit Sacramentarium,

vi, pag. 331.

(c) Ibid.

transcribere, et ad usus Hispanorum accommodare, A quam novum componere.

241. Causam vero ob quam Vigilius Romanum canonem et missam paschalem in Hispaniam misit, ipse in epistola hanc unam assignat, ut Profuturo, diligenti alienorum rituum indagatori, non modo præcipuam partem, quæ in canone sita est, sed omnem missæ Romanæ ordinem sub aspectu ita poneret ut seriem ejus atque dispositionem oculis etiam percipere facile posset.

242. Canonem vero Bracarensem vigesimum secundum conditum fuisse, non ut in Suevorum regno liturgia Gelasiana susciperetur, sed duntaxat ut concordia in Missarum celebratione induceretur, persuadent canones decimus nonus, vigesimus, et vigesimus primus, ejusdem synodi, qui omnes agunt de rituum concordia omnesque sancti i fuerunt postquam fuis et relecta auctoritas sedis apostolicæ ad quondam Profuturum directa episcopum.

243. Præterea silentium episcoporum Gallæciæ qui concilio Toletano iv interfuerunt luculenter probat Ecclesiam Gallæciæ, tempore illius concilii, Romanis ritibus minime addictas fuisse. Nemo enim ignorat auctoritate concilii Toletani iv concordiam liturgicam Ecclesiis totius imperii Visigothorum restitutam esse, et priscum Hispanorum celebrandi ordinem ita confirmatum, ut hoc uno in posterum uti permissum fuerit. Quomodo autem factum est ut Gallæciæ præsules muti et elingues sederent, quando usum liturgiæ Romanæ sibi Ecclesiisque suis interdici animadverterunt, cui jam, ut assumitur, per annos supra septuaginta adhæserant? quare totius provincię consuetudinem [LXVIII] concilii celebris auctoritate inductam, et Romanæ Ecclesiæ venerationem non opposuerunt? Hujus sane silentii non alia ratio afferri potest quam quia liturgia Romana apud Gallæciæ populos usu et praxi nunquam obtinuerat.

244. Denique cura peculiaris quam concilium Toletanum iv posuerat in iis consuetudinibus provinciarum evellendis quæ liturgiæ concordie obesse poterant, plane persuadet ritus Romanos in Gallæcia usitatos minime fuisse. Nam, ut hoc uno exemplo utar, cum concilium primum Bracarense auctoritatem Laodicensi concilii (a) secutum, prohibuisset (b) ne hymni humano ingenio compositi in Ecclesia canerentur, Patres Toletani canonem hunc Bracarensem, contra receptum morem Ecclesiarum Hispaniæ et Galliæ conditum, suo decreto (c) abrogarunt, imposita excommunicationis poena iis qui hymnos rejicere eo nomine ausi fuerint, quod humano ingenio compositi fuissent, nec in divinis Scripturis legerentur.

(a) Can. 59.

(b) Can. 31, alias 12.

(c) Can. 13, alias 12.

(d) Exstat apud Surium mens. Octob. pag. 639, Ed. Colonien.

(e) Henricus Spelmanus, tom. I Concil. Magn. Brit., pag. 177, scriptorem quendam edidit, cui titulum fecit *Cantum et cursum ecclesiasticorum origo, ex codice ms. vetustissimo*. Codex, inquit Spelmanus, scriptus erat *charactere non plane saxonico, sed in-*

245. Patres igitur Toletani, qui in hac re, longe minoris momenti, adeo severi se exhibuerant, si in Gallæcia vigesimam deprehendissent liturgiæ Gelasianam, eam innominatam utique non præternisissent. Sed aut aperte sustulissent, aut, quod, pro Hispanorum erga Romanam Ecclesiam reverentia, magis credibile est, ejus usum in Gallæcia suis decretis confirmassent. Sed quandoquidem concilium Toletanum iv altum silet de Romanis ritibus, et constat solam liturgiæ Gotho-Hispanam in Hispania et in Gallia Gothica post hoc Concilium obtinuisse, minime dubitandum videtur quin Catholici in Gallæcia eidem liturgiæ semper adhæserint quam reliquæ Hispaniarum provinciæ constanter retinuerant.

§ XV. De primæva origine liturgiæ Gallicanæ inquitur. Et an ex Hispania in Galliam, an potius e Gallia in Hispaniam propagata fuerit.

246. Liturgiæ Gallicanæ adeo similem fuisse Gotho-Hispanæ, ut una atque eadem haberi potuerit, ex hactenus dictis aperte constat. Nunc de primis ejus auctoribus ejusque primæva origine breviter agendum, de qua duplicem opinionem inveni. Alia Hilduini, San lionysiani abbatis qui liturgiæ Gallicanæ fidei in Galliis prædicationi corævam facit. Alia anonymi Spelmani, qui eam post susceptam fidem Christianam in Galliam venisse docet. Hilduinus, ad Ludovicum Pium scribens de rebus gestis sancti Dionysii (d), [LXXIX] Parisiorum episcopi, inter auctores qui Acta sancti martyris, scriptis commendaverant, cum Vesbium quendam laudasset: *Huic, inquit, astipulari videntur antiquissimi et nimia vetustate pene consumpti Missales libri, continentes missæ ordinem more Gallicano, qui ab initio recepte fidei in hac occidentali plaga est habitus, usque quo tenorem quo nunc utimur Romanum suscepit*. Aliaque subdit, quibus antiquitas Missarum istorum confirmatur, et innuitur sanctum Dionysium formam hanc liturgiæ Gallis tradidisse, ut planum sit, juxta mentem Hilduini liturgiæ Gallicanæ una cum fide Christiana in Gallia natam, aut saltem illuc a primis gentis apostolis delatam fuisse, nec Gallos, præter hanc unam, formam celebrandi divinam ullam agnovisse, antiquam Pipinus et Carolus Magnus liturgiæ Gregorianam, abrogata Gallica, Ecclesiis intulerunt.

D 248. At anonymus Spelmani (e) tradidit primam et vetustissimam Gallorum liturgiæ Romanam fuisse, auctoremque habuisse sanctum Petrum apostolorum principem (f). Hunc ordinem, inquit, sanctus Trophimus, Arelatensis episcopus, et sanctus Photinus, episcopus Lugdunensis, et martyr, apostoli Petri discipulus, ecclesiis quas in Gallia constituerant primi tradidere.

sueto; frequenter mutilus erat, et erroribus grammaticalibus scatebat. Ætas hujus scriptoris anonymi ejusque patria ignotæ sunt. Videtur monachus Luxoviensis, qui sæculo vii scripserit. Hoc anonymo seripore utitur Mabillonius, in *Disquisitione de cursu Gallicano*, et animadvertit eum *cursum ecclesiasticum cum liturgia confundere*.

(f) Anonymus: *Beatus Trophimus episcopus Arelatensis, et sanctus Photinus martyr, episcopus Lugdunensis, discipulus sancti Petri Apostoli.... cursum*

249. Sed, ut item subdit, post mortem sancti Photini, sanctus Irenæus, qui Romæ a sancto Clemente papa fuerat ordinatus episcopus Lugdunensis, diversum ordinem celebrandi divina Gallos docuit (a), qui, per omnes Galiarum Ecclesias propagatus, *liturgiæ Gallicanæ* nomen obtinuit.

250. Hujus liturgiæ primævum auctorem anonymus perhibet sanctum Joannem apostolum et evangelistam, qui hanc formam obeundi divina Ecclesiis Asiæ tradidit, additque sanctum Polycarpum, Smyrnensem episcopum et martyrem celebrem, eodem ordine officia divina perfecisse, eidemque assuevisse sanctum Irenæum, dum in Asia discipulus Polycarpi versaretur.

251. Quare, si vetusto huic scriptori fides habeatur, *cursus* [LXX] sive *ordo*, *Gallicanus* in Asia ortus est, a sancto Joanne apostolo institutus. Sed quoniam Paulus apostolus omnium primus Evangelium in Asia prædicavit, et Ecclesias constituit, quibus utique liturgiæ ordinem dedit, haud incredibile est ordinem Asiaticum a sancto Joanne institutum, plurimam retinuisse priuigeniæ illius liturgiæ Asiaticæ a Paulo traditæ.

252. Qualis autem fuerit ordo ille Asiaticus sancti Joannis, anonymus non docet, nec nobis, in tanto temporum intervallo, et rituum sacrorum vicissitudine, conjicere licet. Id unum videtur credible, eum magnam affinitatem habuisse cum illa liturgia quæ sæculo vi exeunte in Gallia vigeat. Nam anonymus aperte ait sanctum Joannem evangelistam *primum cursum Gallorum* decantasse, inde postea beatum Polycarpum, discipulum apostoli Joannis, et demum sanctum Irenæum tertium *ipsum cursum* in Gallia cantasse. Cum autem *cursum Asiaticum Gallicanum* nominet, verisimile est *cursum Gallorum sæculi vi et vii*, quo tempore anonymus scripsisse creditur, haud dissimilem fuisse *cursum Asiaticum sancti Joannis*.

253. An vero idem prorsus habendus sit ordo ille Asiaticus atque Gallicanus sæculi vi, aut vii, ambiguum est. Nam anonymus videtur indicare *cursum Asiaticum*, postquam in Gallia receptus est, opere doctorum virorum lectiones, modulationes, antiphonas, responsoria, sonos et *alleluias*, recepiisse, e sacra Scriptura desumptas, atque adeo nonnihil mutatum fuisse. Sed, quod dolendum est, in textu anonymi, hoc loco, lacunæ inveniuntur (b), quæ scriptio- nis seriem abrumpunt, et impediunt ne dignoscamus an liturgia Gallicana formam Asiaticam puram et

Romanum in Galleis... tradiderunt. Hæc cum distincte in anonymo legantur, nescio quomodo Mabillonius, in *Disq. de curs. Gall.*, pag. 380, scripserit *cursum Asiaticum* in Gallias propagasse sanctum Trophimum Arelatensem, sanctum Photinum, et sanctum Irenæum episcopos Lugdunenses?

(a) Anonymus, postquam retulerat sanctum Irenæum, Romæ, a sancto Clemente papa ordinatum fuisse episcopum, de cursu Gallicano subdit: *Sanctus Joannes evangelista primum cursum Galorum decantavit, inde postea beatus Polycarpus, discipulus sancti Joannis, inde postea Hiereneus, qui fuit episcopus Lugdunensis Gallici, tertius ipse, ipsum cursum decantavit in Galleis...*

putam retinuerit, an ab ea aliquantulum recesserit.

254. Ex iis vero quæ adhuc in textu anonymi supersunt facile est percipere *cursum hunc, sive Asiaticum, sive Gallicanum dixeris, eundem fuisse atque Gotho-Hispanum*, uterque enim iisdem constabat partibus, scilicet modulationibus, sonis, laudibus, responsoriis, antiphonis, cum suis orationibus, et Scripturarum lectionibus, quemadmodum descriptionem anonymi *cursum Gallicani* cum Breviario Mozarabum conferenti patebit. Unde nobis colligere licet liturgiæ Asiatico-Gallicanæ haud diversam exstitisse a Gotho-Hispana.

255. Hilduinus quoque haud ægre anonymo conciliari potest, ambo enim conveniunt in asserenda antiquitate liturgiæ Gallicanæ, et in ejus cum Gotho-Hispana consensu indicando. At Hilduinus cum scriberet liturgiæ Gallicanæ apud Parisienses a suscepta fide Christiana in usu fuisse, quibus a sancto Dionysio, Ecclesiæ conditore, tradita fuerat, in eo erravit, quod putaverit [LXXI] sanctum Dionysium ætate apostolica vixisse, et inter primos fidei Christianam in Gallia prædicasse. At si eum recepta opinione ponamus sanctum Dionysium, imperante Decio, Galliam illustrasse, nihil erit in opinione Hilduini quæ anonymo contradicat.

256. Eruditissimus Mabillonius quætionem serio instituit (c), an liturgia Gallicana ætate præcesserit Hispanam, vel, ut ille loquitur, *Mozarabicam, eique formam et exemplum præbuerit.* Nec dubitavit secundum Gallicanam pronuntiare. *Quam, inquit, antiquiorem esse Gotho-Hispanam multa persuadent.* Scilicet (d) liturgiæ Gallicanæ auctores habuisse *Hilari-um, Musæum et Sidonium*, Mozarabicam vero ipsos Hispanos ad *Leandrum et Isidorum sæculi vii episcopos*, tanquam ad suos auctores, revocare. Eandem quætionem retractat P. Joannes Pinius (e), argumenta Mabillonii fuse refert, eaque evincere negat ordinem Gallicanum antiquiorem esse Hispano, eive formam aut exemplar præbuisse.

257. Sane argumenta Mabillonii debilia sunt, etenim constat liturgiæ Hispanam diu ante Leandrum et Isidorum in Hispania obtinuisse, et liturgiæ Gallicanæ ætatem Hilarii, Sidonii et Musæi præcessisse. Qui, quanvis libros liturgicos ediderint, tamen auctores habendi non sunt liturgiæ Gallicanæ.

258. Sed cum Mabillonius docuerit (f) liturgiæ Gallicanæ et Toletanæ, seu Gotho-Hispanæ, eandem esse, miror virum eruditum serio inquirere

(b) Anonymus: *Hiereneus, qui fuit episcopus Lugdunensis Gallici, tertius ipse, ipsum cursum decantavit in Galleis... inde e modulationibus, series Scripturarum Novi ac Veteris Testamenti diversorum prudentium... virorum paginis non de propriis, sed de sacris Scripturis receperunt antiphonas, et responsoria, seu sonos... et alleluias composuerunt, et per univrsam orbem terrarum ordo cursus est.*

(c) De Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 4, n. 4.

(d) Ibid., n. 7 et 8.

(e) Tract. Hist. Chron. de antiq. Liturg. Hisp., cap. 3, sect. 6, a n. 145.

(f) De Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 3, n. 9.

voluisse utra harum antiquior fuerit, et alteri exemplar præbuerit. In eundem lapidem impegit P. Petrus Le Brun, qui cum docuisset (a) liturgiam Gallicanam, *saltem quoad formam*, in Missali cardinalis Ximenii adhuc vigere, et pluribus ostendisset liturgiam Mozarabicam Gallicanæ simillimam fuisse (b), Gallosque, sæculo ix, persuasum habuisse eandem liturgiam qua Hispani utebantur in Gallia obtinuisse, priusquam Pipinus et Carolus Magnus Romanum ordinem in Galliam intulerunt, idem nihilominus asseruit liturgiam Gallicanam exemplar exstitisse Gotho-Hispanæ, et sanctum Leandrum plures ritus Gallicanos in liturgiam Hispanam transtulisse (c), adeo ut ea vetustatis species quæ in liturgia Mozarabica cernitur ab ordine Gallicano mutuata fuerit.

259. His igitur et similibus prætermisissis, quæ serio de una atque eadem liturgia agitari nequeunt, quæri potest an vetusta hæc forma divina officia celebrandi, quam constat eandem aliquando in Hispania, et in Gallia viguisse, primævam suam originem Hispaniæ, an potius Galliæ debeat, et deinde an e Gallia in Hispaniam, an potius ex Hispania in Galliam devenerit.

[LXXII] 260. Quibus interrogationibus, nisi fides adhibeatur anonymo Spelmani, nihil, non dicam certi, sed quod probabile sit, responderi potest. At si placuerit anonymo credere, interroganti an liturgia Gotho-Hispana, quæ et Gallicana est, orta sit in Hispania, an potius in Gallia, responsio facilis est et expedita, eam neque in Gallia, neque in Hispania, sed in Asia initium cœpisse, ubi a sancto Joanne apostolo instituta fuit, unde in Galliam a sancto Irenæo translata est.

261. Ad alteram vero interrogationem, an e Gallia in Hispaniam translata fuerit, difficilior est et magis intricata responsio. Nam non apparet, præter hanc unam, apud Hispanos antiquos aliam quancunque formam liturgicam in mysteriis Catholicorum usitatum fuisse: constat etiam, tempore sancti Irenæi, et etiam antea, Ecclesias in Hispania fuisse constitutas, quæ utique liturgia non carebant. E quibus consequitur, et tempore sancti Irenæi, et ante ejus ætatem, Hispanos hac forma liturgica quæ in Hispania, Gotho-Hispana, in Gallia, Gallicana dicta est usos esse, quin ea ex Gallia in Hispaniam devenerit. Quandoquidem sanctus Irenæus eam in Gallia adhibere cœpit postquam episcopus ordinatus est, ut anonymus testatur, quem unum in hac re duces habemus.

262. Igitur, quoniam vetusta hæc liturgiæ forma e Gallia in Hispaniam propagata non est, et anonymus dicit eam ex Asia in Galliam opere sancti Irenæi devenisse, incredibile non est eandem aliquanto citius ex Asia in Hispaniam quoque delatam fuisse,

(a) Explic. Missæ, tom. II, dissert. v, art. 4, pag. 271.

(b) Ibid., pag. 339.

(c) Ibid., pag. 334.

(d) Cap. 41.

A ab iis episcopis quos, juxta vetustam Hispanorum traditionem, Romæ ordinatos apostoli Petrus et Paulus in Hispaniam prædicatum miserunt. Qui hæc formam Asianam, utpote haud dissimilem liturgiæ qua apostolus Paulus in Hispania usus fuerat, Ecclesiis a se constitutis tradiderunt. Hæc ut in re admodum obscura, et cujus nullam pene notitiam habemus, tanquam prorsus non Incredibilia dicta sint, nunc ad auctores Missalis Mozarabici devenio.

§ XVI. An sanctus Leander, aut sanctus Isidorus, aut sanctus Julianus auctor fuerit Missalis Mozarabici.

263. Apud Hispanos aliasque gentes passim admissa atque vulgata opinio est, quæ Missale Mozarabum, hoc est Gotho-Hispanum, aut a sancto Leandro, aut a sancto Isidoro, aut ab utroque editum fuisse tenet. Et alii quidem in hoc insigni opere primas partes sancto Leandro, secundas sancto Isidoro tribuunt, alii contra Leandrum opus inchoasse, Isidorum perfecisse volunt.

264. Sed hæc opiniones antiquis ignotæ erant, nec enim pro iis ullus citatur Auctor qui ante excidium regni Visigothorum scripserit. Qua unica ratione argumentationes omnes et conjecturæ recentiorum falsi convincuntur. Quomodo enim sine [LXXIII] antiquorum testimonio innotescere potuit recentioris ævi scriptoribus sanctos Leandrum et Isidorum Missalis Gotho-Hispani auctores exstitisse? sanctus Isidorus, in libro de Viris illustribus (d), opera sancti Leandri recenset, quin de Missali mentionem faciat: *In ecclesiasticis officiis non parvo laboravit studio: in toto enim Psalterio, duplici Editione, orationes conscripsit, in sacrificio quoque laudibus atque Psalmis multa dulci sono composuit.* Nimirum sanctus Leander *Orationale* scripsit, quod bis edidit, librum quoque *Sacrificiorum*, antiphonarum scilicet quæ canebantur dum populus offerobat. Librum *Laudum*, quæ lecto Evangelio canebantur, et *Psalmorum* librum, eorum scilicet, qui in missa canebantur (e), composuit. In his autem nullus est liber Missalis, quem profecto sanctus Isidorus non omisisset.

265. Eodem argumento conficitur sanctum Isidorum auctorem non esse Missalis Gotho-Hispani, seu Mozarabici. Operum ejus catalogum texere sanctus Braulio Cæsaraugustanus episcopus (f), qui sancto Isidoro annis ferme decem superstes vixit, et sanctus Hildephonsus (g), episcopus Toletanus, qui nullum ejus commemorant librum liturgicum, præter duos de Officiis ecclesiasticis. Hi igitur cum Missale a sancto Isidoro conscriptum non agnoverint, recentiores qui post sæculum xi vixere audiendi non sunt, quando nobis persuadere conantur Missale Mozarabum a sancto doctore compositum fuisse.

266. Horum e primis fuit Guitmundus, Aversanus episcopus, qui in opere quod contra Berengarium

(e) De sacrificio, sive offerentiis, de laudibus et de psalmis egit sanctus Isidorus Off. l. 1, c. 14, 13, 5.

(f) In elogio operibus sancti Isidori præmisso.

(g) De Viris illustribus, cap. 9.

scripsit (a) Missale Mozarabum citans, illud sancto Isidoro attribuit. Guimundus autem anno octogesimo supra millesimum obiisse traditur.

267. At hæc opinio videtur in Hispania sæculo xi nata, et in vicinam Galliam, et etiam in Italiam, ab iis propagata qui ritus Mozarabicos contra impugnatores, auctoritate sancti Isidori, tueri satagebant. Liturgia enim Gotho-Hispana, qua Mozarabes utebantur, cum apud Romanum pontificem accusata fuisset, Hispani in Italiam episcopos aliquot miserunt, qui causam rituum Mozarabicorum agerent, eorumque normam consecrandi Eucharistiam legitimam esse demonstrarent. In anno millesimo sexagesimo, in concilio Mantuano, coram Alexandro II pontifice et episcopis congregatis, libros suos liturgicos examinandos exhibuere, omnemque causam ita egerunt, ut a pontifice et universo concilio liturgia Mozarabica approbata fuerit (b). Exinde in Italia quoque compositio Missalis Mozarabici sancto Isidoro tribui cœpta est [LXXIV].

268. Nonnulli putarunt concilium Toletanum iv præcepisse ut in omni Visigothorum regno unum esset Missale, et unum Breviarium, eorumque librorum componendi curam sancto Isidoro mandatam fuisse (c). Sed hæc opinio antiquorum suffragio minime fulcitur qui Breviarii aut Missalis a sancto Isidoro compositi mentionem non fecerunt. Præterea, qui in ea sunt opinione, putant varietatem Missalium et Breviariorum a liturgiæ discrepantia sejungi non posse, Patresque Toletanos etuentes ut unus modus in missarum solemnitatibus, unus in matutinis vespertini que officiis teneatur, consequenter Missalium, Lectionariorum, Orationalium, Antiphonariorum, aliorumque librorum liturgicorum varietatem omnem sustulisse.

269. At plane constat, concordiam liturgicam una cum varietate librorum liturgicorum consistere posse (d), idque Patribus concilii Toletani iv experientia notum erat. Hispani enim, quamvis una eademque liturgia omnes uterentur, tamen iisdem libris liturgicis ubique non utebantur. Ipso singulæ provinciæ videntur suos habuisse proprios Lectionarios et Missales libros (e). Hanc autem qualemcunque librorum liturgicorum discrepantiam concilium Toletanum iv

(a) Guimundus, lib. iii, de corporis et sanguinis Christi veritate in Eucharistia, hæc habet: *In quodam Missali Hispano, quod dicunt dictasse sanctum Isidorum, quæ verba dicta quidem sunt de Missali Mozarabico, non tamen asseveranter dicuntur, sed tanquam opinio nullo certo auctore vulgata referuntur.*

(b) Baronius, Annal., ad an. 1064; de Aguirre, Conc. Hisp. t. III, a pag. 174.

(c) Mariana, de Reb. Hisp., lib. vi, cap. 5, inter decreta concilii iv Toletani hoc etiam refert: *Missale et Breviarium unum esto in Hispania. Ejus rei perficendæ curæ, quoniam Isidoro creditur demandata, usus obtinuit ut Breviarium et Missale Mozarabum illi tribuantur. At ejusmodi causa non nullis unquam a concilio Toletano iv conditus fuit.*

(d) De hac re, n. 88, quæ jam dicta sunt.

(e) Huc spectat cap. 20, vel, ut alii habent, cap. 2, concilii primi Bracarenensis, relatus in Concilium ca-

non abstulit, sed singulis provinciis suas, in hac re, consuetudines retinere intactas permisit.

270. Et hinc aliud argumentum desumitur ad probandum neque sanctum Leandrum, neque sanctum Isidorum auctores esse Missalis Mozarabici. Hoc enim Missale non erat commune toti Hispaniæ, neque proprium provinciæ Bæticæ sed Toletanæ, hoc est, Carthaginensis provinciæ pædliare. Nulla autem erat ratio cur metropolitanus Bæticæ curam assumeret conscribendi Missale usibus provinciæ Toletanæ singulariter destinatum.

271. Demum Elipandus, cum Missale hoc citaret, ejus auctores non Leandrum, non Isidorum, nominavit, sed prædecessores suos episcopos Toletanos, Eugenium, Hildefonsum et Julianum (f). Iisque potius quam sancto Isidoro tribuenda est Breviarii et Missalis Mozarabici compositio.

272. Attamen si nomine auctoris hujus Missalis is intelligatur qui Missas quæ in eo continentur conscripserat, nec sanctus Isidorus, neque sanctus Hildefonsus, [LXXV] neque sanctus Julianus, neque unus aliquis ejus auctor dicendus est. Quicumque enim Missale Mozarabicum paulo attentius evolverit, inveniet illud neque unius scriptoris, neque unius ævi opus esse. Nam præter styli varietatem, quæ in eadem missa nonnunquam deprehenditur, plures sunt missæ quæ ante ætatem sancti Isidori compositæ fuerunt. Plures etiam sunt quæ post mortem sancti doctoris conscriptæ sunt.

273. Harum vero omnium missarum eundem hominem auctorem esse nemo dixerit. Sed si nomine auctoris Missalis Mozarabici is intelligatur qui Missale Toletanum emendaverit, aut qui una aut altera missa a se composita auxerit, plures hujusmodi auctores inter episcopos Toletanosveniuntur. Elipandus Eugenium, Hildefonsum et Julianum nominavit, et Julianus opera sancti Hildefonsi enumerans (g), eorum partem tertiam missarum, hymnorumque atque sermonum esse ait.

274. Nemo tamen, ut mihi quidem videtur, auctor Missalis et Breviarii Mozarabici meliore jure quam sanctus Julianus nominatur, de quo Felix, et ipse episcopus Toletanus, prædecessoris sui opera recensens, scripsit (h): *Item librum Missarum, de toto circulo anni in quatuor partes divisum, in quibus*

nonum Ecclesiæ Gotho-Hispanæ, lib. 4, tit. 15, de non legendis diversis lectionibus per solemnium dierum missas et vigiliis. Unde consequitur diebus non solemnibus permissum fuisse diversas lectiones legere, atque adeo non modo in diversis, sed in eadem provinciâ quandoque extitisse Lectionaria diversa. Et siquidem fas erat habere diversa Lectionaria, cur non etiam Missalia, et Antiphonaria, etc.

(f) Elipandus, in epistola ad Albinum: *Testimonia sanctorum Patrum venerabilium Toletano disservientium in missarum oraculis edita sic dicunt. Et concilium Francofurtense verba Elipandi ex libello ejus referri: Item prædecessores nostri Eugenius, Hildefonsus, Julianus Toletanæ sedis antistites, in suis dogmatibus dixerunt, etc.*

(g) Ad finem operis sancti Hildefonsi de Viris illustribus, inter opera sancti Isidori editi.

(h) Ibid.

aliquas vetustatis incuria vitatas et semiplenas emendavit atque complevit; item librum orationum de festi-
vitatibus anni, quas Toletana Ecclesia, per totum
circulum anni, est solita celebrare, partim stylo sui
ingenii depromptum, partim correctum, in unum con-
gessit, atque Ecclesie Dei usibus, ob amorem reliquit
sanctae religionis. Quibus apparet sanctum Julianum
libros liturgicos Ecclesie suae diligenter recogno-
visse, atque emendasse.

275. Duo enim opera commemorat Felix, quorum
primum erat liber missarum, sive Missale, quod in
partes quatuor divisit, et, in quibusdam missis, ama-
nuensium incuria, vitiatum emendavit, et in aliis
missis, quae semiplenae erant complevit, et in aliis
missis, quae defecerant. Integras tamen missas
novas Julianum adjecisse Felix minime tradidit. Aliud
vero ejus opus liber erat orationum, de festiva-
tibus anni, sive Sanctorale Breviarii Toletani, quem
librum non modo emendavit, sed etiam auxit, ad-
jectis orationibus quorundam sanctorum quae dec-
rant (a).

276. Missale hoc sancti Juliani idem fuisse atque
illud quod *Missale Mozarabum* postea dictum est,
asserere non audeo. Nam Missale Mozarabum est
perfecte mistum, sive plenarium, qualis, ut puto,
non fuit liber missarum sancti Juliani (b); et praeter-
ea missas habet nonnullas post excidium [LXXVI]
regni Gothorum compositas. Attamen puto Mozara-
bes antiquiores libro missarum sancti Juliani usos
esse (c) in solemnibus missarum celebratione, et ex eo
compositum fuisse Missale hoc mistum, quod Moza-
rabicum auit.

277. Quinam autem ejus compositores fuerint,
pro certo dicere nequeo. Sed quicumque fuerint,
videntur de suo operam tantummodo et industriam
contulisse, missasque ab aliis antea compositas ita
disposuisse, ut sacerdotes sacra privatim facientes,
et qui in ecclesiis ruralibus et minime opulentis
deserviebant, quibus librorum et ministrorum copia
deerat, in hoc uno libro Lectionarium, Antiphona-

(a) De hoc volumine, an adhuc supersit in biblio-
theca Ecclesiae Toletanae, consule Nicolaum Anto-
nium, Bib. vet. Hisp. l. v, c. 7, n. 415, pag. 509.

(b) Missalia mista, sive plenaria, ante saeculum
viii, in usu fuisse probat Sacramentarium Bobiense,
quod ejus generis est. Ejusmodi Missalia
sacerdotibus privatim, sine ministrorum concurren-
tia facientibus, non modo commoda atque utilia,
sed ferme necessaria erant. Quare, cum apud Go-
tho-Hispanos, sacra privatim facere solitum fuerit,
credibile est Missalia mista apud eos in usu fuisse.
Tamen non puto librum missarum a sancto Juliano
emendatum, mistum fuisse, tum quia Felix hanc
qualitatem non praetermisisset, tum etiam quia sanctus
Julianus librum missarum ad usum Ecclesiae
Toletanae emendaverat. In splendidioribus vero Eccle-
siis, in quibus erat sanctorum librorum et ministrorum
copia, inhonestum habebatur et sordidum mis-
sale mistum altari admovisse, dum missa solemniter
canceretur.

(c) Mozarabes provinciae Toletanae libro missarum
sancti Juliani aliisque ejusdem Ecclesiae libris litur-
gicis usos esse certum videtur. Mozarabes vero,
sive Hispanos, qui Christianis principibus subditi

erant, in sacris officiis libros liturgicos Ecclesiae
Toletanae adhibuisse, habemus ex Luca Tudensi,
qui, aera 828, anno scilicet Christi 790, scribit:
*Adefonsus casus .. omnem Gothorum ordinem, sicut
Toledo serat, tam in ecclesia, quam in palatio, Oveto
feri ordinavit.* Et rursus agens de morte Ferdinandi,
recolego Magni, Castellae et Legionis regis, qui
anno circiter 465 obiit: *In ipsa celebri Nativitate
Domini nocte, cum clerici festivo more natalitium
mutulinum canerent, affuit inter eos dominus rex...
advenit nobis versus, quem tunc temporis MORE TOLE-
TANO canebant, succentoribus respondentibus ERUDI-
MINI OMNES, QUI JUDICATIS TERRAM.* In Breviario Moza-
rabum, ad matutinas laudes, die Natalis Domini,
post canticum *Benedictus*, adhuc idem versus in sono
canitur, quae ostendunt Hispanos, tam sub imperio
Saracenorum, quam sub principibus Christianis,
degentes, libris liturgicis Toletanis in missa et in
officiis ecclesiasticis usos esse.

§ XVI. *Missale Mozarabum cum libris liturgicis
Gallicanis comparatur.*

278. Nunc demum breviter de libris liturgicis
Gallicanis hactenus editis dicendum est, quos etiam
cum Missali Ximenzii comparare lubet, inde enim et
praestantia Missalis nostri, et quantum res liturgica,
non modo Hispanorum, sed Gallorum etiam, debeat
optimo cardinali, splendidius apparebit. Septem
omnino in lucem prodierunt libri ad liturgiam Gal-
licanam pertinentes, quatuor libri Missales, Lectio-
narius unus, et duo Officiales, admodum breves.
Eminentissimus [LXXVII] Thomasius, omnium primus,
e Codicibus Vaticanis (d) tres libros Missales Galli-
canos Romae, anno 1680, edidit.

279. Quorum unum *Missale Gothicum*, alteri *Missale
Francorum*, tertio *Missale Gallicanum vetus*, titulum
praefixit. Mabillonius, cum in monasterio Luxoviensi
detexisset *Lectionarium Gallicanum*, hosce tres Mis-
sales, et simul librum Lectionarium, Parisiis anno
1685 iterum vulgavit, et opus de *Liturgia Gallicana*
inscripsit. Idem nunquam satis laudandus Mabillo-
nius in monasterio Bobiensi invenit librum Missalem,
quem in secunda parte sui Musaei Italici edidit, praemi-
sso titulo *Sacramentarium Gallicanum*.

280. Denique eruditissimi viri Edmundus Marte-
nius, et Ursinus Durandus, in tomo V sui *Thesauri
novi Anecdotorum*, e ms. Codice monasterii sancti
Martini Augustodunensis, duas epistolas edidere, ex-
plicationem quandam liturgiae Gallicanae continentem.
Primae harum epistolarum pro titulo est: *Quomodo*

erant, in sacris officiis libros liturgicos Ecclesiae
Toletanae adhibuisse, habemus ex Luca Tudensi,
qui, aera 828, anno scilicet Christi 790, scribit:
*Adefonsus casus .. omnem Gothorum ordinem, sicut
Toledo serat, tam in ecclesia, quam in palatio, Oveto
feri ordinavit.* Et rursus agens de morte Ferdinandi,
recolego Magni, Castellae et Legionis regis, qui
anno circiter 465 obiit: *In ipsa celebri Nativitate
Domini nocte, cum clerici festivo more natalitium
mutulinum canerent, affuit inter eos dominus rex...
advenit nobis versus, quem tunc temporis MORE TOLE-
TANO canebant, succentoribus respondentibus ERUDI-
MINI OMNES, QUI JUDICATIS TERRAM.* In Breviario Moza-
rabum, ad matutinas laudes, die Natalis Domini,
post canticum *Benedictus*, adhuc idem versus in sono
canitur, quae ostendunt Hispanos, tam sub imperio
Saracenorum, quam sub principibus Christianis,
degentes, libris liturgicis Toletanis in missa et in
officiis ecclesiasticis usos esse.

(d) Hi tres Missales libri e Bibliotheca monasterii
Floracensis ab Hugonottis, anno 1562, direpta
ablata, varia fortuna, in bibliotheca atheniensi vena-
re. Vide Mabil., de Lit. Gallic., in praef. sect. 12.

eo^omnis ordo in Ecclesia agitur, quibus vel instruct' onibus canon ecclesiasticus decoratur. Alteri vero præmittitur, Incipit epistola secunda de communi officio. Eruditi Editores harum epistolarum auctorem agnoscunt sanctum Germanum, Parisiensem episcopum; hos secutus, epistolas istas frequenter sub nomine sancti Germani citare soleo, quamvis mihi incertum sit an sanctus Germanus, an alius, e spissiori aliquo libro officiali eas composuerit. Scitent enim mendis, quæ sancto Germano vix tribui possunt. Sed quicumque sit earum auctor, is certe vetustus est, ejusque opus, etsi mendosum, magno rei liturgicæ Gallicanæ bono editum fuit. Etenim plura quæ antea in obscuro erant eo innotescunt, et plerique ritus Gotho-Hispani eorumque cum Gallicanis affinitas confirmantur.

281. Liber Missalis quem Mabillonius in monasterio Bobiensi invenit, quemque *Sacramentarium Gallicanum* inscripsit, integer est, et ex eo Missalium genere quæ *missa*, aut *plenaria* dicuntur, habet enim, præter orationes missales, lectiones Scripturarum, singulis missis proprias, frequenter binas, non raro ternas (a). Lectiones istæ nonnunquam cum iis conveniunt quas iisdem diebus assignat Lectionarium Luxoviense, nonnunquam etiam cum iis quas missa^e Ximenii assignat. Sed plerumque tam ab his quam [LXXVIII] ab illis dissentiunt. Orationes missales hujus Sacramentarii non raro desumuntur et Missali Gothico, sive Gallo-Gothico, nonnunquam etiam e Missali Mozarabico, aut potius e vetusto Sacramentario quo ii uti sunt qui Mozarabicum composuerunt. Missæ Sacramentarii Bobiensis ad ritum Gallicanum strictè non pertinent.

282. Nam ordinem quemdam e Gallicano et Romano commistum atque confusum tenent. Lectiones tres, et Orationes omnes, usque ad finem *contestationis*, hymnum *Gloria in excelsis*, canticum *Benedicite*, et alia quædam, ex ordine Gallicano desumunt. At, absoluta contestatione, nulla illis est oratio *post Sanctus*, sed pro ea, *contestationi* continuo subjungitur integer canon Romanus; quo expleto, recitatur oratio Dominica, et, facta communione, oratio *post communionem*, quam alia excipit *consummatio missæ* inscripta.

283. Hic ordo *Romensis* denominabatur, quemadmodum ex titulo missæ primæ conicere licet, ea enim pro *ordinario missæ* ponitur, et *missa Romensis cottidiana* inscribitur. Ritum hunc Romensem sequitur longe maxima pars missarum Sacramentarii Bobiensis, quæ in *contestationem* desinunt, quibus canon Romanus et alia ad finem usque missæ recitanda adduntur, e *missa Romensi cottidiana* petenda. Sed præter has, sunt in Sacramentario Bobiensi septemdecim missæ quæ ritum Gregorianum sectantur,

(a) De hoc Codice Mabillonius in præfatione sect. 8 ita scribit: *Codicem antiquum, ex quo subsequenter ordinem Gallicanum descripsimus, invenimus in bibliotheca percelebris et perantiqui monasterii Bobiensis. Scriptus est Codex ante annos mille, et quidem litteris majusculis BERTULFUS alicubi legitur in ora fori ejusdem, quem putamus esse ipsum Bertulfum loci abbatem medio sæculo VII. Illud in Codice magni facien-*

A quibus tres sunt orationes ante canonem. Prima nomine proprio caret. Secunda inscribitur *secreta*, tertia *contestatio*, quam canon Romanus aliaque orationes ad finem missæ de more consequuntur.

284. Missale illud, quod em. Thomasius *missale Francorum* inscripsit (quia in missa *pro regibus* Deum orant *pro regni Francorum principibus*, et *pro statu regni Francorum*) integrum non est, sed ab initio et in fine mutilum. Habet autem, præter orationes missales pleraque ad ordinationem et benedictionem episcopi, presbyteri, diaconi, et inferiorum clericorum, pertinentia. Consecrationem quoque altaris, ejusque ministerii, et virginum, atque viduarum benedictionem, exhibet, omnia ex Sacramentario Gelasiano em. Thomasi desumpta, ut conferenti patebit, lib. 1, n. 95, 90, 98, 103, 88, ubi quædam occurrunt quibus Gelasianum supplet ea quæ Missali Francorum desunt, et plura quæ e missali Francorum in Gelasianum transferri queunt.

285. Ordinem quem in missa tenet Missale Francorum, nec ad Romanam, nec ad Liturgiam Gallicanam pertinet, sed ad confusum quemdam ritum e Romana et Gallicana liturgia compactum, ab eo tamen diversum quem tenet Sacramentarium Bobiense. Habet autem orationem *post prophetiam*, scilicet post canticum Zachariæ *Benedictus Dominus Deus Israel*, etc. Tum unam *post precem*, quam absolutis precibus diaconicis recitabant, postea duas *ante nomina*, deinde duas *super oblata*; has consequitur *contestata*, quam ritu Romano [LXXIX] *præfationem* appellant, *contestata* subjicitur *canon actionis*; facta autem communione, recitatur oratio *post communionem*, quam alia *ad plebem* excipit.

286. Johannes Morinus (b) opinatus est Missale hoc olim pertinuisse ad Ecclesiam Pictaviensem, quia nullius sancti, præter sancti Hilarii missam specialiter continet, ipsius nomine in orationibus, in præfatione, et infra actionem, expresso. Additque exaratum fuisse ante annum quingentesimum sexagesimum, Gallis nondum in unum populum cum Francis coalescentibus, ter enim pro regni Francorum nomine preces sunt, alias pro Francorum principatu, alias pro principibus Francorum, et semel pro salute et incoluitate regni Francorum. At mihi liber non adeo vetustus videtur, sed eo tempore exaratus quo reges inertes regni Francorum habenas majoribus domus moderandas tradiderant. Nam et majores domus principes Francorum denominabantur. Neque argumenta præbent Codicem ad usum Ecclesie Pictaviensis fuisse descriptum. Si enim unica supersit missa sancti Hilarii, id contingit quia liber omnino mutilus est. Quod nomen sancti Hilarii in canone

dum, quod integer sit, non mutilus, ut in illis vetustis libris evenire solet. Porro continet collectiones, lectiones propheticas, apostolicas et evangelicas, atque contestationes ad missam per totum annum. In fine etiam (quod rarissimum est, et pene singulare) habetur liber penitentialis, in quo multa scitu digna occurrunt, ad veteris disciplinae ecclesiasticæ cognitionem.

(b) De sacris ordinationibus, pag. 231.

legatur, non magis pro Pictaviensi Ecclesia facit, quam nomen Martini, quod in eodem canone occurrit, faciat pro Ecclesia Turonensi. Demum, quod nomen Hilarii in missa sæpius recurrit, probat quidem eam missam esse propriam sancti Hilarii, at non probat librum ad Ecclesiam Pictaviensem aliquando pertinuisse.

287. Missale cui em. Thomasius nomen imposuit *Gallicanum vetus* paucas habet missas integras, e quibus missa sancti Germani Antissiodorensis et missa secunda Adventus formam Gallicanam retinuerunt. Aliæ vero missæ hujus libri ritum quemdam e Romano et Gallicano committunt sequuntur. Harum aliæ pro oratione *post Sanctus* partem Romani canonis subjiciunt: talis est missa prima Adventus, in qua *contestationi* subjicitur canon Romanus, ab his verbis *Hanc igitur oblationem*, etc. Aliæ vero integram canonem Romanum recipiunt.

288. Talis est missa in *Cæna Domini*, in qua canon Romanus subjicitur *contestationi*, causa festivitatis, hoc modo interpolatus: *Te igitur*, etc. *Communicantes*, et *diem sacratissimum celebrantes*, quo *traditus est Dominus noster Jesus Christus, sed et memoriam venerantes*, etc. *Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus ob diem jejunii Cænae dominicæ, in qua Dominus noster Jesus Christus Filius tuus in Novo Testamento sacrificandi ritum instituit, dum panem ac vinum (quæ Melchisedech in præfiguratione futuri mysterii sacerdos obtulerat) in sacramento cui corporis et sanguinis transformavit, quæsumus, Domine, ut placatus accipias, diesque nostros... qui pridie quam pro omnium salute pateretur, hodierno die, stans in medio discipulorum suorum accepit panem*, etc. Expleto canone, recitatur oratio Dominica, quam excipit *benedictio* [LXXX] *ad populum*, tum *communio*, quam una et altera oratio consequuntur. Atque hunc ordinem pars maxima missarum hujus Missalis retinuerunt.

289. Sunt qui suspicantur Missale hoc ad Ecclesiam Antissiodorensis spectasse, quia missa sancti Germani in ejus initio statim occurrit. Sed cum pars maxima Codicis temporis injuria perierit, quod ex pluribus sanctorum missis quas utique complectebatur unica supersit missa propria sancti Germani, non evincit librum ad usum Ecclesiæ Antissiodorensis fuisse conscriptum.

290. De tempore autem quo liber compositus fuit, opinatur em. Thomasius, nec dissentit Mabillonius, auctorem ejus vixisse priusquam Galliarum provinciæ a Romano imperio avulsæ in ditionem Barbarorum transiverunt, quia, inquit, inter solemnes orationes quæ feria quarta majoris hebdomadæ recitantur una est pro Romano imperio. At hoc argumentum mihi minime satisfacit. Nam plane apparet hoc Missale scriptum esse post Magni Gregorii pontificatum. Deinde orationes illæ solemnes quæ feria quarta, in hoc Missali habentur, in omnibus Sacramentariis

(a) Rerum liturg. lib. 1, cap. 2, sect. 6.

(b) De Liturg. Gallic., lib. III, pag. 175.

(c) In præfatione Editioni Romanae Codicibus Sa-

A Gregorianis aut feria quarta, aut feria sexta, majoris hebdomadæ recitandæ exstant, quo loco etiam exstant in Missali sancti Pii V. Unde apparet eas e libris liturgiæ Romanæ in hoc Missale translatas fuisse, et quidem verbatim, nec ex iis tempus quo liber hic compositus est indicari posse. Ea vero oratio quam in argumentum adducunt, in Gregorianis Codicibus Rhemensi, et Ratoldi, et in Gelasiano Thomasi, habet: *Respice ad Romanorum sive Francorum benignus imperium*; et in Codice Ottoboniano: *Respice ad Christianum benignus imperium*; et Ordo Romanus vetustus: *Et postea dicit pro rege Francorum sive pro imperatore*. Quare cum illud *Romanum imperium* non aliud significet quam *Francorum imperium* Caroli Magni et nepotum ejus, conjicere licet hunc librum ætatem Caroli Calvi non superare.

291. Præstantissimum Missale Gallicani ritus, hactenus editum, illud censendum est, quod em. Thomasius *Missale Gothicum* inscripsit, non alia de causa, quam quia recentiori manu hunc titulum Coljici vetusto inscriptum invenerat. Neque Mabillonius hunc titulum in Editione Parisiensi mutandum putavit. Ambo tamen fatentur (quod antea em. Bona (a) monuerat) librum hunc ad Ecclesiam aliquam Gallicanam olim pertinuisse.

292. Et Mabillonius quidem hoc Missale in usu fuisse putavit *apud Gallos Gothorum imperio subiectos* (b). Ab eadem opinione alienus non erat em. Thomasius (c), eamque P. Le Brun amplexus est (d).

293. Merito, inquit, *Gotho-Gallicanum* Missale hoc a Mabillonio nuncupatum est, quia *usitatum fuit in Gallia Narbonensi*, quæ Gothis *parebat*; ego Missale hoc Gallo-Gothicum appello, etsi mihi persuasum sit illud non in Gallia Gothica, [LXXXI] sed in Gallia Francorum imperio subdita, usitatum fuisse. Occurrunt enim in hoc Missali consuetudines quædam ecclesiasticæ quas Ecclesia Gotho-Hispana non admittebat. Puta Rogationes triduo ante Ascensionem celebratæ, et jejunium quadragesimale, integris quadraginta diebus esurialibus constans. Notum autem est Ecclesiæ Galliæ Gothicæ eosdem ritus easdemque consuetudines ecclesiasticas habuisse atque Gotho-Hispanas.

294. De Rogationibus minime ambigendum, quandoquidem ante missam ascensionis in Missali Gothico, seu Gallo-Gothico, inveniuntur tres missæ totidem diebus Rogationum celebrandæ. De jejunio vero quadragesimali, quod ab iis qui hoc Missali utebantur diebus integris quadraginta celebratum fuerit, hanc obscure indicat oratio *post Sanctus* illius missæ quæ initio Quadragesimæ assignatur. Nam, cum ibi dictum sit Christum Dominum in Moyse et Elia, per quadraginta dies jejunantibus, Quadragesimam dedicasse, subditur: *Deinde etiam in suo ipse jejunio eandem numero dierum jejunii solemnitatem significavit, ut quod ipse Dominus in sacramentorum præmissa.*

(d) Expl. miss., tom. II, diss. IV, art. 2, pag. 233

tri corporis infirmitate pro nobis jugiter in quadraginta diebus explevit, id n s vel minutatim, eodem numero dierum, calculo distributa observantia, vepertivis refectioibus studeamus imitari. Quibus apparet hos solenne quadragesimale jejunium, non diebus sex et triginta, sed integris diebus quadraginta esurialibus, quibus vespere reflectebantur, constituisse. Atque adeo non quadragesimam, sed quinquagesimam, et fortasse sexagesimam, aut septuagesimam observasse. Non enim jugiter quadraginta dierum jejunium observabant, sed minutatim, hoc est interpolatis quibusdam diebus non esurialibus. Sunt et alia plura quæ afferri possunt, sed hæc duo sufficiunt ad probandum Missale hoc in Gallia Gothica usitatum non fuisse.

295. Missale Gothicum, sive Gallo-Gothicum ordinem Gallicanum in missis plerumque retinuit, de quo superius satis dictum est. Ne dicam omnes hujus libri missas formam Gallicanam retinere, prohibet rubrica die tertia Rogationum post immolationem adjecta: *Post Sanctus, per totas tres missas dicitur: Hanc igitur oblationem familiæ tuæ tibi astantis*, etc. Et subjungitur canon Romanus causa solemnitatis Rogationum interpositus, qui saltem ab his verbis, *Hanc igitur*, etc., recitabatur; unde apparet missas Rogationum Gallicanas non fuisse, sed Romenses, e liturgia Gallicana et Romana compositas.

296. An præter missas Rogationum, aliæ sint missæ hujus libri ad ordinem Romensem pertinentes, nec asserere pro certo, neque negare volo. Dubium movent missæ plures, in contestationem desinentes, et exemplar missæ cottidianæ Romensis, in fine Codicis appositum. Cur enim illud apponerent, nisi ut inde desumerent canonem Romanum, et orationes aliquid quæ missis quibusdam desiciebant.

397. Sacramentarium Bobianum et Missale Gallicanum (LXXXII) vetus haud pauca desumunt e Missali Gallo-Gothico, quod propterea hinc duobus antiquis haberi debet. Et vicissim missale Gallo-Gothicum plura habet e Missali Gotho-Hispano desumpta (a). Sunt etiam nonnulla in Sacramentario Bobiensi a Missali Gotho-Hispano translata, quæ in Gallo-Gothico non inveniuntur (b). Adeo ut nemini dubium esse possit, qui hos libros attentius

(a) Eiusmodi sunt *collectio s-quitur*, die sanctorum Infantum, verbatim desumpta ab oratione post nomina Missalis nostri; die Epiphaniæ oratio *post mysterium*, desumpta ab oratione post nomina; contestatio missæ, initio Quadragesimæ, desumpta ab illatione Gotho-Hispana feriæ sextæ hebdomadis secundæ Quadragesimæ; immolatio missæ feriæ quintæ in Cæna Domini, desumpta ferme ex illatione Gotho-Hispana ejusdem diei; collectio sequitur, et oratio post nomina missæ sancti Saturnini, desumptæ a Missali nostro, hæc enim est pars prima orationis missæ, illa verbatim ferme, est alia ratio ejusdem festivitatis. Demum ut alia hujus generis omittam, præfatio missæ, et contestatio, die sanctæ Eulaliæ, sunt segmenta illationis missæ Gotho-Hispanæ quæ in Missali nostro die sanctæ Eulaliæ Emeritensis recitata ur.

(b) Eiusmodi sunt oratio ad pacem die sanctorum Innocentium, ex oratione Gotho-Hispana, pariter ad

A contulerit, quia Sacramentarium illud Gotho-Hispanum, e quo Missale nostrum Mozarabicum compositum fuit, Galli probe cognitum habuerint, eoque plurimum usi sint compositores librorum Missalium Gallicanorum, qui hactenus in lucem prodierunt. An vero Sacramentarium illud Toletanum idem fuerit atque liber Missalis sancti Juliani, an alter antiquior quem ipse emendavit, nihil statuo.

298. Liber Lectionarius ordinis Gallicani quem Mabillonius in monasterio Luxoviensi repertum in libro secundo de Liturgia Gallicana, a pag. 106, elidit, in initio et in fine, deficientibus membranis, mutilus est (c). Legenda quoque ab initio Quadragesimæ usque ad Dominicam Palmarum et alia nonnulla deficient. Segmenta scripturarum quæ in hoc libro legenda proponuntur quandoque cum iis conveniunt quæ in Missali Mozarabum leguntur, quemadmodum in notis monui, at frequenter ab iis secedunt.

299. Illud autem singulare habet Lectionarium hoc Luxoviense, quod etiam in Sacramentario Bobiensi observare licet, missarum legendis frequenter primam lectionem, quam prophetam et prophetiam appellabant, omnino defecere. Adeo ut missarum sanctorum pars ferme media duas tantummodo Scripturarum lectiones habeat, utramque e novo fœdere, et missis dominicalibus plerumque prima lectione e Veteri (LXXXIII) Testamento priventur. Eiusmodi sunt missæ quinque dominicales post clausum Paschæ, missa dominicæ post Ascensionem Domini, et unica illa missa dominicalis, quæ post Pentecosten assignatur. Ex aliis vero missis ea quæ in processione itineris celebratur, et alia quæ est de redeundo ab itinere prima lectione carent, qua etiam carent missa in consecratione presbyteri, missa de uno confessore, et aliæ nonnullæ.

300. Hujus autem defectus causa, cum Codex in iis locis integer sit, aut revocanda videtur ad varietatem quamdam liturgicam, aut forte in eo reponenda, quod lectiones propheticæ ex Lectionario proprio, et ab hoc distincto, legi solerent. Sed ne, hac de causa, putemus, missis allatis nulla segmenta e Veteri Fœdere legenda attribui, prohibet ipsum Lectionarium, in quo frequenter lectiones propheticæ assignantur. Quare haud incredibile videtur, in iis locis

D pacem, desumpta; oratio missa die sancti Martini, desumpta ex oratione post nomina Missalis nostri; orationes missæ omnimodæ desumptæ e missa Gotho-Hispana ejusdem cognominis, et orationes omnes quæ in missa Sancti Joannis de passione recitantur, ex unica oratione missæ Gotho-Hispanæ, in partes dissecta, compositæ.

(c) Mabillonius, in præf. ad lib. II liturg. Gallic., sect. 4, scribit Codicem hunc litteris Franco-Gallicis s. d. Merovingicis ante annos mille scriptum fuisse. Et in præfatione ad librum primum de liturgia Gallicana, sect. 7, scribit: *Haud scio, an ullum sit Lectionarium hoc Gallicano antiquius, si excipias librum comitis indicantem lectiones ad usum Ecclesiæ Romanæ, de quo libro mentio fit in charta cornutianna. De versione scripturarum autem Lectionarii Luxoviensis ibidem ait. eam nec multum a vulgata recedere, nec omnino cum ea convenire.*

in quibus ritus ille ex Gallicano et Romano confusus, A quem appellabant Romensem, invaluerat, usu etiam receptum fuisse, contra morem Gallicanum, in certis quibusdam missis duas tantummodo lectiones, easque e Novo Testamento, legere.

301. Jam vero e quatuor Missalibus libris Gallicanis hactenus editis, si Sacramentarium Bobiense excipiat, nullus est cui aliquid non desit. Nam Missali Gallicano veteri et Missali Francorum plura deficiunt quam quæ supersunt. Missali vero Gallo-Gothico nonnulla initio, plura in fine, desiderantur. Præterea, dempto Sacramentario Bobiensi, in quo sunt lectiones propriæ missarum, Missalia Gallicana nihil præter orationes quæ in missa recitantur et benedictiones continent. Neque hactenus liber Antiphonarius Gallicanus detectus est sine quo missa B Gallicana celebrari nequit.

302. At Missale Mozarabum cardinalis Ximenii integrum est, missas omnes integras habet, tam eas quas de tempore dicunt, quam votivas, mortuales, sanctorum proprias, et communes, quibus nihil deest ad expeditam earum celebrationem.

303. Deinde Missale Ximenii, in totius liturgiæ ordine atque dispositione ritum Gotho-Hispanum constanter retinet, sine ulla commistione Romani, Ambrosiani, aut alterius cujuslibet ritus. At e libris Gallicanis nullus est qui ritum antiquum Gallicanum in omnibus missis purum et sincerum conservavit. Nam qui horum perfectissimus est, Missale Gallo-Gothicum, ab interpolatione liturgiæ Romanæ immunitus non est.

304. Quare, sive integritas antiqui ritus spectetur, sive spectetur usus, cujus in hujusmodi libris ratio

præcipua habetur, lateri debemus Missale Ximenii libris omnibus Gallicanis hactenus editis longe præstare. His enim tam multa adhuc deficiunt ad expeditam missarum celebrationem necessaria, ut nemo istis libris, quantumvis bene instructus, sine Missalis Ximenii auxilio, vel unicam missam Gallicanam recitare poterit, sacerdos vero Mozarabicus, cui unicuique adest Missale Ximenii, missas Mozarabicas, atque adeo Gotho-Hispanas, et Gallicanas, [LXXXIV] quotidie, si libuerit, expedite facere poterit. Unde, quod ab initio dicebam plane conficitur, optimum cardinalium Ximenium, Missali Mozarabico, typis edito, non modo Hispanorum, sed Gallorum etiam, prisco sacrificandi ritui splendide consuluisse.

305. Porro, in hac Editione, textus Missalis Mozarabici talis exhibetur, qualis anno millesimo quingentesimo Toleti prodit. Sunt quidem plura quæ tuto emendari potuerunt, et quæ libenter emendasseim, sed satius visum est textum Editionis Toletanæ, cum omnibus suis mendis exlubere, quam, corrigendi studio, quidquam mutare quod lector scrupulosus intactum voluisset.

306. Notas scripsi in margine aut in extremitate cujusque paginæ edendas, sed quas typographus ad finem libri adjecit. In his brevitatem sequor, nec omnia quæ dici potuerunt ingero, sed ea tantummodo refero quæ sufficere videbantur. In antiquis ritibus explicandis raro sine scriptorum veterum auctoritate quidquam mihi assumo. Eos per quos profectum saepe ac libenter laudo, eorumque verba quandoque profero, eos autem a quibus dissentio, aut tacito nomine, aut etiam palam refello. Cætera judicio lectoris permitto.

EPISTOLA DEDICATORIA

EDITIONI TOLETANÆ PRÆMISSA.

[LXXXV] *Ad reverendissimum in Christo Patrem et dominum D. præstantissimum FRANCISCUM XIMENEM, archiepiscopum Toletanum, Alfonsi Ortis, divini et humani juris doctoris, et canonici Toletani, præfatio incipit.*

Immortales tibi, antistes celeberrime, referant gratias sæculi nostri homines oportet, cum vetera et quasi obsoleta nostræ religionis arcana tanto studio renovare institueris, ut incipiant nostrates majorum suorum monumenta incultis characteribus hactenus obtrusa ingenii tui igniculo respicere ac propius intueri. Beatissimi Isidori nostri ecclesiastica Officia, quæ in urbe regia Toletana, cui tu præes archiepiscopus, quondam Maurorum irruptione, cunctis absorptis simul cum Christianis, ceu captiva superfuerant, non tæta ætate propriis sumptibus restaurare ac in lucem promere decreveras. Ac non immerito quidem, ne tam illustria fidei nostræ mysteria abdita jam penitus interirent, quæque adeo situ et vetustate fuerant exesa, et errorum caliginis respersa, ut vix callidus lector congruas sententias multorum librorum in lagine rimari poterit. Quam profecto duri sinum provinciæ mihi servorum tuorum minimo manere

non dubitasti, quatenus summa cum diligentia missarum in primis solemniam recenserem, ac vigili lucubratione quæ a vero characterum ruditate dimissa jam diu fuerant styli non mutato ductu rescicerem, servataque verborum dignitate, antiquorum majestatem custodirem. Nam quæ præ se antiquitatem ferebant intacta esse jusseras, et tandem sic actum est. Nam dispersis in ordinem redactis, vitis abrasis, dubiisque enucleata veritate lustratis, et ceu abolita multa resarciens, tuo jussu, ut valui, omnia illustravi. Unde conflatus liber iste fuit, præsentibus ad id opem mihi venerabilibus presbyteris [LXXXVI] ejusdem officii peritioribus Antonio Roderico, Alfonso Martino, ac Hieronymo Gutierio, beatarum Justæ et Eulaliæ, ac beati Lucæ evangelistæ ecclesiarum rectoribus, quorum basilicæ inter pressuras Christianorum Toleti fluctuaverant, cum Hispania pene omnis Arabia inundatione tabesceret. Quo lit ut habitantibus Chris-

tianis Toleti inter Arabes ejus urbis imperio potitos nomen Mozarabes inductum hucusque permanserit, ut opinor dicti sunt Mozarabes, hoc est inter Arabes degentes. Ut autem ecclesiastica eorum officia memoratu digna neminem de cætero laterent, litteris Latinis, expolis Gothicis, imprimenda nobili viro Melchiori Gorricio Novariensi tribuisti (a). Cujus opera et impensis ars impressoria in ea urbe valde illustrata est. Adsit huc igitur lector, qui fidei Christianæ mirifica nosse cupit sacramenta, ubi etiã san-

(a) Missale Mozarabum impressum fuit opere Petri

Hagembach, impensis Melchioris Goricii (Vide pag. 474).

ctorum pro fide certantium et martyrum gesta præclara intueri licebit, cum nullibi profecto copiosius ac præclarius reperire queat, dummodo singula propensius perlustret, qui si fidem mihi præbere recusaverit, credat Isidoro clarissimo auctori. Tu quoque testis locupletissimus adsis, reverendissime pater, ejus lumini pervigili admota sunt omnia quæ probata statuisti omnibus doctis communia reddere, cum imprimi solertius ea jusseris. Sis felix oro atque diu superstes, magnificentissime domine.

CALENDARIUM MOZARABICUM

SÆPIUS AUCTUM.

JANUARIUS.		B		confessoris.		
Habet dies xxxi, luna xxx.				Agnæ II.		ix lect.
Nox habet horas xv, dies vero ix.				Valerii episcopi.		ix lect.
Aureus numerus.	KAL.			Sanctæ Batildis regine.		ix lect.
iiii. A	Jan.	iiii. capp.	xiiii. b	iiii.	Octava sancti Ildelfonsi.	iiii capp.
b	iiii.	iiii. capp.	iii. c	ii.	Sanctorum Ciri et Johannis martirum.	ix lect.
xi. c	iii.	iiii. capp.				
d	ii.	iiii. capp.				
xix. e	Nonas.					
xiii. f	viii.	vi capp.				
g	vii.	iiii capp.				
xvi. A	vi.	ix lect.				
v. b	v.	ix lect.				
c	iiii.					
xiii. d	iii.	ix lect.				
ii. e	ii.					
f	Idus.	iiii capp. C				
Kal. Februarii.				FEBRUARIUS.		
x. g	XIX.	ix lect.	Aureus numerus.	KAL.	Habet dies xxviii, luna xxvii.	Nox habet horas xiv dies vero x.
A XVIII.		ix lect.	d	Febr.	Ignatii episcopi et martiris.	ix lect.
Post x luna Dominica fac Septuagesima.			xi. e	iiii.	Purificatio sancte Mariæ.	vi capp.
xviii. b	XVII.	ix lect.	xix. f	iii.	Blaasii episcopi et martiris.	vi capp.
vii. c	XVII.	ix lect.	viii. g	ii.	Giberti confessoris.	ix lect. dr.
d	XV.	iiii capp.	A	Nonas.	Agate virginis et martiris.	vi capp.
xv. c	XIII.	ix lect.	xvi. b	viii.	Vedasti et Amandi episcoporum.	ix lect.
iiii. f	XIII.	vi capp.	v. c	vii.	Dorothee virginis et martiris.	ix lect.
g	XII.	ix lect.	d	vi.	Apolonie virginis et martiris.	ix lect.
vii. A	XI.	vi capp. D	xiii. e	v.	Scolastice virginis.	vi capp.
vi. b	X.	vi capp.	ii. f	iiii.	Eulalie virginis Barchinonensis.	ix lect.
c	IX.	ix lect.	g	iii.	Fructuosi, Angurii et Eulogii, ejus comitum.	ix lect.
Babyle episcopi et trium puerorum.			x. A	ii.		
Timothei episcopi, discipuli Pauli.			b	Idus.		
Sanctæ Mariæ de Pace.			Kal. Martii.			
ix. d	viii.	vi capp.	xviii. c	xvi.	Valentini martiris.	ix lect.
e	vii.	ix lect.	vii. d	xv.	Juliane virginis et martiris.	ix lect.
Tirsi martiris.			e	xiiii.	Pantaleonis martiris socerumque ejus.	vi capp.
xvii. f	vi.	ix lect.	xv. f	xiii.		
vi. g	v.	ix lect.	iiii. g	xii.		
Johannis presbyteri et			A	xi.		
			xii. b	x.	Columbani abbatis.	ix lect.
			i. c	ix.		
			d	viii.	Cathedra sancti Petri.	vi capp.
			ix. e	vii.	Vigilia.	
			f	vi.	Mathie apost.	
			xvii. g	v.	Locus bisexti in anno bisexti quocumque die creverit festum sancti Mathie in tali jejunetur vigilia ejus; et in	
			vi. A	iiii.		
			b	iii.		

		<i>sequenti die celebratur; et servetur festum; et si Sabbato erenerit ipso Sabbato celebratur; et jejunatur vigilia ejus et servetur in sequenti die Dominico.</i>			
		MARTIUS.			
Aureus numerus.	KAL.	Habet dies xxxi, luna x·x. Nox habet horas xii, dies vero xii.			
xiii. c	II.	Adriani martiris. ix lect.	A	e Idus.	Eufemie virginis et martyris. ix lect
w. d	MART. VI.	Donati martiris. ix lect.	Kal. Madii.		Tiburtii et Valeriani martyrum. ix lect.
e	V.	Emeterii et Celedonii martyrum. iii capp.	xviii. f	XVIII.	
x. f	III.		vii. g	XVII.	
	III.		A	XVI.	
xix. A	III.		xv. b	XV.	
viii. b	II.		iiii. c	XIII.	
	Nonas.	Thome de Aquino : Perpetue et Felicitatis. ix lect.	d	XII.	
xvi. d	VIII.	Juliani episcopi et confessoris. vi capp.	xii. e	XII.	Vitalis martiris. ix lect.
v. e	VII.		i. f	XI.	
f	VI.	Apolonie virginis. ix lect.	g	X.	
	V.	Facundi et Primitive martyrum. ix lect.	ix. A	IX.	Georgii martiris. iii capp.
xii. g	V.			VIII.	Felicis et Fortunati martyris. ix lect.
ii. A	III.	Gregorii pape et confessoris. vi capp. ix lect.	b	VIII.	Sancti Profcii martyris. ix lect.
	III.	Leandri episcopi et confessoris. ii i capp.	xvii. c	VII.	Marci evangeliste. vi capp.
x. c	II.	Leonis pape. ix lect.	vi. d	VI.	Cleti martiris. ix lect.
d	Idus.			V.	Marcelli et Petri. ix lect.
Kal. Aprilis.			e	V.	Sancti Georgii martyris. ix lect.
xviii. e	XVII.		xiiii. f	III.	Vitalis martiris. ix lect.
vii. f	XVI.	Patricii episcopi. ix lect.	iii. g	III.	Petri martiris or.linis Predicatorum. vi capp.
"	XV.	Gabrielis archangeli. vi capp.		II.	Eutropii episcopi et martiris. ii capp.
	XIV.	Eduardi regis et martyris. ix lect.	Aureus numerus.		
xv. A	XIV.	Sancti Joseph confessoris. vi capp.	KAL.		Habet dies xxxi, luna xxx. Nox habet horas ix, dies vero xv.
iiii. b	XIII.	Cuthberti episcopi et confessoris. ix lect.	xi. b	MADI.	<i>Apostolorum Philippi et Jacobi.</i> vi capp.
	XII.	Benedicti abhatis et confessoris. vi capp.			Torceti et comitum ejus episcoporum. ix lect.
xii. d	XI.	Pauli episcopi et confessoris. ix lect.			VI. Athanasii episcopi et confessoris. vi capp.
i. e	X.		c		V. Inventio sancte crucis. Alexandri, Eventii, martyrum. ix lect.
f	IX.		xix. d		V. Inventio sancte crucis. Alexandri, Eventii, martyrum. ix lect.
ix. g	VIII.	Annunciatio sancte Mariæ. vi capp.	viii. e	III.	Quiriaci episcopi et martyris. ix lect.
A	VII.		f	III.	
xvii. b	VI.		xvi. g	II.	<i>Johannis ante Portam Latinam.</i> vi capp.
vi. c	V.	Marcelli pape. ix lect.	v. A	Nonas.	Inventio clavorum dominicorum. Sancte Trepete virginis. ix lect.
xiii. e	III.				Domitile virginis. ix lect.
iii. f	II.		b	VIII.	Revelatio Michaelis. Isidori Militis. ix lect.
			xiii. e	VII.	Gregorii Nazianzeni. Eodem die, Translatio sancti Nicolai. vi capp.
			ii. d	VI.	Gordiani, et Epimachi martyris. ix lect.
				V.	Pontii martyris. iii capp.
			e	III.	Nerei, et Achilei, atque Pancratii martyris. ix lect.
			x. f	III.	
			g	III.	
Aureus numerus.	KAL.	Habet dies xxx, luna xxix. Nox habet horas xi, dies vero xiii.	xviii. A	II.	Victoris et Corone martyrum. ix lect.
	APRILIS.				Bonifacii martyris. ix lect.
			vii. b	Idus.	
x. A	III.	Theodosie martiris. ix lect.	Kal. Junii.		
xix. c	II.	Ambrosii episcopi. vi capp.	c	XVII.	
		Isidori confessoris. vi capp.	xvi. d	XVI.	
viii. d	Nonas.		xiii. e	XV.	
xvi. e	VIII.		f	XIII.	Potentiane virginis. ix lect.
	VI.		xii. g	XIII.	
xiii. A	V.	Fructuosi episcopi Bracharensis. ix lect.	i. A	XII.	
		Toribii confessoris. ix lect.	b	XI.	
ii. b	III.	Eleutherii episcopi et martyris. ix lect.	ix. c	X.	
	III.		d	IX.	Translatio sancti Domini. ix lect.
x. d	II.	Victoris Bracharensis martyris. ix lect.	xvi. e	VIII.	Urbani pape et martyris. ix lect.

Translatio sancti Francis.		A		Visitatio sancte Marie.		VI capp.	
VI. f	VII. Augustini Anglorum episcopi.	ix lect.	b	V.			
			xvi. c	III.			
			v. d	III.			
			e	II. Octava apostolorum Petri et Pauli.		III capp.	
XII. A	VI. Germani episcopi et confessoris.	ix lect.	xiii. f	Nonas. Marcialis episcopi.		ix lect.	
III. b			ii. g	VIII.			
c	III. Petronillæ virginis.	ix lect.	A	VII. Octava Visitationis virginis Marie.		III capp.	
XI. d			x. b	VI. Septem fratrum martyrum.		ix lect.	
	JUNIUS.			c	V. Translatio sancti Benedicti.	VI capp.	
Aureus numerus.	KAL. Habet dies xxx, luna xxix. Nox habet horas viii, dies vero xvi.		xviii. d	III. Sancte Marciane virginis.		ix lect.	
xix. e	JUNI. Nicomedis martyris.	ix lect.	vii. e	III. Margarite virginis.		ix lect.	
	III. Marcellini et Petri martyrum.	ix lect.	f	II. Quirici martyris.		ix lect.	
viii. g	III.		xv. g	Kal. Augusti.			
xvi. A	II. Nonas.		III. A	XVII. Sancti Alexii confessoris.		ix lect.	
v. b	VIII.			Triumphus Crucis.		VI capp.	
c	VII.		b	XVI. Juste et Rufine virginum et martyrum.		ix lect.	
XIII. d	VI. Medardi et Geraldii episcoporum.	ix lect.	xii. c	XV. Marine virginis et martyris.		ix lect.	
ii. e	V. Primi et Feliciani martyrum.	ix lect.	i. d	XIII. Margarite virginis et martyris.		ix lect.	
f	III. Barnabæ apostoli.	vi capp.	e	XII. Praxedis virginis.		VI capp.	
x. g	II. Onufri confessoris.	ix lect.		XI. Marie Magdalene.		VI capp.	
A	II. Basilidis Cirini Naborsis martyrum.	ix lect.	ix. f	X. Apollinaris episcopi et martyris.		ix lect.	
XVIII. b	Idus. Antonii de Padua confessoris.	ix lect.	g	IX. Christine virginis et martyris.		ix lect.	
vii. c			XVII. A	Vigilia.		VI capp.	
Kal. Julii.	XVIII. Basilii episcopi.	ix lect.	v. b	VIII. Jacobi apostoli.		VI capp.	
d	XVII. Viti et Modesti martyrum.	ix lect.	c	Christofori et Cucufati et comitum ejus martyrum.		ix lect.	
xv. e	XVI. Cirici et Julite martyrum.	ix lect.		VII. Anne matris Marie.		VI capp.	
iii. f	XV. Adriani atque Natalis martyrum.	ix lect.	XIII. d	VI. Septem dormientium.		ix lect.	
g	XIII. Marci et Marcelliani martyrum.	ix lect.	iii. e	V. Nazarii, Celsi et Pantaleonis, martyrum.		ix lect.	
XII. A	XIII. Gervasii et Prothasii martyrum.	ix lect.	f	III. Felicis episcopi.		ix lect.	
i. b	XII. Florentiæ virginis.	ix lect.		Simplicii, Faustini et Beatricis, martyrum.		ix lect.	
c	Silvestri pape et martyris.	ix lect.	xi. g	Marthe virginis		VI capp.	
ix. d	VI. X. Consortie virginis cum xi millium martyrum.	ix lect.	xix. A	III. Abdon et Sennen martyrum.		ix lect.	
e			b	II. Germani episcopi et confessoris.		ix lect.	
XVII. f	IX. Vigilia.			AUGUSTUS.			
vi. g	VIII. Nativitas sancti Johannis Baptiste.	vi capp.		Aureus numerus.	KAL. Habet dies xxx, luna xxix. Nox habet horas x, dies vero xiiii.		
A	VII. Translatio sancti Eligii episcopi et confessoris.	ix lect.		viii. c	AUGUST. Vincula Petri.	VI capp.	
XIV. b	VI. Johannis et Pauli martyrum.	ix lect.	D		Machabeorum martyrum.	ix lect.	
iii. e	V. III. Leonis episcopi et confessoris.	ix lect.		xvi. d	III. Stephani pape et martyris.	ix lect.	
d	[Vigilia.]			v. e	III. Inventio sancti Stephani martyris.	ix lect.	
	III. Apostolorum Petri et Pauli.	vi capp.		f	II. Petri episcopi Exomensis.	III capp.	
XI. e	II. Commemoratio sancti Pauli.	vi capp.	xiii. g	Nonas. Dominici confessoris de ordine Predicat. Sancte Marie de Nivibus.		VI capp.	
f					VIII. Transfiguratio Domini. Justi et Pastoris. Sixti pape, Felicissimi et Agapiti martyrum.	ix lect.	
	JULIUS.			ii. A	VII. Donati episcopi martyris.	ix lect.	
Aureus numerus.	KAL. Habet dies xxxi, luna xxx. Nox habet horas ix, dies vero xv.			b	Mammæti martyris.	ix lect.	
xix. g	JULII. Octava sancti Johannis Baptiste.	vi capp.					
viii. A	VI. Processi et Martiniani martyrum.	ix lect.					

x. e	VI. Ciriaci Largi socio-	
d	V. runaque ejus.	ix lect.
	Vigilia.	
xviii. e	III. Sancti Laurentii mar-	vi capp.
	tyris.	ix lect.
vii. f	II. Thurti martyris.	vi capp.
g	II. Clare virginis de ordi-	ix lect.
	ne Minorum.	
xv. A	Idus. Ipoliti sociorumque	ix lect.
	ejus.	
Kal. Septembris.	Eusebii presbyteri et	ix lect.
iii. b	XIX. confessoris.	
	Vigilia.	
c	XVIII. Assumptio sancte Ma-	vi capp.
	rie.	
xii. d	XVII.	
i. e	XVI. Octavas sancti Laurentii.	ix lect.
f	XV. Agapiti martyris.	ix lect.
ix. g	XIII.	
A	XIII. Bernardi abbatis.	vi capp.
xii. b	XI.	
vi. c	XI. Octava sancte Marie.	vi capp.
	Timothei et Simpho-	ix lect.
	riani martyrum.	
d	X. Vigilia.	
xiii. e	IX. Bartholomei apostoli.	vi capp.
iii. f	VIII. Genesii martyris.	ix lect.
g	VII. Gerontii episcopi et	ix lect.
	confessoris.	
xi. A	VI. Rufi martyris.	ix lect.
	Victoris episcopi	ix lect.
xix. b	V. Augustini episcopi et	vi capp.
	confessoris.	
c	III. Decollatio Johannis Ba-	vi capp.
	ptiste.	ix lect.
	Sabine virginis.	
viii. d	III. Felicis et Adolphi mar-	ix lect.
	tyrum.	
e	II.	

SEPTEMBER.

Aureus KAL.	II. bet dies xxx, luna xxix. Nox	
numerus	habet horas xii, dies vero xii.	
xvi. f	SEPT. Egilii abbatis et confes-	ii capp.
	oris	
	Vencentii et Leti marty-	ix lect.
	rum.	vi capp.
v. g	III. Antonini martyris.	ix lect.
A	III.	
xiii. b	II. Marcelli martyris.	ix lect.
ii. c	Nonas. Obdulie virginis.	vi capp.
d	VIII.	
x. e	VII.	
f	VI. Nativitas beate Marie virgi-	vi capp.
	nis.	ix lect.
xviii. g	V. Gregorii martyris.	
vii. A	III.	
b	III. Proti et Jacinthi martyrum.	ix lect.
xv. c	II.	
iii. d	Idus.	
Kal. Octobris.	Exaltatio sancte crucis.	vi capp.
e	XVIII.	
	Cornelii et Cipriani.	ix lect.
xii. f	XVII. Octava sancte Marie.	iii capp.
	Nicomedis martyris.	ix lect.
	Sancti Vincentii.	ix lect.
i. g	XVI. Eufemie virginis et marty-	ix lect.
	ris.	
A	XV. Lamberti episcopi et marty-	ix lect.
	ris.	
ix. b	XIII.	
c	XIV.	
xvii. d	XII. Vigilia.	
vi. e	XI. Matthei apost.	vi capp.
f	X. Mauricii et sociorum ejus.	ii capp.
xiii. g	IX. Clete virginis.	ix lect.
iii. A	VIII.	

A	b	VII.	
xi. c	VI. Fortunati episcopi et confes-	ix lect.	
	soris.		
xix. d	V Cosme et Damiani marty-	ix lect.	
	rum.		
e	III. Fausti et Januarii et Martia-	ix lect.	
	lis martyrum.		
viii. f	II. Michaelis archangeli.	vi capp.	
g	II. Hieronymi presbyteri et con-	vi capp.	
	fessoris.		

OCTOBER.

Aureus KAL.	II. bet dies xxxi, luna xix. Nox	
numerus	habet horas xii, dies vero xi.	
xvi. A	OCTOB. Verissimi Maximi et ejus	ix lect.
	sociorum martyrum.	
v. b	VI. Leo legarii e. i. co. i et mar-	ix lect.
	tyris.	
xiii. c	V.	
ii. d	III. Francisci confessoris.	vi capp.
c	III.	
x. i	II.	
g	Nonas. Martii episc. et confessoris.	ix lect.
	Sergi et Bachi martyrum.	ix lect.
	Marcelli martyris.	ix lect.
xviii. A	V II.	
vii. b	VI. Dionysii sociorumque ejus	ii capp.
	martyrum.	
c	VI.	
vv. d	V.	
iiii. e	III.	
f	II. Geraldii confessoris.	ix lect.
xii. g	II. Calixti pape et martyris.	ix lect.
i. A	Idus. Unram episcopi.	ix lect.
Kal. Novemb.		
b	XVII. Sancti Michaelis.	ix lect.
ix. c	XVI. Victoris martyris.	ix lect.
	Lupi episcopi et confes-	ix lect.
	soris.	vi capp.
d	XV. Luce evangeliste.	
xvii. e	XIII.	
vi. f	XII. Irene virginis et martyris.	ix lect.
	Caprasii martyris.	ix lect.
g	XII Ursule et xi millium virgi-	ii capp.
	num.	
xiii. A	XI.	
iii. b	X. Servandi et Germani marty-	ix lect.
	rum.	ix lect.
c	IX. Fructi confessoris.	
xi. d	VIII. Crispini et Crispiniani mar-	ix lect.
	tyrum.	
xix. e	VII. Vedasti et Amandi episco-	ix lect.
	porum.	
f	VI. Vincentii et Sabine et Cri-	vi capp.
	stete martyrum.	
	Vigilia.	
viii. g	V. Apostolorum Simonis et	vi capp.
	Jude.	
D	A	
	III. Eustachii sociorumque ejus	ix lect.
	martyrum.	vi capp.
xvi. b	III. Bellam de Benomarin.	ix lect.
	Claudi et sociorum ejus.	ix lect.
v. c	II. Quintini martyris.	ix lect.
	Vigilia.	
	NOVEMBER.	
Aureus KAL.	II. bet dies xxx, luna xxix. Nox	
numerus	habet horas xiv, die. vero x.	
d	NOVEM. Festivitas omnium sancto-	vi capp.
	rum.	
xiii. e	III. Commemoratio omnium fi-	
	delium defunctorum.	
ii. f	III.	
g	II.	
x. A	Nonas	
b	VIII.	
xviii. c	VII.	

vii. d	VI. Octava omnium Sanctorum. Quatuor Coronatorum martyrum.	iiii capp. A	ii. g	confessoris.	ix lect.
e	V. Theodori martyris.	ix lect.	A	III. Sancte Anastasie virginis.	ix lect.
xv. f	III. Meane martyris.	ix lect.	x. b	II. Barbare virginis et martyris	vi capp.
iv. g	III. Martini episcopi et confessoris.	vi capp.	c Nonas.		
A	II. Emiliani abbatis.	ix lect.	xviii. d	VIII. Nicolai episcopi et confessoris.	vi capp.
xii. b	Idus. Britii episcopi et confessoris.	ix lect.	vii. e	VII. Octava sancti Andree.	iiii capp.
Kal. Decembr.	Clementini et Theodoreni martyrum.	ix lect.	f	VI. Conceptio virginis Marie.	vi capp.
i. c	XVIII.		xv. g	V. Leocadie virginis.	vi capp.
d	XVII. Eugenii archiepiscopi Tolentani martyris.	vi capp.	iiii. A	III. Eulalie virginis et Martyris.	ix lect.
ix. e	XVI. Sancti Sperati vel comitum ejus martyrum.	ix lect.	b	III. Damasi pape.	ix lect.
f	XV. Acicli et Victorie Martyrum.	ix lect.	xii. c	II. Eugenie virginis.	ix lect.
xvii. g	XIII. Octava sancti Martini. Romani monachi martyris.	iiii capp.	i. d	Idus. Lucie virginis et martyris.	vi capp.
vi. A	XIII. Elisabethe de Ungaria.	vi capp.	Kal. Januarii.		
b	XII. Otonis abbatis.	ix lect.	e	XIX.	
xiiii. c	XI. Presentationis virginis Marie.	vi capp.	ix. f	XVIII. Octava conceptionis sancte Marie.	iiii capp.
iii. d	X. Cecilie virginis et martyris. Octava sancti Eugenii.	iiii capp.	g	XVII. Octava sancte Leocadie.	iiii capp.
e	IX. Clementis pape et martyris.	vi capp.	xvii. A	XVI.	
xi. f	VIII. Crisogoni martyris.	ix lect.	vi. b	XV. Annunciatio sancte Marie de la O.	vi capp.
xix. g	VII. Catharine virginis et martyris.	vi capp.	c	XIII.	
A	VI.		xiiii. d	XIII. Vigilia.	
viii. b	V. Vitalis et Agricole. Facundi et Primitivæ Martyrum.	ix lect.	iii. e	XII. Thomæ apostoli.	vi capp.
e	IV.		xi. f	XI.	
xvi. d	III. Saturnini martyris. Vigilia.	vi capp.	g	X.	
v. e	II. Sancti Andree apostoli.	vi capp.	xix. A	IX. Vigilia.	
	DECEMBER.		b	VIII. Nativitas Domini nostri Jesu Christi.	iiii capp.
Aureus KAL.	Habet dies xxxi, luna xxx.	C	viii. c	VII. Stephani martyris.	vi capp.
numeris.	habet horas xv, dies vero ix.	xiii. A	d	VI. Johannis apostoli et evangeliste.	vi capp.
xiii. f	Decemb. Sancti Eligii Episcopi et		xvi. e	V. Sanctorum Innocentium.	vi capp.
			v. f	III. Thome archiepiscopi et martyris.	iiii capp.
			g	III. Translationis sancti Jacobi apostoli.	vi capp.
				II. Silvestri pape et confessoris.	iiii capp.
				Columbe virginis.	ix lect.

BENEDICTIO AQUE.*

[xciii] †. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
‡. Qui fecit cælum et terram.

* *Benedictio aque.* Consuetudinem benedicendi et sanctificandi aquam apud fideles vetustissimam esse si soli ignorant qui nesciunt Ecclesias, tam Orientis, quam Occidentis, aquam baptismatis ab initio consecrassent. Sed præter aquam regenerationis (quam fideles in ædibus, in vineis, in agris spargere solebant) et aquam, quam in consecratione ecclesiarum benedicebant, cujus meminere Vigilius (*Epist. ad Profuturum*, n. 2) et Gregorius Magnus (*Epist. 71, lib. ix*), mos consecrandi aquam ad malos dæmones averruncandos, ad eorum vires cohibendas, ad præstigia dissipanda, ad morbos pellendos, et ad ea omnia amovenda quæ fidelium incolumitati oberant, aut qui eti, jam inde a sæculo iv, et fortasse antea, in Ecclesia obtinuit. Hanc aquam aut *benedictam*, aut *sanctam*, aut *exorcizatam*, aut *aspersiois* appellabant, et apud Gothos Hispanos et Gallos *salis sparsum*, et *salis sparsio* dicta est, eamque recentiores grammatici, vocabulo Latino potius quam ecclesiastico, *lustralem aquam* dixerunt. Cyprianus, in Vita sancti Cosarii Arelatensis (*Mem., sæc. i Bened.*, p.

†. Sit nomen Domini benedictum. ‡. Ex hoc nunc et usque in seculum.

667, n. 24), refert sanctum hunc episcopum aspersione aquæ benedictæ ab ædibus Elphii dæmoni malum dæmonem fugasse. Et sanctus Braulio Cæsaraugustanus archiepiscopus, in Vita sancti Emiliani Cuculati (*Mem., ibid.*, p. 244, n. 24), scribit Emilianum, a viro quodam nobili rogatum uti malum dæmonem, qui ædes suas infestas habebat, orationibus expelleret, salem exorcizasse, et aquæ commiscuisse *more ecclesiastico*, eumque aspergendo, dæmone in fugam acto, ædes ab omni immundi spiritus molestia immunes reddidisse. Orientales salem in aquam aspersionis non immittunt, at contra Occidentales Ecclesiæ, prisco ritu, aquæ benedictæ salem miscet. Hunc morem in Hispania obtinuisse Iacus Braulionis, in citata Vita sancti Emiliani, probat: *Salem exorcizat et aquæ commiscet more ecclesiastico*. Unde etiam apparet ritum immittendi salem in aspersionis aquam, in Hispania, ævo Braulionis recentem non fuisse, eumdemque Romæ obtinuisse, ex Sacramentario Gelasiano Em. (*Thomasii lib. iii, n. 75*) conijcere licet, nam de sale benedicendo, et

Hic faciat sacerdos signum crucis in ipso sale, et A insufflet tribus vicibus: et postmodum dicat hunc sequentem exorcismum:

Exorcismus salis.

^a Exorcizo t^r, creatura salis. In nomine Pa^x et Filii^x et Spiri^x tus Sancti, qui te per Elizeum in aqua mitti iussit, ut sanarentur^b aque steriles. Quique divina oris sui voce ait. Vos estis sal terre. Et per Apostolum suum^c vas electionis: ^d sermo vester sit sale conditus. Ideoque efficere sal exorcizatum: ^e ut sis^f in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. In projectionem animi atque [xciv] corporis: in confirmationem salutis ad expellendas et excludendas omnes demonum tentationes. ^g In nomine Dei Pa^x et Filii^x et Spiri^x tus Sancti, qui in Trinitate unus vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Oratio. ^h Virtutis tue iⁿvinciam fortitudinem deprecamur Domine sancte, Pater^k eterne, omnipotens Deus, qui inter omnia^l necessaria: que per^m Jesum Christum Dominumⁿ meum procreare iussisti. Non minime gratiam conferre dignatus es salis: ut ex illo possint universa condiri^o omnibus ad escam: filium tuum Dominum nostrum procrea-

in aquam immittendo, expressa ibi fit mentio. Ex eodem pariter (*Ibid.*) habemus, non tantum salem, sed vinum quoque et oleum sanctificatum in aspersionis aquam nonnunquam immissa fuisse. Rubrica enim Gelasiana monet: *Hic mittis vinum in ipsam aquam; et deinde: Post hæc mittis de oleo sanctificato in aquam; et sic aspergis eam cum hyssopo per domus.* Hispani et Galli benedictionem aquæ aspersionis, ab exorcismo salis inchoabant, uti ex hoc loco Mi-salis nostri, ex Brulione, in Vita sancti Æmiliani, et ex Bobiensi Sacramentario (*P.* 336) apparet. In quo titulus *exorcismum ad salis sparsionem* faciendum, cui primum subjicitur exorcismus, et benedictio salis, tum exorcismus, et benedictio aquæ, ac demum benedictio salis et aquæ, postea quam fuerunt commista. Quei ordinem Missale Ximenii retinuit. At ritu Romano primum aqua, atque deinde sal benedicitur. Demum Mozarabes, in concilio Compostellano, anno 1031 (*cap.* 3), decreverunt ut presbyteri *omnibus diebus Dominicis salis sparsionem facerent.*

^a *Exorcizo.* Forma eadem exorcizandi salem exstat in Sacramentario Bobiensi, qua Galli utebantur.

^b *Aque steriles.* Bobiense, ut sanaretur sterilis.

^c *Vas electionis.* Bobiensi deficit.

^d *Sermo vester.* Bobiensi, *noster.*

^e *Ut sis.* Forte legendum cum Bobiensi: *Ut ubique fueris aspersus, sis, etc.*

^f *In remissionem peccatorum.* In Bobiensi ista deficiunt, et reliqua paulo aliter quam in nostro Missali leguntur.

^g *In nomine.* Hæc formula concludendi exorcismum plane Gotho-Hispana est. Sacramentarium Bobiense aliter, sic: *Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est judicare sæculum per ignem.*

^h *Qui in.* Num forte legendum qui, de Trinitate unus, cum Spiritu sancto vivit, etc. ? Concilium Tolosanum IV, in professione fidei, habet: *Idem Dominus Jesus Christus, unus de sancta Trinitate, etc.*

ⁱ *Virtutis.* Eadem oratio exstat in Sacramentario Bobiensi, exstat quoque in Pontificali Helinardi archiepiscopi Lugdunensis, in benedictione aquæ, præmissa Ordini dedicationis Ecclesie, apud Menardum (*De antiq. Eccl. Rit., tom. II, lib. II, cap. 13, ord. 9, col. 756*).

^j *Invinciam.* Ita Pontif. Helinardi, at Bobiense Sacramentarium, *invictissimam.*

^k *Eterne omnipotens Deus.* Ita Helinardi Pontific. Bobiense vero: *Domine sancte, Pater omnipotens, eterne Deus.*

PATROL. LXXXV.

^o Te supplices exoramus: ut p^r hoc sal digneris^q aspicere. Quatenus^r majestatis tue virtute contra omnes spiritus immundos^s valorem possit accipere; expellat^t ab omni loco ubi tua fuerit invocatione adpersum: quicquid potest esse pestiferum; ut exhibeat plenum salutis effectum. ^u Deterreat omnes prestigias^v inimici: et omnia^x monstruosorum genera longius faciat^y effugere. Gravedines omnes: fantasiasque^z compescat, et per^{aa} signum Crucis Filii tui Domini nostri tutelam fidelissimam desiderantibus^{bb} prestat. ^{cc} Amen.

Deinde desert aquam in urceo ad sacramandam: et insufflat ibidem tribus vicibus et dicit exorcismum.

Exorcismus aque.

Oratio. ^{dd} Discede immunde Spiritus aⁿ omnibus quibus fides nostra usura est^{ee} religionis officii sacramentis, nec pretendas culpam criminis: qui agnoscis potentiam Salvatoris. ^{ff} Non ex meriti confidentia: sed^{gg} precepto. Licet ipsa potestas [xcv] ministerii dignitas sit mihi-tri. Te igitur^{hh} communem Dominum aqueⁱⁱ creature convenio: ut^{jj} conservante motus sensibilitatis intelligens subijci servitio: ^{kk} quod placere Deo^{ll} utimur non recuses. Omnem a te communionem demonum: omne collegium ini-

^l *Necessaria.* Ita Pont. Helinardi, at Bobien. Sacram. breviter sic: *Qui inter cuncta quæ procreari iussisti.*

^m *Meum.* Helin., *Dominum nostrum.*

ⁿ *Omnibus.* Lege, ut in Pont. Helinardi: *Quæ omnibus ad escam; per eundem Filium tuum Dominum nostrum procreasti.* Sac. Bobien.: *Quæ hominibus ad escam per Filium tuum Dominum nostrum, dignatus es largiri.*

^o *Te supplices.* Pont. Helin.: *Ideo te supplices, etc.* Sac. Bobien., *per quem, Domine, supplices exoramus, etc.*

^p *Hoc sal.* Ita Helin. et Bobien.

^q *Aspicere.* Ita Helin., at Bobien., *sanctificare.*

^r *Majestatis.* Pont., Helin.: *Ex majestatis tuæ virtute.* Sac. Bobien.: *Ut ex vultu majestatis tuæ virtutem, contra omnes immundos spiritus possit accipere.*

^s *Valorem.* Ita Helin., at Bobien., *virtutem.*

^t *Ab omni loco.* Ita Pont. Helin.; at Bobien., *et tabernaculis sanctorum tuorum.*

^u *Deterreat.* Ita Helin.; at Bobien., *detergas.*

^v *Prestigias.* Ita Bobien.; at Helin., *omnia præstigia.*

^x *Monstruosorum.* Ita Helinard., Bobien., *monstrorum.*

^y *Effugere.* Ita Bob., Helin., *effugari.*

^z *Compescat.* In Bobiensi additur: *Et tranquillitatis in omnibus conferat gratiam, quod in nostro Missali, et in Pontif. Helinardi desideratur.*

^{aa} *Et per.* Ita Helin. At Bobien., *per, omisso et.*

^{bb} *Prestet.* Ita Helin., Bob., *præstes.*

^{cc} *Amen.* Helin. *Qui tecum, etc.* Bobien. nihil addit.

^{dd} *Discede.* Formam hanc exorcizandi aquam e Pontificali Helinardi Martenius, superius citatus (*Col. 754*) exhibuit. At in Sacramentario Bobiensi, loco hujus, habetur consueta forma Gregoriana: *Exorcizo te, creatura aquæ, etc.*

^{ee} *Religionis.* Pont. Helin., *Religiosi.*

^{ff} *Non ex.* Helin. recte habet *non est.*

^g *Precepto.* Lege, ut in Pontificali Helinard., *sed præcepti.*

^{hh} *Communem.* Lege, ut in Pont. Helinard., *per communem Dominum, etc.*

ⁱⁱ *Creature.* Lege *creatura, ut in Helin.*

^{jj} *Conservante.* Pont. Helinardi, *ut, conservato motu sensibilitatis, intelligens subijci servitio, quo placere Deo nitimur, non recuses.*

^{kk} *Quod.* Helin., *quo.*

^{ll} *Utimur.* Helin., *nitimur.*

quitas expurges. Totam fantasmatis labem : capax A
dominice protectionis extermines : ut gratia sancti-
ficationis indepta : tuo nostroque pariter creatori
debito famulatu deserviens : omnem spirituum pra-
vorum nequiciam : quocumque loco fueris ^a adsparsa
dejicias : et sancte copiam benedictionis ^b inducas.
ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui
es benedictus et vivis et omnia regis in secula secu-
lorum. ñ. ^c Amen. Humiliate vos benedictioni. ý.
Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

Benedictio. ^d Domine sancte Pater omnipotens
eterne Deus : institutor et conditor omnium elemen-
torum : qui per Jesum Christum ^e Dominum nostrum
elementum hoc aque in salutem humani generis esse
voluisti : te supplices deprecamur : ut exauditis ora-
tionibus nostris : ^f illud tue pietatis respectu sanctifi-
ces : atque ita ab ea omnium spirituum immundo-
rum recedat incursio : ut ubicumque fuerit in nomine
tuo adspersa : gratia tue benedictionis adveniat : et
mala ^g omnia te propiciante recedant. ñ. Amen.
Per misericordiam, etc. Dominus sit semper, etc.

*Hec aqua jam sanctificata in cruce salis ponitur et
dicitur.* Commixtio salis et aque. In nomine Patris
et Filii et Spiritus ^h Sancti qui regnat Deus in se-
cula seculorum. ñ. ^b Amen.

Post mixtionem salis et aque.

Oratio. ⁱ Eterne omnipotens Deus : qui nobis a te
conditam creaturam aque : ^j ubi distinxisti ut liquo-
rem simplicem ad lavacrum : falsam soliditatem
preberes ad condimentum : quatenus et sordida pos-
sint ablui : et fatua imbuti : quo et noxa tolleretur
originalis : et corrigeretur error ad viam salutis. Te
officii nostri functione : immeriti deprecamur : ut
hec salis et aque in tuo nomine facta permixtio cle-
mentie tue sanctificetur obtutu, quodque materiali-

^a Adsparsa. Helin., *aspersa*.

^b Inducas. Helin., *infundas*.

^c ñ. Amen. Helinardi Pontificale habet : *per Domi-
num nostrum Jesum Christum, qui venturus est judi-
care vivos, et mortuos, et sæculum per ignem.*

^d Domine. Hanc orationem, quæ in Pontificali He-
linardi existat, Martenius (*Col.* 875) edidit, apud quem
Benedictio aquæ inscribitur. At in Sacramentario Bo-
biensi, oratio, quæ *Benedictio aquæ* inscribitur, est
consuetæ Gregorianæ : *Deus, qui salutem humani ge-
neris, etc.* Hæc vero nostra, sed interpolata, et
nonnihil mutata, post commixtionem salis et aquæ
in Bobiensi exhibetur. Non omittendum, solemne illud
Humiliate vos, et salutationem consuetam populi *Do-
minus sit semper vobiscum*, quæ in Missali Ximenii le-
guntur, nec in Pontificali Helinardi, nec in Sacra-
mentario Bobiensi, inveniri.

^e Dominum nostrum. Helin., *Filium tuum*.

^f Illud. Helin., *eam*.

^g Omnia. Helin., *nostra*.

^h ñ. Amen. In Helin., *per Dominum, etc.*, subji-

ter baptismo ^k ad commodum : [xcvi] culpe traducis
inimicum sapientie actum erroris manifestas adver-
sum : Sancti Spiritus tui sanctitate reddas sanctifica-
tum. Nec ullo contagio reddatur immundum : quod
tua fieri credimus majestate beatum : sed ita per te
plenum prebeat sanctificationis effectum : ut ubicum-
que invocato nomine tuo fuerit manu emissum vel
modo quolibet assumptum : expulsis et explosis om-
nibus insidiis contrarie partis : non solum cuncta
demonum machinamenta ex eodem loco fugata defi-
ciant : ^l sed etiam Sanctorum Angelorum custodia
semper ibi mansura consistat. ñ. Amen. Per mise-
ricordiam, etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.
Benedictio Dei Patris omnipotentis et Filii, et Spiritus
Sancti descendat et maneat super hanc creaturam
salis et aque. ñ. ^m Amen.

Antiphona. ⁿ Sparsit nos Deus hyssopo : et munda-
bimur : lavabis nos et super nivem dealbabis nos.
ý. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam
tuam : et secundum multitudinem miserationum
tuarum dele iniquitatem meam. *Presb.* Lavabis.
ý. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui. *Presb.*
Lavabis. ý. Ostende nobis Domine misericordiam
tuam. ñ. Et salutare tuum. ý. Beati qui habitant
in domo tua Domine. ñ. In secula seculorum lau-
dabunt te. ý. Domine exaudi orationem meam.
ñ. Et clamor. ý. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et
cum spiritu.

Oremus.

Oratio. Exaudi nos Domine sancte Pater eterne
Deus et mittere dignare sanctum Angelum tuum de
celis, qui nos custodiat : loveat : protegat : visitet ;
et defendat omnes habitantes vel convenientes in
hoc habitaculo Dei. Per Christum Dominum, etc.

ciuntur; deinde in Missali nostro solemne illud Gotho-
Hispanum *per misericordiam tuam, etc.*, et salutatio
populi *Dominus sit semper, etc.*, quæ in Pontificali
Helinardi et etiam Bobiensi Sacramentario deside-
rantur.

ⁱ Eterne. Hæc oratio in Pontificali Helinardi ex-
stat, et apud Martenium (*Col.* 756) edita est. In Sa-
cramentario Bobiensi, pro hac oratione, ponitur ea
quæ in Missali Ximenii, post exorcismum, sal bene-
dicitur, sed nonnihil immutata, uti superius monui.

^j Ubi distinxisti. *Lege ita distinxisti*, in Pont. He-
linardi *in fide distinxisti*.

^k Ad commodum. Forte *accommodum*. Pont. He-
lin., *commodum*.

^l Sed etiam. Pont. Helin., *et*.

^m ñ. Amen. Pont. Helin., *per Dominum, etc.*, in
nostro subsequuntur *per misericordiam, etc.*, et salu-
tatio populi, et benedictio salis et aquæ, quæ omnia
Pontificali Helinardi desunt.

ⁿ Sparsit. Forte, *asperges*.

MISSALE MIXTUM

SECUNDUM REGULAM B. ISIDORI

DICTIONUM MOZARABES.

Pars prima.

I DOMINICA PRIMA • ADVENTUS DOMINI.

Ad Missam ^b *Officium.*

• *Ecce super montes pedes evangelizantis pacem alleluja. Et annunciantis bona alleluja : celebra Juda festivitates tuas alleluja. Et redde Domino vota tua alleluja. ⁊ .* ^d *Dominus dabit verbum evangelizantibus in virtute multa. P. Et redde. ⁊ . Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Et redde.*

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. ⁊ . Amen.

In adventu Domini non dictus : Gloria in excelsis Dominicis diebus et feriis : sed tantum diebus festis.

• *Oratio. Deus qui per angelicos choros adventum filii tui Domini nostri Jesu Christi annuciare voluisti : qui per Angelorum preconia gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bone voluntatis adclamantibus demonstrasti : concede ut in hujus Dominice Resurrectionis Festivitate : pax terris reddita convalescat : et fraterne delectionis charitate innovata permaneat. ⁊ . Amen.*

Dicat Sacerdos. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. ⁊ . Amen. ⁊ . Dominus sit semper vobiscum. ⁊ . Et cum spiritu tuo.

Lectio libri Esayae prophete (Cap. X, XI).

⁊ . Deo gratias.

Ecce dominator Dominus exercituum confringet sagunculam in terrore : et excelsi statura succidentur : et sublimes humiliabuntur : et subvertentur condensa saltus ejus ferro : et Libanus cum excelsis cadet. Et egredietur virga de radice Jesse : et flos de radice ejus ascendet : et requiescet super eum spiritus Domini : spiritus sapientie et intellectus : spiritus

• *Adventus. Missale et Breviarium Mozarabum sex Dominicis Adventus numerant, quot Ecclesia Mediolanensis retinet.*

^b *Officium. Antiphona quæ in Missali Romano introitus dicitur, in hoc nostro officium ad missam nominatur.*

• *Ecce super. Nahum, IV, 15 : Annunciantis bonum, ex Isaia, LII, 7.*

^d *Dominus dabit verbum evangelizantibus. Ps. LXVII, 12.*

• *Oratio. Nulli orationi Missalis Mozarabum præmittitur Oremus. Bis, in tota missa, sacerdos dicit*

A consilii et fortitudinis : spiritus scientie et pietatis : et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum judicabit : neque secundum auditum aurium arguet : sed judicabit in justitia pauperes : et arguet in equitate pro mansuetis terre. Et percuciet terram virga oris sui : et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et erit justitia cingulum lumborum ejus : et fides cinctorium renum ejus. Habitabit lupus cum agno : et pardus cum hedo accubabit. Vitulus et leo et ovis simul morabuntur : et puer parvulus minabit eos. Vitulus et ursus pascentur : simul requiescent catuli eorum : et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis : et in caverna reguli : qui ablaclatus fuerit : manum suam mittet. Non nocebunt et non occident in universo monte sancto meo : quia repleta est terra scientia Domini : sicut aque maris operientis. In die illa radix Jesse qui stat in signum populorum : ipsum gentes deprecabuntur : et erit sepulchrum ejus gloriosum. ⁊ . Amen.

Dicat Presb. in cornu sinistrum Altaris. Dominus sit semper vobiscum. ⁊ . Et cum.

• *Psallendo. Qui dat nivem sicut lanam : nebulam velut cinerem spargit : qui emittit christallum suum sicut ^b frusta panis. Ante faciem frigoris ejus ⁱ qui subsistet? ^j ⁊ . Mittit verbum suum et liquefaciet ea : ^k flat spiritus ejus et fluent aque. P. Ante. Dicit Sacerdos. Silentium facite.*

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos (Cap. XV¹).

Respon. Chorus. Deo gratias.

Fratres : Certus sum ego ipse de vobis : quoniam et ipsi pleni estis dilectione : repleti omni scientia : ita ut possi is alterutrum monere. Audiatu autem

Oremus ; semel ante Agios, et iterum ante capitulum quod orationi Dominicæ præmittitur.

^f *Cap. X. A versiculo 33 ad versiculum 41 capituli XI.*

• *Psallendo. Psal. CXLVII, 16.*

^b *Frusta panis. Ita Italica apud Thomas.*

ⁱ *Qui subsistet. Alie omnes, quis.*

^j ⁊ . *Ps. CXLVII, 18.*

^k *Flat. Vulgata et LXX, flabit. Arabica, flat ventus ejus. Syriaca et Hebræa tempore præsentis emittant.*

¹ *Cap. XV. Vers. 14-29.*

scripsi vobis fratres ex parte : tanquam in memoriam A vos reducens : propter gratiam que data est mihi a Deo : ut sim Minister Christi Jesu in gentibus : sanctificans Evangelium Dei : ut fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu Sancto. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum que per me non efficit Christus : inobedientiam gentium. In verbo : et factis : in virtute signorum et prodigiorum : in virtute Spiritus Sancti : ita ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Hiericam repleverim evangelium Christi. Sic autem predicavi hoc evangelium : non ubi nominatus est Christus : ne super alienum fundamentum edificarem : sicut scriptum est. Quibus non est annunciatum de eo videbunt : et qui non audierunt intelligunt. Propter quod et impediabar plurimum venire ad vos : et prohibitus sum usque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus : cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam precedentibus annis : cum in Hispaniam proficisci cepero : spero quod preteriens videam vos : et a vobis deducar illuc : si vobis ex parte primum fructus fuero. Nunc igitur proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Probaverunt enim Macedonia et Achaya colationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles : debent et in carnalibus ministrare eis. Hoc igitur cum consummavero et assignavero eis fructum hunc : proficiscar per vos in Hispaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos : in abundantia benedictionis Christi veniam. Amen.

Dicit Sacerdos. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (° Cap. III).

¶ Chorus. Gloria tibi Domine.

^b Anno quintodecimo Imperii Tiberii Cesaris : procurante Pontio Pilato Judeam : Tetrarcha autem Galilee Herode : Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Ituree et Traconitidis regionis : et Lisania Abiline Tetrarcha : sub principibus Sacerdotum Anna et Caipha. Factum est verbum Domini super Johannem Zacharie filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordani : predicans baptismum penitentie in remissionem peccatorum : sicut scriptum est in libro sermonum Esaye prophete. Vox clamantis in deserto : parate viam Domini : rectas facite semitas ejus. Omnis vallis implebitur : et omnis mons et collis humiliabitur. Et erunt prava in directa : et aspera in vias planas : et videbit omnis caro salutare Dei. Dicebat ergo ad turbas ^c qui exierant ut baptizarentur ab ipso. Genimina viperarum : quis ostendit vobis sugere a ventura ira ? Facite ergo fructus dignos penitentie : et ne ceperitis dicere : patrem habemus

^a Cap. III. Vers. 1-18.

^b Idem Evangelium legitur in Missali Romano Dom. 4 Adventus.

^c Qui exierant. Vulgata et alia quas vidi versiones habent exhibant.

Abraam. Dico enim vobis : quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahe. Jam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum : excidetur et in ignem mittetur. Et interrogabant eum turbe dicentes. Quid ergo faciemus ? Respondens autem dicebat illis. Qui habet duas tunicas : det non habenti. Et qui habet escas : similiter faciat. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur : et dixerunt ad illum. Magister quid faciemus ? At ille dixit ad eos. Nihil amplius quam quod constitutum est vobis : faciatis. Interrogabant autem eum et milites dicentes. Quid faciemus et nos ? Et ait illis. Neminem conculcatis : neque calumniam faciatis : et contenti estote stipendiis vestris. Existimante autem populo et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Johanne : ne forte ipse esset Christus. Respondit Johannes dicens omnibus. Ego quidem aqua baptizo vos : veniet autem fortior me post me : cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus : ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni. Cujus ventilabrum in manu ejus : et purgabit aream suam : et congregabit triticum in horreum suum : paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem et alia exhortans : evangelizabat populo. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. Amen. *Et cum.* *Dicat Chorus.* ^d *Lauda.* Alleluja. ^e *Mitte nobis Domine auxilium de sancto : et de Syon tuere nos alleluja.*

Interim quod Chorus dicit alleluja : offert Sacerdos hostiam cum calice et cum orationibus que sequuntur.

Acceptabilis sit majestati tue omnipotens eterne Deus hec oblatio : quam tibi offerimus pro reatibus et facinoribus nostris : et pro stabilitate sancte catholice et apostolice fidei cultoribus : per Christum Dominum nostrum. In nomine Patris [¶] et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Dimittendo patenam super corporales. Deinde accipiat calicem sanctificando sic. In nomine Patris [¶] et Filii et Spiritus Sancti amen.

Oratio. Offerimus tibi Domine calicem ad benedicendum sanguinem Christi filii tui : [¶] deprecamurque clementiam tuam : ut ante conspectum divine majestatis tue : cum odore suavitalis ascendat. Per eundem Christum Dominum nostrum amen.

Ponat calicem super aram : et accipiat [¶] filiolam sine sanctificatione et ponat super calicem dicendo sic.

Oratio. Hanc oblationem quesumus Domine placatus admitte : et omnium offerentium eorum pro quibus tibi offertur peccata indulge. Per Christum Dominum nostrum amen. *Et dicat junctis manibus inclinando se.*

Oratio. In spiritu humilitatis et in animo contrito suscipiamur Domine a te : et sic fiat sacrificium no-

^d *Lauda.* Ps. xix, 5. Textus Scripturæ accommodatur ad præsens officium.

^e *Filiolam.* Hispanis *filiole* dicitur palla qua calix tegitur.

strum : ut a te suscipiamur hodie : et placeat tibi Domine Deus. Veni Sancte Spiritus sanctificator : sanctifica hoc sacrificium de manibus meis tibi preparatum.

Hic ponat incensum in thuribulo et incenset sacrificium si placuerit : postea inclinet se Sacerdos in medium altaris junctis manibus : et dicat alta voce. Adjuvate me fratres in orationibus vestris et orate pro me ad Deum. *Chorus respondeat.* Adjuvet te Pater et Filii et Spiritus Sanctus.

Et Sacerdos vertat se ad populum ; et faciat offertorium si voluerit. Et dicat Chorus.

Sacrificium. Regnabit Dominus in Hierusalem : et in conspectu seniorum alleluja. *γ.* Hec dicit Dominus : erit quasi pater habitantibus Hierusalem : et qui inhabitat in Syon : et dabo clavem domus David super humeros ejus et aperiet : et non est qui claudat Hierusalem alleluja.

Hic accipiat Sacerdos aquam in manibus et dicat silentio super oblationem cum tribus digitis. In nomine Patris *✠* et Filii et Spiritus Sancti regnas Deus in secula seculorum amen.

Inclinet se ante Altare et dicat in silentio istam orationem.

Accedam ad te in humilitate spiritus mei : loquar te : quia multam spem fortitudinem dedisti me : tu ergo fili David qui revelatus mysterio : ad nos in carnem venisti : clave crucis tue secreta cordis mei adaperi : mittens unum de Seraphim qui candens carbo ille qui de altari tuo sublatus est : sordentia labia mea emundet : mentem et jubilet : docendi materiam subministret : ut lingua que proximorum utilitati per charitatem servit ne erroris insonet casum : sed veritatis resultet sine fine precoanum : per te Deus meus : qui vivis et regnas in secula seculorum amen.

^a Incipit Missa. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *η* Et cum.

Oratio. Adventum Domini nostri Jesu Christi fratres dilectissimi votis omnibus prestolantes : Dei patris omnipotentiam imploremus : ut corda nostra purificet : et corpora immaculata conservet. Det abilitatem fidelium mentibus fideliter quaerere : quod saluti possit prodesse. Expectemus conscientia securam venturam : quem super omnem principatum et potestates credimus exaltatum. Simus etiam per singula momenta solliciti : ut mereamur habere propiciam quem credimus et fatemur ad iudicandos nos vivos et mortuos in gloria esse venturam. *η*. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *η*. Amen.

Dicat Presb. elevando manus. Oremus. *η*. *Chorus.*

^a Incipit Missa. Hæc oratio proprio nomine missa appellatur, estque prima illarum septem orationum, quas sanctus Isidorus, lib. 1 de Off. eccl., cap. 14, Etherius et Beatus, adv. Elipandum Archiep. Tolentinum in Missa recensent. *Prima oratio*, inquit Etherius et Beatus laudati, lib. 1, *admonitionis erga populum est, ut omnes excitentur ad orandum Deum.*

^b Aliam orationem. Est hæc secunda illarum septem

Agyos : agyos : agyos. Domine Deus Rex eterne tibi laudes et gratias. *Postea dicat Presbiter.* Ecclesiam sanctam catholicam in orationibus in mente habeamus : ut eam Dominus fide et spe et charitate propicius ampliari dignetur : omnes lapsos captivos infirmos atque peregrinos in mente habeamus : ut eos Dominus propicius redimere : sanare et confortare dignetur. *η*. *Chorus.* Presta eterne omnipotens Deus. *Dicat Chorus ^b aliam orationem.*

Purifica Domine Deus Pater omnipotens pectorum archana nostrorum : cunctasque propicius maculas abluere peccatorum : ac presta Domine : ut beneficio pietatis tue nostris criminibus emundati : metuendum : terribilemque adventum Domini nostri Jesu Christi filii tui expectemus interriti. Sicque te miserante : hic percipere mereamur omnium veniam delictorum : ut tuum in futuro iudicium nobis sentiamus omnino mitissimum : et dextere tue participes facti : a te mereamur perpetue vite percipere premium : tuumque consequamur invictum infinitum et fortissimum regnum *η*. Amen. *Dicat Presb.* Per misericordiam tuam Deus noster in cuius conspectu sanctorum Apostolorum et Martyrum Confessorum atque Virginum *η* nomina recitantur. *η*. *Chorus.* Amen. *Dicat Presb.* Offerunt Deo Domino oblationem Sacerdotes nostri : Papa Romanensis : et reliqui pro se et pro omni clero ac plebibus ecclesie sibi met consignatis : vel pro universa fraternitate : item offerunt universi Presbiteri Diaconi : Clerici ac populi circumstantes : in honorem sanctorum pro se et suis. *η*. *Chorus.* Offerunt pro se et pro universa fraternitate.

Dicat Sacerdos. Facientes commemorationem beatissimorum Apostolorum et Martyrum : gloriose Sancte Marie Virginis. Zacharie. Joannis. Infantum. Petri. Pauli. Johannis. Jacobi. Andree. Philippi. Thome. Bartholomei. Matthei. Jacobi. Symonis et Jude. Matthei. Marci et Luca. *η*. *Chorus.* Et omnium Martyrum. *Dicat Sacerdos.* Item pro spiritibus pausantium. Hilarii. Athanasii. Martini. Ambrosii. Augustini. Fulgentii. Leandri. Isidori. David. Juliani. Item Juliani. Petri. Item Petri. Johannis. Servi Dei. Visitani. Viveni. Felici. Cipriani. Vincentii. Gerontii. Zacharie. Cenapoli. Dominici. Justi. Saturnini. Salvati. Item Salvati. Bernardi. Reimundi. Johannis. Celebruni. Gundisalvi. Martini. Roderici. Johannis. Guterii. Sancii. Item Sancii. Dominici. Juliani. Philippi. Stephani. Johannis. Item Johannis. Felicis. *η*. *Chorus.* Et omnium pausantium. *Dicat Presb.*

^c Post nomina. Te quesumus Domine Jesu Christe : ut dilectio adventus tui ita in nobis permaneat : ne a te corda nostra unquam recedant. Sicque nos jam in eternam advocacionem ascribe : ut ad futurum non

orationum, de qua iidem : *Secunda invocationis ad Deum est, ut clementer suscipiat preces fidelium, oblationemque eorum.*

^c Post nomina. Hæc oratio post nomina dicitur, quia post diptycha recitari consueverat. *Tertia autem,* inquit sanctus Isidorus, *effunditur pro offerentibus, sive pro defunctis fidelibus, ut per id sacrificium veniam consequantur.*

confundamur : cum ad iudicandum veneris orbem. A
 ♀. Chorus. Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vita vivorum : sanitas infirmorum : ac requies omnium fidelium defunctorum in eterna secula seculorum. ♀. Chorus. Amen.

Dicat Presb.

Oratio * ad patrem. Domine Deus omnipotens : qui pro humani generis redemptione coeternum tibi coequalemque filium angelica annunciatione : per Marie Virginis uterum usque ad nos voluisti transmittere : atque ante ipsius filii tui adventum Johannem dignatus es destinare preconem. Ut per ejus veridicam in deserto heremi predicationem : populus penitens veterum facinorum acciperet veniam : per novi autem hominis Dei Regnum evangelizantis divine Trinitatis plenam mundus consequi mereretur ineffabilem gratiam. Dona nobis in hoc tempore adventus unigeniti tui eandem pacis gratiam : quam in preterita largire dignatus es secula : et illis nos in occurso ^b fidei socios numerandos : quos in fidei primordio a Johanne in Jordane penitentie undis aquarum ablutus : a te postremo per filium in Spiritu Sancto et igni cognoscimus baptizatos. *Respondet Chorus.* Amen. *Dicat Presb.* Quia tu es vera pax nostra et charitas indisrupta vivis tecum et regnas cum Spiritu Sancto unus Deus in secula seculorum. ♀. Chorus. Amen.

Dicat Presb. elevatis manibus in celum. Gratia Dei Patris omnipotentis : pax ac dilectio Domini nostri Jesu Christi : et communicatio Spiritus Sancti : sit semper cum omnibus nobis. ♀. Chorus. Et cum hominibus bone voluntatis. *Dicat Presb.* Quomodo astatis pacem facite. ♀. Chorus. Pacem meam do vobis : pacem meam commendo vobis : non sicut mundus dat pacem do vobis. †. Novum mandatum do vobis ut diligatis invicem. *Reiteretur.* Pacem meam do vobis. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *Reiteretur.* Pacem meam. *Interim quod Chorus dicit.* Pacem meam : accipiat Sacerdos pacem de patena dicendo sic. Habete osculum dilectionis et pacis : ut apti sitis sacrosanctis mysteriis Dei. *Et statim det pacem Diacono vel puero : et puer populo. Postea inclinet se Sacerdos junctis manibus et dicat.* Introibo ad altare Dei mei. *Respondet Chorus.* Ad Deum qui letificat juventutem meam. *Presbiter ponat manus super calicem et dicat.* Aures ad Dominum. ♀. Chorus. Habemus ad Dominum. *Dicat Presb.* Sursum corda. ♀. Chorus. Levemus ad Dominum. *Dicat Presb. inclinando se junctis manibus.* Deo ac Domino nostro

* Ad patrem. Cor. ad pacem. Error est typograph. Hæc quarta oratio suo nomine ad pacem dicitur. Quarta post hæc, ait sanctus Isidorus, infertur pro osculo pacis. Ea enim absoluta astantes fideles sibi invicem pacem dant.

^b Fidei. Fortasse, filii.

^c Inlatio. Quæ illatio Mozarabis, Romano Missali præfatio dicitur, Gallis olim contestatio, aut missæ immolatio. Sanctus Isidorus : Quinta infertur illatio in sanctificatione oblationis, in quam etiam Dei laudem, terrestrium creatura, virtutum caelestium universitas,

Jesu Christo filio Dei qui est in celis dignas laudes dignasque gratias referamus. *Et dicendo.* Gratias referamus. *Elevet Sacerdos manus in altum.* ♀. Chorus. Dignum et justum est. *Postea dicat Presbiter.*

⁵ *Inlatio.* Dignum et justum est. Nos tibi gratias agere ; Domino sancto Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Quem Johannes fidelis amicus precessit nascendo : precessit in desertis heremi predicando : precessit baptizando. Viam quoque preparans iudicii ac redemptoris : convocavit peccatores ad penitentiam : et populum salvatori adquirens baptizavit in Jordane peccata propria conferens gratiam : sed piissimi Salvatoris ammonens expectare presentiam. Non remittens ipse peccata ad se venientibus : sed remissionem peccatorum ad futurum pollicens esse creditibus. Ut descendantibus ^d in aqua penitentie : ab illo speraretur remedium indulgentie : quem venturum audiebant plenum dono veritatis et gratie. Baptizatus igitur ab eo Christus ex elemento visibili et spiritu invisibili. Ducebantur per obedientiam ad misericordiam per filium sterilis : ad filium virginis. Per Johannem hominem magnum : ad Christum hominem Deum. Quem cum Patre, et Spiritu Sancto adorant angeli atque archangeli : throni dominationes : et potestates ita dicentes. ♀. Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus Dominus Deus Sabaoth : pleni sunt celi et terra gloria majestatis tue : osanna filio David : osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini : osanna in excelsis. ¶

Dicat Presbyter.

Post Sanctus. Vere sanctus et gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Quem olim credimus incarnatum fuisse pro salute humani generis : et nunc expectamus ad iudicium venturum in gloria claritatis cum omnibus sanctis : ipse Dominus ac redemptor eternus. *Deinde dicat Presb. in silentio junctis manibus inclinando se ante altare hanc Orationem.*

* Adesto adesto Jesu bone pontifex in medio nostri : sicut fuisti in medio discipulorum tuorum : sancti ✕ fice hanc oblationem : ✕ ut sanctificata ✕ sumamus per manus sancti angeli tui sancte Domine ac redemptor eterne. † Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur accepit panem : et gratias agens bene ✕ dixit ac fregit : deditque discipulis suis dicens. Accipite et manducate. ‡ Hoc : est : corpus : meum : quod : pro : vobis : tradetur. *Hic*

et Osanna in Ecclesiis cantatur. Terminatur illatio solemni trisagio Latine et Græce pronuntiata et excipitur oratione post sanctus dicta.

^d In aqua. Corrige, aquam.

^e Adesto. Hic incipit canon, qui est brevissimus.

^f Dominus noster. Hoc certe loco aliquid deest, quod sine manuscriptorum auctoritate supplere non audeo.

^g Forma ista consecrationis ponitur, ne antiquitas ignoretur, sed hodie servetur Ecclesie traditio, quæ est ista : Hoc : est : enim : corpus : meum. *Hic :*

elevatur corpus. Quotiescumque manducaveritis : hoc facite in meam ✠ commemorationem. Similiter et calicem postquam cenavit dicens. Hic ✠ est : calix : novi : testamenti : in : meo : sanguine : qui : pro : vobis : et : pro : multis : effundetur : in : remissionem : peccatorum. *Hic elevatur calix cooperatus cum filiola.* Quotiescumque biberitis hoc facite in meam ✠ commemorationem. *Et cum perventum fuerit ubi dicit. In meam commemorationem. Dicat presb. alta voce omnibus diebus preter festis : pari modo ubi dicit In claritatem de celis. Et qualibet vice respondeat Chorus. Amen. Quotiescumque manducaveritis panem hunc et calicem istum biberitis : mortem Domini annuntiabitis donec veniet. In claritatem ✠ de celis. ♫ Chorus. Amen.*

Dicat Presb.

a Post pridie. Oratio. Domine Jesu Christe hanc hostiam vivam illustratione adventus sanctifica ut ex ea libantes : mundemur a crimine : et tuam gratiam mereamur percipere sine fine. ♫. Amen. *Postea dicat presb.*

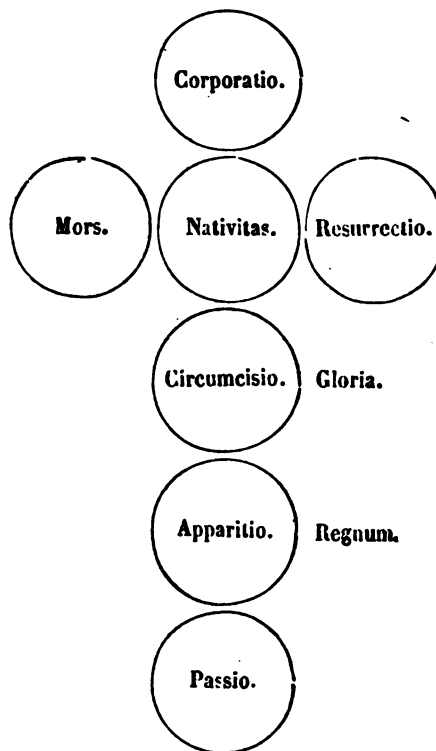
Te prestante sancte Domine : quia tu hec omnia nobis indignis servis tuis : valde bona creas : sancti ✠ ficas : vivificas ✠ benedi ✠ eis ✠ ne prestas nobis : *b* ut sit benedicta a te Deo nostro in secula seculorum. ♫. *Chorus. Amen. Et tunc Presb. accipiat corpus Domini de patena et ponat super calicem discooperatum : et dicat alta voce omnibus diebus videlicet festis et Dominicis : preter in locis in quibus erit* **G** *antiphona propria ad confractionem panis. Dominus sit semper vobiscum. ♫. Et cum. Dicat presb. Fidem ovam corde credimus : ore autem dicamus. Et elevet Sacerdos Corpus Christi ut videatur a populo. Et dicat Chorus symbolum bini ac bini videlicet.*

c *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem. Factorem celi et terre. Visibilium omnium et invisibilium conditorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei Unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia secula Deum ex Deo. Lumen ex lumine. Deum verum ex Deo vero. Natum non factum. Omnison Patri hoc est ejusdem cum Patre substantie. Per quem omnia facta sunt que in celo et que in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de celis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est. Passus sub Pontio Pilato. Sepultus tertia die resurrexit. Ascendit ad celos sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est judicare vivos*

est ; enim : calix : sanguinis : mei : novi : et : eterni : testamenti : mysterium : fidei : qui : pro : vobis : et : pro : multis : effundetur : in : remissionem : peccatorum.

a Post pridie. Sic enim hæc oratio vocatur in Missali nostro, a sancto Isidoro confirmatio sacramenti ; in liturgiis Gallicanis, aliquando post mysterium, aliquando post secreta dicitur. Exhinc sexta succedit, ait sanctus Isidorus, confirmatio sacramenti, ut oblatio, quæ Deo offertur, sanctificata per Spiritum sanctum, corpori Christi, et sanguini confirmetur, ita in Edjt., at in Codicibus omnibus mss. teste Hitorpio (in variis lectionibus, pag. 591, adjectis operi de divinis catholicæ Ecclesiæ Officiis) legitur corporis et sanguinis confirmetur.

et mortuos. Cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem : et ex Patre et Filio procedentem. Cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum. Qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum : et vitam venturi seculi. Amen.

Et deinde faciat Presbyter sic. Frangat Eucharistiam per medium : et ponat mediam partem in Patena : et de alia parte faciat quinque particulas et ponat in Patena : et accipiat a iam partem et faciat quatuor particulas et ponat in Patena similiter per ordinem facte per rotas istas que supra sunt. Et statim purget bene digitos : et cooperato calice fiat memento pro vivis. Postea dicat Presbyter ad orationem Dominicam equaliter istam orationem.

d Oremus. Verbum Patris *e* quod cum factum est ut habitares in nobis. Presta nobis ut qui te venisse jam credimus : ab omni peccatorum eruamur contagione : cum preceptionis tue oraculis proclamaverimus e terris.

b Ut sit. Lego ut sint.

c Credimus. Concilium Toletanum III, can. 2, jussit ut ante orationem Dominicam recitaretur Symbolum Constantinopolitanum. Sanctus Isidorus Nicænum appellat, quia ita vulgo vocari solebat.

d Oremus. Post divisam in partes Eucharistiam sacerdos dicit *Oremus*, et subdit capitulum, quod est quasi introductio ad orationem Dominicam, quæ statim adjungitur, et hæc est ultima earum septem orationum quarum sanctus Isidorus in missa facit mentionem, qui addit : *Hæc sunt itaque septem sacrificii orationes commendatæ apostolica evangelicæ doctrina.*

e Quod cum factum es. Lego, quod caro factum es.

Pater noster qui es in celis. *ñ*. Amen. Sanctificetur nomen tuum. *ñ*. Amen. Adveniat regnum tuum. *ñ*. Amen. Fiat voluntas tua : sicut in celo et in terra. *ñ*. Amen. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. *ñ*. Quia tu Deus es. Et dimitte nobis debita nostra : sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. *ñ*. Amen. Et ne nos inducas in temptationem. *ñ*. Sed libera nos a malo. *Dicat Presb.* Liberati a malo : confirmati semper in bono : tibi servire mereamur Deo ac Domino nostro. Pone Domine finem. *Hic percutiat pectus* : peccatis nostris : da gaudium tribulatis : prebe redemptionem captivis : sanitatem infirmis : requiemque defunctis. Concede pacem et securitatem in omnibus diebus nostris : frange audaciam inimicorum nostrorum : et exaudi Deus orationes servorum tuorum omnium fidelium Christianorum in hac die et in omni tempore. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Per omnia secula seculorum. *ñ*. Amen. *Sic faciat presb.* Accipiat modo particulam que dicitur regnum de Patena : ^a et ponat super calicem : in tempore resurrectionis videlicet dicat tribus vicibus. Vicit leo de tribu Juda radix David alleluja. *ñ*. *Chorus qualibet vice.* Qui sedes super Cherubin radix David alleluja. *Et postea dicat istam orationem inter se submissa voce.*

Sancta sanctis et conjunctio corporis Domini nostri Jesu Christi : sit sumentibus et potantibus nobis ad veniam : et defunctis fidelibus prestetur ad requiem. *Et mittat particulam in calicem et cooperiat calicem : et dicat alta voce sic : si non fuerit ibi Diachonus.* Humilitate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu. ^b *Benedictio.* Illustreret vos unigenitus filius Dei lumine adventus sui : qui vos redimere non dedignatus est precio sanguinis proprii. *ñ*. Amen. Accingat vos virtutibus pacis : et ditet muneribus copiosis. *ñ*. Amen. Ipsamque Dominum semper habeatis protectorem : quem omnipotens Pater suscitavit de tribu Juda victorem. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit **7** et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate et videte quam suavis est Dominus alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Redimet Dominus animas servorum suorum : et non derelinquet omnes qui sperant in eum. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen.

^a *Et ponat.* Ad hæc intelligendū notandum quod a Paschate usque ad Pentecosten, et in festo Corporis Christi sacerdos tenens supra calicem particulam Regnum ter alta voce, quasi canens, dicit : Vicit leo de tribu Juda radix David ; quibus singulis vicibus respondetur : Qui sedes super cherubim radix David, alleluja. Aliis autem diebus, accepta particula Regnum injicit calici dicens, Sancta sanctis, etc., ut in

P. Alleluja : alleluja : alleluja. *In dicendo.* Gustate et videte. *Accipiat Presbyter aliam particulam sequentem que dicitur Gloria. Et ponat super calicem et dicat cum silentio istam orationem.*

Panem celestem de mensa Domini accipiam : et nomen Domini invocabo. *Et dicat sacerdos.* Memento pro mortuis : tenendo illam particulam super calicem : et dicto Memento dicat istas orationes que sequuntur.

Domine Deus meus : da mihi corpus et sanguinem Filii tui Domini nostri Jesu Christi ita sumere : ut per illud remissionem omnium peccatorum merear accipere : et tuo sancto Spiritu replei Deus noster : qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen.

Oratio. Ave in evum sanctissima caro Christi immerpetuum summa dulcedo : panem celestem accipiam et nomen Domini invocabo. *Hic faciat signum cum hostia et sumat particulam quam in manu habet et cooperiat calicem et veniat ad Patenam : et consummat omnes particulas per ordinem. Et deinde accipiat patenam et ponat super calicem et purget bene cum digito pollicis et dicat hanc orationem.*

Ave in evum celestis potus : qui mihi ante omnia et supra omnia dulcis es.

Alia oratio. Corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat corpus et animam meam in vitam eternam. Amen. *Hic accipiat sanguinem : et dum Sacerdos sumpserit sanguinem dicat immediate hanc orationem.*

C Domine Deus meus Pater et Filius et Spiritus Sanctus : fac me te semper querere et diligere : et a te per hanc sanctam communionem quam sumpsi nunquam recedere : quia tu es Deus et preter te non est alius in secula seculorum. Amen. *Cantet Chorus comm.* Refecti corpore et sanguine te laudamus Domine. Alleluja : alleluja : alleluja. *Eat Sacerdos ad cornu altaris et dicat hanc orationem.*

Refecti Christi corpore et sanguine pariter : quia sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eandem refectionem et sanctificationem habentes hic : et in futuro seculo gloriam percipiamus. *ñ*. Amen. *Dicat Presb.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Presb. vel Diachonus.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias. *Ista oratio supradicto sit in medium altaris. In ista Missa et in aliis non vertitur Sacerdos ad populum nisi quando dixerit.* Adjuvate me fratres in orationibus vestris.

oratione que sequitur. **ROBLES.**

^b *Benedictio.* Concilium Toletanum IV, can. 18, sancivit ut : Post orationem Dominicam et conjunctionem panis et calicis benedictio in populum sequatur, et tum demum corporis et sanguinis Domini sacramentum sumatur. Juxta Missale Romanum benedictio datur peracta Missa.

IN SECUNDO DOMINICO DE ADVENTU DOMINI. A

Ad Missam. Officium.

• Super montem altissimum ascende tu qui evangelizas Syon : exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Hierusalem. Dic civitatibus Juda alleluja : alleluja. †. ^b Deus manifeste veniet et Deus noster et non silebit. P. Dic civitatibus. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Dic civitatibus. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. †. Amen. *Dicat Presb.*

Oratio. Deus qui per angelicos choros : ut supra in prima Missa. Et dicta oratione dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. †. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum. Sicut dictum est in prima Missa. *Dicat Chorus.*

Lectio libri Esayæ prophete c (Cap. LI).

†. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Audite qui scitis justum : populus meus : lex mea in corde eorum. Nolite timere obprobrium hominum : et blasphemias eorum ne metuas. Sicut enim vestimentum : sic comedet eos vermis : et sicut lanam : sic devorabit eos tinea. Salus autem mea in sempiternum erit : et iusticia mea in generationes generationum. Consurge, consurge : induere fortitudinem brachium **S** Domini : consurge sicut in diebus antiquis : in generationibus seculorum. Numquid non tu percussisti superbum : vulnerasti draconem ? Numquid non tu siccasti mare : aquam abyssi vehementis ? Qui posuisti profundum maris viam : ut transirent liberati : Et nunc quid redempti sunt a Domino : revertentur et venient in Syon laudantes : et leticia sempiterna super capita eorum. Gaudium et leticia obtinebunt : et fugiet dolor et gemitus. Ego ego ipse consolabor vos. †. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum spiritu. ^d *Dicat Chorus.* †. Excita potentiam tuam Domine. • Et veni ad liberandum nos. †. Qui regis Israel intende qui deducis velut ovem Joseph ^f appare. P. Et veni. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Dicat Chorus.

Sequentia epistolæ Pauli apostoli ad Romanos.
(Cap. v XIII).

†. Deo gratias.

Fratres. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo. Que au-

^a Super montem. Ex Isaiæ, xl, 9.

^b Psal. XLIX, 5.

^c Cap. LI. Vers. 7-12.

^d *Dicat Chorus.* Adde psallendo. Psal. LXXIX, 1.

^e Et veni ad liberandum nos. Vulgata, LXX et Italica : Et veni, ut salvos nos facias. Chald. : Tuum est enim a iudicio nos redimere.

^f Appare. Ita Ital. LXX, ἐπιφανῆ. Chal. et Vulg., mani estare.

^g Cap. XIII. Vers. 1-8.

^h Ideo enim. Illud enim non legitur in Vulgata, neque in Syriac., nec in textu Græco.

ⁱ Propter constantiam. Lege, propter conscientiam, ut in Græc., Syriac. et Vulgata, legitur.

^j Et tributa prestantes. Syr. : propterea etiam pecuniam capitis datus. Vulgata et Græc., ideo et tributa

tem sunt a Deo : ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit : Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt : ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis : sed inani. Vis autem non timere potestatem : bonum fac : et habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris : time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est : vindex in iram ei qui malum agit. ^h Ideo enim necessitati subditi estote : non solum propter iram : sed etiam ⁱ propter constantiam : et tributa prestantes. Ministri enim sunt Dei : in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributum : tributum. Cui vectigal : vectigal. Cui timorem : timorem. Cui honorem : honorem. Nemini quicquam debeatis : nisi ut **B** invicem diligatis. †. Amen. *Dicat Presbyter vel Diaconus.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (Cap. XI).

In illo tempore. Cum audisset Johannes in vinculis opera Christi : mittens duos de discipulis suis : ait illi. Tu es qui venturus es : an alium expectamus ? Et respondens Jesus ait illis. Euntes renunciate Johanni que audistis et vidistis. Ceci vident : claudi ambulant : leprosi mundantur : surdi audiunt : mortui resurgunt : pauperes evangelizantur. Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus : cepit Jesus dicere ad turbas de Johanne : Quid existis in desertum videre ? Arundinem vento agitatam ? Sed quid existis videre ? Hominem mollibus vestitum : Ecce qui mollibus vestiuntur : in domibus regum sunt. Sed quid existis videre ? Prophetam ? **C** Etiam dico vobis : et plusquam Prophetam. Ille enim est de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam : qui preparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis : non surrexit inter natos mulierum major Johanne Baptista. Qui autem minor est in regno celorum major est illo. A diebus autem Johannis Baptiste usque nunc regnum celorum vim patitur : et violenti rapiunt illud. Omnes enim prophete et lex : usque ad Johannem prophetaverunt. Et si vultis recipere : ipse est Elias qui venturus est. Qui habet aures audiendi audiat. †. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum spiritu tuo. *Dicat Chorus.* ¹ Lauda. Alleluja. †. ^m Deus convertens vivificabis nos : et plebs tua letabitur in te. P. Alleluja. *Dicat Presb.* Adjuvate me fra-

†. *præstatis.*

^k Cap. XI. Vers. 2-16. Hoc Evangelium in Evangelistario Vaticanæ basilicæ, sæc. XII (Apud Em. Thom., in *Capitulario Evangeliorum, signato littera S*), legitur Dominica secunda Adventus, ut modo in Missali Romano sancti Pii V legitur. Olim legebatur Dominica secunda ante Natale Domini, quæ cadit in Dominicam tertiam Adventus, qua die legitur in Missali Toletano, anno 1550, Lugduni, in Gallia, edito. In Mozarabico lectio Evangelii prolixior est quam in cæteris Missalibus.

^l Lauda. †. Psal. LXXXIV, 7.

^m Deus convertens. Ital., Deus tu convertens. Tr. sancti Hier., nonne tu revertens ? Vulgata, Deus tu conversus vivificabis nos.

tres in orationibus vestris : et orate pro me ad Deum. **A** *Respondeat Chorus.* Adjuvet te Pater et Filius et Spiritus sanctus. *Dicat Chorus.* *Sacrificium quod dicitur offertorium.* Venient ad te populi multi alleluja : et reges gentium per portas tuas ingredientur : et vocaberis civitas Domini. Fidelis Syon ultra non eris derelicta alleluja : alleluja. γ . Hec dicit Dominus dabo in pace principes tuos Syon : et Sacerdotes tuos in exultatione : et letabuntur in salutare muri tui in eternum et in seculum seculi. *P.* Fidelis Syon. *Dum dicitur sacrificium offerat hostiam Sacerdos in calice cum orationibus. Hic incipit Missam dicendo.* Dominus sit semper vobiscum. η . Et cum spiritu tuo.

Missa. Accedentes ad mensam terribilis omnipotentis Dei : cum summo gaudio Domino Deo nostro illibatas hostias θ offeramus fratres charissimi : quia dignatus est filii sui adventum per Johannem Baptistam hominibus nunciare. Sic enim affatur. ^a Venit ei fortior me post me : cujus non sum dignus corrigiam calciamenti solvere. Quos ego tingo ^b in aqua baptismi : ^c ipse baptizat in Spiritu Sancto et igni. Quia ipse est filius Dei : quem princeps angelice ^d milicie per uterum Virginis sacre ^e in mundo annuciavit venire. Poscimus ergo Deum Patrem : ut hec que ob solemnitatem adventus Filii sui offerimus holocausta : non discutens nostra peccata : in suo conspectu efficiat graciosas.

η . Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis etc. *ut supra fol. 5.*

Postea dicat Orationem.

Oratio. Jocundatur Domine et tripudiat terra : quia Verbum caro factum habitat in sacre Virginis membra. In cujus adventu omnis de captivitate redimitur terra : que detinebatur per transgressionem Ade in obscurata gehenna. Nunc moveatur mare et omnia ^f que in eis sunt : montes exultent et omnia ligna silvarum : quia Deus homo dignatur per uterum Beate Virginis Marie : de celo in mundum venire. Per ipsius igitur adventum te deprecamur omnipotens Deus : ut nostre carnis fragilitatem a vinculis peccatorum absolvas : et presenti familie tue misericordia plenus occurras.

η . Amen.

Dicat Presbyt. Per misericordiam tuam Deus noster in cujus conspectu. *Ut supra fol. 4.*

Post nomina. Domine Jesu Christe quem venturum esse credimus judicem : qui jam dudum in primo adventu glorie tue propter nostra scelera humilis venire dignatus es : Petimus : ut dum adventus clementie tue secundus advenit : nostra nomina absterse peccato : cum sanctis tuis facias prenotari.

η . Amen.

^a Venit et fortior me. Illud et abundat.

^b In aqua Baptismi. Adde poenitentiae.

^c Ipse baptizat. Fortasse legendum baptizabit.

^d Milicie. Corrige militiae.

^e In mundo. Lege in mundum.

^f Quae in eis sunt. Lege quae in eo sunt.

Dicat Presb. Quia tu es vita vivorum. *Ut supra col. 115.*

Ad pacem. Jesu virtus infirmitatis nostre : κ qui sine manibus precidentium lapis verus es abscisus a monte : quo omnis latitudo repleta est terre. Tu corda nostra reple dono pacis et gratie : ut qui incarnationis tue celebramus solennia : per pacis bonum future examinationis liberemur a pena.

η . Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra, etc. Gratia Dei Patris, etc. *Et postea dicat.* Introibo ad Altare Dei mei, etc. *Quere supra fol. 4.*

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : Domini nostri Jesu Christi adventum in mirabilibus predicare : quem inter homines nasciturum celestis nuncius nunciavit. Virgo terrena dum salutaretur audivit : Spiritus Sanctus in utero : dum veniret creavit : ut Gabriele pollicente : Maria credente : Dei verbo Spiritu cooperante : sequeretur salutationem Angelicam securitas : promissionem perficeret veritas : ut altissimi obumbrante virtute : ^h didicisset se esse secunda virginitas. Ecce concipies in utero et paries filium : Angelus predicavit : et quomodo fiet istud Maria respondit. Sed quia hec credendo non dubitando respondit : implevit Spiritus Sanctus quod Angelus spondit. Virgo ante conceptum : Virgo semper futura post partum. ⁱ Deum sum prius mente : dehinc ventre concepit : salutem mundi prima suscepit. Virgo plena gratia Dei : et ideo vera mater Filii Dei : quem adorant Angeli. Throni. Dominationes. Et Potestates ita dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui cum in forma Dei esset : semetipsum exinanivit : formam accipiens servi : cum incarnatus in utero Virginis abscondens Divinitatem suam : suscepit infirmitatem nostram : ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Postea dicat. Adesto adesto Jesu bone. *Ut supra fol. 5.*

Deinde dicat.

Post pridie. Deus qui sic dilexisti mundum : ut Filium tuum unigenitum dares pro mundo. Tu hec libamina tibi benedicenda assume : et nobis tue benedictionis dona largire. Ut qui ob mysterium incarnationis tue hec tibi sacrificia veneranda litamus : horum sacrificiorum propiciationibus : ab omnibus criminibus expiemur. η . Amen.

Dicat Presb. Te prestante Sancte Dñe. *Ut supra fol. 5.* Dñus sit semper vobiscum. η . Et **10** cum spiritu. *Sicut dictum est retro et omnia alia.*

Ad Orationem Dominicam. Confortamini manus

κ Qui sine manibus. Daniel. II, 35.

^h Didicisset. Lege, disceret se esse secunda virginitas.

ⁱ Deum suum. Sanctus Leo serm. 20, qui primus est de Nativitate Domini, edit. Quesn.

fatigatē : roboramini pusillanimes. Hilarescite : nolite timere. Extollite ad Deum manus vestras : et excitatē corda. Quia ecce jam in proximo est redemptio nostra. Cujus incarnatio nos redemit : cujus processio nativitatis illuminabit : cujusque etiam preceptum nos docuit orare semper et dicere. Pater noster qui es in celis. *Totum sicut scriptum est retro fol. vi.*

Dicat Presb. Sancta Sanctis : et conjunctio corporis. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni.

Benedictio. Unigenitus Filius Dei qui incarnatus in mundo oculos illuminavit cecorum : ipse spiritualem in cordibus nostris impertiat intellectum. *ñ.* Amen.

Quique natus de Virgine adimplevit legem : impleat in nobis omne promissum gratie sue. *ñ.* Amen.

Ut ejus sine confusione mereamini contueri faciem : cujus Incarnationis solennitatem celebratis amanter. *ñ.* Amen

Dicat Presb. Per misericordiam ipsius Dei nostri. *Ut supra. Dicit Chorus.* Gustate et videte. *Et omnia alia que sequuntur ut in primo Dominico de adventu fol. 6.*

Oratio. Refecti Christi corpore. *Et dicat Presb.* In nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum in pace. *ñ.* Deo gratias.

DOMINICA TERTIA ADVENTUS DOMINI.

Ad Missam. ^a Officium.

Ecce revelabitur gloria Domini ^b gentibus alleluja. Et videbit omnis caro alleluja. Quod os Domini locutum est alleluja alleluja. ^c *ñ.* Deus manifeste veniet : Deus noster et non silebit. *P.* Quod os. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Quod os.

Oratio. Deus qui per angelicos. *Ut supra in prima Missa.*

Lectio libri Esays Prophete (^d Cap. LI).

Hec dicit Dominus. Audite me qui sequimini quod justum est : et queritis Dominum. Attendite ad portam : unde excisi estis : et ad cavernam laci de qua precisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum : et ad Sarram que peperit vos : quia unum vocavi eum : et benedixi eum : et multiplicavi eum. Consolabitur ergo Dominus Syon : consolabitur omnes ruinas ejus. Et ponet desertum ejus quasi delicias : et solitudinem ejus quasi ortum Domini. Gaudium et leticia invenietur in eo : gratiarum actio : et vox

^a *Officium.* Isaie xl, 5.

^b *Gentibus.* In Vulgata, LXX, Syr. et Chaldaica, non legitur.

^c *ñ.* Psal. xlii, 3

^d *Cap. LI.* Vers. 1-6.

^e *Psallendo.* Ps. lxxv, 8. Vide quæ ad laudam notata sunt pag. 2.

^f *Cap. XI.* Vers. 25-36. Hæc eadem epistola legitur Dominica tertia Adventus in hodierno Missali Ambrosiano.

^g *In secula seculorum.* Ita Syriaca ; illud *seculorum* nec in textu Græco, nec in Vulgata versione apponitur.

^h *Cap. XXI.* Vers. 1-17. Dominica tertia Adventus ritu Mozarabico et Ambrosiano cadit in Dominicam quartam ante Natale Domini, s.ve in Domini-

A laudis. Attendite ad me popule meus . et tribus meae audite. Quia lex a me exiet : et judicium meum in lucem populorum requiescet. Prope est justus meus : egressus est Salvator meus : et brachia mea populos judicabunt. Me insule expectabunt : et brachium meum sustinebunt. Levate in celum oculos vestros ; et videte sub terra deorsum. Quia celi sicut fumus liquescent : et terra sicut vestimentum atteretur : et habitatores ejus sicut hec interibunt. Salus autem mea in sempiternum erit : et justitia mea non deficiet. *ñ.* Amen.

ⁱ *Psallendo.* Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Et salutare tuum da nobis. *ñ.* Deus tu conversus vivificabis nos : et plebs tua letabitur in te. *P.* Et salutare.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos

(¹ *Cap. XI.*).

ñ. Deo gratias.

Fratres nolo vos ignorare mysterium hoc : ut non sitis vobis ipsis sapientes : quia cecitas ex parte contigit in Israel : donec plenitudo gentium intraret : et sic omnis Israel salvus fieret. Sicut scriptum est. Veniet ex Syon qui eripiat et avertat impietatem ab Jacob : et hoc illis a me testamentum : cum abstulero peccata eorum. Secundum evangelium quidem inimici propter vos : secundum electionem autem charissimi propter patres. Sine penitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo : nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem : ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam : ut et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia incredulitate : ut omnibus misereatur. O altitudo divitiarum sapientie et scientie Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus : et investigabiles vie ejus. Quis enim cognovit sensum Domini : aut quis consiliarius ejus fuit ? Aut quis prior dedit illis : et retribuetur ei ? Quoniam ex ipso : et per ipsum : et in ipso sunt omnia. Ipsi gloria ^k in secula seculorum.

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum

(^h *Cap. XXI.*).

Illo in tempore. Dominus noster **II** Jesus Christus cum venisset Bethphage ad montem Oliveti : mi-

cam primam Adventus, qua Romæ et in aliis Ecclesiis olim legebatur Evangelium Matthæi cap. xxi, de ingressu solemniter Christi Domini in urbem Hierosolymitanam, obviam eunte populo cum ramis palmarum, et festivo clamore *Hosanna Filio David*, ut habent tam Kalendarium Frontonis, et Capitularum Evangeliorum em. Thomasi, quibus quatuor Dominicæ ante Natale Domini, quot habet Sacramentarium Gregorianum, numerantur, quam Homiliarium Augiense, apud Mabilionium, tom. IV Anal. veter., pag. 631; Kalendarium apud Martenium, tom. V Anecdotor. novor., pag. 63, et liber Comitum Damelii, a quibus quinque recensentur Dominicæ ante Natale Domini. Hodiernum Missale Ambrosianum Dominica sequenti, quarta illis Adventus, habet Evangelium de ingressu Christi Hierosolymam. Micrologus,

sit duos discipulos dicens eis. Ite in castellum quod A contra vos est : et statim invenietis asinam alligatam : et pullum cum ea ; solvite et adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit : dicite quia Dominus his opus habet. Et confestim dimittet eos. ^a Hoc autem factum est : ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem. Dicite filie Syon : ecce Rex tuus venit tibi mansuetus : sedens super asinam et pullum filium subjugalis. Euntes autem discipuli : fecerunt sicut praecepit illis Jesus. Et adduxerunt asinam et pullum : et imposuerunt super eos vestimenta sua : et eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via. Alii autem cedebant ramos de arboribus : et sternebant in via. Turbe autem que precedebant , et que sequebantur : clamabant dicentes : Osanna filio David : ^B benedictus qui venit in nomine Domini : osanna in altissimis. Et cum intrasset Hierosolimam : commota est universa civitas dicens. Quis est hic ? Populi autem dicebant. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Et intravit Jesus in templum Dei : ^b et ejecit omnes ementes et vendentes in templo, et mensas nummulariorum : et cathedras vendentium columbas evertit. Et dicit eis. Scriptum est : domus mea : domus orationis vocabitur : vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et accesserunt ad eum ceci et claudi in templo : et sanavit eos. Videntes autem principes Sacerdotum et Scribe : ^C mirabilia que fecit : et pueros clamantes in templo et dicentes. Osanna filio David : indignati sunt : et dixerunt ei. Audis quid isti dicunt ? Jesus autem dixit eis. Utique. Nunquam legistis : quia ex ore infantium, et lactentium perfecisti laudem. Et relictis illis : abiit foris extra civitatem in Bethaniam : ibique mansit.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. ^c *Dicat Chorus.* Alleluja. †. Cantate Domino canticum novum : bene psallite ^d in jubilatione. P. Alleluja. *Dicat Presb.* Adjuvate me fratres. fol. 8.

Chorus dicat.

Sacrificium. Ingressus est Daniel in domum Domini, et elevavit sacrificium populo in loco sanctificationis ejus dicens. Benedicite Dominum et confitemini ei alleluja. †. Comfortabit me similitudo filii hominis : et dixit Daniel veritatem annuncio tibi : ego sum Michael princeps magnus, et dixi ad eum : ^D

cap. 3, cum dixisset alios Dominica tertia Adventus legere initium Evangelii sancti Marci, alios erunt signa in sole, subdit : *Nos autem ex antiqua traditione cum appropinquaret legimus, non utique sedi apostolicæ si aliter jusserit præjudicantes*, quibus ostendit illud Evangelium jam inde a sæculo XII Romæ legi desiisse in missa hujus Dominicæ ; et sane Evangelistarum basilicæ Vaticanæ sæculi XII, ab em. Thomasio Capitulari Evangeliorum annexum, Dominica prima Adventus ponit Evangelium ex sancto Luca, cap. xxv, 7 : *Erunt signa in sole*, et in benedictione palmarum ex sancto Mathæo, cap. xxi : *Cum appropinquasset Jesus Hierosolymis, quem mo-*

quomodo potest servus Domini loqui cum Domino suo et locutus est dicens. P. Benedicite.

Missæ. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Comfortentur queso Domine Jesu Christe in adventu tuo corda fidelium : tuoque in nomine genua roborentur debilium : tua visitatione curentur vulnera egrotorum tuoque tactu oculi illuminentur cecorum : tuo regimine vestigia firmentur claudorum : tuque miseratione vincula absolvantur peccantium : quosque perspicias adventum olim ^f mystice peracte incarnationis tue nunc promptissima devotione suscipere : hos facito in secundum judicii tui adventum ad te exultantibus animis pervenire : atque in amenitate paradisi jocundaturos inducere : ut ab eternis penis tua clementia liberati : viteque eterne participes facti : glorie tue decantent laudis canticum coronati.

ñ. Amen.

Alia. Domine Jesu Christe qui olim venisti occultus cum apparueris manifestus : assiste propitius liberaturus populum tuum ab impiorum et a criminum jugo : ut tibi plebs tua serviat in equitate : a quo liberantur ab omni malorum oppressione.

ñ. Amen.

Post nomina. Christe Dei filius : cujus incarnatio reparavit mundum : cujusque nomen angelica est voce denunciatum. Tu offerentium nomina illuc ascribe : quo ipse precepisti in corpore. Ut quos hic adventus primi gratia redemisti : in secundi adventus examinatione : nulla exurantur pena supplicii : sicque nunc pro defunctorum fidelium quiete exaudiamur : quo te opitulante eterno cum illis pariter fruamur consortio beatorum.

ñ. Amen.

Ad pacem. Domine Deus Omnipotens Christe Rex glorie : qui es pax certa et charitas sempiterna : quosumus nostra archana splendore tue pacis irradiat : nostramque conscientiam charitatis tue dulcedine redde purissimam : ut pacifice pacis expectemus ¹² auctorem, et in adversis hujus mundi te semper custodem habeamus et protectorem. Quatenus tua custodia septi : ita pacis studia certissime diligamus. Ut cum in gloriam adventus tui equus retributor adveners : eterno potiamur gaudio exultationis.

ñ. *Chorus.* Amen.

Intatio. Bignum et justum est : vere dignum et honorificum est Domine Jesu Christe Deus noster

rem servat Missale Romanum jussu sancti Pii V editum.

^a *Hoc autem factum est.* Vulgata et Syriaca : *Hoc autem totum factum est.*

^b *Et ejecit.* Ita Syriaca, at Vulgata et Græca, *ejecerat.*

^c *Dicat Chorus.* Adde *Laudam.* Ps. xxxii, 3.

^d *In jubilatione.* Ita Italica. *In vociferatione* LXX et Vulgata.

^e *Sacrificium.* Ex verbis Danielis interpolatis, cap. iii, 90 ; cap. x, 17, 18 ; cap. xii, 1.

^f *Mystice.* Fortasse. *mirifice.*

adventum glorie tue : et Incarnationis : et Nativitatis mysterium solenni devotione recolere : nostreque salutis insignia : que tantis sunt prolata virtutibus cum tripudio animi predicare. Sed quis dignas valeat dignationi tue rependere laudes? Cujus opera : nec mirabilia numerare possumus nec virtutes. Quantus tamen ipse vel qualis sis : nullus ^a credo audeat dicere : quoniam quantitatem tui vel qualitatem humane sapientie non est datum scire. Sed cujus immensitatem humani sensus capacitas non valeat terminare : unum solummodo est : ^b ut Trinitate Delatatis atque omnipotentie tue simpliciter credamus : et veraciter predicemus. Tu itaque clementissime Deus vere credulitatis in sensibus nostris incrementum multiplica : et imaginis ac similitudinis tue ^c formam magisque restaura : ut te quem dudum ^B venisse credimus pro remediis captivorum : in secundo adventu tuo te in majestate venturum sustinentes videre mereamur : concessa nobis indulgentia peccatorum : presta unitas equalis et indivisa Trinitas : Deus noster. Quem celorum multitudo et inefabilis numerus : quem omnium Angelorum militia cum senioribus et Virtutibus cum Thronis et Dominationibus laudare non cessant. In cujus preconium quadriga illa senarum remigio suffulta alarum intrinsecus et extrinsecus ; minutatim oculis ^d liminata : cum Cherubin hymnum cantici novi concinnant laudantes atque dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui non ex virili semine natus : sed ex Spiritu Sancto a Deo Patre conceptus qui dedit mundo per Incarnationem adventus sui novum fidei lumen : reserans viam que obstrusa fuerat homini primo prothoplausto ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Hic dicit Presb. Adesto adesto. *Sicut scriptum est in prima Missa fol. 5.*

Post pridie. Veni Domine et noli tardare : relaxa facinora plebis tue : conferens omnibus vite premium repromisse. Ut sicut incarnatione tua olim reparati sumus : ita quoque te ad iudicium venientem placabilem sentiamus. His quoque te quesumus sacrificiis nostris ita sanctificationem tuam infunde : quo ex his sumpturi nullo decidamus in crimine : sed sanctificati tuum mereamur Domine adventum impavidi suscinere.

ñ Amen.

Te prestante. fol. 6.

Ad Orationem Dominicam. Domine Jesu Christe qui pro nobis carnem de Virgine suscepisti : et pre-

^a Credo. Id est, reor, opinor.

^b Trinitate. Forte, Trinitatem.

^c Formam. Lege : Et imaginis, ac similitudinis tuæ formam magis magisque restaura.

^d Liminata. Lege, luminata.

^e Ut integer. Hædem verbis sanctus Paulus Thessalonicensibus benedictionem impertitus est (*I Thess.* v, 23).

^f Cap. XXIV. Vers. 16-23.

cepta nobis tribuisti orandi : tu que nos te docente exposcimus propiciatus exaudi, ut qui dies istos Incarnationis tue cum summa veneratione suscipimus : dono Sancti Spiritus muniamur proclamantes in terris : Pater noster qui es in celis. *Totum sicut dictum est in prima Missa.*

Dicat Presb. Sancta Sanctis.

Postea dicat benedictionem. Deus pacis sanctificet vos ad perfectum : cujus Incarnationis ovando celebratis mysterium. ñ. Amen. Idem quoque vos castificet mente et corpore : qui se voluit nasci de Virgine. ñ. Amen. ^e Ut integer spiritus vester anima et corpus sine querela servetur in adventum ipsius. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate et videte. fol. 7.

IN QUARTA DOMINICA DE ADVENTU DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Ecce super Montes pe. *Require retro in primo Dominico Adventus.*

Oratio. Deus qui per Angelicos Choros.

Lectio Libri Esaye Prophete († Cap. XXIV).

ñ. Deo gratias.

13 A Finibus terre laudes : audivimus gloriam justi : Et dixi : Secretum meum mihi. Secretum meum mihi. Vhe mihi. Prevaricantes prevaricati sunt : et prevaricatione transgressorum prevaricati sunt. Formido et fovea et laqueus super te : qui habitator es terre. Et erit qui fugerit a facie formidinis : cadet in foveam : et qui se explicaverit de fovea : tenebitur laqueo : quia cataracte de excelsis aperte sunt : et concucientur fundamenta terre. Confractioe confringetur terra : contritione conteretur terra : commotione commovebitur terra. Agitatione agitabitur terra sicut ebrius : et auferetur quasi tabernaculum unius noctis. Et gravabit eam iniquitas sua et corruet : et non adjiciet ut resurgat. Et erit in die illa : visitabit Dominus super miliciam celi in excelsis : et super reges terre qui sunt super terram. Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum : et cædentur ibi in carcere : et post dies multos visitabitur. Et erubescet Luna et confundetur Sol : cum regnaverit Dominus exercituum in monte Syon et in Hierusalem. Et in conspectu seniorum suorum fuerit glorificatus.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum

ñ. Et cum.

Dicat Chorus.

^b Psallendo. Exultabunt omnia ligna ⁱ silve ^j ante

^a A facie formidinis. Chal., a facie timoris. Vulgat., a voce formidinis. LXX : Et erit, fugiens timorem cadet in foveam.

^b Psallendo. Psal. xcvi, 13.

ⁱ Silve. Chal. : Omnes arbores silve. Aquila, nemoris. LXX, τοῦ δρυμοῦ. Italica et Vulgata, silvarum.

^j Ante faciem Dei, quia venit. Vulgata et LXX : A facie Domini quia venit. Chaldaica et Italica : Ante faciem Domini. quoniam venit.

faciem Dei quia veniet. * ḡ. Cantate Domino canticum novum cantate Deo omnis terra. P. Quia veniet.

Dicat Presb. Silentium facite.

Chorus respondeat.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios prime
(^b Cap. XV).

Chorus Resp. Deo gratias.

Fratres. In Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in ordine suo : primitie Christus. Deinde hi qui sunt Christi : qui in adventum ejus crediderunt. Deinde finis cum tradiderit Regnum Deo et patri : cum evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Omnia enim subjecta sub pedibus ejus. Novissime autem inimica destruetur mors. Cum autem dicat omnia subjecta sunt ei : sine dubio preter eum qui subjecta ei omnia. Cum autem subjecta fuerint illi omnia : tunc ipse filius subjectus erit illi qui sibi subjecta omnia : ut sit Deus omnia in omnibus. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis ? Si omnino mortui non resurgunt : ut quid et baptizantur pro illis ? Ut quid ^c et non periclitamur omni hora ? ^d Quotidie morior propter vestram gloriam fratres quam habeo. In Christo Jesu Domino nostro.

ḡ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ḡ. Et cum spiritu,

Lectio Sancti Evangelii secundum Marcum (* Cap. XII).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Cavete a Scribis : qui volunt in stolis ambulare : et salutari in foro : et in primis cathedris sedere in Synagogis : et prius discubitus in cenis. Qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixae orationis. Ili accipient prolixius iudicium. Et sedens Jesus contra gazophilacium : aspicebat quomodo turba jactaret es in gazophilacium. Et multi divites jactabant multa. Cum venisset autem una vidua pauper : misit duo minuta : quod est quadrans. Et convocans discipulos suos ait illis. Amen dico vobis ; quoniam vidua hec pauper : plus omnibus misit : qui miserunt in gazophilacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis miserunt. Hec vero ^e de pecunia sua omnia que habuit misit totum victum suum. *Cap. XIII.* Et cum ^f egrederetur de templo : ait illi unus ex discipulis suis. Magister : aspice quales lapides et quales structure. Et respondens Jesus ait illi. Vides has magnas edificaciones ? Non relinquetur lapis super lapidem : qui non destruat. Et cum sederet in monte Olivarum : interrogabant eum separatim Petrus et Johannes : et Jacobus et Andreas. Dic nobis quando

^a ḡ. Psal. xcvi, 1.

^b Cap. XV. Vers. 22-31.

^c Et non. Corrige et nos.

^d Quotidie morior propter vestram gloriam. Vulgata, per vestram gloriam. Syriaca : Juro per vestram gloriam. Græcus textus, ἡ τὴν ἀγαθὴν κληρονομίαν.

^e Cap. XII. Vers. 38, ad capitulum XIII, vers. 32.

^f De pecunia. Lege de penuria sua, ut omnes aliae versiones habent.

A ista fient et quod signum erit quando hec omnia incipient consummari ? Et respondens Jesus : cepit dicere illis. Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum : et multos seducent. Cum audieritis autem bella et opiniones bellorum : ne timueritis. **14** Oportet enim hec fieri : sed nondum finis. Exurget gens contra gentem : et regnum super regnum. Et erunt terremotus per loca et fames. Initium dolorum hec. Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis et in synagogis vapulabitis : et ante Presides et Reges stabitis propter me in testimonium illis. ^h Et in omnibus primum oportet predicari Evangelium. Et cum duxerint vos tradentes : nolite precogitare quid loquamini : sed quod datum vobis fuerit in illa hora : id loquamini.

B Non enim vos estis loquentes : sed Spiritus Sanctus. Tradet autem frater fratrem in mortem : et pater filium et consurgent filii in parentes : et morte afficient eos. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem : ⁱ salvus erit. Cum autem videritis abominationem desolationis stantem ubi non debet : qui legit intelligat. Tunc qui in Judea sunt fugiant in montes. Et qui super lectum : ne descendat in domum : nec introeat ut tollat quid de domo sua. Et qui in agro erit : non revertetur retro tollere vestimentum suum. Ve autem pregnantibus et nutriendis in illis diebus. Orate vero : ut hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales : quales non fuerunt ab initio creature : quam condidit Deus usque nunc : neque fient. Et nisi breviasset Dominus dies : non fuisset salva omnis caro. Sed propter electos quos elegit : breviavit dies. Et tunc si quis vobis dixerit : ecce hic est Christus : ecce illic : ne credideritis. Exurgent enim pseudochristi : et pseudoprophete : et dabunt signa et portenta ad seducendos si potest fieri : etiam electos. Vos ergo videte. Ecce predixi vobis omnia. Sed in illis diebus post tribulationem illam : Sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum. Et stelle celi erunt decedentes : et virtutes quæ sunt in celis movebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa et gloria. Et tunc mittet angelos suos : et congregabit electos suos a quatuor ventis a summo terre : usque ad summum celi. A sic autem discite parabolam.

Cum jam ramus ejus tener fuerit : et nata fuerint folia : cognoscetis quia in proximo sit estas. Sic et vos : cum videritis hec fieri ; scitote quod in proximo sit in ostiis. Amen dico vobis : quoniam non transiet generatio hec : donec omnia ista fiant. Celum et terra transibunt : verba autem mea non transibunt. De die autem illa vel hora. Nemo scit : neque Angeli in celo :

C dies : non fuisset salva omnis caro. Sed propter electos quos elegit : breviavit dies. Et tunc si quis vobis dixerit : ecce hic est Christus : ecce illic : ne credideritis. Exurgent enim pseudochristi : et pseudoprophete : et dabunt signa et portenta ad seducendos si potest fieri : etiam electos. Vos ergo videte. Ecce predixi vobis omnia. Sed in illis diebus post tribulationem illam : Sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum. Et stelle celi erunt decedentes : et virtutes quæ sunt in celis movebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa et gloria. Et tunc mittet angelos suos : et congregabit electos suos a quatuor ventis a summo terre : usque ad summum celi. A sic autem discite parabolam. Cum jam ramus ejus tener fuerit : et nata fuerint folia : cognoscetis quia in proximo sit estas. Sic et vos : cum videritis hec fieri ; scitote quod in proximo sit in ostiis. Amen dico vobis : quoniam non transiet generatio hec : donec omnia ista fiant. Celum et terra transibunt : verba autem mea non transibunt. De die autem illa vel hora. Nemo scit : neque Angeli in celo :

^g Egredereetur. Incipit hic caput XIII, juxta Vulgatam.

^h Et in omnes. Vulgata et Græca addunt gentes. Syr., in omnibus gentibus.

ⁱ Salvus erit. Vulg., Syr. et Græca, hic salvus erit.

^j Non transiet. Vulgata non transibit. Græc., non præteribit.

^a neque filius hominis : nisi pater. Videte : vigilate et orate. Nescitis enim quando tempus sit. ^b Qui habet aures audiendi audiatur.

ñ. Amen.

Dicat Chorus. ^c *Lauda.* Alleluja.

ÿ. Qui regis Israel intende qui deducis Joseph velut ovem. *P.* Alleluja.

Dicit Presb. Adjuvate me fratres in orationibus vestris. *ut supra fol. 8.*

Dicat Chorus.

^d *Sacrificium.* Ecce ostendit mihi Angelus Jesum Sacerdotem magnum stantem ante faciem Domini : et Angelus Domini loquebatur ad eum dicens : tu conservabis populum tuum et custodies eum. Usque in eternum Alleluja Alleluja.

• ÿ. Locutus est Angelus Zacharie dicens. Revertar ad Hierusalem in misericordia : et domus mea restaurabitur : et affluent civitates mee bonis : et multiplicabo populum meum et salvabo eum. *P.* Usque in eternum.

Missa. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Oratio. Adventum Domini et Redemptoris nostri : quem ab antiquis Patribus Patriarchis scilicet et Prophetis : vaticinantibus olim pronunciatum : ac pro salute nostra dudum constat impletum : omni quidem nos tempore condecet charissimi fratres cum gaudio merare : sed precipue in his diebus annua vice recurrentibus : oportet nos votis solemnibus celebrare. Nam quia diem illum celeberrimum in quo pro nobis est de Virgine natus : jam jamque revoluti anni circulo appropinquare sentimus : dignum est ut adventum ejus qui in eo natus est : mente devotissima recolentes ; nunc jam festa solemnia alacres solemniter agamus.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster etc. *ut supra.*

Alia. Deus qui Unigenitum tuum pro nobis in 15 carne venturum : ac de Virgine nasciturum prophetice vocibus promisisti : et in novissimis temporibus que promiseras adimplesti : presta quesumus : ut qui eum jam venisse mundumque redemisse credimus : scemur : et predicamus : rursusque venturum ad iudicium speramus : ejus præsentiam cum venerit sine confusione ceruamus.

ñ. Amen.

Post nomina. Sanctorum tuorum Domine communicantes memorie Patriarcharum , Prophetarumque tuorum non sumus inmemores : ipsis enim renun-

^a *Neque filius hominis.* Illud *hominis* in Vulgata, Græca et Syriaca, non legitur.

^b *Qui habet,* etc. In Vulgata, Græca et Syriaca, hoc loco non apponitur.

^c *Lauda.* Psal. LXXIX, 1.

^d *Sacrificium.* Ex Zachariæ III, 1.

ÿ. Ex Zachariæ I, 14, 16, 17.

^f *Protestantes.* Fortasse legendum *precantes,* ut earum vitæ cursum, et perfectionem consummes, iisque adjungas quos sanctos apud te in cælesti habitaculo cautos perfectosque jam retines.

ciantibus : adventus tuus claruit mundo. Memoramus etiam Apostolos tuos : qui adventum tuum a Prophetis, Patriarchisque predicatum : oculis suis cernere meruerunt. Facimus quoque et tuorum Martyrum mentionem : qui te Dominum redemptionem jam venisse confessi : ad mortem usque sunt certati pro veritate. Fidelium præterea tuorum in hac adhuc peregrinatione degentium nomina recensemus : ^f protestantes : ut eorum vite cursum et perfectionem consummes : quos Sanctos tuos apud te in cælesti habitaculo cautos perfectosque jam retines. Non obliviscimur quoque defunctos nature nostre ac fidei socios. Sed precamur te Dominum amplissime pietatis : ut eis refrigeria tribuas sempiternæ quietis.

ñ. Amen.

Dicit Presb. Quia tu es vita vivorum, etc.

Ad pacem. Christe Domine ^g in cujus adventum pax est reddita terris : pax collata hominibus bonæ voluntatis : concede quesumus ^h ut per primum adventum ad nos in humanitate veniens : et mundum tibi in pace reconciliare dignatus es : reconciliatos per te in tua pace prestes jugiter permanere : quatenus in secundo adventu tuo dum in majestate et gloria veneris facias heredes pacis eterne : ⁱ et quos hic tue pacis depositum feceris : inviolabiliter facias custodire.

ñ. Amen.

Dicit Presb. Quia tu es vera pax nostra totum cum gratia Dei Patris. *ut supra in prima Missa. Totum cum Introibo ad Altare Dei mei. ut supra dictum est fol. 4.*

Intatio. Dignum et justum est : vere et nobis per omnia expeditibile : tuam nos clementiam Omnipotens Pater : quibus possumus semper laudibus predicare : qui bonitate nos ^j ingenuitateque condidisti : ac serpentis antiqui fraude ^k decepti : gratuita miseratione a morte ^l velis eripere : qui filium tuum quem pro nobis in carne missurus eras : ad terras venturum nasciturumque de Virgine longe antea predixisti : ejus nativitatis adventum præonantibus Sanctis pronunciasti : ut expectatus diu qui fuerat repromissus : magnum mundo faceret gaudium in plenitudine temporum presentatus. Unde petimus et rogamus : ut qui plasma tuum : sicut vere pius : et misericors perire non passus es : sed per humilem adventum filii tui Domini nostri : quod perierat revocasti : quod jam inventum et reparatum : ac revocatum est : sic protegas : sic custodias : sic sanes : sic defendas : sic liberes. Ut in illo adventu terribili quo iterato illos venturus est judicare : a quibus et pro quibus

^g *In cujus adventum.* Lege *adventu.*

^h *Ut per primum adventum.* Lege : *Concede, quesumus, ut qui per primum adventum ad nos in humanitate veniens, mundum tibi in pace reconciliare, etc.*

ⁱ *Et quos hic tue pacis depositarios feceris, eosdem inviolabiliter facias, tuum depositum custodire.*

^j *Ingenuitateque.* Forte, *ingenita.*

^k *Decepti.* Lege *deceptos.*

^l *Velis.* Lege *voluisti.*

est iudicatus : tales inveniat quos redemit : ut in eternum possideat quos precio sanguinis acquisivit : ut cum ignifluis affectibus redemptorum : tecum et Sancto Spiritu sine fine laudetur parili concentu : cum Angelis et Archangelis laudantibus atque ita dicentibus. *Dicat Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus, etc.

Dicat Presbyter.

Post Sanctus. Oratio. Vere sanctus : vere benedictus qui venit in nomine Domini : Rex Israel. qui jam venit humilis : et adhuc venturus est in maiestate terribilis. Qui jam venit ut iudicaretur in mundo ; et aduc venturus est ut iudicet mundum. Qui jam venit ut redimeret a morte : quos ad vitam predestinavit : et adhuc venturus est : ut remuneret quos redemit : ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Deinde dicat Presbyter in silentio. Oratio. Adesto adesto Iesu bone pontifex. *Ut supra fol. 5. Postea dicat orationem.*

Post pridie. Facimus Domine Filii tui Domini nostri Iesu Christi commemorationem : quod veniens ad nos humanam formam assumpsit : quod pro hominibus quos creaverat redimens 16 passionem Crucis peressus est. Quod superaturus atque conculcaturus debitam mortem nostram : mortem ultra suscepit ipse indebitam : quod infernum ex parte expoliavit relinquendo impios : et sanctos qui ibidem tenebantur : resurgens secum in celestibus sublevando. Quod rediens ad celum viam nobis patefecit : per quam conscendamus in celum. Quod venturus sit iterum ad iudicium vivorum et mortuorum sceleratores et peccatores eterno supplicio damnaturos : suisque fidelibus sua precepta servantibus eternitatis sue gloriam collaturus. Per ipsum te ergo summe Pater exposcimus : ut hanc tue placationis hostiam : quam tibi offerimus ; e manibus nostris placatus accipias : eamque de celis a sede placato vultu respiciens benedicas : ut quotquot ex huius sumptu libaverimus : salubritatem ac remedium anime et corporis hauriamus. *ñ. Amen.*

Et dicto memento pro vivis et perfecto simbolo dicat Presbyter orationem Dominicam equaliter.

Summe summe et omnipotens Deus Pater ingenitus : qui unigeniti tui in assumptione carnis : adventum reconciliationis nostre voluisti esse remedium : ^b ut cum eo gratiam recipere adoptionis. qui a te ante omnia secula sine initio ineffabiliter genitus : in natura deitatis tibi extat equalis. Ut efficeremur tui adoptivi filii : qui servi ex nostro merito eramus

^a *Eamque de cælis a sede.* Legendum fortasse : *Eamque, de cælesti sede placato vultu respiciens, benedicas.* Cæterum hæc oratio eadem Christi mysteria complectitur quæ in canone missæ Romanæ sacerdos statim post consecrationem calicis commemorat oratione illa quæ incipit *unde et memores, Domine.* Utraque oratio eadem petitione terminatur, ut scilicet : *Deus dignetur oblata vultu placato respicere, et ex iis summentibus dona cælestia imperare.*

^b *Ut cum eo.* Iluc refert illud Apostoli ad Galatas, III, 5, et ad Romanos, VIII, 32.

^c *Cap. XVI. Vers. 1-6.*

indigni. Dignos quesumus nos effice tante dignitatis solemnitate : ut possimus ad te non immerito proclamare et dicere.

Dicat Presb. Pater Noster. Totum. Et postea dicat benedictionem. Humiliate vos. Benedictio.

Benedictio. Adveniat super vos placidus gratie superne respectus : et illustret vos Iesu Christi Domini nostri et Salvatoris adventus. *ñ. Amen.*

Non recedat a cordibus vestris : qui nasci dignatus est ex utero Virginis matris.

ñ. Amen.

Quatenus in vestro maneat pectore placidus : mansionem ibidem cum Patre et Spiritu Sancto perpetui habiturus. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam ipsius Dei nostri, ^B qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte. Et Refecti Christi corpori e. *Et oratio ut supra in primo Dominico fol. 7.*

IN QUINTO DOMINICO DE ADVENTU DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Super montem altissimum. *Require in secundo Dominico de Adventu Domini fol. 7.*

Lectio libri Esaye Prophete (c Cap. XVI).

ñ. Deo gratias.

^C Emitte agnum dominatorem terre : de petra deserti ad montem filie Syon. Et erit sicut avis fugiens : et pulli de nido advolantes. Sic erant filie Moab in transgressu Arnon : ini consilium : coge concilium. Pone quasi noctem umbram tuam in meridie. Absconde fugientes et vagos ne prodas : habitabunt apud te profugii mei. Moab esto latibulum eorum : a facie vastatoris. Finitus est enim pulvis : consummatus est miser : defecit qui conculcabat terram. Et preparabitur in misericordia solium : et sedebit super eam in veritate : in tabernaculo David. Iudicatus et querens iudicium ; et velociter reddens quod justus est. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Dicat Chorus Landa. ^e Ut inhabitet gloria in terra nostra : misericordia et veritas occurrerunt sibi : iusticia et pax ^f complexerunt se. ^g ^h. Veritas de terra orta est. Et iusticia de celo prospexit : etenim Dominus dabit ^h benedictionem : et terra nostra dabit fructum suum. *P. Iusticia.*

^d *Emitte agnum.* Ita LXX. Vulgata addit *Domine.*

^e *Psallendo.* Psal. LXXXIV, 10.

^f *Complexerunt.* Corripus, de laudibus Justiniani :

Portum quam geminæ complexant brachia ripæ ;

et alii ejusdem et posterioris ævi scriptores *complexo* pro *complexor* dixerunt ; cæterum Italica versio habet *complexa sunt se.* Chald., *conjunctæ sunt.* Vulgata, *osculatæ sunt.*

^g ^h. Ps. LXXXIV, 12.

^h *Benedictionem.* Vulg., Ital. et LXX, *benignitatem.* Chald., *beatitudinem.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Thessalonicenses
(^a I. Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Fratres : rogamus vos : corripite inquietos. Consolamini pusillanimes : suscipite infirmos. Patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. Sed semper quod bonum est sectamini invicem : et in omnes : semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hæc enim voluntas Dei est in Christo Jesu in omnibus nobis spiritum nolite extinguere : prophetiam nolite spernere. Omnia autem probate : et quod bonum est retinete. Ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia : **17** integer spiritus vester : anima et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^b Cap. XVII).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus interrogatus a Phariseis : quando venit Regnum Dei ? Respondit eis et dixit. ^d Non veniet Regnum Dei cum observatione : nec dicent : ecce hic : aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est. Et ait ad discipulos suos. Venient dies : quando desideretis videre unum diem filii hominis : et non videbitis. Et dicent vobis. Ecce hic et ecce illic. Nolite ire : neque sectemini. Nam sicut fulgur corruscans de sub celo : in ea que sub celo sunt fulget : ita erit filius hominis in die sua. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Cantet chorus ^e *Lauda.* alleluja Alleluja. ñ. Respice Domine de celo : et vide et visita vineam istam. P. Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres in orationibus vestris. fol. 3.

Cantet chorus ^f *Sacrificium.* Aparebit tibi Dominus qui in charitate perpetua dilexit te virgo Israel alleluja. ^g Dominus Deus tuus adduxit te ad misericordiam et miserationem : adhuc edificaberis et edificabis. P. Virgo Israel alleluja.

Missa. Hilarescite queso dilectissimi fratres : et letabunda sursum attollite corda ; quia jam in proximo est redemptio vestra : parate illi viam in cordibus vestris : ut eo veniente : remuneremini donariis temporariis. ñ. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam. ut supra fol. 3.

Dicat Presb. Oremus. Et *chorus* ñ. Agyos, et *Presb.* dicat Ecclesiam sanctam catholicam. Et *chorus* ñ. Presta eterne omnipotens Deus

^a Cap. V. Vers. 14-23.

^b Cap. XVII. Vers. 20-24.

^c Respondit eis, et dixit. Ita in Græco; et Vulgata, respondens eis dicit.

^d Non veniet. Ita Græc. et Syriac. Vulgata, non

PATROL. LXXXV.

A *Et Presb. dicat aliam orationem.*

In proximo quidem est Domine dies adventus tui : sed quesumus ut antequam venias : expiari mereamur ab omni contagione delicti. Prins dilue rogamus in nobis omne quod in illa futura examinatione puniturus es : ut cum justus adveneris iudex : non in nobis invenias quod condemnes. ñ. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster in ejus conspectu. *Ista et alia que sequuntur usque ad orationem que dicitur post nomina.*

Dicat Presb.

Post nomina. Te quesumus Jesu Domine Deus noster : ut nos qui fideliter prestolamur adventum tuum : non incurramus supplicium sempiternum, quo adventu tuo et offerentibus venia : et defunctis ^B requies condonetur eterna. ñ. Amen. *Dicat Presb.* Quia tu es. *Ut dictum est.*

Dicat Presb.

Ad pacem. Pax tua Redemptor ac Deus noster : que te nascente olim proclamata est ab Angelis : habitet in mentibus nostris : quo ejus fulti presidis : mereamur cum veneris tue contueri presentiam visionis. ñ. Amen. *Presb. dicat.* Quia tu es vera pax. *Et omnia alia usque inlatio.*

Inlatio. Dignum et justum est. Nos tibi gratias agere : Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : Cujus incarnatio salus facta est mundi : et passio extitit redemptio hominis procreati. Ipse igitur nos omnipotens pater quesumus perducatur ad premium : qui redemit de tenebris infernorum. Ipse carnem nostram a delectis evacuaret : qui eam suscepit ex Virgine. Ipse nos lesos tue restituat majestati : qui nos tibi per sanguinem suum reconciliavit, ^C Ipse nos secundi adventus examinatione justificet ; qui in primo contulit donum gratie sue. Ipse ad judicandum veniat mitis ; qui olim apparuit humilis. Ipse in judicium ostendatur nobis mitissimus, qui dudum venit occultus ; cui merito omnes Angeli, et Arcangei non cessant clamare quotidie ita dicentes. *Dicat Chorus.* Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere Sanctus et gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui nos et prioris adventus sui gratia reparavit : et in secundo daturum se nobis regnum cum sanctis Angelis repromisit. ^D ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Dicat Presb. Adesto adesto. ut supra. *Postea dicat.*

Post pridie. Veni Domine relaxa facinora nostra, et hec oblata tibi pro ipsis facinoribus benedicenda assume libamina. Ut horum perceptione expiari : a crimine : et tui adventus gloriam **18** mereamur interriti prestolare. ñ. Amen.

Dicat Presb. Te prestante. et Dominus sit semper

venit.

^e *Lauda.* Psal. LXXIX, 15.

^f *Sacrificium.* Jeremiæ xxxi, 3, 4.

^g Ipse nos secundi adventus examinatione justificet. *Legi in secundi adventus examinatione justificet.*

vobiscum. *Et postea tenendo corpus Domini super calicem dicat alta voce.* Fidem quam corde credimus. *Dicat Chorus.* Credimus in unum Deum totum. *Et tunc faciat illas particulas : ut supra dictum est in prima Missa. Et Presb. faciat Memento pro vivis. Et perfectio si nolo dicat Presb. ad Dominicam equaliter.*

Oratio. Venisse te Domine pro nostra in terris salute credimus : venturum te quoque ad iudicium sustinemus : et ideo cum fiducia que docuisti : proclamamus e terris. *Pater noster. Ut supra. Post Orationem Dominicam dicat Presb. Liberati a malo. Post dicat benedictionem.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Adventus sui vos Dominus illustratione sanctificet. *ñ. Amen.* Vincula vestra dissolvat antequam veniat. *ñ. Amen.* Ut liberati a vinculis peccatorum : interriti expectetis ejus adventum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *Et tunc dicat Chorus.* Gustate et videte. *Et hic faciat Memento pro mortuis. et post Memento dicat illas orationes que dicte sunt in 1. Missa. Et sumat corpus et sanguinem : et hoc facto dicat Presb. orationes ut in prima Missa. Et in fine orationis dicat.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Chorus. Deo gratias.

IN SEXTO DOMINICO DE ADVENTU DOMINI.

ª Officium.

Sanctus Dominus Deus omnipotens. Qui erat et est et venturus est alleluja alleluja. *b ÿ. Deus manifeste veniet : Deus noster et non silebit. P. Qui erat. ÿ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Qui erat.*

Oratio. Deus qui per Angelicos Choros. *fol. 4.*

Lectio libri Esaye prophete (ª Cap. XXXV).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Letabitur deserta et invidia : et exultabit solitudo : et florebit quasi lilium. Germians germinabit : et exultabit letabunda et laudans. Gloria Libani data est ei : decor Carmeli et Saron. *D*

ª Officium. Apocal. iv, 8.

b ÿ. Psal. xlii, 3.

c Cap. XXXV. Vers. 1-10.

d Pusillanimes. Ita LXX. Vulgata, *pusillanimis, Chald., festinus corde.*

e Deus noster..... et salvabit nos. Ita LXX. At Vulg. et Chald., *Deus vester.... et salvabit nos.*

f Et erit ibi. Vulgata : *et erit ibi semita, et via, et via sancta vocabitur.* LXX : *erit illic via pura, via sancta vocabitur.* Missale accedit ad Vulgatam, sed illud via non duplicatur, in quo cum LXX convenit.

g Converterentur, et venient, et laudabunt Dominum in Sion cum laude. Vulgata et Chald. : *Et venient in Sion cum laude.* LXX : *Et venient in Sion cum letitia.* Syriac. : *Et ingredientur in Sionem cum gloria.* Hebr., ad litteram : *Et venient in Sion in præconio.*

Ipsi videbunt gloriam Domini : et decorem Dei nostri. Confortate manus dissolutas : et genua debilia roborate. Dicite *d* pusillanimes confortamini : et nolite timere. Ecce *e* Deus noster ultionem adducet retributionis : Deus ipse veniet et salvabit nos. Tunc aperientur oculi cecorum : et aures sardorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus : et aperta erit lingua mutorum. Quia scisse sunt in deserto aque : et torrentes in solitudine. Et que erat arida in stagnum : et sitiens in fontes aquarum. In cubilibus in quibus prius dracones habitabant : orietur viror calami et junci : *f* et erit ibi semita : et via sancta vocabitur. Non transit per eam pollutus : et hec erit vobis directa via : ita et stulti non errent per eam. Non erit ibi leo : et mala bestia non ascendet per eam : nec inveniatur ibi. Et ambulabunt qui liberati fuerint et redempti a Domino. *g* Converterentur et venient : et laudabunt Dominum in Sion cum laude : et letitia sempiterna super caput eorum. Gaudium et letitiam obtinebunt. Et fugiet dolor et gemitus. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

h Psallendo. Suscipiant Domine montes *i* et colles populo tuo pacem justitiam : *j* iudicabit egenos populo. *k* Ut salves filios pauperum. *l ÿ.* Deus iudicium tuum *m* dona Regi : et justitiam tuam filio Regis : ut iudicet populum tuum cum iusticia et pauperes tuos in iudicio. *P. Ut salves filios.*

Dicat Presb. Silentium facite.

C *Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Thessalonicenses (ª II. Cap. II).*

ñ. Deo gratias.

Fratres rogamus vos per adventum Domini nostri Jesu Christi et nostre congregationis in ipsum ; ut non cito moveamini a vestro sensu : neque terreamini. Neque per spiritum : neque per sermonem : neque per epistolam : tanquam per nos missam : quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat ullo modo. Quoniam nisi venerit discessio primum : et revelatus fuerit homo peccati *ñ* filius perditionis. qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus : aut quod colitur : ita ut in templo Dei sedeat : ostendens se tanquam sit Deus. Non retinetis quod cum essemus apud vos : hec dicebam vobis ? Et nunc quid detineat scitis : ut reveletur in suo tempore.

In harum nulla, neque in Arabica versione, nec in versionibus recentioribus inveniuntur verba illa : *Et laudabunt Dominum.*

k Psallendo. Psal. lxxi, 3, 4.

l Et colles. Illic error typographicus subesse videtur. Italica : *Suscipiant montes pacem populo tuo, et colles justitiam.* LXX et Vulgata habent : *Pacem populo et colles justitiam.*

i Judicabit egenos populo. Vulg., LXX et Chald., *pauperes populi.* In Græco, *mendicos populi.* Italica, *in sua iustitia iudicabit pauperes hujus populi.*

k Ut salves. Vulgata, Italica, LXX : *Et salvos faciet filios pauperum.* Chald., *filios miserorum.*

l ÿ. Psal. lxxi, 1, 2.

m Dona Regi. Vulg., Ital., *Regi da.*

n Cap. II. Vers. 1-14.

^a Nam ministerium jam operatur iniquitatis tantum : A ut qui tenet : nunc teneat : donec de medio fiat. Et tunc revelabitur ille iniquus quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui : et destruet illustratione adventus sui eum : cujus est adventus secundum operationem Sathane. In omni virtute : signis et prodigiis mendacibus : et in omni seductione iniquitatis : his qui pereunt : eo quia charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo ^b mittet illos Deus in operationem erroris : ut credant mendatio : ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati : sed consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti a Deo : ^c quod elegerit nos Deus primitias in salutem : in sanctificationem spiritus : et fidem veritatis. In qua et vocavit nos per Evangelium nostrum : in acquisitionem gloriae Domini nostri Jesu Christi.

R. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum.

Principium Sancti Evangelii secundum Marcum.
(^d Cap. I).

Initium ^e Sancti Evangelii Jesu Christi filii Dei : sicut scriptum est in Esaya propheta. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam : qui preparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto parate viam Domino : rectas facite semitas ejus. Fuit Johannes in deserto baptizans : et predicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad illum omnis Judae regio : et Hierosolymite universi : et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine : confitentes peccata sua. Et erat Johannes vestitus pillis camelii : et zona pellicia circa lumbos ejus. Et locustas et mel silvestre edebat : et predicabat dicens. Venit fortior me post me : cujus non sum dignus procumbensolvere corrigiam calciamentorum ejus. ^f Ego baptizo vos in aqua : ille vero baptizabit vos in Spiritu Sancto.

R. Amen.

Dicat Presb. in medium Altaris. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum spiritu.

Dicat Chorus ^g *Lauda.* Alleluja. ^h Venite exultemus in Domino jubilemus Deo salvatori nostro alleluja.

^a Nam ministerium. Est fortasse error aut amanensis, aut typographi : nam Vulgata, Syriac. et Graec. *mysterium* habent, et ita Primasius, sanctus Chrysostomus, et interpres vetustus sub nomine sancti Ambrosii, legunt.

^b Mittet illos Deus in operationem erroris. Vulg., Graec. et Primasius : *Mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.* Interpres apud sanctum Ambrosium legit : *In hoc ut credant mendacio.* Syriaca : *Immittet illis Deus efficaciam seductionis.*

^c Quod elegerit nos Deus. Et infra : *In qua et vocavit nos.* Vulg., Syr. et Graec. habent vos, et ita, nota, est legendum.

^d Cap. I. Vers. 1-8.

^e Sancti. Deest Vulg., Graec. et Syr.

^f Ego baptizo vos in aqua, ille vero baptizabit vos in Spiritu sancto. Vulgata : *Ego baptizo vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.* Syriac. : *Ego baptizo vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.* Graec. : *Ego quidem baptizavi vos in aqua, ille*

Dicat Presb. Adjuvate me fratres etc. R. Adjuvet te pater. *Dicat Chorus.*

^h *Sacrificium.* Prope est dies Domini : quia preparabit Dominus sacrificium : sanctificabit vocatos suos alleluja. ⁱ ^j *Lauda filia Syon : jubi' a tu Israel : letare et exulta filia Jerusalem : abstulit Dominus iudicium tuum : avertit inimicos tuos Rex Israel Dominus : in medio tui sanctificare.* *Dicat Presb.*

Missa. Solennia tui adventus mysteria celebrantes : tibi Christe Domine supplices fundimus preces : ut nos primitivi adventus incarnatione redemptos : in secunda tua apparitione glorifices coronandos.

R. Amen.

Alia Oratio. Sincera nos quesumus Domine tuae incarnationis semper fide corroborata : ut in tua dilectione firmatos nunquam nos expugnare valeat celsitudinis inimicus.

R. Amen.

Post nomina. Oratio. Omnipotens sempiterna Deus : fidelium lumen : rector animarum : qui nos verbi tui incarnatione in preparatum materie Virginis consecras. Veniat quesumus super nos virtus Spiritus tui Sancti : et misericordia Altissimi obumbret nos.

R. Amen.

Ad pacem. Oratio. Charitatis tuae Domine in nos distribue ^k unitatem : et una perpetim dilectionis copula jungat : quod unius fidei sacramenta locupletant. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : nos te Deum nostrum ac Dominum colaudare : qui pietatis tuae magnitudinem a nostre humilitatis inopia ^l distulisti : sed errorum nostrorum miseratus ^m piacula : unigenitum tuum ob nostre infirmitatis redemptionem misisti. Qui nobis vite eterne januam patefaceret : et omnes pravi seductoris a nostris mentibus dominatum excluderet : nosque suae opitulationis advocacione tibi Deo nostro per sancti operis exercicia reconciliaret. Cui merito **20** omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *Chorus.* Sanctus.

Post Sanctus. Veram tuae Trinitatis omnipotentiam Domine concinentes : tui semper nominis confessione locupleta : ut ⁿ quod tibi Cherubin ac Seraphin in-

vero baptizabit vos in Spiritu sancto.

^g *Lauda.* Psal. xciv, 1.

^h *Sacrificium.* Sophoniae III ; et ibi Vulgata : *Juxta est dies Domini.*

ⁱ ^j *Sophon. III, 14, 15.*

^k *Præparatum.* Locus mendosus. Fortasse legendum : *Qui nos Verbi tui incarnatione, ac partu beatae Mariae virginis consecrasti.* In Ambrosiana liturgia Pamellii oratio super populum, ineunte die Nativitatis Domini, est : *Deus, qui hunc diem sacratissimum per incarnationem Verbi tui et partum Mariae virginis consecrasti, da populo tuo, etc.* Vide Missale Gallo-Goth., in oratione *post pacem*, die Natalis Domini.

^l *Unitatem.* Hoc est animarum concordiam, quo sensu Seneca in libro de Vita beata, cap. 9, hanc vocem usurpavit, et etiam lib. IV, cap. 18, de Beneficiis.

^m *Distulisti.* Videtur deesse particula non, et legendum non distulisti, id est non amovisti.

ⁿ *Piacula,* id est crimina, delicta.

^o *Quod.* Lege quae.

cessabiliter jubulant : Spiritus Sanctus nos igne perflagrans : hec incorrupte mentis statuta nos tibi iubeas concinere. Quia tu es Dominus ac Redemptor sternus.

Post pridie. Preceptorum tuorum Domine mysteria recolentes : oblationis hujus libamina sanctificare digneris : ut tue gratie sanctificatione respersa : abluit sumentium cordibus omne delictum. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Oremus. Exurge Domine et prevale in virtute tua : et ad nostram defensionem excita potentiam tuam. Respice propicius nostri cordis presumptionem : et ex presentium calamitatum angustiis paternam nobis exhibe pietatem.

Pater noster. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni

Benedictio. Domine Jesu Christe qui discipulis tuis tuum spiritum tribuisti : Ecclesie tue Catholice ipsius muneris dona largire. *ñ. Amen.* Ut quicumque ex aqua et Spiritu Sancto renati sunt : te semper induant ejus protectione muniti. *ñ. Amen.* Redundet in eis charitas diffusa per Spiritum Sanctum : qui operiat ac superet multitudinem peccatorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam tuam etc.

IN • SANCTI CLEMENTIS PAPE ET MARTYRIS.

Ad Missam. d Officium.

De profundis clamavi ad te Domine alleluja. Domine exaudi vocem meam alleluja alleluja. *ŷ.* Fiat aures tue intendentes in vocem deprecationis mee. *P.* Domine exaudi. *ŷ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Domine exaudi.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum.

^a *Jubeas. Lege :* *Ut quæ tibi cherubim ac seraphim incessabiliter jubulant, Spiritus sanctus nos suo igne perflagrans, hæc incorrupte mentis statuta nos tibi iubeat concinere, etc.*

^b *Recolentes. Adde quæsumus.*

^c *Sancti Clementis Papæ et Martyris.* Sanctus Clemens, patria Romanus (*Libr Pontificalis, Sacram. S. Leonis, ad 9 Dec.*), fidei mysteriis fortasse a sancto Barnaba (*Leo Ostien., ex Actis, apud Bolland., tom. 11 Martii, p. 14*), certe ab apostolis, imbutus (*Irenæus, lib. III, c. 3*), a sancto Petro Cæsareæ in Palæstina baptizatus (*Leo Ostien., ibid.*), Paulo apostolo comitem peregrinationum, et in Evangelii prædicatione adiutorem se adjunxit (*Philip. IV, 3; S. Hier., de Viris illustr., c. 15; Chrysostomus, 1 Tim., in præf.*). Romam redux, a sancto Petro episcopus ordinatus est (*Tert., de Præscrip., c. 32*), die X Kal. Februarias, quo olim festivitas Cathedræ sancti Clementis celebrabatur (*Leo Ostien., ibid.*). Post apostolorum Petri et Pauli martyrium et brevem Lini pontificatum, Clemens summam recepit Civitatis propriam dignitatem, cum anno Christi 68, Trachalo et Italico eos., Romanam Ecclesiam regendam suscepit (*Sac. S. Leonis, ibid.; Catalogus Bucherii; Liber Pontificalis; Blanchinus, in Chronolog., ad an. 67, et in notis ad Anastasium, tom. 11, p. 27, et 31, 35*), quam ad annum Christi 76, Vespasiano VII et Tito V eos., san-

ñ. Gloria in excelsis Deo. Chorus. Et in terra pax. totum

Iterum dicat Presb. Per omnia semper secula.

Oratio. Gloria nostra Deus noster : qui in celis ab Angelis demonstraris : et in perpetuum decantaris : hic fideliter ac solenniter predicaris : præsta nobis amplissima pietate tua a malis propriis liberari : et semper in tuis laudibus gloriari. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam tuam etc. *totum.*

Lectio libri Sapientie Salomonis (• Cap. VIII).

Justus si morte preoccupatus fuerit : ^t anima ejus in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est : non diuurna nec numero annorum computata. Cani sunt autem sensus hominis : et etas senectutis vita immaculata. Placens Deo factus dilectus : et vivens inter peccatores translatus est. Raptus est ne malicia mutaret intellectum ejus : aut ne fictio malicie deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona : et inconstantia et concupiscentia transvertit sensum sine malicia. Consumatus in brevi explevit tempora multa : placita enim erat Deo anima illius. Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes et non intelligentes : nec ponentes in precordiis suis talia. ^b Quoniam misericordia Dei et gratia in sancto illius ; et respectus in electo ipsius. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

ⁱ *Psallendo.* Salvum me fac i Domine : quoniam ingressæ sunt aque usque ad animam meam. ^k *ŷ* Infixus sum in limo profundi et non est substantia : veni in altitudinem maris : et tempestas demersit me. *P.* Quoniam ingressæ.

Dicat Presb. Silentium facite.

ctissime rexit (*Catalogus Bucherianus, et alter Catalogus, Justiniano imperatore compactus, apud Bolland., t. 1 April.*). Eo autem anno, sive inductus desiderio Evangelii, per varias gentes, apostolorum more, disseminandi, sive ut quieti Ecclesie, sua causa, a quibusdam sollicitate, prospiceret, sponte pontificatum abdicavit (*S. Epiphani., hæc. 27; Bolland., tom. 1 April., et in propileo Maii; Franc. Blanchinus, in Anastasium, ibid.*). Exinde nulli sedi affixus, propagationi fidei omnem operam impendit, eamque ob causam primum relegatus, demum tertio Trajani anno martyr occubuit (*Catalog., apud Bolland., ibid.; Fr. Blanchinus, ibid.; Euseb., Hist. Eccl. lib. III, c. 34; S. Hieron., de Vir. illustr., c. 15, Edit. Veronen.*).

^d *Officium.* Psal. cxxix, 1.

^e *Cap. IV.* Vers. 7-15.

^f *Anima ejus.* Hæc verba desunt in Græc. et in Vulgata.

^g *Concupiscentia.* Græc. et Vulg., *concupiscentiæ.*

^h *Quoniam.* Sensus idem, sed verborum dispositio diversa est in Græc. et Vulgata, in quibus *in sanctis ejus et in electis ejus* legitur.

ⁱ *Psallendo.* Psal. lxxviii, 1.

^j *Domine, quoniam ingressæ sunt aquæ.* LXX, Ital. et Vulg. : *Deus, quoniam intraverunt aquæ.*

^k *ŷ.* Psal. lxxviii, 3, 4.

• *Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Timotheum.* (b II, cap. II).

Charissime. Confortare in gratia que est in Christo Jesu : que audisti a me per multos testes. Hec commenda fidelibus hominibus qui • idonei sunt : et alios docere. Labora sicut bonus miles Jesu Christi. Nemo militans Deo : implicet se negociis secularibus : ut ei placeat cui se probavit. Nam et qui certant in agone nou coronantur : nisi legitime certaverint. Laborantem agricolam : oportet primum de fructibus accipere. Intellige que dico : dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Memor esto Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David : secundum Evangelium meum in quo laboro usque ad vincula quasi latro : sed verbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos : ut et ipsi salutem consequantur. • In Christo Jesu Domino nostro.

¶ Amen.

21 *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem (s Cap. XII).

Una dierum Dominus noster Jesus Christus cum ascendisset in naviculam et discipuli ejus : ait ad illos : Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt et navigaverunt in regionem Gerasenorum : et cum egressus esset ad terram : dixit discipulis suis. Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit : ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit : multum fructum affert. Qui amat animam suam : perdet

^a *Sequentia.* In Missali Toletano, Edit. ann. 1550, lectio in missa sancti Clementis est ex epistola ad Hebræos, cap. XIII, 9 : *Doctrinis variis et peregrinis nite abduci, usque ad vers. 17 : Talibus enim hostis promeretur Deus, quæ una est ex iis lectionibus quas in natali unius confessoris pontificis legunt.*

^b *Cap. II.* Vers. 1-10.

^c *Idonei sunt.* Græc. et Vulgata, *idonei erunt*; et ita legit sanctus Ambrosius.

^d *Quasi latro.* Ita vetus interpres Inter opera sancti Ambrosii. Syriaca, *facinorosus*. Vulgata, *male operans*. In Græco, *κακούργος*.

^e *In Christo Jesu Domino nostro.* Vulgata : *In Christo Jesu cum gloria calisti.* Ita etiam Primasius legit. Syriaca et Græc. : *In Christo Jesu cum gloria æterna.*

^f *Lectio.* In Missali Toletano lectio est ex Evangelio Joannis, cap. XII, 24 : *Nisi granum frumenti, usque ad vers. 27 : Honorificabit eum Pater meus*; quæ est ex iis lectionibus quas in natali unius martyris legere solent.

^g *Cap. XII.* Lectio hæc, contentis instar, ex pluribus fragmentis con-uta est. Initium capit ex Evangelio Lucæ, cap. XIII, 23 : *Factum est autem in una dierum, et statim adnectitur versiculus 27 ejusdem capitis : Et cum egressus esset in terram.* Tum ex Joanne, cap. XII, 24, 25, 26 : *Nisi granum frumenti, ut modo in Missali Toletano legitur.* Deinde ex Joanne, cap. XIII, 16, 17, 20 ; ac demum ex eodem, cap. xv, 6, 12, 13.

^h *Inveniet eam.* Joan. XII, 25. Vulg., Græc. et Syr., *custodit eam.*

ⁱ *Sic, quem misero.* Vulg. et Græc. : *Se quem misero.* Syr. : *Quisquis recipit quem ego misero.*

^j *Et quodcumque petierit.* In Græc. et Syr., *quodcumque petieritis.* Vulg., *petieritis Patrem.* Sanctus Augustinus, in hunc locum, *quæcumque petieritis.*

eam. Et qui odit animam suam in hoc mundo : in vitam æternam ^b inveniet eam. Si quis mihi ministrat : me sequitur : et ubi sum ego : illic et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit : honorificabit eum Pater meus. Amen amen dico vobis : non est servus major Domino suo. Neque Apostolus major : eo qui misit illum. Si hec scitis : beati eritis si feceritis ea. Qui accipit ⁱ sic quem misero : me accipit. Qui autem me accipit : accipit eum qui me misit. Ego sum via : veritas et vita. Qui credit in me : opera que ego ^j facio et ipse faciet : et majora horum faciet. ^j Et quodcumque petierit in nomine meo : hoc faciam : ut clarificetur pater in filio. ¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

^k *Lauda.* Alleluja. ¶. De profundis clamavi ad te Domine : Domine exaudi vocem meam. P. Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres.

^l *Sacrificium.* Fulgebit justus sicut splendor firmamenti : et sicut stelle celi dantes claritatem lucis ita et justus splendet in perpetua eternitate alleluja. ¶. Fulgebit et tanquam scintille in aridineto discurrunt judicabit nationes : et dominabitur populis et regnabit cum Domino. P. In perpetua.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Missa. Clementissimum et invictissimum clipeum Dominum nostrum Jesum Christum : fratres charissimi deprecemur : ut convenientibus nobis in ^m hodierna Clementis sui solennitate clementem et inf-

^k *Lauda.* Ps. cxxxix, 1.

^l *Sacrificium.* Ex Daniele, XII, 3. ¶. Ex Sapientia, III, 7.

^m *Hodierna die.* Die IX Kal. Decembris celebris in Occidente, et vetustus est cultus sancti Clementis papæ et martyris. De eo hac die missam propriam et proprium officium celebrant Gotho-Hispani ; eodemque die missam propriam habet in Sacramentario sancti Leonis, in Gelasiano et in Gregorianis vulgatis. De eodem, die 25 Novembris, agunt Kalendarium Frontonis, Capitularia Evangeliorum, apud Georgium, de Litur. Rom. pont., t. III, in appendice ; vetusta quoque Martyrologia Gelonense et Corbiense Acherii, utrumque Antissiodorense Martenii, Bedæ genuinum, apud Bollandistas, tom. I Martii, collatum cum Codice Veronensi a clariss. P. Blanchinio, in proleg. ad tom. IV Anastasii ; Usuardi Sollerii Romanum Parvum ; Adonis Georgii, et Romanum Baronii. In Africa eodem die IX Kal. Decemb. festivitas sancti Clementis celebratur, ut ex vetusto Kalendario Carthaginensi suspicari licet, in quo....

Kal. Decemb. sancti Clementis legitur, et quamvis corrosa membrana abstulerit diei notam, tamen cum continuo sequatur... *Kal. Decemb. sancti Chrysogoni*, quem non alium quam sanctum Chrysogonum Mabilonius et Sollerius, harum rerum periti, esse contendunt, quem tam Latini quam Græci VIII Kal. Decembris colunt, verosimile est sanctum Clementem die IX Kal. Decembr. Carthaginensi Kalendario inscriptum fuisse. G.lli olim, fortasse quia nullas sanctorum festivitates in Adventu celebrabant, missam sancti Clementis, ut est in Gallo-Gothico, inter eas reposerunt quæ ab octava Epiphaniæ ad initium Quadragesimæ celebrantur. Kalendariæ Bucherii sanctum Clementem martyrem una cum Semproniano, Claudio et Nicostrato, v. Id. Novembris commemorat. Sed huic esse Clementem papam, alii incertum esse fa-

fabilem ab arce sui numinis in his quibus degimus A
seculi pressuris perpetuum porrigere gaudium : et
evadere prestat inferni supplicium. *ñ. Amen.*

Alia. Clementissimo et per te Clementi tuo Do-
mine lacrimosas fundimus preces : ut suo intercessu
a te Deus : qui sine initio clemens et pius : quos ju-
bes clementes in bonis actibus efficias. Prestetur Ec-
clesiæ tue pax indeficiens : bonitas affluens : clemen-
tia regens : pietas beneficiens : protectio exuberans :
lenitas muleans : patrocinium defendens : mansue-
tudo corripiciens : tranquillitas justificans : visitatio
salvans : a misericordia subveniens : et consueta
subventio : nobis miseris parcens : quo mereamur
repulsis adversariis tibi Domino deservire : et ad
tuam clementiam quandoque sine merito justificati
letibundi attoniti. *ñ. Amen.*

Post nomina. Clemens et clementissime Deus : qui
per Clementem Romuleum Episcopum plurimos tue
diviniatatis congregas aggeres Martyrum : et multi-
modam catervam accumulans confessorum : dona pro
tua miseratione spiritibus fidelium requiem defun-
ctorum : et nobis omnibus exoptatam remissionem
omnium peccatorum. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Clemens et mitissime Domine : qui pa-
cem tuam per Clementem Episcopum cordibus radi-
casti fidelium : pace tua que ipse es : salvare inten-
tentur. In Martyrologio Hieronymiano Lucensi, die
21 Novembris, legitur : *Romæ, natalis sancti Clementis.*
Sed et etiam hic sit Clemens papa in dubium merito
vocatur. Vide notas clarissimi Florentinii in hunc
diem et in die 23 Novembris, quo in eodem Marty-
rologio recurrit *natalis sancti Clementis episcopi et
martyris.* Græci, in Menæis, et in Breviori Menologio
metrico, sanctum Clementem colunt die 24 Novem-
bris. In Menologio Basilii, die 25 ejusdem mensis,
quo die Moschi in suo calendario figurato (*Bolland.,
tom. I Maii*) de sancto Clemente agunt, an sanctus
Clemens die 25 Novembris passus sit, neque asse-
rere, neque refellere in animo est. Acta Græco-Lati-
na, apud Cotelerium, diem passionis prætermittunt.
Latina apud Montbriutum edita, et Mss. in Codice
Harberino, passum testantur 19 Kal. Decembris. Li-
ber Pontificalis et Catalogus vetustus pontificum
Romanorum tempore Justiniani Augusti compactus
(*Bolland., tom. I April.*) Sancti Clementis elogium
concludunt his verbis : *Obiit martyr tertio Trajani
anno, sepultus est in Græcia viii Kalendas Decembris,*
in dubium relinquentes, an eodem die passus sit quo
est sepultus, an pridie, ut Latini videntur opinari.

^a *Sensuale.* Hoc est *sensu præditum*, qua significa-
tione eodem vocabulo utitur Lucretius. Rogant His-
pani ut, intercedente sancto Clemente, ab eorum
cervicibus amoveatur barbarorum hominum jugum,
Amanorum, Suevorum, Vandalorum, Gothorum, alia-
rumque gentium, quæ, his permixtæ, Hispaniam in-
vaserant, et sacra omnia et pro ana pessumdabant.

^b *Apostoli tui Petri.* Sanctum Clementem aposto-
lorum discipulum appellat Origenes (*Principior. lib.
11, pag. 82 oper., Edit. Maurin.; Gr. Kal., tom. 1.*)
Sancti Pauli discipulum, et in Evangelio cooperato-
rem Clementem agnoscit ipse Apostolus (*Philipp. iv, 3.*)
Hunc esse Clementem, postea papam, testantur
Eusebius (*Hist. lib. III, c. 4.*) ; sanctus Chrysostomus
(*In prædicatione I Tim.*) ; sanctus Hieronymus (*In Epist.
ad Philipp. iv, et de Viris illustr., c. 15, Ed. Vero-
nen.*) ; Primasius (*In Epist. ad Philipp. iv, 3.*) Sancti
Petri discipulum Clementem appellat Origenes (*Tom.
II oper. Gr. Lat., Ed. Maurin.*) in Genesim scri-
bens (*Pag. 20*) ; Zosimus papa (*Epist. 3, ad Afri-*

das afflictas reliquias christianorum. Et quia veram
pacem pacifici predicando durissimum et a sensuale
a diversis nationibus sufferimus jugum : per te qui
vera et firmissima pax es pervenire mereamur ad
paradisi gaudium sempiternum. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : clementem et
pium : equum et vere salutare est : Domine sancte
pater inestimabili et incomprehensibili clementie tue
perennes gratias agere : qui beatissimo Clementi
b apostoli tui Petri discipulo nihilominus c tertio ejus
in loco : cathedrali honore sublimasti : hanc gratiam
conferre dignatus es : ut suavissimo oris ejus allo-
quio : cultu relicto ydolorum et simulachrorum
figmento : quamplurimos populos ex toto orbe credu-
los signaverit crucis tue trophæo. Ipse enim ad cul-
tum vere fidei : et ceremonias d magistri Romuleos
simul et Italicos convocans cives : tyrannum Sisi-
nium et e similes sui cepit sustinere crudelitissimos
hostes. Quem ad instar Sauli 22 f quod sonat tenta-
tio : postea Pauli quod interpretatur mirabilis : ceci-
tate confusum : cum Theodora conjuge prædicti Si-
sinnii predicatione pontificali : Christiana effecta pari-
ter orantes meruerunt saluti reddere s celitus casti-
gatum. Unde et cum apud Augustum rei hujus
gestum : h per Mamertinum administratorem Romu-
leum fuisset delatum : tali relatione ceptrum impe-

canos) ; Missale Gallo-Gothicum (*In immolatione
missæ sancti Clementis*), ubi hæc : *Nam beatissimi
Petri mox traditur disciplinis, quæ ex Sacramentario
sancti Leonis verbatim transsumpta sunt (Miss. S.
Clementis).*

^c *Tertio ejus loco.* Sanctus Irenæus (*Adv. Hæres.,
lib. III*) scribit : *Tertio loco ab apostolis episcopatum
sortitur Clemens, qui et vidit ipsos apostolos, et con-
tulit cum eis.* Eusebius (*Lib. III, c. 4.*) : *Clemens Ro-
manorum Ecclesiæ tertius episcopus.* Acta martyrii
sancti Clementis (*Gr. Lat.; apud Cotelerium, Pares
Apostolici, tom. V, pag. 80*) : *Tertius Romanæ Ec-
clesiæ præfuit Clemens.* Gregorius Turonensis (*Hist.
Francor. lib. 1, c. 17, sub Trajano*). *Clemens tertius
Romanæ Ecclesiæ episcopus passus est.*

^d *Magistri.* Lege *magistri sui*, nimirum divi Petri
apostoli.

^e *Similes sui.* Confer Epitome Clementina, n. 165,
apud citatum Cotelerium.

^f *Quod sonat tentatio, et rursus, mirabilis,* glos-
semata sunt e sancto Isidoro (*Origin. lib. VII, c. 9.*)
Beda et S. Hieronymo (*De nominibus Hebraicis*).

^s *Celitus castigatum.* Sisennius, vel Sisinnius, iste
in Epitome Clementinarum, n. 152, apud Cotelerium
(*Pares Apostolici, tom. 1.*) Nervæ Augusti familiaris
dicitur. De eodem, et de ejus uxore Theodora, fusa
mentio fit in martyrio sancti Clementis, apud Cote-
lerium, et in Epitome Clementinar., ubi hæc eadem
narrantur. Singulare est quod Galli olim, ut constat
ex Missali Gallo-Gothico (*Pag. 218, Edit. Parisien.*)
recurrente festo sancti Clementis, quotannis, pro
Sisennio et Theodora ejus uxore orare consueverunt
(*In collectione post nomina*), ubi hæc : *Memores
etiam simul fidelissimorum suorum Sisennii, atque
Theodore, ut quibus per beatum martyrem fidem se
credendi inseruit, eis paradisi regna participet ; nun-
forte Galli fuerunt ? ceterum hinc, ut notat Mabillonius,
probatum antiquitas Actorum sancti Clementis,
in quibus laudatur Sisinnius Nervæ imper. familiaris,
ejusque uxor Theodora, a Clemente ad fidem conversi,
nec facile credendum asserentibus Acta sancti Cle-
mentis ante sextum sæculum cognita non fuisse.*

^h *Per Mamertinum.* Mamertinus, qui hoc loco ad-

riale commonitum : hoc Publium a Tarquinium constat accipere in responsum : ut eum b trans pontum mare mittere non moretur in heremi crudele exilium. In quo cum vir Domini Julianus eum ceteris Rome plebibus deplorantes : sui pastoris absentiam devenissent : c et sanctos ibidem ex diuturno tempore causa nominis Christi ad metalla precipienda impiissime tentos reperissent : inter lues annosas et penales quas ibidem sustinebat pernicies. Hunc intollerabilem flendo et mugiendo dederunt responsum : d qui a clivoso miliario aque sibi deportarent laboriosissimum poculum. Ad hec Sanctus Clemens solari incipiens ex divinis oraculis grave eorum exilium : gratias agens Deo : qui communicaverit necessitatibus : orationis statim petit juvaculum. Nec mora solus inter homines aspicit Dei agnum occultam aque venam e ostendere dextro pede levato. f Qui ad instar Mosaycum inter cunctos manu propria : non virgam apprehendens metuens : sed sarculum fidelium corda exculpentes : modice fossorium in terra defixum : affluentes inundaverunt gurgites aquarum. Ad hoc et tale miraculum omnis conveniens turba civitatum vicinium laudant et magnificent procul dubio Dominum : g quem olim spreverant concreti cultus demoniorum. Unde tabefactus de tantis miraculis diabolus seditiones : ad interpellandam Trajanum excitat populorum. Qui statim perfidum mittens h Aufidium : eum ancora ferri gravatum : marinis fluctibus precepit demergendum. Cumque eum discipuli cum omnibus sanctis tali vidissent in martyrio coronatum : ceperunt per immensum mare ponere visum : si forte prospicerent eum ad littora maris vagis fluctibus reciprocantem. Quod mare videns expavescentes collidi Christi discipulum : i fere tria milia per

ministrato Romuleus, et ab em. Baronio (*Annal.*, tom. II, ad ann. Chr. 100) præfectus Urbis appellatur, a scriptore Græco martyrii sancti Clementis δ ἑπαρχος τοῦ πολιτικοῦ θρόνου, et in Epitome Clementinarum, n. 166, ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχος, quæ utroque loco Cotelerius præfectus Urbis interpretatus est.

a P. Tarquinium. In Martyrio, n. 18, et in Epitome Clementin., n. 164, iste Tarquitianus appellatur.

b Trans pontum mare. Ado (*In libello Festivitatium*) ait sanctum Clementem deportatum fuisse trans pontum mare in eremo, qui adjacet civitati Chersonæ. Beda, in Martyrologio, trans pontum maris. Martyrium sancti Clementis Epitome Clementin., n. 166, Nicephorus (*Hist.* l. III, c. 18), Menæa Græcorum (*Die 24 Novembris*) habent, sanctum Clementem in exilium pulsam esse in desertum trans pontum adjacens oppidulo Chersonæ. Cæterum de loco exsilii sancti Clementis consulendi Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, Rosweyds in notis ad libellum Adonis de Festivitatibus Apostolorum (*Bibl. Patrum*, tom. XVI, pag. 917), Bollandisæ ad diem 9 Martii agentis de sanctis Cyrillo et Methodio (*T. II, nota 42, ad Vitam S. Clementis*, pag. 535 et seq.).

c Et sanctos. Epitome Clement. christianos ad opus in marmoris lapidicinis damnatos ad mille sanctum Clementem invenisse testatur, n. 167, quem numerum ad duo milia auget scriptor martyrii, n. 19.

d Qui a clivoso miliario. Locus mendosus. Fortasse legendum : Qui clivos tenere a miliario sexto aque sibi deportarent laboriosissimum poculum : nam in Martyrio, n. 21, aquam distasse sex miliaribus, in Epitome Clement., stadiis quinque et quadraginta

septem quo mundus volvitur dies : suum invium signum apparens demonstravit ejus judicii altissimum locum : nitido sarcophago tumulatum. Quod hoc divino jussu prestitit beneficium : ut annuali recurso in ejus solemnitate hunc elementum martyri deferat famulatum. O quam mirabile testibus tuis Christe tribuisti adjutorium : ut nihil sibi quod his non contuleris evenisse applaudeat plebs Judeorum. Nihil Domine ante tue incarnationis mysterium : ulli mortalium prestitisti solacium : quem non tuis sanctis post crucis exultationem presteris in emolumento. Unde merito omnes angeli et archangeli : throni : dominationes : virtutes : principatus : et potestates : cherubin ac seraphin in quorum sorte omnis constitit numerus electorum : te glorificare et magnificare atque laudare non cessant : ita dicentes.

Chorus dicat. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere sanctus et clemens : vere benedictus et justus : vere admirabilis et gloriosus Dominus Jesus Christus filius tuus : qui inestimabili clementie sue dono nullum perire jubet : sed omnes pietatis gremio convocat ad salutem : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

ñ. Amen.

Post pridie. Clementissime ac sanctissime Domine : sanctifica hec munera : impuris manibus tibi delibata. Per que et offerentium accipias vota : et ex easumentium cuncta dimittas peccata.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Clemens et immense et admirabilis Deus : cui omnia elementa famulantur et omnes elationes maris deserviunt : libera nos de aquis multis : i et de legimus.

e Ostendere. Lege ostendentem.

f Qui ad instar. Locus mendosus. Fortasse restituendum sic : Quare, ad instar Moysis, inter cunctos, manu propria apprehendens, non virgam metuendam, sed sarculum, fidelium corda exculpentes, modice fossarium in terram defixit, unde repente affluentes inundaverunt gurgites aquarum. Confer Acta martyrii, n. 21.

g Quem. Lege : In quem speraverunt, olim concreti cultus demoniorum.

h Aufidium. Ado, in libello de Fest. apost. Aufidium hunc ducem appellat.

i Fere tria milia. Est vulgatum apud omnes miraculum, de quo lege Tillemontium (*Citat. pag. 565*), et, apud Cotelerium (*Patres Apostolici, tom. I, in fine*). Homiliam sancti Patris nostri Ephrem archiepiscopi Chersonis, de quo etiam Allatus in Diatriba de tribus Simeonibus meminit. Sanctus Gregorius Turonensis (*De Glor. martyrii, lib. 1, c. 35*) de hoc miraculo, tanquam de re certa, loquitur, quod suo tempore annis singulis contingebat : Nunc autem, inquit, die solemnitate ejus (S. Clementis) recedit mare ad tria milia siccum ingredientibus iter præbens usque ad sepulcrum martyris ; ibique vota reddentes et orantes populi regrediuntur ad litus. Et capite sequenti refert de parvulo, qui, casu relictus a parentibus, post annum incolunus reperiens est in æde martyris.

i Et de manu. Hæc optime conveniunt cum pessimo statu rerum Hispanicarum, cum Barbari primum contra militem Romanum et indigenas, tum inter se bellum sævissime gererent (*Vide Idatum, in Chro-*

manu filiorum alienorum. Ut qui per te renati sumus a devicto diabolo futuro letemini de triumpho. *ñ*. Amen. ex aqua et Spiritu Sancto: non patiamur ab ethnicis et irregeneratis divelli a sancto proposito: sed arcum eorum inconvertibilem contere: sagittas destruo: pharetras retunde: gladios perime: lanceas divelle: consilia que in nos acuunt maligna confunde: et in ipsos si credere noluerint: et in ipsa retorquendo **23** converte: atque semper fidei scuto nos protege. Qualiter qui hic propter nomen filii tui novum quod in margaritum fulgidum: id est in ^a calculum candidum scripsisti: diversa a gentibus sustinemus opprobria: portamus infanda ludibria. Illic pro fide quam credimus et pro ea usque ad mendicitatem et mortem distribimur: concedatur remissio peccatorum: ut potiatur infinitus locus justorum proclamando ac dicendo in terris. Pater noster qui. **B**

Benedictio. Clemens et piissimus Dominus: Clementis sui tueatur ammiculo: et liberet ab omni peccato. *ñ*. Amen.

Clementie sue dono vos letificet in hoc seculo et ab omni sorde purificatos restituat paradiso. *ñ*. Amen.

Ut sicut Clemens papa ^b per martyrii gratiam hostem vincendo gloriosus migravit e seculo: ita vos

rico, ab Olympiade 297). Huc etiam refert quæ Avitus presbyter scribit papæ Palconio, episcopo Bracarënsi (*Apud Mabillonium, Analect. veter., tom. IV, p. 181*), cum illi per Orosium mitteret reliquias sancti Stephani nuper detectas: *Tribulationibus vestris, inquit, compatiens, et pro discidio [excidio] patriæ inaccessibiles lacrymas fundens, ut et [aut] vobis Dominus restituat libertatem, quos admonere voluit, aut illis tribuat mansuetudinem, quos prævalere permisit.*

^a *Calculum candidum.* Apocal. II, 17. Quæ et quanta pro sana fide et Dei cultu passi sint Hispani catholici a barbaris istis nationibus, conjicere licet ex iis quæ de Vandalica persecutione scripsit Victor Vitensis (*De Pers. Vand.*), Sidonius Apollinaris (*Lib. VII, cap. 6*), et Gregorius Turonensis (*Hist. lib. II, cap. 2*) de persecutione Evarici, et sanctus Isidorus (*Chron. Colh.*) de persecutione Leovigildi, tradiderunt.

^b *Per martyrii gratiam.* Sanctum Clementem papam inter martyres numerandum esse, præter antiquitatem cultus, et vetustam ejus memoriæ Romæ structam ecclesiam (*S. Hier., de Vir. illustr., cap. 15*), et locum quem in canope missæ Romanæ obtinet, facit expressa auctoritas Zosimi papæ (*Epist. 3 ad Africanos*). Rullini (*De adulteratione libr. Originis*), et Ecclesiæ Carthagenensis in suo Calendario, cui nullus, nisi martyris, dies natalis inscribitur. Neque obstat silentium Calendarii Bucheriani, et sancti Irenæi: nam ad catalogum Bucherianum quod attinet, ab eo sanctus Telesphorus papa, celeberrimus martyr, alique non pauci taciti prætermittuntur: quorum unus est sanctus Clemens, nisi forte inter martyres v. Idus Novembris recensitus fuerit. Sanctum autem Irenæum, qui Vitas Romanorum pontificum non texebat, necesse non erat docere qua morte obierit sanctus Clemens, maxime cum is pluribus ante mortem annis pontificatum abdicaverit.

^c Bini hac die 29 Novembris coluntur martyres Saturnini, alter Romæ via Salaria, de quo Calendarium Frontonis, Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum, et Martyrologia ferme omnia agunt. Alter Saturninus Tolosanus episcopus, ritu duplici sex capparum, missa et officio proprio in Missali, Bre-

viario et Orationali Gothico a Mozarabibus colitur. De eo agunt Missale Gallo-Gothicum propria missa quæ post Epiphaniam celebratur, et III Kal. Decembris Martyrologia Adonis, Usuardi, Flori, Romanum Baronii, Lucense Hieronymianum Florentinii, Gellonense, Fuldense Georgii, et quædam alia. Acta sancti Saturnini Tolosani a scriptore, tantum non synchrono, exarata habentur apud Surium die 29 Novembris, et castigatus apud D. Theodor. Ruinart., inter Acta sincera et selecta martyrum, pag. 109.

Venantius Fortunatus (*Lib. II, carm. 8*) et Sidonius Apollinaris (*Lib. IX, epist. 16*) sanctum Saturninum Tolosanum versibus celebrarunt. Eiusdem mentionem facit sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. lib. I, cap. 30; de Glor. martyrum, lib. I, cap. 28*). De mense ac die passionis sancti Saturnini silent Acta, quæ annum quoque martyrii ejus in dubio relinquunt; ita enim habent: *Ante annos quinquaginta, sicut actis publicis continetur, id est Decio et Crato consulibus, sicut fidei recordatione retinetur, primum ac summum Christi Tolo a civitas sanctum Saturninum habere cæperat sacerdotem.* Quæ videntur potius indicare annum quo sanctus Saturninus sedem suam Tolosæ fixit, quam annum quo est martyrio coronatus. Sane si de anno martyrii intelligatur, passus

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Chorus dicat. Gustate et videte.

Communio. Refecti Christi corpore. *et Oratio.* omnia ut in prima Missa quere. fol. 7.

IN NATALE c SANCTI SATURNINI EPISCOPI.

Ad Missam. d Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum alleluja: et dabis eum in benedictione. In seculum seculi alleluja alleluja. *ÿ*. Beatus vir qui timet Dominum: in mandatis ejus cupit nimis. *P.* In seculum. *ÿ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* In seculum.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria nostra Deus noster: qui in celis ab Angelis demonstraris: et in perpetuum decantaris: hic fideliter ac solenniter predicaris: presta nobis amplissima pietate tua a malis propriis liberari: et tuis semper laudibus gloriari. *ñ*. Amen.

est anno æræ vulgaris Christi 259, et verosimilius est Tolosam venisse imperante Philippo. At si cum sancto Gregorio Turonensi (*Hist. Franc. lib. I, cap. 30*) intelligenda sint de anno quo sanctus Saturninus Tolosæ sedem episcopalem constituit, probabile est, eum imperante Valeriano martyrium fecisse, scriptoremque actorum passionis ejus ea quæ oculatus testis vidit posteris tradidisse. De Ecclesiis in Hispania a sancto Saturnino fundatis, consule Ambrosium Morales (*In Chronico, lib. IX, cap. 14*). Franciscum Padilla (*Hist. Eccles. Hisp., centur. I, cap. 20*), Sausaium (*In Martyrologio Gallicano*), Franciscum Diego (*Lib. II Antiq. oscens.*).

^d *Officium.* Ps. III, 1. *In mandatis ejus cupit nimis.* Vulg., LXX et sanctus Augustinus, *volet nimis.* Psalterium Romanum, editum a ven. Thomasio (*Oper. tom. II, Ed. Rom.*), quod *Italicam versionem* appellat, *cupit nimis.* Psalterium Mozarabum, *cupiet nimis.*

Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum amen.

Dominus sit semper vobiscum.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (° Cap. L).

ñ. Deo gratias.

Vir iste conservavit legem Dei excelsi : et in tentatione inventus est fidelis. Et statuit ei Dominus testamentum eternum : et dedit illi sacerdotium gentis : et beatificavit illum in gloria. Et circumcinxit illum zonam gloriæ : et induit illum in vasis virtutum. Qui curavit gentem suam : et liberavit illam a pernitie. Qui prevaluit edificare civitatem : qui adeptus est gloriam in conversatione gentis : et ingressus domus et atrii amplificatus est. Quasi stella matutina in melia nube : et quasi luna plena in diebus suis læret. Et quasi sol refulgens : sic ille refulsit in templo Dei. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ : et quasi flos rosarum in diebus verni. Quasi lilia que sunt in transiui aque : et quasi thus redolens in diebus estatis. Quasi ignis refulgens : et thus ardens igni. Quasi vas auri solidum : ornatum omni lapide precioso. Quasi oliva pullulans : et cypressus in altitudinem se tollens. In accipiendo ipsum stolam gloriæ : et vestiri consumatione virtutis. In ascensu altaris sancti : gloriam dedit sanctitatis amietam. In accipiendo autem partes de manu sacerdotis : et ipse stans juxta aram circa illum corona fratrum. Quasi plantatio cedri in monte Libano : sic circa illum steterunt quasi rami in palma. Porrexit manum suam in libatione : et libavit de sanguine uve : et fudit in fundamentum altaris odorem divinum excelso principi. Tunc exclamaverunt filii Aaron : in tubis per ductilibus sonaverunt : et auditam fecerunt vocem in memoriam coram Deo. ñ. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *Psallendo.* Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. *ÿ.* Super salutare tuum Domine exultabit vehementer desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti ei. *P.* Coronam. *Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Timotheum (II, ° cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

Charissime. Omnis scriptura divinitus inspirata : utilis est. Ad docendum. Ad arguendum. Ad corrigendum. Ad erudiendum in justicia : ut perfectus sit homo Dei : ad omne opus bonum instructus. Testificor coram Deo et Christo Jesu : qui judicaturus est vivos et mortuos : et adventum ipsius : et regnum ejus. *24* Predica verbum. Insta. Opportune impertone. Argue : obsecra : inrepa in omni patientia

^a Cap. L. Hæc prophetia est cento consutus ex fragmentis libri Ecclesiastici, cap. xliiv, 20; cap. xlv, 8; cap. L, 4, 14, 16, 19. Initio adjicitur *vir iste*, quod ad Scripturæ textum non pertinet.

^b *Psallendo.* Ps. xx, 4, *ÿ.* Ibid., 2, 3.

^c Cap. III. Vers. 16, ad cap. iv, vers. 8.

^d *Imple.* Addit Vulgata, *sobrius esto.* Ambrosiaster legit : *Tu vero sobrius esto, in omnibus patientia,*

et doctrina. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt : sed ad sua desideria coacerabunt sibi Magistros prurientes auribus : et a veritate quidem auditum avertent : ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila : in omnibus labora. Opus fac Evangeliste : Ministerium tuum ^d imple. Ego enim jam delibor : et tempus resolutionis mee instat. Bonum certamen certavi : fidem servavi : cursum consummavi. In reliquo reposita est mihi corona justicie : quam reddet mihi Dominus justus judex in die illa. Non solum autem mihi : sed et his qui diligunt adventum ejus.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (° Cap. XIX).

In diebus illis. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum et reverti. Vocatis autem decem servis suis : dedit illis decem mnas. Et ait ad illos. Negociamini dum venio. Cives autem ejus oderant illum : et miserunt legationem post eum dicentes. Nolumus hunc regnare super nos. Et factum est ut rediret accepto regno : jussit vocari servos quibus dedit pecuniam : ut sciret quantum quis negociatus esset. Venit autem primus dicens : Domine : mna tua decem mnas acquisivit. Et ait illi. Euge serve bone : quia in modico fidelis fuisti : eris potestatem habens supra decem civitates. Et alter venit dicens : Domine : mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait. Et tu esto supra quinque civitates. Et alius venit dicens. Domine : ecce mna tua : quam habui repositam in sudario. Timui enim quia homo austerus es : tollis quod non posuisti : et metis quod non seminasti. Dicit ei. De ore tuo te judico serve nequam : sciebas quia ego austerus homo sum : tollens quod non posui : et metens quod non seminavi : et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam : et ego veniens cum usuris utique exegissem illam? Et astantibus dixit. Auferte ab illo mnam : et date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei. Domine : habet decem mnas. Dico autem vobis : quia omni habenti dabitur et abundabit. Ab eo autem qui non habet : et quod habet auferetur ab eo. Veruntamen : inimici meos illos qui noluerunt me reguare super se : adducite huc : et interficite ante me. Qui habet aures audiendi audiat.

ñ. Amen.

^f *Lauda.* Alleluja. *ÿ.* Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech alleluja.

^g *Sacrificium.* Stans Sacerdos ad altare in circuito ejus : corona fratrum quasi germen cedrorum in

opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. At Græc., Syr., Primasio et pluribus Latinis Codicibus hæc verba, *sobrius esto.* desunt.

^e Cap. XIX. Vers. 12-27.

^f *Lauda.* Ps. cix, 4.

^g *Sacrificium.* Ex Ecclesiastico, cap. L, 13. *ÿ.* Ibid., 6, 7, 8, 9.

Libano : circumdederunt eum sicut arbores palmarum : et obtulit oblationem Domino in conspectu universe Ecclesie alleluja. γ . Exaltatus est resurgens in templo Dei : quasi stella matutina in media nube : et sicut luna plena in diebus suis : sicut areus pacis illuminans in nubibus glorie : et sicut oliva germinans fructum accepit stolam sanctam. *P.* Et obtulit oblationem.

Missæ. Magnum nobis semper festivum ^a summi pontificis et martyris Saturnini : fratres charissimi depensis fideliter precibus excolamus : qui Salvatoris nostri precepta eustodiens : non solum sacerdotium ac vite beatitudinem meruit : sed etiam tanti honoris officium felici martyrio consecravit. Ad cuius presentiam tanto demonum sagacitas timore contuit : ut largis victimis invocati : solita cultoribus suis responsa non redderent. Cujus rei gentilitas furore succensa comprehendere : ad supplicium vesano furore non timuit : quem in Dei confessione constantem evincere : presentis mortis interminatione non potuit. Proinde debemus in tanti martyris laudem Deo vivo et placationis hostiam adolere : quo per hunc cunctis nobis impartiat quod rogatur : qui per eum dedit populis : quo solus in Trinitate Dominus crederetur. Amen.

Alia. ^b Debitas tibi Domine eterne referimus gratias : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. In cuius similitudinem beatissimus Saturninus : dum offert victimam : ipse est victima. Dumque **25** electus agit martyrium devotus implevit : ut per eminentiam justitie atque victorie et testis fieret et antistes. In quo proficiens fidei latitudo, dum cathedram suscepit sanctitatis, coronam rapuit passionis. ^c Probus ad officium : improbus ad triumphum. Dum ungitur consecrans : dum occiditur consecratur. Prius fidei predicans sermone : post sanguine. Doctor ad altarium : victor ad regnum. Erexit ad laudem : quos erudit ad salutem. Ambulans vere de virtutibus in virtutem. Ut qui conversatione contulerat intellectum : conferret consummatione suffragium. Oblineat igitur Deus Summe apud te dare miseris indulgentiam post delictum : qui meruit post Sacerdotium subire martyrium.

A. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine Jesu Christe : qui es ineffabilis bonitas : et invicta potestas : pro cuius

^a *Summi Pontificis.* Episcopum intellige. Antiquiores episcopatum summi sacerdotii ministerium (*Sacr. Class., in ord. episc.*), sacerdotale culmen (*Missal. Ambros., in præf. missæ ord. S. Ambrosii*), et ipsos episcopos summos antistites (*S. Leo, ser. 10 de Quadrag.*), summos sacerdotes (*Acta S. Saturnini, Tert., de baptismo, cap. 17*), summos Dei sacerdotes (*Conc. Tol. 12, c. 17*), summos pontifices (*Pass. Marcul., apud Mabillonium, Analect. vet. t. IV, p. 166*), et similibus honorum titulis ornare consueverunt.

^b *Debitus.* Initium hujus orationis eadem est in Gallo-Gothico Edit. Paris., pag. 219.

^c *Probus.* Lege : *Probus ad officium, probus ad triumphum, dum ungit consecrans, dum occiditur consecratur, prius fidei doctrinam predicans sermone, post*

A nomine beatissimus Saturninus, Præsul et Martyr : dum litare aris demonis renuit : ad Capitolium a turbis attrahitur : furentisque tauri supplicio consecratur. Tu ejus meritis offerentium suscipe vota : et omnes in commune pro tua justificatione communica. Quo exauditi pro nobis requiem etiam apud te mereamur impetrare defuncti.

A. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Deus omnium gratiarum largitor : qui ^d primum ac summum Tolosanæ civitatis Sanctum Saturninum Sacerdotem instituisti. Ad cuius prædicationem atque virtutem ita ora demonum siluerunt : ut se consulentium cultoribus suis obstrusa veluti absentia probarentur. Tu ora nostra precibus vere predicationis accinge et viciorum insolentium similitates a nostris pectoribus abjice. Ut ita pacis monumento convalescamus ad invicem : quod dum ea quæ predicamus sermonibus : opere impleverimus : ad te qui es retributor justissimus sine confusione perveniamus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : optimum sane est, nobis-que speciali devotione præcipuum : ut tibi Domine incessanter gratias : dum martyres tuos mirabiliter excolimus referamus. Neque enim Domine diabolici furoris impetum humanæ fragilitatis infirmitas sustineret : nisi subjectum inimicorum tentationibus corpus : anima spiritualis evinceret : tuisque confirmata doctrinis imbecillum habitaculi sui domicilium fidei munimine roboraret. Nam cum præsentia antistitis tui et martyris Saturnini garrula demonum loquacitas siluisset : neque solutis laxarent ora fallacis : ad aras demonum horrendo gentilis populi furore pertractus est ; et eum sacrificare mortis interminatione compulerunt. Ad cuius imperium repressa demonum suorum fallacia siluissent : qui cum correptum ^e ad Capitolium ducerent : et Sancti Spiritus dono presentem perituræ carnis exitum non paveret : te unum in Trinitate Dominum confiteri : in tanta perverse plebis ^f seditione non timuit. Ad cuius constantiam acrior nefande vociferationis tumultus exarsit : in necem beatissimi Sacerdotis cunctus populus unico clamore conspirat. Cujus pedes protinus vinculis inligantes : ad posteriora tauri quem victimæ procuraverant nefanda nectere temeritate non trepidant : eumque acrioribus stimulis verberatum : et multitudinis clamore succensum per gradus quibus sanguine.

^d *Primum ac summum.* Hæc ex actis desumpta sunt, quæ, si vacat, confer ; in iis enim quæ in orationibus et in illatione referuntur, de sancti Saturnini martyrio fideliter descripta invenies.

^e *Ad Capitolium.* Non modo Romæ, sed etiam in præcipuis quibusdam provinciarum civitatibus erant Capitolia, maxime in iis quæ colonie Romanæ dignitate fruebantur. Præter Tolosanum hoc, apud scriptores leguntur Carthagine, Capuæ, Narbonæ, Augustæ Vindelicorum, Treveris, etc. Vide Baronium (*In notis ad Martyrologium, die 29 Novembris*), Glossarium du Fresne, verbo *Capitolium*, aliosque.

^f *Seditione.* Non enim sententiæ judicis, sed seditione plebis ad supplicium raptus est.

Capitolium descendebatur turba precipitat. ^a Statimque inter ipsos primordii gradus : contractis capitibus compagibus soluta cerebri interna dissiliunt. Nec prius lacerae corpus trahi destitit : quam ruptus fructuosus cursibus funis conlisa tumulo membra laxaret. Victicemque animam et gloriosa professione sublimem : ad beate sedis amenitatem tendentem : in Abrahae suscipiendam gremio securus emisit. Unde merito cunctus ille angelice congregationis exercitus : in hac martyris tui congressione : tuam Domine diebus ac noctibus virtutem magnificare non desinit : proclamans atque ita dicens.

Dicat Chorus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : gloriosus : potens et admirabilis Dominus noster Jesus Christus filius tuus : cujus **26** confessionem in martyribus illatus furor non admittit : cujusque amorem insanientium cruciatio non extinguit. Hujus itaque nomen beatissimus Saturninus martyr tuus : et ante supplicium praedicavit : et inter supplicia non denegavit. Cum persequentium circumdatus obicibus : coactusque sacrificare demonibus renuit : te unum et verum Deum voce clara se testatus est credere : pro quo etiam et animam posuit usque ad mortem : per ipsum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Oblatum tibi hoc sacrificium Deus Pater in hujus martyris tui Saturnini solennitate serenus accepta : et illius invisibilis gratie tua benedictione sanctifica. Et sicut idem martyr participatione tua graecus presentia sua demonifica fecit simulacra silere : ita nos horum Sacramentorum perceptione extirpemus in nobis omnem diabolico temptationis horrorem.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Ecce dilectissimi fratres fide relata cognovimus : beatissimum Saturninum : et ^b gladii pontificalis Sacerdotio functum : et ad terga tauri illigatum pedibus martyrio consecratum. Unde omnipotentem Deum qui ei geminam coronam Sacerdotis scilicet et martyrii largitus est deprecemur. Ut vel fides nos apud

^a *Statimque.* Consule Acta, Venantium Fortunatum, et Sidonium Apollinarem citatos.

^b *Gladii Pontificalis.* Num forte legendum *gradus pontificalis* ; tamen episcopi jus gladii spiritualis a Christo acceperunt, et ab initio eo jure usi sunt.

^c *S. Andreae.* Kalendarium Bucherianum silet de festivitate sancti Andreae apostoli, fortasse quia sedente Liberio pontifice nondum erat Romae basilica ejus nomini dicata. Simplicius enim, qui anno 468 pontifex ordinatus est, translata ad hunc usum basilica Siciniana, primus ecclesiam sancto Andreae consecravit, ut versus musivo opere apsidi basilicae inscripti demonstrant. Vide Ciampinum *Veter. Monument. part. 1, c. 7, 17*. De eodem sancto apostolo silet pariter Kalendar. apud Bolland. (*Tom. VII Junii, pag. 1*). Festivitas sancti Andreae apostoli et martyris inscribitur vetusto Carthaginensi Kalendario. De eodem agunt die 30 Novembris Martyrologia Latinorum, Graecorum Menologia, et libri liturgici, Missale et Breviarium Mozarabum, Orationale Gothicum, et Missale Gallo-Gothicum, in quo missa sancti Andreae post Epiphaniam cum aliis quibusdam quae in Adventum cadunt collocatur.

A Deum commendet : qui supplicium nullum patimur propter fidem. Ut spes nos non destituit miseris : quos non efficit effusio sanguinis gloriosos. Atque recreati per momenta : divinis consolemur sermonibus : cum ad Deum proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in caelis.

Benedictio. Christus Dominus : cujus nomen beatissimus Saturninus inter furores gentium clara voce confessus est : confiteatur nomina vestra coram Patre suo et coram Angelis ejus. ñ. Amen.

Quique in praedictum martyrem habitans simulacris demoniacis ademit responsum : ipse orationibus vestris aperiat suae pietatis auditum. ñ. Amen.

Ut eam eo post illud saeculum vitam retineatis perpetuam : ob cujus amorem presentis diei celebratis saecula. ñ. Amen.

Per misericordiam ipsius Dei nostri qui vivit et omnia regit in secula saeculorum. ñ. Amen.

Hic dicat Chorus : Gustate et videte. *Oratio post communionem.* Gustantes Domine suavitatis. *Cetera omnia ut in prima Missa.*

IN SANCTI * ANDREE APOSTOLI.

Ad Missam. d Officium.

Sancta Crux antequam te Dominus ascenderet timorem terrenum habuisti : modo vero amorem caelestem obviis alleluja alleluja. * ÿ. Domine probasti me et cognovisti me tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. *P.* Modo vero. ÿ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula saeculorum. *P.* Modo vero.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria nostra Deus noster : qui in caelis ab Angelis demonstraris : et in perpetuum decantaris : hic solenniter ac fideliter predicaris : presta nobis amplissima pietatis tuae a malis propriis liberari : et semper in tuis laudibus gloriari. ñ. Amen.

Per misericordiam, etc.

Prophetia. Justus si morte occupatus. *Require retro in Sancti Clementis fol. 20*

^f *Psall.* Magnificavit Dominus sanctum suum : Dominus exaudiet me dum clamavero ad eum. ÿ. Cum

^d *Officium.* Desumptum est *ad missam officium* ex vulgata epistola presbyterorum et diaconorum Achaiae, quae, inquit Sollerius (*In Martyrolog. Usuardi, ad diem 29 Novembr.*), omni ferme Christiano aeo circumlata est. Ex hac epistola locum insignem de sacrificio eucharistico depromunt Etherius et Beatus (*Lib. 1 adv. Elipandum*). Nonnulla ex eodem fonte hauserunt Missale Gallo-Gothicum, Antiphonarius Gregorianus in introitu missae sancti Andreae, et praefatio ejusdem missae in Gregoriano Menardi, quibus, ut notant eruditi Editores operum sancti Gregorii, corroborantur Acta sancti Andreae, probaturque non ita recentem esse eorum publicationem. De hac re pura lege apud Tillemontium (*Tom. II. not. 2 in S. Andreae*), Bartholomeum German. (*De veter. Haeret. sacr. Cod. corruptor., lib. 21, pag. 221*), Naisalem Alexandrum (*Tom. I, pag. 46*), Andream Saussaium episcopum Tullensem, in Viudiciis quas pro Historia passionis adiecit duodecim libris de gloria sancti Andreae.

* ÿ. Ps. cxxxviii, 1.

^f *Psallendo.* Ps. iv, 3.

invocarem te exaudisti me Deus justitiæ meæ in tribulatione. P. Dominus exaudi.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas
(^a Cap. VI).

Fratres Bonum facientes ne deficiamus : tempore enim suo mentem non deficientes. Ergo dum tempus habemus : operemur bonum ad omnes homines : maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus literis : scripsi vobis manu mea. Quicumque volunt placere in carne : hi cogunt vos circumcidi : tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt : sed volunt vos circumcidi : Ut in vestra carne gloriantur. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est : et ego mundo. In Christo enim Jesu : neque circum-

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum
(^b Cap. XVI).

Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si quis vult post me venire abneget semetipsum : et tollat crucem suam et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere : perdet eam. Qui enim perdidit animam suam propter me : inveniet eam. Quid enim prodest homini ut mundum universum lucretur : se autem ipsum perdat : et detrimentum sui faciat ? Nam qui me arguerit et meos sermones : hunc filius hominis erubescet : cum venerit in majestate sua : et Patris et sanctorum Angelorum. Dico autem vobis vere : sunt aliqui hic astantes : qui non gustabunt mortem : donec videant regnum Dei.

ñ. Amen.

Lauda. Alleluja. ÿ. Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum et non confundebam alleluja.

Sacrificium. Fulgebit justus. *Require in Sancti Clementis fol. 21.*

Missa. Anniversaria beati Andree apostoli ac martyris natalicia celebrantes : consideremus dilectissimi mihi fratres quanta mentis alacritate idem vir sanctus sequi cepit Salvatore. Nam sicut Evangelia sacra testantur : dum secus mare ambulans hunc et Petrum

^a Cap. VI. Vers. 9-18.

^b Cap. XVI. Pars prima hujus Evangelii est ex Matthæi xvi, 24 ; pars altera ex Lucæ ix, 25.

^c *Egeam.* In Actis sancti Andree *Egeas* dicitur proconsul, nec obsiat quod nomen Romanum non sit. Romani enim nonnunquam Græca cognomina habebant. In hymno Bedæ de sancto Andrea *Egeas* dicitur *dux Achæus*, quod iis favet qui opinantur, sanctum Andream passum esse postquam Nero Achæos libertati restituerat ; ii *Egeam* aiunt fuisse hominem Græcum Achæorum magistratum. In libello de Vi-

A vocare Dominus dignaretur : audita voce vocationis Christi : terrena omnia derelinquentes : cuicunque simul vitia vite veteris respuentes : a mundanarum jamque rerum curis expediti et liberi : atque ab omnium vitiorum nexibus absoluti : Salvatoris ac Domini vestigia sunt secuti. Horum ergo nos exemplis accensi : sequamur Christum : contemnamus mundum : cum suis operibus transiturum. Nulla nos cupiditas mundana retineat : nec periturarum amor rerum a Salvatoris nostri nos amore disjungat. Quatenus Sanctorum sequendo vestigia : pervenire mereamur ad gaudia sempiterna.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Supplices te rogamus clementissime Deus : ut Sancto tuo Andrea apostolo ac martyre obtinente : tue cognitionis gratiam uberiori copia atque eminentiori perspicacia consequamur. Nec enim hoc rogantes : eodem interveniente nos adepturos esse diffidimus : quem tanto tuæ dilectionis calore succensum agnoscimus. Ut non solum eis qui eo predicante in te credebant salutaria verbi pocula ministraret : sed ipsum quoque impiissimum ^c *Egeam* persecutorem : ut ab idolorum vanissimo cultu recederet : et verum Deum agnosceret : piis adhortationibus ammoneret. Verum quia nepharius ille ac perfidus gratiam tuæ cognitionis : quam ceca superbaque mente contempsit : quia non meruit : utique nec accepit. Presta nobis humillimis servis tuis : ut qui te Deum tuo dono credentes agnoscimus : et agnoscentes fatemur : a te nunquam penitus recedamus. Sed dum tibi subjicimur : tibi que fideliter inhæremus eternitatis tue munera sortiatur.

Chorus resp. Amen.

Post nomina. Oratio. Nominibus Sanctorum Martyrum offerentiumque fidelium : atque eorum qui ab hoc seculo transierunt : a Ministris jam sacri Ordinis recensitis : te Dominum Deum nostrum pro intercessum sancti tui Andree apostoli et martyris deprecamur. Ut et martyrum patrocinia nobis semper opitulentur : et offerentium obsequia a te clementer accipiantur : ac defunctorum fidelium animabus celestium receptacula mansionum : et sempiterna quietis tutamina tribuantur.

ñ. Amen.

Ad pacem. Redemptor noster et Domine Omnipotens Jesu Christe : qui per sanguinem crucis tuæ omnia pacificare dignatus es : sive que in celis sunt : sive que in terris. Dum discordiam que inter Angelos et homines per culpam primi parentis contracta fuerat : verum hominem assumendo : ac pro omnibus

tis Apostolorum, versioni Græcæ libri sancti Hieronymi de Viris illustribus adnexo, cruci affixus dicitur sanctus Andreas ab *Egæa*, τοῦ βασιλέως Ἐδεσηνῶν, rege *Edessenorum*, et in translatione Latina, a *prefecto Edessenorum*. Fortasse huic narrationi error aliquis subest : constat tamen, ipsos Augustos aliquando, honoris causa, gessisse magistratus municipales ; quid mirum igitur si regulus ille susceperit summum apud Achæos magistratum, ut adularetur Neroni, qui Achaïam liberam esse jussit.

moriendo : per crucis tue t opheum resolvisti : et pacem inter celestes terrestresque creaturas factor et reparator omnium : atque Angelorum conditor reformasti : **28** acelines te cum omni humilitate deposcimus : ut per obtentum sancti Apostoli et martyris tui Andree pacem tuam : que exuperat omnem sensum non solum hominum : sed etiam ipsorum Angelorum in nostris cordibus perhenniter exultare concedas

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : te semper benedicere : teque laudare : summe et omnipotens Deus Pater. A quo beatus Andreas apostolus insuperabili protectione munitus : convertens ad fidem populos gloriam crucis Christi predicavit intrepidus : et crucis cruciamenta pro crucifixo Domino suscepit letus atque securus. Dumque de passionis sue cruciatibus letaretur : de persecutoris sui tantummodo interitu condolebat : eundemque persecutorem : ut eternas penas evaderet ^a exortabat. Sed quod plerumque magis ac magis dannationis pena augmentaretur : quo veritatis ejus predicatio non taceatur. Unde apostolus et martyr salutaria ^b honoramenta illi non tacuit : et inde persecutoris inmanis majori crudelitatis atrocitate sevens in necem apostoli quasi more frenetici : ad vindictam medici consulenti exarsit : atque antidotum salutis congruum quod illi medicus obtulit : quasi vitam medici perempturus : ipse medico furens eger bibendum dedit. Dum patibulum gloriose crucis : quod omni laude predicans apostolus extulit : persecutor crudelis eundem apostolum subire precepit. Sed letus gaudensque hoc medicus sumpsit : quod eger insanabilis non credendo abiecit. Nesciens miser quia hoc antidotum licet in gustu ^c parum sentiat amarum : in suavitate tamen dulce est ac jocundum. Dum per hoc et salus habita perhenniter habenda servatur : et salus amissa nunquam penitus amittenda recipitur. Per eum quem tecum et cum Sancto Spiritu unum Deum collaudant Angeli : omnesque superne virtutes sine intermissione ita dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Redemptor noster et Dominus Jesus Christus. Qui amarum passionis poculum ideo quasi verus medicus pre-gustavit : et ut admissam nostre salutis nobis copiam restauret : et nos ad hoc sumendum prior

^a Exortabat. *Lego exhortatur.*

^b Honoramenta. *Forte, hortamenta.*

^c Parum sentiat amarum, in suavitate tamen. *Tolle parum sentiat amarum, et illud in suavitate, et lege: Licet gustu amarum, perentibus dulce tamen est, ac jucundum fidelibus sanctis.*

^d Quo expleto. *Lego quo exemplo.*

^e Crucis. *Nihil magis vulgatum quam quod sanctus Andreas crucis supplicium obierit. De figura crucis cui affixus est disputant Lipsius (De Cruce, cap. 7), Joannes Jacobus Chiffletius (In Historia civitatis Visuntinæ, part. 1, c. 4). Si fides pseudo-Hippolyto, sanctus Andreas crucifixus est rectus in arbore olea;*

ipse summe provocaret : ipse Dominus ac Redemptor eternus.

ñ. Amen.

Post pridie. Credimus pariter et fatemur summe ac credulitatis impulsu tacere non sinimur : te Deum Redemptorem : quem nostrum pro nobis miseris in cruce fuisse suspensum. Descendisse etiam in infernum : ut nos resurgens elevares ad celos. Reliquisæ etiam nobis exemplum : ut te sequentes Dominum : passiones tolleremus in mundum. ^d quo expleto beatus Andreas discipulus tuus ac martyr et apostolus informatus : ^e crucis pro te supplicium devota mente portavit. Fac nos quesumus Domine ipso intercedente hoc tui corporis sanguinisque mysterium spiritus tui rore sanctificatum : ad nostrarum remedium sumere animarum.

ñ. Amen.

Ad Oracionem Dominicam.

Oratio. Deus a quo ^f unicus tuus in hunc mundum missus : ac pro nobis in cruce suspensus : nostre redemptionis precium dedit sanguinem suum : ut reconciliati per ejus mortem filiorum apud te promeremur adoptionem : ejusdem nostri mediatoris obtentu nobis nec merentibus ^g tribuat : ut possimus te patrem fiducialiter appellare : et orationem quam ipso docente didicimus : ad te non solum vocibus : sed et meritis proclamare in terris. Pater noster qui es in celis.

ñ. Amen.

Benedictio. Sanctus Andreas apostolus : qui pro crucifixo Domino ac Redemptore nostro : est in cruce suspensus : pro vobis ipsi Domino gratiæ providus existat semper patronus. ñ. Amen.

Et ob cujus celebrandam solennitatem alacer est hodie vester conventus : sit pro peccatis vestris ante Deum intercessor assiduus. ñ. Amen.

Ac sicut hic sanctus virtute fretus Dei crucifixi per crucis victoriam diabolum **29** superavit : ita vos per mortificationem crucis cuncta vitia conculcatis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius etc.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Dicat Chorus. Gustate et videte. ut supra in prima Missa.

cui favet sanctus Petrus Chrysologus (Serm. 133), cum ait : *Petrus namque crucem, arborem Andreas ascendit. Crux sancti Andree, quam apud Massilienses in celebri sancti Victoris cœnobio vidi, ex duobus lignis dedulatis compacta est, ad angulos rectos conjunctis, adeo ut, pro situs varietate vel hanc X figuram, vel illam X efficiat; est autem longa pedes circiter octo, et totidem lata, de quo Saussaius (Martyrol. Gallican., die 30 Nov.; lib. de gloria S. Andree, p. 11, lib. III, c. 2, art. 2).*

^f Unicus tuus. *Fortasse, unicus Filius tuus.*

^g Tribuat. *Lego tribus.*

IN ^a SANCTE EULALIE VIRGINIS.Ad Missam. ^b Officium.

Alleluia : ortus conclusus soror mea : fons signatus emissiones tue alleluja. Paradisus cum pomorum fructibus. Alleluja. Alleluja. ^γ. Specie tua et pulchritudine tua intende prospere procede et regna. P. Paradisus. ^γ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Paradisus cum.

Dicat Presb. Gloria in excel-sis.

Oratio. Gloria nostra Deus noster : qui in celis ab Angelis demonstraris : et in perpetuum decantaris : hic fideliter ac solenniter predicaris : presta nobis amplissima pietate tua a malis propriis liberari : et semper in tuis laudibus gloriari. ^η. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ^η. Amen.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (^c Cap. XXIV).
^η. Deo gratias.

Sapientia laudabit animam suam : et in Domino honorabitur. In medio populi sui gloriabitur : et in

^a S. Eulalie. In Martyrologiis tres invenio Eulalias virgines et martyres, unam Romanam, et binas Hispanas, alteram Barcinonensem, Emeritensem alteram. III Idus Decembris, Romæ, sanctæ Eulaliæ Trasonis, alii Trasonis Pontiani, etc., in Lucensi Florentinii, in Corbeiensi Acheril, et in vetustissimo Antuerpiensi, apud Florentinium, in notis, legitur. Rursus in Martyrologio Antissiodorensis monasterii: II Idus Decembris, Romæ, Eulaliæ; eademque die Eulaliam hanc colunt Morbacense et Laurishamense Georgii, in quo virgo et martyr dicitur. Sancta Eulalia Barcinonensis pr. Idus Februarii colitur, in vetustis Martyrologii Hispani fragmento (Apud Bolland., tom. VI Julii), in Romano Parvo, et in aliis, de quibus in Sanctoralia agam. Eulaliam Emeritensem tabulæ ecclesiasticæ Latinorum omnes ferme celebrant. Solus Beda, ex Martyrologiorum scriptoribus, insignem hanc martyrem ignorasse videtur, inquit Sollerius (In Martyrol. Usuardi). Sed cum apud omnes occidentalis Ecclesiæ gentes celeberrima esset Eulalia Emeritensis, factum est ut ejus nomen prid. Id. Decembris, sanctæ Eulaliæ Romanæ sacra, Lucensi Florentinii, Antuerpiensi, aliisque quibusdam Martyrologiis, inscriberetur; at contra, eadem tamen de causa, accidit ut IV Idus Decembris, qua die colitur Eulalia Emeritensis, in Bedæ genuino Martyrologio, in Corbeiensi Martenii, et in Stubulensi, legatur Eulalia Barcinonensis. Porro sanctam Eulaliam Emeritensem passam esse IV Idus Decembris optimæ et vetustissimæ Ecclesiarum tabulæ indicare videntur, quibus ea die inscribitur natalis ejus. Carthaginiense Kalendarium, IV Idus Decembr.: Sanctæ Eulaliæ; Corbeiense Martyrologium Acherii, IV Idus Dec.: In Hispania civitate Emerita, passio sanctæ Eulaliæ; Lucense Martyrologium Florentinii, IV Idus Dec.: In Hispania civitate Almeri [lege Emerita], sanctæ Eulaliæ virginis et martyris. His unum Wandelbertum addam, quibus reliqui subscribunt:

Eulaliam sancto quartis veneramur amore.
Hispaniam Emeritam cojus cruor ossaque servant

Sanctus Gregorius Turonensis (De Gloria martyrum, lib. 1, c. 94) scribit passionem sanctæ Eulaliæ Emeritæ celebrari medio mense decimo, fortasse quia diebus octo celebraretur, a decima ad diem decimam octavam Decembris. Prudentius integro hymno tertio de coronis martyrium sanctæ Eulaliæ cecinit. De eadem rursus, hymn. 4 de coron. canit:

A ecclesiis altissimi aperiet os suum : et in conspectu virtutis illius honorabitur. In medio populi exaltabitur : et in plenitudine sancta admirabitur. In multitudine electorum habebit laudem : et inter benedictos benedicetur dicens. ^d Quasi cedrus exaltata sum in Libano : et quasi cypressus in monte Syon : et quasi palma exaltata sum in Cades : et quasi plantatio rose in Hiericho. Quasi oliva speciosa in campis : et quasi platanus ^e dilatata sum juxta aquam. In plateis sicut cinamomum et ^f affaltum aromatizans odorem deli : quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Quasi storax et galbanus : et ungula et gutta : et quasi Lihauus non incisus. Vaporavi habitationem meam : et quasi balsamum non mixtum odor meus. Ego quasi terebinthus expandi ramos meos et rami mei honoris et gratie.

B Ego quasi vitis fructificavi odorem suavitatis : et flores mei flores honoris et honestatis. Ego mater pulcre dilectionis : et timoris et agnitionis et sanctæ spei. In me gratia omnis vite et veritatis. Transit : ad me omnes qui concupiscitis me : et a generationibus meis implemini. Spiritus enim meus super mel dulcis : et hereditas mea super mel et favum. Memoria mea

Lusitanorum caput oppidorum
Urbs adorata cineres puellæ
Obviam Christo rapiens, ad aram
Porriget ipsam.

Hymno 11 de coron., passionem et festum sancti Hippolyti describens, inter solennes Cypriani, vel Chelidonii, reponit diem festum Eulaliæ. Sanctæ Eulaliæ Emeritensis mentionem quoque fecerunt Idalius, in Chron. (Olymp. 202, 209), et sanctus Isidorus (In Chron. Goth., ær. 491) Theodoricum a deprædanda Emeritensi urbe beatæ Eulaliæ osteulis prohibuit, mox adversis sibi nuntiis terrorem, de Emerita egressum Gallias reptitisse scribit. Paulus Diaconus Emeritensis, in libello de Vita Patrum Emeritensium, plura passim commemorat de sanctæ Eulaliæ ejusque ecclesia, et c. 12 meminit de tunc a sanctæ Eulaliæ, quam Massona episcopus renuit tradere Leovigildo regi, qui eam Toleti in basilica Aratorum asservari volebat. Venantius Fortunatus (lib. viii, carm. 4) et Adalhelmus (De Gloria virginum) sanctam Eulaliam carmine celebrant; eamque Mozarabes, in suo Missali et in Breviario, officio proprio, et in Orationali Gothico pluribus orationibus, IV Id. Decembris colunt. Est etiam in Missali Gallo-Gothico missa propria sanctæ Eulaliæ; at an Emeritensis Eulaliæ, an potius Barcinonensis, alibi inquiram. Sancta Eulalia Emeritensis passa esse creditur in persecutione Diocletiani anno ær. Christianæ 303, sub Calphurniano præside, ut habent Acta martyrii ejus, apud Tamajum de Salazar. (In Martyrol. Hispan., tom. VI, pag. 443), interpolata quidem, non tamen in omnibus rejicienda.

^b Officium. Cantic. iv, 12. ^γ. Ps. xliv, 5.

^c Cap. XXIV. Vers. 1-31.

^d Quasi cedrus. Vers. 17.

^e Dilatata. Vulg., exaltata.

^f Affaltum. Vulg., balsamum. Syr., thus aromaticum. In Græco, ἀσπάλθος; est aspalathus, teste Plinio (Hist. nat. lib. xii, § 52, Edit. Harduin.) spina candida, flore rosæ, ad modicæ arboris staturam in Ægypto crescens. De eadem rursus, lib. xxiv, § 69, Plinius agit, et, ibid., § 68, scribens de spina quam hyppophæston appellant : Illa, inquit, per Hispanias nutrit inter odores et ad unguenta utuntur, aspalathum nominantes. Unde patet aspalathum apud Hispanos usitatum fuisse vocabulum; ab aspalatho autem corruptione vulgi natum puto affaltum.

in generatione seculorum. Qui edunt me adhuc esurient : et qui bibunt me adhuc sitiunt. Qui audient me : non confundentur : et qui operantur in me : non peccabunt. Qui elucidant me vitam eternam possidebunt.

ñ. Amen.

Dicat Chorus. ^a *Psallendo.* Audi filia et vide : quia concupivit rex decorem tuum. Et ipse est Deus tuus. ^γ. Lingua tua calamus scribe velociter scribentis : diffusa est gratia in labiis tuis propterea benedixit te Deus in eternum. *P.* Et ipse est Deus tuus.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (b II, cap. X).

ñ. Deo gratias.

Charissimi. Qui gloriatur : in Domino gloriatur : **B** non enim qui seipsum commendat : ille probatus sit : sed quem Deus commendat. ^c Utinam sustineretis modicum quid ineipientie mee : sed et supportato meo : emulor enim vos Dei emulatione. Despondi enim vos uni viro : virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua : ita corrumpantur sensus vestri ut excidant a simplicitate et charitate que est in Christo. Nam si is qui venit alium Christum predicat quem non predicavi vobis : aut alium spiritum accipitis quem non accepistis : aut aliud evangelium quod recepistis : recte pateremini. et extimo enim nihil me minus fecisse in vobis a magnis Apostolis. Et si imperitus sum sermone : sed non scientia. In omnibus autem manifestus sum vobis : ^d per fidem que est in Christo Jesu **C** Domino nostro.

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum (° Cap. XIII).

Illo in tempore dixit Dominus Jesus discipulis suis : parabolam hanc. Simile est **30** Regnum celorum thesauro abscondito in agro : quem qui invenit homo : abscondit : et pro gaudio illius vadit : et vendit universa que habet : et emit agrum illum. Iterum simile est regnum celorum homini negotiatori : querenti bonas margaritas. Inventa autem una preciosa margarita : abiit et vendidit universa que habuit : et emit eam. Iterum simile est regnum celorum sagene misse in mare : et ex omni genere piscium congreganti. Quam cum impleta esset : educentes et secus **D** litus sedentes : elegerunt bonos in vasa sua : malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi. Exhibent Angeli et separabunt malos : de medio justorum : et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus et stridor dentium. Intellexistis hec omnia ?

^a *Psallendo.* Ps. XLIV, 11, 12. ^γ. *Ibid.*, 2, 3. Verba autem aliter disposita sunt quam in textu scripturæ.

^b *Cap. X.* Vers. 17, ad cap. XI vers. 6.

^c *Utinam.* Initium capituli undecimi.

^d *Per fidem.* Hæc, et que supersunt hujus Epistolæ, in Vulgata, Græca, Syriaca non leguntur.

^e *Cap. XIII.* Vers. 44-52.

^f *Lauda.* Sophon. III, 14.

^g *Sacrificium.* Ex Ecclesiastici XLIV, 17, 20. ^γ.

A Dicunt ei. Etiam. At illis. Ideo omnis scriba doctus in regno celorum similis est patrifamilias : qui profert de thesauro suo nova et vetera.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu tuo.

Cantet Chorus. ^f *Lauda.* Alleluja. ^γ. Lauda filia Syon letare et exulta filia Hierusalem. *P.* Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres.

^g *Sacrificium.* Sicut cedrus exalata sum in Libano et quasi cypressus in monte Syon : quasi mirra electa dedi suavitatem odoris alleluja. ^γ. Sicut storax et galbanus et onix et gutta : et quasi Libanus ^h non incensus vaporavi habitationem meam : ego quasi terebintus expandi ramos : et rami mei honoris et gratiæ : ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris : in me spes omnis vite et virtutis : transite ad me omnes qui concupiscitis me : et a generationibus meis adimplemini ; spiritus enim meus super mel dulcis. *P.* Quasi mirra electa dedi suavitatem odoris alleluja.

Missa. Omnes qui sub impugnantium certamine viciorum : aut vulnerati turpiter : aut perempti de carnis fragilitate conquerimur : ⁱ quique ignavie mentis excusatione corporee imbecillitatis oculinus fratres charissimi : et propositum aspiciamus Eulalie virginis : et triumphum. Que nec sexui subjecta nec corpori : virile contemnendo contagium : sit virilis. In qua non fuit corruptele portio : ut esset gratie plenitudo. ^j Quam credulitatem fide : libidinem castitate vincentem : et ornavit virginem admiratio castitatis : et coronavit martyrem gloria passionis : que dum vitis repugnat et gladiis. dum et ferrum spernit : et coitum. et credulitatis sue hostem pertulit : et etatis. Hujus ergo intercessu omnipotentiam summi patris oremus : ut sicut ab eo ejus iuvicta virginitas locari meruit in regione celorum : ita nobis concessa venia delictorum : concedatur locus in regione viventium.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Letetur in te Domine queso virginitas : et ^k huic proxima congaudeat continentia. Non sexum querunt hujusmodi bella : sed animum. Non mucronis confidentiam : sed pudoris. Non etiam personas discussuras : sed causas. impune inter armatas transit acies innocens conscientia : que superavit crimina : superat et metalla. Facile viacit alios : quisquis se vicerit. et cum laudabile sit viro fecisse virtutem : majoris tamen præconii est fecisse virginem rem virilem. Prophanum sacra ingreditur puella concilium : et soium Deum in pectore gestans

Ibid., 20-27.

^b *Non incensus* Lege non incensus.

ⁱ *Quique.* Lege : *Quique ignaviam mentis.*

^j *Quam credulitatem fide.* Lege *credulitatem fide.*

^k *Huic proxima.* Auctor de Bono pudicitia, inter opera sancti Cypriani : *Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimoniis, verum in omnibus gloriosa est cum gradibus suis.*

infert violentiam passioni. Nec deest lictor tam impudens quam crudelis : ^a qui sponsam (secure dixerim) Christi : fornicantium verberibus oculorum : supplicio libidinante torqueret. Ut que penas in adulterio non luebat : saltem penas adulteras sustineret. Dudum quod gravius carnis exspectantium oculis corpus exponit : et per divaricatas viscerum partes : ictuum sulcos cursus fusi sanguinis antecedit. Perit tunc tortoris iniqui commentum : sola patiuntur tormenta ludibrium. Habet quidem virginem nostram nuditas : ^b sed pudicam. Discat ergo : discat uterque sexus ex virgine : non pulchritudinem colere : sed virtutem. Fidem amare : non formam. Placiturus Domino : non decoris expectare iudicium : sed pudoris. Sed quia tuum est **31** Christe totum quod hec virgo vicerit : tuum quod meruit : tuum etiam quod peregit. Nec enim tela repellimus adversantium : nisi tue divinitatis beneficio sublevemur. Nunc presta nobis ut sicut hec beatissima martyr tua pugnando præmium adepta est castitatis : ita nos commissorum nostrorum ad te dimissis contagiis : adipiscamur premia tue promissionis.

ñ. Amen.

Post nomina. Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : in cuius nomine beate Eulalie virginis ac martyris tue solennia celebramus : que ^c dum ad confessionem duceretur : non illam mortis timor intravit : nec vultus pallor obsedit. Non ira terruit compunantis : non dira vox : non cruenta manus : non etiam turbidus aspectus a proposita passione submovit. Tu nobis martyris hujus gaudentibus de triumpho : et ad te convertendi aditum prebe : et sancte conversationis tribuito dignitatem. Concedens per hanc oblationem tibi a nobis oblatam : et offe-

^a Qui sponsam. In Actis apud Joannem Tamajum beatissima Eulalia sanctimoniis puella dicitur. In Orationali Gothico (Pag. 20, orat. 5) orant Gotho-Hispani : Domine Jesu Christe, cui virgo et martyr Eulalia integritate jungitur, et sanguine sociatur, dum tibi et castimoniam vovit, et pro te sanguinem sudit, præcia famulis tuis, etc. Demum Prudentius, in hymno de ejus martyrio eadem docet, cum non virginem, sed aperte sacram virginem appellat Eulalam.

^b Sed pudicam. Lege sed pud.ca.

^c Dum. Sanctam Eulalam Emeritensem in fundo Porcejano, vel, ut alii legunt, Percejano, vigesimo, aut vigesimo quarto, lapide ab Emerita dissito (Itinerar. Antonin. edit. Wesselingi, pag. 432), latentem, a conquistibus detectam, et publico vehiculo impositam, ut Calphurniano præsi disteretur, perductam esse Emeritam testatur Acta ejus martyrii apud laudatum Tamajum (In Martyrologio Hispano) et in antiquis Breviariis apud Franciscum Padilla (Hist. Eccl. Hispan., cent. 4). Actorum auctoritatem firmat sanctus Eulogius (Memorial. sanct., lib. 1), qui cum illustribus exemplis indigeret ad tuendam causam martyrum Cordubensium, Justum et Patorem, Eulalam Barcinonensem et Babilam episcopum compellat, de Eulalia Emeritensi tacet; quam illustrem martyrem utique silentio non prætermisisset, si ea sponte se tormentis et morti Christi causa objecisset. Egregie quoque eorundem Actorum fidem corroborant Missale nostrum hac oratione, in qua sanctam Eulalam dum ad confessionem duceretur mortem non timuisse legitur; et Orationale Gothicum (Orat. 5, pag. 20) in quo legitur Christum Do-

rentibus perhennis gratie lucrum : et defunctis eterne pausionis solatium.

ñ. Amen :

Ad pacem. Deus eterne : cuius gratia protecta virgo Eulalia inter flammam non erubuit confiteri : quod ex flamma tui amoris haurire proueruit. Tu nos ejus precatu inter mundi hujus flammaram procellosa discrimina protege : et tue pacis multiplici incremento adimple. Quo et hic bene vivamus : et ad te de hac vita remuneraturi secunda conscientia properemus.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et justum est Domine Deus : ^d qui tam prudentem virginem fidei sociata apice glorie consecrasti : tibi gratias agere. Ut per quem facta est mater Maria : fieret martyr Eulalia : illa pariendi affectu felix : ista moriendi. Illa implens incarnationis officium : ista rapiens passionis exemplum : Illa credit angelo : ista resistit inimico. Illa electa per quam Christus nasceretur : ista assumpta per quam diabolus vinceretur. Dignare Eulalia martyr et virgo placitura Domino suo : que Spiritu Sancto protegente ^e tenero sexu bellum forte sudaverit : et ultra opinionem humane virtutis ad tolerantiam penarum zelo tui amoris se obtulerit : cum in specie preciosi Unigeniti sanguinem suum sub testimonio bone confessionis effuderit : et incorrupta flammis viscera in odorem suavissimi thimiamatis adoleverit. ^f Vadit ad tribunal cruenti presidis : non quesita. In qua tam solum fuit animus incontinnens ad secretum : quam locus competens ad triumphum. Lucratura regnum : contemptura supplicium : inventura quesitum : visura confessum. Non tre-

minum sanctam Eulalam ita impavidam reddidisse, ut persecutionem sequentium impiorum (conquistores intelligo) non fugeret, nec declinaret. Ea autem quæ non fugit insequentes, quæ ducitur ad confessionem, profecto se in periculum sponte non conjicit. Adde quod Prudentius, qui ex duobus Eulaliis unam fecit, cum virgunculam tenellam, ætatis ferme puerilis, laceris pedibus, nocte obscura, millia multa, viginti ut minimum, emensam esse scribit, rem incredibilem narrat : addit ille quidem, jure poetarum, angelos comites, sed hos Eulalam portasse non ait, quod tamen necesse erat, ut iter tam prolixum per loca senta situ et vepribus nocte una conticeret. Illud etiam non præmittendum, Ecclesiæ legibus vetitum fuisse ne quis se sponte persequentibus objiceret. Nec aliter quam speciali Dei impulsu excusatur factum Eulaliæ Barcinonensis et aliorum quorundam, qui contra hanc legem ecclesiasticam fecerunt.

^a Qui tam. Hæc, usque ad illa verba, dignare Eulalia martyr, verbatim eadem habentur in præfatione missæ sanctæ Eulaliæ Missalis Gallo-Gothici.

^e Tenero sexu. Hæc et sequentia ibidem, iisdem ferme verbis, habentur in immolatione missæ sanctæ Eulaliæ, ut opinor, Barcinonensis.

^f Vadit. Hæc ad Eulalam Barcinonensem pertinent, quæ sine ullo miraculo tria aut quatuor passuum millia una nocte facere potuit. Ast Eulalia Emeritensis ad tribunal non quesita minime accessit, sed ducta ad confessionem mori pro Christo non timuit.

pida de pena : non ambigua de corona : non defessa de eculo : non diffusa de premio. Interrogatur : confitetur : occiditur : coronatur. Ingentique miraculo majestas tua exalatum virginis spiritum : ^a quem assumpsit per flammam : suscepit per columbam. Ut hoc prodigio in celis martyr ascenderet : quo in terris filium pater ostenderat. Siquidem nec inhonorum patiantur elementa corpusculum : quod deciduis nix aspersa velleribus : et virtutis rigorem et virginitatis tecta candorem eluceret. vestiret. absconderet : et superni velaminis ^b operimento. celum suaveri prestat exequias. et per misericordiam Redemptoris daret anime sedem : pro sepultura redderet dignitatem. Ipse quem collaudant omnes Angeli : omnesque Sancti ita dicentes. *Dicat Chorus.* Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : pro cujus nomine beatissima martyr Eulalia cremandum corpus suum obtulit flammis : suscipiens candentis olei supplicium in mammillis : ac per reliqua suppliciorum genera finem faciens passionis. illa etenim eculo imposita cruceque appensa : te unum et verum Deum in Trinitate professa est in voce sue confessionis : et laudem tui honoris : Ob hoc te petimus immensa bonitas summe Deus : ut qui eam de tot penarum generibus triumphare fecisti : **32** nos ejus precibus et hic in seculo protegendo salvifices : et peracto luctamine mundi : sanctis tuis efficias coheredes : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie Oratio. Deus qui fervens ^c supplicium plumbi ante oculos illatum Eulalie virgini tue frigidum effecisti : tu e celis ignem illum tui amoris emitte : qui nunquam novit frigescere : quo et hanc

^a *Quem assumpsit.* Eadem in Gallo-Gothico, ibid., habentur. De columba quæ, moriente sancta Eulalia Emeritensi, visa est in cælum volans, testes sunt Prudentius, sanctus Gregorius Turonensis (*De Gloria martyrum*) alique non pauci. Refert Paulus Diaconus Emeritensis (*In Vitæ Patrum Emeritensium*, cap. 1), sanctam Eulaliæ Emeritensem specie columbæ candidissimæ apparuisse Massonæ Emeritensi episcopo catholicæ fidei causa in exilium a Leovigildo rege pulso, eique reditum ad Ecclesiam suam prædixisse; de columba quæ, moriente Eulalia Barcinonensi, in cælum evolavit, testantur ejus Acta plane sincera, et Beda genuinus, in Martyrologio.

^b *Operimento.* Idem utrique Eulaliæ Hispanæ conligisse traditur.

^c *Supplicium plumbi.* De supplicio plumbi liquati et olei candentis, de quo in oratione *post Sanctus*, meminere acta vulgata ejus martyrii. Silet de his Prudentius.

^d *Simbolo.* Symbolum Constantinopolitanum ante orationem Dominicam, ex decreto Concilii Toletani III recitant Mozarabes.

^e *Parcedam.* Hoc est Christum Dominum, quem speramus fore ut parcat.

^f *Coronabit post flammam.* Acta sanctæ Eulaliæ Emeritensis habent, eam, accenso circa crucem, in qua jacebat, rogo, tandem vicicomburio martyrium, hæstæ flammæ, consummasse; et quamvis Prudentius eam igne lampadarum, et flammæ quam comæ conceperant, extinctam esse dicat, quod de Eulalia Barcinonensi testantur ejus Acta, tamen actis sanctæ Eulaliæ Emeritensis patrocinantur Missale et Breviarium nostrum, et Orationale Gothicum, in qui-

A in honorem martyris tue oblatam tibi sanctifices hostiam : et cordibus nostris consequentis gratiæ spiritualem impartias medicinam.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam. Recensito dilectissimi fratres ^d simbolo nostre credulitatis : Eulalie virginis intueamur robur fidei vel etatis. Que inter flammam jam in consummatione suppliciorum unum et verum Deum in Trinitate predicat adorandum. Et ideo accedamus ad Deum cum lacrimis : ad quem illa accessit consummato supplicio passionis. Conquerentes apud eum de infirmitate nostra : qui ejus roboravit infantiam. Petentes ab eo quod precipit : ut ipse tribuat quod promisit. Invocantes eum ea pietatis intentione ^e parcendum miserie nostre : qua miseratione nos docuit orare semper et dicere. Pater noster qui es in.

Benedictio. Jesus Christus Dominus qui martyrem suam Eulaliæ ^f coronavit post flammam : ipse in vobis male cupiditatis restringat incendia. Et qui ejus corpusculum nivei candoris velavit amictu : ipse vos a peccato purificet et delicto. ñ. Amen. Quique ejus spiritum cælesti locavit in regno : premium vobis tribuat sempiternum. ñ. Amen.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte. *Ut supra in Dominica prima Adventus.*

IN FESTIVITATE ANNUNCIATIONIS SANCTE MARIE VIRGINIS

Que dicitur ^h de la O. Ad Missam. ⁱ Officium.

Alleluja : Christi generatio sic erat : cum esset desponsata Mater ejus Maria Joseph. antequam convenirent inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Alleluja. ¶ Spiritus Sanctus superveniet

bus flammæ, rogos et ignis tam frequenter recurrunt ut amplius aliquod videantur indicare quam tormentum haud insuetum lampadarum.

^g *In festivitate.* Quæ Græcæ festivitas ἡ ἁγία τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμῶν, ut, can. 52, loquitur concilium Trullanum, *sacra sanctæ Nuntiationis dies*, vel absolute εὐαγγελισμοῦς Nuntiatio appellatur, Latinis Annuntiatio

^h *De la O.* Solemnitas Annuntiationis beatæ Virginis bis in Missali et Breviario Mozarabum recurrit, et quotannis bis celebratur ab hisdem, sub ritu duplici sex capparum, die 18 Decembris, ex decreto citato concilii Toletani X, et 25 Martii, ut receptæ in Ecclesia Romana consuetudini sese adaptarent. Hæc, quæ recentior apud illos festivitas est, modo Annuntiationis nomen obtinet; illa vero antiquior solemnitas, modo vel *Expectatio partus*, vel usu vulgi *Santa Maria de la O* appellatur : quam denominationem non ideo sortita est, quia a xv Kal. Januarii solennes antiphonæ ab O littera incipientes in vespertinis precibus decantentur, hæc enim antiphonarum nullum apparet vestigium in Breviario Mozarabum; sed causa nominis petenda est ex peculiari usu Ecclesiæ Toletanæ, quem ex P. Ribadineira (*Flos sanctorum*) refert Joannes Tamjús (*Martyrol. Hisp. T. VI, p. 483*). Absolutis namque vespere festivitate Expectationis partus, omnes, quotquot adsunt, in choro, clerici, sine ordine, voce clara O longam proferunt, ad flagrans illud desiderium significantium quo sancti omnes in limbo, in cælo angeli, totusque orbis tenebatur Nativitatis Redemptoris.

ⁱ *Officium.* Mat. hæc I, 18. ¶ Lucæ I, 35.

in te : et virtus altissimi obumbrabit tibi : P. Antequam convenirent. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Antequam.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria tibi Deus : tibi semper gloria : cuius assumptorem hominem vidimus quasi gloriam Unigeniti a Patre plenum gratia et veritate. ^a Presta ergo nobis Domine amplissime tue pietatis gratiam : et coeternum tibi permanentem in gloria deitatis.

†. Amen.

Per misericordiam, etc.

Lectio libri Ezechielis Prophete (Cap. XLIII).

^c Facta est super me manus Domini : et elevavit me spiritus : et duxit me ad portam : que respiciebat ad viam orientalem. Et ecce gloria Dei Israel ^d ingrediebatur : et vox erat Dei quasi vox aquarum multarum : et terra splendebat ^e a maiestate ejus. Et cecidi super faciem meam : et maiestas Domini ingressa est Domini domum : et audivi loquentem ad me de domo. Et vir qui stabat juxta me : dixit

ad me. Fili hominis : locus solii mei et locus vestigii pedum meorum : ^f ubi habito in eternum. ^g Post hec converti me ad viam porte ^h sanctuarii : que respiciebat ad Orientem : que erat clausa. et dixit Dominus ad me. Porta ista quam vides clausa : non aperietur : et vir non transibit per eam : quoniam Dominus Deus Israel ⁱ ingreditur per eam : et erit clausa principi. Et princeps ipse ^j sedet in ea : ut comedat panem coram Domino. Rursumque vidi : et ecce gloria Domini implevit domum Dei. Et ^k audivi vocem dicentis. Benedicta gloria Domini. De loco sancto suo. †. Amen.

^l *Psallendo.* Mater Syon dicit homo : et homo factus est in ea : et ipse fundavit eam excelsus. †. Dominus narravit scripturas populorum suorum et principum eorum qui fuerunt in ea. P. Et ipse fundavit eam. *Dicat Presb. Silentium facite.*

Sequentia epistole Pauli Apostoli ad Philippenses (Cap. IIII).

Fratres gaudete in Domino semper : iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus homini-

numtiatio, vel Adnuntiatio dicitur. In Hieronymiano Lucensi Florentinii scribitur Adnuntiatio sanctae Mariae de Conceptione. In Corbelensi Dacherii est Adnuntiatio sanctae Mariae per angelum. Kalendarium Frontonis habet Adnuntiatio Domini. Romanum Parvum Adoni premissum Adnuntiatio dominica. Hispanis olim festivitas dominicae Matris, aut festum sanctae virginis Mariae, ut ex concilio Toletano x, cap. 1, et ex Codice legum Visigothorum (Lib. XII, tit. 5, l. g. 6) colligitur. Quibus haec festivitas in toto Gothorum imperio die xv Kal. Januarii sacra celebriate servari praecipitur. Festivitatem hanc Annuntiationis, sive Incarnationis Filii Dei, praecessisse decretum concilii Toletani x, ex ipsius concilii verbis patet : Invenitur etenim, inquit Patres Toletani, in multis Hispaniae partibus hujus sanctae Virginis festum non uno die agi ; quare, cum dies ipsa Annuntiationis angelicae cadat frequenter in Quadragesimale, et nonnunquam in tempus Paschale, quo festiva solemnitates non celebrantur, statutum fuit ut, sublata omni varietate, solemnitas dominicae Matris die xv Kal. Januariarum omnimodo celebretur, eamque non minori solemnitate frequentari volunt quam ipsa Christi Nativitas. Quod inquit non sine exemplo statutum est : in multis namque Ecclesiis a nobis et spatiis remotis et terris hic mos agnoscitur retineri. Nihilominus suspicor mysterium Annuntiationis peculiari festivitate coli coepisse non diu ante initium saeculi vii ; quae enim antiquiora pro ea citantur testimonia vel dubia sunt, vel conjecturis tantummodo nituntur. Concilium Trullanum, anno 692 celebratum, can. 5, statuit ut in omnibus sanctae Quadragesimae jejuniis diebus, praeterquam sabbato et Dominica, et sancto Annuntiationis die, fiat praesantificatorum sacra liturgia. Quibus evincitur festum Annuntiationis in Oriente tempore Quadragesimae celebratum esse. Romae pariter die 25 Martii festum Annuntiationis celebrabant. At de hac solemnitate silent Kalendaria Bucherianum et Carthaginiense ; unde videtur sancti Augustini aeo in Africa nondum agi consuevisse. De eadem silet Missale Gallo-Gothicum ; unica enim quam habet de beata Virgine missa est in Assumptione sanctae Mariae matris Domini nostri, qua ejus mors et in caelum translatio commemoratur : in contestatione cujus sicut gratulatum sumus ortu, tripudiamus partu, ita glorificamus in transitu. Quibus videntur Galli innuere se festum Nativitatis Virginis celebrasse, de qua festivitate nihil in Missalibus Gallicis reperitur. In Sacramentario Bobiensi sunt binae Missae de beata Virgine, quarum

prima in sanctae Mariae solemnitate ad Annuntiationis solemnitatem haud obscure pertinet ; altera est missa in assumptione sanctae Mariae. In Lectionario Luxoviensi est legenda in festivitate sanctae Mariae, quae fortasse ad Annuntiationem spectat. Caeterum missae hae Gallicae non ante Nativitatem Domini, sed post Epiphaniam celebrabantur ; quo argumento, si alia deessent, probatur libros hosce Liturgiae Gallicae esse, non Gotho-Hispanos.

^a *Presta.* Fortasse legendum : Presta ergo nobis, Domine, amplissimae tuae pietatis gratia, te pro nobis humilem fide agnosce in sinu Matris, et coeternum Patri permanentem in gloria Deitatis. (Vide Ora. Goth., p. 44, orat. 3.)

^b *Cap. XLIII.* Prophetia hae ex laciniis Ezechielis prophetae cap. xl, xlii, xlii, et ex cap. ii et iii consueta est.

^c *Facta est.* Initium prophetiae desumptum est ex cap. xl, l, cap. xliii, 1, 5.

^d *Ingredebatur.* Vulg. et LXX addunt per viam orientalem.

^e *A maiestate ejus.* Post haec omittuntur lineae aliquot.

^f *Ubi habito.* Vulg. et Chal., ubi habito in medio fluminum Israel in aeternum. LXX, in medio domus Israel in aeternum.

^g *Post haec.* Desumptum est ex capite xlii, 1 seq.

^h *Sanctuarii.* Vulg. et LXX addunt exterioris.

ⁱ *Ingreditur.* Vulg., ingre:us est.

^j *Sedet.* Vulg., Ch. l., LXX, sedebit. Omittuntur aliquot lineae.

^k *Et audivi.* Prima pars hujus desumpta est ex Ezech. ii, 2, et secunda ex eodem, cap. iii, 12.

^l *Psallendo.* Ps. LXXXV, 5. Vulg., nunquid S. om. At Italica, mater Sion. †. Ps. LXXXVI, 6.

^m *Cap. IV.* In Lectionario Luxoviensi, et in Sacramentario Bobiensi binae tantummodo lectiones hae festivitati assignantur. In Luxoviensi Epistola est ex Apostolo I Cor. vii, 25-40, Evangelium ex sancto Luca, cap. i, 39-56. In Bobiensi Epistola est ex Apostolo, Ephes. vi, 1-10, Evangelium ex sancto Luca, cap. ii, 41-50. In Missali Toletano legitur Epistola ex Isaia, xi, 1-5, quod olim, ut et in libro Comitibus, legabatur in Ecclesia Romana ; modo in Missali sancti Pii V legitur ex Isaia, vii, 10. Evangelium autem tam in Toletano, quam in Missali sancti Pii V, legitur ex sancto Luca, i, 25-33.

bus : Dominus prope est. Nihil solliciti sitis : sed in omni oratione et obsecratione : cum gratiarum actione : petitiones vestre innotescant apud Deum. Et pax Dei que exuperat omnem sensum custodiat corda vestra et intelligentias **SS** vestras : in Christo Jesu. De cetero fratres : quecumque sunt vera : quecumque pudica : quecumque justa : quecumque sancta : quecumque amabilia : quecumque bone fame. Si qua virtus. ^a Si qua laus : hec cogitate que et didicistis : et accepistis : et audistis : et vidistis in me. Hec agite : et Deus pacis erit vobiscum.

¶. Chorus. Amen

Principium Sancti Evangelii secundum Matth.
(^b Cap. I).

Liber generationis Iesu Christi filii David : filii Abraam. Abraam genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. ^c Jacob autem genuit Joseph virum Marie ^d de qua natus est Christus. Omnes ergo generationes ab Abraam usque ad David : generationes quatuordecim. Et a David usque ad transmigracionem Babylonis generationes quatuordecim : et a transmigracione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim. Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph : antequam convenirent : inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Joseph autem vir ejus cum esset justus : et nollet traducere eam : voluit occulte dimittere eam. Hec autem eo cogitante : ecce Angelus Domini in somnis apparuit ei dicens : Joseph filii David : noli timere accipere Mariam conjugem tuam : quod enim in ea natus est : de Spiritu Sancto est. Pariet autem filium : et vocabis nomen ejus Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Hoc autem totum factum est : ut adimpleretur quod dictum est a Domino per ^e Esaiam prophetam dicentem : Ecce virgo in utero habebit et pariet filium : et vocabunt nomen ejus Emmanuel : quod est interpretatum : nobiscum Deus.

¶. Amen.

^f *Lauda.* Alleluja. A dextris tuis Domine ad-istit regina : in vestitu deaurato circumamicta varietate alleluja.

^g *Sacrificium.* Confortamini et jam nolite timere : ecce

^a *Si qua laus.* Ita sanctus Chrysostomus et textus Græcus : accedit Syriaca versio, in qua *si quæ laudabilia.* At Vulgata, Ambrosiaster et Theodoretus, *si qua laus disciplina,* Primasius, *si qua laus tolerantia,* legunt.

^b *Cap. I.* Vers. 1-24. Prætermissa tamen sunt multa.

^c *Jacob.* A versiculo 2 ad 16, omnia prætermissa sunt.

^d *De qua natus est Christus.* Vulg., Syr., Gr. : *De qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.*

^e *Esaiam.* Prophetia est quidem Isaia vii, 14. Ejus tamen nomen in Vulg., Gr. et Syr., non legitur.

^f *Lauda.* Ps. xlii, 10. Sanctus August., *circumamicta.* Vulg., *circumdata.*

^g *Sacrificium.* Isaia xxxv, 4. y. Ibid. vii, 15.

^h *Non pusillum.* Vulg., *nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo.* Versio Missalis nostri nec cum Vulgata, nec cum vili ferme ex editis Scripturæ versionibus convenit.

ⁱ *Abjurgat.* Joannes Tamajus (*In Martyr. Hispan., t. II, pag. 585*) habet *abjurgat* ; fortasse legendum *abijurgemini.* Sanctus Ephrem (*Orat. de margar. præf.*) :

enim Deus noster retrihuit iudicium. Ipse veniet et salvos nos faciet alleluja. Audite itaque domine David : ^a non pusillum vobis certamen prestare hominibus quoniam Dominus prestat certamen propterea dabit vobis signum : ecce virgo in utero concipiet et pariet filium : et vocabitis nomen ejus Emanuel. P. Ipse veniet.

Missæ. Erigamus queso fratres clarissimi in sublimis oculos nostros : visuri gloriam Salvatoris. Quomodo Virginem dignatus : ut conciperet. quomodo matrem remuneratur : ut pariat. Ipse et munus factus et filius : qui et infusus confert quod deerat : et effusus non auferit quod donarat. Qui nec gerentem honore fraudat : nec genitricem labore contristat. Qui et nascendi ¹ abjurgat gemitum : et nati consignat affectum. Neque enim fas erat ut haberet illa suspiria : que omnium gaudium pariebat : aut origo exultationis nosceret vim doloris. In recensu peccatoris sermonem credulitas calefecit : indubitatumque verbum stringit auditus. Et ad virtutem Dei spem repromissionis fides secunda congluinaat. ² Sic concepit animus : quod credidit : sic implevit spiritus quem elegit : ut in Redemptore nostro non distaret hominis veritas : ³ sed potestas. O ineffabilis divinitatis opera : sic interior porto addit virtutis sensit augmentum : ⁴ ne exterior statim integritatis amitteret originem filius Dei in maternis visceribus pariendo viam nec invenit : nec reliquit. Sic conceptus atque editus : signat virginis uterum non desinat. In quo quantum ad reinedium salutis nostre pertinet : ⁵ ipsa natura victoria est. Nam adversarium hominis partum superat ⁶ quacum in conceptione mysterii didicidit regnaturum. Talis itaque homo habet vite potestatem : qua alios muneratur : qui eam non accepit aliunde qua utitur. Nec mirum est cum nascendo reciperet quos creavit : qui antequam nasceretur habuit quos redemit.

¶. Amen.

Alia Oratio. Domine Jesu Christe quo ita Verbum caro factum est : ut in conceptionem tui virginis uteris altissimi obumbratione susciperet : et ad pariendum te : porta materni corporis non pateret : solemnitate hujus obsequia propicius suscipe : ac

Beatam Virginem conveniebat matrem absque dolore fieri. Apud Sacramentarium Bobiense, in *contestatione missæ in assumptione sanctæ Mariæ* legitur quod Dei Genitrix non subdita fuit labori per partum, non dolori per transitum. Plura lege apud Petavium (*De Theol. dogm. tom. VI, lib. xiv, cap. 6, § 15*).

¹ *Sic concepit animus quod credidit.* Sanctus Augustinus, in Enchiridio, citatus a sancto Ilidephonso (*Hom. adv. assertent. B. Virginem contra legem Dominum p. perisse*) docet, Christum non talem natum esse qualis de utroque sexu nascitur per concupiscentiam carnis cum obligatione maledicti, cuius reatus regere ratione dilatur, sed qualem de Virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat.

² *Sed potestas.* Fortasse, nec potestas deitatis.

³ *Ne exterior.* Sanctus Petrus Chryzologus, (*Hom. 42*) de Virgine ait : *Beata quæ divinum pignus sic suo suscepit et servavit in pectore, ut illud tota corporis externa rescirent.*

⁴ *Ipsa natura.* Fortasse ipsa naturæ victoria est, nam adversarium hominis partum superat...

⁵ *Quacum.* Locus mendosus vocum quorundam, ut videtur defectu.

nostrum quoque cor **34** dignatus ingredi. Tibi soli est pervium : cui soli id esse cupimus preparatum. Ut cum nostrarum mentium puritatem beneplacitam tibi ipsi fecerimus : operis tui custos et perpetuus habitator esse digneris. *ñ*. Amen.

Post nomina Oratio. Eterne Dei filius : qui virginis matris uterum sic intrasti ne rumperes. sic aperuisti : ne signata ullo modo violares. Suscipe benignus hoc sacrificium : quod tibi ob incarnationis tue dedicamus mysterium. Tribuens per hoc et vivis anime corporisque salutem : et defunctis eterne reparationis felicitatem.

Respondent Chorus. Amen.

Ad pacem Oratio. Christe verbum summi patris : qui caro factus es : ut habitares in nobis : illabere sensibus nostris : quo omnes qui tue incarnationis mysterio sumus redempti : perpetue maneamus pacis societate connexi. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi omnipotens Pater gratias agere. Si debitoribus qui reddere debeant dignatus fueris prorogare per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ex te Deo Patre sine initio natum : tibi que indifferenter : atque a indemutabiliter coeternum ac per omnia coequallem. ^a Non adoptione sed genere : nec gratia sed natura. Qui in utero sanctificate sancte ac virginis clementer illapsus : et sine ulla sorde peccati ineffabiliter natus. ^b Vidi virginem : ut matrem se diceret : aut virginem qui diligeret dubitabat. Quia duplex homo ^d in formam hominem ligabat. Includitur intra hominem Deus : cui totus parvus est mundus : illic tenebatur utero matris : ^e illic tecti pudoris pulsatur tumoris invidia : et secunda est conscientia. Maternum nomen accepit : et damnatum virginis nescivit. Maria quid agis. Elige jam quid voceris. Sic castitatis potestas obumbrari : nec virginitas aliquando mentiri. Tuus est enim uterus : ^f et alienus est partus. Novum denique miraculum vidi in virgine : ^g ut nomen virginis non amitteret : nec genitricis ferre pondera didicisset. Hec sola meruit ferre Deum post celum : et sola meruit virgo inveniri post partum. Hec sola meruit Deum et hominem : ^h Deum imperiis suis lacte uberis portat. Hunc diem nobis quem devotissime celebremus instituit : ⁱ et homo redimendis

^a Indemutabiliter, hoc est immutabiliter, ut indemutabilis pro immutabili legitur.

^b Non adoptione. Concilium Toletanum XI (In præfatione, ses. 8) definit : *Hic etiam Dei filius, natura est filius, non adoptione.* Sanctus Hildephonus (*De perpet. Virginit. sanctæ Mariæ*) de Christo ait : *Non est ille adoptivus filius, sed adoptator, ut ita dicam ceterorum, qui cum sint corruptæ naturæ filii, et filii in æ, indigent sacramento baptismatis, per quod solvantur ex Christi gratia a delictis primæ damnationis, et adoptentur in filios Dei; at vero Christus non adoptivus, sed proprius Dei filius, in plenitudine temporum, venit, missus a Patre, natus ex muliere...., et in Hymno Breviarii ad vespas festi circumcisionis Christus canitur Patri non adoptione, sed coæternus genere.*

^c Vidi. Fortasse vidi virginem, quæ an matrem se diceret, aut virginem, quid eligeret dubitabat.

^d In formam. Fortasse, in formam.

A hominibus factus de secreto utero virginali immaculatus emicuit. Nunciatus est concipiendus ab Angelo : conceptus fidei singularis arcano : et natus sine ullo peccato. Cujus fuit solius sine corruptione nova et inusitata conceptio : et sine dolore de matre virgine inviolabilis i paritudo. Huic solum possibile fuit sine semine mirabiliter concipi : et sine corruptione feliciter nasci. Propter quod eundem Salvatorem nostrum unigenitum tuum : tecum semper et cum Spiritu Sancto regnantem : celi celorum et angelico potestates sine cessatione conlaudant ita dicentes. *Respondent Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Christus Jesus filius tuus : Ipse est qui castitatem contulit : virginis decus non abstulit matri. Qui et pro nobis ex eadem dignatus est nasci : et pro nostra adoptione non abhorruit suscipere mortem. Ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Nunciamus Domine quod credimus : nec tacemus. Te totis visceribus deprecantes : ut qui genitrici prestitisti ut mater esset et virgo : tribuas Ecclesie tue ut sit fide incorrupta : et castitate secunda : atque hec libamina ita tue gratie dulcedo sanctificet : ut sumentibus et salutem corporum : et delictorum veniam prestat. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam. Deum cujus magnitudo divinitatis capi non potest : quique sine initio Deus summus et pater est : deprecemur dilectissimi fratres : ut idem pater qui nasci filium suum voluit ex utero Virginis matris : mundet nos ab omni inquinamento carnis et sanguinis. Quo sicut divina **35** obumbratione concepit virgo ut pareret : ita nos divina inspiratione accensi : conceptum Spiritus Sancti quem ipso Domino Jesu Christo docente accepimus : proferamus publice et dicamus. Pater noster.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui in seculo sum fine processit ex virgine cor vestram : virginibus incorrupte nitore clarificet. *ñ*. Amen.

Et qui nunciante Angelo Virginis ingressus est uterum. ejusdem vos mysterii et instruat et muniat Sacramentum. *ñ*. Amen. Quique hodie virginis festum ^k conceptionis devotissime celebratis : ad nativitatem nostri Redemptoris exultantibus animis et mundo corde perveniat. *ñ*. Amen.

^e Illic tecti. Lege, illic tectum pudoris pulsatur tumoris invidia.

^f Et alienus. Fortasse, nec alienus est partus.

^g Ut nomen. Lege, et nomen Virginis non amisit, et genitricis ferre pondera didicit.

^h Deum imperiis. Lege, hæc soli meruit Deum et hominem subditum imperiis suis lacte uberis potare.

ⁱ Et homo. Lege : Hunc diem nobis, quem devotissime celebremus, instituit, qui homo, redimendis hominibus, factus de secreto uteri virginalis immaculatus emicuit.

^j Paritudo. Vox Plautina.

^k Conceptionis, nimirum, qua beata Virgo Christum concepit. Tradunt sanctum Hildephonsum dum, hujus festivitatis die recurrente, noctu, in basilica Toletana, oraret, a beata Virgine vestem illam accepisse, qua in sacris solemnitatibus postea usus est, eamque ob causam, teste Loaisa, hæc festivitas majori cum solemnitate Toleti celebrari consuevit.

Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate.

Post Communio. Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem : qui nos hac die sancte solennitatis tue perducere dignatus es, fac nos diem istum annunciationis per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum *ñ*deli populo tuo. *ñ*. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN DIE • SANCTI THOME APOSTOLI.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Require in sancti Saturnini. fol. 23.*

Oratio. Gloria nostra Deus noster. *Require in eodem festo.*

Prophetia. Justus si morte preoccupatus. *Require in Sancti Clementis. fol. 20.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Chorus ñ. et cantet. b Psallendo. Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. *c ÿ*. Super salutem tuam Domine exultabit vehementer. Desiderium anime ejus tribuisti ei : et voluntate laborum ejus non fraudasti eum. *P.* Coronam de lapide precioso. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli Apostoli ad Colossens.
(*d Cap. I*).

Fratres gaudeo in passionibus pro vobis : et adimpleo ea que desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus quod est Ecclesia. Cujus factus sum ego minister : Secundum dispensationem Dei : que data est mihi in vos : ut impleam verbum Dei myste-

a Solemnitas sancti Thomæ apostoli ante finem æræ Christianæ sæculi iv, in Ecclesiis Orientis passim frequentabatur (Hom. 36, inter opera S. Chrysostomi tom. VI). Edessæ in Osroena spatiosa sancti Thomæ basilica, imperante Magno Theodosio, dedicata est, in quam, an. 394, sacrum ejus corpus die 22 Augusti illatum est (Chron. Edess., apud Assemanum, Bibl. Orient. tom. I, pag. 399; Socrates, lib. iv, c. 18; Sozomenus, lib. vi, c. 18). Mense autem Julii, ut scribit sanctus Gregorius Turonensis (De Glor. marty., cap. 34, lib. 1), solemnitas sancti Thomæ per multos dies agebatur Edessæ, ad quam undique confluebant fidelium et gentilium turbæ. Sed antequam ampla hæc basilica ædificaretur, stabat Edessæ alia quædam sancti Thomæ Ecclesia, ad cujus fores sanctus Ephrem paralyticum sanitati restituit. Si qua fides est Vitæ ejusdem sancti levitæ, apud Assemanum (Bibl. Orient. t. I, p. 49), reliquiarum sancti Thomæ, quæ late per Orientem sparsæ erant (Hom. 35, inter oper. S. Chrys., tom. VI), quædam fragmenta sanctus Gaudentius Brixiensis episcopus in Occidentem detulit, primus fortasse (S. Gaudentius, Tr. de dedic. basil., pag. 334, Edit. Brixiensis). Exinde cultus ejusdem apostoli in Italia et in reliquo Occidente propagari coepit. In vetusto Lectionario Ambrosiano em. Thomasi, post

rium quod absconditum fuit a serulis et generationibus. Nunc autem manifestum est Sanctis ejus : quibus voluit Deus notas facere divitias glorie Sacramenti hujus in gentibus : quod est Christus in vobis spes glorie quem nos annunciamus. Corripientes omnem hominem et docentes in omni sapientia : ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu : In quo et laboro certando secundem operationem ejus quam operatur in me in virtute. • Cui est honor et gloria in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (1 Cap. XX).

Illo in tempore Thomas unus ex duodecim qui dicitur Didimus non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ei alii discipuli : vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum : et mittam digitum meum in locum clavorum : et mittam manum meam in latus ejus : non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli ejus in us : et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis et stetit in medio : et dixit eis. Pax vobis. Deinde dicit Thomæ : infer digitum tuum huc : et vide manus meas : et affer manum tuam : et mitte in latus meum et noli esse incredulus : sed fidelis. Respondit Thomas : et dixit : Dominus meus et Deus meus. Dixit ei Jesus : quia vidisti me Thomæ credidisti. Beati qui non viderunt : et crediderunt. *ñ*. Amen.

Lauda. Alleluia. ÿ. Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum et non confundebar. *P.* Alleluia.

b Sacrificium. Fulgebit Justus. *Require retro in Sancti Clementis fol. 21.*

Missa. Ad Deum fratres charissimi puras mentes erigite : ejusque pietatem suppliciter Implorate : ut qui per primum nos redemit adventum a labe peccati : ipse nos sic in evo degere faciat : ut in secundo adveniens in Stipernis coronandos attollat. Sicque patrocinante nobis 36 suffragio beatissimi Apostoli sui Didimi : et hic per ejus exempla vitam ducentes :

natale sanctorum Petri et Pauli consequitur in sancti Thomæ apostoli ; fortasse die 3 Julii festivitas ejus celebrabatur, qua, ut animadvertit (*Ibid.*) ven. Thomasius, Translationis sancti Thomæ fit mentio. Sero festivitas sancti Thomæ recepta est Romæ, si s'andum sit silentio Kalendarii Frontonis, et Capitularii Evangeliorum Thomasi. De eadem festivitate tacent Missale Gallo-Gothicum, Sacramentarium Bobianum, Lectionarius Luxoviensis, et Orationale Gothicum ; unde sero, ut suspicor, celebrata est in Gallia et in Hispania. Tamen memoriam sancti Thomæ celebrant die 21 Decembris Missale et Breviarium Mozarabum, Sacramentaria Gelasianum Thomasi, et Gregoriana, Martyrologia Bedæ, Adonis, Usuardi, Hieronymiana, et Romanum Baronii ; Græci vero die sexto Octobris.

b Psallendo. Ps. xx, 4.

c ÿ. Ps. xx, 2, 3.

d Cap. I. Vers. 24-29.

e Cui honor. Hæc in textu Apostoli hoc loco non legitur.

f Cap. XX. Vers. 24-30.

g Lauda. Ps. cxviii, 46.

h Sacrificium, ut in sancti Clementis.

i Didimi. Joann. xx, 24 : Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis. Thomas

eius mereamur esse sequipedes : et illic felicitatis A
ejus inveniamur consortes

ñ. Amen.

Alia Oratio. Te te igitur summe et admirabilis Deus :
totis precordiis deprecamur. Ut qui beatissimo Thome
et sagacitatem a inquirendo inspiras : nobis et indul-
gentiam peccaminum tribuas : et donis tuis inspirando
prevenias. b Quique sanctissimi Thome dubitatione
nos roboras ejus quesumus merito nos in fide ita sta-
biles operibus solida : ut judicante te digne juvenias
quos coronando : etherea sustollas in patria. Quate-
nus et fidelium servorum tuorum acceptes libamina :
que hodierno die plebs tibi Deo nostro mente offerunt
grata : et pro quibus te submisso obsecrant capite tue
pietatis clementiam sese adeptos congaudeant.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui tuum Thomam, c egre-
gium predicis architectum : et in foro non dedignas
ambulare venalium : tu nos ex illis lapidibus effice
vivis : a quibus illa visio pacis instauratur celestis.
Qualiter candore castitatis niveo renitentes : Sancto-
rum qui nos in Domino jam precesserunt possimus
esse in participatione equalis : ut qui pro peccatori-
bus ab illa sublimi sede descendisti ad terras : pre-
cibus nostris placatus assistas : omnibus requiem de-
functis fidelibus prestes.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Clementissime Deus qui in pacis

Syris idem sonat quod *Αιδυμος* Græcis, geminum enim,
sive gemellum significat. Porro sanctum hunc aposio-
lum nomine appellatum esse *Judam*, cognomine C
Thomam Syris, Didymum Græcis, aperte docent sanctus
Ephrem Syrus (*Hymn. 7, de fide, apud Assemanum, Bibl. Orient., tom. 1, p. 101, et Eusebium, Hist. Eccl. lib. 1, cap. 15*), et in Periodis Thomæ (*apud Cotele- rium, Paires Apostolici, t. 1, p. 501*) legitur *Judam, qui et Thomas* dicitur, sortitum esse Indiam, et rur- sus *Judam qui et Thomam*.

a Inquirendo. Lege in inquirendo.

b Quique sanctissimi Thome dubitatione. Huc spectat
effusum illud sancti Gregorii Magni (*Hom. 26, in Joannem*) : *Plus nobis infidelitas Thomæ ad fidem quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens, omni dubitatione postposita, in fide solidatur.* Singularis autem est opinio sancti Gaudentii Brixiensis (*Tract. in Dedicat. basilicæ, pag. 336, edit. Brixiensis*) cum asserit sanctum Thomam de veritate Resurrectionis Christi minime dubitasse, atque illud, *Nisi videro et contractavero, non credam, fuisse desiderii, non incredulitatis vocem ; si enim, inquit, infidelitatis fuisset, Christus illi post Resurrectionem apparere non dignatus fuisset.* Tum ad rem nostram subdit : *Sancti Thomæ apostoli curiositas ambiguitatis futuræ scrupulo satisfecit ; quod enim absens fuit, quod avidus et videre et altrectare Dominum perquisivit, totum nostræ procurabatur salutis, ut evidentiùs nosceremus resurrectionis dominicæ veritatem.*

c Egregium predicis architectum. Refert Pseudo-Abdias sanctum Thomam, cum Hierosolymis diutius moraretur, a Domino non semel jussum esse in Indiam proficisci, ut in ea regione Evangelium disseminaret. At cum ille iter disferret, et Dominum rogaret ne ad eam gentem, quam valde nequam esse audierat, mitteretur, accidit Abbam quemdam a rege Indorum missum Hierosolymam venire, ut servum peritum architectum emeret ; huic autem *Christus Dominus, in forma humani apparens, dixit : Est mihi ser-*

unitate letiris : scilicet qui auctor es pacis : et pax ab angelicis conclamatus es choris. Concede per hujus intercessionem allecte : ut ipsius dilectionis vinculo quo discipulos ad celos remeans conglobasti : ipso nos almidico nexu in tua et proximi dilectione constringe.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere suave ac pulcrum est : te pater omnipotens per Jesum Christum Dominum nostrum : ineffabiliter conlaudare hanc creaturam tuam in terris : qui etiam a celestibus virtutibus indesinenter preconis sublimaris. Merito enim nullus sermo tibi attingit laudes deferre, quia pax tua sensum exuperat omnem. Quis namque creatus creatori exhibeat dignam carminum laudem ? Cum se

B horis cunctis indigere tuam prospicit opem : et signum suum recolat fragilem ac sumptum ex pulvere : cum nec illa pulverea virtus sufficienter tibi insonet laudem. In cujus laude Thomas Apostolus tuus populos convertit d judaicos a pristino cultu erroris : et in filios adoptavit sacro gurgite tinctionis miracula operum : fides extitit perditorum. Operabatur visibilis in corporibus virtus : et invisibilis curabat magna in- trinsecus morbos : redditur sentire lumen corporeo : ut secum illuminat cecum a Treptie merito ulcerosus curatur : ut strabedo idolorum ab omnibus effugetur. f Solis corrui idolum : g ut auctor ejus edificet thronum. h Rex terrenus per fugam dilabitur : ut eter-

vus talis, quem si volueris comparabis, eique Thomam ostendit, quem emptum Abba secum duxit. Hæc Abdias, et Ilisce similia in Menæis, et Menologiis Græcorum, in Niceta Paphlagone, et in Orientalium libris liturgicis de sancto Thoma passim leguntur.

a Judaicos. Lege *Indicos*. Sanctum Thomam in Mesopotamia, Chaldæa, Assyria, Perside, Media et Hircania, prædicasse Evangelium constans est Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ scriptorum opinio ; in India penetrasse, et apud eas gentes fidem Christi disseminasse, monumenta omnia *Ecclesiastica, Græca, Latina, Syriaca, testantur*, inquit Assemanus (*Bibl. Orient., t. III, part. II, pag. 335*), et Florentinus (*In notis ad Indicum apostolorum, pag. 146*). Nihil certius apud sanctos Patres inveni quam Thomam Indis Evangelium vulgasse. Vide apud ipsum citatos Nazianzenum, Ambrosium, Hieronymum, et Gaudentium ; et adde Paulinum (*Nat. XI, vers. 81*), Gregorium Magnum (*In Evang. hom. 15*), Gregorium Turonensem (*De Glor. mart. lib. 1, cap. 32*), Nicophorum (*Cap. 40, lib. II*), et Martyrologia Epternacense (*Passio S. Thomæ in India*), Bedæ Genuinum, Corbeïense Acherii, Gellonense, etc.

g Treptie. In Hagiographo apud Florentinum et in Pseudo-Abdia Threpsia est uxor Regis Indorum.

f Solis corrui idolum. Sanctus Thomas cum a rege ad templum solis ductus fuisset, ut solem adoraret, imperavit dæmoni latenti in idolo ut statuum comminueret : statimque quasi cera juxta ignem posita liquefactum idolum resolutum est, refert Pseudo-Abdias. Subdit Hagiographus, apud Florentinum, p. 149, relatus : *Pontifex autem templi, elevans gladium, transverberavit apostolum, cujus corpus cum honore tumulatum fuit.*

g Ut auctor ejus edificet thronum. Lege : ut auctori ejus edificetur thronus.

h Rex. Hagiographus Florentini et Pseudo-Abdias referunt regem, statim atque vidit solis statuum esse liquefactam, præ timore e templo fuga lapsus esse.

nas in eorum mentibus innovetur. Tuus sunt rector A ista miracula : que in tuo nomine sancti mente impetrant cœca. Quia et tuum unigenitum eum fidelem denunciavit servum : et architectum asserit esse peritum. Vere in edificationem ductus Ecclesie : et in congregandum populum tibi laudabilis valde. ^a Terrena erogas ut celestia largiaris : argentum indigentium visceribus congerens et cœtus amplissimos in celestibus instruens. Carcere intruditur ut virtus ejus in omnibus propaleatur. ^b Bat migrat e seculo : ut Apostolus liberetur a vinculo. Occiditur temeratrix ^c puella que percutere ausa est apostolum palma : presentatur a cane comesa : ut omnis illa sit salva cœterva. Honoratur a bestia : quem natura despexit humana. Et miro modo ab irrationabili rationabilis perdocetur. ^d Consecrantur juvenes benedictione celesti per venerationem animalis bruti : quos antea brutorum more federa conjunxerant nuptialia. ^e Ut sicuti arioli confunditur olim insipientia per animal insensatum : ita nunc et istorum corrigitur **37** per hujus meritum. Tunc per locutionem inauditam res agitur nec corrigitur : nunc per virtutem virtus geritur et curatur : hoc nempe tuo ab Unigenito agitur qui cum Sancto Spiritu unus Deus ab invisibilibus et visibilibus conlaudatur ita dicentes. **ñ**. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus

^a *Terrena erogas.* Lege : *Terrena erogans ut celestia largiatur.* Alludit enim ad illud quod de sancto Thoma narrat Pseudo-Abdias, eum pecuniam quam ad impensas palatii regis ædificandi acceperat, in pauperes erogasse, quam ob causam in carcerem traditur.

^b *Bat.* Num hoc nomine frater regis appellabatur? In periodo Thomæ legitur fratrem regis gravi correptum febri e seculo migrasse, et ab apostolo vitæ restitutum fuisse. At Pseudo-Abdias scribit fratrem regis, mortui instar, triduo jacuisse, in se tandem reversum mira narrasse de splendore palatii quod extruxerat Thomas : qua visione illectus rex, ejusque frater, Christi fidem amplectuntur. Thomas cum honore de carcere educitur, rex, ejusque frater, et multi de populo, baptizantur. Huc etiam respicit Waudelbertus in Martyrologio suo canens :

Translati Thomæ celebrat duodennis honorem
Aure, quo structore Dei cognoscere regna
India promeruit signis comitata tremendis.

^c *Puella.* Apud Pseudo-Abdiam, Hagiographum Florentinum, et juxta libros Manichæorum, apud divum Augustinum (*Lib. xxii contra Faustum, cap. 79, et contra Adimantum, cap. 17, num. 2*), sanctus Thomas non est percussus a puella, sed a pincerna regis, quod, cum interesset convivio nuptiali, puellam Hebræam calamis canentem inspiceret. Nec percussori imprecatus est apostolus, ut apud sanctum Augustinum narrabant Manichæi, sed, teste Abdias, dixit : *Indulgeat tibi Dominus in futuro judicio, fili.* Egressus autem pincerna ad aquam hauriendam, a leone, ut prædixerat Thomas, occiditur, ejusque manus dextera a cane in convivium delata omnibus timorem incutit.

^d *Consecrantur.* Rogatu regis Thomas filie ejus cum sponso benedixit. Illi castitatem profitentur, et fidem Christi prædicant. Rex primum irascitur, deinde ad fidem conversus diaconus ordinatur. (*Pseudo-Abdias, et liber Responsorialis S. Gregorii, folio S. Thomæ, oper. S. Gregorii tom. III, col. 842,*

Dominus noster Jesus Christus qui est filius tuus natura non adoptione nec gratia : sed generatione. Qui in utraque natura unus filius creditur : ^f et tertia in Trinitate persona tecum et cum Spiritu Sancto unus Deus creditur et adoratur : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Concede nobis Domine interventu apostoli tui Thome et remissionem peccaminum : et bone vite inspirate nobis peragere cursum. Ut et sacrificia in ^g hujus solennitate passionis acceptes : et summentibus ea sanctificationis gratia tue inlustres.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Christe qui beatissimis Apostolis tuis orandi precepta instituis : presta ut suffragio apostoli tui Thome digni effecti : ipsa tua deifica verba proclamantes mereamur exaudiri e terris. Pater noster.

Benedictio. Christus Dominus qui apostolo suo Thome copiam dimicandi concessit virtutis : ipse emundet vos ab omni contagione facinoris. **ñ**. Amen. Quique etiam in agone eum fecit victorem : ipse vobis sui auxilii porrigat opem. **ñ**. Ainea. Ut qui in illius festivitate letamini interventu ejus eterno premio muneremini. **ñ**. Amen. Per misericordiam ipsius.

Hic Chorus dicat. Gustate.

Edit. Manrin.)

^e *Ut sicuti.* Ad ea spectant quæ pseudo-prophetæ Balaam acciderunt (*Num. xxii*).

^f *Et tertia.* Modus loquendi apud Patres et theologos infrequens tantum, non verbatim ex sancto Hildephonso (*De perpet. Virgin. Mariæ*) desumptus est : *Personam vero hominis ideo non assumpsit Dei Filius, sed tantum hominem, quia ipse persona tertia cum Patre et Spiritu sancto in Trinitate Deus unus semper fuit* (*Bibl. Patr. Colonien., t. VII, pag. 448, col. 2, E.*). Et sanctus Isidorus, ad sororem Florentiam (*In libro de Nativitate Domini, Passione, etc., cap. 4*), scribit : *Post hæc de tertia persona, id est, de Filio, ita subjicit, etc.* Et Paulo infra : *Ecce duæ personæ Dominus et Spiritus ejus qui mittunt, et tertia persona ejusdem Domini qui mittitur.*

^g *Hujus solennitate Passionis.* Sanctum Thomam apostolum martyrem occubuisse, præter Græcorum Menologia, Martyrologia Latinorum et constans Ecclesiarum Orientis persuasio aperte testantur : sanctus Asterius (*Hon. 10*), sanctus Gaudentius (*Tr. in Dedic. basil.*), Theodoretus (*De cur. Græc. Affect., cap. 8*). Neque audiendi sunt qui in dubium vocant ejus martyrium, nisi auctoritate Heraclæonis vetusti hæretici sectæ Valentianorum. Apud Clem. Alexandrinum (*Strom. lib. iv*), in India passum esse plerique scriptores testantur, alii gladio, alii lancea percussum aiunt. De anno passionis nihil certi constat. Locum martyrii Calaminam designant auctor sub nomine Sophronii, ad calcem libri sancti Hieronymi (*De Viris illustribus*) editus (*Edit. Veron. oper. S. Hier. t. II, pag. 94*), anonymus apud Œcumenium, alique. At urbem Calaminam in India apud priscos geographos frustra quæsieris. Fortasse locus olim obscurus, fortasse alio vocabulo appellata urbs. Recentiores Calaminam eam urbem esse contendunt, quæ modo *Meliapor* appellatur, in qua urbs glorianatur Chaldæi apud se repositas esse reliquias sancti Thomæ apostoli (*Bibl. Orient. t. III, part. II, pag. 24*), et Lusitani a se inventum corpus sancti Thomæ in urbe Meliapor cum vase fictili et lanceæ cuspidem

eius mereamur esse sequipedes : et illic felicitatis A
ejus inveniamur consortes

ñ. Amen.

Alia Oratio. Te te igitur summe et admirabilis Deus :
totis precordiis deprecamur. Ut qui beatissimo Thome
et sagacitatem ^a inquirendo inspiras : nobis et indul-
gentiam peccaminum tribuas : et donis tuis inspirando
prevenias. ^b Quisque sanctissimi Thome dubitatione
nos roboras ejus quesumus merito nos in fide ita sta-
biles operibus solida : ut judicante te digne invenias
quos coronando : etherea sustollas in patria. Quatenus
et fidelium servorum tuorum acceptes libamina :
que hodierno die plebs tibi Deo nostro menté offerunt
grata : et pro quibus te submisso obsecrant capite tue
pietatis clementiam sese adeptos congaudeant.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui tuum Thomam, ^c egre-
gium predicis architectum : et in foro non dedignas
ambulare venalium : tu nos ex illis lapidibus effice
vivis : a quibus illa visio pacis instauratur celestis.
Qualiter candore castitatis niveo renitentes : Sancto-
rum qui nos in Domino jam precesserunt possimus
esse in participatione equalis : ut qui pro peccatori-
bus ab illa sublimi sede descendisti ad terras : pre-
cibus nostris placatus assistas : omnibus requiem de-
functis fidelibus prestas.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Clementissime Deus qui in pacis

Syris idem sonat quod *Δίδυμος* Græcis, *geminum* enim,
sive *gemellum* significat. Porro sanctum hunc aposi-
olum nomine appellatum esse *Judam*, cognomine C
Thomam Syris, *Didymum* Græcis, aperte docent sanctus
Ephrem Syrus (*Hymn. 7, de fide, apud Assemanum, Bibl. Orient., tom. 1, p. 101, et Eusebium, Hist. Eccl. lib. 1, cap. 15*), et in Periochis Thomæ (*apud Cotelierium, Paires Apostolici, t. 1, p. 501*) legitur *Judam, qui et Thomas* dicitur, sortitum esse Indiam, et rursum *Judam qui et Thomam*.

^a *Inquirendo. Lege in inquirendo.*

^b *Quisque sanctissimi Thome dubitatione.* Huc spectat effectum illud sancti Gregorii Magni (*Hom. 26, in Joannem*) : *Plus nobis infidelitas Thomæ ad fidem quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpandam reducitur, nostra mens, omni dubitatione postposita, in fide solidatur.* Singularis autem est opinio sancti Gaudentii Brixiensis (*Tract. in Dedicat. basilicæ, pag. 336, edit. Brixien.*) cum asserit sanctum Thomam de veritate Resurrectionis Christi minime dubitasse, atque illud, *Nisi videro et contrectavero, non credam, fuisse desiderii, non incredulitatis vocem ; si enim, inquit, infidelitatis fuisset, Christus illi post Resurrectionem apparere non dignatus fuisset.* Tum ad rem nostram subdit : *Sancti Thomæ apostoli curiositas ambiguitatis futuræ scrupulo satisfecit ; quod enim absens fuit, quod avidus et videre et atrectare Dominum perquisivit, totum nostræ procurabatur salutis, ut evidentiùs nosceremus resurrectionis dominicæ veritatem.*

^c *Egregium predicis architectum.* Refert Pseudo-Abdias sanctum Thomam, cum Hierosolymis diutius moraretur, a Domino non semel jussum esse in Indiam proficisci, ut in ea regione Evangelium disseminaret. At cum ille iter disferret, et Dominum rogaret ne ad eam gentem, quam valde nequam esse audierat, mitteretur, accidit Abbam quemdam a rege Indorum missum Hierosolymam venire, ut servum peritum architectum emeret ; huic autem *Christus Dominus, in forma humanæ apparens, dixit : Est mihi ser-*

unitate letaris : scilicet qui auctor es pacis : et pax ab angelicis conclamatus es choris. Concede per hujus intercessionem allecte : ut ipsius dilectionis vinculo quo discipulos ad celos remeans conglobasti : ipso nos amifico nexu in tua et proximi dilectione constringe.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere suave ac pulcrum est : te pater omnipotens per Jesum Christum Dominum nostrum : ineffabiliter conlaudare hanc creaturam tuam in terris : qui etiam a celestibus virtutibus indesinenter preconis sublimaris. Merito enim nullus sermo tibi demerere laudes deferre, quia pax tua sensum exuperat omnem. Quis namque creatus creatori exhibeat dignam carminum laudem ? Cum se

B horis cunctis indigere tuam prospicit opem : et signum suum recolat fragilem ac sumptum ex pulvere : cum nec illa pulverea virtus sufficienter tibi insonet laudem. In cujus laude Thomas Apostolus tuus populos convertit ^d judaicos a pristino cultu erroris : et in filios adoptavit sacro gurgite tinctionis miracula operum : fides extitit perditorum. Operabatur visibilis in corporibus virtus : et invisibilis curabat magna in intrinsecus morbos : redditur sentire lumen corporeo : ut secum illuminat cecum ^e Treptie merito effugeretur curatur : ut strabedo idolorum ab omnibus effugatur. ^f Solis corruiat idolum : ^g ut auctor ejus edificet thronum. ^h Rex terrenus per fugam dilabitur : ut eter-

vus talis, quem si volueris comparabis, eique Thomam ostendit, quem emptum Abba secum duxit. Hæc Abdias, et Illice similia in Menæis, et Monologiis Græcorum, in Niceta Paphlagone, et in Orientalium libris liturgicis de sancto Thoma passim leguntur.

^a *Judaicos. Lege Indicos.* Sanctum Thomam in Mesopotamia, Chaldæa, Assyria, Perside, Media et Hircania, prædicasse Evangelium constans est Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ scriptorum opinio ; in Indiam penetrasse, et apud eas gentes fidem Christi disseminasse, monumenta omnia *Ecclesiastica, Græca, Latina, Syriaca, testantur, inquit Assemanus (Bibl. Orient., t. III, part. II, pag. 335)*, et Florentinus (*In notis ad Indicum apostolorum, pag. 146*). Nihil certius apud sanctos Patres inveni quam Thomam Indis Evangelium vulgasse. Vide apud ipsum citatos Nazianzenum, Ambrosium, Hieronymum, et Gaudentium ; et adde Paulinum (*Nat. XI, vers. 81*), Gregorium Magnum (*In Evang. hom. 15*), Gregorium Turonensem (*De Glor. mart. lib. 1, cap. 32*), Nicophorum (*Cap. 40, lib. II*), et Martyrologia Epternaense (*Passio S. Thomæ in India*), Bedæ Genuinum, Corbeïense Acherii, Gellonense, etc.

^e *Treptie.* In Hagiographo apud Florentinum et in Pseudo-Abdia Threpsia est uxor Regis Indorum.

^f *Solis corruiat idolum.* Sanctus Thomas cum a rege ad templum solis ductus fuisset, ut solem adoraret, imperavit dæmoni latenti in idolo ut statuum comminueret : statimque quasi cera juxta ignem posita liquefactum idolum resolutum est, refert Pseudo-Abdias. Subdit Hagiographus, apud Florentinum, p. 149, relatus : *Pontifex autem templi, elevans gladium, transverberavit apostolum, cujus corpus cum honore tumulatum fuit.*

^g *Ut auctor ejus edificet thronum. Lege : ut auctori ejus edificetur thronus.*

^h *Rex.* Hagiographus Florentini et Pseudo-Abdias referunt regem, statim atque vidit solis statuum esse liquefactam, præ timore e templo fuga lapsus esse.

nus in eorum mentibus innovetur. Tuus sunt rector ista miracula : que in tuo nomine sancti niente impetrant cernua. Quia et tuum unigenitum eum fidelem denunciat servum : et architectum asserit esse peritum. Vere in edificationem ductus Ecclesie : et in congregandum populum tibi laudabilis valde. ^a Terrena erogas ut celestia largiaris : argentum indigentium visceribus congerens et cetus amplissimos in celestibus instruens. Carcere intruditur ut virtus ejus in omnibus propaleatur. ^b Bat migrat e seculo : ut Apostolos liberetur a vinculo. Occiditur temeratrix ^c ; puella que percutere ausa est apostolum palma : presentatur a cane comesa : ut omnis illa sit salva cetera. Humoratur a bestia : quem natura despexit humanam. Et miro modo ab irrationabili rationabilis perdocetur. ^d Consecrantur juvenes benedictione celesti pro veneratione animalis bruti : quos antea brutorum more federa conjunxerant nuptialia. ^e Ut sicuti uriolus confunditur olim insipientia per animal insensatum : ita nunc et istorum corrigitur **37** per hujus meritum. Tunc per locutionem inauditam res agitur nec corrigitur : nunc per virtutem virtus geritur et curatur : hoc nempe tuo ab Unigenito agitur qui cum Sancto Spiritu unus Deus ab invisibilibus et visibilibus conlaudatur ita dicentes. **ñ**. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus

^a *Terrena erogas.* Lego : *Terrena erogans ut celestia largiaris.* Alludit enim ad illud quod de sancto Thoma narrat Pseudo-Abdias, eum pecuniam quam ad impensas palatii regis edificandi acceperat, in pauperes erogasse, quam ob causam in carcerem truditur.

^b *Bat.* Num hoc nomine frater regis appellabatur ? In periodo Thomae legitur fratrem regis gravi correptum febri e seculo migrasse, et ab apostolo vitæ restitutum fuisse. At Pseudo-Abdias scribit fratrem regis, mortui instar, triduo jacuisse, in se tandem reversum mira narrasse de splendore palatii quod extruxerat Thomas ; qua visione illectus rex, ejusque frater, Christi fidem amplectuntur. Thomas cum bono re de carcere educitur, rex, ejusque frater, et multi de populo, baptizantur. Huc etiam respicit Waudelbertus in Martyrologio suo canens :

Translati Thomæ celebrat duodenus honorem
Aure, quo structure Dei cognoscere regna
India promeruit signis comitata tremendis.

^c *Puella.* Apud Pseudo-Abdiam, Hagiographum Florentini, et juxta libros Manichæorum, apud divum Augustinum (*Lib. xxii contra Faustum, cap. 79, et contra Adimantum, cap. 17, num. 2*), sanctus Thomas non est percussus a puella, sed a pincerna regis, quod, cum interesset convivio nuptiali, puellam Hebræam calamis canentem inspiceret. Nec percussori imprecatus est apostolus, ut apud sanctum Augustinum narrabant Manichæi, sed, teste Abdia, dixit : *Indulgeat tibi Dominus in futuro judicio, fili.* Egressus autem pincerna ad aquam hauriendam, a leone, ut prædixerat Thomas, occiditur, ejusque manus dextera a cane in convivium delata omnibus timorem angentem intulit.

^d *Consecrantur.* Rogatu regis Thomas filie ejus cum sponso benedixit. Illi castitatem profitentur, et fidem Christi prædicant. Rex primum irascitur, deinde ad fidem conversus diaconus ordinatur. (*Pseudo-Abdias, et liber Responsorialis S. Gregorii, festo S. Thomæ, oper. S. Gregorii tom. III, col. 842,*

Dominus noster Jesus Christus qui est filius tuus natura non adoptione nec gratia : sed generatione. Qui in utraque natura unus filius creditur : ^e et tertia in Trinitate persona tecum et cum Spiritu Sancto unus Deus creditur et adoratur : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Concede nobis Domine interventu apostoli tui Thome et remissionem peccaminum : et bone vite inspirate nobis peragere cursam. Ut et sacrificia in ^f hujus solennitate passionis acceptes : et sumentibus ea sanctificationis gratia tue inlustres.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Christe qui beatissimis Apostolis tuis orandi precepta instituis : presta ut suffragio apostoli tui Thome digni effecti : ipsa tua defica verba proclamantes mereamur exaudiri e terris. Pater noster.

Benedictio. Christus Dominus qui apostolo suo Thome copiam dimicandi concessit virtutis : ipse emundet vos ab omni contagione facinoris. **ñ**. Amen. Quique etiam in agone eum fecit victorem : ipse vobis sui auxilii porrigat opem. **ñ**. Amen. Ut qui in illius festivitate letamini interventu ejus eterno premio muneremini. **ñ**. Amen. Per misericordiam ipsius.

Hic Chorus dicat. Gustate.

Edit. Maurin.)

^e *Ut sicuti.* Ad ea spectant quæ pseudo-prophetæ Balaam acciderunt (*Num. xxii*).

^f *Et tertia.* Modus loquendi apud Patres et theologos infrequens tantum, non verbatim ex sancto Hildephonso (*De perpet. Virgin. Mariæ*) desumptus est : *Personam vero hominis ideo non assumpsit Dei Filius, sed tantum hominem, quia ipse persona tertia cum Patre et Spiritu sancto in Trinitate Deus unus semper fuit* (*Bibl. Patr. Colonien., t. VII, pag. 448, col. 2, E.*). Et sanctus Isidorus, ad sanctorem Florentiam (*In libro de Nativitate Domini, Passione, etc., cap. 4*), scribit : *Post hæc de tertia persona, id est, de Filio, ita subjicit, etc.* Et Paulo infra : *Ecce duæ personæ Dominus et Spiritus ejus qui mittunt, et tertia persona ejusdem Domini qui mittitur.*

^g *Hujus solennitate Passionis.* Sanctum Thomam apostolum martyrem occubuisse, præter Græcorum Menologia, Martyrologia Latinorum et constans Ecclesiarum Orientis persuasio aperte testantur : sanctus Asterius (*Hon. 10*), sanctus Gaudentius (*Tr. in Dedie. basil.*), Theodoretus (*De cur. Græc. Affect., cap. 8*). Neque audiendi sunt qui in dubium vocant ejus martyrium, nisi auctoritate Heracleonis vetusti hæretici sectæ Valentinianorum. Apud Clem. Alexandrinum (*Strom. lib. iv*), in India passum esse plerique scriptores testantur, alii gladio, alii lancea percussum aiunt. De anno passionis nihil certi constat. Locum martyri Calaminam designant auctor sub nomine Sophronii, ad calcem libri sancti Hieronymi (*De Viris illustribus*) editus (*Edit. Veron. oper. S. Hier. t. II, pag. 849*), anonymus apud Oecumenium, aliique. At urbem Calaminam in India apud priscos geographos frustra quæsieris. Fortasse locus olim obscurus, fortasse alio vocabulo appellata urbs. Recentiores Calaminam eam urbem esse contendunt, quæ modo *Meliapor* appellatur, in qua urbs glorianatur Chaldæi apud se repositas esse reliquias sancti Thomæ apostoli (*Bibl. Orient. t. III, part. II, pag. 24*), et Lusitani a se inventum corpus sancti Thomæ in urbe Meliapor cum vase ficti li et lanceæ cuspidem

• IN NATIVITATE DOMINI NOSTRI JESU
CHRISTI.

Ad Missam. b Officium.

Alleluja. Benedictus qui venit alleluja in nomine Domini alleluja alleluja. γ . Deus Dominus et illuxit nobis. P. In nomine Domini. γ . Gloria et honor Patri et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. In nomine Domini.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. η . Amen.

Dicat Presb. Gloria in excelsis Deo. Postea dicta Gloria in excelsis, dicat hanc Orationem.

Hodie nobis thesaurus natus est. Hodie nobis lucerna virginis quam Spiritus Sanctus ignivit verum lumen apparuit. Hodie cecorum medicus natus est. Hodie paralticorum sanitas. Hodie debilium firmitermentum. infirmantium virtutes. Hodie resurrectio mortuorum Salvator noster advenit. Hodie nobis inter noctem ignitam lux nova apparuit. Hodie nobis Salvator advenit quem prophete predixerant ex Maria virgine nasciturum. Hodie nobis precepit positus perpetuus panis lucis ostenditur : qui dixit ego sum panis verus qui de celo descendi. Si quis autem de pane isto manducaverit non esuriet in eternum. Presta nobis

Goam transtulisse. Maffæus (*Rer. Indic. lib. viii*), Osorius (*Lib. iii*), et alii qui res Lusitanorum in India gestas litteris consignarunt. At *luce clarior constat*, inquit Baronius (*In Martyrol., die 3 Julii*), corpus sancti Thomæ Edessam translatum fuisse. Rufinus (*Lib. ii, c. 5*) Edessam sancti Thomæ apostoli reliquiis ornari scribit, tanquam de re certa ; ipse, qui circa an. 371 in Syria presens fuit, Baronius (*In Martyrol., ibid., et in Annalibus, ad an. 236*) non integrum corpus fuisse Edessam translatum ait, ut omnibus satisfaciat ; alii, brevi post martyrium ejus, corpus sancti Thomæ Edessam translatum aiunt ; alii imperante Severo Alexandro, probabilis est imperante magno Theodosio, Edessam delatum fuisse. Sane Chironicon Edessenum (*Bibl. Or., t. I, pag. 399*) habet : Anno 703 Græcorum, mense Augusti, die 22, advexerunt arcam mar. Thomæ apostoli in templum magnum eidem dicatum. Hæc anno ær. vulgaris 394, nec antea quidquam de reliquiis sancti Thomæ commemoratur a scriptore Chronici, eisi plura minoris momenti referat. Quare opinor tum primum, aut certe brevi antea, corpus sancti Thomæ delatum esse Edessam. Huic opinioni favet sanctus Gregorius Turonensis, qui (*Lib. i, cap. 3, de Glor. martyr.*) scribit corpus sancti Thomæ multum tempus post ejus martyrium Edessam translatum esse. Illius translationis memoria die 3 Julii celebratur.

a *In Nativitate*. Concilium Toletanum x (*Cap. 1*) statuit ut Nativitas Domini nostri Salvatoris octavo Kalendarum Januarii celebretur, quo tamen decreto nihil novæ consuetudinis inductum est ; nam præcui dubio ante annum 616 solemnitas Natalis Domini fixa erat ad diem 25 Decembris in omnibus Ecclesiis Hispania. Joannes episcopus Nicenus, incertæ ætatis scriptor, apud Combesium (*Hist. Monothelit.*) ait Julium pontificem Romanum Ecclesiis omnibus die 25 Decembris Natalem Christi celebrandum tradidisse : magis credibile est festivitatem hanc ab apostolis et apostolicis viris, qui fidem Christi in Occidente disseminaverunt, et institutam, et viii Kal. Jan. celebratam esse. Sane Chrysostomus (*Hom. in nat. Domini, tom. II oper., p. 355, Edit. novæ*) aperte asserit cunctos a Thracia Gades usque incolentes fideles, atque adeo Hispanos, Nativitatem Christi a principio

A Domine per gloriam nativitatis tue a malis propriis liberari : et in tuis laudibus semper gloriari. α . Amen. *Prophetia. Lectio libri Esaye prophete. (c Cap. IX).* η . Deo gratias.

Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Neptalim : et in novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilee gentium. Populus qui sedebat in tenebris : vidit lucem magnam : habitantes in regione umbre mortis : lux orta est eis. Multiplicasti gentem : sed non magnificasti leticiam. Letabuntur coram te : sicut qui letantur in messe. Et sicut exultant victores quando dividunt spolia. Jugam enim oneris ejus et virgam humeri ejus et sceptrum exactoris ejus superasti : sicut in die Madian, quia omnis violenta predatio cum tumultu : et vestimentum mixtum sanguine erit in combustione et cibus ignis. Parvulus enim natus est nobis : filius datus est nobis : et factus est principatus ejus super humeros ejus. Et vocabitur nomen ejus : Admirabilis. Consiliarius. Deus. Fortis. d Dominator. Pater futuri seculi. Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium : et pacis ejus non erit finis. Super solium David selebit : et super regnum ejus. Ut confirmet iudicium : et co. roboret in iudicio et in justitia : amodo

evangelicæ prædicationis die viii Kal. Jan. celebrasse. In Kalendario Bucheriano, quod circa annum 500 compactum creditur, viii Kal. Jan. natus Christus in Bethleem Judæ legimus. Sanctus Chrysostomus, qui circa an. Christi 386 Antiochiæ homiliam citatam in Natali Domini habuit (*Montfaucon., in prænot. ad hanc Homil., p. 355, tom. II oper. S. Chrysa.*), in ea aperte testatur hanc solemnitate in Oriente ante decennium celebrari ceptam esse. In Ecclesiis Ponti et Cappadociae citius, in Ægypto serius idem mos receptus est. Anno 425, lex Theodosii Junioris de spectaculis edita est (*L. Dominico 3, Th. de Spectaculis*), qua spectacula edi prohibentur die Natali Domini, die Epiphaniarum, Paschæ, et Pentecostes diebus. In Kalendario apud Bollandistas (*Tom. VII, Junii, pag. 178*), quod anno 448 exaratum est, viii Kal. Jan. signatur Natalis Domini corporalis. Apud eosdem (*Ibid., pag. 186*) sunt fasti consulares ad a. ær. vulgaris 493 pertinentes, in quibus, Augusto xii, et Syllano (lege Sulla) cos., legitur : Christus natus est viii Kal. Jan., luna 14. Calendarium Carthaginiense habet : viii Kal. Jan. Domini nostri Jesu Christi Filii Dei Natalis. Sacramentarium sancti Leonis : viii Kal. Jan. Natale Domini. In Hispania concilium Bracarense i, anno 561 (*Can. 4*), sancivit : Si quis Natalem Domini non bene honoraverit..... anathema sit, et legibus Visigothorum (*lib. ii tit. i, de Indiciis et Judicatis, lege 11, et lib. xii, tit. iii, de novellis legibus Judæorum, leg. 6*) forum vacare die Natalis Domini, et festum sollicita devotione celebrari jubetur.

b Officium. Ps. cxvii, 26. γ . *Ibid., 27.*

c *Cap. IX. Vers. 1-3.* In Lectionario Gallicano Luxoviensi prophetia centonis instar consuta est ex fragmentis Isaia (vii, 10 ; ix, 9). In Bobiensi brevissima est ex Isaia (ix, 6-8). In Missali Toletano ad singulas missas Nativitatis legenda, apponitur prophetia, præter Epistolam et Evangelium. In prima missa legitur ex Isaia (ix, 2-8), omissis tribus versiculis, deinde canitur tractus, et postea legitur homilia quæ prophetia inscribitur, quæque in missa secunda et tertia omittitur, et statim post homiliam legitur Epistola. In secunda missa prophetia est ex Isaia (Lxi, 1-3, Lxii, 11, 12). In tertia missa legitur prophetia ex Isaia (Lvi, 6-11).

d Dominator. In Vulgata et LXX non legitur.

et usque in sempiternum. Zelus Domini exercituum A faciet hoc. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Chorus.* * *Psallendo.* 38 Dominus dixit ad me filius meus es tu : ego hodie genui te. *ÿ*. Pete a me : et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre. *P.* Ego.

Dicat Presb. Silentium facite.

Principium epistolae Pauli apostoli ad Hebraeos

(*b* Cap. I).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Multifarie multisque modis olim Deus locutus est patribus nostris in Propbetis. Novissimis diebus locutus est nobis in filio suo : quem constituit heredem universorum. Per quem fecit hec secula. Qui cum sit splendor glorie : et figura substantie ejus : portansque omnia verbo virtutis sue : purgationem peccatorum faciens : sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Tanto melior angelis effectus : quanto differentius pre illis nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando angelorum. Filius meus es tu : ego hodie genui te? Et rursus : ego ero tibi in patrem : et ipse mihi erit in filium. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terre dicit. Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit. Qui facit angelos suos spiritus : et ministros suos flammam ignis. Ad filium autem. Thronus autem tuus Deus in seculum seculi. Virga equitatis virga regni tui. Dilexisti justiciam et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus : Deus tuus ^e in eternum oleo leticie pre participibus tuis. Et tu in principio Domine terram fundasti et opera manuum tuarum sunt celi, ipsi peribunt : tu autem permanebis : et omnes sicut vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos : et mutabuntur. Tu autem idem ipse es : et anni tui non deficient. *Respondeat Chorus.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (^d Cap. II).

Factum est autem cum essent ibi : impleti sunt dies ut pareret : et peperit filium suum primogenitum : et pannis eum involvit et reclinavit eum in presepio : quia non erat ^e ibi locus in diversorio. Et pastores erant in regionem eandem vigilantes et custodientes vigilias noctis : super gregem suum. Et ecce angelus Domini stetit juxta illos : et claritas Dei circumtulit illos : et timuerunt timore magno.

* *Psallendo.* Ps. II, 7. *ÿ*. Ibid., 8.

^b *Cap. I.* Vers. 1-13. Eadem Epistola legitur in Lectionario Luxoviensi, in Sacramentario Bobiensi, in quo ad vers. 6 tantummodo pertingit, et ad tertiam missam in Missali Toletano.

^c *In eternum.* In Vulg. et Gr. non legitur.

^d *Cap. II.* Vers. 6-2. Idem Evangelium legitur in Luxoviensi Lectionario, et ad primam missam in Missali Toletano, in quibus a vers. 1 in ipit. In Sacramentario Bobiensi bina leguntur Evangelia ex Evangelio sancti Matthæi : primum ex cap. I, 1, ad finem capituli, pluribus prætermisissis ; aliud ex cap. II, 1-7.

^e *Ibi locus.* Vulg. et Gr., non erat eis locus. Missale Toletanum, non erat ei locus.

^f *Amen.* Ex præscripto concilii Bracarensis II

Et dixit illis angelus. Nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium : quod erit omni populo : Quia natus est vobis hodie Salvator : qui est Christus Dominus in civitate David : et hoc vobis signum. Invenietis infantem in pannis involutum : et positum in presepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militie celestis laudantium Deum et dicentium. Gloria in altissimis Deo . et in terra pax hominibus bone voluntatis : et factum est ut discesserunt ab illis angeli in celum pastores loquebantur ad invicem dicentes. Transeamus usque in Bethleem : et videamus hoc verbum quod factum est : quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinanter : et invenerunt Mariam et Joseph et Infantem positum in presepio. Videntes autem cognoverunt de verbo quod dictum erat illis de pueri hoc : et omnes qui audierunt mirati sunt de his que dicta erant a pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hec : conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum in omnibus que audierant et viderant : sicut dictum est ad illos.

ñ. Amen.

^e *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Redemptionem misit Dominus populo suo : mandavit in eternum testamentum suum : sanctum et terribile nomen ejus. *P.* Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres in orationibus vestris.

^b *Sacrificium.* Parvulus natus est nobis : et filius datus est nobis : et factus est principatus ejus super humeros ejus. Alleluja alleluja.

^c *Missæ.* Ecce nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis : lux a terra prodiit : exanius a tenebris. Advocatus e celo descendit : quod oportet agamus. Redemptor mundi apparuit : pro libertate clamemus : venit ad egrotos medicus : vulnera proferamus. Panis vivus credentibus datus est : hunc sumamus. Fons perennis fidelibus ortus est : animas impleamus. Cujus misericordia virtute et gratia in illo fidei processu justicie cultu confessionis gradu castitatis affectu : stare 39 nos faciat : in quo animas floruisse sibi non aruisse convincat. Atque in illo statu illum vita nostra delectetur, nobisque fructificet : in quo se generis non criminis nostri permanens Deus in nobis nasciturus inseruit : et pro nobis moriturus apparuit. *ñ*. Amen. *Concedente*

(*Can. 9*) post lectum Evangelium, episcopus, aut, si episcopus non aderat, presbyter, populo astanti clara voce nuntiabat quo mense et quota die mensis jejunium quadragesimale incipiebat, ut introitum Quadragesimæ nullus ignoraret.

^e *Lauda.* Ps. cx, 9, 10.

^b *Sacrificium.* Isaie, ix, 6.

^c *Missæ.* Unicam missam festo Natalis Domini attribuit Missale Gallo-Gothicum, Lectionarius Luxoviensis, et Sacramentarium Bobiense. At Romæ, vetusto more, tres missæ in Natali Domini celebrantur : unam nocte, aliam mane primo, tertiam de die : confer Sacramentaria sancti Leonis, Gelasiani, et Gregoriana, et simul Kalendaria Frontonis et Martenii et Capitularia Thonasii et Georgii.

gratia miserationis illius : cuius regnum et imperium A
iuge et gloriosum in secula seculorum. *ñ. Chorus.*
Amen.

Alia Oratio. Te Domine Jesu Christe : te Deum pluraliter homines salvantem : et hominem in Deo singulariter potentem invocamus, laudamus, rogamur. Ut adsis : parcas : miseraris : ignoscas. Des in corde vota que complex : des in ore verba que exaudias : des in opere facta que benedicas. Non petimus renovari nobis : sicut in hac die olim acta est corporalis nativitas tua : sed petimus incorporari nobis invisibilem divinitatem tuam : quod prestitum est carnaliter : sed singulariter tunc Mariæ : nunc spiritualiter prestetur Ecclesie. Ut te fides indubitata concipiat : te mens de corruptione liberata parturiat : te semper anima virtute altissimi obumbrata contineat. Ne discedas a nobis : sed procedas ex nobis. Sis revera Emanuel noster nobiscum Deus. Digneris manere in nobis : et pugnare pro nobis. Te enim pugnante : nos vicimus. Solve nos quesumus a pannis putribus peccatorum : qui te pro peccatis nostris dignatus es putredine ligari pannorum. Lac tuum Ecclesie tue parvulos nutriat. Adeo infirmos ^a delicatus olerum cirbus pascat : ut ad percipiendum fortiorem ac solidum cibum : validiores quotidie vires crescant. Et ita noverimus defecatum voluntatem : et fidem exhibere firmis : ut jugiter enitatur auxilio tuo ad vitam pervenire perpetuam.

ñ. Amen.

Post nomina. Famuli tui indigni et exigui sacerdotes tremende majestati tue spirituales victimas immolantes. ^b Offerimus tibi Deus hostiam immaculatam : quam maternus uterus impolluta virginitate produxit : pudor edidit : sanctificatio genuit : integritas fudit. Hostiaque immolata vivit : et vivens jugiter immolatur. Hostia que sola Deo placere prevalet : quia Dominus est. Hanc tibi summe pater offerimus pro sancta Ecclesia tua : pro satisfactione seculi delinquentis : pro emundatione animarum nostrarum : pro sanitate omnium infirmorum : ac requie : vel indulgentia fidelium defunctorum. Ut mutata sorte tristium mansionum : felici perfruantur societate justorum.

ñ. Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Excelsum te Deum pariter atque humilem hominem Christum Jesum : acclives servuli supplices deprecamur : ut pacem quam ascensus ad celos : tuis charis noticia commendasti : dones : augmentes : perficias : atque custodias. Atque ita fiat pax tua in virtute : et abundantia in turribus tuis : ne officii oscula sint tegmina virus occulti. Sed qui decantantibus angelis pacem tri-

^a *Delicatus.* Hic est minime gravis, et qui facile concoquatur cibis.

^b *Offerimus.* Egregius plane locus de veritate corporis et sanguinis Christi in eucharistico missæ sacrificio a sacerdotibus pro vivis et defunctis oblato.

^c *Ante non multa tempora.* Animadvertite quam vetusta sit hæc illatio, atque adeo ipsa liturgia Moz-

buisti hominibus bone voluntatis : in hoc die natalis efficias nos nuncios ac filios pacis.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos omnipotentie et pietati tue referre quas posse donaveris laudes clementissimo pater. Quia post multa tempora in hac die ^e ante non multa tempora : que tibi vel sibi semper erat : nobis natus est Christus Jesus unigenitus tuus. Factus est ancille filius : Dominus Matris sue. Partus Mariæ : fructus Ecclesie. Qui ab illa editur : ab ista suscipitur. Qui per illam pusillus egreditur : per istam mirificus dilatatur. Illa salutem populis creavit : hec populos. Illa utero vitam portavit : hec lavaero : in illius membris Christus infusus est : in istius aquis Christus indutus est.

^B Per illam qui erat nascitur : per istam qui perierat invenitur. In illa redemptor gentium vivificatur : in ista gentes vivificantur. Per illam venit ut peccata tolleret : per istam tulit peccata propter que venit.

⁴⁰ Per illam nos ploravit : per istam nos curavit : in illa infans : in ista ^d gigans : ibi exulat : hic triumphat. Per illam crepundia gestavit : per istam regna subiecit. Illam parvuli jocunditate demulsit : istam sponsi credulitate respondit. Extant denique preciosi amoris incorrupta commercia. Dedit sponsus sponse sue munera : ^e aquas vivas : id est Christus Ecclesie : ^f quibus semel ad placendi meri um lavaretur. Dedit ^g oleum leticie : pro odorifero unguento crismatis ungeretur. Vocavit eam ^h ad mensam suam : adipe frumenti satiavit illam. Vino suavitatis implevit : justicie imposuit ornamentum. Donavit deauratum virtutum varietate vestitum. Animam suam pro illa posuit. Suscepit et calcate mortis spolia in dotem ille regnaturus victor exhibuit : se ipsum ille in cibo ac potu indumentoque concessit. Promisit ei se illi daturum regnum eternum. Ipsam pollicitus est statuendam in dextera sue parte reginam. Concessit et ipsi : quod concessum est genitrici : impleri : non violari. Parere : non corrumpi : illi semel : isti semper : sedere tanquam sponsam in thalamo pulchritudinis : et multiplicare filios gremio pietatis. Fectosam esse prolem : non fetidam voluntate. Sic et ipsa in ipso per ipsum dives effecta : sponso ac domino suo humilia refert munera. Hoc enim de proprio suo offerendo quod credidit. hoc de exemplo quod eum redamavit. Hoc de dono ipsius id ipsam potuisse quod voluit : id ipsam voluisse quod potuit. Dedit illi tanquam rosas martyres : velut lilia virgines, quasi violas contingentes. Hec ad illam per ministros voluntatis ejus apostolos : conferta operis sui impensa transmisit. Unde nunc a dextris ejus felici : et gloriosa perennitate consistens : eum tecum omnipotens Pater et cum

arabum.

^d *Gigans.* Vox haud temere excludenda.

^e *Aguas vivas.* Sacramenti baptismatis.

^f *Oleum..... crismatis.* Sacramentorum confirmationis, ordinis, extremæ unctionis.

^g *Ad mensam.* Sacramenti eucharistici.

Sancto Spiritu regnantem : cum omnibus angelis confitendo conlaudat et dicit. *ñ*. *Chorus*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus qui venit a celis : ut conversaretur in terris : caro factus est ut habitaret in nobis Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Dicat Presb.

Post pridie. Ille Domine dona tua et precepta servantes : in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus. Rogantes profusissimam tue misericordie pietatem : ut in eodem spiritu quo te in carne virginitas incorrupta concepit : has hostias Trinitas indivisa sanctificet : ut cum a nobis fuerit non minori trepidatione quam veneratione percepta : quicquid contra animam male vivit intreat : quicquid interiorat nullatenus reviviscat.

ñ. Amen.

Dicat Presb. ad orationem Dominicam.

Quod via : ut sequeremur ostendit : quod vita : ut loqueremur edocuit : quod veritas : ut teneremus iustitiam : tibi summe Pater cum tremore cordis proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui olim pro nobis hodie dignatus est nasci : ipse vos sua Nativitate vivificet. *ñ*. Amen. Et qui infantiam sumens humanitatis : vilibus indutus est pannis : celestium virtutem vos vestiat indumentis. *ñ*. *Chorus*. Amen. Si que vestrorum cordium interior partus : qui in precepto positus credentibus se voluit monstrari

^a In S. Stephani. De sancto protomartyre Stephano prolixè agit sanctus Lucas in Actis (vi, 5 seq. et integro cap. vii); auctor Constitutionum Apostolicarum (Lib. viii, cap. 33, Edit. Lat. Turriani, et Gr. Lat. Cotelerii, Patres Apostolici, tom. I) sanctum Petrum inducit aliis festivitatibus diem sancti Stephani annuerantem. Vetustam quidem esse etiam in Occidente apostolorumque prædicationi coævam solemnitatem sancti Stephani, suspicari haud temere licet ex iis quæ sanctus Augustinus (Serm. 333, tom. V, edit. nov.) refert de lapide quo percussus est sanctus Protomartyr, a fideli quodam homine, qui sorte ejus passioni interfuit, sublato, et Anconæ, quæ celebris est in Piceno, ad mare superum, civitas, ab eodem pio viro, Dei nutu, depono, utique apud fideles; nam ex illo cæpit esse Anconæ basilica, seu memoria sancti Stephani, in qua Deus multa operabatur miracula. Hæc enim potuerunt fieri viginti circiter aut viginti quinque annis post sancti Stephani martyrium. Basilicæ hujus sancti Stephani, quæ juxta urbem Anconam in edito colle stabat, sanctus Gregorius (Dial. lib. 1, c. 3) meminit; modo in ejus ruinis, ut ipse sæpius vidit, exstructum est non inelegans sancti Stephani sacellum, et lapis cum aliis reliquiis sanctorum et cuspid lanceæ qua latus Christi in cruce apertum est servatur in thesauro ecclesiæ cathedralis Anconitanæ. Detectis anno æræ Christianæ 415 reliquiis sancti Stephani, cultus ejus per omnem Ecclesiam mirum in modum auctus est, Deo per primum martyrem suum ingentia et crebra patrante miracula (Libri duo de Mirac. S. Steph., in append. tom. VII Oper. S. Augustini, Edit. novæ; S. Augustinus, de Civitate Dei, lib. xxii, cap. 8). Nec audiendi sunt heterodoxi nonnulli; et, si qui sint, e Catholicis pseudo-

vescendus. *ñ*. *Chorus*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem : qui nos in hac die sancte solennitatis tue perducere dignatus es. fac nos diem istum nativitatis tue per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum fidei populo tuo. *ñ*. *Chorus*. Amen.

ñ. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. *ñ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *ñ*. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

41 • IN SANCTI STEPHANI LEVITE ET MARTYRIS.

Ad Missam. b *Officium.*

^c Fremebant cordibus suis adversus Stephanum. Stridebant dentibus in eum : ipse autem plenus Spiritu Sancto intendens celos : vidit gloriam Dei alleluja alleluja alleluja. ^d *ñ*. Beatus vir qui timet Dominum : in mandatis ejus cupit nimis. *P*. Stridebant. *ñ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P*. Stridebant.

Dicat Presb. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Laudamus te Domine cum angelis : benedicimus te cum virtutibus sanctis. Glorificamus cum potestatibus supernis. ^e Et qui te opificem nostrum nos subsistere non hesimus recte honore tui nominis

critici, qui integrum hoc caput octavum de sancto Augustino auferunt. Sancti Stephani reliquias primum in Occidentem misit Avitus presbyter Hispanus, qui tum Hierosolymis degabat. Has reliquias ad Ecclesiam Bracarensem deferendas tradidit Orosio presbytero Hispano, cui etiam tradidit narrationem Latine scriptam totius revelationis factæ Luciano presbytero, et inventionis corporum sanctorum Stephani, Gamalielis, Nicodemi, et Abibbonis (Epist. Aviti ad papam Palconium, apud cl. Mabillonium Analect. veter. t. IV p. 118, et in appendice tom. VII oper. S. Aug.), ubi epistola legitur scripta ad Palconium Bracarensem episcopum. Narratio revelationis et detectionis corporum sancti Stephani et aliorum exstat t. VII, oper. sancti Augustini, Ed. nov., in appendice; aut vero reliquiae illæ sancti Stephani, quas Orosio tradiderat Avitus, aliquando in Hispaniam devenierint, incertum est (Nicol. Anton., Bibl. vet. Hisp., lib. iii, pag. 187, n. 43, et lib. iii, pag. 180, n. 19). Est nihilominus valde credibile festivitatem sancti Stephani ex Africa in Hispaniam delatam esse, et brevi post annum 415 celebrari consuevisse.

^b *Officium*. Act. vii, 54, 55.

^c Fremebant. Vulg. et Gr., dissecabantur cordibus suis.

^d *ñ*. Ps. iii, 4.

^e Et qui. Fortasse legendum : Et qui pro te opificem nostrum nos subsistere non hæsimus, recte honorare, per officium creaturæ creatricem tuam potentiam non negamus. Quare nostrum facito bonæ voluntati tuæ placere servitium, et vel in caelis cum angelis, vel in terris cum hominibus pacifice gloriaris, in tuam glorificationem ascensum præcipientes

per officium creature creatricem tuam potentiam non negamus : pro qua re nos facite bone voluntati tue placere servitium. Et vel in celis cum angelis et vel in terris cum hominibus pacifice gloriari in tua glorificatione assensum. *ñ. Amen.*

Per misericordiam. *Propheta.* Justus si morte. *Require in S. Clementis fol. 20.*

Psallendo. Posuisti Domine. *Require retro in Sancti Saturnini fol. 25.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (* Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : crescente numero discipulorum ^b in Hierusalem : factum est murmur grecorum adversus hebreos : eo quod despicerentur in ministerio quotidiano vidue eorum ^c a ministris hebreorum. Convocantes autem ^d apostoli multitudinem discipulorum : dixerunt. Non est equum ^e vos relicto verbo Dei ministrare mensis. Eligite ergo fratres viros ex vobis boni testimonii septem : plenos Spiritu Sancto et sapientia : quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi et ministerii verbis instabimus. Et placuit sermo coram omni multitudine : et elegerunt Stephanum plenum fide et virtute et Spiritu Sancto : et Philippum et Prochorum : et Nicanorem et Timonem : et Parmenam : et Nicolaum advenam Antiochenum. Illos statuerunt ante conspectum Apostolorum. Et orantes imposuerunt eis manus : et verbum Domini crescebat et multiplicabatur numerus discipulorum in Hierusalem valde. Multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem plenus gratia et fortitudine faciebat ^f signa in populo. Surrexerunt autem quidam de Synagoga que appellabatur Libertinorum et Cirenensium et Alexandrinorum : et eorum qui erant a Cilicia et Asia disputantes cum Stephano : et non poterant resistere sapientie et spiritui : qui loquebatur. ^g Propter quod arguerentur ab eo cum omni fiducia. Tunc summiserunt viros qui dicerent se adisse eum dicentem verba blasphemie : in Moysen et Deum. Commoverunt itaque plebem : et Seniores et scribas : et concurrentes rapuerunt eum : et adduxerunt eum in concilio. Et statuerunt testes falsos dicentes. Homo

^a *Cap. VI. Vers. 1-viii, 4, pluribus tamen prætermisissis. In Lectionario Luxoviensi eadem est Lectio, quæ perfringit tantum ad cap. viii, 2. In Bobiensi nulla est prophetia ad miss. in sancti Stephani, uti nec in Luxoviensi. Epistola autem desumitur ex Epist. ad Rom. i, 15-18.*

^b *In Hierusalem. Hæc non habentur in Vulgata et Græc.*

^c *A ministris Hebreorum. Hæc verba in Vulg. et Græc. non leguntur.*

^d *Apostoli. Syr., duodecim apostoli. Vulg. et Gr., duodecim, omissa voce apostoli.*

^e *Vos. Lege nos, ut in Vulg. et Gr.*

^f *Signa. Vulg. et Græc., prodigia et signa magna. Syr., signa et miracula.*

^g *Propter quod arguerentur ab eo cum omni fiducia. Deest in Vulg. Gr. et Syr. In margine quorundam Codicum legitur.*

^h *Locum sanctum hunc. Illud hunc legitur in Syriaco. In Vulg. et Gr. non legitur.*

A iste non cessat loqui verba adversus ^h locum sanctum hunc et legem. Audivimus eum dicentem : quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum : et mutabit traditiones : quas tradidit nobis Moyses : et intuentes eum omnes qui sedebant in concilio : viderunt faciem ejus tanquam faciem angeli. ⁱ Dixit autem princeps Sacerdotum Stephano. Si hæc ita se habent? Qui ait. Dura cervice : et incircumcisi corde et auribus : vos semper Spiritui Sancto restistis : sicut patres vestri ita et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui pronuntiabant de adventu justi : cujus vos nunc proditores et homicide fuistis. Qui accepistis legem in dispositione angelorum : et non custodistis : ^k ut viveretis. Audientes autem hebrei ^B dissecabantur cordibus suis. Et stridebant dentibus in eum. Cum autem esset plenus Spiritu Sancto : intendens in celum vidit gloriam Dei : et Jesum stantem a dextris Dei. Et ait. Ecce video celos apertos : et filium hominis stantem a dextris ^l virtutis Dei. Exclamantes autem voce magna : continuerunt aures suas : et impetum fecerunt unanimitate in eum. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant : et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum invocantem et dicentem : Domine ⁴² Jesu : suscipe spiritum meum. Positis autem genibus : clamavit voce magna. Domine : ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset : obdormivit in Domino. ^m Saulus autem erat consentiens neci ejus. ^C Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis : et omnes dispersi sunt per regiones Judæe et Samarie : præter apostolos ⁿ qui remanserunt in Hierusalem. Curaverunt autem Stephanum viri timorati : et fecerunt planetum magnum super illum. Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans : viros ac mulieres tradebat in custodiam. Illi igitur qui dispersi erant : pertransibant evangelizantes verbum Dei.

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum

(° Cap. XXIII).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus

¹ *Dixit autem. Incipit caput septimum, juxta Vulgatam.*

² *Qui ait. Et statim, omisso magna parte proluxæ concionis sancti Stephani, transit ad vers. 51, Dura cervice.....*

³ *Ut viveretis. In Gr., Syr. et Vulg., non legitur.*

⁴ *Virtutis Dei. Illud virtutis in textu Vulg., Syr. et Fr., non habetur; legitur in margine aliquorum Codicum Latinorum.*

⁵ *Saulus autem. Initium capitis octavi...*

⁶ *Qui remanserunt in Hierusalem. In Syr., Gr. et Vulg., non reperiuntur.*

⁷ *Cap. XXIII. Vers. 1-50. Missale Toletanum, Kalendarium Frontonis, liber Comitum Pamelii et Missale Romanum sancti Pii V, Evangelium ex sancto Matthæo (xxiii, 34-59) legunt. In Lectionario Luxoviensi ex sancto Matthæo (xvii, 23-xviii, 12). In Bobiensi Sacramentario legitur ex sancto Matthæo (xvii, 23-26).*

luquebatur discipulis suis dicens. Super cathedram A
Moysi sederunt Scribe et Pharisei. Omnia ergo que-
cumque dixerint vobis : servate et facite : secundum
vero opera eorum : nolite facere. Dicunt enim : et
non faciunt. Alligant autem opera gravia et impor-
abilia : et imponunt in humeros hominum : digito-
rum autem suo nolunt ea movere. Omnia vero opera sua
sciunt : ut videantur ab hominibus. Dilatant enim
dilatare opera sua : et magnificent fimbrias. Au-
tant autem primos recubitus in cenis : et primas cathedras
in sinagogis : et salutationes in foro : et vocari ab
hominibus rabbi. Vos autem nolite vocari ab homi-
nibus rabbi. Unus est enim magister vester : omnes
autem fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis
super terram : unus est enim pater vester qui in
celis est. Ve vobis Scribe et Pharisei hypocrite : quia
mundatis quod de foris est calicis et parapsidis : in-
tus autem pleni estis rapina et immundicia. Pharisee
rece muuda prius quod intus est calicis et parapsi-
dis : ut fiat id quod de foris est mundum. Ve vobis
Scribe et Pharisei hypocrite : quia similes estis sepul-
chris dealbatis : que foris parent hominibus speciosa :
intus vero plena sunt ossibus mortuorum : et
omni spurcicia. Sic et vos : foris quidem par-
tis hominibus justis : intus autem pleni estis hypocrisis et
iniquitate. Ve vobis Scribe et Pharisei hypocrite :
qui edificatis sepulchra prophetarum : et ornatis
monumenta justorum : et dicitis. Si fuissetis in
diebus patrum nostrorum : non essemus socii eorum
in sanguine prophetarum. Itaque testimonium estis
vobismetipsis : quia filii estis eorum qui prophetas
occiderunt : et vos implete mensuram patrum ves-
trorum. Serpentes : genimina viperarum : quo fu-
gietis a iudicio gehenne ? Ideo dico vobis. Ecce ego
mitto ad vos Prophetas et Scribas : et ex illis occi-
detis et crucifigetis : et ex eis flagellabitis in sin-
agogis vestris : et persequemini de civitate in civita-
tem : ut veniat super vos omnis sanguis iusti qui
effusus est super terram : a sanguine Abel iusti :
aque ad sanguinem Zacharie filii Barachie : quem
occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis :
venient hec omnia super generationem istam. Jerusa-
lem Jerusalem : que occidis Prophetas : et lapidas
eos qui ad te missi sunt : Quotiens volui congregare
filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos
suos sub alas : et noluisti ? Ecce relinquetur domus
vestra deserta. Dico enim vobis : non me videbitis
amodo : donec dicatis. Benedictus qui venit in no-
mine Domini : Rex Israel.

^a Ab hominibus... Hæ voces desunt in Vulg. et Græc.

^b Rex Israel. Deest Vulgate.

^c Lauda. Ex Ps. cxlix, 5, ad usum festivitatis aptato.

^d Sacrificium. Ex Danie'le, ix, 2, 9. γ. Ibid., vii, 13.

^e Sub. Lege : sub eadem passionis forma.

^f Impressit. Lege præcessit.

^g Exiit. Adde Christus.

^h Qui. Hoc est, quomodo

ⁱ Perfecta. Contra columnias paganorum, Mani-

q. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

q. Et cum spiritu.

^e Lauda. Alleluja. γ. Exultabit justus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. P. Alleluja.

^d Sacrificium. Ego Daniel intellexi numerum annorum in quo factus est sermo Domini : tibi autem Domino Deo nostro propitiatio et misericordia alleluja. γ. Dum aspicerem in nubibus celi . ecce quasi filius hominis amictus auro purissimo veniebat : principatus et honor et regnum. P. Tibi autem Domino Deo nostro.

Missa. Primum licet hominibus dilectissimi fratres ^e sub eandem passionis formam crux Christi in qua cunctorum martyrum primitie continentur ^f impressit : sed tamen in similitudine carnis peccati : conformis ^g nobis ^h extitit non equalis. Nam inter homines nostre pravitate : nostreque conditionis : naturæ : legis : vel sortis . primus hanc viam Stephanus martyr intravit : duriciam ardui itineris vicit : palmam propositi muneris occupavit : ^h qui Deum et hominem sequeretur ostendit. Ante ipsum quidem Christus : sed tamen primus ipse post Christum. Hic homo fecit adjutus a Deo : quod ibi homo perfecit unctus in Deo. Ille servo previus : iste conservis. Ille generaliter pro magisterio : iste specialiter pro magistro. Hic egit suum martyrium : ille multorum. Iste in se non ingloriosus : ille pro omnibus gloriosus. ⁱ Perfecta igitur fides honoret testem : laudet auctorem et sua cuique debita discretis reddat officiis : et zelo imitationis accensa : et adiutorio proficiat et exemplo : si distincte et Domino serviat et patrono.

q. Amen.

Alia Oratio. Te Domine Jesu Christe benedicimus : teque laudamus : qui tam beatum tamque perfectum martyrem tuum Stephanum tui imitatione fecisti : ut quod etiam in reliquis sanctis rarum atque difficile est : sic persecutionis tormenta portaret : ut ultionis vota de persequentibus non haberet : et eorum impunitatem intrepide in persecutione peteret : quorum impietatem inter saxa sentiret. Utique cum illi lapides mitterent super eum : ille pro eis preces fundebat ad Deum. Domine Jesu : ne hoc illis statuas ad peccatum. Certabat impatientia : cum indulgentia. Illi vulnera inferre : iste odia non referre. Illi doloribus non cedere : iste pro hostibus supplicare. Postremo erat in benignitate martyris : quod non erat in voluntate carnificis. Nolle hos pu-

chæoru et Præscilliarum, breviter et dilucida proponitur doctrina Ecclesiæ Gotho-Hispanæ de cultu sanctorum.

ⁱ Qui tam beatum. Sanctus Augustinus (Serm. 315, 319, oper. tom. V, Ed. nov.) pluribus ostendit martyrium sancti Stephani dominicæ passioni exstitisse simile. Et in Gelasiano em. Thomasi legitur (Orat. 3, de S. Stephano) : Præsta.... ut beatus Stephanus... sicut ante alios imitator dominicæ passionis et pietatis enituit, ita sit fragilitatis nostræ promptus adiutor. Eadem de sancto Stephano missa septima in Sacramento sancti Leonis leguntur.

niri : per quos se videbat coronari. Hec igitur tam gloriosa pietas : tam perfecta benignitas : que pro illis precem fundebat : credentium populorum vota commendet : fidelium spem confortet : spectantium necessitates adjuvet : supplicantium culpas excuset : et pro Ecclesie unitate et pace catholice plebis invigilet. Hic semper pro subjectis dum rogat obtineat : qui pro inimicis dum lapidaretur orabat.

✠. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine Jesu Christe : qui beatissimo primoque martyri tuo Stephano : post ictus lapidum concessisti premium sempiternum : tu sereno vultu respice hoc sacrificium nostrum : et presta nobis famulis tuis : ut prece hujus martyris tam viventibus quam defunctis donetur indulgentia

* *In die S. Stephani.* Festivitas sancti Stephani primi martyris in Missali et Breviario Mozarabum, in Orationali Gothico, in Missali Gallo-Gothico, Sacramentario Bobiensi et Lectionario Luxoviensi, statim consequitur festum Nativitatis Domini, quo die jam inde a seculo IV celebrabatur in Ecclesiis Ponti et Cappadociae. ut ex sancto Gregorio Nysseno eruitur (*Laudatione altera S. Stephani, inter collectanea cl. Zacagni, tom. I, pag. 330, et Oratione funebri in S. Basiliam ejusdem S. Greg. Nysseni, apud cl. Zacagnium, in præf., pag. 40*) ; cui adstipulatur sanctus Asterius (*Hom. de S. Stephano*) ; nec alio die celebrabatur memoria sancti Stephani in Ecclesiis Africanis. Testes sunt Kalendarium Carthaginense, in quo : *VIII Kal. sancti Stephani primi martyris*, et sermo inter opera sancti Fulgentii, de sancto Stephano, in quo : *Heri celebravimus temporalem sempiterni Regis nostri Natalem, hodie celebramus triumphalem militis passionem* ; et ipse sanctus Augustinus, in quo-his similia leguntur (*Serm. 314, tom. V oper., Ed. nov., part. II, col. 1260*), tractat de sancto Stephano. Eodem pariter die solemnitas sancti Stephani agebatur in aliis Occidentis Ecclesiis. Pro Italia et Gallia testantur sanctus Maximus Taurinensis, sanctus Cæsarius Arelatensis, aliive auctores sermonum 1, 2 et 6, de sancto Stephano, inter opera sancti Augustini (*In Appendice tom. V, col. 350 et seq.*) ; Kalendarium vetustum (*Dolland., tom. VII Junii, p. 178*) anno ær. Chr. 448 exaratum, in quo : *VII Kal. Jan., sancti Stephani primi martyris*, cui subscribunt Martyrologia Corbeicense Dacherii, Lucense Florentinii, Gellonense, in quibus omnibus : *VII Kal. Jan., passio sancti Stephani*, distincte legitur, et in Bedæ genuino : *Natale sancti Stephani*. Demum Sacramentaria Gelasianum, Gregorianum et Ambrosianum, Capitularia Evangeliorum, et Lectionaria vetusta ; quibus omnibus sanctus Stephanus die 26 Decembris colitur. Non desunt viri docti qui hac die non passionem, sed translationem reliquiarum sancti protomartyris e villa Capharaganala Hierosolymam anno ær. Christi 414 factam commemorari opinantur. Sed hanc opinionem evertit auctoritas Patrum, Sacramentarium, et Martyrologiorum, in quibus de passione omnino agitur : ex his autem sanctus Asterius et Gregorius Nyssenus ad beatam vitam ante detectas reliquias sancti Stephani transierant. In epistola Luciani presbyteri (*Oper. S. August., tom. VII, in append., nov. Ed.*) scribitur : *Translatæ sunt reliquie martyris septimo Kalendas Januariæ* ; sed inde solummodo evincitur translationem factam fuisse ipso die quo passio ejusdem celebrari consueverat. In pluribus Martyrologiis Latinis *II Non. Augusti* commemoratur translatio reliquiarum sancti Stephani : ita in Adonis, Usuardi, Notkeri, et in apographis Hieronymianis, Lucensi Florentinii, Corbeicensi Dacherii, in Martyrologio Baroni, et in aliis legitur ; et epistole Luciani in Ms.

A criminum : per quem olim confutata est infidelitas Judeorum.

✠. Amen.

Ad pacem. Deus qui Stephanum plenum gratia et virtute levitici ordinis ministerio per Apotolorum tuorum electionem vel impositionem manuum consecrasti : tu presta nobis ut qui adducti sumus in sortem tue vocationis : simus filii pacis : tenoremque retineamus perfecte dilectionis : quo gratia tua que in Stephano martyre vere predicationis jecit fundamina : in nobis sincere pacis et charitatis multiplicet nutrimenta. ✠. Amen

Inlatio. Dignum et justum est : pulcrumque satis est : nos tibi * in die sancti martyris tui Stephani annuo nobis circulo revoluto : laudis hostias immo-

B Floriacensi (*Append. oper. S. Aug., tom. V, Ed. nov.*) additur : *Inventæ sunt autem reliquie beatissimi Stephani III Non. Augustas* ; quod vel ipso Luciano tempe falsitatis evincitur, qui primam apparitionem Gamalielis sibi factam esse scribit *die Parasceve, id est, feria sexta III Nonas Decembris, Honorio I et Theodosio VII (lege VI) consulibus*. Ideo autem, ut suspicatur em. Baroni (*In Martyrol. Rom., die 3 Augusti, pag. 346*), in Ecclesiis nonnullis Occidentis celebrata est Translatio, sive Inventio, reliquiarum sancti Stephani, quæ diverso anni tempore festa est, quia, diu ante hanc reliquiarum solemnem inventionem, Anconæ, et fortasse in quibusdam aliis Ecclesiis, ea die celebris erat memoria sancti Stephani, ut testatur vetustum sancti Cyriaci Martyrologium, in quo *IV Non. Aug.* nulla sit mentio inventionis reliquiarum, sed *sancti Stephani protomartyris in Ancona, ubi haberi dicitur unus de lapidibus, quo percussus est, distincte legitur*. Eadem in additamentis Martyrologio Bedæ leguntur, sed pro Ancona Antiochia scribitur. In Bedæ genuino nihil hac die de sancto Stephano recurrit. Ad ultimum notandum quod in Kalendario Bucheriano de sancto Stephano protomartyre nihil. De eo etiam in Sacramentario sancti Leonis, VII Kal. Januarii sitetur. At mense Augusti in eodem Sacramentario litteris quadratis legitur : *IV NON., Natale sancti Stephani in cæmeterio Callisti via Appia*. Hunc autem esse Stephanum papam probant Kalendarium Bucherianum, ubi inter *depositiones episcoporum* legitur : *IV Non. Aug., Stephani in Callisti* ; Corbeicense Dacherii, *IV Non. Aug. : Romæ, in cæmeterio Callisti sancti Stephani martyris* ; Lucense Florentinii : *Romæ sancti Stephani martyris* ; et in notis (*Ibid.*) citatum vetustissimum Martyrologium : *IV Non. Aug., Romæ Stephani episcopi* ; Gellonense : *sancti Stephani episcopi et martyris*. Prædicto tamen titulo antiquus consarcinator illius Sacramentarii subjecit misas novem, non omnes integras, nec omnes ejusdem ætatis ; omnes vero sunt de sancto Stephano protomartyre, præter octavam, quæ nihil peculiare de eo continet, nulla de sancto Stephano papa. Harum septima in præfatione clare ostendit festum protomartyris celebratum esse postridie Nativitatis Christi. Nona est de Dedicatione ecclesie in honorem sancti Stephani : fortasse pertinet ad dedicationem spatii illius ecclesie forma rotunda, quam in monte Cælio in honorem sancti protomartyris Simplicii papa consecravit (*Anastas., in Simplicio*). Hæc animadverti, ne auctoritas libri incautos decipiat, ut credant die secunda Augusti olim Romæ protomartyris Stephani coli consuevisse diem passionis, cum sex primæ misas de passione agant. Recentiores Græci, et cum his Moschi, in suis Menais et Menologiis, præcipuam solemnitatem sancti Stephani protomartyris die vigesimo septimo Decembris celebrant ; nam postridie Nativitatis beatam Virginem, et fugam in Ægyptum peculiariter devotione colunt.

lare sacrificium solenne persolvere. Quem ita Domini nostri Jesu Christi filii tui gratia elegit : doctrina erudit : potentia confirmavit. Ut inter Levitas premium : inter discipulos regnum : inter martyres tenent principatum. Qui veritatis verbo errantes confidentius arguendo : ibi stoderet ponere causam : ubi intelligeret pendere victoriam. Ut objecto in faciem Judeis impietatis elogio : si non corripere devios : non timeret iratos. Sciens in alterutrum fructuosam predicationem esse justicie : si aut illi suscepta penitentia placeret oblatio sanitatis : aut sibi excitata invidia fieret occasio passionis. Erat ibi Christi et proximorum in tali voluntate dilectio aut de emendatis gaudium optare cognatis : aut de illatis premium expectare supplicis : suum quidem honorem aliene crimine non querebat : sed videbat utrumque sibi sine gloria non futurum. Si autem per veritatem ipse alios predicando acquireret : aut se pro veritate quispiam persecutor occideret. Agnoscebat locum suum : cogitabat officium, quia altare se esse noverat : semetipsum hostiam preparabat. Plenus Spiritu Sancto sacramenta ructabat : volens calicem bibere quem tradebat. Stabat inter illos populos : qui servis non parcere : Domini morte didicerat, aut qui magis usque ad Domini necem servorum morte prevenerant. O ingens Domini desiderium charitatis : quid est nisi occidi velle pro Domino : et occisi amorem inter homicidas impavida devotione fateri ? Noverat se illi moriendo jungendum : cui se dolebat superbiendo disjunctum. Tenebat Magistri precepta que didicerat : non sibi dignum esse discipulum : qui se non portata cruce sequeretur. Volebat pervenire quo erat : qui cupiebat levare quod jusserat, nec fallit sua opinio jam paratum. Ecce illi qui in Christo tanquam in lapidem offenderunt : in Stephanum cum lapidibus ir-

ruerunt. Hoc illis furor jecit : quo cecus error impigit. Inde obruerat docentem : unde ceciderant non credentes. Qui illis factus est petra scandali : Stephanus factus est corona martyrii. Cui merito inter gloriosos angelos : celestesque virtutes : hymnum laudis debite sine cessatione proclamant : atque dicit.

Dicat chorus. Sanctus Sanctus Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. A quo Stephanus martyr primus atque levita coronari promeruit passione suscepta : dum et cum ceteris consecrandus Apostolorum electione in ministerio eligitur septimus et singulariter pro Christo martyrium adeptus est primus. Qui ideo lapidari se voluit saxeis ictibus perfidorum : ut facilius pervenire possit ad lapidem preciosum. Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Omnipotens Deus pater : qui post oblationem unigeniti tui hostiam vivam Stephanum primum martyrem. suscepisti : tu nos ad ejus exemplum facto esse victimam placationis : et hostiam puritatis. Quo dum ipsi per tritionem spiritus immolamur : hec libamina in ablationem peccaminum a te sanctificata sumamus. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Eterne Dei filius Domine Jesu : quem Stephanus dum lapidaretur : ut ejus spiritum susciperes invocabat : quem positus genibus pro inimicis orabat : tu nos facio et amicos in te sidenter diligere : et pro inimicis te sinceriter postulare. Quo dum debentibus nobis ex corde dimittimus : ea que precepisti fiducialiter proclamemus e terris. Pater noster qui es in celis. Amen.

* *Quia altare se esse noverat.* Hoc eodem sensu dictum est, quo sanctus Chrysostomus (*Hom. 20 in II ad Corint.*) dixit : *Cum pauperem fide præditum, atque adeo quemcumque pium Christianum cernis, existima te altare videre*; et Origenes (*Hom. 4 in Levit.*) eos dixit altare Dei, in quibus semper ardet divinus ignis charitatis, et quo Clemens Alexandrinus (*Strom. vii*) dixit aram vere sanctam esse animam justam; et sanctus Augustinus (*Enarr. in Ps. xciv*) ait : *Si nos sumus templum Dei, ara Dei anima nostra est, et plura istiusmodi, quæ apud Patres passim recur-*

unt.
 b *Quem tradebat.* More antiquo diaconus calicem populo communicanti porrigebat (*S. Cyprianus, de Laps.; S. Ambr., lib. 1 de Off., c. 44*) nec tantum sanguinem, sed aliquando corpus quoque Christi tradebant diaconi communicantibus (*Justinus, apolog. 2*). Concilium Ancyranum (*Can. 2*) hunc morem aperte indicat. Sed a concilio Nicæno (*Can. 18, al. 16*) Arelatensi II (*Can. 15*), et Carthaginiensi IV (*Can. 38*), vetitum fuit ne diaconi, aut presbyteris traderent corpus Christi, aut aliis traderent, præsertim presbytero. Mansit tamen diaconis jus tradendi calicis saltem Romæ, in Hispania, et in omni Occidente. Sanctus Isidorus (*De Officiis, lib. II, cap. 8*) scribit : *Ipsis enim sacerdotibus non licet a mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit a diacono.* Romæ, et in aliis quibusdam Ecclesiis, episcopi non ad altare, sed ad sedem corpus Christi et sanguinem

sumebant. Sumpto autem corpore Domini, archidiaconus calicem deferrebat ad sedem pontificalem, et ante pontificem manibus tenebat; e quo pontifex fistula, seu calamo, aut pipa ex auro, vel argenteo, sanguinem sumebat. Ordo Romanus VI (*apud Habillonium, Mus. Ital. tom. II, pag. 75*): *1. se autem diaconus tenens calicem et fistulam s'et ante episcopum usque dum ex sanguine et corpore Christi quantum voluerit sumat*; et Honorius Augustodunensis (*Lib. 1, c. 65*) ait : *Diaconis calicem tenet dum papa sanguinem sumit.* Hæc, et nihil aliud, innuunt Ordines Romani; primus (*Ibid. p. 44*) cum ait : *et pontifex confirmatur ab archidiacono.* Tertius vero (*Ibid., p. 59*) distinctius, cum ait : *Et ipse pontifex confirmatur ab archidiacono de calice sancto.* Lege si vacet et Georgium (*De Liturg. Rom. Pontif. tom. I, disquis. de sacro ministerio, cap. 18, et tom. III, cap. 18, pag. 164 et seq.*). Modum communicandi in Hispania, concilium Toletanum IV (*Can. 18*) constituit. Quod ad rem præsentem spectat, episcopus ante altare sacerdos et diaconus communicabat, clerum vero in choro, extra chorum in sanatorio et maronico splendidiores civium utriusque sexus; populum vero presbyteri corpore Domini reciebant, iis autem quibus episcopus corpus Domini tradiderat calicem porrigebat archidiaconus, reliquæ populo a diacono. Vide Ordinem Romanum tertium (*N. 16 et seq. pag. 5, 60*).

* *Superbiendo. Lege superbiendo.*

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus A sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

Benedictio. Christus Dei filius : pro cujus nomine Stephanus martyr lapidatus est innocens : contra incursantium demonum ictus vos efficiat fortiores. *ñ.* Amen. Quique eum pro inimicis orantem consummato martyrio provexit ad celum : conferat in vobis ut sine confusione ad eum veniatis post transitum. *ñ.* Amen. Ut illic letatura post istud seculum accedat anima vestra : quo predictus martyr spiritum suum suscipi exorabat. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Post Communio. Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Presb. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Deo gratias.

• IN SANCTI JOHANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTE.

Ad missam. b Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum alleluja : et dabis eum in benedictionem. Et in seculum 45 seculi alleluja alleluja. *ñ.* Vitam petiit a te tribuiti ei Domine in longitudinem dierum in eternum. *P.* Et in seculum. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Et in seculum.

^a In *S. Johannis*. Ephesi, et in Ecclesiis Asiae credibile est sanctum Joannem apostolum ab initio peculiari festivitate donatum esse. De eo silet Kalendarium Bucherianum, et Carthaginense; in hoc quidem legitur : *VI Kal. Jan., sancti Joannis Baptistæ, et Jacobi apostoli, quem Herodes occidit*; quo loco subesse errorem Amanuensis *Baptistam* pro *evangelista* scribentis suspicatur Mabillonius: Sollierius (*In Usuardum*) de errore certus est. Alii tamen nullum hic agnoscunt errorem. In hoc enim Kalendario soli scribuntur martyres, nec in eo sanctus Andreas, et sanctus Lucas, nisi sub martyris titulo leguntur. Ephesi ante concilium Ephesinum erat ecclesia sancti Joannis. In Ponto ejus festivitas una cum sanctorum Petri, Pauli et Jacobi, eadem die celebrabatur. Romanæ Hilarus Papa, voti reus, sancto Joanni liberatori suo ædem in baptisterio Lateranensi erexit, ut inscriptio epistylis januæ insculpta fidem facit : *Liberatori suo beato Joanni evangelistæ Hilarus episcopus sanulus Christi*. Alibi sancto Joanni ecclesiam erexit ex voto Galla Placidia Augusta, quod anno a. r. Chr. 425 immani tempestate in Adria cum liberis jactata emiserat, de qua inscriptio apud Agnellum (*Pontific. Ravenat., in Joanne I*), et Gruterum (*P. 1048, 1*), alioque : *Sancto ac beatissimo apostolo Joanni evangelistæ Galla Placidia Augusta cum filio suo Placidio Valentiniano Augusto, et filia sua Justa Grata Honoria Augusta liberationis a periculo maris votum solvit*. Exinde cultus sancti Joannis apostoli per Ecclesias Occidentis magis propagari cœpit. Incertum plane est quo die in Domino dormiverit. Græci 27

Hic dicat Presb. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Hodie nobis thesaurus natus est. *Require in Natale Domini fol. 37.*

Prophetia. Lectio libri sapientie Salomonis (c Cap. X).
ñ. Deo gratias.

Sapientia justum deduxit per vias rectas : et ostendit illi regnum Dei : et dedit illi scientiam sanctorum. Honestavit illum in laboribus : et complevit labores illius. In fraude circumventionium illum affuit illi : et honestum fecit illum. Custodivit illum ab inimicis : et a seductoribus tutavit illum. Et certamen fortium dedit illi ut vinceret : et sciret quoniam orationum potentior est sapientia : Hæc venditum justum non dereliquit : sed a peccatoribus liberavit illum. Descendit cum illo in foveam : et in vinculis non dereliquit illum : donec afferret illi sceptrum regni et potentiam adversus eos qui eum deprimebant : et mendaces ostendit : qui maculaverunt illum : et dedit illi claritatem eternam. Et reddidit justis mercedem laborum suorum : et deduxit illos in via mirabili : et fuit illis in velamento diei : et in luce stellarum nocte. Et transtulit illos per mare rubrum : et transvexit illos per aquam nimiam. Dominus Deus noster.

ñ. Amen.

^d *Psallendo.* Factus est in pace locus ejus : et habitatio ejus in Syon. *ñ.* Notus in Judea Deus : in Israel magnum nomen ejus. *P.* In Syon.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Thessalonicenses (Prime, c cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nolo vos ignorare de dormientibus : ut non contristemini : sicut et ceteri qui spem non habent. Si enim credimus : quod Jesus mortuus est et resurrexit : ita et Deus eos qui dormierunt per Je-

Septembris memoriam ejus colunt ; et rursus die 8 Maii festum celebrant ob pulverem, seu mannam, quæ ex sepulcro ejus Ephesi ebulliebat (*Menol. Basil. t. r. Lat. Ed. Urbini; Ephemer. Græco-Moschi, apud Botland., tom. 1 Maii*). In Mis-ali Gallo-Gothico duas missas proprias habet sanctus Joannes : alteram post festum sancti Stephani, qua ambo fratres Jacobus et Joannes commemorantur; alteram post *Inventionem sanctæ crucis*, quæ solius sancti Joannis evangelistæ est. At præcipua ejus festivitas in Occidente die 27 Decembris celebratur, ut auctor est sanctus Gregorius Nyssenus (*Laudat. altera in S. Stephanum, et Oratione funeb. in S. Basil. apud cl. Zacagnium, Collect. tom. 1, p. 330, et in oratione, pag. 40*), et sæculo xi, eadem die, in Ecclesiis Ægypti colebatur (*Zacag., Collect. t. 1, p. 716*). Die quoque 27 Decembris in Mis-ali et Breviario Mozarab in Ambrosiano *Pameli*, in Sacramentariis sancti Leonis, Gelasii, et sancti Gregorii, in Lectionario Luxoviensi, et Martyrologiis inscribitur. In Sacramentario Bobiensi, fortasse per errorem, post Infantes apponitur *missa Jacobi et Joannis*. In quibusdam Martyrologiis, ut in Corbeiensi Dacherii hac die cum sancto Joanne commemoratur ordinatio sancti Jacobi fratris Domini.

^b *Officium.* Ps. xx. 6, 7. *ñ.* Ibid., 4.

^c *Cap. X.* Vers. 10 - 1.

^d *Psallendo.* Ps. lxxv. 3. *ñ.* Ibid., 1.

^e *Cap. IV.* Vers. 12 - 17. In Luxoviensi Epistola est ex Apocal. xiv, 1 - 7. In Bobiensi Sacramentario legitur ex Actibus, xii, 1 - 5.

sum adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in A verbo Domini : quod nos qui vivimus qui residui sumus in adventu Domini : non preveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce Archangeli : et in tuba Dei descendet de celo : et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui vivimus : qui relinquitur : simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera : et sic semper cum Domino erimus.

¶ Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Joannem
(^a Cap. XXI).

¶ Gloria tibi Domine.

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus : dixit Simoni Petro : Simon Johannis diligis me plus bis? Dicit ei. Etiam Domine : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce agnos meos. Dicit ei iterum. Simon Johannis diligis me? At ille : etiam Domine : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce agnos meos. Dicit ei tertio. Simon Johannis amas me. Et dicit ei : Domine : tu omnia nosti : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce oves meas. Amen amen dico tibi : cum esses junior cingebas te : et ^b ibas ubi volebas : cum autem senueris : extendes manus tuas : et alius te cinget : et ducet quo tu non vis : hoc autem dixit : significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et hoc eum dixisset : dixit ei. Sequere me. Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus sequentem : qui et recubuit in cena super pectus ejus ^c, et dixit. Domine : hic autem quid? Dicit ei Jesus : sic eum volo manere donec veniam. Quid ad te? Tu me sequere. Exivit ergo sermo iste inter fratres : quia discipulus ille non moritur : et non dixit Jesus : non moritur : sed sic eum volo manere donec veniam : quid ad te? Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his : et qui scripsit hec. Et scimus quia verum est testimonium ejus.

¶ Amen.

^d *Lauda. Alleluja.* ¶ Deus meus es tu : et confitebor tibi : Deus meus es tu : et exaltabo te. *P. Alleluja. Adjuvate me fratres.*

^e *Sacrificium.* Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus dicit Dominus : confitebor eum coram Patre meo alleluja : ¶ Et quicumque perdidit animam suam propter me : in vitam eternam inveniet eam. *P. Confitebor.*

Missae. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum spiritu.

^a *Cap. XXI. Vers. 15-24.* In Luxoviensi Evangelium de sancto Marco (*Cap. x*) desumitur. In Bobiensi Sacramentario de sancto Matthæo (*Cap. xx, 20-24*).

^b *Ibas. Vulg., ambulabas.*

^c *Et dixit.* In Vulgata et Gr. sic legitur : *Et dixit, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu : Domine, hic autem, quid?*

^d *Lauda. Ps. cxvii, 28.*

^e *Sacrificium. Matth. x, 32. ¶ Ibid., 39; Joan. xii, 26.*

^f *Assumptionis.* Transitus sancti Joanni apostoli in Menologio Basilii ἡ μεταστάσις, *translatio*; in Mar-

PATROL. LXXXV.

46 Considerantes dilectissimi fratres beatissimum Johannem apostolum inter ceteros a Domino plus dilectum : offeramus ipsi Christo Deo et Salvatore nostro singularis victimæ hostiam : ob ipsius sancti apostoli sacratæ ^f assumptionis memoriam. Petentes ab eo : ut hunc nobis concedat esse patronum : quem suum voluit dilectum esse discipulum. Efficiatque eum reventis evi sustentatorem : quem sui pectoris fecit recubam esse. Exaudiens illum pro membris totius Ecclesiæ : quem matris sue voluit carum habere.

¶ Amen.

Alia Oratio. Genite ingeniti filius Dei summi : qui sacrum illud archanum pectoris tui dilecto tuo Johanni apostolo reserasti : cum in sinu tuo recubans evangelii sui fluentia ex ipso pectoris sui fonte hauriri promeruit. Tu nos intuere propicius : ut per te abdita cognoscamus : per te bona que manifesta sunt impleamus. Reserans nobis pectoris tui occulta : quibus possimus cognoscere : et conditionis nostre infirmitatem : et ad tue divinitatis pervenire cognitionem. Manifestans de te quid amemus : indicans de nobis quid corrigamus. Quo hujus dilecti tui suffragiis : moribus nostris in melius commutatis : aufergiat pestis : dispareat languor : pellatur mucro : quicquid adversum est fidei christiane intreat : quicquid prosperum : convalescat. Arceantur fames : sedentur lites : heresum obrudantur fautores. Fecundetur frugibus terra : vestiatur virtutibus anima : atque cuncta nobis in commune proveniant bona. Quo tibi Deo nostro fideliter servientes ; et his sine peccato utamur concessis : et post deliciis fruamur eterne possessionis.

¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Jesu Rex noster et Domine : qui es vita mortalium : tu spes unica redemptorum : suscipe hoc sacrificium quod tibi in honorem Johannis apostoli tui dedicandum offertur : ac presta propicius : ut sicut olim idem dilectus tuus presenti in seculo degens : exanimata corpora revocavit ^g ad vitam : ita nunc suffragio suo : et viventium torpentes animas suscipiat ad virtutem : et defunctorum spiritus liberet a penali conditione. Quo per istum a te Deus tam vivi quam defuncti speciale se gaudeat invenisse remedium : quem manere predixisti donec venias incorruptum.

D ¶ Amen.

Ad pacem. Novimus Domine quod pax multa sit diligentibus nomen tuum : neque sit in illis scanda-

tyrologio Lucensi Florentinii, Corbeiensi Dacherii, Gellonensi, Vaticano præfixo Sacramentario sancti Gregorii, in Fuldensi, et Ottoboniano Georgii, et in aliis *Assumptio sancti Joannis* dicitur; quem loquendi modum in Hispania receptum fuisse colligere licet ex fragmento chronologico quod ex Calendario Hispano desumptum edidit cl. Muratorius (*Tom. II Script. rer. Ital., part. II, pag. 1024*), ubi legitur : *Æra 138, Joannes evangelista assumptus est.*

^g *Ad vitam.* Apollonius, apud Eusebium (*Lib. v Histor. Eccles., cap. 17, al. 18*) scribit sanctum Joannem Ephesi mortuum suscitasse.

lum : sicuti factum fuisse Johannem apostolum tuum : qui de pectoris tui archano vividos alterne dilectionis rivulos hauriens predicat omnes in commune : non solum sermone diligere : sed opere et veritate. Cujus veridica precepti sanctione communiti : te simpliciter quesumus fili Dei : ut ea nos facias implere que predicat : ea de te sentire que ipse sentit : ea veritate et te diligere : et a te diligere mereamur : qua ipse vel te dilexit : vel a te constat esse dilectus. Ut in pace viventes : et pacis gloriam amplectentes : ad te perveniamus fructibus pleni pacis : et copia benedictionis.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus : tibi in omnibus ac pro omnibus sanctorum tuorum meritis : ex tuis scilicet donis quantum possumus semper agere gratias : tuasque predicare virtutes. Qui excelsus humilia respicit : et atollis humiles in excelsis. Qui nobis post manifestationem in carne redemptoris nostri Domini Jesu Christi Salvatoris : verbi predicatorum : censu pauperes : Spiritu Sancto locupletes : apostolos predestinasti. Inter quos gloriosissimus Evangelista Johannes doctrina vitæque insignis multum emicuit : qui in exordio evangelii sui in principio verbum tuum apud te Deum esse semper docuit. Cui Dominus jam crucifixus quem celibem elegerat : matrem suam virginem ^b commendavit, eique revelatione mirifica quid iuste doceret ostendit. Quem sine effusione sanguinis efficacius gloriosum usque ad adventum suæ claritatis conservat sibi ^c incorruptum. **47** Qui nunc tibi et spiritu junctus : inter sanctorum angelorum innumeras legiones splendifico apostolorum in choro refulgens : te Deum cum Cherubin ac Seraphin sine cessatione conlaudat et dicit.

-Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^a *Simpliciter.* Fortasse, *te suppliciter.*

^b *Commendavit.* Sanctus Hieronymus (*epistola 127, tom. I, Ed. Veron.*) ad Principiam scribit : *Virginem matrem Joannes filius virgo suscepit.* Et tom II (*Lib. 1 ad Jo. Jovinian., n. 26*) ait : *A Domino virgine mater virgo Joanni virgini discipulo commendatur.* Sancto Epiphanio (*Her. 78, Antidicom.*) asserit quod manifestum est Joanni propter virginitatem Christum Dominum de cruce matrem virginem commendasse. Plura similia apud sanctos Patres recurrunt.

^c *Incorruptum.* De morte sancti Joannis evangelistæ mira est dissensio inter antiquos et recentiores scriptores : longe credibilior eorum videtur opinio qui sanctum Apostolum mortuum, et Ephesi sepultum tradunt. At contrariæ opiniones non carent magni nominis fautoribus : Florentinius (*In Indic. apostolica, exerc. 3, p. 123 et seq.*), Tillemontius (*Tom. I, art. 10, 11, de S. Joanne Apostolo, et not. 17*). Missali nostro astipulantur sanctus Hilarius (*Lib. vi de Trin.*), scribens : *Joannes sic usque ad adventum Domini manens, et sub sacramento divinis voluntatis relictus deputatur;* et alii apud Florentinum citati, quibus addamsanctum Maximum Taurinensem (*Hom. denat. Sanctor. Martyr., apud cl. Muratorium, Anecd. t. IV, pag. 20*), ubi hæc, ut alia prætermittam : *Joannis nomen apostoli habemus exemplum, quem tumultus susceptum claudere potuit, custodire non potuit.*

^d *Qui profluentibus.* Inter præfationes a Pamelio

Post Sanctus. Vere sanctus : vere pius : vere inestimabiliter gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. ^d Qui profluentibus ex ventre suo fluminibus recubentem in sinu suo dilectum Johannem sic irrigavit : sic docuit : sic replevit : ut cor ipsius illuc ad enarrandum incorruptibile principium ascendere posset : quo alius non valuit penetrare. Hic vera de verbo sentiens predicamenta conscripsit : cui idem unigenitus filius tuus : et matrem meritis ^e commendavit. Et rursus eum materno honori consimilem reddidit : cum uno eodemque munere : et matrem glorificat : et discipulum inter fratres exaltat : eum matrem gloria pariendi honorat : et discipulum recubendi honore glorificat. O quam felix venter qui talem genuit prolem : quam honorabile caput : quod et alias recubavit in pectore. Gloriosa quidem Maria que genuit Christum. Sed et Johannes qui recubuit supra Christum. O parile premium in utrisque virginitatis : quod sic commendatur in exitu finis cum et Maria nullo persecutionis mortis sue coangustiata tormento letanter ex hac vita subducitur : ^f et Johannes diem recessus sui antea prescians effodi ipse sibi precepit locum sepulcri. In quo valedicens fratribus : sine nullo mortis dolore ingressus : requiescit usque ad adventum Domini incorruptus. Tam extraneus a tormento mortis : quam alienus a corruptione extitit ^g carnis. Hinc igitur quia preciosa est in conspectu tuo Domine mors horum sanctorum tuorum : te deprecamur ut hæc holocausta nostra suscipiens : nostris criminibus veniam prestes. Quo ad instar Apostoli tui : et te incorrupto sequamur ex corde : et tu ad nos veniens apud nos facias mansionem Deus noster ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Christe filius Dei : qui elevatus in cruce discipulum matri : matremque discipulo

(*Liturgicorum tom. II*), ea quæ (*Pag. 551*) festo sancti Joannis attribuitur, magnam habet cum initio hujus orationis similitudinem.

^e *Commendavit.* Missale Ambrosianum, in præfatione sancti Joannis : *Quem Dominus Jesus Christus non solum peculiari semper decore ornavit, sed et in cruce positus tanquam hereditario munere proacutus vicarium pro se matri filium clementer attribuit . . . .* Eadem verbatim in Ambrosiano Pamelii leguntur.

^f *Et Johannes.* Eadem habentur apud sanctum Augustinum (*Tr. 124, in Joannem*); in Menologio Basilii, die 27 Septembris (*Edit. Gr. Lat. Urbini*); in libro de Vita et Morte sanctorum (*Cap. 73*), inter opera sancti Isidori.

^g *Carnis.* Sanctus Augustinus (*Tr. 124, in Joannem*) ostendit suo tempore creditum fuisse sanctum Joannem revera non esse mortuum, sed in illo sepulcro ejus, quod est apud Ephesum, dormire eum potius quam mortuum jacere; qui vero in hac erant opinione pro argumento aiebant illic terram sensim scaterere, et quasi ebullire, atque hoc ejus anhelitu fieri, et post non pauca tandem concludit : *Cedamus opinioni quam certis documentis refellere non valeamus. Hæc terra ebullitio ad sancti Joannis sepulcrum, quam sanctus Augustinus (*Ibid.*) testatur se a non levibus hominibus ac episcopis, adeo certa erat, ut Ecclesia Græca, eam ob rem, die octava Maii (*Menol. Basil.*) festivitatem celebraverit.*

commendans : passionis nostre calicem ebibens consumasti : tu nos placabiles efficitis tibi : ut tam oblationes quam oblatores ita respiciendo sanctifices : vivificandoque tibi ipse commendes : quo Johannem apostolum tuum dilectio tua fecit honorabilem inter fratres. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Vide videri Deus quibus gravati delictis obruimur: qualiterque nobis ipsi quotidie effimur causa veneni et pena supplicii: dum cum quotidiano carnis nostre veneno polluimur: et de reparatione melioris vite nullo modo cogitamus. Sed quia certum est quod hoc videas: qui semper es clemens: et ideo per confessionem nos ad te redituos expectas: ideo suggerimus, ut apostolo tuo Johanne intercedente: qui invocato nomine tuo lethale ^a ebibens virus: non solum ipse evasit: sed etiam alios ex eodem extinctos poculo suscitavit. Procul a nobis efficias: et incentivam carnis nostre libidinem: et virus persuasionis hostis antiqui. Ut fide te colentes: sicut Johannem apostolum non nocuit oblatum venenum: ita nos non noceat latentium vitiorum virus occultum: proclamantes atque ita dicentes. Pater noster qui es, etc.

Benedictio. Deus eternus: qui Johannem apostolum suum pre ceteris plus dilexit discipulis: efficiat vos sue participes charitatis. *ñ*. Amen. Quique per eum ^b Drusianam suscitavit a somno mortis: suscitet vos a torporibus vite carnalis. *ñ*. Amen. Ut eum semper retineatis in pectore: in cujus sinu ipse promeruit recubare. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri: qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Chorus. Gustate et videte.

Post communionem Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus et te Deum benedicimus de die in diem: qui nos in hac die sancte solennitatis tue perducere dignatus es: fac nos diem **48** istum sancti Johannis apostoli tui et evangeliste per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum fidei populo tuo. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster

^a *Ebibens virus.* Sanctus Isidorus (*de Vita et morte sanctorum*, cap. 73) eadem habet; et Passio sancti Joannis, quæ nomen Melliti Laudociæ episcopi præfert, apud cl. Florentinum (*In Indic. apostol.*, pag. 130), de eadem re fuse agit.

^b *Drusianam.* Apollonius, apud Eusebium, sanctum Joannem mortuum Ephesi suscitasse scribit, ut supra monui. Mellitus ille Laudociæ episcopus (*In Passione S. Joannis*) refert apostolum Drusianam suscitasse.

^c *Natale sanctorum Innocentium.* Hæc festivitas, quæ in aliis *Natale sanctorum Innocentium*, aut *beatorum Innocentium*, in aliis *Natale Infantum*, aut *sanctorum Infantum*, in quibusdam *Necatio Infantum*, aut etiam *Allisio Infantum*, inscribitur, a Græcis die 29 Decembris celebratur (*Menol. Basilii*), a Latinis die 28 Decembris, quamvis de die quo interfecti sunt nihil certi constet. In vetustissimo Carthaginensi Calendario: *V Kal. Jan.*, *Natale sanctorum Infantum*, quos occidit Herodes. Corbeienſe pariter

qui es benedictus et vivis et omnia regis in seculo seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi: votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN ^e NATALE SS. INNOCENTUM

Ad Missam. ^d Officium.

Dabo sanctis meis primam sessionem alleluja: in resurrectione eterna et exquiram illos in gaudio meo: et lux perpetua lucebit alleluja: et eternitas temporum preparata est alleluja alleluja. ^e *ñ*. Domine probasti me et cognovisti me: tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. *P.* Et lux perpetua. *ñ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Et lux.

B Oratio. Hodie nobis thesaurus natus est. *Require retro in Natale Domini. fol. 37.*

Lectio libri Hieremie prophete (Cap. XXXI).
ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. ^e Vox in Rama audita est: lamentationis fletus et luctus: ploratus et ululatus multus. Rachel plorans filios suos: et noluit consolari super eos quia non sunt. Hec dicit Dominus. Quiescat vox tua a ploratu: et oculi tui a lacrimis: que est merces operi tuo: ait Dominus. Et revertentur de terra inimici. Et erit spes novissimis tuis. ait Dominus. Et revertentur filii tui ad terminos suos. Audiens audivi Effraim transmigrantem. Castigasti me et eruditus sum: quasi juveneculus ^b in domibus. Convertite me: et revertar: quia tu es Deus meus. Postquam enim convertisti me: egi penitentiam: et postquam ostendisti mihi: percussi femur meum. Confusus sum et erubui: quoniam sustinui obprobrium adolescentie mee: si filius meus honorabilis mihi Effraim: si puer delicatus: quia ex quo locutus sum Deo adhuc recordabor ejus. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum. Miserebor miserans ejus: ait Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

ⁱ *Psallendo.* Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos. Ut destruas inimicum et ^j defensorem. *ñ*. Quoniam videbo celos tuos: opera digitorum tuorum: lunam et stellas quas tu fundasti. *P.* Ut.

vetustissimum Martyrologium: *V Kal. Jan.*, *Bethlehem, Natalis sanctorum Infantum et lactentium, qui sub Herode pro Christo passi sunt.* Eadem quoque Sacramentaria sancti Leonis, Gelasianum, Gregoriana, et Ambrosianum Pamelii horum martyrum memoriam recolunt. In Orationali Gothico (*Pag. 52*) per oscitantiam quamdam orationes *de allisione Infantum* post festum sancti Juliani collocantur.

^d *Officium.* Esdræ IV, II, 25, 35.

^e *ñ*. Ps. cxxxviii, 1.

^f *Cap. XXXI.* Vers. 15-20. In Lectionario Luxoviensi eadem prophetia legitur. In Bobiensi Sacramentario hæc die nulla est prophetia.

^g *Vox in Rama.* Ita Matth. II, 18, et LXX. Vulgata cum Hebræo: *Vox in excelso.*

^b *In domibus.* Vulgata, *indomitus.*

ⁱ *Psallendo.* Ps. viii, 3. *ñ*. Ibid. 4.

^j *Defensorem.* Ita Ital. et sanctus Augustinus, Vulg., *ultorem.*

Sequentia epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios
(^a II, cap. I).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi: Pater misericordiarum et Deus totius consolationis: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt: per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passiones Christi in vobis: ita et per Christum abundet consolatio nostra. Sive autem tribulamur: pro vestra exhortatione et salute. Sive consolamur pro vestra consolatione. Sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute: que operatur tolerantiam eorumdem passionum: quas et nos patimur: et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii passionum estis: sic eritis et consolationis.

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum
(^b Cap. XVIII).

In diebus illis: oblatus sunt Domino nostro Jesu Christo parvuli: ut manus eis poneret: et oraret. Discipuli autem increpabant eos. Jesus vero ait eis: sinite parvulos: et nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum celorum. Et cum imposuisset eis manus: abiit inde. In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes. Quis putas major est in regno celorum. Et advocans Jesus parvulum: statuit eum in medio eorum. Et dixit. Amen dico vobis: nisi conversi fueritis: et efficiamini sicut parvuli: non intrabitis in regnum celorum. Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste: hic est major in regno celorum. Et qui susceperit parvulum talem in nomine meo: me suscepit. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt: expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus: et demergatur in profundum maris. Videte **49** ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim vobis: quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei: qui in celis est. Venit enim filius hominis salvare quod perierat. ñ. Amen.

^a Cap. I. Vers. 2-7. Lectionarius Luxoviensis, et Sacramentarius Bobiense Epistolam ex Apocalypsi, vi, 9-12, exhibent.

^b Cap. XVIII. Evangelium ex Laciniis cap. xix, xvii, Matth. consutum est. Incipit a capite xix, 13-15; tum adnectitur caput xviii, 1-6; ad ultimum versiculi 10, 11, ejusdem capituli, adjiciuntur. In lectionario Luxoviensi, pro Evangelio legitur integrum caput secundum sancti Matthæi. In Sacramentario Bobiensi legitur ex eodem capite sancti Matthæi 13-25. Idem Evangelium in Calendario Frontonis legitur.

^c *Lauda.* Ex Sapientia, xix, 9.

^d *Sacrificium.* Apocal., vi, 9.

^e *Catholicam.* In Liturgia Gregoriana consueta lætitiæ signa in festivitate Innocentium præmittuntur. In officio non dicitur *Te Deum*, in missa non canitur *Gloria*, nec *Alleluia*, sed ejus loco *tractus* dicitur, nec in fine *Ite*, sed *Benedicamus Domino* ca-

A *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^c *Lauda.* Alleluja. ÿ. Ambulabunt sancti gaudentes velut agni pleni pascue. P. Alleluja.

^d *Sacrificium.* Vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei et martyrium suum: et magno clamore dicebant salus Deo nostro alleluja alleluja.

^e *Missæ.* Catholicam dilectissimi fratres religiosa fides ammonet pietatem: interemptis pro Christo infantibus cultum exhibere non luctum: honoris impendere ceremonias: non doloris. Sacramentis dare vota: non lachrymis. Quia ipsum mortis causam habeant quem corone. ipsum odium constet interesse: quem premio. Recte enim in illis a credentibus laudabatur: inter quos a persequentibus querebatur. Etiam nocentes Christum non putabant esse: nisi inter innocentes: cum tamen hoc non haberet veneratio pro fide: sed estimatio ^f pro etate. Quos in erto falsitas perdebat: hos pro certo veritas acquirebat. Ubi crudelitas impietatis errabat: ibi hostiam suam Salvatoris pietas agnoscebat. Scientes igitur illos: sic melius moriendo crevisse: et quod tunc annis defuit: non meritis deesse. Rogemus ut qui sub persecutorum manibus perire non dubitant parvuli: in supplicantium precibus dignentur intervenire perfecti.

ñ. Amen.

Alia oratio. Deus cujus misericordia per utrumque sexum et per omnem cucurrit etatem: ita plurimum infantibus affectum paternæ pietatis indulgens: ut parvulos nec ab ^g Egipto teneri sineres: nec ab evangelio prohiberi: dum in lege cum patribus evaderent mundum: et in gratia cum perfectis vocarentur ad regnum: atque institutione doctrine: innocentia expers mali forma induceretur exempli. Dona nobis famulis tuis: ut malicie viribus defecati: in usum concupiscentie carnalis invalidi: docibilem servemus disciplinis voluntatem. Quomens nec rigida nec superba: sic sit blanda: ne facilis: sic innocens: ne imprudens: sic humilis: ne imbecillis. Quatenus maturo discretionis iudicio sic sufficiat probare quod placeat: ut affectare neceat quod delinquat. Atque ita salubrem sumat temperantiam moderante consilio: ut et simplicitatem

D nitur: et Benedictus, ille sancti Petri Canonicus (qui circa annum 1140 librum Pollicitum scripsit, quem cl. Mabillonius inter Ordines edidit, Musæi Ital. tom. II) tradit (*Ibid.*, p. 139) quod Romani Innocentium die non comedunt carnem, nec sagimen nisi venerit in Dominico die; rationes mysticas lege apud Micrologum (cap. 36), Amalarium, aliosque. Porro ista consuetudo hoc loco improbari videtur. Sane sanctus Chrodegangus, in regula (Cap. 74), festivitatem Infantum inter præcipuas solemnitates recenset. Et in Ecclesiis Galliarum, teste Amalario, et in monasteriis, in officio Innocentium *Te Deum* canebatur, et in Missa *Alleluia* et *Gloria*. Soli quidem clerici usum Romanum imitabantur.

^f *Pro etate.* Sanctus Cyprianus (*Epist.* 56): *Atas necdum habilis ad pugnam idonea existit ad coronam, ut apparet Innocentes esse qui propter Christum necantur, Infantia innocens ob nomen ejus occisa est.*

^g *Ægypto.* Exodi x, 9; xiv, 37.

inietetur infantium : et fortitudinem vindicet pugnantium. *ñ*. Amen.

Post nomina. ^a Deus omnipotentie ac benignitatis : Deus misericordie ac pietatis : qui bethleemitice ac dominice civitati pro temporalibus erumnis gaudia eterna tribuisti : ut Rachel sanctos plorans filios suos : que proferebat ex dolore luctum : nollet ex consolatione solatium : que licet videretur de presenti infantium amissione conterrita : erat tamen beata : ac de martyrum perpetuitate secura. Da cunctis Domine in hoc loco consistentibus et universe plebi istius loci : ut sic habeant ex sancte vite conversatione palmam : sicut habuerunt parvuli ex passione victoriam : quo eorum meritis : et salus viventium : et defunctorum requies impetretur.

ñ. Amen.

Ad pacem. ^b Deus qui martyrio innocentium parvulorum triumphalem hunc diem esse fecisti : et exempla ad augendam ecclesie tue fidem proficientibus tribuere dignatus es : dum beatissimi infantes illi etiam passiosem hodie prompte ^c vicerunt. Da huic populo tuo nomini consecrato per consimilis gratie admirationem meritum similitum dignitatem : ut ad hanc sanctorum infantium beatitudinem et profectum fidei et pacis semper ascendat.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est omnipotens Pater : nos tibi gratias agere semper : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro : cujus suscepto in carne natiuitatis infantiam sic rex impius ac profanus expavit : ut cogerebatur metuere, quem non merebatur agnoscere. Et habet conscientia dejecta tremendum : quem non habebat superbia peritura dejectum. Hic ipsum specialiter perire volens : quo invenire posset : iguarus omnes iussit infantes interfici : si fortuito usque ad ipsius caput membris **50** pereuntibus perveniret : et ^d regalem necem vagantis gladii funera prebella compingeret. Sic decepti furoris insaniam fecit martyres esse per mortem : qui adhuc confessores non erant per etatem. Et ubi non accessit possibilitas iudicandi : cessit felicitas pereundi : Christum igitur in omnium visceribus ceca littoris manus mucrone querebat : et cum non inveniret ignorantiam quem interrogaret : non discernere imprudentiam quem feriret. Erat decretus ad occidendum : qui non erat idoneus ad loquendum. Sed nihil laudis derogat infantibus non loquentibus. Plus est enim causa clamare quam lingua. Nec prejudicat : quod

^a Deus. Hæc oratio eadem est atque collectio sequitur in missa Infantium Missalis Gallo-Gothici. In Sacramentario Bobiano eadem quoque est, sed brevitate causa dimidiata.

^b Deus. Initium hujus orationis in Sacramentario Bobiensi pro tota oratione post pacem adhibetur.

^c Vicerunt. Ecclesia hosce infantes Christi causa interfectos inter martyres ab initio recensuit. Sanctus Irenæus (Lib. III, cap. 18) : Christus ipse infans cum infantibus hominum martyres parans..... Sanctus Cyprianus (Epist. 56) scribit : Christi natiuitas a

illis defuit sermo : quos constat perire pro verbo. Docuit esse vocem sanguinis mors fraterna : infantia quam intellectus non adiit : exitus coronavit : O nefandi furoris immanitas ipso quo perimebatur vulnerere : portabatur occisus et tenerum pendebat cadaver in capillum : plus lactis ^e egrediens : quam cruoris. Sic dulcia Christi ubera parvulorum labia suxerunt. Et qui tunc non poterant discernere quid sitirent : nunc habent in gaudio quod biberunt. Unde merito tibi Domine omnes angeli non cessant clamare ita dicentes. *Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Nazarene : qui ex ore infantium perfecisti laudem. ut non humana sed divina confessio nasceretur : et immatura loquendi etas agnosceret : quem periti lege nescirent. Per te Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Tibi soli Christe Domine a nobis gloria et honor gratiarumque actio datur : qui fecisti parvulos per ignotam temporis mortem pervenire ad eternitatis beate hereditatem. Qui glorificatus es melius in eorum sanguinis voce : quam in etatis professione. Apud quem non est quesita cognitio rationis : in quibus coronata est materia parvitatibus. Tribue proinde nobis illis intercedentibus : et deesse in quo male sumus : et adesse in quo semper bene tecum vivamus. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Fratres charissimi Martyrum parvulorum exempla incitent nos ad virorum fortium acta. Et sicut illorum vox sanguinis clamavit ad Deum : ita nos unita pietatis voce exclamemus ad celum : et dicamus in terris. Pater noster, etc.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : cui parvulorum non vox etatis : sed effusio sanguinis laudem dedit : clamorem vestre confessionis miseratus ascendat. *ñ*. Amen. Qui illos moriendi actione non expugnationis certamine coronavit : ipse det vobis contra omnia spiritualia nequicie gloriari spirituali victoria. *ñ*. Amen. Et qui illos non ex etate : sed ex sanguine consecravit : ipse vos non pro opere condemnet : sed pro sua miseratione iustificet. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.

Chorus. Gustate et videte.

Oratio. Post Communio. Gratias agimus tibi. *Quere in natale Domini fol. 40.*

martyris Infantium statim cepit. Sanctus Hilarius (In cap. 1 Math.) de infantibus ab Herode occisis ait : Non enim ii erant qui mortui putabantur ; in æternitatis enim profectum per martyrii gloriam efferebantur. His similia apud Patres tam Latinos quam Græcos recurrunt passim, cum de iis Infantibus loqui contingit.

^d Regalem necem. Sanctus Leo (Serm. 3 de Epiphania) : Herodes enim in omnes Bethlehem pueros rabiem crudelitatis effudit..... estimans fore ut nullo illic puerulo non occiso occideretur Christus.

^e Egrediens. Lege egerens.

• IN SANCTI JACOBI FRATRIS DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Require in sancti Saturnini fol. 25.*

Oratio. Hodie nobis thesaurus. *Require in natale Domini fol. 57.*

Lectio libri sapientie Salomonis (b *Cap. XVIII*).

Ŕ. Deo gratias.

Tetigit e justum tentato mortis : et commotio in heremo facta est multitudinis : sed non diu permansit ira tua. Properans enim homo sine querela d propugnavit profrens servitutis sue scutum orationem : et per incensum deprecationem alligans. Restitit ire et finem imposuit necessitati : ostendens quoniam tuus est famulus. Vicit autem turbas non virtute corporis : sed e armature potentieque verbo vexatorem subjecit : f juramenta parentum commemorans : cum enim jam g catervatim cecidissent super alterutrum mortui : interstegit : et amputavit impetum et divisit illam que ad vivos ducebat viam. In veste enim poderis quam habebat : totus erat orbis terrarum : et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta : et magnificentia tua in diademate capitis illius inscripta. h. Amen.

^b *Psallendo.* Os justus meditabitur sapientiam : et lingua ejus loquetur iudicium. y. Lex 51 Dei ejus in corde ipsius : et non supplantantur gressus ejus. P. Et lingua.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Timotheum
(1, *Cap. I, II*).

Deo gratias.

Charissime. Hoc preceptum commendo tibi fili Timothee secundum precedentes in te prophetias : ut milites in illis bonam miliciam : habens fidem et bonam conscientiam. Quam quidam repellentes : circa fidem naufragaverunt : ex quibus est Ilinineus

^a *In sancti Jacobi fratris Domini.* Minime dubium est quin Mozarabes hac die in Missa et officio celebrant natalem passionis sancti Jacobi fratris Domini, cognomento Justus, Hierosolymorum episcopi, etsi titulus qui summis paginis inscribitur, et Kalendaria, tam Breviario quam Missali præfixa, festum Translationis sancti Jacobi exhibeant. Vide plura de hac re in nota ad Breviarium.

^b *Cap. XVIII. Vers. 20-24.*

^c *Jussum.* Vulg. et Græc., *Justos.*

^d *Propugnavit.* In Vulg. et Gr. non reperitur.

^e *Sed armatura.* Vulgata : *Nec armaturæ potentia, sed verbo illum qui se vexabat subjecit.*

^f *Juramenta parentum.* Vulgata ad lit : *Et testamentum commemorans.*

^g *Catervatim.* Vulg., *acervatim.*

^h *Psallendo.* Ps. xxxiv, 50. y. *Ibid.*, 51.

ⁱ *Cap. I. Vers. 18. n, 4-8.*

^j *Obsecro.* Initium capitis secundi.

^k *Et Magister.* Nec in Vulg. nec in Græco legitur, neque apud Theodoretum, Primasium et divum Chrysostomum.

^l *Lauda.* Ps. xciii, 12. Vulg. et sanctus Augustinus, *erudieris et docueris* habent.

^m *Sacrificium.* Ps. xxxix, 41, 42, a congregatione multa legit sanctus Augustinus. Vulgata, *concilio multo. LXX, a Synagoga multa.*

ⁿ y. Ps. xxxix, 9; xxx, 40.

A et Alexander : quos tradidi Sathane : ut discant non blasphemare. i Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes : orationes : postulationes : gratiarum actiones. Pro omnibus hominibus : pro regibus : et pro omnibus qui in sublimitate sunt : ut quietam et tranquillam vitam agamus : in omni pietate et castitate. Hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo. Qui omnes homines vult salvos fieri : et ad agnitionem veritatis venire. Dominus enim Deus : unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus : testimonium temporibus suis. in quo positus sum ego predicator et apostolus k et magister. Veritatem dico : non mentior. Doctor gentium in fide et veritate.

B h. Amen.

Evangelium.

Una dierum Dominus noster Jesus etc. *Quere in festo Sancti Clementis Pape fol. 21.*

¹ *Lauda.* Alleluja. y. Beatus homo quem tu erudisti Domine : et de lege tua docuisti eum. P. Alleluja.

^m *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutarem tuam dixi. non celavi misericordiam tuam et veritatem tuam. A congregatione multa alleluja. n y. In capite libri scriptum est de me ut faciam voluntatem tuam : Deus meus volui et legem tuam in medio cordis mei : bene nunciai justiciam tuam in Ecclesia magna. P. A congregatione.

C *Missæ.* Letare sterilis que non paris : gaude nimium quod habes premium : non tantum per integritatem mentis : sed et per dignitatem illibate carnis. Magnam tibi siquidem est premium : si servas pudicitiam corporis : magnificentius si conserves et cordis. Intuere gloriam Jacobi : qui dignus est nuncupari o frater Domini. Estoque constans in Domino :

^o *Frater Domini.* Sanctum Jacobum primum Hierosolymorum episcopum divus Paulus (*Galat. 1, 19*) et antiqui omnes fratrem Domini constanter appellant. Josephus quoque (*Antiquitat., lib. x, cap. 9*) Jacobum hunc dicit fratrem illius Jesu qui dicebatur Christus. Unde et a Græcis ἀδελφός, frater Dei, et Ecclesia Hierosolymitana honoris causa sedes Theadelphica cognominatur. Id autem appellationis sancto Jacobo adhesit, non quod ex Deo natus fuerit, ut Christus Dominus (*Dial. impatibilis, inter opera Theodoretii*), neque quod beatam Virginem matrem habuerit, ut impii quidam asserere non dubitaverunt, de quibus sanctus Hilarius (*In Math. c. 1*), sanctus Hieronymus (*Adv. Helvidium*), sanctus Epiphanius (*Hær. 78 Antidicomar.*), Ambrosiaster (*In Epist. ad Galat. c. 1, 19*), sed, vel quia erat filius sancti Josephi ex alia uxore, ut antiquorum plurimi tenebant : in his Eusebius (*Hist. l. ii, c. 4*), sanctus Epiphanius (*Hær. 68, 78*), sanctus Gregorius Nyssenus (*Orat. 2 de Resurrect.*), Ambrosiaster (*In Epist. ad Galat. c. 1*), sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. l. 1, c. 22*) ; vel, ut alii melius docent, quibus evangeliste (*Math. xxvii, 55; Marc. xv, 44; xvi, 1*) favent, quia Jacobus natus erat ex Maria, sorore beate Virginis, et Cleophae fratre sancti Josephi. In his sunt sanctus Chrysostomus (*In Epist. ad Galat., c. 1*), Theodoretus (*In Epist. ad Galat., c. 1, 19*), sanctus Hieronymus (*De Viris illustribus, cap. 2*).

et ejus meritis computari collegio. Illi etenim soli ingredi licuit ^a sancta sanctorum et merito. Ut qui ^b ex utero matris gestabat castimonie puritatem : adipisceretur in interiora templi veram a Domino claritatem. Ideoque hunc digne sustulit hec passio ad paradisum : et castitas exaltavit usque ad celum. Nam et si qui similia ascendunt certamina si inlesi viriliter dimicando permoneant : parili exornatur corona.

℞. Amen.

Alia Oratio. Multa quidem erant replicanda quantum habeat castimonia gratiam : sed quod ex conservato pudore confertur a Deo : humana lingua non valet proferre in medio. Cum et inestimabile sit quod speratur : et gloriosum quod acquiritur. Qui enim carnem mentemque suam gestat : ^c ut Johannes et Iacobus pulvicam : pectoris Christi Domini esse merebitur ^d recuba. Nec enim quispiam in sanctum pectus poterit recumbere : qui non suum domicilium mundum certaverit custodire : illosque solum puto quod ^e digne suscipiet Christus in requiem : quos aut integritas mentis commendat : aut cruoris effusio juste delibat. Unde precamur te Christe Dei filius et Salvator noster : ut hujus viri justis suffragio ecclesiam tuam liberes ab adversis : qui eam ejus dignatus es ampliare doctrinis.

℞. Amen.

Post nomina. Exultans plebs tua Domine in hoc

^a *Sancta Sanctorum.* Hegesippus, apud Eusebium (lib. II, c. 22), sanctus Epiphanius (*Har.* 29), sanctus Hieronymus (*De Vir. illustr.*, cap. 2) aperte scribunt sancto Jacobo fratri Domini soli licitum fuisse ingredi sancta sanctorum. Scaligerus, in suis animadversionibus ad Chronologica Eusebii (*Pag.* 177, col. 2 et seq.), multa congerit ad auctoritatem Hegesippi infringendam; quæ fuscè postea prosecutus est Arnaldus, cujus *difficultates* Gallice editæ sunt ad calcem tomi primi Hist. Eccles. Tillemontii. Contra Scaligerum Petavius conatur tueri Hegesippum in notis ad Epiphanium (*Har.* 78 *Antidicom.*, n. 4, p. 352 et seq.), et Tillemontius eundem tuetur (*Tom.* I) tam in Vita sancti Jacobi (*Art.* 5 et 7) quam in notis 40, 17, et in notis marginalibus contra difficultates Arnaldi. Hanc rem totam ad examen iterum vocat reverendissimus Pater F. Antonius Orsi, ordin. prædicatorum sacri palatii apostolici magister, in erudito et præclaro opere quod de Historia Ecclesiastica Illice edidit (*Tom.* I, lib. II, p. 214 et seq.). Nodus sane Gordio indissolubilior est. Nam si fidem Hegesippo habes, ut alia plura omitam, incredibile videtur concessum fuisse soli Jacobo, episcopo Christianæ plebis, ingredi sancta sanctorum, quod lex non nisi summo Judæorum pontifici, idque semel in anno, permittebat. Difficultatem quidem minuit, sed non diluit, quod notat P. Halloix (*In Hegesippum*, p. 722) in textu Græco scriptum τὰ ἅγια, sancta, et ita revera legitur in Editione Valesii; additque Petavius sancta aliquando sancta sanctorum denominari. At ex alia parte si Hegesippum mendacii damnus, quod durum est, cogaris simul omnem antiquitatem, quæ ei fidem habuit, et inter ceteros Eusebium Cæsariensem, et sanctum Hieronymum, viros rerum et consuetudinum Judaicarum purissimos, temere credulitatis damnare.

^b *Ex utero matris.* Hegesippus apud Eusebium (*L.* II, c. 22) de sancto Jacobo ait : *Hic ab utero matris sanctus fuit.*

^c *Ut Johannes et Iacobus.* Sanctus Epiphanius

A festum Jacobi apostoli tui summe te flagitat precibus, ut sicut idem ab omnibus cognominari promeruit ^f justus : ita nos mereamur in melius mutatis moribus remota vanitate : et esse et appellari tam justicie cultores : quam misericordie sectatores. Obtinentes apud te dum vivimus : et nobis pietatis tue solacium : et defunctis beatitudinis locum. quo et hic misericordia tua in nobis miseris ostendatur : et post justificantis in nobis remuneratio declaretur.

℞. Amen.

Ad pacem Oratio. Deus qui beatissimum Jacobum Apostolum tuum a Phariseis ex alto precipitatum : valentem efficis et robustum. cum fides tua inter undas evexerit Petrum : hunc ex alto salvaret elapsam. Tu ecclesiam tuam inter procellosas commotionum ⁵² secularium undas pius gubernator tuere. et quotidie gubernationis amminiculo ad portum salutis eam facito pervenire. quo hic liberata a malorum pressuris : ad te perveniat in abundantia pacis. ℞. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et pulchrum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater omnipotens : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. Cujus ineffabilibus divitiis ditatus est nomine Jacobus : qui semper vocatus est justus : ut qui promissa justis premia populis predicabat : justis nomen merito ^g subjetaret. Nec defuit nomini sancto pronomini sacro martyrium a plebe impia irrogatum :

(*Har.* 58, *Valesianorum*) scribit : *Joannes quidem et Iacobus filii Zebedæi manserunt in virginitate, neque nuptias contraxerunt.* Suspicio hanc orationem desumptam esse ex missa quæ olim (ut est in Missali Gallo-Gothico et in Sacramentario Bobiensi) de duobus fratribus Jacobo et Joanne apostolis dicebatur, et sane suspicari licebit in quibusdam Ecclesiis Hispaniæ olim una cum sancto Joanne celebrari consuevisse diem passionis, aut ordinationis sancti Jacobi fratris Domini die 27 Decembris. Sane ex Epiphanio constat (*Har.* 78, *Antidicom.*) hos tres apostolos cæcibes vixisse, et de sancto Jacobo fratre Domini scribit sanctus Hieronymus (*Adv. Helvidium*) cum perpetuæ virginitatis cultorem extitisse.

^d *Recuba.* Fortasse, *recubus.*

^e *Digne suscipiet Christus.* Non ait Christum omnino non suscepturum in requiem quos aut martyrium aut integritas mentis non commendat; sed opinando ait Christum *digne* non suscepturum in requiem, nisi quos, etc. Cæterum castitas, ut auctor est sanctus Cyprianus, si modo ille auctor sit libri de Bono pudicitæ, ad omnes omnino pertinet; ea enim non solum in virginibus, sed in continentibus, et etiam in matrimoniis invenitur. Qui autem fornicati aut mæchati fuerant, ægre, nec nisi post multorum annorum exactam penitentiam, ad communionem Ecclesiæ recipiebantur. At si iterum in eadem prolapsi fuissent peccata, penitentia illis minime concedebatur. Non igitur mirandum si antiqui, juxta suorum temporum disciplinam loquentes, dura de iis sentire videntur qui in conservanda mentis et corporis integritate negligentiores fuerint. Legè quæ sanctus Cyprianus in tractatu de disciplina et habitu virginum scribit, qui sane longe abfuit a dogmate Novatiani.

^f *Justus.* Eusebius (*Hist. Eccl.* lib. II, c. 1) : *Jacobus, qui ob eximiam virtutem Justus est ab antiquis cognominatus.*

^g *Subjetaret.* Legè : *Justi nomen merito eum subjecit.*

cum ab eis et templi sublimatus ^a pinaculo et inde dejectus pro nomine filii tui lapidibus impressis obruitur. ^b Qui dum tot tunderetur saxis quotque flagellis : inter suprema supplicia advocat misericordiam tue pietatis amicam : non immemor præceptorum Magistri et Domini persecutoribus ad percutiendum terga prebebat : et paritutum te Dominum his flebili oratione rogabat. In hujus ergo honore oblationes quas sancto nomini tuo offerimus omnipotens Deus : libenter suscipe mitis atque placabilis : nosque tuis semper facito inherere mandatis. per ipsum quem colludant omnes angeli atque archangeli : throni : dominationes : et potestates ita dicentes. **ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.**

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius qui sibram gemitus sui in Jacobo tanta sublimitatis gloria extulit : ut eum et ^c sacerdotio dignum : et martyrem pro se efficeret gloriosum. Cum idem vir Dei sanctus et commissus predicatione presentis imbuit populos : et passionis exemplo instruit securos. Ilis igitur Deus Pater ecclesiam quam vivens edocuit verbo : nunc

^a *Pinaculo.* Notat P. Halloix (*In Hegesippum, pag. 726*) pinnaculum hoc loco non accipiendum esse pro suprema interioris templi pinna in acumen desinente, sed pro edito quodam loco exterioris templi, in quo plures simul consistere poterant.

^b *Qui dum.* Sanctum Jacobum lapidibus obrutum fuisse testantur Josephus (*Antiq. lib. xx, cap. 5*), Eusebius (*Demonst. Evang. lib. vii, cap. 1; Hist. Eccl. lib. ii, cap. 22*), sanctus Hieronymus (*De Viris illustribus, cap. 2*), Hegesippus et Clemens Alexandrinus, apud Eusebium (*Hist. Eccl. ii, c. 1, 22*), qui addunt sanctum Jacobum, de edito templi loco dejectum, cum pro populo, a quo lapidibus petebatur, Deum oraret, fullonis vecte capite percussum interisse : id autem inter Hegesippum et Josephum discernimus est, quod Hegesippus sanctum Jacobum a prebe, seditione concitata, sine ullo magistratus imperio, interfectum exhibet, nec de ullo qui cum eo passus sit loquitur. At Josephus (*Antiq. lib. xx, c. 9*) scribit Ananum Junioem, secta Saducæum, Pontificem, cum nactus esset opportunitatem quod Festus mortuus esset, et Albinus, quem Nero procuratorem Judææ constituerat, adhuc in itinere versaretur, convocato judicium concilio, sanctum Jacobum aliosque quosdam impietatis damnandos curavisse, et eosdem statim populo tradidisse lapidandos.

^c *Sacerdotio dignum.* Hoc est *episcopatu*, ut sanctus Isidorus (*De off. Eccl., l. ii, cap. 5*), concilia Toletana, et Missale nostrum passim loquuntur. Sanctus Chrysostomus (*Hom. 38, in Epist. ad Galatas*) sanctum Jacobum ab ipso Christo episcopum ordinatum scribit, cui consentire videtur sanctus Hieronymus (*In Epist. ad Galatas*). Eusebius (*Hist. Eccl. lib. vii, c. 14*) ait Jacobum a Christo et apostolis fuisse ordinatum, idemque ipse Jacobus apud auctorem Constitutionum apostolicarum (*lib. viii, c. 1*), Clemens Alexandrinus, apud Eusebium (*Ibid.*). Nec ab hac opinione multum recedit quod idem Clemens Alexandrinus (*Ibid.*) tradit, sanctum Jacobum fratrem Domini episcopum ordinatum esse ab apostolis Petro, Joanne et Jacobo Zebedæi, additque Eusebius (*Ibid.*) hoc contigisse post martyrium sancti Stephani.

^d *Passionis ejus.* Vel hinc aperte patet Gotho His-

pano hac die memoriam passionis sancti Jacobi fratris Domini recolere, et sane die prima Maii nihil de eo agunt. Sanctus Jacobus diebus paschalibus martyrium subiit, et in antiquissimis Occidentis Martyrologiis Epternaconsi, Corbeiensi Dacherii, Gelonensi, Lucensi Florentini, sancti Cyriaci ad Thermas, aliisque bene multis dies passionis ejus viii Kal. Aprilis inscribitur; sed quia circa hoc tempus passio Christi in universa Ecclesia colitur, credibile est Gotho-Hispano in finem mensis Decembris festum sancti Jacobi fratris Domini transulisse, et sane in plerisque Martyrologiis ordinationis ejus dies 27 Decembris commemoratur.

Post pridie. Conserva Deus in nobis tue misericordie donum : qui in Jacobo et meritorum et nominis beneficium gratie conservasti collatum. Cum non immerito cognominatus est justus : qui justicie operibus habeatur idoneus. Et ideo te rogamus et petimus : ut in hac solennitate ^d passionis ejus hoc sacrificium serenus accipias : sanctifices : et pietate solita benedicas sumentibusque ex eo donum sanctificationis impendas. **ñ. Amen.**

Ad orationem Dominicam.

B Sit Christe Deus Jacobus Apostolus tuus apud te emundator facinoris nostri : qui carne frater extitit tibi : sit pro nobis advocatus piaculis : qui tibi fuit affinis. Sitque nobis patronus : qui tuus fuit ex ad- vocatione ^e discipulus. Ut precepta orandi que in ter- ris positus discipulis ostendisti : hic tuus martyr tibi commendet prece : qui ea a te propria percepit

panos hac die memoriam passionis sancti Jacobi fratris Domini recolere, et sane die prima Maii nihil de eo agunt. Sanctus Jacobus diebus paschalibus martyrium subiit, et in antiquissimis Occidentis Martyrologiis Epternaconsi, Corbeiensi Dacherii, Gelonensi, Lucensi Florentini, sancti Cyriaci ad Thermas, aliisque bene multis dies passionis ejus viii Kal. Aprilis inscribitur; sed quia circa hoc tempus passio Christi in universa Ecclesia colitur, credibile est Gotho-Hispano in finem mensis Decembris festum sancti Jacobi fratris Domini transulisse, et sane in plerisque Martyrologiis ordinationis ejus dies 27 Decembris commemoratur.

^e *Discipulus.* Eusebio (*Hist. Eccles. l. i, c. 12*) sanctus Jacobus aperte *nonus septuaginta discipulorum* dicitur. Sanctus Epiphanius (*Hæc. 79, Collyridion.*) nominatim recenset duodecim apostolos, et in his Jacobum Alphæi, tum extra hunc numerum Paulum, Barnabam et Jacobum fratrem Domini nominatim compellat. Sanctus Hieronymus (*In cap. xvii Isaïæ, vers. 7*) præter duodecim apostolos Jacobum fratrem Domini et Paulum recenset, ut sint quatuordecim qui Apostoli nominabantur, idemque (*In Epist. ad Galatas*), scribens : *Quod autem, exceptis duodecim, quidam vocentur apostoli, illud in causa est, omnes qui Christum viderant, et illum postea prædicabant, fuisse apostolos appellatos, satis clare innuit se opinari sanctum Jacobum fratrem Domini fuisse solum e discipulorum numero.* Cæterum an Jacobus Alphæi distinguendus sit a Jacobo fratre Domini, vetusta est et sæpius agitata quæstio, de qua consule Henschenium (*Apud Bolland., tom. I Maii, p. 18 et seq.*), Florentinum (*In Breviar. Apostol. exercitatione secunda*), Tillemontium (*Collect. ad Hist. Eccles., tom. I*). In Vita sancti Jacobi fratris Domini, pro utraque opinione citatur divus Paulus, qui tamen neutri aperte patrocinatur; nam ex eo quod (*I Cor. xv, 7*) dicat Christum a morte suscitatum visum esse *undecim... deinde... Jacobo, deinde apostolis omnibus*, non bene colligitur Jacobum ex numero undecim apostolorum non fuisse, sed solummodo quod Jacobo singillatim visus est Christus; neque ex eo quod Apostolus (*Galat. i, 19*) scribat : *Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini, recte inferitur ex numero duodecim apostolorum Jacobum fratrem Domini fuisse : nam, ut aninadvertunt sanctus Hieronymus et sanctus Chrysostomus,*

in aure : quo effectum capiamus in his verbis cum ad patrem proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis.

Benedictio. Christus Dominus quem predicare inter Pharisæorum cuneos Jacobus non veretur : Intrepidus vos pro sui nominis defensione efficiat ad loquendum. *ñ.* Amen. Ejusque precibus vos sustollat in celo : quem pro se passus est persequentium manibus precipitari ab alto. *ñ.* Amen. Ut ad eum presentem respuentes vitam remunerari perveniat : cum quo nunc idem apostolus collis cerebris letatur de consummata gloria passionis. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Gustate et videte.

Post communió. Gratias tibi agimus. *fol. 40.*

• IN CIRCUMCISIONE DOMINI.

Ad Missam. b Officium.

Dominus regnavit decorem e induit alleluja. *ÿ.* Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P. Alleluja. ÿ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P. Alleluja.*

Oratio. Hodie nobis thesaurus. *Quere in Natale Domini fol. XXXVII.*

Lectio Esayæ prophete (Cap. d XLVIII).

Hec dicit Dominus. Audi me Jacob : et Israel quem ego voco. Ego ipse ego primus : et ego no-

aliqui, qui non erant de numero duodecim, apostoli vocabantur, et in his ipse divus Paulus qui se constanter Apostolum appellat. Græci Jacobum Alphæi a Jacobo fratre Domini distinguunt : hunc colunt die 25 Octobris, Jacobum Alphæi die 9 Octobris (*Menol. Basil., Menæa*). In Martyrologiis quoque antiquioribus Latinorum Jacobus Alphæi signatur die 22 Julii : ita in Epternacensi, in Corbeiensi Dacherii, in Gelonensi, in Lucensi Florentinii, et in aliis haud paucis. Dies vero passionis sancti Jacobi fratris Domini in iisdem aliisque tabulis ecclesiasticis die 25 Martii legitur. Quare cum dies passionis diversus inveniat, cum plurimi ex antiquis Jacobum Alphæi in numero duodecim aperte recenseant, et aliquid Jacobum fratrem Domini ex numero duodecim apostolorum excludant, mihi, spectata antiquorum auctoritate, credibile videtur Jacobum fratrem Domini alium esse a Jacobo Alphæi; et libri liturgici Latino-rum, qui in vis a pluribus sæculis eosdem distinguere non videantur, raro tamen eosdem distinguendos esse negant. Neque ex eo quod in aliquibus Martyrologiis die 1 Maii signetur festivitas sancti Jacobi fratris Domini, in aliis sancti Jacobi Alphæi, sequitur hunc unum eundemque esse apostolum Jacobum, qui pluribus nominibus appellatur. Sed tantum sequitur in aliis Ecclesiis et Martyrologiis commemorari Jacobum Alphæi : in aliis vero Jacobum fratrem Domini.

• In Circumcisione Domini. Ineunte sæculo vii Gotho-Hispani Kalendis Januarii novum annum cum jejunio incipiebant (*Conc. Tolet. iv, can. 41; S. Isidorus, de offic. lib. 1, c. 40*) et ad vesperam missam Circumcisionis celebrabant (*Orat. Goth. pag. 46*). Idem mos in Gallia servabatur (*Conc. Turonæ. ii, can. 17*). Sed ante mortem sancti Isidori, quæ anno 656 contigit, Kalendis Januar i solemnitas Circumcisionis celebrari coepit (*S. Isidorus, Reg. mon., cap. 12*), quæ circa medium hujus sæculi vii legibus Visigothorum inter præcipuas festivitates, quibus etiam forum vacabat, relata est (*Cod. leg. Visigoth. l. ii, t. 1, l. 11; lib. xii, tit. iv, l. 6*), ante quam epocham difficile erit invenire

hujus solemnitatis certum aliquod testimonium. Nam concilium Turonense ii (*Can. 17*) aperte Kalendas Januarii de festorum numero excipit, et statuta Ecclesiæ Rheimensis (*Apud Labbe, Concilior. t. V, col. 1693*) quæ Sonnatio episcopo, ei qui an. 625 concilio Rheimensi præfuit, tribuuntur, opus sunt recentioris ævi, ut animadvertit P. Longueval, eruditus Historia Ecclesiasticæ Gallicanæ scriptor (*Hist. Eccl. Gall. tom. III, l. ix, p. 459*), ex Hispania brevi in Galliam, inde in Germaniam festivitas Circumcisionis propagata est, ut probant statuta sancti Bonifacii Germaniæ apostoli et martyris (*Spicit. Dacher. tom. IX, p. 66*), quibus præscribitur, ut Circumcisio Domini Kal. Januarii observetur immunitis ab omni opere servili. Et antea, Missale Gallo-Gothicum, Sacramentarium Bobiense, et Lectionarius Luxoviensis *Kal. Januarii* celebrant Circumcisionem Domini. Libri antiquiores Liturgici et Martyrologia, vel *octavas Domini*, et Gelasianum em. Thomasi, et Ambrosianum Pamelii, vel *Circumcisionem Domini*, ut Missale et Breviarium Mozarabum, vel utrumque, ut pluraque Martyrologia commemorant. Cæterum, qui Circumcisionis mysterium distincte colunt, non pauca de Incarnatione, de Infantia Christi, et de octavis Nativitatis miscant, ii vero qui octavarum Domini diem celebrant, Circumcisionem non prætermittunt, et in omnibus vetustioribus liturgiis, hac die, aliqua invenire est quibus fidelium mentes contra profanos paganorum ritus præmuniuntur.

b Officium. Ps. xcii, 1.

c Induit. Ita Ital. Vulg., *indutus est*

d Cap. XLVIII. Vers. 12-20. in Luxoviensi legitur prophetia ex Isaia, xlii, 24-xlii, 4-7. In Bobiano nulla est prophetia.

e Ego locutus sum. Vulg. et LXX, *ego, ego locutus sum.*

f Et fuisset. Vulg., et non fuisset. Cæterum hæc lectio spectat ad fideles ab idolorum vanitate et a ritibus paganorum avertendos.

g Psallendo. Ps. xcvi, 2. *ÿ.* Ibid., 5.

Sequentia epistolae Pauli apostoli ad Philippenses A bus multis : et vixerat cum viro suo annos septem
(^a Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gaudete in Domino. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigruum : vobis autem necessarium. Videte canes : videte malos operarios : videte concisionem. Nos enim sumus circumcisio : qui spiritu deservimus : et gloriamur in Christo Jesu : et non in carne fiduciam habentes : quamquam et ego habeam confidentiam in carne : si quis alius videtur confidere in carne : ego magis circumcisus octavo die ex genere Israel de tribu Benjamin. Hebreus ex Hebris : secundum legem Pharisaeus : secundum emulationem persequens ecclesiam Dei : secundum justiciam que ex lege est conversatus sine querela, sed que mihi fuerunt lucra ? hec arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Domini nostri Jesu Christi. ñ. Amen.

Secundum Lucam. (^b Cap. II).

Illo in tempore : postquam consummati sunt dies octo : ut circumcideretur puer : vocatum est nomen ejus Jesus : quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. Et postquam impleti sunt dies purificationis ejus : secundum legem Moysi tulerunt illum in Hierusalem : ut sisterent eum Domino. Sicut scriptum est in lege Domini : quia omne masculinum adaperiens vulvam : Sanctum Domino vocabitur. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini : par turturum aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem : cui nomen Simeon : et homo iste justus et timoratus expectans consolationem Israel : et Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto : non visurum se mortem : nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum : et cum induerent puerum Jesum parentes ejus : ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Et ipse accepit eum in ulnas suas : et benedixit Deum et dixit. Nunc dimittis servum tuum Domine : secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium : et gloriam plebis tue Israel. Et erat pater ejus et mater mirantes super his que dicebantur de illo. Et benedixit illi Simeon : et dixit ad Mariam matrem ejus. Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in Israel : et in signum cui contradicetur : et tuam ipsius animam pertransibit gladius : ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetis : a filia Phanael de tribu Aser. Hec processerat in die-

bus multis : et vixerat cum viro suo annos septem a virginitate sua. et hec vidua usque ad annos octoginta quatuor. que non descendebat de templo : jejuniis et orationibus serviens nocte et die. Et hec ipsa hora superveniens confitebatur Domino : et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierusalem. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini : reversi sunt in Galileam : in civitate sua Nazareth. Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo.

ñ. Amen.

⁵⁴ ^d *Lauda.* Alleluja. †. Omnes gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce leticie. P. Alleluja.

^e *Sacrificium.* Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui : secundum nomen tuum Deus : ita et laus tua in finibus terre alleluja alleluja. ñ. Justicia plena est dextera tua : letetur mons Syon et exultent filie Jude alleluja. P. In finibus.

Missæ. Deus qui nobis id prespicit convenire : ut eam debeamus jugiter conlaudare : tota poscimus dilectissimi fratres mentis intentione. ut concedat nobis hodierna die redemptionis et Domini nostri Jesu Christi filii sui preconiis solennibus exultare : ut mysterium incarnationis ejus pro nostre salutis redemptione celebratum : augeat in nobis gaudia nunquam ulterius finienda : et vota multiplicet indisrupta : ut dum officii impensius mancipamur : celestium sacramentorum participium consequi mereamur. ñ. Amen.

Alia oratio. Perfecta ingeniti sapientia Patris mentibus celesti munere inlabere nostris : contemnendo quod offendimus et condonando te inspirante quod querimus. Abscide quesumus cordium nostrorum auriumque preputia : qui pro nobis dignatus es infantie gestare crepundia. Ut quod in tua carne secundum legis litteram fieri circumcissione voluisti corporea : id nostre saluti competenter impendens : ab omni superstitione voluptatum absterge nostra precordia. Lac tuum nutriat parvulos : qui fieri dignatus es pro nostra redemptione pusillus. Ut sicut in te cum ista prestares nullum sensit omnipotentia detrimentum : ita et fides nostra tuo munere confortata : nullum patiat aliquando defectum : sed ad solidum gratie tue perveniat firmitermentum. ñ. Amen.

Post nomina. Domine Jesu Christe qui mortalitatis hominem sic assumpsisti : ut mortem nostram consumeres. sic jugum legis in tua carne suscepisti : ut a nostra carne eum discuteret : sic circumcisus in carne corporis es : ut nos sine vulnere carnis in corde purgares : atque utroque sexui proficeret circumcisio spiritualis : cum ex virginitate genitricis

^a Cap. III. Vers. 1-3. Sacramentarium Bobianum Epistolam ex eodem cap. 1 ad Philipp., 3-6, desumit. Luxoviensis contra superstitiones paganorum legit ex I Cor. x, 14-15.

^b Cap. II. Vers. 21-40. Idem Evangelium in Luxoviensi legitur ; in Bobiensi legitur ex eodem capite 11,

Lucæ, 21-24.

^c *Redemptionem Hierusalem.* Ita Syr. Græc., in *Jerusalem* Vulg. *redemptionem Israel.*

^d *Lauda.* Ps. XLVI, 2.

^e *Sacrificium.* Ps. XLII, 10. †. Ibid., 11, 12.

^f *Celebratum.* Hæc oratio est de octavis Domini.

ipse tanquam Sponsus procederes : et utrumque sexum in sacramentum incarnationis amplectereris ; suscipiens scilicet virum natum ex femina. Unde veneranda illa senectus in Simeone, atque Anna purgata jam etas et defecata : sinceraque etiam in viro feminaque canicies te suscipiens non destitit conlaudare. Te quesumus ut sacrum circumcisionis diem solennitate votiva nobis prosequentibus : orationes supplicum placatus exaudias : et offerentium sacrificia sanctificanda suscipias : atque spiritus quiescentium quorum est facta commemoratio nominum in requiem electorum perducas. *ñ. Amen.*

Ad Pacem. Oratio. Christe finis ad justiciam omni credenti et honorum omnium limes : qui ex circumcissione preputioque venientibus lapis effectus angularis : olim mysterio figurante : cum Jacob capiti unctus est suppositus lapis : cum et Abraham in se uno ostendit : cum alios ex circumcissione : alios ex fide sua venire portendit : quatenus ex utraque gente unam in se faceret plebem. Te quesumus : te rogamus : ut pro quibus precepta legis impleri ^a ut absolveres : preceptorum tuorum efficias effectores : ut in pace tua acquisiti : pace potiamur majestati tue placabili. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : te ineffabilis immenseque sapientie Deum debitis conlaudare preconiis : cum precipue hoc die vel tempore transacta pro nobis circumcissione tue recordamur infantie. Et sicut dignum est laudare virtutem tue omnipotentie non valemus. Non enim in te Domine aliquid superfluum in suscepto homine ipse creaveras : quod necessario circumcidi debere mandares. Sed ut te Dominum legis natum fuisse sub lege : nec legem destruxisse probares. Universa enim que carnali populo figuris pretereuntibus adumbrata mandasti : etiam in te ipso secundum litteram fieri permisisti. Qui tamen in nobis per evangelicam veritatem etalemque perfectam sacramentis dignioribus perfectis. Cum circumcisio nostri cordis non in cultro imprimatur : sed votis spiritualibus celebratur. Illis nos exuens videlicet **55** pellibus quibus Adam involutus a paradisi beatitudine extruditur moriturus : ut continentie virtus desiderii carnalibus amputatis : non corporis pelle : sed confusionis tegmine ^b exuatur. Et reformetur paradiso virginitas mentis et corporis : unde eliminata fuerat ^c corruptio transgressoris. Pro quibus iudiciis impensius commendandis adest ille mortificato in corpore grandævus meritisque sanctissimus Simeon : amplexumque senilibus ulnis ingentem parvulum : salutare Domini se vidisse testatur. Sed et illa cui nomen ^d gratia resonat continentie : candore resplendens consimilis Anna preconiorum officio Dominum constitetur. offeruntur deinde in sacrificio par turturum ; vel

A pulli gemini columbarum. Ut in combinatione mundissimarum avium tam anime quam corporis puritatem litandam Deo exemplis evidentibus doceremur. Et in his sacrificiis que acceptari desiderant : non imis inhereant : sed erigantur jugiter in supernis. Pro quibus omnibus mirabilibus omnes angeli celorumque virtutes tibi Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto cum cherubin et seraphin sine cessatione proclamant : ita dicentes.

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere incomparabiliter te esse sanctum Domine omnis profitetur a te condita creatura : a quo et creantur et sanctificantur omnia. Hinc quesumus ut quibus ^e jussis preceptisque tuis ad instar sanctitatis tue jubes esse nos sanctos : ob circumcissionis unigeniti tui diem cum oblati sacrificiis sanctifices indignos. Quia tu es Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Deus auctor omnium et conditor creaturarum : qui et circumcisionem ex fide : et preputium per fidem justificare dignatus es : tu Ecclesiam tuam que ex circumcissione vel preputio veniens in te solidata consistit litatione hostie hujus : et vitiiis facito circumcidi : et spiritali leticia innovari. Benedicens et nobis famulis tuis : et his sacrificiis tibi oblati : qui solus pro cunctis factus hostia immolaris. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam. Unigenite Dei filius : qui nos non carne sed corde cupiens circumcidi : omne preputium circumcissionis in suscepto homine adimplesti : tu a cordibus nostris omne quod tibi non militat gladio verbi tui dissecando abscede : et virtutibus spiritualium actionum nos elementer accinge. Quibus potentialiter roborati : ad te proclamare possumus e terris : ea que nobis petenda instituisti : ut dicamus. Pater noster qui.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui ut legem adimpleret : suscepta carne circumcisionem suscepti corpoream : ipse cordibus vestrorum abscidat illecebras. *ñ. Amen.* Et qui in Simeonis justi manibus est susceptus : vos sibi met associet benedictione perpetua letabundus. *ñ. Amen.* Ut tam corporis quam anime vitiiis dissecatis : ad eum sine confusione perveniat : qui ad confirmandas promissiones patrum minister confirmatus est circumcissionis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc.

Oratio post communio. Gratias tibi agimus Domine. *Require in Natale Domini fol. 40*

IN DOMINICA ^f ANTE EPIPHANIAM DOMINI.

Officium.

Dominus regnavit decorem. *Require in Circumcissione Domini fol. 52.*

Oratio. Illic est justus noster : in quo sperabamus : fidem precinente propheta : et ad quem pervenimus vel respondens, sive *domans*, aut *donatio*, interpretatur.

^e Jussis. Lege justis.

^f Ante Epiphaniam. Eodem modo in Breviario Mozarabum inscribitur. In Lecionario Luxoviensi : *In Dominica post Circumcisionem Domini.* De hac Dominica nihil invenitur in orationali Gotthico, aut in Sa-

^a Ut absolveres. Fortasse ut fideles a legis jugo absolveres.

^b Exuatur. Lege : sed confusionis tegmine exuto.

^c Corruptio. Fortasse, corruptione.

^d Gratia. Apud sanctum Hieronymum et Bedam (*De Hebraicorum nominum Interpretatione*) Anna gratia,

apparentem per gratiam : proinde poscimus clementiam ejus : ut liberet nos : et peccata populo suo dimittat : qui pro nobis impendi dignatus est totus. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Deo gratias.

Lectio libri Esaye prophete (a Cap. XLIX).

Hec dicit Dominus. *b* Audite insule et attendite populi de longe : Dominus ab utero vocavit me : de ventre matris mee recordatus est nominis mei. Et posuit os meum quasi gladium acutum : in umbra manus sue protexit me : et posuit me sicut sagittam electam. In pharetra sua abscondit me : et dixit mihi. Servus meus es tu Israel : quia in te glorificabor. Et ego dixi : in vacuum laboravi sine causa : et vane fortitudinem meam consumpsi. Ergo iudicium meum cum Domino : et opus meum **56** cum Deo meo. Et nunc dicit Dominus. Formans me ab utero servum sibi : ut reducam Jacob ad eum : et Israel non congregabitur. Et glorificatus sum in oculis Domini : et Deus meus factus est fortitudo mea. Et dixit. Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob : et feces Israel convertendas : dedi te in lucem gentium : ut sis salus mea usque ad extremum terre. *ñ*. Amen.

c Psallendo. Laus tua Deus in fines terre : iusticia plena est dextera tua. *ÿ*. Letetur mons Syon et exultent filie Juda : propter iudicia tua Domine. *P.* *C* Iusticia.

Sequentia epistolae Pauli apostoli ad Hebraeos (d Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Frates. Abrahe promittens Deus : quoniam neminem habuit per quem juraret majorem : juravit per semetipsum dicens. Nisi benedicens benedicam tibi : et multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens adeptus est repromissionem. Homines enim per majorem suum jurant : *e* et omnes controversie eorum finis ad confirmationem est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere *f* pollicitationes heredibus : immobilitate consilii sui interposuit jusjurandum. Ut per duas res immobiles quibus

cramentario Robiensi ; in Missali Gallo-Gothico, deficiente membrana, integra missa quæ Circumcisionem Domini consequitur deficit, præter benedictionem. Hanc ego missam, non ad prohibendum ab *Idolis*, de qua nulla est mentio in Lectionario Luxoviensi, qui hoc loco integer est, sed ad *Dominicam post Circumcisionem Domini*, de qua meminit Lectionarius ille Gallicanus, pertinuisse crediderim. Cæterum missa quam in *Dominico ante Epiphaniam canunt* Mozarabes ea ipsa est quam olim Kalendis Januarii, inente novo anno, celebrabant, antequam Circumcisionis solemnitas instituta fuisset, ut aperte patebit legenti orationes hujus missæ. Lectiones scripturæ temporis maxime conveniunt quod cadit Nativitatis inter et Epiphaniæ festivitates, divinam enim Christi humanamque ejus naturam et sacerdotium prædicant, adumbratum in regio Melchizedechi sacerdotio, ipsumque Messiam ad Judæos et gentes per se ipsum loquentem ostendunt.

impossibile est mentiri Deum : fortissimum solatium habeamus : qui confugimus ad tenendam propositam spem : quam sicut ancoram habemus anime tutam ac firmam : et incedentem usque in interiora velaminis. Ubi precursor pro nobis introivit Jesus secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum. Hic enim Melchisedech Rex Salem Sacerdos Dei summi : qui obviavit Abrahe regresso a cede Regum. Et benedixit ei. Cui decimas omnium divisit Abraham. Primum quidem qui interpretatur Rex iusticie. Deinde autem et Rex Salem : quod est Rex pacis. Sine patre : sine matre : sine genealogia. Neque initium dierum : neque finem vite habens. Assimilatus autem filio Dei : manens sacerdos in perpetuum. *ñ*. Amen.

B *e* *Principium sancti evangelii secundum Joannem (5 Cap. 1).*

In principio erat verbum : et verbum erat apud Deum : et Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt : et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso : vita erat. Et vita erat lux hominum : et lux in tenebris lucet : et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a Deo : cui nomen erat Johannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine. Ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux : sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat : et mundus per ipsum factus est : et mundus eum non cognovit. In propria venit : et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum : dedit eis potestatem filios Dei fieri : his qui credunt in nomine ejus. Qui non ex sanguinibus : neque ex voluntate carnis : neque ex voluntate viri : sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est : et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus : gloriam quasi unigeniti a patre : plenum gratie et veritatis. Johannes testimonium perhibet de ipso : et clamavit dicens. Hic erat quem dixi : qui post me venturus est : ante me factus est : qui prior me erat. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus : gratiam pro gratia : quia lex per Moysen data est : gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

ñ. Amen.

D *a* *Cap. XLIX.* Vers. 1-7. In Luxoviensi legitur prophetia ex Ezechiele, XLIII, 18 ; XLIV, 4.

b *Audite insule.* Totam hanc prophetiam de Christo intelligendam esse consentiunt Patres. Sanctus Hieronymus (*In Isaia*, XLIX, 1) : *Scio*, inquit, *hæc omnia ex persona Christi debere accipi.* Lege, si vacat, P. Cornelium a Lapide, in hunc locum.

c *Psallendo.* Ps. XLVII, 11. *ÿ*. Ibid. 12.

d *Cap. VI.* Vers. 13-vii, 1-3. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Ephesios, 1, 3-14.

e *Et omnes.* Vulg., *omnis.*

f *Pollicitationes.* Primasius, *pollicitationes* ; Ambrosiaster, *pollicitationem* ; Syriaca, *pollicitationem suam immutabilem* ; Vulg., *pollicitationis hereditibus*, Græc., *pollicitationis immobilitatem.*

g *Cap. I.* Vers. 1-18. In Luxoviensi ex Matth. ix 32-35 desumitur.

^a *Lauda.* Alleluja. γ . Timebunt gentes nomen tuum Domine : et omnes reges terre gloriam tuam. P. Alleluja.

^b *Sacrificium.* Paratum panem de celo prestitisti filiis tuis Domine : omne delectamentum in se habentem odore suavitatis alleluja alleluja.

Missa. Principium exorientis anni : quod hodierno die cum jejunii voto celebrandum suscepimus : humili devotione fratres dilectissimi Deo muneribus dedicemus. Poscentes ut idem Christus qui est caput omnium principatus : ac Dominus det nobis ita venientis anni spacia fidei mente transigere : qualiter oculis pietatis ejus mereamur in omnibus complacere.

η . Amen.

Alia Oratio. Deus qui idem ipse es cujus anni non deficient : prebe nobis ita hunc annum cum placita tibi servitutis devotione **57** transigere : qualiter et substantiis non privemur : et divinis obsequiis devotione optabili obsequamur. η . Amen.

Post nomina. Christe qui es alpha et o : initium et finis : tu benedicito his sacrificiis ob principium presentis anni tibi oblati : et ita offerentium vocabula in libro vite conscribens : ut defunctis requiem prestes. quo omnes qui initia hujus anni tripudio laudationis attollimus : reliquam excursum ejus in tua servitute transigere mereamur. η . Amen.

Ad pacem. Benedic Domine coronam anni benignitatis tue : ut et campi tui ubertate pinguedinis repleantur. et nos qui in convallem plorationis consistimus : abundantia pacis ac dulcedinis redundemus. η . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui ante tempus natus ex te Deo patre tecum pariter et cum Spiritu Sancto condidit tempora : dignatus est nasci et ipse sub tempore ex utero virginis Marie : Qui tamen cum sit sempiternus : statutos annorum discrevit recursus : per quos evolutus deduceretur hic mundus. Distinguens annum certis atque congruentibus vicissitudinibus temporum : quibus Sol certa cursus sui dimensione anni orbem in confusa varietate distingueret. Illi etenim Deo vivo hodie et finem expleti anni : et subsequentis initium oblati muneribus dedicamus. per quem et decursum annorum transegimus : et principium alterius inchoamus. Hunc igitur quia in annum nos ad supplicandum sancta et communis fecit devotio convenire : tibi Deus Pater simplices fundimus preces. Ut qui in nativitate ejusdem filii tui presentis temporis curricula consecrasti : prebeas nobis hunc annum habere placabilem : et dies ejus in tua transigere servitute.

^a *Lauda.* Ps. ci, 16.

^b *Sacrificium.* Sapientia, xvi, 20.

^c *Et o*, id est, *alpha et omega*, ut est in Apocalypsi, i, 8.

^d *Vespertini.* Hinc apparet hanc missam olim die jejunii dictam fuisse.

^e *In jejunio Epiphaniæ.* Feriæ Kalendarum Januarii pluribus diebus celebrabantur (Gothorf., in lib. ii Cod. Th., tit. 8, de feriis), quibus ad conculcandam

A Terram quoque fructibus reple : animas corporaque facito morbis delictisque carere. Scandala remove. contere hostem. Cohibe famem : et omnes in commune nocivorum casuum eventus a nostris finibus procul exclude. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : quem in unitate trinitatis throni dominationes et potestates sine cessatione conlaudant : ita dicentes. η . Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quo inspirante januam presentis anni in confessione intramus : quove acti compungimur : ut reliquos excursus temporum in divinis obsequiis transigere delectemur. Ipse est vere Salvator noster et Dominus Jesus Christus filius tuus : qui est et consecratio temporum : et conditor seculorum : Christi Domini ac Redemptoris eterni.

Post pridie. ^d Vespertini hujus sacrificii litatione placari te cupientes omnipotens Deus : quesumus ut appositum tibi hoc holocaustum : ita placide acceptare digneris : quo omnes qui a te sanctificari hujus anni initia cupimus : in sanctis cum nos transegisse actibus gratulemur. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Domine qui magnus dies es angelorum : parvus in die hominum. Verbum Deus ante omnia tempora verbum caro opportuno in tempore conditus. Sub sole conditor solis : da nobis hujus diei in tuis laudibus ecclesiastice dignitatis solennem conventum. Ut qui initium anni talibus primitiis tibi consecrasti : benedic nobis famulis tuis : et sanctifica his sacrificiis tibi oblati : ut totius temporis spatium tibi placitis excursibus : atque operibus facias immolari : qui nos docuisti orare et dicere e terris. Pater noster qui es etc. η . Amen.

Benedictio. Omnes qui initium presentis anni laudibus excolendum attollitis Salvatoris nostri muniti presidii : absque crimine ad finem ejus usque perveniat. η . Amen. Idem quoque Redemptor noster ita contribuat vobis hunc annum habere placidum ac jocundum : ut cor vestrum semper sibi met efficiat preparatum. η . Amen. Ut benedicti a Deo qui fecit celum et terram : quod nunc inchoatis in lacrymis : post in canticis spiritualibus expleatis. η . Amen. **58** Per misericordiam ipsius Dei etc.

D Dominus sit semper vobiscum.

Post Communio. Oratio. Gratias tibi agimus. Requie in Natale Domini fol. 40.

• IN JEJUNIO EPIPHANIE

Ad Missam prophetia.

Lectio libri ecclesiastici Salomonis (Cap. i IIII).

Fili conserva tempus et evita a malo pro animo gentilium consuetudinem Ecclesia triduanum jejunium indixerat (Conc. Turon. ii, c. 47), de quo Jejunio sanctus Augustinus (Sermon. 198, oper. t. V, Ed. nov.), concilium Toletanum iv (Can. 11) et sanctus Isidorus (De Off.

^f Cap. IV. Vers. 23-34. In vigiliis Epiphaniæ Lexionarius Luxoviensis prophetiam ex Isaia LX, 1-16, desumit.

ina. Non confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum : et est confusio adducens gloriam et gratiam. Nec accipias faciem adversus faciem tuam : nec adversus animam tuam mendacium. Non reverearis proximum tuum in casu suo : nec retineas verbum in tempus salutis. Ne abscondas sapientiam tuam in decore ejus. In lingua enim cognoscitur sapientia : et sensus scientie. Et doctrina in verbo ^a veritatis : et firmamentum in operibus justicie. Non contradicas veritati ullo modo : et de mendacio inereditionis tue confundere. Non confundaris confiteri peccata tua : et ne subjicias te ^b omnino peccato. Noli resistere contra faciem potentis : nec coneris contra ictum fluvii. Pro justicia agonizare : pro anima tua : et usque ad mortem ^c certare pro justicia : et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

ñ. Amen.

Lectio libri Numeri (d Cap. XXVIII).

ñ. Deo gratias.

In diebus illis. Levans Balaam oculos : vidit Israel commorantem per tribus suas. Et introeunte in se spiritu Dei : assumpta parabola ait. Dixitque Balaam filius Beor. Dixit homo : cujus obduratus est oculus. Dixit auditor sermonum Domini : qui visionem omnipotentis intuitus est. Qui cadit et sic aperiuntur oculi ejus. Quam pulchra tabernacula tua Jacob : et tentoria tua Israel. Ut valles nemorose : ut horti juxta fluvium irrigui : et tabernacula que ^e sinit Dominus. Quasi cedri juxta aquas : fluet aqua ^f distillata ejus : et semen illius erit in aquas multas. Accubans dormivit sicut leo : et quasi leena quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi erit ipse benedictus : qui maledixerit tibi : in maledictione reputabitur. Sumpta igitur rursus parabola ait. Dixit Balaam filius Beor. Dixit homo cujus obturatus est oculus. Dixit auditor sermonum Dei. Qui novit doctrinam Dei altissimi : et visiones omnipotentis videt : qui cadens apertos habet oculos. Videbo eum : sed non modo : intuebor illum : sed non prope. Orietur stella ex Jacob : et consurget virga ex Israel. Et percutiet duces Moab : vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumea possessio ejus : et hereditas Seyr cedet inimicis suis. Israel vero fortiter ^g ait. De Jacob erit qui dominetur : et perdat reliquias Civitatis. Assumptaque parabola : et iterum locutus est.

^h En qui venturus est : quando ista faciet Deus. Ve-

niens in trieribus de Italia superabunt Assyrios : vastabuntque Hebreos : et ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam : et reversus in locum suum. Balaam quoque via qua everserat : iterum reliit.

ñ. Amen.

ⁱ *Psallendo.* Propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum Domine : nequando dicant gentes ubi est Deus eorum. ^j Propter honorem nominis tui Domine libera nos. *P.* Nequando.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Corinthios (i I, cap. XV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nolite seduci. Corruptunt mores bonos colloquia mala. Evigilate juste : et nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reverentiam enim vobis loquor. Sed dicet aliquis. Quomodo resurgunt mortui ? Quali autem corpore veniunt ? Inspiciens : tu quod seminas non vivificatur : nisi prius moriatur. Et quod seminas non corpus : quod futurum est seminas. Sed nudum granum ut puta tritici : aut alicujus ceterorum seminum. Deus autem dat illi corpus sicut voluit : et unicuique ^k seminum proprium corpus. Non omnis caro : sed alia hominum : alia pecudum : alia volucrum : alia autem piscium. Et corpora celestia : et corpora terrestria. Sed alia quidem celestium gloria : alia autem terrestrium. Alia autem claritas solis : alia claritas lune : alia claritas stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate. Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione : surgit in incorruptione. ^l Seminatur in ignobilitate : surgit in gloria. Seminatur in infirmitate : surgit in virtute : Seminatur corpus animale : surgit corpus spirituale. Si est corpus animale : ^m et spirituale. Sicut scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viventem : novissimus autem in spiritum vivificantem. Sed non prius quod spirituale est : sed quod animale est. Deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de celo celestis. Qualis terrenus : tales et terreni. Qualis celestis : tales et celestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni : portemus et imaginem celestis. ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Johannem (n I.)

Deum nemo vidit unquam : ⁿ nisi unigenitus filius : qui est in sinu patris : ipse enarravit. Et hoc testi-

(*De Off. lib 1, cap. 40*) mentionem fecerunt. At postquam Kalendis Januarii Circumcisio Domini solemniter celebrari cepit, triduanum hoc jejunium in dies tertium, quartum et quintum Januarii translatum est, et modo jejunium *Kalendarum Januarii*, ut olim denominabatur, modo *jejunium Epiphaniæ*, a festivitate quæ proxime sequitur, et cujus vigiliæ cadunt in diem tertium hujus Jejunii appellari consuevit. Vide quæ de vigiliæ Epiphaniæ notavi ad Breviarium.

^a *Veritatis.* Vulg., in verbo sensati.

^b *Omnino peccato.* Vulg., omni homini pro peccato.

^c *Certare.* Vulg., certa.

^d *Cap. XXIV* ad xxvi ; plura tamen præmittuntur.

^e *Fixit.* Vulg., fixit.

^f *Distillata.* Vulg. et Hebr., de situla.

^g *Ait.* Vulg., agat.

^h *En qui venturus est.* Vulg., heu ! quis victurus est ? Hebr., va ! quis vivet ?

ⁱ *Psallendo.* Ps. LXXVIII, 9, 10. ^j Ibid., 9.

^k *Cap. XV.* Vers. 35-50. Luxoviensis desumit ex Epistola ad Ephesios, 1, 3-14.

^l *Seminum.* Ita Syr. Vulg. et Græc. vox illa deficit.

^m *Et Spirituale.* Lege, cum Vulgata, est spirituale.

ⁿ *Cap. I.* Vers. 18-34.

^o *Nisi.* Vox illa neque in Vulgata neque in textu Græco legitur.

monium Johannes quando miserunt Judæi ab Hierosolymis Sacerdotes et Levitas ad eum; ut interrogarent eum: tu quis es? Et confessus est et non negavit: et confessus est: quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum. Quid ergo? Helyas es tu? Et dicit. Non sum. Propheta es tu? Et respondit. Non. Dixerunt ergo ei. Quis es tu: ut responsum demus his qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? Ait. Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domini: sicut dixit Esayas propheta. Et qui missi fuerant: erant ex Phariseis. Et interrogaverunt eum et dixerunt. Quid ergo baptizas: si tu non es Christus: neque Helyas: neque propheta? Respondit eis Johannes dicens. Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit: quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est: qui ante me factus est. Cujus ego non sum dignus: ^a ut solvam calciamenta. Hec in Bethania facta sunt trans Jordanem: ubi erat Johannes baptizans. Altero die vidit Johannes Jesum venientem ad se: et ait. Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi: ^b post me factus est qui prior me erat: et ego nesciebam eum. Sed ut manifestetur in Israel: propterea veni ego in aqua baptizans. et testimonium perhibuit Johannes dicens. Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de celo: et mansit super eum: Sed qui misit me baptizare in aqua: ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem et manentem super eum: hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego vidi: et testimonium perhibui. Quia hic est filius Dei. ^c Amen.

^a *Ut solvam calciamenta.* Vulg. et Gr.: *Ut solvam ejus corrigiam calciamenti.*

^b *Post me.* Vulg. Gr., Syr.: *Post me venit vir, qui ante me factus est, qui prior me erat.*

^c *Lauda.* Ps. cxli, 1.

^d *Sacrificium.* Deut. xxvii, 45; Josue viii, 31.

^e *In Apparitione.* Breviario Mozarabum inscribitur: *In festo Apparitionis Domini*; Orationali Gothico: *Orationes in die apparitionis Domini*; fragmento vetusti Kalendarii Gotho-Hispani, viii Id. Januarii: *Apparitio, quod est Epiphania*; Codici legum Visigothorum (*Lib. ii, tit. 1, leg. 11*): *Epiphania*; et lib. xii (*Tit. iv, leg. 6*): *Apparitio Domini*. Scilicet Gotho-Hispani utraque appellatione aut *Apparitionis Domini* aut *Epiphaniæ* promiscue utebantur. Sanctus Isidorus (*Orig. lib. vi, c. 18*): *Epiphania Græce, Latine apparitio sive manifestatio vocatur.* Eadem solemnitas passim *Theophaniæ* etiam a Latinis nuncupatur et a Gotho-Hispanis peculiari illis vocabulo *Acceptatio*, de quo infra recurrit mentio. De solemnitate *Epiphaniæ* silet Kalendarium Bucherianum: de ea meminit Kalendarium Carthaginense: *VIII Id. Jan., sanctum Epiphania.* Est enim vetustissima festivitas, quæ ante finem sæculi iii in Occidente seorsim a Nativitate Domini celebrabatur. De ea distincte mentionem faciunt Acta sancti Philippi Heraclææ episcopi, quem credibilis est ante immanem Diocletiani persecutionem passum esse, cum vix persuasibile sit edicta persecutionis non nisi post decem menses e Bithinia in Thraciam allata esse. De eadem festivitate, in Gallis celebr., meminit Ammianus Marcellinus (*Lib. xxi*). Plurimæ supersunt Patrum conciones et homiliæ hac die ad populum habitæ: inter quas est oratio S. sancti Gregorii Nazianzeni (*In sacra lumina, eis τὰ ἀγνῶστα*); a Græcis enim *Epiphania ἐστὶν τῶν φωτῶν*,

^e *Lauda.* Alleluja. ^γ. Laudate Dominum de celis: laudate eum in excelsis. *P.* Alleluja.

^d *Sacrificium.* Vos qui transituri estis Jordanem: edificate altare Domino ex lapidibus quos ferrum non tetigit: et offerte coram eo holocausta et hostias pacificas alleluja.

Missæ. Principium exorientis. *Et omnia alia require in Dominico ante Epiphaniam Domini sol. 56.*

Oratio. Post Communio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem: quesumus ut sit nobis hec in remissionem peccatorum: et sanitatem mentium. ^η. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster: qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ^η. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ^η. Et cum.

Dicat. Presb. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. ^η. Deo gratias.

• IN APPARITIONE SEU EPIPHANIA DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

Ad Missam. † Officium.

Vos qui in Christo baptizati estis: Christum induistis alleluja. ^γ. Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. *P.* Christum. ^γ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. *P.* Christum.

Oratio. Rex omnium seculorum Christe Deus altissime: qui in diebus Herodis regis de virgine natus: Magis querentibus novo sidere declaratus: apparet in nobis virtutis tue presidium ad depellendos omnes principes tenebrarum: quo sic majestatis tue sidus in nobis resplendeat: ut ad te querendum

festum luminum, appellatur; quo nomine sanctus Asterius (Hom. in fest. Kalendar.) utitur. Legibus Visigothorum citatis prohibetur ne festo *Epiphaniæ* forum contentiosum frequentetur; et Theodosius Junior Augustus (*Cod. Th. leg. Dominico 5 de spect.*) prohibet ne hac solemnitate spectacula ederentur. Cæterum, apud scriptores ecclesiasticos *Epiphania* numero singulari et genere feminino passim legitur, et nonnunquam *Epiphania* numero singulari genere neutro, et pariter numero multitudinis genere neutro apud eosdem recurrit.

^f *Officium.* Ex Epistola Pauli ad Romanos, vi, 3. ^γ. Ps. cxiii, 15. Hoc officium indicium est antiquitatis Missalis Mozarabum, et simul ostendit Hispano more vetustissimo missam diebus festis psalmorum cantu inchoasse, quem ritum in Ecclesia Romana Coelestinus papa I instituisse perhibetur; pertinet enim hoc officium ad ea tempora quibus in Hispania baptismus solemniter conferebatur, in vigiliis, aut in solemnitate *Epiphaniæ*. Hujus consuetudinis exstant haud obscura indicia in Breviario Mozarabum; et in Orationali Gothico (*pag. 48, orat. 6*). De eadem Himerius, Tarraconensis episcopus, tanquam de abusu conquestus est in Epistola ad Damasum papam. Mos idem in Africa (*Vict. Vitens., de Persec. Vandul., lib. vi*), et in quibusdam Occidentis provinciis olim vigeat, et in Oriente adhuc viget, ubi die *Epiphaniæ* solemniter benedicuntur fontes et flumina. At in Hispania sublatus est decretis concilii Gerundensis (*Can. 4*), Sirici papæ (*Epist. ad Himer. Tarrac., cap. 2*), aliisque, in Codice canonum Ecclesiæ Gotho-Hispanæ (*Lib. iv, Tit. xxvi*) relatis, quem si lubet consulas, a viro clarissimo Cajetano Cenni, in libro de Antiquitate Ecclesiæ Hispaniæ (*Tom. I*) editum, et ab em. de Aguirre (*Gonc. Hisp. t. II*).

nulli se nobis errorum objices interponant : quo ad A te videndum curramus : et te viso jocundemur instanter. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dominus sit semper vobiscum.

Lectio libri Esaye prophete (* Cap. LX).

ñ. Deo gratias.

60 Surge illuminare Hierusalem : quia venit lumen tuum : et gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebre operient terram : et caligo populos. Super te autem orietur Dominus : et gloria ejus in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo : et reges in splendore ortus tui. Leva in circuitu oculos tuos : et vide. Omnes isti congregati sunt : venerunt tibi. Filii tui de longe venient : et filie tue a latera surgent. Tunc videbis et afflues : et mirabitur et dilatabitur cor tuum. Quando conversa fuerit ad te multitudo maris : fortitudo gentium venerit tibi. Inundatio camelorum operiet te : dromedarii Madian et Epha. Omnes de Sabba venient : aurum et thus deferentes : et laudem Domino annunciantes. Argentum et aurum eorum cum eis : nomini Domini Dei tui : et sancto Israel qui glorificavit te. Et edificabunt filii peregrinorum muros tuos : et reges eorum ministrabunt tibi. In indignatione autem mea percussi te : et in reconciliatione mea misertus sum tui. Et aperientur porte tue jugiter : die et nocte : et non claudentur. Ut auferatur a te stultitudo gentium : et reges eorum adducantur. Gens enim et regnum quod non servierit tibi peribit. Et gentes solitudine vastabuntur. Gloria Libani ad te veniet : abies et luxus et pinus simul : ad ornandum locum sanctificationis mee : et locum pedum meorum glorificabo. Et venient ad te curvi filii eorum : qui humiliaverunt te : et adorabunt vestigia pedum tuorum. Non audietur ultra iniquitas in terra tua : vastitas aut contritio in terminis tuis. Sed occupabit salus muros tuos : et portas tuas laudatio. Non erit tibi Sol amplius ad lucendum per diem : nec splendor Lune illuminabit te. Sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam : et Deus tuus in gloriam tuam.

ñ. Amen.

^b *Psallendo*. Omnis terra adoret te et psallat tibi. *ñ*. **D** Psalmum dicam nomini tuo altissime super filios hominum. *P*. Et psallat.

* *Cap. LX. Vers. 1-20*, quibusdam omissis. Eadem prophetia in Lectionario Luxoviensi, sed ad versum 17 tantummodo pertingit. Eadem quoque olim in Ecclesia Taurinensi, die hac legebatur, ut ex homilia 6 in Epiphaniam sancti Maximi Taurinensis colligere licet. Sic enim incipit : *Ait prophetarum præcipuus Esaias, sicut audistis, fratres charissimi : Illuminare, Illuminare, Jerusalem, adest enim lumen tuum et majestas Domini in te exorta est ; ubi etiam animadvertenda Scripturæ lectio diversa a versione Vulgata, quam Lectionarius Luxoviensis, et Missale Mozarabum sequuntur ; cæterum in Bobiano deficit prophetia.*

^b *Psallendo*. Ps. Lxv, 4. *ñ*. Ibid., 5. P. 60, altis-

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Galatas (* Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Quicumque in Christo baptizati estis : Christum induistis. Non est Judeus : neque Grecus : non est servus : neque liber. Non est masculus neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi : ergo Abrahe semen estis : secundum promissionem heredes. Dico autem. Quanto tempore heres parvulus est : nihil differt a servo : cum sit Dominus omnium : sed sub tutoribus et auctoribus : usque ad prefluitum tempus a patre. Ita et nos cum essemus parvuli : sub elementis hujus mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis : misit Deus filium suum ^d natum ex muliere : factum sub lege : ut eos qui sub lege erant redimeret : ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filii Dei : misit Deus spiritum filii sui in corda vestra : clamantem abba pater. Itaque jam non est servus : sed filius. Quod si filius : et heres per Deum.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Mattheum (* Cap. II).

Illo in tempore. Cum natus esset Jesus in Bethlehem Jude : in diebus Herodis Regis : ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes. Ubi est qui natus est Rex Judeorum ? Vidimus enim stellam ejus in Oriente : et venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex : turbatus est : et omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes Sacerdotum et Scribas populi sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt. In Bethlehem Jude. Sic enim scriptum est per Prophetam. Et tu Bethlehem terra Juda : nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim exiit dux qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes clam vocatis Magis : diligenter didicit ab eis tempus stelle : que apparuit eis. Et mittens illos in Bethlehem dixit. Ite et interrogate diligenter de puero : et cum inveneritis : renunciate mihi : ut et ego veniens adorem eum. Qui cum audissent Regem : abierunt. Et ecce stella quam viderant in Oriente : antecedebat eos : usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem stellam : gavisi sunt gaudio magno **61** valde. Et intrantes domum : invenerunt puerum cum Maria matre ejus. Et procidentes adoraverunt eum : et apertis thesauris suis : obtulerunt ei in munera. *Assime*. Ita legit sanctus Augustinus ; in Vulgata vox illa deficit.

* *Cap. III. Vers. 27-iv, 1-7*. In Luxoviensi, et Bobiano legitur ex Epistola ad Titum, cap. II. In Luxoviensi lectio prolixior a vers. 11 ad cap. III, 8, pertingit ; in Bobiano brevior a vers. 11 ad 14. Et hic cum Mabillonio, si lubet, nota pseudographiam vocis Epiphaniæ que in Bobiano *Epiphania*, in Lectionario Luxoviensi et Missali Gallo-Gothico *Ephiphania* pingitur.

^d *Natum*. Vulg., *factum*.

* *Cap. II*. In Luxoviensi et Bobiano Evangelium consutum est ex fragmentis Math. III, 13-17 : Lucae III, 23 ; Joannis II, 1-11.

rum : Thus : et Mirram. Et responso accepto in somnis : ne redirent ad Herodem : per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Qui cum recessissent : ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens. Surge et accipe puerum et matrem ejus et fuge in Egyptum : et esto tibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim : ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens accepit puerum et matrem ejus nocte : et recessit in Egyptum. Et erat tibi : usque ad obitum Herodis. Ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem. Ex Egypto vocavi filium meum. Tunc videns Herodes : quoniam illusus esset a Magis : iratus est valde. Et mittens occidit omnes pueros : qui erant in Bethlehem : et in omnibus finibus ejus : a bimatu et infra : secundum tempus quod exquisierat a Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Ileremiam prophetam dicentem : Vox in Rama audita est : ploratus et ululatus multus : Rachel plorans filios suos : et noluit consolari : quia non sunt. Defuncto autem Herode : ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Egypto dicens. Surge : accipe puerum et matrem ejus : et vade in terram Israel : defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. Qui consurgens : accepit puerum et matrem ejus : et venit in terram Israel. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judea pro Herode patre suo : timuit illuc ire. Et admonitus in somnis : recessit in partes Galilee : et veniens habitavit in civitate que vocatur Nazareth : ut adimpleretur quod dictum est per prophetam : quoniam Nazareus vocabitur. *ñ. Amen.*

^a *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Laudate Dominum Sol et Luna : laudate eum omnes stelle et lumen. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Omnes de Sabba venient offerentes : aurum et thus et lapides preciosos : salutare Domini evangelizabant alleluja alleluja. *ñ.* Viri excelsi ad te transibunt et tui erunt servi subsequentes te colligati vinculis : et adorabunt te. quia in te est Deus : et preter te non est alius : renovamini insule Israel et salvamini a Domino in salute eterna. *P.* Salutare.

Miss. Omne dilectissimi fratres in laudem Dei

^a *Lauda.* Ps. cXLVIII, 3.

^b *Sacrificium.* Isaiæ vi, 6.

^c *Assumptæ matris.* Lege, ut habet codex Eminentiissimi Corsini, *assumptæ carnis.*

^d *Nativitatem.* Etiam in Gallia die Epiphaniæ Christi *Nativitatem ex Virgine* iterum celebrabant (*Miss. Gall. Goth., præf. in vigil. Epiph.*), et ordo Romanus, quintus Hittorpii (*P.* 21), Epiphaniam secundam Christi *Nativitatem* appellat. Ubi *Nativitas* accipienda est pro *secundo Nativitatis*, sic enim ait : *Nec hoc præternitendum quod secunda Nativitas Christi, tot illustrata mysteriis, sit honoratior quam prima*, nimirum majori cum solemnitate in quibusdam Ecclesiis celebrabatur *Epiphania*, quam festum Natalis Christi, quia præter Natalem Christi, in Epiphania solemnitate plerumque alia celebrantur mysteria. At sanctus Isidorus (*Orig. lib. vi, cap. 18*) vocem *Epiphania* pro nuntiis præsentia, apparitione et manifestatione usurpans (quo sensu *ἐπιφάνεια* etiam ab auctoribus profanis usurpatur), Natalem Christi primam ejus Epiphaniam

Salvatoris Redemptorisque nostri charitatis excitetur officium. Spei ponatur integritas : fidei surgat devota confessio. Qui nobis per istam suam ^e assumptæ matris ^d nativitatem : illam ingenti patris dignatus est significare naturam. Quia verbum caro factum inde in agnitionem Dei locum generationis ostendit : unde in virginem initium originis introduxit. Ea Christus proditus virtute : qua genitus. novoque sidere infante signum : potentie ministerium : ignorantie documentum. Et qui terram factus ex muliere : lege parturitionis inviseret : celum indiscreto patris juracohereus possideret : Novamque elementi : quam creaverat claritatem habuit Deus in officio. parvulus in testimonio : mundus in nuncio. Reges in miraculo : pastores in gaudio. Gentilitas in stupore : credulitas in munere : crudelitas in timore. In hac tremuerunt Impii : in hac exultaverunt commoniti : in hac adorare subjecti. Hac inluminante qui fuerat salvandus occurrit. hac terrente qui fuerat periturus expavit. Sic celo nova lampade corruscante : et illuminata fides est : et cecata perfidia.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus qui nobis ad ^e revelandos istius vite labores diversa donorum tuorum solatia et gaudia contulisti : quibus insignis annuis recursibus dies agimus. Ut Ecclesie tue vota solennia presenti festivitate celebremus. Unde et proxime Natalem Domini Salvatoris peregrimus : qui nobis natus in tempore est : qui de te natus sine tempore : omnium seculorum et temporum est antecessor et conditor. Deinde subsecutum diem circumcisionis octavam : unigeniti luce signatum pari observantia recolentes : sacrificiis solennibus honoravimus. **62** Nunc Epiphanie diem revelante in homine divinitate excolimus : diversa Domini nostri Jesu Christi filii tui in hoc mundo suum adventum manifestantia insignia predicantes. ^f Sive quod stellam ortus sui nunciam misit e celo : quam stupentibus Magis usque ad cunabula sue carnalis infantie præviam fecit. Sive quod aquas baptismate suo ad omnium gentium lavationem Jordanis alveum sanctificaturus intravit. Ubi ipsum esse filium unigenitum dilectum spiritu columbe specie advolante monstrasti : et paterna insuper voce docuisti. Sive

dixit : Duæ sunt, inquit Hispaniæ doctor, Epiphaniæ, prima in qua natus Christus pastoribus Hebræorum angelo nuntiante apparuit ; secunda, in qua ex gentium populis stella indica ad præsepis cunabula magos adoratos exhibuit. Utramque hanc Epiphaniam una eademque festivitate Orientales et Ægyptii die VIII Idus Januarii olim celebrabant (Ca-sian., coll. 10, cap. 1). At modò Ecclesiarum Occidentis consuetudinem imitantur, quæ ab initio utramque hanc festivitatem sub die VIII Kal. et VIII Idus Januarii singulatim coluerunt.

^e *Revelandos. Lege relevandos.*

^f *Sive quod.* Sanctus Isidorus (*Orig. lib. vi, c. 18. Offic. lib. 1, c. 6*), Maximus Taurinensis (*Hom. 6 de Bapt. Christ.*), Sanctus Petrus Chrysologus (*Serm. 157, 160, Edit. Reginaud.*), Missale Gallo-Gothicum (*In missa Epiph.*), Sanctus Paulinus (*Carm. 9*), ordo Romanus quintus Hittorpii, easdem causas hujus solemnitatis celebrandæ afferunt.

quod primum in Chana Galilee prodidit signum : cum in ^a connubio nuptiali aquas in vinum vertit. Alto et admirabili Sacramento docens : quod ^b a seculis sponse sibi jungendus Ecclesie advenerat : ^c ac vinum prudentie spiritualis saporis fidem veritatis esse mutandam. Itaque in his tribus mirabilium tuorum causis fide hodiernae solennitatis edita : Dominus noster Jesus Christus filius tuus : nihilominus tuae virtutis operatio : et nostrae salutis preparatio est. Propterea Domine secundum haec tria magna mirabilia maneat in nobis gratiae spiritualis integritas. Sapiat in cordibus nostris vinum prudentiae : fulgeat in operibus stella Justitiae.

¶. Amen.

Post nomina. Oratio. ^d Ecclesiae tuae quaesumus Domine munera propitius intueri : quibus non jam aurum : tuis : et mirra profertur : ^e sed iisdem muneribus unigenitus tuus declaratur : offertur : immolatur : et sumitur. Offerentibus quoque Domine gaudia tribue sempiterna : et refrigerium quietis defunctis accumula.

¶. Amen.

Ad pacem Oratio. Christe qui ad humana veniens humilis Deus in sidere declararis : inlabere sensibus nostris quo Ecclesia tua quo apparitionis tuae festum hodierno die ovando concelebrat : in pace tua jugi tempore solidata consistat. Ut et hic opera charitatis in tanti devotione retinet : ^f sed ad te ^g remuneratura perveniat gaudens : qui olim ad liberationem ejus per ^h ammirabile sidus apparere dignatus es.

¶. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotentiam tuam Domine Jesu Christe per vite nostrae vel maximae spacia : vel minima momenta laudare. Maxime-

^a Connubio. Forte, convivio.

^b A seculis. Forte, a caelis. Ordo Romanus Hippolyti, haud dissimili sensu, eidemque caelesti sponso Ecclesia conjuncta est, de Epiphania habet.

^c Ac vinum. Aliquid videtur hic deesse. Fortasse splendendum et aqua prudentiae carnalis in vinum spiritualis saporis, umbra legalis in fidem veritatis esset mutanda. Galli, in Missali Gallo-Gothico apertius de Eucharistia loquuntur quando (*In praef. Epiphaniae*) Dominum rogant ut qui tunc aquas in vina convertit, nunc in sanguinem suum oblationum vina convertat.

^d Ecclesiae. Eadem ferme est oratio post mysterium missae Gallo-Gothicae, et secunda oratio in Sacramentario Gregoriano, et in Missali Romano sancti Pii V, quae iuxta se e liturgia Hispana aut Gallicana in Sacramentario Gregorianum translata est : certe in Sacramentario Gelasiano hac die non legitur.

^e Sed iisdem muneribus. Forte, sed munera quibus, etc.

^f Sed. Lege et.

^g Remuneratura. Lege remuneranda. Frequenter in hoc Missali participio futurum terminationis activae pro participio terminationis passivae usurpatur.

^h Admirabile. Lege admirabile. Eiusdem rationis sunt ammiratio, pro admiratio, ammiror, pro admiror, et similia quae haud raro occurrunt.

ⁱ Et vox Patris. Prætermissa est apparitio sancti Spiritus instar columbae, et ignis ille in flumine accensus, de quo forte sanctus Ephraem Syrus (*Apud Assemanum, Bib. orient. t. I, p. 401*), in hymno de fide circinuit. *En ignis et Spiritus in flumine quo baptizatus fuisti* ; et sanctus Justinus (*Dial. cum Tryph., sect.*

que in festivitate presentis : in qua multimoda mirabilium tuorum preconia celebrantur : ex totis precordiis venerari. Et licet ea ipsa quae perstringere de pluribus pauca presumimus : sacramentis sint preciosa quam factis. Eoque fiat : ut quod meus non concipit : lingua non pariat. attamen si qua vel forinsecus admirationi fuere perspicua convenit memorare. Hodierna igitur die quod incarnationis tuae testimonium perhibet ignerutilum : lucilatuum : contemplatione placidum : expectatione votivum : nativitate mirabile : significatione terribile sidus apparuit. cujus splendoris magnitudinem expavit subito Chaldeorum cervicosa curiositas : et in omni Babyloiorum ritu vetusta superstitione calcata : Magi sagaces viderunt quantis jacerent in tenebris : qui nisi discuterent visibilibus luminum qualitates nescissent lucis auctorem. Neque ultra supercilio gentis Assyriae colendos homines inter caelestia quiesierunt : qui caelo iudice adorandam divinitatem inter humana repererunt. Additur his quod Jordanis aquas sanctificaturus intravit ad humilitatem exempli : non ad necessitatem peccati. ^l Et vox patris de filio testificantis audita est : atque novum Adam spiritus gratiae septiformis insedit : hinc in quo baptizari Baptista possit ostendit. Nec hunc eundemque Jordanem seculis anterioribus illustratum esse plus dixerim : cujus gurgitibus abruptis undifluis fluctibus qui precesserant in mare reconditis. Hinc exaltatis qui subsisterant : et in ethera fastigiatis juxta scevam liquentis elementi secures tribus per vada pulverulenta transduxit. Insuper infudisti aquas hydris : aquis vinum ; atque ad tuae jussionis imperium ^m votivi distinguntur in aquis : et vindemiae ⁿ orientur ex hydris. Nec minori miraculo quondam largitas

88. *Edit. Maurin.*) clare locutus est : *Cumque tum ad Jordanem fluvium venisset, ubi Joannes baptizabat, descendente Jesu in aquam, etiam ignis accensus est in Jordane, et ei, de aqua procedenti, Spiritum sanctum instar columbae volasse scripserunt hujus Christi nostri apostoli.* Hic autem animadvertendum, sanctum Justinum utrumque miraculum particula copulativa *et, et, conjungere, eodemque contextu utramque apparitionem ignis et columbae complexi ; et sine ullo discrimine, pro utroque miraculo auctoritatem apostolorum, id est, evangelistarum, citare ; attamen, cum Evangeliorum testimonio constat de apparitione sancti Spiritus instar columbae, de igne in Jordane accenso in Evangeliiis, paucis admodum Codicibus exceptis, altum silentium est. At olim ignis miraculum in quibusdam Evangeliorum Codicibus legebatur, ut auctoritas minime dubia sancti Justini evincit ; et in Codice vetustissimo Vercellensi a sancto Eusebio, ut creditur, exarato, Matth. III, 15, legitur : *Et cum baptizaretur, lumen ingens circumfulsit de aqua, ita ut timerent omnes qui venerant ; et in Codice Sangermanensi (apud cl. virum Josephum Blanchinum in Evangelistario quadruplici) : Et cum baptizaretur Jesus, lumen magnum fulgebat de aqua, ita ut timerent omnes qui congregati erant ; manu furie, ab hac luce, festum Epiphaniae, quo baptismus Christi celebratur, festum luminis dictum est ? Baptizare a Graecis *πρωτερον, illuminare (Hebr. x, 32)*, ab apostolorum aere, et baptismus illuminatio, *πρωτερον*, dicuntur, quarum appellationum aliae quidem assuntur rationes, sed haec fortasse primava fuit.**

^m Votivi. Lege votivi.

tua flumen irriguum de visceribus aride^a cutis ellicuit. sed non amplius est verbo liquorem siccis : quam saporem accidis indidisse. ^b Quinque quoque panibus et pisce geminato quinque virorum millia intra deserta pavisti. Illoc potentialiter tue benedictionis operatus : ut tantus populus qui magno impleri vix poterat : parvo posset impleri. Ita in ora hominum cibus ipsa sui imminutione proficiens : incrementum proprium inter detrimenta sumebat : ut ^c edulibus ampliatis fragmine crescente : ^d frustorum plurima relata sunt cophinis : ^e que non fuerant illata convivis. Operante hoc omnipotentia tua ad magnificandam gloriam, tuam : cui omnes angeli non cessant clamare ita dicentes.

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vero benedictus Deus : qui observationem diei hujus : atque reverentiam toto orbe venerabilem tripliciter ^f et acceptionis et illuminationis et declarationis honore donasti. Appare in his solennitatibus : et accepta oratione plebis tue : qui solennitatem hanc ipso acceptionis nomine consecrasti. Nomina sacrificantem cultui tuo populum : qui festa hoc etiam ^h vocabulo illuminasti : declaranda cordibus nostris veritatis tue lucem : qui et ipsam appellationem dedisti his solennitatibus claritatem : Quia tu es Deus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Appare Domine : cognoscere Domine : sicut apparuisti manifestus in carne : ortus ex virgine : inventus a pastoribus : cognitus in vir-

^a *Cutis. Lege cautis.*

^b *Quinque. Miraculum multiplicati panis, festo Epiphaniae, celebratum esse testantur Hymnus Breviarii Mozarabum, Missale Gallo-Gothicum in Benedictione hujus diei, ordo Romanus Hittorpii, sanctus Petrus Chrysologus (Serm. 160), aliique.*

^c *Edulibus. Lege edulius.*

^d *Frustorum. Lege frustorum.*

^e *Que non. Lege quam que fuerant.*

^f *Et acceptionis. Rursus, infra, qui solennitatem hoc ipso Acceptionis nomine consecrasti. In Hispania igitur Epiphania Acceptio et festum Acceptionis appellabatur. Huc appellationi alludunt orationes in Breviario Mozarabum et in Orationali Gothico (P. 51, erat. 5, 7). Ratio autem nominis inde fortasse petenda est, quemadmodum citatae orationes innuunt, quod hac die Christus Dominus in magis adoratoribus primitias gentium accepit.*

^h *Luminatiōis. Lege illuminationis.*

^h *Vocabulo illuminasti. Sanctus Petrus Chrysologus (Hom. 157) Epiphaniam diem illuminationis Christi appellavit.*

ⁱ *Favo mellis. Addo ei lacte. Sanctus Barnabas (In Epistola, sect. 5, Ed. Menard.): Quid ergo lac et mel? Quia nimirum infans lacte et melle vivificatur, sic et nos fide promissionis et verbo nutrimur. Alludit autem ad ritum vetustum occidentalium Ecclesiarum dandi neophytis lac et mel, quem in Hispania receptum fuisse, præter alia, suadet quod aptissimus fuerit ad Manichæos atque adeo Priscillianistas, detegendos, qui, teste sancto Augustino (Hæres. 46, tom. VIII, Ed. Maur., col. 16), lactis alimonia non vescuntur. Ut in Missali nostro fatuus mellis, ita in aliis scriptoribus lac tantum commemoratur. Zeno Veronensis (Tr. 32) proximo baptizandos alloquens : Intrate ergo, inquit, intrate felices, max omnes simul subito futuri lactentes, et tract. 42 : Ecclesia, inquit, communis omnium mater, ne quem plus amare videatur, aut minus, unam*

tute. Declaratus in sidere : adoratus in munere. Ostensus in flumine : creditus in fide : habitus in nube : promissus in iudice. Ut sacrate solennitatis gratia ita suscipiat ecclesia tua nunc gaudia : ut pretulit quondam mysteria. *ñ. Amen :*

Ad orationem Dominicam.

Christe Deus qui virginali prodiens ex utero novum hodie lumen apparuisti : in mundo agnitus in stella : adoratus per munera. ciba nos ⁱ favo mellis et sermonibus bonis : orationibus justis ac responsionibus pietatis. Ut dulcedo auditus tui sanitas sit anime vel corporis nostri : Ut gustantes et videntes quam suavis es Domine : nequaquam percogamur ad amaritudinem seculi declinare : sed celestibus suspensi oraculis : cordibus et vocibus per patrem impetremus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominicus sit semper vobiscum.

Benedictio. Jesus Christus Rex noster qui I profanum Regem sua nativitate terruit : ipse in vobis cum suis virtutibus regnet. ñ Amen. Cujusque signum stella radiante Magis apparuit : ejus vos gratia sine fine clarificet. ñ. Amen. Det vobis spiritualem intelligentiam : qui aquarum naturam vini in suavitate fecit esse saporem. ñ. Amen. Et qui populorum millia exiguo panis fragmine satiavit : corda vestra doctrine sue alimento locupletet. ñ. Amen. Conferens vobis veram innocentiam : qui Spiritus Sancti tranquillam simplicitatem demonstrare voluit per

C nativitatem, unum lac, unum stipendium, unam Spiritus sancti præstat omnibus dignitatem. Et sanctus Petrus (I Petr. II, 2) : Quasi modo geniti infantes, rationabile, sine dolo, lac concupiscite. Nihilominus lac et mel non seorsim dabantur, sed simul commista ad unum potus neophytis porrigebantur ; unde sanctus Hieronymus (Contra Luciferian., n. 8) lavacro egressos lactis et mellis prægustare concordiam dixit. Tertullianus (De Coron. milit., c. 3) inter traditiones apostolicas et hanc enumerat quod a fonte suscepti lactis et mellis prægustamus concordiam ; et (Lib. I, adv. Marcion., cap. 14) idem Tertullianus lactis et mellis societatem potam hunc mysticum nuncupavit, ad modum enim potus eam misionem lactis et mellis datam sui se neophytis probat etiam vetusta formula benedicens lac et mel, quæ in Sacramentario sancti Leonis exstat (Tom. IV Anastas., proleg. 2, pag. 19), eadem atque illa quæ exstat in ordine Romano Hittorpii (Pag. 79) : Benedic, Domine, has creaturas fontis mellis et lactis, et pota famulos tuos ex hoc fonte..... et nutri eos de hoc lacte et melle..... conjunge, Domine, famulos tuos Spiritui sancto, sicuti conjunctum est lac et mel, etc. Et in Epistola Joannis Diaconi (ejus qui vitam sancti Gregorii scripsit, ut opinatur Mabillonius) ad Senarium (Musæi Ital. part. II, pag. 72) legitur : Lac ergo et mel potantur neci homines, etc., atque adeo sæculo IX in Italia mos potandi neophytos lacte et melle adhuc vivebat. Adverte tamen, ex eadem epistola, quod sæculo IX Itali lac et mel in sacro calice offerrebant, et benedicebant, cum olim Romæ, et in Italia, lac et mel nec in sacro calice, nec ad altare, sed in bapisterio benedicerentur, in Africa autem lac et mel semel quotannis in mysterio Infantium, ad altare offerrebantur, non tamen eadem qua sacramentum dominici corporis et sanguinis benedictione sanctificabantur (Cod. Eccl. Afric., c. 37), quem ritum ex Africa in Italiam venisse credibile est.

ⁱ *Profanum regem. Herodem, scilicet, Matth. II, 5.*

columbam. *ñ*. Amen. Quod ipse prestare dignetur : A
cujus regnum et imperium sine fine manet in secula
seculorum. *ñ*. Amen.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Post communio. Oratio. Verbum ante secula ineffabiliter patris ore prolutum : et in tempore hominem pro nobis ex virgine ortum : humili prece poscimus : ut invocationem nostram de monte sancto suo placatus exaudiat : ejusque benedictio pectora credentium repleat. Ac sicut incerta secretorum sapientia manifestans ad se agnoscendum corda excitet nostra : ita catholicam plebem alarum suarum protectione defendat : eisque eum iudex venerit existat placabilis : pro quibus redimendis in carne apparuit humilis. *ñ*. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Presb. Solennia completa sunt in nomine Domini Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Chorus. Deo gratias.

64 IN PRIMO DOMINICO POST OCTAVAM EPIPHANIE DOMINI.

Officium.

Dominus regnavit de rorem induit alleluja. *ÿ*. Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. P. Alleluja. *ÿ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Alleluja.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen.

Gloria. Chorus *ñ*. In excelsis Deo.

Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen.

Officium. Ps. xcii, 1. Cantus ille, quem vetusta consuetudine Ecclesia Gotho-Hispanica divinorum mysteriorum celebrationi praeiungebat, in Missali Mozabarum, et in Missali Toletano, aut simpliciter *officium*, aut certe *officium ad missam* denominatur, qua appellatione in Missali Carthusianorum, teste P. Le Brun, et in Pontificali Arelatensi, teste Martenio (*De ant. Eccl. Rit.*, l. iv, c. 15) denominatur; apud Gallos aut *praelegere* aut *antiphona ad praelegendum* dicitur, teste sancto Germano Parisiensi (*Thes. novus anecdot.*, t. v, col. 91). In Missali Ambrosiano *ingressa*, in Ecclesia Romana *introitus*, vel *antiphona ad introitum*, ab aliis *inv. tatorium*, ab Amalario (*De eccl. Off.*, l. iii, c. 5) describitur *officium quod dicitur introitus missae*. Constat hoc officium apud Mozarabes antiphona, versu, psalmo et *Gloria*; additur *all. luia* iis temporibus quibus canitur. Officium ad missam his profertur, semel ante *Gloria et honor*, et iterum post *Gloria et honor*. A Coelestino primo cantum ante initium missae institutum tradunt qui de rebus liturgicis scripserunt, quibus praeiit lib. r Pontificalis, in Coelestino : *Hic constituit, ut psalmi David centum quinquaginta ante sacrificium psallerentur antiphonatum ab omnibus, quod antea non fiebat, sed tantum Epistola Pauli recitabantur, et sanctum Evangelium, et incipit, ut interpretantur, ante Coelestinum missa a lectione Scripturarum incipiebat, quemadmodum adhuc apud Mozarabes, diebus jejuniis, incipit; ille autem instituit ut cantus psalmorum antiphonatum lectioni Scripturarum praemitteretur. In Africa, sancti Augustini aetate, missam a Scripturarum lectione etiam diebus Dominicis incepisse, ex iis quae sanctus doctor (libro xxii de*

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet : tibi e terris gloria Ecclesia canit : atque huius caetero concentu ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus : ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes : ita precumstrarum jubeas efficaciter suscipere voces. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Esaye prophete (b Cap. LII)

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Consurge consurge : induero fortitudine tua Syon induere vestimentis glorie tue Hierusalem e civitas sancta. Quia non adjiciet ultra : ut pertranseat per te iurcuncisus et immundus. Excutere de pulvere : consurge : sede Hierusalem : solve vincula colli tui captiva filia Syon : quia hec dicit Dominus. Grátis venundati estis : et sine argento redimimini. Quia ego ipse qui loquebar : ecce adsum. Quam puleri super montes pedes annunciantis et predicantis pacem. annunciantis bonum : predicantis salutem : dicentis Syon : regnabit Dominus Deus tuus. Quia oculus ad oculus videbunt : cum converterit Dominus Syon. Gaudete et laudate simul deserta Hierusalem : quia consolatus est Dominus populum suum : redemit Hierusalem. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium. Et videbunt omnes fines terre : salutare Dei nostri. *ñ*. Amen.

Psallendo. Deus docuisti me a juventute mea et usque ad senectam et summam senectutem ne derelinquas me Domine. *ÿ*. Ne projicias me in tempore senectutis cum defecerit virtus mea. P. Ne derelinquas.

Civ. Dei, cap. 8) scribit em. Thomasius (*Disquis. de antiph. ad introitum missae*) animadvertit; alii autem cantum psalmorum ante initium missae, dum populus conveniret, et Pontifex ad altare procederet, instituisse sanctum Coelestinum concedunt. Antiphonas autem ad introitum missae, eo ferme ordine quo modo canuntur sanctum Gregorium digessisse (*Bona, Rer. liturg. l. ii, c. 3*). Sed quidquid sit de Ecclesia Romana, Hispanos ante Coelestini tempora missam cantu incepisse suadet officium ad missam quod die Epiphaniae canitur, quodque manifeste ad ea tempora pertinet quibus baptismus solemniter die Epiphaniae conferebatur, ut supra, pag. 59, notavi, quo etiam spectat *sacrificium* quod pridie in missa canitur : *Vos qui transituri estis Jordanem*, etc. Et sane, cum praeorum Patrum auctoritate et Plinii secundi (*Lib. x, epist. 105*) testimonio constat fideles olim in sacris conventibus psalmos et hymnos cantasse, ad quam consuetudinem alludere videtur Apostolus (*I Cor. xiv; Ephes. v*), non video cur tam sero, hoc est saeculo v, psalmos ante initium sacrificii canere coperint, cum aptissimus sit psalmorum cantus ad populum, dum in ecclesiam convenitur, pie detinendum, et hinc fortasse Dionysius ille, quisquis tandem sit, vetustus scriptor (*Eccl. Hierar. cap. 3, n. 2*) statim post thuris incensum missam a psalmorum cantu orditur.

b Cap. LII. Vers. 1-10, quibusdam omissis. In Lectionario Luxoviensi die Dominico post Epiphaniae prophetia ex Isaia legitur cap. Lx, Vers. 1-16.

c Civitas Sancta. Ita LXX. At Vulgata, *sancti*.

d Psallendo. Ps. Lxx, 17, 18. *ÿ*. *ibid.*, 9.

Principium epistolae Pauli apostoli ad Romanos
(^a Cap. I).

¶. Deo gratias.

Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus : segregatus in evangelium Dei : quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis suis sanctis de filio suo. qui factus est ex semine David secundum carnem : qui praedestinatus est filius Dei in virtute : secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri. Per quem accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus : in quibus estis et vos vocati Jesu Christi : omnibus qui sunt Romae dilectis Dei vocatis sanctis. Gratia vobis et pax a Deo patre nostro et Domino Jesu Christo. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis : quia fides vestra annunciator in universo mundo. Testis enim mihi est Deus : cui servo in spiritu meo in evangelio filii ejus : quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Obsecrans si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos : ut aliquid impartiar gratiae vobis spiritualis ad confirmandum vos : id est simul consolari in vobis per eam que invicem est fides vestra atque mea. Nolo autem vos ignorare fratres quia sepe proposui venire ad vos et prohibitus sum usque adhuc : ut aliquem fructum habeam in vobis : sicut et in ceteris gentibus : Grecis ac Barbaris : sapientibus atque insipientibus debitor sum. Itaque in me promptum est et vobis qui Rome estis evangelizare. Non enim erubesco evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti : Iudeo primum et Greco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem. Sicut scriptum est. Justus autem ex fide vivit. ¶. Amen.

^a Cap. I. Vers. 1-18. In Luxoviensi, Ex I Cor. 1, 6-31.

^b Cap. II. Vers. 42-52. In Luxoviensi ex Lucae 17, 16-22.

^c Inter cognatos. Vulg. et Gr. addunt et notos.

^d Interrogantem. Vulg. et Gr. addunt eos.

^e Lauda. Ps. cxxxiv, 3.

^f Dominicos. Primus septimanæ dies quique ethnicis Latine dies Solis, Judæis, una Sabbati, vel Sabbatorum, et prima Sabbati dicebatur, Christianis dies Dominicus dictus est. Cod. Th., leg. 5, de spectaculis : Dominico die, qui septimanæ totius primus est ; et leg. 3, tit. 8. Solis die, quem Dominicum rite dicere majores. Sanctus Marcus in Evangelio (Cap. xvi, 9) : Surgens autem mane prima Sabbati, apparuit, etc. Sanctus Joannes in Evangelio (Cap. xx, 1) : Una autem Sabbati, et ibid. (Vers. 19) : Cum sero esset, die illo, una Sabbatorum. Apostoli, obdico Judaico Sabbato, qui dies ultimus hebdomadis erat, in ejus locum diem primum hebdomadis substituerunt, quia eo die Christus a mortuis resurrexit, qua de causa et diem hunc speciali modo Dominicum appellaverunt, et cultui divino sacrisque conventibus habendis dedicaverunt (Act. xx, 7 ; I Cor. xvi, 2). Sanctus Joannes in Apocalypsi : Fui in spiritu die Dominico. Sanctus Irenæus epist. ad Victorem (Euseb. lib. v, c. 24). Sanctus Justinus (Apol. 2, al. 1). Sanctus Dionysius, Corinth. episc., epist. ad Sanctum Soterum (Euseb. lib. iv, c. 23). Sanctus Augustinus, epist. 56,

A Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^b Cap. II).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus cum factus esset annorum duodecim : ascenditibus illis in Hierosolimam secundum consuetudinem diei festi : consummatisque diebus eum redirent : remansit puer Jesus in Hierusalem : et non cognoverunt parentes ejus. Existimantes autem 65 illum esse in comitatu : venerunt iter diei et requirebant eum inter cognatos. Et non inveniētes regressi sunt in Hierusalem requirentes eum. Et factum est post triduum : invenerunt in templo sedentem in medio doctorum audientem illos et interrogantem. Stupebant autem omnes qui eum audiebant : super prudentia et responsis ejus. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum. Fili : quid fecisti nobis sic ? Ecce pater tuus et ego dolentes querebamus te. Et ait ad illos. Quid est quod me querebatis ? Nesciebatis : quia in his que patris mei sunt : oportet me esse. Et ipsi non intellexerunt verba que locutus est ad illos. Et descendit cum eis : et venit Nazareth : et erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hec in corde suo. Et Jesus proficiebat sapientia et etate et gratia apud Deum et homines.

¶. Amen.

Dominus sit semper vobiscum. ¶. Et cum spiritu.

• Lauda. Alleluja. †. Laudate Dominum quia benignus est Dominus : psallite nomini ejus quoniam suave est. P. Alleluja.

C Sacrificium. Formavit Dominus Deus hominem de limo terre : et inspiravit in faciem ejus spiraculum vite : et factus est homo in animam viventem alleluja alleluja. †. Plantaverat Dominus Deus paradysum voluptatis a principio in Eden ab Oriente in quo posuit hominem quem formaverat. P. Et factus est.

Missa. † Dominicos dies dilectissimi fratres sancto

ad Casulanum. Sanctus Leo epist. ad Turibium, cap. 4. Sanctus Isidorus (Off. eccl. l. 1, c. 24). Sanctus Augustinus (Serm. 169, de verb. Dom.) : Domini resuscitatio consecravit nobis diem Dominicum, qui vocatur Dominicus, quia eo die Dominus resurrexit. A fidelibus singulari veneratione dies Dominicus semper habitus est, et tanquam festum Christianorum semper et ubique celebratus. Christiani omnes, inquit Eusebius (De Laud. Constantini), per orbem universum dispersi, sive in mari, sive in terra versantur, diem Dominicum cultu festivo celebrant, qui in agris, et qui in urbibus degunt, die solis, ad Ecclesiam conflunt. Justinus (Apol. 2). Plinius Junius (Epist. 10, lib. 97). Neque id tempore persecutionis omissum, etiam cum vitæ periculo (Acta SS. Saturnini, Dativi, etc.). Die Dominico nefas erat opera servitium aut ipsis facere, aut servis eorum. (Const. apol. lib. viii, c. p. 33 ; concil. Laod., can. 29 ; Cod. leg. Visigoth., lib. xii, tit. xiii, l. 6 ; Cod. Just., leg. 3, tit. de feriis), nisi forte quæ aut charitas, aut necessitas exigebat ; nefas quoque erat negotiis forensibus vacare (Cod. Th., leg. 8, de feriis ; Cod. leg. Visigoth., lib. ii, tit. 1, leg. 11), nisi causa charitatis, ut servum manumittere, aut necessitatis, ut proditorem accusare. Die Dominico elegantiori cultu corporis, et lautiori mensa utebantur fideles (Tert., de Idolol., cap. 14 ; Apol., c. 16 ; Euseb., de Resurrect. et Ascensione, lib. ii ; Sirm., oper. t. I, col. 83). Solebant quoque Agrippæ et collectiones pecuniarum facere die Domi-

religionis legibus consecratos : grandi diligentia mens A ad solenne officium parata concelebrat. Non sint hinc studio despiciabiles : quod in numero sint frequentes. Nec ex eo exiguus eorum cultus : quo assiduus sit recursus. Desiderabile enim debet esse omnibus tempus quod humana fragilitas tante majestatis ministerio jubetur assistere : quo in offerendis sacrificiis Deus hominem dignatur assumere. Cum mortalibus immortalitas per fidem quesita a participat : que panis hac vice oblatione suscepta gratia sanctificationis aspectum corporis Christi ac sanguinis munere fidelibus b representat. Et dum celesti benedictione creatura visibilis c animatur : credentium viscera invisibilis creator ingreditur : qui ad hoc inferri sibi imperat : que dicavit. Ut ad salutem nostram illa redeant : que requirit : et ad beatitudinem illa proficiant que promisit. d. Amen.

Per misericordiam ipsius Christi Dei nostri qui cum Patre et Spiritu Sancto unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. d. Amen.

Alia Oratio. Deus quem omni tempore colere et laudare sine intermissione debemus. Dona ut quatenus perpetim serviendi curam per negligentiam non implemus : saltem Dominicorum dierum festivitatem diligentius excolamus. Cedat cura seculi : pereat causa peccati. Convalescat potentia fidei : vigeat gratia Sacramenti. Sibi homo prestat : quod tibi debet. Ut dum Dominicorum dierum jocunditate perfruatur : intollerabilium occupationum onere non prematur. Anima dominantibus sibi vitis voluptatis sue lassa servitio : in tristitia refectionem inveniat. Et que libertatis sue arbitrio patitur : quod laborat pietatis tue beneficio : pareat ut quiescat. Negotium bonis : otium malis ponat. Sint excubie precum serie peccatorum : salubriori se animus commutatione distendat : ut in eo se reficiat : si ad meliora convertat. Et bonorum actuum saltem habeat vicem : si non habeat jugitatem. d. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster d qui in tuo conspectu sanctorum Apostolorum.

nico (I Cor. xvi, 1, 2), et divites mensa tenuiores excipere ; die Dominico nec jejunare, nec genua flectere mos erat (Conc. i Casarang., can. 1 ; Brasar. 1, cap. 4 ; Tertull., de Coron. mil., c. 5 ; Isid., de Offic. l. 1, c. 24). Nefas erat die Dominico spectacula publica edere (Cod. Th., leg. 2, 5, de spectaculis ; Cod. Just., leg. 11, de feriis), aut eadem, relicto Ecclesie conventu, frequentare (Conc. iv Carth., can. 88). Demum concilium Cajacense, anno Christi 1050, novum abrogata liturgia Gotho-Hispana, celebratum (Cap. 9) statuit ut omnes Christiani, die Sabbato ad vespera cente, ad Ecclesiam concurrant, et die Dominica, Matutina, Missas et omnes horas audiant, opus servile non exercent, non sectentur itinera nisi orationis causa, aut sepeliendi mortuos, aut visitandi infirmos, aut pro regis secreta, aut pro Saracenorum imperio..... si quis autem hanc nostram constitutionem frugerit, per septem dies penitentiam agat ; quod si noluerit, si major persona sit, per annum integrum comunione careat, si inferior persona fuerit, centum flagella accipiat.

a Participat. Lege participatur.

b Representat. Id est presentem reddit, vel presentem, re ipsa, exhibet. Vox Tertulliano, hoc sensu,

Post nomina. Dicato solenniter famulatu : omnipotentiam tua Domine supplices imploramus : ut concessio nobis sanctorum omnium patrocinio : oblationes populi tui clemens accipias : et propitius benedicas. Prestes etiam prosperitatem vivis : refrigerium et quietem fidelibus defunctis. Et qui ad testimonium devotionis defuerant consecranda : ad remedium salutis mereantur recipere consecrata. d. Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Deus omnipotens : qui docuisti humilitatis bono et charitatis studio posse servari : respice ad membra Ecclesie GG tue : atque ea que emulatione discreta : aut indignatione viciata sunt in pacem revoca atque compone. d. Amen. Quia tu es vera pax nostra.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus qui tibi credulitatem cordis : confessionem oris : devotionem laudis : obedientiam voluntatis : quam in potestate nostra ponere dignatus es exhibere. Atque utinam tam continue : quam debite : tantoque studio e aucti : quanto beneficio sublimati. Quamque abundantiam gratia vivimus : tam cura perpetim serviremus. Ut qui totum accepimus : aliquid redderemus. Per te hominem facis : quamvis in opere non labores. Inclinat pietas : quem necessitas non fatigat. f Tuis illis gloriosis manibus g luto tractas : limo imaginem divinitatis imponis : vultus flagis : membra discriminas : statum tui oris inspiras : atque animam ratione secum exstante vividas. Totam tamen ante mundi machinam parans : cunctas futuri orbis delicias coacervas : ad quas eum quem tibi amabilem : non solum factum sed faciendum feceras : h introduceas. Ut bonorum omnium copia serviret ocio. Et ut dominum se judicio nosset esse : sed Deo auctori i debiturus beatitudinem : non labori. Ponitur lex precepti : ne mens fieret ignara consilii. Dicitur quod preceperit : quid vitaret : ne nesciret quid esset : si non metueret quicquid didicisset. Sed quamvis jubentis imperium temeritas plectenda i transiret : et concupiscentie culpam secuta sit mortis

familiaris. Unum de exemplum ex libro de Patientia (cap. 3). Loquens de illo oppido Samaritanorum in quo non est receptus Christus (Luc. ix, 54), inquit : Cum etiam discipuli tam contumelioso oppido caelestes ignes representare voluissent.

d Animatur. Scilicet cum verbis Christi Domini panis et vinum in ejus corpus et sanguinem transubstantiatur, creatura visibilis animatur, est Eucharistia panis vivus (Joan. vi).

g Qui in tuo. Fortasse, quis in tuo. In libro omnium Offerentium : In cujus conspectu sanctorum apostolorum, etc.

e Aucti. Lege acti.

f Tuis illis. Est contra Manichæos et Priscillianistas, qui negabant corpus humanum et creationem universæ carnis esse opus Dei, sed contra aiebant opus esse pravorum angelorum. (Conc. Bras. 1, in decretis contra Priscillianistas n. 7, 12, 13.)

g Luto. Lege lutum.

h Introducas. Lege Introducis.

i Debiturus. Lege debiturum.

j Transiret. Lege Transierit.

pena : rediit tamen in damnatum pietatis affectus. A est nostre salutis : sic dicere mereamur e terris. Major fuit misericordia liberare eum voluisse : quam fieri. Et plus indulgentie prestitit remittere injuriam : quam a contractare reatum. Quia non tantum debuerat ut existeret : qui non erat : quantum debuit ut evaderet que nolebat. Non parcis filio : parcis reo : traditur morti volens : cruci affigitur acquiescens. Secura divinitate vel conscientia : quod sic pietas redimendo eriperet : ut non consumeret impietas redemptorem. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus*

Post Sanctus. Osanna in excelsis quanta nobis omnipotens pater hoc sacrificium reverentia metuendum : quo adendum tremore : quo honore sit celebrandum : iste dominicis laudibus pehenniter servientes celestium voces ammonent potestatum : quibus nos agere officii sui similitudinem contestantur : ut ad faciendam Dei voluntatem : eos pro nostris viribus imitemur : quos ad predicandam Dei majestatem nostris vocibus imitamur. Ad iustarum superni altaris : hoc nobis ad quod accedimus constitutum panem nos angelorum accipere manducandum : cum illorum statum meritis gloriosum : nostrum peccatis oblitum noverimus. Illi nunquam peccant : et semper laudant : nos et crebro peccamus : et raro laudamus. Rei per frequentiam criminum : rei per negligentiam gratiarum. Sed ab his nos conscientie peccatrici debitis : unici tui hostia in sanguine suo tibi oblata mundavit. Illa nobis etiam post redemptionem delinquentibus : hac spe et confessione subveniat : que etiam usque ad ultimum iudicii diem solum in spiritu non peccantibus tribuit gratiam reverendi. Ut qui ad redimendos nos se fecit apud Patrem advocatum : ipse pro nostris iniquitatibus sit interventor Christus Dominus ac Redemptor eternus.

ñ. Amen.

Post pridie Oratio. Domine sacrificia dependentes supplices flagitamus : ut effundas in his hostiis sancti tui spiritus largitatem. Ut dum a te benedicta sumimus : omni nos benedictione relectos : et a criminum vinculis liberatos : omnibus modis gaudeamus. *ñ. Amen.* Te prestante sancte Domine : per quem tu hec omnia nobis indignis etc.

Ad orationem Dominicam.

Diligentes Deum fratres charissimi : pietatis ejus in nos petamus operari dilectionem : ut divine virtutis dono repleti : orationem dominicam in qua spes

^a *Contractare.* Forte, *contractare reum*, hoc est jus Domini exercere in reum.

^b *In secundo.* In Missali et Breviario Mozarabum, nulla facta mentione ejus Dominicæ quæ infra octavam Epiphaniæ cadit, ab octava Epiphaniæ usque ad Dominicam primam Quadragesimæ, Dominicæ novem recensentur, quarum ultima *Dominica ante diem cineris*, vel *Dominica ante Carnes tollendas* appellatur. In Lectionario Luxoviensi, huic temporis spatio, quinque Dominicæ assignantur, quarum binæ post Epiphaniam, tres reliquæ post Cathedram sancti Petri, a festivitibus quas proxime consequuntur nondum sortitæ sunt; at in Missali Gallo-Gothico et

est nostre salutis : sic dicere mereamur e terris. Pater noster.

67 Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

Benedictio. Multiplicet vos Dominus copia benedictionis : et confirmet propitius in spe regni celestis. *ñ. Amen.* Id vos in presenti seculo dilige e non libeat : quod e celestis paradisi hereditate dividat. *ñ. Amen.* Atque his repleamini beneficiis : quibus omnipotenti Deo in perpetuum placeatur. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Post Communio. Refecti Christi corpore et sanguine pariterque sanctificati Deo patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectione sanctificationem habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *ñ. Amen.*

Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Presb. In nomine Domini Jesu Christi perficimus eum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN SECUNDO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE.

Officium.

Dominus regnavit. *Quere in Circumcisione Domini fol. LII.*

Oratio. Hic est justus noster. *Quere in Dominica ante Epiphaniam fol. LV.*

Lectio libri Esaye prophete (Cap. LXV).

C Hec dicit Dominus. Ecce ego creo celos novos et terram novam : et non erunt in memoria priora. Et nos ascendent super eam : sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum in his que ego creo. Quia ecce ego creo Hierusalem exultationem : et populum ejus gaudium. Et exultabo in Hierusalem : et gaudebo in populo meo. Et non audietur in eo ultra vox fletus : et vox clamoris. Non erit ibi amplius infans dierum : et senex qui non impleat dies suos. Nam puer centum annorum morietur : et peccator centum annorum maledictus erit. Et edificabunt domos et habitabunt : et plantabunt vineas et comedent fructum earum. Non edificabunt : et alius habitabit. Non plantabunt : et alius comedet. Secundum enim dies ligni : erunt dies populi mei : et opera manuum eorum inveterabunt electis meis. Non laborabunt frustra : neque generabunt filios in conturbatione. Quia semen benedictorum Domini est :

in Sacramentario Bobiano nullæ sunt Dominicæ seu missæ Dominicales huic anni temporis specialiter attributæ, neque ulla mentio sit Septuagesimæ, Sexagesimæ, aut Quinquagesimæ, in libris liturgicis Gallorum, aut Gotho-Hispanorum, quas concilia Aurelianensia primum (*Can. 24*) et secundum (*Can. 2*) prohibuerunt.

^c *Cap. LXV.* Vers. 1 7-25. In Lectionario Luxoviensi *Dominica secunda post Epiphaniam* prophetia legitur ex Jeremia xvi, 9 15.

^d *Et opera.* In Vulgata et LXX : *Et opera manuum eorum inveterabunt, electi mei non laborabunt frustra.*

et nepotes eorum cum eis. Eritque antequam clament : ego exaudiam. Adhuc illis loquentibus : ego audiam : dicit Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a *Psallendo.* Paratum cor meum Deus paratum cor meum : cantabo ^b et psallat tibi gloria mea. ^c *ÿ*. In me sunt Deus vota mea que reddam : laudationes tibi : quia liberasti animam meam de morte ^d oculos meos a lacrimis pedes meos a lapsu ut placeat tibi. *P.* Et psallat.

Sequentia epistole Pauli Apostoli ad Romanos
(^e *Cap. VI*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore : ut obediat is concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato : sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes : et membra vestra arma justicie Deo. Peccatum enim in vobis non dominabitur. Non enim sub lege estis : sed sub gratia. Quid ergo ? ^f Peccavimus : quoniam non sumus sub lege : sed sub gratia ? Absit. Nescitis quoniam cui ^g exhibuistis vos servos ad obediendum : servi estis ejus cui obedistis : sive peccati ad mortem : sive obeditionis ad justitiam. Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati : obedistis autem ex corde in eam formam doctrine : in qua traditi estis. Liberati autem a peccato : servi facti estis justicie. ^h In Christo Jesu Domino nostro. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (ⁱ *Cap. IIII*).

Illo in tempore : Dominus noster Iesus Christus regressus est in virtute spiritus in Galileam. Et fama exiit per universam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum : et magnificabatur ^j ab hominibus. Et venit Nazareth : ubi erat nutritus : et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in sinagogam : et surrexit legere. Et traditus est ei liber Esayæ prophete. Et ut revolvit librum : invenit ^k librum ubi scriptum erat. Spiritus Domini super me : propter quod unxit me : evangelizare pauperibus ^l misit me. Predicare captivis remissionem : et cecis vi-vum. Dimittere contractos in remissionem : predicare annum Domini acceptum : et diem retributionis. Et cum plicuisset librum : reddidit ministro : et sedit. Et omnium in ^m **68** sinagoga oculi erant intendentes in eum. Cepit autem dicere ad illos : quia hodie impleta est hec Scriptura in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant : et mirabantur in

^a *Psallendo.* Ps. lvi, 8.

^b *Et psallat.* Vulg. : *Cantabo et psalmum dicam, exsurge gloria mea.*

^c *ÿ* Ps. lv, 12, 13.

^d *Oculos meos a lacrimis.* Ita LXX. At hæc verba in Vulgata non leguntur, nec in sancto Augustino.

^e *Cap. VI.* Vers. 12-18. In Luxoviensi (*1 Cor. I, 6-51*).

^f *Peccavimus.* Vulg., *peccabimus.*

^g *Exhibuistis.* Vulg. et Gr., *exhibetis.*

^h *In Christo.* Sunt verba quibus finis lectioni imponebatur.

A verbis gratie : que procedebant de ore ipsius. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

¹ *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Laudate Dominum in tympano et choro : laudate eum in cordis et organo. *P.* Alleluja.

² *Sacrificium.* Edificavit Noe altare Domino et sumpsit ex omni pecude mundo : et ex omni ave munda et obtulit hostias ad altare : et immolavit et cremavit : et odoratus est Dominus odorem suavitatis alleluja. *ÿ*. Locutus est Dominus ad Noe dicens : egredere de archa tua tu et ³ omnis cognatio tua et cuncta animalia que sunt apud te ex omni carne : tam in volucribus quam in bestiis universis reptilibus que erant super terram : crescete et multiplicamini super eam : et egressus est Noe. *P.* Et immolavit.

Missæ. Si credimus fratres charissimi divinum esse quod agimus : studium affectumque placendi hominibus omnibus modis respiciamus. Offeramus Deo si non acceptabiles hostias : voces saltem ⁴ patiente lacrymosas. Non debemus hic quasi nullo reatu obnoxii impudentes assistere : sed velut in presentia metuendi judicis cum timore saltem diebus dominicis convenire. Ne idcirco Deum lauisse que gerimus suspicemur : quod in presenti non puniamur : cum ideo forsitan ad penas posteras differamur : quia momentanea emendatione corrigi non mereamur. Si igitur filii sumus : dulciora vobis sint verbera paterna : quam mella. Si servi solliciti : panem Dominicum non debemus comedere ociosi. Hoc nostrum singuli quique prout universitati congruit cogitantes : aut debemus plangere si defecimus : aut de aliis sollicitudinem gerere : per gratiam Domini qua valemus.

ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei.

Alia Oratio. Deus sine principio qui fecisti ⁵ eterna : principii perpetua condidisti : sine conditione perpetuus : te fuis ex affectu mentis precibus imploramus. Ut concessa nobis in presenti seculo venia : dignos misericordie eterne nos facias. Illudque nobis dum misereris indulgeas : unde in nobis propter quod semper miserearis invenias. *ñ*. Amen.

Post nomina Oratio. Auende Deus omnipotens devotionem populorum fidelium : et propicius accipe hoc munus oblatum. Sit nobis oramus ita Sanctorum tuorum commemoratio in suffragium : ut eorum meritis impetremus et remedia viventium : et requiem fidelium defunctorum. *ñ*. Amen.

¹ *Cap. IV.* Vers. 13-22. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Matth. xxii, 30-xxiii, 1-12.

² *Ab hominibus.* Vulg. et Gr., *ab omnibus.*

³ *Misit me.* Vulg. et Gr. addunt *sanare contritos corde.*

⁴ *Lauda.* Ps. cl, 4.

⁵ *Sacrificium.* Genesis cap. viii, 20

⁶ *Ibid.,* cap. viii, 15, 16, 17.

⁷ *Omnis cognatio tua.* Vulgata, *et uxor tua, et filii tui, et uxores filiorum tuorum.*

⁸ *Patientia.* Fortasse, *Pœnitentia.*

⁹ *Eterna.* Forte, *externa.*

Ad pacem Oratio. Deus bonorum omnium copia : A et Sanctorum inefficiens charitas : presta nobis in bona voluntate concordiam : ut tua semper pacifici sequamur : et faciamus precepta. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : nos tue pietati semper gratias agere omnipotens Deus : et omnium solennitatum in tuo nomine mysteria celebrare : et offerre tibi hoc sacrificium : quod nulla possunt digne preconia conlaudare : ad offerendum populo facile : delectabile ad sumendum. Non hic balatus ovium : non mugitus bovum : non volatilium vox sub ictu mortis : dolorem incurrit. Non horror est sanguinis : non fastidii cruditas : sed tam mirabilis atque stupenda est hostia : ut incruenta sit : cum viva sumatur. Nam licet verum corpus edatur : et sanguis manifestissimus hauriatur : nullus tamen horror incutitur : cum salus animarum ^b in spirituali cibo et poculo ministratur. Benedictus enim Dominus noster Jesus Christus filius tuus : in nomine tuo veniens : hec tibi sacrificia deferri mandavit. Cujus nos precepta tenentes : et jussa meminimus : et gesta memoramus. Quem merito tecum et cum Spiritu Sancto laudant caelestia pariter ac terrena : Cherubin quoque ac Seraphin in-

^a *Dolorem.* Adde *exprimens.* Videtur hæc illatio scripta esse cum adhuc in Hispania fierent cruenta gentiliū sacrificia.

^b *In spirituali.* Non igitur opponitur veritati corporis et sanguinis Christi quod cibus spiritualis sit, nam verum corpus editur, et sanguis Christi manifestissimus hauritur. Cibus autem spiritualis dicitur, quia cibus est quo anima reficitur, quia cibus est qui modo spirituali existit; quia instar spiritus, sine ullo sui d' sprandio; et omnibus, et singulis dispensatur; demum spiritualis dicitur cibus, quia corpus est Dei, ut sanctus Ambrasius (*De Myster.*, cap. 9) docet: *In sacramento Christus est, quia corpus est Christi, non ergo corporalis esca, sed spiritualis; unde et Apostolus de typo ejus ait quia Patres nostri escam spirituales manducaverunt; et potum spirituales biberunt, corpus enim Dei, corpus est spirituale, corpus Christi corpus est divini Spiritus.*

^c *Qui sacrificandam.* Sanctus Isidorus, *Offic. l. 1, cap. 18; Sacrificium quod a Christianis Deo offertur Christus Dominus noster et magister instituit.*

^d *Et a nobis jussit offerri.* Scilicet a nobis sacerdotibus, aut presbyteris. Christum Dominum præcepisse ut in sui memoriam offeratur sacrificium eucharisticam, liturgiæ passim testantur, de quo præcepto distincte sanctus Paulus (*1 Cor. xi. 24*) et evangelista sanctus Lucas (*xxiii. 49*) mentionem fecerunt: *Hoc facite in meam commemorationem.* Quare Theodoretus (*In Epist. ad Heb. viii. 4, 5*), scribit, sacerdotes non aliud sacrificium offerre quam quod Christus obtulerat: *Hoc enim, inquit, præcepit ipse Dominus: Hoc facite in meam commemorationem;* et sanctus Chrysostomus (*Hom. 34, in Ep. 1 ad Cor.*): Christus, inquit, mutavit sacrificium, et pro cæde brutorum animalium seipsum jussit offerri. Sanctus Cyprianus (*Ep. 65. Ad Cæciliū*): *Jesus Christus, Dominus Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei Patris, et sacrificium seipsum obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem præcepit.* Tertullianus (*Apol. cap. 30*): *Deo offerre opimum et majorem hostiam quam ipse præcepit.* Sanctus Justinus (*Dial. cum Tryph., Edit. Manr., n. 41*) docet quod oblatio similæ a lege præscripta pro his qui a lepra purgabantur offerenda figura erat panis Eucharistiæ, quem Dominus noster Jesus, in recordationem passionis, pro his qui ab omni pravitate purgantur suscepti, fieri

cessabili voce proclamant: ita dicentes. Amen. Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere Sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ille patriarcharum fides. ille plenitudo legis. ille umbra veritatis. ille predicatio prophetarum. ille ⁶⁹ apostolorum magister: ille omnium credentium pater. Ille debiliū firmamentum: ille infirmantium virtus: ille redemptio captivorum: ille hereditas redemptorum. Ille viventium salus: ille morientium vita. Qui sacrificandam novam legem Sacerdos Dei verus instituit: hostiam se tibi placitam et ipse obtulit: et a nobis jussit offerri: Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Vitam nostram Domine unigeniti tolle mortem voliva confessione promerentes: in resurrectionem ejus et ascensionem in celis vita indubitata fatemur: vetus quoque rursus: ac pro meritis singulos judicaturus reatu licet trepidi: sed tua freti misericordia prestolamur. Ob hoc ergo quesumus famulantes: ut oblationem hanc spiritus tui permissione sanctifices: et corporis ac sanguinis Domini nostri Jesu Christi plena transformatione conformes. Ut hostia qua nos redemptos esse meminimus: mundari

præcepit, et rursus (Ibid., n. 70) cum retulisset locum Isaie (Cap. xxxvi, 16), panis ei datus est, subdit: Liquet, in hac quoque prophetia et de pane illo prædici, quem nobis Christus noster in memoriam corporis a se assumpti... et de calice quem in memoriam sanguinis sui cum gratiarum actione fieri præcepit. Eamdem doctrinam tradit sanctus Irenæus, tum alibi, tum lib. iv adv. Hæc. (*Cap. 52, Edit. Erasmi*). Sanctis Patribus astipulantur liturgiæ. In liturgia sancti Chrysostomi (*Euchol. Græc. pag. 77*) post verba Christi subdit Sacerdos: *Memores igitur salutaris hujus mandati... tua de tuis tibi offerimus.* In liturgia quæ libro octavo constitutionum Apostolicarum inseritur: *Offerimus tibi Regi et Deo nostro secundum ipsius Christi mandatum,* et in aliis, ut in liturgiis Nestorianorum præceptum dicitur, in aliis monitum, aut doctrina divina Christi, ut in liturgiis pluribus Syrorum (*Apud Renaudot., Liturg. Orient. tom. II*). In canone Romano, post recitatum Christi mandatum, subdunt: *Unde et memores, alludentes ad præcedens mandatum, eodemque modo in liturgiis Coptitarum et in sancti Marci Alexandrina, et in liturgia sancti Jacobi tam Græca quam Syriaca, de hoc præcepto Domini mentionem faciunt.*

^e *In Resurrectionem.* Tolle illud in et lege Resurrectionem et Ascensionem in caelos fide indubitata fatemur.

^f *Conformes.* Lege: *Et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi plenam transformationem confirmes.* Illic transformatio corporis et sanguinis Christi idem sonat atque transformatum corpus et sanguinem Christi, eadem analogia qua consecratio nonnunquam rem consecratam, sanctificatio rem sanctificatam, et aliæ similes voces non ipsam actionem, sed effectum actionis significant. Postulant igitur ut Deus hostiam oblatam benedicat, eaque verba adhibent quæ in aliis rebus benedicendis adhiberi solebant, et ut palam faciant oblationem suam non aliam esse quam ipsum Christum, speciebus sacramentalibus lectam, subdunt, eandem petitionem aliis verbis repetentes, *Et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi plenam transformationem confirmes.* Quod autem legendum sit *conformes*, eruitur tum ex ipso orationis contextu quæ, si retineatur *conformes*, sensu caret, tum etiam quia hic aperte alluditur ad modum loquendi Isidorianum (*Offic. lib. I, cap. 15*), ubi Hispaniæ docuit de hac ipsa oratione (quæ post pridie constantè in

a sordibus facinorum mereamur : nec nos transfixus a vulnere : a tua reprobo's curatione. Medicus enim es : egri sumus. Misericors es : nos miseri. Ergo qui tibi nostra non abscondimus vulnera quibus placaris : sana nos sacrificio. *ñ* : Amen. Presta Pater ingenite per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum : per quem tu hec omnia nobis indignis servis etc.

Ad orationem Dominicam.

Preceptorum Domini memores fratres charissimi orationis Dominice verba dicturi : majestatem ejus deprecemur acclives : ut peccatorum misericorditer obliviscens : dono gratie sue corpora nostra cordaque sanctificet. Quatenus omnium criminum labe purgati : libera voce dicamus e terris. Pater noster.

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper voliscum.

Benedictio. Omnipotentis Dei nostri benedictionibus repleamini : cujus estis sanguine precioso redempti. *ñ*. Amen. Ejus vos indeficiens gratia repleat : cujus ineffabilis plasnavit potentia. *ñ*. Amen. Et quibus in hoc mundo prestitit conditionem nascendi : in re-

Missali appellatur) loquens ait : *Ex hinc sexta oratio succedit, confirmatio sacramenti; ut oblatio, quæ Domino offertur sanctificata per Spiritum sanctum corporis Christi et sanguinis confirmetur; in editis quidem libri corpori Christi et sanguinis legitur, at, ut monet Hittorpius (in variis lectionibus ad calcem operis de divinis Ecclesie officiis adjectis), omnes codices manuscripti corporis Christi et sanguinis confirmetur legunt. Cæterum plenam transformationem corporis et sanguinis Christi, sive, quod in idem recidit, corpus Christi et sanguinem ejusdem plenè transformatum, transsubstantiatumque confirmari intelligebant per divini Spiritus benedictionem, non quæ elementa transmutantur, siquidem transsubstantiata supponebant, sed qua, donis jam rite transmutatis, omnium æternorum et temporalium beneficiorum copia infunderetur, inter communicantes dispartienda, hoc, et nihil aliud, magna quidem varietate verborum, nam orationes post pridie omnes ferme diversæ sunt, sed eadem mente continuo flagitant; duo enim præcipue in Eucharistia spectabant, quorum aliud ad sacrificium, aliud ad sacramentum pertinet : transsubstantiationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi, et Spiritus sancti dona rite communicantibus conferenda; sive, ut nunc loquimur, effectus sacramentales; horum primum solis Christi verbis consecrationis perfici pro certo habebant, ut vel ex hoc Missali constat : alterum vero speciali oratione postulabant, quæ Gotho-Hispanis post pridie, Gallis post mysterium, aut post secreta denominatur, neque hoc illis peculiare fuit, siquidem in omnibus liturgiis exstant orationes quibus effectus sacramentales postulantur, cum hoc discrimine, quod in aliquibus, ut in Romana, et in Constantinopolitanis, orationes late et ante, et post consecrationem recitantur, in Gotho-Hispana et Gallicana consecrationem primumque consequuntur; idem tamen omnium sensus, quavis modi loquendi diversi sint, aut locum diversum in sacrorum mysteriorum celebratione occupent. Antiqui enim catholici episcopi circa Eucharistiam idem sentiebant quod modo docet Ecclesia, etsi verbis nonnunquam uterentur diversis. Cæterum Gallosetiam voces transformare et transformatio adhibuisse ad transsubstantiationem elementorum significandam ex eorum liturgiis aperte constat.*

^a *Lectio.* Apud Gotho-Hispanos, ut ex sancto Isidoro (*Ep. ad Ludifred.*) et ex Missali nostro eruitur, le-

ctio eterno tribuat mansionem sine fine vivendi. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Post Communionem. Oratio. Refecti Christi corpora. *Require in primo Dominico post octavas Epiphaniæ. fol. 67.*

IN TERTIO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio : ut in primo Dominico post octavas Epiph. fol. 64.

^a *Lectio libri Esayæ prophete (Cap. b LXVI).*

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Celum sedes mea est : et terra scabellum pedum meorum. Que ista domus quam edificabitis mihi : et quis iste locus quietis mee? Omnia hec manus mea fecit : et facta sunt universa ista dicit Dominus. Ad quem autem respiciam nisi ad pauperculum et contritum spiritu : et trementem sermones meos. Qui immolat bovem : quasi qui interficiat virum. Qui mancat pecus : quasi qui excuret canem. Qui offert oblationem : quasi qui sangui-

ctiones tres e Sacra Scriptura cunctis diebus Dominicis, et festis, et ferialibus per annum in missa legebantur : una e veteri Scriptura, quam prophetiam appellabant ; binæ e Novo Testamento, quarum una dicebatur *Epistola*, aut *Apostolus* ; altera *Evangelium*. Diebus vero Dominicis, dempta prima, et ferialibus Quaeraginta, diebusque jejunii quatuor, in missa, recitabantur lectiones, binæ e Veteri, binæ e Novo Testamento. Est tamen notandum, quod in Paschate ad Pentecosten nullæ sunt lectiones e Scriptura Veteris Testamenti, sed prima lectio ex Apocalypsi depromitur, quæ ex decreto concilii IV Toletani (*Can. 17*) hoc tempore legitur. Gallos quoque tres olim in missa legisse lectiones diebus Dominicis et ferialibus per annum, quarum una ex Antiquo Testamento, binæ e Novo, suadet Lectionarius Gallicanus, et Sacramentarium Bobianum, a nunquam satis laudando Mabillonio edita. Consuetudo quoque Gallorum erat, pro veteri Scriptura, Apocalypsim tempore Paschali legere ; solebant etiam, diebus festis sanctorum, pro prima lectione, Acta eorum legere : hinc in Lectionario Luxoviensi hujusmodi diebus binæ plerumque assignantur lectiones. Hæc satis constant ; minus certum est an diebus jejunii mos Ecclesie Gallicane fuerit tres lectiones in missa legendi, an potius quatuor : de qua re aliqua jam in præfatione notavi. Romæ autem, paucis quibusdam diebus exceptis, duas tantum in missa lectas esse lectiones vetusta omnia Lectionaria, et Capitularia comprobant. Porro lectoris erat prophetiam (ita primam lectionem appellant) legere, ut aperte sanctus Isidorus (*Epist. ad Ludifredum Cordubensem*) docet. Igitur, absoluta prima oratione, quæ post cantatum hymnum angelicum *Gloria in excelsis Deo*, etc., funditur, sacerdos, more consueto, populum salutatur, tum lector de loco superiore prophetiam, voce clara, legebat, et primum libri titulum pronuntiabat, puta *lectio libri Exodi*, aut dicendo *lectio Isaiæ prophete*, et deinde textum legebat. Populus autem, audito libri titulo statim respondebat *Deo gratias*, et facta silentio, atque signo crucis fronte præsignato, attente audiebat (*S. Isid. Offic. l. 1, c. 10, et l. 11, c. 11*). Lectione autem absoluta, populus amen dicebat.

^b *Cap. LXVI. Vers. 14.* Sed tres versiculi præmittuntur. In Lectionario Luxoviensi die Dominico post Cathedram sancti Petri prophetia legitur es Oves, IV, 1-19.

erum scilicet offerat. Qui recordatur thuris : quasi qui benedicit idolo. Nec omnia elegerunt in visis suis : et in abhominacionibus suis anima eorum delectata est. Unde et ego eligam illusiones eorum : et que timebant adducam eis. Quia vocavi : et non erat qui responderet. Locutus sum : et non audierunt. Feceruntque malum in oculis meis : et que nolui elegerunt. Audite verbum Domini : qui tremitis ad verbum ejus. Dixerunt fratres vestri odientes vos : et abjicientes propter nomen meum. Glorificetur Dominus et videbimus in leticia vestra : ipsi autem confundentur. Letamini cum Hierusalem : et exultate in ea omnes qui diligitis eam. Gaudete cum ea in gaudio universi qui lugetis super eam : ut suggatis et repleamini ab ubere consolationis ejus. Ut mulgeatis : et deliciis affluatis : ab omnimoda gloria ejus. Quia hec dicit Dominus. Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis : et quasi torrentem inundantem gloriam gentium : quam suggestis. Ad ubera portabimini : et super genua blandietur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur : ita ego consolabor vos : et in 70 Hierusalem consolabimini. Videbitis : et gaudebit cor vestrum : et ossa vestra quasi herba germinabunt. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Adjutor meus esto Domine : ne derelinquas me : et ne despicias me Deus salutaris meus. *ñ.* Quoniam pater meus et mater mea derelinquerunt me : Dominus autem assumpsit me. *P.* Et ne despicias.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Romanos (Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immundicie : et iniquitati ad iniquitatem. Ita et nunc exhibete membra vestra servire justicie in sanctificationem. Cum enim servi essetis peccati : liberi eratis justicie. Quem enim fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato : servi autem facti Deo : habetis fructum vestrum in sanctificationem : finem vero vitam eternam. Stipendia enim peccati mors. Gratia autem Dei : vita eterna. In Christo Jesu Domino nostro. *ñ. Amen.*

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (b Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

Ille in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Generatio hec generatio nequam est. Signum querit : et signum non dabitur illi : nisi signum Jone prophete. Nam sicut Jona fuit signum Ninivitis : ita erit et filius hominis generationi isti. Regina austri surget in judicio cum viris generationis huius : et condemnabit

illos : quia venit a finibus terre audire sapientiam Salomonis : et ecce plusquam Salomon hic. Viri Ninivite surgent in judicio cum generatione hac : et condemnabunt illam : quia penitentiam egerunt a predicatione Jone : et ecce plusquam Jona hic. Nemo lucernam accendit : et in absconso ponit : neque sub modio : sed super candelabrum : ut qui ingrediuntur videant lumen. Lucerna corporis tui est oculus tuus : si oculus tuus fuerit simplex : totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit : etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est : tenebre sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum erit : non habens aliquam partem tenebrarum : erit lucidum totum : et sicut lucerna fulgoris illuminabitur. Hec cum loqueretur : rogavit illum quidam phariseus : ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Phariseus autem cepit intra se reputans dicere : quare non baptizatus es ante prandium? Et ait Dominus ad eum. Nunc vos pharisei quod deforis est calicis et parapsidis et cathni mundatis : quod autem intus est vestrum : plenum est rapina et iniquitate. Stulte : nonne qui fecit quod deforis est : etiam id quod delutus est fecit? Verumtamen quod superest : date elemosynam. *ñ. Et hec omnia munda sunt vobis. ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

d Lauda. Alleluja. *ñ.* Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude. *P.* Alleluja.

C *ñ. Sacrificium.* Edificavit Abraham altare in locum quem ostenderat ei Deus : et obtulit super illud Isaac filium suum : et elevans oculos vidit post tergum arietem quem accepit : et obtulit holocaustum pro filio alleluja. *ñ.* Dixit Dominus ad Abraham : tolle filium tuum unigenitum : quem diligis Isaac : et vade in terram visionis : et offeres mihi illud holocaustum super unum montium quem ostendero tibi. Tunc Abraham consurgens concidit ligna ad holocaustum : et abiit ad locum quem ostenderat ei Deus. *P.* Et elevans.

Missa. Ad obtinendam Domini misericordiam fratres charissimi : tota mentis nostre dirigatur oratio : et unite voluntatis societate : vel votis : ad eum a quo audiri cupimus exclamemus : ut ecclesia sua sancta catholica utilitatum nostrarum mater atque virtutum : ita omnium desideria in suo amore contineat : ut omnibus bene desiderata dispense. Sit confessio una : dilatatione numerosa : singularis Sacramento : non loco. Diffusa sit : non divisa. Sit in Sacerdotibus gloriosa : in doctoribus circumspecta : in fraternitate pacifica : in ministris sancta : in iunioribus iis inlibata. In virginibus incorrupta : in viduis fructuosa. **71** In credentibus secunda : in gentibus libera : in languentibus medicina : in penitentibus

xvii, 1-9.

ñ. Et hec omnia. Vul. Gr., et ecce omnia.

d Lauda. Ps. lx, 31.

ñ. Sacrificium. Gen. xxi, 9-12. *ñ.* Ibid., *ñ.* 2-3.

Psallendo. Ps. xxvi, 9. *ñ.* Ibid., 10. *Infra.* Cap. VI. Vers. 19-23. In Luxoviensi legitur ex *Epistola ad Galatas*, v, 13-vi, 1, 2.

b Cap. XI. Vers. 19-42. In Luxoviensi ex *Muth.*

absoluta : in errantibus clemens : in egentibus dives. **A** In pauperibus humilis : in divitibus liberalis. Sicque bonis omnibus repleatur : ut in nobis potens facta pro nobis : et redimat quos requirit : et custodiat quos redemit. *ñ*. Amen.

Alia. Deus cujus ineffabilis est clementia : profunda pietas : infinita miseratio : inestimabilis magnitudo. Qui irasceris : ut corrigas : castigas : ut revoces. corripis : ut emendes : invitas : ut diligas : flagellas : ut parcas. Preces populi tui libenter amplectere : et propitius intueri. Et quoniam quid mereamur : vel quid patimur agnoscis : per te nobis tribue quod rogaris. Ut ab omnibus temptationibus inimici quibus adversus animam nostram illius sine cessatione grassatur invidia : virtutis tue dextera liberati : in regnum tuum mereamur admitti. *ñ*. Amen

Post nomina. Adesto Domine supplicibus tuis : et famulorum tuorum oblationibus presentiam tue virtutis intersere : nullius sit vacua postulatio : nullius sit irritum votum. Ut quod singuli obtulerunt ad nominis tui honorem : cunctis viventibus proficiat ad salutem : et defunctis omnibus fideliter prestetur ad requiem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Adesto Deus pater omnipotens precibus nostris : et plenitudinem nobis tribue charitatis et pacis. Ut omnes nos qui de misericordia tua confidimus : in spe semper et charitate sine fine vivamus. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est eterne omnipotens Deus : nos te semper laudare : tibi que quantas possumus indesinenter gratias agere : qui cum unigenito filio tuo Domino nostro et Spiritu Sancto unus es Deus in personarum trinitate : et trinus es in unitate substantie. ^a Quod enim de gloria tua revelante te credimus : hoc de filio tuo Domino nostro Jesu Christo : hoc etiam de Spiritu Sancto sine ulla discretionem sentimus. Ut in confessione vere sempiternaque deitatis : et in personis proprietatis : et in majestate unitatis : et in deitate adoretur equalitas. Per te enim unum verumque Deum constantiam fides accipit : per te virtutem sumit infirmitas. Et quicquid est in persecutionibus severum : quicquid in morte terribile : nominis tui facis confessione feliciter superare. Unde merito tibi omnes angeli et archangeli proclamare non cessant : ita dicentes

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus es Domine : et sanctorum omnium sanctitate preclarior : quem celestium et terrestrium creatura suum Dominum confitentur et laudat. Tu enim es propitiatio peccatorum et omnium fidelium : per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. *Oratio*. Sanctifica Domine oblate ho-

^a Quod enim. Hæc nostra inlatio e fragmentis conciliorum Hispaniæ, et maxime e Toletanis vi, xi, xvi, compacta es. Eadem ferme inter præfationes apud Pamelium (*Liturg. Tom. 11, p. 572*) legitur, et in Missali Romano sancti P i inter præfationes relata est die festo Trinitatis canunda.

stie munus : et votis fidelium adesto propitius. Ut et que offeruntur acceptes : et offerentes propitiatus sanctifices. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deum vite nostre auctorem fratres charissimi : et creatorem rerum omnium Dominum agnoscentes : pietatem ejus supplici confessione : ac sedula observatione poscimus : ut et peccatis nostris clementer ignoscat : et ex toto cordis affectu semper clamare nos faciat : ita dicentes. Pater noster qui es in celis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Benedictio vos Domini comitetur ubique : sibi que vos semper faciat adherere. *ñ*. *Ancor*. Ipse vos benedictione sua salvificet : qui dignatus est plasare potenter. *ñ*. Amen. Atque ita vos prestat fideliter vivere : ut sanctorum omnium efficiat coheredes. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus : ut sit nobis hæc in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. **72** Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Dicat Presb. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN QUARTO DOMINICO POST OCTAVAS EPHIANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio ut in primo Dominico fol. 64.

Lectio libri Hieremie prophete. (b Cap. XXXI.)

ñ. Deo Gratias.

Ecce dies veniunt dicit Dominus : et feria domni Israel : et domus Juda fedus novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum : ut ducerem eos de terra Egypti. Pactum sive ^c testamentum quod irritum fecerunt : et ego dominatus sum eorum dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel. Post dies illos dicit Dominus : dabo legem meam in visceribus eorum : et in corda eorum adscribam eam. Et ero eis in Deum : et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum : et vir fratrem suum : dicens agnosce Dominum. Omnes enim cognoscent me : a minimo eorum usque ad maximum ait Dominus. Quia propitiabor iniquitati eorum : et peccati eorum non ero memor amplius. *ñ*. Amen.

^b Cap. XXXI. Vers. 31-34. In Luxoviensi secunda Dominica post Cathedram sancti Petri prophetia est ex Jeremia, xxxv, 13-xxxvi. 1-3, quibusdam omis- s.

^c Sive Testamentum, in Vul. et LXX deficit.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et A cum spiritu tuo.

a Psallendo. Ubi sunt misericordie tue antique Domine : Sicut jurasti David in veritate tua. *ÿ.* Quoniam dixisti Domino in eternum misericordia edificabitur in celis : preparabitur veritas tua : disposuisti testamentum electis tuis. *P.* Sicut jurasti.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistole Pauli Apostoli ad Romanos.

(*b Cap. VII.*)

ñ. Deo gratias.

Fratres. Scimus quod lex spiritualis est : ego autem carnalis sum venundatus sub peccato : quod enim operor : non intelligo. *e* Non enim quod volo hoc ago : sed hoc illud quod odi facio. Si autem quod nolo illud facio : consentio legi quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quod non habitat in me : hoc est in carne mea bonum. Nam velle adjacet mihi : perficere autem bonum non invenio. Non enim *d* quod volo hoc facio : sed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio : *e* non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum. Invenio autem legem volentem mihi facere bonum : quoniam mihi malum adjacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem alteram legem in membris meis repugnantem legi mentis mee : et captivantem me in lege peccati : que est in membris meis. Infelix ego homo : quis me liberabit de corpore mortis hujus ? *f* Gratia Dei vita et pax : per Jesum Christum Dominum nostrum. *ñ.* Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (* Cap. XII).

ñ. Gloria tibi Domine.

Ille in tempore : Dominus noster Jesus Christus *h* quebatur discipulis suis dicens. Omnis qui dixit verbum *h* suum in filium hominis : remittetur illi. Et autem qui Spiritum sanctum blasphemaverit : non remittetur ei. Cum autem induxerint vos in Synagogas ad magistratus et ad potestates : nolite solliciti esse qualiter : aut quid respondeatis : aut quid dicatis. Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsa hora que oporteat dicere. Ait autem *i* homo de turba. Magister : dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. At ille dixit ei : o homo quis me con-

a Psallendo. Postquam lecta est prophetia, canitur hymnus trium puerorum, et versiculus primus psalmi *Confitemini*. Tum canitur *psallendo* quod sanctus Isidorus (*Off. l. 1, c. 8*) responsoria, et Galli psalmodum responsorium nominaverunt (*S. Greg. Tur. Hist. l. viii, c. 3*). Olim in pulpito cauebatur, ab uno præcettore. Viri eruditi *psallendo* Gotho-Hispanum cum graduali Romano passim confundunt, cum quo nihil termine commune habet, præter cantum responsorium. Plura de hac re in præfatione vide, et alia de *psallendo* satis luse discussa.

b Cap. VII. Vers. 15-25. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Ephesios, v, 5-31.

c Non enim. Ita Ambrosiaster, Theodoretus, cum lecta Græco legunt ; Primasius vero cum Vulgata : *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio.*

d Quod volo. Vulgata, *quod volo bonum.* Ambro-

stituit judicem aut divisorem super vos ? Dixitque ad illos. Videte et caveate ab omni avaritia : quia non in abundantia cujusquam vita ejus est : ex his que possidet. Dixit autem similitudinem ad illos dicens. Hominis cujusdam divitis uberes fructus agrer tulit, et cogitabat intra se dicens. Quid faciam quia non habeo : quo congregem fructus meos ? Et dixit. Hoc faciam. Destruam horrea mea et majora faciam : et illuc congregabo omnia que nata sunt mihi et bona mea : et dicam anime mee. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiesce : comede : bibe : et epulare. Dixit autem illi Deus. Stulte : hac nocte animam tuam *j* repetent a te : que autem parasti cujus erunt ? Sic est : qui sibi thesaurizat : et non est in Deo dives. Dixitque ad discipulos suos.

B Ideo dico vobis nolite solliciti esse anime quid manducetis : neque corpori quid vestiamini. Anima plus est quam esca : et corpus quam vestimentum. Considerate *73* corvos quia non seminant : neque metunt : quibus non est cellarium neque *k* orreum : et Deus pascit illos : quanto magis vos pluris estis illis ? Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum ? Si ergo neque quod minimum est potestis : quid de ceteris solliciti estis ? Considerate lilia quomodo crescunt : neque laborant, neque metunt. Dico autem vobis quia nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. Si autem fenum quod hodie in agro est et cras in clibanum mittitur : Deus sic vestit : quanto magis vos pusilli fidei. Et vos nolite querere quid manducetis aut quid bibatis et nolite in sublime tolli. Hec enim omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester scit quoniam bis indigetis. Verumtamen querite primum regnum Dei et justiciam ejus : et hec omnia adjicientur vobis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

1 Lauda. Al'eluja. *ÿ.* Firmetur manus tua Deus et exaltet dextera tua. *P.* Alleluja.

m Sacrificium. Edificavit Moyses altare Domino offerens super illud holocaustum : et inferens victimas fecit sacrificium matutinum in odorem suavitatis Domino Deo. In conspectu filiorum Israel al'eluja. *ÿ.* Locutus est Dominus ad Moysen dicens :

siaster, non enim quod volo facio bonum.

e Non ego. Vulg., Gr., Ambrosiaster, *jam non ego.*

f Gratia Dei. Hæc ad textum Scriptura non pertinent.

g Capit. XII. Vers. 10-31. In Luxoviensi ex Luca x, 25-57.

h Num. Vox illa nec in Græc., nec in Vulgata existat.

i Homo de turba. Vulgata, *quidam de turba.*

j Repetent. Vulg., *repetunt.*

k Orreum. Lege *horreum.*

l Lauda. Ps. LXXXVIII, 4. Vox *Deus* in Vulgata non legitur.

m Sacrificium. Ex Exodi xxiv, 4-5. *ÿ.* *Ibid.*, xxiv, 12 ; xxxiv, 2, 4, 5, 8, 9. Verbis Scripturæ et aliis permixtis constat.

ascende ad me in montem Sina : stabis super cacumen ejus : audiens Moyses ascendit in montem : ubi constituit ei Deus et descendit ad eum Dominus in nube et adstitit ante faciem ejus. Videns Moyses prociens adoravit dicens : obsecro Domine dimitte peccata populi tui : et sit ad eum Dominus : faciam secundum verbum tuum. P. In conspectu.

Missa. ^a Accedentes ad Domini mysterium fratres charissimi : debemus ^b deferre ad publicum crimina : si ad iudicium volumus sustinere tormenta. Debemus hominibus humiliari : si volumus coram angelis gloriari. Debemus lugere in seculo : si volumus regnare cum Christo. Debemus honorem temporalem spernere : si volumus sempiternam gloriam obtinere. Non nobis hec verba sunt querenda : sed meritis : non labiis pronuntianda : sed lacrymis. ^c Non vestium agenda abiectione : sed mentium. ^d Non sola erinium nuditate : sed criminum. In ^e regionis profes-

^a *Accedentes.* Septimo saeculo deficiente, vigeat adhuc in Hispania frequens Eucharistiae usus, quare sanctus Isidorus (*Off. lib. 1, cap. 18*), asserentes, nisi aliquo interveniente peccato Eucharistiam quotidie accipiendam esse, recte sentire pronuntiat, si hoc cum religione, et devotione, et humilitate suscipiant; ne, fido de Justitia, superba praesumptione id faciant. Ceterum, inquit, si talia sunt peccata, quae quasi mortuum remouent ab altario, prius agenda poenitentia est, ac sic deinde hoc salutarum medicamentum sumendum ... Si tanta non sunt peccata ut excommunicandus quisque iudicetur, non se debet a medicina dominici corporis separare, ne dum forte diu abstinens prohibetur [lege probe ur] a Christi corpore separe ur. Et infra subdit : Qui peccare jam quievit communicare non desinat. Supra legi diu abstinens probetur, quia sensus, in vulgatis Editionibus aegre constat. Ille viderat Hieronymus; quare ille edidit ne dum forte diu abstinens prohibetur communicare, a Christi corpore separetur. At sic remedium non attulit, imo vulnus auxit, nam sanctus Isidorus de eo loquitur qui sponte sua, nullius delicti mortalis conscius, ad Eucharistiam non accedit; at ille abstinens dicitur qui, non sua sponte, sed episcopi jussu, ob crimen aliquod, vel saltem ob suspicionem criminis, a corporis Christi participatione amouetur. Igitur si legatur : Ne, dum forte diu abstinens probetur, a Christi corpore separetur, sententia scilicet episcopi, recte constat sensus; canones enim, quibus ejus temporis disciplina ecclesiastica regebatur, statuebant ut ii qui diebus festiuis, aut Dominicis, sacrificio frequenter interfuisse deprehensi erant, quin communicarent, jussu episcopi abstinerentur (*Cod. can. Gotho-Hispanus, lib. 11, tit. 11, apud card. de Aguirre, tom. III Concil. Hisp.*), nec nisi post peractam legitime poenitentiam ad communionem admittebantur (*Concil. Antioch. can. 2*). Jam vero contingebat ut nimis multi, gravissimorum criminum sibi consci, quorum tamen convinci minime poterant, ad mensam Domini accedebant, metu humano ducti, ne, si a communione frequenter abstinuisse deprehenderentur, cogerentur poenitentiam agere, ut canones praescribent. De his sancti Augustinus, Chrysostomus, alique, passim et gravissime ammonent. Eodem spectat haec missa, ut qui occulta scelera aduixerant prius poenitentiam publicam agant, quam ad corporis Christi participationem accedant.

^b *Deferre ad publicum* qui poenitentiam agunt publicam ob delicta occulta, continebantur quidem se peccasse, et graviter peccasse, et indefinite peccata sua confitebantur, at particulatim nullum crimen

A sione testimonium habeat habitus non proventus. Non ovium velleribus luporum est occultanda rapacitas. quo simulata innocentia edulum calcet : eviscerat. Non candidis parietibus fetidi cadaveris est vestimenta corruptio : que mentita species admirantem dum exteriori nitore provocat : interiore parte corrumpat. Non pravi mellis crate fellis claudenda pernicietas : quo fucate suavitalis illecebra : dum gustantem insidioso sapore blanditur : amicitia labiorum amaritudo sit viscerum. Timeamus Deum occultum in conscientiam testem : et publicum in examinatione censorem. Non ille querit pro ignorantia : sed pro misericordia confitentem. Et qui potest in occulto scelere habere noticiam non vult in prodito preferre vindictam. Sic sic absolvit pietas humiles : et punit severi as contumaces. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui vivit et omnia regit in secula seculorum. Amen.

nominatim prodebant; satis illis erat ea confessio quam Deo et sacerdoti clam fecerant. Sanctus Leo (*Ep. 136, Ed. Ques.*) episcopos Samnii, Picouii et Campaniae, graviter reprehendit, qui crimina a poenitentibus singillatim palam exprimenda esse contentebant.

^c *Non vestium.* His similia apud sanctum Caesarium Arelatensem (*Hom. 59*) leguntur. Vestis poenitentium propria ex Concilio Barcinonensi, circa annum 540 celebrato (*Can. 6*), habitus religiosus dicitur, et a sancto Gregorio Turonensi (*Hist. lib. 11, c. 33*) vestis religiosa. Hujus indumenti pars erat cilicium, quod capitibus poenitentium solemner impohebatur ab episcopo (*Conc. Agath., can. 15*), quo tempore etiam cuere aspergebantur (*S. Isid., Off. 1, 11, c. 16*).

^d *Non sola.* Viris secularibus poenitentibus omnino tondebantur capilli. Concilium Agathense (*Can. 13*) poenitentes, tempore quo poenitentiam petunt, impositionem manuum et cilicium super caput a sacerdotibus, sicut ubique constitutum est, consequantur, si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abjiciantur. Concilium Barcinonense (*Can. 6*) statuit ut poenitentes viri, tonso capite, religioso habitu utantur. Et concilium Tolosanum in (*Can. 12*) diligenter praescribit ut viri poenitentes comas dependant, a mulieribus vero id tantum requirit, ut habitum mutent. Quicumque ab episcopo, vel presbytero, sanus, vel infirmus, poenitentiam postulat, id, ante omnia episcopi observet, et presbyter, ut, si vir est, prius eum tondent, et sic poenitentiam tradat. Si vero mulier fuerit, non accipiat poenitentiam, nisi prius mutaverit habitum. At sanctus Ambrosius (*Ad Virg. laps., cap. 8*) voluit ut lapsae virgini amputetur crines, qui per vanam gloriam occasione luxuriam praestiterunt. E contra, Fabiola, teste sancto Hieronymo (*Epist. ad Ocean.*) cum inter poenitentes mulier sparsum habuit crinem; et Ursicino Cadurcenae episcopo, ut auctor est sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. lib. 11, cap. 21*) injunctum fuit ut tribus annis quibus poenitentiam agere debebat neque capillum neque barbam tonderet. Denique sanctus Isidorus (*Offic. lib. 11, cap. 16*) distincte scribit : Mi qui poenitentiam agunt, capillos et barbam nutriant. Nimirum hac in re varia erat Ecclesiarum disciplina, non modo pro temporum, sed etiam pro personarum et locorum varietate.

^e *Regionis.* Lege religionis, ubi legendum in religionis professione testimonium habeat proventus, non habitus.

^f *Calcet.* Lege palpat et eviscerat.

Alia oratio. Porta tus Domine onera iniquitatum nostrarum dura cervice : vultu dimisso : corde contrito. Et vix tandem in supplicio nostro didicimus penitere : qui reatum nostrum nolebamus ante cognoscere. Sed tu Domine qui mansuetas fecisti in vario feras : et refrigerasti in fornacis medio flammis : alleva manum tuam in adjutorium nostrum : et tutissimam nobis presta defensionis tue in afflictione suffragium. Ut quos peccatorum pondus inclinat : misericordie tue virtus attollat. Et quamvis propter peccata nostra ad terram corruimus : per ineffabilem bonitatem tuam misericorditer sublevarum. Ut quos diversarum iniquitatum arguunt actiones : indulgentia pietatis tue faciat innocentes. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui in tuo conspectu sanctorum etc.

Post nomina. Oratio. Omnipotens eterne Deus qui nos ad eternam vitam confessione tui nominis et sacramento baptismatis clementer invitasti : votis nostris quesumus presentiam tue virtutis intersere : et offerentiam $\frac{7}{8}$ munera dignanter intende. Ut et his sanctificationis gratiam : et defunctis fidelibus tribuas requiem sempiternam. *ñ. Amen.*

Ad pacem Oratio. Deus pacis conditor et charitatis individue attributor : presta quesumus omnipotens fideles vinculo charitatis astringi : ut pacifici pacis perseverantiam teneant : et discordes dono misericordie tue ad charitatem sese convertant. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax nostra.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum qui tecum in origine mundi et cum spiritu sancto mundo prebuit lucem. Extendit celum virtute : fundavit aridam sapientia : divinit aquas intellectu : simulque in eis universa creavit. Extremo

* In quo es humilitas. Certum est, Christum Dominum, qui adest gloriosus ad dexteram Dei Patris in caelis, eum esse qui pro hominibus natus, et passus, et cruci affixus est in terris, et qui vere subsistat aliter in Eucharistiae sacramento, sub speciebus panis et vini, praesens in ecclesia adest, et adoratur a fidelibus, a quibus et comeditur, et bibitur; atque adeo certum est, corpus Christi, in quo est humilitas in terra, illud idem esse in quo est exaltatus in caelo, et quod in Eucharistia sacramento re ipsa adest. Hinc sancti Patres, librique liturgici, de Christo in Eucharistia existente modo ut de passibili, modo ut de immortali loquuntur. Sic sanctus Chrysostomus (*Hom. 5, in Epist., ad Eph.*): Accedentes ad communionem, inquit, cogitemus quod illius sanguinem bibimus qui supra in caelis sedet, qui adoratur ab angelis, et qui virtuti immortalis Dei Patris assidet. Sanctus Ambrosius (*De Off. lib. 1, c. 48*): Ante aynus offerebatur, offerebatur vivus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem. Eberius et Beatus (*Lib. 1 advers. Elipant.*): Quid tam acceptum et aptam immolari quam caro Christi mortalis? Demum Sanctus Augustinus (*Enarr. 2 in ps. 131*), proximo ad modum loquendi Missalis nostri accedens, Eucharistiam corpus humilitatis Domini appellavit. Divites saeculi manducaverunt corpus humilitatis Domini mihi, nec sicut pauperes saturati sunt neque ad imitationem, sed tamen adoraverunt. Synonyma enim pene sunt corpus humilitatis Domini, et

hominem ad imaginis et similitudinis sue formam constituens : spiraculo vite rationalis animavit. Et nunc Domine tu es humani generis conditor et omnium in te credentium in assumpto hominis sanguinis effusione redemptor. Te metuunt potestates tibi que omnes famulantur virtutes. Te duodenus senum chorus : ordo te etiam conlaudat ineffabilis angelorum : ac multiplex legio. Tibi Cherubin ac Seraphim senarum volatus stridore alarum : eterne laudis trigemina concinentes incessanti voce canticum laudis exsolvant : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere gloriosus es Domine Deus noster. Te in celestibus spiritualia : te in terrenis humana venerantur. Et dum in supernis majestas glorie tue atto litur : in imis potentia virtutis augetur. Hic proferuntur obsequia mentium : illic gaudia relaxantur animarum. Christum igitur rogemus auctorem : quem scimus nobis celebrandum esse post mortem. Ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Habemus quidem Domine relictum a te viaticum : sed promissum nostri desiderii expectamus effectum. Et qui corpus tuum illud accepimus ad edendum : in quo es humiliatus in terra : illud concupiscimus ad videndum : in quo es exaltatus in gloria. Nunc enim videmus in speculo et enigmatate : tunc autem facie ad faciem tuam licebit gloriam contueri. Ubi nemo cibum requiret : quia nullus esuriet. Nemo peregrinum suscipiet : quia omnes in patria sua vivent. Nemo visitabit egrotum : ubi eterne salutis permanebit hereditas. Nemo operiet mundum quia omnes luce perpetua vestientur. Nemo mortuum sepeliet : ubi omnes sine termino vivent.

b Sed tu Domine hic ista que a nobis sunt percipienda

corpus in quo Christus est humiliatus in terra. Rursus idem sanctus Doctor (*Epist. 129, ad Honoratum*) dixit : Divites saeculi manducantes Christum pauperem dedignantur esse pauperes ; et (*Enarr. 2 in ps. 131*) docet quod nos manducando crucifixum et bibendo illuminamur. Qui modi loquendi veri omnes sunt, nam cum Christus Dominus in hoc Eucharistiae sacramento revera praesens contineatur, ea omnia quae de eo, secundum se spectata, cum veritate dicuntur, de eo etiam prout est in Eucharistia cum veritate dici possunt ; quare qui Eucharistiam sumit cum veritate dicitur sumere aut manducare corpus Christi in quo est glorificatus in caelo, et etiam sumere corpus Christi in quo est humiliatus in terra. Non enim sunt ista duo corpora, sed unum atque idem corpus Christi, una atque eadem Christi humanitas, Verbo divino unita, quae in terra fuit aliquando passibilis, in caelo et in Eucharistia existit immortalis, in Eucharistia modo invisibilis, sensibus minime perceptibili, in caelo sanctis suis visibili, ubi et eos beatos facit. Quare hac oratione rogant Gotho-Hispani ut aspectu Christi in caelo regnantis aliquando illis frui concedatur, quem in terra, speciebus eucharisticis lectum vera fide ac pietate susceperant.

b Sed tu Domine. Haec oratio una est ex iis quibus evincitur Gotho-Hispanos in orationibus post-pridie orasse pro clementis consecratis.

et nepotes eorum cum eis. Eritque antequam clament : ego exaudiam. Adhuc illis loquentibus : ego audiam : dicit Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a *Psallendo.* Paratum cor meum Deus paratum cor meum : cantabo ^b et psallat tibi gloria mea. ^c *ñ*. In me sunt Deus vota mea que reddam : laudationes tibi : quia liberasti animam meam de morte ^d oculos meos a lachrimis pedes meos a lapsu ut placeat tibi. *P.* Et psallat.

Sequentia epistole Pauli Apostoli ad Romanos
(^e *Cap. VI*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore : ut obediat is concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato : sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes : et membra vestra arma justicie Deo. Peccatum enim in vobis non dominabitur. Non enim sub lege estis : sed sub gratia. Quid ergo ? ^f Peccavimus : quoniam non sumus sub lege ; sed sub gratia ? Absit. Nescitis quoniam cui ^g exhibuistis vos servos ad obediendum : servi estis ejus cui obedistis : sive peccati ad mortem : sive obeditionis ad justitiam. Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati : obedistis autem ex corde in eam formam doctrine : in qua traditi estis. Liberati autem a peccato : servi facti estis justicie. ^h In Christo Jesu Domino nostro. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (ⁱ *Cap. IIII*).

Illo in tempore : Dominus noster Iesus Christus regressus est in virtute spiritus in Galileam. Et fama exiit per universam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum : et magnificabatur ^j ab hominibus. Et venit Nazareth : ubi erat nutritus : et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in sinagogam : et surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaye prophete. Et ut revolvit librum : invenit ^k illum ubi scriptum erat. Spiritus Domini super me : propter quod unxit me : evangelizare pauperibus ^l misit me. Predicare captivis remissionem : et cecis visum. Dimittere contractos in remissionem : predicare annum Domini acceptum : et diem retributionis. Et cum plicuisset librum : reddidit ministro : et sedit. Et omnium in **68** sinagoga oculi erant intendentes in eum. Cepit autem dicere ad illos : quia hodie impleta est hec Scriptura in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant : et mirabantur in

^a *Psallendo.* Ps. lvi, 8.

^b *Et psallat.* Vulg. : *Cantabo et psalmum dicam, exsurge gloria mea.*

^c *ñ* Ps. lv, 12, 13.

^d *Oculos meos a lachrimis.* Ita LXX. At hæc verba in Vulgata non leguntur, nec in sancto Augustino.

^e *Cap. VI.* Vers. 12-16. In Luxoviensi (*I Cor.* 1, 6-51).

^f *Peccavimus.* Vulg., *peccabimus.*

^g *Exhibuistis.* Vulg. et Gr., *exhibetis.*

^h *In Christo.* Sunt verba quibus finis lectioni imponebatur.

A verbis gratie : que procedebant de ore ipsius. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

¹ *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Laudate Dominum in tympano et choro : laudate eum in cordis et organo. *P.* Alleluja.

^m *Sacrificium.* Edificavit Noe altare Domino et sumpsit ex omni pecude mundo : et ex omni ave munda et obtulit hostias ad altare : et immolavit et cremavit : et odoratus est Dominus odorem suavitatis alleluja. ⁿ *ñ*. Locutus est Dominus ad Noe dicens : egredere de archa tua tu et ^o omnis cognatio tua et cuncta animalia que sunt apud te ex omni carne : tam in volucris quam in bestiis universis reptilibus que erant super terram : crescite et multiplicamini super eam : et egressus est Noe. *P.* Et immolavit.

Missa. Si credimus fratres charissimi divinum esse quod agimus : studium affectumque placendi hominibus omnibus modis respiciamus. Offeramus Deo si non acceptabiles hostias : voces saltem patiente lachrymosas. Non debemus hic quasi nullo reatu obnoxii impudentes assistere : sed velut in presentia metuendi judicis cum timore saltem diebus dominicis convenire. Ne idcirco Deum lausisse que gerimus suspicemur : quod in presenti non puniamur : cum ideo forsitan ad penas posteras differamur : quia momentanea emendatione corrigi non meremur. Si igitur filii sumus : dulciora nobis sint verbera paterna : quam mella. Si servi solliciti : panem Dominicum non debemus comedere ociosi. Hec nostrum singuli quique prout universitati congruit cogitantes : aut debemus plangere si defecimus : aut de aliis sollicitudinem gerere : per gratiam Domini qua valeamus.

ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei.

Alia Oratio. Deus sine principio qui fecisti ^q eterna : principis perpetua condidisti : sine conditione perpetuus : te fuis ex affectu mentis precibus imploramus. Ut concessa nobis in presenti seculo venia : dignos misericordie eterne nos facias. Illudque nobis dum misereris indulgeas : unde in nobis propter quod semper misereris invenias. *ñ*. Amen.

Post nomina Oratio. Attende Deus omnipotens devotionem populorum fidelium : et propicius accipe hoc munus oblatum. Sit nobis oramus ita Sanctorum tuorum commemoratio in suffragium : ut eorum meritis impetremus et remedia viventium : et requiem fidelium defunctorum. *ñ*. Amen.

¹ *Cap. IV.* Vers. 14-22. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Matth. xxii, 30-xxiii, 1-12.

² *Ab hominibus.* Vulg. et Gr., *ab omnibus.*

³ *Misit me.* Vulg. et Gr. addunt *sanare contritos corde.*

⁴ *Lauda.* Ps. cl, 4.

⁵ *Sacrificium.* Genesis cap. viii 20

⁶ *Ibid.*, cap. viii, 15, 16, 17.

⁷ *Omnis cognatio tua.* Vulgata, *et uxor tua, et filii tui, et uxores filiorum tuorum.*

⁸ *Patientie.* Fortasse, *Pœnitentiæ.*

⁹ *Eterna.* Forte, *externa.*

Ad pacem Oratio. Deus honorum omnium copia : A et Sanctorum inefficiens charitas : presta nobis in bona voluntate concordiam : ut tua semper pacifici sequamur : et faciamus precepta. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : nos tue pietati semper gratias agere omnipotens Deus : et omnium solennitatum in tuo nomine mysteria celebrare : et offerre tibi hoc sacrificium : quod nulla possunt digne preconia conlaudare : ad offerendum populo facile : delectabile ad sumendum. Non hic balatus ovium : non mugitus bovirum : non volatillum vox sub icu mortis ^a dolorem incurrit. Non horror est sanguinis : non fastidii cruditas : sed tam mirabilis atque stupenda est hostia : ut incruenta sit : cum viva sumatur. Nam licet verum corpus edatur : et sanguis manifestissimus ^B hauriatur : nullus tamen horror incutitur : cum salus animarum ^b in spiritali cibo et poculo ministratur. Benedictus enim Dominus noster Jesus Christus filius tuus : in nomine tuo veniens : hec tibi sacrificia deferri mandavit. Cujus nos precepta tenentes : et jussa meminimus : et gesta memoramus. Quem merito tecum et cum Spiritu Sancto laudant caelestia pariter ac terrena : Cherubin quoque ac Seraphim in-

^a *Dolorem.* Adde exprimens. Videtur hæc illatio scripta esse cum adhuc in Hispania fierent cruenta gentilium sacrificia.

^b *In spiritali.* Non igitur opponitur veritati corporis et sanguinis Christi quod cibus spiritalis sit, nam verum corpus editur, et sanguis Christi manifestissimus hauritur. Cibus autem spiritalis dicitur, quia cibus est quo anima reficitur, quia cibus est qui modo spiritali existit; quia instar spiritus, sine ullo sui ^C d' sp'ndio; et omnibus, et singulis dispensatur; demum spiritalis dicitur cibus, quia corpus est Dei, ut sanctus Ambrosius (*De Myster.*, cap. 9) docet: *In sacramento Christus est, quia corpus est Christi, non ergo corporalis esca, sed spiritalis; unde et Apostolus de typo ejus ait quia Patres nostri escam spirituales manducaverunt; et potum spirituales biberunt, corpus enim Dei, corpus est spirituale, corpus Christi corpus est divini Spiritus.*

^c *Qui sacrificandam.* Sanctus Isidorus, *Offic. l. 1, cap. 18*; *Sacrificium quod a Christianis Deo offertur Christus Dominus noster et magister instituit.*

^d *Et a nobis jussit offerri.* Scilicet a nobis sacerdotibus, aut presbyteris. Christum Dominum præcepisse ut in sui memoriam offeratur sacrificium eucharisticum, liturgicæ passim testantur, de quo præcepto distincte sanctus Paulus (*1 Cor. xi, 24*) et evangelista sanctus Lucas (*xxiii, 19*) mentionem fecerunt: *Hoc facite in meam commemorationem.* Quare Theodoretus (*1^a Epist. ad Heb. viii, 4, 5*), scribit, sacerdotes non aliud sacrificium offerre quam quod Christus obtulerat: *Hoc enim, inquit, præcepit ipse Dominus: Hoc facite in meam commemorationem;* et sanctus Chrysostomus (*Hom. 34, in Ep. 1 ad Cor.*): Christus, inquit, mutavit sacrificium, et pro cæde brutorum animalium seipsum jussit offerri. Sanctus Cyprianus (*Ep. 63, Ad Cæciliam*): *Jesus Christus, Dominus Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei Patris, et sacrificium seipsum obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem præcepit.* Tertullianus (*Apol. cap. 30*): *Deo offerre optimam et majorem hostiam quam ipse præcepit.* Sanctus Justinus (*Dial. cum Tryph., Edit. Maur., n. 41*) docet quod oblatio similæ a lege præscripta pro iis qui a lepra purgabantur offerenda figura erat panis Eucharisticæ, quem Dominus noster Jesus, in recordationem passionis, pro his qui ab omni pravitate purgantur suscepti, fieri

cessabili voce proclamant: ita dicentes. *ñ*. Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere Sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ille patriarcharum fides. ille plenitudo legis. ille umbra veritatis. ille predicatio prophetarum. ille ⁶⁹ apostolorum magister: ille omnium credentium pater. Ille debiliuū firmitas: ille infirmantium virtus: ille redemptio captivorum: ille hereditas redemptorum. Ille viventium salus: ille morientium vita. ^e Qui sacrificandam novam legem Sacerdos Dei verus instituit: hostiam se tibi placitam et ipse obtulit: et ^d a nobis jussit offerri: Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Vitam nostram Domine unigeniti tui mortem votiva confessione promerentes: ^e in resurrectionem ejus et ascensionem in celis vita indubitata fatemur: vetus quoque rursus: ac pro meritis singulos judicaturus reatu licet trepidi: sed tua freti misericordia prestolamur. Ob hoc ergo quesumus famelantes: ut oblationem hanc spiritus tui permixtione sanctifices: et corporis ac sanguinis Domini nostri Jesu Christi plena transformatione ^f conformes. Ut hostia qua nos redemptos esse meminimus: mundari

præcepit, et rursus (Ibid., n. 70) cum retulisset locum Isaiaæ (Cap. xxxvi, 16), panis ei datus est, subdit: Liquet, in hac quoque prophetia et de pane illo prædici, quem nobis Christus noster in memoriam corporis a se assumpti... et de calice quem in memoriam sanguinis sui cum gratiarum actione fieri præcepit. Eamdem doctrinam tradit sanctus Irenæus, tum alibi, tum lib. iv adv. Hæc. (*Cap. 32, Edit. Erasmi*). Sanctis Patribus stipulantur liturgiæ. In liturgia sancti Chrysostomi (*Euchol. Græc. pag. 77*) post verba Christi subdit Sacerdos: *Memores igitur salutaris hujus mandati... tua de tuis tibi offerimus.* In liturgia quæ libro octavo constitutionum Apostolicarum inseritur: *Offerimus tibi Regi et Deo nostro secundum ipsius Christi mandatum,* et in aliis, ut in liturgiis Nestorianorum præceptum dicitur, in aliis monitum, aut doctrina divina Christi, ut in liturgiis pluribus Syrorum (*Apud Renaudot., Liturg. Orient. tom. II*). In canone Romano, post recitatum Christi mandatum, subdunt: *Unde et memores, alludentes ad præcedens mandatum, eodemque modo in liturgiis Coptitarum et in sancti Marci Alexandrina, et in liturgia sancti Jacobi tam Græca quam Syriaca, de hoc præcepto Domini mentionem faciunt.*

^e *In Resurrectionem.* Tolle illud in et lege Resurrectionem et Ascensionem in caelos fide indubitata fatemur.

^f *Conformes.* Lege: *Et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi plenam transformationem confirmes.* Illic transformatio corporis et sanguinis Christi idem sonat atque transformatum corpus et sanguinem Christi, eadem analogia qua consecratio nonnunquam rem consecratam, sanctificatio rem sanctificatam, et aliæ similes voces non ipsam actionem, sed effectum actionis significant. Postulant igitur ut Deus hostiam oblatam benedicat, eaque verba adhibent quæ in aliis rebus benedicendis adhiberi solebant, et ut palam faciant oblationem suam non aliam esse quam ipsum Christum, speciebus sacramentalibus tectum, subdunt, eandem petitionem aliis verbis repetentes. *Et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi plenam transformationem confirmes.* Quod autem legendum sit confirmes, eruitur tum ex ipso orationis contextu quæ, si retineatur conformes, sensu caret, tum etiam quia hic aperte alluditur ad modum loquendi Isidorianum (*Offic. lib. 1, cap. 13*), ubi Hispaniæ doctus de hac ipsa oratione (quæ post pridie constanter in

a sordibus facinorum mereamur : nec nos transfixus vulnere : a tua reprobis curatione. Medicus enim es : egri sumus. Misericors es : nos miseri. Ergo qui tibi nostra non abscondimus vulnera quibus placaris : sana nos sacrificio. *ñ* : Amen. Presta Pater ingenite per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum : per quem tu hec omnia nobis indignis servis etc.

Ad orationem Dominicam.

Preceptorum Domini memores fratres charissimi orationis Dominica verba dicturi : majestatem ejus deprecemur acclives : ut peccatorum misericorditer obliviscens : dono gratie sue corpora nostra cordaque sanctificet. Quatenus omnium criminum labe purgati : libera voce dicamus e terris. Pater noster.

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

Benedictio. Omnipotentis Dei nostri benedictionibus repleamini : cujus estis sanguine precioso redempti. *ñ*. Amen. Ejus vos indeficiens gratia repleat : cujus ineffabilis plasnavit potentia. *ñ*. Amen. Et quibus in hoc mundo prestitit conditionem nascendi : in re-

Missali appellatur) loquens ait : *Ex hinc sexta oratio succedit, confirmatio sacramenti ; ut oblatio, quæ Domino offertur sanctificata per Spiritum sanctum corporis Christi et sanguinis confirmetur ; in editis quidem libri corpori Christi et sanguini legitur, at, ut mox Hitorpius (in variis lectionibus ad calcem operis de divinis Ecclesie officiis adjectis), omnes codices manuscriptorum corporis Christi et sanguinis confirmetur legunt. Cæterum plenam transformationem corporis et sanguinis Christi, sive, quod in idem recidit, corpus Christi et sanguinem ejusdem plene transformatum, transubstantiatumque confirmari intelligebant per divini Spiritus benedictionem, non quæ elementa transmutantur, siquidem transubstantiata supponebant, sed quæ, donis jam rite transmutatis, omnium æternorum et temporalium beneficiorum copia infunderetur, inter communicantes dispartienda, hoc, et nihil aliud, magna quidem varietate verborum, nam orationes post *pridie* omnes ferme diversæ sunt, sed eadem mente continuo flagitabant ; duo enim præcipue in Eucharistia spectabant, quorum aliud ad sacrificium, aliud ad sacramentum pertinet : transubstantiationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi, et Spiritus sancti dona rite communicantibus conferenda ; sive, ut nunc loquimur, effectus sacramentales ; horum primum solis Christi verbis consecratoris perfici pro certo habebant, ut vel ex hoc Missali constat : alterum vero speciali oratione postulabant, quæ Gotho-Hispanis post *pridie*, Gallis post *mysterium*, aut post *secreta* denominabatur, neque hoc illis peculiare fuit, siquidem in omnibus liturgiis existant orationes quibus effectus sacramentales postulabatur, cum hoc discrimine, quod in aliquibus, ut in Romana, et in Constantinopolitanis, orationes istæ et ante, et post consecrationem recitantur, in Gotho-Hispana et Gallicana consecrationem plerumque consequuntur ; idem tamen omnium sensus, quamvis modi loquendi diversi sint, aut locum diversum in sacrorum mysteriorum celebratione occupent. Antiqui enim catholici episcopi circa Eucharistiam idem sentiebant quod modo docet Ecclesia, etsi verbis nonnunquam uterentur diversis. Cæterum Gallos etiam voces *transformare* et *transformatio* adhibuisse ad transubstantiationem elementorum significandam ex eorum liturgiis aperte constat.*

^a *Lectio.* Apud Gotho-Hispanos, ut ex sancto Isidoro (*Ep. ad Ludifred.*) et ex Missali nostro eruitur, le-

gno eterno tribuat mansionem sine fine vivendi. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Post Communio. Oratio. Refecti Christi corpore. *Require in primo Dominico post octavas Epiphaniæ.* fol. 67.

IN TERTIO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio : ut in primo Dominico post octavas Epiph. fol. 64.

^a *Lectio libri Esayæ prophete (Cap. b LXVI).*

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Celum sedes mea est : et terra scabellum pedum meorum. Que ista domus quam edificabitis mihi : et quis iste locus quietis mee ? Omnia hec manus mea fecit : et facta sunt universa ista dicit Dominus. Ad quem autem respiciam nisi ad pauperulum et contritum spiritu : et trementem sermones meos. Qui immolat bovem : quasi qui interficiat virum. Qui maneat pecus : quasi qui excerebret canem. Qui offert oblationem : quasi qui sangui-

ctiones tres e Sacra Scriptura cunctis diebus Dominicis, et festis, et ferialibus per annum in missa legebantur : una e veteri Scriptura, quam *prophetiam* appellabant ; binæ e Novo Testamento, quarum una dicebatur *Epistola*, aut *Apostolus* ; altera *Evangelium*. Diebus vero Dominicis, dempta prima, et ferialibus Quadragesimæ, diebusque jejunii quatuor, in missa, recitabantur lectiones, binæ e Veteri, binæ e Novo Testamento. Est tamen notandum, quod a Paschate ad Pentecosten nullæ sunt lectiones e Scriptura Veteris Testamenti, sed prima lectio ex Apocalypsi depromitur, quæ ex decreto concilii IV Toletani (*Can. 17*) hoc tempore legitur. Gallos quoque tres olim in missa legisse lectiones diebus Dominicis et ferialibus per annum, quarum una ex Antiquo Testamento, binæ e Novo, suadent Lectionarius Gallicanus, et Sacramentarium Bobianum, a nunquam satis laudando Mabillonio edita. Consuetudo quoque Gallorum erat, pro veteri Scriptura, Apocalypsim tempore Paschali legere ; solebant etiam, diebus festis sanctorum, pro prima lectione, Acta eorum legere : hinc in Lectionario Luxoviensi hujusmodi diebus binæ plerumque assignantur lectiones. Hæc satis constant ; minus certum est an diebus jejunii mos Ecclesie Gallicanæ fuerit tres lectiones in missa legendi, an potius quatuor : de qua re aliqua jam in præfatione notavi. Romæ autem, paucis quibusdam diebus exceptis, duas tantum in missa lectas esse lectiones vetusta omnia Lectionaria, et Capitularia comprobant. Porro lectoris erat *prophetiam* (ita primam lectionem appellant) legere, ut aperte sanctus Isidorus (*Epist. ad Ludifredum Cordubensem*) docet. Igitur, absoluta prima oratione, quæ post cantatum hymnum angelicum *Gloria in excelsis Deo*, etc., funditur, sacerdos, more consueto, populum salutari, tum lector de loco superiore prophetiam, voce clara, legebat, et primum libri titulum pronuntiabat, puta *lectio libri Exodi*, aut dicendo *lectio Isaiæ prophete*, et deinde textum legebat. Populus autem, audito libri titulo statim respondebat *Deo gratias*, et facto silentio, atque signo crucis fronte præsignato, attente audiebat (*S. Isid. Offic. l. 1, c. 10, et l. II, c. 11*). Lectione autem absoluta, populus *amen* dicebat.

^b *Cap. LXVI.* Vers. 14. Sed tres versiculi præmittuntur. In Lectionario Luxoviensi *die Dominico post Cathedram sancti Petri* prophetia legitur ex *Osea*, IV, 1-19.

sem suillum offerat. Qui recordatur thuris : quasi A
qui benedicat Idolo. Nec omnia elegerunt in viis suis :
et in abhominacionibus suis anima eorum delectata
est. Unde et ego eligam illusiones eorum : et que
timebant adducam eis. Quia vocavi : et non erat
qui responderet. Locutus sum : et non audierunt.
Feceruntque malum in oculis meis : et que nolui
elegerunt. Audite verbum Domini : qui tremitis ad
verbum ejus. Dixerunt fratres vestri odientes vos : et
abjicientes propter nomen meum. Glorificetur Do-
minus et videbimus in leticia vestra : ipsi autem
confundentur. Letamini cum Hierusalem : et exultate
in ea omnes qui diligitis eam. Gaudete cum ea in
gaudio universi qui lugetis super eam : ut suggalis
et repleamini ab ubere consolationis ejus. Ut mulgeatis :
et deliciis affluatis : ab omnimoda gloria ejus. B
Quia hec dicit Dominus. Ecce ego declinabo super
eam quasi fluvium pacis : et quasi torrentem inundantem
gloriam gentium : quam suggestis. Ad ubera portabimini :
et super genua blandietur vobis. Quomodo si cui mater
blandiatur : ita ego consolabor vos : et in 70 Hierusalem
consolabimini. Videbitis : et gaudebit cor vestrum :
et os : et a vestra quasi herba germinabunt. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Adjutor meus esto Domine : ne derelinquas me : et ne despicias me Deus salutaris meus. *ñ*. Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me : Dominus autem assumpsit me. *P.* Et ne despicias.

Sequentia epistolae Pauli apostoli ad Romanos (Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immundicie : et iniquitati ad iniquitatem. Ita et nunc exhibete membra vestra servire justicie in sanctificationem. Cum enim servi essetis peccati : liberi eratis justicie. Quem enim fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato : servi autem facti Deo : habetis fructum vestrum in sanctificationem : finem vero vitam eternam. Stipendia enim peccati mors. Gratia autem Dei : vita eterna. In Christo Jesu Domino nostro. *ñ*. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (b Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

Ille in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Generatio hec generatio nequam est. Signum querit : et signum non dabitur illi : nisi signum Jone prophete. Nam sicut Jonas fuit signum Ninivitis : ita erit et filius hominis generationi isti. Regina austri surget in judicio cum viris generationis hujus : et condeunabit

illos : quia venit a finibus terre audire sapientiam Salomonis : et ecce plusquam Salomon hic. Viri Ninivite surgent in judicio cum generatione hac : et condennabunt illam : quia penitentiam egerunt a predicatione Jone : et ecce plusquam Jonas hic. Nemo lucernam accendit : et in absconso ponit : neque sub modio : sed super candelabrum : ut qui ingrediuntur videant lumen. Lucerna corporis tui est oculus tuus : si oculus tuus fuerit simplex : totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit : etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est : tenebre sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum erit : non habens aliquam partem tenebrarum : erit lucidum totum : et sicut lucerna fulgoris illuminabitur. Hec cum loqueretur : rogavit illum quidam phariseus : ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Phariseus autem cepit intra se reputans dicere : quare non baptizatus esset ante prandium? Et ait Dominus ad eum. Nunc vos pharisei quod deforis est calicis et parapsidis et ceteri mundatis : quod autem intus est vestrum : plenum est rapina et iniquitate. Stulte : nonne qui fecit quod deforis est : etiam id quod deintus est fecit? Verumtamen quod superest : date elemosynam. *ñ*. Et hec omnia munda sunt vobis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

d Lauda. Alleluja. *ñ*. Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude. *P.* Alleluja.

C *Sacrificium.* Edificavit Abraham altare in locum quem ostenderat ei Deus : et obtulit super illud Isaac filium suum : et elevans oculos vidit post tergum arietem quem accepit : et obtulit holocaustum pro filio alleluja. *ñ*. Dixit Dominus ad Abraham : tolle filium tuum unigenitum : quem diligis Isaac : et vade in terram visionis : et offeres mihi illud holocaustum super unum montium quem ostendero tibi. Tunc Abraham consurgens concidit ligna ad holocaustum : et abiit ad locum quem ostenderat ei Deus. *P.* Et elevans.

Missa. Ad obtinendam Domini misericordiam fratres charissimi : tota mentis nostre dirigatur oratio : et unite voluntatis societate : vel votis : ad eum a quo audiri cupimus exclamemus : ut ecclesia sua sancta catholica utilitatumstrarum mater atque virtutum : ita omnium desideria in suo amore contineat : ut omnibus bene desiderata dispense. Sit confessione una : dilatatione numerosa : singularis Sacramento : non loco. Diffusa sit : non divisa. Sit in Sacerdotibus gloria : in doctoribus circumspiciat : in fraternitate pacifica : in ministris sancta : in iunioribus inlibata. In virginibus incorrupta : in viduis fructuosa. 71 In credentibus secunda : in gentibus libera : in languentibus medicina : in penitentibus

xvii, 1-9.

ñ Et hec omnia. Vul. Gr., et ecce omnia.

d Lauda. Ps. lx, 51.

Sacrificium. Gen. xxii, 9-12. *ñ*. Ibid., *ñ*, 2-3.

Psallendo. Ps. xxvi, 9. *ñ*. Ibid., 10. *Infra.* Cap. VI. Vers. 19-23. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Galatas, v, 15-vi, 1, 2.

b Cap. XI. Vers. 19-32. In Luxoviensi ex Matth.

absoluta : in errantibus clemens : in egentibus dives. **A** In pauperibus humilis : in divitibus liberalis. Sicque bonis omnibus repleatur : ut in nobis potens facta pro nobis : et redimat quæ requirit : et custodiat quos redemit. *ñ*. Amen.

Alia. Deus cujus ineffabilis est clementia : profunda pietas : infinita miseratio : inestimabilis magnitudo. Qui irascaris : ut corrigas : castigas : ut revoces. corripis : ut emendes : invitans : ut diligas : flagellas : ut parcas. Preces populi tui libenter amplectere : et propitius intueri. Et quoniam quid mereamur : vel quid patimur agnoscis : per te nobis tribue quod rogaris. Ut ab omnibus tentationibus inimici quibus adversus animam nostram illius sine cessatione grassatur invidia : virtutis tue dextera liberati : in regnum tuum mereamur admitti. *ñ*. Amen

Post nomina. Adesto Domine supplicibus tuis : et famulorum tuorum oblationibus presentiam tue virtutis intersere : nullius sit vacua postulatio : nullius sit irritum votum. Ut quod singuli obtulerunt ad nominis tui honorem : cunctis viventibus proficiat ad salutem : et defunctis omnibus fideliter prestetur ad requiem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Adesto Deus pater omnipotens precibus nostris : et plenitudinem nobis tribue charitatis et pacis. Ut omnes nos qui de misericordia tua confidimus : in spe semper et charitate sine fine vivamus. *ñ*. Amen.

Invitatio. Dignum et justum est eterne omnipotens Deus : nos te semper laudare : tibi que quantas possumus indesinenter gratias agere : qui cum unigenito filio tuo Domino nostro et Spiritu Sancto unus es Deus in personarum trinitate : et trinus es in unitate substantie. ^a Quod enim de gloria tua revelante te credimus : hoc de filio tuo Domino nostro Jesu Christo : hoc etiam de Spiritu Sancto sine ulla discretionem sentimus. Ut in confessione vere sempiternæ deitatis : et in personis proprietas : et in majestate unitas : et in deitate adoretur equalitas. Per te enim unum verumque Deum constantiam fides accipit : per te virtutem sumit infirmitas. Et quicquid est in persecutionibus severum : quicquid in morte terribile : nominis tui facis confessione feliciter superare. Unde merito tibi omnes angeli et archangeli proclamare non cessant : ita dicentes

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus es Domine : et sanctorum omnium sanctitate præclarior : quem celestium et terrestrium creatura suum Dominum confitentur et laudat. Tu enim es propitiatio peccatorum et omnium fidelium : per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine oblate ho-

^a Quod enim. Hæc nostra illatio e fragmentis conciliorum Hispaniæ, et maxime e Toletanis vi, xi, xvi, compacta est. Eadem ferme inter præfationes apud Pamelium (*Liturg. Tom. II, p. 372*) legitur, et in Missali Romano sancti P i inter præfationes relata est die festo Trinitatis cananda.

stie munus : et votis fidelium adesto propitius. Ut et que offeruntur acceptes : et offereutes propitius sanctifices. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deum vite nostre auctorem fratres charissimi : et creatorem rerum omnium Dominum agnoscentes : pietatem ejus supplici confessione : ac sedula obsecratione poscimus : ut et peccatis nostris clementer ignoscat : et ex toto cordis affectu semper clamare nos faciat : ita dicentes. Pater noster qui es in celis : *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Benedictio vos Domini comitetur ubique : sibi que vos semper faciat adherere. *ñ*. Amen. Ipse vos benedictione sua salvificet : qui dignatus est plasare potenter. *ñ*. Amen. Atque ita vos prestat fideliter vivere : ut sanctorum omnium efficiat coheredes. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus : ut sit nobis hæc in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. **72** Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

C *Dicat Presb.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN QUARTO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio ut in primo Dominico
fol. 64.

Lectio libri Hieremie prophete. (b Cap. XXXI.)

ñ. Deo Gratias.

Ecce dies veniunt dicit Dominus : et feria domus Israel : et domus Juda fedus novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum : ut ducerem eos de terra Egypti. Pactum sive ^c testamentum quod irritum fecerunt : et ego dominatus sum eorum dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel. Post dies illos dicit Dominus : dabo legem meam in visceribus eorum : et in corda eorum adscribam eam. Et ero eis in Deum : et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum : et vir fratrem suum : dicens cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me : a minimo eorum usque ad maximum ait Dominus. Quia propitiabor iniquitati eorum : et peccati eorum non ero memor amplius. *ñ*. Amen.

^b Cap. XXXI. Vers. 31-34. In Luxoviensi secunda Dominica post Cathedralam sancti Petri prophetia est ex Jeremia, xxxv, 13-xxxvi, 1-3, quibusdam omis- s. s.

^c Sive Testamentum, in Vul. et LXX deficit.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et **A** cum spiritu tuo.

Psallendo. Ubi sunt misericordie tue antique Domine : Sicut jurasti David in veritate tua. *ÿ.* Quoniam dixisti Domine in eternum misericordia edificabitur in celis : preparabitur veritas tua : disposuisti testamentum electis tuis. *P.* Sicut jurasti.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolae Pauli Apostoli ad Romanos.

(*b* Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

Frates. Scimus quod lex spiritualis est : ego autem carnalis sum venundatus sub peccato : quod enim operor : non intelligo. *e* Non enim quod volo hoc ago : sed hoc illud quod odi facio. Si autem quod nolo illud facio : consensio legi quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quod non habitat in me : hoc est in carne mea bonum. Nam velle adjacet mihi : perficere autem bonum non invenio. Non enim *d* quod volo hoc facio : sed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio : *e* non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum. Invenio autem legem volentem mihi facere bonum : quoniam mihi malum adjacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem alteram legem in membris meis repugnantem legi mentis mee : et captivantem me in lege peccati : que est in membris meis. Infelix ego homo : quis me liberabit de corpore mortis hujus ? *f* Gratia Dei vita et pax : per Jesum Christum Dominum nostrum. *ñ.* Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (r Cap. XII).

ñ. Gloria tibi Domine.

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus **k** quebatur discipulis suis dicens. Omnis qui dixit verbum *b* suum in filium hominis : remittetur illi. Et autem qui Spiritum sanctum blasphemaverit : non remittetur ei. Cum autem induxerint vos in Synagoga ad magistratus et ad potestates : nolite solliciti esse qualiter : aut quid respondeatis : aut quid dicatis. Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsa hora que oporteat dicere. Ait autem *l* homo de turba. Magister : dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. At ille dixit ei : o homo quis me con-

Psallendo. Postquam lecta est prophetia, canitur hymnus trium puerorum, et versiculus primus psalmi *Confitemini*. Tum canitur *psallendo* quod sanctus Isidorus (*Off. l. 1, c. 8*) responsoria, et Galli psalmum responsorium nominaverunt (*S. Greg. Tur. Hist. l. viii, c. 3*). Olim in pulpito canebatur, ab uno præcettore. Viri eruditi *psallendo* Gotho-Hispanum cum graduali Romano passim confundunt, cum quo a hâc termine commune habet, præter cantum responsorium. Plura de hac re in præfatione vide, et alia de *psallendo* satis fuse discussa.

b Cap. VII. Vers. 15-25. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Ephesios, v, 3-31.

e Non enim. Ita Ambrosiaster, Theodoretus, cum textu Græco legunt ; Primasius vero cum Vulgata : Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio.

d Quod volo. Vulgata, quod volo bonum. Ambro-

stituit judicem aut divisorem super vos ? Dixitque ad illos. Videte et cave : ab omni avaritia : quia non in abundantia cujusquam vita ejus est : ex his que possidet. Dixit autem similitudinem ad illos dicens. Hominis cujusdam divitis uberes fructus agrum tulit, et cogitabat intra se dicens. Quid faciam quia non habeo : quo congregem fructus meos ? Et dixit. Hoc faciam. Destruam horrea mea et majora faciam : et illuc congregabo omnia que nata sunt mihi et bona mea : et dicam anime mee. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiesce : comede : bibe : et epulare. Dixit autem illi Deus. Stulte : hæc nocte animam tuam *j* repetent a te : que autem parasti cujus erunt ? Sic est : qui sibi thesaurizat : et non est in Deo dives. Dixitque ad discipulos suos. Ideo dico vobis nolite solliciti esse anime quid manducetis : neque corpori quid vestiamini. Anima plus est quam esca : et corpus quam vestimentum. Considerate **73** corvos quia non seminant : neque metunt : quibus non est cellarium neque *k* orreum : et Deus pascit illos : quanto magis vos pluris estis illis ? Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum ? Si ergo neque quod minimum est potestis : quid de ceteris solliciti estis ? Considerate lilia quomodo crescunt : neque laborant, neque nent. Dico autem vobis quia nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. Si autem fenum quod hodie in agro est et cras in clibanum mittitur : Deus sic vestit : quanto magis vos pusilli fidei. Et vos nolite querere quid manducetis aut quid bibatis et nolite in sublime tolli. Hec enim omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Verumtamen querite primum regnum Dei et justiciam ejus : et hec omnia adjicientur vobis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

l Lauda. Alleluja. *ÿ.* Firmetur manus tua Deus et exaltetur dextera tua. *P.* Alleluja.

m Sacrificium. Edificavit Moyses altare Domino offerens super illud holocaustomata : et imferens victimas fecit sacrificium matutinum in odorem suavitatis Domino Deo. In conspectu filiorum Israel alleluja. *ÿ.* Locutus est Dominus ad Moysen dicens : siaster, non enim quod volo facio bonum.

e Non ego. Vulg., Gr., Ambrosiaster, jam non ego.

f Gratia Dei. Hæc ad textum Scriptura non pertinent.

g Capit. XII. Vers. 10-31. In Luxoviensi ex Lucæ x, 25-57.

h Suum. Vox illa nec in Græc., nec in Vulgata existat.

i Homo de turba. Vulgata, quidam de turba.

j Repetent. Vulg., repetunt.

k Orreum. Lege horreum.

l Lauda. Ps. LXXXVIII, 4. Vox Deus in Vulgata non legitur.

m Sacrificium. Ex Exodi xxiv, 4-5. *ÿ.* Ibid., xxiv, 12 ; xxxiv, 2, 4, 5, 8, 9. Verbis Scripturæ et aliæis permixtis constat.

lansnam ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem de siliquis quas porci manducabant : et nemo **S**i illi dabat. In se autem reversus dixit. Quanti mercenarii * patris mei abundant panibus : ego autem fame pereo ? Surgam et ibo ad patrem meum et dicam illi. Pater peccavi in celum : et coram te. Jam non sum dignus vocari filius tuus : fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset : vidit illum pater ipsius : et misericordia motus est. Et accurrens cecidit supra collum ejus : et osculatus est illum. Dixitque ei filius. Pater peccavi in celum : et coram te : jam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad servos ejus. Cito proferte stolam primam et induite illum : et date annulum in manu ejus et calciamenta in pedibus ejus : et occidite vitulum saginatum et manducemus et epulemur : quia hic filius meus mortuus fuerat : et revixit : perierat et inventus est. Et ceperunt epulari. Erat autem filius ejus senior in agro. Et cum veniret et appropinquaret domui audivit simphoniam et chorum : et vocavit unum de servis : et interrogavit quid hec essent. Et dixit illi. Frater tuus venit : et occidit pater tuus vitulum saginatum : quia salvum illum recepit. Indignatus est autem : et volebat introire. Pater illius egressus cepit rogare illum. At ille respondens dixit patri suo. Ecce tot annis servio tibi : et nunquam mandatum tuum preterivi : et nunquam dedisti mihi edum : ut cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus hic qui devoravit substantiam suam cum meretricibus venit : occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi. Fili tu mecum semper es : et omnia mea tua sunt. Epulari autem et gaudere te oportebat : quia hic frater tuus mortuus fuerat et revixit : perierat et inventus est. **A**men.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. **A**men. Et cum.

Lauda. Alleluja. **Y.** Dextera Domini fecit virtutem : dextera Dei exaltavit me. **P.** Alleluja.

Sacrificium. Acceptit libram Moyses coram altare Domini : et recitavit in aures populi dicens : hic est sanguis testamenti. In omnibus preceptis que constituit vobis Dominus alleluja. **Y.** Convocavit Moyses omnem synagogam filiorum Israel : et dixit ad eos : hec sunt verba que precepit mihi Dominus : ut faciatis ea : et sumite vobis ipsis decimationem Domino : et omnis qui suscipit : ex toto corde of-

* *Patris mei.* Ita in Græco. Vulgata legit in domo Patris mei.

Lauda. Ps. cxvii, 46.

Sacrificium. Ex Exod. xxiv, 6, 7, 8. **Y.** Ibid., xxxv, 15 seq., quibusdam mutatis, aliis omissis.

Inmensæ (Sic). *Lege immense, qui tam misericorditer, etc.*

Non nisi. Huc spectat quod (*Lib. II advers. Etipandum*) Etherius scribit : *Omnes intra Ecclesiam per eam salvari credo, extra illam, licet quanta bona quis videatur agere, etiamsi pro Christi nomine sanguinem fuderit, salvus e se non poterit, nisi ad Ecclesiam recedat catholicam, quæ sola recte credit, sola diligit proximum, sola patitur pro Christo, sola moritur pro eo.*

ferat munera : et si quis in vobis sapiens est et rectus corde : veniens operetur. **P.** In omnibus.

Missa. Deum qui est eternitas angelorum : pax beatorum : et vita fidelium fratres charissimi attonte rogemus. Ut quia ipso inspirante percepimus : ut hunc veraciter invocemus : ipso favente impetrare possimus : quod ab illo fideliter postulamus. **A**men.

Alia Oratio. Deus une et **d** immense tam misericorditer lapsorum defectum reparas ; quam potenter eorum que non erant statum edificas. Da Ecclesie tue Catholice fidei plenitudinem : quam illi dedisti perfecte tenere : et his qui per lapsum operis in illa succumbunt : ex miseratione reparationem adesse. Quo et eternitatem per fidem acquirant : et glorie dignitatem per opus obtineant. **A**men.

Post nomina. Oratio. Eternum te Deum et indeficiens bonum acclives servi tui humiliter obsecramus. Ut qui et beatitudinem fidelibus : et remissionem delinquentibus * non nisi intra sanctam ecclesiam conferri posse sanxisti : des et viventibus in ea sine lapsu consistere : et defunctis per ejus supplicationem a debitis suppliciis liberari. Ut et viventium te lingua simul et vita glorificet : et defunctorum quies eterna exultatione concelebrat. **A**men.

Ad pacem. Oratio. Pax indiscissa et premium perpetue pacis eterne Deus : qui et pacem angelis eterno federe collocasti : et ad hujus participium pervenire aditum etiam hominibus prebisti : da vobis servis tuis et pacem temporis sequi : et pacem eternitatis habere. Ut dum in pacis voto transeant tempora : in pacis regno conquiratur possessio sempiterna. **A**men.

Inlatio. Dignum et justum est magnarum virtutum terribilis Deus : et copiosarum **S**2 miserationum ineffabilis Domine te benedicere : te glorificare : et vocibus quibus possumus pereani devotione laudare. Qui Ecclesiam tuam sanctam Catholicam **t** tanto tibi redemptionis ejus mysteriorum celebritate junxisti : quanto et illam tibi conjungendam eternitatis consilio diffinisti. **q** Que quoniam nescit aliene perfidie contagio sauciari : merito tibi inherens : teque diligens atque sequens : in suis precibus te invocat : teque rogat in hujus sacrificii singularis sacramento : per Sancti Spiritus acceptum pignus : veram **A**judiciam tenens : ut ab eis sinceritatis statu omnem contradictionem omnesque contradicentes avertas. Tollas questiones heresum : dissipas impugnationes

Tanto. *Lege tanta.*

Quæ, quoniam nescit aliene perfidie contagio sauciari. Rationem dat sanctus Augustinus : quia Ecclesia pugnare potest, expugnari non potest, quia manet inconcussa in radice sua, quia portæ inferi non prevalent adversus eam (*De Symbolo ad catechumen., lib. I, in fine*) : *Ipsa est Eccl. sia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans ; pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa tamen manet in radice sua, in charitate sua, in vite sua ; portæ inferorum non vincunt eam.*

Alia oratio. Portamus Domine onera iniquitatum nostrarum dura cervice : vultu dimisso : corde contrito. Et vix tandem in supplicio nostro didicimus penitere : qui reatum nostrum nolebamus ante cognoscere. Sed tu Domine qui mansuetas fecisti in vivario feras : et refrigerasti in fornacis medio flammam : alleva manum tuam in adiutorium nostrum : et intissimum nobis presta defensionis tue in afflictione suffragium. Ut quos peccatorum pondus inclinat : misericordie tue virtus attollat. Et quamvis propter peccata nostra ad terram corruimus : per ineffabilem bonitatem tuam misericorditer sublevo- mur. Ut quos diversarum iniquitatum arguant actiones : indulgentia pietatis tue faciat innocentes. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui in tuo conspectu sanctorum etc.

Post nomina. Oratio. Omnipotens eterne Deus qui nos ad eternam vitam confessione tui nominis et sacramento baptismatis clementer invitas : votis nostris quesumus presentiam tue virtutis intersere : et offerentium *74* munera dignanter intende. Ut et his sanctificationis gratiam : et defunctis fidelibus tribnas requiem sempiternam. *ñ. Amen.*

Ad pacem Oratio. Deus pacis conditor et charitatis individue attributor : presta quesumus omnipotens fideles vinculo charitatis astringi : ut pacifici pacis perseverantiam teneant : et discordes dono misericordie tue ad charitatem sese convertant. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax nostra.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum qui tecum in origine mundi et cum spiritu sancto mundo prebuit lucem. Extendit celum virtute : fundavit aridam sapientia : divinit aquas intellectu : simulque in eis universa creavit. Extremo

^a *In quo es humiliatus.* Certum est, Christum Dominum, qui sedet gloriosus ad dexteram Dei Patris in caelis, eum esse qui pro hominibus natus, et passus, et cruci affixus est in terris, et qui vere substantiat in Eucharistiae sacramento, sub speciebus panis et vini, praesens in ecclesia adest, et adoratur a fidelibus, a quibus et comeditur, et bibitur ; atque adeo certum est, corpus Christi, in quo est humiliatus in terra, illud idem esse in quo est exaltatus in caelo, et quod in Eucharistia sacramento re ipsa adest. Hinc sancti Patres, librique liturgici, de Christo in Eucharistia existente modo ut de passibili, modo ut de immortali loquuntur. Sic sanctus Chrysostomus (*Hom. 3, in Epist. ad Eph.*) : Accedentes ad communionem, inquit, cogitemus quod illius sanguinem bibimus qui supra in caelis sedet, qui adoratur ab angelis, et qui virtuti immortalis Dei Patris insidet. Sanctus Ambrosius (*De Off. lib. 1, c. 48*) : Ante aquas offerbatur, offerbatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem. Etherius et Beatus (*Lib. 1 advers. Elipand.*) : Quid iam acceptum et aptum immolari quam caro Christi mortalis ? Demum Sanctus Augustinus (*Enarr. 2 in ps. 221*), proxime ad modum loquendi Missalis nostri accedens, Eucharistiam corpus humilitatis Domini appellavit. Divites saeculi manducaverunt corpus humilitatis Domini sui, nec sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adoraverunt. Synonyma enim pene sunt corpus humilitatis Domini, et

hominem ad imaginis et similitudinis sue formam constituens : spiraculo vite rationalis animavit. Et nunc Domine tu es humani generis conditor et omnium in te credentium in assumpto homine sanguinis effusione redemptor. Te metuunt potestates tibi que omnes famulantur virtutes. Te duodenus aenum chorus : ordo te etiam conlaudat ineffabilis angelorum : ac multiplex legio. Tibi Cherubin ac Seraphim senarum votus stridore alarum : eterne laudis trigemina concinentes incessanti voce canticum laudis exsolvunt : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vero gloriosus es Domine Deus noster. Te in celestibus spiritualia : te in terrenis humana venerantur. Et dum in supernis majestas glorie tue attolitur : in imis potentia virtutis augetur. Hic proferuntur obsequia mentium : illic gaudia relaxantur animarum. Christum igitur rogemus auctorem : quem scimus nobis celebrandum esse post mortem. Ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Habemus quidem Domine relictum a te viaticum : sed promissum nostri desiderii expectamus effectum. Et qui corpus tuum illud accepimus ad edendum : in quo ^a es humiliatus in terra : illud concupiscimus ad videndam : in quo es exaltatus in gloria. Nunc enim videmus in speculo et enigmatate : tunc autem facie ad faciem tuam licebit gloriam contueri. Ubi nemo cibum requireret : quia nullus esuriet. Nemo peregrinum suscipiet : quia omnes in patria sua vivent. Nemo visitabit egrotum : ubi eterne salutis permanebit hereditas. Nemo operiet nudum quia omnes luce perpetua vestientur. Nemo mortuum sepeliet : ubi omnes sine termino vivent. ^b Sed tu Domine hic ista que a nobis sunt percipienda

corpus in quo Christus est humiliatus in terra. Rursus idem sanctus Doctor (*Epist. 129, ad Honoratum*) dixit : Divites saeculi manducantes Christum pauperem dedignantur esse pauperes ; et (*Enarr. 2 in ps. 221*) docet quod nos manducando crucifixum et bibendo illuminamur. Qui modi loquendi veri omnes sunt, nam cum Christus Dominus in hoc Eucharistiae sacramento revera praesens contineatur, ea omnia quae de eo, secundum se spectata, cum veritate dicuntur, de eo etiam prout est in Eucharistia cum veritate dici possunt ; quare qui Eucharistiam sumit cum veritate dicitur sumere aut manducare corpus Christi in quo est glorificatus in caelo, et etiam sumere corpus Christi in quo est humiliatus in terra. Non enim sunt ista duo corpora, sed unum atque idem corpus Christi, una atque eadem Christi humanitas, Verbo divino unita, quae in terra fuit aliquando passibilis, in caelo et in Eucharistia existit immortalis, in Eucharistia modo invisibilis, sensibus minime perceptibilis, in caelo sanctis suis visibili, ubi et eos beatos facit. Quare hac oratione rogant Gotho-llispani ut aspectum Christi in caelo regnantis aliquando illis frui concedatur, quem in terra, speciebus eucharisticis tectum vera fide ac pietate asseperant.

^b *Sed tu Domine.* Haec oratio una est ex iis quibus evincitur Gotho-llispanos in orationibus post-pridie orasse pro clementis consecratis.

sanctifica : ut hec sumentes ad premia pervenire mereamur eterna.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Te prestante sancte Domine : per quem tu hec omnia nobis indignis servis tuis valde bona creas.

Ad orationem Dominicam.

Pietate Dei patris poseamus fratres charissimi : ut prestet nobis indignis servis suis corpus hoc Domini nostri Jesu Christi filii sui ad remedium anime nostre percipere hunc sacrosanctum sanguinem ejus sine ullo conscientie reatu bibere. Quatenus requiescente in cordibus nostris sue pietatis dilectione : orationem quam apostolus suos docere dignatus est : sic dicere mereamur e terra. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Dominus peccatorum vestrorum maculas purget : et sua vos benedictione sanctificet. ñ. Amen. Replet vos Dominus spiritualium dono virtutum : et perseverare faciat in bonis propositum vestrum. ñ. Amen. Sicque humilitatem vestram Dominus dignator acceptet : ut sue pietatis remuneratione locupletet. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et Videte.

Postcommunio. Oratio ut in Dominico preterito.

IN QUINTO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE.

Ad missam. Officium et oratio ut in primo Dominico fol. 64.

Lectio Hieremias prophete ^a (Cap. XXXI).

ñ. Deo gratias.

Audite verbum Domini gentes et annuntiate in insulis que procul sunt : et dicite. Qui dispersit Israel : congregavit eum : et custodivit eum sicut pastor gregem suum. Redimet enim Dominus Jacob et ^b liberabit eum **75** de manu potentioris. Et venient et laudabunt in monte Syon. Et confluent ad bona Domini super frumento : et vino : et oleo : et fetu pecudum et armentorum. Eritque anima eorum quasi hortas irriguus et ultra non esurient. Tunc letabitur virgo in choro : juvenes : et senes simul. Et convertat luctum eorum in gaudium et consolabor eos : et letificabo a dolore suo. Et inebriabo animas Sacerdotum pinguedine : et populus meus bonis meis implebitur : ait Dominus omnipotens. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^c *Psallendo.* Adjutor meus est tu Domine suscipe

^a Cap. XXXI. Vers. 10-14. In Lectionario Luxoviensi tertia Dominica post Cathedralam sancti Petri prophetia legitur ex Isaie XLIX, 8-26.

^b Liberabit. Vulg., liberavit.

^c *Psallendo.* Ex ps. CXXIII, 114, 116. Ibid., 113.

^d Cap. VIII. Vers. 3-11. In Lectionario Luxoviensi legitur Epistola ad Colossenses, III, 12, 17.

^e *Propter peccatum.* Ita Versio Syriaca, Vulg. et

me secundum verbum tuum : ne confundas me ab expectatione mea Deus meus. ^f *Recogit a me maligni : et persecutabor mandata Dei mei : adjuva me et et salvus ero.* P. Ne confundas me.

Dicat Presb. Silentium facito.

Sequentia epistole Pauli ad Romanos (^d Cap. VIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati : etc., ^e propter peccatum damnavit peccatum in carne : ut justificatio legis impleretur in nobis qui non secundum carnem ambulamus : sed secundum spiritum. Qui enim secundum carnem sunt : que carnis sunt sapiunt. Qui vero secundum spiritum : que sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est. Prudentia autem spiritus vita et pax. Quoniam sapientia carnis inimica est ^f in Deum. Legi autem Dei non subjicitur : nec enim potest. Qui autem in carne sunt Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis : sed in spiritu. Si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet : hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est : corpus quidem mortuum est propter peccatum. Spiritus vero vivit propter justificationem. Quodsi spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis : qui suscitavit Jesum Christum a mortuis : vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum ejus in vobis.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam
(^e Cap. XII, XIII).

C Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis : et turbis dicens. Cum videritis nubem orientem ab occasu : statim dicitis : nimbus venit et ita fit. Et cum austrum flantem videritis : dicitis quia estus erit et fiet. Ipocrite faciem celi et terre nostis probare. Hoc autem tempus quomodo non probatis? quid autem ex vobis non judicatis quod justum est? Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem in via : da operam liberari ab illo : ne forte tradat te ad judicem : et iudex tradat te exactori : et exactor mittat te in carcerem. Dico tibi non inde exies : donec etiam novissimum minutum reddas. Aderant autem quidam in ipso tempore nuntiantes illi de galileis : quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum : Et respondens divit illis. Putatis quod hi galilei pro omnibus galileis peccatores fuerunt : quia talia passi sunt? Non. Dico vobis nisi penitentiam habueritis : omnes ^a mul peribitis : sicut illi decem et octo supra quos cecidit turris in siloam : et occidit eos. Putatis quia et ipsi debitores fuerunt preter omnes homines habitantes in Jerusalem ? ^b Ideo dico vobis : sed si non penitentiam egeritis : omnes simul peribitis. Dicebat

Gr., de peccato.

^f In Deum. Vulgata, D e.

^e Cap. XII. Vers. 58-xiii, 1-17. In Luxoviensi ex Luc. x, 25-37.

^b Simul. Vulg. et Græc., similiter.

^c Ideo dico vobis. Vulg. et Græc., non dico vobis, sed si penitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

autem hanc similitudinem. Arborem sici habebat qui- A tum. Sed illum nobis amorem suum celestis pietas
dam plantatam in vinea sua. Et venit querens fru- dignetur infundere qui totam conscientiam linguam-
ctum in illa et non invenit. Dixit autem ad cultorem que possideat : qui orationem cogitatione non dese-
vinee. Ecce anni tres sunt ex quo venio querens rat : qui aliud quam quod significat : non requirat.
fructum in ficulnea hac : et non invenio. Succide Pro qua nostra professio talis ante Deum studeat
ergo illam : ut quid etiam terram occupat? At ille fieri : qualis inter homines vult videri. *ñ*. Amen.
respondens dixit illi : Domine dimitte illam et hoc
anno : usque dum fodiam circa illam : et mittam *Alia Oratio.* Exaudi nos Domine Deus noster : et
stercora : siquidem fecerit fructum : sin autem in humane iniquitatis oblitus : divine solius misericor-
futuro succido eam. Erat autem docens in sinagoga diae recordare. Exaudi quesumus : dum peccare non
eorum sabbatis. Et ecce mulier que habebat spiri- pateris : dum emendare nos precipis : dum rogare
tum infirmitatis annos decem et octo. Et erat incli- permittis. Dum patientia redditum querende cor-
nata nec poterat omnino sursum respicere. Quam rectionis expectat : dum justicia metum future discus-
cum vidisset Jesus vocavit ad se et ait illi. Mulier sionis insinuat : dum misericordia locum evadende
dimissa es ab infirmitate tua : et imposuit illi ma- mortis ostentat. Invenient ante oculos tuos sacrifi-
num : et confestim ^a erepta est et glorificabat Deum. B cia nostra gratiam : peccata veniam : vulnera medi-
Respondens autem archisynagogus indignans quia cinam. Suspiria pietatem : flagella consolationem :
sabbato curasset Jesus. Dicebat turbe : sex dies lamenta temperiem : tempora quietem : officia di-
sunt in quibus oportet operari : in his ergo venite et gnitatem : vota mercedem. Mereatur peticio effec-
curamini : et non in die sabbati. Respondit autem tum : contritio solacium : consecratio sacramentum.
ad illum Dominus et dixit. **76** Ipocrite unusquisque Oblatio sanctificatione pinguescat : trepidatio secu-
vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum ritate discedat : benedictio salubritate proficiat : ut
a presepio et ducit ad aquam? Hanc autem filiam in omnibus multiplici pietatis tue gratia redundante
Abrahe quam alligavit Sathanas : ecce decem et octo erigas plebem : dum letificas Sacerdotem.
annis : non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati? *ñ*. Amen.

Et cum hec diceret erubescerant omnes adversarii ejus : et omnis populus gaudebat in universis que gloriosè fidebant ab eo. *ñ*. Amen.

Dicat Pre b. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Domine exaudi orationem C nostram : et clamor nos ter ad te perveniat. *P.* Alleluja.

^a *Sacrificium.* Deprecatus est populus faciem Dei et exaudivit illum Dominus et dedit eis salutem. Et immolavit Sacerdos holocaustum matutinum in odorem suavitatis alleluja. *ñ* Oravit Ezechias in conspectu Domini dicens : Domine Deus qui sedes super Cherubin inclina aurem tuam et audi : aperi oculos tuos et vide : et salva nos de manu mortis : ut sciant omnia regna terre quia tu es Dominus. *P.* Et immolavit.

Missa. Rogaturi Deum secretorum omnium conditorem fratres charissimi : hoc primum rogemus : ut det affectum quo eum vehementer oremus : et munera placitura offeramus. Ne nobis perfunctorie et non veraciter supplicantibus : extra hoc sit animus quod oramus. Ne intus sancti desiderii virtute vacui : foris eloqui vanitate conspicui. Credamus sufficere honestas preces : etiamsi habeamus improbas voluptates. Det quoque hoc ipsum religionis veritate plenum esse : quod diximus : ne studio humane laudis infecti : aliud mente : quam voce proferamus : capiamus. Et labia cordis officio destituta : inutiliter reddant velut cimbala sonitum : aut eramenta uniu-

^a *Erepta.* Vulg., *erecta est.*

^b *Lauda.* Ps. CI, 1.

^c *Sacrificium.* Ex libro IV Regum, XIII, 4, 5; ex Levitico, I, 13. *ñ*. Isaiæ XXXVII, 15-20, multis præ-

terminis. ^d *Transgressio.* Hæc illatio aperte agit de peccato originali contra Pelagium.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus : nos tibi gratias agere per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui homo factus quod homo deliquerat : amputavit. Et in deitate paterna indemutabilis mansit. Qui novissimus Adam effectus in spiritu vivificavit quos Adam primus mortificaverat damnatione peccati. Denique et per obedientiam eterno Deo nos reconciliavit : et patri : quos a consortio beatitudinis : ^d transgressio terreni removerat genitoris : atque illo singulari remedio incarnationis sue passionisque sanguine innovatam reddidit creaturam : unde nos debilis vetustas expulerat. Percipit hæc omnia humiliatus in **77** homine : qui nunquam probatur a paterna degenerasse virtute. Sic homo factus est : ut homini subveniret : et a paterna substantia nunquam recederet. Permansit in divinitatis natura : cum homines reconciliaret ex gratia.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Oblationem familie tue sereno quesumus Domine vultu dignare respicere : et petitionibus eorum fave elementer : ut dono tue clementie premuniri : et vivis mereantur impetrare presentis vite suffragia : et defunctis omnibus fidelibus requies prestetur eterna. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui unanimitatem amplecteris : et in corde pacifico requiescis : da quesumus puram omnibus pacem : da cunctis fidelibus mutuam charitatem. Tribue fidelia oscula : sincera colloquia. Ut nec publicis quicquam inimicitii liceat : nec secretis. Atque odisse nesciat fratrem : qui te suum ceperit amare factorem. *ñ*. Amen. Quia tu es vera pax.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus : nos tibi gratias agere per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui homo factus quod homo deliquerat : amputavit. Et in deitate paterna indemutabilis mansit. Qui novissimus Adam effectus in spiritu vivificavit quos Adam primus mortificaverat damnatione peccati. Denique et per obedientiam eterno Deo nos reconciliavit : et patri : quos a consortio beatitudinis : ^d transgressio terreni removerat genitoris : atque illo singulari remedio incarnationis sue passionisque sanguine innovatam reddidit creaturam : unde nos debilis vetustas expulerat. Percipit hæc omnia humiliatus in **77** homine : qui nunquam probatur a paterna degenerasse virtute. Sic homo factus est : ut homini subveniret : et a paterna substantia nunquam recederet. Permansit in divinitatis natura : cum homines reconciliaret ex gratia.

terminis.

^d *Transgressio.* Hæc illatio aperte agit de peccato originali contra Pelagium.

Similis effectus est nobis : qui nunquam est a paterna potestate dissimilis. Ac sic profuit hominibus assumendo humanitatem : ut nunquam naturalem amitteret deitatem. Quem tecum pater et cum Spiritu sancto omnes angeli laudare non cessant : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus. Unigenitus tuus ^a primogenitus noster. Primogenitus in gratia : unigenitus in natura. Primogenitus quia nemo ante ipsum : unigenitus quia nemo post ipsum. Qui cum in forma Dei esset : non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo : sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens : perfectus in tuis : et verus in nostris. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Fratres commemorationem passionis : mortis : et resurrectionis Domini nostri Jesu Christi filii tui precamur omnipotens pater : ut has hostias sancto altario tuo superpositas intendas propicius : sanctificas et benedicas ac summentibus ad salutatem pertinere concedas. *ñ*. Amen. Presta pater sancte per quem tu hec omnia nobis indignis.

Ad Orationem Dominicam.

Sit licet fratres charissimi peccatorum nostrorum plurima multitudo : non tamen est de misericordia Domini diffidendum : sic totis ad eum nisibus convertamur. Quia ergo melius cordis humilitate : et oris confessione placatur : quam victimis : humiliemus nos ante eum omnes : et cum toto affectu mentis clamemus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Benedicat vobis Dominus : et propicius sanctificare dignetur. *ñ*. Amen. Fidem vestram roboret promissis donorum celestium. *ñ*. Amen. Ipse quoque glorificet premio eternitatis qui redimere dignatus est precio passionis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Oratio. Christi Domini nostri gra-

^a *Primogenitus noster.* Huc refer illud concilii XI Toletani, in expositione fidei, art. 23: *Hinc qui ante secula unigenitus est vocatus, temporaliter primogenitus factus est : unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus propter assumptæ carnis naturam ; et concilii Mediolanensis, an. 679, relati in concilio vi œcumenico (Apud Hard., t. m. III Concil., col. 4054) : Ideo et unus Dominus Jesus Christus habens in semetipso perfectionem divinæ naturæ, et perfectionem humanæ naturæ, et unigenitus quidem, et Verbum, ut pote ex Deo Patre natus, et primogenitus in multis fratribus, Filius enim Dei filius hominis factus est.*

^b *Cujus Sanguine.* Est verborum transpositio. Lege: *Christi Domini nostri gratia satiati, cujus sanguine sumus redempti, gratias agamus perpetuæ Trinitati, etc.*

^c *Cap. III.* Vers. 22-iv, 1, 2.

^d *Si converteris.* Vulg., *si reverteris.* LXX, *si converteris fuerit Israel.*

tia satiati : gratias agimus perpetuæ trinitati : ^b cujus sanguine sumus precio magno redempti. Petimus itaque sacramentorum tuorum meritis : ut de hoc seculo nequam eripiamur illesi. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. Et in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN SEXTO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio ut in primo Dominico. fol. 64.

Lectio libri Hieremie prophete (Cap. III, IV).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Convertimini filii revertentes : et sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te : tu es enim Dominus Deus noster. Vere mendaces erant colles et multitudo montium. Vere in Domino Deo nostro salus Israel. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra. Greges eorum et armenta eorum filios eorum : et filias eorum. Dormiemus in confusione nostra : et operiet nos ignominia nostra. Quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos et patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc : et non audivimus vocem Domini Dei nostri. ^d Si converteris Israel ait Dominus : ad me convertere. Si abstuleris offendicula tua a facie mea : non commoveberis et jurabis vivit Dominus in veritate : et in judicio et in justitia. Et benedicent eum gentes : ipsumque laudabunt.

ñ. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

^e *Psallendo.* Pone Domine custodiam ori meo et ostium circumstantie labiis meis : ut non declinet cor meum. In lingua mala. ^f. Custodi me Domine a laqueo quem statuerunt mihi : et a scandalis operantibus iniquitatem : quia ad te Domine oculi mei : in te speravi non tradas animam meam. *P.* In lingua. *Hic dicat Presb.* Silentium facite.

^f *Sequentia epistole Pauli ad Corinthios (2 I, cap. I).*
ñ. Deo gratias.

78 Fratres. Obsecro vos per nomen Domini nostri Jesu Christi : ut id ipsum dicatis omnes : et non

^e *Psallendo.* Ps. cxl, 3, 4. ^f. *Ibid.*, 19.

^f *Sequentia.* Post lectionem Veteris Testamenti, et cantum hymnorum psalmodiarumque, apud Gotho-Hispanos *Apostolus* legebatur, qui appellatione in Gallia quoque, in Italia, in Africa, Romæ, et in Oriente ea Novi Testamenti lectio significabatur, quam modo *Epistolam* nominare solemus. *Apostolus* autem dicebatur, quia plerumque ex *Epistolis* sancti Pauli desumebatur; nonnunquam tamen aliorum apostolorum *Epistolas*, et a Paschate ad Pentecosten librum *Actuum* apostolorum legunt. *Apostolus* olim in Hispania Lectores legebant, at jam tempore sancti Isidori moris erat ut diaconus *Apostolum* legeret; igitur diaconus lecturus *Apostolum* cum libro ambonem ascendebat, et primum quidem silentium indicebat, elata voce clamans : *Silentium facite*; tunc titulum lectionis

^g *Cap. I.* Vers. 40-18.

sint in vobis scismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei ab his qui sunt Clœes : quia contentiones inter vos sunt. Hoc autem dico quod unusquisque dicit. Ego quidem sum Pauli : ego autem Apollo : ego vero Cephe : ego autem Christi. Divisus est ergo Christus. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis : aut in nomine Pauli baptizati estis ? Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi nisi Crispum et Cajum. Ne quis dicat : quod in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem et Stephane domum. Ceterum ne cio si quem alium baptizaverim. Non enim misit me Christus baptizare : sed evangelizare. Non in sapientia verbi : ut non evacuetur crux Christi. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam.

(^a Cap. XIII).

^b Deo gratias.

Nō in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si quis venit ad me : et non odit patrem suum et matrem uxorem et filios fratres et sorores adhuc et animam suam : non potest meus discipulus esse. Quis enim ex vobis volens turrem edificare et non sedens prius computat sumptus qui necessarii sunt : si habeat ad perficiendum : ne postea quam posuerit fundamentum : et non potuerit perficere omnes qui viderint incipient hūdere : dicentes quia hic homo cepit edificare et non potuit consummare : Aut quis Rex iurus committere bellum adversus alium Regem : non sedens prius cogitat si possit eum decem milibus occurrere ei : qui cum viginti milibus venit ad se ? Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea que pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus que possidet : non

A potest esse meus discipulus. Bonum est sal. Si autem sal quoque evanuerit in quo condietur ? neque in terra : neque in exterquilino utile est : sed foras mittetur. Qui habet aurem audiendi audiat.

ā. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ā. Et cum.

^c *Lauda.* Alleluj. ŷ. Domini est terra et plenitudo ejus : orbis terrarum et universi qui habitant in ea. P. Alleluja.

^d *Sacrificium.* Edificavit Gedeon altare Domino et vocavit nomen loci illius pax Dei alleluja et apparuit ei Dominus dicens : tolle sacrificium et offeres super illud holocaustum mihi in odorem suavitatis alleluja B alleluja alleluja. ŷ. Alleluja. Venit angelus Domini ad Gedeon et dixit ad eum : Dominus tecum virorum fortissime : et ille respondens dixit ad eum : si nobiscum est Dominus : quare apprehenderunt nos omnia mala : ubi sunt mirabilia ejus que narraverunt patres nostri : in die qua eduxit eos de Egipto ? et aspexit ad eum Dominus : et duxit ad eum : tu liberabis populum meum de manu inimicorum ejus : quia ego ero tecum : et obtulit Gedeon victimas Domino. P. Et apparuit ei.

Missæ. Deum a quo averti : cadere est : ad quem converti : resurgere est. A quo exire : mori : in quo manere : vivere et consistere atque vivescere est. Quem nemo querit nisi ratione communitus : nemo invenit nisi corde purgatus : nemo amittit nisi errore deceptus : intentis fratres charissimi precibus orando rogemus. Ut in nobis quesitus existat : neque cum fuerit invocatus abscedat : sed sensibus nostris studio misericordie sue se inserat. ā. Amen.

lectionis pronuntiabat dicendo, v. g. *Sequen in Epistola prima Pauli ad Corinthios*, aut : *Lectio libri Actuum Apostolorum*, etc. Populus respondebat *Deo gratias*, et quisque se crucis signo muniens, aures attentas lectori præbebat : absoluteque lectione dicebat *amen*, et lector, de ambone descendens, librum in sacrarium referebat, aut ei cui sacrarii cura erat mandata tradebat.

^a Cap. XIV. Vers. 26-35, omisso integro versu 27. In Hispania olim Evangelium a lectoribus legebatur, deinde munus legendi Evangelii diacono mandatum est. Sanctus Isidorus (*Epist. ad Ludifr.*) docet, ad ^d diaconum pertinere prædicare Evangelium et Apostolum ; eadem disciplina in Gallia vigeat (*Greg. Turon., Hist. lib. viii, cap. 4*). Diaconus lecturus Evangelium submissa voce hanc orationem dicebat : *Munda cor meum, corpusque et labia mea, omnipotens Deus*, etc., ut in libro omnium Offerentium (pag. 219, l. 78), tum ad episcopum accedens benedictionem petebat, dicendo : *Jube, domne, benedicere* ; et episcopus benedictionem impertiens dicebat : *Corrobores Dominus sensum tuum ac labia tua ut recte pronunties verba eloquia sancta sua* (*Vid. p. 219*). Accepta benedictione, diaconus ad altare accedens, inclinato capite, Evangelium veneratus, elata voce dicebat : *Laus tibi*, et continuo populus et clerus respondebant : *Laus tibi, Domine Jesus Christe, Rex æternæ gloriæ* ; tum elevans Codicem de altari ad ambonem procedebat, præcunctibus cereis accensis, et fortasse thuribulo, quamvis de thure Eberius sileat ; ad ambonem per-

veniens ascendebat in supremum pulpiti gradum, et in le clara voce titulum lectionis pronuntiabat dicendo : *Lectio sancti Evangelii secundum Lucam*, aut secundum *Matthæum* aut *Joannem*, et populus respondebat : *Gloria tibi, Domine*, et signum crucis faciebat ; tum diaconus incipiebat lectionem dicendo : *In illo tempore, aut in illis diebus, Dominus noster Jesus loquebatur discipulis suis, aut ambulabat*, etc. Absoluta lectione, populus respondebat *amen* ; omnes autem, tam episcopus quam clerus, et populus, erecti stabant cum legeretur Evangelium, et attente audiebant. Diaconus de ambone descendens cum Evangelio ad altare redibat. Codicem tamen super altare non deponebat, sed apertum alteri tradebat, qui eum osculandum ad episcopum deferrebat. Episcopus autem osculando Evangelium dicebat : *Ave, verbum divinum, reformatio virtutum et restitutio sanctorum*, infra (Pag. 219). Galli, saltem in nonnullis Ecclesiis, procedente ad ambonem Evangelio, cantabant Græce *Hagios*, et redeunte Evangelio ab ambone Sanctus Latine cantabant.

^b *Deo gratias.* Lege *Laus tibi, Christe*. Oscitant r hoc loco *Deo gratias* ; irrepit, hæc enim respondebat chorus, aut populus, cum titulus Apostoli legeretur.

^c *Lauda.* Ps. xxv, 1. Statim post lectionem Evangelii canebatur *Lauda* ; a presbyteris autem canebatur, neque unquam omittebatur, nam tempore quadragesimali, omisso *alleluia*, canitur *Lauda*.

^d *Sacrificium.* Judicum vi, 20, 24. ŷ. Ibid., vi, 12 seq.

Alia oratio. Domine Deus ^a qui tu a nobis inlesti-
nenter rogaris : et clementer tribuis : ut rogeris.
Qui das votum optanti : et pie viventibus nihil deneg-
gas : preroga quod audas : aut perficis quod ac-
ceptas. Da nobis quod ames in nobis : ut digneris
semper exaudiri pro nobis. Tribue vota fidelia :
sancta desideria prompta officia sedula mysteria :
verba supplicia grata eloquia : preconia indefessa.
Sint pure preces petitiones commode supplicationes
iuste : rogationes crebre : laudes assidue : ut ad sa-
lutem eternam omnia prestes omnibus dum invocaris
ab omnibus. *ñ. Amen. Post nom.*

Omnipotens sempiternus Deus : adesto quesumus
precibus supplicantium tibi propicius : et humilitatis
sancte oblationem adtende placatus : ac presta Do-
mine ut sacrificium hoc quod offerimus : et nobis **B**
omnibus proficiat ad salutem : et defunctis pre-tetur
ad requiem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Omnipotens Domine a quo est humili-
tatis bonum et charitatis studium. **79** Da quesumus
nobis omnibus charitatis et humilitatis affectum :
ut huiles ac pacificos in charitate Dei et proximi :
nos vivere gratulemur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est te Domine orare
semper et invocare : qui servorum tuorum pre-cibus
ab initio propicius annuis : et placatus ostenderis.
Quibusque te invocantibus et beneficia prorogas : et
mirabilia patras : indulgentiam non denegas : benevo-
lentiam prestas : et providentiam monstras. Sic Moy-
ses manibus in tipum crucis te orando porrectis in
Amalech diabolum superavit. Sic Josue invocans **C**
Deum in tanto nomine : dum hostem prostravit : diem
tetendit : ut Jesus noster lux vera cresceret : ven-
tus in exordi tenebrarum semper excresceret. Sic
Samuel teste Christo Dei evangelicis-intonans moni-
tis : populi dura precordia precibus emissis turbino
terrui tonitruaque concessit. Sic David lyndidicus
orationum gratiam psalworum modulatione reddidit
dulciorem. Sic Salomon extensis et ipse manibus dum
orando crucis figuram expressit : templum Domini
dedicavit. Sic Asaph et Josaphat nobilissimi reges :
dum pie Dei populo presunt hostium catervas immen-
sas prece potius quam ense prostrarunt. Sic Ezechias

flendo dum de morte rediit ad vitam : solis occiduas
horas convertit in ortum. Sic Helias quasi clavem
etheris ore gestaret : oratione celum clausit et reso-
ravit. Sic Heliseus exanimus incumbendo calefaciens
artus : vivificavit oratione defunctum. Sic Jonas pe-
lago immersus per cetum voratus nequaquam ab ora-
tione cessavit : quem in sinuosi ventris antro precan-
tem : nec bellua potuit ledere : nec procella. Sic tres
orantes pueri incendia non sen-ere rotancia : et ero-
pitanium flammaram strepitum pre-um concentu vi-
cere. Sic in lacu Danielis oratio leonum avidos rictus
et edacia ora restrinxit. Sic diem Dominus noster
Jesus Christus fidelis in verbis suis : et sanctus in
omnibus operibus suis : sequentibus se orandi nor-
mam in qua sit summa salutis instituit. Sed orare et
nunquam deficere apostolis impe-avit. Sic pie fideliter-
que poscentibus quicquid oratione credentes petie-
rint : se prestaturum spondit. Sic ante passionem
orando non solum patri discipulos commendavit :
sed etiam in passione pro inimicis oravit. Sic in Dei
dextera exaltatus perpetim regnat : et pro nobis ju-
giter interpellat. Quem tecum pater in unitate S-piri-
tus Sancti celorum ille exercitus innumerabilis crea-
torem laudat : extollit : precatur : adorat : glorifi-
cat : honorat : veneratur : exaltat : atque indefesso
preconio benedicit : atollit : confitetur : ac dicit.
ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
minus noster Jesus Christus filius tuus. Qui repudiata
immundorum cogitatione lib-minium : simplicem ritum **C**
nove sanctionis instituit : docuitque discipulos
suos : inter hec sacrosancta solennia innocentiam
pavam vovere et Deo soli hostiam laudis offerre.
^c Ipso Domino redemptorique nostro eterno.

Post pridie. Oratio. Credentes Domine universa
mirabilia Domini nostri Jesu Christi filii tui : atque
incarnationis ejus : et divinitatis potentiam confiten-
tes in tuis laudibus exultamus tibi que sacrificium
laudis offerimus. Rogamus clementiam tuam summa
Trinitas Deus et infinita majestas : ut hec oblatio
quam in sacro altario tuo deferimus, pro nostrorum
expiatione facinorum : sit oculis tuis placita : ^d sit
semper accepta : simulque efficiatur illo seculo su-

^a Qui tu. Tolle illud tu, et lege : Qui a nobis in-
desinenter rogaris.

^b Novæ sanctionis. Hoc est Novi Testamenti. Hinc
spectat illud Missalis Gallicani in oratione post san-
ctus, feria 5 in Cœna Domini : Hanc igitur oblationem
quam tibi offerimus ob diem jejunii Cœnæ dominicæ,
in qua Dominus noster Jesus Christus Filius tuus in
Novo Testamento sacrificandi ritum destituit, dum pan-
em et vinum, quæ Melchisedech, in præfiguratione
futuri mysterii, sacerdotis obtulerat, in sacramento sui
corporis et sanguinis transformavit, quæsumus, Do-
mine, ut placatus accipias, etc.; et illud sancti Irenæi
(Adv. Hær., lib. iv, cap. 32, edit. Erasmi), docentis,
Christum Dominum, repudiatis Judæorum sacrificiis,
Novi Testamenti novam instituisse oblationem, quanto
in ultima cœna panem in corpus, vinum in sangui-
nem transformavit : Discipulis suis dans consilium
primitias Deo offerre... Eum qui ex creatura panis est
accepit, et gratias agit dicens : Hoc est corpus meum ;
et calicem simili et qui est ex ea creatura, quæ est, se-

D cendum nos, vinum, suum sanguinem confessus est, et
NOVI TESTAMENTI NOVAM DOCUIT OBLA-
TIONEM, quam Ecclesia ab apostolis accipiens in
universo mundo offert Deo.... De quo, in duodecim
prophetis, Malachius sic præsignavit : Non est mihi
voluntas in vobis, etc. Malach. i, 10, 11.

^c Ipso Domino. Lege ipse Dominus et Redemptor
æternus.

^d Sit semper accepta. In omnibus liturgiis habetur
vel expressa vel tacita oratio pro donis sacris conse-
cratis. Hujusmodi est in canone Missæ Romanæ : Su-
pra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, et
accepta habere, etc., quibus in hac nostra oratione
post pridie correspondent : Sit oculis tuis placita, sit
semper accepta, quæ minime dicuntur nomine prin-
cipalis et primari offerentis, qui est Christus Dominus,
neque ratione victimæ, sed nomine secundari offer-
entis proferuntur, sacerdotis nimirum mortalis, pec-
catis et imperfectionibus plurimis obnoxii. Rogat
igitur sacerdos, minister Christi, ut sacrificium, quod

parveniente ^a septiformi spiritu benedicta ^b quo ubi-
que Deus veraciter manifestetur ^c in eo. Ut te hanc
hostiam benedicente : si qui ex ea libaverint te lar-
giente : et in hoc seculo percipiant medicinam et in
futuro consequantur vite eterne coronam. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Simus ad Deum fratres charissimi solliciti : qui
de meritorum nostrorum non sumus felicitate securi.
Et quia omnibus opus est indulgentia redemptoris :
ad impetrandam ejus misericordiam omnes unanimi-
ter clamemus e terris. Pater noster.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum

Benedictio. Clementissimus Dominus in cujus manu
est universa prosperitas : caritatis semper et pacis
vobis tribuat incrementa. *ñ*. Amen. **80** In bonis
actibus unanimes atque concordēs sitis : ut a precep-
tis Domini nullatenus devietis. *ñ*. Amen. In timore
Domini mens vestra firma permaneat : et ejus vos
misericordia perenniter regat. *ñ*. Amen. Per mis-
ericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vi-
vit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen.
Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte. *Post commu-
nio alia oratio. Require retro in Dominico quinto Epi-
phanie. fol. 77.*

IN SEPTIMO DOMINICO POST OCTAVAS EPI- PHANIE DOMINI.

*Ad Missam officium et oratio ut in primo Dominico.
LXIII.*

Lectio libri Hieremie prophete (d Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

Verbum quod factum est ad Hieremiam a Domino
dicens. Sta in porta domus Domini et predica ibi
verbum istud : et dic. Audite verbum Domini ^e do-
mus Juda : qui ingredimini per portas has : ut ado-
retis Dominum. Hoc dicit Dominus exercituum : do-
mus Israel : bonas facite vias vestras et studia vestra :
et habitabo vobiscum in loco isto. Nolite confidere
in verbis mendacii dicentes. Templum Domini tem-
plum Domini : templum Domini est. Quoniam si ^f be-
nedixeritis vias vestras et studia vestra. Si feceritis
iudicium inter virum et proximum ejus : advene et
pupillo et vidue non feceritis calumniam : nec san-
guinem innocentem effuderitis in loco hoc et post
Deus alienos non ambulaveritis in malum vobismet-
ipsis : habitabo vobiscum in loco isto a seculo et us-
que in seculum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

ratione victimæ et primarii offerentis non potest
esse gratissimum, et maxime acceptum Deo, si et etiam
suo nomine Deo gratum, placitum et acceptum.

^a Septiformis (Sic). Adde gratiæ, et lege: *Illo sancto
superveniente septiformis gratiæ Spiritu.* Benedictio
enim quam petunt ad effectus sacramentales spectat,
scilicet ut dona Spiritus sancti rite Eucharistiam
susceptant conferantur.

^b Quo ubique. Scilicet ut Deus in hac oblatione
ubique tam quoad effectus sacrificii, quam quoad ef-
fectus sacramenti manifestetur, condonando peccata,

^g Psallendo. Deus virtutum convertere nunc res-
pice de celo et vide et visita vinum istam. *ÿ*. Ex-
tendisti palmites ejus usque ad mare et usque ad
flumen: propagines ejus. Quare Domine destruxisti
maceriam vince tue : et vindemiant eam omnes trans-
euntes viam : devastavit eam aper de silva et sin-
gularis ferus depastus est eam. *P.* Respice.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistole Pauli ad Corinthios (b I, cap. II, III).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nobis revelavit Deus per Spiritum suum
sanctum. Spiritus enim omnia scrutatur etiam pro-
funda Dei. Quis enim scit hominum que sunt homi-
nis : nisi spiritus hominis : qui in ipso est. Ita et qui
Dei sunt : nemo cognovit nisi spiritum Dei. Nos autem
spiritum mundi non accepimus : sed spiritum qui ex
Deo est : ut sciamus que a Deo donata sunt nobis :
que et loquimur. Non in doctis humane sapientie ver-
bis : sed in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia
comparantes. Animalis autem homo non percipit ea
que sunt Spiritus Dei. Stulticia est enim illi : et non
potest intelligere. Quia spiritualiter examinatur. Spi-
ritualis autem judicat omnia : et ipse a nemine judi-
catur. Quis enim cognovit sensum Domini : aut quis
instruat eum. Nos autem sensum Christi habemus. Et
ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus :
sed quasi carnalibus : tanquam parvulis in Christo lac
vobis potum dedi : non escam. Nondum enim potera-
tis : sed nec nunc quidem potestis : adhuc enim estis
carnales. Cum enim sit inter vos zelus et contentio :
nonne carnales estis : et secundum hominemambu-
latis : cum enim quis dicit : ego quidem sum Pauli :
alius autem : ego Apollo : nonne homines estis ? Quid
igitur est Apollo ? quid vero Paulus ? Ministri ejus cui
credidistis : et unicuique sicut Dominus dedit. Ego
plantavi : Apollo rigavit : et Dominus incrementum
dedit.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (l Cap. XV).

In diebus illis. Dominus noster Jesus Christus lo-
quebatur discipulis suis in parabolis dicens. Homo
quidam habuit duos filios : et dixit adolescentior ex il-
lis patri. Pater da mihi portionem substantie que mihi
contingit. Et divisit illi substantiam suam. Et non post
multos dies congregatis omnibus : adolescentior filius
peregre profectus est in regionem longinquam : et ibi
dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. Et
postquam omnia consummasset facta est fames vali-
da in regione illa : et ipse cepit egere. Et abiit et
adhesit unicivium regionis illius : et misit illum in vil-

et conferendo gratiam, sive ut omnipotentia mani-
festetur per transsubstantiationem elementorum, et
divina beneficentia per septiformis gratiæ donum.

^c In eo. Lege in ea, scilicet oblatione.

^d Cap. VII. Vers. 1-8.

^e Domus Juda. Vulg. et LXX, omnis Juda.

^f Benedixeritis. Vulg. bene direxeritis.

^g Psallendo. Ps. lxxix, 15. *ÿ*. Ibid., 12.

^h Cap. II. Vers. 10-11, 1-7.

ⁱ Cap. XV. Vers. 11-32.

lansnam ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem de siliquis quas porci manducabant : et nemo illi dabat. In se autem reversus dixit. **Quantum mercenarii** a patris mei abundant panibus : ego autem fame pereor ? Surgam et ibo ad patrem meum et dicam illi. Pater peccavi in celum : et coram te. Jam non sum dignus vocari filius tuus : fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset : vidit illum pater ipsius : et misericordia motus est. Et accurrens cecidit supra collum ejus : et osculatus est illum. Dixitque ei filius. Pater peccavi in celum : et coram te : jam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad servos ejus. Cito proferte stolum primam et induite illum : et date annulum in manu ejus et calciamenta in pedibus ejus : et occidite vitulum saginatum et manducemus et epulemur : quia hic filius meus mortuus fuerat : et revixit : perierat et inventus est. Et ceperunt epulari. Erat autem filius ejus senior in agro. Et cum veniret et appropinquaret domui audivit simphoniam et chorum : et vocavit unum de servis : et interrogavit quid hec essent. Et dixit illi. Frater tuus venit : et occidit pater tuus vitulum saginatum : quia salvum illum recepit. Indignatus est autem : et volebat introire. Pater illius egressus cepit rogare illum. At ille respondens dixit patri suo. Ecce tot annis servo tibi : et nunquam mandatum tuum preterivi : et nunquam dedisti mihi edum : ut cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus hic qui devoravit substantiam suam cum meretricibus venit : occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi. Fili tu mecum semper es : et omnia mea tua sunt. Epulari autem et gaudere te oportebat : quia hic frater tuus mortuus fuerat et revixit : perierat et inventus est. **Amen.**

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. **Amen.** Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. **ψ.** Dextera Domini fecit virtutem : dextera Dei exaltavit me. **℟.** Alleluja.

^c *Sacrificium.* Accepit librum Moyses coram altare Domini : et recitavit in aures populi dicens : hic est sanguis testamenti. In omnibus preceptis que constituit vobis Dominus alleluja. **ψ.** Convocavit Moyses omnem synagogam filiorum Israel : et dixit ad eos : hec sunt verba que precepit mihi Dominus : ut faciatis ea : et sumite vobis ipsis decimationem Domino : et omnis qui suscipit : ex toto corde of-

^a *Patris mei.* Ita in Græco. Vulgata legit in domo Patris mei.

^b *Lauda.* Ps. cxvii, 10.

^c *Sacrificium.* Ex Exod. xxiv, 6, 7, 8. **ψ.** Ibid., xxxv, 15 seq., quibusdam mutatis, aliis omissis.

^d *Immensa* (Sic). *Lege immense, qui tam misericorditer,* etc.

^e *Non nisi.* Huc spectat quod (Lib. ii advers. Etipandum) Etherius scribit : Omnes intra Ecclesiam per eam salvati credo, extra illam, licet quanta bona quis videatur agere, etiamsi pro Christi nomine sanguinem fuderit, salvus e se non poterit, nisi ad Ecclesiam adherit catholicam, quæ sola recte credit, sola diligit proximum, sola patitur pro Christo, sola moritur pro eo.

A ferat munera : et si quis in vobis sapiens est et reclus corde : veniens operetur. **P.** In omnibus.

Missæ. Deum qui est eternitas angelorum : pax beatorum : et vita fidelium fratres charissimi attonde rogemus. Ut quia ipso inspirante percepimus : ut hunc veraciter invocemus : ipso favente impetrare possimus : quod ab illo fideliter postulamus. **Amen.**

Alia Oratio. Deus une et ^d immense tam misericorditer lapsorum defectum reparas ; quam potenter eorum que non erant statum edificas. Da Ecclesie tue Catholice fidei plenitudinem : quam illi dedisti perfecte tenere : et his qui per lapsum operis in illa succumbunt : ex miseratione reparationem adesse. Quo et eternitatem per fidem acquirant : et glorie dignitatem per opus obtineant. **Amen.**

Post nomina. Oratio. Eternum te Deum et indeficiens bonum acclives servi tui humiliter obsecramus. Ut qui et beatitudinem fidelibus : et remissionem delinquentibus ^e non nisi intra sanctam ecclesiam conferri posse sanxisti : des et viventibus in ea sine lapsu consistere : et defunctis per ejus supplicationem a debitis suppliciis liberari. Ut et viventium te lingua simul et vita glorificet : et defunctorum quies eterna exultatione concelebre. **Amen.**

Ad pacem. Oratio. Pax indiscissa et premium perpetue pacis eterne Deus : qui et pacem angelis eterno federe collocasti : et ad hujus participium pervenire aditum etiam hominibus prebui : da vobis servis tuis et pacem temporis sequi : et pacem eternitatis habere. Ut dum in pacis voto transeunt tempora : in pacis regno conquiratur possessio sempiterna. **Amen.**

Inlatio. Dignum et justum est magnarum virtutum terribilis Deus : et copiosarum **82** miserationum ineffabilis Domine te benedicere : te glorificare : et vocibus quibus possumus pereani devotione laudare. Qui Ecclesiam tuam sanctam Catholicam ^f tanto tibi redemptionis ejus mysteriorum celebritate junxisti : quanto et illam tibi conjungendam eternitatis consilio diffinisti. ^g Que quoniam nescit aliene perfidie contagio sauciari : merito tibi inherens : teque diligens atque sequens : in suis precibus te invocat : teque rogat in hujus sacrificii singularis sacramento : per Sancti Spiritus acceptum pignus : veram **83** Judicium tenens : ut ab eis sinceritatis statu omnem contradictionem omnesque contradicentes avertas. Tollas questiones heresum : dissipet impugnationes

^f *Tanto.* *Lege tanta.*

^g *Quæ, quoniam nescit aliene perfidie contagio sauciari.* Rationem dat sanctus Augustinus : quia Ecclesia pugnare potest, expugnari non potest, quia manet inconcussa in radice sua, quia portæ inferi non prevalent adversus eam (De Symbolo ad catechumen., lib. 1, in fine) : Ipsa est Eccl. sia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans ; pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa tamen manet in radice sua, in charitate sua, in vite sua ; portæ inferorum non vincant eam.

temptationum. Abjicias ^a erectiones insultantium : A omniū sanctorum nobis patrocinia acquirat : et per eorum fortissimas preces firmamenta auxilii celestis obtineat. *ñ*. Amen.

obstruas ora adversus veritatem ejus falsa loquentium : et comminus prorsus omne quod in contradictionis : vel conturbationis ejus acie aut venenosum serpit : aut falsum insurgit : aut ^b heretum substas : aut exortum turbat : aut quodlibet recte fidei et sancte operationis dignitatem impugnat. Non lingua verbis elata : non manus gladiis plena : non tentuptatio crebra vel valida. Non potestas quolibet quocumque ictu nocendi pavenda insurgat : vel noceat : aut improbe convalescat. Sed elisis ac destructis adversantibus cunctis : tanto tibi in hac vita tranquilla serviat libertate : quanto tibi veritatis precouo eum universitate militie celestis : hunc laudis hymnum concinit : et proclamat : ita fideliter dicens. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere gloriosus : vere multe pietatis Dominus Unigenitus Jesus Christus filius Dei vivi. Qui cum Patre manens eternitatis tue prospectu ^c diffinieras unam tibi de gentibus congregandam ecclesiam copulare. Cujus copulationis mysterium in hoc ^d Sacramentum corporis et sanguinis tui vera exhibitione compesti : ad inherendum tibi emundans illam aqua baptismatis : exhibens oleo unctionis : satians pane corporis : et letificans vino effusi ernoris. Ipse redemptor ejus : ipse pro ea factus precium emptionis. Non dans pro ea quamlibet preciosam rem : que tamen esset : que emenda erat : nec vetustatis putredine : et vilitatis sorde poterat quandoque fatiscere : sed vere te ipsum dans : et eternum atque immortalem ad mortem humilians ^e emisisti illam ita ^f erudiens eam a ditione mortis : ut conformares eam immortalitatis tue gloriam et beatitudinem sempiternam. Unde et hec talium beneficiorum indesinenter memor existens : cum fide et gratulatione sincera tue institutionis et sue redemptionis verba commemorat Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Deferentes altaribus tuis Domine oblationum vota non merita : precamur multarum misericordiarum tuarum gloriam tuam ; et illa que se omnibus offert : si sit qui eam mereatur accipere pietatis tue omnipotentissimam bonitatem. Ut sit rationale obsequium ^g vestrum : et fiat hec oblatio in remissionem peccatorum : per viscera misericordie charitatis divine : faciasque hanc hostiam vivam placentem tibi sanctam ac benedictam. Referatur in sacrificio justitie : ex quo in excelsis suavitatis odor ascendat : et holocaustum igne fidei ardens per membra populi dividendam : ^h quod

^a Erectiones. Apud sanctum Augustinum (Serm. in vigil. Pentec.) legitur : De summa erectione ultima dejectione.

^b Heretum. Lege erectum.

^c Diffinieras. Lege definieras.

^d Sacramentum. Lege sacramento.

^e Emisisti. Lege emisisti.

^f Erudiens. Lege eripiens. Fortasse totus hic locus legi poterit : Non dans pro ea, que tamen redimenda erat, quamlibet rem pretiosam, que aut vetustatis putredine, aut vilitatis sorde, poterat quandoque fatiscere,

sed te ipsum dans emisisti illam, ita eripiens eam a ditione mortis, ut conformares immortalitatis tue glorie ac beatitudini sempiternae.

^g Vestrum. Lege nostrum.

^h Quod. V detur illud quod abundare.

ⁱ Cap. XVII. Hæc prophetia consuta est lociniis capitum XVII et XIV Jeremie. Inchoatur ab extremitate versiculi 7 capituli XVII : *Benedictus vir* ; mox adjungitur versiculus 5 ejusdem capituli : *Pravum cor hominis* ; tum, ex capite XIV, pars media versiculi 18 : *Prophetia quoque*, et pars ultima versiculi 9 : *Tu autem*

Ad orationem Dominicam.

Sit jugis ad Deum fratres charissimi nostre humilitatis intentio : et pro quotidianis peccatis indefessa precatio. Ut corde creduli : et devotione strenui fideliter clamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Largitor gratiarum Dominus Jesus Christus benedictionis sue nobis remedia largiatur. *ñ*. Amen. Abstergat propitius mala omnia que gessitis : et tribuat veniam quam ab eo deposcitis. *ñ*. Amen. Ejusque concedente clementia : et indulgentiam criminum : et celestis glorie mereamini percipere regnum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit **SS** in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate.

Post communio. Passionis Dominicæ calicem delibantes : et sacrosancti corporis suavitatem gustantes : gratias et laudem ei referamus : in domo ejus leti et hilares ambulantes. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

C IN OCTAVO DOMINICO POST EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam officium et oratio in primo Dominico. fo. 64.

Lectio libri Hieremie prophete (¹ Cap. XVII, XIV). *ñ*. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Benedictus vir qui confidit in Domino : et erit Dominus fiducia ejus. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas : quod ad humorem mittit radices suas : et non timebit cum venerit estus. Et erit folium ejus viride : et in tempore siccitatis non erit sollicitum : nec aliquando desinet facere fructum. Maledictus homo qui confidit in homine : et ponet carnem brachium suum : ut a Domino recedat cor ejus. Erit enim quasi mirice in deserto : et non videbit cum venerit bonum. Sed habitabit in deserto et in terra salsuginis et inhabitabili. Pravum est cor hominis et inscrutabile : quis cognoscat illud ? Ego Dominus scrutans cor : et probans renes : qui do unicuique juxta viam suam : et juxta

sed te ipsum dans emisisti illam, ita eripiens eam a ditione mortis, ut conformares immortalitatis tue glorie ac beatitudini sempiternae.

^g Vestrum. Lege nostrum.

^h Quod. V detur illud quod abundare.

ⁱ Cap. XVII. Hæc prophetia consuta est lociniis capitum XVII et XIV Jeremie. Inchoatur ab extremitate versiculi 7 capituli XVII : *Benedictus vir* ; mox adjungitur versiculus 5 ejusdem capituli : *Pravum cor hominis* ; tum, ex capite XIV, pars media versiculi 18 : *Prophetia quoque*, et pars ultima versiculi 9 : *Tu autem*

fructum adinventionum suarum. Perdix fovit que non peperit : fecit divitias et non in iudicio. In dimidio dierum suorum derelinquet eas : et in novissimo suo erit insipiens. Solum glorie altitudinis a principio locus sanctificationis nostre. Expectatio Israel. Domine omnes qui te derelinquunt : confundentur. Recedentes a te in terra scribentur : quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum. Propheta quoque et Sacerdos abierunt in terram : quam ignorabant. Numquid projiciens abjecisti Judam : aut Syon abhominata est anima tua ? Quare ergo percussisti nos : ita ut nulla sit sanitas. Expectavimus pacem et non est bonum : et tempus curationis : et ecce turbatio. Cognoscimus Domine iniquitates nostras : impietatem patrum nostrorum qua peccavimus tibi. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum : neque facias nobis contumeliam. Solum glorie tue recordare : ne irritum facias fedus tuum nobiscum. Tu autem in nobis es Domine et nomen tuum invocatum est super nos : ne derelinquas. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Deus iudex justus fortis et patiens : non iram inferens per singulos dies. *†*. Confitebor Domino secundum justitiam ejus psallam nomini Domini altissimi. *P.* Per sin.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli apostoli ad Corinthios
(*b* Cap. XII, XIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Vos estis corpus Christi et membra de membro : et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia. Primum Apostolos. Secundo Prophetas. Tertio Doctores. Deinde Virtutes. Exinde gratias curatum. Oportulationes. Gubernationes. *c* Genera linguarum. Numquid omnes Apostoli ? Numquid omnes Prophete ? Numquid omnes Doctores ? Numquid omnes virtutes ? Numquid omnes gratiam habent curationum ? Numquid omnes linguis loquentur ? Numquid omnes interpretantur ? Emulamini autem charismata meliora : et adhuc excellentiorem viam vobis *d* demonstrabo. Si linguis hominum loquar et angelorum charitatem autem non habeam : factus sum velut es sonans : aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam : et noverim mysteria omnia et omnem scientiam : et habuero omnem fidem ita ut montes transferam : charitatem autem non habuero nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas : et si tradidero corpus meum ita ut ardeam : charitatem autem non habeam : nihil mihi prodest. Caritas patiens est : benigna est. Caritas non emulatur : non agit perperam. Non inflatur : non est ambiciosa : non querit que sua sunt : non

a Psallendo. Ps. vii, 12. *†*. Ibid., 18.

b Cap. XII. Vers. 27. XIII, 1-8.

c Genera linguarum. Vulgata, Theodoretus, et Ambrosiaster addunt interpretationes sermonum. Textus Græcus cum nostro Missali convenit.

d Demonstrabo. Vulg. et Gr. demonstro.

A irritatur : non cogitat malum. Non gaudet super iniquitate : congaudet autem veritati : omnia suffert : omnia credit : omnia sperat : omnia sustinet. Caritas nunquam *g* excidit : que est in Christo Jesu Domino nostro. *ñ*. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (*c* Cap. XVI).

Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Homo quidam erat dives qui habebat villicum : et hic diffamatus est apud illum : quia dissipasset bona ipsius. Et vocavit illum : et ait illi. Quid hoc audio de te ? Redde rationem *f* villicationis : jam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra se : quid faciam : quia Dominus meus auferet a me villicationem. Fodere non valeo : mendicare erubescio. Scio quid faciam : *B* ut cum amotus fuero a villicatione : recipiant me in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus Domini sui : dicebat primo. Quantum debes Domino meo ? At ille dixit. Centum cados olei. Dixitque illi. Accipe *a* cautionem tuam : et scribe quinquaginta. Deinde alii dixit. Tu vero quantum debes ? Qui ait : Centum coros tritici. Ait illi. Accipe litteras tuas : et scribe octoginta. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis : quia prudenter fecisset : quia filii hujus seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Ego dico vobis facite vobis amicos de mammona iniquitatis : ut cum defeceritis : recipiant vos in eterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo : et in majori fidelis est. Et qui in modico iniquus est : et in majori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona *C* fideles non fuistis : quod vestrum est : quis credet vobis ? Etsi in alieno fideles non fuistis : et quod vestrum est : quis dabit vobis ? *h* Nemo potest duobus dominis servire. Aut enim unum odio habet : et alterum diligit : aut unum adheret et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonæ. Audiebant autem omnia hec Pharisei : qui erant avari et deridebant illum. Et ait illis. Vos estis qui justificatis vos coram hominibus. Deus autem novit corda vestra : quia quod hominibus altum est : abhominatio est ante Deum. Qui habet aurem audiendi audiat. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

i Lauda. Alleluja. *†*. Lauda Hierusalem Dominum : conlauda Deum tuum Syon. *P.* Alleluja.

j Sacrificium. Sacerdotes Domini et levite : et omnis Israel qui convenerant ad Dominum : ambulabant ante arcam : et immolabant victimas Domino alleluja : alleluja : alleluja. *†*. Venerunt omnes seniores ex Israel : et tulerunt arcam Domini et portaverunt in tabernaculum testimonii : et omnia vasa sanctuarii que erant in tabernaculum. *P.* Et immolabant vi.

c Cap. XVI. Vers. 1-15.

f Villicationis. Vulg. et Græc. addunt tuæ.

a Cautionem tuam. Vulg. Et vade cito scribe.

h Nemo. Vulg. et Gr. addunt servus.

i Lauda. Ps. cxlvii, 1.

j Sacrificium. Ex lib. III Reg. viii, 1-5. *†*. Ibid. 3.

Missæ. Custodientis ordinem rei fratres charissimi A prius ad Deum pro peccatis nostris preces fundamus. Quid compunctio cogitationum habeat: quid vanitas secularis extorqueat confidentes. Quo^a saltem hic diaboli vincatur astucia: ubi omnipotentis est Dei exoranda clementia. *ñ. Amen.*

Alia oratio. Deus qui vastatoris antiqui perfidiam virtute filii tui: et Spiritus Sancti dona distribuendo vicisti: et Jelisti nobis de captivitate victoriam: concede quesumus: ut qui nos impetere moliantur: tue potentie dextera refrenentur. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Offerentiæ Deus pater quesumus vota suscipito: quo viventium oblatione suscepta: defunctis fidelibus requies impetretur eterna. — *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Effice nos Domine filios pacis: B quos fecisti filios tue adoptionis. Ut pacifici viventes in terra: ad promissa pervenire mereamur celestia. — *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est: equum et salutare est: nos tibi semper laudes et gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus. Una divinitas. Trina majestas. Natura inseparabilis: ^b persona individua. Deus unus: ^c et non solus: unitas triplex: trinitas simplex: sapientia multiplex. ^d Inconfusa conjunctio: et indivisa distinctio. Quem unum substantialiter confitemur: et trinum personaliter nunciamus: Patrem et Filium et Spiritum Sanctum. Qui in uno trinus apparet: et in trino unus agnosceris. Quem conlaudant Angeli et Archangeli una voce in dicentes. — *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Osanna in excelsis benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus **85** et inlaxit nobis: Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Sanctifica Domine ministerium: exilara minus rantem: inlustra templum: orna altarium: ordina populum: cura morbum: dona remedium: proba votum. Ut omnes de diabolica astucia liberati: non insidiantem timeant sed curantem. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

^e Preceptorum suorum: quesumus quod Christus suis commendavit discipulis: nos quoque fratres cum genitu cordis proclamemus et teris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Deus conditor vester invenet in vobis dignitatis originem quam creavit. *ñ. Amen. Idem*

^a *Saltem.* Lege saltem; frequenter e pro i, et vicissim i pro e exarata occurrunt.

^b *Persona individua.* Forte personæ individua, id est, inseparabiles. Concilium Toletanum vi, de vera fide Catholica, n. 2: Credimus Trinitatem discretam inseparabiliter personis; et concilium Toletanum xi, in præf., docet tres personas dici ut cognoscantur, non ut dividantur et infra addit: inseparabiles enim inveniuntur et in eo quod sunt, et in eo quod faciunt, aut forte personalitate individua.

^c *Et non solus.* Forte, non solitarius. Concilium Toletanum vi, de Plen. Cath. fid., n. 2: Credimus Trinitatem Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum solum, non solitarium.

^d *Inconjuga.* Confer concilium Toletanum xi, in

redemptor conservet operationem gratie: quam redemit. *ñ. Amen.* Ipse omnium iudex pro nullo vos reatus examinatione futura condemnet. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Oratio. Require retro in septimo Dominico. fol. 81.

† IN DOMINICO ANTE DIEM CINERIS.

Ad Missam. Officium

Dominus regnavit decorem induit alleluja: alleluja *ψ*. Induit Dominus fortitudinem et præcinxit se. P. Alleluja: alleluja. *ψ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Alleluja.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ. Amen.*

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet: tibi et terris gloriam ecclesia canit: atque hujus caterve concentu ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus: ut sicut tuas solemniter porrigimus laudes: ita precum nostrarum jubeas efficaciter suscipere voces. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Esayæ prophete (5 Cap. LV).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Audite audientes me: et comedite bonum: et delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram: et venite ad me: audite me et vivet anima vestra. Et seriam vobiscum pactum sempiternum: misericordias David fidelis. Ecce testem populis dedi eum: ducem ac preceptorem gentibus. Ecce gentem quam nesciebas: vocabis: et gentes que te non cognoverunt: ad te current propter Dominum Deum, tuum et sanctum Israel qui glorificavit te. Querite Dominum dum inveniri potest: invocate eum: dum prope est. Derelinquat impius vias suas: et vir iniquus cogitationes suas: et revertatur ad Dominum: et miserebitur ejus et ad Deum nostrum: quoniam multus est ad D ignoscendum. Non enim cogitationes mee: cogitationes vestre: neque vie vestre: vie mee: dicit Dominus. Quia sicut exaltantur celi a terra: sic præfat.

^e *Præceptorum.* Lege: Præceptorum Sacrorum, quæ quondam Christus suis commendavit discipulis, memores, nos quoque fratres... proclamemus e teris.

† *In Dominico.* Hæc Dominica, quæ ritu Romano Dominica quinquagesimæ in Missali Mozarabum Dominica ante diem Cineris, et etiam Dominica ante carnes tollendas appellatur: porro Dominica in carnes tollendas Mozarabum distinguenda est a Dominica in carnes tollendas Gotho-Hispana, quæ, ut habet Orationale Gothicum (Pag. 65), est Dominica 1 Quadragesimæ. Est etiam distinguenda a Dominica carnis privii Græcorum, quæ cadit in Dominicam Sexagesimæ.

⁵ *Cap. LV. Vers. 2-13.*

exaltate sunt vie mee a visis vestris : et cogitationes mee a cogitationibus vestris. Et quomodo descendit inuber et nix de celo : et illuc ultra non revertetur : sed inebriat terram et infundit eam : et germinare eam facit : et dat semen serenti : et panem comedenti : sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum : sed faciet : quodcumque volui : et prosperabitur in his ad que misi illud. Quia in leticia egrediemini : et in paretudinem. Montes et colles cantabunt ^a coram Deo laudem : et omnia ligna regionis plaudent manu. Pro salivca ascendet abies : et pro urtica crescet myrthus. Et erit Dominus nominatus in signum eternum : quod non auferetur. *ñ*. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper. *ñ*. Et cum. ^b *Psallendo.* Deus virtutum convertere nunc. *P.* Respice de celo et vide et visita vineam istam. ^γ. Extendisti palmites ejus usque ad mare et usque ad flumen propagines ejus. Quare Domine destruxisti maceriam vinee tue : et vindemiant eam omnes transeuntes : devastabit eam serpens de silva : et singularis ferus depastus est eam. *P.* Respice. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia epistole Pauli apost. li ad Romanos
(^c *Cap. I, II*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. ^d Revelabitur ira Dei de celo super omnem impietatem et injustitiam **86** hominum eorum ^e qui veritatem in injusticia detinent. Quia quod notum est Dei : manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta, conspiciuntur. Sempiterna quoque ejus virtus ac divinitas : ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovisset Deum : non sicut Deum : glorificaverunt : aut gratias egerunt : sed evanuerunt in cogitationibus suis : et obscuratum est insipiens cor eorum dicentes enim se esse sapientes : stulti facti sunt : et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis : et volucrum : et quadrupedum : et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam : ut contumeliis afflicta corpora sua in semet ipsis. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium : et coluerunt et servierunt creature potius quam creatori : qui est Deus benedictus in secula. Amen. Propter quod tradidit illos Deus in passiones ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum : in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi relicto naturali usu feminarum : exarserunt in desideriis suis in invicem masculi in masculos turpitudinem operantes. Et mercedem quam oportuit erroris sui, in semet ipsos recipientes. Et sicut non probaverunt Deum

A habere noticiam : tradidit illos Deus in reprobum sensum : ut faciant que non conveniunt. Repletos omni iniquitate. Malicia. Fornicatione. Avaricia. Nequicia. Plenus invidia. Homicidiis. Contemptione. Dolo. Malignitate. Susurrone. Detractores. Deo odibiles. Contumeliosos. Superbos. Elatos. Sibi placentes. Inventores malorum. Parentibus non obediens. Insipientes. Incompositores. Sine affectione : absque federe. Sine misericordia. Qui cum justitiam Dei cognovissent : non intellexerunt. Quoniam qui talia agunt : digni sunt morte : non solum qui faciunt. Sed et qui consentiunt facientibus. Propter quod inexcusabilis homo es omnis qui judicas : in quo enim judicas alterum : te ipsum condemnas. Ealem enim agis : que judicas. Scimus enim quoniam **B** iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimans autem hoc homo qui judicas eos qui talia agunt : et facis ea que in te effugies iudicium Dei. An divitias bonitatis ejus : et patientie : et longanimitatis contemnis ? Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit ? Secundum duritiam autem et impenitentem cor thesaurizas tibi iram in die ire : et revelationis justi iudicii Dei : qui reddet unicuique secundum opera ejus. ^h His quidem qui secundum patientiam : boni operis gloriam et honorem et incorruptionem querentibus vitam eternam. His autem qui ex contemptione sunt et qui non acquiescunt veritati : credunt autem iniquitati : ira est indignatio. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum : Judei primum et Greci. **C** Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum Judeo primum et Greco. Non est enim personarum acceptio apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt : sine lege peribunt. Et quicumque in legem peccaverunt : per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum : sed factores legis iustificabuntur. Cum enim gentes que legem non habent : naturaliter ea que legis sunt faciunt : hujusmodi legem non habentes : ipsi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Testimonium reddentes illis conscientia ipsorum : et inter se invicem ⁱ cogitationum accusantium : aut etiam defendentium in die qua iudicabit Deus occulta hominum : secundum evangelium meum **D** per Jesum Christum Dominum nostrum.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (i Cap. XVI).

Illo in tempore ; Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Homo quidam erat dives : et induebatur purpura et bysso : et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus : qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus : et cupiens saturari de micis que cade-

^a *Coram Deo.* Vulg. *Coram vobis.* LXX, *montes et colles exalitent respicientes vos in gaudio.*

^b *Psallendo.* Ps. LXXIX, 15. ^γ *Ibid.* 12.

^c *Cap. I.* Vers. 18-11, 1-16.

^d *Revelabitur.* Vulg. *revelatur.*

^e *Qui veritatem.* Ita in Græco, Vulgata, Ambrosiaster, qui veritatem Dei.

^f *Contemptione.* Lege *contentione.*

^g *Incompositores.* Vulg. *incompositos.*

^h *His quidem qui.* Ita Ambrosiaster, et Primasius. Vulgata : *his quidem qui quaerunt.*

ⁱ *Cogitationum accusantium.* Verbatim e Græco. Vulgata, *cogitationibus accusantibus.*

^j *Cap. XVI.* Vers. 19-31.

lant de mensa^a divitis. Sed et canes veniebant et A
 lingebant ulcera ejus. Factum est autem ut moreretur
 mendicus et portaretur ab angelis in sinum Abrahe.
 Mortuus est et dives : et sepultus est in inferno.
 Elevans autem oculos suos : **87** cum esset in tormen-
 tis : vidit Abraam a longe et Lazarum in sinu ejus : et
 ipse clamans dixit. Pater Abraam miserere mei : et
 mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in
 aqua : ut refrigeret linguam meam : quia crucior in
 hac flamma. Et dixit illi Abraam : Fili recordare
 quia recepisti bona in vita tua : et Lazarus similiter
 mala. Nunc autem hic consolatur : tu vero cruciaris.
 Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum
 firmatum est. Ut hi qui volunt hinc transire ad vos
 non possint : neque inde huc transire. Rogo ergo
 te pater ut mittas eum in domum patris mei. Habeo
 enim quinque fratres : ut testetur illis ne et ipsi ven-
 nent in locum tormentorum. Et ait illi Abraam. Ha-
 bebunt M ysen et prophetas : audiant illos. At ille dixit.
 Non pater Abraam : sed si quis ex mortuis iterit ad
 eos penitentiam agent. Ait autem illi. Si Moysen et
 prophetas non audiunt : neque si quis ex mortuis
 resurrexerit credent. Qui habet aurem audiendi au-
 diat.

¶. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. †. Respice Domine de celo :
 et vide visita vineam istam. P. Alleluja.

^c *Sacrificium.* Accepit librum Moyses. *Requ're re-
 tro in Dominico septimo post Epiphaniam Domini. fo-
 lio 81.*

Missa. Ecce jam in proximo sunt dies illi salutis :
 in quibus revoluti anni circulo : per salutaris absti-
 nentie opus : remedia cupimus suscipere pravorum
 actuum nostrorum. Etenim sicut ait Apostolus : hoc
 est acceptabile tempus : et hi sunt dies salutis. In
 quibus spiritualis medela exquirenti adveniat animo :
 et mala dulcia : scabra peccaminum evellantur a
 mente. Ut qui consuetudine noxia semper cogimur
 deorsum fluere : tandem divina nos erigente ele-
 mentia conemur sursum surgere. Ut horum dierum
 vota exhibentes susceptione : et malorum nostro-
 rum levemur a crimine : et beatitudinis electorum
 mereamur compotes esse. ¶. Amen.

Alia oratio. Quantum nos divina clementia fratres D
 charissimi expectat ad penitentiam : in hoc debemus
 cognoscere : in quo dum nos prospicit prava sine
 termino agere scelerum nostrorum : in hujus vite
 spacio terminationem digneur concedere. Cum in
 diebus etiam anni spacia statuta decrevit tempora : in
 qua nos ad bonorum operum acta invitat. Ut caro
^d que se ad sue combustionis incendia ^e crapulationi

^a *Divitis.* Vulgata addit : *Et nemo illi dabat.*

^b *Lauda.* Ps. LXXIX, 45.

^c *Sacrificium.* Ex Exod. xxiii, 6, 7, 8. †. Ibid.,
 xxv, 1, 5, 10.

^d *Qua se (Sic).* Lege quasi.

^e *Crapulationi.* Id est, *crapulae.*

dedita : immoderata grassatur ruina : et indiscreta^f
 temulentia vicio non solum incenditur culpa : sed
 etiam fu-cata memoria creatoris sui obliviscitur be-
 nevolentiam : a quo statim non recipit secundum
 culpam : verum dum in utroque vicio refrenata con-
 sistit : quid aliud agit nisi quod ab imis ad sursum
 ascendit. Qui dudum corporali gravedine onerata :
 tetro herebi profundo devenerat mancipanda. Sed
 dum abstinentie miseratio conjungitur elemosyne :
 tanquam pinnato more sive mens ipsa : sive oratio
 elevatur in ethera. Et cum tanta superna beneficia
 nostra nobis non ambient desideria : saltem adorn-
 ante nos gratia divina alacres debemus occurrere
 ad hec celestia medicamenta. Ut concessio nobis pe-
 nitendi spacio : sic debeamus commissa : ne iterum
 admittamus de-fenda : sed hoc seminem in lachri-
 mis : quod metamus in gaudiis. ¶. Amen.

Post nomina. Oratio. Recensita Domine tuorum
 fidelium nomina : quesumus ut liber vite eterne
 contineat. Ut qui misericorditer cuncta regis ac mo-
 deras : et vivis prestes feliciter vivere : et defunctis
 eruas a tenebrosa infernali caligine. ¶. Amen

Ad pacem. Oratio. Christe Dei filius qui per sup-
 plicium suscepto crucis pacificasti omnia que sunt
 in celis et in terris : quesumus ut nos pace illa locu-
 pletes : in qua electos tuos consistere facis. Ut pa-
 cato mentis receptaculo sic tibi in cordibus nostris
 dignum preparemus hospitium. Ut semper ad nos
88 venias : et apud nos cum Patre mansionem fa-
 cias. Et ita nos tibi peculiare efficias : ut semper
 C Spiritus Sancti gratiam ^e in nos habitare concedas.
 ¶. Amen.

Intatio. Dignum et justum est equum et salutare
 est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster.
 A quo indigni digne protegimur : et protectionis
 munera cecato cordis oculo non pensamus : dum
 sepe prout in culpa labimur : et nihil justum agi-
 mus : ex quo surgamus. Cum ergo nos tua larga
 clementia et per digna Patriarcharum invitat exam-
 pla : et per prophetarum salubria docet oracula : et
 per rutilantia incarnationis Domini nostri Jesu Chri-
 sti illustrat miracula : adhuc etiam et Apostolorum
 ejus melliflua predicamenta ^b nostra inserit corda.
 Ut eternam amantes vitam : desideria^c abjiciamus
 vana : et ea sequamur quam inluminati sine fine ma-
 nere scimus perpetua. Sic Enoch perniciosam pra-
 vorum execrans vitam : delectabilia paradisi obtinet
 arva. Sic Noe justiciam servans in opere : rector
 arce factus est in diluvii tempestate. Sic Habraam
 divino precepto obediens : dum domum reliquit et
 patriam : amicus Dei effectus beatitudinem obtinet
 induit. Sic Isaac castimonie dono prefulgens in
 semine suo ^d hereditat omnes gentes. Sic Jacob hu-

^f *Temulentia.* Lege *Temulentia.*

^e *In nos.* Lege *in nobis.*

^b *Nostra.* Lege *nostris inserit cordibus.*

^d *Hereditat omnes gentes.* Apud scriptores eccle-
 siasticos *heredito* accusandi casu junctum non raro
 legitur.

militatis et sufferentia gratia fretus : promissum A dilatavit paternum. Sic Joseph prava suadenti objecta repellens : dum nepharium recensaret stuprum :
 * principari meruit in Ægypto. Sic Moyses negando se esse filium Pharaonis : dum temporales respuit delectationes : magis eligens cum populo Dei habere afflictionem : extitit in miraculorum patratione. Dum et Egyptum decem quassit plagis : et virga equora divisit rubri maris. Producit limpha ex saxis .et quadraginta dierum vel noctium spacia continuando jejunii legem promulgat in populis. Sic Josue dum hostes conterit populi Dei : Solis cursum reinet in climate celi. Sic David dum misericors extat in gloria regni : regnare cum Christo in sempiternum promeruit. Sic Helias et ipse quadraginta dierum vel noctium spacia jejunans : igneo B curru evectus alacriter paradisum defertur. Sic Daniel Propheta dum abstinentie inservit legibus : profunda et secreta mysteria enarrat legibus. Sic etiam Salvator noster ac Dominus noster Jesus Christus : ut temptatoris destrueret figmenta : quadraginta dierum vel noctium jejunavit spacia. Sic triticiam animi obinuit passionis tempore. Sic etiam sacrum corpus sue divinitatis conexum flagellis : sputis : clavis : lanceis : jarulis prebuit vulnerandum. Et hic in illo accessu adversitatis : nostras diluit veterosas maculas pravitatis. Jam vero post hec : quid Apostolorum numerus doctrinis premissit virtutum : sedule sancta ecclesia prodet in publicum. Sed quis nos ob hanc gratiam tibi clementissime Domine valeamus respondere : nisi ut C cum toto cordis affectu majestatis tue imploremus respectum. Ut non nos abjicias velut immundos : qui nos agnoscimus nimis squaloribus esse pollutos : sed exhibe nos ut tuos ministros : qui sepe de immundis jubes efficere mundos. Ut alacres occurramus ad hos dies : quos pro nostra purificatione tu ipse instituisti colendos : et sic in eis jussa tuorum impleamus preceptorum : ut semper te conlaudemus admixti in choro Sanctorum proclamantes atque ita dicentes.

ñ. *Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post sanctus. Vere sanctus vere benedictus es Domine Deus noster. Qui nos per penitentiam iuvitas ad veniam : ut purificatis concedas vitam eternam. Christe Domine ac redemptor eterne.

* *Principari.* Lege *principare.* Lactantius *principans* dixit, Sidonius Appollinaris *car.* 9, vers. 48, *Regnis principantem*; vox eadem in sancto Augustino, in concilio Toletano ix, et in aliis occurrit.

b *In damnatione.* Lege *in damnationem.* Non raro in hoc Missali casus accusativus pro ablativo, et vicissim ablativus pro casu accusativo. Præpositioni in junctus legitur.

c *Feria.* In Missali Mozarabum, et in Missali Toletano idem titulus legitur, at de feria quarta Cinerum, aut de feria quarta in capite jejunii silenti Orationale Gothicum, sanctus Isidorus et concilia Gotho-Hispana, silent pariter libri liturgici Gallicani, lectionarium Luxoviense, Sacramentarium Bobianum, et Missale Gallo-Gothicum; etiam Gotho-Hispani, uti et Galli, non plures quam quadraginta duos dies in quadagesima numerabant, et in his non nisi dies

Post pridie. Oratio. Christe Domine ejus passionis mortis et resurrectionis ideo facimus commemorationem : quia per id nos agnoscimus recepisse redemptionem : qui in prothoplasti parentis improba consensione eramus condemnati b in damnatione. Purifica nos ea miseratione : qua 89 Judum redemisti per sanguinis effusionem. Ut gratiam corpori et sanguinis tui suscepturi : careamus noxia : piaculi consueti suscipientes medelam salutis : quod est mysterium nostre redemptionis : in visceribus nostris. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Prope sum ecce fratres charissimi dies illi salutis : in quibus nos convenit cum litatione jejunii : elemosynam et pietatem conferre indigenti. Ut cara adtatur jejunis : et misericordie opera exhibeantur afflictis. Ut dum in his operibus occupati manemus : liberis semper vocibus ad Deum exclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu tuo.

Benedicti. Divina nos gratia benedictione superna locupletet : qui vos prospicit proximos abstinentie dies amabiliter prestolare. ñ. Amen. Ipse in cordibus vestris sibi beneplacitum preparat habitaculum : qui dies ipsos consecravit abstinentia ciborum. ñ. Amen. Ut tollentes crucem vestram sequamini eum : qui sponte pro vobis suscepit mortis supplicium. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. *Hic dicat chorus.* Gustate.

Post communio. Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine pariter : quia sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectione et sanctificationem habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. *Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace ñ. Deo gratias.*

* FERIA QUARTA IN CAPITE JEJUNII.

Antiphona. d Exaudi nos Deus quoniam benigna est D misericordia tua : secundum multitudine miseratio-

sex et triginta esuriales (*S. Isid. Off. lib. 1, cap. 36; concil. Tolet. viii, can. 9*). Quare Quadragesimam a die Dominica, quæ prima Quadragesimæ dicitur, incipiebant, et Jejunium a feria 2 proxime subsequente. Mozarabes igitur, cum in liturgia Gotho-Hispana nihil de feria quarta Cinerum invenirent, officium benedicendi cineres, eosque capitibus fidelium imponendi a Missali Toletano desumpserunt, prophetiam et Apostolum a feria 4 post Dominicam Quadragesimæ, Evangelium et orationes a Dominica Quadragesimæ mutati sunt, idque tanta oscitantia præstiterunt, ut peraque intacta remanserint, quæ nec diei sollemnis jejunii, neque ferie quartæ cinerum conveniunt; et pulcherrimum ordinem Missarum quadragesimarum evenerunt, quem in præfatione restituere conatus sum.

d Exaudi. Ps. lxxiii, 17. ÿ. Salvum. Ps. vi, 2.

num tuarum : respice in nos Domine. *ŷ*. Salvum me fac Deus : quoniam intraverunt a me usque ad animam meam. *ŷ*. Gloria in honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. *ŷ*. Amen. *P.* Exaudi nos Deus. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster. *ŷ*. Et ne nos inducas. *P.* Deus misereatur nostri. *Totum cum Gloria et honor Patri.* *ŷ*. Ostende nobis Domine misericordiam tuam. *ŷ*. Et salutare tuum da nobis. *ŷ*. Peccavimus cum patribus nostris. *ŷ*. Injuste egimus : iniquitatem fecimus. *ŷ*. Domine exaudi orationem meam. *ŷ*. Et clamor meus ad te veniat. *ŷ*. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum spiritu tuo.

Oratio. Oremus. ^b Concede nobis quesumus Domine presidia militie christiane sanctis inchoare jejuniis : ut contra spirituales nequicias pugnaturi : continent e muniamur auxilio. Per Christum. *Et postea Sacerdos benedicat cineres.* *ŷ*. Adjutorium nostrum in nomine Domini. *ŷ*. Qui fecit celum et terram. *ŷ*. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

Oratio. ^c Deus qui non mortem sed penitentiam desideras peccatorum : fragilitatem conditionis humane benignissime respice : et hos cineres quos causa proferende humilitatis : atque promerende venie : caputibus nostris imponi decrevimus : bene *ŷ* dicere pro tua pietate digneris : ut qui nos cinerem esse : et ob pravitate nostre meritum in pulvere reversuros cognoscimus : peccatorum omnium veniam : et preme penitentibus repromissa misericorditer consequamur. Per Christum.

Oratio. Omnipotens sempiternus Deus qui miseris omnium : et nihil odisti eorum que fecisti : dissimulans peccata hominum propter penitentiam : qui etiam misericorditer subvenis clamantibus ad aurem clementie tue : bene *ŷ* dicere : et sanctificare digneris hos cineres : quos super capita nostra : causa sanctorum religionis : et humilitatis pro peccatis nostris amore Ninnivitarum ferre constituisti : da per invocationem sancti tui nominis : ut omnes qui es ad pre-

^a Deus misereatur. Ps. LXVI.

^b Concede. Hæc oratio, quæ in omnibus Sacramentalis Gregorianis hæc die legitur, in Gregoriano Palmelli inscribitur collecta ad sanctam Anastasiam.

^c Deus qui non mortem. Hæc oratio legitur in vetusto Pontificali Arelensi, apud Martene (*De antiqu. Eccl. Discip.*, lib. IV, cap. 17).

^d Immutemur. Juxta priscam Ecclesie disciplinam, qui publicam suscipiebant penitentiam, habitum mutabant, illis cilicium solemniter imponebatur, et aspergebantur cinere. Hinc, cum de penitentia loquuntur Patres, adeo frequenter *saccum, cinerem et cilicium* commemorant. Tertullianus (*de Pudic. cap. 5*) penitentes in sacco et cinere describit. Sanctus Cyprianus (*De laps. penitentes in cilicio et sordibus volutantes*, eosdemque cineri et solo stratos, et sanctus Ambrosius (*Ad Virg. laps., c. 8*) vult ut corpus penitentis sit incuria maceratum, cinere aspersum, et opertum cilicio; quam vetustam disciplinam hæc antiphona in memoriam revocat; olim enim solis publice penitentibus cinis solemniter imponebatur, deinde ubi, pietatis causa, ad accipiendos cineres accedebant, qui illis seorsim a publicis penitentibus dabantur; deinde Urbanus papa II, in concilio Beneventano, anno 1001 (*Can. 4*) statuit ut cineres tam viri quam mulieris, tam clericis quam laicis cinerem super capita sua acciperent; exinde mos ac-

candam misericordiam tuam super capita sua tulerint : mereantur a te Domine Jesu Christe omnium delictorum suorum veniam percipere : et hodie sic sancta inchoare jejunia : ut ad diem resurrectionis purificatis mentibus digne mereantur accedere : et in futuro perpetuam **90** et inmarcescibilem accipere gloriam. Per Dominum nostrum Jesum Christum. Benedictio. Benedictio *ŷ* Dei Patris omnipotentis : et Filii *ŷ* et Spiritus *ŷ* Sancti descendat : et maneat super hos cineres. *ŷ*. Amen.

Hic aspergat aquam benedictam super cineres. Benedictis cineribus incipiat cantor Antiph. d Immutemur habitu : in cinere et cilicio jejunemus : et ploramus ante Dominum : quia multum misericors est : dimitte peccata nostra Deus noster.

Dica ut tribus vicibus : deinde dicatur alia Antiph. Inter vestibulum et altare plorabant Sacerdotes et Levite. Ministri Domini dicentes : parce Domine : parce populo tuo . et ne dissipe ora canentium ad te Domine. *ŷ*. Gloria et honor Patri. *ŷ*. Emendemus in melius quia ignoranter peccavimus : ne subito preoccupati die mortis : queramus spacium penitentie : et invenire non possimus. Attende Domine et miserere nostri : quia peccavimus tibi. *ŷ*. Adjiva nos Deus salutaris noster : et propter honorem nominis tui Domine libera nos. *P.* Attende. *ŷ*. Gloria et honor Patri. *P.* Attende.

Interim dum cantaverint Clerici hæc Antiphonas accipiant Clerici et laici cineres de manu Archiepiscopi vel Sacerdotis et dicat Sacerdos dum posuerit Antiph. e

Memento homo : quia cinis es : et in cinerem revertis : age penitentiam : et prima opera fac. f Hoc facto eant omnes ad processionem : finita processione fiat sermo quo finito incipiant ad Missam & Officium. Miserere omnium Domine Deus : et nihil odisti eorum que fecisti : dissimulans peccata hominum propter penitentiam : et parcens illis quia tu es Dominus Deus noster. *ŷ*. Miserere mei Deus : Miserere mei : quoniam in te confidit anima mea. *P.* Et par-

ciendi ab omnibus indiscriminatim cineres ubique susceptus est. Cæterum hæc antiphona, *Inter vestibulum et altare*, et hæc alia, *immutemur habitu*, in Antiphonario Gregoriano Thomasi scribuntur *Antiphonæ per viam processionis*, quæ, Romæ, a sancta Anastasia, ubi erat collecta, ad sanctam Sabinam ducebatur, ubi missam pontifex celebrabat. Consule ordines Romanos, in quibus etiam invenies quod pontifex, feria 4 cinerum hæc processionem, cum clero, et populo, nudis pedibus faciebat.

^e Memento. Eadem formula integra in Missali Toletano legitur; ultima pars habet admonitionem ad penitentes ex Apocalypsi (*Cap. II, 5*).

^f Hoc facto. Eadem est rubrica in Missali Toletano: processio instituta fuerat ad publicos penitentes ad fores ecclesie deducendos, vel ut populus, in ecclesia in qua collecta celebrata fuerat, ad aliam ecclesiam, in qua missa celebranda et concio habenda erat, duceretur. Concio, sive sermo habebatur ad populum de jejunio quadragesimali rite servando, et de aliis pietatis officiis, hoc tempore obviandis, commemorandum. In Breviario Mozarabum exstat sermo *de carnes tollendas*, et de elemosyna.

^g Officium. Sapientie XI, 24, 25. *ŷ*. Ps. LVI, 1. Ritu Gottho-Hispano missæ quæ diebus jejunii celebrantur a Scripturarum lectione incipiunt.

cens illis. *ŷ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Et parcens illis. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *ŷ*. *Chorus.* Amen.

Oratio. Converte nos Deus salutaris noster : et averte iram tuam a nobis : ac super populum tuum pacem presta quam loqueris : ut plebs tua letetur in te : ac salutare tuum custodiat : salutem intelligens vel misericordiam tuam temporum prosperitate cognoscat : vel benignitatem tuam fructum fecunditatis suscipiat. *ŷ*. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis a Proverb. I.

ŷ. Deo gratias.

Fili. Convertimini ad correctionem meam^b et proferam vobis spiritum meum : ^c et ostendam verba mea. Quia vocavi : et renuistis. Extendi manum meam : et non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum : et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo : cum vobis quod timebatis advenerit. Cum inruerit repentina calamitas : et interitus quasi tempestas ingruerit : quando venerit super vos tribulatio et angustia : tunc invocabunt me et non exaudiam. Mane consurgent : et non invenient me. Eo quod exosam habuerint disciplinam : et timorem Domini susceperint : nec adquireverint consilio meo : et detraxerint universe correctioni mee. Comedant igitur fructus vie sue : suisque consiliis saturabuntur. Aversio parvulorum interficiet eos : et prosperitas stultorum perdet illos. *ŷ*. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

^d *Psallendo.* Ecce veniet dies Domini magni elemosyne et jejunii : estote parati benefacere oppressis : viduis et orphanis. *P.* Ut recipiatis mercedem in novissimis temporibus dicit Dominus. *ŷ*. Quiescite agere perverse : discite benefacere : querite iudicium : subvenite oppresso. *P.* Ut re. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia epistole Iacobi Apostoli ad duodecim tribus (Cap. I).

ŷ. Deo gratias.

Charissimi. Nemo enim tentatur dicat quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est. Ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et inlectus. Deinde concupiscentia cum conceperit : parit peccatum. Peccatum vero cum consummatum fuerit : generat mor-

^a *Cap. I.* Vers. 23-33.

^b *Et proferam.* Vulg. *Et proferam.*

^c *Et ostendam.* Vulgata addit vobis.

^d *Psallendo.* Este certo ex verbis Scripturæ et alienis constitutus. *ŷ*. Isaiæ 1, 16, 17.

^e *Cap. IV.* Vers. 1-12. Hoc Evangelium olim logi consuevisse Dominica prima Quadragesimæ orationes quæ consequuntur ostendunt, et in Sacramentario Bobiano (*Pay.* 309) hoc idem habetur Evangelium, cui titulus præmittitur : *Lectio Evangelii secundum Mattheum, quæ legitur initio Quadragesimæ.* Idem denique Dominica prima Quadragesimæ legitur in Mis-

sa. Nolite itaque errare fratres mei delectissimi : omne datum optimum : et omne donum perfectum deorsum est : descendens a patre luminum apud quem non est ^g transmutatio : nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie genuit vos verbo veritatis : ut simus initium aliquid creature ejus. Scitis fratres mei dilectissimi : sit autem omnis homo velox ad audendum : tardus autem ad loquendum : et tardus ad iram. Ira enim viri justiciam Dei non operatur. Propter quod abicientes omnem inmunditiam et abundantiam malicie : in mansuetudine suscipite insitum verbum : quod potest salvare animas vestras.

ŷ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Mattheum

(^e *Ca. IIII*).

B Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus ductus est in desertum a spiritu : ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus : et quadraginta noctibus : postea esurit. Et accedens tentator dixit ei. Si filius Dei es : dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit ei. Scriptum est. Non in pane solo vivit homo : sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem : et statuit eum supra pinnaculum templi : et dixit ei. Si filius Dei es mitte te deorsum. Scriptum est enim. Quia angelis tuis mandavit de te : et in manibus tollent te : ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Jesus rursus. Scriptum est. Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde : et ostendit ei omnia regna mundi : et gloriam eorum : et dixit illi. Hec omnia tibi dabo : si cadens adoraveris me. Tunc dixit ei Jesus. Vade Sathana. Scriptum est enim. Dominum Deum tuum adorabis : et illi soli servies. Tunc reliquit eum diabolus : et ecce angeli accesserunt : et ministrabant ei. *ŷ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ŷ. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. *ŷ*. Memento nostri Domine in beneplacito populi tui : visita nos Deus in salute tua. *P.* Alleluja. *Dicat Presb.* Adjuvate me fratres.

^g *Sacrificium.* Hi dies orationis sancti erunt vobis : et humiliabitis animas vestras applicantes holocausta Domino Deo vestro.

D *Missa.* ^h Appropinquantibus beate quadragesime diebus : oremus Deum dilectissimi fratres corpore et mente prostrati. Et licet omni vite nostre tempore ejus operi ejus imaginem accepit anima de-

sali Toletano, in Calendario Frontonis, in libro comitis Pamelii, et in Capitularibus Evangeliorum Georgii et Thomasil

ⁱ *Lauda.* Ps. cix, 4. Alleluja canitur, quod diei sollemnis jejunii non convenit.

^g *Sacrificium.* Est compactum ex verbis Scripturæ (*Judith* iv, 8 et seq.) et aliis.

^h *Appropinquantibus.* Hæc oratio Dominicæ primæ Quadragesimæ recte conveniebat quando jejunium quadragesimale die luna proxime sequenti incipiebat.

beat mancipari : tamen specialiter quamdam observationem horum dierum esse debere : patrum docemur exemplis : qui non solum sermone : sed et opere : quid nobis imitandum esset egerunt : e quibus primus Moyses legislator occurrit : qui in hoc numero dierum excelsi montis verticem conscendit : nihil in his diebus nisi tantum verbo Dei pascelatur : quod ex ore Domini procedebat. Secundus vero occurrit nobis Helias propheta : ^a qui unicus esse virtutem contestans : quadraginta diebus montium excelsa lustravit : ubi sacri oris alloquium de Israëliitarum salute audire promeruit. Tertius autem ipse nobis Dominus noster Jesus Christus occurrit : qui totis quadraginta diebus heremi secreta penetrans : omnia diabolica tentamenta destruxit. Horum igitur nos exemplis edocti laborantes per hos dies quadraginta : ejiciamus a nobis malicie fermentum : quo animi sinceritatis et veritatis inveniri postmodum mereamur. *A. Amen.*

Alia oratio. Salutaris vie initia hodiernae solennitatis sacrificio cupientibus consecrare : occurrat Deus Pater unigenitus Filius tuus : qui olim callidi tentatoris astuciam : trimoda se suasionem incipientem sacri oris alloquio reprobavit ^b ac pertulit. Ipse a nobis virulenta tentationum semina pellat : ipse consensum malarum suggestionum a nobis retrudat. Ipse ariditatis nostrae inedia ^c divinis pedibus foveat. Protegat nos contra hujus tentatoris insidias : herica justicie : et galea salutis eterne. Exhibens de celorum edibus fragilitati nostre fortitudinem cibi perennis : quo et hodie validius roborati : ^d inditum ^e crastino abstinentie tempus incipientes : potantiae carnalis libitus in nobis decidant : ira deficiat : voracitas pereat : temulentie vitium evanescat. Secedant doli : *92* corpora salus habeat : animas vis divina. Utraque servent in opere pacem jejunii actu : virtutem in voto : constantiam in affectu : actuum disciplinam. Quo spiritualiter suscipientes predictae abstinentie tempus : per eum nobis salubriter efficiatur pervium : per quem id ad expiationem novimus Institutum. *A. Amen.*

Post nomina. Oratio. Christe Dei filius quo docente didicimus : non in solo pane vivere : sed in omni verbo quod tuo procedit ex ore. Presta nobis ut qui magisterium tuum sequentes presentis quadragesime initia hodierna die incipimus festivis consecrare in canticis : optata remedia a te impetrare possimus : iam viventibus quam defunctis. Quo et nobis ser-

^a Qui unicus. Fortasse qui unius panis. Confer. III Regum, xix, 6.

^b Ac pertulit. Est verborum transpositio, qualis non raro in hoc Missali occurrit. Lege : Qui olim callidi temptatoris astuciam pertulit, ac trimoda se suasionem incipientem sacri oris alloquio reprobavit.

^c Divinis pedibus. Lege de vivis panibus foveat. Involutione missae Initio Quadragesimae in Missali Gallo-Gothico de Christo Domino haec habet : Ipse enim est panis vivus et verus qui de caelo descendit, et habitat semper in caelo, qui est substantia aeternitatis et aeternitatis... hunc panem, Domine, nobis per hos quadraginta dies... ministrare digneris, cujus carne a te ipso sanctificata dum paschimur roboramur, et sangui-

viendi tibi concedatur cum affectu effectus : et illis a te prestetur eterne beatitudinis locus. *A. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus cui transferendus Helias quadraginta dierum jejunium consecravit : et spiritualiter donec ad caelestia mereretur ascendere jejunavit : prophetalem quesumus gratiam dona populis christianis : in qua superemus delectationes carnis et sanguinis. Fac in omnibus et per omnia continentes fac pacificos : fac caelestia precepta servantes : quibus et in hoc sacrificio benignus appareas : et humiliter te invocantibus propiciatus occurras.

A. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere trinitas Deus : qui das escam omni carni : et implet omnem animam benedictione. Tuere nos Domine qui non solum carnalibus cibis pascis : sed et spiritualibus escis alis. Ut non in solo pane vivamus : sed in omni verbo tuo vitam habeamus alimoniam. Nec tantum epulando : sed etiam jejunando pascamur. Nam ut dapibus : et poculis corpora : sic jejunis et verbis tuis anime saginantur. ^e Magnam enim in hoc munere corporibus salubritatem : et sanitatem mentibus prebuiti : jamque ab initio aeculi nobis jejunium venerabile dedicasti. Quod si illa generis humani mater Eva ^f interdictam sibi arborem custodisset : et immortalitatem retinisset : et patriam. Sed peccatum matris antiquae : quod inlicita ligni vetiti usurpatione commisit : in nostris ^g ablut jejunis. Ut qui de paradiso ^h per inobedientiam Adae non abstinendo cecidimus : nunc autem per obedientiam Christi jejunando surgamus. Qui nobis ex eadem materia calicem salutis remisit de qua mortis poculum biberamus. Ut quibus per cibum ligni acquisiti mors venerat : per crucis lignum salus perdit redderetur. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes.

A. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus et benedictus in altissimis Jesus Christus filius tuus Dominus noster. Qui assumpta humane fragilitatis natura : non solum infidelium sterilitatem convertendo fecundavit : verum etiam antiquissimum serpentem seductionibus blandis inlecebrantem : totiusque mundi copiam promittentem sterilitate ⁱ tibi promissa post jejunii peracta solemnibus omnipotentis brachio supplantavit. Docens discipulos suos : nostros autem apostolos non numerositate taurorum : aut hircorum : non

ne, dum hausto sitienter potamur, abluimur.

^d Inditum. Lege indictum.

^e Magnam enim. Idem in Gallo-Gothico legitur in Illatione missae jejunii, n. 22, et in Sacramentario Bobiano, p. 304, in illatione missae jejunii, in nostro autem illatio integra legitur, quae in citatis Missalibus Gallicanis ab initio et in fine decurritur.

^f Interdictam (Sic) sibi arborem custodisset. Ita Gallo-Gothicum et Bobianum legunt.

^g Ablut. Gallo-Gothicum et Bobianum, absolvet.

^h Per inobedientiam Adae. In Bobiano et Gallo-Gothico haec missa sunt uti et illa, per obedientiam Christi.

ⁱ Tibi permissa (Sic). Lege sibi permissa.

vitulorum ubertate : non agnorum pinguium victimis tuam placare clementiam : sed puris mentibus lotisque innocentie manibus sacrificia libare tue serenitati supplicia. Quia tu es Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Adsunt Domine Deus d'es illi quos colendos nobis documento tui exempli : sub quadragenaria jejunio decursione a signasses. Proinde tuam pietatem poscimus et rogamus ut hodiernae solennitatis sacrificio delibutus : largiaris supplicanti-bus famulis spiritualis alimonie cibum : et tue sermocinationis edulium. Quo ad instar prophete tui Helie hujus sacrificii libatione muniti : ita a crastino laboriosa divine institutionis salubriter expediamus jejunia : ut sermocinationis tue mereamur potiri loquela. *Chorus.* Amen

93 Ad orationem Dominicam.

Ecce Salvator noster : et Domine : qui per paginam veteris testamenti offerri tibi decimas rerum precipis annuales : tibi a dierum decimas consecrare con-mur. Pie largissimam tue pietatis clementiam implorantes : ut in congressione viae hujus instruas nos documentis justicie : et perceptionibus legis tue. Quibus instructi : et hodierni diei suscepta solennia expleamus et devotissime a crastino instituta jejunia inchoemus. Pater noster. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius qui quaterdecies diebus in abstinentiam devolutis : se tentari permisit : ipse vos non patitur ullis tentationibus a sancto proposito submoveri. *A.* Amen. Quique eidem callido tentatori non in solo pane : sed in verbo Dei hominem vivere posse respondit : celestis vos reficiat alimonia cibi. *A.* Amen. Ut dapibus satiati divinis : indictas a crastino parsimonie leges

^a Signasset. Lege signasti.

^b A crastino. Ita supra, in *alta oratione* : *Indictum et crastino abstinentiæ tempus incipientes*, et infra orationem Dominicam : *Quibus instructi et hodiernæ diei suscepta solennia expleamus, et devotissime a crastino instituta jejunia inchoemus*; et rursus (*Ibid.*) in *Benedictione* : *Ut dapibus satiati divinis indictas a crastino parsimonie leges explere possitis*. Hæc tam sæpe repetita ostendunt, et hanc missam olim propriam fuisse Dominicæ primæ Quadragesimæ, et Gotho-Hispanos jejunium quadragesimale inceptisse non feria quarta quæ præcedit, sed feria secunda quæ proxime subsequitur Dominicam primam Quadragesimæ.

^c *Dierum decimas.* Concilium Toletanum VIII (*can. 9*) Quadragesimam appellat totius anni decimas quæ in oblatione jejunii Domino consecrantur. Idem sanctus Isidorus (*de Offic. Eccles. lib. 1, c. 56*). Et ante istos sanctus Gregorius papa (*Hom. 16, in Evang.*) distincte scribit : *A presenti die usque ad Pascha is festivitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta duo sunt, ex quibus cum sex dies domini ab abstinentia subtrahuntur, non plus quam dies sex et triginta remnent, dum vero per trecentas sexaginta dies annus ducitur, nos autem per triginta et sex dies affligimus, quasi anni nostri decimas Deo damus.* Nec aliter Cassianus (*Collat. 2, cap. 24*) Quadragesimæ jejunium anni decimas nuncupavit.

^d *Dominico.* Hæc dominica in Missali et breviario

explere possitis. *A.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum : *A.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate.

Post communio. Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus ut sit nobis hic in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *A.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *A.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *A.* Deo gratias.

a DŌMINICO PRIMO IN QUADRAGESIMA.

Ad missam. Officium.

B Ecce nunc tempus acceptabile alleluja. *P.* Ecce nunc dies salutis alleluja. *Y.* Dominus regnavit decorem induit : induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P.* Ecce nunc dies. *Y.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. *A.* Amen. *P.* Ecce. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *A.* Amen. *Hic dicatur.* Gloria in excelsis. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *A.* Amen.

Oratio. Audiant simul te Domine omnes gentes et dives ac pauperes aurem tibi cordis accommodent. Nec timeamus in die mala : neque fidei onere relicto : jumentis insipientibus comparemur. Ut te solum intelligentia nostra adsequens ambiat : quem eterno in gaudio cum sanctis omnibus laudans premia sempiterna suscipiat. *A.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *A.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum. *Prophecia.* Audite audientes me.

Require in Dominica ante diem cinerum. fo. 25. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum.

Mozorabum prima Quadragesimæ scribitur in *Orationali Gothico* *Dominica in carnes tollendas*, quia proxime antecedebat jejunium quadragesimale, die luna subsequente inchoandum, ut ex orationibus quæ olim hæc die recitabantur, et modo in *Missali feria 4 cinerum* leguntur, constat. Vulgo etiam appellatur *Dominica in Alleluia*, quia festiva ab omnibus celebratur, unusquisque pro facultatibus splendide epulatur, et in ecclesia magna cum solemnitate *Alleluia* canitur, de quo orationes *Missalis*, *Breviarii* et *Orationalis Gothici* fidem faciunt. Apud Græcos *Dominica prima Quadragesimæ* festiva celebratur ob restitutum cultum sacrarum imaginum, atque peculiari nomine ea de causa *ἡ κυριακή τῆς ὀρθοδοξίας, Dominica Orthodoxiæ*, nuncupatur; sed hæc festivitas apud Græcos instituta est post eversum imperium et Ecclesiam Gotho-Hispanam. Ex decreto concilii xvi Toletani *Dominica prima Quadragesimæ* claudebatur baptisterii fores, et sigillo episcopi muniabantur, feria 5 in Cæna Domini aperiendæ. De hoc ritu meminit sanctus Hiplephonsus (*Lib. adnot. de cog. bapt. cap. 107*). Eadem quoque erat Galliarum Ecclesiæ disciplina (*S. Germ. de comm. Offic.*). Eadem pariter erat Ecclesiæ Alexandrinæ, atque adeo totius Ægypti (*Leç. Græc. Alexand. apud Zaccagnium*).

^e *Prophecia.* Juxta rubricam propheta hujus Dominicæ ea legenda est quæ *Dominica ante feriam 4 cinerum* lecta fuerat. At, ut alibi dixi, olim hæc die propheta ex III Regum xix, 3-14, lecta est.

com. *ñ*. Et cum. ^a *Tractus*. ^b Daniel Propheta. tunc illi tres quasi ex uno ore hymnum canebant : et benedicebant Dominum de fornace dicentes. *Hic incipiat Sacerdos. Benedictus.* Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum : et admirabilis et superexaltatus in secula. Amen. *ŷ*. Et benedictum nomen majestatis tue illud sanctum. *P.* Et super. *ŷ*. Benedictus es qui vides abyssos : sedes super chernubim et laudabilis. *P.* Et super. *ŷ*. Benedictus es in solidamento celi : et laudabilis et gloriosus in secula. Amen. *P.* Et super. *ŷ*. Benedictio omnia opera Domini Dominum : benedicite angeli Dei Dominum : benedicite stelle celi Dominum. *P.* Hymnum dicite et superexaltate eum in secula. Amen. *ŷ*. Benedicite filii hominum Dominum : benedicite Sacerdotis Dei Dominum. Benedicite sancti et humiles corde Dominum. *P.* Hymnum dicite. *ŷ*. Benedicite Anania Azaria et Misael Dominum. Hymnum dicite et superexaltate eum in secula. Amen. *ŷ*. Quia liberavit nos ab inferis et de manu mortis salvavit nos et eripuit nos de medio camino ardentis flammæ et e medio ignis eduxit nos. *Dicat Presb. Confitemini.* *ŷ*. Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in seculum misericordia ejus.

^c *Psallendo.* Ne memor fueris Deus iniquitatum nostrarum antiquarum : cito apprehendat nos misericordia tua Domine. *ŷ*. Quoniam pauperes facti sumus valde : adjuva nos Deus salutaris noster. *P.* Cito apprehen. ^d *Hic Sacerdos debet preparare calicem cum vino et aqua et hostiam in patena posita super calicem et accipiat illud 94, et prosternat se ad pedem altaris flexis genibus et dicat has preces que*

^a *Tractus.* Aut hæc vox omnino delenda, aut longa tractum, quia præfatio hymni trium puerorum tractum canebatur.

^b *Daniel Propheta.* Sic in Lectionario Luxoviensi, n. 8, Daniel cum benedictione legitur. Hæc enim indicant hymnum trium puerorum ; qui non modo in Gallia (S. Germ. in Explic. missæ), sed etiam in Hispania in omnium missarum solemnitate de pulpito canebatur ex decreto concilii IV Toletani (Can. 14). Canebatur autem tam a Gallis quam a Gotho-Hispanis antequam Apostolus legeretur. Plura in libris liturgiæ exstant hujus hymni exemplaria, quorum vix unum occurrit quod cum alio perfecte, quoad voces, conveniat, etsi omnia, quoad sensum, e capite octavo Danielis deprompta sint. Absoluto hymno trium puerorum, canebatur psalmus centesimus quintus, *confitemini*, cujus primum versum sacerdos canebat, reliqua psalmista et populus.

^c *Psallendo.* Ps. LXXVIII, 8.

^d *Hic Sacerdos.* Ista omnia recentiora sunt, nec ad munus sacerdotis olim pertinebant. Sanctus Isidorus (*Epist. Ludifr. Cordub.*) ad Diaconum pertinet... oblationes inferre, et disponere in altari... ad ipsum quoque pertinet officium precum. Latini officium precum, aut simpliciter preces nominabant orationes illas, quæ pro diversis hominum statibus necessitatibusque funduntur. A Græcis *pacificæ* dicuntur, quia ab his vocibus incipiunt, in pace Dominum precamur, aut *diagonicæ*, quia a diacono recitantur. Adhuc apud Græcos, et Orientales, et olim apud Gottho Hispanos diaconus preces recitabat, populus autem respondebat apud Græcos *Kyrie eleison*, apud Gottho-Hispanos, *placare, miserere*, aut tantummodo *placare*, et aliquando, ut est in libro offerentium, *præsta, æternæ omnipotens Deus.* Apud Mediolanenses

A sequuntur. Indulgentiam postulamus. Christe exaudi. Placare et miserere. *ŷ*. Jæu unigenite Dei patris filius : qui es immense bonitatis Dominus. *P.* Placare. *ŷ*. Cuncti te gemitibus exorantes poscimus : cunctique simul deprecantes quesumus. *P.* Placare. *ŷ*. Tua jam clementia mala nostra superet : tuo jam sereno vultu in nos respice. *P.* Placare. *ŷ*. Remove propitius tuam iracundiam : da peccatis finem : da laboris requiem. *P.* Placare. *ŷ*. Tranquillitatem temporum : rerum abundantiam : pacis quietem : et salutis copiam. *P.* Placare. *ŷ*. Illius Pontificis porrige presidium : atque universo supplicanti populo. *P.* Placare. *ŷ*. Remissionem omnium peccatorum quesumus : indulge clemens mala que commisimus. *P.* Placare. *Hic dicat Sacerdos 1 Orationem submissa voce.*

Exaudi orationem nostram Domine : gemitusque nostros auribus percipe : nos enim iniquitates nostras agnoscimus : et delicta nostra coram te pandimus tibi Deus peccavimus : tibi que confitentes veniam exposcimus. Et quia recessimus a mandat's tuis : et legi tue minime parvimus. Convertere Domine super servos tuos quos redemisti sanguine tuo. Indulge quesumus nobis : et peccatis nostris veniam tribue : tueque pietatis misericordiam in nobis largire dignare. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. *Hic elevet Sacerdos et dicat.* Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli s ad Corinthios (II, cap. V, VI).

ñ. Deo gratias.

respondet modo chorus, olim populus respondebat, vel Latine, *Domine, miserere*, vel Græce, *Kyrie eleison*. Harum precum usus apostolicus est, in liturgiis Græcorum Orientalium, in Ambrosiana, Gallicana et Gottho-Hispana inveniuntur, erant etiam fortasse in Africana, in liturgia Romana nullum harum existat vestigium, præter eas quæ in majiori hebdomada recitantur ; at in officio divino quotidie preces Romæ recitabantur, et in Breviario Romano ad laudes, ad vespas, et ad completorium preces dicuntur. Cæterum in Ecclesia Mediolanensi preces adhuc recitantur in missa diebus Dominicis Quadragesimæ, exceptis prima, et Dominica Olivæ, sive Palmarum ; recitantur autem statim post ingressum, sive introitum.

^e *Illius Pontificis.* Olim, loco vocis *illius*, quam litteræ III. exprimebant, nomen episcopi distincte recitabatur.

^f *Orationem.* In liturgiis Gallicanis hæc oratio post preces appellatur. A sacerdote recitabatur, qui missam celebrabat. Rubrica nostra prescribit ut *secreto*, id est, submissa voce, dicatur ; et sane, in liturgia sancti Chrysostomi, orationes secreto recitantur, quæ post synaptas a sacerdote funduntur.

^g *Ad Corinth. cap. V. Vers. 20-vi, 1-11.* In Sacramentario Bobiano Apostolus legitur ex II Cor. vi, 2-11 ; prophetia autem ex lib. III Regum, xix, 3-15. In Lectionario Luxoviensi, in initium Quadragesimæ, prophetia signatur ex Isaia, LVIII, 1-14 ; Apostolus ex II Cor. xi. Finis lectionis cum membrana deficit. Eadem lectio ex Apostolo in Missali nostro, et in libris Gallicanis hæc die legitur ; at, in nostro, lectio ab initio prolixior est.

Fratres. Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus : pro Christo reconciliamini Deo. Cum qui non noverat peccatum : pro nobis peccatum fecit : ut nos efficeremur iusticia Dei in ipso. Adjuvantes autem exhortamur : ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Alit enim. Tempore accepto exaudi vi te : et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis. Neini dantes ullam offensionem : ut non vituperetur ministerium nostrum : sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia. In tribulationibus. In necessitatibus. In angustiis. In laboribus. In plagis. In carceribus. In seditionibus. In vigiliis. In jejuniis. In castitate. In scientia. In longanimitate. In suavitate. In Spiritu Sancto. In charitate non ficta. In verbo veritatis. In virtute Dei. Per arma iusticie a dextris : et sinistris. Per gloriam et ignobilitatem. Per infamiam et bonam famam. Ut seductores et veraces. Sicut qui ignoti : et cogniti. Quasi morientes : et ecce vivimus. Ut castigati : et non mortificati. Quasi tristes : semper autem gaudentes. Sicut egentes : multos autem locupletantes. Tanquam nihil habentes : et omnia possidentes. ^a In Christo Jesu Domino nostro

^a. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Joannem (b Cap. III).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus reliquit Judeam : et ^a abiit in Galileam. Oportebat autem eum transire per Samariam. Venit ergo in civitatem Samarie : que dicitur Sichar juxta predium quod dedit Jacob Joseph filio suo. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic super puteum : hora erat quasi sexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus. Da mihi bibere. Discipuli autem ejus abierant in civitatem : ut cibos emerent. Dicit ei mulier illa Samaritana. Quomodo tu Judeus cum sis : bibere a me possis : que sum mulier Samaritana. Non enim contuntur Judei Samaritanis? Respondit Jesus : et dixit ei. Si scires donum Dei : et quis est qui dicit tibi : da mihi bibere : tu forsitan petisses ab eo : et dedisset tibi aquam vivam. Dicit ei mulier. Domine neque in quo haurias habes : et puteus altus est : unde ergo habes aquam vivam. Nunquid tu major es patre nostro Jacob : qui dedit nobis puteum hunc : et ipse ex eo bibit : et filii ejus et pecora ejus. Respondit Jesus : et dixit ei. Omnis qui biberit ex

^a In Christo Jesu Domino nostro. Verba eadem in Bobiano leguntur, quibus scilicet finis imponebatur lectioni.

^b Cap. IV. Vers. 5-43. Hoc Evangelium revera spectat ad sequentem Dominicam, ut alibi ostendi, ad hanc vero illud quod feria 4 Cinerum legitur. In Lectionario Luxoviensi, deficiente membrana, deficiunt legenda usque ad Dominicam Palmarum. In Sacramentario Bobiano (P. 501, col. 2), inter alias lectiones que initio Quadragesimae leguntur, est Evangelium secundum Matthæum, vi, 1-9. Rursus

A aqua quam ego dabo ei : non sitiet in eternum. Sed aqua quam ego dabo ei : fiet. **95** in eo fons aque salientis in vitam eternam. Dicit ad eum mulier. Domine da mihi hanc aquam : ut non sitiam : neque veniam huc haurire. Dicit ei Jesus. Vade voca virum tuum et veni huc. Respondit mulier et dixit. Non habeo virum. Dicit ei Jesus. B : nedixisti : quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti. Et hunc quem habes : non est tuus vir. Hoc vere dixisti. Dicit ei mulier. Domine video quia propheta es tu : patres nostri in monte hoc adoraverunt : et vos dicitis quia Hierosolymis est locus ubi adorare oportet. Dicit ei Jesus. Mulier crede mihi : quia venit hora quando neque in monte hoc : neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis : nos adoramus quod scimus : quia salus ex judeis est. Sed venit hora et nunc est : quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Nam et pater tales querit : qui adorent eum. Spiritus est Deus : et eos qui adorant eum : in spiritu et veritate oportet adorare. Dicit ei mulier. Scio quia Messias venit qui dicitur Christus. Cum ergo venerit : ille nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Jesus. Ego sum qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli ejus : et mirabantur quia mulieri loquebatur. Nemo tamen dixit : quid queris : aut quid loqueris cum ea. Reliquit ergo idriam suam mulier : et abiit in civitatem : et dicit illis hominibus. Venite et videte hominem qui dixit mihi omnia quecumque feci. Nunquid ipse est Christus? Exierunt de civitate et veniebant ad eum. Interea rogabant discipuli dicentes. Rabbi manduca. Ille autem dixit eis. Ego cibum habeo manducare : quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli ad invicem. Numquid aliquis attulit ei manducare? Dixit eis Jesus : meus cibus est : ut faciam voluntatem ejus qui misit me. Ut perficiam opus ejus. Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt : et messis venit? Ecce ^d ego dico vobis : levate oculos vestros et videte regiones : quia albesunt jam ad messem. Et qui metit mercedem accipit : et congregat fructus in vitam eternam. Ut et qui seminat : simul gaudeat : et qui metit. In hoc est enim verbum verum : quia alius est qui seminat : et alius est qui metit. Ego misi vos metere : quod vos non laborastis. Alii laboraverunt : et vos in laboribus eorum introistis. Ex civitate autem illa multi crediderunt Samaritanorum : propter verbum mulieris testimonium perhibentis ; quia dixit mihi omnia quecumque feci. Cum venissent autem ad

extra ordinem in eodem Sacramentario (Pag. 30¹, col. 1) occurrit lectio sancti Evangelii secundum Matthæum iv, 1-12, que legitur initio Quadragesimae. Porro, ut animadvertit Mabillonius, Galli illius ævi Quadragesima et Quadragesimalis dicebant, ut libri eorum liturgici probant.

^c Abiit in Galileam. Vulgata, Codex Vercellensis et Veronensis, legunt, iterum in Galileam.

^d Ego dico vobis. Vulgata, Codex Vercellensis, Veronensis et Brixiensis, illud ego non legunt.

illum Samaritani rogaverunt eum : ut ibi maneret : A et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter sermonem ejus et mulieri dicebant. Quia jam non propter tuam loquelam credimus : i; si enim audivimus : et scimus quia hic est vere Salvator mundi.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^a *Lauda.* Alleluja. ¶. Attende popule meus legem meam. P. Alleluja.

^b *Sacrificium.* Multiplicabit vos Dominus sicut astra celi diligite illum : et observabitis precepta ejus : et cerimonias omni tempore : ut discant filii vestri disciplinam Domini Dei alleluja. ¶. Locutus est Moyses universo Israeli dicens : dum descenderem de monte : et tabulas federis in manibus tenerem : et vidissem vos reliquisse vias Domini quas vobis ostenderam : projecit tabulas de manibus meis : et confregi eas : ad radicem montis : et procidi ante Deum quadraginta diebus et quadraginta noctibus : pa enim non comedens : et aquam non bibens propter peccata que fecistis ante Deum et timens pro vobis oravi ad illum : et exaudivit me. P. Ut dicam.

Missa. Solliciti queso dilectissimi fratres redemptionis nostre perpendentes mysterium : reddamus ut possumus Salvatori nostro gloriam : offerentes ei hostiam vivam : ^c et qui ex gentibus unam in se voluit congregari ecclesiam. In muliere etenim illa Samaritana : in qua dudum est gentilitas figurata : nos ipsos advocatos ex gentibus agnoscamus : et pro illa Deo contriti cordis hostiam immolemus. Novit ille suffragantibus adsistere : qui se ^d nascenti jam seculo dignatus est subvenire. Dabit **96** precantibus efficaciam : qui in se suscepit infirmitatem nostram. Attribuet postulationi effectum qui lassus sedit ad puteum. Componet nobis in oratione precem : qui Samaritane mulieri inspiravit ut crederet. Dabit in eterna beatitudine premium acquisitis : qui misertus est quam voluit parituris. ñ. Amen.

Alia oratio. Jesu Redemptor noster et Domine qui ad salvandum genus humanum : ^e sexta etate seculi venisti : ab hujus extremitatis nostre profundo conserva atque sanctifica ecclesiam tuam in unitate sancte fidei : quam olim a tenebrosa profunditate eruens putei : tibi illam copulare per gratiam voluisti. Da cunctis in ea manentibus : ut sicut ad te fide venerunt : ita eterno solacio potiantur. Ut per te introducamur ad regnum eterne vite : per quem accipimus fidei inluminacionem. Tribue nobis scientibus eterni fontis ita bibere potum : ut nunquam sitiamus in eternum. Expele a cordibus nostris omnem profunditatem tenebrosam errorum : nequando operiat super nos puteus os suum. Te te Christe inveniamus ad puteum relevan:em qui nostro ex vicio quocun-

^a *Lauda.* Ps. LXXVII, 1.

^b *Sacrificium.* Ex Exod. x, 22. *Ibid.*, ix, 15 20.

^c *Et qui ex gentibus.* Illud et abundat, aut forte legendum qui ex Judaeis et gentibus.

que lapsi fuerint in crimine : ut toties re:venmur tne pietatis dono : quoties cecati labimur in delicto. Amove a cordibus nostris inveterata vetuste viteliciam : qui novitate spiritus in Samaritanam illam fidei operatus es incrementa. Da quesumus omnibus in commune Jesu bone : ita dies istos sancti desiderii plenitudine gratiosos habere : sicut illa promeruit dono sancte fidei te in veritate cognoscere. Ut in horum celebritate dierum te custodiente : non libidine polluamur : non malicia sauciemur : non scandalis discindamur. Sed in sancte fidei omnes unitate collecti ita spiritus tui sancti defensione protecti : et inluminati mundemur a criminibus nostris. Qualiter ad sanctum pascha pervenientes : et ardenter suscipiamus mysterium nostre redemptionis : et veraciter reparatos nos gratulemur in statu eterne lucis.

ñ. Amen

Post nomina. Oratio. Christe filius Dei vivi : cujus virtute mulier illa Samaritana prenoscere meruit : cujus fidem casto corde concepit : cujusque nomen abiens in civitatem celebre nunciavit. Da nobis ut ea veritate nomen nostrum eternis ascribatur in paginis : ^f que veritate nomen glorie tue ob miraculum deitatis ammirabile factum est Samarie in populi. Presta etiam sancte Deus ut omnes qui fideli intentione fatemur et credimus nomen tue sanctissime trinitatis : nunquam eternis mancipemur suppliciis. Quiquo in eadem quam a te percepimus fide vocati sunt : nullis flammarum adustionibus crucientur. Sed concede eis : ut sicut in hac vita inconcussa statum vere fidei tenuerunt : ita illius v te gaudiis eterno munere potiantur. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Salvator mundi verbum Patris eterni : qui post acceptam fidem mulieris : rogatus a Samaritanis biduum apud eos factis : ut in illorum duorum figura d'eram mystice commendaretur duorum numerus preceptorum : charitatis videlicet Dei ac proximi : munda cor nostrum omni crimine : omnique ignorantie cecitate. Qualiter mundi-simam tibi in cordibus nostris preparantes mansionem : tribuas nobis quod illis tribuisti : proximi dilectionem veraciter retinere : per quam possimus pervenire ad te : et tuam omnimodo nosse dilecti mem : cum qua perveniamus ad gaudia vite eterne.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui ad salvationem humani generis veniens e celo : sitiens atque fatigatus sedisse ad puteum dicitur. Ille etenim in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter permanebat : quia nostre mortalitatis corpus assumpserat : veritatem assumpto carnis quibusdam significationibus demonstrabat.

^d *Nascenti.* Lege nocenti.

^e *Sexta etate.* Confer sanctum Isidorum (*Orig. lib. v, cap. 18, 39*).

^f *Que.* Lege qua.

Fatigatum enim eum non aliter credimus ab itinere : **A** ergo ei in quantum possumus contriti cordis sacrificium : per quod ipse testatus est : se posse inveniri placatum. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Deus qui in corde mulieris Samaritane spiritum tue sanctificationis dedisti : quo te crederet : quo te inspirata sentiret : quo etiam posset tue majestatis potentiam fideli intentione narrare. Emitte spiritum tuum de sanctis celis tuis : quo sanctificentur oblata : suscipiantur vota : expientur delicta : et cunctis ex hoc sumentibus demetur criminis indulgentia : atque eterne promissionis gaudia sempiterna. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

B Fons vite perennis Jesu filius Dei Patris : da nobis aquam vivam : da sitientibus vitam eternam. Effliciamur quesumus templum tuum : in quibus habitas in eternum : ut et ipsi intra nos habeamur regnum tuum. Tu nos Christe Jesu exaudi de summis : cum Patrem sicut nos jussisti : exoraverimus e terris. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Christus filius Dei qui Samaritane mulieris sitire dignatus est fidem : ipse in vobis sitim accendat dilectionis sue. *ñ*. Amen. **98** Idem Redemptor qui operatus est ^b in illam : quod ad regnum vocaret : operetur in vobis quod in eterna remuneratione coronet. *ñ*. Amen. Quique discipulis suis orandi dedit precepta : ipse vos quocumque eum loco exoraveritis : exaudiat. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Ad confractionem panis dicat chorus. Qui venit ad me non esuriet : qui credit in me non sitiet unquam. *ñ*. Ego sum lux mundi : et qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. *P.* Qui venit ad me. *ñ*. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. *P.* Qui venit. *ñ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Qui bibit et credit in me non morietur in eternum.

D *Com.* Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Ora:io. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam. ut qui esuriam perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus eum pace.

^a *Idriam. Lege hydriam.*

^b *In illam. Lege in illa.*

^c *Ad confractionem panis. Tolle in ta oscitauer luc in:rusa, et lege ad accedentes.*

• FERIA III. IN PRIMA EBDOMADA QUADRAGESIME.

Lectio libri Proverbiorum Salomonis (Cap. XIII, XV).

Fili: Bonus reliquit heredes: filios et nepotes: et custodit iusto substantia peccatoris. Multi cibi in movalibus patrum: et aliis congregantur absque iudicio. Qui parcit virge: odit filium suum, qui autem diligit illum: instanter erudit. Justus comedit et replet animam suam: venter autem impiorum insaturabilis. Sapiens mulier edificat domum suam: insipiens extructam quoque destruet manibus. Ambulans recto itinere: et timens Deum: desicitur ab eo qui infami graditur via. In ore stulti virga superbie: labia sapientium custodiunt eum. Ubi non sunt boves: presepe vacuum est: ubi autem apparent plurime segetes: ibi manifesta fortitudo bovis. Testis fidelis non mentietur: profert mendacium testis dolosus. Querit derisor sapientiam: et non inveniet: doctrina prudentium facilis. Vade contra virum stultum: et nescit labia prudentie. Sapientia callidi: est intelligere viam suam: et imprudentia stultorum errans. Stultus illudet peccatum: et inter justos morabitur gratia. Cor quod novit amaritudinem anime sue: gaudio ejus non miscabitur extraneus. Domus impiorum delebitur: tabernacula autem justorum germinabant. *ñ. Amen.*

Lectio libri Exodi (Cap. XXXIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Scribe tibi verba hec: quibus et tecum et

• *Feria IV.* Gotho-Hispani omnibus diebus Dominicis, et qualibet feria quarta, et sexta (dempta feria sexta authenticæ hebdomadæ) tempore Quadragesimæ sacrificium offerebant, aliis diebus quadragesimalibus (excepto Sabbato sancto) missam non celebrabant. Varia erat, hac in re, aliarum Ecclesiarum disciplina. Mediolani per Quadragesimam quotidie celebrant, feria sexta cujusque hebdomadis excepta, ut ex Missali Ambrosiano, ann. 1548 typis edito, constat; quam vetustam eorum disciplinam sacetus Carolus Borromeus confirmavit, velut que ne feriis sextis Quadragesimæ missæ, etiam pro defunctis, dicerentur; nihilominus vetustum Capitulare epistolarum Ambrosianum, quod em. Thomasius edidit, prætermisisset diebus ferialibus, præter feriam 5 in Cœna Domini, eas tantum lectiones signat quæ Dominicis diebus recitabantur. Romæ, si standum fuerit Sacramentario Gelasiano em. Thomasii, tempore Quadragesimæ, solæ ferie quintæ alyurgicæ erant, præter feriam 5 majoris hebdomadæ; quæ consuetudo ad Gregorium secundum obtinuit, qui ab anno 715 sedit; is enim, teste Bibliothecario, instituit ut Quadragesimali tempore in quinta feria jejunium atque missarum celebratas fieret, quod ante non agebatur. Quidquid sit de Quadragesimali jejunio ferie 5, quod magis vetustum videtur, sane in omnibus sacramentariis Gregorianis hactenus editis, et in Capitularibus Evangeliorum, missæ, Quadragesimæ tempore, quotidie dicendæ signantur, neque feria ulla prætermittitur, excepta feria 6 in Parasceve. De prisco Gallorum more illud tantummodo constare videtur, Gallos per Quadragesimam sacrificium obtulisse non modo diebus Dominicis, sed etiam ferialibus, quibus autem ferialibus diebus, et quoties singulis septimanis obtulerint, mihi incertum est. Lectionarium Luxoviense ab initio Quadragesimæ ad Dominicam Palmarum mutilum est; nihilominus,

cum filiis Israel pepigi fedus. Fuit ergo ibi cum Domino Moyses: quadraginta dies et quadraginta noctes: panem non comedit: et aquam non bibit. Et scripsit ^d in tabulas verba fœderis decem. Cumque descenderet Moyses de monte Sinay: tenebat duas tabulas testimonii: et ignorabat quod cornuta esset facies sua: ex consortio sermonis Domini. Videntes Aaron et filii Israel cornutam faciem Moysi: timuerunt prope accedere. Vocatique ab eo: reversi sunt: tam Aaron quam principes sinagoge. Et postquam locutus est: venerunt ad eum: etiam omnes filii Israel. Quibus precepit euncta: que audierat a Domino in Monte Sinay. Impletisque sermonibus: posuit velamen super faciem suam. Quod ingressus ad Dominum et loquens cum eo: anfereret donec exiret. Et tunc loquebatur ad filios Israel omnia: que sibi fuerant imperata. *ñ. Amen. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

• *Tractus.* Threnos Hieremie prophete: ubi civitatis sue ruinas quadruplici plangit alphabeto, factum est postquam captivus ductus est Israel: nam et Hierusalem desolata: sed et Hieremias Propheta fletus et lamentans lamentum hoc Deo et dixit. *ñ.* Quis dabit capiti meo aquam: et oculis meis aperiet fontem lachrymarum: ut plangam die ac nocte vulnera anime mee. *ñ.* Effundam lachrymas sicut aquas ante faciem Dei mei: extollam ad eum manus meas **99** pro remedio peccatorum meorum *ñ.* Propter multitudinem iniquitatis mee: quia multiplicatae sunt prevaricationes.

computatis numeris, cf. Mahillonius recte delucit nulla in hoc lectionario *singularia officia pro feriis Quadragesimæ* esse assignata (*De Litur. Gall. l. II, pag. 124*). Cave tamen inde concludas Gallos a sacrificando diebus ferialibus Quadragesimæ abstinuisse; nam in Sacramentario Bobiano sunt quatuor missæ jejunii et una quadragesimalis; in Missali Gallo-Gothico sunt pariter quatuor missæ jejunii et binæ quadragesimales, quæ omnes cum diebus jejunii, et quidem ante Dominicam Palmarum, dicendæ fuerint, probant, Gallos per Quadragesimam diebus etiam ferialibus sacrificium Eucharisticum obtulisse; at an semel tantum, aliquibus septimanis, an aliis bis, ut de prima septimana valde credibile est, nihil certi statuo. Ad Gotho-Hispanos redeo. Illi, ex decreto concilii Bracarensis (*Can. 9*), initio Quadragesimæ convenientes in unam vicinam Ecclesiam, per triiduum cum psalmis, per sanctorum basilicas ambulantes, celebrabant litanias, tertio autem die (nimirum feria 4 post primam Dominicam Quadragesimæ) celebratis hora nona, sive decima, missis, dimisso populo præcipiebant Quadragesimæ servare jejunia. Hinc etiam colligitur quod Gotho-Hispani feria secunda et feria tertia hebdomadæ primæ Quadragesimæ missas non celebrabant; at Galli videntur ipsa feria secunda, qua jejunium quadragesimale inchoabant, missam celebrasse. Plura sane occurrunt in missa quæ initio Quadragesimæ in Sacramentario Bobiano et in Missali Gallo-Gothico assignatur, unde inferre licet, eam ad diem jejunii pertinuisse.

^b *Cap. XIII.* Vers. 22-xiv, 1-12. Alibi dixi olim hac die prophetiam lectam esse ex capite primo Proverbiorum, quæ modo feria 4 Cinerum legitur.

^c *Cap. XXXIV.* Vers. 27-34.

^d *In tabulas.* Vulg., in tabulis.

^e *Tractus.* In vetustissimis libris liturgicis invenitur tractus. Canebatur in ambone ab uno psalmista serio

^a *Epistola.* Nemo cum tentatur dicat. *Evangelium.* A Ductus est Jesus in desertum.

Require in quarta feria in capite jejuni fol. 91. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. ^c *Lauda* Laudate Deum quoniam bonus est psalmus : Deo nostro sit jucunda laudatio. *ñ.* Precinuite Domino in confessione : psallite Deo nostro in laude.

^d *Antequam* ^e *Sacerdos faciat ablutionem manuum : prosternat se ad pedes Altaris flexis genibus : et dicat has preces in hunc modum.* Penitentes orate : flectite genua Deo : deprecemur Dominum : ut remissionem peccatorum et pacem nobis donare dignetur. *ñ.* Erigite vos in nomine Christi completa oratione vestra simul dicite Amen. *ñ.* Amen. State locis vestris ad Missam.

^f *Sacrificium.* Offerite Domino mundum sacrificium. *ñ.* Offerite Domino gloriam et honorem. *P.* Mundum sacrificium. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Mundum sacrificium. *Kyrieleyson. Tribus vicibus.*

Missam. Dies festos et Dominice Passionis reverentia consecratos advenisse fratres dilectissimi sentientes : ambulemus in humilitate : contigentiam conservantes. Nemo seculari voluptate pascatur : neque rursus adversitate frangatur. Ut dum ceperimus temporalia : sive bona sive mala contemnere : tunc

continuata modulationis, nec intercinensium responsionibus interrupta. Et hinc dicitur *tractus*, quia cauebatur *tractum*, hoc est vocem in longum protrahendo, sine orationis intermissione, sine vocis percussione, sine susurro. Plura lege apud em. Thomam., in praefatione ad Antiphonarium Gregorianum (*P. 32 et seq.*). Addendum tamen quod tractus Gotho-Hispanus differt a Gregoriano in hoc quod Gregorianus statim subsequatur responsorium gradale, et vices suppleat alleluia, ejusque versiculi; at tractus Gotho-Hispanorum pro *psallendo* canitur : quare apud eos nunquam simul inveniuntur *psallendo* et *tractus*.

^a *Epistola.* Sive Apostolus. Idem legitur qui *seria* & cinerum.

^b *Require.* Imo potius videtur legendum *Evangelium* ex Matth. 1-9.

^c *Lauda.* Ps. cxxvi. Vers. 1 *ñ.* Ibid., 7.

^d *Antequam.* Hinc patet penitentiae publicae disciplinam in Ecclesia Gotho-Hispana viguisse usque ad excidium regni Visigothorum; illud quoque ipsum ostendunt Codex canonum Ecclesiae Gotho-Hispanae em. de Aguirre (*Concil. Hisp. t. III*), et Cenni (*Antiq. Eccl. Hisp. t. I*) et canon. 12 concilii xi Toletani, et concilium xvi Toletanum (*Can. 4*). Penitentes igitur (quo nomine omnes quidem, sed praecipue ii intelligebantur qui in substratorum classe versabantur) quotiescunque solemniter Ecclesiae conventus habebatur, ad impositionem manus accedebant, idque maxime diebus jejunii, ut in Codice canonum (*Lib. 2, t. xii, 19*) distincte praecipitur : *Omni tempore jejunii a sacerdote manus penitentibus imponenda.* Post concionem, aut homeliam, et ante illationem munerum, clamabat diaconus : *Penitentes, orate, flectite genua Deo*; tum ad fideles conversus dicebat : *Deprecemur Dominum* pro fratribus nostris penitentibus, ut fletus eorum ac confessionem suscipere, illisque remissionem peccatorum et pacem Ecclesiae donare, dignetur. Omnes enim, episcopus, clerus, et populus fidelis, simul cum penitentibus prostrati orabant (*Soz., lib. vii, cap. 16, Edit. Valcs.*). Post aliquod tempus orationi datum

verissime valeamus quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunare. Post peractam vite hujus quadragesimam recepturi vitam sine fine perpetuam. Nunc igitur Deum nostrum tota mentis devotione poscimus : ut ita nos sua preveniat gratia : et misericordia protegat : qualiter ad celestia semper festinemus promissa. *ñ.* Amen.

Alia oratio. Exaudi nos Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : et secundum magnam misericordiam tuam : quam non negas pura mente petentibus : orationes omnium accepta propicius. Sanctifica ergo preces nostras : quas supplices ad te humilesque effudimus : et in effectum bonum nostris desideria dignare convertere. Concede Domine jejunium nostrum ita inculpabile aperi te invitari : ut nunquam diaboli laqueis teneamur adstricti : sed a peccatis nostris immaculati inveniamur ac liberi. *ñ.* quo tam anime quam corporis preparati : sancto altario tuo ministrare mereamur inlesis.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Coram altario tuo Domine et fidelium deferantur vota : et juniorum obsequia, pro quo humili prece rogamus : ut hujus jejunii litatione ita acceptentur a te obsequia familie tue : qualiter et universitas fidelium tuis remuneretur ex donis : et defunctorum anime amenitate foveantur in dulcedine beatitudinis.

iterum clamabat diaconus : *Erigite vos in nomine Christi*, omnisque clerus et populus ab oratione surgebant, et episcopus imponebat manus super poenitentes, et orationem fundebat. Oratio quae a sacerdote dicebatur nostro Missali, hoc loco, excidit. Fortasse ea erat quae sabbato sancto, post lectionem Jonae prophetae, pro poenitentibus funditur; certe hinc similis fuit. Absoluta oratione, diaconus clamabat : *Completa oratione vestra, poenitentes, simul dicite Amen.* Et continuo omnes una voce respondunt *Amen.* Confer Ordinem Romanum quintum Nitropii, ubi de scrutinio agitur (*pag. 33, col. 4*). Tum diaconus iterum clamabat : *State locis vestris ad missam*, hoc est *ad missam faciendam*; quasi dixisset : nolite per caetum fidelium vagari, sed per classes *locis vestris state*, missionem ad Ecclesiam faciendam expectantes, ut ordinatim et sine tumultu fiat. Deum clamabat : *Catechumeni, exite; poenitentes, exite*, et ab ecclesia recedebant si qui erant infideles, haeretici, Catechumeni et poenitentes, omnes denique quibus sacris interesse fas non erat ordinatim abibant, remanebant soli fideles, qui etiam diligenter observabant ne quis remansisset eorum qui abiisse debebant. Ostiarii fores ecclesiae clauderant, et qui demissi fuerant ante januam, in porticu, tempore sacrificii orabant. Sanctus Augustinus : *Ecce post sermonem fit missa Catechumenis, manebant fideles.* Mos idem in Gallia. Sanctus Germanus : *Catholicum diaconus ideo clamat ut... exirent foris qui d'gni non erant stare dum inferebatur oblatio.* Caeterum, ut dixi, preces diaconus imponebat, collectam sacerdos, qui manus imponebat, aut presbyter dicebat.

^e *Antequam Sacerdos faciat ablutionem manuum.* Haec preces, ut ex aliis locis Missalis apparet, debent dici antequam offertorium, sive sacrificium dicatur, atque adeo antequam Sacerdos manus lavet.

^f *Sacrificium.* Ex psal. xxviii. *ñ.* Ibid., 2.

^g *Quo tam anime quam corpore preparati. Lege : Quo tam anima quam corpore preparati.*

ñ. Amen.

Ad pacem. Extingue in nobis Domine omnes libitus carnalis concupiscentie : per abstinentie sacrate virtutem. Ut cum a nostris cordibus radicatus cuncta eraseris vitia : tua in nobis permaneat charitas sempiterna.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Pater : nos tibi semper gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. In quo nihil suum princeps mortis invenit : qui semper illum salutare jejunio jejunare cognovit. Ut volentibus vivere continenter et sobrie : principalis fieret forma justicie. Tunc posse repelli docens malignos spiritus : eum jejunio et orationibus exercetur affectus. Unde merito eum crucifixum terra tremuit : morientem corruptio non invasit : resurgentem mundus credidit : et ascendentem celestis exercitus adoravit : reversurum vox angelica nunciavit. Cui merito etiam omnes angeli clamare non cessant : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post sanctus. Oratio. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui quadraginta diebus et noctibus jejunavit : et postea esuriit. Tantorum quippe dierum jejunando protelationem explens : quia Deus erat : et postea esuriens : quia hominem verum assumpserat : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

100 *Post pridie.* Offerentes tibi Domine oblationum vota : cebrantesque jejuniorum festa supplici corde : et propria voluntate de tua misericordia presumentes : rogamus : ut hec hostia que a nobis indignis offertur : gratiam in conspectu majestatis tue inveniat : benedictionumque tuarum ubertate repleta : dum nostris fuerit percepta visceribus : cunctarum sordium squalores radicitus a nostris cordibus pellat : et remedium nostris mentibus : corporibusque salutem adquirat.

Ad confractionem panis. Antifona. usq. ad mediam Quadragesim. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Si nostis fratres charissimi Deum sibi decimas rerum velle offerri : noveritis etiam hos dies de diebus vite nostre : de expleto scilicet anno decimarum loco nos debere Deo persolvere. Ideoque preteritorum veniam implorantes : simul orationi et jejunio unanimiter insistentes : atque orationis dominice memores : cordis simul et oris officio clamemus e tertis. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Confirmet Dominus in timore sui nominis corda vestra : et abstinentie vestre sanctificet obsequellam. ñ. Amen. Habitate quoque in vobis

^a Cap. XXIX. Vers. 4-16.

^b Fenerat proximum. Vulg., feneratur proximo

A sanctificatione jejunii : ab omnibus mereamini criminibus expiari. ñ. Amen. Ut ei in vobis habitaculum mundissimum per abstinentiam preparatis : cujus fidei vexillum in fronte portatis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. γ. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. *Dicat chorus.* Qui venit ad me non esuriet. *Et oratio.* Reple Domine cor. *Require retro Dominica prima Quadrages. fol. 98.*

FERIA SEXTA AD MISSAM.

Lectio Libri Ecclesiastici Salomonis (a Cap. XXIX).

ñ. Deo gratias.

Fili. Qui facit misericordiam : b fenerat proximum. et qui prevalet manu : mandata servet. Feuera proximum in tempore necessitatis illius : et iterum redde proximo in tempore suo necessitatem. Confirma verbum : et fideliter age cum illo : in omni tempore invenies quod tibi necessarium est. Multi quasi inventiones estimaverunt fenus : et prestiterunt molestiam his qui se adjuvaverunt. Donec accipiat osculatur manum dantis : et in promissionibus humiliat vocem suam : et in tempore redditionis postulabit tempus : et loquitur verba accidie et murmurationum : et tempus causabitur. Si autem potuerit reddere adversatur solide : et vix reddet dimidium : et computabit illud quasi inventionem. Si autem fraudavit eum pecunia sua : et possidebit eum inimicum gratis : et convicia et maledicta reddet ei pro honore et beneficio : reddet ei contumeliam. Veruntamen super humilem patiens esto : et in elemosynam non pertrahas illum. Propter mandatum adsume pauperem : et propter inopiam ejus ne dimittas illum c vacuum. Conclude elemosynam in corde pauperis : et hec pro te exorabit ab omni malo. ñ. Amen.

Lectio libri Genesis (d Cap. XXXI, XXXII).

In diebus illis. Surrexit Jacob : Et impositis liberis et conjugibus suis super camellos : et abiit. Tulitque omnem substantiam suam et greges : et quicquid in Mesopotamia quesierat : pergens ad Isaac patrem suum in terra Chanaam. Eo tempore Laban ierat ad tendendas oves : et Rachel furata est idola patris sui. Noluitque Jacob socero constiteri quod fugeret : Cumque abisset tam ille quam omnia que juris ejus erant : et anne transmissio : pergerent contra montem Galaad : nunciatum est Laban die tertio : quod fugeret Jacob. Qui assumptis fratribus suis : persecutus est eum dies septem : et comprehendit eum in monte Galaad. Viditque in somnis dicentem sibi Deum. Cave : ne quicquam aspere loquaris contra Jacob. Jamque Jacob extenderat in montem tabernaculum. Cum ille consecutus eum fuisset cum fratribus suis in eodem monte Galaad : fixit tentorium et dixit ad Jacob. Quare ita egisti ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio ? Cur ignorante me fugere voluisti : nec indicare mihi ut prosequerer te cum gaudio et canticis et tympanis et cithara ? Non es passus : ut oscularer 101 illos meos ac

^c Vacuum. Omittuntur versiculi 13 et 14.

^d Cap. XXXI. Vers. 17-xxxii, 1.

filias. stulte operatus es. Et nunc valet quidem manus mea reddere tibi malum. Sed Deus patris vestri heri dixit mihi. Cave : ne loquaris cum Jacob quietam durius. Et si tu ad tuos ire cupiebas : et desiderio tibi erat domus patris tui : cur furatus es Deos meos? Respondit Jacob. Quod in scio te profectus sum : timui ne violenter auferres filias tuas. Quod autem furti me arguis; apud quemcumque inveniris Deos tuos : necetur coram fratribus nostris. Scrutare quicquid tuorum ^a erga me inveneris : et aufer. Hec dicens : ignorabat quod Rachel furata esset idola. Ingressus itaque Laban tabernacula Jacob et Lie et utriusque familie : non invenit. Cumque intrasset tabernaculum Rachelis : illa les inans abscondit ^b idolum subter stramenta camelii : et sedit desuper. Scrutatusque omne tentorium : et nihil inventienti ait : Ne irascatur Dominus meus quod coram te sergere nequeo : quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo querentis est. Tumensque Jacob cum jurgio ait. Quam ob culpam meam : et ob quod peccatum sic exarsisti post me et scrutatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tue? Pone hic coram fratribus meis et fratribus tuis : et judicent eorum me et te. Idcirco viginti annos fui tecum : oves tue et capre non fuerunt steriles : arietes gregis tui non comeli nec captum a bestia ostendi tibi. Ego damnum omne reddebam. Quidquid furti perierat : a me exigebas. Die noctuque estu ^c arebam et gelu : fugiebatque somnus ab oculis meis. Sic per viginti annos in domo tua servivi tibi : quatuordecim pro filiabus : sex pro gregibus tuis. Immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. Et nisi Deus patris mei Abraam et timor Isaac affuisset mihi : forsitan nudum me dimisisses. Afflictionem meam et laborem manuum mearum respexit Deus : et arguit te heri. Respondit Laban. Filii et filie et greges tui et omnia que cernis mea sunt. Quid possum facere filiis et nepotibus meis : Veni ergo et iniamus fedus : ut sit testimonium inter me et te. Tulit itaque Jacob lapidem : et erexit illum : dixitque fratribus suis. Afferte lapides. Qui congregantes : feceruntque tumulum : comederuntque super eum. quem vocavit Laban : tumulus testis. Et Jacob : acervum testimonii. Uterque juxta proprietatem lingue sue. Dixitque Laban. Tumulus iste testis erit inter me et te hodie. Et idcirco appellatus est nomen ejus Galaad : id est tumulus testis. Intueatur Dominus et j. dicet inter nos : quando recesserimus a vobis. Si affixeris filias meas : et si introduxeris uxores alias super eas : nullus sermonis nostri testis est absque Deo : qui presens respicit. Dixit rursus Jacob. En tumulus hic et lapis quem erexi inter me et te : testis erit tumulus inquam iste et lapis sit in testimonium. Si aut ego

^a Erga me. Vulg., apud me.

^b Idolum. Vulg., idola.

^c Arebam. Vulg., usebar.

^d Cap. II. Vers. 1-14.

^e Judicio. Vulg., judicium.

A transiero illum pergens ad te : aut tu preterieris : malum mihi cogitans : Deus Abraam : Deus Nachor : j. licet inter nos Deus patris eorum. Juravit Jacob per timorem patris sui Isaac : immolatisque victimis in monte : vocavit fratres suos : ut ederent panem. Qui cum comedissent : manserunt ibi. Laban vero de nocte consurgens : osculatus est filios ac filias suas : et benedixit illis : reversusque est in locum suum : Jacob quoque abiit itinere quo ceperat.

ñ. Amen.

Dominus sit semper vobiseum etc.

Tractus. Deducant oculi mei lachrymas : et palpebre mee fluant aquas : quia vox lamentationis audita est super me. ¶. Propterea amare flebo : angustia possedit me : emarcuit cor meum : tenebre stupefecerunt me. ¶. Ve mihi quia defecit anima mea et sensus cordis mei turbati sunt in me.

Dicat. Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Jacobi Apostoli ad XII tribus (d Cap. II).

Deo gratias.

Fratres. Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi glorie. Etenim si introierit in conventum vestrum : vir aureum anulum habens in veste candida : introierit autem et pauper in sordido habitu : et intendatis in eum qui indutus est veste proclara : et dixeritis ei : tu sede hic : bene. pauperi autem **102** dicatis : tu sta illic aut sede sub scabello pedum meorum : Nonne judicasti apud vosmetipsos : et facti estis Judices cogitationum iniquarum ? Audite fratres mei dilectissimi. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo : divites in fide et heredes regni quod repromisit Deus diligentibus se ? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos , et ipsi trahunt vos ad judicium ? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen quod invocatum est super vos ? Si tamen legem perfecistis regalem secundum scripturas : diliges proximum tuum sicut te ipsam : benefacitis. Si autem personam accipitis : peccatum operamini : redarguti a lege quasi transgressores. Quicumque autem totam legem servaverit : offendat autem in uno : factus est omnium reus. Qui enim dixit non mechaberis : dixit et non occides. Quod si non mechaberis : occides autem : factus es transgressor legis. Propter quod sic loquimini : et sic facite : sicut per legem libertatis incipientes judicari. Judicium enim sine misericordia : illi qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordia in e judicio. ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem (t Cap. VI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur Phariseis et turbis dicens. Operamini non

^t Cap. VI. Vers. 27-38. In Sacramentario Bobiano (Pag. 310) extra ordinem occurrit *lectio Evangelii secundum Joannem quæ legitur tertia Dominica, scilicet Quadragesimæ.* Est autem, satis proluxa, desumpta ex Joan. vi, 28-56. In Missali nostro, in tria

chmō qui perit : sed qui permanet in vitam eternam : quem filius hominis ^a dabit vobis. Hunc enim pater signavit Deus. Dixerunt ergo ad eum. Quid faciemus ut operemur opera Dei ? Respondit Jesus et dixit eis. Hoc est opus Dei : ut credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei. Quod ergo tu facis signum : ut videamus et credamus tibi : quid operaris ? Patres nostri manna manducaverunt in deserto : sicut scriptum est. Panem de celo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Jesus. Amen amen dico vobis : non Moyses dedit vobis panem de celo : sed pater meus dabit vobis panem de celo verum. Panis enim Dei est qui descendit de celo : et dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum. Domine : semper dabis nobis panem hunc. Dixit autem eis Jesus. Ego sum panis vite. Qui venit ad me : non esuriet. Et qui credit in me : non sitiet unquam. Sed dixi vobis : quia et vidistis me : Et non credidistis. Omne quod dat mihi pater : ad me veniet : et eum qui venit ad me : non ejectionem foras. Quia descendi de celo : non ut faciam voluntatem meam : sed voluntatem ejus ^b qui misit me. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum spiritu. ^c *Lauda.* Laudate Dominum qui sustentat eum in medio Ecclesie. ^γ. Laudabunt Dominum qui requirunt eum. *P.* In medio Ecclesie.

Preces : Penitentes orate. *Et Sacrificium.* Offerite Domino mundum.

Quere retro in quarta feria prime hebdomade. fol. 99.

Missa. Omnipotens Deus : tibi supplices fundimus **Preces :** qui operis tui damno in deceptione primi hominis non letatus : salubre victoriae gaudium prestitisti. Quo in declinando auctorem criminis : ipsum ^d peccati fomitem ^e et mentibus posteritatis extirparet. **Ut ille hostis jejunio :** haberet abstinentia vincente **Pernitentem :** qui in edulio habuerat gula precipitante **virtutem.** Precipuoque jejunii medicamine calcaretur **Suggestio pernitiosa serpentis :** si precepti custodia premississet appetitum voluptatis. Et salutifero continentie rigore suscepto : atque edacis animi assentatione posthabita : hic caput anguis extingueret : qui principium damnaret erroris. Ergo Domine : qui sine te nec evadere nos constat nosse : nec vincere : te in nobis operare pro nobis. Ut inter illum Adam qui perit in paradiso : et inter illum qui vicit in he-

Evangelia distributa, eadem lectio feria 6 hebdomadae primae, feria 4 et 6 hebdomadae secundae legitur.

^a *Dabit.* Vulg., Gr. : *Dat vobis panem de caelo verum.* Cod. Vercellensis : *Dat vobis panem de caelo illum verum.* Cod. Veronen. : *Dat vobis panem de caelo, illum verum panem.*

^b *Qui misit me.* Ita etiam legit Vulgata ; at Sacramentarium Bobianum legit *qui misit me Patris.* Codex Vercellensis, *qui me misit Patris.* Veronenensis, *sed voluntatem Patris qui me misit.*

^c *Lauda.* Ps. xxi, 24. ^γ. Ps. xxi, 27.

^d *Peccati fomitem.* Gulam appellat peccati fomitem.

^e *Ad immolandum.* Forte *ad imitandum.*

^f *Illud pestilens animal.* Diabolum indigitat ; antiquiores enim angelos tam bonos quam malos, ani-

A remo : non nobis imitabilis sit ille qui prior : sed iste qui melior. ac magis muneris consideratione quam temporis : ille ^g ad immolandum primus sit : qui secundus. Cujus sic in nobis exempli vivat utilitas : ut in tempore quo est anima sanctificanda jejunio : liberante Auctore : temperie ita habeat natura substantiam : ne per incontinentiam veniat ad ruinam.

ñ. *Chorus.* Amen.

Alia Oratio. Veni ad liberandum nos Domine Deus virtutum : et quicquid in conceptum desiderii nostri ^h illud pestilens **103** animal nocendi : arte ⁱ sollicitum : commentis blandientibus innodavit : proposito terrore sententiae sub imperio crucis : et testimonio redemptionis absolve. Ut nos in hac diversitate bonorum omnium que creasti : ad speciem paradisi **B** constitutos : dulcia vini sui mala non capiant : et interdicte rei gustum : mens fraude corrupta, consilii non requirat. Sicque rigorem suum virilis animus : idest spiritus probabili virtute custodiat : ut deceptum femine fragilitatis hortatum : idest carnis libidinem non sequatur. Vocem tuam Domine : qui peccat accipiat : et nudum coram se tuis oculis expavescat. Atque in conscientiae suae agnitione confusus : penitentiae se velamine a facie tui terroris abscondat. Et ita arguentis increpatione conterritus : expavescat : quod audivit : ut corrigat quod deliquit. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Recipe Domine jejunantium fidem : et offerentium pronam devotionem. Ut quete cum voto jejunii imploramus : tam in nobis quam defunctis fidelibus : necessaria remedia impetremus. *ñ*. Amen.

Ad pacem oratio. Jesu collatio vite perhennis : nostrum quesumus jejunium acceptabile fiat in oculis tuis. quo hujus jejunii litatione : et carnis nostrae inedia convalescat : et anima donum perfecte dilectionis obtineat.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui postea quam plasma tuum fallacis tibi intemperans appetitus : in transgressione preceptionis abductum habitaculo jucunditatis ^l extrusit : ne succiduum prolem peccati ex traduce lex teneret : verum nobis panem in filio : cujus esus vitam redderet contulisti. Qui de celo descendens : ^m archana fidelium gratia sue confes-

mam humanam et hominem animalia appellabant. Sanctus Gregorius papa (*Hom. 10 in Evang., quae est de Epiphania*) angelum *rationale animal* dixit. Theodoretus (*In Ezechielis caput 1, 1*) : Est, inquit, *animal rationale et homo, et angelus, sed ille rationale mortale animal, hic rationale immortale animal.* Eodem sensu sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cat. 4*) animam humanam delinivit *animal rationale incorruptibile.*

^g *Sollicitum.* Lege *solicitem.*

^h *Extrusit.* Fortasse legendum : *Qui postea quam plasmatum intemperans, fallaci sibi appetitu in transgressionem preceptionis abductum, habitaculo jucunditatis extrusisti, etc.*

ⁱ *Archana.* Lege *arcano, sacra nimirum fidelium mysteria.*

sionis implet: et per verbi potentiam prestaret A
 alimoniam: ^a nec sentiret expensam. Do:eretque ita
 probabili jejunio se querendum: ut non escis ser-
 vire nos cupiat: ^b sed preceptis. Solumque si esset
 simplex fides: victrix esset esuries. et vivere se
 credere posset in verbo: qui se redemptum nosset
 ex verbo. Ac fidei beneficio hoc sibi esset in cibo:
 quod fuisset in precio. Suique corporis oblatione
 vel sanguinis: qui erat vita: hoc daret ad vitam:
 unde redimeret vitam. Et per hoc maneremus in il-
 lum: per quod maneret in nobis. Sic potentiam retinens
 deitatis: sic gratiam dilectionis ostendens:
 ut per cujus e'bi substantiam in eternum vellet vivere:
 quos pavisset. Cui merito omnes angeli et archangeli
 non cessant clamare quotidie: una voce dicen-
 tes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere gloriosus Domi-
 nus noster Jesus Christus filius tuus: qui subsistendi
 nobis in labore fortitudinem donat: cum in edie no-
 stre ubertatem sue dulcedinis administrat: ipse Do-
 minus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Pelle Domine a corde nostro scanda-
 lum: et oblatum tibi hujus jejunii nostri suscipe sa-
 crificium. Quo emundatis delictis horum sacramen-
 torum perceptione: et parsimonie apud te mereamur
 invenire mercedem: et virtutum spiritualium
 consequi dignitatem. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia
 tua Domine super nos: sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam. Redemptor fortissime
 Deus noster: qui inspicis contritionis nostre affe-
 ctum: probabile tibi effice hoc jejunium nostrum. Ut
 qui te Patrem habere dignoscimur: paternitatis a te
 gratia exaudiri promereamur e terris. Pater noster
 qui. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper
 vobiscum. *ñ. Et. Benedictio.* Sanctificet Dominus
 corda et corpora vestra: et sibi vos faciat militare
 per abstinentiam. *ñ. Amen.* Eo quippe auxiliante ab
 illicitis abstinere possitis: quo inspirante jejunii vos
 maceratione a'ngitis. *ñ. Amen.* Ab eo quoque re-
 ficiamini spiritualibus epulis: qui nostris apud Pa-
 trem intercessor est pro peccatis. *ñ. Amen.* Per
 misericordiam etc.

Dicat Chorus. Qui venit ad me non esuriat: qui
 credit in me non sitiet **104** unquam. *ñ. Ego sum*

^a *Nec sentiret.* Fortasse, quæ nec sentiret expensam.
 Sanctus Chrysostomus (*Hom. 17, in Epist. ad Hebr.*)
 Eucharistiam appellat viciniam quæ consumi non
 potest. Et in Missali Gallo-Gothico (*In contestatione*
fer. 4 post Pascha) de Christo dicitur: *Hic est agnus*
Dei... qui se pro nobis offerendo non desinit, no que
apud te, Deum Patrem, perpetua adroccatione defen-
dit, quia nunquam moritur immolatus, et semper vivit
occisus. Eadem prorsus in veteri Missali Gallicano
 leguntur (*Fer. 4 post Pascha in immolatione missæ*)
 et in Sacramentario Bobiano, in tertia missa pa-
 schali.

^b *Sed preceptis.* Catholicus enim non jejunat, ne-
 que a vino, a carniū esu, a lacte et similibus ab-
 stinet, quia alimenta in usum hominum a Deo creata
 mala esse putat et detestanda, hæc Priscillianista-

lux mundi: et qui sequitur me non ambulabit in te-
 nebris: sed habebit lucem vite. *P.* Qui venit ad me.
ñ. Qui manducat carnem meam et bibit meum san-
 guinem: in me manet et ego in illo. *P.* Qui venit.
ñ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto
 in secula seculorum Amen. *P.* Qui bibit et credit in
 me non morietur in eternum.

Hæc Antifona dicatur post communionem. Reple-
 tum est gaudio os nostrum: et lingua nostra in
 exultatione.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia: qui
 nobis dare dignatus es sacri corporis tui Euchari-
 stiam: ut qui escarum perceptione reficimur: spi-
 ritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur.
ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster: qui
 es benedictus et vivis et omnia regis in secula se-
 culorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficia-
 mus cum pace.

DOMINICA SECUNDA IN QUADRAGESIMA.

Ad Missam. Prophetia.

Lectio libri proverbiorum Salomonis (e Cap. XIII, XV).

ñ. Deo gratias.

Fili: in corde prudentis requiescit sapientia: et
 indoctos quoque erudiet. Justicia elevat gentem:
 miseros facit populos peccatum. Acceptus est Regi
 Minister intelligens: iracundiam ejus inutilis susti-
 nebit. Responsio mollis frangit iram: sermo durus
 suscitatur furorem. Lingua sapientium ornat scientiam.
 Os fatuorum ebullit stulticiam. In omni loco oculi
 Dei contemplantur bonos et malos. Lingua placabilis
 lignum vite: que immoderata est conteret spiritum.
 Stultus irridet disciplinam ^d patris: qui autem custo-
 dit increpationes: astutior fit. Domus justi plurima
 fortitudo: et in fructibus impij conturbatio. Labia
 sapientium disseminabunt scientiam: cor stultorum
 dissimile erit. Victimæ impiorum abominabiles Do-
 mino: vota justorum placabilia.

ñ. Amen.

Lectio libri Genesis (e Cap. XLI).

ñ. Deo gratias.

In diebus illis. Post duos annos vidit Pharaon som-
 nium. Putabat se stare super fluvium: de quo ascen-
 debant septem boves pulchre et ^f grasse nimis: et

rum et Manichæorum insania est: sed jejunat ut
 Dei ejusque Ecclesiæ præceptis obtemperet.

^e *Cap. XIV.* Vers. 35-xv, 1-8. In Sacramentario
 Bobiano (*Pag. 303*) habetur: *Lectio sancti Evangelii*
secundum Lucam, quando historia de Josep. legitur, et
 subjicitur Evangelium de filio prodigo (*Luc. xv,*
1-32). Est ibid. (*Pag. 308*) satis proluxa *contestatio*
de Josep. Historia Josephi apud Gallo-Hispanos
 hac die legebatur, et fortasse Dominica tertia Qua-
 dragesimæ Galli legebant Evangelium de filio prodigo,
 quod in nostro Missali legitur Dominica 8 post octa-
 vas Epiphaniæ.

^d *Patris.* Vulg., *Patris sui.*

^e *Cap. XLI.* Vers. 1-46.

^f *Grasse.* Lege *crassæ.*

pascebantur in locis palustribus. Alie quoque septem **A** emergebant de flumine : sede confectæ macie pascebantur in ipsa annis ripa in locis virentibus. Devoraveruntque eas : quarum mira species : et habitudo corporum erat. Expergefactus Pharaæ : rursus dormivit : et vidit aliud somnium. Septem spice pullulabant in culmo uno plene atque formose. Alie quoque totidem spice tenues et percusse uredine oriebantur : devorantes omnem priorem pulchritudinem. Evigilans post quietem : et facto mane : pavore perterritus : misit ad conjectores Egypti : cunctosque sapientes. Et accersitis narravit somnium : nec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum magister ait. Confiteor peccatum meum. Iratus rex servis suis : me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum. **B** Ubi una nocte uterque vidimus somnium presagum sanctorum. Erat ibi puer hebreus : ejusdem ducis militum famulus. Cui narrantes somnia audivimus quicquid postea rei probavit eventus. Ego enim redditus sum officio meo : et ille suspensus est in patibulo. Prætinus ad Regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt : ac veste mutata obtulerunt ei. Cui ille ait. Vidi somnia nec est qui edisserat : que audivi te sapientissime conjicere. Respondit Joseph. Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni. **a** Narravit ergo quod viderat. Putabam me stare super ripam fluminis : et septem boves de amne conscendere : pulcras nimis et obesitas carnibus : que in pastu paludis virentia carpebant. Et ecce asquebantur alie septem boves in tantum deformes et macilentæ : ut nunquam tales in terra Egypti viderim. **C** Que devoratis et consumptis prioribus : nullum saturitatis dedere vestigium : sed simili macie : et squalore torpebant. Evigilans rursus sopore depressus : vidi somnium aliud. Septem spice pullulabant in culmo uno plene, atque pulcherrime : alie quoque septem tenues et percusse uredine oriebantur e stipula : **105** que priorem pulchritudinem pariter devorabant. Narravi conjectoribus somnium : et nemo est qui edisserat. Respondit Joseph. Somnium regis unum est : quod facturum est Deus ostendit Pharaoni. Septem boves pulcre et septem spice plene : septem ubertatis anni sunt : eandemque vim somnii comprehendunt. Septemque boves tenues atque macilentæ : que ascenderunt post eas : et septem spice **D** tenues et vento urente percusse : septem anni sunt ventura famis : qui hoc ordine complebuntur. Et septem anni venient fertilitatis magne in universa terra Egypti. Quos sequentes septem anni alii tante sterilitatis : ut oblivioni tradantur cuncta retro abundantia. Consumptura est enim fames omnem terram. Et ubertatis magnitudinem perditura est inopie magnitudo. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium : firmitatis **b** iudicium est : eo quod fiat sermo Domini : et velocius impleatur. Nunc ergo provideat rex virum sapien-

tem et industrium : et preficiat eum terre Egypti. qui constituat prepositos per singulas regiones : et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis : qui jam nunc futuri sunt : congreget in horrea : et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur. Serveturque in urbibus : et pareatur future septem annorum fami : quæ oppressura est Egyptum : et non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni consilium : et cunctis ministris ejus. Locutusque est ad eos. Num invenire possumus talem virum : qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Joseph : quia ostendit tibi Dominus Deus omnia que locutus es : numquid sapientiozem et similem tui invenire potero? Tu eris super domum meam : et ad tui oris imperium cunctus populus obediet. Uno tantum regni solio te precedam. Dicensque rursus Pharao ad Joseph. Ecce constitui te super universam terram Egypti. Tulitque anulum de manu sua : et dedit eum in manu ejus : vestivitque eum stola byssina : et collo torquem auream circumposuit. Fecitque ascendere super currum suum secundum clamantem preconem ut omnes coram eo genu flecterent : et prepositum esse scirent universe terre Egypti. Dixit quoque Rex ad Joseph. Ego sum Pharao. Absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem : in omni terra Egypti. Vertitque nomen illius et vocavit eum lingua Egyptiaca : Salvatorem mundi.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum spirita.

d Psallendo. Quam preciosa est misericordia tua Domine : Deus meus. ¶ Attrahere misericordiam tuam scientibus te : et justitiam tuam rectis corde. *P.* Deus. ¶ Ne veniat mihi pes superbie : et manus impiorum non me commoveat. *P.* Deus.

Hic dicat Sacerdos sequentes preces illo modo : ut dictum fuit in primo Dominico Quadragesime sol. 93. Preces. Miserere et parce clementissime Domine populo tuo : quia percavimus tibi. ¶ Prostrati omnes lachrymas producimus : pendentes tibi occulta que admisimus : a te Deus veniam deposcimus. *P.* Quia. ¶ Orationes sacerdotum accipe : et queque postulant affluenter tribue : ac tue plebi miserere Domine. *P.* Quia. ¶ Furorẽm tuum adduxisti super nos : nostra delicta dira curvaverunt nos : et absque ulla spe defecimus. *P.* Quia peccavimus. ¶ Traditum sumus malis que nescimus : et omne malum inruit super nos : et invocamus : et non audivimus. *P.* Quia. ¶ Omnes clamamus : omnes te requirimus : te penitentes lachrymis prosequimur : cujusque iram ipsi provocavimus. *P.* Quia. ¶ Te deprecantes te gementes poscimus : te Jesu Christe prosternati petimus : tua potestas jam sublevet miseros. *P.* Quia. ¶ Confessionem tue plebis accipe : quam lamentantes coram te effundimus : et pro admissis corde in-gemiscimus. *P.* Quia. ¶ Pacem rogamus pacem no-

a Narravit ergo. Vulg., narravit ergo Pharao.

b Iudicium. Vulg., iudicium est.

c Clamantem preconem. Lege clamante preconem.

d Psallendo. Ps. xxxv, 8, 11, 12.

sionis impleret : et per verbi potentiam prestaret alimoniam : ^a nec sentiret expensam. Doeretque ita probabili jejunio se querendum : ut non escis servire nos cupiat : ^b sed preceptis. Solumque si esset simplex fides : victrix esset esuries. et vivere se credere posset in verbo : qui se redemptum nosset ex verbo. Ac fidei beneficio hoc sibi esset in cibo : quotl fuisset in precio. Suique corporis oblatione vel sanguinis : qui erat vita : hoc daret ad vitam : unde redimeret vitam. Et per hoc maneremus in illum : per quod maneret in nobis. Sic potentiam retinens deitatis : sic gratiam dilectionis ostendens : ut per cujus cibi substantiam in eternum vellet vivere : quos vocasset : sed in ipsum vellet vivere : quos pavisset. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. **Sanctus. Sanctus. Sanctus.**

Post Sanctus. Vere sanctus : vere gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui subsistendi nobis in labore fortitudinem donat : cum inedie nostre ubertatem sue dulcedinis administrat : ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Pelle Domine a corde nostro scandalum : et oblatum tibi hujus jejunii nostri suscipe sacrificium. Quo emundati delictis horum sacramentorum perceptione : et parsimonie apud te mereamur invenire mercedem : et virtutum spiritualium consequi dignitatem. **Amen.**

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam. Redemptor fortissime Deus noster : qui inspicias contritionis nostre affectum : probabile tibi efflce hoc jejunium nostrum. Ut qui te Patrem habere dignoscimur : paternitatis a te gratia exaudiri promereamur e terris. Pater noster qui. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **Amen.** Et. *Benedictio.* Sanctificet Dominus corda et corpora vestra : et sibi vos faciat militare per abstinentiam. **Amen.** Eo quippe auxiliante ab illicitis abstinere possitis : quo inspirante jejunii vos maceratione affligitis. **Amen.** Ab eo quoque reficiamini spiritualibus epulis : qui nostris apud Patrem intercessor est pro peccatis. **Amen.** Per misericordiam etc.

Dicat Chorus. Qui venit ad me non esuriet : qui credit in me non sitiet **104** unquam. **Et.** Ego sum

^a *Nec sentiret.* Fortasse, *quæ nec sentiret expensam.* Sanctus Chrysostomus (*Hom. 17, in Epist. ad Hebr.*) Eucharistiam appellat *viciniam quæ consumi non potest.* Et in Missali Gallo Gothico (*In contestatione fer. 4 post Pascha*) de Christo dicitur : *Hic est agnus Dei... qui se pro nobis offerendo non desinit, no que apud te, Deum Patrem, perpetua advocacione defendit, quia nunquam moritur immolatus, et semper vivit occisus.* Eadem prorsus in veteri Missali Gallicano leguntur (*Fer. 4 post Pascha in immolatione missæ*) et in Sacramentario Bobiano, in tertia missa paschali.

^b *Sed preceptis.* Catholicus enim non jejunat, neque a vino, a carnium esu, a lacte et similibus abstinet, quia alimenta in usum hominum a Deo creata mala esse putat et detestanda, hæc Priscillianista-

lux mundi : et qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. *P.* Qui venit ad me. **Et.** Qui manducat carnem meam et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. *P.* Qui venit. **Et.** Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum Amen. *P.* Qui bibit et credit in me non morietur in eternum.

Hæc Antifona dicatur post communionem. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam : ut qui escarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. **Amen.** Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. **Amen.** Dominus sit semper vobiscum. **Amen.** Et. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace.

DOMINICA SECUNDA IN QUADRAGESIMA.

Ad Missam. Prophetia.

Lectio libri proverbiorum Salomonis (Cap. XIII, XV).

A. Deo gratias.

Fili : in corde prudentis requiescit sapientia : et indoctos quoque erudiet. Justicia elevat gentem : miseros facit populos peccatum. Acceptus est Regi Minister intelligens : iracundiam ejus inutilis sustinebit. Responsio mollis frangit iram : sermo durus suscitatur furem. Lingua sapientium ornat scientiam. Os fatuorum ebullit stulticiam. In omni loco oculi Dei contemplantur bonos et malos. Lingua placabilis lignum vite : que immoderata est conteret spiritum. Stultus irridet disciplinam ^d patris : qui autem custodit increpationes : astutior fit. Domus justi plurima fortitudo : et in fructibus impii conturbatio. Labia sapientium disseminabunt scientiam : cor stultorum dissimile erit. Victimæ impiorum abhominabiles Domino : vota justorum placabilia.

A. Amen.

Lectio libri Genesis (Cap. XLI).

A. Deo gratias.

In diebus illis. Post duos annos vidit Pharo somnium. Putabat se stare super fluvium : de quo ascendebant septem boves pulchre et ^e grasse nimis : et

rum et Manichæorum insania est : sed jejunat ut Dei ejusque Ecclesiæ præceptis obtemperet.

^e *Cap. XIV.* Vers. 55-xv, 1-8. In Sacramentario Bobiano (*Pag. 300*) habetur : *Lectio sancti Evangelii secundum Lucam, quando historia de Josep. legitur, et subijcitur Evangelium de filio prodigo (Luc. xv 1-32).* Est ibid. (*Pag. 308*) satis proluxa *contestatio de Josep.* Historia Josephi apud Gallo-Hispanos hac die legebatur, et fortasse Dominica tertia Quadragesimæ Galli legebant Evangelium de filio prodigo quod in nostro Missali legitur Dominica 8 post octavas Epiphaniæ.

^d *Paris. Vulg., Patris sui.*

^e *Cap. XLI.* Vers. 1-46.

^f *Grasse. Lege crassæ.*

et magnificabo eum in laude. †. Laudent illum celi ac terra et mare et omnia que in eis sunt.

Hic dicat Sacerdos. Penitentes orate etc. Illo modo ut dictum est retro feria quarta prime hebdomade folio 99.

^a *Sacrificium.* Hi dies exorationis sancti erunt vobis : et humiliabitis animas vestras : applicantes holocausta Domino Deo vestro. †. Omnis anima quecumque non se observaverit : exterminabitur de populo suo : isti enim vobis sunt dies. *P.* Exorationis.

Missæ. Erigamus queso dilectissimi fratres corda nostra : ad consideranda divini mysterii sacramenta. Lectio etenim sancti Evangelii : que hodierna die ^b ad audiendum vos esse sollicitos : efficiet etiam eternitatis fructibus opulentos. Et sicut auditu eam fide integra percepistis : ita quoque fideli devotione quidam in illa mysticum requiratis. Ea quippe que fecit Dominus noster Jesus Christus obstupenda atque miranda : et opera fuerunt et signa. Quia et operatio extitit in virtute : et signum in visione. Si ergo quod significet hoc quod factum est requiramus. Omne genus humanum significat iste cecus. Hanc enim piaculi cecitatem tractam ducimus ex homine primo : de quo non solum originem trahimus ^c nationis : sed et pondus iniquitatis. Ideoque si ex illo lumen amisimus : quod nostro ex merito in nobis reparare non possumus. Ecce adest Jesus ultroque ad sanandum : qui cor contritum spectat et humiliatum : qui lacrymantibus dare promittit eterne consolationis remedium. Deferamus nos ei vota : mundeus corda : proferamus suspiria. Offeramus Deo victimam mundam : lacrymis pedes eius rigemus : et cum internis ei rugitibus supplicemus. Ut jam auferat a nobis tenebras nostri cordis, et ita in nobis firmet vim sue dilectionis : ne ullatenus deficiamus ad lapsum proprie cecitatis.

Alia oratio. ^d Deus qui humanarum mentium lux eterna : tu paternis iniquitatibus obscuratos illumina : ut restauret gratuita gratia : quicquid perdidit viciata natura. Ut qui in nobis aliquando tenebre fuimus : in te semper lucidi esse possimus. Nulla nobis amplius delictorum nebula dominetur : nulla nox iniquitatis in nobis te jugiter lucente nascatur. Esto famulis tuis perpetuus dies : in quo ambulantes non erremus ulterius : sed proficiamus in melius. Ut jam Christi tui dilatato corde currentes : et vestigia Salvatoris cum eo qui cecus natus est amplectentes. Hec est enim victima salutaris : hec est oblatio sacrificii singularis. Adorare unigenitum tuum in veritate nostri corporis natum : et spreta malignantium sinoga : cognoscere te in gentibus exaltatum.

†. Amen.

Post nomina. Jesu Redemptor humani generis :

^a *Sacrificium.* Ex Levitico, xxv, 27, 28.

^b *Ad audiendum.* Lege ad audiendum vos fecit esse sollicitos, efficiet, etc.

^c *Nationis.* Ille est, natiuitatis, generis. Vide du Cange, in glossario Latino; verb. *Natio*.

^d *Deus qui.* Lege *Deus qui es*, etc.

restaurator eterne lucis. Presta nobis famulis tuis : ut sicut abluti sumus originali peccato per tinctionem baptismatis : cujus significationem habuit piscina illa : que oculis lumen prestavit cecis : ita quoque nos ^e secundo lacrymarum baptismate purifices **108** a delictis. Sicque mereamur preces effici laudis tue sicut cecus ille annunciator factus est gratie. Et sicut ille ad confitendum te verum Deum adimpletus est fide : ita nos quoque repleamur boni operis confessione. Atque tanta excellentia pietatis occurras te invocantibus pius : ut per hec libamina que tibi offerimus : et vivi obtineamus remedium salutare : et defuncti percipere mereamur eternum gaudium sine fine.

†. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui tanta pace et dilectione hunc mundum dilexisti : ut per unigenitum filium tuum cuncta terrestria celestibus sociare miseratione gratuita : que cecitate primi hominis facta fuerunt inter se dissidentia. Da nobis ut qui obscuritate nostrorum criminum : a proximi dilectione avertimur : te in nobis perpetualiter lucente : ita in nominis tui dulcedine solidemur. Quatenus et amicos in te et inimicos propter te : alterne dilectionis vinculo amplectamur.

†. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere : Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui inluminatione sue fidei tenebras mundi expulit : et fecit filios esse gratie : qui tenebantur sub legis justa damnatione. Qui ita in iudicium in hoc mundo venit : ut non videntes viderent : et videntes ceci essent. qualiter et hi qui in se tenebras confiterentur errorum : perciperent lumen eternum : per quod carerent tenebris delictorum. Et hi qui de meritis suis arrogantes lumen in semetipsos habere iusticie extimabant : in semetipsis merito tenebrescerent. qui elevati superbia sua et de iusticia confisi propria : ad sanandum medicum non querebant. Per Jesum eam qui ostium esse dixit ad Patrem : poterant introire. Sed quia de meritis elevati sunt improbe : in sua remanserunt nihilominus cecitate. Proinde humiles nos venientes : nec de meritis nostris presuuentes aperimus ante altare tuum sanctissime Pater vulnus proprium : tenebras nostrorum fatemur errorum : conscientie nostre aperimus archanum. Inveniamus quesumus in vulnere medicinam : in tenebris lucem eternam : innocentie puritatem in conscientia. Cernere etenim totis visibus volumus faciem tuam : sed impedimur cecati tenebra consueta. Celos aspiciere cupimus : nec valumus : dum cecati tenebris peccatorum : nec hos pro sancta

^e *Secundo lacrymarum baptismate.* Sanctus Isidorus (*De Off. Eccl.*, l. II, c. 16) docet quod lacrymarum penitentium apud Deum pro baptismate reputantur et penitentia passim dicitur secunda post naufragium tabula.

^f *Extimabant.* Lege *existimabant*.

vita attendimus : qui propter excellentiam vite celi a nomine nuncupati sunt. Occurre igitur Jesu nobis in templo tuo orantibus : et cura omnes in hac die qui ^a in virtutibus facientes : noluisti sabbatum custodiri. Ecce ante gloriam nominis tui aperimus vulnera nostra : tu appone no tris infirmitatibus medicinam. Succurre nobis ut promisisti precantibus : ^b qui ex nihilo fecisti quod sumus. Fac collirium et tange oculos nostri cordis et corporis : ne recique labamur in tenebrarum erroribus consuetis. Ecce pedes tuos rigamus stertibus : non nos alijcias humilios. O Jesu bone : ^a vestigijs tuis non recedamus : qui humilis venisti ^c in terris. Audi jam nostrorum omnium precem : et evellens nostrorum criminum cecitatem : videamus gloriam faciei tue in illa pacis eterne beatitudine proclamantes : atque ita dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere dies sempiternus : vere lucifer verus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui sic luce divinitatis sue claruit mundo : ut eum tenebrarum eriperet dominatu. Ut nos qui aliquando eramus tenebre : efficere:nur in eo verum lumen. Qualiter eum cognosceremus per illuminationem fidei sue : qui pro nobis omnibus animam suam tradidit usque ad mortem : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Tange quesumus Jesu filii Dei tenebras cordis nostri digitis tuis : ut ita te in nobis lucente peccatorum eruamur a tenebris : **109** qualiter ea que tibi offerimus luce perlustras eterne sanctificationis. Et nos ita mundes a viciorum inlecebris : ut sanctificati percipere mereamur eucharistiam corporis tui in visceribus nostris. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Jesu preceptor : occurre nobis ambulanti-bus viam : cupientibus pervenire ad patriam. Ut precedente luce tua ambulemus ^d in viam rectam : nec oberremus in tenebram istius noctis horrendam : te in nobis lucente : qui es via veritas et vita. Da igitur nobis : ut sicut cecus ille per confessionem vere credulitatis obtinuit donum indulte salutis : ita nos adipiscamur in istius verbis effectum pie petitionis : cum ea que nos docuisti proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Benedictio. Omnipotens Jesus Christus qui virtute potentie sue cecis oculis prestitit medicinam : ipse oculos vestros ab omni vanitate avertat. *ñ. Amen.* Et qui illi prestitit se in veritate cognoscere : ipse corda vestra in sui nominis dilectione confirmet. *ñ. Amen.* Quique se per hoc miraculum ostendit ammirabilem populis : ipse vos ita dono impleat

^a In virtutibus facientes. Lege in virtutibus faciendis.

^b Qui ex nihilo. Hæc sæpe contra Priscillianistas intulcaut, Deum esse hujus mundi auctorem, hominibusque creatorem.

^c In terris. Lege in terras.

sancte virtutis : qualiter ad eternam vitam sine macula pervenire possitis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Dicat Presb. ad accedentes. Antifona. Ego sum ostium dicit Dominus : si quis per me introierit salvabitur : et ingredietur et regredietur et pascua inveniet. *ñ. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. P. Et ingre. ñ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Ego sum.*

Com. Repletum est gaudium nostrum : et lingua nostra exultatione.

Oratio post Com. Reple Domine cor nostrum etc.

B *Require retro in primo Dominico Quadragesime. folio 98.*

FERIA QUARTA.

Ad Missam.

Lectio libri proverborum Salomonis (° Cap. XXVII, XXVIII).

ñ. Deo gratias.

Fili. Diligenter agnosce vultum pecoris tui : tuosque greges considera. Non enim habebis jugiter potestatem : sed corona tribuetur tibi in generatione et generatione. Aperta sunt prata : et apparuerunt herbe virentes : et collecta sunt fena de montibus. Agni ad vestimentum tuum : et hedi agri precium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos : et in necessaria domus tue : et ad victum ancillis tuis. **Fugit** **C** impius nemine persequente : justus autem quasi leo confidens absque terrore erit. Propter peccata terre : multi principes ejus : et propter hominis sapientiam : et horum scientiam que dicuntur vita duels longior erit. Vir pauper calunnians pauperi : similis est imbrui vehementi : in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem : laudant impium : qui autem custodiunt : succendantur contra eum. Viri mali non cogitant judicium : qui autem requirunt Dominum : animadvertunt omnia. Qui declinat aures suas ne audiat legem : oratio ejus erit execrabilis. Qui decipit justos in via mala : in interitu suo corruet : et simplices possidebunt terram. *ñ. Amen.*

Lectio Libri Exodi (Cap. 11).

D In illis diebus. Postquam creverat Moyses egressus ad fratres suos : vidit afflictionem eorum : et virum Egyptium percuti. ntem quemdam de Hebreis fratribus suis. Cumque circumspexisset huc atque illuc. et nullum adease vidisset : percussum Egyptium abscondit sabulo. Egressus die altera conspexit duos Hebreos rixantes : dixitque ei qui faciebat injuriam. Quare percutis proximum tuum ? Qui res, ondit : quis te constituit judicem : aut principem super nos ? Numquid occidere me tu vis ? sicut occidisti Egy-

^d In viam rectam. Lege in via recta.

^e Cap. XXVII. Vers. 25-xxviii, 1-11.

^f Cap. II. Vers. 11-111, 1-13.

^g Sicut occidisti. Vulg., sicut heri occidisti.

xiem? Timuit Moyses et ait. Quo palam factum est A verbum istud? Audiensque Pharaon sermonem hunc : querebat occidere Moysen. Qui fugiens de conspectu ejus : moratus est in terra Madian : et sedit juxta puteum. Erant autem Sacerdoti **110** Madian septem filie que venerant ad hauriendas aquas. Et impletis canalibus : adaquare cupiebant greges patris sui. Superperveneruntque pastores : et ejecerunt eas. Surrexitque Moyses ^a indefensus : et adaquavit oves earum. Que cum revertissent ad Raguel patrem suum : dixit ad eas. Cur velocius venistis solito. Responderunt. Vir Egyptius liberavit nos de manu pastorum : insuper et hausit aquam nobiscum ; potumque dedit ovibus. At ille. Ubi est inquit : quare dimisistis hominem? Vocate eum : ut comedat panem. Juravit ergo Moyses ut habitaret cum eo. Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem. ^b Que peperit filium : quem vocavit Gersam : dicens. Advena fui in terra aliena. Post multum vero temporis mortuus est Rex Egypti : et ingemiscentes filii Israel propter opera vociterati sunt. Ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus : et audivit gemitum eorum : ac recordatus est feleris quod pepigerat cum Abraam : Isaac : et Jacob : Respexit filios Israel et cognovit eos. Moyses autem pascebat oves Jetro ^c cognati sui Sacerdotis Madian. Cumque minasset gregem ad interiora deserti : venit ad montem Dei Oreb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi : et videbat quod rubus arderet : et non combureretur. Dixit ergo Moyses. Vadam et videbo visionem hanc magnam : quare non comburatur rubus. Cernens autem Dominus quod pergeret ad videndum : vocavit eum de medio rubi : et ait. Moyses. Moyses. Qui respondit. Adsum. At ille. Ne approprieris inquit huc. Solve calciamentum de pedibus tuis : locus enim in quo stas : terra sancta est. Et ait. Ego sum Deus Patris tui : Deus Abraam : Deus Isaac : et Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam : non enim audebat aspere contra Deum. Cui ait Dominus. Vidi afflictionem populi mei in Egypto : et clamorem ejus audivi propter duriciam eorum qui presunt operibus. Et sciens dolorem ejus : descendi : ut liberarem eum de manibus Egyptiorum : et educerem de terra illa in terram bonam et spaciosam. In terra que fluit lacte et melle : ad locum Chanane et Cethei et Amorrei et Pherisei et Etei et Jebusei. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me : vidique afflictionem eorum : quomodo ab Egyptiis opprimuntur. Sed veni : mittam te ad Pharaonem : ut educas populum meum filios Israel de Egypto. Et dixit Moyses ad Deum. Quis ego sum : ut vadam ad Pharaonem : et educam filios Israel de Egypto? Qui dixit ei. Ego ero tecum. Et hoc habetis signum quod miserim te. Cum eduxeris populum meum de Egypto :

Immolabis Deo super montem istum. Ait Moyses ad Deum. Ecce ego vadam ad filios Israel : et dicam eis. Deus patrum vestrorum misit me ad vos : Si dixerint mihi : quod est nomen ejus : quid dicam eis? Dixitque Deus ad Moysen. Hec dices filiis Israel. Ego sum qui sum ait. Sic dices filiis Israel. Qui est : misit me ad vos : Dixitque iterum Deus ad Moysen. Hec dices filiis Israel. Dominus Deus patrum vestrorum : Deus Abraam : Deus Isaac : et Deus Jacob misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in eternum : et hoc memoriale meum in generatione et generatione.

¶. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

¶. Et cum.

Tractus. Ecce ego deprecabor Deum et placabilis mihi erit : et videbo faciem ejus in exultatione. ¶. Consumpta est caro mea a suppliciis : abhominabilis est mihi carnis : contabuit cor meum : et ossa mea emarcuerunt. ¶. Erue me a corruptione et illumina in lucem viventium.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistole Jacobi Apostoli ad duodecim tribus
(^d Cap. III).

¶. Deo gratias.

Fratres. Fructus justicie in pace seminatur facientibus pacem. Unde bella et lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris : que militant in membris vestris? Concupiscitis : et non habetis : occiditis et zelatis : et non potestis adipisci. Litigatis et belligeratis : et non habetis : propter quod non postulastis. Petit : et non accipitis : eo quod male petatis : et in concupiscentiis vestris ^e consummaminini. Adulteri : nescitis **111** quod amicitia hujus mundi : inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi hujus : inimicus Dei constituitur. Aut putatis quia inaniter Scriptura dicat : ad invidiam concupiscit Spiritus : qui habitat in vobis? Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit : Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. Subditi igitur estote Deo. Resistite autem diabolo : et fugiet a vobis. ¶. Appropiate Deo : et appropinquabit vobis. Emundate manus peccatores : et purificate corda : duplices animo miseri estote. Lugete et plorate. Risus vester ^f in lucto convertatur : et gaudium ^g in merore. Humiliamini in conspectu Domini : et exaltabit vos.

¶. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (ⁱ Cap. VI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ecce voluntas ejus qui misit me patris : ut omne quod dedit mihi : non perdam ex eo : sed resuscitem illud in novissimo die. Hec est enim voluntas patris mei qui misit me : ut omnis qui videt filium et credit in

^a *Indefensus.* Vulg., et *defensus.*

^b *Que peperit filium.* Vulg., et *peperit ei filium.* Omittitur media pars versiculi 23, in qua de alio Moyses filio fit mentio.

^c *Cognati sui.* Vulg., *soeri sui.*

^d *Cap. III.* Vers. 18-19, 1-10.

^e *Consummaminini.* Vulg., *insumatis.*

^f *Appropriate.* Vulgata legit *appropinqua's.*

^g *In lucto.* Lego *in luctum.*

^h *In merore.* Lego *in merorem.*

ⁱ *Cap. VI.* Vers. 59-67.

vita attendimus : qui propter excellentiam vite celi A nomine nuncupati sunt. Occurre igitur Jesu nobis in templo tuo orantibus : et cura omnes in hac die qui in virtutibus facientes : nolueris salubrum custodiri. Ecce ante gloriam nominis tui aperimus vulnera nostra : tu appone nobis infirmitatibus medicinam. Succurre nobis ut promisisti precantibus : b qui ex nihilo fecisti quod sumus. Fac collirium et tange oculos nostri cordis et corporis : ne recique labamur in tenebrarum erroribus consuetis. Ecce pedes tuos rigamus fletibus : non nos alijicias humiliatos. O Jesu bone : a vestigiis tuis non recedamus : qui humilis venisti c in terris. Audi jam nostrorum omnium precem : et evellens nostrorum criminum cecitatem : videamus gloriam faciei tue in illa pacis eterne beatitudine proclamantes : atque ita dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere dies sempiternus : vere lucifer verus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui sic luce divinitatis sue claruit mundo : ut eum tenebrarum eriperet dominatu. Ut nos qui aliquando eramus tenebre : efficere in eo verum lumen. Qualiter eum cognosceremus per illuminationem fidei sue : qui pro nobis omnibus animam suam tradidit usque ad mortem : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Tange quesumus Jesu filii Dei tenebras cordis nostri digitis tuis : ut ita te in nobis lucente peccatorum eruamur a tenebris : 109 qualiter ea que tibi offerimus luce perustras eterne sanctificationis. Et nos ita mundes a viciorum inlecebris : ut sanctificati percipere mereamur eucharistiam corporis tui in visceribus nostris. n̄. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Jesu preceptor : occurre nobis ambulanti- bus viam : cupientibus pervenire ad patriam. Ut precedente luce tua ambulemus d in viam rectam : nec oberremus in tenebram istius noctis horrendam : te in nobis lucente : qui es via veritas et vita. Da igitur nobis : ut sicut cecus ille per confessionem vere credulitatis obtinuit donum indulte salutis : ita nos adipiscamur in istius verbis effectum pie petitionis : cum ea que nos docuisti proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. n̄. Et.

Benedictio. Omnipotens Jesus Christus qui virtute potentie sue cecis oculis prestitit medicinam : ipse oculos vestros ab omni vanitate avertat. n̄. Amen. Et qui illi prestitit se in veritate cognoscere : ipse corda vestra in sui nominis dilectione confirmet. n̄. Amen. Quique se per hoc miraculum ostendit ammirabilem populis : ipse vos ita dono impleat

a In virtutibus facientes. Lege in virtutibus faciendis.

b Qui ex nihilo. Hæc sæpe contra Priscillianistas intencant, Deum esse hujus mundi auctorem, hominibusque creatorem.

c In terris. Lege in terras.

sancte virtutis : qualiter ad eternam vitam sine macula pervenire possitis. n̄. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. n̄. Amen. Dominus sit semper vobiscum. n̄. Et.

Dicat Presb. ad accedentes. Antifona. Ego sum ostium dicit Dominus : si quis per me introierit salvabitur : et ingredietur et regredietur et pascua inveniet. y. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. P. Et ingre. y. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Ego sum.

Com. Repletum est gaudium nostrum : et lingua nostra exultatione.

Oratio post Com. Reple Domine cor nostrum etc. B *Require retro in primo Dominico Quadragesime. folio 98.*

FERIA QUARTA.

Ad Missam.

Lectio libri proverbiorum Salomonis (c Cap. XXVII, XXVIII).

n̄. Deo gratias.

Fili. Diligenter agnosce vultum pecoris tui : tuosque greges considera. Non enim habebis jugiter potestatem : sed corona tribuetur tibi in generatione et generatione. Aperta sunt prata : et aparuerunt herbe virentes : et collecta sunt fena de montibus. Agni ad vestimentum tuum : et hedi agri precium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos : et in necessaria domus tue : et ad victum ancillis tuis. C *Impius nemine persequente : justus autem quasi leo confidens absque terrore erit. Propter peccata terre : multi principes ejus : et propter hominis sapientiam : et horum scientiam que dicuntur vita ducis longior erit. Vir pauper calunnians pauperi : similis est imbrui vehementi : in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem : laudant impium : qui autem custodiunt : succeduntur contra eum. Viri mali non cogitant judicium : qui autem requirunt Dominum : animadvertunt omnia. Qui declinat aures suas ne audiat legem : oratio ejus erit execrabilis. Qui decipit justos in via mala : in interitu suo corruet : et simplices possidebunt terram. n̄. Amen.*

Lectio Libri Exodi (Cap. c II).

D *In illis diebus. Postquam creverat Moyses egressus ad fratres suos : vidit afflictionem eorum : et virum Egyptium percuti. ntem quemdam de Hebreis fratribus suis. Cumque circumspexisset huc atque illuc. et nullum adesse vidisset : percussum Egyptium abscondit sabulo. Egressus die altera conspexit duos Hebreos rixantes : dixitque ei qui faciebat injuriam. Quare percutis proximum tuum? Qui res, ondit : quis te constituit judicem : aut principem super nos? Numquid occidere me tu vis sicut occidisti Egy-*

d In viam rectam. Lege in via recta.

e Cap. XXVII. Vers. 23-xxviii, 1-11.

f Cap. II. Vers. 11-111, 1-13.

g Sicut occidisti. Vulg., sicut heri occidisti.

quam moriebatur ^a eam demonstrabat mortis. Visimies enim que illos turbaverunt : hoc premonebant : ne inseli quare mala patiebantur perirent. Tetigit autem tunc et justos tentatio mortis : et commotio in heremo facta est multitudinis : sed non diu permansit ira tua. Properans enim homo sine querela ^b propugnabit proferens servitutis sue scutum orationem : et per incensum deprecationem allegans. Resistit ire et finem imposuit necessitati : ostendens quoniam tuus est famulus.

ñ. Amen.

(*Lectio libri Exodi • Cap. XIII, XIII.*)

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Cum dimisisset Pharaon populum : non eis dixit Dominus per viam terre Philistinim que vicina est : reputans ne forte peniteret eum : si vidisset adversum se bella consurgere : et revertetur in Egyptum : sed circumduxit per viam deserti : que est juxta mare Rubrum. Et armati ascenderunt filii Israel de terra Egypti. Tulitque Moyses ossa Joseph secum : eo quod adjurasset filios Israel dicens. Cum visitaverit vos Deus : afferte ossa mea hinc vobiscum. Profectique de Socoth : castrametati sunt in Etham : in extremis finibus solitudinis. Dominus autem precedebat eos ad ostendendam viam : per diem in columna nubis : et per noctem in columna ignis : ut dux esset itineris utroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per noctem coram populo. Locutus est Dominus ad Moysen dicens : loquere filiis Israel : et dices ad eos. Reversi castrametentur in regione Phiaroth : que est inter Magdalem et mare contra Beelsephon. In conspectu ejus castra ponetis super mare : diciturque est Pharaon super filiis Israel : Coartati sunt in terra : conclusit eos desertum. Et indurabo cor ejus ac persequentur vos : **113** et glorificabor in Pharaone : et in omni exercitu ejus scientque Egyptii quia ego sum Dominus. Fecerunt ita. Et nunciatum est Regi Egypti quod fugisset populus. Immutatumque est cor Pharaonis et servorum ejus super populum et dixerunt : Quid volumus facere : ut dimitteremus Israel : ne serviet nobis? Junxit ergo currum et omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos : et quicquid in Egypto curruum fuit : et duces totius exercitus. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Egypti : et persecutus est filios Israel. At illi egressi erant in manu excelsa. Cumque persequerentur Egyptii vestigia precedentium : repererunt eos in castris super mare : omnisque equitatus : et currus Pharaonis : et universus exercitus erat in Phiaroth contra Beelsephon. Cumque appropinquasset Pharaon : levantes filii Israel oculos viderunt Egyptios post se : et timuerunt valde. Clamaveruntque ad Dominum et dixerunt ad Moysen. Forsitan non erant sepulchra in Egypto : ideo tulisti nos : ut moreremur

^a Eam. Lege causam.

^b Propugnabit. Lege propinquavit.

^c Cap. XIII. Vers. 17-xiv, 1-14.

in solitudine? quid hoc facere voluisti? ut educeres nos ex Egypto? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Egypto dicentes : recede a nobis ut serviamus Egyptiis. Multo enim melius est servire eis : quam mori in solitudine. Et ait Moyses ad populum. Nolite timere. State et videte magnalia Domini : que facturus est hodie. Egyptios enim quos nunc videtis nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum. Dominus enim pugnavit pro vobis : et

v. s. faciebit s.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum

Tractus. Quis est homo ut immaculatus sit : et ut justus appareat. Ecce inter Sanctos nemo immaculatus. Et celi non sunt mundi in conspectu ejus. ¹ Quanto magis omnis homo qui bibit : quasi aquas iniquitatum. Memento quod sicut lutum feceris me : et in pulverem deduces me. ² Signasti quasi in saculo delicta mea : sed curasti iniquitatem meam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolae Jacobi Apostoli ad duodecim tribus (Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Charissimi. Nolite ingeniscere in alterutrum : ut non judicemini. Ecce Judex ante januam assistit. Exemplum accipite fratres : laboris et patientie exitus mali ³ et longanimitatis. Prophetas qui locuti sunt in nomine Domini : ecce beatificamus qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis : et finem Domini vidistis : quam misericors est Dominus et miserator. Ante omnia autem fratres mei nolite jurare neque per celum neque per terram neque per aliud quodcumque juramentum. Sit autem verbum vestrum est est : non non : ut non sub judicio decidatis. Affigitur aliquis vestrum : oret equo animo et psallat. Infirmatur quis ex vobis? inducat presbyteros Ecclesie : et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini : et oratio fidei salvabit infirmum : et allevabit eum Dominus. Etsi in peccatis sit : dimittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra. et orate pro invicem ut salvemini. Multum enim prevalet deprecatio justii assidua. Hellen homo erat similis nobis passibilis : et oratione oravit : ut non plueret super terram. Et non pluit annos tres et menses sex. Et rursus oravit : et celum dedit pluviam et terra fructum suum. Fratres mei si quis ex vobis erraverit a veritate : et converterit quis eum : scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore vie sue : salvat animam ejus a morte : et cooperit multitudinem peccatorum. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (• Cap. VI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur Phariseis et turbis dicens. Ego sum panis vite. Patres vestri manducaverunt in deserto manna :

¹ Et longanimitatis. Ita Syriaca. In Vulg. et Graec. deficit.

² Cap. VI. Vers. 48, 56.

et mortui sunt. Hic est panis de celo descendens. ^a et A si quis ex ipso manducaverit : non morietur. Ego sum panis vivus qui de celo descendi. Qui manducaverit ex hoc pane : vivet in eternum. Et panis quem ego dabo : caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judei ad invicem dicentes. Quomodo potest hic nobis carnem suam **114** dare ad manducandum ? Dixit ergo eis Jesus. Amen amen dico vobis. Nisi manducaveritis carnem filii hominis : et biberitis ejus sanguinem : non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem : habet vitam eternam : et ego resuscitabo eum in novissimo die. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Lauda.* Laudabo nomen Dei cum cantico : et B magnificabo eum in laude.

Preces. Penitentes orate.

Sacrificium. Offerre Domino.

Requirere retro in IIII. Feria. I. hebdomade folio 99.

Missæ. Deum regem omnipotentem catholice legis et religionis auctorem consona fratres oratione precamur : preces nostras religiosaque jejunia que corde contrito famulantes offerimus : illo quo primum voluit : quove primum docuit amore suscipiat : nos quoque famulos suos ab omni genere peccatorum absolutos et liberos paradiso reddat et celo. *ñ*. Amen.

Alia oratio. Deus cui militare consuevit abstinentia corporalis : ut expugnetur nequicia spiritualis : supereminenter nostris cordibus infunde dulcedinem : que beate vite desiderant mansionem. Nulla jejunantibus iracundie repentine amaritudo subripiat : nullaque cogitationum noxiarum conscientia remaneat. Memor esto sacrificii quod offerimus : et concede propicius misericordiam quam rogamus.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium Domine suscipe votum : nostrumque jejunium facito coram te esse acceptum. Quo nostra delens peccata : propicius ita defunctis fidelibus refrigerium prestes : ut beatorum consortio eos sine fine letifices. *ñ*. Amen.

^a *Et si quis.* Vulg. et Codices Vercellensis et Veronensis legunt *ut si quis*, etc.

^b *Lauda.* Ps. lxxviii, 3.

^c *Inlatio.* Hæc inlatio, paucis exceptis, eadem est atque immolatio missæ quæ initio Quadragesimæ habetur (Pag. 228) in Missæ Gallo-Gothico, et (Pag. 363) in Sacramentario Bobiano.

^d *Et verus.* In Gallo-Gothico, et in Bobiano additur : *Qui de celo descendit, et habitat semper in celo, qui est substantia*, etc.

^e *Et valens.* Hoc deficit in Gallo-Gothico et in Bobiano.

^f *Bibebat.* In Gallo-Gothico *videbat*. In Bobiano : *Cujus dulcedine vivebat in spiritu*.

^g *Inde nec famem sensit.* In Gallo-Gothico et Bobiano, *unde nec famem corporis sensit*.

^h *Glorificabat.* In Gallo-Gothico et in Bobiano, *clarificabat aspectus, et, influente spiritu, Dei sermo pascibat*. Deficit illic vox *interius*.

ⁱ *Hunc panem.* Hoc loco in Gallo-Gothico et Bobiano quædam adduntur, alia mutantur, ut sensus

Ad pacem. Oratio. Familie tue quesumus omnipotens Deus absolve peccata : mentesque purifica. Ut venerabiles jejunii dies congrua devotione repetentes : pacem et misericordiam quam fideliter poscimus : impetrare feliciter mereamur. *ñ*. Amen.

^c *Inlatio.* Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere omnipotens Pater et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. In quo jejunantium fides alitur : spes provehitur : charitas roboratur. Ipse est enim panis vivus ^d et verus qui est et substantia eternitatis : et esca virtutis. Verbum enim tuum est : per quod facta sunt omnia : quia non solum humanarum mentium : sed ipsorum quoque panis est angelorum. Hujus panis alimento Moyses famulus tuus quadraginta diebus ac noctibus legem suscipiens jejunavit : et a carnalibus cibis : ut tuo suavitatis capacior esset : abstinuit. De verbo tuo vivens ^e et valens : ejus et dulcedinem ^f bibebat in spiritu : et lucem accipiebat in vultu. ^g Inde nec famem sensit et terrenarum est oblitus escarum : quia illum et glorie tue ^h glorificabat aspectu : et influente Spiritu Sancto sermo pascibat interius. ⁱ Hunc panem etiam nobis ministrare non desinis : ^j sed ut eum indeficienter esuriamus hortaris. ^k Cujus carne dum pascimur : roboramur : et sanguinem dum potamus : abluimur. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus, qui domo pietatis indulte refovet miseriam carnis nostre : quam affligit desudatio abstinentie interdicte. Ipse est enim a quo et nunc in labore reficimur : et post mercedem repromisse beatitudinis expectamus. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Omnipotens Deus Pater qui Filium tuum pro nobis omnibus tradidisti : non parcens illi : ut per illum parceres nobis. Ignosce nostris delictis : et jejunium quod offerimus fiat tibi victima salutaris. ¹ Virtus quoque tua de celis descendens quesumus : ut et nos ob perceptionem ho-

aptetur initio Quadragesimæ.

D ⁱ *Sed ut eum indeficienter esuriamus hortaris.* In Gallo-Gothico et Bobiano est *quem ut sitiamus indefinenter hortaris*.

^k *Cujus carne.* In Gallo-Gothico et Bobiano est : *Cujus carne, a se ipso sanctificata, dum pascimur roboramur, et sanguine dum hausto sitienter potamus abluimur*.

¹ *Virtus quoque.* In hac oratione *post pridie* petunt ut Deus purificet ab omni labe peccati animas eorum qui corpus et sanguinem Christi suscepturi erant, ei simul, ut infundat oblati specialia sanctitatis dona, conferenda communicantibus. Hoc enim, et nihil aliud est quod petunt, quando rogant Deum, ut oblata libamina sanctificationis dono pertinet, aut ut dignificentur benedictione virtutis, etc. De cælis autem ista sibi ut mittantur petunt, quia omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est. Sic in Sacramentario Gelasiano, n. 40, benedictes oleum infirmorum dicunt : *Emitte Spiritum sanctum de cælis in hanc pinguedinem olei, etc.*

rum sacramentorum purificet : et hec ipsa libamina A que tibi litamus sanctificat onis dono perlustret.

¶ Chorus. Amen.

115 *Ad confractionem panis. Antiphona.* Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Miserere nostri filii David ne decidamus in via : nec laboris subruamur pressura : ne sine fracta perveniamus ad patriam. Ut parsimonie nostre propiciatus ex victimis : exaudias vocem nostre confessionis : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

Benedictio. Jesus filius Dei qui est panis vivus : inedian vestram donis spiritualibus repleat. ¶ Amen. Mentem consilio salutari premuniat. carnem vicis eluat. votum accipiet. jejuniumque benedicens sanctificet. ¶ Amen. Ut ejus dono omni actu mereamini esse felices : cui abstinentie defertis humillimas preces. ¶ Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum.

¶ Amen.

Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

Hic dicat Chorus. Qui venit ad me non esuriet.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Require retro in VI. feria. I. hebdomada Quadragesime. Fol. 98.

IN TERTIO DOMINICO QUADRAGESIME.

Ad Missam.

Lectio libri Proverborum Salomonis (Cap. ^a XX).

¶ Deo gratias.

Fili : suavis est homini panis mendacii : et postea implebitur os ejus calculo. Cogitationes consilii roborantur : et gubernaculis tractanda sunt bella. Et qui revelat mysterium : et ambulat fraudulenter : et qui dilatat labia sua : ne commiscearis. Qui maledicit patri suo et matri : extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. Hereditas ad quam festinatur in principio : in novissimo benedictione carebit. Ne dicas reddam malum ^b pro malo. expecta Dominum et liberabit te. Abominatio est apud Deum pondus et pondus. statera dolosa non est bona. A Domino diriguntur gressus hominis. ^c Si quis autem hominum intelligere poterit viam suam. Ruina est homini devotare Sanctos : et post vota retractare. Dissipat impios rex sapiens : et incurvat super eos fornicem. Lucerna Domini inspiraculum hominis : qui investigat omnia secreta ventris. Misericordia et veritas custodiunt regem : et roborabitur clementia thronus ejus.

^a Cap. XX. Vers. 7-23.

^b Pro malo. Vulg., illud pro malo non legit. LXX, ne dicas, Ulciscar inimicum.

^c Si quis. Illud si in Vulgata non legitur.

¶ Amen.

Lectio libri Numeri (^a Cap. XXII, XXIII).

¶ Deo gratias.

In illis diebus : videns Balaac filius Sephor omnia que fecerat I-rael Ammorreo : et quod pertimulissent eum Moabito : et impetum ejus ferre non possent : dixit ad majores natu Madian. Ita delevit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur : quomodo solet hos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore Rex in Moab. Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum : qui habitabat super flumen terre filiorum Ammon : ut vocaret eum et diceret. Ecce egressus est populus ex Egypto : qui operuit superficiem terre sedens contra me. Veni igitur et maledic populo huic : quia fortior me est : si quo modo possim percutere eum : et ejicere de terra mea. Novi enim quod benedictus sit cui benedixeris : et maledictus in quem maledicta coegesseris. Perrexerunt seniores Moab et majores natu Madian habentes divinationis precium in manibus. Qui cum venissent ad Balaam et narrassent ei omnia verba Balaac ille respondit. Manete hic hac nocte et respondebo quicquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam : venit Deus et ait ad eum. Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit. Balaac filius Sephor Rex Moabitarum misit ad me dicens. Ecce populus qui egressus est de Egypto operuit superficiem terre. Veni et maledic eis si quomodo pugnans possim abigere eum. Dixit Dominus ad Balaam. Noli ire cum **116** eis neque maledicas populo : quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes. Ite in terram vestram : quia prohibuit me Dominus ire vobiscum. Reversi principes dixerunt Balaac. Noluit Balaam venire nobiscum. Rursus ille multo pures et nobiliores quam ante miserat : misit. Qui cum venissent ad Balaam dixerunt. Sic dicit Balaac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me : paratus sum honorare te : et quicquid volueris dare. Veni et maledic populo isti. Respondit Balaam. Si dederit mihi Balaac plenam domum suam auri et argenti : non potero immutare verbum Domini Dei mei : ut vel plus vel minus loquar. Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte : ut scire queam : quid mihi rursus respondeat Dominus. Venit ergo Dominus ad Balaam nocte et ait illi. Si vocare te venerunt homines isti : surge et vade cum eis. Ita duntaxat : ut quod tibi precepero facias. Surrexitque Balaam mane et stravit asinam : profectusque est cum eis : et iratus est Dominus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam qui ^e sedebat asinam : et duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via evaginato gladio : averit se de itinere : et ibat per agrum. Cumque verberasset Balaam asinam et vellet ad semitam reducere : stetit Angelus in angustis duarum maceriarum quibus

^a Cap. XXII. Vers. 2-xxiii, 1-11.

^e Sedebat asinam. Dicebant sedere cathedram, et similia ; in Vulgata, insidebat asina.

vinee cingebantur. Quem videns asina junxit se parieti : et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam : et nihilominus Angelus ad locum angustum transiens : ubi neque ad dexteram neque ad sinistram poterat deviari : obvius stetit. Cumque vidisset asina stantem angelum : concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cedebat fuste latera ejus. Aperuit Dominus os asine : et locuta est asina. Quid feci tibi : cur percutis me ecce jam tertio? Respondit Balaam. Quia commeruisti et inlusisti mihi : utinam haberem gladium : ut te percuterem. Dixitque asina. Nonne animal tuum sum : cui semper sedere conuevistis usque in presentem diem. Dic quid simile unquam fecerim tibi? At ille ait. Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam et vidit Angelum stantem in via evaginato gladio : adoravitque eum pronus in terram. Cui Angelus. Cur inquit tertio verberasti asinam tuam? Ego veni ut adversarer tibi : quia perversa est via tua mihiq[ue] contraria. Et nisi asina declinasset de via dans locum resistenti : te occidissem et illa viveret. Dixit Balaam. Peccavi. Nesciens quod tu stares contra me. Et nunc si displicet tibi ut vadam : revertar. Ait Angelus. Vade cum istis et cave : ne aliud ^a quam precepero tibi loquaris. Fuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balaac egressus est in occursum ejus in oppido Moabitarum : quod situm est in extremis finibus ^b Armon. Dixitque Balaac ad Balaam. Misi nuncios ut vocarent te : cur non statim venisti ad me? An quia mercedem adventui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit. Ecce adsum. Numquid loqui poterō aliud : nisi quod Deus posuerit in ore meo. Perrexerunt ergo simul et venerunt in urbem que in extremis regni ejus finibus erat. Cumque occidisset Balaac oves et boves : misit ad Balaam et principem qui cum eo erant munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal : et intuitus est extremam partem populi. Dixit Balaam ad Balaac. Edifica mihi hic septem aras : et para totidem vitulos : ejusdemque numeri arietes. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam : imposuerunt simul vitulum et arietem super aram. Dixitque Balaam ad Balaac. Sta paulisper juxta holocaustum tuum : donec vadam si forte occurrerit mihi Dominus : et quodcumque imperaverit : loquar tibi. Cumque abiisset velociter : occurrit ei Deus : locutusque est ad eum Balaam. Septem inquit aras erexi et imposui vitulum et arietem desuper. Dominus autem posuit verbum in ore ejus. Et ait. Revertere ad Balaac : et hec loquaris. Reversus invenit Balaac stantem juxta holocaustum suum : et omnes principes Moabitarum. Assumptaque parabola sua dixit. De Aram adduxit me Balaac Rex Moabitarum de montibus orientis.

^a *Quam precepero.* Vulg., *quam quod præcepero tibi.*

^b *Armon.* Vulg., *Arnon.* In Sacramentario Bobiano extra ordinem (Pag. 308) est titulus : *Item contestatio in medio Quadragesimæ*, cui subjicitur *contestatio* quæ alludit ad hanc historiam Balaam et Balac, quam in aliquibus Ecclesiis Gallicanis legebant Dominica

A Veni inquit et maledic Jacob : et propera et detestare Israel. Quomodo maledicam cui non maledixit Deus? qua ratione detester quem Deus non detestatur? De summis **117** silicibus videbo eum : et de collibus considerabo illum. Populus solus habitavit : et inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit pulverem Jacob : et nosse numerum stirpis Israel? Morietur anima mea morte justorum : et sicut novissima mea horum similia.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum spiritu.

^c *Psallendo.* Genua mea infirmata sunt. *ñ.* Jejunio et caro mea immutata est ^d propter misericordiam. *ñ.* Et ego factus sum obprobrium illis : viderunt me et moverunt capita sua. *ñ.* Adjuva me Domine Deus meus : et salvum me fac in tua misericordia. *ñ.* Libera me quia egens sum et pauper ego : et cor meum conturbatum est intra me.

Et hic sequentes preces dicantur modo ut dictum est in primo Dominico Quadragesime fol. 94.

Preces. Rogamus te rex seculorum Deus sancte jam miserere peccavimus tibi. *ñ.* Audi clamantes pater altissime : et que precamur : clemens attribue : exaudi nos Domine. *P.* Jam miserere. *ñ.* Bone Redemptor supplices quesumus de toto corde flentes : requirimus adsisse propicius. *P.* Jam. *ñ.* Emitte manum Deus omnipotens : et invocantes potenter protege ex alto piissimo. *P.* Jam. *ñ.* Fertilitatem et ^e pacem tribue : remove bella : et famem cohibe : Redemptor sanctissime. *P.* Jam. *ñ.* Indulge lapsis : indulge perditis : dimitte : oxia : abluere crimina : acclines tu libera. *P.* Jam. *ñ.* Gemitus vide : fletus intellige : extende manum : peccantes redime. *P.* Jam. *ñ.* Hanc nostram Deus hanc pacem suscipe : supplicum voces placatus suscipe : et parce piissime. *P.* Rogamus.

Oratio. Exaudi orationem nostram.

Quere retro in primo Dominico Quadragesime fol. 94.

Principium epistole Petri Apostoli. (1. I, cap. I).

ñ. Deo gratias.

Petrus Apostolus Christi Jesu electis advenis dispersionis Ponti. Galicie. Cappadocie. Asie. et Bithynie : secundum prescientiam Dei Patris in sanctificatione spiritus : in obedientiam et aspersionem sanguinis Jesu Christi : gratia vobis et pax adimpleatur. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi : qui per magnam misericordiam suam regeneravit nos ^f in spem vite eterne : per resurrectionem a mortuis Jesu Christi. In hereditatem incorruptibilem : et inmarcescibilem conservatam in celis in vobis : qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem paratam revelari in tempore novis-

mediante.

^c *Psallendo.* Ps. cviii, 24, 25, 26, 22.

^d *Propter misericordiam.* Vulg., LXX et sanctus Augustinus, *propter oleum.*

^e *Pacem.* Lege *preces.*

^f *Cap. I. Vers. 1. 12.*

^g *In spem vite eterne.* Vulg., *in spem vitam.*

simo. In quo exultatis modicum : nunc ei oportet contristari in variis tentationibus. Ut probatio vestre fidei multo preciosior sit auro quod per ignem probatur : inveniatur in laudem et gloriam et honorem in revelationem Jesu Christi. Quem cum non videritis : diligitis : in quem nunc quoque non videntes creditis : credentes autem exultatis leticia inenarrabili et glorificata : reportantes finem fidei vestre salutem animarum vestrarum. De qua salute exquiserant atque scrutati sunt prophete : qui de futura in vobis gratia Dei prophetaverunt. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret : qui in eis erat spiritus Christi : prenuncians eas que in Christo sunt passiones et posteriores glorias : quibus revelatum est : quia non sibi metipsis : vobis autem nunciabant ea ^a que nunciata sunt vobis : per eos qui evangelizaverunt vobis : Spiritu Sancto misso de celo in quem concupiscunt angeli prospicere.

¶. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem
(^b Cap. XI).

Illo in tempore. Erat quidam languens Lazarus a Bethania de castello Marie : et Marthe sororis ejus. Maria autem erat que unxit Jesum unguento : et extersit pedes ejus capillis suis : cujus frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes : Domine : ecce quem amas infirmatur. Audiens autem **118** Jesus dixit eis. Infirmas hec non est ad mortem : sed pro gloria Dei : ut glorificetur filius Dei per eum. Diligebat autem Jesus Martham et sororem ejus Mariam et Lazarum. Ut ergo audivit quia infirmatur : tunc quidem mansit in eodem loco duos dies. Deinde post hec dixit discipulis suis. Eamus in Judream iterum. Dicunt ei discipuli. Rabbi nunc querebant te Judei lapidare : et iterum vadis illuc? Respondit Jesus. Nonne duodecim hore sunt diei. Si quis ambulaverit ^c in diem non offendet : quia lucem hujus mundi videt? Si autem ambulaverit in noctem : offendet quia lux non est in eo. Hec ait et post hec dixit eis. Lazarus amicus noster dormit : sed vado ut a somno suscitem eum. Dixerunt ergo discipuli ejus. Domine si dormit salvus erit. Dixit autem Jesus de morte ejus : illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo dixit eis Jesus manifeste. Lazarus mortuus est et gaudeo propter vos : ut credatis quoniam non eram ibi : sed eamus ad eum. Dicit ergo Thomas qui dicitur Didimus ad condiscipulos. eamus et nos : et moriamur cum eo. Venit itaque Jesus et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem. Erat autem Bethania juxta Hierosolimam quasi stadiorum quindecim. Multi autem ex Judeis venerunt ad

Martham et Mariam : ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audivit quod Christus venit : occurrit illi. Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Jesum. Domine si fuisses hic : frater meus non fuisset mortuus : sed nunc scio quia quecumque poposceris a Deo : dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus. Resurget frater tuus. Dicit illi Martha. Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dicit ei Jesus. Ego sum resurrectio et vita. Qui credit in me etiamsi mortuus fuerit vivet. Et omnis qui vivit et credit in me : non morietur in eternum. Credis hoc? Ait illi. Utique Domine : ego credidi : quia tu es Christus filius Dei : qui in hunc mundum venisti. Et cum hec dixisset abiit et vocavit Mariam sororem suam : silentio dicens. Magister adest : et vocat te : Illa ut audivit : surrexit cito et venit ad eum. Nondum enim venerat Jesus in castellum : sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. Judei ergo qui erant cum ea in domo et consolabantur eam : cum vidissent Mariam quia cito surrexit et exiit : secuti sunt eam dicentes : quia vadit ad monumentum ut ploret ibi. Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus videns eum : cecidit ad pedes ejus et dixit ei. Domine : si hic fuisses : non esset mortuus frater meus. Jesus ergo ut vidit eam plorantem : et Judeos qui erant cum ea plorantes : fremuit spiritu et turbavit se ipsum et dixit. Ubi posuistis eum? Dicunt ei. Domine veni et vide. Et lacrimatus est Jesus. Dixerunt ergo Judei. Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem dixerunt ex ipsis. Non poterat hic qui aperuit oculos ceci : facere ut hic non moreretur? Jesus ergo rursus fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca : et lapis superpositus erat ei. Ait Jesus. Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus qui mortuus fuerat. Domine jam fetet : quatrivanus enim est. Dicit ei Jesus. Nonne dixi tibi : quia si crederis videbis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem. Jesus ergo elevatis oculis sursum dixit. Pater : gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam : quia semper me audis. Sed propter populum qui circumstat dixi : ut credant quia tu me misisti. Hec cum dixisset : voce magna exclamavit. Lazare veni foras. Et statim prodit qui fuerat mortuus ligatus pedes et manus iustitiis : et facies illi sudario erat ligata. Dicit eis Jesus. Solvite eum : et sinite abire. Multi ergo ex Judeis qui venerant ad Mariam et viderunt que fecit : crediderunt in eum : Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos : et dixerunt eis : que fecit Jesus. Collegerunt ergo Pontifices et Pharisei concilium et dicebant. Quid faciemus : quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic : omnes

^a Que nunciata sunt vobis. Vulg., Gr. : *Ea que nunc nunciata sunt vobis.*

^b Cap. XI. Vers. 1-55. In Missali Romano sancti Pii V, et in omnibus Capitularibus Evangeliorum Georgii hoc Evangelium legitur feria sexta post quartam Dominicam Quadragesime; in Missali Mediolanensi, anno 1548 edito, legitur Dominica 4 Quadragesimæ, quæ alius est Dominica 5 et Dominica

Passionis in Missali Romano appellatur. Gotho-Hispani hoc Evangelium Dominica 5 Quadragesimæ, sive Dominica post vigerimam, ut Orationali Gothico inscribitur, olim legebant, ut ex eodem Orationali Gothico (Pag. 8) et seq.) colligitur.

^c In diem. Vulg., in die. Cod. Vercel., interdies. Cod. Veron., interdies.

credent in eum : et venient Romani et tollent nostrum locum et gentem. Unus autem ex ipsis Cayphas cum esset Pontifex anni illius dixit eis. Vos nescitis quicquam nec cogitatis : quia expedit vobis : ut unus **119** moriatur homo pro populo : et non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non dixit : sed cum esset Pontifex anni illius prophetavit : quia Jesus moriturus erat pro gente. Et non tantum pro gente : sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum.

ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et eum spiritu tuo.

^a *Lauda.* Ps. cviii, 30, 31.

^b *Pœnitentes.* Neque obstat quod die Dominica Rexis genibus non sit orandum, siquidem *Pœnitentiam diebus remissionis genua flectere debebant, et ad manus impositionem venire* (Carth. iv, can. 82).

^c *Sacrificium.* Josue xxii, 27. ^γ. Ibid. xxii, 6. Sacrificium in ordinibus Romanis *offeritorium*, in Antiphonario Gregoriano *antiphona ad offerenda* appellatur. Sanctus Isidorus, in epistola ad Ludifr., *sacrificium*; at libro i de ecclesiasticis Officiis (Cap. 14) numero multitudinis *offeritoria* dixit. A Gallis *sonus* dicebatur. Amotis ab Ecclesia iis quibus sacrificio interesse non licebat, diaconi pallium, quo eo usque tectum fuerat, de altari auferiebant, et corporalia extendebant. *Quis fidelium* (inqu. Optatus, lib. vi contra Parmenionem) *nescit in peragendis mysteriis ipsa ligna altaris linteamine operiri?* Exstat in Missali nostro (Fol. 219, col. 2) oratio ad extendenda corporalia, sed quæ tunc dicenda erat quando, altari composito, super oblata extendebatur *coopertorium*; nam et hoc etiam *palla corporalis*, et simpliciter *corporale* dicebatur. *Palla* illa *corporalis*, quæ super altare extendebatur, syndon munda erat e puro lino texta, quæ totam mensam altaris cooperiebat, et undequaque desinebat (S. Isid. Petus., epist. 125, ad Dorotheum comitem; Greg. Turon., lib. vii Hist., c. 2; Optatus Milevitanus, lib. vi contra Parmen.; Ord. Rom. Mabill. ii, n. 9). Postquam diaconi altari imposuissent corporalia, ritu Gallicano, et etiam, ut mihi credibile est, ritu Gotho-Hispano e sacratio prodibat diaconus corpus Domini in capsâ, sive, ut Galli loquebantur, in turri deferens, illudque supra aram deponebat (S. Greg. Turon., de Glor. martyr., lib. i, cap. 86; S. Germanus, in libello Quomodo solemniter ordo Ecclesiæ agitur, artic. de sono). Chorus canebat *sacrificium*, et episcopus cum presbyteris et diaconis oblationes populi accipiebat, panem scilicet et vinum; et primum quidem viri, incipiendo a dignioribus, tum femine; et demum presbyteri, diaconi et clerici offeriebant, singuli suam oblationem deferentes. Panem accipiebant episcopus et presbyteri, quem in oblatorium deponebant, quod acolyti pone sequentes gerebant. Erat *oblatorium* sive *offeritorium* vas ingens ex argento, aut auro, aut cupro, aut certe, in Ecclesia Romana, erat syndon munda, quam extensam, ad excipien- dos panes, acolyti deferiebant; populus autem panes quos afferiebant velo mundo tectos porrigebant, ne ipsi manibus impii oblationem tangendo macularent. Velum illud *fanon* dicebatur (Ord. Rom. i Hittorp.). Vinum autem accipiebant diaconi, et amulas, urceolosque, vasa scilicet in quibus populus vinum offerebat, in calicem majorem infundebant, quem subdiaconi ferebant, et cum calix ille plenus erat, illum in scyphum r infundebant. Vinum Gotho-Hispani probum offerebant, non mustum, non acetum, et in vase mundo; panes quoque plerumque fermentatos, integros, mundos, ex optimo et candido frumenti polline factos offerre solebant, raro azymos. Oblatas vero, pro

^a *Lauda.* Confitebor Domino nimis in ore meo et in medio multorum laudabo eum. ^γ. Quoniam a titis a dextris pauperis : ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

Preces. ^b Pœnitentes orate.

Require retro IIII. feria. I. hebdomade Quadragesime fol. 99.

^c *Sacrificium.* Serviamus Domino Deo nostro : et juris nostri sit offerre holocausta et victimas : et pacificas hostias. ^γ. Confortamini et estote solliciti : ut custodiatis cuncta que scripta sunt in volumine legis Moysis. P. Et juris.

Missa. Ecce dilectissimi fratres audivimus verba

panis, nunquam (Conc. Tol. xvi, can. 6). At Mozarabes altarium Occidentis Ecclesiarum disciplinam secuti, pro fermentatis panibus oblatas azymas altari adnaverunt. Post populum clerus, incipiendo a presbyteris, et demum episcopus omnium postremus afferebat, populus extra cancellos altaris, clerus in choro, aut in sanctuario oblationes porrigebat; omnes tamen ad altare offerre dicebantur. Diaconi ex tota oblatione tan un panis et vini seligebant quantum communioni sufficere videbatur, reliquum suis usibus seponebant. Et panem quidem in grandiori patena, sive disco, decenter compositum altari imponebant, vinum in grandiori calice aqua miscebant, et calicem juxta discum statuebant, et aliquando plures discos et calices in altari collocabant. Gotho-Hispani enim et Mozarabes panem nunquam super corporale deponunt, sed semper in patena, sive disco retineant. Quare, quod ritu Romano sit, nec patenam sub corporali abscondunt unquam, neque subdiacono tenendam tradunt. Demum diaconi pallio amplo, et textura spisso, dona sacra ipsorumque altare cooperiebant. Pallium hoc, quod plerumque sericum erat, et frequenter auro textum *coopertorium* et *Pallam*, et *pallam corporalem* appellabant (S. Isidorus, Off. lib. ii, cap. 8; Gregor. Turon., Mir. S. Mart., cap. 25). Exstat in Missali nostro (Fol. 219, col. 2) oratio ad extendendum *corporali* quam diaconus dicebat cum coopertorio dona sacra tegebat; hujus autem orationis partem secundam tum, ut patet, dicebat cum coopertorium tollebat. Exstant etiam in Missali orationes ad offerendam *hostiam cum calice*, et quando *ponit vinum in calice*, quando *ponit hostiam in patena* et quando deponit calicem super altare, et *lilula cooperit*, etc. Sed revera hæc orationes, quamvis in vetustissimis Codicibus harum aliquæ, aut his similes reperiantur, Gotho-Hispanæ non sunt, sed a Mozarabes postea adjectæ, nam sacerdos Gotho-Hispanus nec vinum in calicem fundebat, neque panem in patena collocabat, neque horum aliquid altari inferebat, quare credibile est oblationem munerum et compositionem altaris sine ulla oratione a Gotho Hispanis et Gallis transactas esse, quemadmodum et Romæ transigebantur. Ordinibus Romanis, et ipso Micrologo (Cap. 10) testibus; aut si apud Gotho-Hispanos oratio aliqua dicta est, a diacono potius quam ab episcopo dici debuit. Absoluta igitur munerum oblatione, sacerdos ad thronum redit, et manus lavat. Est hic ritus plane antiquus : de eo constitutiones apostolicæ (Lib. 3, c. 41) et sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Cath. myst. 5) meminere. In Hispania diaconus episcopo aquam lavandis manibus infundebat, subdiaconus vero presbyteris et diaconis aquam præbebat cum ad altare manus lavarent. Episcopus post hæc ad altare redibat : faciem canendo sacrificio imponebat, tum elata voce dicebat : *Adjuvate me, fratres, in orationibus vestris*, etc. Et ipse inclinatius versus altare dicebat, submissa voce, orationem *Accedam ad te*, etc., quam *apologiam sacerdotis* appellabant, qua absoluta, populum salutabat.

simo. In quo exultatis modicum : nunc ei oportet A contristari in variis tentationibus. Ut probatio vestre fidei multo preciosior sit auro quod per ignem probatur : inveniatur in laudem et gloriam et honorem in revelationem Jesu Christi. Quem cum non videritis : diligitis : in quem nunc quoque non videntes creditis : credentes autem exultatis leticia inenarrabili et glorificata : reportantes finem fidei vestre salutem animarum vestrarum. De qua salute exquiserant atque scrutati sunt prophete : qui de futura in vobis gratia Dei prophetaverunt. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret : qui in eis erat spiritus Christi : prenuncians eas que in Christo sunt passiones et posteriores glorias : quibus revelatum est : quia non sibi metipsis : vobis autem nunciabatur ea que nunciata sunt vobis : per eos qui evangelizaverunt vobis : Spiritu Sancto misso de celo in quem concupiscunt angeli prospicere.

¶. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem
(^b Cap. XI).

Illo in tempore. Erat quidam languens Lazarus a Bethania de castello Marie : et Marthe sororis ejus. Maria autem erat que unxit Jesum unguento : et extersit pedes ejus capillis suis : cujus frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes : Domine : ecce quem amas infirmatur. Audiens autem **118** Jesus dixit eis. Infirmetas hec non est ad mortem : sed pro gloria Dei : ut glorificetur filius Dei per eum. Diligebat autem Jesus Martham et sororem ejus Mariam et Lazarum. Ut ergo audivit quia infirmatur : tunc quidem mansit in eodem loco duos dies. Deinde post hec dixit discipulis suis. Eamus in Judeam iterum. Dicunt ei discipuli. Rabbi nunc querebant te Judei lapidare : et iterum vadis illuc? Respondit Jesus. Nonne duodecim hore sunt diei. Si quis ambulaverit ^c in diem non offendet : quia lucem hujus mundi videt? Si autem ambulaverit in noctem : offendet quia lux non est in eo. Hec ait et post hec dixit eis. Lazarus amicus noster dormit : sed vado ut a somno suscitem eum. Dixerunt ergo discipuli ejus. Domine si dormit salvus erit. Dixit autem Jesus de morte ejus : illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo dixit eis Jesus manifeste. Lazarus mortuus est et gaudeo propter vos : ut credatis quoniam non eram ibi : sed eamus ad eum. Dicit ergo Thomas qui dicitur Didimus ad condiscipulos. eamus et nos : et moriamur cum eo. Venit itaque Jesus et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem. Erat autem Bethania juxta Hierosolimam quasi stadiorum quindecim. Multi autem ex Judeis venerunt ad

Martham et Mariam : ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audivit quod Christus venit : occurrit illi. Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Jesum. Domine si fuisses hic : frater meus non fuisset mortuus : sed nunc scio quia quicumque poposceris a Deo : dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus. Resurget frater tuus. Dicit illi Martha. Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dicit ei Jesus. Ego sum resurrectio et vita. Qui credit in me etiamsi mortuus fuerit vivet. Et omnis qui vivit et credit in me : non morietur in eternum. Credis hoc? Ait illi. Utique Domine : ego credidi : quia tu es Christus filius Dei : qui in hunc mundum venisti. Et cum hec dixisset : abiit et vocavit Mariam sororem suam : silentio dicens. Magister adest : et vocat te : Illa ut audivit : surrexit cito et venit ad eum. Nondum enim venerat Jesus in castellum : sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. Judei ergo qui erant cum ea in domo et consolabantur eam : cum vidissent Mariam quia cito surrexit et exiit : secuti sunt eam dicentes : quia vadit ad monumentum ut ploret ibi. Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus videns eum : cecidit ad pedes ejus et dixit ei. Domine : si hic fuisses : non esset mortuus frater meus. Jesus ergo ut vidit eam plorantem : et Judeos qui erant cum ea plorantes : fremuit spiritu et turbavit se ipsum et dixit. Ubi posuistis eum? Dicunt ei. Domine veni et vide. Et lachrimatus est Jesus. Dixerunt ergo Judei. Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem dixerunt ex ipsis. Non poterat hic qui aperuit oculos ceci : facere ut hic non moretur? Jesus ergo rursus fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca : et lapis superpositus erat ei. Ait Jesus. Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus qui mortuus fuerat. Domine jam fetet : quatruiduanus enim est. Dicit ei Jesus. Nonne dixi tibi : quia si credideris videbis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem. Jesus ergo elevatis oculis sursum dixit. Pater : gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam : quia semper me audis. Sed propter populum qui circumstat dixi : ut credant quia tu me misisti. Hec cum dixisset : voce magna exclamavit. Lazare veni foras. Et statim prodiiit qui fuerat mortuus ligatus pedes et manus iustitiis : et facies illi sudario erat ligata. Dicit eis **D** Jesus. Solvite eum : et sinite abire. Multi ergo ex Judeis qui venerant ad Mariam et viderunt que fecit : crediderunt in eum : Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos : et dixerunt eis : que fecit Jesus. Collegerunt ergo Pontifices et Pharisei concilium et dicebant. Quid faciemus : quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic : omnes

^a Que nunciata sunt vobis. Vulg. Gr. : *Ea que nunc nunciata sunt vobis.*

^b Cap. XI. Vers. 4-55. In Missali Romano sancti Pii V, et in omnibus Capitularibus Evangeliorum Georgii hoc Evangelium legitur feria sexta post quartam Dominicam Quadragesimæ : in Missali Mediolanensi, anno 1548 edito, legitur Dominica 4 Quadragesimæ, que alius est Dominica 5 et Dominica

Passionis in Missali Romano appellatur. Gotho-Hispani hoc Evangelium Dominica 5 Quadragesimæ, sive *Dominica post vigintiannam*, ut Orationali Gothico inscribitur, olim legebant, ut ex eodem Orationali Gothico (*Pag. 8*) et seq. colligitur.

^c In diem. Vulg., in die. Cod. Vercel., *interdie*. Cod. Veron., *interdix*.

vestrorum compedum resoluta ligamine : recis vos
semper semitis faciat ambulare. *A.* Amen. Quique
pro tante rei miraculis manifestam fecit populi
gloriam suam : ipse vos introducat ad gaudia sem-
piterna. *A.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei
etc. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum.

Ad accedendum. Hic est panis de celo descen-
dens : si quis ex ipso manducaverit : non morietur :
sed habebit vitam eternam : et ego suscitabo eum
novissimo die Si quis sicut veniat ad me : et bibat.
Qui credit in me flumina de ventre ejus fluent aque
vive. *Y.* Sic dilexit Deus mundum : ut filium suum
dedit pro mundo : ut omnis qui credidit in eum non
periret. *P.* Sed habebit. *Y.* Gloria et honor Patris et
filii et Spiritui Sancto in secula seculorum Amen.
P. Sed habebit.

Communio. Repletum est gaudium.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Bequire retro in I. Dominico Quadragesime. Folio 98.
FERIA QUARTA.

Ad Missam.

Proverbiorum Salomonis (a Cap. XXI).

A. Deo gratias.

Fili. Civitatem fortium ascendet sapiens : et de-
struet robur fiducia ejus. Qui custodit os suum et
linguam suam : custodit ab angustiis animam suam.
Superbus et arrogans vocatur indoctus : qui in ira
operatur superbiam. Desideria occidunt pigrum :
voluerunt enim quicquam manus ejus operari. Tota
die concupiscit et desiderat : qui autem justus est :
tribuit et non cessabit. Hostie impiorum abhominab-
iles : *b* quia offeruntur ex scelere. Testis mendax
peribit : vir obediens loquetur victoriam. Vir impius
procaciter *c* affirmat vultum suum : qui autem re-
ctus est : corrigit viam suam. Non est sapientia :
non est prudentia : non est consilium contra Domi-
num. Equus paratur ad diem belli : Dominus autem
salutem tribuat. *A.* Amen.

121 *Principium libri Judicum (d Cap. I).*

A. Deo gratias.

In illis diebus : post mortem Josue consuluerunt
filii Israel Dominum dicentes. Quis ascendet ante
nos contra Chananeum , et erit dux belli? Dixitque
Dominus. Judas ascendet. Ecce tradidi terram *e* in
manu ejus. Et ait Judas Symeoni fratri suo. Ascen-
de mecum in sorte mea : et pugna contra Chana-
neum : et ego pergam tecum in sorte tua. Et abiit
cum *e* Symeon. Ascenditque Judas et tradidit Do-
minus Chananeum ac Ferezeum in manus eorum :
et percusserunt in Bezech decem millia virorum.
Inveneruntque Adonibezech et in Bezech : et pugna-
verunt contra eum : ac percusserunt Chananeum et
Ferezeum. Fugit autem Adonibezech quem perse-
cuti comprehenderunt : cesis summitatibus manuum
ejus ac pedum. Dixitque Adonibezech : septuaginta

a Cap. XXI. Vers. 22-29.

b Quia offeruntur. Lege quae offeruntur.

c Affirmat. Vulg., obfirmat.

A reges amputatis manuum ac pedum summitatibus
colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. Sicut
feci : ita reddidit mihi Dominus. Adduxeruntque
eum in Hierusalem : et ibi mortuus est. Oppugnan-
tes ergo filii Juda Hierusalem : ceperunt eam et per-
cusserunt in ore gladii : tradentes cunctam incendio
civitatem. Et postea descendentes pugnaverunt con-
tra Chananeum : qui habitabat in montanis : et ad
meridiem in campestribus. Pergensque Judas con-
tra Chananeum qui habitabat in Hebron : cui nomen
fuit antiquitus Chariatharbo : et percussit Sesai et
Hayman et Tholmai. atque inde profectus abiit ad
habitatores Dabir : cujus nomen vetus erat Cariat-
sepher : id est civitas litterarum. Dixitque Caleph.

B dabo ei Axam filiam meam uxorem. Cumque cepis-
set eam Othoniel filius Cene frater Caleph minor :
dedit ei Axam filiam suam conjugem. Quam pergen-
tem in itinere monuit vir suus ut peteret a patre
suo agrum. Que cum suspirasset sedens in asinio :
dicit ei Caleph. Quid habes? At illa respondit. Da
mihi benedictionem : quia terram arenem dedisti
mihi : da et irriguam aquis. Dedit ergo Caleph irri-
guum superius et irriguum inferius. Filii autem Ci-
nei cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum
cum filiis Juda in desertum sortis ejus : quod est ad
meridiem *f* Arach : et habitaverunt cum eo. Abiit
autem Judas cum Symeone fratre suo : et percusse-
runt simul Chananeum : qui habitabat in Sephat :
et interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis
Orma : id est anathema. Cepitque Judas Gazam cum
finibus suis et Adascalonem atque Accaron cum
terminis suis. Fuitque Dominus cum Jeda et mon-
tana possedit : nec poterat delere habitatores val-
lis : quia falcatis curribus abundabant. Dederunt-
que Caleph Hebron : sicut dixerat Moyses. Qui de-
levit ex ea tres filios Enach. Jebuseum autem habi-
tatores Hierusalem non deleverunt filii Benjamin.
Habitavitque Jebuseus cum filiis Benjamin in Hieru-
salem usque in presentem diem. Domus quoque
Joseph ascendit in Bethel : fuitque Dominus cum
eis. Nam cum *g* obsiderent urbem : que prius Luz
vocabatur : viderunt hominem egredientem de civi-
tate : dixeruntque ad eum. Ostende nobis introitum
civitatis . et faciemus in te misericordiam. Qui cum
ostendisset eis : percusserunt urbem in ore gladii.
Hominem autem illum et omnem cognationem ejus
dimiserunt. Qui dimissus abiit in terram Eihim : et
edificavit ibi civitatem. Vocavitque eam Luzam que
appellatur usque in presentem diem. *A.* Amen.

D *Dicat Presbit.* Dominus sit semper vobiscum. *A.*
Et cum.

Tractus. Peccavi : quid faciam o custos hominum :
quare me posuisti contrarium tibi : et factus sum
mihi metipsi gravis. *Y.* Cur non tollis peccatum
meum : et quare non auferis iniquitatem meam : eo-

d Cap. I. Vers. 1-27.

e In manu. Vulg., in manus.

f Arach. vulg., Arad.

ce nunc in pulvere dormiam : et si mane me queris non subsistam. *ŷ*. Parce ergo mihi : nihil enim sunt dies mei.

Dicat Presbit. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Petri Apostoli (a I, cap. II, III).

ŷ. Deo gratias.

Charissimi : eratis sicut oves errantes : sed conversi estis nunc ad pastorem : et episcopum animarum vestrarum. Similiter et multi res subdite sint viris suis. Ut si qui non credunt in verbo : per mulierum conversationem sine verbo lucrificentur. Considerantes in timore castam vestram **122** conversationem : *b* quarum si non extrinsecus capillorum implicatio et circumdatio auri : aut indumenti vestimentorum cultus : sed qui absconditus corde est homo in incorruptibilitate quiete et modesti spiritus : qui est in conspectu Dei locuplex. Sic enim aliquando et sancte mulieres sperantes in Deo ornabant se subjecte viris suis. Sicut Sara obediebat Abrae : Dominum eum vocans. Cujus estote filie beneficientes : et non timentes ullam perturbationem. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam : quasi infirmiori *c* vaso muliebri impartientes honorem tamquam coheredibus gratie vite : ut non impediatur orationes vestre. In fine autem omnes unanimis compatientes. Fraternalitatis amatores. Misericordes : Humiles. Non reddentes malum pro malo : nec maledictum pro maledicto : sed contrario benedictentes. Quia in hoc vocati estis : ut benedictionis hereditatem possideatis. *ŷ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (d Cap. VI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens : Caro enim mea vere est cibus : et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem : et bibit meum sanguinem : in me manet : et ego in illo. Sicut misit me vivens pater : et ego vivo propter patrem. Et qui manducat me : et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de celo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna : et mortui sunt. Qui manducat hunc panem : vivet in eternum. Hec dixit in synagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus : dixerunt. Durus est hic sermo : quis potest audire eum ? Sciens autem Jesus apud semetipsum : quia murmurarent de hoc discipuli ejus dixit eis. Hoc vos scandalizat ? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius : spiritus est qui vivificat : caro autem non prodest

A quicquam. Verba que ego locutus sum vobis : spiritus et vita sunt : sed sunt quidam ex vobis : qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus qui essent credentes : et qui traditurus esset eum et dicebat. Propterea dixi vobis quia nemo potest venire ad me : nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro : et etiam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Jesus ad duodecim. Nunquid et vos vultis abire ? Respondit ergo Simon Petrus. Domine ad quem ibimus ? Verba vite eterne habes. Et nos *e* credimus et cognovimus : quia tu es Christus filius Dei. *ŷ*. Amen.

Dicat. Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

Lauda. Confitebor Domino nimis in ore meo in medio multorum laudabo eum. **B**

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerre Domino.

Quere in IV. feria I. Heb. Quadrag. fo. 99.

Missæ. Si gustatis : dilectissimi fratres quam suavis sit Dominus : quamque in omittendis iniquitatibus sit piissimus : ad eum ex fide accedite : et votum jejunii vestri ante altare suum exolventes exposcite : ut deleat delicta nostra : et conferat gratiam suam. Qualiter abstinentie nostre votum accumulet : et desideria nostre petitionis clementer jubeat acceptare. *ŷ*. Amen.

Alia Oratio. Memento Domine miserationum tuarum : quas semper mentibus clementer impendis : ut tui nos auxilii gratia prosequente tale tibi spiritualis continentie jejunium persolvamus : in quo non inveniatur nostre voluntates a tua voluntate dissimiles. *ŷ*. Amen. **C**

Post nomina. Deus cujus nomen inagnum est : atque mirabile : tu et nomina offerentium in libro vite adscribe : et defunctorum animas eterne quietis amenitatis refove. Quo abstinentie nostre suscipiens precem : omnibus in commune a te concedatur donum indulgentie sempiternæ. *ŷ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui jejunantium humilitate placaris et humiliantium se tibi precibus libenter inflecteris. Exaudi quesumus preces nostras et diversorum turbinum quibus quatimur tempestate discussa : pacem nobis tue serenitatis infunde : ut quam peccatorum nostrorum nimietate perdidimus : tue pietatis indulgentia consequamur. *ŷ*. Amen. **D**

123 *Inlatio.* Dignum et justum est nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus.

a Cap. II. Vers. 25 III, 1-10.

b Quarum si non extrinsecus. Vulg., quarum non sit extrinsecus.

c Vaso. Vulg., vasculo.

d Cap. VI. Vers. 56-71.

e Credimus. Vulg., credidimus.

f Lauda. Ps. cxxv, 50.

g Missæ. Postquam sacerdos *opologiam* ad altare secreto absolvit, elevans se populum salutabat dicendo *Dominus sit semper*, etc., et respondebat populus *Et cum spiritu tuo* ; de qua responsione plebis meminit sanctus Isid. Pelusiot. (*Lib. I, cap. 122*), et statim Sacerdos primam orationem, quam *missam*

proprio nomine appellant, recitabat. In Sacramentario Bohiano hæc oratio frequenter titulo caret, semel inscribitur *missa*, nimirum pag. 573 ; semel *collectio* simpliciter, et bis *præfatio*. Missali Gallicano vetere *præfatio* quoque inscribitur, et Missali Gallo-Gothico *præfatio missæ* et simpliciter *præfatio*, estque prima earum septem orationum in missa Gotho-Hispana, de qua sanctus Isidorus (*Off. lib. I, c. 15*). Prima, inquit, *oratio admonitionis est erga populum, ut exeantur ad impetrandum Deum*. Dicitur autem *missa* quia est prima oratio quæ in missa fidelium funditur. Aliquando petitiones habet pro diversis populi necessitatibus, sed hoc raro contingit.

^a Qui paras adventiones tuas sapienter : et disponis omnia suaviter. Qui ascendisti super occasum : Dominus nomen est tibi. Tu panis es vivus et verus, qui descendisti de celo : ut dares escam orientibus : iuvo ut ipse esses esca viventium. Qui es nobis in pane : quo corda firmantur : ut in virtute panis hujus per hos dicatos domini tuo dies : sine impedimento carnis et sanguinis jejunare valeamus : te ipsum panem habentes, Qui pauperes tuos celestibus saturas panibus : qui Moysi et Helle per quadraginta dies jejunia continuantibus : quadragenam numerum dedicasti. Deinde etiam ipse jejunans eundem nobis dierum numerum jejunii solennitate signasti. Ut quod ipse in nostri corporis infirmitate pro nobis jugiter in quadraginta diebus vel noctibus implesti : nos vel minutatim eundem numerum dierum adimplentes : ^b calculi distributa observantia vespertinis semper orationibus terminemus : te nos adjuvante atque salvante. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quot die una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sauctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus. Cujus melior est misericordia super vitam : qui dives est in misericordia. Ille etenim jejunis visceribus spiritualis alimenti epulum donat : et animabus vitio abinentibus : gratie celestis donaria subministrat. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine quod per manus nostras tibi cum abstinentie contritione litamus : ut benedictionis tue foveamur ex donis : qui majestati tue cum jejunii contritione offerimus hoc sacrificium laudis. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui nos spe repromisse beatitudinis foves : et panem illum celorum e sedibus porrectum : nostre abstinentie hereditati impartis : atque concedis : tu pius nobis et in presenti jejunii erumna consolationem tribue : et orantibus atque clamantibus ad te verba doctrine tue : patule pietatis accommoda aurem. Pater noster.

Dicat. Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Jesus Salvator ac Dominus noster emundet vos per abstinentie puritatem ab omni delicti contagione. *ñ. Amen.* Quique est vestrorum redemptio animarum : sit remuneratio vestrorum jejuniorum. *ñ. Amen.* Ut ab eo donetur vobis eterna gloria : a quo sanctificari vultis per abstinentiam. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum, *ñ. Amen.*

^a Qui paras. Hæc et quæ sequuntur satis ostendunt aliquot hoc loco deesse, vel certe his verbis, *V. D. et Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus* Christum Dominum designari, cæterum plerique hujus illationis leguntur in oratione *post Sanctus* Missalis Gallo-Gothici, in *gio Quadragesimæ.*

^b Calculi. Forte *calculo*, ut in Gallo-Gothico legitur.

^c Cap. VIIII. Vers. 1-14, omissis versiculis qua-

rum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Hic dicat Chorus. Qui venit ad me.

Com. Repletum est cor nostrum.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Quere retro in I. Dominico Quadragesimæ. Fol. 98

SEXTA FERIA.

Ad Missam.

Ecclesiasticum Salomonis (Cap. 7 VIII).

ñ. Deo gratias.

Fili. Non zeles mulierem sinus tui : ne ostendas super te maliciam doctrine nequam. Non des ualiori potestatem anime tue : ne ingrediatur in virtute tua : et confundaris. Ne respicias mulierem multivolam : ne forte incidas in laqueis ejus. Averte faciem tuam a muliere composita : et non circum inspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt : et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Quis mulier que est fornicaria : quasi stercus in via computatur. Speciem mulieris alienæ multi admirati : reprobi facti sunt : colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedeat omnino : nec ad cubes cum ea super cubitum. Et non alterceris cum ea in vino : ne forte declinet cor tuum in illa et sanguine tuo labores in perditionem. ^d Non te pretereas narratio seniorum : ipsi enim didicerunt a patribus suis quoniam ab ipsis disces doctrine intellectum. *ñ. Amen.*

124 *Lectio libri Judicum (* Cap. XVI).*

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Abiit Samson in Gazam. Et vidit ibi meretricem mulierem : ingressusque est ad eam. Quod cum audissent Philistinum et percubisset apud eos intrasse Samson urbem : circumdederunt eum : et positis in porta civitatis custodibus : et ibi tota nocte cum silentio prestolantes : ut facto mane excurrentem occiderent. Dormivit autem Samson usque ad noctis medium. Et inde surgens apprehendit ambas porte fores cum postibus suis et sera. ^f Impositisque humeris portavit ad verticem montis qui respicit Hebron. Post hæc ^e amabat mulierem que habitabat in valle Sorech : et vocabatur ^h Dalida. Veneruntque ad eam principes Philistinorum atque dixerunt. Decipe eum et disce ab illo : in quo tantam habeat fortitudinem : et quomodo eum superare valeamus : et vincetum affligere. Quod si feceris dabimus tibi mercedem singuli ⁱ mille centum argenteos. Locuta est ergo Dalida ad Samson. Dic mihi obsecro in quo sit tua maxima fortitudo : et quid sit quo ligatus erumpere nequeas. Cui respondit Samson. Si septem ^j nervis funibus : necdum siccis et adhuc humentibus tuor, ^k ad 7.

^d Non te. Hæc ex Ecclesiastici viii, 11, 12.

^e Cap. XVI. Vers. 4-51.

^f Impositisque. Lege *impositasque.*

^g Amabat. Vulg., *amavit*

^h Dalida. Vulg., *Dalila.*

ⁱ Mille centum. Vulg., *mille et centum.*

^j Nervis. Vulg., *nervicis.*

ligatus fuero : infirmus ero ut ceteri homines. Attuleruntque ad eam Satrape Philistinorum septem funes ut dixerat. Quibus vinxit eum : latentibus apud se insidiis in cubiculo finem rei expectantibus. Clamavitque ad eum : Philistiim super te Samson. Qui rupit vincula : quomodo si erumpat quis filum destuppa : et tortum putamine cum odore ignis acceperit. Et non est cognitum in quo esset fortitudo ejus. Dixitque ad eam Dalida. Ecce inlusisti mihi : et falsum locutus es. Statim nunc iudica mihi : quo ligari debeas. Cui ille respondit. Si ligatus fuero novis funibus : qui nunquam fuerunt in opere : infirmus ero : et aliorum hominum similis. Quibus rursum Dalida vinxit eum et clamavit. Philistiim super te Samson : in cubiculo insidiis preparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. Dixitque Dalida rursum ad eum. Usquequo decipis me : et falsum loqueris ? Ostende de quo vinciri debeas. Si inquit septem crines capitis mei cum licio plexeris ; et clavum his circum ligatum terre fixeris infirmus ero. Quod cum fecisset Dalida dixit ad eum. Philistiim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus et licio. Dixitque ad eum Dalida Quomodo dicis quod amas me : cum animus tuus non sit mecum ? Per tres vices mentitus es mihi : et noluisti dicere in quo sit tua maxima fortitudo. Cumque molesta ei esset : et per multos dies jugiter adhereret : spacium ad quietem non tribuens : defecit anima ejus : et ad mortem usque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei dixit ad eam. Ferrum nunquam ascendit super caput meum : quia Nazareus idest ^a consecratus sum de utero matris mee. Si rasum fuerit caput meum recedet a me fortitudo mea : et deficiam : eroque ut ceteri homines. Videns illa quod confessus ei esset omnem animam suam : misit ad principes Philistinorum atque mandavit. Ascendite adhuc semel : quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt adsumpta pecunia quam promiserant. At illa dormire fecit eum super genua sua : et in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem : et rasis septem crines ejus et cepit abigere eum et a se repellere. Statim enim ab eo fortitudo discessit. Dixitque. Philistiim super te Samson. Qui de somno consurgens dixit in animo suo. Egrediar sicut antea feci : et me excutiam : nesciens quod Dominus recessisset ab eo. Quem cum apprehendissent Philistiim statim eruerunt oculos ejus : et adduxerunt eum in Gazam vinctum catenis : et clausum in carcere molere fecerunt. Jamque capilli ejus renasci ceperant : et principes Philistinorum conveniunt in unum : ut immolarent hostias magnificas Dagon Deo suo : et epularentur dicentes. Tradidit Dominus inimicum nostrum Samson in manus nostras. Quod etiam populus videns : laudabant Deum suum eademque dicebant. Tradidit Deus noster in manus nostras adversarium : qui delevit terram nostram : et occidit plurimos. Letantesque per convivia sumptis jam epulis preceperunt : ut vocarent Samson : ut ante

eos linderet. Qui adductus de carcere iudebat **125** ante eos. Feceruntque eum stare inter duas columnas. Qui dixit puero : dimitte me ut tangam columnas quibus omnis imminet domus : ut recliner super eas et paululum requiescam. Domus autem plena erat virorum ac mulierum : et erant ibi omnes principes Philistinorum ac de tecto et solario circiter tria millia utriusque sexus : spectabant ludentem Samson. At ille invocato Domino ait. Domine Deus memento mei : et redde mihi nunc pristinam fortitudinem Deus meus ut ulciscar me de hostibus meis. Et pro amissione duorum luminum : unam ultionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas : quibus imminebat domus alteramque earum dextera et alteram leva tenens ait. Moriatur anima mea cum Philistiim. Concussisque fortiter columnis : cecidit domus super omnes principes et ceteram multitudinem que ibi erat. Multoque plures interfecit moriens : quam antea vivus occiderat. Descendentes autem fratres ejus : et universa cognatio tulerunt corpus ejus et sepelierunt in terra sua in ^b Asthaol in sepulchro patris sui Manue. Judicavitque Israel viginti annis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum spiritu tuo.

Tractus. Audite obsecro omnes : et videte dolorem meum quia iratus est super me Deus propter multitudinem iniquitatis mee. *ÿ*. Complevit furorem suum in me et effudit iram indignationis sue : et oppressit me amaritudine. *ÿ*. Sed et cum clamavero ad eum : exclusit orationem meam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Petri Apostoli (* I, cap. V).

ñ. Deo gratias.

Charissimi subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate : quia Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti Dei manu : ut vos exaltet in tempore visitationis sue : omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum : quoniam ipsi cura est de vobis. Sobrii estote. Vigilate : quia adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret : cui resistite fortes in fide : nihil verentes. Scientes eandem passionem ei qui in mundo est vestre fraternitati fieri. Deus autem omnis gratie qui vocavit vos in eternam suam gloriam in Christo Jesu modicum passus : ipse perficiet. Confirmabit : solidabit : ipsi imperium in secula seculorum.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem
(^d Cap. VIII).

ñ. Deo gratias.

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus venit in templum : et omnis populus venit ad eum. Et sedens docebat eos. Adducunt autem scribe et pharisaei mulierem in adulterio deprehensam : et statuerunt eam in medio : et dixerunt ei. Magister hec mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem

^a Consecratus Vulg. addit Deo.

^b Asthaol. Vulg., inter Saara et Astael.

^c Cap. V. Vers. 8-12.

^d Cap. VIII. Vers. 2-12.

^a Qui paras adiaventiones tuas sapienter : et disponis omnia suaviter. Qui ascendisti super occasum : Dominus nomen est tibi. Tu panis es vivus et verus, qui descendisti de celo : ut dares escam e-orientibus : imo ut ipse esses esca viventium. Qui es nobis in pane : quo corda firmantur : ut in virtute panis hujus per hos dicatos nomini tuo dies : sine impedimento carnis et sanguinis jejuna-re valeamus : te ipsum panem habentes, Qui pauperes tuos celestibus saturas panibus : qui Moysi et Helle per quadraginta dies jejunia continuantibus : quadragenam numerum dedicasti. Deinde etiam ipse jejunaus eundem nobis dierum numerum jejunii solennitate signasti. Ut quod ipse in nostri corporis infirmitate pro nobis jugiter in quadraginta diebus vel noctibus implesti : nos vel minutatim eundem numerum dierum adimplentes : ^b calculi distributa observantia vespertinis semper orationibus terminemus : te nos adjuvante atque salvante. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus. Cujus melior est misericordia super vitam : qui dives est in misericordia. Ille etenim jejunis visceribus spiritualis alimenti epulum donat : et animabus vitio abinentibus : gratie celestis donaria ministrat. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine quod per manus nostras tibi cum abstinentie contritione litamus : ut benedictionis tue foveamur ex donis : qui majestati tue cum jejunii contritione offerimus hoc sacrificium laudis. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui nos spe repromisse beatitudinis foves : et panem illum celorum e sedibus porrectum : nostre abstinentie hereditati impartis : atque concedis : tu pius nobis et in presenti jejunii erumna consolationem tribue : et orantibus atque clamantibus ad te verba doctrine tue : patule pietatis accommoda aurem. Pater noster.

Dicat. Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Jesus Salvator ac Dominus noster emundet vos per abstinentie puritatem ab omni delicti contagione. *ñ. Amen.* Quique est vestrarum redemptionis animarum : sit remuneratio vestrorum jejuniorum. *ñ. Amen.* Ut ab eo donetur vobis eterna gloria : a quo sanctificari vultis per abstinentiam. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum, *ñ. Amen.*

^a Qui paras. Hæc et quæ sequuntur satis ostendunt aliquid hoc loco deesse, vel certe his verbis, *V. D. et Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus* Christum Dominum designari, cæterum plerique hujus illationis leguntur in oratione post Sanctus Missalis Gallo-Gothici, in fine Quadragesimæ.

^b Calculi. Forte calculo, ut in Gallo-Gothico legitur. *Cap. VIII. Vers. 4-14, omissis versiculis qua-*

rum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Hic dicat Chorus. Qui venit ad me.

Com. Repletum est cor nostrum.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Quere retro in I. Dominico Quadragesimæ. Fol. 98

SEXTA FERIA.

Ad Missam.

Ecclesiasticum Salomonis (Cap. 8 VIII).

ñ. Deo gratias.

Fili. Non zeles mulierem sinus tui : ne ostendat super te maliciam doctrine nequam. Non des mulieri potestatem anime tue : ne ingrediatur in virtute tua : et confundaris. Ne respicias mulierem multivolam : ne forte incidas in laqueis ejus. Averte faciem tuam a muliere composita : et non circum inspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt : et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Quis mulier que est fornicaria : quasi stercus in via computatur. Speciem mulieris alienæ multi admirati : reprobi facti sunt : colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedeas omnino : nec adcubes cum ea super cubitum. Et non alterceris cum ea in vino : ne forte declinet cor tuum in illa et sanguine tuo labores in perditionem. ^d Non te pretereat narratio seniorum : ipsi enim didicerunt a patribus suis quoniam ab ipsis diceas doctrine intellectum. *ñ. Amen.*

124 *Lectio libri Judicum (* Cap. XVI).*

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Abiit Samson in Gazam. Et vidit ibi meretricem mulierem : ingressusque est ad eam. Quod cum audissent Philistiim et percubisset apud eos intrasse Samson urbem : circumdederunt eum : et positis in porta civitatis custodibus : et ibi tota nocte cum silentio presolantes : ut facto mane exeuntem occiderent. Dormivit autem Samson usque ad noctis medium. Et inde consurgens apprehendit aubas porte fores cum postibus suis et sera. ^f Impositisque humeris portavit ad verticem montis qui respicit Hebron. Post hec ^g amabat mulierem que habitabat in valle Sorech : et vocabatur ^h Dalida. Veneruntque ad eam principes Philistinorum atque dixerunt. Decipe eum et disce ab illo : in quo tantam habeat fortitudinem : et quomodo eum superare valeamus : et vinculum alligere. Quod si feceris dabimus tibi mercedem singuli ⁱ mille centum argenteos. Locuta est ergo Dalida ad Samson. Dic mihi obsecro in quo sit tua maxima fortitudo : et quid sit quo ligatus erumpere nequeas. Cui respondit Samson. Si septem ^j nervis funibus : necdum siccis et adhuc humentibus tuor, ^k ad 7.

^d Non te. Hæc ex Ecclesiastici viii, 11, 12.

^e Cap. XVI. Vers. 4-51.

^f Impositisque. Legit impositasque.

^g Amabat. Vulg., amavit.

^h Dalida. Vulg., Dalila.

ⁱ Mille centum. Vulg., mille et centum.

^j Nervis. Vulg., nervicis.

127 * IN III. DOMINICO QUADRAGESIME.

*Mediante die Festo.**Ad Missam.**Ecclesiasticum Salomonis (b Cap. XIV).*

ñ. Deo gratias.

Fili. Si habes benefac : et Deo bonas oblationes offer. Memor esto quoniam mors non tardat : et testamentum inferorum jam demonstratum est tibi. Testamentum enim hujus mundi c mortem operatur. Ante mortem benefac amico tuo : et secundum vires tuas extendens da pauperi. Non defrauderis in die bona : et particula boni doni non te pretereat. Nonne aliis relinques dolores et labores tuos. In divisione sortis : da et accipe : et justifica animam tuam : ante obitum tuum operare justiciam : quoniam non est apud inferos invenire cibum. Omnis caro sicut fenum veterascit : et sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generat : et alia decidit. Sic generatio carnis et sanguinis. Alia finitur : et alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet : et qui illud operatur ibit cum ipso. Et omne opus electum justificabitur : et qui operatur illud d justificabitur.

ñ. Amen

Lectio libri * Samuelis prophete (Cap. I).

ñ. Deo gratias.

Fuit vir unus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim : et nomen ejus Helcana filius Heroboam filii Helii filii Thau : filii Suph Eufatheus : et habuit duas uxores. Nomen uni Anna : et nomen secunde Fenenna. Fueruntque Fenenne filii : Anne autem non erant liberi. Et ascendeat vir ille de civitate sua statutis diebus : ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant ibi autem duo filii Helii : Ofai et Finees sacerdotes Domini. Venit ergo dies ut immolaret Helcana. Deditque Fenenne uxori sue et cunctis filiis ejus et filiabus partes. Anne autem dedit partem unam tristis quia Annam diligebat. Dominus autem concluderat vulvam ejus. Affligebat quoque eam emula ejus : et vehementer agebat. In tantum ut exprobraret : quod conclusisset Dominus vulvam ejus. Sicque faciebat per singulos annos. Cum redeunte tempore ascenderent templum Domini : et sic provocabat eam. Porro illa flebat et non capiebat cibum. Dixit ergo ei Helcana vir suus. Anna cur fles : et quare non comedis : et quare ebrem affligitur cor tuum ? Numquid non ego melior sum tibi : quam decem filii ? Surrexit autem Anna

* In IV Dominico. Hæc Dominica, quæ sine addito Missali Romano quarta Quadragesimæ, Missali nostro inscribitur quarta Quadragesimæ MEDIANTE DIE FESTO. Quod nomen sortita est tum a verbis illis quæ in Evangelio leguntur : *Jam autem die festo mediante ascendit Jesus in templum* ; tum etiam quia jejuniis quadragesimale bifariam dividit. Nam Gotho-Hispani, aliique antiquiores, triginta sex dies in Quadragesima jejuabant, quarum decem et octo ante hanc quartum Dominicum absolverant, et totidem jejuniis transigendæ supererant. Dominica hæc mediante in Orationali Gothico denominatur *Dominica in vigesima*, eodemque modo in comite Thomasi designatur, quia

A postquam comederat in Silo et biberat : et Helii Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini. Cum esset amaro animo : oravit Domino flens largiter : et votum vovit dicens. Domine exercituum si respiciens videris afflictionem famule tue ; et recordatus mei fueris nec oblitus ancille tue : dederisque serve tue sexum virilem : dabo eum Domino omnes dies vite ejus : et novacula non ascendet super caput ejus. Factum est ergo cum illa multiplicaret preces coram Domino : et Helii observaret os ejus. Porro Anna loquebatur in corde suo : tantumque labia illius movebantur : et vox penitus non audiebatur. Estimavit igitur eam Helii temulentam : dixitque ei. Usquequo ebria eris ? Digere paulisper vinum quo mades. Respondens Anna : Nequaquam Domino mi inquit : nam mulier infelix ego sum. Vinum et omne quod inebriari potest : non hibi : sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne putes ancillam tuam : quasi unam de filiabus Belial : quia ex multitudine doloris et meroris mei locuta sum usque in presens. Tunc Helii ait ei. Vade in pace : Dominus Deus Israel dæ tibi petitionem quam rogasti eum. Et illa dixit. Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam : et comedit : vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati. Et surrexerunt mane. et adoraverunt coram Domino. Reversique sunt et venerunt in domum suam in Ramatha. Cognovit autem Helcana Annam uxorem suam : et recordatus est ejus Dominus. Et factum est post circulum dierum concepit Anna : et peperit filium : vocavitque nomen ejus Samuel : eo quod a Domino postulasset eum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Psallendo. Tu es patientia mea Domine spera mea a juventute mea. ¶. Deus quis similis tibi ? quia ostendisti mihi tribulationes multas et malas. et conversus consolatus es me. P. Domine. ¶. Qui custodiebant animam meam : consiliati sunt in unum dicentes : 128 persequimini et comprehendite eum : quia non est qui liberet eum. Deus meus ne elonges a me. P. Domine. ¶. Quia firmamentum meum et refugium meum es tu : Deus meus eripe me de manu contra legem agentis et iniqui : quia tu es patientia mea. P. Domine.

H. c. dicat Presb. preces sequentes modo ut supra scriptum est in I. Dominico Quadragesime f. l. 94.

Vide Domine humilitatem meam : quia erectus est inimicus. P. Miserere pater juste : et omnibus in ab hoc die ad Dominicam Resurrectionis dies omnino viginti supererant, denominatur etiam *Dominica de traditione* quia ab hac die catechumenis Symbolum memoriter mandandum tradebatur (*Conc. Brac. II, can. 4*) ; demum ab hac die passionem Domini specialiter colebant.

b Cap. XIV. Vers. 11-22.

c Mortem operatur. Vulg., morte morietur. In Græco deficit.

d Justificabitur. Vulg., honorabitur in illo. In Græco deficit.

e Samuelis. I Regum I, 1-21.

f Psallendo. Ps. Lxx, 9, 20, 10, 11, 5, 4.

Moyse mandavit nobis hujusmodi lapidare : tu ergo A quid dicis? Hec autem dicebant tentantes eum : ut non sent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum : digito scribebat in terra. Cum autem perseverarent interrogantes eum : erexit se et dixit eis. Qui sine peccato est vestrum : primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans scribebat in terra. Audientes autem unus post unum exibant incipientes a senioribus : et remansit a solus : et mulier in medio stans. Erigens autem se Jesus dixit ei. Mulier : ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnavit. Que dixit. Nemo Domine. Dixit autem Jesus. Nec ego te condemnabo. Vade et amplius jam noli peccare.

ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum spiritu tuo.

^b *Lauda.* Confitebor Domino nimis in ore meo : in medio multorum laudabo eum.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerite Domino.

Quere in IV. feria I. hebdomade Quadragesime f. l. 99.

Missa. Ungentes oleo misericordie caput cordis interni fratres charissimi : et mentis faciem spiritualis : atque nitore mundantibus acceptabile Deo sacrificium **126** precepti evangelici memores offeramus : non vultu sed corde contrito : non hominibus appareamus jejunantes : sed Domino : nec hypocritarum more faciem nostram tristis squalor exterminet : sed cum tribulato corde exultatio pura letificet. Ut intrinsecus humiles : et extrinsecus hilares jejunium quale ipse Dominus precepit impleamus. ñ. Amen.

^c *Alia Oratio.* Omnipotens sempiternus Deus : qui nos humilitatis formam exemplis unigeniti sui docuisti : ut quod ille jejuniorum continuatione complevit : nos per diurnam partes et intervalla virium imitemur. Da quesumus nostre fragilitati firmitatem : da infirmis contritus effectum. Ut exclusis cogitationum carnalium suadellis : placabile tibi contriti cordis holocaustum in odorem suavitatis valeamus offerre. ñ. Amen.

Post nomina. Deus qui sanare omnibus modis peccata populi tui cupiens : observantiam jejuniorum sanitatem jejunantium esse dixisti. Da ut jejunium nostrum sit et salvatio animarum : et humiliatio corporum : et veniam obtineat omnium delictorum. Atque ita exhomologesis hec populo tuo prosit : ut pro universe Ecclesie membris et pro totius mundi corpore tibi supplicantes exaudiamur. Ac dum pro omnibus preces effundimus : salutem viventium : et requiem defunctorum impetrare facilius mereamur. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Da nobis quesumus omnipotens

^a *S. lus. Vulg., Solus Jesus.*

^b *Lauda. Ps. cviii, 30.*

^c *Alia oratio.* Absoluta prima oratione missa, sacerdos in medio altaris dicebat *per misericordiam*, etc. Tum diaconus elevando manus clamabat *Oremus*, et inclinabat *preces*, de quibus vide notata pag. 95. Illis absolutis, sacerdos dicit *altam orationem*, quæ sic

Deus : jejuniorum magna sacramenta : et dignis semper tractare mysteriis : et puris pacificisque precordiis celebrare. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui est veritas. Vita. Principium. Verbum. Sapientia. Plenitudo. Innocentia. Charitas. Lux. Ex assumpto dilectus : in proprio gloriosus. Exemplum patientie. Conditor discipline. Esuriens non fame umbratili : sed humani necessitate jejunii : ubi certa ad desiderium panis ambitione tentantem substantia deitatis invenit : et cum nihil falsum fictumve perpatuit : fallenti facta est veritas ipsa confusio. Ipse esurientium cibis esuriit : ipse inanes animas satiabit in sua eternitate premissis : et pro nostra immortalitate mortalis. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes.

ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui nobis precepta salutaris abstinentie dedit : per quem adjuncta oratione : et incursum demonum pelleremus : et emundati a vitiiis in sanctitate et justitia serviremus. Ipsi Domino Redemptorice nostro.

Post pridie. Oratio. Descendat Domine de sedibus tuis benedictio tua : qua et nostri jejunii oblatio sanctificetur : et te hec libamina benedicente a nobis sanctificata sumantur. ñ. Amen.

^c *Ad confractionem panis Antif.* Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Exaudi Domine vocem precis nostre : et hujus jejunii nostri litationem propicius acceptare dignare. Quo semper te propicius habeamus : cum te patrem piissimum invocaverimus : ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Omnipotentis Domini vos gratia protegat : famemque vestram spiritali cibo reficiat. ñ. Amen. Sitim quoque vestram justicie fluminibus irriget : atque novum dulcedinis sue animis vestris infundat saporem. ñ. Amen. Ut tam carne contriti : quam spiritu vivificati : ab eo mereamini celesti dono repleri. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Qui venit ad me.

Communio. Repletum est gaudium nostrum.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Quere retro in I Dominico Quadrages. folio 98.

vocatur tanquam proprio nomine, ut in liturgiis Gallicanis collectio sequitur nuncupatur, de qua sanctus Isidorus (*Off. l. 1, c. 45*) : *Oratio secunda invocationis est ut Deus clementer suscipiat preces fidelium, oblationesque eorum.* Hac oratione semper gratiam aliquam peculiarem a Deo postulavit, et non raro oblationem Deo commendavit.

^a *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum Deus non despiciat. ^b Beneficē Domine in bona voluntate tua Syon : ut edificentur muri Hierusalem. P. Cor contritum.

Missa. Expectantes beatam illam spem passionis ac resurrectionis filii Dei fratres charissimi : et manifestationem glorie beati et Salvatoris nostri Jesu Christi resumite viriam fortitudinem : et non quasi futuro terreamini de labore : qui ad paschalis Dominice cupitis anhelando pervenire celebritatem. Sacrate etenim quadragesime tempore mediante arripere de futuro labore fiduciam : qui prateriti jejunii jam transegistis erumnas. Dabit Jesus lassis fortitudinem : qui pro nobis dignatus est infirmari. Tribuet perfectionem futuri : qui initia donavit prateriti. Aderit in auxilio filii : qui sue nos cupit prestolarī gloriam passionis.

¶. Amen.

Alia Oratio. Deus conditor et reparator vite humane : repara in nobis quod nascatur ex nobis : nec tamen reparari potest a nobis. Da igitur : ut qui ad horum medietatem dierum te annuente pervenimus : ad paschalis gaudii dies te propiciante celebrius accedamus. Resiciamur quesumus bone Deus pane lachrymarum in hac jejunii via : ut deponentes veteris hominis indumenta : expiati mereamur sacrosanctum pervenire ad Pascha. Crea in nobis desideria visionis tue : quo excellentem in cordibus nostris : et presentibus non terreamur laboribus : et beate spei premia avidius prestolemur.

Post nomina. Ecce Jesu his diebus salutaris abstinentie medietis : deferimus tibi hoc sacrificium nostre redemptionis. Ob hoc te poscimus et rogamus : ut per hujus sacrificii oblationem gratissimam : et vivis bonorum tribuantur spiritualium incrementa : et defunctis fidelibus requies concedatur eterna.

Ad pacem. Christe cujus doctrina in templo mediante die festo ammirabilis visa est : fac nos in doctrinis tuis jugi meditatione manere : atque ea semper ex ipsis memorie nostre commendabilia esse : que et ad amorem nos fraternam absque ullius simultatis vitio pertrahant : et in tui dilectione desiderio ardentiori succedant.

¶. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere Domine sancte pater omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ille quippe diei festi tempore mediante : ascendit in templum docere : cujus doctrinam ammirabantur turbe : oculam divinitatis in eo nescientes **130** esse virtutum. Quo enim sic loqueretur litterarum elementa nesciens : ammirabantur videntes hominem : et

^a *Sacrificium.* Ps. 1, 19. Vulg., non despicias. LXX, non despiciet. S. August. non spernit.

^b *Assumptaque carne.* *Legē assumptamque carnem.* *Accipe hoc sacrificium.* Huc refer illud sancti Fulgentii Ruspensis episcopi (*De Fide, ad Petrum Diaconum, cap. 19*) scribentis : *Firmissime tene, et nullatenus dubites, ipsum unigenitum Deum Verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium et*

A Deum omnimodo nescientes. Ecce omnes ammirabantur : nec tamen omnes convertebantur. Omnibus quidem erat in verbis Domini admiratio : sed non omnibus in factis ejus credulitas inerat plenitudo. Unde quia ignoraverunt : ignorati sunt : et qui Deum in carne positum videntes non cognoverunt ignorantie sue obcecati malicia : in suis tenebris remanserunt. Nos igitur quamlibet eundem Dominum Jesum Christum filium tuum corporalibus oculis non viderimus in carne : veraciter tamen seimus credimus et fatemur eum tecum et cum Spiritu Sancto unum Deum esse in Trinitate. ^b Assumptaque carne nostre mortalitatis pro pignore nostre salutis deportasse in celis. Ob hoc te quæsumus sancte et piissime Deus : ut hec nos confessio perducat ad gloriam : hec credulitas servet a morte secundā : hec spes et in his erumnis lugentibus consolationem exhibeat : et in eternum gaudia conferat sempiterna. Ut cum post vitæ hujus excursum pervenerimus ad superne vocationis bravium destinatum : et viderimus pignus carnis nostre glorificatum esse in Deum : glorificentur corpora nostra a capite : sicut glorificatum caput nostrum viderimus in gloria divinitatis sue. Sic et nos qui sumus membra capitis nostri Jesu Christo Domino nostro pro acceptis muneribus gratie sue concelebremus hymnum redemptionis nostre : proclamantes atque ita dicentes.

¶. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus unigenitus filius tuus Dominus noster. Qui passione crucis sue allevat pondus iniquitatis nostre : et dat finem piaculis per oblationem officii singularis. Unde tali spei robore solidati : cum magna fiducia : et ea que non reprobet salubriter impetremus : et ea que diligit : gratissime deferamus : ponamus interim in illo spem nostram : confidentes de misericordia sua. Ipse enim qui hos jejuniorum dies fecit nos pietatis sue beneficiis mediare : faciet ad calicem passionis sue : et nunc immaculatos accedere : et ad sanctum Pascha ablatis delictorum sordibus pervenire : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Jesu Dei filius : qui noster factus es advocatus : qui sine tempore natus a Patre : in tempore processisti ex Virgine : ^c Accipe hoc sacrificium quod tibi offerimus : presentis quadragesime tempore mediantē : ut a te sanctificentur oblata : a te nostra expleantur delicta : a te quoque donetur omnibus eterne promissionis felicitas exoptata.

¶. Amen.

Ad confectionem panis. Ant. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam et imple omnem animam benedictione.

hostiam Deo in odorem suavitatis. Cui, cum Patre et Spiritu sancto, a patriarchis, et prophetis, et sacerdotibus tempore Veteris Testamenti animalia sacrificabantur, et cui nunc, id est, tempore Novi Testamenti, cum Patre, et Spiritu sancto, cum quibus illi est una divinitas, sacrificium panis et vini in fide et charitate sancta a Ecclesia catholica, per universum orbem terrarum, offerre non cessat.

dulgentiam dona. *ŷ*. A patre mihi sus veni perditos A
 require et hoste captivos sanguine redimere :
 plebs dira abiecit me. *P.* Miserere *ŷ*. Predictus a
 prophetis : natus sum ex virgine : adumpsi formam
 servi dispersos colligere : venantes ceperunt me.
P. Miserere. *ŷ*. Mihi pro bonis mala reddita sunt
 plurima : adversum me dederunt iniqua consilia
 venditum pecunia. *P.* Miserere. *ŷ*. Spineam coro-
 nam ^a posuerunt capiti : sputis sordidato : inluse-
 runt impii afflictum crudeliter. *P.* Miserere. *ŷ*. Cum
 noxiis latronibus suspensum patibulo : amaro cibo
 pastum : et acerbo poculo traditum supplicio. *P.* Mi-
 serere. *ŷ*. Quos veni liberare : hi accusaverunt me :
 flagellis verberatum cruci affixerunt me : lancea
 percusserunt me. *P.* Miserere. *ŷ*. Qui impio latroni
 dimisisti scelera : tu solve vincula nostra et relaxa B
 crimina : salva nos cruce tua. *P.* Miserere. *ŷ*. Tra-
 ditus sum sepulchro : confregi portas inferi : eieci
 vinculos et redixi ad superos. Ostendi in victima.
P. Miserere. *ŷ*. Dimitte illis noxia pater clementis-
 sime cuncta : dele peccata : et relaxa crimina
 ignorantium quid faciant. *P.* Miserere.

Oratio. Exaudi orationem nostram Domine.

Quere retro in I. Dominico Quadragesime fol. 94.

Dicat Presb. Silentium facite.

Principium Epistolæ Petri Apostoli (* II, cap. I).

ñ. Deo gratias.

Symon Petrus servus et Apo-
 tolus Jesu Christi : his qui coequalem nobiscum adepti sunt fidei in
 justiciam Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi : Gratia
 vobis et pax adimpleatur ^d in regeneratione Dei et
 Christi Jesu Domini nostri. Sicut omnia nobis Divine
 virtutis sue : que ad vitam et pietatem pertinent :
 donata sunt per cognitionem ejus : qui vocavit nos
 in propria gloria et virtute. Per quem maxima et
 preciosa vobis promissa donavit : ut per hec effici-
 mini divine consortes nature : fugientes ejusque in
 mundo est concupiscentie corruptionem. Sed et vos
 sollicitudinem omnem subinferentes. Ministrare in
 fide vestra : virtutem. In virtute vero : scientiam.
 In scientia autem : ^e continentiam. In continentia
 autem : patientiam. In patientia vero : pietatem. In
 pietate autem : amorem fraternitatis. In amore vero
 fraternitatis : charitatem. Hec enim cum vobis pre-
 sto sint et superent : non vacuos nec sine fructu
 vos constituent in Domini nostri Jesu Christi agni-
 tione. Cui enim non presto sunt hec : cecus est et
 manu tentans : oblivionem accipiens purgationis
 veterum suorum delictorum. Quapropter fratres mei
 magis satagite : ut per bona opera certam vestram
 vocationem et electionem faciatis. Ille enim facien-
 tes : non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter
 ministrabitur vobis introitus in eternum regnum Dei
 nostri et Salvatoris Jesu Christi.

ñ. Amen

^a Posuerunt. Forte, imposuerunt.

^b Vinculos. Id est, trinctos.

^c Cap. I. Vers. 1-12.

^d In regeneratione. Vulg. et Gr., in cognitione.

^e Continentiam. Vulg., abstinentiam.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
 (^f Cap. VII).

Illo in tempore : proximus erat dies festus Judeo-
 rum Srenophegia. Dixerunt autem ad Jesum. fratres
 ejus. Transi hinc et vade in Judeam : ut et discipuli
 tui videant opera tua que facis. Nemo enim in
 occulto quid facit : et querit ipse in palam esse. Si
 hec facis : manifesta te ipsum mundo. Neque enim
 fratres credebant in eum. Dixit ergo eis Jesus.
 Tempus meum nondum advenit : tempus autem
 vestrum semper adest paratum. Non potest mundus
 odisse vos. Me autem odit quia ergo testimonium
 perhibeo de illo : quia opera ejus mala sunt. Vos
 ascendite ad diem festum hunc. Ego non ascen-
 dani ad diem festum istum : quia meum tempus non-
 dum impletum est. Ille cum dixisset : ipse mansit
 in Galilea. Ut autem ascenderunt fratres ejus : tunc
 et ipse ascendit ad diem festum : non manifeste :
 sed quasi in occulto. Judei autem querebant eum
 in die festo : et dicebant. Ubi est ille. Et murmur
 129 magnum de eo erat in turba. Quidam enim
 dicebant : quia bonus est. Alii autem dicebant : non :
 sed seducit turbas. Nemo tamen palam loquebatur
 de illo propter metum Judeorum. Jam autem die
 festo mediante : ascendit Jesus in templum : et
 docebat. Et mirabantur Judei dicentes : Quomodo
 hic litteras scit : cum non didicerit ? Respondit eis
 Jesus et dixit. Mea doctrina non est mea : sed ejus
 qui misit me. Si quis voluerit voluntatem ejus facer :
 cognoscat de doctrina utrum ex Deo sit : an ego a
 me ipso loquar ? Qui a semetipso loquitur : glori-
 am propriam querit. Qui autem querit gloriam
 ejus qui misit illum : hic verax est : et injustitia in
 illo non est. Nonne Moyses dedit vobis legem : et
 nemo ex vobis facit legem ? Quid me queritis interficere ?
 Respondit turba et dixit. Demonium habes : quis
 te querit interficere ? Respondit Jesus : et dixit eis.
 Unum opus feci : et omnes miramini. Propterea Moy-
 ses dedit vobis circumcisionem : non quia ex Moyses
 est : sed ex patribus : et in sabbato circumciditis
 hominem. Si circumcisionem accipit homo in sab-
 bato : ut non solvatur Lex Moysei : mihi indigna-
 mini : quia totum hominem sanum feci in sabbato ?
 Nolite judicare secundum faciem : sed ^g rectum
 D judicium judicate. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum spiritu.

^h *Lauda.* Gaudebunt labia mea dum cantavero
 tibi : et anima mea quam redemisisti. *ŷ*. Sed et li-
 gua mea annuntiabit justiciam tuam : tota die lau-
 dem tuam. *ŷ*. Dum confusi et reveriti fuerint om-
 nes qui querunt animam meam.

Preces. Penitentes orate etc.

Require fol. 99.

^f Cap. VII. Vers. 2-15.

^g *Rectum.* Vulg., Codd. Vercel., Veron., Brixian.
 et Corbeien., *justum.*

^h *Lauda.* Ps. LXX, 23, 24.

^a *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum Deus non despiciet. ^b Benefae Domine in bona voluntate tua Syon : ut edificentur muri Hierusalem. P. Cor contritum.

Missa. Expectantes beatam illam spem passionis ac resurrectionis filii Dei fratres charissimi : et manifestationem glorie beati et Salvatoris nostri Jesu Christi resumite virium fortitudinem : et non quasi futuro terreamini de labore : qui ad paschalis Dominicæ cupidus anhelando pervenire celebritatem. Sacrate etenim quadragesime tempore mediante arripere de futuro labore fiduciam : qui præteriti jejunii jam transegitis erumnas. Dabit Jesus lassis fortitudinem : qui pro nobis dignatus est infirmari. Tribuet perfectionem futuri : qui initia donavit præteriti. Aderit in auxilio filii : qui sue nos cupit prestolarum gloriam passionis.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus conditor et reparator vite humane : repara in nobis quod nascatur ex nobis : nec tamen reparari potest a nobis. Da igitur : ut qui ad horum medietatem dierum te annuente pervenimus : ad paschalis gaudii dies te propiciante celebrius accedamus. Reficiamur quesumus bone Deus pane lachrymarum in hac jejunii via : ut deponentes veteris hominis indumenta : expiati mereamur sacrosanctum pervenire ad Pascha. Crea in nobis desideria visionis tue : quo excellentem in cordibus nostris : et præsentibus non terreamur laboribus : et beate spei premia avidius prestolemur.

Post nomina. Ecce Jesu his diebus salutaris abtinentie mediatis : deferimus tibi hoc sacrificium nostre redemptionis. Ob hoc te poscimus et rogamus : ut per hujus sacrificii oblationem gratissimam : et vivis bonorum tribuantur spiritualium incrementa : et defunctis fidelibus requies concedatur eterna.

Ad pacem. Christe cujus doctrina in templo mediante die festo ammirabilis visa est : fac nos in doctrinis tuis jugi meditatione manere : atque ea semper ex ipsis memorie nostre commendabilia esse : que et ad amorem nos fraternum absque ullius simultatis vitio pertrahant : et in tui dilectione desiderio ardentiori succedant.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere Domine sancte pater omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ille quippe diei festi tempore mediante : ascendit in templum docere : cujus doctrinam ammirabantur turbe : occultam divinitatis in eo nescientes **130** esse virtutem. Quo enim sic loqueretur litterarum elementa nesciens : ammirabantur videntes hominem : et

^a *Sacrificium.* Ps. l. 19. Vulg., non despicias. LXX, non despiciet. S. August. non spernit.

^b *Assumptaque carne.* *Leges assumptamque carnem.*

^c *Accipe hoc sacrificium.* Huc refer illud sancti Fulgentii Ruspensis episcopi (*De Fide, ad Petrum Diaconum, cap. 19*) scribentis : Firmissime tene, et nullatenus dubites, ipsum unigenitum Deum Verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium et

A Deum omnimodo nescientes. Ecce omnes ammirabantur : nec tamen omnes convertebantur. Omnibus quidem erat in verbis Domini admiratio : sed non omnibus in factis ejus credulitatis inerat plenitudo. Unde quia ignoraverunt : ignorati sunt : et qui Deum in carne positum videntes non cognoverunt ignorantem sue obsecrati malicia ; in suis tenebris remanserunt. Nos igitur quamlibet eundem Dominum Jesum Christum filium tuum corporalibus oculis non viderimus in carne : veraciter tamen seinius credimus et fatemur eum tecum et cum Spiritu Sancto unum Deum esse in Trinitate. ^b Assumptaque carne nostre mortalitatis pro pignore nostre salutis deportasse in celis. Ob hoc te quæsumus sancte et piissime Deus : ut hec nos confessio perducat ad gloriam : hec credulitas servet a morte secundam : hec spes et in his erumnis lugentibus consolationem exhibeat : et in eternum gaudia conferat sempiterna. Ut cum post vitæ hujus excursam pervenerimus ad superne vocationis bravium destinatum : et viderimus pignus carnis nostre glorificatum esse in Deum : glorificentur corpora nostra a capite : sicut glorificatum caput nostrum viderimus in gloria divinitatis sue. Sic et nos qui sumus membra capitis nostri Jesu Christo Domino nostro pro acceptis muneribus gratie sue concelebremus hymnum redemptionis nostre : proclamantes atque ita dicentes.

ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus unigenitus filius tuus Dominus noster. Qui passionis crucis sue allevat pondus iniquitatis nostre : et dat finem piaculis per oblationem officii singularis. Unde tali spei robore solidati : cum magna fiducia : et ea que non reprobet salubriter impetremus : et ea que diligit : gratissime deferamus : ponamus interim in illo spem nostram : confidentes de misericordia sua. Ipse enim qui hos jejuniis dies fecit nos pietatis sue beneficiis mediare : faciet ad calicem passionis sue : et nunc immaculatos accedere : et ad sanctum Pascha ablutis delictorum sordibus pervenire : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Jesu Dei filius : qui noster factus es advocatus : qui sine tempore natus a Patre : in tempore processisti ex Virgine : ^c Accipe hoc sacrificium quod tibi offerimus : præsentis quadragesime tempore mediante : ut a te sanctificentur oblata : a te nostra expiantur delicta : a te quoque donetur omnibus eterne promissionis felicitas exoptata.

ñ. Amen.

Ad confectionem panis. Ant. Tu Domine ita escam nobis in tempore opportuno : aperiri manum tuam et imple omnem animam benedictione.

hostiam Deo in odorem suavitatis. Cui, cum Patre et Spiritu sancto, a patriarchis, et prophetis, et sacerdotibus tempore Veteris Testamenti animalia sacrificabantur, et cui nunc, id est, tempore Novi Testamenti, cum Patre, et Spiritu sancto, cum quibus illi est una divinitas, sacrificium panis et vini in fide et charitate sancta Ecclesia catholica, per universum orbem terrarum, offerre non cessat.

Ad orationem Dominicam.

Christe qui es omnium creaturarum conditor et redemptor : repara queque sunt in nobis lassa virtutis tue potentia. Ut qui te duce retroacte abstinentie dies peregrinus : futura que supersunt jejuniorum obsequia : te adjuvante celebrius impleamus. quo te et in bonorum principiis laus a nobis debita subsequatur : et in mediis vel ultimis ^a obsequiis : honorificentie tibi gratie deferantur. Accipe ergo quesumus hujus jejunii tempore mediante prolatam a nobis hanc ^b perceptionis tue hostiam : tribuens nobis per illam et presentibus non dejici in erumis : et futuris revelari de gaudiis : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat. Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : qui mediante die festo ammirabilis visus est docens in templo : ipse vos mundet ab omni contagione peccaminum. ñ. Amen. Det vobis in his mediis jejuniorum obsequiis obtinere que poscitis : ut cum fructu bonorum operum ad sacrosanctum Pascha pervenire possitis. ñ. Amen. Cujusque presidio retroactorum dierum transigistis jejunia : ejus quoque opitulatione que restant parcimonie perficiatis obsequia. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedendum. Antiphona. Amen dico vobis si manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem : habebitis vitam **131** in vobis. *P.* Qui venit ad me non esuriet : et qui credit in me non sitiet unquam. *ÿ.* Ego sum lux mundi : qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. *P.* Qui venit. *Com.* Repletum est gaudium nostrum : et lingua nostra in exultatione. *Oratio post Com.* Reple Domine cor nostrum. *Require in I. Dominico Quadragesime fol. 98.*

QUARTA FERIA.

Ad Missam.

Lectio libri proverbiorum Salomonis (c Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

Fili : Lex sapientis fons vite : ut declinet a ruina mortis. Doctrina bona dabit gratiam : in itinere ^d contentorum vorago. Astutus omnia agit cum consilio : qui autem fatuus est : aperit stulticiam. Nuncius impij cadit in malum : legatus fidelis sanitas. Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam : qui autem acquiescit arguenti glorificabitur. Desiderium si compleatur : delectat animam : detestantur stulti eos qui fugiunt mala. Qui cum sapientibus graditur : sapiens erit :

^a *Obsequiis.* Le. e *obs-quelis.*

^b *Perceptionis.* Forte *præceptionis*, hoc est, *præcepti tui*, sive hostiam quam tu, ut offeratur, præcipisti. Cæterum, hæc oratio formam quamdam exhibet orationis *post pridie*,

^c *Cap. XIII. Vers. 11-22.*

^d *Contentorum.* Lege *contemptorum*.

^e *Sequentur.* Vulg., *persequuntur*.

^f *Cap. XII. Vers. 1-24.*

^g *Et contocavit.* Hoc loco quædam prætermissa

A amicus stultorum efficitur similis. Peccatores ^e sequentur malum : et justis retribuentur bona. ñ. Amen.

Lectio libri Samuelis id est Regum I. (1 Cap. XII).

ñ. Deo Gratias.

In illis diebus : dixit Samuel ad universum populum Israel. Ecce audivi vocem vestram : juxta omnia que locuti estis ad me : et constitui super vos Regem. Et nunc Rex gradietur ante vos : ego autem senui et canui. Porro filii mei vobiscum sunt : itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc. Ecce presto sum. Loquimini de me coram Domino : et coram Christo ejus. Utrum bovem cujusquam tulerim : an asinum : si quempiam calumniatus sum : si oppressi aliquem. Si de manu cujusque munus accepi : et contemnam illud hodie : restituamque

B vobis. *Eg.* dixerunt : Non es calumniatus nos : neque oppressisti : neque de manu alicujus quippiam tulisti : dixitque ad eos. Testis est Dominus adversum vos : et testis Christus ejus in hac die : quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt. Testis. Et ait Samuel ad populum. Dominus qui fecit Moysen et Aaron : et eduxit patres nostros de terra Egypti. Nunc ergo state : ut judicio contendam adversum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini : quas fecit vobiscum et cum patribus vestris. Quorum ingressus est Jacob in Egyptum : et clamaverunt patres vestri ex Egypto : ^g et contocavit eos in loco hoc.

Qui obliti sunt Domini Dei sui : et tradidit eos in manu Sisare inagistri milicie ^b Asor : et in manu Philistinorum : et in manu Regis Moab : et pugnaverunt adversum eos. Postea autem clamaverunt ad Dominum et dixerunt. Peccavimus : quia dereliquimus Dominum : et servivimus Baalim et Astaroth. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum : et servimus tibi. Et misit Dominus Hierobaal : et ^d Badam : et Barach : et Jephthe : et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum : et habitastis confidenter. Videntes autem quod Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos : dixistis mihi. Nequaquam : sed Rex imperabit nobis. Cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Nunc ergo presto est Rex vester quem elegistis et petistis : ecce Dominus dedit vobis Regem. Si timueritis Dominum et servieritis ei : et audieritis vocem ejus : et non exasperaveritis os Domini : eritis vos et Rex vester qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non audieritis vocem Domini : sed exasperaveritis os Domini : erit manus Domini super vos : et super patres vestros. Sed et nuncstate et videte rem istam grandem : quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est. Hodie invo-

sunt. Lege ex Vulgata : *Et clamaverunt patres vestri ad Dominum, et misit Dominus Moysen, et Aaron, et eduxit patres vestros de Egypto et collocavit in loco hoc.*

^b *Asor.* Ita LXX. Vulg., *Hasor.* Hebr., *Chasor.*

^d *B. dam et Barach.* Ita LXX. Vulg. et Hebr., *Badan et Jephthe et Samuel.* Syr. et Arab. *misit Dominus Deborah, Barac, et Gedeonem, et Nevtath, et Sampsonem.*

cabo Dominum : et dabit voces et pluvias : et scietis et videbitis quod grande malum feceritis vobis in conspectu Domini : petentes super vos Regem. Et clamavit Samuel ad Dominum : et dedit Dominus voces et pluviam in die illa. Et timuit omnis populus Dominum nimis et Samuelem. Dixitque universus populus ad Samuelem. Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum : ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum : ut peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum. Nolite timere : vos fecistis universum malum hoc. **132** Verumtamen nolite recedere a tergo Domini : et servire Domino in omni corde vestro : et nolite declinare post vana : que non proderunt vobis : neque eruent vos que vana sunt : et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum : quia juravit Dominus facere vos sibi populum. Absit autem a me hoc peccatum in Domino : ut cessem orare pro vobis : et docebo vos viam bonam et rectam. Igitur timeate Dominum : et servite ei in veritate . et ex toto corde vestro.

ñ . Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Tractus. Vide Domine et considera quoniam factus sum vilis : vide afflictionem meam quia erectus est inimicus. ý . Aperuerunt super me inimici ora sua : et exprobrantes percusserunt maxillam meam : sibilaverunt et fremuerunt : dixerunt devoremus eum. ý . Ipse autem gemens et conversus retrorsum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolae Petri Apostoli (1^a II, cap. II, III.)
ñ . Deo gratias.

Charissimi. Novit Dominus pios de tentationibus eripere : iniquos vero in diem iudicii cruciandos reservare. Magis autem eos qui post carnem in concupiscentiam immundicie ambulavit : damnationemque contemnant. Audaces. Sibi placentes. ^b Majestatem non metuunt. Blasphemantes. Ubi angeli fortitudini et virtute cum sint majores : non portant adversum se a Domino execrabile iudicium. Illi vero velut irrationalia pecora naturaliter in captationem et in perniciem : in his que ignorant : blasphemantes in corruptione sua peribunt. Percipiunt mercedem injustitie : estimantes voluptates diurnas delicias. Quo inquinati et commaculati deliciis affluentes : et in conviviis suis luxuriantes vobiscum. Oculos habentes plenos adulteriis et indesinenter delictis illicientes animas instabiles. Cor exercitatum avaricie habentes : maledictionis filii dereliquerunt rectam viam : erraverunt secuti viam Balaam ^c filii Beor qui mercedem injusticie dilexit. Incepationem vero habuit sue vesanie : subjugale mutum in hominis voce : loquens perhibuit prophetie insipientiam. Illi sunt fontes sine aqua : et nebule turbinibus exagitate : quibus caligo tenebrarum

^a Cap. II. Vers. 9-III, 1-5.

^b *Majestatem.* Vulg., *sectas non metuunt introducere blasphemantia.*

^c *Filii Beor.* Num. XXI, 5. Balaam dicitur filius Beor.

reservatur. ^d Superbia autem vanitatis loquentes illicunt in desideriis carnis luxurie eos qui paululum effugerunt : qui in errore conversantur. Libertatem aliis promittentes : cum ipsi sint servi peccati. A quo enim quis superatus est : hujus et servus est. Si enim refugientes coinquinationes mundi in agnitionem Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi : et rursus impliciti superantur : facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justicie : quam post agnitionem retrorsum converti a tradito sibi sancto mandato. Contigit enim illis res veri proverbii : canis reversus ad suum vomitum : et sus lota in volutabro ceni. Hanc ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam : in quibus excito vestram in commonitione sinceram mentem : ut memores sitis eorum que predixi verborum sanctorum Prophetarum et Apostolorum vestrorum preceptorum Domini et Salvatoris nostri. ñ . Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (1° Cap. VIII.)

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ego sum lux mundi. Qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. Dixerunt ergo pharisei. Tu de te ipso testimonium perhibes : testimonium tuum non est verum. Respondit Jesus et dixit eis. Et si ego testimonium perhibeo de me ipso : verum est testimonium meum : quia scio unde veni et quo vado. Vos autem nescitis unde venio : aut quo vado. Vos autem secundum carnem iudicatis : ego non iudico quemquam : et si iudico ego : iudicium meum verum est : quia solus non sum : sed ego et qui me misit pater. Et in lege vestra scriptum est : quod duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso : et testimonium perhibet de me : qui misit me pater. Dicebant ergo ei. Ubi est pater tuus ? Respondit Jesus. Neque me scitis : neque patrem meum. Si me sciretis : forsitan et patrem meum sciretis. Ille verba locutus est in Gazophylatio : docens in templo. Et nemo apprehendit eum : quia necdum venerat hora ejus. Dixit ergo eis iterum Jesus. **133** Ego vado et queritis me : et in peccato vestro moriemini. Quo ego vado : vos non potestis venire. Dicebant ergo Judei : Numquid interficiet semetipsum ? Quia dicit : quo ego vado : vos non potestis venire. Et dicebat illis. Vos de deorsum estis : ego ^e de superius sum. Vos de hoc mundo estis : ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis : quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non credideritis quia ego sum : moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei : Tu quis es ? Dixit eis Jesus. Principium qui et loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui et iudicare : sed qui misit me verax est : et ego que audivi ab eo : hec loquor in mundo : et non cognoverunt : quia patrem eis dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus. Cum exaltaveritis filium hominis tunc cognoscetis :

^d *Superbia.* *Lege superbi.*

^e *Cap. VIII. Vers. 12-31.*

^f *De superius.* Gr., *de sursum, ex τῶν ἄνω.* Vulg., *de supernis.*

quis ego sum : et a me factum est nihil. Sed sicut A docuit mihi pater : hec loquor. Et qui misit me : necum est : et non relinquet me solum : quia et ego que placita sunt ei facio semper. Hec illo loquente : multi crediderunt in eum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

^a *Lauda.* Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi : et anima mea quam redemisti.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerite Domino.

Require retro in quarta feria I. hebdomade XL. folio 93.

Missa. Omnis conventus dominice plebis : et coadunatio christiane religionis effundite coram Domino corda vestra : pandite ^b probra : solvite vota. Nam acceptabit hujus jejunii votum : qui inspicit intentionis vestre affectum. Tantum est ut ita humiliemini sub manu Dei potentis : qualiter vos exaltet in tempore tribulationis. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Jesu filius Dei : qui contriti cordis sacrificio placaris : nostris quesumus parce offensis. Da nobis et abstinendi devotionem : et abstinentie promereri virtutem. Quo et voluntate habeamur idonei : et corporali robore inveniamur condigni. *ñ*. Amen.

Post nomina oratio. Offerentiam tibi Deus pater vota sanctificas : sic jejunantium precibus adesto propicius : ut defunctis fidelibus eterne concedatur beatitudinis locus. *ñ*. Amen.

Ad pacem oratio. Pace tua Domine poscimus : muniantur intima pectoris nostri : que et jejunantibus fiat in permixtione sanctificationis : et non jejunantibus maneat in expiatione facinoris. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum dominum nostrum. Qui per jejunium spirituales effecti : liberius copulamur : Angelisque suis adjungimur. Per jejunium enim et sacramenta mysteriorum celestium revelantur : et tela demoniorum fortissima devincuntur. Eo quippe et vivificatur anima : et corpora atteruntur superba. Quo homo exterior exhibens abstinentie votum : interior facilius per orationem penetret celum. Unde quia tu es summus Deus : per quem ista et ordinatim aguntur : et admirabili potentia exercentur. Te aetivi ex oratione precamur : ut per jejunium hoc quod agimus : vel orationem : quam coram te fundimus : ejiciantur a nobis cuncta in commune tentamenta demoniorum : ut nullis sordidati malis : tuis deserviendo preceptis : proclamemus tibi semper atque ita dicamus. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere ammirabilis et Sanctus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui nobis instituit nostrum coram hominibus non ostendere jejunium : ne labentis vite transitoria laude bona

^a *Lauda.* Ps. LXX, 23.

^b *Probra.* Forta-sc, ora.

A male uteremur. Nec jam esset in retributione futura : quos hic subsequuta fuisset merces vanitatis admissa. Ob hoc perlargissime te Deus pater exposcimus : ut te propiciante et jejunium nostrum : habeatur a vanitate disjunctum : et merces nobis non hic ore hominum : sed post in concilio prelargiatur Sanctorum : per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Ante te Domine effundentes desiderium cordis nostri precamur : ut ita hec que offerimus benedicas : qualiter ex his ^c potantes et repulsa inedia convalescant : et concessa speciali virtute : celesti desiderio inardescant. *ñ*. Amen.

Ad confracti nem panis. Antifona. Tu Domine descem.

B *134* *Require retro in Dominico quarto XL. fol. 130.*

Ad Orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : cujus in fame pascimur verbo : cujus in siti recamur alloquio tuo : et jejunium nostrum sanctifica tue gratie incremento : et vocem nostram exaudi e summo celo : qua te jubente dicimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotenti Domino sociemini per jejunii puritatem : et copulemini per mentis afflictionem. *ñ*. Amen. Eum quoque habeatis in munere : quem consortem videmini habere in labore. *ñ*. Amen. Ut ab eo remuneretur jejunium vestrum : a quo in vobis conatum est fidei incrementum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Ad accedendum. Qui venit ad me non esuriat. *Quere in I. Dominico XL. fol. 98. Com. Repletum.*

Oratio. Reple Domine. *Quere ut supra.*

FERIA SEXTA.

Lectio libri proverborum Salomonis (4 Cap. XXVI, XXVIII).

ñ. Deo gratias.

Fili : sicut noxius est qui mittit lanceas ac sagittas in mortem : sic vir qui fraudulenter nocet amico suo. Et cum fuerit deprehensus : dicit : ludens feci. Cum defecerint ligna : extinguitur ignis : et susurrore subtracto jurgia conquiescant. Sicut carbonem ad prunas et ligna ad ignem : sic homo iracundus provocat rixas. Verba susurronis quasi simplicia : et ipsa perveniunt usque ad intima ventris. Quomodo si argento sordido ornare velis vas stitile : sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. Labiis suis intelligitur inimicus : cum in corde tractaverit dolium. Quando submiserit vocem suam : ne crediderit ei quoniam septem nequicie sunt in corde illius Qui operit odium fraudulenter : revelabitur malicia ejus in concilio. Qui fodit foveam : incidit in eam : et qui revolvit lapidem : revertetur ad eum. Lingua

^c *Potantes.* Lege edentes et potantes.

^d *Cap. XXVI. Vers 18, ad finem capituli.*

Salax non amat veritatem : et os lubricum operatorum A
ruinas. * Qui se jactat et dilatat : jurgia concitat :
qui autem sperat in Domino salvabitur. *ñ*. Amen.

Lectio libri Samuelis id est Regum (b I, cap. XX).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : dixit David ad Jonatham. Fac misericordiam in servum tuum : quia sedus Domini me famulam tuam inire fecisti. Si autem in me est aliqua iniquitas tu me interfice : et ad patrem tuum me introduceas me. Et ait Jonathas. Absit hoc a me. Neque enim fieri potest : ut si certo cognovero completam patris mei esse maliciam contra te : d non adducerem tibi. Responditque David ad Jonatham. Quis annuntiabit mihi si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me? Et ait Jonathas ad David. Veni : egrediamur in agrum. Cumque exissent ambo in agrum : ait Jonathas ad David. Domine Deus Israel : si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie : et aliquid boni fuerit super David : et non statim misero ad te et notum tibi fecero : hec faciat Dominus in Jonatham : et hec auget. Si autem perseveraverit patris mei malicia adversum te : revelabo aurem tuam et dimittam te : ut vadas in pace. Et sit Dominus tecum : sicut fuit cum patre meo : et si vixero : facias mihi misericordiam Domini. Si ante mortuus fuero : non auferas misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum. * Aut si non fecero : quomodo eradicaverit Dominus inimicos David unumquemque de terra : auferat Jonatham de domo sua : et requirat Dominus de manu inimicorum David. Pepigit ergo sedus Jonathas cum David : et addidit Jonathas dejerare David eo quod diligeret illum : sicut animam suam ; ita diligebat illum. Dixitque Jonathas. Cras Kalende sunt : et requireris : requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendens ergo festinus et veniens in locum ubi celandus es : in die quo operari licet : et sedebis juxta lapidem cui nomen est Ezel : et ego tres sagittas mittam juxta eum : et jaciam quasi exercens ad me signum. Mittamque et puerum dicens ei. Vade asser mihi sagittas. Si dixerero puero : ecce sagitte intra te sunt tolle eas : tu veni ad me : quia pax tibi est et nihil mali : vivit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero : ecce sagitte ultra te sunt : vade quia dimisit te Dominus. **135** De verbo quod locuti fuimus ego et tu : sit dominus inter me et te usque in sempiternum. Absconditus est ergo David in agro : et venerunt Kalende : et sedit Rex ad comedendum panem. Cumque sedisset Rex super cathedram suam : secundum consuetudinem que erat juxta parietem : surrexit Jonathas et sedit : et Abner ex latere Saul : vacuusque apparuit locus David. Et non est locutus quicquam Saul in illa die. Cogitabat enim quod forte evenisset ei : et non esset mundus : nec purificatus. Cumque inluxisset dies secunda post Kalendas : rursus vacuus apparuit locus

* Qui se jactat. Sunt verba quibus finis imponitur lectioni, ex xxviii, Proverb., 25, deprompta.

^b I Regum XX, 8. Ad fluem capitis.

^c A me. Vulg., a te.

David. Dixit autem Saul ad Jonatham filium suum. Cur non venit filius Isay nec heri nec hodie ad vescendum? Et respondit Jonathas Sauli. Rogavit me obnixus ut iret in Bethleem : Et ait. Dimitte me. quoniam sacrificium solenne in civitate unus de fratribus meis accersivit mihi. Nunc ergo si inveni gratiam in oculis tuis : vadam cito et videbo fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam Regis. Iratus autem Saul adversus Jonatham : dixit ei. Fili mulieris ultro virum rapientis : numquid ignoro quia diligis filium Isay in confusionem tuam : et in confusionem ignominiose matris tue? Omnibus enim diebus quibus filius Isay vixerit super terram : non stabilis eris tu : neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte : et adduc eum ad me : quia filius mortis est. Respondens autem Jonathas Sauli patri suo ait. Quare morietur? quid fecit? Et arripuit Saul lanceam : ut percuteret eum. Et intellexit Jonathas quod definitum esset patri suo : ut interficeret David. Surrexit ergo Jonathas a mensa in ira furoris : et non comedit in die secunda Calendarum panem. Contristatus est enim super David : eo quod confodisset eum pater suus. Cumque inluxisset mane venit Jonathas in agro juxta placitum David : et puer parvulus cum eo : et ait ad puerum suum. Vade : et asser mihi sagittas quas ego jacio. Cumque puer cucurrisset : jecit aliam sagittam trans puerum. Venit itaque puer ad locum jaculi : quod miserat Jonathas : et clamavit Jonathas post tergum pueri : et ait. Ecce ibi est sagitta. Porro ultra te. Clamavitque iterum Jonathas post tergum pueri dicens. Festina velociter : ne steteris. Collegit autem puer Jonathe sagittas : et attulit ad Dominum suum. Et quid ageretur penitus ignorabat. Tantummodo enim Jonathas : et David rem noverant. Dedit ergo Jonathas arma sua puero : et dixit ei. Vade, et defer in civitatem. Cumque abiisset puer surrexit David de loco : qui vergebat ad austrum. Et cadens pronus in terram : adoravit tertio. Et osculatus alterutrum : steterunt pariter : David autem amplius. Dixit ergo Jonathas ad David. Vade in pace : quecumque juravimus ambo in nomine Domini : dicentes. Dominus sit inter me et te : et inter semen meum, et semen tuum usque in sempiternum. Et surrexit David : et abiit. Sed et Jonathas ingressus est civitatem. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Tractus. Nunc ecce oppressit me dolor meus : et ad nihilum redacti sunt artus mei : fratres mei testimonium dicunt contra me : et suscitatus falsiloquus adversus faciem meam. *ñ*. Aperuerunt contra me inimici ora sua : et exprobrantes percusserunt maxillam meam : satiati sunt penis meis : conclusit me Deus in manus impiorum. *ñ*. Collegit furorem suum in me : et comminans mihi infremuit contra me.

D cat. Presb. Silentium facite.

^d Non adducerem tibi. Syr., Arab., non indicabo tibi. Vulg., non annuntiem tibi.

^e Aut si non fecero. Hæc non leguntur in Vulgata.

^f Confodisset. Luge confodisset.

127 • IN III. DOMINICO QUADRAGESIME.

*Mediante die Festo.**Ad Missam.**Ecclesiasticum Salomonis (^b Cap. XIV).*

ñ. Deo gratias.

Fili. Si habes benefac : et Deo bonas oblationes offer. Memor esto quoniam mors non tardat : et testamentum inferorum jam demonstratum est tibi. Testamentum enim hujus mundi ^c mortem operatur. Ante mortem benefac amico tuo : et secundum vires tuas extendens da pauperi. Non defrauderis in die bona : et particula boni doni non te pretereat. Nonne aliis relinques dolores et labores tuos. In divisione sortis : da et accipe : et justifica animam tuam : ante obitum tuum operare justiciam : quoniam non est apud inferos invenire cibum. Omnis caro sicut fenum veterascit : et sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generat : et alia decedit. Sic generatio carnis et sanguinis. Alia finitur : et alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet : et qui illud operatur ibit cum ipso. Et omne opus electum justificabitur : et qui operatur illud ^d justificabitur.

ñ. Amen

Lectio libri • Samuelis prophete (Cap. I).

ñ. Deo gratias.

Fuit vir unus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim : et nomen ejus Helcana filius Hlieroam filii Helii filii Thau : filii Suph Eufraheus : et habuit duas uxores. Nomen uni Anna : et nomen secunde Fenenna. Fueruntque Fenenne filii : Anne autem non erant liberi. Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus : ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant ibi autem duo filii Heli : Ofni et Finees sacerdotes Domini. Venit ergo dies ut immolaret Helcana. Deditque Fenenne uxori sue et cunctis filiis ejus et filiabus partes. Anne autem dedit partem unam tristis quia Annam diligebat. Dominus autem concluderat vulvam ejus. Affligebat quoque eam emula ejus : et vehementer angebat. In tantum ut exprobraret : quod conclusisset Dominus vulvam ejus. Sicque faciebat per singulos annos. Cum redeunte tempore ascenderent templum Domini : et sic provocabat eam. Porro illa flebat et non capiebat cibum. Dixit ergo ei Helcana vir suus. Anna cur fles : et quare non comedis : et quomobrem affligitur cor tuum? Numquid non ego melior sum tibi : quam decem filii? Surrexit autem Anna

^a In IV Dominico. Hæc Dominica, quæ sine addito Missali Romano quarta Quadragesimæ, Missali nostro inscribitur quarta Quadragesimæ MEDIANTE DIE FESTO. Quod nomen sortita est tum a verbis illis quæ in Evangelio leguntur : *Jam autem die festo mediante ascendit Jesus in templum*; tum etiam quia jejunium quadragesimale bifariam dividit. Nam Gotho-Hispani, alique antiquiores, triginta sex dies in Quadragesima jejunabant, quarum decem et octo ante hanc quartum Dominicum absolverant, et totidem jejunio transigendæ supererant. Dominica hæc mediante in Orationali Gothico denominatur *Dominica in vigesima*, eodemque modo in comite Thomasi designatur, quia

postquam comederat in Silo et biberat : et Heli Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini. Cum esset amaro animo : oravit Domino flets largiter : et votum vovit dicens. Domine exercituum si respiciens videris afflictionem famule tue ; et recordatus mei fueris nec oblitus ancille tue : dederisque serve tue sexum virilem : dabo eum Domino omnes dies vite ejus : et novacula non ascendet super caput ejus. Factum est ergo cum illa multiplicaret preces coram Domino : et Heli observaret os ejus. Porro Anna loquebatur in corde suo : tantumque labia illius movebantur : et vox penitus non audebatur. Estimavit igitur eam Heli temulentam : dixitque ei. Usquequo ebria eris? Digere paulisper vinum quo mades. Respondens Anna : Nequaquam Domine mi inquit : nam mulier infelix ego sum. Vinum et omne quod inebriari potest : non bibi : sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne putes ancillam tuam : quasi unam de filiabus Belial : quia ex multitudine doloris et meroris mei locuta sum usque in presens. Tunc Heli ait ei. Vade in pace : Dominus Deus Israel det tibi petitionem quam rogasti eum. Et illa dixit. Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam : et comedit : vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati. Et surrexerunt mane . et adoraverunt coram Domino. Reversique sunt et venerunt in domum suam in Ramatha. Cognovit autem Helcana Annam uxorem suam : et recordatus est ejus Dominus. Et factum est post circulum dierum concepit Anna : et peperit filium : vocavitque nomen ejus Samuel : eo quod a Domino postulasset eum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

¹ *Psallendo.* Tu es patientia mea Domine spera mea a juventute mea. *ÿ.* Deus quis similis tibi? quia ostendisti mihi tribulationes multas et malas . et conversus consolatus es me. *P.* Domine. *ÿ.* Qui custodiebant animam meam : consiliati sunt in unum dicentes : **128** persequimini et comprehendite eum : qui non est qui liberet eum. Deus meus ne elonges a me. *P.* Domine. *ÿ.* Quia firmamentum meum et refugium meum es tu : Deus meus eripe me de manu contra legem agentis et iniqui : quia tu es patientia mea. *P.* Domine.

H. c. dicat Presb. preces sequentes modo ut supra scriptum est in I. Dominico Quadragesime s. l. 94.

Vide Domine humilitatem meam : quia erectus est inimicus. *P.* Miserere pater juste : et omnibus in ab hoc die ad Dominicam Resurrectionis dies omnino vixit supererant, denominatur etiam *Dominica de traditione* quia ab hac die catechumenis Symbolum memoriter mandandum tradebatur (*Conc. Brac. II, can. 1*) ; demum ab hac die passionem Domini specialiter colebant.

^b *Cap. XIV.* Vers. 11-22.

^c *Mortem operatur.* Vulg., *morte morietur.* In Græco deficiit.

^d *Justificabitur.* Vulg., *honorabitur in illo.* In Græco deficiit.

^e *Samuelis.* I Regum I, 1-21.

^f *Psallendo.* Ps. Lxx, 9, 20, 10, 11, 5, 4.

jestati Moyses adscriptus est fidelis amicus. Ob hoc Helias raptus igneis curribus obsequentibus flammis paradiso deputatus est vivus. Per ejus quoque quadragesime perpetuitatem jejunii tentator a Christo devictus est inimicus. Ex hoc Johannes enituit in deserto precipuus. Ob hoc te quesumus sanctissime Deus : ut hoc salutiferum opus prestes nobis jugiter frequentare : per quod ad promissa mereamur premia future beatitudinis pervenire.

ñ. Amen.

Post nomina Oratio. Pro delictis nostris jejunio humilitatis corporibus : tuam te quesumus Deus gratiam concede placatus : quo tam vivis : quam defunctis remedia poscimus impetrare salutis. ñ. Amen.

Ad Pacem Oratio. Dilatetur omnipotens Deus anima nostra in pace tua : et caro obsequatur tibi per abstinentie parcimoniam. Ut utraque tibi fideliter obsequendo : charitatis tue remuneretur ex dono. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui gloriosum de diabolo triumphum jejunus obtinuit : et certandi formulam militibus propriis suo exemplo monstravit. Quadraginta igitur diebus et quadraginta noctibus Deus et Dominus omnium jejunavit : ut et verum Deum et hominem suscepisse monstraret : et quod Adam per escam perdidit : suo jejunio repararet. Adgreditur itaque diabolus virginis filium : Dei quoque nesciens unigenitum. Et licet veteriosa caliditate : eisdem machinis quibus Adam primum dejecerat : etiam secundum seducere^b obtineret : tamen hoc non valuit : nec fortissimum bellatorem in ulla potuit omnino fraude subripere. Ille etenim quadraginta diebus vel noctibus jejunavit : et postea esuriit : qui quadraginta dudum annorum temporibus innumeras pane celesti multitudines saginavit. Ille est qui virtute propria fretus : cum diabolo tenebrarum principe dimicavit : et eo prostrato victorie trophæum ad celos magnifice portavit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie sua voce dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : a quo et

^a Adgreditur. Lege aggreditur.

^b Obtineret. Forte, speraret.

^c In quinto Dominico Quadragesime. Ita simpliciter inscribitur in Breviario nostro, et in vetustioribus libris liturgicis. In Gelasiano Sacramentario Thomasi quinta Dominica additur quæ pro scrutinio celebratur. In Calendario Frontonis : Hebdomada 6, die Dominica, ad sanctum Petrum; in Capitularibus em. Thomasi : Hebdomada 5, die Dominico, ad sanctum Petrum; in Capitularibus Georgii signatur : Ebd. 5, Dominica, ad sanctum Petrum; in Ordine Romano Benedicti sancti Petri canonici, circa annum 1150 compositio, et in aliis posterioribus Dominica de passione scribitur; et sic in Gregorianis Menardi, Pameli, Muratorii, et Rocca, in Antiphonario Gregoriano Thomasi, et in Calendario Mar enii et Durandi (In tomo V Thesauri novi anecdotarum, col. 72) legunt. In Missali Ambro-

siniano, anno 1548 edito, est Dominica quarta Quadragesime de Lazaro, et in vetusto Capitulari epistolarum Ambrosiano em. Thomasi simpliciter in Dominico IV. Mediolanenses enim quinquaginta tantummodo Dominicas in Quadragesima numerabant. In Orationali Gothico signatur Dominica post vigesimam. Jam vero illud animadvertendum, quod Gotho Hispani hac quinta Dominica Evangelium de Lazaro legebant, quam modo Dominica 3 legunt, hoc autem Evangelium de bono pastore, et orationes, quæ nihil ad Evangelium pertinent, Mozarabes huc intulerunt ad numerum missarum quadragesimalium supplementum, quibus una deerat, ob feriam 4 Cinerum adjunctam, quemadmodum alibi præmonui.

Post pridie. Oratio. Oblatis tibi Domine libaminibus : respice humilitatis nostre jejunium. Ut et hec oblata sanctifices : et sumentium ariditatem tue benedictionis ubertate sustentens. ñ. Amen.

Ad contractionem panis. Antifona. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam et imple omnem animam benedictione.

B *Ad Oracionem Dominicam.*

Satis dulcis est Domine solennitas jejuniorum : qua vivi homines perducuntur ad celum. Dona ergo nobis Christe Deus semper illa sectari : per que a te mereamur facillime audiri : quia te jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Benedictio. Deus apud quem est misericordia copiosa : efficiat vos sibi per jejunium vasa mundissima. ñ. Amen. Quique est indeficiens divinitatis natura : ipse spiritualibus deliciis reficiat infirmitatem vestram. ñ. Amen. Ut corda vestra eum semper esuriant : ad quem vota nostre abstinentie clamant. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedendum. Qui venit ad me.

Com. Repletum est. *Oratio.* Reple Domine cor. *Quere in 1. Dominico Quadragesime. fol. 98.*

C *IN QUINTO DOMINICO QUADRAGESIME.*

Ad Missam.

Jesu filii Sirach id est Ecclesiasticus (4 Cap. XLVII).

ñ Deo gratias.

Fil : Deus non derelinquet misericordiam suam : et non corrumpit : neque delebit opera sua : neque perdet ab stirpe nepotes electi sui : et semen ejus qui diligit Dominum non corrumpetur. Dedit autem reliquum Jacob et David de ipsa stirpe : et requievit Salomon cum patribus suis. Et reliquit post se de emine suo gentis stulticiam : et immunitum a pro-

siano, anno 1548 edito, est Dominica quarta Quadragesime de Lazaro, et in vetusto Capitulari epistolarum Ambrosiano em. Thomasi simpliciter in Dominico IV. Mediolanenses enim quinquaginta tantummodo Dominicas in Quadragesima numerabant. In Orationali Gothico signatur Dominica post vigesimam. Jam vero illud animadvertendum, quod Gotho Hispani hac quinta Dominica Evangelium de Lazaro legebant, quam modo Dominica 3 legunt, hoc autem Evangelium de bono pastore, et orationes, quæ nihil ad Evangelium pertinent, Mozarabes huc intulerunt ad numerum missarum quadragesimalium supplementum, quibus una deerat, ob feriam 4 Cinerum adjunctam, quemadmodum alibi præmonui.

^d Cap. XLVII. Vers. 24-39; XLVII, 24-25.

^e Et requievit. Ita in Græco. Vulg. legit et finem habuit Salomon.

dentia Roboam qui avertit gentem consilio suo. Et Hieroboam filium Nahat : qui fecit peccare Israel : et dedit Effrem viam peccandi ; et plurima redundaverunt peccata ipsorum ^a valde. Tunc nota sunt corda : et manus ipsorum : et doluerunt quasi parturientes mulieres. Et invocaverunt Dominum misericordie : et patentes manus extulerunt ad celum : et sanctus Dominus Deus audiit vocem ipsorum. Non est commemoratus peccatorum illorum : neque dedit illos inimicis suis. ^b Usque dum perveniret ad eos defensio : et ab omnibus peccatis eorum liberavit eos Dominus. *ñ*. Amen.

Lectio Libri Samuelis idest I. Regum (c Cap. XXVI).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : Venerunt Ziphel ad Saul in Gabaa : dicentes. Ecce David absconditus est in colle ^d Achille qui est ex adverso solitudinis ^e in via. Et surrexit Saul et descendit in desertum Ziph : et cum eo tria millia virorum de electis Israel : ut quæret David in deserto Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa Achille quod erat ex adverso solitudinis in via. David autem habitabat in deserto. Videns autem quod venisset Saul post se in desertum misit exploratores et didicit quod venisset certissime. Et surrexit David clam : et venit ad locum ubi erat Saul. Cumque vidisset locum in quo dormiebat Saul et Abner filius Ner princeps milicie ejus : Saulem dormientem in tentorio et reliquum vulgus per circuitum ejus : ait David ad Abimelech ^f Cetheum et Abisai filium Sarvie fratrem Joab dicens. Quis descendet mecum ad Saul in castra ? Dixitque Abisai. Ego descendam tecum. Venerunt ergo David et Abisai ad populum nocte : et invenerunt Saul jacentem et dormientem in tentorio : et hastam fixam in terra ad caput ejus. Abner autem et populus dormientes in circuitu ejus. Dixitque Abisai ad David. Conclusit Deus hodie inimicum tuum in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terram semel : et secundo opus non erit. Et dixit David ad Abisai. Ne interficias eum : quis enim extendit manum suam in Christum Domini et innocens erit ? Et dixit David : vivit Dominus quia nisi Dominus percussisset eum : aut dies ejus venerit ut moriatur : aut ^g in infernum descendens perierit : propicius sit mihi Dominus : ne extendam manum meam in Christum Domini. Nunc autem tolle hastam que est ad caput ejus et scyphum : atque abeamus. Tulit ergo hastam et scyphum aque : qui erat ad caput Saul : et abierunt. Et non erat quisquam qui videret : et intelligeret et vigilaret : sed omnes dormiebant : quia sopor Domini irruerat super eos. Cumque transisset David ex adverso : et stetisset in vertice montis de longe : et esset grande intervallum inter eos : clamavit David ad populum

^a Valde. Ita in Græco, et in Vulgata illud valde pertinet ad versiculum sequentem.

^b Usque. Sunt verba quibus finis imponebatur lectioni, desumpta ex Ecclesiastico, xvii, 31.

^c Cap. XXVI. Vers. 1-25.

^d Achille. Vulg., Achilla. Hebr., Chachilach.

^e In via dicitur Hebr., LXX et Vulg.

et ad Abner filium Ner dicens. Nonne respondebis Abner ? Et respondens Abner ait. Quis es tu qui clamas et inquietas Regem ! Et ait David ad Abner. Nunquid non vir tu es ? et quis alius similis tui in Israel ? Quare ergo non custodisti Dominum tuum Regem ? ingressus est enim unus de turba : ut interficeret Dominum tuum Regem. Non est bonum hoc quod fecisti. Vivit Dominus quia filii mortis estis vos : qui non custodistis Dominum vestrum Christum Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta Regis : et ubi scyphus aquæ qui erat ad caput ejus. Cognovit autem Saul vocem David et dixit. Numquid vox tua est hec filii mi David ? Et ait David. Vox mea domine mi Rex. Et ait. Quam ob causam Dominus meus persequitur servum suum ? Quid feci ? aut quod est malum in manu mea ? Nunc ergo audi oro Domine mi Rex verba servi tui. Si Dominus incitat te adversum me : **139** odoretur sacrificium. Si autem filii hominum maledicti sunt in conspectu Domini : qui ejecerunt me hodie ut non habitem in hereditate Domini dicentes : vade : servi diis alienis. Et tunc non effundatur sanguis meus in terra coram Domino : quia egressus est Rex Israel : ut querat pollicem unum : sic persequitur perdidit in montibus. Et ait Saul. Peccavi. Revertere filii mi David : nequaquam ultra male tibi faciam : eo quod preciosa fuerit anima mea in oculis tuis. Hodie appareat quod stulte egerim : et ignoraverim multa nimis. Et respondens David ait. Ecce hasta Regis : transeat unus de pueris et tollat eam. Dominus autem retribuet unicuique secundum justiciam suam et fidem. Tradidit enim te Dominus in manu mea : et nolui levare manum meam in Christum Domini. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis : sic magnificetur anima mea in oculis Domini : et liberet me de omni angustia. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^h Psallendo. Ne derelinquas me Domine Deus meus ne discesseris a me. *ñ*. Quia ⁱ anima mea completa est inlusionibus : et non est salus in carne mea. *P.* Deus. *ñ*. Quoniam ego ad flagella paratus sum : et dolor meus contra me est semper. *P.* Deus. *ñ*. Et multiplicati sunt qui me oderunt injuste : qui retribuebant mala pro bonis detrahebant mihi : quoniam ^j sequebar justiciam : et projecerunt me dilectum tanquam mortuum abominatum. *P.* Deus meus.

Preces sequentes dicantur modo ut scriptum est in I. Dominico Quadragesime sol. 34. Insidiati sunt mihi adversarii mei gratis. *P.* Tu pater sancte miserere et libera me. *ñ*. Portatus sum ut agnus innocens ad victimam : captus ab inimicis ut avis in inscipulam magis gratis. *P.* Tu pater. *ñ*. Aperuerunt

^f Cetheum. Ita LXX. Hebr., Chitheim. Vulg., Hethæum.

^g In infernum. Vulg., LXX et Hebr., in prælium descendens.

^h Psallendo. Vers. 22, 8, 13, 20.

ⁱ Anima mea. Ita sanctus Augustinus et Ital. Eccl. Thomasi Vulg., lumbi mei.

omnes ora sua contra me : dentibus fremuerunt
 querentes deglutire me magis gratis. *P.* Tu pater.
 †. Sibilantes clamabant et movebant capita tractan-
 tes de me falsa proferre testimonia : magis gratis.
P. Tu pater. †. Suspensum cruci damnant : fixum
 clavis ferreis : venditum a Judeis pro triginta ar-
 genteis magis gratis. *P.* Tu pater. †. In latere con-
 fossus ^a gladio horrifico : illico fuit latex cum san-
 guine innoxio : magis gratis. *P.* Tu pater. †. Om-
 nes inundaverunt quasi aque super me dimersum in
 sepulchro : adposuerunt lapidem : magis gratis. *P.*
 Tu pater. †. Confusa palluerunt coneta celi sidera :
 dies obtenebratur : cum vidit pati Dominum : magis
 gratis. *P.* Tu pater. †. Sic Judeorum turba ceca
 diffidentia deposcunt a Pilato milites pro custodia :
 magis gratis. *P.* Tu pater. †. Tunc milites dividunt **B**
 vestem meam sortibus : cermentes in me flagra in-
 justa et sevissima : magis gratis. *P.* Tu pater. †. In-
 tende pie pater et succurre miseris pro quibus tam
 acerbis afficior suppliciis : magis gratis. *P.* Tu
 pater.

Oratio. Exaudi orationem nostram. *Quere in I. Do-*
minico Quadrag. fol. 94.

Dicat Presb. Silentium facite.

Principium Epistole Johannis Apostoli (b Cap. I)

†. Deo gratias.

Charissimi : ^a quod erat ab initio : quod audivi-
 mus : quod vidimus oculis nostris : quod perspexi-
 mus : et manus nostre contrectaverunt de verbo vi-
 te : et vita ^d manifestata est nobis : et vidimus : et
 testamur : et annunciamus vobis vitam eternam : **C**
 que erat apud Patrem : et apparuit nobis. Quod ergo
 vidimus : et audivimus adnunciamus vobis : ut et
 vos societatem habeatis nobiscum : et societas no-
 stra sit cum Patre et Filio ejus Jesu Christo. Et hec
 scribimus vobis : ut gaudium vestrum sit plenum :
 et hec est adnunciatio quam audivimus ab eo : et ad-
 nunciamus vobis. Quoniam Deus lux est : et tenebre
 in eo non sunt ulle. Si dixerimus nos societatem ha-
 bere ^e cum eo : et in tenebris ambulamus : menti-
 mur : et non facimus veritatem. Si autem in luce
 ambulamus : sicut et ipse in luce est : societatem
 habemus cum eo : et sanguis Jesu Christi filii ejus
 mundet nos ab omni peccato. †. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem

(^f Cap. X).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus
 loquebatur Phariseis et turbis dicens. Amen amen
 dico vobis. Qui non intrat per ostium in ovile ovium :
 sed ascendit aliunde : ille fur est et latro. Qui autem
 intrat per ostium : pastor est ovium. Huic ostiarius
 aperit : et oves vocem ejus audiunt : et proprias

aves vocat nominatim : et educit eas. Et cum pro-
 prias oves omiserit ante eas vadit : et oves illam
 sequuntur : quia sciunt vocem ejus. Alienum autem
 non sequuntur : sed fugiunt ab eo : quia non no-
 verunt vocem alienorum. Hoc proverbium dixit Jesus :
 illi autem non cognoverunt : quid loqueretur eis. Dixit
 ergo eis iterum Jesus. Amen amen dico vobis : quia
 ego sum ostium ovium : omnes quotquot venerunt :
 fures sunt et latrones : sed non audierunt eos oves.
 Ego sum ostium. Per me si quis introierit salvabitur :
 et ingredietur et regredietur : et pascua inveniet. Fur
 non venit nisi ut furetur : et thactet : et perdat : Ego
 veni ut vitam habeant : et abundantius habeant. Ego
 sum pastor bonus. Bonus autem pastor animam suam
 dat pro ovibus suis. Mercenarius autem et qui non
 est pastor : cujus non sunt oves proprie videt lupum
 venientem : et dimittit oves et fugit : et lupus rapit :
 et dispergit oves. Mercenarius autem fugit : quia
 mercenarius est : et non pertinet ad eum de ovibus.
 Ego sum pastor bonus : et cognosco meas : et co-
 gnoscunt me mee. Sicut novit me pater : et ego
 agnosco patrem : et animam meam pono pro ovibus
 meis. Et alias habeo oves : que non sunt ex hoc ovi-
 li : et illas oportet me adducere : et vocem meam
 audient : et fiet unus grex et unus pastor. †. Amen.

Dicat. Presb. Dominus sit semper vobiscum.
 †. Et cum spiritu.

^g *Lauda.* Eripe me Domine ab homine malo : a
 viro iniquo libera me. †. Qui cogitaverunt malicias
 in corde suo : tota die constituebant prelia. †. Accu-
 runt linguas suas sicut serpentes : venenum aspidem
 sub labiis eorum. †. Custodi me Domine de manu
 peccatoris : ab hominibus iniquis libera me.

Preces. Penitentes. *Quere in quarta Feria I. Hebdo-*
made Quadragesime fol. 99.

^h *Sacrificium.* Isti sunt dies : quos debetis custodi-
 re temporibus suis : quartadecima die ad vespertum
 Pascha Domini est : et in quinta decima solennitatis
 celebrabit altissimo Deo vestro. †. Locutus est
 Moyses filiis Israel dicens : in die octavo venturo su-
 mite vobis ramos palmarum : et exultate in conspe-
 ctu Domini et secundum legem quod vobis precepi.
P. Solennitatem.

Missa. Deus qui mystico olim presagio famulo tuo
 Moysi inter alias preceptorum tuorum cerimonias :
 etiam horum dierum solennia in monte Synai pro-
 piciis ostendisti : ut octavo die venturo sumerent di-
 versarum arborum fructus : ramos quoque palma-
 rum : et exultarent in conspectu Domini Dei sui cum
 hymnis. Concede nobis famulis tuis : ut innocentie
 et fidei veritate sinceri : tuis semper coram altaribus
 assistamus. Sicque tibi parcimoniam corporum offe-

^a Gladio. Imo lancea, sed gladius pro telo hoc loco
 sumitur.

^b Cap. I. Vers. 1-8.

^c Quod erat. Ita in Græco, et in sancto Augustino.
 Vulg., quod fuit.

^d Manifestata est nobis. Ita Syriaca. Illud nobis
 decem Vulgat. et Græc.

^e Cum eo. Vulg. et Gr., ad invicem, et ita legit san-

ctus Augustinus.

^f Cap. X. Vers. 1-17.

^g Lauda. Ps. cxxxix, 1-6.

^h Sacrificium. Ex Levitico, xxiii, 4, 56. †. Ibid.
 40, 41. Hoc sacrificium alludit ad proximam festi-
 vitatem Paschæ, quæ post dies quindecim, et ad
 Dominicam Palmarum quæ octava die futura erat.

cabo Dominum : et dabit voces et pluvias : et sciatis et videbitis quod grande malum feceritis vobis in conspectu Domini : petentes super vos Regem. Et clamavit Samuel ad Dominum : et dedit Dominus voces et pluviam in die illa. Et timuit omnis populus Dominum nimis et Samuelem. Dixitque universus populus ad Samuelem. Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum : ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum : ut peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum. Nolite timere : vos fecistis universum malum hoc. **132** Verumtamen nolite recedere a tergo Domini : et servire Domino in omni corde vestro : et nolite declinare post vana : que non proderunt vobis : neque eruent vos que vana sunt : et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum : quia juravit Dominus facere vobis sibi populum. Absit autem a me hoc peccatum in Domino : ut cessem orare pro vobis : et docebo vos viam bonam et rectam. Igitur timete Dominum : et servite illi in veritate . et ex toto corde vestro.

ñ . Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Tractus. Vide Domine et considera quoniam factus sum vilis : vide afflictionem meam quia erectus est inimicus. ý . Aperuerunt super me inimici ora sua : et exprobrantes percusserunt maxillam meam : sibilaverunt et fremuerunt : dixerunt devoremus eum. ý . Ipse autem gemens et conversus retrorsum.

Dicas Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolæ Petri Apostoli (1^a II, cap. II, III.)

ñ . Deo gratias.

Charissimi. Novit Dominus pios de tentationibus eripere : Iniquos vero in diem iudicii cruciandos reservare. Magis autem eos qui post carnem in concupiscentiam immundicie ambulant : damnationemque contemnant. Audaces. Sibi placentes. ^b Majestatem non metuunt. Blasphemantes. Ubi angeli fortitudini et virtute cum sint majores : non portant adversum se a Domino execrabile iudicium. Hi vero velut irrationalia pecora naturaliter in captationem et in perniciem : in his que ignorant : blasphemantes in corruptione sua peribunt. Percipientes mercedem iniustitie : estimantes voluptates diurnas delicias. Quo inquinati et commaculati deliciis affluentes : et in conviviis suis luxuriantes vobiscum. Oculos habentes plenos adulteriis et indesinenter delictis inlicitas animas instabiles. Cor exercitatum avaricie habentes : maledictionis filii dereliquerunt rectam viam : erraverunt secuti viam Balaam ^c filii Beor qui mercedem iniusticie dilexit. Inreparationem vero habuit sue vesanie : subjugale mutum in hominis voce : loquens perhibuit prophetie insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua : et nebule turbinibus exagitate : quibus caligo tenebrarum

^a Cap. II. Vers. 9-III, 4-5.

^b *Majestatem.* Vulg., *sectas non metuunt introducere blasphemantes.*

^c *Filii Beor.* Num. xxii, 5. Balaam dicitur filius Beor.

reservatur. ^d Superbia autem vanitatis loquentes inlicitas in desideriis carnis luxurie eos qui paululum effugerunt : qui in errore conversantur. Libertatem aliis promittentes : cum ipsi sint servi peccati. A quo enim quis superatus est : hujus et servus est. Si enim refugientes coinquinationes mundi in agnitionem Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi : et rursus impliciti superantur : facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justicie : quam post agnitionem retrorsum converti a tradito sibi sancto mandato. Contigit enim illis res veri proverbii : canis reversus ad suum vomitum : et sus lota in volutabro ceni. Hanc ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam : in quibus excite vestram in commonitione sinceram mentem : ut memores sitis eorum que predixi verborum sanctorum Prophetarum et Apostolorum vestrorum preceptorum Domini et Salvatoris nostri. ñ . Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (1ª Cap. VIII.)

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ego sum lux mundi. Qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. Dixerunt ergo pharisei. Tu de te ipso testimonium perhibes : testimonium tuum non est verum. Respondit Jesus et dixit eis. Et si ego testimonium perhibeo de me ipso : verum est testimonium meum : quia scio unde veni et quo vado. Vos autem nescitis unde venio : aut quo vado. Vos autem secundum carnem judicatis : ego non judico quemquam : et si judico ego : iudicium meum verum est : quia solus non sum : sed ego et qui me in se pater. Et in lege vestra scriptum est : quod duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso : et testimonium perhibet de me : qui misit me pater. Dicebant ergo ei. Ubi est pater tuus ? Respondit Jesus. Neque me scitis : neque patrem meum. Si me sciretis : forsitan et patrem meum sciretis. Hec verba locutus est in Gazophylatio : docens in templo. Et nemo apprehendit eum : quia necdum venerat hora ejus. Dixit ergo eis iterum Jesus. **133** Ego vado et queritis me : et in peccato vestro moriemini. Quo ego vado : vos non potestis venire. Dicebant ergo Judei : Numquid interficiet semetipsum ? Quia dicit : quo ego vado : vos non potestis venire. Et dicebat illis. Vos de deorsum estis : ego ^e de superius sum. Vos de hoc mundo estis : ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis : quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non credideritis quia ego sum : moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei : Tu quis es ? Dixit eis Jesus. Principium qui et loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui et iudicare : sed qui misit me verax est : et ego que audivi ab eo : hec loquor in mundo : et non cognoverunt : quia patrem eis dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus. Cum exaltaveritis filium hominis tunc cognoscetis :

^d *Superbia.* *Leges superbi.*

^e *Cap. VIII. Vers. 12-31.*

^f *De superius.* Gr., *de sursum*, ἐκ τῶν ἄνω. Vulg., *de supernis.*

quia ego sum : et a me factum est nihil. Sed sicut docuit mihi pater : hec loquor. Et qui misit me : mecum est : et non relinquet me solum : quia et ego que placita sunt ei facio semper. Hec illo loquente : multi crediderunt in eum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

^a Lauda. Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi : et anima mea quam redemisti.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerte Domino.

Require retro in quarta feria I. hebdomade XL. folio 93.

Missa. Omnis conventus dominice plebis : et coadunatio christiane religionis effundite coram Domino corda vestra : pandite ^b probra : solvite vota. Nam acceptabit hujus jejunii votum : qui inspicit intentionis vestre affectum. Tantum est ut ita humiliemini sub manu Dei potentis : qualiter vos exaltet in tempore tribulationis. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Jesu filius Dei : qui contriti cordis sacrificio placaris : nostris quesumus parce offensis. Da nobis et abstinendi devotionem : et abstinence promereri virtutem. Quo et voluntate habeamur idonei : et corporali robore inveniamur condigni. *ñ*. Amen.

Post nomina oratio. Offerentiam tibi Deus pater vota sanctificas : sic jejunantium precibus adesto propicius : ut defunctis fidelibus eterne concedatur beatitudinis locus. *ñ*. Amen.

Ad pacem oratio. Pace tua Domine poscimus : muniantur intima pectoris nostri : que et jejunantibus fiat in permixtione sanctificationis : et non jejunantibus manent in expiatione facinoris. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum dominum nostrum. Qui per jejunium spirituales effecti : liberius copulamur : Angelisque suis adjungimur. Per jejunium enim et sacramenta mysteriorum celestium revelantur : et tela demoniorum fortissima devincuntur. Eo quippe et vivificatur anima : et corpora atteruntur superba. Quo homo exterior exhibens abstinence votum : interior facilius per orationem penetret celum. Unde quia tu es summus Deus : per quem ista et ordinatim aguntur : et admirabili potentia exercentur. Te acclivi ex oratione precamur : ut per jejunium hoc quod agimus : vel orationem : quam coram te fundimus : ejiciantur a nobis cuncta in commune tentamenta demoniorum : ut nullis sordidari malis : tuis deserviendo preceptis : proclamemus tibi semper atque ita dicamus. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere ammirabilis et Sanctus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui nobis instituit nostrum coram hominibus non ostendere jejunium : ne labentis vite transitoria laude bona

^a *Lauda.* Ps. LXX, 23.

^b *Probra.* Fortasse, ora.

A male uteremur. Nec jam esset in retributione futura : quos hic subsecuta fuisset merces vanitatis admissa. Ob hoc perlargissime te Deus pater exposcimus : ut te propiciante et jejunium nostrum : habeatur a vanitate disjunctum : et merces nobis non hic ore hominum : sed post in concilio prelargiatur Sanctorum : per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Ante te Domine effundentes desiderium cordis nostri precamur : ut ita hec que offerimus benedicas : qualiter ex his ^c potantes et repulsa inedia convalescant : et concessa speciali virtute : celesti desiderio inardescant. *ñ*. Amen.

Ad confracti nem panis. Antifona. Tu Domine descende.

134 *Require retro in Dominico quarto XL. fol. 130.*

Ad Orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : cujus in fame pascimur verbo : cujus in siti recamur alloquio tuo : et jejunium nostrum sanctifica tue gratie incremento : et vocem nostram exaudi e summo celo : qua te jubente dicimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotenti Domino sociemini per juvenii paritatem : et copulemini per mentis afflictionem. *ñ*. Amen. Eum quoque habeatis in munere : quem consortem videmini habere in labore. *ñ*. Amen. Ut ab eo remuneretor jejunium vestrum : a quo in vobis conatum est fidei incrementum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et eum.

Ad accedendum. Qui venit ad me non esuriet. *Quere in I. Dominico XL. fol. 98. Com. Repletum.*

Oratio. Reple Domine. *Quere ut supra.*

FERIA SEXTA.

Lectio libri proverbiorum Salomonis (^a Cap. XXVI, XXVIII).

ñ. Deo gratias.

Fili : sicut noxius est qui mittit lanceas ac sagittas in mortem : sic vir qui fraudulentiter nocet amico suo. Et cum fuerit deprehensus : dicet : ludens feci. Cum defecerint ligna : extinguitur ignis : et susurrone subtracto jurgia conquiescant. Sicut carbonem ad prunas et ligna ad ignem : sic homo iracundus provocat rixas. Verba susurronis quasi simplicia : et ipsa perveniunt usque ad intima ventris. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile : sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. Labiis suis intelligitur inimicus : cum in corde tractaverit dolium. Quando subvertit vocem suam : ne credideris ei quoniam septem nequicie sunt in corde illius. Qui operit odium fraudulentem : revelabitur maleicia ejus in concilio. Qui fodit foveam : incidit in eam : et qui revolvit lapidem : revertetur ad eum. Lingua

^c *Potantes.* Lege edentes et potantes.

^a *Cap. XXVI. Vers 18, ad finem capituli.*

fallax non amat veritatem : et os lubricum operatur A
ruinas. * Qui se jactat et dilatat : jurgia concitat :
qui autem sperat in Domino salvabitur. *ñ*. Amen.

Lectio libri Samuelis id est Regum (b I, cap. XX).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : dixit David ad Jonatham. Fac mi-
sericordiam in servum tuum : quia fedus Domini me
famulam tuam inire fecisti. Si autem in me est all-
qua iniquitas tu me interfice : et ad patrem tuum
ne introducas me. Et ait Jonathas. Absit hoc * a me.
Neque enim fieri potest : ut si certo cognovero com-
pletam patris mei esse maliciam contra te : d non
adducere tibi. Responditque David ad Jonathan.
Quis annuntiabit mihi si quid forte responderit tibi
pater tuus dure de me? Et ait Jonathas ad David.
Veni : egrediamur in agrum. Cumque exissent ambo
in agrum : ait Jonathas ad David. Domine Deus
Israel : si investigavero sententiam patris mei cra-
stino vel perendie : et aliquid boni fuerit super Da-
vid : et non statim misero ad te et notum tibi fecero :
hec faciat Dominus in Jonatham : et hec auget.
Si autem perseveraverit patris mei malicia adversum
te : revelabo aurem tuam et dimittam te : ut vadas
in pace. Et sit Dominus tecum : sicut fuit cum patre
meo : et si vixeris : facias mihi misericordiam Do-
mini. Si ante mortuum fuero : non auferas misericor-
diam tuam a domo mea usque in sempiternum. * Aut
si non fecero : quomodo eradicaverit Dominus ini-
micos David unumquemque de terra : auferat Jona-
thas de domo sua : et requirat Dominus de manu
inimicorum David. Pepigit ergo fedus Jonathas cum
David : et addidit Jonathas de jure David eo quod di-
ligeret illum : sicut animam suam ; ita diligebat illum.
Dixitque Jonathas. Cras Kalende sunt : et requireris :
requiretur enim sessio tua usque perendie. Descen-
dens ergo festinus et veniens in locum ubi celandus
es : in die quo operari licet : et sedebis juxta lapidem
cui nomen est Ezel : et ego tres sagittas mittam juxta
eam : et jacias quasi exercens ad me signum. Mittam-
que et puerum dicens ei. Vade affer mihi sagittas. Si
dixero puero : ecce sagitte intra te sunt tolle eas : tu
veni ad me : quia pax tibi est et nihil mali : vivit Do-
minus. Si autem sic locutus fuero puero : ecce sagitte
ultra te sunt : vade quia dimisit te Dominus. **135** De
verbo quod locuti fuimus ego et tu : sit dominus inter
me et te usque in sempiternum. Absconditus est ergo
David in agro : et venerunt Kalende : et sedit Rex
ad comedendum panem. Cumque sedisset Rex super
cathedram suam : secundum consuetudinem que
erat juxta parietem : surrexit Jonathas et sedit : et
Ahner ex latere Saul : vacuusque apparuit locus Da-
vid. Et non est locutus quicquam Saul in illa die.
Cogitabat enim quod forte evenisset ei : et non esset
morsus : nec purificatus. Cumque inluxisset dies se-
cunda post Kalendas : rursum vacuus apparuit locus

David. Dixit autem Saul ad Jonatham filium suum.
Cur non venit filius Isay nec heri nec hodie ad ves-
cendum? Et respondit Jonathas Sauli. Rogavit me
obnixi ut iret in Bethleem : Et ait. Dimitte me .
quoniam sacrificium solenne in civitate unus de
fratribus meis accersivit mihi. Nunc ergo si inveni
gratiam in oculis tuis : vadam cito et videbo fratres
meos. Ob hanc causam non venit ad mensam Regis.
Iratu autem Saul adversus Jonatham : dixit ei. Fili
mulieris ultro virum rapientis : numquid ignoro quia
diligis filium Isay in confusionem tuam : et in con-
fusionem ignominiose matris tue? Omnibus enim
diebus quibus filius Isay vixerit super terram : non
stabilis eris tu : neque regnum tuum. Itaque jam
nunc mitte : et adduc eum ad me : quia filius mor-
tuis est. Respondens autem Jonathas Sauli patri suo
ait. Quare morietur? quid fecit? Et arripuit Saul
lanceam : ut percuteret eum. Et intellexit Jona-
thas quod diffinitum esset patri suo : ut interficeret
David. Surrexit ergo Jonathas a mensa in ira fura-
ris : et non comedit in die secunda Kalendarum
panem. Contristatus est enim super David : eo quod
confodisset eum pater suus. Cumque inluxisset
mane venit Jonathas in agro juxta placitum David :
et puer parvulus cum eo : et ait ad puerum suum.
Vade : et affer mihi sagittas quas ego jacio. Cumque
puer cucurrisset : jecit aliam sagittam trans puerum.
Venit itaque puer ad locum jaculi : quod miserat
Jonathas : et clamavit Jonathas post tergum pueri :
et ait. Ecce ibi est sagitta. Porro ultra te. Clamavit-
que iterum Jonathas post tergum pueri dicens. Festi-
na velociter : ne steteris. Collegit autem puer Jo-
nathas sagittas : et attulit ad Dominum suum. Et quid
ageretur penitus ignorabat. Tantummodo enim Jo-
nathas : et David rem noverant. Dedit ergo Jonathas
arma sua puero : et dixit ei. Vade, et defer in civi-
tatem. Cumque abiisset puer surrexit David de loco :
qui vergebat ad austrum. Et cadens pronus in ter-
ram : adoravit tertio. Et osculatus alterutrum : ste-
verunt pariter : David autem amplius. Dixit ergo
Jonathas ad David. Vade in pace : quecumque jura-
vimus ambo in nomine Domini : dicentes. Dominus
sit inter me et te : et inter semen meum, et semen
tuum usque in sempiternum. Et surrexit David : et
abiit. Sed et Jonathas ingressus est civitatem. *ñ*.
Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Tractus. Nunc ecce oppressit me dolor meus : et ad
nihilum redacti sunt artus mei : et fratres mei testimo-
nium dicunt contra me : et suscitatus falsiloquus
adversus faciem meam. *ñ*. Aperuerunt contra me
inimici ora sua : et exprobrantes percusserunt maxil-
lam meam : satiati sunt penis meis : conclusit me
Deus in manus impiorum. *ñ*. Collegit furorem suum
in me : et comminans mihi infremuit contra me.

D cat. Presb. Silentium facite.

* Qui se jactat. Sunt verba quibus suis imponitur
lectioni, ex xxviii, Proverb., 25, deprompta.

^b I Regum XX, 8. Ad fluem capitis.

^c A me. Vulg., a te.

^d Non adducere tibi. Syr., Arab., non indicabo
tibi. Vulg., non annuntiem tibi.

^e Aut si non fecero. Hæc non leguntur in Vulgata.

^f Confodisset. Loge confodisset.

et lumen verum jam lucet. Qui dicit se in luce esse et fratrem suum odit : in tenebris est usque adhuc. Nam qui diligit fratrem suum in lumine manet : et scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum : in tenebris est : et in tenebris ambulat et nescit quo eat : quoniam tenebre obsecaverunt oculos ejus. Scribo vobis filii : quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^a Cap. X).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Propterea me pater diligit : quia ego pono animam meam ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me : sed ego pono eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi animam meam : et potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a Patre meo. Dissensio itaque facta est inter Judeos propter sermones hos. Dicebant enim multi ex ipsis : Demonium habet : et insanit : quid eum auditis? Alii dicebant : hec verba non sunt demonium habentis. Numquid demonium potest cocorum oculos aperire? Facta sunt autem encenia in Hierosolymis et hiemps erat. Et ambulabat Jesus in templo^b in porticum Salomonis. Circumdederunt ergo eum Judei et dicebant ei. Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus : dic nobis palam. Respondit eis Jesus. Loquor vobis : et non creditis. Opera que ego facio in nomine patris mei : hec testimonium perhibent de me. Sed vos non creditis : quia non estis ex ovibus meis : oves mee vocem meam audiunt : et cognosco eas et sequuntur me. et ego vitam eternam do eis : et non peribunt in et rorum : et non rapit eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi : majus omnibus est : et nemo potest rapere de manu patris mei. Ego et pater unum sumus. Sustulerunt lapides Judei : ut lapidarent eum. Respondit eis Jesus. Multa bona opera ostendi vobis a patre meo : propter quod opus me lapidatis? Responderunt ergo Judei. De bono opere non lapidamus te : sed de blasphemia. Et quia tu homo cum sis : facis te ipsum Deum. Respondit eis Jesus. Nonne scriptum est in lege vestra : quia ego dixi Dii estis? Si illos dixit Deus ad quos sermo Dei factus est : et non potest solvi scriptura : quem pater sanctificavit : et misit in hunc mundum. Vos dicitis quia blasphemias : quia dixi filius Dei sum. Si non facio opera patris mei : nolite credere mihi : si autem facio et mihi non vultis credere : operibus credite : ut cognoscatis et credatis quia in me est pater et ego et in patre.

ñ. Amen.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Lauda. Eripe me Domine. *Quere retro in V. Dominico fol. 140.*

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerte Domino. *Quere in IV. feria. I. hebdomade quadragesime fol. 99.*

^a Cap. X. Vers. 17-39.

Missa. Memores delictorum nostrorum fratres charissimi : peccata nostra coram Domino deprecamur : seminantes lacrimis : quod metamus in gaudiis. Simus in oratione assidui : jejunis prompti : in elemosynis¹⁴⁵ liberales : ut promissae retributionis gloriam : devota fide et fructuosa devotione mereamur percipere. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus cui cor mundum : et corpus placet intactum. Cuique puritas mentis et sinceritas non displicet carnis subjugata : quesumus per abstinentie rigorem anime : carnem : atque per effectum timoris et dilectionis animam tibi adsocia. Ut tu solus domineris in omnia nobis : qui conditor noster esse agnosceris. Posside ergo et redime nos Domine : ut qui hoc jejunium studiose agimus : te tribuente satietyate incorruptibilis tue glorie perfruamur. *ñ*. Amen

Post nomina. Oratio. A te Deus piissime benedicantur jejunantium vota : sacrificiorumque libamina. Acceptentur quoque orationes fidelium ac suspiria contritorum : ut votiva abstinendi devotio : et cunctos in commune fideles santificet : et defunctia omnibus requiem presiet. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Foveat omnipotens Deus charitas tua jejunantium ariditatem internam : ut dono affluamus dilectionis : qui tibi afflicte immolamus hostiam carnis. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est equum et salutare est : nos te magnificare in diebus sanctificationis tue : et venerabile nomen sanctum tuum Domine sancte pater omnipotens eterne Deus. Quoniam hoc est tempus acceptabile : et hi sunt dies salutis. In quibus Moyses famulus tuus : ut legem tuam mereret accipere : dies quadraginta in Sinay monte jejunavit. Similiter Jesus Salvator noster Christus in deserto : jejunatis quadraginta diebus et quadraginta noctibus : omnia diaboli tentamenta destruxit : nobisque abstinentie exemplum reliquit. Nunc igitur quia te docente Domine : beati sunt qui esuriunt : et sitiunt justiciam : quoniam ipsi saturabuntur : precamur ut in vigiliis et jejunis : carnis desideria et universas mundi concupiscentias te propiciante a nostris corporibus abscindamus. Quo ab omnibus vitiis ac voluptatibus profanis nos omnibus modis caveamus : ut in diebus juniorum non inveniantur voluntates nostre : sed etiam tuam Domine per singulos dies operemur in omnibus voluntatem : proclamantes atque ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui nos et vitiis abstinere et cibis edocuit. Ab illo quippe et abstinendis docemur exemplis : et abstinentie remuneramur ex donis. Proinde te Deus pater rogamus : ut per illum sit nobis : et in presenti hujus mundi labore consolatio : et in eterna vita donetur beatitudinis plenitudo. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Deus qui es sanctificator oblationum

^b In porticum. Lege in porticum.

jestati Moyses adscriptus est fidelis amicus. Ob hoc Helias raptus igneis curribus obsequentibus flammis paradiso deputatus est vivus. Per ejus quoque quadragesime perpetuitatem jejunii tentator a Christo devictus est inimicus. Ex hoc Johannes enituit in deserto precipuus. Ob hoc te quesumus sanctissime Deus : ut hoc salutiferum opus presies nobis juxter frequentare : per quod ad promissa mereamur premia future beatitudinis pervenire.

ñ. Amen.

Post nomina Oratio. Pro delictis nostris jejunio humiliatis corporibus : tuam te quesumus Deus gratiam concede placatus : quo tam vivis : quam defunctis remedia poscimus impetrare salutis. ñ. Amen.

Ad Pacem Oratio. Dilatetur omnipotens Deus anima nostra in pace tua : et caro obsequatur tibi per abstinentie parcimoniam. Ut utraque tibi fideliter obsequendo : charitatis tue remuneretur ex dono. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui gloriosum de diabolo triumphum jejunus obtinuit : et certandi formulam militibus propriis suo exemplo monstravit. Quadraginta igitur diebus et quadraginta noctibus Deus et Dominus omnium jejunavit : ut et verum Deum et hominem suscepisse monstraret : et quod Adam per escam perdidit : suo jejunio repararet. Adgreditur itaque diabolus virginis filium : Dei quoque nesciens unigenitum. Et licet veterosa caliditate : eisdem machinis quibus Adam primum dejecerat : etiam secundum seducere^b obtineret : tamen hoc non valuit : nec fortissimum bellatorem in ulla potuit omnino fraude subripere. Ille etenim quadraginta diebus vel noctibus jejunavit : et postea esuriit : qui quadraginta dudum annorum temporibus innumeras pane celesti multitudines saginavit. Illic est qui virtute propria fretus : cum diabolo tenebrarum principe dimicavit : et eo prostrato victorie trophæum ad celos magnifice portavit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : a quo et

A abstinentium vita et contritorum remunerantur obsequia. Qui est et refectio abstinentium : et panis indeficiens Angelorum. Nunc igitur quia ipse est per quem datur esca esurientibus : te Deus pater exposcimus et rogamus : ut per eum nobis concedas : et digre tibi soli per jejunium complacere : et dignissime tibi hostiam in nobis abstinentie immolare. Deus Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Oblatis tibi Domine libaminibus : respice humilitatis nostre jejunium. Ut et hec oblata sanctifices : et sumentium ariditatem tue benedictionis ubertate sustentas. ñ. Amen.

Ad confectionem panis. Antifona. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam et imple omnem animam benedictione.

B *Ad Oracionem Dominicam.*

Satis dulcis est Domine solennitas jejuniorum : qua vivi homines perducuntur ad celum. Dona ergo nobis Christe Deus semper illa sectari : per que a te mereamur facillime audiri : quia te jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Benedictio. Deus apud quem est misericordia copiosa : efficiat vos sibi per jejunium vasa mundissima. ñ. Amen. Quique est indeficiens divinitatis natura : ipse spiritualibus deliciis reficiat infirmitatem vestram. ñ. Amen. Ut corda vestra eum semper esuriant : ad quem vota nostre abstinentie clamant. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedendum. Qui venit ad me.

Com. Repletum est. *Oratio.* Reple Domine cor. *Quere in I. Dominico Quadragesime. fol. 98.*

c IN QUINTO DOMINICO QUADRAGESIME.

Ad Missam.

Jesu filii Sirach id est Ecclesiasticus (4 Cap. XLVII).

ñ Deo gratias.

Fili : Deus non derelinquet misericordiam suam : et non corrumpit neque delebit opera sua : neque perdet ab stirpe nepotes electi sui : et semen ejus qui diligit Dominum non corrumpetur. Dedit autem reliquum Jacob et David de ipsa stirpe : et requievit Salomon cum patribus suis. Et reliquit post se de

D emine suo gentis stulticiam : et imminutum a pru-

^a Adgreditur. Lege aggreditur.

^b Obtineret. Forte, speraret.

^c In quinto Dominico Quadragesime. Ita simpliciter inscribitur in Breviario nostro, et in vetustioribus libris liturgicis. In Gelasiano Sacramentario Thomasi quinta Dominica additur quæ pro scrutinio celebratur. In Calendario Frontonis : Hebdomada 6, die Dominica, ad sanctum Petrum; in Capitularibus em. Thomasi : Hebdomada 5, die Dominico, ad sanctum Petrum; in Capitularibus Georgii signatur : Ebd. 5, Dominica, ad sanctum Petrum; in Ordine Romano Benedicti sancti Petri canonici, circa annum 1150 compositio, et in aliis posterioribus Dominica de passione scribitur; et sic in Gregorianis Menardi, Pameli, Muratorii, et Rocca, in Antiphonario Gregoriano Thomasi, et in Calendario Martini et Durandi (In tomo V Thesauri novi anecdotarum, col. 72) legunt. In Missali Ambro-

siano, anno 1548 edito, est Dominica quarta Quadragesimæ de Lazaro, et in vetusto Capitulari epistolarum Ambrosiano em. Thomasi simpliciter in Dominico IV. Mediolanenses enim quinque tantummodo Dominicas in Quadragesima numerabant. In Orationali Gothico signatur Dominica post vigesimum. Jam vero illud animadvertendum, quod Gotho Hispani hac quinta Dominica Evangelium de Lazaro legebant, quam modo Dominica 3 legunt, hoc autem Evangelium de bono pastore, et orationes, quæ nihil ad Evangelium pertinent, Mozarabes huc intulerunt ad numerum missarum quadragesimalium supplementum, quibus una deerat, ob feriam 4 Cinerum adjunctam, quemadmodum alibi præmonui.

^d Cap. XLVII. Vers. 24-30; XLVII, 21-23.

^e Et requievit. 1^a in Græco. Vulg. legit et suum habuit Salomon.

circa lumbos ejus : et in calciamento suo quod erat in pedibus ejus. Facias ergo ei juxta sapientiam tuam : et non deduces canicem ejus pacifice ad inferos. Sed et filiis Berzelai Galaditidis reddes gratiam eruntque comedentes in mensa tua. Occurrerunt enim mihi : quando fugiebam a facie Absalon fratris tui. Habes quoque apud te Semei filium Jera filii Hiemini de Baurim : qui maledixit mihi maledictione pessima quando ibam ad castra. Sed quia descendit mihi in occursum : cum transirem Jordanem et juravi ei per Dominum dicens : non te interficiam gladio. Tu noli pati eum esse innoxium. Vir autem sapiens es : et cics quid facies ei : deducesque canos ejus cum sanguine ad infernum. Dormivit igitur **147** David cum patribus suis : et sepultus est in civitate David. Dies autem quibus regnavit David super Israel : quadraginta anni sunt. In Hebron regnavit septem annis : et in Hierusalem triginta tribus annis. Salomon autem sedit super thronum David patris sui : et firmatum est regnum ejus nimis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Tractus. Tu Domine demonstrasti mihi : et ego cognovi : ostendisti mihi studia inimicorum adversum me. ¶ Quasi agnus mansuetus : qui portatur ad victimam . et nunc cognovi que super me cogitaverunt mala. ¶ Ne propiciaris iniquitati eorum : et peccata eorum non deleantur.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistole Johannis Apostoli (^a I, cap. IIII, V). C

ñ. Deo gratias.

Charissimi. ^b Si Deus dilexit nos : et nos debemus alterutrum diligere : Deum nemo vidit unquam. Quodsi diligimus invicem : Deus in nobis manet et charitas ejus in nobis perfecta est. In hoc intelligimus : quoniam in eo manemus et ipse in nobis : quoniam ^c de Spiritu Sancto dedit nobis. Et nos vidimus et testificamur : quoniam pater misit filium suum Salvatorem mundi. Quisquis confessus fuerit : quod Jesus est filius Dei : Deus in eo manet et ipse in Deo. Et ipsi cognovimus et credimus charitati : quam habet Deus in nobis. Deus charitas est : et qui manet in charitate in Deo manet et Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei in nobis : ut fiduciam habeamus in diem judicii : ut sicut ille est et nos simus in hoc mundo. Timor non est in charitate : sed perfecta charitas foras mittit timorem : quoniam timor penam habet. Qui autem timet : non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum : quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit : quoniam diligo Dominum : et fratrem suum oderit men-

^a Cap. IV. Vers. 1, v. 1-13.

^b Si Deus. Vulg., si sic Deus. Sanctus Augustinus, ita Deus.

^c De Spiritu Sancto. Vulg. et Gr., de Spiritu suo.

^d Ab eo. Ita Gr., Syr. Sanctus August., ab ipso. Vulg., a Deo.

^e Cap. XII. Vers. 35-50.

^f Et abscondit. Vulg., Gr., Syr. : Et abiit et abscondit se ab eis.

^g dux est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt : Deum quem non videt quomodo potest diligere ? Et hoc mandatum habemus ^h ab eo : ut qui diligit Deum : diligit et fratrem suum. Omnis qui credit : quod Jesus Christus ex Deo natus est : et omnis qui diligit genitorem : diligit eum qui ex eo natus est. In hoc cognoscimus : quoniam diligimus filios Dei : cum Deum diligimus : et mandata ejus servamus. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem

(^e Cap. XII).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ambulat : dum lucem habetis : ut tenebre vos non comprehendant. Et qui ambulat in tenebris nescit quo vadat. Dum lucem habetis credite in lucem : ut filii lucis sitis. Hec locutus est Jesus ^b et abscondit se ab eis. Cum autem tanta signa fecisset coram eis : non credebant in eum : ut sermo Esaie imple-retur quem dixit. Domine quis credidit auditui nostro : et brachium Domini cui revelatum est ? Propterea non poterant credere : quia iterum dixit Esaias : ^c excæcavit oculos eorum et cor : ut non videant oculis et non intelligant corde : et convertantur et sanem illos. Hec dixit Esaias : quando vidit gloriam ejus : et locutus est ad eos de eo. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum. Sed propter Phariseos non confitebantur : ut de sinagoga non egerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum : magis quam gloriam Dei. Jesus autem clamavit et dixit. Qui credit in me : non credit in me : sed in eum ^h qui misit me. Ego lux in mundum veni : et omnis qui credit in me : in tenebris non manet. Et si quis audierit verba mea et non custodierit ea : ego non judico eum. Non enim veni ut judicem mundum : sed ut salvificem mundum. Qui spernit me : et non accipit verba mea : habet qui judicet eum. Sermo quem locutus sum : ille judicabit eum in novissimo die. Quia ego a me ipso non sum locutus : sed qui misit me pater : ipse mihi mandatum dedit : quid dicam : et quid loquar. Et scio quia mandatum ejus vita eterna est.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. *Lauda.* Eripe me Domine. *Quere in I. Dominico Quadragesime.* fol. 140. *Preces.* Penitentes. *Sacrificium.* Offerite Domino. *Quere in IV. feria. I. hebdomade Quadragesime.* fol. 98.

Missa. Salvatoris nostri : et Domini fratres dilectissimi precepto deservientes : **148** vigilanter attendamus justiciam : ne justiciam nostram hominibus ostendamus : nec jejuni videamur ab eis : qui nos possint demulcere oleo transitorie laudis. ⁱ Nos igitur quia intus est qui coronet : si tamen talem inve-

^e Excæcavit. Syr. : *Abcæcati sunt oculi eorum, et tenebris offusa sunt corda eorum.* Vulg. et Gr. : *Induravit cor eorum.*

^b Qui misit me. Vulg., Gr., Syr., addunt : *Et qui videt me, videt eum qui misit me.*

ⁱ Nos igitur. Fortasse nos igitur (quia intus est qui coronet, si tamen talem inveniat quem remuneret) prout possumus, intus in corde nostro, etc.

niat quem remuneret : prout poscimus intus in corde nostro : sic nos Domino nostro in omni virtute spirituali exhibeamus : ut intra nos semper habeatur regnum ipsius. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Christo qui incursionem malorum spirituum superari posse per jejunium docuisti : tu a carne nostra et petulantiam libidinis pelle : et gula libitum refrenando compesce : ut corpus nostrum per abstinentiam subjiciatur : quod per ingluviem mancipatum est inlecebris viciorum. *ñ*. Amen.

Post nonina. Oratio. Deus immortalis atque eterne tu votis offerentium propiciatus occurre : ut sacrificii hujus litatione : sic jejunii nostri acceptetur precatio : qualiter quiescentibus defunctis donetur beatitudinis plenitudo. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe qui es origo et auctor pure dilectionis : pacem tuam quesumus permisce parcimonis nostris : quo tibi : et per jejunium obsequamur : et per dulcedinem copulemur. *ñ*. Amen.

Invitatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Cujus juvamine fessum corpus reficitur ; cujus verbo anima secundatur. Cujus Daniel ille trium hebdomadarum jejunans diebus visione roboratus. Per jejunium quippe ejus faciem videre meruit : cujus in captivitate positus leges nullo modo violavit. Igitur quia hec et talia non humano merito : sed solius aguntur divine gratie dono. Te Deus quesumus et rogamus : ut sis nobis illuminatio et salus. Quo te nobis inspirante : et intelligere posimus quid agere debeamus : et intellecta subsequente nos gratia tua opere impleamus : qualiter te cum omni militia angelorum conlaudemus atque ita dicamus. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui et consolatio nobis est in labore : et promissor possessionis

eternae. Per eum te igitur flagitamus omnipotens pater : ut a eo intercedente sanctificans jejunia nostra : dones nobis vitam beatam : quem pro nobis oblatum suscepisti in hostiam vivam. Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Hoc sacrificium jejunii litatione dicatum : quesumus Deus pater sanctifica : ut ex eo libantibus sit correptio morum : sit indulgentia criminum : concedatur etiam : et celestis glorie summa virtutum. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Ant. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Memento Domine : quod terra sumus : et aspice contritionem nostri spiritus : ut qui carnis infirmitate ad terram prosternimur ad celos castigatione spiritualis jejunii sublevemur. Et quia ex nostro est ut cadamus : ex tuo sit ut sergamus. Pater noster. *Dicit Presb.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Dominus qui per abstinentiam vos fecit esse devotos : efficiat castitate mundissimos. *ñ*. Amen. Quique vobis inspiravit jejunii votum habere : tribuat apud se mercedem beatitudinis invenire. *ñ*. Amen. Ut sitis spiritu fructificantes : qui carnales per jejunium cupitis extinguere passionibus. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vob. *ñ*. Et cum.

Ad accedendum. Qui venit ad me non esuriet.

Repletum est gaudium. Oratio. Reple Domine cor nostrum. *Quere retro in I. dominico Quadrage. fol. XCVIII.*

IN DOMINICO RAMIS PALMARUM AD BENEDICENDOS FLORES VEL RAMOS.

Adjutorium nostrum in nomine Domini. *ñ*. Qui fecit. *ñ*. Sit nomen Domini benedictum. *ñ*. Ex hoc nunc. *ñ*. Dominus sit semper vob. *ñ*. Et cum.

Palmarum, et in Sacramentario Bobiano exstat *Benedictio Palmæ et Olivæ super altario*. In eodem Sacramentario et in Missalius Gallo-Gothico, et Gallicano, quamvis titulus sit *in traditione Symboli*, Evangelium, contestatio, et altera e collectis sunt de Palmis. De festo Palmarum concilium Francofurtense, an. 794, et sanctus Adelmus, exente sæculo vii, meminit. In oriente magis vetustum est festum Palmarum, de quo Cyrillus Scythopolitanus mentionem facit in Vita sancti Euthymii, qui anno 472 obiit. Græcis hæc Dominica *ἡ τῶν βῆτων ἰορτή*, *Palmarum festum*, aut, ut est in Lectionario Græco-Alexandrino Zaccagni, denominatur *ἡ κυριακὴ τῶν βεωφόρου*, *Dominica Palmifera*, aut simpliciter *ἡ βεωφόρου*, *Palmifera*, qua etiam commemorant Lazari ad vitam a Christo revocati miraculum, quod et Galli faciebant, ut ex Missali Gallo-Gothico et Sacramentario Bobiano habemus *Gotho-Hispanorum vulgus Capitularium* vocabat, *quia moris erat capita infantium, qui ungeri sunt lavandi, ne forte observatione Quadragesimæ sordidata, ad unctionem accederent*, inquit sanctus Isidorus (*Off. l. 1, c. 27*), et hunc vides pœnitentes, quorum e numero erant catechumeni, a balneo abstinuisse.

Ad benedicendos. Nullam apud auctores mentionem fieri benedictionis palmarum ante sæculum viii, vel

^a *Eo intercedente.* Huc refer illud Joann. I, 11, 2 : *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.*

^b *In Dominico.* Lege in *Dominico in ramis Palmarum*. Nam et ita Breviario Mozarabum inscribitur, et Orationali Gothico in *Ramos Palmarum*, etsi in Orationali et in Breviario officium fiat de traditione Symboli, et de Passione. Sacramentario Gelasiano. Thomasi inscribitur *Dominica in Palmas de passione Domini*. Sacramentariis Gregorianis Menardi, Pamelii, Rocca et Muratori et calendario Martenii et Durandi, signatur *Dominica in palmis*. At in vetusto Lectionario Ambrosiano Thomasi, in calendario Frontonis, in Capitularibus Evangeliorum Thomasi, Georgii et Alatii, nulla sit de palmis mentio, uti nec in comite Thomasi, in quo *Dominica Indulgentia* legitur, et tamen illustrissimus Georgius opinatur Codices suos, qui antiquissimi sunt, non præcedere pontificatum Adriani I. Quare suspicari licet sæculo viii exeunte ne nomen quidem *Dominica in Ramis Palmarum* Romanæ Ecclesiæ libris liturgicis notum fuisse. Sed in Hispania et Gallia longe antiquior erat cultus *Dominica Palmarum*. Sanctus Isidorus (*Orig. lib. vi, cap. 13; Offic. eccl. lib. 1, cap. 27*), de festis agens, diem *Palmarum* commemorat; in Gallia, Lectionarius Luxoriensis habet *legenda in Dominica*

149 Oratio. ^a Domine Jesu Christe qui ante mundi principium : cum Deo patre et Spiritu Sancto regnas et regni tui non erit finis qui pro mundi salute in plenitudine temporum veniens : sicut per legem et prophetas fueras promissus : et veniente te in civitatem Hierusalem ad diem festum turbe multe occurrerunt tibi : gaudentes acceperunt ramos palmarum clamantes Osanna filii David. Ideo et nos supplicii obsecratione deprecemur majestatem tuam : ut qui nostra venisti redemptione : solvas nos a vinculis peccatorum nostrorum. *ñ. Amen. Morbos omnes expelle. ñ. Amen. Infirmities cura. ñ. Amen. Aerum temperiem presta. ñ. Amen. Securitatem temporum cum remissione peccatorum omnibus nobis dona. ñ. Amen. Hos quoque ramos et flores palmarum quos populus tuus per manus servitutis nostre accepturus est : hodie tua benedictione sanctifica. ñ. Amen. Ut quicumque ex eis acceperint tua in omnibus repleantur gratia : et salutis consequantur medelam. ñ. Amen. Et sicut pro hujus diei solennitate letantur : ita eorum habitacula tua bene dictione repleas corporaque et animas ab omni contagione mundas efficias : atque spiritualium eis tribuas charismata gratiarum. ñ. Amen. Ut paschalia festa te auxiliante cum omni*

ix asserit Edm. Martenius (*De antiq. Eccl. Rit., tom. III, lib. IV, cap. 23, col. 196*), atque Amalarium Metensem, qui an. 826 scribebat, omnium primum de ramis arborum hac solennitate gestari solitis locutum esse (*De eccl. Off. l. 1, cap. 10*), ubi de die palmarum agens : *In memoriam illius rei*, inquit, *nos per ecclesias nostras solentis portare ramos, et clamare hosanna*. Sanctus Adelmus (*De laud. virgin., cap. 15*) ait se instituisse ut duplici choro in Ecclesia sua *hosanna* cantaretur, innuit etiam festum Palmarum in Anglia vetustum fuisse. Sanctus Isidorus (*Off. l. 1, cap. 27*) expressis verbis non dicit, Gotho-Hispanos ramos palmarum gestasse, aut hac die *hosanna* cantasse, utrumque tamen innuere videtur. Galli hac Dominica traditionem Symboli, miraculum Lazari a sepulchro excitati, et triumphum Christi Hierosolimam cum *hosanna* et ramis palmarum ingredientis celebrabant, et in Sacramentario Bobiano (*Pag. 390*) extat *benedictio palmæ et olivæ super altario*, quæ, paucis mutatis, est illa oratio quam ex Pontificali Narbonensi primo loco Martenius exhibet. Eam autem ad palmas et olivarum ramos benedicendos adhibitam fuisse die ipsa Palmarum ex ipsa oratione patet : atqui, si qua fides est Mabillonio de antiquitate Codicis judicanti, Codex Bobianus ante annos mille, atque adeo ante annum 685, exaratus fuit. Idem Mabillonius (*Analect. vet. tom. IV, pag. 434*) ex Codice Augustano, sancti Udalrici ordinis officii in domo sancti Benedicti exhibet, in quo dies Palmarum designatur *Dominica in olivæ benedictionem*. Sic habet in Dominica quæ est in *olivæ benedictionem*. . . . *Introitus, et lectio Apostoli, et gradalis, ad ipsam diem pertinentes, et Evangelium de Ramis pitarum, et benedictio olivæ, et incipiunt antiphonam Hosanna filio David*. Hic Codex, inquit Mabillonius, ante annos nongentos exaratus erat. Non ignoro quam laxa sit argumentum chronologicum, quod sola characterum figura nititur, at auctoritas Mabillonii non movet ut credam Codicem Bobianum ante sæculum VIII exaratum esse, atque adeo consuetudinem benedicendi arborum ramos die Palmarum ante finem sæculi VII tam in Hispania quam in Gallia receptam esse.

^a Domine Jesu. Eadem oratio, paucis mutatis, in

A alacritate suscipere mereantur. Pater noster qui es in celis. ^b Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui per legem et prophetas veniens : assumpsit formam filii hominis : ipse vos benedicat : et sua protectione custodiat. *ñ. Amen.* Et qui hujus diei solennitatem eligit : tribuat vobis suam gratiam : ut nunquam sitis servi peccati. *ñ. Amen.* Corda quoque vestra et corpora ab omni delicti mundet contagione : ut participes efficiamini cum Sanctis omnibus in regno eterno. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Benedictio Dei patris omnipotentis et filii et Spiritus Sancti descendat : et maneat super hos ramos vel palmas. *ñ. Chorus. Amen. Ramis sic benedictis aspergat aquam benedictam super illos : et super circumstantes. Et statim incipiat Cantor antiph. S. c* Sparsit nos Deus. *sine d* Gloria et honor patri. *Deinde dicat antiph. Pueri Hebreorum tollentes ramos olivarum. Duabus vicibus. Dicitur etiam alia antiph. Pueri Hebreorum vestimenta prosternebant. Semel. Quibus peractis progreditur ad processionem : in exitu chori antiph. Dum appropinquaret Dominus. Antiph. Cum audisset populus. Antiph. Veniente Domino.*

benedictione palmarum habetur in Missali Toletano, et parum discrepat ab ea quam ex vetusto sexcentorum annorum Missali Turonensi exhibet Martenius (*De antiq. Eccl. Rit. tom. III, lib. IV, cap. 20, col. 197, Ed. fol.*). In Codice Turonensi oratio incipit ab his verbis : *Domine Jesu Christe, qui pro salute mundi, sicut promiseras, etc.* In Toletano et in nostro Missali, oratio interseratur responsionibus *amen*, quæ in Turonensi non habentur. Cæterum in antiquioribus libris unica oratio palmis benedicendis attribuitur, in aliis minus antiquis binæ, in aliis plures assignantur.

^b Humiliate. Hæc et consequens benedictio sunt Gotho-Hispanæ, nec in missali Toletano inveniuntur.

^c Sparsit. Antiphona petenda est integra a benedictione aquæ benedictæ.

^d Gloria, laus et honor. Hymnus est notissimus, sed diu post eversum Gotho-Hispanorum regnum compositus. Anonymus quidam apud Menardum (*In not. ad Sacram. Greg., pag. 59*) hunc hymnum, tanquam auctori, tribuit Rainaldo (qui potius Renardus aut Hugo appellandus fuit), episcopo Liogonensi, anno 1085 extincto, viro Græce et Latine egregie docto (*Gallia Christ., Edit. Maur. tom. V, col. 560, 562*). Sed cum Lupus Ferrariensis, qui ducentis, et amplius, annis ante Renardum Liogonensem vixit (*epist. 20, Edit. Baz.,*) auctorem hujus celebris hymni citet Theodulphum, et hymnus ipse loquatur apud Andegavos compositum esse (*Vide Strmundum, in notis ad Theodulp., carmen III, lib. II, et Balusium, in notis ad epist. 20 Lupi Ferrariensis.*), non est cur a recepta opinione recedamus, quæ autumat, Theodulphum, ob conjugationem initam cum Bernardo Italiae rege contra imperatorem Ludovicum Pium, senectus episcoporum depositum, Andegavi, ubi in eustedia detinebatur, hunc hymnum anno 818 composuisse. Nec tamen ea de causa, ut vulgo fertur, libertati prætinæ restitutus est ; id enim aliquot annis postea contigit, cum, ob nuptias Lotharii cum Irmengarda, Ludovicus Augustus Pius, anno 821, in conventu ad Theodori Villam, conjuratis pœnam omnem condonasset, cujus amnestiæ beneficio Theodulpho ad Ecclesiam suam redire permissum fuit.

*Antiph. Ceperunt omnes. Et debent exire ab Ecclesia per portam olive ad dexteram : et pervenire ad plateam ante januam venie : et finita antiph. pueri stent supra dictam portam et cantent hunc versum S. Gloria laus et honor. Quibus finitis Pontifex vel Decanus ascendat ad januam indulgentiarum : que debet esse clausa : et percutienda cum baculo vel ligno crucis : et dicat alta voce hunc ̄. Attollite portas principes vestras : et elevamini porte eternas : et introibit Rex glorie. Deinde duo Canonici intra Ecclesiam stantes : respondeant in eodem tono. Quis est iste Rex glorie. Deinde pontifex dicat. Dominus fortis et potens. Iterum Pontifex vel Sacerdos percutiat portam et dicat magis alte elevando vocem. Attollite portas. Et respondeant illi qui sunt intra Ecclesiam altius ut prius S. Quis est iste Rex glorie. Et tunc Pontifex vel Sacerdos dicat. Dominus potens in prelio. Et iterum Sacerdos percutiat portam et magis alte elevet vocem et dicat. Attollite portas. Et respondeant illi qui sunt intra Ecclesiam altius. Quis est iste Rex glorie. Et tunc respondeat Sacerdos. Dominus virtutum ipse est Rex glorie. Quo finito aperiantur valve : et cantor incipiat. ̄. Ingrediente Domino. Quere ante fol. 150. Et sic pervenitur prope altare beate Marie : ad stationem fendam inter choros : et ibi dicitur antiph. Ave Rex noster. a Cantore cum ceptro in manibus : ter flectendo genua : exaltando in utraque vice vocem in choro respondente. Fili David Redemptor mundi. In tertia responsione perficiatur tota antiph. Cum qua ingreditur chorus. Deinde dicitur tertia in qua dicitur a duobus Diaconis. ̄ Circumderunt. cum suo ̄. et finita tertia Diaconus petita benedictione a Presbytero dicat ^a *Evang. S. Cum appropinquasset Iesus Hierosolymis. 150 Quo finito dicat Sacerdos hanc orationem. Alme pater omnipotens rerum omnium creator etc. Hic dicatur. Ingrediente Domino cum aliis sequentibus : et postea incipiat cantor. Sparsit nos Deus. Et subsequantur omnia per ordinem. Ingrediente Domino in sanctam civitatem sedens super pullum asine festivans pervenire ad passionem : ut adimpleret legem et prophetas : pueri Hebreorum cum ramis et palmis vestimenta prosternebant : intonabile hymnum novum cantantes Osanna in altissimis Deo. II. Ant. Cum appropinquaret Dominus Hierosolymam : misit duos ex discipulis suis dicens : ite in castellum quod est contra vos : invenietis pullum asine alligatum super quem nemo hominum sedit : solvite et adducite mihi : Siquis vobis interrogaverit dicite ei. Opus Domino est. Solventes adduxerunt ad Jesum imposuerunt illi vestimenta et sedit super eum. Alii expandebant vestimenta sua in via : alii ramos de arboribus externebant : et qui sequebantur clamabant : Osanna benedictus qui venit in nomine Domini benedictum regnum patris**

^a *Evangelium cum appropinquasset. Hoc Evangelium habetur Dominica tertia Adventus.*

^b *Finita processione. De hac processione in qua crux deferabatur, et in aliquibus locis Evangelium, in aliis sacra Eucharistia. Plura habes apud Marti-*

nostri David Osanna in excelsis miserere nobis filii David, III. Ant. Cum audissent turbe que venerant ad diem festum : quia venit Jesus Christus : acceperunt ramos palmarum : et exierunt obviam ei : et clamabant : Osanna benedictus qui venit in nomine Domini. IIII Ant. Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bone voluntatis : Osanna filio David benedictus qui venit in nomine Domini. ^b Finita processione dicat Presb. hanc orationem. Alme pater omnipotens rerum omnium creator Domine : cuius super ethera sedes est : quem nullus cernit : et omnis laudat in excelsis angelica dulci fragore potestas : qui ut genus humanum a discrimine mortis erueres : et paradisi gaudiis participem faceres : unicum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum : ineffabili pietate plenum ad terras mittere es dignatus : ut prisce legis sacramenta et prophetica adimpleres vaticinia : sedens super pullum asine Hierusalem civitatem intraret : et ab omni populo laudis concentu consona voce : Osanna clamantibus audiret. Ob hoc et nos indigni ejus in laude cum omni leticia concinentes : te supplices quesumus : te humiles flagitamus : ut nos ^c amminiculo dextere tue : a cunctis malis liberare digneris ̄. Amen.

Qua finita oratione incipiat Chorus ad Missam.

Jesu filius Sirach. Idem Ecclesiasticus (d Cap. III). ̄. Deo gratias.

Judicium patris audite filii dilecti : et sic facite ut salvi sitis. Deus autem honoravit patrem in filiis : et iudicium matris exquirens in filios. Qui diligit Deum : exorabit pro peccatis : et continebit se ab illis. In oratione dierum exaudietur : et sicut qui thesaurizat : ita et qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem : jocundabitur in filiis. Qui honorat patrem suum vitam vivet longiorem. Et qui obaudit patri : refrigeravit matrem. Qui timet Deum : honora parentes : et quasi dominis serviet his : qui se genuerunt in opere et sermone et in omni sapientia. Fili : honora patrem tuum ut superveniat tibi benedictio a Deo : et benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne gloriaris in contumelia patris tui : non est enim tibi gloria : sed confusio : gloria enim hominis ex honore patris : et dedecus filiiis pater sine honore. Fili suscipe senectam patris tui : et ne contristes eum in vita illius. Et si defecerit sensu : da veniam : et ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione : nam pro peccato matris restituetur tibi bonum. Et in justitia edificabitur tibi : et in die tribulationis memorabitur tui. Sicut in sereno glacies solventur tua peccata.

̄. Amen.

nium (Lege de antiq. Rit. tom. III, l. iv, cap. 20, col. 199 seq.)

^c *Amminiculo. Lege adminiculo.*

^d *Cap. III. Vers. 2-18.*

Dicat Presbit. Erigite vos. Dominus sit semper A vobiscum. Et cum.

Lectio Libri Deuteronomii (b Cap. II).

Et Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filiis Israel: et dices ad eos. Ponite hec verba mea in cordibus et in animis vestris: et suspendite ea pro signo in manibus: et inter oculos vestros^c collocate. Docete filios vestros: ut illa meditentur. Quando sederis in domo tua: et ambulaveris in via: et accubueris atque surrexeris: scribes ea super postes et januas domus tue: **151** ut multiplicentur dies tui et filiorum tuorum^d in terram: quam juravit Dominus patribus tuis: ut daret quamdiu celum imminet terre. Si enim custodieritis mandata que ego precipio vobis: et feceritis ea: ut **B** diligatis Dominum Deum vestrum: et ambuletis in visis ejus adherentes ei: disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram: et possidebitis eas que majores et fortiores vobis sunt. Omnis locus quem calcaverit pes vester: vester erit. A deserto et Libano^a a flumine magno Eufrate: usque ad mare occidentale erunt termini vestri: nullus stabit contra vos. Terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram: quam calcaturis: sicut locutus est vobis. En propono hodie in conspectu vestro benedictionem et maledictionem. **B**enedictionem: si obedieritis mandatis Domini Dei vestri: quia ego hodie precipio vobis. Maledictionem: si non adieritis mandata Domini Dei vestri. **B**ed recesseritis de via: quam ego nunc ostendi **C**

^a *Erigite.* Hoc olim proclamabat diaconus catechumenos alloquens, qui genuflexi orabant. Vide Ordinem Romanum Hittorpii ubi de scrutinio agitur (Pag. 35, col. 1).

^b *Cap. II. Lege Cap. XI. Vers. 18-32.* In Lectorio Luxoviensi legitur ex Isaia xxxi, 1-34. Dicitur enim lectionis initium. In Bobiano legitur quoque ex Isaia cap. xxxvii, 1-5, et in fine adjicitur pars verticilli 15.

^c *Collocare. Lege collocare.*

^d *In terram. Lege in terra.*

^e *Ut benedicat.* Sunt verba quibus finis imponatur lectioni.

^f *Psallendo.* Ps. xxxiii, 12, 2, 3, 4.

^g *Venite.* Iluc spectat illud sancti Petri Chrysologi (Serm. 59), qui est de traditione Symboli: *Audistis Patris vocem, vocem vocantis audistis; venite, filii, venite, quia venit tempus fidei, credulitatis dies, confessionis hora; venite, petitores fidei, offerite sincerum pectus, cor mundum, ut quod per nos sermo salutaris insinuat, vos sancto accipiatis auditu.* Quare haud temere suspicari liceat, psalmum hunc trigesimum tertium etiam Ravennae esse cantatum ante traditionem Symboli. Cæterum de die quo Symbolum competentibus erat tradendum, non eadem erat omnium Ecclesiarum disciplina, de qua consule Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib. tom. I, lib. 1, cap. 4, art. 11, col. 86*) ubi ex Ordine Romano eruit Romæ Symbolum traditum fuisse feria 4 Hebdomadæ quaræ Quadragesimæ; in Africa vero, ex sancto Augustino, sabbato ante Dominicam 4 tradi consuevisse; Constantinopoli, ex Theodoro Lectore, in præseve tantum traditum esse baptizandis Symbolum; at Hierosolymis, ex sancto Hieronymo (*Epist. 61, ad Pammachium*), id moris obtinuisse, ut per quadraginta dies baptizandi sacra doctrina imbue-

rentur. Quod ad Gotho-Hispanos et Gallos attinet, illud Symbolum publice tradebant omnes uno eodemque die, scilicet ultima Quadragesimæ Dominica, sive Dominica Palmarum (*Concil. Agath. can. 15; Codex Canonum Ecclesie Gotho-Hisp. lib. iv, tit. 6*); sanctus Isidorus (*Offic. l. 1, cap. 27*), ubi de Dominica Palmarum agens: *Hac autem die, inquit, Symbolum competentibus traditur.* Quibus adienda Missale Mozarabum, Sacramentarium Bobianum, et Missalia Gallicanum, et Gallo-Gothicum, quibus omnibus testatum invenimus Symbolum die Palmarum traditum esse solemniter competentibus. Eodem quoque die Mediolani olim tradebatur, ex sancto Ambrosio (*Epist. 20, Edit. Maur. ad Marcellinum*). Decretum autem concilii in Bracarense (*Cap. 4*) non ad solemnem Symboli traditionem, ab episcopo exsequendam; sed ad privatam catechumenorum institutionem pertinet, ut alibi explicavi.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum.

Et cum spiritu tuo.

^h *Psallendo.* Venite venite filii audite me: timorem Domini docebo vos. ⁱ Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo. *P.* Venite. ^j In Domino laudabitur anima mea: audiant inausueti et letentur. *P.* Venite. ^k Magnificate Dominum mecum: et exaltemus nomen ejus in unum. *P.* Venite filii.

Hic fiat sermo ad populum.

Charissimi: accipite regulam fidei: quod Symbolum dicitur. Et cum acceperitis in corde scribite: et quotidie apud vosmetipsos dicite. Antequam dormiatis: antequam procedatis vestro Symbolo vos munite. Symbolum nemo scribit: ut legi possit. Sed ad recessendum: ne forte deleat oblivio: quod non tradidit lectio: sit vobis^l quod ex vestra memoria.

rentur. Quod ad Gotho-Hispanos et Gallos attinet, illud Symbolum publice tradebant omnes uno eodemque die, scilicet ultima Quadragesimæ Dominica, sive Dominica Palmarum (*Concil. Agath. can. 15; Codex Canonum Ecclesie Gotho-Hisp. lib. iv, tit. 6*); sanctus Isidorus (*Offic. l. 1, cap. 27*), ubi de Dominica Palmarum agens: *Hac autem die, inquit, Symbolum competentibus traditur.* Quibus adienda Missale Mozarabum, Sacramentarium Bobianum, et Missalia Gallicanum, et Gallo-Gothicum, quibus omnibus testatum invenimus Symbolum die Palmarum traditum esse solemniter competentibus. Eodem quoque die Mediolani olim tradebatur, ex sancto Ambrosio (*Epist. 20, Edit. Maur. ad Marcellinum*). Decretum autem concilii in Bracarense (*Cap. 4*) non ad solemnem Symboli traditionem, ab episcopo exsequendam; sed ad privatam catechumenorum institutionem pertinet, ut alibi explicavi.

^h *Fiat sermo.* Sermo ejusmodi exstat in sacramentario Bobiano (Pag. 312); alius ab hoc diversus in Missali Gallicano (N. 11). Plures autem de traditione Symboli exstant sermones inter opera sancti Augustini, sancti Petri Chrysologi, sancti Maximi Taurinensis et aliorum Patrum.

ⁱ *Nemo scribit.* Eadem prohibitio ne Symbolum scribatur apud citatos Patres frequenter recurrit. Missale Gallicanum (N. 11): *Symbolum non in tabulis scribitur, sed in corde susceptum memoriter retinetur.* Et rursus infra (N. 16): *Symbolum non atramento depingitur, sed memoria retinetur.* Sacramentarium Gelasianum: *Symbolum, quod vobis, sicut accepimus, tradidimus, non alicui materiam que corrumpi potest, sed paginis vestri cordis ascribite.*

^j *Ad recessendum.* Lege ad recensendum.

^k *Quod ex. Lege Codex.*

Quod audituri estis : hoc credituri. Et quod credituri : hoc etiam lingua ^a redditori. Ait enim Apostolus. Corde creditur ad justiciam : oris confessio fit ad salutem. Hoc enim Symbolum quod retenturi estis et credituri. ^b Signate ergo vos et ^c respondete.

^d *Fides.* Credo in Deum patrem ^e omnipotentem. Et in Jesum Christum filium ejus ^f unicum Dominum nostrum. Natum de Spiritu Sancto ^g ex utero Marie Virginis. Passus sub Pontio Pilato. ^h Crucifixus et sepultus : tertia die resurrexit ⁱ vivus a mortuis. Ascendit ^j in celum. Sedet ad dexteram Dei patris ^k omnipotentis. Inde venturus ^l iudicaturus vivos et mortuos. Credo in sanctum Spiritum : Sanctam Ecclesiam Catholicam : ^m Sanctorum communionem : re-

^a *Reddituri.* Nimirum feria quinta in Cœna Domini Symbolum reddere debebant. Codex Canonum (Lib. IV, tit. 26) statuit ut baptizandi Symbolum discant, quod quinta feria Paschæ sacerdotibus reddant, et sanctus Hildephonsus (Annot. de cognit. baptism., cap. 34) distincte docet : Hoc autem Symbolum quod competentes in die unctionis accipiunt, aut per se, si majoris ætatis sunt, aut per ora gestantium, si parvuli sunt, feria quinta ante Pascha sacerdoti recitant.

^b *Signate ergo vos.* Hoc est, signum crucis facitote. Confer sanctum Petrum Chrysologum (Sermon. 60).

^c *Respondete.* Hoc est simul mecum Symbolum pronuntiate. Primum enim elata voce, et tantum non cantando, episcopus integrum Symbolum recitabat, et simul cum eo competentes, et qui astabant, fideles Symbolum pronuntiabant; tum iterum, ac tertio, submissiore voce, integrum Symbolum, omnes repetebant, et post ternam hanc repetitionem episcopus singillatim articulos Symboli singulos primum dicebat, et deinde explicabat, demum totam explicationem brevi perœnesi concludebat.

^d *Fides.* Item est fides ac fidei Symbolum. Romæ competentibus Symbolum Constantinopolitanum tradebant, ut est in Ordine Romano v Hittorpii, et in Sacramentario Gelasiano, ubi articulum de Spiritu sancto ita legunt : et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem ex Patre procedentem. In latino Hittorpii est : Ex Patre Filioque procedentem; at in Græco ejusdem legitur solum ἐκ τοῦ Πατρὸς ἡπορευόμενον. Symbolum enim Romæ Græco et Latine recitabant ob magnum Græcorum numerum qui Urbem incolebant, at Gotho-Hispani et Galli Symbolum Apostolorum competentibus tradebant, quod antiquitus etiam Romæ factum esse opinor.

^e *Omnipotentem.* Ita sanctus Hildephonsus (Annot. cap. 36), Etherius et Beatus (Contra Elipandum), Rufinus (De Symb.), sancti Augustinus, Maximus et Petrus Chrysologus; at Missale Gallicanum, in utroque Symbolo, et Sacramentarium Bobianum addunt creatorem cœli et terræ.

^f *Unicum Dominum nostrum.* Ita Rufinus, sanctus Augustinus, sanctus Maximus, sanctus Petrus Chrysologus, ita etiam secundum Symbolum Missalis Gallicani, et secundum Bobianum; at Etherius et Beatus (Contra Elipand., lib. 4), et sanctus Hildephonsus (Annot., cap. 39) habent : Filium ejus unicum Deum ac Dominum nostrum, et in primo Symbolo Gallicani Missalis, et in primo Symbolo Sacramentarii Bobiani legitur : Et in Jesum Christum Filium ejus unigenitum sempiternum. Advertendum in Sacramentario Bobiano (Pag. 312, col. 1) exstare Symbolum integrum, et ibid. (Col. 2) exstare aliud Symbolum quod explicatur; pariter in Missali Gallicano (Pag. 359) exstare Symbolum quod cum primo Symbolo Bobiano verbatim ferme convenit,

A missionem ⁿ omnium peccatorum. Carnis ^o hujus resurrectionem : et ^p vitam eternam : amen.

Submissa voce. Ut facile memorie vestre possiat inherere que dicta sunt : textum Symboli ordinemque repetamus. Credo in Deum patrem omnipotentem.

Submissa voce. Tertio quoque textum Symboli recenseamus : ut quia fidem divine Trinitatis Symbolum in se continet : ipse numerus repetitionis cum sacramento conveniat Trinitatis. Credo in Deum patrem omnipotentem.

Submissa voce. Hanc sancte fidei regulam : quam vobis nunc tradidit sancta Mater Ecclesia : firmissima mentis vestre retinete sententia : ne aliquando

B et (Pag. 348) aliud quod a secundo Bobiano in nonnullis differt.

^g *Ex utero Mariæ Virginis.* Illud ex utero peculiare est nostro Missali, fortasse contra errores Priscillianistarum positum est; certe sanctus Hildephonsus, et ipse Toletanus episcopus (Cap. 40) quocum conveniunt Etherius et Beatus, recitat : Qui natus est de Spiritu sancto et Maria virgine.

^h *Crucifixus et sepultus.* Ita Etherius, sancti Maximus Taurinensis et Chrysologus; at in utroque Bobiano et utroque Gallicano legitur : Crucifixus, mortuus et sepultus. In sancto Hildephonso (Cap. 49) legitur : Descendit ad infera. In Etherio et Beato, in utroque Bobiano Symbolo, et in primo Gallicano, ad infera; in secundo Gallicano et in nostro deficit. Rufinus hunc articulum habet in suo Aquileiensi Symbolo, sed monet illum non inveniri in Symbolo Ecclesiæ Romanæ, neque in Symbolis Orientalium. Cæterum descensum Christi Domini ad infera non uno in loco Missale nostrum prædicat.

ⁱ *Vivus.* Convenit illatio die secunda Paschæ, Resurrexit ergo vivus a mortuis. Et ita legitur in sancto Hildephonso (Annot. cap. 50), in Etherio et Beato, alibi autem non inveni.

^j *In celum.* Ita sanctus Hildephonsus (Annot. de cognit. bapt., cap. 51). Gallicani Missalis Symbolum secundum habet : Ascendit victor ad cœlos.

^k *Omnipotentis.* Ita sanctus Hildephonsus (Cap. 51), Etherius, utrumque Bobianum et utrumque Gallicanum; at deficit vox omnipotentis in Symbolo Aquileiensi Rufini.

^l *Judicaturus.* Sanctus Hildephonsus (Cap. 53). Etherius, utrumque Bobianum et Gallicanum utrumque, judicare.

^m *Sanctorum communionem.* Ita primum Bobianum et utrumque Gallicanum. Sed hic articulus non legitur in sancto Hildephonso, in Etherio, in Aquileiensi Symbolo Rufini, in sanctis Augustino, Chrysologo, Maximo Taurinensi, neque in Symbolis Orientalium vetustioribus.

ⁿ *Omnium.* Ita in Etherio et Beato. Vox omnium non invenitur in sancto Hildephonso (Cap. 81) nec in aliis Symbolis.

^o *Hujus.* Hæc vox, teste Rufino, peculiaris erat Symbolo Aquileiensi; certe in sancto Hildephonso (Annot. de cognit. bapt., cap. 83) nec in Etherio legitur. Tamen concilium Toletanum IV (Cap. 1, de evidenti catholice fidei veritate), docendo nos resurrecturos in ea in qua nunc vivimus carne, revera docuit hujus carnis resurrectionem esse credendam.

^p *Vitam eternam.* Ita sanctus Hildephonsus (Cap. 83), Etherius, Bobianum et Gallicanum utrumque. Hunc tamen articulum aliqui prætermittunt, alii explicationis instar adjiciunt. Missale Gallicanum (Pag. 339) concludit : Qui fidem cum operibus habuerit in hoc sæculo, vitam eternam recipiet in futuro.

dubitationis scrupulum in corde vestro oriatur. Quia si quod absit in hoc vel tenuiter dubitatis : omne fidei fundamentum subruitis : et anime periculum generatur. Et scio si aliquem vestrum inde quippiam movet : reputet quia hoc intelligere non possit. Vera tamen esse credat omnia que audivit. Deus autem omnipotens ita cor **152** vestrum inluminet ut intelligendo et credendo que diximus : et fidem rectam eustodiat : et sanctis operibus fulgeat : ut per hoc ad beatam vitam pervenire possitis. *ñ*. Amen. Ipso prestante et auxiliante : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Silentium facite.

Sermonia Epistole Pauli Apostoli ad Galatas
(*a* Cap. I)

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo patre nostro : et Domino Jesu Christo. Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris : ut eriperet nos de presenti seculo neque secundum voluntatem Dei et patris nostri : cui est gloria in secula seculorum amen. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo : qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud evangelium : quod non est aliud : nisi sunt aliqui qui vos conturbant : et volunt ^b subvertere Evangelium Christi. Sed licet nos aut Angelus de celo evangelizet vobis : preterquam evangelizavimus vobis : anathema sit amen. Sicut predixi et nunc iterum dico. Siquis vobis evangelizaverit preter id quod accepistis : anathema sit ^c amen. Modò enim hominibus suadeo : ^d audeo : aut quero hominibus placere ? Si adhuc hominibus placerem : Christi servus non essem. Notum enim vobis facio fratres Evangelium : quod evangelizatum est a me : quia non est secundum hominem : neque enim ego quò homine accepi illud : neque didici : sed per revelationem Jesu Christi. *ñ*. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Joannem
(*a* Cap. XI, XII).

Illo in tempore. Proximum erat Pascha Judeorum. Et ascenderunt ^f multi de regione ante Pascha : ut sanctificarent se ipsos. Querebant ergo Jesum et conloquebantur ad invicem in templo stantes. Quid putatis : quia non venit ad diem festum ? Dederant autem Pontifices et Pharisei mandatum : ut si quis eum cognovisset : ubi esset : indicarent et apprehenderent eum. Jesus ergo ante sex dies Pasche venit Bethaniam ubi fuit Lazarus mortuus : quem suscitavit Jesus. Fecerunt autem ei cenam ibi : et Martha mini-

^a Cap. I. Vers. 3-13. In Luxoviensi legitur ex Epist. ad Hebræos, cap. xi, 3-31. In Sacramentario Bobiano legitur ex Epist. sancti Petri, II, 11, 21, 22.

^b Subvertere. Vulg., convertere.

^c Amen. Hoc *amen* nec in Vulgata nec in Græco legitur.

^d Audeo. *Legi an Deo.*

^e Cap. XI. Vers. 58-xii, 1-14. Idem Evangelium in Bobiano et in Luxoviensi legitur, in quibus incipit a capite xii, 1, et in Sacramentario Bobiano extenditur ad vers. 17 : in Lectionario Luxoviensi ad 21. In comite Pamellii et in capitularibus Evange-

librat. Lazarus autem unus erat de discipulis cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi preciosi : et unxit pedes Jesus : et extersit capillis suis pedes ejus : et domus impleta est ex odore unguenti. Dixit ergo unus ex discipulis suis Judas ^g Scariothes qui erat eum traditurus. Quare hoc unguentum non venditur trecentis denariis : et datum est egenis. Dixit autem hoc non quia de egenis pertinebat ad eum : sed quia fur erat et in oculos habebat : et que mittebantur ^h exportabat. Dixit ergo Jesus : sinite illam : ut in die sepulture mee servet illud. Pauperes enim semper habebitis vobiscum : me autem semper non habebitis. Cognovit ergo turba multa ex Judeis : quia illic est : et venerunt non propter Jesum tantum : sed ut et Lazarum viderent : quem ⁱ suscitavit a mortuis. Cogitaverunt autem principes Sacerdotum : ut et Lazarum interficerent : quia multi propter illum abibant ex Judeis et credebant in eum. In crastinum autem turba multa que venerat ad diem festum : cum vidissent quia venit Jesus Hierosolimam : acceperunt ramos palmarum et processerunt obviam ei et clamabant. Osanna benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel. *ñ*. Amen.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

ⁱ *Lauda.* Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ*. Confitemini Deo Deorum. *P.* Quoniam in seculum. *ñ*. Confitemini Domino dominorum. *P.* Quoniam.

^j *Sacrificium.* In tempore illo proximum erat Pascha et ascenderunt multi ^k Hierosolymis de regione : ut sanctificarent seipsos : *P.* Clamantes Osanna : benedictus qui venit in nomine Domini. ^l *ñ*. Venit Jesus Bethaniam ante sex dies Pasche cum discipulis suis : et fecerunt illi cenam magnam et discumbentibus cum eo : accepit Maria libram unguenti nardi preciosi : et unxit pedes Jesu : domus enim impleta est ex odore unguenti. *P.* Clamantes.

^m *Missa.* Catholicam fidem fratres charissimi cordis integritate servantes. Deum patrem Deum filium Deum fateamur et Spiritum Sanctum. Nec tamen deos plures affirmare gentiliter audeamus : sed in tribus unum Deum fiducialiter adoremus. Una quippe est Trinitatis essentia : nec est altera creatrix et eterna substantia. Nullus ergo ibi differentes potestates : **153** ubi unam potestatem permanere cognovimus : temeraria disputatione confligat. Nullus inparis gradus : ubi summa equalitas reperitur interserat. Non

hujorum Georgii legitur Passio secundum Matthæum.

^f Multi, Vulg. et Gr. addunt Hierosolimam.

^g Scariothes. In Bobiano, Scariothis ; Syriaca, Scario. Græc., Judas Simonis Iscariotes. Vulg., Iscariotes.

^h Exportabat. Vulg., portabat.

ⁱ *Lauda.* Ps. 117, n. 1. *ñ*. Ps. xxxiv, 2, 3.

^j *Sacrificium.* Joan. xi, 55.

^k Hierosolymis. *Legi Hierosolymas.*

^l *ñ*. Joan. xii, 1 seq.

^m *Missa.* Eadem *missa* habetur Dom. 1 post Pentecosten.

est Pater a Filio quem generavit antiquior : neque Filius est gignente posterior. Non est etiam donatoris : doni : vel potestas separata naturaliter vel voluntas. Simul individua Trinitas condidit tempora : simul perennia restauravit. Simul Pater et Filius et Spiritus Sanctus ad fideles veniunt : simul impios deserunt : simulque super humiles requiescunt. Istam proinde fidem delectemur usque ad sanguinem vindicare : si volumus Dei Patris heredes existere. Ut hac fidei firmitate muniti ad celeste regnum perveniamus inlesim. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus fidelis qui fidelia promissa confirmas : dum vocatas gentes ex fide justificas : tu cognitionem nobis tribue Trinitatis : ut pacifici conversemur inter filios unitatis : quo istius sancte confessionis sacrificio competenter oblato : visitationem tuam mereamur obtinere ex alto. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc.

Post nomina. Oratio. Offerentium quesumus Domine vota multiplica : et omnes in commune vere credulitatis instrumento perlustra. Sicque nobis per hoc sacrificium quod tibi cum voto fidei dedicamus adesto placatus : ut et viventibus veniam : et sepulchris requiem impetremus eternam. *ñ*. Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Deus qui es unitas sancta et Trinitas indivisa adauge in nobis fidei donum : et beate charitatis affectum. Quo utroque a te ditati ex munere heredes efficiamur promissionis eterne. *ñ*. Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Pater : nos tibi semper gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Quem tu clementissime pater ante secularia tempora genuisti : nec divisionem vel mutationem generando sensisti. Sed essentialiter totus in Filio : totus in temetipso sine ulla tui diminutione mansisti. Nihil tibi retrahens : cum condidisse omnia cognoscaris ut existens unigenitus ab ingenito consubstantialis : coeternus : equalis una tecum divinitatis plenitudinem possideret. Una et perpetuitate gauderet et unius dominationis qualitate regnaret. Simul cum Spiritu Sancto regnante : ^a qui procedens de utroque non est genitus aut creatus : sed creator universitatis et Dominus. Ipse etiam creavit carnem Christi : quando ^b pro salute gentium crucem voluit pati. Quem pro pignore celestis hereditatis accepimus : cujus nomen in baptismo confiteri salutiferum credimus : ut ^c regnati ad imaginem Trinitatis : computari mereamur filii Dei Patris omnipotentis : quem conlaudant omnes angeli ita dicentes. *ñ* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Hoc cantant angeli : hoc resonant celi : benedictus qui venit in nomine Domini : bene-

^a Qui procedens de utroque. Sanctus Hildesonsus (Lib. adnot. de cognit. bapt., cap. 59) hanc distinctionem inter Filium et Sp. sanctum constituit, quod Filius nascatur de uno Patre, Spiritus sanctus de Patre et Filio procedat. Hoc interest inter nascentem Filium et procedentem Spiritum sanctum, quod Filius

dictum quod venit regnum patris nostri David osanna in excelsis. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Christe Dei filius quem olim ob hodie solennitatis festum turba multiplex Hebrorum ramis et palmis ovantibus animis susceperunt. Concede nobis : ut sicut illi presentia tua gavisi sunt : ita hec sacrificia pietatis tue obtutu sanctificentur. Quo ex his libantes : ita per veram fidem reclamque dilectionem : vivam tibi preparemur in hostiam : ut securi accedamus ad tue passionis sacratissimam cenam. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Emunda Domine conscientias nostras fidei Catholice confessione sincera : et cordis contritione continua : ut semper a te exaudiamur e celis : cum pro nostris delictis ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ Et cum.

Benedictio. Respiciat vos placata divinitas : et sensum vobis sapientie salutaris infundat. *ñ*. Amen. Catholice fidei vos documentis **154** enutriet : et sanctis operibus perseverabiles reddat. *ñ*. Amen. Gressus vestros ab errore convertat : et viam vobis pacis ostendat. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Ad accedentes. Memento nostri Domine dum veneris in regno tuo. *ñ* Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum celorum. *P.* Memento. *ñ*. Gaudete et exultate : quoniam merces vestra copiosa est in celis. *P.* Memento. *ñ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Memento.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam. Ut qua escarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

FERIA QUARTA POST RAMOS PALMARUM.

Ad Missam.

Ecclesiasticum Salomonis (^c Cap. XLVI, XLVIII).

ñ. Deo gratias.

Fili. Magnus et sanctus est Deus in saxis : ^d gran-

ex uno nascitur, Spiritus sanctus ex utroque ^{procedit}.

^b Regnati. Lege regenerati.

^c Cap. XVI. Vers. 6-9, XLVIII, 1-16.

^d Grandis. Lege cum Vulgata, grandinis.

dis virtutis : valde fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem : t^a in descensum perdidit contrarios. Ut cognoscant gentes potentiam ejus : quia contra Deum pugnare non est facile. Qui b suscitavit prophetam Heliam quasi ignem : et verbum ipsius quasi sax ardens. Qui induxit in illos famem : et irritantes illum c invidia pauci facti sunt : non poterant enim sustinere precepta Domini. d Verbum Domini exaltavit celum : et dejecit a se ignem e terre. Sic amplificatus est Helias in mirabilibus suis : et quis potest similiter gloriari tibi ? Qui sustulisti mortuum ab inferis : de sorte mortis in verbo Domini Dei. Qui dejecisti Reges ad perniciem : et confregisti facile potentiam ipsorum et gloriosos f delicto suo. Qui audis in Sinay judicium : et in Horeb judicia defensionis. Qui ungis reges ad penitentiam : et prophetas facis successores post te. Qui receptus es in turbine ignis in curru equorum igneorum. Qui inscriptus est in judiciis temporum finire iracundiam Domini. Et concillare cor patris ad filium : et restituere tribus Jacob. Beati sunt qui te viderunt : et in amicitia tua decorati sunt. Nam nos qui vita vivimus tantum : post mortem non erit tale nomen nostrum. g Helias qui in turbine tectus est : et in Heliseo completus est spiritus ejus. In diebus suis non pertimuit principem : et potentia nemo vicit illum. Nec superavit illum verbum aliquod : et mortuum prophetavit corpus ejus. In vita sua fecit monstra : et in morte mirabilia opera ejus.

ñ . Amen.

Lectio libri Malachim, id est Regum (IV, 2 cap. II).

ñ . Deo gratias.

In illis diebus. Factum est cum levare vellet Dominus Heliam per turbinem in celum : ibant Helias et Heliseus de Galgalis. Dixitque Helias ad Heliseum. Sede hic quia Dominus misit me usque Bethel. Cui ait Heliseus. Vivit Dominus et vivit anima tua : quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel egressi sunt filii Prophetarum qui erant in Bethel ad Heliseum et dixerunt ei. Numquid nosti quia hodie Dominus tollet Dominum tuum a te ? Qui respondit. Et ego novi : silete. Dixit autem Helias ad Heliseum. Sede hic quia Dominus misit me in Hierico. Et ille ait. Vivit Dominus et vivit anima tua. quia non derelinquam te. Cumque venissent Hierico : accesserunt filii prophetarum qui erant in Hierico ad Heliseum : et dixerunt ei. Numquid nosti quia hodie Dominus tollet Dominum tuum a te ? Et ait. Et ego novi : silete. Dixit autem Helias ad Heliseum. Sede hic quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait. Vivit Dominus et vivit anima tua : quia non derelinquam te. Jerunt ergo ambo pariter : et quin-

^a In descensum. Vulg., in descensu.

^b Suscitaret. Vulg. Et surrexit Elias Propheta quasi ignis.

^c Invidia. Vulg., invidia sua.

^d Verbum. Lega verbo.

^e Terræ. Vulg. et Gr., ter.

^f Delicto suo. Vulg., Gr., de lecto suo.

^g Helias qui. Ita in Græco et in sancti Hieronymi versione. Vulgata legit Helias quidem.

quaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos. Qui et steterunt e contra longe : illi autem ambo stabant super Jordanem. Tulitque Helias pallium suum : et involvit illud : et percussit aquas : que divise sunt in utraque parte : et transierunt 155 ambo per siccum. Cumque transissent Helias dixit ad Heliseum. Postula quod vis ut faciam tibi : antequam tollar a te. Dixitque Heliseus. Obsecro ut fiat duplex spiritus tuus in me. Qui respondit. Rem difficilem postulasti. Attamen si videris me quando tollar a te : i erit quod petisti. Si autem non videris : non erit. Cumque pergerent : et incedentes sermocinarentur : ecce currus igneus et equi ignei diviserunt utrumque : et ascendit Helias per turbinem in celum. Heliseus autem videbat : et clamabat. B Pater mi. Pater mi. Currus Israel : et auriga ejus. Et non vidit eum amplius. Apprehenditque vestimenta sua et scidit illa in duas partes. Et levavit pallium Helie : j quod ceciderat ei. Reversusque stetit super ripam Jordanis : et pallio Helie quod ceciderat ei et dixit. Ubi est Deus Helie etiam nunc ? Percussitque aquas : et divise sunt huc a'que illoc : et transiit Heliseus. Videntes autem filii prophetarum qui erant in Hierico de contra : dixerunt. Requievit spiritus Helie super Heliseum. Et venientes in occursum ejus : adoraverunt eum proni in terram. Dixeruntque illi. Ecce cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes : qui possint ire et querere Dominum tuum : ne forte tulerit eum spiritus Domini : et projecerit eum in uno montium aut in una vallium. Qui ait. Nolite timere. Coegeruntque eum donec acquiesceret : et diceret mittite. Et miserunt quinquaginta viros. Qui cum quesissent tribus diebus : non invenerunt : et reversi sunt ad eum. At ille habitabat in Hierico. Dixitque eis. Numquid non dixi vobis nolite mittere ? Dixerunt quoque viri civitatis ad Heliseum. Ecce habitatio civitatis hujus optima est : sicut tu ipse Domine perspicias : sed aque pessime sunt et terra sterilis. At ille ait. Afferte mihi vas novum et mittite in illud sal. Qui cum attulissent : egressus ad fontem aquarum misit in eum sal : et ait. Hec dicit Dominus. Sanavi aquas has : et non erit ultra in eis mors : neque sterilitas. Sanate sunt ergo aque usque ad diem hanc juxta verbum Helisei : quod locutus fuerat. ñ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ . Et cum.

^k Psallendo. Cogitaverunt adversum me. Ne derelinquas me Domine ne forte exaltentur. y . Eripe me Domine ab homine malo : a viro iniquo libera me. Qui cogitaverunt l injusticias in corde : tota die constituebant m bella. P. Ne derelinquas.

^b Cap. II. Vers. 21-23.

ⁱ Erit. Vulg., erit tibi.

^j Quod ceciderat ei. Addit Vulgata : Percussit aquas, et non sunt divise.

^k Psallendo. Ps. cxxxix, 9. y . Ibid., n. 1, 2.

^l Injusticias. Ita S. August. LXX, adxiav. Vulg., iniquitates.

^m Bella. Ita sanctus Augustinus. Vulg., prælia.

Dicat Presb. Silentium facte.

Sequentia Epistolæ Johannis Apostoli (1ª Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Scribo vobis filii. Quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. Scribo vobis patres : quoniam cognovistis eum qui ab initio est. Scribo vobis juvenes : quoniam vicistis malignum. Scribo vobis infantes : quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis adolescentes : quia fortes estis : et verbum Dei in vobis manet et vicistis in malum. Nolite diligere mundum : nec ea que in mundo sunt. Si quis diligit mundum : non est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo : concupiscentia carnis : et concupiscentia oculorum est : et superbia vite : que non est ex patre : sed ex hoc mundo est. Et mundus transit et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum :^b quomodo Deus manet in æternum.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (1° Cap. XXVI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus : dixit discipulis suis. Scitis quia post biduum pascha fiet : et filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt principes Sacerdotum : et seniores populi in atrium principis Sacerdotum : qui dicebatur Cayphas : et consilium fecerunt : ut Jesum dolo tenerent : et occiderent. Dicebant autem. Non in die festo : ne forte tumultus fieret in populo. Cum autem esset Jesus in Bethania in domo Simonis leprosi : accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi : et effudit super caput ejus recumbente ipso. Videntes autem discipuli indignati sunt dicentes. Ut quid perditio hec ! potuit enim hoc venundari multa et dari pauperibus ? **156** Sciens autem Jesus ait illis : quid molesti estis^d mulieri ? Opus bonum operata est in me. Nam semper pauperes habebitis vobiscum : me autem non semper habebitis. Mittens autem in corpus meum : ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis : ubicumque predicatum fuerit evangelium hoc in toto mundo : dicetur et quod hoc fecit in memoriam ejus. Tunc abiit unus de duodecim qui dicitur Judas Scarioth ad principes Sacerdotum : et ait illis. Quid vultis mihi dare et ego vobis illum tradam ? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem : ut eum traderet. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^c *Lauda. Diligam te Domine fortitudo mea. ÿ. Domine firmamentum meum et refugium meum et liberator meus.*

^f *Sacrificium. Ingressus Dominus Jesus in domum : discubuit : et ecce mulier habens alabastrum unguenti preciosi stans retro secus pedes ejus : et oscu-*

^a Cap. II. Vers. 12-18.

^b *Quomodo Deus. Sanctus Augustinus, sicut ipse manet in æternum, sed in Vulgata et in Græco desinit.*

^c Cap. XXVI. Vers. 2-17.

^d *Mulier. Ita in Græco. Vulgata legit huic mu-*

A habuit eos : et lacrimis suis rigans : et capillis suis extergebat eos : et ungebat unguento. ÿ. Quod cum vidissent qui cum eo erant : dicebant intra se. Hic si propheta esset : sciret mulierem que tangit omnia : quia peccatrix est. Sciens Dominus cogitationes eorum dixit ad eos : quid molesti estis mulieri ? quia bonum opus operata est in me : propter quod dico vobis remissa sunt ei peccata multa : quia dilexit multum. P. Et ungebat unguento.

Missæ. Accessuri in crastinum dilectissimi fratres ad Dominicam cenam hodie faciemus Domini Jesu ac redemptoris nostri prevenientis in confessione cum omni fiducia. Petentes ab illo cum lacrimis : et expletos nos ab omnibus criminibus nostris : faciat in crastinum accedere ad calicem sue sacramentis passionis. ñ. Amen.

Alia oratio. Non nos abiciat Jesu bone in crastinum : per invidiam vestis abjectionem a convivio mensæ tue. Hodie dona nobis nuptialis dignitatis vestimentum : quo cras leti accedimus ad tue passionis epulam preparatum. Hodie sit in nobis vera confessio : et cras peccatorum celerissima subsequatur remissio. Hodie accipe vota : et cras volentium tribue premia. Hodie nos propina gustu tue dulcedinis : et in crastinum attribue plenitudinem charitatis. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Conditor et redemptor humani generis Christe filius Dei Patris concede nobis famulis tuis : ut hodie tam viventibus quam defunctis criminum donetur remissio : qualiter cras omnibus in commune sit exaltationis omnimoda plenitudo.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Prepara nos tibi Salvator noster ac Domine per pacis bonum hostiam vivam : ut qui in crastinum sumpturi sumus dominicam cenam : nulla ad invicem convellantur discordia : sed fructu pleni tue dilectionis : sumamus in crastinum flamma charitatis : que profluentia decurrant e visceribus tuis. ñ. Amen.

Invitatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui pati pro impiis voluit : et pro sceleratis indobite condemnari. Qui latroni deprecanti omisit delictum : promittens ei voluntate gratissima paradisum. Cujus mors delicta nostra detorsit : et resurrectio justificationem nobis exhibuit. Ob hoc te Deus noster exposcimus : et hodie dimittas nobis peccata nostra : et cras reficias nos dulcedine tua. Hodie nostrorum peccaminum confessione accepta : et cras donorum spiritualium tribue incrementa. Hodie quicquid odis a nostris corporibus abjice : et cras nos refice vulneribus crucis tue. Hodie os nostrum reple gaudio : et lingua nostra exultaverit.

^e *Lauda. Ps. xvii, 2, 3.*

^f *Sacrificium. Luc. vii, 37, 38.*

^g ÿ. Luc. vii, 39. Math. xxvi, 10; Luc. vii, 47.

tiore : qualiter nunc et usque in seculum laudemus A te piissimum Salvatorem proclamantes : atque ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere gloriosus et pius : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui suam pro nobis posuit animam : et tribuit mundo novam per effusionem sui sanguinis vitam. Ipsi ergo hodie humiliatum **157** cer in laudis sacrificium immolamus : petentes ab eo : ut hodie vel cras seu cunctis vite nostre diebus : abbas eriminibus : calicem supplicii sui expiati bibere mereamur. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Sanctifica summe Deus hoc libamina : que tibi offerimus mente devota. Ut hodie perceptione sui sumentibus exhibeant omnium criminum expiationem : et cras mundatis cordibus B preparent exundantem tuo dulcedinis ubertatem. *ñ*. Amen.

Ad confectionem pasce. Ant. Tu Domine das escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Jesus redemptor piissime cura vulnera nostra stigmatate oracis tue. Hodie nos oratio quam ipse docuisti reddat idoneos : et cras passio tua efficiat in tue mortis unione connexos. Hodie bone Christe exaudi nos e celis : ^a cum ea que nos docuisti proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Unigenitus filius Dei Patris hodie vos sibi in vivam preparat hostiam : et cras in sui dilectione consolidet corda vestra. *ñ*. Amen. Hodie vos sanctificet ad perfectum : et cras merito accedere faciat ad convivium suum. *ñ*. Amen. Hodie ^b omittat pius peccata vestra : et cras ostendat vobis passionis sue abscondita sacramenta. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a Cum ea. *Lego cum ea, quam nos docuisti, oratione, proclamaverimus.*

^b Omittat. *Lego demittat.*

^c In cena Domini. Ita inscribitur Orationali Gothico (Pag. 97). Lectionario Luxoviensi, Missali Gallo-Gothico, Gallicano, Sacramentario Bobiano, et Lectionario Ambrosiano Em. Thomasi, sed Breviario Mozarabum, capitularibus Evangeliorum Georgii et Sacramentario Gelasiano Thomasi simpliciter inscribitur *feria quinta*. Ante medium sæculi v dominabatur natalis calicis, ut ex calendario apud Holland, tom. VII Junii, pag. 178, habemus. Rationem reddit sanctus Eligius Novlomensis, aut alius, ejus sub nomine (Bib. Patr. Colon. tom. VII), editus (Hom. 10, de cena Domini), ubi hæc habet : *Vocatur enim hæc dies cena Domini; vocatur et natalis calicis, et merito, quia hac die mysticum pascha Dominus cum discipulis suis celebrans, sacramenta corporis et sanguinis sui illis, atque per illos nobis tradidit, et ipse celebrationis initium fecit.* In aliquibus locis olim, hac die, jejunium quadragesimale solvebant causa solemnitatis, et in aliis, quia feria quinta omnino non jejunabant (Atto Vercellens., Capitular., cap. 70; S. Augustinus, epist. 54, ad Januarium). Priscillianistæ, in contemptum dominice passionis, non modo, hac die, solvebant jeju-

Ad accedentes. Qui venit ad me non esuriat. Com. Repletum est gaudium nostrum et lingua nostra.

Require retro in I. Dominico Quadragesime. folio 98.

FERIA QUINTA IN CENA DOMINI ^c.

Ad missam.

Sapientie Salomonis (d Cap. I, II, III).

ñ. Deo gratias.

Fili. Deus mortem non fecit : nec letatur in perditione vivorum. Creavit enim ut essent omnia et sanabiles ^e esse voluit nationes orbis terrarum. Et non est in illis medicamentum exterminii : nec inferorum regnum in terra ^f viventium. Justicia enim immortalis est : iniusticia enim mortis est acquisitio. Impii autem verbis et manibus accerserunt illam : estimantes illam amicum defluerunt. Et sponsonem posuerunt super illam : quoniam digni sunt quia sunt ex parte illius. Dixerunt apud se ^g cogitationes non recte : exiguum et cum tedio tempus vite nostre : et non est refrigerium in fine hominis : et non est qui agnitus sit reversus ab inferis. Venite ergo et fruamur bonis que sunt : et utamur creatura : tanquam in juventute celeriter. Circumveniamus ergo justum : quoniam inutilis est nobis et contrarius operibus nostris : et impropere nobis peccata legis : et diffamat in nos peccata discipline nostre. Promittit scientiam Dei se habere : et filium Dei se nominat. Factus est nobis ^h in contradictione cogitationum nostrarum : gravis est nobis : etiam ad videndum. Quoniam dissimilis est aliis et vita ejus : et immutata sunt vicia ejus : tanquam nugaces estimati sumus ab illo : et abstinet se a viis nostris : tanquam ab immunditiis. Et profert novissima justorum : et gloriatur patrem Deum se habere. Videamus si sermones ejus veri sunt : et tentemus que ventura sunt illi : et sciemus que erunt novissima illius. Si enim verus est filius Dei : suscipiet illum : et liberabit eum de manu contrariorum. Contumelia et tormento interrogemus eum :

nium Quadragesimæ, sed missas defunctorum celebrabant. Illos concilium Bracarense (Can. 16) repressit, statuens : *Si quis, feria paschali, quæ est cena Domini, hora legitima, post nonam jejunus in ecclesia missas non tenet, sed secundum sectam Priscilliani festivitatem diei, ab hora tertia, per missas defunctorum, soluto jejunio, colit, anathema sit.* Ad hunc abusum ex Hispania penitus exterminandum in Codice canonum Ecclesiæ Gotho-Hispanæ (Lib. IV, tit. XIX) nonnulla leguntur conciliorum decreta. Jam vero ex sancto Isidoro (Off. lib. I, cap. 27) hac die conficiebatur sanctum chrisma, episcopus pedes subditorum suorum lavabat, altaria, vasa sacra, templorum pavimenta et parietes lavabantur. Ostia baptisterii ex decreto Concilii XVII Toletani (Can. 2) aperiebantur, missa quoque post nonam, in qua fideles omnes communicabant, celebrabatur.

^d Cap. I. Vers. 1-IV, 1-15. Est autem prophetia contentis instar ex fragmentis horum quatuor capitulum consulta.

^e Esse voluit. Vulg., fecit.

^f Viventium. Deest Vulgate.

^g Cogitationes. *Lego cogitantes.*

^h In contradictionem. Vulg., in traductionem. LXX, in redargutionem.

et selemus reverentiam illius : et probemus patientiam ipsius. Morte turpis-ima condemnemus eum : erit enim respectus ex sermonibus illius. Hec cogitaverunt et erraverunt : excecavit enim illos malicia ipsorum : et nescierunt sacramenta Dei. Nec mercedem speraverunt justicie : nec judicaverunt honorem animarum sanctarum. Quoniam Deus creavit hominem ^a inestimabilem : et ad imaginem sue similitudinis fecit illum. Qui confundunt in illum : intelligunt veritatem : **158** et fideles in dilectione acquiescent illi. Quoniam donum et pax est electis illius : impii autem secundum quod cogitaverunt : correptionem habebunt. Qui neglexerunt justum : et a Domino recesserunt. Mulieres eorum insensate sunt : et nequissimi illorum filii : maledicta creatura eorum. Ex hiis autem omnes filii qui nascuntur : testes sunt nequicie adversus parentes in interrogatione sua. Placens Deo factus est dilectus : et vivens inter peccatores translatus est. Populi autem videntes : et non intelligentes nec ponentes in precordiis suis talia. Quoniam misericordia Dei et gratia in sanctos illius : et respectus in electos ipsius. *ñ. Amen.*

Lectio Libri Hieremie Prophete (Cap. XI. XII).

ñ. Deo gratias

Hec dicit Dominus. Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Numquid carnes sancte auferent a te malicias tuas : in quibus gloriata es? Olivam. Uberem. Pulchram. Fructiferam. Speciosam ^e vocabit Dominus nomen tuum. Ad vocem loquere grandis exarsit ignis in ea : et combusta sunt fructeta ejus. Et Dominus exercituum qui plantavit te : et locutus est super te malum pro malis domus Israel : et domus Juda : que fecerunt sibi ^d ad invitandum me : libantes Baalim. Tu autem Domine demonstrasti mihi : et ego cognovi. ^e Nunc ostendisti mihi studia eorum : ^f et salvam fecisti a persequentibus animam meam. Et ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam : et ^g nunc cognovi quia super me cogitaverunt consilia. Dixerunt : venite mittamus lignum in panem ejus : et erolumus eum de terra viventium : et nomen ejus non memorabitur amplius. Tu autem Domine Sabaoth qui judicas juste et probas renes et corda. Videam ultionem tuam ex eis. Tibi enim revelavi causam meam. Propterea hec dicit Dominus ^h ad viros qui querunt animam tuam : et dicunt : non prophetabis in nomine Domini : et non morieris in manibus nostris. Propterea hec dicit Dominus exercituum. Ecce ego visitabo super eos : et juvenes eorum morientur gladio : et filii et filie illorum morientur in fame : et relique non erunt ex eis. Inducam enim malum super viros illos et annum

A visitationis ejus. Justus quidem tu es Domine : si disputem tecum. Veruntamen juste loquar ad te. Quare via impiorum prospera facta est : bene est omnibus qui prevaricantur : et iniique agunt? Plantasti eos et radicem miserunt : proficiunt et faciunt fructum. Prope es tu ori eorum : et longe a remibus eorum. Et tu Domine nosti me : et vidisti me : et probasti cor meum. Congrega eos quasi gregem ad victimam : et sanctifica eos in die occisionis. Uaquequo lugebit terra : et herba omnis regionis siccabitur : propter maliciam habitantium in ea? Consumptum est animal : et volucre : quoniam dixerunt : non videbit novissima nostra. Si cum peditibus currens laborasti : quomodo contendere poteris cum equis? Cum autem in terra pacis ⁱ segura non fueris : quid facies in superbia Jordanis? Nam et fratres tui et domus patris tui etiam ipsi pugnaverunt adversum te : clamaverunt post te plena voce. Ne credas eis cum locuti fuerint tibi bonum. Reliqui domum meam. Dimisi hereditatem meam. Dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus. Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silva : dedit contra me vocem suam : ideo olivi eam. Numquid avis discolor hereditas mea mihi? Numquid avis distincta per totum? Venite congregamini omnes bestie terre : properate ad devorandum. ^j Peccatum Juda scriptum est in stilo ferreo : in ungue adamantino exaratum super latitudinem cordis eorum. Pastores multi demoliti sunt vineam meam : conculcaverunt partem meam : dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. Posuerunt eam in dissipationem luxique super me. Desolatione desolata est omnis terra : quia nullus qui recogitet corde. Super omnes vias deserti venerunt vastatores : quia gladius Domini devorabit ab extremo terre usque ad extremum ejus. Non est pax universe carni dicit Dominus omnipotens.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

^k **159 Psallendo.** Dominus regit me : et nihil mihi deerit : in loco pascue ibi me conlocavit. ^l Super aquam refectionis educavit me : animam meam ibi convertit. ^m Deduxit me super semitam justicie propter nomen suum. ⁿ Nam etsi ambulavero in medio umbre mortis : non timebo mala : quoniam tu mecum es. ^o Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt. ^p Parasti in conspectu meo mensam : adversus eos qui tribulant me. ^q Impinguasti in oleo caput meum : et calix meus inebrians : quam preclarus est. ^r Et misericordia tua subsequatur me : omnibus

^d Ad invitandum. Lege ad irritandum.

^e Nunc. Vulg., tunc.

^f Et salvam fecisti a persequentibus animam meam. In Vulg. et Gr. non legitur.

^g Nunc cognovi. Vulg. et LXX. et non cognovi.

^h Ad viros. Addunt Vulg. et LXX, Anath.

ⁱ Secura non fueris. Vulg., securus fueris. LXX, in terra pacis tu confidisti.

^j Peccatum Juda. Jerem. xvii, 1.

^k Psallendo. l's. xxi, 1-7.

^a Inestimabilem. Vulg., inextimabilem.

^b Cap. XI. Vers. 15-xii, 1-13. Sed capite xii, post versiculum nonum, inseritur versiculus primus capituli xvii : Peccatum Juda, etc. In Lectionario Luxoviensi deficient legenda in missa cene Domini. In Sacramentario Bobiano deficit prophetia. Hæc nostra prophetia ex Isaia, in Lectionario Luxoviensi legitur scriba G in Parasceve ad tertiam, sed minus proliza est quam in nostro Missali.

^c Vocatit. Lege vocavit.

diebus vite mee. Et ut inhabitem in domo Domini in A
longitudinem dierum.

Dicit Presbyter. Silentium facite.

*Sequentia Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Corinthios
(1, ^a Cap. XI).*

¶ Deo gratias.

Fratres. Convenientibus ergo vobis in unum jam
non est Dominicam cenam manducare. Unusquisque
enim suam cenam presumit ad manducandum. Et
alius quidem esurit : alius quidem ebrius est. Num-
quid domos non habetis ad manducandum : et bi-
bendum ? aut Ecclesiam Dei contemnitis . et confun-
ditis eos qui non habent ? Quid dicam vobis ? Laudo
vos : in hoc non laudo. Ego enim accepi a Domino :
quod et tradidi vobis. Quoniam Dominus Jesus in qua
nocte tradebatur accepit panem et gratias agens :
fregit et dixit. Accipite et manducate : hoc est corpus
meum : quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam
commemorationem. Similiter et calicem postquam
cenavit dicens. Illic calix novum testamentum est in
meo sanguine : hoc facite quotiescunque^b biberitis
in meam commemorationem. Quotiescunque enim
manducaveritis panem hunc : et calicem istum bibe-
ritis : mortem Domini annuntiabitis : donec veniat
^c in claritatem de celis. Itaque quicumque manduca-
verit panem vel biberit calicem Domini indigne :
reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem
se homo : et sic de pane illo edat : et de calice bi-
bat. Qui enim manducat et bibit indigne : iudicium
sibi manducat et bibit : non dijudicans corpus Domi-
ni. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles : et
dormiunt multi. Quodsi nosmetipsos iudicaremus :
non utique iudicaremur. Dum iudicamur autem a
Domino corripimur : ut non cum hoc mundo damne-
mur. Itaque fratres mei dum convenitis ad mandu-
candum : invicem expectate. Siquis esurit : domi
manducet : ut non in iudicium conveniatis. Cetera
autem cum venero : disponam vobis.

¶ Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (d Ca. XXII).

In diebus illis : Venit ^e dies pasche : in quo oportebat
immolari pascha. Et misit Jesus duos ex discipulis
suis : Petrum et Johannem : dicens eis. Euntes
parate nobis pascha : ut manducemus. Et illi dixe-
runt ei. Ubi vis paremus ? Dixit autem ad eos. Ecce
D
introeuntibus vobis in civitatem : occurret vobis homo
amphoram aque portans. sequimini eum in domum
^f qua introierit. ^g Et ingressi januam : dicite patri-
familias domus. Dicit tibi Magister. Tempus meum
^h in proximo est : apud te facio pascha. Ubi est ergo

^a Cap. XI. Vers. 20-34. In Sacramentario Bobiano Epistola est eadem, I Cor. xi, 20-27. In vetusto Lictionario Ambrosiano em. Thomasi Epistola est I Cor. xi, 23.

^b Biberitis. Vulg. et Gr., bibetis.

^c In claritatem de celis. Nec in Vulg. nec in Græco, et vix alibi invenitur.

^d Cap. XXII. Hoc Evangelium complectitur historiam passionis Christi ab initio usque ad negationem et flagellum sancti Petri contextam ex verbis omnium evangelistarum.

diversorium : ubi pascha cum discipulis meis manducem ? Et ipse vobis ostendet cenaculum grande stratum : ibi parate nobis. Euntes autem discipuli : venerunt in civitatem : et invenerunt sicut dixerat illis Jesus : et paraverunt pascha. Vespere autem facto discubuit Jesus et duodecim Apostoli cum eo . et ait illis. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Dico autem vobis : quia ex hoc non manducabo illud : donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit et dixit. Accipite et dividite inter vos. Dico autem vobis : quod non bibam de generatione vltis usque in diem illum : quo illud bibam vobiscum novum in regno patris mei. Acceptoque pane gratias agens dedit eis dicens. Hoc est corpus meum : quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter postquam cenavit accipiens calicem : **160** gratias egit et dedit illis dicens. Hic est calix novum testamentum in sanguine meo : qui pro vobis : et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sciens vero quoniam venit hora ejus : ut transiret de hoc mundo ad patrem. Cum dilexisset suos : qui erant in hoc mundo : usque in finem dilexit eos. Et cum sciret quia omnia dedit ei pater in manus : et quia a Deo exivit : et ad Deum vadit : surgit a cena : et ponit vestimenta sua. Et cum accepisset linteam precinxit se. Deinde misit aquam in pelvim : et cepit lavare pedes discipulorum : et extergere linteo quo erat precinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum : et dicit ei Petrus. Domine tu mihi lavas pedes ? Respondit Jesus ; et dixit ei. Quod ergo facio : tu nescis modo : scies autem postea. Dicit ei Petrus. Non lavabis mihi pedes in eternum. Respondit ei Jesus. Si non lavero te : non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus. Domine non tantum pedes : sed manus et caput. Dicit ei Jesus. Qui lotus est : ¹ non indiget lavari : sed est mundus totus. Et vos mundi estis : sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum : propterea dixit : non estis mundi omnes. Postquam ergo lavit pedes eorum : accepit vestimenta sua. Et cum recubisset iterum dixit eis. Scitis quid fecerim vobis ? Vos vocatis me Magister et Domine : et benedicitis. Sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister vester : et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis : ut quemadmodum ego feci vobis : ita et vos faciatis. Amen amen dico vobis non est servus major Domino suo : neque Apostolus major eo qui misit eum. Si hec scitis beati eritis : si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico. Ego enim scio

^e Dies Pasche. Vulg., dies azymorum. At Codd. Vercellensis et Veronensis, dies Pasche legunt.

^f Qua. Ita Cod. Vercellens., sed Codd. Veron., Brixian. et Vulg., in quam intrat, Lucæ xxi, 10.

^g Et ingressi januam. In Vulg. et Gr. non legitur.

^h In proximo est. Vulg. et Gr., prope est. Matth. xvi, 18.

¹ Non indiget lavari. Cod. sancti Gratiani Turo-
nen. : Non indiget ut lavet sed est... Vulg. et Gr. :
Non indiget nisi ut pedes lavet. Joan. xiii, 10.

MISSALE MIXTUM SEC. REG. B. ISIDORI. — PARS I.

: sed ut impleatur scriptura. Qui man-
 ponem : levabit contra me calcaneum
 dico vobis : antequam fiat : ut creda-
 mo fuerit : quia ego sum. Veruntamen
 tradentis me mecum est in mensa : et
 a hominis secundum quod definitum est
 stem homini illi : per quem filius hominis
 sonum erat ei : si natus non fuisset homo
 amen dico vobis : quia unus ex vobis tra-
 et contristati sunt discipuli. Aspiciebant au-
 tamen hesitantes de quo diceret. Erat ergo
 vicem hesitantes de quo diceret. Erat ergo
 na unus ex discipulis ejus in sinu Jesu quem
 et valde. Inuit ergo hunc Simon Petrus : et
 . Quis est de quo dicit? Itaque eam reambulans
 pra peccata Jesu dicit ei. Domine : quis est?
 adit Jesus : Ille est : cui ego instinctum pa-
 porroxi. Et cum intinxisset panem : dedit
 Simonis Scariothis. Et post buccellam : la-
 it in altum Sathanas. Et dicit ei Jesus. Quod
 : fac cillus. Hoc autem nemo seivit discum-
 stiam : ad quid dixerit ei. Quidam enim pu-
 ent : quin loculos habebat Judas : eo quod diceret
 Jesus : eme ea que opus sunt nobis ad diem festum :
 ut ut egenis aliquid daret. Respondit autem Judas
 qui tradidit eum dicens. Nunquid ego sum Rabbi? Dixit
 ei Jesus. Tu dixisti. Et cum accepisset buccellam :
 surrexit Jesus a cena cum discipulis suis : et hymno
 dicto exierunt in montem Oliveti : et ait illis Jesus.
 Omnes vos scandalum patiemini hac nocte in me. Scri-
 ptum est enim. Percutiam pastorem : et dispergentur
 oves gregis. Postquam autem resurrexero : precor
 vos in Galileam. Respondit Petrus : et ait illi. Etsi omnes
 scandalizati fuerint in te : ego autem nunquam scan-
 dalizabor. Nam paratus sum et in custodiam : et in
 mortem ire : et animam meam pro te ponere. Re-
 spondit ei Jesus. Animam tuam pro me ponere? Amen
 dico tibi quoniam hac nocte antequam gallus cantet :
 ter me negabis. At ille abundantius loquebatur di-
 cendo. Etiam si oportuerit me mori tecum : non te ne-
 gabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt. Tunc ve-
 nit Jesus cum eis in villam que dicitur Gethsemani :
 et dixit discipulis suis. Sedete hic donec vadam illuc
 et orein. Et assumpto Petro et duobus filiis Zebedei :
 cepit contristari et mestus esse. Tunc ait illis : Tri-
 stis est **161** anima mea usque ad mortem. Sustinete
 hic : et vigilate. Ipse vero discessit ab eis : quantum
 lapidis jactus. Et ponens genua sua : procidit in fa-
 ciem super terram : orans et dicens. Pater : omnia
 possibilis tibi sunt : si vis transfer calicem hunc a
 me. Veruntamen non sicut ego volo : sed sicut tu
 vis. Et venit ad discipulos suos : et invenit eos dor-
 mientes. Et ait Petro. Simon dormis? Sic non po-
 tuisti una hora vigilare mecum? Spiritus quidem
 promptus : caro autem infirma. Iterum secundo abiit :
 et oravit dicens. Pater mi : si non potest calix iste

transire nisi bibam illum : fiat voluntas tua. Exsur-
 gens ab oratione venit ad discipulos suos : et lavavit
 eos dormientes pre tristitia. Erant autem oculi eorum
 gravati : et nesciebant quid ei responderent. Et re-
 lectis illis : iterum abiit tertio. et oravit. Suble-
 vatisque oculis in celum dixit. Pater venit hora : clari-
 fica filium tuum : ut filius tuus clarificet te. Appa-
 ruit autem illi Angelus de celo : confortans eum :
 Et factus est odor ejus : sicut gutta sanguinis de-
 fluentis in terram. Tunc venit ad discipulos suos : et
 dixit illis. Dormite jam et requiescite : ecce appro-
 pinquavit hora : et filius hominis tradetur in manus
 peccatorum. Surgite eamus : ecce appropinquavit
 qui me tradet. Et egressus est cum eis trans torren-
 tem Cedron : ubi erat hortus in quem introivit ipse
 et discipuli ejus. Sciebat autem et Judas qui tradebat
 eum ipsum locum : quia frequenter Jesus convenerat
 ibi cum discipulis suis. Judas ergo : cum accepisset
 et cohortem : venit illic et eum eo turba multa cum
 gladiis et festibus : missi a principibus Sacerdotum
 et senioribus populi. Dedit autem eis signum dicens.
 Quem osculatus fuero : ipse est tenete eum : b et de-
 cite. Jesus itaque sciens omnia que ventura erant
 super eum : dixit eis. Quem queritis? Responderunt.
 Jesum Nazarenum. Dicit illis. Ego sum. Stabat autem
 et Judas qui eum tradebat cum illis. Ut ergo dixit :
 ego sum. abierunt retrorsum : et ceciderunt in ter-
 ram. Iterum interrogavit eos dicens : Quem queritis?
 Illi autem dixerunt : Jesum Nazarenum. Respondit
 Jesus. Dixi vobis : ego sum. Cum autem dixisset :
 ego sum : accessit ad eum Judas et dixit. Ave Rabbi :
 et osculatus est eum. Jesus autem dixit ei. Ad quid
 venisti amice? Juda oculo filium hominis tradis? Si
 me queritis : sinite hos abire : ut adimpleatur sermo
 quem dixi. Quia quos dedisti mihi : ut adimpleatur sermo
 sis perdidisti. Simon itaque Petrus habens gladium
 eduxit eum : et percussit servum principis Sacerdo-
 tum : et amputavit auriculam ejus dextram. Dixit
 ergo Jesus Petro. Remitte gladium tuum in vaginam.
 Omnis enim qui gladio fuerit operatus : gladio peri-
 bit. An putas : quia non possum rogare patrem meum :
 et exhibebit mihi modo plusquam duodecim millia
 legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur
 Scriptura? quia sic oportet fieri. Et contingent auri-
 culam servi venerant. Quasi ad latronem venistis cum
 gladiis et fustibus comprehendere me? Quotidie eram
 apud vos in templo docens : et non tenuistis me.
 Sed hec est hora vestra et potestas tenebrarum. Hoc
 totum factum est : ut complerentur scripture prophe-
 tarum. Cohors igitur et tribunus et ministri Judeo-
 rum comprehenderunt Jesum : et ligaverunt eum :
 et adduxerunt eum ad Annam primum. Erat autem
 socer Cayphe : qui erat Pontifex anni illius. Erat au-
 tem Cayphas qui consilium dederat Judeis : quia ex-
 pediat unum hominem mori pro populo. Tunc disci-
 puli omnes relinquentes Jesum : fugerunt. Adole-

a Diligeat valde. Ita Cod. Corbeien., at Vulg. legit
 Diligeat Jesus. Joan. xiii, 23.

b Et ducite. Syr., abducite. Gr., abducite tuto. Vulg.,
 et ducite. caute. Marci xiv, 44.

scens autem quidam s-quebatur illum : amictus A sindone super nudo : et tenuerunt eum. At ille relicta sindone : nudus fugit. Sequebatur autem Jesum Simon Petrus : et alius discipulus. Discipulus autem ille notus erat Pontifici : et introivit cum Jesu in atrium Pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exit autem discipulus ille alius : qui erat notus Pontifici : et dixit ostiarie : et introduxit Petram. Dixit ergo Petro ancilla ostiaria. Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Negavit ille dicens. Non sum. **162** Stabant autem servi et ministri ad prunas : quoniam frigus erat : et calefactebant se. Erat autem cum eis et Petrus stans : et calefactens se. Princeps igitur Sacerdotum : interrogavit Jesum de discipulis suis : et de doctrina ejus. Respondit Jesus. Ego palam locutus sum mundo : ego semper docui in synagoga et in templo : in quo omnes Judei conveniunt : et in occultis locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt : quid locutus sum eis. Ecce sciunt hi que dixi ego. Hec autem cum dixisset : unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu : dicens. Sic respondes Pontifici? Respondit illi Jesus. Si male locutus sum : testimonium perhibe de malo. Si autem bene : quid me cedis? ^a Misit ergo illum vinctum : ubi scribae et pharisaei convenerant. Petrus autem sequebatur a longe : usque in atrium principis Sacerdotum. Et ingressus intus : sedebat cum ministris : ut videret finem rei. Summi vero Sacerdotes et omne consilium : querebant adversus Jesum testimonium : ut eum morti traderent : nec inveniebant. Multi falsum testimonium dicebant adversus eum : et convenientia testimonia non erant. Novissime autem venerant duo falsi testes : et dixerunt. Nos audivimus eum dicentem. Ego dissolvam templum manufactum : et per triduum non manufactum edificabo : Et non erat conveniens testimonium illorum. Exurgens autem summus Sacerdos in medio : dixit ad Jesum. Non respondes quicquam ad ea : que tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat : et nihil respondit. Dixitque ei summus Sacerdos. Adjuro te per Deum vivum : ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei? Dixit illi Jesus : Tu dixisti. Verumtamen dico vobis : amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei : et venientem in nubibus celi. Tunc summus Sacerdos scindens vestimenta sua : ait. Quid adhuc desideramus testes? Ecce nunc audistis blasphemiam : Quid vobis videtur? At illi dixerunt. Reus est mortis. Tunc expuerunt in faciem ejus : et colaphis eum cederunt. Et volantes faciem : alapis eum cedebant : et dicebant. Prophetiza nobis Christo : quis est : qui te percussit? Et

^a Misit ergo illum vinctum. Hoc loco quaedam verba desunt. Cod. Vercel. legit : Misit ergo illum Anna vinctum ad Caiphan principem sacerdotum. Vulgata : Misit eum Anna ligatum ad Caiphan pontificem. Joan. xviii, 24. Illud autem, ubi Scribae et Pharisaei convenerant, est ex Matthaei xxvi, 57, ubi Scribae et seniores leguntur.

^b Lauda. Ps. cviii, 4, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 21.

^c Impii. Vulg., peccatoris.

^d Locutus fui. Vulg., locuti sunt adversum me lin-

qua multa alia blasphemantes dicebant in eum. Erat autem Petrus in atrio dorsum. Qui adstabant autem : dixerunt ei. Et tu ex discipulis ejus es : non et loquela tua manifestum te facit. Iterum negavit ille cum juramento dicens. Nec vidi eum. Et intervallo facto quasi hore unius : dicit unus ex servis principis Sacerdotum : cognatus illius cujus absciderat Petrus auriculam. Nonne ego te vidi in horto cum illo? Tunc Petrus cepit detestari : et jurare : quia non novisset hominem. Et statim gallus cantavit. Conversus autem Jesus : respexit Petrum. Et quia dixerat ei : priusquam gallus cantet : ter me negabis. Egressus foras Petrus : sevit amare. Et recordatus est verbi Domini : quod locutus fuerat ad eum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^b Lauda. Deus laudem meam ne tacearis : quia os ^c impii et os dolosi contra me apertum est. ^d Locutus fui de me verba mendacii : verbis odii circumdederunt me : et expugnaverunt me gratis. III. Pro eo ^e quia eos diligebam adversabantur : ego autem orabam ^f pro eis. IV. Posuerunt adversum me mala pro bonis : et odium pro delectione mea. V. Constitue super eum ^g diabolum : et sathan stet a dextris ejus. VI. Cum judicatur exeat condemnatus : et oratio ejus fiat in peccatum. VII. Tu autem Domine fac mecum ^h misericordiam propter nomen tuum : quia suavis est misericordia tua libera me.

Et statim Sacerdos Missam celebrans accipiat duas hostias : unam de qua communicet : et aliam ad reservandum in monumento in crastinum : et accipiat vinum et aquam et offerat sicut mos est. Deinde faciat alias ceremonias que fieri solent in aliis diebus. Quibus factis inclinet se Sacerdos junctis manibus et dicat. Adjuvate me fratres in orationibus vestris : et orate pro me ad Deum.

Chorus respondeat. Adjuvet te Pater et Filius et Spiritus Sanctus.

Postea dicat Chorus.

163 ⁱ Sacrificium. Edificavit Moyses altare sub monte ex duodecim lapidibus : et misit de filiis Israel et obtulerunt holocaustomata : et immolaverunt hostias pacificas Deo. *ñ.* Dixit Dominus ad Moysen : ecce ego veniam ad te in columna nubis : ut audiat D popululus loquentem me ad te : et credat tibi in sempiternum. Descende nunc testare populo : purifica illos hodie : et cras lavent vestimenta sua : et sint parati in diem tertium : tertia autem die descendet D minus in monte Syna coram omni populo. Descendens Moyses ad populum purificavit illos. P. Et immolaverunt hostias.

qua dolosa, sermonibus odii, etc.

^e Quia eos diligebam. Ita translatio sancti Hieronymi. Vulgat. et LXX, pro eo ut me diligerent.

^f Pro eis. In Vulg., LXX et Hieron. non legitur.

^g Diabolum. Vulg., LXX : Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus.

^h Misericordiam. In Vulg., LXX et Hieron., desicit. ⁱ Sacrificium. Exod. xxiv, 4. *ñ.* Ibid., xix, 9-14, omisso 15.

Miss. Diligamus et sequamur fratres clarissimi A sui non dedignatus est pedes abluere : cujus jam manus justiciam sempiternam : manducare cupientes dominicam cenam. Veniente enim patrefamilias : in exteriores tenebras reprobatus conviva projicitur : et sine nuptiali veste repertus damnatur. Nemo pravis cogitationibus sordidatus adveniat : nemo sacramenta celestia simulator accipiat. Imitemur potius patientiam Salvatoris : a quo sic videmus toleratam esse fraudulentiam traditoris : ut maligna cogitantem : rerum omnium prescius Dominus Jesus Christus secum cenare permitteret : nec sanctificato pane fraudaret. Imitemur ejus humilitatem : qui discipulorum pedes humiliter lauit. Imitemur bonitatem ejus : qui neganti Petro fructuosas lachrymas donavit. Caveamus inquietos fratres corporaliter declinare : et charitatem humilitatemque omnibus delectemur simpliciter B exhibere. Sacrificium penitentiae jejunantes orantesque solvamus : ut securi semper ad celeste convivium festinemus. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Alia oratio. Occurrentes Domine cum cetero totius populi : ut ^a solenne pascha celebremus initium nos propiciatus atende : supplicantes humiliter et orantes : ut qui ab hujusmodi operibus fatigati : et corporis amictu sordentes : ad tuam sacratissimam convenimus cenam : expurgatos nos ab omni cibo malicie in novam convertas prosapiam. Ut cum tua gratia : et victu terreno : et celesti pane mereamur in tuo saturari convivio. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia C regis in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Pietatis tue Christe Domine rogamus clementiam : ut hec ad altare tuum nomina recitata : liber vite contineat : fiatque hoc cene tue sacrificium defunctis ad requiem : et viventibus ad salutem. *ñ.* Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Pax nostra omnipotens Christe sincere nobis osculum pacis attribue : ut non cum Juda proditore rei : sed tue mereamur pacis haberi discipuli. *ñ.* Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

Et Sacerdos dicat omnia alia ut in aliis diebus usque ad gratia Dei Patris omnipotentis. Et chorus respondeat. Pacem meam do vobis. *Et* ^b non detur pax nec Presbyter accipiat.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi Domine sancte pater omnipotens gratias agere : et Jesu Christo filio tuo. Cujus nos humanitas colligit : humilitas erigit : traditio solvit : pena redimit : crux salvificat. Sanguis emaculat : caro saginat. Qui se ipsum pro nobis hodie tradidit : et culpe nostre vincula relaxavit. Qui ad commendandam fidelibus bonitatis sue : humilitatisque magnificentiam : etiam traditoris

^a *Solenne Pasche initium.* Ita enim feriam hanc quintam appellabant. Missale Gallo-Gothicum : Inchoand.e Pasche solemnitate. Sacramentarium Bobianum : Da, quæsumus, plenius atque perfectius omnia festi paschalis introire mysteria. Eadem verbatim in Sacramentario Gelasiano leguntur.

^b *Non detur pax.* Hæc rubrica e Missali Toletano

desumpta ritibus Mozarabicis satis male aptatur. ^a *Linteo.* Eadem leguntur in immolatione missæ Missalis Gallo-Gothici. ^d *Carne.* Eadem in Missali Gallo-Gothico verbatim leguntur. ^e *Nec.* Fortasse : *Nec tacemus te pro nobis,* etc.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui traditus ac mortuus est pro peccatis nostris : et resurrexit propter justificationem nostram. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Predicamus Domine : ^e nec tacemus pro nostra redemptione traditum : mortuum : et sepultum : ad celos ascendisse post transitum : et ad judicandum in fine venturum. Unde petimus ut hec oblata sanctifices : et sumentium pectora propiciatus emacules.

ñ. Amen,

Ad confractionem panis. Antifona. Dominus Jesus misit discipulos suos et dixit ad eos. Euntes parate nobis pascha : ut manducemus : quia desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. II. Conantibus autem illis : accepit Jesus panem et benedixit : deditque discipulis suis et dixit : accipite et comedite. P. Desiderio etc. *ÿ.* Accipit et calicem postquam cenavit : deditque discipulis suis et dixit. Accipite ex hoc omnes : hic est enim sanguis meus novi testamenti : qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum : non bibam amodo cum illud dicam vobiscum novum in

regno patris mei. *P.* Quia desiderio desideravi. *A*

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Cogitationes et delicta nostra cernentes : non cruentas tibi Domine victimas immolamus : sed supplicibus votis tibi sempiterni Sacerdotis corpus offerimus. Memorare itaque Domine ; * quod pro nobis pertulerit : quia peccata nostra portavit. Indue ergo nos justicie stola : ut in cena tua sine veste nuptiali nullus accumbat ; gaudiisque celestibus novi testamenti convivium floreat. Procul absit dolus ; quo deceptus est malus ille discipulus. Sit in omnibus fides vera : spes certa : et charitas pura. Ut spiritualibus sacramentis non dannetur conscientia : sed per pacis charitatisque tue dulcedinem ab omnibus emundati vitii : ad te proclamemus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus qui pro salute omnium se tradi permisit ; ipse vos sue gratie dono locupletet. *ñ.* Amen. Et qui per buccellam panis suum proclidit traditorem : ipse vos sui panis perceptione sibiinet faciat complacere. *ñ.* Amen. Quique discipulorum pedes eluere dignatus est hodie ; ipse vos ab omnibus delictis emaculet : et cetui discipulorum associet. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Ad accedentes. Antiphona. Memor esto nostri Christe in regno tuo : et dignos fac nos de resurrectione tua. *ñ.* Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum : antequam patiar. *ñ.* Euntes parate nobis pascha ut manducemus. *P.* Antequam patiar. *ñ.* Ecce introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo amphoram aque **165** portans : sequimini eum in domum in qua introierit. et ingressi januam : dicite patrifamilias domus. *P.* Quia desiderio. *ñ.* Dicit tibi magister : tempus meum in proximo est : ubi est ergo diversorium ubi pascha cum discipulis meis manducem. *P.* Antequam patiar. *ñ.* Et ipse vobis ostendet cenaculum grande stratum : ibi parate nobis. *P.* Antequam patiar. *ñ.* Euntes autem discipuli venerunt in civitatem : et invenerunt sicut dixerat illis Jesus : et paraverunt pascha. *P.* Desiderio desideravi. *ñ.* Vespere autem factis discubuit Jesus et duodecim Apostoli cum eo : et ait illis. *P.* Desiderio desideravi. *ñ.* Dico enim vobis : quia ex hoc non manducabo illud : donec impleatur in regno Dei. *P.* Desiderio. *ñ.* Accipit panem et benedixit ac fregit : et deditque discipulis suis et ait illis. *P.* Desi-

derio. *ñ.* Accipite et manducate : hoc est corpus meum : quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. *P.* Desiderio. *ñ.* Similiter et calicem postquam cenavit dicens : accipite : et gratias egit : deditque illis dicens. *P.* Desiderio. *ñ.* Bibite ex hoc omnes : hic est enim sanguis meus novi testamenti : qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. *P.* Desiderio. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Desiderio.

Com. Repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra in exultatione.

Dicat Presbiter.

Communio Oratio. Corpus Domini Nostri Jesu Christi quod accepimus : et sanctus sanguis ejus quem potavimus : adhereat in visceribus nostris eterne omnipotens Deus : ut non veniat nobis ad iudicium nec ad condemnationem : sed proficiat ad salutem et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis et omnia regis etc.

b Et postquam Sacerdos communicaverit : accipiat calicem bene mundatum : et ponat intus in calicem * filiolam cum qua calix cooperitur : et reverenter accipiat corpus Christi Sacerdos : et ponat intus in calicem supradictam filiolam. Deinde accipiat aliam filiolam cum qua cooperiat calicem : et desuper ponat patenam calicis : et supra dictam patenam et calicem ponat unam *d* implam pulcram : que quidem implea cooperiat totum calicem. Et ponat eam super humeros : et sic honorifice deferat Eucharistiam ad monumentum cantando ; *e* Hoc corpus totus chorus humiliter et devote precedentibus cereis et incenso coram Eucharistia : et unus puer deferat *f* esquillam pulsando. Et velum seu pallium super corpus Domini honorifice deportetur a quatuor vel a sex dominis de nobilioribus civitatis qui deferunt *g* pallium vel velum. Et sic unus de operariis Ecclesie ; qui continue ab exitu chori projiciat *h* annovam viridem subtus pedes portantium seu deferentium corpus Domini. Et sic fiat alia die in reversione corporis Domini de monumento ad altare. Et cum perventum fuerit ad monumentum : ascendant Pontifex seu Presbyter in superpelliceis : Decanus vel ejus locum tenens Thesaurarius : vel in ejus absentia alia dignitas. Vel antiquior Canonicus ipsius Chori.

Et posita eucharistia in monumento : Pontifex vel Presbyter debet discooperire calicem : et humiliter monstrare istis duobus dominis hostiam consecratam : et cooperto calice ut prius et positus in dicto monumento cruce et Missali mixto vel biblia et thuribulo sine pr-

bus in locis superhumerali dicitur.

* Hoc corpus. Missale Toletanum : Hoc corpus quod pro vobis tradetur, hic calix novi testamenti est in meo sanguine, dicit Dominus, hoc facite quotiescunque sumitis in meam commemorationem.

f Esquillam. Campanulam, quæ etiam squilla et skella dicitur.

g Pallium. Vulg., baldachinum.

h Annovam. In Missali Toletano anonomam legunt, nimirum virides arborum frondes.

a Quod. Lege quid.

b Et postquam. Tota hæc rubrica, quæ exstat in Missali Toletano, Mozarabica est. Nam Gotho-Hispani et Galli ante susceptos ritus Romanos, sequenti biduo nullas missas, et nequidem presanctificatorum communionem celebrabant (Concil. Tolet. xvi, can. 8).

c Filioam. Hoc est palla qua calix tegitur.

d Implam. Aliter Guimpla, et Wimpla, hoc loco est velum quo calix tegitur, sed aliquando velum majus est, quod humeros sacerdotis, et simul praxidem stratum, tegit cum Eucharistiam deferat, et quod aliqui-

contemplati sunt. ^a Domine quis credidit auditu nostro : et brachium Domini cui revelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo : et sicut radix de terra sitiendi. Non est species ei : nec decor. Et vidimus eum : et non erat aspectus : et desideravimus eum despectum : et novissimum virorum. Virum dolorum et scientem infirmitatem : et quasi absconditus vultus ejus et despectus : unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit : et dolores nostros ipse portavit. **168** Et nos putavimus eum quasi leprosum : et percussus a Deo et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras : et attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostre super eum : et livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus : unusquisque in viam suam declinavit : et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrorum. Oblatus est : quia ipse voluit : et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur : et quasi agnus coram tondente se obmutescet : Et non aperiet os suum. De angustia et de iudicio sublatus est : generationem autem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium. Propter scelus populi mei percussus eum : et dabit impios pro sepultura sua : et divites pro morte sua. Eo quod iniquitatem non fecerit : neque dolus fuerit in ore ejus. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam : videbit semen longevum : et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus : videbit et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos : et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo ^b dispersi ab eis plurimos : fortium dividet spolia. Pro eo quod tradidit mortem animam suam : et cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit : et pro transgressoribus rogavit. ^ñ. Amen. *Deinde ascendet cantor cum sociis ad sedes : et dicit singularis hunc prologum voce.* Pro susceptione matutina vicesimus primus in finem psalmus ipsi David. *Finito dicunt hunc psalmum tacentibus omnibus in choro duo ^c psallendo.* Deus Deus meus intende in me quare me dereliquisti. ^ψ. Longe a salute mea verba delictorum meorum. ^ψ. Deus meus clamabo per diem : nec exaudies : et nocte : et non ad insipientiam inibi. *Dicat ^d Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Ego autem sum vermis et non homo : opprobrium hominum et abjectio plebis. ^ψ. Omnes qui videbant me subsannabant me : locuti sunt labiis et moverunt caput. ^ψ. Speravit in Domino eripiat eum : salvum faciat eum quoniam vult eum. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ñ. Quoniam tu es qui eduxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris mee. ^ψ. In te jactatus sum ex utero de ventre matris mee : Deus meus es tu ne discedas a me. ^ψ. Quoniam tribulatio est proxima : et non est qui adjuvet. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Circum-

^A dederunt me vituli multi : tauri pingues obsederunt me. ^ψ. Aperuerant in me os suum sicut leo rapiens et rugiens. ^ψ. Sicut aqua effusus sum : et dispersa sunt omnia ossa mea. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Factum est cor meum tamquam cera liquecens in medio ventris mei. ^ψ. Exaruit sicut testa virtus mea : et lingua mea adhesit faucibus meis : et in pulverem mortis deduxisti me. ^ψ. Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obsedit me. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Foderunt manus meas et pedes meos : dinumeraverunt omnia ossa mea. ^ψ. Ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me : diviserunt sibi vestimenta mea : et super vestem meam miserunt sortem. ^ψ. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me : ad defensionem meam Deus meus respice. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Eripe a framea animam meam : et de manu canis unicam meam. ^ψ. Libera me Domine de ore leonis : et a cornibus unicornium humilitatem meam. ^ψ. Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclesie laudabo te Domine

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (I, ^e Cap. V, VI).

^ñ. Deo gratias.

Fratres. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum : ut sitis nova conspersio sicut estis azimi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur. Non in fermento veteri : neque in fermento malicie et nequicie : sed in azimis sinceritatis et veritatis. Scripsi vobis in Epistola : ne commisceamini fornicariis. Non itaque fornicariis hujus mundi : aut avaris : aut rapacibus : aut idolis servientibus. Alioquin debuerat de hoc mundo exire. Nunc autem scripsi vobis : **169** non commisceri. Si is qui frater nominatus est fornicator : aut avarus : aut idolis serviens : aut maledicus : aut ebriosus : aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt judicare? Nonne de his qui intus sunt vos judicatis? Nam eos qui foris sunt : Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos : et non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt : et si a vobis judicabitur mundus : indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus : quanto magis secularia? Secularia igitur judicia si habueritis : contentibiles qui sunt in ecclesia : illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam : qui possit judicare inter fratrem suum : sed frater cum fratre iudicio contendit : et hoc apud infideles? Jam quidem omnino delictum est in vobis : quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare

porro *silentium* tam saepe hoc loco indicitur ob singultus et stetus penitentium, et totius populi Christo Domino suo commiserantis.

^e Cap. V. Vers. 6-vii, 1-12.

^a Domine. Ita LXX. In Vulgata non legitur.

^b Dispersi ab eis. Vulg., di pertiam eis.

^c Psallendo. Ps. xxi.

^d Presbiter. Olim diaconus silentium indicelat :

tecum faceres conregnare. Potimus clementiam tuam A omnipotens Deus : ut nostrorum deleas facinora peccatorum : quatenus ablati a delictis : mereamur sanctis effici participes in regno celorum. *ñ*. Amen.

^a Deinde prostrati omnes cum Episcopo in terram plorant modicum. Et illi similiter plorantes cum eo : sicque consurgentes : postea ad cenam conveniunt. Consumptis autem omnibus escis vel potis : accedant Presbyteri et Diacones ad Episcopum et accipiant ab eo cerea incensa : et precedunt eum usque ad cellam : et ipse manu sua Presbyteris et Diaconibus vinum ad bibendum tribuit : ac post simul omnes propriis domibus revertuntur. Eadem vero nocte nullo jam lumine perlustratur nisi coram sepulchro.

^b In Parasceve ^c ad Nonam pro indulgentia.

Oratio. O Sancta Crux in qua salus nostra pependit : per te introibimus ad patrem : veniam mereamur : per te apud Christum habeamus indulgentiam et veniam. *ñ*. Amen.

Mox autem cum Episcopus cum Presbyteris et Diaconibus decincti juxta consuetudinem ascenderint ad sedes : et Levite in ordinem suum quem supra notatum est in via sacra steterint. A Clerico incipiat prophetia.

Lectio libri proverbiorum Sulomonis (Cap. ^d III).

Fili : si dormieris : salvus eris. ^e Quiescis : et suavis erit somnus tuus. Ne paveas repentino terrore . et irruentes tibi potentias impiorum. Dominus erit in latere tuo : ut custodiat pedem tuum : ne capiaris ^f a malo. *ñ*. Amen. Post hec ab Archidiacono dicatur. Erigite vos. Deinde ^g salutat Episcopus dicendo. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Deinde dicat Episcopus ^h *ñ*. Popule meus quid feci tibi : aut in quo contristavi te : responde mihi. Quia eduxi te

^a Deinde. Neque hæc rubrica legitur in Missali Toletano. Hinc autem discimus, episcopos Gotho-Hispanos, feria 5 in Cæna Domini, peracto divino officio, clerum ad mensam invitasse, et post cœnam poculum sua manna præbuisse presbyteris et diaconis, quem morem in monasteriis Gallie concilium Aquigranense citatum confirmavit.

^b In Parasceve. In Orationali Gothico (Pag. 98) scribitur in parasceben, et in Lectionario Luxoviensi in parasceven. Sanctus Isidorus (De off. Eccl. l. 1, c. 29) : Parasceve, id est sexta Sabbati, ideo in festivitate habetur, quia eo die Christus mysterium crucis explevit. Apud Gotho-Hispanos et Gallos nullis hac die missæ antiquitus celebrabantur, idemque Romæ, traditione ecclesiastica, mos obtinuerat, teste Innocentio I, in epistola ad Decentium Eugubinum (Cap. 4). Unde in libris liturgicis Gallicanis neque orationes, neque lectiones ad missam assignantur. In quibusdam etiam Ecclesiis diem Passionis Domini, clausis basilicis, cum mœnore transigebant; in aliis autem ab hora nona soluto jejuniis epulis indulgebant, utrumque hunc abusum concilii Toletani IV. Patres sustulerunt, statuentes, can. 7, ut feria sexta Passionis Domini omnibus prædicetur mysterium crucis, atque ut omnis populus Indulgentiam criminum postulet, ut penitentia compunctione mandati, venerabilem diem Dominice resurrectionis remissis iniquitatibus suscipere moramur, corporisque ejus et sanguinis sacramentum mundi a peccatis sumamus; et canone octavo statuente ut si quis, exceptis parvulis et languentibus, jejunium solvat ante peractas indulgentiæ preces, a

de terra Egypti : parasti crucem mihi. Respondetur a clero caput similiter per singulos versos. *ñ* Audite que Dominus loquitur : surge et contende judicium adversus montes : et audiant colles vocem tuam. P. Quia eduxi te. *ñ*. Audite montes judicium Domini et fortia fundamenta terra : quia judicium Domini cum populo suo et cum Israel altercabitur dicens. P. Quia eduxi te. *ñ*. Popule meus quid feci tibi aut in quo te contristavi : aut in quo tibi molestus fui : responde mihi, quia eduxi te de terra Egypti : et de domo servitutis liberavi te : et misi ante faciem tuam Moysen Aaron et Mariam. P. Parasti crucem mihi. *ñ*. Si affiget homo Deum : quia vos confixistis me et dixistis : in quo confiximus te : invaluerunt super me verba vestra : et confixistis me gens tota. P. Parasti crucem mihi. *ñ*. Quid dignum offeram Domino : curvabo genua Deo excelso : numquid offeram ei holocaustumata : aut vitulum anniculum numquid placari poterit Dominus in millibus arletum : aut in multis millibus hircorum pinguium. P. Parasti crucem mihi. *ñ*. Numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo : fructum ventris mei pro peccato anime mee. P. Parasti crucem. *ñ*. Indicabo tibi homo quid sit bonum : aut quid Dominus querat a te ; utique facere judicium et dilgere misericordiam ; et sollicitum ambulare cum Deo tuo. P. Parasti crucem.

Lectio libri Esaye Prophete. (^h Cap LII, LMI).

ñ. Deo gratias.

Hec dixit Dominus. Ecce intelliget servus meus : exaltabitur et elevabitur et sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi : sic ⁱ gloriosus erit inter viros aspectus ejus : et forma ejus inter filios hominum. Iste asperget gentes multas : super ipsum continebunt Reges os suum. Quia quibus non est nunciatum de eo viderunt : et qui non audierunt :

gaudio et communiopie paschali repellatur. Exinde in omnibus Ecclesiis, Gothorum imperio, in Hispania et Gallia, subditis, feria sexta Passionis Domini publice poenitentes reconciliabantur, et Passio Domini legabatur, quibus postea adjecta sunt adoratio crucis, et communio, seu missa præsanctificationum.

^c Ad nonam. In Breviario Mozarabum, ad nonam pro Indulgentia ; in Sacramentarii Gelasiani rubrica legitur : Hora nona procedant omnes ad ecclesiam et ponatur crux supra altare. Et in vetusto Breviario ecclesiastici ordinis, quo monasteria quædam sæculo VIII in Gallia utebantur (Thes. nov. Arec. tom. V, col. 105) : In Parasceven autem quod est feria sexta Passionis Domini hora nona colliguntur omnes in ecclesiam. Igitur, post Concilium Toletanum IV, Gotho-Hispani, eorumque exemplo aliæ Ecclesiæ, ante nonam horam, hoc est ante horam tertiam pomeridianam, officium passionis Domini non incipiebant, quod proinde ad noctem usque, cum jejuniis, protrahabant.

^d Cap. III. Vers. 26-27.

^e Quiescis. Lege quiesces.

^f A malo. Sunt voces quibus finis imponebatur lectioni.

^g Salutat. Gotho-Hispani hæc diebus consuetam populi salutationem Dominus sit semper, etc., non omitebant.

^h Cap. LII. Vers. 13-LIII, 4-12. In Lectionario Luxoviensi, ad secundam legatur eadem.

ⁱ Gloriosus. Vulg., inglorius.

contemplati sunt. ^a Domine quis credidit auditu nostro : et brachium Domini cui revelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo : et sicut radix de terra sitiienti. Non est species ei : nec decor. Et vidimus eum : et non erat aspectus : et desideravimus eum despectum : et novissimum virorum. Virum dolorum et scientem infirmitatem : et quasi absconditus vultus ejus et despectus : unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit : et dolores nostros ipse portavit. **168** Et nos putavimus eum quasi leprosum : et percussum a Deo et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras : et atritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostre super eum : et livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus : unusquisque in viam suam declinavit : et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrorum. Oblatus est : quia ipse voluit : et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur : et quasi agnus coram tondente se obmutescet : Et non aperiet os suum. De angustia et de iudicio sublatus est : generationem autem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium. Propter scelus populi mei percussi eum : et dabit impios pro sepultura sua : et divites pro morte sua. Eo quod iniquitatem non fecerit : neque dolus fuerit in ore ejus. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam : videbit semen longevum : et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus : videbit et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos : et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo ^b dispersi ab eis plurimos : fortium dividet spolia. Pro eo quod tradidit mortem animam suam : et cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit : et pro transgressoribus rogavit. ^ñ. Amen. *Deinde ascendet cantor cum sociis ad sedes : et dicit singularis hunc prologum vocis.* Pro susceptione matutina vicesimus primus in finem psalmus ipsi David. *Finito dicunt hunc psalmum tacentibus omnibus in choro duo ^c psallendo.* Deus Deus meus intende in me quare me dereliquisti. ^ψ. Longe a salute mea verba delictorum meorum. ^ψ. Deus meus clamabo per diem : nec exaudies : et nocte : et non ad insipientiam inibi. *Dicat ^d Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Ego autem sum vermis et non homo : opprobrium hominum et abjectio plebis. ^ψ. Omnes qui videbant me subsannabant me : locuti sunt labiis et moverunt caput. ^ψ. Speravit in Domino eripiat eum : salvum faciat eum quoniam vult eum. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ñ. Quoniam tu es qui eduxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris mee. ^ψ. In te tactatus sum ex utero de ventre matris mee : Deus meus es tu ne discedas a me. ^ψ. Quoniam tribulatio est proxima : et non est qui adjuvet. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Circum-

^A dederunt me vituli multi : tauri pingues obsederunt me. ^ψ. Aperuerunt in me os suum sicut leo rapiens et rugiens. ^ψ. Sicut aqua effusus sum : et dispersa sunt omnia ossa mea. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei. ^ψ. Exeruit sicut testa virtus mea : et lingua mea adhesit faucibus meis : et in pulverem mortis deduxisti me. ^ψ. Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obsedit me. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Foderunt manus meas et pedes meos : dinumeraverunt omnia ossa mea. ^ψ. Ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me : diviserunt sibi vestimenta mea : et super vestem meam iniserunt sortem. ^ψ. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me : ad defensionem meam Deus meus respice. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^ψ. Eripe a framea animam meam : et de manu canis unicam meam. ^ψ. Libera me Domine de ore leonis : et a cornibus unicornium humilitatem meam. ^ψ. Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclesie laudabo te Domine

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (I, ^e Cap. V, VI).

^ñ. Deo gratias.

Fratres. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum : ut sitis nova conspersio sicut estis azimi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur. Non in fermento veteri : neque in fermento malicie et nequicie : sed in azimis sinceritatis et veritatis. Scripsi vobis in Epistola : ne commisceamini fornicariis. Non itaque fornicariis hujus mundi : aut avaris : aut rapacibus : aut idolis servientibus. Alioquin debuerat de hoc mundo exire. Nunc autem scripsi vobis : **169** non commisceri. Si is qui frater nominatus est fornicator : aut avarus : aut idolis serviens : aut maledicus : aut ebriosus : aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt judicare? Nonne de his qui intus sunt vos judicatis? Nam eos qui foris sunt : Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos : et non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt : et si a vobis judicabitur mundus : indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus : quanto magis secularia? Secularia igitur iudicia si habueritis : contentibiles qui sunt in ecclesia : illos constituite ad judicandum. Ad verocundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam : qui possit judicare inter fratrem suum : sed frater cum fratre iudicio contendit : et hoc apud infideles? Jam quidem omnino delictum est in vobis : quod iudicia habeatis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare

porro *silentium* tam sæpe hoc loco indicitur ob singultus ei fletus penitentium. et totius populi Christo Domino suo commiserantis.

^e Cap. V. Vers. 6-vii, 1-12.

^a *Domine.* Ita LXX. In Vulgata non legitur.

^b *Dispersi ab eis.* Vulg., *di pertiam eis.*

^c *Psallendo.* Ps. XXI.

^d *Presbiter.* Olim diaconus silentium indicelat :

Post hec dicat Archidiaconus. Deprecemur Dominum.

Episcopus dicat. Te deprecamur. *P.* Indulgentia. *ŷ.* No: Patri reconciliet. *P.* Indulgentia. *ŷ.* Christi confirmet gratia. *P.* Indulgentia. 172 *ŷ.* Confirmet Sancto Spiritu. *P.* Indulgen. *ŷ.* Medelam egris conferat. *P.* Indulgen. *ŷ.* Captivos reddat patrie. *P.* Indul. *ŷ.* Vices aerum temperet. *P.* Indulgentia. *ŷ.* Te deprecamur Domine indulgentiam.

Post hec dicit Diaconus. Erigite vos.

Et Sacerdos legit hanc orationem.

Ora:io.

Unigenite filii Dei Patris: qui celum rediturus in terris dignatus es nasci: ut nos elevares ad celos. Qui ideo in ligno crucis manus proprias extendisti: ut nos ad lignum vite propicius revocares. De quo Adam gustare non meruit: posteaque crimen prevaricationis incurrit. Crux ergo tua Deus: vite arbor est: in eternum vivificet: quemque ex ea gustaverit. Tuam ergo clementiam petimus: ut auferantur ab oculis tuis mala nostra preterita: et bona futura nascantur. Ilujus mundi lux infida negligatur: et perennitatis tue a nobis eteruitas requiratur. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus uoster: qui vivis cum Deo Patre et regnans cum Spiritu Sancto in secula seculorum. *ñ.* Amen. *Post hec decantat hunc* ^a *Psalmum cum Antiphona sua ab Episcopo imposita.* Antiphona. Parce Deus quia sprevimus precepta tua: qui das post peccata indulgentiam. *P.* Miserere mei Deus secundum magnam. *Dicto Psalmo una cum* ^b *Gloria Patri. dicit Diaconus* ^c

^a *Psal. L.*

^b *Gloria.* Hinc constat Gotho-Hispanos non omisitae, tempore Passionis, solemnem psalmorum clausulam *Gloria et honor Patri*, etc.

^c *Indulgentia.* Antiquitus post ultimum hoc indulgentia orationem a sacerdote recitatam fuisse constat ex Orationali Gothico, in quo (Pag. 99) exstatoratio dicenda in *paraseben post Indulgentias explicitas*, quæ incipit, *Ingenitii Patris unigenite Christe*, etc., et in Breviario Mozarabum (Fol. 229, col. 3) legitur. Quare credibile est non aliter olim officio Parasebes finem factum esse quam adhuc in Breviario Mozarabum terminatur; nimirum, postquam populus ultimum indulgentia clamasset, diaconus de more dicebat *Erigite vos*, et sacerdos orationem fundebat *Unigenite Filius Dei Patris*, etc., aut ejusmodi aliam, quam oratio Dominica excipiebat, et *Eruti a malo*, quo dicto, sacerdos populum salutabat, quem diaconus, solemniformula, *Eamus cum pace*, missum faciebat. At postquam crucis adorationem et missam presanctificationum adungere placuit, orationes illæ quibus olim officium hujus diei concludebatur, a loco suo longius remotæ quidem sunt, non tamen prætermisæ.

^d *Finitis precibus.* Hæc rubrica, cum reliquis ad crucis adorationem pertinentibus, in Missali Toletano legitur in Breviario Mozarabum. Ante nonam legitur hymnus *ad salutationem ligni dominici*, de quo vide not. p. 165, *Pange, lingua, gloriosi prælium certaminis.* Hymnum oratio una et tres antiphonæ consequuntur, sed nihil de adoranda cruce adjicitur; fortasse quia reliqua e Missali petenda erant; tamen ritum adorandi crucem Domini feria 6 in Paraseve haud puto Gotho-Hispanum aut Gallicanum esse; de eocerte silent sanctus Isidorus, orationale Gothicum, libri liturgici Gallicani, et concilia Gotho-Hispana. Græci quidem crucem Domini adorant, sed Dominica

tertio. Indulgentia. non plusquam centum vicibus. *C.* *Et dicat Episcopus.* *ŷ.* Tu pator bone. etc. *Miserere* mei Deus quia omnia potes: tu enim dissimulas peccata hominum propter penitentiam. *Deinde dicat Presbyter.* Deprecemur Dominum. etc. *Dicat Episcopus.* Te precamur Domine. *P.* Indulgentia. *ŷ.* Restituat paradiso. *P.* Indul. *ŷ.* Claustra celorum reseret. *P.* Indul. *ŷ.* Removeat supplicium. Indul. *ŷ.* Extinguat gehenne incendia. *ŷ.* *P.* Indulgentia. *ŷ.* Defunctis donet requiem. *P.* Indulgen. *ŷ.* Locum quietis conferat. *P.* Indul. *ŷ.* Sanctis consortis faciat. *P.* ^e Indul. ^d *Finitis precibus duo nobiles Presbyteri in superpelliceis accipiant crucem coopertam panno nigro versus S. Crucifixum: et ascendunt ad sinistrum cornu altaris et cantent ambo hanc Antiphonam.* Popule meus quid feci tibi aut in quo contristavi te. *R.* responde mihi quia eduxi te de terra Egypti in signis magnis et prodigiis excelsis: et parasti crucem Salvatori tuo. *Et cum dixerit.* Parasti crucem Salvatori tuo. *In fine Antiphonæ duo Diaconi induti superpelliceis in medio chori ante altare majus incipiant et cantent.* ^e Agyos. Otheos. Agyos. Isquiros. Agyos. Athanatos. Eleyson. Ymas. Quibus finitis: chorus respondeat flexis genibus ut sequitur. Sanctus Deus: Sanctus fortis. Sanctus et immortalis miserere nobis. *Finita prima statione duo supradicti Presbyteri qui crucem tenent pergant ad dextrum cornu altaris cum cruce sicut prius. Et cantent secundam Antiphonam sequentem.* Quia eduxi te per desertum quadraginta annis: et manna cibavi te: et introduxi in terram satis optimam. *P.* Parasti crucem salvatori tuo.

quarta Quadragesimæ, qua die, et per totam hebdomadam quartam crux Domini adoranda solemniter proponitur, illamque omnes, inquit Leo Allatius (*De Domin. et fest. Græcor.*, sect. 18) prius se signo crucis signantes, adorant, ac demum deosculantur. Est etiam plane vetusta consuetudo feria 6 in Paraseve adorandi crucem Christi, nam sæculo æræ Christianæ iv, ut ex epistola 31 sancti Paulini episcopi Nolan ad Severum scripta conjicere licet, Hierosolymis, qua die crucis ipsius mysterium colebatur, episcopus ejus urbis, crucem Domini quotannis adorandam proponebat, princeps ipse venerantissimus. Ex Oriente consuetudo hæc in Occidentem delata in Sacramentarius Gelasiano, et Gregorianis, in Ordinis Romanis, in Amalario, Rabano, vulgato Alcuino, aliisque his recentioribus rerum liturgicarum scriptoribus, commemoratur.

^e *Agyos.* Hymnum hunc, quem *τρισάγιον*, *trisagium*, appellant Græci, quotidie in divinis officiis cantant, et apud eos, populus insigni pietatis affectu frequenter ingeminat. In Occidente autem semel quotannis feria 6 Paraseves, cum crux adoratur, et Græce et Latine canitur. Constantinopoli primum, tempore Junioris Theodosii, in Ecclesiis cani coepit est. Petrus, cognomine Gnapheus, episcopus Antiochenus, hymnum corrupit, adjiciendo *qui crucifixus est pro nobis*, quibus pietatis specie, hæresim Theopaschitarum, quibus ipse affectus erat, plebi instillabat; pulso in exilio Gnapheo, Calendio, ejus successor, additamentum non sustulit, sed de suo adjecit *Sanctus Rex*, et canebatur in Oriente *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis, Christe Rex, qui passus es pro nobis, miserere nobis*, at in Occidente hymnum sine additamentis canebant, quæ tandem canone 18 concilii quinti sexti sublata sunt, hymnusque, etiam in Oriente, primitivæ simplicitati restitutus est.

Et cum perventum fuerit ad finem dicendo. Parasti crucem salvatori tuo. supradicti Diachoni ut prius cantent. Agyos. Per totum ante altare ut supradictum est. Quibus finitis chorus flexis genibus cantet. Sanctus Deus. ut prius modo et forma supradicta. Et dum chorus cantat Sanctus. duo supradicti Presbyteri cum cruce veniant ad medium altaris: et tenentes crucem cantent tertiam Antiphonam sequentem. Antiphona. Quid ultra debui facere tibi et non feci. Ego quidem plantavi vineam meam speciosissimam: et tu facta es mihi nimis amara: aceto namque sitim meam potasti: et lancea perforasti latus Salvatori tuo. Et cum dixerint Salvatori tuo. Diachoni supradicti ut prius cantent Agyos. Et chorus flexis genibus cantet. Sanctus Deus. sicut prius. Interim quod ita finietur: paretur stratum coram altare: cum pannis sericis et aliis ornamentis ad adorandum crucem. Et finitis stationibus prout dictum est superius: Sacerdos faciens officium exuat cappam et accipiat crucem velatam de manibus duorum Presbyterorum canentium: qua suscepta accedat Sacerdos ad dextrum cornu altaris verso Crucifixo ad populum: incipiat Antiphonam. Ecce lignum crucis. Discooperiendo brachium dextrum **173** crucis. et continuo chorus respondeat. In quo salus mundi pependit: venite. Et dum chorus cantat supradictam antiphonam Sacerdos transeat ad sinistrum cornu altaris: et iterum incipiat supradictam antiphonam scilicet. Ecce lignum crucis. Elevando vocem aliquantulum alius quam prima vice: discooperiendo aliud brachium crucis. Chorus vero respondeat. In quo salus mundi. Et populus flectat genua ad quamlibet ostensionem cujuslibet brachii crucis. Et dum chorus cantat antiphonam. S. In quo salus. Presbyter veniat ad medium altaris et incipiat tertiam supradictam antiphonam. Scilicet. Ecce lignum crucis. Elevando vocem alius quam aliis vicibus: et tunc discooperiat crucem totaliter: elevando ipsam cum brachiis quantum poterit. Et dum chorus cantat antiphonam: Presbyter

^a Adorent Crucem. Propter eos qui nodum quaerunt in scirpo animadvertendum quod in libris liturgicis promiscue, tanquam synonyma adhibentur *crucem adorare, et salutare crucem*. In Sacramentario Gelasiano em. Thomasi rubrica: *Et venit sacerdos ante altare adorans crucem Domini et osculans; rursus eadem rubrica: his expletis adorant omnes sanctam crucem, et communicant*. In Sacramentario Gregoriano Menardi rubrica: *Venit pontifex, adoratam deosculatur crucem; infra eadem rubrica: Salutante pontifice vel populo crucem canitur antiphona, etc.* In ordine Romano, quem citat Amalarius (*De eccl. Off., lib. 1, cap. 14*), legabatur: *Præparetur crux ante altare; quum salutant et osculantur omnes*. In Breviario Mozarabum hymnus legitur ad salutandum lignum Domini. In Missali Mozarabum adorare crucem legitur. Idem igitur significat *crucem adorare ac lignum Domini salutare*.

^b Cum clerus. Hæc rubrica in Missale nostrum translata est postquam Mozarabes feria hac sexta communionem præsanctificatorum celebrare cœperunt, de qua nihil apud sanctum Isidorum, aut in conciliis Gotho-Hispanis legitur. Apud Græcos concilium in Trullo, c. n. 82, statuerat ut omnibus sanctæ Quadragesimæ diebus, Sabbato et Dominica, et sanctæ Annuntiationis die exceptis, sacra præsanctificatorum missa. In Occidente præsanctificatorum, semel quotannis,

pergat cum cruce devote et honeste ad stratum et ibi cum maxima reverentia ponat eam: et statim Presbyter cum suis Ministris^a adorent crucem flectendo genua: et cum summa reverentia et humilitate osculando terram: et offerant oblationem cruci: ut aliis præbent exemplum.

Et dicat Presbyter osculando: hanc orationem.

Oratio ad Crucem. Domine Jesu Christe adoro te in crucem ascendentem: et spineam coronam portantem in capite: Deprecor te: ut ipsa crux liberet me de angelo percutiente. Domine Jesu Christe adoro te in cruce vulneratum: lelle et aceto potatum. Deprecor te ut tua vulnera sint remedium anime mee. Domine Jesu Christe: in sepulchro te adoro positum. Deprecor te: ut tua mors sit vita mea. Domine Jesu Christe adoro te venturum ad iudicium: et iudicaturum vivos et mortuos. Deprecor te: ut in tuo sancto adventu non intres in iudicium cum me indigno et misero peccatore: sed pro tua magna clementia peccata mea dimittas mihi: qua juste iudices. Qui vivis. Et chorus cantet antiphonas. Crucem tuam adoramus Domine. Cum aliis antiphonis ad hoc deputatis. Et^b dum Clerus et populus adorant crucem: Sacerdos cum Ministris descendat ad Sacramentum et ibi se calcient. Et presbyter accipiat casulam nigram: et Diachonus et Subdiachonus dalmaticas nigras: et veniant ad portam chori majoris præcedentibus cereis et thuribulo. Et adorata cruce a Clero et populo: duo supradicti Presbyteri qui prius crucem tenuerunt: reverenter accipiant eam de stratu cum suo panno: et pergant cum ea ante medium altaris: incipientes hanc antiphonam. Super omnia ligna cedrorum tu sola excelsior: in qua vita mundi pependit: in qua Christus triumphavit: et mors mortem superavit in eternum. Et per istos supradictos Presbyteros finiatur. Qua finita reverenter ponant crucem in altare: quæ dimissa Sacerdos et Ministri: Clerus et populus in processione silentio facto: precedentibus. S. alia cruce

die Passionis, missa, seu communio usu et consuetudine recepta est, in eorum gratiam qui quotidie communicabant; at quo tempore, quæve in Ecclesia prima coepta, nihil certi constat. Mihi credibile est in monasteriis originem habuisse, post medium sæculi vii. Regula Magistri, sæculo vii scripta, obscure loquitur; nam (*Cap. 53*) agens de sexta feria Passionis, requirit, non tamen præscribit, ut omnes, præter infantes, infirmos et senio confectos, diem Passionis sine ulla refectione transigant; eos vero qui refecti volunt eo die, communionem privat. Statuit itaque ut *Sacramenta altaris in patena majori vitrea finiatur*, et post pauca addit: *Qui sexta feriu refecturi sunt sine communionem reficiant*; quibus satis clare patet, Monachos hosce feria sexta Passionis communicasse, quoniam hi qui vespere refecturi erant non communicabant. At non adeo certum est an præsanctificatorum communionem celebraverint, an potius ipsa sexta feria Parasceves missam celebraverint. Mabillonius (*Comment. in Ord. Rom. pag. 72*) hunc locum pro antiquo usu præsanctificatorum offert: *Sacramenta vero altaris in patena majori vitrea finiatur*, id est, ait Mabillonius, recondantur. Sed viro doctissimo de hac interpretatione non assentior; nam Magister agens de Cena Domini nihil dixit de Eucharistia in diem sequentem conservanda, et hoc loco manifeste agit

nigra et cereis : et thuribulo^a cum brasīs : veniunt usque ad monumentum. Et cum perventum fuerit : ascendat Presbyter cum duobus dominis qui habent claves monumenti et sigilla. Et interim provideatur de brasīs in thuribulo : et aperto sepulchro accipiat Presbyter de incenso quod est intus : et ponat in thuribulo et incenset statim corpus Domini. Quo facto excooperiat calicem et ostendat secreta et humiliter dictis dominis hostiam consecratam : et cooperto calice cum corpore Domini : reverenter deferat cum sua impla ut pridie portavit : Ministris videlicet Diacono et Subdiacono juvantibus : alias sustentantibus enim : ut levius et securius pergat cum corpore Domini. Et velum sericum ut supradictum est portetur a quatuor vel sex nobilibus dominis civitatis super corpus Christi : semper cruce precedente cum cereis : et incenso et thuribulo : et proficiendo de arona viride ut dictum est. Et quidam^b Portionarius de antiquioribus indutus superpelliceo albo : deferat vexillum nigrum in medio processione scilicet inter Canonicos et Portionarios : et sic ordine isto perveniat ad altare majus. Cum perventum fuerit : Diaconus expandat corporalia sua per aram : et Sacerdos maxima cum reverentia ponat corpus Christi cum calice 174 in quo venit super aram : quoposito descendat ad gradum altaris : et ibi faciat confessionem. Qua facta ascendat ad altare et lavet manus. Deinde accipiat corpus Christi reverenter de calice : et ponat super aram ad pedem calicis : et provideat de vino et aqua ut moris est aliis diebus. Tamen videat et revideat : si forte aliqua pars hostie maneat plicata filiole corpo-

ralium : que erat in calice. Calice collocato super aram cum vino et aqua : cooperiat eum filiola : quo facto dicat hanc Orationem.

Unigenitus filius Dei Patris : de quo ante tam in numeros annos propheta cantavit hunc versum : In medio duorum animalium cognosceris. Cognitus planus est non solum inter duos latrones pendens in ligno : vel duorum testamentorum in medio : verum etiam in fuga solis : occasu diei : concussione terrarum. Tu Christo descendisti ad inferos : et sanctos sepulchra laxarunt. Pietatem ergo quesumus tuam : ut intelligere possimus quantum nobis resurgens prestabis in regno : qui nos moriens resuscitasti cum gloria de inferno. Pater noster. Cantando : et cum percerit ad Panem nostrum quotidianum : ostendat populo corpus Christi in suo loco super aram. Et cum Sacerdos dixerit : Et ne nos inducas in tentationem. *ñ. Chorus.* Sed libera nos a malo. *ñ. His peractis Sacerdos accipiat corpus Christi : et fiat novem particulas : et ponat eas per ordinem in patena : ut fieri solet : et accipiat unam ex illis que dicitur regnum : et mittat illam in calice. Et deinde accipiat aliam particulam que dicitur gloria : et ponat eam super calicem : et dicat illas orationes que aliis diebus dicebantur : et fuitis accipiat illam particulam et cooperiat calicem : et cooperto : accipiat alias particulas que sunt in patena per ordinem. Et deinde accipiat patenam et mundet eam super calicem cum pollice : et mundatam ponat eam sub mento : et posita sumat vinum de calice cum sua particula : que^c secundum quosdam consecrat vinum*

de his quæ feria sexta Passionis peragenda erant : et cum inter alia præscribit ut, ob diei tristitiam, sacramenta altaris non in patena argentea, sed in vitrea fiantur, de consecratione sacramentorum loqui videtur. Est sane modus loquendi Græcus in Latinum translatus, et sic enim, quod est finis, perficere, cum de Eucharistia sermo est, frequenter idem atque consecro significat : quare Magister (Cap. 53) præscribit ut die Passionis missæ in suis Monasteriis celebrentur, ita tamen ut sacramenta fiantur, hoc est consecrentur, in patena vitrea. Sed de præsanctificationum ritu distincte loquitur Sacramentarium Gelasianum : *Itis orationibus superscriptis expletis, ingrediuntur diaconi sacrum, procedunt cum corpore et sanguine Domini, quod ante die remansit, et ponunt super altare, et venit sacerdos, adorans crucem Domini, et osculans, et dicit oremus : et sequitur Præceptis salutaribus moniti, et oratio dominica ; inde Libera nos quesumus ; his omnibus expletis, adorant omnes sanctam crucem et communicant.* Nec minus distincte de eodem ritu loquitur Breviarium Ecclesiastici ordinis a Martenio et Durando (Tom. V Theas. nov. Anecd.) editum, et quod ad usum monasterii cujusdam sæculo VIII fortasse compositum fuit. Agens autem de Parasceve hæc habet : *Recitatis orationibus dicat presbyter Oremus, et dicit orationem Præceptis salutaribus moniti cum oratione Dominica, et sequitur oratio Libera nos, quesumus, Domine, et accipit diaconus corpus Domini, quod ante die Cæna Domini remansit, et consecratum fuit, et communicant omnes corpus et sanguinem Domini cum silentio, nihil canentes.* Hæc sunt antiquissima testimonia de hujus ritus usu in Ecclesia Latina, eaque, quod omnimadvertendum est, ostendunt sæculo VIII sanguinem simul cum corpore feria quinta in Cæna Domini consecratum repositum fuisse in diem sequentem, omnesque, feria sexta Passionis Domini, verum corpus verumque Christi sanguinem sumptum, atque

C adeo sæculo VIII nondum introductam fuisse consuetudinem vinum non consecratum, in calice, ad altare deferendi, quod in verum Christi sanguinem per commistionem particule consecrate transmutari hauri pauci docuerunt.

^a Cum brasīs. Id est cum lignitis carbonibus.

^b Portionarius. Alias, beneficiarius.

^c In suo loco. Hic duas lineas integras omiserunt. Lege ergo ut habet Missale Toletanum : *Et cum pervenit ad Panem nostrum quotidianum, ostendat populo corpus Christi, cum summa reverentia, ita ut ab omnibus videri possit, et adorari, qua ostenso ponat illud in loco suo super aram.*

^d His peractis. Hæc rubrica, quæ in Missali Toletano non exstat, eo spectat ut missa præsanctificationum juxta ritus Gotho-Hispanos fiat.

^e Secundum quosdam. Opinio multorum fuit, vinum non consecratum, quod feria sexta Parasceves altari inferrebat, per solam commistionem et contactum corporis Domini, seu per solam inmissionem particule consecrate in calicem, vere consecrari, et in verum sanguinem Christi transmutari. Hæc opinio, quæ sæculo VIII nota est, unice nitetur auctoritate Ordinis Romani, in quo olim legebatur, ut modo apud Hittorpium (Pag. 67) legitur : *Sanctificatur quætem vinum non consecratum per sanctificatum panem, quod cum plures Ecclesie, aliæ totidem verbis, aliæ quibusdam mutatis, in libro suis Rituales retulissent, opinionem ex errore ortam sua auctoritate adeo confirmarunt, ut eidem quamplurimi, et in his viri docti, tanquam veritati adhæserint. Porro verba illa (supra allata, quæ errori huic occasionem dederunt) ut contendit Mabillonius, ad Ordinem Romanum minime pertinent, cum sint merum glossema, privata auctoritate Codicibus quibusdam insertum, nec in melioribus Codicibus, quibus ille usus est, inveniantur. Sed esto glossema non sint, nam in Codice,*

in calice: ^a *communione facta laet manus ut moris est dicendo. Quod ore sumpsimus Domine. Et non dicatur. Corpus Domini nostri Jesu Christi. Nec Placeat tibi sancta Trinitas. Et his omnibus peractis dicat Presbyter hanc Orationem.*

^b *Eruti a malo: stabiliti semper in bono: tibi adherere mereamur Deo et Domino nostro Jesu Christo. Da veniam peccatis nostris: et requiem famulis tuis omnibus fidelibus defunctis. Frange et percute omnes insidias inimicis nostris. Defende nos ab omnibus operibus malis: et continua in cunctis bonis. Accipe jejuniū vel votum nostrum: et exaudi orationem nostram in his diebus et in totis temporibus. Tribue nobis pacem et securitatem: pietatem: et sinceram charitatem: ac gratiam per misericor-*

quo usus est Amalarius inveniebantur, certe de vera consecratione intelligenda non erant, sed de externa quadam sanctitate, per contactum corporis Domini acquisita; maxime quod in ordine Romano legebatur sanctificatur autem, non vero, ut in quorundam Ecclesiarum Missalibus, consecratur autem vinum non consecratur per sanctificatum panem. Cæterum opinio de hac fictitia consecratione, quæ a longe majori parte Ecclesiarum semper rejecta fuerat, nec antiquitati auctoritate fulciebatur, de ecto errore paulatim conculsit. *Mentiantur* inquit Jacobus a Vitriaco (*Hist. Occid. cap. 78*) *qui dicunt quod die Parasceves corpus Christi ex contactu mutat vinum in sanguinem. Et eodem capite paulo supra agens de vino ablutionis quam aliqui in sanguinem converti docebant: Non dicimus quod ex contactu sanguinis vinum ablutionis convertatur in sanguinem, sed remanet parum vinum; licet, inquit, ex contactu sanctæ rei sit sanctificatum, sicut aqua fluminis aquæ benedictæ commista, dicitur sanctificari. Plura de hac opinione vide si lubet apud Mabillonium (*Comment. in Ord. Roman., pag. 76 seq.*) copiose et erudite de ea tractantem, et apud Martenium (*De antiq. Ecclesiæ Ritibus, tom. I, lib. 1, c. 5, col. 435 seq.*).*

^a *Communione autem. Hæc recentiora. Certe orationes Quod ore sumpsimus et Placeat tibi in fine missæ dicendæ ad ritus Gotho-Hispanos non pertinent.*

^b *Eruti. Eadem oratione suis officio hujus dei imponitur juxta Breviarium Mozarabum.*

^c *In vigilia. Orationali Gothico inscribitur in vigilia Paschæ. Lectionario Ambrosiano Thomasii, et Sacramentario Bobiano, in vigilia Paschæ, Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico, in vespera Paschæ. Breviario Mozarabum, Capitularibus Georgii, et Lectionario Luxoviensi, in Sabbato Sancto.*

^d *Hora diei nona. In Sacramentario Bobiano assignantur Evangelium Altera autem die, quæ est parasceves, convenerunt, etc., et orationes dicendæ die Sabbato sancto mane; at in Breviario Mozarabum, in Orationali Gothico, et in Missali nihil invenitur ante vespas hac die recitandum in ecclesia. Antiquitas autem non nisi post solis occasum, postea vero hora nona, hoc est hora tertia post meridiem, conveniebant in ecclesiam; neque hoc recens, nam in Gelasiano Thomasii rubrica præscribit ut hora octava procedant ad ecclesiam.*

^e *Diaconus. Lege diacones.*

^f *Anaboladiis. Anaboladium, anaboladium, anabolagium, anagolajum, ambologium, etc., idem signifi aut: vestem sacram quam amictum, aut superhume a e appellant. Ordo Romano, apud Flitortium (*Pag. 44, col. 1*): *Tunc cæteri subdiaconi regionarii secundum ordinem suum accipiunt ad induendum pontificem ista vestimenta, alius lineam, alius cingulum, alius anabolagium id est amictum, alius lineam dalmaticam, alius planetam, et per ordinem sic induunt pontificem. In ordine vero Romano (Apud Hist.orp., p. 1, col. 19) qui tertius est Mabillonio (*Pag. 51*), le-**

diam tuam: stigmatem passionis tue Deus noster filius Dei: qui vivis cum Deo Patre et regnas cum Spiritu Sancto in Trinitate unus Deus permanens in secula seculorum. Amen. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum. Et statim Diaconus dicat. Eamus cum pace. Amen. Deo gratias.

^g *In Vigilia gloriose Dominice Resurrectionis Sabbato hora diei nona signum sonat: et congregatis omnibus: induunt sem tipsos. Diaconus vel Clericus albis cum anaboladiis: et ingrediuntur processum: atque a primicerio accipiunt Diacones in ordinem suum lectiones: que in tribunal ab ipsis legende sunt. Dum vero secundum et tertium sonaverit signum: et juxta consuetudinem posita a sede Pontifici in processum: atque eo sedente: accedunt Abbates Presbyteres*

*gitur: Alius ambologium id est amictum, quod dicitur humerale: alius lineam dalmaticam quam dicimus albam, alius dalmaticam, alius orarium; et adverte quod rubrica nostri Missalis majorem antiquitatem sapit, quam ordines isti Romani, quippe quæ simpliciter et sine interpretatione adhibet vocem anabolagium quam illi interpretari coguntur, utpote jam antiquatam. Hic etiam adverte, quod anaboladium supra albam, juxta rubricam, induitur; hinc enim patet nostræ rubricæ antiquitas, siquidem Amalarii ævo, ut ipse (*De eccl. Offic., lib. II, cap. 17 et 18*) ostendit, contraria consuetudo invaluerat, quæ etiam modo obtinet, ut amictum sive anabolagium infra albam induatur. Cæterum sanctus Isidorus (*Orig. I, xix, cap. 25*) primariam et profanam vocis hujus significationem tradit docens anabolagium esse amictorium lineum seminatum, quo humeri operiuntur, quod Græci et Latini sindonem vocant.*

^h *Processum. Processio et processus idem sunt, et primum processio, et processio, significat incessum militum, populi, cleri, ad locum aliquem ordinatum entis, hinc cum imperatores aliqui irent, puta in villam, processionem, aut processum facere dicebantur. Trebellius Pollio in Gallieni cap. 47: *Serpe ad tibicenem processit, ad organum se recepit, cum processu et recessu cani juberet.* Hinc processiones religiose, quæ et Litaniæ, cum clerus, monachi, populus ordinatum incessentes per urbem, aut agros, aut Basilicas Deo supplicant, aliæ etiam processiones religiose, cum clerus e sacrario ordinatum ad altare, ad chorum, ad Ecclesiam incedit. Deinde processio et processus significat aliquando ipsam synaxim, congregationem et conventum, sive sacram, sive profanam, sive mistam populi; hoc sensu a Tertulliano (*De Præscrip. cap. 43*) usurpatur processio modesta pro ipsa Ecclesia, seu pro modesto fidelium in ecclesia conventu; deum processio et processus locum significat in quo ii qui processuri erant congregabantur, quemadmodum Ecclesia, et conventum, seu congregationem, fidelis populi, et locum in quo congregantur, significat, quo sensu hic accipitur, cum dicitur clerus ingredi processum, et sedes pontificis in processu poni, etc. Erat autem locus iste aula quædam vel in sacrario, vel tam prope sacrarium posita, ut, ex infra dicendis, pro ipso sacrario accipitur.*

ⁱ *Tribunal. Lege tribunal. Tribunal autem pro pulpito, seu ambone ponitur; et hinc disce, lectiones Sabbati sancti a diaconis, apud Gotho-Hispanos lectas esse, non vero ab inferioris ordinis clericis, eandemque pro tribunali legi consuevisse.*

^j *Accedunt Abbates, Presbyteres, Diacones Clerus. Scilicet abbates monasteriorum diocesis ad solemnitatem pontificalem cum episcopo suo celebrandam in urbem conveniebant, quibus locus honoris supra presbyteros concedebatur, post abbates ergo presbyteri, postea diaconi, et post hos clerus quisque suo ordine accedunt,*

Diachones Clerus omnisque populus per gradus suos ad Episcopum : et accipiunt ab eo ceram. Diacones vero a locale accipiunt ab eo et duodecim cereos : et stantibus in locis suis ingreditur Episcopus cum Diaconibus tantum in sacrarium : et clausis ostiis vel fenestris ac velis : b ut nec modicum quidem lumen a foris videatur. Offeritur vero episcopo c petra et esca et excussorium ignis : d et cum mox ipse manu sua ignem excusserit : accenditur stappa et inde candela : et ea ea iterum lucerna tenente eam Diacono qui post eam in choro benedicturus est : et nullo suo cereo e

175 *concedente. Sed precedentes Diaconi lucernam et Episcopus sequens eam ingreditur processum. Et mox posita Pontificis sella : prius accendit cereum suum : ac deinde accedit omnis Clerus ad lucernam et accendunt circa sua. Post hec accedens Diaconus cum lucerna ad Episcopum : det ei benedictionem Episcopus quam voluerit : ille vero osculetur Episcopo manum.*

Ad benedicendum lucernam.

Oratio. Exaudi nos lumen indeficiens Domine Deus noster unici luminis lumen. Fons luminis lumen. Auctor luminum : qui creasti et illuminasti. Lumen angelorum tuorum : e Sedium. Dominationum.

^a *Locale.* Lege *Jocale*, scilicet annulum episcopalem, gemmis ornatum; nam inter ornamenta episcopalia sanctus Isidorus (*De eccl. Off.*, lib. II, cap. 5) annulum enumerat, quem episcopus, cum ordinatur, dari ait propter signum pontificalis honoris; et concilium Tolitanum IV (*Can. 28*) decrevit ut episcopo, gradu suo injuste amoto, cum detecta innocentia, reintegratur, annulus cum baculo et orario, coram altari, restitueretur. Annulum igitur episcopus digito distractum tradit diacono, qui postquam ornamentis pontificalibus illum induit, annulum quoque digito reponit; si autem locale retineatur, de munere aut salario quod hac occasione ab episcopo diaconis confertur, fortasse accipiendum erit (*Du Cange in Glossario Latino*.)

^b *Ut ne modicum.* Nimirum cavebant ne novus ignis ab his qui foris expectabant cerneretur, antequam accenderetur lucerna.

^c *Petra.* Mos erat apud Hispanos antiquus novum ignem e silice petere; quare Prudentius Hymn. 5 cathemer. ce. init :

Incussu silicis lumina nos tamen
Monstrat saxigeno semine querere,
Ne nesciret homo si em sibi luminis
In Christi solido corpore conditam
Qui dici stabilem se voluit petram,
Nostris igniculis unde genus venit,
Pinguis quos olei rore madentibus
Lychuis, aut fascibus pascimus aridis.

^d *n Gallia* ignem novum aut e silice excutebant, aut collectis crystallo solis radiis accendebant. Mos idem erat Ecclesie Treicensi, atque adeo Mediolanensi, aut certe illi Ecclesie pro qua Eunnodius benedictiones cereas scripsit, iis vero qui ritus Romanos sequebantur mos erat feria quinta, aut sexta, pro diversitate Ecclesiarum, unam aut plures lampades, in secreto quodam ecclesie loco, continuo ardentis habere; unde Sabbato sancto novum ignem accendebant. Vide epistolam Zacharie papae ad sanctum Bonifacium (*Epistol. inter epist. S. Bonif.*, *Bibl. Patr. Colon.*, to n. III, p. 135) et Breviarium ecclesiastici ordinis (*Thes. Anecd. tom. V*). Demum adverte in aliquibus Ecclesiis singulis diebus hujus tridui, nimirum feria 5, 6 et Sabbato majoris hebdomadae, excitatum esse novum ignem: in Hispania non nisi Sabbato sancto ignem novum e silice excitatum inveni.

A Principatum. Potestatum : et omnium intelligibilium qui creasti lumen sanctorum tuorum. Sint lucerne tue anime nostre. Accendantur a te et influenter abs te. Luceant veritate. Ardeant veritate. Luceant et non tenebrescant. Ardeant : et non cinerescant. Benedic hoc lumen. O lumen : qui et hoc quod portamus in manibus tu creasti : tu domasti. Ac sicut per hec lumina que accendimus de hoc loco expellimus noctem : sic et tu expelle tenebras de cordibus nostris. Simus domus tua lucens de te : lucens in te. Sine defectu luceamus : et te semper colamus. In te accendamus : et non extinguamur. n̄. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui vivis et omnia regis in secula seculorum. n̄. Amen. Dominus sit semper vobiscum. n̄. Et cum spiritu tuo. In nomine Domini nostri Jesu Christi : sanctificatum permanet et cum pace. n̄. Deo gratias. tribus vicibus.

^b *Deinde benedicat quinque grana thuris infingenda in cereo benedicendo incipiens absolutus.* Veniat quesumus omnipotens Deus super i hoc incensum larga tue Benedictionis † infusio : et hunc nocturnum splendorem invisibilis Regnator i accende : ut non solum sacrificium quod in nocte hac litatum est arehana

^d *Et mox.* Episcopus ignem e silice excutit, quo lucernam et cereum paschalem accendit, deinde in processum redit, ibique, posita pontificis sella, ipse sedet, accenditque diacono, cum lucerna paschali, benedictionem impertit, et prius cereum adnotum lucernae accendit; deinde accedit omnis clerus ad lucernam, et accendunt cerea sua; tum episcopus orationem ad benedicendam lucernam dicit, *Exaudi nos, lumen indeficiens*, quae Orationali Gothico (*Pag. 9*) inscribitur *Oratio quae die Sabbato sancto ad benedicendam lucernam in sacrario dicitur*. Quae absoluta, aliam orationem Offerimus tibi, Domine, cerei hujus, etc., supra cereum paschalem fundit, quae in Orationali Gothico (*Pag. 99*) exstat sub hoc titulo : *Item oratio, quae in eodem die, Sabbato sancto, ad benedicendum cereum, in sacrario similiter dicitur*, et deinde omnes ordinatim ad ecclesiam procedebant, cereos accensos gerentes. Lucerna et cereus paschalis imponuntur candelabris grandioribus, quales adhuc, in vetustis ecclesiis, juxta pulpita ambonis cernuntur. Episcopus antiphonam *Lumen verum* incipiebat; quae expleta, benedicebantur diaconi, qui laudes lucernae et cerei dicturi erant, deinde cantabantur benedictiones, sive laudes, lucernae et cerei, quas orationes ab episcopo susceperant; ac tandem lectiones solennes legebantur. Hoc ordine, nisi fallor, olim officium Gotho-Hispani peragebant; at Mozarabes, ritus Romanos imitantes, priscum ordinem perturbaverunt, et caeremonias quasdam iniecerunt quae cum orationibus quas recitant non bene cohaerent.

^e *Concedente.* Forte, *concedente*, sive simul accendite.

^f *Oratio.* Eadem oratio exstat in Orationali Gothico (*Pag. 99*).

^g *Sedium.* Id est *Thronorum*.

^h *Deinde benedicat.* Hic ritus Gotho-Hispanus non videtur. Formula benedicendi desumpta est e Sacramentario Gelasiano Ven. Thomasi; cui inscribitur *Benedictio super incensum*, cereum scilicet; est enim extrema pars benedictionis paschalis cerei, neque ibi sermo ullus est de thuris benedictione, de quonullibi.

ⁱ *Hoc incensum.* In Gelasiano, *hunc incensum*, subintelligendo *cereum*; at in Missali *incensum* pro *thure* accipitur.

^j *Accende.* Lege *intende*, ut in Gelasiano legitur.

in calice: a communione facta laet manus ut moris erat dicendo. Quod ore sumpsimus Domine. Et non dicatur. Corpus Domini nostri Jesu Christi. Nec Placeat illi sancta Trinitas. Et his omnibus peractis dicat Presbyter hanc Orationem.

^b Eruti a malo : stabiliti semper in bono : tibi adherere mereamur Deo et Domino nostro Jesu Christo. Da veniam peccatis nostris : et requiem famulis tuis omnibus fidelibus defunctis. Frange et perverte omnes insidias inimicis nostris. Defende nos ab omnibus operibus malis : et confirma in cunctis bonis. Accipe jejunium vel votum nostrum : et exaudi orationem nostram in his diebus et in totis temporibus. Tribue nobis pacem et securitatem : pietatem : et sinceram charitatem : ac gratiam per misericor-

diam tuam : stigmatem passionis tue Deus noster filius Dei : qui vivis cum Deo Patre et regnas cum Spiritu Sancto in Trinitate unus Deus permanens in secula seculorum. Amen. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum. Et statim Diachonus dicat. Eamus cum pace. Amen. Deo gratias.

^c In Vigilia gloriose Dominice Resurrectionis Sabato ^d hora diei nona signum sonat : et congregatis omnibus : induunt semetipsos ^e Diachonus vel Clerici albis cum ^f aneboladiis : et ingrediuntur ^g processum : atque a primicerio accipiunt Diachones in ordinem suum lectiones : que in ^h tribunal ab ipsis legende sunt. Dum vero secundum et tertium sonaverit signum : et juxta consuetudinem posita a sede Pontifici in processu : atque eo sedente : ⁱ accedant Abbates Presbyteres

quo usus est Amalarius inveniebantur, certe de vera consecratione intelligenda non erant, sed de externa quadam sanctitate, per contactum corporis Domini acquisita ; maxime quod in ordine Romano legebatur sanctificatum autem, non vero, ut in quorundam Ecclesiarum Missalibus, consecratur autem vinum non consecratur per sanctificatum panem. Cæterum opinio de hac fictitia consecratione, quæ a longe majori parte Ecclesiarum semper rejecta fuerat, nec antiquitati auctoritate fulciebatur, de ecto errore paulatim convellit. *Mentiuntur* inquit Jacobus a Vitriaco (*Hist. Occid. cap. 8*) qui dicunt quod die Parasceves corpus Christi ex contactu mutat vinum in sanguinem. Et eodem capite paulo supra agens de vino ablutionis quam aliqui in sanguinem converti docebant : *Non dicimus quod ex contactu sanguinis vinum ablutionis convertatur in sanguinem, sed remanet purum vinum ; licet, inquit, ex contactu sanctæ rei sit sanctificatum, sicut aqua fluminis aquæ benedictæ commista, dicitur sanctificari.* *Pura de hac opinione vide si lubet apud Mabillonium (Comment. in Ord. Roman., pag. 76 seq.) copiose et erudite de ea tractantem, et apud Martenium (De antiq. Ecclesiæ Ritibus, tom. I, lib. 1, c. 5, col. 435 seq.).*

^a *Communione autem.* Hæc recentiora. Certe orationes *Quod ore sumpsimus* et *Placeat tibi* in fine missæ dicendæ ad ritus Gotho-Hispanos non pertinent.

^b *Eruti.* Eadem oratione finis officio hujus dei imponitur juxta Breviarium Mozarabum.

^c *In vigilia.* Orationali Gothico inscribitur in *vigilia Paschæ.* Lectionario Ambrosiano Thomasii, et Sacramentario Bobiano, in *vigiliis Paschæ.* Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico, in *vespera Paschæ.* Breviario Mozarabum, Capitularibus Georgii, et Lectionario Luxoviensi, in *Sabbato Sancto.*

^d *Hora diei nona.* In Sacramentario Bobiano assignantur Evangelium *Altera autem die, quæ est parasceves, convenerunt,* etc., et orationes dicendæ die *Sabbato sancto mane* ; at in Breviario Mozarabum, in Orationali Gothico, et in Missali nihil invenitur ante *vesperas* hac die recitandum in ecclesia. Antiquitas autem non nisi post solis occasum, postea vero hora nona, hoc est hora tertia post meridiem, conveniebant in ecclesiam ; neque hoc reverens, nam in Gelasianis prescribitur ut *hora octava procedant*

*igitur : Alius ambolagium id est amictum, quod dicitur humerale : alius lineam dalmaticam quam dicimus albam, alius dalmaticam, alius orarium ; et adverte quod rubrica nostri Missalis majorem antiquitatem sapit, quam ordines isti Romani, quippe quæ simpliciter et sine interpretatione adhibet vocem anebolagium quam illi interpretari coguntur, utpote jam antiquatam. Hic etiam adverte, quod aneboladium supra albam, juxta rubricam, induitur ; hinc enim patet nostræ rubricæ antiquitas, si quidem Amalarii ævo, ut ipse (*De eccl. Offic., lib. II, cap. 17 et 18*) ostendit, contraria consuetudo invaluerat, quæ etiam modo obtinet, ut amictum sive anebolagium infra albam induatur. Cæterum sanctus Isidorus (*Orig. I, xix, cap. 23*) primariam et profanam vocis hujus significationem tradit docens anebolagium esse amictorium lineam seminaram, quo humeri operiuntur, quod Græci et Latini stundonem vocant.*

^e *Processum.* Processio et processus idem sunt, et primum processus, et processio, significat incensum militum, populi, cleri, ad locum aliquem ordinatum euntis, hinc cum imperatores aliquo irent, puta in villam, processionem, aut processum facere dicebantur. Trebellius Pollio in Gallieni cap. 17 : *Sæpe ad tibicenem processit, ad organum se recepit, cum processui et recessui cani juberet.* Hinc processiones religiosæ, quæ et Litanix, cum clerus, monachi, populus ordinatum incedentes per urbem, aut agros, aut Basilicas Deo supplicant, aliæ etiam processiones religiosæ, cum clerus et sacrario ordinatum ad altare, ad chorum, ad Ecclesiam incedit. Deinde processio et processus significat aliquando ipsam synaxim, congregationem et conventum, sive sacram, sive profanum, sive mistam populi ; hoc sensu a Tertulliano (*De Præscrip. cap. 43*) usurpatur *processio modesta* pro ipsa Ecclesia seu pro modesto fidelium in ecclesia conventu ; deinde processio et processus locum significat in quo ii qui processuri erant congregabantur, quemadmodum *Ecclesia*, et conventum, seu congregationem fidelis populi, et locum in quo congregantur, significat, quo sensu hic accipitur, cum dicitur clerus gredi *processum*, et sedes pontificis in *processu* etc. Erat autem locus iste aula quadam vel in atrio, vel tam prope sacrarium posita, ut, ex iussu censis, pro ipso sacrario acciperetur.

^f *Tribunal.* Lege *tribunali.* Tribunal autem pr

que formidine calcata : dicant voce canora : et oratione depromant luculentissima. Nihil quesumus in eis humanitatis opereatur fragilitas : sed totum eis subministret tue clementie largitas. Dona eis post pallores genuum rubicundam sinceritatem : lingue volubilitatem : lacertorum firmissimam soliditatem. Ut in omnibus tuorum beneficiorum adiutorium sentientes : benedictionem lucerne cereique immurmurent : ac depromant maximam laudem. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis. etc.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et in nomine Domini nostri Jesu Christi :* ^a votum vestrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Post hec vadit Epi copus post altare : et sedet in sel'a. Presbyteri vero juxta eum stantes : ac deinde Diachonus ante vestibulum juxta cancellos adstant : in ordinem suam : silentium admonent septies. Post hec accedent Diachones : et benedicent lucernam hac benedictione.

Benedictio lucerne. Dignum et justum est : vere dignum et sanctum est : nos tibi semper gratias agere laudesque referre. Domine sancte Pater omnipotens et Christe Deus : Quo mihi tribuas : ut in tuis laudibus semper resonent fauces mee : qui erigis a terra inopem : et ab stercore exaltas pauperem. Da directum et benesonantem in ore meo ministrari sermonem. Omnipotentem Deum substantie vitalis exordium : creature universalis auctorem Dominum : Salvatorem opificem : vocalis Ecclesie personam canora laudatio : ut ipsi rependat lingua mysterium : de cujus imperio sumpit officium. Dignum est ut sponsi coruscantis adventum accensis prestoletur fidelis turba luminibus : ne nuptialis habitaculi respuat habere consortes : quos sub veterum umbraculo peccatorum invenerit dormientes. Quid dignius? Quidve sublimius? Quam ut tibi vigilet in se et eternitatis resuscitata mortalitas : cui totum ex origine : totum debet ex munere : vel quod formatur ex nihilo : vel quod reparatur ex perditio. Tu vas quod pronum culpa dederat in ruinam : figuli miserantis affectu de favillis cineribusque collectum spiritu vivificantem salvasti : ut faceres ex adoptione liberos : quos retineri videras ex prevaricatione captivos. Tu novelle vitis germina secunda plantasti : ut antiquorum tabesceret suavitas amara pomorum. Nunc de cibo sumitur : vita non labitur. Solvit gratia : quos vinxit

^a Votum vestrum. Nimirum nova lumina lucernam et cereum.

^b Quam creasti. Lege quam creasti, aut quos creasti.

^c Inimit. Hunc locum citat Elipandus in epistola ad Albinum, inter opera Alcuini (Ed. Paris. t. II, col. 917). Nam et ipsi, inquit, canimus in viliis Pasche, beato Isidoro dicente : Induit carnem, sed non exiit majestatem, nostram substantiam expetens, sed propriam non relinquens, quibus hanc lucernae benedictionem sancto Isidoro tribuit.

^d Extremitas. Forte, iniquitas.

^e Deus. Eadem oratio legitur in Orationali Gothico (Pag. 100, orat. 2), cui titulus præligitur : item oratio quæ post benedictionem lucernæ ante altare similiter dicitur.

A inlecebra. De arbore creata nox criminis : sed de ligno genita lux salutis. Vetuisti opera manuum tuarum clemens operator : interfici perpetue mortis excidio. Paradisi januam quam piaculum letale dannerat : dextra mysterii celestis aperuit. Id perfecte judicatus esse pietatis : ut quibus ad vitam fueras largitus introitum : tribueres et regressum. Mortificantur ex lapsu : qui vivificantur ex precio. Redempti clementius : ^b quam creasti. Namque ibi Deus operatus ut faceret : hic passus est ut prodesset. ^c Induit carnem : sed non exiit majestatem : nostram substantiam expetens : sed propriam non relinquens. Cum corpore editus : sed intemerato pudore conceptus. Temporalis ex virgine : sed coeternus ex patre. Humilians divina : ut possit elevare terrestria. Cui tanti fuit salvatio : ut ne nos perderemus celum : ille pateretur infernum. Suscepit mors : quem tenere non potuit. Amplificata successu : sed evacuata spolio. Exultavit in raptu : sed occidit in tropheo. In se refusa deficit ^d extremitas : postquam vite appetere tentavit auctorem : et dum ambit illicita : perdidit adquisita. Adest nox lumine donata : perpetuo Dominicis sanctificata victoriis. Que recidivum mundi sortita natalem : debellata funeris regione : triumphos Christi resurgentis excepit. Que transgressionis maculas fluenti lavaeri salutaris abstersit. Que veteriosa criminis indumenta tactu liquidi resolvit elementi. In qua mercedem sanguinis presentat unda baptismatis : et dum vetus culpa decedit : novus homo consurgit.

Oratio que ante Altare dicitur.

^e Deus qui filios Israel educis ex Egypto ; palpabiles Egypti tenebras relinquendo. Deus ^f qui duce luminis gratia : pondus horrendo noctis exterminas : Deus ^g qui præcedente Angelo tuo in columna nubis in diem : eoque in columna ignis in noctem posteriora servantem : curam nostre salutis exequeris : teque nobis in eo prestas in quo lucere nos lumine scientie tue jubes. Fac nos divinitatis tue fieri consortes : et larga tua pietate ex invisibilibus bonis visibilia bona concede : que nos et offerri doceant : et tuam in omnibus compleri faciant voluntatem.

ñ. Amen.

Hec quinque grana in ensi a Diachono infinguntur cereo in modum crucis. Post hanc explicitum ^h accedet Diachonus ipse et de ipsa lucerna accendit cereum. Post hec a Diachonibus tribus vicibus silentium datur. Deinde accedent Diachoni ad cereum : qui ad dexte-

^f Qui duce luminis gratia. Forte. Qui hujusce luminis gratia.

^g Qui, præcedente angelo. Confer Exod. xiii, 21, 22, et adde Prudentium (Hymn. 5 cath.) laudes paschalis luminis cauentem.

Hunc ignem populus sanguinis inclity Majorum meritis tutus, et impotens, Suetus sub dominis vivere Barbaris Jam liber sequitur longa per avia ; Qua gressum tolerat, castraque cerula No tuis per medium concita moverat. Plebem pervigilem fulgore prævio Ducebat radius sole micantior.

^h Accedet Diachonus. Huic rubricæ, quæ recentioris est ævi, contradicunt orationes quæ recitantur, qui-

ram cornu altaris adstat : benedicent eum benedictione hac. Sicque a alii duo cerei cum eo accenduntur : unus juxta cornu altaris a parte sinistra : et alius post altare astantes.

^b *Benedictio cerei.*

Equum et justum est : vere Domine satis dignum et pulcrum est : in quantum nos munere tuo illustras : tibi semper gratias agere : apud quem est fons vite : in cujus lumine videbimus lumen. Previa tot tantisque virtutibus circa tue majestatis resplendens altaria serenat lux cerei. Premittunt ^d judicicia ignea miraculi : secura lympharum. Nunciatur ex lumine : quod nascatur ex fonte. Patescunt actu : quo fuerant figurata mysterio. Instar columnæ veteris fomes iste ^e perfulget : aquis populum docet esse salvandum : per quas et liberatio tribnatur ad salutem : et regeneratio donetur ad requiem. Ascen-

bus docemur, non diaconum, sed episcopum suis manibus cereum paschalem accendisse (Pag. 176). hunc docemur, cereum non fuisse accensum in ecclesia, sed in sacrario, aut in *processu* : atque ita accensum in ecclesiam, simul cum lucerna accensa, delatum suo fluxu esse candelabro (Vid. not. ad pag. 174, 176). Denum hac ipsa benedictione infra, docemur cereum paschalem ritu Gotho-Hispano, thuris non admisisse. Sed neque ritu Romano olim (Vid. not. ad pag. 175), cereo infgebantur thuris grana. Suspicio autem hæc verba, in *hujus igitur noctis gratiam suscipe, sancte Pater, incensi hujus sacrificium vespertinum*, quæ in vulgari cerei paschalis benedictione recitantur, occasionem præbuisse grana thuris cereo infgendi; nam rubrica Missalis Toletani, Missalis Romani sancti Pii V, et aliorum recentiorum Missalium præscribit ut *diaconus infgat quinque grana incensi cereo antequam dicat In hujus igitur noctis gratiam*, etc. Sed cum verba illa in benedictione cerei Gotho-Hispana, quæ Mozarabes constanter usi sunt, non legantur, et *eo incensi hujus* de cereo paschali, non de thure, illi infixo, intell. gantur, haud puto antiquiores Mozarabes grana thuris cereo suo infxisse; neque cereum in ecclesia a diacono a quo benedicendus erat accensum esse.

^a *Alii duo cerei.* Est quidem ritus vetustus, ut duo alii cerei, admoti cereo paschali, accendantur. De eo ordo Romanus Hittorpii, et plura antiqua Missalia et Pontificalia apud Martenium meminere, tamen hunc ritum Gotho-Hispanum esse haud puto.

^b *Benedictio cerei.* Orationali Gothico (P. 100, art 1) inscribitur *laus luminis*, et a sancto Augustino (lib. xv de Civit. Dei, cap. 32) dicitur *Laus cerei*. Hujusmodi benedictionum binæ apud Ennodium habentur : una existat in Sacramentario Gelasiano, *Deus mundi conditor*, quæ apud Hittorpium (Pag. 66) in quinto suo ordine Romano, inter orationes quibus novum lumen benedicatur prima est; ab hac differt *laus* sive *benedictio* cerei, quam sanctum Augustinum, cum esset diaconus, pronuntiasse ferunt, *Exsultet jam angelica turba*, etc., estque vulgaris; et notissima cerei paschalis benedictio, quæ in Sacramentario Bobiano, in Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico, in Ambrosiano Pamelii, in Missali Toletano, in Romano sancti Pii V et passim in Missalibus ritus Gregoriani, cum aliqua tamen varietate, legitur. Hanc recentiores quidam sancto Leoni, tanquam auctori, tribuunt, sed libri liturgici antiquiores sancto Augustino ascribunt, et sane sanctum Augustinum benedictionem cerei aliquando scripsisse, ipse (De Civit. I. xv, c. 22) haud obscure innuit : *In laude quadam cerei breviter, inquit, versibus dixi. Hæc tua sunt, bona sunt, quia tu bonus ista creasti, nil nostrum est in eis, nisi quod peccamus amantes.* Ab his omnibus benedictio cerei Mis-

dat Domine in conspectu glorie tue ob oratio devota famulorum. Visitentur benedictionis dono : quæ sacro dedicantur obsequio. Non hic thureis adoleatur flamma virgultis : nec in sabeicis proscinduntur ligna : nemoribusque suavitate cinnamoni ^f orantes exhalant. Sed cera famulatur ex lumine : que non polluitur ex parente. Cujus natura de flore : cujus ortus ex virgine. Cui illa dat genitrix nativitate originem : que corruptionis nescit errorem. ^g Pharus cum etiam niveo adoperta sub tegmine : flammaram exequitur incremento. Neque hoc sine celestis agitur operatione virtutis : quod favet ignibus res ^h nutrita gurgitibus. Agnoscunt cuncta te Dominum : tibi que se sciunt debere quod nata sunt. Dediti pie optex creature sensum : que suum possit intelligere et honorare factorem. Intende propicius Domine ad hujus cerei devotissimam servitutem :

salis Mozarabici diversa est, quam El'pandus sancto Isidoro attribuit (Ep. ad Albinum, oper. Alchwni col. 917). Laus, seu benedictio cerei a diacono in Ecclesia Gotho-Hispana canebatur. In Ecclesia Romana, si fides sit rubricæ Sacramentarii Gelasiani em. Thomasi, aut ordini Romano quinto Hittorpii, cereus a primo diacono, sive ab archidiacono benedicebatur. Sanctus Gregorius papa (Lib. ix, epist. 2.) permisit Mariniano episcopo Ravennati ut proces quæ supra cereum in Ravennati civitate dicebantur, et expositiones Evangelii, quæ, circa festum Paschæ, a sacerdote fieri consueverunt, per alium faceret; inde tamen minime consequitur episcopos Ravennates solitos fuisse cerei benedictionem canere; nam aliæ erant orationes quas episcopus super cereum fundebat, de quibus hic sanctus Gregorius agit, alia erat *laus luminis* quæ a diacono canebatur.

^e *Equum et justum.* Gotho-Hispani solemnibus illationum formula benedictionem cerei inchoant, et Ennodius eodem modo benedictiones cerei orditur. Galli in Sacramentario Bobiano, in Missali Gallo-Gothico, et in Missali Gallicano præmittunt præfationem *Exsultet jam angelica turba*, deinde, alio vocis tono, dicunt *Sursum corda*, etc., ac deinde *dignum et justum est*, et reliqua benedictionis prosequuntur ferme ut in Sacramentariis Gregorianis existant; at in Sacramentario Gelasiano, omnia omni præfatione, et solemnibus *Vere dignum*, simpliciter inchoatur benedictio ab his verbis : *Deus mundi conditor.*

^d *Judicia. Forte, indicia.*

^e *Perfulget. Forte, præfulget.*

^f *Orantes.* Lege : *Non hic thureis adoleatur flamma virgultis, nec in sabeicis proscinduntur ligna nemoribus, quæ suavitate cinnamoni orantis exhalant.*

^g *Pharus.* Est error Amanuensis, aut typographi; lege igitur (ut in Missali Mozarabum revera legitur) *papyrus*, quæ etiam pro ellychnio in candelis et cereis adhibebatur, hinc illud sancti Paulini (Natal. 3) :

Lumina ceratis adolentur odora papyris.

Et Prudentius (Cathem. hym. 5) de cereo paschali cantavit.

Quin et illa favis scirpra floreis,
Presso me te prius, collita singimus.

De papyro autem consule Plinium Seniore (Hist. nat. lib. xiii, sect. 22, Edit. Harduini), Theophrastum (Hist. plant. lib. iv, cap. 9).

^h *Nutrita gurgitibus.* Plinius (Lib. xiii, sect. 22) : *Papyrus nascitur in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudinem gurgitum.* Huc etiam refer illud Ennodii, in Benedict. 4 cerei paschalis, *papyrus ad alimentum ignium lymphæ transmittit.*

• ut qui flammam gignere cernitur : usuale tue benedictionis serenatus ex lumine : cunctis sit expedibilis ad salutem. ^b Resolvij gravium fomenta languorum. Asperitates casuum remediij tranquillitate confringat. Omnia votis largiantur humanis : • qui de tuis benedictionibus sumpserit ^d officium. Tribue etiam Domino sancte Pater omnipotens Deus : ut dici hujus solennia sacre paschalis : in qua redemptoris nostri gloria predicatur et gratia : cum antistite nostro A. cum ^e gloriosis Principibus : cum Prebyteris Diaconibus Clero atque omni fideli populo : sub multorum **178** celebrare curriculo mereamur annorum. **ñ**. Amen. Presta per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : cum quo tibi est una et coequalis essentia in unitate Spiritus Sancti : in secula seculorum. **ñ**. Amen. Amen amen amen ad te descendat. **ñ**. Amen. Pax in celo. **ñ**. Amen. Pax in terra. **ñ**. Amen. Pax et plenitudo tua Domine super nos descendat. **ñ**. Amen. Pax Regibus et potestatibus fidelibus seculi hujus. **ñ**. Amen. Pax Ecclesie tue catholice : que est in hunc locum constituta : et per universum orbem terrarum in pace diffusa.

ñ. Amen.

Deinde dicat Episcopus orationem ante Altare.

^f *Oratio.* Expectati temporis dilectissimi fratres festa solemnitas : et annuum per secula sacre resurrectionis archanum votive noctis advenit. Hoc illud

• *Ut qui flammam. Lege ut CERES, qui flamma inquiri cernitur usuali (i. e., consueta) tuæ benedictionis serenatus ex lumine, etc.*

^b *Resolvit. Lege resolvat.*

^c *Qui. Lege que.*

^d *Officium. Fortasse, initium.*

^e *Gloriosis principibus.* Reges Gotho-Hispani gloriosi et gloriosissimi passim appellabantur. In benedictione cerei Sacramentarii Bobiani, Missalis Gallo-Gothici et Gallicani, Deo commendantur clerus et populus; de episcopo, rege, aut pontifice nulla fit mentio. In benedictionibus Ennodii pro solo episcopo oratur. In benedictione cerei Sacramentarii Gelasiani nullus Deo specialiter commendatur, ne clerus quidem et populus; at in benedictione, que ordini Romano Hittorpii (P. 72) inseritur: *Precamur ergo te, Domine, ut nos famulis tuos, omnem clerum, et devotissimum populum, una cum beatissimo papa nostro N. et gloriosissimo rege nostro N., nec non antistite nostro, in his paschalis gaudiis conservare digneris.* Porro si hæc benedictio nostri Missalis tribuatur sancto Isidoro, gloriosissimi principes fortasse intelligendi sunt Suintilla, et filius ejus Riccimirus, quem in consortium regni a patre assumptum scribit sanctus Isidorus, in Chronico, apud Labbeum (*In Bibl. t. 1, p. 69*).

^f *Oratio.* Eadem oratio legitur in Orationali Gothico (*Pag. 100, orat. 3*), sub hoc titulo: *Item oratio que post benedictionem cerei ante altare dicitur.*

^g *Qua.* Ita etiam in Orationali Gothico legitur, attamen aliquid deesse videtur; fortasse supplendum *qua cereis, qua funeralibus crebris.* Sanctus Gregorius Nazianzenus (*Or. 19, tom. 1 oper.*) vigilias Paschalis splendidissimam illam noctem appellat, *qua nos magna luminis copia salutis nostræ festum celebramus;* et Prudentius (*Hym. 5 cathem.*) morem Hispanum sui ævi describens, ea que in Missali nostro leguntur carmine representat.

Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, vota que prospera
Cælestium vigili congerimus prece

A est quod in perennem memoriam consecratum creditibus populis altissima de celis gratia spiritalis attribuit. Hilares vigilias gloriosis laudibus perferamus : diemque vincentes ^g qua funeralibus crebris Ecclesia sancta resplendens coruscet : in lumine preconia Dominice passionis indefessis precibus celebremus. Intendentes auditu lectionibus sanctis : ac seculis obsecrationibus patientiam non negantes. Ut ille regalis solii habitator altissimus a sede arcis ethereæ populo suo : qui solennia reddituras ad hæc festa convenit : per Spiritum suum Sanctum clementer inlapsus placabilis ac propiciatus adspiret.

ñ. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui vivis et omnia regis in secula seculorum.

ñ. Amen.

Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

^h *Deinde dicatur prophetia. Lectio libri Genesis (1 Cap. 1, 11).*

ñ. Deo gratias.

In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus. Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divisit lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

Extractoque agimus liba sacrario.
Pendant mobilibus lomina funis us,
Quæ suffixa micant per laquear a,
Et de languidulis fota natalibus
Lucem perspicuo flamma jacet vitro,
Crebras stelligeram desuper aream
Ornatam genialis stare trionibus....

Et ibid., supra, idem poeta canit :

Splendent ergo tuis muneribus, Pater,
Flammis mobilibus scilicet atria,
Absentemque diem lux agit æmula,
Quam nox cum lacero victa fugit pèplo

Quas autem Prudentius *flamas mobiles* dixit, Missale nostrum, *hic*, et sanctus Paulinus (*Nat. 6*) appellant funalia.

Ast alii pietis accendunt lumina ceris,
Multiforesque cavis Lychnos laquearibus a tant,
Ut vibrent tremulas funalia pendula flammis.

^h *Deinde dicatur.* Post lucernæ et cerei benedictionem, continuo legebantur lectiones, ut ex superiori oratione et ordine Missalis patet. Mos idem in Ecclesiis Gallicæ observatur, ut in Missalibus Gallo-Gothico et Gallicano videre est, et in Ecclesia Romana, ut indicant Sacramentaria Gelasiani et Gregoriana; at in Sacramentario Bobiano (an per errorem, an propter aliquam discipline varietatem non mihi satis constat) orationes, post lectiones dicendæ, atque adeo lectiones ipsæ, aut cerei benedictionem ponuntur. De numero lectionum est haud exigua varietas : in Missali Toletano sunt lectiones quinque, in Gregoriano Pameli, et in Comite Thomasi sex; in Gregoriano Menardi octo; in Missali Mozarabum, et in Sacramentario Gelasiano decem; in Orationali Gothico, in Sacramentario Bobiano, in Missali Gallo-Gothico, et in Lectionario Luxoviensi, duodecim. Denum in Missali Gallicano sunt tredecim. Legebantur lectiones in ambone a lectoribus. In Sacramentario Gelasiano, in Orationali Gothico, et in Missali Mozarabum lectionibus oratio præmittitur, non item in Sacramentariis Gregorianis.

ⁱ *Cap. 1. Vers. 1 11, 1-4.*

Factumque est vespere et mane ^a dies primus. Dixit A quoque Deus. Fiat firmamentum in medio aquarum : et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum : divisitque aquas que erant sub firmamento : ab his que erant super firmamentum. et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum celum. Et factum est vespere et mane dies secundus. Dixit vero Deus. Congregentur aque que sub celo sunt in locum unum : et appareat arida. Factumque est ita. Et vocavit Deus aridam terram ; congregatonesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum : et ait. Germinet terra herbam virentem et facientem semen : et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum. Cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem : et afferentem semen juxta genus suum : lignumque faciens fructum et habens unumquodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum : factumque est vespere et mane dies tertius. Dixit autem Deus. Fiant luminaria in firmamento celi : et dividant diem ac noctem : ut sint in signa et tempora et dies et annos : ut luceant in firmamento celi et inluminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duo magna luminaria. Luminare majus ut preesset diei : et luminare minus ut preesset nocti : et stellas. Et posuit eas in firmamento celi : ut lucerent super terram : et preessent diei ac nocti : et dividerent lucem a tenebris. Et vidit Deus quod esset bonum : et factum est vespere et mane dies quartus. Dixit etiam Deus. Producant aque reptile anime viventis : et volatile super terram : sub firmamento celi. Creavitque Deus cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem : quam produxerant aque in species suas : et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum : benedixitque eis dicens. Crescite et multiplicamini : et replete aquas maris. Avesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere et mane dies quintus. Dixit quoque Deus. Producat **179** terra animam viventem in genere suo : jumenta et reptilia : et bestias terre juxta species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus bestias terre juxta species suas : et jumenta et omne reptile in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum : et ait. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram : ut presit piscibus maris et volatilibus celi : et bestiis universe terre : omnique reptili quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam : ad imaginem Dei crea-

vit illum : masculum et feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus : et ait. Crescite et multiplicamini et replete terram : et subjicite eam : et dominamini piscibus maris et volatilibus celi : et universis animantibus que moventur super terram. Dixitque Deus. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram : et universa ligna que habent in semetipsis sementem generis sui : ut sint vobis in escam et cunctis animantibus terre : omnique volucri celi et universis que moventur in terra : et in quibus est anima vivens : ut habeant ad vescendum. Et factum est ita. Viditque Deus cuncta que fecit : et erant valde bona. Et factum est vespere et mane dies sextus. Igitur perfecti sunt celi et terra : et omnis ornatus eorum. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat. Et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. Et benedixit Deus diei septimo : et sanctificavit illum. Quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret.

ñ. Amen.

Dicat Diaconus. ^b Pro solemnitate paschali. *Flectamus genua. Levate.*

Oratio. Pro solemnitate paschali flexis genibus : te Pater omnipotens obsecramus : ut mors unigeniti tui Domini nostri : qui vitam omni contulit mundo : toti gratiam conferat populo christiano. Resurrectio quoque ejus nos ad celestia sublevet : et a corruptione vite hujus ereptos immortalitati eterne consolet.

ñ. Amen :

^C Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum.

ñ. Amen.

Lectio libri Genesis (Cap. c V - VIII).

ñ. Deo gratias.

^D In diebus illis. Noe cum quingentorum esset annorum : genuit Sem. Cham, et Japhet. Cumque cepissent homines multiplicari super terram et filii procreassent : videntes filii Dei filias hominum : quod essent pulcre : acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Dixitque Deus. Non permabit spiritus meus in homine in eternum : quia caro est. Eruntque dies vite illius : centum viginti annorum. Videns autem Deus quod multa malicia hominum esset in terra : penituit eum quod hominem fecisset in terra. Dixitque Deus ad Noe. Finis universe carnis venit coram me. Fac tibi arcam de lignis levigatis : et ingredere in ea tu et filii tui : et uxor tua et uxores filiorum tuorum tecum : et ex

^a *Dies primus.* Vulg., Hebr., LXX, *dies unus.*

^b *Pro solemnitate.* Post singulas lectiones singula consequuntur orationes, in quibus non est minor varietas quam in lectionibus. In Missali nostro, absoluta lectione, de more *Amen* respondetur, et continuo diaconus elata voce titulum orationis, sive id pro quo orandum sit, proponit, additque *Flectamus genua*, omnesque se prosternunt ; et post breve tempus, orationi datum, iterum clamat diaconus *Levate*, et omnes surgunt ab oratione, et sacerdos orationem, sive collectam, dicit. At in orationali Gothico, et in

Missalibus Gallicano et Gallo-Gothico occurrit primum præfatio quædam, quæ in Orationali *oratio*, in Missalibus Gallicanis *præfatio* nominatur. Hac absoluta, diaconus titulum orationis proponit, at non dicit *Flectamus genua*, nec *Levate* ; sed, proposito orationis titulo, sacerdos *collectam*, sive orationem, dicit. In Sacramentario Bobiano, vox diaconi non auditur, et orationes ipsæ sine titulo, insar præfationum leguntur.

Cap. V. Vers. 1-viii, 1-21, pluribus omissis.

cunctis animantibus universe carnis. Te enim vidi A
justum coram me in generatione hac : ut salvetur
semen super faciem universe terre. Adhuc enim et
post dies septem : ego pluviam super terram quadra-
ginta diebus et quadraginta noctibus : et delebo
omnem substantiam quam feci de superficie terre.
Fecit ergo Noe omnia que mandaverat ei Dominus.
Factumque est diluvium : et delevit omnem sub-
stantiam : que erat super terram. Adduxit vero Deus
spiritum super terram : et imminuit sunt aque et
prohibite sunt pluvie de celo : requievitque arca
die septimo. Aperiens Noe fenestram arce quam fe-
cerat : dimisit corvum. Qui egrediebatur ^a et rever-
tebatur donec siccarentur aque super terram. Emi-
sit quoque columbam post eum : ut videret si jam
cessassent aque super faciem terre. Que cum non
invenisset ubi requiesceret pes ejus : reversa est ad
eum in arcam. Extenditque manum : et apprehen-
sam intulit in arcam. Expectatis autem ultra septem
diebus aliis : rursum dimisit columbam ex arca. At
illa venit ad eum ad vesperum : portans ramum
olive virentibus foliis in ore suo. **180** Intellexit
ergo Noe quod cessassent aque super terram. Et ape-
riens tectum arce aspexit : viditque quod exiccasset
superficies terre. Locutus est autem Dominus
ad Noe dicens. Egredere de arca tu et uxor tua : et
filii tui et uxores filiorum tuorum tecum : cunctaque
animantia que sunt apud te ex omni carne. Egressus
ergo Noe : fecit ut dixerat ei Deus. Edificavitque
altare Domino : et tollens de cunctis pecoribus et
volucris mundis : obtulit holocausta super altare.
Odoratusque est Dominus odorem suavitatis.

ñ. Amen.

Dicat Diaconus. ^b Pro his qui variis necessitati-
bus detenti : pasche interesse non possunt. Flecta-
mus genua. Levate.

Oratio. Deprecamur te Pater eterne omnipotens
Deus pro his : qui diversis necessitatibus detenti :
solennitate paschali interesse non meruerunt. Ut
quia gaudio presentium sunt exsortes : mereantur
sanctorum meritis adesse participes. Ut sicut passio
unigeniti filii tui Domini nostri pro multorum salute
occurrit : ita et hec celebritas annue festivitatis : et
presentibus tribuat gloriam : et absentibus conferat
veniam. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus : D
qui vivis et omnia regis in secula seculorum.

ñ. Amen.

● *Lectio libri Genesis* (° *Cap. XXII*).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. ^d Loquutus est Dominus ad Ab-
raam dicens. Abraam Abraam. At ille respondit.
Adsum : ait illi. Tolle filium tuum unigenitum quem
diligis Isaac : et vade in terram visionis : atque offe-

^a Et revertebatur. Ita Hebr. et Arab. legunt. At
Vulg., LXX et Syr., non revertebatur.

^b Pro his. In Orationali Gothico post quintam lec-
tionem orant pro his qui sanctae festivitati interesse
non possunt, inter quos aegrotos comprehendunt.

^c Cap. XXII. Vers. 1-19. Lectionario Luxovien-
sibus lectiones primae deficient ; tertia est de Noe

res eum ibi in holocaustum super unum montium :
quem monstraveram tibi. Igitur Abraam de nocte con-
surgens stravit asinum suum : dicens secum duos
juvenes : et Isaac filium suum. Cumque concidisset
ligna in holocaustum : abiit ad locum quem prece-
perat ei Deus. Die autem tertio elevatis oculis vidit
locum procul. Dixitque ad pueros suos. Expectate
hic cum asino : ego et puer vadam illuc usque pro-
perantes. Postquam adoraverimus : revertentur ad
vos : Tulit quoque ligna holocausti : et imposuit su-
per Isaac filium suum. Ipse vero portabat in manibus
ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul :
dixit Isaac patri suo : Pater mi? At ille respondit.
Quid vis filii? Ecce inquit ignis et ligna : ubi est
victima holocausti? Dixit autem Abraam. Deus pro-
videbit sibi victimam holocausti filii mi. Pergebant
ergo pariter : veneruntque ad locum : quem osten-
derat ei Deus. In quo edificavit altare : et desuper
ligna composuit. Cumque configasset Isaac filium
suum : posuit eum in altare super struem lignorum.
Extenditque manum et arripuit gladium : ut immo-
laret filium suum. Et ecce angelus Domini de celo
clamavit dicens. Abraam Abraam. Qui respondit.
Adsum. Dixitque ei. Non extendas manum tuam su-
per puerum : neque facias illi quicquam. Nunc co-
gnovi quod timeas Deum : et non pepercisti filio tuo
unigenito propter me. Levavitque Abraam oculos :
viditque post tergum arietem inter vepres : heren-
tem cornibus suis. Quem adsumens : obtulit holocau-
stum pro filio. Appellavitque nomen loci illius :
Dominus videt. Unde usque hodie dicitur : in monte
Dominus videbit. Vocavit autem Dominus Abraam
secundo de celo dicens. Per memetipsum juravi
dicit Dominus : quia fecisti rem hanc : et non pe-
percisti filio tuo unigenito propter me : benedicam
tibi : et multiplicabo semen tuum sicut stellas celi :
et velut arenam que est in littore maris. Possidebit
semen tuum portas inimicorum suorum : et benedi-
centur in semine tuo omnes gentes terre : quia obe-
disti voci mee. Reversus est Abraam ad pueros
suos : abieruntque Bersabe simul : et habitavit ibi.

ñ. Amen.

Dicat Diaconus. ° Pro Sacerdotibus ac ministris.
Flectamus genua. Levate.

Oratio. Sacerdotes tuos Domine Indue justiciam :
et ministri tui letentur. Illos doctrinis et vite exem-
plis munifica : hos sanctitatis cultu officique lae-
cupleta : ut dum utrique a te augmenta virtutum per-
ceperunt : sine offensione tuis **181** altaribus fa-
mulentur. ñ. *Chorus.* Amen. *Dicat Presbiter.* Per
misericordiam tuam Deus noster : qui vivis et omnia
regis in secula seculorum.

ñ. Amen.

(Gen. vii, 1-viii, 1-23); quarta est de Abraham
(Gen. xii, 1-19).

^d Locutus. Vñ g., tentavit.

° Pro Sacerdotibus In Orationali Gothico ad ter-
tiam orationem clamat diaconus : Pro sacerdotibus
et ministris precemur Dominum.

Lectio libri Exodi (° Cap. XII)

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Loquutus est Dominus ad Moysen et Aaron in terra Ægypti dicens. Mensis iste vobis principium mensium : primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universam cetum filiorum Israel : et dicetis eis. Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas. Sin autem minor est numerus : ut sufficere possit ad vescendum agnum : adsum vicinum suum qui junctus est domui ejus : juxta numerum animarum que sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula : masculus anniculus. Juxta quem ritum tollatis et hedum : et servabitis eum usque ad quartadecimam diem mensis hujus. Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vespertinum. Et sument de sanguine : ac ponent super utrumque postem : et insuper liminaribus domorum : in quibus comedent illum. Et edent nocte illa carnes assas igni : et azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid : nec coctum aqua : sed assum tantum igni. Caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis : nec remanebit ex eo quicquam usque mane. Siquid residui fuerit : igni comburestis. Sic autem comedetis illum. Renes vestros accingetis : et calciamenta habebitis in pedibus : tenentes baculos in manibus : et comedetis festinanter. ^b Pascha enim Domini est.

ñ. Amen.

Postea dicat Diachonus. ° Pro unitate fidei catholice. Flectamus genua : levate.

Oratio. Ecclesia tua Christe que dilatata per universam terram diffusa est : omnis tua gratia in unitatis gremio colligatur. Et quamvis semetipsam in gentium varietate diffundat : fidei tamen divisionem non sentiat. Dissolve heresis scismata : que subvertere cupiunt fidem : que nituntur corrumpere veritatem. Ut sicut tu in celis atque in terra unus atque idem dignosceris Dominus : ita tibi in unitate fidei serviat cunctarum gentium populus.

ñ. Amen.

Lectio libri Exodi (° Cap. XIV).

ñ. Deo gratias.

^c Quinta progenie ascenderunt filii Israel de terra Ægypti. Dixitque Dominus ad Moysen. Quid clamas ad me? Dic filiis Israel ut proficiantur. Tu autem eleva virgam tuam : et extende manum super mare : et divide illud : ut gradientur filii Israel in medio maris per siccum. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum : et persequentur vos. Et glorificabor in Pharaone et in omni exercitu ejus : in curribus et in

A equitibus ejus. Et scient Ægyptii : quia ego sum Dominus : cum glorificatus fuero in Pharaone et in curribus atque equitibus ejus. Tollensque Angelus Domini qui precedebat castra Israel : abiit post eos. Et cum eo pariter columna nubis : priora dimittens post tergum. Stetitque inter castra Ægyptiorum : et castra Israel. Et erat nubes tenebrosa : et inluminans noctem : ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. Cumque extendisset Moyses manum super mare : abstulit illud Dominus flante vento vehementi : et urente tota nocte : et evertit in siccum. Divisaque est aqua : et ingressi sunt filii Israel per medium maris siccum. Erat enim aqua quasi murus : ad dexteram eorum et levam. Persequentesque Ægyptii : ingressi sunt post eos omnis equitatus Pharaonis : currus ejus et equites per medium maris. Itaque advenerat vigilia matutina : et ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum : per columnam ignis et nubis : interfecit exercitum eorum : et subvertit rotas curruum : ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii Fugiamus Israelem : Dominus enim pugnat pro eis contra vos. Et ait Dominus ad Moysen. Extende manum super mare : et revertantur aque super Ægyptios : super currus et equites eorum. Cumque extendisset Moyses manum contra mare : ¹⁸² reversum est primo diluculo ad priorem locum. Fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aque : et involvit eos Dominus in mediis fluctibus. Reverseque sunt aque : et operuerunt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis : qui sequentes ingressi fuerant mare : nec unus quidem superfuit ex eis. Filii autem Israel perrexerunt per medium maris siccum : et aque eis erant quasi pro muro a dextris et a sinistris. Liberavitque Dominus in die illo Israel de manu Ægyptiorum : et viderunt Ægyptios mortuos super litus maris. Et manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos. Timuitque populus Dominum : et crediderunt Domino et Moysi servo ejus. Tunc cantavit Moyses canticum hoc Deo : et dixit.

Tractus. Cantemus Domino : gloriose enim honorificatus est. [†] Equum et ascensorem projecit in mare. *P.* Gloriose. [†] Adjutor et protector mihi fuit Dominus in salutem. *P.* Gloriose. [†] Illic Deus meus et honorificabo eum : Deus patris mei et exaltabo eum. *P.* Gloriose enim hono-

Prosequatur prophetia ab Acolito. Sumpsit Maria soror Aaron prophetissa timpanum in manu sua : et exierunt cum ea universe mulieres cum timpanis et choris. Preibat autem eas Maria dicens. *Canticum.*

^a Cap. XII. Vers. 1-12. In Luxoviensi septima lectio est de agno paschali (*Exod.* xii, 1-50).

^b Pascha enim. Vulg. : est enim Phase, id est transitus Domini.

^c Pro unitate. In Orationali Gothico secunda oratio est pro pace Ecclesiarum et quiete populi. In liturgiis libris tam in numero quam in ordine harum orationum haud exigua est varietas, mihi autem satis visum non esse discrimen quod inter Orationalia Gothi-

cum et Missale Mozarabum hac in re intercedit.

^d Cap. XIV. Vers. 14-xv, 1-12, sed plurima pretermittuntur. In Lectionario Luxoviensi, de transi u maris, et submerso Pharaone, septima lectio est ex *Exod.* xiv, 14-xv, 1-22, non paucis omissis.

^e Quinta progenie. Confer *Genesis*, xv, 16. Sanctus Hieronymus : Quinta vero generatione egressi sunt ; et LXX, apud Liranum : Quinta generatione.

Cantemus Domino gloriose enim honorificatus est. **A** *Diachonus dicat.* Flectamus genua. Levate.

^a *Oratio.* ^b Pro virginibus flectentes genua te Pater omnipotens Deus postulamus : ut hanc illustrem ^c portionem Christi tui : in qua maxime gaudet catholica Ecclesia : ampliori fecunditate enutrias : ut quanto plus numerosior et incærruptorum numerus exstat : tanto gaudium matris Ecclesie auceatur. *ñ . Amen.*

Lectio Libri Esaye Prophete (^d Cap. II).

ñ . Deo gratias.

Verbum Domini quod vidit Esayas filius Amos Propheta super Judam et Hierusalem. Et erit in novissimis diebus preparatis mons : domus Domini in vertice montium : et elevabitur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes : et ibunt populi multi **B** et dicent. Venite ascendamus ad montem Domini : et ad domum Dei Jacob. Et docebit nos vias suas : et ambulabimus in semitis ejus. Quia de Syon exhibit lex : et verbum Domini de Hierusalem. Et judicabit gentes : et arguet populos multos. Et conflabunt gladios suos in vomeres : et lanceas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium : nec exercebuntur ultra ad prelium. Et nunc ingredimini in petris : et abscondite vos in terra : a facie timoris Domini : et a gloria majestatis ejus. Cum surrexerit confringere terram : et incurvabitur altitudo virorum : et exaltabitur Dominus in die illa. Illa etiam die Domini projiciet homo idola argenti sui : et simulacra auri sui : que fecerat sibi : ut adoraret vana et nociva. Dominus autem ad judicium veniet cum senioribus populi sui : et principibus ejus. In die illa erit germen Domini in magnificentia et in gloria : et fractus terre sublimis : et exultatio his qui salvati fuerint de Israel. Et erit omnis qui relictus fuerit in Syon : et residuus in Hierusalem sanctus vocabitur : omnis qui scriptus est in Hierusalem. Si abluerit Dominus sordem filiorum Syon : et sanguinem Hierusalem laverit de medio ejus : spiritus iudicii et spiritus ardoris. Et creabit Dominus super omnem locum montis Syon : et ubi invocatus est nubem per diem : et funum et splendorem ignis flammantis per noctem. Super omnem eum gloriam protectio et tabernaculum erit in umbraculum diei ab estu : et in securitatem et abscontionem a turbine et pluvia. ^e Tunc cantavit Esayas propheta canticum hoc Deo. Et dixit. *ñ . Amen.*

^a *Oratio.* Hoc loco deficit titulus. Lege pro virginibus, et sane in Orationali Gothico septima oratio est pro virginibus et continentibus. In Sacramentario Bobiano, et in Missali Gallo-Gothico, quarta oratio simpliciter pro virginibus inscribitur, ut, in Missali Gallicano, quinta oratio.

^b *Pro virginibus.* In hac oratione quinta distincte legimus : Pro virginibus flectentes genua te, Pater omnipotens, postulamus, etc. Et supra, in oratione prima : Pro solemnitate paschali flexis genibus te, Pater omnipotens, obsecramus. Et infra, oratione decima : Pro regibus sæculi hujus, atque principibus tibi, Pater, flectentes genua, obsecramus, etc. Quare videtur Gotho-Hispano, saltem provincie Carthaginensis, ad singulas hæc orationes flexis genibus uti. Ne credam hunc morem ubique receptum

Canticum. Cantabo nunc dilecto meo canticum dilecte vinee me. Vineam factam dilecto in cornu et in loco uberi. *ÿ .* Et maceia circumdedi : et circumfodi et plantavi vineam Soreth : et edificavi turrim in medio ejus. *ñ .* Et torcular fodi in ea et sustinui ut faceret uvam : fecit autem spinas. *ÿ .* Et nunc homo Juda : et qui habitatis Hierusalem iudicate inter me et vineam meam. *ÿ .* Vineam enim Domini Sabooth **183** domus est Israel : et domus Juda novellum dilectum. *ÿ .* Sustinui ut faceret iudicium : fecit autem iniquitatem : et non iustitiam sed clamorem.

Dicat Diachonus. Pro his ^c qui elemosynas faciunt. Flectamus genua. Levate.

Oratio. Deprecamur te Domine pro his qui misericordie fractibus egentium subsidia conferunt : ut mereantur ex hac terrena dispensatione celestem percipere remunerationem. Et quicquid in usibus indigentium conferunt : proficiat illis ad fructum celestium premiorum. *ñ . Amen.*

Lectio libri Ezechielis Prophete (^s Cap. XXXVII).

ñ . Deo gratias.

Facta est super me manus Domini : et eduxit me in spiritu Dominus. Et dimisit me in medio campi : qui erat plenus ossibus : et circumduxit me per ea in giro. Erant autem multa valde super faciem campi : siccaque vehementer. Et dixit ad me. Fili hominis : putasne vivent ossa ista ? Et dixi. Domine Deus tu astiti. Et dixit ad me. Vaticinare de ossibus his : et dices eis. Ossa arida audite verbum Dei. Hec dicit Dominus Deus ossibus his. Ecce ego intromittam in vobis spiritum : et vivetis : et dabo super vos nervos : et suberescere faciam super vos carnes : et subextendam in vobis cutem : et dabo vobis spiritum et vivetis : et scietis quia ego sum Dominus. Et prophetavi sicut preceperat mihi. Factus est autem ^b somnus prophetante me : et ecce commotio. Et accesserunt ossa ad ossa : unumquodque ad juncturam suam. Et vidi : et ecce super ea nervi et carnes ascenderunt : et extensa est in eis cutis desuper : et spiritum non habebant. Et dixit ad me. Vaticinare ad spiritum : vaticinare fili hominis : et dices ad spiritum. Hec dicit Dominus Deus. A quatuor ventis venit spiritus : et insuffla super interfectos istos : et revivescant. Et prophetavi sicut preceperat mihi. Et ingressus in ea spiritus : et vixerunt. Steteruntque super pedes suos exercitus grandes nimis valde : et dixit ad me. Fili fuisse, faciunt Orationale Gothicum, et libri Rurgici Gallicani, quibus solemne illud *Flectamus genua Deo*, et illud *Erigite vos*, aut *Levate*, omittuntur. Scrupulum autem injicit quod diaconus hic dicat simpliciter *Flectamus genua* et *Levate*, eum aliis in locis dicat *Flectite genua Deo*, et rursus *Erigite vos*, sed fortasse aliter penitente, aliter totum coetum fidelium alioqui mos erat.

^c *Portionem.* Adde *gregis*.

^d *Cap. II.* Vers. 1-v, 1-8, multis omissis.

^e *Tunc cantavit.* In Vulgata non legitur.

^f *Qui elemosinas.* In orationali Gothico septima oratio est pro his qui elemosinas faciunt.

^g *Cap. XXXVII.* Hæc Lectionario Lutoviensi non est lectio.

^h *Somnus.* Vulg., *sonitus*.

hominis ossa hec universa domus Israel est. Ipsi dicunt. Aruerunt ossa nostra : et periit spes nostra : et abscisi sumus. Propterea vaticinare : et dices ad eos. Hec dicit Dominus Deus. Ecce ego aperiam tumulos vestros : et educam vos de sepulcris vestris populus meus : et inducam vos in terram Israel : et scietis quia ego sum Dominus. Cum aperuero sepulcra vestra : et eduxero vos de tumulis vestris populus meus : et dederō spiritum meum in vobis et dixeritis : et requiescere vos faciam super humum vestrum.

ñ . Amen.

Dicat Diaconus. Pro peregrinantibus ^a et navigantibus. Flectamus genua. Levate

Oratio. Concede Pater omnipotens cunctos peregrinantes patrie fieri reduces. Et ^b quoscunque turbulentis maris pervenit fluctus : ad tranquillitatis revoca portum. Mereantur in hac solennitate utrique : et terre exilium : et maris evadere exilium. Ut commune hujus leticie votum : cunctis generale sit gaudium. ñ . Amen.

Lectio libri Abacuc prophete (Cap. c 1).

ñ . Deo gratias.

Visio quam vidit Abacuc propheta. Usque quo Domine clamo : ut non exaudies? vociferabor ad te vim patiens : et non salvabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem et laborem : videre predam et injusticiam contra me? Et factum est iudicium : et contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex : et non venit usque ad finem iudicium : quia impius prevalet adversus justum. Propterea egrediatur iudicium reversum. Aspiciat in gentibus et videt : et admiramini et obstupescite : quia opus factum est in diebus vestris : quod nemo credet cum narrabitur. Quia ecce ego suscitabo Caldeos : gentem amaram et velocem ambulantem super latitudinem terre : ut possideant tabernacula non sua. Quia lapis de pariete clamabit : et lignum quod inter juncturas edificiorum est respondebit. Ve qui edificat civitatem in sanguinibus : et preparat urbem in iniquitate. Numquid non hec a Domino sunt exercituum? laborabunt enim populi in multo igni : et gentes in vacuum et ¹⁸⁴ deficient. Quia replebitur terra ut cognoscant gloriam Domini : quasi aque operientis mare. Quid prodest sculptile : quia sculpsit illud fractor suus : et conflavit illud imaginem falsam? Quia speravit in figmento fictor ejus : ut faceret simulaera muia. Ve qui dicit ligno expergiscere : surge lapidi jacenti. Numquid ipse docere poterit? Ecce iste coopertus est auro et argento : et omnis spiritus non est in visceribus ejus. Dominus autem in templo sancto suo : sileat a facie ejus om-

^a *Et navigantibus.* In Orationali Gothico (pag. 402), oratio decima est pro peregrinantibus et navigantibus, sed in oratione siletur de navigantibus

^b *Quoscunque.* Lege ad quoscunque.

^c *Cap. I.* Vers. 1 III, 1-4, multis omissis.

^d *Tunc cantavit.* In Vulgata non legitur.

^e *Cognosceris.* Ita LXX et Arab. ; sed Vulg., Hebr. et Syr., notum facies.

nis terra. ^a Tunc cantavit Abacuc propheta canticum hoc Deo : et dixit.

Canticum. Domine audiavi auditum tuum et timui : consideravi opera tua et expavi. † . In medio duorum animalium ^a cognosceris : dum appropinquaverint anni : innotesceris. † . Deus a Libano veniet : et sanctus a monte opaco et condenso. † . Operuit celos virtus ejus : et laudis ejus plena est terra

Dicat Diaconus. Pro ^f *Egrotis.* Flectamus genua. Levate.

Oratio. Miserere Domine his : quos corporalis egritudinis validudo involvit. Sana cunctos in nobis mentis corporisque languores : atque omnibus indulgens : solitam impertire medelam. Ut tibi cuncti in salute ministerium expleant fidei : tibi que referant laudes : qui solus et peccata cordis emundas : et languorem corporum sanas. ñ . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui vivis et omnia regis in secula seculorum.

ñ . Amen.

Lectio libri Jone Prophete (5 Cap. I, IIII)

ñ . Deo gratias.

Factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi dicens. Surge : vade contra Ninnivem civitatem grandem : et predica in ea : quia ascendit malicia ejus coram me. Et surrexit Jonas ut fugeret in Tharsis a facie Domini. Et descendit Joppem : et invenit navem euntem in Tharsis : et dedit naulum ejus. Et descendit in ea ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini. Dominus autem misit ventum magnum in mari : et facta est tempestas magna in mari : et navis periclitabatur. Conterriti sunt naute : et clamaverunt viri ad Dominum suum : et miserunt vasa que erant in navi in mare : ut alleviaretur ab eis. Et Jonas descendit ad interiora navis : et dormiebat sopore gravi. Et accessit ad eum gubernator : et dixit ei. Quid tu sopore dormieris? Surge invoca Deum tuum : si forte cogitet Deus de nobis : et non pereamus. Et dixit vir ad collegam suum. Venite et mittamus sortes : et sciamus : quare malum hoc sit nobis. Et miserunt sortes : et cecidit sors super Jonam. Et dixerunt ad eum. Iudica nobis cujus causa malum istud sit nobis? Quod est opus tuum : que terra tua : quis vel ex quo populo es tu? Et dixit ad eos. Hebreus ego sum : et Dominum Deum celi ego timeo : qui fecit mare et aridam. Et timuerunt viri timore magno : et dixerunt ad eum. Quid hoc fecisti? Cognoverunt ergo viri quod a facie Domini fugerat : quia indicaverat eis. Et dixerunt ad eum. Quid faciemus tibi : et cessabit mare a nobis? Quia mare ibat et intumescibat. Et dixit ad eos. Tollite me : et mittite in mari : et cessabit mare a vobis. Scio enim ego quoniam propter me

^f *Egrotis.* In Orationali Gothico nulla est specialis oratio pro ægrotis, quos, oratione quinta, cum aliis complexione sunt. In Sacramentario Bobiano septima est pro ægrotis. in Gallo-Gothico eadem pro infirmis, et in Gallicano pro ægrotantibus.

^g *Cap. I.* vers. 4, ad finem capitis quarti, multis omissis. In Luxoviensi Lectionario lectio 11 est et propheta Jonæ, a cap. 1.

tempestas hoc grandis super vos est. Et remigabant viri ut revertentur ad aridam : et non valuerunt : quia mare ibat et intumescibat super eos. Et clamaverunt viri ad Dominum : et dixerunt. Quesumus Domine : ne pereamus in animam viri istius : et ne des super nos sanguinem innocentem : quia tu Domine sicut voluisti fecisti. Et tulerunt Jonam : et miserunt in mari : et stetit mare a fervore suo et timuerunt viri timore magno : et immolaverunt hostias Domino : et voverunt vota. Et preparavit Dominus piscem grandem : ut deglutiret Jonam. Et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus : et tribus noctibus. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis : et ^a evomuit in aridam. Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo dicens : Surge et vade ad Ninnivem civitatem magnam : et predica in ea predicationem : quam ego loquor ad te. Et surrexit Jonas : et abiit in Ninnivem juxta verbum Domini. Et Ninnive erat civitas magna : **185** itinere trium dierum. Et cepit Jonas introire civitatem : itinere diei unius : et clamavit : et dixit. Adhuc quadraginta dies : et Ninnive subvertetur. Et crediderunt viri Ninnivite in Deum : et predicaverunt jejunium. Et vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem. Et per venit nuncijs ad Regem Ninnive : et surrexit de solio suo : et abiecit vestimentum suum a se : et indutus est sacce. Et sedit in cinere : et clamavit dicens. In Ninnive ex ore Regis et principum ejus : dicens. Homines et jumenta : et boves et pecora non gustent quicquam : nec pascantur : et aquam non bibant. Et operiantur saccis homines et jumenta : et clament ad Deum in fortitudine. Et convertatur vir a via sua mala : et ab iniquitate que est in manibus eorum. Quis scit si convertatur : et ignoscat Deus : et revertatur a furore ire sue : et non peribimus? Et vidit Deus opera eorum : quia conversi sunt a via sua mala. Et misertus est Dominus super malitiam : quam locutus fuerat : ut faceret eis : et non fecit. Et afflicti sunt Jonas afflictione magna : et iratus est. Et oravit ad Dominum : et dixit. Obsecro Domine : numquid non hoc verbum est meum : cum adhuc essem in terra mea? Propter quod preoccupavi : ut fugerem in Tharsis. Scio enim quia tu Deus clemens et misericors es : patiens et multe miserationis : ignoscens super malitiam. Et nunc Domine ques. : tolle animam meam a me : quia melior est mihi mors quam vita. Et dixit Dominus. Putasne bene irasceris tu? Et egressus est Jonas de civitate : et sedit contra orientem civitatis. Et fecit sibi umbraculum : et sedebat subter illud in umbra domus videret : quid acciderit civitati. Et preparavit Dominus Deus hederam : et ascendit super caput Jone : ut esset umbra super caput ejus : et protegeret cum : laboraverat enim : et letatus est Jonas super hederam leticia magna. Et preparavit Dominus Deus vermem ascensu diluculi in crastinum :

Et evomuit in aridam. Vulgat., evomuit Jonam in aridam.

^b *Sed parcem.* His verbis Anis imponebatur lectioni.

Pro penitentibus. In Orationali Gothico nona

PATROL. LXXXV.

et percussit hederam : et exaruit. Et cum ortus fuisset Sol : precepit Dominus vento calido et urenti : et percussit Sol super caput Jone : et estuabat. Et petivit anime sue ut moreretur : et dixit. Melius est mihi mori : quam vivere. Et dixit Dominus ad Jonam. Putasne bene irasceris tu super hederam? Et dixit. Bene irascor ego usque ad mortem. Et dixit ei Dominus. Tu doles super hederam in qua non laborasti : neque fecisti ut cresceret : que sub una nocte nata est : et una nocte perit. Et ego non paream Ninnive civitati magne : in qua sunt plusquam centum viginti milia hominum : qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam : et jumenta multa? ^b Sed parcem et miserebor eis : quia magnum est nomen meum.

ñ . Amen.

Dicat Diaconus. ^c Pro penitentibus. Flectamus genua. Levate.

Oratio. Cunctorum penitentium Pater omnipotens suscipe fletus : et quos hactenus diabolus variis viciorum sordibus inquinavit : respectu pietatis tue purifica. Tribue cunctis preterita peccata delere : et futura non admittere. Ab illis misericordia tua preveniente mundentur : ab istis tua custodiende gratia liberentur.

ñ . Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. ñ . Amen.

Lectio libri Danielis Prophete (4 Cap. III).

ñ . Deo gratias.

In illis diebus. Nabuchodonosor Rex fecit statuum auream : altitudine cubitorum sexaginta : latitudine cubitorum sex. Et statuit eam in campo Duran provincie Babylonis. Itaque Nabuchodonosor Rex misit ad congregandos Satrapes : et magistratus et judices : duces et tyrannos et perfectos : omnesque principes regionum : ut convenirent ad dedicationem statue : quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati sunt Satrape : magistratus : et judices : et tyranni et optimates : qui erant in potestatibus constituti : et universi principes regionum : ut convenirent ad dedicationem statue : quam creverat Nabuchodonosor Rex. Stabant autem in conspectu statue quam posuerat Nabuchodonosor Rex : et prece clamabat valenter. Vobis dicitur populis tribus **186** et linguis : in hora qua audieritis sonitum tube et fistule et cithare : sambuce : et psalterii : et simphonie : et universi generis musicorum : cadentes adorate statuum auream : quam constituit Nabuchodonosor Rex. Si quis autem non prostratus adoraverit : eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hec igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tube : fistule : et cithare : sambuce : et psalterii : et simphonie : et omnis generis musicorum : cadentes omnes populi et tribus et lingue adoraverunt sta-

oratio funditur pro penitentibus et confitentibus

^d *Cap. III.* Vers. 1, ad finem capitis, multis in cantico, et a vers. 23 ad 46, omissis omnibus. In Lectionario Luxoviensi lectio 12 est ex cap. III Danielis.

MISSALE MIXTUM SEC. REG. B. ISIDORI. — PARS I.

auream : quam constituit Nabuchodonosor A
 Statimque in ipso tempore accedentes viri
 ei . accusaverunt Judens. Dixeruntque Nabu-
 chodonosor Regi: Rex in eternum vive. Tu Rex po-
 decretum : ut omnis homo qui audierit soni-
 tube : fistula : et cithare : sambuce et psalterij
 imphonie et omnis generis musicorum : proster-
 se et adoret statuam auream. Siquis autem non
 cidens adoraverit : mittatur in fornacem ignis ar-
 ntis. Sunt autem viri Judei quos constituisti super
 era regionis Babylonie : Sidrac : Misac : et Abde-
 ngo. Viri isti contempserunt Rex decretum tuum :
 eos tuos non colunt : et statuam auream quam
 rexisti non adorant. Tunc Nabuchodonosor Rex in
 furore et in ira precepit : ut adducerent Sidrac : Mi-
 sac : et Abdenago. Qui confestim adducti sunt in
 conspectum Regis. Pronunciansque Nabuchodonosor
 Rex : ait eis. Vere Sidrac : Misac : et Abdenago :
 Deos meos non colitis ? et statuam auream quam
 constitui : non adoratis ? Nunc ergo si estis parati :
 quatenusque hora audieritis sonitum tube : fistule :
 cithare : sambuce : psalterij : et simphonie : et om-
 nis generis musicorum : prosternite vos et adorare
 statuam auream quam feci. Quodsi non adoraveritis :
 eadem hora mittimini in fornacem ignis ardentem.
 Et quis est Deus qui cripiat vos de manu mea ? Res-
 pondentes Sidrac : Misac : et Abdenago dixerunt
 Regi. Nabuchodonosor Rex non oportet nos de hac
 re respondere tibi. Ecce enim Deus noster quem colimus :
 poterit eripere nos de camino ignis ardentis :
 et de manibus tuis o Rex liberare. Quod si noluerit :
 notum sit tibi Rex : quia Deus tuos non colimus :
 et statuam auream quam erexisti non adoramus.
 Tunc Nabuchodonosor Rex repletus est furore : et
 aspectus faciei ejus immutatus est super Sidrac :
 Misac : et Abdenago. Et precepit ut succenderetur
 fornax septuplum quam succendi consueverat. Et
 viris fortissimis de exercitu suo jussit : ut legatis
 pedibus Sidrac : Misac : et Abdenago mitterent eos
 in fornacem ignis ardentem. Et confestim viri illi
 vincti ^a cum brachiis suis et tiaris : et calciamenis
 et vestibus : missi sunt in medium fornacis ignis
 ardentis : nam jussio Regis urgebat. Fornax autem
 succensa erat nimis. Porro viros illos qui miserant
 Sidrac : Misac : et Abdenago : interfecit flamma ignis. D
 Viri autem ii id est tres : Sidrac : Misac : et Abde-
 nago : ceciderunt in medio camino ignis ardentis.
 Et non cessabant qui miserant eos succendere fo-
 nacem : ^b napta : stuppa : pice : et malleolis. Et efflu-
 debatur flamma super fornacem cubitis quadraginta
 novam : et erupit : et incendit quos reperit juxta
 fornacem de Caldeis. Angelus autem Domini descen-
 dit cum Azaria et sociis ejus in fornacem. Et excus-

sit flammam ignis de fornace : et fecit medium for-
 nacis quasi ventum roris flantem. Et non tetigit eos
 omnino ignis : neque contristavit : nec quicquam
 molestie intulit. Tunc ii tres quasi ex uno ore lauda-
 bant : et glorificabant et benedicebant Dominum de
 fornace dicentes

Benedictio. Benedictus es Domine Deus patrum no-
 strorum : et laudabilis et superexaltatus in secula
 amen. *¶* . Benedicite omnia opera Domini Domi-
 num : hymnum dicite et superexaltate eum in secula
 amen. *¶* . Benedicite Sacerdotes Domini Dominum :
 hymnum dicite et superexaltate eum in secula. *¶* .
 Benedicite sancti et humiles corde Dominum : hym-
 num dicite. *P. Et. ¶* . Benedicite Anania : Azaria :
 et Misael Dominum. *P. Hymnum.*

Prosequitur prophetia.

Tunc Nabuchodonosor Rex obstupuit et surrexit
 prope : et ait optimatibus suis. Nonne tres viros
 misimus in medium ignis compeditos ? Qui respon-
 dentes dixerunt Regi. Vere Rex. Respondit **187**
 et ait. Ecce ego video quatuor solutos et ambulantes
 in medio ignis : et nihil corruptionis in eis est : et
 species quarti similis filio Dei. Tunc accessit Nabu-
 chodonosor Rex ad ostium fornacis ignis ardentis et
 ait. Sidrac : Misac : et Abdenago servi Dei excelsi :
 egredimini et venite. Statimque egressi sunt Sidrac :
 Misac : et Abdenago de medio ignis. Et congregati
 Satrape : magistratus : et iudices : et potestates Re-
 gis : contemplabantur viros illos : quoniam nihil po-
 testatis habuisset ignis in corporibus eorum : et ca-
 pillus capitis eorum non esset adustus : et sarabala
 eorum non fuissent ^c imminuta : et odor ignis no-
 transisset per eos. Et erumpens Nabuchodonosor ait
 Benedictus Deus eorum : Sidrac videlicet : Misac : et
 Abdenago : qui misit Angelum suum : et eruit servi
 suos : qui crediderunt in eo : et verbum Regis ^d *le*
 mutaverunt. Et tradiderunt corpora sua ne serviret
 et ne adorarent Deum : excepto Deo suo. A ^e *mo*
 positum est hoc decretum : ut omnis populus et
 bus et lingue quecumque locuta fuerit blasphem
 contra Deum Sidrac : Misac : et Abdenago ^d *di*
 reat : et domus ejus vastetur. Neque enim est
 alius : qui possit ita salvare. Tunc Rex ^d *pro*
 Sidrac : Misac : et Abdenago in provincia Baby
 Nabuchodonosor Rex : omnibus populis gentif
 linguis qui habitant in universa terra : pax
 multiplicetur. Signa et mirabilia fecit apud ^d *no*
 excelsus. Placuit ergo mihi predicare signa
 quia magna sunt : et mirabilia ejus : quia fo
 regnum ejus regnum sempiternum : et poter
 in generatione et generationem.

¶ . Amen. *Diachonus dicat.* ^d Pro pac
^e et Regum. Flectamus genua. Levate.

est pro pace regum, et in Missali Gallico
 pro regibus et pace.

^e Et Regum. In omnibus hisce titulis si
 Hispaniam et Galliam pertinentibus p
 numero multitudinis rogatur. Unde creat
 liturgias, aut saltem has orationes, ad
 pertinere quibus plures simul reges tan

^a Cum brachiis. Lege cum braccis suis.

^b Napta. Lege naphtha.

^c Imminuta. Vulg., LXX, immutata.

^d Pro pace. In Orationali Gothico oratio quarta
 est pro prosperitate principum, et tranquillitate tem-
 porum. In Sacramentario Bobiano decima est pro
 pace populi et regum. In Missali Gallo-Gothico decima

tempestas hec grandis super vos est. Et remigabant viri ut revertentur ad aridam : et non valuerunt : quia mare ibat et intumescibat super eos. Et clamaverunt viri ad Dominum : et dixerunt. Quesumus Domine : ne pereamus in animam viri istius : et nedes super nos sanguinem innocentem : quia tu Domine sicut voluisti fecisti. Et tulerunt Jonam : et miserunt in mari : et stetit mare a fervore suo et timuerunt viri timore magno : et immolaverunt hostias Domino : et voverunt vota. Et preparavit Dominus piscem grandem : ut deglutiret Jonam. Et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus : et tribus noctibus. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis : et evomuit in aridam. Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo dicens : Surge et vade ad Ninnivem civitatem magnam : et predica in ea predicationem : quam ego loquor ad te. Et surrexit Jonas : et abiit in Ninnivem juxta verbum Domini. Et Ninnive erat civitas magna : **185** itinere trium dierum. Et cepit Jonas introire civitatem : itinere diei unius : et clamavit : et dixit. Adhuc quadraginta dies : et Ninnive subvertetur. Et crediderunt viri Ninnivite in Deum : et predicaverunt jejunium. Et vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem. Et per venit nuncius ad Regem Ninnive : et surrexit de solio suo : et abiecit vestimentum suum a se : et indutus est sacca. Et sedit in cinere : et clamavit dicens. In Ninnive ex ore Regis et principum ejus : dicens. Homines et jumenta : et boves et pecora non gustent quiequam : nec pascantur : et aquam non bibant. Et operiantur saccis homines et jumenta : et clament ad Deum in fortitudine. Et convertatur vir a via sua mala : et ab iniquitate que est in manibus eorum. Quis scit si convertatur : et ignoscat Deus : et revertatur a furore ire sue : et non peribimus? Et vidit Deus opera eorum : quia conversi sunt a via sua mala. Et misertus est Dominus super maliciam : quam locutus fuerat : ut faceret eis : et non fecit. Et afflictus est Jonas afflictione magna : et iratus est. Et oravit ad Dominum : et dixit. Obsecro Domine : numquid non hoc verbum est meum : cum adhuc essem in terra mea? Propter quod preoccupavi : ut fugerem in Tharsis. Scio enim quia tu Deus clemens et misericors es : patiens et multe miserationis : ignoscens super maliciam. Et nunc Domine ques. : tolle animam meam a me : quia melior est mihi mors quam vita. Et dixit Dominus. Putasne bene irasceris tu? Et egressus est Jonas de civitate : et sedit contra orientem civitatis. Et fecit sibi umbraculum : et sedebat subter illud in umbra donec videret : quid acciderit civitati. Et preparavit Dominus Deus hederam : et ascendit super caput Jone : ut esset umbra super caput ejus : et protegeret eum : laboraverat enim : et letatus est Jonas super hederam leticia magna. Et preparavit Dominus Deus vermem ascensu diluculi in crastinum :

Et evomuit in aridam. Vulgat., evomuit Jonam in aridam.

^b Sed parcam. His verbis finis imponebatur lectioni.

Pro penitentibus. In Orationali Gothico nona PATROL. LXXXV.

A et percussit hederam : et exaruit. Et cum ortos fuisset Sol : precepit Dominus vento calido et urenti : et percussit Sol super caput Jone : et estuabat. Et petivit anime sue ut moreretur : et dixit. Melius est mihi mori : quam vivere. Et dixit Dominus ad Jonam. Putasne bene irasceris tu super hederam? Et dixit. Bene irascor ego usque ad mortem. Et dixit ei Dominus. Tu doles super hederam in qua non laborasti : neque fecisti ut cresceret : que sub una nocte nata est : et una nocte perit. Et ego non paream Ninnive civitati magne : in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum : qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam : et jumenta multa? ^b Sed parcam et miserebor eis : quia magnum est nomen meum.

ñ. Amen.

B Dicat Diaconus. ^c Pro penitentibus. Flectamus genua. Levate.

Oratio. Cunctorum penitentium Pater omnipotens suscipe fletus : et quos hactenus diabolus variis viciorum sordibus inquinavit : respectu pietatis tue purifica. Tribus cunctis preterita peccata delere : et futura non admittere. Ab illis misericordia tua preveniente mundentur : ab istis tua custodiende gratia liberentur.

ñ. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. ñ. Amen.

Lectio libri Danielis Prophete (^d Cap. III).

ñ. Deo gratias.

*C In illis diebus. Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream : altitudine cubitorum sexaginta : latitudine cubitorum sex. Et statuit eam in campo Duran provincie Babylonis. Itaque Nabuchodonosor Rex misit ad congregandos Satrapes : et magistratus et iudices : duces et tyrannos et perfectos : omnesque principes regionum : ut convenirent ad dedicationem statue : quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati sunt Satrape : magistratus : et iudices : et tyranni et optimates : qui erant in potestatibus constituti : et universi principes regionum : ut convenirent ad dedicationem statue : quam crexerat Nabuchodonosor Rex. Stabant autem in conspectu statue quam posuerat Nabuchodonosor Rex : et prece clamabat valenter. Vobis dicitur populis tribus **186** et linguis : in hora qua audieritis sonitum tube et fistule et cithare : sambuce : et psalterii : et simphonie : et universi generis musicorum : cadentes adorato statuam auream : quam constituit Nabuchodonosor Rex. Si quis autem non prostratus adoraverit : eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hec igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tube : fistule : et cithare : sambuce : et psalterii : et simphonie : et omnis generis musicorum : cadentes omnes populi et tribus et lingue adoraverunt statuam funditur pro penitentibus et confidentibus*

^d Cap. III. Vers. 1, ad finem capituli, multis in cantico, et a vers. 23 ad 46, omissis omnibus. In Lectionario Luxoviensi lectio 12 est ex cap. III Danielis.

team auream : quam constituit Nabuchodonosor Rex. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldei . accusaverunt Judæos. Dixeruntque Nabuchodonosor Regi: Rex in eternum vive. Tu Rex posuisti decretum : ut omnis homo qui audierit sonitum tube : fistule : et cithare : sambuce et psalterij et simphonie et omnis generis musicorum : prosternat se et adoret statuam auream. Siquis autem non proci-dens adoraverit : mittatur in fornacem ignis ardentis. Sunt autem viri Judei quos constituisti super opera regionis Babylonie : Sidrac : Misac : et Abdenago. Viri isti contemp-erunt Rex decretum tuum : deos tuos non colunt : et statuam auream quam erexisti non adorant. Tunc Nabuchodonosor Rex in furore et in ira precepit : ut adducerent Sidrac : Misac : et Abdenago. Qui confestim adducti sunt in conspectum Regis. Pronunciensque Nabuchodonosor Rex : ait eis. Vere Sidrac : Misac : et Abdenago : Deos meos non colitis ? et statuam auream quam constitui : non adoratis ? Nunc ergo si estis parati : quacumque hora audieritis sonitum tube : fistule : cithare : sambuce : psalterij : et simphonie : et omnis generis musicorum : prosternite vos et adorato statuam auream quam feci. Quodsi non adoraveritis : eadem hora mittimini in fornacem ignis ardentem. Et quis est Deus qui eripiat vos de manu mea ? Respondentes Sidrac : Misac : et Abdenago dixerunt Regi. Nabuchodonosor Rex non oportet nos de hac re respondere tibi. Ecce enim Deus noster quem colimus : poterit eripere nos de camino ignis ardentis : et de manibus tuis o Rex liberare. Quod si noluerit : notum sit tibi Rex : quia Deos tuos non colimus : et statuam auream quam erexisti non adoramus. Tunc Nabuchodonosor Rex repletus est furore : et aspectus faciei ejus immutatus est super Sidrac : Misac : et Abdenago. Et precepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat. Et viris fortissimis de exercitu suo jussit : ut legatis pedibus Sidrac : Misac : et Abdenago mitterent eos in fornacem ignis ardentem. Et confestim viri illi vincti ^a cum brachiis suis et tiaris : et calciamentis et vestibus : missi sunt in medium fornacis ignis ardentis : nam jussio Regis urgebat. Fornax autem succensa erat nimis. Porro viros illos qui miserant Sidrac : Misac : et Abdenago : interfecit flamma ignis. Viri autem ii id est tres : Sidrac : Misac : et Abdenago : ceciderunt in medio camino ignis ardentis. Et non cessabant qui miserant eos succendere fornacem : ^b napta : stuppa : pice : et malleolis. Et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novam : et erupit : et incendit quos reperit juxta fornacem de Caldois. Angelus autem Domini descendit cum Azaria et sociis ejus in fornacem. Et excus-

^a Cum brachiis. Lege cum braccis suis.

^b Napta. Lege naphtha.

^c Imminuta. Vulg., l.XX, immutata.

^d Pro pace. In Orationali Gothico oratio quarta est pro prosperitate principum, et tranquillitate temporum. In Sacramentario Bobiano decima est pro pace populi et regum. In Missali Gallo-Gothico decima

ait flammam ignis de fornace : et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. Et non tetigit eos omnino ignis : neque contristavit : nec quicquam molestie intulit. Tunc ii tres quasi ex uno ore laudabant : et glorificabant et benedicebant Dominum de fornace dicentes

Benedictio. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum : et laudabilis et superexaltatus in secula amen. *℣.* Benedicite omnia opera Domini Dominum : hymnum dicite et superexaltate eum in secula amen. *℣.* Benedicite Sacerdotes Domini Dominum : hymnum dicite et superexaltate eum in secula. *℣.* Benedicite sancti et humiles corde Dominum : hymnum dicite. *P. Et.* *℣.* Benedicite Anania : Azaria : et Misael Dominum. *P. Hymnum.*

Prosequitur prophetia.

Tunc Nabuchodonosor Rex obstupuit et surrexit protere : et ait optimatibus suis. Nonne tres viris misimus in medium ignis compeditos ? Qui respondentes dixerunt Regi. Vere Rex. Respondit **187** et ait. Ecce ego video quatuor solutos et ambulantes in medio ignis : et nihil corruptionis in eis est : et species quarti similis filio Dei. Tunc accessit Nabuchodonosor Rex ad ostium fornacis ignis ardentis et ait. Sidrac : Misac : et Abdenago servi Dei excelsi : egredimini et venite. Statimque egressi sunt Sidrac : Misac : et Abdenago de medio ignis. Et congregati Satrape : magistratus : et judices : et potestates Regis : contemplabantur viros illos : quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum : et capillus capitis eorum non esset adustus : et sarabeta eorum non fuissent ^e imminuta : et odor ignis non transisset per eos. Et erumpens Nabuchodonosor ait. Benedictus Deus eorum : Sidrac videlicet : Misac : et Abdenago : qui misit Angelum suum : et eruit servos suos : qui crediderunt in eo : et verbum Regis immutaverunt. Et tradiderunt corpora sua ne servirent : et ne adorarent Deum : excepto Deo suo. A me ergo positum est hoc decretum : ut omnis populus et tribus et lingue quecumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrac : Misac : et Abdenago dispareat : et domus ejus vastetur. Neque enim est Deus alius : qui possit ita salvare. Tunc Rex promovit Sidrac : Misac : et Abdenago in provincia Babylonia. Nabuchodonosor Rex : omnibus populis gentibus et linguis qui habitant in universa terra : pax vobis multiplicetur. Signa et mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi predicare signa ejus : quia magna sunt : et mirabilia ejus : quia fortia. Et regnum ejus regnum sempiternum : et potestas ejus in generatione et generationem.

℞. Amen. *Diachonus dicat.* ^d Pro pace populi ^e et Regum. Flectamus genua. Levate.

est pro pace regum, et in Missali Gallicano quarta pro regibus et pace.

^e Et Regum. In omnibus hisce titulis liturgicis ad Hispaniam et Galliam pertinentibus pro regibus numero multitudinis rogatur. Unde credibile est has liturgias, aut saltem has orationes, ad ea tempora pertinere quibus plures simul reges tam in Gallia,

tentem : rerumque omnium conditorem : qui te pro generatione humani generis et per officium nostre humilitatis consecrare precepit : et per Jesum Christum Dominum nostrum tui et hominis filium : qui super te pedibus ambulavit : et se pro nostra salute in te a Johanne baptizari ostendit : et Spiritum Sanctum qui super eum in specie columbe in Jordane apparuit : ut, excluso a te omni malo spiritus nequicie : his qui a te vel ex te perfusi a nobis : et in nomine trine majestatis baptizati fuerint . percepta divina gratia : in numero fidelium mereantur adscribi. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Benedictio*. ^c Deus qui solus habes immortalitatem : earumque ne solus possideres : nobis quoque renovata per Jesum nativitate tribuisti : cum humano generi post admissam transgressionem : pristinae originis dignitatem reformare in melius : per ^d bapti-

(*In officio baptismatis Euchol. Goarii, pag. 353*) forma exorcizandi est deprecatoria. Primum insufflando in aquam signum crucis faciunt, tum orant : *Conterantur sub signo figuræ crucis tuæ adversariæ cunctæ potestates. Ter dicunt. Tum : discedant a nobis aerea cuncta et invisibilia idola. Gotho-Hispanos benedictionem fontis baptismalis ab exorcismo inchoasse inquit sanctus Gregorius Turonensis (De Glor. martyr., lib. 1, cap. 24), quod rubrica Missalis Mozarabum aperte docet, et sanctus Hildephonsus (Lib. adnot. de cogn. bapt., cap. 109) confirmat : Accedit sacerdos ad fontem... signaculo ligni crucis contingit aquas... exorcismum apponit nequid illic lateat ex contagione sinistræ partis admistum... oleum infundit... benedictionem profert. Ubi animadvertendum quod sanctus Hildephonsus insufflationem omiserit, ut in missali nostro omiserunt signum crucis, sed quoniam insufflando signum crucis faciebant, satis erat alterutrum nominasse. Singulare est quod rubrica Missalis Gallo-Gothici præscribat ut ante exorcismos faciat *crucem de chrisma*, nimirum ut pollice, aut digitis chrisimate huius aquam in formam crucis signet, et, absolutis exorcismis, insuffletur in aquam, et deinde chrisma rursum infundant. Neque Gotho-Hispanis singulare erat ab exorcismo ordi fontis sanctificationem, sic enim in Gallia fiebat, ut ex Sacramentario Bobiano et ex Missali Gallicano habemus, in quo quidem præmittitur *præfatio*; sed hæc ad sanctificationem fontis stricte non pertinet. In Italia quoque ex libro primo de Sacramentis, cap. 5, inter opera sancti Ambrosii, et in Africa, ex sancto Cypriano; epist. 7, fontis consecrationem ab exorcismis incipiebant. Sed in hac re diversa erat Ecclesiarum disciplina, in quibusdam Gallie locis, ut ex Missali Gallo-Gothico colligere licet (N. 36), fons primum benedicebatur, deinde exorcismi fiebant, post exorcismos chrisma fonti infundebatur. At Romæ, ut est in Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis, et Constantinopoli, ut est in officio sancti baptismatis Euch. (Pag. 353), exorcismos faciebant circa medium consecrationis fontis, quod etiam in Ambrosiano Pamelii observare licei.*

^a *In te vel ex te perfusi*. Forte, in te mersi, vel ex te perfusi. Duplicem baptismi modum indigit, alium immergendo aquis, alium infundendo aquis : ritus immergendi apud antiquos magis in usu erat, eosque, qui baptismum aqua infusa consecuti erant superfluos, grabatarios, et clinicos appellabant veteres, contemptus causa; hos concilium Neocaesariense (Can. 12) ad presbyteratus dignitatem promoveri vetat, concilium vero Parisiense anno 829

sinatis tinctionem voluisti. Adsisse quesumus ad invocationem nominis tui. *ñ*. Amen. Sancti *ñ* sic fontem hunc sancti *ñ* sicator generis humani. *ñ*. Amen. Fiat locus iste dignus : in quem Spiritus sanctus influat. *ñ*. Amen. Sepeliatur hic ille Adam vetus : reurgat novus. *ñ*. Amen. Moriatur hic omne quod carnis est : resurgat omne quod est spiritus. *ñ*. Amen. ^e Exuantur sordidissimis vitis et discissis criminibus amictus : ut splendoris et immortalitatis tue indumenta sumantur. *ñ*. Amen. Quicumque in Christo baptizantur : induant Christum. *ñ*. Amen. Quicumque hic renunciant diabolo : da eis triumphare de mundo. *ñ*. Amen. ^f Quicumque in hoc loco confessus fuerit : tu eum recognoscas **189** in regno. *ñ*. Amen. Sic ^g in hunc fontem extinguantur crimina : ne resurgant. *ñ*. Amen. Sic invalescant aque istius beneficia : ut eterni ignis extinguantur incendia. *ñ*. Amen. ^h Mittant fontes altaribus tuis : quos altaria regnis tuis emittant. *ñ*. Amen. Totus

celebratum (Can. 8) prohibet ne in ægritudine baptizati in clerum cooptentur. Certe non defuerunt qui de istius modi baptismate dubitarent : an validum fuerit necne (S. Cornelius papa, epist. ad Fabium Antiochenum, apud Euseb., Hist. Eccl. lib. vi, cap. 43; S. Cyprianus, epist. 76, ad Magnum). Immerito tamen, ut sanctus Cyprianus (*Ibid.*) fuisse ostendit, solvitque contraria argumenta. Et sane Ecclesia nunquam censuit baptismum infusa aqua, in nomine Trinitatis, collatum minus validum esse, aut iterandum. Modo, raro immersione, plerumque autem infusione aquæ, baptizant, nimirum ut teneri infantum ætati et adultorum pudori melius consulatur.

^b *Benedictio*. Eadem exstat in Missali Gallicano (N. 25, pag. 365), ibique *contestatio fontis inscribitur*, et *contestationis iustar canitur*. In nostro Missali instar *Benedictionis* recitatur in varias petitiones divisa.

^c *Deus*. In Missali Gallicano, *Domine Deus æterne*.

^d *Baptismatis tinctionem*. Missale Gallicanum : *Reformare in melius tam pretioso quam felici baptismatis munere voluisti*.

^e *Exuantur*. Lege : *Exuat sordidissimus vitis et discissus criminibus amictus, ut, etc.* Missale Gallicanum : *Exuantur sordentes vitis et discissis criminibus amictus, splendoris et immortalitatis indumenta sumantur*. Alludunt ad ea quæ contingebant baptizandis, qui vestibus quibus antea induti fuerant fonteabant, nudi in fontem mergebantur, et de fonte exeuntes veste candida induebantur. Sanctus Cyrillus Hieros. (*Catech. myst. 2, n. 2*) : *O rem admirabilem ! nudi fuistis coram oculis omnium, nec pudore tangebimini*. Sanctus Zeno, episc. Veronensis (Ty. 35, *quæ est invitatio ad fontem*), proxime baptizandos alloquens : *In fontem quidem nudi, inquit, dimergimini, sed æthera veste vestiti mox candidati surgetis, quam qui non polluerit regna cælestia possidebit*.

^f *Quicumque in hoc loco*. Fortasse : *Quicumque te in hoc loco confessus fuerit*. Miss. Gal. : *Quicumque te in hoc loco invocaverit, tu eum cognoscas in regno*.

^g *In hunc fontem*. Lege in hoc fonte, ut in Gallicano.

^h *Mittant fontes*. Hinc corrigitur textus Missalis Gallicani, *mitte fontes altaribus*. Alludit ad morem veterum, qui neophytos e baptisterio in basilicam introductos seorsim a cætu fidelium, circa altare collocabant. Sanctus Ambrosius, de iis qui myst. initiati, cap. 8 : *His abluta plebs, dives insignibus ad Christi contendit altaria, et sanctus Paulinus,*

hic horror mortis ^a interdicat. *ñ*. Amen. Quicumque hic se sibi argaverit : te lucrificat. *ñ*. Amen. Quicumque hic tuus esse ceperit : tuus esse non desinat. *ñ*. Amen. Ut per ministerium nostrum tibi consecratus : eternis ad te virtutibus : eternis premiis consecratur. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Oratio. Te deprecamur Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : qui intonas super aquas : ut exultent deserta Jordanis. ^b Et vox tua preparat cedros : ut hanc aquam benedicas ^c ad gratiam. Et perfusi famuli tui nova restituantur ^d infantia : ut remissis sordibus delictorum : participes fiant vite eterne et regni celorum. *ñ*. Amen. ^e *Et antequam Chrisma et oleum ponantur in fonte : omnes qui causa devotionis voluerint accipere aquam benedictam de fonte ad aspergendum in domibus suis : sumant secundum decretum Alexandri Pape. ^f Deinde effundet chrisma et oleum ^g super vasculum in modum crucis et dicat.*

epist. 12, ad Severum :

Unde parens sacro duct de fonte sacerdos
Infantes niveos, corpore, corde, habitu.
Circumdansque rudes festis altaribus agnos,
Cruda saluteris imbuit ora civis.

Nam neophyti offerebant et communicabant; unde in Sacramentario Gregoriano Menardi monet rubrica ut infantes non prohibeantur lactari ante communionem, si n. cesse fuerit. At in Ordine Romano Hiltorpii (Pag. 77) cavetur ne parvuli ante communionem lactentur sine summa necessitate. Nimirum ea tum erat disciplina Ecclesiae ut neophyti omnino communicarent statim a lavacro, et amsi jejuni communicare non poterant, quod parvulis haud raro contingebat. Craterum consuetudo dandi Eucharistiam recenter baptizatis, quae vetustissima erat, ut ex sexcentis Patrum testimoniis constat, adhuc saeculo ix, in Occidente vigeat, neque saeculo xiv, quibusdam in Ecclesiis, in usu esse desiderat. Infantes autem sacerdos solus vini specie communicabat. Vide Menardum (*De Ritib. Eccl. lib. 1, cap. 1, art. 15*).

^a *Intercidat.* Miss. Gall., *intereat.*

^b *Et vox tua praeprans cervos.* Verba desumpta sunt e psalmo xxviii, 9, quae Vulgata et LXX legunt : *Vox Domini praeprans cervos.* Sanctus Augustinus, *perficientis cervos.* Hebr., *obstetricans cervis.*

^c *Ad gratiam.* Videtur aliquid deesse; fortasse : *Te deprecamur... ut hanc aquam benedicas ad gratiam regenerationis conferendum praeprantam, et in eam immergi, aut ea perfusi, famuli tui novae restituantur infantiae.*

^d *Infantia.* Lege *infantiae.* Neophyti omnes, etsi aetate senes, infantes appellabatur. Hinc octavae Paschae, apud sanctum Augustinum, *octavae infantum* appellatur, quotquot enim baptizati erant, ut pote regenerati, novam vitam ingressi erant. Hinc *infantes*, hinc etiam *infantia.* Huc refer illud Sacramentarii Gelasiani, in consecratione fontis, cum orant ut fons *sanctificatione concepta, ab immaculato divini fontis utero in novam renata creaturam, progenies caelestis emerget, et quos, aut sexus in corpore, aut aetate discernit in tempore, omnes in unam pariat gratia mater infantiam.*

^e *Et antequam.* Eadem rubrica in Toletano et in

A Signo te sacratissime fons unetione sacri chrismatum : in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti regnantis Dei in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu.

^b *Oratio.* Abieci et humiles licet vitium labo sordentes : te Pater Domine glorie : te Deum omnipotentem deprecamur : pro tua miseratione adeste benignus. Tu libens adspice : ut has simplices aquas tua sanctificatione benedicas : et ex tuis sedibus Angelum tuum sanctum dirigas : qui eas sanctificet : ut qui in tuo et in Jesu Christo filio tuo et Spiritu Sancto in Trinitatis nomine in hac fluenta descenderint : in quo sanctificato oleo chrisma mixto et aque benedictione perpetuitatis confirmati : a cunctis mundi vitis repurgentur : et in hoc lavacro sancto remissionem peccatorum suscipiant : et salutem consequantur eternam. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Et benedictio Dei Patris omnipotentis et Filii et Spiritus Sancti descendat super istum fontem. *Et peracta benedictione fontis : ⁱ bapti-*

Missali Romano sancti Pii V. Idem praescribitur in Capitularibus regum Francorum (*Lib. vi, tit. 77*), in Sacramentario Moiscacensi, et passim in vetustis et recentioribus Missalibus. Sed in hac, ut in aliis quibusdam consuetudinibus, disciplina Ecclesiarum diversa fuit; imo pro varietate temporum varia fuit ejusdem Ecclesiae disciplina. In Lusitania olim aquam hauriebant de fonte post conspersum desuper chrisma, teste sancto Gregorio Turonensi (*De Glor. mart., cap. 35*), scribens de fontibus Lusitaniae quotannis insigni miraculo repleri aqua solitis. *Tunc, inquit, cum exorcismo sanctificatum fontem, conspersum desuper chrisma, omnis populus pro devotione haurit, et vas plenum domi pro salvatione reportat, agros vineasque aspersione saluberrima tutaturus.* Rubrica in Gregoriano Pamelii aquam *ad aspergendum in domo* hauriri permittit, postquam immixtum fuerit chrisma in fontem.

^f *De nde.* De chrismate silet Sacramentarium Gelasianum euv. Thomasiai. Sanctus Hildephonsus (*Lib. de annot. bapt., cap. 109*) de consecratione fontis agens, meminit de oleo, de chrismate silet. Scilicet Gotho-Hispani non oleum solum, neque solum chrisma, sed oleum et chrisma commista, ex eodem vasculo infundebant. Hinc aliquando simpliciter *oleum*, ut in sancto Hildephonso, aliquando simpliciter *chrisma*, et aliquando *oleum chrismae mixtum*, ut in sequentibus, appellatur.

^g *Super vasculum.* Lege *super fontem ^h vasculo.* Caeterum in Missali Gallo Gothico, et in Sacramentario Bobiano, praescribitur ut chrisma in modum crucis infundatur, et in Missali Gallicano ut fiant *tres cruces super aquam de chrisma.*

^h *Oratio.* Sanctus Hildephonsus (*Libr. adnot. de cog. bapt., cap. 109*) benedictionem fontis tribus constare ostendit : exorcismo, infusione olei et benedictione. Quare cum benedictionem ultimo loco, post infusionem olei chrismatum ponat, videtur aut hanc orationem nomine benedictionis intellexisse, aut forte brevem illam precationem quae orationem hanc consequitur : *Et benedictio Dei Patris omnipotentis, etc.*

ⁱ *Baptizentur.* Reliqua ad baptismum pertinentia aliunde petenda sunt : illud unum addo, Hispanos vetusto more pedes recenter baptizato lavare consuevisse (*Conc. Illiber., can. 48*), quod etiam Galli faciebant aut.

infante. si ibi sunt. ^a Quo facto : supradicti duo incipient et cantent tractum. Cantemus Doctoriose. Tunc Chorus redeat cum Processione it : et sacerdos cum Cruce et Ministris accedant re majus : et Processio in suo ordine vadat ad canendo Tractum. Cantemus Domino : glum honorificatus est : equum et ascensorem in mare. ^y. Adjutor et protector factus est salutem. ^y. Hic Deus meus et honorificabo Deus patris mei : et exaltabo eum. Et cum fuerit ad Chorum : supradicti Cantores inquit sequitur

us esto. Parce nobis Domine.
 ni malo. Libera nos Domine.
 aitis diaboli. Libera.
 uo mortis. Libera.
 si mala voluntate. Libera.
 atione perpetua. Libera.
 e subitanea et eterna. Libera.
 re et tempestate. Libera.
 asionem et sanctam Crucem tuam. Libera.
 mirabilem Ascensionem tuam. Libera.
 ctiam Sancti Spiritus Paracliti. Libera.
 iudicii. Libera.
 res. Te rogamus audi nos.
 am nobis dones. Te rogamus.
 lesiam tuam regere et defensare digneris. Te
 sus.

am istum benedicere et consecrare digneris.
 rogamus.

Te rogamus.
 Te rogamus.
 Te rogamus.

Dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis Do-

Dei qui tollis peccata mundi. Exaudi nos Do-

^b facto. Aliter Gotho-Hispani. Ii enim, ba-
 o peracto, in gratiarum actionem hymnum
 in excelsis Deo canebant. Deinde neophytos
 et, lisdemque impositione manuum episcopi
 n sanctum conferebant. Post hæc eosdem in
 m et ad altare deducebant, canentes canticum
 Exod. xv, Cantemus Domino. Demum ora-
 pro neophytis dicebant. Quibus omnibus
 missam incipiebant. Confer Prudentium
 5^a cathem.), sanctum Hildefonsum (Adnot.
 ip. 122; de Itin. desert., cap. 6), Sacramen-
 Bobianum, et Missalia Gallicanum et Gallo-
 an. Eadem in hoc Missali habentur, sed per-
 et aliis mista.

^c fessionem. Sacerdos ad altare ascendit, et
 Officio ad missam, statim dicit Gloria in
 Deo, etc.; sed hæc recentiora sunt.
 ris. Nam tempore Quadragesimæ, et diebus
 vestes sacre et pallia aliaris, nigri coloris
 juxta modo sunt violacei.

^d competentibus. Nescio qua oscitantia, recen-
 Mozarabes hanc d aconi admonitionem et
 am orationem suo loco motas huc intruserint
 ot. pug. 187). Quorsum enim oratio pro com-
 nus; quos jam omnes baptizatos esse oport-
 lverte, apud Gotho-Hispanos et antiquiores
 be, Missam Sabbati sancti a lectione Scri-

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Mserere nobis.

Et interim quo Litaniam perficitur : Sacerdos cum
 Ministris cruce et cereis et cereo paschali et serpente
 eo ordine quo prius ascenderunt : sic descendit ad
 sacrarium. Et deponat Sacerdos cum ministris orna-
 menta quadragesimalia : et accipiant ornamenta
 190 alba et veniant ad altare isto ordine. Cruce re-
 manente in sacrario. In primis precedant duo Cerofer-
 rarii cum cereis accensis. Scilicet cereo paschali et
 tribus lucernis que sunt in serpente. Et cum perve-
 nerint ad altare majus : Sacerdos faciat ^b confessionem
 ut moris est. Et facta confessione Sacerdos solen-
 niter dicat hymnum Gloria in excelsis Deo. Et statim
 pulsantur omnes campanæ tam majores quam mi-
 nores. Et discooperiantur altaria frontalibus ^c nigris :
 et retabula aurea : et omnia appareant solenniter. Et
 finito hymno angelorum Diachonus dicat. ^d Pro com-
 petentibus. Flectamus genua. Levate.

Et Sacerdos dicat.
 Oratio. Concede Domine omnes qui nunc fide mo-
 ruerunt cognoscere veritatem : salutaris lavacri per-
 cipere innovationem. Sicque eos a cunctis peccato-
 rum sordibus baptismi unda purificet : ut ultra eos
 pravi operis inquinamenta non maculent.

ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster.
 Dicat Diaconus. Silentium facite.

^e Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos :
 (Cap. ^f VI).

ñ. Deo gratias.
 Fratres : Quid ergo dicemus? Permanebimus in pec-
 cato : ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui su-
 mus peccato : quomodo adhuc vivimus in illo? Anigno-
 ratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu :
 in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim su-
 mus cum illo per baptismum : in morte. Ut quomo-
 do resurrexit Christus a mortuis per gloriam patris :
 ita et nos in novitate vite ambulemus. Si enim com-
 plantati ^g salvi facti sumus similitudini mortis ejus :

pturarum inceperunt, atque adeo Officio ad Missam,
 hymno Gloria et oratione consequente, caruisse, erat
 enim missa jejunii, nocturne celebrabatur; sed, post-
 quam Sabbato sancto missa clara luce, iuno et ante
 meridiem, celebrari cœpta est, recentiores Mozarabes
 disciplinam Ecclesiæ Toletanæ, circa pulsationem
 campanarum, imitantes, missam hac die ab hymno
 Gloria, etc., inchoasse, eique, loco orationis, col-
 lectam pro neophytis subjecisse, præmissa etiam
 solemnî proclamatione Flectamus genua, quæ tempori
 paschali minime conveniebat, et dum Gloria canere-
 tur campanas pulsasse.

^e Sequentia. Huic missæ deficit prophetia non-
 modo in Missali nostro, sed etiam in Lectionario
 Luxoviensi, et in Sacramentario Bobiano. Fortasse
 illis visum erat lectiones quæ ante baptismum e
 Veteri Testamento lectæ fuerant vicem prophetiæ sup-
 plere posse.

^f Cap. VI. Vers. 4-12. Eadem in Lectionario
 Luxoviensi, sed incipit tantum a vers. 5 : An igno-
 ratis. In Sacramentario Bobiano legitur ex Epist. I
 ad Corinthios, v, 6-9, ubi notandum quod particula
 non de industria omissa est, initio lectionis.

^g Salvi facti. Vulgata legit : Si enim complantati
 facti sumus similitudini mortis ejus, etc. Illud salvi
 neque Primasius, neque Ambrosiaster leg. t.

simul et resurrectionis erimus. Hoc sciētes quia vetus homo noster simul crucifixus est : ut destruat corpus peccati : ut ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est : justificatus est a peccato. Si enim mortui sumus cum Christo : credimus quia simul etiam vivemus cum illo. Sciētes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur : mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuum est peccato : mortuum est semel. Quod autem vivit : vivit Deo. Ita et vos extimate vos mortuos quidem esse peccato : viventes autem Deo : * in Christo Jesu Domino nostro. †. Amen.

† *Lauda.* Dicant qui redempti sunt a Domino in eternum et in seculum seculi. †. Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (c. Cap. XXVIII).

Vespere autem Sabbati que lucescit in prima Sabbati : venit Maria Magdalena et altera Maria videre sepulcrum. Et ecce tremotus factus est magnus. Angelus enim descendit de celo : et accedens revolvit lapidem : et sedebat super eum. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus sicut nix. Pre timore autem ejus : exterriti sunt custodes : et facti sunt velut mortui. Respondensque Angelus : dixit mulieribus. Nolite timere vos. Scio enim quod Jesum qui crucifixus est queritis : non est hic : surrexit enim sicut dixit. Venite et videte locum : ubi ^d positus erat. Et cito euntes discipulis dicite quod surrexit : et ecce precedet vos in Galileam : ibi eum videbitis. Ecce predixi vobis. Et exierunt mulieres cito de monumento : cum timore et gaudio magno : currentes nunciare discipulis suis. Et ecce Jesus occurrit illis dicens. Ave. * Illi autem accesserunt et tenuerunt pedes ejus : et adoraverunt eum. Tunc ait illis Jesus. Nolite timere. Itē dicite fratribus meis : ut eant in ^f Galileam : ibi me videbunt. Que cum abiissent : ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem : et nunciaverunt principibus sacerdotum omnia que facta fuerant. Et congregati cum senioribus consilio accepto : pecuniam copiosam dederunt militibus dicentes. Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt : et furati sunt eum vobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit a preside : nos suadebimus ei : et securos vos faciemus. At illi ac-

* In Christo. His finis imponitur lectioni.

^b *Lauda.* Ps. cvi, 23. †. Matth. iv, 6; Isai. ix, 2, qui, teste sancto Hieronymo, proprie de vocatione gentium loquitur. Ceterum locus nullus esse potest pro lauda inter Epistolam et Evangelium, fortasse hæc, quæ nunc lauda appellatur, olim pro psallendo canebatur.

^c *Cap. XXVIII.* Vers. 1, ad finem capituli. Idem Evangelium in Ectionario Luxoviensi, et Sacramentario Bobiano, legitur; idem pariter legitur in Calendario Frontonis et in capitularibus Georgii, sed in his est minus prolixum.

^d *Positus erat.* Vulg. Gr. et Sacram. Bobianum addunt Dominus.

^e *Illi.* Vulgata, illæ.

^f *Galileam.* Vulg. et Gr., et Sacram. Bobianum, ad-

cepta pecunia : fecerunt sicut erant docti. Et divulgatum est verbum istud apud Judeos : usque in hodiernum diem. Undecim autem discipuli abierunt in Galileam : ubi constituerat illis Jesus. Et videntes eum adoraverunt. Quidam autem dubitaverunt. Et accedens Jesus locutus est eis dicens. Data est **191** mihi omnis potestas in celo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes : baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti : docentes eos servare omnia quecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. †. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

^s *Lauda.* Alleluia. †. Ego sum primus et ego novissimus : et fui mortuus : et ecce sum vivens in secula seculorum. P. Alleluia.

^b *Sacrificium.* Alleluia. Angelus Domini descendit de celo : et accedens revolvit lapidem ab ostio monumenti alleluia alleluia. †. Alleluia. Erat respectus ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus candida quasi nix : et dixit mulieribus nolite timere. P. Et accedens.

Missæ. Istam ¹ istam noctem qui tenebris fidebat aspiciat : istius cernat splendoris decorem : qui carceris minabatur horrorem. Mundum illuminat lux ista : non diabolum. Libet Christe ergastulis tua virtute contractis spoliatis insultare custodibus : et servientis tyranni contemptam irridere jactantiam. Dulcior semper captivis est restituta libertas. Quis tuam exhausit Judæe vigilans sepulcrum : seporem passus es : an timorem ? Fraude deceptus es : an virtute ? Non tuam inertiam miser accusas. Non fuit negligens : sed crudelis. Adhuc certe cecitatem tuam pertinax excusares : si depositum tuum vel inferna servassent. Agnosce infelix : agnosce quid feceris. Corpus illud morientis affectum habuit : non defectum. Visceribus illis non infirmitas fuit clausa : sed pietas. Quod pendit ex homine est : quod resurrexit ex numine. Nihil dubites : nihil mireris. Hospitium Domino suo terra esse potuit : non sepulcrum. Mea tunc cum illis manibus delicta fugebas : I meam necem tuamque salutem : cum osculandis alliceret corporaliter plantis clavus transverberantibus conquebas. Tuum facinus celum tremuit : Sol expavit : tellus ingemuit : et testantia factoris sui potentiam (terribile quoddam) montium prurupta son-

dunt in montem.

^s *Lauda.* †. Apoc. i, 18.

^b *Sacrificium.* Matth. xv, 2. †. Ibid., 3. Missæ Sabbati sancti ritu Romano caret *offeritorio*, sed ejus loco olim *Credo in unum Deum* cantabant (Vid. *Antiph. Gregor. em. Thomasii*).

¹ *Istam noctem.* Missam hac nocte celebratam fuisse apud omnes antiquos constat ; unde in Missali Gallo-Gothico *sacrosanctæ noctis istius gratia, tenebris sæcularibus liberati*, etc. Sacramentario Gelasiano inscribuntur *orationes et preces ad missam de nocte*, et in Sacramentario Gregoriano *communicantes et noctem sacratissimam celebrantes*.

² *Meam necem.* Lege *tuam necem, meamque salutem*, diabolus enim alloquitur.

zent r infante. si ibi sunt. ^a Quo facto : supradicti duo Cantores incipiant et cantent tractum. Cantemus Domino gloriose. Tunc Chorus redeat cum Processione ut fuerat : et sacerdos cum Cruce et Ministris accedat ad Altare majus : et Processio in suo ordine vadat ad Chorum canendo Tractum. Cantemus Domino : gloriose enim honorificatus est : equum et ascensorem projecit in mare. [†] . Adjutor et protector factus est mihi in salutem. [†] . Hic Deus meus et honorificabo eum : Deus patris mei : et exaltabo eum. Et cum peruentum fuerit ad Chorum : supradicti Cantores incipiunt ut sequitur.

Propicius esto.	Parce nobis Domine.
Ab omni malo.	Libera nos Domine.
Ab insidiis diaboli.	Libera.
A periculo mortis.	Libera.
Ab omni mala voluntate.	Libera.
A damnatione perpetua.	Libera.
A morte subitanea et eterna.	Libera.
A fulgure et tempestate.	Libera.
Per Passionem et sanctam Crucem tuam.	Libera.
Per admirabilem Ascensionem tuam.	Libera.
Per gratiam Sancti Spiritus Paracliti.	Libera.
In die iudicii.	Libera.
Peccatores.	Te rogamus audi nos.
Ut pacem nobis dones.	Te rogamus.
Ut Ecclesiam tuam regere et defensare digneris. Te rogamus.	

Ut fontem istum benedicere et consecrare digneris. Te rogamus.

Fili Dei.	Te rogamus.
Fili Dei.	Te rogamus.
Fili Dei.	Te rogamus.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis Domine.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Exaudi nos Domine.

^a Quo facto. Aliter Gotho-Hispani. Ii enim, baptismate peracto, in gratiarum actionem hymnum *Gloria in excelsis Deo* canebant. Deinde neophytos ungebant, iisdemque impositione manuum episcopi Spiritum sanctum conferebant. Post hæc eosdem in ecclesiam et ad altare deducebant, canentes canticum Moysis, Exod. xv, *Cantemus Domino*. Demum orationem pro neophytis dicebant. Quibus omnibus expletis, missam incipiebant. Confer Prudentium (*Hym. 5. cathem.*), sanctum Hildephonsum (*Adnot. bap., cap. 122; de Itin. desert., cap. 6*), Sacramentarium Bobianum, et Missalia Gallicanum et Gallo-Gothicum. Eadem in hoc Missali habentur, sed perturbata et aliis mista.

^b Confessionem. Sacerdos ad altare ascendit, et omisso *Officio ad missam*, statim dicit *Gloria in excelsis Deo*, etc.; sed hæc recentiora sunt.

^c Nigris. Nam tempore Quadragesimæ, et diebus jejunii, vestes sacræ et pallia altaris, nigri coloris erant, quæ modo sunt violacei.

^d Pro competentibus. Nescio qua oscitantia, recentiores Mozarabes hanc de aconi admonitionem et subjectam orationem suo loco motas huc intruserint (*Vid. not. pag. 187*). Quorsum enim oratio pro competentibus, quos jam omnes baptizatos esse oportebat? Adverte, apud Gotho-Hispanos et antiquiores Mozarabes, Missam Sabbati sancti a lectione Scri-

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Mærere nobis.

Et interim quo Litaniam perficitur : Sacerdos cum Ministris cruce et cereis et cereo paschali et serpente eo ordine quo prius ascenderunt : sic descendunt ad sacrarium. Et deponat Sacerdos cum ministris ornamenta quadragesimalia : et accipiant ornamenta

190 alba et veniant ad altare isto ordine. Cruce remanente in sacrario. In primis precedant duo Ceroferarii cum cereis accensis. Scilicet cereo paschali et tribus lucernis que sunt in serpente. Et cum pervernerint ad altare majus : Sacerdos faciat ^b confessionem ut moris est. Et facta confessione Sacerdos solenniter dicat hymnum *Gloria in excelsis Deo*. Et statim pulsentur omnes campanæ tam majores quam minores. Et discooperiantur altaria frontalibus ^c nigris : **B** et retabula aurea : et omnia appareant solenniter. Et finito hymno angelorum Diaconus dicat. ^d Pro competentibus. Flectamus genua. Levate.

Et Sacerdos dicat.

Oratio. Concede Domine omnes qui nunc fide moverunt cognoscere veritatem : salutaris lavacri percipere innovationem. Sicque eos a cunctis peccatorum sordibus baptismi unda purificet : ut ultra eos pravi operis inquinamenta non maculent.

ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster. Dicat Diaconus. Silentium facite.

^e *Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos* : (Cap. I VI).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato : ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato : quomodo adhuc vivimus in illo? An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu : in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum : in morte. Ut quomodo resurrexit Christus a mortuis per gloriam patris : ita et nos in novitate vite ambulemus. Si enim complantati ^e salvi facti sumus similitudini mortis ejus :

pturarum incepisse, atque adeo *Officio ad Missam*, hymno *Gloria* et oratione consequente, caruisse, erat enim missa jejunii, nocturne celebrabatur; sed, postquam Sabbato sancto missa clara luce, imo et ante meridiem, celebrari coepit, recentiores Mozarabes disciplinam Ecclesiæ Toletanæ, circa pulsationem campanarum, imitantes, missam hac die ab hymno *Gloria*, etc., inclinasse, eique, loco orationis, collectam pro neophytis subjecisse, præmissa etiam solenni proclamatione *Flectamus genua*, quæ tempore paschali minime conveniebat, et dum *Gloria* caneretur campanas pulsasse.

^e *Sequentia*. Huic missæ deficit prophetia non modo in Missali nostro, sed etiam in Lectionario Luxoviensi, et in Sacramentario Bobiano. Fortasse illis visum erat lectiones quæ ante baptismum e Veteri Testamento lectæ fuerant vicem prophetiæ supplere posse.

^f Cap. VI. Vers. 1-12. Eadem in Lectionario Luxoviensi, sed incipit tantum a vers. 3 : *An ignoratis*. In Sacramentario Bobiano legitur ex Epist. I ad Corinthios, v, 6-9, ubi notandum quod particula non de industria ommissa est, initio lectionis.

^g *Salvi facti*. Vulgata legit : *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus*, etc. Illud *salvi* neque Primasius, neque Ambrosiaster leg. t.

egitima in nomine unigeniti tui. Ut cum nostris fuerit percepta pectoribus : fidem nutriat : mentem sanctificet atque confirmet. *ñ*. Amen.

Ad confectionem panis. Antiphona. Hic est panis verus Dei qui de celo descendit : et vitam tribuit mundo : qui manducaverit ex eo : permanet in eternum : et panis quem ego dabo : caro mea est pro mundi vita. Qui credit in me : non esuriat : neque sitiet unquam : ecce disponam vobis sicut disposuit mihi Pater regnum : ut edatis et bibatis super mensam moam in regio alleluia.

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Oremus ^a Excellentissimam in hac nocte tue resurrectionis celebrantes solemnitatem : in qua ipse nobis dies novo de tumulo surgens : veterinosam antiquæ noctis caliginem celestem convertisti in claritatem : te quibus possumus lachrymosis rugitibus imploramus : ut qui nos redemisti precio tui sanguinis : instituta a te precepta acceptes nostre orationis. Sit indulgentia criminum : concedatur etiam et celestis glorie summa virtutum. Memento Domine quod terra sumus : et accipe contritionem nostri spiritus. Ut qui carnis infirmitate ad terram prosternimur : ad celos castigatione spiritali jejuniis sublevemur. Et quia ex nostro est ut cadamus : ex tuo sit ut surgamus : quia te jubente dicimus. Pater noster qui es in celis. *Hic Presbyter accipiat particulam que dicitur regnum : et pnat eam reverenter super calicem. Et dicat alia voce.* Vicit Leo de tribu Juda radix David alleluia. *Dicatur tribus vicibus. Et chorus respondeat qualibet vice.* Qui sedes super Cherubin radix David **193** alleluia. *Deinde mittat Presbyter particulam in calicem et dicat.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

Benedictio. ^b Christus Dominus qui ascendit patibulum crucis : sua vos redemptione et passione conservet a malis. *ñ*. Amen. Detque vobis sue dulcedinis sapientia renovari : qui se amaro permisit fellis poculo propinari. *ñ*. Amen. Ut cujus laudes

post Sanctus, vigiliis Paschæ orant Deum, ut hoc sacrificium sua benedictio benedicat et Spiritus sui rore perfundat, ut sit omnibus legitima Eucharistia ; porro legitima Eucharistia ea est quam sanctus Cyprianus, epi-st. 63, sacrificium verum et plenum appellat, ea nimirum quæ omnibus rite peractis Deo offertur, et populo distribuitur, atque adeo quæ non modo legitimam consecrationem susceperat, qua verbis Domini elementa in corpus et sanguinem Christi transformantur, sed et in quæ larga Dei benedictione repleta communicantibus medicina animæ et corporis et pignus vitæ æternæ foret. Sunt qui putant, eam communionem, quæ poenitentibus, peracta legitima, hoc est publica, et solemnî poenitentia, concedebatur, denominatam esse Eucharistiam legitimam, neque id negaverim. Sed hoc loco legitima Eucharistia ea nuncupatur quæ non solis poenitentibus, sed omni cœtui fidelium distribuitur.

^a *Excellentissimam.* Eadem oratio Sabbato sancto ad vespas in Breviario Mozarabum legitur.

^b *Christus Dominus.* Eadem benedictio Sabbato sancto ad vespas in Breviario Mozarabum legitur.

^c *Adhæreat. Lege ita adhæreat ;* porro hanc orationem in Missale Romanum, paucis mutatis, transtulerunt, a sacerdote, dum secundam oblationem su-

A Ecclesia cuncta celebravit orando : ejus conservari mereamur magno crucis vexillo. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Ad accedendum.* Gaudete populi et letamini : Angelus sedit super lapidem Domini : ipse vobis evangelizavit. Christus surrexit a mortuis Salvator mundi : et explevit omnia suavitate : gaudete populi et letamini. *ÿ*. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus sicut nix : et dixit. *P.* Christus surrexit a mortuis. *ÿ*. Et exierunt mulieres cito de monumento cum timore et gaudio magno : currentes nunciare discipulis ejus quia resurrexit. *P.* Christus. *ÿ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Gaudete populi et letamini. *Communio.* Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine alleluia : alleluia : alleluia.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi quod accepimus : et sanctus sanguis ejus quem potavimus : adheret visceribus nostris : eterne omnipotens Deus : ut non veniat nobis ad iudicium nec ad condemnationem : sed proficiat ad salutem et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *ñ*. Amen

^d *Expleta Missa post hec ad Vesperas dicuntur he laudes.* Dicant qui redempti sunt a Domino in eternum : quos redemit de manu inimici in eternum et in seculum seculi. *ÿ*. Populus qui sedebat in tenebris et umbra mortis : vincit in mendicitate et ferro. *P.* Quos redemit. *ÿ*. Quia contrivit portas ereas : et vectes ferreos confregit. *P.* Quos redemit. *Dicat Presbyter.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Lauda.* Alleluia : Ego sum primus et ego novissimus : et facti mortuus. *P.* Et ecce sum vivens in secula seculorum : alleluia. *ÿ*. Dignus es Domine Deus noster accipere librum : et solvere signacula ejus : quoniam occisus es : et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu : et lingua. *P.* Et ecce

mit, secreto dicendam.

^d *Expleta.* Eadem vespertinæ preces in Breviario Mozarabum Sabbato sancto leguntur. De vespas absoluta missa recitandis silent libri liturgici Galliani, quia aliunde petendæ sunt vespertinæ preces. Silent pariter Sacramentaria Gelasianum, et Gregoriana ; quia, teste vulgato Alcuino, in hac nocte de vespertinali synaxi, apud Romanos, nil agitur, neque ante, neque post missam. In Orationali Gothico nulla fit vespertinarum mentio ; attamen cum in eodem Orationali (Pag. 103) existant orationes de Resurrectione Domini ad Matutinum ; et ex ipsis orationibus (quæ etiam in Missali Mozarabum habentur) constet eas noctu recitatas fuisse, omnemque Ecclesiæ conventum, ut Christum ab inferis resurgentem exciperet, matutinis precibus interfuisse, valde credibile est iisdem, de more, preces vespertinas præmissas fuisse. Certe postquam officium Sabbati sancti hora nona, id est hora tertia post meridiem, inchoare placuit, et numerus baptizandorum, variis de causis, imminutus est, supererat tempus non modo precibus vespertinis, sed et nocturnis horis ante diluculum Dominicæ dici absolvendis, quo tempore Christus a mortuis resurrexisset credebatur.

†. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in secula seculorum amen. *P.* Et ecce. *Iterum dicat.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *Lauda.* Alleluja : Angelus Domini descendit de celo. *P.* Et accedens revolvit lapidein ab ostio monumenti alleluja : alleluja. *Lauda II.* Alleluja. Erat aspectus ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus candida quasi nix : et dixit mulieribus : nolite timere. *P.* Et accedens. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Et accedens. *Capitula.* Excellentissimam in hac nocte. *Requirere retro in Missa. fol. CXCII. Benedictio.* Christus Dominus qui ascendit patibulum crucis, ut supra. *Lauda.* Alleluja. Locutus est Angelus Domini mulieribus dicens. *P.* Scio quia crucifixum queritis : surrexit sicut dixit : venite et videte ubi positus erat Dominus. †. Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit. *P.* Scio quia. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Scio quia.

Oratio. Dominus noster Jesus Christus Filius tuus : qui solus verbo virtutis cuncta moderans : et omnia crucis stigmata portans : vectes ferreos comminuit : portarumque erearum claustra perfregit : tartari profunda descendit : sedentibus in umbra mortis ignote lucis claritate resplenduit : et Sol justicie de tumulo : corpore suscitato procedens radiis suis tenebras nostras mirabiliter * inlustravit. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

b Benedictio Agni in illaria Pasche.

Domine Jesu Christe : qui per Moysen famulum

a Illustravit. Videtur aliquid deesse, eodem modo legitur oratio hæc in Breviario ; forte legendum *inlustrare dignetur.*

b Benedictio agni. Non est recens consuetudo benedicendi carnes agni in Paschate. In Sacramentario Bobiano exstat *Benedictio ad agnum benedicendum in Pascha* ; est et in Ordine Romano apud Hittorpium *Benedictio agni in Pascha*, et Ordo Romanus Benedicti canonici meminit de benedictione agni assati, qui convivio pontificis apponebatur. Et Micrologus (*Cap. 54*) observat quod *juxta Romanam auctoritatem agnus in Pascha benedicatur, non ad altare, sed ad communem mensam.* Unde apparet quam inepta fuerit illa Græcorum contra Romanam Ecclesiam accusatio, quod tempore paschali agnum simul cum corpore et sanguine Christi in ara more Judæorum offerrent. Walfridus Strabo (*De reb. Eccles., cap. 18*) damnat superstitiosam quamdam consuetudinem (quæ in Germania, et fortasse in vicina Gallia, suo tempore vigeat) eorum qui *agni carnes in Pascha, juxta vel sub altari eas ponentes, benedictione propria consecrabant, et in ipsa Resurrectionis die, ante cæteros corporales cibos de ipsius carnibus percipiebant.* Sed hic paucorum error non officit pietati fidelium, qui agnum in Paschate, tanquam cibum communem, a sacerdote benedicendum curabant, consueta benedictione non ut sacrificium, peculiari quadam oratione, Deo offerebant.

c Applicandum te in Agnum. Lege ad placandum

tuum et typicam prefigurationem ob tui ostensionem sanctum pascha in agni assi atque immaculati immolatione renibus accinctis baculisque in manibus **194** cum lactucis agrestibus : populum tuum celebrare jussisti : quique etiam per Samuelem vatem formidante populo tuo * applicandum te in agnum lactentem piam ac sinceram tibi orationis hostiam offerri precepisti. Offerimus etiam et nos indigni famuli tui. *A.* post sacra solennia hujus diei paschalis hanc creaturam agni : quam nobis exactis jejuniorum diebus *d* preparandis paulisper corporibus inulgere jussisti. Precamur ut eum per nos famulos tuos ac ministros ore sancto tuo benedicas : et dextera tua sanctifices amen. Sicque illum nobis percipere jubeas : ut baculos spei habentes in manibus : *e* renibus accinctis turpibus rebus renovati : in novitate vite sic amaritudines seculi pretereuntis omitamus : ne retro respicientes a tramite justicie recedamus ament. Sicque vitam presentem tuis actibus finiamus : ut te protectorem ac defensorem nostrum semper in oculis habeamus amen. Ut ad terram beatam quam illis promisisti per figuram : nobis reserasti per gratiam : te duce cum operum bonorum fructu exultantes perveniamus. Amen. *Deinde dicit.* Deo gratias tribus vicibus. *Et post hæc dicit.* In nomine Domini nostri Jesu Christi : sanctificatus hic agnus permaneat.

† IN DIE RESURRECTIONIS DOMINI.

Ad Missam. & Officium.

Libera nos filius Dei Salvator noster. alleluja : alleluja : alleluja. †. Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit. *P.* Alleluja. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* alleluja. *In medium altaris dicat Presbyter.* Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. Gloria in excelsis Deo. *Finita Gloria dicantur*

te unum Agnum. Confer *Reg. I, vii, 9.*

d Preparandis. Lege *pro reparandis.*

e Renibus. Lege : *Renibus accinctis a turpibus rebus, renovati in novitate vite, etc.*

f In die. In Orationali Gothico, pag. 183, *Resurrectio Domini*, in Breviario Mozarabum *Letatio Pasche*, in Sacramentario Bobiano *Die Pasche*, in Missali Galicano et Gallo-Gothico *die sanctæ Pasche*, in Lectionario Ambrosiano em. Thomasii *in solemnitate Pasche*, in Sacramentario Gelasiano *Dominicum Pasche*, in Capitulari Evangeliorum Georgii *in Pascha Dominica sancta.* Apud veteres *Resurrectio Domini* distinguebatur a Paschate, nam Pascha erat festum mobile, et die Dominica celebrabatur ; at Resurrectio Domini die vi Kalendas Martii ab iis omnibus colebatur, qui diem passionis dominicæ viii Kal. Martii statuebant. Ita in vetusto Calendario, anno 446 composito (*Apud Bolland. tom. VII Junii, part. II, pag. 174*), legitur : *IX Kal. Aprilis, Natalis calicis. VIII Kal. Aprilis, Christus passus. VI Kal. Aprilis, Resurrectio.* In Martyrologio Hieronymiano Lucensi Florentini legitur : *VI Kal. April. Resurrectio Domini nostri Jesu Christi.* Vide plura apud Florentinum, hic, in notis, et ad diem viii Kal. Aprilis. Cæterum festivitas paschalis apud Gotho-Hispanos diebus quindecim celebrabatur (*Cod. leg. Wisig. lib. II, tit. 1, leg. 11*).

g Officium. †. Ps. xcvii, 1.

isti versus. ^a Sanctus Deus qui sedes super Cherubim. A Solus invisibilis. Sanctus fortis qui in excelsis glorificaris vocibus angelicis. Sanctus immortalis qui solus es immaculatus : Salvator miserere nobis : alleluia. ^γ. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam et honorem et virtutem. P. Sanctus fortis. ^γ : Quoniam omnes gentes venient et adorabunt in conspectu tuo Domine et dicent. P. Sanctus immortalis. ^γ. Benedictio et honor et gloria virtus et potestas tibi Deo nostro in secula seculorum amen. P. Miserere nobis alleluia. Si placuerit dicat Presbyter ^b hymnum trium puerorum. Benedictus es Domine. Invenies eos in omnium offerentium. Iterum dicat Presbyter in medium altaris. Per omnia semper secula seculorum. ^η. Amen.

Oratio. ^c Tibi gloriam concinimus Domine Deus noster : tuamque potentiam postulamus : ut sicut pro nobis peccatoribus dignatus es mori : et clarificatus secundo post tertium diem apparuisti in gloria resurrectionis : ita per te absoluti in te mereamur habere perpetuum gaudium : ita ut nobis precessit vere resurrectionis exemplum. ^η. Amen.

Alia Oratio. ^d Te excelsa laus in altissimis decet : tibi e terris gloriam Ecclesia canit : atque hujus ceterve concentus ad astra hymnum emittit. Rogamus te omnipotens Deus : ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes : ita precum nostrarum jubeas efficaciter suscipere voces. ^η. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ^η. Et cum.

Principium ^e Apocalypsis Iohannis Apostoli.

^η. Deo gratias.

Apocalypsis Jesu Christi quam dedit illi Deus palam facere servis suis : que oportet fieri cito. Et signavit mittens Angelum suum servo suo Johanni : qui testimonium perhibuit verbo Dei : et testimonium Jesu Christi quecumque vidit. Beatus qui legit et qui audit verba prophetie : et servat ea que in ea scripta sunt. Tempus enim prope est. Johannes septem Ecclesiis que sunt in Asia. Gratia vobis et pax ab eo qui est : et qui erat : et qui venturus est : et a septem spiritibus qui in conspectu throni ejus sunt : et ab Jesu Christo qui est testis fidelis : primogenitus D

mortuorum : et princeps regum terre. Qui dilexit nos : et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo. Ipsi gloria [†] in secula. Ecce venit cum nubibus : et videbit eum omnis oculus : et qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus [‡] terre. Ego sum Alpha et Omega : principium et finis : dicit Dominus Deus. Qui est : et qui erat : et qui venturus est omnipotens. ^η. Amen. Dicat. Presb. Dominus sit semper vobiscum. ^η. Et cum.

195 ^h Psallendo. Hec est dies quam fecit Dominus : exultemus et letemur in ea. ^γ. Dextera Domini fecit virtutem : Dextera Domini exaltavit me. P. Exulte. ^γ. Aperite mihi portas justicie. Deo gratias. P. Exulte.

Dicat Presbyter Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum ([†] Cap. II).

^η. Deo gratias.

In illis diebus : Stans Petrus in medio plebis : locutus est eis dicens. Viri fratres liceat audenter dicere ad vos : de patriarcha David : quoniam defunctus est et sepultus : et sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset et sciret quia jurjurando jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sederet super sedem ejus. Providens locutus est de resurrectione Christi : quia neque derelictus est in infernum : neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc Jesum resuscitavit Deus : cujus nos omnes testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus est promissione Spiritus Sancti accepta a Patre : ^C effudit hoc donum quod vos videtis et auditis. Non enim David ascendit in celum. Dixit autem ipse. Dixit Dominus Domino meo : sede a dextris meis : donec ponam inimicos tuos : scabellum pedum tuorum. Certissime ergo sciat omnis domus Israel : quia et Dominum [†] meum et Christum fecit Deus hunc Jesum quem vos crucifixistis. His autem auditis conpuncti sunt corde : et dixerunt ad Petrum et ad reliquos Apostolos. Quid faciemus viri fratres ? Petrus vero ad illos : Penitentiam inquit agite : et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi : in remissionem peccatorum vestrorum : et accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim est re-

^a Sanctus. Galli in singulis Missis, post prælegere, sive introitum, canebant trisagium Græce et Latine.

^b Hymnum trium puerorum. Imo canticum Zachariæ, Benedictus Dominus Deus Israel, quod a Gallis in singulis missis canebatur.

^c Tibi gloriam. Hæc oratio etiam dicitur feria tertia et quarta infra octavam Paschæ et diebus Dominicis a Paschate ad Ascensionem.

^d Te excelsa laus. Dicitur etiam feriis secunda, quinta et sexta, et septima, infra octavam Paschæ, et diebus Dominicis post Pentecosten.

^e Apocalypsis. Cap. 1, 19. Ex decreto concilii Toletani iv, can. 17, a Paschate ad Pentecosten legebatur liber Apocalypsis. Idem in Gallia observabatur. Expositio missæ antiquæ Galliarum, quæ sancto Germano Parisiensi episcopo tribuitur (Thes. nov. Anecd. T. V, col. 91) : Actus autem apostolorum vel Apocalypsis Joannis pro novitate gaudii

pschalis leguntur. In Lectionario Luxoviensi, avulso folio, deficit Prophetia, quæ in Sacramentario Bobiano legitur ex Apocalypsi 1, 1-18.

[†] In sæcula. Vulgata et Sacramentarium Bobianum legunt : Ipsi gloria et imperium in sæcula seculorum. Amen. At Primasius hæc verba omnino prætermisit.

[‡] Terræ. Vulg., Bobianum et Primasius addunt etiam amen.

^h Psallendo. Ps. cxvii, 24. ^γ. Ibid., 16, 19

[†] Cap. II. Vers. 29-40. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Epistola I ad Corinth., xv, 1-20. In Sacramentario Bobiano ex Actorum 1, 1-9.

[‡] Effudit hoc bonum. Ita Syr. Græc. Effudit hoc, quod vos nunc videtis et auditis. Vulgat., effudit hunc quem.

[†] Meum. Vulg. : Quia Dominum eum et Christum. Græc. : Quia et Dominum et Christum eum Deus fecit.

promissio et filiis vestris : et omnibus qui lon-
ant : quoscumque advocaverit Dominus Deus * ves-
ster. *ñ. Am n.*

Lectio sancti evangelii secundum Joannem (b Cap. XX).

Gloria tibi Domine.

Una Sabbati Maria Magdalene venit mane cum ad-
huc tenebre essent ad monumentum : et vidit lapidem
sublatum ab ostio monumenti. Cucurrit ergo et venit
ad Symonem Petrum : et alium discipulum quem
amabat Jesus et dixit eis. Tulerunt Dominum de mo-
numento : et nescimus ubi posuerunt eum. Exiit
ergo Petrus et ille alius discipulus : et venerunt ad
monumentum. Currebant autem duo simul : et ille
alius discipulus precucurrit citius Petro : et venit
prior ad monumentum. Et cum se inclinasset : vidit
posita linteamina : non tamen introivit. Venit ergo
Symon Petrus sequens eum : et introivit in monu-
mentum. Et vidit linteamina posita et sudarium quod
fuerat super caput ejus non cum linteaminibus posi-
tum : sed separatim involutum in unum locum. Tunc
ergo introivit et ille discipulus qui venerat prius ad
monumentum : et vidit et credidit. Nondum enim
sciebat scripturam : quia oportebat eum a mortuis
resurgere. Abierunt ergo iterum ad semetipsos disci-
puli : Maria autem stabat ad monumentum foris p'o-
rans. Dum ergo flet inclinavit se : et perspexit in
monumentum : et vidit duos Angelos in albis seden-
tes : unum ad caput : et unum ad pedes : ubi posi-
tum fuerat corpus Jesu. Dicunt ei illi. Mulier : quid
ploras ? Et dixit eis. Quia tulerunt Dominum meum :
et nescio ubi posuerunt eum. Hec cum dixisset con-
versa est retrorsum : et vidit Jesum stantem : et ne-
sciebat quia Jesus esset. Dicit ei Jesus. Mulier quid
ploras ? Quem queris ? Illa extimans quia hortulanus
esset : dicit ei : Domine si tu sustulisti eum : dicito
mihi ubi posuisti eum : et ego eum tollam. Dicit ei
Jesus. Maria. Conversa illa : dicit ei. Rabboni : quod
dicitur Magister. Dicit ei Jesus. Noli me tangere :
nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade au-
tem ad fratres meos : et dic eis. Ascendo ad Patrem
meum et ad Patrem vestrum : et ad Deum meum et
ad Deum vestrum. Venit Maria Magdalene annun-
tians discipulis suis : quia vidi Dominum : et hec
dixit mihi. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Pominus sit semper vobiscum. ñ. D
Et cum.

* *Lauda. Adeluja. ÿ. Redemptionem misit Domi-
nus populo suo : mandavit in eternum testamentum
suum : sanctum et terribile nomen ejus. P. Alleluja.*

† *Sacrificium. Ecce Agnus Dei qui tollit peccata
mundi alleluja. ÿ. Dicant qui redempti sunt a Do-
mino quos redemit de manu inimici. ÿ. De regionibus
congregavit eos a Solis ortu et occasu : ab aqui-
lone et mari. P. Qui. ÿ. Gloria et honor Patri et
186 Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum
amen. P. Qui tollit peccatum.*

* *Vester. Vulg. et Gr., noster.*

† *Cap. XX. Vers. 1-19. In Luxoviensi et Bobiano
Evangelium legitur ex Lucae xxiv, 1-10.*

*Missa. Letetur celum : et exultet terra : rideat
mare : Sol fulgeat : serenitas rediit : pestis fugiit.
Tempestas desiit. Cessit obscuritas : aerem crux pur-
gavit : tellurem sanguis abstersit : lignum correxit.
Affixus Deus : hominem sic redemit. Sed quantum
ad immutabilitatem majestatis * expectat : munere
non labore. Quia cum perditioni nostre miseratione
consulens doluisset : non ad hoc corporee imaginem
vilitatis assumpsit : quasi contra degeneris adversa-
rii tyrannidem non posset aliter subvenire : sed
propter id quod eisdem prophetarum vaticinia erant
complenda miraculis. Eo magis ut liberandis esset
indubitata cognitio : quod in prii transgressoris
offensa mors operata est. Non imbecillitate artificii :
sed iniquitate peccati. Quod male utendi pereundi
causa non fuit fragilitas : sed voluntas. Quod origi-
nem supplicii non operis habuit corruptela : sed crimi-
nis. Quod conditionem p'ne non sensus statuit :
sed consensus. Quod habentis vicium contumacia
fuit creati : non negligentia creatoris. Te ipsum mi-
hi interrogare liceat : redimente Domino meo : jam
auctor extranee qua te primum diabolus parte cor-
rupit ? Numquid in facientis manibus ruinam cor-
poris tui fractura contraxerat ? Fueras certe stabilis
membris si non fuisses instabilis in preceptis. Ani-
mum tuum tentator obtinuit : in quo tibi major portio
credita fuerat dignitatis. Judicium tuum in quo fue-
ras dimissus : exegit. Vides non Domini : sed tui
fuisse arbitrii : quod peristi. Dicam omnipotens Deus :
fessus veteris hominis pravitatem : non tamen de
presenti statu libertatis ingratus : non fuisset capti-
vitati obnoxius : si libertatis d. minus non fuisset. Et
in hoc atque clemens arbiter : et tue potestatis emi-
nentiam : et presumptionis nostre licentiam con-
fidentes : petimus ac rogamus : ut dicta preceptionis
tue consentientes : facias esse judicio : ut nobis ul-
tra nec libeat peccare nec liceat. *ñ. Amen. Per mi-
sericordiam tuam etc.**

*Alia oratio. Benedic anima mea Domino : et tota
fidelis Christo plebs gaudia religiose gratulationis
consequere. Amisit vetustas opprobrium : mors aculeum.
Custodia reum. Catena damnatum. Non nobis
in prejudicio caro rebellis adurgat : non in damna-
tum sanguis p'ricidialis jure criminis intumescat.
Homo est qui perdidit : Deus homo factus est qui
redemit. Majorem tibi exegit Domine pietatem no-
stra calamitas : quam perdidit prothoplaustorum
effusa libertas. Tunc servi dicebantur futuri : nunc
filii. Tunc obedientibus immortalitas promittebatur :
nunc augetur et dignitas. Tunc portio habenda cum
deliciis : nunc communio futura cum Angelis. Tunc
cum creatura vivendum : nunc cum creatore regnan-
dum. Tunc evitandus diabolus : nunc et subjiendus
ediscitur. Tunc erat ammonitio de cautela precepti :
nunc adhortatio de pompa judicij. Tunc proponeba-
tur in lege metus : nunc in voluntate suggestus.*

* *Lauda. Ps. cx, 9-10.*

† *Sacrificium. Joan. i, 29. ÿ. Psal. cvi, 1-3.*

‡ *Expectat. Lege spectat.*

Tunc non licuit paradisum habere per culpam : nunc celum sperare datur per gratiam. Melius ergo multoque melius crevimus post ruinam. Propter quod humillimi sine cessatione rogamus : ut donec nos tua curatione perficias : nostris tuam vulneribus non subtrahas medicinam.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Auditis nominibus offerentium : te pietatis Dominum deprecamur. Ut digneris nobis oratus assistere : adesse quesitus : aperire pulsatis. Offerentium nomina celestibus scribas in paginis : promissionem tuam manifestes in Sanctis : misericordiam ostendas in perditis. Et quia imbecilla est nostre infirmitatis oratio : ut quid orare oporteat nescimus : ^a advocamus in suffragio precumstrarum receptos in celesti collegio Patriarchas : repletos divino spiritu Prophetas. Martyres confessionis floribus coronatos : Apostolos ad officium predicationis electos. Per quos oramus te Dominum nostrum : ut omnes metu territos : inopia afflictos : tribulatione vexatos : **197** morbis obrutos : supplicibus deditos : debitis obligatos : presentia tue resurrectionis absolvas : spirituum quoque paucorum memor esse digneris : ut illis criminum suorum indulgentia relaxata : ad sinum patriarcharum liceat pervenire. ñ. Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Domine Jesu Christe Sanctorum claritas meritorum : et vera beatificatorum felicitas animarum : dona ut qui resurrectionis tue diem ^b letando colimus : et litando resurgere ipsi per gratiam tuam bene sancteque vivendo : et paci tue consentiendo : ^c ante nostrum obitum mereamur. Et sicut tibi pro tante festivitatis officio ^c amictus in nobis candidos exhibemus : ita per indulgentiam tuam dealbati supra nivem : atque mundati et gemine dilectio ^c is dulcedine satiati : universi criminis nigredine

^a *Advocamus.* Gotho-Hispanos diptychis suis non solum recitasse nomina sanctorum apostolorum et martyrum, sed etiam patriarcharum et prophetarum, hæc oratio et oratio *post nomina* Dominica & Adventus probant. Mos idem erat Ecclesie Gallicæ; unde Venantius Fortunatus, lib. x, carm. vii.

Nomina vestra legat patriarchis atque prophetis
Quos hodie in templo diptychus edit ebar.

et collectio post nomina Missalis Gallo-Gothici, die sancti Leudigarii (N. 63, pag. 287). Idem apud Græcos observare licet in liturgia sancti Basilii (Euch. Gr. Coarii, pag. 170; *ibid.*, pag. 76). In liturgia sancti Chrysostomi : *Offerimus tibi hunc rationalem latricæ cultum pro... patriarchis, prophetis, apostolis*, etc. Et apud Syros in liturgia sancti Jacobi (Renaud., *Liturg. Orient. t. II*, pag. 36), apud Coptitas et Ægyptios : in liturgia sancti Marci Alexandrina (*Ibid.*, tom. I, pag. 149) et in liturgia sancti Basilii Coptica (*Ibid.*, pag. 18). Porro in liturgiis commemoratio sanctorum Veteris Testamenti duplici maxime de causa fit : prima ut sanctorum communio integra retineatur, quod aperte Missale nostrum (Pag. 15) in oratione *post nomina* citata docet : *Sanctorum tuorum, Domine, communicante memoria patriarcharum, prophetarumque tuorum non sumus immemores.* Et liturgia sancti Basilii Coptica (Apud Renaud., t. I, pag. 18) : *Nunc, Domine, ex precepto*

A *careamus.* ñ. Amen. Quia tu es vera pax nostra etc. Gratia Domini Patris etc. Quomodo adstatis pacem facite. ñ. *Chorus.* Pacem meam do vobis : pacem meam commendo vobis : non sicut mundus dat pacem do vobis. ÿ. Novum mandatum do vobis ut diligatis vos invicem. P. Pacem meam ÿ. Si manseritis in me : et verba mea in vobis manserint : quocumque petieritis Patrem in nomine meo : petite et fiet vobis. P. Pacem meam. ÿ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Pacem meam. Introibo ad altare Dei mei. ñ. Ad Deum qui iustificat. Aures ad Dominum. ñ. Habemus ad Dominum. Sursum corda. ñ. Levemus ad Dominum. Deo ac Domino Jesu Christo etc.

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi gratias **B** agere Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : et Jesu Christo Filio tuo Domino nostro : qui tecum simul et cum Spiritu Sancto hanc diem gemino luminis decore sanctificans : et luci eam dedicavit pariter et saluti. In hanc non extantia creans : ^d in hanc creaturam redimendo salvificans. Hanc in conditione temporum primam : hanc in reparatione hominis efficiens gloriosam. In ea lucem istam visibilem creans : in ea hodiernæ resurrectionis gloriam manifestans. In hac quippe ipse solutus doloribus : inferui devicto diabolo : triumphavit cum mortem moriens vicit : et sanguine suo terrena celestibus reconciliavit. Unico merito illi omnes Angeli : omnesque Sancti non cessant clamare quotidie : ita dicentes. Te celi celorum. Te potestates. Te throni et virtutes laudant. Tibi cætus Angelorum in excelsis concinunt hymnum. Tibi Cherubin ac Seraphin incessabili voce proclamant dicentes. Agyos. Agyos. Agyos. Kyrie. Otheos. Sanctus. Sanctus. Sanctus : Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt celi et terre gloria majestatis tue : osanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini : osanna in excelsis. Agyos. Agyos. Agyos. Te Domine

Filii tui communicamus memorie Sanctorum tuorum patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, etc. Altera causa est ut Sanctorum intercessione, qui ab origine mundi floruerunt, apud Deum adjuvemur, quam causam Missale nostrum hic assignat : *Advocamus in suffragio precumstrarum receptos in cælesti collegio patriarchas, repletos divino spiritu prophetas, etc.* Eandem afferunt Galli in citata oratione *post nomina* die sancti Leudigarii recitari solita, Domini majestatem deprecemur... *ut per interventum sanctorum patriarcharum, prophetarum... oblatio... viventibus emendationem, et defunctis remissionem oblineat peccatorum.* Eandem causam dat sanctus Hierosolymitanus (Cat. myst. 5) : *Recordamur, inquit, patriarcharum, prophetarum... ut Deus eorum precibus et intercessione orationem nostram suscipiat.*

^b *Letando. Lege letando.*

^c *Amictus.* Non modo neophyti et clerus ad altare veste candida induebantur, sed fideles omnes tempore paschali, quisque pro facultate sua, splendide amictus, ad ecclesiam conveniebant, idque solemnitati diei convenire opinabantur. Vestis enim candida eadem erat atque vestis festiva (Ferrarius, de Re vest., lib. 1, cap. 23).

^d *In hac. Lege in hac ; et rursus linea sequenti ubi idem error recurrit.*

laudat omnis virtus celorum : et exercitus angelorum. Tibi hymnum deprecant mellifluis carminibus Sanctorum. Tibi psallant choreae Virginum : et cetus Confessorum. Tibi genua curvant caelestia. Terrestria. Et inferna. Laudant te Regem omnium seculorum. Osanna in excelsis.

Post Sanctus, Oratio. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quem diē tertia delevimus mortuum : et hodie gaudemus virtute propria ab inferis suscitatum. Qui per mortem suam diabolum a non virtute : sed justitia vicit : et per gloriam resurrectionis sue : viam revertendi ad celum peccatoribus patefecit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Precamur nunc Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : ut quemadmodum Dominus noster Jesus Christus filius tuus b illa ineffabilium gratiarum actione c semetipsum tibi pro nobis offerens : mortem nostram suscepturus auditus est : ita nunc et nos qui ipsum et vitam ejus querimus exequendo ministerialiter : que instituit d audiamus. Ut hic tibi panis cum hoc calice oblatus e in filii tui corpus et sanguinem te benedicente f ditescat. Ac largo oris tui perfusus spiritu : indulgentiam nobis omnium peccatorum largiatur et gratiam : et conlate

a Non virtute. Hoc loco aliquid deficere suspicor. Fortasse legendum : Qui morte sua, quam non in virtute divinitatis, sed in infirmitate humanitatis, pertulit, diabolum justitia vicit. Confer. concil. Tolet. iv, cap. 1.

b In illa, quam postridie moriturus celebravit.

c Se ipsum. Christum Dominum, cum pridie quam pateretur, Eucharistiam institueret, semetipsum Deo, verum sacrificium, obtulisse, tam in antiquis liturgiis quam apud Patres frequenter legitur. Peculiare tamen sancto Gregorio Nysseno est, quod (Hom. 1 de Resurrectione, oper. Lat. tom. II, pag. 821) asserit; triduum mortis Christi enumerandum non esse a feria sexta, qua in cruce expiravit, sed a feria quinta, quando corpus suum, discipulis congregatis, ad edendum, et sanguinem suum ad bibendum, præbuit; tunc enim, inquit, præveniēns malitiam Judæorum, cum ipse haberet potestatem ponendi animam suam, scripsit pro nobis hostiam obtulit, et victimam immaculatam sacerdos simul et sacer Agnus; vere autem maculatam fuisse inde probat, quod victimæ corpus non sit ad edendum idoneum si animatum sit, ac tandem concludit : Itaque si quis triduum mortis Christi ab eo tempore incipiat demetri quo sacrificium factum est a magno Sacerdote, ille a veritate non recedet.

d Audiamus. Lege audiamur.

e In Filii tui corpus et sanguinem. Lege : Ut hic panis, cum hoc calice in filii tui corpore et sanguine tibi oblatus, te benedicente, caelestium honorum copia nobis ditescat. Sic difficultas omnis evanescit. Animadvertite quod in hoc Missali casus Christi præveniente præpositione in frequenter pro accusativo ponitur, et vicissim, eadem præpositione in præmissa, accusativus pro ablativo non minus frequenter legitur, ut hoc loco contingit, quo Gotho-Hispani, alludentes ad illud sancti Lucæ, xii, 20, et Apostoli, I Cor. xi, 25 : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, scripserunt : Ut hic tibi panis cum hoc calice in filii tui corpore et sanguine oblatus. Quod idem est ac si dixissent : Ut corpus et sanguis Filii tui tibi oblatus te benedicente ditescant. Siquidem apud apostolum Paulum et Lucam evangelistam

se salutis dono : donec in semetipso perficiat : custodiam adhibeat indefessam. R̄. Amen.

198 *Ad confectionem panis.* Accipiat Presbyter corpus Domini reverenter : et ponat cum super calicem discoopertum : et dicat. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum. Fidem quam corde credimus : ore autem dicamus. Chorus respondeat. Credimus in unum Deum. Totum

Ad Orationem Dominicam.

Christe Jesu bone : qui ad Patrem de cruce clamasti : tu nos in hac die qua ipse de tumulo surrexisti : ad te clamantes exaudi. Quo resurrectionis tue hylaritate : gaudentium ora repleantur jubilo laudis : et corda effectum percipiant exorationis. Cum nunc exoraverint ea que precepisti : clamantes atque ita dicentes e terris. Pater noster qui. *Hic discooperiat calicem et accipiat particulam que dicitur Regnum : et ponat eam super calicem et dicat.* Vicit leo de tribu Juda radix David alleluja. *tribus vicibus.* Respondeat Chorus qualibet vice. Qui sedes super Cherubin radix David alleluja. *Hic mittat particulam in calicem.* Postea dicat Presbyter vel Diaconus. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui pro totius

idem significat hic calix novum testamentum est in meo sanguine, quod apud Matthæum, xxvi, 28 : Hic est enim sanguis meus novi testamenti, sonat. Pariter animadvertendum est Gotho-Hispano et Gallo (quod ex hoc Missali et ex liturgiis Gallicanis aperte constat) orasse pro elementis consecratis, et jam antea transsubstantiatis, ut Deus ea sanctificet, illis benedicat, in ea immittat spiritum sanctitatis, etc. Eo autem spectant hæ orationes ut sanctificatio elementis consecratis conferatur, quæ tota redundet in corpus et animam rite communicantis. Neque scrupulum movere debet quod hic Eucharistia panis et calix dicatur, quemadmodum etiam in post pridie Nativitatis Domini, et in quibusdam aliis orationibus hujus Missalis dicitur. Nam panis ille, panis communis non est, sed panis vivus qui de celo descendit; et calix ille non est vulgari vino plenus, sed est in sanguine Christi. Sanctus Augustinus (Serm. 228, tom. V oper., Edit. Maur. col. 979) infantes, id est, recenter baptizatos, de sacrificio altaris et de Eucharistia instituens : Debetis, inquit, scire quid accipistis, quid accepturi estis, quid quotidie accipere debetis, PANIS ILLE, quem videtis, in altari sanctificatus per verbum Dei, CORPUS EST CHRISTI; CALIX ILLE, imo quod habet calix, sanctificatum per verbum Dei, SANGUIS EST CHRISTI. Et sanctus Isidorus (Off. eccl. libr. 1) : PANIS quem frangimus corpus Christi. VINUM... autem sanguis ejus est. Diu antea sanctus Justinus (Apol. 1, Ed. Maur. n. 65) præmonuerat, fideles panem et vinum consecratum, non tanquam communem cibum, aut tanquam communem potum, sed, ut edocti erant, tanquam carnem et sanguinem Jesu Christi sumpsisse; quare quotiescunque in liturgiis (saltem Occidentis) post prolata verba Christi, quibus elementa transformantur, Eucharistia panis et calicis aut vini nominibus appellatur, scito, sermonem esse de eo pane quem lignum crucis coxit, et de eo vino quod torcular passionis expressit, ut Etherius et Beatus; hujus Missalis nostri verbis utentes, loquantur.

f Ditescat. Pauca quedam verba hic fortasse ommissa sunt. Fortasse legendum : Omnium honorum copia nobis ditescat, aut quid simile.

mundi salute moriens : hodie resurrexit a mortuis : A ipse vos resurrectione sua mortificet a delictis. *R.* Amen. Quique per crucis patibulum mortis destruxit imperium : beate vite vobis tribuat participium. *R.* Amen. Ut qui resurrectionis ejus diem cum letitia presenti celebratis in seculo : sanctorum mereamini in celestis regionis consortium. *R.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et.

Ad accedentes. Antiphona. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore.

Require in Vigilia Pasche fol. CXCIII.

Oratio. Expletis Domine in hac sacra solennitate nostre servitutis obsequiis gratias tibi laudesque referimus dono tuo miserationis adjuti. Precantes te Deus : ut a peccatis nos abluis et in tuis semper laudibus exultare concedas. *R.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *R.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et eum. *Dicat Presbiter.* Exultemus et letemur hodie : resurrexit Rex eterne glorie : nostra resurrectio : benedictio omnis caro Domino. *Respondeat Chorus.* Exultandi et letandi tempus est : pascha nostrum immolatus agnus est : qui nostras miseras expurgavit : illi demus gratias.

SECUNDA FERIA PASCHÆ AD MISSAM.

a Officium.

Dicite ^b in nationibus alleluja : Dominus regnavit a ligno alleluja. Et correxit orbem terre alleluja alleluja. *Y.* Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra. *P.* Et corre. *Y.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in secula seculorum amen. *P.* Et correxit. *Oratio.* Te excelsa laus, *ut indie. fol. CXCIII.*

Apocalypsis Johannis Apostoli (Cap. ° II).

Angelo Ephesi Ecclesie scribe. Hec dicit qui tenet septem stellas in dextera sua : qui ambulat in medio candelabrorum aureorum. Scio opera tua et laborem et patientiam tuam : et quia non potes sustinere malos : et tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse et non sunt : et invenisti eos mendaces : et patientiam habes : et sustinisti propter nomen meum : et non defecisti. Sed habeo adversus te pauca : quia charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris : et age penitentiam : et prima opera fac. Sin autem venio tibi : et movebo candelabrum tuum de loco suo : nisi penitentiam egeris. Sed hoc habes : quia odis facta Nicolaitarum : que et ego odi. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. Vincento dabo edere de ligno vite :

a Officium. Ps. xcvi, 10.

b In nationibus. Ita sanctus Augustinus. *Vulgata, in gentibus.*

c Cap. II. Vers. 1-18. In Luxoviensi lectio initio caret, terminatur autem Apoc. II, 8. In Sacramentario Bobiano, præter missam die paschatis, binæ tantum missæ paschales signantur, quibus prophetiæ ex Apocalypsi desumuntur.

d Psallendo. Ps. cxlvii, 6. Y. Ibid., 1.

e Cap. I. Vers. 15, ad finem capituli. In Lectiona-

quod est in paradiso Dei mei. *R.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et eum. *d Psallendo.* Magnus Dominus noster et magna virtus ejus : et sapientie ejus non est numerus. *Y.* Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus : Deo nostro jocunda sit laudatio. *P.* Et sapien. *Dicat Presbiter.* Silentium facito.

Lectio libri Actuum Apostolorum (° Cap. I).

R. Deo gratias.

In illis diebus. Exsurgens Petrus in medio fratrum : dixit. Viri fratres oportet imitari scripturam : quam prelixit Spiritus Sanctus per os David de Juda : qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum : qui connumeratus erat in nobis : et sortitus fuerat sortem ministerii hujus. **19** Hic itaque acquisit agrum de mercede iniquitatis : et suspensus crepuit medius : et diffusa sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem : ita ut appellaretur ager ille Acheldemach : hoc est ager sanguinis. Scriptum est enim in libro psalmorum. Fiat commoratio ejus deserta : et non sit qui habitet in ea : et episcopatum ejus accipiat alius. Oportet ergo ex his viris qui nobiscum congregati sunt in omni tempore quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus : incipiens a baptisate Johannis usque ad diem qua assumptus est a nobis : testem resurrectionis ejus nobiscum fieri ex istis. Et statuerunt duos viros. Joseph qui dicitur Barsabas : qui cognominatus est justus : et Mathiam. Et orantes dixerunt. Tu Domine qui corda omnium nosti : ostende quem elegeris ex his duobus unum accipere locum ministerii hujus et apostolatus : de quo prevaricatus est Judas : ut iret in locum suum. Et dederunt sortes eis : et cecidit sors super Mathiam : et annumeratus est cum undecim Apostolis. *R.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (° Cap. XVI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis : apparuit primo Marie Magdalene : de qua ejecit se tem demonia. Illa vadens nunciavit his qui cum eo fuerant lugentibus et flentibus. At illi audientes quia viveret : et visus esset ab ea : non crediderunt. Post hec autem duobus ex his ambulantibus : osteusus est in alia effugie euntibus in villam. Et illi euntes nunciaverunt ceteris : nec illis crediderunt. Novissime autem recumbentibus illis undecim : apparuit et exprobravit incredulitatem eorum et duriciam cordis : quia his qui viderant eum resurrexisse : non crediderunt. Et dixit eis. Euntes in mundum universum : predicato evangelium omni creature. Qui crediderit et baptis-

rio Luxoviensi Epistola est ex Actibus, II, 14, ad 4.

In Bobiano quoque Epistolæ sunt ex Actibus apostolorum.

f Dixit. *Vulgata addit : Erat autem turba hominum simul fere centum viginti.*

g Cap. XVI. Vers. 9, ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi legitur Evangelium ex Marci xv, 47-xvi, 1-12.

atus fuerit : salvus erit. Qui vero non crediderit : A
condemnatur. Signa autem eos qui crediderint hec
sequentur. In nomine meo demonia ejicient : lin-
guis loquentur novis. Serpentes tollent. Et si morti
feram quid biberint : non eis nocebit. Super egros
manus imponent : et bene habebunt. Et Dominus
quidem Jesus postquam locutus est eis : assumptus
est in celum : et sedit a dextris Dei. Illi autem pro-
fecti predicaverunt ubique : Domino cooperante et
sermone confirmante : sequentibus signis. R̄ .
Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
R̄ . Et cum.

^a *Lauda.* Alleluja. ŷ . Hec est dies quam fecit
Dominus : exultemus et epulemur in ea. P. Alleluja.

^b *Sacrificium.* In Pascha Domini erit vobis solen-
nitas septem diebus : quarum dies prima venerabilis
erit alleluja alleluja. ŷ . Tunc Pontifex offeret obla-
tionem pro peccato : ut expietur pro vobis preter
hoc occasum sempiternum : quod semper offertis.
P. Septem diebus.

Missa. In eternum dilectissimi fratres permanet
benedictio Christi filii Dei : quam idem secundus
homo gentibus contulit : ut transgressio primi homi-
nis nihil noceret parvulis nascentibus : periret ju-
venibus : evacuaretur in senibus. Secunda ergo dies
ex quo resurrexit : resurrectio mortuorum celebra-
tur eodem jubente : cum leticia populorum fidelium.
Proinde non dominetur amplius iniquitas : quibus
gratiam supernae vocationis indulsit secunda nativi-
tas. Ipse etenim Jesus Christus Dominus noster sec-
undum multitudinem miserationum suarum pre-
stare solus credentibus potest : ut secunda in nobis
mors non habeat potestatem. R̄ . Amen.

Aia Oratio. Pridie te Dominum ab inferis surrexisse
plenissima fide cognitione facientes : oranti voto de-
poscimus : ut qui olim in hac die fluida in celis
aeris elementa distinguens in earum medio firmamentum
feri elegisti : ita nos efficias firmamentum
tue Ecclesie : ut Angelis tuis mereamur consi-
miles esse. Quo mortis ac resurrectionis tue victo-
ria roborati : que sursum sunt semper querentes ita
vivamus : ut te opitulante celeste firmamentum effe-
cti credentes tibi ad desideranda celestia inflam-
mamenur. D

R̄ . Amen.

Post nomina. Oratio. Clarum nobis Domine post
resurrectionem filii tui majus solito lumen etherum
jubar elatum : et perpetue illius 200 noctis horrore
discusso temporalium : licet diem cum eterna jam
hac radiantem testificata virtutum tuarum gloria
celebramus. Tu ergo omnipotens Deus Pater Domini
nostri Jesu Christi : orantis populi tui in celum vota
urgentia placidus ac serenus acceptans : munimenta
tribue : spei dona concede. Offerentibus quoque tri-

^a *Lauda.* Ps. cxvii, 24.

^b *Sacrificium.* Ex Levit. xxiii, 7, 5.

^c *Vivus.* Etiam in Symbolo, quod baptizandos do-

bue pacem : et defunctis eterne pavationis quietem.
R̄ . Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Deus qui honorem pristinum
reddidisti per crucis opprobrium : quibus noluisti
mortis inferre supplicium : repromissa nobis benedi-
ctionum celestium largire subsidia : ne paschalis
adimatur repente leticia : da regeneratis ex spiritu
bonam vitam : donec veniamus feliciter ad gloriam
sempiternam. Sit in oculis tuis acceptabile quod of-
ferimus : sit salubre quod poscimus : quo per san-
guinem Crucis tue in pace tua spe solidati vivamus.
R̄ . Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi omnipo-
tens Pater et unigenito Jesu Christo filio tuo Domino
nostro gratias agere. Qui eoque descendens humi-
liavit semetipsum : quousque suam latitatem rep-
pererit fugitivum. Non ut inventum perimeret : sed
ut a vinculis diaboli damnationis creptum proprio
dominio misericorditer reformaret. In quo descen-
dentis intelligentia : dignationem voluntarie mortis
non obnoxie necessitatis ostendit. Quia non invitus
atrahitur : qui inferos itinere descendens ingreditur.
Cui enim sine exigentis instantia descendere
vacat : redire subiacet cum delectat. Resurrexit ergo
tertia die vivus a mortuis : quia inventus est solus
liber in mortuis. Impleus prophete vaticinium tanto
ante predictum : vivificabit nos post duos dies : in
die tertio suscitabit nos : et vivemus in conspectu
ejus. Secundum quam prefigurationem et Jonas ven-
tre piscis tribus diebus detentus egreditur : ut trini-
tatis sibi met cooperantis mysterium quod solius filii
persona susciperet noscatur. Resurrexit ergo vivus
a mortuis : quia non erat subditus leto qui erat va-
cuus a delicto. Nec poterat mors tenere captivum
quem non invenerat transgressori debitis obliga-
tum. Surgit vivus a mortuis : qui locum mortis jure
redemptoris adiit : non scelere peccatoris. Herebat
in omnipotentis adventum mortem suam timens :
mortis impietas : et vite Dominum occasus sui for-
midine confusa miratur : metuit fortiozem : quem
intelligit innocentem. Timebat vindicem : quem non
proberat debitorem. Quia scriptum erat : ero mors
tua o mors : ero morsus tuus inferne. His igitur
omnibus quemadmodum veracium vatum preconi-
a tonuerunt probabiliter adimpletis : non solum celi
celorum cum omni beatorum exercitu Angelorum :
verum etiam qualiumcumque peregrinantium fide-
lium studia famulorum cum Seraphin hymnum de-
bite confessionis exultant et dicunt. R̄ . Sanctus.
Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus et benedictus es Deus
Pater omnipotens : qui Dominum nostrum Jesum
Christum filium tuum in assumptionem humanitatis
mortem fecisti subire : ut nostrorum solveret vin-
cula peccatorum : et triumphans de inferis liber re-

cebant, Gotho-Hispani recitabant : *Tertia die resur-
rexit vivus a mortuis.*

mundi salute moriens : hodie resurrexit a mortuis : A ipse vos resurrectione sua mortificet a delictis. *ñ*. Amen. Quique per crucis patibulum mortis destruxit imperium : beate vite vobis tribuat participium. *ñ*. Amen. Ut qui resurrectionis ejus diem cum letitia presenti celebratis in seculo : sanctorum mereamini in celestis regionis consortium. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Ad accedentes. Antiphona. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore.

Require in Vigilia Pasche fol. CXCIII.

Oratio. Expletis Domine in hac sacra solennitate nostre servitutis obsequiis gratias tibi laudesque referimus dono tuo miserationis adjuti. Precantes te Deus : ut a peccatis nos ablvas et in tuis semper laudibus exultare concedas. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Presbyter.* Exultemus et letemur hodie : resurrexit Rex eterne glorie : nostra resurrectio : benedictio omnis caro Domino. *Respondeat Chorus.* Exultandi et letandi tempus est : pascha nostrum immolatus agnus est : qui nostras miseras expurgavit : illi demus gratias.

SECUNDA FERIA PASCHÆ ADMISSAM.

Officium.

Dicite ^b in nationibus alleluja : Dominus regnavit a ligno alleluja. Et correxit orbem terre alleluja alleluja. *ÿ*. Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra. *P.* Et corre. *ÿ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in secula seculorum amen. *P.* Et correxit. *Oratio.* Te excelsa laus, *ut indie. fol. CXCIII.*

Apocalipsis Johannis Apostoli (Cap. ° II).

Angelo Ephesi Ecclesie scribe. Hec dicit qui tenet septem stellas in dextera sua : qui ambulat in medio candelabrorum aureorum. Scio opera tua et laborem et patientiam tuam : et quia non potes sustinere malos : et tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse et non sunt : et invenisti eos mendaces : et patientiam habes : et sustinisti propter nomen meum : et non defecisti. Sed habeo adversus te pauca : quia charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris : et age penitentiam : et prima opera fac. Sin autem venio tibi : et movebo candelabrum tuum de loco suo : nisi penitentiam egeris. Sed hoc habes : quia odis facta Nicolaitarum : que et ego odi. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. Vincento dabo edere de ligno vite :

^a *Officium.* Ps. xcvi, 10.

^b *In nationibus.* Ita sanctus Augustinus. *Vulgata, in gentibus.*

^c *Cap. II.* Vers. 1-18. In Luxoviensi lectio initio caret, terminatur autem Apoc. II, 8. In Sacramentario Bobiano, præter missam die paschatis, binæ tantum missæ paschales signantur, quibus prophetiæ ex Apocalypsi desumuntur.

^d *Psallendo.* Ps. cxlviii, 6. *ÿ*. Ibid., 1.

^e *Cap. I.* Vers. 15, ad finem capituli. In *Lectio-*

quod est in paradiso Dei mei. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. ^d *Psallendo.* Magnus Dominus noster et magna virtus ejus : et sapientie ejus non est numerus. *ÿ*. Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus : Deo nostro jocunda sit laudatio. *P.* Et sapien. *Dicat Presbyter.* Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (° Cap. I).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Exurgens Petrus in medio fratrum : dixit. Viri fratres oportet impleri scripturam : quam predixit Spiritus Sanctus per os David de Juda : qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum : qui connumeratus erat in nobis : et sortitus fuerat sortem ministrum hujus. **19** Ille itaque acquisivit agrum de mercede iniquitatis : et suspensus crepuit medius : et diffusa sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem : ita ut appellaretur ager ille Acheldemach : hoc est ager sanguinis. Scriptum est enim in libro psalmorum. Fiat commoratio ejus deserta : et non sit qui habitet in ea : et episcopatum ejus accipiat alius. Oportet ergo ex his viris qui nobiscum congregati sunt in omni tempore quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus : incipiens a baptisate Johannis usque ad diem qua assumptus est a nobis : testem resurrectionis ejus nobiscum fieri ex istis. Et statuerunt duos viros. Joseph qui dicitur Barsabas : qui cognominatus est justus : et Mathiam. Et orantes dixerunt. Tu Domine qui corda omnium nosti : ostende quem elegeris ex his duobus unum accipere locum ministerii hujus et apostolatus : de quo prevaricatus est Judas : ut iret in locum suum. Et dederunt sortes eis : et cecidit sors super Mathiam : et annumeratus est cum undecim Apostolis. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (° Cap. XVI).

In illo tempore : Dominus noster Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis : apparuit primo Marie Magdalene : de qua ejecit se, tem demonia. Illa vadens nunciavit his qui cum eo fuerant lugentibus et flentibus. At illi audientes quia viveret : et visus esset ab ea : non crediderunt. Post hec autem duobus ex his ambulantibus : ostensus est in alia effigie euntibus in villam. Et illi euntes nunciaverunt ceteris : nec illis crediderunt. Novissime autem recumbentibus illis undecim : apparuit et exprobravit incredulitatem eorum et duriciam cordis : quia his qui viderant eum resurrexisse : non crediderunt. Et dixit eis. Euntes in mundum universum : predicata evangelium omni creature. Qui crediderit et baptis-

rio Luxoviensi Epistola est ex Actibus, II, 14, ad 4. In Bobiano quoque Epistolæ sunt ex Actibus apostolorum.

^f *Dixit.* *Vulgata addit : Erat autem turba hominum simul fere centum viginti.*

^g *Cap. XVI.* Vers. 9, ad finem capituli. In *Lectionario* Luxoviensi legitur Evangelium ex Marci xv, 47-xvi, 1-12.

rexit in gloria. Quia tunc paschalis unanimiter poterit honorari solennitas cum hec sacrificia eidem Deo summo vite nostre commendaverit probitas : qui nos in terris positus sic docuit orare : et dicere. Pater noster.

Hic dicat Presb. Vicit leo : tribus vicibus modo ut dictum est in 1. die Pasche. fol. 198. Humiliter vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Exurgat in vobis Dominus : et omnes vestri disperant inimici. ñ. Amen. Veteris hominis indumentum in expoliatione criminum depotentes : induamini novitatem spiritus in decore virtutum. ñ. Amen. Quique morte sua mortem devicit : ipse vos de secunde mortis potestate defendat. ñ. Amen. Et qui resurgens vitam prebuit mundo : ipse vos de presenti et futuro liberet a malo. ñ. Amen. Ut qui spem resurrectionis per Christum victorem suscepistis : eternitatem beatitudinis ejusdem dono capiat. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit : et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi et letamini.

Communio. Refecti Christi corpore.

Require retro in vigilia Resurrectionis : folio 193. Oratio. Espletis Domine : ut in die sancto Pasche : fol. 198.

FERIA TERTIA POST PASCHA.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. *Require in II. feria Resurrectionis : folio 198. Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Require retro in die Resurrectionis : folio 191.*

Apocalipsis Jqannis Apostoli (1 Cap. 11).

ñ. Deo gratias.

Angelo Smyrne Ecclesie scribe. Hec dicit primus et novissimus : qui fuit mortuus et vivit. Scio tribulationem tuam et paupertatem : sed dives es : et blasphemaris ab his qui se dicunt Judeos esse et non sunt : sed sunt synagoga Sathane. Nihil horum timeas : que passurus es. Ecce missus est diabolus ex vobis in carcerem : ut tentemini : et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem : et dabo tibi coronam vite. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. Qui vice-

rit : non ledetur a morte secunda.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Psallendo. Ego dormivi et quievi : et resurrexi.

P. Quoniam Dominus suscitavit me. ÿ. Non timebo

a Cap. 11. Vers. 8-12. Eadem prophetia in Luxoviensi assignatur : est paulo prolixior, a vers. 8 ad 18 pertingens.

b Psallendo. Ps. 131, 6. Vulgata legit et soporatus sum. ÿ. Ibid., 7.

c Cap. 11. Vers. 12, ad finem capituli. In Luxoviensi legitur ex Actuum 1, 15, ad finem capituli.

d Cap. XXIV. Vers. 15-17. In Luxoviensi legitur

A milia populi circumdantis me. P. Quoniam Dominus.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (1 Cap. 11).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : erant perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis : et orationibus in Hierusalem. Fiebat autem omni anime timor. Multa quoque prodigia et signa per Apostolos fiebant in Hierusalem : et metus erat magnus in universis. Omnes etiam qui credebant : erant pariter et habebant omnia communia. Possessiones et substantias vendebant : et dividebant illa omnibus : prout cuique erat. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo : et frangentes per domos panem : sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis : conlaudantes Deum et habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat : qui salvi fierent quotidie in idipsum. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (4 Cap. XXIII).

In illis diebus. Post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi duo viri ibant in castellum quod erat in spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem nomine Emmaus. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus que acciderant. Et factum est dum ambularent et secum quererent : et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebantur : ne eum agnoscerent. Et ait ad illos. Qui sunt hi sermones quos conferitis ad invicem : et estis tristes? Et respondens unus cui nomen Cleophas dixit ei. Tu solus peregrinus es in Hierusalem : et non cognovisti que facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit. Que? Et dixerunt. De Jesu Nazareno qui fuit vir propheta potens in sermone coram Deo : et omni populo : et quomodo tradiderunt eum summi Sacerdotes et principes populi in damnationem mortis : et crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus : quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc super hec omnia : tertia dies est hodie quod hec facta sunt. Sed et mulieres quedam ex nostris terruerunt nos : que ante lucem fuerant ad monumentum. Et non invento corpore ejus : venerunt dicentes : se etiam visionem Angelorum vidisse : qui dicunt eum vivere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum : et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt : ipsum vero non viderunt. Et ipse dixit ad eos. O stulti : et tardi corde ad credendum in omnibus que locuti sunt prophete : nonne hec oportuit pati Christum : et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse et Prophetis : interpretabatur illis in omnibus scripturis que de ipso erant. Et appropinquaverunt castello quo ibant : et ipse se fluxit ex Marci xvi, 12, ad finem capituli.

a Dum ambularent. Vulg. et Gr., dum fabularentur, et secum quererent.

b Ad invicem. Vulg. et Gr. addunt ambulantes.

c In sermone. Vulg. et Gr., potens in opere et sermone.

d Non viderunt. Vulg., non invenerunt.

longius ire : et coegerunt eum dicentes. Mane nobiscum Domine : quoniam ad vesperum jam declinat dies : et intravit cum illis. Et factum est dum recumberet cum illis : accepit panem et benedixit : ac fregit et porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum et cognoverunt eum : et ipse evanuit ex oculis eorum. Et dixerunt ad invicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis : dum loqueretur in via : et aperiret nobis scripturas ? Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem : et invenerunt congregatos undecim : et eos qui cum ipsis erant dicentes. Quod surrexit vere Dominus : et apparuit Symoni. Et ipsi narrabant que gesta erant in via : et quomodo cognoverunt eum in fractione panis. *ñ. Chorus. Amen.*

Hic dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a Landa. Alleluja. *γ.* Jubilare Domino omnis terra : servite Domino in leticia.

P. Alleluja.

b Sacrificium. Solennem habebitis istum diem festum Domino : et offeretis septem diebus fructum holocausti in odorem suavitatis Domino : alleluja : alleluja.

Missa. Occurramus omnes dilectissimi fratres qui carere mortis dominio delectamus : ut triumphum Christi post mortem prosequamur. Ecce visitatis inferis : rediit rursus ad carnem : quam resurgens efficit immortalam. Nihil ipsi passionis inrogate violentia nocuit : totum tamen nobis gloriosa virtus resurrectionis indulsit. Ille nunquam deterior in humilitate suscepta : nos tamen misericorditer meliores fecit divinitate conlata. Gaudeamus igitur gaudiis christianis : non sepeliatur voluptatibus vanis. Nihil habeat dilectissimi nostra festivitas indecorum. Debet populorum fidelium multitudo de sepulcris procedere vitiorum : debet etiam **203** dealbata per gratiam parere oculis renatorum : debet imitationem suis infantibus prebere virtutum. Tunc est enim sine fermento malicie paschalis oblatio : si in azimis sinceritatis et veritatis epuletur religiosa devotio. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui Dominice resurrectionis temporali solennitate letificas : quos ad gaudia sempiternae festivitatis inflammas : hodiernae quesumus congregationis atende conventus : et celeriter postulantis tribue quicquid sanctus exoptat affectus. Dona singulis temperantiam. Repelle tristitiam. Fac regeneratos perenniter in fide consistere. Fac fideles in pace proficere. Biscant illi vehementer servare per gratiam : quod dedisti : discant isti diligere : quod quotidiana dilectione servasti. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Jesu Dei filius qui pro nobis voluntarie moriens seiva inferorum ergastula potentiali brachio penetrans confregisti : tu fidelium de-

a Landa. Ps. LXV, 1.

b Sacrificium. Ex Exod. XI, 14.

c Que. Lege qua.

d Hospitali. Lege hospitibus a'is daret.

A functorum spiritus a locis penalibus exime : et eterne eos amenitate simul et muneris jucunditate suscolle. Et quia ex latere tuo te moriente novi profudit laticis unda : que in his diebus paschalibus horum renatorum est progenies consecrata : te poscimus et rogamus : ut et in illis sacre regenerationis puritatem conserves : et in nobis confessionum emolumenta multiplices. Quo et illi conlatum sibi baptismi donum teneant absque culpa : et nos in eandem quam violavimus gratiam reintegremur saltim ex venia post ruinam.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui fideles semper adjuvas populos : et regeneratos tibi consecras parvulos. Inchoatas in hoc populo perfice sanitates : repellendo adversarias potestates. Ut virtute hujus sacrificii : dum superbus inimicus eliditur : resurrectionis tue celebritate adoptivus in pace populus ampliatur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui in via discipulos ambulantes : et a via fidei recedentes alloquens : ipse factus est eisdem credentibus via. Dolentesque tanquam mortuum : vivens veritas increpavit : nec agnoscere permisit : antequam crederent. quibus scripturas aperire dignatus est cum timerent. Sue gratiam visionis differendam judicans ad officia charitatis. Ut quod hospitalitas mereretur : ostenderet : et exemplum benefaciendi *d* hospitali daret. Ideo die tertia manifestus : quia ipse *e* trinitate fuerat homo Deus ab Angelis adorandus. Iudaei jam confracto pane precognitus : quia ipse fuerat inter sacra veneranda altaris ministeria comedendus. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare ita dicentes.

ñ. Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Dignus es Domine Jesu eternis Angelorum et hominum conlaudari preconis : qui terrena cupiens celestibus sociari : humanum genus precio tui sanguinis redemisti. Etenim pro nobis mortem crucis excipiens : latus illud tui sacri corporis confossum lances aperitur : et continuo duo illa magna sacramenta : sanguis scilicet et aqua fluxerunt. Sanguis ille plane qui in remissionem fusus est peccatorum : et aqua que salutare temperans poculum : et lavacrum pariter prestat et potum. Illic et originalis primoplastorum noxa detergitur : et reconciliationis gratia exhibetur. His proinde fluminibus ex latere tuo fluentibus : qui olim nos regeneratos ac salvatos meminimus : pro noviter regeneratis infantibus postulamus. Ut te opitulante ita fidei nutrimento proficiant : ut bonorum operum effectu nobiscum pariter ad te remuneraturi perveniant. Christe Domine ac redemptor eterne.

e In trinitate. Lege unus in trinitate. Concilium Toletanum IV, cap. 1 : Solus idem Dominus Jesus Christus. unus de sancta trinitate, anima et carne perfectum suscipiens hominem, etc.

Post pridie. Oratio. Paschaliū gaudiorū deli-
ciis delectati : offerimus tibi Domine sancte Pater ^a
corpus et sanguinem filii tui : quod ipse placatus be-
dicendum assumens : **204** largiaris nobis quesumus
cum regeneratis infantibus conscientie puritatem ita
habere dum vivimus : ut ex hoc post vite hujus ex-
] cursum cum eisdem a te pariter coronemur. Quo
omnes qui nunc tūc resurrectionis victorias ovando
excolimus : in resurrectionis ultimo die : in hujus
hostie litatione salvemur.

ñ . Amen.

Ad orationem Dominicam.

Ad terribilem thronum altaris cursu concito Pater
omnipotens properantes : vestigia agni viventis cum
lacrimis osculantes : unguentorum ac ^b flectuum li-
bamenta offerimus. Poscimus itaque piissime Deus :
ut penitentie flectibus omnium peccata laventur : et
indulgentiali unguento ossa Ecclesiastici corporis
solidentur. Quo possimus omnes cum renatis infan-
tibus respirare : et cum mortuis suscitatis Hierusa-
lem celestem modulata portantes sacrificia introire
mereamur proclamantes e terris. Pater noster qui
es in celis. *Hic dicat Presbyter.* Vicit Leo de tribu
Juda. *Tribus vicibus. Require in die sancto Pasche.*
Folio 198.

Deinde dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni.
Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Benedictio. Christus Dominus ex cujus latere pro-
fluxit sanguis et aqua : horum sacramentorum partici-
patione et neofitos enutriat fide : et vos a peccatis
emaculet. ñ . Amen. Ad instar quoque renatorum
infantium : ita precium redemptionis vestre sumatis :
ut parem cum illis innocentiam retentetis. ñ .
Amen. Quo rationabiles ac sine dolo effecti : dies
istos paschalis leticie mereamini celebrare in Jesu. ñ .
Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est
benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum.
ñ . Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ .
Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi. *Com.* Refecti
Christi corpore.

Require retro in vigilia Resurrectionis Domini. Fol.
199. *Oratio* Expletis Domine. *Require in die Resurre-*
ctionis. Fol. 198.

^a *Corpus et sanguinem.* Animadvertite quod hic sit
expressa oblatio Deo corporis et sanguinis Filii sui,
quæ verba correspondent solemnibus formulis : *Tua*
de tuis offerimus, Græcorum ; Offerimus tibi hoc sa-
sificium terribile et incruentum, Syrorum ; Offerimus
tibi hæc dona ex bonis tuis, Coptit. ruin ; Offerimus tibi
sacrificium hoc vivum sanctum et incruentum, Chaldeo-
rum ; Sacrosancta munera nostræ salutis offerimus,
Gallorum (Miss. Gall. Goth., n. 20) ; demum : Offer-
imus præclaræ Majestati tuæ de tuis donis ac datis
hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immacu-
latam, panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis
perpetuæ, canonis Romani ; Et offerimus tibi hunc
panem et hunc calicem, Æthiopum ; in qua formula-
tum varietate unus est atque idem omnium sensus,
scilicet hostiam hanc, quæ, post prolata verba con-

FERIA QUARTA PASCHÆ.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. *Require retro in II. feria Re-*
surrectionis Domini. folio 195. *Oratio.* Tibi gloriam
concinimus.

Require retro in die Resurrectionis Domini. folio
194.

Apocalipsis Johannis Apostoli (° Cap. II).

ñ . Deo gratias.

Angelo Pergami Ecclesiæ scribe. Hec dicit qui
habet rompheam ex utraque parte acutam. Scio ubi
habitas : ubi sedes est Sathane : et teus nomen
meum : et non negasti fidem meam. Et in diebus
Antipas testis meus fidelis qui occisus est apud vos :
ubi Sathanas habitat. Sed habeo adversus te pauca :
^d habes illic doctrinam Balaam : qui docebat Balaam
mittere scandalum coram filiis Israel : edere et for-
nicari. Ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaita-
rum. Similiter penitentiam age : si quominus venio
tibi cito : et pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui
habet aurem audiat : quid Spiritus dicat Ecclesiis.
Vincenti dabo ^e edere manna absconditum : et dabo
ei calculum candidum : et in calculo nomen meum
scriptum : quod nemo scit nisi qui accipit. ñ . Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. ñ .
Et cum :

^f *Psallendo.* Deus noster in celo : et in terra.
Omnia quecumque voluit fecit. ^g . In exitu Israel
de Egypto domus Jacob de populo barbaro. *P.* Omnia
quecumque.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (° Cap. III).

ñ . Deo gratias.

In illis diebus : Petrus et Johannes ascendebant in
templum ad horam orationis nonam. Et cæcus ex
utero matris sue bajulabatur : quem ponebant quo-
tidie ad portam templi que dicitur Speciosa : ut pe-
teret eleemosynam ab introentibus in Templum. Is
cum vidisset Petrum et Johannem ingressuros in Tem-
plum : rogabat ut eleemosynam acciperet. Intuens
autem in eum Petrus cum Johanne dixit. Aspice in-
nos. At ille intendebat in eos sperans se aliquid ac-
cepturum ab eis. Petrus autem dixit. Argentum et
aurum non est mihi : quod autem habeo : hoc tibi
D do. In **205** nomine Jesu Christi Nazareni surge et
ambula. Et apprehensa manu ejus dextera : allevavit

secretoria, solemniter Deo offertur, non aliam esse
quam ipsum Christum, Dei Filium, speciebus panis
et vini tectum.

^b *Flectuum.* *Lege fletuum.* Eadem cacographia
infra flectibus pro flectibus occurrit exaratum.

^c *Cap. II.* Vers. 12-18. In Lectionario Luxoviensi
legitur ex Apocalypsi, xv, 1-15.

^d *Habes.* Vulg. et Gr., *quia habes illic tenentes do-*
ctrinam Balaam.

^e *Edere.* Gr., *dabo ei edere.* In Vulgata illud *edere*
non legitur.

^f *Psallendo.* Ps. cxiii, 3. *Et in terra.* Ita LXX ; at
in Vulgata hæc verba non leguntur.

^g *Cap. III.* Vers. 1-10. In Luxoviensi assignatur
ex I. Cor. xv, 47.

eum. Et protinus consolidate sunt bases ejus et plante. Et exiliens stetit et ambulabat : et introivit cum illis in Templum ambulans et saliens et laudans Deum. Et vidit eum omnis populus ambulantem et laudantem Deum.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam

(^a Cap. XXIV).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus postea quam resurrexit a mortuis stetit in medio discipulorum suorum et dixit eis. ^b Pax vobiscum amen. Ego sum : nolite timere. Conturbati vero et contritissimi extimabant ^c se visum videre : et dixit eis. Quid turbati estis : et cogitationes ascendunt in corda vestra ? Videte manus meas : et pedes. Palpate : et videte quia spiritus carnem et ossa non habet : sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset : ostendit eis manus et pedes. Adhuc autem illis non credentibus et mirantibus pre gaudio dixit. Habetis hic aliquid quod manducetur ? At illi obtulerunt ei partem piscis assi : et favum mellis. Et cum manducasset coram eis : sumens reliquias dedit eis : et dixit ad eos. Hec sunt verba que locutus sum ad vos : cum adhuc essem vobiscum. Quoniam necesse est impleri omnia que scripta sunt in lege Moysi : et prophetis : et psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum : ut intelligerent scripturas : et dixit eis. Quoniam sic scriptum est : et sic oportebat Christum pati et resurgere a mortuis die tertia.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^d *Lauda. Alleluja.* γ. Quis Deus magnus sicut Deus noster : tu es Deus qui facis mirabilia. P. Alleluja.

^e *Sacrificium.* Erit hic vobis dies memorialis alleluja : et diem festum celebrabitis solennem Domino in progenies vestras : legitimum sempiternum diem : alleluja : alleluja.

Missa. Dominum Jesum Christum perditorum quesitorem : inceptorum reducem : mortuorum vivificatorem : qui pro redemptione captivorum solus ipse solam incorruptam carnem animamque mortaliū suscepit : portavit : posuit : et resumpsit. Quique nature : glorie : justicie : potentie sue jure : Deus in hoc corpore pro pertulit : nobis vixit : obiit : resurrexit : toto animarum affectu : verborum : famulatu : studiorum Impendio fratres charissimi deprecemur. Ut ad contuenda mirabilia de lege sua visum nostre mentis enubilet : aciem cordis expurget : et in eo quo nos vivere precepit : spiritu revelet. Faciatque se intelligentie nostre in sua invisibilitate visibilem : dans pium in fidei veritate congressum : informatione colloquium. Gratia nobis opitulante particeps : verba nostra ad se directa suscipiat. Non interrogantes nos audiat : sed rogantes. Largitate nobis muneris pro

^a Cap. 24. Vers. 56-47. In Luxoviensi ex Joan. xi. 4-45.

^b Pax vobiscum amen. Vulg., pax vobis. In vetustissimis Vercellensi et Veronesi Codicibus hæc ver-

ba desiderantur. ^c Vermonis vice respondeat : qui non datur tangi : dignetur inlabi. Velit infundi : qui non valet comprehendere. Sic qui per totam Ecclesiam credentibus erollitur : credituris credendus appareat : ut nullis per eecitatem erroris aut ignorantibus lateat : aut dubitantibus evanescat. Nec videndi stulticiam : nec credendi moram commotus accuset. Sed ita sanctorum scripturarum secreta mysteria iudita nobis sapientie facultate imprimens : profectum doctor aperiat : ut in virtute celestis panis benedicti corporis sui : fragmenta distribuatur. Ut in vivificatione animarum divini verbi et cibi alimonia concurrente : nec instructionis nobis desit copia : nec salutis.

ñ. Amen.

Alia oratio. Credimus Domine Jesu Christe unigenite a Patre divinitati tue : credimus corporee assumptioni : credimus passioni : adplaudimus redempti a inferis postrata morte : invictissime majestati. Rogamus te per ipsius diei magna et amabilia sacramenta : ut sicut nos resurrectio tua non habet dubios : ita nos nostra per misericordiam tuam habeat absolutos. Et eo modo exultemus te fuisse regressum : quomodo non ambigimus rediturum. Sicque nos sine pena jubeas manere dum venis : **206** ut ad veniam facias pervenire : cum veneris. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine Jesu Christe qui es testis fidelis primogenitus mortuorum : tu requiem dona spiritibus defunctorum fidelium. Quo verus Pontifex per hoc sacrificium populi delicta omittens : sicut olim te moriente mortua corpora surrexerunt : ita nos in hac resurrectionis tue festivitate sepultos in eternam requiem transferas. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Unigenite fili Dei qui pro nobis voluntarie sanguinem effudisti : quo terrestria cum celestibus pacificasti : facito nos ita redemptionis nostre ac resurrectionis tue venerari mysterium : ut in pace que tu es perenniter vivere mereamur. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est. Valde tibi debitum : valde nobis congruum omnipotens Pater : te cum Filio tuo nostroque Domino Jesu Christo equali religionis fide : pietatis substantia : potestatis virtute laudare. Ut ibi sit par officiositas : ubi est probata par dignitas. In quo per assumptionem corpoream : virtutis charitas confitenda est : non paupertas. Quia non se honore subjiciens : sed amore. Affectum voluit probare : non meritum. Mundoque sibi pereunte : non quo sugeretur quesivit : sed quo obsequeretur invenit. Terrena suspiciens : sed celestia non deprensens. Ingressurus uterum : non exiurus a solio. Certus se in inferioribus non posse decrescere : qui in superioribus non poterat invenire quo cresceret. Mitis contentus : qui venire conatus est. Et per hanc equalitatem non duo potentes : sed una potentia : quia solius Deitatis est inequalem filium non habere.

ba desiderantur.

^c *Sevisum.* Vulg. *se spiritum.*

^d *Lauda.* Ps. lxxvi. 14, 15.

^e *Sacrificium.* Ex Exod. xii. 14.

Per eundem homo tuus adiit. Sensit. Credidit. Pro-
bavit. Agnovit. In hoc mediator suscepit injuriam :
in quo habuit officinam. Pro hoc Deus dignatus est
carne vestiri : quam non dedignatus est fabricare.
Sic per dignationem Domini qui fuit dignus artificio
fit idoneus vestimento. Neque enim dissimilem po-
terat habere redemptorem : qui talem meruit habere
factorem. In quo transeuntibus veteribus : nova
sunt omnia : quibus fuit dies insidiosa : facta est
nox libera. Nec timet commutationem temporum :
damnatione qui caruit tenebrarum. Unde evidentis-
sime liquet communem in Christo esse Dei hominisque
substantiam : que corrupta restaurat. Cujus huma-
num genus crux salvat : sanguis innovat : caro
vivificat. Summa etenim est prerogativa virtutis
sanctificasse penas glorie sustinentis : quem conlau-
dantes Angeli : non cessant clamare ita dicentes. *ñ*.
Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^a *Post Sanctus.* Hec te ^b nox Domine mixta luce
comitatur : que cum in supernis Domini perennitatem
exerceat : celebrationem tanti nominis invexit ^c in
terris : ut hujusmodi preconia si homines tacerent :
saxa clamarent. Viderunt te inferi Deus. Viderunt
te : et tremuerunt a voca tonitruum tui : dicentes. *Abs-*
cripta est mors in victoria. Ubi est mors victoria
tua ^d ? Ubi est mors aculeus tuus ? Propter quod
attonita paululum stetero supplicia miserorum. ^e
Nec habeant cruentum tormenta sic vicisse cernenti-
am crucifixum : et judicem suum ipsa etiam pena
conferunt. Quia natura horribilium tenebrarum pre-
sentia sui fulgoris : et ^f vetata jam tunc timuit judi-
cari. Exultaverunt Sancti in gloria letantes in
cubilibus suis : quod auctorem promissæ sibi lucis
agnoscerent : quorum tu Domine supatus agminibus :
^g et tu tanto nobis splendoris candore perfusus : sa-
cificia per te instituta sanctifica. Non ^h invocantis
merito : sed instituentis magisterio vel exemplo.
Ut cunctis rite perfunctis : Salvatore nostro ab in-

^a *Post Sanctus.* Eadem ferme est oratio post San-
ctus Missalis Gallo-Gothici die sancto Paschæ.

^b *Nox.* Lege *nox*, ut est in Gallo-Gothico.

^c *In terris.* Gallo-Gothicum, *invexit et terris.*

^d *Ubi est mors victoria tua.* Gallo-Gothico deficit.

^e *Nec habeant.* In Gallo-Gothico : *Nec habuerunt*
tormenta cruciatum. Eodem spectat illud Prudentii
(*Hym. 5 cathem.*) canentis :

Sunt et spiritibus, sæpe nocentibus
Pœnarum celebres sub stygæ feris
Illa morte, sacer qua rellit Deus
Stagnis ad superos ex Acheronticis.

^f *Vetata.* Gallo-Gothicum, *habita.* Lege *hebetata.*

^g *Et tu tanto.* Gallo-Goth., *et tibi tantum noto*
splendore perfusus.

^h *Invocantis.* Gallo-Goth., *invitantis.*

ⁱ *Restitutam.* Lege *restituta.*

^j *Mortificationis.* Mortem Christi mortificationem
nostram appellant ; ea enim Ecclesia Dei peccato
mortificatur. Sacrificium mortificationis nostræ idem
sonat atque sacrificium mortis Christi, quod, quoad
substantiam, idem est atque sacrificium Eucharistæ ;
nam non re ipsa, sed modo offerendi differunt crucis
et altaris sacrificia.

^k *Hæc est hostia.* Aperte hic docent Gottho-Hispani
sub speciebus panis et vini, sive, quod idem est, in

feris jam regresso : et mors se luceat victam : et
vita tripudiet ^l restitutam. Per te Dominum ac re-
demptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Resurgente Christo resolutis
inferni doloribus : etiam nos Deus Pater omnipotens
solutis peccatorum delectationibus et resurgere con-
cede propicius : **207** ut ^l mortificationis nostre sa-
cificium tibi principaliter offeramus. Reconcillet te
quesumus Domine pro peccatoribus sanguis justus
et humilitas Domini nostri. ^k Hæc est hostia que
pendit in ligno. Hæc est caro que surrexit de se-
pulcro. Quod pro nobis obtulit Sacerdos noster :
in veritate hoc conferimus in panis et vini suavitate.
Cognosce precamur omnipotens Deus victimam : qua
intercedente placatus es : et suscipe in adoptionem :
B quibus Pater per gratiam facius es. Sic quoque Do-
mine ^l sanctificatio et benedictio tua : defensio est
et mundatio nostra. Ut et peccatorum nobis veniam
tribuas : et preceptis tuis semper obedientes efficias.
ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Respice Domine tuorum fidelium multitudinem :
quam per adoptionis gratiam filio tuo facere dignus
es coheredem. Erue cunctos de faucibus voran-
tis gehenne : pro quibus idem redemptor elementis-
simus tribus diebus latuit in inferioribus terre. Tolle
a nobis duram penitentiam : et beate resurrectionis
quam in sine speramus redde mercedem : per eum
qui nos docuit orare et dicere. Pater noster qui es
in celis.

C *Hic dicat Presbyter Vicit Leo. tribus vicibus ut*
dictum est in die Resurrectionis. folio 198. Humiliate
vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui pro deli-
ctis nostris : et crucem pertulit et sepulcrum : in-
corrupte vos faciat observare redemptionis vestre
mysterium. *ñ*. Amen. Et qui pro vobis moriens

suavitate panis et vini, Deo offerri eam ipsam hostiam
quæ pependit in ligno crucis ; atque adeo corpus
Christi in Eucharistia illud ipsum esse quod de se-
pulcro vivum surrexit, quod de Virgine natum, pro
redemptione generis humani in ara crucis Deo obla-
tum est. Neque omnitemper Gallos, in contestatione
fer. 4 post Pascha, similia his tradere de victima
sacrificii crucis et altaris. Hic est, inquit, Agnus
Dei unigenitus Filius tuus qui tollit peccatum mundi,
qui se pro nobis offerendo (offerre) non desinit, nosque
apud te perpetua advocacy defendit, qui nunquam
moritur immolatus, sed semper vivit occisus, pascha
enim nostrum immolatus est Christus, ut non jam in
fermento veteri, neque in carnalium sanguine vicima-
rum, sed in azimis sinceritatis et corporis veritatis (ve-
ritate) immolemus.

^l *Sanctificatio et benedictio tua.* Lege : *Fit quoque,*
Domine, benedictio et sanctificatio tua, defensio et
mundatio nostra, ut peccatorum nobis veniam tribuas
precamur, et preceptis tuis semper obedientes efficias.
Orant nimirum ut Dei benedictio et sanctificatio, in
gratiam rite communicantium, Eucharistæ infusa,
eisdem ab omni periculo defendat, et ab omnibus
vitiis mundet. Hinc autem patet Gottho-Hispanos his
orationibus post pridie effectus sacramentalis postu-
lasse.

surrexit die tertio de sepulcro : sanguine suo vos purificet a delicto. *ñ*. Amen. Ut sicut ei consepulti estis baptisinate : ita vobis omnia donantem : partem mereamini in prima resurrectione habere. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. *Chorus*. Et cum spiritu tuo. *Ad accedentes*. Gaudete populi et letamini. *Communio*. Refecti Christi corpore. *Require retro in vigilia Resurrectionis. fol. 193. Oratio*. Expletis Domine.

Require in die Resurrectionis. folio 198.

FERIA QUINTA PASCHÆ.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. *Require retro in II. feria Pasche. folio 193. Oratio*. Te excelsa laus. *Require retro in die Resurrectionis folio 194.*

Apocalipsis Iohannis Apostoli. (a Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Angelo Tiathire Ecclesie scribe. Hec dicit filius Dei : qui habet oculos ut flammam ignis : et pedes ejus sicut auriscalco. Novi opera tua et charitatem et fidem : et ministerium et patientiam tuam : et opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversum te : quia permittis mulierem ^b Gezabel : que se dicit prophetam docere : et seducere servos meos fornicari : et manducare de idolotitis. Et dedi illi tempus ut penitentiam ageret : et non vult penitere a fornicatione sua. Ecce mitto eam in lectum : et qui mechanatur cum ea in tribulationem maximam : nisi penitentiam egerint ab operibus ejus : et filios ejus interficiam in morte. Et scient omnes Ecclesie quia ego sum scrutans corda et renes : et dabo unicuique vestrum secundum opera vestra. Vobis autem dico et ceteris qui Tiathire estis : ^c quicumque non cognoverit altitudinem Sathane : quemadmodum dicunt : non mittam super vos aliud pondus. Tandem in quod habetis tenete : donec veniam. Et qui vicerit : et qui custodierit usque in finem opera mea : dabo illi potestatem super gentes : et reget illas in virga ferrea. Tanquam vas sigili confringentur : sicut et ego accepi a Patre meo : dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus ait semper vobiscum. *D* *ñ*. Et cum.

^d *Psallendo*. Dominus virtutem populo suo dabit : Dominus benedicet plebem suam in pace. *ñ*. Vox Domini super aquas : Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas. *P*. Dominus benedicet.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

206 *Lectio libri Actuum Apostolorum (o Cap. III).*

ñ. Deo gratias.

^a *Cap. II. Vulg.*, Vers. 18, ad finem capitis. In Luxoviensi legitur ex Apoc. xiv, 1-7.

^b *Gezabel. Vulg.*, *Jezabel*.

^c *Quicumque. Vulg.*, Gr. et Primasius legunt : *Quicumque non habent doctrinam hanc non cognoverunt*, etc.

^d *Psallendo. Ps. xxviii, 11. ð. ibid. 3.*

In illis diebus. Petrus ait ad plebem. Viri Israelite quid miramini in hoc : aut nos quid intuemini : quasi nostra virtute : aut potestate fecerimus hunc ambulare ? Deus Abraam : et Deus Isaac : et Deus Jacob : Deus patrum nostrorum : qui glorificavit filium suum Jesum : quem vos quidem tradidistis : et negastis ante faciem Pilati : judicante illo dimitti : vos autem sanctum et justum negastis : et magis petistis virum homicidam vobis donari : auctorem vero vite interfecistis. Quem Deus suscitavit a mortuis : ejus nos testes sumus : et in fidem nominis ejus : hunc quem videtis : et nostis : confirmavit nomen ejus : et fides qui per eum est dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrorum. Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis hoc malum : sicut et principes vestri. Deus autem qui pronuntiavit per os omnium prophetarum pati Christum suum : implevit sic. Penitemini igitur : et convertimini ut deleantur vestra peccata. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (o Cap. XXIV).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus postea quam surrexit a mortuis : dixit discipulis suis. Oportebat Christum pati : et resurgere a mortuis die tertia : et predicari in nomine ejus penitentiam : et remissionem peccatorum in omnes gentes incipientes ab Hierosolima. Vos autem estis testes eorum : et ego mittam promissum Patris mei in vobis. Vos autem sedete in civitate : quoadusque induamini virtutem ex alto. Eduxit eos autem foras in Bethaniam. Et elevatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis : recessit ab eis : et ferebatur in celum. Et ipsi adorantes reversi sunt in Hierusalem cum gaudio magno : et erant semper in Templo laudantes et benedicentes Deum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a *Lauda. Alleluja. ð*. Qui emittit fontes in convallibus : per medium montium pertransibunt aque. *P*. Alleluja.

^b *Sacrificium. Alleluja quasi carmen musicum. P* — *a*. Quam suave est et dulce : sono canitur : alleluja = : alleluja. *ñ*. Aque ejus de sanctuario egredientur : erunt fructus et folia ejus ad medicinam omnibus. *P*. Quam suave.

Missæ. Habeant dilectissimi fratres vota cautelam : festa diligentiam : gaudia disciplinam. Exultare debetis : quod resurrexerimus : sed timere convenit ne cadamus. Inter novam vitam veteremque mortem oportet scire quid evasimus : oportet eligere qui amenus. Non enim error : sed ^c contentus est peccare communitum. Major post veniam pena sequitur contumaces : gravius est captivos fieri jam redemptos.

^e *Cap. III. Vers. 12-20. In Luxoviensi, ex Actuum 1, 1-15.*

^f *Cap. XXIV. Vers. 46, ad finem capitis. In Luxoviensi legitur ex Joan. 1, 1-9.*

^g *Lauda. Ps. ciii, 10.*

^h *Sacrificium. Non est ex Scriptura.*

ⁱ *Contentus. Lege contemptus.*

et ista pietas potestatem : habet potestas A
 rem : habet terror iste vindictam. ^a Non
 set pius in homine : nisi prius iratus suis-
 mone. Confortamur gratia doni : ^b si non
 mur lege peccati. Ratio parcendi est pre-
 igendi. ^c Non mutamur indulgentia : si non
 offensa. Qui nobis quod peccavimus in-
 t ne ultra peccaremus admonuit. Profuit
 : si profecit disciplina. Jam quidem ho-
 ratia adoptavit : sed nec dum demonem
 a suscepit. ^e Violentia peccatum perdidit :
 ram. Dimicandi est facultas : non securitas
 i. Spoliatus est adversarius : non extinctus.
 necesse est ut frendeat in amissis quibus
 lominando subjectis. Accepimus castra per
 arma per crucem : signa per carnem : B
 r sanguinem : restat causa certaminis. Qui
 ferre necessitatem noluit pugne : spem vo-
 re victoriae. Precessit quidem in adoptione
 sed adhuc restat in conversatione iudicium.
 lassio est de munere : illic vicissitudo su-
 post laborem. Sit itaque ille ante oculos
 homini miserantis affectus : quod in taxa-
 tra non argenti pondus : non auri talentum
 no gratiarum fudit ornatum : sed convitio
 se ^b patibulo : ⁱ sepulcro : sustinens car-
 uriam : ^j sepulturam. 209 Nihil majus
 e : nihil melius. Ut utique sit probandum :
 gentius nos sibi servire voluit : qui precio-
 redemit. Ergo ut in nobis redemptionis sue
 dignetur perficere : constanter nos conve-
 veranter orare. ^q. Amen.
 itio. Omnes qui redemptionis nostre cau-
 mus : perditionis opera respuamus. Quique

anim. Fortasse : Non enim fuit pius in ho-
 qui prius fuit iratus in demone, nimirum
 misericors fuit in genus humanum, ange-
 litibus non pepercit.

m. Id est nisi.

mutatur. Hoc est : Deus sua gratia semel
 s non deserit, nisi ab eis prius deseratur.
 d., de Justific., cap. 11.

nam. Dæmones ante diem iudicii abyssis
 non claudendos esse plerique Patrum tra-
 jo Bellarminum (*De Beatitud. sancti. lib. 1,*

ntia. Hic error aliquis subest. Loquitur de D
 quem docet peccatum sustulisse, non pec-
 em, hinc remanere vigilandi et pugnandi
 em.

ndi. Lege *otandi.*

e. Lege : Qui enim auferre necessitatem no-
 r, spem voluit præbere victoriae.

ulo. Lege *patibuli.*

cro. Lege *sepulcri.*

turam. Videtur abundare.

ici. Hoc est peccato originis, quod in primo
 ontraximus.

ndendum. Forte, imputandum.

it excurrat. Forte, ut aut tuto excurrat fides
 et navigantium.

it. Leg: *Iuliusit.* id est *illisit.*

dis combustio. Ignis scilicet purgatorii.

icem. Oratio *ad pacem* ea est quæ consequi-
 ueum post nomina, et osculum pacis præce-
 us Isidorus (*De Eccl. Offic. lib. 1, cap. 15*):

A diem veneramur munerum : noctem criminum non
 sequamur. Qui probavimus ^k traduci imputandum
 esse : quod perimus : noverimus redemptori nostre
^l impndendum esse quod vivimus. Ad eternam no-
 bis vitam quasi quoddam pelagus : data est tempo-
 ralis navigatio : ut inter bonorum et iniquitatis ex-
 cursum : aut peccatum pereat : aut peccator. ^m Ut
 aut excurrat fides circumsperta navigium : aut in-
 curret securitas incauta naufragium. Satis est quod
 per tot seculorum spatia genitalium funes traximus
 peccatorum : quod in gule scopulos prejudicialie
 arboris stateram vento precipitante mendatii : liber-
 tatis statum inutilis gubernator ⁿ inlusit. Lignum
 nos decepit in diabolo : lignum reparavit in Christo.
 Abyssi unda nos meruit : baptismi unda nos rede-
 mit. Pio igitur Domini subjiciantur imperio : humi-
 lia mite jugum colla suscipiant. Norunt quippe pro-
 ficere onera ista portantes : quibus data est ex liber-
 alitate absolutio : reddatur ex humilitate conditio.
 Inclina ergo precamur Christe Jesu tibi animas no-
 stras : ut tuum potius quam nostrum sequamur ar-
 bitrium : quia melius est libertatem per diligentiam
 querere : quam per confidentiam non habere.

^q. Amen.

Post nomina. Oratio. Eterne Dei filius qui pro
 nobis mortem excipiens crucis : vivus tertia die
 resurrexisti a mortuis : placatus suscipe hec appo-
 sita tibi paschaliu sacrificialium libamina. Hec tibi
 et offerentium devotionem : et sepulchorum spiritus
 obnix commendent. Quod per Resurrectionis tue
 victoriam : et in viventibus mors vitiorum inter-
 eat : et in defunctis ^o penalis combustio evanescat.

^q. Amen.

^p *Ad pacem. Oratio.* Deus Pater omnipotens qui

*Quarta post hæc insertur oratio pro osculo pacis, ut
 charitate omnes reconciliati invicem digne sacramento
 corporis et sanguinis Christi consocientur. Oratio ad
 pacem mutabilis est, et ad singulas missas varia : ea
 autem pax, et sincera fidelium concordia postulat.
 Nonnunquam oblatio commendatur, et frequenter de
 pacis osculo mentio fit. In omnibus liturgiis Gallica-
 nis exstat oratio ad pacem, quam, ut in Missali Moza-
 rabum, in singulis missis mutare solebant. Oratio-
 nem post nomina consequatur, et illationem, sive
 contestationem, præcedebat. In liturgiis Syrorum et
 Coptitarum, et in liturgiis Græcis Alexandrinis exstat
 oratio ad pacem, quæ in liturgia sancti Jacobi Syriaca
 (*Apud Renaudotium, liturg. Orient. tom. 11, pag. 29*)
 inscribitur oratio ante pacis osculum. In liturgiis
 Egyptiis Coptitarum (*Ibid., tom. 1, pag. 10, 26, 30*),
 dicitur oratio amplexus, aut oratio osculi pacis. In li-
 turgia Græca Alexandrina sancti Basilii (*Ibid., pag.
 60*) et in sancti Gregorii (*Ibid., pag. 97*), post Sym-
 bolum Constantinopolitanum sequitur *ὄχη τοῦ ἀ-
 πασμοῦ, oratio amplexus*, et deinde, ea absoluta,
fit amplexus, γίνεται ὁ ἀπασμός. At in liturgia sancti
 Marci (*Ibid., pag. 142*) diaconus clamat : *Amplectimini
 invicem*, deinde sacerdos orat *amplexum ὄχηται τὸν
 ἀπασμόν*, postea offert incensum, et orat, ac demum
 post osculum pacis, sive amplexum, diaconus cla-
 mat : *Ad oblationem modeste state*, unde videtur quod
 juxta hanc liturgiam oratio amplexus recitatur dum
 populus se mutuo amplectuntur. In liturgiis Constau-
 tinopolitanis sancti Chrysostomi et sancti Basilii, pa-
 cis osculo non præmittitur oratio, neque olim ulla
 erat oratio ante pacem in missa Romana cum pax*

tanta charitate mundum dilexisti : ut pro eo unigenitum tuum volueris crucifigi . precioso nos filii tui sanguine redemptos : ita opulentos charitatis fructibus effice : ut per hoc et in resurrectione prima habeamus partem : et potestatem non timeamus mortis secundae .

ñ . Amen .

* *Inlatio* . Dignum et justum est : vere salutare nobis est : atque conveniens gratias agere : laudes impendere : intelligere munera : vota deferre tibi omnipotens Pater : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro . Qui pietati tue per adsumpti hominis passionem : quasi quasdam in presentis populi acquisitione manubias cum non exegerit e celo : exhibuerit e triumpho . Et cum non habuerit divinitas immutabilis pugnam : habuerit fragilitas assumpta victoriam . Magis iridens diabolum carnem vincendó : ut ipse Zabulus et in eodem homine se probaret postquam offenderat esse degenerem : in quo putabat postquam deceperat fortiozem . Ne vel id sibi licuisse crederet improbus appetitor : si non peccatum quod fidebat peccati similitudo damnasset . Que quidem Domine acquisitio non adquirentis auxit potestatem : sed acquisitis contulit dignitatem . Quia nec damnum sentit immutatio : nec lucrum recipit plenitudo . Neque enim Deo in se aut debiti cura manebat aut premij : sed ut quod virtutibus prodesse non poterat : laudibus non periret . Neque enim egere poterat celorem Dominus possessione terrarum : sed ut que tui esset operis portio preconium adderet non profectum . Id utique recipis : quod fecisti : quod perdiderat pietas : non potestas . Quia misericordis est Domini id solum juris extimare proprij : quod meruit non puniri . Vide igitur unigeniti tui in nobis Pater affectum : quamvis idoneus in creatura estimari non potuerit creatori . Etsi licet merito quantum ad usum pertinet : extraneum dici posset : quicquid indignum est . **210** Extraneum utique non opere : sed honore . Ergo ut tibi reddat tua : suscepit aliena . Utique ut repetam non facture alterius sed nature . Hoc modo te nobis Pater

daretur ad hæc verba *Pax Domini sit semper vobiscum* , at modo , et ab aliquot sæculis , in missa Romana oratio *Domine Jesu Christe , qui dixisti apostolis tuis pacem meam relinquo vobis* , etc. , pacis osculo pramitti solet (*Georg. de Liturg. Rom. pont. tom. III, lib. IV, cap. 16, pag. 139*) .

* *Inlatio* . Apud Gotho-Hispanos *inlatio* , aut *illatio* , constanter dicitur ea proluxa oratio quæ in liturgia Romana , et in Ambrosiana , *præfatio* appellatur , in liturgiis Gallicanis *contestatio* , aut *immolatio missæ* . Sanctus Isidorus (*De Off. eccl. , lib. I, c. 15*) : *Quinta oratio inferitur ILLATIO in sanctificatione oblationis , in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura virtutum caelestium universitas provocatur , et Osanna in excelsis cantatur* . Illationem sanctus Isidorus ad orationem post *Sanctus* , sive , ut ille loquitur , ad *confirmationem sacramenti* extendit , atque adeo complectitur etiam orationem post *Sanctus* , et consecrationem , et hinc fortasse a Gallis dicta est *immolatio* , quia ea oratio verba institutionis Christi habet , quibus transsubstantiantur elementa , et sacrificium immolatur . Attamen tam in nostro Missali quam in libris Gallicanis oratio

A absentem ostendit : per eundem se nobis majestas tua etiam non visa monstravit . Ipse docuit que tibi esset gloria in celis . Potentia in aquis . Sapientia in terris . Virtus in abyssis . Claritas in Angelis . Voluntas in Patriarchis : dignitas in Prophetis . Sublimitas in Evangelistis . Pietas in Apostolis . Auctoritas in preceptis . Placabilitas in templis . Festivitas in holocaustis . Largitas in ministris . Quis tibi zelus in discipulis : Cultus in subditis : Respectus in miseris : Affectus in parvulis : Horror in idolis : Amor in sanctis : Terror in perditis : Favor in confessione : Splendor in baptisate : Honor in cruce : Sapor in fide : Honor in crismate : Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes . ñ . Sanctus . Sanctus . Sanctus .

B *Post Sanctus* . Dignus es Domine Jesu ab omnibus accipere gloriam : et honorem : qui pro nobis dignatus es improprium passionis suscipere . Dignus es predicari per mundum : qui per crucem pereuntem subvenire dignatus es mundo . Dignus es paterne dextere equalitati sustolli : qui pro servulis non es dedignatus occidi . Dignus es a celestibus : et terrestribus in veritate cum Patre et Spiritu Sancto adorari : qui celum terramque ab initio cum Patre creasti . Digne quoque illud adeptus es : quod esses super omne nomen : qui supernam moriendo ac resurgendo preparasti humano generi mansionem . Totum tibi omnipotens Pater quod sibi redemit : acquirit : cui totum quod interest nihil amittendo : naturaliter tradidisti . Christo Domino redemptorique nostro .

C *Post pridie . Oratio* . Jesu Salvator omnium qui propter salutem humani generis : voluntarie suscipiens exitum crucis : pro nobis Deo Patri oblatus es in sacrificio laudis . Ad has hostias benedicendas illa propiciatione jube respicere : qua olim humanum genus prospiciens proprio redemisti cruore . Quo omnes qui tue mortis ac resurrectionis in his dies triumpho attollimur : his munit paschalibus epulis : in vivam tibi hostiam preparamur . ñ . Amen .

D *post Sanctus* proprio titulo ab *illatione* , aut ab *immolatione* distinguitur . Illatio sive præfatio in omnibus liturgiis existat : at in liturgiis Orientalium et Græcorum proprio titulo caret . Goarius (*In not. ad Euchol. , pag. 135*) opinatur eam *orationem velaminis* denominari : at certe in liturgiis a viro erudito Eusebio Renaudotio editis *oratio velaminis* ab hac quam præfationem dicimus distinguitur . Est præfatio oratio antiquissima , et baud immerito ad apostolorum ætatem referenda . A solemnibus formula *sursum corda* incipit , et solemnibus acclamatione *Sanctus* atque *Osanna* proprie terminatur . In Missali nostro et in libris Gallicanis , singulæ missæ propriam illationem habent . Mos idem in Africa olim vigeat , ut ex Concilio M. levitani (*Can. 12*) eruitur , et etiam Romæ , ut ex Sacramentario sancti Leonis et Gelasiano colligitur , quare nec fides habenda est suppositivæ Pelagii II epistolæ ad episcopos Germaniæ , quæ apud Gratianum (*De Consecr. , dist. 1, c. Invenimus* , 82) Gelasio tribuitur , qua vulgatus novem præfationum numerus statuitur . Vide Georgium (*De Litur. Rom. pont. tom. III, dissert. 2, n. 5*) .

ptos. Habet ista pietas potestatem : habet potestas ista terrorem : habet terror iste vindictam. ^a Non enim fuisset pius in homine : nisi prius iratus fuisset in demone. Confortamur gratia doni : ^b si non corrumpamur lege peccati. Ratio parcendi est previsio corrigendi. ^c Non mutamur indulgentia : si non renovetur offensam. Qui nobis quod peccavimus indulsit : et ne ultra peccaremus admonuit. Profuit clementia : si profecit disciplina. Jam quidem hominem gratia adoptavit : sed nec dum demonem ^d gehenna suscepit. ^e Violentia peccatum perdidit : non naturam. Dimicandi est facultas : non securitas ^f occidendi. Spoliatus est adversarius : non extinctus. Gravius necesse est ut frendeat in amissis quibus preerat dominando subjectis. Accepimus castra per fidem : arma per crucem : signa per carnem : vexilla per sanguinem : restat causa certaminis. Qui enim ^g afferre necessitatem noluit pugne : spem voluit probare victoriae. Precessit quidem in adoptione donum : sed adhuc restat in conversatione iudicium. Hic promissio est de munere : illic vicissitudo futura est post laborem. Sit itaque ille ante oculos nostros Domini miserantis affectus : quod in taxatione nostra non argenti pondus : non auri talentum dedit : non gratiarum fudit ornatum : sed convictio subdidit se ^h patibulo : ⁱ sepulcro : sustinens carneam injuriam : ^j sepulturam. 209 Nihil majus potuit dare : nihil melius. Ut utique sit probandum : quod diligentius nos sibi servire voluit : qui preciosis non redemit. Ergo ut in nobis redemptionis sue beneficia dignetur perficere : constanter nos convenit ac perseveranter orare. *ñ*. Amen.

Acta oratio. Omnes qui redemptionis nostre causam colimus : perditionis opera respuamus. Quique

^a Non enim. Fortasse : Non enim fuit pius in homine nisi qui prius fuit iratus in demone, nimirum Deus, qui misericors fuit in genus humanum, angelis peccantibus non pepercit.

^b Si non. Id est nisi.

^c Non mutatur. Hoc est : Deus sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Conc. Trid., de Justific., cap. 11.

^d Gehennam. Dæmones ante diem iudicii abyssi carceribus non claudendos esse plerique Patrum tradunt. Lege Bellarminum (*De Beatitud. sanct. lib. 1, cap. 6*).

^e Violentia. Hic error aliquis subest. Loquitur de baptismo quem docet peccatum sustulisse, non peccati fomitem, hinc remanere vigilandi et pugnandi necessitatem.

^f Occidendi. Lege occidendi.

^g Afferre. Lege : Qui enim auferre necessitatem noluit pugne, spem voluit præbere victoriae.

^h Patibulo. Lege patibuli.

ⁱ Sepulcro. Lege sepulcri.

^j Sepulturam. Videtur abundare.

^k Traduci. Hoc est peccato originiis, quod in primo parente contraximus.

^l Impendendum. Forte, imputandum.

^m Ut aut excurrat. Forte, ut aut tuto excurrat fides circumspicere navigantium.

ⁿ Inlusit. Leg. : Inludit, id est illudit.

^o Penalis combustio. Ignis scilicet purgatorii.

^p Ad pacem. Oratio ad pacem ea est quæ consequitur orationem post nomina, et osculum pacis præcedit. Sauctus Isidorus (*De Eccl. Offic. lib. 1, cap. 15*) :

A diem veneramur munerum : noctem criminum non sequamur. Qui probavimus ^k traduci imputandum esse : quod perimus : noverimus redemptori nostre ^l impendendum esse quod vivimus. Ad eternam nobis vitam quasi quoddam pelagus : data est temporalis navigatio : ut inter bonorum et iniquitatis excursus : aut peccatum pereat : aut peccator. ^m Ut aut excurrat fides circumspicere navigium : aut incurrat securitas incauta naufragium. Satis est quod per tot seculorum spatia genitalium fenes traximus peccatorum : quod in gule seopulos prejudicialie arboris stateram vento precipitante mendatii : libertatis statum inutilis gubernator ⁿ inlusit. Lignum nos deceptum in diabolo : lignum reparavit in Christo. Abyssi unda nos mersit : baptismi unda nos redemit. Pio igitur Domini subiciantur imperio : humiliter mite jugum colla suscipiant. Norunt quippe proficere onera ista portantes : quibus data est ex liberalitate absolutio : reddatur ex humilitate conditio. Inclina ergo precamur Christe Jesu tibi animas nostras : ut tuum potius quam nostrum sequamur arbitrium : quia melius est libertatem per diligentiam querere : quam per confidentiam non habere.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Eterne Dei filius qui pro nobis mortem excipiens crucis : vivus tertia die resurrexisti a mortuis : placatus suscipe hæc apposita tibi paschaliis sacrificiorum libamina. Hæc tibi et offerentium devotionem : et sepulcorum spiritus obnixè commendent. Quod per Resurrectionis tue victoriam : et in viventibus mors vitiorum intereat : et in defunctis ^o penalis combustio evanescat. *ñ*. Amen.

p Ad pacem. Oratio. Deus Pater omnipotens qui

Quarta post hæc insertur oratio pro osculo pacis, ut charitate omnes reconciliati invicem digne sacramento corporis et sanguinis Christi consocientur. Oratio ad pacem mutabilis est, et ad singulas missas varia : ea autem pax, et sincera fidelium concordia postulat. Nonnunquam oblatio commendatur, et frequenter de pacis osculo mentio fit. In omnibus liturgiis Gallieanis exstat oratio ad pacem, quam, ut in Missali Mozarabum, in singulis missis mutare solebant. Orationem post nomina consequatur, et illationem, sive contestationem, præcedebat. In liturgiis Syrorum et Coptitarum, et in liturgiis Græcis Alexandrinis exstat oratio ad pacem, quæ in liturgia sancti Jacobi Syriaca (*Apud Renaudotium, liturg. Orient. tom. II, pag. 29*) inscribitur oratio ante pacis osculum. In liturgiis Ægyptiis Coptitarum (*Ibid., tom. I, pag. 10, 26, 39*), dicitur oratio amplexus, aut oratio osculi pacis. In liturgia Græca Alexandrina sancti Basilii (*Ibid., pag. 60*) et in sancti Gregorii (*Ibid., pag. 97*), post Symbolum Constantinopolitanum sequitur *ὄχη τοῦ ἀσπασμοῦ*, oratio amplexus, et deinde, ea absoluta, fit amplexus, *γίνεται ὁ ἀσπασμός*. At in liturgia sancti Marci (*Ibid., pag. 142*) diaconus clamat : *Amplectimini invicem*, deinde sacerdos *orat amplexum ὄχηται τὸν ἀσπασμόν*, postea offert incensum, et orat, ac demum post osculum pacis, sive amplexum, diaconus clamat : *Ad oblationem modeste state*, unde videtur quod juxta hanc liturgiam oratio amplexus recitatur dum populus se mutuo amplectuntur. In liturgiis Constantinopolitanis sancti Chrysostomi et sancti Basilii, pacis osculo non præmittitur oratio, neque olim ulla erat oratio ante pacem in missa Romana cum pax

tanta charitate mundum dilexisti : ut pro eo unigenitum tuum volueris crucifigi . precioso nos filii tui sanguine redemptos : ita opulentos charitatis fructibus effice : ut per hoc et in resurrectione prima habeamus partem : et potestatem non timeamus mortis secunde .

ñ . Amen .

^a *Inlatio*. Dignum et justum est : vere salutare nobis est : atque conveniens gratias agere : laudes impendere : intelligere munera : vota deferre tibi omnipotens Pater : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro . Qui pietati tue per adsumpti hominis passionem : quasi quasdam in presentis populi acquisitione manubias cum non exegerit e celo : exhibuerit e triumpho . Et cum non habuerit divinitas immutabilis pugnam : habuerit fragilitas assumpti victoriam . Magis iridens diabolum carnem carne vincendo : ut ipse Zabulus et in eodem homine se probaret postquam offenderat esse degenerem : in quo putabat postquam deceperat fortiozem . Ne vel id sibi licuisse crederet improbus appetitor : si non peccatum quod fidebat peccati similitudo damnasset . Que quidem Domine acquisitio non acquirentis auxilium potestatem : sed acquisitis contulit dignitatem . Quia nec damnum sentit immutatio : nec lucrum recipit plenitudo . Neque enim Deo in se aut debiti cura manebat aut premij : sed ut quod virtutibus prodesse non poterat : laudibus non periret . Neque enim egere poterat celorum Dominus possessione terrarum : sed ut que tui esset operis portio preconium adderet non profectum . Id utique recipis : quod fecisti : quod perdiderat pietas : non potestas . Quia misericordis est Domini id solum juris extimare proprium : quod meruit non puniri . Vide igitur unigeniti tui in nobis Pater affectum : quamvis idoneus in creatura estimari non potuerit creatori . Etsi licet merito quantum ad usum pertinet : extraneum dici posset : quicquid indignum est . **210** Extraneum utique non opere : sed honore . Ergo ut tibi reddat tua : suscepit aliena . Utique ut repetam non facture alterius sed nature . Hoc modo te nobis Pater

daretur ad hæc verba *Pax Domini sit semper vobiscum*, at modo, et ab aliquot sæculis, in missa Romana oratio *Domine Jesu Christe, qui dixisti apostolis tuis pacem meam relinquo vobis*, etc., pacis osculo præmitti solet (*Georg., de Liturg. Rom. pont. tom. III, lib. iv, cap. 16, pag. 139*).

^a *Inlatio*. Apud Gotho-Hispanos *inlatio*, aut *illatio*, constanter dicitur ea proluxa oratio qua in liturgia Romana, et in Ambrosiana, *præfatio* appellatur, in liturgiis Gallicanis *contestatio*, aut *immolatio missæ*. Sanctus Isidorus (*De Off. eccl., lib. 1, c. 15*): *Quinta oratio infertur ILLATIO in sanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura virtutum celestium universitas provocatur, et Osanna in excelsis cantatur*. Illationem sanctus Isidorus ad orationem *post pridie*, sive, ut ille loquitur, ad *confirmationem sacramenti* extendit, atque adeo complectitur etiam orationem *post Sanctus*, et consecrationem, et hinc fortasse a Gallis dicta est *immolatio*, quia ea oratio verba institutionis Christi habet, quibus transsubstantiantur elementa, et sacrificium immolatur. Attamen tam in nostro Missali quam in libris Gallicanis oratio

A absentem ostendit : per eundem se nobis majestas tua etiam non visa monstravit . Ipse docuit que tibi esset gloria in celis . Potentia in aquis . Sapientia in terris . Virtus in abyssis . Claritas in Angelis . Voluntas in Patriarchis : dignitas in Prophetis . Sublimitas in Evangelistis . Pietas in Apostolis . Auctoritas in preceptis . Placabilitas in templis . Festivitas in holocaustis . Largitas in ministris . Quis tibi zelus in discipulis : Cultus in subditis : Respectus in miseris : Affectus in parvulis : Horror in idolis : Amor in sanctis : Terror in perditis : Favor in confessione : Splendor in baptisate : Honor in cruce : Saper in fide : Honor in crismate : Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes . ñ . Sanctus . Sanctus . Sanctus .

B *Post Sanctus*. Dignus es Domine Jesu ab omnibus accipere gloriam : et honorem : qui pro nobis dignatus es improprium passionis suscipere . Dignus es predicari per mundum : qui per crucem pereunti subvenire dignatus es mundo . Dignus es paterne dextere equalitati sustolli : qui pro servulis non es dedignatus occidi . Dignus es a celestibus : et terrestribus in veritate cum Patre et Spiritu Sancto adorari : qui celum terramque ab initio cum Patre creasti . Digne quoque illum adeptus es : quod esses super omne nomen : qui supernam moriendo ac resurgendo preparasti humano generi mansionem . Totum tibi omnipotens Pater quod sibi redemit : acquirit : cui totum quod interest nihil amittendo : naturaliter tradidisti . Christo Domino redemptorique nostro .

C *Post pridie . Oratio*. Jesu Salvator omnium qui propter salutem humani generis : voluntarie suscipiens exitium crucis : pro nobis Deo Patri oblatas es in sacrificio laudis . Ad has hostias benedicendas illa propiciatione jube respicere : qua olim humanum genus prospiciens proprio redemisti crude . Quo omnes qui tue mortis ac resurrectionis in hos dies triumpho attollimur : his muniti paschalibus epulis : in vivam tibi hostiam preparemur . ñ . Amen .

post Sanctus proprio titulo ab *illatione*, aut ab *immolatione* distinguitur . Illatio sive *præfatio* in omnibus liturgiis existat ; at in liturgiis Orientalium et Græcorum proprio titulo caret . Goaricus (*In not. ad Euchol., pag. 135*) opinatur eam *orationem velaminis* denominari ; at certe in liturgiis a viro erudito Eusebio Renaudotio editis *oratio velaminis* ab hac quam *præfationem* dicimus distinguitur . Est *præfatio oratio* antiquissima, et haud immerito ad apostolorum ætatem referenda . A solemnibus formula *sursum corda* incipit, et solemnibus acclamationibus *Sanctus* atque *Osanna* proprie terminatur . In Missali nostro et in libris Gallicanis, singulæ missæ propriam *illationem* habent . Mos idem in Africa olim vigeat, ut ex Concilio M.levitani (*Can. 12*) eruitur, et etiam Romæ, ut ex Sacramentario sancti Leonis et Gelasiani colligitur, quare nec fides habenda est supposititiæ Pelagii II epistolæ ad episcopos Germaniæ, quæ apud Gratianum (*De Consacr., dist. 1, c. Invenimus, 82*) Gelasio tribuitur, quæ vulgatus novem *præfationum* numerus statuitur . Vide Georgium (*De Liturg. Rom. pont. tom. III, dissert. 2, n. 5*).

Inlatio. Dignum et justum est : sanctum et salutare est : nos te gloriosissime Pater Domini nostri Jesu Christi : inenarrabilibus **213** triumphis attollere : completisque erga nos promissorum suorum beneficiis in quantum se mens parvulorum : te inspirante repleti senserit : propensius conlaudare. Ut cui plus dimissum est : amplius diligit : et potiora jam federa accumularet : qui tanta necdum credenti donavit. Postquam igitur Verbum caro factum : et habitavit in nobis : fecitque prius cuncta que docuit : perfectum divinis operibus virum necessarie nobis : sibi que voluntarie tradidit passioni. Ut quemadmodum mundo huic predicationis sue claritate effulserat : ne errorum inretitus tenebris fluctuaret : ita etiam infernali carcere mancipatis sua resolvendis descensione succurreret. Neque regnum usque in finem seculi dilataret. Et spolia que quondam predo attraxerat fraudulentus : ad celos secum reveheret innocens crucifixus. Et liberaret virtute justicie : quos humilitatis sue redemerat passione. Emisso itaque spiritu : et paternis : ut scriptum est : manibus commendato : hospitium divinitatis immense : quem virginea conceperant atque ediderant viscera : virgo interim sepultura suscepit. Sed mansit illic nihilominus incorruptus : quia non fuerat ex Adamini seminis corruptione conceptus. Judeis quoque petentibus custodes monumento deputantur a Preside : quorum testimonio et fides firmaretur credentium : et confunderetur impietas perfidorum. Quid enim illi obrasse potuit humana custodia : cui et dum requiesceret celeste vigilavit excubium ? et cum resurgeret : Deus inerat Verbum. Quod immaculate anime inseparabiliter copulatum ^b adiit : exterruit : subiecit : et domuit : et vinxit cunctas hujus aeris in lacu novissimo potestates. Illic mors habetata contremuit seseque ^c perentiam acrius : quam stimularat sensit. Queque se humani generis dominam letitabat : ancillam mox crucis ^d affectam Christo triumphante lugebat. Fracta est confestim virtus seva carnificum : et ad nihilum redacta est : exhausta ^e crassatio cruentorum. Inclinata est harum tenebrarum Christi humilitate superbia : et diabolica malicia divini agni est simplicitate restinta. Amisit e manibus subito : quod se crudelissimus hostis credebat perpetim possessurum : cernens humanum genus per hominem Deum ^d paradiso : unde prevaricatione Ade eliminatum fue-

^a Neque regnum. *Lege ne Satanæ regnum.*

^b Adiit. *Lege inferna adiit.*

^c Perentiam. *Forte pereuntem.*

^d Affectum *Lege effectam.*

^e Crassatio. *Lege grassatio.*

^f *Post Sanctus.* Absoluto hymno triumphali subsiguitur oratio quæ, ex re ipsa nomen sortita, in nostro Missali, et in libris liturgicis Gallorum constantem *post Sanctus* appellatur, diversa autem est promissarum varietate. Frequenter inchoatur *Vere Sanctus*, et desinit in oratione *Adesto*, aut potius in ipsa verba consecratoria elementorum. In liturgia Romana præfationem excipit canon ; at in omnibus Græcorum, Orientalium et Ægyptiorum, liturgiis inter præfationem et verba institutionis Christi inchoat oratio, ano-

rat restitutum. Propter quod ei cum Patre et Spiritu Sancto regnanti. Omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes.

ñ. *Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^f *Post Sanctus.* Vere gloriosus, et admirabilis Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui plasmatis sui providens miseratus occasum : captivum hominem a destinata mortis sententia compassus exemit. Formam accipiens servi : contubernium carnis assumpsit : ne operis ratio suo moreretur auctori. Ipse quippe hominem dignatus induit : humilitatis erexit : traditus redemit : crucifixus absolvit. Innovavit resurgens : consecravit ascendens. Christus Dominus ac redemptor eternus.

^B *Post pridie. Oratio.* Deus Pater omnipotens qui misisti unigenitum tuum non habentem peccatum : pro nobis peccatum factus est pro delicto totius mundi : eum tibi offerimus et in verum sacrificium propiciatus benedicendum assume : et celestis sanctificationis aspergito largitate. Quo ex hoc sumentes : redemptionis nostre in his diebus celebrantes mysterium : et operibus sepelliamur mortiferis : et actibus resurgamus perpetue sanctitatis.

Respondeat Chorus. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Redemptos primitus Domine quos occisi Redemptoris sanguis innocens comparavit : nunc propicius visita : quos anniversaria resurrectionis ejus solennitas congregavit. Repleamur universi benedictione dulcedinis : liberati de molestia sempiternæ formidinis. Ut cum Christo resurgentes peccatis omnibus eruamur : et futura **214** gaudia consequamur proclamantes e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter Vicit leo. *tribus vicibus : modo ut in die Resurrectionis. fol. 198.*

Postea dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : qui sua vos redemit morte : sue vos Resurrectionis celebritate sanctificet. ñ. Amen. Quique pro salute mundi amaro potatus est poculo : passionis ac Resurrectionis sue vos innovet sacramento. ñ. Amen. Ut Resurrectionem ejus cum Maria vel ceteris discipulis veraciter predicantes : ad beatam vitam perveniat indennes. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

nyma quidem, sed quæ orationi *post Sanctus* Gallorum et Gotho-Hispanorum correspondet. In liturgiis Gallorum oratio *post Sanctus* frequenter deficit, at in Missali nostro in omnibus missis invenitur *post Sanctus* peculiaris, qua frequenter de sacrificio fit mentio ; non raro orant pro elementis consecrandis, quod etiam in libris Gallorum et in liturgiis Orientalium observare licet. Est autem nonnunquam admodum brevis, aliquando etiam oratio satis proluxa.

^g *Deus pater.* Ommissa voce *misisti*, lego *Deus omnipotens qui Unigenitum tuum non habentem peccatum, sed pro nobis peccatum factum et pro delicto totius mundi, tibi in verum sacrificium offerri voluisti, eum tibi propiciatus benedicendum assume, et celestis sanctificationis aspergito largitate, etc.*

Com. Reflecti Christi corpore.

Require in vigilia Resurrectionis folio 195. Oratio. Expletis Domine. Require in die Resurrectionis. fol. 198

* SABBATO PASCHÆ.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. Require retro in II. feria Pasche. Oratio Te excelsa laus. Require in die Resurrectionis Domini. folio 194.

Apocalypsis Joannis Apostoli (° Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Angelo ° Laodite Ecclesie scribe. ° Hec dicit testis fidelis et verus : qui est principium creature Dei. Scio opera tua : quia neque frigidus es : neque ° calidus. Sed quia tepidus es : neque frigidus es : neque calidus es. Incipiam te ° ejicere ex ore meo : quia dicis quia dives sum et locupletatus : et nullius ego : et nescis quia tu es miser et miserabilis : et pauper et cecus et nudus. Suadeo tibi jam emere a me aurum ignitum probatum : ut locuplex sis : et vestimentis albis induaris. Et non appareat confusio nuditatis tue. Et collirio inunge oculos tuos : ut videas. Ego quos amo : arguo et castigo. Emulare ergo et penitentiam age. Ecce sto ad ostium : et pulso. Siquis audierit vocem meam : et aperuerit januam : introibo ad illum : et cenabo cum illo et ipse mecum. Qui vicerit dabo et sedere mecum in throno meo : sicut et ego vici : et ° sedeo cum Patre meo in throno ejus. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis.

ñ. Ameo.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

° Psallendo. Quam magnificata sunt opera tua Domine. P. Omnia in sapientia fecisti. °. Repleta est terra creatura tua Domine. P. Omnia.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (° Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : Angelus Domini locutus est ad Philippum dicens. Surge et vade contra meridianum ad viam que descendit ab Hierusalem in Gazam : et

° Sabbato. In Missalibus Gallicano et Gallo-Gothico, præter Missas quæ singulis diebus octavæ Paschæ assignantur, una invenitur sub hoc titulo : *Missæ matutinalis per totum Pascha pro parvulis qui renati sunt* ; et in Missali Gallicano additur *matutina dicenda* ; unde colligere licet in Gallia binas missas per octavas Paschæ singulis diebus dictas esse : alteram, bene mane, pro infantibus, seu pro neophytis ; alteram, hora consueta, pro populo. Mos idem erat Ecclesie Mediolanensis, in cujus Missali singulis hujus octavæ seriis binæ missæ assignantur : altera in ecclesia minori, pro recenter baptizatis ; altera in majori ecclesia, coram populo dicenda. In nostro Missali unica est, singulis diebus octavæ Paschæ, missa, in qua frequenter infantum mentio fit. An olim in Hispania binæ dicerentur missæ, ut in Gallia, mihi incertum. Unica missa pariter invenitur, intra hanc octavam, in Sacramentariis Gelasiano et Gregoriano. Nec omittendum quod in Lectionario Luxoviensi lectiones tantummodo assignantur pro una missa quotidiana in octava Paschæ, fortasse missa infan-

A est deserta : et surgens abiit. Et ecce vir Ethiops eunuchus potens Candacis Regine Ethiopum : qui erat super omnes gazas ejus venerat adorare in Hierusalem et revertebatur sedens super currum suum : legensque prophetam Esayam. Dixit autem spiritus Philippo. Accede et adjuuge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus audivit illum legentem Esayam prophetam. Ex dixit. Putas ne intelligis que legis? Qui ait. Et quomodo possum : si non aliquis ostenderit mihi has scripturas? Rogavit que Philippum ut ascenderet secum. Locus autem scripture quem legebat erat hic. Tanquam ovis ad occisionem ductus est : et sicut agnus curam tondente se sine voce : sic non aperuit os suum : in humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem autem illius quis enarrabit? Quoniam tolletur a terra vita ejus. Respondens autem eunuchus dixit. Obsecro te de quo propheta hec dicit? De se an de alio? Aperiens autem Philippus os suum : et incipiens ab scriptura ista : evangelizavit illi Jesum. Cum autem iter facerent : venerunt ad quoddam stagnum. Et sit eunuchus Philippo. Ecce aqua : quid est : quod prohibet me ° baptizare? Dixit autem Philippus. Si credis ex ° totis precordiis tuis licet : et respondens dixit. Credo filium Dei esse Jesum Christum. 215 Et jussit stare currum : et descenderunt ambo in aquam : et baptizavit eum Philippus. Et cum ascendissent ab aqua : spiritus Domini rapuit Philippum ab eo : et amplius non vidit eum eunuchus. Ibat enim viam suam gaudens. Philippus autem inventus est advenisse in Asoto. Unde revertens evangelizabat per totas civitates : usque dum venisset in Cesaream. *Respondet Chorus. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (° Cap. XXI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus postquam resurrexit a mortuis : dicit Symoni Petro. Symon Johannis diligis me plus his? Dicit ei. Etiam Domine : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasci agnos meos. Dicit ei iterum. Symon Johannis diligis me? Ait illi. Etiam Domine : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasci agnos meos. Dicit ei tertio. Sy-

tum quibusdam in Ecclesiis tantummodo celebrabatur.

° Cap. III. Vers. 14, ad finem captis. In Luxoviensi legitur ex Apocalypsi, xxi, 4-8.

° Laodice. Vulg., *Laodiceæ*; Primasius, *Laodicæ*, et ita legendum.

° Hec dicit. Vulgata, *hæc dicit Amen*; Primasius, *hæc dicit qui est Amen*.

° Calidus. Vulg., *Gr. et Primasius addunt : Utinam callidus esset aut frigidus*.

° Ejicere. Vulg. et Primasius, *evomere*.

° Sedeo. Ita Primasius. Vulg., *sedi*.

° Psallendo. Ps. civ, 24. *Creatura tua legit etiam sanctus Augustinus ; at Vulgata, passessione tua*.

° Cap. VII. Corrig. viii, 26, ad finem capituli ; in Luxoviensi legitur ex I. Cor. xxi, 45.

° Has Scripturas. In Vulg. et Gr. desunt.

° Baptizare. Lege *Baptizari*.

° Totis precordiis. Vulg., *Gr., tote corde*.

° Cap. XXI. Vers. 15-19. In Luxoviensi legitur ex Joan. xxi, 1-15.

mon Johannis, diligis me? Contristatus est Petrus: **A** quia dixit ei tertio: amas me? Et dicit ei. Domine tu omnia nosti. Tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce oves meas. Amen amen dico tibi: cum esses junior cingebas te: et ibas ubi volebas. Cum autem senueris: extends manus tuas: et cinxerit te: et ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit significans quia morte clarificaturus esset Dominum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

a *Lauda.* Alleluja. *ñ*. In die resurrectionis mee dicit Dominus congregabo gentes: et colligam omnia regna ter e. *P.* Alleluja.

b *Sacrificium.* Sacerdotes qui appropinquant Domino: illi ponant sancta sanctorum et sacrificium pro peccato. *P.* Quia locus sanctus est alleluja alleluja. *ñ*. Alleluja. Claritas Dei veniebat per viam que est ad orientem: et vox ejus sicut vox aquarum multarum: et terra splendebat in circuitu alacritate. *P.* Quia.

Missa. Omnes qui septiformis gratie Spiritu adepti: Resurrectionis Christi celebratis solennia: hunc diem septimum illustrem quiete dominica parill quam primum venerari vos concedet obsequela. In hoc quippe olim ipse Deus creatis expletisque omnibus que mundana tenentur compage: requievit ab opere quod patrarat: ut faceret. In hoc peractis que creata sunt: quies est illi: in hoc pro redimendis in sepulcro moriens requievit. In hoc ab opere cessat: in hoc sepultus suum opus quieti perpetue donat. Hic terminus operum: hic salus est redemptorum. Hic septimo consecratur ex numero: hic legis veteris jubetur sanctificari precepto. In hoc servitutis operam fugere: in hoc otia sanctitatis percipiuntur custodire. In quo ipse Dominus sepulcri detentus loculo: spoliavit inferna: cum predestinatam ex predonis faucibus abstulit predam. Unde ad apte gratie spiritu provocati rogemus dilectissimi fratres pastorem magnum et ammirabilem Jesum Christum. Ut nos in hoc die ita concedat peccatorum servitutum atque operam fugere: quo sanctitatis muniti quiete: Resurrectionis dominice festum in hujus diei septimi excursu: et lacrimis queamus litare: et munera sacrificiorum. *Resp. Chorus.* Amen.

Alia Oratio. Deus qui delicta nostra Christi morte mortificas: et justificationem nostram Christo resurgente confirmas. Salutaria populi sacrificia misericorditer suscipe: bonorum omnium desideria que dedisti celeriter perfice. Sit hoc Sabbatum illuminatio in delictis nostris: ut cuncti cum regeneratis infantibus mereamur sacramentis vivificari paschilibus. Conuscat quesumus in pane: quod pependit in cruce: micet in calice: quod manavit ex latere. *Fiat* quesumus acceptabile: fiat annue solemnitatis *intercessu* mirabile.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus cujus operatio non ha-

a *Lauda.* Sophoniae, III, 8.

b *Sacrificium.* Ex Ezechiele, XIX, 19. *ñ*. *ibid.*,

bet laborem: misericordia donat quietem: salusque parturit salutem: atque inimicam Deo procul effugat voluptatem. Sana nos: et sanabimur. Salvos nos fac: et salvi erimus: ut Sabbatum nostrum spirituali benedictione sanctificatum: paschilibus cognoscatur gaudiis esse perfectum. Quo mortis ac Resurrectionis tue leticia functi: et viventium salutem et defunctorum a te mereamur impetrare quietem. *ñ*. Amen.

216 *Ad pacem. Oratio.* Christe qui es certa laborum: et fessarum relevatio animarum. Qui septimo hoc die et creata perficendo quiescis: et humana redimendo: in quiete sepulcri corporaliter degis. Facito nos ut qui tue mortis ac Resurrectionis in hoc die tibi sacrificium exhibemus: servitutis opera respiciamus. Repelle quesumus a nobis fermentum malicie: et per charitatis opera in nostris cordibus requiesce. Quo in hoc Sabbatum sarcinam criminum non portemus: sed in ocio sancte pacis paschales tibi hostias immolemus.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi semper cum Patre et Spiritu Sancto individua divinitate regnanti: gratias agere Domine Jesu Christe. Qui nos tam admirabiliter condidisti: tam clementer redemisti. Non laboribus in faciendo fatigatus: non passionibus in redimendo consumptus. Fecit virtus potencialiter: quos redemit pietas tam clementer. Totum tibi est in veritate possibile: quia hoc ipsum tibi excepto humanitatis privilegio cum Patre et Spiritu Sancto: est essentialiter coequale. Ita tamen posse te manet: quod velle te deest. Id est ut omnipotens cuncta facias facienda: justus equitate censeas judicanda: misericors clementer perficias coronanda. Qui cum solo majestatis terribili nutu nostrorum potueris conterere vexatorem: maluit eum humilitatis objectione prosternere. Ex hoc magis approbans: nullam majestati tue contrariam nobis subsistere aerorum principum tyrannidem: cum sic nostrorum infirmitate membrorum omnem inimici ad nihilum redegeris vanitatem. Etenim superbus tuus se ingenuum gravius corruisse: quando se etiam sensit ab humilitate fuisse. Atque ideo tali divina sapientia antiqui serpentis astuciam consilio vicit: ne viciniter addiceret sed legaliter quateretur. Ut qui transgressorem eo se jure possidere factabat: quem suis consentientem persuasionibus obligaverat. Sic eum justo superatus judicio redderet: cum istius in qua suam nihil repererat: occidisset. Quapropter amisit merito reum: qui tollentem mundi peccata crucis supplicio agnum non timuit mortificare divinum. Disruptis igitur cruce inferni catenis legibusque solutis: ad celos migrant cum Christo credentes in Christo. Et cruciandi permanent in inferno: qui delectati sunt inviscerari diabolo. Rediit ecce post biduum victor e mortuis vivus: qui ad hoc pro nobis est crucifixus. Innume-

XLIII, 2.

c Tuus. Forte, superbus tyrannus.

Com. Refecti Christi corpore.

Require in vigilia Resurrectionis folio 193. Oratio. Expletis Domine. Require in die Resurrectionis. fol. 198

• SABBATO PASCHÆ.

Ad Missam Officium.

Dirite in nationibus. Require retro in II. feria Paschæ. Oratio Te excelsa laus. Require in die Resurrectionis Domini. folio 194.

Apocalypsis Joannis Apostoli (• Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Angelo • Laodite Ecclesie scribe. • Illec dicit testis fidelis et verus : qui est principium creature Dei. Scio opera tua : quia neque frigidus es : neque • calidus. Sed quia tepidus es : neque frigidus es : neque calidus es. Incipiam te • ejicere ex ore meo : quia dicis quia dives sum et locupletatus : et nullius ego : et nescis quia tu es miser et miserabilis : et pauper et cecus et nudus. Suadeo tibi jam emere a me aurum ignitum probatum : ut locuplex sis : et vestimentis albis induaris. Et non appareat confusio auditatis tue. Et collirio inunge oculos tuos : ut videas. Ego quos amo : arguo et castigo. Emulare ergo et penitentiam age. Ecce sto ad ostium : et pulso. Siquis audierit vocem meam : et aperuerit januam : introibo ad illum : et cenabo cum illo et ipse mecum. Qui vicerit dabo et sedere mecum in throno meo : sicut et ego vici : et • sedeo cum Patre meo in throno ejus. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

• Paullendo. Quam magnificata sunt opera tua Domine. P. Omnia in sapientia fecisti. • Repleta est terra creatura tua Domine. P. Omnia.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (• Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : Angelus Domini locutus est ad Philippum dicens. Surge et vade contra meridianum ad viam que descendit ab Hierusalem in Gazam : et

• Sabbato. In Missalibus Gallicano et Gallo-Gothico, præter Missas quæ singulis diebus octavæ Paschæ assignantur, una invenitur sub hoc titulo : *Missa matutinalis per totum Pascha pro parvulis qui renati sunt* ; et in Missali Gallicano additur *matutina dicenda* ; unde colligere licet in Gallia binas missas per octavas Paschæ singulis diebus dictas esse : alteram, bene mane, pro infantibus, seu pro neophytis ; alteram, hora consueta, pro populo. Mos idem erat Ecclesiæ Mediolanensis, in cujus Missali singulis hujus octavæ seriis hinc missæ assignantur : altera in ecclesia minori, pro recenter baptizatis ; altera, in majori ecclesia, coram populo dicenda. In nostro Missali unica est, singulis diebus octavæ Paschæ, missa, in qua frequenter infantum mentio fit. An olim in Hispania binæ dicerentur missæ, ut in Gallia, mihi incertum. Unica missa pariter invenitur, intra hanc octavam, in Sacramentariis Gelasiano et Gregoriano. Nec omittendum quod in Lectionario Luxoviensi lectiones tantummodo assignantur pro una missa quotidia in octava Paschæ, fortasse missa infan-

A est deserta : et surgens abiit. Et ecce vir Ethiops eunuchus potens Candacis Regina Ethiopum : qui erat super omnes gazas ejus venerat adorare in Hierusalem et revertebatur sedens super currum suum : legensque prophetam Esayam. Dixit autem spiritus Philippo. Accede et adjuuge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus audivit illam legentem Esayam prophetam. Ex dixit. Putas ne intelligis que legis ? Qui ait. Et quomodo possum : si non aliquis ostenderit mihi has scripturas ? Rogavit que Philippum ut ascenderet secum. Locus autem scripture quem legebat erat hic. Tanquam ovium ad occisionem ductus est : et sicut agnus curam tendente se sine voce : sic non aperuit os suum : in humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem autem illius quis enarrabit ? Quoniam tollitur a terra vita ejus. Respondens autem eunuchus dixit. Obsecro te de quo propheta hec dicit ? De se an de alio ? Aperiens autem Philippus os suum : et incipiens ab scriptura ista : evangelizavit illi Jesum. Cum autem iter haberent : venerunt ad quoddam stagnum. Et sit eunuchus Philippo. Ecce aqua : quid est : quod prohibet me • baptizare ? Dixit autem Philippus. Si credis ex • totis precordiis tuis licet : et respondens dixit. Credo filium Dei esse Jesum Christum. • Et jussit stare currum : et descenderunt ambo in aquam : et baptizavit eum Philippus. Et cum ascendissent ab aqua : spiritus Domini rapuit Philippum ab eo : et amplius non vidit eum eunuchus. Hæc enim viam suam gaudens. Philippus autem inventus est advenisse in Azoto. Unde revertens evangelizabat per totas civitates : usque dum venisset in Cesaream. *Respondeat Chorus. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (= Cap. XXI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis : dixit Symoni Petro. Symon Johannis diligis me plus his ? Dicit ei. Etiam Domine : tu scis quis amo te. Dicit ei. Pater agnos meos. Dicit ei iterum. Symon Johannis diligis me ? Ait illi. Etiam Domine : tu scis quis amo te. Dicit ei. Pater agnos meos. Dicit ei tertio. Sy-

tum quibusdam in Ecclesiis tantummodo celebratur.

• Cap. III. Vers. 14, ad finem capituli. In Luxoviensi legitur ex Apocalypsi, xxi, 1-8.

• Laodite. Vulg., Laodicea ; Primasius, Laodicea, et ita legendum.

• Hec dicit. Vulgata, hæc dicit Amen ; Primasius, hæc dicit qui est Amen.

• Calidus. Vulg., Gr. et Primasius addunt : Utinam callidus esset aut frigidus.

• Ejicere. Vulg. et Primasius, evomere.

• Sedeo. Ita Primasius. Vulg., sedi.

• Paullendo. Ps. civ, 24. Creatura tua legit etiam sanctus Augustinus ; at Vulgata, possessione tua.

• Cap. VII. Corrig. viii, 26, ad finem capituli ; immo Luxoviensi legitur ex I. Cor. xiii, 45.

• Has Scripturas. In Vulg. et Gr. deficit.

• Baptizare. Lege Baptizari.

• Totis precordiis. Vulg., Gr., tota corda.

• Cap. XXI. Vers. 15-19. In Luxoviensi legitur ex Joau. xxi, 1-15.

sepultus : et a mortuis est mirabiliter suscitatus : A
cujus virtutem et gloriam serenata cordis acie con-
templamur : cum novelli gregis ^b ovibus dulcissima
in ara tua Domine pasqua circumdamus. Universi
pariter exorantes : ut hujus sacri corporis ali-
mentum cruorisque suavissimum poculum : ^c ad
premium satietatis perpetue nobis tri-vas possiden-
dum. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Devotione geminata fratres charissimi passo pro
nobis Domino mestificati cordis hostias offeramus ;
meroris operibus fructum leticie comparantes. Ut
dum paschale sacrificium sedulitatis studio agere
procuramus : in adventum ipsius strenue servitutis
testimonium reportemus : quo jubente dicimus.
Pater noster qui es in celis.

*Dicat Presb. Vic't leo tribus vicibus modo ut in
die Resurrectionis folio 193.*

secratione, fundendæ. Fuerunt pauci recentiores, viri
eruditi, qui circa efficientiam verborum Christi in
elementis eucharisticis transsubstantiandis, asserere
Gotho-Hispanos et Gallos in eadem sui se opinione
quam illi recentioribus Græcis attribuunt : scilicet
divina Christi verba ad elementa eucharistica conse-
cranda non sufficere, nisi adsit oratio *post pridie*,
quæ, instar invocationis Græcorum et Orientalium,
Spiritus sanctus invocatus panem et vinum in Christi
corpus et sanguinem transsubstantiet ; at viri eruditi
debeant animadvertisse partem maximam orationum
post pridie ad Spiritum sanctum non spectare,
illisque aut Patrem æternum, aut Christum Do-
minum Dei Filium, aut adorandam Trinitatem invo-
cari. Quid igitur fiet de tot missis quarum *post pridie*
nullam habent Spiritus sancti invocationem? Num
sine elementorum consecratione celebrabuntur? Ab-
sit ; illæ ipsæ esse contrarium probant. Conceden-
dum igitur est Gotho Hispanos, idem et de Gallis
sentendum, nunquam dubitasse quin solis Christi
verbis, sine ulla Spiritus sancti invocatione, elem-
ta eucharistica plene et legitime consecrarentur. Non
est necesse, inquit, Spiritus sancti invocatio ; suf-
ficit quod Deus aut aliqua invocetur persona,
ut in *post pridie* fit ; at sine istiusmodi invocatione
sola Christi verba non sufficiunt ad elementorum
transmutationem. Ita ne? Sed hæc non est opinio
recentiorum Græcorum ; illi enim non Trinitatem,
non Deum Patrem, aut Filium, sed solum Spiritum
sanctum invocandum esse tenent, ut eucharistia
legitime consecratur. Fractura illud discriminis est
inter recentiores Græcos et Gotho-Hispanos, quod
Græci, in libris suis liturgicis, formulas certas, so-
lemnes, immutabiles habeant, quibus invocatur Spi-
ritus sanctus ad elementa eucharistica transsubstan-
tianda, et apud Gotho-Hispanos et Gallos nullæ in-
veniuntur solennes et canonicæ formulæ invocatio-
nis, nam in eorum orationibus *post pridie* et *post
mysterium* nihil fixum et stabile est ; voces sensusque
variis sunt, quemadmodum orationes ipsæ, pro missæ
diversitate, variant et mutantur. Quare si oratio
post pridie illis fuisset consecratoria, aut totam ora-
tionem, aut saltem aliquam ejus partem, eandem in
omnibus missis, recitarent. Est enim prorsus incre-
dibile eos formam consecrandi elementa incertam
habuisse, et mutabilem. Sed quid multis opus est?
Sunt orationes *post pridie* quibus aperie orant pro
sanctificatione elementorum quæ antea plene conse-
crata et transsubstantiata fuerant. Sic Dominica 5
Quadragesimæ : *Hoc sacrificium respicere et sanctifi-
care digne is quod est verum corpus et sanguis Filii
tui, etc.* Sic forma tertia post Pascha : *Offerimus tibi...
corpus et sanguinem Filii tui, quod ipse placatus be-*

*Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Domi-
nus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

Benedictio. Dei Patris Filius qui vestra peccata
per corpus suum cruci adfixit : suo carnes vestras
adfigat ^d timori. *ñ. Amen.* Quique vos filios sibi
redemptionis adoptavit ex gratia : nulli vos patia-
tur se judicante mancipari gehenna. *ñ. Amen.* Quo
salvati per crucem : ad futuram quandoque merea-
mini pervenire mercedem. *ñ. Amen.* Per mise-
ricordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper
vobiscum. *ñ. Et cum.*

Ad accedent s. Caudete populi.

*Com. Refecti Christi corpore. Quere in vigilia
Resur. fol. 193. Oratio. Expletis Domine in hac.
B Quere in die Resurrectionis. fol. 198.*

✕

c Quando ^f preparatus sit Sacerdos ad Mis-

am
nedicendum assumens, etc. Sunt orationes *post pridie*
in quibus nulla est invocatio, nulla occurrit mentio
de benedictione aut sanctificatione elementis tribuen-
da, atque istæ, quæ paucæ non sunt, convincunt
hanc orationem ad transmutationem panis et vini
nihil prorsus conferre. Nam primi generis orationes,
quibus invocatio quædam inest, ostendunt elementa,
ante eam invocationem, fuisse transmutata, atque in
corpus et sanguinem Domini conversa. At secundi
generis orationes, quibus nulla inest invocatio, pro-
bat Gotho-Hispanos et Gallos pro certo habuisse
elementa eucharistica, sine ulla invocatione, solis
Christi verbis legitime et plene transsubstantiar.
Quare frustra laborant qui Gallos et Gotho Hispanos
in recentem Græcorum errorem vel invitos trahere
conantur. Siquidem eorum orationibus *post pridie* et
post secreta non petunt a Deo elementorum transmu-
tationem, sed rogant ut elementis consecratis sanctitas
infundatur et gratia, quæ rite communicantibus
prosit. Paucis effectus postulant sacramentales.

^a *Et a mortuis Tolle illud et, quod abundat.*

^b *Ovibus. Forte, agnis.* Cæterum hinc etiam probatur
quod (Pag. 189) supra notavi, neophytos a fonte
baptismatis in ecclesiam deductos circa altare con-
stitui consuevisse, de quo ritu meminimus sanctus Hila-
rius Pictaviensis, aut alius vetustissimus tractator
(*Apud Martene et Durand., veter. script. Coll. ampliss.
tom. IX, col. 78*), in tractatu die Paschalis ad Neo-
phytos habito : *Solemnitas Paschæ est, et innovationis
mysteriorum in iste dies, in quo deponentes in baptismo
veterem hominem, novi homines effecti, sanctum altare
circumdant.*

^c *Ad premium.* Hæc una est eorum orationum *post
pridie* quibus non postulat benedictio, aut sanctifi-
catio pro donis consecratis, sed pro communicantibus
beneficia directe flagitantur.

^d *Timori. Forte, timore.*

^e *Quando.* Quæ sequuntur *regulæ generales* (ut in
Missali Toletano appellantur) in Missali Romano sanc-
tu Pn V *ordinarium missæ*, et in Missali Mozarabum
preparatio pro missa et *liber omnium offerentium*,
denominantur : ea autem complectuntur quæ in
omnibus ferme missis aut agenda sunt, aut certe re-
citanda, et generales quasdam rubricas e libro offi-
ciali depromptas.

^f *Quando preparatus sit sacerdos.* Preparatio ad
missam celebrandam alia est remota, alia proxima :
remota preparatio hæc præsupponitur rite præmissa.
De qua vid. em. Bona (*Res. Liturg. lib. II, cap. 1*).
Ad preparationem proximam pertinent rubricæ, quæ
subnectuntur. 1° Igitur sacerdos manus lavat dicendo
orationem *Largire sensibus nostris*, etc. 2° Antequam
sacerdos vestes induit, flexis genibus orat. 3° Surgeus

ris captivorum ovantium stipatur agnibus : qui passionis tempore etiam discipulorum snorum fuerat societate nudatus. Agitur eo resurgente tremefacta funditus terra : quo descendente concussa sunt et inferna. Cohors militum terrenorum celestis regis terribili regressu percussa diffugit : et quem dudum inluserat velut reum : jam et ipsa terribilem victa judicem verum constitetur : et Deum. Sanctorum corpora vivificata consurgunt : habitaculum quod paulisper jacerat : resurgit gloriosum : eodem resuscitante : a quo anima derelicta in inferno non fuerat. Angeli proprio famulantur auctori : splendidus universo mundo orituri dies. Tripudiant inspirato Resurrectionis die : qui mestificati fuerant passionis ejus vulnere repentino. Agnoscit mater membra : que genuit. Maria Magdalene Angelo increpante resipuit : ne viventem cum mortuis querere debuisset. Ad monumentum Petrus cum Johanne concurrat : recentiaque in linteaminibus defuncti : et resurgentis vestigia cernit. Latro Chrisum confessus : possessor paradisi factus est : primitivus. Impletum est quod fuerat de filio hominis : tot ante secula prophetatum : ut scilicet peccatorum pro nobis manibus traderetur : crucifigeretur : moreretur. Inferna terribiliter penetrasset : superbos dejiceret : humiles misericorditer exaltaret. Cum triumpho inenarrabili a mortuis resurgeret : et cum Patre et Spiritu Sancto omnipotentia cunctis dominando regnaret. Cujus virtutis immensitate permoti etiam septem

A vexilla regia bratorum innumeras lucifluarum mittit plebium catervas ad 217 laudem : ac suum quisque pio preveniens officio : locum debitum exsolvit : cathem triumphantis Regis per eum submissequi adorat : et glorificatis vultibus agnum : suasque rutilantibus gemmis eximias prefert cum laude coronas. Seraphin quoque divine sedis terribilem thronum alarum trino tegmine velant : sui famulatus unum te fatendo cum Patre et Spiritu Sancto Deum trine confessionis preconio declarandum in sede syderea permanentem regnantemque in secula seculorum incessabili jugitate dicunt. Sanctus. Sanctus. sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuis. Per quem nobis veram destinasti salutem : ut homo serpentis fraude deceptus illo resurgente mortem evaderet : et vitam quam amiserat repararet. Egerat diabolus fraude ut jugularet incautum : sed curavit Dominus vulneratum : dum sudit sanguinem preciosum. Tunc enim vetito ligno letale vulnus accepit : nunc vero per crucis lignum perpetua gaudia acquisivit. Deceperat quidem seducta mulier virum : sed redemptus est venerabilium fixatione clavorum. Quia eripuit nos Deus de inferis : et liberavit de manu mortis : qui sedet ad dexteram Patris. Christus Dominus ac Redemptor eternus.

* Post pridie. Oratio. Ad tumulum vigilantes unici Redemptoris : qui pro nostra redemptione

* Post pridie. Peracta consecratione subjicitur oratio quæ in nostro Missali constanter *post pridie*, in libris liturgicis Gallicanis *post secreta*, et non raro *post mysterium*, denominatur. Eandem sanctus Isidorus (*Off. eccl. lib. 1, c. 15*), et ex eo Etherius et Beatus (*Adv. Elipand., lib. 1*) videntur confirmationem sacramenti tanquam proprio nomine appellasse. *Ex hinc*, inquit sanctus Isidorus, *sexta oratio succedit, CONFIRMATIO SACRAMENTI, ut oblatio, quæ Domino offertur, per Spiritum sanctum sanctificata, Christi corporis et sanguinis confirmetur.* Legendum esse *Christi corporis et sanguinis* ex Hittorio antea notavi (*P. 69*). In Sacramentario Bobiano nulla est oratio *post secreta*, aut *post mysterium*. Mi-se enim omnes illius Sacramentarii iis carent quæ *consecrationem* consequuntur. Paucæ orationes *post secreta* in Missali Gallicano leguntur ; multæ etiam in Missali Gallo-Gothico desiderantur, in quo nihilominus pleræque orationes, *post mysterium*, aut *post secreta* inscriptæ, adhuc supersunt. At in Missali Mozarabum nulla est missa quæ sua oratione *post pridie* careat, cumque illæ orationes sint inter se diversæ, hinc illis haud exigua inest varietas. Porro hac oratione Gotho-Hispani et Galli expresse commemorant mortem, passionem, resurrectionem, in cælo ascensionem, et alia quædam Christi Domini mysteria ; eaque de causa, ejus mandato obtemperantes, se Eucharistiæ sacrificium offerre profitentur, deinde solemnem faciunt hostiæ oblationem, victimamque sacrificii, Christum Dominum, sub speciebus panis et vini latentem, Deo offerunt, addunt postea supplicationem, ut Deus minus oblatum digne benigne acceptare, ac demum rogant ut Deus digne benedicere et sanctificare species consecratas, easque divine munificentia donis ac gratiis omnibus afflatim replere, inter communicantes distribuentis. Verum quidem est quod in singulis orationibus *post pridie* quatuor ista, saltem explicitè commemorata, non reperiantur ; singulis

C tamen horum unum, aut plura, haud paucis, omnia distincte inseruerunt ; neque ulla ferme occurrit quæ effectus sacramentales, vel, quod in idem recidit, quæ benedictionem aut sanctificationem hostiæ consecratæ non postulent. Sunt etiam nonnullæ quibus effectus sacrificii petunt, etsi pro his ante consecrationem plerumque orare soleant. Sunt alia quibus petunt ut dona gratiæ conferantur offerentibus, et simul ut benedicantur eorum oblationes, atque ut vota precesque populi suscipiantur. Jam vero orationes *post pridie* modo æternum Patrem, modo Dei Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, modo Spiritum sanctum, aliquando individuum Trinitatem, frequenter nullam e divinis personis nominatim, sed Deum rogant ; et inter orandum easdem, aut similes adhibent loquendi formula, quæ in Sacramentariis passim adhibentur, cum res etiam sensu et vitæ caritas, quales sunt aqua baptismatis, oleum unctionis, cineres, candelæ, lumina paschalia, altare, ejuque ministeria, vestesque benedicuntur. Hinc præter consuetas voces benedicendi et sanctificandi, orant ut dona oblata sint divinæ gratiæ sanctificatione respersa, sint Dei benedictionis plenitudine referta ; Christum rogant ut sacrificiis propitiatus illi digne, et benedicturus descendat. Aliquando orant et immittat in ea spiritum sanctitatis, ut infundat in ea imbrem Spiritus sancti de caelis, ut Deus a spiritibus sui permissione sanctificet. Quibus orandi modis res ipsa nihil amplius significabant quam quod voces *benedicere* et *sanctificare* sonant, eos tamen adhibebant tum ad ostendendum se postulare sanctitatem rebus ipsis inhærentem, tum etiam ad affectum erga Deum movendum, dum ea pro quibus supplicabant sensibus quodammodo subjiciebant. Orabant autem pro effectu sacramentali, ut ipsæ orationes *post pridie* et *post mysteria* probant, et consensus liturgiarum Occidentis et Orientis confirmat, quibus omnibus insunt orationes pro effectu sacramentali, peracta cum

P. Fac me. Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. A Pater noster. *ψ*. Ab occultis meis munda me Domine : *η*. Et ab alienis parce servo tuo. *ψ*. Domine exaudi orationem meam. *η*. Et clamor.

Oremus. *Oratio*. ^a Deus qui de indignis dignos : de peccatoribus justos : et de immundis facis mundos : munda cor meum et corpus meum ab omni sordo et cogitatione peccati : et fac me dignum atque strenuum sanctis altaribus tuis ministrum : et presta ut in hoc altari ad quod indignus accedere presumo : acceptabiles tibi hostias offeram pro peccatis et offensivibus : et innumeris quotidianis meis excessibus : et pro peccatis omnium viventium : et defunctorum fidelium : et eorum qui se meis commendaverunt orationibus : et per eum tibi meum sit acceptabile votum : qui se tibi Deo Patri pro nobis obtulit in sacrificio : qui est omnium opifex et solus sine peccati macula Pontifex. Jesus Christus filius tuus Dominus noster. Qui tecum vivit etc. ^b *Et statim manibus junctis coram pectoribus humiliter exeat : et eat ad altare : et faciat confessionem* ^c *dicendo prius. Ave Maria. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Sancti Spiritus adit nobis gratia. ψ. Introibo ad altare Dei. η. Ad Deum qui letificat juventutem meam. P. Judica me Deus. totum. cum Gloria Patri. Et iterum dicat. Et introibo ad altare Dei. ψ. Dignare Domine die isto. η. Sine peccato nos custodire. ψ. Confitemini Domino quoniam bonus. η. Quoniam in seculum misericordia ejus. ψ. Ora pro nobis sancta Dei genitrix. η. Ut C*

^d *Confessio. Confiteor omnipotenti Deo et ^e beate Marie Virgini : et Sanctis Apostolis Petro et Paulo*

^a *Deus qui de indignis. Hæc oratio in Sacramentario sancti Gatiani Turonensis inter alias apologias exstat. Ejusmodi apologiæ plures leguntur in Sacramentario Gregoriano Menardi, quæ vetustis Missalibus libris orationes ante missam nonnunquam inscribuntur. Dicuntur apologiæ sacerdotis, quia illis sacerdos excusat sese, quod indignus cum sit audeat ad sacræ mysteria celebranda accedere. Ad calcem Missalis Toletani adjecerunt ordinem celebrandi missam, in quo arbitrio sacerdotis relinquunt ut, si voluerit, orationem Deus qui de indignis, etc., dicat antequam vestes sacerdotales induat ; at juxta rubricam Missalis nostri hæc oratio dicenda est a sacerdote postquam vestes sacras induit ; deinde, quod singulare est, orationi præmittuntur antiphona, Kyrie et oratio Dominica, quibus, tanquam collecta, subjicitur Deus qui de indignis. Cæterum hæc distinguenda est ab alia apologia quam facit sacerdos statim ante orationem missam.*

^b *Et statim. Eadem rubrica legitur in Missali Toletano, ubi notandum sacerdotem calicem ad altare non deferre, ut modo plerumque fit, cum missa privata celebranda est.*

^c *Dicendo prius. Eadem in Missali Toletano legitur, cæterum vastam esse consuetudinem recitandi psalmum Judica me Deus cum versicu'o Introibo, probat P. Le Brun (Explic. missæ t. 1, part. 1, art. 5, n. 4, pag. 111). De hac consuetudine Pontificale Prudentii Trecentis, apud Martenium (De antiq. Eccl. Ritib. tom. 1, col. 530), habet : Hac dicta, sacerdos osculatur altare, dicat : Introibo ad altare Dei, etc. Psal. Judica me, Deus. Orat. Aufer a nobis, etc. De*

et omnibus Sanctis : et vobis fratres manifesto me graviter peccasse ^f per superbiam : in lege Dei mei : cogitatione : locutione : opere et omissione : mea culpa : mea culpa : grayissima mea culpa. Ideo precor beatissimam Virgineam Mariam : et omnes Sanctos et Sanctas : et vos fratres orare pro me.

Absolutio. Misereatur vestri omnipotens Deus : et dimissis omnibus peccatis vestris : perducatur vos ad vitam eternam. Amen.

Absolutio ad populum. Indulgentiam absolutionem et remissionem omnium peccatorum vestrorum cum emendatione morum et vite : per gratiam Sancti Spiritus tribuat vobis misericors Dominus. Amen. ψ. Deus tu conversus vivificabis nos. η. Et plebs tua letabitur in te : ψ. Ostende nobis Domine misericordiam tuam. η. Et salutare tuum da nobis. ψ. Sacerdotes tui induantur justiciam. η. Et Sancti tui exultent. ψ. Domine exaudi. η. Et clamor. ψ. Dominus vobiscum. η. Et.

Oremus. *Oratio*. ^g Aufer a nobis quesumus Domine : cunctas iniquitates nostras : et spiritum superbie et elationis cui resistis : et reple nos spiritu timoris : et da nobis cor contritum et humiliatum : quod non spernis : ut ad Sancta Sanctorum puris mereamur mentibus introire. Per Dominum nostrum **219** Jesum Christum filium tuum : qui tecum vivit et regnat in unitate ejusdem Spiritus Sancti Deus : per omnia secula seculorum. Amen.

Et statim accedat ad altare : et faciat crucem super aram dicendo. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Et osculetur aram : et osculando eam dicat Ant. h *Salve crux preciosa que in corpore Christi dedicata*

eadem in missa Illyrici, apud Martenium (Ibid., col. 495) et apud Micrologum (Cap. 25).

^d *Confessio. Confessionis formulæ plures et variæ in vetustis Missalibus libris inveniuntur. Hæc, paucis mutatis, in Missali Toletano (Fol. 111, col. 2) legitur. Adverte quod omnibus præcipuis diebus festivis, sacerdos, antequam faciat confessionem, dicit : Per gloriam nominis tui, Christe fili Dei vivi, et per intercessionem sanctæ Mariæ virginis, et beati Jacobi et omnium sanctorum tuorum, auxiliare et miserere indignis servis tuis, et esto in medio nostri Deus nostræ, qui vivis et regnas in sæcula seculorum ; et respondetur Deo gratias.*

^e *Beate Marie Virgini. In formula Toletana legitur semper virgini.*

^f *Per superbiam. In Toletana paulo aliter : Et manifesto omnia peccata mea, quia peccavi nimis cogitatione, locutione, opere et omissione ; mea culpa, etc.*

^g *Aufer. Hæc oratio longe prolixior est illa quæ in Missali Toletano legitur. Sacerdos accedit deinde ad altare et 1° facit crucem super aram, eamque osculatur, dicendo Salve crux, etc. ; additque aliquam ex subsequentibus orationibus, Exaudi, etc., Per virtutem, etc. 2° Extendit corporalia, et orat. 3° Mundat calicem et patenam, et orat. 4° Vinum aqua miscet in calice, et hostiam in patena collocat ; imponitque calici, eamque filiola tegit, ac deum calicem et patenam in media ara collocat, et velo legit.*

^h *Salve crux. Osculando aram sacerdos dicit Salve crux, etc. Consuetudo vetusta erat crucem in ara aut collocare, aut suspendere, quam sacerdotes Gothe-*

es : et ex membris ejus tanquam margaritis ornata : **A** salva presentem catervam in tuis laudibus jugiter congregatam. γ . Adoramus te Christe et benedicimus tibi. η . Quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.

Oremus. *Oratio.* Exaudi nos Deus salutaris noster : et per triumphum sancte crucis : a cunctis nos defende periculis. Per Christum.

Oratio. Per virtutem sancte Crucis : et per intercessionem beate Marie Virginis : et beati Petri Apostolorum Principis : et omnium Sanctorum : absolve quesumus Domine nostrorum vincula delictorum : et quicquid pro eis meremur : propiciatus averte : et ad beneficia recolenda quibus nos instaurare dignatus es : tribue venire gaudentes. Per Christum.

Alia. Consientias nostras.

Alia Oratio. Adsit nobis Domine.

^a *Ad extendendum corporalia dicat Sacerdos.* In tuo conspectu quesumus Domine hec nostra munera tibi placita sint : ut nos tibi placere valeamus : attollite portas principes vestras : et elevamini porte eterne : et introibit Rex glorie. Quis est iste Rex glorie? Dominus fortis et potens in prelio : Dominus virtutum ipse est Rex glorie.

^b *Mundando calicem dicat.* Dignare Domine mundare ^c vas istud : in quo sumere preciosum ^d sanctum corpus tuum valeam. Qui cum Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas Deus per omnia secula seculorum.

Quando ponit vinum. Miscere quesumus Domine in **C** calice isto quod manavit ex latere tuo : ut fiat in remissionem peccatorum nostrorum. Amen.

Benedictio aque. Jube Domine benedicere

Dicat minister. Ab illo benedicatur : cujus Spiritus super aquas forebatur. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen

Oratio. ^e Ex latere Domini nostri Jesu Christi sanguis et aqua exiisse perhibentur : ^f hec ideo nos pariter commiscemus : ut misericors Deus utrumque ad medelam animarum nostrarum sanctificare dignetur. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Quando ponit hostiam in patena dicit. Benedictio Dei Patris omnipotentis et Filii et Spiritus Sancti : descendat super hanc hostiam tibi Deo Patri offerendam. Amen. **D**

Hispani, ad aram accedentes, salutare solebant. De cruce in ara collocata S. zomenus (*Hist. Eccl. lib. 11, cap. 5*). Sanctus Gregorius Turonensis (*De Mir. S. Juliani, cap. 43*) scribit : Pendebat autem super ipsum altare crux holochrysa, etc.

^a *Ad extendendum corporalia.* Vide notam fol. 119. Corporalia nec initio missæ, neque a sacerdote olim extendebantur, sed, lecto Evangelio, iisque qui sacrificio interesse non debent dimissis, a diacono mensa Domini sternebatur. Oratio *Sub tuo conspectu*, etc., ex duabus orationibus compacta videtur, quarum prima fortasse dicebatur cum diaconi palla tegerent oblata, in altari composita ; altera, *Attollite portas*, tum dicebatur cum iidem, ante orationem *post nomina*, pallium attollerent quo munera operiebantur.

Ante Evangelium dicat Sacerdos. *Oratio.* Conforta me Rex Sanctorum summum tenens principum : da sermonem rectum et bene sonantem in os meum : ut placeam tibi et omnibus circumstantibus.

Inclinat se in medium altaris : et dicat. Jube Domine benedicere. Dominus sit in corde meo et in ore meo et in labiis meis : ad pronuntiandum sanctum Evangelium divinum.

Diachonus vero dicat. Munda cor meum corpusque ac labia mea : omnipotens et misericors Deus : qui labie Esayæ prophete calculo mundasti ignito. Ita et me tua gratissima miseratione mundare digneris : ut sanctum Evangelium valeam nunciare. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

B *Quando petit benedictionem a Sacerdote.* Jube domine benedicere.

Dicat Sacerdos. ^g Corroboret Dominus sensum tuum ac labia tua : ut recte pronuncies nobis eloquia sancta sua.

Quando osculatur Evangelium. *D'cat Presb.* Ave Verbum divinum : reformatio virtutum : restitutio sanitatum.

Ad hostiam offerendam. *Oratio.* Acceptabilis sit majestati tue omnipotens Deus : hec nostra oblatio : quam tibi offerimus : pro reatibus et facinoribus nostris : et pro stabilitate sancte Catholice et Apostolice Ecclesie. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Ad offerendum Calicem. *Oratio.* Offerimus tibi Domine : Jesu Christi filii tui calicem : humiliter implorantes clementiam tuam : ut ante conspectum Divine majestatis tue : cum odore suavitatis ascendat. Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Ad ponendam filiolam. *Oratio.* Hanc **220** oblationem quesumus omnipotens Deus placatus accipe : et omnium offerentium : et eorum pro quibus tibi offeruntur peccata indulge. Per Christum.

Inclinat se junctis manibus et dicat hanc orationem. Domine Deus omnipotens Pater : bene χ dic et sanctifica hoc sacrificium laudis : quod tibi oblatum est ad honorem et gloriam nominis tui : et parce peccatis populi tui : et exaudi orationem meam : et dimitte mihi omnia peccata mea. Per Christum Dominum nostrum Amen.

^b *Mundando calicem.* Adde et patenam, sive discum.

^c *Vas istud.* Lege vasa ista, calicem scilicet et discum.

^d *Sanctum.* Lege sanguinem et corpus tuum valeam, etc.

^e *Ex late e.* Hæc oratio exstat in sacramentario Moysacensi, apud Martenium (*De ant. Eccl. Rit.*, tom. I, col. 5.0), ubi ad mistum inscribitur.

^f *Hec ideo.* Scilicet vinum et aquam commiscemus. In Moysacensi Codice apud Martenium citatum illud hæc deficit.

^g *Corroboret.* Eadem benedictio ad Evangelium legitur in Codice Moysacensi (*Marten.*, *ibid.*, col. 359).

^a *Benedictio incensi.* Jube Domine benedicere. Ab A illo benedicatur : in cuius honore cremabitur. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Incensando dicat Sacerdos. Oratio. Placare Domine per hoc incensum mihi et populo tuo : parcens peccatis nostris : et quiescat ira et furor tuus : presta propicius : ut bonus odor simus tibi in vitam eternam. Amen.

Ad offertorium populi dicat Sacerdos offerenti. Centuplum accipias : et vitam eternam possideas in regno Dei. Amen.

Benedictio panis. ☩. Adjutorium nostrum in nomine Domini. ☩. Qui fecit. ☩. Sit nomen Domini. ☩. Ex hoc.

Oratio Bene ☩ dic Domine creaturam istam panis : sicut benedixisti quinque panes in deserto : ut omnes gustantes ex eo recipiant sanitatem tam anime quam corporis. Per Christum. Bene ☩ dictio Dei Patris omnipotentis : et Filii : et Spiritus Sancti : descendat super hunc panem : et super omnes ex eo comedentes.

Ad lavandum manus. Lavabo inter innocentes manus meas : circumdabo altare tuum Domine : ut audiam vocem laudis tue : et enarrem universa mirabilia tua. Ne perdas cum impiis Deus animam meam : et cum viris sanguinum vitam meam.

In fine Missæ dicitur Antifona in laudem gloriose Virginis Marie. Ant. Salve regina misericordie. Vita dulcedo et spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii Eve. Ad te suspiramus gementes et fentes in hac lachrymarum valle. Eya ergo advocata nostra : illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens. O pia. O dulcis Virgo semper Maria. ☩. Post partum.

^a *Benedictio incensi.* Usus thuris in Ecclesia Dei vetustissimus est, et a Malachia propheta (Cap. 1, 2, juxta LXX) prædictus : Ἐν παντὶ τόπω θυμίαμα προσοίεται τῷ ἱερωτάτῳ καὶ θυμίαμα καθαρόν, ut sanctus Justinus in dialogo cum Tryphone legit : *In omni loco thymiana offeritur nomini meo et sacrificium mundum.* Hinc in omnibus Orientalium liturgiis thus et thuribulum tam frequenter recurringunt, templum enim et altare, dona sacra, Evangelium, sacras imagines, sacerdotes, presbyteros, clerum et populum, mortuorumque fidelium cadavera thurificare solent. Præter liturgias, vide sanctum Basilium (Hom. de S. Gordio martyre), sanctum Ephrem (In Testamento suo), Dionysium Areopagitam, sive alium auctorem (De ecclesiastica Hierarchia, cap. 3), canones apostolorum (Can. 3), etc. In occidente Thus in funeribus adhibebatur (Teri., Apol. cap. 40). Thuribulum sacerdotem præcedebat cum ecclesiam sacrificaturus adiret. Ordo Romanus primus Hiltorpii, de processione pontificis e secretario ad aram describens : *Tunc ministri, cum thymiamaterio et thuribulis, non amplius ternis, procedunt ante ipsum pontificem, mitentes incensum.* Paulus diaconus Emeritensis (De Vitis Patr. Emeritens., cap. 6), de Fidele episcopo Emeritensi agens : *Moxque ille consurgens, diaconibus ex more thuribulo gemitibus, et ante eum procedentibus, cum universis qui aderunt, ad ecclesiam perrexit, quatenus, Deo adjuvante, missarum solemnia celebrarent, etc.* Thus quoque præcedebat Evangelium : b altare ad ambonem procedens, et ab ambone ad

^b OMNIUM OFFERENTIUM.

Dicat Presb. ante Altare antequam faciat confessionem in omnibus Festis principis.

Per gloriam nominis tui Chri-ste fi-li
Dei vi-vi et per intercessi-onem sancte
Mari-e Vir-gi-nis et
bea-ti Jacobi et omnium Sanctorum
tuorum adju-ga-re et interere in-
dignis s-rvis tu-is et esto in meli-o
nori Deo no-ster qui vi-vas et
te-ghas in se-cula
se-culorum. D-o gra-tias.

Ad Missam c Officium.

^c Hec dicit Dominus : ego tuli te et fui tecum : alleluja. Et interfeci omnes inimicos tuos alicuius. Fecique tibi nomen grande : alleluja : alleluja. ☩. Beatus vir qui timet Dominum : in mandatis ejus cupit nimis. P. Feci. ☩. Gloria et honor.

altare veliens (Ord. Rom. citatus, et Micrologus, cap. 9). In quibusdam Ecclesiis altare thurificabant, et oblati. Testis est sanctus Ambrosius, in Lucam (Lib. 1, cap. 1) : *Atque utinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus. Imo præbeat se videndum ; non enim dubites assistere angelum quando Christus assistit, quando Christus immolatur.* Porro quotiescunque incensum thuribulo imponeret, sacerdos illud prius benedicebat. Harum benedictionum formulæ plures apud Martenium leguntur (De ant. Eccl. Ritib. tom. 1, l. v, cap. 4, art. 12), inter quas (Pag. 532) est hæc in Pontificali Prudentii Trecentis episcopi : *Hoc incensum ad omnem putorem nocivum extinguendum Dominus benedicat, et in odorem suavitatis suæ accendat.*

^d *Omnium offertorium.* Apud Mozarabes liber omnium offertorium inscribitur Missale minus, orationes quasdam et alia nonnulla continens, quæ communiter ab omnibus sacerdotibus missæ sacrificium offerentibus dici solent ; et hinc fortasse denominationem sortitus est. Liber hic, dum Evangelium legitur, in altari a cornu Epistolæ ponitur, atque, ut opinatur Pisa, omnium offertorium dictus est ab illis vocibus quæ in oblatione calicis dicuntur : *Et omnium offertorium peccata indulget.*

^e *Officium.* Regum II, vii, 9. ☩. Psal. cxi, 1. De officio ad missam vide quæ notavi pag. 64, et animadvertite quod missa sancti Jacobi hoc loco ponitur tanquam exemplum missæ Mozarabice.

221 *Et prosequatur a choro usque in fin. per totum annum preter in adventu Domini in Quad. ag. et in diebus feriis.*

In excelsis Deo. Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus Rex celestis: Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite Jesu Christe. Domine Deus agnus Dei Filius Patris. Qui tollis peccata mundi: miserere nobis. Qui tollis peccata mundi: suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris: miserere nobis. Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus altissimus Jesu Christe. Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

Dicat iterum. Per omnia semper secula etc.

Oratio. Christe cujus virtus atque potentia tantum in Apostolo tuo Jacobo emicuit: ut in nomine tuo emissis se demoniorum catervis: potentialiter meruerit imperare: tu Ecclesiam tuam ab adversantium impugnatione defende: virtute Spiritus exuperando adversa: ut illius doctrine opere compleat: cujus hodie exempla pie passionis honorat. *ñ. Amen.*

In Adventu Domini.

Oratio. Deus qui per Angelicos choros adventum filii tui Domini nostri Jesu Christi annunciare voluisti: qui per Angelorum preconia gloriam in excelsis Deo et in terra pacem hominibus bone voluntatis adclamantibus demonstrasti: concede ut in hujus Dominice Resurrectionis festivitate: pax terris reddita convalescat: et fraterne dilectionis charitate innovata permaneat. *ñ. Amen.*

In solemnitatibus et in Dominicis quando festivitates Martyrum celebrantur.

^a *Per omnia.* Postquam finis canendo officio ad missam factus est, sacerdos in medio altaris canit *Per omnia semper secula seculorum*, et statim pariter canendo subdit *Gloria*, reliqua vero prosequitur chorus. Hanc acclamationem liturgicam *Per omnia, etc.*, antiquissimam esse, ex sancto Irenæo (*Advers. Her. lib. 1, cap. 3*) constat. In missa Romana præmittitur præfationi. Adverte discrimen inter Romanam et Gotho-Hispanam hymnum, hi enim *per omnia semper secula seculorum* canunt. Origo hymni *Gloria in excelsis* (qui hymnus Angelicus, et a Græcis *Doxologia magna* denominatur) e caelo est; angeli enim primam ejus partem in Nativitate Domini canunt, reliqua, inquit Patres Conc. Tol. iv (*Can. 12*), ecclesiastici doctores adjecerunt. Plerumque sancto Hilario Pictaviensi tribuuntur, at an ipse composuerit, an e græco in Latinum transulerit, non est adeo certum. Consuetudine vetusta in Hispania canebatur hymnus Angelicus, ut concilium Toletanum iv (*Can. 12*) aperte innuit, canebatur autem non solum Dominicis diebus, sed quibuscunque festivitatibus, ut Etherius et Beatus (*L. 1, advers. Elip.*) scribunt; quare recentioris instituti apud Mozarabes est, quod tempore Adventus et Quadragesimæ, diebus Dominicis hymnus Angelicus omittatur. Hymnus Angelicus canebatur pariter in Gallia, ut ex Sacramentalio

A *Oratio.* Gloria nostra Deus.

Quere in festo Sancti Clementis fol. XX.

In Sancte Marie et in Circumcisione.

Oratio. Tibi semper Domine gloriam omnipotens Jesu Christe: cujus in celo et in terra laudes: confessio permanet: dum tibi gloria in excelsis decantatur: et in terra pax hominibus nunciatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis et populis supplicantibus tribue: ut ab omnibus nos mundes peccatis: et pacem tuam perpetuam nobis propicies et omni populo largiaris. *ñ. Amen.*

De Natale Domini.

Oratio. Hodie nobis the-aurus natus est: hodie nobis e lux ex utero virginis: quam spiritus ignivit verum lumen apparuit. Hodie cecorum medicus lumen natus est. Hodie paraliticorum sanitas. Hodie debiliu firmamentum: infrinantium victus. Hodie resurrectio vivorum Salvator advenit. Hodie nobis inter noctem nubes ignita lucis apparuit. Hodie Salvator noster advenit: quem prophete ante promiserant: ex Maria Virgine nascitur. Hodie nobis in presepio positus perpetue Christianis ostenditur Christus: qui dixit: ego sum panis verus Dei qui de celo descendi. Siquis autem de pane isto manducaverit: non esuriet in eternum. *ñ. Amen.*

In solemnitatibus et in Dominicis quando festivitates Martyrum celebrantur.

Oratio. Laudamus te Domine cum Angelis: benedicimus te cum virtutibus sanctis. Glorificamus cum potestatibus supernis. Et qui te opifice martyres nos subsistere non desinimus: recte honore tui nominis per officium creature creatrici tue potentie non negamus: pro qua re tibi nos facito bone voluntatis tue placere servicium. Et vel in celis cum Angelis: et vel in terris cum hominibus pacifice aglutinari in tua glorificatione adscensum. *ñ. Amen.*

In Illaria Pasche post gloria in excelsis.

Oratio. Tibi gloriam concinimus Domine Deus noster: tuamque potentiam postulamus: ut sicut pro Bohiano (*Pag. 281, 282*) constat, ubi integer legitur, et adduntur binæ orationes, quarum una, de more, post hymnum recitabatur. Absoluto hymno, sacerdos iterum dicit *Per omnia semper secula seculorum*, et Diaconus olim clamabat *Oremus*, et tum sacerdos orationem fundebat; modo autem, silente diacono, sacerdos, ommissa solemnī admonitione *Oremus*, orationem dicit, quæ omnibus diebus Dominicis Adventus eadem est, *Deus, qui per angelicos choros*; Dominicis post octavam Epiphaniæ ad Quadragesimam usque, *Te excelsa laus in altissimis decet*; Dominicis Quadragesimæ, *Audiant simul te, Domine, omnes gentes*; ex Dominicis a Paschate ad Pentecosten, *Tibi gloriam concinimus*; a Pentecoste ad Adventum, *Tibi gloriam concinimus*. In missis sanctorum, et in festivitatibus Domini aut beatæ Virginis, hæc oratio frequenter peculiaris est ejus diei, alludens ad festum quod celebrant.

^b *Emissis sc. Lege missis ad se. Coufer Pseudo-Abdiam (Hist. apost. lib. iv).*

^c *Lux ex utero.* Lege ut pag. 37. In missa Nativitatis legitur: *Hodie nobis lucerna Virginis.*

^d *Perpetue.* Lege ut pag. 57. In missa Nativ. legitur: *Hodie nobis in presepio positus perpetuus panis lucis ostenditur.*

nobis peccatoribus dignatus es mori : et ^a clarificatus secundo post tertium diem apparuisti in gloria Resurrectionis : ita per te absoluti in te mereamur habere perpetuum gaudium : ita ut nobis processit vere Resurrectionis exemplum. *ñ*. Amen.

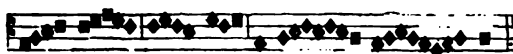
222 *Dicat Presb. in medium altaris.* ^b Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ÿ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Lectio libri Sapientie Salomonis (c Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

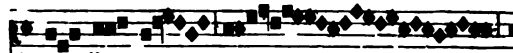
Justus si morte preoccupatus fuerit : anima ejus in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est : non diuturni neque annorum numero computata. Cari sunt autem sensus hominis : et etas senectutis : vita immaculata. Placens Deo factus dilectus : et vivens inter peccatores translatus est. Raptus est : ne malicia mutaret intellectum ejus : aut ^d afflictio deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona : et instantia concupiscentie transvertit sensum ^e sicut malicia : consummatus in brevi explevit tempora multa. Placita enim erat Deo anima illius : propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes : et non intelligentes : nec ponentes in precordiis suis talia. Quoniam misericordia Dei et gratia in sancto illius : et respectus in electo ipsius. *ñ*. Amen.

Item dicat. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Hym-nus tri-um pue-ro-rum.

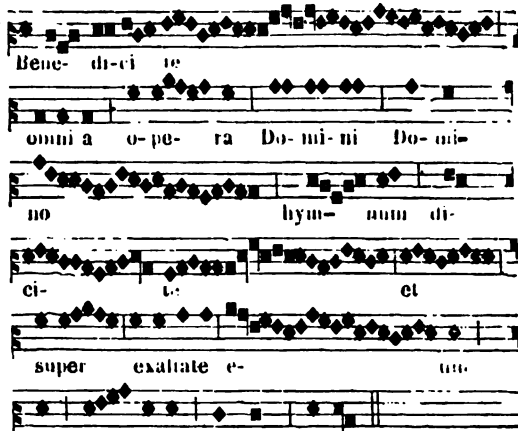
Angelus Domini similiter descendit cum Anania et sociis ejus in fornacem. Et excussit flammam ignis de fornace : et fecit medium fornacis : tanquam spiritus roris flantem. Et non tetigit eos omnino ignis : nec contristavit : nec quicquam moleste eis intulit. Tunc illi tres quasi ex uno ore laudabant : et magnificabant : et benedicebant Dominum de fornace dicentes. Domine Deus patrum nostrorum et laudabilis es et superexaltatus in secula. Amen.

Bene-dictus es.

^a *Clarificatus.* Ita etiam pag. 194 legitur ; fortasse tamen legendum *crucifixus* ; nam Christus Dominus die Jovis captus est, die Veneris, secundo passionis, crucifixus, et post Sabbatum, id est, post tertium ab illa passione diem, resurrexit.

^b *Per misericordiam.* Absoluta oratione post hymnum Angelicum, sacerdos dicit *per misericordiam*, ac tum populum salutatur dicendo *Dominus sit semper vobiscum*, et ab omnibus olim, modo a choro aut a ministro, respondetur *Et cum spiritu tuo*. Mos idem salutandi et respondendi in Gallia vigebat, ut auctor est sanctus Germanus in Explicatione missæ Gallicane : *Sacerdos benedicit plebem dicens DOMINUS SIT SEMPER VOBISCU, et ab omnibus benedicitur et cum SPIRITU TEO*. Concilium Bracarense I (Cap. 5) statuerat ut episcopi et presbyteri populum eodem modo salutarent dicentes *Dominus sit vobiscum*. Sed fatendum est aut *voce semper* in hoc decreto olim lec-

in se-cula. A-men. Bene-dicite Anania. Azaria. Misael Dominum. Hymnus. Quia eripuit nos Deus ab inferis : et de manu mortis salvavit nos : et eripuit nos de medio camino ardentis : flamen in medio ignis eduxit nos.

Dicat Presb. Confitemini Domino quoniam bonus quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ*. Amen. *ÿ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et. *Tunc content.* ^c *Psallendo.* Posuisti Domine super caput ejus : coronam de lapide pretioso. *ÿ*. Super salutare tuum Domine exultabit vehementer : desiderium animo ejus tribuisti ei : et voluntate laborum ejus non fraudasti eum. *P.* Coronam.

Dicat diaconus. Silentium facite. *Hic 223 ponat vinum in calice dum dicitur epistola.*

Lectio Actuum Apostolorum (b Cap. XI).

Deo gratias.

In illis autem diebus : supervenerunt ab Hierosolymis prophete Antiochiam. Et surgens unus ex eis nomine Agabus : significabat per spiritum famem futuram magnam in universo orbe terrarum : que facta est sub Claudio. Discipuli autem prout quisque habebat : proposuerunt singuli in ⁱ monasterium mittere habitantibus in Judea fratribus. Quod et fecerunt : mittentes ad seniores per manus Barnabe et Sauli. Eodem autem tempore : misit Herodes rex manus : ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Jacobum fratrem Johannis gladio. Videns autem quia placeret Judeis : apposuit apprehendere et Petrum. Erant autem dies azimorum. Quem cum

tam fuisse, aut decretum contrario usu fuisse abrogatum.

^c *Cap. IIII.* Vers. 7 - 15. Eadem prophetia que in festo sancti Clementis legitur. De Scripturarum lectione et de prophetia vide notam pag. 69.

^d *Afflicto.* Vulg., aut *ne factio*.

^e *Sicut malitia.* Vulg., *sine malitia*.

^f *Hymnus.* De hymno trium puerorum et subsequente, *Confitemini* vide notam pag. 93 ; et adverte hymnum integrum h.c. non exstare, sed ea tantum quæ ad rite canendum hymnum necessaria videbantur, adjectis notis musicis, apponi.

^g *Psallendo.* Ps. xx, 4. *ÿ*. Ibid. 2, 3. Vide notam pag. 72.

^h *Cap. XI.* Vers. 27 ; XII, 1 - 5.

ⁱ *In monasterium.* Lege cum Vulgata in ministerium. De epistola vide notam pag. 77.

221 *Et proseguatur a choro usque in fin. per totum annum preter in aduentu Domini in Quadrag. et in diebus feriis.*

In excelsis Deo. Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus Rex celestis : Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite Jesu Christe. Domine Deus agnus Dei Filius Patris. Qui tollis peccata mundi : miserere nobis. Qui tollis peccata mundi : suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris : miserere nobis. Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus altissimus Jesu Christe. Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

Dicat iterum. Per omnia semper secula etc.

Oratio. Christe cujus virtus atque potentia tantum in Apostolo tuo Jacobo emicuit : ut in nomine tuo ^b emisisset se demoniorum catervis : potentialiter meruerit imperare : tu Ecclesiam tuam ab adversantium impugnatione defende : virtute Spiritus exuperando adversa : ut illius doctrine opere compleat : cujus hodie exempla pie passionis honorat. *ñ. Amen.*

In Adventu Domini.

Oratio. Deus qui per Angelicos choro adventum illi tui Domini nostri Jesu Christi annunciare voluisti : qui per Angelorum preconia gloriam in excelsis Deo et in terra pacem hominibus bone voluntatis adclamantibus demonstrasti : concede ut in hujus Dominice Resurrectionis festivitate : pax terris redita convalescat : et fraterne dilectionis charitate innovata permaneat. *ñ. Amen.*

In solemnitatibus et in Dominicis quando festivitates Martyrum celebrantur.

^a *Per omnia.* Postquam finis canendo officio ad missam factus est, sacerdos in medio altaris canit *Per omnia semper secula seculorum*, et statim pariter canendo subdit *Gloria*, reliqua vero proseguitur choro. Hanc acclamationem liturgicam *Per omnia*, etc., antiquissimam esse, ex sancto Irenæo (*Advers. Hæres. lib. 1, cap. 3*) constat. In missa Romana præmittitur præfationi. Adverte discrimen inter Romanam et Gotho-Hispanam hymnum, hi enim *per omnia semper secula seculorum* canunt. Origo hymni *Gloria in excelsis* (qui hymnus *Angelicus*, et a Græcis *Doxologia magna* denominatur) e caelo est ; angeli enim primam ejus partem in Nativitate Domini canunt, reliqua, inquit Patres Conc. Tol. iv (*Can. 12*), ecclesiastici doctores adjecerunt. Plerumque sancto Hilario Pictaviensi tribuuntur, at an ipse composuerit, an e græco in Latinum transtulerit, non est adeo certum. Consuetudine vetusta in Hispania canebatur hymnus Angelicus, ut concilium Toletanum iv (*Can. 12*) aperte innuit, canebatur autem non solum *Dominicis diebus*, sed quibuscunque festivitatis, ut Eltherius et Beatus (*L. 1, advers. Elip.*) scribunt ; quare recentioris instituti apud Mozarabes est, quod tempore Adventus et Quadragesimæ, diebus Dominicis hymnus Angelicus omittatur. Hymnus Angelicus canebatur pariter in Gallia, ut ex Sacramentario

A *Oratio.* Gloria nostra Deus.

Quere in festo Sancti Clementis fol. XX.

In Sancte Marie et in Circumcisione.

Oratio. Tibi semper Domine gloriam omnipotens Jesu Christe : cujus in celo et in terra laudes : confessio permanet : dum tibi gloria in excelsis decantatur : et in terra pax hominibus nunciatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis et populis supplicantibus tribue : ut ab omnibus nos munda precatis : et pacem tuam perpetuam nobis propicius et omni populo largiaris. *ñ. Amen.*

De Natale Domini.

Oratio. Hodie nobis the-aurus natus est : hodie nobis ^c lux ex utero virginis : quam spiritus ignivit verum lumen apparuit. Hodie cecorum medicus lumen natus est. Hodie paraliticorum sanitas. Hodie debilium firmamentum : infirmantium victus. Hodie resurrectio vivorum Salvator advenit. Hodie nobis inter noctem nubes ignita lucis apparuit. Hodie Salvator noster advenit : quem prophete ante promiserant : ex Maria Virgine nascitur. Hodie nobis in presepio positus ^d perpetue Christianis ostenditur Christus : qui dixit : ego sum panis verus Dei qui de celo descendi. Siquis autem de pane isto manducaverit : non esuriet in eternum. *ñ. Amen.*

In solemnitatibus et in Dominicis quando festivitates Martyrum celebrantur.

Oratio. Laudamus te Domine cum Angelis : benedicimus te cum virtutibus sanctis. Glorificamus cum potestatibus supernis. Et qui te opifice martyres nos subsistere non desinimus : recte honore tui nominis per officium creature creatrici tue potentie non negamus : pro qua re tibi nos facito bone voluntatis tue placere servitium. Et vel in celis cum Angelis : et vel in terris cum hominibus pacifico aglutinari in tua glorificatione adscensum. *ñ. Amen.*

In Illaria Pasche post gloria in excelsis.

Oratio. Tibi gloriam concinimus Domino Deus noster : tuamque potentiam postulamus : ut sicut pro

Bobiano (*Pag. 281, 282*) constat, ubi integer legitur, et adduntur binæ orationes, quarum una, de more, post hymnum recitabatur. Absoluto hymno, sacerdos iterum dicit *Per omnia semper secula seculorum*, et Diaconus olim clamabat *Oremus*, et tum sacerdos orationem fundebat ; modo autem, silente diacono, sacerdos, ommissa solemnè admonitione *Oremus*, orationem dicit, quæ omnibus diebus Dominicis Adventus eadem est, *Deus, qui per angelicos choro* ; Dominicis post octavam Epiphaniæ ad Quadragesimam usque, *Te excelsa laus in altissimis decet* ; Dominicis Quadragesimæ, *Audiant simul te, Domine, omnes gentes* ; ex Dominicis a Paschate ad Pentecosten, *Tibi gloriam concinimus* ; a Pentecoste ad Adventum, *Tibi gloriam concinimus*. In missis sanctorum, et in festivitatis Domini aut beatæ Virginis, hæc oratio frequenter peculiaris est ejus diei, alludens ad festum quod celebrant.

^b *Emissis sc. Lege missis ad se. Confer Pseudo-Abdian (Hist. apost. lib. iv).*

^c *Lux ex utero.* Lege ut pag. 37. In missa Nativitatis legitur : *Hodie nobis lucerna Virginis.*

^d *Perpetue.* Lege ut pag. 37. In missa Nativ. legitur : *Hodie nobis in presepio positus perpetuus panis lucis ostenditur.*

nobis peccatoribus dignatus es mori : et ^a clarifica- tus secundo post tertium diem apparuisti in gloria Resurrectionis : ita per te absoluti in te mereamur habere perpetuum gaudium : ita ut nobis processit vere Resurrectionis exemplum. *ñ*. Amen.

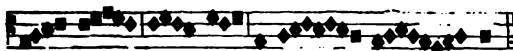
222 *Dicat Presb. in medium altaris.* ^b Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ÿ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Lectio libri Sapientie Salomonis (c Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

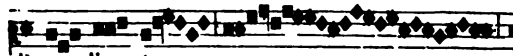
Justus si morte preoccupatus fuerit : anima ejus in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est : non diuturni neque annorum numero computata. Cani sunt autem sensus hominis : et etas senectutis : vita immaculata. Placens Deo factus dilectus : et vivens inter peccatores translatus est. Raptus est : ne malicia mutaret intellectum ejus : aut ^d afflictio deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona : et instantia concupiscentie transvertit sensum ^e sicut malicia : consummatus in brevi explevit tempora multa. Placita enim erat Deo anima illius : propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes : et non intelligentes : nec ponentes in precordiis suis talia. Quoniam misericordia Dei et gratia in sancto illius : et respectus in electo ipsius. *ñ*. Amen.

It. rum dicat. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

^fHym-nus tri-um pue-ro-rum.

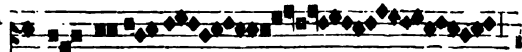
Angelus Domini similiter descendit cum Anania et sociis ejus in fornacem. Et excussit flammam ignis de fornace : et fecit medium fornacis : tanquam spiritus roris flantem. Et non tetigit eos omnino ignis : nec contristavit : nec quicquam moleste eis intulit. Tunc illi tres quasi ex uno ore laudabant : et magnificabant : et benedicebant Dominum de fornace dicentes. Domine Deus patrum nostrorum et laudabilis es et superexaltatus in secula. Amen.

Bene-dictus es.

^a *Clarificatus.* Ita etiam pag. 194 legitur ; fortasse tamen legendum *crucifixus* ; nam Christus Dominus die Jovis captus est, die Veneris, secundo passionis, crucifixus, et post Sabbatum, id est, post tertium ab initia passione diem, resurrexit.

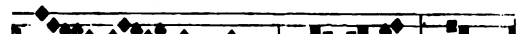
^b *Per misericordiam.* Absoluta oratione post hymnum Angelicum, sacerdos dicit *per misericordiam*, ac tunc populum salutatur dicendo *Dominus sit semper vobiscum*, et ab omnibus olim, modo a choro aut a ministro, respondetur *Et cum spiritu tuo*. Mos idem salutandi et respondendi in Gallia vigeat, ut auctor est sanctus Germanus in Explicatione missæ Gallicæ : *Sacerdos benedicit plebem dicens DOMINUS SIT SEMPER VOBISCU, et ab omnibus benedicatur ET CUM SPIRITU TUO*. Concilium Bracarense I (Cap. 5) statuerat ut episcopi et presbyteri populum eodem modo salutarent dicentes *Dominus sit vobiscum*. Sed fatendum est aut vocem *semper* in hoc decreto olim lec-

Bene-dictus es

omni a o-pe-ra Do-mi-ni Do-mi-

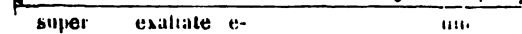
no hym-num di-

ci-tu et

super exaltate e-

in se-cula. A-men. Bene-

dicite Anania. Azaria. Misael Dominum. Hymnus.

Quia eripuit nos Deus ab inferis : et de manu mortis salvavit nos : et eripuit nos de medio camino ardentis : flamen in medio ignis eduxit nos.

Dicat Presb. Confitemini Domino quoniam bonus quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ*. Amen. *ÿ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et. *Tunc cantent.* ^g *Psallendo.* Posuisti Domine super caput ejus : coronam de lapide pretioso. *ÿ*. Super salutare tuum Domine exultabit vehementer : desiderium anime ejus tribuisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. *P. Coronam.*

Dicat diaconus. Silentium facite. *Hic 223* ponatur vinum in calice dum dicitur epistola.

Lectio Actuum Apostolorum (h Cap. XI).

Deo gratias.

In illis autem diebus : supervenerunt ab Hierosolymis prophete Antiochiam. Et surgens unus ex eis nomine Agabus : significabat per spiritum famem futuram magnam in universo orbe terrarum : que facta est sub Claudio. Discipuli autem prout quisque habebat : proposuerunt singuli in ⁱ monasterium mittere habitantibus in Judea fratribus. Quod et fecerunt : mittentes ad seniores per manus Barnabe et Sauli. Eodem autem tempore : misit Herodes Rex manus : ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Jacobum fratrem Johannis gladio. Videns autem quia placeret Judcis : apposuit apprehendere et Petrum. Erant autem dies azimorum. Quem cum

tam fuisse, aut decretum contrario usu fuisse abrogatum.

^e *Cap. IIII.* Vers. 7 - 15. Eadem prophetia que in festo sancti Clementis legitur. De Scripturarum lectione et de prophetia vide notam pag. 69.

^d *Afflictio.* Vulg., aut *ne fictio*.

^e *Sicut malitia.* Vulg., sine malitia.

^f *Hymnus.* De hymno tri m puerorum et subsequente, *Confitemini* vide notam pag. 93 ; et advertite hymnum integrum hic non exstare, sed ea tantum que ad rite canendum hymnum necessaria videbantur, adjectis notis musicis, apponi.

^g *Psallendo.* Ps. xx, 4. *ÿ*. Ibid. 2, 3. Vide notam pag. 72.

^h *Cap. XI.* Vers. 27 ; XII, 1 - 5.

ⁱ *In monasterium.* Lege cum Vulgata in ministerium. De epistola vide notam pag. 77.

apprehendisset : misit eum in carcerem : tradens A quatuor quaternionibus militum ad custodiendum : volens post pascha producere eum populo. R̄. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (4 Cap. X).

In illis diebus. Assumens iterum Jesus duodecim : cepit illis dicere : que essent ei ventura. Quia ecce ascendimus Hierosolymam : et filius hominis tradetur in manus principibus Sacerdotum et scribis et senioribus. Et condemnabunt eum morte : et tradent eum gentibus : et illudent ei. Et conspuent eum : et flageliabunt eum : et interficient eum : et tertia die resurget. Et accedunt ad eum Jacobus et Johannes filii Zebedei dicentes. Magister volumus : ut quodcumque petierimus : facias nobis. At ille dixit eis : quid vultis ut faciam vobis? Et dixerunt. Da nobis ut unus ad dexteram tuam et alius ad sinistram : sedeamus in gloria tua. Jesus autem dixit eis. Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Aut baptismo quo ego baptizor baptizabimini. At illi dixerunt. Possumus. Calicem quem ego bibo bibetis : et baptismo quo ego baptizor baptizabimini. Sedere autem ad dextram meam vel sinistram : non est meum dare vobis : sed quibus paratum est. Et audientes decem : indignati sunt de Jacobo et Johanne. Jesus autem vocans eos : ait illis. Scitis quia hi qui videntur principari gentibus : dominantur eis : et principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est in vobis. Quicumque voluerit fieri major erit minor : et quicumque voluerit in vobis primus esse erit omnium servus. Nam et filius hominis non venit ut ministraretur ei : sed ut ministraret : et daret animam suam redemptionem pro multis. R̄. Amen.

^a *Cap. X. Vers. 32 - 45.* De Evangelio vide notam pag. 78, et adde quod sacerdos, missam privatam celebrans, antequam Evangelium legat, dicit orationem *Conforta me, Rex sanctorum*, etc. Tum inclinatus, in medio altaris, dicit *Jube, Domne*, etc. (Pag. 219).

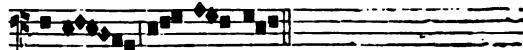
^b *Tunc offerat.* Occurrunt hic oppositae rubricae; nam haec rubrica praescribit ut, salutato populo, tunc offerat sacerdos hostiam, et deinde signatur *lauda dicenda*; at pag. 2 alia rubrica habet: *interim dum chorus dicit ALLELUIA, offert sacerdos hostiam cum calice cum orationibus quae sequuntur.* Demum, infra, rubrica praescribit: *Et dum cantur sacrificium, offerat hostiam in calicem [lege ei calicem] cum orationibus quae sequuntur.* Ad hunc modum dissolvendum ritus antiquus Gotho-Hispanus a recentiori Mozarabico ritu distinguendus est, et rursus ritus Mozarabicus missae privatae distinguendus est a ritu missae solennis. Igitur ritu antiquo dum canebatur sacrificium, populus et clerus sua munera offerebat, panem scilicet et vinum, et munera altari inferebantur (Vide notam pag. 419). Ritu vero Mozarabico cum missa solennis celebratur, sacerdos offert hostiam et calicem, orationesque consuevas dicit, et interim chorus canit *laudam*; at quando missa privata celebratur, sacerdos primam dicit *laudam*, deinde offert hostiam et calicem; cum autem offert hostiam, dicit *acceptabilis sit Majestati tuae*, etc. (Pag. 219). Oratio legitur in Codice Narbonensi, et in Moysacensi, sed recentiori manu, ante sexcentos annos exarata (Martens, de ant. Eccl. Rit., t. I, col. 510), et quando calicem offert, dicit *Offerimus tibi, Domine*, etc. (Pag. 219), quae habetur in cialo Sacramentario Narbonensi et

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

^b *Tunc offerat Sacerdos hostiam.*

^c *Lauda.* Alleluja. ¶. Ecce servus meus suscipiam eum : electus meus complacuit sibi in illo anima mea.

Postea d'cat.

^d De-o gra-ti-as.

Sacrificium. Fulgebit justus sicut splendor armorum : et sicut stelle celi dantes claritatem lucis : ita et justus splendet. ¶. In perpetua eternitate.

Et dum cantatur sacrificium : offerat hostiam in calicem cum orationibus quae sequuntur.

^B *Oratio.* Acceptibilis sit majestati tue omnipotens eterne Deus haec oblatio : quam tibi offerimus pro reatibus et facinoribus nostris : et pro stabilitate sancte Catholice et Apostolice fidei cultoribus. Per Christum etc. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Demittendo patenam super corporales. Deinde accipiat calicem sanctificando sic. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

Oratio. Offerimus tibi Domine calicem : ad benedictionem in sanguinem Christi Filii tui : deprecamur quesumus clementiam tuam : ut ante conspectum divine Majestatis tue cum odore suavitatis ascendant. Per eundem.

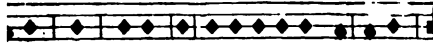
^C *Ponit calicem super aram et accipiat fliolam sine sanctificatione et ponat super calicem dicendo. Oratio.* Hanc oblationem quesumus Domine placatus admitte : et omnium offerentium eorum pro quibus tibi offertur peccata indulge. Per Christum.

in Moysacensi, in quo tamen per oscitantiam amanuensis irrepit Christi Filii tui *sanguinem*, cum tam in nostro quam in Narbonensi legatur Christi Filii tui *calicem*. Calicem deinde in aram deponit, eumque *fliola*, hoc est palla, quam Hispani *bijuela* dicunt, legit, additque orationem *Hanc oblationem*, etc., quae in Moysacensi Sacramentario, ante annos octingentos exarata, legitur sub hoc titulo : *quando panem et vinum super altare ponit*, apud Martenium (*Ibid.*, col. 559) ; et animadvertendum ibidem legi et omnium offerentium, et eorum pro quibus offertur peccata indulge, ut in Missali nostro, pag. 221, legitur ; at pag. 3, et rursus pag. 223, illud et Missali nostro excidisse. Demum inclinando se in medio altaris dicit *In Spiritu humilitatis* et reliqua, quae pag. 2 integra leguntur, additurque *Veni sancte Spiritus sanctificator*, etc. (*Ibid.*), quod teste Micrologo (*Cap. 2*), juxta ordinem Gallicanum recitatur ; ceterum pag. 220, dicit : *Domine Deus omnipotens*, etc. De oratione *Veni Spiritus sancte sanctificator* sile.

^e *Lauda.* Isaiae XLII, 1. Ex decreto concilii IV Tolentani (Can. 12) lauda non canitur ante Evangelium ; sed nunquam post Evangelium omittitur. Constat ex *Alleluia* et versiculo, qui ut plurimum e psalmis desumitur, et deinde repetitur *alleluia*. Hinc sanctus Isidorus (*Off. lib. 1, c. 15*) laudas item esse dixit *alleluia* ; at aetate tempore Quadragesimae sine *alleluia* canitur lauda.

^d *Deo gratias.* Illud *Deo Gratias* ad laudem non spectat, sed suo loco motum hic casu positum est. Adjiunguntur nota musicae, ut sciant quomodo canendum, si quando opus fuerit.

lit. In spiritu humilitatis. ^a Postea offerat A

rate me fratres in o-ra-ti-o-ni-bus vestris

rate pro me ad Deum.

tea offerat. Hoc loco tria simul congeruntur
linguenda sunt, et eo ordine a sacerdote ad-
fraguntur, quo hic recensentur. Primum i-
ros thurificat oblata; deinde petit auxi-
elium, dicendo, *Adjuvate me, fratres*, etc., ac
versus ad populum, eorum dona et obla-
iscipit. De thure rubrica (P. g. 5) prescribit:
erdos ponat incensum in thuribulo, etc. In-
sacrificium, si placuerit. Gotho-Hispanus thus
sua incendisse sanctus Isidorus clare innuit,
pistola ad Ludifredum Cordubensem, incensi-
tionem thesaurarum et curam incensi archi-
commisit (Vide notam ad pag. 22). Haud
ien eos incensum arce admovise. Mozarabes
de thure a l'aram incendendo nihil certi sta-
æ rubrica ostendit, qua thurificare oblata,
re abstinere archiepiscopo sacerdos permittitur.
Romana vero ad altare thus inferre permisit.
us, in fine secundæ præfationis ad librum
siasticis Officiis, de Ecclesia Romana se ibit
u Evangelium non offerunt incensum super al-
e de thurificatione oblatorum ulla sit mentio
ibus Romanis primo et tertio. Imo Microlo-
sæculo XI scripsit (De eccl. Observ., cap. 9),
erit quod ordo Romanus præcipit ut incensum
præcedat Evangelium, cum ad altare sive ad
portatur, non autem concedit ut oblatio in-
risficetur, quamvis modo a pluribus, imo pene-
us, usurpetur. Postquam oblata thurificavit,
(Pag. 5) prescribit ut sacerdos inclinet se in
altaris iunctis manibus, et dicat alta voce AD-
JE, FRATRES, etc. De hac, aut ejusdem signi-
i, oratione mentio recurrit apud Amalarium,
lgatum Alcuinum, in ordinibus Romanis, in
yrici, et passim in vetustis libris Missalibus.
tho-Hispanos, ut opinor, sacerdos, pius
ologium oraret, dicebat *Adjuvate me, fratres*,
ille pro se, populus etiam pro eo orabat; at
es hæc ita dividerunt, ut *Adjuvate me*, etc.,
r post oblationem elementorum, apostolia
st manuum lotionem. Datum tertium quod
ndum erat ad oblationem populi spectat,
rubrica (Pag. 5) hæc habet: *Et sacerdos ver-
d populum, et faciat offertorium, si voluerit*.
iniquus distinguebatur populi oblatio, alia
vini in usum sacrificii, alia pecunia, aut ea-
um quæ alimento cleri et pauperum inservie-
troni que hoc oblationis genus frequenter
s ecclesiastici commemorant et distinguunt.
ndi generis oblationibus concilium primum
ise (Can. 21, alias 39) statuit ut quæ fidel-
s vitæ martyrum, aut per commemorationem
um, obtulerant, apud quemdam clericum de-
et, et semel aut bis in anno inter clericos divi-
nam non modica ex ipsa iniquitate discor-
ratur, inquit Patres, si unusquisque sibi at-
voluerit quod in sua septima oblatum fuerat.
Isidorus (epist. ad Ludifredum Cordubensem)
iane archidiacono attribuit: *Collectam pecu-
niam ipse, archidiaconus, accipit, et
defert, et clericis propriis parti idem distri-
ncilium Emeritense, anno 606 celebratum,
) statuit ut pecunia communicationis tempore
s oblata fideliter collecta episcopo præsen-
e in tres partes dividatur, quarum una erdat
aliam presbyteri et diacone consequantur,*

^b Hic accipiat aquam in manibus: et dicat
silentio super oblationem cum tribus digitis. In nomine
Patris et Filii et Spiritus Sancti regnas Deus in
secula seculorum.

ñ. Amen.

Inclinet e Sacerdos ante altare et dicat silentio istam
orationem.

Oratio. Accedam ad te in humilitate spiritus mei:

quam inter se, ut dignitas et ordo poposcerit, divi-
dant, tertia subdiaconi et clericis distribuantur. Hanc
pecuniam in altario oblatam esse discunt canones 14
et 15 concilii Aurelianensis; non quod in altare de-
posita fuerat (quamquam hoc aliquando contigisse
non negaverim), sed quia per manus sacerdotum Deo
fuerat oblata. Apud antiquos non invenio quo tem-
pore, et an omnino tempore sacrificii, pecuniam,
vsem, aliasque res in usum pauperum et cleri of-
ferre mos erat. Concilium Emeritense docet Gotho-
Hispanos tempore communicationis pecuniam obtulisse,
et sanctus Isidorus hanc collectam de communione
pecuniam dicit. Num forte illis in more positum erat
pecuniam offerre, cum ad accipiendum corpus Domini
accederent? Sane concilium Compostellanum, anno
1056, nondum abrogatis ritibus Gotho-Hispanis, ce-
lebratum, statuit ut per omnes communionis majores
Nativitatis Domini, Paschæ et Pentecostes, quisquis de
quo habuerit offerat. Sacerdos igitur post dictam
Adjuvate me, fratres, etc., convertit se ad populum,
et si quis voluerit pecuniam aut alia quælibet of-
ferre, accedens offert sacerdoti, qui, offerenti bene-
precatus, ait: *Centuplum accipias, et vitam æternam
possideas in regno Dei*, et ille, deosculans stolam sa-
cerdotis, recedit, et alteri offerenti locum dat. Inter-
im canitur sacrificium juxta rubricam (Pag. 5). In
Gallia, recentiori ævo, ejusmodi oblationes faciendæ
erant antequam legeretur Evangelium (Hincmar.,
cap. 1, c. 17; Regino, Discip. eccl. l. 1, c. 72).

^b Hic aquam accipiat. Nimirum post susceptas obla-
tiones sacerdos manus lavat. Ritus lavandi manus ad
altare est plane antiquus: de eo sanctus Dionysius
(Hierarch. eccl. l. III, n. 10), Constantinus apostoli-
ca (Lib. VIII, c. 14), sanctus Cyrillus Hierosolymita-
nus (Catech. myst. 5), Auctor Quæstionum veteris et
Novi Testamenti, inter opera sancti Augustini (Quæst.
161), asserit hunc ritum per omnes Ecclesias servari.
Aquam lavandi manus in aliquibus ecclesiis mini-
strabant diaconi, in aliis subdiaconi, in aliis acolythi,
in Hispania, teste sancto Isidoro (Epistola ad Ludif-
redum Cordubensem), ad subdiaconum pertinebat
presbyteris et levitis pro lavandis ante altare manibus
aquam præbere, ad diaconum autem infundere aquam
in manibus episcopi, quod sanctus Isidorus innuit, cum
dicat subdiaconum *urceolum quoque et aquam, man-
tile et manutergium tenere episcopo*, non tamen ejus
manibus aquam infundere: id scilicet muneris dia-
coni erat. In libris liturgicis passim occurrunt ora-
tiones dicendæ dum sacerdos manus lavat. Fol. 220,
assignatur ad lavandum manus oratio *Lavabo inter in-
nocentes*; de qua, præter Missales libros, sit mentio
in liturgia sancti Chrysostomi (pag. 63), in communi
liturgia Syrorum (Rituale, tom. II, pag. 41), et in
sancto Cyrillo Hierosolymitano (Catech. myst. 5). Igitur
sacerdos, lotis manibus, et interim dicta hac
oratione, quam rubrica (Pag. 5, 224) prætermiserunt,
ad medium altaris reversus, tribus digitis facit si-
gnum crucis super oblata, submissa voce dicens *In
nomine Patris*, etc. Tum, ad altare inclinat, dicit
orationem *Accedam*, quæ in nostro Missali titulo caret,
recte tamen apologia sacerdotis nancupari potest, est
enim ejusdem generis atque illa oratio quæ Missali
Gotho-Gothico (Num. 37), die Paschæ, describitur
apologia sacerdotis, eundemque locum in liturgia oc-
cupat, in vetustis libris Sacramentorum, apud Martie-
num (De ant. lit., lib. I, cap. 4, art. 12), sancti Dio-

loquar ad te quia multam spem^a in fortitudine dedisti me. Tu ergo fili David qui revelato mysterio ad nos in carne venisti : clave crucis tue : secreta cordis mei aperi : mittens unum de Seraphim : qui candenti carbone illo : qui de altari tuo sublatus est : sordentia labia mea emundet : mentem enubilet : docendique materiam subministret : ut lingua que proximorum utilitati per charitatem servit : nec erroris insonet casum : sed veritatis resulet sine fine preconium. Per te Deus meus : qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen.

^b *Incipit Missa.*

Do-minus sit semper vo bi.-cum.

Sequens oratio non dicatur equaliter.

^c *Oratio.* Chr iste cujus virtus at que potentia tantum in Apostolo tuo Jacobo emicuit : ut in nomine tuo emissis a se demoniorum catervis : potentialiter mernerit imperare. Tu Ecclesiam tuam ab adversantium impugnatione defende : ut virtute spiritus exuperando adversa : illius doctrina opere compleatur : cujus hodie exemplum pie passionis honorat. R̄. Amen.

Dicit Pre b.

Per mise-ricordiam tuam Deus noster qui

es benedictus et vivis et omni-a regis in

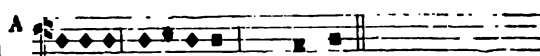
nysii, et sancti Theodoric Rhemorum. At in Ponticali Prudentii Trecentis (*Ibid.*) hæc oratio inscribitur *confessio sacerdotis*, et in Prudentii Sacramentario rubrica præscribit ut dicatur *antequam sacerdos suscipiat oblata*; in missa Illyrici præscribitur ut dicatur dum canitur gradalis.

^a *In fortitudine.* Lege quia multam spem in fortitudine tua dedisti mihi. Etiam antequam manus lavaret, sacerdos Eulogias benedicebat tempore communionis iis distribuendas qui ad communicandum apti non erant. Pag. 220, exstat *Benedictio panis*, scilicet Eulogici, quæ et brevissima est et aptissima. Porro eulogiæ, Græcis *antidoron*, cum, instar communionis, eucharistiæ vice distribuere, a jejuniis accipiebantur, et reverenter consumebantur: solis fidelibus dabantur, non paganis, non catechumenis, neque Christianis excommunicatis, publice poenitentibus, aut hæreticis, schismaticisque. Petenti eulogias negasse injuria erat, is enim pro excommunicato habebatur cui negata fuerant eulogiæ (*Greg. Turon., Hist. lib. v, cap. 14*). Eulogias a Judæis, ab hæreticis, aut schismaticis accipere nefas; erat enim cum istis communicasse. Plura de eulogiis vide apud em. Bona (*Herum lit. lib. 1, c. 13; lib. II, cap. 1*).

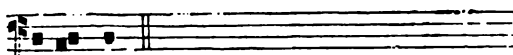
^b *Incipit Missa.* Scilicet fidelium.

^c *Oratio.* Hæc oratio plerumque *missa*, tanquam proprio nomine, appellatur. De hac oratione vide notam pag. 221. Porro oratio *missa* propria sancti Jacobi nihil discrepat ab oratione post *Gloria* eadem.

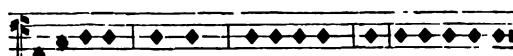
^d *Agyos.* Absoluta oratione *missa*, sacerdos in medio altaris dicit *Per misericordiam tuam*, etc. Tum, ut rubrica præscribit, *elevando manus*, dicit *Agyos*, etc., et sic *preces* inchoat: ita enim orationes illæ solennes quæ pro Ecclesia, pro clero, pro rege, pro populo, variisque hominum conditionibus fiebant, appellantur. quæ a Græcis *προσευχη*, *collectæ* aut *conjunctæ*

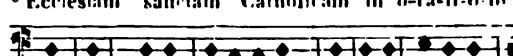

secula seculorum. R̄. Amen.

Dicit Sacerdos elevando manus.

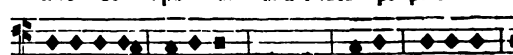

O-re-mos.

^d *Agyos.* Agyos. Agyos. Domine Deus Rex eterne tibi laudes et gratias.

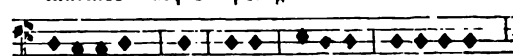

^e Ecclesiam sanctam Catholicam in or-ta-ti-o-n-

bus in mente hab-amus ut eam Domnus

fide et spe et chari-tate propi-cius

ampli-are dignetur. Omnes lapsos captivos

infirmos atque peregrinos in mente

habe-amus ut eos Dominus propi-cius

respic-re redimere san-re et conlortare dignetur.

225 *Respondeat Chorus.* Presta eterne omnipotens Deus. *Postea dicit Præb.*

^c *Oratio.* Vocatem nos ad te Jesum fratres dilectis-

orationes denominantur. Olim apud Gotho-Hispanos diaconus preces recitabat (*S. Isidor., ep. ad Ludifr.*) Apud Græcos quoque et Orientales a diacono recitabantur; unde et *diaconicæ* dicte sunt. A Gallis et a Gotho-Hispanis preces non semel inter Missa: um solennia recitabantur, et in liturgiis Græcorum synaptæ sæpius repetuntur (*Vide pag. 93*).

^e *Ecclesiam.* Solemne est in omnibus liturgiis pro Ecclesia orare. Canon Romanus: *In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica.* In liturgia sancti Chrysostomi: *Pro stabilitate sanctarum Dei Ecclesiarum.* Hinc Optatus (*Lib. II cont. Parmen.*) urget Donatistas: *Quis dubitat vos illud legitimum in sacramentorum mysterio præterire non posse, offerre vos dicitis pro Ecclesia quæ una est... et offerre vos dicitis pro Ecclesia una quæ sit toto terrarum orbe diffusa.* Hinc etiam sanctus Fructuosus, Tarraconensis episcopus, cum anno 259 ad amphitheatrum, pro fide Christi, comburendus duceretur, cuidam ut suimetmor foret roganti respondit: *In mente me habere necesse est sanctam Ecclesiam catholicam ab Oriente usque ad Occidentem diffusam* (*Apud D. Th. Ruinart., Act. marty., pag. 222*).

^f *Presta.* Cum preces a diacono fierent, aut populus ad singulas petitiones respondebat *Domine, miserere*, ut in liturgia sancti Chrysostomi; aut in fine precum respondebat *Presta, æterne*, etc., ut in Missali nostro; aut tacitus apud se orans omnino non respondebat, ut in liturgia Constitutionum apostolicarum observatur.

^g *Vocatem.* De hac, quæ *alia oratio* inscribitur, vide notam pag. 126. Adverte hic præsupponi sanctum Jacobum Majorem auctorem esse Epistolæ canonicæ quæ plerumque sancto Jacobo fratri Domini tribuitur, in qua opinione fuit sanctus Isidorus, si ille sit auctor libri de Vita et morte sanctorum Novi Testamenti.

simi agnoscentes : qui beatissimum Jacobum Apostolum suum retia componentem in navi : ad se vocans : ejusdem nos postmodum spiritualibus doctrinis admonet atque docet : ut postulantes in fide nihil hesitemus : omni mentis devotione cum lachrynis eundem Dominum flagitemus. Ut postulatio nostra apud eum ea nobis obtineat adimplere : que in ipso Apostolo docente cognovimus. *ñ*. Amen.

Dicat Presb.

Per ^a misericordiam tuam Deus noster in
 cælis conspectu S. et rum Apostolorum et
 Martyrum ^b Confessorum atque Virginum

^a Per misericordiam. Hic incipiunt diptycha, sive nominum recitatio. Olim in Hispania recitatio nominum, sive diptychorum, ad diaconum pertinebat (S. Isid., *epist. ad Ludif.*). Sacerdos igitur, præmissa Per misericordiam, etc., salutabat de more populum; tum diaconus elata voce dicebat *In conspectu Dei nostri*, etc., et nomina quædam sanctorum Veteris et Novi Fœderis recitabat. Insuper adverte, diptycha sacra, de iis solis loquor, distinguenda esse a precibus quæ pro vivis et defunctis inter sacram solennia fiunt. Finis et usus præcipuus diptychorum erat ut retineretur catholica communio tum vivorum inter se, tum vivorum et mortuorum; hinc usus diptychorum sacrorum antiquissimus. Diptychis sacris nomina vivorum et defunctorum inscribebantur. Defunctorum nomina in tres classes dividuntur: prima est sanctorum Veteris et Novi Testamenti qui publice colebantur; altera in duas classes subdividebatur, in quarum prima erant nomina omnium episcoporum ejus Ecclesiæ in qua solennia celebrabantur, iis solis exceptis qui hæresis, aliæque criminis, legitime dammati fuerant; his accedebant nomina presbyterorum, aliorumque e clero ejusdem Ecclesiæ. In secunda classe erant nomina aliquorum episcoporum defunctorum, aliarum Ecclesiarum et regionum, quorum fides et pietas ab universa Ecclesia laudabatur: tales erant Athanasius, Chrysostomus, Leo papa, etc. Tertia classis habebat nomina laicorum defunctorum, non omnium sane, sed præcipuorum, et eorum pro quibus ea die specialiter offerrebant. Diptycha vivorum habebant nomina Romani pontificis, metropolitani, episcopi ejus Ecclesiæ ad quam spectabant, in Oriente patriarchæ præterea habebant nomina quorundam episcoporum qui speciali nota digni habebantur; post hos habebant nomina imperatoris aut regis cui civitas parebat, reginæ, prolis reginæ, prætorum magistratum, fundatoris ecclesiæ, et nomina quorundam offerentium, dignitate aut pietate conspicuorum, aliorumque quos diaconus pro suo libito nominare volebat. Demum in Oriente, saltem Constantinopoli, e diptychis legebantur nomina quatuor constantinopolitanæ, Constantinopolitani, Ephesini et Antiocheni. In Hispania et Gallia diptycha ante consecrationem elementorum, imo ante orationem post nomina legebantur; ante consecrationem leguntur quoque in liturgia Græca sancti Marci (Renaudot., *tom. I, pag. 150*) et sancti Cyrilli Coptica (*Ibid.*, *pag. 42*). Olim quoque Constantinopoli diptycha ante consecrationem recitabantur (*Concil. Const. sub Menna, act. 5*); at modo in liturgiis sancti Chrysostomi et sancti Basilii post consecrationem et invocationem leguntur. Post consecrationem diptycha recitantur in liturgia sancti Jacobi Syriaca, in sancti Basilii Coptica,

nomina recitatur. Amen. Offerunt Deo
 Domino oblationem ^a Sacerdotes nostri ^d
 Papa Romensis ^e et reliqui pro se et
 pro omni Clero et plebibus Ecclesiæ
 stinet consignatis ^f vel pro universa
 fraternitate ^g Item offerunt universi

et Græca Alexandrina, et in liturgia Theodori Mopsuesteni Nestoriana. In Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis diptycha vivorum ante consecrationem, mortuorum vero post consecrationem, recitabantur; cæterum diptycha, pro Ecclesiarum facultatibus, magis aut minus pretiosa erant: frequenter eburnea, non raro argentea, nonnunquam aurea, et aliquando gemmata inveniuntur. Charta donationis Ruidisindi episcopi (*Concil. Hisp. tom. III, pag. 179*), anno 935 facta, inter alia donaria, *diptagos argenteos imaginatos et deauratos* recenset; unde etiam habemus, sæculo x Mozarabes, nam eorum liturgia in Hispania adhuc vigeat, usum diptychorum ad nomina in ecclesia recitanda retinuisse.

^b Confessorum. Præter horum adjungebant etiam nomina patriarcharum et prophetarum (*Vide pag. 496*). In Missali Gallo-Gothico (*N. 66*), oratione post nomina, cum patriarchis, prophetis, apostolis et martyribus, anachoretæ et virgines recensentur; confessorum vero, ὁμολογητῶν, Constitutiones apostolicæ (*Lib. viii, cap. 10*), liturgiæ sancti Marci Alexandrina, sancti Jacobi Græca, aliæque passim Græcorum et Orientalium liturgiæ, et sanctus Epiphanius (*Hær. 77, Hieriorum*) mentionem faciunt.

^c Sacerdotes nostri. Puta episcopi Toletani, qui tum sedebat, cujus nomen diaconus clare pronuntiabat, aliorumque metropolitano Hispaniæ, Hispaniæ et Galliæ Gothicæ, quorum nomina pariter recitabantur.

^d Papa Romensis. Hoc loco nomen pontificis Romani recitabatur (*Con. Vasion., can. 4*).

^e Et reliqui. Hæc verba indicant nomina quorundam episcoporum præcessisse, puta Carthaginensis in Africa, Mediolanensis, Lugdunensis, etc.

^f Vel pro universa. Hoc est pro iis omnibus qui pace et communionem Ecclesiæ catholicæ fruuntur.

^g Item offerunt universi Presbyteri. Hic recitabantur nomina presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, et omnium clericorum illius Ecclesiæ, iis exceptis qui hæresis aut capitalis criminis convicti erant. Hinc sanctus Augustinus (*Ep. 78, Edit. Maur.*), clero et senioribus Ecclesiæ Hipponeusis de Bonifacio quodam presbytero scribens, permisit ut nomen ejus e diptychis publice non recitetur, si ita presbyteris et senioribus Hipponeusibus visum fuerit: *Quid enim, inquit, obest homini quod ex illa tabula non vult cum recitari humana ignorantia, si de libro vivorum non eum delet iniqua conscientia*. Siquidem Bonifacius accusatus fuerat de gravi peccato, quod ille se admisisse constanter negabat; quare sanctus episcopus ægre clamoribus populi et cleri concesserat ut nondum convicti nomen de diptychis tolleretur.

Presbyteri Diaconi Clerici ac populi
circumstantes in honorem Sanctorum pro
se et suis.
ñ. Chorus.

Offertur pro se et pro universa fraternitate.
Dicit Sacerdos.

Facientes commemorationem beatissimorum
Apostolorum et Martyrum gloriose Sancte
Marie Virginis Zacharie Joannis Infantium.
Petri Pauli Johannis Jacobi Andree.

• *Ac populi circumstantes.* Ille loco recitabantur nomina offerentium, de quibus in Missali nostro et in libris liturgicis Gallicanis recurrit mentio. Regis etiam et principum magistratum nomina recitabantur. Canon Romanus, in Missali sancti Pii: *Et omnia circumstantium, quorum tibi fides cognita est et nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, etc.*; ubi notat Georgius (*De Liturg. Rom. Pont.*, tom. III, diss. III, pag. 49), in variis lectionibus Canonis, *Codices ad unum omnes CIRCUMSTANTIUM, vel CIRCUMSTANTIUM legere*; at Sacramentarium Gelasianum, Missale Francorum, Sacramentarium Gallicanum, Sacramentarium reginæ Suecorum 337, Florum Lugdunensium, et Sacramentarium Palatinum 493, omnis pro quibus tibi offerimus, legere quorum tibi fides cognita est et nota devotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, etc. Populus enim fidelis vere, sed suo modo, offert sacrificium eucharisticum, tum quia offert materiam sacrificii, panem scilicet et vinum; tum quia par sacerdotes et presbyteros Deo sacrificium offert. *Nam quamvis sacerdos proprio fungatur officio, ille tamen (populus scilicet) offerre dicitur cujus nomine agit sacerdos; ipsi enim imputatur cujus munera offeruntur*, inquit auctor Questonum Veteris et Novi Testamenti, inter Opera sancti Augustini; at solius sacerdotis et presbyteri est eucharistiam consecrare.

• *Martyrum.* Hoc loco, præter apostolorum nomina, etiam quorundam martyrum, eorum maxime qui in Hispania passi fuerant, nomina recitabantur, quæ postea brevitalis causa ommissa sunt.

• *Pausantium.* Fideles mortuos appellant *pausantes*, sive *quiescentes*, ut Apostolus eosdem *dormientes* dixit (*I Thess.* IV, 13). Inter *pausantes* celebris aliquot episcopi tum Hispanie, tum aliarum nationum, recensentur, sed hic etiam diptycha male detruncata sunt.

• *Athanasii*, episc. Alexandrini; *Martini*, episc. Turonensis; *Ambrosii*, episc. Mediolanensis; *Augustini*, episc. Hipponis Regiæ; *Fulgentii*, forte episc. Ruspensis, forte episc. Astigitani, fratris sanctorum Leandri et Isidori; *Leandri*, episc. Hispanensis; *Isidori*, episc. Hispanensis; *David*, forte episc. Hispanensis; *Juliani*, item *Juliani*. In catalogo episcoporum Toletanorum, ante dominatum Saracenorum in Hispania, bini continentur Juliani: alter,

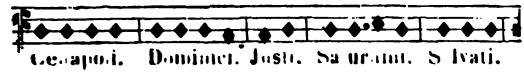
Philippi Thome Bartholomei Martini,
Jacobi Symonis et Jude Matthei Marci,
et Luce.
226 ñ. Chorus. Et omnium Martyrum.
Dicit Sacerdos.

Item pro spiritibus pausantium. I-la si-i.
• Athanasii Martini Ambrosii Augustini.
Fulgentii Leandri Isidori David Juliani.
Item Juliani Petri Item Petri Johannis
Servi Dei Visigiani Viventi Felici.

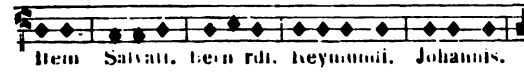
episcopus decimus nonus, Mariano successit; alter, trigesimus tertius, morum sanctiora et doctrina notus, qui conciliis Toletanis XII, XIII, XIV et XV, interfuit. *Petri*, item *Patri*; et hi fortasse episcopi Toletani, alter decimus sextus, alter vigesimus primus. *Johannis*, abbas Biacarensis, episcopi Gerundensis, scriptis et fidei confessione, sub Leovigildo rege, notus. *Servi Dei*, forte episc. Calabrisis, qui concilio Toletano IV interfuit. *Felici* [lege *Felici*], forte episc. Toletani trigesimi quinti; interfuit concilio Toletano XVI. *Dominici*, forte episc. Iriensis, qui concilio Toletano III interfuit. *Julii*, episc. Toletani vigesimi octavi, qui interfuit concilio Toletano IV. Apud J. Tamaium de Salazar, in Martyrologio Hispano (*T. V*, pag. 654), extat catalogus episcoporum Toletanorum copiosior illo quem est de Aguirre (*Concil. Hisp. t. III*, pag. 67) et Garzia Loaisa (*Coll. concil. Hisp. p. 21*) ediderunt: in hoc autem Joannis Tamaii catalogo, inter episcopos Toletanos recensentur David, Julianus, Julianus, Petrus, Petrus, Joannes cognomine Servus Deus. [*F. Servusdei*], Visitanus, Viventius, Felix, Cyriannus, Vincentius, Gerontius, Zacharias, Zenopolus, Dominicus cognomine Justus, Saturninus, Salvianus et Salvianus; at cum hic catalogus scriptoribus rerum Hispaniarum accuratis non probetur, mihi incertum est quinam ii fuerint quorum nomina in hac parte diptychorum recitantur; metuo sane ut ullus eorum fuerit Toletanus episcopus, imo ut ullus omnino episcopus Toletanus ante Bernardum hisce diptychis inscriptus sit. *Bernardi*, episc. Toletani; is, recepta urbe Toletana, primus constitutus fuit archiepiscopus. *Raimundi*; is successit Bernardo. *Joannis*; is successit Raimundo. *Celebrani*; in catalogo *Cerebrani* scribitur, successit Johanni. *Gundesalvi*, cognomine Perez, sextus, a recepta urbe archiepiscopus Toletanus, successit Petro de Cardona, quem omiserunt. *Gundesalvo Perez*, eodem quo hic ordine recitatur, successit archiepiscopi *Martini* Lopes de Puerco, *Stodeticus* Ximenes de Rada, scriptis notus, *Johannes* de Medina, *Gutterius*, cui successit *Pascasio*, quem omiserunt, *Pascasio Sancius* filius sancti Ferdinandi regis, et huic, anno 1266, *Sancius* filius Jacobi regis Aragoniæ, qui ultimus in diptychis episcopus nominatur, nam quæ subsequuntur nomina benefactorum Ecclesiarum Mozarahitarum esse videntur.

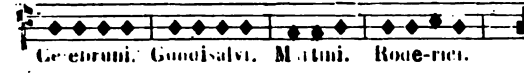
Cypriani, Vincentii, Gerontii, Zacharie.

Cecapoli, Domini, Justi, Saturnini, Sivali.

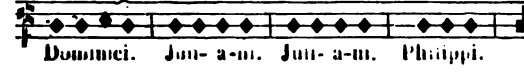
Item Salvati, Leonidi, Raymondii, Johannis.

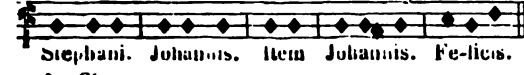
Cecronii, Goodisavi, Martini, Rodolphi.

Johannis, Guterri, Sancti, Item Sa et i

Domini, Juniani, Juniani, Philippi.

Stephani, Johannis, Item Johannis, Felices.

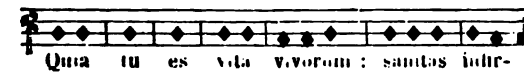
¶ Chorus.

Et omnium Pasantium.

Dicat Presb.

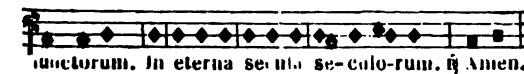
Post nomina. Oratio. Viva in nobis Jesu Domine Apostoli tui Jacobi prædicamenta doctrine : quibus docemur illum beatum esse : qui inlatus tentationis valuerit equanimiter supportare : quo dum presentia mala patientissime toleraverimus : in pace et charitate nunc : et in eternum tecum sine fine vivamus. ¶ Amen.

Quia tu es vita vivorum : sanctus in-

morum : ac te tue omnium libertati de-

torum. In eterna seculo seculorum. ¶ Amen.

Postea dicat ad pacem. Oratio. Suscipe Jesu bone : in hoc natali Jacobi Apostoli tui offerentium vota :

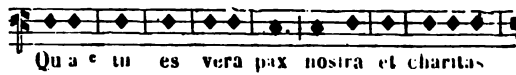
^a *Viva in nobis.* Est hæc oratio *post nomina*, de qua pag. 140. Sed in hac missa sancti Jacobi, osculant a insigni, hæc oratio quæ ipsa *ad pacem* dicenda est, pro oratione *post nomina* hoc loco ponitur, et vicissim loco orationis *ad pacem* eam reposuerunt quæ *post nomina* recitanda erat.

^b *Ad pacem.* De hac oratione, vide pag. 239.

^c *Quia tu es.* Absoluta oratione *ad pacem*, sacerdos in medio altaris dicit *Quia tu es vera pax nostra* ; tum elevando manus solemniter populo beneprecatur dicens *Gratia Dei Patris*, etc. Formula hæc benedicendi, ab Apostolo (II Cor., xii, 15) desumpta, in liturgia Græcorum et Orientalium celeberrima est, sed hi plerumque eam præfationi præmittunt ; Gotho-lingui autem, et, ut reor, Galli, osculo pacis. Potquam chorus respondit *Et cum hominibus*, etc., presbyter dicit *Quomodo statis*, etc. ; sed, nisi de missa privata sermo sit, apud Gotho-Hispanos diaconus clamabat *Quomodo astatis pacem facite*, ut ex epistola sancti Isidori ad Lucifri patet. Imo eadem erat Mozarabum, sæculo xi, disciplina, ut ex concilio Compostellano an. 1056 (can. 1) habemus : *Ad omnes missas, dum dixerit DIACONUS : INTER VOS PACEM TRADITE, omnibus intra Ecclesiam stantibus pacis osculum*

A et refrigerium presta spiritibus defunctorum : ut eo apud te intercedente : et viventibus et defunctis tue pietatis gratia impendatur : cujus doctrina duodecim tribuum commemorantium e locetur. ¶ Amen.

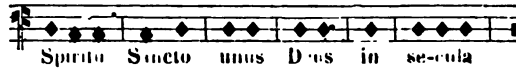
227 *Postea dicat Sacerdos.*

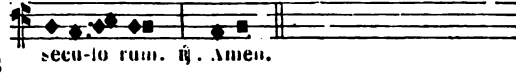
Quia tu es vera pax nostra et charitas

indisrupta : vivis tecum : et æternas cum

Spirito Sancto unus Deus in secula

seculorum. ¶ Amen.

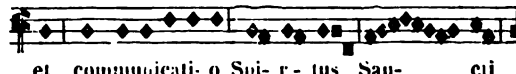
Dicat Presb. elevando manus.

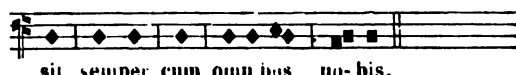
Gratia Dei Patris omnipotentis pax

ac dilectio Domini nostri Je-su Christi :

et communicatio Spi-ritus Sancti

sit semper cum omnibus nobis.

¶ Chorus. Et cum hominibus bone voluntatis.

Dicat Presb.

Quomodo astatis pacem facite.

¶ Chorus. Pacem meam do vobis : pacem meam commendo vobis : non sicut mundus dat pacem : do vobis. ¶ Novum mandatum do vobis : ut diligatis invicem. *Revertetur.* Pacem meam do vobis. ¶ Gloria et honor Patri. P. Pacem. *Interim quod Chorus dicit.* Pacem meam. *accipiat Sacerdos pacem de patena : dicendo sic.* Habete osculum dilectionis et pacis :

invicem tribuatur. Nunc autem sacerdos dicit *Quomodo astatis*, etc. Quo dicto, ipse pacem de patena accipit, dicens *Habete osculum*, etc., et ministro tradit, a quo populo traditur proxime astantem osculando. Sed hæc recentiora. Olim diaconus clamabat

D *Quomodo astatis*, etc. ; quo signo dato, omnes quot in Ecclesia aderant, ut astabant, sibi mutuo pacis osculum tradebant, viri viros, femine feminas osculando ; erant enim viri a feminis loco segregati. Clerus in choro, et intra altaris cancellos dabat pacem, cujus initium diaconus faciebat osculando episcopum, aut presbyterum, et ille proxime sibi astantem. Interim chorus canebat : *Pacem meam do vobis*, etc. Apud Gotho-Hispanos, et Gallos, Græcos et Orientales, ante consecrationem muperum pacem faciebant ; at Romæ, in Italia, et in Africa, paulo ante communionem tradebatur pacis osculum. Sanctus Augustinus (*Oper. tom. V, serm. 227, Edit. Maur.*) : *Post sanctificationem sacrificii dicimus orationem Dominicam, post ipsam Pax vobis, et osculatur se Christiani in osculo sancto.* Est autem hic ritus antiquissimus, in omnibus liturgiis invenitur, et de eo apostoli non semel videntur fecisse mentionem (I Cor. xvi, 20 ; xiii, 12 ; I. Pet. v, 14).

ut apti sitis sacrosanctis mysteriis Dei. *Et statim det A pacem Diacono vel puero : et puer populo. Postea inclinet se Sacerdos junctis manibus et dicat.*

In- troibo ad alta-re De-i me- i.

ñ. *Chorus.* Ad Deum qui lætificat juventutem meam, et ponat Presb. manus super Calicem et dicat.

Au- res ad Do- minum.

ñ. *Chorus.* Habemus ad Dominum. *Dicat Presb.*

Sur- sum cor- da.

ñ. *Chorus.* Levemus ad Dominum. *Dicat Presb. junctis manibus inclinando se in medium altaris.*

De- o ac Do- mi- no no- stro

Je- su Chri- sto Fi- lio De- i: qui

est in ce- lis di- gnas lau- des

di- gnasque gra- tias re- feramus.

228 *Et dicendo Gratias referamus, elevet Sacerdos manus in altum. Et Chorus respondeat. Dignum et justum est. Et postea cantet Presb. b Inlatio.*

Di- gnum et ju- stum est nos tibi semper

gra- tias a gere Do- mine sancte Pater

ete ne compul- tus De- us: per Je- su Chri-

tum Fi- lium tuum Do- minum nostrum

In cu- jus nomine electus

In- troibo. Postquam clericus et populus dandæ mutuo paci finem fecerunt, sacerdos ad aram redit, et ante aram stans dicit *Introibo ad altare Dei*; respondet chorus *Ad Deum qui lætificat*, etc. Tum sacerdos accedens ad aram manus expandit super oblata, et elata voce dicit *Aures ad Dominum*; respondet chorus *Habemus ad Dominum*. Rursum sacerdos: *Sursum corda*; et chorus: *Levemus ad Dominum*. Deinde sacerdos inclinans se in medio altaris dicit: *Deo ac Domino nostro*, etc., et cum dicit *gratias referamus*, elevat in altum manus; respondet chorus *Dignum*, etc. Denique *illationem* inchoans sacerdos infert: *Dignum et justum est*, etc. Sed hic quædam recentiora antiquis ritibus intertexta sunt; nam olim diaconus clamabat *Aures ad Dominum* (*S. Isid. Off. l. II, cap. 8*); olim non chorus, sed populus respondebat *Habemus ad Dominum*, etc., quod ex vetustis liturgiis constat; et hinc illud sancti

Chrysostomi (*Hom. 18, in Epist. II ad Cor.*). *Neque enim solus sacerdos gratias agit, sed etiam plebs universa; nam cum prius illorum vocem assumpsit, atque illi assenserunt, id digne et juste fieri, tunc demum gratiarum actionem inchoat.* Haud tamen negaverim in privatis missis, maxime quibus nullus aderat diaconus qui ministraret, ista ab ipso sacerdote antiquitus dicta fuisse; alius profecto, etiam apud antiquos, ritus erat missæ solemnæ, alius missæ privatæ.

Inlatio. De illatione vide pag. 202.

Paraliticum. De hoc paralytico et de conversione illius scribæ qui sancto Jacobo manus injecerat, ejusque martyrio, mentionem facit Pseudo-Abdias (*Hierocertaminis apost. lib. IV*). De conversione ad fidem illius viri qui sanctum Jacobum ad tribunal Herodis traxit, deque ejusdem martyrio, scribit Eusebius (*lib. II, cap. 9*).

Compulsit. *Lege comparsit.*

Jacobus cum ad passi-onem tra-be-re tur e

p-re-li-um ad se clamantem cu- ra vit:

aque hoc miraculo cor il-ludentis sibi

ia^d compul- sit: ut cum sacramentis

instinctum fi-de i faceret ad gloriam

perve- nire marty- ri- i. Se ipse post

Jacobus cum ad passi-onem tra-be-re tur e

p-re-li-um ad se clamantem cu- ra vit:

aque hoc miraculo cor il-ludentis sibi

ia^d compul- sit: ut cum sacramentis

instinctum fi-de i faceret ad gloriam

perve- nire marty- ri- i. Se ipse post

in confessi-onem Fi- li- tu- i capie

dejecto in- teremptus occu- buit. Pe- ve-

niens ad eum in pa- ce pro quo hanc

sustinu- it pas- si- onem. I- pse est enim

u- ni- ge- nitus tu- us Fi- li- us: qui dedit a- ni- mam

etiam re- demp- ti- onem pro mul- tis. Per quem

nostris tu Deus Pater ju- be- as parcere jam

di- ctis. Cu- i meri- to exerci- tus mil- li- e

ce- le- stis non ces- sant clama- re i- ta

dicentes.

Chrysostomi (*Hom. 18, in Epist. II ad Cor.*). *Neque enim solus sacerdos gratias agit, sed etiam plebs universa; nam cum prius illorum vocem assumpsit, atque illi assenserunt, id digne et juste fieri, tunc demum gratiarum actionem inchoat.* Haud tamen negaverim in privatis missis, maxime quibus nullus aderat diaconus qui ministraret, ista ab ipso sacerdote antiquitus dicta fuisse; alius profecto, etiam apud antiquos, ritus erat missæ solemnæ, alius missæ privatæ.

Inlatio. De illatione vide pag. 202.

Paraliticum. De hoc paralytico et de conversione illius scribæ qui sancto Jacobo manus injecerat, ejusque martyrio, mentionem facit Pseudo-Abdias (*Hierocertaminis apost. lib. IV*). De conversione ad fidem illius viri qui sanctum Jacobum ad tribunal Herodis traxit, deque ejusdem martyrio, scribit Eusebius (*lib. II, cap. 9*).

Compulsit. *Lege comparsit.*

229. Respondet ^a *Chorus. Sanctus. Sanctus. A Sanctus. Dominus Deus Sabba th : Pleni sunt celi et terra gloria majestatis tue. Osanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini. Osanna in excelsis. Agyos. Agyos. Agyos. Kyrie. O the s.*

Postea dicat Presbyter.

Vere Sanctus; vere benedictus Dominus noster
Jesus Christus Fi- li- us tu- us. Quem Jacob s
r- hico Zehede- o pa- tre it- a secutus est;
ut e- um obn- ve di ligendo fi- eret e- lectus
in vi- ta: mu- dus in consen- ti- a: pro- ba-
ti- us in do- ctri- na. Po- stremo e- i- ta
se- n- tiam commendans ex o- p- re: ut pro

^a *Dicat chorus Sanctus.* Sanctus olim non a choro, sed a populo, canebatur, tam in Hispania quam in Gallia; hinc Missale nostrum, in oratione *post Sanctus* Dom. 5 Quadragesimæ, dicit quod hymnus iste triumphalis in cœlestibus sine defectu psallitur ab angelis, et hic solemniter decantatur a populis. Hinc etiam sanctus Gregorius Turonensis (*De mir. S. Mart.*, l. II, c. 14) scribit: *Ubi expedita contestatione omnis populus SANCTUS in Dei laudem proclamavit.* Mos idem in Oriente, testibus sancto Chrysostomo (*Hom. in Seraph.*), sancto Gregorio Nysseno (*Orat. de non differend. baptism.*), Constitutionibus apostolicis (*Lib. VIII, cap. 12*), et liturgiis passim, quamvis modo etiam in Oriente *Sanctus* a choro canitur, nec tantum Latine, sed etiam Græce Gotho-Hispani hymnum triumphalem canant, quod etiam in Gallia observatum esse credibile est. Neque obstat quod sanctus Gregorius, supra citatus, dicat populum in Dei laudem *Sanctus* cantasse; non enim negat *ἀγῶς, ἁγίος*, Græce etiam fuisse cantatum.

^b *Vere Sanctus.* Illationem excipit oratio *post Sanctus*, de qua pag. 215. Hæc oratio cum in singulis missis diversa sit, et modo pulchrior, modo brevior occurrat, non video cur ab aliquibus eruditissimis liturgiis *canon* appelletur.

^c *Ita scientiam.* Fortasse *ita scientia commendatus et opere.*

^d *Cui honor.* Galli nonnunquam orationem *post Sanctus* concludunt *Per Christum Dominum nostrum, qui pridie, etc.* At neque Galli, neque Gotho-Hispani hanc orationem solenni doxologia concludere solebant.

^e *Adesto.* Gotho-Hispani orationem *post Sanctus* his aut similibus vocibus claudunt: *Ipsè Dominus ac Redemptor æternus. Christus Dominus ac Redemptor æternus*; aut, pro varietate constructionis, *Christo Domino et Redemptori æterno*; aut: *Per Christum Dominum et Redemptorem æternum, qui pridie, etc.*, statim enim verba consecratoria subjiciebant, quod etiam Galli observabant. At Mozarabes orationem *post Sanctus* a verbis Christi consecratoriis sejungunt interposita oratione *Adesto*, voce suo adeo imperite, ut interpolatio manifesta sit; nam orationes *post Sanctus* integras et intactas reliquerunt, cum illis vocibus *Christus Dominus ac Redemptor*

e- o truncato inter-i- e- rit ca- pite. Quem
pro se vel pro omnibus noverat animam
o- s- t- i- s- se Christum Da- minum. ^a Cui est honor
et glori- a in secula se- culorum. Amen.

Deinde dicat Sacerdos in silentio junctis manibus inclinando se ante Altare. Oratio. Inclina se Presbyter ante Altare.

^e *Adesto adesto Jesu bone Pontifex in medio nostri: sicut fuisti in medio discipulorum tuorum: et sancti flica hanc oblationem f ut sanctificata f sumamus per manus sancti Angeli tui sancte Domine et rede p or eterne. Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur accepit panem **230** et gratias agens bene f dixit ac fregit: deditque discipulis suis dicens. Accipite et manducate.*

^f *Hoc est. corpus. meum. quod. pro. vobis. tradetur s.*

æternus, aut similibus, quas denno repetunt, in oratione *Adesto*, quæ semper concluditur *Sancte Domine et Redemptor æternus*. Et hinc accidit ut bis cogantur, subitanea constructionis permutatione, filium orationis intersecare, primum cum verbis illis, puta *per Christum Dominum et Redemptorem æternum*, subdunt suum *Adesto, adesto*; et rursus cum illis *Sancte Domine et Redemptor æternus* adjungunt *Dominus noster Jesus Christus, etc.* Præterea, quod P. Petrus Le Brun, et ex eo P. Joannes Binius observarunt, voces illas Gotho-Hispanis, Gallis, et Romanis, solennes, *Qui pridie*, sustulerunt, et simul intactum reliquerunt titulum orationis, quæ post consecrationem funditur, quæque constanter *post pridie* inscribitur, quo palam fit, vocem illam pridie præcessisse; quare minime dubium est, orationem *Adesto, Gotho-Hispanis* ignotam, Mozarabes libris suis Missalibus inseruisse: hand tamen puto interpolationem recentem esse, aut iis attribuendam quibus cardinalis Ximenius elendi Missalis Mozarabici curam commisit. Igitur absoluta oratione *post Sanctus*, sacerdos Mozarabicus inclinando se versus aram junctis manibus, submissa voce orationem *Adesto* profert, cui verba consecratoria subjungit, quæ in canone Romano habentur; at sacerdos Gotho-Hispanus extremis vocibus orationis *post Sanctus* addebat *qui pridie quam pateretur*, et fortasse etiam in ipsa nocte qua tradebatur accepit panem, etc., et verba profert partim ex Epistola I ad Corinthios (*Cap. XI, 23, 24*), partim ex Evangeliiis (*Matth. XVII, 27; Luc. XXII, 19*) deprompta.

^f *Hoc est.* Verba hæc consecratoria desumpta sunt ex Epistola I ad Corinthios (*Cap. XI, 24*), ubi Vulgata legit *quod pro vobis traditur*. Verba consecratoria in liturgia sancti Chrysostomi (*Euch. pag. 76*; ex eadem Epistola Apostoli desumpta sunt: Τοῦτο μὲν ἔστι

^g Forma ista ponitur consecrationibus ne antiquitas ignoretur. Sed hodie servetur Ecclesiæ traditio.

Hoc est: enim: corpus: meum.

Hic est: enim: calix: sanguinis: mei: novi: et: æterni: testamenti: mysterium: fidei: qui: pro: vobis: et: pro: multis: effundetur: in: remissionem: peccatorum.

Hic elevetur Corpus. Quotiescumque manducaveritis : hoc facite in meam † commemorationem.

^a Similiter et calicem postquam cenavit dicens.

Super calicem. Hic. † est. calix. novi. testamenti. in meo. sanguine. qui. pro. vobis. et. pro. multis. effundetur. in. remissionem. peccatorum.

ἔστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλύμενον εἰς ἄφρατον ἀμαρτιῶν. Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. In textu Græco, in sancto Chrysostomo, et in Theodoro, κλύμενον, fractum, legitur. In liturgia sancti Jacobi Græca additur καὶ διδόμενον, pro vobis frangitur et datur; et in liturgia Græca Alexandrina sancti Marci, apud Renaudotium (*Lit. Or. t. I, p. 155*), verba consecratoria panis sunt: Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλύμενον καὶ διδόμενον εἰς ἄφρατον ἀμαρτιῶν. Hoc est enim corpus meum quod pro vobis frangitur et distribuitur in remissionem peccatorum. In canone Romano verba consecratoria panis sunt: Hoc est enim corpus meum. Vox enim γὰρ in liturgia sancti Marci inter consecratorias habetur; desideratur tamen in Vulgata, et in Sacramentario reginæ Suecorum, ut notat Georgius. Verba Gallorum consecratoria panis eadem fuisse videtur atque Romana: Hoc est corpus meum. Certe anonymus ille, sive sanctus Germanus Parisiensis, sive alius vetustus scriptor, qui missam Gallorum explicavit, non alia tradidit verba consecratoria panis, hæc autem pro consecratoriis tradidisse plane videtur.

^a Similiter. Hæc ex I ad Cor. (*Cap. xi, 24*), et ex Evangelii (*Luc. xxii, 20; Matth. xxvi, 28*). Verba consecratoria calicis, *Hic est calix novi testamenti in meo sanguine*, nullibi in Vulgata existant, si verbatim sumantur; legebantur tamen olim in versione Latina; nam Sedulius Scotus (*In Epist. I ad Cor.*) ita legit: *Hic est calix novi testamenti in meo sanguine*, et Gregorius II papa, scribens ad sanctum Bonifacium episcopum Moguntinum (*Inter Epist. S. Bonifac. epist. 123*), hunc textum ita refert: *Hic calix novi testamenti est in meo sanguine*. In Liturgia sancti Chrysostomi verba consecratoria calicis sunt: Τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ πολλῶν, ἐκχυνόμενον εἰς ἄφρατον ἀμαρτιῶν. Hic est sanguis meus, novi testamenti qui pro vobis, et pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Eadem leguntur in liturgiis Græcis sancti Jacobi, et sancti Marci, nisi quod in ambabus addatur καὶ διδόμενον, et distribuitur, et in sancti Marci τοῦτο γὰρ ἐστὶ, *hic est enim calix*, etc., legitur. In canone Romano verba consecratoria calicis sunt: *Hic est enim calix sanguinis mei novi et æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Gallis haud absimilia erant verba consecratoria calicis; ita enim habet laudatus sanctus Germanus: *Sanguis vero Christi ideo specialiter offeratur in calice, quia in tale vasum consecratum fuit mysterium Eucharistiæ pridie quam pateretur Dominus, ipso dicente: Hic est calix sanguinis, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM*. Animadvertendum, hæc verba *forma ista ponitur*, etc., et verba consecratoria Romana, quæ a calicem pagina 250 adjiciuntur, ab initio Missali Mozarabico ty. is edito apposita non fuisse, sed, ut quorundam scrupulis satisfaceret, postea glutine esse affixa, ut cui libet Codices antiquos inspicienti patet.

^b *Hic elevetur.* Præscribit rubrica ut statim atque prius fuerit consecratus elevetur, et rursus ut, postquam fuerit consecratus, elevetur calix *filiola*, id est, palla, tectus. Ritus elevandi Eucharistiam in missa, eaque solemniter adorandi, omnium Ecclesiarum, tam Orientis quam Occidentis, est: discrepant tamen in hoc, quod non omnes eodem missæ loco elevent, et quod alii corpus et sanguinem, alii solum corpus Christi, sive, quod idem est, alii solas species con-

^b *Hic elevetur calix coopertus cum filiola.* Quotiescumque bibentis: hoc facite in meam † commemorationem. *Et cum perventum fuerit ubi dicitur.* In meam commemorationem, dicat *Presb. alta voce omnibus diebus preter festivis. Pari modo ubi dicit.* In claritatem de celis. ^c *Et qualibet vice respondeat Chorus.*

secrati panis, alii tam panis quam vini, elevent. Romæ olim ad ea verba canonis per ipsum et cum ipso, diaconus calicem elevabat, et sacerdos duas oblatas, quibus latera calicis tangebatur. Ordo Romanus I Mabillonii, n. 16, et ordo Romanus III Hittorpii: *Cum sacerdos dixerit Per ipsum, et cum ipso, archidiaconus levat cum offertorio calicem per ansas, et tenet exaltans illum juxta pontificem, pontifex autem tangit a latere calicem cum oblatis dicens Per ipsum et cum ipso, usque Per omnia sæcula sæculorum; et ponit pontifex oblationes in loco suo, et archidiaconus calicem* ^B *juxta eas, demisso offertorio in ansas ejusdem. Adverte autem quod archidiaconus elevabat calicem offertorio per ansas, quo loco offertorium significat pallam, sive sindonem, qua calix tegebatur, et Hispanis filiola dicitur: palla autem, qua olim tegebatur calix, non alia erat quam sindon illa quæ excipiebat panes a populo oblatos, atque proinde offertorium vulgo nuncupabatur, quam plicatam solebant calici, pro tegumento, imponere. Hæc in gratiam eorum notavi qui ritum Mozarabicum elevandi calicem cum filiola tanquam recentem et barbarum damnant, cum ipsa antiquus sit et Romanus. Redeo ad speciem eucharisticarum elevationem. Micrologus, sæculo XI ad finem vergente (*Cap. 17*), scripsit: *Cum dicimus Per omnia sæcula sæculorum, corpus cum calice levamus, et statim in altare deposita cooperimus, nimirum, demisso offertorio in ansas calicis, etiam oblata, juxta posita, eodem modo tegebantur.* Gotho-Hispani ante confectionem, ut fustus explicabo, hostiam altius elevabant, ut ab omni populo videri et adorari posset. Græci quoque ante confectionem sanctam elevationem, τὴν ἁγίαν ὑψώσιν, faciunt (*Vid. Euch., pag. 81, et notæ Goarii, pag. 145*); non elevant calicem, sed solum τὸν θεῖον ἄρτον, panem dirinum, majorem scilicet hostiæ partem. De Coptis, Syris, aliisque Orientalibus Christianis, diligentissime scripsit Eusebius Renaudotius (*Lit. Orient. tom. I, pag. 263 seq.; tom. II, pag. 114 seq.*). Elevant autem partem præcipuam hostiæ consecrati, ad ea verba, *Sancta sanctis*, atque, ut præscribit Gabriel patriarcha Alexandrinus, sacerdos debet corpus dominicum sursum elevare quantum brachi sui extendere poterit, et voce quantum poterit maxima clamare *Sancta sanctis*, et populus cum lacrymis adorat, et pectora tundens veniam peccatorum petit, et rogat ut in fide orthodoxa usque ad extremum ritus a Deo confirmetur. Eodemque tempore accenduntur cerei, et attolluntur; hæc Orientales Christiani. In Gallia, post medium sæculi XI, ob hæresim Berengarii, cæperunt statim post consecrationem panis attollere corpus Domini, illudque adorare, et pariter post consecrationem calicis, sanguinem altius attollere, et adorare; hæc consuetudo e Gallia in alias regiones Ecclesiæ Latine paulatim penetravit. De ea circa initium sæculi XII meminit Hildebertus Cenomanensis (*In expositione missæ*). De eadem (*In speculo Ecclesiæ, inter opera Hugonis Victorini*) meminit Robertus Paulinus, qui anno 1184 vivebat. Sæculo autem XIII, hic ritus passim in usu erat. Exinde Mozarabes bis in missa corpus et sanguinem Domini elevant, primum statim post prolata consecrationis verba, et iterum ante confectionem, aut cum symbolum recitant. Juxta rubricas Missalis Romani sancti Pii V, corpus et sanguis elevantur statim perfecta consecratione, et rursus ante ea verba *omnis honor et gloria*, et tum etiam sacerdos genuflectit.*

^c *Et qualibet vice.* Gotho-Hispani mandatum Christi (*I Cor. xi, 21-22*) addunt tam verbis consecrato-

Amen. Quotiescumque manducaveritis panem hunc et calicem istum biberitis : mortem Domini annunciabitis : donec veniat. ^a In claritatem † de celis. ^q. Amen.

Oratio ^b post pridie. Subjuga Deus nostras tuo leve jugo cervices : ut onus tuum : quod amantibus est : ita optabili devotione feramus : sicut Jacobus Apostolus tuus : innexo collo suo fune ad passionem tractus

riis panis, quam consecratoris vini, sic verbis istis, *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur*, subjungunt : *Quotiescumque manducaveritis, hoc facite in meam commemorationem*; vocesque has, *In meam commemorationem*, omnibus diebus præter festivas elata voce proferunt, et chorus respondet Amen. Rursus verbis istis, *Hic est calix*, etc., illico addunt *quotiescumque biberitis, hoc facite in meam commemorationem*, et chorus respondet Amen. Demum tertio idem mandatum repetunt, dicentes : *Quotiescumque manducaveritis panem hunc, et calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat, in claritatem de caelis*; et respondetur Amen. An Gotho-Hispani et Galli olim verba consecratoria submissa, an elata voce protulerint, non satis constat. Si constaret hanc rubricam, qua præscribitur *ut omnibus diebus præter festivas elata voce dicatur in meam commemorationem*, esse antiquam, suspicari haud temere liceret reliqua submissa voce esse prolata, sed de antiquitate hujus rubricæ merito ambigitur. Quod autem dicunt, titulum orationis *post mysterium et post secreta*, quæ in libris Gallicanis legitur, probare, Gallos verba consecratoria submissa voce protulisse, fundamento labili nititur, nam oratio illa *post mysterium* denominata est, quia verba illa *mysterium fidei* quæ in consecratione calicis proferuntur, consequitur, ab aliis vero *post secreta* eadem oratio dicitur, quia *secretum* Latine idem significat quod Græce *mysterium*; quare denominatio *post mysterium* et denominatio *post pridie*, a populo orationibus quæ consecrationem consequuntur impositæ, indicare videntur verba consecratoria, tam in Gallia quam in Hispania, alta voce a sacerdotibus fuisse olim prolata. Siquidem eæ denominationes non aliam causam habuisse videntur quam quod Gotho-Hispani, quoties missæ sacrificio interfuerit, voces has, *POST PRIDIE*, et Galli illas, *MYSTERIUM FIDEI*, cum aliis consecratoris verbis, clare a sacerdote prolatas audiverint.

^a In claritatem. Lege in claritate. Cæterum hæc, in claritatem de caelis, Gotho-Hispanos in suis Codicibus legisse palam facit Apostolus, quem ex Epistola I ad Corinthios (Cap. xi) feria quinta in cæna Domini legebant.

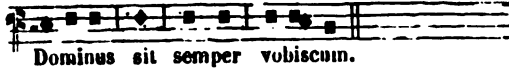
^b Post pridie. De hac oratione vide quæ notavi pag. 69, 197, 217.

^c Te prestante. Huic simillima est oratio canonis Romani, sed in canone Romano verba ad æternum Patrem diriguntur, in Missali nostro aut ad Christum Dominum, aut ad totam individuum Trinitatem. Hæc autem oratione Ecclesia profitetur maximum Eucharistiæ beneficium a Deo sibi esse collatum, a quo panis et vinum, elementa eucharistica consecranda, creantur; creata, cum altari admoventur, sanctificantur; sanctificata vivificantur, cum in corpus et sanguinem Christi traussubstantiantur; vivificata benedicuntur, donisque Spiritus sui sancti affatim replentur, atque ita benedicta, nobis, indignis servis suis, fruenta traduntur : quam explicationem Missale Ambrosianum confirmat, in quo hæc oratio ita conclusitur : *Et nobis famulis tuis largiter præstas, ad augmentum fidei et remissionem omnium peccatorum nostrorum*. Unde apparet totam hanc orationem a Gotho-Hispanis, tanquam orationis *post pridie* complementum, super elementa consecrata usam esse. Non ignoro viros eruditos opinatos esse orationem canonis Romani *Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas*, etc., ad fruges novas benedicendas pertinere, quæ, in hac missæ parte, ante hanc ora-

tionem, altari benedicendæ inferebantur, de qua re sanctissimus Dominus noster papa Benedictus XIV copiose et erudite, more suo, disserit in opere de sacrosancto missæ Sacrificio (Lib. II, cap. 48, a n. 10, Edit. Rom. pag. 191). Huic tamen opinioni assentiri nequeo : nam, ut sanctitas sua animadvertit, frugum novarum benedictio non amplius fit in hæc parte missæ, neque unquam erat universaliter receptum ut in ea missæ parte benedictio novarum frugum fieret; præterea rubrica Missalis Romani, nulla facta mentione novarum frugum, præscribit ut sacerdos *ter signet super hostiam et calicem*, dicens *Sanctificas*, etc., et Missale Ambrosianum : *Hic signet sacrificium Sanctificas*, etc. Haud tamen negaverint, in vetustis quibusdam Sacramentariis prædictam orationem novis frugibus benedicendis adhibitam fuisse; sed hoc privata quorundam epi-coporum auctoritate statutum esse puto, qui verba illa *per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas*, quæ; ex intentione Ecclesiæ, ad sacra dona consecrata referuntur, etiam novis frugibus benedicendis aptari posse perspexerant.

^d Tunc Presbyter accipiat. Absoluto *Te prestante*, respondetur Amen. Tunc presbyter calicem detegit, et tollens hostiam de patena illam calici discooperto imponit, manu sua ita elevatam, supra os calicis, sustinens, ut a populo videri commode possit, calicem vero non elevat, neque ab altari de loco suo movet. Facta elevatione, hostiam deponit super patenam (nam nunquam super corporale deponitur), et, si missa fuerit privata, dicit antiphonam *ad confractionem panis*, qua recitata, hostiam frangit; sin missa fuerit solemnis, facta elevatione hostiæ, chorus canit antiphonam *ad confractionem*, et interim sacerdos frangit hostiam. Olim in patena hostiam frangebatur, modo autem frangit in ore calicis detecti, atque hæc circa elevationem hostiæ, ejusque confractionem observantur omnibus diebus ferialibus, Dominicis, et festis, quibus est propria antiphona *ad confractionem*; ast aliis diebus Dominicis, et festis præcipuis, quibus pro antiphona *ad confractionem panis* Symbolum Constantinopolitanum recitatur, postquam recitata est oratio *Te prestante*, et responsum est Amen, sacerdos, de more, salutatur populum : *Dominus sit semper*, etc., et respondetur *Et cum*, etc. Tum calicem detegit, illique, ut supra explicavi, hostiam imponit, quam ita elevat, ut a populo videri commode queat, calicem tamen de loco suo non movet neque attollit. Ex vetusta Gotho Hispanorum disciplina, apud quos, teste sancto Isidoro (*Off. lib. II, cap. 8*), diaconi erat calicem sacrum de mensa Domini movere, *ipsis enim sacerdotibus, propter presumptionem, non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit a diacono*. Itaque, calice immoto, super os ejus elevatam tenens hostiam, aut cantando, aut elata voce, dicit : *Fidem, quam corde credimus, ore autem dicamus*, et statim chorus recitat Symbolum Constantinopolitanum; et dum Symbolum recitatur, sacerdos hostiam frangit. Ritus frangendi panem consecratum a Christo Domino originem ducit, qui, Eucharistiam insituens, prius panem benedixit, et in sui corporis substantiam transtulit, ac deinde *fregit*, deditque discipulis suis. Unde hanc cæremoniam Ecclesiæ omnes, tam in Oriente quam in Occidente, constanti retinuerunt, etsi cum aliqua varietate circa tempus et modum frangendi. Nam in Occidente, panem eucharisticum, antequam consecratur, omnino non frangunt, quod

patena : et ponat super calicem discoopertum : et dicat A
alta voce omnibus diebus videlicet festivis et Dominicis :
preter in locis in quibus erit Antiphona propria ad con-
fractionem panis. Postea dicat Presb. sic.

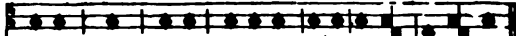
Dominus sit semper vobiscum.

etiam in Oriente observatum esse reor, quandiu
populus panes integros ad altare offerre consuevit.
Modo autem, et a pluribus sæculis, Græcis et Ori-
entalibus solemne est oblatas suas in prothesi, ante-
quam altari inferantur, in plures partes scindere.
Coptitis insuper mos est partem præcipuam oblatæ
in tria fragmenta parti cum, verba consecratoria
proferentes, ad vocem *fregit* pervenerint (*In litur.*
S. Basil. Copt., pag. 15, apud *Renaud.*, t. 1). In
liturgiis Copticis sancti Basilii, sancti Gregorii, et
sancti Cyrilli, et in Alexandrinis sancti Basilii, et
sancti Gregorii (*Renaud.*, *Lit. Orient.*, tom. 1), in
liturgia Æthiopica (*Ibid.*, pag. 518), in liturgia
communi Chaldaeorum (*Ibid.*, t. II, pag. 593, 594),
et in quibusdam liturgiis Syrorum (*Ibid.*, tom. II),
hostia frangitur antequam recitetur oratio Dominica;
at in canone Romano, in liturgia Græca Alexan-
drina sancti Marci (*Renaud.*, t. I, pag. 162), in li-
turgia sancti Chrysostomi (*Euchol.*, pag. 88), in li-
turgia Græca sancti Jacobi (*Bib. Patr. Gr.-Lat.*,
tom. II), in liturgia Syriaca sancti Jacobi (*Ren.*,
tom. II, pag. 41), hostia frangitur post recitam
orationem Dominicam. Jam de modo frangendi,
Gotho-Hispani, Galli et Mediolanenses, et Romani,
olim in patena frangebant, et Romani olim, dum
panis consecratus a diacono frangeretur, *Agnus Dei*
canebant (*Ord. Rom.* 1, et in *Hittorp.*); at modo
Romæ, et saltem a sæculo XIV, hostia frangitur, non
in patena, sed in ore calicis, post absolutam orationem
Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus
malis, etc. Sed antequam clausula subjungatur *Per*
eundem Dominum nostrum, etc., Mediolanenses di-
cunt quando hostiam frangunt : *Corpus tuum frangi-*
tur, Christe. Apud Græcos, in liturgia sancti Chryso-
stomi, diaconus dicit : *Divide, Domine, panem sanc-*
tum; et sacerdos illam attente et devote in quatuor
partes frangens, dicit : *Frangitur et dividitur Agnus*
Dei-Filius Patris, qui frangitur, at non comminuitur,
qui semper comeditur, at non consumitur, sed eos qui
sunt participes sanctificat (*Euch.*, p. 82). De fractione
Eucharistiæ distincte loquitur sanctus Chrysostomus
(*Tom. X Oper.*, Ed. Maur., pag. 215), in Homilia 24,
in Epist. I ad Corinth., ubi explicans illud, *Panem*
quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi
est? interrogat : *Cur autem addidit QUER FRANGIMUS?*
Et sibi respondet : *Hoc enim in Eucharistia fieri*
videre est; in cruce vero non item, imo contrarium; ait
enim Os non comminetur. Sed quod non passus est
in cruce, hoc propter te patitur in oblatione (sive in
missa), *et frangi patitur ut omnes impleat*. Demum, D
pro Ecclesiarum con-veludine, hostia, sive oblata,
in plures aut pauciores partes frangitur; Mozarabes
(nam hunc ritum Gotho-Hispanis ignotum fuisse reor,
utpote introductum postquam oblatas ad altare offerre
usu receptum erat) hostiam in novem partes dividunt,
quibus singulis proprium nomen imponunt. Ritu
Romano, in tres partes; Græci præcipuam oblatæ
partem in partes quatuor; Coptitæ partem præcipuam
primum in tres, tum harum singulas in plures fran-
gunt. Syri quoque et Chaldaei majorem hostiæ par-
tem in plures partiuntur.

^a *Dicat chorus symbolum*. Justinus Junior, anno 568,
imperii sui primo, *symbolum* Constantinopolitanum
a omni Ecclesia catholica a populo canendum intro-
misit, ut scribit Joannes Biclarenus, in Chronico. Antea
quidem Petrus Fullo Autiochenus patriarcha, qui anno
488 obiit, ut *Symbolum* diceretur in singulis collectis
instituerat (*Theod. Lect.*, *Collect.* t. II); et post hunc

Respondet Chorus: Et cum spiritu tuo.

Dicat Presb.

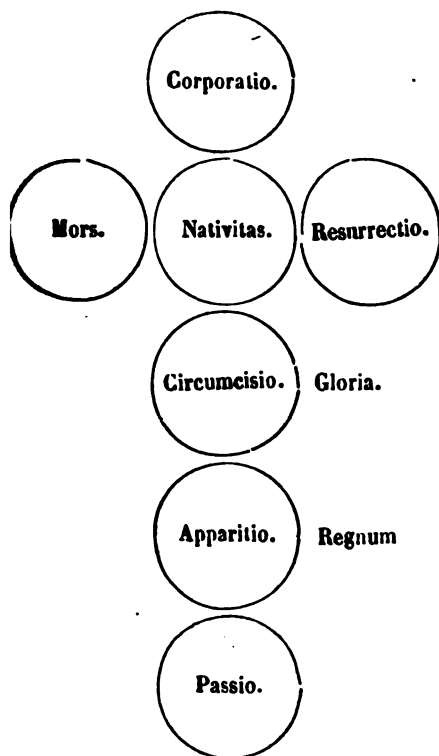

Fidem quam corde credimus o-re autem di-camus.

Et elevet Sacerdos corpus Christi ut videantur a po-
pulo. Et dicat Chorus sym:olum bini ac bini: videlicet.

Timotheus, cognomine Colon, qui ab anno 514 ad
517 tenuit sedem Constantinopolitanam, instituit ut
fides Nicæna in omni synaxi recitaretur (*Theod. Lect.*,
ibid.). Sed horum instituta, hominum hæreticorum, a
paucis suscepta, brevi tempore in desuetudinem
abiire; quare exordium ritus recitandi *Symboli*
Constantinopolitani, inter missarum solemnias,
Justino Juniori Augusto tribuendum est, quo adniten-
te, in Græciæ et Orientis Ecclesiis *Symbolum* in
collectis recitari cepit; at in Occidente Gotho-Hispa-
ni, omnium primi, statuerunt ut *Symbolum* in missa
diceretur. Patres enim synodi Toletanæ III, de consi-
lio Recaredi regis, canone secundo, decreverunt
ut, per omnes Hispaniæ et Galliæ Gothicæ provinciæ,
Symbolum Constantinopolitanum *prius quam Domi-*
nica dicatur oratio, voce clara, a populo decantetur,
quo fides vera manifestum testimonium habeat, et ad
Christi corpus et sanguinem prælibandum, pectora
populorum fide purificata accedant. Exinde ritus reci-
tandi *Symboli* in missa per Galliam et vicinas provin-
cias propagatus est, et tandem anno 1014, Bene-
dictus VIII papa concessit precibus sancti Henrici I
imperatoris, ut Romæ in missa *Symbolum* caneretur,
quod Berno Augiensis abbas, auctor synchronus,
prodidit (*De Reb. ad miss. spect.*, cap. 2). Non desunt
qui putant Ecclesiam Romanam *Symbolum* in missa
legisse ante sæculum IX, quia de *Symbolo* post Evan-
gelium cantando Ordines Romani apud Mabillonium
II, V, VI, aperte mentionem faciunt; at Berno Augien-
sis, testis oculatus, distincte asserit : *Symbolum Ro-*
mani usque ad hæc tempora diæ memoriae Henrici
imperatoris NULO MODO cecinerunt. Cui non contra-
dicunt citati Ordines Romani, qui non tradunt
disciplinam basilicarum Urbis, sed Ecclesiarum
Galliæ in quibus ritus Gelasianus, aut Gregorianus
receptus quidem erat, sed ritibus quibusdam Gal-
licanis immistus, ut facile est hos Ordines diligentius
inspicienti deprehendere. Neque obstat quod Amala-
rius in ecloga titulum habeat *de Credo in Deum*, quo
de *Symbolo* post Evangelium recitari solito tractat,
siquidem hoc loco ritum Romanum purum non ex-
hibet, nam inquit : *Convenit populo post Evangelium,*
quo Christi verba audivit, intentionem credulitatis
sue præclaro ore proferre; siquidem populus in Gallia
et in Hispania *Symbolum* in missa recitabat, non item
Romæ. Certe idem Amalarius (*Lib. III de Eccl. Offic.*)
fuse singulas missæ Romanæ partes exponens, de
Symbolo tacet, et Ordines Romani genuini III et IV
Hittorpii, atque is quem illustrissimus Blanchinius in
prolegomenis ad tomum III Anastasi (*Opusc.* 5) edi-
dit, quique olim ad usum Basilicarum Urbis fuerant
exarati, non modo silent de *Symbolo*, sed nullum *Syn-*
bolu recitando locum vacuum in missa relinquunt.
Jam vero Gotho Hispani, ex decreto concilii in To-
letani, *Symbolum* recitant ante orationem Domini-
cam. Galli Francorum imperio subacti videntur
statim post Evangelium *Symbolum* cantasse, postquam
usus cantandi *Symboli* apud eos invaluit; in-
stitutum enim est an omnes Ecclesiæ Gallicanæ ante
sæculum VIII *Symbolum* in missa cantaverint. Certe
de *Symbolo* silet libellus sancti Germani de missa G-
llicana. Græci primum osculum pacis dant, tum
dicunt *Symbolum*, quod excipit præfatio (*Euch.*, pag.
75). In liturgiis Syrorum, Coptitarum, et in
liturgiis Græcis Alexandrinis *Symbolum* ante oscu-
lum pacis recitatur, præterquam in liturgia sancti
Marci, in qua, nisi subsit error, *Symbolum* post os-
culum pacis dicitur.

credimus in unum Deum Patrem omnipotentem. **A** remi celi et terre. Visibilium omnium et invisibilium conditorem. Et in unum Dominum **b** nostrum in Christum Filium Dei unigenitum. Et ex Patre ante omnia secula. Deum de Deo. Lumen ex lumine. Deum verum ex Deo vero. Natum non factum. **c** Omnisoni Patri hoc est ejusdem cum Patre autem. Per quem omnia facta sunt que in celo et in terra. Qui propter nos homines et propter universam salutem descendit **d** de celis. Et incarnatus est Spiritu Sancto ex **e** Maria Virgine et homo factus est. Passus sub Pontio Pilato. Sepultus tertio die surrexit. Ascendit ad celos : sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde **f** venturus est iudicare vivos et mortuos. **231** Cujus regni non finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem et ex Patre et Filio procedentem. Cum Patre et Filio adorandum et **h** conglorificandum. locutus est per Prophetas : et unam sanctam catholicam et Apostolicam Ecclesiam. **i** Confiteor in baptisma iu remissionem peccatorum. Expectans resurrectionem mortuorum et vitam **j** venturi seculi. Amen.

i *Credimus.* Dicunt *Credimus*, quia olim a toto populo dicebatur Symbolum. Apud Gotho-Hispanos et ad Mozarabes chorus dicit Symbolum *bini et bini*. **r** *ri* quoque dicunt *Credimus* (*Renaudot.*, t. II, p. 1). At in liturgia Græca Alexandrina (*Ibid.*, t. I, pag. 1) præscribit Rubrica : *Populus dicat Credo in unum Deum.* Græci etiam (*Euch.*, p. 75) dicunt *Credo in unum Deum*, quemadmodum etiam Romæ dicunt *Credo in unum Deum*. Apud Græcos vero chorus Symbolum recitat, apud Orientales populus. Rubrica liturgiæ Copticæ sancti Basilii (*Renaudot.*, t. I, pag. 12) præscribit : *Populus dicat Symbolum fidei orthodoxæ ;* rubrica liturgiæ Græcæ Alexandriæ ejusdem san-

k *Post hec frangat Presb. Eucharistiam in medietate : et ponat mediam partem in patena : et de alia parte faciat quinque particulas et ponat in patena : et accipiat aliam partem et faciat quatuor particulas et ponat in patena similiter per ordinem factas per prescriptas rotas. Et statim purget bene digitos. Et cooperto calice faciat Memento pro vivis. Et perfecto Simbolo dicat Presb. ad orationem Dominicam equaliter.*

cti Basilii (*Ibid.*, pag. 60) habet : *Populus dicit Credo in unum Deum.* Ritu romano, in missa privata sacerdos Symbolum integrum recitat, et olim Alexandriæ sacerdos Symbolum in missa dicebat. Juxta rubricam liturgiæ Græcæ Alexandriæ sancti Marci sacerdos signans eruce discos et calices, elata voce dicit *Credo in unum Deum* (*Renaudot.*, tom. I, pag. 143). Modo Romæ, et in toto Occidente, cum missa sollemnis celebratur, sacerdos inquit *Credo in unum Deum*, reliqua chorus canit. Sæculo XIII incunte, ut monet Alexander Halensis (*Tract. de Offic. Miss.*, part. I), Romano Pontifice solemniter celebrante, fidei Symbolum non cantores in choro, sed subdiaconi ad altare decantabant. Cæterum Symbolum quod Gotho-Hispani in missa cantabant, etsi a sancto Isidoro (*De Offic. eccl.* lib. I, cap. 36) a concilio XIII Toletano, et Bracarense III (*in præf.*) et ab Etherio et Beato (*Lib. adv. Elipand.*) dictum sit Symbolum Nicænum, est revera Symbolum Constantinopolitanum, ut fides ipsa, et concilium Toletanum III clare manifestat, tamen dictum est Nicænum, vel quia prima ejus pars a Nicæna synodo condita est, vel quia fama concilii Nicæni vulgo clarior erat quam Constantinopolitani. Exstat autem Symbolum hoc in concilio Toletano VIII, XII et XIII, in concilio Bracarense III, et in libro I Etherii et Beati adversus Elipandum, in quibus aliquæ varietates inveniuntur, quarum præcipuas adnotavi.

b *Nostrum.* Concilio Toletano, et Bracarense et Etherio, deficit.

c *Omnisoni.* Ita Toletana et Bracarense III concilia, Etherius et Beatus, *omnisoni*.

d *De celis.* Non legunt Toletana et Bracarense III concilia, neque Etherius et Beatus.

e *Ex Maria Virgine.* Ita Toletana et Bracarense III concilia ; at Etherius et Beatus, et *Maria virgine* legunt.

f *Dei Patris omnipotentis.* Toletana concilia ; et Etherius et Beatus, *sedet ad dexteram Patris*. Bracarense III, *Dei Patris* ; illud *omnipotentis* omnibus deficit.

g *Venturus.* Ita concilia Toletana et Bracarense III ; Etherius et Beatus, *inde venturus in gloria*.

h *Conglorificandum.* Ita concilia Toletana et Bracarense III ; Etherius et Beatus, *glorificandum*.

i *Confiteor.* Lege *confitemur*.

j *Venturi.* Ita concilia Toletana et Bracarense III ; Etherius et Beatus, *futuri*.

k *Post hec.* Rubrica ista pertinet ad modum frangendæ hostiæ, Mozarabis peculiarem. Circa nomina particularum hostiæ fractæ, advertit quod *corporatio* idem significat atque *incarnatio*, et quod *apparitio* idem atque *epiphania*, sive manifestatio, Filii Dei. Absoluta fractione hostiæ, et purgatis digitis, præscribit rubrica ut sacerdos cooperiat calicem, quem statim post elevationem non tegerat, quia recentiori disciplina Mozarabes, ritus Romanos imitantes, hostiam non, ut olim, in patena, sed in ore calicis frangunt. Deinde rubrica monet ut fiat *Memento pro vivis* ; et hoc recens institutum, in quo neque cum ritibus Romanis, neque cum Gotho-Hispanis conveniunt, nam ritu Romano *Memento vivorum* fit ante consecrationem, ritu autem Gotho-Hispano *Memento tam vivorum quam mortuorum* fit quando diptycha leguntur, et oratione *post nomina* concluditur. Cæterum fractio hostiæ, partium ejus distributio in patena, *Memento pro vivis*, et alia, a rubrica indicata, fieri debent dum chorus Symbolum canit, aut dum antiphonam *ad confectionem* in missa solemnem ca-

* *Oratio.* Oremus. Apostolo tuo Jacobo Domine edocente premonemur : ut si quis nostrum indiget sapientia : postulet a te : quia das omnibus affluenter : et non improperas. Sed quia ad te pervenire cupimus per Christum : qui est virtus tua et sapientia : id agere præoptamus. Postulantes clementiam tuam : per eum qui apud te advocatus factus est noster. Ut pervenire nos ad te facias : et oratione quam ipso Domino instruente didicimus : ad te introire permittas : proclamantes e terris.

Pater noster qui es in celis. R. Amen. Sancti-

li-corum nomen tuum. R. Amen. Adventat regnum

tuum. R. Amen. Fiat voluntas tua sicut in celo

et in terra. R. Amen. Panem nostrum quotid-

ianum da nobis hodie. Quia Deus es. Et dimitte

nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debito-

ribus nostris. R. Amen. Et ne nos inducas in

tentationem. R. Sed libera nos a malo.

Postea dicat Sacerdos.

Libera-ti a malo : confirmati semper in bono :

tibi servire mercamur Deo ac Domino nostro :

nit. In missis vero privatis post recitatam antiphonam contractionis, aut pro diei qualitate, post dictum Symbolum, hæc omnia ordinatim, a sacerdote fiunt.

* *Oremus.* In missa Mozarabum solemnibus *Oremus* bis tantum a sacerdote dicitur, primum ante *agios*, et rursus ante capitulum hoc quod orationi Dominicæ præmittitur, quibus locis illud *Oremus* per errorem irrepsit ; nam ritu Gotho-Hispano sacerdotis non erat populum admonere cum orandum erat, proclamando *Oremus*, sed ad diaconum id munus pertinebat. Sanctus Isidorus (*De Off. eccl.*, l. II, c. 8) de diacono ait : *Hi voces tonitruorum, ipsi enim, clara voce, in modum præconis, admonent cunctos sive in orando, sive in flectendo genua, sive in psallendo, sive in lectionibus audiendo, etc.* Et hinc discimus quod apud Gotho-Hispanos diaconus dicebat *Oremus*, idem *flectamus genua*, et rursus *Erigite vos, aut Levate* ; idem clamabat *Aures ad Dominum*. At voces quibus utebatur cum admoneret populum ad psallendum et ad lectiones audiendas hortaretur, penitus exciderunt, si præter illud, *Silentium facite*, quod, in Missali nostro, ante lectionem Apostoli, remansit, et de quo etiam sanctus Germanus, in missæ Gallicanæ explicatione, meminit, diaconus aliquid ad attentionem conciliandum dixerit. Apud

A *p- ne Domine finem.*

Hic percutiat Sacerdos pectus.

Peccatis nostris da gaudium tribulatis : prebe

redemptionem captivis : sani-tatem infirmis :

requie-que defunctis concede pacem et securi-

tate in omnibus die-bus nostris frange aulciam

B *i- nimicorum nostrorum et exaudi Deus ora-*

ti-ones servorum tuorum omnium fide-li-um

christi-a-norum in hac die et in om-ni

tempore. Per Dom-num nostrum Je-sum Christum

Fi-li-um tu-um qui te-cum vivit et re-gnat

C *in u-ni-tate Sp-ritus Sancti Deus per*

omnia semper secu-la se-culo-rum. R. A-men.

232 *Accipiat modo primam particulam de patena :*

et ponat super calicem dicendo. * Vicit leo. quere

fol. 198. et dicat istam orationem inter se submissa

Græcos, ut est in liturgia sancti Chrysostomi, diaconus ante lectionem Apostoli clamat *Attendamus*, et postquam lector titulum lectionis proposuit, iterum *Attendamus* clamat, et ante Evangelii lectionem sacerdos ipse clamat *sapientia, recti audiamus, sanctum Evangelium*. Et postquam diaconus titulum Evangelii legendi proposuit, et chorus *Gloria tibi, Domine*, respondit, rursus sacerdos clamat *Attendamus*. Etherius Oxoniensis episcopus (*lib. I adrer. Elipandum*) ait diaconum ante lectionem Evangelii silentium imperasse, neque ait eum quidquam ad attentionem populi conciliandum adhibuisse ; quare credibile est, apud Gotho-Hispanos et Gallos diaconum, ad singulas lectiones, *silentium facite*, nec quidquam aliud, imperasse. Certe sanctus Germanus, ille de quo sæpe redit sermo, explicans missæ Gallicanæ ritum, docet diaconum silentium imperare tum ut populus lectorem audiat, tum ut lectioni sacræ attentionem præbeat. *Silentium autem diaconus pro duabus rebus annuntiat, scilicet ut tacens populus melius audiat verbum Dei, et sileatur nostrum (lego, et ut sileat mens nostra) ab omni cogitatione sordida, quo melius recipiatur verbum Dei.*

b *Pater noster.* De Oratione Dominica, vide infra (*Pag. 246*).

c *Vicit Leo.* De hac rubrica, vide *pag. 6*.

neta sanctis et ^b conjunctio corporis Do- A bus nobis ad veniam : et defunctis fidelibus preste-
ri Jesu Christi : sit sumentibus et potanti- tur ad requiem. *Et mittat particulam in calicem : et*

^a sanctis. Est hæc in omnibus Græcorum
dium liturgiis notissima formula. Sanctus
Ierosolymitanus (*Cat. myst.* 5) : *Sacerdos*
TA SANCTIS... et vos subjicitis UNUS SANCTUS,
INUS JESUS CHRISTUS. Constitutiones aposto-
viii, c. 13) : « *Episcopus Sancta sanctis ;*
Inus Sanctus, unus Dominus, unus Christus
Dei Patris benedictus in sæcula. » Litur-
i Chrysostomi : « *Clamat sacerdos Sancta*
horus Unus Sanctus, unus Dominus, Jesus
gloriam, εις δοξαν, Dei Patris. » In litur-
Jacobi (*Bib. Patr. Gr.-Lat. Paris.*, t. II) :
« *Sancta sanctis clamat, et populus Unus*
unus Dominus Jesus Christus in gloriam Dei
gloria in sæcula sæculorum. Amen. » In
iræca Alexandrina sancti Basilii (*He-*
I, pag. 82) sacerdos elevat *spudicon*, sive B
majorem hostiæ consecratae (quæ in aliis
espoticon dicitur, nimirum corpus domini-
ροτων σωμα), et clamat *Sancta sanctis*, et
Inus Pater Sanctus, unus Filius Sanctus,
itus Sanctus; atque ita in liturgiis Copticis,
Æthiopicis, Chaldeis, et Græcis Alexan-
quarum nonnullis confessioni Trinitatis
ologia, in aliis prolixior, brevior in aliis ;
s tamen, tam Græcorum quam Orienta-
giis *Sancta sanctis* elata voce profertur.
prolatum fuisse apud Gotho-Hispanos, et
a toto populo audiri poterit, nihil certum
vis rubrica nostri Missalis præscribat ut
voce dicatur, nam modo partem efficit
quam ad communionem corporis et san-
mini fundunt. Ast olim ab ea oratione se-
rat, et populus; vel chorus, post dictum
velis, quædam canebat quæ Missali nostro
exceiderunt. Suspicio tamen post *Sancta*
antatum fuisse quod Galli *trecanum* appel-
mplectebaturque fidei catholicæ confessio-
ius Deitatis trium personarum distinctione,
contra hæreses Arianorum et Priscilliani-
titudotum : *Trecanum vero quod psallitur,*
ctus Germanus, *signum est catholicæ fidei*
is credulitate procedere ; sic enim prima in
secunda in tertia, et rursus tertia in secunda,
notatur in prima ; ita Pater in Filio, myste-
ditatis complectit ; Pater in Filio, Filius in
cto, Spiritus sanctus in Filio, et Filius in
Patre. Unde patet hanc Trinitatis confes-
ud absimilem esse illi quam post *Sancta*
pulus in Oriente proferebat : *Unus Pater*
us Filius sanctus, unus Spiritus sanctus, etc.
sto Codice insignis Ecclesiæ Andegaven-
stamento (*de antiq. Eccl. Ruib.*, lib. 1, cap.
n. 2), ad hostiæ in calicem impositionem
æc verba : *Sanctum cum sanctis, hæc sa-*
commistio, etc. Et in altero ejusdem Ec-
sali : *Sancta cum sanctis, et commistio*
sanguinis Domini nostri Jesu Christi prosit
et bibentibus in vitam æternam. Amen. Quæ
Gallicano ritu profecta esse facile est di-

nectio Corporis. Adde et sanguinis. Canon
: Hæc commistio et consecratio corporis et
Domini nostri Jesu Christi fiat accipientibus
vitam æternam. Missale Ambrosianum :
consecrati corporis et sanguinis Domini
Christi nobis edentibus, et sumentibus pro-
ritam et gaudium sempiternum. In nostro
: *sumentibus et potantibus sicut ad veniam, ubi*
ntibus, idem significat ac edentibus, quam-
iolanensi idem significet ac potantibus. Ex
constat vocem *sanguinis* hic, et pag. 6,
viro deficere. Jam vero Gotho-Hispani
duæque Dominicam hostiæ, sive oblationes

frangebant (*Vid. not. pag. 230*). Deinde, post oratio-
nem Dominicam elevando partem oblationis dicebant
Sancta sanctis, et canebatur quod Galli *trecanum*
appellarunt (*Vid. not. pag. 232*). Deum fragmentum
oblationis in calicem mittebant dicendo : *Conjunctio*
Corporis et sanguinis, etc., nullum tamen fieiebant
crucis signum, de quo ordo antiquus Blanchiuii, et
primus ordo Mabillonii silent. Sanctus Germanus,
in Explicatione misæ Gallicanæ *commistionem* cor-
poris et sanguinis Domini, nomine tenus attigit :
Confractio vero, inquit, et commistio corporis Domi-
ni... declarata antiquitus sanctis Patribus fuit... Sa-
cerdote autem frangente... clerus psallet antiphonam.
Commistio panis et calicis ritus est plane antiquus, et
omnibus liturgiis communis. A Gotho-Hispanis (*Conc.*
Tol. iv, can. 18) dicta est *conjunctio panis et calicis.*
A^b Amalario (*Eccl. Off.* l. III, c. 31) dicitur *immistio*
panis in vinum. A Micrologo, cap. 18, *immistio panis*
in calicem; a Gallis, ut ex sancto Germano colligitur,
a Mediolanensibus et a Romanis, *commistio corporis*
et sanguinis Domini; a Græcis ἡ ἁγια ἑνωσις, *sacra*
unitio, quo vocabulo in liturgia Græca sancti Jacobi,
in liturgiis Copticis et Syriacis, designatur, in quibus
etiam *consignatio* et *commistio mysteriorum* appella-
tur. Sed quamvis hic ritus ex iis sit qui in omnibus
liturgiis præscribuntur, tamen diversimode transigi-
tur. Nam, in Græcorum et Coptitarum liturgiis, *Sancta*
sanctis præmittitur *fractioni*, et continuo fractioni
conjungitur *consignatio et commistio mysteriorum.* At
apud Gotho-Hispanos *fractio* præcedit *orationem Do-*
minicam, ejusque præfationem, et appendicem *Li-*
bera, etc. Deinde consequitur *Sancta sanctis*, ac tan-
dem *conjunctio panis et calicis*, quæ proinde a *con-*
fractione procul a jungitur. Gallos eodem ordine
has actiones fecisse reor, quamvis sanctus Germanus
commistionem illico subjungat *confractio*, et postea
de oratione Dominica loquatur; hic enim nonnunquam
actiones alio ordine narrat quam quæ gestæ sunt.
Romæ pontifex inter missarum solemnia post sum-
ptum corpus Domini *commistionem* facit, reliqui autem
sacerdotes ad ea verba, *Pax Domini sit*, etc., partem
hostiæ in calicem mittunt. Ordo Romano iv Mabil-
lonii, qui verbatim ferme ex Amalarii ecloga de-
sumptus est (*Confer apud Georgium, de liturg. Rom.*
Pont., t. III, a p. 361, in appendice monumentorum)
distincte (Pag. 62) habet : *Pontifex deinde dicit Pax*
Domini sit semper. Non mittit partem de sancta in cali-
cem, sicut cæteris sacerdotibus mos est. Et infra :
Quando communicat dominus apostolicus, partem sibi
mordet, et reliquam in calicem mittit, faciens cruce.
de ea tribus vicibus super calicem nihil dicens. Hinc
patet pontificem, saltem in missa solemni, sæculo
ix defluente, particulam hostiæ in calicem non mi-
sisse ad ea verba, *Pax Domini*, etc. Sed neque sæ-
culo XIII. Testis est Innocentius III (*lib.* vi, cap. 9)
clare negans pontificem ad ea verba, *Pax Do-*
mini, particulam hostiæ dimittere in calicem, *sed eam post*
trinum crucis signaculum in patenam reponere, et
infra, agens de communionem pontificis in missa, do-
cet pontificem partem majorem oblatae, sibi a sub-
diacono in patena exhibitam, dividere, *unamque*
particulam sumere et aliam mittere in calicem, quem
tenet coram ipso diaconus, de quo sanguinem haurit
cum calamo. Deum neque adhuc sæculo XIV pontifex
mittebat partem hostiæ in calicem ad dicta verba
Pax Domini, etc. Constat ex ordine Romano XIV
Mabillonii (Pag. 333); sic enim Jacobus cardinalis
Cajetanus scribit : *Cum ipsa particula ter signet super*
calicem dicendo pax Domini, etc... adjungit particu-
lam illam aliis particulis quæ sunt in patena. Atque
adeo particulam illam non mittit in calicem. De
commistione vero infra, agens de communionem, dis-
tincte meminit : *Pontifex cum reverentia accipiat de*
patena majorem partem hostiæ, et dicat Pax Domini

cooperiat calicem : et dicat alta voce sic : si ibi non A fuerit Diachonus.

Benedictio. Christus Deus Dei Patris Filius : quem Jacobum relicto Patre in navi tota secutus est intentione cordis : indesinenter vos faciat suis inhrere

LESTEM ACCIPIAM, etc., tenens partem prædictam hostiæ, cum quatuor digitis, super sanguinem et calicem, dicat reverenter tribus vicibus, DOMINE NON SUM DIGNUS, etc. Postea signet se cum ipso corpore, et reverenter sumat totum illud quod est extra digitos prædictos, et quod infra digitos remanet ponat in calice cum sanguine, dicens : FIAT COMMISTIO, ET CONSECRATIO CORPORIS ET SANGUINIS, etc. At XIV sæculo exeunte, aut certe sæculo XV, pontifex, more aliorum sacerdotum, partem calicem in calicem mittebat ad ea verba, *Pax Domini*, etc. Testis est liber Cæremoniarum S. R. E. (Lib. II, cap. 44) citatus a Georgio (*Liturg. Rom. Pont. t. III, lib. IV, c. 14, pag. 151*), ubi hæc : *Pax Domini*, etc. Et signat ter cum particula super calicem ; deinde eam in calice deponit. Atque hunc morem etiam nunc tenet pontifex in missa solemniori, vetustiore adiecto. At, inquis, unde natum est ut alii sacerdotes ritu Romano celebrantes per tot sæcula *commisionem* facerent ad hæc verba, *Pax Domini sit semper vobiscum*, cum ipse Romanus pontifex non nisi post sumptum corpus Domini *commisionem* faceret? Mihi quidem hæc varietas orta videtur ex antiquissimo ritu Romano bis faciendi *commisionem*, primum ad ea verba, *Pax Domini*, etc., et rursus, inter communicandum, postquam pontifex corpus Domini sumpserat ; nam, cum deinde semel tantum in missa *commisionem panis et calicis* facere placuisset, alii sacerdotes ad ea verba, *Pax Domini*, etc., particulam hostiæ in calicem mittebant ; Romanus autem pontifex consuetudinem immittendi corpus in sanguinem Domini tempore communionis ad sæculum usque XV retinuit. Porro Romanum pontificem bis in eadem missa *commisionem* antiquitus fecisse, observavit Amalarius (*Eccl. Off. lib. III, cap. 31*), quamvis ejus ævo ritus ille jam antiquatus fuerat. Et post Amalarium Mabillonius (*Comment. ad ord. Roman., pag. 36 et 34*), et antiquiores Ordines Romani primus et secundus Mabillonii, primus et tertius Hittorpii, et Ordo Romanus Blanchinii, editus inter prolegomena ad tom. III Anastasii (*Opusc. 3*), duplicem hanc *commisionem* corporis et sanguinis Domini in eadem missa fieri solitam clare ostendunt, atque in prima *commisione* ad ea verba, *Pax Domini*, etc., pontificem in calicem misisse partem oblationis in anteriori missa consecratam, eam scilicet quam ad altare processurus inspexerat et adoraverat ; in secunda vero *commisione*, quam inter communicandum faciebat, pontificem in calicem demisisse partem sacrificii ejusdem diei, ut supra, ex Ordinibus Romanis explicavi. Demum adverte, juxta Ordinem Blanchinii, et primum, et tertium Hittorpii (quibus magis fido quam Ordini primo Mabillonii), pontificem nihil dixisse, neque crucem fecisse cum ad verba, *Pax Domini*, etc., fragmentum sacrum in calicem mitteret ; at, cum tempore communionis *commisionem* faceret, dixisse : *Fiat commistio. et consecratio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi accipientibus nobis in vitam æternam*, crucem vero nullam fecisse. Mos immittendi partem sacrificii anterioris in calicem, ad ea verba, *Pax Domini*, etc., tempore Amalarii in usu esse lesierat, ut plane constat ex Ordine Romano, quæ eclogæ

vestigiis. Amen. Quæque per hunc Apostolum suum cultores demonum convertit ad fidem : concedat vobis vana hujus sæculi respuendo se in veritate diligere. Amen. Ut ejus remuneremini præsidii : cujus hodie triumphum excolitis passionis. Amen. Quod ipse prestare dignetur : per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum.

Amen. Postea statim dicat. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Quo dicto cantet Chorus. b Gustate et videte quam

sæ inserta, estque quartus Mabillonii. Desiisse autem hunc ritum puto, cum partem Eucharistiæ prioris sacrificii ostendi pontifici sacra facturo et ad altare deferri desiit. In Gallia, consuetudo deferendi Eucharistiæ ad altare, cum missa solemniter fieret, sæculo VI adulto vigeat ; quo tempore Romæ fuerit abrogata mihi non constat. Hodierno ritu, ut præscribit rubrica Missalis sancti Pii V, sacerdos cum ipsa particula signat ter super calicem dicens *Pax Domini sit semper vobis cum ; et respondetur cum spiritu tuo, et particulam ipsam imponit in calicem, dicens secreta : Hæc commistio, etc.* Neque aliter, in missis privatis, sæculo XI, faciebat (*Microl., cap. 17*) ; atque hæc de ritu Romano. Juxta liturgiam Constantinopolitanam, sacerdos Græcus, peracta fractione corporis Domini, accipit partem unam sancti panis, et manu tenet, et diaconus, ostendens cum stola sanctum calicem, dicit *Imple Domine, sanctum calicem. Sacerdos dicit plenitudo fidei spiritus sancti. Mox signum crucis facit, et mittit particulam in sanctum calicem, et diaconus dicit Amen (Euch. Goar., p. 82).* Hæc pars liturgiæ, quæ apud Græcos et Latinos simplex est et expedita, apud Orientales, Syros et Coptitas proluxa est et operosa, de qua vide notas eruditæ Renaudotii (*Tom. I Lit. Orient., pag. 258 ; tom. II, pag. 108, et alibi*). Syri, ut est in liturgia Syriaca sancti Jacobi (*Renaud., tom. II, pag. 41*), a majori parte hostiæ consecratæ particulam auferunt, eamque sanguini intingunt, atque, ita sanguine sacro madidam, ac alia fragmenta, in quæ oblatam dividerunt, signant, dicentes : *Inspiratur (sic) sanguis Domini nostri Jesu Christi corpori ejus ; tum illam particulam calici immittunt, dicentes : Miscuisti, Domine, divinitatem tuam cum humanitate nostra, et humanitatem nostram cum divinitate tua... tibi gloria in secula.* Chaldæi, sive Nestoriani (*Renaud., tom. II, pag. 594*), præter alias cæremonias, hostiæ partem majorem in duas partes frangunt, quarum aliam in disco deponunt, alia vero, quam dextra tenent, calicem signant dicentes : *Signatur sanguis pretiosus corpore sancto Domini nostri Jesu Christi, in nomine Patris, etc., et respondetur Amen.* Tum eandem hostiæ partem usque ad medium in calice intingunt, et signant cum ea corpus quod est in patena, dicentes : *Signatur corpus sanctum sanguine propitiatorio Domini nostri Jesu Christi, in nomine Patris, etc.* Sacerdos Copticus (*Liturg. S. Basil. Coptic., apud Renaud., t. I, p. 19, et apud eundem Gabriel Alexandrinus citatus, ibid., 159*) partem præcipuam hostiæ consecratæ, quam isno-dicon appellant, vola manus sinistrae sustinens digito manus dextræ tangit, dicens : *Corpus sanctum ; tum eundem digitum indicem immergit calici, eoque, in sanguine, crucem format, dicens : Et sanguis pretiosus Christi, ipsius omnipotentis Domini Dei nostri ; demum educens indicem e calice, sanguine tinctum, eo corpus Domini signat nihil dicens, quibus apparet Coptitas *commisionem* mysteriorum facere, partem tamen hostiæ in calicem non immittere.*

a Humiliate. De benedictione, vide pag. 246.

b Gustate. Hæc antiphona, ex psalmo xxxiii, 9, desumpta, Missali nostro Ad accedentes inscribitur,

st Dominus : alleluja : alleluja : alleluja.
 alicui Dominum in omni tempore : semper
 in ore meo : alleluja : alleluja : alleluja.
 met Dominus animas servorum suorum : et
 inquiet omnes qui sperant in eum : alleluja :
 alleluja. ¶ Gloria et honor Patri : et Fi-
 spiritali Sancto in secula seculorum : amen.
 : alleluja : alleluja.

dicto accipiat Presbyter aliam particulam se-
 et dicat sic. Oratio. Panem celestem de
 Domini accipiam : et nomen Domini invo-

Memento pro mortuis : tenendo istam particu-

a, dum populus ad communionem accedebat, B
 r. Constitutiones apostolicæ (Lib. viii, cap. 20) præscribunt ut, cum Eucharistia
 tur, canitur psalmus xxxiii ; sed jam tem-
 pti Cyrilli, Hierosolymis non integer psal-
 m, sed segmentum ejusdem canebatur, ut
 is mystagogica 5 indicare videtur : *Audivistis
 vocem psallentis, divina quadam melodia vos
 rum mysteriorum communionem invitantis :*
 ET VIDETE QUONIAM BONUS EST DOMINUS ; et
 Ambrosius (*De iis qui myst. init., cap. ult.*) :
*Eccelesia, videns tantam gratiam, hortatur filios
 iustate et videte quoniam suavis est Domi-
 tus vir qui confidit in eo, etc.* In Antiphona-
 oriano singulis missis sua est antiphona ad
 onem, quæ Missali Romano sancti Pii V
 er communitio inscribitur. In Missali nostro
 a ad accedentes ab Adventu ad Quadragesi-
 a vigilia Epiphaniæ ad Adventum eadem est
 videte, etc., quæ etiam in sanctorum missis
 At Dominicæ Quadragesimæ singulæ præ-
 bent antiphonam ad accedentes, quæ Domi-
 nadesimæ est *Qui venit ad me non esuriet,
 in me non sitiet unquam, etc.* (Pag. 98) ;
 rto quod per errorem inscribitur ad com-
 panis, cum sit antiphona ad accedentes,
 Dominica et omnibus feriis quartis et sextis
 sinæ canitur. Feria 5 in cœna Domini
 abet antiphonam propriam ad accedentes,
 Sabbato sancto usque ad vigiliam Pente-
 stiphona ad accedentes, vel ad accedendum
 te populi et letamini, etc. (Pag. 193), quæ
 Resurrectionis, singulis diebus octavarum
 Dominicis a Paschate ad Ascensionem, die
 nis et sequenti Dominica canitur. Deinum
 dum, eundem ordinem liturgicum in Missali
 um observari, quem concilium IV Toletanum
 , altas 17) præscribit, scilicet ut post ora-
 minicam, et conjunctionem panis et calicis,
 in populum sequatur, et tunc demum corporis
 nis Domini sacramentum sumatur. Apud
 t ex Missali Gallo-Gothico patet, orationem
 um consequebatur benedictio, et benedi-
 cmmunio, et sanctus Germanus aperte
 od ante communionem benedictio traditur,
 m de confractione et de commistione cor-
 sanguinis Domini prius agit, et tum de ora-
 minicis ; unde suspicari liceret Gallos, in
 saltam Ecclesiis, hostiæ confractionem et
 ionem panis et calicis præmissis orationi
 e, si constaret hunc auctorem de recto or-
 rando sollicitum fuisse.

dicto. In missa privata sacerdos prius dicit
 am ad accedentes, et deinde communicat, in
 lemmi tempore communionis canitur anti-
 phonæ accedentes. Dicta igitur antiphona illa, sa-
 e patena tollit particulam octavam, dictam
 licens Panem celestem, et tenendo eam supra

A lam super calicem. Et perfecto Memento dicat silentio
 hanc orationem.

Oratio. Domine Deus meus : da mihi corpus et
 sanguinem filii tui Domini nostri Jesu Christi ita
 sumere : ut per illud remissionem omnium peccato-
 rum merear acipere : et tuo Sancto Spiritu reple-
 ri Deus noster. Qui vivis et regnas in secula seculo-
 rum : amen.

233 Oratio. Ave in evum sanctissima caro Chri-
 sti : in perpetuum summa dulcedo.

Oratio. Ave in evum celestis potus : qui mihi ante-
 omnia et super omnia dulcis es.

Oratio. Corpus et sanguis Domini nostri Jesu

B calicem facit Memento pro mortuis. De quo idem
 sentiendum quod de Memento vivorum, scilicet
 utrumque, præter antiquum morem Gotho-Hispanum,
 e Missali Romano huc translatum esse. Facto autem
 Memento mortuorum, dicit submissa voce orationem
 Domine Deus meus, etc. ; Tum dicit Ave in evum. In
 Pontificali Prudentii, Trecensis episcopi, apud Mar-
 tenium (*De ant. Eccl. Ritib., l. 1, c. 4, art. 12, tom. 1*),
 habetur oratio dicenda quando sumitur corpus Do-
 mini : Ave in evum, sanctissima caro, mea in perpetuum
 summa dulcedo. Huic orationi (Pag. 7) additur Pa-
 nem celestem accipiam, et nomen Domini invocabo.
 Insuper addit Roblesius, tam in Vita cardinalis Xi-
 menii (Cap. 28) quam in Missa sancti Jacobi, quod,
 dicto Ave in evum, sacerdos, ter pectus tundens,
 dicit Domine, non sum dignus, etc., de quo nihil
 exstat in rubricis Missalis, neque apud Pisam ; tamen
 Roblesio, ut pote parrocho Mozarabico, et viro satis
 erudito, in iis quæ ad ritus sui rubricas spectant
 credendum est. Igitur sacerdos primum dicit Ave in
 evum, etc., tum dicit Domine, non sum dignus, etc.,
 pectus tundens, tertio dicit Panem celestem accipiam,
 etc. ; demum sacram particulam, quam manu tenet,
 facto signo crucis, sumit. Deinde cooperit calicem,
 omnesque particulas singillatim consumit, tum dis-
 cooperit calicem, et supra calicem patenam diligen-
 ter abstergit, fragmenta in eum dejiciens, et postea
 dicit Ave in evum, celestis potus, etc. (quæ oratio in
 Pontificali Prudentii Ad sanguinem Domini accipien-
 dum inscribitur), et sanguinem sumit ; quo hausto
 dicit Corpus et sanguis, etc. ; et dum ablationem
 sumit, dicit Domine, Deus meus, Pater, Filius, et
 Spiritus sanctus, etc. De ablutione nihil est in ru-
 bricis Missalis ; at Roblesius, et Pisa dicunt quod hæc
 oratio, Domine, Deus meus, dicitur dum sacerdos
 ablationem sumit et digitos lavat. Deinde sacerdos,
 cum missam privatam celebrat, dicit Referti Christi
 corpore, etc., et tempore Quadragesimæ Repletum
 est gaudio os nostrum, etc. At in missa solemniori
 cantat chorus. Inscribuntur autem communitio. His
 dictis aufertur ab altari liber omnium offerentium, et
 Missale ad cornu Epistolæ defertur, et sacerdos dicit
 orationem quæ post communionem inscribitur, Corpus
 Domini nostri Jesu Christi, etc. (*De his, vide pag.
 284*). Ea oratione absoluta, sacerdos dicit Per mi-
 sericordiam Dei nostri, etc. Deinde salutat populum :
 Dominus sit semper, etc. Respondetur Et cum, etc. ;
 quibus dictis, si dies fuerit Dominicus, aut festivus,
 quatuor aut sex capparum, et missa solemniori, dia-
 conus cantando dicit. Solemnia completa sunt in nomine
 Domini nostri Jesu Christi, votum nostrum acceptum
 sit cum pace. Si missa fuerit privata, eadem sine
 cantu a sacerdote dicuntur ; at si dies fuerit ferialis,
 aut festivus duarum capparum, aut novem lectionum,
 dicit : Missa est, in nomine Domini nostri Jesu Christi
 perficimus (perficimus) cum pace, et chorus, sua
 minister respondet Deo gratias, et in fine missæ ad-
 ditur Salve, regina, etc.

Christi custodiat corpus et animam meam in vitam A
eternam. Amen.

Et sumat particulam quam in manu habet : et cooperiat calicem et veniat ad patenam : et consumat omnes particulas per ordinem. Et deinde accipiat patenam et ponat super calicem : et purget bene cum pollice et accipiat sanguinem. Et dum Sacerdos sumpsit sanguinem dicat immediate hanc orationem.

Oratio. Domine Deus meus : Pater et Filius et Spiritus Sanctus : fac me te semper querere et diligere : et a te per hanc sanctam communionem quam sumpsit nunquam recedere : quia tu es Deus : et preter te non erit alius in secula seculorum. Amen.

Cantet chorus. Communio. Refecti Christi cor. *Quere fol. 193. Dum Sacerdos dixerit Corpus Domini nostri Jesu Christi. eat ad cornu altaris dextrum.*

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi quod accepimus : et sanctus sanguis ejus quem potavimus : adhereat visceribus nostris eterne omnipotens Deus : ut non veniat nobis ad iudicium : nec ad condemnationem : sed proficiat ad salutem et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. Amen. Per misericordiam. etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Item orationes que sequuntur dicuntur per totum annum tam diebus Dominicis quam in festis post Eucharistiam. Refecti Christi corpore et sanguine pariter : quia sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectioe et sanctificatione habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *ñ.* Amen.

Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc ad remissionem peccatorum et sanitatem mentium. Amen.

Oratio. Christi Domini nostri gratia satiati gratias agimus perpetue Trinitati : cujus sanguine sumus precio magno redempti. Petimus itaque sacramentorum tuorum meritis : ut de hoc seculo eripiamur inleso.

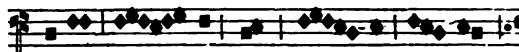
ñ. Amen.

Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem : qui nos in hanc diem sancte solennitatis tue perducere dignatus es. Fac ut diem istum Nativitatis tue : Conceptionis : Circumcisionis : Apparitionis : Resurrectionis : Ascensionis per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere mereamur cum fidei populo tuo. *ñ.* Amen.

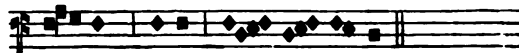
Post communionem in XL. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Item orationes. Præter has orationes alie quedam post communionem dicuntur.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam. Ut quia escarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. Amen.

Vi cit le- o de tri- bu Ju- da

ra- dix David al- le- lu- ya.

b Nota quod non dicitur Vicit leo. nisi in tempore Resurrectionis.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita et salus fidelium : quem venturum iudicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti tui N. Sanctorum tuorum. N. Sancteque Virginis tue. N. Sancti Confessoris tui. N. tibi obtulimus misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam relecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium **234** sempiternum. Concedente divinitate tua Deus noster : qui es vita vivorum et corona Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ.* Amen.

Oratio. Passionis dominice calicem delibantes : et sacrosancti corporis suavitatem gustantes : gratias et laudes ei referamus : in domo ejus leti et hilares ambulantes. *ñ.* Amen.

Oratio. Deus sempiternæ salutis beatorum : beatitudo inestimabilis : concede queso : ut ineffabili muneris tuo sancta ac beata qui sumpserunt : sancti ac beati esse mereantur. *ñ.* Amen. Per ineffabilem tue divinitatis potentiam Deus : qui es benedictus in secula seculorum. *ñ.* Amen.

In Assumptione Sancte Mariæ.

Oratio. Omnes qui huic tante Assumptionis solemnitati convenistis : et sacrosancta communione mortalia corpora vivificastis : mereamini per interventum sancte et gloriose genitricis Dei : et hic ab omnibus malis eripi : et in futuro cum Christo suo sine fine jocundari. *ñ.* Amen.

In Illaria Pasche.

Oratio. Expletis Domine in hac sancta solennitate nostre servitutis officii : gratias tibi laudesque referimus dono tue miserationis adjuti. Precantes te Deus : ut a peccatis nos abluas : et in tuis laudibus exultare concedas. *ñ.* Amen.

De Sancta Barbara.

Oratio. Deus cujus dilectionem beata Barbara virgo

b Nota quod. Vide pag. 6.

et martyr omni terreno anteposuit : presta quesumus : ut cujus martyrii triumphum recolimus : ejus suffragiis ad celestia regna pervenire possimus. *ñ*. Amen.

^a In Octava Pasche ad Missam. ^b Officium.

Dicite in nationibus alleluja : Dominus regnavit a ligno alleluja : Et correxit orbem terre alleluja alleluja. *ÿ*. Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra. *P*. Et Corre. *ÿ*. Gloria et honor. *P*. Et corre.

Oratio. Tibi gloriam convenimus Domine Deus noster : tuamque potentiam postulamus : ut sicut pro nobis peccatoribus dignatus es mori : et clarificatus secundo : post tertium diem : apparuisti in gloria resurrectionis : ita per te absoluti in te mereamur habere perpetuum gaudium : ita ut nobis precessit vere resurrectionis exemplum. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.

Apocalypsis Johannis apostoli (^c Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Ego Johannes fui in spiritu : et vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus et foris : signatum sigillis septem. Et vidi Angelum fortem predicantem voce magna. Quis est dignus aperire librum : et solvere signacula ejus ? Et nemo poterat in celo neque in terra neque sub terra aperire librum : neque aspicere illum. Et ego flebam multum : quoniam nemo dignus inventus est aperire librum : nec videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi. Ne flevetis. Ecce vicit Leo de tribu Juda radix David : aperire librum : et solvere septem signacula ejus. Et vidi : et ecce in medio throni et quatuor animalium : et in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum : habentem cornua septem : et oculos septem : qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Et venit : et accepit de dextera sedentis in throno librum. Et cum aperuisset librum :

^a In octava Pasche. Breviarium Mozarabum, et Orationale Gothicum habent *Dominica in octavas Pasche*. Sacramentarium Gelasianum Thomasi die Dominico, *octavas Pasche*; Gregorianum Menardi, *Dominica oct. Pasche*. Et ita in Capitularibus Evangeliorum Georgii legitur. In Lectionario Luxoviensi, et in Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico *clausum Pasche* appellatur; in Sacramentario Gregoriano Pamelii appellatur *Dominica post albas*; in vetusto Lectionario Ambrosiano ab em. Thomasi edito, *Dominica post albas depositas*; et in Missali Mediolanensi anno Domini 1548 edito, *Dominica in albis depositis*. Ratio hujus nominis petenda est ab antiqua plurium Ecclesiarum disciplina, qua, per dies octo post susceptum baptismum, neophyti seorsim a cœtu fidelium habebantur, quibus fidei mysteriis et regulis morum peculiariter imbebantur, quotidie missæ sacrificio intererant, et communicabant, toto hoc tempore albis vestibus induebantur, quas exeuntes de sacro lavacro acceperant. Hinc ferie omnes octavarum Pasche, Sacramentariis Gregorianis Pamelii, et Menardi inscribuntur *in albis*, puta, *feria 2 in albis, feria 3 in albis*, eodemque modo Missali Ambrosiano inscribuntur; at, pro varia Ecclesiarum consuetudine, aut Sabbato *in albis* vespere, aut certe

quatuor animalia et viginti quatuor seniores : ceciderunt coram agno : habentes singuli cytharas et flautas aureas plenas odamentorum : que sunt orationes Sanctorum. Et cantabant novum canticum dicentes. Dignus es accipere librum : et aperire signacula ejus : quoniam occisus es : et redemisti nos Deo in sanguine tuo : ex omni tribu et lingua et natione et populo : et fecisti nos Deo nostro regnum et Sacerdotes : et regnabimus super terram. Et vidi et audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni et animalium et seniorum. Erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna. Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem : et divinitatem : et sapientiam : et fortitudinem : et honorem : et gloriam : et benedictionem. Et omnem creaturam que in celo et super terram et sub terra et que sunt in mari. Omnes audivi dicentes seculenti in throno et agno : benedictio : et honor : et gloria : et potestas Deo nostro : in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

^d *Psallendo*. Domine Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra. **235** *ÿ*. Quoniam elevata est magnificentia tua supra celos. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. *P*. In universa terra.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (^e Cap. XIII).

In illis diebus : ait Paulus ad plebem. Viri fratres filii generis Abraham : et qui in vobis timent Deum : vobis verbum salutis hujus missum est. Qui enim habitant in Hierusalem et principes ejus hunc ignorant : et voces prophetarum que per omne sabbatum leguntur : judicantes impleverunt. Et nullam causam mortis invenientes ^f in eum petierunt Pilato : ut interficerent eum. Cumque consummasent omnia que de eo scripta erant deponentes eum de ligno : posuerunt eum in monumento. Deus vero

Dominica sequenti, octava die post Pascha, neophyti albas suas deponebant, et fidelium turbæ miscabantur (*S. Aug., serm. 250, 7, 5, Ed. Maur., alias 2, de temp.*). Apud Gotho-Hispanos alba solemniter deponerentur. In libro Adnotationum de cognitione baptismi sancti Hildesonsi (*Cap. 140*) exstat *oratio propter albas tollendas*, et capite sequenti 141, exstat specialis *benedictio*, quam super neophytos episcopus funderet; et cap. 142, exstat ab episcopo *sermo dicendus ad infantes, die tertia post Pascha, propter albas tollendas*. Quod hac occasione sermo haberetur, constat etiam ex Sancto Augustino citato; at illud *die tertia* videtur per errorem in titulo irrepsisse pro *die octava*.

^b *Officium*. Ps. xcvi. 10. *A ligno deficit in Vulgata*, legitur in sancto Augustino, et in Psalterio Mozarabico. *ÿ*. *Ibid.*, 1.

^c *Cap. V*. Vers. 1, ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Isaie Lxi, 1-8.

^d *Psallendo*. Ps. viii, *ÿ*. *Ibid.*, 23.

^e *Cap. XIII*. Vers. 26-40. In Luxoviensi ex I Cor. xv, 12-29.

^f *In eum*. *Vulg.*, *in eo*.

suscitavit eum ^a a mortuis : qui visus est per dies multos : his qui simul ascenderant cum eo de Galilea in Hierusalem : qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem. Et nos vobis annunciamus eam que ^b de patribus nostris repromissio facta est. Quoniam hanc Deus adimplevit filiis ^c vestris : suscitans Jesum sicut et in psalmo scriptum est. Filius meus es tu : ego hodie genui te. Quod autem suscitaverit eum a mortuis : amplius non reversum in corruptionem : ita dixit. Quia dabo vobis sancta David fidelia. Ideoque et alias dicit. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. David autem ^d sua generatione cum administrasset voluntati Dei : dormivit et adpositus est ad patres suos : et vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a mortuis : non vidit corruptionem. Notum igitur sit vobis viri fratres : quia per hunc Jesum vobis remissio peccatorum adnunciatur ^e ab omnibus : quibus non potuistis in lege Moysi justificari. In hoc enim omnis qui credit justificabitur.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem († Cap. II).

Illo in tempore : una sabbatorum cum fores essent clausae ubi erant discipuli propter metum Judeorum : venit Jesus et stetit in medio et dixit eis. Pax vobis. Et cum hoc dixisset : ostendit eis manus et latus. Gavisi sunt ergo discipuli : viso Domino. Dixit ergo eis iterum. Pax vobis. Sicut misit me pater : et ego mitto vos. Hoc cum dixisset : insufflavit et dixit eis : Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remisistis peccata : remittuntur eis. Et quorum retinueritis : retenta erunt. Thomas autem unus ex duodecim : qui dicitur Didimus : non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli. Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis. Nisi videro in manibus ejus fixuras clavorum : et mittam digitum meum in locum clavorum : et mittam manum meam in latus ejus : non credam. Et post dies octo : iterum erant discipuli ejus intus : et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis : et stetit in medio eorum : et dixit. Pax vobis. Deinde dicit Thome. Infer digitum tuum huc et vide manus meas : et affer manum tuam et mitte in latus meum : et noli esse incredulus : sed fidelis. Respondit Thomas : et dixit. Dominus meus et Deus meus. Dicit ei Jesus. Quia vidisti me Thoma : credidisti. Beati qui non viderunt : et crediderunt.

^a A mortuis. Ita in Græco. Vulgata addit *tertia die*.

^b De patribus. Vulg., Gr., ad patres.

^c Vestris. Vulg., nostris. Gr., filiis eorum.

^d Sua. Vulg., in sua ; Gr., propria.

^e Ab omnibus. Vulg., Gr., et omnibus.

^f Cap. II. Lege cap. XX, vers. 19, ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi, Joan. xx, 19, fortasse etiam ad finem capituli ; finis enim Lectionis deficit.

^g Lauda. Luc. xxiv, 36.

^h Sacrificium. Ex I Paralip., xvi, 24. † Ibid., Cor. xx, 28.

ⁱ Completo. Legibus Visigothorum (Cod. leg. Visigoth., lib. II, tit. 1, de Judiciis et Judicatis ; leg. 2, de diebus festis), dies paschales Dominica Palmarum incipiebant, et Dominica octavarum Paschæ

Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum : que non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt : ut credatis quia Jesus est Christus filius Dei. Et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^s Lauda. Alleluja. †. Apparuit Dominus Jesus discipulis suis dicens pax vobis : ego sum qui resurrexi : nolite timere. P. Alleluja.

^h Sacrificium. Alleluja. Celebravit David pascha et offerebat holocausta Domino : et constituit Sacerdotes in opere domus Domini alleluja alleluja. †. Alleluja : congregati sunt omnes filii Israel in loco sanctificationis : ibi enim benedixerunt Dominum : propterea vocaverunt nomen loci hujus Convalle benedictionis in opere domus Domini : alleluja : alleluja.

Missa. ¹ Completo dilectissimi sacre solennitatis salutarium dierum numero : potius quam peractio : multisque Deo presule lustratorum cursibus celebrando compotes obsequæ gerimus de perfectis : spei titulum capiamus de futuris. Oremus ergo ut sic apud clementissimum Patrem vota nostra hæc legatio presentium festorum insinuet : quo diutinum plebi sue hujus vite commercium annue litationis red. viva gaudia subministrent. ñ. Amen.

236 *Alia Oratio.* Ingeniti genitoris ^h genite filii : qui in eo nobis diei hujus octavi renovas cultum : in quo te discipulorum aspectibus hodie prebuisi palpandum. Nam licet hic dies sit prior pre ceteris conditus : octavus post septem efficitur revolutus. Quod ipse sicut ammirabiliter e sepulchro surrexisti a mortuis : ita ad discipulos inestimabiliter intrasti januis obseratis. Initium videlicet pasche : ac finem : exornans congruis sacramentis : cum et Resurrectio tua custodibus terrorem incuteret : et manifestatio discipulorum corda dubia confortaret. Quæsumus ergo ut nos his sacramentis imbutos : fides qua te credimus : post istud seculum tibi representet hilesos. Nullum nobis de te scrupulum dubitationis : errorisque : aut ¹ ocium pariat : ^m aut questio incauta enutriat. Serva in nomine tuo : quos redemisti sanguine precioso. Contemplandum te nostris sensibus prebe : nostrumque cor dignatus ingredere. Esto

terminabantur. Sic enim præscribitur : *Diebus paschalibus nulla patimur quemlibet executione teneri, id est per dies quindecim, septem qui paschalem præcedunt, et septem alios qui sequuntur.*

¹ Gerimus. Fortasse : Gaudium gerimus de perf. ctis.

^h Genite. Forte, Unigenite.

¹ Ocium. Orat ut negligentia, ea addiscendi, quæ Christianum de fide sua scire oportet non pariat ullum circa fidem errorem.

^m Aut questio incauta. De hac re legendus Tertullianus, libro de præscriptionibus adversus hæreticos, ubi inter alia hoc præclarum monitum, cap. 14 : *Cedat curiositas fidei, cedat gloria saluti, et illud aliud, cap. 12 : Nobis et si quærendum esset... quæramus in nostro, et a nostris, et de nostro, idque duntaxat quod salva regula fidei potest in quæstionem devanire.*

semper in medio nostri : qui hodie pacem nuncians discipulorum in medio astitisti. Quique in eis insufflasti spiritum vite : nobis largire ejusdem spiritus consolationem. ^a Quod sacrum pascha quod evolutis septem dierum cursibus iminolavimus : hujus octavo diei curriculo presenti sacrificio consummemus. Ut in hoc die a quo Resurrectionis tue cepimus excolere mysterium : presentis pasche peragamus legitimum sacramentum. *ñ*. Amen.

Pos: nomina. Oratio. Dies istos Domine quos in leticia celebramus Christi tui Resurrectio gloriosa depinxit : nobisque in generatione perpetua celebrandos ^b doctrina Apostolica dereliquit. Astantes ergo ante tuam majestatem clementissime Pater pascha legitimum frequentamus : et ut nobiscum sit sponus eternus jugi obsecratione deposcimus. Eripe itaque nos et familiam tuam ab iniquitatibus cunctis : ab scandalo et diebus malignis. Prepara nobis mensam venerandi altaris : quam circumdemus velut soboles magni Regis. Ut offerentes propiciatorium libamen pro nobis et famulis tuis exaudiri apud te mereamur : tam pro viventibus : quam pro defunctis fidelibus.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei filius : qui obseratus zeris ad discipulos intras : eterna eius pace confirmas : prebe in his solennitatibus obsequenti caterve : et simultatis vicium fugare : et charitatis vere concordiam veraciter retinere. Quo tui discipuli per dilectionem effecti : illis peracta pasche solennia sacrificiis honoremus : quibus ipsi purificari a nostris criminibus mereamur. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere : Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Omnium magistrum et formam doctrine prebentem in humilitate : et majestatem Deitatis ostendentem in divina virtute. Qui per infirmitatem carnis mori dignatus est : et resurrexit per divinam Spiritus Sancti virtutem. Qui pluribus modis et multis argumentis se discipulis suis vivum exhibuit : ut videri : tangi : tractarique potuisset : ne crederetur assumpti hominis carnem in inferis reliquisse. Qui octavo die resurrectionis sue : pro metu Judeorum discipulis domus januis clausis apparuit : et omnem diffidentiam ad nostre credulitatis exempla destruxit. Hic cum Improvisus in medio circumsedentium appareret : putabant omnes se spiritum cernere : qui possit clausis januis introire. Quorum cum corda turbata previderet : illum superflua priori sollicitudine pernegantem affari dignatus est. Ut latus perfossam lancea : manibus attreraret : et fixuras cla-

^a Quod. Lege quo.

^b Doctrina apostolica. Constitutionum apostolicarum (*Jib. viii, cap. 33, edit. Turniani*). Sanctus Petrus, inter alia, statuit ut servi tota magna hebdomada et proxima sequenti vacent; hoc est, integra hebdomada ante, et alia integra post Pascham.

^c Pondus. Hoc est, moles corporis.

avorum in suis palmis aspiceret. Ut non perniciosa incredulitate tabesceret : sed celeri confessione gauderet. Isto proinde : qui cum videret credidit : beatiores illos qui non vidissent credidissent : diffinita sententia declaravit. Vere fidelis Dominus in verbis suis : et sanctus in omnibus operibus suis. Fati et resurgere se promisit : et docuit : et legis **237** oracula non solvit : sed potius adimplevit. Quis enim hec sufficienter poterit enarrare miracula? qualiter homo verus corpore solidatus clausis claustris intraverit : aut tremula moliaque aquarum orbita sicca planta discurrerit? Cui cum januam introiret non obfuit corporis ^e pondus : et cum maria sicco pede transcurreret : carnis non obstitit pondus. Ut vere summus in suis mirabilibus Deus : et qui in utero ^B virginali ingredi egredique potuit : claustris pudicitie permanentibus : ipse inferos penetravit inlesus : et resurrexit sine ulla carnis corruptione securus. Cui merito omnes Angli et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui clausa ostia dum discipulos visitaret : introivit ut Deus : ut ^d cum de veritate corporis sui dubitantibus peteret panem et madaucaret : homo esset verus inventus. Illud faciens mirabiliter : hoc misericorditer. Illud ad glorificandam potentiam divinitatis : hoc ad asserendam substantiam carnis : oportebat quippe eos illum in utraque natura conspiciere : quem mediatorum jubebantur Dei atque hominum predicare. Qui favum mellis simpliciter offerentes : fidem suam locuti sunt : donis mysticis nos docentes. Sic est enim ex duabus rebus simplex savi confecta materia : sic ^e in naturis duabus una Christi creditur existisse persona. ipse Dominus ac redemptor eternus

Post pridie. Oratio. Facimus Domine commemorationem ^D mini nostri Jesu Christi filii tui : qui nos morte sua redemit : et Resurrectione erexit. Quique hodie ad discipulos januis clausis intravit : et unecorum hesitanti : corporea attractione se palpandum exhibuit. Unde per ipsum te Deus Pater exposcimus : ut illo spiritu hec oblata sanctifices : quo olim in discipulos insufflasti credentes. Sicque nos participatione hostie hujus percipiamus meritum sanctitatis : sicut illi te insufflante adepti sunt verbum predicationis. *ñ*. Amen.

Ad Oratorem Dominicam.

Omnis conventus Dominicæ plebis : qui ad peragenda paschalis leticie solennia convenistis : pace illa qua hodie dudum januis clausis intrante Domino discipulorum corda firmata sunt : vestrorum etiam

^d Cum de veritate corporis Non tanquam phantasma. Est contra Manichæos, Priscillianistas, aliosque veritatem carnis Christi negantes.

^e In naturis duabus. Est contra hæreses Nestorii, et Eutychetis. Vide concilium Hispalense II, cap. 13, et Toletanum XI, cap. 1, de fide.

abdita pectorum roberentur : quo in peragendis paschaliū sacramentorum officiis pacificati per sanguinem crucis proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Vicit Leo.

Tribus vicibus. Ut in die Resurrectionis. Quere fol. 198.

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui octavo post resurrectionem die obseratis ostiis : suis se demonstravit discipulis : ignorantie obicibus abdicatis : contemplandum se prebeat sensibus vestris. ñ. Amen. Quique illis hodie insufflando Spiritum contulit Sanctum : in vos respiciendo celestis gratie conferat donum. ñ. Amen. Quo celebritatem paschalem pia consummantentes devotione : et fide probabiles : et opere inveniamini apud Deum indesinenter felices. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Com. Recti Christi corpore. Quere in vigilia Resurrectionis. Fol. 198.

• IN TERTIO DOMINICO POST PASCHA.

Ad Missam. Officium.

Dicite in nationibus. *Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Require in Octava Pasche. fol. 234.*

Lectio libri Apocalipsis Johannis Apostoli (b Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Angelo Philadelphie Ecclesie scribe. Hec dicit sanctus et verus qui habet claves David. Qui aperit et nemo claudit : et claudit : et nemo aperit. Scio opera tua : ecce dedi coram te ostium apertum : quod nemo potest claudere : quia modicam habes virtutem : et servasti verbum meum : et non negasti nomen meum. ^c Ecce dedi te Synagogam Sathane : qui dicunt se Judeos esse et non sunt : sed mentiuntur. Ecce faciam illos : ^d et veniant : et **238** adorent ante pedes tuos : et sciant quia ego dilexi te : quoniam servasti verbum patientie mee. ^e Ego servabo ab hora tentationis que ventura est in orbem universum tentare habitantes in terram : ^f Venio cito : tene quod habes : ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei : et foras non egredietur amplius.

^a In dominico tertio. In his, ut tres sint, ipsa Dominica paschalis numerari debet.

^b Cap. III. Vers. 7-14.

^c Ecce dedi te. Vulgat., et Gr., et Primasius : *Ecce dabo de synagoga Satanæ.*

^d Et veniant. Lege ut veniant ; nam sigla T quod alias monui, modo et, modo ut legitur.

^e Ego servabo. Vulg. et Gr., ego te servabo ; Primasius, ego te tuebor.

^f Venio cito. In Græco. Primasius, veniam cito. Vulgata, ecce venio cito.

^g Psallendo. Ps. XLVI, 7. †. Ibid., 8.

A Et scribam super illum nomen Dei mei : et nomen civitatis Dei mei nove Hierusalem : que descendit de celo a Deo meo : et nomen meum novum. Qui habet aurem audiendi audiat : quid spiritus dicat ecclesiis.

ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^g Psallendo. Psallite Deo nostro. Psallite Regi nostro : psallite. †. Quoniam Rex omnis terre Dominus : psallite sapienter. P. Psallite. *Dicat Presbyter.* Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (b Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

B In illis diebus. Factum est cum congregarentur principes Sacerdotum et seniores et scribe in Hierusalem : et Annas princeps Sacerdotum et Cayphas : et Jonathas et Alexander : ¹ eo quod erant de genere sacerdotali. Et statuentes eos in medio : interrogabant in qua virtute : et in quo nomine fecistis hoc vos ? Tunc Petrus repletus Spiritu Sancto : dixit ad eos. Principes populi et seniores Israel audite. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi : in quo iste salvus factus est : notum sit hominibus et omni plebi Israel : quia in nomine Jesu Christi Nazareni : quem vos crucifixistis : quem Deus suscitavit a mortuis : in hoc is'e stat coram vobis sanus hodie : I in alio autem nullo. Ille est lapis qui reprobatus est a vobis edificantibus : qui factus est in caput anguli. Et non est in alio salus : nec enim nomen aliud est sub celo datum hominibus : in quo oporteat nos salvos fieri.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (b Cap. V).

Illo in tempore. Erat dies festus Judeorum : et ascendit Jesus Hierosolymam. Est autem Hierosolymis probatica piscina : que cognominatur hebrayce Bethsayda quinque porticus habens. In his jacebat multitudo languentium : cecorum : ¹ claudorum expectantium aque motum. Angelus autem secundum tempus descendeat in piscinam : et movebatur aqua : et qui prior descendisset in piscinam post motionem aque : sanus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate ² sua. Hunc cum vidisset Jesus jacentem : et cognovisset quia jam multum tempus haberet : dicit ei. Vis sanus fieri ? Respondit ei languidus. Domine : hominem non habeo : ut cum turbata fue-

^b Cap. IV. Vers. 5-13.

¹ Eo quod erant. Vulg., et quotquot erant. Græc. : *Et quotquot erant de genere pontificali.*

² In alio autem nullo. Hæc neque in Vulgata, neque in Græco reperiuntur.

³ Cap. V. Vers. 1-19.

⁴ Claudorum. Vulg. et Gr. addunt aridorum.

⁵ Sua. Est hæc ultima vox versiculi quinti, qui per oscitantiam prætermisus est, cum ad reliqua intelligenda sit necessarius. Igitur supple : *Erat autem quidam homo ibi triginta et octo annos habens in infirmitate sua.*

rit aqua : mittat me in piscinam. Dum venio enim ego : alius ante me descendit. Dicit ei Jesus. Surge : tolle grabatum tuum et ambula. Et statim sanus factus est homo : et sustulit grabatum suum et ambulabat. Erat autem sabbatum in illo die. Dicebant Judei illi qui sanus fuerat factus. Sabbatum est : non licet tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis. Qui me fecit sanum : ille mihi dixit : tolle grabatum tuum et ambula. Interrogaverunt ergo eum. Quis est ille qui dixit tibi : tolle grabatum tuum et ambula ? Is autem qui sanus fuerat affectus : nesciebat quis esset qui dixit ei : tolle grabatum tuum et ambula. Jesus autem declinavit a turba constituta in loco. Postea invenit eum Jesus in templo : et dixit illi. Ecce sanus factus es : jam noli peccare : ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo et nunciavit Judeis quia Jesus est : qui fecit eum sanum. Propterea persequabantur eum Judei : quoniam hec faciebat in sabbato. Jesus autem respondit eis. Pater meus usque modo operatur : et ego operor. Propterea magis querebant eum Judei interficere : quia non solum solvebat sabbatum : sed et patrem suum dicebat Deum : equalem se faciens Deo. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

a Landa. Alleluja. *ñ. Jubilate Domino omnis terra : servite Domino in leticia. P. Alleluja.*

b Sacrificium. Alleluja. Temporibus illis postquam resurrexit Dominus Jesus : exierunt mulieres cito de monumento. Cum timore et gaudio magno. Nunciare discipulis ejus dicentes alleluja. *ñ. Alleluja : ecce Jesus occurrit illis dicens avete : illi autem accesserunt et tenuerunt pedes ejus : et adoraverunt eum. P. Cum timore. ñ. Alleluja : tunc ait illis Dominus dicens : 239 nolite timere : ite nunciate fratribus vestris : ut eant in Galileam ibi me videbunt : quia sic oportebat Christum pati et resurgere a mortuis die tertia : et sedere in gloria sua : egressa de monumento currebant. P. Nunciare discipulis.*

Missa. Deum Dei filium qui amore hominis *c* in hominem non solum nasci dignatus est : verum etiam crucifigi fratres charissimi deprecemur : ut nos a passione carnalium viciorum evictis etiam nequiciarum spiritualium mundi principibus : ipse ihuere suo nos eripiat : et vivere in crucis sue voluntaria crucifixione nos faciat. Eamque nobis : que sibi placeat servitatem attribuat : quam nec oppressio tribulationis impediatur : nec iners securitas in torporem introducat. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Domine Jesu Christe qui *d* vivificatus occideris : qui resurrecturus sepeliris. Dum morte mortuos solvis : dum penam superas cruci-

a Landa. Ps. xcix, 1.

b Sacrificium. Matth. xvii, 8 10 ; Luc xxiv, 25.

c In hominem. Fortasse, inter homines.

d Vivificatus. Scilicet genus humanum.

e Et melioribus. Lege : *Et melioribus in rerum mutatione commodis patiamur.*

fixus. Tu ad preces nostras illa qua totum pateris pietate convertere : et nostris jam calamitatibus finem pone. Sicque reddita nobis indulgentia miserere. Et qui adversum te gravium culparum impressione nos egisse sentimus : iterum ad te nos misericordia parcente conversi : redeunte quietis statu *e* et melioribus in rerum commodis potiamur. *ñ. Amen.*

Post nomina. Inluminatorem diei hujus te Dominum Jesum Christum qui nos ad sacra Resurrectionis tue festa perduxisti. Per ipsa sacrorum solennium suffragia deprecamur : ut sacrificia hec que tibi ob sacramenta divini corporis offeruntur : tam acceptabilia tibi nostra facias *f* obsequia : quam sunt divino instituta mysterio. Simulque universam ecclesiam tuam sanctificatione perfundens : et offerentibus remunerationem : et *g* sanctificantibus veniam : et sumpturis salutem perpetuam largiaris.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Quosumus unigenite Dei filius : ut quos redemisti sanguine sacro : paci et charitatis munifices sacramento. Sicque omnes qui te veraciter resurrexisse fatemur : resurgere post mortem non ad penam : sed ad gloriam mereamur.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est vere equum et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : Regem sempiternum tecumque regnantem : qui tanta ac talia pro salute nostra dignatus est supportare. Judicatus a Judeis : qui judicaturus est vivos ac mortuos. Ante tribunal presidis stetit : cujus metuenda tribunalia universi sunt celi. Sputis faciem suam passus est liniri : qui sputo suo paulo antea aperuit oculos ceci nati. Spinis dignatus est coronari : a quo meruerunt martyres coronis celestibus decorari. Felle et aceto permisto dignatus est potari : qui *h* de petra durissima fecit populum melle saturari. Lancea latus suum sustinuit penetrari : cujus gladio devicti sunt inferi. Manus et pedes clavis dignatus est infligi : cujus manus fecerunt fabricam celi. Depositus de cruce voluit sepeliri : cujus verbo confestim suscitati sunt mortui. Se ipsum pro nobis jussit offerri : ne ultra jam irrationabilium pecudum sanguis sacris altaribus funderetur. Ipse Sacerdos dignatus est esse et hostia : per quem cuncti credentes vitam consequerentur eternam. Propter quod ei omnes Angeli omnesque Sancti non cessant clamare : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus unigenitus tuus Dominus noster et medicus. Qui non solum egritu finem nostram : quam paradisi exules

f Obsequia. Lege : *Nostro facias obsequio.*

g Sanctificantibus. Nota discrimen inter sacerdotem et populum : utriusque est offerre, sed solius sacerdotis est sanctificare oblata.

h De petra. Deut. xxxii, 13, ps. lxxx, 17.

^a debebamus absoluit : verum etiam mortem primi A parentis errore contractam : pro sua pietate miseratus divina potestate superavit. Dum nobis et formam morum vivendo prebuit : et remissionem peccatorum moriendo concessit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie, Oratio. Christe qui pro nobis Deo Patri in sacrificium es oblatas : qui sanguine tuo terrena celestibus socias : resurrectione tua nos doces sperare superna : his sacrificiis propiciatus inlabere : hisque benedicturus descende. Sint hec que tibi offerimus libamina ita plenitudine benedictionis tue referta : ut resurrectionis tue festa celebrantibus optatam pariant medicinam. *ñ. Amen.*

240 Ad Orationem Dominicam.

Redemptor noster et conditor : ejus in sepulcro caro non vidit corruptionem : sed glorificata surrexit Dei Patris roborata virtute : tu omnia corruptionum carnalium in nobis vulnera propiciatus interimis : et gloriose castitatis cingulo nos astringe. Quo devictis viciorum carnalium incentivis : ea que nos docuisti exclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Vicit leo. Tribus vicibus, ut in die Resurrectionis, folio 198.

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *Benedict.* Crux Domini nostri Jesu Christi : sit sublimitas vestra. *ñ. Amen.* Sanguis ejus maneat in vos redemptio vera. *ñ. Amen.* Resurrectio ipsius : sit vobis claritas sempiterna. *ñ. Amen.* Ipso prestante qui vivit cum Deo Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Ad accedentes Gaudete populi.

Com. Refecti Christi corpore. Quere in vigilia Resur. fol. 193.

Oratio. Expletis Domine. ut supra in die Resurrectionis. fol. 198.

^b IN QUARTO DOMINICO PASCHE.

Officium. Dicite in nationibus. *Oratio.*

Tibi gloriam concinimus. *Quere in Octava Pasche.* fol. 254.

Apocalipsis Johannis apostoli (° Cap. XIII).

Ego Johannes fui in spiritu et vidi : et ecce agnus

^a Debemus. Fortasse, ferre debemus.

^b In quarto dominico. In Missali et in Breviario Mozarabum, a Resurrectione Christi ad festum Ascensionis, sex Dominice recensentur ; in Orationali Gothico Dominice quatuor post octavas Pasche et in Lctionario Luxoviensi Dominice quinque post clausum Pasche ; in hac tamen varietate loquendi numerus idem Dominicarum invenitur ; nam in Missali et Breviario Mozarabum, in sex illis Dominicis, computantur ipsa Dominica Resurrectionis, et Dominica octavarum quas Orationali Gothico non computat, et in Lctionario Luxoviensi, in quinque illis post clausum Pasche, computatur Dominica octavarum, quibus si addatur Dominica paschalis, completur series numerus Dominicarum quot Missale nostrum numerat. In Missali Glicano inveniuntur binæ mis-

stabat supra montem Syon : et cum illo centum quadraginta quatuor millia : habentes nomen ejus et nomen patris ejus scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de celo tanquam vocem aquarum multarum : et tanquam vocem tonitruum magni. Et vocem quam audivi sicut citharedorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant canticum novum ante sedem et ante quatuor animalia et seniores. Et nemo poterat dicere canticum : nisi illa centum quadraginta quatuor millia : qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati ; virgines enim sunt : hi sequuntur agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ^d ex omnibus : primicie Deo et agno : et in ore ipsorum non est inventum mendacium : sine macula enim sunt. Et vidi alterum Angelum volantem per medium celum : habentem evangelium eternum : ut evangelizaret sedentibus super terram : et super omnem gentem : ^e tribum : et populum : dicens magna voce. Timete Dominum et date illi honorem : quia venit hora ejus judicii : et adoret eum qui fecit celum et terram : mare et fontes aquarum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

^f Psallendo. Jubilate Domino omnis terra : psallendum dicite nomini ejus : date gloriam laudi ejus. *ñ.* Benedicite gentes Deum nostrum : et obaudite voci ejus. *P.* Date gloriam.

Dicat Presb. Silentium facite.

^c Lectio libri Actuum Apostolorum (° Cap. XIII).

In illis diebus. Videntes principes Sacerdotum Petri constantiam et Johannis : comperto quia homines essent sine litteris et idiote admirabantur : et cognoscebant eos : quoniam cum Jesu fuerant. Homines autem videntes stantem cum eis qui curatus fuerat : nihil poterant contradicere. Jusserunt autem eos foras extra concilium sedere : et conferebant invicem dicentes. Quid faciemus hominibus istis ? Quoniam quidem notum signum factum est super eos : omnibus qui habitant in Hierusalem manifestatum est : non possumus negare. Sed ne amplius divulgetur in populum : comminetur eis ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. Consentientibus autem omnibus : et vocantes eos denunciaverunt ne omnino loquerentur : neque docerent in nomine

se post clausum Pasche, quæ missæ post Pascha inscribuntur, nullæ autem missæ dominicales post clausum Pasche exstant in Gallo-Gothico, et in Sacramentario Bobiano, ne quidem ad clausum Pasche missa ulla est.

^g Cap. XIV. Vers. 1, 8. Illud Ecce ego Johannes fui in Spiritu, desumptum ex capite 1, 9, 10. Instar proemii lectioni præmittitur. In Lctionario Luxoviensi delectantur hujus diei legenda.

^d Ex omnibus. Ita Primasius legit. Vulg. et Gr., et hominibus.

^e Trib m. Vulg. et Gr. addunt et linguam.

^f Psallendo. Ps. LXV, 1. *ñ.* Ibid., S.

^g Cap. IV. Vers. 17 25.

Jesu. Petrus vero et Johannes : respondentes dixerunt ad eos. Si justum est in conspectu Dei : vos potius audire quam Deum judicate. Non enim possumus nos que vidimus et audimus : non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos : non inveniētes quomodo punirent eos propter populum : quia omnes clarificabant id quod factum fuerat : in eo quod acciderat. Annorum enim erat ^a quadraginta homo : in quo factum est istud signum sanitatis. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(Cap. ^b IIII).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus cum venisset in Galileam : exceperunt eum Galilei : cum omnia vidissent que fecerat Hierosolymis in die festo : et ipsi enim venerant in diem festum. Venit enim iterum Chanaam Galilee : **241** ubi fecit de aqua vinum. Erat quidam Regulus : cujus filius infirmabatur Capharnaum. Illic cum audisset quia Jesus veniret a Judea in Galileam : abiit ad eum et rogabat illum . ut descenderet et sanaret filium ejus. Incipiebat enim mori. Dixit ergo Jesus ad eum. Nisi signa et prodigia videritis : non creditis. Dicit ad eum regulus. Domine : descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Jesus. Vade filius tuus vivit. Credit ergo homo sermonem quem dixerat ei Jesus : et ibat. Jam autem eo descendente servi occurrerunt ei : et annuaverunt dicentes : quia filius ejus viveret. Interrogabat horam ab eis in qua melius habuerat. Et dixerunt ei. Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater : quia illa hora erat in qua dixerat ei Jesus : filius tuus vivit. Et credidit ipse : et domus ejus tota. Ille iterum secundum signum fecit Jesus cum venisset a Judea ^c in Chanaam Galilee.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^d *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Quis Deus magnus sicut Deus noster. Tu es Deus qui facis mirabilia. *P.* Alleluja.

^e *Sacrificium.* Hec dicit Dominus qui erat : et qui est : et qui venturus est omnipotens : primus et novissimus qui mortuus est et resurrexit : et ecce vivens est. Lavit nos supra lignum sanguine suo. Ipsi gloria in secula seculorum alleluia. *ñ*. Audivi voces Angelorum multorum dicentium ante agnum : qui est primogenitus mortuorum : et princeps regnum terre : salus Deo nostro sedenti supra thronum : et omnes Angeli in circuitu stabant et seniores prosternunt se : et adoraverunt Dominum sedentem supra celos clamantes voce magna. *P.* Ipsi gloria.

Missæ. Offeramus dilectissimi fratres panes propositionis : qui desideramus excedere ad mensam Dei omnipotentis. Nec de morte Christi coram po-

pulis erubescere : sed de gloriosa cupiamus resurrectione gaudere. Nulla nobis desperationis caligo nascatur : sed lucernam fidei mens serenior contempletur. Ut per viam vite simpliciter ambulantes : quancumque Christus visitaverit : non inveniāt dubitantes : nec arguat infideles. Demus potius hospitalitati competens studium : recepturi in celestibus premium. Mundi quoque eidem Christo cordis hospitium preparemus : et in nobis mansionem sapientie fabricemus. Ut in fractione panis ab omnibus cognoscendus : resurrectionem suam manifestare dignetur : in eterna Dei Patris gloria simpliciter adorandus. Dies enim leta tunc transibit si solennitati devotio gloriosa concordet.

ñ. Amen.

B *Alia Oratio.* Benedicte Deus et Pater universitatis : et substantie omnis creator concedens unicuique nature demutabilem legem : et ipse liber a lege nature mortem perimens : diabolum infirmans : sanctificationem tribuens : et immortalitatem. Perficiens et infirmitatem : atque immensitatem tuam capacem fidelium tibi animarum accomodans sanctitati. Qui ad repellendos mundi hujus errores : et omnem maligne potentie naturam coarguendam : verbum et virtutem et sapientiam tuam : Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : consortem caduce carnis nostre esse voluisti. Per quem tibi gratias agimus : ob hunc verum et consummatum et ad salutem generis humani preciosa sua passione perfectum pasche diem. In quo inferos adiit : mortem vicit : diabolum coarguit : et leges tartari solvit in homine suo : a quo mortis conditione discesserat coexiturus universe carnis : que in se esset generanda naturam. Ob quod facito nos omnipotens Pater : ut hunc sanctum in progenies et memorabilem in generationem diem constantes : non in amaritudine veterum azimorum : neque in anterioris malicie fermento : sed in nova et sincera renate innocentie conspersione celebremus. Liberati : regenerati : sanctificati : et coronati. *ñ*. Amen.

C *Post nomina Oratio.* Deus qui in electis tuis exististi funditus mortem : qui mortem te inferni pronuntians esse : illos solum ex averni claustris eruesti : quos tuos in fide et actibus recognoveris. *D 242* Da presenti populi Christiani conventui resurrectionis tue solennitate ovanti legis tue preceptis inviolabiliter inhere : et indesinenter estu tute dulcedinis anhelare. Ut semper nos tuos operarios esse cognoscas : et eternis penis solutos secunde resurrectionis felicitate sustollas. Quo presenti sacrificio et Resurrectionis tue gaudia celebrantibus se nobis majestatis tua invisibilem prebeat : et defunctorum spiritibus ad requiem adesse ostendat. *ñ*. Amen.

^a *Quadraginta.* Vulg. Gr., *plusquam quadraginta.*

^b *Cap. V. Vers 45, ad finem capitis.*

^c *In Chanaam Galilee.* Vulg. Cod. Vercel. et Veron. legunt *in Galilæam.*

^d *Lauda.* Ps. LXXVI, 14.

^e *Sacrificium.* Ex Apocalypsi I, 8, 18, 5, 6. *ñ*. Ibid. v. 11 : I, 5 ; VII, 10, 11.

^f *Illos solum.* Refer huc illud Concilii Toletani IV, de fide : *Descendit ad inferos, ut sanctos qui ibi tenebantur erueret.*

Ad pacem. Oratio. Christe Deus qui inter iniquos A suspendi passus es : crucis sustinendo injuriam : dato nobis perfecte vite tolerantiam. Ut charitate illa qua ipse mundum diligens : pro eodem mortem subiisti : inveniamur ipsi te opitulante perfecti. Sicque passionis tue exemplo inlata toleremus scandala : ut sanguine crucis tue omnia pacificaute : capitis nostri mereamur effici membra. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias laudesque referre : qui cum Spiritu Sancto regnando manes in Patre. Quique magno pietatis tue ammirandoque mysterio manifestatus in carne : justificatus in spiritu : ostensus in Angelis : predicatus in gentibus : creditus in hoc mundo : assumptus in gloria : de inferni nos periculis liberasti. Chrismatis et carismatis tui dona disperciens : ad sacerdotales in- B fusulas : et ad regie nobilitatis in-ignia. ^a Tanquam electum genus et populos acquisitionis invitans : sociam humani generis : consortemque naturam carnis assumptione dignatus : justus pro injustis : pius pro impiis : nullius reatus forte suspensus reconciliasti nos Deo. Humilitate tua nos erigens : contumeliis honorans : vulneribus sanans : morte vivificans. Quicquid in nobis mors habebat juris evacuans : obliterato quod adversus nos est deletoque chirographo in celestis gratie beatitudinem spem nostre libertatis extendis. Victorie tue : Resurrectionisque primiciis : ad dona nos eterne beatitudinis provocasti : volens redenptos in celestibus collocare : ad Deum Patrem vocationum nostrarum precursor ascendis. Ut Redemptor in terris : propitiator in celis additos : pas- C sione absolvas : captivos advocacy defendas. Insuper ad communionem corporis ac sanguinis tui non solum accipiendi : sed etiam consecrandi per gratiam ^b indulte sanctificationis admittas. Ut panis istius vini que instituta a te : tibi ac Deo. Patri hostias offeramus : ^c que etsi non habeant veram creature diversitate materiam : accipiant tamen debitam spirituali benedictione potentiam. Per quam originem quamdam evangelice imitationis adepti : celestium secretorum sacramenta discentes : laudes quas tibi

^a Tanquam. Sanctus Isidorus (*De eccl. Off. l. II, c. 25*) post alia de chrismate, subdit : *Sed postquam Dominus noster verus Rex et Sacerdos æternus a Deo Patre caelesti mystico unguento est delibutus, jam non soli pontifices et reges, sed omnis Ecclesia unctione chrismatis consecratur, pro eo quod est membrum æterni Sacerdotis et Regis; ergo quia genus regale et sacerdotale sumus, ideo post lavacrum unguimur, ut Christi nomine censeamur.* Plura etiam huc congegit sanctus Hildephonsus libro de Adnot. baptism. (*Cap. 122, 123, 124*).

^b Indulte sanctificationis. Scilicet, ut loquimur, sacerdos potestate ordinis Eucharistiam consecrandi facultatem habet. Sacerdos Græcus, in liturgia sancti Chrysostomi, dum hymnus cherubicus canitur, orat : *Fec me, virtute Sp. sancti, indutum gratia sacerdotii, idoneum ut tuum sanctum corpus, et pretiosum sanguinem consecrem.* His similia in aliis liturgiis occurrunt.

^c Que etsi. Panis enim et vinum non sunt, natura sua, corpus et sanguis Christi, sed benedictione caelesti, qua transmutantur, vere in corpus et sanguinem Domini convertuntur. Egregie sanctus Ambrosius

in gloria Patris cum Sancto Spiritu permanenti Angeliet Archangelicanunt : nos quoque imitati celestium beatitudinem persolvamus cum Seraphia ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui moriens sevari claustra destruxit : et resurgens : januam nobis celestis regni aperuit. Ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Commemoramus Domine passionem Jesu Christi Domini nostri : qui se tibi per crucis destinam in verum sacrificium offerens : contractis averni obicibus cum glorificata carne tercia die rediens a mortuis : vivus suis postmodum apparuit B discipulis gloriosus. Et ideo per ejus te mortem poscimus et rogamus : ut his sacrificiis ita propiciatus inlabi jubeas. Quo omnes pro quibus offeruntur : et fermento malicie careant : et novitate spiritus paschali gaudiorum mereantur peragere sacramenta. *ñ. Amen.*

Ad Oracionem Dominicam.

Omnipotens eterne Deus : qui filium tuum pro nostra redemptione misisti verbo editum : virginali utero procreatum. Ut carnem ^d induceret : ^e et nos de peccatorum vinculis liberaret : et penas crucis pertulit : diversa tormenta sustinuit : et nos sua passione salvavit : simulque Resurrectione **243** redemit. Miserere igitur nostri : ut orationem quam nos ipse docere dignatus es : sic dicere mereamur. Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo. Tribus vicibus, sicut in die Resurrectionis, folio 198.

Dicat Presbiter : Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus qui eterna dispensat : in isto gloriose Resurrectionis sue die vos ulerius benedicat. *ñ. Amen.* Claritatis sue vos splendore perfundat : et mentes vestras paschali leticia repleat. *ñ. Amen.* Inrigentur pectora vestra dono Spiritus

(*De iis qui myst. init., c. 9*) eum virgæ in serpentem, et aquæ Nili in sanguinem conversa, aliæque exempla protulisset, subdit : *Si tantum valuit humana benedictio ut naturam converteret, quid dicimus de consecratione divina, ubi verba ipsa Salvatoris operantur?* et infra : *Ipse clamat Dominus Jesus. HOC EST CORPUS MEUM. Ante benedictionem verborum caelestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit SANGUINEM SUUM; ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nunc cupatur. Et in libro de Sacramentis (Lib. IV, cap. 4) ille idem, aut alius, ejus doctrinæ inhærens : Panis iste, panis est ante verba Sacramentorum; ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Et infra : Nihil erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quia jam Corpus est Christi.* sanctus Augustinus (*Serm. 2-7, Ed. Maur.*) discipulus magistro subscribens : *Panis ille, inquit, quem detis in altari SANCTIFICATUS per verbum Dei corpus est Christi; calix ille, imo quod habet calix SANCTUM, per verbum Dei, sanguis est Christi.*

^d Induceret. Lege indueret.

^e Et nos. Lege ut nos.

sicut terra sitiens satientur imbre celesti. A
Ut conscientie purgati maculis : pascha-
gnos efficiat sacramentis. *ñ*. Amen. Per
am ipsius Dei nostri etc. Dominus sit
iscum. *ñ*. Et cum.
ntes. Gaudete populi. *Communio*. Refecti
pore. *Quere in vigilia Resurrectionis. fol.*

Expletis Domino. *Require in omnium*
. fol. 198.

QUINTO DOMINICO PASCHÆ.

Ad Missam. Officium.

nationibus. *Oratio*. Tibi gloriam conci-
re in Dominico octavo Pasche. *folio 194.*
ipsis Joannis Apostoli (a Cap. XIX).

gratias.

naes fui in spiritu : et vidi celum aper-
equis albus : et qui sedebat super eum
fidelis et verax : et justiciam judicat et
uli autem ejus sicut flamma ignis : et in
diademata multa habens : et nomen scri-
nemo novit nisi ipse. Et vestitus erat
persam sanguine : et vocatur nomen ejus
ei. Et exercitus qui sunt in celo : seque-
m in equis albis vestiti bissinum album
t de ore ipsius procedebat b gladius acutus :
percutit gentes : et ipse reget eos in virga
ipoe calcat torcular vini furoris ire Dei om-
: et habet in vestimento et in femore suo
Rex Regum et Dominus dominantium.

Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ.

ñ. Psallite Deo nostro. *Require in III.*
Pasche fol. 258.

Presbiter. Silentium facite.

ñ. *Actuum Apostolorum (c Cap. IIII).*

gratias.

liebus. Dimissi Apostoli venerunt ad suos :
laverunt eis quanta ad eos principes sa-
et seniores dixissent. Qui cum audissent :
r levaverunt vocem suam ad Dominum et
Domine qui fecisti celum et terram mare :
que in eis sunt : qui per Spiritum Sanctum
ris nostri David pueri tui dixisti. Quare
it gentes : et populi meditati sunt inania.
it reges terre : et principes convenerunt in
ersus Dominum et adversus Christum ejus.
unt vero in civitate ista adversus sanctum
num Jesum : quem unxisti : Herodes et
ilatus cum gentibus et populis Israel facere
is tua et consilium decreverunt fieri. Et
sine Deus respice in minas eorum : et da

XIX. Vers. 11-17.

us acutus. Vulg., Ex utraque parte acutus.

IV. Vers. 23-32.

ñ. *volenti*. Sunt verba quibus finis imponeba-
ni.

VIII. Vers. 41. ix, 1-3. Illud cum descendis-
ri pertinet ad versiculum 27 capituli hujus.

PATRO LXXXV,

servis tuis cum fiducia loqui verbum tuum in eo :
cum manum tuam extendas sanitates et signa et
prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu Christi.
Et cum orassent motus est locus : in quo erant con-
gregati. Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto : et lo-
quebantur verbum Dei cum fiducia d omni volenti
credere. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (* Cap. VIII).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus
cum descendisset de navi : excepit illum turba : et
erant omnes expectantes eum. Et ecce venit vir cui
nomen Jairus : et ipse princeps Sinagoge erat. Et
cecidit ad pedes Jesu rogans eum : ut intraret domum
ejus : quia filia unica erat illi fere annorum duode-
cim : et ecce moriebatur. Et contigit dum iret a
turbis comprimebatur. Et mulier quedam erat in
profluxu sanguinis ab annis duodecim : que in Me-
dicos erogaverat omnem substantiam suam nec ab
ullo potuit curari. Accessit retro : et tetigit umbriam
vestimenti ejus. Et ait Je-us. Quis est qui me tetigit ?
Negantibus autem omnibus dixit Petrus : et qui cum
illo erant. Preceptor 244 turbe te comprimunt : et
affligunt : et tu dicis quis me tetigit ? Et dixit Jesus.
Tetigit me aliquis ? Nam ego novi virtutem a me
exisse. Videns autem mulier quia non latuit : tre-
mens venit et cecidit ante pedes ejus : et ob quam
causam tetigerit eum : nunciavit coram omni populo :
et quemadmodum sanata sit. At ipse dixit illi : filia
fides tua te salvam fecit : vade in pace. Adhuc illo
loquente : venit quidam ad principem sinagoge di-
cens ei : quia mortua est filia tua : noli vexare eum.
Jesus autem audito hoc verbo respondit patri puella.
Noli timere : crede tantum : et salva erit. Et cum
venisset ad domum non permisit intrare eum
quemquam : nisi Petrum et Johannem et Jacobum
et patrem et matrem puella. Flebant autem omnes :
et plangebant illam. At ille dixit. Nolite flere non est
mortua : sed dormit : et deridebant eum scientes
quia mortua esset. Ipse autem tenens manum ejus :
clamavit dicens. Puella surge : et reversus est spiri-
tus ejus : et surrexit continuo : et jussit illi dare
manducare. Et stupuerunt parentes ejus. Quibus pre-
cepit : ne alicui dicerent quod factum erat. Convo-
catis autem duodecim Apostolis dedit illis virtutem
super omnia demonia ejicere : et ut languores cura-
rent. Et misit illos predicare Evangelium Dei et sa-
nare infirmos. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

† Lauda. Alleluja. *ñ*. Memento nostri Domine in
beneplacito populi tui : visita nos Deus in salute tua.
P. Alleluja.

§ Sacrificium. Stetit Angelus ante aram Dei habens
thuribulum aureum : et date sunt ei supplicationes

In Lectionario Luxoviensi, deficiente Codice, deficiunt
lectiones omnes trium Dominicarum præcedentium ,
et duæ primæ hujus ; Evangelium autem legitur ex
Marci vii, 31-37.

† Lauda. Ps. cv, 4.

§ Sacrificium. Ex Apoc., viii, 3 seq. *ñ*. Ibid., v,
4-6.

multe ut daret de orationibus sanctorum ad altare Domini : quod est ante thronum. Et ascendit fumus supplicationum de manu Angeli. In conspectu Dei : alleluja : alleluja : alleluja. Ψ . Vidi librum in dextera Dei sedentis supra thronum : scriptum intus et retro : signatum signis septem : et audiivi Angelum fortem predicantem voce magna : quis dignus est aperire librum et videre signa ejus ? Nec quisquam poterat : neque in celo neque in terra neque sub terra aperire librum aut prospicere illum : et ego flebam multum quod nemo dignus inventus esset : qui aperiret librum aut videret illum : et dixit mihi unus ex senioribus : ne flevris : ecce vicit Leo de tribu Juda : radix David aperire librum : et septem signa ejus. *P.* In conspectu Dei

Missa. ^a Hic est dies quem fecit Dominus : exultemus et letemur in eo. Hic est dies : quem tenebre comprehendere nequiverunt. Hic est dies : quem alia non precessit : nec nox ulla conclusit. Hic est dies : in quo qui ambulat : non offendit. Hic est dies : quem nulla unquam delevit oblivio : nec seculorum vetustas obducit. Qui cum maneat semper in Patre : nobis tamen hodie rediens ab inferis immortalitati refulsit ex lumine. Ipsum igitur possideamus in mente. Exultemus in voce. Adoremus in spiritu. Glorificemus et portemus in corpore. Intentaque prece rogemus : ne nos secunde patiat mortis interitu comprehendere : quos ereptos a prime mortis imperio : per crucis et carnis sue passionem reddidit libertati.

Ψ . *Chorus.* Amen.

Alia oratio. Resuscita nos Domine a concupiscentiarum nostrarum sepulcris : qui devicto diabolo resurrexisti triumphator a mortuis. Non in nobis patiaris perire bonorum tuorum noticiam : quam dedisti qui in salutem perditos excitasti. Constitue inter nos : et inconvertibilem diabolum odium perfectum : non quo nobis nocere te propiciante prevaleat : sed quo agnitione tue veritatis inluminatos supplantare ulterius non prevaleat. Eumque ita malorum ejus crescente fastigio relinquamus : ne unquam ad vomitum nostrarum sordium redeamus. Illoque virtutis tue vigore expulso ineradicabilem mentibus nostris dilectionis tue infunde dulcedi-

^a *Hic est dies.* Totum hoc tempus, quod a Paschate ad Pentecosten fluit, speciali devotione solebant fideles, tanquam continuatam quamdam festivitatem, celebrare : hinc in hac oratione dicitur *Exultemus et letemur in eo*. Præterea quilibet dies Dominicus ut imago quædam solemnitatis paschalis colebatur. *Diem Dominicum* (inquit Innocentius, epist. ad Decent. Eugub., cap. 4) *ad venerabilem Domini nostri Jesu Christi resurrectionem non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus.*

^b *Mereantur.* Forte, *mirentur.*

^c *Lusisti.* Adde *Dei Fili*, quod addendum mutatio constructionis et inopinata transitio a tertia ad secundam personam suadet.

^d *Et spolians carne verbum.* Duo hic notanda, unum ad modum loquendi, aliud ad sensum verborum pertinet. Quod ad modum loquendi, sanctus Hilarius

nem : donec ad societatem plenitudinis veniamus beate.

Ψ . *Chorus.* Amen.

Post nomina. Oratio. Facito nos omnipotens Deus : ut carnali devicta concupiscentia : veraciter gloriamur in cruce tua. Per ipsam et viventium probra : et defunctorum abdicentur exitia. Per eam acceptentur oblationes fidelium : per eam confusa ad Christum redeat infidelitas perfidorum. Quo qui te resurrexisse fideliter credimus : ita ex nostris tibi actibus placeamus : ut per hoc sacrificium : placabilem te nobis ostendas et viventibus pacem et sepultis optatam conferas manitionem.

Respondeat Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Super corpus benevoli redemptoris spirituales aquile volantes et resurgentis Domini claritatem radiante fidei obtutu cernentes : debitas tibi offerimus clementissime grates. Et ideo deprecamur ut ad hujus delectabilis mense celestis epulas invitati : dono pacis eterne in hoc paschali mereamur convivio recreari.

Ψ . *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere pulcrum atque sublime est : nos confessione pectoris : vocis organo : oris officio : innumerabilium tuorum Deus munerum dona proferre : et amaritudinem nostrarum faucium beati eloquii sapore condire. Sed angustum est ad tam immensa preconia pectus hominis : et quo te quisque interius aspexerit : major semper ad crescis : quia semper novus : semper antiquus es. Misisti in hunc mundum filium tuum lege nascendi : qui priusquam nasceretur in utero virginali : tecum ante secula cuncta formavit. Viderunt eum elementa nascentem : quem cum disponentur : viderant ordinantem. Teneram ejus populi mereantur etatem : quorum patres antiquam jam intellexerunt virtutem. Quodsi grande est pulcrumque mysterium : res illa cum nascitur : quanto majoris miraculi est res illa : cum moritur. Capta enim mors est corporis fraude : ei dum carne contactum Deum non agnovit interius latentem sub esca fauce hamum suscepit : et in cruce clavis fixa contremuit. O quam preclara habilitatem draconis antiqui arte lusisti : ut dum ei ostenderes corporis predam : ipse confingeretur in ligno : et spolians carne verbum : liber ad inferos pergis : contractisque portarum claustris : vinclos laxas e vincu-

(*Lib. ix de Trin.*, n. 11) explicans Apostolum (*Coloss.*, n. 13), quem juxta versionem quamdam antiquam legit : *Exutus carnem, et potestates ostentui esse fecit, triumphatis his in semetipso, dixit : Quæro a te quis sit carne se spolians, et quæ sit caro spoliata.* Et post plura : *Spoliata enim caro Christus est mortuus; eodemque loquendi modo hic (N. 10, 11) non semel ultitur.* Præterea sanctus Ambrosius (*Tract. de Symb.*, cap. 13) eundem loquendi modum ex Apostolo exhibet ; sic enim citat laudatum textum : *Spolians se carne, principatus et potestates exspoliavit.* Fatendum tamen est hunc tractatum, quem Editio Romana, Petavius, alique eruditi sancto Ambrosio attribuerant, in Editione Maurina in appendixem rejectum esse. Aiunt quidem eruditi Editores huic esse tractatum antiqui scriptoris, ut putant, sæculi v, non autem sancti Ambrosii. Jam vero quod ad sensum verborum pertinet, cum Missali nostro conveniunt Missalia Gallicanum et Gailo-G-

lis : et inter mortuos liber tenebras nova luce perfundis. Non subiacebat majestas tua Domine huic necessitati : ut ista patereris : sed nos eramus necessitas tua. Perierat enim Domine vita nostra : nisi filii tui morte fuisset inventa. Misisti super nostrorum criminum captionem : sanguinem unigeniti filii tui : et delesti eam jure victoris. Vulneribus ejus sanasti vulnera nostra : ut nos redimeres per filium tuum absque divinitatis injuria : ipsudque precium hominis idem factum est. Quid ergo faciemus nunc tam magno talique redempti precio ? que nostra opera compensavit hoc precium ? qualiter serviemus tibi Domino : a quo nobis est promissa libertas : et offertur hereditas ? Operare in nobis Domine : quod tibi placeat : ut te possidere possimus : ipse nos posside. Non discedemus a te : vivificabis nos : et nomen tuum invocabimus. Nomen illud est super omne nomen : quod conlaudant Angeli et Archangeli una voce proclamantes : atque ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus vere benedictus Domi-

thicum, quæ in immolatione Missæ clausum Paschæ habent : *Spirituale Verbum* (verbum scilicet divinum) *crucem spontanea voluntate, propter redemptionem humani generis, de inimico tyranno triumphaturus, ascendit, et, relicto paulisper corporis templo, inferorum claustra confringens,* penetravit, ac deinde se pristinae, ut antea fuerat, vitæ restituit. Quæ satis aperte alludunt ad eam sententiam cui antiquorum plurimi faverant, quæ tenet, Dei Verbum triduo mortis se a suscepta humana carne disjunctis. Ariani et Apollinaristæ hanc opinionem acriter propugnabant ; his enim (qui negabant in Christo esse animam rationalem humanam, sed pro anima Verbum divinum inesse perperam docebant) necesse erat asserere, Verbum divinum triduo mortis a corporis sui templo recessisse, siquidem Christum vere mortuum esse fatebantur, neque aliter hominem mori quam animæ a corpore separatione apud ipsos etiam constabat. At Catholici, etsi Apollinaris et Arianorum hæretica dogmata rejicerent, et profiterentur, Christum integrum hominem anima rationali et corpore constantem assumptis, haud pauci tamen opinabantur, ad veritatem mortis Christi non sufficere separationem animæ ejus a corpore, sed insuper necesse esse ut ab eodem corpore pariter separaretur deitas ; neque enim, aiebant, corpus illud revera mortuum esse censeret debet, cui intime unita remanet atque conjuncta fons ipsa et origo vitæ ; et inde concludebant, moriente Christo vinculum illud quo Verbum divinum carni humanæ erat conjunctum fuisse dissolutum, post breve tempus in perpetuum reparandum. Huc etiam referebant et verba illa a Christo in cruce prolata : *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* et citatum textum Apostoli quem in Codicibus suis sanctus Ambrosius (*In Luc. lib. v, n. 107*) et sanctus Augustinus (*Lib. i de peccat. Me. ii. et remiss., cap. 27*) legebant : *Exuens se carne.* Porro hanc opinionem, in eodem sæculo vixit et eoque adulto, plurimos habuisse fautores in Gallia, Hispania et Africa, probat libellus sive epistola Leporij (*Apud Garnerium, in not. ad Marcum Merc., pag. 224*), cui, a probante synodo Africana, subscribere sanctus Aurelius Carthaginensis, sanctus Augustinus Hipponensis, alique duo episcopi Africani, Florentius et Secundus. Quæ proinde nihil alienum a recepta Africanorum episcoporum doctrina continebat ; in eo autem, cum de morte Christi Servatoris agitur, legimus quod *terrenum corpus pro tempore erat relinquendum non solum a Deo, verum etiam ab anima sua,*

Annus noster Jesus Christus filius tuus. Qui solus verbo virtutis cuncta moderans : et omnia crucis destina portans : vectes ferreos comminuit : portarumque earum claustra perfregit : tartari profunda descendit : sedentibus in umbra mortis ignote lucis claritas resplenduit : et Sol justitie de tumulo corpore suscitato procedens : radiis suis tenebras nostras mirabiliter illustravit. Ipse Dominus ac Redemptor eternus

Post pridie. Oratio. Confitemur Domine confiteamur : et credimus pro nostro scelere te corporaliter mortis subisse supplicium : et pro omnium salute prostrato mortis interitu triumphantibus Angelis celestem Patris : ex qua veneras : ad mansionem reversum. Pro quo te Deus omnipotens rogamus et **246** petimus : ut oblata in conspectu tuo morte servitutis libamina : ipse tibi acceptabilia facias : et accepta discurrere sancto Angelo tuo nobis sanctificata distribuas : ut dum corda nostra corporis et sanguinis filii tui Domini nostri commixtione purifi-

quæ erat unita cum Deo : hoc ipsum priusquam fieret nobis moriens testatus est, etc. Et infra : *Corpus, in morte et juxta legem excessus humani, divinitas cum unita sibi anima reliquit.* Hæc Leporius, cujus libellus, etsi duobus tantum episcopis inscribatur, Proculo Massiliensi, et Cilinio, fortasse Aquæsextensi, tamen, ut auctor est Cassianus, ad omnes Galliarum civitates missus est. At certe Galliarum episcopi nec sine examine admiserunt epistolam hominis ob hæresim et pravas opiniones e Gallia pulsæ, neque omnino suscepissent, si in ea quidquam suspiciosi dogmatis invenissent. Deinde quod eadem opinio hoc tempore in Hispania sectatores haberet, testes sunt Vitalis et Constantius, Episcopi Hispani, scribentes Capreolo, Carthaginensi episcopo (*Apud em. de Aguirre, Conc. Hispan. tom. II, pag. 195*), in qua epistola, cum de quibusdam hæreticis mentionem fecissent, asserentibus purum hominem, a quo Deus recesserat, crucifixum esse : *Quibus, inquit, parvitas nostra sic dicit : Nunquam Deus recessit ab homine assumpto, nisi quando dixit Heli, Heli, lama sabactani, etc.* Testis etiam est auctor tractatus de Symbolo, inter opera sancti Ambrosii, qui, si quidquam valet conjectura eruditorum virorum sancti Ambrosii Editorum, haud temere creditur Hispanus, siquidem scribit adversus Priscillianistas pro tuenda expositione fidei conciliorum I Toletani et Bracarenensis. Is autem cum retulisset (*Cap. 13*), Christum in cruce clamasse *Deus meus, Deus meus, etc.*, subdit : *Clamavit homo divinitatis separatione moriturus ; nam cum divinitas morte sit libera, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet, qui vita divinitas est, quæ nunquam patitur vel mortem, vel corruptionem ; et ut ostenderet Dei Verbum sponte reliquisse corpus quod assumpserat, adducit ex Apostolo textum illum (*Coloss., ii, 15*) quem ipse legebat : *Spoliatus se carne, etc.* Atque hæc dicta sint ad ostendendum illi opinioni adquam Missale nostrum aliud, quamque Gallicana Missalia aperte tradunt, fautores non defuisse eo tempore quo hæc missæ scriptæ sunt, exeunte IV aut V sæculo defluente. Cæterum nemo ignorat, eidem adversarios multos, et magni nominis, non defuisse, inter quos sanctus Athanasius et sanctus Gregorius Nyssenus, et post concilium Chalcedonense, in quo (*Sess. 5.*) statutum fuit, Dei Verbum inseparabiliter naturæ humanæ esse unitum, eam a suis fautoribus describi cœpisse, ac tandem ab omnibus esse proscripam, prævalente axiomate illo : Dei Filium quod semel assumpsit nunquam deposuisse.*

cas : petitiones nostras in odorem suavitatis accipias. Amen.

• *Ad Orationem Dominicam.*

Inestimabilem tue magnificentie bonitatem in hujus Resurrectionis filii tui solennitate : cum veneratione deposcimus Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : cujus bonitatis imago est Christus : per quem nobis tale munus condonare dignatus es : ut nos ejus passione ac Resurrectione ex servis filios adoptares. Per ipsum te Do-

• *Ad Orationem Dominicam.* Nonnulli sacerdotes in Hispania diebus Dominicis tantum solebant orationem Dominicam in missa recitare, contra quos concilium Toletanum IV (Can. 10) statuit ut quotidie patenter pronuntiaretur (Cod. can. lib. IV, tit. 15). Apostolos in missa orationem hanc recitasse scribit sanctus Gregorius (Lib. VII, epist. 64). Imo sanctus Hieronymus hoc eos praestitisse ait a Christo Domino edoctos (Lib. in dial. adv. Pelag., n. 15, Edit. Veron.). Christus, inquit, sic docuit discipulos suos, ut quotidie in corporis illius sacrificio credentes audeant loqui : Pater noster, qui es in caelis, etc. Hinc in omnibus liturgiis invenitur oratio Dominica, de qua sanctus Cyrillus Hierosolymitanus; sanctus Optatus (L. II contr. Parm.), tanquam de parte non praetermittenda liturgiae Africanae; sanctus Ambrosius, aut certe auctor libri de Sacramentis (Lib. V, cap. 4), ut de parte liturgiae Italiae loquuntur; quare sanctus Gregorius non adjecisse credendus est orationem Dominicam liturgiae Romanae, sed locum quem antea occupabat mutasse. Romae autem, saltem a tempore sancti Gregorii, sacerdos orationem Dominicam recitat, praeter ultimam petitionem, *Sed libera nos a malo*, quam chorus cantat. Mos idem Mediolani observatur. In Africa quoque sacerdos ad altare voce elata orationem Dominicam pronuntiabat, ut a populo audiretur (S. August., serm. 58). Constantinopoli olim, teste sancto Gregorio, populus, modo chorus, juxta liturgiam sancti Chrysostomi, Dominicam orationem integram dicit. Eundem ritum tenent Coptitae, Aethiopes et Chaldaei. Apud Syros sacerdos dicit : *Pater noster, qui es in caelis*; reliqua prosequitur populus, quamvis juxta rubricam liturgiae Graecae sancti Jacobi populus integram dicat. Apud Gallos in missa recitatum fuisse orationem Dominicam e Missalibus eorum libris et ex sancto Germano constat, recitatum vero fuisse a populo innuit sanctus Gregorius Turonensis (De mir. S. Mart., lib. II, cap. 30). Gotho-Hispani orationem Dominicam non modo in missa, sed etiam in vespertinis et matutinis precibus quotidie recitabant (Cod. can., lib. IV, tit. 15), estque orationum quae in missa recitantur septima, et ultima (S. Isid., Off. lib. I, c. 15). Eam vero sacerdos recitat, sed populus recitantiem frequenter interpellat respondendo Amen. Et cum dixerit : *Panem nostrum quo idianum da nobis hodie*, respondet populus : *Quia tu Deus es*. In omnibus liturgiis praemittitur oratio quaedam, tanquam praefatio aut introductio orationis Dominicae; haec in liturgiis Copticis et Alexandrinis oratio fractionis inscribitur, siquidem hostiae fractionem consequitur. Apud Gallos et Gotho-Hispanos varia est, pro missarum varietate. Libris Gallicanis plerumque inscribitur ante orationem Dominicam, Missali vero nostro ad orationem Dominicam. Orationi Dominicae subjungitur, tanquam ejusdem appendix, oratio quae in Missali nostro, et in aliis liturgiis, excepta Gallica, eadem semper recitatur; in libris autem liturgicis Gallicanis, varia et mutabilis occurrit; quoad sensum tamen, et nonnunquam quoad verba, cum oratione Missalis Mozarabici convenit. Igitur post ultimam petitionem, ritu Mozarabico, sacerdos prosequitur eodem vocis tonu : *Liberati a malo, et confirmati in bono*, etc.

mine supplices exoramus : ut nos ab omni infestatione adversarii tutos atque defensos custodias : ut nunquam tuum contristemus Spiritum Sanctum : sed ipsum semper habeamus advocatum. Ut officiis misericordiae et humilitatis insistentes : divitias celestes ab eo in futuro percipere mereamur : proclamantes. Pater noster qui es in caelis. *Hic dicat Presb. Vicit leo, tribus vicibus, ut in die Resurrectionis, folio 198. Postea dicat.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

et cum dicit : *Pone, Domine, finem peccatis nostris*, ipse et omnis populus pectus tundunt, in signum compunctionis. In Ecclesia Africana ad ea verba : *Demitte nobis debita nostra*, clerus, sacerdos et populus pectus tundebant (S. August. serm. 351, 352). Gotho-Hispani non solebant tradere Dominicam orationem competentibus, sed post susceptum baptismum neophytos illam docebant (S. Hildefont., de Coyn. bap., c. 152). Humiliate. Concilium Toletanum IV (can. 18), contra eos qui vetustum ritum Hispanum alienis consuetudinibus interpolabant, decrevit ut post orationem Dominicam et conjunctionem panis et calicis, benedictio in populum sequatur, et tum demum sacramentum corporis et sanguinis Domini sumatur. Quam disciplinam Gotho-Hispani et Mozarabes in posterum constanter retinuerunt. Igitur, postquam partem hostiae in calicem immiserit, si missa fuerit privata, sacerdos ipse, sin fuerit missa solennis, diaconus, elata voce, dicit *Humiliate*, etc., et sacerdos salutatur populum more consueto, et deinde benedictionem recitat, ad cujus singulas petitiones populus respondet Amen. Eadem erat olim Gallorum disciplina, ut ex eorum libris liturgicis apparet. Forma benedictionis episcopalis, tam apud Gallos quam apud Gotho-Hispanos, varia erat et mutabilis; et apud Gotho-Hispanos eadem benedicendi forma utebatur presbyter, qua episcopus; sed presbytero nefas erat presente episcopo populum benedicere (Conc. Hispan., can. 7). At apud Gallos non eadem erat forma benedictionis episcopalis et benedictionis presbyteri. Nam etsi concilium Agathense (can. 44) facultatem benedicendi presbyteris penitus interdixerat, ea tamen disciplina ubique recepta non est, et in provinciis Gothorum imperio non subditis mansit presbyteris facultas illis a concilio Regensi an. 459 data, non modo benedictiones privatim sponte petentibus impertiendi, verum etiam in Ecclesiis um plebibus, per loca tamen magis quam per urbes, benedictiones publice fundendi (Conc. Regen., c. 5), sed forma quadam breviori, et a benedictionibus episcopalibus diversa. Sanctus Germanus : *Propter servandum honorem pontificis, sacraati canonice constituerunt ut longiorem benedictionem episcopus, brevioris presbyter funderet*. Voluerunt etiam ut forma benedictionis presbyteris permissa constanter eadem atque invariabilis foret. Est autem hujusmodi : *Pax, fides, charitas et communio corporis et sanguinis Christi sit semper vobiscum*. In liturgiis Graecorum et Orientalium nullae sunt benedictiones episcopales post orationem Dominicam fundenda; nullas quoque ejusmodi benedictiones recipit liturgia Romana, testibus Mabillonio (Comment. in Ord. Rom., n. 7) et Georgio (De liturg. Rom. Pont., t. III, cap. 3, sect. 6, pag. 117). Atque adeo benedictiones episcopales quae in Sacramentario Gregoriano Bernardi aliisqueveniuntur, probant hosce libros ad usum Gallicanos adaptatos fuisse. In Ecclesia Africana recepta erat consuetudo episcopales benedictiones super populum fundendi, ut ex epistola concilii Carthaginensis ad Innocentium I papam contra Pelagium et Coelestinum, et ex epistola 179 (Ed. Maur.) sancti Augustini ad Joannem Hierosolymitanum eruitur, ubi etiam earum benedictionum forma indicatur,

Benedictio. Christus Dominus qui vos redemit sanguine crucis sue mortificet in vobis concupiscentias carnis vestre. *R.* Amen. Et qui moriens triumphavit ex inferis : victores vos efficiat criminis. *R.* Amen. Quo sicut ille gloriosam resurgens assumpti hominis carnem reportavit in celo : ita vos in die Resurrectionis assistatis ante oculos eius gloriosi : absque ullo peccato. *R.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Require retro in vigilia Resurrectionis.* fol. 193. *Oratio.* Expletis Domine. *Quere in fine omnium Offerentium.* fol. 198.

IN SEXTO DOMINICO PASCHÆ.

Ad Missam. Officium.

Dicite in natio. fol. 199. *Oratio.* Tibi gloriam conimus. *Quere in Octava Pasche.* folio 194.

Apocalipsis Joannis Apostoli (1^a Cap. XXII).

R. Deo gratias.

Ego Joannes cui in spiritu : et ostendit mihi Dominus lumen ^b aque vive splendidum : tanquam christallum procedentem de sede Dei et agni. In medio ^c plante ejus : et ex utraque parte fluminis lignum vite afferens fructus duodecim : per menses singulos ^d reddentia fructum suum. Et folia ligni ad sanitatem gentium : et omne maledictum non erit amplius : et sedes Dei et agni in illa erant : et servi ejus servient illi. Et videbunt faciem ejus : et nomen ejus in frontibus eorum. Et nox ultra non erit : et ^e non negabit lumen lucerne : neque lumen Solis. Quoniam Dominus Deus Israel illuminat illos : et regnabunt in seculum seculi. *R.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

Psallendo. Jubilate Deo omnis. *Quere in. IV. Dominico Pasche.* fol. 210.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (1^a Cap. V).

R. Deo gratias.

In illis diebus. Per manus Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. Ceterorum autem nemo audebat conjungere se illis : sed magnificabat illos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum : ita ut in plateis ejicerent infirmos : et ponerint in lectulis et grabatis : ut veniente Petro saltim umbra illius obumbraret quemquam eorum : ⁵ et liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrerat autem multitudo vicino-

^a Cap. XXII. Vers. 1-6. In Lectionario Luxoviensi propheta deficit.

^b Aquæ vivæ. Ita Primasius. Vulg. et Gr., aquæ vitæ.

^c Plante. Lege plateæ.

^d Reddentia. Lege reddens.

^e Negabit. Vulg., non egebunt. Gr., opus non habent. Primasius, et non opus erit.

¹ Cap. V. Vers. 12-35. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Act. Apost. xvi, 9-37.

rum civitatum Hierusalem afferentes egrotos et vexatos ab spiritibus immundis : qui curabantur omnes. Exurgens autem princeps Sacerdotum et omnes qui cum illo erant : que est hereses Saduceorum. Repleti sunt zelo : et injecerunt manus in Apostolos : et persecuerunt eos in custodiam publicam. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris educens eos dixit. Ite et **247** stantes in templum loquimini plebi omnia verba ^b vite. Qui cum audissent : intraverunt diluculo in templum : et docebant. ^c Audiens autem princeps Sacerdotum et qui cum eo erant : convocaverunt concilium et omnes seniores Israel et miserunt ad carcerem : ut adducerent eos. Cum advenissent autem ministri : et aperto carcere non invenissent illos : renunciaverunt dicentes. Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia et custodes ad januam carceris stantes. Aperientes autem neminem intus invenimus. ^d Audierunt autem hostros sermones ^e seniores templi : et principes Sacerdotum ambigebant de illis : quidnam esset istud. Adveniens autem quidam nunciavit eis : quia ecce viri quos posuistis in carcerem : in templo sunt stantes et docentes populum. Tunc abiit magistratus cum ministris : et adduxit illos sine vi. Timebant enim populum : ne lapidarentur. Et cum adduxissent eos : statuerunt in concilio. Et interrogavit eos princeps Sacerdotum dicens. Precipiendo precepimus vobis : ne doceretis in nomine isto ? Et ecce replestis Hierusalem doctrina vestra : et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius ? Respondens autem Petrus : et Apostoli dixerunt. Obedire oportet Deo magis : quam hominibus. Deus Patrum nostrorum suscitavit Jesum : quem vos interemistis suspendentes in ligno. Hunc Deus principem et Salvatorem nostrum exaltavit dextera sua : ad dandam penitentiam Israel in remissionem peccatorum. Et nos sumus testes horum verborum : et Spiritus Sanctus quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

R. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (1^a Cap. II).

Illo in tempore. Egressus Jesus ad mare : omnisque turba veniebat ad eum : et docebat eos. Et cum preteriret : vidit Levi Alpei sedentem ad telonium et ait illi. Sequere me. Et surgens secutus est eum. Et factum est : cum adsumeret in domum illius multi publicani et peccatores simul discumbebant cum Jesu et discipulis ejus. Erant enim multi qui sequebantur eum. Et scribe et pharisei videntes : quia manducaret cum publicanis et peccatoribus : dicebant discipulis ejus. Quare cum publicanis et

⁵ Et liberarentur. Vulgata addit omnes.

^b Vite. Vulg. et Gr., vitæ hujus.

^c Audiens. Vulg. et Gr., adveniens.

^d Audierunt autem. Vulg. et Gr., ut autem audierunt.

^e Seniores Templi. Vulgata, magistratus Templi. Græca, prator Templi, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ ἱεροῦ. Syriaca, præfectus Templi.

¹ Cap. II. Vers. 13-25. In Luxoviensi legitur ex Marci vii, 31-37.

peccatoribus ^a manducat magister vester? Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani medicum: sed qui male habent. Non enim veni vocare justos: sed peccatores: et erant discipuli Johannis et pharisei jejunantes et veniunt: et dicunt illi. Cur discipuli Johannis et pharisei jejunant: tui autem non jejunant? Et ait illis Jesus. Numquid possunt filii nuptiarum: quoadiu sponsus cum illis est jejunare? quanto tempore habent secum sponsum non possunt jejunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: et tunc jejunabunt in illis diebus. Nemo adsummentum panni rudis adsuit vestimento veteri. Alioquin auferet supplementum novum a veteri: et major scissura fit. Et nemo mittit vinum novellum in utres veteres. Alioquin dirumpet vinum utres: et vinum effunditur et utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mitti debet. Qui habet aures audiendi audiat.

ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. ¶. Laudate Dominum quia benignus Dominus: psallite nomini ejus quoniam suave est. *P.* Alleluja.

^c *Sacrificium.* Aspexi et vidi animas interemptorum propter verbum Dei: omnes veste alba induti ante tribunal agni: et obtulerunt memoriam sanctorum in conspectu Domini: alleluja: alleluja. ¶. Vidi in medio seniorum tribunal candidum: et agnum quasi occisum: ante cujus conspectum fuit celum dicens mihi: hec est Resurrectio prima: et quatuor animalia: et seniores adoraverunt Deum. *P.* Et obtule.

Missa. Semper quidem dilectissimi fratres pia ad Deum gratulatione: et sollicita ad Deum suum respicere debet affectio. Sed nunc precipue mens ardentior: spes promptior: mysterii recordatione vegetatior: celesti et religioso gaudio et modesta debet exultare leticia: et usque ad presentiam Domini affectum pii cordis extendere. Ut quicumque desidia aut inertia **248** jacuit: in hac die saltem ab actu et humilitate terrena Dominum suum imitaturus exurgat. Hic est dies quem fecit Dominus: rerum glorie: elementorumque principium: vite ac salutis exordium. Creatorem suum mundus hac die factus agnoscat: et redemptum se homo eadem die liberatus intelligat. Letentur celi et exultet terra: discant inferi mortuos non tenere: discant vivi viam mortis evadere. Lux splendidior incipiat esse: Sol clarior. Et ipse etiam Resurrectionis tempus illustret: qua hora refugerat passionis. Sit pro Eccle-

^a *Manucat.* Vulg. et Gr., *manducat et bibit.*

^b *Lauda.* Ps. cxxxiv. 5.

^c *Sacrificium.* Ex Apocalypsi, vi, 9. ¶. *Ibid.*, v, xx.

^d *Inlatio.* In Sacramentario Bobiano (pag. 377) extat *contestatio Dominicalis*, quæ in multis huic illationi similis est.

^e *Dominicæ.* Bobianum: *Et in Christo Dominicæ*

siis cunctis ac mysteriis: omnibusque Ecclesie membris fidelis oratio absque dubitatione confidens interpellatio: quo in hoc presenti mysterio invocata pietatis miseratio: sit futura presentior. ñ. Amen.

Alia Oratio. Cum tibi omnipotens Pater omne quod in nobis vel creatoris ope vel munere redemptionis rationale potest esse: et vividum jugi inservire famulatu rerum magnitudine provocetur: hodierno presertim vel die vel tempore: ut affectuosius aliquid cum nihil egeas tue bonitati, votis ac studiis offerre possimus: fenerare dignare: quod conveniat reddidisse. Quia majoris multo es gratie reformasse perditum: quam fecisse futurum. Ut enim crearemur vel non crearemur: non precesserat culpa judicem: non prevenerat materia creatorem. At vero ut offensus postmodum ad misericordiam veritatis: et vas peccatorum precipitatione confractum: tuis denuo manibus redderetur solidatum. Quid nisi infinitus pietate: immensus misericordia: inenarrabilis bonitate in omni progenie et generatione predicandus es et colendus? Unde precamur ut quibus conditionis atque redemptionis prerogasti beneficia: tribuas indulgentiam criminum manifestam. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Christe qui moriens peremisti imperium mortis: et resurgens spem Resurrectionis prebuiisti indignis. Presta nobis ut hec oblatio offerentium: et mortificationem nostrorum operetur facinorum: et a criminibus resurgendi nobis preparet comeatum. Sit hujus litatione gaudium in celis: securitas in terris: indulgentia vivis: requies defunctis. Ut hoc die quo ipse victor rediisti ab inferis: plenissimum amorem crucis imperitias populis Christianis. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Conserva Domine in pace tua quos redemisti effusi sanguinis unda. Libera ab scudalo: pro quibus pependisti in ligno. Efficitio charitatis opere dignos: quos tibi preeunte gratia, adoptasti in filios. Ut quotquot Resurrectionis tue victorias celebramus: ultimo judicii tempore resurgentes coronandi a dextris tuis cum ovibus collochemur. ñ. Amen.

^d *Inlatio.* Dignum et justum est nos ^e Dominice potestatis preferre virtutem: et in filio ^f paterne plenitudinis agnoscere majestatem. Per quem cuncta restituis: et universa restauras. ^g Quem in hominis effigie misisti in seculo: ut amares in nobis quod diligebas in filio. ^h Impleta sunt que prophetis vobis antea mandaveras. Perfecta sunt cuncta que de adventu ejus ipse predixeras. ⁱ Hic namque est leo de tribu Juda fortis in prelio. Hic catulus leonis victor resurgens a mortuis. Hic agnus immaculatus

sublimitatis præferre virtutem.

^f *Paternæ.* Bobianum: *Et in filio misericordem prædicare pietatem.*

^g *Quem.* Hæc in Bobiano desiciunt.

^h *Impleta.* Bobianum: *Sublata sunt omnia.*

ⁱ *Hic.* In Bobiano *tu*, nam in Mozarabico hæc tota illatio dirigitur ad Patrem æternum, at in Sacramentario Bobiano dirigitur oratio ad Dei filiam.

diu questus ad victimam. Hic lapis ab edificantibus A
spretus : postmodum ammirabilis factus : et in Ec-
clesie capite constitutus. ^a Hic dux militie celestis et
princeps. Hic Ecclesie Sponsus et Dominus. Hic in
Noe non solum arche : sed Ecclesie gubernator. In
Abraam fidelissimum patriarchalis privilegii fasti-
gium : in Isaac gloriose hostie sacramentum. In Ja-
cob summum patientie documentum. ^b In Sanctis
omnibus totius justicie plenitudo : quem conlaudant
omnes Angeli et Archangeli ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Domi-
nus noster Jesus Christus filius tuus. In quo cruci-
fixo vera fuit infirmitas carnis : et in quo vivente
virtus vera latuit **249** Deitatis. Quod humanum est
habens homo in veritate humane nature : et quod B
divinum est habens Deus in veritate divine substan-
tie. Hic comprehensibilis in vulnere : hic impartibi-
lis in virtute. Immortalis predicatur in morte : qui
sic potuit moriendo mortem vincere : ut mortem
sentiret : sed patiendo et a mortuis resurgendo : vi-
tam fidelibus condonaret. Christus Dominus ac re-
demptor eternus.

Post pridie. Oratio. Hec est pia et salutaris hostia
Deus Pater : qua tibi reconciliatus est mundus. Hoc
est corpus illud : quod pendit in cruce. Hic etiam
sanguis : qui sacro profluxit ex latere. Pietati tue pro-
inde gratias agentes : ex hoc quod nos filii tui morte
redemeris : et Resurrectione salvaveris : acclives men-
te te Dominum pietatis oramus : ut hec libamina :
Spiritus tui sancti benedictione ^c re-pergens : su-
mentium visceribus sanctificationem accommodes. Quo
purificati a criminum labe plenissime jocundemur in
hoc Resurrectionis Dominice die. *ñ. Amen.*

^a *Hic Dux.* In Bobiano : *Tu Sacerdos excelsus* [For-
tasse excelsi legendum] et verus Minister, tu virga de
radice Jesse, tu templum verum, quod pro nostra re-
demptione prostratum est, tu post triduum resurgens
vixit a mortuis.

^b *In sanctis omnibus.* Loco hujus in Bobiano legi-
tur : *In Joseph misericordie prædicator, in Moyse
laudabilis dux, in David patriarcha præclarus, in
Salomone abundantissimus fons sapientiæ, in Isaia
auctor omnium prophetarum, in Joanne primus Bap-
tista, in Stephano primus martyr, in Petro negantium
fides, in Paulo Sp. sancti Paraclitus, quod merito tibi,
Domine, collaudant opera illa viginti quatuor seniores,
et quatuor animalia senas alas habentes* [Lege habentia]
dicentes : Sanctus.

^c *Respergens.* Hinc manifestum est, Gotho-Hispanos
orasse pro donis consecratis, ut Deus illis infunderet
gratiam Spiritus sancti, communicantibus impertien-
dam. Sane de elementis non consecratis dici nequit :
*Hoc est corpus illud quod pendit in cruce, et tamen
orant ut Deus hæc libamina, nimirum corpus illud
quod pendit in cruce, et hunc sanguinem qui
sacro profluxit ex latere, Sp. sancti benedictionibus
respergens, sumentium visceribus sanctificationem
accommodet.*

^d *In Ascensione Domini.* Breviario Mozarabum et
Orationali Gothico dies Ascensionis Domini inscribitur
Ascensionis Dominice solemnitas, quemadmodum et
Isidoro (*De eccl. Off.*, l. 1, cap. 32). Lectionario
Luxoviensi, et Missali Gallo-Gothico Ascensio Domini.
Sacramentariis sancti Leonis, Gelasiano et Grego-
riano, et Capitularibus Evangeliorum, *Ascensio Do-*

Ad Orationem Dominicam.

Erge nos ante conspectum tuum omnipotens Deus :
in quo vivimus. Cui solenne sumus. Cujus beneficium
nostra salus est. Cujus donum nostra festivitas. Cu-
jus munus vita credentium. Cujus redemptio resurre-
ctio mortuorum. Adesto sacrificiis : que docuisti.
Adesto gaudiis : que delisti : qui spem resurrectionis
ac redemptionis nostre : filii tui Resurrectione signasti.
Conserva in nobis inter omnia hoc munus tuum : ut
hunc Resurrectionis Dominice diem dignis concinen-
tes carminibus : ad te e terris sic dicere mereamur.
Pater noster.

*Dicat Presb. Vicit leo. tribus vicibus. Quere in die
Resurrectionis. fol. 198.*

Deinde dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Benedictio. Christus Dominus qui exaltandus pen-
dit in ligno. Coronaturus vos humilitatis adtollet
triumpho. *ñ. Amen.* Cujusque in sepulcro caro non
vidit corruptionem : procul a vobis efficiat omnes li-
bitus carnis vestre. *ñ. Amen.* Ut cum eo sine fine
vivatis : quem resurrexisse fideliter creditis. *ñ. Amen.*
Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit
semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi corpore.

Quere in vigilia Resur. fol. 193.

Oratio. Exp'etis Domine. ut id die Resur. fol.
198.

^d IN ASCENSIONE DOMINI.

Ad Missam • Officium.

Vidi sedem magnam alleluja : et qui sedebat super
eam : ipse vocatur testis fidelis : et vox de throno exi-

mini. Græcis, ἀνάληψις τοῦ κυρίου. Assumptio Domini
appellatur, nec reverens est apud eos hæc appellatio,
ut ex lib. viii apostolicarum Constitutionum, et ex
homilia sancti Chrysostomi eis τὴν ἀνάληψιν τοῦ κυρίου
in Assumptionem Domini, quam adhuc sacerdos ha-
buit, apparet (*Oper. t. II, pag. 447, Edit. Maurin.*)
Apud Cappadoces, peculiari illis gentibus voca-
bulo Ἐπισωζομένην appellabatur (*Allat. de dom. et
fest. Græc.*, n. 28); et sanctus Chrysostomus homi-
liam habuit Dominica Episzomenes, scilicet die
Dominica infra octavam Ascensionis. Festivitas As-
censionis vetustissima est, et ex iis quas apostolica
traditione servat Ecclesia (*S. August., epist. 118,
alias 54*). Auctor Constitutionum apostolicarum (*lib.
viii, cap. 53, edit. Turriani*) inducit sanctum Petrum
de festis observandis præcipientem, et, ad rem præ-
sentem, die Assumptionis Christi ut servi ab opere
vacent jubentem. Celebrabatur autem festivitas As-
censionis die quadragesima post Resurrectionem,
atque adeo die Jovis (*S. Aug., ser. 2 de Ascensione,
oper. t. V, col. 1009, n. 3*), et inter præcipuas
solemnitates habebatur. Sanctus Augustinus (*Ser. 5
de Ascensione, ibid., col. 1079*) : *Ascensum Domini in
cælum hodie solemniter celebramus*; et ser. 3 de
Ascensione Domini (*Ibid., col. 1071*) : *Resurrectio-
nem Christi, inquit, Paschæ Dominico celebravimus,
ascensionem hodie celebramus, festus nobis dies uter-
que.* Gotho-Hispani festo Ascensionis forum civile
vacare

^e *Officium.* Apoc., iv, 1-3; iii, 14; xix, 5. *ñ. Ps.
xxxvi, 6. Non erubescit.* Ita sanctus Augustinus.
Vulg., non confundentur.

vit dieens. *P.* Adorate et conlaudate Dominum omnes servi ejus. Alleluja. γ . Accedite ad eum et inluminamini : et facies vestre non erubescunt. *P.* Adorate. γ . Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Adorate etc.

Oratio. Salvator noster et Domine qui ascendens in celos intuitum clarificatus apparere dignatus es oculis : dum ita de quo ascenderas te venturum ad iudicium polliceris : fac nos hodie Ascensionis tue festum pura cordium devotione suscipere : ut ita in te semper ad melius vita nostra ascendendo proficiat : qualiter te ad iudicium veniente inconfusibili contutu te semper visionis aspiciat. η . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum.

η . Et cum.

Apocalipsis Johannis Apostoli (a Cap. IIII).

η . Deo gratias.

Ego Johannes fui in spiritu et vidi : et ecce ostium apertum in celo. Et vox prima quam audivi tanquam tube loquentis mecum dicens. Ascende huc : et ostendam tibi que oportet fieri post hec. Statim fui in spiritu : et ecce sedes posita erat in celo. Et supra sedem sedens. Et qui sedebat similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis. Et iris erat in circuitu sedis similis visionis smaragdine. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor. Et supra thronos viginti quatuor seniores sedentes circumamicti vestimentiis albis : et in capitibus eorum corone auree. Et de throno procedunt fulgura et voces et tonitrua et septem **250** lampades ante thronum : qui sunt septem spiritus Dei. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile cristallo. Et in medio sedis : et in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante et retro. Et animal primum simile leoni. Et secundum animal simile vitulo. Et tertium animal habens faciem quasi hominis. Et quartum animal simile aquile volanti. Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas. Et in circuitu plena sunt oculis : et requiem ^b non habent die et nocte dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus. Dominus Deus omnipotens : qui est : et qui erat : et qui venturus est. Et cum darent illa animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti supra thronum : viventi in secula seculorum. Proce-

vacare voluerunt (*Cod. leg. Wisig., lb. II, tit. I, lege 2, die Dominico*). Chrodegangus, Metensis episcopus (*In regula, cap. 74*), inter præcipuas festivitates *Ascensionem Domini* recenset. Et paulo antea sanctus Bonifacius Moguntinus festum Ascensionis inter eas solemnitates reponit, quibus ab opere servili abstinendum (*Spic. leg. Dacherii, t. IX, p. 66*). Cæterum in Missali nostro nulla est mentio Rogationum ante Ascensionem, quæ Gotho-Hispanis ignotæ erant.

^a *Cap. IV.* Vers. 1 ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi, ex Act., t. 1-12. In Bobiano binæ tantummodo sunt lectiones : altera ex Apocalypsi, vii, 9-13 ; altera ex Evangelio.

^b *Non habent.* Vulg. et Primasius, *non habebant.* Gr., *non habent.*

^c *Psallendo.* Ps. LXIX, 9. *Ascendens.* Ita Ital. et

viginti quatuor seniores ante sedem in throno : et adorabant viventem in secula seculorum. Et mittentes coronas suas ante thronum dicentes. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam et honorem et virtutem : quia tu creasti omnia : et propter voluntatem tuam erant et creata sunt.

η . Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

η . Et cum.

^c *Psallendo.* Ascendens in altum cepit captivitatem : ^d dona dedit hominibus. ^e γ . Visi sunt ingressus tui Deus : ingressus Dei mei Regis : qui est in Sancto ipsius.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

B *Principium libri Actuum Apostolorum.*

η . Deo gratias.

Primum quidem sermonem feci de omnibus : o Theophile : de quibus cepit Jesus facere et docere usque in diem : qua precipiens Apostolis per Spiritum Sanctum : quos elegit ^e et precepit predicare evangelium : quibus et prebuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis : per dies quadraginta apparens eis : et loquens de regno Dei. Et cum ^h conversaretur cum illis : precepit eis ab Hierosolymis ne discederent : sed expectarent promissionem Patris : quam audistis per os meum. Quia Johannes quidem baptizavit aqua : vos autem baptizabimini Spiritu Sancto : quem accepturi estis non post multos hos dies. Igitur qui convenerant : interrogabant eum dicentes. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel ? Dixit autem eis. Non est vestrum nosse tempora vel momenta que Pater posuit in sua potestate. Sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos : et eritis mihi testes in Hierosalem : et in omni Judea et Samaria et usque ad ultimum terre. Et cum hec dixisset videntibus illis elevatus est : et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in celum euntem illum : ecce duo viri adstiterunt juxta illos in vestibus albis : qui et dixerunt eis. Viri Galilei quid statis aspicientes in celum ? Hic Jesus qui adsumptus est a vobis in celum : sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in celum.

η . Amen.

Hebr. ; at Vulg., sanctus August., Psalt. Mozarab., *ascendisti in altum.*

^a *Dedit dona hominibus.* Ita Psalterium Mozarabum ; ac Vulgata legit : *Accepisti dona in hominibus* ; ita quoque sanctus Augustinus et Theodoretus, qui tamen fatentur Apostolum (*Ephes. iv, 6*) legisse : *Dedit dona hominibus.*

^e γ . Ps. LXIX, 25. *Ingressus.* Vulg. et Theodoretus, *viderunt ingressus tuos.* Sanctus August., Psalt. Mozarab., *visi sunt gressus tui, Deus.*

^f *Actuum.* Cap. I, 1-12. In Luxoviensi legitur ad *Ephesios, iv, 1-14.*

^g *Et precepit predicare Evangelium.* In Vulg. et Græc. non legitur.

^h *Conversaretur.* Vulg., *convalescens.* Græc., et *congregans καὶ συναλιζόμενος.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^a Cap. XVI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus ioquebatur discipulis suis dicens. Vado ad eum qui misit me : et nemo ex vobis interrogat me quo vadis. Sed quia hec locutus sum vobis : tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis : expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero : Paraclitus non veniet ad vos. Si autem abiero : mittam eum ad vos. Et cum venerit ille : arguet mundum de peccato : et de iusticia : et de iudicio. De peccato quidem : quia non crediderunt in me : de iusticia vero : quia vado ad Patrem : et jam non videbitis me. De iudicio autem : quia princeps hujus mundi iudicatus est. Adhuc multa habeo vobis dicere : sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis : docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso : sed quaecumque audiet loquetur : et que ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit : quia de meo accipiet : et annuntiabit vobis. Omnia quecumque habet Pater mea sunt : propterea dixi : quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Modicum et jam non videbitis me : et iterum modicum et videbitis me : quia vado ad Patrem. Dixerunt ergo discipuli ejus ad invicem. Quid est hoc quod dicit nobis : **251** modicum et non videbitis me : et iterum modicum : et videbitis me : quia vado ad Patrem ? Dicebant ergo. Quid est quod dicit modicum ? Nescimus quid loquitur. Cognovit autem Jesus : quia volebant eum interrogare : et dixit eis. De hoc queritis inter vos : quia dixi vobis : modicum et non videbitis me : et iterum modicum et videbitis me : quia vado ad Patrem. Amen amen dico vobis : quia plorabitis et flebitis vos : mundus autem gaudebit. Vos autem contristabimini : sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit tristitiam habet : quia venit hora ejus. Cum autem peperit puerum : jam non meminit pressure propter gaudium : quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis : iterum autem videbo vos : et gaudebit cor vestrum. Et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. *ñ. Amen.*

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum spiritu.

^b *Lauda.* Alleluja. *ÿ.* Ascendit Deus in jubilatione : Dominus in voce tube. *P.* Alleluja.

^c *Sacrificium.* Vidi in celo turbam quam dinumerare nemo poterat : et clamabant voce magna : salus Deo nostro ascendenti in thronum. Et adorabant Deum dicentes : honor gloria et sapientia virtus et potestas data est Deo nostro in eternum : alleluja. *ÿ.* Audivi tanquam tubam loquentem mecum et dicentem : ascende huc : et ostendam tibi que oportet fieri post hec : et ecce sedes posita erat in celo : et

A supra sedem sedens similis aspectui lapidis jaspidis : et supra sedem sedentes seniores amicti veste alba. *P.* Et adorabant.

Missæ. Placeat dilectissimi fratres secularium cogitationum fasce deposito erectis in sublime mentibus subvolare : et impositam etheris fastigio assumpti hominis communionem sequacibus cordis oculis contueri. Ad incomparabilem nobis claritatem attolitus vocandus aspectus : est Jesus Dominus : noster humilitatem nobis terrarum celorum dignitate commutat : acutus necesse est visus esse : respicere quo sequimur. Hodie Salvator noster post assumptionem carnis : sedem repetit Deitatis. Hodie hominem suum intulit Patri : quem obtulit passioni. Hunc exaltans in celis : quem humiliaverat in inferniis. **B** Hic visurus gloriam : qui videret sepulturam. Et qui adversus mortem mortis sue dedit beneficium : ad spem vite donavit Resurrectionis exemplum. Hodie rediit ad Patrem : cum tamen sine Patris : qui sibi equalis est : potestate non venerit. Hodie ascendit in celum : qui obsequia celestium cum descenderet : non amisit. Ita in Patris natura unitate consistens : ut cum homo celum novus intraret : novum tamen Deus hominem non haberet. Petamus igitur ab omnipotentia Patris per nomen Filii Salvatoris : gratie spiritalis ingressum : eterne beatitudinis donum : beate mansionis ascensum : catholice credulitatis augmentum : heretice infidelitatis excidium. Audiet profecto in confessione : quos in perditione quesivit. Adstitit suis : qui non destitit alienis. **C** Aderit agnitus : qui non defuit agnoscendus. Non patietur orphanos esse devotos qui filios facere dignatus est inimicos. Dabit effectum supplicationis : qui promisit Spiritum sanctitatis. *ñ. Chorus.* Amen.

Alia Oratio. Domine Deus virtutum : qui transgressus occasum transcendisti super celos celorum ad orientem : captiva spolia de captivitate duxisti : ut genus humanum quod tua morte redemerat : tuaque Resurrectione vivificaveras : tua Ascensione glorificares : et promissione ditares : dona Ecclesie tue et ad te perveniendi iter prosperum : et quotidianum de die in diem profectum. Ut magnificentie tue reddat : quod tantam virtutem concesseris. Ut obtineat devicto hoste : et libertatem de tuo auxilio : et gloriam de triumpho. *ñ. Chorus.* Amen.

252 *Post nomina. Oratio.* Domine Rex glorie qui patefactis : et adimpletis prophetarum oraculis : tanquam elevatis eternalibus portis paternam repetis sedem. Quo dum tua Deitas eo quo nunquam discessit regreditur : humano generi celorum aditus aperitur. Dona ut illie extendatur nostra intensio : quo processit nostra redemptio. Nec inhereamus captiva delectatione terrenis : qui te regnantem confitemur in celis. Quo prece humilitatis nostre placatus : ex

^a *Cap. XVI.* Vers. 5-23. In Lectionario Luxoviensi Evangelium partim ex sancto Joanne, partim ex sancto Luca desumptum est. Incipit Joan. XIII, 33-35, tum Joan. XIV, 1-14, deum Luc. XXIV, 49-53.

In Bobiano legitur ex Luc. XXIV, 36-53.

^b *Lauda.* Ps. XLVI, 6.

^c *Sacrificium.* Apoc., VII, 9 seq. *ÿ.* Ibid., IV, 4 seq.

illa majestatis tue qua resides sede : et viventes re-
pleas donis : et paucorum spiritus consoletis

¶ *Chorus.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui assumptum hominem
evecturus ad celos : inter precipua mandatorum
tuorum mysteria concordissimam pacem tuis Sanctis
reliquisti Apostolis : suscipe inlata sacro altario
munera in hostiam pacificam : largiente tua gratia
reputanda. Nobisque tuis famulis tribue sectari per
exterioris hominis osculum : interioris hominis in-
disruptum pacis et gratie sacramentum.

¶ *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater :
nos tibi agere gratias per Jesum Christum Filium
tuum. Qui post ^a secunde nativitatis verissimum
sacramentum : post humane passionis gloriosum
triumphum : post dignabilem suscepto mortis ad
inferna descensum : post vivificantem reassumpto
Resurrectionis ad superna regressum : post mani-
festatam mirabilium virtute potentiam : post im-
mensam infirmantium medicinam : post celebratam
in Apostolorum communione doctrinam : ad illam
equalem sibi majestatis tue sedem ereptam : de
inimici faucibus predam reportans : captivum dia-
bolum : suum socium hospitem fecit. Dignum celi
habitatione constituit : qui perfrui paradisi jocun-
ditate non potuit. Opus tunc : onus suum est. Cum
nec illa labori : nec ista sint ponderi. Qui inter pro-
funda tenebrarum : debitum aliene corruptionis ex-
solvit : inter excelsa nubium premium servando
incorruptionis indulgit. Tantis ergo nos beneficiis
sua pietate crescentibus : ut parum putaret homi-
nem terram recepisse : quam perdidit : nisi et ce-
lum quod non habuerat recepisset. Multiplicatoque
fenore interceptum usum beatius compensaret au-
gmentum. Non sufficit abundantissime bonitati :
quod ad cruciandam spoliati hostis invidiam : fa-
ciendis virtutibus potestate permessa : venire ad te
super aquas discipulo cupienti famulantia contra
naturam elementa subjerit : dum gravem gradientis
corporei ponderis molem nequaquam ^b credentium
vularum dorsa portarent : cum ad imperantis obse-
quium fieret itineris soliditas non liquoris. Et equor
jussione libratum non mutaret cursum et muta-
ret officium. Atque ad vocantis edictum euntes vie
currerent : et progredientis vestigia freta insignia
sorbereut : immersumque pelagus ascendentis limi-
tem inviolata equalitate nesciret : et fligentis pedem
plenitudine in se manente non mergeret. Non in
aliquam craterem materia gelu stricta concreverat :
nec fluminum more superjecta fluentis frigore tegu-
menta pendebant. Cum natabilis illa mobilitas per-
via : et velis pateret : et plantis. Inestimataque pro-
funditas simul : et viatorem ferret : et remigem.
Majori miraculo hominem pati jussa : quam navem.
Uberiori Dei laude gressibus adita : quam ratibus.

^a *Secundæ nativitatis.* Scilicet qua de Virgine homo
natus est, qui prima et æterna nativitate de Deo
Patre Deus nascitur.

A Ac nisi fides paululum pavescata nutasset : reversa
in ipsum ad legem suam natura equoris non fuisset.
Qua credulitatis constantia recedente : diffidentiam
dubitantis nimis appropinquantis periculi castigaret :
et circa presumpse spei defectum verberantium pe-
lago fluctuum quasi mensura distringeret. Domini ta-
men auxilium metu discriminis invocantem tangeret
tempestas magistra : non tegeter. **253** Fuerint licet
magna ista vel grandia : cedant tamen his beneficiis
illa miracula : quod invisibili Deo : homo visibilis
corporatus aereum iter non gradu superat sed vo-
latu : et Deus in carne manens per creaturam suam
ventorum pennis evehitur : non membrorum. Nul-
lus enim conatus fatigat : cui aura pro via est.
Quem tamen non fert levitas : sed potestas. Deficit
B nisus : et currit ascensus. Ille cepit hujus altitudinis
gloriam : qui crucis portavit injuriam. Ille intravit
in regno : qui pependit in ligno. Ille conscendit ad
dexteram Patris : qui causa nobis factus est pacis.
Ipse illos ascendenti secum homini celos aperuit :
quos ut propter hominem descenderet inclinavit.
Quem laudant benedicunt adorant atque glorificant
Throni Potestates ac Dominationes. Cui merito om-
nes Angeli : et Archangeli non cessant clamare
quotidie una voce dicentes. *Respondent Chorus.*
Sanctus. Sanctus. Sanctus. Dominus Deus Sab-
bath etc.

Post Sanctus. Vere sanctus : et benedictus Jesus
Christus filius tuus Dominus noster. Qui sub ho-
diernæ expectatione virtutis redeunt ad se homini
viam prestitit : ipse dum via est. Qui indemutabili-
tate divinitatis sue in se manente substantia : per-
fecto Incarnationis Nativitatis Circumcisionis Passio-
nis : Resurrectionis Ascensionis atque admissio Spi-
ritus Sancti Paracliti officio : eum in celis regnaturus
C imponit : quem infernis liberaturus imponit.
Nihil dubitationis volens relinquere : nihil erroris :
si cum eo visibiliter ascenderet : pro quo invisibiliter
descendisset. Ut incredula ac dura cervice corda
plebis Judaice multitudinis essent confusa : dum re-
verteretur : que non fuerat confessa : dum nasceretur.
Et qui non meruit constiteri dum venisset : pos-
set erubescere dum rediret. Ut videret in Deum ho-
minem : quomodo Deum in homine non vidisset.
Non quod peniteret dum ostenditur : sed ut erube-
sceret dum miraretur. Christum Dominum ac Re-
demptorem æternum.

Post pridie. Oratio. Indicavimus plane : nec un-
quam tacebimus passum te Christe pro redemptione
miserorum : resurrexisse pro salute fidelium : celos
ascendisse pro virtute meritorum : venturum te esse
Judicem mortuorum atque viventium. Quod scientes
Domine : ut nobis dies illa terribilis aliquantulum ex
tua propitiatione mitior adveniat : hec munera offe-
rimus. Que ut nobis in salutem percepta contingant :
visitet ea Spiritus tuus Sanctus qui in similitudinem

^b *Credentium.* Forte, *cedentium.*

^c *Imponit.* Forte, *intulit.*

flamme * manus dona suscepit. Visitet et vivifiet ea Spiritus tuus Sanctus : qui per vaporem incendii Helie prophete holocaustum adsumpsit. Visitet et vivifcet ea Spiritus tuus Sanctus : qui igneam divisione linguarum in Apostolorum tuorum cordibus comaevit. Ut recepta in visceribus nostris : et presentem nobis : et eternam prestent salutem.

ñ. *Chorus.* Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Quis loquetur potentias tuas Domine : aut quis enarrare poterit omnes laudes tuas? Ad humana descendisti : celestia non relinquens. Ad superna regressus : humana non deserens. Ubique totus. Ubique mirabilis. Non interceptus carne : ut non esses in Patre. Non ereptus Ascensione : ut non esses in homine. Respice ad orationem plebis tue sancte Domine misericors Deus : ut in hac die Ascensionis tue sicut data est tibi gloria in excelsis : ita nobis gratia prestetur in terris. Pater noster qui es in celis.

Illic dicat Presbiter : Vicit leo.

Tribus vicibus. Ut in die Resurrectionis Domini. Folio 198.

Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Benedictio. Jesus Christus Dominus pacem quam ad celos remeans discipulis suis tradidit : integram in vobis inlibatamque 254 conservet. ñ. *Chorus.* Amen. ^b Angelos quoque Sanctos quos suo elegit obsequio : vobis deputet in presidium. ñ. *Chorus.* Amen. Ut ipso auctore illic erigamini fide : quo vos adsumendos speratis in requiem. ñ. *Chorus.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Communio. Refecti Christi corpore.

Require retro in vigilia Resurrectionis. Folio 193.

Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem : qui nos in hanc diem sancte solennitatis tue perducere dignatus es : fac nos diem istum Ascensionis tue per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum fideli populo tuo. ñ. *Chorus.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

IN DOMINICO POST ASCENSIONEM DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Dicite in nationibus. *Quere folio. 198. Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Require retro in Octava Pasche. Folio 194.*

* *Manus. Lege Manus (Judic. xiii, 2).*

^b *Angelos.* Sanctus Chrysostomus (*Hom. VII, de laudibus S. Pauli*), aliique Patres passim docent, angelos custodes a Deo hominibus deputatos esse. Eandem fuisse Ecclesie Gotho-Hispanæ doctrinam hoc nostri Missal s loco plane comprobatur.

Aporalipsis Joannis Apostoli (° Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

Ego Johannes fui in spiritu : et vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus et tribubus et populis et linguis stantes ante thronum in conspectu agni : amicti stolis albis : et palme in manibus eorum : et clamabant voce magna dicentes. Salus Deo nostro : qui sedet super thronum : et agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni et seniorum : et quatuor animalia ceciderunt in conspectu throni in facies suas : et adoraverunt Deum dicentes : amen. Benedictio et claritas et sapientia et gratiarum actio et honor : et virtus : et fortitudo Deo nostro in secula seculorum : amen.

ñ. *Chorus.* Amen.

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^d *Psallendo.* Quis dabit mihi pennas sicut columbe : et volabo : ut requiescam. †. Timor et tremor venerunt super me : et contexerunt me tenebre : et dixi. P. Volabo.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio Actuum Apostolorum (° Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Paulus et Barnabas commorabantur Listris. Et quidam vir in Listris infirmis pedibus sedebat claudus ex utero matris sue : qui nunquam ambulaverat. Illic audivit Paulum loquentem : qui intatus eum et vidit quia haberet fidem : ut salvus fieret : dixit magna voce. Tibi dico surge super pedes tuos rectos. Et exiit : et ambulavit. Turbe autem cum vidissent quod fecerat Paulus : levaverunt vocem suam Lycaonie dicentes. Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Jovem : Paulum vero Mercurium : quoniam ipse erat dux verbi. Sacerdos vero Jovis qui erat ante civitatem : tauros : et coronas ante januam afferens cum populo : volebat sacrificare. Quod ubi audierunt Apostoli Barnabas et Paulus conscissis tunicis suis exilierunt in turbas : clamantes et dicentes. Viri quid hec facitis? Et nos mortales sumus : similes vobis homines : adnunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum : qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt. Qui preteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi in vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit beneficiens : de celo dans pluvias et tempora fructifera : implens cibo : et leticia corda vestra. ñ. *Chorus.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum

([†] Cap. IX).

In diebus illis. Dominus noster Jesus Christus veniens ad discipulos suos : vidit turbam magnam circa eos et scribas conquirentes cum illis. Et confe-

^c *Cap. VII.* Vers. 9-13. In Lexionario Luxoviensi, die Dominico post Ascensionem, nulla est prophetia.

^d *Psallendo.* Ps. LIV, 7. †. *Ibid.*, 6.

^e *Cap. XIV.* Vers. 7-15. In Luxoviensi legitur ex Actibus, xviii, 22-19, 1-12.

[†] *Cap. IX.* Vers. 15 2J.

stim omnis populus videns eum : stupefactus est et expaverunt. Et occurrentes salutabant eum. **255** Et interrogavit eos quod inter vos conquiritis ? Et respondens unus de turba dixit. Magister atuli filium meum ad te habentem spiritum immundum. Qui ubique eum apprehenderit allidit eum et spumat et stridet dentibus et arescit. Et dixi discipulis tuis : ut ejicerent illum : et non potuerunt. Qui respondens eis dicens. O generatio incredula : quandiu apud vos ero : quandiu vos patiar. Afferte illum ad me. Et tulerunt illum. Et cum vidisset eum statim spiritus conturbavit eum : et elisus in terram voluptabatur spumans. Et interrogavit patrem ejus quantum temporis est ex quo ei hoc accidit. At ille ait. Ab infantia. Et frequenter eum et in ignem et in aquam misit : ut eum perderet. Sed siquid potes adjuva nos miseris nostri. Jesus autem ait illi. Si potes credere omniaabilia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri cum lacrimis agebat. Credo Domine : adjuva incredulitatem meam. Et cum videret Jesus concurrentem turbam comminatus est spiritui immundo dicens illi. Surde et immunde spiritus ego tibi precipio exi ab eo : et ne amplius introeas in eum. Et clamans et multum discerpens : exiit ab eo et factus est sicut mortuus : ita ut multi dicerent : quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus elevavit et surrexit. Et cum introisset in domum : discipuli ejus secreto interrogabant eum. Quare nos non potuimus ejicere eum ? Et dixit illis. Hoc genus in nullo potest exire : nisi in orationem et jejunio : **ñ**. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

^a *Lauda.* Alleluja. **ÿ**. Misit ex alto et accepit me : assumpsit me Deus Pater : et conlocavit ad dexteram suam. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Tollite hostias : et introite in atria Domini : alleluja : alleluja. **ÿ**. Afferte Domino gloriam et honorem : afferte Domino gloriam nomini ejus. *P.* Et introite.

Missa. Mysterio Resurrectionis impleto : et corporibus fratres charissimi cuncti exultemus et cordibus. Nec jam cum sepulchri custodibus sacri corporis defleamus excubias : sed cum Angelis qui redivivum nunciant Salvatorem nostra gaudia misceamus. Etenim deinceps curam sibi funeris excusat impendi : qui rediens ad Patrem vacuate mortis excubias vult privari. Simus sane de spei nostre consummatione securi : nam qui in altum remeans captivitatem duxit : dabit dona hominibus que promisit. **ñ**. Amen.

Alia Oratio. Christe Deus qui ascendendo in celos presentiam corporalem tuis subtraxisti discipulis : permitte nos ut te spiritu diligamus quem in carne nunc videre nequimus : et tamen ad judicium fide-

^a *Lauda.* Ps. xvii, 17.

^b *Sacrificium.* Ps. xcvi, 8, **ÿ**. Ibid., 7.

^c *Suarum mentium.* Forte, intra suorum mentium claustra. Vide Act. i, 4; Luc. xxiv, 49.

^d *Ulnis.* In sermone de Ascensione qui sancto Au-

liter expectamus. Crea in nobis cor novum et spiritum rectum. Et qui jam Ascensionis tue celebravimus festum : promissum a te inreamur suscipere Spiritum Sanctum. **ñ**. Amen.

Post nomina. Oratio. Ascendisse te in celos ad Patrem Dei Filium creatura tua letatur. Et ideo suppliciter cordis contritione exposcimus : ut et in nobis pollicitationem tui spiritus impleas : et defunctis donum eterne quietis impertias. **ñ**. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui ascendisti in altum : captivam ducens captivitatem : da dona hominibus pacis eterne. Ut qui te humanis obtutibus ad celos ascendens corporaliter subtraxisti : in nostris cordibus digueris propiciatus infundi. **ñ**. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui nobis ideo presentiam subtraxit nativitate corpore : ut eum spiritualiter disceremus amare. Quique discipulis intra e suarum mentium claustra tandiu presidere precepit : quousque supervenientis firmarentur presentia Spiritus Sancti. Cui cum Patre et Filio uni Deo jugiter in sempiternum regnanti omnes Angeli famulantes una voce proclamant ita dicentes. **ñ**. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui Angelorum evectus ^d ulnis : ascendit **256** in celos : et nunc sedet ad dexteram Dei Patris. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Contueri tuam Christe cupientes presentiam : qui humana non deserens : appetisti superna : petimus et rogamus : ut qui pignus assumeptae carnis intulisti in celos : consolationem nobis Sancti Spiritus largiaris. Cujus nunc presentia et apposita hec tibi oblata sanctifices : et nostrorum cordium arcana perlustres. **ñ**. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Deus Dei Filius qui cum ad Patrem ascenderes : venturum te iterum ad nos voce ^e promisisti : veni ad nos : et apud nos facito mansionem. Manifestans te ipsum nobis : quibus precepisti sic exorare e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Vicit leo. *tribus vicibus, ut in die Resurrectio.* fol. 198. *Postea dicat.*

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus sit auxiliator vestri : qui adsumptus in celos : sedet nunc ad dexteram Patris. **ñ**. Amen. Corpus quoque vestrum nullis torpentibus patiat passionibus mancipari : qui illud glorificatum in celos adsumpsit. **ñ**. Amen. Ut qui ascendens vidimus gloriam : judicantis non puniamur sententia. **ñ**. Amen. Ipso prestante qui cum Deo Patre vivit et regnat in unitate Spiritus gustino tribuitur : *Dum audis elevatum, cognosce militiæ caelestis obsequium. Sermo exstat in appendice tom. V (Serm. 176, Ed. Maur.).*

^e *Promisisti.* Fortasse, voce angelorum promisisti.

Sancti in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Quere in vigilia Resurrectionis fol. 193. Oratio.* Expletis Domine. *ut in d.e Resurrectio. fol. 198.*

• IN VIGILIA PENTECOSTES.

^b Ad Nonam pro Missa.

Sapientia Salomonis.

ñ. Deo gratias.

Fili. Spiritus timentium Domini queretur : et in respectus illius benedicetur. Spiritum eorum salvantem illos diligit : et oculi Domini super diligentes *sc.* *ñ*. Amen.

^c Dicit Presb. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Postea dicat.*

Lectio libri Numeri (^d Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel : quos tu nosti : quod senes populi sint ac magistri : et duces eos ^e ad tabernaculum federis : faciesque ^f illos stare tecum : ut descendam et loquar tibi. Et auferam de spiritu tuo : tradamque eis : ut sustentent tecum onus populi : et non tu solus graveris. Venit igitur Moyses et narravit populo verba Domini : congregans septuaginta viros de senioribus Israel quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem : et locutus est ad eum. Auferens de spiritu ^g quod erat in Moyse : et dedit septuaginta viris. Cumque requievissent in eis spiritus : prophetaverunt : nec ultra cessaverunt. Remanserunt autem in castris duo viri : quorum vocabatur unus Heldat : et alter Medat : super quos requievit spiritus. Nam et ipsi descripti fuerant : et non exierunt ad tabernaculum. Cumque prophetarent in castris : cucurrit puer et nunciavit Moysi dicens : Heldat et Medat prophetaut in castris. Statim Josue filius Nun minister Moysi : et electus a pluribus ait. Domine mi

^a In vigilia. Hispani olim inter Pascha et Pentecosten non jejunabant. Sanctus Isidorus (*De Off. Eccl.*, lib. 1, c. 53). Hinc item sanctus Isidorus, in *regula* (*Cap. 11*), monachos *alia die post Pentecosten* jejunium inchoare precipit, quo die omnes Hispani, *ex* *præscripto concilii Gerundensis* (*Can. 2*), *litanias* et *solemne jejunium triduanum celebrabant*; post *vero* (fortasse causa baptismatis, quod solemniter *Sabbato* ante Pentecosten, noctu, ut in Paschate, *conferebatur*) institutum fuit ut *solemne illud jejunium festivitati Pentecostes præmitteretur*, et ut quatuor diebus *constaret*. Ita enim præscribit Rubrica Breviarii *Mozarabum* : *In nomine Domini nostri Jesu Christi incipit officium jejuntorum, observantur 4 feria, et 3 feria, et 6 feria, et Sabbato ante Pentecosten*. Porro hæc jejunii Pentecostes translatio, etsi posterior sit ætate sancti Isidori, est tamen antiqua in *Orationali Gothico* (*Pag. 116*). Exstat item *completoria die quo missa dicitur ad vespas*, quæ cum festivitati Pentecostes præmittatur, ostendit usum jejunandi ante Pentecosten jam susceptum fuisse cum *Orationale* hoc exaratum fuit. In *Ecclesia Mediolanensi* *quatrduo* ante Pentecosten jejunant, ut ex *Missali Ambrosiano* anni 1548 *cruitur*.

A Moyses prohibe eos. At ille. Quid inquit ^b agis pro me? Quis tribuat hoc : ut omnis populus prophetet : et det eis Dominus Spiritum Sanctum. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

ⁱ Psallendo. Propter gloriam nominis tui Domine libera nos : et propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum. *ÿ*. Memento plebis tue : *i* quam creasti ab initio : animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. *P.* Et propicius.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio Actuum Apostolorum (^h Cap. XIX).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Factum est cum Apollo esset Corinthi : ut Paulus peragratis superioribus partibus : veniret Ephesum : et inveniret quosdam discipulos : dixitque ad eos. Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? Aiunt illi ad eum. Sed neque si Spiritus Sanctus est : audivimus. Ille vero ait. In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt : in Johannis baptizate. Dixit autem **257** Paulus. Johannes baptizavit baptizato penitentiam populum dicens. In eum qui venturus esset post ipsum : ut crederent : hoc est in Jesum. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis Paulus manus : venit Spiritus Sanctus super eos : et loquebantur linguis et prophetabant. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (^l Cap. III).

C Illo in tempore. Erat homo ex Phariseis Nichodemus nomine : et ipse erat princeps Judeorum. Hic venit ad Jesum nocte et dixit ei : Rabbi : scimus quia a Deo venisti magister. Nemo potest hec signa facere que tu facis : nisi fuerit Dominus cum eo. Respondit Jesus et dixit ei. Amen amen dico tibi : nisi quis renatus fuerit denuo : non potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nichodemus. Quomodo potest homo nasci cum senex sit? Numquid potest in ventrem matris sue iterato introire : et nasci? Respondit Jesus. Amen amen dico tibi : nisi quis

^b Ad nonam. Diebus jejunii hora nona missa celebrabatur, qua absolute jejunium solvebant, exceptis diebus Quadragesimæ, quibus vespere missa dicebatur, et postea reficiebantur cibo. In aliquibus Ecclesiis Hispaniæ jejunium Pentecostes, more quadragesimali, ad vespem productum esse indicat titulus in *Orationali Gothico* citatus supra (*Pag. 116*), de *completoria, quo die missa dicitur ad vespas*.

^c Dicit Presbyter. In missa privata scilicet, nam in solemnibus ad diaconum pertinet monere cum genua flectere et cum se erigere debeant.

^d Cap. XI. Vers. 16-30, quibusdam ommissis. In libris liturgicis Gallicanis nullum exstat indicium jejunii aut vigiliæ Pentecostes.

^e Ad tabernaculum. Vulg., *ad ostium tabernaculi federis*.

^f Illos. Vulg., *ibi*.

^g Quod. Lego, *qui*.

^h Agis. Vulg., *annularis pro me*.

ⁱ Psallendo. Ps. lxxviii, 9. *ÿ*. Ps. lxxiii, 2, 19.

^j Quam creasti. Vulg., *quam possedisti*.

^k Cap. XIX. Vers. 17.

^l Cap. III. Vers. 116.

renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto : non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne : caro est : et quod natum est ex spiritu : spiritus est. Non mireris quia dixi tibi : oportet vos nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat : et vocem ejus audis : sed nescis unde veniat : et quo vadat. Sic et omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nichodemus : et dixit ei. Quomodo potest hoc fieri ? Respondit Jesus : et dixit ei. Tu es magister in Israel et hec ignoras ? Amen amen dico tibi : quia quod scimus : loquimur : et quod vidimus : testamur : et testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis et non creditis : quomodo si dixerō vobis celestia : credetis ? Et nemo ascendit in celum : nisi qui descendit de celo : filius hominis qui est in celo. Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto : ita exaltari oportet filium hominis : ut omnis qui credit in ipso non pereat : sed habeat vitam eternam. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a Lauda. Alleluja. *γ.* Laudate Dominum de celis : laudate eum in excelsis. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Tollite hostias. *Quere in Dominico post Ascensionem Domini fol. 255.*

Missa. Semper quidem dilectissimi fratres crebre orationes esse debent unanimitatis : charitatis : et simplex fraterne dilectionis affectio. Sed nunc precipue omnis de nostris exhaurienda pectoribus est odiorum amaritudo cum Sancti Spiritus expectatur infusio : et adveniēti Domino vitens est paranda possessio. Et quia patres doctoresque nostri in quorum corda vel viscera omnipotens Deus hoc donum promissae remunerationis infudit : ut reminiscamur diem magnum : unanimitate connexi : divinam expectare Sancti Spiritus visitationem : qui Deo obtulerant charitatem.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Imple nos Deus Spiritu Sancto : in quo signati sumus : et a quo ^b tangimur ut salvemur. Ut hodie nos idem Spiritus preveniens in miseratione a delictis emundet : et cras in muneris conlatione glorificet. Hodie ^c maculas abluat : cras dona distribuatur. Hodie linguam nostram in voce ^d confessionis aperiat : et cras eandem faciat predicare magna tua. Quo jam hodie per ipsum tacti : ita eruamur a crimine : ut cras dignanter in nostris jubeat cordibus habitare.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Emitte Domine spiritum adoptionis : in quo clamemus tibi : abba Pater. Ut confitemur : quoniam tu es unigeniti tui verus Pater : et cognoscamus quia nullus ei similis inter Filios Dei. Quem non tibi adoptio : sed generatio consubstantialis : neque gratia similem : sed na-

^a *Lauda.* Ps. cxlviii, 1.

^b *Tangimur.* Lege a quo tingimur.

^c *Maculas abluat.* Alludit ad baptismum quod Sabato Pentecostes conferebatur, more vetustissimo

tura signat equalem. Per hujus enim fidei inviolabile mysterium : custodiamus spem nostre immutabile sacramentum. Ex hoc te quesumus : ut cum nostris qui jam a seculo precesserunt : qui etiam ipsius Spiritus tui Sancti dono renati sunt : quorumque ante altare tuum mentionem cum tremore facimus : simul obviam in secundi adventus Domini nostri claritate feliciter occurramus.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Offerentium eterne Deus susceptis oblationibus : effice nos spiritu ferventes et charitate locupletes. Quo unitatem spiritus **258** servantes in vinculo pacis : illius dono jam impleamur in terris : cujus infusionem advenire nobis expectamus in celis. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : ut te Deum et celestia et terrena conlaudent. Qui nos spiritu tuo doces terrena respicere : celestia sectari : carnem coercere jejuniis insolentem : corda purgare continua lamentatione. Non attolli in prosperis : non deijci in adversis. Veritatis sperare promissum : spiritus prestolari solacium : Paracliti sustinere adventum. Ex hoc Domine tuorum premissorum nos gaudiis preparantes rogamus : ut descendat super nos gratie tue virtus et benedictio Sancti Spiritus. Quo innovati atque mundati eum tecum et cum Patre equali deitate regnantem laudemus : magnificentius : atque ita dicamus. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus vere benedictus es Domine Jesu Christe. Qui daturum te nobis illum Spiritum promisisti in munere : quem tibi cum Patre novimus coequalem existere. Per te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Spiritus Sancte qui a Patre et Filio procedis : his propicius inlabere holocaustis. Quo qui a Patre es re promissus : sanctificationem ^e humanis exhibeas presentatus : repleasque sponsonis mercede : quos te promissum inspicias expectare.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Descendat Domine ad nos Spiritus Sanctus : per quem et mundata pectora nostra cum eo ipse possideas : et institutam a te orationem suscipias. Ut ita non per nos : sed per illum nostra accipias postulata : sicut per illum non per nos nostra deles scinora. Quo eo qui tecum et cum Patre regnat equalis interpellante pro nobis : per eum ad te proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Expectantes se : Spiritus efficiat immaculatos a sordibus. *ñ. Amen.* Repleat munere : quos se inspicit sustinere. *ñ. Amen.* Ut cum vene-

(*Tert., de Baptismo, cap. 3.*)

^d *Confessionis.* Alludit ad fidei confessionem, quam baptizandi palam faciebant.

^e *Humanis.* Forte, *humanissimus.*

rit impleamur sanctitate ejus : cujus adventum amabiliter expectamus. *ñ*. Amen. Ipso prestante et auxiliante : qui cum Patre et Filio unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Ab hinc usque in Quadragesimam dicitur. Gustate et videte quoniam suavis est Dominus : alleluja : alleluja : alleluja. *ψ*. Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ψ*. Redimet Dominus animas servorum suorum : et non derelinquet omnes qui sperant in eum. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ψ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus. ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. Deo gratias.

* IN DIE SANCTO PENTECOSTES.

Ad Missam. ^b Officium.

Vos qui in Christo baptizati estis. *P.* Christum induistis : alleluja. *ψ*. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* Christum. *ψ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Christum induistis.

Oratio. O ^c Spiritus Sancte qui a Patre Filioque procedis : doce nos facere veritatem. Ut qui de Patre Filioque accepisti ^d promissionem : invisibili nobis a quibus tam ineffabiliter procedis ad socias charitate. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Apocalypsis Joannis Apostoli (^e Cap. XXII).

ñ. Deo gratias.

^a *In die.* Breviarium Mozarabum et Orationale Gothicum : *In diem sanctum Pentecosten.* Missæ Gallo-Gothicum, Lectionarium Luxoviense, Sacramentarium Gregorianum Menardi, etc., habent : *In die sancto Pentecosten*, quo modo etiam Capitularibus Evangeliorum Georgii inscribitur, et videntur vocem *Pentecosten* indeclinabiliter adhibuisse. Est autem festivitas hæc una ex præcipuis et antiquissimis, ab apostolis utique celebrata. De ea sanctus Isidorus (*Offic. l. 1, c. 33*) fuse tractat, pluresque exstant Patrum hominæ et sermones, hæc die recitati. Leges Visigothorum (*Lib. II, tit. 1, leg. 11*) prohibent ne forum contentiosum die Pentecosten frequentetur, et lege *Dominico (Cod. Theod. 5, de spect.)* ne theatri aut circi edantur spectacula.

^b *Officium.* Ad Romanos, vi, 3. *ψ*. Ps. cxliii, 15. Idem officium ad missam canitur in festivitate Epiphaniæ, quia olim in Hispania hæc diebus solemniter baptizabant.

^c *Spiritus.* Hæc oratio exstat in Breviario Mozarabum (*Pag. 248*) et in Orationali Gothico (*Pag. 116, orat. 8*).

^d *Promissionem.* Lege *processionem* cum Breviario et Orationali citatis : est vox qua utitur concilium

Ego Johannes fui in spiritu : et audivi vocem dicentem mihi. Hæc verba fidelissima et vera sunt. Et Dominus Deus spiritum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis : que oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit **259** verba prophetie libri hujus. Et ego Johannes qui audivi et vidi hæc : et postquam audissem et vidissem : cecidi ut adorarem ante pedes Angeli : qui nunc hæc ostendebat. Et dixit mihi. Vide ne fereris : Conservus tuus sum : et fratrum tuorum : et eorum qui servant verba libri hujus : Deum adora. Et dixit mihi. Ne signaveris verba prophetie libri hujus : tempus enim propè est. Qui nocet : noceat adhuc. Et qui in sordibus est : sordescat adhuc. Et justus justificetur adhuc. Ecce venio cito : et merces mea mecum est : reddere unicuique secundum opera sua. Ego sum primus : et ego novissimus : principium et finis. Beati qui lavant stollas suas : ut sit potestas eorum in ligno vite : et fortes intrent in civitatem. Foris canes : et venefici et impudici et homicide : et idolis servientes : et omnis qui amat et facit mendacium. Ego Jesus misi Angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum genus et radix David : stella splendida et matutina : et sponsus et sponsa dicunt : veni. Et qui audit dicat : veni. Et qui sitit : veniat : et qui vult : accipiat aquam vite gratis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

C ^e *Psallendo.* Emitte spiritum tuum Deus : et creabuntur. Et renovabis faciem terre. *ψ*. Sit gloria Domini in seculum seculi : letabitur Dominus in operibus suis. *P.* Et renova.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (^b Cap. II)

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Cum complerentur dies Pentecosten : erant omnes Apostoli pariter in eodem loco. Et factus est repente de caelo sonitus : tanquam

Toletanum xi. in professione fidei.

^a *Cap. XXII.* Vers. 6-18. In Lectionario Luxoviensi propheta ex Joel, II, 2-32. In Sacramentario Bobiano binæ exstant lectiones tantum, prima ex Apocalypsi, xxi, 9-21 ; altera ex Evangelio.

^c *Qui nunc.* Vulg. et Primasius, qui mihi.

^e *Psallendo.* Ps. ciii, 50. *ψ*. Ibid., 31.

^b *Cap. II.* Vers. 1-23. In Lectionario Luxoviensi, ex Act., II, 1-22. Eadem pro Epistola, ut puto, legebantur in Sacramentario Bobiano, in quo nunc non reperiuntur. In vetusto Sacramentario sancti Leonis Blanchini, missæ binæ exstant, una in *Pentecosten ascendentibus a fonte*, quæ noctu, aut summo mane, celebrabatur ; altera in *Dominicam Pentecosten.* In Missali Ambrosiano binæ sunt missæ : una in *die sancto Pentecosten pro baptizatis*, in qua binæ tantum lectiones leguntur, ex Act., III, 1-9, et ex Evangelio Joan., VII, 37-49 ; altera in ecclesia majori, quæ tres lectiones habet, primam ex Act., II, 1-12 ; alteram ex I Cor., XII, 1-12 ; quæ olim quoque legebatur in Ecclesia Mediolanensi, quemadmodum ostendit vetustus Lectionarius Ambrosianus em. Thomasi ; tertia lectio est ex Evangelio Joan., XIV, 15-27.

advenientis vehementis spiritus : et implevit omnem domum ubi erant sedentes Apostoli : et apparuerunt illis dispertite lingue tanquam ignis. Seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto : et ceperunt loqui variis linguis : prout Spiritus Sanctus dabat illis eloqui. Erant autem in Hierusalem habitantes Judei ^a religiosi ex omni natione : que sub celo est. Facta autem hac voce : convenit multitudo : et mente confusa est : quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes et mirabantur dicentes. Nonne ecce omnes isti qui loquuntur Galilei sunt ? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus ? Parthi : et Medi : et Elamite : et qui habitant Mesopotamiam : et Judeam : et Cappadociam : Pontum : et Asiam : Phrygiam : et Pamphyliam : Egyptum : et partes Lybie : que est circa Cyrenen : et advenerunt Romani : Judei quoque et Proseliti : Cretes : et Arabes : audivimus loquentes eos nostris linguis magna Dei. Stupebant autem omnes et mirabantur ad invicem dicentes. Quidnam vult hoc esse ? Alii autem irridentes dicebant : quia musto pleni sunt isti. Stans vero Petrus cum undecim discipulis : levavit vocem suam : et locutus est eis. Viri Judei : et ^b qui habitant Hierusalem universi hoc vobis notum sit : et auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos estimatis hi ebril sunt cum sit hora diei tertia. Sed hoc est quod dictum est per Prophetam Joel. Et erit in novissimis diebus dicit Dominus effundam de spiritu meo super omnem carnem : et prophetabunt filii vestri : et filie vestre : juvenes vestri visiones videbunt : et senes vestri somnia somniabunt. Equidem super servos meos : et super ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo : et prophetabunt et dabo prodigia in celo sursum : et signa in terra deorsum : sanguinem : et ignem : et vaporem fumi. Sol convertetur in tebras : et Luna in sanguinem : antequam veniat dies Domini magnus et terribilis. Et omnis quicumque invocaverit nomen Domini : salvus erit.

¶ . Chorus. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(*Cap. XXI*).

In illis diebus Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si diligitis me mandata mea servate **260** et ego rogabo Patrem : et alium Paraclitum dabit vobis : ut maneat vobiscum in eternum. Spiritum veritatis quem mundus non potest accipere quia non videt eum nec scit eum. Vos autem cognovistis eum : quia apud vos manet et in vobis est. Non reliquam vos orphanos : veniam ad

^a Religiosi. Vulg., viri religiosi.

^b Qui habitant. Vulg., qui habitatis ; Gr., habitantes.

^c Cap. XIV. Vers. 15-28. In Luxoviensi ad vers. 30. In Bobiano ad vers. 22. In Ambrosiano ad missam in ecclesia majori, in Missali Romano sancti Pii V, et omnibus Capitularibus Evangeliorum, apud Georgium, legitur.

^d Lauda. Ps. LVI, 14. Da nobis. Vulg., redde mihi.

^e Sacrificium. Act., II. ¶ . Ibid. 2 seq.

vos. Adhuc modicum et mundus me jam non videt : vos autem videtis me : quia ego vivo : et vos vivetis. In illo die vos cognoscetis me : quia ego in Patre meo : et vos in me : et ego in vobis. Qui habet mandata mea et servat ea : ille est qui diligit me. Qui autem diligit me : diligitur a Patre meo : et eo diligam eum : et manifestabo ei me ipsum. Dicit ei Judas non ille Scariothes : Domine : quid factum est quia nobis manifestaturus es te ipsum : et non mundo ? Respondit Jesus et dixit ei. Si quis diligit me : sermonem meum servat : et Pater meus diliget eum : et ad eum veniens et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me : sermones meos non observat. Et sermonem quem audistis : non est meus : sed ejus qui misit me Patris. Hec locutus sum vobis apud vos manens. Paraclitus autem Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo : ille vos docebit omnia : et suggeret vobis omnia quecumque dixerit vobis. Pacem meam relinquo vobis : pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat : ego do vobis. Non turbetur cor vestrum : neque formidet. ¶ . Chorus. Amen.

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

¶ . Et cum.

^d Lauda. Alleluja. ¶ . Da nobis Domine leticiam salutaris tui : et spiritu principali confirma nos. P. Alleluja.

^e Sacrificium. Completur hodie Pentecostes in quo descendit Spiritus Sanctus : et Apostolis infusus apparuit : loquentibus variis linguis magna Domini : alleluja. ¶ . Factus est repente de celo sonus : tanquam adventis spiritus vehementis : et implevit omnem domum ubi erant sedentes Apostoli : et loquebantur magna Domini : alleluja.

Incipit Missa. Quanta possumus fratres charissimi fide : intentione : virtute : gaudio : exultatione : preconio : devotione : obsequio : puritate : promissa nobis per filium Dei : Sancti Spiritus munera hodie transmissa predicemus. Reseretur nostrorum compago viscerum. Purgentur corda credentium : et pateant omnes sensus : atque recessus animorum. Quia nequaquam immensi laudem atque adventum : pectora angusta narrare sufficiunt. Ille etenim consors Patris : et Filii unius ejusdemque substantie ^d tertius in persona : sed unus in gloria. Quem celorum regna non capiunt : quia non eum circumscribunt neque claudunt : hodie ad angustum cordis nostri descendit hospitium. Et quis nostrum fratres dilectissimi tali se dignum hospite recognoscit ? Quis condigna adventi exhibeat alimenta ? Cum et Angelorum et Archangelorum : et omnium Virtutum

^f Tertius. Concilium Toletanum XI, in præf. : Spiritum quoque sanctum, qui est tertia in Trinitate persona, cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum ; et Concilium Toletanum XVI, in edicto Agicani regis, n. 19, Spiritus sancti vocabulo Tertia, quæ est in Trinitate, persona significatur ; et rursus : Spiritus sanctus, qui, in sancta prænoscitur Trinitate, tertia esset persona.

celestium ipse sit vita. Et ideo quia nos impares tali A habitatore cognoscimus : ut in nobis locum habitaculi sibiimet prepararet supplicemus. *ñ. Chorus.* Amen. Ipso prestante qui in Trinitate unus Deus vivit : et regnat in secula seculorum.

ñ. Chorus. Amen.

Acta Oratio. Gramus indefessis precibus omnipotentiam tuam : Deus sancte Pater omnipotens : ut repleas nos munere Unigeniti tui : gaudio inenarrabili : visitatione : atque vivificatione tui atque ejus Spiritus Sancti. Ut quos creasti vel redemisti per Filium : perficere digneris per Spiritum Sanctum. *¶* Non quo iacosa vel dissimilis sit tue operatio Trinitatis : sed quo personarum existentiam evidenter appareat inconfusa equalitas Deitatis. Hac igitur te Deus omnipotens inspirationis tue confessione : manifestatum fidelibus impende propitium : demonibus exerceo terrificum : prosequentibus obvium penitentibus placabilem : peccatoribus patientem. *Hereticis* ^b convictorem : custodem virginibus : defensorum viduis : **261** orphanis protectorem : oppressis vindicem : consolatorem mestis : dulcis ductorem. Sit nobis in eo inefficiens consolatio : in quo tibi filique tuo est indivisa conjunctio et inmensurabilis plenitudo. Sanctisque omnibus inexpugnabilis fortitudo tanquam certa nobis sit de tua gubernatione fiducia : nunquam se sentiat anima muniminis tui presidio destituta. Ita vigore tuo nostra adversus diabolum fragilitas muniat : ne ullatenus in certamine superetur. Sic corda tu scientia posside : sic conscientiam urge : ut et consilio providi efficiamur : et opere probi : et prudentes sermone : et ferventes inextinguibili charitate.

ñ. Chorus. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine qui virtute Spiritus tui : et eorum qui veteris confessionis superbie turrem edificabant perturbasti auditum : et surgentis Ecclesie tue novitate diffusis linguis multiplicasti insignibus : ut quod fuerat in condemnatione : esset in munere. Atque inde construeres fidem : unde destruxeras vanitatem. Da super hunc familie tue cetum Spiritus Sancti tui quem es pollicitus adventum. Qui in nobis a contrario ^c mollicionis studia adversa dispergat : et meritum sanctificationis accumulet. Sisque munerator in promissione : qui es promissor in munere. Quo Ecclesia tua ejus igne succensa : in ipso veram teneat fidem : a quo omnem percipit veritatem. Ipseque offerentium nomina celestibus scribat in paginis : ac requiem dignetur prestare defunctis : qui in unitate Deitatis tecum permanet semper equalis.

ñ. Chorus. Amen.

Dicat Presbiter. Quia tu es vita vivorum : sanitas infirmorum : ac requies omnium fidelium defunctorum in eterna secula seculorum.

ñ. Chorus. Amen.

Dicat Presbiter Orationem ad Pacem. Mirabilium tuorum Domine optantes insignia predicamus : et ideo in lapsu illo Sancti Spiritus repleri nos credimus : qui bis a te olim fuit in discipulos distributus. Cum et ante Ascensionem tuam in eorum cordibus indeptus proximi dilectionem : et post e c lis enisus : tenendam in illis tuam impressit charitatem. Ex hoc te clementissime Deus oramus : ut hoc quod bis sacramentis figuratum fore cognoscitur : in nostris cordibus impleatur. Quo spiritu ferventes et spiritualia locupletantes : et proximis connectamur in pace : et tua ubertim ferreamus dulcedine. Ut in charitate illa que per Spiritum Sanctum nostris est diffusa in cordibus firmissime radicali : consolationem promerentes Paracleti : coronari mereamur in adventu judicii tui.

ñ. Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus : pro possibilitate carnali munerum tuorum beneficia confiteri : et indultum hodierno die donum salutis eterne anniversaria semper commemoratione celebrare. Etenim pro adventu Spiritus tui Sancti tacere quis audeat : cum omnis per Apostolos tuos : etiam gentium barbararum lingua non taceat. Quis enim enarrare valet hujus hodierno die ignis in lapsus : sic distributa discipulis genera universa linguarum : ut nec Latinus Hebreo nec Grecus Egyptio : nec Scitha Indo propria dum quaque et peregrina audiens ^d loquitur lingua : detrimentum vel alienigeni fecerit . vel sui senserit intellectus ? Quaque virtute sit actum : quod dicentis veritatis precibus per spacia immensa terrarum unius atque indivisibilis donum doctrine celestis pro potestate voluntaria partiretur ? Nihil agens unitati fidei dissonum : quamvis multiplicis scientie distributione pulcherrimum : et multimoda mirificum extiterit varietate sermonum. Ostendens quod confessioni Dominice ^e non impedit diversitas lingue : nec interest quod vario quis sermone fateatur : **262** dummodo unus sit ille qui creditur. Obsecramus igitur Domine : ut hec nostra confessio de cordibus filiorum promissionis emissa : tibi Pater glorie semper accepta sit : et ad speranda ac promerenda ea que tuis fidelibus promisisti : sequus nostros divini Spiritus infusione benedicas atque sanctifices. Effusa etenim ad nostram indulgentiam tue glorie largitate inter innumera dona atque opera Sancti Spiritus : nihil sublimius Ecclesie exordis conlatum fuisse cognoscimus : quam ut preconium evangelii tui ora linguarum universarum gentium loquerentur. Et hoc non nisi Sancti Spiritus tui gratia revelante : qui nobis post Resurrectionis filii tui gloriam transactis septem hebdomadibus venit : ostendens quod etsi septiformis est : tamen in uno gradu omnium concordantium sibi

^a Non quo. Juxta illud concilii Toletani xi (In *Pres.*, n. 20) et Toletani vi (N. 4, de fide) : Quoniam *inseparabilia sunt opera Trinitatis.*

^b Convictorem. Scilicet qui convincit.

^c Mollicionis. Lege *malitie omnis.*

^d Loquitur. Forte, loquentes.

^e Non impedit. Id est, impedimento non est.

virtutum summa consistit. Ac sicut septem unum in numeris est : sic septem inveniuntur in singulis. Ii sunt sine dubio septem gradus templi tui : per quos ad celorum regna conscenditur. ^a Hic est quinta gesimus remissionis annus olim in legis tropologiis predicatus. Hic est fructus messis nove : qui hodie mandatur offerri. Qui licet ante omnia secula semper eternus sit : tamen nobis : cum innotuit : tunc novus effectus est. Nec illud sine mysterio esse significans : quod post Ascensionem filii tui decima nobis die hoc munus infunditur : ostendens quod cultoribus vinee hic esset a patre familias denarius repromissus. Magnum autem et pre omnibus necessarium fuit hoc tibi divini muneris signum : quod cum super capita discipulorum ignea conscendisset forma linguarum : de cordibus credentium nec dissonum aliquid faceret prodire nec tepidum. Sed pred. catores verbi tui : et intelligentia essent unanimis : et claritate ferventes. O ignis exurendo fecundans : Hunc igitur omnipotentem esse Dominum omnis intellectualis creatura vivificatione fatetur : cujus etiam Cherubin et Seraphin ferventes copiosius igne : speciali ejus vocabulo sanctitatis divine magnificentis equalitatem atque omnipotentiam Trinitatis : requiem non habentes : nec tali unquam officio lassescens celestium exercituum precinentibus choris : perenni jubilatione decantant : adorant : atque magnificent : ita dicentes.

¶ *Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus Deus Pater. Sanctus unigenitus Filius : sanctus quoque unus utriusque Spiritus. Hujus ecce virtute inestimabili discurrit Evangeliorum toto orbe ardentium quadriga rotarum : radiorumque flammigerantium rutilans fulgoribus axis gestatur animalium circumquaque corporibus oculatis. Cujus in rotarum auriga ipse vite spiritus manens : proprie potestatis imperio cunctum subiecit Christi pedibus mundum : divinis scilicet perhibens testimonium virtutibus Patris unigenito Verbo : quod caro factum est : et habitavit in nobis. Hoc est illud paterni pignoris sibi simile munus : quod se filium pollicitus fuerat transmissurum : dum suos ad Patrem rediens orphanos diceret nullatenus relinquendos. In ejus scilicet presentia suam Patrisque docens consistere majestatem. Hoc illud unguentum est quo pre consortibus unctus est Christus a Patre. Cujusque vetus illud crisma pretendebat illguris transeuntibus veritatem : quo delibuti quoque

^a *Hic est.* Confer Levit. xxv, 9 seq.

^b *Unguentum.* Id est, unguentum. Ita antiquiores, qui aliquando etiam unguentarium pro unguentario dicebant.

^c *Suscipe.* Ariani negabant, sacrificium debere Dei Filio offerri, aut Spiritu sancto, sed s. li Patri supremum cultum sacrificii offerendum esse docebant, contra quos catholici Gotho-Hispani Filio et Spiritui sancto sacrificium eucharisticum distincte offerunt, ut re ipso ostenderent omne cujuslibet honorificentiae et sacrificii salutaris obsequium et Patri, et Filio, et Spiritui sancto, hoc est sanctae Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi (S. Fulgent., lib. II ad Maxim., cap. 5).

A Sacerdotes : et Prophete constituebantur et Reges unius veri Regis et Sacerdotis et prophete imaginem preservantes Christi Domini Redemptoris eterni.

Post pride. Oratio. ^e Suscipe quesumus Spiritus Sancte omnipotens Deus sacrificia te auctore insituyente decreta : qui inlibate Virginis in utero quoddam membra : ^d in qua Verbum caro fieret : quibus hoc rite sacrificium competeret immacolata formasti. ^e In cujus hec similitudinem corporis et sanguinis munera ingerimus : et ut plenitudinem debite sanctificationis te deficiente obtineant supplicantes. Quia tu vere ille ignis es : qui patrum nostrorum acceptans sacrificia divinitus consumpsisti. Quemadmodum Helie quoque victimam aquis circumfluentibus nativatem cum lapidibus et lignis exurens : etiam madefacti pulveris rivulos **263** calore inconsummabili arefactos inextimabiliter absorbendo finisti. Simili nunc quesumus has hostias dignatione suscipias : divinitatis tue igne salvifico omnium pectorum nostrorum affectionem exurens : atque ad percipiendam celestis cibi potusque substantiam vivificans corda mortalium : et in custodiam nostri deputans sanctorum multitudinem Angelorum : nunquam nos eorum privari consortio patiaris. ¶ Amen.

Ad confractionem panis. Antiph. Terra dedit fructum suum : benedicat nos Deus Deus noster : benedicat nos Deus : alleluja.

Ad Orationem Dominicam. Paraclite Spiritus qui cum Patre et Filio unus in Trinitate permanes Deus : nostris hodie inlabere sensibus : ut te postulante pro nobis : cum magna fiducia proclamemus e terra. Pater nos'er.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Benedictio. Spiritus Sanctus qui olim in hoc die super Apostolos igneis apparuit linguis : cor vestrum cunctis emaculet vitiiis. ¶ Amen. Et quo insidentes cunctarum gentium verbis edocti sunt : verborum spiritualium vobis detur instructio : et mystice intelligentie omnimoda plenitudo. ¶ Amen. Quique fuit Apostolis doctrine celestis instructor : culparum omnium vobis efficiatur indultor. ¶ Amen. Ipso prestante et auxiliante qui cum Patre et Filio unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. ¶ Amen. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

^d *In qua. Lego in quibus.*

^e *In cujus,* adverte transpositionem verborum, quae ita construenda sunt : *In cujus similitudinem ingerimus haec munera corporis et sanguinis.* Munera, corpus et sanguinem Christi sub speciebus panis et vini existentia esse similitudinem, symbola, sacramentum et antitypa corporis et sanguinis Christi naturaliter existentium, theologi, ex Patribus, ostendunt. Consule Bellarminum (*De Euch., lib. II, cap. 15*). Quod autem munera corporis et sanguinis significant ipsum corpus et sanguinem Christi, ea probant quae immediate praecedunt, cum aiunt, Spiritum sanctum in utero beatae Virginis membra formasse, quibus hoc sacrificium rite competeret.

Com. Reflecti Christi Corpore.

Et omnia alia que sequuntur : require retro in vigilia Pentecostes. Fol. 257.

Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem qui nos in hanc diem sancte solennitatis tue perducere dignatus es : fac nos diem istum Sancti Spiritus inmissione per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere : cum fidei populo tuo. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

^a IN DOMINICO PRIMO POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. ^b Officium.

Dominus regnavit decorem induit : alleluja. *ψ.* Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P.* Alleluja. *ψ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Alleluja.

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet : tibi è terris gloriam Ecclesia canit : atque hujus caterve concentu ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus : ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes : ita precum nostrarum jubeas efficaciter suscipere voces. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio Ezechielis Prophete (^c Cap. IX-XI).

ñ. Deo gratias.

Facta est super me manus Domini : et elevavit Spiritus Domini me : et vidi et ecce vir qui indutus erat lineis : qui habebat attramentarium in dorso suo : respondit verbo dicens. Feci sicut precepisti mihi. Et vidi et ecce in firmamento quod erat super caput Cherubin : quasi lapis Saphirus : et quasi species similitudinis Solis apparuit super eum. Et dixit ad virum qui indutus erat lineis : et ait. Sume ignem de medio rotarum que sunt inter Cherubin. Et ingressus vidi : et ecce quatuor rote juxta Cherubin. Nota una juxta Cherub unum : et rota alia juxta Cherub unum. Species autem erat rotarum quasi visio lapidis Chrysoliti. Stantibus illis : stabant : et cum elevatis : elevabantur : spiritus enim vite erat in eis. Et egressa est gloria Domini a limine templi et stetit super Cherubin. Et elevavit me spiritus : et introduxit me ad portam domus Domini orientalem : que respicit Solis ortum. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis : stetitque super

^a In Dominico. In Missali Mozarabum octo missæ assignantur Dominicis post Pentecosten, quarum ultima dicitur die Dominica ante jejunium Kalendatum Novembrium ; in Breviario officia quatuor domini alia exstant. Moneant tamen, eadem repetenda esse si opus fuerit. In Lectionario Luxoviensi lectiones habentur pro sola Dominica proxima post Pentecosten. Ad calcem Missalis Gallo-Gothici inventiuntur missæ sex dominicales, et in Sacramentario Bobiano septem, aut octo, quarum tres quotidiane appellantur.

A mortem : qui est ad orientem urbis : et gloria Dei Israel erat super ea. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et.

^d *Psallendo.* Redde mihi leticiam salutaris tui. Et spiritu principali confirma me. *ψ.* Cor mundum crea in me Deus : et spiritum rectum innova in visceribus meis. *P.* Et spiritum. *ψ.* Ne projicias me a facie tua : et Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me. *P.* Et Spiritum. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Ephesios (^e Cap. I, II).

ñ. Deo gratias.

Fratres : memoriam vestri faciens in orationibus meis : ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater glorie det vobis spiritum sapientie et revelationis in agnitionem ejus : illuminatos oculos cordis vestri : ut sciatis que sit spes vocationis ejus : que divitie glorie hereditatis ejus in Sanctis : et que sit supereminens magnitudo virtutis ejus : cui credimus. Secundum operationem potentie virtutis ejus : quam operatus est in Christo. Suscitans eum a mortuis : et constituens ad dexteram suam in celestibus supra omnem principatum : et potestatem : et virtutem : et dominatiorem : et omne nomen quod nominatur. Non solum in hoc seculo : sed in futuro. Omnia subiecit sub pedibus ejus : et ipsum posuit caput supra omnem Ecclesiam : que est corpus ipsius plenitudo ejus qui omnia in omnibus adimpletur. Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris : in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi hujus : secundum principem potestatis aeris hujus spiritus : qui nunc operatur in filios diffidentie. In quibus et nos omnes aliquando conversati sumus : in desideriis carnis vestre facientes voluntatem carnis et cogitationum : et eramus natura filii ire sicut et ceteri. Deus autem qui dives est in misericordia propter nimiam charitatem suam dilexit nos. Et cum essemus mortui peccato convitificavit nos in Christo. Cujus gratia salvi facti sumus et conresuscitavit : et conedere fecit in celestibus in Christo Jesu. Ut ostenderet in seculis supervenientibus abundantes divitias gratie sue ; in bonitate super nos in Christo Jesu. Gratia enim ^f salvati per fidem : et hoc non ex nobis. Dei enim donum non ex operibus est : ut ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus factura creati in Christo in operibus bonis : que preparavit Deus : ut in illis ambulemus ^g per Spiritum Sanctum : qui datus est nobis. *ñ.* Amen.

^b Officium. Ps. xcii, 1.

^c Cap. XI. Vers. 11-17, 1-25, pluribus omissis ; prophetia enim ex textibus capitum I, XI, XII, consultata est ; in Lectionario Luxoviensi deficit prophetia.

^d *Psallendo.* Psal. L, 14. *ψ.* Ibid., 12.

^e Cap. I. Vers. 17-19, 1-11. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Galatas, vi, 8-14.

^f *Salvati.* Vulg., *salvati estis.*

^g *Per Spiritum Sanctum.* Illis suis imponebatur lectioni.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam
(^a Cap. XIX).

In illis diebus Dominus noster Jesus Christus perambulabat Hierico : et ecce vir nomine Zachæus : et hic erat princeps publicanorum : et ipse dives. Et querebat videre Jesum : quis esset : et non poterat pre turba : quia statura pusillus erat. Et precurrens ascendit in arborem sycomotorum : ut videret eum : quia inde erat transiturus. Et cum venisset ad locum suspiciens Jesus : vidit illum et dixit ad eum : Zachæe festinans descende : quia hodie in domo tua oportet me ^b prandere. Et festinans descendit : et excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes murmurabant dicentes : quod ad hominem peccatorem divertisset. Stans autem Zachæus dixit ad Jesum. Domine : ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus : et siquid aliquid defraudavi : reddo quadruplum. At Jesus ad eum. Quia hodie salus domui huic facta est : eo quod et ipse filius est Abrae. Venit enim filius hominis querere : et salvum facere quod perierat. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^c *Lauda. Alleluja. ð. Spiritus tuus Domine deducat nos in ^d viam rectam. P. Alleluja.*

^e *Sacrificium. Celebraverunt filii Israel diem festum benedicentes Deum : qui liberavit eos : misericordie initium stillans super eos : alleluja : alleluja : alleluja. ð. Alleluja. Vidi summum Sacerdotem ante altare manus ^f procedentem et orantem pro omni populo. ð. Misericordie.*

^g *Missa ista non est legenda hic. Sed quere eam in Dominico in ramis Palmarum. Videlicet folio 152. que incipit Catholicam Fidem. Et ista legatur in III. feria infra octavas Sancte Trinitatis.*

Appropinquantes ad sacrosanctum Domini eterni Regis altarium : unanimes atque concordēs fratres charissimi Deum **265** deprecemur eternam : ut delictis nostris ponat misericordie sue terminum : et pecces nostras perducere dignetur ad sue majestatis indulgentissimum regnum. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Summe atque ineffabilis Deus : qui non vocis : sed cordis auditor esse dignosceris. Qui mentes probas : non otales. Qui non in labiis : sed in corde timeri optaris. Qui benigna consolatione nos ne pereamus amplecteris : insuper et perditos sub alarum tuarum umbraculo colligis : dignare cor nostrum a vitiorum maculis emundare : ut ab omni iniquatione purgati : et a seculi voraginibus exempti : habitaculum esse mereamur Spiritus Sancti. ñ. Amen.

^a *Cap. XIX. Vers. 1 11. In Luxoviensi ex M. thæi xvi. 24-27.*

^b *Prandere. Vulg. et Gr., manere.*

^c *Lauda. Ps. cxlviii. 41.*

^d *Viam rectam. Vulg., LXX. et sanctus Augustinus, in terram rectam.*

^e *Sacrificium. Ex II Machab. viii. 27. ð. Ibid., xv. 12.*

^f *Procedentem. Lego protendentem.*

A *Post nomina. Oratio. Offerentium piis Christie suscipe vota : Sanctorumque tuorum nobis concede suffragia : et defunctis in pace requiem largire lucifluam. ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui fidelium pæce letaris : dona servulis tuis pacem : omnesque eorum actus qui tibi servire cupiunt placabili miseratione compone. ñ. Amen.

*Intatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : tibi laudis hostias immolare Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Cujus figuram Abel instituit. Agnus quoque legalis ostendit. Abraham celebravit. Melchisedech exhibuit. Sed verus agnus et eternus Pontifex Dominus noster Jesus **B** Caritas implevit. Pro quibus beneficiis Cherubini exultant : Seraphim quoque pennigera tripudant : angustius gloriantur. Sex quaternus numerus seniorum : bis bina illa animalia oculata bis ternis alis alata summoque in gaudio dilatata in celestibus regnis : egregiis vocibus unimodum carmen personant : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Te laudat Domine omnis virtus colorum : et innumerabilis multitudo Sanctorum. Tibi omnis creatura famulatur : et sequitur beatorum exercitus Angelorum. Christe Dominus ac redemptor etc. etc.

*Post pridie. Oratio. Suscipe omnipotens Deus sacrificium hujus sacre solennitatis : et imposita beo **C** altaribus tuis munera : benedicere nobis et sanctificare dignare. ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. Inclinemus Deo fratres charissimi corda nostra cum lacrimis : et confitentis peccata nostra clementissimo conditori jugi obsecratione clamemus e tenris. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

*Benedictio. Benedicat vobis omnipotens Deus : qui vos dignatus est psalmare de nihilo. ñ. Amen. Ipse sanat languores vestros : qui vester est solus Dominus et redemptor. ñ. Amen. Atque ipsi semper sint cura de vobis : in quo omnis est plenitudo vestre salutis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri **D** qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

Dicat chorus. Gustate et videte. Require retro in vigilia Pentecostes. Communio. Refecti Christi corpore. fol. 257.

^g *Missa ista. Festivitas sanctissimæ Trinitatis sero instituta, neque statim certe die celebrata, neque ubique recepta. In Missali et Breviario Mozarabum locum non obtinuit. At in gratiam eorum qui Dominica prima post Pentecosten hanc festivitatem celebrant, apposita est rubrica qua monentur ut orationes petant a Dominica Palmarum, in quibus plura de fide Trinitatis leguntur.*

Oratio. * Christi Domini nostri gratia satiati : gratias agimus perpetue Trinitati : cujus sanguine sumus pretio magno redempti. Petimus itaque sacramentorum tuorum meritis : ut de hoc seculo eripiamur inleso. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

† IN FESTO CORPORIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

Ad Missam. * Officium.

Gravit eos ex adipe frumenti : alleluja. Et de petra melle saturavit eos : alleluja : alleluja. *ψ.* Exultate Deo adjutori nostro : jubilate Deo Jacob. *P.* Et de petra. *ψ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Et de petra. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. *Gloria in excelsis.*

Oratio. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti : tribue quesumus ita nos corporis 266 et sanguinis tui sacra mysteria venerari : ut redemptionis tue fructum in vobis jugiter sentiamus. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Proverborum Salomonis
(^d Cap. VIII, IX).

ñ. Deo gratias.

Beatus homo qui audit me : et qui vigilat ad fores meos quotidie : et observat ad postes ostii mei. Qui me invenerit : inveniet vitam : et hauriet salutem a Domino. Qui autem in me peccaverit : ledet animam suam : et omnes qui me odorent * diligant mortem. Sapientia edificavit sibi domum : excidit columnas septem : immolavit victimas suas : miscuit vinum : et posuit mensam suam. Misit servos suos : ut vocarent ad arceam et menia civitatis : dicens. Si quis est parvulus : veniat ad me : et insipientibus locuta est. Venite comedite panem meum et bibite vinum : quod miscui vobis. Relinquitte infantiam et

* Christi. Est verborum transpositio. Lege : *Satiati gratia Christi Domini, cujus sanguine, pretio magno, redempti sumus, gratias agimus perpetue Trinitati, petimusque, etc.*

† In festo. Festum Corporis Christi sive institutionis Eucharistiae olim feria 5 majoris hebdomadae celebrabatur, quae *Natalis calicis* ea de causa appellata est. Recentiori instituto Robertus episcopus Leodiensis, in synodo diocesana, statuit ut festivas sanctissimi Sacramenti quotannis celebraretur feria 5 post Dominicam Trinitatis, ut pridie jejunarent, et ut, die solemnitatis, ab operibus servilibus vacarent, atque ita, anno 1247, primum Leodii, in ecclesia sancti Martini, festivitas Corporis Christi celebrari coepta est. L'odiensium morem in hac solemnitate celebranda paucæ Ecclesiae secutæ sunt. At Urbanus IV (qui sedit ab anno 1264) festivitatem Corporis Christi feria quinta quæ primam Dominicam post Pentecosten proxime consequitur ab universa Ecclesia celebrari jussit. Bullam Urbani IV, quæ multis in locis executioni non fuerat mandata, Clemens V, in concilio generali Viennensi, anno 1311, confirma-

videte : et ambulate per vias prudentie. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

† *Psallendo.* Potens est Deus parare mensam in deserto. *ψ.* Quoniam percussit petram : et fluxerunt aque : et torrentes inundaverunt. *P.* In deserto. V. Precepit nubibus desuper : et porte celi aperte sunt et pluit illis manna. *P.* In deserto. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios
(^a I Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis : quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur : accepit panem : gratias et agens fregit et dixit. Accipite et manducate. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cenavit dicens. Hic est calix novum testamentum in meo sanguine : hoc facite quotiescumque biberitis in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducaveritis panem hunc : et calicem istum biberitis : mortem Domini adnunciabitis : donec veniat in claritatem de celis. *ñ.* Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem
(^b C. VI).

Esto in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Caro mea verus est cibus : et sanguis meus verus est potus. Qui manducat meam carnem : et bibit meum sanguinem : in me manet : et ego vivo propter Patrem. Et qui manducat me : et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de celo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna : et mortui sunt. Qui manducat hunc panem : vivet in eternum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. ¹ *Lauda.* Alleluja. *ψ.* Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. *P.* Alleluja.

† *Sacrificium.* Paratum panem de celo prestitisti filiis tuis Domine : omne delectamentum in se habentem in odorem suavitatis : alleluja : alleluja.

vlt, et ut festum Corporis Christi ubique celebraretur præcepit. Eandem bullam Urbani IV Joannes XXII, anno 1316, iterum confirmavit, quæ tandem ubique recepta est, et paulo post hæc tempora missa *Corporis Christi* a Mozarabis composita videtur.

* *Officium.* Ps. L, 17. *ψ.* Ibid., 4. *Officium* et consequens oratio eadem leguntur in Missali Toletano.

^d *Cap. VIII.* Vers. 34-ix, 1-7. In Missali Ambrosiano prophetia legitur ex lib. IV Regum, xix, 3-9.

* *Diligant.* Lege *diligunt.*

† *Psallendo.* Ps. LXXVII, 19. *ψ.* Ibid., 23.

^e *Cap. XI.* Vers. 23-27. Est eadem Epistola quæ feria 5 in Cena Domini legitur, sed minus proluxa. Eadem autem in Missalibus Toletano, Ambrosiano ac Romano sancti Pii V, hæc die legitur.

^b *Cap. VI.* Vers. 55-59. Est autem initium Evangelii quod legitur feria 4 post Dominicam tertiam Quadragesimæ ; idem autem legitur in Missali Romano sancti Pii, et in Toletano ; in Ambrosiano est paulo prolixior.

¹ *Lauda.* Ps. cix, 4.

† *Sacrificium.* Ex Sapientie xvi, 20.

Missa. Propitiare Domine cunctis iniquitatibus nostris : et relime nos et de incorruptione vitam nostram : gravia sunt enim nostra delicta : sed tu misericors a nobis debita prolonga flagella : et cum suspensa fuerit iracundia tua : corrigantur que in nos conspicias esse non recta.

Alia Oratio. Deus quem esurimus : et sitimus : tua quesumus dulcedine satiemur. Ut hoc sacrificium quod tibi cum solennitatibus Corporis Christi offerimus : et presenti vita nos a delictis mundos efficiat : et eterna post cum Sanctis omnibus felicitate sustollet. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Acceptum habe pie Pater sacrificium populi offerentis. Quo et vivis gratiam : et sepultis requiem largiaris eternam. *ñ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Tuam Domine misericordiam qui das pacem assiduis preconis immolamus. Quia tu es pax vera : qui pacificas universa : et tua pace commemorantia omnia perseverant in opera bona. *ñ.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui paras adinventiones tuas sapienter : et disponis omnia suaviter. Qui ascendisti super occasum : Dominus nomen est tibi. Tu panis es vivus et verus : qui **267** descendisti de celo : ut dares ^b esurientibus : imo ut ipse esses esca viventium. Qui es nobis in pane quo corda firmantur : ut in virtute panis hujus per hos dedicatos nomini tuo dies : sine impedimento carnis et sanguinis jejulare valeamus : te ipsum panem habentes. Quia pauperes tuos celestibus saturas panibus. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. *ñ.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus Jesus Christus filius tuus : qui repudiata immundorum contagione libaminum : simplicem ritu nove functionis instituit. Deditque discipulos suos inter sacrosancta solennia innocentia pura vivere et Deo soli hostiam laudis offerre. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Complentes igitur atque servantes preceptum Unigeniti tui : precamur omnipotens Pater : ut his creaturis superpositis altario tuo spiritum sanctificationis infundas : ut per transfusionem celestis atque invisibilis Sacramenti panis : hic transmutatus in carnem : et calix transformatus in sanguinem : sit offerentibus gratia : sumentibus medicina. *ñ.* Amen.

Ad confractionem panis. Ant. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno. Aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam. Preceptum orationis

^a *Inlatio.* Eadem illatio est feriæ 6 post Dominicam tertiam Quadragesimæ. Mozarabes paucas admodum missas post eversam Ecclesiam et regnum Gothorum Missali suo adjecerunt : earum autem orationes ipsi de suo non composuerunt, sed a Gottho-Hispanis antea compositas, aliquando integras, aliquando paucis mutatis, aut detractis, adhibuerunt, quasdam

A quod Christus suis commendavit Discipulis : nos quoque fratres qua gemitu cordis exclamemus e terris Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo. tribus vicibus modo ut in die Resurrectionis folio 198.

Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Fides qua creditis Christum : perducat vos ad regna celorum. *ñ.* Amen. Spes qua speratis eterna per patientiam : vos faciat adversa sustinere presentia. *ñ.* Amen. Charitas indeficiens : et hic dulcedinem hominum : et post consortium vobis prelargiatur Angelorum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte quæm suavis est Dominus : alleluja : alleluja : alleluja. *ψ.* Benedicam Dominum : in omni tempore semper laus ejus in ore meo : alleluja : alleluja : alleluja. *ψ.* Redimet Dominus animas servorum suorum : et non derelinquet omnes qui sperant in eum : alleluja : alleluja : alleluja. *ψ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum amen alleluja : alleluja : alleluja.

Com. Refecti Christi corpore : et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Post Communio. Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi : quod accepimus : et sanctus sanguis ejus quem potavimus : adhereat visceribus nostris eterne omnipotens Deus : ut non nobis veniat ad iudicium neque ad condemnationem : sed proficiat ad salutem : et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Deo gratias.

DOMINICO II. POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. Officium.

Dominus regnavit. *Oratio.* Te excelsa laus. *Requiere retro in. I. Dominico post Pentecosten. folio 242.*

Lectio libri Hieremie Prophete (d. Ca. XVIII).

ñ. Deo gratias.

Verbum quod factum est ad Hieremiam a Domino dicens. Surge descende in domum figuli : et ibi audies verba mea. Et descendi in domum figuli : et ecce ipse faciebat opus super rotam. Et dissipatum es vas : quod ipse faciebat e luto manibus suis. Convertitque fecit ille vas alterum sicut placuerat in oculis ejus : ut faceret. Et factum est verbum Domini ad me dicens. Numquid sicut figulus iste non poterit

etiam orationes e Missali Romano sumpserunt, quare facile est ea quæ adjecta sunt dignoscere.

^b *Esurientibus.* Adde escam.

^c *Complentes.* Est verbatim desumpta a Dominica ante jejunium Calendarum Novembrium (Pag. 281).

^d *Cap. XVIII. Vers. 1 12.*

vobis domus Israel ait Dominus? Ecce sicut in manu singuli: sic vos in manu mea domus. Repente loquar adversus gentem: et adversum: ut eradicem et destruum: et disperdam si penitentiam egerit gens illa a malo suo quod sum adversus eam: agam et ego penitentiam malo: quod cogitavi ut facerem ei. Et subito de gente et de regno: **268** ut edificeam et in illud. Si fecerit malum in oculis meis: ut fiat vocem meam: penitentiam agam super quod locutus sum: ut facerem ei. Nunc ergo o Juda et habitatoribus Hierusalem dicens. Ait Dominus. Ecce ego fingo contra vos inquit cogito contra vos cogitationem. Revertatur inquit a via sua mala: et dirigite vias vestras: in vestra et habitabo vobiscum. Ait Dominus **269**. Amen.

Presb. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et iritu.

Mendo. In toto corde meo Domine narrabo Mirabilia tua. *Ps.* Letabor et exultabo in te: in nomini tuo altissime. *P.* Mirabilia.

Presb. Silentium facite.

lectio Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (*b* Cap. XIII).

leo gratias.

Ps. Cum convenitis unusquisque vestrum in manu habet. Doctrinam habet. Apocalypsim habet: linguam habet: interpretationem habet. Omnia cationem flant. Sine lingua quis loquitur se-

deos: aut ut multum tres et per partes: et interpretetur. Si autem non fuerit interpretes: in Ecclesia. Sibi autem loquatur: et Deo. te duo aut tres dicant: et ceteri dijudicent.

alii revelatum fuerit sedenti: prior taceat. per singulos prophetare: ut omnes discant: es exhortentur: et spiritus prophetarum pro-

subjectus est. Non enim est dissensionis sed pacis: sicut in omnibus Ecclesiis Sandoceo. Mulieres in Ecclesiis taceant. Non permittitur eis loqui: sed subditas esse sicut fl.

Siquid autem volunt discere: domi viros interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in a. An a vobis verbum Dei processit: aut in se pervenit? Siquis videtur propheta esse aut

illis: cognoscat que scribo vobis quia Domini mandata. Siquis autem ignorat: ignorabitur. fratres emulamini prophetare: et loqui lin-

litate prohibere. Omnia autem honeste et se- i ordinem flant. *Respondeat Chorus.* Amen.

lectio Evangelii secundum Mattheum (*a* Cap. XIII).

in tempore: Dominus noster Jesus Christus in juxta mare Galilee vidit duos fratres: Sy- qui vocatur Petrus: et Andream fratrem

A ejus: mittentes rete in mare: erant enim piscatores. Et ait illis. Venite post me: et faciam vos fieri pis- catores hominum. At illi continuo relictis retibus: secuti sunt eum. Et procedens inde: vidit alios duos fratres Jacobum Zebedei et Johannem fratrem ejus in navi cum Zebedeo patre eorum reficientes retia sua: et vocavit eos. Illi autem statim relictis retibus et patre: secuti sunt eum. Et circumibat Jesus totam Galileam docens in sinagogis eorum: et predicans evangelium regni: et sanans omnem languorem: et omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio ejus in totam Syriam: et obtulerunt ei omnes male habentes variis languoribus: et tormentis comprehen- sos: et qui demonia habebant: et lunaticos: et paraliticos: et curavit eos. Et secute sunt eum turbe multe de Galilea. *Respondeat Chorus.* Amen.

Hic dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *Respondeat Chorus.* Amen. Et cum

a *Lauda.* Aleluja. *Ps.* Lauda Hierusalem Domi- num et conlauda Deum tuum Syon. *P.* Alleluja.

t *Sacrificium.* Alleluja. *Ps.* Offerent Sacerdotes super altare holocausta vestra: qui pro pace facient sacrificia: et placabitur vobis Dominus Deus vester: alleluja: alleluja: alleluja. *Ps.* Alleluja. Sacerdotes et Levite qui custodierunt cerimonias sanctuarii mei: dum errarent Filii Israel a me: ipsi accedent ad me ut ministrent mihi. Stabant in conspectu meo: ut offerant mihi sacrificium. *P.* Et placabitur vobis.

Missa. Appropinquantes ad sacrum.

Require retro in primo Dominico post Pentecosten. fol. 265.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore.

Require retro in festo Corporis Christi. folio 267.

Oratio. Christi Domini nostri.

269 *Require in I. Dominica post Pentecosten.* folio 262.

IN TERTIO DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. Officium.

Dominus regnavit. fol. 263.

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet: tibi o- terris gloriam Ecclesia canit: ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes: ita precum nostrarum jubeas efficaciter suscipere voces. *Respondeat Chorus.* Amen. Per misericordiam tuam, etc.

Lectio libri Hieremie Prophete (*a* Cap. XXXIII).

Ps. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Clama ad me: et exaudiam te: et annuntiabo tibi grandia et firma: que nescis. Quia hec dicit Dominus exercituum Deus Israel ad domos hujus Urbis: et ad domos Regis Jude: que destructo sunt: et admoniciones: et gladium venientium: ut dimicent cum Caldeis: et impleant: eas

Mendo. Ps. IX, 2. Ibid. 3.

a XIV, Vers. 26, ad finem capituli.

venientis. Vulg. et Gr., *convenitis.*

p. IV, Vers. 18-23.

a *Lauda.* Ps. CXLVII, 1.

t *Sacrificium.* Ex Ezechiele, XLIII, 27. *Ps.* Ibid. XLIV, 13, 16.

a Cap. XXXIII, Vers. 3-11.

cadaveribus hominum : * quas percassi in furore A meo : et in indignatione mea. Abscondens faciem meam a civitate hac propter omnem malitiam eorum. Ecce ego obducam eis cicatricem et sanitatem : et curabo eos : et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis. Et convertam conversionem Hierusalem : et edificabo eos sicut a principio : et mundabo illis ab omni iniquitate sua : in qua peccaverunt mihi. Et propitius ero iniquitatibus eorum : in quibus dereliquerunt me : et spreverunt me. Et erit mihi in novum : et in gaudium et in laudem : et in exultationem cunctis gentibus terre : que audierint omnia bona : que ego facturus sum eis : et pavebunt et turbabuntur in omnibus bonis : et in omni pace : quam ego faciam eis. Hoc dicit Dominus. Adhuc audietur in loco isto quem vos dicitis esse desertum : eo quod non sit homo nec jumentum in civitatibus Juda : et foris Hierusalem : que desolate sunt absque homine : et absque habitatore : et absque pecore. Vox gaudii : et vox leticie. Vox sponsi : et vox sponse. Vox dicentium : confitemini Domino exercituum : quoniam bonus : quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Factus est Dominus refugium pauperum : adiutor in oportunitatibus : in tribulatione. *ñ. Sperent in te qui noverunt te : quia non derelinques querentes te Domine. P.* In tribulatione.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epi. tole Pauli Apostoli ad Corinthios (II^a cap. III, IV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a vobis quasi ex vobis : sed sufficientia nostra ex Deo est : qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti. Non littere : sed spiritus. Littera enim occidit : spiritus autem vivificat. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria : ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi : per gloriam vultus ejus : que evacuatur : quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloriam ? Nam si ministratio damnationis in gloria est : multo magis abundat ministerium justicie in gloriam. *D* Nam nec glorificationem est : quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuatur per gloriam est : multo magis quod manet in gloria est. Habentes autem talem spem : multa fiducia utimur. Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam : ut non intenderent filii Israel in faciem ejus : quod evacuatur : sed obtusi sunt sensus eorum usque in hodiernum diem. Id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum : quoniam in Christo evacuatur. Sed usque in hodie-

* Quas. Lege quos.

^b Psallendo. Psal. ix, 10. *ñ. Ibid.* 11.

^c Cap. III. Vers. 4-iv, 1-7.

^d Defecimus. Vulg. Gr., non defecimus.

rum diem cum legitur Moyses velamen positum est super cor eorum. Cum autem conversus fuerit ad Deum : auferetur velamen. Dominus autem spiritus est. Ubi autem spiritus Domini : ibi libertas. Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur : a claritate in claritatem tanquam a Domini spiritu. **270** Ideo habentes hanc administrationem juxta quod misericordiam consecuti sumus. Ideo ^d defecimus : sed abdicamus occulta dedecoris. Non ambulantes in astutia : neque adulterantes verbum Dei : sed in manifestatione veritatis : commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Quod etiam opertum est Evangelium nostrum : in his que pereunt est opertum : in quibus Deus hujus seculi *B* excecavit mentes infidelium : ut non fulgeat innotatio Evangelii glorie Christi : que est imago Dei. Non enim nosmetipsos commendamus : sed Jesum Christum Dominum. Nos autem servos vestros per Jesum. Quoniam Deus qui dixit de tenebris luere splendescere : ipse intulit in cordibus nostris ad illuminationem scientie claritatis Dei in facie Jesu Christi Domini nostri. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (° Ca. VIII)

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus : ascendit in naviculam : et secuti sunt eum discipuli ejus. Et ecce motus magnus factus est in mare : ita ut navicula operiretur fluctibus : ipse vero dormiebat. Et accesserunt et suscitaverunt eum dicentes. Domine : salva nos : perimus. Et dicit eis. Quid timidi estis modice fidei ? Tunc surgens imperavit ventis et mari : et facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt dicentes : Qualis est hic : quia venti et mare obediunt ei. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. Aperiam in parabolis os meum : loquar propositiones ab initio seculi. *P.* Alleluja.

Sacrificium. In universis solennitatibus domus Domini offeret Sacerdos sacrificium pro peccato : et holocausta pacifica ad placandum Dominum pro populo Israel alleluja. *ñ.* Mundabit Sacerdos sanctuarium Domini : et tollet de sanguine : quod est *D* pro peccato : et ponet in postibus domus Domini : et in quatuor angulis crepidinis altaris. *P.* Ad placandum Dominum.

Missa. Deum : qui Ecclesie sue fide : et utilitate ^d letatur fratres charissimi deprecemur : ita nos in eam pervenire conservando possideat : quod in eterna *M* gaudia introducat. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui Ecclesiam tuam inter adversa crescere voluisti inobedientium intra eam prosterne superbiam : et veritatis tue subjuga propitius unitati.

^a Cap. VIII. Vers. 23-28.

^b Lauda. Ps. xvii, 2.

^c Sacrificium. Ezech. xlv, 17. *ñ. Ibid.* 18, 19.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Acceptum habe pie Pater sacrificium populi offerentis : quo et vivis gratiam et sepultis requiem largiaris eternam. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Tribue nobis Domine pacis pacem salutem : cum quo et hic tati ab hoste : et in eternum vivere possimus beati.

ñ. Amen.

Introitus. Dignum et justum est : omnipotens Pater : nos tibi gratias agere per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : verum eternumque Pontificem : et solum sine peccati macula Sacerdotem. Cujus sanguine omnium corda mundante purificationis tibi hostias : non solum pro delictis populi : sed etiam pro nostris offensionibus immolamus : ut omne peccatum quod carnis fragilitate contrahitur : summo impellente pro nobis Antistite absolvatur. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. In cujus nomine etiam tibi Domine hec sacra libamus : orantes : et que offerimus libens suscipias : et Spiritus tui Sancti infusione benedicas. Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Benedic Domine huic hostie in honorem tui nominis tibi oblate : et sumentium ex ea sanctifica mentem : et purifica voluntatem. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Malorum nostrorum fratres charissimam memores lacrymosas preces : Domini dirigamur ad aures. Quo mundati a vitis liberi ad eum proclamemus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

271 *Benedictio.* Christus Dominus : qui est vita mortalium : auferat a vobis maculas delictorum. ñ. Amen. Iduat vos decore virtutum : et donet vobis consortium beatorum. ñ. Amen. Ut probabiles fide : et opere immaculati perveniat ad eternam hereditatem. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine : pariterque sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eandem refectionem et sanctificationem habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace.

ñ. Deo gratias.

^a Cap. XLIII. Vers. 46-26.

^b Faciam. Vulg., LXX, facio.

^c Glorificavit. Lege glorificabit.

^d Struccionem. Lege struthiones.

A IN III. DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. Officiant.

Dominus regnavit. *Oratio.* Te excelsa laus. *Quere tetra in I. Dominico post Pentecosten.* fol. 263.

Lectio Esaye Prophete (a Cap. XLIII).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Qui dedit in mari viam : et in aquis torrentibus semitam. Qui eduxit quadrigam et equum : agmen et robustum : simul obdormierunt nec resurgent. Contriti sunt quasi lignum : et extincti sunt. Ne memineritis priorum : et antiqua ne intueamini. Ecce ego ^b faciam nova : et nunc orientur : utique cognoscetis ea. Ponam in deserto viam : et in invio flumina. ^c Glorificavit me bestia agri : dracones : et ^d struccionem : quia dedi in deserto aquas : flumina in invio : ut darem potum populo meo electo meo. Populum istum fornavi mihi : laudem meam ^e narravit. Non me invocasti Jacob : nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui : et vicimis tuis non glorificasti me. Non te servire feci in oblatione : nec laborem tibi prebui in thure. Non existi mihi argento calamus : et adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis : prebui mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum : ego sum ipse qui de teo iniquitates tuas propter me : et peccatorum tuorum non recordabor amplius. ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Psallendo. Cantabo Domino qui dona tribuit mihi : psallam nomini Domini altissimi. ^f Ego autem in misericordia tua sperabo : exultabit cor meum in salutari tuo. *P.* Psallam.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Galathas (g Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Christus nos redemit de maledicto legis : factus pro nobis maledictum : quia scriptum est : Maledictus omnis qui pependit in ligno : ut in gentibus benedictio Abrahe fieret in Christo Jesu : ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem. Fratres secundum hominem dico : tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit : aut superordinat. Abrahe dicte sunt promissiones et semini ejus. Non dicit et seminibus : quasi in multis : sed quasi in uno : et semini tuo qui est Christus. Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo : que post quadringentos et triginta annos facta est lex. Non irritum fecit ad vacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas : jam non est ex promissione. Abrahe autem per promissionem donavit Deus. Quid igitur lex ? propter transgressionem posita est : donec veniret semen : cui promiserat ordinata per angelos

^e Narravi. Lege narrabit.

^f Psallendo. Ps. 12. 6. ^g Ibid.

^g Cap. III. Vers. 13-26.

Tunc ait paralitico. Surge : tolle lectum tuum : et vade in domum tuam. Et surrexit : et abiit in domum suam. Videntes autem turbae timuerunt : et glorificaverunt Deum : qui dedit potestatem talem hominibus. *ñ. Amen. Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* ^a *Lauda.* Alleluja. *ÿ.* Non nobis Domine non nobis : sed nomini tuo da gloriam. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Accedentes Sacerdotes filii Levi ad altare : quos elegit Dominus Deus tuus ut ministrent ei. Et benedicant in nomine ejus : alleluja. *ÿ.* Dixit Moyses ad Sacerdotes Levitici generis : ad omnem Israel : attende et audi Israel : hodie factus est populus Domini Dei tui audiens vocem ejus : et faciens mandata ejus atque justiciam : quam ego propicio tibi. Et bene.

Miss. Deum fratres charissimi prece flagitemus continua : ut illam nobis tribuat in oratione fiduciam : que impetret postula. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Exaudi Domine devotam tue familie prece : et oblatum tibi hoc sacrificium in remissionem nostrorum peccaminum propicius assume. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Adspira Domine offerentium votis propicius : et requiem defunctis concede benignus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Solve Christe Deus nostrorum criminum nodos : et in pace quam ipse docuisti fac nos semper esse connexos. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est Deus Pater omnipotens : te et terrestrium et celestium creaturarum preconio laudis attoli : qui nos unigeniti tui sanguine redemisti. Quique nos tibi per ejus mortem reconciliasti : ut regni sui essemus heredes : qui corporis nostri factus est particeps : quem conlaudant omnes Angeli : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Quem celestia pariter et terrena conlaudant : qui est agnus Dei : et tollit peccatum mundi. Ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Offerentes tibi Deus sacrificium laudis rogamus : ut oblata acceptes : et oblatores sanctifices. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. Oremus Deum dilectissimi fratres : ut nos efficiat coram se ^c exorabiles : quo puras manus cum conscientis ad eum levemus proclamantes e terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Sit vestri Dominus : adjutor in omnibus. *ñ. Amen.* Preces vestras exaudiat : et peccata dimittat. *ñ. Amen.* Que poscitis : conferat : et que pævetis : procul a vobis repellat. *ñ. Amen.* Per mi-

^a *Lauda.* Ps. cxxx, 1.

^b *Sacrificium.* Deuteron. xxi, 5. *ÿ.* Ibid., xxvii, 9.

^c *Exorabiles.* Hoc loco *exorabiles* active sumitur, idemque significat quod *exorator*; quo sensu Valerius Flaccus (*L.* 1, 772) dixit *carmen exorabile*.

^d *Cap. XXI.* Vers. 12-xxii, 1-5; deinde, xxv, 4-7.

sericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicit Chorus. Gustate et videte. *Communio.* Re-fecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi sol. 257.*

²⁷⁵ *Oratio.* Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus eum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN SEXTO DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Officium. Dominus regnavit. *Oratio.* Te excelsa laus. *Quere sol. 163.*

^B *Lectio Libri Hieremie Prophete* (^d *Cap. XXI XXV*).

Hec dicit Dominus. Judicate mane judicium : et eruite oppressum de manu calumniantis : ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea : et succendatur : et non sit qui extinguat propter maliciam studiorum vestrorum. Et ego ad te habitatricem vallis solide : atque ^e campestrium. Qui dicitis quis percutiet nos : et quis ingredietur domos nostras ? Ego visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum : dicit Dominus. Et succendam ignem in saltum ejus : et devorabo omnia in circuitu ejus. Hec dicit Dominus. Descende in domum Regis Juda : et loqueris ei verbum hoc : et dices. Audi verbum Domini Rex Juda : qui sedes super solium David : tu et servi tui et populus tuus : qui ingredimini per portas istas. Hec dicit Dominus. Facite judicium et justitiam : et liberate oppressum de manu calumniatoris : et advenam et populum et viduam nolite contristari : neque opprimatis inique : et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum istud : ingredientur ^f per portas hujus Reges sedentes de genere David super thronum ejus : ascendent super curus et equos : ipsi et servi et populus eorum. Factum est verbum Domini ad me : et locutus sum ad vos de nocte consurgens et loquens : et non audistis. Et misit Dominus ad vos omnes servos suos Prophetas. Consurgens diluculo mittensque non audistis : neque inclinastis aures vestras ut audiretis. ^g Hec enim dicit Dominus. Revertimini unusquisque a via sua mala : et a pessimis cogitationibus vestris. Et habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis et patribus vestris : a seculo et usque in seculum. Et nolite ire post Deos alienos : ut serviatis eis : adoretisque eos : neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum. Et non affligam vos : ^h neque auferam a vobis misericordiam meam : dicit Dominus. *ñ. Amen.*

Dicit Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^e *Campestrium.* Vulg., *campestris*.

^f *Per portas hujus.* Vulg., *LXX, per portas domus hujus.*

^g *Hec enim dicit Dominus.* Vulg.: *Et audiretis cum diceret revertimini, etc. LXX: Dicens revertimini.*

^h *Neque auferam.* His finis lectioni imponebatur.

est vita mortalium : et immortalitas redemptorum. **A** *Sequentia Epistolae Pauli ad Philippenses* (* Cap. II).
Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Sanctificetur quesumus Domine hec oblata in honorem tui nominis victima : ut libantes ex ea hereditatem capiamus eternam. *ñ.* Amen.

Ad orationem Dominicam. Preceptionis Divine memores dilectissimi fratres : orationem quam Christus suos Patrem docuit semper orare discipulos : nos quoque e terris proclamemus ad celos. Pater noster qui.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Fides qua creditis Christum : perducatur vos ad regnum celorum. *ñ.* Amen. Spes qua speratis eterna : per patientiam vos faciat sustinere presentia. *ñ.* Amen. Caritas indeficiens : et hic dulcedinem hominum : et post consortia vobis prelargiatur Sanctorum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi Corpore. *Quere retro in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Refecti Christi Corpore. fol. 271.

IN QUINTO DOMINICO POST FESTUM PENTECOSTES.

Officium. Dominus regnavit.

Oratio. Te excelsa laus.

Quere in primo Dominico post Pentecosten. fol. **C** 263.

Lectio Libri Esayae Prophete (* Cap. XL).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Levate in excelsum oculos vestros : et videte quis creavit hec. Qui educit in numero miliciam eorum : et omnes ex nomine vocat. Pro multitudine fortitudinis et roboris virtutisque ejus : neque unum reliquum fuit. Quare dicis Jacob : et loqueris Israel : abscondita est via mea a Domino : et a Deo meo iudicium meum transibit? Numquid nescis aut non audisti? Deus sempiternus Dominus qui creavit terminos terre non deficiet neque laborabit : nec est investigatio sapientie ejus. Qui dat lasso virtutem : et his qui non sunt : fortitudinem et robur multiplicat. Deficient pueri et laborabunt : et juvenes in infirmitate cadent : qui autem sperant in Domino : mutabunt fortitudinem. Assument pennas ut aquile : current et non laborabunt : ambulabunt et non deficient. *ñ.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Ab occultis meis munda me Domine. et ab alienis parce servo tuo. *ÿ.* Si mei non fuerint dominati tunc immaculatus ero : et mundabor a delicto magno. *P.* Et ab alienis.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

* Cap. XL. Vers. 26, ad finem capituli.

^b Psallendo. Ps. XVIII 13. *ÿ.* Ibid., 11.

Fratres. Hoc sentite in vobis : quod et in Christo Jesu. Qui cum in forma Dei esset : non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo : sed semetipsum exinanivit : formam servi accipiens in similitudinem hominum factus : et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem : mortem autem crucis. Propter quod et Deus illum suscitavit : et donavit illi nomen super omne nomen : ut in nomine Jesu omne genu flectatur : celestium : terrestrium : et infernorum. Et omnis lingua confiteatur : quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Itaque fratres mei sicut semper obedistis : non in presentia mea tantum : sed multo magis nunc in absentia mea : cum metu et tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis : et velle et perficere pro bona voluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus : et hesitationibus : ut sitis sine querela : et simplices in adventu filii Dei : sine reprehensione in medio nationis prave et perverse : inter quos lucetis sicut luminaria in mundo : verbum vite continentes ad gloriam meam in die Christi. Quia non in vacuum cucurri : neque in vacuum laboravi. Sed etsi immolor supra sacrificium et obsequium fidei vestre : gaudeo et congratulor omnibus vobis. Idipsum et **274** vos gaudete : et congratulamini mihi. *ñ.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (^d Cap. VIII, IX).

D Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum : occurrerunt ei duo habentes demonia : de monumentis exeuntes sevi nimis : ita ut nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamaverunt dicentes. Quid nobis et tibi Jesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. Demones autem rogabant eum dicentes. Si ejicis nos hinc : mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis. Ite. At illi exeuntes : abierunt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex preceps in mare : et mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt. Et venientes in civitatem : nunciaverunt hec omnia : et de his qui demonia habuerant. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu : et viso eo : rogabant eum : ut transiret a finibus eorum. Et ascendens Jesus in naviculam : transfretavit et venit in civitatem suam. Et ecce offerebant ei paraliticum jacentem in lecto. Videns autem Jesus fidem illorum : dixit paralitico. Confide fili : remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se. Hic blasphematur. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum : dixit. Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere : dimittuntur tibi peccata tua : an dicere : surge et ambula? Ut autem sciatis : quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.

^c Cap. II. Vers. 5-19.

^d Cap. VIII. Vers. 28-ix, 1-9.

Tunc ait paralitico. Surge : tolle lectum tuum : et vade in domum tuam. Et surrexit : et abiit in domum suam. Videntes autem turbae timuerunt : et glorificaverunt Deum : qui dedit potestatem talem hominibus. *ñ. Amen. Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* ^a *Lauda.* Alleluja. *ŷ.* Non nobis Domine non nobis : sed nomini tuo da gloriam. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Accedentes Sacerdotes filii Levi ad altare : quos elegit Dominus Deus tuus ut ministrent ei. Et benedicant in nomine ejus : alleluja. *ŷ.* Dixit Moyses ad Sacerdotes Levitici generis : ad omnem Israel : attende et audi Israel : hodie factus est populus Domini Dei tui audiens vocem ejus : et faciens mandata ejus atque justiciam : quam ego propicio tibi. Et bene.

Missa. Deum fratres charissimi prece flagitemus continua : ut illam nobis tribuat in oratione fiduciam : que impetret postula. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Exaudi Domine devotam tue familie precem : et oblatum tibi hoc sacrificium in remissionem nostrorum peccaminum propiciatus assume. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Adspira Domine offerentium votis propicius : et requiem defunctis concede benignus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Solve Christe Deus nostrorum criminum nodos : et in pace quam ipse docuisti fac nos semper esse connexos. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est Deus Pater omnipotens : te et terrestrium et celestium creaturarum preconio laudis attoli : qui nos unigeniti tui sanguine redemisti. Quique nos tibi per ejus mortem reconciliasti : ut regni sui essemus heredes : qui corporis nostri factus est particeps : quem conlaudant omnes Angeli : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Quem celestia pariter et terrena conlaudant : qui est agnus Dei : et tollit peccatum mundi. Ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Offerentes tibi Deus sacrificium laudis rogamus : ut oblata acceptes : et oblatores sanctifices. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. Oremus Deum dilectissimi fratres : ut nos efficiat coram se ^c exorabiles : quo puras manus cum conscientis ad eum levemus proclamantes e terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Sit vestri Dominus : adjutor in omnibus. *ñ. Amen.* Preces vestras exaudiat : et peccata dimittat. *ñ. Amen.* Que postuletis : conferat : et que pavetis : procul a vobis repellat. *ñ. Amen.* Per mi-

^a *Lauda.* Ps. cxiii, 1.

^b *Sacrificium.* Deuteron. xxi, 5. *ŷ.* Ibid., xxvii, 9.

^c *Exorabiles.* Hoc loco *exorabilis* active sumitur, idemque significat quod *exorator*; quo sensu Valerius Flaccus (*L.* i, 772) dixit *carmen exorabile*.

^d *Cap. XXI.* Vers. 12-xxii, 1-5; deinde, xxv, 4-7.

sericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Communio.* Reflecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi fol. 237.*

275 Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus eum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN SEXTO DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Officium. Dominus regnavit. *Oratio.* Te excelsa laus. *Quere fol. 163.*

B Lectio Libri Heremie Prophete (^d *Cap. XXI XXV.*)

Hec dicit Dominus. Judicate mane judicium : et eruite oppressum de manu calumniantis : ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea : et succedatur : et non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum. Et ego ad te habitatricem vallis solide : atque ^e campestrium. Qui dicitis quis percussit nos : et quis ingreditur domos nostras ? Ego visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum : dicit Dominus. Et succendam ignem in saltum ejus : et devorabo omnia in circuitu ejus. Hec dicit Dominus. Descende in domum Regis Juda : et loqueris ei verbum hoc : et dices. Audi verbum Domini Rex Juda : qui sedes super solium David : tu et servi tui et populus tuus : qui ingredimini per portas istas. Hec dicit Dominus. Facite judicium et justitiam : et liberate oppressum de manu calumniatoris : et advenam et populum et viduam nolite contristari : neque opprimatis inique : et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum istud : ingredientur ^f per portas hujus Reges sedentes de genere David super thronum ejus : ascendetes super currus et equos : ipsi et servi et populus eorum. Factum est verbum Domini ad me : et locutus sum ad vos de nocte consurgens et loquens : et non audistis. Et misit Dominus ad vos omnes servos suos Prophetas. Consurgens diluculo mittensque non audistis : neque inclinastis aures vestras ut audiretis. ^g Hec enim dicit Dominus. Revertimini unusquisque a via sua mala : et a pessimis cogitationibus vestris. Et habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis et patribus vestris : a seculo et usque in seculum. Et nolite ire post Deos alienos : ut serviat eis : adoretisque eos : neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum. Et non affligam vos : ^h neque auferam a vobis misericordiam meam : dicit Dominus. *ñ. Amen.*

Dicit Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^e *Campestrium.* Vulg., *campestris.*

^f *Per portas hujus.* Vulg., *LXX, per portas domus hujus.*

^g *Hec enim dicit Dominus.* Vulg. : *Et audiretis cum diceret revertimini, etc. LXX : Dicens revertimini.*

^h *Neque auferam.* His finis lectioni imponebatur.

unde ergo habet zizania? Et ait illis. Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei. Vis imus et colligimus ea? Et ait. Non: ne forte colligentes zizania: eradicetis simul cum eis et triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem. Et in tempore messis dicam messoribus: colligite primum zizania: et alligate ea in fasciculos ad comburendum. Triticum autem congregate in horreum meum. Aliam parabolam proposuit eis dicens. Simile est regnum celorum grano sinapis: quod accipiens homo seminavit in agro suo. Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit: majus est omnibus olivibus: et sit arbor: ita ut volucres celi veniant et habitent: in ramis ejus. Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum celorum fermento: quod acceptum mulier abscondit in farine satis tribus: donec fermentatum est totum. Hec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas. Et sine parabolis non loquebatur eis. Ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem. Aperiam in parabolis os meum: et nuntiabo abscondita a constitutione mundi. Tunc dimissis turbis: venit in domum. Et accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes. Domine: edisere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens: ait. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen hi sunt filii regni. Zizania autem filii sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea: est diabolus. Messis vero consummatio seculi est. Messores autem Angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania: et igne comburantur: sic erit in consummatione seculi. Mittet filius hominis Angelos suos: et colligent de regno ejus omnia scandala: et eos qui faciunt iniquitatem: et mittent eos in caenum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum. Qui habet aurem audiendi audiat. Amen. Dominus sit semper vobiscum.

^a *Lauda.* Alleluja. *ŷ.* Qui posuit fines tuos pacem: et adipe frumenti satiat te. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Alleluja. Oblatio Domini est: odor suavissimus victima Dei: alleluja: alleluja: alleluja. *ŷ.* Alleluja. Locutus est Dominus ad Moysen dicens: pone altare ante arcam testimonii coram propitiatorio: ubi loquar ad te: et ponet incensum Sacerdos super eum delectabile fragrans. *P.* Odor suavissimus.

Missa. Omnipotentem Deum qui humanum genus condidit ad gloriam: et post ruinam reparavit ad vitam: fratres charissimi humilliter exoremus. Ut

^a *Lauda.* Ps. cXLVII, 11.

^b *Sacrificium.* Ex Exod. xxix, 41 *ŷ.* Ibid., xxx, 6.

^c *Aliud.* Forte, *alium.*

^d *Varietatis.* Forte addendum *carnis nostrae.*

^e *Amborum.* Num ambo.

^f *Proximus.* Sanctus Gregorius papa frequenter ingererat mundi hujus instare finem (Vide Hom. 1, in Evang.). Antea sanctus Ambrosius (lib. xi: Lucam) explicans illud cap. xxi, 9: Cum audieritis praelia, etc.: Verborum, inquit, caelestium nulli magis quam nos testes sumus, quae mundi finis invenit; et infra Ergo

A impleat reparationis perfectionem: qui originis condidit dignitatem. Amen.

Alia Oratio. Deus omnipotens qui angelicam humanamque naturam creans: aliud praeselendo iudicii reprobatione condemnas: aliud praedestinando: veritatis assumptione glorificas. Tribue nobis te per redemptionis humane sacramentum habere propitium: et societate felicitatis angelice perpetuis laudibus attolere gloriosum. Amen.

Post nomina. Accipe Domine offerentium munera atque vota: ut qui tibi sacrificium: quod te singulariter placare potest: confidentia pie servitutis offerimus: et sacrificii ipsius propitiatione: in tuam rediisse nos gratiam: uberius exultemus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus perennis pax: cujus electum munus pacis est premium. Quique pacificos esse tuos filios docuisti: infunde nobis dulcedinem pacis. Ut omne quod discordie est: funditus evanescat: et omne quod pacis est: eterna in nos suavitate dulcescat. Amen.

Inlatio. Dignum satis vere est: et omni dignitate conspicuum: tibi dare gloriam et honorem omnipotens Deus Pater: qui cum filio tuo et cum Spiritu amborum unus in Trinitate equalis Deus creasti non stantem hominem: et in assumptione carnis unius persone redimisti perditum hominem: reparator occurrens in ejus occasum: qui bone conditionis perdiderat statum. Proinde in hac tantundem victima salutaris confidentiam habentes: obsecramus et petimus: ut quia dies temporalis declinat ad vesperum: et status mundi properat ad occasum: et vivere corruptibiliter nostrum tendit ad terminum: repares nos in tempore. Veniant dies ad laudem tuam: sustententes et defectum mundi per spem beatitudinis repromissum: concedas et in diem extremum vi o presentis pervenire ad indulgentiam consequendam. Ut quia et diei et mundi et vite nostre finis proximo venit: in cunctis hoc sacrificium singulare nobis ad remedium se indesinenter dignetur opponere: ut nec occasus diei pre successione tenebrarum nos vel polluat: vel anxios reddat: vel proximus finis mundi reos secum ad interitum ducat: nec brevitatis vite nostre immundos usquequoque delineat: sed quod deficit dies: in consolationem nostram renovata lux reparat: et quod mundus tendit ad finem: spes futuri regni confoveat. Ut quod vivere nostrum resolutionis suae sustinet debitum: transitus pacis et leticia consequatur eterne beatitudinis. Ut quicquid in occasu nostro est: hec salutaris victima in eterne

quia in occasu seculi sumus; et addit rationes afferendi mundi finem adesse, scilicet jam per universum orbem praedicatum esse evangelium. Jam Gothi, inquit, et Armeni crediderunt, et ideo finem mundi videmus. Additque barbarorum in imperium Romanum irruptiones, etc. Idem argumentum sanctus Cyprianus (Ad Demetrianum) fuisse prosequitur, eademque opinio tempore apostolorum plurimum mentibus incederat (II Thess. 2), et vix ulla lapsa est aetas, quin aliquis eandem promovere conatus fuerit.

salutis statum reducat et in nos redemptionis nostre ministerium fiat : et nos tibi donus perennis glorie hymnum : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere bone Deus : vere p'ie Domine Deus : te solum gloria decet. Qui pro nobis te ipsum a te ipso uno heredeque Christo ante secula filio Dei : et in sine seculorum filio hominis super aram crucis Deo Patri expiationem peccatorum nostrorum offerri voluisti : docens nos a celebritate sacramenti hujus et pia fide et munda operatione gratissima frequentare. Largire ergo : ut quicquid in occasu diei : quicquid in defectu mundi : quicquid in resolutionis defectu scibimur : pietas tua et indesinenti consolatione confoveat : et ad eterne exultationis participationem adducat : *Christe Domine ac redemptor eterne.*

Post pridie. Oratio. Completis nostre redemptionis et tue gratie documentis. Referentes tibi gratias : benedicimus te Domine Jesu Christe fili Dei vivi : qui sanas vulnera peccatorum nostrorum : qui ad vitam reparas nostram occasum : qui spem beatitudinis dedisti nobis in consolationis pignore Spiritum Sanctum : qui dabis eternam mansuetudinem in regione vivorum : dum ergo illam resurgendi tempus adducit : hic nos dignare in die consolari : laboris immundi non perire pernicie : et in transitu nostro ad te venire in tue dilectionis dulcedine : et in tua laude atque benedictione tecum persistere sine fine. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam. Omnipotentem Deum fratres charissimi deprecemur : ut propinquante termino seculi : sollicitiores nos efficiat momento omni diei. Ut adsumens hostiam quam ei in hoc sine diei offerimus : severitatem a nobis futuri examinis crepat quam timemus : quod fiducialiter ad eum preconio oris et vocis proclamemus a terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus det vobis misericordiam : que conferat vitam. *ñ*. Amen. Inspiret petitionem que obtineat salutem. *ñ*. Amen. Donec dulcedinem sue dilectionis : que vos extollat in laudem sue eternitatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Cam. Refecti Christi Corpore. *Quere in festo Corporis Christi fol. 267.*

Oratio. Presta Domine omnipotens : ut qui per fiduciam tue pietatis propter redemptionem animarum nostrarum ad gloriosi Corporis et Sanguinis tui salutare munus accessimus : non ex r'atu penam

^a Celebritate. Forte, celebritatem.

^b Officium. Ps. LXLII. 1.

^c Psallendo. Ps. LXXVII, 8. Ne memor fueris. Vulg. et Psalt. Mozar., ne memineris.

^d Apprehendat. Vulg., anticipet ; Psalt. Mozar., praeveniat.

sumamus : sed veniam erimurum . et spem eternitatis : terminam adipisci mereamur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. *ñ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace.

IN DOMINICO ANTE JEJUNIUM KALENDARUM NOVEMBRIUM.

^b Officium.

Dominus regnavit decorem induit : alleluja. *ñ*. Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P.* Alleluja. *ñ*. Gloria et honor etc. *P.* Alleluja.

Oratio. Te excelsa laus. *Requere in Dominico post Pentecosten. fol. 267.*

Prophetia. Hec dicit Dominus. Audite me. *Requere in Dominico ante Carnes tollendas. 85. Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum.

^c *Psallendo.* Ne memor fueris Deus iniquitates nostras antiquas : cito ^d apprehendat nos misericordia tua Domine. *ñ*. Quoniam pauperes facti sumus valde : adjuva nos Deus salutaris noster. *P.* Cito.

280 *Dicat Presbiter.* Silentium facite.

^e *Epistola.* Revelabitur ira Dei. *Requere in Dominica ut supra.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (1ª Cap. XV).

Illo in tempore : erant appropinquantes ad Dominum Jesum publicani et peccatores : ut audirent illum. Et murmurabant pharisei et scribae dicentes : quia hic peccatores recipit : et manducat eum illos. Et ait ad illos parabolam istam. Quis ex vobis homo qui habet centum oves : et si perdidit unam ex illis : nonne dimittit nonaginta novem in deserto : et vadit ad illam que perierat : donec inveniat illam ? Et cum invenit illam : imponit in humeros suos gaudens. Et veniens domum : convocat amicos et vicinos dicens illis. Congratulamini mihi : quia inveni ovem : quam perdideram. Dico vobis : quod ita gaudium erit in celo super uno peccatore penitentiam agente : quam supra nonaginta novem justis qui non indigent penitentia. Aut que mulier habens dracmas decem : si perdidit dracmam unam : nonne accendit lucernam et everrit domum : et querit diligenter donec inveniat ? Et cum invenit : convocat amicos et vicinas dicens. Congratulamini mihi : quia inveni dracmam meam : quam perdideram. Ita dico vobis. Gaudium erit in celo coram Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Lauda Hierusalem Dominum : conlauda Deum tuum Syon. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Ili dies exorationis sancti erunt

^g *Epistola.* Petenda est a Dominica ante carnes tollendas.

^h *Cap XV. Vers. 1-11.*

ⁱ *Lauda.* Ps. CALVII, 7.

unde ergo habet zizania? Et ait illis. Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei. Vis imus et colligimus ea? Et ait. Non: ne forte colligentes zizania: eradicetis simul cum eia et triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem. Et in tempore messis dicam messoribus: colligite primum zizania: et alligate ea in fasciculos ad comburendum. Triticum autem congregate in horreum meum. Aliam parabolam proposuit eis dicens. Simile est regnum celorum grano sinapis: quod accipiens homo seminavit in agro suo. Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit: majus est omnibus olivibus: et sit arbor: ita ut volucres celi veniant et habitent: in ramis ejus. Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum celorum fermento: quod acceptum mulier abscondit in farine satis tribus: donec fermentatum est totum. Hec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas. Et sine parabolis non loquebatur eis. Ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem. Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita a constitutione mundi. Tunc dimissis turbis: venit in domum. Et accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes. Domine: edisere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens: ait. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen hi sunt filii regni. Zizania autem filii sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea: est diabolus. Messis vero consummatio seculi est. Messores autem Angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania: et igne comburantur: sic erit in consummatione seculi. Mittet filius hominis Angelos suos: et colligent de regno ejus omnia scandala: et eos qui faciunt iniquitatem: et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum. Qui habet aurem audiendi audiat. *ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum.*

a *Lauda.* Alleluja. *ψ.* Qui posuit fines tuos pacem: et adipe frumenti satiat te. *P.* Alleluja.

b *Sacrificium.* Alleluja. Oblatio Domini est: odor suavissimus victima Dei: alleluja: alleluja: alleluja. *ψ.* Alleluja. Locutus est Dominus ad Moysen dicens: pones altare ante arcam testimonii coram propitiatorio: ubi loquar ad te: et ponet incensum Sacerdos super eum delectabile fragrans. *P.* Odor suavissimus.

Missa. Omnipotentem Deum qui humanum genus condidit ad gloriam: et post ruinam reparavit ad vitam: fratres charissimi humilliter exoremus. Ut

a *Lauda.* Ps. cxxvii, 11.

b *Sacrificium.* Ex Exod. xxix, 41 *ψ.* Ibid., xxx, 6.

c *Aliud.* Forte, *alium.*

d *Veritatis.* Forte addendum *carnis nostræ.*

e *Amborum.* Num *ambo.*

f *Proximus.* Sanctus Gregorius papa frequenter ingerebat mundi hujus instare finem (*Vide Hom. 1, 3, in Evang.*). Antea sanctus Ambrosius (*lib. xi: Lucam*) explicans illud cap. xxi, 9: *Cum audieritis prælia, etc.:* *Verborum, inquit, caelestium nulli magis quam nos testes sumus, quæ mundi finis inveniit; et infra Ergo*

impleat reparationis perfectionem: qui originis condidit dignitatem. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus omnipotens qui angelicam humanamque naturam creans: *e* aliud prescendendo iudicii reprobatione condemnas: aliud prædestinando: *d* veritatis assumptione glorificas. Tribue nobis te per redemptionis humane sacramentum habere propitium: et societate felicitatis angelice perpetuis laudibus attolere gloriosum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Accipe Domine offerentium munera atque vota: ut qui tibi sacrificium: quod te singulariter placare potest: confidentia pie servitutis offerimus: et sacrificii ipsius propitiatione: in tuam rediisse nos gratiam: uberius exultemus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus perennis pax: cujus electum munus pacis est premium. Quique pacificos esse tuos filios docuisti: infunde nobis dulcedinem pacis. Ut omne quod discordie est: funditus evanescat: et omne quod pacis est: eterna in nos suavitate dulcescat. Amen.

Inlatio. Dignum satis vere est: et omni dignitate conspicuum: tibi dare gloriam et honorem omnipotens Deus Pater: qui cum filio tuo et cum Spiritu *e* amborum unus in Trinitate equalis Deus creasti non stantem hominem: et in assumptione carnis unius persone redimisti perditum hominem: reparator occurrens in ejus occasum: qui bone conditionis perdidit statum. Proinde in hac tantumdem victima salutari confidentiam habentes: obsecramus et petimus: ut quia dies temporalis declinat ad vesperum: et status mundi properat ad occasum: et vivere corruptibiliter nostrum tendit ad terminum: repare nos in tempore. Veniant dies ad laudem tuam: sustententes et defectum mundi per spem beatitudinis **279** repromissum: concedas et in diem extremum vi presentis pervenire ad indulgentiam consequendam. Ut quia et diei et mundi et vite nostre finis proximo venit: in cunctis hoc sacrificium singulare nobis ad remedium se indesinenter dignetur opponere: ut nec occasus diei pre successionem tenebrarum nos vel polluat: vel anxios reddat: vel *f* proximo finis mundi reos secum ad interitum ducat: nec brevis vite nostre immundos usquequaque delineat: sed quod deficit dies: in consolationem nostram renovata lux reparat: et quod mundus tendit ad finem: spes futuri regni confoveat. Ut quod vivere nostrum resolutionis sue sustinet debitum: transitus pacis et leticia consequatur eterne beatitudinis. Ut quicquid in occasu nostro est: hec salutaris victima in eterne

quia in occasu seculi sumus; et addit rationes afferendi mundi finem adesse, scilicet jam per universum orbem prædicatum esse evangelium. Jam Gothi, inquit, et Armeni crediderunt, et ideo finem mundi videmus. Additque barbarorum in imperium Romanum irruptiones, etc. Idem argumentum sanctus Cyprianus (Ad Demetrianum) fuse prosequitur, eademque opinio tempore apostolorum plurium mentibus insederat (II Thess. 2), et vix ulla lapsa est ætas, quin aliquis eandem promovere conatus fuerit.

* IN JEJUNIO KALENDARUM NOVEMBRIUM.

Ad Nonam pro Missa.

Lectio libri Proverbiorum Salomonis. (b Ca. III).

ñ. Deo gratias.

Filli : habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo : et ne innitaris prudentie tue. In omnibus viis tuis cogita illum : et ipse diriget gressus tuos. Ne sis sapiens apud te ipsum. Time Dominum : et recede a malo. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Lectio libri Levitici. ñ. Deo gratias (c Ca. XXVI).

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad omnem cetum filiorum Israel : et dices ad eos. Ego enim sum Dominus Deus vester. Si in preceptis meis ambulaveritis : et mandata mea custodieritis : et feceritis ea : dabo vobis pluvias temporibus suis : et terra gignet germen suum : et pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam : et vindemia occupabit sementem. Et comedetis panem vestrum in saturitate : et absque pavore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris : dormietis : et non erunt qui extereant. Auferam malas bestias : et gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros : et corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris ce tum alienos : et centum ex vobis decem millia. Cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio. Respiciam vos et crescere faciam : multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. Comedatis vetustissima veterum : et vetera novis supervenientibus projicietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri : et non abjiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos : et ero vester Deus. Vos eritis populus meus : et ego Dominus Deus vester : d qui sanctifico vos. ñ. Amen.

282 * Psallendo. Propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum : nequando dicant gentes : ubi est Deus eorum? †. Propter honorem nominis tui Domine libera nos. P. Nequando.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (II, c. XI).

ñ. Deo gratias.

Fratres : Ecce tertio paratus sum venire ad vos : et non ero gravis vobis. Non enim quero que vestra sunt : sed vos. Neque enim debent filii parentibus

* In jejunio Kalend. Novembr. Jejunium hoc triduo mense Novembri observandum instituit concilium Gerundense (Can. 3). De eo sanctus Isidorus (De eccl. Off., lib. 1, c. 39) meminit : primum institutum fuit, ut Kalendis ipsis Novembris jejunium inciperet, sed quia non raro contingebat ut, in hebdomadam sequentem transferri deberet, eo quod intra triduum dies Dominica caderet, postea statutum fuit ut triduo ante festum sancti Martini observaretur. Et hinc jejunium sancti Martini cognominatum est. In libris tamen liturgicis primum nomen retinuit. Breviarium Mozarabum, in rubrica : Incipit officium jejuniorum Kalendarum Novembrium, quod observatur tribus diebus ante festum sancti Martini.

b Cap. III. Vers. 5-8.

c Cap. XXVI. Vers. 5-13.

A thesaurizare : sed parentes filiis. Ego autem libentissime impendam : et superimpendar pro animabus vestris. b An putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur. Omnia autem charissimi propter vestram edificationem. Timeo enim ne forte cum venero : non quales volo inveniam vos : i sed ego inveniar a vobis qualem non vultis. Ne forte contentiones : emulationes : animositates : dissensiones : distractiones : susurrations : iustationes : seditiones sint inter vos. Ne iterum cum venero : humiliet me Deus apud vos : et luceam multos ex his qui ante peccaverunt : et non egerunt penitentiam super immundiciam et fornicationem et impudicitiam : quam gesserunt. Ecce tertio hic venio ad vos : et in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Predixi et predico : ut presens vobis : et nunc absens his qui ante peccaverunt et ceteris hominibus : quoniam si venero iterum : non parcam. An experimentum queritis ejus : qui in me loquitur Christi? Quia in vobis non infirmatur : sed potens est in vobis. Nam et crucifixus est ex infirmitate : sed vivit ex virtute Dei. Nam et nos infirmi sumus in illo ex virtute Dei in vobis. Vosmetipsos tentantes : si estis in fide : ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos : quia Jesus Christus in vobis est? Nisi forte reprobis estis. Spero autem quod cognoscitis : quia nos non sumus reprobi. Oramus autem Deum : ut nihil mali faciatis. Non ut nos probati pereamus : sed ut vos quod bonum est faciatis. ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum (m Ca. XIII).

Illo in tempore : accesserunt ad Dominum Jesum Christum discipuli ejus dicentes. Desertus est locus : et hora jam preterit. Dimitte turbas : ut euntes in castella : emant sibi escas. Jesus autem dixit eis. Non habent necesse ire : date illis vos manducare. Responderunt ei. Non habemus hic nisi quinque panes : et duos pisces. Qui ait eis. Afferte illos mihi hic. Et cum jussisset turbam discumbere supra fenum : acceptis quinque panibus et duobus piscibus : aspiciens in celum benedixit et fregit : et dedit discipulis panes : discipuli autem turbis. Et manducaverunt omnes et saturati sunt : et tulerunt reliquia duodecim cophinos fragmentorum plenas : manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum exceptis mulieribus et parvulis : et magnificabantur

d Qui sanctifico vos. Illis imponebatur finis lectionis. Psallendo. Ps. LXXVIII, 9, 10. †. Ibid. 9; quibusdam omissis.

e Cap. XII. Vers. 14 xii, 1-8.

f Ecce tertio paratus sum. Vulg. et Gr. hoc paratus sum non legunt.

g An putatis. Syr., num adhuc putatis. Vulg., an putatis. Græc., iterum putatis.

i Sed ego. Vulg., Gr., et ego.

j Ex virtute Dei. Aliquid delicit. Vulg., sed vivens cum eo ex virtute Dei.

k Tentantes. Vulg., tentate.

l Pereamus. Vulg. et Gr., appareamus.

m Cap. XIV. Vers. 15-22.

n Et magnificabant. Illis finis imponebatur lectionis.

raël. *ñ*. Amen.

Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
Et cum.

Ida. Alleluja. *ÿ*. Laudate Dominum de celis :
cum in excelsis. *P.* Alleluja.

Missicum. Custodietis custodienda Sanctorum
dies altaris : et jam non erit ira super filios
alleluja.

• • Adest jejunium divina nobis fratres di-
ni auctoritate preceptum : quod Hieremie vatis
no declaratur : cum precipiente sibi Domino
suis predicatione jejunio per ministrum colle-
Hierusalem populi : volumen sacrum legendum
: ex quo ammoniti vitam corrigerent : et
sibi celestis vindicte sententiam tempera-
les igitur talibus doctrine informati exemplis
pati in unum : corporali concursu votorum :
conadjuvemur affectu. Revochemus ante oculos
ne fecimus : criminum abdita publicemus.
Abdicata caro marcescat : ne eternam ama-
sentiam sentiat in vindictam. Cito ille floctetur ad
: si nostre penitentis prospexerit vota. Pre-
ergo : ut in hoc die contriti cordis votum
: et nobis omnibus peccata dimittat.

Oratio. Deus qui olim hoc tempore Israelitico
: per Hieremiam vatem salubre pietatis con-
contulisti : quo pristinos **283** errores abji-
: quem cum prius permonita non audissent :
atam in Ecclesia tua Sacerdotum ac populo-
mentum accendit. Cognoscimus mala que
: sed veniam postulamus. De vindicta solli-
tissas publicamus delicti. Ne puniamur justi-
i non confitemur errata. Quia ergo pius es :
re lugentibus : parce peccantibus : indulge-
stibus. Non nos interimas pro peccato : adest
nostra confessio. Quia voluptuose contra te
amaricati jejunio ad te redimus. Unde quam-
nt immensa mala que gessimus : sed tu multo
nense pietatis es Dominus quem rogamus.
rgo te nobis per gratiam : ne redeamus ad
: et deficiamus in pena. Ut indulto nobis
beneficio parcens : et nostro donec pluviam
: et corda nostra repleas seminibus verbi
et correcte floreat nostra moribus vita : et
non atteratur ruina. *ñ*. Amen.

nomina. Accipe Deus Ecclesie tue lamentabi-
ecem, que hujus Instituti jejunii hodierno die
lebritatem. Suscipe confessionem : qua mise-
catus ignoscas : et preces : quibus defunctis
tus indulgeas. Ut in hoc die humiliationis
: et jejunia penitentium accipias : et sepulto-
necula miseratus absolvas. *ñ*. Amen.

racem. Scindentes corda nostra et non vesti-
: tuam Deus summe imploramus clementiam :
hoc die in hoc loco convenimus : deflere mala
asimus : et celestis flamme igniculo concre-

nda. Ps. cxlviii, 1.

crificium. Num. xviii, 5.

A memur. Quo dum vis charitatis tue in nostris cordi-
bus estuat : peccati a nobis potentia detrudatur ex-
usta.

ñ. Amen.

Intatio. Dignum et justum est : nos tibi Deo gra-
tias agere : et spiritales hostias immolare. Qui non
contines in ira misericordias tuas : qui peccata ho-
minum miseratus dissimulas. Mira quidem dispensa-
tiones discipline atque misericordie erga nos te et
justum pariter et misericordem ostendis : cum et
culpam insequeris ammonendo : et vindictam abrogas
miserando. Quos enim ferire poteris juste : corrigendos
ammones pietate. Iratum te primum iudicas,
ne iudicium per vindictam exerceas. Sic quippe olim
delinquentis populi : ac gentium conversionem ex-
pectans : hunc diem jejunio dedicandum vatis tui tes-
timonio declarasti. Cum ad correctionem prioris
populi idem propheta tuus audita ex ore tuo conver-
sionis monita : in volumine coartavit : atque con-
fluenti in Hierusalem multitudini recensendo inno-
tuit : ut aversus a te Israel reverteretur ab iniqui-
tibus suis : et non tuis ulcisceretur iudiciis. Salubri
quippe illos pietatis dignatus es subvenire consilio :
quos confessionis volebas sublevare remedio. Pre-
mittebas quippe vocem : ut averteret ultionem. Mi-
nararis penitentiam : ut temperares vindictam : pu-
blicabas iram : reversus ad veniam. Jejunium pre-
dicabatur : ut iniquitas solveretur. Nam cum ad
vindictam movereris justicia : per eam tamen qua
monebas : temperabas misericordiam. Nulla te no-
strorum scelera vincunt : nulla crimina a pietate
divertunt. Unde quia tante pietatis Dominus es : ut
non solum dissimulata non punias : sed etiam ad
regnum correcte perducas. Te quesumus ut contri-
tionis nostre confessionem accipias : et delictis pius
ignoscas. Inflexe cor nostrum ad diligendas justicias
tuas : et exhorrendas iniquitates nostras. Ut Eccle-
sie tue placatus suffragio : per eum cuncta que ro-
garis attribuas : per quem nos in unius sancte filii
soliditate conservas. Ipse quippe est Dominus noster
unigenitus Filius tuus. Cui merito omnes Angeli non
cessant clamare ita dicentes.

ñ. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es
Domine Deus noster. In cujus manu est ultionis
censura : et sanitatis medela. Qui penitentibus par-
cis : qui lachrymosis indulges : qui gementes ex-
audis. Qui jejunantium contritionem comprobas :
qui votum contriti cordis acceptas. Quiescat jam que-
sumus **284** indignatio tua : et placare super hoc
sacrificia tibi oblata : ut totius delicti nostri delens
chirographum : institutum a te hoc nostrum jeju-
nium acceptetur. Per Christum Dominum ac redem-
ptorem eternum.

Post pridie. *Oratio.* Multe sunt aversiones nostre :
quibus impediti a te recessimus : nec oculos ad ee-
lum sublevare audemus. Sed tu qui insperis nos de-

• Adest. Confer sanctum Isidorum (*De eccl. Off.*,
lib. 1. cap. 39).

iei conscientia nostra : alleva nos miseratione gratuita. Ut hoc sacrificium pro delictis nostris miseratus accipiens : ab omni nos crimine propiciatus emundes. *r.* Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam. Erubescimus Domine te Patrem vocibus appellare : qui filiorum amissimus dignitatem. Sed quia paterno affectu nos salvas : cum de propriis delictis non judicas : ideo etsi indigni filii paterne tamen preem fundimus pietati. Petentes ut in hoc nostre afflictionis tempore : nostrum juheas peccatum committere : Quos etsi meritis nequimus : saltim affectu comitis te Patrem invocemus atque dicamus. Pater noster. Humiliate vos etc.

Benedictio. Omnipotens Deus cui ob indictum hoc jejunium : nostra pandimus crimina : ab omni vos

delicto immunes efficiat. *r.* Amen. Suscipiens vestre abstinentie precem : numquam vos patiatur a suo dividi corpore. *r.* Amen. Ut sicut ammonitio ejus vos prevenit : qua divine animadversionis evasistis sententiam : ita miseratio subsequatur : qua perducamini ad coronam. *r.* Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum.

Dicat Chorus. Gustate. *Com.* Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 237.*

Oratio. Refecti Christi Corpore et Sanguine pariterque sanctificati Deo Patri omnipotentis gratias referamus : ut nos in eadem refectione et sanctificatione habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *r.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *r.* Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi : perliciamus cum pace. *r.* Deo gratias.

MISSALE MIXTUM

SECUNDUM REGULAM BEATI ISIDORI

DICTUM MOZARABES.

Pars secunda.

* INCIPIT SANCTORALE.

284 IN NATALE SANCTORUM MARTYRUM ^b JULIANI ET BASILISSE CONJUGIS EJUS : quorum festum facimus cum quattuor cappis.

Ad Missam. c Officium.

Dabo sanctis meis primam sessionem : alleluja :

Incipit Sanctorale. Sanctorale dicitur ea pars Missalis Plenarii quæ missas proprias et communes sanctorum continet. In Sacramentario Gelasiano Thonasi filiter secundus orationes et preces de natalibus sanctorum simul collectas exhibet, quæ in Sacramentariis sancti Leonis, sancti Gregorii, Bobiano, et in Missali Græco-Gothico sparse reperiuntur.

^b *Juliani et Basilissæ.* Celebras est tam in Oriente quam in Occidente memoria sanctorum martyrum Juliani et Basilissæ. De his agunt notissima Martyrologia Lucense Floruntini, Corbeionse Ducherii ; Gelonense, Romanum parvum, Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii ; Menologium Basilii, die 21 Junii, et Menologium Metrici Gottifredi Seheri, die 8 Januarii ; quibus adenda Missale, et Breviarium Mozarabum, vetustum Calendarium Gotho-Hispanum Pini, aut potius Francisci de Pisa, sæpius citandum, Orationale Gothicum, et Lectionarium Luxoviense, n. 18. Horum martyrum Acta exstant apud Lipouanum, tom. VII ; Sarrum, tom. 1 ; Membricum, tom. II, et Bollandum (*Tom. I., Jan., pag. 576*). Leo Allatius Græca se vidisse testatur Acta, quæ exstant, Latina a scriptore Synchroni, et ut ipse ait, ab oculato teste vulgata sunt, ea tamen Henschenius et Papebrochius (*T. I Maii, pag. 8, col. 1*), agentes de Ephemeredibus Græco-Mosis, conficta esse pronuntiant, et Papebrochius, in responsione ad accusationem de immam

in resurrectionem eterna ; et exquiram illos in pando meo : et lux perpetua lucebit eis alleluja : alleluja : et eternitas temporum preparata est eis : alleluja : alleluja. *†* Domine probasti me et cognovisti me : tu cognovisti sessionem meam et resur-

octavam P. Sebastiani a sancto Paulo ord. Carmel. (*Resp. part. II, art. 15, pag. 216*), asserit esse merum commentum, seu piam parabolam, ad commendandam virginitatem, compositam ab aliquo scriptore Latino sæculo, forsitan vii. Dies, et locus martyrii sanctorum Juliani et Basilissæ, sociorumque, diversimode in Martyrologiis leguntur. Alia die sexta, alia septima, Menologium Metricum Græcum die octava, alia cum Adonis et Usuardi Martyrologiis nona Januarii, ac demum Menologium Basilii 21 Junii, passos volunt. Locum autem passionis alia Antiochiam, Syriæ metropolim, ubi et sic sanctus Julianus tempore sancti Chrysostomi colebatur (*Hom. 47, tom. I*), alia Antiochiam in Ægypta appellant, urbem alias vix cognitam. Romanum parvum in *Mauritania Cæsariensi*, omisso ubi vocabulo, Julianum Basilissam, Celsum, Martianillum, passos exhibet. Demum Menologium Sirleti die 21 Junii Actinopoli, in Ægypto, sub Marciano præside, Julianum martyrium fecisse commemorat. Gotho-Hispani festum sancti Juliani et Basilissæ die septimo Januarii celebrabant. Calendarium Gotho-Hispanum, apud Bolland (*T. VI Julii in tract. hist. chron. de liturg. antiq. Hisp. pag. 76*), vii Id. Januarii : *Sancti Juliani et Basilissæ Martyrum Antiochæ.*

Orationale

c Officium. Ex Esdræ IV, II, 25. *†* Ps. CXXXVIII ^o

Deum Israel. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

• Lauda. Alleluja. *†*. Laudate Dominum de celis : laudate eum in excelsis. *P.* Alleluja.

• Sacrificium. Custodietis custodienda Sanctorum et custodias altaris : et jam non erit ira super filios Israel : alleluja.

Missæ. *•* Adest jejunium divina nobis fratres dilectissimi auctoritate preceptum : quod Hieremie vatis testimonio declaratur : cum precipiente sibi Domino noni mensi predicato jejunio per ministrum collectis in Hierusalem populis : volumen sacrum legendum innotuit : ex quo ammoniti vitam corrigerent : et paratam sibi celestis vindictæ sententiam temperarent. Nos igitur talibus doctrine informati exemplis congregati in unum : corporali concursu votorum : etiam coadjuvemur affectu. Revocemus ante oculos mala que fecimus : criminum abdita publicemus. Jejunii abdicata caro marcescat : ne eternam amaritudinem sentiat in vindictam. Cito ille fertetur ad veniam : si nostre penitentis prospexerit vota. Precemur ergo : ut in hoc die contriti cordis votum accipiat : et nobis omnibus peccata dimittat. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus qui olim hoc tempore Israelitico populo : per Hieremiam vatem salubre pietatis consilium contulisti : quo pristinos **283** errores abjicerent : quem cum prius permonita non audissent : convocatum in Ecclesia tua Sacerdotum ac populorum conventum accendit. Cognoscimus mala que fecimus : sed veniam postulamus. De vindicta solliciti : causas publicamus delicti. Ne puniamur justicia : si non constitemur errata. Quia ergo pius es : miserere lugentibus : parce peccantibus : indulge penitentibus. Non nos interimas pro peccato : adest enim nostra confessio. Quia voluptuose contra te egimus amaricati jejunio ad te redimus. Unde quamlibet sint immensa mala que gessimus : sed tu multo plus immense pietatis es Dominus quem rogamus. Dato ergo te nobis per gratiam : ne redeamus ad culpam : et deficiamus in pena. Ut indulto nobis pietatis beneficio parcens : et nostro donec pluviam semini : et corda nostra repleas seminibus verbi tui, quo et correctæ floreat nostra moribus vita : et famis non alteratur ruina. *ñ*. Amen.

Post nomina. Accipere Deus Ecclesie tue lamentabilem precem, que hujus Instituti jejunii hodierno die agit celebritatem. Suscipe confessionem : qua miseris placatus ignoscas : et preces : quibus defunctis miseratus indulgeas. Ut in hoc die humiliationis nostre : et jejunia penitentium accipias : et sepulcorum vincula miseratus absolvas. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Scindentes corda nostra et non vestimenta : tuam Deus summe imploramus clementiam : ut qui hoc die in hoc loco convenimus : deslere mala que gessimus : et celestis flamme igniculo concre-

• Lauda. Ps. cXLVIII, 1.

• Sacrificium. Num. XVI, 5.

A memur. Quo dum vis charitatis tue in nostris cordibus estuat : peccati a nobis potentia detrudatur exusta.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi Deo gratias agere : et spiritales hostias immolare. Qui non continens in ira misericordias tuas : qui peccata hominum miseratus dissimulas. Mira quidem dispensationes discipline atque misericordie erga nos te et justum pariter et misericordem ostendis : cum et culpas insequeris ammonendo : et vindictam abrogas miserando. Quos enim ferire poteras juste : corrigendos ammones pietate. Iratum te primum indicas, ne judicium per vindictam exerceas. Sic quippe olim delinquentis populi : ac gentium conversionem expectans : hunc diem jejunio dedicandum vatis tui testimonio declarasti. Cum ad correctionem prioris populi idem propheta tuus audita ex ore tuo conversionis monita : in volumine coartavit : atque confluenti in Hierusalem multitudini recensendo innotuit : ut aversus a te Israel reverteretur ab iniquitatibus suis : et non tuis ulcisceretur judiciis. Salubri quippe illos pietatis dignatus es subvenire consilio : quos confessionis volebas sublevare remedio. Premittebas quippe vocem : ut avertere ultionem. Minuere sententiam : ut temperares vindictam : publicabas iram : reversus ad veniam. Jejunium predicabatur : ut iniquitas solveretur. Nam cum ad vindictam movereris justicia : per eam tamen qua monebas : temperabas misericordiam. Nulla te nostrorum scelera vincunt : nulla crimina a pietate divertunt. Unde quia tante pietatis Dominus es : ut non solum dissimulata non punias : sed etiam ad regnum correcta perducas. Te quesumus ut contritionis nostre confessionem accipias : et delictis pius ignoscas. Inflexe cor nostrum ad diligendas justicias tuas : et exhorrendas iniquitates nostras. Ut Ecclesie tue placatus suffragio : per eum cuncta que rogaris attribuas : per quem nos in unius sancte filii soliditate conservas. Ipse quippe est Dominus noster unigenitus Filius tuus. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare ita dicentes.

ñ. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus noster. In cujus manu est ultionis censura : et sanitatis medela. Qui penitentibus parcis : qui lachrymosis indulges : qui gementes exaudis. Qui jejunantium contritionem comprobas : qui votum contriti cordis acceptas. Quiescat jam quesumus **284** indignatio tua : et placare super hec sacrificia tibi oblata : ut totius delicti nostri delens chirographum : institutum a te hoc nostrum jejunium acceptetur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Multe sunt aversiones nostre : quibus impediti a te recessimus : nec oculos ad cælum sublevare audemus. Sed tu qui inspiras nos de-

• Adest. Confer sanctum Isidorum (*De eccl. Off.*, lib. 1. cap. 39).

Jiei conscientia nostra : alleva nos miseratione gratuita. Ut hoc sacrificium pro delictis nostris miseratus accipiens : ab omni nos crimine propiciatus emundes. G. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam. Erubescimus Domine te Patrem vocibus appellare : qui filiorum amissimus dignitatem. Sed quia paterno affectu nos salvas : cum de propriis delictis non judicas : ideo etsi indigni filii paterne tamen precem fundimus pietati. Petentes ut in hoc nostre afflictionis tempore : nostrum jubeas peccatum omittire : Quos etsi meritis nequimus : saltem affectu cordis te Patrem invocemus atque dicamus. Pater noster. Humiliate vos etc.

Benedictio. Omnipotens Deus cui ob indictum hoc jejunium : nostra pandimus crimina : ab omni vos

A delicto immunes efficiat. R. Amen. Suscipiens vestre abstinentie precem : numquam vos patiaturo suo dividi corpore. R. Amen. Ut sicut aumunitione ejus vos prevenit : qua divine animadversionis evasistis sententiam : ita misratio subsequatur : qua perducamini ad coronam. R. Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum.

Dicat Chorus. Gustate. Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 237.*

Oratio. Refecti Christi Corpore et Sanguine pariterque sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectioe et sanctificatione habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. R. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi : perficimus cum pace. R. Deo gratias.

MISSALE MIXTUM

SECUNDUM REGULAM BEATI ISIDORI

DICTUM MOZARABES.

Pars secunda.

INCIPIT SANCTORALE.

284 IN NATALE SANCTORUM MARTYRUM ^b JULIANI ET BASILISSE CONJUGIS EJUS : quorum festum facimus cum quattuor cappis.

Ad Missam. c Officium.

Dabo : auctis meis primam sessionem : alleluja :

• *Incipit Sanctorale.* Sanctorale dicitur ea pars Missalis Menarii quæ missas proprias et communes sanctorum continet. In Sacramentario Gelasiano Thomasi filiter secundus orationes et preces de natalibus sanctorum simul collectas exhibet, quæ in Sacramentariis sancti Leonis, sancti Gregorii, Bobiano, et in Missali Gallo-Gothico sparse reperuntur.

^b *Juliani et Basilissæ.* Celebris est tam in Oriente quam in Occidente memoria sanctorum martyrum Juliani et Basilissæ. De his agunt notissima Martyrologia Lucense Florentini, Corbeionse Dacherii ; Gelonense, Romanum parvum, Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii ; Menologium Basilii, die 21 Januarii, et Menologium Metricum Gottfredi Seheri, die 8 Januarii ; quibus addenda Missale, et Breviarium Mozarabum, vetustum Kalendarium Gotho-Hispanum Pinii, aut potius Franisci de Pisa, sæpius citatum, Orationale Gothicum, et Lectionarium Luxoviense, n. 18. Horum martyrum Acta exstant apud Lipomanum. tom. VII ; Sarrum, tom. 1 ; Membrum, tom. II, et Bollandum (Tom. I., Jan., pag. 576). Leo Allatius Græca se vidisse testatur Acta, quæ exstant, Latina a scriptore Synchrono, et ut ipse ait, ab oculato teste vulgata sunt, ea tamen Henschenius et Papebrochius (T. I. Maii, pag. 8, col. 1), agentes de Ephemeredibus Græco-Moscis, conflictata esse pronuntiant, et Papebrochius, in responsione ad accusationem de immam

in resurrectionem eterna ; et exquiram illos in padio meo : et lux perpetua lucebit eis alleluja : alleluja : et eternitas temporum preparata est eis : alleluja : alleluja. †. Domine probasti me et cognovisti me : tu cognovisti sessionem meam et resur-

octavam P. Sebastiani a sancto Paulo ord. Carmel. (Resp. part. II, art. 15, pag. 216), asserit esse meram commentum, seu piam parabolam, ad commendandam virginitatem, compositam ab aliquo scriptore Latino seculo, forsitan vii. Dies, et locus martyrii sanctorum Juliani et Basilissæ, sociorumque, diversimode in Martyrologiis leguntur. Alia die sexta, alia septima, Menologium Metricum Græcum die octava, alia cum Adonis et Usuardi Martyrologiis nona Januarii, ac demum Menologium Basilii 21 Junii, passos volunt. Locum autem passionis alia Antiochiam, Syriæ metropolim, ubi et sic sanctus Julianus, tempore sancti Chrysostomi colebatur (Hom. 47, tom. I), alia Antiochiam in Ægypto appellant, urbem alias vix cognitam. Romanum parvum in Mauritania Cæsariensi, omisso ubi vocabulo, Julianum Basilissam, Celsum, Martiannam, passos exhibet. D. m. m. Menologium Sirleii die 21 Junii Antiochiam, in Ægypto, sub Marciano preside, Julianum martyrium fecisse commemorat. Gotho-Hispani festum sancti Juliani et Basilissæ die septimo Januarii celebrabant. Kalendarium Gotho-Hispanum, apud Bolland (T. VI Julii in tract. hist. chron. de liturg. antiq. Hisp. pag. 76), vii Id. Januarii : Sancti Juliani v. l. com. tum Martyrum Antiochæ. Orationale

^c Officium. Ex Esdræ IV, II, 23. †. Ps. cxxxviii. †

rectionem meam. P. Et lux. per. †. Gloria et honor A Patri. P. Et lux.

Oratio. Sancti tui itaque Domine Ju'ianus et Basilissa ut rosa germinaverunt in te qui es verus dies; et ut germen olive per noctem meruerunt in certamine adipisci premium salvationis eterne. Eorumque labor fuit in pena: quorum manet merces in gloria. Et nos qui Sanctorum tuorum meritis impares sumus: illorum intercessione: te juvante tuo in regno mereamur esse consortes. †. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. †. Amen. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

Propheta. Justorum anime in manu Dei sunt. *Requie in natale plurimorum Martyrum. fol. 428.* Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

Psallendo. Transivimus per ignem et aquam et induxisti nos in refrigerium. †. Probasti nos Deus sicut probatur argentum: posuisti tribulationes in dorso nostro. P. Et in.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Hebreos (b Cap. XI, XII).

†. Deo gratias.

Fratres: Sancti per fidem vicerunt regna. Operati sunt justiciam: adepti su (sic) repromissiones. Obtulerunt ora leonum. Extinxerunt impetum ignis. Effugaverunt aciem gladii. Convaluerunt de infirmitate. Fortes facti sunt in bello. Castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt: non suscipientes redemptionem, ut majorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria et verbera experti: insuper et vincula et carceres. Lapidati sunt. Secti sunt. Tentati sunt. In occisione gladii 285 mortui sunt. Circumierunt in melotis: et in pellibus caprinis. Egentes: angustiati. afflicti: quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes: in montibus: et in speluncis: et in cavernis terre. Et hi omnes testimonio fidei probati: non acceperunt repromissionem a Deo pro nobis melius aliquid^d providentie: ut ne sine nobis consummarentur. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testimonium: deponentes omne pondus: et circumstans nos peccatum: per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum: qui proposito sibi gaudio: sustinuit crucem confusione contempta: atque in dextera sedis Dei sedet. †. Amen.

Orationale Gothicum (Pag. 52: VII Id. Jan., oratio vel benedictio de festivitate sancti Juliani; et Calendarium Neapolitanum marmoreum, die VII: Pas. sancti Juliani et Basil. Porro Acta sanctorum Juliani et Basilissæ, sive conflictata illa, sive interpolata habeantur, recentia non sunt; nam in Lectionario Luxoviensi, n. 8, in vigiliis Epiphaniæ legenda exstant. Eadem Acta citat sanctus Eulogius (Lib. 1 memor. Sanctor.) adversus obtretractores martyrum Cordubensium. Erat haud procul ab urbe Toletana ecclesia, sancti Juliani sita in monasterio Agaliensi, cui abbas aliquando prafuit sanctus Hildephonsus. Erat et Con-

Erangelium. Ecce ego mitto vos sicut oves etc.

Quere in communi p'urimorum Martyrum. Folio 426.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

Lauda. Alleluja. †. Gaudete justi in Domino: rectos decet laudatio: alleluja.

Sacrificium. Omnes viri atque mulieres mente devota obtulerunt donaria: ut fierent opera que jussert Dominus per manum Moysi cunctis filiis Israel voluntarie: alleluja.

Missæ. Accedentes ad Domini nostri Jesu sacratissimam mensam fratres charissimi: oportet nos spiritali jocunditate letari: quia sancti Martyres Julianus et socii ejus meruerunt a Domino coronari. Et eorum labor fuit in pena: quorum merces manet in gloria. Propter celestem quippe coronam: presenti sustinuerunt in seculo penam: et per penam pervenerunt feliciter ad coronam. Contempserunt vitam: quam communis mors terminat: ut possiderent vitam: quam preciosa mors inchoat. Hi enim ne vivendo morerentur: moriendo vivere voluerunt. Ne timendo mortem: denegarent vitam: sed ut amodo vitam contemnerent vitam. Ut negaretur Christus vitam promittebat inimicus: sed non qualem Christus. Credentes ergo quod a Salvatore promittebatur: irriserunt quod a persecutore comminabatur. His namque duobus modis inimicus inlicit quosenuque deceperit: ut aut cruciando capiat: aut blandiendo decipiat. Sed quia fideles anime nec terrendo frangi potuerunt: nec inducendo decipi: ob hoc maluerunt Christo crucifigi: quam seculo reservari. Quorum merita etsi indigni non sufficimus honorare: in suffragio tamen nostre orationis exposcimus omnipotentem Deum principaliter exorantes: ut illam suarum gratiarum & diversa diversitas tribuat: reis indulgentiam: piis tutelam: laicis compunctionem: clericis disciplinam. Ut qui Sanctorum ejus sumus meritis impares: ipsorum intercessione eo jubente in regno suo mereamur esse consortes. †. Amen.

Alia Oratio. Celestis gratie largitor omnipotens Deus individua Trinitas: spiritualibus leticie adoramus obsequiis: qui Sanctorum tuorum mentibus: et insinuas omne quod cupiunt: et tribuis omne quod poscunt. Cum in martyrii certamine constituti acquisierunt de supplicio gloriam: de morte victoriam. Sibi negantes: ne sibi Deus postmodum negaretur. Julianus inter ea et socii ejus animas suas promptissima devotione perdentes: ut eas in eternum te restantinopoli. basilica sanctorum Juliani et Basilissæ (Du Cange, Constantinop. Christ., part. II, lib. IV. p. 127). Est et Romæ ecclesia sanctis Celso et Juliano dicata.

^a *Psallendo.* Ps. LXV, 12. †. Ibid. 10.

^b *Cap. XI.* Vers. 33-35, 1-3.

^c *Effugaverunt.* Ait Primasius. At Vulgat. effugerunt legit.

^d *Providentiæ.* Vulg., providente.

^e *Lauda.* Ps. XXXII, 1.

^f *Sacrificium.* Exod. XXXV, 9.

^g *Diversa.* Loge diversam diversitatem.

In festo S. Marcelli Pape et Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris pontificis fol. 425.

In festo Sancti Antonii Abbatis

Omnia dicantur de uno Confessore precipuo non Pontifice. fol. 452.

288 In festo S. Prisce Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Folio 436.

In festo S. Juliani Episcopi et Confessoris.

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fo. 452.

In festo Sanctorum a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 425. preter Missam.

Omnes filii Dei et probati milites Christi : hunc diem b^eatissimi Sebastiani laudibus attollamus : votis colamus : piisque affectibus consecremus : rogantes prelargissimam Domini pietatem : ut hujus predicti Martyris prece : eruamur a cunctis inlecebris viciorum : cujus predicamento Sanctorum corda excitata sunt ad triumphum. n̄ . Amen.

Alia Oratio. Deus qui per beatissimum Sebastianum Martyrem tuum tuorum fidelium animos roborasti : dum tibi illum latentem sub clamide terrea

A imperii : militem perfectum exhibuisti. Fac nos semper in tuis laudibus militare : os nostrum arma documento justicie : cor illustra tue dilectionis amore : atque carnem nostram erutam libidine clavis tue crucis adfige. n̄ . Amen.

Post nomina. Oratio. Solve Salvator noster et Domine nostrorum vincula peccatorum : qui olim resolvisti per Sebastianum Martyrem tuum os ancille tue e Zoe ad loquendum. Ut nomina tam offerentium : quam defunctorum qui nostro sunt ore prolata : eterna sint in annotatione adfixa. Quo sicut illa per predicamentum predicti martyris te meruit cognoscere Christum : sic nos mereamur edem pro nobis suffragante penitentie percipere fructum. n̄ . Amen.

Ad pacem. Oratio. Martyris tui Sebastiani precibus eterne omnipotens Deus nobis pacis dona largire. Per eum donans nobis habere integritatem pure dilectionis : per quem tuos accendisti Martyres ad amandam gloriam eterne felicitatis. n̄ . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui sic os Martyris sui Sebastiani veritatis armavit precumio : ut et nutantium in fide animas d confor-

a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum. Eodem modo Breviario Mozarabum in cribitur. In Calendario Bucheriano inter depositiones Martyrum : XIII Kal. Febr., Fabiani in Calisti, et Sebastiani in catacumbas. Martyrologium Lucense Florentinii, xiii Kal. Febr. : Romæ, in cœmeterio, Fabiani episcopi et Sebastiani. Corbeïense Dacherii, xiii Kal. Febr. : Romæ, in cœmeterio, Fabiani episcopi et passio sancti Sebastiani martyris. Gellonense, xiii Kal. Febr. : Romæ, Fabiani et Sebastiani martyri. Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum, eodem die xiii Kal. Febr. duas missas exhibent, quarum, in Gelasiano prima est sancti Sebastiani, in Gregoriano prima est sancti Fabiani, altera est sancti Sebastiani. Capitularia Evangeliorum in Georgi sancti Sebastiani primum, tum sancti Fabiani missam indicant. In multis Calendariis nulla est mentio sancti Fabiani. In fragmento vetusti Calendarii Gotho-Hispani : XIV Kal. Febr., sancti Sebastiani et comitum Roma. In missa et officio Mozarabico de sancto Fabiano silent. In Calendario Carthaginensi Mabilonii, xiii Kal. Febr. : sancti martyris Sivastiani. In Lectionario Ambrosiano Thomasi leg tur in sancti Sebastiani. In Missali Mediolanensi in sanctorum Sebastiani et Solutoris ; et in Calendario marmoreo Neapolitano, die 20 Januarii : Euthimii et Sevastiani. Cæterum de sancto Fabiano in vetusto Romanorum pontificum catalogo, e bibliotheca imperiali Viennensi, a Bucherio edito, legitur : Fabianus ann s quatuordecim, mense uno, diebus decem fuit temporibus Maximini, Gordiani, et Philippi, a consulatu Maximini et Africani usque Decio n et Grato ; passus est xiii Kal. Febr. Ei tamen Blanchinius non nisi annos xiii, mēsem unum, et dies x, concedit, quot illi imagines sancti Pauli Basilicæ tribuunt. ordinatum eum vult die 11 Decembris an. ar. vulg. 256, passum die 20 Januarii anno 250 (Vide Blanch., in not s ad sanctum Fabianum, tom. II Anastasii).

b Beatissimi Sebastiani laudibus. Celebrissimum in Ecclesia Occidentis nomen est sancti Sebastiani. Acta ejus exstant apud Billandum (Tom. II Januarii, pag. 405) quæ ab aliis sincera, ab aliis, in aliquibus, interpolata, ab aliis ab auctore quidam antiquo, sed non synchrono exarata censentur. Colitur sanctus Sebastianus a Gotho-Hispanis die 19 Janua-

rii, ut ex fragmento citati Calendarii habemus, quæ die in Hieronymiano Florentinii : Romæ, sancti Sebastiani martyris legitur, ab aliis Latinis passim die 20 Januarii ejus festivitas agitur. Græci in Menologio Metrico Seberi, et in Ephemer. Græc.-Mœscis (Bolland., tom. I Maii, p. 56), eundem 12 Decembris commemorant, et quidem in Menologio Seberi illi comites adjungunt Zoen, Tranquillinum, Claudium, Castorem, Tiburtium, Castulum, Marcellinum et Marcum. In Menologio Basili de eo silent. Annus passionis sancti Sebastiani hactenus incertus est, credibile est circa initia imperii Diocletiani passum esse. Certe Acta ostendunt sanctum Sebastianum martyrium subisse, cum Romæ Diocletianus præsens adesset. Sanctus Ambrosius (Enar. in ps. xviii, serm. 20, num. 5) populum ad persecutiones ferendas exhortans : Utamur exemplo Sebastiani martyris, cujus hodie natalis est, hic Mediolanensis oriundus est, Fortasse aut jam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mittor erat, advertit hic aut nullum esse aut tepere certamen, Romam profectus ubi propter fidei studium persecutiones acerbe servabant, ibi passus est hoc, est ibi coronatus. Itaque illic quo hospes advenit domicilium immortalitatis collocavit. Et paulo infra : Sicut enim unus persecutor Rex multis persecutionis præcepta mittebat, et per singulas vel civitates vel provincias erant diversi persecutores, etc. Quæ videntur persecutionem, non localem, sed generalem indicare, eamque ab uno rage hoc est uno imperatore excitatam. Cæterum pars reliquarum sancti Sebastiani anno 826 in Gallias translata, in monasterio sancti Medardi, apud Suessiones, cum honore deposita est. (Bolland., die 20 Januar. ; Eginardus, de Gestis Ludovici Pi, apud Andream de Crome, Hist. Franc. script. coetan., tom. II, pag. 270.) Romæ, via A pia celebris et vetusta est basilica sancti Sebastiani supra catacumbas excitata, ubi reliquæ ejus hactenus coluntur.

c Zoe. Consule Acta sancti Sebastiani, et Martyrologia quæ de sancta Zoe martyre die sexta Julii agunt.

d Confortaret. Marcum scilicet et Marcellianum fratres, pluresque alios, quos suis exhortationibus in fide Christi sanctus Sebastianus confirmavit.

laudis : ut omnia que vellet fiducialiter ^a in eum : **A** diligendo se fervore Sancti Spiritus ita coequales. **ñ**. Amen. Et sicut per illos effecit sibi vasa mundissima : sic carnali in vobis, voluptate devicta : plurimos exemplo vestro accendat ad celestia regna. **ñ**. Amen. Quique in eis donum contulit perfecte virginitatis : ipse vos purificet a delictis. **ñ**. Amen. Ut eos in commune omnes mereamur in illa beatitudine habere socios : quos in hac vita cernimus : etsi immeriti habere comites vel patronos. **ñ**. Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

287 *Post pridie. Oratio.* Ecce Domine dilecti tui Juliani : vel ^d spiritualis conjugis sue Basilissem iraculorum insignia predicantes : has hostias divinitati tue benedicendas offerimus : qui se tibi exhibentes in sacrificium verum : alios tibi exemplo suo in holocaustum veri sacrificii litaverunt : cum et per Julianum multorum Monachorum millium ^e Patrem : et per Basilissam Sanctarum Virginum coruscantem : copiosam utriusque sexus Monachorum scilicet ac Virginum in celesti gloria susceperis congregationem. Ex hoc igitur immensam bonitatis tue potenciam obsecramus : ut qui per utrosque electa animarum munera suscepisti : per nos humiles tuos hanc hostiam pro nostris peccatis oblatam dignanter suscipias : impensens benedictionem oblati : et expiationem sumpturis. **ñ**. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Christe amator castitatis et conlator eterne possessionis : qui beatissimum Martyrem Julianum ad te pro corpore exanimato clamantem exaudire dignatus es : precibus ejus per celestem vocem sine mora respondens : quod eundem dilectum tuum in nullo contristare volueris : in quo sic ipse cum Patre et Spiritu Sancto letabaris. Tu nobis concede ut ita in veritate vivamus : ne spiritum contristemus : in quo signati sumus. Quo ab eo per momenta compuncti et creati per eum tibi relatura exhibeamus orandi verba : que ipse nos docuisti ut dicamus. Pater noster qui.

D *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus qui Julianum et Basilissam ita gratie sue opibus premunivit : ut sic spirituali conjugio necerentur : ne carnis commixtio ullatenus misceretur. Ipse vos ad eorum exemplum efficiat castimonie dono sublines : et in

^a In eum. Lege in eo.

^b In cuppis. Consule Acta citata, apud Bollandum (Cap. 10).

^c Resplendere. Lege rutilant in claritate splendoris fulgoris.

^d Spiritualis conjugis. Confer Acta eorum, apud citatum Bollandum. Basilissa dicitur spiritualis conjugis, quia cum Juliano sponte convit de conser-

vanda virginitate
^e Patrem. De ingenti hoc monasterio, quod a persecutoribus cum omnibus monachis incensum fuit, meminit Menologium Basilii, die 21 Junii, in sancto Juliano, qui is, procul dubio, est cui uxor tribuitur Basilissa, etsi de ea sileat Menologium, quam alii etiam prætermittunt. De monasterio virginum a Basilissa excitato, consule Acta, apud Bollandum.

Dicat Chorus. Gustate et videte quam suavis est Dominus : alleluja : alleluja : alleluja. **ψ**. Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. **ψ**. Redimet Dominus animas servorum suorum : non derelinquet omnes qui sperant in eum : alleluja : alleluja : alleluja. **ψ**. Gloria et honor. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sanctorum Martyrum tuorum Juliani et Basilisse tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. **ñ**. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. **ñ**. *Chorus.* Deo gratias.

In festo Sancti Luctani Presbiteri.

Omnia dicantur de uno Confessore simplici. fol. 432.

In festo Sancti Pauli primi E: emite.

Omnia dicantur ut supra.

In festo quadraginta Martyrum.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In octava Epiphanie.

Omnia dicantur ut in die. fol. 59.

In festo Sancti Marii Episcopi.

Omnia dicantur de uno Confessore Pontifice. fol. 432.

In festo Sancti Felicis in Piciis Martyris.

Omnia dicantur unius Mart. fol. 421.

In festo Sancti Mauri Abbatis.

Omnia dicantur de uno Confessore simplici. fol. 422.

In festo S. Marcelli Pape et Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris pontificis fol. 425.

In festo Sancti Antonii Abbatis

Omnia dicantur de uno Confessore precipuo non Pontifice. fol. 452.

288 In festo S. Priscæ Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Folio 436.

In festo S. Juliani Episcopi et Confessoris.

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. F. 452.

In festo Sanctorum ^a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 425. preter Missam.

Omnes filii Dei et probati milites Christi : hunc diem ^b beatissimi Sebastiani laudibus attollamus : vultis colimus : piisque affectibus consecremus : rogantes prelargissimam Domini pietatem : ut hujus predicti Martyris prece : eruamur a cunctis inlecebris viciorum : cujus predicamento Sanctorum corda excitata sunt ad triumphum. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus qui per beatissimum Sebastianum Martyrem tuum tuorum fidelium animos roborasti : dum tibi illum latentem sub clamide terrena

A imperii : militem perfectum exhibuisti. Fac nos semper in tuis laudibus militare : os nostrum arma documento justicie : cor illustra tue dilectionis amore : atque carnem nostram erutam libidine clavis tue crucis adfige. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Solve Salvator noster et Domine nostrorum vincula peccatorum : qui olim resolvisti per Sebastianum Martyrem tuum os ancille tue ^c Zoe ad loquendum. Ut nomina tam offerentium : quam defunctorum qui nostro sunt ore prolata : eterna sint in annotatione adfixa. Quo sicut illa per predicamentum predicti martyris te meruit cognoscere Christum : sic nos mereamur eodem pro nobis suffragante penitentie percipere fructum. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Martyris tui Sebastiani precibus eterne omnipotens Deus nobis pacis dona largire. Per eum donans nobis habere integritatem pure dilectionis : per quem tuos accendisti Martyres ad amandam gloriam eterne felicitatis. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui sic os Martyris sui Sebastiani veritatis armavit preconio : ut et nutantium in fide animas ^d confor-

^a *Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum.* Eodem modo Breviario Mozarabum in cribitur. In Calendario Bucheriano inter depositiones Martyrum : XIII Kal. Febr., Fabiani in Calisti, et Sebastiani in catacumbas. Martyrologium Lucense Florentinii, XIII Kal. Febr. : Romæ, in cœmeterio, Fabiani episcopi et Sebastiani. Corbeicense Dacherii, XIII Kal. Febr. : Romæ, in cœmeterio, Fabiani episcopi et passio sancti Sebastiani martyris. Gellonense, XIII Kal. Febr. : Romæ, Fabiani et Sebastiani martyr. Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum, eodem die XIII Kal. Febr. duas missas exhibent, quarum, in Gelasiano prima est sancti Sebastiani, in Gregoriano prima est sancti Fabiani, altera est sancti Sebastiani. Capitularia Evangeliorum Georgi sancti Sebastiani primum, tum sancti Fabiani missam indicant. In multis Calendariis nulla est mentio sancti Fabiani. In fragmento vetusti Calendarii Gotho-Hispani : XIV Kal. Febr., sancti Sebastiani et comitum Roma. In missa et officio Mozarabico de sancto Fabiano silent. In Calendario Carthaginensi Mabillouii, XIII Kal. Febr. : sancti martyris Sivastiani. In Lectionario Ambrosiano Thomasi legitur in sancti Sebastiani. In Missali Mediolanensi in sanctorum Sebastiani et Solutoris ; et in Calendario marmoreo Neapolitano, die 20 Januarii : Enthimii et Sevastiani. Cæterum de sancto Fabiano in vetusto Romanorum pontificum catalogo, et bibliotheca imperiali Viennensi, a Bucherio edito, legitur : Fabianus annis quatuordecim, mense uno, diebus decem fuit temporibus Maximini, Gordiani, et Philippi, a consulatu Maximini et Africani usque Decio II et Grato ; passus est XIII Kal. Febr. Et tamen Blanchinius non nisi annos XII, mensem unum, et dies X, concedit, quot illi imagines sancti Pauli Basilicæ tribuunt, ordinatum eum vult die 11 Decembris an. ar. vulg. 256, passum die 20 Januarii anno 250 (Vide Blanch., in notis ad sanctum Fabianum, tom. II Anastasii).

^b *Beatissimi Sebastiani laudibus.* Celebratissimum in Ecclesia Occidentis nomen est sancti Sebastiani. Acta ejus exstant apud Bollandum (Tom. II Januarii, pag. 465) quæ ab aliis sincera, ab aliis, in aliis, interpolata, ab aliis ab auctore quidem antiquo, sed non synchrono exarata censentur. Colitur sanctus Sebastianus a Gotho-Hispanis die 19 Janua-

rii, ut ex fragmento citati Calendarii habemus, quod die in Hieronymiano Florentinii : Romæ, sancti Sebastiani martyris legitur, ab aliis Latinis passim die 20 Januarii ejus festivitas agitur. Græci in Menologio Metrico Seberi, et in Ephemer. Græc.-Mœsis (Bolland., tom. I Maii, p. 56), eundem 12 Decembris commemorant, et quidem in Menologio Seberi illi comites adiungunt Zoen, Tranquillinum, Claudium, Castorem, Tiburtium, Castulum, Marcellinum et Marcum. In Menologio Basilii de eo silent. Annus passionis sancti Sebastiani hactenus incertus est, credibile est circa initia imperii Diocletiani passum esse. Certe Acta ostendunt sanctum Sebastianum martyrium subisse, cum Romæ Diocletianus præsens adesset. Sanctus Ambrosius (Enar. in ps. cxviii, serm. 20, num. 5) populum ad persecutiones ferendas exhortans : Utamur ex. m. p. Sebastiani martyris, cujus hodie natalis est, hic Mediolanensem orinandum er, Fortasse aut jam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in hæc partem, aut mitior erat, advertit hic aut nullum esse aut tepere certamen, Romam profectus ubi propter fidei studium persecutiones acerbe feriebant, ibi passus est hoc, est ibi coronatus. Itaque illic quo hospes advenit domicilium immortalitatis collocavit. Et paulo infra : Sicut enim unus persecutor Ras multis persecutionis præcepta mittebat, et per singulas vel civitates vel provincias erant diversi persecutores, etc. Quæ videntur persecutionem, non localem, sed generalem indicare, eamque ab uno rege hoc est uno imperatore excitatam. Cæterum pars reliquarum sancti Sebastiani anno 826 in Gallias translata, in monasterio sancti Medardi, apud Suessiones, cum honore deposita est. (Bolland., die 20 Januarii ; Eginardus, de Gestis Ludovici Pii, apud Andream de Chesne, Hist. Franc. script. coetan., tom. II, pag. 270.) Romæ, via A pia celebris et vetusta est basilica sancti Sebastiani supra catacumbas excitata, ubi reliquæ ejus hactenus coluntur.

^c *Zoe.* Consule Acta sancti Sebastiani, et Martyrologia quæ de sancta Zoe martyre die sexta Juli agunt.

^d *Confortaret.* Marcum scilicet et Marcilianum fratres, pluresque alios, quos suis exhortationibus in fide Christi sanctus Sebastianus confirmavit.

taret : et obtrusum beatissime Zoe sermonis ostium aperiret. In utroque prestabilis. Nam absconsum se militem exhibens Christo : Sanctorum animas veritatis confortabat ex verbo. Quo nec momentaneis tribulationibus cederent : nec blandimentis carnalibus subjugarentur. Et hoc quidem ut se militem occultaret absconditum non suum aufugiendo supplicium : sed pro roborandis hoc agebat nutantium animis bellatorum. Eo sibi a Domino credens dona tribui cumulantia : quo non solus meruisset pertingere ad coronam. Proinde te quesumus altissime summe Deus : ut inventu hujus Martyris tui Sebastiani : precibus nostris ades digneris. Omite culpam : tribue gratiam. Languorem expelle : vite commoda tribue. Imperti pacem : petulantiam quoque nostre carnis extingue. Bone vite studiis nos atque actibus refove : et perennitatis nobis felicitatem tribue. Ut gloriam tuam quam tuus Martyr Sebastianus laudat in munere : nos quoque laudemus ex confessionis proprie voce proclamantes : atque ita dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. O quam gloriosum est nomen Filii tui Deus Pater in Sanctis : in quo beatus hic Martyr Sebastianus cum sociis Martyribus suis : et obtrusum motorum ora solvit et contractionibus podagrice * nodositatis medelam infudit. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine hanc nostre oblationis hostiam puram : quam tibi in honorem Martyris tui Sebastiani offerimus dedicandam. Ut quotquot ex ea libaverimus : illo repleamur documento virtutum : quo per hunc Martyrem confortata sunt in fide corda nutantia beatorum. *ñ. Amen.*

* *Nodositatis.* Tranquilinus, pater Marci et Marciliani, in Actis sancti Sebastiani (*N. 76*), et (*Ibid.*, n. 56) Chromatius, morbo articulari laborantes, a sancto Sebastiano sanitati restituti leguntur.

^b *Intercedentium.* Acta ejus testantur sanctum Sebastianum sagittis confossum, ac pro mortuo derelictam, cura Christianorum convalescere, sed demum fuste percussus occubuisse. Erat autem fustuarium, poena militaris cum infamia conjuncta, certam mortem inferens, de qua consule Lypsius (*De milit. Roman.*, lib. v, dial. 18). Menologium Græcum Seberi, de morte sancti Sebastiani, refert : *Τόττεται τὸ σάπιον, caro percussitur, fuste scilicet, quod Seberus carne gladio cæditur, contra Actorum fidem, transiit.*

^c *Sancti Luciani.* Eodem modo Breviario Mozarabum inscribitur. Græci sanctum Lucianum presbyterum et martyrem die 15 Octobris colunt (*Menolog. Basil.*, *Ephem. Græc.-Mosæ*, apud Bolland., tom. I *Hæii*). Latini, ut plurimum, eundem die 7 Januarii commemorant, qua die olim Antiochiæ celebratur (*S. Chrys.*, *hom. de S. Lucian.*). Ita Martyrologia Lucense Florentini, Corbeiense, Epternacense, Romanum parvum, Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii. Gotho-Hispanorum. Alii festum sancti Luciani die 8 Januarii celebrant. Fragmentum Kalendarii Piniarii, iv Id. Jan. : *Sancti Luciani presbyteri martyris Eliopoli* [lege *Helenopoli*]. Alii, et fortasse tota provincia Carthaginensis, die 20 Januarii, qua die in Missali et Breviario Mozarabum officio et missa gaudet. De sancto Luciano Eusebius, in *Historia ecclesiastica* (*Lib. viii, cap. 13, lib. ix, cap. 6, Edit.*

Ad Orationem Dominicam.

Erigite fratres oculi ad celum petentes a Deo perenne auxilium : qui hunc beatissimum Sebastianum Martyrem tuum insutum ictibus sagittarum post exceptum supplicium : eternum convocavit ad regnum. Clamate ad illum : et nullo modo detis ei silentium. Nam ostendet in vobis indulgentie pietatem : si pia eum invocaverimus ex voce proclamantes : atque ita dicentes. Pater noster.

269 *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Salvator noster ac Dominus pro cuius amore Sebastianus Martyr confixus est vulneribus sagittarum : pro qua vobis efficiat omnes sagittas aercarum potestatum. *ñ. Amen.* Quique animam ejus ^b intercedentium manu vocavit ad regnum : ipse vos e mundo evocet ad superne vocationis bravium gloriosum. *ñ. Amen.* Ut cum eo in illa die pariter de visione Domini gaudeatis : cuius hic hodie festum amabiliter celebratis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi.

Oratio. Domine Deus omnipotens.

Quere in Sancti Juliani et Basilisse. Felio 287.

IN FESTO * SANCTI LUCIANI PRESBITERI ET MARTYRIS.

Omnia dicantur sicut unius Martyris. Fol. 425.

Excepta Missa que sequitur.

Beatissimi Martyris sui Luciani Presbyteri agonem divina virtute perfectum : votis solemnibus fratres dilectissimi celebremus. Ut qui tria uphalem palmam

Valesii), sanctus Chrysostomus (*Hom. de sancto Luciano, tom. II, pag. 524, Oper. Edit. Maur.*), sanctus Hieronymus (*De Vir. Illustr., cap. 77*), aliique plures meminere. Ejus Acta ab ince to auctore composita exstant apud Bollandum (*Tom. I Januar., pag. 559*). Sanctus Lucianus patria Sarnosatenus fuisse traditur, domo nobilis, parentibus fidelibus ortus, a quibus ab infantia fide Christiana, castis moribus, bonisque artibus in patria sedulo imbutus est. Mortuo utroque parente, Edessam secessit ; qua in urbe sacrarum litterarum studio incubuit, Macario quodam præceptore ; deinde baptizatus, a sacro fonte vitam ascetarum more instituit, a vino et ab esu carnum abstinuit, frequenter etiam jejunare assuevit, Antiochiæ scholam aperuit, frequentia auditorum celebrem ; ad presbyteri ordinem, in Ecclesia Antiochena, promotus novam Septuaginta Interpretum versionem edidit, de qua sanctus Hieronymus (*Apel. adv. Ruf. l. II, n. 2*) : *Alexandria et Aegyptus Hesyrium laudat auctorem ; Constantinopolis, usque ad Antiochiam, Luciani martyris ex-molaria probat, medie inter has provinciarum Palestinæ Codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius, et Pamphilus vulgaverunt.* Hæc ille breviter versiones Septuaginta interpretum recensens. De hac versione auctor Synopsis sacræ Scripturæ, inter opera sancti Athanasii, in fine, scribit : *Septima et postrema interpretatio sancti Luciani Magni Ascetæ et martyris est.* Cum igitur talis esset sanctus Lucianus vitæ continentia, et sacrarum litterarum scientia conspicuus, Antiochiæ a persecutoribus detentus, Nicomediam perducitur ; de secta et vitæ ratione interrogatus, celebri

pro fidei munimento Christo opitulante promeruit A
obtinere: patrocinii nobis suum intercessum apud
eum cuius jam presentia gratulatur: dignetur im-
pendere. Et ipse nobis peccatorum tribuat veniam:
qui eidem contulit immortalitatis coronam. *ñ. Amen.*

Acti Oratio. Iteratis precibus te Dominum Deum
nostrum suppliciter deposcimus: cuius honor san-
ctitas est: quem diligere salus est: quem amare
perfectio. Concede in omnem Ecclesiam tuam sancti
Martyris tui Luciani Presbyteri lucere vestigia: ut
te regente omnium gressus: ea nos via perducas ad
vitam: que Martyrem tuum extulit ad coronam. *Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus qui Sancto ac beatis-
simo Martyri tuo Luciano Presbytero id muneri
contulisti: ut qui propter te peregit in late passionis
liberaliter cursum: hujus multitudinis mereretur B
occursum. Presta nobis: ut ejus suffragio offeren-
tium vota suscipias: et requiem defunctis impertias.
Donans nobis ita tui Martyris Luciani Presbyteri
imitari fidem: ut consimilem a te post transitum
mereamus percipere mercedem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Dona nobis omnipotens Deus
Martyris tui Luciani Presbyteri celebrantibus festum:
sincere pacis et charitatis affectum. Ut qui
in honorem ejus tibi sacrificium deferrimus laudis:
nobis a te impetremus donaria charitatis. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus:
ut pro virtutibus Martyris tui Luciani Presbyteri
tibi laudes dicamus: et honoremus nomen san-
ctum tuum studiis animarum. Qui tantum fidei robur tuo
militi prestitisti: ut corpori flamma cederet: ferrum C
stuperet in pectore: et suis vincerentur tela vulne-
ribus. Tantus enim in eo extitit amor nominis tui:
ut non avidi morsus ferarum: non rabies ursorum:
non leonum insatiabilis furor eidem metum mortis
incusserit: non lacrumatum ferro corpus animos in-
clinavit: non sicuturum sulcis latus fidem professe
virtutis exclusit: nec ille sanguinis fluxus ungula-
rum stridore revocatus: vocem supplicationis exe-

oratione, fidei Christiane dogmata explicavit et de-
fendit coram præsidente, ipso Maximino audiente (*Eus.
Hist. l. ix, c. 9, et lib. viii, cap. 13*); in carcerem
inde raptus, cum dictus duo *decim super testas polli-
nas extensus* jussisset, *tertia decima die obiit*, ut scri-
bit anonymus auctor in Job, inter opera Origenis
(*Tom. II, lib. II, pag. 885, Edit. Maur.*) ut alii tradunt,
multis, et diversi generis, tormentis, et dira
fame tortus, ad singulas interrogationes id unum re-
spondebat: *Christianus sum, et cum hac voce vitam
suavit. obiitque, salvum referens Christo depositum.*
Hæc sanctus Chrysostomus in citata homelia. Passus
est sanctus Lucianus die septima Januarii, anno æræ
vulgaris 312, imperante Maximino, pridie autem
quam obiret, jacens in carcere, sacra mysteria ce-
lebravit, pectore suo, pro altari, usus, ut Acta ejus
testantur. Defuncti corpus in mare projectum, inde-
que a Christianis extractum Drepani sepultum est,
quem locum Constantinus in honorem sancti marty-
ris instauravit, ad urbis dignitatem extulit, et a Ma-
tris nomine Helenopolim nominavit, concessa im-
munitate vecigatum, quo usque ante urbem pro-
spectus pateret. An sanctus Lucianus martyr is sit
quem sanctus Alexander, episcopus Alexandrinus,
in epistola ad sanctum Alexandrum Constantinopolita-
num (*Theod. Hist. eccl. l. I, c. 3*) tanquam Ariane

git. Hec est corona Martyris tui Luciani Presbyteri.
Hec est celestis pompa virtutum. Fortiora sunt
vulnera Martyris tui Luciani Presbyteri: quam tela
carnificis. Rogamus ergo te Domine: ut sicut ejus
virtutibus victoris prestitisti triumphum: ita nobis
favorem auxilii tui perpetuum largiaris: et prestes
nobis hunc in solacium: quem prebere dignatus es
in exemplum. Per te cui merito omnes Angeli et
Archangeli non cessant clamare quotidie: ita di-
centes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vero benedictus Do-
minus noster Jesus Christus Filius tuus: qui Martyri
suo Luciano Presbytero: et dimicandi virtutem: et
regnandi tribuit potestatem. Quo illi esset con-
cors in regno: pro quo animam tradidisset supplicio.
Haberetque eum in munere: quem consortem ha-
buisset in passione. Vere solus ipse est Dominus et
Salvator noster Jesus Christus: qui et Sanctis confert
premium: et peccatoribus penitentiae fructum. Ipse
est **290** Christus Dominus ac redemptor æternus.

Post pridie. Oblatas tibi omnipotens Deus ob hono-
rem Martyris tui Luciani Presbyteri victimas propi-
cius attende: ut qui justis tui memoriam facientes vo-
tuum sacrificium exhibemus: nostrorum criminum
a te indulgentiam consequi mereamur. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Cum ex lege tua Domine noverimus: in memoria
eterna esse justum: non pro illius sed pro nostri
commendatione hoc tibi offerimus holocaustum. Pe-
tentem ut qui ejus animam fecisti in passione victri-
cem: nostrum votum efficias in confessione victorem:
quo eodem suffragante: clamorem nostre accipias
vocis. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Do-
minus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Benedictio. Christus Dominus qui Martyri suo Lu-
ciano Presbytero patientie contulit votum: patien-
tiam vobis tribuat contra omnes inlecebras vicio-
rum. *ñ. Amen.* Ut qui illi donavit peracta passione

hæresis parentem tradidit, merito in dubium voca-
tur; is enim Lucianus, teste sancto Alexandro, par-
tes Pauli Samosatani secutus, post ejus mortem a
communione ecclesiastica, diuturno trium episcopo-
rum, Domni, Timæi, et Cyrilli tempore segregatus
fuit, nec nisi sub Tyranno episcopo (qui ab anno
306 ad 310 sedit) ad rectam fidem et catholicam
communione rediit, et martyr Lucianus a doctrina
Pauli Samosatani, ut Symbolum ejus nomine edi-
tum ostendit, et ab ejusdem vitæ ratione, ut omnes
fatentur, alienus fuit. Paulus enim moribus dissolu-
tus, Lucianus castus, et omni vita sanctissimus;
Paulus Christum merum hominem, Lucianus Chri-
stum Deum de Deo, unigenitum, et perfectum, im-
ginem Patris professus est. Sed de recta sancti Lu-
ciani martyris fide vide, si lubet, quæ ad Brevia-
rium notavi.

^a *Morsus ferarum.* Ad bestias damnatum fuisse
sanctum Lucianum, auctor est sanctus Chrysostomus,
in citata homelia, aliaque tormenta recensit quæ in
Actis ejus omittuntur, quem idmodum in hac illa
dicatione nihil de dira fame illa dicitur, quam tanta
eloquentia sanctus Chrysostomus describit.

^b *Tradidisset. Lege tradiderat.*

^c *Habuisset. Lege habuerat.*

coronam: vobis conferat peracto luctamine mundi A gaudia repromissa. *ñ.* Amen. Ut qui in hoc die tanti Martyris ovantes solennia celebratis: cum eodem post transitum collocat: in celestibus sedibus gaudeatis. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

B. cat. Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi Corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens.

Quere in S. Juliani et Basilisse. F. 237. Et ubi dicitur Sanctorum Juliani et Basilisse. dicatur Sancti Martyris tui Luciani Presbyteri.

IN FESTO ^a SANCTE AGNETIS VIRGINIS ET MARTYRIS.

Omnia dicantur unius Virginis. Fol. 456. excepta B Missa que sequitur.

Agnoscentes dilectissimi fratres beatissimam Agnetem Virginem plus animo valuisse: quam corpore: plus fide: ^b quam germine: plus etiam spirituali robore: ^c quam etate. Que Christum sibi specialem sponsum suo in corpore iudicans: nec persuasione

^a *Sanctæ Agnetis.* De sancta Agnete virgine et martyre Romana Kalendarium Bucherianum inter martyrum depositiones: *XXII Kal. Febr., Agnetis in Nomentana;* exstat enim Romæ via Nomentana vetusta, et celeberrima sanctæ Agnetis basilica. Kalendarium Carthaginense: *XII Kal. Febr., sanctæ martyris Agnes.* Marmorum Neapolitanum: *XXI. N S AGNE. Vigesimo primo Januarii Natale sanctæ Agnæ;* nam et *Agna* et *Agnes* scriptoribus passim appellatur; ejus autem memoria in Menologio Basilii Græci, die 5 Julii; in Mæneis, et in Menologio Seberi, die 14 et 21 Januarii et die 5 Julii colitur. Latini ferme omnes in vetustissimis Martyrologiis sanctam Agnetem die 21 Januarii, qua passa est, commemorant. Lucense Florentinii, et Corbeïense Dacherii, XII Kal. Febr.: *Romæ, passio sanctæ Agnetis Virginis.* Accedunt Beda, Ado, Usuardus et Baronius, in suis Martyrologiis, Gotho-Hispani alii die 21 Januarii festum sanctæ Agnetis celebrant, alii die vigesima Januarii. Causa discrepantiæ orta est ob festivitatem sanctorum Fructuosi, Augurii et Eulogii, qui eodem die Tarracone passi sunt quo Romæ sancta Agnes. In Missali et Breviario Mozarabum, atque adeo Toleti olim, et fortasse in tota Carthaginensi provincia sancta Agnes die suo 21 Januarii colitur, et festivitas sanctorum Augurii, Eulogii et Fructuosi in diem 13 Februarii transferitur; at in Tarraconensi provincia, ut dies 21 Januarii servetur integer sanctis Fructuoso, Augurio et Eulogio Tarraconensibus, festivitas sanctæ Agnetis die 20 Januarii agitur, ut ex fragmento Kalendarii Gotho-Hispani a Francisco de Pisa primum, et deinde a Joanne Pinio edito habemus: *XIII Kal. Febr., sanctarum Agnetis et Emerentianæ, Romæ;* et die sequenti: *XII Kal. Febr., sanctorum Fructuosi episc., Augurii et Eulogii diaconorum Tarracon. mar.* Apud Romanos bis quotannis, mense Januarii colitur sancta Agnes die 21, quo passa est, et die 28, quo nata est. Prima festivitas Sacramentario Gelasiano, et vetustis Capitularibus Evangeliorum: *Natale sanctæ Agnetis virginis de passione;* altera vero: *Natale sanctæ Agnetis de natiuitate,* quæ modo sanctæ Agnetis *secundo* dicitur, de qua vide Baronium (*In not. ad Martyrol.*), Bollandus (*Tom. II Jan.*) die 21 sanctam Agnetem in persecutione Valeriani passam esse opinatur; alii ad immanem Diocletiani persecutionem ejus martyrium retrahunt, quæ opinio probabilior est Sollerio (*In not. ad Usuard. Mart.*), eique favere

arducitur: nec muneribus inclinatur: quo carnalis conjugii copula neceretur. Omnipotenti Domino supplicemus: ut idem qui spirituali copula sponsus hujus est virginis: in suis nos delectari semper faciat amplexibus castitatis.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus qui nudatum corpus Agnetis Virginis tue: celestis stole ^d obtexisti ex teguine: vestiatur quesumus Ecclesia tua claris vestibus innocentie: et justicie claritate. Quo in ea et Sacerdotum vita nitore castitatis prepolleat: et uirginitatis sexus conditio ea que postulaverit ^e adipiscatur. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Conditor et reparator humani generis Christe Filius Dei: qui capiti Virginis tue: quod jam erat celesti rore perfusum: magnam contulisti gratiam capillorum: quo suis videretur ad honorem ^f crinibus tecta: que propriis fuerat ad contumeliam vestimentis exuta. Tu pius offerentium accipe vota: defunctis requiem prestans: et cunctos in commune ejusdem Virginis prece fac pervenire ad eternam salvationem. *ñ.* Amen.

videtur sanctus Augustinus (*Serm. 351, tom. V Oper., Ed. Maur., col. 1517*), cum sanctam Agnetem eadem persecutione passam dicat qua celebris martyr Thebestina Crispina: *Hoc cogitat tempore persecutionis non solum Agnem fuisse coronatam virginem, sed et Crispinam mulierem.* Crispina autem, ut constat, Annulino proconsule passa est, sub Diocletiano. Martyrium sanctæ Agnetis carmine descripsit Prudentius (*Hymn. 14, de coronis*). Exstant Acta ejus, quæ sancto Ambrosio vulgo tribuuntur. De sancta Agnete plura habet sanctus Ambrosius (*Lib. I de Virginibus*). Est et sermo sancti Maximi Taurinensis, quo passio sanctæ Agnetis describitur (*Edit. P. Rainaudi, p. 225*). De eadem sanctus Augustinus, Adelmus, et Venantius Fortunatus meminere. Est etiam in Missali Gallo-Gothico missa propria sanctæ Agnetis.

^b *Quam germine.* Sancta Agnes genere nobilis existisse creditur. Præfatio missæ sanctæ Agnetis, in Missali Gallo-Gothico: *O vera nobilitas quæ sic terrena generatione processit ut ad divinitatis consortiam perveniret!*

^c *Quam etate.* Sanctam Agnetem tenera ætate passam esse omnes fatentur. Prudentius eam describit, *jugali vix habilem toro, primis in annis puellulam.* Immolatio missæ Gallo-Gothicæ, *in tenero adhuc corpore, et nondum puellare flore maturo* fortem. Sanctus Ambrosius (*lib. I de Virg., c. 2*) scribit: *Hæc duodecim annorum martyrium fecisse traditur.* Acta vulgata et sanctus Augustinus (*Serm. 285, tom. V Oper.*) eam tredocim annorum fuisse perhibent, nimirum quæ, completo duodecimo, annum decimum tertium agebat. Sanctus Maximus ait diabolum armasse juvenem contra *infantiam Agnetis.*

^d *Obtextisti.* Confer Acta vulgata et homeliæ sancti Maximi, in qua: *Nam exspoliata virgo legitur crinibus, exspoliata ab hominibus malis, restituta ab angelis bonis.*

^e *Adipiscatur.* Lege *adipiscatur.*

^f *Crinibus tecta.* De ea re memoriam retinet præclarus lapis, olim in cryptis juxta basilicam sanctæ Agnetis effossus; deinde, ut credebatur, deperditus, tandem anno 1728, dum pavementum basilicæ relicteretur, detectus, et modo parieti basilicæ altius legendusque prostat.

Fama refert sanctos dudum retulisse parentes Agnetem cum lugubres cantus tuba concrepisset

dantius. In plagis supra modum : in mortibus frequenter. A Judeis quinquies quadragenis : una minus accipi. Ter virgis cesus sum. Semel lapidatus sum. Ter naufragium feci. Nocte et die in profundum maris fui. In itineribus sepe. Periculis fluminum : periculis latronum : periculis ex genere : periculis ex gentibus : periculis in civitate : periculis in solitudine : periculis in mare : periculis in falsis fratribus. In labore et erumna. In vigiliis multis. In fame et siti. In jejuniis multis. In frigore et nuditate. Preter ea que extrinsecus sunt : instantia mea quotidiana : sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur : et ego non infirmor ? quis scandalizatur : et ego non uror ? Si gloriari oportet : que infirmitatis mee sunt gloriabor. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi sancti : qui est benedictus in secula seculorum. *ñ*. Amen. Evangelium. Homo quidam nobilis. *Require retro in Sancti Saturnini. fo. 24.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

* Lauda. Alleluja.

Dicat. *ÿ*. Salvum me fac Domine quoniam introierunt aque usque ad animam meam. *P.* Alleluja.

b Sacrificium. Hec dicit Dominus formans te ex utero auxiliator tuus : noli timere serve meus rectissime quem elegi : quia ego tecum sum : alleluja : alleluja. *ÿ*. Effundam spiritum meum super te : et super semen tuum benedictionem meam : et germinabitur inter herbas quasi salices juxta fluentes aquas. *C* *P.* Quia.

Missæ. Cunctorum licet dilectissimi fratres gloriosas martyrum passiones : quas distincta regionibus loca meruerunt : una fides faciat omnibus indiscreto honore venerabiles : meritoque eis non sit dispar reverentia colendi : quibus par fuit causa moriendi : tamen proprium sibi quiddam in ipso celebritatis officio civilis amor vindicat : et *c* cognita provincia ad illam gratie dignitatem nature jungit religionem. Quia major sit leticie ambitus : in quo patrie servit affectus. Quoque nos Sancto beatissimoque Vincentio : cujus ita animus : ut noster est : jure debemus. Qui genialis soli alumnæ plebem : et patrocinio erexit et titulo. Magnus confidentia divine protectionis existens : qui vernaculos populos ornaturus assereret : asserturus ornaret. Qui eorum devotionem Deo ingereret : quorum obsidem se dedisset. Ut inter diversas mundi partes : que semine Apostolice predicationis suscepto : perfectam frugem

* Lauda. Ps. LXI, 1.

b Sacrificium. Ex Isaia, XLIV, 1. *ÿ*. Ibid., 5, 4.

c Cognita. Forte, cognata. Tres provinciæ Tarracoenensis urbes de sancto Vincentio contendebant : Osca, ubi in domo in qua natus asserebant ejus solemnæ celebrabantur : Cæsarangusta, pro qua aperte pugnat Prudentius (*Hymn. 5 de coron. et Hymn. 4 de xviii martyribus Cæsarangustani*) et sanctus Eugenius Toletanus episcopus (*In epigr. apud Sirmundam*) ; Valentia demum, in qua urbe passus

in Martyribus obtulerunt : hec quoque hujus operæ muneris gratia non careret : et domesticum Sanctorum municipatum in illa celi statione non perderet. Habens in prorogandis : accipiendisque reliquit et ipsa quod redderet. Hanc ergo amplius propria venerentur : quam peregrinam mirantur. Ut pro eis se potentior ostendat in beneficiis : quibus amabiliorem se agnoscit in gaudiis. Suoque interventa et incolam letificaturus et advenam : equale tuitionis auxilium reddat pro cineribus mundo : civibus pro sepulchro. Amoveat a regione plagam : a religione perfidiam. Et qui fuit Ecclesie victor : patrie sit defensor. Et in eo sic fidei protectione laboret : in qua fuit *d* infidelitate : ut contradictione **293** noceret. Et quoniam hujus virtutibus tu Deus Pater omnipotens auctor esse dignosceris : clementiam tuam imploramus acclives. Ut qui Martyri tuo Vincentio victore dedisti coronam : nobis peccatoribus indulgentiam de tua larga pietate concedas. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Convertere Domine ad preces familie tue : quas pro tuo honore per eum deferimus : per ejus confessionem et mortem : te predicatum incredulis sine cunctatione cognovimus. Ideoque clementia patientie tue ita nostris adsit petitionibus : ut nostris per eum patiat se imprecari orationibus. Quicquid enim per eum speratur : a te expectatur. Ipse nobis de te quod in se redundat exhibeat. Ipse ad te preces nostras portitor deferat. Ipse nobis placabilitatem tuam intercessor obtineat. Te autem almae Vincenti vernule Martyr cuncta cohors aumna lachrymabili prece circumdat : te hujus catervæ *e* toga submissa flagitat mente. Universis de te plura *l* s devotio : singulisque in se diversa necessitudo est. Alius ovans vota persolvit. Alius plorans mestitulis questus exponit. Tua sanctitas : et vota suscipiat : et tediosis succurrat. Beatitudo enim tua omnibus auxiliis remedia a te venari compellit. Obtinendi namque pro singulis apud Dominum Jesum Christum : et nostrum est fidere : sine cunctatione operari : et tuum libenter prestare quod imploreris. Tuo freti intercessu recurrant ad penitentiam lapsi : ad indulgentiam rei : ad leticiam mesti : ad medelam languidi. Suos ad cespites exules : ad portum tranquillitatis naufragi : regione ad proprias peregrini : ad redemptionem captivi : a *s* spitem civis : ad quietem hospites. Tuo obtentu jugis adhereat clementia Regibus. Potestatibus patientia. Militibus modestia. Tuo interventu *f* adsuescant avari misericordiam. Luxuriosi continentiam Petulaantes pudicitiam. Tuo suffragio perfruantur

est et juxta quam sepultus. Scriptor autem *missæ* hac invidiosa contentione prætermissa, sanctum Vincentium, tanquam civem suum toti provinciæ Tarracoenensi, imo toti Hispaniæ, colendum proponit.

d Infidelitate. Lege infidelitati.

e Toga. Num forte togata. Tarraco enim dicta est cognomine togata, sed potius toga hoc loco idem est atque frequentia.

f Adsuescant. Num forte, addiscunt.

In festo ^a Sancti Vincentii Martyris.

Ad Missam. ^b Officium.

De profundis clamavi ad te Domine : alleluja. Domine exaudi vocem meam : alleluja : alleluja : alleluja. ψ . Fiant aures tue intendentes in orationem meam. P. Domine ex. ψ . Gloria et honor. P. Domine.

Oratio. Domine Deus presta propicius : ut beatissimus Vincentius Martyr tuus vincat suis meritis nostra flagitia : qui non suis sed divinis viribus : sevientium potuit superare supplicia. Ut qui dudum in illis vicit impietatis atrocitatem : in nobis male cupiditatis superet voluntatem. $\mathfrak{A}$. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. Dominus sit semper vobiscum. $\mathfrak{A}$. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (c Cap. XLIII, XLIV).

$\mathfrak{A}$. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Creans te Jacob et formans te Israel. Noli timere quoniam redemi te : et vocavi te nomine tuo : meus es tu. Cum transieris per aquam tecum ero : et flumina non operient te. Cum ambulaveris in igne non combureris : et flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus : sanctus Israel Salvator tuus. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis : et gloriosus : ego dilexi te. Ego dabo homines pro te : et populos pro anima tua. Noli timere : quoniam tecum ego sum. Hec dicit Dominus. Faciens et formans te ab utero auxiliator tuus. Noli timere serve meus Jacob rectissime : quem elegi.

^a Sancti Vincentii. De Sancto Vincentio levita et martyre Casaraugustano die 22 Januarii agunt Missale et Breviarium Mozarabum, Orationale Gothicum, Sacramentarium Gregorianum, Lectionarius Ambrosianus eminentissimi Thomasi et Capitularia Evangeliorum Georgi, quibus patet vetusta consuetudine festum sancti Vincentii celebratum esse Romæ, et Mediolani ; nec dissentiunt Kalendararia et Martyrologia. Beda in Martyrologio Germanico XI Kal. Febr., in Hispania, sancti Vincentii levitæ et martyris. Fragmentum Kalendarii Gotho-Hispani sæpius laudatum : XI Kal. Febr., sancti Vincentii levitæ et Mart., Valentia. Kalendarium Carthaginense : XI Kal. Febr., sancti martyris Vincentii. Apographa Hieronymiana frequenter sancto Vincentio præponunt sanctum Valerium episcopum, illicque plures martyres socios addunt. Lucense Florentini, xi Kal. Febr. : In Hispania, civitate Valentia, sancti Valerii episcopi, et Vincentii diaconi, et martyrum xviii, cum sociis suis. Corbeisense Dacherii xi Kal. Febr. In Hispania, civitate Valentia, passio sancti Valerii episcopi et Vincentii diaconi et martyris, et martyrum xviii, etc. At hi omnes eadem die passi non sunt. Consule Bollandum (Tom. II Jan., ad diem 22), et Florantinum (In notis ad Martyrologium), qui verisimile putat hos octodecim martyres Casaraugustanos eos esse quos in hymno quinto de coronis Prudentius recenset, certe pleraque nomina conveniunt, quædam tamen in Martyrologiis corrupta leguntur. Græci, in Menologio Basili, die 22 Januarii de sancto Vincentio agunt. Celebris erat in Africa cultus sancti Vincentii ut, præter Kalendarium Carthaginense, declarant quatuor sancti Augustini Sermones de eo habiti, in quorum tertio, qui est sermo 276 (Tom. V, Edit. Maur.), hæc leguntur : Quæ hodie regio, quæque provincia est, quo usque vel Romanum imperium, vel Christianum nomen, extenditur, quæ nativalem non gaudet celebrare Vincentii. Nihilominus in Sacramentario Gelasiano, et in libris liturgicis Gallicanis nihil invenitur de sancto Vincentio qui procul dubio

A Effundam enim aquam super sitientem : et fluentem super aridam. Effundam enim spiritum meum super semen tuum : et benedictionem meam super stirpem tuam. Et germinabunt inter herbas quasi salices juxta fluentes aquas. $\mathfrak{A}$. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. $\mathfrak{A}$. Et cum.

^d Psallendo. Sanctus iste quem elegisti et assumpsisti Domine inhabitavit in tabernaculis tuis. ψ . Te decet hymnus Deus in Syon : 292 et tibi reddetur votum in Hierusalem : quia ad te omnis caro veniet : exaudi Deus deprecationem meam. P. Inhabita. ψ . Campi tui replebuntur ubertate : pinguescent fines deserti et exultatione colles accingentur : induti sunt arietes ovium : et convalles abundabunt frumento. P. Inhabita.

B *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (II, c ca. XI).

Deo gratias.

Fratres. Libenter enim suffertis insipientes : cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis autem : si quis vos in servitute redegit. Si quis devorat. Si quis accipit : si quis extollitur : si quis in faciem vos cedit. Secundum ignobilitatem dico : quasi nos infirmi fuerimus. In quo quis audet in insipientiam dico. Audet ego. Hebrei supi : et ego. Israël ite sunt : et ego. Semen Abrae sunt : et ego. Ministri Christi sunt : ut minus sapiens dico : plus ego. In laboribus plurimis : in carceribus abun-

a Gallis colebatur. Passus est sanctus Vincentius Valentia, sub præside Daciano, anno æræ vulgaris 304. Acta passionis ejus prædialia nulla fuerunt, quippe quæ literarum apicibus annotari iudex noluit, ne scilicet inhumanis sævitia suæ et invictæ martyris patientiæ certa memoria exstaret, ut scriptor synchronus passionis sancti Vincentii animadvertit. Martyrium sancti Vincentii describit Prudentius hymno quinto de coronis. Exstat præterea passio sancti Vincentii apud Bollandum (Tom. II Jan., ad diem 22) et apud Du. Th. Ruinart (Act. Martyr sinc. et select., pag. 389) ab auctore synchrono, brevi post restitutam Ecclesiæ pacem, scripta, quæ in ecclesiis legebantur, ut ex sancto Augustino (Sermon. 247, tom. V, ed. nov.) constat. Est autem animadvertendum, sanctum Vincentium levitam et martyrem Casaraugustanum, qui Valentia passus est, distinguendum esse ab alio sancto Vincentio pariter levita et martyre, qui in eadem persecutione, sub eodem præside Daciano, Abulæ, cum duobus sororibus, Sabina et Christeta, passus est, de quo vi Kal. Nov. in Breviario Mozarabum agitur, et a sancto Vincentio, qui Agenni in Aquitania, anno incerto, passus est, de quo Gregorius Turonensis (Hist. Franc. lib. vii, cap. 55) et Vincentius Fortunatus (lib. 1, carm. viii, ix) meminere ; nonnullæ enim in Gallis ecclesiæ, ut notat P. Longuevall. (Hist. de l'Église gallicane, t. 1, liv. 1, p. 135) primitus in honorem sancti Vincentii Agennensis erectæ, postea sibi sanctum Vincentium Casaraugustanum dicunt, utpote celebriorem, patronum asciverunt.

^b Officium. Ps. cxxi, ψ . Ibid., 2.

^c Cap. XLIII, Vers. 1-6, quibusdam omissis, et cap. XLIV, 2-5.

^d Psallendo. Ex Ps. Lxiv, 5. ψ . Ibid., 1, 2, 12, 13, 14.

^e Cap. XI, Vers. 19-35.

^f Infirmi fuerimus. Ita in Græco. Addit Vulgata, In hac parte.

despectus sui ipse esset arbiter : qui minister : ipse A
 testis fieret : qui satellites. Huiusque concilium san-
 ctum miraretur : per quod persequens minaretur.
 Videbat namque alto defossatas in visceribus verberum
 scrobes : et in sevientis supplicio ferentis manum
 plus vulneris invenire : quam corporis. Nudaque
 ossa non jam carnem ictibus probare : sed sanguinem.
 Solumque vigentem spiritum : eo stulticiam exprobrare
 iudicis : qui potentiam provocaret auctoris. Carceris
 queruntur angustie : et obstrusus omnino locus :
 quo detruderetur eligitur. Non jam qui pestem
 persecutionis auferret : sed qui laudem confessionis
 absconderet. Credens quod causam confessionis
 averteret : si personam qui se spreverat absentaret.
 Minusque Datianus erubesceret : si Vincentium
 populus non videret. Contuse substernuntur :
 teste : quo jaceat : quarum ad nocendum natura
 hinc acuitur : si frangatur. Ut reddita membra
 tormentis ea sustinerent fragmina : que secarent :
 atque in vim se acuminis mole sua superjacens corpus
 urgeret : sed fallitur iudicii sui opinione crudelitas.
 * Nam majestas tua famulo suo amplius in confessione
 comitata : infert novam veteribus tenebris lucem :
 et tabernaculum sibi : amici sui reddidit ergastulum.
 Fovet laceros artus : medicat Dei manus : et ad
 venustiore soliditatem suppletis plagarum fosis
 ultra laterum damna compensat insolita tanti
 luminis claritate : percussus obstupere custodes.
 Vocem hymnam concinentis mens palidi janitoris
 expavit : currit exanimis metu minister ad presidem :
 gravius reverentis relatio nuncii percussura quam
 gladii. Cum nec posset ex magnitudine rei tacere :
 quod viderat : et non auderet Domino dicere : quod
 volebat. Mox in sermone narrantis tremor occupat :
 dolor lacerat : furor inflammat. Mortis pena subtra-
 hitur : cui pompa carceris invidetur. Profana infer-
 rendi exitus complementum suspendit industria :
 non volens parcere si desistat : sed timens coronare
 si puniat : proferretur ex illo celestis gratie secum
 atque in secreto habitantis recessu : et pulcrior si
 adhuc sit passurus : et fortior. Sed ubi desiderium
 viri ad regnum Dei anime oblatione tendentis
 intelligit : hoc detrahendum meritis credidit. Quod
 tormentis quoque titulum contraheret laudis : si
 nomen incideret questionis. Nec tantam gloriam
 iusticia redderet : si vita penam non tolleret. Sulcatis
 per unguam costis : et patentibus sejuncta nervorum
 crate compagibus : lenis ac blandioris strati
 fulera substituit. Et cum deficere eum odio sancte
 confessionis exoptet : tamen eum vivere adhuc mendacio
 sue miserationis infamci : ac si amoto paululum
 modicumque carnifice animam quietius exalet :
 dicatur non cecidisse fuisse : sed mortuus. Quasi non
 eum pena consumpserit : in quo et pena consumpta
 est. Gratias ergo tibi Jesu bone : quod anima tuo

^a Nam majestas tua. De insigni hoc miraculo fuso scribunt auctor passionis sancti Vincentii, et Prudentius (*Hymn. 6 de coron.*)

^b Avis. Corvus erat. Confer Prudentium (*In hyano*)

digna consortio : que pertinax tulit supplicium : ei
 mendax fuit obsequium. Et que fuit contenta quod
 fureret : hoc sit dedignata quod parceret. Sic redeun-
 tem ad Dominum suum celestis suscepit aula Vin-
 centium : ut eodem in supernis penetralibus jam re-
 cepto : Datianum corpus ejus vinceret : quem Datanus
 etiam in corpore non vicisset. Comperto Saucii
 transitu : ejus sibi permittit cadaveris expiatione
 vindictam : cujus gemit ex **295** virtutis perfe-
 ctione victoriam. Exponi senesca comedentibus fu-
 rore suo membra litoribus : avibus mandat et canibus.
 Ut tali pastu eorum impleret ventrem : quorum
 generet mentem. His tamen parcentibus : ille deter-
 ior : ut majori meritorum miraculo eorum consu-
 tudo mutaretur : quorum natura non tollitur. Mittitur
^b avis generaliter inhumatis inimica corporibus :
 que eo persequatur improba quo alatur. Sed quo in
 laudem Dei cresceret gratiam victoribus rependens :
 prohibitas appositi corporis dapes jejuna servaret :
 ac ne hoc quasi spreta fecisset : non solum non con-
 tingeret : sed veteret. Eo nimirum obtinens Vincen-
 tius prestante : ne comedat : quo Helyas meruit sus-
 cipere transmittente quod comedat. Haud procul
 aura corporis lupus cadaver odoratur : quod cum
 jam forte contiguum excubiis avis discreta rostro
 pinno unguibus retro ageret : faciem ingruentis verberat.
 Siccas fere fauces posite retorsere cervices :
 et reiduo post tergum capite jacentibus in collo
 auribus mansueto lumine strictis dentibus rictus re-
 portat. Id in similitudinem penitentis : ostendens
 quod spectaculi auxisset pompam non corpori fecisset
 injuriam. Vicit Datianum etiam bellua intellectu :
 cum in Datiano belluam Vincentius vicisset spirita.
 O impudens furor et stulta vesania corvus obsequitur :
 lupus veneratur : Datianus irascitur. Ad occulendam
 igitur ejus laudem non jam secretum elegit : sed
 profundum. Credens sibi ad delitescendum Martyris
 gloriam : non jam claustra fidem servatura : sed maria.
 Quasi te Domine elementa prohiberent : cui abdita
 patuissent. Et cum illa que ipse obstruxerat
 penetrasses : ista que tu fundaveras non adires.
 Datur nautis mergendum corpus in fluctibus : ut in
 auxilium suum equora perficerent : cui ad vincendum
 militem tuum terra defecerat. ^c Projicitur e navigatis
 magna freti parte fervoribus : cum et sacco premere-
 tur et saxo. Que inter ferventes undas potens brachii
 tui manus secuta : que spiritum intulit ad celum,
 corpus retulit ad sepulchrum. Ille te in preconio tu
 victoris addente : quod allatum in altum mersus
 emergeret. Et laudabilius sursum ascenderet : quam
 deorsum amplius descendisset. Sed non in longum
 est in submersi mora letata gentilitas : protinus
 ejecto in litoris quiete Vincentio : insultationis sue
 passa naufragium vidit non preclam fluctibus se de-
 disse : sed sarcinam disposuit vincere mundum.

et Acta passionis sancti Vincentii.

^c Projicitur. Confer Passionem, Prudentium et sanctum Augustinum (*Serm. 274, 276, t. V*), ubi Vincentius mortuus maria transnasse dicitur.

ceci corde fidei luce. Hebrei Catholica fide. Ere-
ctione oppressi. Solutione victi. Correctione devii.
Salute inconvulsibili furiosi. Tuo adjuti auxilio am-
biant : teneantque Clerici sanctitatem. Monachi cu-
stodiam. Religiosi castimoniam. Perfectissimam Laici
honestatem. Teque intercedente perfectum habeat
sapientia intellectum. Terra profectum. Anima lu-
crum. Vita Judicium.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Inter Patriarcharum inclite
memorie titulos : Prophetarumque sublimes vaticinio
fascis : atque Martyrum illustres sacram per
mortem triumphos : eximiam in agone celesti proba-
tumque ocium : athletam Sanctum Vincentium
amore vernulo plebs alumna veneratur. Ob cujus
annua festa quesumus omnipotens Christe : ut offe-
rentium nomina volumen vite contineat : et eternis
sedibus tua mansuros clementia censeat. Ad quos
precedentium nos in pace Dominica animas pax per-
petua confoveat : et quies eterna possideat. ñ. Amen.
Quia tu es vita etc.

Ad pacem. Oratio. Christe cujus magnitudo poten-
tie Vincentii Martyris tui corpus . quod vesano * Da-
tiani furore fuerat marinis projectum in fluctibus :
undis advehentibus honorandum revocavit litoribus.
Tu nos eodem Martyre suffragante a procelloso
hinc seculi profundo : manu pietatis in supernis
attolle. Ut qui inimico impellente in hoc mare excre-
scentibus delictis cecidimus : et per charitatem que
est cooperitio peccatorum ad portum salutis quando-

* *Datiani.* Sanctum Vincentium, præside Datiano, C
vel, ut alii malunt, Daciano, passum esse, Acta ejus
passionis et sanctus Augustinus (*Serm.* 276, tom. V,
Ed. Maur.) testantur.

† *Alia oratio.* Erat hæc oratio ad pacem propria,
ut opinor, Ecclesie Cæsaraugustane in qua tunica
sancti Vincentii magna veneratione colebatur. Sanctus
Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. lib. III, c. 29*) refert
quod, cum Francorum reges Childebertus et Clotarius,
regnante apud Hispanos Theuda, Cæsaraugustam ob-
siderent, cives, induci ciliis, abstinentes a cibis et
peculis, cum tunica beati Vincentii martyris muros
ciritalis spallendo circumierunt; mulieres quoque
amicæ nigris palliis, dissoluta cæsarie, superposito
cinere, ut eis putaretur virorum funeribus deservire,
plangendo sequebantur, ita totam spem locum iste
ad Domini misericordiam retulit, nec frustra luere
preces, nam, soluta obsidione, reges Francorum,
acquisita maxima Hispaniæ parte, cum magnis spoliis
in Galliam redierunt, quas tamen sanctus Isidorus (*In
Chron. Goth.*) non inultis abuisse scribit. Fama est
Childebertum, inter alia spolia, in Galliam tulisse
tunicam sancti Vincentii, quam ab episcopo Cæsaraugustano
acceperat, pro munere; atque juxta Parisios basilicam
sancti Vincentii struxisse, in qua insignem hanc reliquiam
reponit, de qua re Gregorius Turonensis prius silet.
Est apud Andream de Chesne (*Hist. Franc. script. Coæt., tom. I, pag. 60*)
anonymus scriptor, qui circa annum septingentesimum
gesta regum Francorum litteris commendavit; is refert
Childebertum regem ab episcopo Cæsaraugustano reliquias
sancti Vincentii postulasse: At ille dedit ei stolam
ejus, et infra: Childebertus vero Parisios veniens
ecclesiam in honorem beati Vincentii martyris edificavit.
Non igitur tunicam sancti Vincentii sed stolam
ejus in Galliam retulerunt Franci, quæ sive idem ac
orarium, ut putat Mariana (*De*

que perveniamus : letaturi cum omnibus invicem :
quos dilectio tua jungit in hac presenti Martyris tui
solemnitate.

ñ. Amen.

‡ *Alia Oratio que dicitur si Sacerdos voluerit.* Deus
cujus tunica desuper totum contexta : unitate fidei
pacisque sacramentum designat : concede causa ob-
sequæ : quam pro tuo nomine huic deferimus tunice
pacem in te Ecclesie tue : pacem populis et gen-
tibus : pacem nobis omnibus presenti in caterva con-
venientibus : quam ipse instituisi : et quam disci-
pulos tuos servare mandasti : et sine qua veni-
nem tibi placere docuisti. Presta Pater perpetue per
294 Jesum Christum Filium tuum Dominum no-
strum : qui es vera pax nostra et charitas indisrup-
ta : vivens tecum et regnans cum Spiritu Sancto :
in Trinitate unus Deus in secula seculorum.

ñ. Amen.

§ *Inlatio.* Dignum et justum est : justum et dignum
est : nos tibi agere gratias omnipotens Deus. Pro
cujus nomine ille noster gloriosus toto orbe Vincen-
tius levitici honoris gradu potissimus : in stola miles
tuus : albe vestis candidatus furentem in Christo
rabidi hostis insaniam interritus adiit : modestus
sustinuit : securus inrisit. Sciens paratus esse : ut
resisteret : nesciens elatus esse quod vineret. Cum in
sede sua numero fultum comite : terribilibus pre-
sidem verbis ferocientem confidentia provocantem :
contemnens : predicatione tui nominis referret : et
ad iram contempti verecundie dolor cresceret : quod

¶ *reb. Hisp. lib. v*), sive fuerit ve-tis sacra quam supra
albam diaconus induit, ut loquitur sanctus Germanus
Parisienis (*De officio communi*), a tunica certe dis-
tinguenda est. Adde Eugenium tertium Toletanum
episcopum, loqui de tunica sancti Vincentii non
aliter ac si suo tempore (anais centum et amplius,
post hanc Francorum in Hispaniam irruptionem) in
Ecclesia Cæsaraugustana, cum honore, conservaretur,
ut ex apposito ejus epigrammate, a Sirmundo
edito, apparet (*De basilica sancti Vincentii in Cæsaraugusta*),
ubi dicitur cruor ejus fluxisse.

Maecte decus proprium, Vincentii martyr alumne,

Unica spes nobis maecte decus proprium.

Purpureus niveum meruisti sanguine cœlum,

Et sequeris Argum purpureus niveum.

Passio sacra tuum prorexit ad athera nonem,

Conservet populum passio sacra tuum.

Hic jacet ille cruor, quem das pro corpore pignus,

Nare fluente tuus hic jacet ille cruor.

Hic tæta tunc tunica quod Christi thubria præstat

Tactu nam salvat, hic tua nunc tunica.

Hic veniam culpæ mereantur vota favorem,

Gaudia summa ferat qui petit hic ven am.

Cæterum Francorum irruptio contigit anno 511,
teste Mariana, aut, ut placet, de Marca (*Hist. de
Bearn., lib. I, cap. 25, num. 4*), anno 542; alii ad
annum 543 referunt.

• *Candidatus.* Diaconi albis tunicis, quæ nullo
cingulo constrangebantur, induti, supra quas stolam
gerebant, altari astabant. Sanctus Isidorus (*De
eccl. Off. lib. II, cap. 8*), sanctus Germanus Parisien-
sis, si modo ille sit, vel alius vetus scriptor
Gallus de *communi Officio*. Hinc sanctus Vincentius
Prudentio (*In hymno*) dicitur

Minister Altaris Dei

Septem e rotundis lacteis.

despectus sui ipse esset arbiter : qui minister : ipse A
 testis fieret : qui satellites. Huiusque concilium san-
 ctum miraretur : per quod persequens minaretur.
 Videbat namque alto defossatas in visceribus verberum
 scrobes : et in sevientis supplicio ferentis manum
 plus vulneris invenire : quam corporis. Nudaque
 ossa non jam carnem ictibus probare : sed sanguinem.
 Solumque vigentem spiritum : eo stulticiam exprobrare
 iudicis : qui potentiam provocaret auctoris. Carceris
 queruntur angustiae : et obstrusus omnino locus :
 quo detruderetur eligitur. Non jam qui pestem
 persecutionis auferret : sed qui laudem confessionis
 absconderet. Credens quod causam confessionis
 averteret : si personam qui se spreverat absentaret.
 Minusque Datianus erubesceret : si Vincentium
 populus non videret. Contuse substernuntur : teste :
 quo jaceat : quarum ad nocendum natura hinc acuitur :
 si frangatur. Ut reddita membra tormentis ea
 sustinerent fragmina : que secarent : atque in vim
 se acuminis mole sua superjacens corpus urgeret :
 sed fallitur iudicii sui opinione crudelitas. * Nam
 majestas tua famulo suo amplius in confessione
 comitata : infert novam veteribus tenebris lucem :
 et tabernaculum sibi : amici sui reddidit ergastulum.
 Fovet laceros artus : medicat Dei manus : et ad
 venustiorum soliditatem suppletis plagarum fossis
 ultra laterum damna compensat insolita tanti
 luminis claritate : percussis obstupere custodes.
 Vocem hymni concinentis mens palidi janitoris
 expavit : currit exanimis metu minister ad presidem :
 gravius reverentis relatio nuncii percussura quam
 gladii. Cum nec posset ex magnitudine rei tacere :
 quod viderat : et non auderet Domino dicere : quod
 volebat. Mox in sermone narrantis tremor occupat :
 dolor lacerat : furor inflammat. Mortis pena subtrahitur :
 cui pompa carceris infidetur. Profana inferendi
 exitus complementum suspendit industria : non
 volens parcere si desistat : sed timens coronare
 si puniat : proferitur ex illo celestis gratie secum
 atque in secreto habitantis recessu : et pulchrior
 si adhuc sit passurus : et fortior. Sed ubi desiderium
 viri ad regnum Dei anime oblatione tendentis
 intelligit : hoc detrahendum meritis credidit. Quod
 tormentis quoque titulum contraheret laudis : si
 numerum incideret questionis. Nec tantam gloriam
 iusticia redderet : si vita penam non tolleret. Sulcatis
 per unguam costis : et patentibus sejuncta nervorum
 crate compagibus : lenis ac blandioris strati
 fulera substituit. Et cum deficere eum odio sancte
 confessionis exoptet : tamen eum vivere adhuc mendacio
 sue miserationis infamci : ac si amoto paululum
 modicumque carnifice animam quietius exalet :
 dicatur non cecidisse fuisse : sed mortuus. Quasi
 non eum pena consumperit : in quo et pena consumpta
 est. Gratias ergo tibi Jesu bone : quod anima tuo

* Nam majestas tua. De insigni hoc miraculo fuisse scribunt auctor passio ipsa sancti Vincentii, et Prudentius (*Hymn. 6 de coron.*)

^b Avis. Corvus erat. Confer Prudentium (*In hymno*)

digna consortio : que pertinax tulit supplicium : ei
 mendax fuit obsequium. Et que fuit contenta quod
 fureret : hoc sit dedignata quod parceret. Sic redeun-
 tem ad Dominum suum celestis suscepit aula Vincentium :
 ut eodem in supernis penetralibus jam recepto :
 Datianum corpus ejus vinceret : quem Datianus etiam
 in corpore non vicisset. Comperto Saucii transitu :
 ejus sibi permittit cadaveris expiatione vindictam :
 cujus gemit ex **295** virtutis perfectione victoriam.
 Exponi senesca comedentibus furore suo membra
 litoribus : avibus mandata et canibus. Ut tali
 pastu eorum impleret ventrem : quorum generet
 mentem. His tamen parcentibus : ille deterior :
 ut majori meritorum miraculo eorum consuetudo
 mutaretur : quorum natura non tollitur. Mittitur
^b avis generaliter inhumatis inimica corporibus :
 que eo persequatur improba quo alatur. Sed quo in
 laudem Dei cresceret gratiam victoribus rependens :
 prohibita appositi corporis dapes jejuna servaret :
 ac ne hoc quasi spreta fecisset : non solum non
 contingeret : sed veteret. Eo nimirum obtinens
 Vincentius prestante : ne comedat : quo Helyas meruit
 suscipere transmittente quod comedat. Haud procul
 aura corporis lupus cadaver odoratur : quod cum
 jam forte contiguum excubiis avis discreta rostro
 pinno unguibus retro ageret : faciem ingruentis
 verberat. Siccas fere fauces posite retorsere cervices :
 et residuo post tergum capite jacentibus in collo
 auribus mansueto lumine strictis dentibus rictus
 reportat. Id in similitudinem penitentis : ostendens
 quod spectaculi auxisset pompam non corpori fecisset
 injuriam. Vicit Datianum etiam bellus intellecta :
 cum in Datiano belluam Vincentius vicisset spiritum.
 O impudens furor et stulta vesania corvus obsequitur :
 lupus veneratur : Datianus irascitur. Ad occidendam
 igitur ejus laudem non jam secretum elegit : sed
 profundum. Credens sibi ad delitescendum Martyris
 gloriam : non jam claustra fidem servatura : sed maria.
 Quasi te Domine elementa prohiberent : cui abdita
 patuissent. Et cum illa que ipse obstruxerat
 penetrasses : ista que tu fundaveras non adires.
 Datur nautis mergendum corpus in fluctibus : ut in
 auxilium suum equora perficerent : cui ad vincendum
 militem tuum terra defecerat. ^c Projicitur e navigatis
 magna freti parte fervoribus : cum et sacco premere-
 tur et saxo. Que inter ferventes undas potens
 brachii tui manus secuta : que spiritum intulit ad celum.
 corpus retulit ad sepulchrum. Ille te in preconio
 victoris addente : quod allatum in altum mersus
 emergeret. Et laudabilius sursum ascenderet : quam
 deorsum amplius descendisset. Sed non in longum
 est in submersi mora letata gentilitas : protinus
 ejecto in litoris quiete Vincentio : insultationis sue
 passa naufragium vidit non preclam fluctibus se
 disisse : sed sarcinam disposuit vincere mundum.

et Acta passionis sancti Vincentii.

^c Projicitur. Confer Passionem, Prudentium et sanctum Augustinum (*Serm. 274, 276, t. V*), ubi Vincentius mortuus maria transnata esse dicitur.

Quem vehendum mare accepit : non tenendum : A eumque sic evomeret : ne voraret : ita Domine ad te Vi- centius tuus inlatus est celo : et solo probatus et pelago. Ut cum multiplices pugnas expediret secuta victoria : venerabilius reliquias digna servaverit sepultura. Per te quem in unitate Trinitatis con- laudant Angeli atque Archangeli : hymnum semper dicentes.

¶ Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do- minus noster Jesus Christus filius tuus : qui est glo- ria Sanctorum : et corona Martyrum : promissionis inlatur : et pollicitationis Redemptor. Amicus Apostolorum : et gratia triumphatorum. Tutela cer- tantium : et victoria dimicantium. Exortator ad vitam : et incitator ad premium. Quo inspirante fidelis tuus Vincentius non ignorabat athleta fortis- simum Levitico honore perfunctus : quod et premium possit accipere ex merito passionis : et bravium ex officio dignitatis : quia erat et de victoria fidus : et de corona non dubius. Ideoque nunc non lamine : a igniteque sartagine : non eculei : sublimique ca- tasto : non ungule fereque manus : non ergastule : carcerisque densis suppleti tenebris : non stidor catenarum : ac ponderatio gravis cujusque metalli. Non foeti fragor : et strepentis passim copia salis patentibus visceribus inlecta internis : nec fragmen- te nudo additum corpori : Datiani nequiverunt subijcere passioni. Et cum in tantum persecutoris vecordia ferocisset : ut inhumatum corpus fluctibus de- periret : repente muneris ossa preciosi ambientibus terris : salvam unda famulante restituit. Quapropter ob hoc Divino nutu maris profunda tetigerunt : ut ex equalibus officium etiam ipsum possit servare naufragio. 296 Tua sunt Domine ista miracula : qui fortis et potens es : ac invicis in prelio. Unde pre- camur : ut istis tibi nobis reposita est ejus reliquiarum portio : erecta sit patrocinii plenitudo. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Concede tuis pro delictis sup- plicanti- bus famulis venie proventum : qui ob passionis premium coronam beato Vincentio contulisti. Tribue quesumus nostris ejus intercessione medelam ulce- ribus : cujus vulneribus mirificum carnificem supe- rasti. Extingue Sancti Spiritus rore nostrorum in- centiva viciorum : qui justi fide ignitas sartagine- glaciasti. Depelle fidei munere nostre infidelitatis caliginem : qui profundi carceris noctem ob sancti

^a *Igniteque sartagine.* Hoc tormenti genus, quod in Passione sancti Vincentii dicitur *ignis pati- bulum* et *questio legitima*, unde is qui illud passus fuerat *legitime coctus* dicitur a Lactantio (*De mort. persecut.*, c. 13), a Prudentio denominatur *Palestra gloriæ* (*Hymn. 5 de cur.*) :

Ventum ad palestram gloriæ :
Spis certat, et Cruelitas,
Luciamen anceps conserunt.
Hinc martyr, illinc carnifex
Serrata lectum regula
Dente frequenti exasperat,
Cui multa carbonum strues
Vivum vaporat halitum.

PATROL. LXXXV.

merita celesti jubare radiasti. Et qui athlete tui Do- mine corpus exanime voracitas : te obsistere vorare non valuit : nobis tua protectione defensis nulla saltim suggestio inimici vestigium insgat delicti. Pelagus Christe tui testis factus feretrum eum te juvante revexit ad litus . supplicium tuorum cursus vie : te opitulante redeat ad salutem. Illum immaculate con- scientie meritum : et fidei virtute consummata pas- sione : religio te presule perduxit ad celum : nos confessio flebilis te miserante e- i- piat ab Inferno. Ut per hoc sacrificium quod tibi in honore predicti Mar- tyris tui dedicandum offerimus : cum Martyribus tue retributionis effulserit gloria : eorum suffragiis eva- sisse peccatores gaudeant securi a penis. ¶ Amen. Te prestante Jesu bone : quia tu hec omnia nobis indignis servis tuis valde bona etc.

Ad Orutionem Dominicam.

Deus qui Levitam tuum Vincentium tanto virtutum munere decorasti : ut mys erii sacri fretus officio : quo filium tuum Dominum nostrum secuturus esset in passione : ejusdem Christi calicem ministraret prius credentibus in salutem. Tu nos facito coram te digne tractare suscepta ministeriorum officia : quo- rum gestandam suscepimus obsequelam. Quo Martyr tuus Vincentius divino auctus spiritu : qui perse- quentem Datianum objetibus duris adgreditur : cum contra Valerium episcopum suum leviter insultasse conquereretur : meritis tuis tribuat omnibus in hac vita feliciter excursum : et in futura regnum beati- tudinis infinitum. Ut sicuti eum inter penas suscepisti te confidentem : ita nunc jubeas exaudire pro nobis orantem : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Do- minus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Benedictio. Deus lumen eternum : qui novam lucem Martyri suo Vincentio posito refulsit in carcere : inlucescat in cordibus vestris ad eternam remunerationem. ¶ Amen. Et qui corpus ejus in medio mari dimersum marinis gurgitibus revocavit ad litus : revocet vitam vestram ab interitu et noxiis actibus. ¶ Amen. Quique corvo obsequente : dilatavit pre- dicti Martyris gloriam : devotionem vestram solita propitiatione suscipiat. ¶ Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.

Dicat Chorus. Gustate.

Cont. Refecti Christi.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita.

Subdit auctor Passionis : *Intrepidus Dei athleta cadentis ferri machinam ultro conscendit, torquetur, flagellatur, exurit, et distentis membris crescit in poenam; nam vi ignis additur tortorum crudelitas; nec tantum exuruntur membra martyris, sed eodem tempore lacerantur asperitate ferri, extenduntur ut in castasia, adduntur flagella, et ne quid desit, Salis ignibus sparsi crepitantes minutis per membra dissilunt, et decidens de corpore martyris arviua ignis fervorem adauget.*

^b *Christi calicem.* Diaconorum enim erat calicem ministrare.

In festo S. Marcelli Pape et Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris pontificis fol. 425.

In festo Sancti Antonii Abbatis

Omnia dicantur de uno Confessore precipuo non Pontifice. fol. 432.

288 In festo S. Prisce Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Folio 436.

In festo S. Juliani Episcopi et Confessoris.

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fo. 452.

In festo Sanctorum ^a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 426. preter Missam.

Omnes filii Dei et probati milites Christi : hunc diem ^b beatissimi Sebastiani laudibus attollamus : ^B votis colamus : piisque affectibus consecremus : rogantes prelargissimam Domini pietatem : ut hujus predicti Martyris prece : eruamur a cunctis inlecebris viciorum : cujus predicamento Sanctorum corda excitata sunt ad triumphum. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus qui per beatissimum Sebastianum Martyrem tuum tuorum fidelium animos roborasti : dum tibi illum latentem sub clamide terrena

^a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum. Eodem modo Breviario Mozarabum in cribitur. In Calendario Bucheriano inter depositiones Martyrum : XIII Kal. Febr., Fabiani in Calisti, et Sebastiani in catacumbas. Martyrologium Lucense Florentinii, XIII Kal. Febr. : Romæ, in cœmeterio, Fabiani episcopi et Sebastiani. Corbeicense Dacherii, XIII Kal. Febr. : Romæ, in cœmeterio, Fabiani episcopi et passio sancti Sebastiani martyris. Gellonense, XIII Kal. Febr. : Romæ, Fabiani et Sebastiani martyri. Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum, eodem die XIII Kal. Febr. duas missas exhibent, quarum, in Gelasiano prima est sancti Sebastiani, in Gregoriano prima est sancti Fabiani, altera est sancti Sebastiani. Capitularia Evangeliorum Georgi sancti Sebastiani primum, tum sancti Fabiani missam indicant. In multis Calendariis nulla est mentio sancti Fabiani. In fragmento vetusti Calendarii Gotho-Hispani : XIV Kal. Febr., sancti Sebastiani et comitum Roma. In missa et officio Mozarabico de sancto Fabiano silent. In Calendario Carthaginensi Mabillonii, XIII Kal. Febr. : sancti martyris Sivastiani. In Lectionario Ambrosiano Thomasii legitur in sancti Sebastiani. In Missali Mediolanensi in sanctorum Sebastiani et Sotimoris ; et in Calendario marmoreo Neapolitano, die 20 Januarii : *Euthimii et Sevastiani*. Ceterum de sancto Fabiano in vetusto Romanorum pontificum catalogo, e bibliotheca imperiali Viennensi, a Bucherio edito, legitur : *Fabianus annis quatuordecim, mense uno, diebus decem fuit temporibus Maximini, Gordiani, et Philippi, a consulari Maximini et Africani usque Decio II et Grato ; passus est XIII Kal. Febr.* Ei tamen Blanchinius non nisi annos XIII, mensem unum, et dies X, concedit, quot illi imagines sancti Pauli Basilicæ tribuunt, ordinatum enim vult die 11 Decembris an. ar. vulg. 256, passum die 20 Januarii anno 250 (Vide Blanch., in notis ad sanctum Fabianum, tom. II Anastasii).

^b Beatissimi Sebastiani laudibus. Celebratissimum in Ecclesia Occidentis nomen est sancti Sebastiani. Acta ejus exstant apud Billandum (Tom. II Januarii, pag. 465) quæ ab aliis sincera, ab aliis, in aliquibus, interpolata, ab aliis ab auctore quidem antiquo, sed non synchrono exarata censentur. Colitur sanctus Sebastianus a Gotho-Hispanis die 19 Janua-

rii imperii : militem perfectum exhibuisti. Fac nos semper in tuis laudibus militare : os nostrum arma documento justicie : cor illustra tue dilectionis amore : atque carnem nostram erutam libidine clavis tue crucis adlege. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Solve Salvator noster et Domine nostrorum vincula peccatorum : qui olim resolvisti per Sebastianum Martyrem tuum os ancille tue ^c Zoe ad loquendum. Ut nomina tam offerentium : quam defunctorum qui nostro sunt ore prolata : eterna sint in annotatione adfixa. Quo sicut illa per predicamentum predicti martyris te meruit cognoscere Christum : sic nos mereamur eodem pro nobis suffragante penitentie percipere fructum. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Martyris tui Sebastiani precibus eterne omnipotens Deus nobis pacis dona largire. Per eum donans nobis habere integritatem pure dilectionis : per quem tuos accendisti Martyres ad amandam gloriam eterne felicitatis. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui sic os Martyris sui Sebastiani veritatis armavit precibus : ut et nutantium in fide animas ^d confor-

rii, ut ex fragmento citati Calendarii habemus, quæ die in Hieronymiano Florentinii : Romæ, sancti Sebastiani martyris legitur, ab aliis Latinis passim die 20 Januarii ejus festivitas agitur. Græci in Menologio Metrico Seberi, et in Ephemer. Græc.-Mœcis (Bolland., tom. I Maii, p. 56), eundem 12 Decembris commemorant, et quidem in Menologio Seberi illi comites adjungunt Zoen, Tranquillinum, Claudium, Castorem, Tiburtinum, Castulum, Marcellinum et Marcum. In Menologio Basilii de eo silent. Annus passionis sancti Sebastiani hactenus incertus est, credibile est circa initia imperii Diocletiani passum esse. Certe Acta ostendunt sanctum Sebastianum martyrium subisse, cum Romæ Diocletianus præsens adesset. Sanctus Ambrosius (*Enar. in ps. cxviii, serm. 20, num. 5*) populum ad persecutiones ferendas exhortans : *Utamur exemplo Sebastiani martyris, cujus hodie natalis est, hic Mediolanensis oriundus est. Fortasse aut jam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mittor erat, advertit hic aut nullum esse aut tepere certaminem, Romam profectus ubi propter fidei studium persecutiones acerbe servabant, ibi passus est hoc, est ibi coronatus. Itaque illic quo hospes advenit domicilium immortalitatis collocavit. Et paulo infra : Sicut enim unus persecutor Rex multis persecutionis præcepta mittebat, et per singulas vel civitates vel provincias erant diversi persecutores, etc.* Quæ videntur persecutionem, non localem, sed generalem indicare, eamque ab uno rege hoc est uno imperatore excitatam. Ceterum pars reliquiarum sancti Sebastiani anno 826 in Gallias translata, in monasterio sancti Medardi, apud Suessiones, cum honore deposita est. (Bolland., die 20 Januar. ; Eginardus, de Gestis Ludovici Pii, apud Andream du Chesne, Hist. Franc. script. coetan., tom. II, pag. 270.) Romæ, via A pia celebris et vetusta est basilica sancti Sebastiani supra catacumbas excitata, ubi reliquiarum ejus hactenus coluntur.

^c Zoe. Consulte Acta sancti Sebastiani, et Martyrologia quæ de sancta Zoe martyre die sexta Julii agunt.

^d Confortaret. Marcum scilicet et Marcellianum fratres, pluresque alios, quos suis exhortationibus in fide Christi sanctus Sebastianus confirmavit.

obtrusum beatissime Zoe sermonis ostium A
 . In utroque quippe laudabilis : quia et in
 prestabilis. Nam absconsum se militem
 Christo : Sanctorum animas veritatis con-
 cederent : nec blandimentis carnalibus sub-
 rr. Et hoc quidem ut se militem occultaret
 tum non suum aufugiendo supplicium : sed
 randis hoc agebat nutantium animis bellato-
 sibi a Domino credens dona tribui cumulan-
 non solus meruisset pertingere ad coronam.
 aquesumus altissime summe Deus : ut inter-
 jus Martyris tui Sebastiani : precibus no-
 se digneris. Omitte culpam : tribue gratiam.
 m expelle : vite commoda tribue. Imperti-
 petulantiam quoque nostre carnis extingue.
 e studiis nos atque actibus refove : et
 tis nobis felicitatem tribue. Ut gloriam
 m tuus Martyr Sebastianus laudat in mune-
 roque laudemus ex confessionis proprio
 clamantes : atque ita dicentes. Sanctus.
 Sanctus.

uctus. O quam gloriosum est nomen Filii tui
 r in Sanctis : in quo beatus hic Martyr
 us cum sociis Martyribus suis : et obtrusa
 ora solvit et contractionibus podagrice
 tis medelam infudit. Per Christum Dominum
 ptoptorem eternum.

Idē. Oratio. Sanctifica Domine hanc nostre
 hostiam puram : quam tibi in honorem
 tui Sebastiani offerimus dedicandam. Ut
 ex ea libaverimus : illo repleamur docu-
 tutum : quo per hunc Martyrem confortata
 le corda nutantia beatorum. n̄. Amen.

itatis. Tranquilinus, pater Marci et Mar-
 Actis sancti Sebastiani (N. 76), et (Ibid.,
 romatus, morbo articulari laborantes, a
 bastiano sanitati restituti leguntur.

edentium. Acta ejus testantur sanctum Se-
 sagittis confossum, ac pro mortuo dereli-
 Christianorum convalescere, sed demum
 ussum occubuisse. Erat autem fustuarium,
 taris cum infamia conjuncta, certam mor-
 ms, de qua consule Lypsiom (De milit. Ro-
 v, dial. 18). Menologium Græcum Seberi,
 sancti Sebastiani, refert : Τύπτεται τὸ σαρ-
 percitur, fuste scilicet, quod Seberus D
 io cæditur, contra Actorum fidem, trans-

i Luciani. Eodem modo Breviario Mozara-
 ibitur. Græci sanctum Lucianum presby-
 martyrem die 13 Octobris colunt (Men-
 ., Ephem. Græc.-Moscæ, apud Bolland.,
 ii). Latini, ut plurimum, eundem die 7 Ja-
 nuarium, qua die olim Antiochiæ cele-
 Chrys., hom. de S. Lucian.). Ita Martyro-
 nse Florentinii, Corbeïense, Epternacense,
 parvum, Adonis, Usuardi, et Romanum
 Iotho-Hispanorum. Alii festum sancti Lu-
 ciani Januarii celebrant. Fragmentum Kalen-
 di, iv Id. Jan. : Sancti Luciani presbyteri
 iopoli [lege Helenopoli]. Alii, et fortasse
 icia Carthaginensis, die 20 Januarii, qua
 ali et Breviario Mozarabum officio et missa
 a sancto Luciano Eusebius, in Historia ec-
 (Lib. viii, cap. 13, lib. ix, cap. 6, Edit.

Ad Orationem Dominicam.

Erigite fratres oculi ad celum petentes a Deo pe-
 renne auxilium : qui hunc beatissimum Sebastianum
 Martyrem tuum insutum ictibus sagittarum post ex-
 ceptum supplicium : eternum convocavit ad regnum.
 Clamate ad illum : et nullo modo detis ei silentium.
 Nam ostendet in vobis indulgentie pietatem : si pia
 eum invocaverimus ex voce proclamantes : atque ita
 dicentes. Pater noster.

289 Dicit Presbiter. Humiliate vos benedictioni.
 Dominus sit semper vobiscum. n̄. Et cum.

Benedictio. Salvator noster ac Dominus pro cujus
 amore Sebastianus Martyr confixus est vulneribus
 sagittarum : procul a vobis efficiat omnes sagittas
 aercarum potestatum. n̄. Amen. Quique animam
 ejus^b intercedentium manu vocavit ad regnum :
 ipse vos o mundo evocet ad superue vocationis
 bravium gloriosum. n̄. Amen. Ut cum eo in illa die
 pariter de visione Domini gaudeatis : cujus hie ho-
 die festum amabiliter celebratis. n̄. Amen. Per
 misericordiam ip-sius, etc. Dominus sit semper vo-
 biscum. n̄. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi.

Oratio. Domine Deus omnipotens.

Quere in Sancti Juliani et Basilisse. Folio
 287.

IN FESTO • SANCTI LUCIANI PRESBITERI ET
 MARTYRIS.

Omnia dicantur sicut unius Martyris. Fol. 425.

C Excepta Missa que sequitur.

Beatissimi Martyris sui Luciani Presbyteri agonem
 divina virtute perfectum : votis solemnibus fratres
 dilectissimi celebremus. Ut qui triu mphalem palmam

Valesii), sanctus Chrysostomus (Hom. de sancto Lu-
 ciano, tom. II, pag. 524, Oper. Edit. Maur.), san-
 ctus Hieronymus (De Vir. Illustr., cap. 77), aliique
 plures meminere. Ejus Acta ab ince to auctore com-
 posita exstant apud Bollandum (Tom. I Januar.,
 pag. 359). Sanctus Lucianus patria Samosatenus
 fuisse traditur, domo nobilis, parentibus fidelibus
 ortus, a quibus ab infantia fide Christiana, castis
 moribus, bonisque artibus in patria sedulo imbutus
 est. Mortuo utroque parente, Edessam secessit : qua
 in urbe sacrarum litterarum studio incubuit, Macario
 quodam præceptore ; deinde baptizatus, a sacro
 fonte vitam ascetarum more instituit, a vino et ab
 esu carnum abstinuit, frequenter etiam jejunare as-
 suevit, Antiochiæ scholam aperuit, frequentia audi-
 torum celebrem ; ad presbyteri ordinem, in Eccle-
 sia Antiochena, promotus novam Septuaginta Inter-
 pretum versionem edidit, de qua sanctus Hieronymus
 (Apel. ad Ruf. l. ii, n. 2) : Alexandria et
 Aegyptus Hesyrium laudat auctorem ; Constantinopo-
 lis, usque ad Antiochiam, Luciani martyris exemplaria
 probat, medie inter has provinciæ Palestinas Codices
 legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius, et Pam-
 philus vulgaverunt. Hæc ille breviter ver-siones Sep-
 tuaginta interpretum recensens. De hac versione
 auctor Synopsis sacræ Scripturæ, inter opera sancti
 Athanasii, in fine, scribit : Septima et postrema inter-
 pretatio sancti Luciani Magni Ascetæ et martyris est.
 Cum igitur talis esset sanctus Lucianus vitæ continen-
 tia, et sacrarum litterarum scientia conspicuus, An-
 tiochiæ a persecutoribus detentus, Nicomediam perducitur ; de secta et vitæ ratione interrogatus, celebri

nomine persecutoris morte multari : quos salutaribus A disciplinis erudiens tue unierat charitati. Proinde quis tu es hujus dilectionis largitor : te postulamus : ut unita per te in pacis societate connexi exemplo Martyrum tuorum : et invicem sine crimine vivamus : et te ex bonis actibus in eterna pace laudemus. *ñ*. Amen. Qui tu es vera pax.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui es laus perpetua Sacerdotum : corona infantium : et sustentatio infirmorum. Per eum quippe sacratissimus Babilas Martyr et presul persequentis Numeriani impetum modestas calcavit : infantium teneritudo non timuit : sexus infirmior non expavit. Dum quippe praevious atque magister Babilas trium puerorum presentiam expetiit : per quam confetaretur injusta verbositas Numeriani. ^a Qui dum cum matre acersiti venerunt : interrogati una cum matre : Babilam sibi patrem esse testati sunt. Cum tamen mulier fecunda charitate divina : non uteri sui partus exponeret : sed etiam divini Spiritus progeniem **298** enarraret. Quo ex coitu genitoris vel genitricis non nascitur : sed divinis profectibus utero celestis vulve formatur. Cum etiam matrem persequens furor ante filios : quos non agnosceret : verberari ab apibus mandat : sed una trium infantium societas voce clamabat : quod Babilas sibi e se dominus atque pater : pro quo eorum mater talia sustineret. Illico ceduntur et parvuli : pro quorum cesione mater ante Dominum orationis suae questus exponit. Illi respiciendam **C** filiorum commendans etatem : pro quo eis inlata esset mortis questio immature. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere benedictus et sanctus : et ammirabilis Dominus Jesus Christus Filius tuus. Qui predictum Sacerdotem suum : trino sultum comite coronavit : et in ^b eculei penis positum non reliquit. His igitur veri Pontificatus peragens cursum : ^c lotis inter innocentes manibus verum divino sacrificium litavit altario : dum se cum his quos nutrierat salutarem victimam ^d per gladii animadversionem obtulit Christo. Pio Domino redemptorique nostro.

Post pridie. Oratio. Omnipotens eterne Deus : **D** quem verus Sacerdos tuus Babilas parvulis sibi in passione comitantibus tribus : bojarum ponderibus adjicitur : vinculis arctioribus conligatur : eculeoque suspenditur. Ut eos et se tibi in verum sacrificium Sacerdos venerabilis exhiberet : quo numerosa tor-

^a *Qui dum.* Confer Acta apud Bollandum (T. II Jan., pag. 574).

^b *Eculei penas.* Acta apud Bolland (T. II Jan., pag. 575).

^c *Lotis.* Alludit ad solemnem precationem sacerdotis dum manus ad altare lavat.

^d *Per gladii animadversionem.* Eusebius (L. VI, cap. 23) et ex eo sanctus Hieronymus (De Vir. illust., cap. 54), scribunt sanctum Babilam in carcere obisse. At sanctus Chrysostomus (De Babyl., contra Jul. et gentiles, Oper. t. II) ait, sanctum Babilam e

mentorum genera pro tuo Christe nomine pertulisset. Tu oblati tibi sacrificiis benelicens : exemplo Babile Sacerdotis tui : carnales a nobis inlecebras pelle : et suffragio trium infantium gloria nos eternitatis attolle. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Intendite fratres charissimi Sacerdotis Babile inconvulse spei virtatem : triumque puerorum robustiorem animi fidem : quam valentem corporis qualitatem. Quos predictus Doctor egregius gladio continuo percussuros sacris ulnis congeminando complecti : gratias flebiliter referens Creatori : quod eos quos de manu ejus acceperat : coronandos obrulerit illi. Horum igitur exemplum constantie imitantes : mores corrigamus in melius : charitatem teneamus ad invicem : per dilectionem exceptum ministerium expleamus : et ad servitatem Dei ceteros inflammemus. Operari justiciam delectemur : noxia fugiamus : spiritu oremus atque dicamus. Pater noster qui.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Babile precibus solvantur vestra peccata : cujus virtute Numeriano domus Dei obserata sunt limina. *ñ*. Amen. Eiusque suffragio animarum vestrarum vos gaudeatis obtinuisse lucrum : cujus documento trium puerorum societas meruit subire martyrium. *ñ*. Amen. Ut sicut iidem infantuli magistro subsequente gladio pro Christo parili animadversione truncati sunt : sic vos unita victi societate divinum semper agatis obsequium. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et vi.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens. *Quere retro in Sancti Juliani et Basilisse. Fo. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilisse : dicatur Sancti Babile et trium Puerorum.*

Timothei Episcopi discipuli Pauli :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fo. 432.

Conversio Sancti Pauli :
Omnia dicantur de uno Confessore. Fo. 432.

Projei Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. Folio. 421.

In Festo ^e Sancti Tirsi Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. Folio. 421. Excepta Missa subsequente.

Missa. Ad confitendum nomini Domini lingua occurrere ad mortem jussu imperatoris ductum esse. Auctoritas autem sancti Chrysostomi in re ad Ecclesiam Antiochenam pertinente, et quam non perfectior, sed fuse nec semel, describit, preferenda est. Eadem quæ sanctus Chrysostomus scripsit de genere mortis sancti Babyle sensisse videntur quotquot cum tribus pueris martyrium fecisse prodiderunt. Mortem sancti Babylæ egregie describit Suidas, verbo *Babylas*.

^e *Sancti Tirsi.* De sancto Tyrso Missale et Ereviarium Mozarabum agunt viii Kl. Februarii A

stra meditetur dilectissimi fratres justiciam ejus : pro triumphis beati Martyris Tyrsi : qui hausto fideliter calice passionis : prius eum meruit tenere : quam nosse : ac fructum glorie participatione gratie prevenire : ante conspiciere regnantem : **299** quam suscipere redimentem. Proinde deprecemur clementiam ejus : ut nos exaudiat : et exauditis petita tribuat. Et cujus honoribus speciale debitum proprii amoris impendimus : ejus patrocinii peculiare suffragium incolatus saltem consortio capiamus.

ñ . Amen.

Alia Oratio. * Celestibus satiari cupientibus : occurre omnipotens Deus beatissimo Tirso tuo gentili albus misertus. Inter ceteras quas pro tuo nomine sustulit penas : paratam supplicium plumbi in adversarios ejus : oratione ipsius Martyris retorsisti. Pro quo flebilibus te Deus rugitibus imploramus : ut per hunc Martyrem a quo predicti metalli supplicium detorsisti : detergas massam totius nostri peccati. Atque te opitulante qui inlatam sibi penam : in se persequentes dejecit : ministret sibi obsequentibus tutelam patrocinii indisrupti. Ut per eum famulantes obtineant veniam : per quem persequentium est devicta audacia. Ac per quem infidelitas penali consumpta est igne : per eum credulitas flamma ardeat charitatis divince.

ñ . Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui tanta severitate iudicii ultor fuisti in persecutoribus beatissimi Martyris tui Tyrsi : ut b eorum defuncta corpora terra recusaret suscipere : que ferocitiam eorum viri justis sanguine cruentasset : tu pius ac benignus offerentium obsequiis delibutus : sepulcorum spiritibus eterna refrigeria prebe. Ut ita predicti Martyris suffragio : habeant fideles defunctorum anime premium : sicut per eum corpora damnatorum meruerant invenire sepulcrum. ñ . Amen.

Ad pacem. Oratio. Salutis nostre compendium expetentes omnipotens Deus precamur : ut qui beatissimum Athletam tuum Tirsum : sectoribus trahentibus serram duabus in partibus non permisisti

fragmentum Kalendarii Gotho-Hispani v Kal. Febr. sancti Tyrsi, vel comitum mart., Græcia. De eodem v Kal. Febr. agunt Romanum Parvum, Ado, Usuardus, Romanum Baronii, et alia quædam Martyrologia. Hieronymiana sanctum Tyrsum xvii Kal. Jan. commemorant. Lucense Florentinii et Corbeiense Dacherii xvii Kal. Febr. in Ægypto, Crisconi, Tyrsi, Leuci, Gainiti, etc. Quædam, aliis diebus, Tyrsum colunt; Græci vero, in Menologio Basilii, die 14 Decembris. Comites sancto Tyrso adduntur Lucius et Callinicus, de quibus videndus Baronius, in notis ad Martyrologium. Sed de iis, hac die, aut de Tyrso, nihil est in Beda genuino. Acta sancti Tyrsi et sociorum, præter citatos a Baronio, exstant apud Bollandum (Tom. II Januarii, pag. 80). Celebris et vetustus in Hispania cultus ejus. Erat illi basilica juxta Toletum. Unde reliquæ Oviæ translate sunt. Cæterum sancti Tyrsi at sociorum martyrum nomina diversimode in Martyrologiis scripta leguntur. De loco martyrii et die passionis haud exigua est varietas. Sunt etiam qui sanctum Tyrsum Hispanum genere et civem Toletanum dicunt. De sancto Tyrso silet Orationale Gothicum Blanchini.

A secari : nulla nos facias ab invicem malicie similitate discindi. Quo sicut * novem pene exemptis horis : nec capillus motus est a sectoribus de capite tui Martyris : sic per omne tempus vite nostre nullis permoti scandalis : septi semper maneamus munimine charitatis. ñ . Amen.

Inlatio. Dignum satis et justum est : ut tibi Deo nostro laudes et gratias in quantum possumus referamus. Qui beatissimum Tirsum prevenisti in benedictione gratie tue : ostendens illi in tenebris lumen : et perfectionem gratie post laborem. Etenim te opitulante plumbatis tunditur : nec terretur : crureque fractio potentius roboratur. Hunc graciliores lori ligature non dissipant. Hunc pertinax furor d vibicibus acutissimis non exsecat. Hic in frustra discerpi B jussus gladio constans : hic in parato sibi torrentis plumbi supplicio invenitur exultans. Quod in illis retorsit virtus tua tormentum : qui sibi venerant inlaturi supplicium. Is quippe vir ad manifestandam gloriam potencie tue Deus : carceris revinctus ergastulo : mirabili progressu stipatus : collegio educitur Angelorum. Nam cum intempesta nocte loco quo detinebatur multitudo superiorum irrueret civium : illico ostia carceris reserantur : et subito novum refulsit illo in loco ad honorem Martyris lumen : quod onera catenarum ejus dissolveret. * Ductoribus deinde Angelis lumine precedente : baptismum tuum suscepturus iter aggreditur : usque dum perveniret ad locum : quo celestis fontis lavacro tingeretur. Et merito talia suscepturo : tali luminis claritate anteitur. Ut qui nivei fontis purificatus esset ex gurgite : celesti letaretur obsequio precedente. Innovatus post inde unda celesti : redditur carceri purificatus ex lavacro : consummato potiturus triumpho. Hunc exeuntem quia custodes carceris non viderunt : regredientem mirati sunt. Unde f in ferociam concitati : carceris disrupti prosiliunt vindictam cum gladiis inlaturi. Sed mox inlesum quem fixerant : ut repererunt sigillum illico procaz insania mitigatur : et suos vaginis gladios condiderunt. Proprios auditus suspendentes in canoram Martyris vocem :

* *Celestibus.* Lego *caelesti cibo*. More prisco fideles celesti eucharistiae cibo, solemnitatibus martyrum recurrentibus, reficiebantur. Sanctus Basilius (Epist. 93, alias 289), ad Cæsariam patriciam de frequenti communione scribens : *Nos quidem, inquit, quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in Parasceve, et Sabbato, et aliis diebus si sancti alicujus memoria recolatur.*

b *Eorum corpora.* Combricitii scilicet et Silvani. Confer Acta sancti Tyrsi.

c *Novem.* Ita in tertiis Actis (Apud Bollandum). At in primis et secundis (Apud eundem) legitur *ministros tribus horis serram frustra duxisse.*

d *Vibicibus.* Fortasse, *vulsellis*. In Actis secundis sancti Tyrsi citatis Combricitii jussisse legitur *uncinis acutis palpebras ejus evelli*; at *uncus* non est aptus ad evellendum, quare legendum puto *volsellis*, aut *vulsellis acutis*; est enim *vulsella*, aut *volsella*, instrumentum quibus pilos evelebant.

e *Ductoribus.* Plura de hac re lege, si vacet, in secundis et tertiis sancti Tyrsi Actis, apud Bollandum.

f *In ferociam.* Lego : *Feroeiu nimia concitati*. Confer prima sancti Tyrsi Acta citata.

cum te idem athleta tuus novo cantu carminis conlaudaret : ita proclamans atque dicens. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus in excelsis : admirabilis : et proclarus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui beatissimum Martyrem Tirsam prius martyrio consecravit : quam lavacro : prius fide : quam regeneratione : prius etiam supplicio : **300** quam baptismo. Ostendens illi inter penas constantiam : inter carceres lumina : inter adversantes vindictam. Cum ^a cesores suos ante pena consumeret : quam ipsum penaliter lacerarent. Ante cedentes descerent : quam ceso vitam extorquerent. Is etenim incomprehensibili sinus tui illustratus archano : trino persecutus iudice vita non caruit : in qua tamen ludibriosum eorum finem ante prodixit. Sicque eos horribili mortis exitu citius premisit ad penam : quam sibi extorquerent vitam. Deinde tuis adiutus omnipotens Pater iudicii : placito tibi tempore sacratum consignavit spiritum : quem inter adversa mundi constantia servaret inlesum pariter et invictam. Unde te in hujus Martyris solenni festo rogamus : ut precibus ipsius dones tibi confidentibus veniam : qui manifestam ostendisti in persecutoribus ejus vindictam. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Prospiciens de excelso sancto tuo summe Deus : hec holocausta placatus attende : qui beatissimum Tirsam tuum delatis Angelorum obsequiis : et in carcere visitasti : et ex profundo maris eripuisti. Quo omnes nos qui ex his sacramentis habuimus : cunctis veniam impotantes : et inter istius mundi fluctus tuorum Angelorum custodiis muniamur : et remuneraturi ad te de hujus vite carcere exeamus. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Deus cujus magnitudinis fuit : et contra naturam beatissimum Martyr tuus liberandus sub aquis emitteret vocem : cum constipato capite cervice teo us vase pelvis arctatus consisteret. Libera nos de aquis

^a *Cesores.* Hoc vocabulo utuntur sanctus Hieronymus et alii sequioris ævi ; idem atque *cadens* significat, aut *cadere imperans*.

^b *Purificationis.* Ita etiam inscribitur Breviario Mozarabum. De hac festivitate plura apud em. Baronium, in notis ad Martyrologium, apud Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib.*, l. iv, c. 15) ; et præ omnibus legenda quæ sanctissimus Dominus noster Benedictus XIV, in opere *de Dominicis et Festis D. N. Jesu Christi, beatæ Mariæ Virginis, et quorundam sanctorum* (*Oper. tom. X, Ed. ad Roman. lib. II, cap. 2*), de festo Purificationis erudite digesta edidit. Quod Hierosolymis primum celebratum tradunt, alii circa medium sæculi v, alii citius, postea vero Constanti-nopoli a Justiniano institutum ut die secunda Februarii celebraretur. At in Occidente alii festum Purificationis institutum a Gelasio papa (qui ab anno 492 ad 496 pontificatum tenuit), sublati Lupercalibus, contendunt ; at Gelasius ipse, in libro contra Andromachum, se quidem prohibuisse scribit ne Christiani in urbe Roma Lupercalia celebrarent, at de festo Purificationis aliove a se instituto s. l. e. libro Pontificali, Sergius papa I, qui anno 701 obiit, constituisse legitur ut *die sancti Simeonis, quod Hy-spanem Græci appellant, litania exeat a sancto*

A multis : et de manu florum alienorum. Quo lingua nostra ab undis odiorum sit extera : et in vota sibi tui nominis confessione sufficiat : quo jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus qui beatissimum Tirsam ante fide prevenit : quam lavacro : fidei dono et baptismi vos conservet ac munificet sacramento. *ñ*. Amen. Quique corpus ejus nec serra dividi passus est : nec gladio desecari : a gremio matris Ecclesie nulla vos patiatur occasione divelli. *ñ*. Amen. Et cum illis civibus post hanc vitam mereamini habere consortium : quorum hic predictus Martyr meruit invenire obsequium. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in sancti Juliani et Basilisse. fo. 287. commemorando nomen Beati Tirsi Martyris.*

Policarpi Episcopi et Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 423.

Johannis Crisostomi Episcopi :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 452.

Agnæ secundo :
Omnia dicantur unius Virginis. folio. 436.

Valerii Episcopi et Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 425.

Octava Sancti Ildefonsi :
Omnia dicantur ut in die fo. 296.

Sanctæ Batildis Regine :
Omnia dicantur unius Virginis. folio 433.

Sanctorum Ciri et Johannis Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.

Ignatii Episcopi et Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 423.

Brigide Virginis :
Omnia dicantur unius Virginis. folio 436.

In Festo ^b Purificationis Beate Mariæ.

Adriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat. De candelis silet. Cæterum de festivitate hæc agunt vetusta Martyrologia Lucense Florentini, Corbeïense Dacherii, aliaque Hieronymiana, in quorum aliis *Purificatio sanctæ Mariæ*, aut aliis *Susceptio Domini in templo*, in aliis *Solemnitas sanctæ Mariæ quando Dominum nostrum in templo presentavit*, dicitur. In Martyrologio Bedæ genuino *Hypopante Domini*, in Sacramentario Gregoriano Pamelii Ypanti, in Capitularibus Evangeliorum Ypopanti, et in Sacramentariis Gelasiano Thomasi et Gregoriano Menardi scribitur *Purificatio sanctæ Mariæ*. Denominator etiam *Festum sancti Simeonis*, et nonnunquam *Occursus Domini*, appellatione a Græcis petita : ii enim hæc τῶν τῆς Ἰσραηλῆως ἱερῶν, τῶν τοῦ Σωτῆρος ὑπαντῶν, *Salvatoris occursum*, nuncupant. Jam vero ad Gotho-Hispanos et Gallos quod spectat, mihi credibile est eos festum Purificationis, aut Hypopantes, non celebrasse ; ejus enim nulla exstat mentio in sancto Isidoro, in fragmento Calendarii Gotho-Hispani, in conciliis Gotho-Hispanis, in Orationali Gothico, aut in Codice legum Visigothorum (*Lib. II, tit. 1, leg. II aut lib. XII, tit. 4, lege 6*), ubi recensentur festivitates quæ a Judæis ad fidem conversis observandæ erant, et inter alias *Inventionis crucis Dominicæ* festivitas

^a Ordo ad benedicendum candelis.

Veniat Sacerdos in chorum cum Ministris et cruce et thuribulo : ceroserariis : et aqua benedicta. Et cerei portentur extincti in candlabris : donec illuminentur a ^b novo igne benedicto. Et sculpatur novus ignis cum scilicet et ex lavone. Et benedictiones et orationes sequentes usque ad præfationem dicantur lenta voce ad modum orationis.

Benedictio. ^c Domine sancte Pater omnipotens : eterne Deus bene $\otimes$ dicere et sanctifi $\otimes$ care digneris ignem istum : quem nos **301** indigni per invocationem Unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi bene $\otimes$ dicere presumimus : tu clementissime Pater tua bene $\otimes$ dictione sanctifica : ^d et ad profectum humani generis pervenire concede. Per eundem Dominum nostrum Jesum etc.

^e Post benedictionem ignis benedicantur Cerei. y . Adjutorium nostrum in nomine Domini. *P.* Qui fecit. y . Sit nomen Domini benedictum. *P.* Ex hoc. y . Domine exaudi. *P.* Et clamor. y . Dominus vobiscum. *P.* Et cum.

Oratio. Oremus. ^f Omnipotens sempiternus Deus : qui hodierna die Unigenitum tuum Israelitice legi carnaliter subjectum : cum mysticis hostiarum oblationibus in templo presentari fecisti : quique justus Symeonis longam expectationem : ipsius visione : atque ulnarum deportatione implesti : da super hos cereos in honorem tui nominis consecrandos benedictio $\otimes$ nem : et presta : ut qui eos hodie ob amorem tui nominis gestaverint : per sancte Dei Genitricis intercessionem a presentibus periculis eruantur. Per eundem.

Oremus. **Oratio.** ^g Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus : has candelas tua benedictio $\otimes$ ne perfunde : quatenus fidelis populus eas in manibus portans : non solum exteriori lumine gaudeat : sed neque de ea ulla sit mentio in libris liturgicis Gallicanis ; nam *festivitas Sanctæ Mariæ*, quæ in Lectionario Luxoviensi inter Epiphaniam et Cathedram sancti Petri recurrit, non est *Purificationis* festum, sed *Assumptionis sanctæ Mariæ*, ut in Missali Gallo-Gothico scribitur, quam solemnitate, ut animadvertit Mabillonius, Galli mense Januarii celebrabant. Demum in vetusto Lectionario Ambrosiano em. Thomasi omittitur festum Purificationis. Neque obstant sermones qui sancto Hildephonso archiepiscopo Toletano, et sancto Eligio Noviomensi de Purificatione tribuuntur. Hos enim aliosque sermones, qui vulgo horum sanctorum nomina præferunt, ad eos minime pertinere animadvertunt Nicolaus Antonius (*In Bibl. vet. Hisp.*, lib. v, pag. 291, num. 306, et pag. 301, num. 363), et Oudinus (*Suppl. de script. Eccl.*, pag. 172), qui hosce sancti Elegii sermones scriptori cuidam sæculi xi restituendos ait.

^h Ordo. Eadem rubrica in Missali Toletano exstat. Cæterum in Vulgato Alcuino, in Amalario et Valfrido Strabone nulla est mentio benedictionis candelarum, de qua etiam silent Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum. De cereis tamen mentionem facit in libro *Purificationis* a pontifice distributis Alcuinus (*De eccl. Off.*, cap. 7), et de cereis accensis quos in $\text{y}\pi\text{-}\nu\text{-}\nu\text{-}\eta$, quod est *Præsentatio Domini*, accensos manibus portamus, Amalarius (*De eccl. Off.*, lib. iv, c. 31.)

ⁱ Novo igne. Idem præscribit Missale Toletanum, et adhuc in quibusdam Ecclesiis Galliæ observatur, idemque in ms. Codicibus ecclesiasticis Narbonensi,

A cecitate cordis expulsa : sic lumen quod in tenebris lucet apprehendat : ut nequaquam a via veritatis deviet. Per Dominum.

^b Præfatio.

Per omnia secula seculorum. Dominus

vobis cum. Sursum corda. Gratias agamus

Domino Deo nostro. Vere dignum et justum

est : equum et salutem, nos tibi semper et

B ubique gratias agere. Domine sancte Pater

omnipotens eterne Deus. Fons et origo totius

luminis : qui mundum illuminasti lumine tue

claritatis mittendo nobis Unigenitum per

uterum intemerate Virginis Mariæ et quem

C longe ante promisisti Prophetarum oraculis :

temporibus novissimis ipsum misisti lucem

populis sedentibus in tenebris et ambulantibus

Arelatensi, aliisque, apud Martonium (*De ant. Eccl. Rit.*, l. iv, c. 15), recurrit.

^e Domine. Oratio eadem benedictio ignis Missali Toletano, anno 1550, Lugduni in Gallia typis edito, et Pontificali ms. Arelatensi, apud Martonium, inscribitur. Idem quoque in ms. Codice Narbonensi (*Mart.*, *ibid.*) initium est benedictionis novi ignis, at reliqua dissentiant ; expressam enim commemorationem faciunt festivitatis Præsentationis Christi in templo, et luminum quæ manibus geruntur.

^d Et ad profectum. Ita etiam in Missali Toletano. In Pontificali Arelatensi ms. : *Et ad profectum atque illuminationem sanctæ tuæ Ecclesiæ pervenire concede ; per*, etc.

^e Post benedictionem ignis. Eadem rubrica in Missali Toletano exstat.

^f Omnipotens. Oratio eadem exstat in Missali Toletano, in ms. Pontificali Arelatensi et Narbonensi citatis, in quibus benedictio cereorum scribitur, aut candelarum.

^g Adesto. Oratio eadem in Missali Toletano, et in supra citatis ms. Narbonensi et Arelatensi exstat.

^h Præfatio. Hinc etiam constat, hoc officium Gotho-Hispanum non esse, neque Gallicanum ; nam Gotho-Hispani illuminationem dixissent, Galli contestationem. Cæterum eadem præfatio existit in Missali Toletano, et in ms. Codicibus Arelatensi et Narbonensi citatis.

ⁱ Oraculis. Ita in Toletano. At in Narbonensi ms. legitur : *Quem longe antea promisisti prophetarum oraculis venturum temporibus novissimis*, etc.

in regi one umbre mortis : et in ipso
claritas ex-orta est e-is. Tu quo-que
benedictione tu-a digne-ris benedi-cere
has can-delas nomini tu-o preparatas : qui nos
tran-sul-ti a potesta-te tenebrarum in lucem :
et regnum dilecti Fi-li-i tu i : per quem
exortum est in tenebris lumen rectis corde :
et gaudium saluti eterne. Et qui justum
Symeonem fide li replesti expectati-one : ut
non videret prius mortem : antequam Christum
Domini videret indutum carne : totus mundi
lumen et sa-lu-tare : ipse nos lumine tue
car-ni-tatis sic repleas : ut omnes in-fide-li-tatis
tenebras a nobis repellas. Et sicut hodi-e
servum tuum dimisisti in pace : sic nos in
pace sancte Ec-clesi-e tue digneris gubernare :
ut portum quietis eterne vale-amus intrare.
Quatenus vere lucis p-r-fusi radiceis : ubi in
di-e just'i exa-minis le-ticum hym-ni-dicis
Ange-lo-rum choris vide-re va-le-a-mus fa-ciem

^a *Hic aspergat.* Et infra, *venite*, etc. Eadem ferme rubrica in Toletano et in citatis Arelatensi et Narbonensi legitur, cum hoc discrimine, quod in Arelatensi cantor incipit: *Venite et accendite lampades.* In Arelatensi vero: *Diaconus tenens candelam accensam novo igne versus ad populum incipit, suppressa voce: Venite, accendite; et chorus respondet: Aptate vestras lampades, ecce sponsus venit, exite obviam.*

ind les-si Solis. Per e-umdem Dominum
nostum Je sum Christum Fi-lium tuum. Qui
tecum vivit et re-gnat in u-ni-ta-te Spiritus
San-cti Deus. Per omni-a semper se-cu-la
se-cu-lorum.

^a *Hic aspergat aquam benedictam sup-r candelas et sup-r circumstantes: et statim incipiat Cantor. Ant. Venite et accendite. Tribus vicibus repetatur. Deinde alia Ant. 303* Lumen ad revelationem. *Psal. Nunc dimittis. Et per singulos versus repetatur Ant.*

Postea dicatur.

Benedictio. ^b Domine Deus Pater omnipotens lumen indeficiens : qui es conditor omnium luminum : bene & dic hoc lumen tuum a si-licibus in honorem tui non iuis portandum : quatenus a te sanctificatum sit : atque benedictum : et ut lumine claritatis tue accendamus : et illuminemur : propicius concedere digneris : et veluti eodem igne quondam illuminasti Moysen famulum tuum : ita illumina corda et sensus nostros : ut ad visionem claritatis eterne pervenire valeamus. Per Christum.

Qua finita itur ad processionem. Finita processione incipietur Missa.

^c *Officium.*

Symeon in templo elevavit vocem dicens : nunc dimittis Domine servum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare populi tui. ^γ. Notum fecit Dominus salutare suum : ante conspectum gentium revelavit justiciam suam. *P.* Quia viderunt. ^γ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Quia viderunt.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Omnipotens Deus Pater et Domine : largire credenti populo pacem : et in templo tuo salutare tuum : quem Symeon justus ulnis suis accepit : ut qui lumen ad revelationem gentium extitit : indultor criminum sibi-met credentium sentiatur. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis : et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio Libri Malachie Prophete (d Cap. III).

ñ. Deo gratias.

^b *Domine.* Eadem in Toletano inscribitur *benedictio.* In Narbonensi vero brevior est.

^c *Officium.* Ex Evang. Luc. II, 28. ^γ. Ps. xcvi, 2. *Oratio Omnipotens est e Breviario, p. 76.*

^d *Cap. III.* Vers. 1-5. Hæc propheta pro Epistola legitur in Lectionario Missæ em. Thomasi, in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii V.

Hec dicit Dominus. Ecce ego mitto Angelum **A** trem ejus. Ecce positus est hic in ruinam : et resurrectionem multorum in Israel : et in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransiit gladius : ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel : de tribu Asser. Hec processerat in diebus multis. Et vixerat cum viro suo **304** annos septem a virginitate sua. Et hec vidua usque ad annos octoginta quatuor : que non decebat de templo : jejuniis : et orationibus serviens nocte et die. Et hec ipsa hora superveniens constabatur Domino : et loquebatur de illo omnibus : qui expectabant redemptionem Israel. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini : reversi sunt in Galileam : in civitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo. **A** . Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. **A** . Et cum.

c Psallendo. Vidimus gloriam Domini : gloriam quasi unigeniti a Patre : plenum gratia et veritate. **Y** . Sicut audivimus : ita et vidimus in civitate Dei nostri in monte sancto ejus. *P.* Unigeniti a Patre.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

d Epistola. Fratres gaudete in Domino. *Require in Circumcisione Domini. Folio 53.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (c Cap. II).

Illo in tempore : postquam impleti sunt dies purificationis Marie : secundum legem Moysi : tulerunt illum in Hierusalem : ut sisterent eum Domino : sicut scriptum est in lege Domini. Quia omne masculinum adaperiens vulvam : sanctum Domino vocabitur. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini : par turturum : aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem : cui nomen Symeon : et homo iste justus et timoratus : expectans consolationem Israel : et Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto : non visurum se mortem : nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus : ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Et ipse accepit eum in ulnas suas : et benedixit Deum : et dixit. Nunc dimittis servum tuum Domine : secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutarem tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium : **D** et gloriam plebis tue Israel. Et erat pater ejus et mater mirantes super his que dicebantur de illo. Et benedixit illi Symeon : et dixit ad Mariam ma-

^a Tuam. Vulg. et LXX, meam.

^b Dicit Dominus omnipotens. Hæc verba ad textum Scripturæ non pertinent, sed ea sunt quibus olim finis imponebatur lectioni ; leguntur tamen non modo in nostro, sed etiam in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii, et in Lektionario em. Thomasi.

^c Psallendo. Joan. 1, 14. **Y** . Ps. XLVII, 9.

^d Epistola. Petita est a festivitate Circumcisionis.

^e Cap. II. Vers. 22-24. Est pars Evangelii quod legitur die Circumcisionis ; idem autem legitur in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii V, sed minus prolixum.

^f Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

B trem ejus. Ecce positus est hic in ruinam : et resurrectionem multorum in Israel : et in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransiit gladius : ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel : de tribu Asser. Hec processerat in diebus multis. Et vixerat cum viro suo **304** annos septem a virginitate sua. Et hec vidua usque ad annos octoginta quatuor : que non decebat de templo : jejuniis : et orationibus serviens nocte et die. Et hec ipsa hora superveniens constabatur Domino : et loquebatur de illo omnibus : qui expectabant redemptionem Israel. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini : reversi sunt in Galileam : in civitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo. **A** . Amen.

^f Lauda. Alleluja. **Y** . Omnes gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce leticie. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Suscepimus Deus misericordiam tuam. *Et Missa.* Deus qui nobis id prespicit.

Quere retro in die Circumcisionis Domini. Folio 54.

Alia Oratio. **T**u es Deus : et in te est Deus : et non est alius preter te. Ab ore egressum verbum : non regreditur : quia utique natus Filius : non ipse qui Pater est creditur : dum tamen ipsum esse quod Pater est fateatur. Dona ergo nobis : ut qui Verbum a te : nasciturum misisti in carne : nos in te renatos : sic nunc a criminibus exuas : ut tibi soli cum veneris sine fine jungas. **A** . Amen.

Post nomina. Oratio. **L**audent te Domine celi et terra : quia miscratus es populo tuo. Dum montes et colles coram te laudem fecisti clamare : cum tota viventia in te approbasti. Concede ergo nobis : ut laudes quas glorioso nomini tuo offerimus : acceptas tibi semper ipse efficias. Ut qui mundum redempturus in salutis signo ostensus es : mundam iterum judicaturus non ultorem : sed liberatorem te nostris oculis manifestes. **A** . Amen.

Ad pacem. Oratio. **D**omine Jesu Christe : qui figuris carbrescentibus in lege veteri nunciatus : in te impleta omnia ostendisti : dum in te vero Deo et homine : et purificatio secundum legem exprimitur : et veritas nominis approbatur. Adesto plebi tue ad te ex purificatione venienti : et presta incrementum muneris : et gratia benedictionis multiplicetur in abundantia pacis. **A** . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : te ineffabilis immenseque sapientie Deum : debitum conlaudare

Circumcisionis petita sunt.

^e Tu es Deus. Hæc oratio desumpta est ex Breviario (pag. 76). Exstat in Orationali Gothico (Pag. 48, or. 8).

^b Laudent. Hæc oratio e Breviario desumpta est (Pag. 77).

ⁱ Domine. Et hæc e Breviario desumpta (Pag. 77). Exstat in Orationali Gothico (pag. 46, or. 1). Hæc tres orationes spectant ad officium Circumcisionis.

^j Inlatio. Et hæc a festo Circumcisionis huc translata. Quibusdam, quæ speciali modo ad mysterium Circumcisionis pertinent, omissis, ab eadem missa Circumcisionis desumpta est oratio post sanctus.

despectus sui ipse esset arbiter : qui minister : ipse A
 testis fieret : qui satellites. Huiusque concilium san-
 ctum miraretur : per quod persequens minaretur.
 Videbat namque alto defossatas in visceribus verberum
 scrobes : et in sevientis supplicio ferentis manum
 plus vulneris invenire : quam corporis. Nudaque
 ossa non jam carnem ictibus probare : sed sanguinem.
 Solumque vigentem spiritum : eo stulticiam exprobrare
 iudicis : qui potentiam provocaret auctoris. Carceris
 queruntur angustie : et obstrusus omnino locus :
 quo detruderetur eligitur. Non jam qui pestem
 persecutionis auferret : sed qui laudem confessionis
 absconderet. Credens quod causam confessionis
 averteret : si personam qui se spreverat absentaret.
 Minusque Datianus erubesceret : si Vincentium
 populus non videret. Contuse substernuntur : teste :
 quo jarent : quarum ad nocendum natura hinc acuitur :
 si frangatur. Ut reddita membra tormentis ea
 sustinerent fragmina : que secarent : atque in vim
 se acuminis mole sua superjacens corpus urgeret :
 sed fallitur iudicii sui opinione crudelitas. ^a Nam
 majestas tua famulo suo amplius in confessione comitata :
 infert novam veteribus tenebris lucem : et tabernaculum
 sibi : amici sui reddidit ergastulum. Fovet laceros
 artus : medicat Dei manus : et ad venustiore
 soliditatem suppletis plagarum fossis ultra laterum
 damna compensat insolita tanti luminis claritate :
 percussi obstupere custodes. Vocem hymni concinentis
 mens palidi janitoris expavit : currit exanimis
 metu minister ad presidem : gravius reverentis
 relatio nuncii percussura quam gladii. Cum nec
 posset ex magnitudine rei tacere : quod videret :
 et non auderet Domino dicere : quod volebat.
 Mox in sermone narrantis tremor occupat : dolor
 lacerat : furor inflammat. Mortis pena subtrahitur :
 cui pompa carceris invidetur. Profana inferendi
 exitus complementum suspendit industria : non
 volens parcere si desistat : sed timens coronare
 si puniat : proferitur ex illo celestis gratie secum
 atque in secreto habitantis recessu : et pulchrior
 si adhuc sit passurus : et fortior. Sed ubi desiderium
 viri ad regnum Dei anime oblatione tendentis
 intelligit : hoc detrahendum meritis credidit. Quod
 tormentis quoque titulum contraheret laudis : si
 numerum incideret questionis. Nec tantam gloriam
 iusticia redderet : si vita penam non tolleret. Sulcatis
 per unguam costis : et patentibus sejuncta nervorum
 crate compagibus : lenis ac blandioris strati
 fulera substituit. Et cum deficere eum odio sancte
 confessionis exoptet : tamen eum vivere adhuc mendacio
 sue miserationis infamci : ac si amoto paululum
 modicumque carnifice animam quietius exalet :
 dicatur non cecisus fuisse : sed mortuus. Quasi non
 eum pena consumpserit : in quo et pena consumpta
 est. Gratias ergo tibi Jesu bone : quod anima tuo

^a Nam majestas tua. De insigni hoc miraculo fuso scribunt auctor passionis sancti Vincentii, et Prudentius (*Hymn. 6 de coron.*)

^b Avis. Corvus e. at. Confer Prudentium (*In hymno*)

digna consortio : que pertinax tulit supplicium : ei
 mendax fuit obsequium. Et que fuit contenta quod
 fereret : hoc sit dedignata quod parceret. Sic redeun-
 tem ad Dominum suum celestis suscepit aula Vincentium :
 ut eodem in supernis penetralibus jam recepto :
 Datianum corpus ejus vinceret : quem Datianus etiam
 in corpore non vicisset. Comperto Saucii transitu :
 ejus sibi permittit cadaveris expiatione vindictam :
 cujus gemit ex **295** virtutis perfectione victoriam.
 Exponi senes comedentibus furore suo membra
 litoribus : avibus mandat et canibus. Ut tali
 pastu eorum impleret ventrem : quorum generet
 mentem. His tamen parcentibus : ille deterior :
 ut majori meritorum miraculo eorum consuetudo
 mutaretur : quorum natura non tollitur. Mittitur
^b avis generaliter inhumatis inimica corporibus :
 que eo persequatur improba quo alatur. Sed quo in
 laudem Dei cresceret gratiam victoribus rependens :
 prohibitas appositi corporis dapes jejuna servaret :
 ac ne hoc quasi sprete fecisset : non solum non
 contigeret : sed vetaret. Eo nimirum obtinens
 Vincentius prestante : ne comedat : quo Helyas meruit
 suscipere transmittente quod comedat. Haud procul
 aura corporis lupus cadaver odoratur : quod cum
 jam forte contiguum excubiis avis discreta rostro
 pinno unguibus retro ageret : faciem ingruentis
 verberat. Siccis fere fauces posite retorsere cervices :
 et reiduo post tergum capite jacentibus in collo
 auribus mansueto lumine strictis dentibus rictus
 reportat. Id in similitudinem penitentis : ostendens
 quod spectaculi auxisset pompam non corpori ferisset
 injuriam. Vicit Datianum etiam bellua intellectu :
 cum in Datiano belluam Vincentius vicisset spiritum.
 O impudens furor et stulta vesania corvus obsequitur :
 lupus veneratur : Datianus irascitur. Ad occulendam
 igitur ejus laudem non jam secretum elegit : sed
 profundum. Credens sibi ad delitescendum Martyris
 gloriam : non jam claustra fidem servatura : sed maria.
 Quasi te Domine elementa prohiberent : cui abdita
 patuissent. Et cum illa que ipse obsiruxerat
 penetrasses : ista que tu fundaveras non adires.
 Datur nautis mergendum corpus in fluctibus : ut in
 auxilium suum equora perficerent : cui ad vincendum
 militem tuum terra defecerat. ^c Projicitur e navigatis
 magna freti parte fervoribus : cum et sacco premere-
 tur et saxo. Que inter ferventes undas potens
 brachii tui manus secuta : que spiritum intulit ad celum,
 corpus retulit ad sepulchrum. Ille te in preconio tui
 victoris addente : quod allatum in altum mersus
 emergeret. Et laudabilius sursum ascenderet : quam
 deorsum amplius descendisset. Sed non in longum
 est in submersi mora letata gentilitas : protinus
 ejecto in litoris quiete Vincentio : insultationis sue
 passa naufragium vidit non predam fluctibus se
 dedisse : sed sarcinam disposuit vincere mundum.

et Acta passionis sancti Vincentii.

^c Projicitur. Confer Passionem, Prudentium et sanctum Augustinum (*Serm. 274, 276, t. V*), ubi Vincentius mortuus maria transnasse dicitur.

Omnia dicantur unius Virginis. folio. 456. Excepta A
Missa que sequitur.

*Missa. Beate Agathe a Virginis festum : quod in Dei laudibus annuis recursibus suscipimus in-
cendendum : placationis Deo vivo fratres dilectissimi
adoleamus libamina : et ad commemorandam Vir-
ginis gloriam : et ad nostram commendandam miseri
obsequelam. Hec enim generosis orta natalibus exor-
nata : b atque speciei venustate decora : non minus
hostem fidei : quam anime superando : et pudicitie
consecrata est merito : et sacre passionis decorata
triumpho. Ob hoc in tante Virginis gloriose solenni-
tatis recursu : Creatori nostro Jesu Christo Domino
supplicemus : ut qui eam sibi consecravit ex san-
guine : nos ex confessione justificet. n̄. Amen.*

*Alia Oratio. Deus qui tantam famule tue Agathe
contulisti constantiam : ut nullis suasionibus cede-
ret : quo semetipsam petulco c adversantis con-
cubitu macularet : quique ejus meritis celsiorem
gloriam virtutis accumulans : cives suos atrocis ignis
combustionibus liberas : tu Ecclesiam tuam donis
spiritualibus auge : ut et virginitate prepolleat : et
nullis inimici propulsetur temptationibus ad ruinam.
Sed carens incendiis voluptatum horrendis : in te
ardeat desiderio : et obsequiali coalescat ex voto.
n̄. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc.*

*Post nomina Oratio. Generose Virginis tue Agathe
Deus Pater passionem famosissimam celebrantes :
petimus ut ejus presidio viventium apud te suscepta
oblatio : sepultos submoveat a tormento. Quo sicut
predicte Virginis sepulcri d cooperimentum immensa
restrinxit incendia : sic patrona ejus oratio defunctis
adimens flammam : eterna eos refrigerii commoditate
sustollat. n̄. Amen.*

*Ad pacem. Christe Deus eterno salvator : et salu-
tis integerrima plenitudo. Pro quo ancilla tua ea
desecta parte corporis cruciatur : qui e infantibus
succus lactis ingeritur : facito nos ut ubera sug-
gentes matris Ecclesie : nunquam precidamur ab*

*Agathæ natali legenda exstat. Acta sanctæ Agathæ,
hand sane contemnenda, interpolata licet, apud
Bollandum (Tom. I Februarii, pag. 615 seq.) ex-
stant, apud quem etiam sancti Methodii (qui ab an.
842 sedem patriarchalem Constantinopoli tenuit) ho-
melia de sancta Agatha legitur, qua pleraque ad ejus
martyrium pertinentia complexus est.*

*a Virginis. Sancta Agatha, omisso titulo martyris,
in Martyrologiis plerisque virgo simpliciter se-
ditur, in Actis apud Bollandum virgo, Deo dicata, mobilissi-
mis orta parentibus, in Calendario autem Carthagi-
nensi martyris tantum, in Calendario Gotho-Hispano
virginis et martyris titulo ornatur.*

*b Atque speciei venustate decora. In Menologio Ba-
siliæ sancta Agatha prædicatur εὐμορφος πάντων καὶ ὡραία,
formosa admodum et pulchra.*

*c Adversantis. Quintianum scilicet proconsulem,
sub quo passa est sancta Agatha, intelligit ; haud
enim puto Quintianum voluisse Agatham uxorem
ducere, nam per leges Romanas fas non erat binas
habere uxores, neque id Acta Latina sanctæ Agathæ
innunt, sed potius sibi eam in concubinam sumere
volebat. Quintianum autem uxorem habuisse Acta
ostendunt, cum referunt Agatham ei respondisse :
Sis uxor tua talis qualis dea tua Venus fuit ; quo dicto*

*invicem. Quo alterne charitatis lacte potati : eternorum
simus civium societate condigni. n̄. Amen
Quia tu es vera pax.*

306 Inlatio. Dignum vere et poterum est :
ut tibi Deo ac Domino nostro immensas laudum
gratias referamus : et spirituales hostias immo-
lemus. Qui Agatham Virginem tuam amplexibus so-
ciatam : pudicitia ornas : virginitate ditas : morte
glorificas. Dando ei de honestis moribus lucrum :
de virginitate tropheum : de passione triumphum.
Etenim a te in illa glorificatus pudor virginalis
exultat : nam carceris trusa angustiis f siderea vis-
tata consolatur ex lumine : eculeo imposita roboratur
ex fide. Que etiam dum non curaretur de abscissione
mamille : illico celestem consequitur sanitatem. Ob
cujus meritum Deus Pater exposcimus : ut per
eam et nostra acceptetur oratio : et votis obse-
quentibus concedatur celestis gratie plenitudo. Te
prestante summe Deus : cui omnes Angeli atque
Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. n̄.
Sanctus. Sanctus. Sanctus.

*Post Sanctus. Vere sanctus vero benedictus :
Dominus noster Jesus Christus filius tuus. A quo
gloriosis predicta virgo meritorum titulis illustrata :
et vivens exemplo passionis emicuit : et defuncta
e affines ab incendiis liberavit. Ipse Dominus ac
redemptor eternus.*

*Post pridie. Excelse Domine : qui beate Virgini
Agathe et viventi et defuncte celis nuncios emisisti.
Quo et vivens ab inlatis mederetur vulneribus :
et defuncta ex obitus sui memoria commendaretur
preclarior : cum mores ejus per celestem nuntium
ad memoriam futurorum b conscripti marmore desti-
nantur. Tu nobis attribue : ut emissis de celo Ange-
lorum tuorum custodiis : et vita nostra liberetur
a malis : i et sacrificia spiritus suscipiant sanctita-
tis : quo participatio holocaustorum presentium : et
corporibus gratiam : et animabus celestem impertiat
medicinam. n̄. Amen.*

læsus, eam alapis cædi jussit.

*d Cooperimentum. De hoc miraculo (quod puto sub
principibus Christianis contigisse, sed cum plura ru-
stica idolorum cultui adhuc dedita esset) agunt om-
nia Acta sanctæ Agathæ, sanctus Methodius in homo-
lia, et primus hymnus, apud enim. Thomasium
D (Oper. tom. II, p. 384), qui sancto Damaso tribuitur ;
cæterum velum sanctæ Agathæ a voracibus Ætnæ
flammis non semel tutatum esse Catanienses constat.*

*e Infantibus. Mamillam dicit, quæ Agathæ abscissa
est.*

f Siderem. Lege sidereo.

g Affines. Lege affines, cives suos Catanienses.

*h Conscripsi marmore. De epitaphio sanctæ Agathæ
ab angelo marmore insculpto lege, si vacat, Acta ejus,
homelia sancti Methodii, et hymnum seruntium
apud em. Thomasium (Tom. II Oper., pag. 385),
qui sancto Ambrosio tribuitur.*

*i Et sacrificia spiritus suscipiant sanctitatis, scilicet
angeli, qui orationes fidelium suscipiunt, et Deo
exhibent, hoc sensu in canone missæ Romanæ orant :
Supplices te rogamus, omnipotens Deus, jube hæc per-
ferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum,
ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum
Fili tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni bene-*

Require fol. 287. Mutando nomen : et dicatur Sancti Martyris tui Vincentii.

In Festo Sancti Ildesonsi Archiepiscopi Toletani : Officium et ..... alia unius Confessoris Pontificis. Fol. 432.

In Festo Sancte Marie de Pace :

Omnia dicantur ut in Assumptione Beate Marie. Fol. 361.

In Festo Sancti Babile Episcopi et Martyris et trium Puerorum :

Omnia dicantur ut in plurimorum Martyrum fol. 430. Excepta Missa.

Adsit dilectissimi fratres pretiose mortis Babile : triunique puerorum revehenti anni gloriosa illa celebritalis recursio **297** in qua licet omnibus exultare conveniat : concedet tamen : ut eorum trophea predicare ora mortalium non desistant. Ille enim Babylas : ille est : qui presulatus honore potissimus : eruditor plebium : caput insigne et venerabile Cleri-

^a S. Babile. De sancto Babyla, episcopo Antiocheno, Latini die 24 Januarii, Græci 4 Septembris agunt in Menologio Basilii, in quo sub Numeriano cum tribus pueris jugulatus legitur. De eodem, hoc die, agunt Menologium Metricum Seberl et Ephemerides Græco-Mosei (Bolland., t. I Maii). Latinorum vero Martyrologium Corbeense Dachorii, 1x Kal. Febr. : In Antiochia, passio sancti Babile episcopi cum tribus parvulis. Lucense Florentinii, 1x Kal. Febr. : In Antiochia, passio sancti Babilli [lege sancti Babylæ] cum tribus parvulis. Rhinoviense (Bolland., t. vii Junii), 1x Kal. Febr. : In Antiochia sancti Babilli episcopi cum tribus parvulis. Bedæ genuinum, 1x Kal. Febr. : In Antiochia sancti Babylæ cum tribus parvulis. Demum Gotho-Hispani, in fragmento Kalendarii a Francisco de Pisa editi, 1x Kal. Febr. : Sancti Babylæ episcopi et trium puerorum, in Antiochia. Vetustum enim apud Gotho-Hispanos sancti Babylæ cultum probant, præter citatum Kalendarium, Missale et Breviarium Mozarabum, in quibus missa et officio propriis gaudet. Eusebius (Hist. eccl. l. vi, c. 25) ait sanctum Babylam, imperante Decio, Antiochiæ post confessionem in carcere vitam cum morte commutasse. Et sanctus Hieronymus (De Vir. illustr., cap. 54), in Origene, agens de persecutione Decii : Alexander Babylasque, Hierosolymorum et Antiochiæ Ecclesiæ pontifices, in carcere pro confessione Christi dormierunt. Sanctus Epiphanius (De Pond. et Mens., cap. 49) scribit : In persecutione Decii martyrium subit Babylas Antiochiæ. Sanctus Chrysostomus, in libro contra Julianum et gentiles, de causa martyrii sancti Babylæ fuse agit (Oper. tom. II, pag. 536, Ed. Maur.), quem capite plexum esse indicat. Eadem Philostorgius (Lib. vii, cap. 8) et Suidas fuse scribunt, voce Babylas. Acta passionis ejus triplicia edidit Bollandus (Tom. II Januar. ad diem 24), quæ Boschius, in tractatu historico-chronologico de patriarchis Antiochenis (Apud Bolland., tom. IV Julii) præmissis (Parerg. 1), contra objectiones Tillemontii egregie turtur. Passus est sanctus Babylas cum tribus pueris, anno 250 aut 251, cum sedem Antiochenam tenuisset, ut alii volunt xii, ut alii, xiii annos ; ejus corpus trans Orontem sepultum fuit, quo in loco illi magnifica basilica extracta est (S. Chrys., hom. de S. Babyla, Evagr., lib. 1, cap. 6). At, imperante Constantio, Gallus Cæsar, qui rebas Orientis præerat, reliquias sancti Babylæ Daphnim, in basilicam a se in eo vico constructam, transtulit (Soz., l. v, c. 18). Exinde Apollo, qui, in celebri Daphnitico templo colebatur, oracula reddere desit, quare Julianus Augustus, cum Antiochiæ versaretur,

eorum ex grege commisso : partem sui laboris præviam oblationem Christo Domino obtulit consecrandam. Cum eterno ^b trium infantum de profecta sollicitus : quos studio noseendi instruxerat : pastoralis sollicitudine ad passionem ^c coortat. Ut com eis qui ejus obedierant verbo : uno passionis potirentur triumpho. Proinde in horum amorem totus noster excitetur affectus : et lamentabilis erurgat confessio. Id precipue ^d omnipotenti Domino supplicantes : ut vita nostra et horum imitatione proficiat : et ad sempiternam gloriam remuneratúra perveniat. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc.

Alia oratio. Deus qui es conlator dignitatum : attributor honorum : et sanctificatio Sacerdotum. Quo accinctus ac roboratus Babylas Sacerdos totus Ecclesiam tuam : quam tuendam acceperat : exemplo erigit : doctrinis erudit : adituque domus tue ^e Numeriano locum sanctum calcare volenti : eximius

ut Apollini vocem redderet, corpora sanctorum Babylæ et trium puerorum, nam ea etiam Gallus Daphnim transulerat, amovenda curavit; quæ proinde celeberrima pompa, ingenti civium Antiochenorum frequentia, in basilicam in qua prius condita fuerant juxta urbem relata sunt (Socrat., lib. iii, c. 16; Soz., l. v, c. 19; Theodoretus, lib. v, c. 9; Rufinus, l. ii, c. 2; Chrys., hom. in S. Babylam, t. ii, p. 131). At brevi postea templum profani numinis igne cælesti conflagravit, et statua ejus comminuta est (Socrat. ibid., Soz. et Rufinus, ibid.). Cæterum inter episcopos Antiochenos unus tantum existit Babylas, qui, imperante Decio, martyr occubuit (Baronius, in notis ad Martyrol., et annot. an. 241, 253; Boschius, in tract. de Patr. Antioch., parerg. 2). Quare fides nulla adhibenda est interpolatori Chronici Alexandrini (Olymp. 257, indict. 14; Ol. 266, ind. 3) et recentioribus Græcis, qui duos Babylas martyres, episcopos Antiochenos, constituunt, alterum sub Decio, alterum sub Carino et Numeriano passum. Nam, ut animadvertit Boschius, nec Eusebius, nec Georgius Syncellus, nec Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus, nec ullus qui patriarcharum Antiochenorum seriem tradit, alterum sub Numeriano Babylam martyrem inter eos recenset. Atque adeo pro hoc secundo Babyla, episcopo Antiocheno et martyre, solum stat Chronicon Alexandrianum, locis citatis, misere vitiatum.

^b Trium. De tribus pueris cum sancto Babyla martyrio coronatis, præter Martyrologia et Acta sancti Babylæ, mentionem faciunt sanctus Chrysostomus (Hom. in Sanctos Juventium et Maximam, tom. II Oper., p. 578), Theodoretus (Ecc. Hist., lib. iii, c. 6), Philostorgius (Lib. vii, cap. 8), Suidas, verbo Babylas, qui eos tres fratres ait fuisse, et plura de eorum et sancti Babylæ martyrio refert. In Actis (Apud Bollandum) Urbanus, Prilidianus et Eupolionus appellantur.

^c Coortat. Lege cohortatur.

^d Omnipotenti. Lege ab Omnipotentis.

^e Numeriano. Circa causam martyrii sancti Babylæ difficultates occurrunt hæcenus inextricabiles, exinde ortæ quod sanctus Chrysostomus, qui totam hanc historiam non semel alibi et fuse in libro contra Julianum et gentiles (Oper. t. II, p. 536, n. 5 seq.) traetat, nullibi imperatorem quem Babylas reprehendit, et sub quo passus est, nominatim appellat, contentus dixisse : Erat quidam imperator, majorum nostrorum memoria, cui, Ecclesiam Christianorum ingredi cupienti, sanctus Babylas constanter se opposuit, eumque tandem a foribus de-

repugnaturus obstruit. Quo per hoc subjecto A
 beceratis janua maneret tuta custodia : per
 divinis foribus persequenti foret pote-
 ta. Assiste precibus supplicantis familie tue :
 yris tui prece : inimici suggestio introcundi
 is cordibus non habeat facultatem. Quo securi
 num sancte Ecclesie residentes : ita claustris
 is habeamur muniti : ut correctis nobis non
 ulterius via errandi : quatenus per angustum
 tes justicie callem : regionis eterne mereamur
 nem introire. Amen. Per misericordiam
 eus noster : in cujus conspectu etc.

nomen. Oratio. Ecce antistes verissimus et
 tuis Babylas incomparabili illo tue Christe
 nis affectu permotus : gliscit animo : exultat
 re laudationis jocundatur tripudio. Quod pro B

ei amovit, atque ob eadem regis cujusdam
 si obces, quamvis tenera ætate, traditus fue-
 ique patratam, graviter reprehendit. Quare
 tor ira percitus sanctum episcopum, ferro
 m, in carcerem trudi jussit, diis sacrificare
 tem tormentis subiecit, ac demum capite dunt-
 Hunc autem imperatorem, quem innominatum
 Chrysostomus dimisit, Acta sancti Babylæ
 plures Numerianum nuncupant. Animadvertit
 Editor operum sancti Chrysostomi quod
 textu libri contra Julianum et gentiles legitur
ὁ βασιλεύς, erat quidam imperator, in mar-
tyricis regii scribitur Νουμμεριανός, Numerianus.
 cænis est traditio hæc, siquidem a seculo IV
 fuerunt qui mortem Babylæ Numeriano tri-
 bit, ut ex Philostorgio discimus, qui (l. VII,
 prodidit sanctum Babylam morte multatum
 sia Numerianum imperatorem, vel, ut quidam
 Decium, ab ingressu ecclesie prohibuisset.
 habet Suidas, verbo *Babylas*. At quis iste
 lanus? Nam inter imperatores Romanos unus
 ante legitur, Cari Augusti filius, sub quo ne-
 cit ullus, nec passus est Babylas Antiochenus
 pua. Fortasse, per errorem, Numerianus pro
 ius vetustis Codicibus scriptus est. Siquidem
 i aiunt Decium ab ingressu ecclesie rejectum
 Babylas; at ne hoc de Decio credatur, præter
 ict quod ille in Oriente post susceptam purpu-
 ratatus non sit. Fortasse Numerianus iste sub
 asus est Babylas tyrannus aliquis fuit, qui
 re De. II in Oriente imperatoris nomen et di-
 am assumperat. De Jotapiano quodam Aure-
 tor (*De Cæs.*, in *Decio*) meminuit, qui, *Alexan-*
dens stirpe, purpuram in Syria induit; est et
 ur, apud *Zozimum*, in Syria tyrannus, sub
 imperii Philippi. Quid si horum aliquis, si
 liversi sint, Numerianus dictus fuerit, et san-
 babylam morte affecerit? Chronicon *Alexan-*
dræ (*Olymp.* 257, *indic.* 14), Leontii episcopi
 heni auctoritate fultum, prodit, sanctum Baby-
 Decio interfectum esse non solum ob Christi
 nem, sed quod Philippum imperatorem ejus-
 mjugem, uti Christianos, ab aditu ecclesie
 nerit, ob eadem a Philippo patratam. Hunc
 corruptum esse primum Chronici hujus Editor
 us Raderus monet. Et exinde Tillemontius
 nem arripuit dicendi, Acta sancti Babylæ a
 o corrupta fuisse. Ille tamen, Acta illa cor-
 rocorat (*Tom. III*, p. 401), asserit Philippum
 :orem eum esse quem Babylas ab ecclesie
 re rejectit; atque hæc opinio, quæ nulla ani-
 ma auctoritate nititur (*Jac. Gottifredus*, in
 c. 8, *Philostorgii*), eum iis quæ narrat sanctus
 stomus convenire nequit. Mitto, valde ambi-
 sse an Philippum Christianum fuerit necne?

nomine a bojarum ponderibus iuligatus : ped busque
 revictus in rota : quasi luiturus quod professus fuerat
 jubetur urbe monstrari : quo potius plus inde sume-
 ret gaudii : quod pro tuo nomine dignus esset contu-
 meliam pati. Ob hoc in tanti Martyris gloriose cele-
 britatis solennitate : inferentes tibi Christe lumbiliati
 cordis : et vivorum vota offerimus : et sepultis re-
 quiem flagitamus. Rogantes : ut qui Martyrem tuum
 liberam effecisti ab inlatis suppliciis : et viventes et
 defunctos a tormentis eruas et presentibus et futuris.
 Amen. Quia tu es vita etc.

Ad pacem. Fortis est ut mors dilectio tua Chri-te :
 que animam a presenti separat vita. Hanc in testis
 tui Babile pectore nimium exuberasse fatemur : qui
 ad passionem tractus trium puerorum quos nutrierat
 B consortium sitiens : maluit unita cum eis pro tuo

Sed si Philippum Christianum fuisse cum Ensehi-
 admittatur, simul dicendum erit eum eodem (*Hist.*
eccl., lib. VI, cap. 34), Philippum æquo animo re-
 pulsam et reprehensionem episcopi tulisse, quem
 Babylam fuisse Eusebius non dixit. At, apud Chry-
 stomum, Imperator ira furens Babylam in carce-
 rem primum, tum affectum tormentis, ad mortem
 duci jussit. Prætereo Philippum non obsidem, regis
 cujusdam filium, sed Gordianum imperatorem occi-
 disse; Babylam sub eodem principe passum esse,
 quem ab ecclesia rejectit. Demum prætereo quod ille-
 idem et Babylam jusserit diis sacrificare, et in Ec-
 clesiam persecutionem moverit, quorum nihil Phi-
 lippo Imperatori convenit. Bernardus de Montfaucon,
 eruditus Editor Operum sancti Chrysostomi, opinio-
 nem Tillemontii amplexus, auctoritatem sancti Chry-
 stomi in hac re aperte rejicit (*Admonit. in hom.*
de S. Babyla, et in *librum contra Julian. et gent.*,
 Oper. t. II, pag. 530), asserendo eum, quæ de genere
 et causa mortis sancti Babylæ assertit ex populari ra-
 more potius quam ex vera rerum gestarum historia
 protulisse, atque in hac narratione plerumque verita-
 tem desiderari. Unde eruditissimo viro inu-
 tescere potuerit narrationi Chrysostomi veritatem delictere
 non satis video. Certe sanctus doctor, explicans Episto-
 lam ad Ephesios (*Hom. 9, in Ep. ad Eph.*), tanquam
 rem certam, et omnibus notam, breviter indicat,
 sanctum Babylam vincula et mortem passum esse,
 quod regem inique se gerentem, instar Joannis Baptistæ,
 arguerit. Idemque (*Hom. de S. Babyla*, tom. II, pag.
 531) haud obscure docet, se, non ex ore vulgi, sed ex
 certa majorum traditione, accepisse ea quæ de marty-
 rio sancti Babylæ scripserat : *Quantam*, inquit, *fidu-*
ciam cum imperatorem alloqueretur, præ se tulerit Ba-
bylas, et quo pacto pro ovibus suis animam suam pe-
suerit, ac beatam illam eadem subierit, hac et alii
presbyteris doctoribus commemoranda, et communi
Patri nostro, relinquemus. Quibus breviter complexus
 omnia est quæ fusius in libro contra gentiles de
 morte sancti Babylæ, ejusque causa, prosecutus
 erat, de quibus eam se tradidisse ostendit quæ ab
 antiquioribus Ecclesie Antiochenæ presbyteris et
 ab ipso episcopo tradebatur, quos in martyrio cele-
 berrimo, inter ipsos patratam, nec ab eorum ætate
 valde remoto, turpiter errasse, agre putandum est,
 maxime cum ex tabulis ecclesiasticis, et ab Actis
 publicis magistratum to ius rei gestæ certam noti-
 tiam facili negotio consequi poterant.

a Bojarum. Confer Acta, in quibus hæc vox recur-
 rit. Sunt autem boiæ vincula graviora ferrea, aut li-
 gnea, quibus collum et pedes nectebantur. Sanctus
 Chrysostomus (*Hom. 9 in Ep. ad Ephes.*, Oper.
 tom. IX, pag. 70) refert, sanctum Babylam mandasse
 ut corpus cum vinculis sepeliretur, et nunc, inquit,
 siti sunt compedes cum cinere.

nomine persecutoris morte mulctari : quos salutaribus A disciplinis erudiens tue unierat charitati. Proinde quia tu es hujus dilectionis largitor : te postulamus : ut unita per te in pacis societate connexi exemplo Martyrum tuorum : et invicem sine crimine vivamus : et te ex bonis actibus in eterna pace laudemus. *ñ*. Amen. Qui tu es vera pax.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui es laus perpetua Sacerdotum : corona infantum : et sustentatio infirmorum. Per eum quippe sacratissimus Babilas Martyr et presul persequentis Numeriani impetum inodestus calcavit : infantium teneritudo non timuit : sexus infirmior non expavit. Dum quippe previus atque magister Babilas trium puerorum presentiam expetiit : per quam confutaretur injusta verborum Numeriani. ^a Qui dum cum matre accersiti venerunt : interrogati una cum matre : Babilam sibi patrem esse testati sunt. Cum tamen mulier secunda ebaritate divina : non uteri sui partus exponeret : sed etiam divini Spiritus progeniem **298** enarraret. Quo ex coitu genitoris vel genitricis non nascitur : sed divinis profectibus utero celestis vulve formatur. Cum etiam matrem persequens furor ante filios : quos non agnosceret : verberari alapis mandat : sed una trium infantium societas voce clamabat : quod Babilas sibi esse dominus atque pater : pro quo eorum mater talia sustineret. Illico ceduntur et parvuli : pro quorum cesione mater ante Dominum orationis sue questus exponit. Illi respiciendam filiorum commendans etatem : pro quo eis inlata esset mortis questio immature. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere benedictus et sanctus : et admirabilis Dominus Jesus Christus Filius tuus. Qui predictum Sacerdotem suum : trino fultum comite coronavit : et in ^b eculei penis positum non reliquit. Illis igitur veri Pontificatus peragens cursura : ^c lotis inter innocentes manibus verum divino sacrificium litavit altario : dum se cum his quos nutrierat salutarem victimam ^d per gladii animadversionem obtulit Christo. Pio Domino redemptorique nostro.

Post pridie. Oratio. Omnipotens eterne Deus : D quem verus Sacerdos tuus Babilas parvulis sibi in passione comitantibus tribus : bojarum ponderibus adjecit : vinculis arctioribus conligatur : eculeoque suspenditur. Ut eos et se tibi in verum sacrificium Sacerdos venerabilis exhiberet : quo numerosa tor-

^a Qui dum. Confer Acta apud Bollandum (T. II Jan., pag. 574).

^b Eculei penas. Acta apud Bolland (T. II Jan., pag. 575).

^c Lotis. Alludit ad solemnem precationem sacerdotis dum manus ad altare lavat.

^d Per gladii animadversionem. Eusebius (L. VI, cap. 23) et ex eo sanctus Hieronymus (De Vir. illustr., cap. 54), scribunt sanctum Babilam in carcere obisse. At sanctus Chrysostomus (De Babyl., contra Jul. et gentiles, Oper. t. II) ait, sanctum Babilam e

mentorom genera pro tuo Christe nomine pertulisset. Tu oblati tibi sacrificiis benedicens : exemplo Babile Sacerdotis tui : carnales a nobis inlecebras pelle : et suffragio trium infantium gloria nos eternitatis astolle. *ñ*. Amen.

Ad Oratorem Dominicam.

Intendite fratres charissimi Sacerdotis Babile inconvulso spei virtutem : triumque puerorum robustiorem animi fidem : quam valentem corporis qualitatem. Quos predictus Doctor egregius gladio continuo percussuros sacris ulnis congeminando complectit : gratias flebiliter referens Creatori : quod eos quos de manu ejus acceperat : coronandos obrulerit illi. Horum igitur exemplum constantie imitantes : mores corrigamus in melius : charitatem teneamus ad invicem : per dilectionem exceptum ministerium expleamus : et ad servitum Dei ceteros inflammemus. Operari justiciam delectemur : noxia fugiamus : spiritu oremus atque dicamus. Pater noster qui.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Babile precibus solvantur vestra peccata : cujus virtute Numeriano domus Dei obserata sunt limina. *ñ*. Amen. Eiusque suffragio animarum vestrarum vos gaudeatis obtinuisse lucrum : cujus documento trium puerorum societas meruit subire martyrium. *ñ*. Amen. Ut sicut iidem infanti magistro subsequente gladio pro Christo parili animadversione truncati sunt : sic vos unita victi societate divinum semper agatis obsequium. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et vi.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens. *Quere retro in Sancti Juliani et Basilisse. Fo. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilisse : dicatur Sancti Babile et trium Puerorum.*

Timothei Episcopi discipuli Pauli :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fo. 432.

Conversio Sancti Pauli :
Omnia dicantur de uno Confessore. Fo. 432.

Projei Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. Folio. 421.

In Festo * Sancti Tirsi Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. Folio. 421. Excepta Missa subsequente.

Missa. Ad confitendum nomini Domini lingua carcere ad mortem jussu imperatoris ductum esse. Auctoritas autem sancti Chrysostomi in re ad Ecclesiam Antiochenam pertinente, et quam non perfectorie, sed fuse nec semel, describit, preferenda est. Eadem quæ sanctus Chrysostomus scripsit de genere mortis sancti Babylæ sensisse videntur quotquot cum tribus pueris martyrium fecisse prodiderunt. Mortem sancti Babylæ egregie describit Suidas, verbo *Babylas*.

* Sancti Tirsi. De sancto Tyrso Missale et Breviarium Mozarabum agunt viii Kal. Februarii At

stra meditetur dilectissimi fratres justiciam ejus : pro triumphis beati Martyris Tyrsi : qui hausto fideliter calice passionis : prius eum meruit tenere : quam nosse : ac fructum glorie participatione gratie prevenire : ante conspiciere regnantem : **299** quam suscipere redimentem. Proinde deprecemur clementiam ejus : ut nos exaudiat : et exauditis petita tribuat. Et ejus honoribus speciale debitum proprii amoris impendimus : ejus patrocinii peculiare suffragium incolatus saltem consortio capiamus.

ñ . Amen.

Alia Oratio. * Celestibus satiari cupientibus : occurre omnipotens Deus beatissimo Tirso tuo gentili albus misertus. Inter ceteras quas pro tuo nomine sustulit penas : paratum supplicium plumbi in adversarios ejus : oratione ipsius Martyris retorsisti. Pro quo flebilibus te Deus rugitibus imploramus : ut per hunc Martyrem a quo predicti metalli supplicium detorsisti : detergas massam totius nostri peccati. Atque te opitulante qui inlatam sibi penam : in se persequentes dejecit : ministret sibi obsequentibus tutelam patrocinii indisrupti. Ut per eum famulantes obtineant veniam : per quem persequentium est devicta audacia. Ac per quem infidelitas penali consumpta est igne : per eum credulitas flamma ardeat charitatis divino.

ñ . Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui tanta severitate judicii ultor fuisti in persecutoribus beatissimi Martyris tui Tyrsi : ut ^b eorum defuncta corpora terra recusaret suscipere : que ferocitas eorum viri justii sanguine cruentasset : tu pius ac benignus offerentium obsequiis delibutus : sepultorum spiritibus eterna refrigeria prebe. Ut ita predicti Martyris suffragio : habeant fideles defunctorum anime premium : sicut per eum corpora damnatorum meruerunt invenire sepulcrum. ñ . Amen.

Ad pacem. Oratio. Salutis nostre compendium expetentes omnipotens Deus precamur : ut qui beatissimum Athletam tuum Tirsum : sectoribus trahentibus serram duabus in partibus non permisisti

Fragmentum Calendarii Gotho-Hispani v Kal. Febr. *sancti Tyrsi, vel comitum mart., Græcia.* De eodem v Kal. Febr. agunt Romanum Parvum, Ado, Usuardus, Romanum Baronii, et alia quædam Martyrologia. Hieronymiana sanctum Tyrsum xviii Kal. Jan. commemorant. Lucense Florentinii et Corbeiense Dacherii xvii Kal. Febr. in *Egypto, Crisconi, Tyrsi, Leuci, Gaiuti*, etc. Quædam, aliis diebus, Tyrsum colunt; Græci vero, in *Memologio Basilii*, die 14 Decembris. Comites sancto Tyrso adduntur Lucius et Callinicus, de quibus videndus Baronius, in notis ad Martyrologium. Sed de iis, hac die, aut de Tyrso, nihil est in Beda genuino. Acta sancti Tyrsi et sociorum, præter citatos a Baronio, exstant apud Bollandum (*Tom. II Januarii, pag. 80*). Celebris et vetustus in Hispania cultus ejus. Erat illi basilica juxta Toletum. Unde reliquæ Oviæ translatae sunt. Cæterum sancti Tyrsi acta sociorum martyrum nomina diversimode in Martyrologiis scripta leguntur. De loco martyrii et die passionis haud exigua est varietas. Sunt etiam qui sanctum Tyrsum Hispanum genere et civem Toletanum dicunt. De sancto Tyrso silet Oratioale Gothicum Blanchini.

A secari : nulla nos facias ab invicem malicie similitate discindi. Quo sicut ^a novem pene exemptis horis : nec capillus motus est a sectoribus de capite tui Martyris : sic per omne tempus vite nostre nullis permoti scandalis : septi semper maneamus munimine charitatis. ñ . Amen.

Inlatio. Dignum satis et justum est : ut tibi Deo nostro laudes et gratias in quantum possumus referamus. Qui beatissimum Tirsum prevenisti in benedictione gratie tue : ostendens illi in tenebris lumen : et perfectionem gratie post laborem. Etenim te opitulante plumbatis tuuditor : nec terretur : crureque fractio potentius roboratur. Hunc graciliores lori ligature non dissipant. Hunc pertinax furor ^d vibicibus acutissimis non exsecat. Hic in frustra discerpi ^B jussus gladio constans : hic in parato sibi torrentis plumbi supplicio invenitur exultans. Quod in illis retorsit virtus tua tormentum : qui sibi venerant inlaturo supplicium. Is quippe vir ad manifestandam gloriam potencie tue Deus : carceris revinctus ergastulo : mirabili progressu stipatus : collegio educitur Angelorum. Nam cum intempesta nocte loco quo detinebatur multitudo superiorum irueret civium : illico ostia carceris reserantur : et subito novum refulsit illo in loco ad honorem Martyris lumen : quod onera catenarum ejus dissolveret. ^c Ductoribus deinde Angelis lumine precedente : baptismum tuum suscepturus iter aggreditur : usque dum perveniret ad locum : quo celestis fontis lavacro tingeretur. Et merito talia suscepturo : tali luminis claritate anteitur. Ut qui nivei fontis purificatus esset ex gurgite : celesti letaretur obsequio precedente. Innovatus post iude unda celesti : redditur carceri purificatus ex lavacro : consummato potiturus triumpho. Hunc exeuntem quia custodes carceris non viderunt : regredientem mirati sunt. Unde ^f in ferociam concitati : carceris disrupti prosiliunt vindictam cum gladiis inlaturo. Sed mox inlesum quem fixerant : ut repererunt sigillum illico procaz insania mitigatur : et suos vaginis gladios condiderunt. Proprios auditus suspendentes in canoram Martyris vocem :

^a *Celestibus.* Lege *caelesti cibo*. More prisco fideles celesti eucharistiae cibo, solemnitatibus martyrum recurrentibus, reficiebantur. Sanctus Basilius (*Epist. 93*, alias 289), ad Cæsariam patriciam de frequenti communione scribens : *Nos quidem, inquit, quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in Parasceve, et Sabbato, et aliis diebus si sancti alicujus memoria recolatur.*

^b *Forum corpora.* Combritii scilicet et Silvani. Confer Acta sancti Tyrsi.

^c *Novem.* Ita in tertiis Actis (*Apud Bollandum*). At in primis et secundis (*Apud eundem*) legitur *ministros tribus horis serram frustra duxisse.*

^d *Vibicibus.* Fortasse, *vulsellis*. In Actis secundis sancti Tyrsi citatis Combritius jussisse legitur *uncinis acutis palpebras ejus evelli*; at *uncus* non est aptus ad evellendum, quare legendum puto *vulsellis*, aut *vulsellis acutis*; est enim *vulsella*, aut *volsella*, instrumentum quibus pilos evehebant.

^e *Ductoribus.* Plura de hac re lege, si vacet, in secundis et tertiis sancti Tyrsi Actis, apud Bollandum.

^f *In ferociam.* Lege : *Ferociam nimiam concitati*. Confer prius sancti Tyrsi Acta citata.

cum te idem ath'eta tuus novo cantu carminis conlaudaret: ita proclamans atque dicens. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vera sanctus: vere benedictus in excelsis: ammirabilis: et preclarus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui beatissimum Martyrem Tirsum prius martyrio consecravit: quam lavacro: prius fide: quam regeneratione: prius etiam supplicio: **300** quam baptismo. Ostendens illi inter penas constantiam: inter carceres lumina: inter adversantes vindictam. Cum ^o cesores suos ante pena consumeret: quam ipsum penaliter lacerarent. Ante cedentes defecerent: quam ceso vitam extorquerent. Is etenim incomprehensibilis sinus tui illustratus archano: trino persecutus iudice vita non caruit: in qua tamen ludibriosum eorum finem ante premissit ad penam: quam sibi extorquerent vitam. Deinde tuis aditus omnipotens Pater iudiciis: plactis tibi tempore sacratum consignavit spiritum: quem inter adversa mundi constantiam servaret in te ipsum pariter et invictam. Unde te in hujus Martyris soleuni festo rogamus: ut precibus ipsius dones tibi confidentibus veniam: qui manifestam ostendisti in persecutoribus ejus vindictam. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Prospiciens de excelso sancto tuo summe Deus: hec holocausta placatus attende: qui beatissimum Tirsum tuum delatis Angelorum obsequiis: et in carcere visitasti: et ex profundo maris eripuisti. Quo omnes nos qui ex his sacramentis habuerimus: cunctis veniam impetrantes: et inter istius mundi fluctus tuorum Angelorum custodiis muniamur: et remuneraturi ad te de hujus vite carcere exeamus. *ñ*. Amen.

Ad Oratorem Dominicam.

Deus cujus magnitudinis fuit: et contra naturam beatissimus Martyr tuus liberandus sub aquis emitteret vocem: cum constipato capite cervice teus vase pelvis arctatus consisteret. Libera nos de aquis

^a *Cesores.* Hoc vocabulo utuntur sanctus Hieronymus et alii equioris ævi; idem atque *cædens* significat, aut *cædere imperans*.

^b *Purificationis.* Ita etiam inscribitur Breviario Mozarabum. De hac festivitate plura apud em. Baronium, in notis ad Martyrologium, apud Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib.*, l. iv, c. 15); et præ omnibus legenda quæ sanctissimus Dominus noster Benedictus XIV, in opere *de Dominicis et Festis D. N. Jesu Christi, beatæ Mariæ Virginis, et quorundam sanctorum* (*Oper. tom. X, Ed. ad Roman. lib. II, cap. 2*), de festo Purificationis erudite digesta edidit. Quod Hierosolymis primum celebratum tradunt, alii circa medium sæculi v, alii citius, postea vero Constanti-nopoli a Justiniano institutum ut die secunda Februarii celebraretur. At in Occidente alii festum Purificationis institutum a Gelasio papa (qui ab anno 492 ad 496 pontificatum tenuit), sublatis Lupercalibus, contendunt; at Gelasius ipse, in libro contra Andromachum, se quidem prohibuisse scribit ne Christiani in urbe Roma Lupercalia celebrarent, at de festo Purificationis aliove a se instituto s. l. e. libro Pontificali, Sergius papa I, qui anno 701 obiit, constituisse legitur *ut die sancti Simeonis, quod Hispanicam Græci appellant, litania exeat a sancto*

A multis: et de manu florum alienorum. Quo lingua nostra ab undis odiorum sit extera: et in sola sibi tui nominis confessione sufficiat: quo jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus qui beatissimum Tirsum ante fide prevenit: quam lavacro: fidei dono et baptisimi vos conservet ac munificet sacramento. *ñ*. Amen. Quique corpus ejus nec terra dividi passus est: nec gladio desecari: a gremio matris Ecclesie nulla vos patiatur occasione divelli. *ñ*. Amen. Et cum illis civibus post hanc vitam mereamini habere consortium: quorum hic predictus Martyr meruit invenire obsequium. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in sancti Juliani et Basilisse. fo. 287. commemorando nomen Beati Tirsi Martyris.*

Policarpi Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 423.

Johannis Crisostomi Episcopi:

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 452.

Agnetis secundo:

Omnia dicantur unius Virginis. folio. 436.

Valerii Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 425.

Octava Sancti Ildefonsi:

Omnia dicantur ut in die fo. 296.

Sanctæ Batildis Regine:

Omnia dicantur unius Virginis. folio 436.

Sanctorum Ciri et Johannis Martyrum:

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

Ignatii Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 423.

Brigide Virginis:

Omnia dicantur unius Virginis. folio 436.

In Festo ^b Purificationis Beate Mariæ.

Adriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat. De candelis silet. Cæterum de festivitate hæc agunt vetusta Martyrologia Lucense Florentini, Corbeiensis Dacherii, aliaque Hieronymiana, in quorum alii *Purificatio sanctæ Mariæ*, in aliis *Susceptio Domini in templo*, in aliis *Solemnitas sanctæ Mariæ quando Dominum nostrum in templo presentavit*, dicitur. In Martyrologio Bedæ genuino *Hypopante Domini*, in Sacramentario Gregoriano Pamelii *Ypanti*, in Capitularibus Evangeliorum *Ypanti*, et in Sacramentariis Gelasiano Thomasii et Gregoriano Menardi scribitur *Purificatio sanctæ Mariæ*. Denominatur etiam *Festum sancti Simeonis*, et nonnunquam *Occursus Domini*, appellatione a Græcis petita: ii enim hanc *τῆς Ἰκταντῆς ἰορτῆς, τῆς τοῦ Σωτῆρος ὑποπάντου, Salvatoris occursum*, nuncupant. Jam vero ad Gotho-Hispanos et Gallos quod spectat, mihi credibile est eos festum Purificationis, aut Hypopantes, non celebrasse; ejus enim nulla existat mentio in sancto Isidoro, in fragmento Kalendarii Gotho-Hispani, in conciliis Gotho-Hispanis, in Orationali Gothico, aut in Codice legum Visigothorum (*Lib. II, tit. 1, leg. 11 aut lib. XII, tit. 4, lege 6*), ubi recensentur festivitates quæ a Judæis ad fidem conversis observandæ erant, et inter alias *Inventionis crucis Dominicæ* festivitas

^a Ordo ad benedicendum candelis.

Veniat Sacerdos in chorum cum Ministris et cruce et thuribulo : ceroserariis : et aqua benedicta. Et cerei portentur extincti in candlabris : donec illuminentur a ^b novo igne benedicto. Et sculpatur novus ignis cum scilice et ex lavone. Et benedictiones et orationes sequentes usque ad præfationem dicantur lenta voce ad modum orationis.

Benedictio. ^c Domine sancte Pater omnipotens : terne Deus bene ^d dicere et sanctifi ^e care digneris ignem istum : quem nos **301** indigni per invocationem Unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi bene ^f dicere presumimus : tu clementissime Pater tua bene ^g dictione sanctifica : ^h et ad profectum humani generis pervenire concede. Per eundem Dominum nostrum Jesum etc.

ⁱ Post benedictionem ignis benedicantur Cerei. ^j Adjutorium nostrum in nomine Domini. ^k Qui fecit. ^l Sit nomen Domini benedictum. ^m Ex hoc. ⁿ Domine exaudi. ^o P. Et clamor. ^p Dominus vobiscum. ^q P. Et cum.

Oratio. Oremus. ^r Omnipotens sempiternus Deus : qui hodierna die Unigenitum tuum Israelitico legi carnaliter subjectum : cum mysticis hostiarum oblationibus in templo presentari fecisti : quique justi Symeonis longam expectationem : ipsius visione : atque ulnarum deportatione implesti : da super hos cereos in honorem tui nominis consecrandos benedictionem : et presta : ut qui eos hodie ob amorem tui nominis gestaverint : per sancte Dei Genitricis intercessionem a presentibus periculis eruantur. Per eundem.

Oremus. Oratio. ^s Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus : has candelas tua benedictio ^t ne perfunde : quatenus fidelis populus eas in manibus portans : non solum exteriori lumine gaudeat : sed neque de ea ulla sit mentio in libris liturgicis Gallicanis ; nam *festivitas sanctæ Mariæ*, quæ in Lectionario Luxoviensi inter Epiphaniam et Cathedram sancti Petri recurrit, non est Purificationis festum, sed *Assumptionis sanctæ Mariæ*, ut in Missali Gallo-Gothico scribitur, quam solemnitate, ut animadvertit Mabillonius, Galli mense Januarii celebrabant. Demum in vetusto Lectionario Ambrosiano em. Thomasi omittitur festum Purificationis. Neque obstant sermones qui sancto Hildephonso archiepiscopo Toletano, et sancto Eligio Noviomensi de Purificatione tribuuntur. Hos enim aliosque sermones, qui vulgo horum sanctorum nomina præferunt, ad eos minime pertinere animadvertunt Nicolaus Antonius (*In Bibl. vet. Hisp., lib. v, pag. 291, num. 306, et pag. 301, num. 363*), et Oudinus (*Suppl. de script. Eccl., pag. 172*), qui hosce sancti Elegii sermones scriptori cuidam sæculi ix restituendos ait.

^u Ordo. Eadem rubrica in Missali Toletano exstat. Cæterum in vulgato Alcuino, in Amalario et Valfrido Strabone nulla est mentio benedictionis candelarum, de qua etiam silent Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum. De cereis tamen mentionem facit in libro Purificationis a pontifice distributis Alcuinus (*De eccl. Off., cap. 7*), et de cereis accensis quos in $\Sigma\pi\omega\tau\tau\eta$, quod est Præsentatio Domini, accensos manus portamus, Amalarius (*De eccl. Off., lib. iv, c. 31.*)

^v Novo igne. Idem præscribit Missale Toletanum, et adhuc in quibusdam Ecclesiis Galliæ observatur, idemque in ms. Codicibus ecclesiasticis Narbonensi,

A cecitate cordis expulsa : sic lumen quod in tenebris lucet apprehendat : ut nequaquam a via veritatis deviet. Per Dominum.

^w Præfatio.

Per omnia secula seculorum. Dominus
vobis cum. Sursum corda. Gratias agamus
Domino Deo nostro. Vere dignum et justum
est : equum et salutare, nos tibi semper et
ubique gratias agere. Domine sancte Pater
omnipotens eterne Deus. Fons et origo totius
luminis : qui mundum illuminasti lumine tue
claritatis mittendo nobis Unigenitum per
uterum intemerate Virginis Mariæ et quem
longe ante promissisti Prophetarum oraculis :
temporibus novissimis ipsum misisti lucem
populis sedentibus in tenebris et ambulantibus

Arelatensi, aliisque, apud Martenium (*De ant. Eccl. Rit., l. iv, c. 15*), recurrit.

^x Domine. Oratio eadem benedictio ignis Missali Toletano, anno 1550, Lugduni in Gallia typis edito, et Pontificali ms. Arelatensi, apud Martenium, inscribitur. Idem quoque in ms. Codice Narbonensi (*Mart., ibid.*) initium est benedictionis novi ignis, at reliqua dissentiant ; expressam enim commemorationem faciunt festivitatis Præsentationis Christi in templo, et luminum quæ manibus geruntur.

^y Et ad profectum. Ita etiam in Missali Toletano. In Pontificali Arelatensi ms. : *Et ad profectum atque illuminationem sanctæ tuæ Ecclesiæ pervenire concede ; per, etc.*

^z Post benedictionem ignis. Eadem rubrica in Missali Toletano exstat.

^{aa} Omnipotens. Oratio eadem exstat in Missali Toletano, in ms. Pontificalibus Arelatensi et Narbonensi citatis, in quibus benedictio cereorum scribitur, aut candelarum.

^{ab} Adesto. Oratio eadem in Missali Toletano, et in supra citatis ms. Narbonensi et Arelatensi exstat.

^{ac} Præfatio. Hinc etiam constat, hoc officium Gotho-Hispanum non esse, neque Gallicanum ; nam Gotho-Hispani illuminationem dixissent, Galli contestationem. Cæterum eadem præfatio exstat in Missali Toletano, et in ms. Codicibus Arelatensi et Narbonensi citatis.

^{ad} Oraculis. Ita in Toletano. At in Narbonensi ms. legitur : *Quem longe antea promissisti prophetarum oraculis venturum temporibus novissimis, etc.*

in regno umbre mortis : et in ipso
claritas exorta est e-is. Tu quo-que
benedictione tua done-ris benedi-cere
has can-delas nomini tuo preparatas : qui nos
transtulisti a potesta-te tenebrarum in lucem :
et regnum dilecti Fi-li-i tu-i : per quem
exortum est in tenebris tamen rectis corde :
et gaudium salutis eterne. Et qui justum
Symeonem fide-lii repositi expectati-one : ut
non videret prius mortem : antequam Christum
Domini videret indutum carne : totus mundi
lumen et sa-lu-tare : ipse nos lumine tue
carri-tatis sic repleas : ut omnes in-fide-li-tatis
tenebras a nobis repellas. Et sicut hodi-e
servum tuum dimisisti in pace : sic nos in
pace sancte Ec-clesi-e tue digneris gubernare :
ut portum quietis eterne vale-amus intrare.
Quatenus vere lucis p-r-fusi radicis : ubi in
di-o-justi exa-minis le-ticum hym-ni-dicis
Ange-lo-rum choris vide-re va-le-a-mus fa-ciem

^a *Hic aspergat. Et infra, venite, etc. Eadem ferme rubrica in Toletano et in citatis Arelatensi et Narbonensi legitur, cum hoc discrimine, quod in Arelatensi cantor incipit: Venite et accendite lampades. In Arelatensi vero: Diaconus tenens candelam accensam novo igne versus ad populum incipit, suppressa voce: Venite, accendite; et chorus respondet: Aptate vestras lampades, ecce sponsus venit, exite obviam.*

ind les-si Solis. Per e- umdem Dominum
nostrum Je-sum Christum Fi-lium tuum. Qui
tecum vivit et re-gnat in u-ni-ta-te Spiritus
San-cti Deus. Per omni-a semper se-cu-la
se-cu-lorum.

^a *Hic aspergat aquam benedictam sup'r candelas et sup'r circumstantes: et statim incipiat Cantor. Ant. Venite et accendite. Tribus vicibus repetatur. Deinde alia Ant. 303 Lumen ad revelationem. Psal. Nunc dimittis. Et per singulos versus repetatur Ant.*

Postea dicatur.

Benedictio. ^b Domine Deus Pater omnipotens lumen indeficiens : qui es conditor omnium luminum : bene ✕ dic hoc lumen tuum a fidelibus in honorem tui non inuis portandum : quatenus a te sanctificatum sit : atque benedictum : et ut lumine claritatis tue accendamus : et illuminemur : propicius concedere digneris : et veluti eodem igne quondam illuminasti Moysen famulum tuum : ita illumina corda et sensus nostros : ut ad visionem claritatis eterne pervenire valeamus. Per Christum.

Qua finita itur ad processionem. Finita processione incipietur Missa.

^c *Officium.*

Symeon in templo elevavit vocem dicens : nunc dimittis Domine servum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare populi tui. ^γ. Notum fecit Dominus salutare suum : ante conspectum gentium revelavit justiciam suam. *P.* Quia viderunt. ^γ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Quia viderunt.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Omnipotens Deus Pater et Domine : largire credenti populo pacem : et in templo tuo salutare tuum : quem Symeon justus ulnis suis accepit : ut qui lumen ad revelationem gentium extitit : indultor criminum sibi met credentium sentiat. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis : et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio Libri Malachie Prophete (d Cap. III).

ñ. Deo gratias.

^b *Domine.* Eadem in Toletano inscribitur *benedictio.* In Narbonensi vero brevior est.

^c *Officium.* Ex Evang. Luc. II, 28. ^γ. Ps. xcviij, 2. *Oratio Omnipotens est e Breviario, p. 76.*

^d *Cap. III.* Vers. 4-5. Hæc propheta pro Epistola legitur in Lectionario Missæ em. Thomasi, in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii V.

Hec dicit Dominus. Ecce ego mitto Angelum A trem ejus. Ecce positus est hic in ruinam : et resurrectionem multorum in Israel : et in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius : ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel : de tribu Asser. Hec processerat in diebus multis. Et vixerat cum viro suo 304 annos. septem a virginitate sua. Et hec vidua usque ad annos octoginta quatuor : que non decebat de templo : jejuniis : et orationibus serviens nocte et die. Et hec ipsa hora superveniens constabatur Domino : et loquebatur de illo omnibus : qui expectabant redemptionem Israel. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini : reversi sunt in Galileam : in civitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat et confortabatur plenus B sapientia : et gratia Dei erat in illo. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

e Psallendo. Vidimus gloriam Domini : gloriam quasi unigeniti a Patre : plenum gratia et veritate. *ñ.* Sicut audivimus : ita et vidimus in civitate Dei nosiri in monte sancto ejus. *P. Unigeniti a Patre.*

Dicat Presbyter. Silentium facite.

d Epistola. Fratres gaudete in Domino. *Require in Circumcisione Domini. Folio 53.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (e Cap. II).

Illo in tempore : postquam impleti sunt dies purificationis Marie : secundum legem Moysi : tulerunt illum in Hierusalem : ut sisterent eum Domino : sicut scriptum est in lege Domini. Quia omne masculinum adaperiens vulvam : sanctum Domino vocabitur. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini : par turturum : aut duas pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem : cui nomen Symeon : et homo iste justus et timoratus : expectans consolationem Israel : et Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto : non visurum se mortem : nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus : ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Et ipse accepit eum in ulnas suas : et benedixit Deum : et dixit. Nunc dimittis servum tuum Domine : secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutarem tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium : D et gloriam plebis tue Israel. Et erat pater ejus et mater mirantes super his que dicebantur de illo. Et benedixit illi Symeon : et dixit ad Mariam ma-

a Tuam. Vulg. et LXX, *mem.*

b Dicit Dominus omnipotens. Hæc verba ad textum Scripturæ non pertinent, sed ea sunt quibus olim flinis imponebatur lectioni ; leguntur tamen non modo in nostro, sed etiam in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii, et in Lectionario em. Thomasii.

c Psallendo. Joan. 1, 14. *ñ. Ps. XLVII, 9.*

d Epistola. Petita est a festivitate Circumcisionis. *e Cap. II.* Vers. 22-41. Est pars Evangelii quod legitur die Circumcisionis ; idem autem legitur in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii V, sed minus prolixum.

f Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

g Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

h Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

i Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

k Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

l Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

m Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

n Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

o Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

p Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

q Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

r Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

s Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

t Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

u Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

v Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

w Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

x Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

y Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

z Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

aa Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

ab Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

ac Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

ad Lauda. Lauda, sacrificium et oratio missa e festo

preconiis. Cum precipue hoc die vel tempore transacta pro nobis Circumcisione : tue recordemur infantie : at sicut dignum est laudare virtutem tue omnipotentie non valemus : non enim in te Domine aliquod superfluum in suscepto homine ipse creaveras : quod necessario circumcidi debere mandares. Sed ut te Dominum legis : natum fuisse sub lege : nec legem destruxisse probares. Universa enim que carnali populo figuris pretereuntibus adumbrata mandasti : etiam in te ipso secundum litteram fieri permisisti : que tamen in nobis per evangelicam veritatem : etatemque perfectam : sacramentis dignioribus perfectasti. Pro quibus iudiciis impensius commendandis : adest ille mortificato in corpore granulosus : meritisque sanctissimus Symeon : amplexumque senilibus ulnis ingratum parvulum : salutare Domini se vidisse testatur. Sed et illa cuius nomen gratia resonat : continentie candore resplendens consimilis Anna : preconiorum officio Dominum conflat. Offeruntur deinde in sacrificium parturiturum : vel puli gemini columbarum. Ut in combinatione mundissimarum avium : tam anime quam corporis puritatem : litandam Deo exemplis evidentibus doceremur. Et in his sacrificiis qui se accepturi desiderant : non his inserantur : sed erigantur jugiter in supernis. Pro quibus omnibus mirabilibus omnes Angeli : celorumque virtutes tibi Deo Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : cum Cherubin et Seraphin sine cessatione proclamant : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere incomparabiliter. Quere in Circumcisione Domini. Folio 53.

Post pridie. a Vidimus gloriam tuam Domine : gloriam quasi unigeniti a Patre : unigenitum Deitate : primogenitum munere. Illic unicum Patris : hic precipuum inter fratres. Ibi cum Patre unum : hic in fratribus primum. Illic equaliter subsistentem et in sicut Patris manentem : hic socios non derelinquentem. Largire ergo tui fieri participes regni : quibus es propiciatus **305** in mundo. Quibusque advenisti prius redemptor : existe in futuro remu-

a Vidimus. E Breviario (Pag. 77), et ex Orationali Gothico (Pag. 79, or. 4) desumpta. Additamentum illud et his sacrificiis lege ut in Circumcisione (Pag. 55) : *Benedicite et nobis famulis tuis, et his sacrificiis tibi oblatis.*

b Jesu. E Breviario (P. 76) petita.

c Dominus. Hæc *Benedictio* e Breviario petita est (Pag. 76). Hic autem *minister Præsentationis* ; at in Breviario *minister Circumcisionis* legitur.

d Beatam. Et hæc e Breviario petita (Pag. 77). Hæc quatuor orationes ad officium Circumcisionis pertinent.

e Sancte Agathe. Sancta Agatha, virgo Sicula spectabili genere, parentibus divitibus nata, post gravia tormenta et mammillarum abscissionem, ob fidem Christi, passa, Catania in carcere obiit, sub Decio principe, anno æræ vulgaris 251. Tam a Latinis quam a Græcis die quinta Februarii colitur. Kalendarium Gotho-Hispanum : *Nonis Februarii, sanctæ Agathæ virg. mart., Catania.* Kalendarium Carthaginense : *Nonas Feb., sanctæ martiris Agathæ. Lu-*

nerator. Et his sacrificiis tibi oblatis : qui solus pro cunctis factus hostia immolaris.

Ad Orationem Dominicam.

b Jesu Domine : cuius admirabile nomen Angelus prelixit : mater imposuit : Symeon cognovit : Anna laudavit. Salva populum tuum in universo mundo : cuius extat nomen magnificentum in celo. Ut qui solus es : potentia gloriosus : sis etiam perditis miserationis indulgentia pius. Pater noster.

Dica! Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. c Dominus Jesus Christus qui ad confirmandas promissiones Patrum : minister presentationis voluit esse : ipse cordium vestrorum inmundicias dignetur auferre. *ñ. Amen.* Idem qui precepto legis sue : signum desecte carnis accepit : omnes a vobis sordes : sui amoris connexiono depurgat *ñ. Amen.* Et qui vos filios Abrahæ in se ipso : qui est semen ejus : benedicere promisit : hereditatis beata vos conlatione munif. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte. Require in festo Corporis Christi. fo. 237.

Com. Refecti Christo corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. d Beatam Domine illam justæ Symeonis vocem : fac in nobis pari diligentia personare. Ut quia vidimus et credimus salutare tuum : in pace cum jussis dimittamur : non quo a te dimissos : finis vite accipiat : sed per te absolutos a debito : in fine pax sempiterna possideat. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Chorus. Deo gratias.*

Blasii Episcopi et Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 422.

Gilberti Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris simplicis. fo. 432.

In Festo e S. Agathæ Virginis et Martyris :

cense Hieronymianum Florentini, Nonas Februarii : *In Sicilia, Catania civitate, passio Agathæ virginis.* Gellonense Nonis Febr. *Siciliæ passio Agathæ virginis.* Beda, in Martyrologio genuino, Nonis Febr. : *Sanctæ Agathæ virginis in Sicilia, sub Quintiano consule, tempore Diocletiani.* Sacramentarium Gelasianum : *In Nat. sanctæ Agathæ Nonis Februarii.* Sacramentarium Gregorianum : *Nonis Februarii natale sanctæ Agathæ.* Capitularia Evangeliorum Georgii, die 5 mensis Februarii : *Natalis sanctæ Agathæ.* Et demum Kalendarium Neapolitanum marmoreum : V. P. S. AGATHE, id est *Die quinta Februarii passio sanctæ Agathæ.* Græci pariter in Menologio Basilii et in Menæis sanctam Agatham quinta Februarii colunt. Ejusdem nomen inter celebres martyres in canone missæ Romanæ legitur Misam et officium proprium habet sancta Agatha in Misali et Breviario Mozarabum, de qua tamen Orationale Gothicum et libri liturgici Gallicani silent. Ejusque festum Mediolani antiquitus celebratum esse ostendit Lectionarium Ambrosianum em. Thomasi, in quo lectio in sanctæ

Omnia dicantur unius Virginis. folio. 436. Excepta A
Missa que sequitur.

Missa. Beate Agathe ^a Virginis festum : quod in Dei laudibus annuis recursibus suscipimus in-
cendendum : placationis Deo vivo fratres dilectissimi
adoleamus libamina : et ad commemorandam Virgini-
nis gloriam : et ad nostram commendandam miseri
obsequiam. Hec enim generosis orta natalibus exor-
nata : ^b atque speciei venustate decora : non minus
hostem fidei : quam anime superando : et pudicitio
consecrata est merito : et sacre passionis decorata
triumpho. Ob hoc in tante Virginis gloriose solenni-
tatis recursu : Creatori nostro Jesu Christo Domino
supplicemus : ut qui eam sibi consecravit ex san-
guine : nos ex confessione justificet. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui tantam famule tue Agathe
contulisti constantiam : ut nullis suasionibus cederet :
quo semetipsam petulco ^c adversantis concubitu
macularet : quique ejus meritis celsiorem
gloriam virtutis accumulans : cives suos atrocis ignis
combustionibus liberans : tu Ecclesiam tuam donis
spiritualibus auge : ut et virginitate prepolleat : et
nullis inimici propulsetur tentationibus ad ruinam.
Sed carens incendiis voluptatum horrendis : in te
ardeat desiderio : et obsequiali coalescat ex voto.
ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc.

Post nomina Oratio. Generose Virginis tue Agathe
Deus Pater. passionem famosissimam celebrantes :
petimus ut ejus presidio viventium apud te suscepta
oblatio : sepultos submoveat a tormento. Quo sicut
predicte Virginis sepulcri ^d cooperimentum immensa
restrinxit incendia : sic patrona ejus oratio defunctis
adimens flammam : eterna eos refrigerii commoditate
sustollat. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Christe Deus eterne salvator : et salu-
tis integerrima plenitudo. Pro quo ancilla tua ea
desecta parte corporis cruciatur : qui ^e infantibus
succus lactis ingeritur : facito nos ut ubera sug-
gentes matris Ecclesie : nunquam precidamur ab

Agathæ natali legenda exstat. Acta sanctæ Agathæ,
hand sane contemnenda, interpolata licet, apud
Bollandum (*Tom. I Februarii, pag. 615 seq.*) ex-
stant, apud quem etiam sancti Methodii (qui ab an.
842 sedem patriarchalem Constantinopoli tenuit) hu-
milia de sancta Agatha legitur, qua pleraque ad ejus
martyriam pertinentia complexus est.

^a *Virginis.* Sancta Agatha, omisso titulo martyris,
in Martyrologiis plerisque *virgo* simpliciter se-
citur, in Actis apud Bollandum *virgo, Deo dicata, nobilissimis*
orta parentibus, in Calendario autem Carthagi-
nensi *martyris* tantum, in Calendario Gotho-Hispano
virginis et martyris titulo ornatur.

^b *Atque speciei venustate decora.* In Menologio Ba-
siliensi sancta Agatha prædicatur *εὐμορφος κέρυ και ὡραία,*
formosa admodum et pulchra.

^c *Adversantis.* Quintianum scilicet proconsulem,
sub quo passa est sancta Agatha, intelligit : haud
enim puto Quintianum voluisse Agatham uxorem
ducere, nam per leges Romanas (as non erat binas
habere uxores, neque id Acta Latina sanctæ Agathæ
innuunt, sed potius sibi eam in concubinam sumere
volebat. Quintianum autem uxorem habuisse Acta
ostendunt, cum referunt Agatham ei respondisse :
Sit uxor tua talis qualis dicitur tua Venus fuit ; quo dicto

invicem. Quo alterne charitatis lacte potati : eternu-
rum simul civium societate condigni. *ñ. Amen*
Quia tu es vera pax.

³⁰⁶ *Inlatio.* Dignum vere et pulchrum est :
ut tibi Deus ac Domino nostro immensas laudum
gratias referamus : et spirituales hostias immo-
lemus. Qui Agatham Virginem tuam amplexibus so-
ciatam : pudicitia ornans : virginitate ditans : morte
glorificas. Dando ei de honestis moribus lucram :
de virginitate tropheum : de passione triumphum.
Etenim a te in illa glorificatus pudor virginalis
exultat : nam carceris trusa angustis ^f siderea vis-
tata consolatur ex lumine : eculeo imposita roboratur
ex fide. Que etiam dum non curaretur de abscisione
mamille : illico celestem consequitur sanitatem. Ob
cujus meritum Deus Pater exposcimus : ut per
eam et nostra acceptetur oratio : et votis obse-
quentibus concedatur celestis gratie plenitudo. Quo
prestante summe Deus : cui omnes Angeli atque
Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ.*
Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus :
Dominus noster Jesus Christus filius tuus. A quo
gloriosis predicta virgo meritorum titulis illustrata :
et vivens exemplo passionis emicuit : et defuncta
^g ad fines ab incendiis liberavit. Ipse Dominus ac
redemptor eternus.

Post pridie. Excelsæ Domine : qui beate Virgini
Agathe et viventii et defuncte celis nuncios emisisti.
Quo et vivens ab inlatis mederetur vulneribus :
et defuncta ex obitu sui memoria commendaretur
preclarior : cum mores ejus per celestem nuntium
ad memoria:u futrorum ^h conscripti marmore desti-
nantur. Tu nobis attribue : ut emissis de celo Ange-
lorum tuorum custodiis : et vita nostra liberetur
a malis : ⁱ et sacrificia spiritus suscipiant sanctita-
tis : quo participatio holocaustorum presentium : et
corporibus gratiam : et animabus celestem impartiat
medicinam. *ñ. Amen.*

læsus, eam alapis cædi jussit.

^d *Cooperimentum.* De hoc miraculo (quod puto sub
principibus Christianis contigisse, sed cum plures ru-
stica idolorum cultui adhuc dedita esset) agunt om-
nia Acta sanctæ Agathæ, sanctus Methodius in homi-
lia, et primus hymnus, apud emin. Thomasiu-
m (*Oper. tom. II, p. 384*), qui sancto Damaso tribuitur ;
cæterum veluti sanctæ Agathæ a voracibus *Ætina*
flammis non semel tutatum esse Catanenses constat.

^e *Infantibus.* Mamillam dicit, quæ Agathæ abscissa
est.

^f *Sidera.* Lege sidereo.

^g *Adfines.* Lege affines, cives suos Catanenses.

^h *Conscripti marmore.* De epitaphio sanctæ Agathæ
ab angelo marmori insculpto lege, si vacat, Acta ejus,
homelia sancti Methodii, et hymnum secundu-
m apud em. Thomasiu-
m (*Tom. II Oper., pag. 385*),
qui sancto Ambrosio tribuitur.

ⁱ *Et sacrificia spiritus suscipiant sanctitatis*, scilicet
angeli, qui orationes fidelium suscipiunt, et Deo
exhibent, hoc sensu in canone missæ Romanæ orant :
*Supplices te rogamus, omnipotens Deus, jube hæc per-
ferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum,*
ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum
Fili: tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni bene-

Ad Orationem Dominicam.

Deus confator justicie et castimonie prorogator : a quo predicta famula tua visitata se fore prospiciens : et in vulneratis membris recipit salutem : et noctis medio revincta carcere : celesti promeretur illustrari ex lumine. Tu luce illa Sancti Spiritus nostram irradians mentem : ad videndum te et corpore valentes : et animo puriores nos effice. Quo dum spiritualis affectus interno se diffuderit corde : fidelia ad te ora conlaudando proclamant. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Animarum vestrarum Christus vulnera tergat : qui beatissime Agathe pro suo nomine abscissam non destitit curare mamillam. *ñ.* Amen. Atque cujus meritis ex ejus sinibus removit : ac restituit incendia : ejus nunc opitulatione flammam a vobis male cupiditatis retorqueat. *ñ.* Amen. Ut que celesti inscriptione liberatio annotata est patrie : omnes in commune patrocinio indefesso conservet. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus qui es vita et salus. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilise. fo. 288. Et ubi*

dictione cælesti et gratia repleamur ; eodemque sensu Græci in Liturgia sancti Chrysostomi. Diaconus : Pro oblatiis et sanctificatis pretiosis donis Dominum precemur. Chorus : Domine, miserere. Diaconus : Ut clemens Deus noster, iis, in sanctum, et super cælestem, intellectuale altare suum in odorem suavitatis susceptis, nobis divinum gratiam, etc., et sanctissimi Spiritus donum recipiat, Dominum precemur. Chorus : Domine, miserere.

^a *Curare mamillam.* Sanctam Agatham in carcere Dominus per apostolum suum Petrum visitavit, eique mamillam abscissam et corpus plagis laceratum sanum restituit, ut Acta ejus, sanctus Methodius, Beata in Martyrologio, et præfatio missæ ejus Ambrosiana testantur.

^b *Dorothea.* Sancta Dorothea, virgo Deo sacra et martyr, sub Diocletiano, Cæsareæ, in Cappadocia, passa, a Latinis plerumque die sexta Februarii colitur. Martyrologium Hieronymianum, Lucense : VIII Id. Febr., in Cæsarea, Cappadociae, passio sanctæ Dorotheæ. Corbeïense Dacherii, vii Idus Febr. : In Cæsarea, Cappadociae, passio sanctorum Dorotheæ et Theophili. Romanum Parvum, viii Idus Febr. : Apud Cæsaream, Cappadociae, sanctæ Dorotheæ virginis, et Theophili scholastici. Ado eam prolixo elogio in Martyrologio pro-ecutus est ; in quibusdam Martyrologiis Dorothea et Theophilus sine loco passionis commemorantur. Gotho-Hispani, apud quos missa et officio proprio sancta Dorothea colitur, eam die septima Februarii celebrant. Fragmentum Kalendarii Gotho-Hispani : VII Id. Febr., Dorotheæ, vel comitum martyrum, Cappadocia. Græci, quod mirandum, de celebri hac virgine et martyre silent. Ejus Acta exstant apud Bollandum, tom. I Februarii, ad diem sextum (Pag. 773) De eadem Baronius, in notis ad Martyrologium, sanctus Adelmus (*De laud. virgin., cap. 25*). Est et alia Dorothea Alexandrina, de qua, in quibusdam Martyrologiis, vii Idus Februarii, in aliis, pridie Idus Februarii, agitur. Lucense Florentini, ii Id. Febr. : In Alexandria, Juliani, Victoris, Felicis, Secundi, Severiani, Carponi, Germi, Ammonis, Pam-

A dicitur Juliani et Basilise : dicatur Sancte Virginis et Martyris tue Agathe.

Vedasti et Amandi Episcoporum.

Omnia dicantur plurimorum Confessorum. fo. 431.

^b *Dorotheæ Virginis.*

Omnia dicantur unius Virginis. Quere fo. 436. proter Missam.

Certatricis beate Dorotheæ : fratres charissimi fidem famosissimam predicantes : holocaustorum oblationes pio Regi ac Domino offeramus. Qui hujus famule sue cor tanta sui amoris vulneravit ex gratia : ut nullis inlecta a discipulis : etiam illorum corda celesti ad Deum suasionem converterit : a quibus inlicebatur tumentis evi terroribus a Christicolarum proposito submoveri. Hanc ergo gloriosam unici filii Dei sponsam : que et fidem verbo : et virginitatem consecravit ex merito : acclives precibus impetremus. Ut venerabilem passionis sue diem susipientibus occurrat : prestatura omnibus que rogatur : abdita vulnerum curans : prece supplicantes justificans : ac vota nostra Jesu Salvatori nostro commendans. Quo per eam nobis et plenitudinis fructus : et votorum concedatur effectus. *ñ. Chorus. Amen.*

307 *Alia oratio.* Deus ^d desperantium salus : errantium via : et peccantium medicina. Qui beatissimas Virgines tuas Christetem et Callistem : quas virus

phili, Dorotheæ, Theophili. Eadem verbatim in Corbeïensi Dacherii leguntur, nisi quod, pro *Theophilo*, Corbeïense *Theophilum* exhibet ; aliquibus hinc nata est suspicio Dorotheam Cappadocem per errorem martyribus Alexandrinis permistam esse, cum non raro similes errores a Martyriologographis admittantur, alii nihil erroris hic agnoscunt, sed aliam esse Dorotheam quæ Cæsareæ in Cappadocia passa est, aliam quæ Alexandriæ, distinctos quoque esse Theophilos. Vide Florentinum, in notis ad diem 12 Februarii. Erat sane celeberrima virgo Alexandrina quam Eusebius (*Lib. viii, cap. 14*) pluribus laudat innominatam, Rufinus (*Hist. Eccl. lib. viii, c. 17*) Dorotheam appellat ; quæ cum esset *familia nobili* (ab Eusebio dicitur *clarissima*, ἀκροτάτη) orta, ingentibusque divitiis et propinquis nobilibus polleret, formæ decore et pulchritudine plane singulari, ingenio et doctrina multiplici ornata foret, nec aliter manus se Maximini evasuram speraret, nocui cum paucis fidissimis servis fugiens, tyrannum elusit, inquit Rufinus ; Eusebius vero, bonis spoliata in exsilium pulsam scribit. Hanc ipsissimam celeberrimam virginem Catherinam, seu Marcatherinam, putavit em. Baronius, ad an. 307, quam opinionem nec Bollandus nec Pagio per-vasdere potuit, etsi, quæ de hac Dorothea tradidit Rufinus, divitiæ, nobilitas, doctrina, pietas et pulchritudo, simillima sint iis quæ de sancta Catharina vulgo produntur ; sed hæc, sive Catharina, sive Dorothea Alexandrina, in aliis cum Dorothea Cappadoce minime convenit, et præcipue in eo quod virgo Alexandrina, pro fide et castitate tuenda, exsilium, Cæsariensis vero post tormenta, etiam mortem passa est.

^e *Discipulis.* Lege *decipulis*, id est, laquei deceptionibus.

^d *Desperantium salus.* Sancta Dorothea post confessionem filii, jubente præside, ad Callistem et Christetem sorores, quæ a fide defecerant, ducitur, ut earum exemplo et hortamentis deos profanos colere disceret ; at illa duabus sororibus persuasit primum ut bene sperarent de Christi erga peccatores

hostis antiqui a proposito submoverat : Christi tui A predicamenti simul ac precibus famule tue Dorothee ad cultum Christiane fidei revocasti : pietas tua a nobis ita peccandi casum pellat : ac peccati causas removeat : ut desperationis laqueos nec incurramus defluentes per vicia : nec attingamus oberrantes per ignorantiam. Quo sicut ille post lapsum promote suus ad martyrii palmam : ita nobis post crimina donetur te miserante corona. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Christe Domine attributor perennalis gratie et conlator. Qui Virginum tuarum Christetis et Calliste penitentiam : per gloriosam famulam tuam Dorotheam suscipiens : eas igne examinando glorificas : dum in ipsa crematione torrentis ignis : jam pene perditas eis restaurares coronas : supplicum tuorum precibus benignus intendens : et penitentium intueri lamenta : et offerentium sanctifica holocausta. Quo per penitentiam nos tibi facias complacere : et per honestos mores tibi conjungere. Ut per quam predictarum Virginum tuarum penitentiam dignatus fuisti suscipere : per eam pius conlator : et viventibus et defunctis destines eternam salvationem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Deus qui virginis tue Dorothee fidem : ita exuberantis constantie dono glorificas : ut catasta imposita : et vultu placida : et animo ostenderetur jocunda. Tu nobis spiritalem confer leticiam : qua repleti aique muniti : et delictorum sordebus careamus : et pacis abundantia te concedente locupletemur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. In quo fidens predicta virgo Dorothea leto inter penas ostenditur vultu : et ovanti exult aspectu. Ipsius etenim gratie preventu respecta ornatur : fide adjuvatur : et opere consecratur in passione. Nec quippe supremo triumphatura supplicio : voti sui compos efficitur : antequam gladio feriat. ^a Nam sponsionis sue completura promissum : tria cum rosis mala : que Theofilo e paradiso sponsi sui se direreturam promiserat : subito celitus allata sibi cominus intuetur : eidem cui promiserat per celestem des inavit alunnam. His nempe visis Domine Theofilius tuus nare illa spiritali : et fidem pariter attrahit : et odorem. Innovatur subito ex ostensione miraculi : et continuo efficitur Martyr predicans nomen Christi tui. Quod ante inrisioni deputans : exhiberi sibi e paradiso mala aut rosas virginem poposcerat : quod tamen fieri desperabat. Nec est immunitio dextere excelsi : qui et electos inter penas confortat : et peccatores sine mora justificat. O misericordia, deinde ut fidem Christi coram præsidente profiterentur ; quo factum est ut ambe, ad ignem damnatae, palmam martyrii, quam amiserant, consequerentur. Confer Acta apud Bollandum.

^a *Nam sponsionis.* Confer Acta, quibus Missale nostrum inhaeret. Neque criticis quibusdam, nimis morosis, aures præbendæ, qui hanc Actorum partem, de rosis et malis, fabulam sapere dicunt.

^b *Prævia.* Num forte *Præviam*?

miranda et predicanda iudicia tua Deus : ecce supernus hic nuncius e celis : utrorumque inlaturus commodum destinatur : quo tribus malis totidemque rosis : et Dorothee votis expetita concederet : et Theofilum regno Christi efficeret coheredem. Per te cui merito omnes Angeli : et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui voluntatem timentium se facit : et orationes eorum exaudit. Quique ammirabili clementia ita se diligentium desideris favet : ut eorum votis postulata non denegat. Etenim ingenita bonitas ejus sacratissimam Dorotheam Virginem exaudire non destitit imprecantem : cum non solum de proprie passionis attollitur palma : sed etiam : et de sororum quas Christo adquisierat tripudiat corona. Per ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Deus eterne cui beatissima Dorothea Virgo previos conquisitionis sue manipulos destinavit : cum Christetem et Callistem sorores ante se in passione premiserit : et sic ipsa gladio consecrata successerit. **308** Tu de tuis sanctis sedibus benedictionem his holocaustis impertiens : concede supplicibus tuis : ut hec oblatio ^b prævia sanctificationem se summentibus conferat. Quo exemplo Virginis tue : ita nostrorum actuum placitos tibi fructus ante nostrum obitum pius ipse suscipias : ut nos sequentes in eterna tabernacula introducas. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Satia nos Deus cibo justicie : et eternitatis amore : qui Theofilum Martyrem tuum ad te converti fecisti : ex aspectu delectabilis pomi. Quo sicut inenti ejus in tribus malis totidemque rosis sacramentum insinuas Trinitatis : ad culmen eum perfecte fecisti pertingere passionis : supplicio eum glorificans e crucis : sic nos odore charitatis tue reficiens : et actu fac tibi esse placibiles : et corpore fortiores. Ut utraque virtute valentes post te in odorem unguentorum tuorum curramus : et paternis affectibus imploratum te erga nos semper placibilem sentiamus : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Redemptor noster ac Dominus : Dorothee vos Virginis suffragio muniat : qui per eam Christetis et Calliste : penitudinis acceptavit lamenta. *ñ. Amen.* Ac sicut ille post lapsum ad salutis viam reverse sunt : sic vos relictis superstitionibus mundi sequamini Christum. *ñ. Amen.* Ut ejus sequendo vestigia : exemplo Theofili odoris Christi repleamini

^c *Crucis.* Cave hinc credas sanctum Theophilum crucis supplicio occubuisse ; ille enim gladio tandem, post dira tormenta, martyrium complevit ; quod autem hac in oratione dicatur Deus eum *supplicio crucis* glorificasse, alluditur ad dictum illud Theophili, qui, in equuleo suspensus : *Ecce modo, inquit, factus sum Christianus, quia in cruce suspensus sum.* Siquidem equuleus formam crucis non raro exhibebat.

gratia. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Dicat Chorus. Gustate. Com. Refecti Christi corpore. Oratio. Domine Deus omnipotens. Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse fo. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilisse: dicatur Sancte Dorothea Virginis.

Apollonie Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. fo. 436.

Scolastice Virginis.

Omnia dicantur ut supra.

In ^a Sancte Eulalie Virginis et Martyris Barcinonensis.

Omnia dicantur unius Virginis et Martyris. fo. 436.

Missæ. Adest dilectissimi fratres famosum illud beate Virginis Eulalie festum: quod annuis recursibus suscipimus incolendum: in quo eadem Martyr Barcinonensium civis et incola: genitale solum quod

Sanctæ Eulalie. Binas celebres virgines et martyres Eulalias Hispania colit, tenera ætate sub Diocletiano et Maximiano passas: Emeritensem aliam, de qua supra (Pag. 29), alteram Barcinonensem, de qua modo agendum. Magna plane est harum virginum ad invicem similitudo ætatis, conditionis et martyrii, ut non defuerint viri eruditi qui dubitarent an binæ fuerint, et nonnulli qui asseruerint unam tantummodo existisse Eulaliam, quibus occasionem præbuit Prudentius, qui (Hym. 3, 4, de coron.) unitam laudat Eulaliam Emeritensem, cui etiam quædam, quæ Barcinonensi sunt propria, attribuisse haud immerito insinulatur. Duas tamen in Hispania, saviente inhumani Diocletiani persecutione, Eulalias martyrio coronatas fuisse, auctoritas minime dubia Ecclesiæ Gotho-Hispanæ persuadet, cum in Missali et Brevariario suo, distinctis diebus, singulis harum missam et officium proprium attribuerit, et Emeritensem iv Idus Decembris, Barcinonensem prid. Idus Februarii celebret. Quibus accedit fragmentum Kalendarii Gotho-Hispani in quo legitur, iv Id. Febr.: Sanctæ Eulalie virg. mart., Barcinona. Tandem Eulaliam Barcinonensem nominatim commemorant sanctus Eulogius (Lib. 1 Mem. sanct.) et Martyrologia Latina. Romanum Patrum: II Id. Febr., Barcinone, Eulalie virginis et martyris, eodemque die Adonis, Usardi, Notkeri, Rabani Mauri, et Wandelberti mericum:

*Eulaliæ festum prælie sanguisque coruscet
Urbs Barcinon eximia qua Martire gauet;*

et, sine expresso urbis Barcinonensis nomine, Trevirense, apud Martenium et Durandum (Script. veter. Col. max. col. 637), Augustanum et Labbeanum Solitarii (Apud Bolland., part. II, tom. VI Junii), prid. Idus Febr. Eulaliam laudant. His adde Sabulense, apud Martenium et Durandum (Col. max. script. veter., col. 679), in quo, iv Id. Decembris: In Barcinona civitate, in Spania, Sanctæ Eulalie virginis et martyris; et Kalendarium Corbeïense, apud eodem (Tom III. Theaur. anecdot., col. 4593) tempore Ratchi abbat. qui anno 981 obiit, exaratum, iv Id. Decemb.: Barcinonis, passio sanctæ Eulalie virginis. Item, in Ottobiano et Vaticano ab illustrissimo Georgio ad calcem Adonis editis, et in aliis, legitur, quibus, per errorem, Eulalia Barcinonensis iv Id. Decembris colitur, inter quæ Bedæ genuinum (Apud Bolland., tom. II Martii præmissum), iv Id. Decembris: Natale sanctæ Eulalie virginis in Barcelona civitate Hispaniæ, quæ, cum esset tredecim annorum, post plurima tormenta decollata est, et, resiliante ab ra capite, columba de corpore ejus exire visa est. Quibus

meritorum titulis pretulit: in honore etiam iulustravit sepulcri: dum quod vive vocis edificat verbo: effusi sanguinis docet exemplo. Hec enim ad passionem leta prosiliens: forum adiit intrepida: et verbis tonantibus profanum judicem correptura: passioni se obtulit non quesita. Recognoscamus ergo per vulnera Martyrem: per obsequia civem: per pietatis studia genitricem. Obtentu precis intime flagitans: ut qui ejus fortiter tenello vicit in corpore: victorem se in nostris prebeat efficacem. Et qui illi post flammam contulit celum: nobis post lapsum consortium tribuat Angelorum. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus virtutum: corona Martyram: conlatio gratiarum. Suscipe tantille plebis precum obsequia: que ob honorem Virginis tue Eulalie tibi deferimus dedicanda. Tu enim eam ultra etiam facis esse victricem: quam nullis precedentibus meritis: jam olim feceras tui nominis confessorem.

Beda, si modo ipse sit, Eulaliæ Barcinonensi diem natalem tribuit Eulaliæ Emeritensis, et genus mortis Eulaliæ Romanæ, de qua p. 36, in notis pauca adjece. In Martyrologio Bedæ, quod ex Codice monasterii sancti Maximi Trevirensis ediderunt Martenius et Durandum (Tom. Col. veter. script. col. 637) de Eulaliæ Barcinonensi legitur, iv Id. Febr.: Passio sanctæ Eulalie virginis; et de Emeritensi Eulalia, iv Idus Dec.: Natale sancti Molchadiæ papæ et Eulalie virginis. Acta sanctæ Eulalie Barcinonensis edidit Bollandus (Tom. II Febr., pag. 517), et Tamaius de Salazar (Martyrol. Hisp. tom. II, pag. 403) ex ms. Codice Toletano, apud quem citatus inveniens scriptores Hispanos qui de ea mentionem faciunt. Passa est sancta Eulalia Barcinonensis prid. Idus Februarii, anno 304, præside Daciano. De translatione reliquiarum ejus circa annum 878, ex ecclesia sanctæ Mariæ extra urbem sita, in ecclesiam metropolitanam Barcinonensem, et de alia ejusdem reliquiarum translatione an. 1334 facta, consule Bollandum (Tom. III Febr., p. 376 seq.).

Non quesita. Hanc esse propriam laudem Eulaliæ Barcinonensis testatur sanctus Eulogius (Mem. sanct. I. 1): Sic Justus et Pastor, sic Eulalia virgo Barcinonensis, sic Babilas pontifex, multique alii se sponte obtulerunt, et coronati sunt. Historia sanctæ Eulaliæ Emeritensis procul dubio sancto Eulogio nota erat, quæ certe, si se sponte passioni obtulisset, eam quoque in exemplum adduxisset. In Missali Gallo Gottilco exstat Missa in natale sanctæ Eulalie virginis, quæ an ad Emeritensem potius spectet quæ ad Barcinonensem ambiguum est. Tamen ad Barcinonensem Eulaliam spectasse suspicor: nam, cum Eulalia Barcinonensis passa sit in provincia Gallia proxima, credibile est, eam apud Gallos celebriorem existisse quam alia Eulalia, quæ Augustæ Emeritæ, in Provincia, procul a Gallia remota, passa est. Præterea in immolatione missæ legitur: Vadit ad tribunal cruenti præsidis nec quesita, quod Eulaliam Barcinonensem fecisse Acta ejus testantur; at Eulalia Emeritensis, a conquisitoribus capta, et publico vehiculo imposita, sistitur tribunali judicis. Prudentius quidem, qui pro duabus unam describit Eulaliam, hanc partem historię ex Actis Eulaliæ Barcinonensis desumpsit. Vide notam pag. 59.

Tenello. Acta testantur, Eulaliam Barcinonensem passam esse cum ad annos pubescentes pervenisset.

Confessorem. Fortasse alludit ad fidei confessionem quæ in baptismo fit. Certe Acta ejus silentio de priori ulla fidei confessione ab ea coram iudice facta.

Sit ergo Domine eadem Virgo sanctissima ante conspectum glorie tue : nostrorum criminum et intercessor : pariter et assertrix. Ut et diluenda proponat : et proposita precibus diluat. Qualiter sic confessionem delictorum accipiens ante culpas singulorum : ad emolumentum venie asserat : et intercessorem se pro his que asseruerit interponat. Sit in salvatorem terre : sit in defensionem patrie. Gubernet civem : eliminet hostem. Subruat pestem : arceat famem : morbos dissipet : adversum omne repellat : optata queque perficiat. Sicque per eam factorem te semper nostris precibus prebe : ut et hic intercessione ejus pectora nostra habeant finem : et in futuro suis meritis mereamini invenire quietem.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Et te altissime redemptor noster et Domine in tuis operibus conlaudamus. Qui dum Virginem Eulaliam ad 309 nominis tui dilectionem accendis : b proditorem eam sui nominis facis. Ut et robustior ad passionem consurgeret : quo nomen suum furenti judici non taceret. Quesumus proinde : ut que nominis sui facta est proditrix : in prolatione nostrorum nominum ante te : non efficiatur elinguis. Ut que vocabulum suum non tacuit judici : vocabula fidelium renotanda eterne imprimat mansioni. Ut quotquot in illum credimus : quem ipsa veraci corde professa est : et presentis vite tutelam : et in futuro cum defunctis fidelibus mereamur beatorum omnium promereri consortia. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei Filius : qui exanime

a *Factorem.* Forte, *facilem*, aut *faciliorem*.

b *Proditorem.* Nimirum a julie interrogata, nomen suum prodidit : *Ego sum Eulalia*, etc., ut in Actis legitur.

c *Niveo candore.* Dacianus cernens Eulaliam extinctam esse, jussit ut corpus ejus pendens in cruce, id est in equileo, relinqueretur, donec ab avibus devoraretur; et ecce subito nix de celo descendens, et cooperuit eam, et post diem tertium clam sublatum sepulture traditum fuit. De nive idem in Eulalia Emeritensi scribit Prudentius, et nihil obstat quominus id ambabus contigerit; Dei enim providentia circa martyres, maxime virgines, plane mirabilis existit, nisi forte Prudentius, quod suspicari licet, etiam hanc partem historię ex Actis Eulalię Barcinonensis, ad suam Eulalię ornamendam, in hymnum transtulerit. Sunt tamen alia quibus hæ virgines ab invicem discriminantur; nam præter patriam et ætatem, que major videtur fuisse Eulalię Barcinonensis, in mortis genere non conveniunt, neque in iudice sub quo passę sunt. Dacianum enim cognominatum fuisse, qui extremis principatus Diocletiani annis provincię Tarraconensi præfuit, ex Actis sancti Vincentii et auctoritate sancti Augustini constat, et sub Daciano passam esse Eulalię Barcinonensem testantur Acta ejus; at in aliena provincia, qualis erat Lusitania, Daciano jus dicere fas non erat, atque adeo Eulalia Emeritensis ab aliquo alio morti addicta est, quem Acta ejus Calpurnianum appellant. Existitisse autem hoc tempore Dacianum quemdam, omnium Hispanię provinciarum præsidem, merum commentum est. Circa mortis genus apud omnes constat, Eulalię Emeritensem flamma et igni mortem obiisse, vel, accenso circa crucem, sive equileum in qua pendeat, rogo, ut habent Acta, quibuscumque conveniunt orationes, quas Gotho-Hispani die natalis ejus recitabant; vel, ut scribit Pruden-

A beate Virginis corpus a niveo candore vestisti : dignare nos vestire justicie stolis : et operibus sanctitatis. Ut per hæc que tibi offerimus munera : sic niveo alterne dilectionis vestimur amictu : ut eterne pacis lumine cum ea que professa est potiamur. ñ. Amen.

Inlatto. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere omnipotens Deus : per Jesum Christum Dominum nostrum. Qui discretis flammis Martyrem Eulalię probat : dum clementer eam flammarum diversitate glorificat. Eratque in pectus Virginis flamma : sed flammis quoque urebantur et latera. Sed longe aliter flamma illa erat : que flammis hæc temporalibus credere nesciebat. Illa enim refrigerando fervebat : hoc cruciando plus deficit. Illa in corpore vigore sempiterna perdurat : hæc corporea accensione occasum suum frequenter ostendit. Illa eternitatem parat in mente : hæc plerumque defectus sui sentit in corpore. Illa semel concessa nescit frigescere : hæc etsi studiosius accendatur : adustionis sue aliquando materia caret. Illa caloris sui terminum nescit : hæc semper vigoris proprii statum amittit. Illa quoque incendit : perire non sinit : ista vel se ipsam cum nocentibus perimit : vel innocentibus sese submittit. Illa semper pollicetur sine tempore refrigerii gloriam : hæc aliquando in tempore supplicii inrogat penam. Illa istam semper superat et extinguit : ista illi sepe famulatum sui subjecit ac deseruit. Inde est ergo : quod celestis flamma temporalibus flammis victa non deficit : et victrix potius potestatem hujus materialis ignis sibi met subjecit : ac

C tius (*Hym. 3 de coron.*), igne, lampadarum et flamma quam conceperant comæ. At Eulalię Barcinonensis mors aliter contigit; illa enim, ut in ejus Actis legitur, cum admotæ fuissent lampades, Dominum verbis Psalmistę rogavit : *Ecce Deus ad ora me, e c.* et cepit flamma in ministros converti ; quod videns Eulalia, et vicem eorum dolens, clarior voce oravit : *Domine Jesu Christe, exaudi deprecationem meam, jubæ me suscipi inter electos tuos, faciens mecum signum in bono ut credentes in te videant, et collaudent potentiam tuam ; quibus dictis, extinctę sunt faculæ ardentes, quę, infuso oleo, nimis glomerabant flammam in ministros, qui tremefacti ceciderunt in facies suas, et sancta Eulalia emisit spiritum ; columba ex ora ejus extens volavit in cælum, quod videntes populi mirati sunt.* Est et aliud non prætereundum discrimen. Eulalia Barcinonensis nihil contra imperatores protulisse legitur ; non aras, non deos subvertit, in faciem Daciani non expuit ; at Eulalia Emeritensis *maledicet at Cæsari et diis suis, et rursum : Cæsariibus et diis eorum maledico.* Ita Acta ejus, et inherens Prudentio, dicebat :

Maximianus et ipse nihil est.

Et :

Maximianus opum Dominus
Prostituat, rogetque suis
Numinibus caput ipse suum.

Et infra :

Martyr ad ista nihil ; sed enim
Infremit, inque tyranni oculos
Sputa jacit, simulacra dehinc
Dissipat, impositamque molam
Thuribulis pede prosubegit.

Atque hæc fortasse de causa sancta Eulalię Emeritensis, tanquam sacrilega, vivicomburio addicta est, non item Barcinonensis.

submitit. Cum enim in Virginis pectore divinum vicit incendium : apposite forinsecus flammaram facule defererunt. Quia igitur tu Deus noster ignis consumeus es : qui nisi in corde ejus flammigera combustione arderes : victorem te in ejus passivibus nullo modo demonstrares. Te quesumus : te rogamus : ut facias nos simili accensione amoris tui serenos : et sanctitatis perfectione idoneos. Ut qui in hoc die tante Martyris : et passionem veneramur pariter : et sepulcrum : a passionibus nostris : vel sepulcris nostrorum criminum liberati perducamur

^a Defecerunt. Quod Eulaliæ Emeritensi contigisse Prudentium non commemorat ; videtur tamen ad hoc miraculum alludere, cum de ætate sanctæ Eulaliæ agens (*Hym. 3 de coron.*) scribit :

Curriculis tribus atque novem
Treis hincnes quater attigerat,
Cum, crepitante pira, trepidos
Terruit aspera carnifices,
Supplicium sibi dulce rata.

Atque hinc conficere licet Prudentium vidisse Acta Eulaliæ Barcinonensis, in quibus legitur et ipsam lætata esse quando audivit Dacianum jubentem ut ardentem faculæ admoverentur, et carnifices territos in facies suas concidisse.

^b Flammæ. Lampadarum, scilicet, quas epi-tola Ecclesiæ Sinyriensis, de martyrio sancti Polycarpi, equulei flammæ et crepitantia tormenta flammaram appellat. De his in Actis martyrum frequenter recurrit mentio.

^c Beato confessori Felici. Confer Acta, in quibus Dacianus legitur prohibuisse ne corpus exanimatum sanctæ Eulaliæ deponeretur de equuleo. Post diem vero tertium viri religiosi abstulerunt corpus ejus, non sententiis custodibus. Sanctus vero Felix, qui in confessione unanimitis ejus fuerat, cum magna exultatione dixit : Domine, tu prior palmam meruisti, cui Eulalia subrisit. An beatus ihē Felix confessor ille fuerit qui Gerundam nobili martyrio decoravit (*Prud. Hymn. 4 de coron.*) mihi incertum est ; id unum constat, eum confessorum fuisse ; confessores autem generatim denominabantur tam ii qui ob Christi fidem carceres, vincula et grava tormenta, citra mortem, passi erant, quam ii qui pro Christiana catholica religione, aut re ecclesiastica, tribulationes passi fuerant, aut patiebantur (*Conc. Carth. iv, can. 43*). Magnus olim erat confessorum numerus, præcipue in majoribus Ecclesiis, ob assiduas paganorum, Judæorum et hæreticorum persecutiones, quorum haud pauci, aut privati a fidelibus, aut publice ab Ecclesiis auebantur (*S. Cypr., epist. 6, Ed. Pam., concil. Carth. iv, can. 43*). Confessorum numerus, quo major erat, eo majori ornamento erat Ecclesiis, nam populus fidelis ab initio assueverat Christi confessores peculiari observantia, et veneratione quadam prosequi. Magno honore dignus est qui confessus est nomen Dei, et Christi ejus, in conspectu gentium et regum, aiebat sanctus Jacobus Alphei apud scriptorem Constitutionum apostolicarum (*lib. vii, cap. 23, Ed. Cotel.*) ; et concilium iv Carthaginense anno 394, can. 43, decrevit : *Catholicum Christianum, qui pro catholica fide, et Christiana religione, et re ecclesiastica, tribulationes patitur, honore omni a sacerdotibus honorandum, etiam per diaconum ei victum administrandum*. Confessores non raro ad gradus ecclesiasticos promovebantur. Titulus confessoris ab episcopis qui confessores fuerant, honoris causa, usurpabatur (*Synod. Carth. de Bapt. hæ., inter Op. S. Cypr., Ed. Pam., pag. 399*), et confessores meri laici cœtum peculiarem et honoris gradum post clericum constituiebant ; hinc clericus Romanus (*In epist. S. Cypr., inter epist. S. Cypr. 31, Ed. Pam.*) et confessores Romani eidem scribentes (*Ibid., epist.*

ad celum. Qualiter et hic et in æternum cum omni militia Angelorum devotis mentibus concinamus proclamantes : atque dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : verebenedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Cujus doni est : quod Eulalia virgo cesa non trepidat : cujus gratie : quod inter ^b flammæ non estuat : cujus muneris : quod post obitum sic exultat. Cum æternam vultu jam quod modo lenicium preferentes : in hac adhuc substantia carnali ostenderet : quanta illic animi pace gauderet : cum ^c beati Confessori Felici : sic

26) recensent episcopos, presbyteros, diaconos, confessores, et stantes laicos. Et in Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis : *Oremus, et pro omnibus epis-opis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, acolythis, exorcistis, lectoribus, ostiariis, confessoribus, virginibus viduis, et pro omni populo sancto Dei, ubi confessores virginibus etiam præponuntur*. Cœtus hic confessorum apud sanctum Cyprianum (*Epist. 6, 7, 11, lib. de Laps., etc.*) dicitur chorus, societas, et numerus confessorum. Confessores unius Ecclesiæ ad collegas in confessione alterius Ecclesiæ tanquam ad cœtum particularem scribebant (*S. Cypr., epist. 23*), et ipsi confessores communi er ad episcopos scribebant, et ab illis epistolas accipiebant (*S. Cypr., epist. 7, 11, et epist. 26, inter epist. S. Cypr.*). Confessorum quidem longe major pars sui nominis dignitate piis ac castis moribus ornabant : erant tamen inter eos nonnulli, qui post fidei confessionem, imo post tormenta Christi causa perpassa, in capitalia crimina, in fraudes, in stupra, in adulteria labebantur, et alii qui ad schismaticos et hæreticos abibant (*S. Cypr., epist. 7, lib. de unit. Eccl., etc.*) ; atque hinc spectat singularis præfatio quæ in sacramentario sancti Leonis (*Pag. 14*) legitur : *Vere dignum.... cujus Ecclesia sic veris confessoribus falsisque permista nunc agitur, ut tamen fragilitatis humanæ semper cavenda mutatio, et nullius sit desperanda conversio ; quo magis supplices te rogamus ut quia sine te non potest solide consistere devotio, et firmis perseverantiam et resipiscantiam largiaris infirmis, per, etc.* Hæc, quæ sub initium schismatis Novatianorum fortasse scripta fuerunt, ostendunt in Ecclesia Romana haud exiguum existisse confessorum numerum, eorumque plures a sanctitate suæ confessionis defecisse. Sane episcopi Hispani et Galli in concilio Ilberitano, Arelatensi et Toletano, canones quosdam sanciverunt ad abusos quosdam præcavendos tollendosque a falsis istis confessoribus inductos. Frequenter accidebat ut confessores solum vertere exiis causa cogereentur. De sexaginta quinque confessoribus qui ex Africa ad portum Romanæ appulerant (quos omnes Numeria et Candida Matronæ susceperunt alio-^dque), fit mentio in epi-tola Celerini ad Lucianum (*Epist. S. Cypr. 21*). Istiusmodi igitur confessoribus, peregre profecturis, dabantur litteræ confessorie, sive confessionis, quibus scilicet fidem faciebat episcopus, latorem earum litterarum (cujus et nomen inscribebat) Christi confessorem esse, et Ecclesiæ catholicæ communionem frui ; tormenta etiam, si quæ passus fuerat, describebat ; his munitis litteris, confessor ab Ecclesiis et fidelibus cum honore ubique suscipiebatur, eique quibuscunque indigebat rebus subministrabantur. *Const. Apost. (L. 8, cap. 45, Ed. Col.) : Eos qui persecutionem patiuntur fidei causa et de civitate in civitatem fugiunt.... suscipite.... suppediate illis quæ sunt necessaria*. Non deerant tamen qui insolenter se gererent et præclaro confessionis nomine ad questum abuterentur ; quare Patres Ilberitani (*Can. 25*) statuerunt ut si quis peregrinus litteras confessorias attulerat, Episcopus hæc litteras ab eo auferat, eo quod sub hac nominis gloria proxim concupiscant simplices, eique litteras communicatorias tradat, quales scilicet

de eterna per corpus felicitate subrideret. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Omnipotens Deus : qui inlibatum Virginis corpus intactum servas a flammis : emitte in his hostiis spiritum sanctitatis. Qui et oblata sanctificet : et oblatores propiciabili respectu perlustret. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Deus qui beatissimam Euliam antequam passionis gradum scanderet : quid oraret misericorditer docuisti Dum in ea non facis perire : quidquid a te edocta fortiter credidisset : da nobis : ut quod de te scimus et credimus : ad eternam profecisse nobis leticiam gratulemur. Ut quod **310** illa in effusione promeruit sanguinis : nos in his filii tui Domini nostri mereamur adipisci verbis. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Christus Dominus qui Euliam Virginem inter flammis fecit esse victricem : faciat vos ejus precibus : et incentiva carnis vestre devincere : et perfectam devicto mundo victoriam in celestibus reportare. *ñ. Amen.* Et qui insepultum Virginis corpus nivalibus pruinis vestivit ad gloriam : ipse corda vestra et corpora ad perfectionem sanctitatis accingat. *ñ. Amen.* Ut cum illa per confessionem mereamini palmam : cujus nunc obsequentes celebratis solennitatem. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse. fol. 287. Et*

cuiuslibet fidei laico peregrinanti dari solebant. His ferme similia concilium Arelatense decrevit. Ad confessores vero quos fideles in agris aut domi suæ alebant, pertinent concilii Toletani can. 6, quo prohibetur ne puella Dei, sive sacra virgo, familiaritatem habent cum confessore, aut cum laico sanguinis alieni, ad periculum et malam famam vitandam; et can. 9, quo prohibet ne ulla vidua, absente episcopo aut presbytero, antiphonas domi cum confessore, vel servo suo, faciat; nam confessores quos domi alebant, meri laici, non debebant munera clericorum propria usurpare, cujusmodi erat celebratio officii divini; id enim significat antiphonas facere. Non ignoro viros eruditos, inter quos Hugo Menardus, in notis ad Sacramentarium Gregorianum (Pag. 61), et Natalis Alexander (Sæc. V) agens de concilio primo Toletano, opinatos esse confessorem in citatis canonibus conciliorum, et in oratione Ecclesie idem significare atque psaltem sive clericum juniorem; nam, inquit, in Scripturis confiteri non raro significat Dei laudes canere. Sed hæc ratio minus firma est, nam primum erat ostendere confessorem et psaltem synonyma esse, ac tum demum rationem reddere cur idem significent. Alii dicunt: in libris Misalibus quibus etiam nunc utitur Ecclesia exstat oratio pro confessoribus, qui modo nulli sunt si hæc vox clericos cantores non significet. At qui ista serio obijciunt animadvertere debebant libros liturgicos nomina antiqua quædam retinere, quamvis res nominibus illis significata esse desierunt. Deinde adhuc sunt, et ad finem mundi erunt,

ubi dicitur Juliani et Basilisse dicatur Sancte Eulalie Virginis et Martyris tue.

In festo Sanctorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii Martyrum et ejus comitum :

Omnia dicantur ut in communi plurimorum Martyrum. fol. 430. Excepta Missa subsequente.

Missæ. Omnipotentis Dei ineffabilem majestatem mente devota : exultatione religiosa : fide integra : spe pura fratres charissimi laudando rogemus : rogando laudemus : qui nobis Sanctorum Tarracoenis Fructuosi : Agurii : et Eulogii per beatissimam passionem : magna Ecclesie presidia donavit et patriæ. Quorum in amore Dei consors animus : divisa vite hujus officia in unius glorie societate collegit. Dum in ipso Sacerdotii capite coherentia Levitarum latera : victimam Christo sanctificati in se corpori exhiberent : et ad destruendum demonum cultum : veram omnipotentis Dei confessionem carnis sue suppliciis alligantes : sanguine suo scriberent : quod docerent. Atque inter edaces carceris ligaturas : religionis inextinguibili disciplina : quod innovandam crederent spem : eorum explendam servarent esuriam : et potandi oblatione relicta : qui Christi calicem biberent : refectionem seculi non sitirent. Quibus ita nos rectissime supplicemus : ut eorum valida ac preciosa suffragia : fidem in conversatione provehant : Ecclesiam ab impugnatione defendant. Insintuant Sacerdotes ad laudem : Levitas ad officium : Reges ad pietatem : populos ad quietem. Et cum illa eis in delectatione sit regio : que suscepit : ita non sit in oblivione que genuit. Habeat illa in collegio quos coronavit : habeat ista in patrocinio quos transiit.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Magna nobis hodie Domine succurrat auctore immolandi fiducia. Quia adest Christi tui coheres examinatus igne sacerdos : cujus sacrificium

aliqui qui catholicæ fidei, et veræ pietatis causa, a paganis, ab hæreticis, a schismaticis, ab impiis, aut aperta vi, aut subdola fraude, persecutionem et tribulationes patiuntur, atque adeo nunquam derit causa orandi pro confessoribus.

Fructuosi. Sunt hi celeberrimi martyres Tarracoenenses, qui anno 259 persecutione Valeriani passi sunt, die Veneris, xii Kalend. Februarii. Horum Acta præsidialia exstant apud Bollandum (Tom. II Jan., pag. 340) et D. Theod. Ruinart (Act. marty., pag. 340), quæ Prudentius (Hymn. 4 de coron.) carmine complexus est. Martyrologia eos commemorant die 24 Januarii : at in missa et breviario Mozarabum die 16 Februarii coluntur missa et officio proprio (Vid. not. ad pag. 290), ut sanctæ Agneti diem suum integrum servarent. Illi martyres in libris Gallicanis prætermittuntur, et etiam in Calendario Carthaginiensi, quamvis constet ex sancto Augustino (Serm. 273, tom. V oper., col. 1109, Ed. Maur.) eorum festum in Africa celebratum esse; neque dubito quin Galli idem celebraverint. In quibusdam Martyrologiis vetustis horum nomina perperam exarata inveniuntur; in Calendario Piniano, oscitantia amanuensis, nomen Auguri præternittitur; idem contigit Martyrologio Gellonensi, in quo præterea locus martyrii et tituli dignitatis deficiunt. In Martyrologio Fuldensi Augurius per errorem presbyter designatur; et apud Rabanum, martyr Fructuosus monasticæ regulæ auctor perperam dicitur.

non spernas. Adsunt enim Levite sanctissimi : qui amici stolis agni sanguine lotis altare tuum circumdare valeant : et sacris muneribus honorare. Quibus quodlibet omnium in te credentium gerendam injunxeris curam : hūc peculiariter loco et populo venerabilium reliquiarum presentia ^a consecrato : et assistere et opitulare jubeas Rex summe precamur. Nunc tibi Fructuosus tuus in commendatione nostrae totius plebis hujus fructus suorum ingerat meritum. Nunc Agurius et Eulogius immaculati tui sanguinis ^b ministrent poculum credentibus in salutem. Ut tam victricium ducum vel eruditi magisterio : vel virtute defensi : nec presentium pro tuo nomine penarum formidine terreamur : nec futurorum bonorum extorres usquequaque reddamur. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Adesto nobis omnipotens Deus : Sanctorum tuorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii triumphalem celebrantibus diem : et letitiam spiritualium tribue gaudiorum : concedens eorum intercessione sepultis requiem : offerentiumque tibi corporibus sospitatem. Quorum sic fides membris igne decidentibus arsit : ut sentirent corruptibilis nature defectum : et nescirent celestis animi mutare propositum. *ñ*. Amen.

311 *Ad pacem. Oratio.* Deus une et Trine : simplex et justo : ammirabilis et preclare : quem societas illa trina et indivisa Sanctorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii : sic unita laudis voce inter flammam concelebrat : ut quamlibet exusta ignibus membra deciderent : eorum tamen anime divino flante Spiritu plus calerent. Concede nobis tuorum Martyrum intercessione : ut per quotidiana temporum incrementa tua in nostris cordibus dilectio coalescat : charitas ferveat : ac legis tue meditatio convalescat. Ut odiorum sopitis jurgiis : vigeat in nos flamma divina : et extinguantur male cupidinis nutrimenta. Quo sicut predicti Martyres injecti camino : suis te in passionibus laudaverunt : sic nos te opitulante ex omnium bonorum fructu tibi placere : ante nostrum obitum mereamur. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus : nos tibi ex toto corde gratias agere : et unitatem Trinitatis tue sub una trium Martyrum passione laudare. Quorum equalis fides : similis fortitudo : indiscrcta confessio per individuas personas : graduum individuas et penas rapuit : et coronas. Quos inter gentiles errores velut quibusdam paleis quasi probatum aurum non minus charitatis divine : quam persecutio-

^a *Consecrato.* Hæc ad populum Tarraconensem spectant, cum eorum martyrum reliquiæ Tarraconæ sepultæ essent. Quæ postea in monasterium ordinis sancti Beneficti in Liguria, inter Portum Delfini, *Portofino*, et Recinam, *Recco*, situm, delatæ sunt (*Bolland. tom. II Jan., pag. 339*).

^b *Ministrent.* Nam diaconorum erat calicem ministrare populo.

^c *Quin potius.* Referunt Acta eorum martyres, die dominico captos, xvii Kal. Februarii, statim in carcerem ductos fuisse ; in carcere a sancto Fructuoso baptizatum fuisse Rogatianum catechumenum, die Mercurii, quo stationem ibidem celebraverunt ; die Veneris ad tribunal Præsidis Æmiliani perductos, constanter deos profanos aderare renuentes ad

nis inimice flamma conflavit : et in celestibus thesauris massam ejusdem fornacis ignis condidit : qui voravit. Eibenter enim fidelium animarum ardor tuo amore succensus : sanctificatorum corporum ferebat incendium : quos se utique non exinaniri : sed clarificari posse amplius confidebat. Et cum illo acris Sancti Spiritus calore ferventes : terrene adustionis materia cingerentur : exinde flammam sibi deputant in favillas. Sed faciebat hoc sustinendi virtus : non urendi defectus. Cum infirmitatem carnis fides excederet : non vim sua natura ignis amitteret. Imposita super ardentem ignis struem membra tabescentia liquescebant : et contracte viscerum partes crescentibus in cumulis carbonibus inherebant. Inter ambustos torres mixtus cineri sanguis fumabat : sed euntes ad Dominum animo plus calebant. In quibus pro societate corporis potuit dolor esse qui tangeret : non potuit esse qui vinceret. Dum illis divini adjutorii virtute prestatum : ut ejus pene superaverint crudelitatem : cujus non timuerunt passionem. Dignum ammodum quo Hebreis pueris Azarie et comitibus ejus similis vox divina signaret : qui in camino Babylonii Regis illesi atque securi : novo laudes tuas carmine decantantes : Angelico atque celesti officio clamaverunt : atque dixerunt : Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus et ammirabilis es Deus summe : qui te in his tribus Sanctis : perfecta Trinitatis unitas demonstrasti. Non corporum visibilibus dissimilitudine : sed unita mentium voluntate. Non officiorum distantium ordine : sed concertantium militum inseparabili charitate. Non etatum alternantium tempore : sed animorum persistentium indiscreta virtute. Condecet enim ut qui bella Domini preliantur sui : secum Regis exhibeant additissima luera : quia et illic certa sperabitur ex hoste victoria : ubi armorum victricium signa fuerint comitata. Illi igitur una cum principe glorioso Levite : animo paterno consimiles effecti sunt : continuo celestis glorie coheredes : in quibus bone voluntatis immutabilem manere concordiam : furibundus carnifex cernens : nihilque posse in eis prevalere : penarum conspiciens : mox atrocibus exurendos deputat flammis. Sed eo sit militum tuorum fides ardentior : quo fait ardentior sententia cruentorum. Quos tamen ita indisrupto sibimet vinculo tua charitas vinxit : ut vee estuautia camini : dum traherentur procul conspecta formidarent incendia : nec tristitia saltim dum illic projicerentur contraxerint vota. ^c Quin potius solignem damnatos esse. *Cumque multi ex fraterna charitate eis offerrent, uti ex conditi permisti poculum sumerent, Fructuosus ait : Nondum est hora solvendi jejunii, agebatur enim hora diei quarta, et jejunium ante horam nonam non solvebatur. Prudentius (Hym. 6 de coron.) :*

Quosdam de populo videt sacerdos
Libandum sibi poculum offerentes :
Jejunamus, ait, recuso potum,
Nondum nona diem resigant hora.

Et hinc etiam patet quam vetusta fuerit consuetudo in Hispania recepta jejunandi et stationes celebrandi feriis 4 et 6. Cæterum potio illa medicata dabatur vivicomburio damuatis, ut sensus sopirentur, et ignis dolor minueretur.

vende stationis tempus adesse cernentes : celestium Adapium desiderio tracti : propere perveniunt ad sue compendia mortis. Dumque mediis urentur sacra corpora flammis : ^a acceptabilia Deo reddunt hymnis sonantibus vota. ^b Nec dumque fuerunt ignibus divina sacrificia concremata : **312** et jam anime Angelorum ovariantium gregibus choris conserti : perpeti conscendunt ethera in arce volatu. Ut apud te Deum solverent servatam esuriam : a quo se fidenter speraverant refici perpetua charitate. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Omnipotens Deus qui sanctis tuis Fructuoso Episcopo : Agurio : et Eulogio Diaconibus tantam virtutum gloriam tribuisti : ut sic eorum corpora injecta camino liquescerent : ne anime doloribus carnis perarmato Divino Spiritu cederent : sic exusta deciderent ignibus membra : ne unquam silerent preconium tuorum veracia verba : sicque humanorum corporum exterminata species : ne tamen aliquando a confessionis fervore figerit ignea fides. Tu hec oblata tibi libamina calore Sancti Spiritus perfans : benedicenda assume : horumque participatione fac nos charitate fervere : delictisque frigescere. Quo in divino amore succensi : sit in nobis ignis : qui exurat peccata : non qui augeat viciorum carnalium incentiva. **ñ**. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus eterne qui beatissimos Martyres tuos Fructuosum : Agurium : et Eulogium igne examinasti : eorumque animas perustis membris ad eternam requiem perduxisti. Dum in illis tribus Trinitas vera inhabitat : quos unitos in passione unitas sancta coronat. Respice nos de excelso throno glorie tue : dans nostris criminibus finem : et terre nostre finibus pacem. Ardeamus spiritu : sanctificemur ex actu. Operemur justiciam : teneamus castimonie disciplinam. Ut eo fervo-

^a *Acceptabilia.* Huc refer quæ in Actis eorum leguntur : *Cumque exusta fuissent fasciolarum quibus manus eorum fuerant colligatae, orationis divinæ solitæ consuetudinis memores, gaudentes positos genibus, de resurrectione securi, in signo trophæi Domini constituti, Dominum deprecabantur donec simul animas effuderunt.* Scilicet, exustis fasciis quibus ad palos colligati stabant, positos genibus, et extensis brachiis in modum crucis, ut Christianis orare mos erat, simul orantes beatas animas effuderunt.

^b *Nec dum.* De hac visione Prudentius (*In Hymno*) et Acta testantur : *Post hæc, solita Domini non desuere magnalia : apertum est cælum, videntibus Babylon et Mygdonio fratribus nostris, ex familia Emiliani præsidis, qui etiam filie ejusdem Emiliani, dominæ eorum carnali, ostendebant sanctum Fructuosum episcopum cum diaconibus, adhuc stipitibus quibus ligati fuerant permanentibus, in cælum ascendentes coronatos.* Et infra : *Emiliano etiam qui eos damnavit Fructuosus pariter cum diaconibus se ostendit, in stolis repromissionis.*

^c *In Cathedra.* Circa hanc festivitatem tria hic notanda. Primum, festivitatem antiquissimam esse, etiam Romæ, Kalendarum Bucherianum : *VIII Kal. Mart.* Natale Petri de Cathedra. Kalendarium Gotho-Hispanum, sive potius fragmentum ejus Pinianum : *VIII Kal. Mart.* Cathedra sancti Petri apostoli. Orationale Gothicum (*Pag. 62, or. 1*), viii Kal. Mart. : *Incipiunt orationes de Cathedra sancti Petri.* Huic adde Missale et Breviarium nostrum, quibus, viii

re cordis quo te predicti Martyres in medio ignis possit laudaverunt : nos quoque institutionis divinæ oraculum compuncti : coram te deprecemur mereamur : ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Deus unus et trinus : qui se in unitate trium Martyrum Fructuosi : Agurii : et Eulogii passione gloriosum ostendit : glorificari se in vestris cordibus faciat : et ad instar illorum in sue pacis unione connectat. **ñ**. Amen. Quique illis gloriam adauxit per passionem : temporalium igne : calore Sancti Spiritus peccata vestra expurget. **ñ**. Amen. Ut in illo vestra semper spes permaneat fixa : quo illis est eterna post esuriam refectio attributa. **ñ**. Amen.

B Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Communio. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse. fol. 287, et ubi dicitur Juliani et Basilisse : dicitur Sanctorum Martyrum tuorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii.*

Valentini Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris. folio 421.

Juliane Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. folio 456.

Pantaleonis Martyris et Sociorum ejus.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 426.

Columbani Abbatis.

C *Omnia dicantur unius Confessoris simplicis. fol. 432.*

c IN CATHEDRA SANCTI PETRI.

Ad Missam. d *Officium.*

Benedicam te dicit Dominus : adscribam super te nomen meum novum : et nomen civitatis magne nove

Kal. Martii missa et officium in Cathedra sancti Petri inscribitur. Missale Gallo-Gothicum, n. 20, et Sacramentarium Bobianum : *Missam in Cathedra sancti Petri.* Lectionarium Luxoviense, n. 23 : *Legenda in Cathedra sancti Petri.* Aliud quod notandum est, duplicem festum Cathedræ sancti Petri in vetustissimis apographis Hieronymianis signari, alterum xv Kal. Febr., quo Cathedra Romana, alterum viii Kal. Martii, quo Antiochena Cathedra celebratur. Sic Epternacense, Lucense Florentinii, Corbeiense Dacherii, quibus adhærent Gellonense, Romanum Parvum, et his recentiora, Adonis, Usuardi, Romanum Barouii, alia ve plura Martyrologia. Atque adeo incertum est quod viri aliqui eruditi tanquam certum prodiderunt, unicam olim celebratam esse Cathedræ sancti Petri festivitatem, neque ad hoc probandum satis est quod in plerisque libris ecclesiasticis unica invenitur festivitas Cathedræ signata, nam inde id solummodo evincitur in quibusdam Ecclesiis unicam celebratam esse solemnitatem Cathedræ sancti Petri. Sed quid illis libris facient in quibus nulla prorsus signatur Cathedræ festivitas ? Utique exinde vix inferri potest Romanos Cathedram sancti Petri non celebrasse. Tertium igitur quod animadvertendum est, Kalendarium Carthaginense, Sacramentarium Gelasianum Thomasi, Gregorianum Muratorii, quod e Codice sæculi ix editum est, Antiphonarium Gregorianum, Gradale

^d *Officium.* Apoc. III, 7.

Hierusalem : alleluja. *ŷ*. Benedicam te Domine qui A locisti celum et terram. *P.* Adscribam. *ŷ*. Gloria et honor Patri. *P.* Adscribam.

Oratio. Deus Dei filius : qui in te sol-dissima petra exaltasti Petrum : et per Petrum Ecclesiam : effectus illi in tribulatione fiducia : quo possit adversa cuncta superare presentia : porrigere nobis auxilium dextere tue : ut ^a per eum qui in te post negationem red-ditus : saluti meruit solidari : per eum nos digneris a viciorum tentationibus ^b erui : ac fides nostra in nullo coram te apparens nutabunda : et animas et corpora pertrahat ad superna. *ŷ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ŷ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (Cap. XXXII).

ŷ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Ecce in iusticia regnabit Rex : et principes ejus in iudicio preerunt. Non caligabunt oculi videntium : et aures audientium diligenter auscultabunt : et cor stultorum intelliget scientiam : et lingua balborum **313** velociter loquetur et plane. Non vocabitur ultra is qui incipiens est princeps : neque ^d fraudulenter appellabitur major. Stultus enim fatua loquitur : et cor ejus faciet iniquitatem : ut perficiat simulationem : et loquatur ^e ad eum fraudulenter : et vacuum faciat animam esurientis : et potum sitiienti auferat : fraudulentum vasa pessima sunt. Ipse enim cogitationes concinabit ad perdendos viros in sermone mendacii : cum loquitur ^f pauperi iudicium. Princeps vero ea que digna sunt principe cogitabit : et ipse super duces stabit. Mulieres opulente surgite : et audite vocem meam. Filie confidenter percipite auribus eloquium meum : donec effundatur super nos spiritus de excelso. Et erit desertum Charnel : et Charnel in saltum reputabitur. Et habitabit in solitudine iudicium : et iusticia in Charnel sedebit. Et erit opus iusticie pax : et cultus iusticie silentium : et securitas usque in sempiternum. Et sedebit populus in pulchritudine pacis : et in tabernaculis fiducie in requie opulenta. ^g Ait Dominus omnipotens. *ŷ*. Amen.

Gradale Modocianum, Lectionarium Ambrosianum Em. Thomasii et Capitularia Evangeliorum Ein. D Thomasii et ill. Georgii, utramque festivitatem Cathedralis prætermisissse, quod aliis quibusdam libris liturgicis contigit. Cæterum credibile est in quibusdam Gallicæ Ecclesiis mense Januario, in aliis mense Februario, hanc festivitatem esse celebratam. Neapoli olim die 12 Februarii celebrabatur, ut ex Calendario marmoreo Neapolitano habemus, in quo, 12 Febr. : D. Q. ELECTUS EST S. PETRUS PAPA, sculptum est, nimirum : *Die duodecimo Febr. dies quo electus est sanctus Petrus papa.* Demum quod, ommissa mentione Cathedralis, in laterculo Polonii Silvii legitur VIII Kal. Martii, depositio sancti Petri et Pauli, vel oscitantia insertum est, vel de translatione quadam reliquiarum Apostolorum intelligendum.

^a Per eum. Hæc verba videntur abundare.

^b Erui. *Legge eruere.*

^c Cap. XXXII. Vers. 1-19. Pluribus omissis. In

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

^b *Psallendo.* In manibus portabunt te : ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum. *ŷ*. Quoniam Angelis suis mandavit te : ut custodiant te in omnibus viis tuis. *P.* Ne unquam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Petri Apostoli (I, 1 cap. V).

ŷ. Deo gratias.

Fratres. Seniores qui in vobis sunt obsecro consenior et testis Christi passionum : qui et ejus que in futuro revelanda est glorie communicator. Pascite qui est in vobis gregem Dei : providentes non coacte : sed spontanee secundum Deum. Neque turpis lucri gratia : sed voluntarie. Neque ut dominantes in clericis : sed forma facti gregis ex animo. Ut cum apparuerit princeps pastorum percipitis immarcescibilem glorie coronam. Similiter adolescentes subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem in-sinuate. Quia Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. *ŷ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Matheum (1 Cap. XVI).

In diebus illis : Dominus noster Jesus Christus venit in partes Cesaree Philippi : et interrogavit discipulos suos dicens. Quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt. Alii Joannem Baptistam. Alii autem Helyam. Alii vero Hieremiam : aut unum ex prophetis. Dicit illis Jesus. Vos autem quem me esse dicis? Respondeas Symon Petrus dixit. Tu es Christus filius Dei vivi. Respondens autem Jesus dixit. Beatus es Symon Barjona : quia caro et sanguis non revelavit tibi : sed Pater meus qui in celis est. Et ego dico tibi : quia tu es Petrus : et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et porte inferi non prevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni celorum. Et quodcumque ligaveris super terram : erit ligatum et in celis : et quodcumque solveris super terram : erit solutum in celis. *ŷ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

^k *Lauda.* Alleluja. *ŷ*. Tu es Sacerdos in eternum

Sacramentario Bobiano et in Lectionario Luxoviensi deficit prophetia.

^d *Fraudulenter.* Vulgata, *fraudentus.*

^e *Adeum.* Fortasse, *ad Deum.* Vulgata, *ad Dominum.*

^f *Pauperi.* Vulg., *cum loquetur pauper iudicium.*

^g *Ait Dominus omnipotens.* Sunt verba quibus finis imponebatur lectioni.

^h *Psallendo.* Ps. xc, 12.

ⁱ *Cap. V.* Vers. 1-6. In Sacramentario Bobiano legitur ex *Epistola beati Petri Apostoli ad gentes*, scilicet ex prima Epistola sancti Petri, cap. 1, 3, 4. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Actibus, xii, 1-17. In comite Pamelii legitur ex Epistola ad Hebræos, v, 1.

^j *Cap. XVI.* Vers. 13-20. Idem Evangelium in Sacramentario Bobiano, in comite Pamelii, et in Missali Toletano legitur. At in Lectionario Luxoviensi partim ex Mathei xvi, 13-20, partim ex Joanne xxi, 15-20, compactum est.

^k *Lauda.* Ps. cix, 4.

secundum ordinem Melchisedech. *P.* Alleluja. A sites fides modica mundo turbante non subruat : sed

a Sacrificium. Ego Daniel intellexi numerum annorum in quibus factus est sermo Domini : tibi autem Domino Deo nostro propiciatio et misericordia : alleluja. †. Dum aspicerem in nubibus celi : ecce quasi filius hominis amictus auro purissimo veniebat : principatus ei honor et regnum. *P.* Tibi autem Domino.

Miss. † Diem in quo beatissimo Petro Apostolorum omnium principi in se primum Ecclesie electione fundate : et cathedra commissa est : et cetera religionis in laudem Dei dilectissimi fratres quibus ipse docuit officii celebremus. Pias illi preces et cantica festa reddentes : ut primum nos longe sibi merito impares : satisque conversatione dissimiles ejusdem : quod ipse digne complavit : ministerii susceptores apud omnipotentem Dominum : tanquam pius magister ab omni contagione delicti excuset. Deinde pro omni Ecclesia : cujus ipse fundamentum factus est : cujus principatum indeptus est : intercedat. Dominicarum ovium curam bonus etiam nunc pastor impendat : accepto privilegio **314** potestatis ligata dissolvat. Prevalere nobis intercessionis sue studio portas inferi non permittat : sed ad regni celorum nos atria : de quo claves accipere meruit : introducat. †. Amen.

Alia Oratio. Chris'e fili Dei vivi : qui Apostolum tuum Petrum ita confessione justificans : revelasse illi Patrem tuum : hanc ipsam tui intelligentiam esse docuisti : cum alia atque alia de te hominibus incerta opinione narrantium : ille te non secundum carnem et sanguinem metuendo intelligeret : crederet : predicaret : hujus te intercessione supplices deprecamur : ut in desiderio nos ad te veniendi po-

a Sacrificium. Ex Danielis ix, 2-9. †. Danielis vii, 13.

b Diem. Antiquiores illi non alia de causa hanc festivitatem celebrasse videntur, quam ut Deo gratias solemniter agerent quod in Ecclesia sua cathedram principalem, sive, quod idem est, episcopatum Ecclesiae, cum plena ligandi atque solvendi potestate, instituerit, eamque cathedram beato Petro apostolo, et, per eum, Romanis pontificibus, successoribus ejus ad finem saeculorum, tenendam tradiderit. Gotho-Hispani, in missa : *Diem*, inquit, celebramus quo beatissimo Petro, apostolorum principi, Ecclesiae cathedra commissa est. Et in Orationali Gothico (*Pag.* 65, *or.* 4), populum benedictentes, dicunt : *Unigenitus Dei Filius qui beatissimum Petrum caput voluit esse Ecclesiae suae... et qui illi commisit cathedrae pontificalis fastigium... ut idem Petrus qui potestatem accepit peccata demittere... regni, de quo claves accepit, vos faciat participes esse.* Neque aliter Galli in Sacramentario Bobiano : *Solemniissimum*, inquit, diem in quo omne jus gentium et Judaeorum sortitus est beatissimus Petrus, quem diem ipsa Divinitas consecravit, delegando illi caelorum claves, vel pontificalis cathedrae contulit dignitatem, fratres charissimi, exultantes in Domino celebremus. Et in sermone 93 sancti Leonis, si tamen ejus sit (*Oper. t. 1, p. 130, Ed. Quen.*), legitur : *Adest, dilectissimi fratres, beati apostolorum principis gloriosa solemnitas... in ista vero, exultantibus undique fidelium turmis, pontificali cathedra cum magna gloria est sublimatus... adeptus est sanctae Ecclesiae principatum... Et in oratione qua hac die in Sacramentariis Gregorianis Pamelii et Monardi, et Rocchae,*

Petrum ad domum Cornelii Centurionis accersitum : ne gentilem hominem quasi immundum pollutumque respueret figuralliter monuisti : cum in visione sopore modico quiescenti : vas quoddam universorum animalium permixtione completum : quatuor iniis ab excelsa celi parte depositum : maciandi et comedendi lege preponeres : eumque velut contaminationis edulium recusantem : immundum dicere quod creaveras veluisses : significans scilicet in omnibus nationibus Ecclesie tue conversam plebem : Apostolis predicantibus cibum facturam : quam tu a quatuor mundi partibus quatuor Evangelii invitatum : in uno fidei receptaculo congregasti. Hanc quesumus mundam in oculis tuis statue : dignamque sanctis altaribus effice. Atque ita oblationes ejus suscipe in sacrificium tuum : et hostias deputa : ut ipsa tibi sacrificium : * ipsa sit hostia. Beatorum quoque Angelorum : Patriarcharum : Prophetarum : Apostolorum : Martyrum : omniumque Sanctorum : qui de Ecclesie corpore gloriosa Christi membra facti sunt suffragiis : rogantibus nobis requiem fidelium spiritibus tribue defunctorum. Ut facta per caros suos commemoratio : illis refrigerium conferat : his proventum. †. Amen.

Post nomina. Sancte Domine qui Apostolum tuum Petrum ad domum Cornelii Centurionis accersitum : ne gentilem hominem quasi immundum pollutumque respueret figuralliter monuisti : cum in visione sopore modico quiescenti : vas quoddam universorum animalium permixtione completum : quatuor iniis ab excelsa celi parte depositum : maciandi et comedendi lege preponeres : eumque velut contaminationis edulium recusantem : immundum dicere quod creaveras veluisses : significans scilicet in omnibus nationibus Ecclesie tue conversam plebem : Apostolis predicantibus cibum facturam : quam tu a quatuor mundi partibus quatuor Evangelii invitatum : in uno fidei receptaculo congregasti. Hanc quesumus mundam in oculis tuis statue : dignamque sanctis altaribus effice. Atque ita oblationes ejus suscipe in sacrificium tuum : et hostias deputa : ut ipsa tibi sacrificium : * ipsa sit hostia. Beatorum quoque Angelorum : Patriarcharum : Prophetarum : Apostolorum : Martyrum : omniumque Sanctorum : qui de Ecclesie corpore gloriosa Christi membra facti sunt suffragiis : rogantibus nobis requiem fidelium spiritibus tribue defunctorum. Ut facta per caros suos commemoratio : illis refrigerium conferat : his proventum. †. Amen.

Ad pacem. Oratio. Jesu fili Dei qui Petro Apostolorum omnium principi : plus ceteris Discipulis dili-

recitatur : *Deus, qui beato Petro, collatis clavibus regni caelestis, ligandi atque solvendi pontificium tradidisti. Demum, Sacramentarium Bobianum et Missale Gallo-Gothicum : Deum, qui beato Petro tantam potestatem contulit, ut si ipse ligaverit non sit alter qui solverit, et quae in terra solverit item in caelo soluta sint, precibus imploremus, ut, etc.* Huc etiam spectat modus hanc festivitatem enuntiandi in Calendario marmoreo Neapolitano : *dis quo electus est sanctus Petrus papa, id est, in papam, seu in summum Ecclesiae pontificem ; et illud sermonis 190 (Append. tom. quinti Oper., Edit. Maur.) sancti Augustini : Institutum solemnissimae hodiernae a senioribus nostris Cathedrae nomen accepit, ideo quod primus apostolorum Petrus hodie episcopatus cathedram suscepisse referatur.* Et illud serm. 131 (*Ibid.*), qui etiam sancto Augustino tribuitur : *Dum natalem Cathedrae colimus, episcopatum Petri apostoli veneramur.* Recte enim addit auctor serm. 193 (*In append. tom. V Oper. S. Augustini*) : *Ecclesiae natalem sedis illius colunt quam apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit.*

c Ipsa sit hostia. Confer sanctum Augustinum (*De Civit. Dei*, lib. x, cap. 20) et sanctum Fulgentium (*Lib. II ad Monimum, cap. 12*) ubi, inter alia, haec : *Solius igitur catholicae veritatis communionis sacrificium Deus libenter accipit ; quia dum charitatem suam per Spiritum sanctum diffusam, in ea custodit, ipsam Ecclesiam sibi gratum sacrificium facit, quae ipsam semper poscit gratiam spiritalis charitatis accipere, per quam se poscit hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, jugiter exhibere.*

genti : oves tuas sub testimonio dilectionis commendas : cum amorem ejus erga te Dominum : et te interrogante : et ipse respondente declaras. Tu eo suffragante Ecclesiam : ^a cujus ipse caput factus es : ab scandalis libera : et in pace conserva. Et charitate ferveat. Fide crescat. Spe polleat : atque sanctis operibus enitescat. Quo ejus indefesso muniatur patrocinio : cujus doctrina edificata est vel exemplo. *ñ. Amen.*

^b *Inlatio.* Dignum et justum est omnipotens Deus : ut exaltet te in Ecclesia plebs : et in cathedra seniorum te omnis spiritus predicet. Uterque sexus conlaudat : etas tota concelebrat. Per quem ad evacuandam seculi inflationem : et destruendam mundane sapientie vanitatem : in sortem Apostolice Sedis illa inclita imperiis et inter Deos supersticiosius culta sacrificiis Roma succubuit. Cum in illa horrentium numerositatem templorum : et diversorum numinum titulis prefixa status simulacra : humilem Petri sui Cathedralis ^c civitas legibus suis superba susciperet : veramque Dei sapientiam philosophis rusticus predicaret. Ut in illo venerari disceret penulam pauperis trabea consularis : cum nationibus scelerata scelerum impunitate collectis id ostenderet : infami libertate juris esse : quod criminis. Quibus maxima esset religio Romuleos colere manes : fratris cruore perfusos. Illic inquam ille vir retifex vel edifex regere navem solitus : ad officium capiendorum hominum gubernande plebis electus : illum esse Deum docuit : quem virgo peperit : non quos lupanar nutrit. Fit celi janitor mundi piscator. Cui post humidum linum committitur regnum divinum. Statuitur Christi edituus seculi rusticanus. Cui artis fuit vela suspendere : potestatis sit peccata dimittere. In carne ignobilis : in clatione sublimis. Illi aperienda sanctis conclavia decernuntur : illum Christus participem sui concilii facit. Ille Christum amoris sui testem presumit : **315** ipse primum futurum Martyrem jubetur attrahere. Tanta a Domino charitate dilectus : ut ab ore ejus audiret inventum in ore capies piscis staterem : dabis pro me et te. Iste Petrus qui non habendo aurum neque argentum : in eleemosynas sanitates erogat : de quo claudus ex utero matris egressus : qui

^a *Cujus ipse caput.* Missale Gallo-Gothicum et Sacramentarium Bobianum, in collectione quæ sequitur hac die : *Deus, qui hodierna die beatum Petrum, post te dedisti caput Ecclesie, etc.* Hinc in Orationali Gothico (*Pag. 63, or. 4*) legimus : *Unigenitus Dei Filius, qui beatissimum Petrum caput voluit esse Ecclesie sue, etc.*

^b *Inlatio.* Eadem est in Sacramentario Bobiano et Missali Gallo-Gothico *contestatio* quoad sensum, sed in libris Gallicanis, quibusdam detruncatis, aliis in compendium reductis, brevior est.

^c *Civitas.* Iluc refer celebre illud sancti Leonis (*Serm. 1 de nat. apost. Petri et Pauli*), qui urbem Romam alloquens : Ad hanc, inquit, gloriam evecta es, ut per beati Petri *sedem caput orbis effecta latius præsidere religione divina quam dominatione terrena.* Et plura ibidem.

^d *A te magistro.* Sanctus Isidorus scribit sanctum Petrum primum instituisse ordinem missæ et orationum quibus *oblata Deo sacrificia consecrantur* (*De*

stipem jaciturus speravit : salutem surrecturus accepit. Iste est Petrus qui Eneam octo annorum paralis compeditum : in Jesu nomine vigori pristino fugata debilitate restituit. Iste est Petrus qui boni magisterii discipulam nomine Tabitam : alendis ac vestiendis viduis servientem : loto jam post vitam corpore quiescentem : et delatis funeri exequiis : exanimem suscitavit : cum in testimonio boni operis circumstantium pauperum fletus : monstratisque dare consueverant vestimentis : offerrent Apostolo in effectum mirabilem suffragium lachrymarum. Iste est Petrus : cujus vincula propter Dei nomen ligata : manus solvit Angelica : cum in medio custodum fluentibus sponte nexibus catenarum : excussis procul obicibus reserata carceris claustra patuerunt. **B** Postremo iste est Petrus : cujus lingua populos infirmos umbra curavit. Ut per divinitatem Dei gratia hoc ageret umbra Pontificis : quod sinitia Salvatoris. Ante ejus conspectum omnes Angeli atque Archangeli incessabiliter proclamant : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus es Domine Jesu Christe : qui Apostolum tuum Petrum firmi-simam statuens petram : edificare tibi in ea sanctam pronuncias Ecclesiam. Cui et porte inferi minime prevalerent : et celi jugiter absque ambiguitate paterent. Celorum etenim claves a te accipere meruit : ut veniendi ad te desiderium habentes : vite portas aperiat : et ad celeste tue majestatis palacium introducat. Christe Domine ac redemptor eterne.

C *Post pridie.* Ista sunt Domine holocausta dulcia : ut mel de petra manantia : Apostoli tui Petri institute doctrina : ut ^d a te magistro didicerat in commemorationem tue passionis libanda. Fiant ergo quesumus piissimo vultui tuo accepta : tue majestatis dextera sanctificata. Sint placabilitate pingua : et tui oris eloquio benedicta. Sint in percipientibus firma munimina : et infirmis exhibeant anime et corporis medicinam. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Salutare orandi preceptum : tuis magister bone docuisti discipulos : quorum principatum te jubente indeptus est Petrus. Ut rejecto orationis multiloquio :

D *Offic. eccl. l. 1, c. 15.* Subdit autem has orationes sanctum Petrum ita instituisse ut a Christo Domino magistro suo didicerat. Christum enim quædam circa oblationem Eucharistiæ, non modo quoad substantiam sacrificii, sed etiam quoad modum et ritum offerendi, apostolis tradidisse, sanctus Clemens (*Ep. 1 ad Cor.*) haud obscure prodidit, et auctor de Mortib. persecutorum addit Christum Dominum ista apostolis suis post resurrectionem tradidisse ; dum eam *aperuit corda eorum, scripturas illis interpretatus est; dogmatibus fidei, quæ orbi universo tradituri erant eos imbuat, disposuitque testamenti novi solemnem disciplinam* : utique eam quæ ad sacrificii et sacramentorum confectionem et administrationem pertinet. Prefecto singularis illa uniformitas, in præcipuis rebus ad sacrificium Eucharisticum spectantibus, quæ apud omnes Christianos observatur, non alteri causæ magis apte quam divinæ huic traditioni ascribenda videtur.

tuum Deitatis natura ^a et Martyrum adoptionis gratia A
patrem : audeamus invocare et dicere. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do-
minus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui Apostolum
suum Petrum principem constituit Apostolorum : et
claves illi tradidit regni colorum : presentem benedi-
cat clerum et populum. *ñ*. Amen. Illosque ad pro-
merendam salutem Apostoli sui obumbret umbra :
qui ex ejus devotione solennitatis venerantur cathedra-
rum. *ñ*. Amen. Ut qui ad ejusdem cathedre con-
currunt solennitatem : libamen percipiant indulgentie
ad eternam salvationem. *ñ*. Amen. Per misericor-
diam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et vi.

Com. Reflecti Christi corpore.

*Quere in Sanctorum Juliani et Basilissæ. fol. 287. Et
si venerit in tempore Quadrage. dicatur loco Gustate.*
Qui venit ad me.

Com. Repletum est cor nostrum. *Quere in primo
Dominico Quadr. fol. 98.*

Oratio. Christe Dei Fili : qui oves tuas sub testi-
monio dilectionis tue Apostolorum omnium principi
Petro commendans : quo et te interrogante et illo
respondente : dignus probaretur pastor esse Eccle-
sie : fac nos veridice amatores tuos semper existere.
Ut per eum cujus claves date sunt regni : nos intrare
mereamur januas paradisi. *ñ*. Amen. Per misericor-
diam tuam Deus etc. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domi-
ni nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum
cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN FESTO ^b SANCTI MATHIE APOSTOLI.

Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Quere in unius Mar-
tyris. fol. 421.*

316 *Oratio.* Concede omnipotens Deus : ut glo-
riosissimus Apostolus tuus Mathias : qui per Chri-
stum Dominum in Ecclesia devicit viriliter adversa-
rium : in Christo Ecclesie destruat inimicum. Ut
populo fidelium eterna pace obtineat gaudium : dum
ad te quoque securitas conquirit proventum. *ñ*.
Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. Dominus
sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Prophetia.* Justus D
si morte.

^a *Et Martyrum. Lege et nostrum.*

^b *S. Mathis.* Sanctum Matthiam apostolum hac
die, vi Kal. Martii, colunt in Sacramentariis Grego-
rianis Pameii, Menardi et Rocchæ, in Breviario et
Missali Mozarabum, et in Martyrologiis Corbeiensi
Dacherii, Gellonensi Cod. sancti Galli, Romano
Parvo, Bedæ Genuino, Adonis, Usuardi, Flori, Not-
keri, Wandelberti, et Romano Baronii. Pluribus
tamen libris liturgicis, Martyrologiis et Kalendaris
deficit festivitas sancti Matthiæ, inter alia Orationali
Gothico, Sacramentario Gelasiano em. Thomæ, et
aliquibus Codicibus vetustis Sacramentarii Grego-
riani, Capitularibus Evangeliorum Georgii, Kalen-
dario Gotho-Hispano, et Kalendario Carthaginensi.
Græci sanctum Matthiam die 9 Augusti in Menologio

Quere in festo S. Clementis. fol. 20.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
cum.

Psallendo. Os justi meditabitur

Quere in Sancti Bartholomei. fol. 363. c Epistola.
Charissime confortare.

Evangelium. Una dierum Dominus noster.

Quere in Sancti Clementis. fol. 23.

Lauda. Alleluja. *Et Sacrificium. ut in Sancti Bar-
tholomei. fol. 363.*

Missa. Largitorem eterni muneris fratres clarissi-
mi supplices imploremus : ut sacrificium quod offe-
rimus hodie in honorem Apostoli sui Mathie : propi-
ciatus acceptare dignetur. Ac sic preces omnium
clementer accipiat : ut omnibus peccata dimittat. Et
B qui prestare dignatus est eidem Apostolo suo Deus
Pater omnipotens olim victorie palmam : nunc que-
sumus universis postulata concedat : et eterne vite
premia dignanter attribuat. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. In honorem beatissimi Martyris tui Ma-
thie Apostoli : cujus hodie natalem glorie celebra-
mus : his majestati tue omnipotens Deus laudibus
servientes : solennia festa concinimus : supplices te
deprecantes : ut cujus meritis obsequimur : ejus te
propicio ac donante : apud clementiam tuam semper
precibus adjuvemur. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Pietatem tuam petimus sem-
piterna Trinitas Deus : et Sancti tui Mathie Apostoli
et Martyris venerantes agonem : supplices implora-
mus : ut preces omnium clementer accipias : et om-
nibus peccata dimittas. Atque ita tibi sit offerentium
devotio placita : ut defunctis etiam requies prestetur
eterna. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Reple nos Domine tue pacis et dulcedi-
nis dono : ut qui in hoc die amabiliter Martyris tui
Mathie Apostoli veneramur triumphum : martyriali
proficiamus affectu : et quia eidem Sancto tuo im-
pendimus obsequelle honorem : ejus precibus per te
fructificemus in charitate.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare
est : te inconfusa Trinitas et unius essentie indivisa
majestas : Deum Patrem et Filium et Spiritum San-
ctum : fontem beatitudinis eterne laudare : quem
scimus nullius servitutis obsequiis indigere : per
quem beatissimus Martyr tuus Mathias Apostolus er-

Basilii, commemorant. Plura de sancto Matthia lege
apud Bollandum (*Tom. III Februarii, a pag. 431*),
quædam etiam apud Florentinum (*In notis ad Mar-
tyrologium Lucense, die 31 Maii*), apud P. Sollerium
(*In notis ad Usuardum, die 24 Februarii*), et in
Baronio (*In notis ad Martyrologium Romanum*).

^c *Epistola.* Epistola hæc eadem legitur in festo
sancti Clementis ex epistola H ad Timotheum, cap.
II, 1-10. In Codice Missali Mozarabici, quo utor, ad
extremam paginæ adjicitur hæc notula manu
recentiori exarata : *Epistola exurgens Petrus CXCIX.*
Scilicet Epistolam eandem legendam esse indicat ex
Actuum apostolorum I, quæ feria secunda post
Pascha legitur, fol. 198.

rores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et idcirco tam magnum tamque magnificentum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit : quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attendebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur : qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus : " qui hodierno die animam sui testis Mathie Apostoli : devicto mundo evexit in celum. Ut que fuerat afflictio supplicii : gaudiis frueretur eterni. Et que Domine imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Hujus perinde meritis Deus summe : terminum pone delictis et finem scandalis. Ut qui Martyris tui Mathie Apostoli veneratores existimus : remotis adversi alibus imitatores effici mereamur. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. ^b Hec tibi Domine tua servantes precepta : in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus : et in commemoratione sancti tui Mathie Apostoli suscepta populi tui per has oblationes te jubente vota deferimus non nostris meritis : sed obsequio suscepti officii. Rogantes profundissimam tue misericordie pietatem omnipotens Deus : ut eodem spiritu quo te in carne virginitas incorrupta concepit : has hostias Trinitas indivisa sanctificet. Amen.

^a *Qui hodierno die.* De die emortuali sancti Matthie non una est omnium opinio : multi hac die, alii 31 Maii passum volunt. Vide Sollerium, in Usuardum, die 24 Januarii, et citatum Florentinum ad diem 31 Maii, in notis ad Martyrologium Hieronymianum Lucense.

^b *Hec tibi.* Hæc oratio *post pridie* eadem recurrit in missa sancti Mathie apostoli et evangelistæ, in missa communi unius martyris, et paucis demptis, in missa Natalis Domini, estque una earum quibus recentiores nonnulli abutuntur ad persuadendum Gotho-Hispanos formam consecrandi Eucharistiam non in solis Christi Domini verbis solemnibus, sed simul in invocatione quadam reposuisse ; quod quantum a veritate alienum sit alibi satis fuisse ostendi (Vid. not. pag. 217). Ad presentem vero orationem quod attinet alibi etiam notavi (Vid. not. pag. 197, 193). Panis et vini holocausta quæ sacerdos, suo munere, de mandato Domini, surgens, altari imponit, et per quæ vota populi coram Deo defert, reipsa esse corpus et sanguinem Christi, quilibet earum rerum peritus probe novit. Nam nigrum panem et vinum simplex aqua mistum altari inferre diaconorum erat, non sacerdotum. *Levite inferunt oblationes in altaria*, inquit Gotho-Hispanorum doctor (De Off. eccl. l. II, c. 8), at, inquit, sacerdos *oblata sanctificat*, quia *in sacerdote consecratio est*. Et rursus (Epist. ad Ludifred.) : Ad diaconum pertinet altari *oblationes inferre et disponere* ; ad presbyterum vero *pertinet sacramentum corporis et sanguinis Christi ad altaria Dei conficere*. Præterea præceptum Christi, de quo in hac oratione sermo, utique illud est : *Hoc facite in meam commemorationem*, quo presbyteris et sacerdotibus præceptum datur, et simul potestas, conficiendi corpus et sanguinem Christi ; quare, cum in hac oratione dicitur : *Hæc tua, Domine, præcepta servantes, in altare tuum panis et vini holocausta proponimus*, non de pane aut de vino usuali, sed de

317 Ad Orationem Dominicam.

Deus qui in Sancti tui Mathie Apostoli corde flammam accendisti dilectionis tuæ : da mentibus nostris eadem fidei charitate fervere. Ut in cujus gaudemus triumphis : ejus provocemur exemplis : ad te proclamantes e terris. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Benedictio. Precibus justii sui Mathie Apostoli : vos Dominus ab omni reatu vestro justificet. Amen. Illius quoque vos efficiat imitari virtutem : ad cujus dedicandam solennitatem vestram excitavit devotionem. Amen. Ut participes vos ei in illa eternitate reddat in munere. cujus amabiliter hic prospicit celebrare solennitatem. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Dicit Chorus. Gustate

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita.

Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse, fol. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilisse dicatur Sancti Mathie Apostoli tui. Et si venerit istud festum in Quadr. dicatur loco. Gustate. Qui venit ad me. Com. Repletum est cor. quere folio 98. Oratio ut supra.

Adriani Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. folio. 421.

Donati Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. ut supra.

Emeterii et Celedonii :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 428.

^c *Supersubstantiali* loquitur. Siquidem post prolata Christi verba *caro et sanguis, et panis de caelo, et granum tritici*, aliaque ejusmodi plura, unum et idem significant corpus Christi, ut Etherius et Beatus antea præmonuerant. Unde, cum in hac oratione rogant ut *Trinitas indivisa has hostias sanctificet, eodem spiritu quo Christum virginitas incorrupta concepit*, pro elementis jam transsubstantiatis orant. Neque te moveat modus loquendi, primo aspectu singularis, nam similes verborum formulæ in aliis rebus, etiam inanimatis benedice dis passim adhibentur, ut optime norant ii quibus libri liturgici familiares sunt. Sic in Sacramentario Gregoriano Menardi, p. 151, salem, ad aquam aspersionis faciendam, benedicentes, orant ut salem, *sancti Spiritus sui sanctitate Deus sanctificatum reddat*, et in benedictione calicis (Pag. 155) orant : *Precamur ut hunc calicem... emissionis sancti Spiritus tui, celestis benedictione sanctifices*, quibus idem significatur, quod verba *sanctificare et benedicere* denotant.

^d *Emeterii et Celedonii.* Quinto Nonas Martii celebris est apud Hispanos memoria martyrum Calaguritanorum Emeterii et Celedonii, quos Prudentius (Hym. 1 de coron.) fuisse celebrat, et rursus (Hym. 4) urbes singulas cum suis martyribus Christo judici obviam prodeuntes describens, inquit :

Nostra gestabit Calagurris ambos,

Quos veneramus,

Emeterium nimirum et Celedonium. Acta præsidialia horum martyrum ævo Prudentii desiderabantur,

Chartulas blasphemus olim nam satelles abstulit, tempore persecutionis Diocletiani, ut credibile est. Sed defestum Prudentius, egregio hymno citato, supplevit. Supersunt quoque vetusta Acta, quæ in Ecclesiis Hispaniæ olim legebantur, et quæ, cum Prudentio et Missali nostro apprime conveniunt ; ea Ta-

Missæ. ^a Sit dies hæc nobis festa fratres : sit sacram gaudium : quod cara duorum pectora fratrum : fida sibi soliditate conjuncta : et in celesti ^b tirocinia pompa felicibus armis instructa : et hostem vicere simul et mortem. Nunc nobis illud par nobile in precibus Emeterius et Celedonius suffragentur : qui sibi regnum celorum quesierunt meritis tormentorum. Quorum corpora æternis titulis vivacis memorie consecrata Calagurritana custodit ^c Ecclesia. Et licet sacrarum passionum monumenta non extent : tanto tamen beatissimis Martyribus plus honoris accidit : quod persecutores sui virtutum prodi gesta timuerunt. In promptu est enim fidelibus existimare ejus fuerint passiones ille meriti : quas predicavit gentilitas non publicari. Non illas paginas negligentia perdidit : nec casus abolevit. Nec vetustas incuriosa ^d corrumpit : sed malicia persecutoris invidit. Non est usitatum profecto : nec solenne : ac simplici peractum passione martyrium : quorum prodi in posterum gentibus formidatur exemplum. Sed prodeunt hæc erubescens ex seriniis suppressa monumenta : et fidelis ^e inconscia posteriorum fama testatur. Plus quodammodo loquens tacendo : et silentii sui habens testimonia majora quam vocis. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.

Alia Oratio. Adestote nunc gloriosissimi Christi testes ^o anniversaria Christo sacris rite solvendis : et solite dignationis intuitu inter mysteria vos dicanda miscete. Sedis enim vestre est omne quod sacrum est : et in omni Ecclesia patrius incolatus. Peculiarem ergo a Christo Domino charismatum promeriti gratiam : peculiarem nobis exhibete tutelam. Ut hic ubi fidelium effluunt lachryme : et pro remedio murmura silenda funduntur : non diu graves incumbant gemitus : nec suspiria jugiter trahenda prestidant. Hic

maius de Salazar (*Martyrol. Hisp. t. II, pag. 95*), et Bollandiani (*Tom. I Martii, pag. 251*) edidere. De eisdem martyribus sanctus Gregorius Turonensis (*Lib. I de Glor. mart., cap. 95*), sanctus Eulogius (*Memor. sanct., lib. I, cap. 14*), et, e Martyrologis, Non. Martii, Romanum Parvum, Adonis, Usuardi, Wandelberti, Notkeri, Antissiodorensis Ecclesie, Romanum Baronii, et alia pleraque agunt : sed in quibusdam alter martyr omittitur, in aliis, et nominationem in vetustis Hieronymianis, nomina eorum adeo corrupta sunt, ut vix agnoscantur. De tempore martyrii id tantum habemus, eos passos esse antequam Gallæcia a Tarraconensi provincia divideretur, atque adeo sub Nerone fortasse, certe non serius quam sub Trajano. Emeterius et Celedonius militasse in legione Romana signiferi perhibentur, fortasse in sexta victrix, aut septima gemina.

^a Sit dies. Prudentius ita hymnum I de coronis, qui est de sanctis Emeterio et Celedonio, concludit :

Sit dies hæc festa nobis, sit sacram gaudium.

^b Tirocinia. Lege tirocinii.

^c Ecclesia. Corpora martyrum haud procul a loco in quo passi sunt, juxta torrentem arenatum, deposita primum fuere ; tum, reddita pace Ecclesie, Calagurim translata sunt, qua in urbe, tempore sancti Gregorii Turonensis, colebantur ; sed de Translationibus reliquiarum eorum vide apud Bollandianos (*Tom. I Mart., pag. 253*). Tempore Prudentii locus in quo passi sunt, et primum sepulti, frequentabatur (*Hym. I de coron.*) :

A non longis precibus curas secludat anxius : et languorem deponat infirmus. Hic demones non totis viribus sevant : et si quando majore furore se efferrunt : conflictu minore vincantur. Per vos Ecclesia Domini credentes omnes : aut pietatis gremio ambat : aut fortitudinis robore custodiat. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Suscipite gloriosissimi Martyres sancti offerentium nomina : ^s sancto altario recitata : et horum devotionem auribus divine pietatis ingerite : atque pro eisdem affectu intentissimo Trinitatis omnipotentiam implorate. Ut nomina sua coram altario recensita : viventium inserat libro : septem signaculis presignato. Eorumque oblationem placida serenitate respiciens : gratam acceptam suscipiat : pausantium animas quiet perpetua teneat : offerentes ^b ex fructibus præsentis largitate ⁱ multiplicet : et in futuro eterna eos remuneratione perlustret. *ñ*. Amen.

318 *Ad pacem.* Pax superna que exuperas omnem sensum. Pax que emissa de excelsis pacificasti cuncta in terris et in celis : discordantium remove furorem : dissidentium repelle rancorem : insidiantium disturba cogitationem : atque ita omnes in unam contrahere pacem : ut omni sopito rixarum stimulo : digne se interserant soleannitatis presentis gaudio : crudamque simultatis crapulam : dolumve reniniscendo : ita horreant erubescendo : ne repetant iterando. Quatenus paci tue perpetim inherendo in te : qui es finis et pax omnium : permaneant perenniter habitando. *ñ*. Amen.

Inlutio. Dignum et justum est omnipotens Deus noster : nos tibi gratias agere et Jesu Christo Filio tuo Domino nostro. Pro ejus confessione beatissimi Martyres Emeterius et Celedonius relictis feliciter infelicibus castris : ad nova prelia repente conversi

Illitas cruce sacro nunc arenas incolere
Conrequentant obsecrantes voce, votis, munere,
ubi procul dubio basilica erecta fuerat, aut certe domus aliqua orationis.

^d Inconscia. Lege conscia.

^e Anniversaria. Lege anniversariis.

^f Languorem. Plura beneficia, his martyribus intercedentibus, Deum fidelibus concedere solitum esse innuit hæc oratione, Missale nostrum, et aperte (*Hym. I de coron.*) Prudentius testatur :

Nemo puras hic rogando frustra congestit preces,
Lætis hinc tersis revertit supplicator fluitibus,
Omne quod justum poposcit, impetratum sentiens :
Tanti pro nostris periculis cura suffragantum est,
Non sicut inane ut ullus voce murmur fuderit,
Audiunt, statim que ad aurem Regis æterni ferunt,
Inde larga, fonte ab ipso, dona terris influunt,
Supplicum causas petitis quæ medellis irrigant.
Nil suis bonus negavit Christus unquam testibus.

Et intra fusa describit ut demones ibi torquebantur, et obsessa mortalium corpora cogebantur deserere.

^g Sancto altario. Lege coram sancto altario.

^h Ex Fructibus. Consuetudo Ecclesie vetusta est orare speciatim pro iis qui elemosynas dant. Hinc in Constitutionibus apostolorum (*Lib. viii, cap. 13*), Diaconus clamat : *Pro offerentibus fructus sancte Ecclesie et facientibus pauperibus elemosynam orate.* Similis oratio in liturgia Græca sancti Jacobi, et in aliis quibusdam re-urrit, nomina publice in ecclesia recitabantur, ut alibi dixi, eorum qui faciebant elemosynas.

ⁱ Multiplicet. Lege substantiam multiplicet.

sunt : quos nec primeva etate fides insinuata perdo-
cuit : nec divinarum virtus operum : nec sacrarum
cognitio litterarum : sed a te nutu abdito ^a inspirati
martyrii ardor accendit. Deserunt aquilas : vexilla
convertunt. Projiciunt pila : signa destituunt : et ad
celestem procinctum : quem prius non noverant :
iucitantur. Primordia in terminis ponunt : et quod
est finis incipiunt : initis suis perfectionis sum-
mam rapiunt : et fidem martyrii auspicantur. O
vere milites Dei : quibus potissimum visum est
ictum excipere : quam ferire. Sanguinem conse-
crare : dum funditur. Animam servare : dum
perditur. Pectus protegere : dum nudatur. Propriis
vulneribus corpus hostile perfodere. Consequi
gaudia per dolorem : victoriam parare per mortem.
Vobis ad ista venientibus ille celestis militie princeps :
a quo ^b Jesu Nave est confirmatus occurrit non ani-
mo sequendus trepido : nec visu ad dubitandum in-
certo. Et agnitione clarus : et nullius metu pavoris
adorandus. Nec interrogandus vobis ostenditur : sed
credendus. Merito tam cito : merito tam fortiter
triumphastis. Nunquam enim occumbit victus : qui
sic procedit armatus. Stupet hic subito hebes et bruta
gentilitas ad novas acies veteranos milites advenisse.
^c Mutat stipendia : et sacramenta conversa. Incusat
mutatam fidem ^d fidelis infidelitate ^e perfida. Versat
se variis in ^f diversis conciliis heroas Dei promissis
primum adgressura : post penis. Furit gemino felle
^g accensibilis iudicis : gemunt sepius repetita sup-
plicia : et reducta sensuum ipsorum excrucibili dil-
atione tormenta. Ingeniose peccantium pene : et
recrudescentium cicatricum sensim semper recissa
vestigia. Divisi per momenta cruciatus : et misere
uoces artificii languore ^h lentate. Stridula catenarum
ouera : ceci carceres profundum pedorem excogitata
acuminum stramenta : et in horribilium vexationum

^a Inspirati. Lege inspirante.

^b Jesu Nave. Confer caput v, 15, libri Josue, hoc loco. Angelus ille qui apparuit Josue, creditur Dei verbum.

^c Mutat. Lege mutata.

^d Fidelis. Lege infidelis, scilicet mutatam fidem infidelis incusat, fidelitate perfidiam.

^e Perfida. Lege perfidiam.

^f Diversis. Lege diversis.

^g Accensibilis. Corrig. accensibilis.

^h Lentate. Id est, tardata. Eo vocabulo sanctus Gregorius, sanctus Ambrosius, et alii, hoc sensu usi sunt, et Virgilius : (*Æn.* III) *lentandus remus in unda*, quod alii *moandus, tarlandus*, alii *curvandus*, interpretati sunt.

ⁱ Tantum. Lege : Cum per ultimam sententiam ducuntur, non tantum, ut videbatur persecutoribus, ad supplicium, quantum, ut videbatur Martyribus, ad triumphum.

^j Destituta. Idem in Actis horum martyrum in sancto Gregorio Turonensi (*Lib. 1 de Gl. mart., cap. 93*) et in Prudentio (*Hym. 1 de coron.*) legitur.

^k Ad instar. Si sermo sit de pane et vino nondum consecratis, ea sunt figura, typus, et imago corporis et sanguinis Christi in quæ sunt transmutanda. Si sermo sit de elementis consecratis sive de corpore et sanguine Domini, sub speciebus externis panis et vini existentibus, ea sunt figura corporis et sanguinis Christi prout in suo statu naturali existunt. Confer

inquietam quietem. Nihil non cruentum in Martyres potuit inferre : qui suam seviciam puduit publicare. Quia novorum Martyrum virtus solennitate confessionis excessit furiam persequentis. Quamvis autem cauta versutia memoriam monumentorum tentaret abolere : non potuit tamen cuncta subtrahere. Fraudantur annalia : mirabilia perseverant. Deletur pagina : mansere virtutes. Servavit fides majora : quam perdidit. Siquidem post decursas omnium conflictuum questiones : cum per ultimam sententiam ducerentur : ⁱ tantum videbatur persecutoribus ad supplicium : quantum Martyribus ad triumphum. In conspectu omnium anulum atque orarium auris : ad celum subvehenda miserunt. Suscipiuntur obsequente statu : in favoris divini testimonio fidelium pignora ^B ferculorum. Rarescunt diu sequentibus oculis stupefacta miracula : et evanescente jam summi aeris spacio : fraudatur inspectio ^j destituta. Intranstrorum secreta dignanter suscipienda donaria : non precie extimanda : sed merito. Anulus refert fidei signum : orarium confessionis indicium. Martyrii novæ utraque testata : illud oris : hoc cordis. Quia juxta divinam sententiam : et in corde fides est : et in ore confessio. Hec circa Martyres nostros dignationis divine fuere principia : sed nunc manent : eternaque manebunt potiora premia consecuta. Per te Trinitas Deus : cui omnes Angeli atque Archangeli **319** non cessant clamare : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus noster : propiciatio fidelium : et ^C redemptio animarum. Tu enim sanctus omnia sanctificas : et sanctitate ad te conversa perlustras. Quem recte et vere totius celi militia conclamant sanctum : cuiusque incorruptum ut sancti simul habemus preceptum. Unde nos tibi rerum conditor : quamlibet impuris offeramus hostiam meritis : ^k ad instar tui

Bellarminum (*De Euch., lib. II, cap. 15*). Eodem sensu Græci appellant elementa *ἀντίψα, antipsa*, corporis et sanguinis Domini, quo vocabulo nonnunquam verum corpus et sanguinem significant et cum sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cat. myst. 5, num. 20*) dicit de communicantibus : *Qui enim gustant, non panem et vinum degustare jubentur, sed antipsa corporis et sanguinis Christi*, nonnunquam vero, scilicet cum de elementis nondum consecratis loquuntur, panem ipsum et vinum consecrandum significant. In hac autem oratione, quam Gotho-Hispani supra elementa nondum consecrata fundebant, loquuntur quidem de pane et vino, sed cum respectu ad corpus et sanguinem Christi, in quæ sunt mox transmutanda ; quare illa *hostiam* appellant, quod nomen stricte acceptum solis elementis consecratis convenit, corpori scilicet et sanguini Domini speciebus sacramentalibus tectis : illud etiam ad memoriam revocandum, sacrificium eucharisticum esse quidem sacrificium commemorativum, sed non pure commemorativum, sacrificii crucis, utpote quod habet cum commemoratione veritatem ejusdem victimæ oblatæ conjunctam, atque adeo, quod ad substantiam pertinet, non duo, sed unum atque idem crucis esse et missæ sacrificium. At si modus oblationis spectetur, duo sunt diversaque sacrificia, utrumque, specie sua, sacrificium verum ; quare cum antiquiores illos, qui insaniam Herengarii præcesserunt, multum differentes invenire de mystico, de spirituali, de figurativo, de intellectuali de

is incitati a virtutibus : et per illum super-
ia : per quem devicti sunt pene . et per istam
ii capiamus mercedem : per quam sanctorum
sunt plage.

Amen.

Oratio. Eterne et inestimabilis Deus summe :
beatissima famula tua Natalia vehementi gau-
ultavit : cum sibi conjunctum beatissimum
am ad te conversum tota fidei devotione co-

Tu nos in te credentes ac de te sperantes
aque etiam suffragatione justifica. Ille nos
o suo fortiores efficiat : hec et curandos re-
t curatos tibi exhibeat. Per illum b turpes ad
i animi exultentur : per hanc vulnerum abdita
itur. Suscitandos ille suscipiat : quos c vitan-
custodiat. Ille curatis gloriam : hec curandis B
t medicinam. Colligat ille : quos ista non re-

Curetque ista : quos ille glorificet. Quo per
te sic curandis adhibeatur salvatio : ut curatis
r eterne glorie plenitudo. *ñ.* Amen.

nomina. *Oratio.* Jesu Dei Patris filii : qui
ictoria Martyrum et corona victorum : in hoc
ram tuorum Adriani atque Natalie festo con-
ferentibus indulgentiam pro delictis : et se-
vatorum animari consortiis. Ut tam nos quam
a eis in futura vita mereamur habere partem :
tibus idem tuus beatissimus Adrianus a gentili
tas errore : d sua voluit adoptari professione.
men.

actum. *Oratio.* Deus qui beatos Martyres tuos
um atque Nataliam conjugali federe copula- C
d tantam gloriam provexisti : ut et ille pa-
munere : et hec locupletaretur obsequendi
le : presta nobis ut devictis viciorum carnalium
vis : atque perfecte coram te exhibentes no-
ysterium servitutis : muneribus ditentur a te
terne : atque dulcedinis. Quo ita tibi placabi-
as charitatis ex opere : ut illic post transi-
qua idem Sancti requiescunt : jocundemur in

Amen.

ñ. Dignum et justum est : nos tibi semper
agere Domine sancte Pater eterne omnipo-
eus : per Jesum Christum filium tuum Domi-
strum. Qui beatissimo Adriano * cum suis
et certandi confidentiam : et remunerationis D
t gloriam. Quique tanto fidei ardore : archa-

ultavit. In hoc officio nullibi legitur sanctum
am de carcere egressum domum suam ad
am venisse, ut eam de proximo ejus certamine
am faceret, neque hic quidquam eorum inve-
que in Actis vulgatis minus credibilis oc-
l.

urpes. Lege *torpentes.*

landos. Forte, *vita donandos*, id est commu-
os. Vita enim Eucharistia, seu corpus Christi,
asim, Hispanis nonnunquam, dicta est.

a voluit. Alludit ad id quod in Actis legitur,
um dixisse : *Ponite, obsecro, et nomen meum*
ictis hinc viris, nam et ego Christianus sum.

m suis sociis. Namerum sociorum sancti Adriani
Apud Bolland., t. III Sept., pag. 218) non

num pectoris famule sue Natalie inlustravit : ut que
non excepit martyrium f martyrii tamen consequi
mereretur effectum. Cum martyrium quod perferre
ab hoste non timuit : ceteris sanctis predicationis
verbo amabile fecit. Illa quippe dum pietatis exhibuit
cultum : pietatis capit premium. Et dum miseratio-
nis impendit solacium : ad misericordiam pervenit
usque effectum. Quia quibus quantisque compas-
ionis atque solacii exhibuit verbum : cum tot tantisque
commune creditur suscepisse martyrium. Ac proin-
de digna et venerabilis femina sanctis omnibus ob-
sequens : cum omnibus patiens : cum omnibus gau-
dens communiterque cum omnibus regna celestia
tenens : exaudiatur pro nobis a te Deus Pater : cle-
mens atque sanctissime. Quo per eam et facinorum
careamus inlecebris : et regnum teneamus cum tuis
omnibus Sanctis. Cui merito omnes Angeli et Arch-
angeli non cessant clamare quotidie ita dicentes.

ñ. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Do-
minus noster Jesus Christus filius tuus : qui ita fer-
vore ignis sui sanctorum corda inflammat : ut sit il-
lis omne quod cupiunt licitum : liceatque eis im-
plere quod cupiunt : dum ea cupiunt implere que
sancta sunt. Etenim Natalia sanctorum vulnera cu-
rans : eorumque in passionibus non in crudelitate
sed compassione exultans : cum per ultimam mortis
sententiam Adrianus 327 cum sociis suis passi es-
sent letale exitium : cucurrit illa ad virum : et de-
sectam corporis ejus s manum sibi amoris usurpavit
in signum : ut ea pars membri in qua significabatur
affectus operis : esset illi pro mentione in solacio
charitatis. Quo per hanc amor viri semper in ejus
viveret corde : et veram quodammodo ejus pre-
sentiam retineret. Sit ex hoc gloria tibi Pater onnipotens :
qui tot beneficia ancille tue erga Sanctos exhibi-
ta remuneraturus, aspiciens : lachrimisque ejus
ineffabili pietate respondens : illorum eam glorioso
cetui adgregasti : quorum eadem hic degenis plagis
curationem exhibuit. Per Christum Dominum ac
Redemptorem eternum.

Post pridie. Has tibi Domine in solennitate tuo-
rum Sanctorum Adriani atque Natalie victimas offe-
rentes : adelinati supplicatione rogamus : ut eorum
intercedentibus meritis : des veniam nostris pecca-
tis. Quo exemplo Natalie : que viri sui sanguine se
letabatur perunctam : nos quoque de corpore et san-

produit. Plerumque tres et viginti numerantur in
Martyrologiis, sic in Romano Parvo, et in Adonis
Martyrologio, ad diem 8 Septembris ; in quibusdam
tamen plures censentur. Corbeienne Dacherii, ad 14
Non. Martii, triginta tres, et Martyrologium Regine
triginta quatuor numerat.

f Martyrii tamen. Hinc habes cur Natalia martyr
dicatur, quamvis pro Christo sanguinem non fuderit.

s Manum. Unam manum abscissam fuisse Adriano
testantur Acta. Attamen in Martyrologio Seberi,
recentiores Græci, ad diem 26 Augusti, scribunt,
Adriani et manus et pedes fuisse abscissos : *Ἀδρια-
νοῦ τέμνονσι χεῖρας καὶ πόδας.* Eadem habent Ephe-
merides Græcæ, apud Bollandianos (*Tom. I Maii*), die
26 Augusti.

*Vitalis Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Georgii Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Felicitis et Fortunati Martyrum :**Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.**Sancti Proficii Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**In festo Sancti Marci Evangeliste :**Omnia dicantur ut in festo Sancti Mathei Apostoli. fol. 382.**Cleti Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Marcellini et Petri Martyrum :**Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 421.**Sancti Georgii :**Omnia dicantur unius Martyris. 421.**Vitalis Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.**Petri Martyris de Ordine Predicatorum :**Omnia dicantur unius Martyris precipui, fol. ut supra.**In festo Apostolorum Philippi et Jacobi :**Omnia dicantur ut in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 335.**In festo SS. a Torquati et Comitum ejus Episcopo um.**Officium.**Dabo Sanctis meis. fol. 426.**Oratio. Hi sunt Domine septem facule hujus Hesperie finibus indite : ad effugandam ejus tetre*

^a *Torquati.* Kalendis Maii Gotho-Hispani memoriam colunt eorum septem episcoporum, qui post apostolos Evangelium in Hispania propagarunt. Horum nomina, ut fert prisca relatio, sunt Torquatus, Ctesiphon, Hesyehius, Indaletius, Secundus, Euphrasius, et Cecilius : hi Romæ, ab ipsis apostolis ordinati et in Hispaniam missi perhibentur. Hæc constans est et vetusta Hispanorum persuasio, quam hymnus Breviarii Mozarabum aperie tradit, et ex eo, Ado, in Martyrologio. Hinc sanctus Innocentius (*Epist. ad Decent. Eugubin.*) asserit neminem, exceptis scilicet apostolis, in Hispania, Gallia, Italia, Africa, aut in insulis interjacentibus instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus successores, constituerint sacerdotes. Imperante Nerone credibile est hosce septem episcopos in Hispaniam venisse ; quæ adjicienda supersunt ad locum depositionis, et diem cultus singulorum maxime spectant. Torquatus Acci, modo *Guadix*, sepultus, die prima Maii colitur. Ctesiphon Kalendis Aprilis colitur, sepultus dicitur Vergi, quod *Vergæ* oppidum esse creditur in Vasconum finibus (*Mariana, lib. iv, c. 2*). Hesyehius Carthesiæ aut Carthesiæ sepultus, in urbe olim haud procul Asturica Augusta sita (*Mariana, ibid.*), colitur Kalendis Martii. Indaletius sepultus est Urci, quæ sex ab Urbe Almeria milliariibus dissita, in colle olim stabat, locus postea dictus est *Pasquena*. Sæculo xi labante, reliquias sancti Indaletii in Ecclesia oppidi *Pasquena* repertæ cum hæc inscriptione :

HIC REQVESCIT INDALETIVS PONTIFEX VRCITANÆ CIVITATIS ORDINATVS A SANCTIS APOSTOLIS ROMÆ.

Ad monasterium sancti Joannis de Pinna translatae

A noctis infidelitatem celitus misse. Ob hujus ergo muneri gratia a te nobis conlata : reficiat nos fragrantia odoris evangelice doctrine a tinnuato preceptorum digne redolentium. Ex quo dogmate plenius referti : id ipsum corda et mens nostra parturiat : quod a te judicii tempore remunerari merito digna petitio nostra efflagitat. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (Cap. b XLVIII).

Multam gloriam fecit Dominus : magnificentia sua a seculo : dominantes in potestatibus suis homines magni virtute et prudentia sua prediti : nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum. Et imperantes in presenti populo : et virtute e populi

B sanctissima verba. In puericia sua requirentes modos musicos : et narrantes carmina scripturarum. Homines divites in virtute : pulcritudinis studium habentes : pacificantes in domibus suis. Omnes isti in generationibus gentis sue gloriam adepti sunt : et in diebus suis habentur in laudibus. Qui de illis nati sunt requirunt nomen narrantes laudes eorum : et sunt quorum non est memoria. Perierunt quasi non fuerint : et nati sunt quasi non nati : et filii ipsorum cum ipsis. Sed illi viri misericordes sunt : quorum pietas non defuit : et cum semine ipsorum perseverant bona : ^d hereditas nepotum illorum. Et in testamentis stetit semen illorum : et filii illorum propter illos. Usque in eternum manebit semen eorum : et gloria eorum non derelinquetur. Corpora eorum in pace sepulta sunt : et nomen eorum manebit in generatione et generatione. Sapientiam ipso-

sunt. Acta translationis a synchrono auctore scripta exstant apud Bolland. (*Tom. III Aprilis, a pag. 717*). Secundus juxta Abulam sepultus est : ea est urbs episcopalis in Castella veteri, ubi magna cum solemnitate colitur die secunda Maii ejus corpus, in vetusta ecclesia juxta dictam urbem anno 1519 detectum, die undecima Septembris, anno 1594. In ecclesiam Abulensem translatus fuit. Euphrasius, Illiturgi in Bætica, modo *Anduzarel Veio*, sepultus, die 14 Januarii colitur. Ejus reliquias in Gallaciam translatae olim sunt, unde, anno 1596, pars earum ad urbem *Anduzar* relata est. Demum Cæcilius Eliberi, modo *Elvire*, haud procul ab urbe *Granata*, in colle posita, sepultus, Kalendis Februarii colitur. De illis Idibus Mali agunt Romanum Parvum, Ado, Usuardus, et Notkerus, in suis Martyrologiis, et eodem die in Martyrologio Romano Baronii commemorantur. De his quidem Orationale Gothicum silet, sed in Orationali de aliis festivitibus siletur quos constat Gotho-Hispanos celebrasse. Demum notandum ab aliquibus hos omnes indiscriminatim martyres dici, et aliquos eorum, culta martyrum, in suis Ecclesiis, venerari. Sanctus Gregorius VII, scribens ad Alphonsum VI Castellæ regem, ait eos suo sanguine ecclesias dedicasse, autem Missali et Breviario nostro episcopi tantum inscribuntur, et Missali Toletano episcopi et confessores. De his plura apud Bolland. (*T. III Maii, pag. 442 seq.*) lege.

^b *Cap. XLIV. Vers. 2-16.*

^c *Populi. Vulg. : Et virtute prudentiæ populis sanctissima verba.*

^d *Hereditas. Vulg. : Hereditas sancta nepotes eorum.*

inferiores partes terre. Qui descendit ipse est : et qui ascendit super omnes celos : ut adimpleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos : quosdam autem Prophetas : alios vero Evangelistas : alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus mysterii in edificationem corporis Christi. Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem filii Dei : in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis Christi. *ñ. Amen.*

Evangelium. Initium sancti Evangelii Jesu Christi filii Dei. *Quere in Dominica sexta Adventus Domini. fo. 49. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.*

a Landa. Alleluja. *ñ.* Laudem Domini loquetur os meum : et benedicat omnis caro nomen sanctum ejus. *P. Alleluja.*

b Sacrificium. Vox clamantis in eremo : parate viam Domino : rectas facite semitas Dei nostri alleluja alleluja. *ñ.* Alleluja. Spiritus Domini super me : propter quod unxit me evangelizare hominibus : misit me sanare contribulatos corde : predicare captivis redemptionem : et cecis lumen reddere dicens. *P. Parate viam Domino.*

Missa. Universitatis potentissimum Creatorem fratres charissimi congregati solenniter adoremus : et predestinati populi benignissimum patrem : coram ipso humiliati salubriter invocemus. Ut pro malis sicut *o Sol* : et bona retribuatur : et fideles suos in quacumque die tribulantur : exaudiat. Neque permittat innocentes sub calumniis laborare : sed dignetur universos evadere. Donec Regibus fidelibus cum mansuetudine et veritate iusticiam largiatur : populis tranquillitate concordiam. Servientes sibi Dominus sine iracundia dominari conveniet : ut vicissim servos ad obediendum sine murmuratione compellat. Exoretur etiam divites non amare divitias perituras : ut per bona opera delectentur acquirere sempiterna. Ipse pauperes pascat : ipse nudos vestiatur : ipse non habentes auxilio protegat. De conclusione captivitatis exules revocet. Et de domo carceris suspirantes in vinculis liberet. Sit pupillis quotidianus adiutor : sit benignus et misericors : viduarum lachrymantium consolator. Beneficia pluviarum consueta non auferat : ut inebriata terra pinguescat. Faciat nos in oratione promptissime vigilare : et hoc sacrificium in remissionem peccatorum *d* frequenter offerre. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui presentium hominum vitam agnoscis : diversarum necessitatum passionibus subjacere : exaudi desideria supplicantium : suscipe vota credentium. Sacerdotum auge salu-

a Landa. Ps. CXLV. 2.

b Sacrificium. Isaie XL, 3. *ñ.* Luca IV, 18.

c Sol : et. Lege sicut solet.

d Frequenter offerre. Sacrificium in aliquibus Ecclesiis minus frequenter, in aliis magis frequenter offerrebat : in Hispania quotidie privatim, publice vero diebus Dominicis, festivis, feria item quarta et sexta, offerri mos erat.

e Restauras. Huc refer illud sancti Chrysostomi (*Cateches. 1, ad illum., Oper. Ed. Maur. t. II,*

ut cordis auferat morbos : aut corporis manus medica dolorem mestique postem pellat egroti. Si iudicis aut ira vexat : mitiga tu ira perditum : libera tu ira subjectum. **329** Si ad litem publicam discordes funesta intentio vocat : dissidentium animos pax amica preveniat. Si terreni itineris subeunda vexatio est : Angelum sanctum decerne custodem. Abigat demones : predam bestie : errorem vie : casum fovee : insidias furis : vim latronis. Si adire maria navigaturus flujelis exoptat : tu in invisibilis gubernatoris beneficio sentiendo ingredi. Ut nec mentem in peccatum cupiditas lucro precipitata demergat : nec navem in profundum tempestas vento exagitata dissolvat. Tunc enim felicem substantia pensavit questum : si innocentia non fuerit passa naufragium. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Precamur Domine sancte Pater omnipotens Deus : qui omnium corda perscrutaris : et vota perpendis : ut non solum pro dictis petitionibus : verum etiam occultis desideriis nostris : benignus faveas : et adesse digneris. Ad quemcumque enim poscenda concurrimus : universa priusquam loquamur intelligis. Offerimus itaque obsecrationes nostras pro egestate inopum : pro laboribus pupillorum : pro injuria victorum : pro securitate viantium : pro consolatione et requie fidelium defunctorum : et pro his qui sulcandum navibus equor arripiunt : ut reddantur in adversa securi. Febres omnes passionesque languentium excludantur : neque in aliquos immundi spiritus tentatio potestate accipiat : sed cunctis celestis protectione defensis : oblatio subveniat tui altaris. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui dum sublimia deitatis ascendis : observare nos pacem auctoritate Evangelica precipis : da nobis placidus pacem tuam : ut discordie prona fugiamus : et per pacis bonum celorum ardua conscendamus. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster : qui labantem animam et antiquo ulceris dolore confectam : non solum ad amissam revocas dignitatem : et in pristino nitore restauras : sed etiam in partem glorie celestis admittis donando culpam prevaricationis : et remittendo perpetue injuriam mortis. Quod ut ista prestare non te nostre pravitatis officiositas : sed illa ingenuitatis consuetudo commovit. Tu igitur vinculum afflictumque hominem captivitate depulsa : libertati donasti : et obnoxium lege moriendi vicario munere redemisti. Mittendo unicum filium tuum Dominum nostrum : qui compensatione commercii : dum nos

pag. 215). Cum docuisset baptismum omnia remitti peccata, sibi opponit : *Ob quam causam, inquis, si tu vultum nobis omnia peccata dimittit, non dicitur lavacrum remissionis peccatorum, nec lavacrum purificationis, sed lavacrum regenerationis?* Et respondet : *Quia non simpliciter a nobis peccata auferit, neque nos simpliciter mundat a delictis, sed ita purus efficit, plene ut generatos denuo; nos enim baptisma denuo condit et conficit.* Et paulo infra : *Neque enim nos simpliciter purgat, sed integrum de novo constat.*

*Vitalis Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Georgii Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Felicis et Fortunati Martyrum :**Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.**Sancti Proficii Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**In festo Sancti Marci Evangeliste :**Omnia dicantur ut in festo Sancti Mathei Apostoli. fol. 382.**Cleti Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Marcellini et Petri Martyrum :**Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 421.**Sancti Georgii :**Omnia dicantur unius Martyris. 421.**Vitalis Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.**Petri Martyris de Ordine Predicatorum :**Omnia dicantur unius Martyris precipui, fol. ut supra.**In festo Apostolorum Philippi et Jacobi :**Omnia dicantur ut in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 335.**In festo SS. a Torquati et Comitum ejus Episcopo um.**Officium.**Dabo Sanctis meis. fol. 425.**Oratio. Hi sunt Domine septem facule hujus Hesperie finibus indite : ad effugandam ejus tetre*

^a *Torquati.* Kalendis Maii Gotho-Hispani memoriam colunt eorum septem episcoporum, qui post apostolos Evangelium in Hispania propagarunt. Horum nomina, ut fert prisca relatio, sunt Torquatus, Ctesiphon, Hesyehius, Indaletius, Secundus, Euphrasius, et Cæcilius : hi Romæ, ab ipsis apostolis ordinati et in Hispaniam missi perhibentur. Hæc constans est et vetusta Hispanorum persuasio, quam hymnus Breviarj Mozarabum aperie tradit, et ex eo, Ado, in Martyrologio. Hinc sanctus Innocentius (*Epist. ad Decent. Eugubin.*) asserit neminem, exceptis scilicet apostolis, in Hispania, Gallia, Italia, Africa, aut in insulis interjacentibus instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus successores, constituerint sacerdotes. Imperante Nerone credibile est hosce septem episcopos in Hispaniam venisse ; quæ adjicienda supersunt ad locum depositionis, et diem cultus singulorum maxime spectant. Torquatus Acci, modo *Guadix*, sepultus, die prima Maii colitur. Ctesiphon Kalendis Aprilis colitur, sepultus dicitur Vergi, quod *Verga* oppidum esse creditur in Vasconum finibus (*Mariana, lib. iv, c. 2*). Hesyehius Carchesiæ aut Carchesiæ sepultus, in urbe olim haud procul Asturica Augusta sita (*Mariana, ibid.*), colitur Kalendis Martii. Indaletius sepultus est Urci, quæ sex ab Urbe Almeria milliariibus distat, in colle olim stabat, locus postea dictus est *Pasquena*. Sæculo xi labante, reliquæ sancti Indaletii in Ecclesia oppidi *Pasquena* repertæ cum hac inscriptione :

HIC REQVESCIT INDALETIVS PONTIFEX VR-CITANÆ CIVITATIS ORDINATVS A SANCTIS APOSTOLIS ROMÆ.

Ad monasterium sancti Joannis de Pinna translata

A noctis infidelitatem celitus misse. Ob hujus ergo muneris gratia a te nobis conlata : reficiat nos fragrantia odoris evangelice doctrine a timore preceptorum digne redolentium. Ex quo dogmate plenius referti : id ipsum corda et mens nostra parturiant : quod a te judicii tempore remunerari merito digna petitio nostra efflagitat. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (Cap. b XLVIII).

Multam gloriam fecit Dominus : magnificentia sua a seculo : dominantes in potestatibus suis homines magni virtute et prudentia sua prediti : nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum. Et imperantes in presenti populo : et virtute e populi sanctissima verba. In puericia sua requirentes modos musicos : et narrantes carmina scripturarum. Homines divites in virtute : pulchritudinis studium habentes : pacificantes in domibus suis. Omnes isti in generationibus gentis sue gloriam adepti sunt : et in diebus suis habentur in laudibus. Qui de illis nati sunt requirunt nomen narrantes laudes eorum : et sunt quorum non est memoria. Perierunt quasi non fuerint : et nati sunt quasi non nati : et filii ipsorum cum ipsis. Sed illi viri misericordes sunt : quorum pietas non defuit : et cum semine ipsorum perseverant bona : ^d hereditas nepotum illorum. Et in testamentis stetit semen illorum : et filii illorum propter illos. Usque in eternum manebit semen eorum : et gloria eorum non derelinquetur. Corpora eorum in pace sepulta sunt : et nomen eorum manebit in generatione et generatione. Sapientiam ipso-

sunt. Acta translationis a synchrono auctore scripta exstant apud Bolland. (*Tom. III Aprilis, a pag. 717*). Secundus juxta Abulam sepultus est : ea est urbs episcopalis in Castella veteri, ubi magna cum solemnitate colitur die secunda Maii ejus corpus, in vetusta ecclesia juxta dictam urbem anno 1319 detectum, die undecima Septembris, anno 1594. In ecclesiam Abulensem translatus fuit. Euphrasius, Illiturgi in Bætica, modo *Anduzarel Veio*, sepultus, die 14 Januarii colitur. Ejus reliquæ in Gallaciæm translatae olim sunt, unde, anno 1596, pars earum ad urbem *Anduzar* relata est. Demum Cæcilius Eliberi, modo *Elvire*, haud procul ab urbe *Granata*, in colle posita, sepultus, Kalendis Februarii colitur. De illis Idibus Maii agunt Romanum Parvum, Ado, Usuardus, et Notkerus, in suis Martyrologiis, et eodem die in Martyrologio Romano Baronii commemorantur. De his quidem Orationale Gothicum silet, sed in Orationali de aliis festivitibus siletur quos constat Gotho-Hispanos celebrasse. Demum notandum ab aliquibus hos omnes indiscriminatim martyres dici, et aliquos eorum, cultu martyrum, in suis Ecclesiis, venerari. Sanctus Gregorius VII, scribens ad Alphonsum VI Castellæ regem, ait eos suo sanguine ecclesias dedicasse, atque Missali et Breviario nostro episcopi tantum inscribuntur, et Missali Toletano episcopi et confessores. De his plura apud Bolland. (*T. III Maii, pag. 442 seq.*) lege.

^b *Cap. XLIV. Vers. 2-16.*

^c *Populi. Vulg. : Et virtute prudentiæ populis sanctissima verba.*

^d *Hereditas. Vulg. : Hereditas sancta nepotes eorum.*

predicare populo : et testificari quia ipse est : qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophete testimonium perhibent : remissionem peccatorum accipere in nomine eius ^a qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hec : cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum : et obstupuerunt qui erant ex circumcisione fideles : qui venerant cum Petro : ^b quia hec in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. Audiebant illos loquentes linguis et magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus. Numquid aquam quis prohibere potest : ut non baptizarentur hi : qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos ? Et iussit eos in nomine Jesu Christi baptizari. Tunc rogaverunt eum : ut maneret apud eos aliquot diebus. Audierunt autem Apostoli et fratres qui erant in Judea : quoniam ^B et gentes receperunt verbum Dei : ^c et honorificabant Deum. *ñ*. Amen.

323^d *Evangelium.* Dominus noster Jesus Christus perambulabat Hierico. *Quere in Dominico post Pentecost. fol. 264.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum :

Lauda. Alleluja. *†*. Tu es Crux fidelis : in qua pendit salus nostra. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Hec dicit Dominus qui erat et qui est. *Require retro in IV Dominico Pasche. fol. 241.*

Missa. ^e Hierosolimis inventio Sancte Crucis ab Helena Regina sub Constantino Imperatore : cujus et ipsa extitit mater. Inventionis autem preciosi Ligni historia cognita digna : ^f ita se habet. Adrianus ^C ^g qui undecimus Cesar : et Imperator Rome erat : estimans se solum Christianam loci injuria perempturam in loco passionis ^h simulacrum Jovis consecravit : et ⁱ Bethleem Adonidis fano profanatus est : ut quasi radix et fundamentum Ecclesie tolleretur :

^a *Qui credunt.* Vulg., omnes qui credunt. Græc., omnem credentem meum.

^b *Quia hec.* Vulg. et Gr., quia et.

^c *Et honorificabant.* Sunt verba quibus finis imponatur lectioni, desumpta ex versiculo 18 ejusdem capituli.

^d *Evangelium.* In Bobiano Evangelium legitur ex Matthæi xiii, 44-51. In comite Pamellii legitur ex Joannis iii : *Erat homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, ut in Missali Romano sancti Pii V. At in Missali Toletano citato legitur ex Joannis xii, 31-37 : Nunc iudicium est mundi, usque Ut filii lucis sitis.* In Missali Ambrosiano edito an. 1548, ex Luca xi : *Loquente Jesu ad turbas, ecce quedam mulier extollens vocem turbata dixit, usque Ut qui ingrediuntur lumen videant.*

^e *Hierosolimis.* In Apographo Martyrologii sancti Hieronymi, Corbeiensis Dacherii, v Non. Maii : *Hierosolimæ, Inventio sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi ab Helena regina.* In Romano Parvo : *Hierosolimæ, Inventio sanctæ crucis.*

^f *Ita se habet.* Hæc narratio magna ex parte desumpta est ex epistola 11, alias 51, sancti Paulini Nolani ad Severum.

^g *Qui undecimus.* In hoc catalogo primus enumeratur Augustus, et, omissis Galba, Othone et Vitellio, statim post Neronem sexto loco Vespasianus, et undecimus Adrianus recensetur.

^h *Simulacrum Jovis.* Ita sanctus Paulinus ; at sanctus Hieronymus (*Epist. 13, ad Paulinum, de institutione monachi*) distincte scribit in loco passionis

si in his locis idola colerentur : in quibus Christus natus est : ut pateretur : passus est : ut resurgeret. Surrexit : ut regnaret. Iudex vel Rex ut judicaret. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Helena tamen Regina divinis admonita visionibus Hierosolimam petiit : atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus Christi patibulo affixum pependerat : ab incolis perquiri : qui idcirco ad inventiendum difficilis erat : quia ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo Veneris fuerat defixum : ut si quis Christianorum in loco illo Christum adorare voluisset : Venerem videretur adorare : et ob hoc infrequens : et pene oblivioni datus fuerat locus. Sed cum ut supra diximus religiosa femina properasset ad locum : celesti sibi iudicio designatum : cuncta ex eo prophana et polluta deturbans : in altum purgatis terre sordibus : ⁱ tres confuso ordine reperit cruces. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus amplius ineffabilis : quam inestimabilis : concede nobis unde te existimemus : quantum de te natura humana sufficit : ^k et enarrare possimus. Aspira placatus votis et sacrificiis omnium. Et qui in die Crucis et passionis tue sanctorum quiescentium de sepulcris corpora suscitasti : non permittas ab inferno inferiori fidelium animas detineri : sed in tuorum requie electorum facias collocari. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Domine Dei atque hominum mediator : qui per sanguinem Crucis tue : cuncta que in celis et que in terris sunt : pacificare dignatus es. Hoc per tropheum passionis tue tua pietas egit : quod et initio tue secundum carnem natiuitatis Angelus nunciavit : omnisque celestis exercitus proclamavit. Gloria semper Deo in excelsis : et in terra pax hominibus bone voluntatis. Hoc et post triumphum Crucis tua placabilitas suis : et commodeavit

stetisse statnam Veneris : *Ab Aariani temporibus usque ad Constantini, per annos circiter centum et octoginta, in loco Resurrectionis, simulacrum Jovis, in crucis rupe statua ex marmore Veneris, a gentibus posita, colebatur.* Eadem habent Eusebius, in Vita Constantini (*Cap. 41, lib. iii*), Socrates (*Lib. 1, cap. 13*), Sozomenus (*L. 1, cap. 1*), Theodoretus (*Lib. 1 Hist. eccl., cap. 18*), Rufinus (*Hist. eccl. lib. 1, cap. 7*) ; et cum locus Resurrectionis tam prope esset loco in quo crux steterat, hæc non tam accurate distinguit sanctus Paulinus, quam sanctus Hieronymus et alii qui ista viderant.

ⁱ *Et Bethleem.* Lege, ex sancto Paulino, *Et Bethleem Adonidis fano profanata est.* Sanctus Hieronymus in citata mox epistola : *Bethleem, nunc nostrum et augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit : Veritas de terra orta est, lucus inumbrabat Thammuz, id est Adonidis, et in specu ubi olim Christus parvulus vagiit Veneris amasius plangebatur.*

^j *Tres confuso ordine.* Miror quod reliqua ad inventionem crucis Domini pertinentia prosecuti non sint. Cæterum in Bobiano prima oratio facit mentionem de inventionem crucis a Judæis absconditæ : *Venerabilem toto mundo de Inventionem sanctæ crucis sacratissimum diem solemniter celebrantes, gratias agamus divinæ potentiæ, quæ tantæ salutis verillum, quod Judaica nobis abscondebat malitia, celestis hodie revelavit clementia, etc.*

^k *Et. Lege : Ut enarrare possimus.*

doctoribus profundissimam impercias sanctitatem.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Ecce dilectissimi fratris mecum in sublime oculos attollite : hoc a Domino specialiter precaturi. Ut qui gratia fidei Christiane **322** cor beate ^a Luparie dignatus est illustrare repente : nos in hoc momento ab omni criminum labe dignetur efficaciter expurgare : proclamantes ad te et terris : atque ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presbiter. Vicit leo. *Tribus vicibus. Postea dicat.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui septeno presuluum numero : occidue partis plagam dignatus est visitare clementer : ipse vos presentia sue majestatis inluminet. ñ. Amen. Quique eos ad salvationem destinavit Hispanie : ipse vos eorum predicamentis simul : et precibus dignetur luminosos efficere. ñ. Amen. Ut quorum predicamenta suscipitis : quorumque nunc memoriam facitis : eorum post transitum participium habere valeatis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

Dicat Chorus. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi Corpore. *Quere folio 193.*

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in festo Sanctorum Juliani et Basilisse. fol. 287. Et ubi dicitur Sanctorum Juliani et Basilisse dicatur Sanctorum Confessorum Torquati et Sociorum ejus.*

Athanasi Episcopi et Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

*In festo ^b Inventionis Sancte Crucis :
Ad Missam. ^c Officium.*

Dicite in nationibus : alleluja : Dominus regnavit a ligno alleluja. Et correat orbem terre : alleluja : alleluja. †. Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra. P. Et correat. †.

^a *Luparie.* Erat hæc nobilis femina quæ omnium prima, in Colonia Accitana, fidem Christi suscepit.

^b *Inventionis.* Festum Inventionis sanctæ crucis missa et officio proprio gaudet in missali et in Breviario Mozarabum. Missam propriam habet in Missali Gallo-Gothico, et in Sacramentariis Bobiano, Gelasiano et Gregorianis Pamelii, Menardi et Roccæ. De eadem solemnitate agunt Antiphonarium Carutense, comes Pamelii, et Martyrologia Latina serue omnia, inter quæ Lucense Florentinii, Corbeiense Dacherii, Gellonense, Bedæ genuinum, Romanum Parvum, et exinde Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii, quibus accedit Kalendarium Marmoreum Neapolitanum, die 5 Maii : INVENTIO S. CRUCIS ; at libri liturgici haud pauci antiquiores festum Inventionis sanctæ crucis præmittunt, inter quos Orationale Gothicum, Lectionarium Luxoviense, Sacramentaria sancti Leonis Blanchinii, et Gregorianum Muratorii ; monet etiam Pamelius in Codice Coloniensi Sacramentarii Gregoriani festum sanctæ crucis desiderari ; deficit pariter in Kalendario Frontonis, in Capitularibus Evangeliorum Georgii, in Lectionario Ambrosiano Thomasii, et in comite ejusdem, demum in Menologiis Græcorum. Caterum Gotho-Hispano Inventionis crucis dominicæ festum solemniter celebrasse ex Codice legum Visigothorum constat (*Lib. xii, tit. 3, leg. 6*), etsi de hac solemnitate in Oratio-

A Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Et correat.

Oratio. Christe Dei Fili : in cuius nomine per Crucis mysterium omne genu flectitur : da nobis in Cruce tua copiosius exultare. Ut in ejus victoria et inlesi mare secli transeamus : et ad te coronandi post nostrum transitum accedamus. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^d *Prophetia.* Ego Johannes fui in spiritu. *Quere fol. 246.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

^e *Psallendo.* Dominus regnavit a ligno. Etenim correat orbem terre : qui non commovebitur. †.

B Letentur celi et exultet terra. P. Qui non.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (^f Cap. X).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : aperiens Petrus os suum dixit. In veritate comperi : quoniam non est personarum acceptor Deus : sed in omni gente : que timet eum : et operatur justiciam : et acceptio est illi. Verbum enim suum misit filiis Israel enuncians pacem per Jesum Christum : hic est enim omnium Dominus. Vos autem scitis quod factum est verbum per universam Judeam : incipiens enim a Galilea post baptismum quo predicavit Johannes ^h Jesum Nazareth : quomodo unxit eum de Spiritu Sancto et virtute : qui pertransiit beneficiando et sanando omnes oppressos a diabolo : quoniam Deus erat cum illo. Et nos testes sumus omnium que fecit in regione Judeorum et Hierusalem. Quem occiderunt suspendentes in ligno. Nunc Deus suscitavit tertia die : et dedit ei manifestum fieri non omni populo : sed testibus preordinatis a Deo : nobis qui manducavimus : et bibimus cum illo : postquam resurrexit a mortuis : ⁱ per dies quadraginta. Et precepit nobis

nali Gothico nihil inveniatur.

^g *Officium.* Ps. xcvi, 10. †. Ibid., 1. Illud a ligno, quod in Psalterio Mozarabum legitur, in Vulgata non invenitur. Sanctus Justinus (*Dial. cum Tryph.*, n. 73, *Ed. Maur.*) hunc recenset inter ea Scripturæ loca quæ Judæi de industria vitaverunt : *Et psalmo Davidis nonagesimo quinto perpaucæ hæc abstulerunt a ligno, cum textus integer fuerit : Dicite in gentibus quia Dominus regnavit a ligno, et ita adhuc in Italica legitur.*

^d *Prophetia.* Eadem quæ Dominica sexta post Pascha legitur, in Sacramentario Bobiano nulla assignatur prophetia hoc die.

^e *Psallendo.* Ps. xcvi, 10. †. Ibid., 11.

^f *Cap. X.* Vers. 34, ad finem capituli, et additur versiculus primus capituli XI. In Bobiano legitur ex Epistola ad Philippenses, II, 5-12, ut in Missali Ambrosiano edito an. 1548, et Romano sancti Pii V, ac in comite Pamelii Epistola legitur ex Epistola ad Galatas, v, 10 : *Fratres, confido de vobis in Domino.* In Missali Toletano edito an. 1550, Epistola ad Galatas v, 10, legitur, sed statim adnectitur ex cap. vi, 12-15.

^g *Acceptio.* Vulg., *acceptus est illi.*

^h *Jesum Nazareth.* *Lege a Nazareth.*

ⁱ *Per dies quadraginta.* In Vulg. et Gr. hoc loco non leguntur.

predicare populo : et testificari quia ipse est : qui a constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophete testimonium perhibent : remissionem peccatorum accipere in nomine eius ^a qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hec : cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum : et obstupuerunt qui erant ex circumcissione fideles : qui venerant cum Petro : ^b quia hec in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. Audiebant illos loquentes linguis et magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus. Numquid aquam quis prohibere potest : ut non baptizarentur hi : qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos ? Et iussit eos in nomine Jesu Christi baptizari. Tunc rogaverunt eum : ut maneret apud eos aliquot diebus. Audierunt autem Apostoli et fratres qui erant in Judea : quoniam B et gentes receperunt verbum Dei : ^c et honorificabant Deum. *ñ. Amen.*

323^d *Evangelium.* Dominus noster Jesus Christus perambulabat Hierico. *Quere in Dominico post Pentecost. fol. 264.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum :*

Lauda. Alleluja. *ñ. Tu es Crux fidelis : in qua pendit salus nostra. P. Alleluja.*

Sacrificium. Hec dicit Dominus qui erat et qui est. *Require retro in IV Dominico Pasche. fol. 241.*

Missæ. ^e Hierosolimis inventio Sancte Crucis ab Helena Regina sub Constantino Imperatore : cujus et ipsa extitit mater. Inventionis autem preciosi Ligni historia cognita digna : ^f ita se habet. Adrianus ^g qui undecimus Cesar : et Imperator Rome erat : estimans se fidem Christianam loci injuria perempturam in loco passionis ^h simulacrum Jovis consecravit : et ⁱ Bethleem Adonidis fano profanatus est : ut quasi radix et fundamentum Ecclesie tolleretur :

^a Qui credunt. Vulg., omnes qui credunt. Græc., omnem credentem meum.

^b Quia hec. Vulg. et Gr., quia et.

^c Et honorificabant. Sunt verba quibus finis imponebatur lectioni, desumpta ex versiculo 18 ejusdem capituli.

^d *Evangelium.* In Bobiano Evangelium legitur ex Matthæi XIII, 44-51. In comite Pamelli legitur ex Joannis III : *Erat homo ex Pharisæis Nicodenus nomine, ut in Missali Romano sancti Pii V. At in Missali Toletano citato legitur ex Joannis XII, 34-37 : Nunc iudicium est mundi, usque Ut filii lucis sitis.* In Missali Ambrosiano edito an. 1548, ex Lucæ XI : *Loquente Jesu ad turbas, ecce quedam mulier extollens vocem disturba dixit, usque Ut qui ingrediuntur lumen videant.*

^e *Hierosolimis.* In Apographo Martyrologii sancti Hieronymi, Corbeiensi Dacherii, v Non. Maii : *Hierosolimæ, Inventio sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi ab Helena regina.* In Romano Parvo : *Hierosolimæ, Inventio sanctæ crucis.*

^f *Ita se habet.* Hæc narratio magna ex parte desumpta est ex epistola 11, alias 51, sancti Paulini Nolani ad Severum.

^g *Qui undecimus.* In hoc catalogo primus enumeratur Augustus, et, omissis Galba, Othone et Vitellio, statim post Neronem sexto loco Vespasianus, et undecimus Adrianus recensetur.

^h *Simulacrum Jovis.* Ita sanctus Paulinus ; at sanctus Hieronymus (*Epist. 13, ad Paulinum, de institutione monachi*) distincte scribit in loco passionis

si in his locis idola colerentur : in quibus Christus natus est : ut pateretur : passus est : ut resurgeret. Surrexit : ut regnaret. Iudex vel Rex ut judicaret. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Helena tamen Regina divinis admonita visionibus Hierosolimam petiit : atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus Christi patibulo affixum pependerit : ab incolis perquiri : qui idcirco ad inveniendum difficilis erat : quia ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo Veneris fuerat defixum : ut si quis Christianorum in loco illo Christum adorare voluisset : Venerem videretur adorare : et ob hoc infrequens : et pene oblivioni datus fuerat locus. Sed cum ut supra diximus religiosa femina properasset ad locum : celesti sibi iudicio designatum : cuncta ex eo prophana et polluta deturbans : in altum purgatis terre sordibus : ⁱ tres confuso ordine reperit cruces. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus amplius ineffabilis : quam inestimabilis : concede nobis unde te existimemus : quantum de te natura humana sufficit : ^k et enarrare possimus. Aspirans placatus votis et sacrificiis omnium. Et qui in die Crucis et passionis tue sanctorum quiescentium de sepulchris corpora suscitasti : non permittas ab inferno inferiori fidelium animas detineri : sed in tuorum requie electorum facias collocari. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Christe Domine Dei atque hominum mediator : qui per sanguinem Crucis tue : cuncta que in celis et que in terris sunt : pacificare dignatus es. Hoc per tropheum passionis tue tua pietas egit : quod et initio tue secundum carnem nativitatis Angelus nunciavit : omnisque celestis exercitus proclamavit. Gloria semper Deo in excelsis : et in terra pax hominibus bone voluntatis. Hoc et post triumphum Crucis tua placabilitas suis : et commendavit

stetisse statuam Veneris : *Ab Aariani temporibus usque ad Constantini, per annos circiter centum et octoginta, in loco Resurrectionis, simulacrum Jovis, in crucis rupe statua ex marmore Veneris, a gentibus posita, colebantur.* Eadem habent Eusebius, in Vita Constantini (*Cap. 41, lib. III*), Socrates (*Lib. 1, cap. 13*), Sozomenus (*L. 1, cap. 1*), Theodoretus (*Lib. 1 Hist. eccl., cap. 18*), Rufinus (*Hist. eccl. lib. 1, cap. 7*) ; et cum locus Resurrectionis tam prope esset loco in quo crux steterat, hæc non tam accurate distinguit sanctus Paulinus, quam sanctus Hieronymus et alii qui ista viderant.

ⁱ *Et Bethleem.* Lege, ex sancto Paulino, *Et Bethleem Adonidis fano profanata est.* Sanctus Hieronymus in citata mox epistola : *Bethleem, nunc nostrum et augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit : Veritas de terra orta est, lucus inumbrabat Thammutz, id est Adonidis, et in specu ubi olim Christus parvulus vaguit Veneris amasius plangebatur.*

^j *Tres confuso ordine.* Miror quod reliqua ad inventionem crucis Domini pertinentia prosecutus non sint. Cæterum in Bobiano prima oratio facit mentionem de inventionem crucis a Judæis absconditæ : *Venerabilem toto mundo de Inventionem sanctæ crucis sacratissimum diem solemniter celebrantes, gratias agamus divinæ potentiæ, quæ tantæ salutis verillum, quod Judaica nobis abscondebat malitia, celestis hodie revelavit clementia, etc.*

^k *Et. Lege : Ut enarrare possimus.*

discipulis : et donavit. Ut in hoc hominibus tui ministri apparerent : si perfectam pacem et concordiam invicem custodirent. Presta igitur Domine : ut illi qui vexillum crucis tue in frontibus gestant : puram atque sinceram cum fratribus retineant charitatem : et nos ^a in osculo sancto digneris reconciliare pereuniter. *ñ*. Amen.

^b *Inlatio*. Eignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : tibi sacrificiorum vota persolvere : te in laudis preconio indesinenter attollere : et in conspectu admirande clementie tue preteritorum temporum acta recolere. Ac de utriusque ^c Ade : illius scilicet habitatoris paradisi : et Istius redemptoris humani generis exempla proponere. Ille quidem prior : iste melior. Ille terrenus : iste celestis. Ille de limo fictus : iste de verbo conceptus. Tunc diabolo suadente Eva decipitur : nunc Angelo nunciante Maria clarificatur. Tunc per invidiam serpentis : homo qui creatus fuerat perimitur : nunc per misericordiam redimentis homo qui perierat liberatur. ^d Ille per transgressionem legis paradysum amisit : iste per passionem Crucis mundum adquisivit. Ille per indite arboris gustum mortem incurrit : iste per gloriose Crucis triumphum mortem devicit. Ille post admissum peccatum sub arbore absconditur : iste propter delictum nostrum in Cruce levatur. Tunc post vetite arboris contagionem Sol meridie frigit : nunc in nostre Crucis manifestatione medio die Sol occidit. Tunc homo mandatum non custodiendo de paradiso pellitur : nunc Iatro Christum confitendo ^e in paradiso introducit. Unde rogamus **324** et supplices quesumus clementissime Pater : per inclite Crucis inenarrabile sacramentum : per Domini nostri Jesu Christi filii tui ammirabile regnum : ^f in hodiernum diem in quo Crucis ejus festivitatem inventionis celebramus : nos cum leticia spiritali : et modesta exultatione peragere concedas : et inter celestium virtutum laudes humilitatis nostre voces suscipias : supplici confessione dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post S. nctus. Vere sanctus : et benedictus Domi-

^a *In osculo sancto*. Alludit ad osculum pacis, quod inter solemnia missarum, vetusto more, tradebatur.

^b *Inlatio*. Contestatio missæ Gallicanæ hujus diei ex hac illatione Gotho-Hispana desumpta est, ut eas conferenti facile patebit, etsi illatio Gotho-Hispana quædam habeat que in contestatione Gallicana, brevitate causa, prætermissa sunt.

^c *Ade*. Vox illa deficit Missali Gallo-Gothico.

^d *Ille per transgressionem*. Hæc et quæ sequuntur usque ad *Tunc homo mandatum non custodiendo* in Missali Gallo-Gothico prætermissa sunt.

^e *In paradiso*. Lege *in paradysum*. In Gallo-Gothico est : *Tunc Iatro Christum confitendo paradysum meretur*.

^f *In hodiernum*. Lege *ut hodiernum diem*. Cæterum contestatio quæ in sacramentario Bobiano hæc die legitur, diversa omnino est. Versatur circa duplicem Christi naturam primum, tum circa victoriam relatam de diabolo, unde transit ad laudes crucis : *Adoremus*

noster Jesus Christus filius tuus. Qui se pro peccatis nostris crucifigendum impiorum manibus tradidit : qui proprias manus in Cruce pro nobis extulit. Qui principatum et adversas potestates per Crucis mysterium abdicavit : ac totius humani generis deficta in ipsa Cruce transfigens : tibi se immaculatam hostiam obtulit : et a nobis exiguis servis pro sui commemoratione indesinenter offerri precepit. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Meminimus quidem omnipotens Pater : et fidei mente retinemus Domini nostri Jesu Christi filii tui : traditum nobis nativitate ejus inenarrabile sacramentum : preclarum devicta per Crucem morte triumphum : atque gloriosum ad celos post Crucis passionem ascensum. Credimus etiam immensum et incomprehensibile consempiternum tecum ejus et consubstantiale principium : ipsum quoque venturum confitemur judicem mortuorum atque viventium. Unde quesumus tremende clementissime Pater : ut hanc hostiam ^b in similitudinem corporis et sanguinis ejus tibi oblatam : per signum Crucis ^c sanctifices : et benedicas : in signum Crucis suscipias et assumas : nobisque famulis tuis ejusdem Crucis vexillo prenotatis placatus distribuas : et benignus impercias. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Gratias tibi agimus omnipotens eterne Deus : et Dominio nostro Jesu Christo filio tuo. Qui nos per sanguinem Crucis sue redemit : qui pro delictorum nostrorum indulgentia ad te de Cruce clamavit. Qui discipulos suos antequam ad Crucis passionem veniret : sic docuit orare et dicere. Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo. *tribus vicibus. Postea dicat.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus : qui extensis manibus pendit in ligno : omni vos purificet a delicto. *ñ*. Amen. Repleatque vos vino prudentie : qui acciti poculum bibit appensus in Cruce. *ñ*. Amen. Ut per Crucem Crucifixi solemnitatem inventionis sancte Crucis : celebrantes : nunc et in eternum salvemini. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei no-

crucis signaculum per quod salutis sumpsimus sacramentum.

^d *Offerri precepit*. Nam eadem est hostia quam Christus in cruce obtulit, et quam a sacerdotibus in missæ sacrificio offerri præcepit.

^b *In similitudinem*. Vide quæ notavi supra (Fol. 319).

^c *Sanctifices*. Nemo ignorat Ecclesiam cuncta quæ benedicit et sanctificat, signo crucis sanctificare ; notum etiam est quam frequenter super sacra dona signum crucis fiat a sacerdote rebus divinis operante. Hinc auctor ille sermonis de Symbolo, inter Opera sancti Augustini (Tom. VI Oper., *append.*, col. 277, *Edit. Maur.*), dixit quod *signo crucis consecratur corpus Domini* ; et ipse sanctus Augustinus (Tr. 113, in Joan., t. III Oper., *Ed. Maur.*) negat baptismum, aut Eucharistiam, rite perfici nisi signum crucis adhibeatur : *Quid est quod omnes novarunt ? Signum crucis Christi : quod signum nisi adhibeatur in frontibus credentium, sive ipsi aquæ quæ r generantur, sive oleo quo chrismate unguuntur, sive sacrificio quo aiantur, nihil horum rite perficitur.*

stri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *A*
Dicat chorus. Gaudete populi. Com. Refecti Christi
corpore. Quere in vigilia Resurrectionis. fol. 195.

Oratio. Christe Jesu qui mortalitatis nostre forma
suscepta: mortis nostre et Crucis voluisti. sustinere
injuriam: da nobis: ut Crucis tue munimine circum-
septi devincamus omnes laqueos inimici. ñ. Amen.
Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit
semper vobiscum. ñ. Et cum. Solemnia completa
sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi: votum
nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Alexandri: Eventii.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.

Quiriaci Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Johannis ante Portam Latinam:

Omnia dicantur ut in alio festo: quod fit in Nati-
vitae Domini nostri Jesu Christi. fo. 45.

S. Tripete Virg.:

Omnia dicantur unius Virg. fo. 456.

Domicile Virginis:

Omnia dicantur unius Virginis. fo. 436.

Revelatio S. Michaelis:

Omnia dicantur ut in alio festo S. Michaelis. fo. 590.

Isidori Militis:

Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Gregorii Nazianzeni:

Omnia dicantur unius confessoris fo. 452.

Translatio S. Nicolai:

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 452.

Gordani et Epimachi Martyrum:

Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 451.

Pontii Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Nerei et Achilleaeque Pancratii Martyrum:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum.

Victoris et Corone Martyrum:

Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 43.

Bonifacii Confessoris.

fo. 452.

* *Adriani atque Natalie. Græci eodem die 26 Aug-*
usti binos colunt sanctos Adrianos, ambos Nicome-
diæ passos, ambos Argyropoli sepultos, alterum Probi
Augusti, ut ipsi aiunt, filium, alterum Nataliæ virum
(Menol. Basilii, Martyrol. Seberi, Menæa). Sic de-
sunt tamen e recentioribus critici qui, Tillemontium
secuti, hos non binos existisse, sed unum eundem-
que Adrianum martyrem, Nataliæ maritum: quorum
opinio, meris conjecturis fulta, non est tam facile
contra antiquam receptamque, tam Græcorum quam
Latinorum, sententiam admittenda; nam Latini etiam
in suis Martyrologiis duos agnoscunt Adrianos mar-
tyres Nicomediæ passos: alterum mense Novembri,
aut vi Idus, ut in Martyrologiis Epternacensi,
Lucensi Florentini et Corbeiensi Dacherii, aut viii
Idus, ut in Antissiodorensi monasterii, Corbeiensi
breviori, Morbacensi, etc.; alterum vero Adrianum,
Nataliæ virum, vi Idus Septembris, colunt. Sic Ep-
ternacense, Lucense, Corbeiense, Augustanum, Ro-
manum Parvum, Bedæ, Adonis, Usuardi, etc. Præ-
terea Adrianus Nataliæ vir sub Galerio Maximiano,
cum pluribus sociis, crurifragio martyrium fecit; alter
vero Adrianus sub Licinio, solus, gladio coronatus

PATROL. LXXXV.

Potentiane Virginis et Mart.:
Omnia dicantur unius Virginis. fo. 456.

325 *Translatio S. Dominici:*
Omnia dicantur unius Confess. fo. 452.

Urbani Pape et Martyris:
Omnia dicantur unius Martyris Pont. fo. 425.

Translatio S. Francisci:
Omnia dicantur unius Confess. fo. 452.

Augustini Episcopi Anglorum:
Omnia dicantur unius Confess. Pont. fo. 452

Germani Episcopi et Confessoris:
Omnia dicantur unius Conf. Pont. fo. 452.

Petronille Virginis:
Omnia dicantur unius Virg. fo. 456.

Marcellini et Petri Martyrum.
B *Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 450.*

Medardi et Geraldii Episcoporum:
Omnia dicantur plurimorum Conf. fo. 454.

Primi et Feliciani Mart.:
Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 450.

Barnabe Apostoli:
Omnia dicantur ut in festo S. Mathie Apostoli fo.
382.

Enofri Confessoris.
Omnia dicantur unius Confess. fo. 452.

Basilidis. Cirini. Naboris Mart.:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.

Antonii de Padua Confessoris:
Omnia dicantur unius Confess. fo. 452.

Basilii Episcopi et Confessoris:
C *Omnia dicantur unius Confess. Pont. fo. 452.*

Viti et Modesti Martyrum:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.

SS. Cirici et Julite Mart.:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.

IN FESTO S. MARTYRUM ^a ADRIANI ATQUE
NATALIE.

Ad Missam. ^b Officium.

Dabo vos nominatos in gloria: alleluja: in om-
nibus diebus vite vestre: alleluja: alleluja. *†*. Be-
nedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. *P.*

est. Sunt etiam alia quibus hi Adriani martyres
discriminantur, sed hæc sufficiunt. Sanctum Adrianum
martyrem quem Gotho-Hispani xv in Missali et Bre-
viario, aut xvi Kalendas Julii colunt, ut in Orationali
Gothico (Pag. 119), non alium esse quam Adrianum
Nataliæ virum, ex orationibus quas recitant planum
est; et simul cum Adriano eodem die Nataliam ce-
lebrant in Missali et Breviario, et in Orationali Go-
thico, ubi (Pag. 119) legitur: *Incipiunt orationes in*
die sanctorum Adriani et Nataliæ, completoria ad
vesperas, xvi Kal. Julias. Græci quoque, in Menæis
et Menologiis suis, et Neapolitani, olim simul cum
Adriano Nataliam commemorabant. De qua plura
Latina Martyrologia omnino silent; alia, ut Martyro-
logium Usuardi et Romanum Baronii de ea Kalendis
Decembris agunt; at Romanum Parvum vi Idus Sep-
tembris simul cum Adriano Nataliam recenset. Acta
martyris sancti Adriani tam Græce quam Latine
exstant, de quibus consule Stillingum (Bolland.,
tom. III Sept., pag. 209 seq.), antiqua quidem, sed
du

^b *Officium. Soph. iii, 20. †. Ps. cxiii, 15.*

in omnibus. *ŷ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et A Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P*. In omnibus.

Oratio. ^a Omnipotens sempiternae Deus presta nobis : ut obtentu beatorum Martyrum tuorum Adriani atque Natalie salvemur in mundo : qui repausatio sanctis tuis ^b existunt in ergastulo. Et qui plagis beatorum exhibuerunt diligentiam : peccantibus curam ^c prorogent indefessis. *ŷ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum.

ŷ. Et cum.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (^d *Cap. XI, XXVI*).

ŷ. Deo gratias.

Datio Dei permanet justis : et profectus illius successus habebit in eternum. Mulieris bone beatus vir : numerus annorum ejus inestimabiles. Mulier fortis oblectat virum suum : et annos vite illius in pace implebit. Pars bona mulier bona in parte bona : timentium Deum : dabitur viro pro factis bonis. Gratia mulieris sedule delectabit virum suum : et ossa illius impinguabit. Disciplina illius datum Dei : mulier sensata et tacita : non est immutatio erudite anime. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata omnis autem ponderatio non est digna continentis anime. Sicut Sol oriens in mundo in altissimis Dei : sic mulier bona species in ornamento domus est. Lucerna splendens super candelabrum sanctum species faciei super etatem stabilem. Columna auree super bases argenteas : et pedes firmi super plantas stabilis mulieris. Fundamenta eterna super petram solidatam : et mandata Dei in corde mulieris sancte. *ŷ*. Amen.

diu ante Metaphrasten interpolata. Ea sub Galerio Maximiano sanctum Adrianum martyrium fecisse produnt, de anno martyrii silent. Circa diem autem quo passus est, tanta est varietas, ut nihil certi statui queat. Graeci, in Menologio Basilii, in Menæis, et in Martyrologio Metro Seberi, die 26 Augusti natale sancti Adriani celebrant. Martyrologia Latina pleraque iv Nonas Martii, qua die Baronius passum opinatur, alia vi Idus Septembris, alia utroque die et 4 Martii, et rursus 8 Septembris natale ejus signant, a quibus omnibus dissentiunt Kalendarium marmoreum Neapolitanum, cui, mense Martio, insculptum est : *II NS. ADRIANI ET NATALIE*, id est : *Die secunda Martii, Natale sancti Adriani et Natalie*; et Gotho-Hispani, quorum alii 16, alii die 15 Junii festum Adriani et Natalie celebrabant. Romæ autem postquam Honorius papa I, qui ab anno 626 ad annum 638 sedit, ædificandam curavit *ecclesiam beato Adriano in tribus fatis, quam et dedicavit*, cultus sancti Adriani Romæ celebris esse cœpit, hinc antiquiora Sacramentaria sancti Leonis, sancti Gelasii, et sancti Gregorii, Muratorii, de eo silent; an vero hic, cui basilicam erexit Honorius, sit Adrianus Nataliæ vir, cujus corpus Romæ translatum fuerat, ut habet Martyrologium Ecclesiæ Antissiodorensis, aliis examinandum relinquo. Caterum in Kalendario Frontonis die 9 Septembris signatur festum Nativitatis beatæ Virginis, et eodem die sancti Adriani.

^a *Omnipotens*. Hæc oratio exstat in Orationali Gothico (*Pag. 119, or. 8*) et in Breviario Mozarabum, ad matutinum, in festo sanctorum Adriani et Nataliæ dicitur.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum spiritu. ^e *Psallendo*. Mirabilis Deus in Sanctis suis. *ŷ*. Manda Deus virtutem tuam : confirma Deus quod operatus es. *P*. In Sanctis. *Bicat Presb.* Silentium facite. *Epistola*. Debitorum sumus non carni. *Evangelium*. Nihil opertum. *Quere plurimorum Martyrum*. fo. 420. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum. ^f *Lauda*. Alleluja. *ŷ*. Ambulabunt sancti in albis : quoniam digni sunt : et non delebo nomina eorum. de libro vite. *P*. Alleluja.

^g *Sacrificium*. Regnum et potestas et magnitudo regni dabitur populo sanctorum : alleluja. *ŷ*. Consurget Michael princeps magnus : et salvabitur omnis qui inventus fuerit in libro scriptus : et qui ad justiciam erudiunt multos : fulgebunt quasi stelle in perpetua eternitate : pertrausibunt plurimi et multiplex erit scientia populo sanctorum.

Missæ. Adriani beatissimi atque Natalie dilectissimi fratres hodierno die : et predicanda nobis et adsequenda exempla sunt : qui conceptus Sancti Spiritus pleni : dum concessa inter se conjugii conubia servant : Christo nupturi spiritualem thalamum in suis cordibus parant. Cum et in **326** illo gloria fuerit dimicandi : et in illa felicitas obsequendi. Illum fidelis virorum turba concelebrat : huic femineus chorus hymnum dicat. Illum viri ad vincendum in sui imitatione proponant : hanc femine in obsequendo imitabilem habeant. Sit ^h in illum viri exemplum contemnendi humana : sit in hanc feminis famulandi probitas adsequenda. Per illum viri adsuescant mundum despiciere : per istam doceantur femine suis viris obtemperare. Discant per illum viri subire certamina passionis : discant per istam femine ⁱ obedire passuris. Quo utrorumque

^b *Existunt*. Lege *existunt*.

^c *Prorogent*. Lege *prorogent*. In Orationali legitur *præroget*.

^d *Cap. XI*. Prophetia hæc consuta est ex fragmentis capitis xi, xxvi, libri Ecclesiastici; incipit a cap. xi, 17, et statim adnectitur caput xxvi, 1-4. Tum, omissis intermediis, a vers. 16 ad 25. Ad Nataliam autem ferme tota spectat.

^e *Psallendo*. Ps. lxxvii, 56. *ŷ*. Ibid., 29.

^f *Lauda*. Ex Apoc. vii, 4.

^g *Sacrificium*. Dan. vii, 21. *ŷ*. Ibid., xii, 1-4.

^h *In illum*. Lege *in illo*; et infra, *in hanc*, lege *in hac*, et animadvertite frequenter accidere ut casus accusativus pro ablativo, præeunte præpositione *in*, et vicissim ablativus pro accusativo positus legatur in libris vetustis.

ⁱ *Obedire*. Ex hac oratione discimus, Nataliam specialem obedientiam exhibuisse marito suo Adriano, postquam ille ob Christi nomen in vincula conjectus est. Huc enim spectant ista : *Hanc femine in obsequendo imitabilem habeant*. Et : *Per istam doceantur femine suis viris obtemperare*. Et : *Discant per istam femine obedire passuris*; et demum quod rogant, *ut per ipsam obsequii capiantur mercedem*. Quidam illud fuerit quod Adrianus uxori suæ Nataliæ mandaverit, et quod illa viri mandatis obtemperans exsecuta sit, *missa non docet*, ut pote tunc, ex Actis, quæ præambulis habebantur, notum. Sed neque in Actis vulgatis quidquam de ea re, aut de obedientia Nataliæ erga virum suum quidquam legitur.

exemplis incitati a virtutibus : et per illum superemus vitia : per quem devicti sunt pene . et per istam obsequii capiamus mercedem : per quam sanctorum carate sunt plage.

ñ . Amen.

Alia Oratio. Eterne et inestimabilis Deus summe : In quo beatissima famula tua Natalia vehementi gaudio ^a exultavit : cum sibi conjunctum beatissimum Adrianum ad te conversum tota fidei devotione cognovit. Tu nos in te credentes ac de te sperantes utrorumque etiam suffragatione justifica. Ille nos exemplo suo fortiores efficiat : hec et curandos regat : et curatos tibi exhibeat. Per illum ^b turpes ad virtutes animi excitentur : per hanc vulnerum abdita medeantur. Suscitandos ille suscipiat : quos ^c vitandos ista custodiat. Ille curatis gloriam : hec curandis ^B adhibeat medicinam. Colligat ille : quos ista non reprobet. Curetque ista : quos ille glorificet. Quo per utrosque sic curandis adhibeatur salvatio : ut curatis donetur eterne glorie plenitudo. ñ . Amen.

Post nomina. Oratio. Jesu Dei Patris filii : qui es et victoria Martyrum et corona victorum : in hoc Sanctorum tuorum Adriani atque Natalie festo concede offerentibus indulgentiam pro delictis : et sepultis beatorum animari consortiis. Ut tam nos quam illi cum eis in futura vita mereamur habere partem : cum quibus idem tuus beatissimus Adrianus a gentili conversus errore : ^d sua voluit adnotari professione. ñ . Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui beatos Martyres tuos Adrianum atque Nataliam conjugali federe copulatos : ad tantam gloriam provexisti : ut et ille patiendi munere : et hec locupletaretur obsequendi mercede : presta nobis ut devictis viciorum carnalium inceptivis : atque perfecte coram te exhibentes nostre mysterium servitutis : muneribus ditentur a te pœcis eterne : atque dulcedinis. Quo ita tibi placabiles simus charitatis ex opere : ut illic post transitum : qua idem Sancti requiescunt : jocundemur in pace.

ñ . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimo Adriano ^e cum suis sociis : et certandi confidentiam : et remunerationis ^D exhibuit gloriam. Quique tanto fidei ardore : archa-

^a *Exultavit.* In hoc officio nullibi legitur sanctum Adrianum de carcere egressum domum suam ad conjugem venisse, ut eam de proximo ejus certamine certiores faceret, neque hic quidquam eorum inveniuntur quæ in Actis vulgatis minus credibilis occurrunt.

^b *Turpes.* Lege *torpentes*.

^c *Vitandos.* Forte, *vita donandos*, id est communicaturos. Vita enim Eucharistia, seu corpus Christi, Afris passim, Ili-panis nonnunquam, dicta est.

^d *Sua voluit.* Attulit ad id quod in Actis legitur, Adrianum dixisse : *Ponite, obsecro, et nomen meum cum sanctis hisce viris, nam et ego Christianus sum.*

^e *Cum suis sociis.* Numerum sociorum sancti Adriani Acta (Apud Bolland., t. III Sept., pag. 218) non

num pectoris famule sue Natalie illustravit : ut que non exceperit martyrium ^f martyrii tamen consequi mereretur effectum. Cum martyrium quod perferre ab hoste non timuit : ceteris sanctis predicationis verbo amabile fecit. Illa quippe dum pietatis exhibuit cultum : pietatis capit premium. Et dum miserationis impendit solacium : ad misericordiam pervenit usque effectum. Quia quibus quantisque compassionis atque solacii exhibuit verbum : cum tot tantisque commune creditur suscepisse martyrium. Ac proinde digna et venerabilis femina sanctis omnibus obsequens : cum omnibus patiens : cum omnibus gaudens communiterque cum omnibus regna celestia tenens : exaudiatur pro nobis a te Deus Pater : clemens atque sanctissime. Quo per eam et facinorum careamus inlecebris : et regnum teneamus cum tuis omnibus Sanctis. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes.

ñ . Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui ita fervore ignis sui sanctorum corda inflamat : ut sit illis omne quod cupiunt licitum : liceatque eis implere quod cupiunt : dum ea cupiunt implere que sancta sunt. Etenim Natalia sanctorum vulnera curans : eorumque in passionibus non in crudelitate sed compassione exultans : cum per ultimam mortis sententiam Adrianus **327** cum sociis suis passi essent letale exitium : cucurrit illa ad virum : et desectam corporis ejus ^g manum sibi amoris usurpavit ^C in signum : ut ea pars membri in qua significabatur affectus operis : esset illi pro mentione in solacio charitatis. Quo per hanc amor viri semper in ejus viveret corde : et veram quodammodo ejus presentiam retineret. Sit ex hoc gloria tibi Pater omnipotens : qui tot beneficia ancille tue erga Sanctos exhibita remuneraturus, aspiciens : lachrimisque ejus ineffabili pietate respondens : illorum eam gloriosum cetui adgregasti : quorum eadem hic degens plagis curationem exhibuit. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Has tibi Domine in solennitate tuorum Sanctorum Adriani atque Natalie victimas offerentes : adelinati supplicatione rogamus : ut eorum intercedentibus meritis : des veniam nostris peccatis. Quo exemplo Natalie : que viri sui sanguine se letabatur perunctam : nos quoque de corpore et san-

produnt. Plerumque tres et viginti numerantur in Martyrologiis, sic in Romano Parvo, et in Adonis Martyrologio, ad diem 8 Septembris ; in quibusdam tamen plures censentur. Corbeiense Dacherii, ad IV Non. Martii, triginta tres, et Martyrologium Reginæ triginta quatuor numerat.

^f *Martyrii tamen.* Hinc habes cur Natalia martyr dicatur, quamvis pro Christo sanguinem non fuderit.

^g *Manum.* Unam manum abscissam fuisse Adriano testantur Acta. Attamen in Martyrologio Seberi, recentiores Græci, ad diem 26 Augusti, scribunt, Adriani et manus et pedes fuisse abscissos : *Ἀδριανῶν τέμνουσι χεῖρας καὶ πόδας*. Eadem habent Ephemerides Græcæ, apud Bollandianos (Tom. I Maii), die 26 Augusti.

guine unigeniti filii tui libantes : consecutos nos a gaudeamus spiritus unctionem internam : et misericordiam copiosam. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui peccatores sine merito salvas : et justos ex gratia precedente glorificas : quique Adrianum ex infidelitate revocasti ad fidem : et Nataliam obsequiali coronasti ex munere : nostris quesumus in eorum festo et iniquitatibus parce et spirituali nos ardore succende. Quo spiritualiter accensi in intimis ad te proclamemus e terris. Pater noster.

Si istud festum evenit in tempore Resurrectionis dicat Presb. Vicit leo. Tribus vicibus. Quere fo. 198. Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus respiciat vota vestra : qui Adrianum martyrii palma : et Nataliam obsequendi glorificavit ex gratia. ñ. Amen. Illorum quoque vos suffragio tueamini : quorum plagis Natalia famulatus sui dependit obsequio. ñ. Amen. Ut in presentis diei solennitate orantes : et hic et in futuro eorum gaudii mereamini esse participes. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Si venerit istud festum in tempore Resurrectionis dicat Chorus. Gaudele populi.

Com. Refecti Christi cor, ore. Quere in vigilia Resurrect onis. fo. 113.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. Quere in festo Sanctorum Juliani et Basilise fo. 287. Et ubi dicitur Sanctorum Juliani et Basilise dicatur Sanctorum Adriani atque Natalie.

Marci et Marcelliani Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

Gervasii et Prothasii Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 450.

Florentie Virginis : Omnia dicantur unius Virginis. fo. 456.

Silvestri Pape et Martyris : Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Consortie Virginis cum XI. millium Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

a In Dominico pro adventu Sancti Johannis ad Missam. Officium. Dominus regnavit. Quere in Dominico post Epiphan. fo. 64. Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. ñ. Amen. b Dicat Presb. Gloria. Benedictus Dominus Deus Israel. Et Chorus cantet omnia alia usque in finem cantici sine Gloria.

Oratio. Domine Deus qui adventum unigeniti filii tui : Johannem puerum praecurrere voluisti : ut mis-

a In Dominico. Ita etiam Breviario Mozarabum inscribitur; a) pellatur etiam Dominica Adventus sancti Joannis Baptistae, de qua nihil in Orationali Gothico.

b Dicat. Galli canticum Benedictus, quod prophetiam vocabant, in omni ferme missa cantabant; idem, ut puto, a Gotho-Hispanis ferebat; at Mozarabes, cum, brevitatis studio, ab aliis missis canticum Benedictus sustulissent, loco hymni Gloria in excelsis illud cantari voluerunt in missa hujus Dominicæ, quam Dominicam Adventus sancti Joannis Baptistae appellarunt.

sus a te viam Christo ^e incredulorum cordibus prepararet : et sanando contribulatos corde : et cecis restituendo luminis claritatem. Suffragio ejus et cecitatem cordis nostri inlumina : et tribulationes cordium nostrorum in eternum gaudium muta : ut qui in nativitate unigeniti filii tui gaudio Christiano extollimur : in adventu judicii ejus : nullis peccatorum vinculis contristemur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (d Cap. XL).

ñ. Deo gratias.

Consolamini consolamini popule meus : dicit Dominus Deus vester. Loquimini ad cor Hierusalem : et vocate eam : quoniam completa est malicia ejus : dimissa est iniquitas illius. Suscepit de manu Domini duplicita pro omnibus peccatis suis. Vox clamantis in deserto : parate viam Domino : rectas facite semitas Dei nostri **328** in solitudine. Omnis vallis exaltabitur : et omnis mons : et collis humiliabitur. Et erunt prava in directa : et aspera in vias pennis. Et revelabitur gloria Domini : et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. Vox dicentis clama : et dixi. Quid clamabo? Omnis caro fenem : et omnis gloria ejus quasi flos agri. Et siccata est fenem et cecidit flos. Verbum autem Domini Dei nostri stabit in eternum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

e Psallendo. Expectabam f Deum : qui me salvum fecit a defectione et tempestate. b ñ. Ecce elongavi fugiens et mansi in soli udine. P. A defectione.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Ephesios (1 Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Obsecro vos ego vincetus in Domino : ut digne ambuletis vocatione : qua vocati estis. Cum omni humilitate et mansuetudine. Cum patientia supportantes invicem : in charitate solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus : et unus spiritus : sicut et vos vocati estis in una spe vocationis vestre. Unus Deus : una fides : unum baptismum. Unus Deus pater omnium qui super omnes est : et per omnia et in omnibus i vobis. Unicuique autem ^k vestrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi in qua ipsi vocati estis. Propter quod dixit. Ascendens in altum captivam duxit captivitatem : dedit dona hominibus. Quod autem ascendit : quid est nisi quia et descendit primum in

e Incredulorum. Lege in incredulorum.

d Cap. XL. Vers. 1-9.

e Psallendo. Ps. LIV, 8.

f Deum. Vulg., eum. Psalt. Mozar., Dominum.

g A defectione et tempestate. Vulg., a pusillanimitate spiritus. Psalt. Moz., a pusillo animo et tempestate.

h ñ. Ps. LIV, 8.

i Cap. IV. Vers. 14.

j Vobis. Vulg., et in omnibus vobis.

k Vestrum. Vulg., vestrum.

inferiores partes terre. Qui descendit ipse est : et qui ascendit super omnes celos : ut adimpleret quonia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos : quosdam autem Prophetas : alios vero Evangelistas : quosdam autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus mysterii in edificationem corporis Christi. Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem filii Dei : in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis Christi. *ñ. Amen.*

Evangelium. Initium sancti Evangelii Jesu Christi filii Dei. *Quere in Dominica sexta Adventus Domini. fo. 19. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.*

a Landa. Alleluja. *ÿ.* Laudem Domini loquetur os meum : et benedcat omnis caro nomen sanctum ejus. *P.* Alleluja.

b Sacrificium. Vox clamantis in eremo : parate viam Domino : rectas facite semitas Dei nostri alleluja alleluja. *ÿ.* Alleluja. Spiritus Domini super me : propter quod unxit me evangelizare hominibus : misit me sanare contritos corde : predicare captivis redemptionem : et cecis lumen reddere dicens. *P.* Parate viam Domino.

Missa. Universitatis potentissimum Creatorem fratres charissimi congregati solenniter adoremus : et predestinati populi benignissimum patrem : coram ipso humiliati salubriter invocemus. Ut pro malis sicut *a Sol* : et bona retribuat : et fideles suos in quacumque die tribulantur : exaudiat. Neque permittat innocentes sub calumniis laborare : sed dignetur universos evadere. Donec Regibus fidelibus cum mansuetudine et veritate justiciam largiatur : populis tranquillitate concordiam. Servientes sibi Dominus sine iracundia dominari conveniet : ut vicissim servos ad obediendum sine murmuratione compellat. Exoretur etiam divites non amare divitias perituras : ut per bona opera delectentur acquirere sempiterna. Ipse pauperes pascat : ipse nudos vestiatur : ipse non habentes auxilio protegat. De conclusione captivitatis exules revocet. Et de domo carceris suspirantes in vinculis liberet. Sit pupillis quotidianus adjutor : sit benignus et misericors : viduarum lachrymantium consolator. Beneficia pluviarum consueta non auferat : ut inebriata terra pinguescat. Faciat nos in oratione promptissime vigilare : et hoc sacrificium in remissionem peccatorum *d* frequenter offerre. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui presentium hominum vitam agnoscis : diversarum necessitatum passionibus subjacere : exaudi desideria supplicantium : suscipe vota credentium. Sacerdotum auge salu-

a Landa. Ps. CXLV. 2.

b Sacrificium. Isaiæ XL, 3. *ÿ.* Lucae IV, 18.

c Sol : et. Lege sicut solet.

d Frequenter offerre. Sacrificium in aliquibus Ecclesiis minus frequenter, in aliis magis frequenter offerebatur : in Hispania quotidie privatim, publice vero diebus Dominicis, festivis, feria item quarta et sexta, offerri mos erat.

e Restaura. Iluc refer illud sancti Chrysostomi (Cateches. 1, ad illum., Oper. Ed. Maur. t. II,

tem : ut cordis auferat morbos : aut corporis manus medica dolorem mestique pestem pellat egroti. Si iudicis aut ira vexat : mitiga tu ira perditum : libera tu ira subjectum. **329** Si ad litem publicam discordes funesta intentio vocat : dissidentium animos pax amica preveniat. Si terreni itineris subeunda vexatio est : Angelum sanctum decerne custodem. Abigat demones : predam bestie : errorem vie : casum fovee : insidias furis : vim latronis. Si adire maria navigaturus fidelis exoptat : tu in invisibilis gubernatoris beneficio sentiendo ingredi. Ut nec mentem in peccatum cupiditas lucro precipitata demergat : nec navem in profundum tempestas vento exagitata dissolvat. Tunc enim felicem substantia pensavit questum : si innocentia non fuerit passa naufragium. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Precamur Domine sancte Pater omnipotens Deus : qui omnium corda perscrutaris : et vota perpendis : ut non solum pro dictis petitionibus : verum etiam occultis desideriis nostris : benignus faveas : et adesse digneris. Ad quaecumque enim poscenda concurrimus : universa priusquam loquamur intelligis. Offerimus itaque obsecrationes nostras pro egestate inopum : pro laboribus pupillorum : pro injuria victorum : pro securitate viantium : pro consolatione et requie fidelium defunctorum : et pro his qui sulcandum navibus equor arripiunt : ut reddantur in adversa securi. Febres omnes passionesque languentium excludantur : neque in aliquos immundi spiritus tentatio potestate accipiat : sed cunctis celesti protectione defensis : oblatio subveniat tui altaris. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui dum sublimitate deitatis ascendis : observare nos pacem auctoritate Evangelica precipis : da nobis placidam pacem tuam : ut discordie prona fugiamus : et per pacis bonum celorum ardua conscendamus. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster : qui labantem animam et antiquo ulceris dolore confectam : non solum ad amissam revocas dignitatem : et in pristino nitore restauras : sed etiam in partem glorie celestis admittis donando culpam prevaricationis : et remissionem perpetue injuriam mortis. Quod ut ista prestare non te nostre pravitate officiositas : sed illa ingenite bonitatis consuetudo commovit. Tu igitur vinculum afflictumque hominem captivitate depulsa : libertati donasti : et obnoxium lege moriendi vicario munere redemisti. Mittendo unicum filium tuum Dominum nostrum : qui compensatione commercii : dum nos

pag. 215). Cum docuisset baptismo omnia remitti peccata, sibi opponit : *Ob quam causam, inquit, si tu vincrum nobis omnia peccata dimittit, non dicitur lavacrum remissionis peccatorum, nec lavacrum purificationis, sed lavacrum regenerationis?* Et respondet : *Quia non simpliciter a nobis peccata auferit, neque nos simpliciter mundat a delictis, sed ita purus efficit, plene ut generatos denuo; nos enim baptisma denuo condit et conficit. Et paulo infra: Neque enim nos simpliciter purgat, sed integrum de novo confiat.*

liberare contendit : sanguinem fudit. Ita celestis A dignitas dum nos indignos prospicit : contumeliis addita subiacuit : omnique se injurie subdidit : dummodo hominem quem in nascendo susceperat : moriendo servaret. Per quem te quesumus et rogamus : ut intendas super hec munerum, sincera libamina : que in hoc altare tuum sacrificiorum more detulimus. Ut in conspectu tuo offerentium vota custodias : et verus Sacerdos veram hostiam meritis celestibus benedicas : ac de istis temporalibus cibi immortalitatis sacramenta componas : que sue suavitalis gratia infirmitates corporum : et languores compescant animarum : per ipsum quem tecum et cum Spiritu Sancto in unitate Deitatis : omnes Angeli et Archangeli non cessant conlaudare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : atque in excelsis mirabilis Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Per quem tibi Deus Pater omnipotens famulantes offerimus sacrificium laudis : et simplicem devotionem nostri cordis. Non enim hic horrido mugitu pecudum : tristis hostia taurus occiditur : aut hircus de gregibus immolatur : sed hostia quam verus Dominus et Sacerdos instituit omnipotens. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Altare tuum Domine manus tue consecratione sanctifica : teque ipsum mentibus nostris leticie et gratie resurrectionis spe ostende. Omnibus tibi servientibus vota que acceptare digneris : inspirando largire : populum tuum placabilis respice : atque ad partem gratie salutaris admitte. Confitentibus parce. Letantibus fave : ac tristes per indulgentiam consolare. *ñ*. *Chorus.* Amen.

330 Ad orationem Dominicam.

Orationem dicturi Dominicam fratres charissimi nihil nostris mentibus cogitatio terrena subripiat : nihilque turpe vel lubricum horrende vanitatis occurrat. Sed penitentes de preteritis : et petentes veniam de futuris cum timore : et fiducia clamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presbit r. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Benedictionis Domini gratia semper vos protegat : et ab omni malo defendat. *ñ*. Amen.

^a *Statuas. Lege statuat.*

^b *Nativitas.* Die vigesima quarta Junii, in tabulis ecclesiasticis tam Græcorum quam Latinorum festivitàs Nativitatis sancti Joannis Baptistæ signatur (*Menol. Basil., Menæa, Martyrologia Hieronymiana vetustissima, quibus accedunt Bedæ, Adonis, Notkeri, Usuardi, etc.*). Eadem in libris liturgicis celebratur, officium et missam propriam habet in Missali et Breviario Mozarabum. In Orationali Gothico (Pag. 120) plures sunt orationes de *nativitate sancti Joannis Baptistæ* dicendæ viii Kal. Jul. De eadem agunt libri Gallicani, Sacramentarium Bobianum, Missale Gallo-Gothicum, et Lectionarium Luxoviense, vetustissima etiam Sacramentaria Romana sancti Leonis, sancti Gelasii, et sancti Gregorii, viii Kal. Jul. Eandem denum Ecclesia Mediolanensis, ut ex Lectionario Ambrosiano Thomasi, et Africana, ut ex Calendario Carthaginensi Mabillonii, et ex sermonibus sancti Augustini habemus, die viii Kal. Jul. colebrabant. In

Mundet vos Dominus ab omni crimine peccatorum : et sibi placere faciat in eternum. *ñ*. Amen. Ubique vobis Dominus placatus occurrat : et sue benedictionis opem dignanter attribuat. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi. fo. 267.*

Oratio. Credimus Domine Jesu : quod precursor tuus Johannes : quod propheta in enigmate prophetaverunt : ipse digito ostendit dicens. Ecce Agnus Dei : ecce qui tollit peccatum mundi : proinde quesumus et rogamus : ut qui primi adventus tui venturum tempus predicavit : in secundi adventus tui tempore dum judicare veneris vivos et mortuos : nos ad dexteram tuam coronandos ^a statuas. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

^b NATIVITAS SANCTI JOHANNIS BAPTISTE.

Ad Missam. c *Officium.*

Angelus Domini dixit Zacharie : alleluja. Ecce Elisabeth in utero concipiet : alleluja : et pariet filium : et nomen ejus Johannes vocabitur : alleluja : alleluja. *ÿ*. Tu puer propheta altissimi vocaberis : preibis enim ante faciem Domini parare vias ejus. *P.* Et pariet. *ÿ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Et pariet.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen. Gloria in excelsis.

Oratio. Deus qui nos in Nativitate precursoris tui Joannis voluisti gaudere : fac nos plenum gaudium a te in futura examinatione percipere. Ut meritis ejus qui adventum tuum in spiritu et virtute Helie processisse cognoscitur : et hic et in eternum gaudium conletemur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio Hieremie Prophete. (d *Cap. I).*

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Priusquam te formarem in utero : novi te : et antequam exires de vulva sancti-

D) Sacramentariis Gelasiano et Gregoriano, in Lectionario Ambrosiano Thomasi, in vetustis Capitularibus Evangeliorum, et in quibusdam Martyrologiis huic festivitàtati vigilia præmittitur, de qua in Missali nostro, et in Orationali Gothico, et in libris Gallicanis, nulla sit mentio; tamen in Ecclesia Turonensi celebrabatur, ut scribit sanctus Gregorius (*Hist. Franc. lib. x, cap. 31*), ubi etiam Nativitas sancti Joannis Baptistæ antecederat *natale sancti Petri episcopatus*, sive festum *Cathedræ sancti Petri*, et natale Passionis sancti Joannis Baptistæ, festum apostolorum Petri et Pauli; adeo verum est ista omni episcoporum arbitrium et Ecclesiarum commodum moderari consuevisse.

^c *Officium.* Luca 1, 13. *ÿ*. Ibid. 76.

^d *Cap. I.* Vers. 5-11. D inde vers. 7 ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Isaïæ xl, 1-11. In Sacramentario Bobiano legitur ex Jeremia xix, 7-15, pluribus omissis.

ficavi te : et prophetam in gentibus dedi te : et dixi. **A** a. a. a. Domine Deus ecce nescio loqui : quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me. Noli dicere : quia puer ego sum. Quoniam ad omnia que mittam te tibi : et universa quecumque mandavero tibi : loqueris. Ne timeas a facie eorum : quia tecum ego sum : et eruam te dicit Dominus. Et misit Dominus manum suam ad me : et tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo : et constitui te hodie super gentes et super regna : ut evellas : et destruas : et disperdas : et dissipas : et edifices : et plantes. Tu ergo accinge lumbos tuos : et surge : et loquere ad eos omnia : que ego precipio tibi. Ne formides a facie eorum. Nec enim timere faciam vultum illorum. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam : et in columnam ferream : et in murum ereum super omnem terram regibus Juda : principibus ejus : et sacerdotibus ejus : et populo terre. Et ^a velabunt adversum te : et non prevalebunt : quia tecum ego sum : ait Dominus : ut liberem te. *ñ*. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et

^b *Psallendo.* Tu es Domine qui eduxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris mee. *ÿ*. In te jactatus sum ex utero : de ventre matris mee tu es Deus meus : in te est decantatio mea. *P.* Spes mea. *ÿ*. Repletur os meum Deus laude tua : ut possim cantare gloriam tuam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas

(^c *Cap. I*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Notum vobis facio Evangelium : quod evangelizatum est a me : quia non est secundum hominem : neque enim ab homine accepi illud : neque didici : **331** sed per revelationem Jesu Christi. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo : quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei : et expugnabam illam : et proficiebam in Judaismo supra multos coetaneos in genere meo. Abundantius emulatur existens patrum meorum traditionum. Cum autem placuit ei : qui me segregavit de utero matris mee : et vocavit me per gratiam suam : ut revelaret filium suum in me : et evangelizarem illum in gentibus : continuo non acquievi carni et sanguini. Neque veni in Hierosolimam ad antecessores meos Apostolos : sed abii in Arabiam : et iterum reversus sum Damascum. Deinde post annos tres veni Hierosolimam videre Petrum : et mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem Apostolorum vidi neminem : nisi Jacobum fratrem Domini. Que autem scribo vobis ecce coram Deo :

^a *Velabunt. Lege bellabunt.*

^b *Psallendo.* Psal. xxi, 10. *ÿ*. Ibid., 11. *Jactatus sum.* Ita in Italica Thomasi. *Vulgata legit projectus sum.* *ÿ*. Ps. lxx, 8.

^c *Cap. I.* Vers. 11, ad finem capitis. In Luxoviensi Epistola legitur ex Actibus apostolorum, xiii, 46-48. In Bobiano ex Epistola ad Philippenses, iv, 4-10.

^d *Cap. I.* Vers. 57, ad finem capitis, omisso decem

quia non mentior. Deinde veni in partes Syrie et Cilicie. Eram autem ignotus facie Ecclesie Judee : que erant in Christo. Tantum autem auditum habebant : quoniam qui persequebantur nos aliquando : nunc evangelizant fidem : quam aliquando expugnabant : et in me clarificabant Deum. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (^d *Ca. I*).

In illis diebus. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi : et peperit filium. Et audierunt vicini et cognati ejus : quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa : et congratulabantur ei. Et factum est in die octavo venerunt circumcidere puerum : et vocabant eum nomine patris ejus Zachariam. Et respondens mater ejus dixit. Nequaquam : sed vocabitur Johannes. Et dixerunt ad illam.

B Quia nemo est in cognatione tua : qui voretur hoc nomine. Innuebant autem patri ejus : quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem : scripsit dicens : Johannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. Apertum est autem confestim os ejus : et lingua ejus : et loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes vicinos eorum : et super omnia montana Judee divulgabantur omnia verba hec. Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo : dicentes. Quis putas puer iste crit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater ejus impletus est Spiritu Sancto : et prophetavit dicens. Benedictus Dominus Deus Israel : quia visitavit et fecit redemptionem plebis sue. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui : sicut locutus est per os Sanctorum qui a seculo sunt prophetarum ejus. Puer autem crescebat et confortabatur spiritu : et erat in deserto usque in diem ostensionis sue ad Israel. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lauda. Alleluja. *ñ*. Suavis sit Deo laudatio mea. Ego vero delectabor in Domino. *P.* Alleluja.

^f *Sacrificium.* Sacerdos Zacharias fuit de vice Abia : et uxor illi de filiabus Aaron : erant enim justi ambo ante Deum : incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela : alleluja : alleluja. *ÿ*. Apparuit Zacharie Angelus Domini stans a dextris altaris : dicens : ne timeas Zacharia : quoniam exaudita est deprecatio tua : et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium : et vocabis nomen ejus Johannem : et erit tibi gaudium et exultatio : et multi in nativitate ejus gaudebunt : et erit magnus coram Domino. *P.* Sine querela : alleluja.

Missæ. Expectationi nostre fratres charissimi Dominus Deus noster gaudia desiderata restituens :

integris versiculis. a 70 ad 80. In Luxoviensi legitur ex Lucæ 1, 5 25 ; deinde, 39-47 ; deinde, 57-67 ; deum, *Benedictus Dominus Deus Israel*, et mox, *Puer autem crescebat*, etc., qui est ultimus versus cap. 1, idem Evangelium legitur in Sacramentario Bobiano.

^e Ps. ciii, 34.

^f *Sacrificium.* Ex Evang. sancti Lucæ 1, 5, 6. *ÿ*. Ibid., 11, 13, 14, 15.

natalem nobis precursoris sui Johannis : verum lumen lucerne preeuntis invexit. Cum festivitate recipiantur etiam temporum ipsorum vernante leticia : qua se nobiscum in gaudio omnis creatura adventum Domini auditura diffudit. Et qui ad nativitatem precursoris sui Johannis annua nos festivitate revocavit : ad suum quoque natale cum profectu totius Ecclesie : et defectu nequicie spiritualis : simili dignatione nos provocet. Et qui tanti prophete ortum prius nobis dignatus est nomine manifestare : quam luce : et ante ostendere electionis ejus : quam conceptionis initium : supplicibus tribuat servilis adimplere predicationis ipsius sacratissimum verbum. Quia scilicet prece mirabilis preparandus ac prius ab eo preconium laudis : quam viam accipere meruit vocis. Atque ut ante ortum ab eo ostenderetur laudandus : quem post ortum ipse ostenderet ^a laudaturum. Precamur ergo corde prostrato et affectu humiliationis devoto : **332** ut aperiat nobis Dominus noster quicquid in cordibus nostris infidelitas claudit : quicquid promissionum ejus gratiam obscuritas lubrici timoris intercipit : et concedat ut natale Angeli sui ante faciem suam missi : os nostrum repleat confessione : cor nostrum roborret fide : cursum nostrum dirigat voce : ^b contentum mortis instruat veritate : agnitionisque innocentiam populo suo ipse impetret : qui eum agnum Dei in populorum expectatione monstravit. Sit ejus laus in ore nostro : ut qui votis solemnia solvimus : verbi munera capiamus. *¶. Chorus. Amen.*

Alia Oratio. Inter laudes tuas : et preces nostras omnipotens Deus : interest hodie beatissimi Johannis prestantissima in gaudiis populorum ordinata nativitas. In qua nobis multiplicis gratie tue dona venerantibus : dum in preconium vocatur ille : qui prestitit suffragium : queritur ille : qui meruit. Qui nobis naturarum omnium creatorem : necdum natus ostendit : ut expers vite sue fieret testis glorie tue. Haberetque prius cognitum lucis Dominum : quam communis luminis usum. Qui in illis coagulati corporis rudimentis : materni uteri lege vivescens : vocem Dominice matris salutantis exciperet : et quod a ministerio devotionis exiliens : motu exultanti responderet : qui ad opus Evangelii nasciturus : matrem de officio necdum editus commoveret. Qui predicaturus penitentiam : paterne disidentie errorem intercepto vocis dispendio castigaret : et dubie mentis incredulitatem prophetatus clauderet : cum venture salutis fidem prophetaturus aperiret. In hujus ergo Domine natalicii diei solemnitate gaudentes : pacificas sacrificiorum tibi hostias immolamus : ut Sacerdotalis officii functionem sancti Angeli visitatione dignatus acceptes : faciasque promissa nos credere : credita predicare : predicata non perdere.

¶. Amen.

Post nomina. Oratio. Christe Jesu qui virginali

^a *Laudaturum. Lege laudatum.*

^b *Contentum. Lege contemptum.*

^A nasciturus de utero precursorem tuum Johannem senili fecisti exoriri ex alvo : quem lucernam ardentem tuo constituisti in templo : fac nos lucere in Ecclesia tua ardore fidei : et instructione docendi. Charitatis opere : et humilitatis perfectione. Orationis studio : et castimonie documento. Sicque nunc has oblationes offerentis populi fidelis accepta : ut cunctis congrua largiaris remedia. Per eum et spiritale gaudium vivis : et penarum evasionem conferendo defunctis : per quem tibi in cordibus incredulorum : et via est preparata : et indulte gratie primordia sunt ostensa. *¶. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui nobis per prophetiam precursoris tui Johannis obumbrantium significationum figuras : aperta veritatis tue manifestatione monstrasti : tribue nobis intelligentie lumen : et pacis perpetue charitatem. Ut gratia succedente pro gratia : sic gloriemur in ^c nobis : ut in charitatis unitate constituti : non abutamur antiquis. *¶. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater : nos tibi gratias agere. Qui humane salutis ita ex prima conditione : sicut ex secunda reparatione sollicitus : ne inopinatos nos causa tanti muneris inveniret : ad manifestandum filii tui adventum electissimum Johannem nuncium destinasti. Qui nos de mirabilibus ejus : ipse jam per eum ex nativitate sua mirabilis commoneret : et magnitudinem sequentium rerum rudes adhuc populos credere sui ostensione consuesceret. Nunciaturus Christum : per Angelum nunciatur. Predicaturus in populo : predicatur in templo. Ante notus honore : quam tempore. Sic actum est tue dispensationis effectum : ut qui parentibus in incensi est oblatione promissus : gentibus in agnitione luminis sit premissus. Precursurus Verbum : silentium ponit incredulis : et ante processum vite sue : futura infidelitatis damna : muta patris voce loquebatur. Utique ut qui persuasione veteri loquebatur : paterne traditionis obstructum in meliorem Evangelii doctrinam fidelium linguam : nomen novi heredis absolveret. Ecce exultat in utero : ut **333** in parentis visceribus native gentis pectora venturum regis predicatione concuteret. Erumpit in gaudio : ut desperate promissionis taciturnitas filii veritatem ^D convicta : in testimonium suscepti muneris exclamaret. Prophetat in spiritu : testificatur in Evangelio. Ministrat in Baptismo. Docet in populo. Degit in heremo. Proficit in deserto. Parat vie viam ^d venturum. Nunciat per quem venit : et priorem sibi quem secuturum diceret non tacebat. Erat speculum luminis. Initium baptismatis. Testimonium veritatis. Ut in plenitudine Christi signorum rem post rei signa monstraret. Nuncius salutis. Emulus passionis. Servit propheta baptismi. Baptista martyrio. Ut Christum Dei Filium pro mundi redemptione venturum : quem adnunciare se predicatione sermonis ostenderet : amare se effusione sanguinis

^c *Nobis. Lege nobis.*

^d *Venturum. Fortasse, venturæ.*

comprobaret. Unde merito celi celorumque virtutes A cum Angelis et Archangelis : hymnum tibi laudis debite cum Seraphim exultant : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus omnipotens. Unitas distinctibilis : et distinctio inseparabilis. Unitas Trinitatis. Et Trinitas summe unitatis. Qui operibus tuis compatiens impassibilis : eo usque misericordiam porrigis : ut ad notescendum salutare tuum : premitteres Johannem puerum tuum previum vie : lucernam luminis : precationem judicis. Vocem Verbi : amicum sponsi. Unde nos pro tuis donis : ejusque bonis tibi litationis victimam offerentes : precamur : ut acceptabiliter eam adsumas : et dignatione consueta benedicas. Atque offerentes conformes ejus efficias : qui tibi in commemoratione Jesu Christi Filii tui Domini nostri : devota et prosternata servitute persolvimus. Per ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Convaluisti : Domine Jesu Christe in gratia : et incredulis gentibus sedula testatione claruisti. Te annuncians beatissimus doctor ille Johannes : tam incomparabilis sanctitate : quam singularis magisterii assertor : fontem lavacri sitientibus dabat : sed esse venturum te procul dubio nunciabat. Ille descenderat aquis corpora purgaturus : tu sperabaris corpora redempturus. Ex hujus enim voce cognovimus : unigenitum te Dominum in corporis forma et carne conspicuum : de quo nobis dixit. Ecce agnus Dei : ecce qui tollit peccatum mundi. Hic enim : cui et nomen antequam conciperetur dedisti : quem et Spiritu Sancto priusquam

nasceretur implesti : qui et sterilitatem matris conceptus abstersit : et patris linguam natus absolvit. Oramus ergo te Domine ut hanc oblationem nostram : respicere et benedicere digneris : sicut benedicere dignatus es munus Abel justi pueri tui.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Deus qui per beatissimum Johannem precursorem et Martyrem tuum : gentibus universis lumen baptismatis intulisti : ut infidelitatem populorum : quam vane observantie ritus intulerat : regeneratio celestis absolveret : presta ut intercessio tanti valis que nobis est indulta per lavacrum pie conscientie : proficiat ad exemplum. Ut salutaribus edocti preceptis : sic dicere mereamur e terris. Pater noster.

B *Dicat Presbiter.* Illuminate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui in natiuitate precursoris sui : tribuit multis gaudium magnum : det vobis devicta omni tentatione remissionem omnium peccatorum. *ñ*. Amen. Et eadem se presule virtus nunc resultet in voce supplicum : que prolatio Johannis nomine : os quondam reseravit paternum. *ñ*. Amen. Ac sicuti eo nascente matri est attributa fecunditas : ita menti vestre : quo sibi fructificet : fidei imperciatur ubertas. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

C *Com.* Refecti Christi corpore. *Quere* ^a *in festo Corporis Christi. fol. 267.*

^a *In festo.* Die 29 Junii, tam apud Græcos (*Menol. Basil., Menæa, Ephem. Græc., Mosc., Bolland. tom. I Maii, etc.*), quam apud Latinos, in Calendariis, Martyrologiis, et in libris liturgicis, de festo sanctorum apostolorum Petri et Pauli agitur. Kalendarium Bucherianum : III Kal. Jul., Petri in catacumbas, et Pauli Ostiense, et adjicitur Tusco et Basso eos. At consulatus ille, qui in annum æræ vulgaris 258 cedit, ad diem passionis Apostolorum certe non pertinet, quare aut aliunde luxatus huc per errorem intrusus est, ut Bucherius opinatur, et est verisimillimum, aut appositus est ad annum indicandum quo tempore persecutionis Valeriani corpus sancti Petri et Vaticano in catacumbas translatum fuit, ut putavit Pearsonius (*Annal. Cypr., ad an. 258*) : cujus opinionis Antonius Pagius (*Crit. Baron., ad an. 258*) adjecit translationem esse factam eodem die quo olim apostoli passi sunt : egregie, nisi quod meris conjecturis nituntur. Diem passionis sanctorum Petri et Pauli, quem Kalendarium Bucherianum distincte tradit, eundem exhibent Fasti consulares a Joan. Georgio Eccardo (*Corp. hist. med. ævi, tom. I*) editi : NERONE CÆS. ET VETERE. *His consulibus passi sunt Petrus et Paulus III Kal. Jul.* Et catalogus pontificum sedente Liberio exaratus : *Passus est autem Petrus cum Paulo die III Kal. Jul.* Et excerpta e Fastis Cuspinianis (*Bolland., tom. VII Jun., part. II, pag. 186 seq.*) a Solerio edita : NERONE II ET PISONE. *His consulibus passi sunt Petrus et Paulus Romæ, III Kal. Jul.* Et antiquus auctor, qui anno 296 scribebat, citatus ab Euthalio Sulcensi episcopo, in sua Editione Epistolarum sancti Pauli (*Apud Zacagn., Coll. tom. I, p. 535*) testatur sanctum Paulum, sub Nerone, capite amputato, in urbe Roma martyrium fecisse anno a passione Christi 36, quinta die mensis Panemi, secundum Syro-

Macedones, quæ apud Ægyptios dicitur quinta mensis Ephipi, apud Romanos vero III Kal. Julii. Et ipse Euthalio (*Ibid.*) apud eundem Zacagn. (*Ibid., pag. 523*) ait Romanos martyrium Apostoli solenni festiuitate celebrare III Kal. Julii, quæ est quinta Panemii mensis. Et in Codice Lolliniano (*Ibid., in not.*) habet : II Kal. Julii, quæ est sexta mensis Loi, qui Asiaticorum erat, et a die 24 incipiebat. Kalendarium Carthaginense, deficientem membrana, diem passionis apostolorum non exhibet, habet enim.... Jul., sanctorum.... apostolorum, quibus indicat ambos eodem die passos esse. Jam vero Apographa Martyrologii Hieronymiani, pro quibus sufficiat Lucense Florentini citasse : III Kal. Jul., Romæ, natalis Petri et Pauli apostolorum. Petri in Vaticano, Pauli in Ostiensi. Romanum Parvum : III Kal. Jul., Romæ, apostolorum Petri et Pauli. Beda, in Martyrologio genuino : III Kal. Jul., Romæ, natalis apostolorum Petri et Pauli. His accedunt Martyrologia Flori, Adonis, Rabani, Usuardi, Notkeri, Wandelberti, et Romanum Baronii, Sacramentaria quoque Gelasianum et Gregorianum, alique antiquiores recentioresque liturgici libri, quibus omnibus traditur sanctos apostolos Petrum et Paulum die 29 Junii Romæ, imperante Nerone, martyrium subiisse, et juxta eam urbem sepultos esse ; quare, quod olim Caius ille catholicus (*Euseb., lib. II, cap. 25*) contra Cataphrygarum patronum disputans dicebat, idem quilibet civis Romanus hodie dicere potest : *Sive in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam, pergere libet, occurrent tibi trephæcorum apostolorum qui Romanam Ecclesiam fundaverunt ; horum enim reliquias ab Urbe alio translato aliquando fuisse nemo unquam prodidit, quæ cum certa et ab omnibus ferme admissa sint (pauci siquidem inveniuntur quibus eruditi viri Joannis Pear-*

Oratio. Deus qui sterili Elisabet senique infructuoso Johannem promissionis filium condonasti : qui dum adhuc inclusus in ejus utero portaretur : Deum in **334** hospitium virginis habitantem sua salutatione prophetavit : te petimus : te rogamus : ut qui predicatione ejus regni celestis aperuisti credentibus januam : suffragio ejus nos perducas ad gloriam. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

Translatio S. Eligii Episcopi et confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

Johannis et Pauli :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 450.

nii conjectura placet [*Ann. Cypr., ad an. 258, n. 9, et Oper. posth. Pears.*], opinantis apostolos viii Kal. Mart. passos esse), tamen circa annum quo passi sunt apostoli Petrus et Paulus difficile est quidquam certi statuere, propter varias et inter se dissonantes antiquorum recentiorumque ea super re sententias; sunt enim qui primo Neronis anno, Nerone et Vetere coss. (*Fast. cons., apud Echarum*); sunt qui ultimo (*S. Hier., de Vir. illustr., cap. 1*), sunt qui tertio, Nerone II et Pisono coss. (*Excerpt. Fast. consul., apud Rolland.*); alii qui quarto, Nerone III et Messala coss. (*Idat., in Fast.*), alii qui duodecimo (*S. Epiph., hær. 27, n. 6*); sunt qui undecimo ejusdem Neronis anno, Licinio Nerva et Vestinio Attico coss., apostolos martyrio coronatos tradidere, quæ ultima sententia mihi magis credibilis videtur; sed quocumque anno passi sint, diem natalem passionis eorum, statim a martyrio, Romæ celebratum esse, monumentaque eorum frequentari crepisse, consuetudo Ecclesiarum circa insignes martyres, et aperta Juliani Augusti auctoritas (*Apud S. Cyrillum, lib. x contra Julian.*) persuadet. Labente autem ære Christianæ sæculo IV, non modo Romæ et in Italia, sed ubique terrarum festivitas sanctorum Petri et Pauli magna cum solemnitate celebrabatur (*S. Asterius, hom. in SS. Petrum et Paulum*). In Ponto et Cappadocia, auctor est sanctus Gregorius Nyssenus (*Laud. altera S. Steph., apud Zaccagnium, Collect. t. 1, p. 53*), post festum protomartyris Stephani, Petrus, Jacobus, Joannes, omnesque apostoli uno die simul colebantur; sed hæc solemnitas non ob natalem martyrii agebatur, sed ob peculiare rationes quas Nyssenus ibidem affert, at Petri et Pauli natalem martyrii, hodie, in Cal. Julii, per mundum universum omnes Ecclesie debito honore concelebrant, ut scribit sanctus Gaudentius Brixianus (*Serm. de Apost. Petro et Paulo*), cui disciplina Ecclesiarum Ponti et Orientis ignota non erat. In Sacramentario sancti Leonis missæ octo et viginti exstant in natali apostolorum Petri et Pauli, quarum una de *Jejunio* inscribitur, et ultimæ tres ad *sanctum Paulum*; eodem enim die Romæ olim tribus in locis solemnitas hæc celebrabatur. *Trinis celebratur viis festa tantorum martyrum*, inquit sanctus Ambrosius in hymno: nimirum via Appia, in catacumbis, de qua *Kalendarium Bucherianum*; via Triumphali in basilica Vaticana; et via Ostiensi, in basilica sancti Pauli, de quibus Martyrologium Hieronymianum, Lucense, et Prudentius (*Hymn. 12 de coron.*). Antiquitus fortasse pontifex in hisce tribus basilicis sacrum faciebat; at Prudentii ævo jam pontifex desiderat missas in catacumbis die sanctorum Petri et Pauli celebrare, quare (*Hym. citato*) festum hoc *bifidum* appellat. Vigiliæ enim et missam matutinam papa celebrabat in basilica Vaticana sancti Petri; inde ad basilicam sancti Pauli,

Leonis Pape et Confessoris :

Omnia dicantur unius Confess. Pontificis. fol. 432.

IN FESTO APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

Ad Missam. a Officium.

Dabo Sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna : et exquiram illos in gaudio men. P. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eteruitas temporum preparata est : alleluja : alleluja. *ÿ*. Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. P. Et lux perpetua. *ÿ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. P. Et lux perpetua.

Oratio. Hi sunt Christe Domine amici tui Petrus et Paulus qui tradentes corpora sua ad mortem :

via Ostiensi, delatus sacris iterum eodem die operabatur.

Aspice, per bifidas plebs Romulea funditur plateas,
Lux in duobus fervet una festis.

Et infra :

Transiberina prius solvit sacra pervigil sacerdos,
Mox huc recurrit duplicatque vota.

In Sacramentario Gelasiano (*Lib. II, n. 29*) exstat missa in vigilia apostolorum Petri et Pauli, III Kal. Julias, quæ, reor, in omnibus basilicis in quibus vigiliæ celebratæ fuerant canebatur. Rursus (*Ibid., num. 30*) missa item in natali sancti Petri proprie, III Kal. Jul.; et hæc in basilica Vaticana a pontifice dicebatur. Rursus (*Ibid., num. 31*) missa in natali apostolorum Petri et Pauli, III Kal. Jul., quæ, ut puto, ab aliquo episcopo aut presbytero in catacumbis celebrabatur. Demum (*Ibid., num. 32*) missa item in natali sancti Pauli proprie, III Kal. Jul., quam pontifex in basilica sancti Pauli faciebat, ubi animadvertendum quanta diligentia singulis hisce missis apponitur nota III Kal. Jul., tum ad ostendendum has omnes eadem die celebrandas esse (et revera die sequenti nihil in hoc Sacramentario, neque in Leoniano, quemadmodum nec in antiquioribus Martyrologiis, fit de sancto Paulo), tum etiam ad ostendendum apostolos eodem die III Kal. Jul. passos simul esse. Sed in omnibus Sacramentariis Gregorianis aliter missæ inscribuntur disponunturque. IV Kal. Julii habentur hinc missæ, altera de sancto Leone papa, altera de vigilia sanctorum Petri et Pauli. Die sequenti, III Kal. Jul., in Codice Pamelii et Muratorii inscribitur natale sancti Petri, in Codice Martenii natale ejusdem Petri et Pauli; et revera missa est de ambobus, eadem prorsus quam, juxta Missale sancti Pii V, hac die recitamus. Demum, prid. Kal. Jul. inscribitur natale sancti Pauli apostoli. Missa autem eadem est quæ in Missali sancti Pii legitur. Hoc recentius institutum, quod in omnibus Evangeliorum Capitalibus (*Apud Georgium, de Liturg. Rom. Pont., tom. III*) observatum est, Micrologus sancto Gregorio Magno tribuit; ejus autem nullum apparet vestigium in libris liturgicis Gotho-Hispanorum et Gallorum. Gotho-Hispani in Breviario Mozarabum de festo apostolorum, uno die, proprio officio agunt, cui vigiliam præmittunt, et in Missali unica missa de ambobus exstat, de quibus pariter exstant plures orationes in Orationali Gothico, nec die sequenti ullam sancti Pauli peculiarem faciunt memoriam, id ipsum Galli faciunt. In Sacramentario Bobiano et in Missali Gallo-Gothico exstant Missæ in natale Petri et Pauli, uno eodemque die celebranda; et in Lectionario Luxoviensi lectiones quæ ad utrumque Apostolum pertinent legendæ assignantur, ne quidquam de sancto Petro aut sancto Paulo apud Gallos aut Hispanos singulatim agebatur.

a Officium. Ex Esdræ IV, II, 23. *ÿ*. Psal. cxiiii, 15.

effecti sunt ductores gratie : fundatores Ecclesie. Quos et unitas ^a precandi : felicitas moriendi nec dividi passa est : nec elidi. Quesumus ergo ut qui illorum doctrina populos fecisti esse credentes : eorum prece nos efficias regni celestis coheredes. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster eto. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Prophetia*. Multam gloriam fecit Dominus. *Quere in festo Philippi et Jacobi, fol. 320. Dicit Presbiter*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. ^c *Psallendo*. In omnem terram exivit sonus eorum : et in fines orbis terre verba eorum. *ÿ*. Non sunt loquele neque sermones : quibus non audiantur voces eorum. *P*. Et in fines orbis. *Dicit Presb*. Silentium facite. ^d *Epistola*. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi qui benedixit. *Quere in commune plurimorum Martyrum, fol. 430.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem.
(^e *Cap. XV*).

In illis diebus : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si manseritis in me : et verba mea in vobis manserint : quodcumque voveritis petite et fiet vobis. In hoc clarificatus est Pater meus : ut fructum plurimum afferatis : et efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me Pater : et ego dilexi vos : manete in dilectione mea. Si precepta mea servaveritis : manebitis in dilectione mea : sicut et ego precepta Patris mei servavi : et maneo in dilectione ejus. Hec locutus sum vobis : ut gaudium meum in vobis sit : et gaudium vestrum impleatur. Hoc est preceptum meum ut diligatis invicem : sicut dilexi vos. Majorem hac dilectionem nemo habet : ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis : si feceritis que ego precipio vobis. Jam non dico vos servos : quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos : quia omnia quecumque audivi a Patre meo : nota feci vobis. Non vos me elegistis : sed ego elegi vos : et posui vos ut

^a *Precandi*. Forte : *Prædicandi et felicitas moriendi*.

^b *Prophetia*. Legitur ex Ecclesiastico, XLIV, 2-16, ut in festo sanctorum Torquati et comitum (*Pag. 350*). In Lectionario Luxoviensi pro *prophetia* legitur *passio sanctorum Petri et Pauli*. In Sacramentario Bobiano nulla est *prophetia*, quia in Gallia legebantur *passiones*, aut *Acta sanctorum*.

^c *Psallendo*. Ps. XVII, 45. *ÿ*. *Ibid.*, 4.

^d *Epistola*. *Cap. I.*, vers. 2-15. Exstat *pag. 430*. In Luxoviensi legitur ex *Epistola ad Romanos VIII, 45-27*. In Bobiano ex eadem *Epistola ad Romanos V, 7-17*. In Lectionario Ambrosiano em. *Thomasii* legitur ex *II Cor. XI, 49*. Sanctus Augustinus (*Serm. 297, Oper. tom. V, Ed. Maurin., n. 5*) scribit : *Adtende apostolum Paulum, quoniam et ipsius hodie dies festus est.... recole verba quæ paulo ante, cum ipsius Epistola legeretur, audivimus : «Ego, inquit, jam immolor,» etc.* Et sermone 299, n. 3, ait : *De passione sua jam imminente et propinquantem prænantiantem audivimus Paulum, cum ejus Epistola legeretur : «Ego enim jam delibor.»* Uterque sermo in natali apostolorum dictus erat : quare videtur in Africa, saltem Hippone, *Epistolam ex II Tim. IV* lectam esse.

^e *Cap. XV*. Vers. 7-17. In Luxoviensi Lectionario Evangelium desumitur ex *Matthæi V, 1-16*. In Sacramentario Bobiano legitur partim ex *Matthæi IV, 18,*

eat et fructum afferatis : et fructus vester maneat. Ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo det vobis. *ñ*. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^f *Lauda*. Alleluja. *ÿ*. Celi enarrant gloriam Dei : et opera manuum ejus annunciat firmamentum. *P*. Alleluja.

^g *Sacrificium*. Venite benedicti Patris mei percipite regnum : quod vobis paratum est ab origine mundi : alleluja. *ÿ*. Cum venerit filius hominis in majestate sua : et omnes Angeli cum eo : tunc fulgebunt justi sicut Sol in regno Dei : alleluja.

Missæ. Magnorum Apostolorum Petri et Pauli non varias diversasque virtutes : quas explicare digna predicatione non possumus revolventes : sed supremis et gloriosissimas *passiones* quas ^h exolvere annua devotione debemus : fratres charissimi : hodie celebrantes : Deum qui ipsorum et sanctorum omnium summa laus est : deprecemur. Ut sicut ipse ⁱ principaliter in eorum est laudatione laudandus : ita nobis libenter eorum intercessione : qua placandum eum credimus : sit placatus. **335** Ecclesiam suam quam in illis elegit : edificavit : replevit : et docuit : ipsis jugiter pro ea supplicantibus tueatur : fundatam eam in solidissimam petram : tempestatis procella non subruat. Nihil ei per tartareas hereticorum everisiones porte prevaleant inferorum : quas ita humiliati tenebrarum principes tollent : ut elevatis eternalibus portis : quasi in templum suum : sic in nobis unus atque idem virtutum Dominus : et Rex glorie celestis introeat. Qui propositas in terrorem fidelium persequentium minas tremendas sue majestatis objectu radiantibus nova luce fulgoribus : vocem verbi perennis avertat. Sibi que per ipsam in se credentes humani generis susceptionem inferri : quod fideles suos pati pro suo nomine prospicit protestetur. In se nostri causa dolores excipiens : sibi fieri quicquid contra cultores Christiani nominis impii moliantur :

partim ex Joannis II, 15-19, continetque vocationem Petri ad apostolatam, ejusdem in supremum pastorem constitutionem, et Christi vaticinium de ejus morte. In Africa, sancti Augustini ævo, hac die, legebantur ex Joanne XXI, 15, et ex sermone 296, secundo in *nat. sancti Petri et Pauli*, eruitur ; et sancti Ambrosii tempore Mediolani legebantur ex Lucae V, fortasse a versiculo primo ; nam sanctus Ambrosius (*Lib. de Virgin., cap. 19, n. 124, 125, Ed. Maur.*) versiculum quintum ex Evangelio hujus diei citat. In omnibus Capitularibus Evangeliorum apud illustriss. Georgium (*De Liturg. Rom. pontif., t. III*) citatis legitur ex *Matthæi XVI, 13-20*, ut modo in Missali sancti Pii V legimus.

^f *Lauda*. Ps. XVIII, 4.

^g *Sacrificium*. *Matth. XXV, 34, 31 ; XIII, 43.*

^h *Exolvere*. Forte, *excolere*.

ⁱ *Principaliter*. Huc refer illud sancti Maximi Taurinensis, hom. in *nat. sanctorum Petri et Pauli* : *Gloriosissimos Christianæ fidei principes annuis solemnitatibus honorantes, fratres charissimi, ipsum Dominum ac Deum nostrum, qui hujus auctor est fidei, debita religione veneramus ; apostoli namque, Latino sermone, dicuntur missi, qui ergo honorant missos. manifestum est honorare eos mittentem.*

ostendat. Ut cunctis brachii sui magnitudine dominante: omnes se nobiscum in confessione Petri: et predicatione Pauli vivere gratulentur.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Domine qui beatissimos Apostolos tuos Petrum et Paulum diverso tempore vocationis beneficio elegisti: et uno die passionis merito coronasti: quorum ammirabilis singulorum fides ante obitum mortis iulate: unum fecit claves regni celestis accipere: alium usque in celum tertium penetrare. Cum ille censor credentium constitutus intro mittendi illic probos: et excludendi improbos jus teneret. Hic in excessu: supra nubium raptus ^a recessu: ineffabilia divinatorum secreta verborum gentium futurus Doctor hauriret: quodque alii Sanctorum passi: hoc isti meruere passuri. Illos nobis Domine facito esse patronos: quos fecisti esse magistros. Ut eorum obtentu: venie nostre suffragia sentiamus: quorum ducatu gratie tue instituta suscepimus. In Petro peccatorum nostrorum numerum amplificare modus remissionis excedat: in Paulo venam obstructam postridie: Christi sermone luminæ nobis veritatis aperiat. In illo nobis prestetur nutantis seculi fluctibus non demergi: in isto antiqui serpentis morsibus non noceri. Ut nec naufragio malorum perdit: nec veneno vipereo sauciati. Eodem auctore salvemur: quo ille undas superavit: hic viperas.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui Apostolis tuis: quorum hodie solennitate gaudemus: in sorte sanctificationis electis clariora nomina tu dedisti. Cum et ille Petrus diceretur: hic Paulus. Ille indito sibi vocabulo usus est: hic mutato: eorum nobis oratione ac favore concede: ut a ^b natura ^c utero segregati vim carnis et sanguinis superantes: facta habeamus fidelium: qui nomina tuorum accepimus filiorum. Ut in nobis et spiritalis addatur ambitus: et carnalis mutetur affectus. Quibus mereamur Sacerdotium possidere instrumenta virtutum: qui permittimur officia electorum agere Sacerdotum. Has quoque Catholicorum oblationes: velut de captura et manu Petri pulmentarium tibi Christe gratifica: et quasi

^a *Recessu.* Lege *recessus*.

^b *Natura.* Lege *naturæ*.

^c *Utero.* Forte, *vitio*.

^d *Possit.* Adde *docere*.

^e *Pareant.* Lege *appareant*.

^f *Fugiant persequentes.* Tertullianus, integro libro de Fuga in persecutione, contendit, cum Montanistis, ad quos defecerat, in persecutione fugiendum non esse; præceptum Domini: *Cum autem persequerentur vos in ista civitate, fugite in aliam* (Matth. x, 23) eludit, dicendo temporaneum esse, nec ad omnes pertinere, apostolis tantum datum esse, et pro eo tempore quo in Judæa prædicaturi erant. At Christus Dominus non solum verbo, sed suo exemplo ostendit fugiendum esse in persecutione; quod et apostoli alique plures fortissimi martyres et sapientissimi episcopi præstiterunt, et Ecclesia, quamvis expresso, conciliorum decretis, non sanciverit fugiendum esse in persecutione, ad hoc enim satis erat præceptum Christi, tamen non semel prohibuit ne fideles se

A ex ore Pauli: cui loqui dignatus es benedictione ditifica. Omnibus eorum interventu salutaris leticie causa prestetur: cunctosque necessaria ad Deum conversione convertendos ille pascat semper: hic doceat. Cum equalis gratie vicario munere: et ille sic ^d possit: et iste sic pascere. Pro spiritibus etiam defunctorum: quorum nomina ore prolata sunt recitantiura: utique pro culpis apud te intercessores existant.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Omnipotens conditor et redemptor: qui ad conversionem gentium et penitentium reconciliationem: duo magna luminaria Pauli litteras: et Petri lachrymas posuisti: ut gratia tua nec illum persecutio: quam amor legis intulerat: nec istum negatio: quam timor mortis exegerat: faceret alienos. Da quesumus respiscere post ignorantiam: flere post culpas: gratiam recuperare post lachrymas. Asserat apud indulgentiam tuam errantium causas et Paulus: cui non obfuit quod nescivit: et Petrus cui non impedit: quod negavit. Potest nos misericordia tua sic sanare: **336** ut vulnera imbuta non ^e pareant. Sic restaurare: ut elisos nos adversarius noster fuisse non gaudeat: sic integros facere: ut fortiores expertos esse debiles non agnoscat. Valeat majestas tua absolutis nobis: etiam conscientiam delere peccati: si penam noluerit servare supplicii. Concordiam conferre unanimatis: et pacem tempori largiri presenti. In te efficere charitate connexos: et a mundi scandalis te propugnante remotos.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: omnipotens Pater: nos tibi ingentes agere gratias: pro multiplici Apostolorum Petri et Pauli gloria: quam eis per diversas munerum distributiones larga satis pietate donasti. Quos et unigeniti tui discipulos: et gentium fecisti esse magistros. Qui ob Evangelii predicationem cum celorum præficiantur in regnis: carcerum clauduntur angustiis. Potestatem accipiunt peccata solvendi: et ferri vinculis alligantur. Sanitatem donant: et egritudines portant. Demonibus imperant: et ab hominibus flagellantur. Mortes fugant: et ^f fugiunt persequentes. Super mare ambulant: et in

D sponte persecutoribus objicerent, et eos qui fidei causa fugientes, fame, frigore, procella maris, aut feris perierant, inter confessores et martyres reconsebat. Nam, inquit sanctus Cyprianus (*Epist. 6*), de iis qui in fuga mortui erant loquens: *Non minor est martyrii gloria non publice et inter multos periisse, cum perendi causa sit propter Christum perire.* Præceptum vero Christi temporale non esse docent sanctus Athanasius (*Apol. pro fuga*), sanctus Augustinus (*Epist. 580*), sanctus Cyprianus (*56*, et *lib. de lapsis*), et sanctus Petrus Chrysologus, qui (*Serm. 151*), de Christi fuga in Ægyptum agens, paucis complexus est quid in his circumstantiis agendum sit: *Martyr comprehensus debet tenere constantiam, non comprehensus debet fugere persequentem, ut et persecutori indulgeat tempus respiscendi, et sibi non auferat tempus supplicandi.* Et infra: *Persecutorem qui provocat facit, corrigit qui declinat; fugere ergo debemus, provocare non debemus.*

labore desudant. ^a Montes verbo transferunt : et propriis victum manibus querunt. Judicaturi Angelos : in questionem mittuntur. Cum Deo vivunt : in mundo periclitantur. Postremo Christus eis serviens pedes lavat : et facies eorum blasphemantium manus a lapidis collaphizat. Nilil sustinentibus pene defuit ad tolerantiam : nilil superantibus victorie non adfuit ad coronam. Si recurrantus : quot ad testificandam fidei veritatem erumnarum pertulerint in tormentis frequenter suis : superfuere Martyribus. Si in mirabilibus : hoc per Christum fecere : quod Christus. Si in passionibus : hoc sustinuerunt illi necessitate mortali : quod ille voluntate moriendi. Isti ejus viribus : ille suis. Probantes doctrine auctoritatem similitudine : non equalitate doctoris. Implevit Petrus suo tempore : quod promiserat ante tempus. Posuit animam suam pro illo : quem se non crederat negaturum. Quia ad ardue sponsonis celeritatem nimia charitate preventus non intellexit servum pro Domino dare non posse : quod pro servo ante Dominus non dedisset. Similiter non renuit crucifigi : sed equaliter non presumpsit appendi. Obiit ille rectus : iste subjectus. Ille ut majestatem ascendens sublimitate proferret : iste ut fragilita-

^a Montes. Apostolos Petrum aut Paulum montes verbo transtulisse alibi non legi.

^b Nebulosa. Sanctum Petrum Romam profectum esse ad expugnandum Simonem Magum scribit sanctus Hieronymus (*De Vir. illustr. cap. 1*). Item tradit Eusebius (*Hist. Eccl. l. II, c. 14*). Simonem vero in aera, spectante populo, elatum fuisse, indeque, orante sancto Petro, fugatis daemionibus, delapsum esse, testantur et Latinis Lucifer Calaritanus, alique legati Liberii pontificis ad Eusebium Vercellensem scribentes (*Apud Baron., ad ann. 355, n. 8*). Sanctus Ambrosius (*Hexam. lib. IV, cap. 8, num. 35, Ed. Maur.*), Philastrius (*De Hær., cap. 29*), sanctus Augustinus (*De Hæres., Op. I, VIII, col. 6, et epist. 46, ad Casulanum, n. 21*), et Græcis auctor Constitutionum apostolicarum (*Lib. VI, cap. 9*), sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cat. 6, n. 15*), Theodoretus (*Hær. Fab. I, I, hær. 1*), alique plures, inter quos sanctus Isidorus, in Chronico : *Hujus, Neronis, temporibus, Simon Magus cum altercationem proposuisset cum Petro et Paulo apostolis, dicens se quamdam virtutem esse Dei magnam, medio die, dum ad Patrem volare promittit in cælum, a daemionibus a quibus ferebatur in aere, adjurante eos Petro per Deum, Paulo vero orante, demissus crepuit*. At qui hic cum Simone Mago concertationi interfuisse utrumque apostolum Petrum et Paulum scribit. Ita sanctus Isidorus, sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, Sulpicius Severus (*Hist. eccl. l. II, c. 24*) et hoc loco Missale nostrum. Alii de sancto Petro solummodo loquuntur. Sic Orationale Gothicum (*Pag. 121, orat. 4*), et verbatim in Breviario Mozarabum legitur : *Domine Jesu Christe, qui adversas potestates per summos apostolos tuos Petrum ac Paulum destruis et disturbas, ut prædicationis veritatis apostolico ore depromptæ, nec nequitia malorum, nec versutia possit obviare magorum, dum Simonem Magum Petrus dejicit, et Eliman Paulus cæcitate percussit, adesto nobis*, etc. Sic sanctus Ambrosius, sanctus Augustinus, et Theodoretus (*Hær. Fabul. lib. I hær. 1*), cum dixisset sanctum Petrum Romam usque Simonem Magum insecutum esse, ac fraudis eum pennis nudasse, subdit : *Videntibus Romanis, magna illum ex altitudine precibus suis deturbavit, spectatoresque miraculi ad salutem perduxit*. Aliqui de Mago Simone loquuntur ac si continuo in terram decidens perierit. Sic

tem descendens humilitate monstraret. Nec Paulus affectu minor meminit : quem sibi arrogaverat dicens : *Mihi vivere Christus est : et mori lucrum*. Gaudet in-animatis ictibus percussoris : domitas jugo Christo offerre cervices : et pro corporis sui capite : dare corporis sui caput. Diviserunt sibi passionis Domine vestimentum duo milites Dei : unus in patibulo : alter in gladio. Petrus in transfusione : Paulus in sanguine. His igitur dispari mortis genere : non dispari moriendi amore perfunctis. Exuliet in eorum doctrinis Ecclesia Catholica : in exequiis religiositas universa : in memoriis Urbs Romana : in patrocinis omnis anima christiana. Hec autem omnia tu Domine operaris : qui a Prophetis demonstraris : ab Angelis adoraris : et in omni seculo Apostolorum lumine declararis. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. *ñ. Sanctus*.

Post Sanctus. Osanna in excelsis : idem excelsis in excelsis. Idem humilis in terrenis Christe Fili Dei. Qui nebulosa ^b magicæ artis in Symonis presumptione præstigia : Apostolice concertationis veritate prodita destruxisti. Quem frustra celorum ascensum aeris molitionibus appetentem : decepta

Isidorus Pelusiota (*Lib. I, epist. 13*) stupendum illum ac celeberrimum Simonis interitum, lapsum ejus appellat ; et Sulpicius Severus citatus : *In terram delapsus populo inspectante disruptus est*. Alii non statim post lapsum mortuum esse Simonem prodiderunt. Omnes tamen fatentur causam mortis ejus existisse lapsum ex aere, et hæc circumstantiæ non obstant quominus narratio vera sit. Quod autem scribunt recentiores critici, hanc narrationem et scriptoribus sublestæ fidei haustam esse, et de ea Irenæum, Tertullianum, Eusebium, Justinum silere, non ejus momenti sunt quæ rem, mirabilem quidem, sed tot præstantissimorum scriptorum auctoritate testatam, dubiam reddere queant. Nam hi antiqui non omnia dixerunt, et quædam quibusdam in libris quæ ad nos non pervenerunt tradiderunt, quæ in aliis libris præmissa sunt. Esto autem in libris quibusdam apocryphis de volatu et lapsu Simonis fuse tractatum sit, non inde sequitur verum non esse Simonem a dæmone raptum esse, et, precibus apostolorum pulso dæmone, nequam hominem in terram dilapsam. Nam etiam scriptores isti nonnunquam vera narrant, neque hæc historia illorum auctoritate nititur, sed aliorum et probæ fidei scriptorum, qui de lapsu et volatu Simonis non tanquam de re obscura aut ab incertis auctoribus tradita loquuntur, sed tanquam de certa et omnibus probe nota, cum et *illustrem illam adversus Simonem congressionem, aut stupendum illum et celeberrimum Simonis obitum, commemorant, nec quisquam antiquorum est qui lapsum Simonis Magi tanquam fabulam rejecerit*. At, inquit (*Cotelæ., ad cap. 9 lib. VI Const. apost.*), sanctus Augustinus (*Epist. 51, alias 86, ad Casulanum*) asserit perosque Romanorum dicere falsum esse quod de certamine sancti Petri cum Simone Mago traditur, quamvis contraria sit plurimorum opinio. Sed revera diversa est omnino mens sancti Augustini, ut epistolam citatam, n. 21, legenti patebit. Tradit quidem sanctus doctor Romanorum alios asserere, alios negare morem suum, jejunandi die Sabbati, cœpisse initium ab eo jejunio quod cum Simone Mago die Dominica certaturus, sanctus Petrus pridie toti Ecclesiæ Romanæ indixerat ; at nullibi asserit quemlibet Romanorum certamen sancti Petri cum Simone Mago falsum fictitiumve, putare.

demonum inlusionem jactantia altius extulit : gravius elidendum. Ut quo eum paulo longius sursum volandi audacia permissa sustolleret : multo validius in deorsum volantis insania dimissa dirumperet. Nescientem utique quod nisi laudatam Petri confessionem : nisi creditam Pauli fidem teneret : celi cuius claves Petrus habebat : et cuius Paulus intima penetraverat : januam non intraret. Immemor etiam illius servitutis atque censure : qui Ananiam et Saffram **337** Sancto Spiritui mentientes prevaricationis et perfidie reos presentis mortis animadversione damnavit. Paris quoque Pauli in Evangelio potestatis ignarus : qui doctrine sue contradicentem Elytram magum : iusta protinus cecitate percussit : et seducentem Pythonis garrulum spiritum : impetrata illico descensione migravit. Totum illis celestium athletarum viribus pro Jesu nomine : pro Salvatoris divinitate : pro Christi insinuatione pugnantibus : divina est clementia prestitutum. Quia ipse est Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Oh arcana mysterii tui Jesu Christe Deus noster a te conlata inspiratione poscentes : deficit in intuitu acies : in intellectu visus : in relatione virtus : in narratione sermo. Quis enim abs te convenienter qui possit dicere supereminentem charitatem : qua nos dignatus es redimere : qua ut ita dicam humili compulsus es incarnari descensione : qua electos jussisti Apostolos omnibus ad salutiferam nationibus mittere conversionem : qua eminentiores Discipulis ceteris Petrum voluisti et Paulum efficere. Sed quia hec immensa in dignitate vite : et nature

^a *Sacrificium.* Hinc etiam patet elementorum consecrationem peractam esse antequam oratio *post pridie* recitetur. Et simul patet Gotho-Hispanos pro elementis consecratis orasse.

^b *Quod sacratissima.* Fortasse, quo sacratissima illa libamina ; rogant enim ut elementa consecrata inenarrabili gratia illustrentur.

Annus recursibus. Sanctos apostolos Petrum et Paulum Romæ eodem die coronatos fuisse minime dubium est. An vero eodem anno passi sint, non adeo certum, propter auctoritatem Prudentii, qui (*Hym. 12 de cor.*) scripsit, anno integro martyrium sancti Petri passionem sancti Pauli præcessisse.

Unus utrumque dies, pleno tamen innovatus anno, Vidit superba morte laureatum.

Et infra :

Prima Petrum rapuit sententia.

Prudentium secutus est Arator, subdiaconus Ecclesiæ Romanæ, et ipse poeta, in libro de Actibus apostolorum, quem sedente Vigilio publice recitavit. Eandem opinionem tenet auctor sermonis inter opera sancti Augustini (*Tom. V, append., serm. 205, Ed. Maur. ; alias serm. 28, de sanctis*) ; at sermo iste perperam sancto Augustino tribuitur, et sanctus Gregorius Turonensis (*De glor. martyr. lib. 1, cap. 2*) : *Paulus vero apostolus post revolutum anni circulum, ipsa die qua Petrus apostolus passus est apud urbem Romam, gladio percussus occubuit.* At notat eruditus Editor D. Th. Ruinart incertum esse an hæc lectio sit reipsa sincerior ; nam illud, *post revolutum annum*, in omnibus Codicibus non reperitur, et huic contraria opinio in Gallia fuit magis recepta, ut ex passione sanctorum Petri et Pauli, quæ in Lectionario Luxoviensi legitur, et ex Fortunato habemus. Gelasius papa, in decreto de libris

corruptione digne non possumus replicare : presentis solennitatis officio : tuam omnipotens inestimabilem poscimus pietatem ut favore gemino Apostolorum tuorum patronorum scilicet nostrorum : acceptum habeas et efficias ratum hujus oblatum diei ^a sacrificium. ^b Quod sacratissima illa iuarbitrabili gratia ita digneris illustrare : ut omnium percipientium receptum in pectoribus : sit in peccaminum expiatione : in mentis et corporis incolumitate : in hujus periculosissime vite custodia et munitione. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam

Preciosam in conspectu tuo Domine mortem Sanctorum Apostolorum tuorum Petri et Pauli : ^c annis recursibus honorantes : damus gloriam laudi tue : quia luminaria preciosa a te vero lumine indeficiente succensa : non solum dum leguntur : sed dum coluntur inlustrant. Quia hi sunt duo olive : et duo candelabra aurea in conspectu tuo : atque in universam terram exiit sermo oris eorum : quorum intercessionis exoratus : dum suscipis devotionis officium : precum quesumus largiaris effectum : dum clamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus qui omne remedium pietatis tribuit miseris : det vobis Petri lachrymis emundari ab omnibus culpe contagiis. *ñ. Amen.* Concedat doctrine Pauli : suscipere vos sapientiam verbi. *ñ. Amen.* Ut ille per penitentiam : isto per doctrinam faciat vos pervenire ad vitam eternam.

recipiendis, hanc opinionem hæreticis quibusdam tribuit. Paulus, inquit, *non diverso, sicut hæretici garrunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone coronatus est.* Eodem anno passos esse apostolos Petrum et Paulum tradit Eusebius Cæsariensis (*Lib. II, cap. 25*), eamque opinionem confirmat auctoritate Dionysii, Carthorum episcopi. Notat quidem hic Valesius Dionysium dixisse *κατά τὸν αὐτὸν καιρὸν, eodem tempore*, passos esse apostolos, quod, inquit ille, ad plurium dierum intervallum extendi potest. Neque hæc ego negaverim ; sed cum aliunde constet eos eodem die coronatos esse, de die questio non est. Quare nisi illud, *τὸν αὐτὸν καιρὸν*, ad plures menses protrahatur, significat eodem anno mortuos esse ; neque aliter sanctus Hieronymus intellexit, qui (*De Vir. illustr., cap. 1*), cum dixisset Petrum decimo quarto Neronis anno cruci affixum fuisse, addit (*Ibid., cap. 5*) de Paulo : *Hic ergo quarto decimo Neronis anno eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatur.* Idem sentiunt ii omnes antiqui quos pag. 254 citavi, qui, quamvis inter se de anno discrepent, in hoc tamen conveniunt, Petrum et Paulum eodem anno martyrium fecisse ; quibus adde Idatium, in Fastis consularibus ; Cassiodorum, in Chronico ; sanctum Epiphanium (*Hæc. 27, n. 6*), qui mortem eorum ad duodecimum Neronis annum refert ; Asterium, episc. Amasenum, in fine homeliæ de sanctis Petro et Paulo, quos ait simul in carcerem conjectos, et simul ambos jussu Neronis morte affectos ; sanctum Augustinum, qui (*Serm. 299, n. 2, Ed. Maur.*) scribit Deum Petrum et Paulum apostolos, primum et novissimum passione conjunxisse ; et sanctum Leonem I papam, qui (*In præf. Cod. canon. Eccles. Rom.*) distinetè ait sanctum Paulum uno die unoque tempore cum Petro morte affectum fuisse.

ñ. Amen. Ipso prestante et auxiliante : qui in Trinitate perfecta unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Re'erti Christi corpore. Quere in festo Corporis Christi. Fol. 267.

Oratio. Domine Jesu Christe qui Petrum et Paulum viriliter certantes : unum cruce : alterum gladio dignatus es consecrare : ut pro amore tui nominis fida dilectione : et ille crucis exitium : et hic gladii susciperet ictum : da nobis ut similiter dilectionem suam sequentes : et per Petrum crucis intremus secretum : et per Paulum spiritualis verbi semper gladio muniamur. Quo et per crucem Christi : cruciatus evadamus inferni : et per gladium spiritus penetremus abdita celi. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Commemoratio Sancti Pauli.

Quere in natale unius Martyris. Fol. 421.

^a *In festo. Est hæc Marciana, aut Martiana, illa virgo Deo dicata et martyr quæ, in municipio Rusueguri-tana nobili genere nata, Cæsareæ in Mauritania, ob marmoreum Dianæ simulacrum, quod fregerat, primum a tumultuante plebe graviter cæsa, deinde, sententia præsidis, in ludum gladiatorum data (in quo Christus Dominus insigni miraculo pudicitiam ejus intactam servavit), demum in amphitheatro bestiis tradita, coronam gloriæ obtinuit. A Gotho-Hispanis die IV Idus Augusti missa et officio proprio colitur; in Martyrologiis Adonis, Usuardi, Notkeri, et in Martyrologio Fuldensi, v Idus Januarii Marciana virgo et martyr in Mauritania Cæsariensi passa legitur. His prævisse creditur Romanum Parvum, in quo tamen *Macra* legitur : v Idus Jan., in *Mauritania Cæsariensi, Macræ virginis et martyris*. In Romano Baronii v Idus Januarii, ob natalem passionis, et rursus IV Idus Augusti, ob translationem reliquiarum, ut in notis animadvertit em. Baronius, Marciana virgo et martyr commemoratur. In Martyrologiis Bedæ, Rabani, aut in Apographis Hieronymianis nomen ejus frustra quæseris; de ea pariter silet *Kalendarium Carthaginense*, et quod v Idus Januarii *Kalendarium Gotho-Hispani sæpius laudatum fragmentum de sancta Marciana sileat, nil mirandum, siquidem vetusto more a Gotho-Hispanis ejus Jesum IV Idus Augusti celebrabatur. Acta sanctæ Marcianæ edita sunt a Membrizio, et rursus ex Codice Andreae Du Chesne cum aliis collato edita sunt a Bollandio (Tom. I Januarii, pag. 569). Sunt autem, non quidem præsidialia, sed ab auctore Christiano fideliter scripta, qui non diu post martyrium sanctæ Marcianæ in urbe Cæsariensi Mauritaniæ vixisse videtur. Tillemontius, qui (*Hist. eccl. tom. V*) integro titulo de sancta Marciana agit, ait Acta pluribus annis post mortem sanctæ martyris exarata esse : quod haud ægre concedam, dummodo tempus illud non ultra triginta aut quadraginta annos protrahatur; at quod dicit, *facta plura particularia* in Actis illis *legi quæ de eorum fide suspicandi occasionem præbent, nisi de vana suspitione loquatur, concedendum omnino non est, nec ille indicat quanam facta illa sint quæ de auctoris veracitate suspitionem creant. Nam quod Marciana statum Dianæ, contra disciplinam Ecclesiæ, fregerit, Tillemontius ipse reponit***

Octava Sancti Johannis Baptiste Omnia dicantur ut in die. Fol. 350.

Visitatio Sancte Elisabeth : Omnia dicantur ut in Assumptione. Fol. 361.

Processi et Martiniani Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 430.

Octava Apostolorum Petri et Pauli : Omnia dicantur ut in die. Fol. 334.

Marcialis Episcopi : Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fol. 432.

338 *Octava Visitationis : Omnia dicantur ut in die. Fol. 361.*

Septem fratrum Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 430.

Translatio Sancti Benedicti : Omnia dicantur unius Confessoris. Fol. 432.

^a *In festo Sancte Marciane Virginis et Martyris. Ad Missam. b* *Officium.*

Omnia mandata tua ego custodivi Domine : siue causa persecuti sunt me : adjuva me : alleluja : alleluja : alleluja. †. Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea Regi. P. Sine causa. †. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. P. Sine.

similia in Actis martyrum maxime authenticis inveni-ri. Miraculum illud parietis sese inter virginem et gladiatores interponentis, quoties illi noctu contra castitatem ejus quidquam attentarent, est plane singulare. At hoc a suspitione falsi vindicat Tillemontius, reponendo, Deum potentiam suam sæpe et mirabiliter exercuisse, cum integritas sacrarum virginum suarum a malorum hominum injuria vindicanda erat; additque : Si alia, hac occasione, patrata miracula diligenter quis recenseri velit, inveniet fortasse nonnulla hoc parietis miraculo creditu difficiliora, et sane angelo difficiliora non est speciem induere parietis quam hominis. Quod sancta Marciana contra mansuetudinem Christianam non fecerit maledicendo archisynagogæ et ejus domui, eventus probavit, quo eam, non vindictæ desiderio, sed spiritu Dei actam, ultrices flammis in blasphemantis Judæi domum prædixisse potius quam imprecatam esse apparuit. Quibusdam displicet quod ad ludum gladiatorum damnata fuerit; sed cum feminas haud raro in arenam descendisse et gladio pugnasse non ignorant, incredibile illis videri non debet, si puellam impietatis, ut paganus videbatur, ream in ludum damnatam legant. Consule Lipsium (*Saturnal. l. II, c. 4*). Est tamen unus aut alter locus in Actis ob-scurus, ob vocum defectum, quæ fortasse ex aliis Codicibus, hacenus ineditis, supplebuntur. At fidei Actorum ista non minuunt. Cæterum de tempore martyrii sanctæ Marcianæ nihil certi constat; credibile est ante Diocletiani imperium contigisse. Dies passionis ejus v Idus Januarii, in actis a Bollandio editis signatus, sed in Membrizio Idibus Januarii, et in Codice Du Chesne v Idus Julii, legitur. Hymnus Breviarii Mozarabum qui die sanctæ Marcianæ canitur ejus Acta breviter complexus est, indeque, et ex toto officio, patet, Marcianam quam Toleti Gotho-Hispani colebant, eam esse quæ Cæsareæ in Mauritania passa est. Quare Tamaus de Salazar (*Martyr. Hisp. tom. IV, pag. 112, ad diem 12 Jul.*) in hac re, alique recentiores, quos citat, audiendi non sunt, asserentes aliam esse Marcianam martyrem Toletanam, aliam Mauritanam (*Vide Bolland., tom. III Julii, ad diem 12, in prætermisissis, pag. 224*).

^b *Officium. Est cento consutus ex laciniis ps. cxviii 168, 161, 86. †. Ps. cxlv, 2.*

Oratio. Domine Jesu Christe : cui Virgo et Martyr Marciana et integritate jungitur : et sanguine sociatur : dum tibi et castimoniam vovit : et pro te sanguinem fudit : presta famulis supplicantibus : ut expiati a peccatis : tibi ita adhareamus : ne a te ulterius recedamus. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Esaye prophete (^a Cap. LIIII).

ñ. Deo gratias.

Nec dicit Dominus : lauda sterilis que non parit decantia laudem ^b et hymnum que non parietas. Quoniam multe filie deserte magis quam ejus que habet virum : dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui : et pelles tabernaculorum tuorum extende : ne parcas. Longos fac funiculos tuos : et clavos tuos consolida. **B** Ad dexteram enim tuam : et ad levam penetrabis : et semen tuum gentes possidebit : et civitates desertas hereditabit. Noli timere quia non confunderis : neque erubescas. Non enim te pudebit : quia confusiones adolescentie tue non recordaberis amplius. Quia dominabitur tui qui fecit te : Dominus exercituum nomen ejus : et redemptor tuus sanctus Israel : Deus omnis terre vocabitur. Quia ut mulierem derelictam et merentem spiritu vocavit te Dominus : et uxorem ^c ab adolescente abjectam dixit Dominus Deus tuus. Ad punctum in modico dereliqui te : et in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis mee abscondam faciem meam parumper a te : et in misericordia sempiterna misertus sum tui : ^d dixit redemptor eternus sanctus Israel Dominus omnipotens. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

^e *Psallendo.* Psalmum dicam nomini tuo Deus in secula : ut reddam vota mea de die in diem. *ñ.* Quia factus es spes mea : turris fortitudinis a facie inimici : habitabo in tabernaculo tuo Deus in secula. *P.* Ut reddam. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Ephesios (^f Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Fratres : vos qui aliquando eratis longe : facti estis prope in sanguine Christi. Ipse est enim pax nostra : qui fecit utraque unum : et medium parietem mace- **D** rone ^g sepius solvens inimicitias in carne sua. Legem mandatorum decretis evacuans : ut duos condat in semetipsum : in unum novum hominem faciens pacem : et reconcilians ambos in uno corpore Deo per crucem interficiens inimicitiam in semetipsum : et

^a *Cap. LIV. Vers. 1-9*

^b *Et hymnum.* Vulg. et Hebr., et hinc. LXX, *crumpe, et clama.* Chald., *gaude.*

^c *Ab adolescente.* Vulg., *ab adolescentia.* LXX : *non ut mulierem quae ab adolescentia odiosa est, dixit Deus tuus.*

^d *Dixit.* Vulgata tantum legit : *dixit redemptor tuus Dominus.*

^e *Psallendo.* Psal. LX, 9. *ñ.* Ps. LX, 45.

^f *Cap. II. Vers. 15 ad finem capituli.*

^g *Septis.* Nec in Vulg. nec in Græco legitur. Cæcruum et illud turris fortitudinis in psallendo, et hoc

veniens evangelizavit pacem vobis : qui longe fuistis : et pacem his qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. Ergo jam non estis hospites et advene : sed estis cives sanctorum et domestici Dei. Superedificati super fundamentum Apostolorum : et prophetarum : ipso summo angulari lapide Christo Jesu : in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. In quo et vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu Sancto. *ñ.* Amen.

Evangelium. Dominus noster Jesus Christus cum esset in Bethania. *Quere in commune unius Virginis. Fol. 436.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

^h *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Nequando rapiat ut teo animam meam : dum non est qui redimat : neque qui salvum faciat. *P.* Alleluja.

ⁱ *Sacrificium.* Alleluja. Magna facta es et preclara filia Syon in universa terra : alleluja. *ñ.* Alleluja : benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob : tu gloria Hierusalem : tu leticia Israel : tu honorificentia populi tui. *P.* In universa terra : alleluja.

Missa. Fortissimum auxiliatorem debellantium : eternorum conlatorem honorum : Jesum Christum Dominum nostrum **339** continua supplicatione fratres charissimi imploremus : cui ad prestandum donum glorie ^j nec exercituum adversitas impedit sexum : sed consummatio tota prestanti in potestate ipsius redundat collatoris ac Domini. Qui ad celorum regna conscendere nos provocans : tam castitatis mundicieque doctrinam : quam Martyrum nobis ^k prebuerunt gloriosa exempla. Hic namque ita ex utero virginali progressus matrem post suum egressum custodivit intactam : ut caro que sancta foret perpetuam de qua precesserat virginem servaret et sanctam. Et que sanctior utique futura erat post partum : sanctitatis antea in se haberet commercium. Cujus hec quoque ^l sacrata celebs : imitabilem cursum divino amore costodiens vim virilem suo in pectore gestans : illi concupivit equari virginitate : que genuit eum : qui corporali pro nobis interemptus est passione. Nos ergo humiles et abjecti qui nostre fragilitatis incuria : hujus sumus impares dono : quibus de actu nulla est audacia : saltim de penitentia : ut aliqua sit ejus intercessione fiducia : **D** *stabilitatis affectu Domino unanimes supplicemus : ut quia nos speramus de nostris malis suppliciorum perpeti penam : de illius nobis sentiamus postulatione indulgiam esse criminum veniam. Et qui nostrorum scelerum*

medium parietem, alludunt ad miraculum parietis quo sancta Marciana ab injuriis gladiatorum protegatur.

^h *Lauda.* Ps. VII, 5.

ⁱ *Sacrificium.* Ex Judith. XIII, 25 ; XV, 40.

^j *Nec exercituum.* Aliquid hic deficit ; forte : Cui ad prestandum donum glorie nec exercituum desideratur numerositas, nec diversitas impedit sexuum, sed consummatio tota prestantis in potestate posita, in laudem ipsius redundat collatoris ac Domini.

^k *Prebuerunt.* Lege prebuit.

^l *Sacrata.* Forte, *sacrata virgo celebs.*

admissione premimur : per ipsius interventum apud A Deum cujus amore tormenta sustinuit : remissione peccatorum aliquantula sublevemur. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Domine Deus Jesu Christi Domini nostri ante cuncta principia genitor : et in fine seculi demonstrator : te supplices humili imploratione precamur : ut nobis in hunc diem sacratum Virginis tue Marciane collectis : nulla diabolice fraudis inlecebrosa inruptio subrepat : ut que vim sue carnis vincendo : sexum meruit transgredi genitalem : nos quoque sua tibi faciat esse placabiles prece : et que per carnis sue contemptum amori conexas est tuo : nos suo adsociet te miserante consortio. Queve triumphalem palmam adepta et sui sanguinis effusione : pro nobis apud te suffragetur in iudicii futuri examine. Ut nos debita non puniamur ex pena : B qui ejus suffragio : nostraque te placari credimus obsequela. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Unigenite Dei fili : qui beatissimam famulam tuam Marcianam gemina muneris claritate vestisti : ut et virginitatis entesceret merito : et martyriali adtolleretur triumpho : prebe eam suffragatricem esse mortalibus cunctis : que merito sui letatur in celis. Quo per eam et vivis et defunctis commoda tribuas : per quam nobis exemplam castitatis insinuas. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Domine Jesu Christe ineffabilis pulcritudo justicie : qui inter lilia pascoris : et blandissimis delectaris Virginum choris : qui desponsatam tibi Marcianam fortissimam Virginem : tanto C charitatis amore junxisti : ut eam tibi et Virginem et Martyrem consecraret : presta ut sicut illa in paradiso tuo : immarcescibilibus sanctimonie tue atque martyrii sertis coronata triumphat : ita nos assiduo ejus patrocinio : a confluxionibus peccatorum : et inlecebris carnalibus abstrahas : ac defendas. Et sic tibi acceptos efficias : ut eterne indulgentie compotes reddas : et pacis tue muneribus glorificandos adtollas. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : vere satis justum et pulcrum est : nos semper te in tuis operibus conlaudare : eterne Deus Pater omnipotens. Et cum non sit equum : ut pro sancta tua gloria a pollutis labiis nomineris : justum tamen est : ut nec etatis nec sexus infirmitas pro tuis immensis rebus : a tuis unquam debeat conticescere laudibus. Qui inter omnia que in hujus mundi officium libens creasti : hominem solum gloriosis tuis manibus ita formare jussisti : ut tue quoque similitudinis dignabili eum faceres pietate conformem. Ut ille interior habitus : qui ea quoque similitudine est formatus : quem ipse voluisti esse intelligibilem : sensum exteriorem suam habita tuo faceret obedire precepto : et nequaquam uterque de tua laude sileret affectus : dum

* *Intanta.* De equuleo, unguis et lampadibus silent Acta Sanctæ Marcianæ, et vicissim nulla hic fit mentio bestiarum, leonis qui virginem non læsit, tauri a quo graviter vulneratæ, neque parli a quo dilaniata interfectaque est. De quibus in hymno Bre-

utriusque in tua jussa servitutis 340 consummaretur profectus. Quem utique interiorem : sic tibi beata famula tua Marciana custodivit : ut feceras : ut non in aliquo degenerari in se pateret : nec mihi quod crearas : filioque tuo Christo Domino nostro se preparans : in ejus dilectione quam semper habuit roborata permansit. Quia illi se maluit moriendo conjungi : cui se vivendo obulerat consecrari. Ipsi sponsalium custodivit pudorem : cujus semper concupivit habere amorem. Ipsi suam servavit fidem : cui se totam commisit devotione. Ipsius desideravit ornatum : cujus in se tenent semper amplexum. Que parata ad nuptias venturum sperabat sponsum : adepta est celestis thalami dignitatem per suum martyrium. Dumque eum quem diligebat anima ejus quereret : ab eo qui eam in promptuariis paradisi introduceret inventa est : perfectam in se Christi retinens charitatem. Sanguinem non trepidavit suum effundi in terram : dum creatorem suum interioribus oculis videret : * intenta extenditur ligno : uritur flammis : laceratur unguis. Stat mente immobilis : voce fortis : patientia laudabilis. De preteritis gaudens : de futuris exultans : de pollicitis non formidans. Contemnit temporalem penam : dum gloriam indubitata fide sperat sempiternam. Implentur sancto cruore ulcera laterum loca : et per sulcos cruentos : liquor decurrit immaculatus. Dumque ad similitudinem crucis exaltatur ligno : animam immobiliter fixam tenet semper in celo. Merito ergo credimus hujus intercessu : tuum adesse nobis placatum aspectum : quem nostris sceleribus nobis fecimus esse adversum : per quod rogamus te : ut malorum nostrorum non recorderis : dum pietate solita parcis. Dumque ipsius semper ante te habes humillimas preces : quibus pro nobis incessabiliter exoraris : per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : ante cujus conspectum sanctorum millia Angelorum : multitudo Martyrum : chorus Virginum : omnisque innumerabilis gloriosus exercitus beatorum non cessat clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : semper et benedictus : Dominus Deus omnipotens : quem providebant sancte tue in suo conspectu : qui a dextris eis fuisti ne unquam commoverentur. Teque laudat indesinenter omnis exercitus Angelorum. Quia tu es Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Te omnipotens Deus petimus et rogamus : ut hanc oblationem quam tibi fidei et humili devotione offerimus : suscipere digneris propicius : et nostre servitutis libamina ipse tibi facias acceptabilia. ^b Ut accepta per mysterium Sancti Spiritus : nobis sanctificata tribuas postulatione nostre salutis : et in odorem suavitatis accipias.

viarii distincte agitur.

^b *Ut accepta.* Lege : *Ut accepta et per ministerium sancti Spiritus sanctificata nobis tribuas, postulationemque nostræ salutis in odorem suavitatis accipias.*

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : cujus imperio rabidissimus leo non solum a nece beatissime Virginis et Martyris Marciane abstinuit : verum etiam feritate deposita : ejus immaculatum corpus adortus : moleste contingere non presumit : presta nobis : ut nitore tui Sancti Spiritus circumsepti : immanitatem non timeamus leonis horrendi : sed majestatis tue virtute repulsus : semper a lesione nostra maneat alienus. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Benedictio. Omnipotens Dominus qui beatissimam Marcianam virginitatis ac pudicitie ornavit decore : mentes vestras expiet ab omni mundane corruptionis contagione. ñ. Amen. Quique huic prestitit suam idolis non inclinare cervicem : a vobis arceat spirituum malignorum tentationem. ñ. Amen. Ac sicut illa post victoriam letatur cum Christo : ita eadem patrocinate : reduces vos gaudeatis fieri paradiso. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

341 *Oratio.* Domine Jesu Christe : qui beatissimam Marcianam tibi testem : et Virginem consecrasti : dum te incorrupta sequitur : et pro te gloriosa mactatur : annue nobis precibus ejus : ut eadem suffragante quamvis indigni : et castitatis donum : et confessionis mereamur obtinere triumphum. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est : in nomine Domini nostri Jesu Christi perficimus cum pace. ñ. Deo gratias.

^a *Juste et Rufine.* De sanctis virginibus et martyribus Hispalensibus Justa et Rufina xvi Kalendas Julias agunt Missale et Breviarum Mozarabum officio et missa propriis ; et Orationale Gothicum, pag. 125 : *Incipiunt orationes in diem sanctarum Justæ et Rufinæ, xvi Kal. Aug.* At in Romano Parvo, Adonia, Usuardi, Romano Baronii, aliisque quibusdam Martyrologiis, die xiv Kal. Augusti coluntur. Martyrologium antiquum Ecclesiæ Antissiodorensis, xiv Kal. Aug. : *Apud Hispaniam, Hispali civitate, sanctarum Justæ et Rufinæ martyrio coronatarum.* Ado prolixum, Usuardus brevius addunt elogium, quo tormenta quæ passæ sunt et mortis genus commemorantur. An in Apographis Hieronymianis de virginibus istis et martyribus mentio fiat, ambiguum est. In quibusdam xiv Kal. Augusti occurrit *Justæ* nomen, in aliis *Justi*, in aliis utrumque omititur. et in nullo *Justa* simul cum sorore *Rufina* legitur. Acta earum existant apud Tamaium de Salazar, in Martyrologio Hispano (*Tom. IV, pag. 165*), ad diem 19 Julii, quæ satis conveniunt cum iis quæ de virginibus istis in libris liturgicis Gotho-Hispanis leguntur, et cum Actis quæ Ado et Vincentius Bellovacensis (*Spec. hist. lib. xiii, cap. 4*) viderant. Erant igitur *Justa* et *Rufina* sorores virginis Hispalenses bonis fortunæ pauperes, quæ victim sibi, et unde egentibus subvenirent, labore manuum et fletibus mercimonia, quærebant. Accidit ut plebs pagana Salambonem (est ea *Venus Syra Adonidem*

A

Margarite Virginis :
Omnia dicantur unius Virginis. Folio 436.

Quirici Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. Folio 430.

Triumphum Sancte Crucis :
Omnia dicantur ut in Exaltatione. Folio 375.

Alexii Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris. Folio 432.

IN FESTO SANCTARUM VIRGINUM ET MARTYRUM JUSTE ET RUFINE.

Ad Missam. b Officium.

Vias tuas Domine pronunciavi : et exaudisti me. Docuisti me Deus justificationes tuas. Viam mandatorum tuorum cucurri Domine. γ. Servavi mandata tua : et testimonia tua Domine. Quia omnes vie mee in conspectu tuo. P. Viam mandatorum tuorum. γ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. P. Viam mandatorum. *Oratio.* Domine Deus : qui virginibus tuis glorioso amore flagrantibus concessisti : et querere et invenire dilectum : concede nobis ita a te ferventiori voto exquirere : ut fructuosi laboris mereamur reportare mercedem. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Lectio Libri Proverborum Salomonis (c Cap. XXXI).
ñ. Deo gratias.

Mulierem fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus precium ejus. Condidit in ea cor viri sui : et spoliis ejus non indigebit. Reddet ei bonum et non malum : omnibus diebus vite sue. Quesivit lanam : et linum : et operata est consilio manuum suarum : facta est quasi navis institoris : de longe portans panem suum. Et de nocte surrexit : deditque predam domesticis suis et cibaria ancillis suis. Consideravit agrum et emit eum. De fructu manuum suarum plantavit vineam. Accinxit ^d fortiter lumbos suos : et ro-

plangens) per urbem circumferens, stipem flagitaret. Cumque a *Justa* et *Rufina* vasa quædam ex iis quæ vendebant postulassent, reposuerunt illæ nefas sibi esse quidquam in cultum profani Idoli conferre, quo repulso incensa plebs, alii virginis incessere maledictis, alii vasa fictilia pedibus contereere cœperunt. Eo in tumultu *Salambo*, de feretro decidens, confracta est. Pagani de comminuti nominis sui criminæ virginis sorores accusantes, tanquam sacrilegas ad *Diogenianum* præsidem trahunt, a quo interrogatæ, cum Christianas se esse professæ fuissent, post equuleum, ungalas, aliaque tormenta, *Justa* in carcere, *inedja*, *Rufina* gladio, martyrii præmium consecuta est. Apud *Adonem* *Gabinus* episcopus corpus *Justæ* in puteum, projectum extraxisse, et in cœmeterio *Hispalensi* deposuisse dicitur. Hunc alii *Sabinum* episcopum *Hispalensem* esse contendunt, qui an. 285 ordinatus, concilio *Illiberitano* interfuisse creditur, atque inde colligunt *Justam* et *Rufinam* imperantibus *Diocletiano* et *Maximiano* passas esse. De reliquiis et cultu harum virginum apud *Hispalenses* aliasque *Hispaniæ* exterasque gentes, lege, si vacat, *Bolland.* (*T. IV Julii, pag. 583*).

^b *Officium.* Ps. cxviii, 26, 32. γ. *Ibid.*, 168. *Pro-nuntiavi.* Vulg., *enuntiavi.*

^c *Cap. XXXI.* Vers. 10, ad finem capituli.

^d *Fortiter.* Ita *LXX.* *Fortitudine* Vulg.

horavit brachium suum. ^a Gustavit : quia bona est negociatio ejus : non extinguetur in nocte lucerna illius. Manum suam misit ad fortia : et digiti ejus apprehenderunt fusum. Manum suam aperuit inopi : et palmas suas extendit ad pauperes. Non timebit domui sue a frigidibus nivis : omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus. Stragulatam vestem fecit sibi : byssus et purpura indumentum ejus. Nobilis in portis vir ejus : quando sederit cum senatoribus terre. Syndonem fecit et vendidit : et cingulum tradidit Chananeo. Fortitudo et decor indumentum ejus : et ridebit in die novissimo. Os suum aperuit sapientie : et lex clementie in lingua ejus. Consideravit semitas domus sue : et panem ^b ociosa non comedit. Surrexerunt filii ejus : et beatissimam predicaverunt : vir ejus et laudavit eam. Multe filie congregaverunt divitias : tu autem supergressa es universas. Fallax gratia : et vana est pulcritudo : mulier timens Deum ipsa laudabitur. Date ei de fructu manuum suarum : et laudent eam in portis opera ejus. ^ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ^ñ. Et cum.

^c *Psallendo.* Spem dedisti mihi Domine : hec me consolata est in humilitate mea. ^ψ. Superbi inique agebant usquequaque : a lege autem tua non decinavi. Memor sui judiciorum tuorum Domine. *P.* In humilitate. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (^d II, cap. III).

^ñ. Deo gratias.

Fratres. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus : ut sublimitas sit virtutis Dei : et non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur : sed non angustiamur. Aporiamur : sed non destituimur. Persecutionem patimur : sed non derelinquimur. Dejicimur : sed non perimus. Semper mortificationem ^e Jesu Christi in corpore nostro circumferentes : ut et vita Jesu in cordibus nostris manifestetur. Semper enim nos qui vivimus : in mortem tradimur Jesu : ut et vita Jesu manifestetur in ³⁴² carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operatur : vita autem in vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei sicut scriptum est. Credidi propter quod locutus sum. Et nos credimus : propter quod et loquimur. Scientes quoniam qui suscitavit Dominum Jesum : et nos cum Jesu suscitabit : et constituet vobiscum. Omnia enim propter vos : ut gratia abundans ^f per multas gratiarum actiones abundet in gloriam Dei. ^ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^g Cap. VII).

In illis diebus. Rogabat Jesum quidam Phariseus : ut manducaret cum illo. Et ingressus domum discubuit. Et ecce mulier que erat in civitate peccatrix :

^a *Gustavit.* Vulg., *gustavit et vidit.* LXX, *gustavit quod bonum est operari.*

^b *Ociosa.* LXX, *et cibos ociosa non comedit.*

^c *Psallendo.* Ps. cxviii, 49, 59. ^ψ. Ibid., 51, 52.

^d *Cap. IV.* Vers. 7-16.

^e *Jesu.* Vulg. et Græc., *propter Jesum.*

ut cognovit quod accubuit in domo Pharisei : attulit alabastrum unguenti. Et stans retro secus pedes ejus : lachrymis cepit rigare pedes ejus : et capillis capitis sui tergebat : et osculabatur pedes ejus : et unguento ungebat. Videns autem Phariseus qui vocaverat eum : ait intra se dicens. Hic si esset propheta sciret utique : que et qualis est mulier : que tangit eum : quia peccatrix est. Et respondens Jesus dixit ad illum. Symon habeo tibi aliquid dicere. At ille ait. Magister dic : et ait. Duo debitores erant cuidam feneratori : unus debebat denarios quingentos : alius quinquaginta. Non habentibus illis unde reddere : donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? Respondens Symon dixit. Estimo : quia is cui plus donavit. At ille dixit. Recte judicasti. Et conversus ad mulierem : dixit Symoni. Vides hanc mulierem? intravit in domum tuam : aquam pedibus meis non dedisti. Hec autem lachrymis cepit rigare pedes meos : et capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti : hec autem ex quo intravit non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti : hec autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi : remittuntur ei peccata multa : quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur : minus diligit. Dixit autem ad illam. Remittuntur tibi peccata. Et ceperunt qui simul accumbebant dicere intra se. Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem. Fides tua te salvam fecit : vade in pace. ^ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ^ñ. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. ^ψ. Audi filia et vide. Quia concupivit rex pulcritudinem tuam : et ipse est Deus tuus. *P.* Alleluja.

ⁱ *Sacrificium.* Offerte Domino holocausta et victimas vestras : decimas et primicias manuum vestrarum. Vota atque donaria : et comedite ex eis in conspectu Domini : ut benedicat vobis Dominus Deus vester. Alleluja. ^ψ. Locutus est Dominus ad Moysen dicens : dabo populo meo talem habere mentem : ut timeant me : et custodiant mandata mea : ut benedicam eis et filiis eorum in sempiternum. Vade et dic eis : revertimini in tentoria vestra. *P.* Ut benedicam.

Missa. Devotissimam Sanctarum ac beatissimarum Juste et Rufine Martyrum fidem : et famosissimas toto orbe victorias : debito honore venerantes : omni studio : omnique intentione fratres charissimi : Domino supplicemus : ut sicuti earum virtutibus gratulamur : ita earum meritis copulemur. Nequo nos desperare fas est : Martyris nobis gloriam quocumque in tempore posse donari. Namque iracundiam cohibuisse : insignis patientie est. Cupiditatem frenasse : palma virtutis est : et domuisse libidinem : corona martyrii est. Per hec diabolus infe-

^f *Per multas.* Vulg., *per multos in gratiarum actione.* Græc., *per multorum gratiarum actionem.*

^g *Cap. VII.* Vers. 36, ad finem capituli.

^b *Lauda.* Ps. xlii, 41.

ⁱ *Sacrificium.* Ex Deuteronomio, xii, 6, 7. ^ψ. Deut. v, 29, 30.

stat : per que ista congregitur : et plerumque plus valent occulta bella : quam publica : dum minus erubescunt : qui sine teste operantur. Ad celum itaque oculos animumque vertamus : ut omnipotens Deus inspector cordis : cognitorque secreti cum probaverit sibi placere que querimus : voluntatem nostram sibi pro passione deputet : et vota pro sanguine. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Penitentia tuarum Domine Martyrum Juste et Rufine solennia celebrantes : que mercimonio fictilium vasculorum contempto : usque passionis meruerunt gloriam pervenire. Te acclives oramus : ut per eas apud te nostra accipiatur oratio : quarum tu letatus es de triumpho. Per eas evincamus cupiditatis incendia : per quas **343** ipse tortoris ^a evincisti tormenta : ipsisque nos intercedentibus ^B corrige : quarum te victorem ostendisti in passione. Ut que tibi per gloriam meritorum : effecta sunt vasa virtutum : unumquemque nostrum apud te obtineat vas suum absque contagione possidere peccaminum. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui nos per Apostolum tuum : propriis manibus victum querere precepisti : Sanctarum tuarum Juste et Rufine precibus spiritualement nobis attribue victum : et quotidianum pie miserationis subsidium. Ut he Virgines que suis manibus et proprie salutis : et indigentis provisores inopum extiterunt : suis suffragiis tam viventibus : quam defunctis congrua remedia largiantur. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Piissime redemptor et conditor universe carnis : qui patientia tuarum Virginum antiqui hostis contrivisti impulsu : qui predictarum Virginum societatem turbare ex confectione ausus est vasculorum. Dona nobis : ut immobiliter in nostris cordibus radicatus : infirma nostri corporis vasa fortia tibi per charitatis opera preparemus. Quo nullis elisi jaculis adversantis : indisrupte utamur muneribus pacis. *Respondetur.* Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : equum vere et salutare est : nos tibi immensas agere gratias omnipotens Trinitas Deus. Qui Martyres tuas Justam et Rufinam : victum sibi fictili commercio requirentes : ^b nefandis idolorum nonstruosis dissipatisque : in honorem vanitatis offerri sibi proposita perurgebant : eo usque ad consummationem martyrii perduxisti : ut nulla insultantis caterve procacitate turbate : nullaque infestantis ^c principis ferocitate mollite : postremo nec ipsis penarum atrocitatibus fracte : te verum Deum integra confessione clamando infula passionis ornate : regnis celestibus jungerentur. Magnum est itaque ante passionem miraculum jam premissum : frangebantur itaque vasa fictilia : quia celestia per passionem parabantur immutari Martyrum membra. Non fuit temporale commercium : sed Christi negotium per quod possent emere sancte Martyres celum.

^a Evincisti. Lege evicisti.

^b Nefandis. Forte (nefandis idolorum monstris dissipatis, cum in honorem vanitatis offerre stipem proposita pœna perurgebantur) eo usque, etc.

A O furor sacrilegus : se ipsum frangit in vasis : et Christum facit triumphare de sanctis. Sua non sunt membra que destruxit quas cum eterno Rege vivere facit : cum punit. Ecce innumerabiles non cessant ^d pene : et sanctissime Virgines Christum Dominum non desinunt preconari. Coctum adversarius dissipat : quod a sanctissimis Virginibus venditur lutum. Quia crudelitatem suam gehenne parabat exurendam incendio. Talis atrocitas veritate devincitur : sic humilitas cum superbia dimicat. Ut martyres quas per confectionem vasculorum diabolus condemnasse credebatur : perfecta consummatione martyrii celeste regnum obtinuisse ^e gemescat. Unde maiestatem tuam Pater piissime postulamus : ut quemadmodum illis in congressione passionis donasti constantiam : ita et nos vitis carnalibus expiatis facias pervenire ad gaudia sempiterna. Per Christum cui merito omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Quem sacre Virgines Justa et Rufina : vite operibus pariles : sociæque passionis consummatione felices. Ex illo ^f se questu pertenui fictilium vasculorum : vestierunt in paupere : collegerunt in hospite : satiaverunt in sitiante. Sit igitur illi honor : et indefessa laudatio : qui horum munerum inspirator est pariter et susceptor. Cum ipse his se egere pronunciat : qui solus hec hominibus tribuenda inspirat. Ipse quippe horum inspirator : dum hic in membris suis pie reficitur : donata donantibus post multiplici fenore : se retribuente largitur. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Ob honorem passionis famularum tuarum Juste et Rufine : has tibi Deus Pater hostias immolantes : precamur : ut illarum interventu : que se tibi vasa mundissima exhibuerunt : hoc tibi oblatum sanctifices holocaustum. Prestans supplicibus nobis : ut quarum mercimonio dudum saciasti inopiam : pauperum harum proce rata tibi efficias vota fidelium populorum.

ñ. Amen.

344 *Ad orationem Dominicam.*

Fac nos eterne Deus : ut unusquisque nostrum : vas suum in honore et sanctificatione possideat : qui Virgines tuas Justam et Rufinam ex questu fictilium vasculorum passionis perduxisti ad gloriam : quo emundatis conscientis ad te proclamemus o terra. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu.

Benedictio. Christus Dominus vos sibi placita efficiat vasa : qui Justam et Rufinam sibi efficit vasa mundissima. *ñ*. Amen. Quique illas non passus est de fictilium vasculorum fractione tristari : nunquam

^c Principis. Forte, *præsidis*.

^d Pene. Lege *pœna*.

^e Gemescat. Lege *gemiscat*.

^f Se. Lege *te*.

ves patiatur dissolutis compagibus interne mentis A
 ialudi. *ñ*. Amen. Quo fortes corde et corpore : qua-
 rum nunc celebratis solemnibus : perpetualiter perci-
 piatis suffragia. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius
 Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
 cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in fo.* 267.

Oratio. Confirma in visceribus nostris misericordie
 tue munera omnipotens Deus : ad augendam fidem
 nostram : ad corroborandam spem : ad illuminan-
 dam scientiam : ad multiplicandam charitatem : ad
 conservandam corporis et anime puritatem. *ñ*.
 Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
 Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solemnia
 completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. B
 Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo
 gratias.

• SANCTE RUFINE VIRGINIS.

Ad Missam. Officium

Omnia mandata tua. *Oratio.* Domine Jesu Christe
 cui Virgo et Martyr Rufina. *Propheta.* Lauda steri-
 lis. *Require in Sancte Marciano. fo.* 338.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
 cum.

Psallendo. Labor ego super eloquia tua Do-
 mine : sicut qui invenit spolia multa. *ÿ*. Iniquitatem
 odio habui : et abominatus sum : legem autem tuam
 dilexi. *P.* Sicut qui invenit. *Dicat Presb.* Silentium
 facite. C

Epistola. Qui statuit in corde suo. *Quere in com-
 muni unius Virginis. folio* 436.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (c. Cap. X).

In diebus illis Dominus noster Jesus Christus in
 quoddam castellum intravit : et mulier quedam Mar-
 tha nomine excepit illum in domum suam : et huic
 erat soror Maria nomine : que etiam sedens secus
 pedes Domini : audiebat verbum illius. Martha au-
 tem satagebat circa frequens ministerium : que ste-
 tit et ait. Domine non est cure : eo quod solam reli-
 quit me soror mea ministrare ? Dic ergo illi : ut
 adjuvet me. Et respondens dixit illi Dominus. Mar-
 tha Martha sollicita es : et turbaris erga plurima :
 porro unum est necessarium : Maria optimam partem D
 elegit : que non auferetur ab ea. Et cum hec dice-
 ret : extollens vocem quedam mulier de turba dixit
 illi. Beatus venter qui te portavit : et ubera que tu
 suxisti. At ille dixit. *d* Utique beati qui audiunt ver-
 bum Dei : et custodiunt illud. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
 cum.

a Sancte Rufine. In Breviario Mozarabum singillatim
 de Justa et de Rufina propriis officiis agunt. In Mis-
 sali sunt pariter binæ missæ, quarum prima est de
 ambabus, altera sanctæ Rufinæ propria, illatio utris-
 que communis est. Orationale Gothicum unico officio
 ambas has sacras virgines colit.

b Psallendo. Ps. cxviii, 162. *ÿ*. Ibid., 163.

*c Cap. X. Vers. 38, ad finem capituli, et cap. xi,
 27, 28.*

* Lauda. Lauda anima mea Dominum : laudabo
 Dominum in vita mea : alleluja.

Sacrificium. Munera accepta erunt. *Quere in Sancta
 Leocadia. fol.* 416.

Missæ. Adesto nunc precibus famulorum tuorum
 clementissimo Deus : in hac celebritate gloriose Mar-
 tyris tue Rufine : pro cujus invicto agone : tuis al-
 taribus sacrificiorum libamina offerimus : et laudes
 cum exultatione cantamus. Tua est enim gratia : non
 solum viros : sed etiam feminas per fidei confessio-
 nem miris victoriis emicare : atque subacta nature
 conditione : hostem religionis agone justicie evin-
 cere. Hujus ergo in laudibus festisque solemnibus :
 tuam clementiam flagitamus piissime Pater : ut adsit
 nobis in suffragium glorie ejus auxilium : perveniat-
 que nobis passio ejusdem ad veniam : que illam eter-
 nam comitatur ad gloriam.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Sacratissimam passionem Martyris
 tue Rufine : tempore recuso celebrantes eterne
 Deus : hujusmodi *f* sacrificiis libamina tuis a te con-
 secranda immolamus altaribus : invocantes clemen-
 tiam tuam : ut **345** hoc sacrificium per intercessio-
 nem beatissime Martyris tue Rufine : repropiciatio-
 nis nostre valeat coram te meritum obtinere. Atque
 ita pro nostris expiandis delictis : hujus libaminis
 ascendat oblatio : sicut Sancte tue Rufine per tole-
 rantiam passionis : precessit gloriosa vocatio. *ñ*.
 Amen.

Post nomina. Recensitis nominibus Sanctorum fi-
 deliumque viventium : ac defunctorum : tuam summe
 Pater clementiam flagitamus : ut qui Sanctis tuis pro
 laboribus prestas coronam : defunctis conferas sor-
 tem quietis fidelibus repromissam : nobis quoque
 pietatis tue donum tribuas eternorum. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Hec est fratres charissimi Ecclesie lex :
 et Christiani nominis forma : Deo atque hominibus
 pace conjungi : corde copulari. Pax sit in ore : pax
 sit in voluntate : pax sit in moribus : ac temporibus
 nostris. Ut dum per concordie vinculum unum su-
 mus : Martyris tue Rufine meritis justicie fructibus
 decoremur : et in compagem : connexionemque Chri-
 sti corporis maneamus. *ñ*. Amen.

Intatio. Dignum et justum est : vere equum et
 salutare est : nos tibi omnipotens Deus gratias agere :
 sacrificia spiritualia celebrare : per Dominum no-
 strum Jesum Christum filium tuum. Cujus ob amo-
 rem Martyr tua Rufina : tanto vigore certaminis
 claruit : ut oblata *s* secum sui referentia ad pale-
 stram mirabilis prelii prestantior reperta viris : in-
 victo agone consisteret : plus subjacens religioni :
 quam sexui. Imbecillitatem carnis exuperans con-

d Utique. Vulg., *quin imo.* In vetustis Codicibus
 Vercellensi, Veronensi et Brixiani, legitur : *Beati
 qui audiunt verbum Dei et custodiunt, omnis-
 is particulis quin imo aut similibus, et in fine particula illud.*

e Lauda. Ps. cxlv, 2.

f Sacrificiis. Lege Sacrificii.

s Secum sui referentia. Tolle ista, et lege : *Ut
 oblata ad palestram mirabilis prelii, etc.*

stantia mentis : cujus compar prelii ^a gloriosaque non dissimilis ^b Rufina Martyr pervenit ad premium passionis. Utrique pauperculo mundo : sed divites celo. Nihil habentes : sed omnia possidentes : gestantes in vasis scitilibus thesaurum non corruptibilium metallorum : sed celestium premiorum. Ex fragili quodam hujus vite usu supernas mercantes divitias : ad passionem veloces : ad tolerantiam fortes : stadium mundi congressisse : vires diaboli zelo fidei conciderunt. Non robore corporis : sed tue auxilio potestatis. ^c Infirmas quippe earum natura : illustres coronas adeptæ sunt : quia nec fragilitas femine accessit : nec virtus in dolore ^d devicit. Quarumcumque tanta extiterunt insignia laudis : ut eliso demonum ^e simulacro : te Deum clara voce predicarent mundo. Colendum te creatorem cunctiorum ostenderent : et redemptorem confessione mirabili adtestarentur. Sequipedes ^f Marie more comites extiterunt : contemnentes mundum et amantes Christum. Ille enim Apostolis denunciaverunt : Jesum ab inferis resurgentem : iste gentibus Christum in celis regnantem. Atque ita dum pari funguntur officio : pariter nunc ^g conlectantur regno et merito. Per ipsum cui merito omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus semper : et benedictus Dominus Deus omnipotens : quem providebant Sancte tue in suo conspectu : qui a dextris eis fuisti : ne unquam commoverentur. Te laudat indesinenter omnis exercitus Angelorum. Quia ipse es Dominus ac redemptor æternus.

Post pridie. Te omnipotens Deus petimus et rogamus : ut hanc oblationem : quam tibi fidei et humili devotione offerimus : suscipere digneris propicius : et nostre servitutis libamina : ipse tibi facias acceptabilia. ^h Ut accepta per ministerium Sancti Spiritus nobis sanctificata : tribuas postulationem nostre salutis : in odoremque suavitatis accipias.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Oremus Patrem dilectissimi : sicut Magister do-

^a *Gloriosaque.* Lege gloriaque.

^b *Rufina.* Plerumque *Justa* appellatur soror Rufinae.

^c *Infirmas.* Lege : *Infirmæ quippe natura illustres coronas adeptæ sunt.*

^d *Devicti.* Lege *est devicta.*

^e *Simulacro.* Simulacrum hoc Salambonis, seu Veneris Syrae aut Babylonice plangentis Adonidem fuisse, Acta harum virginum produnt. Lampridius, in Heliogabalo, cap. 7 : *Salambonem omni planctu et jactatione Syriaci cultus exhibuit, omen sibi faciens imminentes exitii.* Hesy chius (*In Lexico*) : Σαλαμβώ, ἡ Ἀρροῦτῆ παρά Βαβυλωνίως. *Salambo, Venus apud Babylonios.* De etymologia hujus vocis *Salambo*, consule, si lubet, Salsmasium : hoc autem simulacrum cum prope apothecam sacrarum virginum Justæ et Rufinae in terram delapsum conminutumque fuisset, eisdem præclara martyrii obundi occasionem præbuit.

^f *Marie.* Forte, *Mariarum.*

^g *Conlectantur.* Lege *collatantur.*

^h *Ut accepta.* Eadem oratio est in missa sanctæ Marcianæ (Pag. 340). Vide ibidem nota.

ⁱ *Domine.* Hæc eadem oratio in Breviario legitur ad matutinum officii sanctæ Rufinae, ex hac autem

A cuit. Amica et familiaris oratio est : Deum de suo rogare : ad aures ejus ascendere Christi orationem. Agnoscat Pater filii sui verba : dum preceum fundimus : qui habitat intus in pectore : ipse sit et in voce : et cum ipsum habeamus apud Patrem advocatum pro peccatis nostris : quando peccatores pro delictis nostris petimus : advocati verba proclamemus : clamantes : atque ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui Virginem suam Rufinam : casto sibi desponsavit amore : indissolubiler vos sibi per suam charitatem **346** adsociet. ñ. Amen. Quique in illam virginitalis contulit donum : conferat in vobis sue gratie complementum.

B ñ. Amen. Ut qui virginitate caretis : ex meritis virginis Rufinae potiamini gaudiis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. ⁱ Domine Jesu Christe : cui Virgo et Martyr Rufina : et integritate jungitur et sanguine sociatur : dum tibi et castimoniam vovit : et pro te sanguinem fudit : presta famulis supplicantibus : ut expiati a peccatis : tibi ita adhereamus : ne a te ulterius recedamus. ñ. Amen.

^C Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. ñ. *Chorus.* Deo gratias.

Virgine Virginis :

Omnia dicantur unius Virginis precipue. fol. 436.

Margarite Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis ut supra.

Præcedis Virginis :

Omnia dicantur unius Virginis. fol. et supra.

I IN FESTO SANCTE MARIE MAGDALENE.

Ad Missam. ^k *Officium.*

In omni opere suo dedit confessionem sanctam :

et ex aliis orationibus Breviarii, ac Missalis et Orationalis Gothici, apparet quantum a vero aberrant ii qui Justam et Rufinam, non virgines, sed matronas appellaverunt.

D ⁱ *In festo.* De sancta Maria Magdalene silent libri omnes liturgici antiqui, præter Missale et Breviarium nostrum. Silent Apographa vetusta Martyrologii Hieronymiani, et Gellonense Martyrologium. At sanctam Mariam Magdalenam die 22 Julii commemorant Martyrologia Bedæ, Adonis, Usuardi, etc., et antea Romanum Parvum. Græci quoque, in Menologio Basilii, et in Menæis, die 22 Julii eandem culunt. Si excipiantur ea quæ de sancta Maria Magdalene evangelistæ in Evangelii et in libro Actuum tradiderunt, pauca supersunt ad eam spectantia quæ certo constant. Incertum est an fuerit mulier illa peccatrix de qua sanctus Lucas in Evangelio (Cap VII, 37) an virgo fuerit, an vidua, an fuerit soror Marthæ et Lazari, an martyr obiit, an reliquiæ ejus Constantinopoli, an in Gallia habeantur. De quibus consule em. Baronium (*In Annal.*, ad ^lann.

^k *Officium.* Ecclesiastici. XLVII, 9. ÿ. Ps. IX, 2.

alleluja. Verbum glorie et in corde suo hymnum dixit : alleluja. *ŷ*. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua. *P.* Verbum. *ŷ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Verbum.

Oratio. Laudet te Domine lingua nostra : annuncians iustitias tuas. Et exaltem labia nostra preconia veritatis : ut non dissolvantur vaniloquio falsitatis. Sicque tibi confitendo remissis criminibus exultemus : ut in congregatione justorum sacro agmine decantantes : vite beate efficiamur heredes. *ŕ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ŕ*. Et cum.

Prophetia. Mulierem fortem. *Require in Sanctarum Juste et Rufine. fol. 341.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŕ*. Et cum spiritu.

Psallendo. *•* Confitebor tibi Domine in vasis psallorum : veritatem tuam psallam tibi in cythara Deus sancte Israel. *ŷ*. Sed et lingua mea annuntiabit iusticiam tuam : tota die laudem tuam. *P.* Psallam tibi in.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos
(*1^a Cap. X*).

Deo gratias.

Charissimi : hoc est verbum *•* filii Dei : quod predicamus : quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum : et in corde tuo credideris : quod Deus illum suscitavit a mortuis : salvus eris. Corde enim creditur ad iusticiam : oris autem confessio sit ad salutem. Dicit enim Scriptura. Omnis qui crediderit in eo : non confundetur. Non enim est distinctio inter Judeum et Grecum. Nam idem Dominus omnium : dives in omnibus : qui invocant illum. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini : salvus erit. *ŕ*. Amen.

Evangelium. Rogabat Jesum quidam phariseus. *Require in festo Sanctarum Juste et Rufine. fol. 342.*
Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŕ*. Et cum.

^d Lauda. Alleluja. *ŷ*. Deus meus es tu et confitebor tibi : Deus meus es tu et exaltabo te. *P.* Alleluja.

^e Sacrificium. Munera accepta erunt super altare meum : et domus orationis mee honorabitur : alleluja. *ŷ*. Letetur anima mea in Domino : induit enim me veste salutari : et tunica jocunditatis tanquam sponsus imposuit mihi mitram : ut sponsam deo-

an. 33), Sollerium (*Apud Bolland., tom. V Jul., a p. 187*), Tillemontium (*Tom. II, Hist. eccl., a pag. 28, et a pag. 471*), Natalem Alexandrum (*Hist. eccl., sæc. 1, diss. 17*), aliosque bene multos apud hos citatos. Græci aiunt sanctam Mariam Magdalenam Ephesi obiisse, e qua urbe corpus ejus Constantinopolim delatum fuit. A sæculo XII celebris erat cultus sanctæ Mariæ Magdalensæ Vezeliaci, in monasterio Burgundiæ ejus reliquæ illuc, ut aiebant, Hierosolymis translata fuerant. Eam sanctam Mariam Magdalenam, cujus reliquæ in Ecclesia fratrum Prædicatorum oppidi sancti Maximini, in Provincia, coluntur, sororem es-

ravit me ornamento : sicut terra que producit flores suos : et sicut paradus germina sua. *P.* Et domus orationis.

Missa. Domine Jesu Christe : qui ad agnitionem tui nominis Mariam Magdalenam ducere dignatus es : et eam a nexu criminum tua bonitate solvere voluisti. Concede nobis famulis tuis de tua misericordia confidentibus : ut tua pietate solita : et per ejus merita puro corde et mente devota : ad tui nominis confessionem pervenire mereamur inlesi. *ŕ*. Amen.

Alia Oratio. Christe Jesu qui mentes et corda purificas : conscientias nostras petimus **347** ab omni contagione peccati abstergas : ut impollutis labiis confessionem veram de te plebi prodere conemur : sicut beata Maria Magdalena nomen tuum confitendo : meruit ab omnibus vitiis expiari : ita nos indignos et per peccatum maculatos : dignos et purificatos ad te per confessionem jubeas gratissime pervenire. *ŕ*. Amen.

Post nomina. Oratio. O bone redemptor qui miserando parcis : et parcendo remittis : te diligentes ab omni periculo libera. Etiam fidei populo nomen tuum vere confitenti : et *†* Maria Magdalene festivitate congaudenti : peccatorum omnium remissionem plenariam concede. Et sicut dignatus es post lachrymarum rigationem Magdalenam ab omni sorde peccaminum emundare : ita nos purgatis membris : et vitiis extirpatis : consortes fieri facias tui regni celestis. *ŕ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Omnipotens et immense Deus : qui Mariæ Magdalene placatus confessione : ad te animam ejus accedere jussisti : in pace tu nos : et pia peccatorum confessione salva : et fraterne dilectionis unanimitate iustifica. Quo per Mariam Magdalenam et confessionis dono a vitiis emundemur : et pacis unitate tue visionis solacio potiamur. *ŕ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Pater : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Cujus nec fides necessitate sexus variatur : nec virtus teneritudine muliebrium artuum enervata dissolvitur. Invictum enim Ecclesie Catholice caput : ita suis membris subrogavit virtutis augmentum : ut non solum viros sui nominis testes : in certamine victores per patientiam redderet : verum etiam feminis triumphalem coronam per tolerantiam condonaret. Implacabilis quippe carnificis furor exquisita supplicia membris muliebribus admovebat : sed virilis in feminis virtus inlata cruciamenta tenebat. Nec enim

se Marthæ et Lazari perhibent. De qua plura vide apud Natalem Alexandrum (*Hist. eccl., sæc. 1, diss. 17, p. 2*).

^a Psallendo. Ps. LXX, 22. *ŷ*. *Ibid.*, 24.

^b Cap. X. Vers. 8-14.

^c Filii Dei. Vulg. et Græca, Primasius et Ambrosiaster, *fidei* legunt.

^d Lauda. Ps. cxvii, 28.

^e Sacrificium. Est cento e verbis Scripturæ et alienis consultus.

^f Maria. Lege *Mariæ*.

debut fremitum viri formidare tortoris : que intimo palacio mentis presenti fruebatur presidio Salvatoris : et que invicti Regis auxilio utebatur in corde : cruciatus fortiter vincebat in corpore. Sed in his omnibus Christus Dominus unigenitus tuus continuis laudibus est glorificandus : qui est ubique laudabilis : ubique mirabilis. Qui et Mariam Matrem inlibatam ab omni corruptione servavit : et Mariam Magdalenam sui nominis * fidelissimam testem in confessionem suscepit. Et sicut Mariam fecit Virginem permanere post partum : ita Mariam Magdalenam victricem fecit post transitum. Quem conlaudant omnes Angeli et Archangeli : ita dicentes. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui celestium non solum hymnum tibi vis offerri : sed meritum. Et sanctorum Angelorum tam votis uti : quam carmina admittere. Qui supernarum virtutum concentum in tua predicatione sumimus : etiam superioris vite affectu : ex correctione vivamus. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Precibus Confessoris tue Marie Magdalene omnipotens Deus : hoc tibi oblatum a nobis sacrificium suscipe : et tue benedictionis perlustratione. Ut dum ex his sumpserimus : quicquid in confessione poposcerit lingua : prelargiri dignetur tua miseratio consueta. *ñ.* Amen.

Ad orationem Dominicam. Deus qui beate Marie Magdalene penitentiam ita tibi placitam gratamque fecisti : ut non solum ei peccata dimitteres : sed etiam singulari tuo amore grata cordis ejus intima perlustrares : da nobis tue propiciationis abundantiam : ut ejus solennitate letemur : cujus precibus apud te peccatorum nostrorum maculis emundemur. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do-

* *Fidelissimam testem.* Gotho-Hispani est cultum sanctæ Mariæ Magdalene a Græcis accepisse videntur, tamen in officio Breviarii, et in hac missa, docent eam non aliam esse quam mulierem illam peccatricem de qua Luc. vii, 37; quam opinionem sanctus Gregorius Magnus (*Hom. 33 et 33 in Evang.*) clare tenet, ejusque auctoritate adeo commendaverat, ut in Hispania et Gallia sæculo vii tanquam minime dubia recepta fuerit, quod ex Chrodoberti Turonensis episcopi judicio de muliere adultera, in notis ad sanctum Leonem (*T. II, pag. 489, Edit. Quesn.*) edito, et ex hoc officio Gotho-Hispano, colligere licet, in quo tamen nullibi inveniunt Mariam Magdalenam sororem fuisse Lazari et Marthæ, eam autem aperte in oratione *post pridie* confessorem appellant, et in illatione tormenti pro fidei confessione passam esse ostendunt. Sane Modestus ille Hierosolymorum archiepiscopus (*Apud Photium, Bib. Cod. 275*) in homelia de myrophoris, seu de mulieribus ad sepulcrum Domini unguenta ferentibus, scribit in historia traditum esse Mariam Magdalenam virginem exstitisse, et martyrium subisse, atque in urbe Ephesi cursum vite apostolicum per martyrium confecisse.

^b *Sanctæ Christine.* Non una apud hagiologos sancta Christina virgo et martyr legitur. Kalendarium marmoreum Neapolitanum 15 Martii P. S. CHRISTINE signat, id est, *Passio sanctæ Christine* de qua eodem die Menæa Græcorum, Martyrologium Seberi,

A minus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus qui beatissimam Mariam Magdalenam se digne coram hominibus confiteri fecit : confiteatur et nos coram Patre suo : qui est in celis. *ñ.* Amen. Et qui in ore suo accepta sibi confessionis contulit cantica : ipse confessionem nostram remunerandam suscipiat. *ñ.* Amen. Ut exemplo beatissime Marie Magdalene contentis : confitendo et laudando nomen **348** Jesu Christi in seculum : participes ejus quam confessi sumus : mereamur esse in celo. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate. Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi, fol. B 267.*

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem Sanctæ Marie Magdalene tibi obtulimus : misericordie operemur in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tuo muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Apollinaris Episcopi et Martyris :

C Omnia dicantur unius Martyris Pontificis, folio 435.

In ^b sanctæ Christine Virginis et Martyris :

Ad Missam Officium.

Et omnia alia dicantur unius Virginis, fol. 456.

Missa. Plasmatores generis humani fratres charissimi Virginis filium : pro Virginibus deprecemur :

Menologium Sireti, et ex eo Martyrologium Romanum Baronii agunt, eam autem in Perside passam tradunt. Alia est Christina virgo et martyr, quam cum martyribus Lampsacensis 15 Maii refert Menologium Basilii ab em. Hannibale Albano editum, et alia quam idem Menologium die 30 Maii commemorat, simul cum Eusebio Charalampo aliisque martyribus passa; sed omnium celeberrima est sancta Christina illa quam Græci pariter et Latini die 24 Julii colunt. De qua Græci in laudato Menologio Basilii, Latini in vetustis Hieronymianis, in Romano Parvo, in Adonis, Bedæ genuino, Romano Baronii, aliisque passim Martyrologiis mentionem faciunt. Hanc Gotho-Hispani missa et officio proprio colunt. De patria ejus et loco martyrii ambigitur. Menologium Græcorum et Apographa Hieronymiana Christinam in civitate Tyro passam exhibent. Et Ado, ex Romano Parvo, 15 Kal. Aug., addit : *Apud Italiani in Tyro, quæ est circa lacum Vulsinum, natale sanctæ Christine virginis.* Et ex his Martyrologium antiquum Antiasiodorensis Ecclesiæ : 15 Kal. Aug., in Italia, civitate Tyro, quæ est circa lacum Vulsinum, natale sanctæ Christine virginis et martyris. Difficultatem auget quod nulla exstat probata memoria hujus civitatis Tyri ad lacum Vulsinum; quare non desunt qui, cum Græcis, putent sanctam hanc Christinam Tyri in Phœnicia martyrium fecisse, ejusque reliquias, in Italiam translatas, in oppidum aliquod juxta lacum Vulsinum collocatas fuisse. Ut

it:oque sexu contra carnis incentiva ^a luctan-
 abolus compungatur : ^b in stimulis clipeum sue
 opponat : ^c famule vero Christine precibus :
 in fidem passionis sue offerimus sacrificia :
 omnibus nobis ornamenta concedat. *ñ*.

Oratio. Deus qui Sanctam Martyrem tuam
 celesti igne succensam lumen omnibus
 proprii corporis voluisti imitabilem demon-
 Concede nobis : ut sicut illa superando spiri-
 nequiciarum bella nomini tuo claruit : ita et
 rictis vitiorum criminibus perfecta cordium
 tibi semper placere mereamur. *ñ*. Amen.

nomina. ^d Accipe venerabilis Martyr et Virgo
 ta : etsi indigni cultoris officia : tandem et
 lius populi precantis attende : ut que es de
 um tuorum remuneratione segura : sis etiam
 trorum criminum remissione sollicita. *ñ*.

icem. *Oratio.* Deus qui Virginum votis placati
 in martyrii oblatione letaris : dona nobis tibi
 quo placeris : ut sancte Martyris et Virginis
 istine consequamur auxilium : et tue propiti-
 arbitrio tales efficiamur in die iudicii : qua-
 delibatos protulisti. *ñ*. Amen.

icem. Equum et iustum est : dignum et iustum
 s tibi gratias agere Domine sancte Pater eter-
 dipotens Deus : per Jesum Christum filium
 omnium nostrum. Qui beatissimam Virginem
 frem suam Christinam : diversis certaminibus
 tom : celestibus muneribus cumulavit. Ar-
 quidem multis tormentis : sed corona ipsius
 margaritis ornatur in celis. Prestat ei divinus
 idaciam : quia ipsa victrix existit in pugna :
 eassorem Dei sententia mutatur : et devicto
 um Patre et Filio et Spiritu Sancto gloriatur.
 met ejus merces gloriosa in celestia regna :
 innumerabiles multitudines Sanctorum leta
 in gloria. Atque cum Angelis et Archangelis
 sant dicentes. Sanctus. Sanctus.

Sanctus. Deus qui nos celestium non solum
 tibi vis offerri : sed meritum : et sanctorum
 um tam vota petere : quam carmina admit-

bi, donec certiora proferantur, opinor sin-
 cristinam Italiam esse atque in civitate Thora
 i Velinum passam. Nam de oppido Thora ad
 elium posito exstat memoria antiqua ; quo
 crevit oppidum Pie de Iugo vulgo nuncupa-
 in Martyrologiis (ad diem 9 Julii, in civitate
 assi sunt Anatolia et Andifex) Tyro et Tyria
 ra legitur, et facile erat Velinum in Vulsinum
 re. De tempore martyrii sanctæ Christianæ
 ti constat.

tantes. Adde protegat.

stimulis. Forte, illius stimulis.

vula. Forte : Famulæ vero suæ Christianæ pre-
 oratus, per hæc. . . ornamenta castitatis con-

ipe. Plerumque ad altare Deus rogatur ut, in-
 itibus sanctis suis, nobis dona sua et benefi-
 edat ; aliquando tamen, etiam inter missarum

tere. Qui supernarum virtutum concentum in tua
 predicatione sumimus : et etiam superioris vite affe-
 ctum : fac ut ex correctione vivamus. Per Christum
 Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Hec igitur precepta servantes : ^f *Pro-*
 sancta munera nostre salutis offerimus : obsecrantes
 te clementissime omnipotens Deus : ut infundere
 digneris Spiritum tuum Sanctum super hæc libamina :
 ut fiat nobis legitima Eucharistia : in te filii que tui
 nomine : et Spiritus Sancti benedicta : in transforma-
 tione ejusdem corporis Domini nostri Jesu Christi filii
 tui edentibus nobis in vitam eternam regnumque
^g perpetuum. *ñ*. Amen

349 Ad orationem Dominicam.

B Deus a quo docente nos Spiritu paterno tuo San-
 cto : te nomine invocare presumimus : crea in nobis
 fidelium corda filiorum : ut promptam hereditatem
 mereamur ingredi : per devictam servitutem claman-
 tes e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Domi-
 nus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Respice Domine propicius hanc fami-
 liam tuam : ac sereni vultus illustratione : preces eo-
 rum suscipe : et hostias placatus adsume. *ñ*. Amen.
 Brachio tuo extento defende : et in gremio sancto
 Ecclesie fac permanere. *ñ*. Amen. Per misericordiam
 ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi Corpore. *Quere in Festo Cor-*
poris Christi. fol. 267.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Re-*
quire in Festo Sancte Marie Magdalene. folio prece-
denti.

In Festo Sancti Jacobi Apostoli.

Officium et omnia alia quere in Omnium Offerentium,
fol. 220.

In festo Beatissime Anne Matris Marie.

Omnia dicantur ut in festo Sancte Marie Magdalene,
fo. 342. Præter Evangelium : quod est. Simile est re-
gnum celorum decem virginibus. Quere fol. 43.

D solemnia, oratio directe ad sanctos dirigitur, itque ro-
 gantur ut vota nostra suscipiant, nobisque, quæ p-
 timus, Dei dona obtineant, quod in missis Latinis et in
 liturgiis Græcorum et Orientalium observare licet.

^e *Permanet.* Lege : *In celestibus regnis, et cum*
innumerabilibus multitudinibus sanctorum, etc.

^f *Sacrosancta.* Nimirum corpus et sanguinem Chri-
 sti, atque munera consecrata, et plene transformata.
 Non est necesse sæpius repetere Gallos, et Gotho-His-
 panos, imo et Romanos, omnesque Christianos, in
 suis liturgiis pro elementis consecratis orasse ; alibi
 etiam monui legitimam Eucharistiam Gotho-Hispanis
 et Gallis dictam esse, eam quæ et consecrata fuerat
 ad plenam transformationem elementorum, et insuper
 benedicta fuerat ad dona Spiritus sancti rite commu-
 nicantibus conferendum.

^g *Perpetuum.* Adde collatura potantibus.

In festo ^a Sancti ^b Christophori et comitum ejus.
Officium.

Dabo sanctis meis. *Quere in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 535.*

Oratio. Deus exaltatio et palma sanctorum : Christophori vel comitum ejus Martyrum tuorum : exaudi nos supplices tuos : et presta : ut quorum in tuo amore ^c reliquias veneramur : et ^d emolumenta recolimus : eorum meritis ab omnibus malis liberari : et conservari mereamur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Prophetia. Justorum anime in manu Dei sunt. *Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 428.*

^e *Psallendo.* Transivimus per ignem et aquam : et induxisti nos refrigerium. *ÿ.* Probasti nos Deus sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. *P.* Et induxisti.

Dicat presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli ^f ad Corinthios (I, 8 cap. II).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro : et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater

^a *Sancti Christophori.* Celeberrimum est nomen sancti Christophori apud hagiographos tam Occidentis quam Orientis Ecclesiarum. In Apographis Hieronymianis, Lucensi Florentinij, viii Kal. Aug. : *XPIS-TOFANI*; in Corbeiensi Dacherii, Christophori, ut in Missali nostro legitur. Bedæ in Martyrologio genuino, iv Kal. Maii, *nat. sancti Christophori* signatur ; quem Otobonianum, aliaque nonnulla Martyrologia sequuntur. Non unus apud Græcos colitur sanctus Christophorus ; hunc autem, sub Decio passum, in Menologio Basilii, die 9 Maii commemorant ; idem in Calendario marmoreo Neapolitano his signatur viii Maii cum Græcis : N. S. CRISTOFORI. *Natale sancti Christophori.* Et iterum 24 Julii : N. S. CHRISTOPHORI. *Natale sancti Christophori.* Gotho Hispani sanctum Christophorum missæ et proprio officio colunt, erant reliquæ ejus Toleti, erant et basilica et monasterium Cordubæ, quorum sanctus Eulogius (*In Mem. sancti, lib. II, cap. 4, 9*) mentionem facit. Acta sancti Christophori, quæ circumferuntur, vitiosa prorsus sunt, de quibus plura apud Bollandianos (*Tom. VI Julii, a pag. 25*). His itaque prætermisissis, in hærendum est iis quæ Gotho-Hispani in hymno Breviarii Mozarabum, et in nonnullis Breviarii et Missalis orationibus de sancto Christophoro tradunt. Fuit sanctus Christophorus gente barbarus, qui a conquistatoribus tironum a suis abstractus, et lectioni Romanæ inscriptus, plures commilitonum, cum ipse Christianus esset, ad fidem Christi perduxit, cum quibus et ipse baptizatus est. Sed cum linguam Romanam non calleret, a Deo obtinuit ut Latine loqueretur, quo charismate munitus, multos e militibus atque multos etiam e populo ad Christum convertit. Hæc imperante Philippo contigisse credibile est ; quo sublato, cum a Decio principe edicta persecutionis proposita fuissent, sanctus Christophorus se diu latere non posse sentiens, ecclesiam adiit, Deumque rogavit ut si martyrio dignum judicaverat, virgam quam manu tenebat (erat fortasse vitis) frondescere juberet. Annuit Christus, illico virga multa fronde repletur, et brevi postea Christophorus a militibus captus, tribunali Cæsaris Decii sistitur, fidem Christi audacter profitetur, quam ob causam, cum aliis decem, post multa tormenta, gladio punitur, sed antea Gelonicam et Aquiliam, pugione confossos, ad palmam præmiserat. Hæc in Missali et Breviario Mozarabum de sancto Christophoro traduntur, quibus apparet in persecutione

Domini nostri Jesu Christi : Pater misericordiarum : et Deus totius consolationis : qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : ut possimus et ipsi consolari eos : qui omni pressura sunt : per exhortationem : qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis : ita et per Christum abundet consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute : sive exhortamur pro vestra exhortatione : que operatur tolerantiam earundem passionum : quas et nos patimur : et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii passionum estis : sic eritis et consolationis. *ñ. Amen.*

Evangelium. Ecce ego mitto vos sicut oves. *Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 426.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. *ÿ.* Ambulabunt sancti gaudentes velut agni pleni pascue. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Omnes viri atque mulieres mente devota obtulerunt donaria : ut fierent opera que jussert Dominus per manus Moysi cunctis filiis Israel voluntarie : alleluja.

Missa. Adest Christe reducto anni circulo : votivos clamare plebis conventus ad eximit sanctissimi Christi Decii, forte anno 250, passum esse. In Mœsia martyrium fecisse credibile est, a Decio Augusto, aut certe a Decio Cæsare, ob Christi fidem, morti traditus.

^b *Christophori.* Lege *intercessione Christophori, etc.*
^c *Reliquias.* Erant Toleti reliquæ sancti Christophori. Tammaius de Salazar (*Martyrol. Hisp., Tom. IV, pag. 213*).

^d *Emolumenta.* Beneficia. Præclare ad rem præsentem Theodoretus (*De Curat. Græc. affectionum, cap. 8*), de gloria martyrum agens : *Et anima quidem beatorum martyrum in cælesti nunc patria vitam agunt, angelorum choris intersitæ ; eorum vero corpora, non singula quidem singulis monumentis condantur, sed civi ates, oppida, paganique conventus hæc inter se partiti, laborantibus animis, ac ægrotis corporibus salutares eos confieri non cessant... sectis itaque eorum corporibus, integra tamen vis et gratia perseverat. tenuesque ac tantillæ reliquæ parem habent virtutem toti martyri nullas in partes dissecto ; gratia enim quæ pollens vigensque persistit petentibus dona distribuit, fidei supplicantium liberalitatem suam commensa.* Eodem argumento sanctus Gregorius Nazianzenus (*Carm. iam. 18*) paganos urget, inde probans veritatem religionis Christianæ, et Christi Dei nostri potentiam, qui tantam virtutem iis dedit qui fidei causa supplicia et mortem passi sunt, ut non tantum integra eorum corpora, sed minimæ etiam eorum reliquæ, dæmones fugarent morbosque depellerent, tantumque valerent exiguæ reliquæ quantum integrum corpus ; nam, inquit : *Exiguus pulvis, vel ossium particula, aut paululum comæ, vestivæ, aut sanguinis sparsi notæ, parem vim habent integro martyri.* Cæterum in Oriente martyrum corpora in frusta secari, et per Ecclesias dividi, citius cæpta sunt quam in Occidente ; tamen hujus contrariæ disciplinæ eadem ratio fuit, scilicet Ecclesiarum erga martyres suos cultus et veneratio ne minueretur, in Occidente corpora intacta servabant ; in Oriente autem, ut eorundem veneratio latius propagaretur, corpora martyrum in particulas secabant, qui mos paulatim etiam in Occidente receptus est.

^e *Psallendo.* Ps. LXX, 12. *ÿ.* Ibid., 10, 11.

^f *Ad Corinthios : I Cor. ad Corinthios II, cap. I.*

^g *Cap. II. Vers. 3-8.*

^h *Sacrificium.* Ex Exod. xxv, 21.

stophori tui Martyris ^a collectus inclitum festum. Te rerum omnium mirabilium conditorem : cernuo poscentes affectu : ut perspicuo illo claritatis tue lumine mereamur inlustrari : per quod possit plebs tua caligine ignorantie carere : et sedero divino lustrata munere. In eo enim quod omnipotens cuncta ex nihilo creas : mirificus reperitis : ^b et dum ipsam creaturam variis dispositionum functionibus conspici prebes : miranda mirabiliter patras. Sed dum undique agnoscendum te verum Deum : per Catholice Fidei rudimenta : in una copulando jungis ecclesia : hec nos eminentiora mirabilibus misericordie **350** prospicimus referta muneribus. Dum enim predictum hunc Martyrem ^c aliene gentis lustratum fide : robustum mente invictum : efficit passione : spei nostre digna prebe subsidia gratie. ^d Quia per alios in aliis dona largiris : et in alios prebes unde aliorum indigentiam reples. Unde acclives quesumus : ut hujus gloriose palestre tuis presidii tui : ea que vanitati seculi dedita manent evellamus a mente : et victores maneamus conculcantes aereas potestates. Te pro nobis pugnante : et semper in nobis vincente. Sicque precepta tua impleamus solerter : ut fructum tibi beneplacitum exhibentes : dextere tue mereamur sine fine esse participes. *ñ* . Amen.

Acta Oratio. Hec est Domine Deus noster devota plebs : votive mentis annue votis : devotum munus exhibendo convenit : frui desiderans tui gloriosi Martyris Christophori presidio : quem dignum tua agnoscit munere : munificum gratia. Ille etenim iste est Christophorus : quem seva mundi hujus crudelium principum tela ^e a proprio gentis solo ^f expulit : sibi subdere ^g conaverat : letabunda magno illo dispensationis tue munere ignara. Que hunc ad se velut captum traherat : a quo postmodum se expulsiatam et ^h rubore proprio evacuatam cernebat. Suscepit eum tanquam per capturam humiliorem : quem post paululum contra se reperit fortiozem. Captus namque : captorem suum vicit : et velut captum ex-

^a *Collectus.* Lege *collectæ*.

^b *Et dum.* Forte, *sed dum* (fatemur) *undique agnoscendum te verum Deum*, qui *per Catholice fidei rudimenta in una copulando nos jungis Ecclesie*, hanc eminentioribus mirabilibus misericordie luce perspicimus refertam muneribus, dum enim, etc.

^c *Aliene gentis.* Scilicet gentis quæ imperio Romano subdita non erat. Infra, *orat. ad pacem*, dicitur *alienæ gentis et fidei*, quo loco *fides* pro Sacramento militari accipitur; unde et *mutare fidem* dicuntur ii qui contra eos pugnant quibus antea militaverant. Sanctus Christophorus, in hymno Breviarii Mozarabum, describitur *elegans statura, mente elegantior, visu fulgens, corde vibrans et capillis rutilans*; quibus indicia, certe non Syrus aliquis, aut Palæstinus, sed Germanus, Gothus, aut Sarmata dignoscitur. In vulgatis Actis sanctus Christophorus gente *Cananæus*, atque etiam *Cynocephalus* fuisse traditur (*Boiland., t. V Jul., ad diem 25*). Num forte sanctus Christophorus fuit gente Caninefas? Certe in Palæstina, a pluribus sæculis ante principatum Decii, oblitteratum fuerat Cananæorum nomen, et gens Cynocephala nulla nunquam existit; at Caninefatum haud ignota natio erat, ex ea gente alæ et cohortes Romanis militabant, nec alienum fuit ab ingenio nugatorum illorum qui Acta illa fictitia sancti Christophori con-

poliavit : cui paulo ante subditus mansit. Vere in omnibus se tibi Christe Domine imitabilem prebuit : qui gratiam nobis sortiri promeruit. Ex sacro etenim lavacro tinctus Christophorus est appellatus : quia Christum indutus : et Christi gratia jam refertus : Christi virtute firmatus : ut Christi etiam exemplo existeret gloriosus. Ut quia princeps hujus mundi diabolus : dum a paradiso subtractum genus humanum per carnis inlecebram gloriabatur subjectum : sibi nequiter copulare suo dominatui deputatum : velut victo dominans retineret : advenientem quoque pro redemptione ⁱ generis nostri : humanitate vestitum cerneret : velut ceterum genus humanum suo conabatur dominio mancipare : a quo captus et elisus omnem fidelium amisit cetum. Sic et Christophorus Christi virtute munitus : Decim Cesare a militibus suis expoliatum : et a plebium agmine reddidit depopulatum. Hic Domine Martyr tuus a te et fide inluminatus : et nomine sublimatus : sit nobis patronus assiduus : sit defensor fortissimus. Et sic nos suo suffragio separet a mundi contagio : ut tibi copulando societ in regno superno. *ñ* . Amen.

Post nomina. Nominis tui Christe gratia preclarum militem tuum Christophorum munificans : et ejusdem nominis virtute ditatum locupletas. Cum tibi per eum multitudinem fidelium adregas populorum : quos dignos martyrii nomine consecratos in perpetua exultatione suscipis gloriosos. Proinde quesumus te Domine Deus noster : ut ^j gratia nominis tui in qua signati sumus : inviolabiliter illam usque ad nostrum obitum conservemus. Ut gratia nobis succedente pro gratia : et fidem tibi inlibatam exhibeamus dum vivimus : et vite eterne premia capiamus post transitum. Sic etiam quesumus Domine predicto Martyre tuo suffragante : concessa sit requies fidelibus defunctis : ut mutata sorte tristium mansionum : celesti perfruantur societate justorum. *ñ* . Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei filii : qui ^k stigmate passionis tue præclaro munere dilatando : diversa sarcinarunt Caninefatem in *caninam faciem* deformare ; atque inde sanctum Christophorum Cynocephalum, monstrum dicere, qualis flagitur latrator Anubis.

^d *Quia.* Forte, *qui*.

^e *A proprio.* Breviarium Mozarabum, in capitulo ad vespas, habet sanctum Christophorum *alienigena a gente abstractum esse, ut belligerator efficeretur fortissimus*. Scilicet a conquistatoribus, cum aliis tironibus, a patria et parentibus longe abactus fuit, hinc etiam in hoc officio *captus* dicitur; non quod fuerit conditionis servilis, sed quia tiro, cum eligitur, *miles capi* dicitur. Conquistatores etiam solebant tirones vincire ne fugerent, quod sancto Martino Turoneusi contigit; ille enim *cum esset quindecim annorum, a conquistatore raptus a suis, et catenatus, sacramenti militarium implicatus est*, ut Sulpicius Severus prodidit (*Vit. S. Mart., c. 2*).

^f *Expulit.* Lege *expulerunt*, nisi forte *tela* singulari numero pro *fraude* accipiat.

^g *Converat.* Lege *conata fuerant*.

^h *Rubore.* Forte, *robore*.

ⁱ *Generis nostri.* Adde : *Dei Filium humanitate vestitum cum cerneret*, etc.

^j *Gratia.* Lege *gratium*.

^k *Stigmate.* Lege *stigmata*.

nationum genera unitati ecclesie tue consocias adgregando. Inter quos beatum Christophorum aliene gentis et fidei : tui gratia ditas : et nominis gloria decoras : et passionis ornamento glorificas : fac nos quesumus ita unitati sancte Ecclesie conjunctos existere : ut nunquam ab ejus discedamus societate. Sed sic charitatis tue munere in ea perpetim conligemur : ut fide et opere tibi placere in perpetuum mereamur.

Inlatio. Dignum et justum est : vere Domine equum et congruum est : te Dominum Deum nostrum fontem eterne beatitudinis : et indeficientem gloriam sempiterni muneris conlaudare. Qui tanto luminis dono lustrati hunc mundum : expellendo a cordibus fidelium principem tenebrarum : et largiendo credentibus charismata gratiarum. Ad quod nomen non solum eos vocas qui humane conditionis integram retinent formam : sed etiam illos attrahis : **351** qui potentiorum more ^a dissimiles extant ab humana conditione. Cum enim misericordie tue munus non possit lege constringi : qui sicut inenarrabilis gloria immanis potentia preclarus gratia inextimabilis misericordia. Omnibus enim prestas quod tibi indeficienter extat : et digna prebes indignis : cum ipse largiendo non angustaris. Qui sanctum hunc Martyrem tuum Christophorum et corporali ostensione ^b terribilem : et gratia muneris eminentem : et gloria nominis tui demonstras potentem. Cujus initium fidelis miraculis cepit ut primum incognite lingue loquelam acciperet : ut reserato vinculo oris promeret aliis eloquia predicationis. Tu enim Domine in hoc Martyre tuo hanc gratiam ostendisti virtutis : qui primum per sapientiam os mutorum aperuisti : et linguas infantium disertas fecisti. Sicque post hoc munus : duplici eum locupletas dono : dum militum ad se agmine intro-misso et ^c corpora cibo : et corda pascit eloquio. Adgreditur dehinc numero fultus comite Cesarem : ^d et insuper cibi omentis erectum mortali gloria circumdatum : et nimio superbie culmine elevatum. ^e Quem ita suo almitico terruit aspectu : ut properaret cadere de solio suo. Vere Christicolam intuens magnum : cujus vultu territus : in se confusus extiterat inimicus. Exequitur post hec crudelis officia tormentorum : in quo se semper aspiciens : prius defecit mente : quam jussione. Et herens lingua gutturi :

^a *Dissimiles.* Hoc est, qui non modo gentes quae civiliter vivunt, sed barbaras etiam nationes, quae humanitatem exuisse videntur, ad fidem vocas.

^b *Terribilem.* Apoge ista, aliaque similia, ex vitiatas Actis interpolata. Sanctus Christophorus non fuit monstrum aliquod, neque corpore fuit immanis et vastus. Imo fuit decorus, et elegans corpore, ut in hymno Gotho-Hispani officii legitur.

^c *Corpora cibo.* Sanctus, ut contubernales suos demereretur, peculiari cura illis cibos in castris praeparabat.

^d *Et insuper.* Locus mendosus; forte, in *superbi throni ornamentis erectum.*

^e *Quem ita.* Et haec interpolata.

^f *Ut per carnem.* Et haec e vitiatas Actis interpolata supponunt Aquilinam et Galonicam mulieres meretrices fuisse, quas, ut habent Acta apud Suriom, ad sanctum Christophorum sollicitandum miserunt, casque aiunt ejus opera ad Christum conversas marty-

A sensusque mentis turbato : omnis ejus jussio cassatur in disposito. Frustratur denique crudelitate penarum magistri sui diaboli, verum exquirat laqueum ^f ut per carnis delectamenta deciperet animam sanctam. Et in hoc sibi concessa speravit frui victoria : si iulicis eum motibus traheret ad luxuriam. Sed quid agit : qui inaniter laborat : cui iniquitas procuratur ? Cum et sua perniciose dispositione foret evacuatus : et eas quas ad decipiendum preparaverat : per martyrii gratiam preparaverat laureandas. Jamque post hec Sanctus Martyr : et militum sibi copulavit sodalitatem ^g et reliqua fidelium multitudine cruore martyrii purpurata : celorum Domino premisit in aula. Cum quibus ipse post consummatam gloriam passionis : inseparabili Trinitati et sempiternae divinitati : B glorie hymnum dulci modulatione depromit : ita fideliter dicens. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus noster : qui ex omnibus gentibus gloriosam assumis Ecclesiam : que tue passionis et resurrectionis gloriam : et augmentum capit per fidem : et glorie suscipit retributionem : cum tibi indesinenter beneplacitam exhibeat operationem. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Preclaro Christe illo tue majestatis instructi oraculo : quem nos usque ad diem secundi adventus tui semper tue passionis : que est gloria nostre redemptionis : memorare jussisti. Ut hec nos commemoratio tibi faceret manere connexos : et a prave actionis nexibus absolutos. Obteatu Martyris tui Christophori fac nos sequaces esse tue gloriosissime passionis : ut repleti gratia Spiritus Sancti : carnem subjiciamus anime : et animam tibi. Ut purificato cordis receptaculo : sumamus precium nostre redemptionis : et ob hoc te sequamur ad gloriam resurrectionis.

ñ . Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Eximio emittente munere immensa tua pietas eminent Christe : in quo sepe indignis dona largiris : dum et prevenis misericordia volentes : et provehis laureandos in celis. Qui Sanctum tuum Christophorum Martyrem : dum juxta quod in omnibus consueta species manet : ^b dissimilis extat : repositionem

rium subfuisse ; sed Galonica et Aquilina erant milites, commanipulantes sancti Christophori, qui, ob fidem Christi, pugione ante alios confossi, ad palmam pervenerunt, ut aperte in hymno Breviarii legitur :

Aquilinam tunc detnde, sanctumque Galonicam
Vehementer pennis actum savienter dedicat.
Pugione consecravit memoratos milites.

Pluraque autem nomina propria virorum apud Gothos et Saxones antiquos in a desinebant, cujus rei ignorantia eos quoque decipit qui Sauniam et Fretelam, ad quos epist. 106 (*Edit. Veron.*) sanctus Hieronymus scribit, sacras Virgines fuisse opinati sunt.

^g *Et reliqua.* Lege et reliquam.... multitudinem... purpuratam.... premisit in aulam.

^b *Dissimilis.* Haec etiam alludunt ad faciem caninam quam Acta vitiatas sancto Christophoro tribuunt.

tanto fidei cremasti ardore : ut tuo fretum munere : A et inimicis eum ostenderis in terrore : et victorem illum feceris in passionis agone. Prebe nobis quesumus similem te sequendo obtinere amorem. Ut qui nostro ex merito indigni sumus servi vocari : ejus suffragio te Patrem mereamur adoptivum habere : ut libera voce semper ad te clamemus e terris. Pater noster.

352 *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : a quo cuncta constat esse creata : faciat vos in beneplacito sibi manere opere. *ñ.* Amen. Ut qui beatum Christophorum gratia sua prestat locupletem esse : faciat vos ejus meritis sibi placabiles existere. *ñ.* Amen. Ut sicut per ejus magnum certamen sibi adgregavit multitudinem Sanctorum : ita ejus suffragio dignetur vestra abolere omnia contagia peccatorum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in Festo Corporis Christi. fol. 267.*

Oratio. Domine Deus omnipotens qui convertis ignorantes : et reducis ad viam veritatis de errore in scientiam : et commutas fera in humana : presta misericordiam omnibus invocantibus nomen beatorum Christophori Martyris tui atque comitum ejus : ut non tantam ab angustiis et tribulationibus hujus seculi eruantur : sed ab illo loco in quo requies est amara : et sempiternus dolor inhabitat. *ñ.* Amen. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : qui tecum et cum Spiritu Sancto unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus eum pace. *ñ.* *Chorus.* Deo gratias.

In natale Sanctorum septem Dormientium :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In natale Sanctorum Nazarii : Celsi : et Pantaleonis :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. ut supra.

In festo a Sancti Felicis Martyris.

Ad Missam Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Quere in communi unius Martyris. fol. 421.*

Oratio. Deus cujus honor sanctitas est : quem di-

^a *Sancti Felicis.* De sancto Felice celebri martyre Gerundensi Prudentius (*Hym. 4 de cor.*) canit :

Parva Felicis decus exhibebit
Artibus sacris locuples Gerunda.

De eodem sanctus Eulogius (*Mem. sanct. l. 1*), sanctus Gregorius Turonensis (*De Glor. Mart. l. 1, c. 92*), meminerunt. De eodem J. Tamaius (*Martyrol. Hisp. t. IV, p. 332*) et Sollerius (*Apud Bolland. t. 1 August., pag. 22*) satis fuisse agunt. Acta ejus ex Miss. Codice Moissacensi (*Apud Bolland., t. 1 Aug. pag. 26*) edita sunt. Tamaius (*in Martyrol. Hisp., t. IV, p. 333*) breviora dedit ex *vetusto Legendario Hispanensi*. Apud Hispanos non uno die colebatur sanctus Felix ; nam in Missali Mozarabum 17 Kal. Augusti missa propria, in Breviario Mozarabum pr. Nonas

ligere salus est : et amare perfectio : inlabere in cordibus nostris : et da in omni Ecclesia tua Martyris tui Felicis lucere vestigia. Ut te regente omnium gressus : ea nos via perducet ad vitam : que beatissimum Martyrem tuum extulit ad coronam. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Profetia. Beatus vir qui non est lapsus verbo. *Quere in communi unius Martyris. 421.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

^b *Psallendo.* Exurge Domine et intende iudicio meo Deus meus : et Dominus meus in causam meam. *ÿ.* Effunde frameam : et conlude adversus eos qui me persequuntur : dic anime mee : salus tua ego sum. *P.* Deus meus.

Dicat Presbiter. Silentium facite. *Epistola.* Confortare in gratia que est in Christo Jesu *Evangelium.* Una dierum Dominus etc. *Quere in com. unius Martyris. fol. 423.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu. *Lauda.* Alleluja. *ÿ.* Beatus homo. *Sacrificium.* Fulgebis justus. *Quere in com. unius Martyris. fol. 422.*

Missa. Omni cura : omni studio : omnique devotione fratres charissimi diem hunc : quem beatissimus Felix effusione sanguinis sui pro Christi nomine felici martyrio consecravit : divinis officiis celebremus. Qui Salvatoris nostri precepta custodiens : dum studio secularium litterarum Cesarea degeret : perfectus in legem Domini Sanctam Hierusalem Felix intravit. Et quod in ista de ambitione humane institutionis amisit : in illa Angelorum societatem divina contemplatione promeruit. In ista reliquit temporalem ac perituram stulticie sapientiam : in illa adquisivit eternam in Deo manentem veram sapientiam. Hujus igitur presidio Deum communi prece poscamus : ut qui illum ditavit virtutibus : nobis per eum suis dignetur suffragare muneribus. *ñ.* Amen.

Alia Oratio. Deus qui beatissimum Felicem Martyrem tuum : ita Sancti Spiritus calore inflammasti : ut contemptu rerum presentium : te sequeretur : et promissionis tue donis celestibus ditaretur. Qui in ^c genitili solo tepescente persecutionis flamma : dum miles tuus in quo pro tuo nomine certaretur : inquireret : et inextardescentem declinare a civitate in civitatem sciret : **353** zelo tui amoris armatus :

Augusti, officio proprio gaudet ; at in Orationali Gothico (*Pag. 127*) titulus legitur : *Incipiunt orationes in diem sancti Felicis, ad vesperum completuria, Kal. Aug., et sane Kalendis Augusti commemoratur in Martyrologiis Hieronymianis vetustioribus et in Martyrologiis Adonis, Flori, Usuardi, Notheri, et Romano Baronii.* Porro hic sanctus Felix distinguendus est ab alio sancto Felice martyre Gerundensi, qui die 18 Martii colitur, quique, ut ferunt, diaconus fuit sancti Narcissi episcopi.

^b *Psallendo.* Ps. xxxiv, 23. *ÿ.* Ibid., 3.

^c *Genitili solo.* Erat enim sanctus Felix natione Afer, qui cum in Hispaniam venisset ut sanguinem pro Christo funderet (*S. Eulog., Mem. sanct. l. 1*) capiens Gerundæ, initio persecutionis, inter primos saviuum Daciaui expertus est.

non ad ostium se elegit abscondere : sed in acie ubi certamen ageretur immittere. His itaque patrie cedens ponti freta transcurrens : te qui ubique totus es querens : Gerundam usque pervenit. In qua ut bonus negociator preciosam margaritam : quam distractis omnibus comparaverat : cunctis fidelibus preponebat. Per quam et fortes in fide construeret : et dubios fidei fideliter reformaret. Non formidando de presentibus penis : sed properando congaudens premiis de eternis. Unde precamur te omnipotens Deus : ut ejus suffragio nos tuearis de celis : cujus martyrium cultu tuo celebramus de terris. *ñ* . Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui auctor felicitatis eterne es : Felicis Sancti tui obtentu serenus recepta offerentis populi votum : et cunctis tribue remedium postulatum. Sicque per illum pius opitulatur assiste precibus nostris : ut defunctorum spiritus beatorum consortiis consolers. Quo illo interveniente feliciter vivamus in seculo : qui nomine Felix et merito : felici est pro te consecratus martyrio. *ñ* . Amen.

Ad pacem. Oratio. Jesu Dei filii : qui felices animas beatorum in celestem Hierusalem feliciter locans : felices eos qui in ejus pace gaudent divina auctoritatis sententia prolata denuncias. Fac nos feliciter Felicis tui merito in ipsius superne Hierusalem perenni felicitate letari : atque illius de die in diem desideriis renovari : et sicut hujus civitatis avidus negociator hic Sanctissimus extitit Felix : qui probitate morum potissimus : et patria exul et rebus tumentis seculi sapientiam deserturus : celestes accumulans fructus : ad illam conscendit cum his que adquisierat coronatus : ita quoque nos te opitulante strenui negociatores in hac vita pacis et charitatis effecti : sic omnia que gerimus in tua et proximi dilectione agamus : ut dignum conquestum huic sancte patrie corouaturi post nostrum transitum deportemus.

ñ . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : satis nobis conveniens : tibi que dignum est vere : ut gratias referamus tua creatura : tue majestati Domine omnipotens sempiternae Deus per Jesum Christum filium tuum : si tamen fueris dignatus inspirare : quas tibi posimus grates persolvere. Nam nihil tibi dignum servitutis est nostre : nisi quod dignum effici possit dederis ipse. Unde cum in Sanctis tuis cernimus mirabilem te : mirabilia conspiciamus a Sanctis fieri per te. ^a Tu es enim qui facis mirabilia solus. Quis enim reticeat laudes tuas ? quas nec intellectu colligere : nec lin-

^a Tu es enim. Hoc loco quæ ad laudem sancti Felicis pertinent congeruntur. A Gerundeusibus doctor et apostolus appellatur : incertum tamen est an monachus, an clericus fuerit. In Actis apud Joannem Tamaum sancti Cucufatis frater nuncupatur; hoc loco tamen de ejus cum sancto Cucufate consanguinitate, et familiaritate cum sancta Eulalla Barcinonensi prorsus siletur. Videtur sanctus Felix fuisse homo laicus; qui, mercaturæ faciendæ prætextu, Christianis subveniebat, et Christi doctrinam spargebat. Sanctus Eulogius (*Mem. sanct., lib. 1*) de sancto Felice scribit : *Felicissimus martyr Felix, cum fidei relatu persecutionem Catholicorum quæ apud Gerundam, Hispaniæ urbem, confinem Galliarum, gerebatur comperiret, cr: de-*

gua possumus dicere : et tamen obstestatione tui compellimur non reticere. Tu enim Felici tuo felicitatem conferens : primum Christi tui enim agnitione illustrem : dehinc lavacri unda prestantem. Post hæc laudabilis vite moderamen continentem : postremo martyrii fecisti congressione ammirabilem. Cunctis similiter insinuans posse te impertiri : si similiter cuncti gratie tue vellent adherere. Aut si certa omnium merita : dispensatione tua per distributionem numerum : et multimoda actione sua : non ostenderes a semetipais discreta. Quid sunt enim bona merita nostra : nisi dona tua ? Et ideo benedicimus te : gratias agimus tibi : magnificamus et conlaudamus te. Creasti enim omnia bonitate : redemisti miseratione : amas benignitate. Et cum in omnia opera tua : ab operibus tuis intelligaris omnipotens : minus de te profertur : quam sentitur : et plus est procul dubio : quam sentiatur. Quid enim dignum loquetur caro de spiritu ? natura lutea de opifice suo ? mortalis de vita ? temporalis de eterno ? homo de Deo ? sed quoniam in contemplatione tua deficit : non modo viciata : sed etiam illa superna et purgata creatura : nihil conducibilius nobis esse credimus : si in hac festivitatem Martyris tui Felicis : felicitate Felix : et nomine : redempti unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi sanguine : votum nostrarum precum cum supernis virtutibus noveno numero consecratis : nos oves pascue tue recepti in denarium : ut continuemus clamantes : et dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

354 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere gloriosus es et ammirabilis Deus Pater omnipotens. Qui beatissimum Martyrem tuum Felicem : ita magisterio fecisti evangelice predicationis instructum : ut dum relicta patria : exul te luminum Patrem quereret : ut non oblecta modio : sed super candelabrum lucerna fidei cunctis in Ecclesia perlucet : sevientem fidei persecutorem inimicum ^b non quesitus aufugit : sed querens cum quo certaret invenit. Qui cum ^c comprehensores cruentis tribunalibus ob confessionem tui nominis ^d sisteret : et primum lenocinatione sermonum Sanctum tuum suasionibus inimici inlecebrare tentarent : pectus quod tu sera gratie tue firmaveras tunc reserare non valuerunt inimici. Ingerit itaque insaciata crudelitas imi squallorem carceris ferri pondera. Inedie tabem : flagellorum sulcæm unguarum lacerationem : maris naufragia : totaque perversitate mentis terrere militem tuum attentat. Sed tu adjutor fortis : dum in omnibus facis victorem Martyrem

literque Ecclesiam Dei ibidem a paganis infestari cognosceret, extemplo, litteraturæ liberalis studium derelinquens, quod in Cæsareæ Mauritaniae positus excolebat, præpeti navigatione, æquore transmissio, prædictum oppidum adiit, ibique martyrium, quod patrie sue deerat, devotus Christi miles triumphabiliter consummavit.

^b Non quesitus aufugit. Forte, quesitus non aufugit. Certe sanctus Eulogius enumerat Felicem hunc inter eos martyres qui sponte se obtulerunt et cruciati sunt.

^c Comprhensores. Lege comprehensus.

^d Sisteret. Lege sisteretur.

tuum : deficientibus penis : fatetur se etiam adversarius victum. Ut sentiret se divino iudicio penis subditum : qui vanis superstitionibus deditus cogebat tormentis subditi ~~Martyrum~~ ~~sancti~~ ~~interfici~~ ~~jubet~~ : carcere traxerunt : sed Felix triumphator Dominum Deum confessus in terris : felicem animam triumphantibus Angelis premisit in celis. Christo Domino Redemptori nostro.

Post pridie. Oratio. Unigenite Deus noster : qui pro beatissimi militis tui Felicis fide remuneraturus aspiens : non eum solo deseris : non etiam pelago. Cum divinitatis tue auxilio ubique munitus : et in terra consistens : adversarium conterit verbis : et mari adgrediens fluidas suis submittit undas vestigiis. Quosumus : ut hujus Martyris mollitus suffragio : vitam nostram eluens : ceno eruas a profundo : conferendo sanctificationem oblati : et perpetuam benedictionem sumpturis : quo te Dominum nostrum et corde et labiis perenniter confiteamur mundissimis : quem idem Martyr Angelis immixtus conlaudavit vocibus suis. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Omnipotens Domine : qui es auctor felicitatis eterne : impetrante quesumus Sancto tuo Felice : squalorem a nobis nostre infelicitatis absterge : ut apud te in eternum cum ipso feliciter gaudeamus : cujus congaudentes felicitati : festa hodie solennia celebramus : proclamantes e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Felices vos Dominus Martyris sui Felicis intercessione efficiat : et omnia mala a vobis depellat. *ñ. Amen.* Presentem vitam feliciter agere concedat : ac vobis benedictione perpetua benedicat. *ñ. Amen.* Nullum ex vobis infelicem esse permittat : sed felicibus vobis feliciter semper occurrat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

*Justi et Pastoris. Justus et Pastor, fratres Complutenses, cum tenera adhuc ætate litterarum elementis imbuerentur, audientes Dacianum Complutum ad Christianos puniendos venisse, projectis in ludo elementario tabulis ad tribunal præsidis recto contenderunt, et se fidem legemque Christi amplexos, deos vanos non adorare, ultro professi sunt; quam ob causam statim cæsi, mox extra urbem ducti decollantur. Corpora martyrum, ut ceciderant, ab invicem sejuncta, fideles in eodem campo sepelierunt, ubi per annos supra octoginta, hamo et longa temporis oblivione obruta, sine cultu jacuerunt, donec Asturius, episcopus Toletanus, divina revelatione commoitus, diligenter quæsitâ tandem detexit (*S. Ildeph., in addit. ad libr. S. Isid. de Vir. Illustr.*). Asturius autem sacra pignora in iisdem tumulis reposuit in quibus invenerat, ratus nullum locum condendis eorum reliquiis martyribus acceptiorem fore illo ipso quem cruora suo olim consacraverant. Basilicam itaque erexit, et in ea binas Deo aras constituit, quarum una Justi, altera Pastoris, corpus tegebatur; exinde locus iste crebris atque ingentibus miraculis, Deo operante, clarescere cepit, cultusque Justi et Pastoris per omnem Hispaniam vicinasque regiones late diffusus est.

Com. Refecti Christi corpore. Require in festo Corporis Christi. fol. 267.

Oratio. Presta nobis omnipotens Deus beatissimi tui Felicis assiduum patrocinium : ut ejus quoque procerum atque meritorum exemplum. Ut sentientes impensissime suffragantem : æquamur fortissime preliantem. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi : perficamur cum pace. *ñ. Deo gratias.*

In festo Sanctorum Simplicii : Faustini : et Beatricis : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In festo Sancte Marthe hospite Christi : Omnia dicantur unius virginis. fol. 436.

In festo Sanctorum Abdon et Sennen Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In festo Sancti Germani Episcopi et confessoris : Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 452.

Vincula Sancti Petri : Omnia dicantur ut in Cathedra. fol. 312.

In festo Machabeorum Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

355 *In festo Sancti Stephani Pape et Martyris : Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. 423.*

Inventio Sancti Stephani Martyris : Omnia dicantur ut in alio festo majori. fol. 42.

In festo Sancti Petri Exomensis : Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 452.

In festo Sancti Dominici de Ordine Predicatorum : Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Eodem die Sancte Marie de Nivibus : Omnia dicantur ut in Assumptione. folio 361.

Transfiguratio Domini : Omnia dicantur ut in Dominico post Pentecosten. fol. 233. In festo Sanctorum *Justi et Pastoris ad Missam officium : omnia alia plurimorum Martyrum. fol. 426, excepta Missa.

Missâ. Dominum Jesum Christum auctorem justicie : et celestis alimonie largitorem fratres charia-

Gotho-Hispani VIII Idus Augusti missa et officio proprio Justum et Pastorem colunt. In Orationali Gothico (*Pag. 130*) exstat titulus : *Incipit oratio, vel benedictio, de festivitate sanctorum Justi et Pastoris, etc., VIII Id. Aug.* Et in lapide Caradignano, apud Morales (*Chron. gener. Hisp. lib. x, fol. 335, pag. 1*), ducenti monachi interfecti a Saracenis leguntur octavo Idus Augusti, die sanctorum martyrum Justi et Pastoris. Eodem quoque die horum festivitas inscribitur Martyrologiis Adonis, Usuardi, Gallicano Martenii, et Romano Baronii; at Martyrologia Hieronymiana, Lucense Florentinii, Corbeiense Dacherii, Richenoviense, Augustanum, Reginæ, Labbeanum, utrumque Antissiodorense, Gellonense, Fuldense, Otobonianum, et fortasse alia quædam, VIII Kal. Septembris de Justo et Pastore agunt. Acta præsidialia horum martyrum nulla olim exstiterunt, siquidem, ne auditi quidem, nec pro tribunali a præside interrogati, gladio puniti fuerunt, quare quæ in missa et officio Gotho-Hispano de eorum martyrio traduntur certiora habenda sunt. Missa enim et officium sancto Asturio, Toletano episcopo, qui Justi et Pastoris corpora invenit, haud vana conjectura, auctori tribuuntur. Exstant apud Bollandanos (*Tom. II Augusti, pag.*

simi unanimis deprecemur : ut nos in die electorum A Justus tui precibus respice misericors : et Pastoris Justus et Pastoris Martyrum suorum justicie fructu suffragio consolare defunctos. Quo justicia pastoris locupletet : et salutaris verbi sacramento reficiat. summi concreta clementie : celesti pascat alimonia : Justus sui precibus peccatores justificet : et Pastoris quos creavit : pietate justificet : quos redemit. patrociniis tueatur Catholicum gregem, Atque ita n. Amen.

utrorumque Sanctorum preces suscipiat : ut cuncto-
rum supplicantum peccata dimittat. Det nobis in
tanta festivitate leticiam : omnique Christiane con-
gregationi concordiam. Deprecantium se voces ex-
audiat : languentibus medelam infundat : oppressis
libertatem : discordantibus tribuat pacem : laboran-
tium necessitatibus subveniat : populorum vota
multiplicet : suscipiat vota fideliter : que inspiravit
offerenda clementer. Et quodcumque non facile pre-
statum indignis : totum nobis pro suis quibus nihil
abnegat imperat Sanctis. n. Amen.

Aha Oratio. Domine qui es justus justorum : et pastor piissimus animarum : qui Justum et Pastorem innocentes : in regno tuo Martyres suscepiasti : tribue in nobis innocentiam tenere : dum vivimus : et justiciam custodire : dum judicamus. Ut etiam defuncti in consortio tuorum Sanctorum sine fine vivamus. Quatenus eorum vestigiis inherentes : non ab illis per mala opera afficiamur exteri : qui te confitendo propter te mortui : tibi que sunt feliciter sociati. Ea fides te nobis reddat propiciam : que illos gloriose pervexit ad regnum. Illi tuam contemplantur quotidie gloriam : nos flagitamus per momenta misericordiam. Illis conlata est post mortem victoria : nobis eorum interventu donetur facinorum indulgentia. Ut qui illos amicitie tue fecisti participes : nos indignos eorum gaudiis efficias sine fine consortes. n. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui justicie vindex : et pastor pius : redemptor ovium cognosceris esse : propiciatus in hac solemnitate tuorum infantium Justus et Pastoris oblationes populi suscipe offerentis.

154) Acta sanctorum Justus et Pastoris ; eadem ferme, paucis interpolatis, apud Tamaium (*Martyrol. Hisp. tom. IV, pag. 397*) legebantur. Sed mihi displicet procerium istorum Actorum, quo traditur quod *Dacianus instinctu serpentis universum percurreret, ut Christianos in diversis regionibus cruciaret, et ad sacrilegæ suæ religionis ritum omnium populorum converteret dignationem.* Displicet etiam quod de inventione corporum Justus et Pastoris omnino sileant, et quod structuram basilicæ, cum duobus in ea altaribus, quæ, procul dubio, post reliquias a sancto Asturio inventas, ædificata est, cum prima martyrum sepultura conjungant. De inventione reliquiarum Justus et Pastoris ab Asturio facta scribit pseudo-Dexter, in Chronico *Apud Nicolaum Antonium, Bib. antiq. Hisp. t. II, pag. 277*, eam anno 430 contigisse ; sed cum Prudentius exeunte sæculo IV (*Hym. 4 de coron.*) detectis jam martyrum corporibus, scripserit :

Sanguinem Justus, cui Pastor hæret,
Fercula n duplex, geminumque donum
Ferre Complutum gremio juvabit
uembra duorum ;

et sanctus Paulinus anno 391, aut 392, filium suum, octavo a nativitate die defunctum, juxta martyres Complutenses se tumulasse dicat (*Carm. 32, Edit. Veron. Muratorii, alias Carm. 15, de obitu Celsi pueri*), horum corpora ante annum 400 detecta fuisse

Justus tui precibus respice misericors : et Pastoris suffragio consolare defunctos. Quo justicia pastoris summi concreta clementie : celesti pascat alimonia : quos creavit : pietate justificet : quos redemit.

n. Amen.

Ad pacem. Oratio. Fons pacis : origo dulcedinis : initium charitatis Christe Deus : qui cara duorum parvulorum pectora fratrum Justus scilicet et Pastoris tanto tue dilectionis implesti amore : ut ultra vires viriliter dimicarent : qui adhuc lactentis teneritudine agebantur infantie : presta nobis : ut alterne nexi vinculo pacis : nullis attentemur jaculis adversantis : quo sic in nobis justicia Justus precibus floreat : ut Pastoris consolatio se super nos in pace dilatata diffundat. n. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere omnipotens Deus : cujus potentia mundum regit : atque clementia in omnibus mundi partibus opportuna Sanctorum suffragia prebet. Postquam enim per orbem universum : notitiam tui nominis regeneratis inter populos tradidisti : Martyres quoque : qui te non solum voce : sed et sanguine testificati sunt : Ecclesie tue presules per loca quamplurima : velut preciosissima ornamenta disposuisti : ut fidelium congregatio : que peregrinatur in terris : haberet consolationem in Sanctis. Et que presentibus afficitur malis : tuitionem inveniat vernacula in patronis. Inter quos dum Justus tui plena devotione adheret exequis Pastoris simul 356 atque ejusdem se gubernari gaudet precibus indefessis. Quos ab occiduis partibus semper victuros : immaculatos pueros elegisti : ac propter nominis tui confessionem punitos : velut acceptabiles tibi hostias assumpsisti. Ipse etenim laudem ex ore infantium et lactentium perfecisti : qui d in sue infantie rudimentis : necdum loquendi habilem propter te punitam Sanctorum etatulam

censenda sunt. Quare credibile est, quod scribit Ferreras in Synopsi historica rerum Hispanicarum sanctum Asturium, sive Asterium, qui anno 400 concilio primo Toletano interfuit (*de Aguirre, tom. II, Conc. Hisp., dissert. 6, cap. 154*), anno circiter 388, corpora sanctorum Justus et Pastoris, Deo revelante, invenisse. De eorumdem reliquiarum translationibus, quæ, eversis in Hispania per Saracenos Gothorum regno et vero Dei cultu, primum in Galliam, deinde in Vallem Nocetam, diocesis Oscensis, ac demum Oscam delatas fuerunt, consule Bollandianos socios (*Tom. II Augusti, pag. 148 seq.*) cuncta diligenter discutientes.

^a *Abnegat.* Hanc, circa intercessionem sanctorum, esse genuinam Hispanorum sæculo IV doctrinam, confirmat Prudentius (*Hym. 4 de coron.*) ubi de suis Calagurianis martyribus canit :

Nil satis bonus negavit Christus unquam testibus.

Idem in Cappadocia docebat sanctus Gregorius Nazianzenus (*Orat. de S. Theodoro*) ; tum subdit : Hinc pius populus discat hoc : pretiosa et honorata est coram Domino mors sanctorum ejus.

^b *Vernacula.* Lege vernaculam.

^c *Esequiis.* Forte, obsequiis.

^d *Qui in sue infantie.* Alludit ad innocentes martyres Bethlehemicos.

coronasti : tueque dextere tactu parvulis benedicens : talium esse regnum celorum : voce veridica predixisti. Nullus itaque sexus nullaque non etas exornata efficitur premiis sempiternis : quia omne humanum genus redemptum est precio sanguinis tui. Propter quod Ecclesia Catholica : que accepit arram Paracliti tui : hec tibi ^a in Sanctis offert pignora perceptura gloriam tui regni. Quorum meritis honorum universitas adjuvatur : horum memoriis nostra congregatio : nostraque illustretur ex toto devotio. Quorumque ex progenie tanti nominis testes suscipiuntur in celo : eorum posteritati uteriores beneficia condonantur in seculo. Quique jam a te Domine post victoriam coronati : et in tua beatitudine constituti atque Angelorum cetibus aggregati : te piissimum redemptorem quotidie cum Cherubin ac Seraphim sine fine conlaudant : ita dicentia. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui parvulorum suorum Justi et Pastoris roboravit infantiam. Quo eorum tenera etas persequentis posset sustinere tormenta. Quique in illis cum se invicem ad passionem exhortarentur : fari dignatus est per gratie donum. Qui non vigore corporis : sed spiritus optatum continuo adepturi erant martyrium. Pro quo debitas illi tecum atque Sancto Spiritui gratias referentes : qui solus abundans in dono gratie : ex ore infantium et lactentium perfecit laudem. Precamur : ut horum innocentiam mereamur tenere dum vivimus : quorum hodie festa solennia celebramus. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post nomina. Oratio. Deus lactentium fides : Spes infantium : Caritas puerorum. qui per eorum innocentiam tuorum Justi et Pastoris laudem : cunctos provocas ad salutem : infunde in nobis quesumus puritatem lactentis infantie. Ut dum sensu justicie parvulis adequamur : in illa remuneratione fidelium pariter gloriamur. Sicque eorum interventu : his hostiis benedicto : ut ex his sumentes : et peccaminum eluantur labe : et pure confessionis potiantur dulcedine. *ñ. Amen.*

^a *In Sanctis.* Forte, pro sanctis.

^b *Tormenta.* Hinc discas sanctos Justum et Pastorem revera tormenta sustinuisse, ebi vulgata Acta contrarium innuere videantur.

^c *Innocentium tuorum.* In hoc officio (quod a sancto Asturio exeunte sæculo IV compositum tradunt, et sane est tanto auctore dignissimum) Justi et Pastoris tenera etas tam frequenter iisque verbis exprimitur, ut minime dubitandum sit quin ante pubertatis annos martyrium fecerint. Nam et innocentes, et infantes, et parvuli, et lactentes, et pueri, aliisque nominibus appellantur, quæ iis tantummodo aptari possunt qui nondum pubertatem attigerunt. Cum Missali et Breviario Mozarabum, quoad teneram horum martyrum etatem, convenit Orationale Gothicum, ut ex hac rubrica (Pag. 430) ad officium sanctorum Justi et Pastoris spectante apparet : *Cæteræ tamen orationes de Matutino, de Antiphonis, id est, Sinite parvulos, et Sapientia aperuit os motorum, sive de Allijatico Ex ore infantium, vel de Respon-*

Ad orationem Domiuicam.

Exultantes de tuorum Justi et Pastoris Deus Pater triumphis : quorum lactentium infantium etas relictis scole tabulis : ad suscipiendum alacriter percolavit bravium passionis : tibi creatori nostro et vota cum gaudiis : et scelera pandimus cum lamentis. Poscentes tuam piissimam majestatem : ut qui illorum innocentiam consecrasti martyrio : nostram miseriam repares innocentie bono. Quo eorum adjuti suffragiis : ad te proclamare mereamur e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Benedictio. Deus qui pius, redempti gregis est pastor : eterne justicie prerogator : sanctorum Justi et Pastoris precibus nos tueatur a malo. *ñ. Amen.* Justi sui obtentu faciat vos semitas tenere justicie : et Pastoris prece : super vos pius pastor invigilet. *ñ. Amen.* Quo utrorumque adjuti presidis : sic perenniter fulgeatis justicie cultu : ut sine confusione perveniatis ad pastorem animarum vestrarum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi, fol. 267.*

Oratio. Suscipe Domine precem populi tui : et directam in spiritu tuo supplicationem : tanquam odorem incensi fragrantis assume. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Sixti Pape : Felicissimi : et Agupiti Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

357 *In natale S. Donati Episcopi et Martyris : Omnia dicantur unius Mart. fol. 430.*

Eodem die Mammetis Martyris : Omnia dicantur ut supra.

In natale SS. Ciriaci et Largi et sociorum ejus : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In natale S. Laurentii Martyris.

Ad Missam. Officium.

sorio, qui ordine sequitur, superius in Missa quarta infantum factus sunt quæ in isto die dicenda sunt. Sane pes et calceus sancti Justi, quem Bollandiani citati delineatum exhibent, non nisi ad teneræ etatis puerulum pertinet : modo quidam aiunt reperiri ossa quædam grandiora inter reliquias sanctorum Justi et Pastoris, quibus, habita proportionis ratione, contendunt hos martyres juvenes fuisse, statura eminenti, senum pedum cum dimidio, et amplius. Sed de his ossibus quid statuendum sit legas apud citatos Bollandianos.

^d *Sancti Laurentii.* Celeberrimum in omni Ecclesia est, et semper fuit, sancti Laurentii martyrium. Unde sanctus Augustinus (Tom. V, serm. 303, Ed. Maur.) dixit : *Quam non potest abscondi Roma, tam non potest abscondi Laurentii corona.* A Græcis pariter et Latinis die decima Augusti colitur, ab illis quidem in Menæis et Menologio Basilii, a Latinis in Calendario Bucheriano, in Calendario Carthaginiensi, cunctisque Martyrologiis, et in Sacramentariis

Gloriam et magnum decorem. *Quere unius Mar- A tyris. fol. 421.*

Oraño. Domine Jesu Christe : qui beatissimum Laurentium Martyrem tuum : amplius refulgere meritis : quam flammis affici prestitisti : a ut fortissimus Martyr plus amore : quam ardore ferretur : tribue : ut scintilla fidei ejus ita flammemur : ne ab igne seculi consummamur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (b C. XXXI).

ñ. Deo gratias.

Qui aurum diligit : non justificabitur. Et qui insequitur c consummationem : replebitur ex ea. Multi dati sunt in auri casus : et facta est d in facie ipsius B perditio illorum. Lignum offensionis est aurum sacrificantium. Ve illis qui sequuntur illud : et omnis imprudens disperiet in illo. Beatus dives : qui inventus est sine macula : et qui post aurum non abiit : nec speravit in pecunia et thesauris. Quis est hic : et laudabimus eum ? fecit enim mirabilia in vita sua. e Quis probatus est in illo : et perfectus est ? et erit illi gloria eterna. Qui potuit transgredi et non est transgressus : et facere mala : et non fecit. Ideo stabilita sunt bona ejus in Deo : et eleemosynas illius f enarravit Ecclesia sanctorum. *ñ. Amen. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

Psallendo. Beatus vir qui miseretur et commo- dat : disponet sermones suos in iudicio : quia in C eternum non commovebitur. *ñ. Dispersit et dedit*

Leoniario, Gelasiano, Gregoriano, in Missali et Bre- viario Mozarabum, in Orationali Gothico, in Missali Gallo-Gothico, in Capitularibus Epistolarum et Evan- gellorum, aliisque libris liturgicis, paucis omnino exceptis. In his sunt Sacramentarium Bobianum et Lectionarium Luxoviense, quæ sancti Laurentii ex- pressam non faciunt memoriam. Acta sancti Lau- rentii genuina prorsus et sincera non habentur, horum tamen vicem supplet hymnus Prudentii secun- dus de Coronis atque sanctus Ambrosius (*De Offic.*, lib. 1, cap. 4, et lib. 11, cap. 28). Sanctus Augustinus, sanctus Leo papa, sanctus Maximus Taurinensis, et sanctus Petrus Chrysologus, in homeliis quas de sancto Laurentio habuerunt, diem passionis omnes iv Idus Augusti nominant. De anno et persecutione non conveniunt : nam indiculus consulum, ex quo Solle- rius excerpta quædam edidit Bolland. (*Tom. VII Julii, pag. 184*), sanctum Laurentium anno 250 persecutione Decii passum exhibet : *Decio xi et Grato bis consulibus, passus sanctus Laurentius*, in *Idus Augusti*, ubi etiam ut Idus pro iv Idus signatur. Eusebius quoque, in Chronico, persecutioni D ci martyrium sancti Laurentii ascribit : quem sequuntur Bedæ Genuinum et quædam alia Martyrologia, Acta vulgata sancti Laurentii, et Menologium Basilii. Sed cum auctoritate sancti Ambrosii, Prudentii, aliorumque, constet sanctum Laurentium triduo post sanctum pontificem Xistum II, cujus fuerat diaconus, passum esse, Xisti autem martyrium viii Idus Augusti Tusco et Basso consulibus, anno aræ vulgaris 258, haud ambiguis argumentis signetur, latendum est sanctum Laurentium, non sub Decio, sed sub Valeriano et Gallieno principibus, iv Idus Augusti, anno et consulibus superscriptis, martyrium celeberrimum fecisse coram præfecto Urbis Cornelio Sæculari, cum ambo principes Roma abes-

pauperibus : justitia ejus manet in seculum seculi. P. Quia in eternum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (II h cap. IX).

ñ. Deo gratias.

Fratres : hoc dico. Qui parce seminat : parce et metet. Et qui seminat in benedictionibus : de benedictionibus et metet. Unusquisque prout destinavit in corde suo : non ex tristitia aut necessitate. Mit- tarem enim datorem diligit Deus. Potens est enim Deus omnem gratiam abundare facere in vobis : ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes : abundetis in omne opus bonum. Si ut scriptum est. Dispersit dedit pauperibus : justitia ejus manet in B eternum. Qui autem administrat semen seminanti : et panem ad manducandum præstabit : et multiplicabit semen vestrum : et auget incrementa frugum justitiæ vestre : ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem : quia operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea que desunt Sanctis : sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Do- mino. Per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientiam confessionis vestre in Evan- gelium Christi. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum

(*1 Cap. VI*).

In illis diebus : Dominus noster Je-us Christus : loquebatur discipulis suis dicens. Nolite thesaurizare C vobis thesauros in terra : ubi erugo et tinea demo-

sent. Cæterum Gotho-Hispani una eademque missa sanctum Laurentium et sanctum Xistum colunt. Galli vero, in Missali Gallo-Gothico, alteram sancto Xisto, alteram missam sancto Laurentio propriam attribuant. In Martyrologio Metrico Seberi, et in Menologio Basilii, Græci eodem die Xistum, Lau- rentium et Hippolytum commemorant, diversis die- bus passos. Sanctus Cyprianus (*Epist. 82*) scribit : *Xistum in cæmeterio animadversum sciatis, octavo Idus Augustarum, et cum eo diacones quatuor* ; ita enim Manutius, Morellus et Balutius, in suis Editionibus legunt, et ita legendum esse propugnat Balutius in notis ad hunc locum. Horum autem diaconorum unum fuisse sanctum Laurentium credibile est ; neque enim necesse est ut dicamus quatuor hos e diaconos omnes eodem die cum suo pontifice martyrium obiisse. Nam insuetum non est uno eodemque die eorum memoriam in Ecclesia celebrari qui distinctis diebus obierant.

a Ut fortissimus. Forte : *Quique ut fortissimus mar- tyr plus amore quam ardore fereretur tribuisti, con- cede*, etc.

b Cap. XXXI. Vers. 5 12.

c Consummationem. Vulg., *consumptionem.*

d In facie. Vulg., *in specie.* Textus Græcus legit : *Multi ligati sunt gratia auri, et facta est perditio eorum coram faciem ipsorum.*

e Quis. Ita textus Græcus interrogative legit ; at Vulgata, sine interrogatione, *qui probatus*, etc.

f Enarravit. Vulg., *enarrabit.*

g Psallendo. Psal. cxi, 5. *ñ. Ibid., 9.*

h Cap. IX. Vers. 7-13. Eadem epistola in vetusto Lectionario Ambrosiano Thomasi huic festivitati assignatur.

i Cap. VI. Vers. 10-14.

latur : et ubi fures effodiunt : et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in celo : ubi neque erugo : neque linea ^a exterminat : et ubi fures non effodiunt : nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus : ibi et cor tuum est. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si fuerit oculus tuus simplex : totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit : totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est tenebre sunt : ipse tenebre quante erunt ? Nemo potest duobus Dominis servire. Aut unum odio habebit : et alterum diliget : aut unum sustinebit : et alterum contemnet. Non potest tibi Deo servire et mammonē. Ideo dico vobis ne solliciti sitis anime vestre : quid manducetis : neque corpori vestro : quid induamini. Nonne anima plus est quam esca : et corpus : quam vestimentum ? Respicite volatilia celi : quoniam non serunt : neque metunt : neque congregant in horrea : et Pater vester celestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis ? Quis autem vestrum cogitans potest **358** adjicere ad staturam suam cubitum unum ? Et de vestimento quid solliciti estis ? Considerate lilia agri quomodo crescunt : non laborant : neque nent. Dico autem vobis : quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est : sicut unum ex istis. Si autem fenum agri quod hodie est ^b in agro : et cras in clibanum mittitur : Deus sic vestit : quanto magis vos ^c minime fidei ? Nolite ergo solliciti esse dicentes : quid manducabimus aut quid bibemus : aut quo operiemur ? Hec omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester : quia his omnibus indigetis. Querite autem primum ^d regnum Dei : et hec omnia adjicientur vobis.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

• *Lauda.* Alleluja. ¶ Videant pauperes et letentur : querite Dominum et vivet anima vestra. *P.* Alleluja.

^f *Sacrificium.* Ego Dominus creavi te : et dixi tibi : puer meus es tu : elegi te : noli timere. Ege-

^a *Exterminat.* Vulg. , *demolitur* ; at Codices Vercellensis , Corbeiensis et Veronensis legunt : *Ubi neque erugo neque linea exterminat.* Brixianus : *Ubi linea et erugo exterminant.*

^b *In agro.* Hæc verba neque in Vulgata , neque in laudatis Codicibus Vercellensi , Veronensi , Corbeiensis et Brixiano leguntur.

^c *Minime fidei.* Ita Codex Corbeiensis ; at Codices Vercellensis , Veronensis et Brixianus , cum Vulgata legunt *modice fidei.*

^d *Regnum Dei.* Citati Codices omnes cum Vulgata ad iunt et *justitiam ejus.*

• *Lauda.* Psal. LXVIII , 53.

^f *Sacrificium.* Est cento consutus ex verbis Isaie XLI , 40 , 47 ; XLII , 6 , et aliens.

^g *Sixtum.* De sancto Sixto II , sive , ut alii scribunt , Xisto , catalogus Liberianus hæc breviter tradit : *Xistus , an. II , m. XI , d. VI , cæpit a cons. Maximi et Glabronis , usque Tusco et Basso ; passus est VIII Idus Augusti.* Sixtus igitur seclit annos duos , menses undecim , dies sex. Pontificatum suscepit anno 276 , Maximo et Glabrone consulibus ; martyrio affectus est die sexta Augusti anno 283 , Tusco

et pauperes querunt te : et tu exaltabis eos in Domino Deo tuo : alleluja. ¶ Vocavit te Dominus ad justiciam : et tenens manum tuam confortavit te : et constituit te in lucem gentium : aperire oculos cecorum : ut populus directus et vastatus invocans me. *P.* Et tu exaltabis.

Missæ. Ad misericordie opera exequenda fratres charissimi : Christianas mentes hodierna solennitas excitavit : que beatum Laurentium facultates ubi ab antistite suo Sixto Sa. cto commissas : Ecclesie sic misericorditer dispensasse narravit : ut repleus dexteram pauperum : illic poneret que custodienda susceperat : ubi violentus persecutor intrare non poterat. Inimetur proinde Martyris patientiam : cujus beatam approbavimus vitam. Transferamus nos etiam universa queque diligimus ad eterna tabernacula : qui migrare disponimus de hac temporali vita. Ut cum dies tentationis advenerit : nihil habeamus quod perdamus inviti : sed spirituali gaudio sapienter accincti : dimicemus fortiter ad effusionem sanguinis : contra perfidiam inimici. Reservantes constantiam veritatis : qua possimus devincere adversarium hostem in nomine Trinitatis. Hec est enim victima Deo semper accepta : cujus per hoc sacrificium recordari compellimur : quando ejus salutaris hostie perceptione mundamur. ¶ Amen.

Alia Oratio. Deus qui divinitatis tue potentia clarens : divinos ac celibes Ecclesie tue et Sixtum atque Laurentium elegisti gubernatores. Cum in unum Sacerdoti summam : in alterum Levitici ordinis contuleris gratiam : intentis te precibus supplicamus. Ut in tante diei solennitate : conventum familie tue placatus ipse respicias : et postulatus celer occurras. Sixtus officii sui non immemor sancificanda tibi offerat vota : similiter et Laurentius ministerii sui equens curam supplicantibus nobis subministrat remedia postulata. Per illum discamus quod ipse egit : pro te Domino cervices ponere : per istum cremantis seculi : illum non subruui tempestate. Per mature discretionis iudicio freti pollicamur senio-

et Basso consulibus , sub Cornelio Siculari Urbis prefecto. De ejus martyrio , præter citatum catalogum , testis est sanctus Cyprianus (*Epist.* 82) , ad Succesum scribens : *Xistum autem in cæmeterio animadversum sciatis , octavo Iduum Augustarum die , et cum eo Quartum.* Ita Pamelius legit ; alii autem , quod supra monui , et cum eo *diacones quatuor* legunt. De eodem martyrio meminit Pontius diaconus in Vita sancti Cypriani : *Jam de Xisto , bono et pacifico sacerdote , ac propterea beatissimo martyre , ab Urbe nuntius venerat.* Sanctum Sixtum Latini in Martyrologiis VII Idus Augusti colunt. Kalendarium Bucherianum : VIII Id. Aug. , *Systi in Callisti.* Kalendarium Carthaginense : VIII Id. Aug. , *sancti Systi episcopi et martyris Romæ.* Græci autem die decima Augusti Xistum , Laurentium et Hippolytum simul colunt in Menologio Basilii , quos sub Decio passos opinantur. In Missali Gallo-Gothico sanctus Sixtus missam propriam habet.

^h *Illum.* Tolle hanc vocem , extra locum suum positam , et infra reponere , et lege : *Per istum cremantis seculi non obrui tempestate , per illum mature discretionis iudicio , etc.*

rum : per istum valide juventutis luctamen arripien-
tes : fide extinguamus incensam libidinum. Quo sie
per Sixtum sanctificandi tuis altaribus offeramur :
ut tradente nobis Laurentio calicem salutis in remis-
sione peccatorum sumere mereamur.

R. Amen.

Post nomina. Oratio. Clementissime creaturarum
omnium Deus : pro cujus nomine beatissimi Sixtus
atque Laurentius Martyres viriliter certaverunt : et
diverso moriendi genere coronati sunt. Cum et Sixtus
tuo domitas jugo cervicis a gladio perempturus exhibuit :
et Laurentius combustum in craticulam corpus
suum versari precipiens : spiritum vite inter flammis
efflavit. Te quesumus : te rogamus : ut horum
precibus corpus nostrum tentationum flammis non
ardeat : cor divinis flatibus concalescat. Sicque
Sixtus ex accepto Sacerdotali privilegio ligata crimi-
num nostrorum vincula solvat : ac defunctorum
nexus orationis favore disrumpat. Ut ministerii sui
curam cunctis Laurentio impendente : et vivi piaculis
et sepulii se noverint evasisse supplicia.
R. Chorus. Amen.

359 *Ad pacem. Oratio.* Deus qui beatissimi Levite
tui Laurentii fidem : nec igne subruere nec avaricia fecisti
corrumpi : cum et inter flammis invictus : et inter
numinos existeret a cupiditate intactus : perspicuam
tue majestatis potentiam imploramus. Ut fidem qua
tibi credimus in nobis adaugeas : charitatis opes im-
pendas : cupiditates interimas : simultatum faces ex-
tinguas. Quo nec avaricia victi : nec a diis : ad te ve-
niam inlesi : illo charitatis tue rore renovandi :
quo idem Martyr tuus decoctus igne meruit recreari.
R. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare
est : sancto nomini tuo sempiterna Trinitas fortissime
Deus : pro electorum tuorum certaminibus gloriosus :
acceptabilem tibi : si pusillis possibile facis : laudis
hostiam immolare. Quicquid enim in his magnifi-
cum operante peragitur merito : totum tuis virtu-
tibus deputatur. Hujus siquidem congressio pugne :
nisi te duce et presule fuerit instituta : nec iniri cer-
tamen poterit : nec cum laude finiri. Idcirco Domine
militum tuorum triumphalem victoriam celebramus :
quorum te et velle et perficere fuisse probamus. Ad-
sunt igitur Domine horum dierum tempore : tui
nominis confessione insuperabiles facti : et corona-
rum ammirabilium splendoribus decorati. Sixtus
Apostolorum tuorum cathedre dignus ascensor : ejus-
que Archidiaconus Laurentius triumphus celestis

^a *Gladio.* Sanctum Sixtum decollatum fuisse re-
cepta est opinio, quam Gotho-Hispani in hac missa
aperte sequuntur. Quam auctoritate sancti Cypriani
(*Epist.* 82) confirmant, scribentis, *Xistum in cometerio
an. madversum esse*; idem enim est *animadverti* atque
gladio puniri. Nisi forte hoc loco sanctus Cyprianus
voce *animadverti* usus sit pro *puniri*. Prudentius
(*Hymn.* 2 de Coron.) Sixtum cruci affixum fuisse
prodit :

Forte hæc sacerdos dixerat
Jam Xistus, affixus cruci,
Laurentium stentem videns
Crucis sub ipso stipte.

A ardentissimus assecutor. Sed et Hippolitus velut utro-
rumque parentum bonis locupletior factus : his ad-
jungitur heres : quibus licet biduana vel triduana
fuerint intervalla : te ut oportuit dispensante subeun-
di certaminis : idem tamen in obtinendo premissio-
nem celestium bravio fidei viguit ardor. Sixtus qui-
dem ut bos jugo dominice mansuetudinis assuetus :
submisso occurrit capite percussori : potentisque
canicie fulgenti cervico renovatus : ut aquila ad celos
juventute volavit. Quique Apostolorum choro do-
natum filium generose mentis Laurentium exspecta-
bat. Quia sine eo proprii sanguinis victimam offerre
volebat : cui cuncta mysteriorum ministeria transi-
enda commiserat. Qui cum de sua remissione pa-
tri querulus extitisset : ab eodem flere prohibitus :
B quod post tres dies se sequeretur audivit. Nec debe-
re de sua desertione causari premonuit : quoniam
ei gloriosior diabolo seivente : inrisoque tyranno
triumphus maneret. O Martyrum tuorum Christe
infatigabilis fortitudo ! Quantum enim durioribus
fuerint cruciatibus seivente carnifice deputati : tan-
tum a te novarum virium augmenta triumphant con-
secuti. Ut et Sanctis tuis gloriam : et inimicis cu-
mules penam. Una denique eademque justitia : et
judicem inferna cruentum : et celi suscipiunt inno-
xium virum. Qui eo usque dum exureretur robu-
stior factus emicuit : ut carnificem tali inrisione
damnaret. Ut si tibi placeret quod jam assatum
fuerat : manducaret. Quibus verbis exemplum fide-
libus contemnente mortis insinuans : victricem au-
C nimam patri et spiritum commendavit : et post sudo-
rem prelii : Christi refrigeratus amplexu : sub ara
celesti umbraculo requiescit. Hunc Hippolitus dum
sibi traditum asservaret custodia militari : crucis tue
impressione stupuit miracula facientem : mox animi
ferocitate deposita : ad sequendum te sit ovis mitior :
et ad perferenda pro tuo nomine graviora tormenta
leone robustior. Cujus tam subito mutatum mentis
propositum : judex impius cernens acriori sevitia
fertur : ut pote anissis propriis gemens : in quo con-
festim decernit penam omni crudelitate majorem.
Quemque distentum primitus cardis ferreis laniari :
ac deinde ferociorum jumentorum trahi per devia
precepit pedibus alligatum. Sed etiam sic felicem
D Christe predicamus tuorum militum pugnam : quibus
nec comminatio cruenta defectum : nec pena suppli-
cium : nec mors intulit detrimentum. Cui merito
celi : et omnes virtutes debita laude confessionis
occurrunt : aureorumque candelabrorum septifera

Videndum tamen an *crucis* nomine Prudentius equa-
leum intellexerit ?

^b *Operante. Lege operante te.*

^c *Horum dierum tempore.* Illis ostendunt Sixtum et
Laurentium diversis diebus coronatos fuisse, etsi una
missa unaque et eadem solemnitate eorum memoria
celebretur.

^d *Archidiaconus.* Sic quoque (*Tom. V Oper., serm.*
302, 303, *Edit. Maurin.*) a sancto Augustino san-
ctus Laurentius archidiaconus nuncupatur.

coruscatione fruente: perpetuis vocibus cantum A suavitatis extendunt. Archangelorum quoque exercitus **360** in tuo nomine letantes tripudiant: et augustius triumphantes exultant. Cherubin quoque et Seraphin aureo gestientes volatu perstreperunt: et suavisono carmine: senarum alarum remigiis se pennigerantes extollunt. Bis bina denique animalia cum duodenorum felicium numero seniorum: omnis debita officia servitutis exsolvunt: et egregia cantica meditantes clamare non cessant: ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Osanna in excelsis: vere dignum et justum est: omni quidem tempore: sed precipue in honorem Sanctorum tuorum: nos tibi gratias consempiterna Trinitas et consubstantialis: et cooperatrix omnium bonorum Deus: et pro beatissimi Martyris tui Laurentii celeberrimo die: laudum hostias immolare. Cujus gloriosum passionis triumphum anni circulo revolutum: Ecclesia tua leta concelebrat: Apostolis quidem tuis in doctrina subparem: sed in Domini confessione non imparem. Qui a niveam illam stolam Leviticam: martyrii cruore purpureo decoravit: cujus cor in igne tuo quem veneras mittere super terram: ita flammasti: ut ignem istam visibilem non sentiret: et appositae corpori flammam mentis intentione superaret: ardentemque globum fide validus non timeret. Quique craticule superpositus: novum sacrificium tibi semetipsum castus minister exhibuit: et veluti super aram holocausti more decoctus: saporem b Dominus suavitatis ingressit. In quo incomparabilis Martyr precordiis pariter ac visceribus c medullis liquoscentibus desudavit ac defluentia membra torrerit invicta virtute patientie toleravit. In quo extensus ac desuper fluxus: d sub dictis jacuit ac pependit incendiis: et holocaustum pietatis cruda coxit impletas: que sudorem liquoscentium viscerum bibulis vaporibus suscepit. Supra quam velut super altare corpus suum: novi generis sacrificium celebrandum minister imposuit: et Levita predicandus ipse sibi Pontifex: et hostia fuit. Et qui fuerat minister Dominici corporis: in offerendo semetipsum: officio functus est Sacerdotio. Tuam igitur Domine in eo virtutem: tuamque potentiam predicamus. Nam quis crederet corpus fragili compage conglutinatum: tantis sine te sufficere conflictibus potuisse? quis incendiorum estibus humana estimaret membra non cedere: nisi flagrantior e ad te veniens: interiorum hominem lampas animasset: cujus potentia factum est: ut leti rore suo anima: coctione proprii corporis exultaret: dum versari se Martyr precipit: et vorari: ne et paratam coronam uno moriendi genere sequeretur: et sic lenitate cruciatuum vitalis tardaret interitus: non existeret gloriosus coronatus. Per te

a Niveam. Alludit ad stolam albam qua diaconi induebantur.

b Dominus. Lege Domino.

c Medullis. Lege medullisque.

d Sub dictis. Forte, subjectis.

A Dominum qui es Salvator omnium: et Redemptor animarum.

Post pridie. Oratio. Memores mirabilium tuorum Domine: quomodo Levita tuus Laurentius nec minis cessit: nec flammis: qui sic in creditis sibi facultatibus avariciam vicit: ut nullo modo posset inter flammam positus superari. Rogamus: ut devictis in nobis facibus malarum cupiditatum: a te sanctificata hec que offeruntur: horum precibus quorum hodie solennia celebramus: sumantur. R. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui in veri holocausti hostiam igne examinatum Levitam suscepisti Laurentium: quo more holocausti decoctus ad te perveniret integer: pro miseris rogaturus: ejus quesumus suffragis in nobis omnibus ignis celestis facis f accendi. Ut purgata conscientia: ad te mereamur proclamare: et dicere. Pater noster.

Dicat Presb. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus vota vestra respiciat: pro quo et Sixtus machera: et Laurentius consumptus est flamma. R. Amen. Eoque favente sic per Sixtum grex Catholicus tueatur: ut per Laurentium salutaris calicis s potatione salvetur. R. Amen. Quo et illo tuente: et isto suffragante s c illius accendamus exemplo: istius releverur suffragio. R. Amen. Ipso prestante et auxiliante: qui cum Patre et Spiritu Sancto unus Deus vivit et regnat in eterna secula seculorum. R. Amen. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum.

361 *Dicat Chorus.* Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Domine Jesu Christe: qui beatissimum Laurentium Martyrem tuum respuentem vilissimum mundum: aurum ostendisti purissimum: quod ignis uti ne non consumeret: sed probaret. Et quanto plus arderet: tanto amplius rutilaret: tribue nobis ut cupiditatis incendia non consumant: quos tam fulgentia Martyris tui exempla clarificant. R. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. R. Deo gratias.

Tiburtii Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 450.

Clare Virginis de Ordine Minorum:

Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.

Sancti Hypolitii sociorumque ejus:

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 428.

Sancti Ensebii Presbyteri:

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

e Ad te veniens. Forte, a te veniens; forte, ad te venientem.

f Accendi. Lege accende.

g Potatione. Alludit ad morem antiquum juxta quem diaconorum erat calicem communicanti populo porrigere.

• IN FESTO ASSUMPTIONIS SANCTE MARIE VIRGINIS.

Ad Missam. b Officium.

Inter medios eleros penne columbe deargentate : alleluja. Et supra scapulas suas in viriditate auri : alleluja : alleluja. *ŷ* . Specie tua et pulcritudine tua : intende prospere procede et regna. *P* . Et supra scapulas suas. *ŷ* . Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P* . Et supra scapulas suas.

Oratio. Tibi semper Domine gloria omnipotens Jesu Christe : cujus in celo : et in terra laudis confessio permanet : dum tibi gloria in excelsis decantatur : et in terra pax hominibus nunciatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis : et populis supplicantibus tribue : ut ab omnibus nos mundes peccatis : **B** et pacem tuam perpetuam nobis propicius : et omni populo largiaris. *ñ* . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* . Et cum.

Lectio libri c Sapientie Salomonis (d Cap. I, II, III, IV, VI).

ñ . Deo gratias.

O pulchra Dei Virgo inter mulieres egredere : et ubi post vestigia gregum tuorum. Assimilavi te amica mea : pulchre sunt gene tue sicut turturis. Ecce tu pulchra es amica mea. Ecce tu pulchra es. Oculi tui columbarum. Surge propterea amica mea et veni. Jam enim hyems transit et recessit : flores apparuerunt in terra. Surge ostende mihi faciem tuam : et sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis : **C**

^a In festo Assumptionis. Eodem modo inscribitur Breviario Mozarabum ; in Sacramentario autem Bobiano exstat *Missa in Adsumptione sancte Mariæ*, et in Missali Gallo-Gothico *Missa in Adsumptione sancte Mariæ matris Domini nostri*. Festum Assumptionis beatæ Virginis antiquiores Galli mense Januarii celebrabant (Vide Mabillonium, de Liturg. Gallic., lib. II, pag. 118, 119). Unde in Missali Gallo-Gothico statim post Epiphaniam occurrit *Missa in Adsumptione sancte Mariæ matris Domini nostri*, et in Lectionario Luxoviensi post Dominicam quæ Epiphaniam consequitur apponuntur *legenda in festivitate sancte Mariæ*, scilicet de ejus Assumptione ; et in Sacramentario Bobiano, post missam Cathedralis sancti Petri, sequuntur hinc missæ, altera *Missa sancte Mariæ*, altera *Missa in Adsumptione sancte Mariæ* ; et sanctus Gregorius Turonensis (Lib. I de Glor. mart., c. 9) testatur quod *Hujus festivitas sacra mediante mense undecimo* (quæ illi est Januarii) celebratur. Etiam in quibusdam Martyrologiis vetustis Hieronymianis *Depositio beatæ Virginis die 18 Januarii commemoratur*. Lucense Florentini, xv Kal. Febr. : *Depositio sancte Mariæ Matris Domini nostri Jesu Christi*. Kalendarium Corbeense a Mabillonio (De Liturg. Gallic., lib. II, pag. 118) citatum, xv Kal. Febr. : *Depositio sancte Mariæ virginis*. Idem in Floriacensi, quod olim fuit Ecclesiæ Senonensis, signatur. Plura vide a. ud Florentinum, in notis ad Martyrologium Lucense, die 18 Januarii, et in exercitatione de Assumptione Deiparæ (Ibid., pag. 265). In fragmento vetusti Kalendarii Gotho-Hispani menses Januarium et Februarium complectente quod, post Franciscum de Pisa, edidit Joannes Pinus (Tract. hist. chron. de Liturg. antiq. Hisp., cap. 9, sect. 5), nulla exstat mentio de festivitate *Dormitionis aut Assumptionis beatæ Virginis* ; quare consuetudo celebrandi solemnitatem Assumptionis

et facies tua decora. Que est ista que descendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus inrrhe et thuris : et univer-i pulveris pigmentarii ? Quam pulchra es amica mea : quam pulchra es : oculi tui columbarum : absque eo quod intrinsecus latet. Sicut turris David : tota enim pulchra es : et macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea. Veni de Libano : coronaberis. Hortus conclusus soror mea sponsa : hortus conclusus. Fons signatus. Emissiones tue paradisi malorum puniceorum cum pomorum fructibus. Una est columba mea : perfecta mea : una est matris sue electa genitricis suc. Viderunt illam filie Hierusalem : et beatissimam predicaverunt : regine : et concubine laudaverunt eam. Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens : pulchra ut Luna : electa ut Sol : terribilis ut castrorum acies ordinata ? Que est ista que ascendit de deserto : deliciis affluens enixa super dilectum suum ? Pone me ut signaculum supra cor tuum : et quasi monile in brachio tuo : et vera Dei permanet dilectio. *ñ* . Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* . Et cum.

^e *Psallendo.* In manibus portabunt te : ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum. *ŷ* . Quoniam Angelis suis mandavit de te : ut custodiant te in omnibus viis tuis. Ne unquam.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

^f *Epistola.* De virginibus preceptum.

Quere in communi plurimarum Virginum. fol. 458.

Deiparæ die 15 Augusti admissa censenda est apud Gotho Hispanos ; eodem die in Hieronymianis Apographis vetustissimis signatur. Sic in Lucensi Florentini, xviii Kal. Sept. : *Assumptio sancte Mariæ*. In Corbeensi Dacherii, xviii Kal. Sept. : *Assumptio sancte Mariæ matris Domini nostri*. Iisdemque verbis in Martyrologio Cellonensi signatur, et in aliis passim hac die festivitas *Assumptionis* legitur. At xviii Kal. Septembris Romanum Bedæ genuinum, Adonis et Usuardi Martyrologia, de *Dormitione sancte Mariæ* agunt ; a Græcis quoque, 15 Augusti, *ἡ κοιμῶσις, Dormitio gloriosissimæ Domini nostri Deiparæ*, in Menologio Basilii, et in Menæis ; celebratur ; de hac autem solemnitate nihil in Orationali Gothico et in Sacramentario sancti Leonis invenitur, utrumque enim nullum est. Deficit quoque vetusto Lectionario Ambrosiano em. Thomasii ; et in Sacramentario Gelasiano est *missa in Adsumptione sancte Mariæ, xviii Kal. Sept.*, quo die in Sacramentariis Gregorianis *Assumptio sancte Mariæ* commemoratur, et die 15 Augusti in Kalendario Frontonis ; et in Capitularibus Evangeliorum Georgii, signatur *solemnia de Pausatione sancte Mariæ*. De hujus festivitatis antiquitate non satis inter se conveniunt scriptores ; illud plane constat, sæculo saltem VII, in Ecclesiis Hispaniæ et Galiciæ celebratam esse.

^b *Officium.* Psal. LXIV, 14. *ŷ* . Psal. XLIV, 5.

^c *Sapientie.* Lege libri *Cantici canticorum*.

^d *Cap. I.* Est potius cento consutus e laciniis hinc inde dissectis e cap. I, 8, 9, 15 ; II, 10, 11, 12, 14 ; III, 6 ; IV, 1, 4, 7, 8, 12, VI, 8, 9 ; VIII, 5, 6. In Bobiano et in Luxoviensi nulla assignatur prophetia.

^e *Psallendo.* Ps. IX, 12. *ŷ* . Ibid., 11.

^f *Epistola.* Eadem epistola legitur in Lectionario Luxoviensi, sed in vers. calum 40 desinit, atque ad hoc est paulo prolixior ; in Bobiano legitur ex Apocalypsi xiv, 1 8.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (^a Cap. X).

In diebus illis : Dominus noster Jesus Christus : in quoddam castellum intravit : et mulier quedam Martha nomine **362** excepit illum in domum suam : et huic erat soror Maria nomine. Que etiam sedens secus pedes Domini : audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Que stetit et ait. Domine non est tibi cure : quod soror mea reliquit me solam ministrare ? Dic ergo illi ut adjuvet me. Et respondens dixit illi Dominus. Martha Martha sollicita es : et turbaris erga plurima : porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit : que non auferetur ab ea. Et cum hec diceret : extollens vocem quedam mulier de turba : dicit illi. Beatus venter qui te portavit : et ubera que suxisti. At ille dixit. Utique. Beati qui audiunt verbum Dei : et custodiunt illud. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Lauda anima mea Dominum : laudabo Deum in vita mea. *P.* Alleluja.

^c *Sacrificium.* Sicut turris David edificata es : et reprehensio non est in te. Quam speciosa et decora facta es in ornamento tuo : et odor unguentorum tuorum sicut odor Libani super omnia aromata : alleluja. *ñ*. Sicut columbe sedentes super abundantia aquarum : et sicut phiale aromatum gignentis unguentoria : et sicut lilia distillantia mirram : et sicut cornatilia aurea plena Tharsis : et sicut Libanus electus et sicut cedrus : et sicut colonne marmoree posite super bases aureas formose. *P.* Quam preciosa et decora.

Missæ. Omni studio omnique mentis voto fratres charissimi : Dominum deprecemur : ut quantum inopie possibile datur affari : grates in quantum possumus agamus : Acclives illius divinitati : que inter omnia divinitus inspirata : inter precipua atque eminentiora humano generi dona dignelargita : non parvum est : quod tribuit genitrici filii sui gloriose Marie. Dumque ideo eam post mysterium vere incarnationis : Nativitatis : Passionis : ac patule ad celum Ascensionis : quamquam prolixo temporis intercapedine gloriosam accersivit ad se gloria Assumptionis. Sic vero unita carnis natura virginitati consimilis. Hodie una cantilla illius conditione : sedem adiit mirabiliter deitatis. Nec immerito quidem debuit feliciter cum filio gloriari : cui divinitus

^a *Cap. X.* V. rs. 58, ad finem capitis, et cap. xi, 27, 28. Idem Evangelium in Sacramentario Bobiano, in Missalibus Toletano, Ambrosiano, et Romano sancti Pii legitur, sed in his pertingit tantum ad finem capitis X. Idem quoque legitur Evangelium in Calendario Frontonis et in Capitularibus vetustis Evangeliorum Georgii, et cum Missali nostro hæc adijcunt versiculos 27, 28, ex capite xi. In Luxoviensi legitur ex Luca 1, 39-60.

^b *Lauda.* Ps. cxlv, 2.

^c *Sacrificium.* Est cento consutus ex verbis Cantici canticorum, iv, 4, 7, 11. *ñ*. Ibid., v, 42 seq.

^d *Illa hodie.* Iluc refer illud Wandelberti :

Octava et decima, mundi lux flosque Maria

intemerato virginitatis pudore meruit inviscerari. Ibi namque cum sacris Virginitibus jocundari : cui etiam in unito carnis federe incentivis nevis non potuit viciari. Ibi nempe perenniter ditata Martyrii victoria cum meruit eis adunari : dum eisdem ineffabiliter univit : cujus manu extenti sunt celi. Cui per integritatem carnis et spein sincerissimi cordis : attolli digne concessum est in celestibus regnis. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Iugenito Pater summe : qui tanta ac talia beneficii munera Virgini gloriose Marie contulisti. Cujus verbo attestante Angelo ditata : cujus spiritu inlibate sistit secunda. Cujus virtute divinitus obumbrata. Cujus munditia salvationem noscitur paritura. Cujus voluntate virgo sistit ante partum : cujusque posse virgo mansit post partum. Cujus imperio ipsius candida castitas. Cujus miraculo immaculata virginitas. Indignis quesumus anque nobis : ejus favore tu eripe de nugis : sine merito mundari de propriis. Ac sicut ^d illa hodie inter Angelorum Virginitumque choros meruit assumi : sive dono inlibate carnis feliciter jocundari : sic nos stimulo perfecte extirpato carnali : beatiores ibidem misericorditer ^e admitti. Fruituri nempe ibidem cum Angelis perennius regno : quibus hodie fuit per eam letabunda Assumptio. Ibidem semper sine termino permansuri : ubi omnis celestis exercitus gloria tante assumptionis gavisus : indesinenter meruit jocundari.

ñ. Amen.

Post nomina. *Oratio.* Eterne Deus summe : acclives clementiam exoramus divinitatis tue : ut qui hodie inter Angelorum florentissimas legiones : Prophetarumque fulgentissimos fascas. Inter Apostolorum titulos latiores : Martyrum : Virginitumque cetervas dedicatas : gloriosissimam Virginitatem assumpsisti Mariam : **363** ^f per unigenitum tuum : filiumque suum Dominum nostrum ad superam et incensurabilem celi sedem. Quo nemo hominum creditur sumptus : nullusque preter illam attolli noscitur sexus. Dum non sola merito ibidem pervenire potuit : nisi quod sola Virgo post ^g parturitum mansit. Postquam sola celi ac terre Dominum divinitus paritit : et Deum ^h caro factum ineffabiliter utero venit. Te quesumus : te rogamus : ut sicut illam tanti incircumscripsi muneris fecisti dominam : ita facias Ecclesiam tuam per universum orbem diffusam : te

Angelico comitata choro petit æthera virgo, nimirum xviii Kalend. Septembris.

^e *Admitti.* *Lege admittite.*

^f *Per Unigenitum tuum.* Alludit ad receptam in Ecclesiis Hispaniæ et Galliæ opinionem quam sanctus Gregorius Turonensis (*De Glor. Mart.*, l. 1, cap. 4) refert, scilicet Christum Dominum morienti Matri suæ adfuisse, priusque animam ejus suscepisse, et deinde *Corpus sanctum susceptum in nube defertur jussisse in paradysum, ubi nunc resumpta anima cum electis ejus exultans, æternitatis bonis nullo occasuris sine perfruitur.*

^g *Parturitum.* Id est, post partum.

^h *Caro.* *Lege carnem.*

Deo presule omnem contra eam venientium respnere pravitatem. Nescius in religione casum : abdicans in conversatione ^a deliquim. Sit quesumus Domine : in religiosis gloriosa : in clericis dedicata : in ministris sancta : in Martyribus prompta : in Virginibus inlibata : in continentibus secunda : in pauperibus affluens : in pupillis exuberans : in captivis et vinctis clemens : in viduis continens : in oppressis relevans : desperatis solamen impertiens : in lascivis refrenans : in luxuriosis evocans : in obstinatis evetans : in desperatis pia : in viventibus magistra : in fidelibus defunctis requies exoptata.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Domine Jesu Christe : qui ex Virgine natus : unicus Virginum permanens sponsus. Quorum tu ceteris prebuisi ducatum : ad celi sedem : ubi caput illarum esse voluisti assumendo matrem gloriosissimam Virginem : te quesumus et rogamus : ut obtentu illarum nigredine careamus omnium nostrorum facinorum. Divina namque illa et ineffabilis mansio que Virginem hodie sumpsit : sic permansuros in ea nos dextera tue virtutis censeat : ut letos graviter lumine speciei tue ibidem sine fine instituat. Nam si discreta donorum merita ibidem prerogant loca summa et ineffabilia : hodie adeptura noscitur Virgo Maria per te Domine : cui adsunt possibilia universa. Tu es itaque Domine : qui omnia ista disponis : qui etiam celestia ac terrestria precio pacificasti sacri laboris : et filios dignatus es facere gratuita dignitate.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : sanctum et pulcrum est : summe et inffabilis Deus noster quantis possumus laudare preconis : et si potentes adsumus lumen tue claritatis pollutis contingere labiis : sed in quantum ipse donaveris : te benedicere et conlaudare digne licebit nobis. Qui etiam ab initio massam ^b faxiens fortiter electorum : nonnullis ex illis miracula dare jussisti pervitam : signa per mortem : per tentam per assumptionem. Alios namque potenter resuscitans post carnis defectum : alios vero concremans per mentis excessum : dumque alios reddidisti dissimiles per obitum ineffabilem soporum. Illud enim vero Domine quod non dubium de Enoch creditur : vel Helia certius : eo magis verius confirmetur de Johanne vel Maria. Dicam : dicam : hoc illi meruere ante sacrum adventum : quod et isti

A experti sunt ^d post eum paratum : dicam : plerique propter Christum. Quidve mirantur? Ille Enoch nunquam comparavit : cum vates et ipse Israelita auriga simillime latuit : et corpore vivos mansio celestis utroque detinuit. Complevit et ipsa : quod perfecit : et istis. Illis per indeclinabilem carnis statum : ^e post etiam sepulcri descensum pernicemque illinc Marie et ineffabiliter exitum : sicuti ibidem Johannis ingressum : sic permansurum incomprehensibiliter usque ad futurum adventum. O sacratissimum archanum : et inexplorabile provium : quod unumquemque illorum jam per disparem modum inter plurimos mire sublimavit ad celum. Merito quidem et gloriosa Virgo Maria : celi petivit intimum : dum celi et terre sola visceribus sacris portavit Deum et Dominum. O ineffabilis castitas : et immaculata virginitas : que novo et ineffabili modo adsumi in superna meruit sede. Visura cum Angelis ibidem perpetim Deum : cujus Verbi in terra sacrum effecta est templum. Cui nullo modo ibidem incomprehensibilis frustratur sedes : sicuti incomprehensibilis partus non denegatur in terris. Talius est enim ibi divinitus ascendisse : quallum in novo Virginis partu hic similem non invenisse. Quid vero verius datur intelligi : hanc Christus elegit a qua natus est : **364** hic sic illam voluit mansisse. Merito diuque merito ibidem gloriosior fore pre canctis : dum merito longeque digno dignior invisceratur ex ea Salvator. Hoc te Domine cooperante qui omnia que velis : facis : et de nullo nusquam ventilaris. Quem C quoque ^f gemunt potestates : celicolique ammirantur cives. Cui multiplex celi illa Angelorum legio : cateraque Sanctorum : omnium Virginum : Martyrumque concio sive terrestris beatorum multitudo in hoc Assumptionis gloriose Virginis festo non cessant clamare : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus eterne omnipotens Deus : Jesus Christus Filius tuus. Qui ^g tam visibilia ab initio instituens ^h infinita : tecum et Spiritu Sancto potentialiter creans : omnia feliciter complevit : et divinitus peregit extremo. Figitur inter primevam vel ultimam seculi seriem : se cum in forma Dei esset exinaniens : ⁱ Deo equalem nostrum dignatus est contingi sumere pulverem. Non quo ante illum eguisset i clipeo : sed quo vero letalia vulnera sanasset antidoto.

^a Deliquim. Forte, delictum.

^b Faxiens. Forte, faciens.

^c Johanne. Scilicet apostolo et evangelista, de quo vide pag. 61, i. notis.

^d Post eum paratum. Num forte post ejus partum, aut post Virginis partum?

^e Post etiam. Lege illis post etiam. Nimirum hic sequimur opinionei que tenet sanctum Joannem mortuum quidem et sepultum esse, sed deinde resurrexisse. Dei Genitricis Virginis corpus prius depositum esse in sepulcro quam in cœlum deferretur, non modo Gotho-Hispani, sed et Galli prædicant (*Miss. Gallo-Goth.*, n. 12, *miss. de Assumpt. sancte Mariæ*), cum in oratione post nomina dicunt : *Fratre*

charissimi, precibus Dominum imploremus, ut ejus indulgentia illuc defuncti liberentur a tartaro quo beata Virginis translatum corpus est de sepulcro; et cum (Ibid.) dicunt de beata Virgine quod nec, per Assumptionem, de morte sensit illuvium, quæ vitæ portavit auctorem; et in illatione cum dicunt: Quæ nec de corruptione suscepit contagium, nec resolutionem pertulit in sepulcro.

^f Gemunt. Lege tremunt.

^g Tam visibilia. Adde quam invisibilia instituens.

^h Infinita. Forte, infinita potentia.

ⁱ Deo equalem. Forte, Deo æqualis.

^j Clipeo. Id est, inducetu o.

Non quo ante infirmus fulciret propria : ^a sed quo A¹ vero potentius celestia : terrestria salvasset : vel tartara. Non quo ante ullam passus esset inopiam : sed quo ^b vero : inopiam gratia redderet divitem. Non quo ante inbecillibus celestes : vel acrios domisset exercitus : sed quo vero fortissimus novos ibidem reseraret introitus. Unde hoc ante nusquam Domine omne confitemur peractum : nisi et completum esset per Verbum caro factum : quod non natura humana : sed gratia adunivit assumptum. Accepit namque quod fecerat : in quo ante mirabili modo seseque factum predixerat. De quo mater Syon dicit : homo : et homo divinitus ammirabiliterque est factus. Talem multoque vere creditur mirabilem matrem creasse : ^c qualem divinitus per eam transiens : decus Virgineum non admisisset. B Dum ab illo creari : ita est ^d ab ipso concipi. Hec autem Domine omnia si humanis viribus possent exequi : omnia divina nusquam probarentur oriri. Quis vero tandem hujus sancte mysterium approbare poterit tante Incarnationis : Nativitatis Filii : in celum Ascensionis : et matris tam incomprehensibilis inlitate Assumptionis : nisi recta de Patre et Filio atque Spiritu Sancto sinceriter credat : et de matris Assumptione mirabiliter sentiat. Dum et incomprehensibilia sunt utraque : et inde credenda utraque : qui vere confitemur utraque. Hec fides verissima : qua reconciliamur piissimo Deo : et adoptamur in filiis. Christo Domino redemptorique nostro.

Post pridie. Oratio. Virgo Dei genitrix Maria : C¹ cujus hodie veram Assumptionem celebramus in sede superna : quesumus indigni : et peccatores ^e ubi assumpta est novi miraculi gloria : beatiores quandoque mereamur attolli prece hac tua dicata. Roget quesumus ibidem pro nobis dignitas tui pudoris : qui te de terris ineffabiliter sumpsit ^f in celis post somnum quietis : et cursum consummatum vite temporalis. Adsit rogamus ibidem pro nobis indignis ^g plebs tua semper suffragatrix. Quatenus hic per eam ^h abluti ab omnibus facinorum contagiis : mereamur Angelorum compotes esse in celestibus regnis.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : qui sic Virginem matrem D¹ honorificasti : quousque Assumptionis gratia eam

^a Sed quo vero. Lege : Sed qua vera potentia celestia, terrestria solveret, vel Tartara domaret.

^b Vero. Lege vere.

^c Qualis. Lege qualis.

^d Ab ipso. Lege ab ipsa.

^e Ubi. Lege quo.

^f In caelis. Lege in caelos.

^g Plebs tua. Lege prex tua, id est, oratio, precatio tua.

^h Abluti. Lege absoluti.

¹ Coram te. Adde exexisti, aut potius lege eam coram te EFFECISTI suffragatricem pro nobis incomparabilem.

ⁱ Celibem. Forte, celebrem.

^k Sancti Bartholomæi. De sancto Bartholomæo plura habet em. Baronius in notis ad Martyrologium

coram te suffragatricem incomparabilem : indigni quesumus divinitatis tue elementiam. Quatenus per obtentum illius beatissime genitricis : quam ^l celibem hodie fecisti in celestibus regnis : emundati ab universis contagiis audeamus exclamare : et dicere e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Exoratu Virginis sacre Marie vestra sint merita : et radicatus coram Christo abolita piacula. ñ. Amen. Et sicut illa hodie conletatur in sede superna cum Angelis Sanctis : sic vos gaudeatis adquisisse **365** paradisum eterne felicitatis. ñ. Amen. Quo anima simul et corpore sani et integri hinc exeuntes : ad illam feliciter et digne perveniat sedem : quo ipso miserante ab eo divelli nullatenus possitis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Domini nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. Com. Refecti Christi corpore. *Require in festo corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Omnes qui huic tante Assumptionis solennitati convenistis : et sacrosancta communionem mortalia corpora vivificastis : mereamini per interventum Sancte et gloriose Dei genitricis : et hic ab omnibus malis eripi : et in futuro cum Christo jucundari. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sic acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Octava S. Laurentii Martyris :

Omnia dicantur sicut in die. fol. 357.

Agapiti Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

Bernardi Abbatis :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Octava Assumptionis Beate Marie Virginis :

Omnia dicantur sicut in die. fol. 361.

SS. Timothei : et Simphoriani :

Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 426.

IN FESTO ^k S. BARTHOLOMÆI APOSTOLI.

Ad Missam. ¹ Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum : D alleluja. Et dabis eum in seculum seculi : alle uja : alleluja. ² Vitam petiit a te : et tribuisti ei Domine

Romanum, die 25 Augusti. Fusc quoque de eo agunt Bollandiani, tom. V Augusti (Pag. 7 seq.), qui (Pag. 14 seq.) tenent sanctum Bartholomæum non alium esse quam Nathanaelem illum de quo sanctus Joannes in Evangelio (Cap. 1) agit. Passus dicitur in India, unde ejus reliquie Anastasiopolim primum, tum Liparim, delatæ sunt. Ex insula Lipari, opere Sicardi principis, Beneventum translatae, ante medium sæculi IX, in ea urbe magno cum honore colebantur ; hanc translationem alii anno 832, alii 838, alii 840, Bollandiani (Ibid., pag. 58) contigisse putant anno 850. Demum jussu Othonis secundi imperatoris corpus sancti Bartholomæi Romam delatum, in porphyretica

¹ Officium. Ps. xx, 6, 7. ² Ibid., 5.

longitudinem dierum in eternum : et in seculum seculi. *P.* Et dabis eum. *†*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Et dabis.

Oratio. Eternum tue virtutis nomen omnipotens Deus oramus : ut nos ^a martyris tui Bartholomaei Apostoli : et omnium Sanctorum meritis socios fide : pires devotione : extremos passione : et consimiles in resurrectione felicium facias coequari. *†*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *†*. Et cum.

Prophetia. Justus si morte preoccupatus fuerit. *Requie retro in festo Sancti Clementis Pape fol. 20.*

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *†*. Et cum.

^b *Psallendo.* Os justi meditabitur sapientiam : et lingua ejus loquatur iudicium. *†*. Lex Dei ejus in corde ipsius : et non supplantabuntur gressus ejus. *P.* Et lingua ejus.

Dicit Presbiter. Silentium facite.

Epistola. Charissime confortare.

Evangelium. Una dierum Dominus noster Jesus Christus. *Requie ut supra.*

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *†*. Et cum.

^c *Lauda.* Alleluja. *†*. Exultabit justus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. *P.* Alleluja.

^d *Sacrificium.* Oravi Deum in eum Daniel dicens : exaudi Domine precem servi : inluma faciem tuam super sanctuarium tuum : et propicius intende populum istum : super quem invocatum est nomen tuum Deus : alleluja. *†*. Cum effunderem precem

phyretica urna conditum fuit, ut in Germaniam transferretur ; at extincto Othone, corpus apostoli Romae remansit, ubi in insulae Tiberinae basilica, ejus nomini dicata, hactenus die 25 Augusti Romani illud debito cultu venerantur. De hac translatione acriter Beneventanos inter et Romanos contenditur, negantibus Beneventanis corpus sancti Bartholomaei a sua urbe amotum esse, Romanis vero asserentibus non aliud quam sancti Bartholomaei corpus Othonem II abstulisse, quod in Germaniam transferret. Rationes et auctoritas neutri parti contententium delictum ; vulgo tamen, contradicant licet Beneventani, corpus sancti Bartholomaei Romae esse creditur. Non uno eodemque die festivitatis sancti Bartholomaei ab omnibus Ecclesiis celebrata est. Armeni bis quotannis, 25 Februarii et 3 Decembris, Coptitae 18 Junii et 20 Novembris sanctum Bartholomaeum prisco instituto colunt (*Assemanus, Bibl. orient. tom. III, part. 1, pag. 646, 648, 649, 653*). Graeci die 11 Junii certam sanctorum apostolorum Bartholomaei et Barnabae in Menologio Basilii commemorant, et rursus die 25 Junii de translatione reliquiarum ejus agunt Martyrol. Seberi. In Hieronymianis, Lucensi Florentinii, et Corbeiensi Dacherii, et in Martyrologio Gellonensi, bis commemoratur sanctus Bartholomaeus, idibus Junii : *In Perside, sanctus Bartholomaeus apostolus, et ix Kal. Sept. : In India, sancti Bartholomaei apostoli.* Modo autem plerumque de sancto Bartholomaeo agitur die 24, Romae vero die 25 Augusti ; at olim Romae, ut ex Martyrologio sancti Cyriaci ad Thermas colligitur. Baronius (*Not. Martyr., die 25 August.*), de sancto Bartholomaeo agebat die xiii Kal. Septembris. De sancto Bartholomaeo silent Sacramentaria Leonianum, Gelasianum, Bobianum et libri liturgici Gallieani. Silet etiam Orationale Gothicum, missam ta-

meam in oratione in conspectu Domini Dei mei pro peccato populi Israel : et pro loco sancto ejus in tempore sacrificii : Gabriel cito pervolans tetigit me : et locutus est mihi dicens : Daniel vir desiderii rum : ab initio obsecrationis tuae : ego egressus sum : et veni ut dicam. *P.* Et propicius intende.

Missae. Preciosissimam Martyris Bartholomaei Apostoli solennitatem fratres charissimi : promptissima celebrenus devotione : suppliciter orantes Dei nostri misericordiam. Ut qui beatissimam prefati Apostoli : et martyris sui annua festivitate : in hunc diem memoriam excolimus : etsi equari factis ejus non possumus : saltem ipso patrocinante imitari fidem ejus per omnia valeamus. *†*. Amen.

Alia Oratio. In memoria eterna Beatissimi Apostoli tui Bartholomaei Domine letamur : tempore recurrenti. Magnificantes ejus gloriam passionis : et beatitudinis ipsius facta celebrantes : quae te accepit : atque **366** in te possedit : largitore inexhausto : retributore perpetuo : fonte perfluo : thesauro sempiterno : da nobis quesumus veneratoribus tuis : ejus peculiario suffragium : et quibus dedisti nominis ejus titulum : presta patrocinium indisruptum. *†*. Amen.

Postnomina. Oratio. In honorem martyris tui Bartholomaei Apostoli : votivum tibi Deus sacrificium exhibentes : rogamus : ut ejus meritis : et offerentibus veniam : et sepultis requiem largiaris. Quo hujus suffragatione te utrobique parciturum prebeas : cujus te in passione victorem fuisse demonstras. *†*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui sancto Apostolo : et martyri tuo Bartholomaeo tantum ardorem tue dulcedinis contulisti ; ut non celesset penalibus flammis :

men propriam habet in Missali, et propriam officium in Breviario Mozarabum. Missam quoque propriam habet in Sacramentario Gregoriano Menardi, qui in nota admonet eandem inveniri in Codicibus Rhemensi, Ratoldi et Rodradi. Eadem exstat in Gregoriano Pamellii, sed apposito signo eorum quae posteriori manu adjecta sunt, et sane in Capitularibus Evangeliorum Georgii nulla fit mentio hujus festivitatis.

^a *Martyris.* In Romano Parvo : IX Kal. Septembris Bartholomaei apostoli et martyris.

^b *Psallendo.* Ps. xxxvi, 30. *†*. Ibid., 31.

^c *Lauda.* Ex Psal. cxlix, 5.

^d *Sacrificium.* Est cento consutus ex verbis Danielis ix. *†*. Ibid.

^e *Et quibus dedisti.* Est peculiariis petitio pro iis qui sancti Bartholomaei nomine vocabantur. Sanctos specialem curam gerere eorum quibuscum est nominis communitio, prisca est fidelium opinio, siquidem Christianus in clientelam ejus sancti quodammodo datur, cujus nomen in baptismo suscipiebat. Hinc Juliana illa pia et illustris femina, apud sanctum Ambrosium (*Exhort. virgin., cap. 3*), filium suum Laurentium hortabatur : *Considera cui te matri pater, tali nomine, designavit, qui te vocavit Laurentium.... redde martyri quod deus martyri, etc.* Sanctos igitur quorum nomina gerebant fideles tanquam patronos venerabantur, rati vicissim sanctos illos patrocinio suo clientes fovere. Quod aperte Theodoretus (*De curat. Graec. affect. cap. 8, in fine*) docet : *Quin et nascentibus filiis horum (sanctorum martyrum) nomina imponere (fideles) student, securitatem inde ipsi tutelamque comparantes.*

^f *Penalibus flammis.* De genere mortis sancti Bartholomaei apostoli, non una est opinio. Alii cruci

habians in eo tue dilectio charitatis. Presta nobis : ut pacis bono accincti : careamus scandalis : expiemur delictis : et eterne semper prestolemur gloriam visionis. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est vere Domine : quia dignum et pulcrum est : nos tibi gratias agere per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui gloriari se in corona Martyris sui Bartholomei Apostoli demonstravit : et persequentis inimici furorem rabidum ad nihilum usquequaque redegit. Scindebatur quidem pro Christo Rege militis corpus variis generibus tormentorum : sed anima ejus fontibus rigabatur spiritualium gaudiorum : eternum evadens carcerem inferorum. Beatus Martyr cruciabatur in terris : cujus immarcescibili victorie corona potiretur in celis. Vulnerabatur ejus corpus plagis : sed agonia in eo non frangebatur spiritalis : sua viscera diversis tradidit penis : ne filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum negare videretur in terris. Offerebat se Deo sacrificium castum : et posset centuplum de superioribus premiis accipere fructum per eum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ*. *Chorus*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui Apostolum et Martyrem suum Bartholomeum : et vita probabilem : et potissimum reddit passione. Cujus hodierna celebritas id nobis in affectum adducit : quod idem Apostolus et Martyr tuus pro te sanguinem fudit : supplicii caruit : vitam invenit. Cujus te ut nostris Deus parens accleribus suffragatione rogamus : petentes ut hic Martyr tuus : qui veraciter huic crucifixus est mundo : sit in auxilium populo Christiano. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Deus quod offerimus : et tribue propicius : quod rogamus : ut qui passionem Apostoli et Martyris tui Bartholomei venerabiliter annua vice excolimus : suffragio ejus penitenter potiamur.

ñ. Amen.

affixam dicunt, quibus Græci in Menologio Basilii favent. Alii inverso capite crucifixum, cum pseudo-Hippolyto, addunt. Alii excoriatum tradunt cum sancto Isidoro (si modo ejus sit liber de Vita et morte sanctorum Novi Testamenti, cap. 76; ejus autem esse inter alios contendit Nicolaus Antonius, in Bibliotheca veteri Hispaniæ). Auctor hujus officii Sanctum Bartholomæum igne consumptum fuisse opinatus est.

^a *S. Genesii*. Præter celeberrimum illum Genesium mimum, Thymelicæ artis magistrum, qui Romæ sub Diocletiano passus est, quatuor Genesii martyres in Gallia reperiantur, quorum unus monachus a Danis an. 888 interfectus est (*Sauss., append. Martyrol. Gallic., tom. II, pag. 423*); alter, de quo meminit Gregorius Turonensis (*De Glor. Martyr., lib. 1, cap. 74*), est Genesius presbyter et martyr Behorritanus, cujus passionis historia Turbæ (nunc Tarbes) in urbe episcopali apud loci incolæ legebatur. Tertius Genesius Arvernus est, qui juxta castellum Tigireuse, in albis positus, per martyrium migravit ad cœlum, ut idem sanctus Gregorius Turonensis scribit (*De*

Ad Orationem Dominicam. Dominum Deum nostrum fratres charissimi toto corde deprecemur : et humili oratione poscamus : ut festivitatem hanc : quam hodierno die in honorem Sancti ac beatissimi Apostoli Bartholomei devotissime celebramus : illustret : et nos consortes Sanctis effectos propositum nostrum vitamque consumet. Et cui sumus in hac nostra devotione fautores : esse mereamur donante Christo participes : proclamantes e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu.

Benedictio. Benedicat vobis omnipotens Dominus : et tribuat per presentis Martyris suffragia patrocinia sempiterna. *ñ*. Amen. Habeatis in Martyris intercessione presidium : in recordationis die gaudium sempiternum. *ñ*. Amen. Ut qui ad festivitatem tanti Martyris fide integra : et mente devota venistis : magna vobiscum gaudia et premia portetis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refertur Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine alleluja : alleluja : alleluja.

367 Oratio. Deus immense et gloriose : quem in passionibus Martyrum colimus : in beatorum sollemnitatibus veneramur : atque in certaminibus vincantium conlaudamus. Adesto precibus supplicantium interventu Martyris tui Bartholomei Apostoli : ut qui te pro admissis terribilem metuimus : ejus precibus exoratum in misericordia placitum inveniamus. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

IN FESTO ^a GENESII MARTYRIS.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Quere in sancto Bartholomeo. fol. 345.*

Oratio. Presta nobis Deus beatissimi Martyris tui Genesii assiduum patrocinium : ut ejus quoque preclarum assequi mereamur exemplum. Ut sentientes

Glor. martyr., l. 1, c. 74). Quartus demum est Genesius Arelatensis, qui in officio judicis, munere fungens notarii, seu exceptoris, edictum persecutionis excipere renuit, abjectisque ad pedes judicis ceris, aufugit, quam ob causam, aliquandiu frustra quæsitus ad pœnam, ab irato judice jussus est occidi in quocunque loco inventus fuerit : a percussoribus tandem deprehensus, ut manus eorum evaderet, cornu Rhodani fluminis tranavit. At vix aqua egressus, in alios percussores incidit, a quibus illico interfectus, suo sanguine baptizatus, evolavit in cœlum. Locus in quo percussus est, ut scribit Passionis ejus vetustus auctor, *nunc oratione assidua et votis nunquam irritis frequentatur*. Corpus martyris, non ubi passus est, sed in adversam fluminis ripam translatum, fideles sepelierunt. Martyrologia de sancto Genesio agunt die 25 Augusti, et quidem Romanum Parvum, Ottobonianum, Adonis, Usuardi, et alia quædam utrumque Genesium Romanum et Arelatensem hac die colunt; alia vero Martyrologia, ut Hieronymiana, Lucense, Corbiense, Richenoviense, Labbeanum, Fori, item et Fuldense, die 24 Augusti

Impensissime suffragantem : sequamur fortissimum A
preliantem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Do-
minus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

Prophetia. Sapientia iustum deduxit.

Quere in festo S. Iohannis Apostoli et Evangeliste.
fol. 45.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

Psallendo. In memoria eterna erit justus : ab
auditu malo non timebit. *ÿ*. Paratum est cor ejus
sperare in Domino : confirmatum est donec videat
inimicos suos. P. Ab auditu.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas B
(*b* Cap. III).

Deo gratias.

Fratres : qui tribuit vobis spiritum : et operatur
virtutem in vobis ex operibus legis : an ex auditu fi-
dei? *•* Sicut Abraam credidit Deo : et reputatum est
illi ad justiciam. Cognoscite ergo quia qui ex fide
sunt : hi sunt filii Abrae. Providens autem scriptura :
quia ex fide justificat gentes : Deus pronuntiavit
Abrae quia benedicentur in eo omnes gentes. Igitur
qui ex fide sunt : benedicentur cum fidei Abraam.
Quicumque enim ex operibus legis sunt : sub maledicto
sunt. Scriptum est enim. Maledictus omnis qui
non permanserit in omnibus : que scripta sunt in
libro legis : ut faciat ea. Quoniam autem in lege
nemo justificabitur apud Deum. Manifestum est :
quia justus ex fide vivit. Lex autem non est ex fide :
sed qui fecerit ea vivet in illis. *ñ*. Amen.

Evangelium. Si quis vult post me venire. *Quere in*
natale S. Andree. fol. 27.

Genesium nimum Romanum, die 25 Genesium Ex-
ceptorem Arelatensem commemorant. Acta passionis
sancti Genesii Romani, quæ sincera habentur apud
Ruinartium (Pag. 283), eum decessitatum fuisse tradunt
viii Kal. Septembris, quo die Romæ celebratur in
basilica sua, quam Gregorius III restauravit : is enim,
procul dubio, Genesius est de quo Kalendarium Fron-
tonis, et Capitularia Evangeliorum Georgii meminere.
Est et sanctus Genesius in Kalendario Carthaginensi,
et in Lectionario Ambrosiano em. Thomasii ; at in-
certum an Romanus, an potius Arelatensis. De neutro
horum exstat memoria in Kalendario Bucheriano,
in Martyrologio Genuino Bedæ, in libris liturgiis
Gallicanis, et in Orationali Gothico. Attamen Gotho-
Hispanos Genesium Arelatensem coluisse certum
est ; ejus enim in Missali exstat missa propria, et in
Brevariario Mozarabum officium proprium. De eodem
Prudentius (*Hymn. 4 de Coron.*) cecinit :

Teque præpollens Arelas habebit,
Sæcte Genesi.

Est autem animadvertendum cum Nicæo Antonio
(*Bibl. veter. Hisp. tom. I, pag. 399*) hunc excepto-
rem, seu notarium Arelatensem, et non alios Gene-
sios coluisse Hispanos ; quare audiendi non sunt
qui ex pseudo-Dextero, pseudo-Juliano et similibus,
introducant Genesium militem et martyrem Cordubæ,
die 25 Augusti, et alium Mantuæ Carpetanorum. In
Bibliotheca Patrum (*Edit. Paris. tom VI, pag. 251*)
exstat martyrium sancti Genesii Arelatensis, auctore
beato Paulino, ut fertur, episcopo Nolano, et inter
ejus opera a Rosweydo et ab aliis editum est. Nou

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

Lauda. Beatus homo quem tu erulsti Domine : et
de lege tua docuisti eum : alleluja. *Sacrificium.* Ego
servus tuus et filius ancille tue dirupisti vincula
mea : tibi sacrificabo sacrificium laudis : alleluja.

Missæ. Fide pleni : spe robusti : voto alacres :
charitate ferventes predicemus Geneii Martyris vi-
ctorie gloriam : simulque et victoriam gloriosam.
Qui gratia Christi Domini et Salvatoris nostri pre-
veniente : respectus et interius se moneantem audi-
vit : et exterius jubentem sibi contempit. Cum in
studio militie secularis exceptoris functus officio :
non eum qui mortifera : sed eum qui vitalia prece-
pta jubeat : audit. Manum divinam porrigens
operi : et auditum suo preparans conditori. Illius
igitur exemplo reformari nos nostro cupientes arti-
fici : cum his victimis omnipotenti Domino sup-
plicantes : et Martyris concinamus gloriam : et nostro-
rum scelerum reseremus occulta. Dabit profecto ille
quicquid a nobis fuerit in confessione rogatus : qui
predictum Martyrem prevenit etiam non quesitus.
ñ. Amen.

Alia Oratio. Quil dignum tue clementie Domine
Deus pro tam gloriosissimi Martyris tui Genesii of-
ferri ab infimis celebranda poterit dignitate : nisi
ipse castrorum tuorum victoriosissimus miles : tam
triumphi sui non immemor merito : quam suppli-
cantium constrictus obsequio : quas placere tibi
optime comprobavit : ingerat laudes : qui specialis
gratie tuæ largitate preventus : prius te meruit in-
venire : **368** *•* quam querere. Prius potuit diabo-
lum vincere : quam : bellandum arte calcare. Prius
pro te animam ponere : quam ipsius fidei rudi-
menta *•* subire. In quo anticipatum est perfectione :

desunt tamen qui tractatum hunc de martyrio sancti
Genesii tribuant Paulino Bitirensi episcopo, qui Pau-
lino Nolano aliquanto antiquior fuit. Est etiam in
eadem Bibliotheca Patrum (*P. 670, tom. VI*) homelia
Eusebii Gallicani de Natali sancti Genesii quam alii
Fausto Reiensis, alii Eucherio Lugdunensi ascribunt.
Eundem Genesium celebrant Venantius Fortunatus
(*Lib. viii, carm. 4*), Gregorius Turonensis (*De Glor.*
Martyr., lib. 1, cap. 68, 69) et Prudentius citatus.
Sanctus Genesius passus creditur anno primo perse-
cutionis Diocletianæ æræ vulgaris 303, sed de die
et anno passionis ejus silet auctor Martyrii.

• Psallendo. Pa. cxi, 7. *ÿ*. Ibid., 8.

• Cap. III. Vers. 5 15.

• Sicut. Vulgata : sicut scriptum est Abraham credidit Deo, etc.

• Lauda. Ps. cxv, 16, 17.

• Quam querere. Illic plura congeruntur ad statum
catechumenorum alludentia, quibus nec cum fide-
libus orare fas erat, nec fidelium mysteria suscipere,
ac ne fidei quidem Symbolum illis tradebatur, nisi
paucis aliquot ante baptismum diebus, idque non
omnibus, sed solis competentibus ; quare cum Gene-
sius infirmi gradus catechumenus foret, ille nec Deum,
oratione cum fidelibus facta, querere noverat. Nec
dæmonem bellantum, hoc est fidelium, arte, insti-
tutisque calcare didicerat, nec fidei rudimenta sive
Symbolum, adhuc susceperat.

• Bellandum. Lege bellantum.

• Subire. Forte, suscipere.

quod fuerat currendum per ordinem. Cui prius moriendi pro te insinuasti desiderium : quam ^a revelasses baptismi Sacramentum. Quem prius voluisti litare sanguinis ^b tui victimam : quam sacerdotis adscultare doctrinam. Unde quis nostrum comprehendere pusillus sensu prevaleat : quanta illi apud te maneat gloria : cui tanta in hoc seculo fidelium tuorum deerviat obsequela ? Quique timorem mortis spiritus tui vehementia supergressus : ita huic mundo ejusque inlecebrosis renunciaverat pompis : ut Principum quorum temporaliter cruentis subjacebat imperiis : liberrime dedignatus sit superfluis parere preceptis. Merito igitur dum baptismi inter medios ^c littores expeteret gratiam : consummatam obtinuit sui sanguinis sanctificatus ablutione coronam. Sed nec defuit martyrio : quod inerat voto. Idcirco dum suos ad te confugiendo fugerat percussores : Rodani medias inter undas sanctos Angelos reperit te baptizante ^d parentes : quos post triumphum certaminis eterne meruit claritatis invenire consortes. Pro quibus donis ac beneficiis tuis : et laudum tibi vota persolvimus : et nostrorum scelerum abdita publicamus. Poscentes tue majestatis clementiam : ut qui eum baptismo sui sanguinis ablutum assumpsisti in celos : nos lachrymarum alluvione eluas a delictis.

ñ . Amen.

Post nomina. Oratio. Tuam Domine in hac Martyris tui Genesis solennitate gloriam predicamus : quem et fidei indicem et consummatorem victoriae : idem Martyr promeruit invenire. Qui prius fidei voto : quam regenerationis peditus sacramento : te unum et verum culturis demonum dando repudium assecutus est Deum. Accives te igitur precibus imploramus : ut hec inspirata a te : nostrorum omnium vota subsequatur misericordia tua. Faciasque ut quos prevenisti credulitate : eterna remuneres ex mercede. Hujus Martyris suffragio preveniens defunctos ad requiem : cujus cor preventum est prius fide : quam baptismatis tinctione.

ñ . Amen.

Ad pacem. Oratio. Unigenite Dei fili : ex cujus latere duo illa mirifica sacramenta : sanguis scilicet et aqua fluxerunt : que huic Genesis Martyri tuo ad susceptionem regenerationis conlata sunt. Cum non solum Rodani undis abluitur : sed etiam sanguinis sui effusione renovatur : precibus ut adsis quesumus supplicantium. Da regeneratis nobis vitam sine crimine ducere : scandalis carere : innovari tue dulcedinis ubertate. Quo baptismum quod in peccatorum

^a *Revelasses.* Haud ignotum Genesis erat baptismi sacramentum, quo ad salutem consequendam sibi opus esse persuasum habebat ; nam ubi primum certior factus est se proscriptum esse, per fidos internuntios a catholica religionis antistite donum baptismatis postulavit ; ei tamen ignotum erat quibus ritibus baptismus conferri solebat, et magis fortasse ignota erant alia sacramenta quae simul cum baptismo tunc conferebantur ; ea enim tunc solummodo catechumenis revelabantur, cum eadem susciperent.

^b *Tui.* Lege sui.

ablutione suscepimus : in pace : que tu es : inviolabiliter conservemus.

ñ . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancto Pater eterne omnipotens Deus : in honore Sanctorum tuorum : sed precipue in Sancti ac beatissimi Martyris tui Genesis : cujus hodie gloriosam de mundi hoste victoriam universalis Ecclesia festa exultatione concelebrat : qui adhuc cathecumenus : et nec dum mysteriis unde salutaris ablutus : sacrilegi commilitonis militiam detestatus : innocentibus ^e ceteris nefaria edicta nequaquam passus imprimere : cruentas impio ex ore sententias respuit : manu repudiavit : auditu refugit officio : et piam dexteram ^f ab incipiendo tanquam sacrificando retraxit : et annotare ceris sacrilega verba mens Deo vota contremuit. Qui incumbente persecutionis mole : insequentibus ministris diaboli : animum celo preparans : corpus Rodano dedit : tanquam Jordani in eo sacramentum requirens : et ^g alteriori ripe Martyrem portans : ut illam sanguine : hanc corpore illustraret. Sic itaque repletus gratia tua Domine : fidei spiritu fidei instituta preveniens : nondum baptismum consecutus : inter ipsa est religionis principia consecratus. Necdum manifestatis sibi Dei legibus : et jam Deo plenus. Nondum Sacramentorum conscius : et in sacrificium jam ipse preelectus. Necdum a Domino ^h libertati donatus : et jam pro Deo testis **369** adsumptus. Nondum publica professione vocatus ad gratiam : et jam raptus est ad coronam. Prius enim adoptatus est : quam renatus. Non quidem undam fontis ingressus : sed egresso ad se fonte perfusus. Abluitur sanguine : regeneratur morte. Damnatione absolvitur : gladio consecratur. Felix qui tali baptismi meruit baptizari : per quod et originato peccatum deleteret : et nunquam amitteret : quicquid ⁱ cruore hujusmodi condonaret. Nec ulla culpa in posterum macularet : quod semel sanguinis onda dilueret. Qui in se ostium peccatorum fide clausit : fide damnavit. Quique in se per undam sanguinis ^k geminato munere baptismi : sacramenta complevit : qui non tinctus est fonte : sed ablutus est passione. Donante homino nostro Jesu Christo : quem conlaudant omnes Angeli : ita dicentes. ñ . Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Quem predictus Martyr adiit fide : quesivit ex opere : assecutus est passione. Qui dum ob sui lavacrum Rodani se purgaturus ingereret undis : in baptizando se officio

^e *Littores.* Lege littores.

^d *Parentes.* Illoc est sponsores et susceptores.

^e *Ceteris.* Lege ceris.

^f *Ab incipiendo.* Forte, ab inscribendo.

^g *Alteriori.* Lege ulteriori. Ceterum in hac missa, non uno in loco, sensus et ipsa verba Passionis sancti Genesis exprimuntur.

^h *Libertati.* Lege libertate.

ⁱ *Cruore.* Lege quicquid cruore condonarat.

^j *Dilueret.* Lege diluerat.

^k *Geminato munere,* baptismi scilicet et martyrii.

functus est Sacerdotis. Ille igitur te Deus Pater pro nobis obtineat : cum rogaverit : qui donum fidei priusquam a te postulari accepit. Ex te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Confitemur nomini tuo Domine gemino cordis ac votis obsequio : celebrantis gratiam tuam pro triumphis Genesii Martyris tui. Qui perficiens in infirmitate virtutem : eternam vitam prius lavacro sanguinis : quam regenerationis accepit. Non adoptatus b. p. m. : sed assumptus. Non adiuiscendus neophytorum c. turbis : sed consortiis Angelorum. Hujus igitur intercessionibus exaudi nos : et adesto Domine his oblationibus nostris : ut te quem in Sanctis tuis colimus : per Sanctos tuos interpellare mereamur. n. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui nolentes prevenis fide : atque credentes : subsequendo : facis non frustra te credidisse : quique beatissimum Genesium prius gratia prevenisti dulcedinis : quam regeneratione baptismatis : te suppliciter deprecamur : ut jam preveniamur miserationibus tuis : qui ad te fiducialiter possumus proclamare e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum.

Benedictio. Gratia Christi : que beatissimum Genesium Martyrem prevenit fide : vos subsequatur in munere. n. Amen. Et que illum aquis d. Rodani originali solvit a vinculo : vos hujus calicis vivificet sacramento. n. Amen. Atque qui illum fluviali consecravimus ex gurgite : vos mundiali non subruat tempestate. n. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus etc. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

^a *Te postulares.* Hoc est antequam inter competentes ascriberetur.

^b *Assumptus.* Forte addendum *martyrio.*

^c *Turbis.* Neophyti, per aliquot dies post baptismum, seorsim habebantur a consortio communi fidelium, quibus diebus orationi vacabant, albis induebantur, quotidie communicabant, et fidei mysteria, maxime quæ ad sacramenta pertinebant, et ea quæ ante baptismum illis revelare nefas erat, docebantur. Ad hanc consuetudinem hic alludit, cum ait Genesium non turbis neophytorum statim a baptismo immixtum esse, sed choris angelorum insertum.

^d *Rodani.* Forte addendum *egressum.*

^e *Ex gurgite.* Forte et hic addendum *egressum.*

^f *Gerontii.* Hujus sancti episcopi et confessoris memoriam Gotho-Hispani die 26 Augusti colunt, quæ die inscribitur Calendario præmissi Missali et Breviario Mozarabum. Hymnus Breviarii prodit sanctum Gerontium episcopum ob fidem Christi ferro victum in carcere obisse, de die, anno et loco martyrii silet. Usuardus in Martyrologio, die 25 Augusti, scribit : *In Hispania, civitate Italica, sancti Gerontii episcopi in carcere quiescentia.* Sollerius (in notis, hic) putat Usuardum in itinere Hispano hujus sancti episcopi nactum esse notitiam. Aliquam etiam ejus notitiam fortasse ex Apographis Hieronymianis accepit. Nam in Lucensi Florentini, prid. Non. Maii, in civitate Gallia, b. atissimi Gerontii confessoris, occurrat

Oratio. Sit Domine precedente et orante Martyre tuo Genesio : in nobis famulis tuis : ita te amandi prompta voluntas : ut in nullo impediatur carnis infirmitas : sicque eodem docente a nobis calcetur mundi cupiditas : ut eodem intercedente perveniat ad victoriam charitatis. n. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum.

Dicat Presbiter. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. n. Deo gratias.

IN FESTO SANCTI GERONTII EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432. Præter orationem quæ sequitur immediate post officium et orationem immediate post com. videlicet. Domine Deus omnipotens qui.

Oratio. Deus Dei Fili : quem Gerontius antistes toto corde confessus : nomen tuum honorificando perductus est ad coronam : da in ore nostro confessionem : que nos expuret a crimine. Ut quicquid in tue laudis honore depromimus : in lucro nobis prodesse eterno munere sentiamus.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius : et qui hanc oblationem pro 370 nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem beatissimi Confessoris tui Gerontii tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mensæ tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. n. Amen.

Sancti Rufi Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

Victoris Episcopi. :

Omnia dicantur unius Pontificis. fol. 432.

memoria : et in Corbeiensi Dacherii, prid. Non. Maii : *In Gallia civitate, natalis beatissimi Gerontii confessoris, ubi illud Gallia seu Gallicia, irreparabile est pro civitate Italica.* Erat autem Italica (ubi in carcere, ut tradit Usuardus, mortuus est Gerontius) nobile municipium, ac deinde colonia provincie Bæticæ cujus ruinae extare dicuntur juxta pagum *Sevilla la vieja*, ad Bætim fluvium, aliquot miliaribus Hispali distans. Vetusti apud Hispanos cultus sancti Gerontii testis est basilica ejus nominis dicata ad quam sanctus Fructuosus (Bracarenensis, postea episcopus, qui vii sæculo sanctitate claruit) *devotionis gratia, de civitate Spalensi navigio profectus est, ut apud Mabilionium (Sæc. xi Benedict., part. ii, pag. 586) scribit vetus auctor Vitæ sancti Fructuosi.* De tempore quo vixit sanctus Gerontius, id solum in hymno Breviarii Mozarabum legimus :

Hic fertur apostolico
Vates fulsisse tempore,
Et prædicasse supremum
Patrem potentis Filii ;
Quique dum per occidentem
Percurreret clavis plagam,
Tandem ira gentium
Ad passionem trahitur ;

quibus innuunt, sanctum Gerontium proximam temporibus apostolorum vixisse, et in Hispania, nulli certæ sedi affixum, Christi fidem disseminasse.

Sancti Augustini Episcopi et Confessoris :
Omnia dicuntur unius Confessoris Pontificis. f. 432.
**IN FESTO DECOLLATIONIS SANCTI JOHANNIS
 BAPTISTE**

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Requirit in Sancto
 Bartholomeo. folio 365.*

Oratio. ^b Deus filius : qui in cruce tua et salutem
 Regibus donas : et humiles tuos ad victoriam semper
 per armas : tempera jam tandem miseriarum nostrarum
 erumnas. Ac ne gladio maligno nostre feriantur
 cervices : obtenta gloriosi Precursoris tui Johannis
 Baptiste : gladio verbi tui nos reddito efficaces. *ñ.*
 Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
 Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

^c *Prophetia.* Justus si morte preoccupatus fuerit.
Require in Sancti Clementis Pape. fol. 20.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et
 cum.

^d *Psallendo.* Educ Domine de carcere animam
 meam : ad confitendum nomini tuo. *ÿ.* Deus canticum
 novum cantabo tibi : in psalterio decem chordarum
 psallam tibi : quia liberasti servum tuum
 Deus de gladio maligno. *P.* Ad confitendum.

Dicat Presb. Silentium facite.

*Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (c. II,
 cap. XII).*

ñ. Deo gratias.

Fratres. Scio hominem in Christo ante annos qua-

^a *In festo decollationis.* Die 29 Augusti a Græcis in
 Menologio Basilii, a Latinis in Martyrologiis Hierony-
 nianis, in Gelloneusl, in Bedæ, Adonis, Usuardi,
 Romano Parvo, aliisque passim, commemoratur
 passio, seu decollatio sancti Joannis Baptistæ : at in
 Corbeiensis Dacherli, et in Codice Divionensi Bedæ,
 de 30 Augusti natalis ntiqæ passionis sancti Joannis
 Baptistæ signatur. In Orationali Gothico (Pag.
 133) exstat titulus : *Incipiunt orationes de decolla-
 tione sancti Joannis Baptistæ, ad vesperum completoria,
 viii Kal. Octob., atque adeo die 24 Septembris
 Gotho-Hispani, in quibusdam saltem Ecclesiis, festum
 hoc celebrabant, et auctor ille, haud sane re-
 cens, qui, sub sancti Augustini nomine, scribit ad
 Hibernum Sanctonicæ civitatis antistitem, apud Mabillo-
 nium (De Liturg. Gallic., pag. 458), tres distinguit
 sancti Joannis Baptistæ solennitates : unam natiuitatis
 ejus, aliam iv Kalendas Septembris, quando inventum
 legitur caput ejus, et præter has aliam viii Kalendas
 Octobris, pro eo quod eadem die Joannes præcursor
 Domini a majoribus nostris traditur et ab angelo nun-
 tiante conceptus, et Herodis funesto gladio trucidatus.
 In Missali Gallo-Gothico Missa in diem passionis san-
 cti Joannis Baptistæ et martyris, missam sancti Sixti,
 et in Sacramentario Bobiano missam apostolorum
 Petri et Pauli præcedit ; unde suspicari licet Gallos
 hanc festivitatem diversis diebus, sed ante mensem
 Augustii celebrasse. In Africa, quantum ex Calendario
 Carthaginiensi colligere licet, vi Kal. Jan. martyria
 sanctorum Joannis Baptistæ et Jacobi majoris
 celebrabantur. Ex his tamen colligitur, festum decolla-
 tionis sancti Joannis Baptistæ sæculo vi apud Gallos,
 Hispanos et Afros, diversis quidem diebus, ob
 Ecclesiarum commoda, tamen celebratum esse. In
 Italia et Romæ, an hæc festivitas adeo vetusta sit
 incertum reddit quod de ea Sacramentaria Leoniana
 et Gregoriana Muratorii, Calendarium Frontonis,
 et Capitularia em. Thomasii et ill. Georgii
 alicant. In Sacramentario Gelasiano exstat missa in*

A tuodecim : sive in corpore sive extra corpus nescio :
 Deus scit : raptum ejusmodi usque ad tertium
 celum. Et scio ejusmodi hominem : sive in corpore
 sive extra corpus nescio : Deus scit : quoniam raptus
 est in paradysum. Et audivit archana verba : que
 non licet hominibus loqui : pro ejusmodi gloriamur.
 Pro me autem nihil gloriabor : nisi in infirmitatibus
 meis. Nam etsi vulnero gloriari : non ero insipiens.
 Veritatem enim dicam. Parco autem : ne quis me
 existimet supra id quod videt me : aut audit ex me.
 Et ne magnitudo revelationum extollat me : datus
 est mihi stimulus carnis mee Angelus Sathane : qui me
 colaphiset : ^f ut non extollar. Propter quod ter
 Dominum rogavi ut discederet a me ^g infirmitas
 carnis : et dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea : nam
 virtus in infirmitate perficitur : sed ^h gloriabor in
 infirmitatibus meis : ut habitet in me virtus Christi.
ñ. Amen.

*Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (1 Cap.
 XIII).*

Illo in tempore. Audivit Herodes Tetrarcha famam
 Jesu : et ait pueris suis. Hic est Joannes Baptistæ
 quem ego decollavi : ipse surrexit a mortuis :
 et ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit
 et alligavit eum : et posuit in carcere propter
 Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi
 Johannes : non licet tibi habere eam. Et volens illum
 occidere : timuit populum. Quia sicut Prophetam
 eum habebant. Die autem natalis Herodis sal-

^c *die passionis sancti Joannis Baptistæ, iv Kal. Septembris,*
 sed hic Codex olim Ecclesiæ ejusdem Gallicane
 erat. In Gregorianis quoque Menardi, Pamelii
 et Rocæ habentur missæ in decollatione sancti
 Joannis Baptistæ, 29 Augusti, sed hæc secundo loco
 assignantur, quemadmodum et in posterioribus
 quibusdam Capitularibus Evangeliorum inventur
 huic festivitati Evangelium secundo loco assignatum
 (Vide ill. Georgium, de Liturg. Rom. pont., in
 append. tom. III, pag. 275). Demum, in vetusto
 Lectionario Ambrosiano Thomasii, inter festum sancti
 Genesii et sancti Cibriani, occurrit in sancti Joannis
 decollatione : at nulla assignatur Epistola legendæ.
 Cæterum, in excerptis Solterii et fastis Cuspinianis
 (Bolland., tom. VII Jun., pag. 186) legitur : *Basso
 et Pisone bis consulibus passus est Joannes Baptista.*
 Sed per errorem Bassus pro Crasso irrepsit. Passus
 enim est an. ær. vulg. 27, M. Licinio Crasso Frugi
 et L. Calpurnio Pisone consulibus ; sepultusque est
 Sebaste, quæ Samaria olim appellabatur, ubi sancti
 Hieronymi ævo (Hier., epist. 27) sepulcrum ejus adhuc
 exstabat.

^b *Deus Filius. Forte, Dei Filius.*

^c *Prophetia.* In Lectionario Luxoviensi Galli prophetiam
 legunt ex Isaiæ XLIII, I XLIV, 1-5, ommissis
 versiculis octo capituli XLIII, 13-22. In Sacramentario
 Bobiano nulla legitur prophetia.

^d *Psallendo.* Ps. cxli, 8. *ÿ.* Ps. cii, 9, 10.

^e *Cap. XII. Vers. 2-10.* Luxoviense legit ex
 Epist. ad Hebr. xi, 35-xii, 1-7 ; Bobia um ex Sapientie,
 id est, ex Ecclesiastici xxxi, 8-12.

^f *Ut non extollar.* Ambrosiaster, *ne extollar.* In
 Vulgata non leguntur ista verba.

^g *Infirmus carnis.* Hæc neque Vulgata, neque
 Ambrosiaster legit.

^h *Sed gloriabor.* Vulgata : *Libenter igitur gloriabor
 in infirmitatibus meis.*

ⁱ *Cap. XIV. Vers. 4-15.* Idem Evangelium in Luxoviensi
 et Bobiano legitur.

tavit filia Herodiadis in medio : et placuit Herodi. Unde cum juramento pollicitus ei dare quodcumque postulasset ab eo. At illa premonita a matre sua : da mihi inquit in disco caput Johannis Baptiste. Et contristatus est Rex : propter juramentum autem : et eos qui pariter recumbebant : jussit dari. Misitque et decollavit Johannem in carcere : et adlatum est caput ejus in disco : et datum est puelle : et tulit matri sue. Et accedentes ^a discipuli ejus : tulerunt corpus ejus : et sepelierunt illud. Et venientes discipuli nunciaverunt Jesu. Quod cum audisset Jesus secessit inde in navicula in locum seorsum. Et cum audissent turbe : secute sunt eum pedestres de civitatibus. Et exiens vidit ^b turbam multam : et curavit languidos eorum. *ñ. Chorus. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et* B cum spiritu tuo.

371 ^c *Lauda.* Alleluja. *ÿ.* Lauda anima mea Dominum : laudabo Dominum in vita mea. *P.* Alleluja.

^d *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutare tuum dixi : ^e nam zelavi misericordiam tuam : et veritatem tuam a congregatione multa : alleluja. *ÿ.* In capite libri scriptum est de me : ut faciam voluntatem tuam : Deus meus volui : et legem tuam in medio cordis mei : ^f bene nunciavi justiciam tuam in Ecclesia magna. *P.* Et veritatem tuam.

Missa. Grandi nobis fide fratres charissimi et tota ad Deum conversione gloriosi Johannis ^g adoranda sanctitas : celebranda solemnitas est : qui eo divine ^h lectionis nunciatus munere : quo finitus : in hoc recessit celestis glorie testimonio : quo processit. ⁱ Cui toti in virtutem Sancti Spiritus amore translato : Christus fuit causa moriendi : cui Christus fuit causa nascendi. Nullum sibi tempus in eo nature infirmas vindicavit : cui ^j in conceptu vaticinium : in actu baptismum : in obitu datum est implere martyrium. Per unam eandemque gratiam ^k accendit generatio quem promisit : conversatio quem docuit : passio quem amavit. Prophetat in utero : predicat in seculo : con-

^a *Discipuli.* In Vulgata hoc loco non legitur.

^b *Turbam multam.* Addit Vulgata et misertus est eis.

^c *Lauda.* Ps. cxlv, 2.

^d *Sacrificium.* Ps. xxxix, 14. *ÿ.* Ibid.

^e *Nam zelavi.* Lege non zelavi. Vulg. non abscondi.

^f *Bene nunciavi.* Ita Italica, et Psalterium M. zarahum, at Vulgata legit annuntiavi.

^g *Adoranda.* Lege adornanda, et ita in Codice quo vobis calamo emendatum est. In Sacramentario Bobiano : Deus cui sancta conversatio directa, gloriosi Joannis ornanda sanctitas, et celebranda solemnitas est.

^h *Lectionis.* Lege electionis.

ⁱ *Cui toti.* Hinc corrige quod in Bobiano, *orat. secret.*, legitur : Cui totum in virtutem sancti Spiritus ab ore translatum, Christus fuit causa moriendi.

^j *In conceptu.* Et hinc corrige contestationem Bobianam in qua legitur cui in conspectu.

^k *Accendit.* Lege ex contestatione Bobiana *astendit*, ubi legitur quo per unam eandemque dispensationem ostendit generatio quem promisit, e.c.

^l *In gladio.* Bobianum, in gaudio, perperam.

A summatur ^l in gladio. A justicia ^m erigitur : de justicia loquitur : pro justicia decollatur. Nec mirum quod ⁿ virum tot sanctitatis meritis in Dei agnitione ^o dispositum : quem non cohibuit uterus matris : non interrui gladius imperantis. Et consequens fuit : ut Herodi pro castitate non cederet : qui patrem pro incredulitate non distrinxerat. ^p Et percuteret verbo Regem : qui silentio percusserat Sacerdotem. Hunc ergo honestatis legisque censorem mores improbi ^q non tulerant : profanam ^r petulantis conscientiam ^s abjectam incesti : facinus exacerbant : et furor verecundia provocatus studet perdere : ^t quo docetur : dum nescit corrigere quod vetatur. Putat latere culpam posse : ^u si ponat in prohibentem custodiam. Tantus prophete splendor in carceris claustra detruditur : et preciosus Deo sanguis meretricie saltationis mercede taxatur. Et inter gentiles ^v delicie : et voluptatis epulas : sit ^x expectatum : quo inter religiose confessionis hostias credentibus gaudium : credituris exemplum : terris presidium : celis fieret ornamentum.

ñ. Amen.

Aia Oratio. Te Domine Jesu Christe in Precursoris tui nativitate laudamus : te in ejus predicatione ammirabiliter extollimus : te in illius morte quantum humana valet pusillitas : voce qua possumus honorificamus. Cujus nativitate ubera reserasti senilia : et patris linguam : quam incredulitas nexerat : absolvisti. Cujus predicatione te terris discipuli adesse crediderunt : et populi qui illis prestaret salutem saluberrimam audierunt. Cujus morte veritas patuit : et mens belluina virus quod in se latebat occultare non valuit. Ejus ergo precibus dignare inspirare cordibus : et celorum regnum appropinquare credentes. Te semper penitendo rogemus : tibi preces lacrymabili corde fundamus : tua promissa confidenter speremus : ut mundata mens nostra a pollutione delicti : Spiritum tuum Sanctum : quem in columbe adventu sub illius manibus suscepti : venire in nobis : et manere eum sentiamus nobiscum. Ac filium te Dei dilectissimum voce : qua ipse audivit : audiamus : et equa-

^m *Erigitur.* Fortasse, *eligitur*, ut est in Bobiano.

ⁿ *Virum.* Lege *vir*.

^o *Dispositum.* Lege *dispositus*.

^p *Et percuteret.* Lege *sed percuteret*, atque integram sententiam sic legas : *Nec mirum quod vir, tot sanctitatis meritis in Dei agnitione dispositus, quem non cohibuit uterus matris, non interrui gladius imperantis, ut consequens fuit, Herodi pro castitate non cederet, qui patrem pro incredulitate distrinxerat, sed percuteret verbo Regem, qui silentio percusserat sacerdotem.*

^q *Non tulerunt.* Lege *non tulerunt*.

^r *Petulantis.* Adde *mulieris*.

^s *Abjectam.* Lege *objectam*.

^t *Quo.* Id est, cum a quo.

^u *Si ponat.* Lege *si ponatur prohibens in custodia*.

^v *Delicie.* Lege *delicias*.

^x *Expectatum.* Lege *spectaculum*, et hinc corrige contestationem Bobianam, ubi legitur *atque inter gentilitate voluptatis fit epulas spectaculum, cui merito omnis angeli, etc.* Et adverte primam orationem *secreta* et contestationem, e quibus missa Bobiana constat esse meras lacrimas ab hac unica nostra oratione Gotho-Illispana dissectas.

lem Patri cum Spiritu Sancto confiteamur : credamus : et semper oremus. *ñ. Chorus. Amen.*

Post nomina. Oratio. Unigenite Dei filii : quem beatissimus Johannes salutavit in utero : monstravit in heremo : precessit nascendo : preivit moriendo. Concede nobis : ^a tanti vatis ut in hoc die : quo idem capite ^b defectus occubuit : nos te miserante : capite nostro semel pro nobis mortuo a vitiis mereamur occidi : et spiritalis dono gratie innovari. Hic tibi Sanctus vir obsequentis vota deferat plebis : qui precor factus est iudicis : prece sua nostris lumen ingerat tenebris : qui lucerna extitit luminis. **372** Voxque illa pro defunctorum spiritibus erogatura opponat : que Domino mortuis preparavit in cordibus viam.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Gloriosum Precursoris tui Johannis Christe Deus passionis festum hodierno die voto concinimus : sacrificiis dedicamus. Qui iusticiam predicans legis : sententia mulctatur Herodis. Ob hoc te deprecamur : et petimus : ut idem qui terminus fuit prophetis : finem ponat scandalis. Et qui fuit baptismatis initium : pacis nobis preroget complementum. Regatque conservos prece : qui te Dominum precessit in morte.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater omnipotens Deus : teque mirabilem in Sanctis tuis predicare : eorumque memoriam sub tuis laudibus colere : quorum fuit in conspectu majestatis tue et mors et vita ^C preciosa. Unde nos hodie passionem beatissimi Johannis Baptiste Martyris tui annua solemnitate recolentes : altaribus tue pietatis assistimus : tibi que laudum hostias immolamus. Johannes enim tuus : qui Domino nostro Jesu Christo unigenito tuo : et in natiuitate fuit previus : et in passione Precursor : Sacerdotalis prosapie genus : et propheta ille vocatus Altissimi : cui emissum nomen e celo est : qui ipsum illum sue natiuitatis ortum prophetie precessit officio : et eterni presentia Domini priusquam ipse vel Christus nasceretur agnovit : atque intra viscera materna commotus in virtutem oraculi mentem parentis agitavit : ad cujus nomen edendum muta diu sancti patris ora laxata sunt. Hic heremi distincte habitator : et primus regnorum celestium prece : mundi fallentis inlecebras abstinentie virtute calcavit : et Dominum majestatis in corpore constitutum felici atque perfecto vaticiniorum fine monstravit. Talem profecto : talem esse oportebat : qui Dominum baptizaret : et cui se sacra illa divini germinis membra submitterent : qui conceptam Sancto Spiritu carnem aquas ^e potius affluentem : fluvio auderet immergere. Sit igitur fas : hunc talem sub tui nominis honore lau-

^a Tanti vatis. Adde intercessionem.

^b Defectus. Lege dissectus.

^c Potius. Fortasse : Aquis potius sanctitatem afferentem.

^d Quod illum crescere. Confer sanctum Augustinum.

^A dare. Cui tante gloriæ prestitisti agonem : suffragia nobis ejus tua bonitate largire. Sonet pro nobis vox illa sublimis : qua parandas vias Domini : et semitas ejus rectas esse faciendas inter deserta clamavit. Loquatur lingua illa pro nobis : que nescit tacere iusticiam. Talis pro te ac plebe : talis precatur : qualem illum Jordanis fluente viderunt : cum a te Spiritum Sanctum in columbe specie super unicum tuum descendentem videre promeruit. Ille pro populo tuo manus orent : quas Christus dignatus est sanctificare dum tangitur. Asserat tuorum vota famulorum sanguis ille benedictus : qui est fusus in carcere. Qui rubuit in disco : qui ad te cum Sanctis omnibus clamat : quos ex Abel nunc usque impie cesos eterna pietatis tue memoria conservat. Cui merito ^B omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Pro quo Johannes Baptista et Martyr : mystico vaticinii sui prenunciavit oraculo : ^d quod illum crescere : se autem minui oportet. His etenim verbis et suam pariter : et Domini mortem vivens longe ante predixit : cum et idem filius tuus elevatus in cruce : et iste comminatus sit capite. Nam ille Dominus creature sublimitate prelatas est ligni : iste animadversione discusis est gladii. Illius caput crux in altum porrexit : istius cervicem mucro sevens dissecut. Ille spiritum emisit in cruce : hic animam efflavit in carcere. Sed ille in luce ^C qui vitam redditurus esset omnibus moritur : iste in abditiis ^e qui nisi Christo moriente : et redempturus esset ex inferis : jugulatur. Sic sic plane decuit : ut per has mortium dissimilitudines : sacramentorum patescerent qualitates. Quo et in illo divinitas se exaltata ostenderet : et in isto humilitas se custodita monstraret. Ipso Domino redemptoreque nostro.

373 *Post pridie. Oratio.* Redempti Christe tui sanguinis precio : Precursoris tui : ut nobis parcas : exoramus suffragio. Tu per eum et nobis et his benedicto hostiis : per quem te manifestasti incredulis. ^f Ut qui tue fuit previus mortis : nostre sit prerogator salutis. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

^D Educ Domine de carcere animas nostras : qui beatissimum Johannem Herodiano gladio consecrasti. Detur per eum nobis penitentie optio : qui penitudinis extitit predicator. Conservet in fide populos : qui arguit de infidelitate superbos. Deferat ad te confessionem humilium : qui redargutor factus est contemptorum. Quique nuncius extitit Verbi : gratiam nobis preroget nunciati : cum ad te nunc proclamaverimus e terris. Pater noster.

^e Qui nisi. Forte, qui non nisi Christo moriente redimendus esset ex inferis ; participium enim in rus desinens non raro passive accipitur in hoc Missali.

^f Ut qui. Lege : Ut qui tibi fuit previus morte, nostræ sit, etc.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et.

Benedictio. Beatissimus Johannes : ejus caput eruento Regi hosti desectum inter pocula allatum est disco : sit pro vobis omnibus apud Deum intercessor. *ñ.* Amen. Idem quoque qui fratrum prohibens violare concubium : hodie in carcere peregit martyrium : suis vos precibus faciat incentiva superare libidinum. *ñ.* *Aurem.* Ut sicut idem Dominice Precursor factus est mortis : ita vestris intercessor existat precibus pro delictis. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri, etc.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Dicat Chorus. Gustate et videte

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Educ Domine de carcere animas nostras : qui sputa pro nobis perpressus es : et flagella. Ut precibus justis hujus Joannis Baptiste Martyris tui : ex hoc mundo educi de carcere triumpho crucis tue debita post nostrum obitum tibi preconia cum Sanctis omnibus precinamus cum laude assidua. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Sabine Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis. Fol. 436.

Sanctorum Felicis et Audacii Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 450.

Egidii Abbatis :

Omnia dicantur unius Confessoris. Fol. 452.

Sanctorum Vincentii et Leli :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 450.

Antonii Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris precipui. Fol. 421.

Marcelli Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. Fol. 421.

Sancte Obdulie Virginis :

Omnia dicantur de una Virgine precipua. Fol. 436.

^a *In Nativitate.* Festum Nativitatis beatæ Virginis Galli antiquitus colebant, ut distincte innuit *Contestatio* missæ Assumptionis, in Missali Gallo-Gothico; sic enim de beata Virgine canebant: *Cujus sicuti gratulati sumus ortu, tripudiamus partu, ita glorificemur in transitu;* attamen in libris liturgicis Gallicanis nulla exstat missa propria pro Nativitate Deiphæ; quia fortasse missam communem beatæ Mariæ celebrabant, et ejusmodi missa communis exstat in Sacramentario Bobiensi ante missam communis Assumptionis. An Gotho-Hispani celebraverint festum Nativitatis beatæ Virginis incertus hæreo. Illud constat, nullum ejus festivitatis officium proprium exstare aut in Orationali Gothico, aut in Brevariario Mozarabum. Missam autem hanc quæ in Missali Mozarabico legitur, patet a Mozarabis esse consarcinatam. Cæterum Nativitatem beatæ Virginis Græci et Latini die viii Septembris colunt, illi in Menæis et in Menologio Basilii, hi in præcipuis Martyrologiis omnibus, sancti Hieronymi, Bedæ, Rabani, Adonis, Usuardi, in Gellouensi, in Romano Parvo, et in Romano Baronii. Unicum exstat Hieronymianum

^a IN NATIVITATE GLORIOSE VIRGINIS MARIE.

Ad Missam. b *Officium.*

Gaude filia Syon : dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te : et verba mea que posui in corde tuo : non recedant de ore tuo : nec de ore seminis tui usque in sempiternum. *ÿ.* Lauda Hierusalem Dominum : et conlauda Deum tuum Syon. *P.* Usque in sempiternum. *ÿ.* Gloria et honor Patri et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen.

P. Usque in sempiternum.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Supplicationem servorum tuorum Deus miserator exaudi : ut qui in Nativitate Dei Genitricis et Virginis Marie congregamur : ejus intercessionibus a te : de instantibus periculis eruamur. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Prophetia. Dominus possedit me. *Require in Conceptione Virginis Marie. Fol. 415.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Glorioso Virginis Marie ortum dignissimum recolamus. *P.* Cujus Dominus humilitatem respiciens : et Angelo nunciante te concepit redemptorem mundi. *ÿ.* Beatissime Virginis Marie Nativitatem devotissime celebremus. *P.* Cujus Dominus.

374 *Epistola.* Fratres gaudete in Domino semper. *Require in festo Sancte Marie ante Natale Domini que dicitur de la O. Fol. 32.*

^c *Principium sancti Evangelii secundum Matheum.*

Liber generationis Jesu Christi filii David filii Abraam. Abraam genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Joseph virum Marie : de qua natus est Christus. Omnes ergo generationes ab Abraam usque ad David : generationes quatuordecim. Et a David usque ad transmigrationem Babilonis : generationes quatuordecim. Et a transmigratione Babilonis usque ad Christum : generationes quatuordecim : Christi autem generatio sic erat. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Epternacense, in quo 16 Augusti Nativitas Virginis enuntiat; et cum cæteris Martyrologiis consentiat Sacramentaria Gelasianum, et Gregoriana, et vetusta Evangeliorum Capitularia, quibus die 8 Augusti inscribitur Nativitas beatæ Mariæ. Sacramentarium sancti Leonis et Capitulare Epistolarum Mediolanense em. Thomasii festum Nativitatis beatæ Virginis non enuntiant, quo etiam argumento Sacramentarii Leoniani probatur antiquitas. Sed de solemnitate hujus antiquitate pluræ, si vacat, apud em. Baronium, in notis ad Martyrologium, die 8 Septembris, legas, et adde in statutis sancti Bonifacii Moguntini episcopi, festum Nativitatis beatæ Mariæ inter eas solemnitates numerari quibus ab opere servili abstinentum erat. *VI Idus Septembris,* atque adeo sæculo viii, in Germania, et vicina Gallia inter præcipuas solemnitates celebrabatur. De eadem festivitate meminit Anastasius Bibliotecarius, in Sergio I, quæ Romæ sæculo vii fluente agebatur.

^b *Officium.* Isaïæ lx, 21. *ÿ.* Ps. cxlvii, 1.

^c *Principium.* Id est, 1, 1, 2, 16, 17.

Lauda. Nativitas tua D-*i* genitrix Virgo gaudium attulit universo mundo : quia ex te ortus est Sol justicie Christus Deus noster : alleluja.

Sacrificium. Alleluja. *ŷ.* Magna facta es et preclara filia Syon in universa terra : alleluja.

Missæ. Approbate *a* consuetudinis mos est apud Christianos : Sanctorum patrum dies natalicios observare diligenter : et *b* tunc precipue virtutes eorum assignatis litteris in Ecclesia recitare : ad Dei laudem : ex cujus munere sunt : et ad instrumenta morum. Inter omnes autem Sanctos : memoria beatissime Virginis eo frequentius agitur : atque festivus : quo majorem gratiam apud Deum creditur invenisse. Unde post alia quedam ipsius *c* antiquiora solemnia : non fuit contenta devotio fidelium : quin Nativitatis solemnem diem superadderet hodiernum. *B* Quesumus ergo : ut suffragiis ejus odore virtutum :

a *Consuetudinis.* De hac consuetudine, Evangelicæ prædicationi contraria, alibi quedam notavi, modo autem animadvertendum festivitates non uno nomine in libris liturgicis designari. Nam frequenter *Natale* aut *Natalis*, et *Natalitium*, non raro *festum*, *festivitas*, aut *solemnitas*, aliquando *passio*, vel *dies* hujus aut illius martyris aut similibus nominibus appellantur. Deinde notandum quemlibet diem solemniter festivum apud antiquos *Natale* aut *diem Natalem* dici, quo sensu *Natalis adoptionis*, et *Natalis imperii*, apud Spartianum, in Adriano, significant diem festivum, quem ob adoptionem Adriani, et illum quem ob initium imperii ejusdem, quotannis agebant. Eodem sensu in Laterculo Polemii Silvii, et apud alios, *Natalis calicis* sumitur pro feria quinta majoris hebdomadæ, quam quotannis peculiari devotione et cultu fideles celebrant ob Eucharistiam ea die a Christo Domino institutam. Sic *Natalis martyrii* in Actis sancti Polycarpi, *Natale sanctæ Agnetis de passione* in Sacramentario Gelasiano, *Natale sancti Polycarpi Genunium* in Actis sancti Pionii, sic *Natalis Ecclesiæ* festum dedicationis Ecclesiæ, *Natalis episcopi*, et *Natalis cathedræ*, festum annuum ob episcopi ordinationem significant. Tertium quod notandum est, olim publice in Ecclesia denuntiabatur qua die, in qua basilica, cœmeterio, aut oratorio, festum proximum martyris aliæ solemnitas celebranda erat. Formulam hujus denuntiationis habes in Sacramentario Gelasiano (*Lib. II, inc.*). Quartum, passiones martyrum, eorumque dies natales, frequenter ipso die quo passi sunt recurrente, frequenter etiam aliis diebus celebrari consuevisse. Ad priorem consuetudinem respicit illud Sacramentarii sancti Leonis, pag. 45, col. 1, n. 23 : *V. D. qui nos beatorum martyrum pulmas, in diebus quos suo sanguine signaverunt venerantes*, etc. Ad secundum Kalendarium Bucherianum respicit, in quo tam episcoporum quam martyrum non dies mortis, sed depositionis, sive quo sepulti sunt, signatur. Non raro etiam contingit ut festum celebretur die translationis reliquiarum, aut die dedicationis basilicæ, aut demum die ab episcopo, vel synodo, vel ab ipsa consuetudine, ob commodum populi, assignato. Tamen festivitas, quocumque tandem die recurrente celebretur, *dies natalis*, diesque *passionis* plerumque nuncupatur : ab exemplis absteo, quia obvia sunt.

b *Tunc precipue.* Passiones martyrum et Acta sanctorum diebus eorum festivis in Ecclesia publice legebantur, ut ex sancto Augustino (*Tom. V Oper., Edit. Maur., serm. 27*), sancto Gregorio Turonensi (*De Mart., lib. 1, cap. 80 ; lib. II de Mirac. sancti Martini, cap. 23, 49*) ; et sane in Ecclesiis Gallicanis Acta sanctorum loco prophetiæ legebantur. Hinc in libris liturgicis Gallicanis missæ sanctorum plerumque

odores criminum fugiamus. Ut celesti illo spiramine recreati : a cunctorum vitiorum fetoribus exules reperiamur et sobrii. *ŷ.* Amen.

Alia Oratio. Beata ergo Domini Mater et perpetua Virgo Maria priusquam nasceretur *d* oraculis enunciata est : et designata miraculis. Nata vero progenies divinitus ordinata : privilegio virtutum in ignis enituit : Salvatorem edidit : a quo glorificata in celo nunquam terrigenis patrocinari desistit. Propositionem sequatur ordine suo narratio : jamque referamus unum de pretaxatis oraculis : ac inde paucis expediamur. Dixit eternus ad veterem : Deus ad serpentem : inimicitias ponam inter te et mulierem : et semen tuum et semen illius : ipsa conteret caput tuum. Ut per hoc quod de te que vera sunt credimus : ad hoc quod te diligentibus tribuis : ardentius veniamus. *ŷ.* Amen.

prima lectione carent, quæ non e Scriptura, sed a passionario petenda erat, et in Lectionario Luxoviensi Acta sanctorum Petri et Pauli die natai eorum, loco prophetiæ, legenda assignantur. At Gotho-Hispani nihil nisi e Scriptura sacra, saltem in missa, legebant ; hinc Acta martyrum et sanctorum, aut omnino in officiis divinis non legebant, aut solum ad horas matutinas legebant, nam, hac in re, diversam apud eos exstitisse Ecclesiarum disciplinam suspicor : certe in Missali et Breviario Mozarabum lectiones omnes e Scriptura de promptæ sunt, et missis sanctorum nunquam deficit prima lectio e divina Scriptura. Neque obstat quod Braulio Cæsaraugustanus episcopus in epistola ad Fronimianum presbyterum, præmissa vitæ sancti Emilianii Cuculati (*Apud Mabill., Sac. Ben. 1, pag. 205*) scribat se libellum de vita sancti Emilianii brevem conscripisse, ut in missæ ejus celebritate quantocius legi possit. Nam ibi sermo non est de missa quæ quotannis in festo sancti Emilianii celebrabatur, sed de prima missa illa quæ, ut nunc loquimur, in ejus canonisatione dicenda erat, et quæ, ut Braulio mandaverat, erat missa de communi confesso is non pontificis. Sed his prætermittis, quæ alibi forsitan examinabo, ex hac epistola id, ad summum, sequitur, quamdam ea in re exstitisse apud Gotho-Hispanos disciplinæ varietatem, apud quos plerumque Acta sanctorum ad altare non legebantur. Sed ne præclara eorum gesta populus ignoraret, mos erat illa hymnis et orationibus tam missæ quam officiis, et maxime illationibus inserere, quæ proinde proluxiora frequenter in missis occurrunt. Hoc ex Breviario et Missalis Mozarabum et Orationali Gothico planum est. Mos idem apud Gallos olim in usu erat, ut missæ quedam Sacramentarii Bobiani et Missalis Gallo-Gothici probant, et Hilduinus abbas, in epistola ad Ludovicum Pium, libris Areopagiticis suis præmissa prodit ; ibi enim ait se invenisse quosdam Missales libros nimia vetustate consumptos continentes missæ ordinem more Gallico qui ab initio receptæ fidei in hac Occidentali plaga est habitus, usquequo tenorem, quo nunc vivimus, Romanum suscepit, in quibus voluminibus habentur dæ missæ, quæ sic in ea celebrantur, ad provocandam divinam clementiam, et corda populi ad devotionis studia excitanda, tormenta martyris Dionysii sociorumque ejus succincte commemorant, sicut et reliquæ missæ aliorum apostolorum vel martyrum, quorum passiones habentur, notissime decantant.

c *Antiquiora solemnia.* Hinc apparet festivitatem Nativitatis beatæ Virginis sero apud Gotho-Hispanos susceptam esse.

d *Oraculis enunciata.* Inter quæ est celebre illud Isaie vii, 14 : *Ecce Virgo concipiet et pariet filium*, etc.

Post nomina. Oratio. ^a Eterne Dei filii qui : Virginæ A Matris uterum sic intrasti : ne rumperes : sic aperuisti : ne signata ullo modo violares. Suscipe benignus hoc sacrificium : quod tibi offerimus in honorem Nativitatis Genitricis tue. Tribuens per hoc et vivis : anime corporisque salutem : et defunctis eterne reparationis felicitatem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. ^b Christe Verbum summi Patris : qui caro factus es : ut habitares in nobis : inlabere sensibus nostris. Quo omnes qui festivitatem Nativitatis gloriose Virginis Marie celebramus : perpetue maneamus pacis societate connexi. *ñ*. Amen.

^c *Inlatio.* Dignum et justum est : nos tibi omnipotens Pater gratias agere : ^d si debitoribus que reddere debeant dignatus fueris prerogare : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ex B te Deo Patre sine initio natum : tibi que indesinenter : atque indemutabiliter coeternum : ac per omnia coequalum. Non adoptione : sed genere : nec gratia : sed natura. Qui in utero ^e sanctificate ac Sancte Virginis inlapsus : et sine ulla sorde peccati ineffabiliter natus : hec sola meruit ferre Deum post celum : et sola meruit Virgo inveniri post partum. ^f Hec sola meruit Deum et hominem : Deum imperiis suis : lacte uberis potat. Hunc diem nobis quem devotissime celebremus ^g instituit. Propter quod eundem Salvatorem nostrum unigenitum tuum : tecum semper et cum Spiritu Sancto regnantem : celi colorum et Angelice potestatis sine cessatione conlaudant : ita dicentes. *ñ*. Sanctus : Sanctus : Sanctus.

375 *Post Sanctus.* ^h Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ipse est qui castitatem contulit virginitatis : decus non abstulit matri. Qui et pro nobis ex eadem dignatus est nasci : et pro nostra adoptione non abhorruit suscipere mortem. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. ⁱ Nunciamus Domine quod credimus : nec tacemus. Te totis visceribus deprecantes : ^j ut qui Nativitate genitricis tue prestitisti ut mater esset et virgo : tribuas Ecclesie tue : ut sit fide incorrupta : ^k per castitatem secunda. Atque hec libamina ita tue gratie dulcedo sanctificet : ut su-

^a *Eterne.* Eadem oratio post nomina in festo Annuntiationis (Pag. 44) legitur, mutatis vocibus *In-carnationis tuæ in Nativitatis genitricis tuæ.*

^b *Christe.* Et hæc, paucis mutatis, desumpta est e D missa Annuntiationis.

^c *Inlatio.* E missa Annuntiationis desumpta est, pluribus tamen omissis.

^d *Si debitoribus.* Lege qui debitoribus quod reddere debent dignatus es prorogare.

^e *Sanctificate ac Sancte.* Pag. 44. legitur *Sanctificatæ, sanctæ, ac virginis.*

^f *Hec sola.* Lege : *Hæc sola meruit Deum et hominem subditum imperiis suis lacte uberis potare.*

^g *Instituit.* Adde, ex illatione Annuntiationis : *Qui homo redimens hominibus factus, de secreto uteri Virginitatis immaculatus emicuit.*

^h *Vere Sanctus.* Et hæc oratio e missa Annuntiationis desumpta est.

ⁱ *Nunciamus.* Et hæc e missa Annuntiationis.

^j *Ut qui.* Lege : *Ut qui genitrici tuæ, cujus hodie Nativitatem celebramus, tribuisti, ut mater esset et virgo, etc.*

mentibus et salutem corporum : et delictorum veniam present. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

¹ Deum : cujus magnitudo divinitatis capi non potest : quique sine initio Deus summus : et Pater est : deprececur dilectissimi fratres : ut idem Pater qui nasci filium suum voluit ex utero virginis matris : mundet nos ab omni inquinamento carnis et sanguinis. Quo sicut divina ^m inspiratione nata est virgo : ita nos divina inspiratione accensi conceptum Spiritus Sancti : quem ipso Domino Jesu Christo docente accepimus : proferamus publice : et dicamus. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui olim ex Virgine dignatus est nasci : sue vos genitricis intercessu sanctificet. *ñ*. Amen. Quique matrem servavit a corruptele contagio : sinum vestri cordis emaculet a delicto. *ÿ*. Amen. Et qui eam fecit virginem manere post partum : celum vobis tribuat possidere post transitum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. *Chorus.* Et cum spiritu tuo.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi. fol. 257.*

Com. Reflecti Christi corpore : et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. ⁿ Sumpsimus Domine celebritatis annue votiva sacramenta : presta quesumus : ut et temporalis nobis vite remedia prebeant : et eterne. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia ^o preta sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

^o EXALTATIO SANCTE CRUCIS.

Ad Missam. P Officium.

Dicite in nationibus : alleluja. Dominus regnavit a ligno : alleluja. Et correxit orbem terre : alleluja : alleluja. *ÿ*. Cantate Domino canticum : quia mirabilia fecit. *P.* Et correxit. *ÿ*. Gloria et honor Patri :

^k *Per castitatem.* Lege, ut pag. 45 legitur, *castitate secunda.*

¹ *Deum.* Et hæc oratio, paucis mutatis, e missa Annuntiationis deprompta est.

^m *Inspiratione.* Forte, *dispensatione.*

ⁿ *Sumpsimus.* Desumpta videtur e Sacramentario Gregoriano.

^o *Exaltatio Sancte Crucis.* De hac solemnitate pauca in Missali, nihil in Orationali Gothico, et in Breviario Mozarabum habetur, quod proprium sit, sed omnia dicuntur ut in *Inventione sanctæ crucis.* At de Exaltatione sanctæ crucis, die 14 septembris tam Græci quam Latini agunt. Latini in Martyrologiis Hieronymianis, excepto Epternacensi, in Gellonensi, in Bedæ Genuino, in Romano Parvo, in Adonis, Usuardi, et in Martyrologio Romano Baronii, in Sacramentariis Gelasiano, et Gregorianis omnibus, et in omnibus Capitularibus Evangeliorum, quibus nunquam *Exultatio sanctæ crucis* inscribitur. Græci vero

P Officium. Ut in festo Inventionis.

et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : Amen. P. Et correxit.

Oratio. Christe Dei Fili in cuius nomine per Crucis mysterium. *Require in Inventione Sancte Crucis.* fol. 322.

Prophetia. Ego Johannes fui in spiritu : et ostendit mihi Dominus. *Require in sexto Dominico post Sanctum Pascha.* fol. 246.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Dominus regnavit.

Epistola. Aperiens Petrus os suum dixit. *Require in Inventione Sancte Crucis.* fol. 322.

Evangelium. Perambulabat Hierico.

Require in Dominico primo post Pentecosten. fol. 264.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lauda. Alleluja. *ñ.* Tu es Crux fidelis : in qua pendit salus nostra. P. Alleluja.

Sacrificium. Hec dicit Dominus qui erat et qui est. *Require in quarta Dominica post Resurrectionem Domini.* fol. 241.

Missa. Glorietur in Cruce Domini nostri Jesu Christi fratres dilectissimi : et tota mentis exultatione letetur : et hujus diei festivitatem cum grandi reverentia et spirituali gaudio celebremus. In qua Cruce ipse Dominus noster et Salvator pro nostra salute pendit : et de diabolo triumphavit. In istius nunquam altitudine Crucis primi hominis delicia suspensa sunt : et manus ille que velitum ori porrexerant cibum : clavorum impressione **376** transfixe sunt. Per hanc ergo Crucem male concupiscentie appetitum : quod dulcedo arboris inlesit : amaritudo fellis coercuit. Et gule desiderium quod suavitas poni decepit : aceti asperitas refrenavit. Per hanc igitur Crucem venenum : quod serpens prothoplastis hominibus propinavit : medicamento quod de Christi latere manavit : a fidelium pectoribus expurgavit. Postremo per hanc Crucem : hominem quem trans-

vero de eadem in Menologiis Basilii et Sirleti, in Menais et Ephemeridibus metricis agunt. Sed Græci, et Latinorum aliqui, *Exaltationem sanctæ crucis* celebrare videntur ob primam sancti ligni inventionem, ab Helena imperatrice detectam, quam Gotho-Hispani et Galli, et passim in Occidente, peculiari festivitate *Inventionis sanctæ crucis*, mense Maio commemorant. Hujus autem *Exaltationis sanctæ crucis* solemnitatis instituendæ duplicem causam affert vetus Romanum Martyrologium, quod Romanum Parvum appellant, alteram toti Ecclesiæ communem, alteram Romanæ Ecclesiæ peculiarem : XVIII. Kal. Octob. *Exaltatio sanctæ crucis, ab Heraclio imperatore Hierosolymam reportatæ; quando et Romæ lignum salutiferum crucis a Sergio papa inventum ab omni populo veneratur.* Eadem fusius Ado, brevius Usuardus prosequitur (*Vid. Baron., in not. ad Martyr. Rom., hac die*). Cæterum Heraclius, anno æræ vulgaris 629, crucem, a Persis receptam, Hierosolymam retulit (*Ant. Pagius, crit. Bar., ad an. 628, n. 2*). Aliqui putant Chrysostomum, in homelia de sanctis Berenice, Domnina, et Prodoce (*Oper. Gr. Lat. Edit. Maur., tom. II, p. 635*) de festo Exultationis sanctæ crucis locutum esse cum ait : *Nondum elapsi sunt dies viginti ex quo memoriam crucis celebravimus; sed eruditus Editor, in præmonitione ad citatam homeliam, animadvertit,*

gressio precepti de paradiso expulit : confessio nominis Christi sine dubio reformavit.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Domine Jesu Christe : qui in patibulo Crucis suspensus Patrem ex forma servi quam suscepas : iisdem fuisti verbis deprecatus. Ut quid te dereliqueret : cum ab eo non recederes : acclamasti : et ut iniquis ac sceleratis persecutoribus veniam tribueret postulasti : atque ut spiritum tuum in suis gloriosis tibi tantummodo cognitis susciperet : manibus indicasti. Unde nos exigui famuli tui tuorum sermonum tramitem secuti : tuam supplices imploramus elementiam. Ut quod tunc pro suscepta carnis humilitate a Patre expetere videbaris : nunc cum eodem connexa semper divinitatis potestate consistens prestare digneris. Ut Ecclesiam tuam Catholicam : quam precioso sanguine redemisti : nunquam derelinquens : nobis indignis in eadem concurrentibus : et Crucis tue solennia celebrantibus : ut criminum indulgentiam concedas precamur. Atque ut animas nostras in conspectu tuo semper suspicias : custodias : et benedicas : humillima prece deposcimus. Et qui latronis tecum in Cruce pendentis confessionem justificare dignatus es : omnium recte in te credentium fidem augeas : multiplices : et solita pietate conserves.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Dens amplius ineffabilis : quam inestimabilis. et omnia alia preterquam ubi dicitur dicat Chorus. Gustate et. *dicantur ut in Inventione S. Crucis.* fol. 323.

Dicat Chorus. Gustate et.

Oratio. Christe Jesu mortalitatis nostre forma. *Require in Inventione Sancte Crucis.* folio 324.

In octava Beatæ Mariæ :
Omnia dicantur ut in die. fol. 361.

In Jejunio Sancti Cipriani.
Pro Missa.

Proverbiorum Salomonis (b Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

hæc verba alludere ad memoriam crucis quod feria 6 in Parasceve celebrabatur. Demum, in Lectionario Ambrosiano em. Thomasi nulla sit mentio *Inventionis* neque *Exaltationis sanctæ crucis*; at in Ambrosiano Pamelii et in missali Ambrosiano an. 1548 edito exstat missa *de Inventione sanctæ crucis*; de festo *Exaltationis sanctæ crucis* siletur.

In Jejunio S. Cypriani. Breviario Mozarabum (*fol. 256*) inscribitur : *Incipit officium jejuniorum Kalendarum Novembrium [lego Septembrium], quod observatur tribus diebus ante festum sancti Cypriani.* De jejunio septimi mensis meminit sanctus Isidorus (*De Eccl. Off. l. II, c. 38*); at quæ die mensis incipiebat non indicat, neque docet a quo institutum fuit. De hoc sane jejunio silent concilia Hispanica, nisi forte in concilio Toletano v, can. 1, error irrepserit, et pro *a die Iduum Decembrium* legendum sit *a die Iduum Septembrium*, quod haud ægre crediderim; nam de jejunio illo mense Decembri nulla exstat memoria in Breviario, in missali, aut in Orationali Gothico, at de jejunio mensis Septembris, præter sanctum Isidorum, Missale et Breviarium expresse agunt. Celebratur autem tribus diebus ante festum sancti Cypriani, nimirum III, et pridie, et Idibus Septembris.

b Cap. VII. Vers. 1, 2.

Fili : custodi sermones meos : et precepta mea A
reconde tibi. Serva mandata mea et vives. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Erigite vos. Dominus sit semper
vobiscum.

ñ. Et cum.

Et Chorus dicat. Lectio libri Levitici (a Cap. XIX).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen
dicens. Loquere ad omnem catum filiorum Israel. Et
dicos ad eum. Sancti estote : quia ego sanctus sum
Dominus Deus vester. Unusquisque patrem et ma-
tr-in suam timeat : ^b et ego Dominus Deus vester.
Cum messueris segetes terre tue : non tondes usque
ad solum superficiem terre tue : nec remanentes
spicas colligas. Neque in vinea tua racemos et grana
decidentia congregabis : sed pauperibus et peregrinis
carpenda dimittes : ego Dominus Deus vester. Non
facies furtum : non mentiemini : nec decipiet unus-
quisque proximum suum. Non perjurabis in nomine
meo : nec pollueas nomen Domini Dei tui. Ego Do-
minus. Non facies calumniam proximo tuo : nec op-
primes eum. Non morabitur opus mercenarii apud te
usque mane. Non maledices surdo : nec coram ceco
ponas ostendiculum. Sed timebis Deum tuum. Quia
ego sum Dominus. Non facies quod iniquum est : nec
injuste judicabis : sed nec consideres personam pau-
peris : nec honores vultum potentis : justo judica
proximo tuo. Non eris criminator et susurro in po-
pulo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego C
Dominus. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo : sed
publice argue eum : ne habeas super illo peccatum.
Non queres ultionem : nec memor eris injurie civium
tuorum. Diliges amicum tuum : sicut te ipsum : ego
Dominus. Non declinetis ad magos : neque ab ariolis
aliquid seiscitemini : ne polluamini **377** per eos.
Ego Dominus Deus vester. Coram cano capite con-
surge : et honora personam senis : et time Deum
tuum. Ego sum Dominus. Si habitaverit advena in
terra vestra : et moratus fuerit inter vos : ne expro-
bretis eum : sed sit inter vos quasi indigena : et di-
ligetis eum quasi vosmetipsos. Fuistis enim et vos
advene in terra Egypti. Ego Dominus Deus vester.
Nolite facere iniquum aliquid in iudicio : et in re-
gula : et in pondere : et in mensura. Justus erit mo-
dius : equusque sextarius. Ego Dominus Deus vester :
^a qui sanctifico vos. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^d *Psallendo.* Propter gloriam nominis tui Domine
libera nos : et propitius esto peccatis nostris propter
nomen tuum. *ñ*. Memento p'ebi tue quam creasti ab

^a Cap. XIX. Vers. 1-37, pluribus omissis.

^b *Et ego.* Vulgata : *Ego Dominus Deus vester.*

^c *Qui sanctifico vos.* Sunt verba quibus finis impo-
nebatur lectioni.

^d *Psallendo.* Psal. LXXXVIII, 9. *ñ*. Ps. LXXXIII, 2, 19.

^e Cap. V. Vers. 15-20.

inicio : animas pauperum tuorum ne obliviscaris in
finem. P. Et propitius.

Dicat. Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Ephesios.
(^a Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Videte quomodo caute ambuletis. Non
quasi insipientes : redimentes tempus : quoniam dies
mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes : sed
intelligentes que sit voluntas Dei. Et nolite inebriari
vino : in quo est luxuria : sed implemini spiritu : lo-
quentes vosmetipsi. In psalmis et hymnis et canticis
spiritualibus cantantes : et psallentes in cordibus ve-
tris Domino. Gratias agentes semper pro omnibus
vobis : in nomine Domini Jesu Christi Deo et Patri.
ñ. Amen.

Evangelium. Erant appropinquantes ad Domnum
Jesum Christum.

Quere in Dominico ante jejunium Calendarum. fol.
279.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Laudate Dominum de celis :
laudate eum in excelsis : alleluja.

^g *Sacrificium.* Si in preceptis meis ambulaveritis :
et custodieritis mandata mea : et feceritis ea : dicit
Dominus : dabo vobis pluviam temporibus suis : et
terra gignet germen suum : et pomis arbores reple-
buntur : alleluja : alleluja.

Missa. Ecce dilectissimi fratres : antiqui veterato-
ris invalescente graviter incentivo flagitiorum diver-
sorum : committitur facinus : ostenditur ulcus : pro-
palatur infidelitatis immane ^h deliquium. Quo et
totius mundane molis machina labefacta subruitur :
et Ecclesie Catholice vigor magna ex parte conteritur.
Unde et totum potest id ipsum funditus evertere
mundum : si penitentie lamento : nequaquam ad
miserationem numen flectatur divinum. ⁱ Et ideo
per singulorum mensium cursum : trium dierum je-
junia devotis cordibus celebrantes preoccupemus
faciem Dei in confessione : ne ob scelus assiduum
fragore celi subruat mundum. Ne terra dissiliens
universum absorbeat hominis genus : neve varia
inlata clade : generaliter disperat orbis. Profecto
etenim ille cito flectetur ad veniam : si absque ma-
licia contriti cordis perspexerit quotidiana pecca-
mina. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Novimus : novimus : o summe pietatis
Domine : quot innumerosae extent misericordie tue.
Nam si quantis sedule criminibus sauciamur atten-
deres : nullus esset qui tuam posset evadere ultionem.
Sed quia es incomparabiliter pius : ob hoc inexstima-
biliter parcis errantibus. Et quantum es pre omni-

^f *Lauda.* Ps. CXLVIII *ñ*.

^g *Sacrificium.* Levit. xxvi, 3, 4.

^h *Deliquium.* Forte, *delictum.*

ⁱ *Et ideo.* De jejuniis, sive litanis singulis mensi-
bus peragendis, exstat decretum concilii xvii Toletani
(Cap. 6), et hinc habemus litanias istas cum
triduo jejunio conjunctas fuisse.

bus gloriosus : tantum absque severitate intendis humanum scelus. Proinde miseratione tua ^a fidei omnipotentissimam tuam flagitamus clementiam ut Ecclesie tue fidem sub augmento corroboret : commoditatem principibus nostris tribuas : et equitatem eis in judicando : atque mansuetudinem cumiles : populo tuo fidei miseratus veniam dones : et ^b cunctorum prophanationum : diversorumque facinorum nota respersos corrigende emacules : atque indulgendo sanctifices. Quatenus glorie eternitatem per fidem adquirant : et perpetue felicitatis dignitatem per opus bonum obtineant. *R.* Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui solus es mundus : et re-pectu gratie tue de immundo efficis mundum : absolve nos ab omni sorde facinorum. Quo brachio tuo justificati : **378** et nostrorum omnium nomina ^B adscribantur in celo : et fidelium defunctorum spiritus de penali habitatione exempti : transferantur in locum lucis ac refrigerii.

R. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Domine : qui spiritus tui inlapse : pacis bonum in tuorum cordibus efficacius contulisti discipulorum : abjice a nobis per visionem pacis tue : similitates : cunctaque opera tenebrarum. Et quia frequenter nostrorum peccatum mole offensus : pace tua privamur : ad tue nos dulcedinem concordiam revoca : et pacis fedus omnibus intemerato juro possidendum condona. Fraternaliter Sacerdotes tuos semper charitate connecte : cordisque eis et corporis mundiciam prelargire : et ^C per viam eos tue deducite voluntatis. Quatenus datione donorum tuorum mereamur charitatis amplexibus in communi tibi sociari.

R. Amen.

Inlatio. Dignum satis est omnipotens Deus : vere satis pulcrum : et inestimabiliter gloriosum est : nos incessabiliter tibi Deo nostro gratiarum copiam pandere : et indesinenti jubilo in majestatis tue iudiciis exultare. Indubie etenim liquet : quia et quando irasceris : errantes paterna pietate redarguis : et quando placaris : immeritis gratie tue donaria tribuis. Quis etenim majestatem tuam condignis poterit votis extollere ? Cujus sublimitas vel miseratio nulla potest ratione considerari. Numerosa etenim sunt operum carnalium scelera : que cum absque terrore ^D patrantur : nullus dignus est : qui : perhibente Apostolo tuo : regno celesti potiatur. Nam fornicatio diversorum animas sauciat : immundicia inquinat : luxuria sordidat : avaricia : que est idolorum servitus : deturpat. Beneficia pervertunt : contentiones disturbant prophanatio nominis tui : et jusjurandi transgressio graviter dejicit. Et quamplurima alia quibus turbulentis motibus corda hominum lancinantur :

^a Fidei. Lege miserationi tuæ fidentes, etc.

^b Cunctorum. Lege cunctos.

^c Principibus. Concilium Toletanum xvii, cap. 6, cum præmisset litanias singulis mensibus priscorum patrum instituto esse decretas, subdit : Decernimus ut deinceps per totum annum in cunctis duodecim mensi-

tur : que dum in perniciem nostri sepe crebescunt : mundo senescente aspiciamus ollam peccatorum nostrorum igne succensam. Unde cernentes nos talibus incommodis circumseptos : quid debito nostro meritis coram te summe Pater pro solamine nostro loquamur : usquam reperire : nequimus. Ligaverunt nos iniquitates nostre : et earum vinculis detinemur per omnia vincti. Nihil est ex nobis : quod merito prosperetur nobis. Sed quia nos de tua pietate confidere jubes : quia non vis mortem peccatoris : sed ut convertatur et vivat. Ob hoc sperantes in tuo nomine : non deficiamus tolerantia bone spei. Trium etenim dierum per uniuscujusque mensis curriculum : exomologesim facientes : pro totius populi delictis : hoc tibi libamen dedicamus sacrificii salutaris : poscentes : ut quicquid quotidianis diebus generaliter actu vel cogitatione offendimus : miseratus ignoscas. Manuum etenim tuarum opificium sumus : non nos in ira tua dijudices : ut meremur. ^e Principibus quoque nostris et potestatibus seculi : et hujus fidelibus commoditatem vite : simulque mansuetudinis temperantiam tribue : et universo populo tuo Christiano : quicquid contra tuam voluntatem agit : propiciatus omite. De infidelium sane ^d intimis prophanationis nodos resolve : et callidi hostis ab eis astutiam exclude : atque eos qui nequaquam sunt transgressionis experti scelus : ne aliquatenus pervertantur custodias. Pestilentiam : famem : varietate cladis incursum : a nostris procul effice finibus : quietem terre : opulentiam frugum : et gratie tue tribue dona : atque infirmis salutare fomentum. Quatenus dum ea que os nostre mortalitatis a te piissime Pater expostulat : largitioneque tua extiterint attributa : totius populi criminis noxa deteresa : charitatis dono tibi et glomerati : mereamur fiducialiter cum omni virtutum celestium frequentia proclamare. *R.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui et juste peccatores flagellat : et pietate solita a debitis angustiis liberat. **379** Proinde cernui te precamur clementissime Deus : ut et que male sunt consueta : a cordibus nostris procul expellas. Et per hec sacra libamina consecres nos tibi : in quibus habites vas mundissima. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Inlabere quesumus omnipotens Deus super sacrificii hujus libationem : quam tibi deferimus : Et licet impuris hanc tibi manibus dedicemus ac meritis : respectu tamen clementie tue in conspectu tuo maneat acceptabilis. Quo dum quisque devotione promptissima et edulium sacri corporis et sanguinis tui percoperit : sentiat se dignus pro-

bus per universas Hispaniæ et Galliarum provincias, pro statu Ecclesiæ Dei, pro incoluntate principis nostri, atque salvatione populi, et indulgentia totius peccati, et ex cunctorum fidelium cordibus expulsiione diaboli, exomologesim votis gliscentibus celebrentur.

^d Intimis. Adde cordibus.

meruisse custodiam : a indignus suorum criminum veniam : languidus fomenti medelam : contritus vel desperatus spem consolationis sibi impertitam : et hi qui non habent substantiam bonorum operum : a te mole dempto peccaminum : sese gaudeant percepisse consortium beatorum. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Quid poterit : o piissima Trinitas Deus noster : condigne tibi infirmitas humane fragilitatis tribuere ? que tantis facinorum ponderibus pregravatur quotidie ? Et quia non est b hora punctus atque momentum quo a nobis non offendaris Deus : ideo coartati angustiis ad domum tue majestatis tremende concurrimus. Scelera nostra confessione oris proprii patefacimus : adversum nos iniquitates nostras pronunciamus : vulnerum nostrorum infirmitates ostendimus : et a te vero medico malagna nostris ulceribus adhiberi expostulamus. Unde quia tu es agnus Dei : qui tollis peccatum mundi : ob hoc prostrati quesumus tue omnipotentiam deitatis : ut quoties a nobis offenderis : toties ignoscere digneris : quia te precipiente etsi indigni clamamus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dei filius : qui cum Patre et Spiritu Sancto deitatis obtinet unitatem : ipse in hoc indictum abstinentie jejunium triduanum : prostratu

a *Indignus.* Eucharistiam peccata, non modo venialia, sed lethalia etiam aliquando demittere, et gratiam primam, ut theologi loquuntur, per accidens conferre, opinio vetusta est, quæ non semel in sanctis Patribus et in liturgiis recurrit.

b *Hora punctus.* *Lege horæ.*

c *In festo sancti Cypriani.* Sanctus Cyprianus episcopus Carthaginensis, die 14 Septembris in omni Occidente colitur. Kalendarium Bucherianum. XVIII Kal. Oct., Cypriani Africae, Romæ celebratur in Calisti. Kalendarium, Carthaginense : XVIII Kalend. Octob. sancti Cypriani episcopi et martyris Carthagine. His adde Apographa Hieronymiana, Romanum Parvum, Gellonense, Bedæ Genuinum, Adonis, Usuardi, Rabani, et Romanum Martyrologium Baronii ; Kalendarium Marmoreum Neapolitanum : XIII. P. S. CIPR. ET. EXAL. SCE. CRVCIS : die decima quarta passio sancti Cypriani et Exaltatio sanctæ crucis ; libros quoque liturgicos, Sacramentaria ; Leonianum, XVIII Kal. Octob., Natale sanctorum Cornelii et Cypriani ; Gelasianum, et Gregoriana, quæ eodem ferme modo inscribuntur ; Missale Gallo-Gothicum : *Missæ in natalæ sanctorum Cornelii et Cypriani* ; Missale et Breviarium Mozarabum, et Orationale Gothicum, in quo : XVIII Kal. Octob., incipit oratio, vel benedictio de festivitate sancti Cypriani, tam ad vesperam quam ad matutinum dicendum, ac demum Capitularia vetusta Epistolaram et Evangeliorum, inter quæ Thomasi Ambrosianum : *In sancti Cypriani et Frontonis, die 14 Septembris : Natal. sancti Cornelii Pontificis, et Cypriani* ; quibus apparet Romæ et in Gallia sanctos Cornelium et Cyprianum eodem die eodemque officio celebratos esse ; in Hispania vero, Mediolani, et in Africa, solum sanctum Cyprianum. Celebrerrimum fuisse nomen sancti Cypriani non modo in Occidente et in Africa, sed etiam in Oriente, auctor est sanctus Gregorius Nazianzenus (*T. I Oper., serm. 18, de S. Cypriano*). Attamen ejus festivitas lastis Græcis recentioribus ignota est ; quem enim

Ecclesie Dei : et totius populi salvatione : votum vestrum clementer acceptet. *ñ*. Amen. Quique solus pro nostra salvatione patibulum pertulit crucis : ipse cor vestrum emaculet ab omni appetitu vauitatis. *ñ*. Amen. Ut defecati ab universali conlutione delicti : premio ab eo potiamini indepte promissionis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. *Require in festo corporis Christi, fol. 267.*

Oratio. Refecti Christi corpore pariterque sanctificati : Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectioe : et sanctificatione habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

c IN FESTO SANCTI CIPRIANI.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Require in festo Sancti Bartholomei Apostoli, fol. 293.*

Oratio. Eternum tue virtutis nomen omnipotens Deus oramus : ut nos Martyris tui Cypriani Episcopi : et omnium Sanctorum meritis : socios fide pares : devotione d extrenuos : passione consimiles : et in resurrectione felicitum facias coequari. *ñ*. Amen.

d illi colunt sanctum Cyprianum, is est qui ex mago Christianus Nicomediæ, cum sancta Justina, sub Diocletiano, gladio martyrium complevit. De sancto Cypriano, Carthaginensi episcopo, quatuor sermones exstant sancti Augustini, duo sancti Maximi Taurinensis, unus sancti Fulgentii et unus sancti Petri Chrysologi. Est et egregia oratio sancti Gregorii Nazianzeni de sancto Cypriano, sed, quod mirum est, sanctum Cyprianum Carthaginensem episcopum a sancto Cypriano Antiocheno Nicomediæ passio, qui magus fuerat, non distinguit. Prudentius quoque, hymno 13 de Coronis, martyrium sancti Cypriani Carthaginensis describens, quædam immiscet quæ ad sanctum Cyprianum magum spectant. Exstat Vita sancti Cypriani episcopi a Pontio diacono suo scripta, et Acta proconsularia ejusdem, quibus constat eum passum esse xviii Kal. Octobris, Tusco et Basso cons., anno ær. vulg. 258. Idem confirmant excerpta ex fastis Cuspinianis (*Apud Bolland., tom. VII Junii, in quo : Tusco et Basso. His Cons. passus est Cyprianus Carthagine xviii Kal. Octobris*). Duplicem Carthagine basilicam sancto Cypriano erexerunt : alteram in loco ubi sanguinem fuderat, quæ dicebatur *mensa Cypriani* ; alteram in loco qui *Mappalia* nuncupabatur, in quo sacrum ejus corpus conditum jacuit, donec eversa per Saracenos religione Christiana in Africa, legati Caroli Magni, ex Perside, per Africam redeuntes, cum Carthagine basilicas derelictas cernerent, et rem gratissimam se imperatori suo facturos scirent, corpora sancti Cypriani et Scillitanorum martyrum a Saracenis obtinuerunt, et in Galliam secum anno 866 transtulerunt. Reliquiæ sancti Cypriani Arelate primum, tum Lugdunum delatæ sunt, ac demum Compendum, et in monasterio quod in palatio suo construxerat a Carolo Calvo depositæ fuerunt. Non omitendum sanctum Cypriani nomen in canone Romano quotidie recitari, quod plane probat eum in communionem Romanæ Ecclesiæ martyrium fecisse.

d *Extrenuos. Lege strenuas.*

Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit A ergo solverit unum de mandatis istis minimis : et semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Vir iste conservavit legem. *Require in natale sancti Saturnini, fol. 23.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Posuisti super caput ejus : coronam de lapide precioso. *ñ*. Super salutare tuum Domine exultavit vehementer : desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntatem labiorum ejus non fraudasti ei. *P. Coronam.*

380 *Dicat Presbiter*. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Timotheum (II, b cap. I).

ñ. Deo gratias.

Charissime : noli erubescere testimonium Domini nostri : neque me vinctum ejus. Sed conlaborat *B* Evangelium secundum virtutem Dei : qui nos liberavit : et vocavit vocatione sancta. Non secundum opera nostra : sed secundum prepositum suum et gratiam : que data est nobis in Christo Jesu ante tempora secularia. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi : qui destruxit mortem : illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium : in quo positus sum ego predicator et Apostolus et magister gentium. Ob quam causam hec patior : sed non confundor. Scio enim cui credidi : et certus sum : quia *d* potens est custodire in illum diem. Formam habe sanorum verborum : que a me audisti in fide et dilectione in Christo Jesu. Bonum depositum custodi : *e* per spiritum qui habitat in nobis.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (I Cap. V).

In illis diebus. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita : neque accendant lucernam et ponunt eam sub modio : sed super candelabrum : ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus : ut videant vestra bona opera : et glorificent Patrem vestrum : qui in celis est. Nolite putare quoniam veni solvere legem : aut prophetas. Non veni solvere : sed adimplere. Amen dico vobis. Donec transeat celum et terra : jota unum aut unus apex non pretiribit a lege : donec omnia fiant. Qui *D*

a *Psallendo*. Ps. xx, 4. *ñ*. Ibid., 2, 3.

b *Cap. I. Vers. 8-15.*

c *Evangelium. Lege Evangelio.*

d *Potens est. Adde, ex Vulgata, depositum meum, etc.*

e *Per Spiritum. Vulg., per Spiritum sanctum.*

f *Cap. V. Vers. 14-20.*

g *Lauda. Ps. cix, 4.*

h *Sacrificium. Ex Ecclesiast., I, 15. ñ. Ibid. 6, 7, 8, 9.*

i *Insensibilis. Forte, in sensibus.*

j *Hodierno die. Vetustam esse apud Hispanos solemnitatem sancti Cypriani ostendit Prudentius (Hym. 11 de Coron.), Valerianum episcopum alloquens :*

docuerit sic homines : minimus vocabitur in regno celorum. Qui autem fecerit et docuerit : hic magnus vocabitur in regno celorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

g *Lauda. Alleluja. ñ. Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. P. Alleluja*

h *Sacrificium*. Stans Sacerdos ad altare in circuitu ejus corona fratrum : quasi germen cedrorum in Libano circumdederunt eum sicut arbores palmarum. Et obtulit oblationem Domino in conspectu universe Ecclesie : alleluja. *ñ*. Exaltatus est et fulget in templo Dei quasi stella matutina in media nube : et sicut Luna plena in diebus suis : sicut ar- *B* *eus pacis inluminans in nubibus glorie. Et sicut oliva germinans fructum : accepit autem stolam sanctam. P. Et obtulit oblationem Domino.*

Incipit Missa. Omnipotentem Deum fratres charissimi : in honorem beatissimi Martyris sui Cypriani supplices postulemus : ut populorum concurrentium suscipiat vota : ac singulis quibusque propria desideriorum sperata distribuatur. Et sicut illi palmam victorie triumphali titulo contulit : qui coruscantis ferri aciem propter amorem nominis sui : non est cunctatus excipere : ut fulgidum majestatis sue jubar : ejus relucere *i* insensibilis : sic ipsius nunc vobis meritis atque universo populo suo : et eterna exultationis gaudia : ut tribuere dignetur : supplices deprecemur. *ñ*. Amen.

C *Alia Oratio*. Prespicni excelsæ Domine Deus triumphum Cypriani Martyris tui : I hodierno die votis attollimus : sacrificiis honoramus. Qui Dominico commissoque sibi gregi in suprema jam passione pius pastor relicturus exemplum : *h* bis lenis temporalem comparavit aureis : mortem sanguine potius malens subditis : quam verbo scribere que doceret. Te proinde in hac ejus annua festivitate rogamus : ut qui eum conceptu mortis fecisti esse felicem : feliciores nos efficias actu beate vite. Quo omnia que de ejus virtutibus ammiranda cognovimus : effectu operis impleamus. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Tuam prout Domine immensam quesumus majestatem : quem unum et verum Deum predictus Martyr scientia pollens : **381** studio calens : virtute flagrans : passione triumphans : *l* commiste sibi caterve verbo predicavit : et sanguine. Tribue nobis quod illi tribuisti : et virtutibus

Inter solennes Cypriani, vel Chelidoni Eulaliæque dies, currat et iste tibi,

quo nimirum sanctus Hippolytus colitur.

k *Bidenis*. Et infra, semel et iterum, viginti aureos speculatori datos esse reperit. Altamen in Actis passionis ejus viginti quinque aurei ut speculatori darentur sanctum Cyprianum mandasse clare legitur. Editores Anglicani Operum sancti Cypriani hanc liberalitatem amanuenses de suo addidisse suspicantur. Tamen clarissimus Ruinartius testatur : *Omnes Mss. quos videre licuit hanc Cypriani liberalitatem commemorant, eamque hæc oratio confirmat.*

l *Commiste. Lege commissæ.*

salubriter erigi : et adversitatibus non noceri. Quo A
hujus Martyris beneficio fidelium favens votis : re-
quiem jubeas prestare defunctis.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pacis tue Deus nobis largire
donaria : qui in sancto Cipriano Martyre tuo tantam
tribuisti scientie gratiam. Reple nos fructu tue dul-
cedinis : qui ob ejus celestibus replesti doctrinis. Da
in nobis abundantiam : qui in illo contulisti scientiam
tui. Ut sicut ille predicata verbo : sanguinis effusione
complevit : ita nos ea que de tua pace scimus : non
solum verbo : sed et opere predicemus.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et
justum est : nos tibi gratias omnipotens Domine
agere. Qui Sanctum Martyrem tuum Ciprianum et B
Sacerdotalibus infulis redimitum : et passione mar-
tyrii coronatum : in hunc diem ad te : solita mise-
ratione evocare dignatus es : quem nulla severorum
principum interminatio pavescit : a non lugubris :
et squallida ergastulorum obscuritas a proposito
sancte deliberationis retinuit : non denique stricti
ensis in jugulo descensus : rursus mucro deterruit. Constan-
tia intrepida : fides indubitata : permanens perseve-
rantia. b Lucernum birrum : quo indutus sacrosancto
semper astabat altario sui prostravit genibus per-
cussoris : propter te Domine adventum expectans.
c Qui viginti aureos quam mercedem operis sui mox
dari decernit : temporalem comparans mortem : per
quam lucraretur coronam vite perpetue : d trepida
conatus manu astringere nequivit tempora manibus :
e nisi fratrem f Auxilie sacrum g vinxisset : Christo-
que jam h dedit caput. Et licet humane fragilitatis
pavore turbatus : sed constanter spe fidei sue conti-
sus in te obtegit digitis lumina clausa suis : ut non
cerneret coruscum : priusquam exciperet cervicibus
gladium. Strictoque ita ferro sue parato neci : non
dubitavit subdere collum presentis vite jactura :
naturam superans mortalem : ut immortalitatem
vite consequeretur eterne. Per Jesum Christum
Dominum nostrum. Cui merito omnes Angeli et
Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicen-
tes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et pius es Domine
Deus noster. Quem hodierno die presentis sacri-

a Non lugubris. Sanctum Cyprianum in carcerem
aliquando conjectum fuisse neque in Actis ejus ne-
que in Vita legitur. Legitur autem apud Prudentium
(*Hym. 13 de Coron.*), ubi carcerem quo inclusus est
graphice describit. Sed hoc ad alium Cyprianum,
qui cum Justina passus est, potius spectat, cujus
Acta non satis accurate distinguit Prudentius ab Actis
sancti Cypriani Carthaginensis episcopi.

b Lucernum. Lege *Lacernam*, et locum integrum
ex Actis ita restitue : *Lacernam birram, qua indutus
erat, se exspoliavit, quam diacono, qui sacrosancto
semper astabat altario, tradidit suo, et in orationem
se prostravit, propter te, Domine, adventum expec-
tans speculatoris, cui viginti aureos pro mercede ope-
ris sui mox dare precepit.* Lacerna autem birra est
lacerna coloris rufi. Vide du Cange, in Glossario
Latino verb. *Birrus*.

licet latione laudamus : in qua tanti Pontificis
tui Cipriani gloriosa universo orbe : et perfecta
in Christo consummatio celebratur. Qui jam in cha-
ritatis tue arce consistens : tam magistri quam
Domini precedentis inluminata cordis acie inhe-
rendo vestigiis : meruit ejus particeps effici pre-
sionis : ut postmodum consors fieret regni. Ac per
huc heres Dei et coheres fieret Christi. Hinc namque
populum sibi celesti auctoritate commisit : non
solum doctrine fontibus irrigavit : sed etiam in
confessione pii nominis foriter perseverans san-
guinis effusione decoravit. Veri pastoris electissimus
imitator existens : qui dum pro ovibus sibi com-
missis acceptabilia Deo sacrificia jugiter retulisset :
ut se ipsum quoque post hec posset Dei : cui hacten-
us ministraverat : sacrificium acceptabile exhibere .
oratione continua flagitavit. Implens scilicet opere :
que predicaverat verbo : nec in aliquo prevarica-
tionis reus existens. Merito illi Apostolo gentium
atque magistro coequatus est Paulo : in quo Christus
habitans velut e templi sui conclavibus loquebatur.
Tibi igitur Deus Sanctorum tuorum sunt deputanda
preconia : cui cura est etiam certamina a celestibus
premiis destinata mirifice profligare. Hos tu jam in
numero tuorum adgregatos : eternis divitiis locuple-
tare dignatus es. Quos quia in te teque in illis
Domine manere confidimus : ut eos nobis miseris
in patrocinium deputare digueris : suppliciter postu-
lamus. Christe Domine ac redemptor eterne.

382 *Post pridie. Oratio.* Sanctifica Domine
oblata tibi ab infimis : qui solus glorificaris in
Sanctis. Ut in tanti viri solemnitate ante altare
tuum adstantes : illo repleamur charitatis tue ar-
dore : quo idem vir plenus non solum mortem pro
te capitalem preoptavit suscipere : sed ipsum quoque
qui se percussurus esset : voluntaria maluit remunc-
rari mercede. ñ. Amen.

Ad Oratio-em Dominicam.

Ecce Domine redemptor noster et conditor :
hodierno die incumbente festo Cipriani Martyris
tui copiosius jocundamur : et tamen pro ablutione
nostrorum criminum suspiramus. Illius quippe
gloriosos cineres i retinet Africana Carthago : sed
lingua toto pene claret in mundo. Unde quia hic
D vir, etsi oculo teneatur in corpore : beneficiis

e Qui. Lege cui.

d Trepida. Sanctus Pontius diaconus, in Vita san-
cti Cypriani, scribit : *Sed jam ligatis per manus suas
oculis ; Acta vero ita habent : Postea vero beatus Cy-
prianus manu sua oculos sibi textit, qui cum lacrimis
manuales ligare sibi non potuisset, Julianus presbyter,
et Julianus subdiaconus (alii diaconus) ei ligaverunt.*
Nimirum sanctus martyr lineo manuali sibi ipsi o-
culos textit, quod alii nodo astrinxerunt.

e Nisi. Forte, non nisi.

f Auxilie. Corr., auxilio.

g Vinxisset. Forte, vinxit.

h Dedit. Lege deditum.

i Retinet. Hinc patet officium hoc, antequam Sa-
raceni Carthaginem occuparent, conscriptum fuisse,
alias certe ruinum rei Christiane in Africa ne-
quaquam pretermississet.

tamen patet ubique. Te rogamus et petimus : ut a mini vocationem alacriter sublevemur. Placeat jam tua nobis ^a suffragio ea que tibi debemus omit- tas : cujus nos doctrinis : ut te oremus inlustras. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do- minus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Intercessu Martyris sui Cipriani : a vitiis omnibus liberemini : qui viginti aureos suo obtulit percussori. ñ. Amen. Ejus quoque fovea- mini indesinenter presidiis : cujus letamini in doctri- nis. ñ. Amen. Ut qui vos verbis instruit ad vitam : beneficiis perducat ad gloriam. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lauda- mus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Debitas tibi Domine eterne referimus grates : et Jesu Christo Domino nostro : in cujus similitudinem beatissimus Ciprianus dum offert victi- mam : ipse est victima. Dumque sacerdotium eligit : martyrium devotus implevit. Obtineat igitur apud te Deus summe : de miseris indulgentiam post delictum : qui meruit post sacerdotium subire mar- tyrium. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Nicomedia Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

S. Vincentii :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 424.

S. Eufemie Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis. fol. 433.

S. Lamberti Episcopi et Martyris :

Omnia dicantur unius Mart. Pont. fol. 423.

In festo ^b S. Matthei Apostoli ad Missam. Officium : Et omnia alia ^c dicantur ut in festo Matthei Apostoli. fol. 316. Excepta Missa.

Missa. Omnes qui secularium curarum turbinibus ferimur aut forsitan adlidimur : quique inlicentis evi sepe laqueis inretimur : earundem curarum paululum fasce deposito : ad considerandam Do-

^a *Suffragio.* Quanti faciendum sit sancti Cypriani patrocinium apud Deum Ennodius Ticinensis epis- copus, in hymno de sancto Cypriano (*Carm. lib. 1, Carm. 12*) exponit :

Orator orat, obtinet,
Et dura causis temperat,
Facit beatos ex reis
Peccata rumpens carniæ,
Non flamma, carcer, vinculum,
Potest nocere quos juvat....

^b *S. Matthei Apostoli.* Apographa Martyrologii Hieronymiani sanctum Mattheum apostolum die 1 et 6 Maii, 21 Septembris, et 7 Octobris commemora- rant. Romanum Parvum, Beda, Florus, Ado, Usuar- dus, Martyrologium Romanum Baronii, et alia quæ- dam, eundem die 21 Septembris tantummodo enun- tiant. Græci pariter de eo semel quotannis die 16

earumdem curarum sub opprimentibus oneribus paululum respirare : placeat Christi vocationem in Sanctis Apostolis solite ^d profligare : et solerti cogi- tatu perpendere. Erigatur mentis oculus ad consi- deranda divine gratie munera : et fidelium Christi servulorum pura citaque obsequia. Ecce etenim iste Matheus Apostolus Sanctus et Evangelista : cujus insigne celebrat hodie festum Ecclesia : una Christi voce vocationis audita : mundi contempsit hono- res et floscula. Non solum sequitur eum : quem se vocantem audivit : sed eidem etiam ex vocatione sua repletus leticia prandium fecit. Gratuita venit ad illum gratia Christi : et hinc ex publicano : scri- ptor factus est Evangelii. Ex publicanis quippe

B actibus conversus sequitur Christum : et post pre- dicator sanctus effectus : scribit veraciter Evange- lium. Unde igitur ejus conversio fuit tam cita : nisi Christi Domini cooperante gratia gratuita? Hunc ideo Christum Dominum et Salvatorem omnium puro corde rogemus : ut gratia sua qua dignatus est vocare Apostolos : nos sibi placabiles faciat servos. **383** Inspiret sui amorem predicantibus Apostolis : quos elegit : et scelerum diluat cul- pas his ipsis orantibus : quos martyrio coronavit. Det pium orandi se votum : et orationis commodet clementer effectum. His largiri dignetur et tem- porum pacem : et criminum veniam : quibus Apostolis predicantibus : Evangelii novam dare dignatus est legem. Hos ad se faciat feliciter perve- nire pro quibus sanguinem dignatus est fundere. Ipsi tribuat beatitudinis premium : pro quibus in carne visitare dignatus est mundum. Ut omnes qui ipso moriente redempti sumus : obtentu Mar- tyris sui sancti Matthei Apostoli et Evangeliste : cujus hodie festum ^e incolimus : celeste regnum optantes intremus.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Dator et inspirator omnium munerum Christe fili Dei : qui Apostolorum predicatione uni- versos terrarum situs inlustras : et evangeliorum annæ quadrifido rigas : quique pro te mori posse Martyribus tribuis : eosque pro ultronea morte coro- nas : respice in hac festivitate Martyris tui Sancti Matthei Apostoli et Evangeliste tuorum fidelium vota :

Novembris in Mensis et Menologio Basilii agunt. Cum Græcis Neapolitani, in Kalendario marmoreo, sculpsent : *XVI Novembris. S. MATHEI. EVAN.* Porro de sancto Mattheo sicut Sacramentaria vetusta Leontianum et Gelasianum, Lectionarius Ambrosia- nus em. Thomasii, vetusta omnia Evangeliorum Capitularia, libri liturgici Gallicani, et Orationale Gothicum. In Sacramentariis Gregorianis Rocce et Menardi die 21 Septembris exstat missa sancti Mat- thei. In Gregoriano Pamelii pariter exstat, sed vir- gulis inclusa, utpote quæ recentiori manu addita fuerat : in Gregoriano Muratorii nulla est missa sancti Matthei apostoli.

^c *Dicantur.* Corr. dicantur ut in Missa unius mar- tyris sex capparum fol. 421.

^d *Profligare.* Forte, vestigare.

^e *Incolimus.* Lego colimus.

eosque inlesos evi facito periculosi transire naufragia. Ut qui illum una vocationis tue voce : dignum tibi fecisti ministrum : qui regalem tuam sequens prosapiam : primus scriberet Evangelium : facias nos ad te sequendum idoneos : et in timore nominis tui perfectos. Instrue nos quesumus ejus doctrinis : quem fore voluisti scriptorem primum evangelice predicationis. Reple nos ejus meritis spiritali fervore : qui preconia veritatis tue : ejus voluisti audiri ex ore. Da nobis amorem tui : qui eidem dedisti gratiam Spiritus Sancti. Trahe nos ad te miserationibus consuetis : qui illum Evangelistam fecisti ex publicanis operibus. Illumina nostri cordis archana : qui illum ad^a tholoneum sedentem vocasti gratia gratuita. Ejus interventu nobis adesto placatus : qui tuus facius est in veritate discipulus. Exaudi illum

pro nobis : qui apud illum cum non egeres : pranderes. Ipse ad te nostra tibi placitura deferat vota : cujus predicatio toto mundo facta est gloriosa. Non nostris nos patiaris puniri pro meritis : qui illum replesti muneribus sanctis. Suscipe in ejus honore nostrum obsequium : qui illum post tanta preconia fecisti Martyrem gloriosum. Ut qui penam mereamur ex propriis : in ejus honore tibi oblatis justificemur obsequiis. Qualiter dum ejus meritis vota famulantium suscipis : ejus obtentu facias eidem obsequentes cum illo consortes in celestibus regnis.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Via veritas et vita : qui incarnari voluisti : ut redimeres universa : redime nos a chirographo delictorum. Sancti tui Matthei Apostoli et Evangeliste : nec non et Martyris prece. Qui^b Eufrenonem puerum invocatione nominis tui suscitavit a mortuis : suscitet nos quesumus a viciorum nostrorum sepulcris. Quique^c cum Deus putaretur : non se esse Deum : sed Dei servum veridica voce reerre non distulit : et ut putantes : ad te Deum converterentur : relicto simulacrorum errore : instanter ac fortiter predicavit : ad te nobis redeundi post lapsus aditum prestat : nosque in veritate : quam predicavit : stabiles faciat. Suscitet mortuorum in sceleribus ad penitentiam corda : qui mortificata suscitavit sceleriter puerilia membra. Timori tuo nos subdat : qui virginum cuneos tuo servitio mancipavit. Conferat vivis tutelam : et defunctis amenitatis eterne quietem : quem inter omnes cum propriis condiscipulis : duodecim tribuum constituere dignatus es judicem.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pax omnium Christe : et cunctorum te diligentium caritas pura : simulatum quesumus a nobis radices abscide : nosque perenniter in tua pace consolida. Fac nos te amare in veri-

^a Tholoneum. Lege telonium.

^b Eufrenonem. Hunc Abdias filium regis Æthiopi-
um dicit.

^c Cum Deus putaretur. Scribit Abdias idem ferme contigisse sancto Mattheo in Æthiopia, postquam a mortuis suscitavit regis filium, quod sancto Paulo in Licaonia evenit (Act. xiv, 10) cum claudum Ly-

late : fac tua sequentes et servantes precepta : odiorum vincula solve : lites remove : discordiam fuga : dissidia pelle : et quicquid pacem dirumpit : procul a nobis propicius effice. Pacem quam tuis discipulis commendasti in terris : hanc infundere nostris dignare pectoribus. Pax quam abs te traditam Sanctus iste tuus Mattheus Apostolus et Evangelista **384** personavit in mundo : nos tibi consignans : consortes eidem facias in regno eterno. Fidelium tuorum nullus per discordiam perent : eorumque odium perimendo : nullum possideat. Sed ita omnes inviolabiliter in tua pace vivamus : ut ad te post coronandi cum Sanctis omnibus veniamus. Et ita pacis osculum demus ad invicem : ut eterari regni mereamur apud te consequi mansionem. ñ. Amen.

Intatio. Dignum et justum est : equum et salutare est : te inconfusa Trinitas : et unius essentie indivisa majestas : Deum patrem et Filium et Spiritum Sanctum fontem beatitudinis eterne laudare : quem scimus nullius servitutis obsequiis indigere. Per quem beatissimus martyr tuus Mattheus Apostolus et Evangelista : errores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et idcirco tam magnum tamque magnificentum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit. Quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attonebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur : qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui hodierno die animam sui testis Matthei Apostoli et Evangeliste devicto mundo evexit in celum. Ut que fuerat afflictæ suppliciiis : gaudiis frueretur eternis. Et que dominice imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Hujus proinde meritis Deus summe terminum pone delictis : et finem scandalis. Ut qui Martyris tui Matthei Apostoli et Evangeliste veneratores existimus : remotis adversitatibus imitatores effici mereamur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. ^d Hec tibi Domine tua servantes precepta : in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus : et in commemorationem Sancti tui Matthei Apostoli et Evangeliste suscepta : populi tui per has oblationes te jubente vota deferimus : non nostris meritis : sed obsequio suscepti officii. Rogantes profusissimam tue misericordie pietatem omnipotens Deus : ^e ut eodem spiritu : quo te in carne

stris curasset.

^d Hec tibi. De hac oratione vide (Pag. 571) que notavi ad pag. 316.

^e Ut eodem. Hoc loco, ut sæpius monui, agitur de sanctificatione conferenda tantummodo in ordine ad effectus sacramentales : rogant autem Christum Dominum, Dei Filium (ad eum enim refertur illud

virginitas incorrupta concepit : has hostias Trinitas A
indivisa sanctificet. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : qui elegisti tua ex plebe
Mattheum : qui Levi sumit cognomen : Apostolum
et Evangelistam : itaque in vertice Ecclesie eum sta-
tuisti ex publicano a te Christe electum : primum
in Judea quidem evangelizare fecisti : et postmo-
dum ^a in Macedonia te predicans : pastorum sicque
requiescit in montibus : annue precibus nostris : ut
ejus interventu nos futuro liberet a tormento. Ut
verbum tuum quod ille gloriosus in mundo vocibus
sparsit : nos sanctificatum in receptaculum nostri
pectoris conservemus : qui nos docuisti orare et di-
cere. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus B
sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui ingenti
pietate : Apostolum suum Mattheum et Evangelistam :
ex publicano fecit ^b mirificum : nos de adversis faci-
at semper victoriam promereri. *ñ*. Amen. Et qui
illum exaltavit vocatione promptissima : ab omni

omnipotens Deus) ut Trinitas indivisa sanctificet has
hostias per Spiritum sanctum, tum quia indivisa sunt
opera Trinitatis, ut loquuntur concilia Toletana, tum
etiam quia quidquid facit Deus, id Spiritus sancti ope-
ra facit, ut loquitur sanctus Joannes Damascenus (*De
Fid. orthod.* l. iv, c. 13).

^a In Macedonia. Sanctus Isidorus, in libro de Vita
et Morte sanctorum Novi Testamenti (*Cap. 77*), scri-
bit sanctum Mathæum primum in Judæa, postmo-
dum in Macedonia prædicasse Evangelium, et re-
quiescere in montibus pastorum. Hunc librum esse
opus sancti Isidori contra alios contendunt Bollan-
diani et Nicolaus Antonius. pseudo-Abdias et ex
eo Venantius Fortunatus tradunt sanctum Mathæum
in Æthiopia, in civitate cui nomen Nadaver, inter-
fectum esse. Sanctus Paulinus (*Natal.* 18) canit :

Parthia Mathæum complectitur.

Recentiores Græci Hierapoli ad Euphratem obisse
scribunt.

^b *Mirificum.* Addendum, forte, *Martyrem.*

^c *Cosme et Damiani.* Græci, in Menologio Basilii,
et in Menæis, tria sanctorum anargyrorum paria com-
memorant : hoc est medicorum, qui sine mercede
medicinam exercebant, quibus singulis nomina Cosmi
et Damiani imposuerunt. Horum par unum ἀναργύρων
colunt die prima Novembris, filios Theodotæ femine
sanctissimæ, qui in Asia confessores obierunt (*Me-
nol. Basil., Ephem. Græc.-Mosc., apud Bolland., t. 1
Maii, Martyrol. Metricum Seberi*). Par aliud est D
Cosmæ et Damiani fratrum Romanorum, qui, impe-
rante Carino, Romæ passi sunt. Hos Græci thaumatur-
gus anargyros colunt Kalendis Julii (*Menol. Bas-
sil., Ephem. Græc.-Mosc., Bolland., t. 1 Maii*). Ter-
tium par Arabum fratrum est qui, imperante Dio-
cletiano, Ægeæ in Cilicia sub Lysia præside passi
sunt. Menologium Basilii hos die 17 Octobris signat ;
at in Græco Martyrologio Metrico Seberi agitur de iis
die 4 Octobris, et rursus die 28 ejusdem mensis. La-
tini 27 Septembris de his plerumque agunt. Romanum
Parvum, v Ksl. Oct. : In Ægea civitate, Cosmæ
et Damiani Leontii et Euprepit. Consonant Beda, Ado,
Rabanus, Usuardus ; Hieronymiana autem aliter lo-
cum passionis enuntiat. Corbeiensis Dacherii legit
Adauca civitate, at Lucense Florentinii habet : Ad
Acta. Socios, Martyrologium Seberi adjungit, Leon-
zium, Anthimum et Eutropium, quos omnes fratres
anargyros die 4 Octobris signat. kalendarium mar-

nos mundane conversationis dignetur eruere conta-
gio. *ñ*. Amen. Et qui voce predicationis et aposto-
latus gratia ihum ditavit in mundo : nos spiritualium
gaudiorum munificet incremento. *ñ*. Amen. Per
misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit
semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lau-
damus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio dicatur ut in festo sancti Mathie. folio 267.

*In festo sancti Mauritii sociorumque ejus :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 450.*

*Sancte Clele Virgini. :
Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.*

385 *Sancti Fortunati Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol.
432.*

*In festo Sanctorum Cosme et Damiani.
Ad Missam. Officium.*

Dabo Sanctis meis. *Require in festo Apostolo um
Petri et Pauli. fol. 334.*

Oratio. Deus qui Sanctis tuis Cosme et Damiano

moreum Neapolitanum Cosmum et Damianum his
commemorat die 22 Octobris : P. S. COSM. ET DA-
MIA : Passio sancti Cosmæ et Damiani ; Et rursus
die 27 Septembris : P. S. COSM. ET DAMIA :
Passio sancti Cosmæ et Damiani. An iidem qui am-
bobus diebus, an diversi sint qui commemorantur,
incertum. Equidem puto Neapolitanos, Græcos se-
cutos, par unum anargyrorum medicorum martyrum
die 27 Septembris, par aliud 22 Octobris coluisse.
C Vetus sane est et late diffusus cultus sanctorum Cos-
mæ et Damiani. Stabat Theodoretæ avo templum
horum martyrum in Cyrensi diocesi. Erat aliud
Constantinopoli tempore Proculi patriarchæ. S. Ger-
manus Antissiodorensis monasterium et ecclesiam
sanctorum Cosmæ et Damiani erexit. Erat et Eccle-
sia sanctorum Cosmæ et Damiani, et monasterium
Agaliense juxta Toletum situm, cui sanctus Milde-
fonsus aliquando præfuit abbas. Romæ exstat ædes
sanctorum Cosmi et Damiani, cujus pars anterior
olim templum fuit, ut tradunt, Romæ dicunt, in-
terior autem pars basilica est a sancto Felice IV ædi-
ficata, ut versus musivo opere in abside depicti pro-
dunt :

Aula Dei claris radiat speciosa metallis
In qua plus fidei lux speciosa micat.
Martyribus medicis populo spes certa salutis
Veniit, et e sacro crevit honore locus.
Obiit hoc Domino Felix, antistite dignum
Muuus ut æthereæ vivat in arce poli.

Justinianus Augustus, horum martyrum ope ab ægri-
tudine gravi liberatus, basilicam illis amplam Con-
stantinopoli erexit. In Occidente autem, præter alia,
horum martyrum cultum antiquum esse probant Mis-
sale et Breviarium nostrum in quibus propria mis-
sam et officium habent, et Orationale Gothicum (P.
133) in quo exstant orationes in eorum festivitate dic-
endæ, quibus addenda Sacramentaria Gelasianum,
et Gregoriana omnia, Capitularia quoque Evangelio-
rum, et capitularium Epistolarum Ambrosianum emin-
entissimum. Eorum quoque meminere Adelmus (*De Laud.
Virgin.*) et sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. lib.
x, cap. ult.*) ubi ait se reliquias sanctorum Cosmæ et
Damiani posuisse in cellula sancti Martini, eccle-
siae ipsi contigua ; et rursus de Glor. Martyr lib. (cap.
98). Cæterum Acta quæ habentur horum martyrum
vitiata sunt. Neque satis constat an cum Græcis tria
admittenda sint paria anargyrorum medicorum, et

geminas contulisti ante mortem coronas : dando illis : ^a et inmedendi arte affectum : et victoriam supplicii : te rogamus et petimus : et anime atque corpori nostro horum interventu : salutem impericiens : et vita nostra : incentivorum careat morbis : et desideriorum concreseat spiritalibus documentis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (b Cap. LXXI).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. ^c Vos omnes sancti Dei vocabimini : ministri Domini Dei nostri : dicetur vobis : fortitudinem gentium comeditis : et in gloria eorum ^d superbi estis. Pro confusione vestra dupplici et rubore laudabunt partem eorum. Propter hoc in terra sua duplicia possidebant : leticia sempiterna erit eis. Quia ego Dominus diligens iudicium : et odio habens rapinam ^e in holocaustum. Et dabo opus eorum in veritate : et sedes perpetuum feriam cum eis. Et sciatur in gentibus semen eorum : et germen eorum in medio populorum. Omnes qui viderint eos : cognoscent illos : quia isti sunt semen cui benedixit Dominus. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^f *Psallendo.* Da nobis auxilium Domine. In tribulatione. *ñ*. In Deo faciemus virtutem. Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. *P.* In tribulatione.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Romanos
(^g Cap. VIII).

Deo gratias.

Frates. Scimus quod diligentibus Deum : omnia cooperantur in bonum : his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos prescivit : et predestinavit conformes fieri imaginis filii ejus : ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem predestinavit : hos et vocavit. Et quos vocavit : hos et justificavit. Quos autem justificavit : illos et ^h magnificavit. Quid ergo dicemus ad hec ? Si Deus pro nobis : quis contra nos ? Qui etiam filio suo non pepercit : sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non etiam omnia nobis cum illo donabit ? Quis accusabit adversus electos Dei ? Deus qui justificat : quis est qui condemnet ? Christus Jesus qui mortuus est : imo qui resurrexit : qui sedet ad dexteram Dei : qui etiam interpellat pro nobis. Quis vos separabit a charitate Christi ? Tribulatio ? An angu-

inum tantum, quod contendit Baronius ; ego sano puto Cosmam et Damianum quos Romae et in Occidente colunt, Romanos esse martyres quibus Acta martyrum Arabum attribuerunt quod aliis quoque martyribus contigit. Neque omittendum Cosmam et Damianum in Canone Romano quotidie recitari.

^a *Et inmedendi. Lege et in medendi arte effectum.*

^b *Cap. LXXI. Vers. 6-10.*

^c *Vos omnes.* Vulg. et LXX, vos autem.

^d *Superbi estis.* Vulg., superbietis. LXX : *Et in divitiis earum eritis admirabiles.*

^e *In holocaustum.* Vulg., in holocausto. LXX, in iniquitate.

stia ? An persecutio ? An fames ? An nuditas ? An periculum ? An gladius ? Sicut scriptum est. Quia propter te mortificati sumus : tota die estimati sumus : ut oves occisionis. Sed in his omnibus ⁱ separamur : propter eam qui dilexit nos. Certus sum enim : quia neque mors : neque vita : neque Angeli : neque ^j principatus : neque instantia : neque futura : neque fortitudo : neque altitudo : neque profundum : neque alia creatura poterit nos separare a charitate Dei : que est in Christo Jesu Domine nostro. *ñ*. Amen.

Evangelium. Convocatis duodecim Apostolis. dedit illis virtutem. *Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 431.*

^k *Missa.* Oblatis super aram unigeniti filii Dei devota mente inuneribus : amicos Dei victores sedis coheredes Christi spirituales medicos : medendi cura industrios Cosmam et Damianum fratres dilectissimi deprecemur : ut omnigena infirmitati nostre : et medendi prerogent curam : et visitandi non auferant gratiam. Quo per eos consolemur positos in dolore : qui medicamento tacti justicie : ad suscipiendam insuperabiles facti sunt passionem. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus sanator noster et medicus sempiternus : qui Cosmam et Damianum inconvulsus fide : insuperabiles in virtute fecisti : ut per suscepta vulnera vulneribus mederentur humanis. Qui autem passionem ex terreno medicamento : salutem operati essent in populo. Nos quesumus nostris infirmitatibus **386** et custodes et medicos deputa. Per eos sanentur infirma. Per eos non recrudescant sanata. Per hos corpora : per hos anime medicinam adquirant. Illi tipicis anime egritudinibus finem : hi patulis colerem impendant egritudinis sanitatem. Illi putredines vulnerum orationibus defecent : hi manu preceationis : abdita vulneratorum expurgent. Illi virtutem invalidis : roborem fessis : victum egenis : subventionem viduis : defensionem orphanis : tuitionem largiantur pupillis. Illi miseris humanis medelam iulaturi : occurrant : hi pressuris hominum concta levigatione subveniant. Illi etiam sic nos hic a peccati morbo servent inlesos : ut ad celestem perducant patriam coronandos. *ñ*. Amen.

^D *Post nomina. Oratio.* Recte Domine per hos Martyres tuos populis attribuis gratiam sanitatum : qui insuperabiles in passione probati sunt. Ex hoc igitur team oblati victimis clementiam imploramus : ut

^f *Psallendo.* Ps. L, 13. *ñ*. Ibid., 14.

^g *Cap. VIII. vers 28, ad finem capituli.*

^h *Magnificavit.* Vulg., glorificavit.

ⁱ *Separamur.* Vulg., separamus.

^j *Principatus.* Vulgata addit : *Neque virtutes.* Græca, neque potestate, οὐτε δυνατεῖς.

^k *Missa.* Cixila Toletanus episcopus scribit sanctum Hildephonsum, cum esset abbas monasterii sanctorum Cosmi et Damiani, duas missas in laudem ipsorum devorum, quas in festivitate ipsorum psallerent, miro modulationis modo perfecisse (Cixila, in Vita S. Hildeph., apud em. de Aguirre, Conc. Hisp., t. II, pag. 658).

hec oblatio et viventibus gratie donum : et separatim A
eternae quietis conferat refrigerium. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Mirabilis es Deus : mirabilis et
preclarus : qui Sanctis Cosme et Damiano effectus
adjutor fortis : non eos passus es adversantium in-
terimi lapidibus vel sagittis. Nec enim fas erat : ut
sublimitate crucis erectis : tela inimici redderent
vulneratos. Pro quo pietatis tue cum tremore auden-
tes clementiam postulamus : ut nos ista majestas tua
premiat : quo nullis odiorum jaculis tacti : tibi qui
verus lapis es : per pacis bonum mereamur sine fine
conjugi. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et san-
ctum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte
Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum
filium tuum Dominum nostrum : qui sanctis glori-
sisque Martyribus Cosme et Damiano geminas con-
tulit ante mortem coronas : dando illis et ^a immed-
dendi arte affectum : et victoriam per supplicium. Hi
namque curationum compotes facti : hinc fesso me-
dentur alieno corpori : illinc infirma sui affligunt
corpora ^b crucifigi. Hinc aliorum infirmitates cur-
ant : illinc proprias egritudines tolerant. Alieno
^c malama conferunt vulnere : se alterius subjiciunt
passioni. Alterorum cruciatus ^d exerunt : et sponta-
neis se passionibus tradunt. In alienis perimunt :
quod in se obvenisse letantur. Aliorum salutem si-
gnis virtutum : suam cumulant stigmatibus passio-
nem. Aliorum egritudines verbo : suis temporali
expiantes supplicio. ^e Illorum medicaminibus pro-
bis : suas passionibus improbis. Aliorum morbis
aque tepentis potione medentur : sibi marinis melius
immergi gurgitibus consulunt. Per quos te Deus Pa-
ter rogamus : et petimus : ut anime atque corpori
nostro : horum interventu salutem impertias : et
vita nostra incentivorum careat morbis : et deside-
rium concreseat spiritualibus documentis. Cui me-
rito omnes Angeli : et Archangeli non cessant cla-
mare quotidie una voce dicentes. *ñ*. Sanctus. San-
ctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
minus noster Jesus Christus filius tuus. Qui predictos
Martyres suos et medicaminis arte industrios : et

^a *Inmeddendi.* Lege, ut supra, et in *meddendi arte effectum.*

^b *Crucifigi.* Lege illinc infirma sua affliguntur corpora cruci.

^c *Malama.* Lege *malagma.*

^d *Exerunt.* Forte, *exhauriunt.*

^e *Illorum.* Num, forte, *Illorum*, hoc est *N. N.*? et hoc loco eorum nomina recitabant qui ope martyrum salutem adepti erant. Sane insolens non erat eorum nomina palam recitare qui salutem aliave peculiaris beneficia a Deo, intercedentibus sanctis suis, consecuti fuerant (*S. August., de Civit. Dei, lib. xii, cap. 7, n. 21, Ed. Maur.*). Nec tantum recitando nomina eorum in quorum gratiam patrata fuerant Dei miracula manifestave gaudebant fideles, sed vota etiam in ecclesiis appendebant, quibus eadem omnibus, etiam idiotis, ob oculos ponere gestiebant. Hujus rei testis est luculentus Theodoretus, in libro octavo de Græcarum affectionum Curatione, ubi circa finem, cum plura dixisset de gratis curationum, aliisque

crucis efficit in patibulo gloriosos. In utroque igitur capitis sui imitantes exemplum : et curationum eminent gratia : et crucifixionis mulctati sunt pena. Sic sic delitescenda virtus Martyrum : que terris occultatur : in crucis porrecta patibulo exaltatur. Tenuit illic humilitas in abditiis : ne vanitati patesceret : quod hic crux patule omnibus ammirandum fore monstraret. Nec tamen hoc cruciatu Martyrum elaboravit vita : quo sua mortificare redemptor voluit membra. Ut quibus cruce ^f crucifixi : membra permittebant in cruce positi : non delicerent : sed gauderent. In te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Facta Domine commemoratione Martyrum tuorum Cosme et Damiani : qui pro te nervis cesi : marinis fluctibus dediti : flammis **B** injecti : eculeo impositi : cruci affixi : et per passionem invicti : et triumphatores exstiterunt per mortem. **367** Te votis supplicibus imploramus : ut in hoc eorum venerabili festo oblatas tibi victimas sereno vultu respicias : sumentibusque ex eis Sancti Spiritus lumen infundas. Quo in hoc die passionis eorum : sit populo fideli spiritualis leticia : et gaudia tribuantur eterna. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui ad salutem humani generis filium tuum destinasti ad terras : cujus exemplum predicti Martyres : et virtute miraculorum : et passione ipsa secuti sunt : respice nos horum propiciatus suffragio : et confessionis proprie voto. Per hos infirmo nostro subveniens corpori : quos spirituales medicos elegisti. Quo nostra his intervenientibus a te accipiat oratio : quibus curationum attributa est optio. Ut per hos medicamine divino compuncti a te cum oraverimus mereamus ocus exaudiri. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictionis. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Divina vestris precibus clementia fa-
veat : que Sanctos suos Cosmam et Damianum crucifixione glorificavit corporea. *ñ*. Amen. Hos quoque deputet suffragio pereuntium : quos prerogatores esse voluit sanitatum. *ñ*. Amen. Quo eorum precibus a corruptione loti : a vulnere sanati corde : et corpore : regna cum illis mereamini celestia possi-

miraculis que Deus per martyres suos patrare solebat, et de fiducia qua solebant prisci fideles basilicas martyrum oraturi adire, subdit : *Pie vero fideliterque precatos ea maxime consequi que desiderant, testantur illa que, votorum rei, dona persolvunt, manifesta adeptæ sanitatis indicia ; nam alii quidem oculorum, alii vero manus simulacra suspendunt, ex argento aureo, aliave materia confecta ; gratisime namque accipit eorum Dominus qualiscunque sunt dona, nec exigua nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro serenatis animo facultate metitur. Hæc autem omnium oculis exposita, testantur morborum depulsiones, quarum sunt certissima signa, a sanitate consecutis allata, et que sui sepultorum ibi martyrum virtus ostendunt. Martyrum autem virtus quem ipsi coluerunt Deum verum esse Deum declarat. Hæc ille sui sæculi disciplinam referens, unde notandum consuetudinem appendendi vota in ecclesiis, non a paganis, ut quidam volunt, sed a priscis fidelibus, ad nos pervenisse.*

^f *Crucifixi.* Lege *affixa.*

dere. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus sanator noster et medicus semper terne : qui Cosmam et Damianum inconcussos fide : et insuperabiles in virtute fecisti : ut per suscepta vulnera vulneribus medererentur humanis : qui ante passionem ex terreno medicamine : salutis opera essent in populis : hos quesumus nostris infirmitatibus et custodes et medicos deputa. Per eos sanentur infirma : per eos adquiratur anime medicina. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum *B* pace. *ñ*. Deo gratias.

IN FESTO SANCTORUM FAUSTI JANUARI ET MARCIALIS.

Ad Missam Officium.

Dabo Sanctis meis. *Quere in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 334.*

Oratio. Letifica Domine populum : in hac celebritate beatissimorum Martyrum tuorum Fausti Januari et Marcialis : ut qui de nostris peccatis contristamur : eorum orationibus consolemur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis (b Cap. XVI).

ñ. Deo gratias.

Passi sunt *c* iusti digne tormenta : et per multitudinem bestiarum exterminati sunt. Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuum : quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui. Novum saporis escam parans eis *d* ortigometram. Ut illi quidam concupiscentes escam : propterea que illis ostensa : et missa sunt : etiam a necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi inopes facti : novam gustaverunt escam. Oportebat enim illis quidem sine excusatione : supervenire : in interitum exercentibus tyrannidem. His autem tantum ostendere : quemadmodum inimici illorum exterminarentur. Et enim dum pervenit illis seva bestiarum ira : morsibus perversorum serpentium exter-

a In festo. Die iv Kal. Octobris in Missali Mozarabum propria missa et in Breviario officio proprio coluntur martyres Cordubenses Faustus, Januarius et Marcialis, de quibus eodem die iv Kal. Oct. agunt Romanum Parvum : Cordubæ, Fausti, Januarii, et Martialis, martyrum ; et exinde Ado, Notkerus, Florus, et Wandelbertus in suis Martyrologiis ; at Usuardus, et, ex eo, Martyrologium Romanum Baronii, Hieronymiana secutus, eosdem viii Octobris commemorant qua die Wandelbertus de iis rursus agit. Acta sanctorum Fausti, Januarii et Martialis reperuntur die 13 Octobris, apud Tamaum (*In Martyrol. Hisp. tom. V, pag. 514*) et apud Du. Th. Ruinart (*Act. Martyr., pag. 597*) præfatiuncula posteriori manu addita videtur : Acta ipsa aut præsidialia sunt, aut certe e præsidialibus deprompta, et congruunt cum iis quæ in Missali et Breviario nostro leguntur. Tillemontius (*Tom. V, pag. 796*) opponit

minabantur. Non in perpetuum permauit ira tua : sed ad correctionem in brevi turbati sunt. Signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tue. Qui enim conversus est : non per hoc quod videbat sanabatur : sed per te omnium salvatorem. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Transivimus per ignem et aquam : et induxisti nos in refrigerium. *ÿ*. Probasti nos Deus sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. *P.* Et induxisti.

Dicat Presb. Silentium facite.

Epistola. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi pater misericordiarum. *Quere in festo sancti Christofori et comitum. fol. 349.*

388 Evangelium. Nihil opertum quod non revelatur. *Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 428.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

t Lauda. Alleluja. *ÿ* Ambulabunt Sancti gaudentes : velut agni pleni pascue : alleluja.

s Sacrificium. Locutus est Daniel Ananie Azarie et Misael : queramus misericordiam a facie Dei omnipotentis super sacramento isto. Tunc Danieli revelatum est mysterium et benedixit Deum : alleluja.

ÿ. Throni positi sunt : et antiquus dierum sedit : vestimenta ejus quasi nix candida : et capilli capitis ejus sicut lana munda : thronus ejus flamma ignis : rote ejus ignis accensus : fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie Dei : millia millium ministrabant ei : et decies millia centena millia assistebant ei : judicium sedit : et libri aperti sunt. *P.* Super sacramento.

Missæ. Inlustrem atque triumphalem passionis diem : Martyrum Dei : Fausti : Januarii : et Marcialis : cum summa veneratione celebremus dilectissimi fratres : Deum Patrem omnipotentem humiliter exorantes : atque ante aulam sacrarii sui cum tremore adstantes. Legatione siquidem fungimur impositi officii : pro nostris peccatis non idonei cogimur interpellare pro sceleribus populi deliquentis.

sanctos se sponte periculo objecisse, et injuriosa verba contra præsidem protulisse, sed hæc, cum in Actis maxime probatis inveniantur, et alia pauca quæ ibidem congerit, auctoritati Actorum istorum officere nequeunt, maxime apud peritos harum rerum judices. De tempore martyrii innuunt Acta illud contigisse cum plures simul principes reipublicæ præsent. Horum sanctorum corpora, anno 1577, in cathedrali ecclesia Cordubensi reperta sunt.

b Cap. XVI. Vers. 4-9.

c Iusti. Vulgata, *digne.*

d Ortigometram. Lege *ortygometras*, coturnices majores. Confer Numer. xi, 31.

e Psallendo. Ps. LXV, 12. *ÿ*. Ibid.

t Lauda. Ex Sap. xix, 9.

s Sacrificium. Danielis 11, 17, 18, 19. *ÿ*. Ibid., vii, 9.

Non est itaque nostre presumptionis quod agimus : sed sui est imperii quod audemus. Rogemus ergo ut mundans me indignum famulum suum a delicto proprio : veniam concedat ^a confitendi populo suo : et sanctificet hodie sacrificium in honore predictorum Martyrum suorum super suo altario positum. *ñ*. Amen.

Atia Oratio. Digna Domine Deus noster laus debetur Martyribus tuis : digna veneratio militibus tuis certis : dignum obsequium impendi debet fidelibus amicis. Tres hodie voluerunt mori : ut viverent : voluerunt occidi : ut reguarent : voluerunt ^b crucifigi : ut gebenne cruciatus evaderent : et divitiis regni celestis perpetuo possiderent. O beatum consilium : quod inter tormenta et penas non est mutatum : sed sic Faustus Januarius et Marcialis : toto ^B animo et corde confortati sunt per Spiritum Sanctum : ut hodie viucerent diabolum : calcarent seculum : et mente et corpore sequerentur Regem eternum. Quorum expetimus interventu : ut per ipsos prebeas te nobis Domine Deus noster propiciam : et infundas super nos multimodas misericordias benedictionum tuarum. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui unum in trinitate possides nomen : oblatas tibi in hoc tuorum trium Martyrum festo has oblationes assume. Quo et offerentibus ad salutem : et defunctis proficiat ad quietem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Assistite nobis Sancti Martyres Dei : in quibus trina et indivisa charitatis societas : ignis est conflatione probata. Vestris quesumus ^C suffragiis prebeas nostris finibus pacem : et cunctis inconvulsibilem charitatem. Ut vestro interventu : cuncta in pace permaneant : que in hoc die passionis vestre copiose exultant. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere Trinitas Deus : per Jesum Christum Dominum nostrum : qui semper impari numero gaudens : in campum gloriosi certaminis tres hodie signiferos coronavit : ut nullus eorum dissonaret a fide : sed Marcialis faceret quod Januarius ^e vidisset : Januarius sequeretur Faustum celestia invadentem. Sic tres Trinitatis fide ^d repleti : tyrannicam superbiam calcaverunt : vana idola spreverunt : pompam seculi contempserunt : et ad celestia regna ipso Domino nostro filio tuo duce migraverunt. Tuum est Domine totum quicquid agitur bonum : tu vincis in homine : tu victor semper existis cum homine. Tu in tali prelio auctor es : tu hujus certaminis ardua es : tu in tam gloriosa pugna virtus es. Tu in omnibus vincis : et magnitudinis victorie palmam concedis. In probatorum itaque Martyrum tuorum honore : dignum majestati tue laudis sacrificium offerentes : sanctificetur que-

sumus holocaustum tuo altario impositum : per signum filii tui : per descensum Spiritus Sancti : per presentiam ³⁸⁹ Angeli deputati. Sit tibi acceptum. Sit tibi gratum. Sit tibi sanctum. Venerabile gloriosum et pingue et vivum vitale et igneum. Unicuique nostrum cum degustaverimus : ^e carbo igneus efficiatur : quem vidit Esayas propheta Angelica manu : forcipe abstractum ab ara : labia nostra mundet : imunda polluta peccatis nostra tibi sanctificet corda. Sit credentibus vita. Sit contentibus venia. Sit tristantibus leticia. Sit egrotantibus sanitas. Sit malagma. Sit mortem timeentibus vita. Sit ab errore redeuntibus bona via. Et languori anime atque infirmitati carnis a te Domino nostro confecta sancta et perpetua medicina. Per Dominum nostrum Jesum ^B Christum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Cujus vestigia hi tres inconcusso gradu fidei secuti sunt Martyres : Faustus fautor Patris legibus : Januarius januam vite adeptus : ac Marcialis Martyris sacra in probando potissimus. Hi vere servi Christi : et coheredes Regni : dum hic temporalis pene damno mulctati sunt : celesti in regione locati : palmas victorie acceperunt. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post nomina. Oratio. Indivisa Trinitas et una majestas : que predictorum Martyrum hodie in passione laudaris : et presentium sacrificiorum litatione placanda ascisceris : te vocibus : votis : et orationibus imploramus : ut que illis inexpugnabilem tribuisti devicto hoste victoriam : hec nostra sanctifices propiciata oblata. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Ad orationem Dominicam.

Conserva nos Deus in timore nominis tui : qui societatem trium Martyrum tuorum Fausti : Januarii : et Marcialis : inimici persuasionibus non passus es dividi. Quique illorum animas post eculeum inter flammam suscepisti : nostras post voces libitum carnis inter commotiones seculi fluctuantis exaudi : cum ad te nunc ea proclamaverimus : que nobis ipse instituisti. Pater noster.

^D *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Intercessu Martyrum suorum Fausti : Januarii : et Marcialis : vos Trinitas tueatur altissima : que in illis tribus : se demonstravit unitas indivisa. *ñ*. Amen. Sicque Faustus vestris precibus faveat : ut Januarius januas vobis eterne vite aperiat. *ñ*. Amen. Quo ita Marcialis obtentu : seculi respuatis inlecebras : ut Christo judicante : immar-

^a *Confitendi.* Lege *confitenti*.

^b *Crucifigi.* Hoc est in equuleum tolli, non enim cruce, sed igne martyrium consummarunt. Equuleus nonnunquam figuram crucis habebat, sive litteræ T, hinc etiam crux dicta.

^c *Vidisset.* Forte addendum *facientem*.

^d *Repleti.* In Actis horum martyrum Martialis legitur dixisse : *Confitendus et laudandus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.*

^e *Carbo igneus.* Eucharistia non raro Orientalibus *carbo* dicitur, et in liturgia Græca sancti Jacobi Christus *duplicis naturæ carbo* appellatur.

rescibiles percipiatis pro sancta conversatione coronas. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. Requie in festo Corporis Christi. fol. 267.

Oratio. Domine Jesu Christe : cujus potentia sancti Martyres tui : rotantem ignis impetum a extinxerunt : et justiciam operati sunt : peccatoribus nobis favorem tue pietatis imperti. Ut per fidem quam reti vicerunt regna : per eam peccatores celestem mereamur obtinere coronam. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est etc.

IN FESTO SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI. B
Ad Missam. Officium.

Dabo Sanctis meis. Quere in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 334.

Oratio. O Michael princeps exercitus Angelorum : veni quesumus ad liberandas animas fidelium populorum. Ut et justus justiciam obtinendo : in bonis semper fructificent : et injusti ad penitentiam con-

^a *Extinxerunt.* Alludit ad illud Apostoli (Hebr. xi, 34) cum hi tres moriendo in igne dicuntur extinxisse ignis impetum.

^b *In festo.* De sancto Michael archangelo silent Missae Gallo-Gothicum et Capitularia Ambrosianum em. Thomasii; ejus tamen et aliorum sanctorum angelorum cultus vetustus est in Ecclesia, neque illum reprehendit Apostolus (Ad Cor. ii, 18), aut concilium Laodicenum (can. 35), ut vel ex ipsis Scripturae et concilii verbis facile eruitur, sed pravam Cerinthianorum superstitionem damnant. Graeci sanctum Michael et sanctos angelos die octava Novembris solemniter venerantur (Menol. Basil., Ephem. Graec.-Mosc., Martyrol. Seberi Metricum). Frequentes autem existisse basilicas sancto Michaeli dicatas e lege Quondam (Cod. Just. 16, de Sacrosanc. Eccles.) liquido colligitur. Harum una, haud procul Bisantio, Constantini Magni tempore, stabat, in qua apparitiones et crebra fiebant miracula, ut scribit Sozomenus (His. Eccl. lib. ii, cap. 3, Edit. Valis.). In Occidente autem celebris erat dedicatio basilicae sancti Michaelis via Salaria, septimo ab Urbe lapide sita (Vid. Bed. Genuin., opud Dolland. tom. II Marti.). Illius dedicationis festivitas die 30 Septembris in Sacramentario sancti Leonis Blanchini commemoratur pridie Kalendas Octobris N (natalis) basilicae angeli via Salaria, at in Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis signatur 29 Septembris, quo die Capitularibus Evangeliorum Georgii et Thomasii, et Calendario Frontonis inscribitur. Nam in antiquioribus istis libris liturgicis Romanis crediderim potius sermonem esse de basilica angeli via Salaria, quam de basilica ejusdem in monte Gargano, et hinc in quibusdam Martyrologiis, in quibus de utraque hac dedicatione fit mentio, primum locum occupat dedicatio basilicae in via Salaria. Lucense Florentinii, iii Kal. Oct. : Roma, dedicatio basilicae angeli Michaelis, vel (id est, et) in monte qui dicitur Garganus, ubi multa mirabilia Deus ostendit. Corbeicense brevis, iii Kal. Octob. : Roma, milliaro 6 (forte 7), dedicatio basilicae angeli Michaelis, vel in monte qui dicitur Garganus; nam sacculo ix celebris adhuc erat basilica sancti Michaelis in Salaria, ut ex Anonymo, apud Eckartum (De Reb. Franc. Orient., tom. I, part. ii, pag. 831) habemus, qui loca sacra juxta Urbem Romam sita enumerans, inter alia via Salaria hanc quoque ecclesiam sancti

A versi : veniam accipere non desperent. Sicque nos invicem provocemur in melius : ut premium consequi mereamur eternam. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Apocalypsis (c. Cap. XII)

His in diebus. Factum est prelium magnum in celo. Michael et Angeli ejus preliabantur cum dracone : et draco pugnabat et Angeli ejus : et non valuerunt : neque locus inventus est eorum amplius in celo. Et projectus est draco ille magnus : 390 serpens antiquus : qui vocatur diabolus et sathanas : qui seducit universum orbem : et projectus est in terram : et Angeli ejus cum illo missi sunt. Et audivi vocem magnam in celo dicentem : nunc facta est salus et virtus : et regnum Dei nostri et potestas Christi ejus : quia projectus est accusator fratrum nostrorum : qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte : et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni : et propter verbum testimonii sui : et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea ^d letamini et qui habitatis in eis. *ñ*. Amen.

Michaelis septimo ab Urbe milliaro positam recenset, at, gliscente fama miraculorum quae in monte Gargano patrabantur, in plurimis Martyrologiis et libris liturgicis de sola dedicatione basilicae archangeli in Gargano mentio occurrit. Corbeicense Dacherii iii Kal. Octob. : Dedicatio basilicae sancti Michaelis in monte qui dicitur Garganus. Antissiodorensis Ecclesiae, iii Kal. Octobris : In monte Gargano venerabilis memoria sancti Michaelis archangeli, ubi multa miracula Deus ostendit. Cui in aliquibus, adjungitur dedicatio ecclesiae, vel oratorii, sancti Michaelis in urbe Roma a Bonifacio IV facta, omissa prorsus dedicatione basilicae angeli, via Salaria, quae ob distantiam ab Urbe jam minus frequentabatur. In Hispania quoque, ob dedicationem ecclesiae cujusdam in honorem sancti Michaelis, ejus festivitas quotannis celebrabatur. An Gotho-Hispani hanc solemnitatem die 26 Septembris celebraverint, an alia die, incertum mihi est : haud tamen negaverim credibile esse solemnitatem sancti Michaelis, quae alia fortasse die antea agebatur, a Mozarabis in diem 29 Septembris translata esse, ut altarum Ecclesiarum consuetudini sese accommodarent. Nam inde ab anno 813 concilium Moguntinum (Can. 56) inter alias festivitates diem dedicationis sancti Michaelis enumeraverat, eandemque Herardus Turonensis, Capitulario suo, anno 846 edito (Cap. 16) inseruerat. Non alia de causa, hisce decretis statutum esse reor ut dies sancti Michaelis celebraretur 29 Septembris, quam quae die dedicatio basilicae in monte Gargano commemorabatur. Eandemque ob causam dedicatio basilicae in via Salaria, quae die 30 Septembris apud sanctum Leonem in Sacramentario celebratur, in Gelasiano et Gregorianis Sacramentariis; et in Capitularibus Evangeliorum omnibus die 29 recolitur; sed, quod pene omiseram, animadvertendum est ante concilium Moguntinum festum sancti Michaelis in Gallia, saltem in quibusdam Ecclesiis, celebratum esse, ut suadet Sacramentarium Bobianum in quo exstat missa propria in honore sancti Michaelis, quae Missam communem in Dedicatione Ecclesiae consequitur.

^c *Cap. XII. Vers. 7-17.* In Sacramentario Bobiano haec propheta, pro Epistola, legitur in missa sancti Michaelis.

^d *Letamini.* Vulgata addit caeli.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *A* *ñ.* Et cum.

Psallendo. Confitebuntur celi mirabilia tua Domine : et veritatem tuam in Ecclesia Sanctorum. *ñ.* Quoniam quis in nubibus equabitur Domino ? aut quis similis erit Deo inter filios Dei ? *P.* In Ecclesia.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Thessalonicenses (II, cap. b 1).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gratias agere debemus Deo semper pro vobis : ita ut dignum est. Quoniam supererescit fides vestra : et abundat charitas uniuscujusque omnium vestrum in invicem : ita ut et nos ipsi gloriemur in vobis in Ecclesiis Dei. Pro patientia vestra et fide in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus : quas sustinetis in exemplum justi iudicii Dei : ut digni habeamini regno Dei : pro quo hoc patimini. Si tamen est apud Deum retribuere tribulationem : his qui vos tribulant : et vobis qui tribulamini requiem *c* vobiscum in revelationem Domini Jesu de celo cum Angelis virtutis ejus et in flamma ignis : dantis vindictam his : qui non noverunt Deum : et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. Qui penas dabunt in interitu eternas a facie Domini : et a gloria virtutis ejus : cum venerit glorificari in Sanctis suis : et ammirabilis fieri in omnibus qui crediderunt. Quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo. In quo etiam oramus semper pro vobis : ut dignetur vos vocatione sua Deus noster : et impleat omnem voluntatem bonitatis : et opus fidei in virtute. Ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis : et vos in illo secundum gratiam Domini nostri et Dei Jesu Christi.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (4 cap. XXV).

In illis diebus. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Cum venerit filius hominis in majestate sua : et omnes Angeli cum eo : tunc sedebit super sedem majestatis sue : et congregabuntur ante eum omnes gentes : et separabit eos ab invicem : sicut pastor segregat oves ab hedis. Et statuet oves quidem a dextris suis : hedos autem a sinistris. Tunc dicet Rex illis : qui a dextris ejus erunt. Venite benedicti patris mei : possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim : et dedistis mihi manducare. Sitivi : et dedistis mihi bibere. Hospes eram : et collegistis me.

a *Psallendo.* Ps. LXXXVIII, 6. *ñ.* Ibid., 7.

b *Cap. I.* Vers. 3, ad finem capituli.

c *Vobiscum.* Vulg., nobiscum.

d *Cap. XXV.* Vers. 31, ad finem capituli. In *Bobiano* legitur ex *Matthæi xvii, 1-17*, ubi de *Transfiguratione Domini* agitur.

e *Lauda.* Ps. LXXIX, 15.

f *Sacrificium.* Dan. VII, 27. *ñ.* Ibid., XII, 1, 2, 3.

g *Imploremus aspectum.* Hic aliquid deest ; forte : *Dei Patris imploremus aspectum.*

A *Nudus : et cooperuistis me. Infirmus : et visitastis me. In carcere eram : et venistis ad me. Tunc respondebunt ei justii dicentes. Domine : quando te vidimus esurientem : et pavimus ? Sitientem : et dedimus tibi potum ? Quando autem te vidimus hospitem : et collegimus te ? Aut nudum : et cooperuimus te ? Aut quando te vidimus infirmum : aut in carcere : et venimus ad te ? Et respondens Rex dicet illis. Amen dico vobis : quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis : mihi fecistis. Tunc dicet et his qui a sinistris ejus erunt. Discedite a me maledicti in ignem eternum : qui preparatus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim : et non dedistis mihi manducare. Sitivi : et non dedistis mihi bibere. Hospes eram : et non collegistis me. Nudus : et non cooperuistis me. Infirmus et in carcere : et non visitastis me. Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes. Domine : quando te vidimus esurientem : aut sitientem : aut hospitem : aut nudum : aut infirmum : vel in carcere et non ministravimus tibi ? Tunc respondebit illis dicens. Amen dico vobis : quandiu non fecistis uni de minoribus istis : nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium eternum : justii autem in vitam eternam.*

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

e *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Respice Domine de celo et vide : et visita vineam istam. *P.* Alleluja.

f *Sacrificium.* Regnum et potestas et magnitudo regni dabitur populo sanctorum : alleluja. *ñ.* Consurget Michael princeps magnus : et salvabitur omnis qui inventus fuerit in libro scriptus : et qui ad justiciam erudiant multos : fulgebunt quasi stelle in perpetua eternitate : pertransibunt plurimum : multiplex erit scientia populo sanctorum : alleluja.

Missa. Communi voto et affectu connexi superno fratres charissimi *g* imploremus aspectum : cujus magnitudinis eminentiam humana non queit promovere lingua. *h* Qula et ipsa cordis receptacula pensantur : ad agnoscenda superno majestatis judicicia. Hoc solum nostro conceditur desiderio : ut ad solemne officium ardenti concurramus ex voto. Et subnixo genu cordis : petamus auxilium nostre salutis. Quia ausum nobis prebent suffragia summi nuntii salvatoris. Michaelis etenim Archangeli hodierni diei solenne *i* dedicamus : et excipimus festum : I quem devotus populus per ministerium alumnium obtinet immensi Regis : perfruendo aspectu. Illius nos suffragatione quesumus Deus summe : tacito tibi placere : cujus

h *Quia et ; forte : Quia nec ipsa cordis receptacula pensantur (id est, sufficiunt) ad cognoscenda superno Majestatis indicia.*

i *Dedicamus.* Forte, *solemne dedicationis excipimus festam.* Constat enim ex hymno *Breviarium* festivitatem hanc celebratam fuisse die anniversaria dedicationis basilicæ in honorem sancti Michaelis.

j *Quem.* Locus corruptus ; fortasse : *Quod devotus populus frequenter, ut per ejus ministerium alumnium obtineat immensi Regis perfruendo aspectu presentari.*

famulatum tuo officis indefesso obsequio permanere. A nunciaverunt. Horum ergo militie Angelorum Michael : eminentior manet in officio actionum. Ut ordinatim dispositi maneat in obsequio conditoris : et vota deferant populi communi omnium creatori.

Atia Oratio. Ecce fratres charissimi solennitas nobis hodie claruit summi nuntii : ^a quem olim quondam nostrorum meruit obtinere fides majorum. Quia cum sit ministerio eminentior Angelorum : non habere animus ^b extuavit nostrorum : ut frueretur potius illius intercessione et sociorum. Nam cum in conditione omnium creaturarum individua Trinitas : ^c qui est unius deitatis sempiterna majestas : conderet Angelorum agmina : que primi operis lux est appellata : ^d eminentior Angelis qua preferretur ceteris. Superba turgidus voluntate : ruit profundior immensissimus omni crudelitate. Cujus animadversio sicut auctori culpe applicavit interitum : ita permansuris in servitute donavit regnum beatitudinis indefessum. Tantoque solidior aucta est fides manentium : quanto crudelior facta est damnatio delinquentium. Amissa claritate interiit : qui humilitatem servare nequivit. Et sublimis in gloria pollet : cujus in ministerio perfectio manet. Apostata etenim Angelus ab eterna beatitudine projectus : factus est humano generi insidians inimicus : ne locum quem perdidit gloria : humana potiretur. Fragilis glutinatio plasma : prius enim decepit quem sexu fragilem vidit : et per illam letale virus rudi et incauto obtulit viro. Cujus ^e protinus parens culpa juste damnationis intulit penam : ^f a quo disseminata ex illis progenies : obnoxam maneret abstricta. Sed vicit pietas Domini creatoris : callidi anguis suadeila ^g discipula ; et transgressoris ammissa piacula. Redemit enim misericorditer : quem dudum culpam damnaverat concedenter. Et libero arbitrio heredem contulit celo : quem olim fore beatum plasmaverat in paradiso. Namque prius conditus homo Angelorum fuerat societate locandus : si non fuisset inobediens factus. ^h Post vero suadenti obtemperat : et creatoris jussa relinquit : consortium Angelorum amisit. Quod quidem jam manet restauratum per Dei Patris omnipotentis Verbum : unicum ⁱ caro factum. In cujus incarnatione Angeli gloriam cecinerunt : et homines bone voluntatis consimili laude secum sociandos de-

Post nomina. Oratio. Recensita Domine tuorum nomina famulorum : pietatis tue imploremus misericordie donum. Ut precum nostrarum i portionem tuam nuntium destines Michaellem. Ut petenda nos que congruunt : doceat : et petitioni nostre **392** ipse tibi Intercessor adsistat. Ut vivis impetrando tutelam : defunctis adquirat requiem sempiternam.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei fili : qui dissidium pacis : quod iuter Angelos et homines objecerat nequam ille spiritus pravitatis : tue incarnationis mysterio restaurasti. Ut illi Angeli nunquam dilapsi reformatos per te ad gratiam homines conservos agnoscerent : quos extorres pridem per culpam sentirent. ^k Et qui se adorare prius non prohibebant : ^l postmodum ne fieret proloato clamore recusabant. Tanto itaque beneficio redempti quesumus : ne amplius in pristino lapsu decepti cadamus. Sed renovationem baptismi ita fide conservemus et opere : ut sanctorum Angelorum tuorum societati semper studeamus connexi manere.

Inlatio. Dignum et justum est : satis dignum et pulcrum est : te indivisa Trinitas et unius essentie : discreta personaliter : una Deitas conlaudare. Cujus imperio omnis subjacet creatura : et creatrici tue potencie creditam exhibet obsequiam. Ex quibus nos nimie exiguitatis pertenuis auctore cupimus : si valere possimus : ut a quo creati consistimus : licet non ut debemus : quia minus valeamus : sed tamen in quantum vires suppetunt : laudationis munera deferamus. Nam cum Deus Pater cum Filio Sanctoque Spiritu ante secula cuncta disponens : primam in creaturarum conditione Angelorum conderet electionem : utique ^m lucis lumine appellat : cum indefessi luce luminis perfruitur. Sed primus in Angelis conditus ab auctore suo : munere glorie decoratus. Dum non ei a quo acceperat deputavit quod pollebat : sed suo turgidus sublevatus conatu : ruit profundior

^a Quem. Forte : Quem defensorem olim quondam nostrorum meruit obtinere fides majorum.

^b Extuavit. Et hic locus corruptus ; num forte : Eum habere animus auctuat protectorem, ut fruatur potiora illius intercessione et sociorum ?

^c Qui. Lege quæ.

^d Eminentior. Lege Lucifer eminentior angelis quo præfertur cæteris, eo superba turgidus voluntate ruit profundior, etc.

^e Protinus parens ; forte, cujus protoparentes.

^f A quo. Lege qua.

^g Discipula. Lege decipula.

^h Post vero. Lege postea vero quam suadent ; etc.

ⁱ Caro factum. Lege carnem factum.

^j Portionem. Lege portitorem.

^k Et qui se adorare prius. Confer Gen. xviii, 2 ; xix, 3 ; Josue v, 15, et sæpe alibi.

^l Postmodum. E sancto Gregorio (Hom. 8 in

Evang., n. 2) tota hæc oratio desumpta est quoad sensum. Quid est, inquit sanctus pontifex, quod ante Redemptoris adventum, angeli ab hominibus adorantur et tacent, postmodum vero adorari refugiant, nisi quod naturam nostram quam prius despexerant, postquam hanc super se assumptam conspiciunt, substratam : ibi videre pertimescunt, etc. Angelus (Apoc. xix, 40) sancto Joanni, qui eum adoraturus erat, dixit : Vide ne feceris ; conservus tuus sum, et fratrum tuarum habentium testimonium Jesu : Deum adora. At angeli non prohibuerunt Abrahamum, Loth et Josuem, ne ab iis adorarentur, ut sanctus Gregorius citatus urget. Angeli enim, post Incarnationem Filii Dei sub se veluti infirmam contemnere non audent naturam humanam, quam supra se in caelesti Rege venerantur. ^m Lucis lumine. Lege lucis nomine appellantur. Confer sanctum Augustinum (De Civitat. Dei, lib. xi, c. 9, in fine).

sub omni : quicquid constat esse creatum : cujus vicem glorie non superbie Michael adeptus est cum humilitate : ut illa celsa sublimaretur in arce : que creatori suo totum quod erat noverat deputare. Nec adhuc infidelis ille apostata Angelus se compescuit : dudum dannatus : sed ^a militie sue facibus accensus : prothoplaustorum beatitudinem invidendo : quibus ^b pene illos subdidit male suadendo : quibus a gaudiis paradisi exclusis : gavisum se fore arbitrabatur : ad sufferenda supplicia sociis acquisitis. Sed rediit in illis affectus pietatis : quos gravaverat plasma lutea corporalis. Ut ipse creator reformaret ex lapso : quem pridem juvenem plasmaverat ex limo. Nam quia deceptorum illum ad probationem hominum superna clementia pollicetur submittendum : ut augmentato malicie sue cumulo : atrocius ^c premeremur divino iudicio. Ad cujus inferendam necem summum nuntium ^d inquit mittere Michaellem : ut ejus districto rigore intereat princeps superbie : qui infirmus humilitate in obsequio conditoris studuit permanere. E celo missus : iniquum hostem perimens submittet in inferno : et ipse victor exultans victori plaudet : a quo victor manebit. Ecce quomodo superbia ruet : et humilitas gliscet. Superbia damnata in inferno perimitur : humilitas perfecta celorum gloria sublimatur. Discat queso : fratres charissimi : vestra benignitas : quantum valet perseverans humilitas. Que dum se ad futurum in cunctis subicit creatori : ejus gratia aucta nomen participat conditoris. Michael enim dicitur : quis sicut Deus ? Eo quod nullus facere audeat : quod faciat Deus : dum ad debellandas aereas potestates vice Domini mittitur : cujus nominis participationem meruit ex adoptione. Attentius charissimi si fas est pensate : quantum in imis superbia jacet : aut quantum in summo humilitas pollet. Nec reor vobis hoc absque munere delatum : quod vatum oraculis dudum maneat predicatum. Audite : cognoscite : cognito bonis operibus decorate. Sicque vos metipsos exhibete Dei ministros : ut illorum mereamini celibus adunari : quorum devoto videmini solennitatem excolere. Dominus enim Deus noster consortium nobis pollicetur Angelorum : tantum si ei placeamus de exhibitione operum honorum. Ipse enim prestat opera digna indignis : qui super omnia gloriosus regnat in celis. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

393 *Post sanctus.* Vere sanctus : vere in omnibus gloriosus Christus Dei filius. Cui innumerabilis obsecundat numerus Angelorum : quem togatorum immensitas conlaudat sanctorum. Qui Michaeli tuo nuncio primatum gratie contulisti : et populi tui defensorem constituisti. Ob cujus merita quesumus : presenti in seculo defensari : et ad te post transitum beatorum numero adunari. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

^a Militie. Lege malitiæ.

^b Pene. Lege pennis.

^c Premeremur. Lege premeretur. Totus hic locus corruptus est ; forte : Nam deceptorum hominum ad

Post pridie. Oratio. Recolentes Christe Deus gloriose passionis tue mysterium : in quo debellandas aereas potestates : triumphare nos crucis tue vexillo de eorum nequiciis facis. Quia dum tu caput nostrum sublimaris in cruce : obstrusus quondam nobis reseratur aditus vite. Humanitas quippe tua ex terris assumpta : coeterna facta est Patri et Spiritui Sancto in secula. Ad te nos cum gemitu proclamamus : tibi et vota promimus : et mestitias propalamus. Tu enim nosti que desideramus : a quo ex nihilo plasmati maneamus. Nostro nos merito incusamus : qui ad te oculos digne erigere non audemus. Inde supplices flagitamus : ut precum nostrarum portitorem Michaellem Archangelum habere mereamur : qui te favente pacem fidelibus obtineat semper. Per hunc tempora quietem : et vite meliorationem. Per hunc Catholica Ecclesia firmitatem : et increduli fidei sancte percipiant credulitatem. Per hunc Pontificalis ordo aucto culmine polleat : et sublimatum apicem glorie virtutum meritis antecedit. Per hunc clerus floreat sanctitate. Per hunc monachi firmissimam obtineant religiositatem. Per hunc principum moderata in populis ira decreta consistant. Per hunc plebium fidelitas Catholice fidei munimine coalescat. Per hunc conjugati continentiam. Virgines studeant obtinere perseverantiam. Per hunc turgida mens se conliget freno humilitatis. Per hunc adquirent solamen spei : criminibus nimis desperati. Per hunc ad penitentiam lapsi : ad veniam rei : ad misericordiam sevi : ad patientiam veniant iracundi : per hunc victi absolutionem : captivi liberationem : vidue habeant defensionem : pupilli tuitionem. Per hunc tumentes marinorum fluctus blandum navigantibus prebent cursum. Per hunc naufragi optatum tranquillumque inveniant portum. Per hunc exul ad solum remeare valeat suum. Per hunc discordes pacem : concordem perseverantie charitatem. Per hunc infirmi medelam : defuncti obtineant requiem eternam. Et ita per hunc tua pietas beneficia nobis concedat quesita : ut repulsa omni adversitate : inlecebra celesti nos faciat exultare in patria. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Christum : Dei filium : cujus testimonio instructi manemus : eo quod una anima quemque ad suum tutamentum custodem habeat Angelum deputatum : quesumus : ut assidue nobiscum manente Angelo pacis : procul efficiatur refuga ille quondam Angelus auctor iniquitatis. Ut corde et corpore purificati : ad corporis et sanguinis sui sacramenta mereamur accedere beatificandi. Ut sic aurem cordis ad sua inclinemus precepta : ut semper ad eum fiducialiter clamemus e terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

probationem hominum pollere permittit, ut augmentato malitiæ suæ cumulo, etc.

^d Inquit. Forte, libuit, id est, placuit mittere.

Benedictio. Benedicat vobis omnipotens Deus Jesus A
Christus Dei filius Rex eternus : et miseretur vestri.
ñ . Amen. Mittat vobis Angelum suum Sanctum Mi-
chaelem : qui custodiat corda et corpora vestra. ñ .
Amen. Maneat pax Domini nostri Jesu Christi vo-
biscum : ut in lumine pacis ambuletis : et in numero
Sanctorum computati sitis. ñ . Amen. Per miseri-
cordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper
vobiscum. ñ . Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et. *Require in festo Corporis
Christi.* fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lauda-
mus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Tuam clementissime Pater supplices exora-
mus clementiam : ut hodierna solennia que pro bea-
tissimi Archangeli tui veneratione suscepimus : ipse B
tibi commendes. 394 Et sicut illi coronam sancte
perfectionis tribuisti : ita nobis eius intercessione
omnium delictorum veniam et indulgentiam largiaris.
ñ . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum. Solennia
completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi :
votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ . Deo
grati a.

In festo Sancti Hieronymi Presbiteri et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confess. fo. 452.

Verissimi et Maximi et sociorum ipsorum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 456.

Leodegarii Episcopi et Martyris :
Omnia ut unius Martyris Pontificis. fo. 423.

In festo Sancti Francisci Confessoris :
Omnia unius Confess. fo. 432.

Marci Episcopi et Confessoris :
Omnia unius Conf. Pontificis. Ut supra.

Sergii et Bachi et Marcelli Martyrum :
Omnia plurimorum Mart. fo. 426.

Dionysii sociorumque ejus Martyrum :
Omnia plurimorum Martyrum. Ut supra.

Geraldi Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris. fo. 432.

Calixti Pape et Martyris :
Omnia dicantur unius Mart. Pontificis. fo. 423.

Unfrani Episcopi :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 432.

Victoris Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

* *In festo.* Die 23 Octobris apud Hispanos memora
ria Servandi et Germani martyrum celebratur, quora
rum in Missali Mozarabum exstat propria missa, et
in Breviario officium. De iisdem hac die agunt Roma
num Parvum, Adonis, Usuardi et Baronii Martyro
logium Romanum, et præterea Tamaius de Salazar
in Martyrologio Hispano (Tom. V, a pag. 621)
de iisdem plura congerit. Eorum Acta quædam ex
hibet, et plures recentiores qui de iis mentionem
fecerunt citat. Sed quæ certiora supersunt de his
martyribus e Breviario et Missali nostro petenda
sunt. Tradunt autem Servandum et Germanum ob
fidei confessionem in carcerem coniectos, reddita
pace Ecclesie, demissos fuisse; at postea, cum vitam
asceticam viverent, atque verbo et exemplo plures a
rolano idolorum cultu averterent, iterum captos,

Lupi Episcopi Confessoris :
Omnia dicantur unius Conf. Pont. fo. 452.

In festo sancti Luce Evangeliste :
Omnia dicantur unius Confessoris. fo. 432.
addendo nomen ipsius Luce Evangeliste.

Sanctæ Herene Virginis et Mart.
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

Sancti Caprasii Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

Ursule et undecim millium Virginum :
Omnia dicantur plurimarum Virginum. fo. 438.

* *In festo Sanctorum Servandi et Germani.*
Ad Missam. b Officium.

Deduxit eos Dominus in viam rectam : alleluja. Ut
irent in civitatem habitationis : alleluja : alleluja. ÿ .
Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram.
P. Ut irent. ÿ . Gloria et honor Patri et Filio et Spi-
ritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Ut
irent in.

Oratio. Deus qui sanctis tuis Servando et Germano
tantam gratiam in passione dedisti : ut insigniter
apertum fidei vincerent hostem : qui primum spiri-
tualiter in se bella sui corporis devicissent. Presta
nobis auxilium de tua pietate firmissimum : quo mu-
niti atque precincti : et rebellantem spiritui carnem
valeamus comescere : et nos ipsos Intrepidus stu-
deamus bellis spiritualibus preparare. ñ . Amen.
Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus
sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

C *Prophetia.* Sancti iter fecerunt per deserta. *Quere*
in plurimorum Martyrum. fo. 426.

Dicat Presbiter. Dominus est semper vobiscum. ñ .
Et cum.

* *Psallendo.* Anima nostra sicut passer erepta est
de muscipula venantium. Laqueus contritus est : nos
salvati sumus. ÿ . Nisi quia Dominus erat in nobis :
dicat nunc Israel. Nisi quia Dominus erat in nobis.
Cum insurgerent homines in nos : forsitan vivos de-
glutissent nos. P. Laqueus contritus.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos
(4 Cap. V).

ñ . Deo gratias.

D *Fratres.* Justificati ex fide : pacem habeamus ad
Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Per

post plura tormenta gladio cæcos esse ; reliquias
Servandi civitati Gaditanæ, Germani vero Emeri-
tensi cessere. De tempore passionis nihil certi con-
stat ; fortasse Christum sub Aureliano primum con-
fessi sunt, demum sub Diocletiano martyrii palmam
adepti. In Actis apud Tamajum iudex sub quo passi
sunt Viator denominatur, qui vicariam agebat præfe-
curam. Erat scilicet procurator Cæsaris, cum jure
gladii ; qui procuratores vice præsidis dicebantur : de
uno horum legitur in Actis sanctorum Perpetuæ,
Felicis, Revocati, etc. : *Hilarinus procurator, qui
tunc loco proconsulis Minucii Timiniani defuncti jus
gladii acceperat, inquit, etc.*

b *Officium.* Ps. cvi, 7. ÿ . Ps. cxm, 15.

c *Psallendo.* Ps. cxm, 7. ÿ . Ibid. 2, 3.

d *Cap. V. Vers. 1-12.*

quem accessum habemus per fidem : ^a in gratia in qua stamus et gloriamur in spe glorie filiorum Dei. Non solum autem : sed et gloriamur in tribulationibus : scientes quia tribulatio patientiam operatur. Patientia autem probationem. Probatio vero spem. Spes autem nos non confundit. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Ut quid enim Christus cum adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impiis mortuus est : ^b justus pro injustis? Vix enim pro justo quis moritur. Nam pro bono forsitan : et quis audeat mori? Commendat autem Deus suam charitatem in nobis. Quoniam si cum adhuc peccatores ^c essemus : Christus pro nobis mortuus est : multo ergo ^d magis justi ficati sanguine ipsius : salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus : reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus : multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem : sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum : **395** per quem nunc reconciliationem accepimus. *ñ*. Amen.

Evangelium. Cum venerit filius hominis in majestate sua : et omnes Angeli cum eo. *Quere in festo sancti Michaelis Archangeli. fo. 390.*

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. O Domine salvos nos fac : o Domine bona prosperare : alleluja.

^f *Sacrificium.* Venite benedicti Patris mei : percipite regnum : quod vobis paratum est ab origine mundi : alleluja. *ÿ*. Cum venerit filius hominis in sede majestatis sue : et omnes Angeli cum eo : tunc fulgebunt justi sicut Sol in regno Dei. *P.* Alleluja.

Missa. Gloriosa Martyrum Servandi et Germani fratres charissimi hec dies illuxit : in qua ipsorum operatio fructuosa laboris : supremo gladii ictu invecita est in supernis. Dominum Deum igitur in horum passione laudantes rogamus : ut qui illorum instructione quam plurima idolorum sacra ^g comminuit : nos eisdem intercedentibus : calore fidei faciat ampliari. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus qui Sanctis tuis Servando et Germano tantam gratiam in passione dedisti : ut insigniter apertum fidei vinerent hostem. ^h Qui primum spiritaliter in se bella corporis sui devicissent : pre-

be nobis auxilium de tua pietate firmissimum. Quo muniti atque precincti : et rebellantem spiritum carnem valeamus comescere : et nospro (sic) intrepidos stodeamus bellis spiritualibus preparare. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Unigenite Dei filii : qui melius contritione cordis quam munerum oblatione placaris : preces nostras respice effusas pro viventibus ac defunctis : ut in hoc die quo predicti Martyres pro te vibrantis gladii mucrone disecti sunt : utroque a te congrua remedia nobis flagitantibus largiantur. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui Martyrum tuorum corpore unius glorie remuneratione indivise fruente : divisisti in regionibus locas : et Servandum Gaditano situi donas : et Germanum Emeritensium civibus accommodas. Presta nobis : ut gratie tue luce inluminati : et corporaliter divisi : unitatem retentemus dulcedinis : et collecti in unum redundemus munere charitatis.

ñ. *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Christum Dominum nostrum. Pro quo beati Martyres Servandus et Germanus corporaliter lacesiti : fames : vincula : carceresque vicerunt. Hos vita felix invictos reddidit in pena : humiles in conscientia : probabiles in doctrina. Hi predicant idolorum sacra ⁱ subverti : et solum adorandum Christum filium Dei. ^j Post primam igitur quam meruerunt de triumphato horte victoriam : rursus ad unguas et tormenta : rursusque ad penas rapiuntur atque supplicia. Non hos ^k labor itineris : non coangustatio carceris : non totius inlate terruerunt supplicia passionis : sed ambo campum fidei constanter adgressi : quod mercati sunt fide : adepti sunt passione. Exceperunt quippe sacris coruscum cervicibus gladium : et pro tuo Deus nomine viriliter animas posuerunt. Sicque parili alternoque mysterio : dum divisi sacris inlustrant corporibus terras : indiviso meritorum suffragio : et beneficia largiantur populis et coronas. Unigeniti tui concedente clementia : cui merito omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-

^a *In gratia.* Vulg., in gratiam istam.

^b *Justus pro injustis.* Hæc in Vulgata non leguntur.

^c *Essemus.* Vulgata addit secundum tempus.

^d *Magis.* Vulg., multo igitur magis nunc justificati.

^e *Lauda.* Ps. cxvii, 25.

^f *Sacrificium.* Matthæi xv, 51. *ÿ*. Ibid., 51.

^g *Comminuit.* Cum multos scilicet ad fidem ipsi conversissent.

^h *Qui primum.* Hinc habemus hos martyres saltem post primam fidei confessionem vitam asceticam duxisse.

ⁱ *Subverti.* Quod de sacris privatis intelligendum ; quilibet enim ad fidem conversus idola sua comminabat, nam res paganorum sacras aut idola publica evertere, legibus Ecclesie vetitum erat.

^j *Post primam.* Hinc habemus hos martyres in duplici persecutione versatos esse.

^k *Labor itineris.* Non satis constat quando hoc iter susceptum erat ; nam quod in Actis apud Tanaicum legitur, Viatorem martyres Emeritæ primum tortos in Mauritaniam, quo proficisceretur, secum adduxisse, sed mutata sententia, cum in agrum Gaditanum venisset, eos capite ibidem truncari jussisse, magnam habet difficultatem. Nam nec Viator ille, qui tantum procurator erat, reos secum in alienam provinciam (Emerita enim ad Lusitaniam, ager Gaditanus ad Bæticam spectabant) trahere poterat, et multo minus fas illi erat eos in aliena provincia morte inultare. In Missali et in Breviario Mozarabum nulla fit mentio neque Urbis in quo capti fuerunt, neque loci in quo gladio cæsi.

minus noster Jesus Christus filius tuus. A quo et Servandus servaturus compos effectus est voti : et Germanus germine nobilitatus est fidei. Ambo quippe dum fructibus germinarent justicie conulate e caelis : servati victoriae : eternam perducti sunt ad mercedem. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Intende pie Pater in oblati sacrificiis : et benignus adspira precibus nostris. Quique predictorum Martyrum predicatione : idolorum contrivisti funesta : hec **396** nostra tui opulatione sanctifica holocausta. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

In hac tuorum Martyrum Servandi et Germani Christe Deus passione letantes : oblati tibi victimis veniam te nostris dare flagitamus offensis. Poscentes : ut qui eorum gladii animadversione non terruisti constantiam : nostra eisdem intervenientibus et abluas crimina : et suscipias postulata : quia te jubente dicimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Chorus.* Et cum.

Benedictio. Servandi prece Christus Dominus in sui vos timore nominis conservet : et Germani obtentu germinare vos faciat : et semine multiplicari justicie. *ñ. Amen.* Horum quoque et ^a instrumento floreatis pariter et suffragiis : qui divisi corpore : indivise fruuntur presentia veritatis. *ñ. Amen.* Ut ad instar eorum amabiliter vestris divinum suscipiatis cervicibus jugum : sicut illi suis pro Domino meruerunt suscipere gladium. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fo. 267.*

Com. Refecti Christi corpore : et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja.

^a *Instrumento. Forte, instructione.*

^b *In festo apostolorum.* Græci apostolos Simonem et Judam distinctis diebus colunt, Simonem die 10 Maii, Judam 19 Junii, et rursus eosdem cum cæteris apostolis die 29 Junii simul commemorant (*Menol. Basil., Ephem. Græc. Mosc.*). Latini vero in Martyrologiis eosdem simul die 28 Octobris celebrant : ita Apographa Hieronymiana, Gellonense, Bedæ Genuinum, Adonis, Usuardi, Romanum Parvum, et Romanum Baronii Martyrologium : præterea in quibusdam Apographis Martyrologii sancti Hieronymi, ut in Corbeiensi Dacherii, et Richenoviensi, enuntiantur die 29 Junii simul cum apostolis Petro et Paulo ; in aliis vero, ut in Lucensi Florentini, in Augustano, in Labbeano, in Corbeiensi Breviario et in Gellonensi signantur die 29 Junii et die prima Julii. In Sacramentariis Leoniano, Gelasiano et Gregoriano Muratorii, in Capitularibus Evangeliorum Georgii, in Calendariis Frontonis, Martenii et Allatii, in Capitulari Ambrosiano Thomasi, nulla exstat mentio solemnitate apostolorum Simonis et Judæ, neque Kalendario unarmoreo Neapolitano insculpta est ; at die 28 Octobris in Missali Mozarabam apostoli Simon et Judas habent missam propriam et officium in Breviario. Missam quoque habent in Sacramentariis Gregorianis Pamelii, et Menardi, et die præcedenti in Sacramentariis Menardi, et in Gellonensi signatur vigilia eorum, cum missa propria. Evangelistæ (*Matth. x,*

Oratio. Deus filius Christe qui melius contritione cordis : quam munerum oblatione placaris : respice Deus atque preces servatorum (*sic*) tuorum : ut in hoc die quo predicti Martyres Servandus et Germanus pro te vibrantis gladii mucrone desecti sunt : utroque a te congrua remedia nobis flagitantibus largiantur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Fructi Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. fo. 432.

Crispini et Crispiniani Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. folio 428.

Vedasti et Amandi Episcoporum :

Omnia dicantur plurimorum Confessorum. fo. 434.

Vincentii Sabine et Christete :

Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 426.

▷ IN FESTO APOSTOLORUM SYMONIS
ET JUDE.

Ad Missam. Officium.

Dabo sanctis meis : et omnia alia dicantur ut in festo Apostolorum Petri et Pauli fo. 334, excepta Oratione et Missa.

Oratio. Deus qui Sanctis Apostolis tuis Symoni et Jude durum martyrii gradum scandere et velle tribuis : et posse concedis : tu das voluntatis initium : tu operi largiris effectum. Exaudi nos famulos tuos : et tu nobis da ^c fervende devotionis initium : et tribue bone consummationis effectum. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Missa. Sanctorum Apostolorum et Martyrum Symonis et Jude charissimi fratres : solemnita celebrantes : Salvatori Deo ac Domino nostro exhibeamus sacrificium laudis : eique abdita pandamus cordis : si-

³; *Marc. iii, 18*) sanctum Simonem *Cananæum* appellant, quem sanctus Lucas in Evangelio (*Cap. vi, 15*) et in Actis (*Cap. i, 13*) Zelotem nominat, siquidem *Cananæus* idem significat atque *Zelotes*, teste sancto Hieronymo (*In cap. x Matth.*). Quem vero *Matthæus* et *Marcus Thaddæum* appellant, sanctus Lucas, in citatis locis, *Judam Jacobi* constanter appellat, qui etiam *Zelotes* apud sanctum Hieronymum (*Contr. Helvid. aliosque*) dictus est. Constant est Syrorum traditio binos exstitisse *Thaddæos*, sive *Adæos* apostolos, alterum e septuaginta discipulis, alterum e duodecim apostolis, et hunc etiam (quem 18 Octobris colunt) asserunt in Syria, Osroena et Mesopotamia, Evangelium prædicasse (*Asseman. Bib. Or. tom III, p. ii, pag. 15, n. 4*). Cæterum an Simon et Judas apostoli fratres germani fuerint, an e fratribus Domini, an ambo dicti sint *Simones*, ambo *Zelotes*, an Simon is qui in episcopatu Hierosolymitano successit sancto Jacobo et qui sub Trajano passus est, sit Simon *Cananæus*, sive *Zelotes*, unus e duodecim apostolis, aliæque ad hos apostolos pertinentia, invenies discussa apud em. Baronium (*In Annal., tom. I, ad an. 68*), et in notis ad Martyrologium (*die 28 Octob.*) apud Florentinum, in notis ad Martyrologium Lucense (*Exercit. 4, 5, a pag. 64*), et Tillemontium (*Tom. I, a pag. 399, et a pag. 651*).

^c *Fervende. Lege ferridæ.* Eadem oratio in Breviario legitur.

mul et mentis : ut qui ^a in eorum habetur auctor victoria : dignetur se pium ostendere precibus nostris. Hi enim sunt charissimi : qui inter ceteros Sanctorum aggeres in laudibus sunt habendi : et colloquiis Domini ac Salvatoris nostri honore precipue celebrandi : ^b qui si pro Domino non interiissent sanguine fuso : solennes haberentur Domini sui doctrine documento. Sufficiens quippe erat illis : ad sanctitatis culmen ipsa frequens Domini visio : cum assiduo discipline documento. At cum illis inextimabilis et ineffabilis Spiritus Sancti datur infusio : et Ecclesiam primitivam instruunt : et corrigunt verbo : excellentior habetur illorum et mirabilis gloria : et eorum letior et vegetatior sancta Ecclesia suscipit incolenda solennia. Sed quantum ad rei magnitudinem et gratie gloriam ^c expectat : parum est et Dominum et magistrum suum corporaliter cernere : et ejus doctrinis per orbem universum mirabiliter fulgere. Quando usque adeo fidei gloria crevit : ut dulce fuerit pro eodem Domino sanguinem fundere. Et quod pro universis facere viderint magistrum : hoc illi faciundo ceteris reliquerint faciendi exemplum. Sollicita igitur in eorum festivitatis convenire debet fidelium **397** ^d toga : et cum studio compunctionis eorum celebrare solennia. Excitentur corda suspiriis : et mens illorum doctrinis hilarior compungatur in gaudiis. Ut qui tanta valuerunt mirabiliter consequi : dignentur nobis jugiter adesse patroni. Et qui mirabiles effecti sunt per Christi doctrinam : dignentur meritis lueri Ecclesiam. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Magister omnium Apostolorum et ductor Ecclesie Christe : convenientibus nobis in honorem sanctorum tuorum Apostolorum et Martyrum Symonis et Jude : propicius adesse dignare. Fac nos eorum doctrine sequaces : fac amabiles : fac et docibiles : ut ab eis non inveniamur extorres : quos fidei scimus egregios educatores. Habeat cum illis spes nostra glorie premium : qui postquam magistri doctrinam fuderunt : meruerunt obtinere martyrium. Fulgeat Ecclesia illorum doctrina : quorum in illa habetur predicatio gloriosa. Adsint miseris nobis cum omnibus adjutores : qui Ecclesie mirabiles extiterunt Doctores. Doceant nos normam tenere justicie : quorum prædicationibus fulget Ecclesia ut Sol et Luna. Erigant lapsos ad penitentiam : qui **398** ^d eximii facti sunt per doctrinam. Impetrent peccatoribus scelerum veniam : qui doctrinis fundaverunt Ecclesiam. Conferant Regibus modestiam : virginitatis perseverantiam : clericis disciplinam : laicis continentiam : certantibus in fide constantiam : qui quasi in mari navem predicationibus gubernant Ecclesiam. Ut qui illorum victoriis excitati : eorum solennia celebramus : eorum meritis a criminibus absoluti : ad te post transitum veniamus. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Fidelis Domine in verbis

^a In eorum. Tolle illud in.

^b Qui si. Lege qui etsi.

^c Expectat. Lege spectat.

^d Toga. Idem hic significat toga atque concio, scilicet frequens concursus populi, qualis ad tribunalia

tuis et sancte in omnibus operibus tuis : occurre nobis pius : Sanctorum tuorum Symonis et Jude Apostolorum solennia celebrantibus. Et qui illis dedisti potestatem ejiciendi demonia per Spiritum Sanctum : tribue nobis ad te semper habere cor mundum et spiritum rectum. Detur abs te viventibus amor justicie : et defunctis post evasionem exilii : sessio beate vite. Qui in temporali permanent vita : illorum corrigantur doctrinis : et qui jam exuti sunt carne : illorum meritis mereantur annumerari cum Sanctis. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pax indeficiens Christe et origo dulcedinis : qui pacem tuam tuis tradidisti discipulis : dignare hanc plenissimam effundere pectoribus nostris. Ut non sicut mundus dat pacem : pacifici conversantes : mandata tua aut per odium : aut per oblivionem relinquamus , sed in dilectione Dei et proximi radicali : in observatione mandatorum tuorum mereamur inveniri perfecti. Ut pacis osculum inter nos decurrens : nos pacificos reddat : et per pacem ad te venire sine crimine faciat. Dulcedo pacis : odii in nobis amaritudinem vincat : et charitas multitudinem peccatorum operiat. Ut pax tua que tu ipse es exuperans omnem sensum : totius simulantis in nobis perimat vicium : et timorem foris mittentis charitatis conferat gaudium. Ut precibus Apostolorum tuorum et Martyrum in pace perenniter custoditi : per pacis concordiam habeamur beati. *ñ*. Amen.

Inlatio : Dignum et justum est omnipotens Pater : vere satis equum et pulcrum est : nos tibi gratias agere : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro : qui tecum et cum Spiritu Sancto unus in deitate consistens : extremis mundi spiritibus carnem pro redimendis servulis sumpsit : et moriens ac resurgens : nobis omnibus patientie documentum reliquit. Qui Sanctos Apostolos discipulos suos ad predicationis officium eligens : patienter et humiliter docuit : eisque sustinendo injurias perfidorum : patiendi normam monstravit. E quibus sunt isti : quorum festa celebramus Sancti Symon et Judas : qui et doctrinis veraciter sunt edocti : et patientie virtutibus mirabiles inventi sunt et perfecti. Qui demonibus in idolis silentium ponunt : et iterum ad derisionem pontificum idola colentium : idola loqui precipiunt. Qui futuram esse pacem mundorum nunciant : et patienter stultorum contradictiones sustinent. Qui verbo demones ligant : et stultorum hominum injurias tolerant. Qui per patientiam ne aliquid mali inrisores **398** et adversarii paterentur exorant : et Christi sequentes vestigia non malum pro malo reddere : sed inimicos debere diligere predicant. Qui celo jam divites : terrenas et terrenorum divitias spernunt : et spiritu pauperes et beati : has pauperibus distribui suggerunt. Omni gladio ancipiti penetrabilior magistratum, cum celebris aliqua causa a togatis, id est, a c. iudicis agitur, qua significatione, alibi in Missali nostro, et in sexti et septimi sæculi scriptoribus, adhibetur,

amor Christi : quis vel eorum qui sensu vigent hominum te eloqui possit ? quis de omnibus que in hominibus operaris : vel pauca verbis texere valeat ? Tantus et talis es : ut totus dici minime valeas : et tamen de te per omnia silere prohibeas. Ex hominibus illico Angelos facis : et de temporalibus quam subito ad eterna transducis. Ecce isti nostri Apostoli Sancti Symon et Judas electi de mundo : in mundum quasi mundum non noveris : currunt : et necessaria vite retribus et mercimoniis requirentes : traditas sibi divitiis spernunt : et non temporaliter divites : sed pauperes fieri eligunt. Ad extremum ut alii moriantur : ipsi feliciter mori capiunt : et Christi et Domini exempla sequendo : in virtute potentes persecutoribus cedunt. Mortui pro Christo et pro vendicanda veritate feliciter vivunt : et cum omnium turmis : cum celorum virtutibus exultant : et incessabiliter exclamant : et dicunt. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere gloriosus es in Sanctis tuis Christe Deus. Qui pro redimendis servulis : passionis ludibria sustines : et sustinentes Sanctos perpetuitatis decore glorificas. Dams illis pro te et velle et posse voluntarie et mori : et passionum tolerantia quasi diadematum pulcritudine decorari : ut mundo dantes repudium : te solum et vite sue : et mortis habeant lucem. Quia tu es Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Amator et conservator Sanctorum omnipotens Pater : ecce super altare tuum in honorem Sanctorum Apostolorum Simonis et Jude : panis ac vini ab unigenito tuo Domino nostro ^a holocausta instituta proponimus : eaque Sancti Spiritus rore perfunde deposcimus. Dignetur quesumus super illa inlabi Spiritus Sanctus : dignetur illa sanctificata suscipere illorum institutor : tuus unigenitus filius. Ut quotquot ex illis libaverimus : non pro presumptione sustineamus vindictam , sed pro voto perfrui mereamur corona. Qualiter Christi Domini nostri filii tui perceptis sacrificiis communicantes : ad conspectum glorie tue perveniamus indemnes. *ñ*. Amen.

Ad Orattonem Dominicam.

Omnis conventus Ecclesie : qui tolerantiam et virtutem Sanctorum Apostolorum et Martyrum Symonis et Jude audistis , mentis oculos mecum in intima ducite , et quid contemptus mundi valeat : pie per-

^a *Holocausta instituta.* Modus loquendi huic similimus occurrit in sancto Isidoro (*De Vocat. gentium*, cap. 26). Manifestum est autem Christum Dominum non instituisse holocaustum panis et vini, sed sub speciebus panis et vini sui corporis et sanguinis holocaustum instituisse et offerri jussisse ; hinc apud Gallos, in Missali Gallo-Gothico et in Sacramentario Bobiano (*Immol. miss.*, in *trad. Symbol.*), Eucharistia dicitur *panis immolatus et sanguis* ; sic enim concludunt : *Adveni ergo, rogamus, et in medium nostri assiste ; et qui nos tunc reparasti per crucem, per istum immolatum panem et sanguinem iterum lapsos repara*, etc. Hic autem planum est *immolatum panem* idem esse atque *immolatam carnem*, ut voces et sanguinem prodant. Neque dicas *to panem* repisse oscitantia scri-

pendite. Ecce divitie dantur et respuuntur : ecce vindicandi de persecutoribus licentia conceditur : et contemnitur. Et hinc est quod demonibus imperandi facultas et linitur et obtinetur. Non alias namque diabolus vincitur : quam cum mundus cum suis opibus tennitur. Respuamus igitur temporalia : ut devicto diabolo premia possimus perfrui sempiterna. Et orationem quam nos docuit habitator in celis : liberi possimus clamare e terris. Pater noster qui es.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dei Patris unigenitus filius , qui Sanctis Apostolis suis Symoni et Jude potestatem dedit demonibus imperandi : gratia vos sua protegere et munire dignetur Spiritus Sancti. *ñ*. Amen. Et qui illis dedit ut contemptis divitiis : temporalem appeterent paupertatem : de presenti et temporali vita feliciter vos duci jubeat ad beatam. *ñ*. Amen. Ut qui pro illius amore : Sanctorum suorum memoriam recolitis : coram illo post cum eisdem in celestibus gaudeatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in Festo Corporis Christi.* fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

399 *Oratio.* Deus sub cujus altare Sanctorum Apostolorum Symonis et Jude anime placide requiescunt : et stolam candidam charitatis accipiant : nos quoque famulos tuos in commilitonum numero fidelis promissor adjuge. Ut vita saltem nostra perveniat ad misericordiam : si mors non pervenerit ad coronam. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

Eustachii sociorumque ejus Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 428.

Bellum de Benamarim :
Omnia dicantur ut in Exaltatione sancte Crucis. fo. 475.

Claudii et sociorum ejus Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 428.

Sancti Quintini Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

ptoris, nam eadem verba tam in Missali Gallo-Gothico quam in Bobiano leguntur. Quare, quod alias dixi hic repetendum, *panis* nomen cum, post prolata verba Christi, pro Eucharistia significanda adhibetur, non aliud significat quam panem illum vite, panem supersubstantialem, Christum Dominum, ejusque corpus et sanguinem sub speciebus panis positum ; itemque de vino dicendum. Hic autem panis in altari Ecclesie oblatas cum idem sit atque ille qui in ara crucis oblatas fuit, et ab eodem sacerdote offeratur, recte Galli rogant ut *per istum immolatum panem et sanguinem iterum lapsi reparantur* ; reparatio enim ista, olim quidem per crucem parata, iterata est, re-late ad eos quibus de novo applicatur post lapsum.

* IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Ad Missam. b Officium.

Dabo sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna. Et requiram illos in gaudio meo. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eternitas temporum preparata est eis : alleluja : alleluja. †. Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. P. Et lux perpetua. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. †. Amen. P. Et lux.

Oratio. Deus qui sacra omnium Sanctorum tuorum pectora : tanto fidei ardore flammasti : ut carnis tormenta contemnerent : dum ad te vite auctorem toto vigore animi festinarent : exaudi preces nostras : et presta ut frigescat in nobis viciorum inimica dulcedo : et ferveat in nobis tue charitatis infusa dilectio. †. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. †. Amen. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

Lectio libri Apocalypsis Beati Johannis Apostoli
(c Cap. VII).

In illis diebus. Ecce ego Johannes vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis : habentem signum Dei vivi : et clamavit voce magna quatuor Angelis : quibus datum est nocere terre et mari dicens : Nolite nocere terre et mari neque arboribus : quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Et audivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati : ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Juda : duodecim millia signati. Ex tribu Ruben : duodecim millia signati. Ex tribu Gad : duodecim millia signati. Ex tribu Asser : duodecim millia signati. Ex tribu Neptali : duodecim millia signati. Ex tribu Manasse : duodecim millia signati. Ex tribu Simeon : duodecim millia signati. Ex tribu Levi : duodecim millia signati. Ex tribu Isaebar : duodecim millia signati. Ex tribu Zabulon : duode-

* In festo. De festo omnium sanctorum videndi Baronius, in notis ad Martyrologium Romanum, die 13 Maii et 1 Novembris; Florentinus, in notis ad Martyrologium Lucense, die 1 Novembris; J. Fronto, in notis ad Calendarium suum; Martenius (*De antiq. Eccl. Ritib.*, lib. IV, c. 51), et P. Petrus Lazzari, in duplici diatriba quam de consecratione Panthei a Bonifacio IV facta erudite scripsit. Origo hujus festivitatis tribuitur Bonifacio papæ IV, qui cum Thermarum Agrippæ Pantheon, quod ad lavandum in usu esse desiderat, ab imperatore Phoca obtinisset, complanato pavimento, solisque amotis, illud in formam martyrum Deo dedecavit; festivas autem, non die ipsa dedicationis, sed proxima Dominica quotannis celebrabatur, ut expresse admonent vetusta Evangeliorum Capitularia Thomasi, Georgi, Frontonis, Alatii; at postea Gregorius papa IV, qui ab anno 827 ad 844 sedit, solemnitatem omnium sanctorum ad diem primum Novembris transtulit, et toti Ecclesiæ communem reddi iit (*Usuard.*, in *Martyrol.*, die 1 Nov.), atque ita; aulatum hæc festivitas in omni Occidentii recepta, et Kal. Novembris celebrata est. De hac solemnitate plerumque silent Martyrologia Hieronymiana; at in Corbeiensis Dacherii Kal. Novembribus canuitur. De ea silent Sacramentaria Leo-

A cim millia signati. Ex tribu Joseph : duodecim millia signati. Ex tribu Benjamin : duodecim millia signati. Post hec vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat : ex omnibus gentibus; et tribus : et populis : et linguis stantes ante thronum : et in conspectu agni amicti stolis albis : et palme in manibus eorum. Et clamabant voce magna dicentes : salus Deo nostro : qui sedet super thronum et agno. Et omnes Angeli stabant in circuito throni et seniorum et quatuor animalium : et ceciderunt in conspectu throni in facies suas : et adoraverunt Deum dicentes : Amen. Benedictio. Et claritas. Et sapientia. Et gratiarum actio : honor : et virtus. Et fortitudo Deo nostro in secula seculorum.

†. Amen.

B Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

d Psallendo. Sancti tui Domine sicut palma florebunt : plantati in domo tua Domine. †. Bonum est confiteri Domino : et psallere nomini tuo altissime. P. Plantati.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios
(II, * Cap. I).

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro : et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi : pater misericordiarum : et Deus totius consolationis : qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : ut possimes : et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt : per exhortationem : 400 qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis : ita et per Christum abundet consolatio nostra. † Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute : sive exhortatione : que operatur in tolerantiam earundem passionum : quas nos et patimur : † et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii

nianum, Gelasianum, vetustiora Apographa Sacramentarii Gregoriani, et Capitularia Evangeliorum vetusta; at festum omnium sanctorum Kal. Novemb. signant sacramentaria Gregoriana Pamelii et Menardi, et Martyrologia Bedæ, Adonis, Usuardi, et Romanum Parvum. Ante dedicationem Panthei in quibusdam Ecclesiis festivitas omnium sanctorum martyrum celebrabatur. Hujus solemnitatis aperta fit mentio in Calendario, sive potius in Capitulari Evangeliorum, a Martenio et Durando edito (*Thes. nov. Anecd.*, tom. V, a col. 66). Festum hoc Gotho-Hispanos celebrasse ex hac missa patet, in qua, sub nomine omnium sanctorum, memoria omnium martyrum solemniter colitur; quo etiam sententia P. Petri Lazari confirmatur asserentis (*De Cons. Panth.*, sect. 2) Bonifacium IV Pantheon reipsa in honorem omnium sanctorum Deo consecrasse, etsi dedicatio nomina tantummodo beatæ Mariæ Virginis et omnium martyrum prætulit.

b Officium. Ex Esdr. IV, II, 25. †. Ps. cxiii, 15.

c Cap. VII, vers. 2-15.

d Psallendo. Ps. xci, 13. †. Ibid., 1.

e Cap. I, Vers. 2-8.

† Sive. Supple ex Vulgata : Sive consolamur pro vestra consolatione.

s Et spes. Vulg., ut spes.

passionum estis : sic eritis et consolationis. *ñ*. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum (^a Cap. V).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus videns turbas : ascendit in montem. Et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli ejus. Et aperiens os suum docebat eos dicens. Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati mites : quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt justiciam : quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes : quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici : quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justiciam : quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati eritis cum maledixerint vobis : et dixerint omne malum adversum vos : mentientes propter me. Gaudete et exultate : quoniam merces vestra copiosa est in celis. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Lauda.* Gaudete justi in Domino : rectos decet laudatio. *P.* Alleluja.

^c *Sacrificium.* Mirabilis Deus in Sanctis suis. Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi sue : benedictus Deus : alleluja : alleluja.

Missa. Omnium Sanctorum prelati meritorum titulis : in honorem nominis Christi fratres charissimi : solennia celeberrimus. Hi sunt enim a Deo Patre ante constitutionem mundi predestinati : atque presciti : ^d quorum sanguis adeptus antequam fusus. Hi sunt qui nunc in locis beatorum inter palmas immarcescibilem coronarum : ^e amici stolis perennibus premiorum gaudiis celestibus perfruuntur in regnis. Sumentes insignia que divino perceperunt ex munere dona. Non enim conscientia nostra pro illis audaciam sumit orandi : sed illos pro nobis excubantes optat audiri. Ut etsi palmam non meremur in gloria : vel vitam habeamus in venia.

ñ. Amen.

A in Oratio. Agnoscentes Domine quid laudis Sanctis tuis dederis : quidve virtutis. Illos auctores rogamus ad veniam : quos tibi familiares scimus ad gloriam. Illis indulgentiam credimus ex supplicii pena : qui-

^a Cap. V. Vers. 1-12. In citato Calendario, sive Capitulario, Martenii et Durandi assignantur sex lectiones legendæ in natali omnium sanctorum martyrum, quarum quarta hæc est ex Matth. xxiv.

^b *Lauda.* Psal. xxxii, 1.

^c *Sacrificium.* Ps. lxxvii, 36.

^d *Quorum sanguis.* Hic plane de martyribus sermo est, uti et infra, in alia oratione, ut peccatoribus parcas, dum MARTYRIBUS nihil excusas ; in oratione ad pacem : Adestote, DEI TESTES ; in illatione : Qui sacras sanctorum tuorum PASSIONES toties triumphorum laudibus innovas, quoties annuis vicibus representas ; et in Benedictione : Christus qui invictus victor in suorum sanctorum existit PASSIONE, etc. In hac autem missa sanctorum omnium mentio frequenter fit ; tamen nomine sanctorum omnium non alios intelligi quam martyres planum est, tum quia soli martyres in tota hac missa nominantur, tum etiam quia non scilicet

te novimus ex hostibus indulgisse victoriam. Illos sequimur pro misericordia : qui te secuti sunt pro corona. Ut per ipsos recipias intercessionis officium : per quos insinuas devotionis exemplum. Ut non punias reos : dum non repudias advocatos. Ut peccatoribus parcas : dum Martyribus nihil excusas. Ut indulgentiam largiaris in perditis : dum amicitiam impertiris in Sanctis. Ut intercessionis fortes habeat patrocinium : quos confessio fideles habuit ad triumphum. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Si nos Domine in oratione nostra : mali operis facta non premerent : difficilem obtinendi viam : preces quas tibi fundimus : non haberent. Sed necesse est impossibile esse : quod petitur : quibus sit contemptibile quod jubetur. Nam tibi iniquitas abrogat : quod prestare tua deitas non laborat. Votorum nostrorum studia vincunt negocia meritorum. Non habet efficax desiderium : qui sit pervicax ad reatum. Dumque res peccato plena nos cruciat : non habet fides opere vacua : quod expectet. Que etsi sit confessio et quod crederet : non tamen operata est : quod placeret. Sic nempe agit : ut dum non servans instituta quod didicit : non accipiat improvida : que poposcit. Da igitur Domine ut dum in honorem omnium Sanctorum tuorum : sacro altario hostiam immolamus : nobis proficiat ad salutem : et defunctis fidelibus ad quietem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Adestote Dei testes : regni heredes : Christi comites : diabolique victores. Qui servorum conditione mutata : **401** amicorum familiaritate suscepta : regni celestis beatitudinem meruistis. Venerantibus favete supplicibus in salutem credentium : potentiam merite sanctitatis ostendite. Nostrum est officium probare quod colimus : vestrum obtinere suffragiis quod rogamus. Vobis proinde apud Deum intercedentibus : populis donetur divina cognitio : et pacis integerrima plenitudo. *ñ*. Amen. Quia ipse est vera pax nostra : et charitas indurupta : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster. Qui sacras tuorum Sanctorum passiones : toties triumphorum laudibus innovas : quoties annuis vicibus representas. Ut in

D innuitur omnium sanctorum appellatione solos martyres significari. Sic in oratione *post sanctus* : Dominus Jesus Christus qui omnium sanctorum PASSIONES [Forte, passiones] ponit ad cultum ; et infra : *Ut quod perierat PASSIONE, reviviscat in laude* ; et in oratione *post pridie* : Deus cuius beneficii est sanctorum fides atque victoria, quem in omnium sanctorum PASSIONES [Legit, passionibus] colimus... adesto... qui illorum CERTAMINIBUS adjuisti, etc.

^e *Amici stolis.* Confer Apoc. vii, 13 seq., ubi ista de martyribus dicuntur.

^f *Excusas.* Forte, recusas ; unde quod Prudentius (*De coron. hymn.* 1) cecinit :

Nil suis bonus negavit Christus unquam testibus.

apud priscos fideles tanquam certum habebatur. Hinc eorum tam firma fiducia et tam crebra in eorum gratiam patrabatur miracula.

conversazione gestorum populi fidelis intentio : A dum ammonetur celebrare quod creditur : videatur sibi expectare quod legitur. Seminatur ^a incorruptione : Incorruptione fructificatur. Honore proficit : quod dolore deficit. Vivit festivitati : quod perit questioni. Persequentis impietas non resurgit : vincens felicitas non senescit. Sevitie non redditur iteratio : glorie non infertur oblivio. Crudelitas vite confunditur : credulitas coronata laudatur. Hoc de Christo omnes Sancti velut de capite membra traxerunt : mortificata sibi semel morte : pro morte : ut qui propter ipsum animam ponerent : cum ipso beatitudinem non finirent. Cui merito omnes Angeli : non cessant clamare quotidie una voce dicentes.

ñ . Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui omnium Sanctorum ^b passionem ponit ad cultum : perducit ad primum. Porrigit ad exemplum : proponit ad fidem : glorificat laude : exornat honore. Ut illorum mors dedicatur in laudibus : quorum fuit vita ^c commota virtutibus. Ut mentis adscribantur laudi : quorum vita confixa est cruci. Ut quod perierat passione : reviviscat in laude. Et quod affectum est contumeliis : dedicetur obsequiis. Ut perpetuus vivat honor in Sanctis : et merces in miseris. Cum quicquid omnibus Sanctis impenditur ad honorem : obsequentibus proficiat ad salutem. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Deus : cujus beneficii est fides Sanctorum atque victoria : quem in omnium Sanctorum ^d passionem colimus : quia in illorum fide te predicantes : dum eorum merita complectimur : tua dona veneramus : adesto cunctis intercedentibus in hujus litatione sacrificii : qui illorum certaminibus adfuisti. Ac tribue precibus nostris : ut quorum prestitisti nos celebrare festa insignia : per eorum nos facias ambulare vestigia. ñ . Amen.

Ad orationem Dominicam.

Tribue nobis Domine veritatis apprehendere viam : et dimicandi tenere audaciam. Ut qui Sanctorum

^a In corruptione fructificatur. Lege : In incorruptione fructificat.

^b Passionem. Forte, passiones.

^c Commota. Forte, communita.

^d Passiones. Lege passionibus.

^e Sancti Martini. Post apostolos celeberrimum in Occidente est sancti Martini nomen, neque Græcis ignotum. Gente Panonius, patre tribuno militum, Sabariz natus undecimo Constantini Magni principatus anno, in Italia pueritiam et pubertatem transegit, decimo ætatis anno catechumenus, quinto decimo sacramentum militare dixit. Sub Constantino, ejusque liberis, inter Alares stipendia fecit, nec nisi veteranus honestam missionem a Juliano Cæsare obtinuit, cum biennio ante baptismum suscepisset. Sacramento solutus, in Pannoniam rediit, matrem ab errore paganorum ad fidem Christi revocavit ; sed cum adversus perfidiam sacerdotum Arianorum acerrime pro orthodoxa pietate pugnaret, sibi Confessoris titulum fecit, multis supplicii affectus. Ad ultimum publice virgis cæsus, atque in exilium pulsus Italiam repetiit, et Mediolani sibi monasterium statuit, sed neque ibi diu subsistere licuit ; ab Auxen-

ti festi excolimus : per Sanctos tuos te interpellare valeamus. Quo per eos te nobis parcendum ostendas : per quos nobis affectum te rogandi insinuas. Ut effectum largiaris e celis : cum ad te cum genitu proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus : qui invictus victor in suorum Sanctorum extitit passione : pietate solita vos adjuvet in labore : et consoletur in munere. ñ . Amen. Efficiatque vos sibi in conversacione placabiles : qui illos reddidit in certamine victores. ñ . Amen. Ut quorum festa nunc venerantes excolitis : cum eis partem in celestibus habeatis. ñ . Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus charitatis atque concordie : te per intercessionem omnium Sanctorum tuorum deprecamur : ut sicut illis triumphum victorie prestitisti : ita in nobis **402** ignem tui amoris : et sinceritatem cordis ipsis suffragantibus largiaris. ñ . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostri sit acceptum cum pace. ñ . Deo gratias.

Octava omnium Sanctorum :
Omnia dicantur ut in die. fol. 399.

Quatuor Coronatorum Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 430.

Theodori Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

Menne Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fol. ut supra.

In festo ^e Sancti Martini Episcopi :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 433. excepta Oracione et Missa.

tio enim Arianorum præsule, cujus communionem respuebat, ab urbe ejectus, in insulam Gallinariam abiit, ubi, anachoretarum more, agrestibus herbis vicilians, magnum vitæ discrimen adiit, cum radicem quandam venenosam pro sana comedisset. Sanitati, ope divina, restitutus, in Galliam profectus, a sancto Hilario susceptus, et exorcista ordinatus, in locum dictum Logociacum secessit, monachos collegit, quos præceptis optimis, sed magis exemplo, instituit, crebra et ingentia miracula patravit, adeo ut duos mortuos ad vitam revocaverit, quibus permotus populus Turonensis, extincto sancto Lidorio, Martinum, etsi renuentem, sacerdotem elegit. Ordinatus est episcopus anno principatus Valentiniiani et Valentis octavo, æræ vulgaris 371, die iv Nonas Julii, quo in Martyrologiis dies ordinationis ejus signatur. Ad solium Ecclesiæ promotus, pristinam vivendi rationem constantem retinuit. Monasterium (quod postea majus monasterium appellatum est) haud procul ab urbe Turonensi constituit, in quo ita cum monachis et ipse monachus vivebat, ut episcopatus munia sedulo obiret ; dæcesim frequenter circumibat, Evangelium prædicabat, fana paganorum evertebat, arbores

Oratio. Jesu Deus noster et Domine : qui inlustrem meritis Martinum Confessorem atque Pontificem . ita fecisti sapientiam custodire : ut in gloria mereretur et jocunditate consistere. Da nobis vere sapientie intellectum : et sancte operationis studium. Ut pauperibus prerogantes substantiam : facinorum nostrorum et evadamus vindictam. ñ . Amen. Per

profanis sacras lucosque abscindebat, idola comminabat, dæmones ab obsessorum corporibus eiciebat, gratia curationum adeo pollebat, ut nullus ferme ad eum agrotus accesserit qui non continuo receperit sanitatem. Mortuum quoque vitæ restituit. Ecclesiam Turonensem annos xxvi menses iv dies xvii rexit, cumque ante ejus episcopatum pauci in illis regionibus, et maxime in plebe rustica, Christiani inveniuntur, ejus opere factum est ut Christi nomen ubique veneretur, et vix ullus fuerit locus qui non aut ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus, nam ubi fana destruxerat, statim ibi aut ecclesias aut monasteria construebat. In Condatensi vico, quo, ad litem componendam, profectus erat, pace inter clericos restituta, in febrim incidit, animamque Deo reddidit, aetatis anno octogesimo primo, vi Idus Novembris, media nocte, die Dominica, Cæsario et Attico consulibus, anno æræ Christianæ 397 (S. Greg. Turon., *Hist. Franc. lib. x, cap. 31, et alibi haud semel; Sev. Sulp., in Vita S. Mart., cap. 13, et epist. 3, ad Bassulam*). Sanctus Martinus statim a morte coli cœptus est; corpus ejus, quod Pictavi sibi vindicare conabantur, somno sopitis Pictavis, Turonenses navi impositum ad urbem suam, per flumen Ligerim, devexerunt, illudque primum juxta ripam fluminis deposuerunt, inde, alio translatum, sepelierunt. Ejus sepulcrum, quo orationis causa populus frequens consuebat, Britius, qui illi in episcopatu successit, basilica texit, quæ anno 41 a morte sancti Martini erecta est. Hanc basilicam sanctus Perpetuus diruit, et in eodem loco aliam longe majorem splendidioremque ædificavit, quam anno circiter 472 dedicavit (*Sigisb., in Chron.*) et in apsidem corpus sancti Martini transtulit, hæc quæ erat una ex celeberrimis in omni Gallia ecclesiis, distabat ab urbe Turonensi passibus quingentis et quinquaginta. E Gallia in Hispaniam, Italiam et Britanniam, veneratio sancti Martini brevi propagata est. Romæ Symmachus papa, qui ab anno 498 ad 514 sedit, ecclesiam sanctorum Sivestri et Martini exædificavit. Sanctus Benedictus, anno 528, cum Casinense fanum Apollinis aramque evertisset, in ipso templo oratorium sancti Martini, et ubi ara profani numinis stabat, oraculum sancti Joannis construxit (S. Greg., in *Vita*). Celebris circa hoc tempus erat imago sancti Martini in ecclesia sanctorum Joannis et Pauli Ravennæ depicta, ante quam lampas ardebat, cujus oleo cum Venantius Fortunatus oculos unxisset, gravi ophthalmia illico liberatus est, ut ipse (*Lib. iv de Vit. S. Mart., in fine*) testatur, et sanctus Gregorius Turon. (*L. i Mir. S. Mart., c. 15*). Cultum sancti Martini in Hispaniam cito invectum esse, verba in oratione post nomina infra citanda ostendunt, et apud sanctum Gregorium Turonensem mentio fit de basilica in Hispania antiquitus in honorem sancti Martini extracta, et de infante mortua in eadem basilica, vitæ restituta (*Lib. iii de Mir. S. Mart., cap. 8*). Sed cultus ille plurimum auctus est postquam Chararicus, qui et Theodimirus, Suevorum, in Gallia, rex, cum omni gente sua, miraculis sancti Martini ad fidem catholicam, ejurata hæresi Ariana, conversus est (*Greg. Turon., Mir. S. Mart. lib. i, c. 11, et lib. iv, cap. 7; Mariana, de Reb. Hisp. lib. v, cap. 9*). Deinde ad devotionem augendam jejunium triduanum festo sancti Martini præmitti placuit, de quo jejunio pauca notavi ad pag. 281. In Britannia, ut auctor est Beda (*Hist. Eccl. gentis Anglorum,*

A misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Missæ. Immensum preclarumque et omni laude dignissimum nomen Dei Patris omnipotentis : fratres clarissimi suppliciter exoremus : ut hodierna solennia : que pro Sancti ac gloriosissimi Pontificis sui Martini a evocationis veneratione suscepimus :

libro 1, cap 21) sanctus Martinus colebatur cum adhuc Romani insulæ dominarentur; erat enim prope civitatem Cantuariam ecclesia in honorem sancti Martini, antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua sanctus Augustinus prædicare populo et baptizare primum cœpit. Per Græciam quoque et Orientem Ægyptum et Africam fama sanctitatis et miraculorum sancti Martini cito diffusa est (*Soz., Hist. eccl. lib. iii, cap. 13; Sulpicius Severus, B dial. 1, cap. 2*). Attamen in Calendario Carthaginensi nomen sancti Martini desideratur, neque in Sacramentariis Leoniano et Gelasiano legitur nomen Martini, quod indicium est vetustatis istorum librorum; nam præter Sacramentaria Gregoriana, in quibus omnibus est missæ propria sancti Martini, de eo agunt Martyrologia omnia, et Capitularia Evangeliorum et Epistolarum. Menologium Græcum Basilii et Calendarium marmoreum Neapolitanum : XI. NT. S. MENNE. ET. MARTINI. Die undecima, natale sancti Menne et Martini. In Missali Mozarabum missam propriam habet, in Breviario officium, et plures orationes in Orationali Gothico (*Pag. 135*). Habet et missam propriam in Sacramentario Bobiano, et aliam in Missali Gallo Gothico.

Evocationis. Binæ antiquitus erant sancti Martini festivitates, alia iv Nonas Julii, die ordinationis ejus in episcopum Turonensem, celebrabatur (*Greg. Tur., lib. i Mir. S. Mart., c. 6*), qua deinde et translatio corporis, et dedicatio basilicæ, a sancto Perpetuo, exstructæ simul celebrari consueverunt (*Beda, Ado, Usuardus, et alii, hoc die, in Martyrologiis*). Alia festivitas sancti Martini celebrabatur iii Idus Novembris, eratque hæc ejus præcipua festivitas, de qua Nicotius Trevirensis an. 565, ad Chlodowindam Longobardorum reginam scribens, mentionem facit, et Gregorius Turonensis (*Lib. ii Hist. Franc., cap. 14*). Ad hanc celebrandam convenerat Pater concilii Turonensis anno 461. De hac Orationale Gothicum (*Pag. 135*) : Incipiunt orationes in die sancti Martini, III Idus Novembris; Martyrologia Bedæ, Usuardi, Adonis, auctuarum Hieronymiana, et Romanum Parvum, in quo : iii Idus Novembris, Turonis, Martini episcopi miraculorum patris, quibus accedunt Sacramentaria et Capitularia Evangeliorum, quæ iii Idus Novembris primum de sancto Menne, deinde de sancto Martino agunt, et cum his Calendarium marmoreum Neapolitanum. Porro animadvertendum in Calendario Frontonis; et in Capitulari Evangeliorum Georgii signari : 12 Novembris, Natule sancti Martini; et in Capitulari Allatii legi : Frid. Id. Novemb., Natale sancti Martini; quibus non de sancto Martino papa, sed de sancto Martino Turonensi agitur, cui diem duodecimum attribuerunt, ut undecimus integer sancto Menne servetur, eandemque opinor ob causam in Menologio Basilii Græcis : Die 12 Novembris, Commemoratio sancti Patris nostri Martini Franciæ episcopi, signatur. Jam vero hæc præcipua sancti Martini sollemnitas pluribus nominibus antiquitus appellabatur. In concilio Turonensi receptio domini Martini; in Gregorio Turonensi (*Hist. lib. ii, cap. 14*) : Depositio. Depositioem vero ejus iii Idus Novembris esse cognoscas; in Missali nostro, in Missali Gallo-Gothico, et in Martyrologiis Gellonensi, in Lucensi Florentini, Corbeiensi Dacherii, aliisque plurimis Hieronymianis, Depositio scribitur; Martyrologio Bedæ, aliisque plurimis NATALE aut Natatis, Lirineusi nativitas; sancti Martini, inscribitur. Missali

ipse sibi commendare dignetur. Tribuatque : ut sicut A illi hodierno quondam die pro innumeris abstinētiis vel confessionis sue virtutibus : celorum regna patefecit : nobis quoque pro innumerabilibus peccatis consuetam misericordiam largiatur. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Eminentissimum nobis omnipotens Deus hunc diem venerabilem : ac plena admiratione dignissimum Sacerdotis tui Martini transitus consecravit. Qui exutus corpore celum quod quesivit ex opere : invenit ex munere. Qui seculum calcavit in viciliis : regnum tuum intravit in gaudiis. Reddens tibi animam qualem dederas : qualem feceras ex lavacro : qualem tibi placere dixeras ex precepto. Qui ^a in pubescentis ætatis exordio jam tibi in adolescentia senescebat : prius se perfectione : quam professione monstrando. Ut ante rem sanctitatis B impletet : quam speciem religionis assumeret. Qui in frigore pauperem vestiendo : amore tuo ^b calcavit : et tibi vincebat miles ^c alienus : et tibi militabat victoria tuus. Sic preveniente gratia conscientiam : ut dum non videretur ^d electus : probaretur assumptus. Dignus valde cui te pro misericordia revelares : ut et tantam munus virtute cognosceret : et virtus remunerata plus cresceret. Cui operante gratia tua : hoc fuerit instituire : quod curare. Et per abundantem quam per te faciebat mirabilium suorum diversitatem : magis familiare habuerit exemplis docere : quam literis. Qui in se crucis tue rigore suscepto : ita tibi verus cultor assisteret : ut laudis tue causas vite meritis ampliaret. Idoneus quippe cui te per Sacerdotii dignitatem Ecclesie spem : populorum salutem : singularem quoque virtutem committeres familiare. Qui per arduum continentie fastigium : et amicū tui gratie blandimentum : futurorum prescius noveras in eo manentem humilem

nostro ACCEPTIO, Martyrologio Turonensi DEPRECATIO MARTINI EPISCOPI, Sacramentario Bobiensi DIES TRANSMIGRATIONIS sancti Martini, in Missali nostro DIES TRANSITUS sancti Martini, demum in Martyrologio Richenoviensi DORMITIO sancti Martini; quibus omnibus, licet diversis appellationibus, idem significatur, nimirum festivitas illa quæ 11 die Novembris agebatur, tum ob transitum ejus, tum ob depositionem, tum demum ob receptionem et acceptionem corporis ejus a Turonensibus, quod Pictavi autem voluerant. Sexcentis autem exemplis probatur festivitates sanctorum, quamvis, pro ecclesiarum varia consuetudine, diversis diebus celebrabantur, tamen appellari dies passionis, depositionis, transitus, natalis eorumdem; quare ex hujusmodi locutionibus, cum in orationibus recurrunt, nihil certi argumenti desumi potest ad diem passionis, mortis, depositionisve sanctorum statuendum. Neque prætermittendum præter has duas solemnitates sancti Martini, duas alias e se recentioris instituti, aliam SUBVENTIONIS, sive Auxilii, dictam, quæ 14 Idus Maii celebrabatur, ad gratias Deo agendum ob urbem Turonensem subventionem sancti Martini a Normannis liberatam, aliam RECEPTIO sancti Martini dictam, ob corpus sancti Martini, metu Normannorum, Antissiodorum ranslatum, tandem, anno 887 a Turonensibus receptum. Hæc die 13 Novembris celebrabatur.

^a In pubescentis. Forte, in pubescentis ætatis exordio, et in adolescentia, jam tibi senescebat; alludit enim ad ea quæ refert Sulpicius Severus in Vita sancti Martini (Cap. 2), cum esset annorum de-

rem potentem. Hic igitur tuum prece populū salvet : qui tibi placuit opere. Justificetque peccatores in vita : qui justificatus pervenit ad gloriam. Impetret ut a te non puniamur a nostris : qui abste meruit coronari de propriis. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui mirabilis es in Sanctis tuis : cujus cultui deputatur : quicquid amicis tuis honoris impenditur. Intenta oratione te poscimus : ut hunc diem quem Sancti et incomparabilis viri Martini inlustravit excessus : prosperum nobis et posteris in rebus nationum propicius indulgeas. Tribuasque ut cujus veneratores sumus : imitatores effici mereamur. ^e Hunc etiam virum quem celicolis ammirandum Martyribus ^f aggregatum ^g ætatis nostre tempora protulerunt : jubeas auxilium nostris ferre temporibus. Dubium enim non est : quod sit Martyr in celo : qui fuit Confessor in seculo. Cum sciatur ^h non Martino martyrium : sed martyrio defuisse Martinum. Oramus Domine : ut qui tantum potuit tuis se equare virtutibus : ut vitam mortuis redderet : dignetur etiam defunctorum spiritus 403 consolari : ac viventes in tribulationibus defendere : qui potens fuit mortuos suscitare. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Multis coram te Deus Pater exultantes in laudibus : Confessoris tui Martini hodierno die obitus memoriam facimus : doctrinam recolimus : opera memoramus. Qui licet totum vite sue cursum gloriosa decoraverit pace : finem tamen ineffabili charitatis bono reddidit : et probabilem : et industrem. Cum vicinum sui cernens terminum finis : pacem inter se discordantibus restituit clericis. Quo ad eternam continuo vocatus hereditatem : exemplo Domini tenendam suis pacem discipulis commendaret. Hujus ergo viri suffragiis : pelle a nobis Deus quicquid dividit ⁱ unitatem : et dona ut

cem, invitis parentibus, inter catechumenos nomen dedisse, et cum esset annorum duodecim eremum concupivisse.

^b Calcavit. Forte, conculcit.

^c Alienus. Nam characterem Christi, qui in baptisate et confirmatione datur, nondum acceperat, et mundo militabat.

^d Electus. Erat tantum catechumenus, nondum electus, id est, inter competentes ascriptus.

^e Hunc etiam. Eadem sermo in Missa sancti Martini Sacramentarii Bobiani legitur in prima oratione, ex nostro Missali desumpta.

^f Aggregatum. Forte, aggregandum, ut in Bobiano legitur.

^g Ætatis nostre. Hinc patet quam vetustus fuerit in Hispania cultus sancti Martini, et quam vetusta sit hæc Missa.

^h Non Martino. Locus iste oscitantia et audacia amanuensium misere corruptus est. Lege igitur ut in Bobiano adhuc legitur, et olim in nostro legebatur : Cum sciamus non Martinum martyrio, sed martyrium defuisse Martino; recte autem in Bobiano est cum sciamus, si enim loquuntur qui sanctum Martinum cognoverant.

ⁱ Unitatem. Alludit ad schisma quo, ineunte sæculo v, Ecclesie Hispanie laborabant; nam cum episcopi provinciarum Carthaginensis et Beticæ improbarent indulgentiam concessam Symphosio, Dictinio, aliisque quibusdam episcopis, qui hæresim Priscillianam ejuraverant, quos neque recipere, neque cum iis communicare volebant, qui eos reci-

eidem consortes simus in premio : cujus hic dilectionis edocemur exemplo.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : ^a in depositione anniversarie commemorationis Sancti Martini Episcopi et Confessoris tui : Quem pro pietate tua et servitute sua : tam beatum labore quam munere inter Sanctorum omnium florentissimas legiones : ac felicissimos Martyrum choros et illustres : et eminentium seniorum cathedras : dextri ordinis locum tenere confidimus. Quia bona arbor bonos fructus facit : et bonus homo de bono thesauro cordis sui bona profert. Cumque in eodem Evangelio ipse docueris : ex fructibus eorum cognoscetis eos. Hunc ergo inter justos juste numerandum testantur facta per seculum : signa post transitum : opera dum vixit : mirabilia post recessum. Cum presertim ad unum sanctitatis culmen diversus mittat ascensus. Non una est virtutum via : que glorie tue ducit ad regnum. ^b Quid enim minus est crucem ferre per tempora : quam mortem subire per vulnera ? Quid inferius est mundum vincere : quam gladium non timere ? Cum plus luctaminis habeat diurnitas crucifixi : quam sceleritas interempti. Quid supereminet affectus martyrii consummatus : quam diutius custoditus ? Non distat propter te mortificatus a mortuo : cum in utroque sit gloriosum et abuti velle quod placeat. Pugnam sustinere sine defectu : an coronam rapere sine metu ? Propositum non mutare sub spacio : an implere desiderium sub momento ? Par est ut credimus inlecebris non cedere per dolorem : ubi equalis in dilectione animus. Percussor deest : fidei non Confessor. Voluit triumphare dum militat : qui militare non destitit dum consummat. Inter carnales pugnas et spirituales insidias : laboriosius est hostem occultum superare : quam publicum. Quia non fit levius sperare semper quem caveas : quam non formidare quem videas. Jugiter in procinctu providere cautelam : quam fortiter in congressu servare constantiam. Non interest in angustia vivere serviturus : aut in pena devicere ferendum. Quotidie declinare quod decipiat : aut cum compendio ambire quod finiat. Postremo in agone Martyrum ^c et extruendam fidem : hoc semper proponitur quod horreat : hic etiam quod delectat. Ibi tormenta terrori : hic etiam blandimenta discrimini. Ibi homo nititur expugnare per amara : hic diabolus inlaqueare per dulcia. Ibi mors securitatem prestat : hic

prebant, scissa est ecclesiastica unitas, et natum schisma, quod Innocentius I tandem sustulit (Vide Innocentii I epist. 15, ad episcopos synodi Tolosanæ [Tolitanæ] apud Sirmund., tom. I Concil. Gal., pag. 36).

^a In depositione. Lege in depositionis anniversaria commemoratione.

^b Quid enim minus Hinc illud sancti Isidori (Orig. lib. vii, c. 11) docentis duo esse martyrii genera, unum in aperta passione, alterum in occulta virtute. Confer etiam, si lubet, sanctam Chrysostomum, in homilia de sancto Eustatio (Edit. Maur., tom. II,

A securitas mortem facit : ibi aliene ire impietas : hic proprie nature mobilitas inimica est. Sed in his omnibus nihil sibi sine adjutorio tuo arroget humana fragilitas : tuis muneribus debet unusquisque deputare quod vicit. Qui tuis viribus portavit : uterque quod pertulit. Norum tu verus arbitror Deus : quos propter nos supplices quesumus : ut sicut illi tibi accepti : ita nos illis mereamur esse suscepti. De quibus hoc nobis sufficit credere : quod una amoris tui causa per diversa merita : discreto vel fine vel tempore : feliciter afflicti : veraciter probati : potenter preediti : clementer assumpti : et equaliter sint beati. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

B 404 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui solus servientium sibi et primordia consecrat : et fines glorificantes exornat. Qui illorum commendat exitum finis : quorum vitam ambitio exornaverit sanctitatis. Quique hujus Confessoris sui ita est glorificatus in opere : ut non pateretur eum confundi inimicis ^d in porta loquentem. Hic quippe vir ejus mundo vita in testimonium : discipulis extitit in exemplum ^e vidit eminens servientem consistere adversarium : quem et apertis oculis exprobravit : quo se continuo in sinu Abrae recipi veridica inspiratione prescivit. Hunc tunc Deus summe coram te pro nostris facinoribus Intercessorem statue : quem dono gratie tue et vita illustrem : et mortis interminatione constituisti insignem. Per te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Placeat tibi Domine quod offerimus : et sanctifica que tibi sanctificanda litamus : ut hoc die quo beatissimus Presul Martinus gloriosus transmigrationis evocatus est obitu : donetur a te nobis omnibus indulgentia peccatorum. ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam. Deus qui animam viri Sancti : ac Confessoris tui Martini soluta carnali compage : celesti collocasti in requie : ut tuorum consors existeret Angelorum : qui vita calcaverat mundum : essetque paradisi possessor : qui eremi extiterat habitator : haberetque celestis gloriam vite : qui increpato diabolo triumpharet in morte : tu nos predicti viri obitus memoriam celebrantes : actu placabiles : cogitatione facito esse felices. Quo nec opere nec cogitatione sordentes : et corde : et lingua proclamemus ad te ita dicentes. Pater noster qui es in celis.

pag. 608) docentem coronam martyrii non morte sola, sed etiam voluntate comparari.

^c Et extruendam. Lege ad extruendam, id est, ad ædificandam, excitandam fidem.

^d In porta. Alludit ad illud Ps. cxxvi, 5 : Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta.

^e Vidit eminens. Imo vidit cominus. Severus Sulpicius (Epist. 3, ad Bassulam) describens mortem sancti Martini : Diabolum vidit prope assistere : Quid hic, inquit, astas, cruenta bestia ? nihil in me tanste reperies. Abrahæ me sirus recipit.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus A sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui per ^a Confessorum suum Martinum : pacem discordanti restauravit Ecclesie : faciat vos eodem intercedente : omni peccato carere. ñ. Amen. Quique illum exprobatum Tabulum : ammirabili glorificavit in transitu : justis fecit vos proprie vocationis in exitu. ñ. Amen. Et in ejus sinu post obitum receptos : vos gaudeatis : quod nem se recipi patulis prelixit oraculis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicit Chorus. Gustate. *Require in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja. B

Oratio. Deus perennis salus : beatitudo inextimabilis : da queso : ut qui ineffabili munere tuo sancta

^a *Confessorem.* Sanctus Martinus passim in Martyrologiis et libris liturgicis confessor et episcopus nominatur, quibus in locis vox *confessor* stricte sumitur, eo sensu quo ab antiquis adhiberi consuevit, pro eo qui coram persecutore, aut pagano, aut heretico, fidem orthodoxam confessus erat; nam sanctus Martinus ob fidei catholice confessionem ab Ariano sæpe palam verberibus caesus, demum in exilium pulsus, patria extorris factus est (Soz., lib. III, c. 3; Severus Sulpicius, in Vita S. Martini, cap. 6). Quare illi merito competit titulus confessoris stricto illo et rigoroso sensu quo sanctis Hilario, Athanasio, Victorino, aliisque, ob exilia et pericula fidei causa perpessa, tribuitur.

^b *Sperati.* Sanctos Speratum et comites martyres in Breviario Mozarabum XII Kal. Julii officio proprio, in Missali vero XVI Kal. Dec. et Martyrologia commemorant, et de his agunt XVI Kal. Aug., quæ dies cum in Hispania cultu sanctarum Justæ et Rufinæ suo ite dicata, necesse erat Speratum et comites in aliam transferre. Credibile est Gotho-Hispanorum alios die 21 Julii, alios die 16 Novembris festum sancti Sperati et comitum ejus celebrasse, et circa festivitatem horum martyrum, unde nata sit discrepantia inter Missale et Breviarium Mozarabum, plane non aequor. Bollandiani (Tom. I Martii, p. 632, n. 7) opinati sunt, sanctum Speratum episcopum fuisse Carthagine martyrio coronatum cum multis utriusque sexus comitibus qui passim Scyllitanis martyres appellantur. Sane non desunt Martyrologia et Kalendaria quibus sanctus Speratus episcopus inscribitur. Calendarium Vaticanum, ab angelo Rocca Sacramentario Gregoriano prædictum, et rursum ab illustrissimo Georgi ad calcem Adonis editum : XVI. Kal. Jul., in Carthagine, *Natalis sanctorum Sperati episcopi, Martialis, Januarii, Felicis, Aquilini, Lactanii, Generosi, Vestæ, Donatæ, Secundæ.* Calendarium Laurisshamense, ab eodem Georgi (Ibid.) editum : XVI Kal. Aug., *Natalis sancti Sperati episc. et mart. Martyrologium Bedæ, a Marteno et Durando (Tom. VI Coll. max. vet. script. et monum.)* editum XVI Kal. Aug. : *Natalis sancti Sperati episcopi et martyris. Sabulen-c (Ibid. editum) XI Kal. Aug., in Carthagine, Natalis sanctorum Sperati episcopi, Martialis, Januarii, Cæli, et die sequenti reliquos Scyllitanos vulgo appellatos eunt. Neque obstat quod in Actis sancti Speratus episcopus non dicatur, nam Acta illa integra non sunt. Manifesto enim prima martyrum interrogatio eorumque Christiani nominis confessio deficiunt, atque adeo deficiunt quæ ad eorum statum et admodum pertinent, de quibus rei primum inter-*

ac beata sumpserunt : sancti . ac beati esse mereantur. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solemnia complata sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Emiliani Abbatis :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

In festo Sancti Bricii Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. ut supra.

Clementini et Theodori Mart. :

Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 450.

In festo Sancti Eugeni Archiepiscopi Toletani :
Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fol. 422.

In festo Sancti b Sperati : et ejus comitum.

Ad Massam. Officium.

Dabo Sanctis meis. Require in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 334.

rogabantur. Sed ne creditur sanctum Speratum episcopum esse prohibet Pontius diaconus, qui, in fine Vitæ sancti Cypriani, aperte asserit, sanctum Cyprianum omnium primum in Africa sacerdotes coronis sanguine imbuisse; ex quo enim, inquit, Carthagini episcopatus ordo numeratur, nunquam aliquis, quamvis ex bonis sacerdotibus, ante Cyprianum ad passionem venisse memoratur; ac demum concludit, sanctum Cyprianum, in civitate ipsa in qua multa præclara fecerat, primum etiam sacerdotii celestis insignia glorioso cruore decorasse. Quæ sane nunquam scripsisset si sanctus Speratus fuisset episcopus, non quidem Carthaginensis, sed vel Scyllitanus, et martyr : nam memoria tam in ignis martyrii adeo cito deleri non potuit. At quamvis sanctus Speratus episcopali dignitate insignitus non fuerit, præcipuus tamen inter martyres qui cum eo passi sunt habebatur, et se tanquam eorum ante-ignatum gerebat : nam, ut ab Actis martyrii habemus, ille proconsuli pro omnibus respondebat, et postquam in omnes sententia mortis prolata est, subdunt Acta, apud Baronium : *Speratus et qui cum eo erant omnes dixerunt : Deo gratias ; et cum e tab. illa proconsul sententiam diceret, Speratum ante alios nominat, tanquam cæterorum instructorem et ducem ; et in Martyrologio Romano Parvo, sancti Cyriaci ad Thermas, regine Christianæ, Barberio, Genuino Bedæ (juxta optimum Codicem Verouensem, qui distincte Sperati nomen exaratum habet. [Vid. prol. ad tom. IV Anastasii, pag. 82]), Adonis, Usuardi, Notkeri, aliisque, in quibus Scyllitanorum martyrum nomina signantur, sanctus Speratus constanter primum locum tenet. Hinc suspicor, eum aut presbyterum, aut archidiaconum fuisse. In hymno Breviarii Mozarabum, qui utique antiquus est, sanctus Speratus se sociosque Christi ministros appellat : *Christi minister ego sum, quosque videtis socios tales adesse credite*; quod, nisi sen. u. translato dictum sit, diaconus rite conveni. Et in Martyrologio Ottoboniano ad calcem Adonis Georgi edito, Speratus et socii diaconi scribuntur : XVI Kal. Aug., in Carthagine, *Natalis sanctorum Sicula diaconorum Sperati, Martialis, Cæli, Vesturii, Felicis, Aquilini, Lactani, Generosi, Vestæ, Januarii, Donatæ, Secundæ, sub Saturnino præfecto pa si.* Facile est animadvertere Sicula mendose scriptum esse pro Scilla, aut Scyllita; at si omnes isti diaconi, nimis multi sunt, et sane non omnes diaconi, nam Vestæ, Donatæ, et Secundæ femine erant, fortasse Speratus de viris tantummodo, qui secum capti fuerant, loquitur, et autem duo erant; si quidem Acta, apud Baronium, in prima interrogatione quinquæ sociis adidum Spe-*

Oratio. Lau laurus te Domine. *Require in Omnium A* minum. *Quere in communi plurimorum Martyrum Offerentium.* fol. 221.

Prophetia. Justi in perpetuum vivent et apud Do-

rato, scilicet *Narzalem, et Ciltinum viros, Dona am, Secundam et Vestinam* feminas, quibus postea sex alii adduntur; nam in citatis Actis sententia mortis duodecim nominatim continet: *Proconsul . . . dedit in eos sententiam, per exceptorem dicens sic: Speratum, Narzalem, Ciltinum, Veturium, Felicem, Acyllinum, Latantium, Januariam, Generosum, Vestinam, Donatam, et Secundam, Christianos se esse confitentes, et imperatori honorem et dignitatem recusantes, capite truncari præcipio. Hæc cum essent e tabella recitata, Speratus et qui cum eo erant omnes dixerunt: Deo gratias, etc.* Atque adeo comites sancti Sperati uiderim fuere, sex viri, et quinque feminæ, quas simul cum Sperato Romanum Parvum, Bedæ, Adonis, et his recentiora Martyrologia, Scillitanos martyres appellant; at contra Martyrologia Hieronymiana hos a Scillitanis martyribus aperte distinguunt, eodem tamen die passos esse enuntiant quo Scillitani. Mirum quoque est quantum in nominibus horum martyrum Acta passionis eorum et Martyrologia inter se discrepent; hinc Florentinii dubitationes circa Acta illa quæ em. Baronius (*Annal. tom. II, rd. an 202*) edidit, an sint martyrum Scillitanorum, ut em. Baronius contendit, in cujus sententiam eunt D. Theodoricus Ruinart (*Act. mart. pag. 75*), Tillemontius (*Tom. III, pag. 13, 638*), et Bollandiani (*Tom. IV Julii, a pag. 204*); an potius, ut Florentinius suspicatur (*In not. ad Mart. Lucense, die 17 Julii*), sint Acta sancti Sperati et comitum ejus, Acta vero Scillitanorum nonnùm esse detecta. Neque ad scriptulum evellendum quem Florentinius inovit satis est librariorum incuriam et ignorantiam accusasse, aut contra auctoritatem Hieronymianorum, Bedæ, aliorumque eo recentiorum, Martyrologia citasse: nam errores qui ex oscitantia amanuensium oriuntur lere nunquam ad omnes Codices pertingunt; at Apographa Hieronymiana runcta sanctum Speratum a Scillitanis distinguunt. Imo G. Honense Martyrologium de Scillitanis silet, quod in aliis quibusdam observare licet, quibus tamen sanctus Speratus enuntiat. Præterea duodecim illi martyres neque in Actis passionis eorum, neque in Missali aut Breviario nostro, neque in ullo monumento, Martyrologio Bedæ, aut Romano Parvo vetustiore Scillitani appellantur; unde igitur habuit Beda hos esse Scillitanos? Erat Carthagine celebris basilica Scillitanorum, quam Vandali suo cultui addiderunt (*Vict. VII, de Pers. Vand., lib. 1*). De Scillitanis Kalendarium Carthaginense: *XVI Kal. Aug., sanctorum Scillitanorum*. Possidius (*Indic. cap. 9*) quoque meminit de sermone sancti Augustini *per natalem sanctorum martyrum Scillitanorum*, qui adhuc latet: nam sermo 28 (*Edit. Maur.*) inscribitur *de Martyribus Massilitanis*, de quibus XI Kal. Augusti agit Kalendarium Carthaginense. Est et sermo 155 (*Ed. Maur.*) sancti Augustini de verbis Apostoli, qui, ut titulus præfert, *habitus fuit in basilica sanctorum martyrum Scillitanorum*. Eodem modo sine ulla nominum distinctione vetustissimis Hieronymianis tabulis XVI Kal. Augusti inscribuntur *et Scillitanorum*; nam fortasse usus obtinuerat ut Carthagine hoc nomine appellarentur omnes illi martyres quorum reliquæ in basilica Scillitanorum depositæ colebantur, etsi omnes Scillitani non forent; et duodecim illi martyres, quamvis aliqui eorum Carthaginenses forent, omnes Scillitani vulgo nuncupabantur; saltem hoc sensu sanctum Speratum et Scillitanis martyribus unum fuisse est va de credibile. Nam nisi sub generali appellatione Scillitanorum sanctus Speratus comprehendatur, de eo nulla sit mentio in Kalendario Carthaginensi: est autem prorsus inverisimile insignem martyrem, qui gloria miraculorum Carthagine flore-

bat, a scriptore Carthaginensis Kalendarii præterminisum esse. De sancto Sperato canit hymnus Gotthilis; annus:

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.
Hunc urbs præpollens Africa
Carthago servat martyrem,
Amplectitur ocelliduum
Christi lo dicatus populus.
Floret ejusdem tumulus
Eximii virtutibus,
Ut passionis gloriam
Amplificent miracula.

Credibile autem est hosce martyres dictos esse Scillitanos ab oppido proconsularis provincie quod *Scylla* apud Notkerum (*In Martyrol., ad 17 Julii*) denominatur, ab aliis *Scillita* dicitur, eratque sede episcopi ornatum. In collatione Carthaginensi anno 411 occurrunt *Faustinus episcopus plebis Scillitanæ*, et ibidem *Posidonius* ejusdem loci episcopus, et inter eos qui subscribunt epistole synodice ad Paulum Constantinopolitanum *Pariat r, gratia Dei, episcopus sanctæ Ecclesiæ Scillitanæ*. Martyres Scillitani passerebantur anno æræ vulgaris 200, Tib. Claudio Severo et Ausidio Victorino co. s., jussu Saturnini proconsulis gladio decollati: utrumque ex Actis eorum habetur; is autem Saturninus qui *primus in Africa gladium in nos egit*, ut loquitur Tertullianus (*Ad Scap., c. 3*), postea *lumina amisit*, qui an Valgius, an Vigilius, an M. Gellius Saturninus dirigit fuerit, videtur apud Pamelium in notis ad citatum Tertulliani librum ad Scapulam, cap. 3. Pleraque exstant exemplaria Actorum martyrum, ut creduntur, Scillitanorum: prima edidit em. Baronius (*Tom. II Annalium, ad an. 202*), alia D. Th. Ruinart (*Act. mart., a pag. 77*), alia Bollandiani (*Tom. IV Julii, a pag. 214*), quorum optima, et quæ proxime ad proconsularia accedunt, Baroniana videntur. Cultum sanctorum Sperati et comitum vetustum esse in Hispania, præter hymnum Breviarii Mozarabum, qui ad ea tempora spectat quæ Vandalorum in Africa dominatum præcessero, probat Elipandus, qui in epistola ad Alcuinum (*Oper. Alcuin., col. 917, Edit. Paris.*) citat missam sancti Sperati. Advertendum autem, orationem quam citat, non in Missali, sed in Breviario, ad matutinas laudes sancti Sperati, legi, et notum est antiquiores horas canonicas missas a pellasse. Illud etiam animadvertendum, Elipandum, levi mutatione, voces catholice scriptas ad sensum suum fraudulenter detorquere, quam ejus fraudem Alcuinus suboluerat. Sic enim in oratione legitur: *ingeniti Patris, unigenite Filii Dei... qui ab arce sedis æthereæ, hujus mundi infima petens, ad adoptandum nomen non horruisti vestimentum sumere carnis, et ad liberationem fidelium non es indignatus, etc.*; at Elipandus scripsit: *qui . . . hujus mundi infima petens, adoptivi nominis non horruisti vestimentum sumere carnis, et c.* Cultus sancti Sperati, qui in Africa prope extinctus fuerat, ineunte sæculo IX in Occidente plurimum crevit. Nam cum, anno 806, Ratbertus, Caroli Magni legatus, e Perside rediens, Carthaginem appulisset, ibique, magno suo dolore, vidisset basilicas Christianorum desertas, concedentibus Saracenis, susulit corpora sanctorum Cypriani, Sperati, et caput sancti Pantaleonis, eaque secum in Galliam transtulit. Sacra reliquæ primæ Arelate depositæ sunt; deinde petenti Ledrado, Lugdunensi archiepiscopo, ab imperatore Carolo concessæ; ejus cura Lugduum delatæ, in ecclesia sancti Joannis Baptiste conditæ fuerunt (*Ado, in Chron., ad an. 806, et in Mart., ad diem 14 Sept.*) Utriusque translationis, Arelatensis et Lugdunensis, historiam Agobardus carmine complexus est. (*Agobard. op. r. tom. II, pag. 22, Edit. Baluz.*) Tillemontius

Psallendo. Sancti tui Domine sicut palma flore-
bunt. Plantati in domo tua Domine. ψ . Bonum est
confiteri Domino : et psallere nomini tuo altissime.
P. Plantati.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios
(II, ^b cap. I).

Fratres. Nolimus vos ignorare de tribulatione no-
stra : que facta est in Asia. Quoniam supra modum
gravati sumus **405** supra virtutem : ita ut tuleret
nos etiam vivere. Sed ipsi in nobis ipsis responsum
mortis habuimus ut non simus fidentes in nobis :
sed in Domino qui suscitavit mortuos. Qui de tantis
periculis eripuit nos : et eruit : in quem ^e speravi-
mus quod et adhuc eripiet : adjuvantibus et vobis
in oratione pro nobis : ut ex multarum personarum ^d faci-
erum ejus que in nobis est donationis : per multos
gratie agatur pro nobis. Nam gloria nostra hec est
testimonium conscientie nostre. Quod in simplicitate
et sinceritate Dei : et non in sapientia carnali : sed
in gratia Dei conversati sumus in mundo : abundan-
tius autem ad vos. Non enim alia scribimus vobis :
quam que legistis : et cognovistis. Spero autem quod
usque in finem cognoscetis : sicut et cognovistis nos
ex parte. Quia gloria vestra sumus : sicut et vos no-
stra in die Domini nostri Jesu Christi. ψ . Amen.

Evangelium. Videns turbas ascendit in montem.

Quere in festo omnium Sanctorum. fol. 400.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
 ψ . Et cum.

Lauda. Alleluja. ψ . Gaudete justi in Domino.

Sacrificium. Mirabilis Deus in.

Require in festo omnium Sanctorum. fol. ut supra.

Miss. Generalibus Sanctorum exemplis : ac bea-
torum Martyrum Sperati vel comitum ejus magiste-
riis eruditi : eterno Regi Domino fratres charissimi
supplicemus : ut nobis quoque fidei calore concessio
prestat etiam semper de inimicis nostris ferre trium-
phum. Eorumque nos quesumus tu Deus Pater omni-
potens imitatores efficias quibus et victorie palmas :

(*Hist. eccl. tom. III, pag. 135*), et Baluzius, in notis
ad Agobardum (*Pag. 145*), ex Sigisberto (*in Chron*),
statuunt, corpora sanctorum Cypriani, et Sperati, et
caput sancti Pantaleonis, anno 802, in Galliam ab
Isaaco Judæo, qui solus e legatis Caroli Magni super-
stes fuerat, delata esse. At potior est auctoritas Ado-
lphi, qui temporibus quibus hæc contigerunt proxime
vixit, qui que tradidit has reliquias anno 806 a Rat-
berto esse translatas. Bollandiani (*Tom IV Jul.*,
pag. 212) animadvertunt, vetustus chronographos
rerum Francicarum profudisse, Carolum Magnum his
misisse legatos in Persidem, atque e prima legatione,
tuobus in itinere extinctis, solum rediisse Judæum
Isaac, anno 802; at e secunda legatione, anno 808,
Ratbertum cum aliis salvum rediisse; has binas lega-
tiones Sigisbertum non distinxisse, eaque de causa
translationem corporum sanctorum Cypriani et Spe-
rati in an. 802 conjecisse. Mabillonius (*Annal. Be-
nedict. lib. xxxvii, n. 94, ad an. 877*) refert, corpora
sanctorum Cypriani, et Sperati, et caput sancti Pan-
taleonis, jussu Caroli Calvi, in monasterium Compen-
diense translata esse, quo etiam corpus sancti Cor-
nellii aliasque reliquias deferendas curaverat. Idem
refert D. Th. Rainart (*Act. Mart., pag. 76*). Non desunt

et immortalitatis eterne delisti coronas. ψ . Amen.

Alia Oratio. Dignanter ad te Domine repetitas pre-
ces revolute supplicationis ^e ammittis : in hac que-
sumus Sanctorum Martyrum tuorum Sperati vel comi-
tum ejus celebritate benignus indulge. Ac presta
precamur omnipotens Deus : ut quicquid totius orbis
Dominus palmo mensus amplecteris : excelso etiam
virtutis tue brachio propicius tuearis. ψ . Amen.

Post nomina. Oratio. Martyrum tuorum Domine
virtutibus congaudentes : per eorum te gloriosa me-
rita precamur acclives : ut offerentium vota vel mu-
nera dignanter accipies : et peccantibus omnibus
remissione concessa : spiritus etiam defunctorum in
pace refrigeres. ψ . Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Quoties in tuis laudibus Do-
mine Martyrum tuorum Sperati vel comitum ejus :
passionum deferuntur insignia : humanis toties oc-
currunt votis te miserante subsidia. Petimus ergo :
ut eisdem intercedentibus pacem tuam nobis dones
in terris : quam illi se gaudent te largiente possidere
in celis. ψ . Amen.

Involutio. Dignum et justum est : omnipotens Do-
mine : nos in tuis laudibus jugiter exultare : tibi que
semper gratias agere. Qui tantum fidei robor Mar-
tyribus : Confessoribus : Virginitibusque tuis largitus
es : ut impressis flammis corporibus non cederent :
virili animo penarum ergastula vincerent : et inde
ultricia abdicarent tormenta : unde tibi preoptatam
jam cernebant victoriam. Tantus est amor nominis
tui Domine : ut nihil ille mortis prevaluerit appa-
tus : nec cesserit involata pena tortoribus. Non lacera-
tum ferro corpus animos fidelium inclinavit : non
scissum sulcis latus : fidei profusam virtutis ex-
clusit : nec illis sanguine fluxus ungarum stridore
provocatus : vocem supplicantis exegit. Hec est tuo-
rum Martyrum Virginumque corona : et virtutum
celestium palma : quoniam ^f fortiora sunt vulnera
militum tuorum : quam carnificum. Precamur ergo
Domine Deus noster : ut qui eorum virtutibus trium-
phum glorie prestiti : nostris semper precibus pla-

tamen qui negent, corpus sancti Sperati Lugduno esse
amotum (*Tillem., Hist. eccl. tom. III, pag. 135, et
tom. IV, pag. 197*). Sane Ado, qui in Martyrologio,
ad diem 14 Septembris, juxta Codices quibus usi
sunt Rosweydeus et Georgius, corpus sancti Cypriani
jussu Caroli Calvi ad Compendiense monasterium
translatum asserit, de translatione corporis sancti
Sperati omnino silet. Et die 17 Julii, in Codicibus
Georgii, de translationibus reliquiarum sancti Spe-
rati nullam facit mentionem; at in Codicibus Ros-
weydi aperte testatur : Eorum reliquias (Sperati et
Scilitanorum) venerantur Lugduni, in basilica beatis-
sima Joannis Baptistae. Cæterum Romæ, in basilica
sanctorum Joannis et Pauli, Scilitanorum martyrum,
præter Sperati, depositas esse reliquias scribit Ba-
ronius, in notis ad Martyrologium, die 17 Julii.

^a *Psallendo.* Ex psal. xci, 13, 14. ψ . Ibid., 1.

^b *Cap. I.* Vers. 8-15.

^c *Speravimus.* Vulg., *Speramus*.

^d *Facierum.* Deficit in Vulgata.

^e *Amittis.* Lege *Admittas*.

^f *Fortiora.* Fortasse : *Quoniam fortiora sunt ad
ferenda vulnera militum tuorum pectora, quam manus
carnificum ad inferenda*

ratus occurras. Ut nos quoque te laudemus in terris : A sicut illi jugiter laudant in celis : ita dicentes. *ñ. Sanctus, Sanctus, Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : semper et benedictus tu Domine Deus omnipotens : quem previdebant Sanctus Speratus : et socii ejus in suo conspectu : qui a dextris eis fuisti : ne unquam commoverentur : te laudat indesinenter omnis exercitus Angelorum. Peum Dominum ac redemptorem eternum.

406 *Post pridie. Oratio.* Mirabilem te in Sanctis tuis Domine constitentes : ac resurrectionis Domini nostri Jesu Christi gloriam predicantes : per eorum te deprecamur piissimas preces : quos in agone certaminis reddidisti victores : ut de illo invisibili ac profluo fonte : quo illi vitam eternam potare non cessant : a spiritum sanctificationis emittas : qui oblatum hoc sacrificium celesti rore pinguescere faciat. Quod dum a te Domine sumpserimus sanctificationem : tuoque munere fuerit visceribus nostris infusum : omni nos benedictione refectos : atque ab omni onere peccatorum absolutos : nos semper sentiamus et liberos. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Peccatorum nostrorum conscii fratres charissimi : suffragia Sanctorum Martyrum Sperati vel comitum ejus instanter queramus. Et qui divino pro nostris meritis videmur egere auxilio : omnes pariter clamemus atque dicamus. Pater noster.

Dicit Presb. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Benedictio vos Domini comitetur semper in terris : que suorum Martyrum Sperati vel comitum ejus animas assumpsit in celis. *ñ. Amen.* Quod ex ore nostro in officium benedictionis egreditur : Sanctorum meritis in vos divinitus compleatur. *ñ. Amen.* Quae ad hanc solennitatem hodie devotissime convenistis : optata vobiscum gaudia reportetis. *ñ. Amen.* Quod ipse prestare dignetur : cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum.

a Spiritum. Sanctum Spiritum appellat Spiritum sanctificationis, qui a Deo mittitur ad oblatum hoc sacrificium sanctificandum, atque adeo ad dona consecrata omni celesti benedictione replenda, quae vite communicantibus infundantur.

b Aciceli. Sanctum Acicelum martyrem Cordubensem, sub Diocletiano et Maximiano, capite truncatum anno 303 Missale et Breviarium Mozarabum, Oratoriale Gothicum et Martyrologia Adonis, Flori, Usuardi, et Romanum Beronii, die 17 Novembris commemorant, die vero sequenti xiv Kal. Decembris Hieronymiana de eo agunt. Ex illatione hujus missae habemus, sanctum Acicelum antea fidei causa verbera, opprobria et exilium passum fuisse, an sub Diocletiano, an sub alio persecutore incertum. Prudentius (*Hymn. 4 de Coron.*) de Acicelo canit :

Corduba Acicelum simul et Zoellum
Tresque coronas.

Martyres scilicet Faustum, Januarium et Martialem, de quibus supra egimus. Sancti Aciceli aedes, in qua sacrum ejus corpus sepultum jacebat, haud procul ab urbe Corduba sita erat; hanc aedem et sepulcrum martyris, cum Agila rex Gothorum, in contemptum religionis catholicae, profana set, dignas impietatis

ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Dicas Chorus. Gustate. Require in festo Corporis Christi. fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Propitiare Domine supplicationibus nostris : et exemplo Martyrum tuorum Sperati vel comitum ejus flammam in nobis accende claritatis. Et quorum nos jubes esse imitatores : ita presta esse participes.

ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis : et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

In festo Sancti Aciceli et Victoriae Martyrum :

Ad Missam. Officium :

Et omnia alia dicantur plurimorum Martyrum excepta Missa.

Missa. Beatissimi Aciceli magnam solennitatem fratres charissimi celebrantes : divine omnipotentis maximas exsolvamur laudes : post triumphum sui Martyris grates : et pro nostro certamine feliciter consummando pari affectu fundamus humillimas preces. Ejusque largissimam bonitatem suppliciter obsecremus : ut sicut ei non solum contulit meriti dignitatem : verum etiam martyrii incommutabilem tribuit charitatem : ita etiam nos quos adoptionis suae gratissimo munere decoravit : justitia indutos faciat ejus assequi dignitatem. Et peracto luctamine mundi : indulgentiae beneficio : concedat nitorem charitatis perpetuae adipiscere. Atque sicut ejus muneris : ut vite hujus ille premia contingeret : dum future perennem gloriam affectaret : ita ipsius sit gratiae : ut temporales corde fixo inlecebras respiciamus : et sempiterna gaudia feliciter expectemus : ut hujus Martyris apud Deum suffragiis muniamur : ex cujus festivitate gloriosum incarnationis divinae inchoamus celebrare adventum. *ñ. Chorus. Amen.*

Alia Oratio. Sempiternae aequae in Sanctis gloriosae

penas brevi postea dedit. Nam erumpentibus Cordubensibus, quos obsidione gravi premebat, partem exercitus, interfecto filio, et thesaurum omnem cum insignibus cibis perdidit; soluta obsidione, ipse victus Emeritam se recepit, qua in urbe a suis interfectus est. Hic sanctus Isidorus in Chronico Gothorum, edito a Labbeo (*Bibl. manuscr. lbr., tomo I, pag. 6.*), quae in vulgari Editionibus frustra quaesieris. Adverte, apud Labbeum (*Loco citato*) errore amanuensis, *Beatissimi martiris Sa ircli* perperam, pro *Aciceli*, nomen scriptum esse. Sancto Acicelo martyri quaedam Martyrologia addunt sanctam Victoriam; at Missali et Breviario nostro inscribitur *Aciceli et comitum*, inter quos forte Victoria fuit. Tradunt Ado et, ex eo, Usuardus, Corduba ob commutationem pretiosae mortis eorum rosas ortas divinus flores coligi die festo sancti Aciceli. Martyrologia Hieronymiana vetustiora de sancta Victoria silent; de rosas tamen Lucense Florentini meminit sic xiv Kal. Dec. : *In Spania, Corduba civitate, Aciceli martiris. Hac die colliguntur ibidem rosae.* Similia in Gelonensi leguntur; at Corbeicase Dacherii silet de rosas. Plura de sancto Acicelo, si vacat, legas apud Tamam de S. Iazar in Martyrologio Hispano (*Tom. VI, pag. 204.*)

et ammirabilis Deus : respice quesumus hujus fidelis A populi tui religiosissimum conventum : in recordationem tui Martyris Aciseli : ad laudandum te unanimiter congregatum. Et cunctorum qui prospicis votum : placidum accomoda paterne pietatis affectum. Reple singulorum corda dono spiritus principalis : et a cunctis expelle viciam infructuosi timoris. Ut pro veritate discamus indubitanter animas ponere : et ad celestem gloriam obtinendam totis viribus festinare. Hec vero pura libamina sacrificii salutaris sereno obtutu respiciens : ita nostris oramus precibus semper adesse digueris : quo et pro obsequiis **407** Martyris tui Aciseli largus nobis remunerator existas : et in die adventus tui faciem tuam nobis placatus ostendas. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. O quam admirabilis es hodie Domine : in oculis plebis tue Martyris tui Aciseli **B** palma triumphalis victorie. Dum gloriosus hic dies festivitatis ejus : et adventus tui laudabilis ^a exornatur : et passionis ipsius titulus illustratur. Pro quo quesumus Domine clementiam tuam : ut effusus ejus cruor tam offerentibus : quam defunctis obtineat criminum veniam : et adventus glorie tue illustret pectora nostra. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pax Domine quesumus servetur in famulis : que olim est habita plenissime in electis. Ut sicut per eam Sanctus Martyr tuus Acisclus : et dilectione adventus tui flagrabat : et passionis iulate verbera sustinebat : ita quoque nos per eam et carnalium viciorum inlecebras evincamus : et adventum incarnationis tue devotis mentibus celebremus. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Inlatio. Equum et justum est : dignum : et pulcrum est : nos tibi semper gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui sancto suo geminam Aciselo coronam donavit : dum in eo et meriti honorem : et martyrii dignitatem mirabiliter consummavit. Qui secutus est ingressu impigro Dominum Salvatorem : et impius contempsit furore sacrilego sevientes. Currebat enim alacer per metas seculi blandientis : ut apprehenderet bravium perpetue claritatis. Toleravit exilia. Sustinuit obprobria : tantum ne fraudaretur celesti victoria. O beata passio sancti Martyris : qui caput calcavit tortuosi serpentis : et hostiam obtulit sui beatissimi sanguinis. Elegit caput mortalibus membris innoxium absque sioni subijcere : quo posset capiti sempiterno suum caput infligere : et cum ceteris Sanctis sanctam Domino gloriam decantare. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

^a *Exornatur.* Forte, *erordum* ; nam Gotho-Hispani a festivitate sancti Aciseli Adventum inchoabant, ut patet ex oratione *Post Sanctus* in qua : *Ex cujus festivitate moris nostri est adventus Filii tui gloriam in laudibus inchoare* ; et rursus in *Benedictione* dicitur : *Omnes qui levi matris Aciseli festum excolitis, et divine incarnationis mysteria amodo celebranda in laudibus inchoatis, e. c.*, et in Breviario similia leguntur. Sed circa initium Adventus varia fuit Ecclesiarum Hispanie disciplina, ut in prefatione monuit.

Post Sanctus. Vere sanctus - vere benedictus et ammirabilis : Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui beatum Martyrem suum Acisclum : et virtutum floribus exornavit : et passionis gloria extulit. Quesumus igitur Deus Pater : ut eo suffragante : detur nobis perseverantia bone vite : ex cujus festivitate moris nostri est adventus Filii tui gloriam in laudibus inchoare. Per ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Oblatum tibi hoc sacrificium : illustratione quesumus adventus tui omnipotens Deus sanctificetur. Quo mereamur omnes qui hunc diem Martyris tui Aciseli annua celebritate excolimus : nostrorum criminum veniam eo suffragante percipere : et horum perceptione libaminum mundati a crimine : regnum tuum ammirabiliter perestolare.

ñ. Amen.

Ad Oracionem Dominicam.

Omnes nos : qui terribilem adventum tuum Domine expectamus : refoveat et confortet ille veritatis spiritus : quo Martyr tuus Acisclus ad subeunde passionis certamen est roboratus. Ut sicut idem Martyr tuus eodem spiritu in se permanente : post consummatum supplicium meruit consortium beatorum : ita nobis eodem nunc pro nobis interpellante : mereamur nostrorum obtinere veniam delictorum : cum his quibus nos docuisti verbis exclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictio ni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

C *Benedictio.* Omnes qui beati Martyris Aciseli festum excolitis : et divine incarnationis mysteria amodo celebranda in laudibus inchoatis : benedicamini deo spiritus principalis. *ñ*. Amen. Amor adventus Dei evaculet vos ab omni delicto : quo possitis post transitum Martyris sui Aciseli adunari consortio. *ñ*. Amen. Ut celebritas adventus Domini vos exuat a crimine : et obsequium Martyris eternam vobis preparet mansionem. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi, fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine **408** te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio plurimorum Mart. fol. 426.

In octava Sancti Martini :

Omnia dicantur ut in festo ipsius, fol. 402.

In Sancti ^b Romani Martyris :

Ad Missam. ^c Officium.

Sanguinem justorum requiram ego : dicit Domi-

^b *Romani.* Sanctum Romanum exorcistam et diaconum Cæsariensem, qui Antiochia, anno primo persecutionis Diocletiani, generoso, si quis unquam alius, martyrio coronatus est, Menologia Græcorum et Martyrologia Latinorum die 18 Novembris enuntiant. Antiquum esse ejus in Hispania cultum, probat hymnus

^c *Officium.* Ex ps. ix, 15 et Apocal. xxi, 3. *ñ*. Sap. v, 17.

nus : et habitabo cum eis in regno meo : alleluja : A Dominum est merces eorum. P. Et habitabo. ʒ. alleluja. ʒ. Justi autem in perpetuum vivent : et apud Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui San-

bat hymnus Prudentii 10 de Coron., in Gallia, homilia sancti Eucherii Lugdunensis episcopi (De S. Romano) quæ sub nomine Eusebii Gallicani in Bibliotheca Patrum legitur (Tom VI, pag. 671, Edit. Paris.), et ecclesie Viennæ et Lugduni ejus nomini sæculis v et vi erectæ (Tillem., Hist. eccl. tom. III, pag. 624), de Colonia, Hist. litter. Lugdunen. (T. II, pag. 297). In Missali Mozarabum missam propriam habet, in Breviario officium proprium, et plerasque orationes in Orationali Gothico (Pag. 6). De eo tamem Martyrologium Beate Genium, et libri liturgiæ Romani antiqui silent. Martyrium sancti Romani fuscè describit Prudentius (Hymn. 10 de Coronis). Initium et finem ejusdem diligenter scribit Eusebius Cæsariensis (Hist. eccl. lib. viii ; de Mart. Palæst., cap. 2, Edit. Vales.), et rursus idem Eusebius (Lib. ii de Resur. et Ascens.) attingit martyrium sancti Romani, et multa supplet quæ in libro de Martyribus Palæstinis omiserat. Est hic liber, sive sermo, unum ex quatuordecim opusculis Eusebii Cæsariensis editis a Sirmundo (Oper. Sirm. tom. I), quæ, quamvis Latine tantum existant, tamen Sirmundus, Hen. Valesius, Tillemontius, Ruinartius, alique passim, tanquam genium Eusebii Cæsariensis fetum, laudant (Vid. Oudinum, de Script. eccl. tom. I, col. 313; Dupin., tom. II, p. 9; D. Remigium Cellier, tom. IV, cap. 8, art. 15). Guilielmus Cave ea opuscula tribuit Eusebio Emi seno, cujus hæc in re judicium absurdum plane Oudinum pronum iavit (Ibid.). Sunt præterea Romano hinc homilia inter opera sancti Chrysostomi (Edit. Maur. tom. II, a pag. 611). Harum prima, quæ tota versatur circa sanctum Romanum, excisa lingua, loquentem, ut omnes fatentur, est ferus genium sancti Chrysostomi; alteram, ob stylli, inquit, diversitatem, aliqui a sancto Chrysostomo adjudicant, alii, et hi harum rerum periti, sub nomine sancti Chrysostomi eam citant. Certe hæc stylli diversitatem Fronto Dicaeus non animalvertit; et in Editione Maurina hæc homilia in appendicem rejecta non est. Tillemontius (Tom. V, pag. 206) eam presbytero Antiochie suo tribuit, et D. Bernardus de Montfaucon (In admonit. prævia) putat ejus esse presbyteri cui munus concionandi alternatim cum Chrysostomo Flavianus imposuerat. Ad veritatem rerum quæ de sancto Romano narrantur, parum refert an hæc secunda homilia sit sancti Chrysostomi an presbyteri anonymi concionatoris, quandoquidem uterque histo eum martyrii sancti Romani probe noverat. In hac homilia de pueri martyrio fuscè agitur, et sanctus Romanus dicitur occasionem præbuisse passioni suæ, se opponendo præfecto, cum in ecclesiam Christianorum sacrilegus irrupere vellet. Exstat namque homilia Eusebii Gallicani de sancto Romano, de qua supra mentionem feci, sive ea Eucherii Lugdunensis, ut passim traditur, sive alterius æque antiqui tractatoris sit, in qua etiam quædam de infantis martyrio leguntur, et Romanus, sine lingua liguens, laudatur. Acta præsidialia martyrii sancti Romani olim legebantur, quæ præfectus diligenter transcripta Diocletiano miserat. De iis meminit Prudentius (Hymn. 10 de Coron) eaque perlegerat; horum etiam exemplaria in Ecclesia Antiochena conservantur, ut par est credere. Acta quædam sancti Romani apud Montbritium et Sarium habentur, et prius (Tom. II, a pag. 17.) exstant inter Acta martyrum Orientalium et Occidentium et Codice Syria o in linguam Latinam translata ab illustre Stephano Evodio Assenano, archiepiscopo Apamensi; sed hæc Acta præsidialia non sunt, imo medica manu indigent. Passus est sanctus Romanus anno aræ vulgaris 503, ante primo persecutionis Diocletian, die septimo decimo mensis Dii, quod est apud Romanos ante diem xv Kalendas Decembris, inquit Eusebius (De Mart.

Palæst., cap. 1), et reipsa die 15 Novembris in vetustis Apographis Martyrologii sancti Hieronymi, Lucensi Florentinii, et Corbeliensis Dacherii enuntatur Cæsareæ Romanus, et die sequenti Antiochiæ Romanus, Barale, etc. Forte Eusebius morem Ecclesie suæ in annotanda morte sancti Romani secutus est. Certe in Menologiis Græcorum, et Martyrologiis Latinis colitur, non die xv, sed xiv Kal. Decembris Eminentissimus Baronius opinatus est duos existisse Romanos qui Antiochiæ passi sunt, quos in unum Prudentius conflaverat (In not. ad Martyr. Roman., die 18 Nov.). In eandem sententiam ivit eruditissimus Florentinius (Not. ad Mart. Lucense, die 17 et 18 Nov.). Rationes illis sunt quod Græci in Menologiis duos Romanos colunt; quod horum alter solus, alter cum puero passus sit; quod alter martyrium subit quia Christianos ad delubra deorum euntes libera voce redarguerit; alter quia præfectum ecclesiam ingredi volentem prohibuerit; demum quod alter Romanus fuerit clericus, alter monachus. Hæc argumenta infra examinabo diligentius. Huic contraria sententia tenet, unicuique existisse Romanum martyrem Antiochenum. In hæc ivit Frono Ducæus (In not. ad hom. 1 S. Chryst., ibi, pag. 99), quem secuti sunt Valesius (In not. ad Euseb. lib. de Mart. Palæst., c. 2), Tillemontius (Hist. eccl. t. V, pag. 669), Ruinartius (Act. Mart., pag. 579), pluresque alii. Inter utramque hanc sententiam dubius hæret Sollierus (In not. ad Usuard., die 18 Nov.) omnemque difficultatem sibi diligentius examinanda non seponit. Mihi, ut in materia difficulti, eorum opinio magis placet qui unicuique admittunt Romanum martyrem, eandemque diaconum Cæsariensem, Antiochiæ passum, nec puo Prudentium, aut inscitia rerum, aut orandi caruini causa, e duobus unum fluxisse Romanum, sed præcipua martyris gesta, et Dei miracula in ejus passione patrata, fideliter narasse, uti in Actis præfectoris legerat. Non tamen censendus est ipsa Acta transcripsisse, nam carmen pauxit, eamque ob causam misuta quædam prætermisit, et in concionibus proluxit eat, in quibus credibile est cum dicta sancti Romani fusius explicasse. Nam et sanctum Romanum in tormentis positum plura in contemptum idolorum, et ad Dei veri laudem dixisse, innuunt Prudentius cura eum fortunæ Dei assertorem dicit, et sanctus Chrysostomus cum ait, eum, instar ci haræ et cymbali percussit, carmen pietatis edidisse. Cæterum cardo hujus difficultatis in silentio Eusebii Cæsariensis (Lib. de Mart. Palæst., cap. 2) vertitur; at ille (Ibid) haud obs ure se multa prætermisisse innuit; nam si nihil in passione sancti Romani contigerat præter ea quæ in citato libro refert, qua fronte dicere potuit, Romanum generoso, si quis ulius unquam, martyrii decorem esse? At si dixerimus Eusebium in libro de Martyribus Palæstinæ pleraque ad martyrium sancti Romani spectantia de industria omisisse, difficultas omnis evanescit. Multa autem omisisse Eusebium et Prudentii (Hymn. 10 de Coron.), et Chrysostomi (Hom. 1 de S. Rom.) et anonymi, qui forte Chrysostomus est (Hom. 2 de S. Rom.), et ipsius Eusebii (Lib. ii de Resur. et Ascens.) probat auctoritas. De industria ista prætermisita esse haud dubitandum est, cum ea ignovasse Eusebium vix sit credibile; sed quia Romanus, cum Antiochiæ passus fuerit, inter Antiochenos martyres potius numerari debuit, quam inter Palæstinos, ad quos gente, non martyrio, pertinebat, certamen ejus breviter tantum, in libro de Martyribus Palæstina, attingit, et excusationem quamdam facit quod omnino de eo tacitus sit. De puero vero martyre prorsus silet, quia ille ad Palæstinos ne gente quidem pertinebat.

cto : in secula seculorum : amen. P. Et habitabo. A

Oratio. Laus tua Domine in Ecclesiis Sa.ctorum personet : et stiliolum pectora in te semper exultent. Ut dum pro debito exultant : merito sancti letentur in gaudio fideles populi. Quique vero laudem in tuo honore depromimus : cum Sanctis tuis promissa gaudia impetremus. R̄. Amen. Per misericordiam. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

Prophetia. Vos omnes Sancti Dei vocabimini ministri Dei nostri. *Quere in f. sto Sancti Cosme et Damiani. fol. 78.*

Psallendo. Transivimus per iguem et aquam : et induxisti nos in refrigerium. Ÿ. Probasti nos Deus : sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. P. Et induxisti.

Epistola. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus. *Quere in f. sto Sancti Christofori et comitum. fol. 549*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam

(^b Cap. VI, XXIII).

Ho in tempore : Dominus noster Jesus Christus elevatis oculis in discipulos suos : dicebat. Beati pauperes : quia vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis : quia saturabimini. Beati qui nunc fletis : quia ridebitis. Beati qui nunc blasphemant homines : et cum separaverint vos : et exprobraverint et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter filium hominis. Gaudete in illa die : et exultate : ecce enim merces vestra multa est in

^a *Psallendo.* Ps. LXX. 12. Ÿ. Ibid., 10, 11.

^b *Cap. VI. Vers. 20 24 ; xx i, 28-31.*

^c *In multis. Vulg., in tentationibus meis.*

^d *Sacrificium. Danielis vii, 27. Ÿ. Ibid., xii, 4, 2, 3.*

^e *Anna.* Sanctum Romanum martyrem anno 1 persecutionis Diocletiani die xv Kal. Decembris passum esse, ex Eusebio Cæsariensi (*De Mart. Palest.*, cap. 1, 2, *Ed. Val.*) eruitur; nam in fine capituli primi cum retulisset, martyrium Alphæi et Zachæi contigisse die 17 mensis Dii quod est apud Romanos ante diem xv Kal. Decembris, illico subdit: *Sed et memoria digna sunt in primis quæ circa Romanum martyrem eodem die Antiochiæ gesta sunt.* Hæc cap. 2 (*Ed. Val.*) leguntur; illud autem eodem die sumendum non esse de die quo capus est sanctus Romanus nec quo igni addictus, et deinde, a rogo abductus, lingua illi præcisa est, sed de die quo in carcere, in ipso jacens nervo, fractis laqueo faucibus, martyrio, sicut optaverat, exornatus est, ipse Eusebius ostendit; nam in eodem capite scribit, sanctum Romanum, post abscessam linguam, diutissime in carcere maceratum esse, jacentem in ligno, ad quatuor usque puncta distentos pedes habentem; additque necatum esse anno primo persecutionis, cum imperatoris vicennalia jam adessent, et ex solemnibus more universis qui in custodia habebantur indulgentia publice per præconem annuntiatæ esset. Jam vero ex libro de Moribus persecutorum habemus vicennalia Diocletiani a die xii kal. Decembris anno æræ vulgaris 303 celebrata esse, atque adeo diem xv Kal. Decembris, de quo Eusebius, diem esse gloriose mortis sancti Romani. De hæc re fusius aliquantulum dixi, quia modus loquendi hujus orationis Missalis nostri non nihil similitudinis habet cum loquendi modo Cæsariensis Eusebi; nam et in oratione dicitur: *Anna celebratissimum hunc diem nobis representat... quo olim beatissimus martyr Romanus, et miraculis claruit, et supplicii triumphavit, quod de deo immortali sancti*

celis. Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum. Vos autem estis qui permansistis inecum in tentationibus multis. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum : ut edatis et bibatis super mensam meam in regno : et sedeat super thronos judicantes : duodecim tribus Israel. R̄. Amen.

Lauda. Alleluja. Ÿ. Beati qui habitant in domo tua Domine : in secula seculorum laudabunt te. P. Alleluja.

^d *Sacrificium.* Regnum et potestas et magnitudo regni dabitur populo Sanctorum : alleluja. Ÿ. Consurget Michael princeps magnus : et salvabitur omnis qui inventus fuerit in libro scriptus : et qui ad iusticiam erudiunt multos : fulgebunt quasi stelle in perpetuas eternitates : pertransibunt plurimi : et multiplex erit scientia. P. Populo.

Missæ. ^e *Anna* celebratissimum hunc diem nobis fratres charissimi representat. et lachrymis sacrandum et hostiis libandum. In quo olim beatissimus Martyr Romanus : et miraculis claruit : et supplicii triumphavit. Ipse quippe fores domus Dei fortiter obserans : ad victicia martyrii bella incitavit fidelium populorum catervas. Quo et in fide Domini viriliter permanerent : et inimicum fidei limen domus Dei ingredi non sinerent. Unde in honorem tanti Martyris : summi redemptoris clementiam flagitemus : et pia ei vota reddamus. Nam idem qui dedit in Martyre Romano repugnandi fidu-

Romani constat intelligendum esse; dies vero quo, felici morte, sanctus Romanus palmam gloriæ adeptus est, in Martyrologiis Latinis, et in Menologiis Græcis, plerumque non xv, quo eum necatum esse asserit Eusebius, sed xiv kal. Decembris signatur. Verum quidem est, in Apographis vetustioribus Martyrologii Hieronymiani sanctum Romanum die xv kal. Decembris signari Cæsariæ in Palestina, die vero xiv kal. Decembris Antiochiæ, simul cum Barile, et rursus simul cum Barile xv kal. Martias; et in Menologio Basilii Græcos die 18 Novembris sanctum Romanum Antiochiæ, in carcere, laqueo necatum, et die 16 Martii sanctum Romanum diaconum Cæsariæ gladio passum referre; eodem die 18 Novembris in Menologio Canisii (*Lect. antiq. tom. II, vet. Ed.*) commemorari; hæc tamen frustra adducuntur ad probandum duos existisse Romanos martyres Antiochenos; sexcentis enim et amplius exemplis constat Ecclesias pro suo commodo, aut pro episcoporum libito, sanctorum festivitates diversis diebus ab iis quibus passi sunt celebrasse, etiam ubi nullus erat prætextus, aut translationis reliquiarum, aut dedicationis basilicæ. Hæc cum diligentius non animadvertent Martyrologiorum collectores, aliquando eundem sanctum distinctis diebus in tabulas suas intulerunt, nec tantum diversis diebus, sed nonnunquam eundem sanctum diversis urbibus attribuunt, ac si plures forent. Demum advertentium, in Orationali Gothico (*Pag. 6*) esse titulum: *Oratio decimo Kalendas Decembris, quando et sancti Romani festum incurrit.* Illud autem decimo mendose scriptum est pro decimo quarto Kalendas Decembris, ut ex serie titulorum subsequentium patet; nam immediate subsequens titulus inscribitur: *Decimo tertio Kalendas Decembris*; tum: *XII Kal. Decembris*; post hunc: *XI Kal. Decembris*; deinde: *X Kal. Decembris orationes in die sanctæ Celiæ, hoc est sanctæ Cæciliæ*; qui omnes tituli prima manu exarati sunt.

^f *Inimicum.* Ita in Or. Goth., pag. 6, cc. 2.

ciam : quo non permitteret hostem Domini intrare in aulam : dabit in nobis Spiritus Sancti virtutem invictam : quo et adversarium nostre anime superemus : et eum in nostri cordis hospitio introire minime permittamus. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui beatissimi Martyris tui Romani precibus ita adfoisti : ut paratum ad supplicium suum ignem sic celestium extingueres pluviarum ex gurgite : ne locus flammæ ullo modo videretur accense : tu in nos eo apud te suffragante petulantie divinis flatibus incensiva extingue : ut super nos ita stillent gutte tui amoris : quo mereamur fructum capere eterne felicitatis. *ñ. Amen.*

* Fores ecclesie. Sanctum Romanum ab ingressu ecclesie conatum esse prohibere præfate tum Asclepiadem, Massæ nostrum et Oratorie Gothicum non semel docent. Idem quoque docent Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*) et sanctus Chrysostomus (*Hom. 2 de S. Romano*). Pierque asseruit, sanctum Romanum, ob libertatem loquendi, qua hac occasione usus est, excruciatum fuisse ; at Eusebius (*De Mart. Palest.*) ait, cum Antiochiam eo ipso tempore venisset quo ecclesie destruebantur, multosque omnis sexus et ætatis, temp'a deorum, sacrificandi causa, advenientes vidisset, *propus accessisse, et elata voce objurgare eos cepisse, ob cuius facinoræ audaciam illico comprehensum igni addictum esse, etc.* Hæc tamen non sufficiunt ad convincendum duos exstitisse Romanos martyres Antiochenos, alterum qui præfate se opponerit in ecclesiam irrupenti, alterum qui plebem ad delubra deorum confluentem objurgavit. Nam, ut Fronto Duceus (*In not. ad hom. 1 S. Chrysostomi de S. Romano martyre*) animadvertit, *Sæpe fit ut, dum eandem pugnam duo histoici narrant, quidam ejus partes ab uno attinguntur, quædam ab alio præmittantur.* Non tamen sibi invicem contradicunt isti, neque diversas pugnas, sed unam eandemque narrant. Idem de martyrio sancti Romani sentiendum. Sane si tot admittendi sunt Romani martyres, quot apud probatos scriptores casus adducuntur quæ occasionem ejus martyrio præbuerunt, saltem tres et fortasse quatuor distincti Romani inveniuntur ; nam Eusebius citatus ait, Romanum comprehensum esse quod populum templi numinum advenientem objurgavit. Prudentius vero et Chrysostomus quod præfate in ecclesiam irrupenti se objecerit ; at idem Chrysostomus, vel, si v. s. alius (*Hom. 1 de S. Romano*), ait, sanctum martyrem cum Christianos Antiochie metu persecutionis fractos invenisset, et plerosque a pietate defectisse aliosque dubios comperisset, totum se ad exhortandam corroborandamque fideles dedisse, ac tantum apud eos profecisse, ut pagani, repente factam mutationem animadvertentes (nam *fugitivos reduxit, metum expulit, et pro timidis audaces fecit*), in Romanum, tanquam in auctorem ejus, virus omne effuderint, linguamque illi propterea amputatam fuisse, *ut voce qua fruebantur martyris discipuli, et concilio destituti, atque admonitione privati timidiore evaderent.* En igitur terius Romanus. Dabo quartum, Eusebius Cæsariensis (*lib. 1 de Resur. et Ascens.*) inter Opera Sirmundi (*Tom. 1, col. 66*) scribit : *In Antiochenorum illa urbe Romanus quidam exstitit martyr ; iste per grinnus advenerat illo ; cum autem jactaret in pestibus illam tunc videret eam intem, invenerat enim jam multos milites Ecclesie cecidisse, non est passus dare diabolo locum ut exsultaret, sed exstantem judicem de his qui fuerant superati aggreditur : Non recedes tactus, habet enim Deus milites qui superari non possunt. Index autem... præcepit eum induci.* Tormenta adhibentur, etc. Ille Romanus non rapitur ad tormenta et mortem quod sacrificantes meruerat, non quia præfatum ab ingressu ecclesie averterat, non quia fideles animaverat ad constantiam

Post nomina. Oratio. Rex noster et Domine qui ex ore Theodoli infantali Martyris tui fecisti laudem : dum linguam ejus concessisti esse disertam per donum gratie : qui adhuc plene fari non poterat per etatem : da in ore nostro *403* et sapientie cantum : et petitionis effectum. Ut qui in hoc die Martyris tui Romani has tibi hostias immolamus : tam viventibus quam defunctis indulgentiam criminum impetremus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Fac nos eterne Deus ea pace tibi conjungi : qua Sanctus Romanus Martyr tunc accensus : hostem a fores Ecclesie tue minime intrare permisit. Ut sicut ille per eam evicit tempo-

in fide, sed ipse sponte, ut ostendat Christo non deesse milites qui superari non possunt, judicem aggreditur, se tormentis et morti obicit. Num igitur quatuor sunt Romani? Minime ; sed dum martyrium unius Romani narratur a diversis, alii hanc, alii illam ejus partem describunt, cæteris prætermittis. Romanus enim, cum Antiochiam venisset postquam edicta persecutionis proposita fuissent, et omnia terrore et sollicitudine plena invenisset, desertores fidei increpat, terret, et ad fidem revocat : en causam martyrii quam addixit Eusebius (*Lib. de Mart. Palest.*). Stantes in fide laudat, hortatur, dubios animat ad bene sperandum, ad vitam presentem contemnendam ut futuram assequantur : en causam quam Chrysostomus (*Hom. 1 de S. Rom.*) offert. Deinde cum præfatus vellet ingredi ecclesiam, Romanus, moriendi pro Christo cupidus, fideles hortatur ne elabi suant oblatam occasionem rapiendi martyrii palmam ; neque satis illi fuit cunctos ita ad certamen fidelitatis animasse ut viri, mulieres, parvulique staterent in eodem loco mortem, pietatis causa, oppetere, sed, præmissa brevi ad eum oratione, de ecclesia exiliatus, prodit in vestibulum, et jam irruentem impietatis inundationem coerces, præfatum ipsum invadens : *Siste, inquit, tyranne, furiosum hunc cursum, imbecillitatis tue mensuram agnosce, crucifixi terminos reverere, etc.* en causam quam Chrysostomus (*Hom. 2 de S. Rom.*) et Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*) volunt occasionem dedisse martyrio, et hoc tempore credibile est Romanum dixisse præfate : *Haud lætus discedes, et habet Deus milites qui vinci nequeunt, et alia quæ refert Eusebius (De Res. et Ascens., lib. 1).* At, inquit, persecutio incipiebat ab ecclesiarum eversione, atque adeo stantibus ecclesiis ad sacrificandum non compellebantur Christiani. Hinc sequitur, non eundem fuisse Romanum qui præfatum ab ecclesia amovit, et illum qui sacrificaturos corripuit. Verum ista non satis solido nituntur fundamento. Nam, etsi Nicomedia ecclesia diruta est antequam proponerentur edicta persecutionis, tamen in aliis urbibus id factum esse credibile non est, imo rationi videtur magis consentaneum, prout proposita esse edicta Augustorum, et Cæsarium, ut omnes scirent professionem religionis Christianorum vetitam esse, et simul innotesceret quomodo erga Christianos quisque se gerere debebat, et tum demum eversas esse ecclesias ; at interim, procul dubio, haud pauci, tum ethnicorum, tum Christianorum, ad delubra sacrificati confluxere, quos Romanus redarguit, qui Antiochiam venerat, propositis jam edictis, cum in urbibus quibusdam, per quas transierat, ecclesie dirui cœperant. Quare ex hoc capite nulla suppetit ratio qua cogamur duos Romanos martyres admittere. Neque hoc prætermittendum, Caryostomus (*Hom. 2 de S. Rom.*) aperte docere præfatum ad ecclesiam contendisse, eo animo, ut in ara incruentæ victimas diis profanis mactaret, atque ideo, post sacrificium solenne cum sacrificulis et omni pompa sacrificii ad ecclesiam pergebat stillantem sanguine mox facti sacrificii, præ se ferens securim, incruentam hanc,

rale supplicium : ita quoque nos ea in nobis permanente : et mundi inlecebras respiciamus : et devoto hoste eterna gaudia prestolemur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui est admirabilis in Sanctis : et fidelis in verbis suis. Predixit quippe ille hos posse linguis eloqui a nobis : qui signati in eum credidissent stigmatibus crucis. Quo celestium dono verborum elaruisse videmus etiam Martyrem suum hunc Romanum. Qui recisis meatibus lingue : nobis adoribus Dominum meruit conlaudare. Furor namque sacrilegi persecutori horrendus : volens in Martyre Christi extinguere fidem : radicibus desecavit loquacis ejus organum lingue. Putans quod illius non posset remanere fides in corde : cujus confessionis prolata non fuisset ex voce. Sed non abegit ab ore Martyris adorsum : qui a corde ejus non potuit dirimere ex parte perditum verbum. Ipse quippe verborum dator loquebatur in Martyre : in quo vivunt omnia rationis conditione. Namque linguis ori nunquam deest organum vocibus : si tamen habitat in eo cognitio veritatis. Ille etenim si precipit mutata nature lege tota membra omnisque humana artus possent repercussos sonos formare verborum : qui fecit ut sola in homine lingua loquatur. Unde Romanus hic Martyr de amissione lingue non doluit : cum in se Dominum loquentem audivit. Sed protinus medico

ad nefarium sacrificium perquirebat. At Prudentius silet de intentione quam habuit sacrificandi, et ait præfectum ad ecclesiam venisse ut aram everteret, et foribus sublatis, basilicam ipsam pessumdaret : ista autem conciliari possunt si dicatur Asclepiadem in animo habui se prius in ara ecclesiæ sacrificare, ut hac etiam injuria Christianos et Deum verum alberet, ac deinde basilicam evertere.

* Nobis Lege novis adoribus. Id est, verbis novis, voce et loquela novis.

† Puerulus Theodolus. De hoc puerulo fuisse Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*), sanctus Chrysostomus, sive aliter, inter ejus Opera (*Hom. 2 de S. Romano.*), Eusebius Gallianus, sive Eucherius Lugdunensis (*Hom. de S. Rom.*). In Martyrologiis passim *Barolos* appellatur, in Missali et in Breviario Mozarabum *Tendolus*, in Orationali Gothico *Tendola*. Græci in Menologiis de eodem, omisso proprio nomine, meminere ; de eo Eusebius silet in libro de Martyribus Palaestinis, quia Palaestinus non erat, et in l. b. 11 de Res. et Ascens., quia ad materiam quam in eo libro tractat hujus martyrium non pertinet ; eadem de causa sanctus Chrysostomus eum (*Hom. 1 de S. Romano*) omisit. Nam tota illa homilia agit de miraculo Romani loquentis excelsa lingua. Occasionem martyrio hujus pueruli sanctus Romanus præbuit ; cum enim assidue urgeretur a iudice ad cultum dæmonum, ut ostenderet ejusmodi cultum non esse rationi consentaneum, infantem a foro duci postulavit, ut eum de rebus quibus a iudice interpellabatur arbitrum constitueret. Annuit præfectus, puerulum e turba astantium fortuito captum in medio statui jubet, cui Romanus : « Fili, inquit, quid tibi videtur, unumne adorandum est Deus, an plures? » Subrisit infans, et : « Unus plane Deus omnipotens colenda est, resp. n. lit, genera deorum multa nec pueri putant. » Ad hæc, quæ omnino præter ejus expectationem audiverat, frendens Asclepiades : « Et qui te ista docuit? » et in-

A desecanti linguam : ab intus protulit et in sacrificio eam Domino litandam : offerre curavit. Ut hæc quæ erat pronuncia sensuum . expertrix secretorum : et totius corporis beneficium : prima Deo in laudibus hostia offerretur : et sic reliqua subjecta membra corporis sequerentur. Proinde te sancte Pater exposcimus : ut ipse per os nostrum semper loquaris : et corda nostra repleas spiritualibus documentis. Ut quicquid nunc coram te in confessione peccatorum nostrorum deposcimus : tu accipias : et dona future gratie que speramus impertias. Crea quoque in nobis cor rectum : spiritum novum : noveque laudationis preconium : ut tam corde quam voce te cum omnibus Sanctis tuis conlaudemus : atque ita dicamus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

B *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus in Sanctis tuis : vere inestimabiliter gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ob cujus fidem fortissimus athleta Romanus animam posuit : et *†* puerulus Theodolus forti lactantis infantie collum subiecit. Pro quo te Deus Pater soli tibi debetur honor virtutis : et eterne gloria potestatis : quæ em et elinguis Romanus voce concelebrat : et infantulus Theodolus adorandum piis documentis insinuat. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Christe redemptor nostre mortalitatis : qui celestibus aquis emissis Romanum tuum olim *†* liberasti a flammis : immitte nunc su-

C fans intrepide : « Mater, inquit, et matri Deus. » Erat enim pater Christiana genitus. Nec mora, infans in equuleum tolli et immaniter torqueri coram matre jubetur, ac deinde decollari, ut Prudentius et Chrysostomus distincte tradunt.

† Lib. rasti. Sanctus Chrysostomus in utraque homilia de sancto Romano de supplicio ignis quo condemnatus fuit silet. Eusebius Casariensis (*De Mur. P. æst.*, c. 3) scribit quidem, sanctum Romanum ad locum ubi comburendus erat hilari vultu processisse, et a rogo dissentientia Cæsari-, qui tum forte præseus aderat, esse revocatum, at de aqua coëctis inmissa, ne rogas accendi posset, omnino silet. Sed Missale nostrum et hæc oratione *post pridie*, et supra in *alia oratione*, et infra in *benedictione*, aquam e caelo immisit commemo. at, ne accendi posset flamma ad martyrem Romanum urendum. De hoc miraculo Prudentius (*Hymn. 13. de Coron.*) et Eusebius (*Lib. 11 de Resur. et Ascens.*) fuisse agunt. Ab utroque traditur, sanctum Romanum et infantem post tormenta carcere clausos fuisse, atque inde eductos iterum in equuleo suspensos et cruciatus fuisse ; præfectus autem (qui a Prudentio et Menologio Basilii appellatur Asclepiades), inquit Eusebius, volens flectere hunc juvenem, Romanum, scilicet, voce, et manibus, oculi-que tortores incitabat ; sed cum fatigaretur torquentes, et jam nulla esset derelicta tormentorum ndiventio : Cur jam, tyranne, cessas? inquit martyr ; confessus sum verum regem esse Christum. Quo dicto offensus præfectus (ita enim illud interpretatus erat ac si negasset imperatores et Cæsares veros reges esse), Romanum igne damnavit, quia ita de mortali ausus erat loqui, puerulum autem decollari jussit. Hunc in tormenta Prudentius et Menologium Basilii exclamasse tradunt Sizio, et aquam posuisse, quem mater astans hortata est ad sitim etiam fortiter tolerandum : « brevi enim ad fontem vite perennis venies, » aiebat ; illum autem, matris voce excitatum

per hoc sacrificium imbres tue benedictionis : ut qui ex eo libaverint : et peccatis careant : et virtutum spiritualium copiam adipiscantur. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam. Memores dilectissimi fratres Romani beatissimi interritam fidem : et inconcusse spei soliditatem : qua se predixit paratum sibi incendium nullis modis esse visurum : cor nostrum armis spiritualibus perarmemus : et ea que a Deo postulaverimus : posse nos promereri credamus. Nam idem qui tunc propicius adfuit sui Marty-

ris voto : et erit procul dubio nostre confessionis acceptor. Ut qui illi tribuit martyrii palmam : non rejiciat nostram in honore tanti Martyris obsequiam. Extendamus ergo cum palmis ad ethera vocem : et ea que nos ipse iussit orare : proclamemus e terris cum summa mentis intentione. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

410 *Benedictio.* Redemptor noster ac Dominus : qui *†* elinguem Romanum fecit insigniter eloqui :

ter et tormenta et sitim superasse. Tradit etiam Prudentius, sanctum Romanum a sententia præfecti ad Christum iudicem appellasse, ac deinde prædixisse se comburendum non esse, et Missale nostrum in oratione altera innuit Deum id concessisse precibus sancti Romani ut ab ignis supplicio liberaretur : *Deus qui beatissimi martyristi Romani precibus ita adfuit, ut paratum ad supplicium suum ignem sic celestium extingueres pluviarum ex gurgite, ne locus flammæ ullo modo videretur accensæ, tu in nos, etc.* Romanus igitur procedit ad supplicium lætus, et coronatus sanguine.... portans in humeris crucem, et in fronte signum regale, crucis nimirum, quam, more Christianorum, fronti imposuerat (*Euseb. de Res. et Ascens., l. II*). Prudentius pariter scribit, sanctum Romanum, cum ad ignem rapereur, resisse furcam, cui alligandus aut claris ligendus erat. Addit Eusebius (*Ibid.*) exstante populo alios dixisse : « Ubi est istorum Deus, » alios, et hi Judæi erant, in memoriam revocasse Deum olim tres Hebræos ab igne illesos servasse, quæ cum in contemptum religionis Christianæ jactarentur, enubes, cum fragore et vento valido, ingentem vim grandinis et aquæ undantem effundit, congestum rogi dissipat, ignem extinguit. Bustuarii cum turbine frustra luctantur, nec rogi reparare, neque ignem accendere queunt. Ad præfectum refertur, cœlum prohibere ne ad supplicium Romani rogi accendatur : præfectus de tota re Cæsarem certiore facit, quo inconsulto, sententiam mutare ausus non est. Hæc cum Galerius audivisset, quamvis graviter tulerat quod martyr dixerat *verum regem esse Christum*, tamen præfecto respondit cum Deo iurgandum non esse, *sed istum quem Deus liberavit dimitti debere*; atque ita Romanus, Dei beneficio, rogi, uti prædixerat, evasit (*Eus., l. II de Res. et Ascens.*). Impera orem præsentem fuisse Antiochiæ cum sanctus Romanus igne condemnatus est, Eusebius Cæsariensis (*Lib. de Mart. Palæst., c. 2*) aperte dicit, et rursus (*Lib. II de Resur. et Ascens.*) haud obscure innuit : eum quidem τὸν φαυδία appellat; sed ex ipso Eusebio, aliisque ejus ævi scriptoribus, constat non modo Augusto, sed et Cæsare, promiscue apud Græcos τὸς φαυδίας dictos esse. Et hunc imperatorem Valerius (*In not. ad lib. de Mart. Palæst.*) Galerium esse opinatus est, quem secutus sum. At Acta martyrum Orientalium et Occidentalium, quæ e Syriaco in Latium transtulit archiepiscopus Apamensis Evodius Assemanus (*Part. II, pag. 478*), habent, iudicem sanctum Romanum igni adjudicasse, quo majorem apud Diocletianum imperatorem principem, qui tunc Antiochiæ aderat, iniret gratiam, et iura : *At Diocletianus iuram a iudice sententiam inhibuit.* Hæc clara sunt. Nihilominus a recepta sententia recedendum non est, quam satis efficaciter comprobat auctor libri de mortibus Persecutorum, ex quo habemus, Diocletianum anno 303 Nicomediæ huiem transgisse, atque inde, forte mense Aprilii, aut Maio, Romam versus perexisse, Romæ a die 20 Novembris vicennalia celebrasse, atque XIII Kal. Januarii Roma decessisse, Ravennæ Kalendis Januarii 304 consul IX processisse. Hæc citatus Scriptor (*Cap. 10, 13, 14, 15, 17*). Galerius autem hiemem anno 303 transegit Nicomediæ cum Diocletiano, quem

tandem impulit ad sævissimam persecutionem contra Christianos movendam, cui die 23 Februarii initium factum est, et die sequenti 24 edicta persecutionis proposita fuerunt Nicomediæ. Deinde, nequitia Galerii, ut scribit citatus auctor (*Cap. 14*), incendium in palatio Nicomediensi excitatum est, quo pars ejus conflagravit, ac quindecim diebus interjectis, aliud rursus incendium molitus est Galerius, qui tunc Nicomedia decessit, contestans fugere se ne vivus arderet. Relicto igitur Nicomediæ Diocletiano, Galerius post medium mensis Martii, et fortasse circa finem ejusdem mensis, Orientem versus profectus est. Diocletianus, post discessum Galerii, Nicomediæ aliquandiu remansit, torquendis Christianis occupatus, quos sicbant palatium incendisse, ut Augustum et Cæsarem domi suæ vivos comburerent. *Hoc igitur patrato scelere, Diocletianus, cum jam felicitas ab eo recessisset, perrexit statim Romam, ut illic vicennalium diem celebraret,* inquit citatus auctor (*Cap. 17*), quibus apparet Diocletianum toto anno 303 Antiochiæ non fuisse, atque adeo imperator ille qui Antiochiæ aderat cum sanctus Romanus igni traditus est, non alius erat quam Galerius Maximianus Cæsar, qui ut rebus Orientis prospiceret, dum ambo Augusti in Italia versarentur, et pax cum Persis nondum composita erat, Antiochiam venerat.

† Elinguem. De ingenti hoc miraculo silet Eusebius (*De Mart. Palæst., cap. 2*); at idem fuso lib. II de Resur. et Ascens. describit. Idem miraculum Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*), sanctus Chrysostomus (*Utraque Homilia de S. Romano*), Eusebius Gallicanus (*Hom. de S. Romano*), Acta martyrum Orientalium et Occidentalium Syriaca, et illatio Missalis nostri (*In hac missa S. Romani*), fuisse prosequuntur; omnium tamen optime totius rei narrationem texit Eusebius Pamphili in citato libro, sive sermone secundo, de Resurrectione et Ascensione : refert autem, præfectum tyranno Galerio Maximiano blandentem, Romanum a rogo revocatum non dimisisse, sed ei linguam qua fuerat locutus in hominem incidi iussisse, et in carcerem reduci. Aderat forte quidam Christianus chirurgus, qui a fide, non sponte, sed tormentorum metu, defecerat, eumque, quia apud se parata habebat ad istam necessitatem ferramenta, cœgerunt linguam martyris exscindere; ille invitus quidem, tamen excidit, abscissam vero linguam non abjecit, sed, ut medicamentum, ad sanitatem illius delicti quod admiserat abnegando domi recondidit honorifice, ut solent reliquiæ martyrum. Abscissa itaque lingua Romanus illico in carcerem reducit; quo cum ingrederetur, custos carceris nomen suum proferre jubet, et ille : *Romanus, inquit, dicor.* Quam vocem omnium admiratio consequitur, et eorum maxime quibus notum erat Romanum esse blæsum, nec nomen suum expedite pronuntiare, ob difficultatem litteræ canina. Illico nuntiator iudici et tyranno præsentem Romanum, excisa lingua, expedite loqui. Præfectus suspicatus medicum fraudem fecisse : *Etiam iste, inquit, Christianus adhuc est, et parcens fratri præceptum contempsit. Comprehensus itaque medicus ad iudicem ducitur.* Accusatur non recte functum esse munere suo, et Romanum etiam nunc expedite loqui. *At ille, sibi conscius quod ma-*

ipse ora vestra faciat dignis virtutum predicamentis attolli. *ñ*. Amen. Quique imbre celesti extinxit incendium Martyris: ipse ardentes in vos extinguat omnis appetitus carnis titillationes. *ñ*. Amen. Ut eo duce inlesi mereamini exire de mundo: quo beatissimus Romanus promeruit de consummato triumphare martyrio. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. Quere in Festo Corporis Christi. fol. 267.

Post communio. Domine Deus omnipotens qui es vita et salus fidelium: quem venturum ju licem credimus verum: esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute: vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti tui Romani tibi obtulimus: misericordie tue operam in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refectionis ad mensae tue convivium: dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ*.

jori mensura linguam incidat ad internecionem potius quam ad praecisionem, cupiens martyrium a tormentis liberare, praefecto indignanti, et mortem comminanti, *respondit: Habeo linguam quam incidi, producat alius, et secundum mensuram incisae lingue incidatur illi lingua; si vixerit, mihi imputetur quod loquatur Romanus.* Producitur quidam damnatus, cui ad eandem mensuram praeditur lingua, et illico moritur. Quo experimento absolvitur medicus. At Romanus diutissime in carcere maceratus, quo tempore expedite semper locutus est *cum aliis de cruce, deque Christi victoria* conferens, tandem fractis laqueo faucibus, die 17 Novembris palmam consecutus est. Prudentius, in hac parte martyrii narranda, omisit Christianum fuisse qui linguam Romano excidit, etiam periculum in reo damnato factum, et Romanum nomen suum pronuntiasse cum ingrederetur carcerem, omisit. Narrat autem, quod Eusebius omisit, praefectum voluisse experiri an vera Romanus expedite loqueretur; quare eum suo tribunali sisti jubet, hortatur ut libere loquatur, se patienter aures praebiturum promittit. Romanus vero cum tripodem accensum et tunc pro tribunali posita (ut recenti edicto Diocletianus jusserat) vidisset, hoc primum insultat eo ritu quo daemones exorcizare solebat, tum alium duceus suspirium, sermonem habuit de potentia Dei, et Christi Domini, quem cum Asclepiades expedite loquentem audiret, admiratione et horrore captus, non habebat quid diceret, quidve de re tam insolita cogitaret.

a Crispini Confessoris. De sancto Crispino silet Originale Gothicum. De eo tanquam de confessore agitur die 21 Novembris Missale et Breviarium Mozarabum, eundem die 19 Novembris Martyrologia Usuardi et Romanum Baronii tanquam episcopum et martyrem, qui capite amputato palmam adeptus est, commemorant. Et in hymno Breviarium Mozarabum *martyr* dicitur. Nam apud antiquos *confessor* et *martyr* promiscue aliquando sumebantur. Caeterum Colonia Julia, Augusta; Parma, Astigi, caput conventus Juridici, ad Singulium fluvium sita, olim urbs erat episcopalis, in Britania, mox, amissa dignitate episcopali, oppidum est antiquum nomine *Exija*, aut *Ecija* ad fluvium *Xevl* situm, sub archiepiscopatu Hispalensi. Primus episcopus Astigitanus censetur sanctus Crispinus, de quo plura, si vacat, legas apud Tamaium de Salazar (*Martyr. Hisp. t. VI, p. 221*), ubi etiam (p. 227) catalogum episcoporum Astigitanorum invenies, quorum ultimus, Arvidius, concilio

Amen. Concedente divinitate tua Deus noster: qui es vita vivorum: et corona Sanctorum in aeterna secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

In Sancti a Crispini Confessoris.

Officium et omnia alia ut in communi unius Confessoris. Quere fol. 432. Praeter Orationem

Mirabilis in Sanctis tuis Domine virtutum exaudi supplices tuos; et peccatoribus nobis beatissimi Confessoris tui Crispini patrocinia largiri charitatis perpetue ubertatem adtribue. Ille coronam virtutis meruit: nos ejus suffragiis te donante veniam criminum: et pacem perpetue charitatis consequi mereamur. *ñ*. Amen.

In b Sancte Cecillie Virginis.

Ad Missam. c Officium.

Loquebar de testimoniis tuis: alleluja: in conspectu Regum: et non confundebat: alleluja:

xvi Toletano interfuit. Animadvertendum, in provincia Baetica binas olim stetisse urbes Astigitanas: alteram urbem liberam dictam *Astigi vetus*, apud Plinium (*Lib. III, cap. 3, Ed. Hard.*), modo *Athama* dictam aiunt; alteram Coloniam, de qua mox, urbem immunem, et caput conventus, modo *Ecija*, olim Astigi quoque dictam.

b Sanctae Caeciliae. Sancta Caecilia, cujus nomen quotidie in canone missae recitatur, Graecorum et Latinorum ecclesiasticis tabulis notissima est. Graeci in Menologio Basilii sanctam Caeciliam cum Tiburtio, Valeriano et Maximo, die 21 Novembris, enuntiant. At Ephemerides Graecae (*Apud Bul. t. I Maii*) et Martyrologium Graecum Seberi die 22 Novembris eam commemorant. Latini in Martyrologiis Hieronymianis die 22 Novembris sanctam Caeciliam colunt, eique Valerianum, Tiburtium, et Maximum addunt socios, etsi de Tiburtio et Valeriano, die suo 14 Aprilis agant. Martyrologia Bedae, Romanum Parvum, Adonis, Usuardi, Flori, Notkeri, Vandelberti, et Romanum Baronii, sanctam Caeciliam die 21 Novembris signant; qua die plerumque in toto Occidente celebratur. Die x Kal. Decembris sancta Caecilia missam propriam habet in Missali Mozarabum, officium in Breviario, et orationes proprias in Orationali Gothico. Plures ejus missae existant in Sacramentario sancti Leonis, una in Sacramentario Celasiano, una in Missali Gallo-Gothico, et una in singulis Sacramentariis Gregorianis. Evangelia die sanctae Caeciliae exstant legenda in Capitularibus vetustis Evangeliorum Thomasi, Georgii, Alatii, et in Calendario Frontoni; in Martyrologiis Hieronymianis, Laurentii Florentini, Corbeiensis Dacherii, et in Corbeiensis breviori die 1. Septembris legitur: *Romae passio sanctae Caeciliae Virginis.* In Epternacensi, *Romae Caeciliae*; in Richenoviensi, Augustano, et Labbeano *Caeciliae*, sine ullo loci aut tituli additamento. Suspiciatur et Florentini (*Hic in notis*), non unam fuisse Caeciliam virginem et martyrem Romanam. Quidquid sit de hac conjectura, puto de hac iterata enuntiatione sanctae Caeciliae ut de aliis similibus quae in Martyrologiis occurrunt, judicandum, eandem sanctam virginem et martyrem diversis diebus enuntiatam esse, quia olim diversis diebus memoria ejus in Ecclesiis quibusdam agebatur. De Actis sanctae Caeciliae, consule Baronium in notis ad Martyrologium Romanum (*die 22 Nov.*) et Alexium Symmachum Mazochium,

c Officium. Ps. cxviii, 26. ð. Ibid., 1.

allel ja. *ψ*. Beati immaculati in via : qui ambulat in lege Domini. *P.* Et non confundebat. *ψ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum amen. *P.* Et non confundebat.

Oratio. Christe Domine qui sacre Virgini tue Cæcilie tantam tribuisti fortitudinem : ut seculum vincerem : et carnem pro te mori festinet : intercessu ejus flammam in nos tue charitatis accende. Ut nec titillamenta nos carnis incilient : nec seculi blandimenta deipiant. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Longe Dominus.

Psallendo. Specie tua. *Quere in communi unius Virginis.* fol. 436.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Colossenses (*Cap. I.*)

Deo gratias.

Fratres. Gratias ago Deo Patri : quia dignos fecit vos in partem sortis Sanctorum : in lumine quia eripuit nos de potestate tenebrarum : et transtulit in regnum filii dilectionis sue : in quo habemus redemptionem peccatorum : qui est imago Dei invisibilis : primogenitus omnis creature. Quia in ipso condita sunt universa in celis et in terra : visibilia et invisibilia. Sive Throni : sive Dominationes : sive Principatus : sive Potestates. Omnia per ipsum : et in ipso creata sunt. Et ipse est ante omnes : et

Mazochium, in eruditis notis ad Calendarium Neapolitanum (die 14 Aprilis). Maxima difficultas in eo sita est, quod Urbano I pontifice, sub Severo Alexandro, ea Acta videantur indicare sevam in Christianos persecutionem ; at hæc difficultas evanescit, si cum Adone et Usuardo dicatur, sanctam Cæciliam passam esse sub Marco Aurelio. Fortasse ille Urbanus papa non fuit urbis Romæ episcopus, sed episcopus suburbanus. Nam ex rudibus eorum constat plures fuisse circa urbem Romam vicus, vel pagos, magnitudine sua, multitudine populi, ædificiorum magnificentia et elegantia urbibus hæc impares : talis fuit utique pagus via Appia paulo ultra quintum lapidem situs, cui nec templa, neque aqueductus, nec amphitheatrum, neque alia, quæ magnas urbes ornant, ædificia deerant, ut rudera produnt. Locus autem, ut modo, ita olim forte *Statuaria*, a statuaria (et ornamentorum multitudine, dictus est. In eadem via, sed Urbi propinquiora, hæc procul ultra basilicam sancti Sebastiani, a sinistra ab Urbe proluciscentibus, ingentia rudera alterius pagi per apertos campos jacent, et in his circus, ut creditur, Gallieni opus : hic pagus, cui a *Camænis* nomen imposuit illustrissimus Fabrettus (De Aq. et Aquæd., dissert. 2, n. 311) suum habuit aqueductum, quo ab arcibus Claudie aqua deferabatur. Via Latina circa sextum ab Urbe lapidem, dextrorsum Tusculum tendentibus, ad locum dictum *sette bassi* ingentis pagi rudera jacent, quibus conjuncta sunt rudera villæ imperialis magnificentie. Huic etiam suus erat ductus, arcuato opere, per passus quingentos, aquam ab Anienis nova arcibus deferens in villæ et pagi usum ; et eadem via, propius Urbem, alia cernuntur pagi, fortasse Lemoniæ, rudera. Via Lavicana pagus erat sub *Augusta* dictus, cujus rudibus vulgus nomen *Torre Pignatara* imposuit ; alia etiam via suos habebant vicus, ad quartum, quintum, aut sextum lapidem positos (Vide plura apud citatum illustrissimum Fabrettum, de aquis et aquæd., di. s. 2, a n. 236). Jam vero credibile est celebriores hosce pagus suos habuisse proprios episcopo, quod de pago sub *Augusta* con-

stat, cui proprii fuerunt episcopi, saltem ad initium sæculi vi. Igitur si Urbanus ille papa dicatur episcopus fuisse, non urbis Romæ, sed pagi *Camænarum*, aut pagi *Statuaria*, nihil obstat quominus dicatur sanctam Cæciliam sub Marco Aurelio martyrium fecisse. Neque obstat vox *papa* ; nam non modo Romanum pontificem, sed alios quoque episcopos *papas*, et *beatisimos papas* dictos aliquando fuisse constat, et exempla passim occurrunt. Ad ultimum, de inventione reliquiarum sanctæ Cæcilie, earumque translatione sub Pascali I et Urbano VIII, videndus Baronius (Ad an. 821, n. 4). Neque omitendum, vetustum esse in Urbe titulum sanctæ Cæcilie, in quo reliquie ejus et reliquie sanctorum Tiburtii et Valeriani coluntur.

Evangelium. Simile est regnum colorum thesauri abscondito. *Quere in Sancta Eulalia.* fol. 29.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* Et cum.

Lauda. Alleluja. *ψ*. Lauda filia Syon : letare et exulta filia Hierusalem. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Sicut turris David edificata es : et reprehensio non est in te. Quam speciosa et decora facta es in ornamento tuo : et odor unguentorum tuorum sicut odor Libani super omnia aromata : alleluja. *ψ*. Sicut columbe sedentes super abundantia aquarum : et sicut flos aromatum gigantes unguentoria. Et sicut lilia distillantia mirram : et sicut ornatilia aurea plena Tharsis : et sicut Libanus electus. Et sicut cedrus. Et sicut columne marmoree posite super bases aureas formose. *P.* Quam speciosa.

stat, cui proprii fuerunt episcopi, saltem ad initium sæculi vi. Igitur si Urbanus ille papa dicatur episcopus fuisse, non urbis Romæ, sed pagi *Camænarum*, aut pagi *Statuaria*, nihil obstat quominus dicatur sanctam Cæciliam sub Marco Aurelio martyrium fecisse. Neque obstat vox *papa* ; nam non modo Romanum pontificem, sed alios quoque episcopos *papas*, et *beatisimos papas* dictos aliquando fuisse constat, et exempla passim occurrunt. Ad ultimum, de inventione reliquiarum sanctæ Cæcilie, earumque translatione sub Pascali I et Urbano VIII, videndus Baronius (Ad an. 821, n. 4). Neque omitendum, vetustum esse in Urbe titulum sanctæ Cæcilie, in quo reliquie ejus et reliquie sanctorum Tiburtii et Valeriani coluntur.

Cap. I. Vers. 12-23.

Redemptionem peccatorum. Vulgata legit : *In quo habemus redemptionem, per sanguinem ejus remissionem peccatorum.* Ambrosiaster et Chrysostomus : *In quo habemus remissionem, remissionem peccatorum.* Primasius et Theodoretus : *In quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum.* Primasius explanationis gratia inserit *per sanguinem ejus*, tanquam verba quæ ad textum non pertinent.

Divinitatis habitare corporaliter. Ita etiam legit Primasius ; at Vulgata, Ambrosiaster, sanctus Chrysostomus et Theodoretus : *Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare.* Addit Chrysostomus alios plenitudinem divinitatis legere, et ipse juxta hanc lectionem locum huic explicat (Vid. hom. 3 in cap. I ad Coloss.).

Reconciliare. Vulg., Ambrosiaster, Primasius, Chrysostomus et Theodoretus, *reconciliare.*

Ipsam. Vulgata addit : *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.* Eadem addunt Ambrosiaster, Primasius, Chrysostomus et Theodoretus.

Cui est. His verbis finis imponebatur lectioni.

Lauda. Soph. iii, 14.

Sacrificium. Ex Cantico, iv, 7, 4, 10. *ψ*. Ibid., v, 12, 13, 14, 15.

Missa. • venerabilem hunc diem passionis triumphatricis Cecilie: cum summa dedicemus dilectissimi fratres devotione. In quo eadem Virgo et castitate fecunda: et effusione sanguinis martyrio est consecrata. Illa denique procul dubio poterit apud Deum veniam nostris impetrare offensis: que suam tegens cilicio carnem: multorum animas convertit ad fidem. Cum et sponsa carnalis connubii copulam repulit: et sibi eundem cum cetera Sanctorum multitudine passionis gloria sociavit. Precemur ergo eos omni cordis devotione: ^b per quos libido devicta: per quos etiam hostis inani est persecutio superata. Ut sint apud Christum: pro quo passi sunt: interventores pro nobis: sint refugium peregrinis. Absolutio vincularum. Relevatio oppressis. Reditus peregrinis. Suffragium absolutis. Reparatio infirmis. Subsidium viduis. Ac defensio quotidiana populis. Non igitur apud Deum sua in aliquo confundantur in prece: qui pro eo animas suas posuerunt usque ad mortem. *ñ.* Amen.

Acta Oratio. Omnipotens unigenite Dei filii Patris: qui ad corroborandam fidem Martyrum tuorum Valeriani: Tiburcii: atque Cecilie: splendidos aspectus Angelicos destinasti ad terras: per quos illis concretas liliorum ac rosarum floribus destinasti coronas. Tu nos eisdem apud te interventibus: et vinculis iaculorum absolve: et donis spiritualibus reple. Ut sicut illi te tua gratia precedente martyrium ambiendo: secuti sunt: ita nos eodem precedente: atque subsequente: et hic adipiscamur penitentiae fructum: et post consortium beatorum. ^c Ut sine intermissione indulgeas miseris: cum nihil excusas beatis. Ut iustifices penitentes: cum pro peccatoribus exaudiaris Martyres exorantes. Ut illorum consortio adjuvemur in celis: quorum nos hic obsequimur patrocinis. Quo possit nobis tunc cum eisdem socia esse leticia: cum eos viderimus in gloria sempiterna. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Deus eterne: te quesumus et rogamus: ut famula tua Cecilia apud te exaudiri mereatur pro cetero omnium Christianorum: que suo exaudita est pro sponso. Ut per eam tam vivi quam defuncti levamen obtineant indulgentie: per quam sponsus eius fidei tue meruit cognoscere veritatem. *ñ.* Amen.

Ad puerum. Oratio. Christe Dei filii: qui per Ange-

^a *Venerabilem.* In Missali Gallo-Gothico *venerabilem ac sublimem.*

^b *Per quos.* Vide Acta sanctorum Tiburtii et Valeriani apud Bollandianos (*Tom. II oper., pag. 205*).

^c *Confidentes.* Lege *confidentes.*

^d *Cogniti.* Scilicet Tiburtii, fratris Valeriani. Tiburtius erat Cecilie ierir, illa vero Tiburtii gloriola, sed, ut pluribus probat cl. Mazochius (*In rot. ad Kalend. Neapol., di. 14 Apr.*), et iam apud antiquos *hæc dicebatur cognatus, et similiter quos dicebatur cognata.*

^e *Gesta.* Acta scilicet sanctæ Cecilie quibus etiam gesta sanctorum Tiburtii et Valeriani continentur: ea vero in Hispania et Gallia lecta fuisse ex hoc loco Missalis nostri et ex missa sanctæ Cecilie in Missali Gallo-Gothico habemus.

lum tuum destinato munere coronarum Valeriani: Tiburcii: atque Cecilie corda corroboras ad credendum: ut hoc illis esset testimonio signum: et tue dulcedinis incrementum. Rogamus te: ut ad instar illorum: ita pax tua in nobis semper inhabitet: qua et seculente carnis valeamus pellere incertiva: et dulcedinis tue renovari ubertate omnimoda. *ñ.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi semper gratias agere: Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui in se credentes efficit validos: et in se ^e contentis facit esse plena felicitate robustos. In quo omnis qui credit: non confunditur: cum uterque sexus in eo valentissime roboratur. In quo est et viris refugium: et feminis victoriae triumphale trophæum. Qui tantam in beatissima Cecilia sua Virgine donum Sancti Spiritus contulit: quod dum se in sanctis operibus perfectum exhiberet in virum: virili animo: et sponsum eum Christi subderet ad fidem: et ^d cognati duritiam divinarum legum affectionibus emolliret. Ac ne hoc etiam partum esset in tantum egit verbo cum illis: ut ardentibus eos efficeret ad suscipiendam gloriam passionis: quod factum evidentia eorundem Sanctorum ^e gesta declarant. In quibus et eos pro Christo Domino gladio desectos comperimus: et gloriosam Virginem Ceciliam die integro et nocte tota **412** terminis inclusam: nec ullo modo lesam fuisse fatemur. Servari quippe meruit in balnei calore: que gestabat Christum in pectore. Due quippe ignium divise faces ardebant: una in Virginis corde: altera sub Virginis pede. Una combustioni parata: altera refrigerio debita. Una minabatur supplicium: pollicebatur altera regnum. Una morituris corporibus necem: altera vivituro spiritui futuram preparans libertatem. Una que a extinguitur vita: altera qua pervenitur ad vitam. In una refrigerabatur Christus: in altera exardecebat persecutor horridus. Sed cum vicit ignis concrenatus divinitus: cessit qui fuerat exaggeratus humanitus. Sic quippe divine potentie cessere persecutiones humane. Sed quia erutam eam flammis: ^f cruore sui sanguinis consecratam ad te in pace accessiri jussisti: precamur sancte Deus: ut per eam tribuas Sacerdotibus concordiam: ministris perseverantiam: omnique elero

^f *Cruore.* Græci in Menologio Basilii tenent, sanctam Ceciliam capite truncatam fuisse. Bæda, in Martyrologio Germanico, *ferro occisam tradit: X Kal. Dec., Natale sanctæ Cecilie virginis, quæ et sponsum suum Valerianum, et fratrem ejus Tiburtium, ad credendum Christo ac ad martyrium perduxit, et ipsa deinde martyrizavit, ignem quidem superans, sed ferro occisa sub Almachio Urbis præfecto.* Acta sanctæ Cecilie apud Baronium (*Annal. tom. II. ad an. 252*) de morte ejus habent, Almachium, eum cognovisset eam calidæ balnei exinctam non esse, jussisse ut ei caput amputaretur, speculatorem autem tribus eam percussam ictibus, necdum truncato capite, consternatam, mortuam credens, reliquisse, ipsam tamen triduo adhuc vivisse, unde, in hac illatione, in pace a Deo accessita dicitur. Martyr autem constat et appellatur.

parcimonie disciplinam : ^a Regibus Christianis vitam : principibus modestiam : virginibus castimoniam : viduis continentiam : pudicitiam nuptis : atque omnibus in commune delictorum veniam largiari : per ipsam quem conlaudant omnes Angeli : i a dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Pro quo predicti Martyres viriliter certando animas posuerunt : et nunc celestis glorie participatione letantur. Qui tanto se dulcedinis amore effudit in Cecilie Virginis corde : ut funditus ab illa extirparet omnem carnee titillationis ardorem. Quo carnalem sponsi concubitus respucendo : illi soli se exhiberet intactam : qui per illam emollivit carnalis sponsi ejus duritiem. Sit gloria et gratiarum actio Deo et Salvatori nostro : qui hanc Virginem suam illo implevit amore : quo nec divortium seminatur : et spiritalis plenitudo charitatis augetur. Quia ipse est Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Excelsæ celorum Deus ac Domino qui Martyris tui Valeriani voluntatem per Angelum sciscitare dignatus es : ut per eundem quam voluisset insinaret petitionem : effectumque capere mereretur ex fide : quod et obtinere promeruit euitendo pro fratris salvatione : per eandem tui Angeli precem quosumus : ut nostris petitionibus placabilem accomodes aurem. Et per quem visitasti florum jam credula pectora : ^b per eum corda nostra jubeas mederi infirma. Et per quem illorum suscepisti precamina : per eum jubeas nostra sanctificare oblata. ^C Ut qui e celis directus illorum presentatus est oculis : nunc a te dirigatur benedicturus hic sacrificiis nostris. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Attendite dilectissimi fratres quid Sanctorum oratio valeat. Quidve pro impiis opposite justorum intercessionibus obtineant : cum orante Urbano : et Virginis Cecilie vota implentur. et Valeriani atque Tiburcii fides aucta : martyrii gloria decoratur. Proinde extensis ad cælum palmis : petamus nobis auxilium de superno invocantes eum ex pietate Patrem : quem terribilem venturam eum ex pietate Patrem : quem terribilem venturam expavescimus judicem. Profecto etenim erit per illum nobis vita eterna : per quem Virgo Cecilia non fuit in ardoribus concremata. Qui enim illos in martyrii certamine posuit exaudivit : exaudiet nos : cum ad eum fuderimus clamorem gemitus nostri : proclamantes atque dicentes. Pater noster qui.

^a *Regibus Christianis.* Gotho-Hispanis, scilicet, puta Gindasummo et Reccasummo.

^b *Per eum.* In Missali Romano sancti Pii V (*Fer & Ciner.*) exstat oratio : *Omnipotens sempiterne Deus... mittere digneris sanctum angelum tuum de cælis qui benedicat et sanctificet hos cineres,* et in Missali Gallo-Gothico in benedictione fontis baptismalis : *Descendat super has aquas angelus benedictionis tuæ.* Quibus loquendi motus rogant ut a Deo benedicantur cineres, aqua baptismalis, et hic elementa consecrata.

^c *Ut horum.* Ex tota hac missa apparet, Gotho-

Dicat Presbyter. Humiliato vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus qui inter Valerianum atque Ceciliam spirituale sanxit esse connubium : ipse in vos celestis concordie tribuat incrementum. *ñ*. Amen. Quique Tiburcium fratris prece perduxit ad fidem : ipse per vos accendat plurimos ad diligendam eterne glorie mansionem. *ñ*. Amen. • Ut horum semper foveamini presidii : quorum nunc patula exultatione letamini de triumphis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gestate et videte.

413 *Post communio. Oratio.* Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem Sancte Cecilie Virginis et Martyris tue tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ*. Amen. Concedente divinitate tua Deus noster : qui es vita vivorum : et corona Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ* Deo gratias.

In Sancti Chrisogoni Martyris :

Omnia dicantur de uno justo. fol. 450.

Catharine Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis precipue. folio 436.

In festo Sanctorum Vitalis : et Agricole : Facundi : et Primitivi :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 450.

Eligii Episcopi et Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 452.

Barbare Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis precipue. folio 456.

Nicotai Episcopi et confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Octava Sancti Andree :

Omnia dicantur sicut in die. fol. 26.

^d **IN CONCEPTIONE BEATÆ VIRGINIS MARIE.**

Ad Missam. • Officium.

Speciosa facta es : alleluja : et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata : alleluja. alleluja. *ñ*. Conceptio tua Dei Genitrix Virgo gaudium annu Hispanos uno eodemque officio, eodem die, Cæciliam, Valerianum et Tiburtium celebrasse.

^d *In Conceptione.* Festum Conceptionis beatæ Mariæ virginis a sancto Anselmo primum in Anglia, sæculo XII ineunte, institutum fuisse, Patres concilii Lundinensis, an. 1328 celebrati, tradunt. Confer Spelman. (*Concil. Angl. tom. II, pag. 494*). In Græcia, ex

^e *Officium.* Est cento consutus ex vocibus Scripturæ *ñ*. Desumptus est ex responsione ad lectionem sextam officii Conceptionis beatæ Virginis.

ciavit universo mundo. *P.* Super omnia aromata. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Super omnia aromata.

Dicat Presb. Per omnia secula seculorum. *ñ.* *Chorus.* Amen.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Tibi semper Domine gloria omnipotens Jesu Christe : cujus in celo et in terra laudis confessio permanet : dum tibi gloria in excelsis decantatur : et in terra pax hominibus nunciatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis et populis supplicentibus tribue : ut ab omnibus nos mundes peccatis : et pacem tuam perpetuam nobis propicius : et omni populo largiaris. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum.

Prophetia. Lectio libri Sapientie Proverbiorum Salomonis (^a *Cap. VIII*).

ñ. Deo gratias.

Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quicquam faceret a principio : ^b uncta sum a seculo antequam terram faceret. Nec dum erant abyssi : et ego jam concepta eram. Nec dum fontes aquarum eruperant : nec dum montes gravi mole constituerant : ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat : et flumina : et cardines orbis terre. Quando preparabat celos : aderam : quando certa lege et giro vallabat abyssos. Quando ethera firmabat sursum : et librabat fontes squarum. Quando circumdabat mari terminum suum : et legem ponebat aquis : ne transirent fines suos. Quando appendebat fundamenta terre : cum eo eram cuncta componens : et delectabar per singulos dies : ^c ludens coram eo in orbe terrarum : et delicio mee esse cum filiis hominum. Nunc ergo filii audite me. Beati qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam : et estote sapientes : et nolite abjicere eam. *ñ.* Amen.

^d *Psallendo.* Specie tua et pulchritudine tua intende : prospere procede et regna. *ñ.* Propter veritatem et mansuetudinem et justiciam : deducet te mirabiliter dextera Dei. *P.* Et regna.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (^e *Cap. XXIII*).

ñ. Deo gratias.

In omnibus requiem quesivi : et in hereditate Do-

cia, ex decreto Manuelis Comneni imperatoris Constantinopolitani, ab anno 1166, inter eas festivitates quibus forum vacat celebrata est. Morem Græcorum Armeni, Orientales et Coptite imitati sunt. In Occidente die 8 Decembris, apud Græcos die 9 ejusdem mensis celebratur, apud quos *Conceptio sanctæ Annæ* inscribitur : sic enim Menologio Basilii : *Ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας Ἀννῆς τῆς μητρὸς τῆς Θεοτόκου. Conceptio sanctæ Anæ Matris Deiparæ.* Festivitas ista ignota erat Gotho-Hispania : eam a Gallis suscepisse videntur Mozarabes, quorum more die 8 Decembris in Missali missa propria et in Breviario Mozarabum officio proprio colitur : at tam missa quam officium ex orationibus hinc inde a missis et officiis Gotho-Hispanis desumptis composita sunt. Neapolitani tam in titulo festivitatís quam in die solemni consuetudinem Græcorum olim secuti sunt, ut ex Calendario Neapolitano marmoreo discimus, in quo 8 Decem-

mini morabor. Tunc precepit : et dixit mihi creator omnium : et **414** qui creavit me : requievit in tabernaculo meo. Et dixit mihi. In Jacob inhabita : et in Israel hereditare : et in electis meis mitte radices. Et sic in Syon firmata sum : et in civitate sanctificata similiter requievi : et in Hierusalem potestas mea. Et radicaui in populo honorificato : et in parte Dei mei hereditas illius : et in plenitudine sanctorum detentio mea. Quasi cedrus exaltata sum in Libano : et quasi cypressus in monte Syon. Quasi palma exaltata sum in Cades : et quasi plantatio rose in Hierico. Quasi oliva speciosa in campis : et quasi platanus exaltata sum juxta aquas. In plateis sicut cianomum et balsamum aromatizans odorem dedi. Quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. *ñ.* Amen.

B *Lectio sancti Evangelii secundum Lucam* (^f *Cap. XI*).

Illo in tempore. Loquente Domino Jesu ad turbas : extollens vocem quedam mulier de turba : dixit illi. Beatus venter qui te portavit : et ubera que suxisti. At ille dixit. Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei : et custodiunt illud. *ñ.* Amen.

^g *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Conceptio tua Dei Genitrix Virgo gaudium annuntiabit in universo mundo. *P.* Alleluja.

^h *Sacrificium.* Alleluja. *ñ.* Magna facta est et preclara filia Syon in universa terra : alleluja. *ñ.* Alleluja. Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob. Tu gloria Hierusalem : honorificentia populi tui. *P.* In universa.

C ⁱ *Missa.* Exurge gloria nostra Deus : et eripe ab hoste captivos : atque pro quibus magnificatus es usque ad celos : hos in te confidentes intueri placeat. Et ipse da in tribulatione auxilium : qui nostre salutis es complementum. Conceptionis gloriose Virginis Marie sic nos tuere subsidio : ne nostro exigente merito tradamur inferno. Sicque remuneremur premio : ut confidentes producas in seculo. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui etc.

Alia Oratio. Deus qui in navem Ecclesie tue per mundi istius pericula fluctuantem : optimus naua gubernas : et ne infidelitatis procella obruatur : vigilantissimus custos sollicitas : omnibus ejus lavacro renatis tribue per intercessum Conceptionis gloriose Virginis Marie : persecucionum tempestates in tui

bris : **C**CEPTIO S. ANE MARIE VIR. sculptum legitur : *Conceptio sanctæ Annæ Mariæ virginis.*

^a *Cap. VIII.* Vers. 22-34.

^b *Uncta sum.* Vulgata, *ordinata sum.*

^c *Ludens in orbem terrarum.* Vulgata legit : *Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbem terrarum.*

^d *Psallendo.* Ps. XLIV. 3. *ñ.* Ibid., 5.

^e *Cap. XXIV.* Vers. 11-21.

^f *Cap. XI.* Vers. 27-29.

^g *Lauda.* Ex responsione ad lectionem sextam officii Conceptionis beatæ Mariæ virginis.

^h *Sacrificium.* Cento ex verbis Scripturæ.

ⁱ *Exurgo.* Oratio desumpta ex Orationali Gothico (pag. 68, or. 3).

^j *Navem.* Antiqua, sed obvia metaphora, juxta quam Ecclesia navis dicitur. Porro hæc oratio in Orationali Gothico (Pag. 17, or. 7) legitur.

nomnis confessione devincere : et tibi placitum sacrificium nosmetipsos offerre. Quique mirabiliter projiciuntur in profundum : remigio dextere tue perducantur in celum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Domine Jesu Christe laudabilis nimis et magne : te implorantes exquirimus : et querentes exposcimus interventu Conceptionis gloriose Virginis Marie sic nobiscum misericordiam propter nomen tuum : et in quibus a te peccando recessimus : per confessionem humilem redeamus. Et pietate qua redemisti captivos : et misericordia adjuvasti oppressos : ipsa nunc que gessimus dilue : atque in partem dextere tue : quos redemisti : statue. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Domine qui es magnus et gloriosus : da nobis famulis tuis indignis illam pacem : quam tu dedisti discipulis tuis : ut dum operum tuorum magnitudinem admiramur : magnificentiam tuam debita confessione laudemus. Atque per intercessionem Conceptionis gloriose Virginis Marie tue matris : tribue nobis perfectum intelligentie decus : timoris obedientiam agere : et mandata tua fidelia omni custodia cordis diligenter explere. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax nostra et charitas indisrupta : vivens tecum et regnans cum Spiritu Sancto unus Deus in secula seculorum. *ñ. Chorus. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater : tibi in honorem Conceptionis gloriose Virginis Marie gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : ^a merito quidem et gloriosior Virgo Maria celi petivit intimum : dum celi et terre sola visceribus sacris portavit Deum et Dominum. ^c ineffabilis castitas : o immaculata virginitas : que novo ineffabili modo : adsummi in superna meruit sede : visura cum Angelis ibidem perpetim Deum : cujus Verbi in terra sacrum effecta **415** est ^b templum. Cui nullo modo ibidem incomprehensibilis ^e frustratur sedes : acuti incomprehensibilis partus non denegatur in terris. Talius est enim divinitus ascendisse : qualium in novo Virginis partu bicsimilem non invenisse. Quid vero verius datur intelligi : hanc Christus elegit a qua natus est : hic sic illam voluit mansisse. Merito diuque merito ibidem gloriosior fore pre cunctis : dum merito longeque digno dignior in visceratur ex ea Salvator. Hoc te Domine cooperante : qui omnia que velis : facis : et de nullo nusquam ventilaris. Quen quoque tremunt Potestates : celi-coleque ammirantur cives. Cui multiplex celica illa Angelorum legio eaternaue Sanctorum : omnium

^a Merito quidem. Hæc desumpta sunt ex illatione missæ Assumptionis beatæ Virginis.

^b Templum. Præclare ad rem presentem sanctus Maximus Tauinensis, homil. de natali Salvatoris (quæ octava est inter eas quas cl. Mabillonius Musæi Italici tom. II, edidit), Mariæ uterum templum dixit, cujus rei rationem reddit, quod in ejus utero Deus, Sacerdos et Hostia, continebatur : Hoc autem totum, inquit, in Christo agnoscimus, Deus enim est quod ad Patrem redit ; pater noster quod se obicit ; victima, quod pro nobis occisus est. Mariæ ergo uterum non utrum dixerim, sed templum ; templum plane est in quo habet sanctum quidquid in cælo est.

Virginum : Martyrumque concio : sive terrestris beatorum multitudo : in hoc Conceptionis gloriose Virginis festo : non cessant clamare : ita dicentes *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus eterne omnipotens Deus : misericors et pie : qui decore virtutis glorificas justos : et sine opere justificas peccatores. Qui confitentes in mundo beatificas et confessores in celo glorificas : tribue nobis interventu Conceptionis tue : cujus solennia celebrantur : tibi Domino confiteri pio cordis affectu. Ut propria pendentes piacula : inherere mereamur Christo Domino ac redemptori eterno.

Post pridie. ^d Virgo Dei Genitrix Maria : cujus hodie veram Conceptionem celebramus : quesumus indigni et peccatores : ubi est novi miraculi gloria : beatiores quandoque mereamur attolli : preceque tu ditati. Roget quesumus ibidem pro nobis dignitas tui pudoris : que te de terris ineffabiliter sumpsit in celos : ^e et post somnum quietis et cursum consumatum vite temporalis : ad te rogamus ibidem pro nobis indignis ^f plebs tua semper suffragatrix. Quateus hic per eam abluti ab omnibus facinorum contagiis : mereamur Angelorum ^g compotes esse in celestibus regnis. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

^h Domine Jesu Christe : qui sic Virginem matrem honorificasti : quousque Conceptionis ejus gratia eam coram te suffragatricem incomparabilem invenimus indigni : quesumus divinitatis tue clementiam : quatenus per obtentum illius beatissime Genitricis : emundati ab universis contagiis : audeamus exclamare et dicere e terris. Pater noster qui es in celis. *ñ. Amen.*

Benedictio. Exoratu Virginis sacre Marie : vestra sint merita ⁱ radicibus coram Christo : et abolita piacula. *ñ. Amen.* Et sicut illa conletatur in sede superna cum Angelis sanctis : sic vos gaudeatis adquisisse paradisi eterne felicitatis. *ñ. Amen.* Quo anima simul et corpore sani et integri : hinc exeuntes ad illam feliciter et digne perveniatis sedem : qua ipso miserante ab eo divelli nullatenus possitis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Dicat Chorus. Gustate et videte.*

Post communio. Oratio. ^j Beata Dei Genitrix Virgo Maria : cujus Conceptionem hodie celebramus : que in Syon gloriosa consistit : ^k quam ipse se dilexisse testatur : et ex quo tibi non ^l recessuram ultra mi-

^e Frustratur. Forte, frustra datur sedes.

^d Virgo. Eadem in missa Assumptionis.

^e Et post somnum. Tolle illud et, quod abundat.

^f Plebs. Lege prex : vox est antiquata, idem a qua precatio significans.

^g Compotes. Forte, angelorum consortio.

^h Domine. Eadem in missa Assumptionis.

ⁱ Radicibus. Forte, vestra sint merita accepta coram Christo, et radicibus abolita piacula.

^j Beata. Ex orationali Gothicis (Pag. 15, or. 2).

^k Quam ipse. Lege quem Deus ipse.

^l Recessuram. Lege : Ex quo tibi non recessuram ultra misericordiam pollicetur, etc.

mercediam pollicetur : da nobis meritis tuis : ut amore divino flagrantibus in futuro iudicio inveniamur indenunes. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias

IN SANCTE * LEOCADIE VIRGINIS
ET MARTYRIS.

Ad Missam. ^b *Officium.*

In omni opere suo dedit confessionem sanctam : alleluja. *P.* Verbum glorie : et in corde suo : hymnum dixit : alleluja. *ñ*. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua. *o P.* Verbum. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Verbum

Oratio. Deus qui scelera nostra flagrantis aperta denudas : qui incerta dubiis : et occulta cognitis : consulta pietate traducis : ut nox etate prodita : adspargas nos rore misericordie : et velut nivem dealbes : da vie correptionem : averte quesumus faciem tuam a peccatis nostris : et omnes iniquitates nostras delens : innova viscera nostra Spiritus tui Sancti infusione. Quo tali habitatore gaudentes aperiamus jugiter labia nostra ad annunciantiam laudem tuam. *ñ*. Amen. Per misericordiam. **416** Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Hieremie Prophete (o Cap. XXXI).

ñ. Deo gratias.

* *Leocadia.* Sancta Leocadia, nobilis virgo Toletana, in persecutione Diocletiani, Christi fidem coram saviente præsidente fortiter confessa, pœnis affecta, et ferro onusta in carcere, et in vinculis obiit. Ejus memoria videtur Decembris missa et officio proprio in Missali, Breviario et Orationali Gotho Hispano collitur, quo die memoriam ejus retinent Martyrologia Romanum Parvum, Adonis, Usuardi, Fuldense, Antissiodorensis Ecclesie metropolitanæ, Romanum Baronii, et alia quedam. Acta sincera sanctæ Leocadiæ hactenus nulla prodire; quare iis standum est, quæ de ea in hymno Breviarii et in orationibus Missalis et Orationalis Gothici leguntur. Circa diem et annum obitus sanctæ Leocadiæ, scrupulum movet quod animam ad Deum misisse legatur postquam de passione et morte sanctæ Eulaliæ audivit. Binæ autem sunt Eulaliæ; si sermo sit de Eulalia Emeritensi, ea colitur die 10 Decembris; si de Eulalia Barcinonensi, ea 12 Februarii, utraque die sua quæ passæ est. At martyria harum virginum nunquam distant a die nona Decembris, ut credatur Leocadiam tam diu latere potuisse. Haud incredibile puto, sanctam Leocadiam obfuisse in vinculis, anno ære Christianæ 304, mense Martio exeunte, aut saltem ineunte Aprilis, postquam de martyrio et tormentis Eulaliæ Barcinonensis certior facta est. Sed quia ejus solennitas celebrari non potuit suo die, ob jejuniū quadragesimale, in mensem Decembrem deferri placuit. Consuetudo celebrandi festum sanctæ Leocadiæ die nona Decembris vetusta est, ut ex Orationali Gothico (*pag. 14*) discimus, ibi enim titulus legitur, prima manu exaratus : *Quinto Id. Decembris, quando et sanctæ Leocadiæ festum incurrit.* Sancta Leocadia a Patribus concilii Toletani vi simpliciter virgo appellatur, a Patribus concilii To-

letani *v confessor*, et a Patribus concilii iv Toletani *beatissima et sancta confessor*; hæc enim concilia in basilica sanctæ Leocadiæ celebrata fuerunt. *Martyr* etiam dicitur sancta Leocadia, nec immerito. Nam ii etiam qui post fidei confessionem in carcere diem suum obibant, *martyres* passim nominantur. Sic in passione sanctarum Perpetuæ et Felicitatis (*N. 11*) apud D. Th. Ruinart (*Act. martyr. sincer., pag. 92*) Saturnino et Artaxio martyribus, qui vivi arserunt, additur Quintus, *qui et ipse martyr in carcere exierat*; et in passione sanctorum Montani, Lucii, etc. (*N. 2, ibid., pag. 253*), cum aliis recensetur et *Dionitianus catechumenus, qui baptizatus in carcere, statim spiritum reddit, ab aquæ baptismo ad martyrii coronam festinans.* Confer etiam sanctum Cyprianum (*Epist. 9, Ed. Pamel.*). De sancta Leocadia plura apud Tamaum de Salazar (*Martyr. Hisp. t. VI, p. 389*), si vacat, legas. Ejus reliquias Oviatum primum, post irruptionem Maurorum, inde Suessionas in Galliam, ac tandem ad cellam sancti Gestini in Hanoniâ delatas esse dicit, et Molanus, de sanctis Belgii, an. 1616, Duaci, recognovit et edidit, ad diem 9 Decembris corpus sanctæ Leocadiæ apud Gestinianos servari asserit, quos a Carolo V, a Philippo II et a Ferdinando de Toledo, Alibi duce, frustra sollicitatos fuisse subdit, ut corpus sacrum Toletanis redderent.

Psallendo. Confitebor tibi Domine in vasis psallentium : veritatem tuam psallam tibi in cithara Deus sancte Israel. *ñ*. Sed et lingua mea annuntiabit justiciam tuam : tota die laudem tuam. *P.* Psallam tibi.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos (o Cap. X).

ñ. Deo gratias.

Charissimi. Hoc est verbum fidei : quod predicamus : quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum : et in corde tuo credideris : quod Deus illum suscitavit a mortuis : salvus eris. Corde enim creditur ad justiciam : ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim Scriptura : omnis qui crediderit in eo : non confundetur. Non enim est distinctio Judei et Greci. **C** Nam idem Dominus omnium : dives in omnibus :

tani *v confessor*, et a Patribus concilii iv Toletani *beatissima et sancta confessor*; hæc enim concilia in basilica sanctæ Leocadiæ celebrata fuerunt. *Martyr* etiam dicitur sancta Leocadia, nec immerito. Nam ii etiam qui post fidei confessionem in carcere diem suum obibant, *martyres* passim nominantur. Sic in passione sanctarum Perpetuæ et Felicitatis (*N. 11*) apud D. Th. Ruinart (*Act. martyr. sincer., pag. 92*) Saturnino et Artaxio martyribus, qui vivi arserunt, additur Quintus, *qui et ipse martyr in carcere exierat*; et in passione sanctorum Montani, Lucii, etc. (*N. 2, ibid., pag. 253*), cum aliis recensetur et *Dionitianus catechumenus, qui baptizatus in carcere, statim spiritum reddit, ab aquæ baptismo ad martyrii coronam festinans.* Confer etiam sanctum Cyprianum (*Epist. 9, Ed. Pamel.*). De sancta Leocadia plura apud Tamaum de Salazar (*Martyr. Hisp. t. VI, p. 389*), si vacat, legas. Ejus reliquias Oviatum primum, post irruptionem Maurorum, inde Suessionas in Galliam, ac tandem ad cellam sancti Gestini in Hanoniâ delatas esse dicit, et Molanus, de sanctis Belgii, an. 1616, Duaci, recognovit et edidit, ad diem 9 Decembris corpus sanctæ Leocadiæ apud Gestinianos servari asserit, quos a Carolo V, a Philippo II et a Ferdinando de Toledo, Alibi duce, frustra sollicitatos fuisse subdit, ut corpus sacrum Toletanis redderent.

^b *Officium.* Cap. XLVII, 9. Vulgata legit : *Dedit confessionem sancto et excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum.*

^c *ñ*. Ps. IX, 2.

^d *Da viæ. Lege da vitæ.*

^e *Cap. XXXI. Vers. 2-8.*

^f *Psallendo. Ps. LXX, 22. ñ. Ps. XXXIV, 28.*

^g *Cap. X. Vers. 8-14.*

qui invocant illum. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini : salvus erit. *ñ*. Amen.

Evangelium. Cum esset in Bethania in domo Symonis leprosi. *Quere in communi unius Virginis. fo. 456.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

a Lauda. Alleluja. *ÿ*. Deus meus es tu et confitebor tibi. Deus meus es tu et exaltabo te. *P.* Alleluj.

b Sacrificium. Munera accepta erunt super altare tuum : et domus orationis mee honorabitur : alleluja. *ÿ*. Letetur anima mea in domino : induit enim me veste salutari : et tunica jucunditatis tanquam sponso imposuit mihi mitram : et ut sponsam decoravit me ornamento : sicut terra que producit flores suos : et sicut paradus germina sua. *P.* Et domus.

Missæ. Deus : qui se invicem diligentibus : neque malum pro malo reddentibus : sed pro suis inimicis orantibus : et amandus *c* adproprias et videndus : precamur ut hodierni sacrificii elementer intendas libamina : quibus rite mundati : secularium temptationum valeamus vitare discrimina. Talem glorie coronam misericorditer accepturi : qualem in professione famule tue Leocadie fideliter prestisti : postulamus igitur omnipotens Deus : ut orationem ejus pro nobis exaudias : et leticiam generalem tuis famulis in hac quesumus celebritate concedas. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Predicetur Domine credentibus populis : beate Confessoris tue Leocadie fidelis patientia : cujus prius est persequentibus inimicis predicata justitia. Gloriamur omnes fideliter triumphare ejus natalicium celebrantes : ut similiter efficiamur inter tribulationum temporalium tentamenta gaudentes. Auge singulis plenissimam fidem : dona constantiam : trilue charitatem. Atque ita quod corde credimus : ore confiteamur : ut cum tua confessor Leocadia coronam justicie fiducialiter expectemus. *ñ*. Amen. *d* Concedente divinitate tua Deus noster : qui es vita vivorum : et corona Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Hilares Domine celebramus festa solennia confessoris tue Leocadie : cujus fiducialis oratio superbum conterruit inimicum. Ob hoc namque in sede letatur eterna : et gaudet felix in patria gloriosa. Ipsius meritis concede fiducialiter quesumus Domine nobis eternam celestis patrie sedem : et hanc de nostris manibus suscipe placatus oblationem. Ut facta patrum : fratrum : chororumque nostrum commemoratione : eos in eterna dignis beatitudine collocare. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Omnipotens et immense Deus : qui Leocadie Virginis tue placatus confessione : ad te animam ejus accersiri jussisti : *e* in pace tu nos et

a Lauda. Ps. cxix, 28.

b Sacrificium. Ex Isaiæ lvi, 7. *ÿ*. Isaiæ lxi, 10.

c Ad proprias. Forte, appropinquas.

d Concedente. Formula quæ præmittitur recitationi

A pia peccatorum **417** confessione salva : et fraterne dilectionis unanimitate justifica. Quo per hanc Virginem et confessionis dono : a vitiis emundemur : et pacis unitate tue visionis solacio potiamur. *ñ*. Amen.

Intatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater tibi in honorem confessoris tue Leocadie gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : cujus nec fides necessitate sexus variatur : nec virtus teneritudine muliebrum artuum enervata dissolvitur. Invenit enim Ecclesie Catholice caput : ita suis membris subrogavit virtutis augmentum : ut non solum viros sui nominis testes : in certamine victores per patientiam rederet : verum etiam feminis triumphalem coronam per tolerantiam condonaret. Implacabilis quippe carnificis furor exquisita supplicia membris muliebribus admovebat : sed virilis in feminis vigus inlata cruciamenta temnebat. Nec enim debuit fremitum viri formidare totoris : que intimo palacio mentis presenti fruebatur presidio Salvatoris : et quoniam invicti Regis auxilio utebatur in corde : cruciatus fortiter vincebat in corpore. Sed in his omnibus Christus Dominus unigenitus tuus continuis laudibus est glorificandus : qui est ubique laudabilis : ubique mirabilis : qui et Mariam matrem inlibatam ab omni corruptione servavit : et Leocadium famulam sui nominis fide issimam testem in oratione suscepit. Et sicut Mariam fecit Virginem permanere post partum : ita Leocadium victricem fecit esse post transitum. Quem conlaudant omnes Angeli et Archangeli : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quem conlaudat omnis conventus Martyrum : et ad tollunt humilium preconia confessorum. Qui Virginem suam Leocadium carcerali vinculo trusam : atque in oratione constitutam : in confessione sui nominis spiritum emittentem suscepit ad se : in gloriam sempiternam : Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Precibus confessoris tue Leocadie : omnipotens Deus : hoc tibi oblatum a nobis sacrificium suscipe : et tue benedictionis perlustra sanctificatione. Ut dum ex his sumpserimus : quicquid in confessione poposcerit lingua : prelargiri dignetur tua miseratio consueta. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Accipe Deus nostrorum confessionem labiorum : omniumque ligamenta solve facinorum. Quo hujus Virginis tue Leocadie prece : et vitiis careamus : et muneribus ampliorem : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

diptychorum.

e In pace. Hoc est non tantum in pace, et communionem Ecclesie, sed etiam sine ulteriori tormentorum vexatione, aut morte sanguinolenta.

Die 1 Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus A
sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : qui in confes-
sione sui nominis spiritum suscepit Leocadie : ve-
stram accipiat fidem remuneraturus devotionem.
R̄. Amen. Quique confessoris hujus festum in can-
ticis confessionum attollitis : donis a Deo remunerari
sempiternis. R̄. Amen. Ut illic remunerata
perveniat devotio vestra : quo beatisime Leocadie
confessio perducta est muneranda. R̄. Amen. Per
misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus :
et vivit : et omnia regit in seculo seculorum.
R̄. Amen. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et
cum.

Hic dicat Chorus. Gustate.

Post communio. Oratio. Domine Deus omnipotens : B
qui es vita et salus fidelium : quem venturum judi-
cem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui
hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute vel
pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem
Sanctæ Virginis Leocadie tibi obtulimus : miseri-
cordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui
jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono
tui muneris consequi mereamur premium semp-
ternum. R̄. Amen. Per misericordiam tuam Deus nos-
ter : qui es benedictus : et vivis et omnia regis in
secula seculorum. R̄. Amen. Dominus sit semper
vobiscum. R̄. Et cum. Solemnia completa sunt in
nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum
sit acceptum cum pace. R̄. Deo gratias.

418 IN SANCTE * EUGENIE VIRGINIS ET MARTYRIS.

Ad Missam. Officium.

Loquebar de testimonis. *Quere in Sancta Cecilia.*
fo. 410.

^a *Eugenie.* Sanctam Eugeniā Gotho - Hispani
missa et officio proprio die 12 Decembris colunt.
De eadem in Orationali Gothico (Pag. 42) habentur
Oratio et benedictio : *VI Kal. Jan., incipit oratio
vel benedictio de festivitate sanctæ Eugeniæ dicenda
tam ad vesperum quam ad matutinum* ; ubi illud *VI
Kal. Jan.* secundis curis appositum quidem est,
recte tamen juxta dispositionem festivitatum quæ in
eo Orationali exstat. Apud Gallos nomen sanctæ Euge-
niæ celebre fuisse tum ex Alcimo Avito (*Poem.
lib. vi de consol., laud. castitatis*), tum ex canone
missæ Sacramentarii Bobiani, in quo Sanctæ Euge-
niæ nomen recitatur, aperte constat, etsi in libris D
eorum liturgicis nulla ejus missa habeatur. Prope
urbem Romam, via Latina, stabat olim celebris ba-
silica sanctæ Eugeniæ, in qua reliquiæ ejus depo-
sitæ erant ; de hac basilica meminit Willihelmus Mal-
mesburiensis (*Lib. iv de gest. reg. Angl.*) agens de
locis sanctis via Latina situs. Haud procul a cœmete-
rio sancti Tertullini est, inquit, *ecclesia beatæ Euge-
niæ, in qua jacet, et Claudia mater ejus.* De eadem
ecclesia mentionem facit anonymus apud Johannem
Georgium ab Echard (*De reb. Franciæ Orient. tom. 1,
part. II*). Juxta viam Latinam, inquit, est *ecclesia
sanctæ Eugeniæ ubi ip.s.a cum matre sua in uno tumulo
jacet* ; et ante hos anonymus Mabillonianus (*Ana-
lect. tom. IV, pag. 513*) ; at hic juxta viam Appiam
eam collocat. Nam intra decimum lapidem viæ
Appia et Latina tam prope invicem ducuntur, ut
ædificia quæ ab aggeribus viarum paulo remotiora
erant alterutri viæ tribui poterant. Græci Menolo-

*Omnia alia unius Virginis preter Missam cum sub-
sequentibus. fol. 456.*

Missæ. ^b Sicque desiderio compuncta psallentium
festinavit mutare viam : ut sequeretur viam qua
perveniret ad vitam. Viam utique seculi relinquendo :
perducta est ad viam : que virginis processit ex
utero. Vnde quia eadem virgo sic deinceps assecuta
est Christum : ut nusquam repedaret ad seculum :
sed magis fuso sanguinis sui cruore dignum pro
Christo Domino dignoscitur suscepisse martyrium.
Oportet nos in tanti diei veneranda festivitate : sin-
gulari placationis hostia Christum Dominum exorare.
Ut qui eam fecit triumphare de mundo : ejus pre-
cibus nos efficiat heredes in celo.

R̄. Amen.

Alia. Domine Jesu Christe pro cujus amore bea-
tissima Eugenia : et affectum parentum : et copias
oblita est facultatum. Cum relictis domo parentibus
fratribus atque familiis : aufugiens : crinibus deton-
sis te sequendo adjungitur Christianis : tuis susci-
piens sua colla subjugare preceptis : tu Ecclesie tuo
precibus adesto mitis atque placabilis : ut ad in-ter
hujus martyris tue relinquamus seculum : contem-
nans vanarum inlecebras voluptatum : affectus pa-
rentum : atque curas rerum periturarum. Ut ad te
diligendum : te sequendum : teque fruendum nullis
obsculis impediti : ita libentissime presentis seculi
evincamus mala : sicut hec virgo fallentis Melancie
valuit separare commenta. R̄. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine offerentium vota : C
et peccaminum sana discrimina. Ac presta nobis : ut
sicut nomen sexusque Eugenie Virginis cognitionem
tui perspicui Eleni non latuit Sacerdotis : ita no-
mina nostra ex occultis judiciis tuis : eternis jam
adnotentur in paginis. Quo in hujus Virginis ac

gio Basilii die 24 Decembris sanctam Eugeniā in-
scripsere, Latini die sequenti 25 de ea agunt in
Martyrologiis Hieronymianis, Romano Parvo, Bedæ,
Adonis, Uuardi, aliisque recentioribus. Sub Gal-
leno passam tradunt. Acta sanctæ Eugeniæ leguntur
apud Lippomanum (*Tom. V*), Surium (*Tom. VI*), et
Græco opere Gentiani Hervei translata, et apud
Rosweyllum (*De Vitis Patrum, pag. 340*), incerto
auctore, exarata. Eædem tamen, tam in Græcis
quam in Latinis exemplaribus, res gestæ leguntur, et
eodem ordine dispositæ, ut ab eodem auctore olim
compositæ manifesto appareant. Sunt quidem anti-
qua, et in Occidente ante finem sæculi iv recepta, ut
ex Alcimo Avito Viennensi episcopo colligere licet ; is
enim (*Lib. vi Poem. de consol., laud. castitatis, ad
Fuscina sororem*) pleraque ex hisce Actis sanctæ
Eugeniæ refert. Eadem Acta Missale et Breviarium
Mozarabum, et orationale Gothicum, in orationibus
et missa sequuntur. Fatendum tamen est, ea prorsus
fictitia esse, et, quot sane dolendum, de martyrio
sanctæ Eugeniæ nihil certi, præter ejus nomen et
cultum, minime dubium, superesse. Vide Papebro-
chium (*In respons. ad extr. error., part. II, §...
art. 16, n. 91*), Tillenontium (*Tom. IV, pag. 535*),
Bollandianos (*Tom. III Septemb., pag. 762*).

^b Sicque. Hæc oratio principio caret. A. Audit ad id
quod in Actis sanctæ Eugeniæ scribitur, eam, cum
forte ad prædia paterna pergeret, audivisse Christia-
nos canentes illud Davidicum : *Dii gentium demo-
nia, etc.*

Martyris tui solennitate : et vivis solacia : et A
quiescentibus prestetur requies sempiterna.

R̄. Amen.

Ad pacem. Oratio. Vox testimoniorum tuorum Domine : que Eugeniã Virginem ad tuum provexit amorem : cum Christianorum cantu dignosceret : omnes Deor̄ gentium demonia esse : te autem solum Dominum celos fecisse : inlectat corda nostra ad penitentiam : et corpora in divina servitute constringat. Pellat quoque a nobis simultatum scandala : et alterne societatis enutriat incrementa. Quo ammonitionem legis tue celesti ab invicem potiamur dulcedine : per quam hec virgo compuncta Sancte Trinitatis promeruit cognoscere unitatem.

R̄. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias B
agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui ita Martyrem tuam Eugeniã amore castitatis armasti : ut sericas vestes et paternas infulas crederet esse timendas. O sanctus Christi amor accensus : per quem et secularis pompe ornatus et parentum extilit exclusus affectus. Elegit quoque gloriosa virgo abjectam in seculo gerere vitam : illo Davidico carmine docta : Elegi abjectus esse in domo Domini : magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Quam cum ille antiquissimus serpens viriliter pro corone premio cerneret : agonizantem solitam : suam per Melanciam ad instar Eve : voluit erga eam exercere maliciã. Perfecta quidem deceptrix invenitur ad suadendam Evam : sed novissimus noster Adam victor in Virginis mente perfectior invenitur. Ducitur quoque ad supplicium cum suis venerabilis Virgo comitibus : cujus certamen Christus letus expectaret sponsus. Introducuntur falsi accusatores : sicut in Stephani Martyris necem. Claruit concinnata falsitas : quia immaculata inventa est sancta virginitas. Ingens facta est parentum leticia : quia de triumpho Virginis exultat celestis militia. Glorioso enim Virgini ad hoc concessa sunt temporum spacia : ut ipsa multos secum provocaret ad celestia regna : quorum pariter castissimas tibi Domine animas in sacrificia consecrarentur munda. Quem in unitate Trinitatis adorant Angeli : benedicunt Archangeli : et universe metuunt potestates : consona voce incessabiliter clamantes atque dicentes. R̄. Sanctus. Sanctus. Sanctus. D

419 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui est custos virginitatis : et virginalis decus immensi pudoris. Qui et in matre Maria virginitatem servavit : et in Martyre Eugeniã integritatem virgineam contulit.

* *Columbæ.* Columba virgo, Senonis sub Aureliano imperatore martyrii palmam adeptã, in Missali et Breviario Mozarabum missa et officio proprio, et in Orationali Gothico pluribus orationibus, colitur pridie Kalendas Januarii ; quo die eam enuntiant Martyrologia Hieronymiana, Bedæ, Romanum Parvum, Adonis, Rahani, Usuardi, Wandelberti, et Romanum Baronii. Orationali Gothico (Pag. 43) titulus inscribitur : *II Kal. Jan.*, incipiunt orationes in diem sanctæ Columbæ. Notat cl. P. Joseph Blanchinius

Cum et illam Virginem : ipsa sui nativitate adsignat : et istam per deceptricis accusantis Melancie verba : Virginem inmanifestat. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Domine Jesu Christe fili Dei vivi : qui tantam gratiam in Virgine tua Eugeniã contulisti : ut sicut evidentia ejus gesta declarant : quemcumque in dolore positum visitasset : et languoris ab eo pestis recederet : et optatam ad eum sanitatem revocaret. Tuum hoc sacrificium tibi appositum : ita tue visitationis benedictione sanctifica : ut ex eo sumentibus : et criminum prestetur indulgentia : et perpetue salutis prelargiatur medela. R̄. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Videte : videte dilectissimi fratres mirabilia operum Dei : qualiter Eugeniã Virgo pro nomine Jesu martyrium sustinendo : nec undis subjicitur : neque ardoribus concrematur. Hec sana fides agebat : pro qua Dominus noster predixit : quod in ea se rogantibus nihil difficile sit. Unde hac fide : que per dilectionem operatur : rogemus pii Patris clementiam : ut nostras recipiat lacrimas : diluat culpas : imperciat gratiam : et arceat queque nobis videntur esse adversa. Si enim rogaverimus eum fiducialiter : spes nobis est : quod exaudiat vocem nostri clamoris : cum ad eum ea que Domino Jesu Christo edocente didicimus : proclamaverimus e terris. Pater noster.

Benedictio. Deus summus atque eternus : in cujus servitium Eugeniã virili habitu detonsis crinibus se obtulit servitutam : faciat vos defectis atque necis curis seculi : apprehendere vitam immaculatam. R̄. Amen. Quique ejus virginitatem Melanciam fallentem manifestam efficit cuneis populorum : ostendat in vobis divitias misericordiarum suarum. R̄. Amen. Atque cum illa post transitum mereamini partem habere : que pro Christo Domino suo meruit laureari cruore. R̄. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus : et vivit : et omnia regit in secula seculorum. R̄. Amen. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate

Post Communio. Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. R̄. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. R̄. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. R̄. Deo gratias.

In Sancte * Columbe Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Excepta Missa. fol. 456.

illud *II Kal. Jan.* secundis curis additum esse ; tamen constat Gotho-Hispanos olim sanctam Columbã coluisse die secunda Januarii, nam hac die enuntiat in fragmento Piniano Calendarii Gotho-Hispani *III Non. Januarii, sanct. Columbæ virg., Senonas.* Hujus sanctæ virginis cultus vetustus est, et late diffusus : exstant quædam ejus Acta, sed in quibus sinceritatis notæ desiderantur, inquit Sollelius. Credibile est, martyrium fecisse anno æræ Christianæ 273, aut incunte anno 274, cum Aurelianus

Omnis unitas Ecclesie sancte que significata est in A columba de qua dictum est. Una est columba mea : perfecta mea. Una est matris sue : manibus plaude : jubilo cane : exulta in omni corde. Quoniam pulsantis dilecti vocem mox ut hec Columba Virgo et Martyr B dicentem sibi audire promeruit. Aperi mihi soror mea : amica mea : columba mea : illico surrexit aperire dilecto. Inquiens : pulcher es dilecte mi et decorus : lectus noster floridus ac jocundus. Cujus in accubita dum dilectus consisteret : nardus virginis dedit odorem. Cum interrogata imperiali ex voce : quem coleret : Christum se testata est credidisse : cum jam vulnerata fuerat charitate. In hujus ergo Virginis festum dilectissimi fratres : et vota pandamus cum gaudiis : et crimina cum lamentis. Ut hec Virgo suis sanctam semper precibus tueatur Ecclesiam : que Jesu Christo Domino effecta est ex virginitate sponsa. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus Pater omnipotens : a super baptizatum unigenitum tuum in aquis Jordanis Spiritum Sanctum in columbe specie ostendisti : atque per ipsius Sancti Spiritus donum cor Martyris ac Virginis tue Columbe tanto ardore tue dulcedinis inflammasti : ut usque ad consummationem meruerit pervenire martyrii. Effice nos quesumus columbarum simplicitate puros : malicia parvulos : et prudentia serpentium circumspectos. Quo sicut hec Virgo : et simplicitate candida : et virginitate munda : 420 ac prudentia circumspecta : columba sine macula merito fuit : sic nos ejus intercessione purificati : ac ejusdem Martyris palma accincti mereamur ad te pervenire : qui es redemptor eternus. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Auditis nominibus offerentium : pietatis Dominum deprecemur : ut per interventum beatissime Martyris et Virginis sue Columbe : nobis dignetur b ornatus assistere : adesse quesitus : aperire c pulsatus. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Impetret quesumus Domine fidelibus tuis auxilium : oratio juste Martyris et Virginis tue Columbe : ut in cujus hodie celebritate devoti sunt : in ejus fiant pace participes. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : ergum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimam Martyrem et Virginem suam Columbam diversis certaminibus dimicantem : celestibus muneribus cumulavit. Ar-

in Gallia, ob bellum contra Tetricum susceptum, cum exercitu versaretur. Ex hymno Breviarii Mozarabum, et orationibus Missalis, atque Orationalis Gotho-Hispani, habemus, sanctam Columbam, in lupanar datam, intactam evasisse, tormenta deinde et ignem lampadarum superasse, ac demum, in amphitheatro gladio cæsam, ad coronam gloriæ, ad quam clara voce e cælo delapsa fuerat vocata, evolasse.

a *Super.* Lege qui super, etc.

b *Ornatus.* Lege oratus.

c *Pulsatus.* Forte, pulsantibus.

d *Et...* gloriatur. Lege ut... gloriatur.

e *Emissa.* De hac voce cælitus emissa mentionem

guttur quidem multis tormentis : et corona ipsius diversis margaritis ornatur in celum. Prestat enim divinus amor audaciam : qua ipsa victrix existit in pugna. In confessorum Dei sententia mutatur : d et devicto seculo cum Patre : et Filio : et Spiritui Sancto in perpetuum gloriatur. Cui merito omnès Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui certatricem pro nomine suo Columbam : inter suprema supplicia : e emissa de celis voce ad se vocat : veni quippe ait columba : aperti sunt tibi celi. Ecce vox sit ad Virginem similis : que super baptizatum Dominum extiterat singularis. Singularis plane vox illa : que illum dilectum Dei filium nunciabat : communis vel similis : que ex ipso celi climate processerat : que preciosam mortem Virginis populis commendabat. Hinc igitur quia nostris non debentur meritis talia : te Deus quesumus ut vox : quam audivimus ab initio : in nobis permaneat. Ut dum apparueris : habeamus fiduciam : et non confundamur in ea : cum manifestata cunctis fuerit gloria tua Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Excellentissimam tue majestatis imploramus potentiam sancte Deus : qui Virginem tuam Columbam et f in amphitheatro bestia obsequente glorificas : et post in consummatione passionis emissa de celis voce confirmas. Ut has tibi jubeas propicius oblatas hostias intueri : atque celestis benedictionis sanctifices largitate. Ac prestes : ut omnes pro quibus hec offertur oblatio : et lucrum tui sanguinis simus ; et pretium nostre redemptionis : plenissima devotione sumamus. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus pater omnipotens : qui in expiatione parturientium : duos tibi offerri pullos precipis columbarum : tu precibus Columbe Martyris tue : ab omni nos lava sorde pollutionum. Ut hujus Virginis suffragio : ad te culparum possimus veniam promereri : cum nunc orationem coram te deprompserimus filii tui : proclamantes atque ita dicentes. Pater noster.

Benedictio. Unigenitus Dei filius : qui Virginem Columbam inlesam servavit a flammis : ab omnium vitiorum vos immunes reddat inlecebris. *ñ*. Amen. Precibus quoque hujus Columbe Virginis, et columbarum innocentiam retentis : et zelo Sancti Spiritus

faciunt hymnus Breviarii et benedictio in Orationali Gothico (Pag. 44).

† In amphitheatro. In hymno Breviarii legitur :

Sic liberata ab ignibus
Locis retracta scevictis
Mucrone stricto plectitur.

quæ videntur potius theatrum quam Amphitheatrum indicare ; at cum sic distincte Amphitheatrum dicatur, et addatur quod in hymno omiserunt, illud miraculum bestie mansuefactæ, dicendum est, sanctam Columbam in Amphitheatro spoliario jugulatam fuisse ; adde, ludos scenicos aliquando etiam in Amphitheatris exhibitos esse.

ardeatis. *ñ*. Amen. Quo intra sinum unius Columbe: A et sine offensione permaneatis in seculum: et cum fructu bonorum operum perveniatis ad Christum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri: qui est benedictus: et vivit: et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine: pariterque sanctificati: Deo Patri omnipotenti gratias referamus: ut vos in eadem refectioe et sanctificatione habeatis hic: et in futuro seculo gloriam percipiat. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

^a INCIPIT COMMUNE.

421 IN PRIMIS OFFICIUM ^b UNICUS MARTYRIS.

Ad Missam. c Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum:

^a *Incipit.* Solemnitates sacras, in honorem martyrum, prisca consuetudine, a fidelibus celebratas fuisse monumenta ecclesiastica passim ostendunt. Sanctus Gregorius, ob patrata miracula, Thaumaturgus appellatus, reddita pace Ecclesie, quam persecutio hieci turbaverat, ad incrementum pietatis erga Deum, apud omnes ubique populos dies festos instituebat, nomine eorum qui pro fide fortiter dimicaverant; cumque alii in hunc, alii in alium locum, corpora martyrum transtulissent, quotannis, in eorum martyrum honorem congregati, cum lætita festa agebant, ut in Vita Thaumaturgi (*Oper. Gr.-Lat. tom. II, pag. 1006*) scribit sanctus Gregorius Nyssenus. Attamen sanctus Gregorius Thaumaturgus festa Martyrum primus instituisse credendus non est; nam Acta sancti Pionii (*Ruinart., Act. Mart., pag. 123*), qui Deo et Grato coss. passus est, tradunt, eum a persecutoribus captum esse, cum aliis quibusdam fidelibus, qui ad natalem sancti Polycarpi genuinum celebrandum convererant; sed, ante hæc tempora, ex epistola Ecclesie Smyrnenensis de martyrio sancti Polycarpi (*Ruinart., Act. mart., pag. 34*) festa sanctorum jam usu recepta fuisse patet: Nos, inquit, collegimus ut aurum gemmamque pretiosam, et sepulture ossa commendavimus; conventus itaque alacriter factus, ut præcepit Dominus, ad diem natalem martyrii. Paulo aliter apud Eusebium (*Hist. eccl. lib. iv, cap. 15*) ex eadem epistola legitur: Nos demum ossa illius, Polycarpi, gemmis pretiosissimis chariora, et quovis auro puriora, colligentes, ubi decebat condidimus; quo etiam in loco, nobis, si fieri poterit convenientibus, concedet Deus, natalem ejus martyrii cum hilaritate et gaudio celebrare. Hac etiam antiquior est epistola quam de passione sancti Ignatii scribunt oculati testes, et in itinere, Romam usque, martyris comites (*Ruinart., Act. mart., p. 14*), ubi de festo, in ejus memoriam agendo, hæc leguntur: Facta autem sunt hæc die ante xiii Kalendas Januarias... horum ipsimet inspectores effecti... manifestavimus vobis diem et tempus, ut, secundum tempus martyrii congregati, communicemus athletæ et viridi Christi martyri. Quare audiendi non sunt heterodoxi quidam critici, qui festa in sanctorum honorem, aut ignotæ incertæque originis esse, aut circa annum 179 incerte esse contendunt (*Bingham., orig. eccles. tom. IX, l. b. xx, cap. 7, sect. 1, Edit. Lat.*): nam sanctus Ignatius anno 107 bestii traditus est, et epistola Smyrnenensis, et passio sancti Ignatii, de festorum martyrum celebratione tanquam de disciplina jam usu in Ecclesia recepta loquuntur; quæ proinde ad a, ostolos referri debet. Sane Polycarpus et Ignatius ii non erant qui in Ecclesia sibi commissas aios mores inducerent quam quos ab apostolis traditos accepissent. Jam vero diebus martyrum festivis fideles convenire solebant, sacra mysteria celebrabantur, et Eucharistia inter præsentem distribuabatur. Tumuli

alleluja: et dabis eum in benedictione: in seculum seculi: alleluja: alleluja. *ÿ*. Vitam petiit ^d ad te: tribuisti ei longitudinem dierum ^e in eternum. P. In seculum seculi: alleluja. *ÿ*. Gloria et honor Patri:

^b Martyrum altaria erant in quibus sacrificium Deo offerebatur. Pro natalitiis annua die facimus, inquit Tertullianus (*De Coron., cap. 5*). Et sanctus Cyprianus (*Epist. 34*) de Celerina et Laurentio martyribus ait: Sacrificia pro eis, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversarias commemoratione celebramus. Et scribens ad clerum Carthaginensem (*Epist. 38*) mandat: Dies eorum quibus excedunt notate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus; et infra, laudat Tertullum, quod scribat et significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem transiunt; additque: Celebrantur hic a nobis oblationes, et sacrificia ob commemorationes eorum; quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus. Sacrificia autem illa, quæ ob solemnem sanctorum commemorationem offerebantur, missæ sanctorum dictæ sunt. Circa quas alia in Occidente, alia in Græcia et Oriente disciplina observabatur. Ecclesiarum enim Occidentis mos erat orationibus, præfationibus, illationibusque missarum, quæ festivis sanctorum diebus recitabantur, peculiaria gesta ejus martyris inserere, cujus dies sollemnis agebatur, quemadmodum ex Missalibus libris aperte patet, maxime ex iis quibus in Hispania et Gallia utebantur. Hinc omnes missæ sanctorum ab initio propriæ erant. Erant autem pauca, cum ab Ecclesiis singulis suorum tantummodo martyrum festa annua colerentur, et in quibusdam Ecclesiis non omnium suorum, cum nimis multi essent, sed præcipuorum tantum solemnitates celebrarentur. Deinde celebratæ sunt festivit. tes martyrum quorundam eximiorum primum vicinarum, postea etiam longe remotarum Ecclesiarum; quorum cum in dies augetur numerus, nec satis nota forent eorum Acta, necesse fuit missas communes componere, quæ, præter nomen martyris, aut martyrum, quorum colebatur memoria, nihil continebant quod Christi athletæ non conveniret. In sar martyrum, festa confessorum adjecta sunt; atque, ut martirum ita et confessorum missæ ab initio propriæ omnes fuerunt, deinde communes accessere; et hæc quidem Occidentalium Ecclesiarum Latine loquentium disciplina. Orientalium vero et Græcorum alia est ratio; illi enim, quovis sanctorum festo recurrente, liturgiam eodem tenore constanter recitant, additis tantummodo

^b *Unius Martyris.* In Sacramentario sancti Leonis exstat una missa de uno martyre; in Sacramentario Bobiano, in Lectionario Luxoviensi, in Missalibus Gallo-Gothico et Francorum exstat missa de usu martyre.

^c *Officium.* Ps. xx, 7. *ÿ*. *Id.*, 5.

^d *Ad te. Lege a te.*

^e *In æternum.* Vulg., in seculum seculi. Psalt. Mozarab., in æternum et in seculum seculi.

et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : Amen. *P.* In seculum seculi : alleluja : alleluja.

Dicat Presbiter. Per omnia semper secula seculorum. *R.* Amen.

Gloria in excelsis.

In tempore Quadragesime. a Officium.

Famulo tuo prestitisti honorem magnum dicit Dominus : et omnes inimicos ejus humiliavit : et coronam dedit ei. *Y.* Prevenisti eum Domine in benedictione dulcedinis. Posuisti in capite ejus coronam de lapide precioso. *P.* Et omnes inimicos. *Y.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et omnes inimicos.

Oratio. Deus qui sanctam nobis hujus diei solennitatem beatissimi Martyris tui N. passione fecisti : adesto familie tue precibus : ut cujus hodie festa **B** celebramus : ejus meritis intercessione : ad ea que imitare cupimus : applicemur. *R.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis : et omnia regis in secula seculorum : amen. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (b Cap. XIV, XV).

R. Deo gratias.

Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo : et non est stimulatus in tristitia delicti. Felix qui non habuit animo suo tristitiam : et non excidit ab spe sua. Beatus vir qui in sapientia morabitur : et qui in justitia meditabitur : et in sensu suo cogitabit circumspectionem Dei. Qui timet Dominum : faciet bona : et qui continens est justicie : apprehendet illam. Et *c* obviavit illi quasi mater honorificata : et quasi mulier a virginitate suscipiet illam. Cibavit illum pane vite : et intellectus : et aqua sapientie salutaris potavit illum. Et firmabitur in illo : et non flectetur. Et continebit illum apud proximos : et in medio Ecclesie aperuit os ejus. Ac implevit illum

et spiritu sapientie et intellectus : et stola glorie vestiet illum. Jocunditatem et exultationem thesaurizavit super eum : et nomine eterno hereditavit illum. *R.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

a Psallendo. Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. *Y.* Super salutare tuum Domine exultabit vehementer : desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. *P.* Coronam de lapide.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Galathas (c Cap. VI).

R. Deo gratias.

B Fratres. Bonum facientes : non desiciamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus : operemur bonum : ad omnes homines : maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. Quicumque volunt placere in carne : hi cogunt vos circumcidi : tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumcidantur : legem custodiunt : sed volunt vos circumcidi : ut in vestra carne gloriantur. Mihi autem absit gloriari : nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem in hi mundus crucifixus est : et ego mundo. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet : neque preputium : sed nova creatura. Et quicumque hanc regulam prosecuti fuerint : pax super illos : et misericordia super Israel Dei. De cetero nemo mihi molestus sit. Ego autem stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. *R.* Amen.

c Evangelium. Si quis vult post me venire abneget. *Quere in natali sancti Andree. fol. 27.*

tantummodo epistola, Evangelio, aliisve sacris lectionibus de sancto : sic, sive apostoli, sive martyris, sive confessoris festivitas agitur, liturgia puta sancti Chrysostomi, sancti Jacobi, aut sancti Basilii, aliave, pro Ecclesiarum diversa consuetudine, integra recitatur, quin in orationibus ulla fiat mentio sancti cujus celebratur solemnitas, quem tantummodo inter sanctos, cum diptycha recitantur, commemorant, unde apud eos nullæ exstant missæ propriæ, quales in Ecclesia Occidentali celebrantur. Habent tamen et ipsi suas missas proprias et communes ; sed hæc distinctio tota ferme sita est in diversitate lectionum sacrarum, non in varietate orationum quæ in liturgiis recitantur. De antiquitate autem missarum communium in Ecclesia Occidentali non idem omnes sentiunt : alii eas sæculo VII ineunte, alii post divi Gregorii Magni ætatem inventas putant ; ego, cum eas in vetustissimis Sacramentariis, Leoniano, Gelasiano, Gregorianis Menardi, Rocæ et Muratorii, in Kalendaris a Martenio et Durando (*Theo. nov. Anecd., tom. V, pag. 66*), et ab Allario, ad calcem tractatus de hebdomadis et festis Græcorum editis, in Missali et Breviario Mozarabum, in Lectionario Luxoviensi, Sacramentario Bobiano, et Missali Gallo-Gothico inveniam, facile inducor ut etiam officia et missas de communi ante annum sexcentimum æræ Christianæ usu receptas fuisse ; nec me movet quod in Kalendario Frontonis, in Capitularibus Georgii, et in Sacramentario Gregoriano Pamelii

non inveniuntur missæ communes : credibile enim est, eas ab initio separatim habitas fuisse, unde nil mirandum quod in istiusmodi libris non reperiantur.

a Officium. Ps. xx, 6. *Y.* Ibid. 4. Cæterum hoc officium ad missam adjectum est postquam festivitates sanctorum tempore Quadragesimæ celebratæ sunt : quæ disciplina Gotho-Hispanis ignota erat (*Eod. canon., lib. iv, tit. 19, ex concil. in Bracar.*).

D *b Cap. XIV.* Hæc propheta constat e versiculis 1, 2, 22 capituli xiv, et capituli xv, 1-7. In Lectionario Luxoviensi in festo unius martyris propheta legitur ex Isaia, LX, 4-16. In Bobiano nulla est propheta : fo tasse ejus loco legebant fragmentum homiliæ cujusdam.

c Obviavit. Lege *obviabit*. Familiare est Hispanis v consonantem pro b scribere ; hinc infra *cibavit* *pro cibabit* et *potavit* *pro potabit*, aliaque similia occurrunt.

d Psallendo Ps. xx, 4. *Y.* Ibid., 1.

e Cap. VI. Vers. 9, ad finem capituli. In Luxoviensi legitur ex II Tim. II, 3-11, 1-12. In Bobiano ex II Tim. IV, 17, 18. Animadvertite quod in edito legitur *Epistola Pauli ad Corinthios*.

f Evangelium. Illud idem est quod in festo sancti Andree legitur ; de quo vide pag. 54. In Luxoviensi legitur ex Joannis xv, 17-xvi, 1-4. In Bobiano ex Matthæi x, 52, ad finem capituli, aliquot versiculis prætermissis.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. **A** majestas Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum : fontem beatitudinis eterne laudare : quem

scimus nullius servitutis obsequiis imligere. Per quem beatissimus Martyr tuus. N. errores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et idcirco tam magnum tamque magnificentum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit. Quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attendebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. Sanctus.

Et cum.
^a *Lauda.* Alleluia. *ÿ.* Beatus homo quem tu erudisti Domine : et de lege tua docuisti eum. *P.* Alleluia.
^b *Sacrificium.* Fulgebit justus sicut splendor firmamenti. Sicut stelle celi dantes claritatem lucis : ita et justus splendebit : in perpetua eternitate : alleluia. *ÿ.* Fulgebunt : et tanquam scintille in arundinetis discurrent : judicabunt nationes : et dominabuntur populis : et regnabunt cum Domino. *P.* In perpetua.

422 *Missa.* Largitorem eterni muneris Deum fratres charissimi supplices imploremus : ut sacrificium quod offerimus hodie in honorem Martyris sui N. propicius acceptare dignetur : ac sic preces omnium elementer accipiat : ut omnibus peccata dimittat. ^c Et qui prestare dignatus est eidem ^d martyrio suo Deus Pater omnipotens olim victorie palmam : nunc quesumus universis postulata concedat : et eterne vite premia dignanter attribuat.

ÿ. Amen.

Alia Oratio. In honorem beatissimi Martyris tui N. cujus hodie natalem glorie celebramus : his majestati tue omnipotens Deus laudibus servientes : solennia festa concinimus : supplices te deprecantes : ut cujus meritis obsequimur : ejus te propicio ac donante : apud clementiam tuam semper precibus adjuvemur. *ÿ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Pietatem tuam petimus : sempiterna Trinitas Deus : et sancti tui. N. venerantes agorem : supplices imploramus : ut preces omnium elementer accipias : et omnibus peccata dimittas. Atque ita tibi sit offerentium devotio placita : ut defunctis etiam requies prestetur eterna. *ÿ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Reple nos Domine tue pacis et dulcedinis dono : ut qui in hoc die amabiliter Martyris tui. N. veneramur triumphum : martyriali perficiamus affectu. Et qui eidem Sancto tuo impendimus obsequale honorem : ejus precibus per te fructificemus in charitate.

ÿ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare est : te inconfusa Trinitas : et unius essentie indivisa

scimus nullius servitutis obsequiis imligere. Per quem beatissimus Martyr tuus. N. errores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et idcirco tam magnum tamque magnificentum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit. Quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attendebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui hodierno die animam sui testis. N. devicto mundo exivit in celum : ut que fuerat afflictis supplicii : gaudiis frueretur eternis. Et que dominice imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Hujus proinde meritis Deus summe terminum pone delictis : et finem scandalis. Ut qui Martyris tui. N. veneratores existimus : remotis ^e adversitatibus effici mereamur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Hec tibi Domine tua servantes precepta : ^f in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus : et in commemorationem sancti tui. N. suscepta populi tui per has oblationes : te jubente vota deferimus : non nostris meritis : sed obsequio suscepti officii. Rogantes profusissimam tue misericordie pietatem omnipotens Deus : ut eodem spiritu : quo te in carne virginitas incorrupta concepit : has hostias Trinitas indivisa sanctificet. *ÿ.* Amen.

Ad orationem Dominicam.

Cum in ecclesia tua Domine noverimus in memoria eterna esse justum : ^g non pro illius : sed pro nostri commendatione : hoc tibi offerimus holocaustum. Petentes : ut qui ejus animam fecisti in passione victricem : nostrum votum efficias in confessione victorem. Quo eodem suffragante clamorem nostre accipias vocis : quo jubente dicimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ÿ.* Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus : qui Martyri suo N. patiendi contulit votum : patientiam vobis tribuat

^a *Lauda.* Ps. xciii, 12.

^b *Sacrificium.* Ex Daniele xii, 3. *ÿ.* Ex Sapientia, iii, 7.

^c *Et.* Lege ut.

^d *Martyrio.* Lege *Martyri.*

^e *Adversitatibus.* Adde ejus glorie participes effici mereamur.

^f *In altare tuum.* De hac oratione vide quæ notavi pag. 316.

^g *Non pro illius.* Ad altare nominantur quidem martyres : Magnus enim honor est nominari Domino pro ænte, dum mors illi perficitur, metuendum sacrificium, ineffabilia mysteria. Et infra : *Quandiu prostant mysteria, omnibus honor maximus est in memoria haberi,* inquit sanctus Chrysostomus (*Hom. 21 in Act. apost., Oper. Gr.-Lat., Ed. Maur., tom. IX, pag. 176*). Pro martyribus etiam offertur sacri-

D ficium, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, ut quotidie in missa dicimus. Ecclesia tamen pro martyribus non orat quemadmodum orat pro cæteris defunctis : *Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles nove vult, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oratur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oratur ; injuria est enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari.* Hæc sanctus Augustinus (*Serm. 19, de verb. Apost., Oper. t. V, Edit. Maur., col. 765*), qui rationem reddit (*Serm. 286, de sanct., t. V, col. 1147*), hæc nimirum : *Martyrum perfecta justitia est, quoniam in ipsa passione perfecti sunt ; ideo pro illis in Ecclesia non oratur, pro aliis fidelibus defunctis oratur ; tam enim perfecti exierunt ut non sint suscepti nostri, sed advocati.*

contra omnes inlecebras viciorum. *ñ*. Amen. Et A qui illi donavit peracta passione coronam : vobis conferat peracto luctamine mundi gaudia reponisaa. *ñ*. Amen. Ut qui in hoc die tanti Martyris ovantes solennia celebratis : **423** cum eodem post transitum conlocati in celestibus sedibus gaudeatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Require in festo Corporis Christi.* fo. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Fac nos Domine beatissimi Martyris tui N. sequipedes : ut ejus muniti suffragio : respuamus fallacias demonum : cujus instructi patrocinio : videamus bona Domini in regione vivorum. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. Deo gratias.

INCIPIT MISSA UNIUS MARTYRIS PONTIFICIS :
VEL SIMPLICIS.

Officium.

Hec dicit Dominus : Ego tuli te : et fui tecum : alleluja : et interfeci omnes inimicos tuos : alleluja. *P.* Fecique tibi nomen : alleluja : alleluja. *ñ*. Beatus vir qui timet Dominum : in mandatis ejus cupit nimis. *P.* Fecique. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Fecique.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen. Gloria in excelsis.

Iterum dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen.

Oratio. Domine Deus presta propicius : ut beatissimus Martyr tuus atque Pontifex N. qui pro te viriliter dimicavit et tuo munere vicit : ita nobis jugiter in tuo nomine adsit : ^b ut victores eculeo victo existant peccati : quotidianis abluat culpas : qui tot tantasque supergressus est penas. Ut qui pro Domino mirificus extitit triumphator : pro servis existat magnificus intercessor. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Tetigit justum tentatio. *Require in Translatione Sancti Jacobi fratris Domini.* fo. 50.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Beatus vir qui non abiit in consilium impiorum : sed in lege Domini fuit voluntas ejus. *ñ*. Et erit tanquam lignum : quod plantatum est secus decursus aquarum : et omnia quecumque fecerit prosperabuntur. *P.* Sed in lege Domini.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

^a *Officium.* Regum II, 7, 9. *ñ*. Ps. cxl, 1.

^b *Ut victores.* Fortasse, ut victores, sæculo victo, existamus peccati.

^c *Psallendo.* Ps. l, 1. *ñ*. Ibid., 3.

^d *Evangelium.* Prophetia petenda est a festo quod inscribitur translationis sancti Jacobi (Pag. 63). Epi-

Epistola. Confortare in gratia. Et ^a *Evangelium.* Una dierum. *Quere in festo sancti Clementis.* fo. 21.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. Exultabit justus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. *P.* Alleluja.

^f *Sacrificium.* Ego servus tuus et filius ancille tue : dirupisti vincula mea : tibi sacrificabo sacrificium laudis : alleluja. *ñ*. Preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus : alleluja.

Missæ. Beatissimi Martyris tui atque Pontificis. N. agonem : divina virtute perfectum : votis solennibus dilectissimi fratres celebremus. Ut qui triumphalem palmam per fidei munimenta Christo opitulante promeruit obtinere : patrocinii sui nobis intercessionem apud eum cujus presentia gratulatur : dignetur impendere. Ut ipse nobis peccatorum tribuat veniam : qui eidem contulit immortalitatis coronam. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Iteratis precibus te Dominum Deum nostrum suppliciter deprecamus : cujus honor sanctitas est : quem diligere salus est : quem amare perfectio est. Concede in omnem Ecclesiam tuam Sancti Martyris atque Pontificis N. ^g lucerne vestigia : ut te regente omnium gressus : ea nos via perducas ad vitam : que Martyrem tuum extulit ad coronam. *ñ*. Amen.

Post nomina. *Oratio.* Deus qui Sancto ac beatissimo Martyri tuo atque Pontifici N. id muneris contulisti : ut qui propter te peregit in late passionis libenter cursum : hujus multitudinis mereretur occursum. ^C Presta nobis : ut ejus suffragio offerentium vota suscipias : et requiem defunctis impercias. Donans omnibus nobis ita tui Martyris imitari virtutem : ut consimilem a te post transitum mereamur invenire mercedem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. *Oratio.* Dona nobis omnipotens Deus Martyris tui atque Pontificis N. celebrantibus festum : sincere pacis et charitatis affectum. Ut qui in honorem ejus tibi sacrificium deferimus laudis : nobis a te impetremus **424** donaria charitatis. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Deus : ut pro virtutibus Martyris tui atque Pontificis. N. tibi laudes dicamus : et honoremus nomen sanctum tuum studiis animorum. Qui tantum fidei robur tuo militi prestitisti : ut corpori flamma cederet : ferrum stuperet in pectore : et suis vincerentur tela vulneribus. Tantus enim in eo extitit amor nominis tui : ut non avari morsus ferarum : non rabies ursorum : leonum insatiabilis furor eidem metum mortis incesserit. Non laceratum ferro corpus animos inclinavit : non scissum sulcis tatus fidem professe virtutis exclusit : nec ille sanguinis fluxus unguarum stridore revocatus : vocem supplicationis exegit. Hec est corona stola et Evangelium a festo sancti Clementis desumenda sunt (Pag. 24).

^e *Lauda.* Ps. cxlix, 5.

^f *Sacrificium.* Ps. cxv, 16. *ñ*. Ibid., 15.

^g *Lucerne vestigia.* Adde sequi.

Martyris tui atque Pontificis. N. Hec est celestis A pompa virtutum. ^a Fortiora sunt vulnera Martyris : quam tela carnificis. Rogamus ergo te Domine : ut sicut ejus virtutibus victorie prestilisti triumphum : ita nobis favorem auxilii tui perpetuum largiaris : et prestes nobis hunc in solacium : quem prebere dignatus es in exemplum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui Martyri suo atque Pontifici. N. et dimicandi virtutem : et regnandi tribuit potestatem. Quo illi esset consors in regno : pro quo animam tradidisset supplicio. Habereturque eum in muliere : quem consortem habuisset in passione. Vere solus ipse est Dominus et S^{al}vator noster Jesus : qui et Sanctis confert premium : et penitentibus fructum. Ipse Dominus ac redemptor sempiternus.

Post pridie. Oratio. Oblatas tibi omnipotens Deus ob honorem Martyris tui atque Pontificis. N. victimas propiciatus attende : ut qui justis tui memoriam facientes : votivum sacrificium exhibemus : nostrorum criminum a te indulgentiam consequi mereamur. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Beatissimi Martyris tui atque Pontificis. N. natalicia honore debito venerantes : dextere tue opem exquirimus : et gravati delictorum nostrorum pondere divinam potentiam tuam exposcere non metuimus. C Quantoque fragilitas nostra vitiorum obice verberetur : perpendere non valeamus : qui recedendo a te et per abrupta gradiendo : facinorum cecitatem : et peccatum incurrimus : et te qui verum justicie lumen es contemnendo caruimus. Adsisce quesumus : nunc Trinitas incommutabilis Deus familie tue precibus exoratus. Cunctorum in hac solennitate suscipe vota : cunctorumque pius crimina laxa. Ut omnium facinorum labe detersa : celestis patrie cunctis premia tribue repromissa. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Petitiones vestra superna divinitas suppleat : et desideria vestra Martyris sui atque Pontificis. N. intercessione perficiat. *ñ*. Amen. D Omnium preces clemens auditor assistat : et cunctorum piacula bonitate propicia abluat. *ñ*. Amen. Sensus vestros nunc in bonis sibi adherere faciat : et in futuro suorum vos gaudiis jungat. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a Fortiora. Theodoretus (*De Curat. Græc. affect.*, lib. viii), de Martyribus agens, magnam ait multitudinem existisse qui traditam sibi ab apostolis doctrinam inficiari nolentibus, non eloquentiam ad defensionem opposuerunt, sed flagris humeros, lampadibus ferreisque unguis latera et cervices suppauerunt : tympanis et fiduculis extenti sunt, palis infixi constiterunt igne fortiores, et immanibus feris laniari sese immobiles conspexerunt. Singulis quidem Martyri-

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 207.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Presta nobis omnipotens Deus beatissimi testis tui atque Pontificis. N. assiduum patrocinium : ut ejus quoque preclarum adsequi mereamur exemplum. Ut sentientes impensissime suffragantem : sequamur fortissime preliantem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace *ñ*. Deo gratias.

In Missa unius Martyris simplicis. b Officium.

Dobis eum Domine in benedictione in seculum seculli : alleluja. Letificabis eum in gaudium vultu tuo : alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Quoniam Rex sperat in Domino : et in misericordia Altissimi non commovebitur. *P.* Letificabis. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Letificabis.

425 *Oratio.* Deus qui es virtus indefessa : et Sanctorum inexpugnabile robur : tuam in Martyribus tuis constantiam prefer : inter quos et Sanctus Martyr tuus. N. patientia victrici ^c nitescit : tu ergo in ejus agonibus ^d laudantem Ecclesiam amplia felicitate ^e perpetua : ut que fidei devotione honorat Martyrem : parilem eum eo te largiente obtineat sanctitatem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Justus si morte preoccupatus. *Require in festo Sancti Clementis. fol. 21.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^e *Psallendo.* In memoria eterna erit justus. *P.* Ab auditu malo non timebit. *ñ*. Paratum est cor ejus sperare in Domino : confirmatum est : donec videat inimicos suos. *P.* Ab auditu.

Epistola. Fratres bonum facientes. *Quere in unius Martyris precipui fol. 421.*

Evangelium. Siquis vult post me venire. *Quere in festo Sancti Andree. fol. 27*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Ecce servus meus : suscipiam eum : electus meus : complacuit sibi in illo anima mea : alleluja.

^g *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutare tuum dixi. *ñ*. Non celavi misericordiam tuam : et veritatem tuam a congregatione multa : alleluja.

Dominum Deum nostrum fratres charissimi : con-

bus omnia ista tormenta perpeti non contigit, singuli tamen horum aliqua et mortem saltem passi sunt.

^b *Officium.* Ps. xx, 7. *ñ*. Ibid., 8.

^c *Nitescit.* Splendet, fulget.

^d *Laudantem.* Adde te.

^e *Psallendo.* Ps. cxv, 7. *ñ*. Ibid., 8.

^f *Lauda.* Isaïæ xlii, 1.

^g *Sacrificium.* Ps. xxxix, 11. *ñ*. Ibid., 11.

cordi prece et humiliatione poscimus : ut festivitatem nostram : quam in honorem Sancti ac beatissimi Martyris sui N. devotissime celebramus : inlustret. Ut nos Sancti ejus meritis consortes effectos : propositum nostrum vitamque consumet. Et cujus sumus hic nostra devotione lautores : esse mereamur donante Christo ^a participes.

Alia Oratio. Deus qui in Sancti ac beatissimi Martyris tui N. certamine gaudens : ejus victoriam usque ad martyrii gloriam sustulisti : ut inter supplicia constitutus : persecutores suos : ^b te vocante ^c despiceret. Exaudi Domine preces nostras per hujus merita : ut nos qui persecutionibus hujus seculi ventilamur : ad superandas earum tentationum molestias Sancti Spiritus tui principali virtute confirmes. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentibus nobis ob honorem Sancti Martyris tui N. par illius dedicatur oblatio. Ille suis persecutoribus obtulit corpus : nos Deo judici probata corda ^d vovemus. Ut cum fuerit in nobis humilitatis proba devotio : sicut hostia illius profuit ad coronam : ita nostrum sacrificium prosit ad veniam. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui dissidentes ad concordiam clementer invitas : et pacificorum mentes inhabitas. Pacem tuam nobis supplicantibus presta : ac nos in ejus confessione confirma. Ut eam intercessionem Sancti Martyris tui N. et veraciter habeamus : et invicem nobis fideliter demus.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare et pulchrum est. *Quere in prima Missa unius Martyris. fol. 422.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus. *Require retro in festo unius Martyris. fol. 422.*

Post pridie. Oratio. Inlabere Domine his sacrificiis ob honorem Martyris tui N. oblatis . donans nobis : ut illius apud tuam clementiam commendemur suffragio : cujus hodierno die attollimur de triumpho. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui in Sancti tui N. corde flammam ac endisti dilectionis tue : da mentibus nostris eadem fide et charitate fervere : ut cujus gaudemus de triumphis : ejus provocemur exemplis : quoniam ad te proclamamus e terris. Pater noster qui es in celis. **D**

^a Participes. Forte addendum *in cælo*.

^b Te vocante. Forte, *te donante*.

^c Despiceret. Martyres non modo hilari vultu ac libenti animo gravissimos sustinuisse cruciatus ne fidem proderent, sed inter tormenta doloris contempionem exhibuisse apertam, deosque vanos, et nonnunquam præsides, ad cultum impium hortantes, irrisisse atque despexisse, Acta eorum maxime sincera comprobant. Vide epistolam Ecclesiæ Smyrnenensis, de martyrio sancti Polycarpi et sociorum (*Apud D. Th. Ruinart., Act. mart., pag. 28, et in notis Vale.ii, ad lib. iv, cap. 13, Hist. eccles. Eusebii Casariensis*); Acta Claudii, Asærii et Neonis apud citatum D. Th. Ruinart. (*Ibid., pag. 273*); Acta Theodoti Ancyran, apud eundem (*Ibid., a pag. 265*); sancti Vincentii Levitæ (*Ibid., a pag. 28*); Acta sanctorum Tarachi,

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Precibus justis. N. vos Dominus ab omni reatu sanctificet. *ñ*. Amen. Illius quoque vos efficiat imitari virtutem : ad cujus dedicandam solennitatem vestram excitavit devotionem. *ñ*. Amen. Et participes vos ei in illa eternitate reddat in munere : cujus amabiliter vos hic prespicit celebrare solennitatem. *ñ*. Amen. Per **426** misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

B *Oratio.* Domine Deus omnipotens : qui es vita et solus filium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti Martyris tui N. tibi obtulimus : misericordie tue operam in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mensæ tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

Incipit Officium ^e plurimorum Martyrum sex caparum vel quatuor.

Ad Missam. ^f Officium.

Dabo Sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna : et exquiram illos in gaudio meo. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eternitas temporum preparata est : alleluja : alleluja. *ñ*. Benedicite vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* Et lux. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et lux.

Dicat Presbiter. Per omnia secula seculorum. Gloria in excelsis D. o.

Oratio. Beatissimorum Martyrum tuorum N. et N. presidii animati : fida ad Dominum nostrum pergat oratio. Ut quorum in hoc seculo gloriosum celebramus triumphum : eorum in eternum precibus adiu-

Probi et Andronici (*Ibid., a pag. 497*); Basilii presbyteri Ancyran (*A pag. 650*), quibus aliisque multis insignis patientiæ et invictæ fortitudinis exemplis, nos martyres docent veram esse religionem, sanctumque esse cultum, pro quibus ista perpessi sunt; nam quod diros cruciatus tam diu sustinere, ac tam fortiter superare potuerint, non virtuti humanæ, sed peculiari Dei auxilio tribuendum esse eorum Acta et orationes Ecclesiæ frequenter testantur.

^d Vovemus. Lege *voveamus*.

^e *Plurimorum Martyrum*, in Sacramentariis Leoniano et Gelasiano plures exstant missæ *plurimorum martyrum* : tres in Missali Gallo-Gothico, et una in Sacramentario Bobiano.

^f *Officium. Esdræ IV. n. 23. ð. Ps. cxx. 15.*

venur. *ñ*, Amen. Per misericordiam tuam Deus A
noster etc. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis (* *Cap. XI*).

ñ. Deo gratias.

Sancti iter fecerunt per deserta : que non habitabantur : et in locis secretis fixerunt ^b castra. Steterunt contra hostes : et de inimicis se vindicaverunt. Sifierunt et invocaverunt te : et data est illis aqua de petra altissima : et requies sitis de lapide duro. Et reddidit justis mercedem laborum suorum : et deduxit illos in via mirabili. Et fuit illis in velamento diei : et in luce stellarum tota nocte. Transtulit illos per ^c mare rubrum : et transtulit illos per aquam nimiam. Inimicos autem illorum dimersit in mare : et ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo B
justi tulerunt spolia impiorum : et decantaverunt Domine nomen sanctum tuum : et victricem manum tuam laudaverunt pariter. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^d *Psallendo.* Sancti tui Domine sicut palma flore-
bunt : plantati in domo tua Domine. *ÿ*. Bonum est confiteri Domino : et psallere nomini tuo Altissime. P. Plantati.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ^e *ad Corinthios*
(^f *Cap. V*).

ñ. Deo gratias.

Frateres. Si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur : quam edificationem habemus ex Deo : domum non manufactam sed eternam in celis. Nam et hoc ingemescimus habitationem nostram que de celo est : superindui cupientes : si tamen vestiti : et non nudi inveniamur. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo ingemescimus gravati : eo quod nolumus expoliari : sed supervestiri : ut absorbeatur quod mortale est a vita. Qui autem efficit nos in ^g hoc ipsum : igitur et scientes quoniam dum sumus in hoc corpore : peregrinamur a Domino. Per fidem autem ambulemus : et non per speciem. Audemus autem et bonam voluntatem habemus : magis peregrinari a corpore : et presentes esse ad Deum. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (^h *Cap. X*).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis : dicens. Ecce ego mitto

^a *Cap. XI.* Vers. 2-5 ; x, 47-21. In *Lectionario Luxoviensi* prophetia de plures martyres desumitur ex *Isaie* lxxv, 43-lxxvi, 1, 2. In *Sacramentario Bobiano* legitur ex *Apocalypsi* 14-17.

^b *Castra.* In *Græco* legitur *tabernacula* ; in *Vulg.* *casas*.

^c *Mare Rubrum.* *Lege per mare Rubrum.*

^d *Psallendo.* Ex *Psal.* xci, 13, 14. *ÿ*. *Ibid.*, 1.

^e *Ad Corinthios.* *Ad* le II.

^f *Cap. V.* Vers. 1-9. In *Luxoviensi* pro *Epistola* legitur ex *Apocalypsi* vi, 9-vii, 1-17, *omissa enumeratione tribuum.* In *Bobiano* *Epistola* legitur ex *Apostolo* ad *Hebræos* xi, 33, 34.

^g *Hoc ipsum.* *Vulgata* legit : *In hoc ipsum Deus, qui dedit nobis dignum spiritus, audentes igitur semper scientes quoniam, etc.*

vos sicut oves in medio luporum. Esto ergo prudentes sicut serpentes : et simplices sicut columbe. Cavete ergo ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis : et in sinagogis suis flagellabunt vos : et ad presides et reges ducemini propter me in testimonium illis : et gentibus. 427 Cum autem tradent vos : nolite cogitare : quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora : quid loquamini. Non enim vos estis : qui loquimini : sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet autem frater fratrem in mortem : et pater filium : et insurgent filii in parentes : et morte eos afficient : et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in finem : hic salvus erit. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

ⁱ *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Ambulabunt sancti gaudentes : velut agni pleni pascue : alleluja.

^j *Sacrificium.* Venite benedicti Patris mei : percipite regnum : quod vobis paratum est ab origine mundi : alleluja. *ÿ*. Cum venerit filius hominis in majestate sua : et omnes Angeli cum eo : tunc fulgebunt justi sicut Sol in regno Dei : alleluja. P. Quod vobis paratum.

Missa. Deum : qui immortales gloriosissimorum Martyrum N. N. palmas triumphali cruore perfudit : et beatam diem hujus solennitatem suis pro se vincentibus dedicavit : fratres charissimi suppliciter exoramus. Ut qui dedit nobis diem hujus solennem C
excursum : ^k det plenum solennitatis effectum. Qui-
que contulit quod cultus festivitatem amplectitur : donet votum : quod patientia Martyrum imitemur. Ut quicquid Sancti sui hodierno die perceperunt in munere : nobis proficiat ad salutem. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Laudes tuas sancte omnipotens Deus ob gloriosissimas Martyrum passiones : sacris titulis ampliatas : solenni tibi cum devotione persolvimus : quas triumphum glorie tue passionis evexit : resurrectionis eternitas consecravit. Qui premium immortalitatis auxiliante te : suscipientes : et nobis dederunt viam vite : et sibi paraverunt palmam victoriae. Horum nobis Domine obauditione det victoriam. Sit nobis eorum apud te patrona oratio : quorum ^l expectante te iudice : felicibus Sanctorum choris coronata meruit esse confessio. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : cui acceptissima ac jo-

^h *Cap. X.* Vers. 10-23. In *Luxoviensi Evangelium* legitur ex *Lucæ* xxi, 9-19. In *Bobiano* ex *Matthæi* i, 1-12, quod in festo omnium sanctorum in *Misali Romano* sancti Pii V legitur ; et sane hæc *missa Bobiana* (quæ formam *missæ Gelasianæ* induit) potius est omnium sanctorum quam communis martyrum ; nam in oratione *secreta* et in contestatione mentio fit *patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, sacerdotum, omniumque sanctorum.*

ⁱ *Lauda.* Ex *Sapient.* xix, 9.

^j *Sacrificium.* *Matth.* xxv, 34. *ÿ*. *Ibid.*, 31 · xii, 43.

^k *Det.* Fortasse, *da* victoriam.

^l *Expectante.* *Lege spectante.*

cundissima sanctorum Martyrum tuorum N. et N. **A** des est : atque devotio : adesto familie tue supplici per Sanctorum tuorum te suffragia postulantium : offerentium vota amplifica : defunctis requiem dona : et da : ut qui te peccatorum suorum errore leserunt : placere tibi tuorum mereantur intercessione Sanctorum. **ñ**. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : in quo est omnium Sanctorum requies : et pax certa Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. da nobis quesumus : in tua firmiter charitate letari. Ut perfectionem pacis : qua tui iam Sancti fruuntur in celis : hanc nos jugiter meditemur in terris. **ñ**. Amen.

Inlat'o. Equum et justum est : nos tibi gratias agere Deus Angelorum : Deus Martyrum : inestimabili gaudio predicare passiones : servorum tuorum triumphum : felicitum leticiam Angelorum. Quis enim hujus altitudinis digne possit enarrare misterium : ubi de supplicio beatitudo nascitur : de dedecore gloria procreatur : et de morte vita perficitur ? **B** *O* mysticum religionis arcanum : ubi interfici laus est : et interficisse damnatio. *O* sacratissimum bellum : in quo alii videntur occidi : et alter occiditur. *O* speciale certamen : in quo se percussor vulneratorum morte prosternit. Diabolus percutientem servicie furore succendit. Christus autem percutiendis patientie virtute succurrit : cum percussore diabolus punitur : cum percussis Christus ^a exultat. Diabolus ministrum suum secum precipitat in gehennam : Christus autem Martyres suos ad regna perducit **C** *C*elestia. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. **ñ**. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et pius Domine Deus noster : qui tam justus es ad retribuendum : quam misericors ad donandum. Dum vis impendere pro meritis premia : merita facis esse pro premiis : et nobis digneris deputare quod tribuis : dum invenire desideras : que coronas. Christe Domine ac redemptor eterne.

428 *Post pridie. Oratio.* Audi Deus Pater omnipotens preces nostras : et sacrificiis a te institutis totus inlahere ac presta : ut interventus Martyrum tuorum N. et N. ad defensionem sit nobis : extemporalis vita pacis bone secunda. Sit mors confessione potissima : et resurrectio cum Sanctis omnibus gloriosa. **ñ**. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Deus honorum omnium delectatio : et claritas gloriosa Sanctorum : misericordiam tuam quesumus : ut nobis affectum directionis infundas. Atque interventu Martyrum superno munere conquisito : voluntati tue semper acceptos efficias. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

^a *Exultat.* Huc spectat illud sancti Cypriani (*Epist.* 9, *ad Pam.*...) ad martyres qui jam tormenta passi fuerant scribentis : *Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis et pugnavit et vicit protector fidei*

Benedictio. Sanctorum meritis tribuat vobis Dominus benedictionem semper : virtutem : et pacem. **ñ**. Amen. Gratia : que illos deduxit ad gloriam : vobis preveniat ad peccatorum omnium indulgentiam. **ñ**. Amen. Qui dedit eis de superato hoste victoriam : ipse vobis tribuat carnalia vitia : et mundi superare concupiscentiam. **ñ**. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Require in festo Corporis Christi. folio. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sanctorum Martyrum tuorum tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam refectionem ad mensam tuam convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. **ñ**. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. **ñ**. Deo gratias.

INCIPIT MISSA PLURIMORUM MARTYRUM QUATUOR GAPPARUM.

Ad Missam. ^b Officium. Dabo vos nominatos in gloria : alleluja. *P.* In omnibus diebus vite vestre : alleluja : alleluja. **†**. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* In omnibus. **†**. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* In omnibus diebus.

Oratio. Gaudium nostrum et salus nostra : virtus atque justitia Domine Deus omnipotens : fac nos quesumus placita tibi Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. sorte gaudere : et illic laudes tuas rectorum munere perpetim decantare. **ñ**. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Lectio libri sapientie Solomonis (^c Cap. III).

ñ. Deo gratias.

D Justorum anime in manu Dei sunt : et non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori : et extimata est afflictio exitus illorum. ^d Et ab itinere justo abierunt in exterminium : et quod a nobi est iter exterminii : illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt : spes illorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati : et in multis bene disponentur. Quoniam Deus tentavit illos : et invenit illos dignos se Tanquam aurum in fornace probavit illos : et quasi holocausti hostiam accepit illos : et in tempore erit respectus illorum.

^b *Officium.* Ex Sophonia, III, 20, juxta LXX.

^c *Cap. III.* Vers. 1-9.

^d *Et ab itinere.* Ita versio sancti Hieronymi, at in Vulgata non legitur.

Martyris tui solennitate : et vivis solacia : et A
quiescentibus prestetur requies sempiterna.

℞. Amen.

Ad pacem. Oratio. Vox testimoniorum tuorum Domine : que Eugeniam Virginem ad tuum provexit amorem : cum Christianorum cantu dignosceret : omnes Deorum gentium demonia esse : te autem solum Dominum celos fecisse : inflectat corda nostra ad penitentiam : et corpora in divina servitute constringat. Pellat quoque a nobis simultatum scandala : et alterne societatis enutriat incrementa. Quo ammonitionem legis tue celesti ab invicem potiamur dulcedine : per quam hec virgo compuncta Sancte Trinitatis promeruit cognoscere unitatem.

℞. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias B
agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui ita Martyrem tuam Eugeniam amore castitatis armasti : ut sericas vestes et paternas infulas crederet esse timendas. O sanctus Christi amor accensus : per quem et secularis pompe ornatus et parentum exilitit exclusus affectus. Elegit quoque gloriosa virgo abjectam in seculo gerere vitam : illo Davidico carmine docto : Elegi abjectus esse in domo Domini : magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Quam cum ille antiquissimus serpens viriliter pro corone premio cerneret : agonizantem solitam : suam per Melanciam ad instar Eve : voluit erga eam exercere maliciam. Perfecta quidem deceptrix invenitur ad suadendam Evam : sed novissimus noster Adam victor in Virginis mente perfectior C
invenitur. Ducitur quoque ad supplicium cum suis venerabilis Virgo comitibus : cujus certamen Christus letus expectaret sponsus. Introducuntur falsi arcuatores : sicut in Stephani Martyris necem. Claruit concinnata falsitas : quia immaculata inventa est sancta virginitas. Ingens facta est parentum leticia : quia de triumpho Virginis exultat celestis militia. Glorioso enim Virgini ad hoc concessa sunt temporum spacia : ut ipsa multos secum provocaret ad celestia regna : quorum pariter castissimas tibi Domine animas in sacrificia consecrarentur munda. Quem in unitate Trinitatis adorant Angeli : benedicunt Archangeli : et universe metuunt potestates : consona voce incessabiliter clamantes atque D
dicentes. ℞. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

419 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui est custos virginitatis : et virginis decus immensi pudoris. Qui et in matre Maria virginitatem servavit : et in Martyre Eugenia integritatem virginem contulit.

* *Columbæ.* Columba virgo, Senonis sub Aureliano imperatore martyrii palmam adeptam, in Missali et Breviario Mozarabum missa et officio proprio, et in Orationali Gothico pluribus orationibus, colitur pridie Kalendas Januarii ; quo die eam enuntiat Martyrologia Hieronymiana, Bedæ, Romanum Parvum, Adonis, Rabani, Usuardi, Wandelberti, et Romanum Baronii. Orationali Gothico (Pag. 43) titulus inscribitur : *II Kal. Jan.*, incipiunt orationes in diem sanctæ Columbæ. Notat et P. Joseph Blanchinus

Cum et illam Virginem : ipsa sui nativitate adsignat : et istam per deceptricis accusantis Melancie verba : Virginem manifestat. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Domine Jesu Christe fili Dei vivi : qui tantam gratiam in Virgine tua Eugenia contulisti : ut sicut evidentia ejus gesta declarant : quemcumque in dolore positum visitasset : et languoris ab eo pestis recederet : et optatam ad eum sanitatem revocaret. Tuum hoc sacrificium tibi appositum : ita tue visitationis benedictione sanctifica : ut ex eo sumentibus : et criminum prestetur indulgentia : et perpetue salutis preargiatur medela. ℞. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Videte : videte dilectissimi fratres mirabilia operum Dei : qualiter Eugenia Virgo pro nomine Jesu martyrium sustinendo : nec undis subjecit : neque ardoribus concrematur. Hec sana fides augebat : pro qua Dominus noster predixit : quod in ea se rogantibus nihil difficile sit. Unde hac fide : que per dilectionem operatur : rogemus pii Patris clementiam : ut nostras recipiat lacrimas : diluat culpas : imperciat gratiam : et arceat queque nobis videntur esse adversa. Si enim rogaverimus eum fiducialiter : spes nobis est : quod exaudiat vocem nostri clamoris : cum ad eum ea que Domino Jesu Christo edocente didicimus : proclamaverimus e terris. Pater noster.

Benedictio. Deus summus atque eternus : in cujus servitium Eugenia virili habitu detonsis crinibus se obtulit servitutam : faciat vos defectis atque necis curis seculi : apprehendere vitam immaculatam. ℞. Amen. Quique ejus virginitatem Melanciam fallentem manifestam efficit cuneis populorum : ostendat in vobis divitias misericordiarum suarum. ℞. Amen. Atque cum illa post transitum mereamini partem habere : que pro Christo Domino suo meruit laureari cruore. ℞. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus : et vivit : et omnia regit in secula seculorum. ℞. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ℞. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate

Post Communio. Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. ℞. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ℞. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. ℞. Deo gratias.

In Sanctæ Columbæ Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Excepta Missa. fol. 436.

illud *II Kal. Jan.* secundis curis additum esse ; tamen constat Gotho-Hispanos olim sanctam Columbam coluisse die secunda Januarii, nam hac die enuntiat in fragmento Piniano Calendarii Gotho-Hispani *III Non. Januarii, sanct. Columbæ virg., Senonas.* Hujus sanctæ virginis cultus vetustus est, et late diffusus : exstant quædam ejus Acta, sed in quibus sinceritatis notæ desiderantur, inquit Sollelius. Credibile est, martyrium fecisse anno æræ Christianæ 273, aut incunte anno 274, cum Aurelianus

Omnis unitas Ecclesie sancte que significata est in A columba de qua dictum est. Una est columba mea : perfecta mea. Una est matris sue : manibus plaude : jubilo cane : exulta in omni corde. Quoniam pulsantis dilecti vocem mox ut hec Columba Virgo et Martyr : dicentem sibi audire promeruit. Aperi mihi soror mea : amica mea : columba mea : illico surrexit aperire dilecto. Inquiens : pulcher es dilecte mi et decorus : lectus noster floridus ac jocundus. Cujus in accubitu dum dilectus consisteret : nardus virginis dedit odorem. Cum interrogata imperiali ex voce : quem coleret : Christum se testata est credidisse : cum jam vulnerata fuerat charitate. In hujus ergo Virginis festum dilectissimi fratres : et vota pandamus cum gaudiis : et crimina cum lamentis. Ut hec Virgo suis sanctam semper precibus tueatur Ecclesiam : que Jesu Christo Domino effecta est ex virginitate sponsa. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus Pater omnipotens : a super baptizatum unigenitum tuum in aquis Jordanis Spiritum Sanctum in columbe specie ostendisti : atque per ipsius Sancti Spiritus donum cor Martyris ac Virginis tue Columbe tanto ardore tue dulcedinis inflammasti : ut usque ad consummationem meruerit pervenire martyrii. Effice nos quesumus columbarum simplicitate puros : malicia parvulos : et prudentia serpentium circumspectos. Quo sicut hec Virgo : et simplicitate candida : et virginitate munda : 420 ac prudentia circumspecta : columba sine macula merito fuit : sic nos ejus intercessione purificati : ac ejusdem Martyris palma accincti mereamur ad te pervenire : qui es redemptor eternus. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Auditis nominibus offerentium : pietatis Dominum deprecemur : ut per interventum beatissime Martyris et Virginis sue Columbe : nobis dignetur b ornatus assistere : adesse quesitus : aperire c pulsatus. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Impetret quesumus Domine fidelibus tuis auxilium : oratio juste Martyris et Virginis tue Columbe : ut in cujus hodie celebritate devoti sunt : in ejus fiant pace participes. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : eruum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimam Martyrem et Virginem suam Columbam diversis certaminibus dimicantem : celestibus muneribus cumulavit. Ar-

in Gallia, ob bellum contra Tetricum susceptum, cum exercitu versaretur. Ex hymno Breviarii Mozarabum, et orationibus Missalis, atque Orationalis Gotho-Hispani, habemus, sanctam Columbam, in Ispania datam, intactam evasisse, tormenta deinde et ignem lampadarum superasse, ac demum, in amphitheatro gladio cæsam, ad coronam gloriæ, ad quam clara voce e cælo delapsa fuerat vocata, evolasse.

a *Super.* Lege qui super, etc.

b *Ornatus.* Lege oratus.

c *Pulsatus.* Forte, pulsantibus.

d *Et...* gloriatur. Lege ut... gloriatur.

e *Emissa.* De hac voce cælitus emissa mentionem

guitur quidem multis tormentis : et corona ipsius diversis margaritis ornatur in celum. Prestat enim divinus amor audaciam : qua ipsa victrix existit in pugna. In confessorum Dei sententia mutatur : d et devicto seculo cum Patre : et Filio : et Spiritui Sancto in perpetuum gloriatur. Cui merito omnès Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui certatricem pro nomine suo Columbam : inter suprema supplicia : e emissa de celis voce ad se vocat : veni quippe ait columba : aperti sunt tibi celi. Ecce vox sit ad Virginem similis : que super baptizatum Dominum extiterat singularis. Singularis plane vox illa : que illum dilectum Dei filium nuntiabat : communis vel similis : que ex ipso celi climate processerat : que preciosam mortem Virginis populis commendabat. Hinc igitur quia nostris non debentur meritis talia : te Deus quesumus ut vox : quam audivimus ab initio : in nobis permaneat. Ut dom apparueris : habeamus fiduciam : et non confundamur in ea : cum manifestata cunctis fuerit gloria tua Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Excellentissimam tue majestatis imploramus potentiam sancte Deus : qui Virginem tuam Columbam et f in amphitheatro bestia obsequente glorificas : et post in consummatione passionis emissa de celis voce confirmas. Ut has tibi jubeas propicius oblatas hostias intueri : atque celestis benedictionis sanctifices largitate. Ac prestas : ut omnes pro quibus hec offertur oblatio : et lucrum tui sanguinis simus ; et pretium nostre redemptionis : plenissima devotione sumamus. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus pater omnipotens : qui in expiatione parturientium : duos tibi offerri pullos precipis columbarum : tu precibus Columbe Martyris tue : ab omni nos lava sorde pollutionum. Ut hujus Virginis suffragio : ad te culparum possimus veniam promereri : cum nunc orationem coram te deprompserimus filii tui : proclamantes atque ita dicentes. Pater noster.

Benedictio. Unigenitus Dei filius : qui Virginem Columbam inlesam servavit a flammis : ab omnium vitiorum vos immunes reddat inlecebris. *ñ*. Amen. Precibus quoque hujus Columbe Virginis, et columbarum innocentiam retentis : et zelo Sancti Spiritus

faciant hymnus Breviarii et benedictio in Orationali Gothico (Pag. 44).

f *In amphitheatro.* In hymno Breviarii legitur :

Sic liberata ab ignibus
Locis retracta scevictis
Mucrone stricto plectitur.

quæ videntur potius theatrum quam Amphitheatrum indicare ; at cum hic distincte Amphitheatrum dicatur, et addatur quod in hymno omiserunt, illud miraculum bestie mansuetæ, dicendum est, sanctam Columbam in Amphitheatro spoliario jugulatam fuisse ; addo, ludos scenicos aliquando etiam in Amphitheatris exhibitos esse.

ardeatis. *ñ*. Amen. Quo intra sinum unius Columbe: A et sine offensione permaneatis in seculum: et cum fructu bonorum operum perveniatis ad Christum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri: qui est benedictus: et vivit: et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine: pariterque sanctificati: Deo Patri omnipotenti gratias referamus: ut vos in eadem refectioe et sanctificatione habeatis hic: et in futuro seculo gloriam percipiatis. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. ñ. Deo gratias.

^a INCIPIT COMMUNE.

421 IN PRIMIS OFFICIUM ^b UNICUS MARTYRIS.

Ad Missam. c Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum:

^a *Incipit. Solemnitates sacras, in honorem martyrum, prisca consuetudine, a fidelibus celebratas fuisse monumenta ecclesiastica passim ostendunt. Sanctus Gregorius, ob patrata miracula, Thaumaturgus appellatus, reddita pace Ecclesie, quam persecutio Decii turbaverat, ad incrementum pietatis erga Deum, apud omnes ubique populos dies festos instituit, nomine eorum qui pro fide fortiter dimicaverant; cumque alii in hunc, alii in alium locum, corpora martyrum transtulissent, quotannis, in eorum martyrum honorem congregati, cum lætita festa agebant, ut in Vita Thaumaturgi (Oper. Gr.-Lat. tom. II, pag. 1006) scribit sanctus Gregorius Nyssenus. Attamen sanctus Gregorius Thaumaturgus festa Martyrum primus instituisse credendus non est; nam Acta sancti Pionii (Ruinart., Act. Mart., pag. 127), qui Decio et Grato ubique passus est, tradunt, eum a persecutoribus captum esse, cum aîs quibusdam fidelibus, qui ad natalem sancti Polycarpi genuinum celebrandum conveuerant; sed, ante hæc tempora, ex epistola Ecclesie Smyrnenensis de martyrio sancti Polycarpi (Ruinart., Act. mart., pag. 31) festa sanctorum jam usu recepta fuisse patet: Nos, inquit, collegimus ut auram gemmamque pretiosam, et sepulturæ ossa commendavimus; conventus itaque alacriter factus, ut præcepit Dominus, ad diem natalem martyrii. Paulo aliter apud Eusebium (Hist. eccl. lib. IV, cap. 15) ex eadem epistola legitur: Nos demum ossa illius, Polycarpi, gemmis pretiosissimis chariora, et quovis auro puriora, colligentes, ubi decebat condidimus; quo etiam in loco, nobis, si fieri poterit convenientibus, concedet Deus, natalem ejus martyrii cum hilaritate et gaudio celebrare. Hac etiam antiquior est epistola quam de passione sancti Ignatii scribunt oculati testes, et in itinere, Romam usque, martyris comites (Ruinart., Act. mart., p. 14), ubi de festo, in ejus memoriam agendo, hæc leguntur: Facta autem sunt hæc die ante xiii Kalendas Januariarum... horum ipsimet conspectores effecti... manifestavimus vobis diem et tempus, ut, secundum tempus martyrii congregati, communicemus athletæ et viri Christi martyri. Quare audiendi non sunt heterodoxi quidam critici, qui festa in sanctorum honorem, aut ignotæ incertæque originis esse, aut circa annum 17° incæsse contendunt (Bingham., orig. eccles. tom. IX, l. b. xx, cap. 7, sect. 1, Edit. Lat.): nam sanctus Ignatius anno 107 bestiis traditus est, et epistola Smyrnen-sis, et passio sancti Ignatii, de festorum martyrum celebratione tanquam de disciplina jam usu in Ecclesia recepta loquuntur; quæ proinde ad a, ostolos referri debet. Sane Polycarpus et Ignatius ii non erant qui in Ecclesias sibi commissas aîos mores inducerent quam quos ab apostolis traditos accepissent. Jam vero diebus martyrum festivis fideles convenire solebant, sacra mysteria celebrabantur, et Eucharistia inter præseentes distribuebatur. Tumuli*

alleluja: et dabis eum in benedictione: in seculum seculi: alleluja: alleluja. *ÿ*. Vitam petiit ^d ad te: tribuisti ei longitudinem dierum ^e in eternum. P. In seculum seculi: alleluja. *ÿ*. Gloria et honor Patri:

^b *martyrum altaria erant in quibus sacrificium Deo offerebatur. Pro natalitiis annua die facimus, inquit Tertullianus (De Coron., cap. 5). Et sanctus Cyprianus (Epist. 31) de Celerina et Laurentio martyribus ait: Sacrificia pro eis, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversarias commemoratione celebramus. Et scribens ad clerum Carthaginensem (Epist. 38) mandat: Dies eorum quibus excedunt notate, ut commemoratione: eorum inter memorias martyrum celebrare possimus; et infra, laudat Tertullum, quod scribat et significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem transeunt; additque: Celebrantur hic a nobis oblationes, et sacrificia ob commemorationes eorum; quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus. Sacrificia autem illa, quæ ob solemnem sanctorum commemorationem offerebantur, missæ sanctorum dicte sunt. Circa quas alia in Occidente, alia in Græcia et Oriente disciplina observabatur. Ecclesiarum enim Occidentis mos erat orationibus, præfationibus, illationibusque missarum, quæ festivis sanctorum diebus recitabantur, peculiaria gesta ejus martyris inserere, cujus dies solemniter agebatur, quemadmodum ex Missalibus libris aperte patet, maxime ex iis quibus in Hispania et Gallia utebantur. Hinc omnes missæ sanctorum ab initio prorsus erant. Erant autem paucæ, cum ab Ecclesiis singulis suorum tantummodo martyrum festa annua colerentur, et in quibusdam Ecclesiis non omnium suorum, cum nimis multi essent, sed præcipuorum tantum solemnitates celebrarentur. Deinde celebratae sunt festivit. tes martyrum quorundam eximiorum primum vicinarum, postea etiam longe remotarum Ecclesiarum; quorum cum in dies augetur numerus, nec satis nota forent eorum Acta, necesse fuit missas communes componere, quæ, præter nomen martyris, aut martyrum, quorum colebatur memoria, nihil continebant quod Christi athletæ non conveniret. Instar martyrum, festa confessorum adjecta sunt; atque, ut martirum ita et confessorum missæ ab initio prorsus omnes fuerunt, deinde communes accessere; et hæc quidem Occidentalium Ecclesiarum Latine loquentium disciplina. Orientalium vero et Græcorum alia est ratio; illi enim, quovis sanctorum festo recurrente, liturgiam eodem tenore constantiter recitant, additis tantummodo*

^b *Unius Martyris. In Sacramentario sancti Leonis exstat una missa de uno martyre; in Sacramentario Bobiano, in Lectionario Luxoviensi, in Missalibus Gallo-Gothico et Francorum exstat missa de uno martyre.*

^c *Officium. Ps. xx, 7. ÿ. Psal., 5.*

^d *Ad te. Lege a te.*

^e *In æternum. Vulg., in seculum seculi. Psal. Mozarab., in æternum et in seculum seculi.*

et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : Amen. *P.* In seculum seculi : alleluja : alleluja.

Dicat Presbiter. Per omnia semper secula seculorum. *R.* Amen.

Gloria in excelsis.

In tempore Quadragesime. a Officium.

Famulo tuo prestitisti honorem magnum dicit Dominus : et omnes inimicos ejus humiliavit : et coronam dedit ei. *ŷ* Prevenisti eum Domine in benedictione dulcedinis. Posuisti in capite ejus coronam de lapide precioso. *P.* Et omnes inimicos. *ŷ* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et omnes inimicos.

Oratio. Deus qui sanctam nobis hujus diei solennitatem beatissimi Martyris tui N. passione fecisti : adesto familie tue precibus : ut cujus hodie festa **B** celebramus : ejus meritis intercessione : ad ea que imitare cupimus : applicemur. *R.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis : et omnia regis in secula seculorum : amen. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (b Cap. XIV, XV).

R. Deo gratias.

Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo : et non est stimulatus in tristitia delicti. Felix qui non habuit animo suo tristitiam : et non excidit ab spe sua. Beatus vir qui in sapientia merabitur : et qui in justitia meditabitur : et in sensu suo cogitabit circumspectionem Dei. Qui timet Dominum : faciet bona : et qui continens est justicie : apprehendet **C** illam. Et *e* obviavit illi quasi mater honorificata : et quasi mulier a virginitate suscipiet illam. Cibavit illum pane vite : et intellectus : et aqua sapientie salutaris potavit illum. Et firmabitur in illo : et non flectetur. Et continebit illum apud proximos : et in medio Ecclesie aperuit os ejus. Ac implevit illum

tantummodo epistola, Evangelio, aliisve sacris lectionibus de sancto : sic, sive apostoli, sive martyris, sive confessoris festivitas agitur, liturgia puta sancti Chrysostomi, sancti Jacobi, aut sancti Basilii, aliave, pro Ecclesiarum diversa consuetudine, integra recitatur, quin in orationibus ulla fiat mentio sancti cujus celebratur solemnitas, quem tantummodo inter sanctos, cum diptycha recitantur, commemorant, unde apud eos nullæ exstant missæ propriæ, quales in Ecclesia Occidentali celebrantur. Habent tamen et ipsi suas missas proprias et communes ; sed hæc **D** est nctio tota ferme sita est in diversitate lectionum sacrarum, non in varietate orationum quæ in liturgiis recitantur. De antiquitate autem missarum communium in Ecclesia Occidentali non idem omnes sentiunt : alii eas sæculo vii ineunte, alii post divi Gregorii Magni ætatem inventas putant ; ego, cum eas in vetustissimis Sacramentariis, Leoniano, Gelasiano, Gregorianis Menardi, Rocca et Muratorii, in Kalendaris a Martenio et Durando (*Theo. nov. Anecd., tom. V, pag. 66*), et ab Allario, ad calcem tractatus de hebdomadis et festis Græcorum editis, in Missali et Breviario Mozarabum, in Lectionario Luxoviensi, Sacramentario Bobiano, et Missali Gallogothico inveniam, facile inducor ut cretam officia et missas *de communi* ante annum sexcentimum æræ Christianæ usum receptas fuisse ; nec me movet quod in Kalendario Frontonis, in Capitularibus Georgii, et in Sacramentario Gregoriano Pamelii

spiritu sapientie et intellectus : et stola glorie vestiet illum. Jocunditatem et exultationem thesaurizavit super eum : et nomine eterno hereditavit illum. *R.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

a Psallendo. Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. *ŷ* Super salutare tuum Domine exultabit vehementer : desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. *P.* Coronam de lapide.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Galathas (c Cap. VI).

R. Deo gratias.

Fratres. Bonum facientes : non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus : operemur bonum : ad omnes homines : maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. Quicumque volunt placere in carne : hi cogunt vos circumcidi : tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumciduntur : legem custodiunt : sed volunt vos circumcidi : ut in vestra carne glorientur. M hi autem absit gloriari : nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem in hi mundus crucifixus est : et ego mundo. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet : neque preputium : sed nova creatura. Et quicumque hanc regulam prosecuti fuerint : pax super illos : et misericordia super Israel Dei. De cetero nemo mihi molestus sit. Ego autem stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. *R.* Amen.

c Evangelium. Si quis vult post me venire abneget. *Quere in natali sancti Andree. fol. 27.*

non inveniuntur missæ communes : credibile enim est, eas ab initio separatim habitas fuisse, unde nil mirandum quod in istiusmodi libris non reperiantur.

a Officium. Ps. xx, 6. *ŷ* Ibid. 4. Cæterum hoc officium ad missam adjectum est postquam festivitates sanctorum tempore Quadragesimæ celebratæ sunt : quæ disciplina Gotho-Hispanis ignota erat (*Eod. canon., lib. iv, tit. 19, ex concil. in Bracar.*).

b Cap. XIV. Hæc propheta constat e versiculis 1, 2, 22 capituli xiv, et capituli xv, 1-7. In Lectionario Luxoviensi in festo unius martyris propheta legitur ex Isaia, lx, 4-16. In Bobiano nulla est propheta : so tasse ejus loco legebant fragmentum homiliæ cujusdam.

c Obviavit. Lege *obviabit*. Familiare est Hispanis v consonantem pro b scribere ; hinc infra *cibavit* *pro cibabit* et *potavit* *pro potabit*, aliaque similia occurrunt.

d Psallendo Ps. xx, 4. *ŷ* Ibid., 1.

e Cap. VI. Vers. 9, ad finem capituli. In Luxoviensi legitur ex II Tim. ii, 3-11, 1-12. In Bobiano ex II Tim. iv, 17, 18. Animadvertite quod in edito legitur *Epistola Pauli ad Corinthios*.

f Evangelium. Illud idem est quod in festo sancti Andree legitur ; de quo vide pag. 54. In Luxoviensi legitur ex Joannis xv, 17-xvi, 1-3. In Bobiano ex Matthæi x, 52, ad finem capituli, aliquot versiculis prætermis.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. A
ñ. Et cum.

^a *Lauda.* Alleluia. ÿ. Beatus homo quem tu erudisti Domine : et de lege tua docuisti eum. P. Alleluja.

^b *Sacrificium.* Fulgebit justus sicut splendor firmamenti. Sicut stelle celi dantes claritatem lucis : ita et justus splendebit : in perpetua eternitate : alleluja. ÿ. Fulgebunt : et tanquam scintille in arundineto discurrunt : judicabunt nationes : et dominabuntur populis : et regnabunt cum Domino. P. In perpetua.

422 *Missæ.* Largitorem eterni muneris Deum fratres charissimi supplices imploremus : ut sacrificium quod offerimus hodie in honorem Martyris sui N. propicius acceptare dignetur : ac sic preces omnium clementer accipiat : ut omnibus peccata dimittat. ^c Et qui prestare dignatus est eidem ^d martyrio suo Deus Pater omnipotens olim victorie palman : nunc quesumus universis postulata concedat : et eterne vite premia dignanter attribuat.

ñ. Amen.

Alia Oratio. In honorem beatissimi Martyris tui N. cujus hodie natalem glorie celebramus : his majestati tue omnipotens Deus laudibus servientes : solennia festa concinimus : supplices te deprecantes : ut cujus meritis obsequimur : ejus te propicio ac donante : apud clementiam tuam semper precibus adjuvemur. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Pietatem tuam petimus : sempiterna Trinitas Deus : et sancti tui. N. venerantes agorem : supplices imploramus : ut preces omnium clementer accipias : et omnibus peccata dimittas. Atque ita tibi sit offerentium devotio placita : ut defunctis etiam requies prestetur eterna. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Reple nos Domine tue pacis et dulcedinis dono : ut qui in hoc die amabiliter Martyris tui. N. veneramur triumphum : martyriali perficiamus affectu. Et qui eidem Sancto tuo impendimus obsequale honorem : ejus precibus per te fructificemus in charitate.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare est : te inconfusa Trinitas : et unius essentie indivisa

^a *Lauda.* Ps. xciii, 12.

^b *Sacrificium.* Ex Daniele xii, 5. ÿ. Ex Sapientia, iii, 7.

^c *Et.* Lege ut.

^d *Martyrio.* Lege *Martyri.*

^e *Adversitatibus.* Adde ejus gloriæ participes effici mereamur.

^f *In altare tuum.* De hac oratione vide quæ notavi pag. 316.

^g *Non pro illius.* Ad altare nominantur quidem martyres : Magnus enim honor est nominari Domino præ ente, dum mors illi perficitur, metuendum sacrificium, ineffabilia mysteria. Et infra : *Quandiu prostant mysteria, omnibus honor maximus est in memoria haberi,* inquit sanctus Chrysostomus (*Hom. 21 in Act. apost., Oper. Gr.-Lat., Ed. Maur., tom. IX, pag. 176*). Pro martyribus etiam offertur sacri-

ficium : fontem beatitudinis eterne lauare : quem scimus nullius servitutis obsequiis indigere. Per quem beatissimus Martyr tuus. N. errores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et ideo tam magnum tamque magnificentum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit. Quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attendebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui hodierno die animam sui testis. N. devicto mundo exivit in celum : ut que fuerat afflictata suppliciis : gaudiis frueretur eternis. Et que dominice imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Hujus proinde meritis Deus summe terminum pone delectis : et finem scandalis. Ut qui Martyris tui. N. veneratores existimus : remotis ^e adversitatibus efflicti mereamur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Hec tibi Domine tua servantes precepta : ^f in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus : et in commemorationem sancti tui. N. suscepta populi tui per has oblationes : te jubente vota deferimus : non nostris meritis : sed obsequio suscepti officii. Rogantes profusissimam tue misericordie pietatem omnipotens Deus : ut eodem spiritu : quo te in carne virginitas incorrupta concepit : has hostias Trinitas indivisa sanctificet. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Cum in ecclesia tua Domine noverimus in memoria eterna esse justum : ^g non pro illius : sed pro nostri commendatione : hoc tibi offerimus holocaustum. Petentes : ut qui ejus animam fecisti in passione victtricem : nostrum votum efficias in confessione victorem. Quo eodem suffragante clamorem nostre accipias vocis : quo jubente dicimus e terris. Pater uoster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus : qui Martyri suo N. patiendi contulit votum : patientiam vobis tribuat

D ficium, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, ut quotidie in missa dicimus. Ecclesia tamen pro martyribus non orat quemadmodum orat pro cæteris defunctis : *Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles nove vnt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oratur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oratur ; injuria est enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari.* Hæc sanctus Augustinus (*Serm. 49, de verb. Apost., Oper. t. V, Edit. Maur., col. 765*), qui rationem reddit (*Serm. 286, de sanct., t. V, col. 1147*), hæc nimirum : *Martyrum perfecta justitia est, quoniam in ipsa passione perfecti sunt ; ideo pro illis in Ecclesia non oratur, pro aliis fidelibus defunctis oratur ; tam enim perfecti exierunt ut non sint suscepti nostri, sed advocati.*

contra omnes inlecebras viciorum. *ñ*. Amen. Et A qui illi donavit peracta passione coronam : vobis conferat peracto luctamine mundi gaudia repromissa. *ñ*. Amen. Ut qui in hoc die tanti Martyris ovantes solennia celebratis : **423** cum eodem post transitum conlocati in celestibus sedibus gaudeatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Require in festo Corporis Christi.* fo. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Fac nos Domine beatissimi Martyris tui N. sequipedes : ut ejus muniti suffragio : respuamus fallacias demonum : cujus instructi patrocinio : videamus bona Domini in regione vivorum. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. Deo gratias.

INCIPIT MISSA UNIUS MARTYRIS PONTIFICIS :
VEL SIMPLICIS.

Officium.

Hec dicit Dominus : Ego tuli te : et fui tecum : alleluja : et interfeci omnes inimicos tuos : alleluja. *P.* Fecique tibi nomen : alleluja : alleluja. *ÿ.* Beatus vir qui timet Dominum : in mandatis ejus cupit nimis. *P.* Fecique. *ÿ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Fecique.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen. Gloria in excelsis.

Iterum dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen.

Oratio. Domine Deus presta propicius : ut beatissimus Martyr tuus atque Pontifex N. qui pro te viriliter dimicavit et tuo munere vicit : ita nobis jugiter in tuo nomine adsit : ^b ut victores eculeo victo existant peccati : quotidianis abluat culpas : qui tot tantasque supergressus est penas. Ut qui pro Domino mirificus extitit triumphator : pro servis existat magnificus intercessor. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Tetigit justum tentatio. *Require in Translatione Sancti Jacobi fratris Domini.* fo. 50.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Beatus vir qui non abiit in consilium impiorum : sed in lege Domini fuit voluntas ejus. *ÿ.* Et erit tanquam lignum : quod plantatum est secus decursus aquarum : et omnia quecumque fecerit prosperabuntur. *P.* Sed in lege Domini.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

^a *Officium.* Regum II, 7, 9. *ÿ.* Ps. cxi, 1.

^b *Ut victores.* Fortasse, ut victores, sæculo victo, existamus peccati.

^c *Psallendo.* Ps. 1, 1. *ÿ.* Ibid., 3.

^d *Evangelium.* Prophetia petenda est a festo quod inseribitur translationis sancti Jacobi (Pag. 69). Epi-

Epistola. Confortare in gratia. Et ^e *Evangelium.* Una dierum. *Quere in festo sancti Clementis.* fo. 21.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. Exultabit justus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. *P.* Alleluja.

^f *Sacrificium.* Ego servus tuus et illius ancille tue : dirupisti vincula mea : tibi sacrificabo sacrificium laudis : alleluja. *ÿ.* Preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus : alleluja.

Missæ. Beatissimi Martyris tui atque Pontificis. N. agonem : divina virtute perfectum : votis solennibus dilectissimi fratres celebremus. Ut qui triumphalem palmam per fidei munimenta Christo opitulante promeruit obtinere : patrocinii sui nobis intercessionem apud eum cujus presentia gratulatur : dignetur impendere. Ut ipse nobis peccatorum tribuat veniam : qui eidem contulit immortalitatis coronam. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Iteratis precibus te Dominum Deum nostrum suppliciter deprecamur : cujus honor sanctitas est : quem diligere salus est : quem amare perfectio est. Concede in omnem Ecclesiam tuam Sancti Martyris atque Pontificis N. ^g lucerne vestigia : ut te regente omnium gressus : ea nos via perducatur ad vitam : que Martyrem tuum extulit ad coronam. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui Sancto ac beatissimo Martyri tuo atque Pontifici N. id muneris contulisti : ut qui propter te peregit inlate passionis libenter cursum : hujus multitudinis mereretur occursum. ^C Presta nobis : ut ejus suffragio offerentium vota suscipias : et requiem defunctis impercias. Donans omnibus nobis ita tui Martyris imitari virtutem : ut consimilem a te post transitum mereamur invenire mercedem. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Dona nobis omnipotens Deus Martyris tui atque Pontificis N. celebrantibus festum : sincere pacis et charitatis affectum. Ut qui in honorem ejus tibi sacrificium deferimus laudis : nobis a te impetremus **424** donaria charitatis. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Deus : ut pro virtutibus Martyris tui atque Pontificis. N. tibi laudes dicamus : et honoremus nomen sanctum tuum studiis animorum. Qui tantum fidei robur tuo militi prestitisti : ut corpori flamma cederet : ferrum stuperet in pectore : et suis vincerentur tela vulneribus. Tantis enim in eo extitit amor nominis tui : ut non avidi morsus ferarum : non rabies ursorum : leonum insatiabilis furor eidem metum mortis incusserit. Non laceratum ferro corpus animos inclinavit : non scissum sulcis fatus fidem professe virtutis exclusit : nec ille sanguinis fluxus unguarum stridore revocatus : vocem supplicationis exegit. Hec est corona

stola et Evangelium a festo sancti Clementis desumenda sunt (Pag. 24).

^e *Lauda.* Ps. cxxix, 5.

^f *Sacrificium.* Ps. cxv, 16. *ÿ.* Ibid., 15.

^g *Lucerne vestigia.* Adde sequi.

Martyris tui atque Pontificis. N. Hec est celestis A pompa virtutum. ^a Fortiora sunt vulnera Martyris : quam tela carnificis. Rogamus ergo te Domine : ut sicut ejus virtutibus victorie prestitisti triumphum : ita nobis favorem auxilii tui perpetuum largiaris : et prestes nobis hunc in solacium : quem prebere dignatus es in exemplum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui Martyri suo atque Pontifici. N. et dimicandi virtutem : et regnandi tribuit potestatem. Quo illi esset consors in regno : pro quo animam tradidisset supplicio. Haberetque eum in mure : quem consortem habuisset in passione. Vere solus ipse est Dominus et Salvator noster Christus Jesus : qui et Sanctis confert premium : et penitentibus fructum. Ipse Dominus ac redemptor sempiternus.

Post pridie. Oratio. Oblatas tibi omnipotens Deus ob honorem Martyris tui atque Pontificis. N. victimas propiciatus attende : ut qui justis tui memoriam facientes : votivum sacrificium exhibemus : nostrorum criminum a te indulgentiam consequi mereamur. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Beatissimi Martyris tui atque Pontificis. N. natalicia honore debito venerantes : dextere tue opem exquirimus : et gravati delictorum nostrorum pondere divinam potentiam tuam exposcere non metuimus. Quantoque fragilitas nostra vitiorum obice verberetur : perpendere non valeamus : qui recedendo a te et per abrupta gradiendo : facinorum cecitatem : et peccatum incurrimus : et te qui verum justicie lumen es contemnendo caruimus. Adsiste quesumus : nunc Trinitas incommutabilis Deus familie tue precibus exoratus. Cunctorum in hac solennitate suscipe vota : cunctorumque pius crimina laxa. Ut omnium facinorum labe deterisa : celestis patrie cunctis premia tribue repromissa. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Petitiones vestra superna divinitas suppleat : et desideria vestra Martyris sui atque Pontificis. N. intercessione perficiat. *ñ*. Amen. Omnium preces clemens auditor assistat : et cunctorum piacula bonitate propicia abluat. *ñ*. Amen. Sensus vestros nunc in bonis sibi adherere faciat : et in futuro suorum vos gaudiis jungat. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a Fortiora. Theodoretus (*De Curat. Græc. affect.*, lib. viii), de Martyribus agens, magnam ait multitudinem exstitisse qui traditam sibi ab apostolis doctrinam inficiari nolentibus, non eloquentiam ad defensionem opposuerunt, sed flagris humeros, lampadibus ferreisque unguis latera et cervices suppauerunt : tympanis et fideiculis extenti sunt, palis infixi constiterunt igne fortiores, et immanibus feris laniari sese immobiles conspexerunt. Singulis quidem Martyri-

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 207.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Presta nobis omnipotens Deus beatissimi testis tui atque Pontificis. N. assiduum patrocinium : ut ejus quoque preclarum adsequi mereamur exemplum. Ut sentientes impensissime suffragantem : sequamur fortissime preliantem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace *ñ*. Deo gratias.

In Missa unius Martyris simplicis. b Officium.

Dobis eum Domine in benedictione in seculum secull : alleluja. Letificabis eum in gaudio cum vultu tuo : alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Quoniam Rex sperat in Domino : et in misericordia Altissimi non commovebitur. *P.* Letificabis. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Letificabis.

425 *Oratio.* Deus qui es virtus indefessa : et Sanctorum inexpugnabile robur : tuam in Martyribus tuis constantiam prefer : inter quos et Sanctus Martyrus. N. patientia victrici ^c nitescit : tu ergo in ejus agonibus ^d laudantem Ecclesiam amplia felicitate ^e perpetua : ut que fidei devotione honorat Martyrem : paritem cum eo te largiente obtineat sanctitatem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Justus si morte preoccupatus. *Requere in festo Sancti Clementis. fol. 21.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^e *Psallendo.* In memoria eterna erit justus. *P.* Ab auditu malo non timebit. *ñ*. Paratum est cor ejus sperare in Domino : confirmatum est : donec videat inimicos suos. *P.* Ab auditu.

Epistola. Fratres bonum facientes. *Quere in unius Martyris precipui fol. 421.*

Evangelium. Siquis vult post me venire. *Quere in festo Sancti Andree. fol. 27*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Ecce servus meus : suscepit eum : electus meus : complacuit sibi in illo anima mea : alleluja.

^g *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutarem tuam dixi. *ñ*. Non celavi misericordiam tuam : et veritatem tuam a congregatione multa : alleluja.

Dominum Deum nostrum fratres charissimi : con-

bus omnia ista tormenta perpeti non contigit, singuli tamen horum aliqua et mortem saltem passi sunt.

^b Officium. Ps. xx, 7. *ñ*. Ibid., 8.

^c Nitescit. Splendet, fulget.

^d Laudantem. Adde te.

^e Psallendo. Ps. cxv, 7. *ñ*. Ibid., 8.

^f Lauda. Isaia: xlii, 1.

^g Sacrificium. Ps. xxxix, 11. *ñ*. Ibid., 11.

cordi prece et humilitione poscimus : ut festivitatem nostram : quam in honorem Sancti ac beatissimi Martyris sui N. devotissime celebramus : illustret. Ut nos Sancti ejus meritis consortes effectos : propositum nostrum vitamque consumet. Et cujus sumus hic nostra devotione fautores : esse mereamur donante Christo * participes.

Alia Oratio. Deus qui in Sancti ac beatissimi Martyris tui N. certamine gaudens : ejus victoriam usque ad martyrii gloriam sustulisti : ut inter supplicia constitutus : persecutores suos : ^b te vocante ^c despiceret. Exaudi Domine preces nostras per hujus merita : ut nos qui persecutionibus hujus seculi ventilamur : ad superandas earum tentationum molestias Sancti Spiritus tui principali virtute confirmes. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentibus nobis ob honorem Sancti Martyris tui N. par illius dedicatur oblatio. Ille suis persecutoribus obtulit corpus : nos Deo judici probata corda ^d vovemus. Ut cum fuerit in nobis humilitatis proba devotio : sicut hostia illius profuit ad coronam : ita nostrum sacrificium prosit ad veniam. *ñ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui dissidentes ad concordiam clementer invitas : et pacificorum mentes inhabitas. Pacem tuam nobis supplicantibus presta : ac nos in ejus confessione confirma. Ut eam intercessionem Sancti Martyris tui N. et veraciter habeamus : et invicem nobis fideliter demus.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare et pulchrum est. *Quere in prima Missa unius Martyris. fol. 422.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus. *Require retro in festo unius Martyris. fol. 422.*

Post pridie. Oratio. Inlabere Domine his sacrificiis ob honorem Martyris tui N. oblatis. donans nobis : ut illius apud tuam clementiam comendemur suffragio : cujus hodierno die attollimur de triumpho. *ñ.* Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui in Sancti tui N. corde flammam ac endisti dilectionis tue : da mentibus nostris eadem fide et charitate fervere : ut cujus gaudemus de triumphis : ejus provecemur exemplis : quoniam ad te proclamamus e terris. Pater noster qui es in celis. **D**

* *Participes.* Forte addendum *in cælo.*

^b *Te vocante.* Forte, *te donante.*

^c *Despiceret.* Martyres non modo hilari vultu ac libenti animo servissimos sustinuisse cruciatus ne fidem proderent, sed inter tormenta doloris contempTIONem exhibuisse apertam, deosque vanos, et nonnunquam præsidēs, ad cultum impium hortantes, irrisisse atque despexisse, Acta eorum maxime sincera comprobant. Vide epistolam Ecclesie Smyrnenſis, de martyrio sancti Polycarpi et sociorum (*Apud D. Th. Ruinart., Act. mart., pag. 28, et in notis Valeſii, ad lib. iv, cap. 15, Hist. eccles. Eusebii Casariensis*); Acta Claudii, Ascrii et Neonis apud citatum D. Th. Ruinart. (*Ibid., pag. 27*); Acta Theodoti Ancyraui, apud eundem (*Ibid., a pag. 265*); sancti Vincentii Levitæ (*Ibid., a pag. 28*); Acta sanctorum Tarachi,

A *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Precibus justi. N. vos Dominus ab omni reatu sanctificet. *ñ.* Amen. Illius quoque vos efficiat imitari virtutem : ad cujus dedicandam solennitatem vestram excitavit devotionem. *ñ.* Amen. Et participes vos ei in illa eternitate reddat in munere : cujus amabiliter vos hic respicit celebrare solennitatem. *ñ.* Amen. Per **426** misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

B *Oratio.* Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti Martyris tui N. tibi obtulimus : misericordie tue operem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mensæ tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Incipit Officium * plurimorum Martyrum sex caparum vel quatuor.

Ad Missam. † Officium.

Dabo Sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna : et exquiram illos in gaudio meo. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eternitas temporum preparata est : alleluja : alleluja. *ñ.* Benedicite vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* Et lux. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et lux.

Dicat Presbiter. Per omnia secula seculorum. Gloria in excelsis D. o.

Oratio. Beatissimorum Martyrum tuorum N. et N. presidis animati : fida ad Dominum nostrum pergat oratio. Ut quorum in hoc seculo gloriosum celebramus triumphum : eorum in eternum precibus adiu-

Probi et Andronici (*Ibid., a pag. 497*) ; Basilii presbyteri Ancyraui (*A pag. 650*), quibus aliisque multis insignis patientiæ et invictæ fortitudinis exemplis, nos martyres docent veram esse religionem, sanctumque esse cultum, pro quibus ista perpessi sunt ; nam quod diros cruciatus tam diu sustinere, ac tam fortiter superare potuerint, non virtuti humanæ, sed peculiari Dei auxilio tribuendum esse eorum Acta et orationes Ecclesie frequenter testantur.

^d *Vovemus. Lege voveamus.*

* *Plurimorum Martyrum,* in Sacramentariis Leoniano et Gelasiano plures exstant missæ *plurimorum martyrum* : tres in Missali Gallo-Gothico, et una in Sacramentario Bobiano.

† *Officium.* Esdræ IV, 11, 25. *ñ.* Ps. cxxx. 15.

venur. *ñ*, Amen. Per misericordiam tuam Deus A
noster etc. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis (^a *Cap. XI*).

ñ. Deo gratias.

Sancti iter fecerunt per deserta : que non habita-
bantur : et in locis secretis fixerunt ^b castra. Stete-
runt contra hostes : et de inimicis se vindicaverunt.
Siterunt et invocaverunt te : et data est illis aqua
de petra altissima : et requies sitis de lapide duro.
Et reddidit justis mercedem laborum suorum : et
deluxit illos in via mirabili. Et fuit illis in vela-
mento diei : et in luce stellarum tota nocte. Trans-
tulit illos per ^c mare rubrum : et transtulit illos per
aquam nimiam. Inimicos autem illorum dimersit in
mare : et ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo B
justi tulerunt spolia impiorum : et decantaverunt
Domine nomen sanctum tuum : et victricem manuum
tuarum laudaverunt pariter. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

^d *Psallendo.* Sancti tui Domine sicut palma flore-
bunt : plantati in domo tua Domine. *ñ*. Bonum est
confiteri Domino : et psallere nomini tuo Altissime.
P. Plantati.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ^e *ad Corinthios*
(^f *Cap. V*).

ñ. Deo gratias.

Frater. Si terrestris domus nostra hujus habi-
tationis dissolvatur : quam edificationem habemus C
ex Deo : domum non manufactam sed eternam in
celis. Nam et hoc ingemescimus habitationem nos-
tram que de celo est : superindui cupientes : si
tamen vestiti : et non nudi inveniamur. Nam et qui
sumus in hoc tabernaculo ingemescimus gravati : eo
quod nolumus exspoliari : sed supervestiri : ut ab-
sorbeatur quod mortale est a vita. Qui autem efficit
nos in ^g hoc ipsum : igitur et scientes quoniam dum
sumus in hoc corpore : peregrinamur a Domino.
Per fidem autem ambulemus : et non per speciem.
Audemus autem et bonam voluntatem habemus :
magis peregrinari a corpore : et presentes esse ad
Deum. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (^h *Cap. X*).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus D
loquebatur discipulis suis : dicens. Ecce ego mitto

^a *Cap. XI.* Vers. 2-5 ; x, 47-21. In *Lectionario Luxoviensi* prophetia de plures martyres desumitur ex *Isaie* lxxv, 43-lxxvi, 1, 2. In *Sacramentario Bobiano* legitur ex *Apocalypsi* 14-17.

^b *Castra.* In *Græco* legitur *tabernacula* ; in *Vulg.* *casas*.

^c *Mare Rubrum.* *Lege per mare Rubrum.*

^d *Psallendo.* Ex *Psal.* xci, 13, 14. *ñ*. *Ibid.*, 1.

^e *Ad Corinthios.* *Ad* le II.

^f *Cap. V.* Vers. 1-9. In *Luxoviensi* pro *Epistola* legitur ex *Apocalypsi* vi, 9-vii, 1-17, *omissa enumeratione tribuum.* In *Bobiano* *Epistola* legitur ex *Apostolo* ad *Hebræos* xi, 33, 34.

^g *Hoc ipsum.* *Vulgata* legit : *In hoc ipsum Deus, qui dedit nobis dignum spiritus, audentes igitur semper scientes quoniam, etc.*

vos sicut oves in medio luporum. Istote ergo pruden-
tes sicut serpentes : et simplices sicut columbe.
Cavete ergo ab hominibus. Tradent enim vos in
conciliis : et in sinagogis suis flagellabunt vos : et
ad presides et reges ducemini propter me in testi-
monium illis : et gentibus. 427 Cum autem tra-
dent vos : nolite cogitare : quomodo aut quid
loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora : quid
loquamini. Non enim vos estis : qui loquimini : sed
spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet
autem frater fratrem in mortem : et pater filium : et
insurgent filii in parentes : et morte eos afficient :
et eritis odio omnibus hominibus propter nomen
meum. Qui autem perseveraverit usque in finem :
hic salvus erit. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
cum.

ⁱ *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Ambulabunt sancti gauden-
tes : velut agni pleni pascue : alleluja.

^j *Sacrificium.* Venite benedicti Patris mei : perci-
pите regnum : quod vobis paratum est ab origine
mundi : alleluja. *ñ*. Cum venerit filius hominis in
majestate sua : et omnes Angeli cum eo : tunc fulge-
bunt justi sicut Sol in regno Dei : alleluja. P. Quod
vobis paratum.

Missa. Deum : qui immortales gloriosissimorum
Martyrum N. N. palmas triumphali cruore perfu-
dit : et beatam diem hujus solennitatem suis pro se
vincentibus dedicavit : fratres charissimi suppliciter
exoramus. Ut qui dedit nobis diem hujus solennem
excursum : ^k det plenum solennitatis effectum. Qui-
que contulit quod cultus festivitatem amplectitur :
donet votum : quod patientia Martyrum imitemur.
Ut quicquid Sancti sui hodierno die perceperunt in
munere : nobis proficiat ad salutem. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Laudes tuas sancte omnipotens Deus
ob gloriosissimas Martyrum passiones : sacris titulis
ampliatas : solenni tibi cum devotione persolvimus :
quas triumphum glorie tue passionis evexit : resur-
rectionis eternitas consecravit. Qui premium immor-
talitatis auxiliante te : suscipientes : et nobis dede-
runt viam vite : et sibi paraverunt palmam victoriae.
Horum nobis Domine obauditione det victoriam. Sit
nobis eorum apud te patrona oratio : quorum ^l ex-
pectante te iudice : felicibus Sanctorum choris co-
ronata meruit esse confessio. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : cui acceptissima ac jo-

^h *Cap. X.* Vers. 10-23. In *Luxoviensi Evangelium* legitur ex *Lucæ* xxi, 9-19. In *Bobiano* ex *Matthæi* i, 1-12, quod in festo omnium sanctorum in *Misali Romano* sancti Pii V legitur : et sane hæc *missa Bobiana* (quæ formam *missæ Gelasianæ* induit) potius est omnium sanctorum quam communis martyrum : nam in oratione *secreta* et in contestatione mentio fit *patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, sacerdotum, omniumque sanctorum.*

ⁱ *Lauda.* Ex *Sapient.* xix, 9.

^j *Sacrificium.* *Matth.* xxv, 34. *ñ*. *Ibid.*, 31 · xii, 43.

^k *Det.* Fortasse, *da* victoriam.

^l *Expectante.* *Lege spectante.*

cundissima sanctorum Martyrum tuorum N. et N. **A** des est : atque devotio : adesto familie tue supplicii per Sanctorum tuorum te suffragia postulantium : offerentium vota amplifica : defunctis requiem dona : et da : ut qui te peccatorum suorum errore leserunt : placere tibi tuorum mereantur intercessione Sanctorum. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : in quo est omnium Sanctorum requies : et pax certa Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. da nobis quesumus : in tua firmiter charitate letari. Ut perfectionem pacis : qua tui iam Sancti fruuntur in celis : hanc nos jugiter meditemur in terris. *ñ*. Amen.

Inlat'o. Equum et justum est : nos tibi gratias agere Deus Angelorum : Deus Martyrum inestimabili gaudio predicare passiones : servorum tuorum triumphum : felicitium leticiam Angelorum. **B** Quis enim hujus altitudinis digne possit enarrare misterium : ubi de supplicio beatitudo nascitur : de dedecore gloria procreatur : et de morte vita perficitur ? **O** mysticum religionis arcanum : ubi interfici laus est : et interficisse damnatio. **O** sacratissimum bellum : in quo alii videntur occidi : et alter occiditur. **O** speciale certamen : in quo se percussor vulneratorum morte prosternit. Diabolus percutientem servicie furore succendit. Christus autem percutiendis patientie virtute succurrit : cum percussore diabolus punitur : cum percussis Christus exultat. Diabolus ministrum suum secum precipitat in gehennam : Christus autem Martyres suos ad regna perducit **C** celestia. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et pius Domine Deus noster : qui tam justus es ad retribuendum : quam misericors ad donandum. Dum vis impendere pro meritis premia : merita facis esse pro premiis : et nobis digneris deputare quod tribuis : dum invenire desideras : que coronas. Christe Domine ac redemptor eterne.

428 *Post pridie. Oratio.* Audi Deus Pater omnipotens preces nostras : et sacrificia a te instituta locutus inflabere ac presta : ut interventus Martyrum tuorum N. et N. ad defensionem sit nobis : extemporalis vita pacis bone fecunda. Sit mors confessione potissima : et resurrectio cum Sanctis omnibus gloriosa. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Deus honorum omnium delectatio : et claritas gloriosa Sanctorum : misericordiam tuam quesumus : ut nobis affectum directionis infundas. Atque interventu Martyrum superno munere conquisito : voluntati tue semper acceptos efficias. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a *Exultat.* Huc spectat illud sancti Cypriani (*Epist.* 9, *ad Pam.*....) ad martyres qui iam tormenta passi fuerant scribentis : *Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis et pugnavit et vicit protector fidei*

Benedictio. Sanctorum meritis tribuat vobis Dominus benedictionem semper : virtutem : et pacem. *ñ*. Amen. Gratia : que illos deduxit ad gloriam : vobis preveniat ad peccatorum omnium indulgentiam. *ñ*. Amen. Qui dedit eis de superato hoste victoriam : ipse vobis tribuat carnalia vitia : et mundi superare concupiscentiam. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Require in festo Corporis Christi. folio. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus **B** verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sanctorum Martyrum tuorum tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam refecti sumus ad meuse tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

INCIPIT MISSA PLURIMORUM MARTYRUM QUATUOR GAPPARUM.

Ad Missam. b *Officium.* Dabo vos nominatos in gloria : alleluja. *P.* In omnibus diebus vite vestre : alleluja : alleluja. *ñ*. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* In omnibus. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* In omnibus diebus.

Oratio. Gaudium nostrum et salus nostra : virtus atque justitia Domine Deus omnipotens : fac nos quesumus placita tibi Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. sorte gaudere : et illic laudes tuas rectorum munere perpetim decantare. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri sapientie Solomonis (c Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Justorum anime in manu Dei sunt : et non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium **D** mori : et extimata est afflictio exitus illorum. ^d Et ab itinere justo abierunt in exterminium : et quod a nobis est iter exterminii : illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt : spes illorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati : et in multis bene disponentur. Quoniam Deus tentavit illos : et invenit illos dignos se Tanquam aurum in fornace probavit illos : et quasi holocausti hostiam accepit illos : et in tempore erit respectus illorum.

^b *Officium.* Ex Sophonia, III, 20, juxta LXX.

^c *Cap. III.* Vers. 1-9.

^d *Et ab itinere.* Ita versio sancti Hieronymi, at in Vulgata non legitur.

algebunt iusti : et tanquam scintille in arundinetis
 liscurent : iudicabunt nationes : et dominabuntur
 populis : et regnabit illorum Dominus in perpetuum.
 R̄. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. R̄.
 Et cum spiritu.

^a *Psallendo.* Transibimus per ignem et aquam. R̄.
 induxisti nos in refrigerio. R̄. Probasti nos Deus
 sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in
 dorso nostro. *P.* Et induxisti.

423 *Dicat Presbiter.* Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Romanos
 (^b *Cap. VIII*).

R̄. Deo gratias.

Fratres. Debitores sumus non carni : ut secundum
 carnem vivamus. Si autem secundum carnem vive
 ritis : moriemini. Si autem spiritu facta carnis morti
 ficaveritis : vivetis. Qui-cunque enim spiritu ^c Dei
 aguntur : hi filii Dei sunt. Non enim accepistis spiri
 tum servitutis iterum in timore : sed accepistis spi
 ritum adoptionis filiorum Dei. In quo clamamus :
 abba Pater. Ipse spiritus testimonium reddidit Spi
 ritui Sancto : quod sumus filii Dei. Si autem filii : et
 heredes. Heredes quidem Dei : coheredes autem
 Christi. Si autem compatimur : ut et glorificemur.
 Existimo enim quod non sunt condigne passionibus hu
 jus temporis ad futuram gloriam : que revelabitur
 in nobis. Nam expectatio creature revelationem filio
 rum Dei expectat. Vanitatis autem creatura subje
 cta est non volens : sed propter eum qui subiecit
 omnia in spem. Quia et ipsa creatura liberabitur a
 servitute corruptionis in libertatem glorie filiorum
 Dei. R̄. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum
 (^d *Cap. X*).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus
 loquebatur discipulis suis dicens. Nihil opertum quod
 non revelabitur : et occultum quod non sciatur.
 Quod dico vobis in tenebris : dicite in lumine. Et
 quod in aure auditis : predicate super tectum. Et
 nolite timere eos : qui occidunt corpus : animam au
 tem occidere non possunt. Sed potius eum timete :
 qui potest animam et corpus perdere in gehennam.
 Nonne duo passeris asse veniunt : et ^e unum ex il
 lis non cadet super terram ^f sine voluntate patris ve
 stri. Vestri autem capilli capitis omnes dinumerati
 sunt. Nolite timere : multis passeribus meliores estis
 vos. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine
 meo : ibi sum in medio eorum. R̄. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
 R̄. Et cum spiritu.

^g *Lauda.* Alleluja. ^h Gaudete iusti in Domino :
 rectos decet collaudatio. *P.* Alleluja.

^h *Sacrificium.* Mirabilis Deus in Sanctis : Deus

^a *Psallendo.* Ps. Lxv, 12, ^h, Ibid., 10.

^b *Cap. VIII.* Vers. 12-52.

^c *Dei.* Ita Prima-inus ; in Vulgata deficit.

Cap. X. Vers. 23-32 ; et in fine additur versicu
 lus 20 ex capite xviii.

^e *Unum.* Lege unus.

Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi sue.
 Benedictus Deus : alleluja : alleluja. ^h. Montem
 Dei montem nberem : mons coagulatus mons ulber :
 ut quid suspicamini montes coagulatos : montem in
 quo placuit Deo habitare in eo. *P.* Benedictus Deus.

Miss. Eterne tue virtutis nomen omnipotens Deus
 rogamus : ut horum Martyrum tuorum N. et N. et
 omnium Sanctorum meritis socios fide : pares devo
 tionis : strenuos passionis : similes in resurrectione
 felicitium nos facias coequari. R̄. Amen.

Alia Oratio. ⁱ Inlatus Domine celebramus solennia
 Martyrum tuorum N. et N. quorum fiducia fidei con
 terruit hostem. Ideo nunc in sede le
 tantur eterna : et gaudent felices in patria gloriosa.
 R̄. Amen.

Post nomina. Oratio. Post Martyrum preconia :
 post offerentium ministeria : post quiescentium me
 moriam : pacem tuam Domine poscimus : pacem ^k im
 petrari benignius. R̄. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pacem tuam Apostolis tuis de
 disti servandam. Presta Domine : ut pacem : quam
 in tuo nomine labiis propinquamus : fixam in cordi
 bus nostris in perpetuum teneamus. R̄. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : omnipotens Deus
 per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum.
 Quem omnes Martyres omnesque Confessores serenis
 vultibus intuentur. Pro cuius nominis confessione
 offerunt colla manibus impiorum : ut juvent in eter
 num in congregatione Sanctorum. Vulpant : sed
 exultant : sciunt pro quo patiuntur : sed pro quo
 patiuntur Deo adjuvante non sentiunt. Torquentur
 in terris : sed gaudent in celis. Unde merito cuncti
 illi Angelice congregationis exercitus in hac Marty
 rum tuorum. N. et N. confessione : tuam Domine
 diebus ac noctibus virtutem magnificare non desi
 nunt : **430** ita dicentes. R̄. Sanctus. Sanctus.
 Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere Dominus.
 Quia pleni sunt celi et terra gloria majestatis tue :
 osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine
 Domini : Christus Dominus ac redemptor sempi
 ternus.

Post pridie. Oratio. Famuli ergo tui exigui Sacer
 dotes hanc saluferam hostiam tuis coram propo
 nent altaribus. Rogamus : ut de tuis celestibus
 thronis benignus inspicias placabiles : pius susci
 pias. Sanctus sanctifices : benedictus benedicenda
 respicias : sanctificataque nobis famulis tuis auri
 buas.

R̄. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Divino magisterio edocti : et salutaribus moniti
 institutis audeamus et dicere e terris. Pater noster
 qui es in celis.

^f *Sine voluntate.* Vulg., sine patre vestro.

^g *Lauda.* Ps. xxxi. 1.

^h *Sacrificium.* Ps. Lxvii, 59. ^h. Ibid., 16, 17.

ⁱ *Inlatus.* Lege hilares.

^k *Conterruit.* Num potius contrivit?

^l *Impetrari.* Lege imperture.

Benedictio. Omnipotens Deus in cordibus vestris A studium sue dilectionis operetur. *ñ.* Amen. Sensus-que vestros sibi in veritate iuleat adherere. *ñ.* Amen. Ut remoti ab omni labe vitiorum : sanctorum nobis tribuat incrementa virtutum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Alia Missa duorum caprarum vel novem lectio-num.

Ad Missam. ^a Officium.

Dignos eos fecit Deus in parte sortis Sanctorum : qui eripuit eos de potestate tenebrarum : et transtulit in regnum filii dilectionis sue. *ñ.* Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* Et transtulit. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et transtulit.

Oratio. Deus qui es in Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. in firmitate mirabilis : impende misericordiam tuam famulis tuis : et quia humilitas servientium tibi semper est tentationum objecta certamini : eorum meritis premuniti oramus : ut nobis infirmis indulgentiam largiaris. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri sapientie Salomonis (b Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Justi in perpetuum vivent : et apud Dominum est merces eorum : et cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decoris : et diadema speciei de manu Domini. Quoniam dextera sua teget eos : et brachio suo defendet illos. Tunc stabunt C in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt : et qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur terrore horribili : et mirabuntur in subitatione inespérate salutis. Dicent inter se penitentiam agentes : et pre angustia spiritus gementes. Illi sunt quos habuimus aliquando in derisum : et in similitudinem improprietatis. Nos insensati vitam illorum extimabamus insaniam : et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei : et inter sanctos sors illorum inventa est. *ñ.* Amen.

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

c Psallendo. Mirabilis Deus in Sanctis suis. *ñ.* Manda Deus virtutem tuam : confirma Deus quod D operatus es. *P.* In Sanctis suis.

Dicat Presbiter. Silentium facte.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Ephesios (d Cap. 1).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro : et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus : et Pater Domini nostri Jesu Christi : qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in celestibus in Christo :

^a *Officium.* Ad Coloss. 1, 12, 13. *ñ.* Ps. cxiii, 15.

^b *Cap. V.* Prophetia constat ex versiculis 16, 17, tum ex versiculis 1-5 hujus capituli.

^c *Psallendo.* Ps. Lxvii, 56. *ñ.* Ibid., 29.

^d *Cap. I.* Vers. 2-15.

sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem : ut essemus sancti : et immaculati in conspectu ejus. ^e In charitate predestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum. In ipso secundum propositum voluntatis sue in laudem glorie gratie sue. In qua gratificavit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus : in remissionem peccatorum secundum divitias gratie ejus : que superabundavit in nobis. In omni sapientia et prudentia : ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis sue : secundum beneplacitum ejus : quod proposuit in eo **431** dispensationem plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo : que in celis et que in terra sunt in ipso. In quo etiam sorte vocati sumus : predestinati secundum propositum B ejus : qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue : ut simus in laudem glorie ejus : qui ante speravimus in Christo. In quo et vos cum audissetis verbum veritatis evangelium salutis vestre : in quo et credentes signati estis spiritu promissionis sancto. Qui est pignus hereditatis nostre : in redemptionem acquisitionis : in laudem glorie ipsius. *ñ.* Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (t Ca. IX).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus convocatis duodecim Apostolis dedit illis virtutem : et potestatem super omnia demonia : et ut languores curarent. Et misit illos predicare regnum Dei : et sanare infirmos. Et ait ad illos : nihil tuleritis in via : neque virgam : neque peram : neque panem : neque pecuniam : neque duas tunicas habeatis. Et in quamcumque domum intraveritis : ibi manete : et inde ne exeatis. Et quicumque non receperint vos : exeuntes de civitate illa etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. Egressi autem circumibant per castella evangelizantes : et curantes ubique. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

e Lauda. Alleluja. *ñ.* Justi confitebuntur nomini tuo Deus : et habitabunt recti cum facie tua. *P.* Alleluja.

b Sacrificium. Vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei : et martyrium suum : et magno clamore dicebant : salus Deo nostro : alleluja : alleluja. *ñ.* Dignus es Domine Deus noster accipere claritatem et honorem et omnem creaturam : que est in celo : et in terra : et in mari : omnes audivi dicentes. *P.* Salus Deo nostro.

Missam. Preces nostras quesumus Domine propiciatus adtende : et ut digne famulemur altario : Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. quesumus nos intercessionem custodire digneris. *ñ.* Amen.

Alia Oratio. Propiciare Domine supplicationibus

^e *In charitate.* Ita in Græco. Vulgata legit qui in charitate.

^t *Cap. IX.* Vers. 1-7.

^e *Lauda.* Ps. cxxxix, 14.

^b *Sacrificium.* Apocal. vi, 9. *ñ.* Ibid., 4, 11.

nostris : et suffragantibus Sanctorum martyrum tuorum N. et N. meritis : ^a ac qui nos evangelicis preceptis instruis : implere concede. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus : apud quem perfecta sunt sacrificia fidelium : pia vota et pure mentis obsequia. Tu ad preces familie tue placatus intende : atque in sensus eorum per inspirationem tui amoris inlabere. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus charitatis origo atque concordie : te per intercessionem Martyrum tuorum. N. et N. petimus atque supplices deprecamur : ut sicut illis triumphum glorie prestitisti : ita ^b in nobis glorie ignem tui amoris et sinceritatem cordis ijsis suffragantibus largiaris. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : vere equum et salutare est : nos tibi semper hic et ubique gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Per quem gratia tua revelante cognoscimus : quantum apud te tuorum vita preclara sit Martyrum : quorum etiam nos mors preciosa letificat et tuetur. Et ideo cum Angelis et Archangelis proclamamus : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Domine Deus noster. Qui es corona Martyrum : et perpetua claritas Angelorum : Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Deus qui Sanctos tuos. N. et N. placita tibi devotione ascicis : dum eis pro te moriendi ardorem adtribuis : in oblati tibi sacrificiis ^c respice et Sanctorum tuorum solennia excellentibus ^d propiciatus indulge. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Supplices te omnipotens Domine deprecamur : et Sanctorum Martyrum tuorum. N. et N. precibus nos protege : et ab omni malo custodire digneris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Benedic Domine hos famulos tuos Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. passione letantes. *ñ*. Amen. Tribue eis **432** Domine benedictionem : quibus donare dignatus es legem. *ñ*. Amen. Ut tibi offerant sacrificium laudis : et sibi reddant officia charitatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

^a Ac qui. Fortasse supplendum : Ac precibus quaesumus ut qui nos evangelicis preceptis instruis, eadem implere concedas.

^b In nobis. Lege nobis, sublato illud in.

^c Respice. Hæc oratio clare præsupponit, elementa jam antea consecrata fuisse.

^d Propiciatus. Lege propitiatus.

^e Unius Confessoris. In Sacramentariis Leoniano et Gelasiano nulla exstat missa communis unius confessoris ; at in Lectionario Luxoviensi habentur *legenda de uno confessore*. In Sacramentario Bobiano, et in Missali Gallo-Gothico : *Missæ de uno confessore* ; sed, ut in Missali Mozarabum, sine ulla

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui. *Quere in 1. Missa plurimorum Martyrum sex capparum fo. 426.*

ITEM OFFICIUM ^o UNIUS CONFESSORIS PONTIFICIS : ET NON PONTIFICIS.

Ad Missam. ^t Officium.

In omni opere suo dedit confessionem sanctam : alleluja. *P.* Verbum glorie : et in corde suo hymnum dixit : alleluja. *ÿ*. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua. *P.* Verbum glorie. *ÿ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Verbum glorie.

Dicat Presbiter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen. Gloria in excelsis.

In tempore Quadragesime. ^s Officium. Confessio et magnificentia opus ejus : et iusticia ejus manet in seculum seculi. *ÿ*. Confitebor tibi. *ut supra.*

Oratio. Confessoris tui beatissimi N. annua recursione Domine memoriam solemniter recolentes : superne gratie adspersione locupleta. Ut qui nunc festa devoto prosequuntur adnisi : ejus quoque perpetim clementi regantur : et protegantur intuitu. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (^b Cap. XLII)

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Ecce servus meus suscipiam eum : electus meus : complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum : iudicium gentibus ⁱ profert. Non clamabit : neque accipiet personam : neque audietur foris vox ejus. Caamum quassatum non conteret : et ⁱ lignum fumigans non extinguet. In veritate educet iudicium : non erit tristis : neque turbulentus : donec ponat in terra iudicium : et legem ejus insule expectabunt. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu.

^k *Psallendo.* Confitebor tibi Domine in vasis psallorum veritatem tuam : psallam tibi : in cithara Deus sancte Israel. *ÿ*. Sed et lingua mea annuntiabit iusticiam tuam : tota de laudem tuam : *P.* Psallam tibi.

In tempore quadragesime ^l psallendo. Factus est in pace locus ejus : et habitatio ejus in Syon. *ÿ*. Notus in Judea Deus : in Israel magnum nomen ejus. *P.* Et habitatio.

distinctione inter confessorem pontificem et non pontificem.

^f *Officium.* Ecclesiastici XLVII, 9. *ÿ*. Ps. IX, 2.

^g *Officium.* Ps. CX, 3. *ÿ*. Ibid., 1

^h *Cap. XLII.* Vers. 1-5. In Lectionario Luxoviensi nulla est prophetia pro uno confessore ; in Bobiano legitur ex Jeremia, ut titulus præfert ; sed revera cento est consutus ex Proverbiorum X, 6. Ecclesiast. III, 15, aliisque Scripturæ locis.

ⁱ *Profert.* Lege *proferet*.

^j *Lignum.* Lege *linum*.

^k *Psallendo.* Ps. LXX, 25. *ÿ*. Ibid., 24.

^l *Psallendo.* Ps. LXXV, 3. *ÿ*. Ibid., 2.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Timotheum
(^b Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Charissime. Nihil intulimus in hunc mundum : haud dubium : quia nec ferre quid possumus. Habentes autem alimenta : et quibus tegamur : his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri : incidunt in tentationem et laqueum diaboli : et desideria multa inutilia et nociva : que mergunt hominem in interitum et perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes : erraverunt a fide : et inservierunt se doloribus multis. Tu autem homo Dei hec fuge. Sectare vero justitiam : pietatem : fidem : charitatem : patientiam : mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei. Apprehende vitam eternam : in qua vocatus es : et confessus es bonam confessionem coram multis testibus. Precipio tibi coram Deo : qui vivificat omnia in Christo Jesu : qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem : ut serves mandatum sine macula inreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (^c Cap. X).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Omnis qui confitebitur me coram hominibus : confitebor et ego eum coram Patre meo : qui est in celis : qui autem negaverit me coram hominibus : negabo et ego eum coram Patre meo : qui est in celis. Nolite arbitrari : quia veni mittere pacem in terram. Non veni pacem mittere : sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum : et filiam adversus matrem suam : et nrum adversus socrum suam : et inimici hominis domestici ejus : qui **433** amat patrem aut matrem plusquam me : non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam super me : non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam : et sequitur me : non est me dignus. Qui invenit animam suam : perdet eam. Et qui perdiderit animam suam propter me : in vitam eternam inveniet eam. Qui recipit vos : me recipit. Et qui me recipit : recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophete : mercedem prophete accipiet. Et qui recipit justum in nomine justi : mercedem justi accipiet. Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis : calicem aque frigide tantum : in nomine discipuli : amen dico vobis : non perdet mercedem suam.

^a Ad Timotheum cap. I, Corr. I Cor. vi.

^b Cap. VI. Vers. 7-14. Epistola in Lectionario Luxoviensi legitur ex II Tim., III, 16-IV, 1-8. In Bobiano, ut titulus præfert, ex Epistola ad Titum, sed re ipsa, quod notavit Mabillonius, cento est e variis Scripturæ fragmentis consutus, quæ, neque ad verbum, neque ad sensum relata sunt. Ex Epistola ad Titum nihil habet.

^c Cap. X. Vers. 32 ad finem captis. Luxoviense legit ex Matthæi xxv, 24-32. Bobianum ex Matthæi xxiv, 45-48.

^d Lauda. Ps. cxvii, 28.

^e Sacrificium. Matth., x, 32. ÿ. Ibid., 33.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^d Lauda. Alleluja. ÿ. Deus meus es tu : confitebor tibi. Deus meus es tu : exaltabo te. Alleluja. ÿ. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : in consilio justorum : et congregatione : alleluja.

^e Sacrificium. Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus dicit Dominus : confitebor eum coram Patre meo : alleluja. ÿ. Et quicumque perdidit animam suam propter me : in vitam eternam inveniet eam. P. Coram Patre.

Missa. Diem hunc charissimi fratres omnibus nobis veneratione dignissimum : in quo beatissimus Confessor. N. quod corde credidit : ore professus : ad eternam gloriam vocatus est : debitis laudibus honoremus. Omnipotentis Dei clementiam postulantes : ut qui eum se confitentem hodie intulit in celis : nos credentes ac confitentes se justificet a delictis. Ut qui hodierna die Confessoris veneramus solennia : ad confessionis mereamur pervenire coronam. ñ. Amen.

Alia oratio. Deus qui Confessorum remones fidem : et confitendi tibi preparas voluntatem : oblatas tibi in hoc festo Confessoris tui. N. hostias inuere. Ut qui ejus memoriam facientes : nostra tibi confitentur delicta : Confessoris tui obtentu perducamur ad veniam. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Christe Dei fili : qui non victima pascaris : sed pure mentis confessione placaris : offerentium fac tibi acceptabile votum : et defunctis dona consortium beatorum. Quo in hujus Confessoris tui. N. commemoratione : et confessiones a te acceptentur viventium : et requies concedatur spiritibus sepulorum. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui constantiam es corona : dissidentium perime jurgia. Dans omnibus nobis ita pacis tue repleri ex munere : sicut Confessor tuus. N. confessionis claruit dignitate. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui est corona justicie : arbor vite : palma victorie. A quo Confessorum directa fides non discreta martyrio : sed una martyriali promeretur decorari victoria. Cum etsi non sint adepti fuso sanguine martyrii necem : non tamen discreti sunt a Marty-

^f Confessor. Hoc loco confessoris appellatione intelligendus est qui, vitæ sanctitate et miraculorum gloria illustris, in pace Ecclesiæ catholicæ diem egit extremum. A Græcis ὁμολογίας dicitur. Sic in concilio Chalcedonensi (Act. 2) segmenta citantur ex operibus sancti Hilarii episcopi et confessoris, καὶ ὁμολογητοῦ ; item sancti Ambrosii episcopi et confessoris, καὶ ὁμολογητοῦ ; at confessoris titulus non tribuitur sanctis Gregorio Nazianzeno, Joanni Chrysostomo et Augustino. Num forte quod ii publice nondum colerentur? At obstare videtur sollemnis pompa qua Constantinopoli exceptæ fuerant reliquæ sancti Joannis.

ribus in virtute. ^a Dum hostem : quem illi patula dimicatione exuperant : isti interius calcant. Et quem illi exterius per vulnera aperta devincunt : hunc isti introrsus specialiter perimunt. Resistentes et conculcantes adversus principem tenebrarum : et inlecebras aerearum potestatum. Ut temporali tribulatione percati : quod Martyres sanguine : hoc isti muneri ex confessione mereantur accipere. Quod etiam hunc virum vere beatum plenissima egisse devotione credimus et fatemur : te dilexit in vita : tenuit in conscientia : predicavit doctrina. Confessorum retinens gradum : confessionis pervenit ad triumphum : laborum suorum confessione : laudando potentiam tui unigeniti filii tui : quem non erubuit in corpore coram hominibus confiteri : ipsum Dominum et Salvatorem nostrum : quem colaudant Angeli et Archangeli ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : pius : et admirabilis es Domine Deus noster. Qui hodierna die et Confessoris tui N. Episcopi innovas **434** gloriam : et confitentium excitas vota. Ut cum eidein qui tibi confessione placuit confitentes obsequimur : nostrum potius excitemus affectum. Dum quicquid illi impedimus laudis : nostre sit causa salutis. Has ergo hostias in tanti viri commemorationem offerentes : precamur : ut qui ejus hodie animam in confessione tui nominis suscepisti : nobis tribuas voluntatem te veraciter confitendi. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Confessoris tui Domine memoriam facientes : qui te inter adversa confiteri non destitit : actu placuit : oratione quesivit : perfectione invenit. Te quesumus : et rogamus : ut in his vicinis tibi in honorem ejus oblati : clementer inlabi jubeas : et ex his sumentibus peccata dimittas : atque confessionis gratia glorificandos attollas. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Christe Deus : qui per Apostolum tuum oris confessionem professe dixisti : Confessoris tui N. Episcopi precibus : consule nostre salutis : ut cum ea que corde credimus : ore professi fuerimus : ad te exaudiri ocuis mereamur : quo jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Domi-

^a *Dum hostem.* Huc spectat illud Missalis Gallo-Gothici in immolatione missæ de plures confessores : VERE DIGNUM, etc., qui non solum martyrum sed etiam confessorum tuorum es virtute mirabilis, licet enim illi passione sint clari qui manifestis acerba supplicia sustinere tormentis, etiam isti lumen occultæ proposito castigationis spiritualis observantiæ disciplinis illorum sunt vestigia subsecuti; quæ verbatim in Sacramentario sancti Leonis (Missæ 9 de pluribus Confessoribus, pag. 13) legitur. Eadem docent sanctus Augustinus (Serm. 296, Ed. Maur. de SS. Petro et Paulo), sanctus Chrysostomus (Hom. de S. Eustatio, Oper. tom. II, pag. 608, Ed. Maur.), sanctus Isidorus (Orig. lib. VII, c. 11).

^b *Plurimorum Confessorum.* In Sacramentario sancti

nas sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui est Confessorum remuneratio : Confessoris sui N. Episcopi suffragio vos sancte confessionis munificet dono. *ñ. Amen.* Detque vobis se confitendi votum : qui eidem confessionis contulit premium. *ñ. Amen.* Ut tanti Confessoris sui N. veraciter imitando exemplum : ad celeste mereamini pervenire promissum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Quere fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Tuam clementissime Pater supplices exoramus clementiam : ut hodierna solennia : que pro beatissimi Confessoris tui N. veneratione suscepimus : ipse tibi commendes. Et sicut illi coronam sancte perfectionis tribuisti : ita nobis ejus intercessione omnium delictorum veniam : et indulgentiam : largiaris. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Incipit Missa plurimorum Confessorum.

Officium. Dabo Sanctis meis. *Quere in plurimorum Martyrum folio. 426.*

Dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ. Amen.* Gloria in excelsis.

Oratio. ^c Deus qui nos Sanctorum Confessorum tuorum N. et N. confessionibus gloriosis circumdas et protegis : da nobis et eorum imitatione proficere : et intercessione gaudere. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Prophetia. Justorum anime. *Quere in plurimorum Martyrum quatuor capparum. fol. 427.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^d *Psallendo.* Sacerdotes ejus induam salutari : et Sancti ejus exultatione exultabunt. *ñ. Illoc producet cornu David : paravi lucernam Christo meo.* **D. P.** Et Sancti ejus.

Dicat Presb. Silentium facite.

Leonis (Pag. 13) exstant binæ missæ de confessoribus, 9 scilicet, et 10. In Sacramentario Gelasiano em. Thomasi (Lib. II) missa 84 est de pluribus confessoribus; in Missali Gallo-Gothico est missa de plures confessores; et in Lectionario Luxoviensi habetur legenda de plures confessores; in Sacramentario Bobiano nulla est missa de pluribus confessoribus.

^c *Deus.* Huc similis, non tamen eadem, exstat oratio in Sacramentario Gelasiano (N. 74). Est secunda in missa confessorum : *Deus, qui nos et sanctorum martyrum solemnitatibus, et confessorum gloria circumdas et protegis, præsta nobis eorum semper et imitatione proficere et emundatione fulgere, per, etc.* ^d *Psallendo.* Ps. cxxxii, 16. *ñ. Ibid., 17.*

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Hebraeos (° C. VII). A
ñ. Deo gratias.

Fratres. Plures facti sunt Sacerdotes secundum legem : idcirco quod morte prohiberentur permanere. Jesus autem : eo quod maneat in eternum : aempiternum habet sacerdotium. Unde et salvare in perpetuum potest. Accedens per semetipsum ad Deum : semper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat ut nobis esset Pontifex : sanctus : innocens : impollutus : segregatus a peccatoribus : et excelsior celis factus : qui non habet quotidie necessitatem quemadmodum Sacerdotes : prius pro suis delictis hostias offerre : deinde pro populo. Hoc enim fecit somel se offerendo. Dominus noster Jesus Christus. ñ. Amen.

LECTIO sancti Evangelii secundum Lucam (° Cap. XII). B
ñ. Deo gratias.

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Sint lumbi vestri praecincti : et lucerne ardentes **435** in manibus vestris. Et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum : quando revertatur a nuptiis : ut cum venerit et pulsaverit : confestim aperiant ei. Beati servi illi : quos cum venerit Dominus : invenerit vigilantes. Amen dico vobis : quod praecinet se : et faciet illos discumbere : et transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia : et si in tertia vigilia venerit : et ita invenerit : beati sunt servi illi. Hoc autem scitote : quoniam si sciret paterfamilias : qua hora fur veniret : vigilaret utique : et non sineret perfoli domum suam. Ideoque et vos estote parati : quia qua hora non putatis : alius hominis veniet. ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

° Lauda. Alleluja. †. Sacerdotes tui induantur iusticia : et Sancti tui exultent. P. Alleluja.

° Sacrificium. Exultabunt Sancti in gloria : letabuntur in cubilibus suis : exaltationes Dei in faucibus eorum.

Missa. Sacra ° Confessorum Deoque placencia fratres dilectissimi solennia celebrantes : omnipotenti Deo vota solvamus. Precantes ut hos : quos sui nominis esse voluit Confessores : propicius apud se interventores placatus accipiat. Quo eorum preces nos peccatorum solvant a nexibus : quorum lingue sunt in veritate confesse. ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus qui laus es Confessorum : et corona certantium : prebe nobis quicquid te nostrorum postulaverit confessio labiorum. Ut lingua nostra : et Confessorum prepolleat laude : et confessionis sancte fructificet opere. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Confessorum offerentium : vel quiescentium recitatis vocabulis : te D um immense exposcimus pietatis : ut Confessorum exora-

° Cap. VII. Vers. 22-28. In Luxoviensi prophetia legitur ex Jeremia (Thren. iv, 15-42). Epistola I, Tim. vi, 7-16.

° Cap. XII. Vers. 33-41. In Luxoviensi, Joan. xv, 4-16.

tus suffragiis : et gratiam vivis : et refrigerium iubeas largiri defunctis. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Ineffabilis bonitas auctor et Domine : qui Confessorum tuorum linguam imple confessione : et cor tua remuneras charitate. Dona nobis eorum meritis : ut tuum confidentes nomen in terris : pacem habemus in diebus nostris. ñ. Amen.

Intatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui verbum caro factum est : ut habitaret in nobis. Ille quippe cum verbum sit Dei Patris : linguam nostre admovens carnis : ad confessionem sui nominis verba format in nobis. Nam sicut ex illo datur Martyribus dmicandi fiducia : ita per illum Confessoribus confessionis conceditur gratia. Ut qui non subeunt ex sanguinis effusione victoriam : habeant statim ex confessione coronam. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui es Martyrum vita : et Confessorum corona. Confessionis conulator : et Confessorum remunerator. Quique eorum animas in sui nominis confessione suscepit : quos ante constitutionem mundi ad eternam gloriam predestinavit : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Singularis victimae oblationis te Deus : ut placeris : exposcimus : quem Confessorum remuneratorem ore fatemur. Ut eorum obtentu hec oblata sanctifices : quorum lingua te in veritate confessa est. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Omnipotens Deus : qui diversitates gratiarum in Ecclesia tua distribuens : alios martyriali excellentia consecras : alios gratia confessionis exornas. Dona nobis : ut qui Confessorum tuorum hodie solennia celebramus : tibi placere ex confessione nostrorum actuum mereamur. Ut rogaturi ea que filio tuo docente didicimus : exaudiamur : cum clamaverimus. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui iustificatorem decore : et penitentium confessione induitur : Confessorum suorum conc-dat vobis : **436** ita per confessionem male gesta deslere : ut justificationis fulgeatis decore. ñ. Amen. Quique se confidentem iustificat : vos per penitentiam provehat ad coronam. ñ. Amen. Ut qui nunc in Confessorum recordatione : et vota promittitis : et lamenta in tribulatione : cum eis gaudia obtineat perpetua. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

° Lauda. Ps. cxxxii, 9.

° Sacrificium. Ps. cxlix, 5, 6.

° Confessorum. Fortasse : Confessorum tuorum festa celebrantes, offerentium, vel quiescentium, recitatis nominibus, etc.

Dicat Presb. Gustate. Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.

Com. Reflecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem : pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem Sanctorum Confessorum tuorum N. et N. tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam reflecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum spiritu. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. Amen. Deo gratias.

Incipit Missa a Unius Virginis.

Ad Missam. b Officium. Inter medios clericos penne columbe deargentate : alleluja. P. Et supra c scapulas suas in viriditate auri : alleluja : alleluja : alleluja. d y. Specie tua et pulchritudine tua intende : prospere procede : et regna. P. Et supra. y. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Et supra.

Dicat Presbiter. Per omnia semper secula seculorum. Amen.

Gloria in excelsis.

Oratio. Domine Jesu Christe : qui castimoniam diligis et virginitatem amplecteris : Sancta Virgine tua N. intercedente pro nobis nostris ignosce peccatis. Et nobis ita in presenti bonum tribue castitatis : ut letemur in futuro cum Angelis sanctis. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus etc. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Lectio libri Hieremie Prophete (e Cap. XXXI).

Amen. Deo gratias.

Longe Dominus apparuit mihi : et dixit. In charitate perpetua dilexi te : ideo adtraxi te miserans : rursumque edificabo te : et edificaberis virgo Israel. Adhuc ornaberis timpanis tuis : et egredieris in choro psallentium. Adhuc plantabis vineam in montibus Samarie : plantabunt plantantes : et donec tempus veniat non vindemiabunt. Quia erit dies : in qua clamabunt custodes in monte Efraim : surgite ascendamus in Syon ad Dominum Deum nostrum. Quia hec dicit Dominus. Exultate in leticia Jacob : et

a Unius Virginis. In Lectionario Luxovien-ii et in Missali Gallo-Gothico deficit missa communis unius virginis. In Sacramentario Bobiano exstat missa unius virginis, scilicet et martyris, ut ex orationibus apparet, qualis est hæc missa Gotho Hispana.

b Officium. Ps. LXXVII, 14.

c Scapulas. Vulg., et posteriora dorsi ejus in pallore auri. LXX, et posteriora ejus in virore auri. Hebr., et alæ ejus in flavo auri.

d y. Ps. XLIV, 5.

e Cap. XXXI. Vers. 3-8. In Bobiano deficit prophetia.

inite contra caput gentium. Personate : canite : et dicite. Salva Domine populum tuum reliquias Israel. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Psallendo. Specie tua et pulchritudine tua. Intende : prospere procede : et regna. y. Propter veritatem et mansuetudinem et justiciam : et deducet te mirabiliter dextera tua. P. Intende.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (e Cap. VII).

Amen. Deo gratias.

Fratres. Qui statuit in corde suo firmus : non habens necessitatem : potestatem autem habens sue voluntatis : et hoc judicavit in corde suo servare virginem suam : benefacit. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam : benefacit. Et qui non jungit : melius facit. Mulier alligata est quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus : liberata est a lege viri. Cui vult nubat : tantum in Domino. Beatior enim erit : si sic permanserit secundum meum consilium. Cogito autem quod ego spiritum Dei habeam : h qui est in Christo Jesu Domino nostro. Amen. Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (e Cap. XIV).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus cum esset Bethanie in domo Symonis leprosi : et recumberet : venit mulier habens alabastrum unguenti nardi i pistici pretiosi. 437 Et fracto alabastro effudit super caput ejus. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos : et dicentes. Ut quid perditio ista unguenti facta est? Poterat enim unguentum istud vendi plusquam trecentis denariis : et dari pauperibus? Et fremebant in eam. Jesus autem dixit. Sinite eam. Quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habebitis vobiscum : et cum volueritis potestis illis benefacere : me autem non semper habebitis. Quod habuit : hec fecit : prevenit ungere corpus meum in sepulturam. Amen dico vobis. Ubiicumque predicatum fuerit hoc evangelium in universum mundum : et quod fecit hec : narrabitur in memoriam ejus. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum spiritu.

k Lauda. Alleluja. y. Lauda filia Hierusalem. P. Alleluja.

l Sacrificium. Sicut turris David edificata es : et reprehensio non est in te : quam speciosa et decora facta es in ornamento tuo : et odor unguentorum tuorum

Psallendo. Ps. XLIV, 5. y. Ibid., vers. 6.

e Cap. VII. Vers. 37, ad finem capituli. In Bobiano legitur ex I Cor., VIII, 25-34.

h Qui est. Sunt verba quibus finis lectioni imponatur.

i Cap. XIV. Vers. 3-10. In Bobiano Evangelium legitur Matth. XXIX, 1-14.

j Pistici. Ita in Græco. Vulg., spicati.

k Lauda. Sophon. III, 14.

l Sacrificium. Compactum est ex verbis Scripturæ, Cantic. IV, 4, 7, 10.

sicut odor Libani : super omnia aromata : alleluja. **A**

Incipit Missa. Deus qui Sanctam Virginem tuam. N. ^a igne succensam lumen prebere omnibus nationibus oblatione proprii corporis voluisti : concede quesumus nobis : ut devictis viciorum criminibus : perfecta cordium puritate tibi semper placere mereamur : *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus qui salutem tuis tribuis Sanctis : presta : ut qui Martyris et Virginis tue N. celebramus solennia festa : ejus quesumus interventu liberemur ab omnibus malis. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Auditis nominibus offerentium : pietatis Dominum deprecemur : ut per interventum beatissime Martyris et Virginis sue N. nobis dignetur oratus assistere : adesse quesitus : aperire pulsantibus. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Impetret quesumus Domine fidelibus tuis auxilium oratio juste Martyris et Virginis tue N. ut in cujus hodie celebritate devoti sunt : in ejus stant pace participes. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimam Martyrem : et Virginem suam N. diversis certaminibus dimicantem celestibus muneribus cumulavit. Arguitur quidem multis tormentis : et corona ipsius diversis margaritis ornatur in celum. Prestat enim divinus amor audaciam : qua ipsa victrix existit in pugna : in Confessorem Dei sententia mutatur : et devicto seculo cum Patre : et Filio : et Spiritu Sancto in perpetuum gloriatur. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus in excelsis : tu Domine Deus noster. Qui Sancte tue N. archana possidens ei : et Virginitatis pudorem : et passionis tribuisti roborem. Dum et pudica in secreto : et invicta in foro : et illic manet ut te promereatur : et hic vicit : ut a te coronetur : annue precibus ejus : atque conscientiam nostram pudor possideat : nec deserat fortitudo : Christe Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Rogamus te omnipotens Deus per intercessum beatissime Martyris et Virginis tue N. ut his sacrificia oblatis : tue benedictionis infundas gratiam : plebi quoque tue benignus tribuas opulentiam. *ñ*. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Non agnoscentes Domine meritum : sed preceptum : audemus dicere : te jubente e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^a *Ignem succensam.* Nimirum quæ igni damnata martyrium fecit ; unde in benedictione dicitur qui martyrem suam coronavit post flammam.

^b *Nivei candoris.* Hæc ad utramque Eulaliam pertinent.

^c *Plurimarum Virginum.* Est hæc missa communis

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui Martyrem suam N. coronavit post flammam : ipse in vobis male cupiditatis extinguat incendia. *ñ* : Amen. Et qui ejus corpusculum ^b nivei candoris velavit amictu : ipse vos purificet a delictis. *ñ*. Amen. Quique spiritum celesti locuta in regno : premium **438** vobis tribuat sempiternum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Repleti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus largitor divitiarum celestium : et mirabilis parator munerum eternorum : qui beatissimam. N. in seculo pauperem elegisti : sed pro te certando eternis operibus sublimasti : paupertatem spiritus nos sequi semper attribue : qua possimus tue majestati per omnia complacere. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

Incipit officium ^e plurimarum Virginum.

Ad Missam. ^d Officium. Afferentur Regi virgines post eam : proxime ejus afferentur in leticia : et exultatione. *P.* Adducentur in templum Regi Domino. *ÿ*. Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea Regi. *P.* Adducentur. *ÿ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Adducentur.

Dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ*. Amen. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Deus qui virginealem pudicitiam et titulo sacre passionis et vexillo beatas Virgines et Martyres tuas. N. et N. glorificasti : da nobis sic sacre castitatis floribus exornari : ut cum fructu honorum : superno beatitudinis consortium attingamus. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Aliud ^e officium. Dabo vos nominatos in gloria : alleluja. In omnibus diebus vite vestre : alleluja. *ÿ*. Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit. *P.* In omnibus diebus. *ñ*. Gloria et honor Patri etc. *P.* In omnibus.

Lectio libri Ecclesiastici (^f Cap. XXXIX).

ñ. Deo gratias.

Audite me divini fructus : et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificato. Quasi Libanus odorem suavitatis habete : florete flores quasi liliium : date odorem et frondete in gratia : et conlaudate canticum : et benedicite Dominum in operibus suis.

plurimarum virginum et martyrum, ut ex orationibus constat.

^d *Officium.* Ps. XLIV, 15, 16. *ÿ*. Ibid., 2.

^e *Officium.* Ex Sophonia, III, 20, juxta LXX, ubi Vulgata legit : *Dabo enim vos in nomen et laudem omnibus populis terræ.* *ÿ*. Ps. XCII, 1.

^f *Cap. XXXIX. Vers. 47-22.*

Date nomini ejus magnificentiam : et contemini illi in voce labiorum vestrorum. In canticis labiorum et citharis : et sic dicetis in confessione. Opera Domini universa bona valde. *R.* Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

a Psallendo. Laus tua Deus in fines terre. Justicia plena est dextera tua. *ψ.* Letetur mons Syon : et exultent filie Jude propter judicia tua Domine. *P.* Justicia.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios
(*b I, cap. VII*).

R. Deo gratias.

Fratres. De virginibus preceptum Domini non habeo : consilium autem do. Tanquam misericordiam consecutus a Domino : ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem. Quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori : noli querere solutionem. Solutus es ab uxore : noli querere uxorem. Si autem acceperis uxorem : non peccasti. Et si nupserit virgo : non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico fratres : tempus breve est : reliquum est : ut qui habent uxores : tanquam non habentes sint. Et qui sicut : tanquam non sicut. Et qui gaudent : tanquam non gaudentes. Et qui emunt : tanquam non possidentes. Et qui utuntur hoc mundo : tanquam non utantur. Preterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est : sollicitus est : que Domini sunt : quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est : sollicitus est que sunt mundi : quomodo placeat uxori : et divisus est. Et mulier inuncta et virgo cogitat : que Domini sunt : ut sit sancta corpore et spiritu. *R.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum
(*c Cap. XXV*).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis in parabolis dicens. Simile erit regnum celorum **439** decem virginibus : que accipientes lampades suas : exierunt obviam sponso et sponse. Quinque autem ex eis erant fatue : et quinque prudentes. Sed quinque fatue acceptis lampadibus : non sumpserunt oleum secum. Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso : dormitaverunt omnes et dormierunt. Media autem nocte clamor factus est : ecce sponsus venit : exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines ille : et ornaverunt lampades suas. Fatue autem sapientibus dixerunt. Date nobis de oleo vestro : quia lampades nostre extinguuntur. Responderunt prudentes dicentes. Ne forte non sufficiat nobis et vobis : ite potius ad vendentes : et emite vobis. Dum irent emere venit sponso : et

a Psallendo. Ps. XLVII, 11. *ψ.* Ibid. 12.

b Cap. VII. Vers. 25-34. Hæc epistola in Sacramento Bobiano legitur in missa communi unius virginis.

c Cap. XXV. Vers. 1-17.

que parate erant : intraverunt cum eo ad nuptias : et clausa est janua. Novissime veniunt relique virgines dicentes. Domine : Domine : aperi nobis. At ille respondens ait. Amen dico vobis : nescio vos. *d* Vigilate itaque et orate : nescitis diem neque horam. *e* Quia filius hominis veniet in majestate sua. *R.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *R.* Et cum.

f Lauda. Alleluja. *ψ.* Letentur filie Syon : et exultent filie Hierusalem : *P.* Alleluja.

g Sacrificium. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Secundum nomen tuum Deus : ita et laus tua in finibus terre : alleluja : alleluja. *ψ.* Justicia plena est dextera tua : letetur mons Syon et exultent filie Jude : alleluja : alleluja.

Missæ. Inter beatissimorum Martyrum gloriosas et ammirabiles passiones : maximum tenere locum sacras Virgines Dei. N. et N. fratres dilectissimi gaudemus : ob honorem nominis Christi veneremur : excolamus : atque laudemus : que fragili sexu inimici potentiam superantes : confessionis et virginittatis : geminam rapere coronam. Dum non minus hostem pudicitie : quam etiam perfidie superantes : summum apud Deum : et virginittatis donum obtinuerunt : et certaminis premium. Unde nunc hodierna die in earum festivitate exultantes supplices deprecamur : ut his pro nobis suffragantibus petitioni nostre : et fidei adhibeant meritum. Quo et fidem exemplis erigant : et petitionem beneficiis suppleant. Ut non immemores in Ecclesia Dei quid fuerint : specialem obtineant virginibus sanctimoniam : conjugatis castimoniam : viduis perseverantiam : atque omni fideli populo generalem savorem impertiant : dum pro omnibus Christo Domino acceptabiles preces offerre non cessant. *R.* Amen.

Alia Oratio. Omnipotens unigenite Christe fili Dei Patris : qui tam viris quam feminis tropheo das triumphari certaminis. Cum et in illis virile robur in certamine adjuvas : et in his minus valentem corporis fragilitatem exaltas. Ut hoc per te validus sexus valeat : quod infirmus. Presta nobis humillimis servis tuis : ut he virgines que sibi apud te obtinuerunt victorie palmam : delictorum nobis impertrent veniam. Ut que jam suo sunt candidate martyrio : delinquentes muniant niveo castitatis umbraculo. Et que tuo sunt indissolubiler copulate amori : indisrupta soliditate nos tibi copulent fidei. Ut qui earum passionis diem integra devotione suscepimus : ipsarum obtentu : inter mundi hujus procellosas turbines gubernemur. *R.* Amen.

Post nomina. *Oratio.* Jesu redemptor noster et Domine : qui virgo ex virgine natus : virginittatem in virginibus remuneras incorruptis : in hoc festo tua-

d Vigilate. His imponebatur finis lectioni.

e Quia. Fortasse, *qua.*

f Lauda. Ps. XLVII, 12. Vulg. et LXX legunt *filie Jerusalem*, et ita, infra, in sacrificio legitur.

g Sacrificium. Psal. XLVII, 10. *ψ.* Ibid., 12.

rum Virginum : acceptabile tibi facito quod offeritur. **A** Acceptansque viventium vota : defunctos in pace refrigera. Ut qui tuarum Virginum obsequimur patrociniis : earum nos sentiamus adjuvari suffragiis. **ñ**. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : qui virginitatem diligis : ut tamen virginitatem ^a oderis : in qua non fuerit integritas charitatis. Da nobis sic obtinere mundiciam carnis : ut repleti possimus abundantia pacis. Quo tuarum virginum obtentu : et pax in nobis vera permaneat : et castitatis mundicia convalescat. **ñ**. Amen.

440 *Inlatio.* Dignum et iustum est : equum vere et salutare est : nos tibi semper laudes et gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : **B** per Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum filium tuum. Cujus munere postquam virgo de virgine prodiit : sexus fragilis sit virilis : fragilis : efficitur fortis. Ut in quo fuit peccandi facilitas : in eo sit vincendi felicitas. Et sumat coronam : que meruit penam : sumat nempe in progenie : quod perdidit in radice : ut captiva serpentis conterat nunc serpentem. Et nunc victrix triumphet : que dudum vita succubuit : dum sexum imbecillum inimicus non superat bellicosus : dum fragile corpusculum quod non tormentis cederet : sed magis vinceret genuit : seseque toties victum : victor antiquissimus obstupescit. Ob hoc Domine dum elatum adversarium ita prosternis : redemptum populum consolaris. Cum inter numero as sacratissimas Virgines has : etiam **C** Virgines et Martyres tuas N. et N. de quarum triumpho gaudet Ecclesia : apud te habeamus in omnibus assertrices : quas de diabolo pariter et seculo voluisti esse victrices. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. **ñ**. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus et Rex Regum est Dominus Jesus Christus filius tuus : cui oblate Virgines placent de pudoris integritate : de operis consummatione : de passionis certamine : de dilectionis integritate. Ille quippe et virginitas conlator : et Virginum remunerator est. Qui Virgo de Maria semper Virgine natus : et Virginum integritatem remunerat : et corruptorum vulnera crucis sue vulnere sanat. Ipse Dominus ac redemptor eternus. **D**

Post pridie. Oratio. Sacrarum Virginum excolentes solennia : hec tibi Domine offerimus holocausta : tuam postulantes clementiam. Ut qui septus Virginum choris : inter lilia pascaris : per hec libamina : spiritum tue dirigas sanctitatis. Ut quod a nobis ob honorem Virginum tuarum N. et N. acceperis : hoc nobis sumendum ad nostrorum criminum indulgentiam largiaris.

ñ. Amen.

^a *Oderis.* Ostendit Deo non placere integritatem corporis, nisi fuerit cum integritate mentis et charitate Dei et proximi conjuncta. Hanc sententiam in quibusdam Codicibus deletam inveni, nescio quam ob causam ; certe virgini schismatica: nihil ad salu-

Ad orationem Dominicam.

Deus qui virginum agmine septus : quocumque ieris ab eisdem solis prosequeris conlaudandus : que te illo virginitatis cantico laudant : quo dilecti ceteri audire queunt : te votis supplicibus imploramus : ut sic per ea que nos te exorare docuisti emundes : ut cantici ipsius carentis numerositati adsociet. Ut per compunctionem hic desendo quod gessimus : per dilectionem quoque te Patrem invocemus : atque dicamus. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliato vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui Martyres suas N. et N. casto cibi desponsavit amore : indissolubiler vos sibi per amam charitatem adsociet. **ñ**.

Amen. Quique in illis virginitatis contulit donum : conferat in vobis sue gratie complementum. *Respond.* Amen. Ut qui virginitatis decore nunc claretis ex meritis : Virginum suarum intercessu potiamini gaudiis. **ñ**. Amen. Quo etsi sint vobis discrete mansiones per meritum : una tamen vos habeat beatitudo post transitum. **ñ**. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus : qui omnem Virginum gloriam filiarum utique Regis intrinsecus es e vis : ut testimonium aliene laudis non appetat : quas virtus internalificat : annue nobis harum Virginum precibus : et humanas laudes fugere : et boni operis intra nos testimonium reportare. Quo et virginis persistamus in fide : et incorruptam ex hoc capiamus hereditatem. **ñ**. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. **ñ**. *Chorus.* Deo gratias.

Incipit Missa ^b votiva omnimoda.

441 *In primis faciat confessionem : et facta accedat ad altare et dicat.* Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum spiritu tuo. *Et postea dicat chorus.*

Ad Missam. ^c Officium.

Miserere nobis Domine : alleluja : alleluja : alleluja. **ñ**. Ad te levamus oculos nostros : qui habitas in celis. *P.* Miserere nobis. **ñ**. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Miserere.

In Quadragesima dicat Officium ut supra sine alleluja.

Oratio. Miserere nobis Domine : miserere nobis : et quia tu inspiras bonum quod petimus : tribue propicius misericordiam : quam a te semper rogamus. tem proderit corporis integritas, si desit catholicæ communionis charitas.

^b *Missæ votivæ omnimodæ.* Est etiam in Sacramentario Bobiano missa omnimodæ.

^c *Officium.* Tobias viii, 10. **ñ**. Ps. cxxii, 1.

ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. **A** Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Lectio libri Esaje Prophete (a Cap. XXXIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Oravit Esayas Dominum dicens : Domine miserere nostri : te enim expectavimus. Esto brachium nostrum in mane : et salus nostra in tempore tribulationis. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

b Psallendo. Convertere aliquantulum. P. Domine. ñ. Et repropiciare super servos tuos. P. Domine.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Romanos (c Cap. XV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Deus spei repleat vos omni gaudio : et pace in se credendo : ut abundetis in spe : et virtute Spiritus Sancti. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (d Cap. VII).

Illo in tempore. Dominus Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Petite : et dabitur vobis. Querite : et invenietis. Pulsate : et aperietur vobis. Omnis enim qui petit : accipit : et qui querit : invenit : et pulsanti aperietur. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

e Lauda. Alleluja. ÿ. Domine exaudi orationem nostram : et clamor meus ad te perveniat. **C**

In Quadragesima. f Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude.

g Sacrificium. Elevavit Sacerdos munera super altare dicens : suscipe Deus sacrificium pro populo tuo. Sanctifica hereditatem tuam : alleluja.

In Quadragesima. h Sacrificium. Offerite Domino : mundum sacrificium. ÿ. Offerite Domino gloriam : et honorem. ÿ. Gloria : et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Mundum.

Dicat Presbiter. i Kyrieleyson.

Et Chorus respondeat. Christeleyson. Kyrieleyson.

Post hec i flectat genua Sacerdos : et dicit.

Missæ. k Omnipotens sempiternus Deus : tue glorie **D**

majestati supplici devotione deosco ; ut omnium malorum meorum vincula solvas : cunctisque meis criminibus clementer ignoscas. Et quia me indignum et peccatorem ad ministerium tuum vocare dignatus es : sic me idoneum tibi ministrum efficias : ut sacrificium de manibus meis placide ac benigne suscipias. Electorumque Sacerdotum tuorum me participem facias : et de preceptis tuis in nullo me oberrare permittas. ñ. Amen.

Alia Oratio. Attende Domine propicius mee servitutis obsequium : m et miserere viventium famulorum tuorum : vel omnium Christianorum : ut cunctis eorum sceleribus amputatis ita sint tue miserationis defensione protecti : ut in observatione mandatorum tuorum mereantur esse perfecti. Quatenus et in hac **B** vita universo facinore careant : et in conspectum glorie tue quandoque sine confusione perveniant. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus tuorum supplicum vota : et nomina : que tuo coram altario conspicias recensere : in eterne vite libro conscribere. n Miserere etiam indigno mihi et peccatori Domine : vel omnibus pro quibus te supplex expostulo : perpetuamque requiem tribue defunctis famulis tuis N. ut in Abrae gremio conlocati : et nunc penas evadant inferorum : et resurrectionis tue tempore cetibus ~~442~~ eos sociari jubeas Angelorum. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui charitatis es suctor : et pure pacis et dilectionis amator. Suscipe offerentium oblationes et infirmorum omnium fideliū sana o languores. Quo te medicante : et plenitudinem salutis recipiant : et tuis semper sani jussivibus p pareant : denique obnixius queso : ut omnes metu territōs : inopia afflictos : tribulatione vexatos : morbis obratos : q itineribus constitutos : supplicis de- ditos : debitis obligatos : r vel quolibet merore contritos : cunctos indulgentia tue pietatis absolvat : morum emendatio relevet : et misratio quotidiana confoveat. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : equum vere : et salutare est : nos tibi gratias agere omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Verum Pontificem : et solum sine peccati macula Sacerdotem. Qui lavit nos a peccatis nostris : et fecit nos regnum : et Sacerdotes tibi Deo Patri suo :

illud *Flectamus genua* proclamasse, atque de more materiam orationis, sive id quod a Deo petendum erat suggestisse, tum illud *Erigite vos* dixisse, ac tandem presbyterum primam orationem, *missam* dictam, recitasse.

k Omnipotens. Hæc et tres orationes quæ consequuntur, atque illatio *Missæ* hujus *rotine omnimodæ*, eadem in Sacramentario Bobiano leguntur.

l Majestati. In Bobiano *pietatem*.

m Et miserere viventium. In Bobiano : *Et miserere fidelibus famulis tuis ill., ut cunctis eorum, etc.*

n Miserere. Bobianum, *concede etiam mihi indigno, etc.*

o Languores. In Bobiano additur *ill.*

p Pareant. Bobianum, *appareant.*

q Itineribus. Bobianum, *in captivitate et peregrinatione constitutos.*

r Vel quolibet merore contritos. In Bobiano deficit.

^a Cap. XXXIII. Vers. 2. In Bobiano deficit prophetia.

^b Psallendo. Ps. LXXXIX, 13. ÿ. Ibid.

^c Cap. XV. Vers. 13. In Bobiano legitur ex epistola sancti Jacobi apostoli ; revera I Joan. 1, 8-11, 1-5, quibusdam omissis.

^d Cap. VII. Vers. 7, 8. In Bobiano legitur ex Matthæi 11, 9-14.

^e Lauda. Ps. CI, 1.

^f Laudabo. Ps. LXXXIII, 31.

^g Sacrificium. Ex Levit. XXIII, 20 ; Machab. II, 1, 26.

^h Sacrificium. Ps. XCV, 7.

ⁱ Dicit Kyrie. De hoc ritu infra dicendum erit, cum de missis mortuorum sermo fiet.

^j Flectet. Hic etiam est ritus peculiaris hujus missæ, de quo silent Roblesius, Pisa, alique, qui de ritibus Mozarabicis scripsere. Indicat diaconum olim solemne

ut justificati in sanguine ejus salvi simus ab ira per ipsum. Qui peccata nostra portavit in corpore suo super lignum : ut a malis omnibus separati : cum justicia vivamus : cujus sacro vulnere sanati sumus. Quique pacificavit omnia per sanguinem crucis sue : sive que in celis : sive que in terris sunt : ut in nomine ejus omne genu flectatur celestium : terrestrium : et infernorum : et omnis lingua confiteatur : quia ipse est in gloria Dei Patris. * Per quem te eterne Pater : et Domine omnimoda intentione deponso : per ipsum qui pependit in ligno propter salutem nostram : qui factus est mediator tuus et noster : ut nos ad te perduceret. Quique nos reconciliavit tibi per sanguinem crucis sue : imo qui nobis hanc fiduciam dedit : ut omne quod petierimus a te Patre in nomine suo : des nobis. In ipsius dilecti filii tui comparis tibi per omnia : et coeterni Domini nostri Jesu Christi nomine : te invoco : ut omnibus malis meis ^b innocens : cunctas maculas criminum meorum abstergens : finem delictis meis omnibus hodie ponens : ab omnibus tentationibus sordidissimis : vanis libidinibus : et blasfemiis cor meum eluens : atque spiritualibus donis replens : et hanc oblationem quam tibi offero : ego indignus propter remedia animarum fidelium et pro conversione infidelium : atque pro Ecclesia tua Sancta Catholica : que est in oriente usque in occidentem : Septentrione et meridie : per universum orbem terrarum in pace diffusa : benigne suscipias. Jam tandem Domine exaudi eam clementer : sustenta eam in periculis : protege in adversis : et moderare in prosperis. Ut nihil contra eam prevaleat noxium : dum in cunctis te meruit habere propitium. ^c Itinerantium famulorum tuorum N. vel omnium Christianorum adoptata desideria gressus perducere jubeas. Egrotantibus famulis tuis N. vel omnibus fidelibus Christianis infirmis medelam sanitatis impercias. Locum lucis ac refrigerii animabus famulorum tuorum N. vel omnium fidelium Christianorum defunctorum requiem tribuas. Nostrumque omnium humilitatem placatus intendas : et ubique nos te protegente custodias. Ut eruti ab adversitatibus mundi : et hic et in eternum sanctificati : te incessabiliter cum Angelis et Archangelis conlaudemus : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^d *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus es tu fili Dei vivi : quia multum es incomparabiliter pius : et inestimabiliter gloriosus. Et ideo tue pietatis gloriam Imploramus : et hanc tibi placationis hostiam immolamus. Ut nostras nunc orationes exaudias : crimina laxes : et peccata dimittas. Vel

^a *Per quem te.* In Bobiano statim p st illa verba, *Et solum sine macula Sacerdotum*, additur : *Per quem te, eterne Pater et Domine, omnimoda intentione deponso ut oblationem hanc quam pro famulis tuis (ill.) benigne suscipias, etc.* ; contestatio enim Bobiana verbatim ex illatione Mozarabica desumpta est, multis tamen prætermissis quæ in Missali Mozarabum leguntur.

^b *Innocens.* Lege *indulgens*.

^c *Itinerantium.* Lege *itinerantium famulorum tuorum*

quicquid a te secundum tuam voluntatem exposcimus : velociter et clementer impercias. Quatenus nos a malis omnibus eruas : et bonis repleti concedas : Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Ora'io. Credimus te Domine Jesu Christe : nostram esse salutem : nostramque redemptionem. Oramus te piissime Pater : ut hanc oblationem acceptes : atque sanctifices : ^e eamque apud tuam clementiam exposcimus digneris concedere : et summentium corda pietate solida a malis omnibus placatus emunda. Au'er a nobis Domine cuncta que gesimus mala : et concede nobis tempora quietæ et pacifica. Bella omnia reprime ; et famem averte : clades et omnes egritudines populo tuo suspende. Mentem letifica : captivos revoca : contractos **443** remtegra. Navigantes omnes ne pereant salva. Itinerantes in prosperitatem et salutem dirigere dignare : frugum abundantiam tribue : aerem prosperum concede : et iram tuam : ^f ob id quod nobis in alimoniam tribuisti : ut pius pater procul efficere jube. Ut in unum omnes scientes beneficia tua : et agnoscentes mirabilia tua : impavido animo conlaudare possimus gloriam tuam. Quo mereamur hic tibi Domine incessabiliter sine offensione servire : et vite eterne hereditatem percipere sine fine. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Suscipiatur Domine sacrificium nostrum in conspectu tuo : ut placeat tibi sicut speravimus in te.

Ad Orationem Dominicam.

^c Ignosce Domine : qui dum pro aliis rogare te compellor : et per immunda labia mea tuam sanctam communionem ^e adsumo. Miserere mihi Domine mysterii tui secreta tractanti : nec indignum me misericordia tua judices : dum pro aliis interpellare permittis : ut absolutus a meis delictis : et viventium famulorum tuorum. N. vel omnium fidelium Christianorum in bonis tribuere digneris. Pater noster.

Postea dicat Presb. Erue. Libera. Protege. Muni. Salva. Ac defende nos ab operibus malis : stabilire fac in cunctis bonis. Da finem peccatis nostris : et requiem omnibus fidelibus defunctis : medelam infirmis : sanitatem egrotis : pacem et securitatem omnibus fidelibus Christianis in hac die : vel in omni tempore. Quia tuum est imperium et regnum : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen.

^d *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Benedicat vos Dominus noster Jesus Christus : qui cunctorum est auctor mirificus. *ñ*. Amen. Precibus vestris occurrat placatus : et bona que poscitis : de sede majestatis sue conferat gressus dirigere, vel omnium Christianorum pia desideria ad optatum finem perducere jubeas.

^d *Post Sanctus.* Hæc et quæ sequuntur orationes Bobiano deficiunt.

^e *Eamque.* Fortasse, eamque, apud clementiam tuam deponimus, benigne digneris respicere.

^f *Ob id.* Hoc est ob Eucharistiam, ob corpus et sanguinem Christi, nobis in alimoniam concessa.

^e *Adsumo.* Corr. *assumo*.

pius. *A.* Amen. Vobis vel famulis suis : qui vivitis : A
veniam tribuat : in vestris et in eorum peccatis : et
defunctis fidelibus impertire dignetur locum lucis.
A. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc.
Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo
Corporis Christi.* fol. 267.

In Quadrag. *γ*. Qui venit ad me.

Com. Repletum est. fol. 88.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te lau-
damus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi : quod
accepimus : et sanctus sanguis : quem potavimus :
adhereat visceribus nostris eterne omnipotens Deus.
Ut non nobis veniat ad iudicium neque ad condem-
nationem : sed proficiat ad salutem : et ad remedium
animarum nostrarum in vitam eternam. *A.* Amen.
Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus
sit semper vobiscum. *A.* Et cum. Missa acta est in
nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nos rum
sit acceptum cum pace. *A.* Deo gratias.

Item Missam ^a *pro se ipso sacerdote.*

^b *Officium.* Respice in me Deus : et miserere mei :
alleluja : alleluja. *γ*. Da potestatem puero tuo : et
salvum fac filium ancille tue. *P.* Et miserere. *γ*.
Gloria et honor Patri. *P.* Et miserere.

Oratio. Veniat super me Domine donum misericor-
die tue : et ne in me ira tua deseviat : habeam te in
remedium salvatorem : quem pro piaculis meis me-
tuo habere iudicem. *A.* Amen. Per misericordiam
tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobi-
scum. *A.* Et cum.

In Quadagesima. ^c *Officium.* Inclina Domine au-
ream tuam : et exaudi verba mea : accelera te eripias
me. *γ*. Esto mihi in Deum protectorem : et in do-
mum refugii : ut salvum me facias. *P.* Et exaudi.
γ. Gloria et honor. *P.* Et. *Oratio ut supra.*

Lectio libri Thobie (^d *Cap. III*).

A. Deo gratias.

In illis diebus. ^e *Oravit* Thobias Dominum dicens.
Justus es Domine : et omnia iudicia tua justa sunt et
omnes viae tuae misericordia et veritas et iudicium. Et
nunc Domine memor esto mei : ne vindictam sumas
de peccatis meis : neque reminiscaris delicta mea :
aut parentum meorum. Quoniam non obdivimus
preceptis tuis : et traditi sumus ^f in direptionem et
mortem : et improprium omnibus nationibus. Magna
iudicia tua. Quia non egimus secundum precepta
tua : et non ambulavimus sinceriter coram te. Et
nunc Domine ~~444~~ secundum voluntatem tuam fac

^a *Pro seipso Sacerdote.* In Sacramentario Bobiano
exstat missa quomodo sacerdos pro se orare debet.

^b *Officium.* Ps. xxiv, 26. *γ*. Ps. lxxxv, 16.

^c *Officium.* Ps. lxxxv, 1. *γ*. Ps. xxx, 3, 4.

^d *Cap. III.* Vers. 1-6. Et, reliquis omissis, additur
pars versiculi 13. In Bobiano nulla legitur propheta
hujus missae.

^e *Oravit.* Vulg. : cepit orare cum lacrymis.

^f *In direptionem.* Vulg. addit et captivitatem.

^g *Psallendo.* Ps. xxiv, 7 *γ*. Ibid., 8.

mecum : et precipe in pace recipere spiritum meum.
Quia cum iratus fueris : misericordiam facis. Et in
tempore tribulationis : his : qui invocant te : peccata
dimitis. *A.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et
cum.

^g *Psallendo.* Delicta juventutis mee Deus : et igno-
rantias : ne memineris Domine. *γ*. Secundum magnam
misericordiam tuam memor esto mei Domine. *P.* Et
ignorantias.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos
(^h *Cap. XV*).

A. Deo gratias.

^B *Fratres.* Obsecro vos per Dominum nostrum Jesum
Christum. Et per charitatem Spiritus Sancti : ut ad-
juvetis me in orationibus pro me ad Deum : et liberet
ab infidelibus : qui sunt in Judea : et obsequii mei
oblatio accepta fiat Hierosolimis sanctis. Et ut ve-
niam ad vos cum gaudio per voluntatem Dei : et re-
frigeret vobiscum. Deus autem pacis sit vobiscum :
et cum omnibus vobis. *A.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et
cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(ⁱ *Cap. XV*).

Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus lo-
quebatur discipulis suis : dicens. Ego sum vitis vera :
et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me
non ferentem fructum : tallet eum : et omnem qui
fert fructum : purgabit eum : ut fructum plus afferat.
^C Jam vos mundi estis propter sermonem : quem locu-
tus sum vobis : manete in me : et ego in vobis.
A. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et
cum.

ⁱ *Lauda.* Alleluja. *γ*. Miserere mei Domine : mi-
serere mei : quoniam in te confidit anima mea :
alleluja.

In Quadagesima. ^k *Laudabo* nomen Dei cum can-
tatio : et magnificabo eum in laude.

^l *Sacrificium.* Quid dignum offeram Domino ? curva
genua Deo excelso : alleluja.

In Quadagesima. ^m *Sacrificium.* Sacrificium Deo
spiritus contribulatus : cor contritum : et humiliatum
ne despicias Deus.

Missa. Ad tuum altare concurre eterne omnipotens
Deus : et prece qua valeo : tuam misericordiam pro
me : ac pro populo tuo salutem exoseco : offerens
hoc sacrificium majestati tuae : quod gratanter digno-
ris ipse suscipere : cujus interventu : qua pius es :

^h *Cap. XV.* Vers. 30, ad finem capituli. In Bobiano
est ex Epistola Jacobi 1, 19-28, omissis versiculis
21-26.

ⁱ *Cap. XV.* Vers. 1-4. In Bobiano Evangelium est
Lucæ xv, 4-8.

^j *Lauda.* Ps. lvi, 2.

^k *Laudabo.* Ps. lxxiii, 34.

^l *Sacrificium.* Michææ vi, 6.

^m *Sacrificium.* Psal. lxx, 19.

petitioni mee effectum concede. Da mihi Domine A tuum Deus ut bonus pastor gubernas : et c^e famulo-
peccatori confessionem : que tibi sit placita. Partu-
riat in corde meo inenarrabiles gemitus : qui aures
possint pulsare tuas. Da mentis intentionem : quo
suscipiam profundam bonitatem tuam. Da sic petere
pro populo : ut tuo se gratuletur muneris presidio.
Da mihi lacrymas ex tuo affectu : internasque pec-
catorum exsolvere vincula : et acquirere gratiam
postulatam. R̄. Amen.

Alia Oratio. Audi Deus meus : audi lumen oculo-
rum meorum : audi que peto : et da que petam : ut
audias. Audi me precantem pro populo tuo : et hoc
munus oblatum suscipere dignare placido vultu.
Concede mihi : et pro quibus te peto N. remedium
flagitatum. Nam si despicias : pereō : si respexeris : B
vivo. Si iusticiam meam intenderis : mortuos facior.
Si misericordiam respexeris : letentem me suscitās
de sepulchro. Suscipe ergo precem quam tibi deferō :
et tribue remedium : quod a te expeto. R̄. Amen.

Post nomina. Oratio. Precanti mihi aurem adpone
tuam omnipotens Deus : et sacrificium accepta mu-
neris hujus. Corripe me in misericordia : et non in
ira. Quod odis in me : procul fac a me : et in tua
voluntate intende in me. Hostem libidinis repelle a
me : et castitatis spiritum insere in me. Omne vi-
cium mortifica in me : et animam meam vivifica in
te. Hoc da populo tuo petere : ut petitiō ^a implacita
nunquam sit apud te. Hoc presta quod semper ipse
custodias. Offerentium munera sint oculis tuis pla-
cita : eorumque vota ipse gratanter accepta : de-
functis famulis tuis. N. requiem tribue : ut iudicii
tempore alacres ad conspectum glorie tue valeant
pervenire. R̄. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui es pacis auctor : et
charitatis magnificus dispensator : ^b intende cor
meum : cunctique populi : igne charitatis et pacis :
qua cunctos vepres peccatorum exurat. Non exar-
descat cor meum in me : sed refrigeretur in te. Totum
tolle quod nocet : ipsum presta quod docet. Tolle
nocentia ⁴⁴⁵ cuncta : doce perseverantia bona.
Salus esto infirmitati mee : et verus suscitator anime
mee. Ut ditatus dono tuo : merear sociari electorum
tuorum consortio. R̄. Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi gratias agere
omnipotens Deus. Qui cum Domino nostro Jesu Chri-
sto : Sanctoque Spiritu verus in Trinitate permanes
unus. Qui humanas mentes ita igne tui amoris ac-
cendias : ut fideliter a cunctis queraris. Docē me Do-
mine patientiam : ad sustinendum cuncta adversa.
Docē me Domine scientiam scripturarum : ut sic lo-
quar : ne superbiam : sic taceam : ne torpescam.
Sic contine : ut non cadam. Sic constringe : ut nun-
quam dimittas. Placita tibi sunt hec sacrificia : ea-
que manu Angeli tui : ipse sanctifica. Populum

^a Implacita. Id est, non placita. Horatius, implacitum genus.

^b Intende. Lege *incende*.

^c Famulorum tuorum. Lege *famulis tuis*.

^d Collegio. Lege : *In collegio sanctorum tuorum fac coheredem per Filium tuum, etc., cui.*

tuum Deus ut bonus pastor gubernas : et c^e famulo-
rum tuorum. N. requiem dona : et peccatorum vin-
cula resolve gratia tua. Atque erutum a sordibus pec-
catorum : ^d collegio fac coheredem : Cui merito om-
nes Angeli et Archangeli : non cessant clamare ita
dicentes. R̄. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es
tu Domine Jesu Christe : qui et justos eternitatis
premio ditas : et peccatores ne pereant per peni-
tentiam salvas. Gemitus mei precem placatus in-
tende : et postulantis remedium benignus con-
cede. Precipitem me esse non sinas : sed freno dis-
cipline tue prestringe me. Quod anime est ^e obvium
repelle a me : et prosperam misericordie bonitatem
largire in me. ^f Ipsud vita mea te habeat sufficien-
tem. Ipsud est sanitas mea : te habeat medicinam.
Vulnera mea patent tibi : medicinam tuam ne dene-
ges mihi. Infusione Sancti Spiritus tui repleantur
munera hujus sacrificii. Tu es Deus meus salvator :
et redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Hec hostia ^g panis ac vini :
que a me indigno tuo sunt imposita altario : ^h rega-
libus sedibus tuis eterne omnipotens Deus intueri
vultu placabili : et benedic per manus Angeli glo-
riosi. Accipe conversionem fletus in sacrificio ac-
ceptabili tuo : et contritum fac cor : ut su-
piret in vulnere suo. Medicinam qua sanetur infunde : et
non deseratur vulnere. Sicque jugis peticio te me-
dicum flagitat verissimum : in quo nulla ambiguitas
de suscepto : quos suscipis : cura quos curas : sic
contine ne dimittas. Ad exorandum clamor meus
invalidus est : sic enim suscita : quod perveniat ad
te. Crassam nubem sine de pectore meo : et sereno
intuitu : hominis nubilum rumpe : adversum me. Ut
sanatus per gratiam tuam merear tibi laudes persol-
vere placitas. R̄. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Domine ne ponas
mala mea coram oculis tuis. Quia graviora sunt
onera mea : precor te Domine miserere mei.

Ad Orationem Dominicam.

Agnosce omnipotens Deus flagitia que gessi :
vulnera tibi ostendo cordis contriti. Si mala mea
respexeris : thartharea vix tormenta sufficiunt. Si
pietate intenderis solita : poteris me commutare
in melius. Quid non mali ego corruptibilis crea-
tura : et quid non boni tu creator et creature for-
tissimus innovator ? Cecidi de manu tua vitio meo :
potens es artifex : tibi iterum placitam figurare in
melius. Queso omnipotens Deus : dignum me ex in-
digno tibi efficere a mei peccati crimine : ut merear
tibi cum fidei populo tuo e terris clamare libera
voce. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do-
minus sit semper vobiscum. R̄. Et cum.

^e Obvium. Forte, animæ obnoxium.

^f Ipsud est. Lege *etiam*.

^g Panis et vini. Panem et vinum, in hac oratione,
esse corpus et sanguinem Christi, sub speciebus pa-
nis et vini Deo oblata, fuso a suis alibi ostendi.

^h Regalibus. Lege *e regalibus sedibus*.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui est omnium consolator : ipse nos benedictionis sue repleat dono. *ñ.* Amen. Et qui peccantes reducit ad viam salutis : ipse nobis concedat gratiam : quam ab eo postulamus. *ñ.* Amen. Quique nos subformavit opificio : ipse nos purget a crimine post multa aunorum curricula : suo nos adrahat in regno superno. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Require in festo Corporis Christi. fol. 267.

Com. Repleti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio os nostrum. *Quere in primo Dominico Quadragesime. fol. 88.*

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. *Quere in prima Missa votiva omnimoda. fol. 444.*

Item Missa votiva a singularis.

446 *Ad Missam. b Officium.* Miserere mihi Domine : alleluja. Miserere mihi : alleluja. *ÿ.* Respice in me Deus : et miserere mei. *P.* Miserere mihi. *ÿ.* Gloria et honor Patri etc. *ñ.* Miserere.

In Quadragesima c Officium. Veniat super me Domine misericordia tua : et salutare tuum secundum eloquium tuum. *ÿ.* *Et omnia alia ut supra.*

Oratio. Miserere mihi Domine : miserere mei : et quia tibi soli peccavi : indulgentiam criminum : et remissionem peccatorum a te consequi merear. *ñ.* Amen.

Dicat Presbiter. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum..

Lectio libri Regum III (d Cap. VIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : oravit Salomon Dominum dicens. Domine : omnis homo qui cognoverit plagam cordis sui : et expanserit manus suas in domo hac : tu exaudies in celo : loco habitationis tue. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Disrumpe Domine vincula peccatorum meorum. *ÿ.* Colloca eum Domine in loco beatorum tuorum.

Dicat Presb. Silentium facite.

a Singularis. Scilicet, quæ celebratur pro una aliqua singulari persona, sive vir sit, sive mulier. In Sacramentario Bobiano sunt quatuor missæ votivæ, quæ omnes pro *servo tuo ill.*, sive pro singulari persona celebrantur, omnesque formam missæ Romanæ induerunt, scilicet quæ duas tantum lectiones habent, Epistolam et Evangelium, et post primam orationem in illis sequitur oratio *secræta*, et post hanc *contestatio*, sive præfatio, cui subjiciebatur canon Romanus ; at omnes missæ Missalis Mozarabici typum genuinum Gotho-Hispanum retinuerunt.

b Officium. Ps. LVI, 6. *ÿ.* Ps. XXIV, 16

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli t ad Romanos (r Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Offeramus hostiam laudis semper Deo. id est fructum laborum nostrorum consentientium nomini ejus. Beneficientie autem et communionis nolite oblivisci : talibus enim hostiis proueretur Deus.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (b Cap. XV).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si manseritis in me : et verba mea in vobis manserint : quodcumque petieritis Patrem in nomine meo : petite et fiet vobis. *ñ.* Amen.

B *Dicat Presbiter.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

i Lauda. Alleluja. *ÿ.* Miserere mei Domine : miserere mei : quoniam in te confidit anima mea.

In Quadragesima i Lauda. Confitebor tibi nimis in ore meo : in medio multorum laudabo eum.

k Sacrificium. Averte Domine faciem tuam a peccatis meis : et omnes iniquitates meas dele.

In Quadragesima l Sacrificium. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum : et humilitatum non despicias Deus.

Missa. Aurem misericordie tue paude pulsanti famulo tuo N. eterne omnipotens Deus : et ejus precibus adesto propicius. Auge ei Domine fidem : atque ei omnia peccata dimitte. Accepta sint in oculis tuis Domine vota hujus : et oblationem quam tibi offert inspice : et per intercessionem Sanctorum tuorum N. imple petitiones ejus : et omnes ipsius exaudi orationes.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Pie Domine ad majestatis tue concurrimus thronum : preces fundimus supplicantes : ut deleantur scelera : atque universa peccata famuli tui N. per hanc votivam oblationem sentiat indulgentie tue donum : ut per intercessionem Sanctorum tuorum : beneficium consequatur eternum.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerimus Domine hec munera famuli tui N. ut in tuo glorietur nomine : et ejus vota propicius suscipias : peccata dimittas : salutem corporis et anime concedas : requiem defunctis tribuas : et celesti regno consortes efficias. *ñ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Domine Deus omnipotens : qui dixisti per Jesum Christum Dominum nostrum : pa-

c Officium. Ps. CXVIII, 44.

d Cap. VIII. Vers. 38, 39.

e Psallendo. Ps. CXV, 16.

f Ad Romanos. Lege ad Hebræos.

g Cap. XIII. Vers. 16.

h Cap. XV. Breve hoc Evangelium ex versiculis 7, 16, constat.

i Lauda. Ps. LXXXVI, Vers. 4.

j Lauda. Ps. CVIII, 3.

k Sacrificium. Ps. L, 11.

l Sacrificium. Ps. L, 19

cem meam do vobis : pacem meam commendo vobis. Petimus Domine Deus noster : ut pacem quam in tuo nomine propinamus : fixam in cordibus nostris in perpetuum teneamus. Et hanc votivam oblationem quam tibi offert famulus tuus N. suscipere digneris. Et propicius peccata dimitte : salutem concedas : ejus languores placatus semper abstergas. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere et laudes : sacrificia spiritualia celebrare : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum Dominum nostrum. Qui factus mundi sacrificium : expiavit effusione sanguinis sui peccata hominum. Ob hoc te deprecamur omnipotens Pater per ipsum : qui pependit in ligno propter salutem nostram : ut hanc oblationem **447** que pro famulo tuo N. a nobis offertur sanctificare digneris. Ut sicut Sanctis pervenit ad coronam : ita ei occurrat ad veniam. Ut merceatur per hoc sacrificium a cunctis emundari sordibus peccatorum : et reconciliatum tibi per Jesum : sereno vultu respicias : atque ei omnia peccata dimittas. Severitatem judicii tui ab eo suspendas : et miserationis tue clementiam super eum infundas. Præsta Pater perpetue per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : quem conlaudant Angeli : atque Archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : unigenitus tuus : primogenitus noster. ^a Primogenitus in gratia : unigenitus in natura. Primogenitus : quia nemo ante ipsum. Unigenitus : quia nemo post ipsum. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Recolentes Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : preceptis tuis precamur inclitam tue clementie majestatem : et ^b mysterium passionis Jesu Christi filii tui Domini nostri : ut hic panis : quem lignum crucis ^c coxit : et hic calix : quem torcular passionis expressit : benedictionem tue divinitatis accipiant : veramque salutem sumentibus presentent : ut quicumque exinde sumpserimus : specialem gratiam consequi mereamur. *ñ. Amen.*

^a *Primogenitus in gratia.* Ad hanc orationem alludere videtur quod, in epistola sua, dixerat Elipandus, Christus Dominum unigenitum in natura, primogenitum adoptione et gratia, ut apud Patres Francofurdenses legitur in epistola ad præsules Hispanie (Concilior. t. IV, col. 885, Ed. Hard.). Neque modum hunc loquendi improbant Francofurdenses. Est autem hæc doctrina concilii xi Toletani, in expositione fidei, et Mediolanensis anni 679, in expositione fidei ad Constantinum Pogonatam Augustum, quæ inter Acta concilii vi œcumenici referuntur (Tom. III Concil., Ed. Hard., col. 1054).

^b *Et mysterium.* Videtur hic subesse verborum transpositio. Lege igitur : *Recolentes, Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus, mysterium passionis Jesu Christi Filii tui, et præceptum ejus, precamur, etc.*

^c *Coxit.* Hunc loquendi modum ab orationibus quæ

Ad confractionem panis. Ant. Patientiam habe in me Domine : quia tu fecisti me : posuisti mihi nomen novum : et dixisti mihi : vade et revertere velociter : quia pulvis es : et in pulverem revertaris.

Ad orationem Dominicam.

Exultent in te Domine anime nostre : et placabili pietate suscipiantur a te vota nostra : quesumus : resurrectio unigeniti tui gaudium mentibus nostris tribuat : et tristitiam de cordibus nostris expellat : ut cum jocunditate et voce exultationis obsequia deferamus in conspectu majestatis tue. Ut orationem : quam Dominus noster Jesu Christus filius tuus orare precepit : sic dicere mereamur e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Vota vestra atque sacrificia clementis Dei gratiam benigne suscipiant. *ñ. Amen.* Orationes vestras exaudiat : vestra peccata dimittat. *ñ. Amen.* Auferat a vobis omnia mala : que gessistis : et tribuat gratiam : quam ab eo deposcistis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : allel. allel.

In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio. *Quere in I. hebd. Quadragesime. fol. 98.*

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. *Quere in prima Missa votiva omnimoda et omnia alia. fol. 444.*

Item Missa de itinerantibus.

Ad Missam. ° Officium. Angelus Domini bonus comitetur tecum : alleluja : et omnia bona preparat itineri tuo : et iterum cum gaudio revertaris ad nos : alleluja. *ÿ.* Mittat tibi auxilium de sancto : et de Syon tueatur te. *P.* Et omnia. *ÿ.* Gloria et honor Patri etc. *P.* Et omnia.

Oratio. Viam iniquitatis amove a nobis Domine : et de lege tua miserere nobis ; ut et peccandi a nobis consuetudinem tollas : et recte vivendi perseveran-

D in missa Gotho-Hispana recitabantur, Etherius et Beatus (Lib. I adv. Elipand.) deprompsisse videntur. *Illum panem, inquit, quod corpus Christi est, lignum crucis coxit, etc.* Et hinc quoque patet Gotho-Hispanos pro sacris donis, jam antea consecratis, orasse, ut benedictionem et sanctificationem, etc., acciperent. Manifestum enim est quod panis quem lignum crucis coxit, et quod calix quem torcular passionis expressit, sit corpus et sanguis Christi, pro quibus tamen orant ut benedictionem Divinitatis accipiant, communicantibus scilicet impertiendam, ut ex sequentibus clare patet.

^d *De itinerantibus.* Nimirum pro iis qui iter suscipiunt. In Sacramentario Bobiano exstat *missa pro iter agentibus*, et in Lectionario Luxoviensi sunt legenda tum in profectione itineris, tum etiam de redeundo itinere.

^e *Officium.* Cap. v, 27. *ÿ.* Ps. xix, 2, 3.

tiam tribuas. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus A
noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri a Jone Prophete (b Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. State super vias : et videte : et
interrogate de semitis antiquis que sit via bona : et
ambulate in ea : invenietis requiem animabus vestris
ait Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
cum.

c Psallendo. Jacta in Domino cogitatum tuum : et
ipse te enutriet. *ÿ*. Revela Domino viam tuam : spe-
ra in eum. *P.* Et ipse te.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Ephesios
(*d Cap. V*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. *a* Eramus aliquando tenebre : nunc autem
lux in Domino : sicut filii lucis ambulate in dile-
ctione : sicut et Christus **448** dilexit nos. Et tradidit
semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in
odore suavitatis. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum
(*f Cap. VII*).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus lo-
quebatur discipulis suis : dicens : Petite : et dabitur
vobis : querite : et invenietis : pulsate : et aperietur
vobis. Omnis enim qui petit : accipit : et qui querit
invenit : et pulsanti aperietur. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
cum.

sLauda. Alleluja. *ÿ*. Eduxit Dominus populum suum
in exultatione : et electos suos in letitia. *P.* Alleluja.

h Sacrificium. Deprecatus est populus faciem Dei :
et exaudivit illum Dominus : et dedit ei salutem : et
innolavit Sacerdos holocaustum matutinum in odo-
rem suavitatis : alleluja.

Missa. Jesum Christum Dominum nostrum : qui
directa itinerantium via : et comitantium salus est
indefessa : fratres clarissimi prece flagitemus conti-
nue : ut hunc famulum suum. N. qua egredietur via :
et corporali salute pollentem : et spiritualibus consi-
liis efficiat fortiozem. Quo et divinis nutibus placeat :
et adgressum iter cum prosperitate expediat. *ñ*.
Amen.

Alia Oratio. Adesto Domine precibus nostris : et
iter famulorum tuorum. N. in pace jube dirigere. Com-
mitetur eis gratia tua : iustitias illis non accedat
propria : adversitas eis non impediatur aliena. Sit eis

a Jone. Lege Jeremia.

b Cap. VI. Vers. 16. In Luxoviensi et Bobiano
nulla est Missis hinc prophetia.

c Psallendo. Ps. lxxv, 25. *ÿ*. Ps. xxxvi, 5.

d Cap. V. Vers. 8, 9. In Bobiano Epistola desum-
mitur ex Epistola ad Ephesios v, 15, que, deficiente
membrana, sine caret. In Luxoviensi, in profectio-
ne itineris legitur ex I Tim. iii, 14-16, et in missa de
redeundo itinere legitur ex Epistola ad Romanos xv,
17-19.

e Eramus. Vulg., Gr. et Syr., eratis.

f Cap. VII. Vers. 7, 8. In Bobiano Evangelium le-

gitur ex comitatu visitatio Angelica . qui eos a delictis ex-
piet : et ab adversis custodiat. Quo in omnibus tuo ro-
borati auxilio : gratia a te instruantur : quid agant :
per te acta perficiant : desiderata impleant : ad desti-
nata perveniant : ad propria iterum cum prosperitate
succedant. *P.* Amen.

Post nomina. Oratio. Propiciare supplicationibus
nostris : et iter famulorum tuorum. N. precedat gra-
tia tua : et subsequente tua pietate eis comitare. Ut
de actu atque incolumitate sua misericordia tua pari-
ter gaudeamus. Defunctorum spiritus et animas in
locum refrigerii constitue : et nobis servis tuis. N.
indulgentie fructus concede propicius. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Domine Deus patris nostri
Abraam : deluc viam famulorum tuorum. N. in pa-
ce : et illo charitatis divine eos igne incende quo paci-
flici ad destinata perveniant : per pacem cuncta dis-
ponant : et ad desiderata pacis tuo fulti animo por-
gant. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper
gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipo-
tens Deus : cujus habitatio in charitate : et locus
in pace est : per quem nec corporali absentia :
catena dilectionis his ¹ scinditur : nec sancti amo-
ris quotidianus ardor dum deest : ² fraterne di-
lectionis extinguitur : sed potius in desiderio recor-
dationis augetur. Pro quo te petimus et rogamus : ut
in nobis maneat vera puraque indefessis dilectio :
³ que fraterne dilectione memorie semper commende-
det absentes : et de corde non excludat longius abeun-
tes. Dignare Domine prosperum facere iter famulo-
rum tuorum. N. sicut prospere egit Thobias : cui de-
putasti Angelum Raphaellem. Custodi eos ac defende
ab omnibus insidiis inimici : sicut Joseph a fratribus
muscipulis eruens : in conspectu Regis gratiam tui-
tionis ei misericors condonasti. Per quem conlaudant
te Domine Angeli atque Archangeli : ita dicentes. *ñ*.
Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus est
Domine Deus noster : qui nec per spacia locorum :
nec per intervalla temporum ab his quos tueris disce-
dis. Adesto quesumus famulis tuis. N. in te ubique
fidentibus : et per omnem quam ituri sunt viam : dux
eis atque protector esse ⁴ digneris. Nihil adversitatis
eis noceat : cuncta eis sint prospera : ut sub opere
tue dextere : quod justo petierint desiderio : celeriter
consequantur ^m effectum. Christus Dominus ac re-
demptor eternus.

Post pridie. Oratio. Accipe Domine hec famulorum

gitur ex Matthæi x, 11-16. In Luxoviensi, in pr-
fectione itineris, legitur ex Lucæ xv, 51-56, et de redeun-
do itinere legitur Joan. vi, 45-72.

s Lauda. Ps. civ, 45.

h Sacrificium. Est cento e verbis Scripture con-
situs.

¹ His scinditur. Lege discinditur.

² Fraterne dilectionis. Lege fraterna dilectio.

³ Que. Lege cui.

⁴ Digneris. Lege dignaris.

^m Effectum. Lege effectu.

tuorum N. votiva sacrificia : eos ubique protege manu tua : et quia tu es via : veritas : et vita : in veritate tua facito eos ambulare : et a via recta nullo modo declinare. Tribue eis mansionem : tribue et defensionem : effectum actionis : et profectum bone deliberationis. Ut nullis scandalis seculi impediatur : nullisque adversitatibus inimicorum fragantur : sed in incolumitate omni **449** manentes : perveniant ad locum quem desiderant : Angelo tuo sancto protegente et precedente. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antiph. Defensor juste defende nos, et libera nos de manu inimicorum nostrorum.

Ad Orationem Dominicam.

Adtende Domine nostram propiciis precem, et iter famulorum tuorum in prosperitate et salute jube **B** dirigere. Quo et illis et nobis prospera impetremus : cum ad te nunc proclamaverimus dicentes e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Dirigat Dominus viam famulorum suorum. N. nosque pro eis exaudiat supplicantes, ut habeant iter rectum : in Domino cor directum. *ñ*. Amen. Desiderata bona cum prosperitate expleant : et ubicunque perrexerint : gratiosi existant. *ñ*. Amen. Ut iter quod nunc adgrediuntur : et in humilitate inchoant : cum prosperitate miserante Domino perficiant. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Reflecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. *Et omnia alia require in I. Missa omnimoda. fol. 443.*

Item Missa ^a de tribulationibus.

^b *Officium.* A labiis iniquis et a lingua dolosa libera nos Domine : alleluja. *ñ*. Memento congregationis tue : quam creasti ab initio. *P.* Et a lingua. *ñ*. Gloria et honor Patri. *P.* Et a lingua.

Oratio. ^c Libera nos Domine a labiis iniquis : et a lingua ^d dolosa : et presta : ut nec peccatori accusanti ^e auditum prebeat : nec plebs tua ejus ^f disciplinis adquiescat : nec iram tuam suggestio fallax **D** commoveat. ^g Sed tua quesumus ipsum inimicum

^a *De tribulationibus.* Scilicet, pro iis qui tribulationibus exercentur.

^b *Officium.* Psal. cx, 2. *ñ*. Ps. LXXIII, 2.

^c *Libera.* Eadem oratio exstat in Orationali Gothico (Pag. 86, or. 1) et in Breviario Mozarabum (Fol. 157).

^d *Dolosa.* Or. Goth., magniloqua.

^e *Auditum prebeat.* Or. Goth. : *Ut nec peccatori accusandi auditus pateat.*

^f *Disciplinis.* Or. Goth., decipulis.

^g *Sed tua quesumus.* Or. Goth., *sed tu, Domine ; lege tamen uti supra.*

^h *Succurre.* Or. Goth., *ezsurge.*

ⁱ *Cap. XIV.* Vers. 12-15, omissa parte versiculi decimi tertii.

humani generis callidum insidiatorem framea divina concide : et pro miseriis pauperum ^h succurre inclita bonitate. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Hester (i Cap. XIV).

ñ. Deo gratias.

In diebus illis : oravit Hester Dominum dicens. Memento Domine et ostende nobis in tempore tribulationis nostre. Et da mihi fiduciam Rex Deorum : et universe Domine potestatis. Tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis : et transfer cor illius in odium hostis nostri. Nos autem libera a manu sua : et adjuva me : nullum alium habentem auxiliatorem nisi te Domine. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

¹ *Psallendo.* Da nobis Deus auxilium in tribulatione. Quia vana est salus hominis. *ñ*. In Deo faciemus virtutem : et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. *P.* Quia vana est.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (II, ^k Cap. I).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi : Pater misericordiarum : et Deus totius consolationis : qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : ut possimus et ipsi consolari eos : qui in omni pressura sunt. Per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundat passiones Christi in nobis : ita ¹ per Jesum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione : que operatur ^m in tolerantia earundem passionum : quas et nos patimur : et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii passionum estis : sic eritis et consolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra : que facta est in Asia. Quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem : ita ut tederet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobis responsum mortis ⁿ habuimus : sed in Deo qui suscitavit mortuos : qui de tantis periculis eripuit nos : et eruet : in quem speramus. Quoniam et adhuc eripiet adjuvantibus vobis ^o per fidem : que est in Christo Jesu Domino nostro. *ñ*. Amen.

¹ *Psallendo.* Ps. LIX, 13. *ñ*. Ps. LIX, 14.

^k *Cap. I.* Vers. 3-11.

¹ *Per Jesum.* Vulg. et Gr., *per Christum exhortatione.* Vulg. et Gr. addunt *et salute.* Rursus Vulgata addit : *Sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, quæ in nostro Missali, et ut et in Græco textu, desiderantur.*

^m *In tolerantia.* Ita in Græco. Vulgata legit, *quæ operatur tolerantiam.*

ⁿ *Habuimus.* Addunt Vulg. et Gr. *Ut non simus fidentes in nobis.*

^o *Per fidem.* Vulg. et Gr. : *Adjuvantibus vobis in oratione pro nobis.* At quæ sequuntur sunt verba quibus lectioni finis olim imponebatur.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^a Cap. XVI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Amen amen dico vobis : tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit tristitiam habet : quia venit hora ejus. Cum autem peperit puerum : jam non meminit pressuræ propter gaudium : quia natus est homo in mundum : et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis : iterum autem videbo vos : et gaudebit cor vestrum : et **450** gaudium vestrum nemo tollet a vobis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Converte Domine luctum nostrum in gaudium : et dolores nostros in læticiam : **B** alleluja.

^c *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum Deus non despicies.

Missa. Deum : qui contritorum non despicit gemitum : et merentium non aspernatur affectum : lachrymosis precibus fratres dilectissimi supplicemus : ut hanc singularis victimæ hostiam : quam pro tribulatis servis suis N. ^d ad revelationem silenter offerimus : dignetur acceptare propicius : tribuatque : ut quicquid contra eos diabolica : atque humana movit adversitas : ad nihilum redigat : et consilio pietatis addidat. Ut in nullo de adversis lesi : eidem mereantur inlesi offerre sacrificium. *ñ*. Amen.

Aia oratio. Domine Jesu Christe : qui nos per multas tribulationes perducis ad regnum tuum , erudiens nos adversitatum jaculis : adversantium acuens machinamentis : oblatam tibi hanc oblationem : quam tibi Ecclesia tua pro liberatione servorum tuorum N. offert : serenus accepta. Non eos fraus humana dejiciat. Non tua deitas ex judicio puniat. Non iniquitas propria : non adversitas arguat aliena : si quid tibi delinquant : ignosce : siquid offendiunt : omnibus tu dimitte : submove ab eis cruciatus mentis simul : egritudines cordis et corporis. Ut te compuncti corde requirant : et a te acti non doleant per te sustentati : adversa despiciant : et a te correcti diligenter exquirant. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium tibi de nominibus recitatis : postulamus misericordiam pietatis tue : ut servis tuis N. in pressuris interesse digneris. Non quo eos ^e vivendo damnes , sed quo eos patiundo salvifices : ut tuo roborati auxilio gratie , ab imminente liberentur oppressione : hisque a nobis hostiis invocatus : et defunctis concedas requiem postulamus. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Caritas illa : que per Spiritum Sanctum nostris est diffusa visceribus : te Deus Pa-

A ter gemebunda lachrymatione exurat : ut fatuus tuos N. ab omni periculo : cruciatus : vel necessitate exemptos : nobiscum facias in tranquillitate et pace semper manere statutos. *ñ*. *Chorus.* Amen

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : ut possimus et ipsi consolari eos : qui in omni pressura sunt. De illo fidentes : et per illum in tentatione non deficientes. Ille nos armis justicie : ille galea salutis munit : atque circumdat. Ne adtolamur in prosperis : ne dejiciamur in adversis. Ne inmundorum spirituum jaculis : ne adversantium nobis penetremur sagittis. Ut pressuræ seculi nos ad eternam pertrahant gloriam : ut tribulationes mundi dona nobis exoptent celestia. Per quem te summo Deus rogamus : ut precem Ecclesie tue adtendere : et propitiabili dignatione ad hec munera respicere jubeas : que tibi pro visitatione et revelatione pressuræ servi tui N. offerimus. Jam jam Domine respice super eos vultu placabili : et misericordia singulari. Remove ab eis : quod sevicia ^f majoris promittit : quod iniquorum pravitas intulit : quod pravorum in consiliis adversitas alligavit. Quod ex judicio imminet : quod ex sententia pendet. Quod conspiratione machinatum : quod accusatione convictum : quod propriis iniquitatibus gestum : quod alienis est fictionibus alligatum. Quod pressuris dejicitur : quod cruciatibus premitur : quod angustiis angustiat. **C** Non justiciam tuam in injusticia ejus exerceas : sed potius pietatem tuam in ejus injusticia manifesta : non eos in persecutione dejicias. Non in flagello prosternas : non per murmurationem abjicias : non per tolerantiam perdas. Sed per tribulationem exerce : per pietatem adtolle : per misericordiam rege. Quod per te ab inimicorum jaculis ^g tacti : hac presenti tribulatione exempti : Deum in trinitate consona voce proclamantes atque ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus : qui sic nos hic : tribulationum censura contundit : adversantium stimulis erudit : lacerantium adversitatibus frangit : ut post dolores veniamus **451** ad requiem : post labores : inveniamus mercedem : hic tibi Pater omnipotens hec sacrificia : reddat ^h : hic nostris precibus faveat : hic servos tuos N. pro quibus hec tibi offerimus dona : ab omnibus pressuris absolvat : ac redimat : et gratie tue eisdem quantoties multiplex solamen imperciat. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Deus qui tribulatos corde sanas : et mestificatos actu justificas : hanc propicius

intelligendus est. Sic major monasterii abbas dicitur. Eo vocabulo Sidonius Apollinarius (*Lib. 1, epist. 1*) urbanitatis causa utitur : *Diu præcipis, domine major*, inquit Constantio suo scribens.

^g *Tacti.* Forte, *tracti*, id est, erepti.

^h *Reddat.* Adde *accepta*.

^a Cap. XVI. Vers. 20-23.

^b *Lauda.* Esther XIII, 19.

^c *Sacrificium.* Ps. L, 19.

^d *Ad revelationem.* Lege *ad revelationem*.

^e *Vivendo.* Forte, *indicando*.

^f *Majoris.* Ille loco *major* iudex sive magistratus

hostiam dignanter ^a accende : quam tibi pro servorum tuorum N. offerimus liberatione. Tu et hec benignus accepta : et illorum pro quibus offertur : sana discrimina. Tribulationum eorum attende miseriam : et angustiarum illorum submove pressuram : ut exuti ab omnibus quibus quatiuntur malis : in tuis semper delectentur exultare judiciis. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antiphona. Domine non ponas mala mea coram oculis tuis : quia gravia sunt onera mea : precor te Domine : miserere mei.

Ad Orationem Dominicam.

Dimitte Deus peccata nostra : et tribue nobis misericordiam tuam. Quo oris nostri alloquio deprecantur servorum tuorum N. humilitatem attendas : vincula solvas : delicta deleas : tribulationem inspicias : adversitatum pellas affectum : petitionis nostre largiaris effectum e celis : cum ad te nunc proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Benedictio. Christus Dominus : qui vos precepto suo obedientes : pro servis suis liberationem coram se inspiciat : gemere faciat : et vos inlatis tribulationibus non preire [*Fortē pērire*]. *ñ*. Amen. Frangat inimicorum vestrorum audaciam : et tribulatione atque adversitate : vobiscum eos perducatur ad celestia regna. *ñ*. Amen. Ut pressuris seculi cum illo carentes : et hic et in futuro mereamini esse felices. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fo. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudium. *Quere in prima hebdomada Quadrag. fo. 88.*

Oratio. Corpus D mini nostri Jesu Christi. *Quere in prima Missa votiva omnimoda : et similiter omnia alia. fo. 343.*

Item Missa quam Sacerdos immolat pro alio Sacerdote fratre suo vivo.

Ad Missam officium : et omnia alia dicantur de Missa quam Sacerdos pro se dicit folio 444. excepta Missa.

Missā. Divina ^b ad te Domine fratres mei preceptione communiti : ut invicem nos diligamus ^c sicut proximos nostros : ut nos ipsos diligamus alternatim : ^d famulum tuum N. Sacerdotem fratrem nostrum te Dominum prece postulare debemus : ut qui votivis

oblationibus eum tibi propiciari confidunt : nostris precibus in omnibus adjuvemur. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Suscipe Deus supplicentem famulum tuum N. fratrem nostrum Sacerdotem : ^e votivum tibi munus oblatum est : multiplici ob hoc eum locupletasenore gratiarum. Ut qui te his honorat : in spontaneis votis te largiente ditetur premiis infinitis. *ñ*. Chorus. Amen

Post nomina. Oratio. Fave Deus famuli tui N. ^f pro fratre meo fidelissimo ^g votis : et eum ab omnibus absterge peccatis. Quo hujus sacrificii oblatione placatus : et illius pro quo te poscimus vota acceptes : et defunctos fideles in pace refrigeres. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui votivis semper precibus delectaris : devotum famulum tuum Presbyterum fratrem meum N. locupletasenore pacis : ut per hoc id quod offert tibi sit acceptum : quod perpetue pacis fuerit vinculo premunitum. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum : et justum est : nos tibi omnipotenti Deo vota reddere : quo placeris inspiras : vota nos inspiratione remuneras. Te ob hoc rogamus supplicii prece : ^h ob hanc servi tui N. pro fratre meo oblationem Domine dignanter intendas : et peccata deleas : orationes accipias. Ut liberatus ab omni adversitate : et hic et in eternum sit sanctificatus cum Angelis : qui te sine fine conlaudant : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

452 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus omnipotens : qui salubres inspiras res voti : ⁱ acceptores sacrificii : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. ^j Sanctifica Deus oblationem servi tui fratris mei. N. tibi hec sacrificia delibantis. Donans ei : ut remissionem suorum accipiens criminum : indesinenter tibi votis jugibus famuletur. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antiphona. Domine non ponas mala mea coram oculis tuis : quia gravia sunt onera mea : precor te Domine : miserere mei.

Ad Orationem Dominicam.

Orationem fratres charissimi dicturi dominicam : propter hec votiva primum nos postulare convenit sacrificia : ut divina bonitas oblatorem famulum suum : N. Presbyterum fratrem meum ^k famulum suum oblationis preveniat in benedictione dulcedinis : nos quoque sequenter exaudiat ad se proclamantes e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Fideli sermone servi sui N. pro fratre

^a Accende. Lege attende. Hæc una est ex illis orationibus post pridie quibus pro oblatis donis nulla postulatur benedictio.

^b Ad te Domine. Tolle ista.

^c Sicut. Lege et proximos nostros sicut nos ipsos.

^d Famulum. Lege : Dominum prece postulare debemus ut famulum suum sacerdotem N., qui votivis oblationibus et nostris precibus Deum sibi propiciari confidit, in omnibus adjuvet.

^e Votivum. Lege pro quo votivum, etc.

^f Pro fratre. Tolle illud pro, et lege fratris mei fidelissimi.

^g Votis. Lege vota.

^h Ob hanc. Lege ut hanc.

ⁱ Acceptores. Lege : Acceptor es et sacrificii.

^j Sanctifica. Forte : Sanctifica, Deus, oblationem servi tui pro fratre meo N., et his sacrificiis delibatis, dona ei ut remissionem, etc.

^k Famulum suum oblationis. Tollantur ista.

sto votum Dominus clementer acceptet : et ab omnibus A suis peccatis justificet. *ñ*. Amen. Vota ejus sacrificando multiplicet : et orationes ejus jubcat exaudire. *ñ*. Amen. Quo cum universitate electorum : et pie sacrificium suum Domino reddat : et se in omnibus eidem placitum exhibeat. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi.* fo. 267.

Com. Reflecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Corpus Domini nostri. *Quere in I. missa omnimoda et similiter omnia alia.* fo. 445.

Missa ^a *de uno infirmo.*

^b *Officium.*

Miserere mihi Domine : alleluja. *ψ*. Quoniam infirmus sum. Sana me Domine : alleluja : alleluja. *ψ*. Et anima mea turbata est valde : sed tu Domine usquequo. *P.* Quoniam infirmus.

In Quadragesima. ^c *Officium.* Miserere mihi Domine : miserere mihi. *ψ*. Ecce tempus est : ut miserearis mihi.

Omnia alia ut supra.

Oratio. Miserere mihi Domine : miserere mihi : et ne me infirmitas afferat in mortem. Sana me Domine : et anima turbata per culpam sit tranquilla per gratiam : effunde medicinam egroto : et veniam presta delictis. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Dicat Presbiter. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis : et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Lectio libri ^d *Esaye Prophete (Cap. XXXVIII).*

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Egrotavit Ezechias Rex usque ad mortem : et introivit ad eum Esayas filius Amos ^e prophete et dixit. Hec dicit Dominus Deus. Precipe domui tue : quia morieris enim : et non vives. Qui convertit faciem ad parietem : et oravit Dominum dicens. Obsecro Domine : memento mei : quomodo ambulaverim coram te in veritate : et corde perfecto : et quod placitum est coram te fecerim. Fecit itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egredere-
tur Esayas mediam partem atrii : factus est sermo Domini ad eum dicens. Revertere : et dic Ezechie D duci populi mei : Hec dicit Dominus Deus David patris tui. Audivi orationem tuam : et vidi lachrymas tuas : et ecce ^f sanavi te : et adjiciam super dies tuos quindecim annos ^g et sanabo te : et de manu Assiriorum protegam te : ^h dicit Dominus exercituum. *ñ*. Amen.

^a *De uno infirmo.* In Missali Toletano est missa pro infirmo propinquo morti.

^b *Officium.* Ps. vi, 3. *ψ*. Ibid., 4.

^c *Officium.* Ps. lvi, 2. *ψ*. Ps. ci, 14.

^d *Esaye Prophete cap. XXXVIII. Lego IV Regum xx, 1 6.*

^e *Prophete.* Vulg., propheta.

^f *Sanavi te.* Addit Vulgata : *Die tertio ascendes templum Domini.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

ⁱ *Psallendo.* Exaltabo te Domine : quoniam suscepisti me. Nee delectasti in micis meos super me. *ψ*. Domine Deus meus clamavi ad te : et sanasti me : et eduxisti ab inferis animam meam : salvasti me a descendentibus in lacum.

Dicat Presbit. Silentium facite.

Sequentia Epistole Jacobi Apostoli ad duodecim tribus (I Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Charissimi. Tristatur aliquis vestrum : oret equo animo : et psallat. Infirmatur quis in vobis : inducat Presbyteros Ecclesie : et orent super eum : ungentes eum oleo ^k sancto in nomine Domini : et oratio fidei B salvabit infirmum : et allevabit eum Dominus. Et si in peccatis sit : remittentur ei. *ñ*. Amen.

453 *Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (I Cap. VIII).*

Illo in tempore. Cum venisset Jesus in domum Petri : vidit socrum ejus jacentem : et febricitantem. Et tetigit manum ejus : et dimisit eam febris. Et surrexit : et ministrabat ei. Vespere autem facto obtulerunt ei multos demonia habentes : et eiciebat spiritus verbo : et omnes male habentes curavit. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

^m *Lauda.* Alleluja. *ψ*. Veniat super me misericordia tua Domine : salutare tuum secundum eloquium tuum. *ñ*. Alleluja.

In Quadragesima. ⁿ *Lauda.* Laudabo nomen Dei mei cum cantico : et magnificabo eum in laude.

^o *Sacrificium.* Deprecatus est populus faciem Dei : et exaudivit illum Dominus : et dedit ei salutem : et immolavit Sacerdos holocaustum matutinum in odorem suavitatis : alleluja.

In Quadragesima. *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum Deus non despiciet.

Missa. Valde quidem pavescimus Domine : ne inflata nobis temporalis ad purgationem non expiet ultio : dum murmurare non pertimescimus in flagello. Sed quia peccatis ingruentibus obcecatur : tu corda nostra in radia afflatu intime visionis : quo et juste nobis a te credamus penas infligi : et cruciatione inflati supplicii : ab omnibus mereamur criminibus expiari. Specialiter quoque te quesumus omnipotens Deus pro famulo tuo N. ut quia culpas atque errata sua ante altare tuum aperit : criminis beneficium sentiat corrigendi. *ñ*. Amen.

^p *Et sanabo te.* In Vulgata non exstant, et quae sequuntur paulo aliter ibidem leguntur.

^q *Dicit Dominus.* Hic finis imponebatur lectioni.

ⁱ *Psallendo.* Ps. xxix, 2. *ψ*. Ibid., 3, 4

^j *Cap. V.* Vers. 15-16.

^k *Sancto.* Hæc vox Vulg. et Gr. deficit.

^l *Cap. VIII.* Vers. 14, 17.

^m *Lauda.* Ps. cxviii, 41.

ⁿ *Lauda.* Ps. lxxviii, 31.

^o *Sacrificium.* Ps. l, 19.

Alia Oratio. Je-su Salvator humani generis : qui corpus in te suscipiens nostre mortalitatis : alios ad purgationem feriendo castigas : alios ad damnationem flagellando reservas. Te suppliciter quesumus : et humili devotione precamur : ut famulum tuum N. quem egritudinis molestia quassat : pietatis tue miseratio resecatum absolvas. Da ei Domine : quicquid pietati tue deliquit in seculo : ut in eo puniat iulata correptio. Dolorum ejus ac febrium : ita sana discrimina : ut cum his etiam ejus aboleantur piacida. Non indurando pena coerceat reum : sed absolvas miseratio jam prostratum. Mitiga in eo Pater et Domine estus febrium : putredines ulcerum : contractiones nervorum : atque cunctarum cruciationes infirmitatum. Sit in eo quesumus ita respectus pie parcentis : ut nec infirmitatum ulterius saucietur stimulis : nec penam post transitum sentiat de commissis. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus in cujus libro sunt vocabula renovata mortalium : concede nobis omnibus veniam delictorum. Et presta nobis famulis tuis : ut famulum tuum N. quem immensus languor exeruciat : miseratio tua reparat ad medelam. Et cui ambitio piaculi adduxit dolorem : adducat etiam confessio salutis optabilem-sanitatem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Pacem tuam quesumus Domine infunde visceribus nostris : qui eam discipulis tuis commendasti ascensus in celos. Quo ita cor nostrum satietate tue abundet dulcedinis : ut charitate Sancti Spiritus affluentes : tolerabiliter sustineamus in hoc corpore pro nostris criminibus inlata flagella : cum te recogitaverimus sustinuisse pro impiis crucis dura exitia. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater omnipotens Deus : qui sic humanum genus et in hoc corpore tribulationis censura conteris : ^a in edificio illo patrie celestis : nec securis habeat quod remordeat : nec ascia quod contundet. Non tributatio quod exurat : non infirmitas quod excoquat. Non adritio quod deprimat : non molestia quod consumat. Non periculum quod perimat. Non adversitas quod distendat. Non casus quod diruat : non coangustatio quod obstrudat. Quod hic diversus est adversitatibus extra contusus : atque expiatus homo ^b erroribus : merito jam ibi purus ^D purum videat Deum. Quo ornamentis civitatis ipsius mereatur affligi post transitum : **454** habens locum sibi a Deo solius glorie preparatum. Pro quo te poscimus sancte Pater omnipotens Deus : ut famuli tui N. culparum nodositates expurges : et cunctas egrimoniorum molestiarum expies. Removeantur ab eo febres corporum ad salutem : et moriantur in eo voluntates proprie : ad libidinis evacuandam perniciem. Expelle ab eo ferocissimos corporum morbos : egrimoniorum virulenta pericula : contractiones febrium : atque universarum molestiarum perniciosa

^a In edificio. Forte, ut in edificio. Vide librum Pastoris.

^b Erroribus. Lege ab erroribus.

discrimina. Sicque cum eo ^c misericordia consiliis age : ut et hic illum infirmitas a lapibus viciorum expurget : et reparatio visitationis tue quantoties corroboret ad salutem. Expolietur criminibus in atritione flagelli : et vestiatur virtutibus in expiatione delicti. Da ei Domine : ut quicquid temporaliter flagellatur in corpore : perpetuam ei proficiat ad salutem. Da ei tolerandi tuis in persecutionibus votum : ut tolerantie sue perficiat fructum. Sitque ei amabilius pro admissis criminibus : in carne sustinere penuriam : dum hoc sibi opitulari crediderit ad coronam. Ut feliciter peragens hujus vite excursus : ad te perveniat in ablutione peccaminum : sortemque capiat in terra viventium. Preconia tibi deprimat laudum : cum omni militia Angelorum ita proclamans : atque dicens. *ñ. Sanc us. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui ideo delinquentibus occasionem tribuit corrigendi : ut non sit in eis quod puniat censura judicii. Ob hoc te per ipsum pie Pater exposcimus : ut hoc accipias pro sacrificio laudis : quod famulus tuus N. adteritur virga correctionis. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Sana quesumus Domine vulnera famuli tui N. egritudinem perime : peccata dimitte. Oblationem suscipe : et sic eum flagella in seculo : ut post transitum Sanctorum mereatur adjuvari consortio. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis Ant. Domine si vis : potes me salvare.

Ad Orationem Dominicam.

Deus in cujus manu est correctionis ^d iudicium : et salvationis ac misericordie votum : quique flagellas peccatores . ut redeant : et occasionem admonendi tribuis ne recedant. Presta nobis quesumus supplicibus tuis : ut eo momento famulo tuo N. integritas salutis a te dirigatur e celis : qua fide : quo fomento nos proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus : qui fidelissimum famulum suum N. corporali corripit vulnere : ipse vos et illum a corporis mentisque egritudinibus expiet. *ñ. Amen.* Quique nostram in se suscepit infirmitatem : ipse vobis et illi tribuat tolerantie sine fine mercedem. *ñ. Amen.* Sicque omnes in commune ejus pietas foveat : ut nec correptione nostra salus deseviat : nec desperatione infirmitas inlata succumbat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. *Require in festo corporis Christi. fo. 267.*

Com. Refecti Christi corpore ei sanguine : te lau-

^c Misericordia. Lege misericordie.

^d Iudicium. Forte, iudicium.

damus Domine alleluja : alleluja : alleluja. *In Qua-* A
dragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio. Quere in I. hebd. Qua-
dragesime. fo. 98.

Oratio. Corpus Domini nostri. Quere in I. Missa
omnimoda. Et similiter omnia alia. fo. 443.

Missa^a pro Infirmis.

^b Officium.

Salvos nos faciat dextera tua : alleluja : et exaudi
nos Domine Deus noster : alleluja : alleluja. Ψ . Ad
te levamus oculos nostros : qui habitas in celis. P.
Et exaudi nos. Ψ . Gloria et honor Patri. P. Et
exaudi.

Oratio. Miserere nobis Domine : miserere nobis :
et quia tibi soli peccavimus : indulgentiam criminum
et remissionem omnium peccatorum a te consequi B
mereamur. $\mathfrak{A}$. Amen. Per misericordiam tuam Deus
noster etc. Dominus sit semper vobiscum. $\mathfrak{A}$. Et
cum.

Lectio libri Hieremie Prophete (c. Ca. XXIX).

$\mathfrak{A}$. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Ecce ego visitabo vos : et sus-
citat super vos verbum meum bonum : et reducam
vos ad locum istum. 455 Ego enim scio cogitatio-
nes : quas cogito super vos : ait Dominus. Cogitatio-
nes pacis : et non afflictionis : ut dem vobis fidem
et patientiam : et invocabitis me : ^d et timebitis me :
et exaudiam vos. Querite me : et invenietis : cum
quesieritis me in toto corde vestro : inveniar a vo-
bis : ait Dominus omnipotens. $\mathfrak{A}$. *Chorus. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. C
 $\mathfrak{A}$. Chorus. Et cum.

* Psallendo. Salva plebem tuam : et benedicito
hereditatem tuam Domine. Ψ . Et rege eam : et
extolle usque in eternum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (c. Ca. V).

$\mathfrak{A}$. Deo gratias.

In diebus illis : augebatur credentium in Do-
mino multitudo virorum ac mulierum : ita ut in
plateis ejicerent infirmos : et imponerent in lectulis
et grabatis : ut veniente Petro saltem umbra illius
obumbraret quempiam eorum. Concurrerat autem et
multitudo vicinarum civitatum in Hierusalem affe-
rentes egros et vexatos ab spiritibus immundis : qui
curabantur omnes. $\mathfrak{A}$. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum

(c. Ca. IV).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus
circumibat civitates et omnia castella : docens in
sinagogis eorum : et predicans Evangelium regni :

^a *Pro infirmis. In Sacramentario Bobiano exstat*
missa pro ægrotis, et in Gelasiano missa pro infir-
mis.

^b *Officium. Ps. LIX, 7; CVII, 7. Ψ . Ps. CXXII, 1.*

^c *Cap. XXIX. Vers. 40-44.*

^d *Et timebitis Vulg., et ibitis et orabitis me. LXX :*
Et orate ad me et ego exaudiam vos.

^e *Psallendo. Ps. XXVI, 9. Ψ . Ibid. Vulgata legit :*
Salvum fac populum tuum Domine, et benedic hæredi-

et curans omnem languorem : et omnem infirmita-
tem in populo. $\mathfrak{A}$. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.
 $\mathfrak{A}$. Et cum.

^b *Lauda. Alleluja. Ψ . O Domine salvos nos*
fac : o Domine bene prosperare.

ⁱ *Sacrificium. Deprecatus est. Quere in Missa*
de uno infirmo. fo. 452.

Missa. Domine Jesu Christe : qui es verus medic-
us : et medicina celestis propiciare nobis : et ser-
opem nobis. Sana Domine omnem languorem : et
omnem infirmitatem in populo. Aufer a vobis : et
animarum et corporum morbos : pestes et valetu-
dines universas absterge : causisque etiam vulne-
rum propiciatus occurre. Ut dum iniquitates avertis :
egritudines cures.

$\mathfrak{A}$. Amen.

Alia Oratio. Corripe nos Domine in misericor-
dia : et non in furore : qui et corripiendo parcis : et
parcendo remittis : et miserando convertis. Ut et
correctione tua corrigamur : et indulgentia conso-
lemur : ut et disciplina erudiamur : et medicina
sanemur. Ut et fervore castigemur : et pietate
salvemur. Placeat ergo tibi Domine : liberare nos
famulos tuos N. et parcendo corrigere : ac corri-
perere : non perdere nos.

$\mathfrak{A}$. *Chorus. Amen.*

Post nomina. Oratio. Recursis nominibus offe-
rentium fratres dilectissimi : preces fundamus ad
Dominum : ut oblatio : que offertur in sauctis :
proficiat ad salutem infirmis : baptisuate recreat-
is. Tuam vero Domine clementiam exoramus : ut
omnes metu territos : inopia afflictos : tribulatione
vexatos : morbis obrutos : suppliciiis deditos : debitis
obligatos indulgentia tue pietatis absolvat.

$\mathfrak{A}$. *Chorus. Amen.*

Ad pacem Oratio. Miserere nobis Domine : mise-
rere nobis : dum non miseria miseros consumere :
sed misericordia liberare festinas. Nec dum delicta
absorbere : sed expiare peccatores intendas. Sentiamus
Domine manum tuam medentem : potius quam
percutientem. Foventem magis : quam ferientem : ut
sic presentia adhibeas flagella : ut supplicia arceas
sempiterna. Atque famulos tuos N. pietate paterna
corripas : non abjicias : erudias : non confundas.
Tribuasque propicius cunctis : peccatorum ac temp-
orum pacem : et egris integerrimam ac plenissimam
sanitatem. $\mathfrak{A}$. Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et sa-
lutare est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater
eternæ omnipotens Deus : per Jesum Christum fi-

tati tuæ.

^f *Cap. V. Vers. 22. In Bobiano desicit propheta,*
Epistola legitur ex Jacobi apostoli ad gentes, v, 14-
19, paucis omissis.

^g *Cap. IV. Vers. 22. In Bobiano legitur ex Luca IV,*
38-41.

^h *Lauda. Ps. CXVII, 25.*

ⁱ *Sacrificium. Ps. L, 10.*

firmi tuum Dominum nostrum. Qui peccata nostra A portavit in corpore suo super lignum : cujus vulnere sanati sumus. Cujus ad tactu vis febrium mox recessit : cujus sermone confestim surdus audivit : cujus jussu mutus fari non distulit : claudus cucurrit : cecus vidit : egrotus relevatur : debilis stetit : surdus sincere audit : laxavit nervos aridus : aquosum alvum desiccavit idropicus : lectulum in quo jacebat detulit paraliticus : luridam cutem amisit leprosus : surrexit de sepulchro quatruiduanus. Per ipsum te ergo Domine cum lachrymis postulamus : ut sacrificii hujus oblatione placatus acceptes : 456 et peccantibus veniam : et languentibus conferas medicinam. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui languores nostros ipse portavit : et medicamentum nobis ex crucis sue confixione adhibuit. Quique solus valet fovere languida : exhilarare tristitia : et sanare infirma. Christus Dominus ac redemptor noster eternus.

Post pridie. Oratio. *a* Credimus Jesu Christe : te esse omnium salvatorem. Ob hoc petimus : ut sacrificia nostra placatus accipias. Et egritudinum morbos propiciabili medicina repellas. *ñ. Amen.*

Ad contractionem panis. Ant. Virtus nostra Di-

a Credimus. Hæc una est ex illis orationibus *post pridie* in quibus expressæ pro elementis consecratis nec oratur, nec benedictio, aut sanctificatio communicantibus impetenda postulat.

b *Missa Defunctorum.* Fideles peculiarem curam circa defunctos semper impenderunt. Abentem animam piis precibus Deo commendabant (*Sacramentar. Gelas., lib. III, n. 91; Sacrament. Bobianum, p. 386*), cadaver lavabant (*Act. apost. IX, 37*), sed prius oculos claudiebant (*Eusebius Cæs., Hist. eccl. I, VII, c. 22*), corpus frequenter aromatibus condiebant. Hinc illud Tertulliani (*Apol. c. 42*) : *Sciant Sabæi pluris et carioris suas merces christianis sepeliendis profingari quam diis fumigandis.* Lotum cadaver linte mundo involutum arca nonnunquam claudiebant, quam pallio tegebant (*Euseb., vita Constantini, lib. IV, cap. 66, 67; Greg. Turon., de Glor. confess., cap. 106; Prudentius Cathemer. hym. 10*). Frequenter suis vestibus indutum in feretro decenter componebant (*Greg. Turon., Glor. confess., cap. 35*). Pauperibus vestem qua decenter induerentur opulentiores fidelium dabant (*Hier., epitap. Paulæ*). Circa feretrum lumina accendebantur (*Act. S. Cyprian.: Euseb., Vita Const., lib. IV, cap. 68*), et psalmi hymnique decantabantur (*S. August., Confess. I, IX, c. 12*). Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. lib. VII, c. 1*), de Salvio abbate agens : *Corpus defuncti aqua diluunt, vestimentis induunt, feretro superponunt, atque psallentio et fetu labentem exigunt noctem.* Antequam cadaver ad sepulcrum deferrent, pro animæ requie preces fundebant (*Sacram. Gelas. lib. III, n. 91*), nonnunquam missam celebrabant (*Theodor. Cantuar., capit. select., cap. 98*). Ad sepulcrum amici, viri honesti, et dignitate conspicui, corpus defuncti (*S. Gregor. Nyssen., orat. de sancta Mucrina*) gerentes, cum psalmis et hymnis ad tumulum deferrebant (*Vict. Vit., de Pers. Vand., lib. I, cap. 5; concil. Tolet. III, can. 22; Theod. Cantuar., ibid.*), cum lampadibus etiam et accensis cereis concomitabantur (*S. Gregor. Nazian., or. 2 in Julian.; S.*

mine esto firmamentum infirmis : esto refugium et liberator oppressis.

Ad Orationem Dominicam.

Christe Domine : qui es medicus salutaris : tribus languidus famulis tuis subsidiuin medicine celestis. Ut dum corde vel corpore valemus : incolumes cum fiducia tibi proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Salutiferam vobis Dominus de regni celestibus dirigat medicinam. *ñ. Amen.* Precibus vestris optimus suffragator occurrat : vestraque desideria pius in bono suscipiat. *ñ. Amen.* Omnia mala a vobis auferat : et quecunque sunt bona : vobis vestrisque concedat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja. *In Quadragesima. Qui venit ad me.*

Com. Repletum est gaudio. *Quere in I. hebdom. Quadragesime. fol. 98.*

Com. Corpus Domini nostri. *Quere in I. Missæ votiva omnimoda. fol. 443.*

b *Missa defunctorum et pro e Episcopo.*

Antequam dicat Chorus officium • faciat Presbiter

Chrysost., hom. 4 in Epist. ad Hebr.; Baudonivia, in Vita S. Radegundis, apud Mabilionium, sæc. I Benedict.). Suorum cadavera Christiani nunquam rogo tradebant, sed integra terræ mandabant : rati scilicet ea non mortua, sed data somno, ab Apostolo edocti defunctos non appellare mortuos, sed dormientes. Neque in paganorum, hæreticorum aut judæorum sepulchris (*S. Cyprian., epist. 69*) defunctos suos sepeliebant (quibus enim vivis non communicamus, nec mortuis communicare fas est), sed in cæmeteriis et monumentis propriis, sacerdotis prece antea consecratis, sepeliebantur (*Gregorius Turonensis, de Glor. confess., cap. 106*). Primis sæculis, neque in ecclesiis, neque intra urbes, mortuos sepelire fas erat, paucis exceptis (*Conc. Bracar. XI, can. 18; Theod. Cantuar., cap. 68*). Deinde mos invaluit non modo in urbibus, sed in ipsis ecclesiis tumulandi mortuos, imo sub ipso altari episcopi aliquando sepulti sunt (*S. Ambros., epist. 22, Marcellinæ sorori; Pulcheria Augusta, epist. ad S. Leonem 58, inter epistolas S. Leonis, Ed. nov.*). Ad sepulcrum cum pervenissent, antequam humo traderetur corpus, iterum pro anima orabant (*Sacram. Gelas., lib. III, n. 91*). Deinde in sepulcro corpus collocabant, et rursus orabant (*Sacram. Gelas., ibid.; Theodorus Cantuariensis, cap. 90, apud Dacherium, Spicil. tom. IX*). Deinde vel tabula marmorea, vel regula, lapide, vel humo corpus tegebant (*Theod. Cantuar., ibid.*). Habebatur etiam, in illustrium virorum funere, oratio funebri. Istiusmodi orationum plures existant

c *Episcopo.* Ad funus episcopi duendum convenire debebant omnes episcopi ejus provinciæ (*Concil. Tol. VII, can. 3; conc. Valent., can. 4; Aurelianen. II, can. 5*). In Lectionario Luxoviensi existant *legenda in depositione episcopi.* In Sacramentario Bobiano est *missa sacerdotis defuncti*, episcopi nimirum, et in Gelasiano sunt binæ missæ *pro defuncto sacerdote*, quæ sunt ambæ de episcopo.

confessione: et facta confessione ascendat ad Altare: A confitendum nomini tuo. *P.* Portio mea. *ŷ.* Gloria et honor Patri

et dicat alta voce in medium altaris. a Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Et tunc incipit Chorus officium modo et sup a.

b Officium.

Tu es portio mea: Domine: *c* alleluja. In terra viventium: alleluja. alleluja. *ŷ.* Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo. *P.* In terra. *ŷ.* Gloria et honor Patri. *P.* In terra.

In Quadragesima. d Officium. Clamavi ad te Domine: et dixi: tu spes mea es: portio mea in terra viventium. *ŷ.* Educ de carcere animam meam ad

exstant; et die depositionis missa pro requie defuncti celebrabatur, consuetudine ab apostolorum ævo deducta (S. Isidorus, *de Off. eccl.* l. 1, c. 18). Tertullianus (*de Coron.*, c. 5) inter ea quæ a traditione non scripta profecta erant recenset *oblaciones pro defunctis*. Missas defunctorum sanctus Cyprianus (*Epist.* 68, ad *Fornitantes*) appellat *sacrificium pro dormitione*. Illud autem sacrificium pro anima Magni Constantini oblatum fuisse, die depositionis ejusdem, aperte scribit Eusebius (*De Vit.*, l. iv, cap. 71). Primum omnium qui commemorationes defunctorum ad altare fieri solitas, aliaque pia opera quæ pro iis a fidelibus frequentantur, tanquam inutilia damnare ausus est, Aërius dicitur (*Epiph.*, hæc. 75), quamvis eandem pravam doctrinam referat sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Ca.* myst. 5), eamque serio confutit, cum de memoria mortuorum quæ in missa fit agit. Præter orationem pro defunctis, quæ in omnibus tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesiæ liturgiis, toties funditur quoties liturgia sacra peragitur, in libris liturgicis Græcorum et Orientalium, in Missalibus et Sacramentariis vetustissimis Romanæ aliarumque Latine loquentium Ecclesiarum, exstant missæ peculiaris defunctorum. Hujusmodi missæ in Missali Mozarabum, in Sacramentario Bohiano, in Lectionario Luxovensi, in Sacramenta iis sancti Leonis, Gelasii et Gregorii inveniuntur. Illud tamen discriminis inter missas mortuales Latinorum et Orientalium observatur, quod missæ defunctorum in Missalibus Latinis, præter ritus quosdam proprios, lectiones Scripturarum, orationes, antiphonas, illationes, præfationesque (nam et peculiare defunctorum præfationes in libris liturgicis antiquis Romanæ Ecclesiæ reperiuntur), proprias habent; at Græcorum et Orientalium missæ mortuales, præter lectiones Scripturarum quas proprias habent, a communi liturgia non secedunt. Sic Græci, v. g., pro mortuis eandem liturgiam sancti Chrysostomi peragunt, quam diebus Dominicis et festis recitant, nisi quod lectiones sint propriæ mortuorum, et quod in prima oblatione, quæ in prothesi fit, particula pro defuncto, de quo agunt, post particulas sanctorum (*μυρίδας* appellant) abscondatur et offeratur (*Leo Alatius, De recentior. Græc. templis*, pag. 154). Jam vero antiquitus in Occidente missa pro defuncto celebrabatur die depositionis, tum die exinde tertia, septima et trigesima, et anniversario. Sacramentarium Gelasianum (*Lib.* iii, n. 105): *Item missa in depositione defuncti, tertii, septimi, xxx dierum, vel annualem*. Theodorus Cantuariensis (*Capit. select.*, cap. 57, 60) de missa die depositionis, tertii, nona et trigesima die pro mortuis agenda meminit. De missa quæ, recurrente anno, offerri solebat pro defunctis, Tertullianus (*De Monogam.*, cap. 10) loquitur: *Enimvero pro anima ejus (mariti) orat (uxor superstes), et refrigerium in erim adpostulat ei, et offert annuis diebus dormitionis ejus*. Rursum (*Lib. Exhort. ad castit.*) dixit: *Pro qua annuis oblaciones reddas*. At Orientales præter diem depositionis, et anniversarium, tertium, nonum, et quadragesimum celebrant, quibus diebus

anctor Constitutionum apostolicarum (*Lib.* viii, c. 42) pro defunctis liturgiam celebrandam docet. Non deerant tamen qui quotidie pro defunctis missas celebrari curabant: horum e numero erat mulier illa de qua Gregorius Turonensis (*Lib.* i *de Glor. confess.*, cap. 65): *Quæ per annum integrum celebrans quotidie Missarum solemnia, offerebat oblationem pro memoria viri sui*.

a *Erigite*. Olim nique diaconus dicebat *erigite vos*; et continuo populus, qui prostratus pro defuncto orabat, erigebat sese; tum sacerdos: *Dominus sit semper*, etc., quod ex vetusta consuetudine profectum est; o im enim sacerdos ubi ad altare ascenderat primum omnium populorum salutabat, eidem solemniter benedicendo, et populus sacerdoti pariter benedicebatur respondendo. Hujus ritus meminit sanctus Augustinus (*De Civit. lib.* xxii, cap. 8, n. 22); et hinc in fine introitus, Romanus sacerdos antequam ad altare ascendat, dicit *Dominus vobiscum*, etc. *Oremus. Aufer a nobis*, etc.

b Officium. Ps. cxli, 6. *ŷ.* Ibid., 8.

c *Alleluia*. Galli quoque antiquitus in missis defunctorum *Alleluia* canebant (*Baudouvia, in Vita sanctæ Radegundis, apud Bolland., tom. 111. August., pag.* 82). Idem apparet ex officio pro defunctis, quod ex Codice Rheimensi edidit Menardus in notis ad Sacramentarium Gregorianum (*Pag.* 60), ubi, ut præscribit rubrica, *in primis canitur psalmus lxviii ISRAEL cum antiphona, vel alleluia, deinde hæc orationes canit presbyter*. Orationes autem illæ eadem integræ exstant in Sacramentario Gelasiano em. Thomasi (*L.* iii, n. 91), et earum prima exstat in Sacramentario Bohiano *inter orationes ad defunctos*. Græci pariter in Officiis Defunctorum *alleluia* frequenter ingeminant (*Euchol. Græc. Goarii, p.* 326), apud quos *al. eluia* in Quadragesima quoque canitur. Hinc Goarius (*Pag.* 305, in notis ad *Euchol.*) opinatus est *alleluia* Græcis non lætitiæ tantum esse, ut apud Latinos, sed *mæroris et compunctionis*. Verum quidquid sentiendum sit de Græcis, certe apud Gothos Hispanos Gallosque *alleluia* cantus lætitiæ erat, quamvis in exsequiis mortuorum canebatur; ii enim, admonitionis Apostoli memores (*Thess.* iv, 12), de morte charorum suorum non tristabantur, utpote qui spem certam de Resurrectione conceperant; quin potius lætabantur eos cursum suum pie ac laudabiliter in pace Ecclesiæ catholicæ terminasse; hinc in officiis defunctorum *alleluia* canebant. Nec in Hispanis tantum, Gallia et Græcia, sed etiam Romæ hic mos olim obtinuit, teste sancto Hieronymo (*Epist.* 78, *Ed. Veron.*), in epitaphio Fabiolæ: *Quantum haberet viventis Fabiolæ Roma miraculum in mortua demonstravit: necdum spiritum exhalaverat, necdum debitam Christo reddiderat animam, et jam:*

.....fama volans tanti præsentia luctus,

totius Urbis populum ad exsequias congregabat, sonabant psalmi, et aurata templorum tecta reboans sublimiter quætebat ALLELUIA.

d Officium. Ps. cxli, 6. *ŷ.* Ibid., 8.

Lectio Libri Job (^a Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

In diebus illis. Locutus est Job dicens. Induta est caro mea putredine : et sordibus pulveris cutis mea aruit : et contracta est. Dies mei velocius transierunt : quam a texente tela succiditur : et consumpti sunt absque ulla spe. Memento quia ventus est vita mea : nec revertetur oculus meus ut videat bona : nec aspiciet me visus hominis. Breves dies hominis sunt : numerus mensium ejus apud te est : constituisti terminos ejus : qui preteriri non poterunt. Quis mihi tribuat ut in inferno protozas me : et abscondas me : donec pertranseat furor tuus : et constituas mihi tempus in quo recorderis mei : ^b Et erit requies mihi. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. B ñ. Et cum.

^c *Psallendo.* Domine exaudi me in tua justitia. P. Et ne intres in iudicio cum servo tuo. ÿ. Expandi manus meas ad te Domine : anima mea velut terra sine aqua : cito exaudi me Domine. P. Et ne intres.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio Epistole Pauli Apostoli ad Thesalonicensis. (^d Cap. IV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nolumus vos ignorare de dormientibus : ut non contristemini sicut et ceteri qui spem non habent. Si enim **457** credimus quod Jesus mortuus est : et resurrexit : ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum : adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini : quia nos qui residui sumus in adventum Domini : non preveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce Archangeli et in tuba Dei descendet de celo : et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui vivimus qui relinquimur : simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera : et sic semper cum Domino erimus. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem. (^e Ca. XI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Amen amen dico vobis. Ego sum resurrectio et vita : qui vivit et cre-

dit in me : etsi mortuus fuerit : vivet. Et omnis qui vivit et credit in me : non morietur in eternum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. ÿ. Animam quiescentem de inferno erue Deus : paradiso restitue : alleluja.

^g *Sacrificium.* Averte Domine faciem tuam a peccatis meis : et omnes iniquitates meas dele : alleluja.

In Quadragesima. ^h *Lauda.* Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude.

ⁱ *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum : et humiliatum Deus non despicias.

Missae. ^j *Kyrieleison.* Chorus respondeat. Christeleison. Kyrieleison. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Oratio. Omnipotens sempiterna Deus : tuam clementiam flagitamus propter animam famuli tui Episcopi N. qui catholicam tenuit fidem : et tibi ministravit : quem de hoc seculo ad eterna secula vocasti : ejus dimitte peccata : vicia solita : ut ^k pietate tua ad immarcescibilem coronam inter Sanctos tuos jubeas eum ^l collocare. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.

^m *Alia Oratio.* Deus : in cujus potestate animarum omnium esse credimus : deprecamur sanctam clementiam tuam : ut animam famuli tui Episcopi N. in locum Patriarcharum ac Sanctorum virorum adoeas : ⁿ et nos pro eo tuam majestatem humiliter exoramus : propitius exaudias : ut adjutus pietatis tue suffragio : tribuas ei requiem. Nobisque famulis tuis remissionem peccatorum cum eo concedas. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Ineffabilem elementissime Pater tuam deprecamur clementiam : et pietatem : ut animam famuli tui Episcopi N. pro quo hodierna die ante tuum venerabile altare exoramus : ut digneris eum in libris celestibus adscribere : et si qua sunt ab eo contracta vicia : ab oculis absterge : simulque nostrorum defunctorum animabus requiem tribue : et cum Sanctis omnibus dona capere perimite. Ut cum die illo clementissimus unigenitus filius tuus Dominus

^a Cap. VII. Vers. 5-8; xiv, 5-13. In Luxoviensi prophetia legitur ex Isaia xvi, 2-20. In Bobiano nulla est prophetia.

^b Et erit requies mihi. Sunt verba quibus fluis imponitur lectioni.

^c Psallendo. Ps. cxlii, 1, 2. ÿ. Ibid., 6.

^d Cap. IV. Vers. 12-17. Eadem lectio legitur in Bobiano in depositione sacerdotis ; sed per errorem inscribitur Epistola Pauli ad Titum. Eadem tempore sancti Augustini in missis defunctorum in Africa legabatur, ut serm. 175 innuit. In Luxoviensi legitur I Cor. xv, 1-22.

^e Cap. XI. Vers. 25, 26. In Luxoviensi legitur Joan. vi, 49-69. In Bobiano Joan. v, 24-30.

^f *Lauda.* Hæc *Lauda* e Scriptura Sacra desumpta non est.

^g *Sacrificium.* Ps. l, 11.

^h *Lauda.* Ps. lxxviii, 5.

ⁱ *Sacrificium.* Ps. l, 19.

^j *Kyrie.* Olim, quando diaconus preces fidelium recitabat, populus ad singulas petitiones aut *Kyrie eleison*, aut *Christe eleison*, respondebat; hujus vetusti ritus reliquæ sunt *Kyrie* et *Christe eleison* quæ hoc loco dicuntur.

^k *Pietate.* Lege : *Vicia solita pietate tua ablue, et ad immarcescibilem, etc.*

^l *Collocare.* Lege *collocari.*

^m *Alia oratio.* Postquam oratio missa recitata est, dicit sacerdos *Per misericordiam Dei nostri, etc.*, et subsequuntur preces quæ incipiunt *Agios, etc.* Vide, supra, in libro omnium offerentium. Jam vero docet Roblesius in missis defunctorum non recitari illud *agios, agios, agios, etc.*, sed, his omissis, sacerdotem dicere *Ecclesiam sanctam, catholicam, etc.*, sed de hæc rubrica silet Missale.

ⁿ *Et nos pro eo.* Lege : *Et nos, qui pro eo.*

noster Jesus Christus venerit : enim ab omni scelere A
crimini purificatum inveniat. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Te supplices deprecamur omnipotens Deus pro anima famuli tui Episcopi N. qui in dominica pace predecessit : ut anime de seculo cedenti lucida pax tribuatur. Beatis quoque cetibus Sacerdotum et gaudiis interesse mereatur ^a continue : et cum illis videre Domini nostri Jesu Christi majestatem. *ñ. Amen.*

Dicat. Presb. Quia tu es vera pax nostra : et charitas indisrupta : qui vivis tecum et regnas cum Spiritu Sancto unus Deus in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Hic ^b Sacerdos ponat manus super calicem et dicat. Aures ad Dominum. *Chorus respondeat.* Habemus ad Dominum. *Elevet manus de super calice et dicat.* B
Sursum corda. ñ. Chorus. Levenimus ad Dominum. *Statim dicat.* Deo ac Domino nostro Jesu Christo. *modo ut scriptum est in omnium Offerentium. fol. 227.*

Inlatio. Dignum et iustum est omnipotens Deus : nos tibi gratias agere : spiritualiaque sacrificia celebrare in omni tempore : vel in hoc die : quod tibi offerimus pro anima famuli tui Episcopi N. ^c qui es Sacerdos verus et Pontifex sempiternus. Qui auxilium fidei tribuis : et spei premium donas. Qui firmas dubios : et patefacis obscura. Qui per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum hec omnia operaris : et ab inferno inferiori animas omnium ad lucem eternam adtrahis : 458 per ipsum te obsecramus omnipotens Deus : ut Episcopus tuus C
N. habeat veniam delictorum : et dimitte crimina et ejus peccata : ut justicie induatur coronam. Ut mundatus ab omni crimine : diem judicii cum gaudio ^d suscipere mereatur intrepidus. Presta Domine : quia te conlaudant Angeli : atque Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

^a Continue. Lege continue.

^b Sacerdos hic ponat. In missis omnibus Mozarabicis, præter defunctorum, postquam absolutæ sunt oratio ad pacem, et, quod proxime subjungitur, epiphonema *Quia tu es vera pax, sacerdos dicit Gratia Dei Patris, etc.*, et imperat ut pacem faciant, et dum pax datur, chorus canit *Pacem meam, etc.* His peractis, sacerdos, ad altare rediens, dicit *Introibo, etc.* ; ac deinde imponens manus calici, dicit *Aures ad Dominum, etc.* Consule librum offerentium. At in missa defunctorum, dicto *Quia tu es vera pax, etc.*, cæteris omnibus omissis, sacerdos imponit manus calici, et dicit *Aures, etc.*, et illationem inchoat. Ita Roblesius, et hæ rubricæ Missalis clare docent, et Mozarabes, saltem recentiores, hunc modum tenent. Tamen haud puto Gotho-Hispanum esse hunc ritum, aut Mozarabum antiquiorum ; eos enim, etiam in missis mortuorum, sibi mutuo pacis osculum dedisse suadet titulus orationis qui ad pacem integer in Missali remansit ; at quorsum diceretur ad pacem standam, si pax omnino non datur ? Suadet etiam ratio, Gotho-Hispanos in missis defunctorum pacem fecisse ; nam in illis missis communicabant, et communioni præmittenda erat pax. Est autem animadvertendum, in orationibus ad pacem, quæ in missis defunctorum dicuntur, sublatis esse petitiones illas quæ ad pacem populi pertinebant postquam populus in missis illis pacem facere desiit.

^c Qui es Sacerdos. Est verborum transpositio. Lege

Post Sanctus dicat Presbiter alta voce.

Osanna in excelsis. Vere sanctus : vere benedictus : et gloriosus Dominus noster Jesus Christus. Qui promissionum suarum bonis : eternorum nobis gaudia patefacit : et vivere post obitum animas fidelium protestavit Christus Dominus ac redemptor eternus.

Dicat Presb. post pridie alta voce.

Oratio. Suscipe et sanctifica omnipotens hanc hostiam : quam pro anima Sacerdotis tui Episcopi N. tibi offerimus : ut sacrificii oblatio ad refrigerium anime ejus et gaudium : te miserante proveuiat. *ñ. Amen.*

^e *Hic Presb. discooperiat calicem : et accipiat corpus Domini : et ponat super calicem : et dicat.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Et statim ostendat populo corpus Domini. Et chorus respondeat. ñ. Scilicet.* Requiem eternam.

Ad confractionem panis. ñ. Requiem eternam det tibi Dominus : lux perpetua luceat tibi : et repleatur splendoribus anima tua : et ossa tua reviviscant de loco suo.

Ad Orationem Dominicam.

Precamur Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus pro famulo tuo Episcopo N. Sacerdote tuo defuncto : ut eum ab omnibus piaculis liberatum : in illa tibi placentium Sacerdotum numeroitate adscribas : et eorum illic coram te societate letetur : quem hic paræ cura regiminiis habuit. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Adsit misericordia tua precibus nostris : ut ex more solito Sacerdotis tui Episcopi N. ^f exempti animam : pietate tua refrigerii rore perfundas. *ñ. Amen.* Fruatur paradisi amenitate quietis opaca : atque amenis ^h vegetatus in loca nemori-

itaque : *Vel in hoc die, quo tibi pro anima famuli tui episcopi N. offerimus per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum, qui est Sacerdos verus et Pontifex sempiternus, qui auxilium fidei tribuit, et spei premium donat, qui firmat dubios et patefacit obscura, per quem hæc omnia operaris, et ab inferno inferiori animas, etc.*

^d Suscipere. Forte suscipere.

^e *Hic Presbiter.* Omissio, scilicet, *Te præstante, de qua omissione silet Roblesius.*

^f *Et ostendat.* Scilicet, prisco more. Nam olim corpus Domini ostendebatur populo, et ab eo adorabatur, non statim post prolata consecrationis verba, ut modo fieri solet, sed paulo ante communionem, ut supra satis fuse explicavi. In missis autem defunctorum non dicitur Symbolum fidei, quandoquidem eæ antiphonam propriam ad confractionem libent.

^g Exempti. Lege ex hac vita exempti.

^h *Vegetatus.* Lege *vegetata perducatur in loca nemoribus laureata, scilicet in paradisi. Sic sanctus Paulinus (Epist. 32) dixit :*

Inter floriferi cœleste nemus paradisi
Stat Christus.

Et (*Ilid.*) de Claro presbytero sancti Martini discipulo dixit sacro eum pasci in nemore, et de Celso puero (*Poem. 15*) dixit eum cum *Bethleis infantibus,*

bus laureata. *ñ*. Amen. Ut in illam te auxiliante A
veniat regionem : ubi exultans appareat cum exer-
citu Angelorum. *ñ*. Amen. Per misericordiam
ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^a *Hic dicat Chorus.* Qui venit ad me : non esu-
riet : qui credit in me : non sitiet unquam. *ÿ*. Ego
sum lux mundi : et qui sequitur me : non ambulat
in tenebris : sed habebit lucem vite. *P*. Qui venit ad
me. *ÿ*. Qui manducat meam carnem : et bibit meum
sanguinem : in me manet : et ego in illo. *P*. Qui venit
ad me. *ÿ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spi-
ritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P*. Qui
vivit et credit in me non morietur in eternum.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua
nostra in exultatione.

Oratio. Pietatis immense Pater : et Domine : presta
supplicantibus nobis : ut famulus tuus Episcopus N.
pater noster : cujus hodie in hoc sacrificio memo-
riam agimus : ab omni culpe nexu expiatus : in-
dennis accipiat gratiam premii : pro gratia sacra-
menti. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus
noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Anima
ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in
pace. *ñ*. Deo gratias.

Missa pro uno ^b *Sacerdote defuncto.*
Officium.

Tu es portio mea. *Require retro in Missa de epi-*
scopto fo. 456. Hic faciat Presb. ut dictum est retro in
Missa pro Episcopo scilicet antequam dicat Chorus
Officium.

Oratio. Deus eterne : quem in veritate fidei sunt
anime nostre sitiennes : velut terra : animam famuli
tui Sacerdotis N. celestis roris perfusione refrigera :
quo tristis loci habitatione mutata : superne regionis
mereatur jocundari et letari in patria. *ñ*. Amen.
Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus
sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Job (^c *Cap. XIX*).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : locutus est Job dicens. Scio enim
quod redemptor meus vivit : et in novissimo die de
terra surrecturus sum. Et rursus circundabor pelle
mea : et in carne mea videbo Dominum. *Quem vi-*
surus sum ego ipse : et oculi mei conspecturi
sunt : et non alius : reposita est hec spes mea in
sinu meo : et hereditas mea in Dea meo. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

459 ^d *Psallendo.* Domine exaudi me in tua justitia.
P. Et ne intres in iudicio cum servo tuo. *ÿ*. Ex-
pandi manus meas ad te Domine : anima mea velut
ab Heroje occisis, in paradiso inter odoratum ludere
memus.

^a *Hic dicat.* Hæc antiphona ad accedentes di-
citur.

^b *Sacerdote.* Nimirum pro episcopo.

^c *Cap. XIX.* Vers. 25 28.

A terra sine aqua : cito exaudi me Domine. *P*. Et ne
intres.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Romanos
(^e *Cap. XIV*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nemo ^f vestrum sibi vivit : et nemo sibi
moritur. Sive enim vivimus : Domino vivimus. Sive
enim morimur : Domino morimur. Sive enim vivi-
mus : sive morimur : Domini sumus. In hoc enim
Christus mortuus est : et resurrexit : ut vivorum et
mortuorum dominetur.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^g *Cap. V*).

B *M*o in tempore. Dominus noster Jesus Christus
loquebatur discipulis suis dicens. Amen amen dico
vobis. Quia qui verbum meum audit : et credit ei qui
me misit : habet vitam eternam : et in iudicium non
veniet : sed transiet de morte ad vitam. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et
cum.

Lauda. Alleluja. *ÿ*. Animam quiescentem.

Sacrificium. Averte Domine.

In Quadragesima. *Lauda.* Laudabo nomen Dei.

Quere retro in Missa de Episcopo. folio 456.

Hic Presbiter dicat. Kyrieleison.

Et Chorus respondeat. Christeleison. Kyrieleison.
Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

C *Missa.* Omnipotens sempiterna Deus : cui nun-
quam sine spe sempiternae misericordiae supplicatur :
propiciare anime famuli tui Sacerdotis N. pro qua
tibi supplicamus : ut eum qui de hac vita in tui no-
minis confessione decessit : Sanctorum tuorum nu-
mero facias adgregari. *ñ*. Amen

Alia Oratio. Propiciare quesumus Domine anime
famuli tui Sacerdotis N. pro qua tibi supplicamus :
et hos ias placationis offerimus. Et quia in hac luce
fidei mansit catholice : ejus retributio condonetur in
vita futura. *ñ*. Amen.

Post nomina. *Oratio.* Deus vite dator et humano-
rum ^h corporum : qui te a peccatoribus exorari vo-
luisti : exaudi preces nostras : quas speciali devotione
propter animam famuli tui Sacerdotis N. tibi lachry-
mabiliter fundimus. Ut liberare eam ab inferorum
cruciatibus : et collocare inter agmina sanctorum
tuorum digneris. Veste quoque celesti et stola im-
mortalitatis indui : ac Paradisi tui amenitate : eum
jubas confoveri. *ñ*. Amen.

Ad pacem. *Oratio.* Obsecramus misericordiam tuam
eterne omnipotens Deus : qui hominem ad imaginem
tuam creare dignatus es : ut spiritum et animam fa-
muli tui Sacerdotis N. quem rebus humanis exemptum :
ad te accersiri jussisti : blande et misericorditer su-

^d *Psallendo.* Ps. cxlii, 1. *ÿ*. Ibid., 6.

^e *Cap. XIV.* Vers. 7-10. Eadem lectio in Bobiano
legitur in missa pro defunctis.

^f *Vestrum.* Ita etiam in Bobiano. Vulg., *nostrum*.

^g *Cap. V.* Vers. 21.

^h *Corporum.* Adde *reparator*.

sceptum in pacis regione jubeas conlocari. Quo omni A labe purgatus peccaminum : beatorum perfruatur sine fine consortio. *ñ. Amen.*

Hic faciat Presb. secundum quod dictum est in I. Missa de Episcopo. fol. 456.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens eterne Deus : in omnibus judiciis tuis exultare : teque in univērsis operibus conlaudare. Quamvis etenim humano generi mortis ^a sit inlata conditio : pectora nostra animosque conturbet : elementie tue dono spē future immortalitatis erigimur : ac memores eterne salutis non timemus lucis hujus sustinere jacturam. Quōniā beneficio gratie tue : fidelibus vita non tollitur : sed mutatur. Et anime corporeo ergastulo liberate : horrent mortalia : dum immortalia consequuntur. Unde quesumus : ut famulus tuus sacerdos B N. in beatorum tabernaculis constitutus : evasisse carnales angustias gloriatur : diemque judicii fiducia : voto glorificationis expectet : proclamans et dicens. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post sanctus : faciat Presbiter modo ut dictum est in prima missa de Episcopo. folio 458.

Sancte Deus cui omnia vivunt : et cui non pereunt moriendo corpora nostra : sed mutantur in melius. Te supplices deprecamur : ut in adventu unigeniti tui : cum genuinam jusseris sistere plebem : jubeas famulum tuum sacerdotem N. a numero disgregare malorum : et evadere eterna cruciaminā inferorum. Ut juste indeptus premia vite : semper inextinctam mereatur auram luminis possidere. Ac de **460** ultione securus : placidis letetur in oris semper victurus : semperque in luce futurus. Per Christum C Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Tibi Domine commendamus animam famuli tui Sacerdotis N. ut defunctus seculo tibi vivat : et si qua per fragilitatem mundane conversationis peccata admisit : tu misericordiosissime De s venia pietatis absterge. *ñ. Amen. ñ. Ne recorderis peccatum ejus Domine : quando veneris juicare seculum per ignem.*

Ad Orationem Dominicam.

Hanc igitur oblationem : quam tibi pro requie famuli tui Sacerdotis N. offerimus Domine : quesumus : ut placatus accipias : et tua pietate concedas : ut mortalitatis nexibus absolutus in cathalogo electorum resuscitari mereatur ad vitam. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus oblatam a vobis obredium famuli sui Sacerdotis N. suscipiat precem : et vobis post transitum eternam preparet mansionem. *ñ. Amen.* Quique morte sua mortis destruxit imperium : secunde mortis ab eo auferat dominatum.

^a *Sit inlata. Tolle illud sit.*

^b *intercedentem.* Aliquid hic deest ; fortasse legendum : *Ut defuncti N. sacerdotis animam, intercedente sancto N., de tua pietate ac misericordia sperantem, sic a delictis, etc.*

^c *Libri Job.* Prophetia cento est consutus ex ver-

ñ. Amen. Ut in die judicii ab auditu malo salvatus : cum electis omnibus regnum adipiscere mereatur securus. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Precamur te Deus omnipotens ut defuncti animam ^b intercedentem : ac de tua pietate misericordiam sperantem : sic a deliciis omnibus absolvas : ut nullam in eterna confusione ob noxam teneatur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.* In nomine Domini nostri Jesu Christi : anima ejus ^B per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace.

Dicat Chorus. Deo gratias.

Missa pro Diacono vel Subdiacono.

Officium.

Hic dicat Sacerdos confessionem et omnia alia : antequam chorus incipiat officium : ut dictum est in Missa de Episcopo defuncto. folio 455.

Officium.

Tu es portio mea Domine : alleluja : in terra viventium : alleluja : alleluja. *ψ.* Educ de carcere animam meam ad constendum nomini tuo. *P.* In terra. *ψ.* Gloria et honor Patri. *P.* In terra.

In Quadragesima. Officium. Clamavi ad te Domine : et dixi tu spes mea es : portio mea in terra viventium. *ψ.* Educ de carcere. *P.* In terra.

Oratio. Deus eterne.

Quere in Missa de uno Sacerdote defuncto. fol. 458. Lectio ^c libri Job.

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Audi me Job : tu confortare in me semper : et non derelinquam te. Et dicit Job. Tu es Dominus Deus meus : et nomen tuum invocatum est super me. Expecto Domine : ne derelinquas me. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Domine exaudi.

Quere retro in Missa de Episcopo. folio 456.

Dicat Presb. Silentium facite.

D *Sequentia Epistole Pauli Apostoli ^d ad Romanos.*

ñ. Deo gratias.

Frares. Omnia autem in charitate fiant : et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (^e Cap. V).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Amen : amen dico vobis. Quoniam qui audit verbum meum et credit

bis Scripturæ hinc inde collectis.

^d *Ad Romanos.* Illud, *omnia autem in charitate fiant*, est ex I Cor. xvi, 15. Illud, *et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum*, ex II Cor. xiii, 1. Ex Epistola ad Romanos nihil.

^e *Cap. V Vers. 24.*

ei : habet vitam eternam : et in iudicium non veniet : A sed transiet de morte ad vitam. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lauda. Alleluja. *ψ*. Animam quiescentem de inferno erue : Dens paradiso restitue : alleluja.

Sacrificium. Quid dignum offeram Domino. Curva genia Deo excelso : alleluja.

In Quadragesima. *Lauda.* Laudabo nomen Dei mei cum cantico : et magnificabo eum in laude.

Sacrificium. Offerte Domino mundum sacrificium : offerte Domino gloriam et honorem. *P.* Mundum sacrificium. *ψ*. Gloria **461** et honor Patri. *P.* Mundum sacrificium.

Dicat Presb. Kyrieleison.

Chorus respondeat. Christeleison. Kyrieleison. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Missa. Deus vera pietas : et pia veritas : Invicta elementia : et bonitas. Qui nos a morte volens eripere : Dominum nostrum Jesum Christum mortem se isti subire : ut illius usque ad infernum descensus noster esset ad celum ascensus : te suppliciter postulamus : ut spiritum famuli tui N. quem de hujus seculi erumnis ac peregrinatione precepiati vocari : universa delictorum concessa remissione : in Abrahe gremio jubeas conlocare. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Obsecramus piissime Pater : ut famulum tuum N. quem superni fontis genitilis abivit unda : edax non audeat contingere flamma. Et quem unigeniti tui cruor redemit effusus : non sinatur vermis vorare perpetuus. Sed celici agminis deductione protectus : seralia ultricium penarum ergastula transgrediatur inlesus : et paradisi tui potiatur suavitate securus. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium *b* muneribus recitatis : te Dominum summe poscimus pietatis : ut hęc oblata nostra benigne suscipiens : et sincere pacis dulcedinem tribuere vivis : et requiem jubeas prestare defunctis. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : qui es omnium spirituum requies : et pax preciosa Sanctorum : quesumus ineffabilem potentiam tuam : ut remissa famuli tui N. omni offensa nozarum : plenam pacis tue gratiam consequatur. *ñ*. Amen.

Hic faciat Sacerdos ut in I. Missa de Episcopo. fo. 456.

Intatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : omnipotens Deus receptor animarum et indultor omnium criminum : tibi in commemorationem famuli tui N. tibi gratias agere : hostiam laudis offerre. Unde tremendam majestatis tue : indolentemque quesumus pietatem : ut famuli tui N. quorum hodie facimus commemorationem : non tartareas tenebras : aut triste chaos habitationem incurrat. Sed his tabernaculis conlocatus : quibus gra-

a Sacrificium. Ps. xxviii, 2.

b Muneribus. Forte, et nominibus; nam aliquando nomina offerentium, et quę, et quantum quisque obtulerat, recitabantur, cum præter panem et vinum,

tiarum ubertas jocundo splendore inluminatur : eternam beatitudinem possideat : ac Sanctorum ceteribus sociatus : futuri iudicii diem cum voto gratulationis expectet : et cum omnibus Sanctis hymnum celesti modulatione personet : et dicat. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus alta voce. Osanna in excelsis. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui mortem moriens superavit : et resurgendi nobis januam patefecit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Te Jesu bene venisse jam credimus : te venturum quoque fideliter predicamus : unde petimus et rogamus : ut famulus tuus N. ob cujus memoriam hec sacrificia veneranda litamus : quando superni examinis tempore angelicus clangor concusserit mundum : corpus quod corruptibile deposuit : perspiciat incorruptum : et quod mortalitate vestitum : glorificate carnis tropleum revebens : Domino venienti letus occurrat : et inter victricium turmarum triumphales catervas coronatus incedat : a dextris quoque famulus tuus misericordia inventurus adsistat : et Sanctorum tuorum N. consortio deputatus regnum celeste sine fine possideat. *ñ*. Amen.

Hic Presb. faciat ut scriptum est in I. Missa de Episcopo. fo. 456. Et Chorus respondeat ad confectionem panis. *ñ*. Ne recordaveris peccatum ejus Domine : quando veneris judicare seculum per ignem.

Ad Oracionem Dominicam.

Hostiam tibi Domine placationis pro famulo tuo N. offerimus : obsecrantes sacri hujus libaminis interventu : propicius locum ei lucis : et refrigerium beate quietis indulgeas : nos quoque ad te proclamantes exaudias. Pater noster.

Dicat. Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui a peccatoribus exorari precepit : ipse quod rogetur inspiret : et in hac specialius oblatione famulum suum N. ab inferorum cruciatibus liberet. *ñ*. Amen. Illum paradisi amenitate confoveat : et vos morum probitate componat. *ñ*. Amen. Illi post onera carnis locum beatitudinis conferat : et vobis in longevitate peregrinationis indulgentiam tribuat criminis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

462 *Com.* Repletum est gaulio. *Require retro in prima Missa de Episcopo.* folio 458.

Oratio. Suscipe Domine animam famuli tui N. vestem celestem indue eam : et lava eam in fonte vite eterne. Ut inter gaudentes gaudeat : et inter sapientes sapiat : et inter Martyres sedeat : et inter Prophetas et Apostolos. Christus eum custodiat : et in-

in usum sacrificii, res alias, pecuniam puta, offerrent, aut vestem.

c Et quod. Forte, et immortalitate vestitus.

ter Angelos et Archangelos claritatem Dei prevideat : A et noticiam justorum agnoscat. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi anima ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace. *ñ*, Deo gratias.

Incipit Missa de uno Defuncto.

Faciat Presbiter confessionem antequam Chorus incipiat officium : et postea ascendat in medium altaris : et dicat. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Et statim Chorus incipiat officium.

Tu es portio mea. *Require retro in Missa de Episcopo. fo. 456.*

In Quadragesima. Officium. Veniat super nos Domine misericordia tua : et salutare tuum : et eloquium tuum. *ñ*. Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo. *P.* Secundum eloquium tuum. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Secundum.

Dicat Presb. Per omnia semper secula etc.

Oratio. Suscipe propicius orationem nostram : qui sedes ad dexteram Dei Patris omnipotentis : quia tu solus es *b* evocatus e caelis : piissimum Patrem interpella pro nobis. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Locutus est Job dicens. *Quere retro in Missa de uno Sacerdote defuncto. fo. 459: Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psalleudo. Domine exaudi me. *Require retro in Missa de uno Sacerdote defuncto. fo. 458.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (II, cap. XV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Ecce misterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus : sed non omnes immutabimur. In momento : in ictu oculi : in novissima tuba. Canet enim tuba : et mortui resurgent incorrupti : et nos immutabimur : oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem : et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem : tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria : ubi est mors victoria tua ? ubi est mors aculeus tuus ? Aculeus enim mortis peccatum est. Virtus vero peccati lex. Gratias autem Deo : qui dedit nobis victoriam. Per Dominum nostrum Jesum Christum. *ñ*. Amen.

Evangelium. Quoniam qui audit verbum meum. *Quere in Missa de Diacono vel Subdiacono. fo. 460.*

a Officium. Ps. cxviii, 41. *ñ* : Ps. cxli, 8.

b Evocatus e caelis. Lege advocatus in caelis. Et hinc revoca ihud sancti Augustini (Tom. V, ser. 285, in natal. Mart. Casti et Emilii), ubi, cum dixisset : *Martyres sunt advocati nostri, subdit : Neque hoc in se, sed in illo, cui capiti perfecta membra cohaeserunt ; ille enim vere Advocatus unus, sicut et Pastor unus.*

c Ad Corinthios II. Cor. ad Corinthios I.

d Cap. XV. Vers. 51-58. Eadem Epistola in Le-

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lauda et Sacrificium. Quere in Missa de Episcopo. fo. 456. Hic dicat Presbiter. Kyrieleison. *Chorus respondeat.* Christeleison. Kyrieleison. *Et Presbiter dicat.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Missa. Eternam Dei Patris omnipotentis misericordiam fratres charissimi mentis intentione deprecemur : *a* pro spiritu et anima famuli *vel* e sui *vel* e : ut *t* sicut in hujus carnis fragilitate insidiante diabolo peccavit : pietas Domini nostri resolvere et conlocare [*Forte condonare*] dignetur : ut in locum lucis ac refrigerii eum *vel* eam transire et conlocare precipiat. *ñ*. Amen

Alia Oratio. Domine Deus omnipotens tuam beatitudinem lamentabili : et humili prece poscimus : ut animam : et spiritum famuli *vel* e tui *vel* e : cujus hodie commemorationem facimus : in lege justicie tue pia majestate corroboret. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium nominibus recensitis : te Deum summe poscimus pietatis : ut hanc oblationem nostram benignus suscipias : et sincere pacis dulcedinem tribuere vivis : et requiem jubeas prestare defunctis. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Invocantes nomen sanctum tuum Domine deprecamur : ut animam famuli *vel* e tui *vel* e in pace conlocare digneris : cui soli licet augere merita : pacificare jurgia : **463** et donare peccata. *ñ*. Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

C *Hic faciat Presb. sicut scriptum est in I. Missa de Episcopo defuncto. fol. 456.*

Inlatio. Equum et justum est : nos tibi semper gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Per quem te petimus infinita trinitas Deus : ut animam famuli *vel* e tui *vel* e in pagina libri viventium adscribas. Non eum *vel* eam torqueat gehenne calamitas : non includat caecer horrificus inferorum. Sed *s* ad vicem Abrae et Eleazari patriarcharum seniorum : receptus : cum ad judicandum veneris recepto corpore : obviam venienti Domino cum Sanctis omnibus grateletur. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus. *D*

Post Sanctus, dicat Presb. alta voce.

Osanna in excelsis. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus : qui es re. for animarum : et indultor omnium peccatorum : tibi enim in commemoratione famuli *vel* e tui *vel* e N. *b* has offerimus hostias : ut adscribas in libro Sanctionario Luxoviensi assignatur : *Legenda in depositione cui volueris.*

a Pro spiritu et anima. Est modus loquendi Gotho-Hispanis valde familiaris. Vide Conc. Tolet. xv (N. 21, 22, tom. II, Conc. Hisp.).

t Sicut Lege si quid.

s Ad vicem. Forte, ad sinum.

b Has hostias. Adde : Offerimus, ut harum inventu ascribas eum, vel eum.

etorum : et sortem prime resurrectionis obtineat. A anima ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace. *ñ* : Deo gratias.

^a *Christus Dominus ac redemptor eternus.*
Post pridie. Oratio. Obtemperantes talibus institutis : te poscimus omnipotens Pater : ut ad sanctificationem hujus hostie spiritualis Spiritum Sanctum : quem filius tuus repromisit ; immittas : ut per eum sanctificati : unius divinitatis mereamur percipere ^b trinitatem : ut cum justus advenerit iudex : eos in nobis fructus : quibus gloria preparatur : iuveniat. *ñ* . Amen.

Hic faciat Presb. ut scriptum est in prima Missa de Episcopo. fol. 456. Et chorus cantet. ñ . Deus plasmatior animarum libera eum.

Ad Oratorem Dominicam.

Te deprecamur omnipotens Deus : ut propicius respicias vota oblationum nostrarum : et famulo *vel e* tuo *vel e* N. refrigerium miserationis infundas : per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : qui nos docuit orare : et dicere *e* terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* . Et cum.

Benedictio. Summus excelsus Dominus : qui vitam et mortis potestatem dispensat : ipse et vivis conversationem corrigit : et defuncto *vel e* pro quo *vel a* eum supplicamus requiem tribuat. *ñ* . Amen. ^c Illis in carne contracta omnia peccata dimittat : illi autem inspiramine suo viam salutis aperiat. *ñ* . Amen. Illis in resurrectione concedat gloriam : isti etiam suam sine confusione presentiam. *ñ* . Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* . Et cum.

Dicat chorus. Qui venit ad me : non esuriet : et omnia alia. *Require in Missa de Episcopo. fol. 458.*

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Oramus te Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : pro spiritu et anima famuli *vel e* tui *vel e* N. ut ei tribuas requiem sempiternam. Ut cum dies ille resurrectionis ac remunerationis advenerit : per hanc sacrosanciam communionem : non cum impiis et peccatoribus : sed cum sanctis et electis tuis eum *vel am* adstare precipias. *ñ* . Amen. Quia tuum est imperium : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ* . Amen. Dominus sit semper vobiscum. In nomine Domini nostri Jesu Christi :

Item Missa ^d parvulorum defunctorum.

Hic facit Presb. ut in prima Missa de Episcopo. fol. 356. Oratio prophetia et psallendo : et omnia alia dicantur de Omnium fidelium defunctorum. fol. 466. excepta Missa.

Missæ. Omnipotens eterne Deus : et conditor omnium elementorum : et perpetua claritas Angelorum : ad te propicius : et respice miseratus : et nostras orationes exaudi placatus. Et hanc oblationem : quam tibi offerimus in commemorationem famulorum tuorum : quos post sacri ~~464~~ baptismatis undam a te innocentia tua mundos ^e accersire jussisti : pius ac benignus accepta : nostraque delens facinora : a malis actibus placatus munda. *ñ* . Amen.

Alia Oratio. Tua sunt Domine omnia : qui animas amas : qui innocentia parvulos ad te vocas : et peccatores justificas . tuam ergo clementiam imploramus : ut ^f eis qui tibi placuerunt : eorum nos consortes efficias . Ut animarum ^g ad te viventium impetremus quietem : et nobis precantibus a te venia concedatur et gratia. *ñ* . *Chorus.* Amen.

Post nomina. Oratio. Inlabere Domine his hostiis tibi oblatis : et susceptis fidelium votis : et ^h requiem jube prerogare defunctis. *ñ* . *Chorus.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Pacem tuam Domine : quam tenendam tuis commendasti Apostolis : nobis concede servandam miseris servis tuis. Ut eorum nos jungas consortiis : quos ad te accersiri jussisti : cum omnibus Sanctis illi gloriantur in paradisi amenitate : et nos quandoque ad te mereamur pervenire in pace. *ñ* . Amen.

Hic faciat Presb. ut dictum est retro in prima Missa de Episcopo.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi semper gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum filium tuum Dominum nostrum. Qui nos sui sanguinis precio redemit : et ab antiqui hostis imperio liberavit. Qui volens salvum facere quod perierat : humanam non est dedignatus adsumere formam. Qui per sacri baptismatis undam ⁱ generari : et dimitti omnia dixit peccata ^j per penitentiam : ergo mundari promisit ex proprio. Per ipsum ergo te

^a *Christus.* Lege per Christum Dominum et Redemptorem æternum.

^b *Trinitatem.* Qui Eucharistiam accipit, non modo corpus et sanguinem Christi accipit, sed animam quoque et divinitatem ejus per concomitantiam, ut in scholis loquuntur, accipit, atque adeo qui Eucharistiam accipit unius divinitatis meretur percipere Trinitatem.

^c *Illis.* Videtur verborum transpositio. Lege : *Illis, vivis scilicet, inspiramine suo viam salutis aperiat, illi autem, defuncto, in carne contracta omnia peccata dimittat.*

^d *Parvulorum.* Hæc missa in funere eorum dicitur qui, post susceptum baptismum, lethalis peccati expertes moriuntur. In Sacramentario Gelasiano (*Lib. III*) exstat missa pro defuncto nuper baptizato.

^e *Accersire.* Lege accersiri.

^f *Eis.* Tolle illud eis, et lege : Ut eorum qui tibi placuerunt, etc.

^g *Ad te.* Forte, apud te.

^h *Et requiem.* Tolle illud et.

ⁱ *Generari.* Forte, regenerari homines.

^j *Per penitentiam.* De ea penitentia hic sermo est, quæ, prisco more, præmittebatur sacramento baptismatis, de qua sanctus Hildephonus (*In libro Annot. de cognit. baptismi, cap. 14*) scribit, majores ætate per se penitentiam de præteritis erroribus ante baptismum exhibere, parvulos autem per stramenta ciliciorum sacerdotibus deduci, ut penitentiam signum habeant, qui penitentiam opera demonstrare non possunt propter ætatis tempus.

Pater invocamus omnipotens : ut nobis semper invocatus adsisas : et hoc sacrificium propiciatus acceptes. Sit in conspectu ^a oratum quod a nobis indignis tibi conspicias esse oblatum. Animas quoque parvulorum tuorum : quas e seculo a te mundari et vocari jussisti : illorum ^b Bethlemiticorum consortio junge : qui pro Jesu Christo filio tuo Domino nostro occisi : eum quocumque irerit sequuntur in albis. Ut cum nos tibi eorum spiritus commendamus : nostrorum criminum apud te veniam impetremus. Per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum : quem conlaudant Angeli atque Archangeli : et non cessant clamare ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus dicat Presbiter.

Osanna in excelsis. Vere sanctus : et vere benedictus tu Deus : Pater omnipotens : et Jesus Christus filius tuus Dominus noster : qui nobis salutaris ^a fons gratiam tribuit : et gloriam iterate natiuitatis indulgit : atque a diaboli laqueis exemptos : innocentes suis conspectibus reddit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Facientes commemorationem passionis mortis et resurrectionis tue Christe o Domine redemptor omnipotens precamur : ut has hostias in commemorationem parvulorum defunctorum tuorum N. sancti : altario tuo impositas : intendas propicius sanctifices : et benedicas. Que et pro quibus offeruntur : ^d impetremus quietem : et nobis proficiant ad salutem. *ñ*. Amen.

Hic faciat Presbiter ut scriptum est in prima Missa de Episcopo. fol. 456. Et Chorus respondeat. ñ. Hierusalem civitas sancta suscipe : quia non nobis seculum obfuit : nec perpetravimus malum : de ventre matris nostre continuit nos obitus : ne videremus laborem et dolorem.

Ad Orationem Dominicam.

Oremus. Deus probator ^e conversationis : et conditor : qui innocentes coronas : et peccatores iustifi-

^a Oratum. Lege ratum.

^b Bethlemiticorum. Confer sanctum Paulinum (Poem. 34, Edit. Veronen., de obitu Celsi pueri, a versu 535).

^c Fons. Forte, fontis.

^d Impetremus. Lege impetrent.

^e Conversatio. Forte addendum sanctæ.

^f Missa de omnibus fidelibus defunctis. Græci commemorationem omnium fidelium defunctorum feria sexta, quæ Dominicam Pentecostes præcedit, solemniter recolunt (Leo Allat., de Domin. et Fest. Græc., n. 29). In Occidente a sæculo xi cæpit commemoratio omnium fidelium defunctorum solemniter fieri die secunda Novembris, quam sanctus Odilo ab. Cluniacensis, a. 998, in suis monasteriis instituit. Amalarius, qui sub Ludovico Pio floruit, in libro de ordinatione Antiphonarii (Cap. 65) scribit, se, post officium omnium sanctorum, officium pro mortuis collocasse ; at inde non probatur quod post festum omnium sanctorum, ævo Amalarii, commemoratio omnium defunctorum ageretur, neque sancti Augustini ævo agebatur, quavis sanctus Doctor (Lib. de Cura pro mortuis, c. 6) scripserit, supplicationes pro spiritibus mortuorum prætermittendas non esse : quas faciendas pro omnibus in Christiana et Catholica

cas : presta ut ab occultis nostris mundemur : et cum fiducia tibi proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Benedictio. Ob recordationem diei fidelium parvulorum suorum N. benedicat vos omnipotens Dominus : et propicietur in omnibus. *ñ*. Amen. Illos paradisi amenitate confoveat : et vos sua protectione custodiat. *ñ*. Amen. Illis tribuat consortium beatorum : et vobis omnibus indulgentiam peccatorum. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Qui venit ad me. folio. 98.

Com. Repletum est gaudio.

Oratio. Oramus te Domine. Quere in Missa de Omnibus fidelibus defunctis. folio. 456.

465 ^r Missa de omnibus Fidelibus Defunctis.

Hic faciat Sacerdos Confessionem : et postea ascendat medium altaris : et dicat alta voce. Erigite vos Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Et statim Chorus incipiat officium.*

^s Officium.

Fac cum servis tuis Domine misericordiam : alleluja : alleluja. *ÿ*. Ad te levamus oculos nostros : qui habitas in celis. *P.* Misericordiam. *ÿ*. Gloria et honor etc. *P.* Misericordiam.

In Quadragesima. b Officium. Veniat super nos Domine misericordia tua : salutare tuum et eloquium tuum. *ÿ*. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum : quia speravi in sermonibus tuis. *P.* Salutare tuum. *ÿ*. Gloria et honor. *P.* Salutare.

Oratio. Fac quesumus Domine hanc cum servis tuis omnibus fidelibus defunctis misericordiam : ut factorum suorum in penis non recipiant vicem : qui tuam in votis tenuerunt fidei veritatem. Ut sicut hic vera fides eos adunxit fidelium turmis : ita eos ^r illuc tua miseratio adsociet Angelicis choris. *ñ*.

societate defunctis, etiam tacitis nominibus, sub generali societate suscepit Ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati, aut amici, ab una eis exhibeatur pia matre Ecclesia; nam hoc loco de illa commemoratione defunctorum sermo est quæ ad altare fit, quoties missa celebratur, de qua sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Cath. myst. 5), et Patres, et liturgiæ passim, loquuntur, quamque in illa oratione quæ post nomina inscribitur Gotho-Hispani facere solebant; apud quos usu recepta non fuit commemoratio omnium defunctorum die secunda Novembris, aliave rata die, facere, quare nec de ea ulla fit mentio in Missali nostro. Apud Mozarabes hanc solemnitatem mortuorum receptam tandem fuisse puto: ea enim in Calendario Missali præfixo die 4 Non. Nov. signatur, qua die hanc missam canebant, ut titulus suadet, quæ revera non est missa omnium fidelium defunctorum, sed plurimum tantum defunctorum, quos in orationibus nominatum compellabant. In Sacramentario Bobiano exstat missa pro defunctis, et in Gelasio plures sunt ejusmodi missæ.

^r Officium. Ps. cxviii, 124. *ñ*. Ps. cxvii, 1.

^b Officium. Ps. cxviii, 41. *ÿ*. Ibid. 42.

ⁱ Illuc. Lege illic.

Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Esayę Prophete. (a Ca. LVIII).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Orietur in teuebris lumen vobis : et tenebre vestre erunt sicut meridies : et requiem dabit vobis Dominus semper. Et replebit splendoribus animas vestras : et ossa vestra liberabit. Et eritis quasi hortus irriguus : et sicut fons aquarum : cui non deficient aque. Ait Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Bona Domine requiem famulũ tuis. *ñ*. Conloca eos Domine in loca beatorum tuorum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Romanos (b XIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nemo vestrum sibi vivit : et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus : Domino vivimus. Sive enim morimur : Domino morimur. Sive enim vivimus : sive morimur : Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit : ut vivorum et mortuorum dominetur. Tu autem qui iudicas fratrem tuum? aut quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim. Vivo ego dicit Dominus : quoniam mihi flectetur omne genu : et omnis lingua confitebitur Deo. *ñ*. Amen.

c Evangelium. Dominus noster Iesus Christus loquebatur discipulis suis. *Quere in Missa de uno sacerdote defuncto. fo. 459.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lauda. Alleluja. *ñ*. animas quiescentes de inferno erue Deus : paradiso restitue : alleluja.

d Sacrificium. Offerimus tibi Domine sacrificium pro peccatis eorum : qui cum pietate dormitionem acceperunt : ut optimam habeant repositam apud te gratiam : alleluja.

In tempore Quadr. e Lauda. Laudate Dominum qui timetis eum : in medio Ecclesie laudabunt Dominum qui requirunt eum. *P.* In medio Ecclesie.

f Sacrificium. Offerite Domino mundum sacrificium : offerite Domino gloriam et honorem. *P.* Mundum sacrificium. *ñ*. Gloria et honor Patri. *P.* Mundum.

Dicat Presbiter. Kyrieleison. *Chorus ñ*. Christe eleison. Kyrieleison. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

a Cap. LVIII. Vers. 10-12. In Bobiano nulla legitur prophetia in missa pro defunctis.

b Cap. XIII. Vers. 7-12. Eadem Epistola in Bobiano legitur, sed minus proluxa est.

c Evangelium. In Bobiano Evangelium legitur ex Job. vi, 59, 40.

d Sacrificium. Ex lib. II Machab., xii, 45.

e Lauda. Est cento consutus ex verbis psalmi xxi, 24, 27.

f Sacrificium. Ps. xxviii, 1, 2. Pars prima sensum tantum Scripturę exhibet, secunda etiam verba.

g Ut animas. Lege ut animas, et spiritus famulorum

Missa. Domine Jesu Christe : qui pro reparatione homani generis in hunc mundum a Deo Patre venire dignatus es : deprecamur sanctam clementiam tuam : per hoc sanctum sacrificium quod tibi a nobis offerri docuisti : *ñ* ut animas et spiritus famulorum tuorum N. et N. ut eos ab eterne pene interitu eruas commendamus. Et siqui in hoc corpore delictorum sunt lapsibus maculati : pietate solita eis indulgeas : et in requie electorum tuorum manere eos precipias : et omni populo tuo placatus veniam peccatorum concedas. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc.

Dicat Presb. Oremus. *elevando manus.* Et *Chorus non respondeat.* Agios : in ista Missa : nec in aliis Missis de Defunctis : sed statim dicat Presb. Ecclesiam sanctam catholicam etc.

B Alia Oratio. Omnipotentiam tuam Domine Jesu Christe : apud quem multe sunt mansiones : imploramus : ut animas et spiritus famulorum tuorum N. et N. ab estuantis ignis ardoribus eruas : atque in locum lucis et refrigerii post dimissa crimina heredes constituas. *ñ*. Amen.

466 Post nomina. Oratio. Miserator et misericors Domine Jesu Christe : qui cum Deo Patre in sempiterna gloria permanes : gloriam tuam per huius sacrificii interventum deposcimus : ut animas et spiritus famulorum tuorum N. et N. Sancti Spiritus consolatione reficias : et omnibus defunctis in pace tua quiescentibus requiem largiaris eternam. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pax eterna Domine Deus noster : pacis nobis copiam placatus concede : atque fructum leticie sempiternę inradia : ut famulis tuis N. N. et omnibus fidelibus defunctis : pro quibus hodie hanc tibi hostiam immolantes offerimus : consolationis tue beneficio conferas : nostrorumque omnium peccata deleas : et pacis concordiam nobis attribuas. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra. *Non detur pax : sed statim Presbiter elevet manus super calicem et dicat.* Aures ad Dominum. *Et omnia alia ut in J. Missa. folio. 411.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : et spiritualia sacrificia celebrare Domine Sancte Pater omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui pietate summa humanitatem prestitit mundo : et morti extitit morsus : et multorum animas eruit de inferno. Per ipsum te Pater omnipotens deprecamur : ut hoc sacrificium quod pro remedio famulorum tuorum N. et N. tibi offerimus : suscipere digneris propicius. *b* Ut per intercessionem

tuorum N. N., quos tibi commendamus, ab aeternę pene interitu eruas.

c Ut per intercessionem. In Sacramentario sancti Leonis (Pag. 50) in defunctorum missa, per intercessionem sancti Laurentii venia pro illis postulatur, et in Sacramentario Gelasiano (Lib. III, 95) exstat missa in natale sanctorum, sive in agenda mortuorum. In iis autem missis ad veniam defunctis obtinendam preces sanctorum triumphantis Ecclesię cum militantis Ecclesię precibus conjungere solent. Vide citatum Sacramentarium.

Sancte Marie Virginis : et omnium Sanctorum tuorum : N. et N. constituere jubeas in dextere tue partem : et nos omnes qui te Deum unum confitemur in Trinitate : miserationis tue sentiamus opera : quia tibi omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus dicat Presb. Osanna in excelsis.

Vere sanctus : vere benedictus es Domine Jesu Christe. Qui vivis prestat salutem : et defunctos perducis ad requiem. Te ergo poscimus mentis intentione : ut hoc sacrificium acceptans digneris sanctificare : et famulorum tuorum N. et N. pro quibus tibi hoc holocaustum offerimus : locum lucis eterne tribuas possidere : nobis quoque te orantibus presentis temporis concedas salutem : et defunctis fidelibus eterna fac **B** perfrui luce. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Credimus te Domine Jesu Christe omnium esse virtutum : rogamus te Deus piissime : ut precem nostram jubeas exaudiri propitius : et omnibus in te credentibus peccata jubeas dimitti : et hujus sacrificii munera per manus Angeli tui jubeas sanctificari. Defunctorum quoque famulorum tuorum N. et N. qui in te credentes ab hac necesserunt luce : locum tribue electorum in regione vivorum.

ñ. Amen.

Hic dicat Presbiter ut dictum est in prima Missa de Episcopo. fo. 436. Et Chorus ñ. Memento congregationis tue Domine : quam creasti ab initio.

Ad Orationem Dominicam.

Oremus. Deus : te scimus vitam esse viventium : et requiem fidelium defunctorum : preces nostras placatus suscipe : et cuncta nobis peccata dimitte : defunctis famulis tuis N. et N. requiem tribue : et nos ad te conlaudandum idoneos effice. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu.

Benedictio. Benedicat nos Dominus noster Jesus Christus : qui cunctorum est auctor mirificus. *ñ*. Amen. Precibus vestris occurrat placatus : et bona que poscitis de sede majestatis sue conferat pius. *ñ*. Amen. Vobis vivis veniam tribuat pro vestris peccatis : et defunctis fidelibus impertiri dignetur locum perpetue lucis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei **D** nostri etc.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Dicat Chorus. Qui venit ad me.

a Missa Beate Marie. Est hæc missa communis beate Virginis, quam Mozarabes diebus Sabbati recitare solent. In Bibliotheca Ecclesie Toletane inter alios mss. Codices liturgicos unus est *missas quinque beate Martæ virginis continens a sancto Ildarsono compositas*, teste D. Petro Caminho Velasco (apud Pinium, tract. hist. chron. de liturg. antiq. Hisp., cap. 11, sect. 1, n. 543). An hæc missa una sit ex illis, me penitus latet.

b Introitum. Mozarabes et Gotho-Hispani officium ad missam dixissent, cæterum officium hoc e Scriptura non est.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Oramus te Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : pro spiritibus et animabus famulorum tuorum N. et N. ut eis tribuas requiem sempiternam. Ut cum dies ille resurrectionis ac remunerationis advenerit per hanc sacrosanctam communionem **467** non cum impiis : et peccatoribus : sed cum Sanctis et electis tuis eos adstare precipias. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi : anime eorum et omnium fidelium defunctorum per misericordiam Dei sine fine requiescant in pace. *ñ*. Deo gratias.

a Missa Beate Marie Virginis.

b Ad introitum.

c Orate pro Alfonso Ortiz Doctore : et Canonico Toletano.

Ave Virginum speciosa virgo. *P.* Inleso pudore Deum enixa. *ñ*. Te Angelorum hominumque cetero Dei venerantur parentem et conlaudant. *P.* Inleso pudore Deum enixa. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Inleso pudore Deum enixa.

Oratio. Magnificent te Deus cuncte creature : quarum conditor tam insignem hominis fabricam : ejusdem carnis assumptione in alvo virgineo Beate Marie recumbens illustrare dignatus es : *d* ejus quesumus interventu nobis mentis et corporis tribue judicium : qui ejus nivei pudoris claustra inibatâ servasti post partum. Qui cum Patre : et Spiritu Sancto vivis perenniter in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio Esays Prophete (* Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Achas dicens : pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni : sive in excelsum supra. Et dixit Achas : non petam : et non tentabo Dominum. Et dixit : audite ergo domus David : nunquid parum vobis est : molestos esse hominibus : quia molesti estis Deo meo. Propter hoc dabit vobis Dominus ipse signum. Ecce virgo concipiet : et pariet filium : et vocabitur nomen ejus Emanuel. Butirum et mel comedet : ut sciat reprobare malum : et eligere bonum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum

f Psallendo. Intemerata viscera Marie digna ce-

e Orate. Hac rubrica Mozarabum precibus se commendat Alfonso Ortiz juris utriusque doctor et canonicus Toletanus, cui cardinalis Ximenes curam dederat emendandi et edendi Missale et Breviarium Mozarabum, quod ille magna diligentia et religione perfecit.

d Ejus quesumus. Scilicet, beate Mariæ.

e Cap. VII. Vers. 11-16.

f Psallendo. Neque hoc psallendum est e Scriptura sacra, quemadmodum nec lauda neque sacrificium.

lesti consortio. *P.* Ex qua in terris Deus carnem A induit. *ŷ.* Et in celis regiam aulam sibi Mariam fabricatus est. *P.* Ex qua in terris Deus carnem induit.

Dicat Presb. Silentium facite

Lectio libri Actuum Apostolorum (a Cap. I).

Illis in diebus. Discipuli Domini nostri Jesu Christi reversi sunt Hierosolymam a monte qui vocatur Oliveti : qui est juxta Hierusalem sabbati habens iter. Et cum introissent in cenaculum : ascenderunt ubi manebat Petrus : et Johannes : et Jacobus : et Andreas : Philippus : et Thomas : Bartholomeus : et Mattheus : Jacobus Alpei : et Simon Zelotes : et Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus : et Maria matre Jesu : et fratribus ejus. *ñ.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (Cap. b II).

Illo in tempore. Dixit Maria mater Domini ad Jesum : filii quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus : et ego dolentes querebamus te. Et ait ad illos. Quid est quod me querelatis? Nesciebatis : quia in his que Patris mei sunt : oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos. *c* Et ascendit cum illis : et venit Nazareth. Et erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hec in corde suo. *ñ.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lauda. Concinat Dei genitricis laudes lingua pudica. Que inviolabilis pudoris virgo peperit. *ŷ.* Virgo post partum Dei gratissima conjux : gaude cunctorum mater fidelium.

Sacrificium. Tibi sancte Pater omnipotens eterne Deus : hostias immolatus filii tui Domini nostri Jesu Christi : matris munera recolentes. Cujus intercessione placatus nostrorum ablue sordes delictorum : ut que immaculata concepit : virgoque peperit : fidelium reatus intemerata precibus emundet.

Missa. Tendamus ad omnipotentis Dei misericordiam supplices palmas. Qui Virginis Marie pudici decoris thalamum preelegit : qui unigenitum Filium suum mundi salutem pareret. Prestet beatissima Virgo et parens nobis protectionis auxilium. Ad cuius labia melliflua facile pius inclinat aures filius : immense clementie auctor. O sponsa Dei Maria auditum pulsa clementem : Patris ~~468~~ ac gnati : ut nostras miseratus ruinas : pia lumina misericorditer flectat : quo piacula mundet : et crimina laxet : et culpantium pondera relevet presentium : penarumque sarcinas tollat. Eya pudoris almi Virgo secunda funde preces ad filium : ut nobis prestet auxilium. Labimur sine te suffragante Maria : mergimur profunda scelerum abisso absque filii tui remigio salutaris : porrigere ergo piis lapsis manus. Confirma la-

a Cap. I. Vers. 48-50.

b Cap. II. Vers. 48-52.

c Et ascendit. Vulg. et Gr., et descendit.

d Hominis lapsum. Lege : Nisi hominem lapsum,

bantes : languidos refove : ac tibi laudum vota redentes propiciis exaudire digneris. *ñ.* Amen.

Alia Oratio. Omnipotens adorande tremendeque Deus : qui providentia ineffabili rerum dirigit cursum cunctarum : et pondere libras aquarum gurgites : elementaque locis aptas : quorum mixtione corpora subsistere jubes : ut mirabilium tuorum non modo in magnis : sed in parvis insignia ostendas. At majestati tue parum erat condidisse omnia : quibus leges imponeres : nisi *d* hominis lapsum : cui servirent : reparando reformares. *e* Quippe cecidisse Evam luctus nostri parentem : quid posteris miserius nobis? Verum gratie plenitudine te Domine obumbrasse Mariam quid felicius? Genuit illa flebiles et perituros : concepit ista Deum hominem pristino ruine reparatorem. Cecidit homo infelicis culpe reus : suscepit ex Maria hominem qui nos redimeret Deus. Speciosa Dei Patris sponsa : atque filium Dei paritura a seculis preelecta : oret pro nobis pia interventrix : ut piaculis expiati Patrem cum Filio et Spiritu Sancto vocibus sinceris cum Maria laudemus : atque sine fine cernui unum in Trinitate Deum adoremus in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Te Deum filium Dei summis gratiarum muneribus excolimus : licet incarnationis tue sacratissime mysteria recensere dignis clamoribus non sufficimus : cum Virginis matris tue in alvo ad salutem humani generis federa sunt inita : ejus ergo interventu : nos celo dignos efficere digneris : qui ejus claustrum pudicitia decorum subire non dedignatus hominem : commercium celestium spirituum consortium mirabili providentia inire fecisti : per cujus sanctissima merita te supplices postulamus : ut a contagis terrene feditatis corda tuorum emacules : et gratia tua mentes nostras visitando refundas : quo pausantium animabus requiem : et vivis pacem largiaris. *ñ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Miserere plebis tue Domine : miserere : qui eximie charitatis tue clementia nostre carnis mortalitatem sumere : atque crucis eculeum subire voluisti : quique Virginem matrem pro nostris reatibus pendens in ligno : Virgini discipulo commendasti : placare quesumus ob nostra facinora infensus : ut tue propiciationis abundantia pacis tue commendatione : mereamur in hac peregrinatione : et adversa pati patienter : et secundis sobria pace gaudere : quia tu es vera pax Domine redemptor eterne. *ñ.* Amen.

Inlatio. Vere dignum et equum est : summo immortalique Deo gratias immortales omni conatu agere : et Jesu Christo eterno filio suo ex Virgine gloriosa beata Maria Spiritus Sancti obumbratione concepto : atque denuo pro nostra salute nato : qui ex semine David secundum carnem : Virginem

devicto inimico cui serviebat , reparando reformares.

e Quippe cecidisse. Forte, Quam cecidisse in Evam... quid posteris miserius nobis accidere potuit?

mundissimam : de qua nascoretur : prophetis oculis se profatam nasciturum elegerat. Virgo nempe regia non alta sapiens : sed humilia respiciens : ab Angelò nunciante salutata : sed non corde exaltata : que ad laudes proprias turbata est : non gaudio effusa : que prior fide in mente genuit : quam in ventre Deum : quem natum adorat creatorem : quem Angelorum obsequia plusquam hominem testantur : qui palam sit pastoribus : quem sapientium obtusa corda non noverant : astrum jularis insoliti Reges docet : et antecedit ducatum prebens ad Salvatorem : qui vagiens in presepe Regum sceptrum curvavit : et qui matri non intulit fastidia ventris : ejus suffudit mirabili júbilo mentem. In partu Virginein se leta miratur : in Filio se matrem Altissimi letatur : lactabat prolem Virgo : per quam pascitur homo. Te igitur **469** omnipotentem mirabilia opera exaltant : quia majora feceris redimendo : quam creando. Condidisti nos in sapientia : redemisti in misericordia : quem decet hymnus : quem merito Angelorum laudat exercitus : et unanimiter spiritus justorum laudantes adorant : ita dicentes. **R.** Sanctus. Sanctus. Sanctus

Post Sanctus. Vere sanctus : vere beatus Dominus noster Jesus Christus : qui matris sanctissime misertus : virginali ejus pudicitie virginem custodem destinavit : que in terris celebris hominibus : ab Angelis celebrior in-celis colitur illa mysteriorum divinorum conscia parens : Apostolorum non ignara mali consolabatur erumnas : et filii archana fidelis : et mystica discipulis revelabat. Cujus ex ore melle dulcior fluebat oratio : cooperante ^a Domini matre filii ejus affluentia : qui vivit et omnia regit cum Patre et Spiritu ^b Sancto.

Post pridie. Oratio. Inlustratione tua Christe Jesu mentium nostrarum tolle caliginem : nam Virginis matris tue meritis poscimus adjuvari : oramusque : ut ejus patrocinio : hec oblata sanctifices :

^a Domini Matre? Forte : *Dominicæ matri filii ejus affluente gratia*, etc.

et sanctificata nostrorum tergant scelerum maculas : et ad tua promissa nos dirigere digneris. **R.** Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus virtutum sponse tue Ecclesie indeficiens conservator : quam per gloriosissimam Virginem matrem tuam gratiarum donis vivificas : ejus quesumus pia intercessione : ad mandatorum tuorum observantiam nos dirigere digneris : et presta ut puro corde quod precipis oremus e terris. *Pater noster.*

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Misericors Deus : per illam charitatem : quam habuit erga Virginem matrem suam : vobis conferat auxilium ad vitam eternam. **R.** Amen. Fons ille gratiarum inspiret vobis dona : que vos gratiores sibi reddat. **R.** Amen. Donet et pacis dulcedinem : que vos concorditer loveat in gremio matris Ecclesie. **R.** Amen. Per misericordiam Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.

R. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Oratio. Sumpsimus Domine tui corporis et sanguinis salutarem refectionem : quesumus : ut interventu gloriose Virginis Marie : adsit nobis mentis et corporis robur per hoc sacramentum : ut ad vitam eternam sit viaticum sempiternum : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. **R.** Amen. Pereannitatis nostre sumpsimus Verbi incarnati mysterium : quod in utero Virginis Marie nostre carnis commercium assumere dignatus est : ea igitur interveniente patrona : eterne in nobis vite gratiam operare bone Jesu. **R.** Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. In nomine Domini nostri Jesu Christi mysteria cum pace peracta sint : et votum vestrum ab eo acceptum sit. **R.** Deo gratias.

^b Sancto. Adde : *Christus Dominus ac Redemptor æternus qui pridie*, etc.

BENEDICTIO PANIS.

¶. Adjutorium nostrum in nomine Domini. **R.** **D** sanitatem. Per Dominum nostrum Jesum Christum Qui fecit celum et terram. **¶.** Sit nomen Domini benedictum. **R.** Ex hoc nunc et usque in seculum. **¶.** Domine exaudi orationem meam. **R.** Et clamor meus ad te venit.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo.

Oremus. *Oratio.*

Benedic Domine creaturam istam panis : sicut benedixisti quinque panes in deserto : ut omnes qui ex eo gustaverint : tam corporis quam anime recipiant

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *Respondeat Chorus.* Et cum spiritu tuo.

Benedictio.

Benedictio Dei Patris omnipotentis **†** et Filii **†** et Spiritus Sancti **†** descendat et maneat super hanc creaturam panis. **R.** Amen.

Et statim aspergat aquam benedictam.

TABULA

AD INVENIENDUM QUE CONTINENTUR IN ISTO MISSALI :

ET PRIMO TABELLA DOMINICARUM CUM SINGULIS FERIIS SEQUENTIBUS.

Numeri respicient hos qui crassiori typo representati in textu inseruntur.

- Kalendarium.
 Benedictio aque.
 Dominica prima Adventus Domini, 1.
 Dominica II. Adventus Domini, 7.
 Dominica III. Adventus Domini, 10.
 Dominica IV. Adventus Domini, 12.
 Dominica V. Adventus Domini, 16.
 Dominica VI. Adventus Domini, 18.
 Clementis Pape, 20.
 Saturnini Episcopi et Martyris, 23.
 Andree Apostoli, 26.
 Eulalie Virginis, 29.
 Annunciatio Beate Marie Virginis que dicitur de
 la O, 32.
 Thome Apostoli, 35.
 In Nativitate Domini, 37.
 Stephani Levite Prothomartiris, 41.
 Johannis Apostoli, et Evangeliste, 44.
 Sanctorum Innocentium, 48.
 In Translatione Jacobi Z. bedei, 50.
 In Circumcisione Domini, 52.
 Dominica ante Epiphaniam, 55.
 In jejunio Epiphanie, 58.
 In Epiphania Domini, 59.
 Dominica I. post Octavas Epiphanie, 61.
 Dominica II. post Octavas Epiphanie, 67.
 Dominica III. post Octavas Epiphanie, 69.
 Dominica IV. post Octavas Epiphanie, 72.
 Dominica V. post Octavas Epiphanie, 74.
 Dominica VI. post Octavas Epiphanie, 77.
 Dominica VII. post Octavas Epiphanie, 80.
 Dominica VIII. post Octavas Epiphanie, 85.
 Dominica ante diem Cinerum, 85.
 Feria IV. in capite jejunii, 89.
 Dominica I. Quadragesime, 93.
 Feria IV. prime hebdomade. Quadr., 98.
 Feria VI. prime hebdomade. Quadr., 100.
 Dominica II. in Quadragesima, 104.
 Feria IV. secunde Dominice. Quadr., 109.
 Feria VI. secunde Dominice. Quadr., 112.
 Dominica III. in Quadragesima, 115.
 Feria IV. Dominice III. in Quadragesima, 127.
 Feria VI. Dominice III. in Quadragesima, 125.
 Dominica IV. in Quadragesima, 127.
 Feria V. Dominice IV. Quadr., 131.
 Feria VI. Dominice IV. Quadr., 134.
 Dominica V. in Quadragesima, 138.
 Feria IV. Dominice V. Quadr., 142.
 Feria VI. Dominice V. in Quadragesima, 146.
 Dominica in Ramis Palmarum, 148.
 Feria IV. post Ramos Palmarum, 154.
 Feria V. in Cena Domini, 157.
 Feria VI. in Parasceve, 167.
 In Sabbato Sancto Pasche, 174.
 In die Resurrectionis Domini, 191.
 Feria II. post Resurrectionem, 198.
 Feria III. post Resurrectionem, 201.
 Feria IV. post Resurrectionem, 204.
 Feria V. post Resurrectionem, 207.
 Feria VI. post Resurrectionem, 210.
 Sabbato post Pascha, 214.
Regula ad preparandum se Sacerdos ad Missam celebrandam, 217.
 Omnium Offerentium in quo fit festum Jacobi Z. bedei, 220.
 Hymnus Angelorum : hoc est : Gloria in excelsis Deo, 221.
- A** Verba consecrationis, 259.
 Simbolum Bini, id est, Credimus, 250.
 Oratio Dominicalis, id est, Pater noster, 251.
 Dominica in Octava Pasche, 251.
 Dominica III. post Pascha, 257.
 Dominica IV. post Pascha, 270.
 Dominica V. post Pascha, 245.
 Dominica VI. post Pascha, 216.
 In Ascensione Domini, 249.
 Dominica post Ascensionem Domini, 254.
 In vigilia Pentecostes, 256.
 In die Sancto Pentecostes, 257.
 Dominica prima post Pentecosten, 263.
 In festo Corporis Christi, 265.
 Dominica II. post Pentecosten, 267.
 Dominica III. post Pentecosten, 269.
 Dominica IV. post Pentecosten, 271.
 Dominica V. post Pentecosten, 273.
 Dominica VI. post Pentecosten, 275.
 Dominica VII. post Pentecosten, 276.
B Dominica ante jejunium Kalendar. Novemb., 279.
 In jejunio Kalendarum Novembrium, 281.
- FESTA MENSIS JANUARI.**
 Juliani et Basilisse, 281.
 Luciani Presbyteri. Pauli primi Heremite. Quadraginta Martyrum. Octava Epiphanie. Hilarii Episcopi. Felicis in Pincis Martyris. Mauri Abbatis. Marcelli Pape et Martyris. Antonii Abbatis, 287.
 Prisce Virginis et Martyris. Juliani Episcopi et Confessoris. Fabiani et Sebastiani et ejus comitum, 288.
 Luciani Presbyteri et Martyris, 289.
 Agnetis Virginis et Martyris, 290.
 Vincentii Martyris, 291.
 Hedefonsi Archiepiscopi Toletani. Sancte Marie de Pace. Babile Episcopi et Martyris : et trium puerorum, 296.
 Timothei Episcopi Discipuli Pauli. Conversionis S. Pauli. Projecti Martyris. Tirsi Martyris. sol. 298.
C Policarpi Episcopi et Martyris. Johannis Chrysostomi Episcopi. Agnetis arcundo. Valerii Episcopi et Martyris. Octava Sancti Hedefonsi. Batildis Regine. Ciri et Johannis Martyrum, 300.
- FESTA MENSIS FEBRUARI.**
 Ignatii Episcopi et Martyris. Brigide Virginis. Purificationis Beate Marie Virginis, 300.
 Blasii Episcopi et Martyris. Gliberti Confessoris. Agate Virginis et Martyris, 305.
 Vedasti et Anandi Episcoporum. Dorothee Virginis, 306.
 Apolonie Virginis et Martyris. Scholastice Virginis. Eulalie Virginis et Martyris Barchinonensis, 308.
 Fructuosi : Augurii : et Eulogii Martyrum : et ejus comitum, 310.
 Valentini Martyris. Juliane Virginis. Pantaleonis Martyris. Columbani Abbatis. Cathedra sancti Petri, 312.
D Mathie Apostoli, 315.
- FESTA MENSIS MARTII.**
 Adriani Martyris. Donati Martyris. Emeterii : et Celidonii, 317.
 Thome de Aquino. Perpetue et Felicitatis Martyrum. Apolonie Virginis et Martyris. Facundi : et Primitivi Martyrum. Gregorii Pape. Leandri Episcopi et Confessoris. Leonis Pape et Martyris. Patricii Episcopi. Gabrielis Archangeli. Eduardi Regis ex

Martyris. Joseph Confessoris. Cuchberti Episcopi et Confessoris. Benedicti Abbatis. Pauli Episcopi et Confessoris. Annuntiatio Beate Marie. Marcelli Pape et Confessoris, 319.

FESTA MENSIS APRILIS.

Theodosie Virginis. Ambrosii Episcopi et Confessoris. Isidori Episcopi et Confessoris. Fructuosi Episcopi Bracharensis, 319.

Torbii Confessoris. Eleutherii Episcopi et Martyris. Victoris Bracharensis Martyris. Eufemie Virginis et Martyris. Tiburcii et Valeriani Martyrum. Vitalis Martyris. Georgii Martyris. Felicis et Fortunati Martyrum. Profeii Martyris. Marci Evangeliste. Elati Martyris. Marcellini et Petri Martyrum. Georgii Martyris. Vitalis Martyris. Petri Martyris de Ordine Predicatorum, 320.

FESTA MENSIS MAII.

Philippi et Jacobi Apostolorum. Torcati et comitum ejus Episcoporum, 320.

Athanasii Episcopi et Confessoris. Inventio Sancte Crucis, 322.

Alexandri Eventii Martyrum. Quiriaci Episcopi et Martyris. Johannis ante Portam Latinam. Tripete Virginis. Domitille Virginis. Revelatio Sancti Michaelis. Isidori Militis. Gregorii Nazianzeni. Translatio Sancti Nicolai. Gordiani et Epimachi Martyrum. Poncii Martyris. Nerei et Achilei atque Pancratii Martyrum. Victoris et Corone Martyrum. Bonifacii Confessoris. Potentiane Virginis et Martyris, 324.

Translatio Sancti Dominici. Urbani Pape et Martyris. Translatio Sancti Francisci. Augustini Episcopi Anglorum. Germani Episcopi et Confessoris. Petronille Virginis, 325.

FESTA MENSIS JUNII.

Marcellini et Petri Martyrum. Medardi : et Geraldii Episcoporum. Primi et Feliciani Martyrum. Barnabe Apostoli. Enofri Confessoris. Basilidis : Cirini : Naboris Martyrum. Antonii de Padua Confessoris. Basilii Episcopi et Confessoris. Viti et Modesti Martyrum. Ciriaci et Julite Martyrum. Adriani atque Natalie Martyrum, 325.

Marci et Marcelliani Martyrum. Gervasii et Prothasii Martyrum. Florentie Virginis. Silvestri Pape et Martyris. Consortie Virginis : cum undecim millium Martyrum. Dominica pro adventu Sancti Johannis, 327.

Nativitas Johannis Baptiste, 330.

Translatio Sancti Eligii Episcopi et Confessoris. Johannis et Pauli. Leonis Pape et confessoris. Petri et Pauli Apostolorum, 334.

Commemoratio Sancti Pauli, 337.

FESTA MENSIS JULII.

Octava Sancti Johannis Baptiste. Visitatio Sancte Elisabeth. Processi et Martiniani Martyrum. Octava Apostolorum Petri et Pauli. Marcialis Episcopi, 337.

Octava Visitationis. Septem fratrum Martyrum. Translatio Sancti Benedicti. Martiniane Virginis et Martyris, 338.

Margarito Virginis. Quiriaci Martyris. Triumphum Sancte Crucis. Alexii Confessoris. Juste et Rufine Martyrum et Virginum, 341.

Rufine Virginis, 344.

Marine Virginis. Margarite Virginis et Martyris. Praxedis Virginis. Marie Magdalene, 346.

Apolinaris Episcopi et Martyris. Cristine Virginis et Martyris, 348.

Jacobi Apostoli. Anne Matris Sancte Marie. Christofori et Comitum, 349.

Septem Dormientium. Nazarii : Celsi : et Panteleonis. Felicis Martyris, 352.

Simplicii Faustine et Beatrix. Marthe hospite Christi. Abdon et Sennen Martyrum. Germani Episcopi et Confessoris, 354.

FESTA MENSIS AUGUSTI.

Vincula Sancti Petri. Machabeorum Martyrum.

Stephani Pape et Martyris. Inventio Sancti Stephani Martyris, 354.

Petri Exomensis. Dominici de Ordine Predicatorum. Marie de Nivibus. Transfiguratio Domini. Justi et Pastoris, 355.

Sixti Pape. Felicissimi et Agapiti Martyrum, 356. Donati Episcopi et Martyris. Mammetis Martyris. Ciriaci et Largi cum sociis. Laurentii Martyris, 357.

Tiburcii Martyris. Clare Virginis. Hippoliti Sociorumque ejus. Eusebii Presbyteri. Assumptionis Beate Marie, 361.

Octava Sancti Laurentii. Agapiti Martyris Bernardi Abbatis. Octava Assumptionis Timothei, et Simphoriani. Bartholomei Apostoli, 365.

Genesii Martyris, 367.

Gerontii Episcopi et Confessoris, 369.

Rufi Martyris. Victoris Episcopi. Augustini Episcopi. Decollationis Johannis Baptiste, 370.

Sabine Martyris. Felicis et Audacti Martyrum, 375.

FESTA MENSIS SEPTEMBRIS.

Egidii Abbatis. Vincentii et Leti. Antonii Martyris. Marcelli Martyris. Obdolie Virginis. In Nativitate Gloriosae Virginis Marie, 373.

In Exaltatione Sancte Crucis, 375.

Octava Beate Marie Virginis, 376.

In jejuniis Sancti Cipriani, 376.

Cipriani Episcopi, 379.

Nicomedis Martyris. Vincentii. Eufemie Virginis. Lamberti Episcopi. Matthei Apostoli, 382.

Mauricii et Sociorum. Clare Virginis, 384.

Fortunati Episcopi et Confessoris. Cosme et Damiani Martyrum, 385.

Fausti Januarii et Marcialis, 387.

Michaelis Archangeli, 389.

Hieronymi Presbyteri et Confessoris, 394.

FESTA MENSIS OCTOBRIS.

Verissimi Maximi et Sociorum ipsorum. Leodegarii Episcopi et Martyris. Francisci Confessoris. Marci Episcopi et Confessoris. Sergii et Bacchi et Marcellini Martyrum. Dionisii Sociorumque ejus Martyrum. Geraldii Confessoris. Calixti Pape et Martyris. Unfrani Episcopi. Victoris Martyris. Lupi Episcopi et Confessoris. Luce Evangeliste. Herene Virginis et Martyris. Caprasii Martyris. Ursule et undecim millium Virginum. Servandi et Germani, 394.

Fructi Confessoris. Crispini et Crispiniani Martyrum. Velasti et Amandi Episcoporum. Vincetii Sabine et Cristete. Simonis et Jude Apostolorum, 395.

Eustachii Sociorumque ejus Martyrum. Bellum de Benamarin. Claudii Sociorumque ejus Martyrum. Quintini Martyris, 399.

FESTA MENSIS NOVEMBRIS.

Festum Omnium Sanctorum, 399.

Octava Omnium Sanctorum. Quatuor Coronatorum Martyrum. Theodori Martyris. Menne Martyris. Martini Episcopi, 402.

Emiliani Abbatis. Bricii Episcopi et Confessoris. Clementis et Theodori Martyrum. Eugenii Archiepiscopi Toletani. Sperati et ejus comitum, 404.

Aelseli et Victorie Martyrum, 406.

Octava Sancti Martini. Romani Martyris, 408.

Crispini Confessoris. Cecillie Virginis, 410.

Chrisogoni Martyris. Catharine Virginis et Martyris. Vitalis et Agricole : et Facundi et Primitive Martyrum, 413.

FESTA MENSIS DECEMBRIS.

Eligii Episcopi et Confessoris. Barbare Virginis et Martyris. Nicolai Episcopi et Confessoris. Octava Sancti Andree. In Conceptione Beate Marie Virginis, 415.

Leocadie Virginis, 415.

Eugenie Virginis et Martyris, 418.

Columbe Virginis et Martyris, 419.

COMMUNE OMNIUM SANCTORUM.

- Missa unius Martyris, 421.
 Missa unius Martyris Pontificis : vel Simplicis, 423.
 Missa unius Martyris Simplicis, 424.
 Missa plurimorum Martyrum sex capparum, 426.
 Missa plurimorum Martyrum IV. capparum, 428.
 Missa plurimorum Martyrum duarum capparum, 430.
 Missa unius Confessoris Pontificis : et non Pontificis, 432.
 Missa plurimorum Confessorum, 434.
 Missa unius Virginis, 436.
 Missa plurimarum Virginum, 438.
 INCIPIUNT MISSE VOTIVE.
 Missa votiva omnimoda, 441.

- A Missa pro se ipso Sacerdote, 445.
 Missa votiva singularis, 446.
 Missa pro itinerantibus, 447.
 Missa de tribulationibus, 449.
 Missa pro Sacerdote vivo, 451.
 Missa pro uno Infirmo, 452.
 Missa pro Infirmis, 454.
 Missa Defunctorum, et pro Episcopo, 456.
 Missa pro uno Sacerdote Defuncto, 458.
 Missa pro Diacono : vel Subdiacono, 460.
 Missa pro uno Defuncto, 462.
 Missa parvulorum Defunctorum, 463.
 Missa pro fidelibus Defunctis, 466.
 Missa Beate Marie Virginis, 467.

B

Ad laudem omnipotentis Dei, necnon virginis Mariæ matris ejus, omnium sanctorum sanctarumque, expletum est Missale Mistum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes, maxima cum diligentia perfectum et emendatum per reverendissimum in utroque jure doctorem dominum Alphonsum Ortiz canonicum Toletanum; impressum in regali civitate Toleti, jussu reverendissimi in Christo Patris domini D. Francisci Ximenes, ejusdem civitatis archiepiscopi, impensis nobilit Melchioris Gorricii Novariensis, per magistrum Petrum Bagembach Alemanum, anno salutis nostræ millesimo quingentesimo, die vero nona mensis Januarii.

APPENDIX PRIMA.

MISSA S. PELAGII MARTYRIS

A MOZARABIBUS CIRCA ANNUM DCCCCXXX COMPOSITA.

Prudentius de Sandoval, episcopus Tudensis, in Libro quem de Antiquitatibus civitatis et Ecclesiæ Tudensis Hispanice scripsit, a partem præcipuam officii et missam sancti Pelagii martyris e vetusto sæ Ecclesiæ Codice edidit. Eandem missam socii Bollandiani b Actis sancti Pelagii adjecerunt; sed cum opus Sandovalii minime obvium sit, et Bollandiani missam sancti Pelagii, in partes sectam, et missis sancti Jacobi apostoli et sanctæ Eulaliæ interpolatam, ediderint, et pleraque ad laudes matutinas pertinentia missæ sancti Pelagii attribuerint, aliæque nonnulla extra locum suum collocaverint, opere pretium duxi missam sancti Pelagii, a Sandovalio editam, Missali Mozarabum, pro appendice, adicere; ea enim, ut alia omittam, plane demonstrat Mozarabes, defluente sæculo x, in missarum celebratione formam liturgiæ Gotho-Hispanæ constanter retinuisse.

c Officium ad missam.

d Beatus vir Alleluja, qui implevit Alleluja, desiderium suum Alleluja.

e Oratio.

Deus qui sanctam nobis diel hujus solemnitate Beatissimi Martyris tui illustrem passionem fecisti, adesto familiæ tuæ precibus ut ejus hodie festa celebramus, ejus meritis, et intercessione, ad ea quæ imitari cupimus applicemur.

a Edidit enim ineuntes vespas, horas nocturnas, et laudes matutinas, et missam, reliqua e communi unius martyris petenda omisit. In laudibus matutinis passio sancti Pelagii a Ragnele scripta legitur.

b Tom. V Junii, pag. 218.

c Hunc titulum, aliosque qui in Codice Sandovalii desiderabantur, distinctionis gratia, characteribus italicis, apposui.

d Bollandiani initium hujus missæ non agnoverunt. Nam partem haud exiguam matutinarum laudum pro officio ad missam assignarunt.

e Hæc oratio verbatim desumpta est e missa communi unius martyris, pag. 421. Bollandiani pro ea

f Lectio libri Sapientie Salomonis.

Fili in omni tempore crede ex fide Animæ tuæ hoc enim est conservatio mandatorum qui credit Deo attendit mandatis, et qui confidit in illum non minorabitur, timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis.

Psallendo.

Salvum me fac Deus quoniam ingressus sunt aquæ usque ad animas, meam ingressus sum in limo profundi, et non est substantia, deveni in altitudinem maris, et tempestas demersit me, exaudi me Domine quoniam benigna est misericordia tua super me. h Deo gratias, intende mihi et libera me quia tribulor usque ad animam.

i Epistola Pauli Apostoli ad Corinthios.

Charissime Dominus mihi astitit, et confortavit me, ut per me prædicatio impleteretur, et ut audiant omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis. Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvum faciet in regnum suum cœlestis, cui gloria in sæcula sæculorum.

j Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

In illo tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens, quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus ejus, invenierit sic facientem, Amen dico vobis, quoniam supra omnia bona sua constituet eum.

perperam substituerunt orationem matutinarum laudum Te invocamus, etc.

k Scilicet Ecclesiastici xxxii, 27-xxxiii, 1, 2.

l Psal. Lxviii. Vers. 1-20. Hoc psallendo e missa sancti Clementis papæ et martyris, pag. 20, magna ex parte, desumptum est.

m Illud Deo gratias locum non suum occupat, debetque reponi post ea verba Epistola Pauli apostoli, etc., est enim id quod populus respondebat postquam titulum lectionis audierat.

n Corrige ad Timotheum II, iv, 17-19.

o Corrige, Secundum Mattheum, xiv, 45-43.

Lauda.

Alleluja. ^a Ecce servus meus suscipiam illum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea.

^b SFICM *Sacrificium.*

Ego Dominus creavi te, et dixi tibi, puer meus es tu, noli timere, egeni, et pauperes querunt te, et tu exaltabis eos, in Domino Deo tuo. ^c Vocavit te Dominus ad Justitiam, et tenens manum tuam ^d exaltavit te, et constituit te in lucem gentium, ^e ut aperias oculos caecorum, ut populus ^f direti, et bassatus invocans me, ^g et tu exaltabis eos in Domino Deo tuo, Alleluja.

¹ *Missae in die S. Pelagii.*

Præclarum, præcelsumque diem, quem sancti

^a Hæc verba desumpta ex Isaia XLIII, 1. Pro lauda canuntur in missa communi unius martyris simplicis, pag. 425.

^b Bollandiani, has siglas minime attendentes, quæ procul dubio *sacrificium* significant, verba illa subiecta *laudæ* attribuunt, nec ullam de *sacrificio* mentionem faciunt. Porro sacrificium hoc e missa propria sancti Laurentii martyris desumptum est, pag. 358. Verba autem ex Isaia XLI, 13, 14, 17; XLII, 6, 7, desumpta sunt.

^c Hic opponi debet sigla γ .

^d *Exaltavit te.* In Missali est *confortavit te.*

^e *Ut aperias.* In Missali *aperire.*

^f *Direti.* In Missali: *Ut populus direptus et vastatus invocans me.*

^g Hic opponi debet sigla η .

^h Illud *alleluja* abundare videtur, et aliunde luxatum.

¹ Pelagius, natione Hispanus, in Gallæcia nobilibus et Christianis parentibus natus, avunculum habuit Hermoygium Tudensem episcopum, qui, Ordonium II regem in acie ad Vallem Juncariam secutus, a Mauris captus, et Cordubam ductus, carcere clausus est; pacto autem libertatis pretio, dum pecunia colligitur, Pelagium, e sorore nepotem, obsidem dedit, puerum decennem. Is domi caste pieque institutus, nec, pro ætate, litterarum expertus, Cordubæ in custodia, annis tribus cum dimidio, ita vixit, ut cunctis qui eum noverant admirationi esset. Illi enim, præter eximiam corporis formam, vultusque venustatem, aderat pietas in Deum singularis, prudentia supra ætatem, modestia rara. Apud Habdarrahmanum IV, Cordubensium tyrannum, ob præstantem pulchritudinem, sæpius multumque laudatus, ejus jussu e custodia in aulam vocatur, splendide induitur, tyranno sistitur, cui cum placuisset (et erat jam pubertati proximus) inter ephebos aulicos mox ascribendus, jubetur Christum ejurare, et Mahometem Dei prophetam agnoscere. Exhorruit Pelagius, se Christianum esse dixit, eoque nomine unice gloriarı. Ipsum quoque tyrannum qui, quasi blandiendo, eum procaciter attractare aggressus fuerat, verbis graviter increpuit, rejecitque, eademque animi constantia iis obstitit qui blandimentis allicere ad obsequendum regi barbaro, aut minis, et terroribus, ad impietatem impellere nitentur. His respondebat sibi pro Christo ludibria, tormenta, et mortem pati, optatum esse atque decorum; illis vero regis gratiam opesque oblatas, pietatis castimoniamque dispendio, obtinendas, contemnere se atque respuere. Vestemque aulicam exuens, ut carceri suo restitueretur flagitabat. Hæc cum Habdarrahmano fuissent relata, inhumanis tyrannus, quem debuera incolumem representare, ut pote obsidem, satellitibus suis Pelagium necandum tradidit; a quibus diu cruciatus, membratimque cæsus, capite amputato, interfectus est. Corpus exanime martyris, ejusque caput, in Bætim fluvium projecta, Christiani sustulerunt; caput in cœmeterio sancti Cypriani, corpus in cœmeterio sancti Genesii honorifice tumularunt. Passus est sanctus Pelagius anno ætatis suæ tertio decimo, mense ferre sexto, die Dominica, vi Kalendas Julias, anno æræ Christianæ 925. Historiam passionis ejus

A Martyris Pelagii nobis cruor consecravit, passio invenit, meritum sublimavit, fratres Charissimi, intente votis evehamus, ac virtutum plausibus extollamus, in quo quidem iste heatissimus Martyr carnis deposuit tunicam, et cæli adeptus est gloriam, sicque de numero accitus fidelium, propterea genitus Christianorum, pro Christo moriens, superuum ascendit Thronum. Hic namque carceris angustias perpressus, ferri compeditus oneribus, non adhæsit sæculi blanditiis, sed pro hoc mercavit Regnum, nullis unquam finiendum sæculis. Perierat autem ab eo appetitus sæculi, cesserat amor mundi, quia nullis penis succumbere adquevit fragilitatibus sæculi humani, nam ergastulis conclusus, cum ejus sodales voluptuose

Raguel presbyter Cordubensis brevi postea scripsit, eandem Roswita, monialis Glandesheimensis, in Brunsvicensi, poetria celeberrima, litteris commendavit. Hæc carmine Latino, Raguel prosa, ambo B auctores synchroni, sed Ragueli potior fides habenda, qui Cordubæ scripsit, et cum iis collocutus fuerat qui Pelagium in carcere noverant, et cum iis qui ejusdem passioni interfuerant; at Roswita, ab Hispaniæ finibus longius remota, quædam ornandi carminis causa, alia ex vulgi opinione, et ex itinerantium narratiunculis collecta, suo inseruit carmini, quæ rerum gestarum veritati non satis congruunt. Contra Raguelem opponunt eum sanctum Pelagium de facie non novisse, nam quæ de moribus ejus et martyrio narrat, fama publica, et testimonio eorum qui cum martyre carcere clausi erant, didicisse se indicat; unde concludunt Raguelem Cordubæ non scripsisse. At male; paucis enim fas erat carceres regios frequentare in quibus obsides et bello capti clausi detinebantur, nec presbytero Christiano facilis erat aditus ad ædes tyranni in quibus Pelagius martyrium fecit. Unde consequitur quidem Raguelem nec carceres regios, nec regias ædes frequentasse, at minime consequitur eum Cordubæ tunc temporis versatum non esse quando sanctus Pelagius in ea urbe obses detinebatur, et martyrium fecit. Aliud Ragueli opponunt eum scilicet diu post martyrium sancti Pelagii scripsisse. Narrationem enim ita orditur: *Igitur temporibus illis, etc.*, quæ verba, ut Bollandiani (*T. V Jun.*, pag. 205, n. 6) animadvertunt, *notabile temporis intervallum* significant. Unde concludunt Raguelem diu post martyrium sancti Pelagii scripsisse. Sed hoc etiam male concludunt. Nam etsi hæc formula *in illo tempore*, aut *temporibus illis*, quæ lectionibus sacris præmitti solet, elapsum tempus significet, haud tamen spatium certum atque determinatum elapsi temporis, sed modo brevius, modo prolixius, indicat. Quare si ponamus, quod puto credibile, Raguelem circa annum 930 scripsisse historiam passionis sancti Pelagii, ut in ecclesia legeretur, illud *temporibus illis* si referatur ad annum 921, quo, teste Mariana (*Lib. vii, cap. 20*), ad Vallem Juncarium pugnatum est, spatium novem circiter annorum significat; at si referatur ad initium illius belli quod Habdarrahman IV, fretus auxiliis Tinguanis, adversus Ordonium II Legionensem regem gessit, cum id, teste citato Mariana (*Ibid.*), anno 918 contigerit, spatium annorum duodecim significat. Cæterum Acta passionis sancti Pelagii a Raguele composita Prudentius de Sandoval, in officio Mozarabico sancti Pelagii, e veteri manuscripto Codice Ecclesiæ Tudensis, et Ambrosius Morales, in line Operum sancti Eulogii, e vetusto Codice Gothicis litteris manuscripto, bibliothecæ regis Scorialensis, ediderunt. Codex Scorialensis, qui ex insigni monasterio sancti Petri de Cardenna, ordinis sancti Benedicti, ad bibliothecam regiam Scorialensem delatus fuerat, in margine nomen auctoris scriptum exhibuit. *Raguel presbyter doctor fuit hujus passionis Cordubensis*, quæ verba Morales ita disposuit ut sint: *Raguel presbyter Cordubensis, doctor* (id est, auctor) *fuit hujus passionis.*

voluptuose viverent, iste uno eodemque modo, corpus A
servabat intactum, et solique Deo, suum indefessum
mentis dirigeat obtutum. Hunc igitur apud Deum,
dilectissimi, advocemus in auxilium, ut suis mereamur
preceibus, quæ nostra nobis subtrahunt merita,
ac scelera ablicant consueta. Deponamus namque
quod ipsi male ingessimus vivendo diaboli suadelis,
ac divinis decidendo a præceptis, et quia nostris non
confidimus meritis, hujus precemur suffragium Mar-
tyris qui, gladio descensus (sic), sempiternæ gloriam
obtinuit beatitudinis, opitulante ipsius misericordia Do-
mini nostri, qui vivit ac regnat in sæcula sæculorum.

Alia Oratio.

Æterne omnipotens Deus, qui ullis absque præce-
dentibus meritis, vocas ad te peccatores, ac tuos
misericorditer ditas famulos, tu nobis hunc testem
tuum Beatissimum Pelagium præroga Patronum,
qui pro te sanguine fuso, incomparabile meruit per-
venire ad præmium: habeat te concedente, fidelis B
curam gregis, qui supplicum non renuit subire pas-
sionis, atque perfido, qui veritatem non tacuit Regi,
nomine solummodo glorians unigeniti tui, indefesse
pro nobis intercessor accedat tibi, ut inter ærumnas
sæculi careamus vitiis, nullisque inhæreamus de-
ceptionum illecebris, sicque, per hunc Martyrem tuum,
te Dominum habeamus propitium, quo offerentium
fructus multiplices, et uberes frugum redditus effi-
cere solita pietate digneris, nullis igitur a te præci-
pitentur lapsibus, nullis evocemur scandalis, qui pro-
priis emergere a pedoribus nequeamus omnino viri-
bus: quapropter te rogamus esse nobis placidum,
qui nos ad tuum fecisti imaginem, et per baptismatis
reformasti functionem. Amen, te auxiliante.

Post nomina.

Largire propitius immense Deus votis Ecclesiæ

• Cordubenses, more vetusto, martyres in perse-
cutione Arabica passos statim a morte coluisse, san-
ctus Eulogius haud obscure indicat, nam de martyrio
Floræ et Mariæ virginum ad Alvarum Cordubensem
scribens: *Ipsæ, inquit, die quo gloriosarum nobis rela-
tus est, sub confessione nominis Christi, interitus futu-
rus, omnes ad orationum arma currentes, horam no-
nam in Dei laude persolvimus, ac deinceps auctis tri-
putiis, vespertinum, et missale sacrificium, ad honorem
et gloriam nostrarum virginum celebravimus, cunctique
nos illarum patrocinio tutandos commisimus.* Unde ap-
paret Eulogium, aliosque, qui cum Flora et Maria car-
cere clausi fuerant, pro virginibus orasse, cum eas ad
locum martyrii duci cognovissent; at postquam cogno-
verunt easdem, pro Christi nomine, gladio cesas esse,
non pro illis ulterius orasse, sed eas statim inter mar-
tyres colere cepisse, preces ecclesiasticas et missam
in honorem earum celebrasse, et se illarum *patrocinio
tutandos* commisisse. Juxta hanc, in Hispania receptam
disciplinam, ambigendum non videtur quin Corduben-
ses sanctum martyrem Pelagium, statim a morte, ve-
nerati sint. Id certe ex Sandovallo constat (*Hist. Eccl.
et civit. Tudæ., f. 62*), nomen Pelagii apud Hispanos
adeo celebre fuisse, ut tertio a passione ejus anno
ecclesias illi in Castella et in Gallæcia jam dedicata
fuerint. At inquirunt Cordubenses ausos non fuisse
eum inter martyres colere, in quem Saraceni, tan-
quam in reum, gladio animadverterant. Eadem ratio-
ne probare possunt priscos fideles nullos martyres co-
luisse, saltem in illis urbibus in quibus passi sunt, quod
plane falsum est. Et ex sancto Eulogio, uti mox di-
cebam, satis constat Cordubenses martyres suos statim
a morte coluisse, neque id ignotum Saracenis,
neque ab iis vetitum fuit. Videbant Saraceni, Cordu-
benses, corpora martyrum, in flumen projecta cum
honore, ac solempni Ecclesiæ cantu, populique fidelis
concurso, ad ecclesias et cimiteria sepelienda deferri,
nec tantum splendente sole, sed noctu etiam, et
quandoque magno luminum copia, et insigni frequen-

tia, tui Martyris Pelagii suffragium supplicantis,
quam alacriter ad tuum altare munus deferre inspi-
cis proprium. Etenim alter tacite fundit suspiria, al-
ter in lacrimas prorumpit mente compuncta: iste
quoque simpliciter orat, ille genis pavimentum^b bar-
ride non desinit. Sed tu Deus noster inspicis mentes
ac probas singulorum conscientias, ideo quæsumus
tuis oculis effice placidum quod humana miseria ut-
cunque offert compuncta, revera nuda conscientia,
te coram quis nostrum stare poterit? quem sancti
tremunt, ac multiplices Beatorum conventus expave-
scunt, quapropter, vel adclines rogamus, ut nos tua
præveniat misericordia, et nobis ad te reditum con-
ferendo, et defunctis fidelibus requiem largiendo,
ut^c utrumque habeat gratia indefessa, quos tremulos
ante te propria esse cernis conscientia. Amen.

Ad Pacem.

Accedentes ad te Domine Sacerdotes, quos ex of-
ficio debitum cunctos cogit commendare fideles, non
ineurramus merita ullo modo propria, sed, te præ-
stante crimina mereamur evadere patrata, exaudi
quæsumus precem^d Ecclesiæ Tudæ, quam, tuis nu-
tibus, in honore Martyris sui Pelagii delibat, ac sin-
gularum occurre precibus, qui hunc Martyrem
tuum vitiis repugnantem dignum tuis fecisti esse
conspicibus, deferat nostram coram te quæsumus
obsequelam, qui tibi placuit pro passione, succurrat
miseris prece, erigat prostratos assidue, qui te infi-
deli confessus est coram Principe, quis nostrum sine
ad te facile audebit oculos erigere quos tabes con-
scientiæ premit, lapsus inclinat, fæda indecenter
consuetudo curbat, lenta quoque animi remissio eri-
gere non sinit, sed, quod pejus est, illicitum impu-
denter agere propellit, adclines ergo te rogamus ut
omnibus in commune adsit Patronus, qualiter, te
propitio, dissidentes ad pacem, et pacifici indefessam
charitatis retentent unitatem. Amen, per te qui es.

• Cordubenses, more vetusto, martyres in perse-
cutione Arabica passos statim a morte coluisse, san-
ctus Eulogius haud obscure indicat, nam de martyrio
Floræ et Mariæ virginum ad Alvarum Cordubensem
scribens: *Ipsæ, inquit, die quo gloriosarum nobis rela-
tus est, sub confessione nominis Christi, interitus futu-
rus, omnes ad orationum arma currentes, horam no-
nam in Dei laude persolvimus, ac deinceps auctis tri-
putiis, vespertinum, et missale sacrificium, ad honorem
et gloriam nostrarum virginum celebravimus, cunctique
nos illarum patrocinio tutandos commisimus.* Unde ap-
paret Eulogium, aliosque, qui cum Flora et Maria car-
cere clausi fuerant, pro virginibus orasse, cum eas ad
locum martyrii duci cognovissent; at postquam cogno-
verunt easdem, pro Christi nomine, gladio cesas esse,
non pro illis ulterius orasse, sed eas statim inter mar-
tyres colere cepisse, preces ecclesiasticas et missam
in honorem earum celebrasse, et se illarum *patrocinio
tutandos* commisisse. Juxta hanc, in Hispania receptam
disciplinam, ambigendum non videtur quin Corduben-
ses sanctum martyrem Pelagium, statim a morte, ve-
nerati sint. Id certe ex Sandovallo constat (*Hist. Eccl.
et civit. Tudæ., f. 62*), nomen Pelagii apud Hispanos
adeo celebre fuisse, ut tertio a passione ejus anno
ecclesias illi in Castella et in Gallæcia jam dedicata
fuerint. At inquirunt Cordubenses ausos non fuisse
eum inter martyres colere, in quem Saraceni, tan-
quam in reum, gladio animadverterant. Eadem ratio-
ne probare possunt priscos fideles nullos martyres co-
luisse, saltem in illis urbibus in quibus passi sunt, quod
plane falsum est. Et ex sancto Eulogio, uti mox di-
cebam, satis constat Cordubenses martyres suos statim
a morte coluisse, neque id ignotum Saracenis,
neque ab iis vetitum fuit. Videbant Saraceni, Cordu-
benses, corpora martyrum, in flumen projecta cum
honore, ac solempni Ecclesiæ cantu, populique fidelis
concurso, ad ecclesias et cimiteria sepelienda deferri,
nec tantum splendente sole, sed noctu etiam, et
quandoque magno luminum copia, et insigni frequen-

tia martyrum, funera ducere, ut sanctus Eulogius
(*In Apologetico martyrum, in Memoriali sanctorum,
l. II, c. 1, et alibi passim*) docet, nec ignorabant Sara-
ceni hos honores, non quibuslibet fidelium cadaveri-
bus, sed eorum duntaxat persolvi qui fidei causa
mortem obierant, nam eam maxime ob causam Sara-
ceni cadavera eorum quos fidei causa interfecerant,
in flumen, saxis alligata, demergebant, aut igne
comburebant, et cineres in flumen mittebant, ne Chri-
stiani reliquiis potirentur. Imo, ut sanctus Eulogius
in Apologetico Martyrum scribit: *Nonnulli e turba
gentilium* (ita Saracenos appellat) *sumebant lapillos
fluminis, qui cruore martyrum erant conspersi, et lym-
phis abluentes, projiciebant in pelago, ne Christianis
existerent in emolumento ypsanorum.* Cum igitur Sa-
racenis notum fuerit cultum martyrum iis deferri,
quos ipsi, religionis causa, interfecerant, neque hanc
Christianorum praxim lege ulla prohibuerint, non vi-
detur dubitandum quin sancto Pelagio, statim a mor-
te, tanquam martyri, commune officium celebratum
D fuerit, ac deinde officium proprium, in quo, de more,
Acta passionis ejus legebantur, a Raguele, presby-
tero Cordubensi, composita.

^b Forte legendum *burrere* non desinit, *barrer* His-
panice idem sonat quod Latine *verrere*, genis terram
barrere, seu *verrere*, dici possunt, qui vehementius
orantes, vultu ac genis ecclesiæ pavimentum prostrati
comprimunt.

^c *Utrumque.* Forte: *Ut utrinque habeant gratiam
indefessam, quos, etc.*

^d Sanctum Pelagium in Gallæcia natum esse Ra-
guel aperte scribit, idem tenet auctor hujus missæ,
et in hymno officii canitur *ortus Gallætia.* Sandoval-
lius (*In Hist. Eccl. et civit. Tudæ.*) contendit Pelagium
Tudæ natum esse, cui favet hæc oratio in qua Tu-
denses Pelagium *martyrem suum* prædicant, quod
plane significat Pelagium apud Tudenses aut natum,
aut saltem educatum fuisse.

INLATIO.

Gratias tibi omnipotens Deus agere dignum est, pulchrumque satis ac sanctum est, valde congruum, ac nobis semper commodum esse convenit, per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum, per quem utique hic Martyr Pelagius nec vitiorum inhæsit gurgitibus, nec delictarum cessit flagitiis, sed tibi semper extitit intrepidus, cui ante passionem fortiter famulabatur illuminatus. Hic in occidentali plaga oriundus Gallæciam a patrum habuit fundum, sed Cordubæ, dante Deo, perspicuum suscepit Martyrium: et quia variis, occulto, arcanoque Dei consilio, electi occasionibus ac cælum rapiuntur, patula extitit procul dubio causa actionis, qua, hunc nostrum patronum Martyrem tuum, corpore passum Cordubæ, Tuda suscepit lætabundum, erat quidem hujus Pelagii b Patruus Hermoygius Episcopus Cordubæ carcere tentus, qui ut evaderet ergastuli periculum, c pro se hunc dedit puerum, testem Alumnus: unde, illo evadente, Pelagius iste susceptus est in carcere: ubi vero ferri onere præpeditus, futurum quodammodo præmeditabatur Martyrium, cuius sæpe animus intente penetrabat cælum, et licet ad Patriam adhuc humanitas redire disponderet, a proposita sibi rigore haud quaquam mollescebat, quia carcerem ardua pro pœnitentia esse cogitabat: nam psallendi quotidie modum adhibuerat, d cui tanta Christi gratia intus illuminatrix aderat: verum ejus præcordiis abdite mature sonneras (sic), audi filii, et vide quia concupiscit Rex speciem tuam: hunc impudice Tyrannus audebat redamare, putans eum suis

a Patrum. L. Patrum. Scilicet in Gallæcia patres, id est, parentes, pater et mater, Pelagii latifundia possidebant.

b Hermoygius dicitur sancti Pelagii patruus, quæ vox hoc loco fortasse pro avunculo adhibetur. Mariana (De Reb. Hisp., l. vii, c. 20) scribit Pelagium fuisse Hermoygii episcopi sororis filium. Raguel, in passione sancti Pelagii, et Sampirius Asturicensis episcopus, scriptores synchroni, aiunt sanctum Pelagium sobrinum fuisse Hermoygii episcopi, at sobrino Hispanis nepos est sive e fratre, sive e sorore natus.

c Sampirius Asturicensis episcopus, scriptor cævus: Christiani, inquit, et Agareni obviaverunt sibi in valle quæ dicitur Juncaria; et multi corruerunt ex nostris; etiam duo episcopi, Dulcidius Salmaticensis, et Hermoygius Tudensis, ibidem sunt comprehensi, et Cordubam adducti; et pro isto Hermoygio episcopo ingressus fuit obses sobrinus ejus sanctus Pelagius Cordubam; deinde posuerunt eum in carcerem, qui postea pervenit ad martyrium. Cæterum Hermoygius, post martyrium sancti Pelagii, abdicato episcopatu, ad monasterium sancti Christophori Labriglense se contulit; ibique defunctus, inter sanctos confessores ab accolis colitur, ut, præter alios, referunt Sandovalius (Hist. antiq. civ. et Eccl. Tuden.) et Joannes Tumains (Martyrol. Hisp., die 26 Junii).

d Pelagius, inquit Raguel, caute in carcere vivebat, ubi ferme annorum decem ætate inclusus fuerat. . . . . Erat enim castus, sobrius, quietus, cautus, orationibus vigil, lectionibus assiduus, dominicorum præceptorum non immemor, bonorum colloquiorum ascitor, malorum expers, risui non facilis. . . . . Sic præterea mente vel corpore servabat integritatem, ut putares non nisi futurum martyrium præmeditare.

e Auctor hujus missæ redamare adhibet pro amare, persuasus pro suasus, et mallet pro vellet.

f Regna. Forte legendum: Cuncta sibi sprevit regni munera illata, ut infra, in oratione post sanctus legitur.

g Raguel distincte scribit sanctum Pelagium non modo fidei, sed etiam castitatis conservandæ causa mortem subsisse: Intus, inquit, Pelagius erat, instructor Christus, qui fors erat formæ illuminator, eumque digne regebat ut bina, tam virginitatis quam passionis, uberius corona ditatus, duplicem ferret de hoste triumphum, cum et divitiis abhorreret, et vitiiis non cederet;

A aptum vitiiis fore. Sed stetit intrepidus, cui tu non deerat omnino intus, qui namque advocatus veniens, ac persuasus ut Christum negare mallet, audiens illico cuncta sibi sprevit f Regna illata, eundem Christum Dominum nostrum, voce prædicans libera. Habeto, inquit, o Rex, tuisque cum perditis, solus munere, nam me tibi aquiescere s non posse intus manet qui dicit: nam ego Deum habeo, quem tu miser ignoras, cui omnia genuflectunt, qui sanctis Regnum, ac perditis promisit supplicium: verum quia per multas nos tribulationes pervenire oportet ad Regnum, ideo paratus sum, qualem vis pande interitum. Cui Rex, o inquit, Puer aut Christum nega, aut mittere gladium suscipent, ac duriter inter pœnas animam h exhalabis. Unde Pelagius sanctus, Christianus sum, ac fui, et ero, ideo mori non timeo. Quæ fortiter stantem, post multas pœnas . . . . . membratim gladius discrevit, atque inde cælum spiritus petiit. Qui inter supplicia Christum confiteri non destitit. . . . .

B . . . . . o vere Martyr in cælis, quia testis fuisti in terris, clementissime fautor occurre votis nostris, per te lapsus veniat ad pœnitentiam, ignarus a! Doctrinam, æger ad salutem, defunctus ad requiem. Quare adclines petimus æterne Deus, per hunc Martyrem tuum, nobis fave propitius, clemens occurre interpellatus, nostris tibi oblati muneribus semper adesto pius, cui merito.

PS. SCS. Post Sanctus.

Ille Hymnus, Domine, in excelsis ab Angelis, iste Hymnus a sanctis i præcinier . . . . . omnibus vere est sanctus, vere est benedictus Dominus noster

ergo merito duplum pervenit ad bravium. Roswita quoque scribit Pelagium pudicitiz consecutum esse laureolam cælesti luce coruscantem, qua bene servata fulget pro virginitate. Raguel etiam refert, cum rex eum joculariter tangere vellet, sanctum Pelagium dixisse: Tolle, canis, manum; nunquid me effeminatum tuis similem existimas? et Roswita addit eum pugno tyrannum percussisse.

C Raguel refert Habdarraghmanum, cum Pelagium in fide Christi retinenda constanter perseverare, atque in suis se desideriiis spreto esse, intelligeret, ira stimulatum, satellitibus suis dixisse: Appendite illum in forcipes ferreas, atque strictim tandiu sursum deorsum vicissim levantes deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse Dominum denegat. Apparet forcipes istas ferreas, quas Sandovalius Hispanice dixit In garrucha de hierro, supplicium fuisse illi haud absimile quod Itali chordam, sive funem, nominant, quo noxii passim puniri solent. Pergit Raguel, quod supplicium beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, plura pro Christo pati non recusabat, cujus immobilem constantiam cum rex videret, jussit eum membratim gladio scindi et in flumen projici; qua ministri potestate accepta. . . . . alius brachium radicibus amputavit, alius tibias desecavit, alius etiam cervicem ferire non destitit; et dum martyr Christum invocaret, manus quas ille ad Deum levabat, illi gladio amputabant, quibus apparet Pelagium in partes dissectum, tandem, capite amputato, martyrium complevisse. At Roswita nec forcipibus ferreis tortum, nec membratim cæsum fuisse Pelagium cecinit. Sed immane quoddam et vix antea auditum mortis genus excogitavit, ait enim tyrannum ira furentem quod, impaccio pugno, Pelagius illi sanguinem elicuerit, jussisse martyrem:

Trans muros projici jactum funda maclinali,

Crebro bellantes saxis quæ perfodit hostes.

Subditque Pelagium transfumen balista projectum, in cautes illæsum decidisse, at postea a satellitibus tyranni inventum, capite fuisse dimittutum. Unde ista Roswita hauserit, non satis constat, ac certe potior est Ragueli fides habenda, cui auctor hujus missæ subscribit.

i Præcinier. Forte: Iste hymnus a sanctis præcinier contenti in cælis.

Jesus Christus filius tuus, a quo est roboratus Pelagius, ut nec mori timeret, neque veritatem interrogatus taceret, persuasus namque a Præs de, ut copiosa Regni munera acciperet, et Christum negaret, et ita ^a Regis corpus servet horandum... unde petimus, per hujus interventum, ut hæc sanctificentur munera data, ac multiplicis ^b ditentur tuo altari sacrificia imposita, qualiter omnes qui ex his libaverit muneribus ^c per te . . . . ., atur ab adversis, qui.

Post pridie.

Veni sancte Spiritus, et in laud. . . . . Sacrificiis que omnis ^d . . . . . Ecclesia in honorem Martyris tui Pelagii sacratissimæ passionis, quique a te adjutus, pœnas superavit, terrores vicit, gladium non tinuit perferre, quo tecum sine fine regnare meruit: iste tuus est, Domine famulus, in agone præcipuus, in vita cautus, in doctrina strenuus, in morte laudabilis, in Regno sublimis: per quem te petimus habere propitium, quo nos et de manu eruas diaboli, et consortes efficias Regni tui: nosti igitur Domine quantum nos hostis insidiatur antiquus, et ideo nullum de nobis habeat quem lucretur, quos una Mater Eccl. per regenerationis undam ablutos esse glorietur: floreat in nobis gratia doni æterni a quo hæc munera sanctificentur, et per quem sanctificata sumantur: redundet quidem in visceribus nostris oblatio tua, sicut multiplicius sancti Martyris tui profuit ad coronam.

Ante Orationem Dominicam.

Suscipe omnipotens Deus hujus preces fidelissimi conventus, qui se tuis cotidie adclinis commendat

^a Custodes corporis regum Saracenorum in Hispania nobiles erant ephedi, pueri militares regis, et *itrunes regis* dicebantur, annonis regalibus in palatio, tanquam in schola militari, alebantur.

^b Ditentur. Forte, ac multiplici spiritu benedictione ditentur tuo altari sacrificia imposita.

A conspectibus, quo hunc Beatissimum Martyrem tuum Pelagium, quem prompta celebrat obsequia apud te habeat interventorem, cujus tu largire dignatus es martyrii palmam. . . . . rescinde quæsumus dura nostræ mentis præcordia, et ariditatem inriga benedictionis uberitate gratuita, quatenus, te favente libera nostra tibi serviat vita, quæque malæ consuetudinis more, in. . . . . er labitur ad inlicita. . . . . de manu insidiantis, ac tuis semper serva in castris, cui nos abjicias a facie. . . . . quos consueta bonitate, e terris docuisti orare. . . . . ere. . . . .

Benedictio.

. . . . . qui vos de supplicio eruit mortis, communicare faciat Pelagii meritis beatissimi Martyris. Amen. . . . . ut per quem illè passus celorum. . . . . Regnum. . . . . atque. . . . . per pat. . . . . suf. . . . . ex. . . . . cia testis. . . . . magna est. . . . . ris tui, co. . . . . sionis, o Beate qui sui. . . . . nos quos carni in me. . . . . tate aspicias fragiles. . . . . et opere justifies, et gratia votorum exornes. . . . . et qui non habemus bonorum operum fiduciam susceptione ejus festivitatis remissionem criminum capiamus obtutam. . . . .

Post Communionem.

Deus omnium sanctorum splendor mirabilis qui præsentem honorabilemque Martyrem tuum prædicare jussisti: da populo tuo eruditionem gaudium, ut qui hunc colimus diem, ^e et voces psallimus verbis, munera capiamus Regni cœlestis. Amen. Dominator Domine mitissime. ^f Kyrie eleison. . . . . Ions, origo lucis perpetuæ. . . . .

^e Forte, per te tueatur.

^d Hic locus suppleri potest: et inlabere sacrificiis, quæ omnis offert Tudensis Ecclesia.

^e Forte legendum: et voce psallimus vera.

^f Sunt hæc preces diaconicæ, positæ extra locum suum.

APPENDIX SECUNDA.

Quamvis fragmentum vetusti Kalendarii Hispani, quod Franciscus de Pisa, anno 1595, Toleti ediderat, a Joanne Pinto (Tract. historico-chronol. de liturgia Hispanica, cap. 9, sect. 4), iterum editum sit, tamen, quia ad notitiam festivitatum et jejuniorum Ecclesiarum Hispanicarum multum confert, illud hoc loco adjicere placuit, eique subijcere Kalendarium integrum, e Missali et Breviario Mozarabum, ex laudato fragmento, atque ex Orationali Gothico collectum, quod, donec Kalendarium Gotho-Hispanum e Bibliothecarum latebris prodeat, ejus vices utcumque supplere possit.

FRAGMENTUM VETUSTI KALENDARII A FRANCISCO DE PISA EDITI.

MENSIS JANUARIUS.

Dies xxxi. i. dies habet horas x.
 Nox xiiii.
 KAL. Circumcisio Domini nostri Jesu Christi.
 IIII Non. Sanctæ Columbæ virg. Senouas.
 III. Jejunium observatur tribus diebus.
 II.
 Nonis.
 VIII. Idus. Appatio. quod est Epiph.
 VII. Sancti Juliani, vel comitum mar. Antiochia.
 VI. ^a Sancti Luciani presb. mar. Eliopoli.
 V. Sanctorum XL. mar. Constantina.
 IIII. Sanctæ Serenæ virg. mar.
 III.
 II.
 Idus.
 XVIII. Kal. Febr. Sancti Felicis Nola.
 XVII.
 XVII.
 XVI. Polycarpi, et Antonii.
 XV.
 XIII. Sancti Sebastiani, et Comitum. Roma.

^a Sancti Luciani, Eliopoli. Loce Helenopoli. Nam sanctus Lucianus Drepani sepultus est, quem locum

XIII. Sanctorum Agnetis, et Emerentianæ.

Roma.

XII. Sanctorum Fructuosi epi. et Eulogii diaconorum. Tarracona. Mar.

XI. Vincentii levitæ mar. Valentia.

X. Obitum dñi Ildelfonsi. epi. Toletu.

VIII. Sancti Babilæ epi. et trium Puerorum. Antiochia.

VIII.

VII. Caput Februarii apud Ægyptios.

VI.

V. Sancti Tyrsi, vel comitum. mar. Grecia.

IIII.

IIII.

II.

MENSIS FEBRUARII.

Dies xxviii. iiij. dies habet horas xi.

Nox xiiii.

Kal.

IIII Non.

IIII.

II.

Nonis Sanctæ Agatæ virg. mar. Catania.

Constantinus, a matris suæ nomine, Helenopolim appellavit. Vide notas pag. 556.

VIII. Idus.	A	XIII. Sancti Pantaleonis.
VII. Sanctæ Dorotæ, vel comitum. mar. Capadocia.		XII.
VI. Sancti Marci : : : evange. mar.		XI.
V.		X.
III.		IX.
III.		VIII. Cathedra sancti Petri apostoli.
II.		VII.
Idus.		VI. Sanctæ Julianæ virg. et mar.
XVI. Kalend.		V.
XV.		III.
XIII.		II.

KALENDARIUM GOTHO-HISPANUM

Collectum e fragmento Kalendarii Francisci de Pisa, ex Orationali Gothico, et e Missali et Breviario Mozarabum.

MENSIS JANUARI.

- I. KALEND. Circumcisio Domini.
 II. IV. Non.
 III. III. Jejunium.
 IIII. Pr. Non. Jejunium.
 V. Nonis. Jrjunium.
 VI. VIII. Id. Apparitio Domini.
 VII. VII. Juliani et Basilissæ mar.
 VIII. VI.
 IX. V. * Sanctorum quadraginta martyrum.
 X. IV. Sanctæ^b Serenæ virg. mart.
 XI. III.
 XII. Pr. Id.
 XIII. Idibus.
 XIV. XIX. Kal. Feb. sancti Felicis Nolani.
 XV. XVIII.
 XVI. XVII.
 XVII. XVI. Policarpi et Antonii.
 XVIII. XV.
 XIX. XIV. Sebastiani et comitum. mar.
 XX. XIII. ^c Luciani presbiteri. mar.
 XXI. XII ^d Agnetis virg. et mar.
 XXII. XI. Vincentii levitæ. mar.
 XXIII. X.
 XXIV. IX. Babilæ episc. et trium Puerorum, mart.
 XXV. VIII.
 XXVI. VII.
 XXVII. VI.
 XXVIII. V. Tyrsi mart.
 XXIX. IV.
 XXX. III.
 XXXI. Pr. Kal. Feb.

MENSIS FEBRUARI.

- I. KALEND.
 II. III. Nonis.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Non. Agathæ virg. mar.
 VI. VIII. Id.
 VII. VII. Dorotheæ virg. mar.
 VIII. VI. Marci evangelistæ. mar.
 IX. V.

* *Sanctorum quadraginta martyrum.* Horum meminere Breviarium Mozarabum, et fragmentum Kalendarii a Francisco de Pisa editum, in quo *Constantinæ*, id est, Cirtæ in Numidia, aut passi, aut sepulti perhibentur.

^b *Serenæ.* Hanc e citato fragmento Pisano habemus.

^c *Luciani.* Hunc hac die signavi, Missale nostrum secutus.

^d *Agnetis.* Orationalis Gothicum et fragmentum Pisanum hanc xii Kalend. Februarii signant, ut locum sancto Fructuoso facerent. Vide notas pag. 559.

* *Fructuosi*, etc. Cur hac die signentur dixi in notis pag. 568.

- B
- X. IIII.
 XI. III.
 XII. Pr. Id. Eulaliæ Barcinonensis. v. m.
 XIII. Idib. * Fructuosi ep. Augurii et Eulogii diaconorum. mart.
 XIV. XVI. Kal.
 XV. XV.
 XVI. XIV.
 XVII. XIII.
 XVIII. XII. † Pantaleonis.
 XIX. XI.
 XX. X.
 XXI. IX.
 XXII. VIII. ‡ Cathedra sancti Petri apostoli.
 XXIII. VII.
 XXIV. VI. Matthiæ apostoli et Julianæ virg. et mart.
 XXV. V.
 XXVI. IIII.
 C
- XXVII. III.
 XXVIII. Prid.

MENSIS MARTII.

- I. KALEND.
 II. VI. Non.
 III. V. ^b Emitterii et Celedonii mar.
 IIII. IIII.
 V. III. etc.

MENSIS APRILIS.

MENSIS MAII.

- I. KALEND. Torquati et comitum confess.
 II. VI. Non.
 III. V. Inventio sanctæ Crucis.
 IIII. IIII.
 V. III.
 VI. Prid.
 VII. Nonis.
 VIII. VIII. Idibus, etc.

- D
- Dominicæ Pentecostes præmittitur Jejunium quatuor dierum.

MENSIS JUNII.

- I. KALEND.

† *Pantaleonis.* Hunc e fragmento Pisano desumpsi. Ejus caput ex Africa in Gallium delatum fuit. Vide pag. 602.

‡ *Cathedra.* De hac festivitate fragmentum Pisanum et Orationalis Gothicum agunt.

^b Tempore quadragesimali, et tempore paschali nullæ a Gotho-Hispanis festivitates sanctorum celebrabantur. Quare festivitas sanctorum Emitterii et Celedonii quæ ineunte Martio, et festivitates sanctorum Torquati et Comitum, et inventionis sanctæ Crucis quæ ineunte Maio signantur, aliis diebus celebrabantur, quotiescunque in tempus paschale, aut quadragesimale incidebant.

II. III. Non.
 III. Id.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. VIII. Id.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V.
 X. IIII.
 XI. III.
 XII. Prid.
 XIII. Idib.
 XIV. XXVIII. Kal. Jul.
 XV. XVII.
 XVI. XVI. Adriani, et Nataliæ mart.
 XVII. XV.
 XVIII. XIII.
 XIX. XII.
 XX. XI.
 XXI. X.
 XXII. IX.
 XXIII. VIII. Nativitas sancti Joannis Baptistæ.
 XXV. VII.
 XXVI. VI. ^a Pelagii mart.
 XXVII. V. ^b Zoyli mart.
 XXVIII. IIII.
 XXIX. III. Petri et Pauli Apostolorum.
 XXX. Prid.

MENSIS JULII.

I. KALEND.
 II. VI. Non.
 III. V.
 IIII. IIII.
 V. III.
 VI. Prid.
 VII. Nonis.
 VIII. VIII. Id.
 IX. VII.
 X. VI.
 XI. V.
 XII. IIII. Marcianæ virg. mar.
 XIII. III.
 XIV. Prid.
 XV. Idibus.
 XVI. XVII. Kal. Aug.
 XVII. XVI. Justæ et Rufinæ virg. mart.
 XVIII. XV.
 XIX. XIV.
 XX. XIII.
 XXI. XII.
 XXII. XI. Mariæ Magdalene.
 XXIII. X.
 XXIV. IX. Cristinæ virg. mart.
 XXV. VIII. ^c Jacobi apost.
 XXVI. VII. ^d Christophori et comitum mart.
 XXVII. VI. ^e Cucufatis mart.
 XXVIII. V.
 XXIX. IIII. ^f Felicis Gerundensis mart.
 XXX. III.
 XXXI. Prid.

MENSIS AUGUSTI.

I. KALEND. Maccabeorum mart.

^a Pelagii. Is in persecutione Arabia passus proprio ad Mozarabes pertinet.

^b Zoyli. Hunc Breviarium Mozarabum et Prudentius (*Hym. 4 de Coron.*) inter martyres Cordubenses commemorarunt. Prudentius *Zoellum* nominat.

^c Jacobi non satis constat quo die Gotho-Hispani hunc Apostolum coluerint.

^d Christophori dies ejus certus Missali nostro non constat, nisi quod ejus Missa inter Missam sanctæ Christianæ, et Missam Sancti Felicis ponatur.

^e Cucufatis. De eo Breviarium Mozarabum, et Prudentius (*Hymn. 4, de Coron.*), agunt.

^f Felicis, hunc Missale nostrum exeunte Julio,

A H. IV. Non.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. Id.
 VIII. Id. Justi et Pastoris mart.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V.
 X. IIII. ^g Sixti papæ, et Laurentii mart.
 XI. III. Hippoliti mart.
 XII. Prid.
 XIII. Idib.
 XIV. XIX. Kal. Sept.
 XV. XVIII. ^h Assumptio beatæ Mariæ virginis.
 XVI. XVII.
 XVII. XVI.
 XVIII. XV.
 XIX. XIV.
 XX. XIII.
 XXI. XII.
 XXII. XI.
 XXIII. X.
 XXIV. IX. Bartholomæi apostoli.
 XXV. VIII. Genesii mart.
 XXVI. VII. Gerontii conf.
 XXVII. VI.
 XXVIII. V.
 XXIX. IV.
 XXX. III.
 XXXI. Prid.

MENSIS SEPTEMBRIS.

I. KALEND.
 II. IV. Non.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. VIII. Id.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V.
 X. IIII.
 XI. III. Jejun.
 XII. Prid. Jejunium.
 XIII. Idib. Jejunium.
 XIV. XVIII. Kal. Oct. Cypriani ep. mart.
 XV. XVII.
 XVI. XVI. ⁱ Euphemie virg. mart.
 XVII. XV.
 XVIII. XIII.
 XIX. XII.
 XX. XI.
 XXI. X. Matthæi apost. et evangel.
 XXII. X.
 XXIII. IX.
 XXIV. VIII. ^j Decolatio sancti Joannis Baptistæ.
 XXV. VII.
 XXVI. VI.
 XXVII. V. Cosmi et Damiani mart.
 XXVIII. IIII. Fausti Januarii et Martialis.
 XXIX. III. ^k Michelis archangeli.
 XXX. Prid.

Orationale Gothicum Kalendis Augusti, una cum Maccabeis martyribus, colit.

^g Sixti. Missale nostrum una eademque missa sanctum Sixtum Papam et sanctum Laurentium commemorat.

^h Assumptio. De hac festivitate vide notas pag. 587.

ⁱ Euphemie. De ea meminit Breviarium Mozarabum.

^j Decolatio. Hac die Decollationem sancti Joannis signat Orationale Gothicum. Cui subscribit pseudo-Augustinus ille in epistola ad Bibianum. Vide notas p. 589. In Missali nostro missa Decollationis sancti Joannis Baptistæ exeunte Augusto locum obtinuit.

^k Michelis. De hac festivitate vide notas p. 595.

MENSIS OCTOBRIS.

- I. KALEND.
 H. VI. Non.
 III. V.
 IIII. IIII.
 V. III.
 VI. Prid.
 VII. Nonis.
 VIII. VI. Id.
 IX. VII.
 X. VI.
 XI. V.
 XII. IIII.
 XIII. IIII.
 XIV. Prid.
 XV. Idibus.
 XVI. XVII. Kal. Novemb.
 XVII. XVI.
 XVIII. XV. ^a Lucæ evangelistæ.
 XIX. XIV.
 XX. XIII.
 XXI. XII.
 XXII. XI.
 XXIII. X. Servandi, et Germani mart.
 XXIV. IX.
 XXV. VIII.
 XXVI. VII.
 XXVII. VI.
 XXVIII. V. Simonis et Judæ apostolorum.
 XXIX. IIII.
 XXX. III. ^b Marcelli mart.
 XXXI. Prid.

MENSIS NOVEMBRIS.

- I. KALEND. ^c Omnium sanctorum.
 II. IV. Non.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. VIII. id.
 VII. VII.
 VIII. VI. Jejunium.
 IX. V. Jejunium.
 X. IIII. Jejunium.
 XI. III. Martini episcopi confess.
 XII. Prid. ^d Emiliani abbat.
 XIII. Idib.
 XIV. XVIII. Kal. Dec.

^a Lucæ. De eo Breviarium Mozarabum meminit.
^b Marcelli. Prudentius (*Hymn. & de Coron.*) de sancto Cassiano cecinit :

Ingerit Tingis sua Casstanum
 Festa.....

Nam olim Mauritanæ Tingitana ad Hispaniam pertinebat. De eodem martyre agit Missale Mozarabum.

^c Omnium Sanctorum. De his vide notas pag. 598.
^d Emiliani. Cognomine *Cucufatis*. Ejus Vitam scripsit sanctus Braulio, cujus tempore coli coepit. De eo agit Breviarium Mozarabum.

- A XV. XVII.
 XVI. XVI. ^e Sperati, et comitum mart.
 XVII. XV. Aciscæ, et Victoris Mart.
 XVIII. XIII. Romani, et Theudoli Mart.
 XIX. XIII.
 XX. XII.
 XXI. XI. Crispini ep. conf.
 XXII. X. Cæciliæ virg. mart.
 XXIII. IX. Clementis papæ mart.
 XXIV. VIII.
 XXV. VII.
 XXVI. VI.
 XXVII. V.
 XXVIII. IIII.
 XXIX. III. Saturnini episc. mart.
 XXX. Prid. Andreae apost. mart.

MENSIS DECEMBRIS.

- I. KALEND.
 II. IV. Non.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. VIII. id.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V. Leocadiæ virg.
 X. IIII. Eulaliæ Emeritens. virg. Mart.
 XI. III.
 XII. Prid. ^f Eugeniz virg. mart.
 XIII. Idibus.
 XIV. XIX. Kal. Jan.
 XV. XVIII.
 XVI. XVII.
 XVII. XVI.
 XVIII. XV. Festivitas gloriosæ sanctæ M. virg.
 XIX. XIV.
 XX. XIII.
 XXI. XII. Thomæ apostoli.
 C XXII. XI.
 XXIII. X.
 XXIV. IX.
 XXV. VIII. Nativitas Domini nostri J. Christi.
 XXVI. VII. Sancti Stephani protomart.
 XXVII. VI. ^g Johannis apost. evangel.
 XXVIII. V. Innocentium mart.
 XXIX. IIII.
 XXX. III. ^h Jacobi fratris Domini.
 XXXI. Prid. ⁱ Columbæ Virg. Mart.

^e Sperati. Hi martyres in Breviario Mozarabum coluntur xii Kal. Jul. Vide notas pag. 600 et seq.

^f Eugeniz. Hæc Orationale Gothicum vi Kal. Jan. signat.

^g Johannis. Aliter Orationale Gothicum : vi Kal. Jan. sanctam Eugeniæ, iv Kal. Jan. sanctum Joannem apostolum, et Innocentes martyres mense Januarii, incerto die, signat.

^h Jacobi. Vide notas pag. 491.

ⁱ Columbæ. Fragmentum Pisanum hanc iv Non. Januarii signat, quæ in Orationali Gothico et in Missali nostro prid. Kal. Januarii colitur.

INDEX RERUM ANALYTICUS.

Numeri Arabici columnis præsentis editionis correspondent. De ciffis crassioribus vide Monumentum Editoris volumini præfixum.

A

Abbas a rege Indorum missus ut servum architecturæ peritum emerret, divinitus edoctus dicitur beatum Thomam apost. emisse et in Indiam secum adduxisse, 179, 180, not. c.

Abbatas monasteriorum ad celebrandam solemnitatem paschalem cum suo episcopo in urbem conveniebant, 456, col 2

Abia qui post Jeroboam regnavit dicitur matrem habuisse Micheiam filiam Uriel de Jaza, 379, not. b

Abibbonis (S.) corpus inventum, 189, not. a.

Ablutio in missa an locum habebat apud Mozarabes 566, not.

Abrahæ sacrificium, 251, 419. Divino præcepto obediens amicus Dei effectus, beatitudinem obtinet infinitam 786.

Acceptio festivitatis. Vide Epiphania.

Aciceli (S.) festum et missa, 912. Martyr Cordubensis, 911, not. h. Toleravit exsilii, sustulit opprobria, tantum ne fraudaretur caelesti victoria, 913. Ab ejus ferivitate Gotho-Hispani inchoabant Adventum, 913, not. c.

Adæ primi et secundi parallelum, 743. Novissimus Adam vivificavit quos Adam primus mortificaverat, 296.

Adæ et Evæ inobediencia, nostra ruina, 294, 125.

Adoratio crucis. Vide Crux.

Adriani (S.) martyrismum et missa, 746. Qua die illud festum occurbat, 747, not. Adriani cultus Romæ celeberrimus, *ibid.* An duo Adriani exstiterint, 745, not. a. Numerus ejus sociorum, 749, not. a.

Adventus Domini Dominica prima, 109. Mozarabes non dicebant hoc tempore hymnum angelicum, 109. Sex Dominicas Adventus numerabant, 109, not. a. Dominica Adventus tertia occurbat Dominica quarta ante Natale Domini, 125, not. h. Adventus Domini a patriarchis et prophetis prænuntiatus, 153. Adventus inchoabat a festivitate S. Aciceli, 913, not. c. Antiquissima memoria quæ exstet solemnizationis Adventus Domini, 65, not. e.

Egæ jussu S. Andreas passus, 159, 160, not. e. In Actis S. Andree dicitur proconsul, 159, not. e.

Aerius primus ausus est commemorationes ad altare et alia pia opera pro defunctis tanquam inutilia damnare, 1011, not.

Agapes. Vide Christiani.

Agatha (S.) virgo et martyr, 700. Sicula, nobili genere, 699, not. Formæ insignis, 701, not. h. Illam Deus per apostolum Petrum in carcere visitavit et sanavit, 703, not. a. Miraculum illius interventu patrum, 702. Illius festum et missa, 701.

Agnelis (S.) virginis et martyris festum et missa, 669. Puella junior, genere nobilis passa est, 670, not. b. Ipsius mortis genus, 672, not. d. Qua die commemoretur, 669, not. a. Miracula, 670, not. e, d, 671, not. a, e.

Agnus in Paschate apud Mozarabes benedicebatur, de quo devote manducabant fideles, 477, not. b.

Agurii (S.) festum et missa, 714. Vide S. Fructuosus, 67.

Alcuinus, 44.

Alhama urbs in Hispania, 926 not.

Alleluia apud Mozarabes canebatur die Cinerum, et cur, 292, not. f. Alleluia vox lætitie, 1012, not. Olim in missis defunctorum canebatur, et cur, 1012, not. Apud Græcos etiam quadragesimali tempore ingeminabatur, *ibid.*

Alpheus. Vide Jacobus.

Alphonso Ortis et plures alii parochi, viri probi, liturgiam Mozarabicam antiquam edendam suis laboribus paraverant, 12, 13, 58, 59. Ipsi præfatio in Missale, 93 et seq. Celebrantium precibus specialibus se commendavit doctissimus et piissimus vir, 1032.

Altare linteamine opertum erat dum sacrificium perageretur, 359, not. b. In cruce et altare eadem litaturhosis, 744, not. g. Vide Missa.

Amalarius Metensis circa annum 826 scripsit, 589, not. Primus de ramis arborum Dominica Palmarum gestari solitis locutus est, *ibid.*

Ambrosius (S.) an sit auctor tractatus De symbolo, 588, not. Vide Liturgia Ambrosii.

Amictus usus antiquissimus in celebratione Missæ, 53.

Anaboladium idem ac amictus sonat, 453, not. g.

Anconæ in Piceno lapis religiose conservatur quo S. protomartyr Stephanus lapidatus fuit, 189, not. a. In hac urbe cultus protomartyris celeberrimus, *ibid.*

Andree (S.) apost. festum et missa, 158. S. Andreas cruci jussu Egæ proconsulis affixus, 159, 160, not. c. Ipsius describitur passio, 161. Quod et quale illius martyrii instrumentum, 161, not. e. Acta S. Andree non adeo recentia, 158, not. d. Presbyterorum et diaconorum Achaie vulgata epistola de S. Andrea citatur, 158, not. d. Basilica Romæ sancto Andree dicata, 157, not. e. Illum carmine celebravit venerab. Beda, 159, not. c.

Angeli orationes fidelium suscipiunt et Deo exhibent, 702, not. i. Angelorum cultus vetustissimus, 873, not. b. Cur ante incarnationem ab hominibus adorati, non autem postea, 880 not. Angelos custodes a Deo hominibus esse deputatos, passim docent S. Chrysostomus atque Patres et credidit Ecclesia Gotho-Hispana, 605, not. b.

Anna gratia continentie sonat, 221. Illius festum et missa, 794.

Annulus inter ornamenta episcopalia a S. Isidoro recensetur, 437, not. a.

Annuntiatio. Vide Maria.

Annus Anni principio speciales in liturgia Mozarabica fiebat orationes, 223, 226. Cum jejunio apud Gotho-Hispanos, incunte sæculo septimo incipiebat, et ad vesperam missa

Circumcisionis celebrabatur, 217, not. a, 225, not. d. Idem mos in Gallia, *ibid.* Triduanum jejunium prius Kalendis Januarii affixum, postea translatum, 225, not. e, 227 not. In omnibus vetustioribus liturgiis aliquid invenire est quo fidelium mentes contra profanos paganorum ritus præmunitur, 218 not.

Anselmus (S.) primus instituit festum Conceptionis Deiparæ Virginis, 952, not. d.

Antonii (S.) abb. festum et missa, 663.

Apocalypsis apud Mozarabes tempore paschali legebatur in missa, 252, 479, not. e. Idem usus viguit in Gallia, 479, not. e.

Apollonia (S.) virginis et martyris festum et missa, 707.

Apologia sacerdotis quid sit in liturgia Mozarabica, 540 not., 545, not. g, 538, not. b, 525, not. a.

Apostolorum (SS.) privilegia et laudes decantantur, 768, 769.

Aqua benedicta antiquitas in usu, 103, not. a. Ad quem finem benedicebatur et adhibebatur, *ibid.* Benedictionis formula, 103 et seqq. Aquæ exorcismus, 106. Vino quoque et oleo sanctificato olim condiebatur, 103, not. a. Sanctum chrisma in eam infundebatur, 468, not. f. Sabato sancto fontes baptismales benedicebantur, 464. Ritum insufflandi ad benedictionem hanc adhibitus a sancto Chrysostomo originem ducit, 465, not. l. Devotionis causa fideles olim aquam benedictam ad aspergendum in domibus suis asportabant, 467.

Asaph. Vide Josaphat.

Ascensionis Domini missa, 598. Hujus festi diversæ denominationes et antiquitas, 597, not. d. Quando occurbat, 598 not. Inter præcipuas festivitates a S. Chrede-gango Metensi episcopo recensetur, 599 not. Ascensionis miraculum aliis Christi miraculis majus, 604.

Aspalathus quid sit, 164, not. f.

Assumptio. Vide Maria.

Asturius (S.), exeunte sæculo quarto, SS. Justi et Pastoris officium composuit, 809, not. c.

Augurius idem ac Agurius qui Tarracone anno 259 in persecutione Valeriani et Gallieni passus est, 67. Vide Agurius, Fructuosus.

Augustinus (S.) mirum factum loci sepulture S. Joannis Evangelistæ refert, 204, not. g. S. Augustini Ecclesiæ doctoris festum et missa, 857.

Avitus presbyter Paleonio episcopo Bracarensi relictas S. Stephani nuper detectas ex Oriente primus in Occidentem misit, 150, 151, not. j, 189, not. a, 190 not.

B

Babylæ (S.) martyris festum et missa, 685. Quando et quomodo passus sit, 685, not. a, 687. Quæ causa illius martyrii, 684, 685. Tres pueri cum eo passi sunt, 684, not. b. Numerianus sub quo passus est, quis fuerit, 685 not. Ejus reliquis Daphnim translatis, oraculum hujus vicî Apollinis famosum oracula reddere desit, 685, not. a. An plures Babylæ episcopi Antiocheni fuerint, 684, not.

Balsamum etiam vocatum asphaltum et aspalathum, apud Hispanos usitata vox, 164, not. f.

Baptismus in Hispania, sicut alibi, antiquitas tantum in Vigiliis aut solemnitate Epiphaniæ conferebatur, 250, not. f. Duplex baptizandi modus, 463, not. a. Baptizandi nudi in fontem demergebantur, et exeuntes veste candida induebantur, 466 not. Omnibus recens baptizatis jejunium vel non, et ipsis infantibus Eucharistia distribuebatur, 467 not. Ipsi et pedes lavabantur apud Hispanos et Gallos, 468, not. i. Statim ab episcopo confirmabantur, 469, not. a. Baptismus mystice mortem, sepulturam ac resurrectionem Christi representat, 474, not. f. Solemniter Sabato ante Pentecosten noctu conferebatur, 609, not. a, 611, not. e. Baptismi magni et mirabiles effectus, 755, not. e. Prisco more huic sacramento participantium præmittebatur, 322.

Bartholomæi (S.) festum et missa, 826. Idem tenetur communiter esse ac Nathanael, 826, not. k. In India passus, inde postea Beneventum translatus et deinum Romanam, 826 not. Variæ opiniones circa illius mortis genus, 826, not. f. An sit unaunitas in celebranda illius solemnitate, 827 not.

Basilissa (S.). Vide Julianus (S.).

Bathildis (S.) reginæ festum et missa, 692.

Beda (Ven.) hymno S. Andream celebravit, 150, not. c.

Benedictio in missa orationem Dominicam sequebatur et communionem antecedeat apud Mozarabes, jussu concilii Toletani quarti, 120, not. b, 125, 563 not., 592, not. h. Benedictio palmarum, 388; cerei paschalis, 457; fontium

baptismatum, 464. Exorcisma, infusione oiei constabat et benedictione apud Mozarabes, 468, not. h. Benedictio frugum novarum, 535, not. c, 554; panis, 1055. *Vide* Eulogiæ. Benedictio nis formula episcoporum et presbyterorum mutabilis, eadem apud Mozarabes, non autem in Gallia, 592, not. b. Quomodo diversis in Ecclesiis benedictionem impertiebantur, *ibid.*

Benedictus. Illud canticum Galli ferme in omni missa absoluebant, 751, not. b.

Bethlehem olim Adonidis fano profanata, 742, not. i.

Basii (S.) episcopi et martyris festum et missa, 700.

Boiæ, vincula graviora ferrea aut lignea quibus collum et pedes necabantur, 686, not. a.

Bonifacius quidam presbyter in Africa in recitatis diplychis omissis, sic volente populo et consentiente D. Augustino, 542 not.

Brigidæ (S.) virginis festum et missa, 692.

Bubata quid sit, 459, not. c.

C

Cæciliæ (S.) virginis et martyris festum et missa, 926. Illius acta, 927 not. Passa est sub Marco Aurelio, 927. Quomodo occubuerit, 330, not. f. Illius inventæ reliquiæ, 928 not.

Cæcus natus Evangelii totum genus humanum significat, 321. Evangelium de cæco nato quando olim in diversis ecclesiis legebatur, 319 not.

Campanæ pulsabantur apud Hispanos Sabbato sancto dum *Gloria in excelsis* cantaretur, 470 not. In Cæna Domini jam tunc loco campanarum utebantur ministris (*la bruillante crécelle*).

Canon missæ Gotho-Hispanis et Mozarabicis, et eorum diversitas, 549, 550, not. e. Cantus formulæ notatæ, 694, 530, 534.

Castitas, auctore Cypriano, ad omnes omnino pertinet, 214. Fornicatores antiquitus, non nisi ægre, nec nisi post multorum annorum exactam poenitentiam, ad communionem Ecclesiæ recipiebantur, 214, not. e. Integritas corporis Deo non placet nisi conjuncta integritati et charitati mentis, 981, not. a.

Catechumenorum status in primitiva Ecclesia, 832, not. e. A balneo abstinence, 588 not.

Catharina (S.) virgo clarissima Alexandrina, 704 not.

Cathedræ S. Petri festum et missa, 718. Hujus festi antiquitas, 717, not. c. Duplex dies festus in antiquissimis apographis Hieronymianis signatur, 718 not. Ad quem finem institutus et celebratus, 721, not. b. Unde et quale nomen accepit, 722 not.

Celidonius (S.). *Vide* Emeterius (S.).

Cereus paschalis, 64, 68, 69. Ritus in eo benedicendo observatus, 457. Quinque grana thuris infigebantur in cereo, 458. Illum episcopus propriis manibus accendebat, 440, not. g. Cerei paschalis specialis virtus contra vires et nequitas diaboli, 439, not. a. Particulæ olim fidelibus Dominica in Albis distribuiebantur, *ibid.* Plura notata digna de cereo paschali, et ipsius benedictione, 442, 443 not. Culnam ascribendi solemnitas oratio: *Exsultet jam angelica turba*, 443, not. b.

Chrisma (S.) antiquitus iam in Hispania in Cæna Domini conficiebatur, 406 not. In benedictione aquæ adhibitum, 468, not. f, 585, not a.

Christi Salvatoris incarnati gloria decantatur, 174. Christus Filius Dei non adoptione sed natura, 175, not. b. Nativitatis Christi festum et missa, 185. Perantiquus et probabiliter apostolicus usus fixit solemnitatem hanc octavo Kalendas Januarii, 183, not. a. Huius diei Missale Tolletanum tres missas assignat, 184, not. c. Gallo-Gothicum unam tantum, 186, not. i. Romæ velusto more tres missæ hac die celebrantur, *ibid.* Hac die episcopus, vel, episcopo absente, presbyter populo astanti clara voce nuntiabat quo mense et quota die mensis jejuniū quadragesimale inciperet, 185, not. f, 186. Christus quot et quanta beneficia suæ tribuerit Ecclesiæ, 188, 277. Christi fugam in Ægyptum Græci peculiari devotione postridie Nativitatis recolunt, 196 not. Christi apparitionis seu Epiphaniæ festum et missa, 250. Hujus festi varii tituli, 229, not. e. Theophania etiam vocatur, *ibid.* Est vetustissima festivitas, 229, not. e. Hac die Hispani sicut et Galli iterum Christi nativitatem ex Virgine Maria celebrabant, 235, not. d. Duæ sunt Christi Epiphaniæ; utramque Orientales olim die octava Idus Januarii celebrabant, 234 not. Hac die quadruplex mysterium apud Gallo-Hispanos celebrabatur, nempe Magorum, baptismi Christi, aquæ in vinum transmutatæ, et multiplicationis panium in deserto, 236, 237. Illud festum etiam Acceptionis in Hispania vo-

catum, 257, not. f. Prima Dominica post octavam Epiphaniæ Domini, 259. Christum baptizatum ingens lumen circumfulsit de aqua ita ut timerent omnes qui circumstant, 256 not. Christus homo factus non cessavit esse Deus, 266, 267. Ante sæcula unigenitus, in tempore primogenitus, 267, not. a. Novissimus Adam vivificavit quos primus mortificaverat, 266. Quid nobis miseris sit Christus, 327, 352, 347, 583. Panis vivus qui de cælo descendit, 345. Christi varii tituli, 352. Christus piscis mysticus, 511, not. d. Christi passio, 578. Christus resurgens, 490, 495. Christi latus lancea confossum fons duorum magnificorum sacramentorum, 496. Christus spoliatus se carne quid significet, 587, not. d. An Christus Deus se unquam spoliaverit carne post illam assumptam, *ibid.* Plures et quidem magni nominis et ponderis in Gallia, Africa et Hispania olim crediderunt et docuerunt divinitatem Christi corpori instanti mortis et triduo post mortem non fuisse conjunctam, 587, not. d, 588, 589, 590. An hæc opinio hodie possit admitti, *ibid.* Dei Filius quod semel assumptum nunquam dimisit, 590 not. Christus in Veteri Testamento adumbratus, 596, 597, 624. Christi secunda nativitas quæ, 603, not. a. Christus ipse Testamenti Novi solemnem disciplinam disposuit nempe circa oblationem sacrificii et administrationem generalem sacramentorum, 723, 721. Christus nedum læserit auxilium et extulit virginitatem et integritatem matris, 776. Christus omnium Salvator, 1009.

Christiani pisces mystici, 511, not. d.

Christinæ (S.) virginis et martyris festum et missa, 792. Illius historia valde incerta, 791, 792 not. Probabiliter Itala fuit, et in civitate Thora ad lacum Velinum passa, 793 not.

Christophori (S.) festum et missa, 795. Hujus sancti celeberrimum nomen apud Orientales et Occidentales, 795, not. a. Illius acta quæ circumferuntur vitata, *ibid.* Decio imperante, forte anno 250, passus est, 796 not. Non fuit monstrum aliquod, neque corpore immanis et vastus, sed elegans statura et decorus facie, 799, not. b.

Chrodegangus (S.) Metensis clarus episcopus, 599 not., 208 not.

Cinerum Officium Mozarabicum, 14, 15, 288. Dominica Mozarabum ante Cineres vel ante carnes tollendas erat in ritu Romano Dominica Quinquagesimæ, 282. Dominica ejusdem nominis apud Gallo-Hispanos erat Dominica prima Quadragesimæ ritus Romani, *ibid.* Feriæ quartæ in Capite jejuniis missa, 288. Urbanus II statuit ut omnes tam clerici quam laici cinerem super capita sua acciperent ineunte quadragesimali tempore, 289, not. d. Hac die processio locum habebat et cur, 290, not. f.

Circumcisionis Domini festum et missa exstat in missali Mozarabico, 14, 217. Gotho-Hispani prius hac die jejunabant, ac postea cessarunt et qua de causa, 14. Quando hoc festum celebrari incepit, 217, 218 not. *Vide* Annus novus. Dominica post Circumcisionem, 222, not. f.

Clementis (S.) papæ et martyris festum et missa, 115. Illius abbreviata Vita, 143, not. c, 148. Pontificatum abdicavit, *ibid.* Quando in Gallia illud festum olim celebratum fuerit, 146, not. m. In Occidente hujus sancti cultus celebris et vetustus, *ibid.* An nullus alius Clemens quam S. Clemens papa exstiterit, 146, 147 not. Quando Græci hoc festum colant, *ibid.* De loco exsilio et martyrio hujus pontificis, 149, not. b, 151. Die solemnitatis S. Clementis olim recedebat mare ad tria millia, siccum ingredientibus præbens iter usque ad sepulcrum martyris, 150, not. f. Parvulus casu a parentibus relictus post annum incolomis repertus est in œde martyris, *ibid.*

Cleti (S.) festum et missa, 735.

Cæna Domini. Feriæ quintas in Cæna Domini missa, 406. Quibus olim diversis denominationibus inscribebatur, 405, not. c. In aliquibus locis hac die non jejunabatur, *ibid.* Antiquæ cæremoniæ huius diei propriæ, 405, 406, not. c, 418. In liturgia Mozarabica duas consecrabantur hostiæ, una in crastinum servanda, 414. Hac die pax non dabatur, 415. Incipiebat solemne tempus paschale, 415. Loco campanarum, ministratæ ad officia invitabant fideles, 419. Hæc feria etiam vocabatur Natalis calcis, 843, not. a.

Collectio quid liturgice, 346, not.

Columbæ (S.) virginis et martyris festum et missa, 944. Illius passio, 945, 946 not. Cultus vetustus et late diffusus, 944 not.

Commune sanctorum, 947 et seqq.

Communio apud antiquos Hispanos quotidiana, 54, 55. Septimo defluente sæculo vigeat adhuc frequentior, 259, not. a. Diversi modi distribuendi communionem antiquitus usitati, 197, not. b. Communio est vera refectio, 246, 248. Maxime approbat S. Isidorus, 259. Qui occultis criminis commiserant prius poenitentiam publicam agere debebant quam ad corporis Christi participationem accedere.

rent, 239 not. Plures Augustini et Chrysostomi tempore metu humano indigni ad Eucharistiam accedebant, 259 not. Lætitia spiritualis sæpius in liturgia Mozarabica ut effectus sacræ communionis indicatur, 504, 516, 524. Quanta instantia Ecclesiæ Hispaniæ oraverit ut filii sui sacræ synaxis digni invenirentur, 404, 405, 416, 417, 650. Dum communio distribuerebatur cantabatur psalmus xxxiii, 565. Quoties tempore et in partibus S. Basilii fideles in hebdomada communicebant, 690.

Competentibus apud Gotho-Hispanos oratio Dominica non tradebatur, 592 not. Illis tradebatur Symbolum quod feria quinta ante Pascha sacerdoti recitabant, 595.

Complexo in Missali Mozarabico pro *complector* vox usitata et in eo sensu a Corripio assumpta, 136.

Conceptio B. V. M. *Vide* Maria.

Concilium Toletanum in statuit ut ante Dominicam orationem dicatur a clero et populo symbolum Constantino-politanum, 59, not. c. Concilium Toletanum iv factatur curam condendi novam liturgiam S. Isidoro imposuisse, 61, 62. Idem concilium jussit benedictionem in populum post orationem Dominicam fieri, 120, not. b. Concilium Toletanum x statuit ut festum Nativitatis Domini octavo Kalendarum Januarii celebretur, 183 not. Quid concilium Toletanum iv, feria sexta in Parasceve Domini peragendum præscripserit, 421, not. b.

Confessio. Per confessionem criminum parabantur fidelium corda ad mensam sacram, 404, 405. Crimina singillatim publice confiteri nequaquam approbatum, 259, 260, not. b.

Confessores quinam olim hoc nomine insigniebantur, 903, not. a, 970, not. f, 711, not. c. Magno in honore in Ecclesia et apud fideles, *ibid.* Inter illos nonnunquam inveniebantur qui post fidel confessionem imo post tormenta in capitalia crimina, fraudes, stupra, adulteria labebantur, 712 not. Apud Græcos confessor *ἁγιασμένος* vocatur, 970, not. f.

Consecrationis formula et modus in Missali Mozarabico, 116, 117. Notanda circa consecrationis formulam Missalis Mozarabici, 530 not. An in silentio proferebatur, 530, 533 not. Cum Christo verbis panis et vini in ejus corpus et sanguinem transsubstantiatur, tunc creatura visibilis animatur, est enim Eucharistia panis vivus, 244, not. c. Quædam de consecratione et transsubstantiatione panis et vini in missa, 250, 251 not. An verba Christi sufficiant ad transformanda proposita alimenta, 521 not. An Galli et Gotho-Hispani in errorem recentium Græcorum circa verba consecrationis impeerint, 521, 522 not. Quinam error recentiorum Græcorum circa verba Eucharistiæ consecratoria, 521 not. Quam admirabilis in Eucharistia elementorum transformatio, 585, not. c. Transsubstantiatio tam apud Gallos quam Gotho-Hispanos clare docetur, 619, not. a. An Gotho-Hispani formam consecrandi Eucharistiam non in solis Christi verbis, sed simul in invocatione quadam reposerint, 727, not. b.

Corporalia olim post lectum evangelium extendebantur, 527, not. a, 359 not.

Corporis Christi festum et missa, 625. Olim festività hæc feria quinta majoris hebdomadæ celebrabatur, 625, not. b. Quomodo, quando et a quo instituta, *ibid.* et 17.

Cosmæ et Damiani (SS.) festum et missa, 866. Romani fratres erant qui, imperante Carino, Romæ passi sunt, 865, not. c. Gratis medicinam exerebant, *ibid.* De illorum cultu, 865, 866 not. Illorum acta vitata, *ibid.* An cum Græcis tria admittenda sint paria Anargyrorum medicorum, 866, 867 not.

Crispina (S.) sub Diocletiano passa est, 670. Miracula per illius intercessionem patrata, 670, not. d, f, 671, not. a et c. Illius mortis genus, 672, not. d.

Crispini (S.) confessoris festum et missa, 926. Primus episcopus Astigitanus (*d'Ecija*) censetur, 923, not.

Crucis adoratio, 450, 451, 452, 429, not. c, d, 422 not. Hujus cæremonie antiquitas, *ibid.* et 36. Adorare crucem idem sonat ac salutare crucem, 451, not. a. Hierosolymis episcopus die qua crucis mysterium peragebatur, crucem Domini adorandam proponebat, ipse princeps venerant, 450 not. Vetus consuetudine crux in ara collocatur ubi missa celebratur, 526, not. b. Signi crucis excellentia et frequentia in missa, 744 not.

Crucis inventionis festum et missa, 759. Magna solemnitas et antiqua apud Gotho-Hispanos, 759 not. et 19. Hujus inventionis relatio, 741.

Crucis exaltationis festum et missa, 848. De ea die xiv Septembris tam Græci quam Latini agunt, 848, not. c. Cur instituta, 849 not. An idem factum historicum hac die in diversis Ecclesiis celebretur, 849 not.

Cypriani (S.) festum et missa, 856. Die xiv Septembris illius memoria peragitur. In toto orbe notissimum et celeberrimum hoc festum. *ibid.* In communionem Romanæ Ec-

clesiæ martyrium fecit, 856 not. Duo fuere Cypriani, 855, not. c. S. Cypriani Carthaginensis in percussorem liberalitatis, 858. Illius enumerantur virtutes, 859. Omnium primus in Africa sacerdotales coronas sanguine imbuti, 906 not. S. Cypriani patrocinium quanti faciendum sit, 861, not. a. Illius reliquæ in Galliam translatae, *ibid.*

Cyprianus (S.) Nicomediæ, magus et postea martyr hodie apud Græcos loco S. Cypriani Carthaginensis colitur, 855, 856 not.

D

Danielis oratio leonum avidos rictus et edacia ora restrinxit, 272.

David regnare cum Christo in sempiternum promeruit, 287. Pepercit reverenter Sauli, christo Domini, 371. Decollationis S. Joannis Baptistæ festum et missa, 837. Passus est anno æræ vulgaris 27 et sepultus Sebastæ, 838 not. An illa festività sit antiqua, 857.

Defuncti etiam dormientes sive pausantes vocati, 515, not. c. Multæ pro illis preces in missa apud Mozarabes fundebantur, 114, 1011, not. c, 115, 120, 375, not. b, 500, 566 not., 983, 986, 538, not. k. Peculiari cura et oratione fideles prosequiebantur defunctos, 1009. Quæ observant circa corpora defunctorum, quomodo illa efferebant, et ubi illa sepeliebant, 1009, not. b. Nunquam illa rogo comburenda tradebant, 1010 not. Sacrificium pro illis offerebant ex traditione apostolica, 1011 not. Pro defunctis præsertim sacrificium offerebatur die depositionis et exinde tertia, septima, tricesima et anniversaria, 1011. Parvulorum defunctorum missa, 1026. Missæ defunctorum, 1010; pro episcopo, *ibid.*; pro sacerdote, 1017; pro diacono vel subdiacono, 1020; pro uno defuncto, 1025; pro omnibus fidelibus defunctis, 1029. Fides Ecclesiæ Gotho-Hispanæ circa tormentorum durationem animarum in purgatorio detentarum, 512 not. In missis defunctorum peculiariter S. Laurentii et aliorum sanctorum suffragia pro mortuis implorabantur, 1030, not. h.

Defunctorum omnium fidelium festum Commemorationis, Orientales feria sexta quæ Dominicam Pentecostes præcedit solemniter recolunt, 1027, not. f. Occidentales illud peragunt die secunda Novembris, *ibid.* Ubi, quomodo, quando et quo auctore in Occidente celebrari incipit, *ibid.* Quæ sint missæ defunctorum propria, 1011 not., 1016, not. f.

Dei nos creantis magna benignitas, major recreantis, 245. Deus asseritur contra Priscilianistas hujus mundi auctor hominisque creator, 525, not. b. Deo cur mundum et corpus intactum maxime placet, 582. Inter omnia quæ Deus creavit hominem solium gloriosis suis manibus formare et ditare voluit, 777.

Diabolus est animal rationale, immortale, 514 not. Diabolus quem tentare non potuit vigilantem, falsis illusionibus sollicitat dormientem, 368.

Diaconi more antiquo non tantum sanguinem, sed aliquando corpus quoque Christi tradebant communicantibus, 197, not. a. Illis mandatum legendi Evangelii munus, 269, not. a. Alia eorum officia prisca, 297, 540 not. 423, not. d, 476, not. h, 267, not. f, 566 not., 528, 538, not. b, 559, not. a, 818. Missa pro diacono defuncto, 1020. Diaconi albis tunicis induti quæ nullo cingulo constringebantur, 678, not. c.

Diocletianus persecutor Christianorum, 923, 924, not. Diptycha quid, quando et quomodo recitabantur, 575, not. b, 542 not. Quorum nomina continebant, 485, not. a, 541 not. Ad quem finem recitabantur, 542, 543. Quando et a quo recitabantur, *ibid.* An ille usus antiquissimus, *ibid.*

Dominica, primus septimanæ dies Latinis dies Solis, Judæis una Sabbati et prima Sabbati, Christianis Dominicus dies dictus, 241, not. f. In Sabbati Judaici locum dies primus hebdomadis ab apostolis substitutus, 241, not. f. Singulari devotione illa dies semper apud Christianos habita est et tanquam Christianorum festum semper et ubique celebrata, 242 not. Quibus operibus hac die primi Christiani vacabant, 242 not., 245. Quæque Dominica imago quædam solemnitatis paschalis, 587, not. a. Diebus Dominicis flexis genibus non orandum, 539, not. b. Novem Dominicæ ab octava Epiphaniæ usque ad Dominicam primam Quadragesimæ in missali Mozarabum recensentur, 245 not. Dominica de traditione cur sic vocata, 354 not.

Dominus regnavit: Ille psalmus in liturgia Gotho-Hispana divinarum mysteriorum celebrationi generatim prædicabatur, 259, not. a. Istius psalmi diversa nomina, *ibid.*

Dorothea virgo Deo sacrata et martyr sub Diocletiano Cæsariæ in Cappadocia passa est et sexta die Februarii recollitur, 705 not.

E

Ecclesia expugnari non potest, 276 not. Quot et quantum beneficia a Christo accepit, 188, 277.

Eleemosyna. Vetusta Ecclesie est consuetudo pro his specialiter orare qui eleemosynas dant, 750, not.

Elevatio duplex apud Mozarabes usitata, 552, 116, 117. In aliis diversis liturgiis quando, quomodo et quotuplex occurrebat, 551, 1016, not. b, 552, 554, not. d. Parva elevatio ante symbolum Constantinopolitanum quomodo apud Gotho-Hispanos fiebat, 554, not. d. Apud Orientales cerei ad elevationem accendebantur, 552 not.

Elias oratione cælum clausit, 272. Jejuna vit quadragesima dies, 293 et seqq.

Elisæus orando vivificavit defunctum, 272.

Emeterii et Celedonii (SS.) festum, missa et martyrium, 728, 729.

Enoch perniciosam pravorum execrans vitam, delectabilia paradisi obtinet arva, 286.

Epiphania. *Vide* Christus.

Episcopi jus gladii spiritualis a Christo acceperunt et ab initio eo usi sunt, 157, not. b. Episcopi Gallo-Hispani in Cæna Domini, peracto officio, clericum ad mensam invitabant, 421, not. a. Maxima sollicitudine episcopi Hispani concordiam cum sede Romana constantem foverunt, 51. Quos honoris titulos episcopi apud antiquos obtinuerint, 155. Ad funus episcopi ducendum convenire debebant omnes episcopi ejus provincie, 1010, not. c.

Epistola quando in liturgia Mozarabica legebatur et quibus inscribebatur diversis nominibus, 268, n. f. Quomodo a diacono legebatur, *ibid*.

Equuleus nonnunquam figuram crucis habebat; hinc etiam quandoque crux dictus, 873, not. b.

Eucharistiam antiqui Hispani quotidie recipiebant, 54, 55. Veritas presentie corporis et sanguinis Christi egregie elucet in verbis sacerdotis ritu Mozarabico celebrantis, 187. In sacrificio duos et prorsus diversos liturgias sacræ spectant respectus, sacramentum in se et effectus sacramentales, 251 not. Supplicationes ut sacrificium et dona jam consecrata Deo sint accepta hos effectus spectant, 251 not., 262, 272, not. d, 275, not. a, b, 277, 552, 520, 521, 486, 491, 604, 605, 727, 728 not., 771, not. a, 794, 864, not. e, 994 not. Christus vere realiter in Eucharistia presentis, 261, 263, 486 not., 597.

Eucharistia victima quæ consumi non potest, 313, not. a. De corpore Christi eucharistico, SS. Patres mox ut de mortali, mox ut de immortali loquuntur et quare, 261, not. a. Eucharistia legitima quid sit, 475 not., 794. Quomodo Ecclesia profiteatur maximum Eucharistie beneficium, 553, not. c. Dum Eucharistia distribueretur cantabatur psalmus xxxiii, 565 not. Elementa eucharistica sunt similitudo, symbola et antitypa rei eucharisticae, 620, not. e. Eucharistia aliquando et per accidens primam confert gratiam, 835, not. a. Non raro Orientalibus Carbo dicitur, 871, not. e. Aliquando in liturgiis simpliciter panis immolatus et sanguis vocatur, 891, not. a, 990. Christi corpus panis quem lignum crucis coxit, et sanguis calix quem torcular passionis expressit, 993. Qui Eucharistiam accipit unus divinitatis meretur percipere Trinitatem, 1025, not. b.

Eufreno parvulus mortuus quem S. Mathæus apostolus suscitavit, 863.

Eugenie (S.) virginis et martyris festum et missa, 911. De illius martyrio nihil certi, præter ejus nomen et cultum minime dubium superest, 912 not. Apud Gallos illius nomen celebre existit, 941, not. a. Prope urbem Romanam via Latina olim stabat illi sacra celebris basilica, 941, not. a.

Eulalie (S.) virginis et martyris Barcinonensis festum et missa, 707. De corpore ejus visa est resiliente ab eo capite columba evolare, 707, not. a, 710. Propria hujus virginis laus quod passioni se obtulit non quaesita, 708. Passa est cum ad annos pubertatis pervenerit, 708, not. c. Illius factum specialiter Dei impulsu excusatur, 167, not. c. Martyrii genus hujus virginis, 169. Tres inveniuntur Eulalie virginis et martyris, 163, not. a, 707, not. a, 709, not. c.

Eulalam Emeritensem tabulæ ecclesiasticæ Latinæ omnes ferme celebrant, 163, not. a. Quando celebrabatur ejus festum, *ibid*. Virginitatis S. Eulalie elogium, 166, 167. Discat uterque sexus ex virgine Eulalia non pulchritudinem colere sed virtutem, 167. Martyrii genus S. Eulalie Emeritensis, 169, 170, 709, not. c, 977. Tunica S. Eulalie, 163, 164, not. a.

Eulogie erant panis benedictus iis in missa distribuendus qui tempore communionis non communicabant, 530, not. a. Eulogiarum usus et veneratio, 539

Kram inter et Mariam comparatio, 713.

Evangelium cereis accensis et comitantibus in Hispania legebatur, 269, not. a. In lectione Evangelii populus stabat, et signo crucis frontem sacrabat, 269, 270 not.

Exorcismus adhibitus ad sanctificationem fontis baptismalis, 461 not., 468.

Expectatio parvus B. M. V. *Vide* Maria.

Ex voto appendere jam apud priores fideles in usu, 869, not. e. Non a paganis, ut quidam volunt, sed a priscis fidelibus illa ad nos pervenit consuetudo, 870, not.

F

Fabianns (S.) papa et martyr, 663, not. a. Quot annos et quando sederit, *ibid*: Illius festum et missa, 663.

Fanon quid in liturgia, 559, not. b.

Fausti Januarii et Martialis (SS.) festum et missa 871. Acta et tempus martyrii, 871, 872 not.

Felicis (S.) in Pinets martyris missa et festum, 662

Felicis (S.) celebris martyris Gerundensis festum et missa, 801. Homo laicus erat qui mercaturæ faciendæ prætextu Christianis subveniebat, et Christi doctrinam spargebat, 803, not. a. Natione Afer, 802, not. e. Sponte martyrii se obtulit et coronatus est, 804, not. b. Quibus insigniatur nominibus a Gerundensibus, 803, not. a.

Felix et Elipandus hæretici: de illis agitur passim, 41, 44, 45.

Filles (S.) virgo et martyr, 463, not. j.

Fillola Hispanis dicitur pallis qua calix tegitur, 112, not. e.

Finis mundi: vix ulla elapsa est ætas quin aliquis opinionem finis mundi instantis promovere conatus sit, 616, not. Jam tempore S. Gregorii et antea credebatur finem sæculi instare, 643, 647 not.

Flectamus genua, 448, 447, not. b, 985, not. j.

Fructuosi, Agurtii, Eulogii (SS.) et comitum martyrum festum et missa, 714 et seqq. Sunt martyres Tarraconenses qui anno 259 in persecutione Valeriani et Gallieni pissi sunt, 67, 714, not. a. Eorum laudes decantantur, 714. S. Fructuosus oblata sibi pocula ante martirium respuit ne jejunium solvat, 716. Miracula, 717, not. b. Ipsius memorabile dictum, 540 not.

Fruges novæ, an, et quibus verbis et quando in missa benedicebantur, 553, not. c, 554.

G

Galla Placidia Augusta ecclesiam sancto Joanni erexit ad persolvendum votum quod anno 425 immani tempestate cum liberis jactata, emisit, 199, not. a.

Gamalielis (S) corpus inventum, 190 not.

Gaudentius (S.) Levixiensis episcopus quædam S. Thomæ reliquiarum fragmenta in Occidentem detulit, primus fortasse, 177, not. a. S. Gaudentii singularis opinio de dubitatione S. Thomæ, 179, not. b.

Genesii (S.) martyris festum et missa, 830. Quinque Genesii reperiuntur quorum celeberrimus S. Genesius mimus, 829, not. a. Singulorum finis describitur, *ibid*. Quæ notanda circa Genesium mimum et quo anno passus sit, 831, 832 not. Prius gratia præventus dulcedinis quam regeneratione baptismatis, 835.

Georgii festum et missa, 666.

Germani et Servandi (SS.) festum et missa, 884. Vita et martyrium, 883, not. a. In duplici versati sunt persecutione, 886.

Germanus (S.) Parisiensis episcopus, 87.

Gerontii (S.) episcopi et confessoris festum et missa, 836. Quo die, anno, loco et modo obiit, 835, not. f. Temporibus apostolicis fuit proximus, 836 not.

Gloria, laus et honor... Hujus hymni quis auctor, quæ antiquitas, 390, not. d.

Gloria Patri... Ipso tempore passionis apud Gotho-Hispanos decantabatur, 429, not. b. Hujus doxologie formula Mozarabica, 63, not. d.

Gloria in excelsis... Hujus hymni auctor et antiquitas, 551 not. Quando omittebatur, 551, not. a, 27.

Gregorius Thaumaturgus (S.) ad incrementum pietatis erga Deum apud omnes ubique populos dies festos instituit, 947, not. a.

Guia appellatur peccati fomes, 513, not. d.

H

Hagembach Petrus Toletanus typographus Missale Mozarabicum edidit anno 1500, 15, 95, 1041. Alemannus erat, 1041.

Heraclius anno æræ vulgaris 629, crucem a Persis receptam Hierosolymam retulit, 849 not.

Hermoygius S. Pelagii avunculus inter sanctos confesores a concivibus colitur, 1017, not. c.

Herodes SS. Innocentium necator, 210. Profanus rex, 218, not. j.

Hilarius papa voti reus Romæ ædem S. Joanni erexit, 199, not.

Hildephonsus (S.), dum festivitàs Conceptionis Christi recurreret, et in basilica Toletana oraret, a beata Virgine vestem accepit qua posthac in celebratione mysteriorum usus est, 176, not. k. Cum esset abbas monasterii SS. Cosmæ et Damiani, duas missas in ipsorum laudem miro modulationis modo perfecit, 868 not. S. Hildephonsi festum et missa, 683.

Hippolytus (S.) miles, animi ferocitate deposita, ad sequendum Jesum ove fit mitior et ad perferenda pro Jesu nomine tormenta leone robustior, 816.

Hispania a primis sæculis fide radicibus imbuta, 46. Apud Hispanos clara est septem apostolorum virorum memoria, 47. Solemnitas, et nomina et acta horum episcoporum, 7, 735.

Homo est animal rationale mortale, 514 not. Quam peccaminosus, 322, 852, 853, 990. Naturæ humanæ quantæ dignitas per incarnationem collata, 880 not. Anima humana est animal rationale incorruptibile, 513, not. f.

Hostiæ particula vino immista illud non consecrat, 434 not. In missa frangendi hostiam ritus a Christo Domino originem ducit propter quod universaliter receptus, 534 not. De hostiarum fractione, 561, not. b, 862, 561. Modus diversus hostiam frangendi, 534 not. In multas partes apud Mozarabes frangebatur, 418, 558. Hostiæ particula in calicem immittebatur, 562, 563 not. Pontifex Romanus hostiæ bis particulam in calicem immittebat et cur, 563 not. Quomodo apud Orientales illa immisso fiebat, 564 not.

Humilitas commendatur, 350.

Hymnus trium puerorum, 535.

I

Infirmi. Pro illis in ecclesiis orabatur, 456, 985, 986. Missa pro uno infirmo, 1003; pro infirmis, 1007.

Innocentium (SS.) festum et missa, 206. Martyres per mortem qui adhuc confesores non erant per ætatem, 209. Christi causa interfectos Ecclesia merito ab initio inter martyres recensuit, 209. Quibus diversis nominibus inscriberetur illorum festum, 203, not. c. In liturgia Gregoriana consueta lætitiæ signa hac die omittuntur, 207, not. e.

Irenæus (S.) a S. Clemente papa Romæ episcopus Lugdunensis ordinatus, 79, 80, not. b. Liturgiæ S. Photii aliam substituisse dicitur, 79, 47, not. a, 50.

Isaac castimoniam dono præfulget, 286.

Isidorus (S.) an auctor sit liturgiæ Gotho-Hispanæ, 61, 62, 50, 51, 82 et seqq. Pro itinerantibus missa, 991.

J

Jacob, 510. Humilis et sufferens, 287.

Jacobi (S.) fratris Domini festum et missa, 211. Quid proprie hoc festo a Mozarabibus celebraretur, 211, not. a.

Jacobus (S.) primus Jerusalem episcopus frater Domini quomodo vocatus, 212, not. o, 213, not. a. Ab utero matris sanctificatus, 215. Perpetuæ virginitatis cultor, 211, 213, not. c. An fuerit ex duodecim apostolis, vel tantum ex septuaginta discipulis, 216, not. e. Ab ipso Christo videtur ordinatus episcopus, 213, not. e. Ob excellentiam virtutum Justus cognominatus, 214, not. f. Diebus paschalis martyrium passus est, 216 not., 214, 215, 553. Cum ad passionem traheretur, paralyticum ad se clamantem curavit, 548. Illi soli dicebat ingredi Sancta sanctorum, 213, not. a. An Jacobus Alphæi distinguendus sit a Jacobo fratre Domini, 216 not. Græci Jacobum Alphæi a Jacobo fratre Domini distinguunt; hunc colunt 23 Octobris, illum 9 Octobris, 217. Jacobus frater Joannis semper virgo fuit, 214 not. An Evangelium in Hispania prædicavit, 46. Non satis constat qua die Gotho-Hispani hunc apostolum coluerint, 1055 not. Uterne sit auctor Epistolæ Catholicæ S. Jacobi majorne an minor, 540, not. g. Festum et missa S. Jacobi fratris Domini, 211. Etiam inscribitur festum Translationis S. Jacobi, 211, not. a. Alia missa, 530. In Missali Mozarabico missa S. Jacobi ponitur tanquam exemplar omnium aliarum missarum, 530, not. c.

Jejunium quadragesimale, 90, 91. Hujus jejunii utilitas, 285, 286. Quomodo illud tempus sit transigendum, 293. Jejunium ante horam nonam non solvebatur, 716. Jejunium quadragesimale jam Dominica ante Cineres in liturgia Mozarabica laudabatur ut tempus salutis, ut dies

maximæ gratiæ et misericordiæ, 282, 285 et seqq. Quomodo olim in diversis liturgiis jejuniium quadragesimale incipiebat, 287, 288, not. c, 295, not. d. Gallo-Hispani antiquitus illud inchoabant non feria quarta quæ præcedit, sed feria secunda quæ sequitur Dominicam primam Quadragesimæ, 295, not. b. Apud Mozarabes, Dominica prima Quadragesimæ vocabatur in Alleluia, et cur; quomodo apud Græcos, 295, 296, not. d. Hac Dominica baptisterii fores claudebantur et sigillo episcopali munitabantur, feria quinta in Cena Domini aperiendæ, 296, not. d. Quot o'im observabantur dies quadragesimales, 287, not. c, 295, not. e, 91, 92, 553, not. a. Continentia hoc tempore præcipue observanda, 307, 387. Ob quam causam Catholicis jejuneat et a quibusdam cibis se absteineat, 315, not. b. Justitiam nostram hominibus non ostendamur, nec jejuni videamur ab eis qui nos possint demulcere oleo transitorie laudis, 586. Quarta Dominica Quadragesimæ cur inscribitur mediante die festo, 553, not. a. Quinta Dominica Quadragesimæ quibus inscribitur aliis nominibus, 569, 370 not. Tempore Quadragesimæ et diebus jejunii vestes sacræ apud Mozarabes erant coloris nigri, 469, not. c. His diebus in Gallia et Hispania vetitum erat ne quis ab ecclesia abesset, 492 not. Lauda sine alleluia cantabatur, 556 not. Diebus jejunii apud Mozarabes missa ve pere legebatur, 610, not. b. Nec ullæ sanctorum festivitàs celebrabantur, 1052, not. h. Jejunium triuianum celebrabatur apud Mozarabes Kalendis Novembris, jejuniium S. Martini dictum, 648, 651, not. a. Idem ritus observabatur tempore S. Isidori tribus diebus post Pentecosten, 609, not. a. Ex decreto concilii Toletani xvi litanias quoque mense cum triuiano jejuniio conjunctæ fiebant, 852, not. i, 854. Hispanis olim vetitum tempore Adventus jejunare, et cur, 14.

Joannes Baptista (S.). In Nativitate S. Joannis Baptistæ, 756. Die 24 Junii occurrebat in tabulis ecclesiasticis, tam Latinorum quam Græcorum, 753, not. b. Hujus diei devotio est spirituale gaudium, 756, 762. Joanni datum est in conceptu vaticinium, in actu baptismum, in obitu martyrium implere, 859, 841. Vide Decollatio. Dominica Adventus S. Joannis Baptistæ, 751, not. a.

Joannis (S.) Evangelistæ festum et missa, 199. Illud festum Ephesi et in Ecclesiis Asiæ probabiliter ab initio existit, 199, not. a. Dies mortis S. Joannis incertus, 199, not. a. De morte ipsius mira existit dissensio inter antiquos et recentiores scriptores, 203, not. c. Mortuus quidem, sed deinde resurrexerat a quibusdam putabatur, 823, not. e. Diem recessus sui præsciens effodi ipse sibi locum præcepit in quo valedicens fratribus sine ullo mortis dolore ingressus requiescit usque ad diem Domini incorruptus, 201. Ubi erat illius sepulcrum terra sensim scatebat et quasi ebulliebat quod dormientis anhelitu fieri censebatur, teste S. Augustino, 204, not. g. Letali ebibens virus non solum ipse mortem evasit, sed etiam alios ex nodem extinctos poculo suscitavit, 205. Teste Apollonio, mortuum Ephesi suscitavit, 202, not. g, 205, not. b. Inter apostolos gloriosissimus, 203, 204. Manifestum est Joanni propter virginitatem Christum Dominum de cruce matrem Virgineum commendasse, 205, 204. Ipsius transitus vocatur assumptio, 202, not. f. Plures dies festi in honorem S. Joannis inveniuntur, 200. Eodem die in aliquibus sacramentariis commemorative fit S. Jacobi apostoli, 200, 213, 214 not. S. Joannes auctor liturgiæ Asiaticæ ac proinde veteris Gallicanæ et Gotho-Hispanæ, 79.

Job liber in Missali Mozarabico citatur, 544, 1020.

Jonas non in cassum oravit, 272. Jone historia, 436.

Josaphat et Asaph hostium catervas prece potius quam ense prostraverunt, 271.

Joseph prava objecta repellens dum nefarium recusaret stuprum, principari meruit in Ægypto, 287, 518.

Josue invocans Deum hostem prosteruit, diem tetendit, 271, 287.

Judæ (S.) apostoli festum et missa, 888. Quis fuerit, 888 not.

Judica me: Psalmus vetusta consuetudine ante missam recitatus, 525, not. c.

Juliani et Basilissæ (SS.) conjugum virginum festum, missa, acta et passionis dies, 655, 659. Hi martyres celebres in Oriente et in Occidente, 653 not. Illorum laus decantatur, 658, 659. Miraculum insigne a Juliano in suscitando mortuo patrato, 659. S. Julianus mortuorum monachorum millium pater, 661. Basilissa multarum SS. virginum mater, 661, 662, not. e.

Juliani (S.) episcopi et confessoris festum et missa, 667.

Julianus (S.) episcopus Toletanus an sit auctor missalis Mozarabici, 84, 85.

Justæ et Rufinæ (SS.) virginum martyrum festum et missa, 780. Acta, 779, not. a. Erant sorores Hispanenses

bonis fortunæ pauperes quæ victum suum, et unde egenibus subvenirent labore manuum et scitilium mercedemina quærebant, 779, 783, 787. Quæ causa illarum martyrum, 780, 785, 784, 787.

Iusti et Pastoris (SS.) festum et missa, 806. Cultus laici per Hispaniam diffusus et qua de causa, 805, not. a. Fratres et martyres Complutenses vocati, 805, not. a, 807. Juniori ætate martyrium passi sunt, 809, not. c.

Justinus (S.) Junior anno 568 Symbolum Constantino-politanum in missa recitari iussit, 555, not. a.

K

Kalendarium Mozarabicum, sæpius auctum, 95 et seqq. *Kyrie eleison*. Hæ preces quam antiquæ, 297, 298, not. d. Diversæ tamen pro diversis Ecclesiis, *ibid.* Farnum origo, 1014.

L

Lacerna quid sit, 859, not. b. *Lauda* in missa Mozarabica quid sit, 536. Tempore Quadragesimæ cantur *Lauda* sine *Alleluia*, 536, not. c.

Laurentii (S.) diaconi martyris festum et missa, 810. Quo die et anno passus sit, 811 not. Celeberrimum in omni Ecclesia est et semper fuit S. Laurentii martyrium, 810 not. Plus amore quam ardore ferbit, 811, 816. Illius liberalitas in pauperes laudatur, 814. Patrocinium præsertim pro defunctis imploratur, 1050, not. b.

Lavandi manus ad altare ritus antiquissimus, 558, not. b. Lotionis pedum cæremonia, 420. Quænam circa illam olim vigerit disciplina, 419, not. f.

Lazari Evangelium quanto legitur in diversis Ecclesiis, 557, not. b.

Leander (S.) an auctor habendus sit liturgiæ Gotho-Hispanæ, 55, 56 et seqq.

Leocadia (S.) martyr, 465, not. h.

Liberius papa, 157, not. e.

Litanie triduanæ apud antiquos Hispanos usitate tribus diebus sequentibus Pentecosten, 609, not. a. Idem observabatur quoque mense ex decreto concilii Toletani xvi, 852, not. i, 854.

Liturgia Ecclesiæ Mediolanensis licet Ambrosiana denominata est tamen sancto Ambrosio antiquior, 50. Sex Dominicæ Adventus retinet, 109, not. a.

Liturgiæ Gallicanæ origo inquiritur primæva, 78. An ex Hispania in Galliam, vel potius ex Gallia in Hispaniam propagata fuerit, 81 et seqq. Liturgia Gothorum quænam fuerit nemo haecenus nisi divinando statuere potuit, 56, not. d, 57, 58. Gothos tempore Gallieni Augusti Christi religione imbuti crepisse tradit Sozomenus, 56, not. d. Liturgia Gotho-Hispana. An S. Leander huius liturgiæ sit auctor, 61 et seqq. An ab apostolorum ævo ad exidium regni Visigothorum in Hispania constanter obtinuerit, 63 et seqq., 46 et seqq.. An primæva Hispanorum liturgia eadem fuerit ac Romana, 48 et seqq. An liturgia Romana ab ecclesiis provinciæ Bracarensis in concilio primo Bracarensi suscepta fuerit, 75 et seqq. Missalis Mozarabici liturgia antiquissima, 187, 188, not. c, 230, not. f, 219, not. a. An primi Christiani habuerint liturgias scriptas, 67, not. e. Varietas liturgiæ ab ævo apostolico incepit, 51, not. h. Credibile est sanctum Petrum et alios apostolos uni eidemque liturgiæ constanter non adhæsisse, 52, not. g. Satis sit eorum difficultatibus qui opinantur liturgiam Missalis Ximenii diversam esse ab antiqua Gallicana, 26 et seqq., 21. In liturgia S. Chrysostomi quedam orationes secreto recitantur, 298, not. f.

Luciani (S.) presbyteri festum et missa, 662.

Luciani (S.) presbyteri et martyris festum et missa, 656. S. Lucianus vir celeberrimus vitæ continentia et sacrarum Litterarum scientia conspicuus, 666 not. Presbyter ordinatus novam Septuaginta Interpretum editionem edidit, *ibid.* An idem sit ac Lucianus ille de quo scribit S. Alexander episcopus Alexandrinus, 667 not. Passus est die 7 Januarii 312, *ibid.* Ipsius laboriosum martyrium, 667, 668 not.

M.

Manichæi et Priscillianistæ negabant corpus humanum et creationem universæ carnis esse opus Dei, sed contra aiebant esse pravorum angelorum, 214.

Marcellus (S.) papæ et martyris festum, 665.

Marcianæ (S.) virginis et martyris festum et missa, 774. Genus nobile et martyrium illustre, 773, not. a. Passionis annus incertus, dies quintus Idus Julii, 774 not. Pudicitiam Deus miraculo protexit, 774 not.

Maria Virgo et mater Dei. Conceptionis B. Mariæ Virginis festum et missa, 932. Sæculo nono Neapoli celebrabatur, 19. Primum a S. Anselmo in Anglia institutum,

932, not. d. Apud Græcos solemnitas erat illa festivitas, 932, 933 not. Quibus nominibus apud Græcos et alibi inscripta, 935 not. Conceptio Virginis in liturgia Mozarabica vocatur novi miraculi Gloria, 936. Nativitatis Virginis Mariæ festum et missa, 844. Vetustissima illa solemnitas saltem apud Gallos, 18, 19, 843, not. a. Qua die celebranda in diversis antiquis liturgiis inscribatur, 845, not. a, 171 not. Annuntiationis festum et missa, 170 et seqq. Hanc solemnitatem bis in anno celebrant Mozarabes, 170, not. b. Apud Græcos ipso quadragesimali tempore celebrabatur, 170, 171 not. Huius festi diversa alla nomina, 170, 171 not. Visitationis B. Virginis Mariæ ad Elisabeth festum, 774. Expectationis partus B. Virginis Mariæ festum apud Mozarabes 18 Decembris celebratum, 170, not. b. Fuga in Ægyptum peculiari devotione apud Græcos postridie Nativitatis Christi recollitur, 156 not. Purificationis B. Virginis Mariæ festum et officium, 695. Quando, ubi, quibus auctoribus quibusque de causis inceperit celebrari, 691, 692 not. Quibus diversis nominibus denominatur, 692 not. Candelæ hæc die et novus ignis benedicebantur, 693, not. a. Processio, 696. Assumptionis B. Virginis Mariæ festum et missa, 819. Huius solemnitatis antiquitas, 820; diversa nomina, 819, not. a. Dies occurrentiæ, 819. Illam antiquitus Galli mense Januarii celebrabant, 695 not. Opinio Ecclesiarum Gallicæ et Hispanicæ circa miraculosam mortem et corporis assumptionem Mariæ Virginis, 822, not. f, 825, not. e. Votiva missa B. Virginis, 1032. Codex liturgicus S. Hildephonsi quinque missas B. Virginis continet, 1051, not. a. Missale Mozarabicum quatuor, 17. Maria qualiter Christum conceperit et pepererit, 174, 175. Postridie Nativitatis Christi peculiari devotione apud Græcos recollitur 4 *Novitas*, 196 not. Christus, nedum læserit, auxit et extulit matris virginitatem et integritatem, 776. Inter omnes sanctos memoria beatissimæ Virginis eo frequentius agitatur atque festivius quo majorem gratiam apud Deum creditur invenisse, 845. Virgo illa priusquam nasceretur oculis enuntiata et designata miraculis, 846. Magna beneficia Virgini matri a Deo collata, 822, 825. Virginis auxilium imploratur, 825. Mariæ uterus verum templum, 933, not. b. Maria virgo permansit post partum, 940. Ad Virginem orationes liturgicæ, 1055, 1054. Sacerdoti jamjam celebraturo missalis Mozarabici rubrica injungit et recitat geneta coram vestibus sacris et dicat quatuor *Ave, Maria*, et de intimo corde se gloriosæ Virginis commendet ut ipsam mediatricem et adjuvicem habeat, 525. Ante aram jam constituto ut iterum et ante confessionem, *Ave, Maria* dicat, 29. *Ave, Maria* in liturgia S. Jacobi dicitur post consecrationem, in liturgia S. Marci ante consecrationem, 525, not. c. Hymnum *Salve, Regina*, sacerdos Mozarabicus et ad altare accessurus et ab altare recessurus frequentabat, 16, 219, 566.

Mariæ de Nivibus (S.) festum, 806.

Mariæ de Pace (S.) festum, 685.

Mariæ Magdalensæ (S.) festum et missa, 788. An diversa sit a muliere peccatrice de qua Luc. vii, 37, 791, not. a. Pauca exstant de illa certa, 788.

Marii (S.) festum, 602.

Martini (S.) Turonensis episc. festum et missa, 896. Ubi, quomodo et quando vixerit, 897, not. e, 899. Quæm vetustus illius cultus in Hispania, 902, not. 9. Adolescens jam Deo senescebat, 901.

Martyres. Sanctorum martyrum passio et acta diebus eorum festivis in ecclesia publice legebantur, 845, not. b. Quædam de celebratione horum festorum et ritu in eis observato, 845, 846 not. Martyres dicebantur si etiam qui post fidei confessionem in carcere diem suam obibant, 938 not. Martyrum solemnitates ab apostolis originem ducunt, 917. Pro martyribus non sicut pro cæteris defunctis oratur; injuria est enim pro martyre orare eujus nos debemus orationibus commendari, 951, not. g, 953. Martyrum arma defensionis et tormenta, 955, not. a. Martyribus vivicomburio damnatis medicata potio a fidelibus dabatur ut sensus sopirentur et ignis dolor minueretur, 716 not. Duo genera martyrii, unum in aperta passione, alterum in occulta virtute, 905, not. b. Cordubenses, more vetusto martyres in persecutione Arabica passos statim a morte coluerunt, 1045.

Matthæi (S.) apostoli festum et missa, 861. Eufrenonem puerum mortuum suscitavit, 865. In Macedonia prædicavit, 865.

Matthiæ (S.) apostoli festum et missa, 725. Qua die passus sit, 727, not. a.

Mauri (S.) abbatii festum et missa, 662.

Memento pro vivis et pro defunctis quando fiebat apud Mozarabes Gotho-Hispanos et Romanos, 558, not. k, 51, 120, 155.

Michaelis (S.) archangeli festum et missa, 87. Cultus

vetustissimus, 873, not. b. 876. Basilica in monte Gargano et alia via Salarta in Occidente celebres, 873, not.

Missæ. Quid hæc vox in missali Mozarabico significet, 113, not. a, 343, not. g. Apud Gotho-Hispanos sacra privatim agere solitum erat, 83, not. b. *Introitus* dicitur *Officium ad missam*, 109, not. b. Missæ quomodo olim incipiebat, 250, not. f, 259, not. a, 240. In missa quædam submissa voce dicebantur, 113, 119, 298, not. f. Sacerdos se ad populum non vertebat nisi quando dicebat: *Adjuvate me, fratres, in orationibus vestris*, 120. Missæ sacrificium quanta devotione sit peragendum, 245. Novi Testamenti Christus novam docuit oblationem, 271, 272, not. b, 725. S. Petrus magistro Christo, primus instituit ordinem missæ et orationum, 723, not. d. Hanc præsignavit Malachias, 272 not. Sacrificium missæ ipsi Christo cum Patre et Spiritu sancto offertur, 357, 358, 506. Christus Dominus pridie quam pateretur semelipsum Deo verum sacrificium obtulit, 485, not. e. Sacrificii in missæ Christus instituit et sacerdotibus offerendum præcepit, 249, not. a, c, 250, not. d. Sacrificium altaris idem ac sacrificium crucis, 501. Offerebatur et offertur pro diluendis peccatis, 356, 623. Ariani negabant totî Trinitatî sacrificium offerendum esse, 619. In missa præsentem Domino nominari maximus honor, 951, not. g. Missæ astantes et in illa offerentes qui sint, 491. An et quomodo circumstantes in missa sacrificium offerant, 343, not. a. Duplex antiquitus populi distinguerebatur oblatio, 557, not. a, 538, 539. Oblationes fidelium olim in tres partes dividebantur, 557, not. a. Quæ olim a fidelibus offerebantur, 359, 340 not. Dum sacerdos offerret chorus canebat *Laudam*, 533, not. b. Salutationi sacerdotis omnes astantes, ut maxime par, respondebant: *Et cum spiritu tuo*, 533, not. b. Sacrificium incensebatur, 537. An hæc rubrica fuerit universalis et ubique eadem, 557, not. a. *Domine, non sum dignus*, an apud Mozarabes dictum, 566. Communio sacerdotis quomodo fiebat, *ibid.* Ubi antiquitus sacerdos ad altare accesserat salutabat populum illi benedicendo, cui similis modo respondebat populus, 1012. Præparatio sacerdotis ad missam proxima et remota, 522, not. f. Manus lavare et Virgini matri intimo corde se commendare ritus vetustissimus, 523, not. a. Ordo missæ Mozarabice, 523 et seqq. Inter missam Mozarabicam et priscam Gallorum missam maxima similitudo, 11, 21. In missali Mozarabico missæ communes decem, mortuales sex recensentur, 19, 20. Missæ solemnitas et missæ privata profecto etiam apud antiquos ritus differens, 548 not., 610, not. c. Missa præsanctificatorum. *Vide* Præsanctificatorum. Missalis Mozarabici antiquitas, 11, 20, 21, 230, not. f, 437, 436 not. Nihil in eo occurrit quod pravam A Catholicorum fidem sapiat, 11, 43. Hujus missalis pauca bodiæ exemplaria inveniuntur, 13. *Vide* Liturgia.

Missale Francorum, 88. Ad quem ritum pertineat, *ibid.*
Missale Gallicanum vetus, 89.
Missale Gothicum, 90 et seqq.
Missalia mista, plena, sive perfecta quid, 13, 85, not. b.
Moyses, manibus in typum crucis porrectis, Amalec diabolum superavit, 271, 275. Temporales respuit delectationes, 288.

N

Nabuchodonosor, 458 et seqq.
Natale, natales, natalitium quem diversum sensum sæpe habeant, 843, not. a.
Natalis (S.) martyris festum et missa, 746. Feminis hæc sancta mulier obediens mirum exemplar, 748, not. i. Nativitas Christi. *Vide* Christus.
Neophytorum e sacro lavacro egredientium pedes lavare mos Hispaniæ et Galliæ vetustissimus, 66. Neophyti majori animarum quam vestim nitore vestiti, 475. Omnes erant veste candida induti, 466 not., 475 not. Post baptismum in ecclesiam deducebantur et circa altare constituebantur, 522, not. b. Neophyto:um pia exercitia post baptismum, 875, not. c.
Nicodemi (S.) corpus inventum, 189 not.
Noe justus, 286.

O

O. Majores antiphonæ O non apparent in breviario Mozarabico, 170, not. h. Annuntiationis festum vocatum de la O, et cur, *ibid.*
Offertorii variæ in variis liturgiis denominationes, 759, not. c. Adhuc significabat vas vel sindonem mundam ad excipiendas oblationes fidelium, *ibid.*
Oratio Dominica: modus illam in missa apud Mozarabes recitandi, 119. An antiquitus in quaque missa recitabatur, 391, not. a. In omnibus liturgiis illi præmittitur quædam introductio, 591, not. a. Competentibus non tradebatur, sed neophyti post baptismum illam edocebantur.

Orationis efficacia, 271. Hoc primum rogemus ut Deus det affectum quo eum vehementer oremus, 265. Orationes fidelium angelis suscipiunt et Deo exhibent, 702 not.
Orationes diversæ et solennes in missa Mozarabica recitatae, 113, 114, 118, not. d. *Oratio post pridie unid*, 519, 520, 521.

Oremus bis tantum sacerdos in missa Mozarabica dicebat, 539, not. a, 109 118. Nulli orationi præmittitur, *ibid.*

Orosius reliquias S. Stephani ab Avito acceptas in Occidentem detulit, 189, not. a, 190.

P

Palla quid, et ejus usus, 340 not.
Palmarum, Dominicæ missa, 388. Diversa nomina et antiquitas, 387, not. b. Flores quoque in Hispania die Palmarum benedicebantur, 388, 389. Galli plurimæ mystéria celebrabant, 387 not. Processio hujus diei qualiter fiebat, 16, 390, 391.

Pange, lingua... Hujus nymni auctor, 419, not. c.
Papa. Non modo summus pontifex, sed etiam aliquando alii episcopi hoc nomine vocati, 928 not.

Papyrus olim pro ellychnio in candelis et cereis adhibebatur, 444, not. g, h.

Parasceve. Feria sexta in Parasceve, 421. Hujus diei diversæ denominationes et ceremoniæ, 421, 427, 428, 429. Hac die nullæ antiquitus missæ celebrabantur, 421, not. b. Passio Christi legebatur, 425. Singultus et fletus penitentium et totius populi hac die Christo Domino suo commiserantium, 424 not. Hac die missa Præsanctificatorum, 16.

Paschæ festum et missa, 478. Variæ denominationes antiquæ hujus diei, 478, not. f. Apud Gotho-Hispanos dies quindecim celebrabatur, 478, not. f. Solemne Paschæ initium erat apud Gotho-Hispanos Cæna Domini, 415. Pascha tempus lætitiæ spiritualis, 495, 497, 504. Hoc tempore omnes fideles, quisque pro sua facultate splendide amictus, ad ecclesiam conveniebant, 484, not. c. Octava Paschæ a S. Augustino Octava Infantium vocata, et cur, 467, not. d. Per totam hanc octavam in pluribus Ecclesiis duæ missæ dicebantur; una valde mane pro recens baptizatis, altera pro universo populo, 515, not. a. Duabus hebdomadis paschalibus servi ab opere vacabant, juxta Constitutiones S. Petri, 575. Per quinquagesimum paschale nullus executioni tradebatur apud Gotho-Hispanos, 571, not. i. Quanta devotione et alacritate primi fideles solemnitate paschalem prosequerentur, 587, not. a. Quæque Dominica quædam imago Paschalis, 587, not. a.

Patroni nostri peculiari cura nos custodiunt, est antiqua fidelium opinio, 828. Vicem illis reddamus, *ibid.*

Pauli (S.) apostoli festum et missa, 764. *Vide* Petrus (S.). Festum Commemorationis S. Pauli, 775; conversionis S. Pauli, 688. An S. Paulus in Hispania Evangelium prædicavit, 46, 47, not. a, b; 54, 112. Paulus interpretatur *mirabilis*, Saulus sonat *tentatio*, 148.

Pauli (S.) primi eremitæ festum et missa, 622.
Pauper fide præditus vere est altare Dei, et cum talem cernis existima te altare Dei videre (S. Chrysost.), 197, not. a.

Pax in missa Mozarabica dabatur, 115. Modus illam dandi describitur, 545, 546 not. Osculum pacis sibi invicem dabant fideles, dum sacerdos pro communi concordia preces funderet, 505, 506 not. An apud Gotho-Hispanos in missis defunctorum dabatur, 1016, not. f.

Peccatorum remissio non nisi intra S. Ecclesiam conferri potest, 276. Remissio multorum nostrorum peccatorum frequentissima in sacris mysteriis orationis materia, 278, 281, 287, 298, 318, 322, 323, 420, 623, 624, 854.

Pelagii (S.) martyris missa, 1011. Historia abbreviata, 1045, not. i. Genus mortis, 1048, not. h. Eximia corporis forma egregius non fidelis tantum, sed et castitatis martyr exstitit, 1017. Regis Mahumetani Habbarrhamani precibus attractationibus fortiter et audacter restitit, 1045, not. i. Junior ætatis suæ anno decimo tertio, ætæ vulgaris 925 passus est, 1045, not. i. Adeo apud Hispanos celebris ut tertio a passionis suæ anno ecclesiæ illi jam in Castella et in Gallecia dedicatæ fuerint, 1045 not.

Pentecostes festum et missa, 615. Diversæ antiquæ denominationes et solemnitas, 615. Antiqua missalia duas habent pro hac die missas, et cur, 614, not. h. In missali Mozarabico octo missæ assignantur Dominicis post Pentecosten, 612, not. a. Vigilia Pentecostes, 609.
Per omnia semper sæcula sæculorum, acclamatio liturgica vetustissima, 551, not. a.

Persecutiones. In his fugiendum magistro Christo, 767, not. f. Tertullianus Montanista evasus integro libro De

fuga contendit in persecutione non esse fugiendum, 767, not. f.

Petri et Pauli (SS.) apostolorum festum et missa, 764. Die 29 Junii universaliter coluntur, 761, not. a. Quo anno et die occurrerit passio S. Petri et Pauli, 761, not. a., 762, 763, 771. Hujus festi origo et antiquitas, 763 not. Romæ quomodo olim celebrabatur, 764, 763 not.

Pharao, 316, 329.

Photinus (S.) Lugdunensis episcopus, S. Petri apostoli discipulus, 78.

Pœnitentes. Qui publicam suscipiebant pœnitentiam habitum mutabant, cilicium illis imponebatur et cinere aspergebantur, 289, not. d; 260, not. c. Omnino tondebantur capilli, 260, not. d. Pœnitentium opera, 307. Pœnitentiæ publicæ disciplina apud Gotho-Hispanos viguit usque ad excedium regni Visigothorum, 307, 309. Pœnitentia secundus baptismus, secunda post naufragium tabula, 322, not. e.

Polyæmpei (S.) natale cum gaudio et hilaritate celebrandum, 947, not. a.

Præfatio a Gotho-Hispanis oblatio vocata, 21. Præfationis diversa nomina in diversis liturgiis, 113, not. c., 507. Quid sit, 346 not. Illius antiquitas et essentia, 508 not.

Præparatio ad missam. *Vide* Missa.

Præsanctificationum missa in ritu Mozarabico etiam celebrabatur, 36. Quoties occurrerit in anno apud Græcos, apud Latinos, 431, not. b. An eo die communicare licuerit aut consecratur, *ibid.* Gotho-Hispani et Galli ante susceptio Romanos usus sequenti Cœnam Domini hiduo nullas missas nequidem Præsanctificationum communionem celebrabant, 417, not. b.

Principes gloriosi et gloriosissimi passim appellabantur reges Christiani Hispaniæ, 445. Pro illis frequens oratio in liturgia Mozarabica, 855, not. c.

Priscæ (S.) virginis et martyris festum et missa, 663. Priscillianistæ Deum factum esse hominem negantes tempore Natalis Domini nudis pedibus incedebant et jejunia frequentabant, 14. *Vide* Manichæi.

Processionis vox multiplex sensus, 436, not. g.

Prudentii (S.) hymnus de lucernario quotidiano, 68, not. f. Carmen et laudes paschalis luminis, 442; de S. Eulalia, 163, not. a.

Purificatio B. Mariæ Virginis. *Vide* Maria.

Q

Quadragesima. *Vide* Jejunium.

Quinquagesimæ sicut et Sexagesimæ vel Septuagesimæ in antiquis liturgiis fit mentio, 14, 13, 246 not.

Quiteria (S.) virgo et martyr, 463, not. k.

R

Raguel presbyter Cordubensis auctor Actorum S. Pelagii martyris, 1044 not. Quando scripserit, *ibid.*

Rogationes non occurrunt in liturgia Mozarabica, 17, 90, 599. Illas admittit Missale Gothicum, 90, 91.

Roma cruore purpurata nobili novisque felix conditoribus quanto verius regina fulget orbe toto civitas, 723, not. c. Circa urbem Romam constat plures fuisse vicos vel pagos magnitudine sua, multitudine populi, ædificiorum magnificentia et elegancia urbibus haud impares, 937 not.

Romani (S.) festum et missa, 914. Acta, 915, 916 not. Cultus in Hispania antiquus, 914, not. b. Martyrii causa et genus, 919, not. a., 920 not.; 922, not. c., 923 not. Ellinguis insigniter elocutus est, 924. Duo videntur martyres Antiocheni hujus nominis exstitisse, 916, 918 not.

Romensis ordo quis, 91.

S

Sabbatum. Hac die veteres Hispani jejunabant, 34, 53. Idem usus Romæ receptus probabiliter orsus ex eo quod tali die pro S. Petro sequenti die cum Simone Maga certaturo fideles oraverint et jejunaverint, 770.

Sabbatum Sanctum quibus variis nominibus olim designatum, 433, not. c. Hac die novus ignis ex silice excussus in Hispania benedicebatur, 437 not. Diaconi lucernam et cereum paschalem benedicebant, 441, 442. Solemnes fiebant orationes pro diversis gradibus ex necessitatibus, 453, 456, 458, 460, 461. Sabbati sancti litanie, 461. Vesperæ, 476.

Sacramentarium Bobianum, 91. Ante annum 685 extatum, 389 not.

Salambo simulacrum Veneris, 787.

Salomon extensis manibus orando crucis figuram expressit, 271.

Salte, Regina. *Vide* Maria.

Samson, 348 et seqq.

Samuel populi dura præcordia precibus emissis turbine terruit, 271, 360.

Sanctus formula in Missali Mozarabico, 116. A populo cantabatur, 549, not. a.

Sancta sanctis, in omnibus Orientalium liturgiis frequens et notissima formula, 561, not. a.

Sanctorale in Missali quid, 655, not. a.

Sanctorum Omnium festum et missa, 895. Hujus festi origo, 893, 894 not. Omnium sanctorum martyrum fuit initio præcipue solemnitas, 894, 895, not. d. Firma fiducia priorum Christianorum in invocatione sanctorum causa cur tam crebra in eorum gratiam patrabantur miracula, 896, not. f. Sanctorum gloria, 796, not. d. In sacrificio modo directe modo indirecte invocabantur, 793. Sunt argumenta veritatis religionis Christianæ, 796, not. d. In Oriente in particulis serabantur et per ecclesias dividebantur eorum sancta corpora, in Occidente vero integra conservabantur, 796 not. Hispanorum sæculo iv genuina doctrina circa intercessionem sanctorum, 808, not. a. Quodcumque Deus non facile præstat indignis, totum nobis pro suis quibus nihil abnegat sanctis impertitur, 807, 855. Missæ sanctorum in initio omnes in Occidente propriæ, et cur, 948 not. Communes unde originem ducunt, 948. Illarum in Occidente antiquitas, 949.

Saturnini (S.) Tolosani episcopi festum et missa, 152.

Vita et martyrii epocha, 151, not. c., 153, 156. Seditione plebis ad supplicium raptus, 156, not. f. Ipsius martyrium, 150, 151. Duo Saturnini sunt martyres, 151, not. c.

Schisma ineunte quinto sæculo in Ecclesiis Hispaniæ ortum et a S. Martino extinctum, 902, not. i.

Scyllitani martyres, 905, not. b., 907 not. Cur sic vocati, 908 not., 909.

Sebastiani (S.) martyris et comitum festum et missa, 663. Celeberrimum in Occidente nomen, 663, not. b. Sagittis fuit confossus, deinde fuste confectus, 663, not. b. Plures martyres suis exhortationibus in fide Christi confirmavit, 664, not. d. Plures morbo articulari laborantes ab illo sanitati restituti leguntur, 663, not. b. Romæ via Appia celebris et vetusta est basilica S. Sebastiani, 663 not.

Simon Magnus devotus et confusus, orante Principe apostolorum, 769, not. b.

Simonis et Judæ (SS.) festum et missa, 888. Festivitates Græci disjungunt, Latini simul agunt 28 Octobris, 887, not. b. Simon quis fuerit, 888 not.

Simplicius papa in monte Cœlio in honorem S. Stephani ecclesiam spatiosam consecravit, 196 not., 157, not. e.

Sisennius familiaris Nervæ imperatoris a S. Clemente conversus, 148, not. g. Galli olim occurrente festo S. Clementis quotannis pro Sisennio et ejus uxore Theodora orare consueverant, 148, not. g.

Sperati (S.) et sociorum festum et missa, 906. Quis fuerit, 905, not. b. An ipse et socii cum martyribus Scyllitanis confundendi, 907 not.

Spiritus sanctus vocatus Spiritus sanctificationis, et cur, 911, not. a. Tertius in Trinitate, sed unus in gloria, 616, not. f., 620. Ex Patre Filioque procedit, 599, not. a.

Stephani (S.) levitæ et martyris missa, 190. Auctor *Constitutionum apostolicarum* S. Petrum inducit alius festivitatis festum S. Stephani annuerantem, 189, not. a. Anconæ cultus celeberrimus, 189, not. a. Corpus inventum, mediante cœlesti revelatione Luciano presbytero facta, 189, 190 not. Reliquiarum sors, 189, 190 not.; 151, not. j., 150. S. Stephani martyrium Dominicæ passioni exstitit simile, 191. Festum in Occidente et Oriente consequitur Natale Domini, 193, not. a. In aliquibus Ecclesiis recolitur etiam festum Inventionis S. Stephani, 196 not.

Subdiaconorum munia, 538, not. b. Missa pro defuncto subdiacono, 1020.

Suevorum infinita multitudo ad veritatis originem revocata tempore Reccaredi, 75.

Symbolum scribere erat prohibitum priscis Ecclesiæ temporibus, 394, not. h. Symboli traditio, 593, not. g., 595, 388; redditio, 593, not. a. Apostolorum Symboli textus et variantes, 393. Symbolum Constantinopolitanum in missa Mozarabica recitabatur, 28. Concilium Toletanum in statuit ut ante orationem Dominicam a clero simul et a populo dicatur symbolum Constantinopolitanum, 59, not. c., 60, 117, 169, 554 not.

T

Thaddæi duo exstiterunt, 888 not.

Theodora a S. Clemente conversa, 148. *Vide* Sisennius.

Theodulus puerulus martyr, 921, not. b.
Thomæ (S.) apostoli festum et missa, 177. Reliquiæ late per Orientem sparse, 177, not. a. Festum ante finem quarti sæculi in Oriente passim frequentabatur, 177, not. a. Quando in Occidente, 177, 178, not. a. S. Thomas vocatur et Judas, et Iudiam est sortitus, 178, 179, not. i. Nihil certius, auctore iudice, apud sanctos Patres invenitur quam S. Thomam Indis Evangelium prædicasse, 180, not. d. Mira de eo referuntur, 180, not. f, 179. Martyr calumniæ in India occubuit, 182, not. g. Luce clarius constat, iudice Baronio, corpus S. Thomæ Edessam translatum, 182, 183, not. g.

Threpsia uxor ejuſdam regis Indorum, 180, not. e.
Thuris usus in Ecclesia vetustissima et a Malachia propheta prædictus, 529, not. a. Sacrificium incensebatur, 113, 557. An hæc rubrica fuerit universalis et ubique eadem, 537, not. a, 115.

Tiburtius (S.) S. Cæcilie levis, illa Tiburtii glos, 926, not. d.

Tirsus (S.) cum comitibus Lucio et Callinico colebatur octavo Kalendas Februarii, 688, not. e. Illius mortis genus incertum, 689, 690, not. d.

Toga idem in Missali Mozarabico significat ac concio, et cur, 889, not. d.

Toleti, exeunte sæculo decimo quinto, sex Ecclesie Mozarabice superstitis erant quibus Sarraceni pepercant, 11, 12. Hæ ecclesie privilegiis haud contemnendis fruebantur, 12. Missale Toletanum, 143, not. a, b.

Torquatus (S.) primus ex septem qui post apostolos in Hispania Evangelium propagarunt, 735.

Tractus quomodo et quando cantabatur, 306, 307, not. e, 297.

Trecanum quid, 561, not. a.

Trinitatis (SS.) festum sero institutum, 624, not. g, 17. In Missali Mozarabico locum non invenit, *ibid.* Trinitas unitas indivisa, 874, 879. Trinitatis mysterium evoluitur, 598, 399, 281, 255.

Trisagium, 114. Apud Græcos maxima devotione prosecutum, 450, not. e. Gnapheus episcopus Antiochenus illud corrupit, 450, not. e.

Trophimus (S.) ad evangelizandum in Galliam missus, cursum Romanum Gallis pro celebratione mysteriorum tradidit, 47, not. a, 30. Arelatensis episcopus, 78.

U

Urbanus II statuit ut omnes, tam viri quam mulieres, laici et clerici, cineres super capita sua reciperent, ineunte quadragesimali tempore, 289, not. d.

V

Valerianus (S.), 929, not. d, e; 930, not. f. Illum uno eodemque officio ac eadem die ac SS. Tiburtium et Cæciliam venerabantur Go. ho-Hispani, 952 not.

Venantius Fortunatus S. Saturninum Toletanum versibus celebravit, 151, 152 not., 157, not. a.

Vestes sacre in celebratione mysteriorum assumptæ, 523, 524. Illarum diversa nomina, 523, not. e. Illiæ se induendo sacerdos quasdam dicebat orationes, *ibid.*

Vicarius. Sensus multiplex huius vocis, 635, not. f.

Vigiliæ quædam in Ecclesia Gotho-Hispana celebrari solite, 22.

Vigilius papa decretalem epistolam ac profuturam Bracarensem misit, 73. Quo tempore scripta fuit hæc epistola, 75. Eidem profuturo misit canonem Romanum et missam paschalem, 75, 77.

Vincentii (S.) martyris festum et missa, 673. Ubi et quando et quomodo mortem subiit, 673, not. a, 677, not. a, 681, not. a. Miraculum quod patravit, 679.

Tunica S. Vincentii magna veneratione in Ecclesia Cæsaraugustana conservabatur, 678. Quid rex Childebertus de reliquiis S. Vincentii Parisios abstulerit, 677, 678 not. Ille levita distinguendus est ab alio Vincentio pariter levita et martyre, 674.

Virgines illustris portio Christi, in qua maxime gaudet catholica Ecclesia, 453. Virginum martyrum laus, 960, 981.

Visigothi Reccaredo rege suo regnante ad Ecclesiam catholicam redierunt, 75.

W

Wimpla quid, 417, not. d.

X

Ximentus de Cisneros cardinalis, Toletanus archiepiscopus Missale et Breviarium Mozarabum caractere usitato typis edenda curavit, 12. Collegium tredecim sacerdotum cum tribus ministris instituit qui ritu Mozarabico missas et divina officia quotidie celebrarent, 12. Viris probis et litterarum Gothicarum peritis curam missalis et breviarii edendorum mandavit, *ibid.* An liturgia missalis Ximenii sit vitata, 29, 50 et seqq.

Xisti II (S.) quando occurrit martyrium, 811 not., 814. Sedit annos duos, menses undecim, dies sex, 815, not. g. Decollatus fuit, 815, not. a. SS. Xisti et Laurentis solemnitas eadem die celebratur, 811 not., 816 not.

Z

Zacharias propheta, 135.

Zoe (S.) martyr, 664.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

Elenchus rerum.	8	De primæva origine liturgiæ Gallicanæ inquiretur, et an ex Hispania in Galliam, an potius e Gallia in Hispaniam propagata fuerit	78
Editoris <i>Patrologiæ</i> monitum.	8	Missale Mozarabum cum libris liturgicis Gallicanis comparatur.	86
Romanus bibliopola iustitiam Benedicto XIV.	9	Epistola dedicatoria edittonis Toletanæ.	93
Præfatio.	9	Kalendarium Mozarabicum.	95
Ordo abbreviatus partis primæ missalis.	11	Benedictio aquæ.	103
Id. partis secundæ.	17	MISSALE MOZARABICUM. — PARS PRIMA.	
An Missale Mozarabum vetustum sit sacramentarium.	20	Dominica prima.	109
An liturgia Missalis Ximenii eadem sit atque Gallicana.	24	Dominica secunda.	121
Respondetur iis qui alunt liturgiam Missalis Ximenii vitatam esse.	29	Dominica tertia.	125
An Missale Mozarabum immune sit ab erroribus Fellicis et Elipandi.	41	Dominica quarta.	130
An primæva Hispanorum liturgia eadem fuerit atque Romana.	48	Dominica quinta.	136
An S. Isidorus auctor fuerit liturgiæ Gotho-Hispanæ.	61	Dominica sexta.	139
An liturgia Gotho-Hispana ab apostolorum ævo ad exiridium regni Visigothorum in Hispania constanter viguerit.	63	S. Clementis papæ et martyris.	143
An liturgia Romana ab Ecclesiis provinciæ Bracarensis in concilio primo Bracarenſi suscepta fuerit.	73	S. Saturnini episc.	152
		S. Andreae apost.	158
		S. Eulaliæ virginis.	165
		Annuntiatio S. Mariæ Virginit.	170
		S. Thomæ apost.	177
		Nativitas Domini nostri Jesu Christi.	183
		S. Stephani levitæ et martyris.	188

S. Joannis apostoli et evang.	199	S. Juliani episc. et confessoris.	665
Natale SS. Innocentium.	206	SS. Fabiani et Sebastiani et comitum.	665
S. Jacobi fratris Domini.	211	S. Luciani presbyteri et martyris.	666
In Circumcisione Domini.	217	S. Agnetis virginis et martyris.	669
Dominica ante Epiphaniam.	222	S. Vincentii levitæ et martyris.	675
In jejunio Epiphaniæ.	226	S. Hildephonsi archiep. Toletani.	683
In Apparitione seu Epiphania Domini nostri Jesu Christi.	250	S. Mariæ de Pace.	683
In prima Dominica post octavam Epiphaniæ Domini.	259	S. Basilæ episc. et marty., et trium puerorum	685
In secunda.	216	S. Timothei episc.	688
In tertia.	252	Conversio S. Pauli.	688
In quarta.	256	S. Projecti martyris.	688
In quinta.	263	S. Tirsi martyris.	692
In sexta.	268	S. Polycarpi episcopi.	692
In septima.	275	S. Joannis Chrysostomi episc.	692
In octava.	278	S. Agnetis secundo.	692
Dominica ante diem Cineris.	282	Octava S. Hildephonsi.	692
Feria quarta in Capite jejunii.	289	S. Bathildis reginæ.	692
Dominica prima in Quadragesima.	296	S. Ciri et Joannis martyrum.	692
Feria quarta in prima hebdomada Quadragesimæ.	305	FESTA FEBRUARII.	
Feria sexta.	310	S. Ignatii episc. et marty.	692
Dominica secunda in Quadragesima.	316	S. Brigidæ virginis.	692
Feria quarta.	321	In festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis.	693
Feria sexta.	328	S. Basilii episc. et martyris.	700
Dominica tertia in Quadragesima.	333	S. Gilbertii confessoris.	700
Feria quarta.	343	S. Agathæ virginis et marty.	700
Feria sexta.	348	SS. Tedasti et Amandi episcoporum.	701
Dominica quarta Quadragesimæ.	353	S. Dorotheæ virginis.	701
Feria quarta.	359	S. Apolloniæ virg. et martyris.	707
Feria sexta.	364	S. Scholasticæ virginis.	707
Dominica quinta.	370	S. Eulaliæ virginis et marty.	707
Feria quarta.	377	S. Valentini martyris.	718
Feria sexta ante Ramos palmarum.	383	S. Julianæ virgin. et marty.	718
Dominica in Ramis palmarum ad benedicendos flores vel ramos.	388	S. Pantaleonis marty. et sociorum	718
Feria quarta post Ramos.	400	S. Columbani abbatis.	718
Feria quinta in Coena Domini.	406	In Cathedra S. Petri.	718
Ad lavandos pedes.	420	In Festo S. Mathiæ apostoli.	725
In Parasceve.	421	FESTA MARTII.	
Adoratio crucis.	430	S. Adriani marty.	728
In vigilia gloriose Resurrectionis.	436	S. Donati marty.	728
Benedictio cerei.	443	SS. Emeterii et Cledonii.	728
Benedictio fontis baptismalis.	464	S. Thomæ de Aquino.	733
Vesperæ.	476	SS. Perpetuæ et Felicitatis.	733
Resurrectio Domini.	478	S. Apolloniæ virg. et marty.	734
Feria secunda Paschæ.	487	SS. Facundi et Primitivi marty.	734
Feria tertia post Pascha.	493	S. Gregorii papæ.	734
Feria quarta.	495	S. Leandri episc. et confess.	734
Feria quinta.	503	S. Leonis papæ et marty.	734
Feria sexta.	509	S. Patricii episc.	734
Sabbatum Paschæ.	515	S. Gabrielis archangeli.	734
Ordinarium missæ Mozarabicæ.	522	S. Eduardi regis et martyris.	734
Octava Paschæ.	569	S. Joseph confessoris.	734
Dominica tertia post Pascha.	575	S. Ecberti episc. et confes.	734
Dominica quarta post Pascha.	579	S. Benedicti abbatis.	734
Dominica quinta post Pascha.	585	S. Pauli episcopi et confessoris.	734
Dominica sexta post Pascha.	597	Annuntiatio Beatæ Mariæ Virginis.	734
In Ascensione Domini.	598	S. Marcelli papæ et confess.	734
Dominica post Ascensionem.	603	FESTA APRILIS.	
In Vigilia Pentecostes.	609	S. Theodosiæ virgin.	734
In die sancto Pentecostes.	609	S. Ambrosii episc. et confess.	734
Dominica prima post Pentecosten.	621	S. Isidori episc. et confess.	734
In festo Corporis Domini.	625	S. Fructuosi episc. Bracarenis.	734
Dominica secunda post Pentecosten.	628	S. Toribii confes.	734
Dominica tertia post Pentecosten.	650	S. Eleutherii episc.	734
Dominica quarta post Pentecosten.	634	S. Victoris Bracarenis. martyris.	734
Dominica quinta post Pentecosten.	637	S. Eufemiæ V. et marty.	734
Dominica sexta post Pentecosten.	640	SS. Tiburtii et Valeriani martyrum	734
Dominica septima post Pentecosten.	643	S. Vitalis martyris.	735
In Dominica ante jejunium Kalendarum Novembrium.	618	S. Georgii martyris.	735
In jejunio Kalendarum Novembrium.	651	SS. Felicis et Fortunati marty.	735
MISSALE MISTUM. — Pars secunda.		S. Proficii marty.	735
SANCTORALE.		S. Marci evangelistæ.	735
FESTA JANUARI		S. Cleti martyris.	735
SS. Juliani et Basilissæ conjugis.	655	SS. Marcellini et Petri martyrum.	735
S. Luciani presbyteri.	662	S. Georgii.	735
S. Pauli primi eremitæ.	662	S. Vitalis martyris.	735
SS. Quadraginta martyrum.	662	S. Petri martyris de ordine Prædicat.	735
S. Marii episcopi.	662	FESTA MARI	
S. Felicis in Pincis martyris.	662	SS. apostolorum Philippi et Jacobi.	735
S. Mauri abbatis.	662	S. Torquati et comitum.	739
S. Marcelli papæ et martyris.	663	S. Athanasii episc. et confess.	739
S. Antonii abbatis.	663	In festo Inventionis sanctæ crucis.	745
S. Priscæ virginis et martyris.	663	SS. Alexandri et Eventii.	745
		S. Quiriaci episc. et marty.	745
		S. Joannis ante portam Latinam.	745
		S. Tripetæ virginis.	745

S. Domicilæ virginis.	745
Revelatio S. Michaelis.	745
S. Isidori militis.	745
S. Gregorii Nazianzeni.	745
Translatio S. Nicolai.	745
SS. Gordani et Epimachi martyr.	745
S. Pontii martyr.	745
SS. Nerei, Achilei et Pancrati mart.	745
SS. Victoris et Coronæ martyr.	745
S. Bonifacii confessoris.	745
S. Potentianæ virg. et martyr.	746
Translatio S. Dominici.	746
S. Urbani papæ et martyr.	746
Translatio S. Francisci.	746
S. Augustini episcop. Anglorum.	746
S. Germani episc. et confessoris.	746
S. Petronillæ virginis.	746

FESTA JUNII.

SS. Marcellini et Petri martyr.	746
SS. Medardi et Geraldii episc.	746
SS. Primi et Feliciani martyr.	746
S. Barnabæ apostoli.	746
S. Enofri confessoris.	746
SS. Basilidis, Cirini et Naboris martyr.	746
S. Antonii de Padua confess.	746
S. Basilii episcopi et confess.	746
SS. Vili et Modesti martyrum.	746
SS. Ciriaci et Julitæ martyr.	746
SS. Adriani atque Nataliæ martyr.	746
SS. Marci et Marcelliani martyr.	751
SS. Gervasii et Provasii martyr.	751
S. Florentiæ virginis.	751
S. Silvestri papæ et martyr.	751
S. Consortiæ cum xi millium martyrum.	751
Dominica pro adventu S. Joannis Bapt.	751
Nativitas S. Joannis Baptistæ.	756
Translatio S. Eligii episc. et confes.	763
S. Joannis et Pauli.	763
S. Leonis papæ et confessoris.	764
In festo SS. apostolorum Petri et Pauli.	764
Commemoratio S. Pauli.	773

FESTA JULII.

Octava S. Joannis Baptistæ.	774
Visitatio S. Elisabeth.	774
SS. Processi et Martiniani martyr.	774
Octava SS. apost. Petri et Pauli	774
S. Marcialis episc.	774
Octava Visitationis.	774
SS. Septem fratrum martyrum.	774
Translatio S. Benedicti.	774
S. Marcianæ virg. et martyr.	774
S. Margaritæ virg.	780
S. Quirici martyr.	780
Triumphus S. crucis.	780
S. Alexii confessoris.	780
SS. Justæ et Rufinæ virg. et martyr.	780
S. Rufinæ virginis.	785
S. Merinæ virginis.	788
S. Margaritæ virg. et martyr.	788
S. Praxidis virg.	788
S. Mariæ Magdalenæ.	788
S. Apollinaris episc. et martyr.	792
S. Christianæ virg. et martyr.	792
S. Jacobi apostoli.	794
Beatiss. Annæ matris Mariæ.	794
S. Christophori et comitum.	795
SS. Septem Dormientium.	801
SS. Nazarii, Celsi et Pautalconis.	801
S. Felicis martyr.	801
SS. Simplicii, Faustini et Beatrix.	806
S. Marthæ hospitiæ Christi.	806
SS. Abdo et Seunen martyr.	806
S. Germani episc. et confes.	806

FESTA AUGUSTI.

Vincula S. Petri.	806
SS. Machabeorum martyrum.	806
S. Stephani papæ et martyr.	806
Inventio S. Stephani martyr.	806
S. Petri Exomensis.	806
S. Dominici.	806
S. Mariæ de Nivibus.	806
Transfiguratio Domini.	806
SS. Sixti papæ, Felicissimi et Agapiti.	810
S. Donati episc. et martyr.	810
S. Mammetis martyr.	810
SS. Ciriaci et Largi et sociorum.	810

S. Laurentii martyr.	810
S. Tiburtii martyr.	818
S. Claræ virginis.	818
S. Hippolyti et sociorum.	818
S. Eusebii presbyteri.	818
In festo Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis.	819
Octava S. Laurentii martyr.	826
S. Agapiti martyr.	826
S. Bernardi abbatis.	826
Octava Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis.	826
SS. Timothei et Symphoriani.	826
S. Bartholomæi apostoli.	826
S. Genesii martyr.	830
S. Gerontii episc. et confes.	836
S. Rufi martyr.	836
S. Victoris episc.	836
In festo Decollationis S. Joannis Baptistæ.	837
S. Sabinæ martyr.	845
SS. Felicis et Audacti martyr.	845

FESTA SEPTEMBRIS.

S. Egidii abbatis.	845
S. Vincentii et Leti.	845
S. Antonini martyr.	845
S. Marcelli martyr.	845
S. Obdulæ virginis.	845
Nativitas Beatæ Virginis Mariæ.	844
Exaltatio sanctæ crucis.	848
Octava Beatæ Mariæ Virginis.	850
In jejunio S. Cypriani.	850
S. Cypriani.	856
S. Nicomedis martyr.	861
S. Vincentii.	861
S. Euphemie virg. et martyr.	861
S. Lamberti episc. et martyr.	861
S. Matthæi apost.	861
S. Mauricii et sociorum.	866
S. Cletæ virginis.	866
S. Fortunati episc. et confes.	866
SS. Cosmæ et Damiani.	866
SS. Fausti Januarii et Martialis.	871
S. Michaelis archangelii.	875
S. Hieronymi presbyt. et confes.	885

FESTA OCTOBRIS.

SS. Verissimi et Maximi.	885
S. Leodegarii episc. et martyr.	885
S. Francisci confessoris.	885
S. Marci episc. et confes.	885
SS. Sergii, Bachi et Marcelli martyrum	885
S. Dionysii et sociorum martyrum.	885
S. Geraldii confes.	885
S. Calixti papæ et martyr.	885
S. Unfrani episc.	885
S. Victoris martyr.	885
S. Lupi episcopi.	884
S. Lucæ evangelistæ.	884
S. Herenæ virg. et martyr.	884
S. Caprasii martyr.	884
S. Ursulæ et xi millium virginum.	884
SS. Servandi et Germani.	884
S. Fructi confessoris.	888
SS. Crispini et Crispiniani martyr.	888
SS. Vedasti et Amandi episcop.	888
SS. Vincentii, Sabinæ et Christelæ.	888
SS. apostolorum Simonis et Judæ	888
S. Eustachii et sociorum martyr.	892
S. Belli de Benamarim.	892
S. Claudii et sociorum martyr.	892
S. Quintini martyr.	892

FESTA NOVEMBRIS.

Omnium Sanctorum.	895
Octava Omnium Sanctorum.	895
SS. Quatuor Coronatorum martyrum.	895
S. Theodori martyr.	895
S. Mennæ martyr.	895
S. Martini episcopi.	895
S. Emilianii abbatis.	906
S. Bricii episc. et confes.	906
SS. Clementini et Theodori martyr.	906
S. Eugenii archiepisc. Toletani.	906
S. Sperati et ejus comitum.	906
SS. Aciseli et Victoris martyr.	912
Octava S. Martini.	914
S. Romani martyr.	914
S. Crispini confes.	926
S. Cæcilie virginis.	926

S. Chrysogoni martyris.	932	Missa votiva singularis.	991
S. Cathariæ virg. et martyr.	932	Missa de Itinerantibus.	994
SS. Vitalis, Agricolaë, Facundi, Primitivi.	932	Missa de Tribulationibus	997
FESTA DECEMBRIS.		Pro alio sacerdote fratre.	1001
S. Eligii episc. et confess.	932	Missa de uno infirmo.	1005
S. Barbaræ virginis et martyr.	932	Missa pro infirmis.	1007
S. Nicolai episc. et confess.	932	MISSÆ DEFUNCTORUM.	
Octava S. Andreæ.	932	Pro episcopo.	1010
Conceptio Beatæ Virginis Mariæ.	932	Pro sacerdote defuncto.	1017
S. Leucadiæ virginis et martyr.	937	Pro diacono vel subdiacono.	1020
S. Eugenii virg. et martyr.	941	Pro uno defuncto.	1023
COMMUNE.		Missa de omnibus Fidelibus Defunctis.	1028
Unus martyr.	947	Missa Beatæ Mariæ Virginis.	1032
Unus martyr pontif. vel simplicis.	953	Benedictio panis.	1033
Plurimorum martyrum sex capparum vel quatuor.	958	Tabula.	1057
Plurimorum martyrum quatuor capparum.	962	APPENDIX.	
Unus confessoris pontificis vel non pontificis	968	Missa S. Pelagii martyris.	1041
Plurimorum confessorum	972	Fragmentum vetusti Kalendarii a Francisco de Pisa	1049
Unus virginis.	975	editi.	
Plurimarum virginum	978	Kalendarium Gottho-Hispanum.	1051
Missa votiva omnimoda.	982	Index analyticus.	1055

FINIS TOMI OCTOGESIMI QUINTI.

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

